DİJİTAL KÜTÜPHANE KANALI

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

https://rantey.org

Yedek ve Duyuru Kanallarımız
Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

• Telegram: https://t.me/birkitapbir

• WhatsApp Kanalımız : https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4IvMoc0Y

ATATÜRK KÜLTÜR, DİL VE TARİH YÜKSEK KURUMU
TÜRK TARİH KURUMU YAYINLARI
XVI. Dizi – Sa. 71c

KURTULUŞ SAVAŞI GÜNLÜĞÜ IV

(AÇIKLAMALI KRONOLOJİ)

SAKARYA SAVAŞI'NDAN LOZAN'IN AÇILIŞINA
(23 Ağustos 1921 - 20 Kasım 1922)

ZEKİ SARIHAN

TÜRK TARİH KURUMU

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

ATATÜRK KÜLTÜR, DİL VE TARİH YÜKSEK KURUMU
TÜRK TARİH KURUMU YAYINLARI
XVI. Dizi — Sa.71[c]

KURTULUŞ SAVAŞI GÜNLÜĞÜ

IV

(AÇIKLAMALI KRONOLOJİ)

SAKARYA SAVAŞI'NDAN LOZAN'IN AÇILIŞINA
(23 Ağustos 1921 - 20 Kasım 1922)

ZEKİ SARIHAN

TÜRK TARİH KURUMU BASIMEVİ — ANKARA
1996
Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

ISBN 975-16-0517-2 Tk.
ISBN 975-16-0817-1

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

SAKARYA SAVAŞI'NDAN LOZAN'IN AÇILIŞINA

(23 Ağustos 1921 - 20 Kasım 1922)

1921 - AĞUSTOS

23 - SALI

1. Sakarya Savaşı başladı... Savaşçı sayısı 180.000'e yükseltilmiş olan, Papulas komutasındaki Yunan ordusu, Sakarya yayının doğusunda hazırlanmış Türk mevzilerine karşı genel bir saldırıya geçti. 100 km.lik bir cephe üzerinde, tarihin en kanlı savaşlarından biri olan Sakarya Savaşı 22 gün 22 gece sürecek. Bugünkü çarpışmalarda, önemli bir nokta olan Mangal Dağı düştü. Fırtınalı bir hava. Sağanak, yağmur, fırtına, önden vurarak Türk askerinin görmesini ve ateş etmesini önledi. Düşen yıldırımdan 4 Yunan askeri öldü. Yunan Birinci Tümeni 300 kayıp verdi. Yunanlılar, çevirme amacıyla Türk Güney kanadına saldırmaya başladılar. Türk Üçüncü Grubu'na verilen emirde, süngü savaşları yapmadan ve emir almadan hiç bir birliğin yerini terketmeyeceği, emirsiz geri çekilenlerden ilk ihtara uymayanların hemen idam edileceği bildirildi. Buna rağmen Üçüncü Grup'un ileri mevzileri Yunanlıların eline geçti. Türk cephesi kuzeye bükülmeye başladı. Top sesleri Ankara'dan duyuluyor. (**TİH** II/5-2: 4; **Aykut 2:** 84; **Vandemir 1:** 30; **Söylev** II: 453; **Özkul:** 81; **Hrisohoos:** 140; **Nicolopulos:** 68; **Büjak:** 16; **Belen:** 350; **İncedayı 1:** 106; **KASÖT:** 465; **Vutieridu:** 8 "Kalkan tozdan bir metre ötesi görünmüyor. Yalnız şimşek çaktığında insan etrafını görebilmektedir. Her tarafa yıldırımlar inmektedir. İnsanlar, hayvanlar, ikmal kolları çarpışmadan hasara uğramamak için bir adım bile ilerlememektedir..."; **Müderrisoğlu 2,** II: 100; **Beşe:** 75; **Göğem:** 106; **HM:** 24, 25; **AS:** 25; **Ter.Hak, Vakit:** 26)

2. Sakarya Savaşı'nda iki tarafın kuvveti: Yunan kuvvetleri: 3.780 subay, 120.000 er, 75.900 tüfek, 48.900 hayvan, 840 kamyon, 2.768 makinalı tüfek, 286 top, 18 uçak. Türk kuvvetleri: 6.855 subay, 122.186 er, 63.416 tüfek, 344 hafif, 354 ağır makinalı tüfek, 181 top, 1.309 kılıç, 41.405 hayvan, 6.147 araba, 2 uçak. (**TİH** II/5-2:4. II/5-1: 291'de verilen rakamlar: Yunan kuvvetleri: 183.000 insan, 76.000 tüfek, 1.380 kılıç, 2.760 makinalı tüfek, 386 top, 18 uçak; Türk kuvvetleri: 91.000 insan, 54.000 tüfek, 3.130 kılıç, 825 makinalı tüfek, 169 top, 3 uçak.)

3. Sakarya'yı savunan grup komutanları: 3. Grup: Miralay Arif Bey, (daha sonra Yusuf İzzet Paşa), 12. Grup: Miralay Halit Bey, 4. Grup: Miralay Kemalettin

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

1921 - AĞUSTOS

Sami Bey, 2. Grup: Miralay Selahattin Adil Bey, 5. Süvari Grubu: Miralay Fahrettin Bey, Mürettep Kolordu: Miralay Kâzım Bey, 1. Grup: İzzettin Bey (**İzzettin 4:** 1).

4. Bir süre önce yolunu şaşırarak Muğla'ya zorunlu iniş yapan ve Türklerin eline geçen bir Yunan uçağı, sivil pilot Vecihi Bey tarafından on gün içinde onarılarak bugün Ankara'ya uçuruldu. Uçağa, Batı Cephesi Komutanı'nın adından ötürü İsmet adı verildi. Batı Cephesi'ndeki Türk uçakları 13 Eylül'e kadar 35 keşif uçuşu yapacaktır. (**Tanman:** 108)

5. Kral Faysal Irak'ta tahta çıktı. İngilizler, mandaları altında bulunan Irak'ta Faysal'ı tahta çıkarmak için bir süredir gereken zemini hazırlıyorlardı. Faysal için bir halkoylaması da yapılmış bulunuyor. 20 Mart 1920'de Suriye krallığına gelen Faysal, Fransız mandasına yanaşmadığı için tahtından uzaklaştırılmıştı. (**Mansfield:** 76; **Vakit:** 27; **HM:** 26; **Akşam:** 13 Ekim)

6. Safranbolu'da Köprülü Mehmet Paşa Camii avlusunda bir miting yapılarak Yunan saldırısı lanetlendi, orduya bağlılık belirtildi. Ankara'ya çekilen telgrafta, halkın millî yükümlülük emirlerine büyük bir istekle uyduğu anlatıldı. İnebolu'da da halk, asker, memur ve okulların katıldığı büyük bir miting yapıldı. Ordu için dua edildi. (**HM:** 25) ★ Ordu gençleri, birisine kadınların, diğerine erkeklerin katıldığı iki ayrı camide şehitler için mevlit okuttu (**HM:** 25). ★ Niğde Büyük Cami'de dua ve savaşmaya yemin edildi (**HM:** 1 Eylül) ★ Gölpazarı'nda bucak ve köyler halkının katıldığı bir miting yapıldı (**AS:** 28). ★ Önceki gün Mardin'de yapılan büyük mitingden sonra bugün Viranşehir'de yapılan mitingde, Misak-ı Millî'nin hiç bir noktasından vazgeçilmeyeceği, Türkiye'nin davası bütün devletlerce kabul edilinceye kadar seller gibi kan akacağı, nifakçıların değil bozgunculuğa sebep olmak, halkı birbirine daha da yakınlaştırdığı belirtilerek ordunun isteyeceği her şeyin sağlanması kararlaştırıldı (**HM:** 5 Eylül). ★ Seydişehir, Cide ve Avanos'ta da mitingler yapıldı. Dün de, Giresun, Safranbolu, Kastamonu, Genç, Akdağ, Niğde, Maraş, Amasya, Karaman, Hendek'te mitingler yapılmış, Silvan ve Pervari'den destek telgrafları çekilmişti. (**HM:** 24; 5, 11 Eylül)

7. Hakimiyeti Milliye: Büyük muharebeler el'an başlamadı. –Bütün Anadolu galeyan içinde. Yunanlılar Haç için savaştıklarını ilan ettiler. Anadolu Müslümanları da Kelimetullah'ın ilanı ve Hilalimizin satvetini korumak için ileri atılıyorlar. –Konya Valisi Galip Paşa'nın demeci: Konyalılar tasviri mümkün olmayan bir hamiyet heyecanıyla fedakârlık yapıyorlar. **Öğüt:** Bir Bulgar gazetesinin mütalaası: Zafer Türklerindir. **Peyamı Sabah**'ta Ali Kemal, Ankara ile İstanbul'un uzlaşması için çalışan Lütfi Fikri'ye cevap veriyor: Ya Ankara ile olunur ya bizimle, muhalefetle. İkisi ortası yoktur. **Tercümanı Hakikat:** Bilecik ve havalisinin işgali

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

1921 - AĞUSTOS

hakkında mühim malumat. –Rum gazeteleri, müdafaamızdaki şecaatı itiraf ediyorlar. –Dumlupınar'da ilerleyen kıtaatımızın muvaffakiyetleri. –İngiliz gazeteleri, "Ankara'ya yürümek güç" diyorlar. –Kesin muharebeler başladı. **Vakit:** Orduya saygı. –Anadolu savaş piyesi: Yunanlılar tek perdeli sanıyorlarken yeni bir perde açıldı. –Yunan gazetelerinin Gunaris'e hücumu. –İran Veliahdı Mehmet Hasan Rıza, dün şehrimize gelmiş ve parlak bir surette karşılanmıştır. **İkdam**'da Yakup Kadri: Eskişehir, Yunan ordusu için yeni ve öncekinden bin kat zahmetli bir macera eşiği olacaktır. Arkamızı dayadığımız yalçın kayalıkların kovuklarında öyle sırlar vardır ki o yalnız bize görünür. Küçücük Anadolu ordusunun hareket üssü, hiç bir Yunan kumandanının muhayyilesine sığmayacak derecede geniş ve derin noktalara dayanmaktadır. –Sakarya'nın garbındaki büyük harbin devamı. **Akşam:** Dört günden beri devam eden Sakarya muharebeleri henüz neticelenmemiştir. Yunanlılar, millî ordunun kahramanlığını ileri sürerek kaçma yolu hazırlıyorlar. **İleri:** Kocaeli taarruzu hakkında haberler resmî tebliğ ile doğrulanıyor. –Muharebe hakkında her ağızdan bir ses. **Tevhidiefkâr:** Kocaeli Grubu, düşmanı çevirmeye çalışıyor. –Harp vaziyeti hakkında el'an açık haberler yoktur. Vaziyetin lehimize olduğu katiyyen umulur. Balıkesir'de yayımlanan **Adalet** gazetesinin ikinci sayısı: Yunanlıların işgalinden evvel yolda yürürken bile tereddüt ederdik. Çünkü Hıristiyanlara yapılan gaddarane muamele sana da tatbik ediliyordu. Serbest ticaret edemezdik. Yok Müdafaa-i Hukuk, yok asker ianeleri diyerek bir takım kuyud ve şeraite tabi idik. Bugün hamt olsun ki gezdiğimiz serbest, ticaretimiz serbest. Hiçbirimizin kılına hata gelmiyor. Çünkü Yunanlıların gelmesiyle hürriyet ve uhuvvet güneşi de beraber doğdu. Bu, bizim için büyük bir nimettir. (**YG:** 17.10.1922)

24 - ÇARŞAMBA

1. Sakarya Savaşı'nın ikinci günü. Yunanlılar, Beylikköprü'den doğuya ve Ilıcasu'dan kuzeye köprü kurarak başka yerlerden aldatıcı saldırılar yapıp fırtınalı bir sis bulutu ve zifiri karanlık içinde sabaha karşı Sakarya'yı bu noktalardan da geçtiler. Mangaldağı bütünüyle Yunanlıların eline geçti. Türklerin karşı saldırısı sonuçsuz kaldı. 5. Tümen Komutanı Yarbay Kenan Bey, Mangaldağı'nı koruyamadığı için görevinden alındı. Mustafa Kemal "Subay ve erlerin verilecek ilk emirde düşmana yıldırım gibi atılarak şan ve şeref kazanmalarını isterim" dedi. Yunan kuvvetlerinin bugünkü kayıpları 1 subay 17 er ölü, 12 subay 209 er yaralı. Türk tarafı da kayıplar vererek bir parça çekildi. (**TİH** II/5-2:12; **İzzettin 4:**14; **Soner:** 85; **KASÖT:** 471, 521; **Tar.Ves.** 7:90; **Aykut 2:** 86; **Nicolopulos:** 72; **Baykoç:** 56; **Hrisohoos:** 145; **Vandemir 1:**36; **Özalp:** 195; **Vutieridu:** 11; **HTVD** 75, bel.1622; **İncedayı 1:** 108; **2:** 152; **Belen:** 351; **İ.Hakkı:** 75; **Beşe:** 77; **Göğem:** 106; **HM, AS:** 25; **Vakit, Ter.Hak.** 27)

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

1921 - AĞUSTOS

2. Trabzon'da bir miting yapılarak orduya güven belirtildi. Bütün milletin kuvvetlerinin Başkomutanlığın emrine hazır olduğu bildirildi. Misak-ı Millî gerçekleşinceye kadar savaşmaya yemin edildi. (**HM:** 29, **AS:** 30; **Vakit:** 4 Eylül) ★ Çarşamba ileri gelenleri toplanarak anayurt kurtuluncaya kadar can ve mallarını bu uğurda harcamaya karar verdiler. Ankara'ya çekilen telgrafta, 10 bin kat çamaşır, etlik hayvan ve ulaştırma araçları hazırlandığı belirtildi. Başkomutan'a bağlılık, orduya güven bildirildi. (**HM:** 29) ★ Erbaa'da yapılan mitingde de Misak-ı Millî'ye bağlılık kararı alındı. Bu uğurda tek bir kişi kalıncaya kadar savaşılacağı belirtildi. (**HM:** 30) ★ Dersim'de yapılan mitingde orduya destek ve Misak-ı Millî'nin gerçekleşmesi için sonuna kadar çalışma kararı alındı (**HM:** 5 Eylül). ★ Sivas'ta Hükümet Konağı önünde toplanan binlerce kişi, tekbirler getirilerek yapılan mitingde, Misak-ı Millî'nin gerçekleşmesine kadar çarpışmaya ant içti. Orduya selam ve bağlılık gönderildi. (**HM:** 26) ★ Gümüşhane'de, zafer elde edilinceye kadar her türlü fedakârlığa hazır olunduğunun ilanı kararlaştırıldı (**HM:** 26). ★ Osmaniye'de toplanan 30.000 kişi, yurdun kurtuluşu için kan dökmekten çekinmeyeceğine, Sevr Anlaşması yırtılmadıkça mal ve bedence yardımda bulunmaktan geri kalmayacağına ant içti (**HM:** 27). ★ Kangal'da da mevlit okundu ve orduya destek kararı alındı (**HM:** 7 Eylül).

3. Başkumandan Papulas, Savaş Bakanlığı'na gönderdiği raporda, Türklerin inatçı bir savunma yapacaklarının anlaşıldığını bildirdi (**Dusmanis:** 361).

4. Çiçerin'in girişimi üzerine, Moskova'da bulunan İngiliz Ticaret Kurulu Başkanı Totsman ile Büyükelçi Ali Fuat Paşa bir görüşme yaptı. Ali Fuat Paşa, İngilizlerin Türk meşru haklarını tanıyacağından ümitli olduğunu söyledi. Görüşmede bulunan Çiçerin, Ali Fuat Paşa'ya, şimdilik bazı tavizler verilerek İngiltere ile barış yapılmasını tavsiye etti, Rusya'daki açlık nedeniyle Türkiye'ye altın para vermelerinin zorlaştığını söyledi. (**Atatürk'ün Millî Dış Politikası** I: 349. Krş. 25)

5. İstanbul'daki Müttefik Orduları Başkomutanlığı, İngiliz Savaş Bakanlığı'na gönderdiği raporda, Konya'da Kemalistlere karşı büyük bir ayaklanma olduğunu ve başkentin Kayseri'ye taşınmakta olduğunu bildirdi (**Şimşir 3:** 218). ★ Harington, İngiliz ajanlarınca ele geçirilen Türk savaş planını da Londra'ya telledi.

6. Gürcistan, Azerbaycan ve Sovyet Rusya'dan sonra, Ermenistan Sovyet Cumhuriyeti de bir konferans toplanması için Ankara'ya başvurdu. Notada "Devrimci hükümetlerimiz, Avrupa diplomasisinin çözümlenmemiş saydığı sorunları çözecek, iki halk arasındaki nefret izlerini tamamen ortadan kaldıracaktır" denildi. Konferans, 26 Eylül'de Kars'ta başlayacak. (**Yerasimos:** 402; **Şemsutdinov:** 66; **Şimşir 3:** 185)

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

1921 - AĞUSTOS

7. Fethi Bey'in notlarından: Düşman bu sabah büyük kısmıyla taarruz etmiş, neticeye en şiddetli merak ve endişe ile intizar ediyorum (**TK** 82: 81). ★ Mahmut Muhtar Paşa, Cavit Bey'e, Anadolu'da ümit kalmadığını, Eskişehir'de savunma yapmanın büyük bir hata olduğunu söylüyor (**Tanin:** 28.9.1946).

8. Kastamonu İstiklâl Mahkemesi, Yüzbaşı Ömer Behçet Efendi'yi, davranışlarını millî dava ile çelişir gördüğünden Anadolu'dan çıkarma, Haçador'u asker karısı Fatma'ya "fiil-i şeni" uygulamaktan 15 yıl kürek, buna yardım edenleri ve Fatma'yı üçer sene hapisle cezalandırdı (**AS:** 25).

9. **Hakimiyeti Milliye:** Bütün Anadolu galeyan içinde. –Dün de bütün cephelerimizde sükûnet vardı (!) **Açıksöz:** Anadolu'da vatanperverce tezahürat: Yunan saldırısı üzerine vatanın her tarafında büyük ve heyecanlı tezahürat yapılmıştır. Kaçakların bir köyde uğradığı muamele: Köylülerin vatanperverliği. **Öğüt:** Türkler, Avrupalıların dediğinin aksine hasta değildir. Millî heyecan çok yüksektir. Kadınların, çocukların bile savaş meydanlarına koşmak istedikleri böyle bir milletin inkılap ve ihtilali elbet de muvaffak olacak. –Konya Valisi Galip Bey'in mülhakattaki intibaları: Sarsılmaz bir iman. –Anadolu'da heyecan. **Peyamı Sabah:** Ankara önünde harp mi? **Karagöz**'de, dergi idarehanesi önünde bıçakla saldırı düzenleyen "Muhterem Hürriyet ve İtilaf Çetesine" hitap: Pervamız yok. –Arslan ordu zaferini özlerim/Gece gündüz haberini gözlerim/Sana dair bütün benim sözlerim/Yunanlıya kılıcını çal da gel!/Bursamı, İzmirimi al da gel! **İkdam:** Yunan ordusunun sağ cenahı da Türklerle muharebeye tutuşmuş, böylece Sakarya Muharebesi umumîyet kesbeylemiştir. –Halide Edip Hanım cephede. –Lefkoşa Müslümanları, Anadolu için yardım topluyor. **Akşam:** Yunanlılar, Sakarya'da fena bir vaziyette olduklarını itirafa başladılar. Harp muhabirleri, Yunan ordusunun susuz kaldığından ve müdafaamızın şiddetli olduğundan bahsediyorlar. –Bir amele murahhasının grev hakkında dedikleri: Nafıa Nezareti'ndeki müzakereler inkıtaa uğramıştır. **Tevhidiefkâr:** Kimsenin düşmanı değiliz. Kendimizin dostuyuz. –Akıncılarımız Dumlupınar'a kadar gittiler. –Kocaeli Grubu'nun harekâtı. –Dün vaziyetin inkişaf tarzı hakkında haberler alınamamıştır. Fakat mühim vakalar arifesinde bulunuyoruz. **Vakit:** Sağ cenahımızda başlayan muharebe devam ediyor. –Bilecik havalisinde harp harekâtı. –Bolvadin civarında ilerleyen Yunanlılar geri püskürtüldü. –Halide Edip cephede. **İleri:** Bekleyiş devresi. –Yunan, ateşimizle Sakarya derinlikleri arasında müşkül bir vaziyette. **Tercümanı Hakikat:** Millî ordu Sakarya'nın garbında işgal muharebeleri veriyor. –Papulas Rum güzellerini şaşırttı. Yunan sağ cenahı bir türlü ilerleyemiyor.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

1921 - AĞUSTOS

25 - PERŞEMBE

1. Sakarya Savaşı'nda üçüncü gün. İki taraf kuvvetleri geceden bu sabaha kadar çarpıştı. Beylikköprü'den Haymana'nın 25-30 km. doğusuna uzanan ve bütün cephelerde saldırıya geçen Yunanlılarla şiddetli savaşlar bütün gün de devam etti. Türbetepe önce Yunanlıların eline geçti; 7. Tümen'in alayları şiddetli saldırılar sonucu tepeyi "yığın halinde düşman cesetleri ve parçalanmış ağır makinalı tüfek ve hafif silahlarla lebalep dolu bir enkaz olarak" geri aldılar. Ancak tepe sonunda Yunanlıların eline geçti. Bu çarpışmalarda savaşa giren subay ve erlerin yüzde 15.4'ü (22 subay, 452 er) öldü. Dün Yunanlıların eline geçen Mangaldağı'nı geri almak için yapılan saldırılardan bir sonuç alınamadı. Mangaldağı kıyısındaki bir tepe karşılıklı şiddetli saldırılarla 6 sefer el değiştirdi. Yunan kuvvetlerinden 159 deve, 66 eşek, 1 otomobil Türklerin eline geçti. Genelkurmay Vekili Fevzi Paşa, Başkomutanlığa raporunda durumun önemli, başka bir raporunda da umut verici olduğunu belirtti. (**TİH** II/5-2:30; **Aykut 2:** 89; **Vandemir 1:** 137; **Baykoç:** 64; **Tar.Ves** 7: 90; **Özkul:** 85; **Andre:** 108; **KASÖT:** 477; **Soner:** 107; **İncedayı 1:** 109; **Nicolopulos:** 74; **Hrisohoos:** 146; **İzzettin 4:** 20; **Andreu:** 107; **Vutieridu:** 11, 13; **İ.Hakkı:** 75; **Belen:** 352; **Selek 2,** II: 280, **Müderrisoğlu 2,** II:110; **Beşe:** 79; **Göğem:** 108; **HM:** 26; **Vakit:** 27)

2. Yurdun her yanında mitingler devam ediyor. Çankırı'da Büyük Cami'den çıkan halk, Sancak-ı Şerif altında toplandı. Mücadeleye devam ve orduya bağlılık kararı alındı. (**HM:** 27) ★ Konyalılar orduya 12.000 lira değerinde at armağan etti (**HM:** 27). ★ Tarsus'ta binlerce kişinin katıldığı bir mitingle Misak-ı Millî gerçekleşinceye kadar mücadeleye devam etmeye, ayrıca orduya bir gönüllü müfreze gönderilmesine karar verildi (**HM:** 28). ★ Ünye'de öğle namazından sonra şehitler için dinî tören yapıldı. Fatihalar okundu ve Misak-ı Millî'ye bağlılık tekrarlandı. (**HM:** 31) ★ İspir'de de miting yapıldı (**HM:** 28). ★ Çermik halkı adına Belediye Başkanı ve eşrafın çektiği telgrafta "Kanımızın son damlasına, malımızın son cüzüne kadar" çalışma konusunda yemin edildiği bildirildi. Tercan Belediye Başkanı'nın telgrafında da benzer duygular dile getirildi. (**HM:** 7 Eylül)

3. Kral Konstantin, Eskişehir'de The Daily Telgraph muhabirine verdiği demeçte "Mustafa Kemal bu savaşı kabul ederse ordusunu yok edeceğiz. Ankara'ya gireceğimizi umuyorum" dedi. (**Şimşir 3:** 217)

4. Yunanlılara casusluk iddiasıyla idama mahkûm edilen Kadıköy bucağı belediye başkanı Mahmut ve diğer iki kişi Konya'da idam edildi (**HM:** 27).

5. Geçen yılın 2 Ekiminde ayaklanarak Konya'ya hakim olan Delibaş kuvvetlerinin, şehre vali olarak tayin ettikleri Mustafa Remzi ve arkadaşları Hilmi, Hacı Osman, Sabit, Molla Mustafa, yapılan yargılamaları sonucu idam edildiler

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

1921 - AĞUSTOS

(**Öğüt:** 26; **HM:** 28). ★ TBMM, vatan hainliği suçundan mahkûm olmuş bazı kişilerin cezalarını onayladı (**ZC** 12: 76-84).

6. Dışişleri Bakanı Çiçerin, Moskova'da bulunan İngiliz Ticaret Kurulu Başkanı ile Türkiye Büyükelçisi Ali Fuat Paşa'yı bir araya getirerek Türkiye ile İngiltere arasında ateşkesin görüşülmesini önerdi. Çiçerin'in çabası olumlu bir sonuç vermeyecektir. (**Cebesoy 2:** 255. Krş. 24)

7. Rus Sovyet Cumhuriyeti'nden gönderilen altınların ikinci bölümü Ankara'ya ulaştı. Silah ve cephaneler de kağnılarla Ankara'ya getiriliyor. İlk bölüm 10 Ağustos'ta gelmişti. Üçüncü parti ise 4 Ekim'de gelecek. (**ZC** 13: 113-127)

8. ABD, Almanya ile barış imzaladı (**HM:** 30; **Ter.Hak.** 27).

9. Bulgar Komünist Partisi meclis üyesi Atasanov, Ankara'ya gidip Mustafa Kemal ile görüşen Çiftçi Partisi'nden Grozkov ile arkadaşlarını savundu. "Eğer Mustafa Kemal'le görüşmüşse bahtiyardır. Bulgar halkı, Bulgar Hükümeti de durumunu, Mustafa Kemal'in getirdiği seviyeye getirseydi ne kadar bahtiyar olurdu" dedi. İtilaf Devletlerinin ağır baskısı nedeniyle Grozkov'un Ankara gezisi gizli tutuluyor ve ağır eleştirilere uğruyordu. (**Velikov:** 100)

10. Fethi Bey'in not defterinden: Mahfuk (hafakanlı) intizar saatleri... (**TK** 82: 82)

11. Tercümanı Hakikat: Paris matbuatı, mukavemetimizi takdir ediyor. İtalyan matbuatına göre müdahale zamanı gelmiştir. –Yunan taarruzu durduruldu. Ricat başladı. –Sakarya Meydan Muharebesi başladı. Haftalık mizah dergisi **Ayine**'nin 2. sayısı: Ayşe'den Mehmet'e mektup: Vatanın derdiyle coşan Mehmedim./Esaret ağından boşan Mehmedim. –Karagöz Başmuharriri Burhan Cahit'le mülakat. **İleri:** Sağ cenahımızda Yunan'ın iki fırkası mahvoldu. –Anadolu Yunanistan'la sulh yapma teklifinde bulunmamıştır. Doğu Anadolu'da Bolşevik ve İngiliz propogandalarına karşı yayın yapacak haftalık **Varlık** dergisinin ilk sayısı (15. Kolordu'nun denetiminde) Sarıkamış'ta yayımlandı (**Karabekir 1:** 895). **Hakimiyeti Milliye:** Sakarya cenuplarında muharebe başladı. –Bolululular orduya bir heyet gönderiyor. –Anadolu'da galeyan devam ediyor. En küçük kasabalarda bile, toplantılar olmakta, her taraf fedakârlık ilan etmektedir. –Yemen sadakatinde devam ediyor. **Tevhidiefkâr:** Sakarya meydan muharebesi başladı. Ordumuz düşmana galibane mukavemet ediyor. **Vakit:** Sakarya Cephesi'ndeki Yunanlılar ricata başladılar(!). **Peyamı Sabah:** Kat'i muharebe Ankara önünde. **Güleryüz** mizah dergisi: Zavallı Yunan askeri, Ankara'nın balını kaşık kaşık yemeyi düşünürken, suratının ortasında Mustafa Kemal'in çizmesini hissetti. –(Bir gazetenin taklidi): Çanakyalayıcı. Haftada iki defa neşrolunur. Şaklabanların ve hinoğlu hinlerin mürevvic-i efkârı, siyasî lahana yaprağıdır. **Açıksöz:** Ayancık Müdafaa-i Hukuk Reisi Mithat Bey, sevkolu

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

1921 - AĞUSTOS

nan ve sevkolunacak efrada yarımşar lira veriyor. –Zonguldak'ta bir kız, gelinliğini satturarak Hilal-i Ahmer'e bağışladı, basma entarisi ile gelin oldu. **İkdam**'ın askerî yorumu: Sakarya Savaşı Yunanlılar için zorluklarla doludur. Yunan ordusu bu kadar geniş bir araziyi elinde tutamaz. **Akşam:** Sakarya'da ordumuzun kazandığı muvaffakiyetin tafsilatı. Kuraklıktan, sıcaktan, susuzluktan ve hastalıktan muzdarip olan bir düşman kuvvetinin fecî akıbeti. –Yunanlılar, hareketin tatilini düşünüyorlar. Eskişehir'de toplanan mecliste bunu müzakere ediyorlar.

26 - CUMA

1. Sakarya Savaşı'nın en kritik günü. Karailyas tepeleri Yunanlıların eline geçti. Türk kuvvetleri, demiryolu boyunca biraz geriye alındı. Kanlıgöl doğusunda saldırıya geçen Yunanlılar oldukça başarılı oldu. Saldırı, iki noktada durduruldu. Türk cephesinde önemli sarsıntılar. Birinci Grup, Mangaltepe'den ileri saldırıya geçen Yunanlıların şiddetli saldırısı ve Yunan topçusunun atışı karşısında Birinci Grup'un dağ bataryası topraklar içinde kaldı. Grup komutanı İzzettin Bey, nazik durumda olduklarını bildirerek yardım istedi. Grup, bazı mevzileri terketmek zorunda kaldı. Yunanlılar, 38. Samsun Alayı'na yaptıkları gece baskınında da başarı kazandılar ve bazı mevzileri ele geçirdiler. Kartaltepe ve Yıldıztepe elden çıktı. Birçok yerde Yunan saldırısı püskürtüldü. Gece çarpışmalarından birinde Yunan kumandanları başka birliklere karışan astlarını çağırarak toplamaya çalışırken Rumca bilen Türk subayları da onları adlarıyla çağırdılar. Süngü süngüye çarpışmalar. (**Özkul:** 42; **Aykut 2:** 91; **Saner:** 108; **Özalp:** 196; **Andre:** 106; **Tar.Ves.** 7: 90; **Büjak:** 224; **Toydemir 1:** 39; **Hrisohoos:** 147, 150; **Vandemir 2:** 42; **İzzettin 4:** 22; **İncedayı 2:** 152; **Andreu:** 109; **İ.Hakkı:** 77; **Müderrisoğlu 2,** II: 117; **Beşe:** 82; **HM, Ter.Hak.** 27; **Vakit:** 28)

2. İsmet Paşa, Orduyu geride daha elverişli bir çizgiye çekmeyi önerdiyse de Genelkurmay Başkanı Fevzi Paşa, bunu kabul etmeyerek adım adım savunma yapılmasını emretti. Birliklerde topçu mermisi sıkıntısı çekilmeye başlandı. (**TİH** II/5-2: 47)

3. Mustafa Kemal Paşa, Millî Savunma Bakanı Refet Paşa'ya gece (26/27) çektiği kapalı telde, meydan savaşının Ankara'ya kadar intikal etmesi ihtimali olduğunu bildirerek, her türlü ihtimale karşı, Meclis'in ve Hükümet'in ilk merhale olarak Keskin'e ondan sonra zorunluluk halinde Kayseri'ye naklinin gerekli olduğunu bildirdi. Bu taşımanın iki gün içinde yapılmasını isteyen Mustafa Kemal, ikinci bir telinde bu emrin uygulanması için yeni bir bildirimi beklemelerini yazdı. Ertesi gün çekilecek olan telle, taşınma emri durdurulacaktır. (**TİH** II/5-2: 62-64)

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

1921 - AĞUSTOS

4. Zonguldak'ta binlerce işçi, memur ve halkın diğer kesimlerinin katıldığı büyük bir miting yapıldı. Başkumandana çekilen telgrafta, sonuna kadar bağımsızlık kavgasına, herşeyi fedaya ve cepheye koşmaya hazır olunduğu bildirildi. (**Vakit:** 29) ★ Ankara halkı, cumadan sonra Namazgâh adı verilen yerde toplanarak zafer için dua etti (**HM, AS:** 27; **Tev.Ef, Vakit:** 29) ★ Akyazı "eşine rastlanmayan" bir gün yaşadı. Büyük Cami'de şehitler için mevlit okundu. Halk caminin avlusuna da sığmadı. Hutbe ve nutuktan sonra, bir fert kalıncaya kadar harbe devam olunması, ordunun bütün isteklerinin yerine getirilmesi, orduya saygı ve selam gönderilmesi kararlaştırıldı. (**HM:** 2 Eylül) ★ Düzce'de yapılan büyük bir mitingde orduya yardım edileceğine ant içildi (**HM:** 30). ★ Ereğli'de, 30 köyden halkın katıldığı mitingde bütün Ereğlililerin cepheye koşmaya hazır olduğu bildirildi (**HM:** 31). ★ Köprü'de dua edildi ve miting yapıldı (**HM:** 27 Eylül).

5. Ebubekir Hazım Bey, Trabzon'a gelerek valilik görevine başladı. Merkez Ordusu Kumandanı Nurettin Paşa'nın baskılarına ve hareketlerine dayanamayan Hazım Bey, Sivas Valiliği'nden 13'te ayrılmıştı. (**Tepeyran:** 89)

6. Yunanlılar Gömeç eski Bucak Müdürü Kara Vehbi'yi Edremit'e kaymakam olarak atadılar. Edremit halkı onu 11 Eylül 1922'de hapishanede linç edecektir. (**G.Yetkin:** 40)

7. Enver Paşa, Moskova'dan, amcası Halil Paşa'ya yazdığı mektupta, İttihat ve Terakki adıyla yurt içinde ortaya çıkmanın zamanı geldiğini bildirdi. Mektupta Parti'nin genel savaştan sonra ortaya çıkan devrimleri göz önüne alması ve ezilen halka dayanması gerektiği de kaydedildi. (**Karaman:** 192; **Yak.Tar.** II: 10)

8. Cavit Bey, İsviçre'den Roma'ya geldi. Avrupa başkentlerinde, İstanbul Hükümeti adına görüşmeler yapmak üzere gelmiş olan Salih Paşa, Ankara eski Dışişleri Bakanı Bekir Sami Bey ve Roma Temsilcisi Cami Bey'le uzun görüşmelere başladı. (**Tanin:** 28.9.1940) ★ Mustafa Kemal, Bekir Sami Bey'i görüşmek üzere Ankara'ya çağırdı (**Şimşir** IV: 59).

9. **Hakimiyeti Milliye:** Bütün cephelerde şiddetli çarpışmalar olmakta ve ordumuz büyük kahramanlık göstermektedir. Türk ordusu, Sakarya kenarında tarihin görmediği bir hamaset ve şecaatle cihat ederken cephe gerisindeki halk, bütün ruh ve kuvvetiyle onun bu yüce himmetini tamamlamaya çalışmaktan bir an olsun geri kalmıyor. –Bütün Anadolu ayakta. –Süvarilerimizin mühim muvaffakiyeti. –Tarihin en parlak levhaları. **Öğüt:** Anadolu'da millî heyecan. **Peyamı Sabah:** Yunanlılar pek mühim müşkülatla çarpışıyorlar. **Vakit:** Sakarya'da başlayan harp devam ediyor. Yunanlılar müşkül durumdan kurtulamadı. **İkdam**'da Yakup Kadri: Büyük Millet Meclisi, demokratik idarenin ruh ve dimağı olan halk şûrası... Hiçbir memlekette, hiç bir çağda, hiç bir demokrasi bu kadar de-

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

1921 - AĞUSTOS

mokratik olmamıştır. –Yunan saldırısı, Anadolu'da takdire değer bir heyecana sebep oldu. **Akşam:** Sakarya'da Yunan taarruzunun durduğuna dair ilk resmî haber. –Bu zaferi ne kadar çabuk kazanırsak, o kadar çabuk sulh elde ederiz. Sulhu gerçekten arzu edenler onlardır ki, Anadolu'nun bu zaferi istihsaline manen, maddeten yardım ederler. –Gordiom önünde. **İleri:** Kim asî? Yunan Harbiye Nazırı sıkılmadan Kuva-yı Milliye'yi asî ilan etmiş. –Münhezim olan Yunan sol cenahının ricat etmesine ve Kocaeli Grubu'nun hareketini genişletmesine bakılırsa, düşmanın vahim akibeti pek yakındır. –Cephemize mütemadiyen yeni kuvvetler geliyor. **Tevhidiefkâr:** Yunan taarruzunun akameti arifesinde (Ebüzziyazade). –Bugün yarın mühim haberler bekleniyor. –Kocaeli Grubu'nun mühim akınları. –Yunan ordusunda isyan mukaddimeleri. –Anadolu'da zafer azmi ve imanı. **Tercümanı Hakikat:** Haymana ovasında bir mukabil taarruzumuz. –Ordumuz müsait mevzileri işgal etti. –Ankara'yı zaptetmek hayaline elveda. –Kral hasta, arka arkaya kusuyor ve baygınlıklar geçiriyor.

27 - CUMARTESİ

1. Sakarya Savaşı'nın 5. günü. Çarpışmalar şiddetini artırarak devam ediyor. Türk kuvvetleri, yeni mevzilerinde geceleyin 2-3 saat içinde siperlerini kazdılar. Yunan kuvvetlerine saldırıya devam emri verildi. Geceki çarpışmalarda yorulmuş olan ve uykusuz kalan askerler, sabahla birlikte sinirleri gerilmiş olarak yeniden savaşa tutuşmak zorunda kaldılar. Cephenin sol ucundaki Yunanlıların Kale Grato dedikleri Güzelcekale'nin yüksek tepeleri Yunanlıların eline geçti. Türkler sert bir savunma yaparak adım adım çekiliyor. Çevirme hareketi bugün de başarıya ulaşamayan Yunanlılar, mevzî başarılarla yetinmek zorunda kaldılar. Bir Türk süvari tümeni, Yunan Ordusu Başkumandanı Papulas'ın karargâhını, karargâh olduğunu bilmeksizin bastı. Papulas, zor kurtuldu. Her iki tarafta da ciddî kayıplar var. Yalnız Yunan Birinci Kolordusu'nun ölü ve yaralı olarak verdiği kayıp: 130'u subay olmak üzere 3.700. (**Aykut 2:** 94; **Vandemir 2,** I:42; **Tar.Ves.** 7: 90; **Özalp:** 197, **Andre:** 111; **Belen:** 353; **Özkul:** 92; **Altay 2:** 27; **İzzettin 4:** 30; **Nicolopulos:** 76; **KASÖT:** 507; **Güralp:** 181; **İ.Hakkı:** 78; **Vutieridu:** 16; **Andreu:** 112; "Çok yerde cesetlerin üzerine toprak atıldığında, eller ve kollar dışarda kalıyordu... Savaş gören sahalar, ceset yığınları ile dolu idi. Tahkimatların çokları ise örtüsüz mezar şeklinde idi" **Vutieridu:** 22; **Beşe:** 83; **HM, Vakit, Ter.Hak.** 29)
2. Mustafa Kemal, Alagöz köyündeki karargâhında savunma taktiği ile ilgili olarak Yusuf İzzet Paşa'ya şöyle dedi: "Savunma hattı yoktur, savunma yüzeyi vardır. O yüzey bütün vatandır. Yurdun her karış toprağı, yurttaşın kanıyla ıslanmadıkça düşmana bırakılamaz. Her birlik, ilk durabildiği noktada düşmana karşı yeni bir cephe kurup savaşmayı devam ettirir..." (**Nutuk:** 617 (tarihsiz); **Erikan:** 721;

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

1921 - AĞUSTOS

TİH II/5-2:65) ★ Mustafa Kemal'in emri: Bütün gruplar, şimdiki mevzilerini son ere kadar savunacaklardır. Düşman kendi kuvvetine dayanarak daha elle tutulur bir başarı kazanmış değildir. Kanla yoğrulmadıkça bir karış toprak bırakılmayacaktır." (**TİH** II/5-2: 79; **Vandemir 2,** I: 43)

3. Fevzi Paşa'nın emri: Düşmanın bugünkü saldırısı durdurulursa kesin sonucu kazanacağız (**Vandemir 2,** I: 43).

4. Fevzi Paşa, gece Mustafa Kemal'e Yunan saldırısının durdurulduğu haberini verdi. Bunun üzerine Mustafa Kemal, Meclis ve Hükümet'in Kayseri'ye taşınması hakkındaki dünkü emrini durdurdu. Bununla birlikte, taşınma emrini duymuş olan halk Ankara'yı terkediyor. (**Erikan:** 720)

5. Yurdun her yanında orduyu destekleme mitingleri devam ediyor: Yalova'da kadın ve erkeklerin meydana getirdiği bir toplantıda okunan mevlitten sonra şu kararlar alındı: Düşman yurdu terkedinceye kadar her türlü mahrumiyete tahammül edilerek, ihtiyarlar dualarıyla, zenginler malları, gençler vücutlarıyla çalışacak, şerefle dönmeyen gençler, kadınlar tarafından evlerine kabul edilmeyecek, kumandanlara saygı, erlere sevgi, selam... (**HM:** 2 Eylül) ★ Doğubeyazıt'ta miting yapıldı (**HM:** 5 Eylül). ★ Zile'de yapılan mitingde, bir Türk kalıncaya kadar mücadeleye devam kararı alındı (**HM:** 7 Eylül). ★ Kars Müdafaa-i Hukuk ve Belediye Başkanı'nın çektiği telde, Kars'ta yapılan mitingde Anadolu'nun da kurtuluşu için son nefese kadar çalışma kararı bildirildi (**HM:** 9 Eylül). ★ Bafra'da yapılan mitingde, tehlikenin büyüklüğü karşısında tek bir er kalıncaya kadar çalışma, hükümetin göstereceği bütün yükümlülükleri seve seve yerine getirme kararı alındı (**HM:** 29). ★ Söke'de Müdafaa-i Hukuk ve Kardeş Yurdu dernekleri tarafından bir miting yapıldı (**HM:** 30). ★ Trabzon Mebusu Ali Şükrü Bey, Kayseri Büyük Cami'de yaptığı konuşmada, Sevr Antlaşması'nı ve İngilizlerin siyasetini anlattı. Yunan "sürüleri"nin yakında mahvedileceğini söyledi (**HM:** 29). ★ Bağlı köyler halkının toplanmasıyla Gölpazarı bucağında miting yapıldı (**HM:** 30). ★ Ermenek Belediye Başkanı, Ankara'ya çektiği telde, Ermeneklilerin yurdun kurtuluşu için can ve mallarını vermeye hazır olduğunu bildirdi (**HM:** 30). ★ Tokat halkı, başlarında ulema, ayan ve eşraf olduğu halde hükümet meydanında toplandı. Memurların, halkın ve bütün okulların öğrencilerinin katıldığı mitingde konuşmalar yapıldı, dua edildi. Zaferi elde edinceye kadar malca ve bedence fedakârlığa devam kararı alındı. (**HM:** 31) ★ Gerede'de 20.000 kişinin katıldığı bir miting yapılarak son fert, son kurşun kalıncaya kadar uğraşıp Yunan'ı ana toprağından kovma kararı alındı (**HM:** 31).

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

1921 - AĞUSTOS

6. TBMM'nde: Vatan hainliği suçu ile cezalandırılmış Haralambos, Deli Ahmet Oğlu Ahmet, İbrahim Oğlu Mustafa, Lavantanın Ömer, Hacı Pavli, Artık Ömer Oğlu Mevlüt, Söke Reji Memuru Mazhar, Yoran Reji Memuru İstavri ve Ramazan'ın cezaları görüşülerek kabul edildi. Bir kanunla müftülerin emekliliği hakkında istisna getirildi. (**ZC** 12: 86-91, 92-94; **HM:** 28)

7. Konya İsyanı'nın elebaşısı Delibaş Mehmet, gece (27/28), Karaman'da öldürüldü. Yanındakiler yakalandı. (İncedayı 1'den **Erikan:** 723; **HM** 1 Eylül: Arkadaşlarından Murat, Delibaş'ı öldürerek kellesini Konya'ya getirmiş, kendisi de teslim olmuştur). ★ Kastamonu İstiklal Mahkemesi, Geyve Gölpazarı Dereli köyünden bir askeri, asker kaçağı olduğundan evinin yakılması cezasına çarptırdı. Taşköprü Karnıaçık köyünden Mahmut'un çeşitli defalar askerden kaçtığı için, kurşuna dizilmesine, bir kadını dairede dövmek ve hakaret etmekten iki polis memurunun birer maaşının kesilmesine, Hıyanet-i Vataniye ile suçlanan bir Ermeni çocuğunun polis gözetiminde bulundurulmasına, bir diğerinin 3 yıl hapsine karar verdi (**AS:** 28).

8. Fethi Bey'in notlarından: Müphem, karışık haberler, daha doğrusu habersizlikler dolayısıyla bugün öğleden sonra ve gece en sıkıntılı zamanlardı (**TK** 82: 82).

9. Bulgar Meclisi'nde Demokrat Parti Başkanı Malinov, Çiftçi Partisi üyesi Grozkov'un Ankara'ya yaptığı geziyi eleştiriyor: Bulgaristan iktisaden çökmüş, maddeten ve manen yorulmuş durumdayken, ne gibi bir imkâna sahiptir ki Kemal Paşa'nın davası gibi bir davaya angaje olmaktadır... (**Velikov:** 101)

10. **Hakimiyeti Milliye:** İki günlük kanlı muharebelerden sonra bazı düşman mevzilerinde ricat alametleri belirmiştir. Allah bizimledir. –Türk kahramanlığının en büyük menkıbeleri karşısındayız. –Namazgâh'ın asırlık ve yeşil mihrabı önündeki güneş altında içtima. –Bir İngiliz gazetesi diyor ki: Türkler Batılılar ile eşitlik ve topraklarının hürriyetini istiyorlar. Bunlar için bire kadar mahvolmaya hazırlar. **Peyamı Sabah**'ta Ali Kemal: Aynı hal, aynı felaket: Ne bekliyoruz? Niçin barış çarelerini aramıyoruz? Bu milletin varlığı ile bu derece oynamaya hakkımız var mı? Saldırma hakkını Yunanistan'a elimizle veren biziz. Ankara'nın peşine takılarak gaflet içinde yuvarlanıyoruz. –Ankara, Bolşeviklerden torpido aldı. **Açıksöz:** Eskilerin melhame-i kübra dedikleri harp, işte dört günden beri tam manasıyla devam ediyor. –Ankara'da büyük bir içtima. –Bütün Anadolu, alçak düşmana karşı bir intikam duygusuyla çalkalanıyor. **Tevhidiefkâr:** Zavallı Eskişehirimiz de yandı. –Sakarya'daki harekât mühim bir devreye girdi. –Ankara kahramanları cepheye giderken yapılan heyecanlı gösteri. –Bütün ümitleri İstanbul'da. **Vakit:** Ordunun yeri elverişli, metaneti fazladır. –İntikam bölükleri. –M. Zekeriya'nın Amerika mektubu: Amerika, Afgan istiklalini tanımak için misyonerlerin Afganistan'a kabulü şartını ileri sürmüştür. Afganistan Kurulu üç

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

1921 - AĞUSTOS

haftadır Washington'da bekletiliyor. **Karagöz**'ün işlediği konular: Yunanlıların aldıkları yerler burunlarından geliyor, Gordiom'da kördüğüme dolaşıyorlar, Hürriyet ve İtilafçıların Karagöz yazarına saldırısı. **İlkdam:** Türk ordusu, pek müsait mevzileri işgal ettiğinden Gordiom'da büyük bir muharebe olacakmış. –Zavallı Eskişehir: Yunanlılar elinde büyük bir kısmı yandı. **Akşam:** Zafer haberleri resmen doğrulanıyor. Düşmanın çarşamba gününden beri başlayan bütün taarruzları def edilmiş ve yarma teşebbüsleri kâmilen akim kalmıştır. Millî ordumuzun mukabil taarruzları, muvaffakiyetle devam ediyor. –N.Sadık: Milletin namusu: "Artık memlekette iki kısım var, biri sulh isteyenler, diğeri harp ve darp arzusunda olanlardır" diye söze başlayan tek tük marazlılara "Sus efendi! Bu milletin aklı ve namusu var!..." cevabından başka bir şey söylenemez. **İleri:** Yunan taarruzu muharebesiz iflasa mahkûm oluyor. –Ordumuzun muvaffakiyeti hakkında son haberler. **Öğüt:** Fedakâr ölmez. –Millî heyecan. **Tercümanı Hakikat:** Anadolu Ajansı, 26 tarihiyle düşmanın sol cenahımıza vaki olan taarruzunun ve yarma teşebbüsünün kâmilen akim kaldığını ve ordumuzun mukabil taarruza geçtiğini bildiriyor. –Büyük muharebe Gordiyom civarında şiddetle başladı. –Çelikten mukavemet. Düşman başını kayalara çarpıyor.

28 - PAZAR

1. Sakarya'da çarpışmalar bütün gece sürdükten sonra bugünkü çarpışmalarda demiryolu boyunca Dördüncü Grup bölgesine yapılan Yunan saldırısı, göğüs göğüse yapılan çarpışmalarla akşama doğru püskürtülebildi. Son ihtiyatlar da savaşa sokularak Yunanlılar 500 metre geriye atıldı. Grup, süngü elde, geceyi aynı hatta geçiriyor. Süvariler de Yunan ikmal hatunı tehdit ediyor. 16 Yunan otomobili safdışı edildi. Cephenin başlangıçta güneyini teşkil eden Birinci Grup, şiddetli çarpışmalardan sonra kısmen geri çekildi. Türk cephesi, kuzeyden güneye doğru uzanırken, batıdan doğuya doğru uzanan bir çizgi halini almaya başladı. Yunan İkinci Kolordu birlikleri Güzelcekale kayalıklarının dibine kadar yaklaştılar. Yunanlılar yiyecek ve atları için arpa sıkıntısı çekiyor. Yunan atları koşamadığından keşifler yaya yapılıyor. İnter Katrancı'daki 15-20 bin Yunan yaralısı, hatırlarını soran Başkomutan Pupulas'ı protesto ettiler. İki tarafın da kayıpları büyük. Türk ordusunda subay sıkıntısı çekilmeye başlandı. Birinci Grup'ta bazı taburların idaresi teğmenlere kaldı. (**Tar.Ves.** 8: 91; **Belen:** 354; **Soner:** 122; **Özalp:** 197; **Aykut 2:** 97; **İncedayı 2:** 153; **Andre:** 113; **TİH** II/5-2:80; **Andreu:** 114; **Baykoç:** 99; **Vandemir 2,** 1: 45; **İncedayı 1:** 113; **Nicolopulos:** 82; **Hrisohoos:** 152; **İ.Hakkı:** 78; **İzzettin 4:** 38; **Müderrisoğlu 2,** II: 140; **Beşe:** 84; **Ter.Hak.** 29; **HM:** 29,30; **Vakit:** 30)

2. Ağlasun'da yapılan mitingde, Yunanlılar denize dökülünceye kadar mücadele ve ordu kumandanlarına bağlılık kararı alındı (**HM:** 29; **AS:** 30). ★ Samsun

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

1921 - AĞUSTOS

Saathane Alanı'nda yapılan mitingde heyecanlı konuşmalar yapıldı; düşmanı ezinceye kadar mücadeleye devam ve orduya destek isteği dile getirildi (**HM:** 30). ★ Elbistan'da miting yapılarak ordunun desteklendiği belirtildi (**HM:** 2 Eylül).

3. Fethi Bey'in bugünkü notları: Taarruzun beşinci günü. Öğle raporu düşmanın tart edildiğini söylüyor. Pek iyi bir alamet. Askerin manevî kuvveti pek iyi. Bakalım. (**TK** 82: 82)

4. İstanbul'da bulunan İran Veliahdı Mehmet Hasan Mirza, Padişah'ı ziyaret etti. Şerefine verilen ziyafette, Abdülmecit, Dışişleri Bakanı İzzet Paşa, İran Şehzadeleri ve bakanları da hazır bulundu. (**TV:** 4248; **Vakit:** 29)

5. Ankara Hükümeti, Kafkas Ötesi Hükümetleriyle yapılacak görüşme yeri olarak Kars'ı uygun gördüğünü bildirdi (**Yerasimos:** 403).

6. Dışişleri Bakanı Yusuf Kemal Bey, Cami Bey'e Ankara'ya yeni bir İtalyan temsilcisinin gönderilmesini isteme kararı aldıklarını bildirdi (**Sonyel** II: 159).

7. **Tercümanı Hakikat:** Kahraman ordumuz üç Yunan fırkasını ihata etmiştir ki bu fırkaların anbean esareti bekleniyor. Yunan sağ cenahı tehlikede. Merkezle iltisaka uğraşıyor. –Acele imdat yetiştirmek istiyorlar. –Yunanlılar Eskişehir'i tahliye ediyorlar. –Kocaeli Grubumuz tekrar taarruza başladı. Yenişehiri aldık. –Zafer-i kat'i arifesinde. –Mehmet Emin: Vur! **İleri:** Cenabıhakk'ın inayet-i süphaniyesi, ordumuzun celaleti, kumandanlarımızın maharetiyle düşmanın sağ cenahımızda 20 saat fasılasız devam eden akurane (kudurmuşcasına) taarruzları ricatle neticelendi ve üç fırka ihata edildi. **Peyamı Sabah:** Sakarya Meydan Muharebesi. Düşmanın yarma teşebbüsü akim kaldı. **Vakit:** Zafer arifesinde. –Sakarya boyunda düşmanın önemli bir yenilgisi. Yunanlılar çekilmeye başladılar. Sakarya'nın doğusunda iki gün devam eden büyük bir meydan savaşı sonucunda Yunanlılar büyük bir yenilgiye uğramışlardır. –Mustafa Kemal'in karlar üzerinde uyuyan resmi. **Hakimiyeti Milliye:** Cuma günkü muharebelerde düşman, hedeflerine ulaşamamıştır. –Çarpışmalar, bütün gece ve bütün gün devam etmiştir. Yunan ordusu, Anadolu harbinin en müşkül safhasındadır. –Gazilerimiz ile başbaşa. –Anadolu tezahüratı. **Açıksöz**'de İ.Habib: Ankara'ya değil küstah Rum, ölüme gidiyorsun. Ankara'ya gitmek değil, İzmir'e bile dönemeyeceksin! Ayrıca (**Sevük:** 54). **Tevhidiefkâr:** Sakarya cephesinde nihayet düşmana mühim darbeler indirmeye başladık. Aslanlar gibi döğüşen bahadırlarımız zafer arifesinde. **Öğüt:** Arnavutluk muntazam ordu hazırlıyor. –Anadolu'da millî tezahürat: Silifke, Ermenek, Karaman, Gölpazarı, Akşehir ve Pozantı'da zafer için gösterilerin haberleri. **İkdam:** Bizi düşürmek istedikleri uçurum o kadar karanlık ve korkunçtur ki, oradan uzaklaşmak için bütün kuvvetlerimizle çalışmak bizim için âdeta bir hiss-i tabiî hükmünü almıştır. Başarı

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

1921 - AĞUSTOS

amillerinin en mühimi olan manevî kuvvet bizim elimizdedir. Dün sabah İstanbul'a Yunan taarruzunun adem-i muvaffakiyeti haberi gelir gelmez Müslüman İstanbul'un yüzü gülmeye başlamıştır. **Akşam:** Yunan ordusunu fecî bir akibet bekliyor. Kocaelinden Eskişehir'e doğru süratle ilerleyen Nurettin Paşa ordusu, Yunan kuva-yı külliyesini iki ateş arasında bırakacaktır. –Anadolu'nun kahraman ve yüce başkumandanı Mustafa Kemal Paşa Hazretleri. Sakarya Muharebesi'nde düşmana büyük bir darbe indiren İsmet Paşa Hazretleri. –İstanbul'da sevinç. Zafer haberleri nasıl karşılandı?

8. Kastamonu İstiklâl Mahkemesi, köyündeki asker kaçağını haber vermeyen Geredeli bir muhtarın bir ay hapsine ve yüz lira ödemesine, Devrekâni'nin Çorbacı köyünde, jandarmalarla çarpışarak kaçmayı başaran Sinop'un Demirciler köyünden asker kaçağı Hasan Pehlivan'ın gıyaben idamına, mal ve mülkünün haczine karar verdi (**AS:** 29).

29 - PAZARTESİ

1. Sakarya cephesinde her iki tarafın piyade ve topçu atışları bütün gece devam etti. Savaş, bütün şiddetiyle sabahtan akşama kadar da sürdü. Yunan kuvvetleri, Türk kuvvetlerine önemli kayıplar verdirerek biraz daha ilerlediler. Yunan kuvvetlerine saldırıya devam emri verildi. Cephenin ortalarında bulunan Yıldız-Sapanca hattındaki Yunanlılar, Türk cephesini yardılar. 61. ve 57. Tümenler, bir kısım toprakları Yunanlılara terkederek çekilmek zorunda kaldılar. (Vutieridu: "Askerler, devamlı surette, kaya çıkıntılarına tırmanmakta, uçurumlardan geçmekte, yarıklardan ilerlemekte...") Yunan İkinci Kolordusu Güzelcekale'nin bütününü işgal etti. Türklere önemli kayıplar verdiren Yunanlıların takati de azalıyor. İkmal merkezi çok gerilerde kaldı. Yunan askerlerine bir somunun altıda biri dağıtılabildi. Bir efzon alayından iki tabur, subaylarının yarısını ve 350 erini kaybetti. Albay Evangelo da ölenler arasında. Türk Samsun Alayı'nda da birlikleri yönetecek subay kalmadı. Türk ordusu, savunma hattını 2 km. daha geriye aldı. Böylece savaşın başında kuzeyden güneye uzanan savunma hattı, batıdan doğuya uzanan bir hat halini aldı. Yunan karargâhında iyimserlik hüküm sürüyor. Fevzi Paşa, bazı komutanların cepheyi geriye alma isteklerine karşılık, açılan her gediğin tıkanmasını, elverişli olan yerlerde karşı saldırılarla cephenin düzeltilmesini emretti. (**TİH** II/5-2: 97; **Özalp:** 198; **KASÖT:** 499-533; **Saner:** 127; **Tar.Ves.** 7: 91; **Vandemir 2,** I: 47; **Baykoç:** 104; **Aykut 2:** 98; **Özkul:** 94; **Andre:** 115; **Vutieridu:** 19; **Hrisohoos:** 154; **İncedayı 1:** 114; **İ.Hakkı:** 78; **Müderrisoğlu 2,** II: 150; **Beşe:** 85; **Ter.Hak.** 29; **HM:** 30, 31; **Vakit:** 31)

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

1921 - AĞUSTOS

2. Güzelcekale'yi almak için çarpışan Yunan askerleri için yapılan mezara konulan yazı: Burada vatan ve kralları uğruna şehit düşen bir subayla 27 er bulunmaktadır. (**Vutieridu:** 18) ★ Yunan 12. Tümen Komutanı'nın anı defterinden: Türk ve Yunan cesetleri çürümeye başladığından çok fena koku neşrediyorlardı. Karargâhın erkânından çokları kusmak üzere idiler. Bunları gömmeye vaktimiz yoktu... (**Vutieridu:** 22)

3. Fethi Bey'in Ankara'da tuttuğu notlardan: Öğleden sonraki rapor pek geç geldiği için bedbince düşünceler meydan aldı. Pek sıkıntılı birkaç saat geçirdim. Hücumlarda düşmanın başarılı olamadığı bildiriliyor. Bir mana çıkaramadım. Her halde endişe var. (**TK** 82:82)

4. Mitingler: Silifke'de yapılan mitingde "Arslan ordu"nun başarısı için son nefese kadar mal ve canla destek olmaya karar verildiği bir kere daha belirtildi (**HM:** 30).★ Eleşkirt Kaymakamı, Müftüsü ve halkı adına Ankara'ya çekilen telgrafta, halkın gereğinde mal ve bedence bütün varlıklarını fedaya hazır olduğu, kanlarının son damlasını akıtıncaya kadar ciddî bir azimle çalışmaya amade bulunduğu bildirildi (**HM:** 31). ★ Of'tan çekilen telde, halkın, kanının son damlasına kadar fedaya hazır olduğu bildirildi (**HM:** 1 Eylül). ★ Sürmene'de Büyük Cami önünde yapılan toplantıda, Öğretmen Ömer Hulusi yaptığı konuşmada İncil ile Kur'an'ın savaşında Kur'an'ın üstün geleceğini söyledi. Müftü'nün halkın gözyaşları arasında yaptığı konuşmadan sonra bir damla Türk kanı kalıncaya kadar kahraman ordu için maddî ve manevî her şeyin fedaya hazır olduğu kararı alındı. (**HM** 1 Eylül) ★ Karacahisar'da yapılan mitingde de aynı yolda kararlar alındı (**HM** 4 Eylül).

5. Erzincan Mebusu Osman Fevzi Efendi, Alişir hariç olmak üzere Koçkiri isyanına katılanların affını istedi. Öneri layiha encümenine gönderildi. Meclis'te vatana ihanetten hüküm giyenlerin cezaları görüşülmeye devam ediliyor. (**ZC** 12: 102; **HM:** 30)

6. Millî Savunma Bakanı Refet Paşa, yurdun muhtaç olduğu bir zamanda orduya koşan askerlik çağındakilere, ordunun takviyesi için çalışan bütün fertlere, halka, ihtiyar heyetlerine, jandarma ve polise, Müdafaa-i Hukuk Cemiyetleriyle mülkî ve askerî memurlara ve ulusal yükümlülük komisyonlarına bir genelge ile teşekkür etti (**Peker 1:** 370; **Akşam, Ter.Hak.** 1; **Vakit, İkdam: 2.** Krş. 30).

7. İstanbul Hükümeti, Tahran Elçiliği'ne, 150 lira aylık ve 100 lira ödenekle Dışişleri Bakanlığı Müsteşarı Ahmet Reşit Bey'i atadı (**TV:** 4248).

8. **İleri:** Şimal Grubu taarruza geçerek düşmanı mağlup ve Yenişehir'i istirdat etti. Yunan ordusunun vaziyeti pek müşkûldür. **Tevhidiefkâr:** Yine Misak-ı Millî (Ebüzziyazade). –Ordumuz merkezî ve mükemmel bir vaziyettedir. –Sakarya'da muharebe şiddetle devam ediyor. Sakarya Meydan Muharebesi'nin cereyan sa-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

1921 - AĞUSTOS

hası. –Ankara'da zafer duası ve ahdü peyman. **Öğüt**'te Bafra, Kayseri, Amasya, Gümüşane, Akpazarı, Elbistan, Yalova, Ardahan, Daday ve Çarşamba'da yapılan gösteriler ve son ferde kadar ölmeğe hazır olunduğunu bildiren kararlar. **Tercümanı Hakikat:** Anadolu'da muharebeler lehimize şiddetle devam ediyor. Henüz yeni tafsilat gelmemiştir. –Avrupa gazeteleri, mevzilerimizin muhkem olduğunu bildiriyor. **Hakimiyeti Milliye:** Kral Konstantin'e, İzmir'e dönmesini tavsiye etmişler. –Avrupa'da Türk direnişinin metanetinden bahsediliyor. –Anadolu, Misak-ı Millî'de sebatkârdır. Herkes, özel işlerini terkederek emredilen şeylere varlığını hasreylemiştir. **Vakit:** Zonguldak halkı, Türk ordusu Yunan'ı kahredinceye ve istiklaline sahip oluncaya kadar silahını bırakmamaya karar vermiştir. –Sakarya'da Yunan saldırısı büyük kayıplarla püskürtülmektedir. **Peyamı Sabah**'ta Ali Kemal; kurtuluşun savaşta değil siyasî çabalarda olduğunu (bir kere daha) yazıyor. –Düşmanın umumî taarruzu da kırıldı. Yunan ordusu pek müşkül bir vaziyette. **Açıksöz:** Biraz daha bekleyelim. Allahın inayetiyle büyük günler göreceğiz. –Şehrimizde yedi sekiz yüz yataklı bir hastahane kuruluyor. Kastamonu eşrafı ile bol yataklı köy ağaları bu meselede de memleketin yüzünü ağartacaktır. Bizim için kanını akıtan yaralı gaziler, şimdi bizden altlarına konacak ödünç bir yatak istiyorlar. –Anadolu "intikam!" diye bağırıyor. **İkdam:** Türk Kuvayı Milliyesi yenilmez bir kuvvettir. Uğrunda en ağır fedakârlıkları icrada tereddüt etmediği millî emelleri tamamen elde edeceğine iman ederek, o neticeye ulaşmaya kuvvetli bir kalp emniyeti ile intizar ediyoruz. –Yunanlılar, sağ cenahlarını tehlikeden kurtarmak için Sakarya hattında hücum ediyorlar. **Akşam**'da N.Sadık: Anadolu zaferi: Eğer bu istiklal ve hürriyet ordusu galip gelmemiş olsaydı, o asrın tarihini yazan sahifeler o kadar kara, o kadar çirkin olacaktı ki, bundan size bahsetmekten utanacaktık. Yarının nesilleri böyle söyleyecek ve Anadolu'da Türk zaferini beşeriyetin kanlı ve asil bir menkıbesi suretinde uzun uzadıya bir ders gibi nakledecekler. –Sakarya muharebeleri şiddetle devam ediyor.

30 - SALI

1. Sakarya cephesinde gece sessiz geçti. Türkler, Büyük Çalış ve Kara Süleyman köyleri dolaylarındaki ikinci savunma mevzilerine çekildiler. Yunanlılar bir parça toprak daha kazandı. (**KASÖT:** 517; **İncedayı 1:** 114) ★ Yunanlıların sol cenaha genel saldırıları durdu. Meydan savaşı, adeta mevzî çarpışmalar halini aldı. Her kolordu adeta kendi hesabına dövüşüyor. Bugün de saldırı ve karşı saldırılarla geçti. Türk birliklerinin kayıpları karşılanmaya çalışıldı. Emayeleri patatesten yapılma 3 uçakla faaliyet gösteren Türk pilotları, gerçekçi bilgiler topladılar. Yunan uçakları ise, Türklerin geri çekildiği haberini verdiler. Türkler, bir Yunan ikmal kolundan 10 otomobil ele geçirdi. Yunan saldırısının ağırlık merkezi, cephenin orta kısmında bulunan 4. Grup bölgesine kaydı. 1100

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

1921 - AĞUSTOS

metre yükseklikteki Duatepe, önce Yunanlılardan geri alındıysa da sonra yeniden Yunanlıların eline geçti. Kartaltepe'yi de işgal eden Yunanlılar, Polatlı tren istasyonunun 4 km. yakınına kadar sokuldular, istasyonu tahrip ettiler. Yaşlı ve yorgun olan Yunan atlarına önemli görevler verilemedi. Türk cephesi biraz daha kuzeye, Haymana güneyine alındı. Yunanlılar bu kısmı yarma harekâtına giriştiler. Demiryolu boyunca Yunan saldırısı kırıldı. (**Tar.Ves.** 8:91; **Özalp:** 198; **Andreu:** 122; **Andre:** 116; **TİH** II/5/2: 114; **Özkul:** 96; **Aykut 2:** 104; **Vandemir 2,** I: 50; **Nicolopulos:** 87; **KASÖT:** 503; **Baykoç:** 117; **Soner:** 139; **İncedayı 1:** 115; **Güralp:** 186; **Hrisohoos:** 155; **İ.Hakkı:** 79; **Vutieridu:** 22; **İzzettin 4:** 49; **Beşe:** 88; **Ter.Hak, HM:** 1, **Vakit:** 3 Eylül)

2. Millî Savunma Bakanı Refet Paşa, yayımladığı bildiride, 6 günlük kanlı savaşlarda düşmanın ummadığı bir direnişle karşılaştığını, kazanılan başarıda ordu kadar, cephe gerisinde çalışanların da payı olduğunu bildirerek bunlara teşekkür etti ve orduya katılmak üzere hareket eden askerlerin daha hızlı hareket etmesini, araç ve gereçlerin de daha çabuk ulaştırılmasını istedi (**Ter.Hak.** 1; **İkdam** 2. Krş. 29).

3. Moskova'nın Ankara Elçisi Natsarenus'un Çiçerin'e yazdığına göre, İçişleri ve Savunma Bakanlıklarını elinde bulunduran Refet Paşa ile bu sırada Ankara'ya gelen Nuri Paşa, Sakarya'da bulunan Mustafa Kemal'e karşı Envercilerle birleşip darbe hazırlıyorlar (**Yerasimos:** 335).

4. Harington, bir Türk zaferine ihtimal vermiyor. Müttefiklerin İşgal Orduları Komutanı, İngiliz Savaş Bakanlığı'na gönderdiği raporda, iki ihtimal üzerinde duruyor: Ya Türk direnişi çökecek, ya da iki taraf yorgunluktan bitkin düşüp savaşı durduracaklar. (**Şimşir 3:** 222)

5. Tevfik Paşa'nın Amerikan Ajansı Müdürü'ne demeci: Biz her şeyden evvel barış taraftarıyız. Bu kadar masum kanların beyhude yere akışından dolayı şahsen müteessirim. Bu günkü mücadelenin neticesi ne olursa olsun, Avrupa istiklale ve yaşamağa olan hukukumuzu tasdikten başka bir şey yapamaz. (**Ter.Hak.** 30)

6. Fethi Bey'in not defterinden: Bir bekleyiş günü daha geçirdim. Taarruzun yedinci günü olduğu halde düşman inat ve ısrarı hayret vericidir. Artık def olup gitmesi lazım gelirken, behemehal muvaffak olmak için mezbuhane çalışıyor gibi görünüyor. Ümit ederim ki, bütün mesaisi kendisine azim telefatttan başka bir şey getirmeyecektir. (**TK** 82:82)

7. Reşadiye Belediye Başkanı'nın çektiği telgrafa göre, kasaba ve köylerden toplanan 30.000 kadın ve erkek, düşmanı Anadolu toprağından atıp mahv edinceye kadar muazzam cihada azim ve imanla devam edeceğine yemin etti (**HM:** 4 Eylül). ★ Erzincan'da yapılan toplantıda, orduya bağlılık ve yardıma hazır olunduğu kararlaştırıldı. Çorum'dan çekilen telgrafta da orduya bağlılık belir-

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rahtey.org

1921 - AĞUSTOS

tildi. (**HM:** 4 Eylül) ★ Divriği Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti, kasabanın ileri gelenlerine bir çay vererek ordu için bağış topladı (**HM:** 4 Eylül).★ Köylülerin de katılmasıyla Narman'da bir miting yapıldı (**YG:** 5; **HM:** 7 Eylül). ★ Of'tan çekilen telgrafta, orduya selam ve saygı bildirilerek halkın kanının son damlasına kadar fedakârlığa hazır olduğu bildirildi (**HM:** 30). ★ Daday'da yapılan mitingde, Hükûmet emirlerinin harfiyen yerine getirilmesi ve zafere kadar halkın varını yoğunu vermeye hazır olduğu kararlaştırıldı (**HM:** 2 Eylül).

8. Araç'ın Palazlar köyünden Hatip Oğlu Hüseyin, kiralık katırına bindirdiği bir jandarmayı öldürdüğü, ölüsünü yaktığı ve mavzerini aldığı gerekçesiyle, Kastamonu İstiklal Mahkemesi tarafından idam edildi (**AS:** 30).★ Köylerine gelen 6 askeri öldürmekten sanık Rumların Samsun İstiklal Mahkemesi'nce idamı (**Hakikat:** 1 Eylül).

9. **Peyamı Sabah:** Düşman düşündürücü bir mukavemet önünde. Yunan çevirmesi nasıl sonuçsuz kaldı? **Öğüt:** Mösyö Lloyd George Yunan dostu. –Yaralılarımız tekrar cepheye koşuyor. –Düzce, Pülümür, Söke'de gösteriler. **Açıksöz:** Düşmanın zayiatı pek müthiş. –İ.Habib: Yedi gündür yaramadıkları bir cepheyi, bundan sonra da hiç yaramayacaklar. Neye inat ediyorlar? Çekilse hüsran, dursa esaret, ilerlese ölüm bekliyor... **Tevhidiefkâr:** Düşman taarruzları kanlı zayiatla tart edildi. Ordumuz çelikten bir kale gibi düşman taarruzunu tart ediyor. **Hakimiyeti Milliye:** Düşmanın ölüm yolculuğu. –Pazar gün meydan savaşının en kanlı bir günü olmuştur. –Ordumuz Çanakkale Savaşlarına nazireler yapmaktadır. –Harp sahasında düşman cesetleri yığınlar teşkil ediyor. **Vakit:** Yunanlılar, kafalarını kayalara çarpmakta devam ediyorlar. **İkdam:** Dört gündür harp aralıksız devam ediyor. –Yunanlılar Sakarya'da nasıl karşılandılar? Bir taraftan bataklık, diğer taraftan iaşe müşkülatı ve bilhassa susuzluk, Yunanlıların halini haraplaştırıyor. **Akşam:** Sakarya Muharebesi bütün şiddetiyle devam ediyor. –Akıncı kollarımız, Rus usulü veçhile tensik edilmiştir. –N.Sadık: Sakarya'da. –Her saat geçtikçe ordumuz daha kuvvetleniyor. **İleri:** Düşman, son neferine kadar ihtiyatlarını harp hattına soktuğu halde cephenin her noktasında azim zayiat ile püskürtüldü. **Tercümanı Hakikat:** Muharebe cehennemî safhasına girdi. Ordumuz aslanlar gibi mukavemet ediyor, mukabil taarruzlara geçiyor. Anadolu'nun ateşin imanı cûş ve huruş içindedir. Yunan taarruzu son merhalesindedir: Muharebe azamî derecede şiddetini buldu.

31 - ÇARŞAMBA

1. Sakarya Meydan Savaşı ikinci haftasına girdi. Demiryolu boyunca saldıran Yunanlılar, cephenin merkezinde bulunan Üçüncü ve Dördüncü Gruplar arasında bir gedik açtılar. Sol cenahta Yunanlılar biraz arazi kazandıktan sonra durduruldu. Çaldağı'nın bazı yerleri Yunanlıların eline geçtiyse de karşı saldırı-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

1921 - AĞUSTOS

ile bunların bir kısmı kurtarıldı. Ancak dağın batı yakası Yunanlıların elinde kaldı. Türk kuvvetlerine dağı bütünüyle geri almaları emredildi. Yunanlıların cepheyi yarma ihtimali belirince Türk Dördüncü Grubu biraz daha geri alındı. Türk ordusuna, saldırıya uğrayan komşu birliklerin yardımına koşması emredildi. Türk ordusunda cephane sıkıntısı çekilmeye başlandı. (**Tar.Ves.** 8: 91; **TİH** II/2:127; **Aykut 2:** 107; **Vandemir 2,** I: 54; **Baykoç:** 126; **Özalp:** 199; **Andre:** 121; **KASÖT:** 515; **İncedayı 2:** 153; **Belen:** 355; **Selek 2,** II: 282; **Güralp:** 187; **Nicolopulos:** 188; **İncedayı 1:** 116; **İ.Hakkı:** 79; **HM, Ter.Hak:** 2 Eylül)

2. Başkomutan Mustafa Kemal'den Millî Savunma Bakanlığı'na: "Anadolu savaşmaları, iki günlük meydan savaşmaları şeklinden çıkarak sürekli yıpratına savaşları haline gelmiş sayılabilir. Başarı, kesintisiz ikmal yapma imkânına bağlıdır". Mustafa Kemal, Rusların söz verdiği yardımların cepheye sevkedilmesini ve yeni yardım istenmesini de emretti. Türk Genelkurmayı, çekilme zorunluluğu doğarsa, Kızılırmak gerisine çekilmeyi düşünüyor. (**TİH** II/5-2: 127; **Vandemir 2,** I: 58; **Baykoç:** 135)

3. Amasya'da miting yapıldı. Kurucaşile bucağında bütün bucak halkının katılmasıyla bir miting yapıldı. "Kanımızın son damlasına kadar mukaddes cihada devam, şanlı ordumuzun kıymettar ve sevimli başkumandanımızla diğer muhterem ve fedakâr kumandanlarımıza ve kahraman asker evlatlarımıza selamlar, ihtiramlar..." (**HM:** 7 Eylül). ★ Bugünkü Hakimiyeti Milliye'de yazıldığına göre, Kastamonu'da Hatice adındaki bir kız, düğünü için hazırlanan gelinliği giymeyerek basma bir entari ile gelin oldu. Pazarda 30 liraya satılan gelinliğin parasını Hilal-i Ahmer'e bağışladı. (**HM:** 31)

4. Enver Paşa, Batum'dan Trabzon'da İskele Kâhyası Yahya'ya gönderdiği mektupta, Kemalistlere karşı bir darbe yaparak başa geçmek için bir er kılığında Türkiye'ye gireceğini bildirdi ve onun görüşünü sordu. Mektubu ele geçiren 13. Fırka Kumandanı, onu Karabekir'e aktardı, Yahya Kâhya'nın bir bahane ile Ankara'ya çağrılarak Trabzon'dan uzaklaştırılmasını istedi. Fevzi Paşa yarın Karabekir'den Trabzon'da alınabilecek tedbirleri soracak, Karabekir, Kâhya ve adamlarının topluca tutuklanmasını, kıyılara güvenilir adamlar gönderilmesini, Batum'da şehbenderlik açılmasını, Mustafa Kemal'in Kâhya ile haberleşmemesini 3/4 Eylül'de önerecektir. Karabekir, Kâhya ile adamlarının tutuklanarak Erzurum'a gönderilmelerini emretti. (**Karabekir 3:** 157-161; **Cebesoy 2:** 236)

5. Veliahd Abdülmecit, bir çay ziyafetinde İngilizlerin yeni Yüksek Komiseri Rumbold'a şunları söyledi: Padişah, Damat Ferit'e güvenmekle çok hata etti. Neden doğrudan Ankara ile temas etmek için teşebbüste bulunmuyorsunuz? (**Jaeschke 2:** 19)

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

1921 - AĞUSTOS

6. Amasya Metropiliti, Atina'da İngiliz ve ABD elçilerine "Pontos faciaları konusunda bir rapor verdi. Patrikhane, Trabzon Metropoliti'ni de Atina'ya göndermeye karar verdi. Metropolit, Pontos konusunda görüşmeler yapmak üzere Atina'ya 2 Eylül'de gidecek. Amasya Metropoliti, 6 Ağustos'ta Yunan Başbakanı ile görüşmüştü. (**PM:** 50)

7. Fethi Bey'in bugünkü notları: Vaziyet gittikçe daha gloomy oluyor... (**TK** 82:82)

8. **Öğüt:** Taarruzun son günleri. –Hindistan'da geniş bir ihtilal. –Bütün İstanbul halkı, zaferimize duacıdır. Ümitler Anadolu'dadır. **Hakimiyeti Milliye:** İngilizler bu taarruzun son ümit olduğunu söylüyorlar. –Kral Konstantin baygınlık geçiriyormuş. –Anadolu baştan başa Türk'tür. **Peyamı Sabah**'ta Süleyman Nazif'in Edirne Mebusu Şeref Bey'e Malta'dan gönderdiği 12 tarihli mektup. Nazif, barış fırsatı kaçırıldı diye Meclis'e hücum ediyor. –Şiddetli müdafaa, kuvvetli mukabil taarruzlar. Millî ordu takviye kuvvetleri alıyor. Mevzileri pek muhkem. **The Times:** Haymana Yaylası strateji için çok güçtür (**Jaeschke 1:** 160). **Karagöz**'de Gordiom'daki kördüğümü çözmek bir yana kördüğüme dolanan, Sakarya'da boğulmamaya çalışan Yunanlılar, barış yapılamayacağı, ordunun kahramanlığı... **Açıksöz:** Anadolu tezahüratı. –Kastamonu İstiklal Mahkemesi kararları: Asker kaçağına yataklıktan iki kişiye yüzer lira, asker kaçağına gıyaben idam, oğullarını Yunanistan'a asker gönderen, Türkler aleyhinde ileri geri konuşan Hacı Yorgi'ye idam... **İkdam:** Yunanlılar, hareket üstlerinden çok uzaktadırlar. –Ordumuz, iki misline ulaşmış bulunuyor. –Ordumuz, bir haftadır bir adım geri atmadı, mukavemet ediyor. **Akşam:** Sakarya boyunca harp, kemal-i şiddetle devam ediyor. –Taarruzun ilk safhası lehimize bitti. –N.Sadık: Babıâli'nin vazifesi: İstanbul eli kolu bağlı oturamaz. İstanbul'un da siyasî faaliyetleri olmalıdır. –Falih Rıfkı: Sönmüş görünen Türk ruhu yedi günden beri Sakarya kıyılarında bir alev gibi yanıyor, bir yangın gibi kızarıyor. Türkler, dirilmiyorlar, yaşadıklarını ispat ediyorlar. (**Kaplan vd.** II: 637) **İleri:** Düşman zayiatının vahameti, bu cehennemî muharebeyi daha ziyade devam ettiremez. **Tevhidiefkâr:** Mustafa Kemal Paşa mutlaka muzaffer olacaktır. Çanakkale'de iki defa İstanbul'u kurtaran Mustafa Kemal Paşa bu defa da vatanı kurtaracaktır. Çünkü Mustafa Kemal Paşa bütün bir ümmetin ve bütün bir milletin kurtuluş ve yükselme azmini temsil etmektedir. –Sakarya etrafında muharebe devam ediyor. **Vakit:** Mukavemette şiddet. –Sakarya harbi el'an devam ediyor. –Müdafaamız şiddetle devam ediyor. –Yunanlılar, bügünkü vaziyetten muzdarip. **Tercümanı Hakikat:** Muharebe şiddetle devam etmektedir. Düşmanın yeni taarruzları telefat-ı kalile ile tart edilmiştir. –Yunan planı akim kaldı. –Pazartesi Ankara'ya gireceklermiş. –Sakarya Meydan Muharebesi neden uzuyor? Samsun'da yayımlanan **Hakikat** gazetesinin 33. sayısı: Yarın başlayacak taarruzumuzla Yunan ordusu bozulduğunda İngilizler bu sefer hangi fırıldakları çevirecekler merak ediyoruz.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

1921 - EYLÜL

1 - PERŞEMBE

1. Sakarya Savaşı, bütün gece de devam etti. Şiddetli bir saldırıyla Çaldağı'nın önemli yerleri geri alındıysa da karşı saldırıya geçen Yunan kuvvetleri, bazı yerleri yeniden işgal ettiler. Bazı Türk kuvvetleri, Polatlı yakınlarındaki sırtlara çekildi. (**Özalp:** 199; **TİH** II/5-2: 138; **Güralp:** 187; **Baykoç:** 141; **Vandemir 2,** I:58; **KASÖT:** 541)

2. Sakarya Savaşı'nın Türkiye açısından en kritik günü... Çarpışmalar en kanlı ve çetin noktasına ulaştı. Türk kumandanlığı bütün ihtiyat kuvvetlerini Haymana ve Çaldağı yöresinde savaşa sürdü. Mürettep Tümen, Polatlı'nın 3 km. batısına çekildi. Düşman ateşi altında kalan Polatlı boşaltıldı. Haymana'nın savunulması için 2. Grup'un yaptığı çarpışmalarda 82 subay, 900 er, 3 alay, 5 tabur komutanı kaybedildi. 15. Tümen topçularında, 17. ve 24. Tümen'de yalnız 129 atım cephane kaldı. 4. Tümen Hücum Taburu'nda yalnız iki subay kaldı. 42. Alay komutanlığı bir yedek teğmenin elinde. 2. Grup'ta taburların idaresi de yedek teğmenlere kaldı. Başkomutan Mustafa Kemal, hükümet merkezinin Kayseri'ye taşınmasını emretti. Türk ordusunda cephane sıkıntısı var. Yunanlıların Çaldağı'nı bütünüyle ele geçirmek için yaptıkları saldırı başarıya ulaşamadı, ancak Duatepe Yunanlıların eline geçti. Cepheye yakın köylerin kadınları, askerler için yemek hazırlıyor, bunları askere ulaştırıyor. Kayıpları yüksek olan Yunan ordusunda da açlık ve savaştan bıkkınlık görülüyor. (**HM:** 3; **Ter.Hak.** 2-3, **Vakit:** 4; **TİH** II/5-2:138; **Güralp:** 187; **Soner:** 151; **Baykoç:** 137; **Vandemir 2,** I: 59; **BTTD** 22: 46; **İncedayı 1:** 117; **İ.Hakkı:** 80; **Aykut 2:** 112; **Özalp:** 199; **Andre:** 125; **Selek 2,** II: 283; **Baykoç:** 137; **KASÖT:** 543) ★ İzmir ve İsmet adları verilen iki Türk uçağından oluşan Batı Cephesi uçak birliği, Yunanlıların bir uçağını düşürdü (**Müderrisoğlu 2:** 179).

3. Suruç'ta yapılan mitingde, "Kürt Kavmi"nin şanlı ordu zaferi elde edinceye kadar malca ve bedence hiç bir fedakârlıktan çekinmeyeceği ve gereğinde askerlik yükümlülüğü dışında bulunan eli silah tutan herkesin savaşa katılabileceği kararlaştırıldı (**HM:** 6). ★ Ulukışla mitinginde Mebus Abdülkadir Kemali Bey de bir konuşma yaptı. "Dört yüz milyon Müslüman'ın gözbebeği" Mustafa Kemal Paşa, kumandanlar ve askerlere sevgi ve bağlılık kararı alındı. (**HM:** 7) ★ Kaymakamın bugün Ankara'ya bildirdiğine göre Nevşehir'de yeni askerlerin cepheye sevkedildiği gün, sancak altında hararetli konuşmalar yapıldı ve ordu için araç ve para bağışlarında bulunuldu. Telgrafa göre, orduya 7.000 kat çamaşır hediye edilen Niğde'de, kadınlar, erkekler ve okullar yardım için birbirleriyle yarışıyorlar. (**HM:** 4) ★ Boğazlıyan Belediyesi önünde yapılan toplantıda, orduya her türlü yardım yapılması kararlaştırıldı (**HM:** 4). ★ İskilip'te yapılan mitingde, Misak-ı Millî gerçekleşinceye kadar savaşa devamın farz olduğu kararlaştırılarak "Ya ölüm, ya İstiklâl!" dendi. Mustafa Kemal Paşa ile arkadaşlarına ve

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

1921 - EYLÜL

erlere güven bildirildi. (**HM:** 4). ★ Hakimiyeti Milliye'nin bugünkü sayısında belirtildiğine göre Kız Öğretmen Okulu'ndan bazı hanımların hastanelerde yaralı gazilere hastabakıcılık yaptıkları öğrenildi. Gazetede Düzce'de yapılan miting haberinden başka orduya selam ve destek bildiren telgraflar yer alıyor: Of, Ürgüp, Sürmene, Karacahisar, Devrek, Cizre... (**HM:** 1)

4. Yaralıların Ankara'ya taşınacağını haber alan kadın erkek Sincanlılar, hazırladıkları yoğurt, ayran ve sütleri istasyona getirerek yaralılara kendi elleriyle içirdiler. Bunu haber alan Şimşid ve Amiryaman köylüleri de hazırladıkları yoğurt ve ayranları istasyona getirerek bıraktılar. (**HM:** 2)
5. Meclis, savaştaki orduya selam ve güvenini bildirdi. Meclis İkinci Başkanı Rauf Bey, Mustafa Kemal'e gönderdiği telgrafta "Meclis, erler, subaylar ve komuta heyeti hakkında her zamankinden çok şükran ve güven hisleriyle doludur. Ordunun behemahal zaferi elde edeceğine inancı tamamdır. Erinden, en büyük komutanına kadar orduya en içten selamlarını sunar" dedi. (**YG, HM:** 2,4; **TİH** II/5-2:148; **ZC** 12: 120) ★ Mustafa Kemal'in cevabı: En kıdemsiz erinden kumandanına kadar en yüksek azim ve imanla savaşan ordunun, istiklalimizin savunulması uğrunda namus gereğini yerine getireceğini temin ederim. (**HM:** 4; **ZC** 12: 135; **ATTB:** 407)
6. Millî Savunma Bakanlığı'nın Kastamonu Valiliği'ne acele şifresi: Askerî depolarda ve takâlif-i milliye anbarlarında bulunan tüfek, cephane, sahra ve cebel mermilerini her araçtan yararlanarak, geceli gündüzlü yollarda hareket sağlayarak Ankara'ya gönderin" (**Peker I:** 373)
7. Harington, Türk cephesinden ajanların günü gününe bildirdikleri raporları Londra'ya aktarıyor. Bugünkü raporunda savaşın berabere bitebileceği tahmininde bulundu. (**Müderrisoğlu 2,** II: 178). ★ İngiliz Gizli Haberalma Teşkilatı'na göre Padişah, Tevfik Paşa'ya "Arabuluculuk isteğiyle Müttefiklere yaklaşmanın zamanı geldi" dedi.
8. Fethi Bey'in not defterinden: "Bu sabahki rapor biraz iyimser idi. Bugünkü vukuattan hiç bilgi yok. İyi bir şey olsa çabuk bilgi verilir nazariyesine göre habersiz daha ziyade fena bir mana ifade eder. Hele yarına kadar bekleyelim. Bakalım ne duyacağız". (**TK** 82: 83)
9. Reşit Paşa, Kastamonu Valiliği'nden emekli oldu. Sağlık nedeniyle emekliliğe ayrılan Reşit Paşa, Sivas Kongresi sırasında Sivas valisi idi. (Ölümü: 14 Mart 1924) (**Erdeha:** 115)
10. Kastamonu İstiklal Mahkemesi, yolkesicilik, hırsızlık, soygunculuk ve askeri kaçmaya teşvikten Hüseyin ve Osman'ın asılarak, Arif'in yokluğunda idamlarına, bunlara yataklık eden Ali'nin 3 yıl küreğe, 3 kişinin de 80 değnek vurularak Batı Cephesi'ne gönderilmesine, rüşvet alan jandarmalardan 4'ünün 15 yıl küreğe konulmasına ve 2 kişinin aklanmasına karar verdi (**AS:** 1).

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

1921 - EYLÜL

11. **Tercümanı Hakikat:** AP Ankara muhabirinin Mustafa Kemal'le mühim bir mülakatı. –Refet Paşa'nın orduya ve millete beyannamesi. –Yunan zayiatı 30.000 tahmin olunuyor. –Cephenin yarıldığına dair haberler yalandır. **Hakimiyeti Milliye:** Kahraman ordumuzun gösterdiği şecaat. –Yunanistan büyük bir yas içinde. –Ordunun arkasındaki gayret. –Sevr Anlaşması'nın cenaze alayı (Matin'den). **Açıksöz:** Sakarya'da Yunan inhizamının alametleri görülmeye başladı. Yarın da inhizamın kendisini göreceğiz. –Anadolu'da tezahürat. –Kahirede yayımlanan bir gazete, Anadolu'ya yardım kampanyası açtı. Şimdiye kadar 2.787 lira toplandı. **Vakit:** Kim gülecek? İyi gülen son gülendir. Geçen defa Wilson gülmüştü. Bakalım bu defa kim gülecek. (Ahmet Şükrü) **Tevhidiefkâr:** Yunanlılar son kozlarını oynuyorlar. –Ebüzziyazade: Mutlaka bizim dediğimiz olacak. **Yenigün** Kayseri'de (7 Ekim'e kadar 31 sayı. Gazete, Ankara'dan taşındığını yazmıyor. Hem Ankara'da, hem Kayseri'de yayımlandığını ileri sürüyor). –Bugün bütün kalpler, ordumuzun kalbiyle beraber çarpıyor. Bütün gözler, gene onun hareketine bakıyor. **Öğüt:** Amerika efkârıumumiyesi lehimize döndü. **Peyamr Sabah:** Sakarya muharebesi hâlâ devam ediyor. **İkdam:** Konstantin için hayat memat meselesi. Türkler ise kendilerine güvenerek zaferden emin bulunuyorlar. –Yunan son kuvvetini sarf ediyor. –Ankara muhabirimizin telgrafı: Taarruzun birinci safhası, lehimize neticelenmiştir. **Güleryüz:** Konstantin'in yediği son tekme. Var varanın, sür sürenin, destursuz bağa girenin hali budur çorbacı. –Ali Kemal Beyefendi'nin Ankara'ya varışı ve karşılanışı... **Akşam:** Mustafa Kemal Paşa'nın yeni mühim beyanatı: Türkiye Türklerindir düsturu kabul edilinceye kadar harbe devam etmek bizim için bir hayatî zaruret olduğunu söylüyor. –Refet Paşa'nın beyannamesi. –Bulgar Kreçekof'un Ankara seyahati. **İleri:** Kıtalarımız cephenin her tarafında ateşten bir duvardır. –Muvaffakiyetsizlikleri karşısında cepheyi uzatıyorlar. **Ayine**'de Dertli'nin manzumesi: Mehmet'ten nişanlısı Ayşe'ye cevap: ...Top tüfenk önünde demir gibiyim. –Ali Kemal Bey, bu bayramı vatanı düşünerek nasıl denizde üzüntülü üzüntülü yüzerek geçirmiş?... –Geçen gün tayyare ile Anadolu'ya gelen Ali Kemal Bey, Başkumandan Mustafa Kemal Paşa tarafından Kuva-yı Seyyare kumandanlığına tayin edilmiş, dün de Kocaeli kuvvetlerine iltihak etmek üzere Ankara'dan ayrılmıştır.

2 - CUMA

1. Sakarya Savaşı: Türk cephesinin kilit noktası sayılan Çaldağı, bütünüyle Yunanlıların eline geçti. Bu başarı, Yunanlıların umudunu kuvvetlendirdi. Türk savunma mevzileri, Haymana'nın hemen güneyine alındı. Yunanlılar bütün cephede saldırılarda bulundular. İsmet Paşa, Haymana mevzilerinin son ihtiyatlar ve son fedakârlık sarfedilerek savunulmasını emretti. Dördüncü Grup'un

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

1921 - EYLÜL

topçu cephanesi bittiğinden topçular mevzilerinden geri alındı. Savaş, süngü ile boğaz boğaza devam etti. Başkomutan Mustafa Kemal, savaş sonucunun bir iki gün içinde belli olacağını belirtti. Karşı saldırılar, büyük kayıplara sebep olduğundan Türk ordusuna yalnız savunma ile yetinilmesi emredildi. Yunan ordusunun da gücü tükeniyor. Açlık çeken Yunan ordusunda, moral bozucu propaganda da yaygın. Yunan ordusu tahkimata başladı. Yunanlılar bugün 49 subaylarını kaybettiler. 145 subayları da yaralandı. (**HM:** 3,4; **Güralp:** 188; **Vandemir 2,** I: 60; **Andre:** 127; **Tar.Ves.** 7: 91; **Belen:** 355; **TİH** II/5-2:149; **Aykut 2:** 115; **İncedayı 1:** 117; **Saner:** 155; **İ.Hakkı:** 80; **Beşe:** 89; **Baykoç:** 146; **Müderrisoğlu 2,** II: 186; **Ter.Hak.** 3-5; **Vakit:** 5)

2. Mustafa Kemal'in AP ajansına verdiği demeç İstanbul gazetelerinde: Senelerce mücadeleye mecbur olsak bile Yunanlıları Anadolu'dan tard etmeye kesin olarak azmettik. Türkiye Türklerindir. Savaş pahalı iştir, fakat, elimizdeki silahları bıraktığımız zaman nasıl tamamen harap olacağımızı da biliyorum. Amerika kadar demokratız. (**ASD** 5: 84; **Ter.Hak.** 1, **Vakit, Tev.Ef.** 2)

3. Yunan basın bülteninde Yunan ordusunun ilerlemeye devam ettiği, Gordiom yakınlarında çarpışmalar olduğu, sağlık durumu düzelen Kral'ın Eskişehir'den Bursa'ya gittiği, harekâtın sonuna kadar orada kalacağı, Mustafa Kemal Paşa tarafından kendisine özel bir görev verilen Ali Rıza Paşa'nın Arnavutluk'a gittiği anlatıldı (**Şimşir** III: 635; **Ter.Hak.** 5).

4. Keskin'de, ikinci miting. Cuma namazından sonra bütün camilerden çıkan halk, önlerinde sancaklar, tekbir ve tehlillerle bir türbe önünde, sonra Belediye önünde toplandı. Mebuslardan Abdullah Azmi ve Mazhar Müfit Beyler birer konuşma yaptılar. Orduya şükran belirtildi ve destek kararı alındı. (**HM:** 6; **YG:** 4 "Kayseri'de")

5. 7 Ağustos'ta Yunanlılar tarafından 3. defa işgal edilmiş olan Demirci, Yunanlılardan geri alındı. Yunanlılar kasabayı 11 Ekim'de 4. defa işgal edecekler. (**Gnkur.** 47)

6. Kastamonu İstiklal Mahkemesi, İnebolu'ya gitti. Mahkeme kurulu buradan 9'da dönecektir. (**AS:** 3; **HM:** 14)

7. Malta'dan dönmüş olan Fethi Bey'in Ankara'da tuttuğu not defterinden: Bilmiyorum, büyük sevinç ve zafer günlerinin arifesinde miyiz? Yoksa Ankara'nın son günlerini mi yaşıyoruz. (**TK** 82:83)

8. AP muhabiri, İsmet Paşa ile görüşmesini anlatıyor: "Bizi mağlup edemeyecekler çünkü askerî mantık aleyhlerinedir. Mütarekede 500.000 kişilik bir ordu terhis ettik. İcap ederse bunları tekrar alabiliriz." dedi. İsmet Paşa, az söyler bir iş adamı olarak vasıflandırılır. Sağırdır ve ancak sol kulağı ile işitir. "Mecbur bıra-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

1921 - EYLÜL

kılmasaydık, mütarekeden sonra harbe girmeğe niyetli değildik. Memleketimize neden Yunan köylüleri gönderiyorlar? Tabiî köylüler kendiliklerinden böyle hareketi düşünmez. Yunanlılar, büyük levazım ve harp maddeleri ile ilerliyorlar. Yavaş yavaş bunları ele geçireceğiz. Farzedelim ki Yunanlıların mevcudu 80.000'dir, bizim de o kadar mevcudumuz vardır. Onlardan aldıklarımızla daha da çoğalacağız." (**Ter.Hak, Akşam:** 2; **Vakit, Tev.Ef, İleri:** 3)

9. **İkdam:** Yunanlıların sol cenahımızı çevirme hareketleri sonuçsuz kalmıştır. Her dakika biraz daha zayıflayan Yunan hücumlarına karşı gittikçe şiddetlenen mukavemetimiz devam ediyor. **Peyamı Sabah:** Harbin ikinci safhası başlamak üzere. **Hakimiyeti Milliye:** Anadolu'da yaşayan İslam ruhu, ordunun en büyük istinatgâhıdır. Memleketimizin en uzak köşelerinden itimat ve müzaheret sedaları geliyor. Zaten, harbe maddeten iştirak eden kadınlarımız, memleketin namus ve şerefi kurtulmadıkça, dönecek erkekleri evlerine kabul etmeyeceklerini ilan ediyorlar. –Beylikköprü'deki kanlı muharebeler. –Yine konferans lakırdıları başladı. –Yunanistan'da harp aleyhtarlığı büyümekte. –Ermeni Katolik ve Protestan ruhanî liderleri Mustafa Kemal Paşa'nın başkomutanlığını kutluyor, başarı ve bağlılık bildiriyor. **Vakit:** Cihat kahramanları cepheye giderken. –Antalya'da yapılan gösteriler ve Anadolu'da vatanseverce heyecan. **Akşam:** İsmet Paşa Hazretleri'nin AP muhabirine mühim demeci: Konstantin harbi kaybedecektir. Askerî mantık kendi aleyhindedir. Bu muharebe, beyaz kollu diplomatların eseridir. Askerlerin zalim olduğunu söylerler, halbuki harpleri hazırlayan diplomatlar, bizden daha zalimdirler. –Sakarya muharebesi el'an devam ediyor. **İleri:** Dokuz gündür neticesiz kalan Yunan zulümleri. –Altı günlük kanlı muharebelerde muvaffakiyetler. **Tevhidiefkâr:** Millî kahramanımız Mustafa Kemal Paşa diyor ki: Yunanlıları Anadolu'dan deffe kat'iyyen azmettik. –Düşman taarruzlarının az telefatla tardı. **Tercümanı Hakikat:** 31 Ağustos tarihli Anadolu resmî tebliği. –İsmet Paşa'nın AP muhabirine beyanatı. –Sakarya Meydan Muharebesi etrafında: Yunanlıların muharebeyi kazandıklarına dair olan iddiaları doğru mudur?

3 - CUMARTESİ

1. Sakarya Savaşı: Yunanlılar, Çaldağı kuzeyinde önemli toprak ele geçirdiler. Haymana-Polatlı şosesinin Ahırkuyu-Şıhali arasındaki bölümü Yunanlıların eline geçti. Birçok yerde süngü ve el bombası ile savaşılıyor. Bu gelişmelere karşılık cephede genel bir durgunluk var. Yunan ordusu dinleniyor. İki taraf kendine çekidüzen veriyor. Türkler savaşın kazanılacağından umutlanmaya başladılar. Yunanlılar, savaşın başladığı 23 Ağustos'tan bu yana 15 km.lik arazi kazanmış bulunuyorlar. (**Özalp:** 201; **Tar.Ves.** 7: 91; **TİH** II/5-2:159; **Aykut 2:** 121; **İzzettin 4:** 52; **İncedayı 1:** 119; **Andre:** 128; **Andreu:** 130; **Vandemir 2,** I: 64; **Saner:** 155; **İ.Hakkı:** 81; **Baykoç:** 156; **Vutieridu:** 25; **Müderrisoğlu 2,** II: 195; **HM, Ter.Hak.** 5; **Vakit:** 6)

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

1921 - EYLÜL

2. Yunan 2. Kolordu Kumandanı Andreu, Kurmay Başkanı Gavalias'a, Papulas'a hitaben bir mektup yazdırdı. Mektupta, Ankara'yı ele geçirmekten önemli bir kazanç elde edilemeyeceği bildirildi. Türk ordusunu sağdan çevirme hareketinden vazgeçilerek, soldan bir çevirme hareketi yapılması, alınacak sonuca göre Ankara'ya yürümek veya Sakarya'dan geri çekilmek kararlarından birinin alınması istendi. Cevap 5 Eylül: Ankara üzerine yürümek zorundayız. (**Andreu:** 133)

3. TBMM'nde aşağıdaki yerlerden savunmada sebat edilmesi için telgraflar geldiği duyuruldu: Mardin, Çorum, Tercan, Besni, Ardahan, Akdağmadeni, Iğdır, Nevşehir, Bolu, Eleşkirt, Kırşehir, Narman, Beşiri, Erzincan, Kayseri. (**ZC** 12: 136) ★ Viranşehir'de miting yapıldı (**YG: 7**).

4. Mustafa Kemal, Moskova Elçiliği'ne gönderdiği yazıda, zahire depolarındaki, el konulan % 40 hububattan, Karadeniz kıyılarında bulunanlarını, açlığı hafifletmek üzere Rus milletine hediye etmeye karar verdiklerini bildirerek bunun Çiçerin'e iletilmesini istedi. Ali Fuat Paşa, 10 Eylül'de, Çeçiren'in minnettarlığını bildirecektir. (**Atatürk'ün Milli Dış Politikası I**: 353)

5. Fethi Bey'in not defterinden: Bugün cephede sükûnet var. Şimdiye kadar düşmanın üstünlüğü devam ediyor demektir. Verdiği zayiat ile bu üstünlüğün kaybolduğunu görecek miyiz? Yoksa bize kesin bir darbe vurabilecek midir? Veyahut, iş tahminin üstünde uzayıp gidecek midir? Gelecek bunu gösterecektir. (**TK** 82: 83)

6. **Tercümanı Hakikat:** Harbin birinci safhası bitti. Yunanlılar mağluptur. –İkinci bir muharebe başlıyor. –Ankara Rus Sefiri'nin AP muhabirine beyanatı: Hiç bir gizli muahede bizi Türkiye ile raptetmiyor. Türklerin İstanbul üzerindeki haklarını onaylıyoruz. **Açıksöz:** Atina'da Venizelosçu ve Kralcı gazetelerle Beyoğlu Rum gazeteleri arasında münakaşa başladı. Yunan ordusu ilerlerken bu münakaşa yoktu. Türk süngüsü, Venizelos'ta bir deha, Konstantin'de İskenderlik bırakmadı. Aziz süngü, aziz süngü, biliyorum, yarın da Yunan ordusundan bir eser bırakmayacaksın! **Hakimiyeti Milliye:** Avrupa gazeteleri ümitlerini kesiyorlar. –(Gazete, savaştan okuyucularını haberdar etmek için, işçilerin uykusuz kalması pahasına, cumartesi günleri de, fakat küçük boyda yayımlanıyor) **Öğüt:** Gezintinin sonu... –En hafif Yunan zulmü: İşkence. –Azimkâr orduya millet yardımcıdır. Nevşehir, Devrek, Cizre, Adana, Of, Sürmene, Pervari, Bolu, Erzincan'da yapılan mitingler ve buralardan gönderilen telgraflar. **Vakit:** İsmet Paşa demişti ki: Konstantin bizi mağlup edemeyecek, çünkü askerî mantık aleyhindedir. **Peyamı Sabah:** Muharebelerin dehşet derecesinden bir numune. –Sakarya muharebeleri devam ediyor. **Karagöz:** Kendilerinde silah kullanma kabiliyeti görenler (siyasî hasımlar), Sakarya boylarında millî düelloya teşrif et-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

1921 - EYLÜL

sinler. –Geniş midir Haymana'nın ovası/ Sert mi geldi Ankara'nın havası?/ Buna derler Türk sağnağı, borası / Dur bakalım daha kara yeller var / Hoşunuza gitmeyecek seller var... **Akşam:** Ne cephemizi yarmağa, ne de cenahımızı çevirmeğe muvaffak olamadılar. –Anadolu millî ordunun zaferinden emindir. **Tevhidiefkâr:** Ordumuz, düşmanı ikinci hatta kanlı bir mağlubiyete uğratacaktır. –Kuvayı Milliye, mühim takviye kıtaları almaktadır. –Kahraman İsmet Paşa diyor ki: Konstantin mutlaka muharebeyi kaybedecek. –Sakarya'da düşman taarruzları, mukabil taarruzlarımızla tardedildi. **İleri:** Sabır ve sebat. –İsmet Paşa'nın AP'ye beyanatı: Anadolu, muharebeyi kazanıncaya kadar çarpışacaktır. On günlük muharebe neticesinde düşman, yalnız birkaç noktada birkaç km. ileri gidebildi. Binaenaleyh Yunan taarruzu tamamen sonuçsuzdur. –Kafkas gönüllüleri Ankara'ya vasıl oldular.

4 - PAZAR

1. Sakarya Savaşı: Bazı Yunan birlikleri yoğun bir top atışıyla saldırıya geçtiler. Göğüs göğüse süngü savaşları yapıldı. Yunanlılar, Polatlı'nın Güneydoğusundaki Eski Polatlı sırtlarını işgal ettiler. Birkaç kilometrelik arazi kazanan Yunanlılar, Türk Mevzilerine 100-150 metre kadar sokuldularsa da 600 ölü vererek çekilmek zorunda kaldılar. Türk Dördüncü Grubu'nun dışındaki cephelerde önemli savaşlar olmadı. Türk ordusu, sağdan sola doğru, Mürettep Kolordu, 4., 12., 3., 2., 1., ve 5. Gruplardan oluşuyor. Yunan kuvvetleri Sakarya'nın doğusunu keşfetmeye çalışıyor. (**TİH** II/5-2: 166; **Aykut 2:** 124; **Özalp:** 202; **KASÖT:** 155; **Baykoç:** 161; **Vakit, Ter.Hak.** 6)
2. Yunan Başkumandanı Papulas, bakanı Bursa'da bulunan Savaş Bakanlığı'na gönderdiği raporda "Ankara'yı alma isteği felakete sebep olabilir. Bu felaket, bu zamana kadar elde edilen başarılar üzerinde de çok kötü etki yapar, siyasî durumun böyle bir hezimeti göze almaya değer olup olmadığını bildirmenizi beklerim" dedi. Hükümet, vereceği cevapta yalnız askerî amaçlarla hareket edilmesini isteyecektir. (**Papulas:** 13; **Dusmanis:** 127; **Stratigu:** 35; **TİH** II/5-2:172) ★ Yunan Kralı Konstantin, Gemlik'e çıkarılmış olan Paleolog Tümeni'nin İzmit ve dolayları için yapacağı bir hareketi yönetmek üzere Bursa'ya geldi (**TİH** II/5-2: 497).
3. Cepheden Ankara'ya getirilen esirleden bazıları, İstiklal Mahkemesi'nde yargılanmak üzere ayrıldı. Bu esirlerin Türkiye vatandaşı olan Rumlar olduğu belirtildi. Yunan ordusunda görev alan Türkiyeli Rumlar, kendi hükümetlerine silah çekmekten idam ediliyorlar. (**HM:** 5 "Eski âlicenap efendine kurşun atıyorsun, öyle mi? Öyleyse buyur darağacına!!") ★ Ankara Kumandan Vekili Şükrü imzasıyla yayımlanan bir bildiride, Yunanlıların bazı Türkleri casus olarak kullandıkları anlatılarak böyle kişileri haber vermeyenlerin vatan haini sayılacakları, verelenlerin ise 500 lirayla ödüllendirileceği bildirildi (**HM:** 5) ★ Kastamonu İstiklal

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

1921 - EYLÜL

Mahkemesi üyeleri İnebolu'ya geldi, halk tarafından karşılandı (**HM:** 5). ★ Kayseri'de Batı Cephesi Divanıharbi kararıyla casusluk maddesinden mahkûm Bursa polis memurlarından Haydar oğlu Abdülbaki, asılarak idam edildi (**YG:** 5). ★ Konya isyanında yüzbaşı rütbesi takınan Topal Mevlüt, asılarak idam edildi (**YG:** 7).

4. Dışişleri Bakanı Yusuf Kemal Bey, Müttefik Yüksek Komiserlere verdiği notada, bir yandan tarafsız görünüp İslam dünyasını yatıştırmaya çalışan, öte yandan elden geldiği kadar Yunanistan'a yardım eden Müttefik politikasını en sert biçimde protesto etti. Yusuf Kemal Bey, 27 Ağustos'ta iki İngiliz torpidosunun Samsun limanına girerek arama yapmasının tarafsazlığa aykırı olduğunu, İstanbul bölgesi tarafsız bölge ilan edildikten sonra da Yunan donanmasının Karadeniz'e saldırmak için burayı bir üs olarak kullandığını belirtti. (**Şimşir** III: 650)

5. Millî Savunma Bakanı Refet Bey, Başkumandanlık'tan, bir askerî temyiz mahkemesi kurulmasını istedi (**HTVD** 57, ves.1315, 1316).

6. Türkiye Komünist Partisi tarafından Türkiye Komünist Gençler Birliği kuruldu. "Birlik, bütün dünya proletaryasını kapitalizmin boyunduruğundan kurtarmak için savaşacağına söz verir."

7. İngilizler, bir ihbar üzerine, Anadolu'ya cephane kaçırmak için yüklenmiş bir motoru yakaladılar.

8. Fethi Bey'in not defterinden: Yarın düşman saldırısı bekleniyor. Sonuç uzayıp gidiyor. (**TK** 82: 83)

9. **Tercümanı Hakikat:** AP muhabirinin Büyük Millet Meclisi'ni ziyareti. –Yunan taarruzu artık tamamiyle tavsamağa başladı. –Roma gazeteleri Türklerin fevkalade mukavemet gösterdiğini yazıyor. **Açıksöz:** Sakarya Savaşı'nın bu on birinci günü biterken, düşman da bitti. Düşman artık korkutmuyor, korkuyor. Herhalde bundan sonra savaşın yeni bir safhası başlayacak. –Merkezde düşman tart edildi. –Umumî tezahürat. **Hakimiyeti Milliye:** Dün öğleye kadar cephede sükûnet vardı. –Gunaris'i askerler Eskişehir'de "Kahrol!" diyerek tahkir ettiler. –Milletin azmi ordumuz kadar kavidir (telgraflar). –Kastamonu Nasrullah Camii önünde binlerce kadın-erkek, davanın elde edilişine kadar her türlü fedakârlığa yemin etti. –İkinci siyah kitap: Yalnız Marmara sahillerinde yapılan mezalim, tarihi lekeleyen zulümlerinin hepsinin üstündedir ve bu facialar durmuyor. –İrlanda mücadelesi. **İkdam:** Gün geçtikçe tehlikeleri artan bu maceraya son vermek, Yunanlılığa edilebilecek en büyük hizmettir. –Hem müdafaa, hem taarruzla Ankara'yı müdafaa. Millî ordunun planı muvaffikiyetle tatbik olunuyor. **Yenigün:** Düşmanı mühimsemezlik etmemelidir. Cuma günü miting. Düşman taarruzları şedit mukabelelerle tart olunmuştur. **Vakit:** Yeni mevzilerimiz

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

1921 - EYLÜL

önünde çarpışmalar başladı. **Peyamı Sabah**'ta Ali Kemal: İçine düştüğümüz bu çukurdan ancak haricî ve dahilî siyasetimizi itidal ile hareket edenlere tevdi ederek kurtulabiliriz. **Akşam:** 10 gün sol cenahımızı çevirmek isteyen Yunanlılar, 1, 2 Eylül'de sağ cenahımıza taarruz etmişler ve muvaffak olamamışlardır. –N. Sadık: Yunan lekesi. **İleri:** Rum gazeteleri, Yunan ordusunun hayalî muvaffakiyetleri hakkında birbirlerini tekzip ediyorlar. Papulas'ın son tebliği uydurma. –Ne kazandı? –Ordumuz, kış harbine de hazırlanıyor. Cephelerini genişleten Yunanlılar, kış harbinden endişe ettiklerini gizlemiyorlar. **Tevhidiefkâr:** Düşman o kadar zayiat vermiştir ki, yorgun ve bitap bir haldedir. Yunanistan'ın istekleri azmimizi takviye etmeli. Düşmanın zayiatı müthiştir. –Ordumuz mukabil taarruz mu yapıyor?

5 - PAZARTESİ

1. Yunan genel saldırısı Haymana-Eski Polatlı arasında bulunan merkezden yeniden başladı. Türk ordusuna, düşen her noktanın saldırılarak geri alınması emredildi. Yunan saldırısı, büyük kayıplar verilerek püskürtüldü. Başkomutan Papulas, Türk ordusunun yenildiğini, Yunan ordusunun Sakarya'nın doğusuna yerleştiğini ilan etti. Yunan ordusuna, saldırıları durdurup bulundukları yerde kalmaları emredildi. Böylece Yunan ordusu, Sakarya savaşında en uç noktada durmuş oldu. Bundan sonra üstünlük Türk ordusunun eline geçecek, 4 günlük bir hazırlıktan sonra Türkler 10 Eylül'de karşı saldırıya geçerek savaşı kazanacaklardır. (**HM:** 6,7; **Ter.Hak.** 8; **Saner:** 161; **İncedayı 1:** 119; **TİH** II/5-2: 174; **Aykut 2:** 127; **Tar.Ves.** 7: 91; **Vandemir 2,** I: 68; **KASÖT:** 550; **Selek 2,** II: 285; **Beşe:** 90; **Müderrisoğlu 2,** II: 218; **Stratigu:** 39)

2. Yunan Savaş Bakanı Teotakis, Bursa'dan Atina'ya gönderdiği telgrafta, "Düşman, araziyi birbirini izleyen hatlar halinde inatla savunmaktadır" dedi (**Düsmanis:** 363). Papulas da hareketin birinci kısmını başarıyla bitirdiklerini, ilerlemeye devam etmenin faydalı olup olmayacağını bilmek istediklerini belirterek Başbakan'ın hemen Bursa'ya gelmesini istedi (**Düsmanis:** 363). ★ Papulas, İkinci Kolordu Kurmay Başkanı Gavalias'ın önceki günkü mektubuna cevap vererek "Ankara üzerine yürümek zorundayız" dedi. İkinci Kolordu Komutanı Andreu'nun yazdırdığı mektupta, Ankara'nın ele geçirilmesinden önemli bir kazanç elde edilemeyeceği ileri sürülerek başka hareket biçimleri önerilmişti. (**Andreu:** 135)

3. Kaymakam İbrahim Etem komutasındaki gerillalar, halkın sevinç gösterileri arasında Demirci'ye girdiler. Demirci ve çevresi, Yunan işgalinden kesin olarak bir yıl sonra kurtarılacaktır. (**Vandemir 1:** 40)

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

1921 - EYLÜL

4. Anadolu Ajansı'nın bugün verdiği habere göre Konya Süvari Bölüğü'nden sonra, Karaman ve Akşehir halkı da birer süvari bölüğü kurmak için çalışmaya başladı. Geceli gündüzlü çalışan Zonguldak Hilal-i Ahmer Kadınlar Kolu, önceki 700 liradan başka 465 lira daha gönderdi. (**HM:** 6)

5. Enver Paşa'nın önderliğinde Batum'da, Halk Şûralar Fırkası'nın kongresi toplandı. 8 Eylül'de sona erecek kongrenin, Anadolu halkına yayımladığı bildiride devrim olmazsa yok olmanın kaçınılmaz olduğu belirtilerek "Yaşasın fakir halk egemenliği, Yaşasın şûra Türkiyesi" deniyor. (**Cebesoy 2:** 232; **Tunçay-Mesai:** 13; **Karabekir 3:** 151; **Tevetoğlu:** 351) ★ Enver Paşa, Ziya Bey'e verdiği emirde, Karakol Cemiyeti'ne ayda verilen 6 bin markın 20 bine çıkarılmasını istedi. Mektupta, Malta'dan firar eden "kardeşlerimize" 40 bin Mark, Livaül İslam dergisi için Berlin merkezine 10 bin lira ödenmesi de istendi. (**Aydemir 3,** III: 554)

6. Mustafa Kemal, Fransız kadın gazeteci Berthe-Gaulis'e bir mektup yazarak, Türkiye kurtuluş savaşı lehine yazdığı yazılar için teşekkür etti. Kızı ile birlikte Türkiye'ye gelme isteğini memnunlukla karşıladıklarını belirtti. "Saldırgan, takattan düşeceğe benziyor. Askerlerimizin kahramanlığı ve bütün milletin takdire değer bir sadakatle bana yaptıkları noksansız yardımlardan kuvvet alarak saldırganı memleketten kovacağını kuvvetle ümit ediyorum" dedi. (**Gaulis,** 1981: 14; **Şimşir 5:** 141)

7. İngiliz Yüksek Komiseri Rumbold, Dışişleri Bakanı Curzon'a telinde "Her iki tarafın da zayiatı ağırdır. Türkler mahirane bir şekilde, nazik durumlarını kurtardılar. Savaş devam ederse karşılıklı bitkinlikle sonuçlanacaktır" dedi. (**Şimşir** III: 640; **Şimşir 3:** 227) ★ Yunan basın bülteninde Trakya'da Yunan ordusunun arkasında sabotaj hareketlerine girişmek için Türklerle Bulgarların işbirliği yapmalarının kararlaştırıldığı, bu planın uygulanması görevinin Mustafa Kemal tarafından Fuat Bey adındaki bir Türk subayına verildiği ileri sürüldü (**Şimşir** III: 640).

8. Yunan uyruklu Şark Demiryolları işçileri, demiryolu şirketine karşı grev ilan ettiler. İstanbul ve Edirne'de şubeleri bulunan işçi derneği, Avrupa ile Türkiye arasındaki demiryolu ulaşımına engel olacak, grev 12 Ekim'e kadar sürecektir. (**İkdam:** 13 Ekim)

9. Fethi Bey'in not defterinden: Herhalde durum daha iyimser bir surette görülüyor. Güya düşmanın saldırı gücü kırılmış. Doğru ise pek iyi bir şey. Bu sabah bir düşman tayyaresi bizi ziyaret etti. İnsanca 2-3 telef var. (**TK** 82: 83)

10. **Tercümanı Hakikat:** Muharebenin iki günden beri şiddetle başladığı bildiriliyor. –Ankara'nın işgali hiç kolay değildir. –Mükemmel ihtiyat ordularımız geliyor. **Anadolu Ajansı:** Düşmanın taarruzu tamamiyle kırılmıştır. Askeri vaziyet,

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

1921 - EYLÜL

lehimize netice bulmak üzeredir. Anadolu Ajansı, yakında okuyucularını müjdeleyeceğini ümit eder. (**İkdam:** 7) **Hakimiyeti Milliye:** Düşman faaliyeti, yeni bir hareketin başlangıcındadır. –Yunanistan'ın pek yakın akibeti. –İngiltere ateş ile oynuyor. –Arkamızdaki kuvvetin büyüklüğü (Doğu aşiretlerinin orduya destek telgrafları: Beyazıt, Dersim, Viranşehir, Silvan, Mardin, Pervari). **Öğüt:** Sonuna kadar harp: Hergün Anadolu'nun bir köşesinden bin ses yükseliyor. –Hint isyanı İngiltere'yi düşündürüyor. –İstiklal için son güne kadar fedakârlık (Yurdun çeşitli yerlerinde gösteriler). **Açıksöz,** Kastamonu'da üç-beş gün içinde halkın yardımı ile 800 yataklı gaziler hastanesinin nasıl kurulduğunu anlatıyor. **Yenigün:** Cephedeki sükûnet. Düşman bitap halde. Düşmanın dinlendikten sonra talihini bir kere daha denemesi muhtemeldir. –Millet galeyanda. **Vakit:** Bugün eylülün beşidir. Ankara'ya girmek şöyle dursun, saldırıyı tatil etmeye mecbur oldular. –Bir don bir gömlek: Anadolu'nun her evi bir don bir gömlek vermeye mecburdur. Bize yazılıyor ki bir Ordu merkez kazası 10.000 don ve gömlek veriyor. **İkdam**'ın 29. yıldönümü. –Yunan çevirme hareketinin akametinden sonra Ankara'nın işgali de suya düşmek üzeredir. **Akşam:** Yunan ordusu artık harp etmek istemiyor. –N.Sadık: Ordunun bu kahramanca mukavemeti ve Yunan savletinin fecî bir surette kırılması neticesi olarak pek yakında siyasî bir safha açılacaktır. Ümit ederiz ki Türk milletinin meşru hakları, bütün devletler tarafından kabul edilecektir. **Tevhidiefkâr:** Düşman, hücumlarına devam edemiyor. Cephede yalnız ateş teati ediliyor. Amerika AP muhabirinin Anadolu hakkındaki ihtisasları. –Anadolu'da ahd ve peyman. **İleri:** Fransız matbuatı, Türk-Yunan harbinin ilkbahardan evvel biteceğini zannetmiyor. –Yunan ordusu nakliyat yüzünden birçok müşkülata uğramaktadır. Yolları muhafaza etmek için asker ayırmağa mecbur bulunuyor. –Yunanlılar, tekrar taarruza başlayamadılar.

6 - SALI

1. Sakarya Savaşı'nda durgunluk. Cephede keşif faaliyetlerinden başka bir hareket olmadı. Yunan kuvvetleri savunmaya geçti. Genellikle mevzilerinde kalan Yunanlılar, Çaldağı'nın bazı yerlerinden çekildiler. Mevzilerini tahkime başlayan Yunanlıların gerilerinde belirli bir telaş sezildi. Papulas, çekilmek için Başbakan'dan emir bekliyor. Türk cephesinde, cephane azlığından bazı toplar geri gönderildi. (**Özalp:** 202; **Andre:** 19; **İncedayı 1:** 119; **Aykut 2:** 131; **TİH** II/5-2: 181, 497; **Tar.Ves.** 7: 91; **Vandemir 2;** I: 68; **KASÖT:** 559; **İ.Hakkı:** 81; **Beşe:** 91; **MN** 1922: 194; **Baykoç:** 173; **Saner:** 163; **Müderrisoğlu 2,** II: 225; **Gologlu 4:** 177; **Ter.Hak.** 8)
2. Papulas, Üçüncü Kolordu'nun şiddetli bir saldırıya uğrama ihtimalı olduğunu bildirerek böyle bir durumda Üçüncü Kolordu'nun şiddetle karşı koymasını, Birinci ve İkinci Kolorduların da ona yardıma koşmasını emretti (**Andereu:** 145.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

1921 - EYLÜL

Papulas ile Andreu arasında yazılı ve telefonlu tartışmalar. Papulas, Andreu'nun kurmay başkanı Nikolaidis'i görevinden alıyor. Andreu "Kralın kardeşi olduğum için bana dokunmaktan korkmuşlardı"). ★ Papulas, Savaş Bakanı'na yazısında, harekâta devam edip etmemenin bir kere daha gözden geçirilmesi gerektiğini yazarak bunun incelenmesi için Başbakan'ın acele Bursa'ya gelmesini istedi. Cevap 8: Başbakan'ın gelmesi yanlış anlaşılır. (**TİH** II/5-2:195; **KASÖT:** 555; **Papulas:** 2 "5 Eylül)

3. İngilizler, İstanbul Hükümeti'ne başvurarak Anadolu'daki malların % 40'ına el konulduğunu öğrendiklerini bildirip bunun yabancılara uygulanmamasını istediler. Hamit Bey, durumu yarın Ankara'dan soracaktır. (**Himmetoğlu:** 368)

4. Malta'da İngilizler elinde tutuklu bulunan Türklerden 16'sı, bir kaçakçı gemisiyle anlaşıp adadan kaçtılar. İngilizlerce azılı sayılan 16 kişi şunlar: Ali İhsan Paşa, Sabit Bey, Nevzat Bey, Bedrettin Bey, Macit Bey, Muammer Bey, Gani Bey, Ahmet Bey, Memduh Bey, Faik Bey, Şükrü Bey, Fevzi Bey, Mahmut Kâmil Paşa, Kara Kemal, Tahsin Bey, Necmi Bey. (**HM:** 11 Ekim; **Sabis:** 33; **Şimşir 2:** 436; **Yalman:** 199; **Jaeschke 2:** 193)

5. Ankaralı bir Ermeni kadın, Yunan emellerine hizmet ettiği suçlamasıyla İstiklal Mahkemesi'nce Bitlis'te, üç Ermeni de çeşitli yerlerde oturmaya mahkûm edildi (**HM:** 7). ★ İnebolu'da bazı şakilerin yargılaması yapıldı. Cezalar verildi. İstiklal Mahkemesi Başkanı Mustafa Necati, Yeni Cami Meydanı'nda halka yaptığı konuşmada, İstiklal Mahkemesi'nin bir millet mahkemesi olduğunu, halkın derdine deva aramayı en birinci görev bildiğini söyleyerek şikâyeti olanların derhal söylemelerini istedi. (**HM:** 7,8)

6. Fethi Bey'in defterinden: Bugün umut ve bekleyiş ufkunda ufak bir ışık belirdi. Kesin bilgiyi yarın alacağız. (**TK** 82: 84)

7. Dışişleri Bakanı Yusuf Kemal Bey'in AP muhabirine verdiği demeç: Elcezire ve Suriye'yi kaybettik. Şimdi ise yurdumuzda barış içinde yaşamaklığımıza müsaade edilmesini istiyoruz. Tefekkür ve hareket tarzımızla biz milliyetperverler şimdiye kadar muhtelif eserlerde tavsif edilmiş olan ihtiyar Türklerle tezat teşkil ediyoruz. Siyasatte açık ve halisane bir usul ittihaz ettik. Düşündüğümüzü ve istediğimizi açıktan açığa söylüyoruz. Ecnebilerin müsaade almaksızın dahilde seyahat edemediği ve Hıristiyanların hiç bir himaye görmediği zamanlar geçmiştir. Sovyet Rusya'nın idare tarzını kabul ettiğimiz yalandır. Demokratız. (**Ter.Hak.**6)

8. **Hakimiyeti Milliye:** Beylikköprü'deki düşman saldırısı akametle sonuçlandı. Refet Paşa Hazretleri, "ordumuz muzafferdir" diyorlar. –Yaralı kahramanlar. –Yunanlılarda ve Rumlarda hayal kırıklığı. –Mısır hürriyetini elde edecektir. **Öğüt:** Orduya itimat ve hürmet. –Ordunun gerisindeki kuvvet ve kudret:

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

1921 - EYLÜL

Amasra, Ordu, Suruç, İskilip, Nevşehir, Avanos, Çorum, Hüseyinabad'da yapılan gösteriler ve buralardan orduyu destekleme telgrafları. **Vakit:** Yunanlılar iki günden beri saldırılarını durdurdular. **Yenigün:** Refet Paşa'nın demeci: Düşmanın taarruz gücü kırılmıştır. –Yeni ve büyük savaşlara başlıyoruz. Allah bizimle beraber. **Tevhidiefkâr:** Düşman henüz taarruza başlayamadı. –Anadolu'ya günde bir kuruş daha mı veremeyiz? **Açıksöz:** Gün değil, saat sayarak müjde bekliyoruz. –Anadolu, intikam diye bağırıyor. –99, 98, 97 doğumlulara: Celp ve sevkte ne kadar faaliyet gösterilirse muvaffakiyet de o nisbette seri olacaktır. –Yunanistan ihtilal arifesinde. **İkdam:** Son gayretini göstermiş ve gayesine vasıl olamamış olan Yunan ordusunun bundan sonra yapacağı iş, kendisini Sakarya'ya sürmüş olanlardan hesap sormaktır. –Meydan savaşının ikinci safhası, bütün mücadelenin akıbetini tayin edecektir. **Dail Telgraph**'ta Konstantin'in Eskişehir'de verdiği demeç. Kral'ın askerî durumu çok iyi gördüğü ve Mustafa Kemal'in ordusunu yok edebileceğini, Ankara'ya gireceklerini söylediği... (**Şimşir** III: 641) **Akşam:** Ankara havalisi fevkalade tahkim edilmiştir. –Yunan taarruzu şiddet ve ehemmiyetten düştü. **İleri:** Ordumuza iki manevî kuvvet iltihak etmektedir. Yunanlılar, gördükleri şiddetli mukavemeti tekrar ediyorlar. Ankara'nın işgali, tahmin ettikleri kadar kolay olmayacaktır. –Yunan ulaştırması, süvarilerimiz tarafından kesiliyor. **Tercümanı Hakikat:** İngilizler, Türk ordusu esaslı olduğu için yalnız bugünkü mağlubiyetle işin bitmeyeceğini söylüyorlar. –Yunan karargâhı bu derece mukavemetimizi ümit etmemiş.

7 - ÇARŞAMBA

1. Sakarya Savaşı Türklerin lehine gelişmeye başladı. Türkler, yaptıkları keşif saldırılarında başarılar kazandılar. Ancak, Yunanlıların mevzilerini henüz ellerinde tuttukları anlaşıldı. Bazı Yunan birlikleri Sakarya'nın batısına geçtiler. Türk kumanda heyeti, Yunanlıları yenilgiye götürecek bazı kararlar aldı. Yunan ordusu da bazı savunma tedbirleri aldı. (**TİH** II/5-2: 188; **Aykut 2:** 134; **Özalp:** 203; **HM:** 8,9; **Tar.Ves.** 7: 91; **Baykoç:** 176; **Güralp:** 188; **İ.Hakkı:** 81; **Vandemir 2,** I: 69; **Nicolopulos:** 91; **İncedayı 1:** 120; **Andre:** 140; **Ter.Hak.** 9)

2. Papulas iki gündür Atina'ya telgraf çekiyor. Papulas telgrafında savaşa devam etmenin sakıncalar doğurabileceğini, bunun bir başarısızlığa dönüşebileceğini, düşmanın seferberlik yaparak takviyeler getirdiğini bildirdi. Hükümet cevabının acele bildirilmesini istedi. (**Papulas:** 18; **Dusmanis:** 367) ★ Papulas, başka bir bülteninde Sakarya Savaşı'na devler savaşı demenin bile az olacağını, Türklerin çok kuvvetli siperler kazdığını, bütün çarpışmalar boyunca kendi mevzilerini kahramanca savunduğunu, sonunda Yunan ordunun zafer kazandığını bildirdi (**Dusmanis:** 367). ★ Savaş Bakanı Teotakis de "Savaşın sürdürülmesi tehlikeli görülmektedir" diyerek en kısa zamanda ateşkes istenmesini Başbakan'a önerdi (**TİH** II/5-2: 189, 498).

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

1921 - EYLÜL

3. Sandıklı, Yunanlılar tarafından işgal edildi. Kasaba, 12 Eylül'de kurtarılacak. (**Gnkur.** 4)

4. İngiliz Yüksek Komiseri Rumbold'un raporu: İstanbul'da siyasal bir gelişme yok. Dikkatler Anadolu'ya çevrilmiş bulunuyor. Sakarya Savaşı hâlâ devam ediyor. Yunanlılar, böyle çetin bir direniş beklemiyorlardı. Savaş, iki tarafın da adamakıllı bitkinliği ile sonuçlanabilir, böyle bir durum, yeni gelişmelere elverişli olur. Beyoğlu Caddesi'nde, Yunan askerî misyon binasına Kral'ın büyük boy resimleri yapıştırıldı ve altına "Geliyoruz" yazıldı. (**Şimşir** III: 643) ★ Müttefik Kuvvetleri Komutanı Harington, raporunda, Yunanlıların çekilmekte, Türklerin saldırıya hazırlanmakta olduğu yolundaki bilgileri aktararak "İstanbul'da yapılacak sevinç gösterileri için tedbir aldım" dedi (**Şimşir** 3: 228).

5. Dün Malta'dan bir İtalyan gemisiyle kaçan 16 Türk tutuklu, Sicilya'ya çıktı (**Şimşir** 2: 437).

6. Çete Reisi Raif ile ona yataklık eden Küreli Hasan, Kastamonu ve Havalisi İstiklal Mahkemesi'nin kararı ile İnebolu'da asılarak idam edildiler (**HM, AS:** 8).

7. Fethi Bey'in not defterinden: Bugün de istenen kesin bilgi gelmedi. Her ne kadar cephede sükûnet olduğu bildiriliyorsa da, düşmanın çekildiğine işaret edecek hiç bir malumat yok. Acaba bu harp, bu şekilde müzmin bir hal mi alıyor. O zaman bittabi fena olur. (**TK** 82: 84)

8. AP muhabirinin Halide Edip'le mülakatı: İstanbul'dan kaçtığı 16 Mart 1920'den beri hayatını at üstünde geçirdiğini söyledi ve dedi ki: Zaman bizim büyük müttefikimizdir. Sulh istiyoruz ve sulh istihsali için çalışıyoruz. Harp bizim için pahalıdır fakat elimizde kalmış olan yegâne vasıtadır. Prensiplerimizi tahakkuka koyduğumuz zaman bizimle istihza ettiler. İki seneden beri terakkilerde bulunduk ve nihayet harbi kazanmanın arifesindeyiz. Yunanlılar dönmeye mecbur olacaklardır. Son erkeğe, son kadına kadar çarpışacağız. İstanbul'u bırakmayız. (**Ter.Hak, Akşam:** 7; **Vakit:** 8)

9. **İkdam:** Düşman son derece bitap bulunmaktadır. **Peyamı Sabah:** İkinci büyük muharebe başlamak üzere. **Öğüt:** Yanlış hesap. –Yunan taarruzunun sonu: Akamet. –Zaferin bizde olduğuna dost düşman kanidir. –Anadolu'nun azim ve kararı: Çermik, Pötürge, Midyat, Siverek, Zile, Köprü, Bayburt, Beşiri, Şiran, Ergani'de yapılan mitingler. **Açıksöz:** İlk sökûntü: Ordu, kaçan düşmana ne yapmak lazım geleceğini de bilecektir. Umumî tezahürat: Anadolu, yekpare bir kitle halinde gaye-i milliyeye doğru yürüyor. –Üç günlük düşman saldırısı tamamen kırıldı. –Rusya ile nasıl ticaret yapabiliriz? **Tevhidiefkâr:** Sakarya Meydan Savaşı'nın anlaşılan hakikati: Türk'ün hamaseti, Yunan'ın sayı üstünlüğünü yendi. –Askerî durum lehimize sonuçlanmak üzere. **Vakit:** Anadolu'ya

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

1921 - EYLÜL

yardım için İstanbul'da bir kurul meydana getirildi. –Anadolu'ya borcumuz "bir don bir gömlek". –Anadolu'nun kudurmuş bir cephe karşısında nasıl savaştığını görüyor, günden güne artan bir iman ile Anadolu'ya vaat edilmiş zaferin gerçekleşmesini bekliyoruz. **Hakimiyeti Milliye:** İstanbul gençlerine: İstanbul bir gaye ve fikir ordusu çıkarmayacak mı? Fatih'ten gelecek arkadaş fırkanın ayak seslerini dinliyorum. (Halide Edip) –Son dakika: Düşmanın ricati andıran harekâtı. –Anadolu mücahedesi halkın ruhudur. (Mardin, Erzincan, Kiğı, Mityat, Şiran, Beşiri, Pötürge, Siverek, Bayburt'tan telgraflar) **The New York Times:** Cemal Paşa, bir Sovyet ajanıdır (**Jaeschke 1:** 161). Macar **Magyarsag** gazetesi, mücadelenin sürdüğünden ve Türklerin başarılarından söz ediyor (**Bel.** 177: 81). **Karagöz:** Mustafa Kemal, Kral'ın dişini söküyor. –Yunanlılar Sakarya köprüsünü çok pahalıya geçtiler. Dönüş ücretini de Mustafa Kemal tesbit edecek. –Hamamda birbirlerini boğazlayan Refi Cevat'la Ali Kemal. **Akşam:** Kat'î muharebe. –Anadolu harbinin neticesi tehire uğruyor. Çünkü Yunanlılarda artık ilerleme takati kalmadı. Halide Edip Hanımefendi'nin AP muhabirine demeci: Son erkeğimize ve son kadınımıza kadar... Hür ve müstakil bir millet olmak için muharebe edeceğiz. **İleri:** Anadolu Ajansı, düşman taarruzunun kırıldığını ve vaziyetin lehimize neticelenmek üzere bulunduğunu bildiriyor. –Yine büyük zayiat ile püskürtüldüler. **Tercümanı Hakikat:** Yunan ordusu son derece müşkülata maruz kalıyor. İhata haberleri tamamiyle uydurmadır. –Kış harbi mutlaka olacak diyorlar. –İstanbul'un borcu: Gazilerimize kışlık çamaşır tedarik etmeliyiz. –AP'in biricik edibemizle mülakatı.

8 - PERŞEMBE

1. Sakarya Savaşı'nda 17. gün. Türk ordusu yarın da sürecek saldırı için hazırlıklara girişti. Cephenin sol ucunda Yunanlılara saldırılar yapıldı. Yunan ordusu, hayvanları için nal ve ot sıkıntısı çekiyor. Ulaştırma birliklerini saldırılardan korumak için bazı birliklerini görevlendirmek zorunda kalıyor. Yunanlıların Sivri'den Gökgöz'e kadar olan bölgede çekildiği gözlendi. Yunanlılar, çekilmeyi güvence altına almak için bazı saldırılarda bulundular. (**Özalp:** 204; **Tar.Ves.** 7: 91; **TİH** II/5-2: 198; **Aykut 2:** 136; **KASÖT:** 572; **Selek 2,** II: 285; **HM:** 9; **Andre:** 142; **Vandemir 2,** I: 71; **İ.Hakkı:** 81; **Müderrisoğlu 2,** II: 239; **Ter.Hak.** 10)

2. Papulas, hükümetine Ankara'yı almaktan vazgeçmelerini önerdi. Askerin moralini yükseltmek için hemen bir ateşkes sağlanmasını istedi. Papulas'ın isteğini, Bursa'da bulunan Savaş Bakanı Teotakis, hemen Atina'ya bildirdi. Yunan komutanları arasında anlaşmazlık var. A ve B Ordusu hücumdan yana. Andrea, görevinden alınmasını istedi. (**Hrisohoos:** 161; **KASÖT:** 561; **Dusmanis:** 365) ★ Süvari Tümeni Komutanı Papagas, İkinci Kolordu Komutanı Andreu'ya, 10 km.lik bir çevre içinde ot kalmamış olduğunu söyledi. 9 günden beri de her ere

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

1921 - EYLÜL

günde çeyrek ekmek veriliyor. Yakacak bulunamadığından Yunan erleri et pişiremiyor. Erler, ayakkabı ve elbise bakımından da perişan durumdalar. Soğuklar da başlamış bulunuyor. (**Andreu:** 144)

3. Genelkurmay Başkanı, Trabzon'daki Üçüncü Kafkas Fırkası'nın karargâhıyla birlikte batıya nakledilmesini emretti (**HVD** 59, ves. 1340).

4. Venizelos, Avrupa'dan, bir arkadaşına yazdığı mektupta, Ankara'nın zaptedileceğinden kuşkulu olduğunu, bununla da işin sonuçlanmayacağını, asıl başkent olan İstanbul düşerse, bunun Türklerin ruhunda korkunç bir yankı yapacağını yazdı (**Rentis:** 62).

5. Bütün Anadolu ayakta... Millî gösteriler yapıldığı konusunda Meclis'e telgraflar gelmeye devam ediyor. Genel kurula bugün duyurulanlar: Diyarbakır, Ergani, İspir, Ulukışla, Karaköse, Aksaray, İskilip, Kurucaşile, Van, Niğde, Düzce, Kozan, Erzincan, Yusufeli, Şiran, Muğla, Denizli, Isparta, Fethiye. (**ZC** 12: 157)
★ Meclis'te, halk ve ordu üzerinde yoğun bir propaganda yapılması için gazete ihtiyacını karşılamak üzere Basın ve Haberleşme Müdürlüğü bütçesine 15 bin lira ek ödenek konuldu (**ZC** 12:158).

6. Koçkiri ve Yozgat ayaklanmalarına katılanları ve asker kaçaklarını yargılamak üzere, Mustafa Kemal'in emriyle Yozgat İstiklal Mahkemesi kuruldu. İstiklal Mahkemeleri, önce 11 Eylül 1920'de kurulmuş, 31 Temmuz 1921'de, Ankara dışındakilerin görevine son verilmişti. Halen, Yozgat'ta kurulandan başka Konya, Kastamonu, Ankara İstiklal Mahkemeleri faaliyette bulunuyor. (**Aybars:** 147, 175)

7. İstanbul'da Anadolu'ya yardım kampanyası devam ediyor. Bu iş için kurulan "Yardım Heyeti" askerlerin en çok ihtiyacı olan don, gömlek ve çorap yardımı istiyor. Yardımlar, belediye dairelerinde, bu iş için kurulan komisyonlara teslim edilecek. Bunlar, Yardım Heyeti eliyle Hilal-i Ahmer'e teslim edilecek. Hükümet'ten de izin alınarak kurulan yardım heyetinde şu kişiler bulunuyor: Bank-ı Osmanî ve Reji İdaresi İdare Meclisi üyesi Nuri Bey, İstanbul eski Valisi Kâni Bey, Reji Direktörü İzzet Melih Bey, Mithatpaşaoğlu Ali Haydar Bey, İtibar-ı Millî Bankası Direktörü Celal Muhtar Bey, Nemlizade Mithat Bey. (**Vakit, Ter.Hak.** 7; **İkdam, Tev.Ef.** 8)

8. İttihatçıların Batum'da 5 Eylül'de açılan Halk Şûralar Fırkası kongresi sona erdi. Alınan kararlarda partinin İslam İhtilal Cemiyetleri İttihadı'nın Türkiye'de temsilcisi olduğu, temsilciliğe de Dr.Nazım'ın atandığı belirtildi. (**Karabekir** 3: 150)

9. Fethi Bey'in not defterinden: Şüphe günleri devam ediyor. Ben zannediyorum ki, düşman artık bitap düşmüş ve ricat bile etmiştir. İnşallah bu tahminimde doğru çıkarım. Mustafa Kemal, karargâha davet etmiş, yarın Yusuf Kemal'le oraya gidiyorum. (**TK** 82: 84)

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

1921 - EYLÜL

10. Tercümanı Hakikat: Garp Cephesi'nde devam eden düşman taarruzları tamamiyle kırılmıştır. Düşman geri gidiyor. –Mustafa Kemal: Kış harbi düşmanı tarümar edecek. –Venizelos, "harp bitmeli" diyor. – İki yardım: Şehitlere dua, gazilere yardım. **Ayine:** Büyük destanını tamamla. –Yunan askerleri için: İç bade, kaç var ise akl ü şuurun. –Güleryüz'ün yazar bulamadığı için zarar ettiği. **Akşam:** Kahraman millî ordumuzun zafer ve galebesi. Yunanlılar, bozulmağa ve ricata başladılar. Anadolu tebliğ-i resmîsi ajansı, düşman taarruzunun kâmilen kırılarak bazı Yunan kıtaatının ricata başladıklarını resmen bildiriyor. –Prens Şamil, süvarileriyle Sivas'a geldi. –Falih Rıfkı, dûne kadar Türk olmaktan utanan kozmopolit bir İstanbullunun Avrupa'da Türkiye ile ilgili bir hizmete talip oluşundan hisse çıkarıyor: Türklüğü benimsemekten utananları, Anadolu nahiyelerinin güneşinde pişire pişire aslına nesline benzetmeliyiz. (**Kaplan vd.** II: 704). **Peyamı Sabah:** Anadolu için kış hediyesi vermek borcumuzdur. –Bir ibret numunesi: Rusya. **Tevhidiefkâr:** Paris'i kurtaran Maren Savaşı, Varşova'yı kurtaran Vistül Savaşı, Ankara'yı kurtarmakta olan Sakarya Savaşı. –İstanbul halkı, Anadolu gazilerine yardıma koşuyor. **Vakit:** Dinî görevimiz yarınki umumî duaya katılmaktır. Millî görevimiz, Anadolu'ya "bir don, bir gömlek" vermektir. –Halide Edip'in demeci: Son erkeğimize ve son kadınımıza kadar mücadele edeceğiz. **İkdam:** Anadolu'ya borcumuz. –14 günlük harbin neticesinde silahlarımızın galibiyeti. –Yarınki cuma günü, umumî dua günüdür. –Yakup Kadri: Büyük Millet Meclisi: Hiç bir demokrasi, bu kadar demokratik bir manzara arzetmemiştir. (**Kaplan vd.** II: 629). **Açıksöz:** Şark'ı, Garp'ın itisafı (doğru yoldan sapması) kurtaracak (Türkmen). –Millî gösteriler. –Elhamdülillah (manzume, Abdulahat Nuri): Kılıncın kargının tamam sırası/Gelmesin kırmanın ardı arkası/Patlasın Kosti'nin beyninin tası/Cehennemden versin son talimatı.... **Hakimiyeti Milliye:** Düşmanın ricat alametleri karşısında. –Mardin'de eli silah tutan herkes emre hazır. Anadolu azminde devam edecektir. –Teotakis'in Ankara'ya varmadan hazırladığı ziyafet sofrası, başına geçti. Çaya varmadan paçaları sıvamak buna derler. **Güleryüz**'de, Mustafa Kemal, bir Yunan yetkilisinin kafasını açmış akıl arıyor: "Dipsiz kile boş ambar". –Vaziyet-i askeriye: Yunan ordusu Ankara'ya gittikçe yaklaşıyor. Ankara ağzını açmış, bu orduyu tamamıyle yutmaya hazırlanıyor. Ankara, bu ordu gibi daha birkaç orduyu yutar. –Sakarya Lokantası'nda Türk müşteriye hizmet eden Konstantin: Yahu bu adam ne obur imiş. Önüne ne kadar yemek koysam hepsini silip süpürüyor... **İleri:** Eylülün altısında cepheyi ziyaret eden Refet Paşa, meydan harbinin zaferimizle neticelenmiş olduğunu söylüyor. Fransız gazeteleri, Türk ordusunun ricatine rağmen bugün çökertilmeden kalmış olduğunu beyan ediyorlar. –Muharebenin ilk safhasında silahlarımızın muvaffakiyeti. –İstanbul hanımlarının Anadolu'ya şefkat yardımı. Eskişehir'de **Hâtıf** gazetesinin 8. sayısında Kütahya'dan Muallim Yusuf Hüsnü

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

1921 - EYLÜL

Dilkoz, Türk ordusu aleyhine yazıyor: Gece askerinizi geri alıyor, memleketi ateşe veriyordunuz. Kundaklar, inayet-i âliye ile tesirsiz kaldı. Bir hane bile yakamadınız. Çırılçıplak bıraktığınız memleketin milletini de yakarak ahaliyi Saha-yı Tih'e düşmüş Beniisrail gibi yaşatacaktınız. Çekilmeniz üzerine halk rahat bir nefes aldı. (**YG:** 17.10.1922)

9 - CUMA

1. Cephede karşılıklı keşif faaliyetleri ve top atışlarından başka bir olay yok. Mustafa Kemal, İsmet ve Fevzi Paşalar, Zafertepe'de Kâzım Bey'in (Özalp) karargâhında toplandılar. Yarın düşmanın Sakarya'ya doğru sürülmesine, ve Sakarya geçitlerinin elde edilmesine karar verildi. Karar birliklere aktarıldı. Türk ordusu merkezde ve sağ cenahta cephesini biraz ileri aldı. Yunan ordu kumandanlığı, bir Türk saldırısının beklendiğini bildirerek savunma tedbirleri aldı. (**Özalp:** 205; **TİH** II/5-2: 208; **Vandemir 2,** I: 74; **İ. Hakkı:** 81; **Andre:** 143, 151; **İncedayı 1:** 120; **Ter. Hak.** 10, 11)

2. Cepheden gelen iyi haberler ve cepheye yeni askerlerin sevki şerefine Ankara'da şenlikler yapıldı. Dükkânlar kapatılarak çarşı bayraklarla donatıldı. Davul, kudüm ve askerî mızıka çalındı. Hacıbayram'da kurbanlar kesildi. Buradan sancak alınarak Namazgâh'a gidildi. Yolda dervişler ilahiler okudular. Orada alayı, kadın-erkek binlerce kişi karşıladı. Aydın Mebusu Hoca Esat Efendi, cihat hakkında bir konuşma yaptı. Namazdan sonra zafer için Tanrı'ya yakarıldı. Daha sonra konuşmalar yapıldı. Tunalı Hilmi Bey, şiir okudu. Marşlar ve kasideler söylenerek şehirde bir yürüyüş yapıldı. (**HM:** 10; **YG:** 11)
★ Hacıbektaş'ta babalar ve dervişlerin orduya selam ve güven bildiren telgrafları (**HM:** 23).

3. Ayasofya, tarihî bir gün yaşadı. İstanbul Müslümanları, Matbuat Cemiyeti'nin Sakarya'da ölenler için düzenlediği mevlit törenine katıldı. "Sakarya boylarında Türklere karşı harp eden düşman askerlerini kahhar isminle kahret yarabbi!" duasına binlerce kişi "Amin!" sesleriyle karşılık verdi. Veliahd Abdülmecit ve Şehzade Ömer Hilmi Efendi de törende hazır bulundu. "Türk, Çerkez, Arap, Kürt, Arnavut ve Boşnak'tan mürekkep olan İslam topluluğu." Fatih Camii'nde de on binlerce kişi dua etti. (**İkdam, Tev.Ef., Vakit:** 8, 9, 10; **Ter. Hak.** 9)

4. Kongreleri dün sona eren İttihatçılar, Batum'dan Ankara'ya gönderdikleri kararlarında, İttihatçılara yapılan baskılardan şikâyette bulundular, Halk Şûralar Fırkası'nın Anadolu'da kurulmasına izin verilmesini istediler. 1918 sonlarından beri dağılmış bulunan gizli İttihat ve Terakki Fırkası'nın mührü tekrar kullanılmaya başlandı. (**Cebesoy 2:** 238)

5. Malta'dan kaçmış olan 16 Türk, Roma'ya ulaştı (**Sabis:** 36).

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

1921 - EYLÜL

6. Hürriyet ve İtilaf Fırkası içindeki bölünme, İngiliz Muhipler Cemiyeti'ni de parçaladı. Miralay Sadık-Gümülcineli İsmail Bey grubu Şehzadebaşı'nda bir kongre yaparak yeni bir yönetim kurulu seçti. Mutedil Hürriyet ve İtilaf Fırkası taraftarı Mustafa Sabri-Sait Molla grubu da 6 Ekim'de bir kongre yaparak, bugünkü kongreyi hileli sayacak ve yeni bir yönetim kurulu oluşturacaktır. (**Tunaya** II: 479)

7. 3 Eylül'de gelen Kastamonu İstiklal Mahkemesi üyeleri, İnebolu'da çalışmalarını bitirerek Kastamonu'ya döndüler. Mahkeme, İnebolu'da halkın şikâyetlerine sebep olan bazı eşkiyayı cezalandırmıştı. (**Aybars:** 149)

8. Ankara arşivlerinin Kayseri'ye taşınması bitti (**Jaeschke 1:** 161).

9. Fethi Bey'in not defterinden: Oto drezinle Mallı köyüne, oradan Elagöz karargâhına gittim. Mallıköy İstasyonu'nda düşmanın ricatını anlar gibi oldum. Karargâh henüz pek emin değil. Karargâh trendedir. Gittikçe düşmanın ricat ettiğine güveniliyor. (**TK** 82: 84)

10. **Tevhidiefkâr:** Müslümanlar bugün ordumuza dua ediniz. Ordumuzu muzaffer eyle, bizi kurtar ya Rab. –Yunanlılar ricata, ordumuz da karşı taarruza başlıyor. –İngiliz gazetelerinde dil değişikliği. **Vakit:** Yardım duası. Bugün Türk Müslüman İstanbul, selatin camilerinin kubbeleri altında, Anadolu'ya yardım için dua edecek. –M. Emin'in şiiri: Dua. **Hakimiyeti Milliye:** Savunmada, harp tarihinin en parlak başarısını gösteren ordumuz, saldırıya başladı. Pek çok esir ve ganimet elde etti. –Her yerden fedakârlık sesleri. Anadolu, millî mücahedenin bir an evvel gerçekleşmesi için malını da, canını da vermeye azmetmiş ve ahdü peymanının asarını göstermeye başlamıştır. (Lice, Ereğli, Hüseyinabad, Bartın, Kars, Göztepe, Karaköse) **İkdam:** Üç günlük harpten sonra düşman taarruzları kırılmıştır. –Siyonizm. **İleri:** Yunan ordusunda bir çok noktalarda ricat alameti görüldüğü, resmî tebliğimizde doğrulanmaktadır (6, 7, 8 tarihli Ankara tebliğleri). –Ordumuzun karşı taarruza geçmesi yakındır. **Akşam:** Müslümanlar bugün İstanbul camilerine dolarak Kur'an ve ezan sesleri arasında kalpleri ve gözleri Kâbe-i muallaya müteveccihen Rabbülalemin'den muzaffer ve kahraman ordumuza feyz ve nusret dilediler. –Ordumuz mukabil taarruza başladı. **Tercümanı Hakikat:** Sol ve sağ cenahta yaptığımız mukabil taarruzlarla düşmanın iki alayı perişan bir halde ricata icbar edilmiştir. Siperleri işgal edilmiştir. Muhtelif sınıflardan mürekkep kolları, karmakarışık bir halde garbe doğru firar etmektedir. – Düşmanın süngülerimizin önünden kaçtığı bir günde Allahımıza hamd ve sena ve şehitlerimizin ruhlarına dua ediyoruz.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

1921 - EYLÜL

10 - CUMARTESİ

1. Türk ordusu bütün gece, saldırı hazırlıkları yaptı. İnisiyatifi ele alan Türk ordusu, sabah saat 7.30'da karşı saldırıya geçti. Şiddetli saldırıya rağmen bazı Yunan mevzileri sökülemedi. Mustafa Kemal, Fevzi ve İsmet Paşalarla Albay Kâzım Bey, Zafertepe'den harekâtı izliyorlar. 5. Tümen, kanlı boğuşmalarla Duatepe'yi geri aldı. 18 gün önce elden çıkan Mangal Dağı, çarpışmasız ele geçirildi. Eski Polatlı da Türklere geçti. Duatepe'de Yunan topları ve önemli miktarda cephane ele geçirildi. Yunan ordusuna çekilmek için hazırlanması emredildi. Yunanlılar, fazla ulaştırma araçlarını ve ağırlıklarını Sakarya'nın batısına çekmeye başladılar. (**Ter.Hak, HM, AS:** 11; **Tar. Ves.** 7: 92; **Özalp:** 206; **KASÖT:** 567; **İncedayı 2:** 155; **Aykut 2:** 142; **Stratigu:** 39; **Beşe:** 93; **Andre:** 157; **İzzettin 4:** 61; **İncedayı 1:** 120; **Andreu:** 155; **TİH** II/5-2: 221; **Baykoç:** 196; **Belen:** 357; **Vandemir 2,** I: 79; **Adıvar:** 191, 8 tarihini vererek) ★ Papulas'ın Başbakan Gunaris'e yaptığı çekilme teklifine bugün cevap geldi. Başbakan cevabında "İşgalimiz altında bulunduracağımız hat, barış görüşmeleri sırasında Yunanistan'a katılmasını isteyeceğimiz hattın mümkün olduğu kadar ilerisinde bulunmalıdır. Yalnız, askerî faydaları sağlamak amacı güdünüz. Hareketinizi siyasî kaygılardan uzak yapınız" dedi. (**KASÖT:** 577; **Papulas:** 19; **TİH** II/5-2: 222)

2. Yunan İkinci Kolordu Komutanı Prens Andre, görevden ayrılmak istediyse de Başkomutan Papulas durumun buna elvermediğini bildirerek isteği yerine getirmedi. Andre, emirlere uymamakla suçlanıyordu. (**Andre:** 154; **Andreu:** 154) ★ Yunan Genelkurmay Başkanı, Türklerin yenilemediğini, Mustafa Kemal'i müzakereye mecbur etmek için işgal edilen yerlerin daima elde tutulması gerektiğini, Türk ordusunu imha etmenin mümkün olmadığını, takibin ise tehlikeli olduğunu bildirdi (**Dusmanis:** 403).

3. Fethi Bey'in not defterinden: Bu sabah erkenden, Gordiom'un doğusundan Duatepe'ye yapılan saldırıyı seyrettik. Saat bir buçukta Duatepe'ye askerlerimiz çıktı... Bugün tayyare, düşmanın kesin olarak ricat ettiğini bildirdi. Tabiî sevincimize nihayet yok. Diğer kolordulardan, –gruplardan- müsait haberler gelmişse de akşama doğru bunların düşmanın karşı saldırısıyla püskürtüldükleri haberi keyfimizi kaçırdı. (**TK** 82: 85)

4. Zonguldak kömür havzası işçilerinin genel haklarıyla ilgili kanun ve sekiz saatlik işgünü kanununun görüşmeleri bitti. Kanun kabul edildi. (**HM:** 11; **ZC** 12: 172; **Düstur** 3/2: 140)

5. Ali Fuat Paşa, Dışişlerine gönderdiği yazıda, Samsun sancağının bütün buğday ürününün aç kalanlara yardım için Rusya'ya gönderileceği haberini Natsarenus'tan aldığını bildirdi ve Natsarenus'un bu nedenle minnet duygularını iletti (**Atatürk'ün Milli Dış Politikası** I: 355).

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

1921 - EYLÜL

6. **Öğüt:** Mağlup Yunanlılar birbirine düşüyor. –Cephe gerisi: Anadolu her suretle millî müçadelede zaferi elde etmeye iman etmiştir. **Açıksöz:** Bütün Anadolu, büyük bir asabiyetle mel'un düşmana karşı yapılan mücadelenin daha ziyade şiddetlenmesini temenni ediyor. –İ. Habib: Nöbet Hamza'nın. (Mustafa Kemal, Hazreti Hamza'ya benzetilerek saldırı sırasının ona geldiği ifade ediliyor). **Hakimiyeti Milliye:** Düşman, mühim bir mevkide 10 km. geri atılmıştır. –Ankara'nın dünkü müstesna manzarası. –Bartın ve Amasra hanımları, sandıklarının en harim köşelerinden çıkardıkları eşyalarını, yaralılarımıza verdiler. **Vakit:** İstanbul halkı dün, gözyaşları içinde Allah'tan nusret istedi. **Peyamı Sabah:** Millî ordunun mukabil taarruzu başladı. Muharebe yeni bir safhaya girdi. –Dünkü nusret duası. **Tevhidiefkâr:** Dün, Müslüman İstanbul camilerde zafer niyaz ederken ordumuz Sakarya'da düşmanı tepeleyerek muzaffer oluyordu. **İkdam:** Tabiî neticeye doğru. Savaşın girdiği yeni safha, Konstantinden hesap sorulmasını doğuracaktır. **Karagöz**'de, Mustafa Kemal, Anadolu'da başka çatal olmadığından Ankara balını Yunan başkumandanına süngü ile yediriyor. **Akşam:** Mukabil taarruzlarımızdaki muvaffakiyet, resmî tebliğimizle teyid edildi. –Gazilere çamaşır. –Karikatür: Misafir umduğunu değil, bulduğunu yer (Yunanlı dayak yiyor). **İleri:** İnayet-i Süphaniye ile ordumuzun secaati sayesinde yeni muvaffakiyetlerine dair müjdeler tevali etmektedir. Yunan ordusunun askerî hazırlık bahanesiyle üç istikametten geri çekilmeye başladığı haber veriliyor. (Sakarya tepelerini bekleyen aslan resmi) **Tercümanı Hakikat:** Yunan erkânıharbiyesi, harpten vazgeçmek istiyor. –Yunan kabinesi düşüyor. –Çıldırmışlar, hâlâ Ankara'nın zaptını tahayyül ediyorlar. –Anadolu'da karışıklık büyük tehlikeler ihdas etmekte olduğundan İngiltere'de Şark sulhunun tesisi arzu olunuyor. –Sakarya'da roller değişti.

11 - PAZAR

1. Yunan Ordusu Başkumandanı, Sakarya'nın batısına çekilme emri verdi. Yunanlılar, çekilmeyi güvence altına almak için Türk cephesinin sağ kanadı olan Polatlı batısında ve merkezde şiddetli saldırılarda bulundular. Duatepe'yi geri almak için yaptıkları saldırı sonuçsuz kaldı. Türk cephesi bir parça geri çekildi. 5. Mürettep Tümen ise Yunanlıları çevirmeye çalışıyor. Yunanlılar, cephelerini muhafaza ederek belli etmeden asıl kuvvetlerini geri aldılar. Türk kumandanlığı, cephane azlığından dolayı, bazı birliklere mecbur kalmadıkça cephane kullanmamalarını, süngü ile savaşmalarını emrederek ancak bir-iki saat uyuyabileceklerini bildirdi. (**Arif:** 85; **Vandemir 2,** I: 86; **MN** 1922: 194; **TİH** II/5-2: 234; **Aykut:** 147; **Ter Hak. HM:** 12; **Tar. Ves.** 8: 92; **Saner:** 193; **Özalp:** 208; **Andre:** 162; **KASÖT:** 575; **İncedayı 1:** 120; **Hrisohoos:** 166; **Baykoç:** 210; **İzzettin 4:** 70; **İ. Hakkı:** 82; **Stratigu:** 39) ★ Fethi Bey'in not defterinden:

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

1921 - EYLÜL

Sabah daha erkenden Asım Bey'in telaşlı sesinden uyandım. Demek iyi gitmeyen bir şey var. Düşman geceleyin eski mevzilerini geri almış. Sabahki tesir o kadar iyi değil! Düşmanın bütün kuvvetiyle eski yerinde durduğuna hükmolunmak isteniyor. Durum açık değil. Akşama doğru, düşmanın çekilişine delalet edecek haberler geldiğinden kalpler daha ferah. Yarın düşmanı takip için tertibat var. (**TK.** 82: 85)

2. Sakarya'da zafer kazanıldığı haberi üzerine Konya'da şenlikler yapıldı (**HM:** 13).

3. İstiklal Mahkemelerinde: 1) Kastamonu İstiklal Mahkemesi, bugün yayımlanan açıklamasında, yaşdaşları silah altına alındığı zaman işgal altındaki yerlerde bulunan ve 8 Ağustos'a kadar başvurmaları için süre tanınan kişiler için 20 günlük bir süre daha tanıdı. Bu süre sonunda da askere yazılmayanlara, talimattaki en ağır cezanın uygulanacağını, bunların medenî haklarından yoksun bırakılarak mülk ve eşyalarına el konacağını bildirdi. (**AS:** 11) 2) Ankara İstiklal Mahkemesi, Yunan ordusunda hizmeti kabul ettiği için İzmirli Aleksioğlu Dimitri'yi idam etti (**HM:** 11). 3) Konya'da isyan elebaşılarından bir kısmı daha İstiklal Mahkemesi kararıyla idam edildi. Delibaş'ın kardeşi Ömer'in de yakalandığı açıklandı. (**YG:** 11; **HM:** 13; **Vakit:** 15)

4. Yüksek Komiserler, aradıkları 23 kişinin teslim olmasını istediler. General Harington'un, bu kişilerin teslimi için İstanbul Hükümeti'ne 7 gün süre tanıyan bildirisine göre aranan bu kişiler, bir örgüt kurarak İstanbul'da ihtilal çıkarmaya çalışmak, Müttefik subaylarına karşı suikaste girişmek, Müttefiklere teslim edilen Türk savaş malzemesini ve aletlerini müsadere edip dağıtmak, İngiliz askerleri arasında hoşnutsuzluk yaratmaya çalışmakla suçlandı. (**PS:** 13, 14; **İkdam:** 13; **Jaeschke 2:** 170; **Ter. Hak.** 12).

5. Enver Paşa, Batum'dan Afganistan'da bulunan Cemal Paşa'ya yazıyor: Ordu çökerse memlekete yaklaşmak için Batum'a geldik. Mustafa Kemal Paşa, bizi harice çıkartmakta fayda görüyor. Bizce, ikiliği gidermek için memlekete girmek elzem oldu. Halk Şûralar Fırkası'nın İstanbul'da 29 şubesi var. Anadolu'nun hemen her vilayetinde de teşkilat ilerliyor. Bununla, pek kontrolsuz kalarak sağa sola hışım saçan Anadolu'yu da biraz kendini toplamaya sevki düşündük. (**Tanin:** 6.11.1944) ★ Dr. Nazım, Cemal Paşa'nın Afganistan'da verdiği randevuda Enver Paşa'yı temsil etmek üzere Batum'dan hareket etti. Yurda girmek isteyen Enver Paşa ise Batum'da bekliyor. (**Tanin:** 13.10.1946)

6. Rum Patrikhanesi, Pontos faciaları konulu raporlarını Avrupa'nın belli başlı gazetelerinde yayınlanmak üzere İstanbul'daki devletlerin temsilcilerine verdi. Amasya metropoliti de, aynı konuyu içeren raporunu 31 Ağustos'ta ABD ve İngiliz Elçiliklerine vermişti. 6 Ekim'de temsilcilere Pontos faciaları konusunda

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

1921 - EYLÜL

bir başvuru yapılacak, 8 Ekimde de Atina'daki Pontos Kurulu, Kemalistlere yüklediği zulümleri, Milletler Cemiyeti'ne gönderilen yazılarla protesto edecektir. (**PM:** 50)

7. İstanbul Hükümeti, dışardan yurda getirilecek bütün mallardan % 11 hesabıyla gümrük vergisi alınmasıyla ilgili bir kararname yayımladı (**TV:** 4259).

8. **Hakimiyeti Milliye:** Zafer!... Yunanlıların gittikleri yol Ankara değil, İzmir yolu, daha sonra İnşallah Atina yoludur. –Düşmanı mağlup eden millî azim (telgraflar). –Konya'da idamlar. **Açıksöz**'de İsmail Habib: Zafer yolu: Düşman zaferi kaybetti. Kendisini de kaybedecek. –Düşman umum cephede kaçıyor. –Kahramanlık destanı (manzume). **Tevhidiefkâr:** Ordumuz, cephenin merkezinde de düşmana darbeler indirmeye başladı. **Vakit:** Cephe sarsıldı. Karşı saldırımız başarıyla devam ediyor. Yunanistan'da işler karışıyor. **İleri:** Ordumuz, bütün cephede karşı taarruza geçmiştir. Düşmanın sol cenahı inhizama uğratılmış, merkezi yarılmıştır. Düşman perişan bir surette ricat etmektedir. Birçok silah ve mühimmat zapt edilmiştir. (Temsilî resim: Bir asker, elinde bir cüceyi sıkıyor). –Yunan ordusu, bu çöküşten sonra kendini toplayamayacaktır. –Hukukumuz ve zaferimiz. –Anadolu'ya yardım için teşekkül eden heyet işe başlıyor. **Akşam:** Yunanlılar orduyu toplamak üzere geri çektiklerinden bahsediyorlar. –Yunan muhabirlerinin lisanı değişti. **Tercümanı Hakikat:** Son dakikada düşmanın bütün cephede ricat ettiği bildiriliyor. İzmit'te şenlikler yapılmaktadır. Yunan ordusu merkezden yarılmak üzeredir. Kuvayı Milliye'nin hedefi Yunan ordusunu esarete düşürmektir. –Karşı gazeteler de Yunan'ın bocaladığını inkâr etmiyorlar. –Gunaris istifa etmek istiyor.

12 - PAZARTESİ

1. Sakarya Savaşı'nda 21. gün. Yunanlılar, bütün önemli mevzilerini bırakarak Sakarya'nın batısına geçme çabasına düştüler. Cephenin batı bölümlerinde Türkler, sabahleyin Yunan siperlerini boş buldular. Yunanlıların çekilmeye başladığı anlaşılınca, Türk ordusuna saldırılarını şiddetlendirmesi emredildi. Çok kanlı çarpışmalarla elden çıkmış olan Çal dağı çarpışmasız Türklerin eline geçti. Sakarya'ya hakim Duatepe, Kartaltepe, Beştepeler de zaptedildi. Basritepe'de, Başkumandan, Genelkurmay Başkanı ve Batı Cephesi Komutanı, harekâtı birlikte idare ettiler. Mürettep Kolordu, Sakarya'daki Fettahoğlu Köprüsü'nü ele geçirdi. Yunan 12. Tümeni, Sakarya gerisine çekilmeden önce 8 km.lik bir demiryolu parçasını tahrip etti. (**TİH** II/5-2: 245; **Altay:** 307; **Aykut 2:** 149; **Vandemir 2:** 90; **KASÖT:** 581; **Andreu:** 168; **Ter. Hak, HM:** 13; **Özalp:** 210; **Andre:** 163; **Tar. Ves.** 8: 92; **Saner:** 197; **İncedayı 2:** 155; **Baykoç:** 219)

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

1921 - EYLÜL

2. Genelkurmay Başkanı Fevzi Paşa, Başkomutanlığa verdiği raporda, Yunanlılara mezar olacağı saatin geldiğini, yurtta bir tek düşman eri bırakmamak için eli silah tutan bütün Türk evlatlarının disiplin altında, düşman gerilerine ve özellikle Uşak-İzmir hattı üzerinde faaliyete geçirilmesini emrettiğini bildirdi. Fevzi Paşa, Yunan yenilgisini Dışişleri Bakanlığı'na da bildirdi. (**TİH** II/5-2: 257; **İncedayı 1:** 121, **2:** 155; **Külçe:** 220)

3. Sandıklı geri alındı. Kasaba son olarak 7 Eylül'de işgale uğramıştı. (**Gnkur.** 4)

4. İnebolu'dan cepheye şenliklerle yeni asker sevkedildi (**HM:** 14). ★ Yaralandığı için Düzce'ye getirilen ve 20 gün istirahat alan Üsteğmen Ferit, vücudundaki kurşun çıkarılınca cepheye gitmek için başvuruda bulundu. Bütün ısrarları geri çevirerek cepheye gitti. Bir süre önce de 40 kadar er, yaraları kapanmadan cepheye firar etmişlerdi. (**HM:** 13) ★ Hakimiyeti Milliye'de, mitingleri, mücadeleye devam, orduya güven ve bağlılık kararlarını bildiren telgraflar: Manavgat, Akseki, Sungurlu, Muğla, Burdur, Isparta, Ilgın, Yenipazar.

5. Sakarya'da kazanılan başarı haberi üzerine Trabzon'da şenlikler yapıldı. Gündüz mevlit okundu, dua edildi, gece fener alayları düzenlendi. Minareler ışıklandırıldı. Faik Ahmet ve Ağaoğlu Ahmet Beyler nutuklar söylediler. Antalya'da da gece sabaha kadar fener alayları ve şenlikler yapıldı. Karabekir de Ankara'ya gönderdiği kutlama telgrafında, doğuda her yerde şenlik yapıldığını bildirdi. Erzurum'da miting yapıldı. (**HM** 14; **Karabekir 3:** 150)

6. Fethi Bey'in not defterinden: Bugün pek ferahlı geçti. Kartaltepe'ye yapılan saldırıyı seyrettik. Düşmanın çeşitli kollarla çekildiği her taraftan doğrulanıyor. (**TK** 82: 85)

7. General Harington'un dün İstanbul Hükümeti Harbiye Nezareti'ne verdiği ültimatom, bugünkü İstanbul gazetelerinde yayımlandı. Harington, İstanbul'da ihtilal çıkarmak ve İtilaf subaylarını öldürmek için düzenlenen bir komplonun açığa çıkarıldığını ileri sürerek, bunların yakalanması için 7 günlük süre tanıyor, aksi halde İstanbul'da şiddetli bir sıkıyönetim ilan ederek gereken tedbirleri alacağını ilan ediyor. Hamit Bey'in Ankara'ya bildirdiğine göre, muhalifler, İstanbul'da İngiliz gücünün artmasını, kendilerinden bir hükümet kurulmasını istiyorlar (**Akşam, Ter. Hak.** 12; **PS, İkdam** 13; **Himmetoğlu** I: 370, II: 212, Sait Molla bu yalanı uydurup Harington'u ikna etmiş)

8. Amiral Robeck'ten Sir H. Rumbold'a yazı: Mütareke hükümleri gereğince İngiliz gemilerinin Türk gemilerinde arama yapmaya hakkı vardır. Kemalistler de tarafsızlığa uymuyorlar. Türk limanlarında İngiliz gemilerine kolaylık göstermiyorlar, İngiliz mallarını boykot ediyorlar. Yunan gemileri, İstanbul'da bütün Müttefiklerin rızasıyla bulunuyor. Esasen İstanbul tarafsız değil,

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

1921 - EYLÜL

Müttefiklerin işgali altında bir şehirdir. (**Şimşir** III: 652) ★ İngiltere'nin Atina Elçisi Granville'den Lord Curzon'a: Yunan Hükümeti'yle askerî durumu görüşmek üzere Atina'ya gelen Stratigos, Ankara'ya yürüyüp yürümeme konusunda henüz karar verilmediğini söyledi. Yunanlılar 15.000 kayıp verdiler. Trakya'daki Yunan tümeni, Eskişehir'e yollandı. Stratigos, askerî harekâtı durdurup Sakarya'nın doğu kıyısında tutunmaktan yana görünüyor. (**Şimşir** III: 645)

9. TBMM'nde, cephede bulunan bazı mebusların ordunun başarılarını anlatan telgrafı okundu. Devamsız mebuslar için işlem yapılması istendi ve bu durumda olanlara ceza verilmesi kabul edildi. "Millet canını veriyor, biz, mal, eşya kaygusundayız" denildi. (**ZC** 12: 182, 186; **HM:** 13)

10. Maliye eski Bakanı Cavit Bey, Bern'de, umutsuzluğa kapılıp İstanbul'a dönmeye hazırlanan Salih Paşa'yı, durumun şimdi daha iyi olduğunu söyleyerek Avrupa'daki temaslarına devam etmesi noktasında ikna ediyor (**Tanin** 5.10.1946). ★ Tedavi için Fransa'da bulunan, aynı zamanda resmî olmayan görüşmeler yapmakta olan Senato eski Başkanı Ahmet Rıza Bey, Cavit Bey'e mektubunda, hem Padişah'tan hem de Ankara Hükümeti'nin siyasetinden yakındı: "Başkentte malî, siyasî buhran, hükümet idaresinde anarşi, her tarafta nifak, fesat var. Padişah, etrafına Çerkezlerle hocaları almış, arkasını İngilizlere dayamış, yalnız kendi istikbalini düşünüyor. Abdülhamit gibi korkusundan dışarı çıkamıyor. Hazine-i Hassa'dan Maliye'ye geçen emlakini ve arazisini kurtarmaya çalışıyor. Kuvayı Milliye'nin kahramanlıklarına ne kadar teşekkür etsek az ama Ankara Hükümeti'nin siyaseti Talat Paşa Hükümeti'nin en fena zamanlarına rahmet okutuyor. (**Tanin:** 11.3.1945)

11. Tercümanı Hakikat: İstanbul Kuvayı İşgaliye Kumandanlığı'nın tebliği: İstanbul'da İtilafiyun aleyhine büyük bir suikast teşkilatı keşfedilmiştir. –Yunan cephesinin yarılmakta olduğu tahakkuk ediyor. –Daha kış gelmeden tir tir titriyorlar. **Yenigün:** Taarruzumuz muvaffakiyetle devam ediyor. Dün Duatepe, Çekirdeksiz ve Üç Pınar'ı işgal ettik. Düşmanın dünkü taarruzunu tart ettik. –Yunanlıların vaziyeti pek elîmdir. Yunan ordusu ricat ederken pek fena vaziyete düşmüştür. –Avam Kamarası'nda münakaşalar: Sevr artık vefat etmiştir. **Hakimiyeti Milliye:** Kahraman kıtalarımız, düşman sağ cenah mevzilerini kâmilen işgal etti. –Anadolu'da kurtuluş aşkı. –Müfide Ferit: Türk askeri: Yaşa Türk askeri! Gazi asker, aziz ve mübarek kahraman, çok yaşa! **Açıksöz:** Bütün cepheye teşmil edilen taarruzumuzun neticesi. –Afgan Sefiri Sultan Ahmet Han ile mülakat: Kendimizi savunuyoruz. Zafer bizdedir. –(Mustafa Kemal ve İsmet Paşa'nın resimleri). –Turgut: Muazzez Mehmetçiğe (manzume). **Öğüt:** Konstantin hâlâ serap içinde. –Yunanistan'da asabiyet gittikçe artıyor. –Türk ordusu kudretini şimdi gösteriyor. –Anadolu cidali tarihinde mukaddes vesika-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

1921 - EYLÜL

lar: Ordudaki zabitan ve erat arasında şefkat ve merhamet, Ordu, Sevr'e karşı harp ettiğini idrak ediyor. **Vakit:** Fatih Alayı, Yavuz Taburu: Halide Edip Hanım, İzmir'in işgali üzerine Sultanahmet'te kendisiyle beraber yemin eden İstanbul gençlerini davet ediyor. **İkdam:** Sakarya'da uğradıkları başarısızlığa rağmen Yunanlılar, Anadolu siyasetini ihtimal kendiliklerinden değiştirmeyeceklerdir. Fakat, galip devletler artık Türkiye üzerinde tatbik kabiliyeti olmayan bir Yunan siyasetinin terkedilmesi için Yunanlılar üzerinde tesir yapmak için bundan sonra tereddüt etmeyeceklerdir. –Sakarya'nın kan ve ateş dalgaları içinde istanbul gençlerine hitap eden bir kadın sesi (Halide Edip'in İstanbul gençlerine çağrısı). **Akşam:** Yunanlıların zayiatı, tahminin üstündedir. –(Savaşan kadın tasviri). –İşgal Kuvvetleri Kumandanlığı'nın, İstanbul'da suikast düzenlemek amacıyla örgütlenmiş olanlarla ilgili bildirisi. –Kadınlarımız tıp fakültesine giremez mi? **İleri:** Ordumuzun avn-i Hak'la düşmana indirdiği kahredici darbeler hakkındaki müjdeler tevali etmektedir. –Düşmanın merkezinde taarruzumuz genişliyor. Dün akşam muvasalaları kesilen üç fırkadan birinin kâmilen esir alındığı haberi gelmiştir. –Halide Hanım'ın İstanbul gençlerine hitabı. –Suphi Nuri: İstanbul'un gençleri. **Tevhidiefkâr:** Ebüzziyazade: Anadolu'nun hüsnü idaresi. –Mukabil taarruzumuz muvaffakiyetle inkişaf ediyor. Ordumuz düşmana yeni bir darbe indirdi. –Zafer şayiası. –Haymana ovası, Türk hamaset ve celadetinin yeni harikasına tecelligâh oldu. –Halide Hanım'ın İstanbul'a heyecanlı bir hitabı: Anadolu İstanbul'dan, Fatih'ten gelecek fırkanın ayak seslerini bekliyor.

13 - SALI

1. Sakarya Zaferi... Yunanlıların, Ankara'yı ele geçirerek Türk direnişini sona erdirmek amacıyla 23 Ağustos'ta başlattıkları ve 22 gün 22 gece süren Sakarya Savaşı, Türk cephesinin zaferi ile sonuçlandı. Gün ışıyınca saldırılarına başlayan Türk birlikleri, karşılarındaki Yunan artçı mevzilerini de boş buldular. Türk ordusu, her koldan ilerledi. Yunanlıların çekilmeleriyle bütün Sakarya batısı Türklerin eline geçti. 22 gündür adım adım savunularak terkedilmiş dereler, tepeler kurtarıldı. Yunanlılar, çekilirken, Sakarya üzerindeki bütün köprüleri tahrip ettiler. Türk atlıları Yunan cephe gerisinde bulunan Sivrihisar'a bir baskın yaparak 400 esir Türk erini kurtardı. İki Yunanlı doktor, Yunan hastaları ve erleri esir alındı. Yunanlılar, 17 Eylül'e kadar Sakarya batı kıyılarındaki mevzilerinde kalacaklar, buradan eski mevzilerine çekileceklerdir. (**Andreu:** 169; **Nicolopulos:** 93; **Özalp:** 211; **Andre:** 164; **Söylev:** 454; **MN** 1922: 194; **Arif:** 85; **Tar.Ves.** 8: 92; **TİH** II/5-2: 260; **İzzettin 4:** 72; **Vandemir 2,** I: 100; **Saner:** 205; **Aykut 2:** 154; **Hrisohoos:** 169; **İ. Hakkı:** 82; **İncedayı 1:** 121; **Müderrisoğlu 2,** II: 295; **Ter.Hak, Öğüt, Akşam:** 14; **YG, HM:** 14,18; **İleri, PS, Vakit:** 15)

1921 - EYLÜL

2. Batı Cephesi Komutanlığı, düşmanın nehir batısına atıldığını ve zaferin kazanıldığını Başkomutanlığa bildirdi. Başkomutan Mustafa Kemal Paşa, 23 Ağustos'ta başlayan savaşın, 3 gündür yapılan Türk saldırısıyla öğleden önce kazanıldığını Meclis'e, valiliklere, Müdafaa-i Hukuk Cemiyetlerine, diğer cephe komutanlıklarına bildirdi. (**HTBD** 75, bel. 1625; **TİH** II/5-2: 269; **İncedayı 1:** 122; **Baykoç:** 241; **ATTB:** 408) ★ Mustafa Kemal, etkili bir takip için emir verdi (**HTBD** 75, bel. 1624). ★ Papulas, resmî tebliğinde, Türklerin yenilgiye uğratıldığını ileri sürdü (**Düsmanis:** 380). ★ Yunan askerleri Sakarya'yı şarkı söyleyerek geçmişler.... (**Vutieridu:** 29)

3. Fethi Beyin not defterinden: Bu sabah pek mesudum... Şimdi, esir bir neferle görüştüm. 150 mevcutlu bölüğü 40'a inmiş. Bir haftadan beri ekmek yememişler. Maneviyatı pek düşkün. Müthiş bir perişani hali var. Bu derece parlak bir zafer, her türlü ümitlere yol açmıştır. İnşallah milletimiz artık felah bulur. (**TK** 82: 85)

4. Kâzım Özalp anlatıyor: Sabah düşmanın bir kısmı, perişan bir halde Sakarya'nın batısına geçmiş, geçemeyenler, Sakarya'da boğulmuş, ölüleri, yaralıları ve hastaları savaş meydanında ve gerilerinde dökülmüş bulunuyordu. Savaş meydanında ölü ve yaralılardan başka toplar, kundakları kırılmış veya sağlam tüfekler, boş veya dolu cephane sandıkları, benzin varilleri, gaz tenekeleri, su kovaları, testiler, gazeteler, atılmış mektuplar, konserve kutuları, elbise, çorap ve ayakkabılar... bırakılmıştı. Kuytu yerlerde ve sel yarıntıları arasında küme olan düşman askerlerinin aralarından yükselen ince siyah dumanlar, yakılan çalı ve ot ateşlerini gösteriyordu. Bazı askerlerin yerlere saldırdıkları görülüyordu. Bunlar, şüphesiz ki toprak üstünde gördükleri ekmek ve peksimet parçalarını kapışıyorlardı. (**Özalp:** 212) ★ Çekilen Yunanlıların bıraktığı üç Türk yaralısına rastlandı. Yunanlı bir doktor, yaralarını sarmış, yanlarına da ekmek ve su bırakmış...(**Müderrisoğlu 2,** II: 296)

5. Bakanlar Kurulu, Mustafa Kemal'e bir kutlama yazısı gönderdi: Türk milleti bugün tek bir insan gibi seni düşünüyor. Anafartalar kahramanının genç başı üstünde ebediyyen sönmeyecek olan bir Sakarya güneşi parladı... (**Tar.Ves.** 7: 92) ★ Batı Cephesi Komutanı İsmet Paşa'ya gönderilen kutlama yazısında da "Bütün bir zulüm dünyası ve hıyanete karşı, bu kadar mahrumiyet ortasında ordumuzun kazandığı yeni ve mutantan muvaffakiyeti, mesut ve müftehir tebrik ederken, son kurtuluş zaferinin de silahlarımıza vaat edilmiş olduğuna dair taşıdığımız sarsılmaz imanı tekrar ediyoruz" denildi. (**Tar. Ves.** 7: 93)

6. Millî Savunma Bakanı Refet Paşa Meclis'te "Sakarya zaferi, köylüler ve köylü kadınlarının eseridir" dedi. Meclis Mustafa Kemal'in önerisi olan "Büyük Millet Meclisi Takdirname ve Taltif Kanunu"nu görüşerek kabul etti. Konya Mebusu Vehbi Efendi: Savaşı kazanan köylülerdir, onlar taltif edilmeli, dedi. (**ZC:** 12: 192-214; **HM:** 14; **Düstur** 3/2: 142)

1921 - EYLÜL

7. Batı Cephesi birlikleri Mustafa Kemal'in emriyle yeniden düzenlendi. Tümenlerden 5 kolordu teşkil edildi. İzzettin (Çalışlar) Birinci, Selahattin Adil İkinci, Kâzım (Özalp) Üçüncü, Kemalettin Sami Dördüncü, Fahrettin (Altay) Beşinci Kolordu Komutanlıklarına getirildiler. Kocaeli Grup Komutanlığı kurularak, komutanlığına Albay Halit (Karsıalan) getirildi. Albay Fahrettin ve Kâzım Beyler, generalliğe terfi etti. (**Aras:** 104; **HTBD** 75, bel: 1624; **İncedayı 1:** 123; **İ. Hakkı:** 183; **Altay 2:** 33) Başkomutanlık Karargâhı, Polatlı'ya taşındı (**TİH** II/5-2: 270). ★ Başkomutanlık kalemi kaldırıldı. Mustafa Kemal, Millî Savunma Bakanlığı ve Genelkurmay Başkanlığı ile doğrudan görüşüp konuşarak çalışacağını bildirdi. (**HTBD** 75, bel. 1623)

8. Zafer haberlerinin kesinleşmesi üzerine Ankara'da şenlikler yapıldı. Askerler ve halk yürüyüş yaptı. Meclis, Millî Savunma Bakanlığı, Hakimiyeti Milliye ve Öğüt gazeteleri ziyaret edilerek bunların önünde heyecanlı konuşmalar yapıldı. Hastanelerdeki yaralılar ziyaret edildi. Fener alayları düzenlendi. (**HM, YG:** 14) ★ Kastamonu, Zonguldak, Gölpazarı, Karaköse, Sinop, Adapazarı'nda da şenlikler, heyecanlı toplantılar, top atışları ve fener alayları yapıldı, dualar edildi (**HM:** 15). ★ Kayseri'de büyük sevinç gösterileri ve fener alayları yapıldı (**YG**). ★ Trabzon'da resmi geçit ve gece fener alayları yapıldı (Özel, **Milli Mücadele'de Trabzon:** 206).

9. İstanbul'da Müttefik Orduları Başkomutanlığı, İngiliz Savaş Bakanlığı'na gönderdiği raporda, Sakarya Savaşı'nın 10 Eylül'e kadarki durumunu bildirerek, Yunanlıların 18.000, Türklerin ise 12.000 kayıp verdiğini, Yunan ordusuna yeni takviye ve cephane gönderildiğini, Yunan ordusunun saldırıdan vazgeçerek Ankara'yı el geçirmeye kalkışmayacağını, Eskişehir-Kütahya-Afyon hattına çekilmeyi düşündüğünü yazdı (**Şimşir** III: 646).

10. Meclis'in gizli oturumunda, Kafkas Hükümetleriyle yapılacak anlaşma tartışıldı. Bazı mebuslar, Rusya'nın şiddetle aleyhinde bulundular. Hükümet üyeleri ise Rusya ile dostluğu savundu. Erzurum Mebusu Durak Bey, Maliye Bakanı, Ferit Bey'e "Bolşevik oldunuz" diye bağırdı. Gizli oturumda millî yükümlülük vergisi toplayan askerlerin halka iyi davranması da istendi. (**GCZ** 2: 226)

11. Enver Paşa, Türkistan'a gitmek üzere gizlice Bakû'dan ayrıldı (**Kutay 2:** 20).

12. Ankara Hükümeti'yle Fransa arasında bir anlaşma yapmak amacıyla gönderilen Franklin Bouillon, Paris'ten İstanbul'a geldi. Yarından sonra Ankara'ya hareket edecek olan Bouillon, sözkonusu anlaşmayı 20 Ekim'de imzalayacaktır. (**Himmetoğlu:** 374)

13. **Öğüt:** Yunan bozgunluğunun dahildeki tesirleri. **Açıksöz:** Büyük ve ilahî zafer: İftihar et, bayram et, fedakâr, necip milletim. Artık dün akşamdan itibaren önünde yeni bir tarih, yeni bir fecir açıldı. –Bugünkü zafer tezahüratı programı. –(Mustafa Kemal ve İsmet Paşa'nın resimleri). –Muazzez Mehmetçiğe

1921 - EYLÜL

(Turgut). **Hakimiyeti Milliye:** Yunanistan'ı Anadolu'ya saldırtan, yüzbinlerce Anadolu halkını kestiren İngiltere'de, hayvanları koruma işi fevkalade ilerlemiş. –Düşmanın maksadı, sür'atle Sakarya'yı atlamaktır. Örtme hareketleri zayiatla tart edildi. –Miting ve destek talgrafları: Hassa, Varto, Bozkır, Gülnar, Elmalı, Tavas, –Son Haber: Baylikköprü'deki hakim tepeleri aldık. –Atina'da buhran belirtileri. –Hindistan ayaklanmak üzere. **Yenigün:** Büyük Sakarya Meydan Muharebesi, kahraman ordumuzun tam bir zaferiyle sona ermiştir. –Bütün Avrupa, Türkler muzaffer olacaktır, diyor. **Yeni Adana:** (Kırmızı mürekkeple) Ordumuz kesin zafer kazandı. Düşman panik yapıyor. (**Coşar:** 81) **İkdam**'da boydan boya manşet, 11 tarihli resmî tebliğ. –Sakarya'daki son Türk muvaffakiyetinde hakikî sulhün zaferini görmekteyiz. –Düşmanın umumî ricati başlıyor. **Vakit:** Yunan ricati genel bir şekil alıyor. **Peyamı Sabah:** Düşman sağ cenahı ricat ediyor. Konstantin, Yunanistan'da gözden düştü. Tavassutu kabul ediyor. **Akşam:** Yunanlıların sağ cenahlarını kurtarmak için mezbuhane gayretleri. –N. Sadık: Papulas'ın itirafnamesi. –Prens Bourbon'un, seyahati hakkında beyanatı. –Suikast tebliği ve Hükümet'in görüşü: Şiddetle cezalandırmağa hazırdır. **Tevhidiefkâr:** Düşman bütün cephede ve bilhassa sol cenahımız karşısında ricata başladı. –Dün geç vakit alınan bir habere göre düşmanın merkezi yarılmış ve Yunan kıtaatı münhezimen Sakarya'nın garbına atılmıştır. –Gazilerin çamaşırlarını millî fabrikalardan alınız. **İleri:** Alçak düşman bütün cephede mevzilerini terketti. Köylerimizi yakarak kaçıyor ve her tarafta kahraman kıtaatımız tarafından takip ediliyor. Papulas, mağlubiyet haberlerine mukaddime olmak üzere uzun bir itirafname neşretti. Ordumuz harp tarihinin en büyük harikalarını geride bırakmıştır. –Yunan amalesi orduya gizli beyannameler yazarak harpten vazgeçmeleri için nasihatta bulunuyor. **Tercümanı Hakikat:** AA'nın 11/12 tarihli tebliği: Ordumuz şiddetli taarruzlarla düşmanın sağ cenah mevzilerini işgal etmiştir.... –Taarruzumuzdaki muvaffakiyeti acı acı itiraf ediyorlar. –Prens Don Bourbon'la mülakat. –Halide Edip Hanım'ın İstanbul gençlerine çağrısı üzerine: Gençlik şaşıyor. Bir zamanlar Amerikan mandası lehine çalışan H. Edip, istiklal namına söz söyleyemez. Bugün kendisi Anadolu'daki köşkünde makale yazarken, İstanbul gençleri Sakarya'da can veriyor.

14 - ÇARŞAMBA

1. Türk askerleri ve subayları gece (13/14) toprak üzerinde biraz uyuyabildiler. Sakarya'yı geçmek için planlar yapıldı. Ancak, Yunanlılar, Türkleri geçirmemek için direndiler. Yunanlılar gündüz Sakarya'nın batısındaki mevzilerine yerleştiler. Burada 4 gün kalacak olan Yunanlılar, 30 km'lik bir demiryolunu ve köyleri tahrip edeceklerdir. Yunan kolorduları, birbirleriyle bağlantı kurabildiler. Yunan askerlerinin morali düşük. Türk ordusunun bazı birlikleri Sakarya'yı geçmeyi başardı. (**Andre:** 167; **Özalp:** 214; **Stratigu:** 40; **Andreu:** 170; **Vandemir 2, I:** 121, **Ter. Hak, PS, İleri:** 15)

1921 - EYLÜL

2. Mustafa Kemal, millete yayımladığı bildiride, Sakarya Savaşı'nın ülke topraklarını çiğneyerek Ankara'ya gitmek ve ülke topraklarının fedakâr koruyucusu olan orduyu yok etmek isteyen düşmanın yenilgisiyle sonuçlandığını duyurdu. Bildiride şöyle denildi: "Ordumuzun, Avrupa'nın en mükemmel araçlarıyla donatılmış Konstantin ordusundan geri kalmaması gibi inanılmaz bir mucizeyi Anadolu halkının fedakârlığına borçluyuz. Hür yaşamaktan başka bir amacımız yoktur" (**YG:** 15; **HM. Ter. Hak.** 16; **AS, Vakit, ikdam, Tev.Ef.** 17; **ZC** 12: 216; **Tar.Ves.** 8: 94; **TİH** II/5-2: 285; **ATTB:** 410)

3. Yunanlılar, Demirci ve Koçaş köylerinde götürülebilecek ne varsa götürdüler. Götüremediklerini kullanılamaz hale getirdiler. Diğer bir çok köy gibi Hortu köyünü de talan ettiler. Kadınların ırzlarına saldırdılar. (**OAYM** 2: 5) ★ Yunanlıların tahriplerini incelemek üzere gönderilen kurula köylülerin anlattıkları: İlk gelişlerinde korkmayın bizden demişlerdi, biz Halife Padişah tarafından sizi Kemal çetelerinden kurtarmağa geliyoruz, demişlerdi. Yirmi gün sonra bambaşka adamlar oldular. Davarımızı alıp kestiler, hayvanlarımızı süngülediler. Tarladaki sararmış ekinden tut da kuyudaki kışlık tohumluklarımıza kadar, bütün ürünlerimizi söktüler, kazıdılar, yükleyip götürdüler. Derken sıra, karıya kızana geldi. (**Karaosmanoğlu 2**) ★ Bir köyde erkekler, kadınların etrafında daire olup onların namusunu koruyabildi. (**OAYM** 1.-3. kısımlarda, hangi köyde ne yapıldığı tek tek anlatılmaktadır)

4. Sakarya Savaşı'nda iki tarafın kayıpları: Ölü: Türk 3.713, Yunan 3.958, yaralı: Türk 18.480, Yunan 18.955; esir ve kayıp: Türk 805, Yunan 14.450. Toplam: Türk 23.000, Yunan 37.363 (**TİH** II/5-2: 484; **Vandemir 2**, I:109, Krş. 19 tarihinde verilen rakamlar)

5. Bursa'da bulunan Yunan Genelkurmay Başkanı Dusmanis ve Savaş Bakanı Teotakis, Başbakan'a çektikleri telgrafta, ordunun Sakarya'nın batısına çekilmesine engel olunmasını isteyerek bu çekilişin felaket olacağını bildirdiler (**Dusmanis:** 133, 382; **Papulas:** 54). ★ Bir yüksek rütbeli Yunan generali, İkinci Kolordu Komutanı Prens Andre'ye, başlarına gelen bu felaketin Başkumandan Papulas'ın savaş sanatını bilmeyişinden ileri geldiğini söyleyerek onu devirmeyi ve Prens Nikola'yı, o kabul etmezse Andre'yi başkomutan yapmak istediklerini söyledi. Andre, öneriyi kabul etmedi. "Onu derhal susturdum!" (**Andre:** 169; **Andreu:** 173)

6. Sakarya zaferi bütün yurtta büyük bir sevinçle karşılandı. 22 gün 22 gece süren savaşı heyecanla izleyen ve savaşın sürdüğü günlerde mitingler yaparak orduya desteğini, Başkumandan'a bağlılığını bildiren Türkiyeliler, zafer haberleri üzerine sevinç gösterileri yapıyor. Bartın bayraklarla donatıldı. Halk, davul zurna eşliğinde kasabayı dolaştı. Yaralıların ihtiyaçları için yarım saat içinde yüz bin

1921 - EYLÜL

kuruş toplandı. Maçka'da, dua edildi ve şenlikler yapıldı. Bolu'da da, fener alayları ve şenlikler yapıldı. Hastanelerdeki yaralılar ziyaret edildi. İlin kendi imkânlarıyla on bin kişilik yeni bir gönüllü alayı çıkarılarak cepheye gönderilmesi kararlaştırıldı. İnebolu'da miting yapılarak orduya destek kararı alındı. Çatalzeytin'de bütün evler kandillerle aydınlatıldı. Camide, savaşta ölenler için mevlit okundu. (**HM:** 15, 16, 23; **Türkoğlu:** 18; **AS:** 15) ★ Sakarya Savaşı'nın Türkler tarafından kazanılması, İslam ve Doğu dünyasında da memnunlukla karşılanıyor. Bugün Tiflis'te gösteriler yapıldı. Kırmızı bayraklar ve mızıka takımı ile yürüyen Müslümanlar, Rus temsilciliği önünde durdular. Temsilci Ligran, balkona çıkarak "Türklerin zaferinden emin bulunuyorduk. Yaşasın Türk ordusu! Yaşasın Büyük Millet Meclisi!" dedi ve şiddetle alkışlandı. (**İkdam:** 30) ★ Afgan Elçisi Sultan Ahmet Han, Sakarya zaferi dolayısıyla Başkomutan'ın şahsında Türk ordusunu kutladı (**AS:** 18).

7. İsmet ve Fevzi Paşalar, mebus sıfatıyla Meclis'e telgrafla verdikleri önergede, Mustafa Kemal'e gazilik unvanının ve mareşallik rütbesinin verilmesini istediler. Öneri, 19'da görüşülerek kabul edilecektir. (**HTBD** 75, bel: 1626; **Tar.Ves.** 8: 94; **Külçe:** 223) ★ Albay Fahrettin Bey, generalliğe terfi etti (**Altay:** 311. Krş. 13).

8. İstiklal Mahkemesi'nin bildirisi Babalık gazetesinde: Asker kaçakları pişman olarak Hükümet'in af ve adaletine sığınıyorlar. Bir hafta içinde siz de aftan yararlanarak dininizi, vatanınızı, şeref ve namusunuzu kurtarmak için cihada katılınız. (**Aybars:** 269)

9. Eski ordu komutanlarından Vehip Paşa, Roma'dan, Malta'da bulunan Yakup Şevki Paşa'ya mektubunda şiddetle Mustafa Kemal aleyhinde bulundu: Mustafa Kemal, hırsına ve tamahına gerçekte küçük, görünüşte Büyük Millet Meclisi'ni siper etti. Renkten renge, şekilden şekile girdi. Diktatörlük kurdu. Bu yalancı pehlivan, Bekir Sami'nin hazırladığı itilaf esaslarının kabulünden sonra mevkisiz kalacağını anladı. Memleketi batırıyor. Haricî hiç bir yardımı kabul eylemediler. (**Yak.Tar.** III: 246)

10. ABD Yüksek Komiseri Bristol'a verilen talimat: Savaştan önceki rejimin iadesinde ısrar ediniz. (**Jaeschke 1:** 161)

11. Tercümanı Hakikat: Bilafasıla 21 gün süren Sakarya Muharebesi, ordumuzun tam bir muvaffakiyetiyle nihayet buldu. Düşman bir çok esliha, eşya, harp malzemesi ve otomobiller terk ederek ve hatta yaralıları bile taşımağa vakit bulamayarak perişan bir surette kaçıyor ve düşmanın iki fırkası dağıldı. **Yenigün:** Ankara'dan telgraf: Zafer davulu. –Ordumuz ilerliyor. Sağda Kartaltepe'yi geçtik. Solda Beşköprü'ye yaklaşıyoruz. –Ankara'da Meclis-i Millî önünde tezahürat . –Kayseri, zaferi tezahüratla tesit etti. –Nafi Atuf: Harp ve mektep. **The**

1921 - EYLÜL

Times: Kral Konstantin'in ordusu, 18.000 kayıp verdikten sonra geri çekildi. Mustafa Kemal'in ordusu, kayıp vermekle birlikte boyun eğmedi. Türk milliyetçi önderinin Doğu'daki saygınlığı artmıştır. Müttefikler şimdi, acıklı bir çıkmazla karşı karşıyadırlar. Herhalde yeni bir politika tespit etmeleri zamanı gelmiştir. (**Şimşir** III: 648; **Şimşir 3:** 241) **Açıksöz:** Dünkü zafer vecdi. Dün Kastamonu için üç yüz senedir en çok sevindiği gün oldu. –Geceki fener alayı ve şenlik. –Kaçma (manzume). **Öğüt:** Yunan ricati, yaygın bir halde devam ediyor. –Anadolu, zaferi, müstakbel muvaffakiyetler için başlangıç addediyor. **Hakimiyeti Milliye:** Düşman süratle ve pek perişan bir halde kaçmaktadır. Yunan kuvvetleri ile beraber Yunan emeli de kırılmıştır. –Anadolu, zaferini kutluyor. –Ankara'da zafer şenlikleri. –Mustafa Kemal, Konstantin'i yendi. Adalet kahramanıyla zulüm ve ihtiras şeytanının bu mübarezesinde zaferin birinciye tevcihinden daha tabiî ne olabilir? **İkdam:** Yunanlıların sol cenahı ricate devam ediyor. –Şehrimizde bulunan muhterem Prens Bourbon "Bu mağlup milleti sihirleyen hissiyatı takdir etmemek bence haksızlık olur" diyor. **Karagöz,** Sakarya'da tası tarağı toplayan Kral'a, şimdiye kadar kullanmadığı Sevr fabrikası mamulü lazımlığı da veriyor. –Arslan ordu yine ateş saçıyor/Yunanlılar geri geri kaçıyor... **Akşam:** "İnna fetehna fethen mübina." Cenabıhakk'a hamdolsun, kahraman millî ordumuz, düşmanı tamamıyle tarümar etti. Düşman bütün cephede bozgun halinde, binlerce maktul bırakarak, silahlarını atarak, yaralılarını terk ederek kaçıyor. –Suikast failleri. Hükümet'in tahkikatı. **İleri:** Ordumuz, düşmanın sağ cenah mevzilerini alarak ilerlemeye devam ediyor. Ağır toplarımızın harpteki rolü pek mühim olmuştur. –Kocaeli Grubumuzun düşmanın ricat hattını kesmeye teşebbüs ettiği söyleniyor. **Vakit:** Yunan sağ cenahı ricat etmekte devam ediyor. –Drahmi düşüyor. **Tevhidiefkâr:** Anadolu Ajansı, düşmanın sağ cenah mevzilerinin işgal edildiğini tebliğ ediyor. –Yaralı gazilerimize yardım için İstanbul'un hamiyetli Müslümanları yardım heyetlerinin faaliyetlerini bekliyorlar. –Prens Bourbon gazetemizi ziyaret etti.

15 - PERŞEMBE

1. Başkomutanlık Yasası'yla Meclis'in yetkilerini kullanan Mustafa Kemal, gece yarısından itibaren bütün yurtta seferberlik ilan etti. Seferberlik emrinde, yenilmiş düşmanı Anadolu içinde en son erine kadar imha etmek için ilan edilen bu seferberlikte, amaca varıncaya kadar, gerektiğinde silah altında bulunan sınıflardan başka askerlik yaşındakilerin de silah altına çağrılacağı bildirildi. Seferberlik emrinin uygulanabildiği yurt topraklarında 9.487.939 nüfus bulunuyor. Batı Anadolu ve Doğu Trakya'da Yunan işgali altındaki topraklarda ise 3.911.588 nüfus var. Mustafa Kemal, Millî Savunma Bakanlığı'na, seferberlik ilanının dışarda siyasî bir etki yaratmak için yapıldığını bildirdi. Şimdiye kadar

1921 - EYLÜL

adı konulmamış olmakla birlikte bütün ülkede seferberlik uygulanıyordu. (**Öğüt:** 14; **HM, YG:** 15; **Ter.Hak.** 16; **Türkoğlu:** 18; **Tev.Ef, Vakit, AS:** 17; **TİH** II/5-2: 275; **VII:** 147; **Özalp:** 214; **ATTB:** 408).

2. Sakarya'nın batısına geçiş girişimleri, Yunanlıların mukavemeti yüzünden başarıya ulaşamadı. İngilizlerin Yunan ordusuna yardım için 300 ton cephane, 30 dağ topu, 20 uçak, 5 tank, İstanbul limanından; 100.000 beygiri İzmir limanından Yunanlılara teslim edeceği haberleri alındı. Yunan kuvvetlerinin saldırısı üzerine Türk kuvvetleri Sivrihisar'ı boşalttı. (**Aras:** 109; **Vandemir 2,** I: 126; **TİH** II/5-2: 287; **HM:** 16; **PS:** 18) ★ Fethi Bey'in not defterinden: Pek arzu ederim ki, süvari kolordusu kumandanı olaydım. (**TK** 82: 86)

3. Yunan Başbakanı Gunaris, Bursa'da bulunan Savaş Bakanı Teotakis'e telgrafında, resmî tebliğlerde, çekilişin kötü hava şartlarıyla izah edilmesini, içerdeki ve dışardaki "yanlış" yorumlara bu açıklamalarla engel olunmasını istedi (**Dusmanis:** 383). ★ Başkomutan Papulas, İkinci Kolordu Komutanı Andre'ye, Ankara seferine Stratigos ile Sariyanis tarafından sürüklenmiş olduğunu söyledi. Andre onun "Pek meyus ve düşkün" gözüktüğünü yazmaktadır. (**Andre:** 170; **Andreu:** 174) ★ 10.000 kişilik Yunan Bağımsız Tümeni, Gemlik'ten Eskişehir'e geldi (**Ambelas:** 20).

4. Yunan Millet Meclisi açıldı. Başbakan Gunaris, Sevr Anlaşması'nın gösterdiği 16.000 km^2 ye karşılık, Anadolu'da 100.000 km^2 ye sahip olduklarını söyledi. (**Roda:** 191)

5. Mustafa Kemal'in, dün millete yayımladığı bildiri, Meclis'te okundu. Orduya ve Mustafa Kemal'e, Sakarya Zaferi'nden dolayı teşekkür yazısı yazılması kararlaştırıldı. Bkz. 17. (**HM:** 16; **ZC** 12: 216-225; **Tar.Ves.** 8: 93; **Ter.Hak.** 29)

6. Merkez ordusu Komutanlığı, 58.000 Rus altınının, koruyucu tedbirlerle önceki gün Havza'dan Ankara'ya yola çıkarıldığını bildirdi (**TİH** VII: 170).

7. Dışişleri Bakanlığı, İtilaf Devletleri'ne verdiği cevap notasında, Rum çetelerinin yaptıklarını anlattı. İtilaf Devletleri, Ankara Hükümeti'ne verdikleri notada, Pontos Rum elebaşılarının İstiklal Mahkemelerinde asılmasını ve Rumların iç bölgelere göç ettirilmesini protesto etmişlerdi. (**TİH** VI: 149; VI (1974): 293) ★ Yüksek Komiser Rumbold, Lord Curzon'a raporunda, Yusuf Kemal Bey'in Yunan gemilerinin İstanbul'u üs olarak kullanmalarını protesto edişini cevapsız bırakmak gerektiğini yazdı (**Şimşir** III: 650).

8. Ankara'da görüşmeler yapmak üzere önceki gün Paris'ten İstanbul'a gelmiş olan Franklin Bouillon, bir Fransız destroyeri ile İnebolu'ya hareket etti (**Şimşir** III: 657; **Himmetoğlu** I: 374; **YG** 15: "İnebolu'ya çıktı").

1921 - EYLÜL

9. Danıştay üyelerinden Veled Çelebi Efendi'nin istifa etmiş sayılarak yerine Rüştü Bey'in atandığına ilişkin Padişah iradesi (**TV:** 4262).

10. Yenigün: Bütün kuvvetlerimiz her noktadan Sakarya'nın garbine geçmişlerdir. Düşmanı muzafferen takip ediyoruz. Kuvvetlerimiz Sakarya'yı yüzerek geçmişlerdir. –Fransız Heyet-i Murahhasası İnebolu'ya çıktı. –Şarkî Anadolu'da sürur ve şadümanî. **Tercümanı Hakikat:** Düşmanın Sivrihisar'da ricat hattı kesiliyor. Bu ihata hareketini yapan kuvvetlerimiz üç fırkadır. –Mustafa Kemal Paşa Hazretleri Büyük Millet Meclisi'ne zaferi tebşir etmiştir. **Ayine:** Cenabı Hakk'ın inayeti bizimle beraberdir. –Konstantin, İzmir'i Edirne'yi değil, tacını muhafaza etmek istiyor. –Halide Edip'in İstanbul'dan bir fırka isteyen çağrısına cevaplar: Ali Kemal: Yunanistan gibi eski bir medenî devleti sersefil edemem. Refik Halit: Mihran Efendi izin vermiyor. Falih Rıfkı: Balayımı geçiriyorum. Şeker bayramında gelirim. Necmettin Sadık: Çok zayıfım, cepheye varmadan ölürüm. Benden fayda umulmaz. Velid: Tabur imamlığını kabul ediyorum. Nusret duası ile meşgulüm. Ahmet Haşim: Havz-ı hayalimden çıkamıyorum. **Hakimiyeti Milliye**'de Rıza Nur: Pan Helenizm Haymana'da can veriyor. –Anadolu'da Sakarya Zaferi. –Avrupa gazetelerinin de dili değişti. **Açıksöz**'de İ. Habib: Bu savaşta madde ile ruh birbiriyle çarpıştı. Türk'ün ruhu galip geldi. **Tevhidiefkâr:** Türk süngüsü şanlı bir zafer kazandı. Düşman mağlup edilerek Sakarya'nın batısına atıldı. Bozgun halinde kaçıyorlar. **Vakit**'te Mustafa Kemal ve İsmet Paşaların resimleri. –Sakarya zaferi. –Dün İstanbul, zafer neşesiyle çalkanmıştır. İstanbul'un zafer hediyesi: "Bir don bir gömlek", İstanbullular, Anadolu'nun müjdelediği büyük zafere mukabelelerinde acele etmelidirler. **Öğüt:** Ankara'dan ileri gitmeyecekler mi? Yunan ordusu, Ankara'nın işgalinden sonra efradının bir kısmını terhis edecekmiş... **Peyamı Sabah:** Sakarya Muharebesi, lehimize neticelendi. Mukabil taarruz devam ediyor. **Güleryüz:** Hamamda Ali Kemal: Canım şu keseyi adam akıllı sür. Dellak: Sürüyorum efendim, lakin senin günahların o kadar çok ki, bir iki kalıp sabun ile temizleneceğe benzemiyor. –Yunan resmî tebliği: Sakarya nehrinin bu günlerde sakarlığı görüldüğünden ordumuzu yavaş yavaş, aheste beste geriye çekmekteyiz... **Akşam**'ın manşetinde Sakarya havzası haritasının iki yanında iki mehmetçik nöbet tutuyor: Kahraman millî ordumuzun Yunan sürülerini hezimete uğrattığı Sakarya'yı gösterir kabartma harita. –Bursa'da toplanıp düşünmeye başladılar. **İleri:** Temsilî büyük resimle: Yunanlılar Türk'ün çizmesi altında ezilmektedir... –Türk askerine (manzume).

16 - CUMA

1. Sakarya'nın batısına geçmek isteyen Türk ordusuyla, yeni mevzilerine yerleşmiş olan Yunan ordusu arasında mevzî savaşlar devam ediyor. Bir ara batıya geçmeyi başaran Türkler, Yunanlılar tarafından geri atıldı. 5. Kafkas Tümeni'nin

1921 - EYLÜL

13. Piyade Alayı nehrin batısına geçti fakat büyük kayba uğradı. Cephenin güney bölgesinde Kartal Dağı işgal edildi. (**TİH** II/5-2: 296, 299; **Aykut 2:** 164; **Aras:** 110; **Vandemir 2,** I: 132; **Andre:** 171; **Andreu:** 175; **Stratigu:** 40; **Ter.Hak.** 19)

2. Mustafa Kemal, cepheden Ankara'ya döndü. Halk akın akın İstasyon'a koşarak Mustafa Kemal'i heyecanla alkışladı. (**HM:** 17; **YG;** 18; **Akşam:** 21; **Vakit, PS; Tev.Ef.** 22)

3. Ankara halkı, cuma namazını Namazgâh'ta kıldı. Burada şükran dualarında bulunuldu. Konuşmalar yapıldı. Tunalı Hilmi "İslam Birliğine Davet" şiirini okuyarak bunu Afgan elçiliği müsteşarına verdi. Müsteşar da yaptığı konuşmada, bütün İslam dünyasının Anadolu'nun üzüntü ve sevinciyle ilgili olduğunu söyledi. (**HM:** 17, 18)

4. Yunan Başkomutanı Papulas, subay, assubay ve erlere yayımladığı bildiride, zaferi tamamladıklarını, Sakarya'nın 90 km. ötesine vardıklarını, yeni bir ilerleyişi durdurmaya karar verdiklerini bildirdi. Papulas'ın bildirisinde şöyle denildi: "Tarihin hayretle ve ebediyyen yâd edeceği parlak zaferlere sahibiz. Ordunun eseri ile gurur duyuyorum. Karşımızda mağlup düşmanın bulunduğunu unutmayın ve nerede görülürse hiç bir zaman cesaret almaması için ona saldırmalıyız". (**Nicolopulos:** 95; **PS:** 24)

5. Çekilen Yunanlılar, köylerde yağma ve saldırılarına devam ediyor. Eskişehir'in Sazak köyünde evlere kapatılan kadınlarla 8 ve 11 yaşlarında iki kızın ırzına geçen Yunanlılar, camiyi, okulu ve götüremedikleri eşyayı yaktılar. Mihalıççık'ın en zengin köylerinden Ahurözü de diğer bir çok köy gibi bir taş ve kül yığını haline geldi. (**OAYM** 3: 45, 48)

6. Müttefik Orduları Başkumandanı Harington, İngiliz Savaş Bakanlığı'na telgrafında, Yunan generallerinden Coutsis'in "Bu kadar şiddetli bir direnişle karşılaşacağımızı, bu kadar kayıp vereceğimizi hiç beklemiyorduk" dediğini aktardı. Harington, Yunan yenilgisini Denikin'in yenilgisine benzetti, milliyetçilerin dengeyi kendi lehlerine çevirdiklerini belirtti. (**Şimşir** III: 654; **Şimşir 3:** 231)

7. Fethi Bey'in notları: Ankara'ya hareket. İstasyon'da karşılama... Vaziyet ne kadar sükûnetli. Bir aydan beri takip eden kâbus, artık def edilmiştir. Hamdolsun, düşmanın kahredilişini gözümle gördüm. (**TK.** 82: 86)

8. Harington'un emri ile İstanbul Hükümeti, İstanbul'a sızarak İtilaf kuvvetlerine karşı suikast yapacağı ileri sürülen 36 kişiyi yakaladı. Bunlardan 14'ünün ad benzerliği nedeniyle yakalandığı anlaşıldığından kefaletle serbest bırakıldı. (**Ter.Hak.** 18: "Üçü asker, gerisinin isimleri bilinmiyor." 19: "Mahkemeye sevkedilecekler", **HM:** 9 Ekim; BTTD 6: 14)

1921 - EYLÜL

9. Franklin Bouillon, Yarbay Sande ile birlikte İnebolu'ya çıktı. Fransız Kurulu yarından sonra Ankara'ya hareket edecek. (**TİH** II/5-2: 314)

10. Mustafa Kemal, 150'den çok nüfusu kapsayan asker ailelerine maaş bağlayan Söke Merkez Kurulu'na bir mektupla teşekkür etti (**HM:** 17, yazı tarihsizdir).

11. **Tercümanı Hakikat:** Mustafa Kemal Paşa Hazretleri'nin Sakarya'da kazandığımız büyük zafer münasebetiyle millete beyannameleri. **Anadolu Ajansı:** Afgan Sefiri Sultan Ahmet Han'ın demeci: Bu zafer, Müslümanların kalplerini sevinç nurlarıyla aydınlattı (**AS:** 17). **Hakimiyeti Milliye:** Mustafa Kemal Paşa Hazretleri'nin millete beyannameleri. –Düşman ricata müşkülatla devam etmektedir. –Zafer Anadolu'ya yeni bir can verdi (şenlikler). **Peyamı Sabah**'ta Ali Kemal: Muhalefetin fazileti. **Vakit:** Tino, Tino, zavallı Tino! (Konstantin),... –Kim daha iyi bilirmiş? Yunan askerî dahileri Londra Konferansı'nda, "Müsaade ederseniz üç haftada Ankara'ya girebiliriz" demişlerdi. Zaferin vüsati. –Ordumuz Sakarya'yı geçti. Düşmanı takip ediyor. Külliyetli ganimet alınmıştır. Düşman ordusu nereye çekilecek? –Yunan ordusu adamakıllı bozuldu. **İleri:** Takip harekâtımız şiddetle inkişaf ediyor. Arslanlarımız düşmanın peşinden Sakarya nehrine atılmışlar ve nehri yüzerek geçmişlerdir. –Başyazı: Zafer! Yine zafer! –Halit Fahri: Altın ordu (manzume). **Tevhidiefkâr:** Ordumuz, Sakarya'nın garbına geçti. Zaferin semerelerini iktidaf ediyor. Mel'un düşmanı takip ve tazyike memur kıtaatımızın harekâtı inkişaf ediyor. –Mağlup düşmanın peşinde. –Zafer bayramı. Anadolu'da tezahürat-ı vatanperverane. –Halil Nihat'ın manzumesi: Mustafa Kemal Paşa (kendi lisanından), –Ebüzziyazade: Zaferden sonra. **Le Temps:** Yunanlılar vaat ettiklerini yapamadılar. Ankara'yı alamadılar. Kuvayı Milliye ise karşı saldırıya geçti. Mustafa Kemal, İzmir ve Trakya'nın iadesini temin için sulha yanaşmayacaktır. (**Ter.Hak.** 20)

17 - CUMARTESİ

1. Sakarya kıyılarında savaş devam ediyor. Dört saat süren çarpışmalardan sonra, dün Türklerin eline geçen Kartal Dağı, yeniden Yunanlıların eline geçti. Yunan ordusu, 13 Eylül'de biten Sakarya Savaşı'ndan sonra yerleştiği mevzilerinden Eskişehir'e doğru çekilmeğe başladı. (**TİH** II/5-2: 303; **Aras:** 113; **Aykut 2:** 165; **YG:** 18; **Ter. Hak.** 19)

2. 4 Ağustos'ta Yunanlıların işgal ettiği Çifteler, Türk ordusunun eline geçti (**Gnkur.** 29).

3. Yunan Başbakanı Gunaris, Bursa'da bulunan Savaş Bakanı Teotakis'e çektiği telde, geri çekilirken Yunan ordusu için gerekli kaynakların çıkarılıp alınmasını, tutulacak hattın ne olması gerektiğine ordunun karar vermesini, Anadolu'da idare örgütünün kurularak ordunun yükünün azaltılmasını, barış

1921 - EYLÜL

görüşmelerinde ilhakını isteyecekleri hattın mümkün olduğu kadar ilersine kadar işgal edilmesini, İstanbul'u Anadolu'dan ayırmak için kuzeye doğru Karadeniz'e kadar işgal edilebileceğini bildirdi. Savaş Bakanı, bu isteği kendi imzasıyla Papulas'a aktardı. Güney Grubu Kumandanı Trikopis de Afyon'un takviye sorununun tartışılmasının zorunlu olduğunu bildirdi. (**Dusmanis:** 386; **Papulas:** 21; **Trikopis** I: 32)

4. Müdafaa-i Hukuk Ereğli Şubesi Reisi Ağazade Osman Efendi idaresinde 105 gönüllü, ellerinde "Ereğli'den İzmir'e" yazılı bayraklarla Ankara'ya geldi ve törenle karşılandı (**AS:** 19).

5. İktisat Bakanı Meclis'te, onbinlerce işçinin Meclis'e telgraflar çekerek, işçi haklarının çıkarılmasından dolayı teşekkür ettiğini, kanunun kabul edildiği 10 Eylül'ün işçiler tarafından en büyük gün kabul edildiğini açıkladı. TBMM, 10 Eylül'de Zonguldak kömür havzası işçilerinin genel haklarıyla ilgili bir kanun kabul etmişti. (**ZC** 12: 225; **HM:** 18, 19)

6. İstanbul'dan Anadolu'ya silah, 90 ton cephane ve 90 subay kaçırıldı (**Himmetoğlu** II: 79).

7. Ankara ile Ukrayna Hükümeti arasında, askerî esirlerin ve kamplara alınan sivillerin ülkelerine geri verilmesiyle ilgili bir anlaşma imzalandı (**Yerasimos:** 406).

8. Dışişleri Bakanı Yusuf Kemal Bey, Kars Konferansı Türkiye temsilcisine, konferansta izleyecekleri siyaseti bildirmeye başladı. Yarın ve yarından sonra da verilmesine devam edilecek olan talimata göre Türkiye, Moskova Anlaşması'nın esas alınmasını ve devletlerle ayrı ayrı anlaşma yapmak istiyor. (**Karabekir** I: 938-942)

9. Patrikhane, bir bildiri yayımlayarak İstanbul Rumlarının fiilen Yunan ordusuna yardım etmeleri şartıyla Yunan Hükümeti'nin Millî Müdafaa subaylarının birliklerine katılma meselesini kabul ve halledeceğini ilan etti. 4 gün sonra Patrikhane, Yunan ordusuna yardım yetiştirmek için büyük bir çalışma göstermeye karar verecektir. (**PM:** 34)

10. Cepheden dönen Bolu Mebusu Yusuf İzzet Paşa, Meclis'te savaş hakkında bilgi verdi. "Düşman, mezarına yaklaşmıştır. Başkumandanımız düşmanı yerin dibine gömmekle meşguldür" dedi. Meclis'te şehitlerin ruhuna fatiha okundu. (**ZC** 12: 233) ★ Meclis'te, Mustafa Kemal Paşa vasıtasıyla orduya gönderilecek teşekkür yazısı okundu. Telgrafta kahramanlar kutsandı, onlara minnet ve şükran duyguları belirtildi. (**ZC** 12: 225)

1921 - EYLÜL

11. Kastamonu İstiklal Mahkemesi, sürgün edildikleri yerden kaçan 7 Rum'un zafere kadar Bitlis'te oturtulmalarına, 10 sandık şekerini Tekalif-i Milliye'den kaçıran Bolulu Kadri ile 1 sandık şekerini kaçıran Geredeli Sadık'tan altışar lira ceza alınmasına ve şekerlerin bedelsiz olarak Tekâlif-i Milliye komisyonuna teslimine, çeşitli defalar birliğinden ve altı defa yoldan kaçarak soygunculuk yapan Sinoplu Hurşit'in idamına, üçüncü defa askerden kaçan Sinoplu İzzet'in 15 yıl küreğe konulmasına, iki aylık bir hava değişimi raporunu, evrakı tahrif ederek altı aya çıkaran Ziver'in üç yıl, raporunu tahrif ettiren Rıza'nın yedi yıl küreğe konulmasına karar verdi (**AS:** 18).

12. İşgal Kuvvetleri Başkomutanı Harington, İstanbul Hükümeti Harbiye Bakanlığı'nın 15 tarihli mektubuna cevap verdi. Emirlerinin geciktirilmeden yerine getirilerek Harp Okulu'nun kapatılması, fazla tüfeklerin teslimi, itfaiye alayı karakollarındaki silahların azaltılması için talimat verdiğinden ötürü bakana teşekkür etti. İtilaf kuvvetlerine karşı suikast düzenlemek için İstanbul'da kurulan örgütlere karşı daha aktif mücadele edilmesini, İstanbul'un asayişi ile ilgili emirlerine kesinlikle uyulmasını, depolardaki silah kaybının durdurulmasını istedi. Bu konudaki ilk emirlerini 11 Eylül'de yazan Harington, bugünkü isteklerini sözlü olarak da iletti. (**BTTD** 6: 18) ★ Harington, yayımladığı bildiride, Osmanlı memurlarının, halisane işbirliği ile istenen şahıslardan bazısını teslim etmesi üzerine, yedi günlük süreyi bazı şartlarla kaldırdığını bildirdi. Bu şartlar: Şahısların teslimi için gösterilen çabaların devamı, şehrin sükûnetini ve işgal kuvvetlerinin güven ve selametini bozan hiç bir teşkilata izin verilmemesi. (**Ter. Hak.** 17, 18).

13. Adapazarı Müdafaai Hukuk Cemiyeti adına Başkan Hamit, Mustafa Kemal'e çektiği telde, zaferi kutladı ve halkın verilen her emri bir görev olarak yapmaya hazır olduğunu bildirdi. Mustafa Kemal; verdiği karşılıkta millet, ordusuna böyle manen ve maddeten yardımcı oldukça fedakârlıkta daha pek çok ileri gideceğini anlattı. (**Ter. Hak.** 21)

14. **Tercümanı Hakikat:** Yunan ordusu durup dinlenmeksizin kaçıyor. Amansız ihatamızdan kurtulmağa uğraşıyor. Düşman Eskişehir hattını tutmağa çalışıyor. –Umumî ricatı itiraf ediyorlar. Harpten de vazgeçecekler. –Yunan amaleleri Anadolu harbine şiddetle muhalif. **Yenigün:** Evvelki akşam gece yarısından itibaren bütün vatanda umumî seferberlik. –Başkumandan Mustafa Kemal Paşa Hazretleri'nin millete beyannamesi. –Kayseri ve havalisindeki faaliyetler hakkında Mazhar Müfit Bey'le mülakat. –İslam âleminde sürur. Afgan sefirinin Başkumandanımızı tebriki. –İtilafçılar, köpekçe hizmete koyuldular. Allah belalarını versin. Bu hainler, bir taraftan İngilizlerin, diğer taraftan Saray'ın etrafında, hükümeti ele almak için fırıl fırıl dönüyorlar. –Adapazarı'nda Kocaeli, Samsun'da Ahali, Söke'de Aydın isimli gazeteler yayına başladı. **Hakimiyeti**

1921 - EYLÜL

Milliye: Büyük Kumandan'a: Sakarya'nın kanlı sularından ve Haymana'nın kızıl topraklarından çıkardığın zafer destanını bu ümmetin bütün çocukları, mazi ve istikbalde ebediyyen inşat edecekler... Kahraman gazi asker! –Afgan Elçisi'nin Sakarya Zaferi'ni tebriki. **Tevhidiefkâr:** Anadolu'da bütün millet sefer-ber. –Mustafa Kemal'in millete beyannamesi. –Bütün vatanda umumî seferber-lik. –Kıtaatımız Kartal Dağı'nı işgal etti. –Atina'da Harbiye Nezareti'ne ve gaze-te idarehanelerine hücum. Yunanlılar "sulh!" diye bağırıyorlar. **İkdam:** Türkler bugünkü harp neticesine sonun başlangıcı gözüyle bakıyorlar. –Mağlup düşmanı kâmilen imha için umumî seferberlik. **Patris** (Atina): Harp sona erdi. Sulh devri açılıyor (**HM:** 5 Ekim). **Karagöz:** Türk ordusu, şanın yine yükseldi. **Akşam:** Sivrihisar müdafaa hattında tutunamayan düşman, Eskişehir – Seyitgazi hattında hiç tutunamayacaktır. –N. Sadık: Yunan ihtilali. **İleri:** Büyük temsilî resimle taarruz: son neferi mahvoluncaya kadar!... –Ordumuzun imanı sarsılmaz. –Kahraman ordularımızın Başkumandanı, lisan-ı celadetle düşmanın kahroluşunu millete ilan ediyor. Topraklarımızda Yunan'ı son neferine kadar yere sermek için bütün Anadolu silah başına gidiyor. **Vakit:** Düşmana aman vermeyen kahraman kıtaatımız, Sivrihisar'ı işgal etti. –Mustafa Kemal'in millete beyannamesi. –Anadolu'da umumî seferberlik.

18 - PAZAR

1. Yunanlılar, Sakarya batısındaki geçici mevzilerinden Eskişehir yönüne çekilmeye devam ediyor. Türk ordusu, etkili bir takip yapamadı. (**YG:** 19, 20; **TİH** II/5-2: 310; **Aras**: 117; **Aykut 2:** 167; **Vandemir 2,** I: 145) ★ 14 Ağustos'ta Yunanlılar tarafından işgal edilmiş olan Mahmudiye, Türklerin eline geçti (**Gnkur.** 29).

2. Türkiye, Rusya'daki açlık kurbanlarına yardım için 80 ton mısır, vergi toplandıktan sonra da 800 ton tahıl ve baklagiller vereceğini bildirdi. Sovyet Elçisi buna teşekkür ederek "Bu, Türk milletinin kahramanca mücadelesine sempatiyi artıracaktır" dedi. (**Yerasimos:** 411, 412)

3. Franklin Bouillon başkanlığındaki Fransız Kurulu, İnebolu'dan Ankara'ya hareket etti (**TİH** II/5-2: 314).

4. Bir süreden beri İstanbul'da bulunan İran Veliahdı Mehmet Hasan Mirza, trenle Paris'e hareket etti (**İkdam:** 19).

5. Şeyh Şamil'in torunu Emir Sait Şamil, eski Azerbaycan başkanlarından biriyle ve Erzurum yoluyla Trabzon'a geldi (**Ter. Hak.** 24).

6. **Tercümanı Hakikat:** Yunan ordusu ihatadan kurtulamadı. –Yunan ricatı devam etmektedir. –Şimal ve cenup kollarımız birleşerek düşmanı kâmilen çeviriyor. **Yenigün:** Mustafa Kemal Paşa Hazretleri'nin Ankara muhabirimize beya-

1921 - EYLÜL

natı: Milletimizin azim ve iradesini temsil eden ordumuzun kahramanlığı, bu defa azamî kuvvetle gelen düşmanı bir daha mağlup etti. Zafer-i kat'i yolundayız. –K.S: Silah başına! –Bulgaristan'da bütün gazeteler lehimize yazıyorlar. –Muallime ve Muallimler Derneği'ne kayıtlı öğretmenlerle Kayseri öğretmenlerinin Dar-ül Edep binasında yapukları toplantı. **İkdam:** Hıristiyanların tahlisi: Yunanistan'ın, bizden şikâyete hakkı yoktur. Yunanistan'daki Müslümanların Türkiye'deki Rumlarla aynı haklara sahip olmasını talep ediyoruz. –Anadolu harbinin kesin safhasında bulunuyoruz. **Türkoğlu**'nun Bolu'da 6. sayısı: Yuha... Yunanlılar kaçıyor. Yuha... İngilizlerin Şark siyaseti ebediyyen iflas etmiştir. Yuha İngilizlere!... –İhsan Altay'ın şiiri: Mustafa Kemal Paşa Hazretleri'ne armağan. **Açıksöz**'de İ. Habib, Kral Konstantin'in Eskişehir'de bir İngiliz gazetesine "Bu ordu ile cehenneme kadar giderim" sözlerini ele alıyor: "Çok doğru söyledin Onikinci Konstantin. Ordun cehennemin içine girdi ve şimdi çıkamıyor: **Hakimiyeti Milliye**'de Halide Edip: Duatepe. –Zaferimizin İstanbul ve Paris'te tesirleri. –Hint isyanı. –Hekimhan, Kozan, İnebolu'da şenlikler. –Yunan yenilgisi ve Atina'da şaşkınlık. **Peyamı Sabah:** Yunan zayiatı: 18.000. –Yunanlılar aracı arıyorlar. **Akşam:** Sağ cenahımız, Sivrihisar'daki kuvvetlerimizle irtibat peyda etti. Vaktiyle firar edemeyen Yunan kuvvetleri, bu çember içinde tamamıyle imha edilmek tehlikesindedir. –N. Sadık: Zaferin neticeleri. **Tevhidiefkar:** Düşman her taraftan sarılarak müthiş bir felakete gidiyor. –Düşmanın ricat hattını nasıl keseceğiz? –Avrupa'da zaferimizin tesirleri. –Ebüzziyazade: Zaferden sonra seferberlik. **İleri:** Yunanlılar, hedeflerinin Ankara olmadığını söyleyerek tavassut için yarı resmî surette devletlere müracatta bulundular. **Vakit:** Yunan kuvvetlerinin kısm-ı küllisi çember içine alınmıştır. Kalan Yunan fırkaları bir tam çöküş halinde kaçmakta ve tarafımızdan takip edilerek kısım kısım esir edilmektedir. –Nurettin Paşa ordusunun resmi geçidi. –Yunanlılar, aracı arıyorlar.

19 - PAZARTESİ

1. Mustafa Kemal, Meclis'te Sakarya Zaferi'ni anlattı. Erlerin Anadolu savaşlarının anlamına vardığını ve yeni bir ülkü için savaştıklarını söyledi. Türk halkının, Büyük Millet Meclisi'nin, Hükümet'in uşak muamelesine tahammül edemeyeceğini belirten Mustafa Kemal, "Böyle çocukları, ve böyle çocuklarının meydana getirdiği orduları olan bir millet, elbet hakkını ve bağımsızlığını bütün anlamıyla korumayı başaracaktır. Kendimizde bulduğumuz kuvvet ve kudret, davamızın meşruiyetindedir. Millî sınırlarımız içinde hür ve bağımsız yaşamaktan başka bir şey istemiyoruz. Ordumuz, yurdumuzda bir tek düşman eri bırakmayıncaya kadar, takip, tazyik ve saldırılarına devam edecektir" dedi. Meclis, Mustafa Kemal'e gazilik ve mareşallik rütbesini veren kanunu tartışmasız ve sürekli alkışlar arasında kabul etti. (**HM:** 20; **AS:** 21; **İleri:** 26; **Vakit:** 26,

1921 - EYLÜL

27; **YG, Tev. Ef:** 27; **ZC:** 12: 255; **Düstur** 3/2: 143; **Arif:** 86; **Melzig:** 115; **HTBD** 75, bel. 1628) ★ Fevzi Paşa, Batı Cephesi karargâhından gönderdiği bir telgrafla Mustafa Kemal'in müşirlik rütbesiyle gazilik unvanını kutladı (**HTBD** 75, bel. 1627).

2. Yunan çekilmesi devam ediyor. Yunan kuvvetleri Mihalıççık'ı yakarak buradan çekildiler. Batı Cephesi Komutanı, takip harekâtına yalnız süvarilerin katılmasını, geçiş ana köprüleri inşa edilmesini emretti. Takip harekâtı için gerekli cephane sıkıntısı çekiliyor. (**TİH** II/5-2: 316; **Vandemir 2,** I: 152; **Aras:** 119; **KASÖT:** 589; **Hrisohoos:** 176; **Ter. Hak.** 20 "Seyitgazi'yi işgal ettik")

3. Kral Konstantin'in erlere yayımladığı bildiri Fransız basınında. Bildiride "Sakarya'da büyük bir zafer kazandınız. Düşmanı tam can evinden vurdunuz. 'Ankara'ya!' diye haykırdığınızı işittim, fakat sizi bırakmadım. Kazandıklarımız, amacımız için yeterlidir" denildi. Savaş Bakanı Teoktakis, Bursa'dan, Küçük Asya Ordusu Kumandanı'na verdiği emirde Türkler saldırmadıkça, ordunun batıya çekilmemesini istedi ve olan bitenden hükümetin haberdar edilmediğini bildirdi. (**Papulas:** 24; **TİH** II/5-2: 326)

4. Lord Curzon, Türklerin elindeki İngilizlere karşılık Malta'daki bütün Türklerin serbest bırakılabileceğini, İstanbul'daki Yüksek Komiser'e bildirdi. Bu konuda Ankara Hükümeti ile görüşmelere başlanmasını istedi. İngilizler, Ankara'nın temsilcisi Hamit Bey'le 29 Eylül'de görüşme masasına oturacaklar. (**Şimşir 2:** 444)

5. Sakarya Savaşı'nda Türk ve Yunan kayıpları. **Türk tarafı:** ölü 277 subay, 5.436 er, yaralı 1.058 subay, 17.422 er, esir 23 subay, 85 er, kaçak 4 subay, 5.635 er, belirsiz 27 subay 8.062 er. Yunan tarafı: ölü 208 subay, 3.750 er, yaralı 700 subay, 18.255 er, esir ve kayıp 14.450, belirsiz: 354 er. (**Müderrisoğlu 2,** II: 346) Özalp: Sakarya Savaşı'na 2.500 subay, 45.000 piyade tüfeği, 175 kadar topla girmiştik. Bine yakın subay, 30.000'e yakın asker şehit ve yaralı kaybımız oldu. (**Özalp:** 217; **Selek 2,** II: 297)

6. İngiliz Haberalma Teşkilatı'na göre, Başbakan Tevfik Paşa, kabinede "Anadolu'yu boşaltırlarsa Trakya'yı Yunanlılara bırakmayı teklif edelim" dedi (**Şimşir 3:** 259). ★ İngiliz Dışişleri Bakanlığı'nın Hindistan İşleri Bakanlığı'na yazısında, Kemalistler için Hindistan'da toplanan paralarla İngiltere'den silah satın alınacağını gösteren bir işaret bulunmadığı, Kemalistler için Hindistan'dan para toplanmasının önlenip önlenemeyeceğinin kestirilemediği bildirildi. İngiltere'nin Türkiye'deki durumunun anormal olduğu da anlatılan yazıda, bir yandan hâlâ İstanbul Hükümeti'yle savaş halinde sayılan İngiltere'nin Türk-Yunan savaşında tarafsızlık ilan ettiği, kuramsal olarak özel firmaların Kemalistlere de silah satabileceği ama bunlara yolda Yunanlılarca el konabileceği belirtildi. (**Şimşir** III: 655)

1921 - EYLÜL

7. Gandi, Hindistan'ın Trichinopoly kentinde yapılan bir mitingde konuştu. Gandi şöyle dedi: "İngiliz ordusunda hizmet görmek, yalnız bir Müslüman için değil, her Hintli için günahtır" (**Sinha:** 121: Yoksullar bile Türkiye'nin kurtuluşu için Hilafet fonuna bağışta bulunmak amacıyla bir kaç gün aç kalmayı göze aldılar. Müslüman kadınlar, ziynet ve mücevherlerini, hatta gelinler çeyizlerini yardım fonuna vererek eski eşyalarıyla evlenmeyi tercih ettiler.)

8. Kastamonu İstiklal Mahkemesi kararları: Kadın kaldırıp ırzına geçen 18 yaşını doldurmamış iki gencin birer buçuk yıl hapisleri, asker kaçağı iki kişinin kurşuna dizilmesi, onlara yardım edenlerin on beşer yıl küreğe konulması, sevkettikleri askeri dövüp silahla bir köylü kadını öldüren çavuşla erin 10 yıl hapsi, Bafralı iki Rum'un asılarak idamları, diğer bazılarının Sivas'a sürgün edilmesi... (**AS:** 20)

9. 6 Eylül'de 15 arkadaşıyla Malta'dan kaçmayı başaran eski 6. Ordu Kumandanı Ali İhsan Paşa, Ankara'nın Roma Elçisi Cami Bey'in yardımıyla Konya tüccarlarından Mehmet pasaportuyla İtalya'dan ayrıldı (**Sabis:** 37). ★ TBMM, şehit çocuklarının öncelikle yatılı okullara parasız kabulü hakkında bir karar aldı (**ZC** 12: 253-254; **Düstur** 3/2: 135).

10. **Hakimiyeti Milliye:** Sakarya Zaferi üzerine Mustafa Kemal Paşa'ya Batum'dan gelen telgraf. –İktisat Vekâleti'nin yayımladığı kanun Zonguldak amelesi arasında büyük sevinçle karşılanmış ve büyük şenlikler yapılmıştır. –İstanbul suikastı: İstanbul'daki Müttefikin kıtaatının İngiliz kumandanı tarafından neşrolunan beyanname, Türkiye'ye karşı yeni bir hıyanet vesikasıdır. **Tevhidiefkâr**'da Ebüzziyazade: Son söz Anadolu'nundur. –Bütün Anadolu silah başına! – Yunan Kralı ve Papulas'ın gülen resimleri: Acaba hâlâ gülüyorlar mı? **Vakit:** Sarılmış düşman kuvvetleri etrafındaki çember gittikçe sıkıştırılmaktadır. –Anadolu, Sakarya Zaferi'ni kutluyor. –Askere alınmayanlar gönüllü yazılıyor. **Peyamı Sabah:** Sakarya'nın beri yakasında takip harekâtı. –Yunan ricatı devam ediyor. –Taarruza ebediyyen veda edecekler. –Bursa, yaralılardan taştı. **Açıksöz:** İki koldan yürüyen çevirme kuvvetimiz birleşince düşman heyet-i umumiyesiyle Ankara'ya girmeye muvaffak olacak. Fakat elde silahla değil, kelepçe ile... –Kıtaatımız Kırgız Dağı'nda. –Sebilürreşat'ın Anadolu beyannamesi (cihada katılmayanın gerçek Müslüman olamayacağı.) **İkdam:** Gerçek bir sulha engel olan Yunanistan'dır. Bugün bir sulh yapılmak isteniyorsa, birinci olarak bu engel aradan çıkarılmalıdır. Bunu Türk ordusu üstlenmiştir. –Yunan ricatı muntazam değildir ve bu ricat garbe doğru devam ediyor. **Akşam:** Takip kıtamız, Kartal Dağı'nı işgal etti. –Yunan'ın yapamadığı ihatayı, kuvvetlerimiz yapıyor. –İngiliz gazeteleri, "Yunan mağlup oldu" diyorlar. **İleri:** Çevirme kuvvetlerimizin Sarıköy'ü de aldığı bildiriliyor ve bu suretle münhezim Yunan ordusunun ricat hattı da iki taraftan kapandı. –İcra Vekilleri Heyeti, muzaffer or-

1921 - EYLÜL

dumuzun şanlı kahramanlarını tebrik ediyor. **Yenigün:** İsmet Paşa'nın beyanatı: Konstantin bizi mağlup edemeyecek, çünkü askerî mantık aleyhindedir. –Büyük zaferden evvel ecnebî matbuatı. –Malatya, elektrikle tenvir ediliyor. **Tercümanı Hakikat:** Takip harekâtımız devam ediyor. Mihalıççık Şimaligarbisinde Kartal Dağı'nı işgal ettik. –Yunan hezimetinin sebepleri nedir? –Atina'da sulh için hummalı faaliyet.

20 - SALI

1. Mustafa Kemal, kendisine gazilik ve mareşallik verilmesi dolayısıyla orduya bir bildiri yayımladı: "Arkadaşlar, adı daima anılacak yeni ve büyük bir zafer kazandınız. Sakarya'da biz, bütün ülke, bütün varlığımız ve bağımsızlığımız pahasına denecek kadar önemli ve büyük bir savaşa giriştik. 21 gün 21 gece milletin bağımsızlık düşüncesiyle istila ve yağma düşüncesi, birbiriyle boğuştu. Sizin, başını eğmeye razı olmayan bağımsızlık düşünceniz, ilerleyen düşmanı çekilmeye mecbur etti. Mazlum milletimizi, tarihin en öldürücü bir zamanında yeniden ışığa ve kurtuluşa kavuşturan bu savaşta sizin başkomutanınız olmaktan dolayı derin bir mutluluk ve övünç duydum. (Erlere): Her zaferin en büyük payı senindir. Sizin gibi kumandanları, subay ve erleri olan bir milletin köle olması mümkün değildir. Meclis'in bana verdiği rütbe ve ünvan doğrudan doğruya size racidir" (**HM:** 21; **AS:** 22; **YG:** 27; **PS:** 29; **ATTB:** 413; **TİH** II/5-2: 341 "21 Eylül"; **Tar. Ves.** 8: 98; **HTVD** 75, bel. 1629)
2. Birinci Süvari Bölüğü Mihalıççık'ı, bir süvari alayı da Sivrihisar'ı işgal etti. Sakarya'yı geçmiş olan piyade birlikleri, düşmanı takibe devam ediyor. Seyitgazi kasabası da kurtarıldı. Yunan kuvvetlerinin asıl kısmı, geçtiği köprüleri, köyleri yakıp yıkarak Eskişehir yönüne çekildi. Yunan kuvvetlerine, mevzilenecekleri hat bildirildi. (**Özalp:** 217; **Gnkur.** 29; **Vandemir 2,** I: 159; **KASÖT:** 595; **TİH** II/5-2: 500; **HM:** 21; **Akşam, Ter. Hak, YG:** 22)
3. Papulas, Bursa'da bulunan Savaş Bakanı Teotakis'e çektiği telde, orduyu geri çekişinin nedenlerini bildirdi. Bu hareketinden ötürü kendisini savundu ve güvene layık değilse bu görevden alınmasını bir kere daha istedi. Yarın verilecek cevap: Güvensizlik söz konusu değildir. (**Papulas:** 25)
4. Türk Fransız görüşmeleri için gelen Fransız delegeleri Ankara'ya ulaştı (**BTTD** 43: 12; **TK** 82: 87 "19 Eylül"; **Bayur** 103: "21 Eylül"; **Jaeschke 1:** 162). ★ İngiliz Yüksek Komiseri Rumbold, Lord Curzon'a gönderdiği yazıda Franklin Bouillon'un Ankara yolculuğundan söz ederek Fransızlarla Kemalistler arasında yapılacak anlaşmada gizli bir askerî madde bulunduğunun haber alındığını ve Bouillon'un yürüttüğü görüşmelerin herhalde esir değiş tokuşu ile ilgili olmadığını bildirdi (**Şimşir** III: 657).
5. Yarından sonra teati edilecek Moskova Anlaşması'nın tasdikli suretini getiren Bolşevik kurulu, Kars'a geldi, askerî törenle karşılandı (**Karabekir 1:** 936).

1921 - EYLÜL

6. Kayseri, Yozgat, Kırşehir illerinden sorumlu 5 Numaralı yeni İstiklal Mahkemesi, Kayseri'de göreve başladı. Konya Mebusu Refik (Koraltan) Bey'in başkanlığında kurulan mahkeme, yayımladığı bildiride, asker kaçaklarına, orduya katılmaları için on gün süre tanıdı. (**YG:** 24) ★ Samsun İstiklal Mahkemesi, bir aydan beri 12.733 asker kaçağını çeşitli cezalarla cepheye sevketti (**Aybars:** 170).

7. Azerbaycan Sovyet Cumhuriyeti Başkanı Nerimanof ve Kızılordu Kafkas Siyasî Komiseri Orjonikidze, Türk Doğu Cephesi Kumandanlığı'na gönderdikleri telgrafta, Sakarya Zaferi'ni kutladılar (**HM:** 23).

8. Salih Paşa, Ankara'ya yaptığı öneri hakkında olumsuz cevap gelmesi üzerine, İstanbul'a döneceğini bildirdi. Bahriye Bakanı Salih Paşa, görüşmeler yapmak üzere 7 Ağustos'ta Avrupa'ya gitmişti. 20 Ekim'de dönecek. (**Tanin:** 9.10.1946)

9. Fethi Bey'in not defterinden: İngiliz generali Harington'un beni İstanbul Hükümeti'nden tutuklu olarak istediğini işittim. Güya, İstanbul'a komplo yapmışım. Bu general mutlaka mecnun bir şey olacak. (**TK** 82: 87)

10. **Tercümanı Hakikat:** Eskişehir caniplerinde düşmanın iki fırkasını kâmilen çeviriyoruz. Altın zafer! –Kral muharebeden ümidini kesti. –Yunan ordusu bir daha taarruz edemez. –Anadolu'da umumî seferberlik faaliyeti. **Akşam:** Anadolu ihtilal mücadelesinin ulviyeti hatırasını teyit edecek abide, Sakarya kıyılarına layıktır. (Abidenin temsilî resmi). –N. Sadık: Neticeye doğru. **İkdam:** 17, 18 tarihli resmî tebliğler. –Yaşasın Mehmetçikler. Bu muharebe, Türklerin henüz ölmediğini, bilakis, müebbeden müstakil bir millet olarak yaşamak istidadında bulunduğunu göstermiştir. **Yenigün:** Vaziyet fevkalade lehimizedir. Eskişehir'in düşmesini bekleyebiliriz. –Madam Gaulis, tekrar Anadolu'ya gelecek. –Bütün cephelerde düşmanı takip ediyoruz. –Eskişehir'in sükûtuna intizar ediyoruz. **Hakimiyeti Milliye:** Mustafa Kemal'in Meclis'te dünkü tarihî nutku (1,5 sayfa). –Amerikalı bir muhabir, "Bir Türk on Yunanlıya bedeldir" diyor. **Açıksöz:** Hayırlı bir kadın müessesesi: Biçki ve Dikiş Yurdu sergisi. Kastamonu kadınlığını tebrik ederiz. **Dergâh,** halkı Anadolu savaşçılarına küçük de olsa yardım yapmaya çağırıyor (**Kaplan vd.** II: 707). **İleri:** Kahraman kıtalarımız Kırgız Tepe'yi aldılar, Eskişehir önüne geldiler. Düşmanın tamamen ihatasına birşey kalmamıştır. Dumlupınar'da akıncılarımız şimendiferi takip ederek düşmanın cenubunda da muvasala hattını kesmişlerdir. Yunan ordusu mevcudiyetinin son devresini yaşıyor. **Vakit:** Düşmanın takibi ve çevrilmesi devam etmekte. Kıtaatımız Seyitgazi civarındaki Kırgız Dağı'na kadar ilerlemişlerdir. –Mağlubiyetin manası. –Anadolu'da zafer şenlikleri. **Tevhidiefkâr:** Takip harekâtımız Sakarya'nın garbinde gelişiyor. Düşman kuvvetleri, çevirme kuvvetlerimizin tazyiki ile tarümar oldu. Sağ cenahımız Kartal Dağı'nı zapt etti. Takip kuvvetlerimiz, yıldırım suretiyle Seyitgazi civarındaki Kırkkız Dağı'na vasıl oldular – Garbî Trakyalılar Yunan'ı istemiyorlar.

1921 - EYLÜL

21 - ÇARŞAMBA

1. Yunan ordusu, Eskişehir doğusundaki mevzilerine yerleşti. Batı Cephesi kuvvetleri, yağmurlu ve sisli bir havada Orta Sakarya'dan batıya geçmeye başladılar. (**TİH** II/5-2: 500; **Aras:** 126; **Vandemir 2,** I: 173; **Andreu:** 179; **Ter. Hak.** 23,24)

2. Fevzi ve İsmet Paşalar birer telgrafla, mareşallik rütbesi verilmesinden ötürü Mustafa Kemal'i kutladılar (**HM.** 22: **AS:** 24; **İleri:** 26). ★ Afgan Elçisi Sultan Ahmet Han, bir yazı ile Mustafa Kemal'in mareşallik rütbesini kutladı (**HM:** 22). ★ Şeyh Sunusi de Mustafa Kemal'i kutladı (PS: 25'ten **Jaeschke 1:** 162).

3. Yunan gemileri Aralık iskelesini topa tuttu (Goloğlu, **Pontus:** 231).

4. Papulas, Yunan Savaş Bakanlığı'na bildiriyor: Anadolu seferi, mümkün olduğu kadar çabuk sona ermelidir. Buna mecburiyet vardır. (**Vandemir 2,** I: 185; **Belen:** 365).

5. Milletler Cemiyeti, Yüksek Konsey'den Ermenilere yer bulmasını istedi (**İkdam:** 29).

6. Kürdistan İstiklal Derneği, bir bildiri yayımlayarak Kürtleri bağımsızlık mücadelesine çağırdı (**Ter.Hak.** 9: Kürt Tealî Cemiyeti'nin 11'de toplanarak seçimini yenileyeceği).

7. Kastamonu İstiklal Mahkemesi, şakilik suçlamasıyla yargıladığı kişilerden birine üç yıl, diğerine beş yıl ağır hapis, bunlardan biri lehine mahkemede olumlu kanı uyandırmak için evrak düzenleyen üç kişi'ye 50'şer lira para cezası verdi (**AS:** 1 Kasım).

8. Harington'un, İstanbul'da İtilaf subaylarına suikast düzenlemek için faaliyette bulunduğunu ileri sürdüğü gizli örgütün diğer elemanlarının yakalanması için Harbiye Bakanı'na sözlü ve yazılı uyarısı İstanbul Bakanlar Kurulu'nda görüşüldü. Hükümet'ten Bakanlığa verilen cevapta, bu gibi şahısların aranmasına hızla devam edildiği, yakalanır yakalanmaz İtilaf Devletleri'ne teslim edilecekleri bildirilerek Harington'dan aranan kişilerle ilgili ipuçlarının istenmesi, sanıkların sorgularında Osmanlı subaylarının da bulunması için Harington'a başvurulması istendi. 16 Eylül'de, gizli örgüt elemanı olduğu ileri sürülen 36 kişi yakalanmış, 17'de Harington, diğerlerinin yakalanması için Harbiye Bakanı'na uyarıda bulunmuştu. (**BTTD** 6: 22)

9. İngiliz Dışişleri Bakanlığı, Kraliyet Hukukçuları'na gönderdiği yazıda, Sovyet Hükümeti'nin Ankara Hükümeti'ne savaş gemileri vermesi konusunda görüş istedi. İngiltere'nin Sovyetlerle imzaladığı 16 Mart 1921 tarihli Ticaret Anlaşması, Türk-Sovyet Anlaşması ve diğer bazı mevzuatın gözönüne alınarak şu iki sorunun aydınlatılması istendi: 1) Ankara Hükümeti'nin İngiltere'ye karşı

1921 - EYLÜL

"hasmane bir tutum" içinde sayılıp sayılamayacağı, 2) Sayılacak ise Sovyetlerin Ankara Hükümeti'ne vereceği savaş gemilerinin İngilizler tarafından batırılıp batırılamayacağı.... Cevap: 18 Ekim "Türk-Yunan savaşında tarafsızlık ilan edildiğine göre, İngiltere, Ankara Hükümeti'nin tutumunu düşmanca hareket sayamaz. Bu durumda ikinci soruya yer yoktur". (**Şimşir** III: 658). ★ Atina Elçisi Granville'den Curzon'a: Yunan Başbakanı, ileri yürüme çok pahalıya mal olacağı için çekilmeye karar verdiklerini, ordunun geçtiği yerleri çöle çevirerek çekildiğini söyledi. Başbakan ayrıca, Yunanistan'ın Mustafa Kemal ile görüşmek için ilk adımı atmayacağını söyledi ve arabuluculuktan da söz etmedi. (**Şimşir** III: 663)

10. İşgal altındaki yerlerde Yunan işgalinden memnun olan Türkler de var. Eskişehir'de yayımlanan Hâtıf gazetesi, Balıkesir'de yayımlanan Adalet'ten aktarıyor: Ey millet-i İslamiye, geçen seneden beri Yunan kuvayı işgaliyesinin Anadolu'ya vürudundan bu ana kadar hanginizin malına canına, ırzına taarruz edildi? Hele Balıkesir'de bulunan Yunan memur-u âliyesi tarafından geçen Ramazan-ı şerifte İslam milleti hakkında gösterilen ulvî hamiyet ve muavenet ve insaniyet hangi Müslüman'ın kalbinden çıkar? Kütahya ve Eskişehir'de işbu muharebede haksız mahv ve itlaf edilen cenazelerin kemikleri büyük katil Mustafa Kemal'den intikam diye bağırıyorlar. Lanet bu hain-i vatana, lanet katil, zalim Mustafa Kemal'e! (**YG:** 17.10.1992)

11. **Tercümanı Hakikat:** 18 Eylül gece harp vaziyeti. –Çete muharebesi Yunan ordusunu mahvedebilir. –Şark meselesi ehemmiyet kazandı. –Sulha davet lakırdısını çıkardılar. **Yenigün:** Düşmana son darbeyi indireceğiz, hem de pek yakında. –Yeni Konya ordusu. –Konya'da silah tutanlar toplanıyor. –Yetimlerimizi unutmayalım. **Vakit:** Sakarya Zaferi'nin İzmir'deki tesirleri. Yunanlıların ve Rumların keyfi kaçtı. Ortalığa sükûnet geldi. **Öğüt:** Yunanlılar şimdi Cemiyet-i Akvam kapısında. **Hakimiyeti Milliye:** Büyük Avrupa zaferimizden bahsediyor. Yunanlılar da nihayet itiraf ettiler. –Başkumandan'ın orduya beyannamesi. –Pontosculardan Amasya'da asılanların listesi. **Peyamı Sabah:** İngiliz matbuatına göre, Şark meselesinin hal zamanı geldi. **İkdam:** Yunanlılar, kendi kendilerine soruyorlar: Ne yapacağız? –Takip ve ulaşım hatlarını kesme harekâtı devam ediyor. **Karagöz**'de Papulas'ı bir ders vermek için elinden tutup eve götürmek isteyen Kral'a Karagöz'ün tavsiyesi: Paşama bırak da biraz askerlik öğretsin. **Akşam**'da İsmet Paşa'nın 18 Eylül gece yarısı verdiği rapor. –Mustafa Kemal Paşa'yı Ankara'da fevkalade istikbal. –Büyük Sakarya Zaferi'nin tafsilatı. **Tevhidiefkâr:** Ordumuzun takibi o kadar şiddetli ve amansız olmuştur ki Papulas bile nişanlarını bırakıp kaçarak kurtulabilmiştir. Ordumuz Eskişehir'e karşı bir çevirme hareketi yapıyor. –Ebüzziyazade: Harp yapmasını biliyoruz, sulh yapmasını da biliriz. –İngiliz gazeteleri de ordumuzu takdire başladılar.

1921 - EYLÜL

İleri: Eskişehir'in kurtuluşu bekleniyor. –Ordumuzun şanlı muvaffakiyetleri Avrupa efkâr-ı umumiyesi ve siyasî çevrelerinde layık olduğu derecede takdir edilmeye başlandı.

22 - PERŞEMBE

1. Bu yılın 16 Mart'ında Moskova'da imzalanan Türk-Rus Anlaşması'nın her iki tarafça onaylanmış suretleri, Kars'ta parlak bir törenle alınıp verildi (**HM:** 25; **YG:** 27; **Ter.Hak.** 29, Mustafa Kemal'in Moskova'ya teşekkürü; **AS:** 29; **Karabekir 1:** 937).

2. Sovyet Dışişleri Bakanı Çiçerin, bir nota ile Sakarya Zaferi'ni kutladı. Mesajda, Çiçerin "Yakın gelecekte Türk milletinin en büyük zaferini kutlayacağına" olan inancını belirtti. (**AS:** 1 Ekim; **Yerasimos:** 413)

3. 40 kişilik maiyetiyle Ankara'ya gitmekte olan Azerbaycan Elçisi İbrahim Abilof, Trabzon'da törenlerle karşılandı ve Samsun yönüne uğurlandı. "İnceleme gezisi" için geçen yıl Rusya'ya giden Dr. Tevfik Rüştü ve Fuat Beyler de Trabzon'a döndüler. (**Öğüt:** 23; **HM, AS:** 24)

4. Çay ve Emirdağ kasabaları Yunanlılardan kurtarıldı (**Gnkur.** 3). ★ Seyitgazi ve çevresi yeniden Yunanlılar tarafından işgal edildi (**Ambelas:** 26).

5. Yunan Savaş Bakanı Teotakis, Bursa'dan Yunan Hükümeti'ne çektiği telde, ordunun amacına ulaştıktan sonra Türklerin zorlaması olmaksızın Eskişehir doğusundaki mevzilerine çekildiğini, çekilirken demiryolunu, fabrikaları, sabit tesisleri ve su verme kaynaklarını, ordunun beslenmesi için gerekli kaynakları tahrip ettiğini bildirdi (**Dusmanis:** 377).

6. Fransız, İngiliz ve İtalyan Yüksek Komiserleri, Dışişleri Bakanı Yusuf Kemal'e bir telgraf çekerek Samsun'dan iç bölgelere Rum kadın ve çocuklarının naklinden vazgeçilmesini, bunların istedikleri yerlere gidip yerleşmesi ve İstanbul'a gitmeleri için izin verilmesini istediler (**PM** 5. Ks.4).

7. Milletler Cemiyeti'ne üye olmayan milletlerin kurduğu Hukuk-u Akvam Cemiyeti'nin bugünkü görüşmelerinde, İsviçre Kızılhaç Bakanı'nın önerisi ile, Trakya ve İzmir'in Yunanlılar tarafından hemen boşaltılıp Türklere teslim edilmesi ve Batı Trakya'da genel oya başvurulması, büyük bir çoğunlukla kabul edildi (**HM:** 28; **TİH** II/5-2: 500).

8. İtalyan bandıralı bir gemi ile İstanbul'dan Anadolu'ya 10 subay kaçtı. Gemi İnebolu'ya gidiyor. (**Yak.Tar.** II: 412)

9. Meclis, 234 maddelik Köyler ve Bucaklar Kanun Tasarısı'nı görüşüyor. Tasarıya göre köyler ve bucaklar şûralar tarafından yönetilecek ve yöneticiler seçimle işbaşına gelecek. (**ZC** 12: 283; **HM:** 23)

1921 - EYLÜL

10. Kastamonu İstiklal Mahkemesi Çerkeş'e hareket etti (**AS:** 1 Kasım).

11. Adile Hanım'ın da dahil bulunduğu Namrun'da ikamet eden Tarsuslularla Namrun halkından kurulan Hacı Mehmet Ağa Gönüllü Müfrezesi, halkın hararetli uğurlamasıyla Batı Cephesi'ne hareket etti (**Ter.Hak.** 23).

12. **Tercümanı Hakikat:** Seyitgazi'yi işgal ettik. Düşman ihata çemberinden kendini kurtarmağa debeleniyor. –Buhran buhran üstüne. Hezimet üzerine bütün Yunan nazırları, kumandanlar ve askerî reisler değiştiriliyor. Kral'ın başında bir sürü dert. –Vatandaşlar! **Kış** ianelerini geciktirmeyiniz. **İkdam:** Düşman kuva-yı külliyesini takip ve çekilme hatlarını kesme hareketlerinin inkişafı. –Anadolu, gazasını kutluyor. Anadolu'nun tekmil şehirlerinde zafer şenlikleri, gece fener alayları, Mevlid-i Şerif'ler ve sair merasim ve tezahürat-ı meserretkâranede bulunulmaktadır. **Hakimiyeti Milliye:** Sulh ve harp: Yunan ordusu Anadolu'dan çekilsin, siyasî ve askerî entrikalardan vaz geçilsin. O zaman Yakın Doğu sütliman olur. Top tüfek gürültüsünden eser kalmaz. –Anadolu'da emsalsiz zafer şenlikleri (Cide, Keskin, Van, Pozantı, Düzce, Mardin, Erzincan, Iğdır, Boğazlıyan, Midyat, Ilgın, Sungurlu, Eğin, Çarşamba, Yabanabad). **Tevhidiefkâr:** Türk ve Yunan orduları arasında Batı'ya doğru bir yarış. **Açıksöz:** Bazı Yunan ricali, müdahale için Cemiyet-i Akvam'a yalvarıyor. –Mustafa Kemal'in orduya beyannamesi. **Vakit:** Düşman, kahraman ordumuzun çevirme hareketinden kurtulmak için bütün kuvvetiyle kaçıyor. **Öğüt:** Anadolu'nun zaferi, emniyetle karşılanıyor. Kardeş milletler zaferimizi tebrik ediyorlar. (Nerimanof ve Orjonikidze'nin telgrafları). **Güleryüz:** Türk'ten Yunan'a: Nasılmış düdüğüm, Ankara'ya giderken ayağını kundura mı sıktı? –Yunan resmî tebliği, Çanakyalayıcı gazetesinde: Haymana ovasının bunaltıcı sıcaklarından bizar kalan kahraman efradımız, Sakarya nehrine yıkanmaya girmiş ve yüzme bilmeyen bazı neferlerimiz nehrin şiddetli cereyanlarına kapılarak gark ve nabut(yok) olmuştur. Diğerleri güç bela karşı kıyıya çıkabilmiştir. **Servetifünun:** Kral Konstantin'in eski tanıdıkları (1313 Türk-Yunan muharebesinde muzaffer Türk ordusunun kumandanları). –Mehmet Emin'in şiiri: Vur! –Celal Sahir: Yaralının Bayramı. **Akşam:** Kıtaatımız, Seyitgazi'yi işgal etmiştir. (20 tarihli tebliğ). –Bursa'daki meclislerin mühim müzakeratı. –Falih Rıfkı: Mustafa Kemal, artık bir insan değil, bir timsaldir. Yunan'ı yenmek iki sene süren mücahedenizde kazandığınız muzafferiyetlerin en naçizidir. Siz evvela kaderi ve tevekkülü ve ümitsizliği yendiniz... (**Kaplan vd.** II: 644). **İleri:** Yunan hükûmetinin tavassut için devletlere müracaatta bulunduğu anlaşılıyor. Devletler arasında müzakere cereyan ediyor. Mesele Cemiyet-i Akvam'a havale edilecektir. **Yenigün:** Ordumuzun şiddetli takibi devam ediyor. Seyitgazi'ye akınları. –Muzaffer Başkumandanımıza Ankara'da yapılan karşılama merasimi. –Necmettin Sahir: Sakarya önlerinde (Genç bir şairimizin duyguları). –Mösyö

1921 - EYLÜL

Franklin Bouillon Ankara'da. –Malta'daki kardeşlerimizin firarı. –Fedakâr Anadolu, bütün varını yoğunu orduya veriyor. –Anadolu'da genç dernekleri teşkili. **Ayine:** İnnafetehnaleke fethen mübina: Eğilmez azmini dünyaya bildir/Yurdumu ölümden sen halas eyle/Anmazsa evladım benden değildir/İsmini bir değil bin besmeleyle. –Geri dönen sıpalar, arpaları az yediklerinden değil suyu bir türlü geçemediklerinden dönmüşler. –Şairlerin yeni meslekleri: Ali Kemal: Manav (lahana yetiştiren bir bostan kiralamıştır), Falih Rıfkı: Müezzin, Ahmet Rasim: Meyhaneci, Halil Nihat: Kalaycı, Refik Halit: Muhaliflerin polis hafiyesi, Velit: İmam, Rıza Tevfik: Canbaz, Yahya Kemal: Bektaşî dervişi, Mehmet Akif: Baytar, Ziya Gökalp: Nalbant, Halide Edip: Yetim çocukları için dadı...

23 - CUMA

1. Sakarya'da şiddetli soğuk ve yağmur. Türk askerleri, yanan köylerde hemen tamamen açıkta bulunuyor. Türk ordusu, Yunanlıların geri dönüp saldırması ihtimaline karşı kışlık mevzilerine yerleşmeye karar verdi. Yunan ordusu ise, Eskişehir-Afyon'u da içine alan eski savunma mevzilerinde bulunuyor. (**Vandemir 2,** I: 193)

2. Sakarya Zaferi üzerine yurdun her yanında şenlikler yapılmaya devam ediliyor. Hakimiyeti Milliye'nin bugünkü sayısında yayımlanan haberlere göre, Kulp'ta miting yapılarak kesin zafer için her türlü fedakârlık sözü verildi. Çarşamba'da zafer haberi sonsuz bir sevinç yarattı. Yapılan mitingde nutuklar söylendi. Ayrıca, mevlit okundu. Çarşambalıların nihaî zafer için gece gündüz çalıştığı bildirildi. Zile, baştanbaşa donatıldı. Şehitlerin ruhu için mevlit okutturuldu. Bolu'nun Düzce ilçesinde ve köylerinde, diğer ilçelerinde üç gün şenlik yapıldı. Safranbolu'da zafer ve genel seferberlik vesilesiyle büyük bir tören yapıldı. İnebolu'da geceli gündüzlü şenlikler yapıldı. Orduya dört bin paket sigara armağan edildi. Gümüşhacıköy'de, okulların da katılmasıyla büyük bir miting yapılarak düşmanı kutsal topraklardan çıkarıncaya kadar savaşılacağına and içildi. Erbaa Müdafaa-i Hukuku orduya selam gönderdi. Çankırı'da sabahlara kadar fener alayları yapıldı, kurbanlar kesilip dualar edildi. (**HM:** 23)

3. Keskin fişek fabrikası çalışmaya başladı (**TİH** VII: 119).

4. İngiltere'nin Atina Büyükelçisi Lord Granville'in raporu: Atina'da pek karamsar bir hava var. Yunanistan'ın yenilgisi, Müttefikler, özellikle İngiltere için pek vahim olacaktır. Kemalistlerin yeni Yunan cephesini ciddî olarak tehdit etmeleri ihtimali belirir belirmez, İngiltere Yunanistan'a maddî ve manevî yardımda bulunmalı, ezilmesine meydan vermemelidir. (**Şimşir** III: 663; **Şimşir 3:** 268)

1921 - EYLÜL

5. Katil İlyas Çetesi, Boğazlıyan'dan Yozgat İstiklal Mahkemesi'ne 18 sanığı götüren müfrezeye saldırarak bunların silahlarını aldı, sanıkları salıverdi (**TİH** IV (1974): 171). ★ Samsun ve Bafra'da 67 Pontosçu asıldı (The Times'in 6 Ekim tarihli sayısından **Jaeschke 1:** 162).

6. Ankara Dışişleri Bakanlığı'nda Franklin Bouillon ile müzakereye nasıl başlanacağı kararlaştırıldı. Saat 17'de ilk görüşme yapıldı. Fethi Bey'in not defterinden: "Ben Türklerin büyük kısmını bizim hudut dahiline almağı teklif etmek ve israr etmek istiyorum. Arkadaşlarımı biraz bu noktada zayıf görüyorum. Hemen cédé etmeğe pek mütemayil görünüyorlar". (**TK** 82: 89)

7. Müttefik İşgal Kuvvetleri Kumandanı General Harington, hükümetinin çağrısı üzerine İstanbul'dan İngiltere'ye hareket etti (**Himmetoğlu** I: 377, II: 261; **Ter.Hak.** 24 "gideceklerdir"; **Vakit:** 25, iki aylığına gideceği, yerine Mombelli'nin vekâlet edeceği. Krş. 26).

8. **Hakimiyeti Milliye:** Azerbaycan Cumhuriyeti'nin tebrikleri. –Anadolu'da zafer şenlikleri (Beyazıt, Çarşamba, Zile, Bolu, Hacıbektaş, Safranbolu, İnebolu, Gümüşhacıköy, Erbaa, Çankırı). –Ruşen Eşref: Mustafa Kemal Paşa'nın gazasını tebrik: Size müşirlik de, gazilik de helal olsun. Çaldağı'ndan çekildiğimiz gün bir yerli dedi ki: "Her dağı böyle zorluklarla alacaklarsa Ankara'ya kadar dağ tepe çok. Her birinde öle öle buraya kırk kişi ile varabilirler. Onları da evel Allah biz sopa ile gebertiriz..." (ayrıca, **Ünaydın:** 39). **Öğüt:** Tabiata muhalif politika. –İslam âlemi İngiltere ile nasıl barışabilir? **Peyamı Sabah:** Kuvayı Milliye Eskişehir üzerine yürüyor. **İkdam:** Tavassut arzuları. –Yaralı gazilerimize borcumuzu ödeyelim. Hilaliahmer Hanımlar Merkezi'nin Türk ve Müslüman kadınlarına bir hitabesi. **İleri:** Ordumuz Eskişehir önüne geldi. –Hak ve istiklal uğruna göğüs gerdiğimiz mesaiden üç intiba: Yazık ki Anadolu'nun atiye destan olacak harikalarını kutlayamıyoruz. –İşkence muhakemesine hâlâ nihayet verilemedi. **Vakit:** Çevirme kollarımız, Eskişehir'in şarkındaki düşman mevzileri önündedir. Dünkü kahramanları, çevirmeden kurtulmak için bacaklarının bütün kuvveti ile kaçmaktadır. –Müdahale temayülleri. **Tevhidiefkâr:** Kıtalarımız Seyitgazi'yi işgal ettiler ve düşmanın ricat hattını kestiler. Düşman, ordumuzun pençesinden kurtulmak için boğazlanmışçasına çırpınmaktadır. –Tavassut meselesi: Fransız gazeteleri müdahale taraftarı değil. –Yunanlılar, kabineyi ve kumandanları değiştirecekler. –İşkence davası: Rıfkı ve Adil Efendilerin muhakemesi. **Tercümanı Hakikat:** Yunanistan, İngiliz Sefiri'ne sulh şartlarını bildiriyor. –İşgal ettikleri yerlerden çekilecekler. –Eskişehir'in istirdadına doğru. –Yunan Hükümeti'nin başındaki fırtına.

1921 - EYLÜL

24 - CUMARTESİ

1. Bolvadin kurtarıldı. Yunanlılar, Bolvadin'i 20 Ağustos'ta işgal etmişlerdi. (**HM:** 25; **YG:** 26; **Gnkur.** 3)

2. Yunan Savaş Bakanı Teotakis, Bursa'dan hükümetine gönderdiği raporda, Kral'ın, kendisinin ve Genelkurmay Başkanı Dusmanis'in Kral'ın başkanlığı altında bir askerî toplantı yapmayı uygun görmediklerini çünkü yapılacak askerî harekât konusunda fikir birliği olmadığını bildirdi (**Dusmanis:** 403).

3. Yunan Kralı, Bursa'dan ayrılmadan önce ordusuna bir bildiri yayımladı. "Türkleri kalbinden vurduk. Şimdiye kadar yapılanlar, amaç için yeterlidir. Perişan olan Türk ordusu, ellerindekini geri almak için, Yunanlıların yorulacağını ümit edip bekliyor. Süngünüz ilerde ona bağırın: Gel de al!... (**HM:** 3,5 Ekim, **Nicolopulos:** 95; **Rentis:** 65; **TİH** II/5-2: 359; **Sonyel** II:181)

4. Başbakan Gunaris, basına verdiği bildiride, Sakarya'da elde ettikleri "mükemmel" başarıdan sonra, Ankara'ya gitmeyi uygun görmediklerini, düşmanı geri atmak ve tren yolunu imha etmek olan amaçlarına ulaştıklarını, şimdi, işgal altında tuttukları bölgede teşkilatlanmayı eksiksiz sağlayacaklarını bildirdi (**Rentis:** 65). ★ Papulas, İkinci Kolordu Komutanı'nın mektubuna verdiği cevapta, Ankara seferinden vazgeçmelerinin ne tek başına bir sebepten ne de kesin bir hatadan ileri geldiğini bildirerek dedikodulara aldanılmamasını istedi. Kolordu Komutanı Prens Andre, Sakarya'dan dönüş sebebi olarak İkinci Kolordu'nun emirlere aykırı hareket ederek bu seferin yapılmayışını gösteren dedikodulardan yakınmıştı. (**Andreu:** 190. Albay Sariyanis, böyle bir şey söylemediğini yemin ederek beyan etmiş!)

5. Fransız Parlamentosu Dışişleri Komisyonu Başkanı Franklin Bouillon ile Mustafa Kemal arasında görüşmeler yeniden başladı. İlk görüşmeler 13 Haziran'da başlamış fakat Bouillon, bir anlaşma metni imzalamaya yanaşmayarak danışmak için Fransa'ya dönmüştü. Türk-Fransız Anlaşması 20 Ekim'de imzalanacak. (**Tengirşek:** 250; **Jaeschke 2:** 213)

6. Meclis'te, köylerin ve bucakların yönetimi hakkındaki kanunun görüşülmesi sırasında bazı mebuslar hükümetle millet arasında büyük bir uçurum olduğunu, böyle giderse, daha iyi idare edecek bir hükümet çıkacağını, diğer bazı mebuslar da yönetimin artık doğrudan doğruya halkın eline geçtiğini söylediler (**HM:** 25; **ZC** 13: 3).

7. Bugünkü Hakimiyeti Milliye'de yayımlanan bir telgrafa göre, Hakkâri Livası ahalisi adına Belediye Reis Vekili Nevruz, orduya hitap ediyor: Şark'taki Kürt din kardeşin, sana yalvararak diyor ki: Dinimizi, namusu istiklalimizi, hürriyetimizi ve mukaddes topraklarımızı elimizden almak, İslamiyet'i boğmak isteyen namerd düşmana karşı, merdane sebat ve mukavemet ettiğini işittikçe, bizler Hak'tan sana zafer diliyoruz... Yürü ey İslam'ın gözbebeği şanlı ordumuz... (**HM:** 24)

1921 - EYLÜL

8. Çerkeş'e gelen Kastamonu İstiklal Mahkemesi, Zaim köyünden asker kaçağı ve şakî birinin karısı, babası ve kardeşinin oturduğu ev, tarla ve eşyaya el koydu. Bunların hükümet emanetinde bulunmasına, hasılattan geçimlerine yetecek kadarının kendilerine verilmesine karar verdi. Mahkeme Gerede'ye hareket etti. (**AS:** 1 Kasım)

9. İngiliz Haberalma Örgütü'ne göre, Mustafa Kemal, İstanbul Hükümeti'ne "Barış görüşmelerinin zamanı değildir. Anadolu'yu ve Trakya'yı tamamen boşaltturacak güçteyiz" diye haber saldı. İstanbul bakanları bundan hoşlanmadılar. (**Şimşir 3:** 260)

10. **Yenigün:** Seyitgazi civarında düşmanı tepeleyerek tardettik. Denizli mıntıkasında mühim muvaffakiyetimiz. –Konstantin, taarruzdan evvel Papulas'a, her ne pahasına olursa olsun ricat etmemesini emretmişti. –Venizelos "Aman harp bitsin!" diyor. –Yeni Kayseri İstiklal Mahkemesi işe başladı. –Kanlı İlyas Çetesi tepelendi. **Akşam:** Eskişehir'in istirdadına kuvvetle ihtimal verilmektedir. **Hakimiyeti Milliye:** Zafer şenlikleri. –Türk askerine (Ali Ekrem). –Hint Müslümanlarının Londra'ya gönderdikleri delegeler kurulu başkanı Şeyh Geydavî, "Biz Mustafa Kemal Paşa'yı, İslam'ın namus ve hürriyeti için savaşan bir kumandan biliriz ve Türkiye'nin toprak bütünlüğünü istiyoruz" diyor. **Peyamı Sabah:** Mağlup Papulas'ın beyannamesi. Hezimeti nasıl tevile çalışıyor? **İkdam:** Eskişehir şarkında düşman artçıları ile kıtaatımız arasında müsademe. –Yunanistan Müttefiklerin tavassutunu istiyor. –Yunanistan ile Türkiye arasındaki davaya son vermek için en kestirme yol, Batı Trakya'da bir tampon bölge kurulması ve Patrikhane'nin cismanî yetkilerinin kaldırılmasıdır. **Açıksöz**'de İsmail Habib, İstanbul'da, Azerbaycan eski içişleri bakanlarından Civanşir'i intikam için öldüren Ermeni Torlakyan'ın İngiliz divanıharbinde yargılanmasını anlatarak, Ermenileri aldatan İngilizleri eleştiriyor. Büyük Ermenistan'ın hayal olduğunu yazıyor. **Sebilürreşat** Kayseri'de: Anadolu'nun büyük ve mukaddes cihadı. **Karagöz**'de, bir daha filizlenmemesi için Yunan ağacını dibinden kesen Mustafa Kemal. –Sokakta dayak yiyen adam, hırsını çıkarmak için evdekine çatar. Yunanlılarınki de o hesap. –Konstantin, mahsuldar Anadolu topraklarına 30.000 efzun kafası ekiyor. **Tevhidieflâr:** Kıtalarımızın tazyiki ile fena halde sıkışan düşman, Eskişehir'in şarkında tutunmaya çalışıyor. –Eskişehir'in işgali haberi art arda gelmeye devam ediyor. –Ümitleri tavassutta, dört günden beri bunu bekliyorlar. –Ebüzziyazade: İlhak edeceklermiş. **Vakit:** Süvarilerimiz düşmanı Eskişehir'in şarkına kadar sürdü. –Konstantin kaçıyor. –Yunanlılar Müttefiklerin tavassutuna dehalet ettiler. **İleri:** Katiyyen tahliye!.. Yunan hükümetinin devletlere tavassutta bulunması bekleniyor. –Süvarilerimiz Eskişehir şarkında düşman mukavemetini kırarak ileri hareketlerine devam ettiler. –Anadolu, düşman ateşine göğüs gerdiği kadar onu ateşle de boğmuştur.

1921 - EYLÜL

Tercümanı Hakikat: Eskişehir önünde düşmanın son mukavemeti de kırıldı. Taarruzumuz fasılasız devam ediyor. Düşman ordusu, hiç bir hatta tutunamamıştır. –İlhak fikirleri şarlatanlıktır. Preodos gazetesi bu konudaki yayınları ve görüşleri şiddetle ayıplıyor. –Hem kel hem fodul: Yunanlılar Bursa vilayeti ile bütün Marmara sahilini istiyorlar

25 - PAZAR

1. 16 Eylül'de Ankara'ya gelmiş olan Mustafa Kemal, cepheye gitti. Büyük bir kalabalık tarafından uğurlandı. (**HM:** 26)

2. Eski 6. Ordu Kumandanı Ali İhsan Paşa, 6 Eylül'de 16 arkadaşı ile birlikte kaçtığı Malta'dan Kuşadası'na çıktı. İlgililer tarafından karşılanan Ali İhsan Paşa, başından şapkayı atarak kendisine hediye edilen kalpağı giydi. Söke'den, Meclis Başkanlığı'na, Başkumandanlığa, Millî Savunma Bakanlığı'na çektiği tellerde, göreve hazır olduğunu yazdı. (**HM:** 26; **Sabis:** 39; **TİH** II/5-2: 500) ★ Medine eski Muhafızı Fahrettin Paşa, Ankara'ya geldi (**HM:** 26).

3. Yunan Genelkurmay Başkan Yardımcısı Stratigos, Bursa'da hazırladığı Sakarya Savaşı ile ilgili raporunda, Sakarya ırmağını bir çengele, Porsuk'u ise oltaya benzetti: "Biz Yunanlılar, bu dev oltayı, iğnesiyle birlikte fena halde yuttuk!" (**Andre:** 85; **Şimşir** 3: 225)

4. Aynacıoğulları ve Katil İlyas Çeteleri Yozgat-Kayseri yolunda takip kuvvetleriyle çatıştılar. Mevcutları 300'e çıkan çeteler, 25 askeri öldürdüler, 15'ini de yaraladılar. (**TİH** VI (1974): 17).

5. **Tercümanı Hakikat:** Yunan ricati hâlâ devam ediyor. –Ricat halinde olan Yunan kuvvetleriyle Dumlupınar'da muharebe ediyoruz. –Yunanistan artık tamamiyle sulh yolları aramağa başladı. –Akıncılarımızın harika faaliyetleri. –Amerikan Salib-i Ahmeri İstanbul şubesi, faaliyetini tatil ediyor. **Yenigün:** Komedi halini alan mahut hadise. İstanbul gazetelerinin neşrettikleri beyanname sureti (Müttefikler aleyhine gizli örgüt). –Yunan kabinesi düşmek üzere. –Kayseri İstiklal Mahkemesi'nin beyannamesi. **İkdam:** Kocaeli Grubu'nun faaliyeti başlıyor. **Açıksöz:** Hopa'da açılan akıncı defterlerine kadınlar da gönüllü yazılıyor. Samsun'da yayımlanan **Hilal**'in 135. sayısı: Müşir Mustafa Kemal Paşa Hazretleri'nin Büyük Millet Meclisi'ndeki dünkü tarihî ve mühim nutukları. –Samsun'da Rum çoğunluğu meydana getirmek, silahlı çeteler ve mahkemeler kurmak, Zonguldak'tan Batum'a kadar sahilde bir Pontos cumhuriyeti kurmak suçlamasıyla Amasya İstiklal Mahkemesi'ne götürülen Rumlardan 70'i, asılarak idam edildi. 16 idamlık firardadır. 6'sı 15 yıl küreğe mahkûm edildi. –Yüzü ters dönesice Yunan kaçıyor. Çıktığı yere kadar gidecek, gerisi Allah kerim. **Peyamı Sabah:** Sakarya Zaferi ve Paris matbuatı. –İlhak iddiaları şarlatanlıktır.

1921 - EYLÜL

Hakimiyeti Milliye: Yunanlılar, diploması suretiyle halle karar vermişler. –Yunan gazeteleri artık harpten bahsetmiyorlar. –Manavgat'ın hamiyeti: Ordumuza 1.300.000 kuruş bağışladılar. –Afganistan'da Türk dostluğu. Afganistan ilkokullarında askerî talim. –Türk askerinin kış harbi de bahar ve yaz harbi gibi mükemmel ve ulvî olacaktır. **Vakit:** Cephede yeni yılın yeni hilali. –1 Muharrem, eski sene zaferle bitmiş, yeni sene zaferle başlamıştır. –Yunan ordusu el'an çembere alınma tehlikesinden kurtulamamıştır. –Eskişehir kurtuldu mu? –Muhacirlerimizi düşünelim. **İleri:** Düşmanın, kılıç artıklarını kurtarmak için sevkettiği fırka da münhezimen ricat etti. Yunan, Denizli mıntıkasından koğuluyor. –Tavassut teklifinde bulunduklarını bir türlü itirafa cesaret edemiyorlar. –Vatan için çarpışanların bizden bekledikleri. **Tevhidiefkâr:** Kılıç artıklarını kurtarmaya çalışan düşman, Seyitgazi'deki kıtalarımız tarafından mühim zayiatla tard edilmiştir. –Ebuzziyazade: Meseleyi millet kendisi halledebilir.

26 - PAZARTESİ

1. Kars Konferansı. Gürcistan, Azerbaycan ve Ermenistan ile Türkiye arasında taraflarla ilgili sorunları karara bağlamak için yapılacak anlaşmanın görüşmeleri Kars'ta başladı. Konferansta şu temsilciler bulunuyor: Azerbaycan: Behbub Şahtahtinski, Ermenistan: Askanaz Mnavyan, Bogos Makinyantsiyan, Gürcistan: Şalva Eliava, Aleksandr Sanitze, Rus: Yakov Ganetski, Türkiye: Kâzım Karabekir, Veli Bey, Muhtar Bey, Memduh Şevket Bey. Karabekir, açılışta şunları söyledi: "Türk milleti, kapitalist ve emperyalistlerin Sevr Anlaşması'nı tanımadı. Boyun eğenlere karşı inkılap yaptı. Yeni hükümeti kurdu. Türk milleti yüzünü doğuya döndüğü zaman karşısında muazzam bir inkılabın âlemşümul hareketiyle galeyan eden Şüralar Rusyası'nı gördü. Onunla el ele Doğu'nun kurtuluş ve refahına hizmet için ahdetti, yoldaşlar." Öteki milletlerin delegeleri de Türkiye'nin emperyalizme karşı mücadelesini ve taraf ülke milletlerinin dostluğunu övdüler. Anlaşma 13 Ekim'de imzalanacak. (**Öğüt:** 28; **HM:** 29; **YG:** 1 Ekim; **Tev.Ef.** 3,7, **PS:** 7 Ekim; **Karabekir 1:** 938; **Şemsutdinov:** 173; **Ziya** (Bulgaristan): 19 Ekim; **Güran** 2: 8)

2. Yunan Averof gemisi ve birkaç muhribi, İnebolu açık limanını bombardıman etti. Büyük bir zarar meydana gelmedi. (**M.Bayar:** 65)

3. Yunan Kralı Konstantin, Bursa'dan Atina'ya hareket etti (**HM:** 27, 1 Ekim; **TİH** I/5-2: 366; **Ter.Hak.** 29 "27'de Mudanya'dan hastane gemisi ile").

4. Hindistan İşleri Bakanı Montaqu, Ankara'ya karşı politikası sebebiyle hükümetinin dışişleri bakanlığını sert bir dille eleştirdi. Bugün Hükümet'e sunduğu muhtırada, İngiltere'nin Ankara'da resmî ya da gayrı resmî temsilci bulundurmasını istedi. (**Şimşir 3:** 268) ★ Sömürgeler Bakanı Churchill, Bakanlar

1921 - EYLÜL

Kurulu'na verdiği muhtırada, Yunanlıların Ankara'yı ele geçirme denemelerinin geri teptiğini, Mustafa Kemal'in şimdi Yunanlıları cephede uzun zaman çok sayıda asker tutma zorunda bırakacağını, Irak'ı ve Musul'u tehdit edebileceğini, İngiltere'nin güç durumda kalacağını anlattı, bu nedenle bir çözüm yolu bulmak için müdahele etmek gerektiğini, herhalde İngiltere'nin seyirci kalmayarak taraflara seslenmesi gerektiğini ileri sürdü. (**Şimşir** III: 665)

5. Başkomutanlık, dün Kuşadası'ndan telgraf çekip göreve hazır olduğunu bildiren Ali İhsan Paşa'dan Ankara'ya gelmesini istedi (**TİH** II/5-2: 501).

6. İngiliz İşgal Kuvvetleri Komutanı Harington, İstanbul'dan ayrıldı (**Jaeschke 1:** 163. Krş. 23).

7. **İkdam:** Yunanlılar, Eskişehir ve Kütahya'da bir cephe vücuda getirerek müdafaada bulunamazlar. **Açıksöz**'de İ. Habib: Yapılan işin büyüklüğü: Biz Sakarya Zaferi ile yalnız bir vatan, yalnız bir istiklal değil, bütün İslam âleminin istikbalini de kurtardık. Sakarya, bütün Asya tarihinin yeni bir sayfası oldu. **Öğüt:** Az daha Papulas da yakalanıyordu. **Hakimiyeti Milliye:** Sakarya Zaferi dolayısıyla Kastamonu'da sabahlara kadar şenlik yapıldı. –Pontos fesat ocağının akibeti. Öz Türk topraklarına Yunan hulyaları sokanlar, darağacında. –İstanbul Maliye Nezareti'nin kapitülasyonları tekrar yürürlüğe koyması, gaflet eseridir. **Peyamı Sabah**'ta Ali Kemal: Bir Moskova, bir Turan, bir Asya siyaseti, Türklüğü lekeliyor ve küçük düşürüyor. Düşmanı yendik ama bu, kurtuluşu sağlayamaz. Asıl gözümüzü öbür cepheye çevirmeliyiz: Cihan medeniyeti. **Tevhidiefkâr:** Millî kahramanımıza milletin tevcih ettiği payeler. –Eskişehir'den düşmanı behemehal atacağız. –Divan-ı Harb-i Örfî'de Yıldız Yağması davasının sükûtu. –Ebüzziyazade: Londra'ya gitmeye hacet var mı? **Vakit:** Anadolu'da fedakârlık. –Mustafa Kemal Paşa'ya gazilik unvanı ve müşirlik rütbesi. –Keçecizade İzzet Fuat Paşa, Anadolumuzdaki şanlı ordumuzla teması muhafaza edebildiğinden dolayı, harp arkadaşlarına bahtiyarlık hislerini takdim ediyor. **İleri:** Seciyesine has harikalarla iki seneden beri nam ve şanını yükselten milletimiz, son zaferin kahramanını layık olduğu unvan ile taltif eyledi. (Gazi Osman Paşa, Ethem Paşa ile Mustafa Kemal'in büyük resimleri). **Tercümanı Hakikat:** Yunan Eskişehir hattında tutunamaz. –Atina'dan sulh telgrafları yağıyor. –Paris Mümessilimiz Nabi Bey, Kral Konstantin'in Cemiyet-i Akvam'ın tavassutunu istirham ettiği havasının her taraftan teyit edildiğini beyan ediyor. **Yenigün:** Millî mücadelemiz ve Amerikan AP ajansı muhabirinin neşriyatı: Türkler, millî mevcudiyetlerinin müdafaası için harbediyorlarsa, Anadolu harbi, Amerika'nın istiklal harbine benzemektedir. –Düşman Eskişehir şarkında toplanarak tahkimat yapmağa çalışıyor.

1921 - EYLÜL

27 - SALI

1. Annesi, Mustafa Kemal'i mareşallik rütbesinden dolayı bir mektupla kutladı. Cevabı 29 Eylül: Mesut oldum. (**Himmetoğlu** II: 416)
2. Papulas, ordunun takviye edilmesini istedi (**Dusmanis:** 401). Savaş Bakanı, 1 Ekim'de vereceği cevapta bugünkü işgal hatlarından geri çekilişin kendilerine bütün Batı Anadolu'yu kaybettireceğini bildirerek Yunanistan'da yeni askere alınan erlerin gönderileceğini ve ordu mevcudunun 225.000'e çıkarılacağını bildirecektir. (**Dusmanis:** 406-407) ★ Kral, Mudanya'dan Atina'ya hareket etti (**Ter.Hak.** 23; **İkdam:** 30).
3. Ankara Hükümeti, Sakarya Zaferi'ni kutlayan Sovyetlere teşekkür etti (**Yerasimos:** 414).
4. Gerede'ye gelen Kastamonu ve Havalisi İstiklal Mahkemesi Heyeti, iki asker kaçağının idamına karar verdi. Kürek, hapis ve beraat kararları da veren mahkeme 29'da Bolu'ya gidecek. (**AS:** 1 Kasım).
5. **Öğüt:** Asya dostluğu. **Hakimiyeti Milliye:** Türkiyeli köylüler (Mahmut Esat). –Yunan gazetelerinin barış teraneleri. **İkdam:** Cepheden avdet ettikten sonra Mustafa Kemal Paşa Hazretleri'nin bir nutku. –İmparator Konstantin. **Açıksöz:** Eskişehir şarkında düşman taarruzu tart edildi. –Yunanistan sulh istiyor. **İleri:** Toprağımızda bir tek Yunan kalmayıncaya kadar muharebe. –Son hezimetlerinden sonra bütün Yunanistan'da hükümet aleyhinde nefret ve husumet gittikçe artıyor. **Vakit:** Yunanlıların beklemedikleri bir darbe: Afyonkarahisarı mıntıkamızda kıtaatımız iki noktadan taarruza geçmiştir. Düşman ricat etmektedir. –Mustafa Kemal Paşa'nın mühim bir nutku: Biz cenk değil, sulh istiyoruz. **Tevhidiefkâr:** Afyonkarahisarı mıntıkasındaki taarruzumuz. –Millî mücadelemizin mübeccel yaralı gazileri Anadolu hastanelerinde büyük bir şefkat ve ihtimamla tedavi ediliyorlar. –Ebüzziyazade: Mustafa Kemal Paşa'nın beyanatı. –Sakarya meydan muharebesinin tafsilatı. –Rumların ihaneti. **Yenigün:** Millet Meclisi, büyük reisimiz ve başkumandanımıza gazilik ve müşirlik tevcih etti. –Başkumandanımızın orduya beyannamesi. –Bizim iştirakimizle yeni bir konferans mı? –Kuvvetlerimiz şimalden Eskişehir'i geçti. –Söke ve havalisinde askerlik şubelerinde açılan gönüllü defterlerine kadınlar da kaydoluyor. **Tercümanı Hakikat:** Konstantin, bir beyanname neşriyle sulh müzakeratına hazır olduğunu ilan etmeğe karar verdi. –Gunaris Londra'ya gitmek için L. George'dan izin istiyor. –Muharipler Meclis-i Âli'ye çağrılacaklar.

28 - ÇARŞAMBA

1. Önceki gün başlıyan Kars Konferansı'nda Kâzım Karabekir, yaptığı açıklamada Kafkas ötesi cumhuriyetlerle tek tek anlaşma yapmak istediklerini söyledi. Sovyet delegesi ise, bu cumhuriyetlerle ortak anlaşma yapılmasını savundu. Karabekir, konuyu Ankara'ya danışacaklarını söyledi. (**Şemsutdinov:** 174)

1921 - EYLÜL

2. Albay Cafer Tayyar Bey (Eğilmez), esir bulunduğu Yunan hapishanesinden İstanbul Harbiye Nezareti'ne gönderdiği yazıda, Yunanistan'da Türk esirlerine kötü davranıldığını, şikâyet edecek bir makam bulamadıklarını bildirdi. Cafer Tayyar Bey, Yunanlıların Doğu Trakya'yı işgal ettiği günlerde (26 Temmuz 1920), Yunanlılara esir düşmüştü. (**HTVD** 57, ves. 1317)

3. İngiltere'nin Bağdat Yüksek Komiseri, Ankara'nın Irak'ı tehdit etmesini ve Fransa'ya yaklaşmasını önlemek için Kral Faysal'la Mustafa Kemal'in görüştürülüp anlaştırılmasını hükümetine teklif etti. Kral Faysal, Fransız aleyhtarı ve İngilizlere yakın bir siyaset izliyor. (**Şimşir 3:** 243) ★ İngiliz Yüksek Komiseri Rumbold, Lord Curzon'a yazısında Ankara Meclisi'ndeki gelişmeleri anlattı, İstanbul Dışişleri Bakanı'nın Kemalistlerin şimdi barışa daha istekli olacaklarını söylediğini, İstanbul Hükümeti'nin herhangi bir öneride bulunmadığını, İstanbul'daki yabancı kamuoyunun büyük devletlerin Türkiye ile Yunanistan'a barışı empoze etmelerinden yana göründüğünü bildirdi (**Şimşir** III: 670).

4. Maliye eski Bakanı Cavit Bey, Ahmet Rıza Bey'den 17'de aldığı mektuba cevap vererek Ankara'nın Misak-i Millî'den "bir harf bile" taviz vermeyişini eleştirdi. Anahtarı elinde tutan diye nitelediği İngiltere ile uzlaşmak gerektiğini ileri sürdü; iyi bir padişah yönetiminde bir kurucu meclise taraftar olduğunu, barıştan sonra İttihat Terakki'yi, adıyla, yeni bir programla diriltmek gerektiğini yazdı. (**Tanin,** 9, 11.10.1946).

5. Mustafa Necati başkanlığındaki Kastamonu ve Havalisi İstiklal Mahkemesi Heyeti, Bolu'ya geldi (**Türkoğlu:** 2 Ekim).

6. **İleri:** Harpte sükûn devresi mi hakim oluyor? –Moskova Muahedesi'nin Kars'ta teati merasimi. –Bugün Kral Anadolu'dan kaçıyor. –Suphi Nuri: Türkiye siyaseti. –Bahattin Sahir'in manzumesi: Sakarya önlerinde. **The Morning Post:** Türkiye ulusal sınırlar içinde özgür ve bağımsız yaşamak istiyor. Aslında savaş isteklisi değil. Ulusal istekleri tanınınca barışa razı olacak. Türkiye haksız yere suçlanıyor. (**Şimşir** III: 667) **İkdam:** İlhak oyunu. –Yunanlılar kışı Eskişehir'in şarkında geçirmek istiyorlar. –Söke'de yayımlanan Işık gazetesinden: Askerlik şubelerinin açtıkları gönüllü akıncı defterlerine yazılmak için bazı kadınlar ile 70 yaşında bir ihtiyar da başvurdu. **Vakit:** Sakarya hezimetinden sonra Kral Atina'ya dönüyor. **Hakimiyeti Milliye:** Anadolu'da şenlikler (Kayseri, Arsin, Adana, Denizli). –Moskova Anlaşması sebebiyle Kars'ta Karabekir ve Yoldaş Kornosof'un nutku. –Madam Gaulis, "Avrupa genel vicdanı şimdi bana o kadar manasız görünüyor ki" diyor (Yunan zulümleri). –İstanbul sansürü, Yunan zulmünü bağırmak için ağız açan Türk gazetelerinin boğazını sıkıyor ve sesini boğuyor. –Washington Konferansı. **Açıksöz**'de İsmail Habip: Yunanistan başvurmadık yer, çalmadık kapı bırakmıyor. Onlardan ümidi kesince bize gelecek,

1921 - EYLÜL

fakat bizi bulamayacak, çünkü ordumuz ahdetmiş, Yunanlılar gelinceye kadar o İzmir'e gidecekmiş. –Zafer dalgaları (Vehbi Şaik). **Karagöz:** Anadolu'nun gazilik ve müşirlik unvanını verdiği Mustafa Kemal'e, İstanbul Halaskâr lakabını hediye edecektir. –Sonbahar "Sakar" aydır. Yapraklar dökülüyor... **Tevhidiefkâr:** Afyonkarahisar mıntıkasında muvaffakiyetle inkişaf eden taarruzumuz, mühim bir harekâtın başlangıcıdır. Mağlubiyetten sonra aralarında nifak ve post kavgası. –Hak ve hakikat tezahür ve tecelliye başladı. **Tercümanı Hakikat:** Ordumuz galip, Yunan ordusu çürümek üzeredir. –Harp bitti, diyorlar. –Yunan ordusu kurtlara kuşlara yem oluyor. –Kral, yarın Anadolu'dan ayağını çekiyor. –Mustafa Kemal Paşa'nın orduya hitaben beyannamesi. **Yenigün:** Büyük reisimiz ve Gazi Başkumandanımızın mühim beyanatı. –Eskişehir şarkında tazyiklerimizle düşmanı bir çok noktadan attık.

29 - PERŞEMBE

1. TBMM'nde, Sakarya Savaşı'nda yararlıkları görülen 129 kişinin takdirname ile taltif edilmelerine, 234 kişiye de İstiklal Madalyası verilmesine tartışmasız karar verildi. Fevzi Paşa'ya orgenerallik, İsmet Paşa'ya ise tümgenerallik rütbesi verildi. (**ZC** 13: 49, 53; **HM:** 30; **Tarih** IV:55; **TİH** II/5-2: 501; **YG:** 2 Ekim)

2. Mustafa Kemal, Azerbaycan Sosyalist Şûra Cumhuriyeti'nin Ankara Elçisi İbrahim Abilof'a, hoşgeldin telgrafı çekti ve bunda Sakarya Zaferi dolayısıyla gönderdiği kutlamaya teşekkür etti: "Ana topraklarıyla mazlum Doğu milletlerinin bağımsızlığı uğrunda girişti̇ğimiz bu büyük savaşın yakın zamanda hak ve adaletin kutsal zaferiyle sonuçlanması kanınıza katılıyorum." (**HM:** 30; **YG:** 6 Ekim; **ATTB:** 416)

3. Hükümeti devirmeye teşebbüs suçundan Ankara İstiklal Mahkemesi'nce 15 yıla hükümlü Tokat Mebusu Nazım Bey, Baytar Binbaşı Salih, Basın ve Haberalma Genel Müdürlüğü memurlarından Ziynetullah Nuşirevan, değişik yıllara hükümlü Emek gazetesi müdürü Abdülkadir, tüccar Hilmi, bakkal Ahmet, Sivrihisar Lisesi Müdürü Behram Lütfü ve gazeteciler Mustafa Nuri ile Nizamettin için Hükümet'in teklifi ile Mecliste görüşmesiz ve tartışmasız bir af kanunu çıkarıldı. Adı geçen kişiler, Ocak ayında komünistlerin bastırılması sırasında tutuklanmışlar, 9 Mayıs'ta da hüküm giymişlerdi. (**HM:** 30; **ZC:** 13: 52; **Düstur** 3/2: 145; **Harris:** 156; **YG:** 3 Ekim)

4. Meclis'in gizli oturumunda, İngilizlerin elindeki Malta tutuklularıyla Anadolu'da tutuklu İngilizlerin değiştirilmesi için Hükümet'e tam yetki verildi (**GCZ** 2: 242). ★ İngiliz temsilcileriyle Ankara'nın İstanbul Temsilcisi Hamit Bey, tutukluların karşılıklı serbest bırakılması görüşmelerine başladılar (**Şimşir 2:** 446).

1921 - EYLÜL

5. 26'da Bursa'dan hareket eden Kral Konstantin, Atina'ya vardı. "Yaşasın Muzaffer!" denerek karşılandı. Kral, Başkumandan Papulası'ı değiştirmek istiyor. Genelkurmay Başkanı Dusmanis, Anadolu'daki ordunun başına geçmesi için yapılan öneriyi yarın reddedecektir. (**Rentis:** 66; **Dusmanis:** 165; **TİH** II/5-2: 380; **Roda:** 18; **HM:** 5 Ekim "2 Ekim"; **Tansel(AKS):** 98 "30 Eylül", soğuk karşılandı; **Ter.Hak.** 30 "Nümayişlerle karşılanacakmış", 1: Ekim: Döndüğünde yayımladığı bildiri İtalyan basınında).

6. Rusların verdiği 2 motorgambot Trabzon'a getirildi. Bunlara 9 Ekim'de Türk bayrağı çekilecek. (**TİH** V: 36)

7. İstanbul'da vatmanlar, işten çıkarılan arkadaşlarından 20 kişinin işlerine iadesi isteğiyle greve gittiler. Greve 11 vatman katılmadı. Grevcilere polis zoruyla işbaşı yaptırılması üzerine işçiler elektrikleri de kestiler. Vatmanlara zorla işbaşı yaptırıldıysa da işçiler greve devam ettiler. (**İkdam, ileri, Ter.Hak.** 30)

8. Kocaeli Nizamiye ve Kuvayı Milliye Komutanlığı'na, İngilizlerin Marmara Denizi güneydoğu kıyılarında bir Çerkez Hükümeti kurma girişimini araştırması görevi verildi (**TİH** II/5-2: 501).

9. Kastamonu İstiklal Mahkemesi Bolu'ya geldi (Krş.28). Buradaki yargılamaları sonucunda çoğu sanıklara beraat kararı veren mahkeme, 1 Ermeni'nin Bitlis'e sürülmesine, 2 kişinin kaçırdığı yağ ve peynirin millî yükümlülük komisyonuna teslimine karar verdi. (**AS:** 1 Kasım) ★ Konya isyanı "sergerdelerinden" Durmuş oğlu Kasım, İstiklal Mahkemesi kararıyla Konya'da asıldı (**AS:** 1 Ekim).

10. Bir süre önce Avrupa'ya gitmiş olan Damat Ferit Paşa, İstanbul'a döndü. Damat Ferit Paşa, Padişahın gönderdiği memur tarafından resmen karşılandı. (**İkdam:** 30; **İleri:** 29 "dün geldi")

11. Amerikan Yakın Doğu Yardım Kurumu'nun muhtaç halka dağıtmak üzere yurtdışından getireceği eşyanın gümrük vergisinden muaf tutulmasına ilişkin kararnamenin yürürlük süresi İstanbul Hükümeti'nce altı ay uzatıldı (**TV:** 4275).

12. Londra'da Fransız Büyükelçisi ile Dışişleri Bakan Yardımcısı Sir. E. Crowe bir görüşme yaptı. Büyükelçi'nin Yunanistan'ın arabuluculuğa hazır olup olmadığına ilişkin sorusuna Crowe, kesin bir şey söyleyemeyeceği karşılığını verdi. E. Crowe de Kemalistlerin niyetini Büyükelçi'ye sordu. Kont Saint-Aulaire, bir şey bilmediğini, Ankara'nın niyeti hakkında bilgi alırsa İngiltere'ye de bildireceğini söylcdi. (**Şimşir** III: 672)

1921 - EYLÜL

13. **Tercümanı Hakikat:** Başkumandanımızın orduya beyannamesi. –Ordumuzun umumî taarruzu yakındır. –Mağlup Kral münhezimen savuştu. –Zavallı Atina! Gunaris hükümeti tektir ediliyor. –The Times "Sevr artık işe yaramıyor" diyor. **Açıksöz:** Cepheye giden kumandanımız, bakalım düşmana nasıl bir darbe hazırlıyor. Bir iki gün içinde göreceğimizi ümit ederiz. **Akşam:** Düşman, Eskişehir şarkında yeniden ricat etti. –Kral bir hasta gemisiyle hareket etti. –N. Sadık Yunan manevraları. –İstanbul ahalisinin millî bir borcu: Bütün Yunanlılık âlemi ile her türlü münasebeti kesmelidir. **Vakit:** Mustafa Kemal'in, Türk ordusuna; Konstantin'in, mağlup kıtalarına bildirisi (iki demeç, iki resim). –Yunanistan sulh dileniyor. –Devletler aracılığa hazırlanıyorlar. **Hakimiyeti Milliye:** Müşirler müşiri, gaziler gazisi Mustafa Kemal Paşa. –Yakın Doğu'da Türk'ün büyük yeri. –Seyyid Onbaşı (Halide Edip). **Peyamı Sabah**'ta Ali Kemal: En büyük tehlike Batı'dan kopmaktır. Biz kuvvetten ziyade medeniyete muhtacız. **Güleryüz:** Alemdarcı Refi Cevat Bey, gazetesini mektebe başlattı. **Tevhidiefkâr:** Ordumuz düşmana kâh şimalde kâh cenupta darbeler indirmek suretiyle taarruza hazırlanıyor. –Ebüzziyazade: Siyasî çabalama devresi. –Londra'ya tavassut dilenmeye gidiyorlar. **İleri:** Ordumuzun kuvveti, mükemmel bir kış harbi yapmaya kâfidir. Düşmanın her iki cenahı gerisinde süvarilerimizin faaliyeti devam ediyor. –Kral nihayet takımıyle Atina'nın yolunu tuttu. **Ayine:** Köpeksiz köyde çomaksız gezenler (Konstantin'e). –Bozguna uğrayan Yunan ordusu tarafından yollarda söylenen Papulas Marşı. –Saatte 25 km. yürüyen Yunan askerlerinin dünyayı 24 günde dolaşabileceği.

30 - CUMA

1. Türk Batı Cephesi kuvvetlerinin Afyon'da Yunanlılara karşı bugün girişilmesine karar verilmiş olan saldırısı 2 Ekim'e ertelendi (**TİH** II/5-2: 385).

2. 26 Eylül'de açılan Kars Konferansı'nın beşinci gününde Türk delegasyonu, Kafkas ötesi cumhuriyetleriyle ayrı ayrı anlaşmalar yapmak istediğini bir kere daha söylediyse de öteki taraflar buna razı olmadılar. Türk tarafı, önerisinden vazgeçmek zorunda kaldı. Kars Anlaşması 13 Ekim'de Azerbaycan, Gürcistan ve Ermenistan'la Türkiye arasında toplu olarak imzalanacak. (**Şemsutdinov:** 175)

3. Genelkurmay Başkanı Fevzi Paşa, Doğu Cephesi'ne, Sakarya Savaşı'ndaki insan kaybıyla Yunanlılardan alınan malzemeyi bildirdi. "Subaylardan 200 şehit, 812 yaralı, erlerimizden 2.000 şehit, 12.000 yaralı verdik. Şimdiye kadar tespit olunanlara göre düşmandan 25 otomobil, 180 deve, 1.000 arabalık topçu mermisi, 100'den fazla ağır ve hafif makinalı tüfek, 3 top, 4 uçak, 500 öküz ve beygir aldık. (**Karabekir 1:** 936)

4. Trabzon'dan İnebolu'ya cephane getirmekte olan Rüsumat 4 gemisi, Eynesil yakınlarında Yunan muhribiyle karşılaşınca karaya oturdu, yara aldı ve daha sonra yüzdürülemedi (**TİH** V: 43).

1921 - EYLÜL

5. Belçika'nın Atina Maslahatgüzarı De Néeff raporunda, Konstantin'in Atina'da çok soğuk karşılandığını, Yunan birliklerinin çekilirken taş taş üstünde bırakmadıklarını yazdı (**Kerman:** 40).

6. Lord Curzon, Paris Büyükelçisi Lord Hardinge'e yazısında Franklin Bouillon'un ne amaçla Ankara'ya gittiğinin Fransız Dışişleri Bakanından sorulmasını isteyerek, İngiltere ile uyuşmaya varmaksızın Fransa'nın Kemalistlerle anlaşma yapmayacağı konusunda daha önce İngiltere'ye söz verilmiş olduğunu hatırlattı. Türk-Fransız Anlaşması 20 Ekim'de imzalanacak ve bu durum İngiltere ile Fransa arasında yeni sorunlar yaratacaktır. (**Şimşir** III: 673)

7. Türkiye ile Fransa arasında esirlerinin salıverilmesi hakkında anlaşma... Anlaşma 9 Ekim'de yürürlüğe girecek. (**Jaeschke 1:** 163)

8. **Hakimiyeti Milliye:** Takdirname alanlar. –Kardeş Azerbaycan'ın tebrikleri. Abilof ile Mustafa Kemal Paşa arasında telgraflar. –Eğer düşmanlığa İtilaf demenin imkânı varsa, Londra ve Paris'i hâlâ "mutelif" zannetmekte devam edebiliriz. **Peyamı Sabah**'ta Ali Kemal: En büyük düşman cehalet... **Kathimerini**'de Yunan Genel Kurmay Başkanlığı Kurmay Başkanı Pallis'le mülakat: Düşman artık hiç bir taarruza girişemez. Önemli olmayan bazı akınlar bunun dışındadır. (**Roda:** 184) **İkdam:** Galip biziz. Hakkımız teslim edildiği gün Türkler, dünyanın en barışsever ve sakin bir unsuru olduklarını ispat edeceklerdir. –Süvarilerimiz, ulvî minarelerini seyredecek kadar Eskişehir önüne geldiler. **İleri:** Cephede ordunun tazyiki şiddetlendi. Süvarilerimiz Eskişehir önünde. –Suphi Nuri: Hak ve hukuk. –Yunanistan'ın bütün entrikalarla saklamak istemesine rağmen bir tavassut istediği aşikâr bir surette meydana çıkmaktadır. –Sadrettin Celal: İçtimaî islahatçılar. **Vakit:** Süvarilerimiz Eskişehir ve Afyonkarahisar mıntıkalarında akınlarına devam etmektedirler –Konstantin meyusen Atina'ya döndü. –Ordumuzun iki tabiî müttefiki mesafe ve zamandır. –Tramvay amelesinin dünkü grevi. **Tevhidiefkâr:** Eskişehir şarkında düşman, kıtaatımızın tazyiki ile çekilmeye icbar edildi. –Tavassut dilencileri: Sakarya'dan sonra Londra'ya. –Gazi Paşa Kumandanımızdan gazi orduya. –Dünkü âni ve manasız grev. **Tercümanı Hakikat:** Hedefimiz hangisi: Eskişehir mi Afyonkarahisar mı? –Yunan şarlatanlığının güçlü numunesi? Sakarya'da muzaffer olacaklarını zannederek İzmir'e heykel dikiyorlar.

1921 - EKİM

1 - CUMARTESİ

1. Afyon'un kuzey doğusunda bulunan Güzelim Dağı'nda Türk-Yunan savaşı başladı. Savaş, 8 Ekim'de Türk kuvvetlerin çekilmesiyle sonuçlanacak. (**HM, YG:** 2,3; **Ter.Hak.** 3; **TİH** II/5-2: 501; **Vandemir 2,** I: 253; **KASÖT:** 603)

2. Yunan A Ordusu Komutanı Kondulis Afyon'a gelerek bölgedeki askerî kuvvetlerin idaresini üzerine aldı. Yunan ordusu komutanı, subaylara yayımladığı emirde, asıl görevin unutularak particilikle uğraşıldığını bildirdi ve son bir uyarı olarak, buna devam edenlerin merhametsizce cezalandırılacağını duyurdu. (**TİH** II/5-2: 400) ★ Papulas'la geçinemeyen İkinci Kolordu Komutanı Andre, üç aylık bir izin alarak Eskişehir'den ayrıldı. Yerine vekil olarak Diyenis kaldı. Yüksek Askerî Kurul üyesi olarak İzmir'de kalacak olan Andre, sonra İkinci Kolordu'daki fiilî görevine dönmeyerek Yanya'daki Beşinci Kolordu Komutanlığı'na atanacaktır. (**Andreu:** 195)

3. Bu yıl açılan Konya Topçu Talimgâhı ilk mezunlarını verdi. Cebeci'de 1 Temmuz'da açılan Talimgâh da ilk öğrencilerini bu ay mezun ediyor. (**TSKT** II/6-1: 426)

4. Hindistan Genel Valiliği, Londra'ya telinde "Barış şartları, Türkiye lehine yumuşatılırsa bunun Hindistan'da, Afganistan'da ve Orta Asya'da olumlu etkileri görülecek. İngiltere'nin cömertçe bir jesti, Orta Asya'da İngiltere'ye karşı İslam kaynaşmasını yatıştıracak. Bu telkinin, İngiliz Hükümeti'nce dikkate alınması önemle rica olunur" dedi. Tel, Hindistan İşleri Bakanlığı'nca 6 Ekim'de kabineye sunulacak. (**Şimşir** IV: 1; **Şimşir 3:** 256; **Umar:** 245). ★ İngiliz Savaş Bakanı Worthington-Evans, hükümete muhtırasında, Genelkurmay'ın görüşlerini yansıtarak Yunanlıları, işgallerindeki toprakları büsbütün yitirme tehlikesi başgöstermeden Mustafa Kemal'le barış görüşmelerinde bulunmaya çağırdı (**Sonyel** II: 242).

5. İtalyan subaylarından Teğmen Manteo, Mustafa Kemal'e başvurarak başlarında subaylarıyla bin kadar arkadaşının gönüllü olarak Türk safları arasında Yunanlılarla çarpışmak istediğini bildirdi. Mustafa Kemal, Manteo'ya teşekkür etti. (**HM:** 2)

6. Ankara Hükümeti'nin İstanbul'daki siyasî temsilcisi Hamit Bey, İngiliz Yüksek Komiseri Sir H. Rumbold'la görüştü. Rumbold, Hamit Bey'e, İngiltere Hükümeti'nin bütün Türk tutsaklarının bütün İngiliz tutsaklarıyla değiş-tokuşunu kabul ettiğini bir not ile bildirdi. Anlaşma 23 Ekim'de imzalanacak. (**Şimşir 2:** 448)

1921 - EKİM

7. Genelkurmay Başkanı Fevzi Paşa, Karabekir'e, Trabzon'daki İttihatçıları nasıl etkisiz hale getirebileceklerini sordu. 3. Tümen Komutanı Deli Halit Bey hakkında gerekli tedbiri aldıracağını belirten Fevzi Paşa, Yahya Kâhya'nın bir bahane ile Trabzon'dan uzaklaştırılması planının başarı şansını sordu. (**Gologlu 4:** 276)

8. **Öğüt:** Yunanistan için harp mi, sulh mü ehvendir? **Tevhidiefkâr:** İran murahhasları, Cemiyet-i Akvam'ın Türk-Yunan harbine nihayet vermek üzere aracılık yapmasını teklif ettiler. **Akşam:** Artık terhis oyunu da iflas etti. –Bilecik şimalinde çevirme harekâtımız. **Açıksöz:** İslam âlemi, Avrupa'nın uyutucu medeniyet, insanlık düsturlarının iç yüzünü görmek, kendisine hazırlanan akibeti anlamak için fecî bir fırsat karşısındadır. Bu yıkılan ocaklar, bir ummanın arifesidir. –İstanbul'da İngilizler ve Hürriyet ve İtilafçıların suikast meselesi için döndürdükleri fırıldaklar meydana çıktı. **Hakimiyeti Milliye:** Yunanlılar, mütheş bir vaziyet karşısında. Bir Yunan miralayı diyor ki "Türk tebliğleri doğru yazıyor." –Sakarya'da Yunan vahşet ve cinayetleri: Ayak bastıkları köyleri yakmışlar, kadınlarımıza karşı, hiç bir milletin yapamayacağı melanetlerde bulunmuşlardır. **Peyamı Sabah:** Reuter, Türk muvaffakiyetlerini kaydediyor. –Önceki gün başlayan Tramvay grevi dün de maalesef devam etti. Aylık **Aydınlık** dergisi: Türkiye pek yakında devrim yapmak zorundadır. Değilse bir sömürge halkı derekesine düşmeye razı demektir. **Karagöz:** Atina'ya dönüşte Konstantin'in nutku: Gittim, bittim, geldim. –Konstantin Karagöz'den biraz sulh dileniyor. **İleri:** Yunanlıların Bursa üzerine çekilmeğe başladıkları doğrulanıyor. –İstanbul'un dünkü yeni derdi tramvaysızlık. –Anadolu'ya yardım (liste). **Vakit:** Dün Eskişehir'in kurtarıldığı şayi olmuştur. –Daily Ekspres, "Türkler Boğazların güvenilir muhafızlarıdır" diyor. –Yerli yabancı bütün Rumca gazeteler, Konstantin'e hücuma başladılar. **Yenigün:** Düşman Eskişehir şarkında yeni bir hatta tutunmaya çalışıyor. Hareket lehimize devam ediyor. –Büyük zaferimiz bütün Avrupa'ya ve dünyaya yayıldı. –Yunanlıların yelkenleri suya indi. Müdahale için Cemiyet-i Akvam'a müracaat etmişler. Kral Atina'ya dönüyor. –Kars Konferansı açıldı. **Tercümanı Hakikat:** Üç gün evvel düşmanı, yerleşmek istediği hattan sökerek Eskişehir üzerine attık. –Tavassut meselesinin içyüzü çırçıplak meydana çıktı. –Yunanistan uçuruma yuvarlanıyor. –Şimal ordumuz Bilecik'e girdi.

2 - PAZAR

1. İstanbul Hükümeti, İngilizlerin arabuluculuğuna başvurulmasını Ankara'dan bir kere daha istedi. İzzet Paşa, Mustafa Kemal'e bir tel çekerek, Ankara Hükümeti'nin görüşlerini anlatmak üzere yetkili bir temsilciyi İstanbul'a göndermesini istedi. Cevap 5: Güvenilir bir adamınızı Ankara'ya gönderebilirsiniz. (**Şimşir** IV: 60; **Şimşir 3:** 260)

2. General Trikopis, Yunan İşgal Ordusu İkinci Kolordu Komutanlığı'na atandı. Trikopis, Güney Tümenler Komutanı idi. Yeni görevine 5'te başlayacak. (**Trikopis 2:** 12)

3. Yurt dışında muhalefette bulunan Venizelos'un yeni bir mektubu Elefteros Tipos gazetesinde yayımlandı. Venizelos Yunan Hükümeti'ni, Müttefiklerin arabuluculuk önerisini kabul etmediği için sert bir dille eleştirdi. (**Ter.Hak.** 4; **Vakit:** 5, Gunaris Cevap veriyor; **Şimşir 3:** 269)

4. Hindistan Genel Valisi, Pencap Müslümanlarına hitaben yaptığı konuşmada, İngiltere'nin Yunanistan'ı desteklediğini yalanladı. Türkiye'yi ve Hint Müslümanlarını memnun edecek bir barış imzalanması için elinden geleni yapmaya devam edeceğini söyledi. (**İkdam:** 14)

5. İstanbul Hükümeti, Sağlık Genel Müdürü Abdullah Cevat Bey'i azlederek yerine eski genel müdür Akif Paşa'yı atadı (**TV:** 3277; **HM:** 11).

6. Enver Paşa, Sovyetlere karşı teşkilat yapmak üzere birkaç adamıyla birlikte Buhara'ya geldi. Burada Zeki Velidi (Togan) ile görüştü. (**Jaeschke 1:** 163. Krş. 16, 19)

7. **Yenigün:** Gazilerimizin taltifi. –Afyonkarahisarı'nın tahliyesi arifesinde, –Kardeş Azerbaycan'ın mümessili Abilof, Anadolu'ya ayak bastı. –Türk kadınında hamiyet ve iman. Trabzon'da bir hanımımız altın saatini verdi. Tosyalı bir hemşiremiz cepheye gidiyor. **Tercümanı Hakikat:** Kral, Gunaris'i dinlemiş fakat meyus olmuş. –İngiliz hükümeti, gayet mühim bir teşebbüsün arifesindedir. –Anadolu, harp gemilerini teslim alıyor. Bir taraftan Rusya'dan harp gemileri alırken, diğer taraftan Yunan gemilerini sahile yaklaştırmayacak tedbirleri aldık. –Düşman Eskişehir'den kaçıyor. **Türkoğlu** (Bolu)'nun 8. sayısı: Arabuluculuk ve barış hakkında olacak müracaatların hepsi, bizi avutmak ve avlamak için düzenlenmiş İngiliz tuzağıdır, dalaveredir. Millî amaçlarımızın elde edilmesine kadar, ileri ve geri hizmetlerdeki görevlerimize büyük bir aşk ve imanla sarılacağız. Hainlerin bir teki kalıncaya kadar ezip tepelemedikçe palayı kınına koymayacağız. –Sakarya'da belkemiği kırılan Yunanlılar, Avrupa'da kapı kapı dolaşıp sulh dileniyor. İngilizlerin vakit kazandırma kurnazlığına Türkler bıyık altından güler. –Malta tutuklularından 16'sı kendi kendilerini tahliye etmiş. İngilizlerin kulağına kurşun... –Köylülerin hükümet dairelerindeki işlerini dilekçesiz, aracısız görecekleriyle ilgili bir haber. **Açıksöz**'de İ. Habib: Patriğin ettiği: Rumlarla hesabımızı artık toptan ve kökünden halledeceğiz. –Yunan, sulh için İngiltere'ye yalvarıyor. **Hakimiyeti Milliye:** Kral Kosti, geldi, gördü, gidiyor!... –Yunan kabinesinde buhran muhakkak görülüyor. **İkdam:** Bize fırsat verildiği zaman Yunanlıların bir asırdan beri gösteremedikleri liyakat eserlerini pek fazlasıyla gösterebileceğimize hiç şüphe yoktur. –Rauf Ahmet Bey yönetiminde Yeni Şark gazetesi yarın çıkıyor. **Peyamı Sabah**'ta Ali

1921 - EKİM

Kemal: Arnavutlardan ibret... –Tramvay grevi bitti ve dün tramvaylar işlemeye başladı. **Vakit:** İtalyan eski Başbakanı Nitti'nin makalesi: Yunanistan'ın istikbali karanlıktır. **Öğüt:** Ankara önünde mağlup olan İngilizlerdir (Kafkas Ermeni basınından). –Moskova ve Londra, dünyanın iki kutbudur. Bir tarafta genç ve mazlum milletler, diğer tarafta, ihtiyarlamaya yüz tutmuş müesseseler var. Sağdan sola doğru müthiş bir akıntı var. Moskova bize elini uzattı. Londra hakkımızı, hukukumuzu teslim ederse onlarla da dost oluruz. **Akşam**'da Orhan Seyfi: Akıncı (**Kaplan vd.** II: 719) **İleri**'de Mazlum Ferit: Öteki dünyadan bir mektup (4: İkinci mektup). –Eskişehir önünde taarruza başlayan ordumuz, düşmanı tutunmak istediği hattan tart etti. –Atina zimamdarlarının mevkii müşkülata uğruyor. Gunaris'in maruz kaldığı akibet, belki Kral'ı da sürükleyecektir. **Tevhidiefkâr:** Kıtalarımızın taarruz ve tazyiki ile düşman, kurtarılması yaklaşan Eskişehir'e doğru uzaklaştırıldı. –Nitti diyor ki: Yunanistan hülyadan vazgeçmelidir. –Devletler tavassuta karar vermediler. –Tramvaylar dün işlemeye başladı.

3 - PAZARTESİ

1. Yunanlıların saldırısı ile Güzelim Dağı'nda şiddetli çarpışmalar. Yunanlılar, bazı tepeleri ve 1326 m. yüksekliğindeki Güzelim Dağı'nı işgal ettiler, Afyon yönünde saldırıya geçtiler. Top mermileri, Afyon'un içine düşüyor. (**Vandemir** 2, I: 260; **KASÖT:** 603; **YG:** 4; **Ter.Hak.** 5)

2. Nurettin Paşa'nın Koçkiri ayaklanmasını bastırırken ve Samsun bölgesinde Rumların göç ettirirkenki davranışları sert eleştirilere sebep oluyor. Meclis'in gizli oturumunda, 107 mebusun verdiği önerge tartışıldı. Mebuslar, asayişin olmadığını, kanunsuz işler yapıldığını, adam kayırıldığını, bazı prenslerin türediğini söylediler. Merkez Ordusu Komutanı Nurettin Paşa'nın yaptığı işleri incelemek için Meclis'in bir teftiş kurulu göndermesini, Nurettin Paşa'nın görevden alınmasını istediler. Mustafa Kemal, verdiği cevapta, Hükümeti düşürmenin dışa karşı kötü olacağını, prenslerin olmadığını, Nurettin Paşa'nın değiştirilmesine gerek olmadığını söyledi. Konuyu yerinde incelemek üzere, bir Meclis kurulunun seçilmesi kararlaştırıldı. Açık görüşmelerde, Koçkiri olayına karışanların affı maddesini geri bir sıraya aldırdığı için Meclis kararına aykırı hareket etmekle suçlanan Meclis Başkanı Vekili Hasan Fehmi Bey, istifa etti (Yarın geri alacak). (**ZC** 13: 85; **GCZ** 2: 248; **HM:** 4)

3. İstanbul'dan Anadolu'ya yardım kampanyasından beklenilen sonuç alınamıyor. Hilal-i Ahmer yetkililerinden birinin İkdam'da yayımlanan demecine göre, birinci yardım kampanyasında 200.000 lira toplandığı halde, bu defa 50.00 lira bile ümit edilmiyor. Gazete haberi "İstanbul, borcunu edada ihmal ediyor" başlığı ile veriyor. (**İkdam:** 3)

1921 - EKİM

4. Enver Paşa'nın Bakü'dan Berlin'de bir arkadaşına mektubu: "İnşallah yarın hareket ederiz. İran'da gerçek bir inkılap için münevverlerden kadro yapmak lazım gelecek. Kâbil'i, Kaşkar'ı kurtarabileceğime kanaat getirmeye başladım". Krş. Enver Paşa'nın Buhara'ya varışı, 2 Ekim. (**Karaman:** 97) ★ Dr. Nazım, Afganistan'da Cemal Paşa ile buluştu. Onunla Moskova'ya gidecek. (**Tanin:** 13.10.1946)

5. Papulas, Eskişehir'den Yunan Savaş Bakanı'na gönderdiği raporda, Türklerin gitgide kuvvetlendiğini, eldeki araziyi tutmanın zorlaştığını, Yunan ordusu mevcudunun ancak üçte birinin savaşçı olduğunu bildirdi ve ordunun takviye edilmesini istedi (**Dusmanis:** 135; **TİH** II/5-2:411).

6. Hindistan İşleri Bakanı Mr. Montaqu'nun Ankara'da İngiltere'nin temsil edilmesi yolundaki isteğine Dışişleri Bakanlığı karşı çıktı. Bu konuda hazırlanan raporda, Ankara'ya daha fazla göz yummanın doğru olmadığı, böyle bir ilişki yerine başka kanallarla temas sağlanabileceği belirtildi. (**Kürkçüoğlu:** 211-212)

7. Bulgaristan'dan Yunanlıların baskısıyla çıkarıldıktan sonra Almanya'ya giden Mebus Cevat Abbas'ın Cavit Bey'den, Roma'da Cami veya Osman Nizamî Paşa'nın adresini isteyen mektubu (**Tanin:** 19.3.1945).

8. Tercümanı Hakikat: İzmit Merkez Kumandanı Miralay Emin Bey'le mülakat. –Kral nasıl geldi, nasıl koğuldu? –Düşman, Karahisar'dan Uşak'a atılıyor. **Yenigün:** Afyonkarahisar mıntıkasında taarruz etmek isteyen düşmanı zayiatla tart ediyoruz. –Malta'dan kurtulan kardeşlerimiz. Kuşadası'na ve Münih'e kimler ulaştı? –Taklib-i hükümet maddesinden affedilenler (Nazım Bey ve arkadaşları). **Tevhidievkâr:** Lahistan'ın İstanbul yeni elçisinin demeci: Türkler İstiklal mücadelelerinde haklıdır. **Akşam:** Taarruz eden kıtaatımız, düşmanı Afyonkarahisarı'nın kenarına attı. –Balkanlar ve zaferimiz. **Açıksöz:** Kastamonu, Hilal-i Ahmer'e 12.000 lira vermişti. Hilal-i Ahmer, şimdi Kastamonu hastanelerine 15.000 liralık eşya ve levazım verdi. Bunda en büyük himmeti görülen Kastamonu Hilal-i Ahmet Reisi Muhittin Paşa Hazretleri'ni hararetle tebrik ederiz. **Hakimiyeti Milliye:** Yuh borusu: Yunan Kralı, iki ay evvel ordusuna Ankara'ya hücum borusu çaldırmıştı. Şimdi verdiği günlük emir, iflasın yuf borusudur! –Gunaris ve Baltacis, Londra'ya gidiyorlar. **İkdam:** İtidal tavsiyelerine muhatap olması gerekenler, Türkler değil, Yunanlılardır. –Anadolu'da herkes silah başına! **Peyamı Sabah**'ta Ali Kemal: İstanbul'u düşünmeliyiz. –Papulas çekiliyor. Venizelos bedbin. **Öğüt:** Yunan işleri gittikçe karmakarışık oluyor. **İleri:** Düşman dört gün evvel Eskişehir kenarına atıldı. –Müttefikler arasında Şark'a dair müzakereler cereyan etmektedir. –Şah İsmail'in on dördüncü duruşması. **Vakit:** Eskişehir yakınlarında düşmanla müsademeler. –Gazi Mustafa Kemal Paşa, Yunan ordusunun nasıl mağlup edildi-

1921 - EKİM

ğini Büyük Millet Meclisi'nde anlatıyor. Kars Konferansı açıldı. –Yunan Kabinesi sallanıyor. **Ne Ahellas** (Atina): Ankara'da randevu veren Hükümet, bir kaç gün daha düşüşünü ertelemek üzere yeni bir yalanla milleti iğfal etti ve harbin bittiğini ilan eyledi. Halbuki harp bitmemiştir. Düşman ezilmedi. (**Vakit:** 6)

4 - SALI

1. Afyon ovasına hakim sırtlar ve Güzelim Dağı'nın elde tutulması için yapılan savaşlar, bazı tepelerin Yunanlıların eline geçmesi ile sonuçlandı. 6. Tümen de dün aldığı bazı mevzileri terk etmek zorunda kaldı. (**YG, Ter.Hak.** 6; **TİH** II/5-2: 411; **Vandemir 2,** I: 265; **Özkul:** 107; **KASÖT:** 605) ★ Bozöyük 3. defa Yunanlıların eline geçti. Kasaba, 5 Eylül 1922'ye kadar işgal altında kalacak. (**Gnkur.** 14)

2. Meclis Başkanvekili Hasan Fehmi Bey, dünkü istifasını geri aldı. Meclis, hasta olan Türk dostu Fransız yazarı Piyer Loti'ye geçmiş olsun demek için Dışişleri Bakanlığı'nı görevlendirdi. (**ZC** 13: 90; **HM:** 15) ★ Meclis'in gizli oturumunda, yurtta asayişsizlik ve Koçkiri İsyanı tartışıldı. İçişleri Bakanı Refet Bey, bastırma hareketi sırasında hatalı hareket edildiğini kabul etti. İsyan elebaşları dışında kalanların affedilmesi, suçsuz halka zulmedenlerin ise cezalandırılması istendi. (**GCZ 2:** 258)

3. Yusuf Kemal Bey, gizli oturumda Fransızlarla yapılacak esir değişimi konusunda bilgi verdi (**GCZ** 2: 258-261). ★ Fethi Bey'in not defterinden: Fransız esirleri meselesi Meclis'te aksiseda yaptı. Yusuf Kemal Bey de güvenilir değil. Akşam; Edip, Yusuf Kemal, ben, Manir, Sarrao ve Franklin yemek yedik ve briç oynadık. (**TK** 82: 89)

4. Samsun'da 10. Fırka Kumandanı İsmail Bey, Merkez Ordusu Kumandanlığı'na yazısında, sevk sırasında sevk edildikleri yerlerden kaçarak gelen beşi kadın 137 Rum'un evlerinde yakalanarak bugün Amasya İstiklal Mahkemesi'nde yargılanmak üzere Samsun'dan yola çıkarıldıklarını, bunları evlerinde saklayan 31 kadının da İstiklal Mahkemesi'ne gönderilmek üzere bekletildiğini bildirdi (**PM** 4. Ks.: 14).

5. Sovyet Dışişleri Bakanı Çiçerin, Moskova Büyükelçisi Ali Fuat Paşa'yı kabul ederek, içinde bulundukları sıkıntılı durumdan ötürü 50 milyon Altın Ruble yerine 20 milyon altın ruble ve askerî yardım yapabileceklerini söyledi. Bir grup Sovyet yardımı altın daha Ankara'ya ulaştı. (**ZC** 13: 113-127; **Cebesoy 2:** (1982): 326-330)

6. Kâzım Karabekir, Trabzon'da 13. Tümen Kumandanlığı'na, Yahya Kâhya ve adamlarının tutuklanarak Erzurum'a gönderilmesini emretti (**Karabekir 3:** 160).

1921 - EKİM

7. Avrupa'da görüşmeler yapmak üzere Lozan'da bulunan Salih Paşa, İstanbul'a hareket etti (**Tanin:** 11.10.1946).

8. Hindistan'da, içlerinde Gandi, Ajmal Han, Nehru, Ansari de bulunan Hindu ve Müslüman 47 ünlü kişi bir bildiri yayımlayarak İngiltere hükümetiyle ilişkinin kesilmesini istediler. Bildiride "Hint askerlerinin Araplar, Türkler, Mısırlılar ve benzeri milletlerin özgürlüklerini ellerinden almak için hizmet etmesi, millî onura aykırıdır. İngiltere hükümetiyle ilişkiyi kesmek, herkesin görevidir" denildi. (**Sinha:** 123. **HM:** 26 "Beş yüz ulemanın bildirisi").

9. İngiliz Haberalma Örgütü'nün Ankara'nın Haberalma Örgütü hakkında raporu: Propaganda, casusluk ve karşı casusluk işlerini yürüten istihbarat merkezi, Matbuat ve İstihbarat Müdüriyeti'dir. Kâzım Paşa tarafından kuruldu. Roma, Zürih, Berlin, Paris ve Moskova'da dış şubeleri var. İstanbul'da Felah Grubu, Fransız karargâhı ile ilişkilidir. Anadolu'ya uzman gönderir, silah ve malzeme kaçırır. Anadolu'da karşı-casusluk işlerini A.P (Ayın Pe) yürütür. (**Şimşir** IV: 40)

10. Yunan muhalefet organı **Politia,** Hükümet'e çatıyor: Hükümet bütün gayretlerini sarf etmiştir. Memleket bütün kuvvetiyle savaş alanına çıkmamıştır. Genelkurmay tamamen dağıldı. Kral'a kumandanlık verilmemiştir. Avrupa gazeteleri, Küçük Asya'da Kral'ın zaferi elde ettiğini yazıyorlar. Bu bir yalandır. Millet Meclisi hemen toplanmalı, halk temsilcileri durumun önemini kavramalıdır. (**Roda:** 183). **Daily Telgraph**'ta Yarbay Rennington: Ankara açıktan açığa Bolşeviklerle işbirliği yapıyor. Kuvvete başvurmaksızın onunla anlaşmak mümkün değildir. Fransızların yolunu izleyemeyiz. Ankara Hükümeti, yenilgiyi tescil eden bir anlaşmayı kabulden çekinen ve direnç gösteren tek hükümettir. (**Ilgar:** 163) **The Times:** Malta'dan 16 Türk katili kaçtı (**Jaeschke 1:** 163). **Tevhidiefkâr**'da Ebüzziyazade: Mutlak bizim dediğimiz olacak. –Afyon'un kurtarılışına doğru. **Akşam**'da N. Sadık: İtilaf mukaddimeleri. –Tavassuttan vazgeçmişler. Harp edecekler. **Açıksöz:** Karahisar'da muharebeler devam ediyor. –Kafkas Ermeni basınından Garmiras gazetesi, Sakarya'da mağlup olan Yunan değil İngiliz'dir, diyor. **Hakimiyeti Milliye:** Atina'da sulh teranesi. –L'Humanite'den: Hint kıyamı. –Yunanlılar bir kış savaşına devam edemeyeceklerdir. **İkdam:** Haricî sulhtan başka, dahilî sulha da şiddetle muhtacız. Hıristiyanlarla Müslümanlar, birbirleri ile iyi geçinmelidir. –Ordumuz Afyon'a 11 km. mesafede. **Peyamı Sabah:** Müttefikler, yakında tavassut ediyorlar. **İleri:** Sabahleyin gazeteyi elimize aldığımız zaman ordumuzun zafer müjdelerini okumak istiyorsanız, gazilerimize yardımı unutmayalım. –Topraklarımızı almak hülyasından artık vazgeçiyorlar. –Kesin harekâtımız başlıyor. **Vakit:** Yunanlılarda askerî hezimeti takip eden malî hezimet. –Yunan ordusunun mukavemeti, gittikçe zaafa uğramaktadır. –Kathimerini diyor ki: Türk ordusu

1921 - EKİM

zannettiğimizden kuvvetli çıktı. Bu durum karşısında ricat etmemek bir felaketi davet etmek demektir. **Yenigün:** Hint Müslümanları murahhas heyeti azasından Şeyh Geydavi'nin Morning Post'a dikkate şayan sözleri. –Yunanistan'ı tazyik eden parasızlık. **Tercümanı Hakikat:** Kıtaatımız Afyonkarahisarı'nı istirdat ediyor. Yunan, kat'i mevzilerine ricat etmektedir. –Yunan Hükümeti aleyhine şiddetli bir galeyan. –Tatil-i eşgal tehlikesi, tamamıyla zail olmuş gibidir.

5 - ÇARŞAMBA

1. Mustafa Kemal, İstanbul Hükümeti'nin 2 tarihli teline cevap verdi. Hedeflerine diplomasiyle değil, silah gücüyle erişeceklerini, sorunların İstanbul Hükümeti'nce değil, BMM'nce halledileceğini bildirerek, ivedi durumlarda Ankara Hükümeti'nin görüşlerini öğrenmek için güvenilir bir kişinin Ankara'ya gönderilmesini istedi. (**Şimşir** IV: 60; **Şimşir 3:** 260)
2. Yunanlılar, Afyon'da yeniden saldırıya geçtilerse de önemli kayıplar verdiler ve ilerleyemediler. Afyon saldırılarında Yunanlıların kayıpları: Ölü 9 subay, 96 er, yaralı 33 subay, 477 er. Kayıp 22 er. (**HM:** 6; **KASÖT:** 605; **Trikopis 2:** 12; **YG:** 7; **Tev.Ef.** 8)
3. Meclis'in gizli oturumunda, Koçkiri olaylarının tartışılmasına devam edildi. Konuşan mebuslar, Hükümet'in zaafından yararlanan beş-on çapulcunun isyan ettiğini, hükümet kuvvetlerinin ise suçlu suçsuz demeden önüne gelen yeri yakıp yıktığını, Topal Osman Çetesi gibi çetelerin yalnız Kürt köylerine değil, Türk köylerine de zulüm yaptığını söylediler. Nurettin Paşa'nın cezalandırılmasını istediler. İçişleri Bakanı Refet Paşa, demokratik bir hükümet olduklarını söyleyerek Kürtler için "Onlar da kardeş, onlar da biziz, ayrılık yoktur" dedi. Nurettin Paşa'nın Samsun'da suçsuz Rumlara eziyet ettiğinden ve buna karşı çıkan Samsun ileri gelenlerine ceza vermesinden de şikâyet edildi. (**GCZ** 2: 272-287)
4. Merkez Ordusu Kumandanı Nurettin Paşa, amele taburları kurulmak üzere askere çağrılan veya iç bölgelere göçe tabi tutulan Rumlardan bazılarının evlerde saklandıklarını bildirerek Ordu ve Samsun sancakları dahilinde Hıristiyanlara bunları teslim etmeleri için 24 saat süre tanınmasını, bu sürenin sonunda Hıristiyan hatta şüphelenilen Müslüman evlerinde arama yapılmasını emretti. Ocak ayından bu yana Karadeniz kıyılarındaki Rumların iç bölgelere sevkiyle uğraşılıyor. (**PM** 4 **Ks.**: 13)
5. Ali İhsan Paşa Ankara'da. Malta'da İngilizler tarafından 2,5 yıl tutuklu bulundurulan Ali İhsan Paşa, 6 Eylül'de 16 arkadaşıyla birlikte kaçmıştı. Bu akşam Ankara'da törenle karşılandı. Kendisine Birinci Ordu Kumandanlığı verilecek, fakat İsmet Paşa'nın emrine girmek istemediği için bu görevden alınacak, daha sonra, Büyük Taarruz'da yeniden görev alacaktır. (**Sabis:** 49; **HM:** 6; **Ter.Hak.** 13)

1921 - EKİM

6. ABD Yüksek Komiseri Bristol, Sakarya Savaşı'nın sonuçlarını rapor ediyor: Türklerin zaferi üzerine Franklin Bouillon, Ankara'ya gitti. Kilikya'daki silahları Kemalistlere devredecek, karşılığında ekonomik ayrıcalıklar alacakmış. Bir İran heyeti Ankara'da. 45 kişilik bir subay kurulu, Afgan ordusunu yeniden düzenlemek için Afganistan'a gidiyor. 14 ünlü Müslüman Hintliden kurulu bir heyet Ankara'ya gelmiş. İngilizler çelişki içinde. (**Duru:** 132-133)

7. İngiliz Askerî Haberalma Başkanlığı'nın İstanbul Kolu'nun Anadolu'da siyasî durum üzerine raporu: Sakarya Zaferi Mustafa Kemal'i ve Meclis'teki ılımlı partisini güçlendirdi. Müdafaa-i Hukuk Grubu'nun 165-170, Yusuf Kemal aşırı grubunun 45-50, Enver Paşa taraftarlarının ise 15 kadar üyesi var. (**Şimşir** IV: 38)

8. Hindistan'da Arunachal misyoneri Alokananda Mahabharati, Roma Türk Elçiliği aracılığı ile Mustafa Kemal'e yazdığı mektupta, Yunan saldırısına karşı Türkiye'nin savaşını ilgiyle izlediklerini, yüreklerinin Türkiyeli kardeşleriyle beraber olduğunu belirterek bu gibi saldırı ve savaşların durması için üstadlarının 12 yıl önce yaymaya başladığı dünya birliğinin gerçekleşmesi gerektiğini anlattı (**Şimşir** 5: 145).

9. **Tercümanı Hakikat:** Temps gazetesine göre Yunanlılar Eskişehir'i bilamüsademe terk edecekler. Tavassut işi, müşkül bir safhaya girdi. –Devletler, muhariplere itidal tavsiye etti. –Yunan halkı, Anadolu'daki vaziyetten dolayı Hükümet'i mesul addediyor. İngiliz gazeteleri, Sakarya'da Yunan yenilgisiyle alay ediyor... Mustafa kemal'in askerlere mesajı **Le Figaro**'da. (**Akyüz:** 197, 198) **Akşam:** Afyon Karahisarı'nda düşmanı, ilk mevzilerinden tart ettik. Kıtaatımız Afyonkarahisar'ı işgal etmek üzeredir. –İngiliz esirleri İnebolu'da. **Açıksöz:** Büyük olaylar arifesindeyiz. Düşman Eskişehir doğusunda tutunamaz. **Hakimiyeti Milliye:** Sulh Meclis-i Âlisi'nin Balkanlar'da ektiği harp tohumları, fazlasıyla bitecek. –Yunan mağlubiyeti ve İngiliz gazeteleri. –Zaferimizin Bulgar gazetelerindeki tesirleri. Peyamı **Sabah:** Venizelos, Yunan ordusu yenildi diyor. **Öğüt:** Yunanlılar seri bir sulh istiyorlar. **İkdam:** Yunan kamuoyu, harpsiz bir fütuhat istiyor. –Yakup Kadri'nin Ankara'dan İkdam'a telgrafı: Pek yakında Eskişehir'den telgrafımı alacaksınız... –Seyrüsefain amelesi devlet memuru sayıldığı için grev yapamayacak. Grev yapmak isteyenler, işten atılacak. **Karagöz:** Anadolu'dan ne getirdiğini soran Kraliçe'ye Kral'ın cavabı: Ne yediğimi cihan duydu. Sana ne getireyim? **The Times:** Britanya Hükümeti, Malta'da enterne edilen 51 Türk'ün Anadolu'da tutuklu bulunan 17 Britanya tebaasıyla mübadelesine karar vermiştir (**Jaeschke** 2: 193). **İleri:** Yunan ordusu mütemadî baskınlarla şimendifer hattından uzaklaştırılıyor. –Atina'da fırtınalar kopuyor. Gunaris devriliyor. **Vakit:** Afyonkarahisar çevresinde Yunanlılar pek ziyade sıkıştılar. –Bursa'da vaziyetlerini emin görmüyorlar. –İngiliz esirleri de tahliye

1921 - EKİM

ediliyor. **Tevhidiefkâr:** Eskişehir ve Karahisar'ın kurtuluşu etrafındaki muharebeler lehimize gelişiyor. –Ordumuzun mukabil taarruzu devam edecek. –Hem harpten bahsediyorlar, hem kaçıyorlar. –Ebüzziyazade: Türk yalnız başına kalınca... –Grev olacak mı?

6 - PERŞEMBE

1. Afyon yakınlarında Sivridede tepesinde Halit Bey'in Yunanlılarla çarpışması ve Yunanlıları püskürtmesi... (**Ter.Hak.** 8; **Göğem:** 115) ★ Batı Cephesi Karargâhı, Polatlı'dan Sivrihisar'a nakledildi (**Vandemir 2,** I: 272).

2. İngiliz Muhipler Cemiyeti, son yıllık kongresini Perapalas salonunda yaptı. Fahrî başkanlığa eski Şeyhülislam Mustafa Sabri Efendi ile Kemalpaşazade Şevket Bey, faal başkanlığa da yeniden Sait Molla Bey seçildi. Yönetim kurulu ise şu kişilerden oluşuyor: Rıza Tevfik, Adliye eski Bakanı Ali Rüştü Efendi, İçişleri eski Bakanı Cemal Bey, eski Belediye Başkanı Selim Paşa, eski Merkez Kumandanı Emin Paşa, Darül Hikmetül İslamiye üyesi Hafız İsmail Efendi, Tüccardan Nemlizade Besim Bey, İslahat-ı Maliye eski Başkanı Seyfettin Bey, Bahriye Kaymakamı İsmet Bey, Üsküdar Belediyesi eski Başkanı Ahmet Rıfat Bey. Kongreye 16 şubeyi temsilen 70 kişi katıldı. Mutedil Hürriyet ve İtilaf taraftarı bu kişiler, Hürriyet ve İtilaf taraftarı Miralay Sadık-Gümülcineli İsmail Grubu'nun 9 Eylül'de yaptığı kongreyi hileli ve geçersiz sayıyor. (**Ter.Hak.** 7; **İkdam:** 8; **Tunaya** II: 479)

3. Meclis, Dersim Mebusu Hasan Hayri Bey'in önerisi üzerine, bir inceleme kurulunun gitmesine kadar Koçkiri olaylarından tutuklu olanlar hakkında Divanıharp ve İstiklal Mahkemelerince hiç bir işlem yapılmamasını kararlaştırdı. İnceleme kurulunun 5 kişiden oluşması da kabul edildi. Merkez Ordusu Kumandanı Nurettin Paşa'nın, isyan bölgesinde sivil halka karşı hareketi, Meclis'te yoğun eleştirilere sebep oluyordu. (**ZC** 13: 106, 108; **HM:** 7)

4. Dün Ankara'ya gelen Ali İhsan Paşa, Mustafa Kemal ile görüştü (**Göğem** I: 113).

5. Azerbaycan Elçisi Abilof, İnebolu'ya geldi. 11'de Ankara'da olacak. (**Peker 1:** 378)

6. Ukrayna ve Kırım Silahlı Kuvvetler Komutanı Frunze'nin "Komünist" gazetesinde Türkiye Kurtuluş Savaşı'nı anlatan makalesi. Frunze, yazısında Türk Kurtuluş Savaşı'nı övüyor ve okuyucudan Rusya'nın güneyinde olup bitenlerden haberdar olmasını istiyor. (**Frunze:** 5, 11)

7. Meclis'te Ulaştırma Bakanlığı'nın açıkladığına göre, Sakarya Zaferi'nden sonra Ankara-Bağdat Demiryolu Şirketi, işletmelerinde Türkçe kullanmaya başladı (**ZC** 13: 99).

1921 - EKİM

8. Stoker'in mektubu: Tutukluların salıverilmesi, harp (tehcir) mahkemesinden daha önemlidir. (**Jaeschke 1:** 163)

9. İleri: Şeref Anadolu'nundur (Suphi Nuri). – Ordumuz, Eskişehir'in şimalinde Yunan sol cenahını tazyike başladı. **Tevhidiefkâr:** Hamaset levhaları: Anadolu'da Türk nasıl harp ediyor? Kadın ve çocuklarımızın fedakârlığı. –Ordumuz Eskişehir ve Karahisar'a karşı taarruz harekâtına muvaffakiyetle devam ediyor. –Günde iki sigara eksik içsek Anadolu'ya ayda en azından 150.000 lira iane gönderebiliriz. –Tavassut meselesi suya düştü. **Akşam:** Lenin Mustafa Kemal Paşa'ya gönderdiği tebrik telgrafnamesinde, muzaffer Türk ordusunun himmetiyle yakında Şark meselesinin Türkiye lehine halledileceğinden ümitvar olduğunu beyan ediyor. **Açıksöz**'de İ. Habib: Yine Rumluk meselesi. Bu kadar cinayetten sonra bir arada yaşamamız mümkün olmayacak. **Hakimiyeti Milliye:** Cunaris, keşkülünü koluna taktı gidiyor. –İtilaf Devletleri, arabuluculuk yapacaklar mı? –Ali İhsan Paşa, dün şehrimize geldi. –Patrikhane, Rumlardan Yunan ordusu için yardım topluyor. Vermeyenleri, siyah liste ile ilan ediyormuş. İstanbul Hükümeti ve Müttefikler de buna seyirci kalıyor. Merak etmesinler, siyah liste yapmak sırası bir gün bize de gelecek. **İkdam:** Eskişehir, muharebesiz tahliye edilecekmiş. **Vakit:** Yunanistan cambaz durumunda. **Öğüt:** Atina'da kimse Kral'ın yüzüne bakmıyor. Karşılama törenine halk katılmadı. **Güleryüz:** Anadolu'daki nisbetsiz boks müsabakasının son safhası. (Türk'ün Yunan'ı) kulaktan tutup oyundan dışarı fırlatmak ameliyesi. **Tercümanı Hakikat:** Düşman Eskişehir etrafında pek sıkıştı. –Kral'ın avdeti Atina'yı şimdiden velveleye verdi. –Venizelosçu Rumların gürültüsü. **Yenigün:** Bozdağ'da kıtaatımıza karşı düşmanın yaptığı taarruzu tart ettik. –Kral Atina'ya döndü. Kabine düşüyor. –Kafkas Ermeni matbuatından Karkiras "Bugün Anadolu'da mağlup olan yalnız Yunan değildir. Dünya ihtilaline mani olmak isteyen İngiltere de mağlup olmuştur." diyor. **Ayine:** Avrupalılar, dilenci Konstantin'i "İnayet ola, başka kapıya!" diye başlarından savıyorlar. –Dertli: Sakarya'ya Destan. –Ankara kedisi, azgın Yunan horozunu nasıl tepeledi?

7 - CUMA

1. Afyonkarahisar Cephesi adıyla Batı Cephesi'ne bağlı Birinci Ordu Komutanlığı kuruldu ve komutanlığa Eski Altıncı Ordu Kumandanı Ali İhsan Paşa atandı. Önceki gün Malta'dan Ankara'ya gelmiş olan Ali İhsan Paşa, İsmet Paşa'dan daha kıdemli olduğunu savunarak bu göreve itiraz ettiyse de geçici olması şartıyla kabul etti. Ali İhsan Paşa, Batı Cephesi Komutanı İsmet Paşa'nın emirlerine uymak istemediği için görevinden alınacaktır. (**TİH** II/6-1: 48; **Sabis:** 54; **Ter.Hak.** 13 "Sakarya Fırkası")

1921 - EKİM

2: Dışişleri Bakanı Curzon, Bakanlar Kurulu'na bir muhtıra ile birlikte Misak-ı Millî'nin çevirisini verdi. Curzon, muhtırasında, Sakarya Savaşı sonrası siyasî durumu değerlendirdi: Askerî durum, arabuluculuk girişimine elverişli görünüyor. İstanbul Hükûmeti pek önemli değil. Ankara'dan alınan raporlar pek umut verici değil, Mustafa Kemal'in durumu sağlam görünüyor. Sevr Anlaşması yumuşatılabilir. Mustafa Kemal isterse İzzet Paşaya da Avrupa'daki temsilcileri aracılığıyla görüşlerini İngiltere'ye iletebilir. (**Şimşir** IV: 1; **Şimşir 3:** 263; **Sonyel** II: 243) ★ Bağdat Komiseri Cox, 28 Eylül tarihli birinci telgrafından sonra bugün yolladığı ikincisinde, Sakarya Zaferi'nden sonra ortaya çıkan durum konusunda endişelerini tekrarladı. Mustafa Kemal'in Irak'a yürüyebileceğini, Kral Faysal'ın Mustafa Kemal'den korktuğunu ve onunla anlaşma yapmak istediğini bildirdi: "Böyle bir anlaşma, Faysal'ın İslam dünyasındaki prestijini artırır. Irak'taki Türkiye taraftarlarının çalışmalarını kısırlaştırabilir." (**Şimşir** IV: 1; **Şimşir 3:** 248)

3. Celal Nuri ve Aka Gündüz, Ankara'ya gitmek üzere Kastamonu'ya geldiler (**Açıksözcü:** 104).

4. **Hakimiyeti Milliye**'de Mahmut Esat: Yeni Türkiye'nin davası. –Yunanistan bütün vasıtalarını sarf ederek bir tavassut çaresi aramaktadır. –Maliye Vekâleti'nin tebliği: Rus altınlarından 5 Rubleliği 375, 10 Rubleliği 750 kuruştur. **İkdam:** Eskişehir'den Afyonkarahisarı'na kadar umumî taarruzumuz. **Peyamı Sabah:** Şark, bugünün meselesi oldu. –Venizelos'un mühim itirafı. Macar **Magyarsag** gazetesi, Mustafa Kemal Paşa'dan sempati ile bahsediyor: "Türklerin karşısında daha ulaşılması gerekli büyük kaleler durmaktadır: Bursa ve İzmir'in işgali. (**Bel.** 177: 81) **İleri:** Ricat yollarında Yunan ordusunun hal-i pürmelali. –Düşmanın müdafaaya çalıştığı mıntıkalarda son muharebeler oluyor. **Vakit:** Eskişehir cephesindeki kıtaatımız, düşmanı şiddetle tazyik etmektedir. –Pek mühim ve şayanı dikkat bir istatistik: İzmir ve Trakya'nın işgalinden beri 367.000 Müslüman hicret etmiştir. –Malta mevkufları yarın geliyor. **Tevhidiefkâr:** Ordumuz, umumî taarruza hazırlanıyor. –Malta'daki vatandaşların avdeti münasebetiyle Malta'ya ait bazı hatırat ve intibaat. –Mustafa Kemal ve Refet Paşa'lar cephede. –Kars Konferansı'nda irad edilen nutuklar. **Tercümanı Hakikat:** Yunanistan'ı Anadolu'dan koğmak için yeni bir sefer hazırlıyoruz. –Yunanistan'da ahaliden korkuyorlar. –Ruşen Eşref: Mustafa Kemal Paşa ve sulh. **Yenigün:** Bozdağı'nda düşmanın tekrar ettiği taarruzu zayiatla tart ettik. –İstanbul'daki mahut komedinin içyüzü. (Suikast meselesi) –(Gazetenin Kayseri'de 31. ve son sayısı. 22 Kasım'da yeniden Ankara'da yayımlanacak).

1921 - EKİM

8 - CUMARTESİ

1. Güzelim Dağı savaşı sonuçlandı. Batı Cephesi'nin Afyon kesiminde, Afyon'a karşı bir Türk saldırısını önlemek için Yunanlıların 1 Ekim'de giriştiği saldırı sonucu, Türk birlikleri geri çekildi. Afyon'a kuzey-doğudan hakim olan Kozviran sırtları-Güzelim Dağı hattı Yunanlıların eline geçti. (**TİH** II/5-2: 430; **Trikopis** 2: 13; **Özkul:** 123; **Ter.Hak.** 10)

2. Meclis'te, Rus altınlarına yüksek fiyat biçilerek piyasaya sürüldüğü gerekçesiyle Maliye Bakanı'ndan açıklama istendi. Bakan Hasan Fehmi Bey verdiği cevapta, 10 Ağustos, 25 Ağustos, 4 Ekim'de Rus altınlarının geldiğini, piyasa değerine göre bunların hazine tarafından piyasaya sürüldüğünü, bir kısmının da ordunun ihtiyacı için harcandığını söyledi. Bakan 130 güven, 24 güvensizlik, 14 çekimser oy aldı. (**ZC** 13: 113-127; **HM:** 9)

3. Atina'da bulunan Pontos Heyeti, Milletler Cemiyeti'ne Kemalistlerin Pontos'ta zulüm yaptıklarını bildirerek, bu durumu protesto etti. Amasya Metropoliti 6 Ağustos'ta, Trabzon Metropoliti de 6 Eylül'de Pontos meselesini görüşmek üzere Atina'ya gelmişlerdi. (**PM:** 50)

4. **Akşam:** Patrikhane'nin iane toplamak usulü (makbuz örneği). **Açıksöz**'de Tahir Karaoğuz: Düşman propagandaları (Ölü bir Yunan evinde bulunan Anadolu'da Yunan nüfusu ve Türklerin bunları yok etmek için uyguladıkları zulümlerle ilgili broşür). **Hakimiyeti Milliye:** Yunanistan'da kabine buhranı ve müşkülat. –Amasya İstiklal Mahkemesi kararları. **Öğüt:** Büyük yalandan sonra. **Karagöz:** İstanbul'da Yunan bayraklarının indirilişi. –Konstantin doktora: Kaşınım kalmadı, Anadolu'da kan aldırmak iyi geldi. Papulas henüz tedavide. Sanırım, Mustafa Kemal ondan daha çok kan alacak. **L'İllistration:** Şimdilik Ankara'nın fethi, Yunan askeri ve komutanları için bir hayalden başka bir şey değildir. (**İ. Bardakçı:** 119) **İleri:** Türk-Yunan harbi hakkında alınabilecek hareket hattına dair devletlerin karar verdikleri söyleniyor. –Başyazı: Kendi itirafları. –Ateş Yunan tarafını sardı: Girit'te galeyan. **Vakit:** Ordumuz yeni mevkiler işgal etmekte devam ediyor. –Başkumandanımız kat'i surette emin (Madam Gaulis'e mektubu). **Tevhidiefkâr:** Eskişehir'e adım adım yaklaşıyoruz. –Mustafa Kemal Paşa'nın Madam Gaulis'e mektubu. –Malta'daki vatandaşları beklerken. –Harp cephesinden sonra siyaset cephesinde de mağlubiyet. **Tercümanı Hakikat:** Evvelki gün Eskişehir civarında gayet mühim bir muharebe cereyan etti, mukabil taarruzuna devam eden ordumuz düşmandan bir çok esir almıştır. –Devletlerin Şark hakkında mütalaaları Atina Hükümeti'ne resmen tebliğ edilmiştir. –Patrikhane iane koymaya devam ediyor.

1921 - EKİM

9 - PAZAR

1. Ankara İstiklal Mahkemesi'nin bildirisi Hakimiyeti Milliye'de. Bildiride, cephe yolları üzerinde halktan karşılıksız zorla erzak ve hayvan alan askerlerin cezalandırılacağı açıklanıyor. (**HM:** 9 "Adilane bir karar"; **Aybars:** 252).

2. Fransa ile yapılan 30 Eylül tarihli esirlerin değişimine ilişkin anlaşma yürürlüğe girdi (**Jaeschke 1:** 163).

3. Ankara Hükümeti, çıkardığı bir yönetmelikle, tarım ürünleri ve tarım topraklarının tespit edilmesini emretti. Yönetmeliğe göre her yerde haftada bir gün imece usulü ile asker aileleri ve yetimlerin ekim-dikim işleri yapılacak. (**Düstur** 3/2: 147)

4. **Açıksöz**'de İ. Habib: Kardeş hükümetin (Azerbaycan) sefiri, sizi kardeş değil, kendi milletimin kendime gönderdiği bir sefir olarak selamlıyorum. –Azerbaycan marşı (İ. Habib'in iki yıl önce yazdığı ve İsmail Zühtü'nün bestelediği marşın sözleri). **Hakimiyeti Milliye**'de Halide Edip: Kırmızı Tepe. –Zaferimiz, Bulgaristan'da büyük bir memnuniyet uyandırdı. **İkdam**'da Ahmet Cevdet: Yeni Türkiye: Avrupa'nın hakkımızdaki kanaatini değiştirmesini bekliyoruz. Verilen nasihatları dinleriz. Asla mutaassıp değiliz. Bütün borçlar, indimizde muhteremdir. Chauvin değiliz. Gözleri kararmış nasyonalistler değiliz. Yalnız ve yalnız hayat hakkı istiyoruz. Venizelos gibi şer ve fesat aletinin sözüyle talihimize hükmedilmesine razı değiliz. **Peyamı Sabah**'ta Ali Kemal: Bir düğüm ki çözülmedi gitti. –Avrupa matbuatı harp bitmedi diyor. **Vakit:** Eskişehir ve Afyon Cephelerinde çarpışmalar devam ediyor. **Öğüt:** Babasız nesil için. **Tevhidiefkâr:** Şamil Bey şehrimizde. –Ebüzziyazade: Avrupa da anlamaya başladı. –Bir Türk on Yunanlı'ya bedeldir. –Patrikhane Rumlardan iane topluyor. –Darülmuallimin'in ıslahı. **Tercümanı Hakikat:** Başkumandanımız, istiklalimizin tasdikine kadar harbe devam edeceğimizi söylüyor. –Büyük taarruz yapacağımızı haber veriyorlar. –Miralay Cafer Tayyar Bey'in beyanatı: Yunanlılar, Türk ordusunu mağlup edemez.

10 - PAZARTESİ

1. Batı Cephesi Komutanlığı, Yunanlıları güneyden kuşatıp kesin sonuç almayı öngören bir saldırı planı hazırladı. Birinci Ordu Komutanlığı'na atanan Ali İhsan Paşa, cepheye gitmek üzere Ankara'dan Polatlı'ya hareket etti. (Yarın Sivrihisar'a, 14'te de Bolvadin'e varacak) (**Ter.Hak:** 13; **Akşam:** 25; **Sabis:** 60) ★ Yarbay Halit Bey (Akmansü), Birinci Ordu Kurmay Başkanlığı'na atandı (**Göğem** I: 121).

2. Anadolu'daki Fransız esirleri bırakıldı. Trabzon ve Zonguldak'taki İngiliz esirleri, Malta'dan gelecek Türk tutsaklarla değiştirilmek üzere İnebolu'da toplanıyor.

1921 - EKİM

3. Atina'da yeniden göreve başlayan Kara Ordusu Genel Kurmay Başkanı Dusmanis, yayımladığı bildiride, teşkilatta herkesin kendisine tabi olacağını bildirdi. Dusmanis, uzun süredir Anadolu işgal ordusunun başına buyruk hareket etmesinden şikâyetçiydi. Dusmanis, bu bildiriden ötürü görevinden alınacak. (**Dusmanis:** 167)

4. İçişleri Bakanlığı'na, 184 mebustan 95'inin oyu ile Fethi Bey seçildi. Tunalı Hilmi Hükümet'e yönelttiği soru önergesinde, Zonguldak kömür işçilerinden 1919'dan 1921 Martının sonuna kadar kaçının hastalıktan öldüğünü, kaç kaza olduğunu ve bunların sebeplerini, sonuçlarını, mahkemeye aksedenlerin sayılarını, hükümetin kazalara karşı ne gibi tedbirler aldığını sordu. İktisat Vekili Celal Bey, verdiği cevapta ilgililerden tam cevap alamadıklarını, Zonguldak işçileriyle ilgili kanunun yeni çıktığını ve durumun düzeleceğini söyledi. (**ZC** 13: 132, 136; **HM:** 11; **Ter.Hak:** 14; **TK** 82: 89)

5. Sovyet Dışişleri Bakanı Çiçerin, Türkiye'nin 4 Ağustos ve 17 Eylül tarihli isteklerini cevapladı: Size danışmadan Yunanistan ile görüşmeyi bile reddettik. Kendimizi savunmak için sürdürdüğümüz savaş, bütün ezilen halkların da savaşıdır. Doğu halklarına yardım etmeye devam edeceğiz. Rusya'da Türkiye Hükümeti aleyhine çalışan hiç kimseye (Enver Paşa kastediliyor) yardım etmedik. Ve etmeyeceğiz. İç işlerinize karışmayız. Buna uymayan temsilcileriniz olursa cezalandırırız. İngilizlerin Mezopotamya'da dini kullanmalarına karşılık, millî hareket fikrini ileri sürmek iyi olur. Fransa ile yaptığınız gizli görüşmeler hakkında bilgi vermenizi bekliyoruz" (**Yerasimos:** 415). ★ 2,5 aydan beri Rusya'dan alınan yardımlar toplamı: 4.925 tüfek, 12,763 sandık cephane, 59 makinalı tüfek, 36 top, 62,478 atımlık top cephanesi, 18.359 gaz maskesi.

6. Kastamonu İstiklal Mahkemesi bir bildiri yayımlayarak ulaşturma araçlarına gelişigüzel el konulduğu ve fazla nakliyat yaptırıldığı konularında şikâyetler alındığını belirterek talimat dışına çıkanların en ağır cezalara çarpırılacağını hatırlattı. Mahkemenin de belirttiği Tekalif-i Milliye emirlerine göre ulaştırma araçlarının ancak yüzde yirmisine el konacak ve el konulmayan araçlar her ay 100 km. öteye askerî eşya taşıyacak. (**AS:** 10; **Aybars:** 152)

7. 26 Eylül'de başlayan Kars görüşmeleri sona erdi. Türkiye ile Gürcistan, Azerbaycan ve Ermenistan arasında ortak anlaşma 13'te imza edilecek. (**Karabekir 1:** 944)

8. Fevzi Paşa, Trakya-Paşaeli Cemiyeti Merkez Kurulu'na,Trakya'nın kurtuluşu için gösterdikleri çalışmadan ötürü, bir yazıyla teşekkür etti. Siyasî teşebbüslerine devam etmelerini istedi. (**HTVD** 57, ves. 1318)

1921 - EKİM

9. Açıksöz'de İ.Habib'in Azerbaycan Elçisi ile mülakatı: Dahilî işlerimizi hallettikten sonra geldik. İki buçuk ayda ulaştık. Azerbaycan tamamiyle bağımsız bir ülkedir. Komşularıyla iyi geçinmektedir. Ülkede ticaret serbesttir. Sovyet idaresiyle yönetilmektedir. Bayrağı, Türk bayrağı ile aynıdır. **Hakimiyeti Milliye:** Yunanistan'da olağanüstü olaylar bekleniyor. Ümanite diyor ki, Yunanlılar galip olsaydı, İngilizler İstanbul'da, bizzat Anadolu'da Yunan ordusuyla bütün Doğu'yu tahakkümleri altına alacaklardı. **Türkoğlu:** Şehrimizde faaliyet gösteren Kastamonu İstiklal Mahkemesi'nin karar ve icraatı. **Peyami Sabah**'ta Ali Kemal: İş nasıl çığırından çıktı? Silahtan, muharebeden başka bir yol düşünülemedi. –Cenap Şahabettin: Yanlış ve doğru fikirler. **Vakit:** Yunanistan hercümerç arifesinde. –Eskişehir ve Afyonkarahisarı muharebelerinin mahiyeti. –Mustafa Kemal Paşa'nın cepheye avdeti. **İleri:** Rumlar iane toplarken bizim vazifemiz: Halkımızın fakir tabakası nafakasından keserek Hilal-i Ahmer'e yardıma çalışırken zenginler de vazifelerini yapsınlar. **Tevhidiefkâr:** Şimendifer grevi, Yunan Hükümeti'nin eseridir. –Ebüzziyazade: İktisadî mücahede farz oldu. –Şah İsmail dün cinayet mahkemesinde atılan kurşunlarla katlolundu. **Tercümanı Hakikat:** Anadolu'nun bila istisna her tarafında faaliyet. –Yunan ordusu nezdinde bulunan tarafsız bir Amerikan gazetecisi "Bir Türk neferi, on Yunan neferine muadildir" diyor. (**HM**'den)

11 - SALI

1. Yunanlılar Demirci'yi dördüncü defa işgal ettiler. Demirci kesin olarak 30 Ağustos 1922'de kurtarılacaktır. (**Gnkur.** 47)

2. İbrahim Abilof başkanlığında ilk Azerbaycan elçilik kurulu Ankara'ya geldi. Güven mektubunu 14'te sunacak. (**Öğüt**: 12, 13; **HM:** 12; **BTTD** 43: 12; **Şemsutdinov:** 188 "12'de)

3. İngilizlerin Irak Yüksek Komiseri Cox, Sömürgeler Bakanlığı'na gönderdiği ve Kabine'ye sunulan telinde, Fransa'nın Mustafa Kemal ile anlaşmaya gittiğini, Mustafa Kemal'in İngiltere'ye kızgın olduğunu, Ankara'daki gelişmelerin Irak bakımından pek önemli olduğunu belirterek "Ankara ile müzakere kapılarını açmanın tam zamanıdır. Bunu Kral Faysal başlatabilir" dedi. Savaş Bakanlığı, yarın Bakanlar Kurulu'na sunacağı muhtırada, Türkiye'nin Irak'a saldırısını önlemenin tek yolu olarak Türkiye ile tezelden dostluk kurmayı önerecektir. 1 Kasım'da, Hindistan İşleri Bakanlığı, Sömürgeler Bakanlığı'na öneriyi desteklediğini bildirecektir. (**Şimşir** IV: 14)

4. 110 Ermeni esir daha Gümrü'de Ermenistan'a iade edildi. Ermenistan buna teşekkür ediyor. (**HM:** 25; **Ter.Hak.** 31)

1921 - EKİM

5. Kastamonu İstiklal Mahkemesi'nin genelgesi: Düşmana casusluk, Türk köylerinde bozgunculuk yapan Ali oğlu Hüseyin, Bolu'da asılarak idam edilmiştir. Şakilik yapanlara 15 yıla kadar çeşitli cezalar, asker kaçağı iken köye gelip Gerede karakoluna baskın yapan 7 kişiye ömür boyu hapis, tekrar askerden kaçan birinin gıyaben idamına ve emlakine elkonulmasına, askerlikten kurtulmak için sahte imamlık yapan birinden 50 bin lira ceza alınarak batı Cephesi'ne sevkine, vb. (**AS:** 11)

6. **Tercümanı Hakikat:** Yunanlıları Anadolu'dan tamamiyle ihraç için millî ordumuzun geniş mikyasta tanzimi. Yeni plan dikkat çekiyor. **Akşam:** Millî ordu, büyük bir harp hareketi için geniş esaslar dahilinde tensik edilmektedir. Bu hareket ecnebi çevrelerin dikkatini çekiyor. **Açıksöz:** Ordunun hazırlık devri. –1,2,3,4,8,10 numaralı Tekalif-i Milliye emirlerine zeyl. –Yunan mezalimi gün geçtikçe şiddetleniyor. **Hakimiyeti Milliye:** Ali İhsan Paşa'nın Harington'a cevabı: Malta'dan kaçtığımdan dolayı iftihar ederim. –Rus felaketzedeleri için gönderdiğimiz 26 ton mısır Batum'a ulaşmış. –İzmir'de yaralılar arasında bir olay. Atina'da yaygaralar. **İkdam:** Yunanlıların hırs ve manevrası (Ahmet Cevdet) **Vakit:** Biraz da Yunanlılar çeksinler: Girit'te son karışıklıklar ve Girit'te bağımsızlık istediği. –Yunanlılar, Afyonkarahisarı'ndaki vaziyetlerinden çok korkuyorlar. –Konstantin'in bir Amerikalı muhabire garip beyanatı: Anadolu'da Yunan hezimeti doğru değildir. Amerikalılar Venizelos'u beğeniyorlarsa alsınlar da başlarına koysunlar. **İleri:** Ali İhsan Paşa işbaşında. –Cephe gerisinde düşman yığınak yapmaya çalışıyor. –Anadolu'nun İleri'ye teveccühü ve iltifatı: Fevzi Paşa'nın gazetemizin millî mücahedesinden dolayı teşekkürü. –Prens Şamil'in gazetemize beyanatı. **Tevhidiefkâr:** Müslüman! Rum'a mağlup mu olacaksın? –Ebüzziyazade: Mukadderatımız Eskişehir'e bağlı değildir. –Muharebe yakında şiddetlenecek.

12 - ÇARŞAMBA

1. TBMM'de Fransızlarla yapılacak anlaşma konusunda gizli görüşmeler devam ediyor. Bugünkü birleşimde Dışişleri Bakanı Yusuf Kemal Bey, mebusların sorularını cevapladı, Fransızlarla yapılan uzlaşmayı, diğer devletlerle uzlaşmaların izleyeceğini söyledi. Aynı konuda gizli görüşmelere yarın, 15, 16, 18 Ekim'de de devam edilecek. (**GCZ** 2: 290)

2. 1-8 Ekim tarihli Güzelim Dağı Savaşları'ndan sonra Yunanlılar, Batı Cephesi'ndeki savunma mevzilerine yerleştiler. Yunan işgal sahasının doğu şeridi Gemlik Körfezi'nden Eskişehir-Afyon'a, ve oradan Menderes deltasına kadar 7000 km, alanı ise 80.700 km^2 tutuyor. Bu bölgedeki Yunan ordu mevcudu 177.000. Yunanlılar, bugünkü savunma hattında 26 Ağustos 1922'ye kadar kalacaklardır. (**KASÖT:** 613)

1921 - EKİM

3. Yunan Genelkurmay Başkanı Victor Dusmanis, emekliğe sevkedildi. Önceki gün bir emir çıkaran Dusmanis, ordudaki yetkileri üzerine aldığını bildirmiş, bu, Hükümet'in tepkisine sebep olmuştu. (**Roda:** 184; **Ter.Hak,** 14; **Vakit:** 15; **HM:** 16, 17)

4. Şark Demiryolu işçilerinin Edirne ve İstanbul'da 5 Eylül'den beri yürüttükleri grev, şirketle işçilerin uzlaşmaya varması üzerine sona erdi. İşçiler, Yunanlı. (**Ter.Hak.** 12, 13; **Vakit, İkdam:** 13)

5. İstanbul'da, Hüseyin Hilmi'nin Türkiye Sosyalist Fırkası'ndan ayrılanlar tarafından İşçi Sosyalist Fırkası adıyla bir parti kuruldu (**Ter.Hak.**31; **Tunçay:** 91).

6. İngiliz Savaş Bakanlığı, Bakanlar Kurulu'na sunduğu muhtırada, Irak'taki durumu değerlendirerek Irak'a saldırının olsa olsa Türkiye'den gelebileceğini, böyle bir saldırının felaket olabileceğini ve İngiltere'nin prestijini sarsacağını belirtti. Muhtırada "Türk saldırısını önlemenin tek yolu, Türkiye ile tez elden dostluk kurmaktır" denildi. (**Şimşir** IV: 15) ★ Yüksek Komiser Rumbold, Curzon'a telinde, "Türk-Fransız görüşmelerinde ciddî engeller çıkığını sanıyorum" dedi (**Şimşir** IV: 21).

7. Tercümanı Hakikat: İstanbul Rumları ağız değiştiriyor. Yunan Meclisi'ne lastikli bir telgraf gönderecekler. –Mustafa Kemal Paşa, Trakya ile İzmir ve Bursa işgal edilmiş havali İslam ahalisine hitaben bir beyanname neşrederek bu ahaliyi Anadolu Cephesi'ne giderek vatanî vazifesini ifaya son defa olarak davet ediyor (Bosfor'dan). **Akşam:** Eskişehir mıntıkasında tazyikatımız üzerine düşman bazı köyleri terk etmeğe mecbur olmuştur. –Hakimiyeti Milliye'den iktibas: Yuf borusu! **Tevhidiefkâr:** Anadolu'nun fedakârlığına karşılık vermeliyiz (Ebüzziyazade). –Mustafa Kemal Paşa'nın Romanya Müslümanlarına bir hitabı. **Hakimiyeti Milliye:** Kardeş Azerbaycan Elçilik Kurulu dün şehrimize geldi. –Sakarya kenarında yumruğu yiyen Yunanlılar, can acısını, eli altındaki Müslümanlardan alıyor. Köyler yakılıyor, Müslümanlar kurşuna diziliyor. –Afrika'da ihtilal, **İkdam**'da Müşir Fuat: Yunanlılar muhakkak mağlup edilecektir. –Son amele grevi, Tramvay Şirketi'ne 22.000 liraya mal oldu. **Peyami Sabah**: Kuvayı Milliye geniş bir taarruz hazırlıyor. –Konya gönüllüleri cephede. **Öğüt**: Yunanistan'da kargaşalık devam ediyor. **Karagöz**'de öksürük sesi duyunca paniğe kapılıp kaçan Yunan izcileri. –(Yarım sayfa sansür). **İleri:** Anadolu'daki Fransız esirlerinin tahliyesi, Paris'te büyük bir iyi tesir hasıl etmiştir. Bu ihtilaf, diğerlerinin başlangıcıdır. –Afyonkarahisar'daki Yunanlılar ricat halinde. **Vakit**: Yunanlılar hercümerç arifesinde. –Afyonkarahisarı'nda bir şey kazanamadıklarını itiraf ediyorlar. –Papulas Atina'ya gidiyor. **Güleryüz:** Müfritlerle Mutediller (İtilafçılar) barışıyor. Allah vere de aralarından kara kedi geçmese. –Yunan harbi için yardım toplayan bir feslinin cevabı: Akşam

1921 - EKİM

namazından sonra gel de kimse görmesin. Beş yerine on vereyim. –Çanakyalayıcı gazetesi: Her gün sabahları neşrolunur İttihat ve Terakki, Hürriyet ve İtilaf, Sulh Selamet, Sosyalist Fırkalarının naşir-i efkârı, bitaraf ve müstakil lahana yaprağıdır. Sermuharrir vekili Müncizade Ali Kemal Bey.

13 - PERŞEMBE

1. Kars Anlaşması: Ankara Hükümeti'yle Ermenistan, Azerbaycan, Gürcüstan arasında, Kars'ta 26 Eylül'de başlayan görüşmeler sonucu 20 maddelik Kars Anlaşması imzalandı. 16 Mart tarihli Moskova Anlaşması'yla benzer şartları taşıyan anlaşma ile: Eski anlaşmalar geçersiz sayıldı. Türkiye'nin millî sınırları kabul edildi. Taraflar, diğer tarafın kabul etmediği anlaşmayı geçersiz sayacak. Türkiye, Batum limanından yararlanacak. Türkiye'nin egemenliği kesin olmak şartıyla Boğazların durumu, Karadeniz'e kıyısı olan devletlerce kararlaştırılacak. Gürcüler Türkiye'ye, Üç İl'deki herkes istediği zaman Türkiye'den ayrılıp istediği ülkeye göçebilecek. Anlaşmanın imzalanmasından sonra Karabekir, yaptığı konuşmada, komşuluk hakkını ve samimiyetini sonsuza kadar korumalarını istedi. Baştan beri görüşmelerde hazır bulunan Rus delegesi Ganetzky ise "Bu anlaşma, bütün doğu milletlerine rehberlik eden bir yıldız olacak ve bu milletler, hırslı emperyalistleri kovmak için birleşecekler. Doğu bugün artık ayaklandı. Kendisini ezenleri yenmeden kendisine istirahat yoktur. Bugün bütün varlığımızla bağırabiliriz: Güneş yine Doğu'dan doğuyor" dedi. (**HM:** 26; **MN** 1922: 207; **TİH** III: 319; **Karabekir 1:** 953; **Yerasimos:** 420; **Şensutdinov:** 68, 184; **Bel.** 189-190: 150; **Ter.Hak.** 16 Kasım)

2. Demirci-Simav kuzeyindeki Akdağ'da bulunan Demirci akıncıları, uyacakları kuralları 40 madde halinde tespit edip yazılı hale getirdiler. Buna göre müfrezeler 25-30 kişi olacak. Yiyeceklerini köylerden, giyeceklerini düşmandan sağlayacaklar. Başlarına kalpak veya başlık giyecekler. Halka iyi davranılacak. Hiç kimseden bağış istenmeyecek. Düşman harekâtı zorlaştırılacağı gibi halkın güvenliği de sağlanacak. Demirci Akıncıları Kumandanı İbrahim Ethem Bey, gece (13/14) çevre halkına bir bildiri yayımlayarak onları düşmanla mücadeleye ve gerillalara yardım etmeye çağırdı. (**Vandemir 1:** 52,60)

3. Yunanistan'ın eski Başbakanı Venizelos, İngiliz Dışişleri Bakan Yerdımcısı Crowe ile görüştü. Son Yunan harekâtından dolayı Kral'ı suçladı. Briand'ın Kral aleyhinde olduğunu anlatarak İngiltere'nin de bu tutumu almasını istedi. Kral çekilirse Yunanlıların Müttefik desteğini sağlayıp Türklere barış yapturabileceğini ileri süren Venizelos, İzmir konusunda ödün verilemeyeceğini de söyledi. (**Şimşir** IV: 23)

1921 - EKİM

4. **Tercümanı Hakikat:** Yunan karargâhı İzmir'e çekildi. Yeni teşkil edilen Sakarya Fırkası, Afyon Karahisar cephesine geçmiş bulunuyor. –Ali İhsan Paşa cepheye azimet etti. –Yunanlıların meş'um istilası altında talihsiz milletimiz kollarını kahraman orduya açmış, kurtuluş gününü bekliyor. **Akşam:** Afyon mıntıkasında ordumuzun yeni bir zaferi. –Emir Faysal'ın krallığı intibaları. 23 Ağustos merasimi resimleri. **Açıksöz:** Ali Şükrü Bey'in Kayseri Ulucami'deki konuşması (Sebilürreşat'tan). **Hakimiyeti Milliye:** Yunan kamuoyunun barış isteği. **İkdam:** Yunanistan bugün hakikî Yunan vatanseverlerinden mürekkep bir kurtarıcı kabineye muhtaçtır. Böyle bir kabinedir ki hakikat ile hayali ayırır, Türklerin haklarını tanır ve Yunanistan'ı da barışa kavuşturur. **Peyamı Sabah**'ta A.Kemal: Hakikî mesul biziz. **Öğüt**: Kardeş millet selamı. Azerbaycan Elçisi, iki gündür aramızda. –Yunanlılar ne yapsalar Türk yumruğundan kurtulamayacaklar. **İleri:** Kahramanlarımız İstanbulluların hediyelerini beklemektedirler. –Ankara, muhasematın tatiline asla taraftar değildir. –A.Cevdet: Fabrika ve işçilerimiz. **Vakit:** Afyonkarahisar Cephesi'nde kuvvetlerimiz yeniden taarruza başlamıştır. –Mustafa Kemal Paşa cepheye gitmeden önce Eskişehir'in yakında kurtarılacağını temin etti. –Yunan karargâhı İzmir'e dönüyor. –Patrikhane'nin faaliyeti. **Tevhidiefkâr:** Umumî taarruzu beklerken düşmanı iz'aç. –Azerbaycan Elçisi Abilof ile Samsun'da mülakat. –Patrikhane'nin ihaneti. **Yarın** dergisinin ilk sayısı: Suphi Nuri'nin sorumlu müdürü olduğu haftalık ilmî, edebî, içtimaî resimli mecmuanın bu ilk sayısındaki imzalar: İsmail Müştak, Darülfünun müderrislerinden İsmail Hakkı, Suphi Nuri, H.Nazım, Orhan Seyfi, Abdülhak Şinasi, Faruk Nafiz.

14 - CUMA

1. Azerbaycan Elçisi İbrahim Abilof, Mustafa Kemal'e güven mektubunu sundu. Mustafa Kemal, Abilof'un konuşmasına verdiği cevapta "Milletimiz, Müslümanlığın kurtuluşuna, dünya ezilenlerinin refahının artmasına hizmet etmekle iftihar eder. Anadolu halkı, Azerî Türklerinin bir daha esirliğe düşmemelerini diler" dedi. Abilof, 11'de gelmişti. (**HM, Öğüt**: 15; **AS:** 16; **Ter.Hak.** 17; **PS, Vakit:** 21; **İleri:** 24; **ASD** III: 18; **Melzig:** 133; **Tev.Ef.** 18, 21)

2. Ali İhsan Paşa, Bolvadin'de kurmay başkanı Halit Bey'le buluştu ve yeni kurulan Birinci Ordu Komutanlığı'na başladı (**Göğem:** 115; **TİH** II/6-1: 49; **Belen:** 552).

3. Japonların İstanbul Elçisi Uchida, İngiliz Yüksek Komiseri'ne Türkiye ile İngiltere arasında yaptığı arabuluculuk çalışmalarından edindiği izlenimleri anlattı: "İngilizler Misak-ı Millî'yi kabul ederlerse İstanbul ve Ankara hükümetleri İngiliz sömürgelerinde İngiliz aleyhtarlığına ve propagandasına son vereceklerini bana vaat ettiler." (**Bayur 2:** 233; **Şimşir 3:** 303)

1921 - EKİM

4. Malta tutuklularıyla değiştirilecek olan Yarbay Rawlinson, Erzurum'dan Trabzon'a getirildi. Rawlinson 30'da serbest bırakılacak. (**Jaeschke 1:** 164)

5. **Tercümanı Hakikat:** İngiltere'de Yunan aleyhine cereyanlar. Efkârı umumiyenin ekserisi Yunan aleyhine döndü. –General Dusmanis'i azlettiler. –Taarruz Afyonkarahisar'ın istirdadından sonra olacak. –Patrikhane'de de gürültüler başladı. **Akşam:** Anbean Afyonkarahisar'ın düşüşünü bekleyiş. –N.Sadık: Azerbaycan idaresi. **Hakimiyeti Milliye:** Yunanistan saç saça baş başa. –Sakarya yenilgisi ve İngiltere'deki tesirleri. **İkdam:** Yunanistan Garp'ın itimadına Türklerden ziyade layık olamaz. Türkler, tabiî haklarının tasdik edildikleri gün, Garp'ın en sadık ve en mert bir dostu olurlar. Fakat bu dostluğun kıymeti ne zaman takdir edilecek? Bulgar **Nezavisimost** gazetesi: Ankara'da her şey karışık. Orada bir barbar havası esiyor. Bizler, gözlerimizi açıp gerçek çıkarlarımızın nerede olduğunu görmeliyiz. (**Velikov:** 124) **Tevhidiefkâr:** Afyonkarahisarı'nda muvaffak olan Yunanlılar değil Türklerdir. –Hükümetimiz Yunanistan'ı protesto etti. –Fethi Bey, yeni Dahiliye Vekili. –Hint Umum Valisi'nin Türkiye hakkında beyanatı. **Vakit:** Afyonkarahisar mıntıkasında ordumuz düşmanı şehrin şarkına kadar sürmüştür. –Babıâli işgal altındaki yerlerde Yunan idaresi tesisini protesto etti. –Yunanlılar tavassut bekliyorlar. –Ordumuz mütemadiyen takviye ediliyor. **İleri:** Ordumuz sahte muzafferleri yine Afyonkarahisarı'na sıkıştırdı. –Le Temps'in makalesi: Atina'da ümitsizlik hüküm sürüyor.

15 - CUMARTESİ

1. Gunaris Hükümeti, Sakarya yenilgisi üzerine Yunan Parlamentosu'ndan güvenoyu istedi ve aldı. Bağımsızlar oy kullanmadan parlamentoyu terkettiler. Gunaris, hükümetini savunurken "Sevr Anlaşması'yla bize bir milyon nufuslu, 16.000 km^2lik yer vermişlerdi. Ordumuz şimdi 3 milyon nüfuslu, 100.000 km^2lik toprakları işgali altında tutuyor" dedi. Gunaris, Sakarya Savaşı'nda amaçlarını elde edemediklerini, düşmanı takip ve imha edemediklerini itiraf etti. Muhalefet lideri Strotos, "asilerin" Erzurum'a kadar takip edilememesi sebebiyle Hükümet'e hücum etti. M.Mitsopolis, "Kendi devletine karşı ayaklanan ve Türkiye'yi sükûna kavuşturma çabasında kendi padişahına engel olan asiyi imha etmek mecburiyetindeyiz" dedi. Bir Müslüman milletvekili, Trakya'da ordunun Müslümanlara iyi davranmadığını açıkladı. Gunaris 13 red, 26 çekimsere karşı 227 oyla güvenoyu aldı. (**Rentis:** 67; **Şimşir 3:** 269; **BTTD** 49: 18; **Ter.Hak.** 17; **Vakit:** 18; **HM:** 20)

2. Gunaris, yanında Dışişleri Bakanı Baltacis olduğu halde, Atina'dan Paris'e hareket etti. Yunan heyeti, Anadolu'da tutunmanın zorluğu karşısında Müttefiklerin erken barış yapma isteklerini araştıracak, ekonomik yardım isteyecek, Batı Anadolu'daki ürünlerden yararlanma isteğini açıklayacak. İtalya,

1921 - EKİM

Fransa, İngiltere başkentlerini ziyaret edecek olan Yunan heyeti, Avrupa'dan 7 Mart 1922'de dönecektir. (**Stratigu:** 50; **Rentis:** 69; **Şimşir 3:** 270; **KASÖT:** 625; **Roda:** 191; **Ter.Hak.** 16, 18; **Vakit:** 18; **HM:** 20)

3. Genelkurmay Başkanlığı, Batı Cephesi'nden, Yunanlıların toparlanmasına fırsat kalmadan saldırılması konusunda görüşlerini sordu. "Sad Taarruz Planı" adı verilen raporda Sakarya Savaşı gibi bir savaş halinde elde ancak üç günlük cephanenin bulunduğu bildirilerek gerekli tedbirlerin alınması istendi. (**TİH** II/6-1: 51; VII: 394) ★ Batı Cephesi savaşçı kuvvetleri ve bunun karşısındaki Yunan kuvvetleri: Tüfek 67.784-66.150, ağır makinalı: 629-732, hafif makinalı: 512-2.240, top: 229-320. (**TİH** VII: 464)

4. Meclis'in gizli oturumunda Dışişleri Bakanı Yusuf Kemal Bey, Fransızlarla yapılacak anlaşma konusunda mebusların sorularını cevaplandırdı. Arazi açısından Misak-ı Millî'yi tamamiyle gerçekleştiremediklerini, fakat Türklüğün bütünü açısından buna katlanmak zorunda olduklarını söyledi. (**GCZ** 2: 318)

5. Meclis'te, ek ödenek yasalarından ilki çıkarıldı. 157 sayılı ek ödenek yasasına göre, şehit çocukları ve göçmenlerin yedirilmesi ve eğitimleri için Amasya'da açılmış bulunan Şefkat-i İslamiye Yurdu'nun giderleri için Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı bütçesine beş bin lira konuldu. Bütçe yılı içinde 3, 19, 20, 22, 24 Aralık, 23, 28 Ocak, 6, 7 şubat 1922 tarihlerinde de memur yollukları, Adana'daki jandarma birliklerinin, polisin genişletilmesi, bayındırlık işleri, Adana yatılı ve Gaziantep Ticaret Lisesi, Gümrük denetim memurlarının yollukları, Anadolu'ya büyük bir telsiz istasyonu kurulması, Buhara'da dış temsilcilik kurulması, telgraf işletme giderleri, Konya Öksüzler Yurdu, Avrupa'ya gidecek kurul için bütçede bakanlıklara ek ödenekler ayrılacaktır. (**ZC** 13: 150, 154, 156, 157; **Düstur** 3/2: 150; **Müderrisoğlu:** 468)

6. İnebolu Kaymakamından Kastamonu Valiliği'ne şifre: "Kazadaki Rumlardan 235 nüfus sevk olunmuştur. Erkitos, Patriyos köylerindendir." (**Peker 1:** 356)

7. İngiliz Haberalma Teşkilatı İstanbul Kolu, İngiltere'ye bildiriyor: Anadolu'yu baştan başa bir milliyetçilik dalgası kapladı. Bu milliyetçilik, Misak-ı Milliye'ye sımsıkı bağlı. (**Şimşir** 3: 258)

8. **Akşam:** Anadolu'nun mütareke hakkında Londra Hükümeti'ne tebligatı. –Prens Şamil'in şehrimizde ilk mühim beyanatı: Mücadelemizle Türklerin mücadeleleri arasında fark yoktur. **Hakimiyeti Milliye:** Azerbaycan temsilcisi dün güven mektubunu sundu. Karşılıklı söylevler. **İkdam:** Yunanlıların işgal altına aldıkları yerlerde Yunan idaresini kurmalarını protesto: Türkler bu araziyi temizleyeceklerdir. –Harbin Afyonkarahisar'a bir saat mesafeye kadar genişlemesindeki ehemmiyet, **Vakit:** Anadolu'da emsalsiz zafer şenlikleri (davul zurnalı bir şenlik resmiyle). –Anadolu'da geniş hazırlıklar. Savaşın kurtuluş safhası,

1921 - EKİM

şimdi başlayacaktır. **Öğüt**: Hazırlanalım. **Karagöz:** Mustafa Kemal Yunanlılara bir gol daha atıyor. –Şanlı ordu geliyor. –Sulh, Mustafa Kemal'in kılıcının ucunda. –Baykuşun sabahları öten cinsi (Ali Kemal). **İleri:** Harp henüz başladı. –Yunanlılar kış harbi yapamayacaklar çünkü maneviyatları bitkin, maddî ahvalleri narap ve perişandır. **Tevhidiefkâr:** Esirlerin tahliyesi Fransızları memnun etti. –Yeni harekâtın hedefi, Anadolu'nun kurtarılmasıdır. **Tercümanı Hakikat:** Londra'daki Kuvayı Milliye ricalimiz arazi-i meşgulemizin ilhakını protosto ettiler. –Dusmanis'in azli etrafında paturtular. –Cemiyet-i Akvam'ın İstanbul komserliğine eski İsviçre Reisicumhuru Mister Ador tayin edildi. –Trakya Rumları da Yunan Hükümeti aleyhine döndü.

16 - PAZAR

1. Meclis'in gizli oturumunda bazı mebuslar, Fransızlarla yapılacak anlaşmada özellikle sınır konusunda Misak-ı Millî'den ödün verildiğini söylediler. Şimdi Türkiye'nin kuvvetli, Fransızların zayıf durumda olduğunu, bütün İslam âlemi ile birleşilmesini, Suriye'nin, özellikle Antakya ve İskenderun'un terk edilmemesini istediler. Mustafa Kemal, müzakerelerde bütün güçleriyle çalıştıklarını, tasarının Misak-ı Millî'ye aykırı olmadığını söyledi. Fransızlarla görüşmelerde en fazla çıkarın koparılması için Hükümet'in gayret göstermesine karar verildi. (**GCZ** 2: 334)

2. Moskova Büyükelçisi Ali Fuat Paşa, bütün gece (16 /17) Stalin'le görüştü. Stalin, Batı Cephesi'ndeki savaşların durumunu Anadolu haritası üzerinde inceledi. Türk-Fransız Dostluk Anlaşması hakkında bilgi aldı. Türkiye'ye güvendiğini söyledi. Bu yıl ödenmesi gereken yardımların hemen verilmesi için ilgililere emir verdi.(**Cebesoy 2:** 265 "Stalin vaatlerinin hepsini yerine getirdi")

3. Buhara'ya gelmiş olan Enver Paşa'nın genelgesi: "Buhara'daki kardeşlerimiz İslam İhtilal Cemiyetleri İttihadiyesi'ne 16 kilo altın vermişlerdir. Bir müddet için Buhara'da kalmaya karar verdim. 10 subay gönderiniz. Cemiyetin dahildeki teşkilatı Ankara'ya bağlanmalıdır. Teşkilata mensup arkadaşlar, bir aya kadar Rusya'dan ayrılmalı. Türkiye'den gelecek olanlar da iki aya kadar Buhara'da olmalıdır." (**Tanin:** 7.11.1944)

4. Erzurum'da bir yıldır esir bulunan 98 subay, 531 er; Ermenistan'a geri verildi (**Karabekir 1:** 959; **Vakit:** 19 Kasım).

5. Altı aydır Ankara'da bulunan Türkistan eşrafından Seyit Hamza, Mustafa Kemal'e yazdığı mektupta, Hıvye, Buhara, Taşkent'e elçi, Kazaklar için konsolos gönderilirse bura halklarının Türkiye için fedakârlık yapmaya söz verdiklerini, bunun için kendisini Türkiye'ye gönderdiklerini bildirdi (**Şimşir** 5: 146).

1921 - EKİM

6. Basın ve Haberalma eski Genel Müdürü Muhittin Bey, Tiflis'ten Kâzım Karabekir'e yazdığı mektupta Ankara'dan şikâyette bulundu. Enver Paşa'yı savundu. (**Karabekir 3:** 170) ★ Genelkurmay Başkanı Fevzi Paşa, Karabekir'e telinde, Yahya Kâhya'nın tutuklanmasından önce, mahkûmiyetleri için kanıt toplanmasını istedi. 13. Fırka Kumandanı, Karabekir'e Yahya Kâhya'nın üç gündür çağrıya uyup karargâha gelmediğini, onu silahla sokakta veya evinde bastıracağını bildirdi. (**Karabekir 3:** 165)

7. Sırbistan Arnavutluk'a saldırdı. Sırbistan, Adalar Denizi'ne inmek istiyor. Yurtlarını savunan Arnavutlar, Cemiyet-i Akvam'a da başvuracaklar. Sonunda, sınırda Sırplar lehine bazı değişiklikler yapılarak anlaşma sağlanacaktır. (**HM:** 17, 18, 23, 24; **Vakit:** 19, 21; **MN** 1922: 232)

8. **Tevhidiefkâr:** Düşman bütün cephede ricata hazırlanıyor. **Akşam:** Atina Hükümeti'ne sulh hakkında bir proje tevdi edildi. **Açıksöz:** Trakya'da neler oluyor? "Yunanlıların cehennem idaresi". –Hilal-i Ahmer piyangosunda biletlerine eşya çıkan numaraların listesi. **Hakimiyeti Milliye:** Sakarya Zaferi'nin mühim neticeleri. –Eko dö Pari'den: İngilizler, Yunan galibiyeti ile bir muavin Yunan İmparatorluğu hayal ediyorlardı. **İkdam,** Türkiye'de bir propaganda teşkilatı yapılarak Yunanlıların iftiralarına günü gününe cevap verilmesini istiyor. **Peyamı Sabah**'ta Ali Kemal: Su uyur düşman uyumaz. –Papulas'ın erkânıharbiye reisi diyor ki: Sevr Anlaşması'nın bize verdiği haklardan bazısını feda lazım gelse de uzlaşma siyasetini ilzam etmeli idik. Anadolu'da gayrimuayyen bir zaman için ordumuzu nasıl tutabileceğimizi düşünmeliyiz. **Vakit:** Yunanistan'da herkes Hükümet aleyhinde.–Amerika'dan M.Zekeriya bildiriyor: Newyork'ta şehitlerin ruhuna fatiha okundu. Amerika'daki Türkler şehitlerin ailelerine elbise ve para gönderiyorlar. **Öğüt**: Millî devlet. –L. George'un kulağı çınlasın. İrlanda Hükümeti, Rusya'ya bir siyasî mümessil gönderiyor. **İleri:** Taarruz hazırlık devresinin son günleri. –Dünya'nın erzak ambarı Rusya'daki açlık. **Tercümanı Hakikat:** Tebliğ-i resmîmizin mealine ve muhtelif haberlere nazaran Eskişehir'i tahliyeye hazırlanıyorlar. –İzmir ve Trakya'dan vazgeçilmedikçe Yunanlılar yakın bir sulha intizar etmemelidirler. –Madam Gaulis yine Anadolu'ya gidiyor.

17 - PAZARTESİ

1. Batı Cephesi Komutanı İsmet Paşa, SAD saldırı planıyla ilgili olarak düşüncelerini Genelkurmay'a bildirdi. Genelkurmay; önceki gün, bu saldırı planıyla ilgili olarak Batı Cephesi'nin görüşünü sormuştu. İsmet Paşa, saldırının bahara bırakılmasını dolaylı olarak önerdi, Genelkurmay ise bir sonbahar saldırısı düşünüyor. (**TİH** II/6-1: 52; **Erikan:** 753)

1921 - EKİM

2. Batı Cephesi'nde 5. Süvari Alayı, zayıf düşman kuvvetlerine karşı bir saldırı düzenledi. Yarın akşama kadar devam edecek çarpışmalar, başarısızlıkla sonuçlanacak, subayların ve erlerin daha iyi eğitilme ihtiyacını belli edecektir. (**TİH** II/6-1: 71)

3. İstanbul'da, Ankara Hükümeti'ne bağlı olarak gizli Muavenet-i Bahriye Grubu kuruldu. Grup, 15 Aralık'ta Felah Grubu'yla birleşecek. (**Himmetoğlu 1:** 253)

4. Vakit: Yunan ordusu, Eskişehir havalisini boşaltmaya hazırlanıyor. **Peyamı Sabah'ta** C.Şahabettin: Hazin hazan. **Hakimiyeti Milliye:** Bir Fransız gazetesi "Gunaris'in kabadayılığına Türkler Yunan ricatini bir hezimete dönüştürmek suretiyle cevap vermişlerdir" diyor. **Akşam:** Seyitgazi'nin cenubigarbisinde süvarilerimizin yeni bir muvaffakiyeti. **Açıksöz**'de İ.Habib: Ankara diplomasisi, medeniyete hicap, gönüllere bulantı veren Avrupa diplomasisinin karşısında beşeriyetin gururu ve asalet ve faziletin tesellisidir. (Azerbaycan Elçisi Abilof ile Mustafa Kemal arasındaki söylevler münasebetiyle) **Türkoğlu:** Alman-Fransız dostluğu. –İhsan Altay'ın şiiri: Haydi artık ileri! –Şehirli, köylü, kim olursa olsun, hükümet dairelerinde işinin görülmesi için derdini anlatması kâfidir. Arzuhal yazmaya lüzum yoktur. **The Times:** Binbaşı Stourton Refet ile, Rumbold da Hamid ile enterne edilen İngilizlerin salıverilmesini görüştüler (**Jaeschke 1:** 164). **İleri:** Ordumuzun kuvveti, Sakarya'daki mevcudunun iki misline ulaşmıştır. –Ordumuz düşmanın firarına meydan vermeyecek. **Tevhidiefkâr:** Eskişehir ve Afyonkarahisarı'mızın tahliyesine doğru. –Anadolu'nun hazırlığı fevkalade. –Malta esirlerimizin şehrimizden geçişi gariptir. **Tercümanı Hakikat:** Eko dö Bulgari "Türkler ahd-ı millîlerinde daima canlanıyorlar" diyor. –Gunaris Hükümeti'ne itimat beyan edildi. –Düşman, ricatini temin için Kocaeli Grubumuza taarruz etti ve şiddetle püskürtüldü. –Gönüllü alaylarımız Kayseri'ye vasıl oldu.

18 - SALI

1. Meclis'in gizli oturumunda Fransızlarla yarından sonra imzalanacak anlaşmanın tartışılmasına devam edildi (**GCZ** 2: 360).

2. Bırakılan Fransız esirleri Marsilya'da (**Jaeschke 1:** 164).

3. Kırım Bağımsız Sovyet Cumhuriyeti kuruldu. Cumhuriyet topraklarında çoğunluğu Türkler oluşturuyor. Bu yıl toplanacak Kırım Sovyetleri Birinci Kurultayı resmî dilin Türkçe olduğunu ilan edecek, toprak dağıtımı yapacak. Sovyetler 1943'te Kırım Sovyet Cumhuriyeti'ni kaldıracaklar, Kırım 1954'te Ukrayna topraklarına katılacak. (**Meydan Larousse,** Kırım maddesi; **YG:** 9 Ocak 1921)

1921 - EKİM

4. **Tercümanı Hakikat:** Gunaris nihayet sulh yoluna çıktı. –Kral'ın aleyhinde nümayişler oluyor. –Trakyalılar isyan bayrağını açtı. **İleri:** Atina'dakiler şimdi siyasî teşebbüslerden bahsediyorlar. Gunaris sulh ve tavassut istirhamı için Avrupa'ya gitti. –Anadolu'nun her tarafında gönüllü teşkilatına devam ediliyor. Gönüllüler Ankara'da toplanarak cepheye sevkediliyor. **Akşam:** Seyitgazi cenubu-garbisinde süvarilerimizin yeni bir muvaffakiyeti. –Azerbaycan yeni idare ile mesut mudur? (Ábilof'a bir cevap) **Hakimiyeti Milliye:** Fransızlar, barış için ağız yokluyorlar. –Barış görüşmeleri yalnız Ankara ile mümkündür. (Enformasyon gazetesinin makalesi). **Tevhidiefkâr**'da Ebüzziyazade: Kuvvetimizin derecesi el'an anlaşılamadı. –MadamGaulis: Türk milleti, fedakârlığı sayesinde kurtulacak. **Açıksöz:** Cephedeki bu durgunluğun arkasında çok şeyler saklı. Düşman İzmir'in etrafını tahkim etmekle meşgul. –A.Nuri'nin manzumesi: İngiliz'in Akibeti, **Peyami Sabah**'ta Ali Kemal: Askerlik, siyasetle asla uzlaşmaz. Siyasî geleceğini, askerî erkânına tevdi eden milletler, hiç bir zaman selameti bulamazlar. **Vakit:** Anadolu, kemali faaliyetle hazırlanıyor. –Kocaeli mıntıkasında düşmanın akim kalan bir taarruz teşebbüsü. –Ankara'da mehterhane takımı.

19 - ÇARŞAMBA

1. Fransız Başbakanı Briand, Avrupa'da Ankara Hükümeti adına temaslar yapmakta olan Bekir Sami Bey'i kabul etti (**Ter.Hak.** 22, 23; **HM:** 23; **Vakit:** 23, Bekir Sami'nin demeciyle). ★ Gunaris ve Baltacis Paris'te. Yunan kurulu, Briand'la bir görüşme yaptı. (**Ter. Hak.** 22, 23; **HM:** 23; **Vakit:** 23, 24. Krş. 21)

2. Birinci Ordu Komutanı Ali İhsan Paşa, Batı Cephesi Komutanlığı'na verdiği raporda, eldeki birliklerle bir saldırının mümkün olmadığını bildirdi. "Asker esvaplı yüzde beş insana rastlamadım. Yarıdan fazlası, yırtık palaspareler içinde, ayakkabılarının yarısı kullanılamaz durumda. Onda dokuzunda matara, çanta, torba, istihkâm edevatı yok. Bununla beraber çoğunda parlak gözler dördüm." (**Sabis:** 81; **TİH** II/6-1: 55)

3. Bozkır isyanının elebaşılarından il idare meclisi eski başkâtibi Çumralı Kâmil ile Atabek İbrahim, Konya Hükümet Meydanı'nda asılarak idam edildiler. AA'nın bugünkü bültenine göre, Düzce'de asker kaçağı olup yolkesicilik yapan Koca Şerif ile Mehmet de asılarak idam edildiler. (**AS:** 22)

4. İngiliz Dışişleri görevlilerinden Forbes Adams, Irak Yüksek Komiseri Cox'un 7 ve 11 tarihli önerilerine karşı çıkarak Kral Faysal'ın Mustafa Kemal ile müzakerelere girişmesinin sakıncalı olduğunu, en uygun olanın arabuluculuk ve konferans olduğunu savundu (**Şimşir** IV: 23).

1921 - EKİM

5. İstanbul Hükümeti, ayet ve hadislerin gazetelerde basılmasını yasakladı. Karara göre, bunların ancak anlamları basılabilecek. Aykırı hareket edenlerden 10-20 lira arasında para cezası alınabilecek, 24 saatten bir haftaya kadar hapis cezası verilebilecek. (**TV:** 4293)

6. Enver Paşa, Batum'dan Buhara'ya geldi. Kuşçuzade Hacı Sami ile birlikte gelen Enver Paşa, buradan 8 Kasım'da ayrılarak Türkistan'a gidecektir. (**Cebesoy 2,** 1982: 414. Krş. 2, 16)

7. **Le Temps:** Yunan imparatorluğunun istikbali, Sakarya'ya oynandı ve kaybedildi (**Akyüz:** 197). **Öğüt**: Atina'da Konstantin, ihanetle itham ediliyor. **Vakit:** Savaş harakâtı bir duraklama devresine girdi. Siyasî faaliyet devresi başlıyor. **Tevhidi Efkâr:** Yurt dışındaki dindaşlarımız Anadolu'ya iki buçuk milyon Osmanlı Lirası yardım gönderdiler. **Akşam:** Mösyö Briand, sulhtan ümitvardır. –Arnavutluk-Sirbistan harbi şiddetlendi. **Açıksöz**'de İ.Habib: Sönmeyen Ateş: İstanbul'da büyük rütbeli İngiliz zabitlerinden biri, Türklerdeki milliyet cereyanını telmih ederek şöyle demiş: "Bu ne iştir ki, burada söndürsek orada başlıyor, orada söndürsek burada tekrar alevleniyor. Bu yangın, şimdiye kadar orman yangını olsa, yanardağ olsa söndürülürdü. Milliyet cereyanı, ruhları ilahî bir meşale ile tutuşturdu. **Hakimiyeti Milliye:** Türkiye demek Ankara demektir. Yunanistan ne devletlerle ne de İstanbul ile görüşebilir (Populo gazetesinden). –Hilal-i Ahmerimizin kahramanlarımıza hediyesi. **Peyamı Sabah:** Şark meselesi, yeni bir safhaya giriyor. Bulgaristan Komünist Partisi yayın organı Türkçe **Ziya** gazetesi: Kars Konferansı. –Yusuf Kemal ile Abilof arasında telgraflar. –Çiçerin'in Sakarya Zaferi'ni kutlayan telgrafı. –Ankara'da serbest bırakılan muhterem arkadaşlarımıza samimî tebriklerimizi gönderir, Şark'ın intibahı uğrunda yeni yeni kuvvetlerle gayret etmelerini temenni ederiz. –Yunan burjuvazisinin Batı Trakya'da zulümleri. (**Güran 2:** 8) **Karagöz:** Mustafa Kemal gazi olunca, hırsından havagazi olan Kral. –Gazi çavuş(manzume). –Yağlı direkten Yunanlıların alamadığı Şark sulhunü Mustafa Kemal süngüsüyle kolayca alıyor. **İleri:** Düşmanın yeni bozgunları. Süvarilerimiz düşmana hiç müsaade etmiyorlar. –Türk-Yunan ihtilafında Fransa tavassut edecek mi? **Tercümanı Hakikat:** Şark meselesi yeniden canlanıyor. L.George ile Curzon arasında mülakat.

20 - PERŞEMBE

1. Türk-Fransız anlaşması. Türkiye'nin savaşı kazanacağı konusundaki tereddütleri Sakarya Zaferi ile giden Fransa'yla imzalanan anlaşma, Ankara Hükümeti'nin de ilk kez batılı bir devlet tarafından tanınması anlamına da geliyor, Türkiye'nin Hatay ili dışında kalmak üzere bugünkü güney sınırı çiziliyor. Fransa ile savaşa son veriliyor. 13 maddelik anlaşmaya göre ayrıca, esirler ve tutuklular karşılıklı serbest bırakılıyor. Ordular en geç iki ay içinde yeni sınırlara

1921 - EKİM

çekiliyor. Boşaltılan arazide genel af ilan ediliyor. TBMM, azınlıkların haklarını tanıyor. Fransız Kurulu Başkanı Franklin Bouillon ile Dışişleri Bakanı Yusuf Kemal Bey, karşılıklı mektuplar da alıp verdiler. Türkiye'nin mektubunda Hatay'da Türklere bazı kolaylıklar sağlanması, Suriye'nin Düyunu Umumiye borçlarına katılması, Bouillon'un mektubunda ise Türkiye'de ekonomik kolaylıklar isteniyor. (**HM:** 21; **Ter.Hak.** 23; **Vakit, PS, Tev.Ef:** 23, 24; **MN** 1922: 203; **Düstur** 3/2: 152; Dışişleri Bakanlığı, **Kurtuluş Savaşımız:** 152; **Tengirşenk:** 250; **TİH** IV: 250; **Véou:** 509; **Jaeschke 2:** 275: **Söylev** II: 455; **Bayur:** 90; **UİT** 3: 226; **Churchill:** 411; **HTVD** 59, ves. 1342; **Sonyel** II: 201; **Nicolson:** 261; **Pallis:** 45)

2. Sovyet Dışişleri Bakanı Çiçerin, Yunan ordusunun Anadolu'da yaptığı zulmü protosto etti (**HM:** 24 Aralık. Krş. 21).

3. Yunanlılar Çaldağı'nda Şeyhelvan Dağı'na saldırarak burayı ele geçirdiler. Türk birlikleri Menderes'in güneyine çekilmek zorunda kaldı. (**TİH** II/6-1: 73, 83)

4. Koçkiri isyan bölgesinde meclis adına inceleme yapacak kurul üyeleri seçildi. Yusuf İzzet Paşa(106), Ragıp Bey(99), Hulusi Bey(95), Abdulkadir Kemalî Bey(91), Hakkı Hami Bey(75), kurul üyesi oldular. Birkaç oturumdur yapılan seçimlerde, mutlak çoğunluk sağlanamadığı için seçim tamamlanamıyordu. Oy alan bazı mebuslar, rahatsızlıklarını ileri sürerek isteksizlik gösteriyorlardı. (**HM:** 21; **ZC** 13: 199) ★ Meclis, geçen yıl Bayburt'ta Şeyh Eşref İsyanı'ndan dolayı mahkûm olanları bir kanunla affetti (**HM:** 21; **ZC** 13: 192: **Düstür** 3/2: 151).

5. Moskova'da bulunan Dr. Nazım, Cavit Bey'e yazdığı mektupta, Enver Paşa ile Batum'a gidişlerini ve oradaki çalışmalarını anlattı. Anadolu'da halkın Mustafa Kemal'in yönetiminden hoşnut olmadığını, İttihat ve Terakki'ye bağlı olduğunu ileri sürdü. Enver Paşa'nın Batum'dan Moskova'ya döneceğini yazdı. Mektupta şöyle denildi: Mustafa Kemal ve yakınları, bu memleketi idare edebilecek adamlar değildir. Ruh ve iktidarca pek aşağıdırlar. İttihat ve Terakki'nin diriltilmesine şiddetle taraftarım. Enver Paşa'nın İslam âlemindeki etkisi cidden büyüktür" (**Tanin:** 23-25.11.1944)

6. Selahattin Adil, Bey, 15 Ekim 1921'den geçerli olmak üzere generalliğe terfi etti (**S.Adil Paşa:** 390).

7. **Tercümanı Hakikat:** Yunanistan Hükümeti, Anadolu'da bazı müsadeler vermeğe karar verdi. –Gunaris, devletlerin tavassutunu elde etmeğe muvaffak olamayacak. –Yunan ordusunun inkirazında mühim bir zafer amili olan Türk süvarisi. –Enver Petrosk'ta imiş. –Sosyalist Hilmi Bey bize izahat veriyor. Halkın sırtından yaşayan şirketlerden şikâyet ediyor. Bursa **İntibah**'ta, Bursa işgal komutanlığının otomobillere plaka zorunluluğu koyan emri (**Eğilmez:** 22).

1921 - EKİM

Akşam: Ankara'da Azerbaycan mümessili ile Mustafa Kemal Paşa tarafından irad edilen mühim nutuklar. –Girit adasındaki isyana ait tafsilat. **Hakimiyeti Milliye:** Avrupa basını Mustafa Kemal Paşa Hazretleri'ne pek büyük takdirlerde bulunuyor. **Açıksöz:** Fransızlarla sulh aktedildi. –Konya'da Türkleri Yükseltme Cemiyeti teşekkül etmiştir. **İkdam:** Yunanlılar, idareleri altındaki kaymakamlıklara istedikleri adamları bulamıyorlar. **Peyamı Sabah**'ta Ali Kemal: Bilgisizliğimizle, elimizle tutuşturduğumuz bir yangını söndürmek için yalnız askerlere güvenmemeliyiz. Siyasî ve saire tedbirlere başvurmalıyız. Böyle korkunç bir vaziyeti senelerce uzatmak bir hata değil midir? **Vakit:** Yunanistan Anadolu'yu boşaltmaya razı oluyor. –Duraklama devresi devam ediyor. –Dusmanis neden azledilmiş? Bütün ihtilaf, Papulas ile arasındaki hüküm ve nüfuz kavgasından ileri geliyormuş. **İleri:** Yunanlıların geçen şubatta Londra Konferansı'nın tekliflerini şimdi kabul ile pazarlığa girişmek istedikleri anlaşılıyor. Fakat Anadolu'nun şartları muayyen ve değişmezdir. Yunan işgali altındaki topraklarımızın tamamiyle tahliyesi. **Tevhidiefkâr:** Dépats gazetesine cevap. –Ordumuz taarruz hazırlıklarına devam ediyor. –Mösyö Briand, sulhtan ümitvar. –Abbas Hilmi Paşa, Pasaport almadan İsviçre'ye gitti. –İran ile Afganistan akt ettiler. –Kars Anlaşması imzalandı. Haftalık **Yarın** dergisinin 2. sayısı: Karl Marks kimdir? **Güleryüz:** Pahalılık yüzünden, bak-al iken bak-kal olan dükkân. –"Haydi Ankara'ya gidelim" diyen Konstantin'e Kraliçe Sofia'nın cevabı: Evladım, senin bugün asabiliğin üstünde, biraz nane ruhu koklar mısın? **Ayine:** Altında kalanın (Yunan milletinin) canı çıkıncaya kadar üstünde tehteravalli oynayan Kral ve rakibi. "–Bırak pesimi, ben zaten kaçıyorum" "–Olmaz Yorgi, seni geldiğin yere kadar teşyi etmek vazifemdir."

21 - CUMA

1. Müttefiklerden kredi istemeye giden Yunan Başbakanı Gunaris ve Dışişleri Bakanı Baltacis, Paris'te Başbakan Briand'la görüştüler. Fransızlar, Yunan temsilcilere "Çok fazla istekte bulunmayın. Sevr'de bazı değişiklikleri kabul edin" gibi tavsiyelerde bulundular. Yunanlılar, barış teklifinin Fransızlar tarafından yapılmasını istediler. Salı günü yeniden bir araya gelinmesi kararlaştırıldı. Görüşmeyi Atina'ya telleyen Gunaris, bunun çok gizli tutulmasını istedi. (**İkdam:** 23; **HM:** 24; **Şimşir 3:** 270; **Stratigu:** 50; **Roda:** 191 "19 Ekim". Krş. 19)

2. İngiliz Savaş Bakanı, Bakanlar Kurulu'na muhtırasında, Yunan başarısızlığının nedenlerini anlattı. Türk yüksek kumandasının başarılı ve etkin, Türk ordusunun moralinin yüksek olduğu belirtilen muhtırada, Yunan ordusunda moralin bozuk olduğu açıklandı ve "Yunan ordusu Türklere boyun eğdiremez. Yunanlılar, Anadolu'da savaşı sürdürerek bir şey kazanamazlar. İyisi mi halen işgal altında tuttukları toprakları pazarlık konusu yaparak Mustafa Kemal ile müzakereye girişmelidirler." denildi. ★ Paris Büyükelçisi Harding, Briand'la

1921 - EKİM

görüşmesini nakletti: Gunaris, Briand'a arabuluculuk istemediklerini söylemiş. Briand bu tutumun Yunanlıları felakete sürükleyeceğini anlatmış. ★ Atina Elçisi Granville'in Curzon'a telinde "Yunanlılar özel konuşmalarında Anadolu'dan vazgeçmek gerektiğini söylüyorlar. Böyle bir karar, Hükümet'in düşmesine yol açar. Yunanistan'da karışıklık yaratır. Mustafa Kemal'in isteklerini artırır. Yunan bozgunu da tehlikelere yol açar" dedi. (**Şimşir** IV: 27, 35, 37)

3. İtilaf Devletleri Yüksek Komiserleri Rumbold, Pellé, Garoni, Dışişleri Bakanı Yusuf Kemal Bey'e başvurarak Doğu Karadeniz kıyılarında Rum halka zulmedildiğinden yakındılar. Samsun İstiklal Mahkemesi'nin Rumlar hakkındaki idam kararlarını örnek gösterdiler. Ankara'nın tarafsız bir kurulun bu olayı araştırmasına izin vermesini istediler. Ankara, böyle bir inceleme kurulunu kabul etmeyecek ve 17 Kasım'da vereceği cevapta "Türkiye'yi parçalamak isteyen herkese, cins ve mezhep ayırmadan ceza veriyoruz" diyecektir. (**PM** 5. Ks: 7)

4. Bouillon'un Mustafa Kemal'e, Fevzi Paşa'ya ve Yusuf Kemal Bey'e İnebolu'dan, Anadolu toprağından ayrılışı nedeniyle teşekkür telgrafları (**HM:** 25; **Şimşir 5:** 148).

5. İkinci Kolordu Kumandanı Selahattin Adil Paşa, ordunun saldırıya hazır olmadığını, esaslı bir hazırlık yapılmadan saldırıya geçilmemesi gerektiğini bildirdi. Birinci Ordu Komutanlığı da Cephe Komutanlığı'na, alınması gereken tedbirleri bildirmişti. (**TİH** II/6-1: 57)

6. Kürdistan İstiklal Cemiyeti'nin Kürtleri istiklale davet eden bildirisi. 12 Teşrinisani (Kasım) tarihli kuruluş bildirisiyle birlikte 22 Şubat'ta Elcezire Cephesi'nden Doğu Cephesi'ne gönderilecek. (**Karabekir 1:** 1033)

7. **Hakimiyeti Milliye:** Orduda fevkalade hizmetlerden dolayı 12 kadına savaş madalyası verildi. **İkdam:** Bakalım Gunaris Avrupa'dan ne getirecek. –Papulas ile Dusmanis arasındaki husumetin neticesi: Mağlup olduktan sonra kabahati birbirlerinin üstüne atıyorlar. **Peyamı Sabah**'ta Ali Kemal: Mutedil Türkler ve öbürleri. **Vakit:** Yunanistan uzlaşma yoluna giriyor. Yunanlıların dermeyen ettikleri sulh şartları doğrulanıyor. –Girit'te isyan. –Fransız Mebuslar Meclisi'nde mühim müzakereler. –Başyazı: Bir sulh şayiası. –Azerbaycan mümessili Ankara'da. **Tevhidiefkâr:** Düşmanın bazı fedakârlıklara razı olduğu ve harp harekâtının tatilini istediği hakkında haberler var. –Çivril mıntıkamızda akıncılarımızın faaliyeti. **İleri:** Ankara, topraklarımızın tamamen tahliyesini içine almayan sulh tekliflerini red ile harbin devamına taraftardır. Yunanistan ise siyasî safhanın tavzihine kadar harp harekâtını tatil tasavvurundadır. **Tercümanı Hakikat:** Gunaris'in orada buradaki beyanatı her tarafta kötü tesir yapıyor. –Yunanistan Türkiye ile sulhu hararetle arzu ediyor. –Gunaris Londra'da yüz bulamayacak. –Yunanistan'ın sinirleri bozuldu. –Müfide Ferit Hanım'ın, Ankara'da bir Amerikan muhabire Şark'ta harem hayatı ile ilgili beyanatı.

1921 - EKİM

22 - CUMARTESİ

1. Moskova büyükelçisi Ali Fuat Paşa, Moskova'daki İngiliz Ticaret Kurulu Başkanı Hodgson'la görüştü. Ali Fuat Paşa, Hodgson'a şöyle dedi: "Bazı İngiliz politikacıların haksızlıklarına karşı Rusya ile mecburen dost olduk. Sovyet yardımı önemsizdir. İngiltere'ye düşman değiliz. İngilizler Türkiye'ye karşı tutumlarını değiştirirlerse Sovyet tehlikesine karşı birlikte mücadele etmek isteriz." (**Cebesoy 2:** 260)

2. Sovyetler, bütün ülkelerin hükümetlerine bir nota vererek Yunanlıların Anadolu'da yaptığı zulüm ve yağmaya karşı gereken teşebbüslerde bulunulmasını istedi (**Yerasimos:** 426. Krş. 20).

3. Birkaç gün önce Düzce'ye gelen Kastamonu İstiklal Mahkemesi, asker kaçaklarından üçünün kurşuna dizilmelerine, ikisinin ömür boyu hapisliklerine, asker kaçağı ve soygunculuktan sanık üç kişinin de beşer yıl küreğe konulmalarına karar verdi (**AS:** 22).

4. Batı Cephesi Komutanı İsmet Paşa, Birinci Ordu Komutanı'nın 19 tarihli raporuna cevap vererek ordunun elbise ihtiyacının karşılanacağını ve kış basmadan SAD saldırı harekâtının yapılacağını bildirdi (**Sabis:** 93).

5. İngiliz haberalma raporu: Son zafer, Mustafa Kemal'in ve Büyük Millet Meclisi'ndeki ılımlı partisinin durumunu büyük ölçüde güçlendirdi. Meclis'te üç grup var. Ilımlıların 170, Yusuf Kemal'in önderlik ettiği aşırıların 40-50, Envercilerin 15 mebusu var. Hakim olan Mustafa Kemal'in partisi Bolşevik nüfuzundan kaygılanıyor. Ama Batı ile işbirliği için de Misak-ı Millî'den fedakârlık edecek gibi görünmüyor. (**Şimşir 3:** 258).

6. **Tercümanı Hakikat:** Gunaris Mösyö Briand'a, Yunan amalini izah ediyor. –Bekir Sami Bey, Briand'la konuşuyor. –Gunaris'in maksadı anlaşıldı. Para değil, sulh istiyor. **Hakimiyeti Milliye:** Zavallı Edirne ve Edirnelilerin Yunan vahşetlerinden çektikleri. **Akşam:** Gunaris'in ilk mülakatta Briand'a izah ettiği noktainazar ne imiş. –Yunanistan dahilî galeyan içindedir. **Peyamı Sabah**'ta Ali Kemal: Ankara Yunan'ı mağlup etmek için Avrupa'yı tanımak, Avrupa'ya bir marifet gösterme gereğini anlayamadı, anlayamaz. **Vakit:** Yunan, Müttefiklerin arabuluculuk önerisine dört elle sarıldı. Barışa uğraşıyor. **Karagöz:** Acele bir sulh elbisesi isteyen Gunaris'e Briand "gene de boynunun ölçüsünü almak lazım" deyince Karagöz: "Paşamız onların boynunun ölçüsünü verdi" diyor. –Zeynep'ten Mehmet'e (manzume. 26: Mehmet'ten Zeynep'e: Allar kuşan) **Açıksöz:** Kastamonu dün güzel bir idman bayramı geçirdi. –Hamiyetli bir zenginimiz, Ankara tüccarlarından İnebolulu Çalakzade Salih Efendi, orduya 221.000 kuruşluk eşya teberru etti. **İleri:** Düşmanı sulh teklifine mecbur eden kuvvet, şanlı ordumuzdur. Biz ordunun ilelebet minnettarıyız. Fakat kış geldi.

1921 - EKİM

Gazilerimize hediye göndermeyecek miyiz? Şükran ve minnetimiz kuru lakırdıdan mı ibaret kalacak? –Harpten sulha. **Tevhidiefkâr:** Dün Adapazarı'ndan ilk tren geldi. –Ebüzziyazade: Anadolu düşmanı yenme vazifesini hakkıyla yerine getirdi. İstanbul'un vazifesi de düşmanın siyasî entrikalarına mani olmaya çalışmaktır. –Ali Rıza Safi: Sakarya Zaferi (Manzume).

23 - PAZAR

1. Türk-İngiliz esir değişimi anlaşması. Ankara Hükümeti adına Hamit Bey ile İngiliz Yüksek Komiseri Rumbold arasında İstanbul'da imzalanan anlaşma ile Malta'da tutuklu Türklerin tamamı ile Ankara Hükümeti'nin elindeki İngilizler karşılıklı olarak serbest bırakılıyor. 16 Mart 1921'de Bekir Sami Bey'in Londra'da imzaladığı anlaşmaya göre Anadolu'daki İngilizlere karşılık Malta'daki 118 Türk'ten 64'ü serbest bırakılıyordu. Ankara Hükümeti bu anlaşmayı tanımamıştı. Tutuklular 1 Kasım'da İnebolu'da değiştirileceklerdir. (**Söylev** II: 431; **Jaeschke 2:** 193, 275; **Kürkçüoğlu:** 183-184; **TİH** II/5-1: 9; Dışişleri Bakanlığı, **Kurtuluş Savaşımız:** 163; **Şimşir 2:** 450; **Ter.Hak.** 27)
2. Bir buçuk yıl önce Adana'da Fransızlar tarafından tutuklanarak Arvat Adası'na gönderilen Eczacı Basri (Arsoy), Kemal (Kusun), Fahri (Uğurlu), Hukuk İşleri Müdürü ve Mahkeme Başkanı Nedim Beyler, Mersin yoluyla Adana'ya geldiler, coşkun gösterilerle karşılandılar. 9 Ekim'de Fransa ile bir esirler anlaşması yapılmıştı. 20 Ekim tarihli Ankara Anlaşması'na göre de iki taraf esirleri karşılıklı serbest bırakacaktı. (**Ener:** 149; **Ener 2:** 283 "22 Ekim")
3. Karabekir, Kars Mutasarrıf Vekili Sami Sabit Bey'i (Karaman), Enver Paşa meselesiyle uğraşmak üzere, Trabzon'daki 13. Fırka Kumandanlığı'na atadı. 15 Kasım'da göreve başlayacak olan Sami Sabit Bey, başta Yahya Kâhya olmak üzere Trabzon'da Enver Paşa taraftarlarını sindirmeye uğraşacaktır. (**Karaman:** 30)
4. Kastamonu İstiklal Mahkemesi'nin bugün yayımlanan kararları: Asker kaçağı ve katil Osman oğlu Ömer'in Bolu'da idamına, arkadaşının 15 sene Sivas'ta ağır hapsine, mahkemede yalan beyanda bulunan Mustafa'nın iki yıl hapsine, vb. Mahkeme kararında, bu kararların gazetelerde yazılmasının ve köylere kadar yayılmasının zorunlu olduğu belirtiliyor. (**AS:** 23)
5. Kıbrıs Rum Millî Meclisi, Yunanistan'a katılmalarının (Enosis), tek ve değişmez istekleri olduğunu açıkladı (**TK** 30: 9).
6. İzmir Yunan Temsilciliği memurlarından Evripeos, Temsilciliğe verdiği raporda, işgal altındaki yerlerde(İzmir güney ve güneydoğusu, Manisa kuzeydoğusu, Bergama ve Soma güneyi), çetelerin Yunan idaresini zaafa uğrattığını, Türk halkının çeteleri koruduğunu bildirdi. Asayişi sağlamak için 1.500 jandarma adayı toplandığını açıkladı (**Roda:** 186).

1921 - EKİM

7. Yunanlılar ile uzlaşma yanlıları, Edremit'te "muhtariyet" lehinde bir miting yaptılar (**G.Yetkin:** 40).

8. Ankara'nın Bâlâ ilçesine bağlı Bünyan Köyü Muhtarı Veli Çavuş, Ankara İstiklal Mahkemesi'ne bir dilekçe vererek köylüye karşı kötü davranan, söven ve arpalara haksız yere el koyan Jandarma Yüzbaşısı Nuri ile Hasan ve Hikmet Çavuşlardan davacı oldu. İstiklal Mahkemesi, sanıkları 16 Kasım'da kürek cezasına çarpturacaktır. (**Kandemir 3:** 119)

9. İstanbul Merkez Komutanlığı'nda görevli Mülazım Rıfkı ve Adil Bey'in yargılandığı işkence davasına devam edildi. Sanıklar, eski Merkez Kumandanı'nı çağırtturarak, yapılan işleri onun emriyle yerine getirdiklerini anlattılar ve buna ilişkin sorular sordular. Hakim, bu yoldaki konuşmaları kesti. Duruşma savunmaya kaldı. (**İkdam, Vakit:** 24)

10. Belçika'nın İstanbul Temsilcisi Michotte de Welle, raporunda, Türk-Fransız anlaşmasını orta Doğu'da barışın kurulması için atılan ilk adım olarak nitelendirdi (**Kerman:** 41).

11. Tercümanı Hakikat: Briand, hem Gunaris, hem de Bekir Sami Bey'i dinledi. Fransız gazeteleri, Fransa'nın düşmanı olan Kral Konstantin'e yardım edilemeyeceğini ima ediyorlar. –Mustafa Kemal Paşa, Eskişehir'de taarruz hazırlıyor. **Açıksöz**'de İ.Habib: Fransızlarla yapılan itilaf, Türkler kadar Fransızları da sevindirmelidir. –Girit'te ihtilal: İki bin Yunan asker firarisi, Hanya'yı muhasara ediyor. **İkdam:** Venizelos, Avrupa'nın şımarık çocuğudur. Yunanistan'da yeniden başa geçerse, iki ülke arasında barış olmaz. **Türkoğlu:** Yunanistan'da neler oluyor? –Ahmet Refik'in şiiri: "Anadolu Türk yurdudur ey Yunan/Durma, orda bulamazsın hiç aman/ Elde kalan şerefinle durma kaç/Gelen kıştır, kalırsın sonra aç..." **Vakit:** Barış ihtimalinin kuvvetlenmesine rağmen, Anadolu hazırlanıyor. –Türk'ün ilk Amerikalı savunucusu. **Hakimiyeti Milliye:** Girit isyancılarının Yunan hükümetine şiddetli bir ültimatomu. Macar **Magyarsag** gazetesi: Avrupa ülkeleri, küçük düşürücü anlaşma yapmağa başları eğik olarak tahammül ettikleri halde, Türkiye bunu yapmadı, karşı geldi. Çünkü başlarında bir Kemal Paşa vardı. (**Bel.** 177: 81) **Tevhidiefkâr:** Türkiye-Fransa itilafnamesi, Ankara'da imzalanmış ve Millet Meclisi tarafından tasdik edilmiştir. –Afyonkarahisarımız da yandı –Ebüzziyazade: Sulh manevraları. **İleri:** Anadolu'da her vilayet, gazilerimize hediye göndermek için müsabakaya girişmiştir. Her yer, birinciliği kazanmaya çalışıyor. Payitahtımızın Müslümanları da bu müsabakaya lakayt kalamazlar. Siperler içindeki gazilerimize naciz hediyelerimizi bir an evvel gönderelim. –Gunaris ne yapabilir? Briand'a ne anlattı?

1921 - EKİM

24 - PAZARTESİ

1. Batı Anadolu'da yaşayan bazı Çerkezler, Şark-ı Karip Çerkezleri Temin-i Hukuk Cemiyeti'nin İzmir'de büyük kongresini yaptılar. Kongre, bundan böyle Yunan idaresi altında yaşamaya, Karadeniz kıyılarında da İngilizlerin koruyuculuğu altında bir çerkez bölgesi istemeye karar verdi. Kongre, bunu, büyük devletlere gönderdiği bir bildiriyle açıklıyor. Kongre'ye, derneğin şubelerinin bulunduğu şu yerlerden delege katılıyor: Adapazarı, İzmit, Hendek, Düzce, Kandıra, Yalova, Karamürsel, Bilecik, Eskişehir, Kepsut, Bursa, Biga, Gönen, Erdek, Bandırma, Balıkesir, Manisa, Aydın, Kütahya, Manyas. (**Tunaya** II: 606; **Özer:** 129; **TİH** VI (1974): 318)

2. Türkiye ile Fransa arasında yapılan anlaşma İtalyanları harekete geçirdi. İtalyan Hükümeti'nin özel görevle gönderdiği Mösyö Cavaliere Tuozzi başkanlığında bir kurul, görüşmeler yapmak üzere Ankara'ya geldi. Tuozzi, 11 Aralık'a kadar Ankara'da kalacak. (**Jaeschke 2:** 219 "23 Ekim"; **Sonyel** II: 208 "25 Ekim"; **HM:** 23, 25; **Ter.Hak.** 27; **PS, Vakit, İkdam:** 28)

3. Mustafa Kemal, teslim olacağını bildiren ve affedilmesini isteyen Yozgat yöresinin ünlü şakisi Aynacı Hasan'ın bu isteğinin kabul edilmesini emretti. Aynacı Hasan buna rağmen teslim olmayacak, 20 Kasım'da kuşatılarak teslim alınacaktır. (**TİH** VI(1974): 176)

4. Yüksek Komiser Rumbold, Curzon'a raporunda "Japon Yüksek Komiseri Uchida, arabuluculuk yapmaya çalışıyor. Hamit Bey ile görüşmüş," dedi. Curzon, 24 Aralık'ta Tokyo Büyükelçisi'ni uyararak bu olaydan rahatsızlık duyduklarının Japon Hükümeti'ne bildirilmesini isteyecektir. Uchida, 14'te Rumbold'u ziyaret ederek arabuluculuk çalışmalarından elde ettiği izlenimleri anlatmıştı. (**Şimşir** IV: 43, 136)

5. Dışişleri Bakanı Yusuf Kemal Bey, Meclis'te Kars Konferansı ve Kars Anlaşması hakkında bilgi verdi (**ZC** 13: 258; **HM:** 25).

6. Karabekir, bölgesini geziyor. Otomobille Ardahan'a hareket etti. Yarın Ardahan'da, 26'da Oltu'da, 28'de Kars'ta olacak. (**Karabekir 1:** 962-966)

7. **Hakimiyeti Milliye:** Şeyh Sunusi'nin Başkumandanımıza iki değerli hediyesi: Kılıç ve kemer. –Samsun'da Mustafa Kemal Paşa İlkmektebi. **Akşam**'da N.Sadık: Mecburî sulh. –F. Bouillon'un İstanbul'daki faaliyeti. –İstiklalsiz Türk cemaatleri arasında (Romanya Müslümanları). **Açıksöz:** Ankara muhabiri T.Karaoğuz'un Şeyh Sunusi'nin halifesi ile mülakatı. –Garp Cephesi Kumandanlığı, erzak kolu kumandanlığı vazifesini ifa eden Fatma Onbaşı'nın rütbesini çavuşluğa terfi eyledi. Kumandanlık, Eskişehir harbinin başlangıcından beri orduda kendi vasıtaları ile çalışan ve ordu ile muzafferen memleket-

1921 - EKİM

lerine dönmeğe ahdeden on iki kadına harp madalyası verdi: İnönü'den Alime, Şükriye, Fatına, Ayşe, Hafize, Fatına, Ümmühan, Fatma, Ayşe, Fatına, Ayşe, Fatına. **İkdam:** Yunanlıların işgalleri altındaki arazide Drahmi'yi cebren kabul ettirmek suretiyle Osmanlı altınına tesirleri. **Peyamı Sabah**: Yunan ordusu Hükümet aleyhinde. The Times'da Yunan sefer planı ve 12 Eylül günlü çekilme hareketi (**Jaeschke 1:** 164). **İleri:** Türkiye-Fransa İtilafnamesi'nin resmî şartları nedir? –Kambiyo buhranına mani olmak üzere tedbir. –İşkence davasının son celsesi, **Vakit:** 20, 21 tarihli resmî tebliğler. –Türk-Fransız İtilafı esasları. –Gunaris'in Londra seyahati semeresiz kalacaktır. **Tevhidiefkâr:** Türkiye-Fransa İtilafnamesi'nde nüfuz mıntıkaları yoktur. –Ali İhsan Paşa'nın harp menkıbeleri. –Ebüzziyazade: Türk-Fransız itilafı. –Pontosçuların idamından Yunanistan mesuldür. **Tercümanı Hakikat:** Anadolu'da askerî harekât başlıyor. –Kars heyetleri avdet ediyorlar. Kâzım Karabekir Hazretleri tarafından teşyi edildiler. –İran-Anadolu müzakeratı hitam buldu. Mukavele yakında imza edilecek.

25 - SALI

1. Önceki gün Hamit Bey'le Rumbold arasında İstanbul'da imzalanan değişim anlaşması gereğince serbest bırakılan Türkler, Malta'dan yola çıkarıldı. 1 Kasım'da İnebolu'da İngilizlerle değiştirilecek 59 Türk'ten bazıları şunlar: Mürsel Paşa, Cemal Paşa, Cevat Paşa, Esat Paşa, Rauf Bey, Süleyman Nazif, Refet Paşa, Kel Ali Bey, Abdülhalik Bey, Yakup Şevki Paşa, Numan Efendi, Vasıf Bey, Celal Nuri, Ahmet Emin, Aka Gündüz, Ali Cenani, İlyas Sami, Albay Şevket Bey, Mithat Şükrü, Süleyman Numan Paşa. (**Şimşir 2:** 451; **Yalman:** 213; **Yak.Tar.** III: 310; **Vakit:** 23, 28; **Tev.Ef.** 25)
2. Fransa, İngiltere ve İtalya başkentlerinde Yunanistan'a yardım ve destek sağlamak için 15'te Atina'dan ayrılmış olan Yunan Kurulu, Paris'te Briand'la ikinci görüşmesini yaptı. Briand, Sevr Anlaşması'nın yerine, bu anlaşmayı bazı noktalardan düzelten yeni bir anlaşma yapılmasını önerdi. Değişiklik önerilerinin Kemalistlere açıklanmadan önce Müttefiklerle Yunanlılar arasında kararlaştırılmasını istedi. Kemalistlere gizli silah sevkine engel olmaya çalışacağına söz verdi. Görüşmeyi Atina'ya bildiren Başbakan Gunaris, 21 Ekim'de yaptıklarından daha umut verici bir görüşmede bulunduklarını anlattı. (**Ter.Hak.** 26; **Vakit, İkdam:** 27; **Stratigu:** 52)
3. İstanbul Hükümeti, Reşat Nuri Bey'i, Bern Elçiliği Başkâtipliğine atadı. Reşat Nuri Bey, Dışişleri Bakanlığı özel kalem müdürü idi. (**TV:** 4297)
4. Rumbold'dan Curzon'a yazı: Tercüman, Hamit Bey'le bir görüşme yaptı. Hamit Bey'e göre, barış yapılınca Ankara Hükümeti kendini feshedecek, yeni seçime gidilecek, Padişah'a dokunulmayacak. Mustafa Kemal, Türkiye'nin diktatörü olmayacak. Anlaşmada gizli hükümler bulunduğu yolunda söylentiler dolaşıyor. (20 tarihli Türk-Fransız Anlaşması). (**Şimşir** IV: 44)

1921 - EKİM

5. **Tercümanı Hakikat:** Mösyö Briand, Gunaris'i tekdir etti. "Yunanistan cezasını çekecektir" dedi. –Yeni bir kış taarruzu hazırlıyoruz. –Anadolu Hükümeti, ecnebi memleketlere bir heyet göndermeyi düşünüyor. –Venizelos da ümitsizliğe düştü. "Biz Anadolu'da duramayız, uğraşmayalım" diyor. –Yeni patrik intihabı gürültüsü. **Hakimiyeti Milliye:** Azerbaycan, Başkomutanımıza pek kıymetli hediyeler gönderdi. **Akşam**'da N.Sadık: Pahalılık başladı. Zavallı İstanbul ahalisi. –Briand'ın Gunaris'e şiddetli ihtarları. **Açıksöz**'de İ.Habib: Gunaris sulh dilencisi. Ona, o kadar özlediği sulhu, yine Mustafa Kemal Paşa'nın yumruğu verecek. **İkdam:** Rumlar, Türk vatandaşı olarak kalacaklarsa, dışarıyla ilgililerini kesmelidirler. Yunanlılarla işbirliği yapacaklarsa Türkiye'yi terketmelidirler. Yerlerine Makedonya'dan Müslümanları alırız. Bu konuda açık hareket etmek lazımdır. **Peyami Sabah**'ta Ali Kemal: Serap! Serap! –Moskova ne halde? Halk geçinmek için ne ile meşgul? **Vakit:** Peşte'de krallık teşebbüsüne karşı sıkıyönetim ilan edildi. –Yunanlılar Eskişehir'e karşı yeni bir taarruzdan korkuyorlar. –Türk-Fransız İtilafnamesi Fransa'da pek ziyade iyi tesir yapmıştır. –Parunidi gazetesi: Yunanistan Anadolu'dan vazgeçmelidir. Çıkmaz yoldan kurtulmak için başka çare yoktur. **Tevhidiefkâr**'da Ebüzziyazade'nin sansürlü yazısı: Siyasî zafer. –Şark ve Garp'ın galibi ve milletin sertac-ı ibtihacı (sevinç baştacı) iki serdar-ı namdarın siyasî zaferleri: Mustafa Kemal, Kâzım Karabekir. –Malta'daki vatandaşlar, bugün Malta'dan hareket ediyorlar. **İleri:** Yunan'ın ilhak kararı üzerine Ankara'nın hiç bir müzakereye girişmeyeceği ve sulh etrafındaki tavassutu kabul etmeyeceği Londra'dan tebliğ edilmiştir. –Suphi Nuri: İşler iyi gidiyor.

26 - ÇARŞAMBA

1. 20 tarihli Ankara Anlaşması, Fransız Parlamentosu'nda onaylandı. Anlaşmaya yalnız bir milletvekili itiraz etti. (**Ter.Hak.** 31; **Vakit, İkdam:** 1 Kasım)
2. Millî Savunma Bakanlığı, İngiliz esirlerini Malta tutuklularıyla değiştirmek üzere, İnebolu, Trabzon ve Zonguldak'ta birer değiştirme komisyonu kurulmasını emretti. Tutuklular 1 Kasım'da değiştirilecek. (**HTVD** 59, ves. 1341)
3. Gunaris ve Baltacis Londra'ya ulaştılar. Yarın İngiliz Hükümet yetkilileriyle görüşecekler. (**Ter.Hak.** 27; **Vakit:** 28; **HM:** 30)
4. Kastamonu ve Havalisi Komutanı Muhittin Paşa, Adana Olağanüstü Komutanlığı'na atandı. Muhittin Paşa, Kastamonu'daki görevine 4 Ekim 1920'de başlamıştı. Muhittin Paşa, yanında Kastamonu memurlarının bir kısmını da götürüyor. (**AS:** 26, 27; **Açıksözcü:** 115)
5. Maliye Eski Bakanı Cavit Bey, iki yıldan beri kalmakta olduğu İsviçre'nin Lozan kentini terkederek Fransa'ya gitti. Cavit Bey, bugünkü notlarında kendisine yöneltilen vurgunculuk suçlamasını reddederek "kirlenmemiş bir vicdanım ve billur gibi bir namusum var" diyor. (**Tanin:** 11.10.1946)

1921 - EKİM

6. İstanbul Mebusu Ferit Bey, Bakanlar Kurulu kararıyla Ankara Hükûmeti'nin Paris Temsilciliği'ne atandı (**ZC** 14: 12).

7. **Akşam:** Cephelerde nisbî bir sükûnet hükümfermadır. –Ali İhsan Paşa, Cenup Grubu Kumandanlığı'na tayin edildi ve vazifesine başlamak üzere hareket etti. **Açıksöz:** Muhittin Paşa'nın Adana'ya tayini (Özgeçmişi). **Peyamı Sabah**'ta Ali Kemal: Gidişimiz gidiş değil ki işimiz yolunda olsun. **Hakimiyeti Milliye:** Savaşın bütün safahatını izleyen tarafsız bir askerî ateşenin beyanatı. Yunan Başkumandanı'nın müthiş bir itirafı: Türkler bizim kadar mücehhez olsaydı, bittiğimiz gündü. –Kars Anlaşması. **Vakit:** Anadolu hazırlanıyor. Yunanistan ise savaş ile barış arasında bocalıyor. **Komünist** gazetesi: Ermenistan emekçilerinin Kars Anlaşması'nın imzalanması nedeniyle yaptıkları miting kararı: Kafkasya ve Türkiye'nin işçi, köylü kitlelerini sıkı kardeşlik bağlarıyla birleştiren bu devrimci anlaşmayı selamlıyoruz. Türkiye'deki emekçi kardeşlerimizin emperyalistlere karşı yaptıkları devrimci mücadeleyi alkışlıyoruz. Türkiye halkı, cephe gerisini tamamen güvencede sayabilir. (**Şemsutdinov:** 185) Bulgaristan Komünist Partisi yayın organı Türkçe **Ziya**'nın Sofya'da 48. sayısı: Sakarya nehri boyunca hezimete uğrayan Yunan burjuvazisi, ne yapacağını şaşırmış ve bugün esaret altında bulundurduğu zavallı Türklere karşı adeta kuduz köpek gibi hareket ediyor. –Mustafa Kemal Paşa'nın Rusya'nın Ankara Elçisi'ne Yunan zulümleriyle ilgili tebligatı. –Azerbaycan Elçilik Kurulu'nun Ankara'ya gelişi. –Kâzım Karabekir'in teşkil ettiği Kafkas gönüllüleri, Kars'tan Batı Cephesi'ne hareket etti. (**Güran 2:** 16) **The Times:** Merzifon'da Pontosçuların muhakemesi (**Jaeschke 1:** 164). **Karagöz:** İsmet Paşa, Gunaris'in sulh aramak için çıktığını söyleyince, kılıcını bileyen Mustafa Kemal "Öyleyse münasip bir sulh hazırlayalım. Çünkü, dönüp dolaşıp buraya gelecekleri görülüyor" diyor. **İleri:** Yunan'ın batıl iddiaları. –Kambiyo buhranının önüne geçilmek üzeredir. –Sulh ricasını Amerika'ya da tevcih ettiler. **Tevhidiefkâr:** Ankara-Fransa İtilafnamesi tasdik edilir edilmez tatbik edilecektir. İtilaf, Paris'te fevkalade memnuniyet yaratmıştır. –Venizelos da katiyyen ümidi kesti. –Anadolu, Avrupa'ya bir heyet gönderiyor. –Afganistan'da terakki meselesi. **Tercümanı Hakikat:** Anadolu'nun şartlarını hamil murahaslar, Antalya tarikiyle Paris'e gidiyor. –Yunan hayalleri hep suya düştü. Fransa kuru laflara kulak asmadı. İngiltere Yunan'a para vermeyecek. –Ordumuza 40.000 kişi ilave.

27 - PERŞEMBE

1. Ankara Hükûmeti, Kars Anlaşması kararlarından olmak üzere, Tiflis'e hemen bir elçilik kurulu gönderilmesini kararlaştırarak İstanbul Mebusu Muhtar Bey'i Tiflis Elçiliği'ne atadı. Muhtar Bey, 14 Kasım'da Ankara'dan görev yerine hareket edecek. (**ZC** 14: 12; **HTVD** 57, ves. 1319).

1921 - EKİM

2. Yunan Başbakanı Gunaris, dün geldiği Londra'da İngiliz Başbakanı ve Dışişleri Bakanı'yla görüştü. Anadolu'da işgalleri altında bulunan bölgede 3 milyon nüfuslu 100.000 km^2lik alanda sivil teşkilat yapmak istediklerini söyledi. İngilizler de Briand gibi Gunaris'ten Türkiye ile savaşı sona erdirmek için Müttefiklerin arabuluculuğunu kabul etmesini istediler. Curzon, "Kendinizi Müttefiklerin ellerine bırakın. İzmir konusunda yeni şartları kabul edin. Sevr Anlaşması temelleri üzerinde yeni bir anlaşmaya ihtiyaç var" dedi. (**Stratigu:** 55; **Şimşir** 3: 271; **Roda:** 192 "26 Ekim"; **Jaeschke 1:** 165; **Sonyel** II: 243; **Ter.Hak.** 29; **HM:** 1 Kasım)

3. Meclis'in gizli oturumunda, ordunun yiyecek ve giyecek durumu tartışıldı. Millî Savunma Bakanı Refet Paşa, istenilen ölçülerde olmasa da askerin doyurulduğunu söyledi. Müteahhitlerin çıkardıkları zorlukları anlattı. (**GCZ** 2: 374)

4. Kastamonu ve Havalisi Komutanı Muhittin Paşa, yeni görevi olan Adana Fevkalade Komutanlığı'na başlamak üzere Ankara'ya törenle uğurlandı. 5 Kasım'da Ankara'dan hareket edecek. (**AS:** 27)

5. Dışişleri Bakanı Yusuf Kemal Bey, 24'te Ankara'ya gelen İtalyan Temsilcisi Tuozzi şerefine bir ziyaret verdi. Ziyafette Bakanlar Kurulu Başkanı Fevzi Paşa da hazır bulundu. (**İkdam:** 4 Kasım)

6. **İkdam:** Lyon'daki Le Progres'ten: İstiklal mücadelesinde Türk kadınının rolü. **Peyamı Sabah**: Bekir Sami Bey'in Morning Post'a demeci: Anadolu'da tek Yunan askeri kalamaz. **Muslim Standard** (Londra), Kızılhaç'ın rızasıyla, İngiliz Dışişleri Bakanlığı'ndan da izin almış olarak Müslümanları Anadolu'da çarpışan ve ölenlerin ailelerine maddî yardıma çağırıyor (**İkdam:** 3 Kasım). **Akşam:** F.Bouillon'un Mustafa Kemal'e teşekkür telgrafı. **Açıksöz:** Muhittin Paşa'nın samimî uğurlanışı. Ermeni Dacad'ın uğurlama şiiri. **Vakit:** Ankara Fransa'dan sonra diğer devletlerle de anlaşmak istiyor. **Hakimiyeti Milliye:** Tacından vazgeçmeyen Macaristan Kralı, yeni bir hükümet darbesi yaptı. **Tevhidiefkâr:** Türkiye-Fransa İtilafnamesi Ankara'da memnuniyetle karşılanıyor. –Harp madalyası alan kahraman mücahidelerimiz (12 kadın ismi). –İngiltere Yunanistan'a para vermiyor. **İleri:** Devletler, Yunanlılara verecekleri cevabı kararlaştırmışlar. Gunaris'in Londra'da alacağı ders, Paris'tekinin aynıdır. –Gazi Anadolu kadınları (Fatma Seher'in resmi). **Tercümanı Hakikat:** İtalya ile Ankara arasında müzakereler başladı. İngiltere ile de bütün esirlerin mübadelesi kararlaştırıldı. –Yunanistan müsaadat göstermek lüzumunu hissetti. –Gunaris Londra'ya vasıl oldu. –En son haber: Ordumuz, umumî taarruza geçiyor. **Güleryüz**'ün zafer ve galibiyet fevkalade nüshası: Arslan Anadolu, iki senelik acı bir hicran-ı muvakkatten sonra güzel İzmir'e kavuşuyor. –Hürriyet ve İtilafçılar henüz birleşemediler. Görüşmelere devam ediyorlarmış. Boşuna zahmet, birleşseler ne olacak? –Kral: Baki kalan bu sofrada bir kutu incir imiş.

1921 - EKİM

–Ankara'nın koyunu, sonra çıkar oyunu. **Ayine:** Muhayyal zaferden sözü açınca/Yalana yalanlar katar Papulas/Sakarya önünde Efzun kaçınca/Elinden silahı atar Papulas. –Üç politikacı (İngiltere, Fransa, İtalya olmalı), himmet dilenen Gunaris'e nasihatten başka verecek bir şeyleri olmadığını söylüyorlar. –Ali Kemal Bey'le mülakat.

28 - CUMA

1. ABD Yüksek Komiseri Bristol, Hükümetinden Ankara Hükümeti'yle ilişki kurulmasında geç kalınmamasını istedi. "Milliyetçi hükümet, ülkenin gerçek denetimini elinde bulunduruyor, halkın çoğunluğu tarafından desteklenmektedir. İtilaf Devletleri'nce de fiilen tanınmaktadır" diyen Bristol, İstanbul'daki ticaret kurulu üyelerinden Gillespie'nin kendi delegesi olarak görevlendirilmesini önerdi. ABD Dışişleri Bakanlığı, kendi adına görüşme yapması şartıyla Gillespie'nin Ankara'ya gitmesine karşı olmadığı cevabını verecektir. (**Evans:** 331)

2. Şirket-i Hayriye işçilerinden bazıları, üye kartlarını Sosyalist Fırkası Başkanı Hüseyin Hilmi'ye iade ettiler. Hilmi'nin bazı işçileri şikâyeti ve tutuklanmalarını istemesi üzerine de vapurda onu hırpaladılar. Şirket işçilerinden 638 kişi partiye üye iken bunlardan 430'nun istifa edip yeni kurulan Sosyalist İşçi Fırkası'na geçtiği, 210 üyenin ise partide kaldığı öğrenildi. Vapurda yarın da bazı dövme olayları olacak, bu olaylar nedeniyle vapurlara ve iskeleye polis konacaktır. (**Ter.Hak.** 29; **Vakit, İleri, İkdam:** 30)

3. 20 Ekim'de Ankara'da Türk-Fransız Anlaşması'nı imzalayanlardan Franklin Bouillon Paris'e vardı (**HM:** 1 Kasım).

4. İbrahim Tali Bey, Karabekir'e mektubunda, Ankara'da sağlık alanında yaptığı çalışmaları anlattı. Buradan memnun olmadığını bildirerek Doğu'da ya da Kafkasya'da, Güney Rusya'da bir hizmete talip olduğunu yazdı. (**Karabekir 1:** 985)

5. **Hakimiyeti Milliye:** Türkiye-Fransa itilafı ve tesirleri. **Peyamı Sabah**'ta Ali Kemal: Habsburglar. **İkdam** (Yenigün'den): Halide Edip'in onbaşılığa terfii. **İleri:** Haberler Gunaris'in muvaaffakiyetsizliğini bildiriyorlar. –Kambiyo buhranını gidermek için alınan tedbirler etkili olmaya başladı. Maliye çevreleri ümitvardır. **Vakit:** Bankalardaki paralarımızı geri çekmeliyiz. –Anadolu, ancak millî hududumuz dahilindeki istiklal-i tam üzerinde müzakerata girişmeyi kabul eden devletlerle müzakerede bulunacaktır. –İtalyan murahhaslarının Ankara'ya ulaşması. –Gunaris Londra'da. **Tevhidiefkâr:** Türk-Fransız itilafı, Londra ve Roma'da son derece iyi tesir yaptı. –Ordumuzun umumî taarruzu yakındır. **Yarın** dergisinin üçüncü sayısı: İsmail Hakkı, İsmail Müştak,

1921 - EKİM

Samipaşazade Sezai, Samih Rıfat, Orhan Seyfi, Abdülhak Şinasi, Halit Fahri, Faruk Nafiz, Selim Nüzhet vb. imzalarla. –Hilal-i Ahmer'i nasıl tanıyoruz. **Tercümanı Hakikat:** Anadolu'nun harp hareketine hazırlandığı bildiriliyor. –Yunanlılar, Londra'da yüz bulamıyorlar. –Mösyö Briand'ın Gunaris'e nasihatleri. –İki zabitimiz İnebolu'da esirleri bekliyor.

29 - CUMARTESİ

1. Fransız Hükümeti, Ankara Hükümeti'yle yaptığı 20 tarihli anlaşmayı onayladı (krş. 1 kasım) ve anlaşma metnini İngiliz ve İtalyan hükümetlerine verdi. İngilizler, 1915 tarihli Londra Anlaşması'na aykırı gördükleri bu anlaşmayı protesto edeceklerdir. (**PS, Tev.Ef, HM:** 1 Kasım; **Şimşir 3:** 281 "Curzon anlaşmayı görür görmez küplere bindi"; **Ter.Hak.** 4 Kasım)

2. Meclis'in gizli oturumunda ordunun yiyecek ve giyecek ihtiyaçları tartışıldı. Bazı mebuslar, ordunun aç ve çıplak olduğunu ileri sürdüler. Millî Savunma Bakanı Refet Paşa, özellikle Sakarya Savaşı sırasında Tekâlif-i Milliye Yasası'nın imkânları, memurların gayreti ile orduyu aç, çıplak ve silahsız bırakmadığını anlattı. Yerli imkânlarla yapılan silahlar hakkında bilgi verdi. Samsun bölgesinde 15-50 yaşları arasındaki Rumları iç bölgelere göçe tabi tutarak Rumları eşkiyalığa kışkırtan ve Hükümeti müşkül durumda bırakan Nurettin Paşa hakkında şikâyetler dile getirildi. (**GCZ** 2: 388)

3. Kastamonu ve Havalisi İstiklal Mahkemesi, Düzce'de eşkiya için yeni bazı cezalar verdikten sonra Adapazarı'na ulaştı (**AS:** 31).

4. İngiliz Dışişler Bakanlığı, İstanbul'daki temsilcilerine emretti: Japon Elçisi'ni susturun. İngilizler aleyhindeki propagandanın soruşturma konusu yapılması, Türkler tarafından korku ve zaaf işareti diye yorumlanmış olmalı. (**Şimşir 3:** 305)

5. Yakup Kadri, **İkdam**'da, Batı cephesi karargâhındaki izlenimlerini yazıyor: Garp Cephesi varlığımızın ilk ve son seddidir. Geleceğin nabzı burada vuruyor ve gelecek burada kımıldıyor. Fakat ne çok humma, ne çok ıstırap ne çok zahmet ile. Ey kılıç, milletin hayatında biricik hakimiyet sensin. Hiç bir hak sana yaslanmadan yaşayamıyor. –Paris'te Bekir Sami Bey'den, Ankara'nın doğrudan doğruya Yunanistan'la sulh müzakeresine girişip girişmeyeceği soruldu. Bekir Sami Bey, Yunanistan Anadolu'da bulundukça bunun olamayacağını söyledi. **Akşam:** Gunaris nihayet devletlerin tavassutunu talebe mecbur oldu. –Afyonkarahisar'da yangınlar ve infilaklar. –Rus altınları Anadolu'da 615 kuruş sayılıyor. **Açıksöz:** Ankara'nın yüksek siyasetleri de var mı ne demektir? En büyük diplomatlarımız ancak en büyük kumandanlarımızdır. Kuvvet, siyasettir; siyaset, kuvvettir. (İsmail Habib) **Peyamı Sabah**'ta Ali Kemal: Böyle orta çağ ida-

1921 - EKİM

relerini Ankara, Azerbaycan, Erivan, Moskova, Afgan bir zaman daha götürür, yaşatır. Lakin Avrupa'nın bir parçası olduğu için İstanbul hazmedemez. **Vakit:** Gayet büyük savaşlar için hazırlıklar. **Karagöz:** Sonbaharda amma da çok "yaprak" dökülmesi üzerine: "Kasım fırtınası bir kopsun da dökülenleri o zaman seyret!" **İleri:** Kahraman ordumuzun bir hafta içinde düşmanın her türlü mukavemetini kıracak bir taarruzla Anadolu meselesinin halline başlayacağı haber veriliyor. –Suphi Nuri: Zavallı muhacirlerimiz. **Tevhidiefkâr:** İtilafname hakkında Bekir Sami Bey'in izahatı. – Malta'daki vatandaşlarımız bugün geliyor. –Ebüzziyazade: Malî ve iktisadî buhran. **Tercümanı Hakikat:** Süvarilerimiz Döver İstasyonu'nda düşmandan esir aldılar. –Gunaris Londra'da İtilafiyunun tavassutunu reddetmedi. –Artık müzakerat nihayet buldu. Gunaris Roma'ya gidecek. –Hilmi Bey, ameleden dayak yedi. –Peyami Safa: Temaşa haftası.

30 - PAZAR

1. Malta sürgünleri İstanbul Boğazı'nda. İngilizler, esirleri İnebolu'da İngiliz esirleriyle değiştirecekler. Bunun için Ankara Hükümeti temsilcileri, Hamit Bey'le Anadolu Ajansı'ndan başka gemiye kimseyi almıyorlar. Değişim yarından sonra yapılacak (**AS:** 30; **Vakit:** 29, 30, 31; **Ter.Hak.** 31; **Yak.Tar.** III: 311; **Yalman** II: 223; **Şimşir 2:** 458) ★ Rawlinson, üç İngiliz eriyle birlikte Trabzon'dan İnebolu'ya gönderildi (**Rawlinson:** 352; **Karabekir 1:** 967; **Jaeshke 2:** 194).

2. Londra'da bulunan Yunan Kurulu'ndan Başbakan Gunaris imzasıyla Atina'ya çekilen telgrafta, Yunanistan Curzon planını kabul etmezse artık İngiltere'den hiç bir yardım beklemeyeceği bildirildi. Telgrafta "Lord Curzon'un fikirlerini kabul etmek zorundayız." denildi. 2 Kasım'da Yunanistan Hükümeti, Curzon planını kabul edecek. Curzon planı: Müttefiklerin iki taraf arasında barışa arabuluculuk yapması, İzmir'de özel yönetim, Müttefik jandarma kuvveti kuruluncaya kadar Anadolu'daki Yunan ordusunun kalması. (**KASÖT:** 625; **Stratigu:** 61)

3. Aziziye'de Rahip Vasileos, ifadesinde, Yunanlıların halka zulümlerine nasıl engel olmaya çalıştığını anlatıyor: "Yunan birlikleri geldikleri vakit 'Burada Kemalistlerden kim vardır?' diye sordular. 'İşte ben Kemalist'im' dedim. Kemal İzmir'i bir alsa kendisine tapınacağım." (**OAYM 3:** 2)

4. Kars'ta kurtuluş yıldönümü şenliklerle kutlandı (**Karabekir 1:** 967).

5. **Tercümanı Hakikat:** Anadolu hükümeti üç maddeden ibaret olan son ve kat'i sulh şartlarını İtilaf Devletleri'ne tebliğ etti. –Kral Konstantin'e istifa et diyorlar, fakat sarsılmaz inadını terketmiyor. **Hakimiyeti Milliye:** Türk-Fransız Anlaşması: Sevr'in direklerinden biri daha yıkıldı. –H.Edip: Fadime Nine ile Kerim Dede. –Hindistan ayaklanmaları ve Mehmet Ali biraderler. **Açıksöz**'de

1921 - EKİM

İsmail Habib: Şark mı, Garp mı? Şark devleti olarak mı kalmalıyız? Garplı mı olmalıyız? Garp'ın ilmini Şark'a, Şark'ın ruh ve faziletini Garp'a biz vereceğiz. Garp'tan yalnız ilim ve fen, Şark'tan menkulat ve mevhumat değil, yalnız ulviyet ve fazilet almalıyız. İstanbul, iki büyük medeniyetin aktarma olduğu yerdir. –Türkmen: Köylü Türk Kadınına Şükran (manzume). **Akşam:** Gunaris'in Londra seyahati boşa çıktı. –Bütün cephede topçu ateşi başladı. –Malta mevkufları geldiler, gittiler. **Türkoğlu:** Eskişehir savaşında çarpışmaların başından sonuna kadar kendi araçlarıyla hizmet eden ve madalya alan 12 kadının adları açıklandı. Bunlardan Fatma Onbaşı'nın rütbesi, çavuşluğa yükseltildi. –İki mesut hadise: Türk-Fransız ve İran-Afgan Anlaşmaları. **İleri:** 30 Teşrinievvel: Mütareke'nin dördüncü yıldönümü. –Gunaris Paris'te aldığı dersi Londra'da da alıyor. –Amelenin hukukunu müdafaa kimlere kaldı? Sosyalist reisini nasıl döğmüşler? –Suphi Nuri: Yeniden Harbiumumî başlayabilir mi? **Vakit:** Yunanistan, Sevr Muahedesi'nin yeniden tetkikini kabul ediyor. –Bankaların vazifesi. –Malta yolcuları bu sabah geliyor. –Kars Muhadenet Muahedesi. **Tevhidiefkâr:** Kars Anlaşması metni. –Mütareke içinde harp ile geçen üç sene. –Gunaris, işin fena olduğunu anladı.

31 - PAZARTESİ

1. Meclis'in gizli oturumunda Mustafa Kemal Paşa'nın 5 Kasım'da dolacak başkumandanlık yetkisinin 3 ay daha uzatılması konusu tartışıldı. Muhalifler "Paşa'yı yıpratmayalım" gerekçesiyle yetkinin uzatılmasına karşı çıktılar. Uzatılma önerisi, 3 çekimser, 12 red oyuna karşılık 152 oyla kabul edildi. Yasa açık birleşimde de görüşülerek kabul edildi. (**GCZ 2:** 413; **ZC** 14: 6; **Düstur** 3/2: 176; **Söylev** II: 478; **Ter.Hak.** 3-4; **Vakit, PS:** 4 Kasım)

2. Malta tutuklularını getiren iki gemi İnebolu Limanı'na geldi. Tutuklular, yarın İngilizlerle değiştirilerek bir kısmı karaya çıkıp Ankara'ya gidecek, bazıları ise İstanbul'a dönecektir. (**Şimşir 2:** 459; **Peker 1:** 383; **Ter.Hak.** 1, 2)

3. Rus Sovyet Hükümeti, Ankara Hükümeti'ne Jivov ve Jutkiy adlarında iki takip gemisi verdi (**Şemsutdinov:** 240).

4. Kastamonu ve Havalisi İstiklal Mahkemesi, Adapazarı'ndan İzmit'e hareket etti (**AS:** 31).

5. Meclis, bir kanunla kurtarılan ve kurtarılacak olan bölgeler çiftçilerinin vergi ve borçlarından bazılarını kaldırdı, bazılarını da erteledi. Ayrıca, muhtaç olanlara yemeklik ve tohumluk olarak parasız zahire dağıtılmasına karar verildi. Ev yapımı için de ağaç verilecek. (**ZC** 14: 2-5; **Düstur** 3/2: 177)

1921 - EKİM

6. **Akşam:** Devletlerin Ankara Hükümeti'ne bir tavsiyesi. –N.Sadık: Tamirat. **Hakimiyeti Milliye:** Barış için tahliye şartı lazımdır. –Hindistan'da isyanlar ve inkılaplar. –Türkiye-Azerbaycan: Beynelmilel münasebetlerin bu kadar samimî tecelli edeni cidden az bulunur. **İkdam:** Malta'daki vatandaşlarımız sabah geldiler. **Tevhidiefkâr:** Malta'daki esir vatandaşlarımızın şehrimizden geçişleri. –Yunanistan'ı nasıl görüyorlar? –Afyonkarahisarı hâlâ yanıyor. **İleri:** Kış geldi. Siperler içinde namus ve istiklalinin müdafaasına çalışan gazilerimize hediye göndermeyi unutmayınız. –Anadolu'nun sulh şartları son defa olarak tebliğ edildi. –Malta'dan gelen vatandaşlarımız dün Anadolu'ya geçtiler. **Vakit:** Malta'daki vatandaşlarımız İnebolu'ya müteveccihen şehrimizden geçtiler. –Fahrettin Paşa'nın mirlivalığa terfii. –Gunaris Londra'da da muvaffak olamadı. –Yunanistan harabiye doğru gidiyor. **Tercümanı Hakikat:** Fransa, Türk-Fransız İtilafnamesi'ni tasdik etti. –Anadolu'da taarruz hazırlığına dair ajansın haberi. –Anadolu'ya "Biraz bekleyiniz" diyorlar. –Ermenilerin Kars'ta Kuvayı Milliye'ye teşekkürü. –Amerika'ya giden Anadolu heyeti, Adnan ve Ahmet Muhtar beylerden müteşekkildir. –Altı bin kişiden ve tamamiyle Lazlardan meydana gelen Karadeniz Fırkası cephemize geliyor. –Sosyalist Fırkası ikileşti. İşçi Sosyalist Fırkası namıyla teşekkül eden yeni fırka.

1921 - KASIM

1 - SALI

1. Malta'dan getirilen 59 Türk ile, bunlara karşılık Anadolu'da tutuklu bulundurulan 4 İngiliz, İnebolu'da değiştokuş edildiler. 59 Türk'ten 48'i Ankara'ya gidiyor, 11'i ise, kendilerini getiren İngiliz gemisi ile İstanbul'a dönüyor. Bugün İngilizlerle değiştirilen Türkler arasında Rauf Bey, Yakup Şevki, Mürsel Paşalar, Kara Vasıf, Mithat Şükrü, Celal Nuri Bey gibi tanınmış kişiler var. (**Ter. Hak.** 1.2, onlarla hasbihal: 16; **HM:** 2, 4; **AS, Akşam, Vakit:** 3; **Peker 1:** 382; **Şimşir 2:** 460; **Açıksözcü:** 104; **Yalman** II: 224) ★ Malta'dan İnebolu'ya gelen Türklerden 51 kişi adına toplu olarak Meclis Başkanlığı'na çekilen telde "Bizi kurtaran Meclis'e ve onun başkanına şükranlarımızı bildiririz. Millî borçlarımızı maddî olarak ve kısmen yerine getirebilmek için mesleklerimize göre, vatanın her türlü hizmet ve külfetine hazırız" denildi. Bunlardan bazıları da ayrıca tek tek Mustafa Kemal'e gönderdikleri telgrafta aynı duygularını tekrarladılar. (**ZC** 14: 51; **HM:** 4) ★ Yusuf Kemal Bey, Zonguldak Mutasarrıflığı aracılığı ile çektiği telgrafta, Malta'dan dönen Ahmet Emin Bey'e (Yalman), Matbuat Umum Müdürlüğü'ne atandığını bildirdi ve kendisinden cevap istedi. Ahmet Emin Bey, İstanbul'da çıkmakta olan Vakit gazetesinin başına dönmeyi tercih edecektir. (**Yalman** II: 224)

1921 - KASIM

2. Türkiye Büyük Millet Meclisi, Sakarya Savaşı'nda ve ateş hattında fedakârlık gösteren 27 kişinin İstiklal Madalyası, 67 kişinin de takdirname ile ödüllendirilmesini kararlaştırdı (**ZC** 14: 16-17).

3. Türk-Fransız ilişkileri: Briand Hükümeti, 20 Ekim tarihli Ankara Anlaşması'nı onayladı (**Véou:** 514. Krş. 29 Ekim ve 1 Kasım). ★ Yusuf Kemal Bey, anlaşmayı TBMM'nde okudu (**ZC** 14: 24). ★ TBMM, Türk davasına hizmeti nedeniyle Fransız yazarı Piyer Loti'ye Türk milletinin selam ve şükranının bildirilmesini ve ona bir hediye gönderilmesini kabul etti (**ZC** 14: 12).

4. İngiliz Kabinesi toplantısında, bu toplantıya katılan General Harington'a, Mustafa Kemal'e hangi yolla yaklaşılabileceğinin araştırılması görevi verildi (**Şimşir 3:** 308). ★ Kabine toplantısında Curzon, Gunaris ile görüşmesi ve Türk-Fransız Anlaşması konusunda bilgi verdi. Curzon'un anlattıklarına göre Gunaris, Yunan ordusunun iyi durumda olmadığını kabul ediyor ve Müttefiklerin arabuluculuğuna razı. Curzon, Türk-Fransız Anlaşması'nı eleştirdi, Fransa'nın böyle bir anlaşma yapmaya hakkı olmadığını söyledi. Kabine, Fransa'dan açıklama istenmesini kararlaştırdı. (**Şimşir** IV: 46)

5. Hindistan İşleri Bakanlığı, Irak Yüksek Komiseri Cox'un, Kral Faysal-Mustafa Kemal görüşmesi konusundaki önerisini Bakanlığın desteklediğini Sömürgeler Bakanlığı'na bildirdi (**Şimşir** IV: 52). ★ İngiliz Haberalma Örgütü'nün 3 aylık dönem raporu (15 Temmuz-15 Ekim): Padişah'ın ve İstanbul Hükümeti'nin barış taraftarı olduğu ve bu konuda girişimleri, Ankara Hükümeti'nin ise Misak-ı Millî'de direttiği vb. (**Şimşir** IV: 52) ★ İngiliz Dışişleri Bakanlığı, Bombay'dan Mustafa Kemal'e 10.000 Sterlin gönderilmesi konusunda İngiliz Hükümeti'nin bu işe karışmak niyetinde olmadığını belirterek Montagu'nun ve Maliye Bakanlığı'nın görüşünü sordu. 3 Kasım'da, 5.000 Sterlin daha yollandığı belirtilerek adı geçen iki bakanlığın görüşü yeniden sorulacak, her iki bakanlık, Curzon'un görüşüne katıldıkları cevabını verecektir. Dışişleri de 8 Kasım'da bu işe müdahale edilmemesi talimatını verecektir. (**Şimşir** IV: 51, 68, 69, 70, 76)

6. Müttefiklerin İstanbul'da yeni askerî bölgeler hakkında 12 Ağustos tarihli kararı yürürlüğe girdi. Yüksek Komiserlerin almış olduğu bu karara göre İstanbul Yakası'ndan Fransızlar, Galata-Beyoğlu yakasından İngilizler, Üsküdar yakasından da İtalyanlar sorumlu. (**Jaeschke 1:** 165)

7. Tercümanı Hakikat: Sulh şartlarını reddederlerse Yunanlılara karşı umumî taarruzumuz başlayacaktır. –İtalya-Anadolu müzakeratı devam ediyor. Yakında bir mesut itilaf geleceği bildiriliyor. –L. George şiddetle sulh taraftarı. –Prens Andre ordumuzu methediyor. **Hakimiyeti Milliye**'de Yunan zulümleri: Orta Anadolu'da ateş ve kan!.. **İkdam:** Anadolu ordusunun umumî taarruz kararı.

1921 - KASIM

–Ahmet Cevdet'in sansürlü yazısı: Büyük devletler ve Müslümanlar. **Açıksöz:** Vali Refet Bey'le mülakat. –Manzume: Sakarya kenarında (Orhan Şaik), **Peyamı Sabah:** Morning Post muhabirinin yazdığına göre Bekir Sami, Anadolu'nun istekleri Atina'da kabul edildiği takdirde, Fransız toprağında Yunan murahhasları ile müzakereye girişimeye hazır olduğunu Briand'a tebliğ etti. **İleri:** Atina'da buhran artıyor. Kabine yuvarlanıyor. Avrupa'dan döner dönmez Gunaris'i ıskat edecekler. –Cephede büyük harp alametleri başgösterdi. –Ali İhsan Paşa ile Akşehir'de mülakat. **Vakit:** Anadolu'da harp hazırlığı devam ediyor. –İstanbul'da Müttefikler askerî mahkemesi, Harington, Şarpi ve Mombelli imzalarıyla dün yayımlanan üç bildiri. –Fransa, Ankara İtilafı'nı tasdik etti. –Ankara'dan Avrupa'ya heyetler gidiyormuş. **Tevhidiefkâr:** Türkiye-Fransa İtilafnamesi, Fransa tarafından tasdik edildi. –Dördüncü mütareke senesine girerken. –Ordumuz yakında şiddetle taarruz edecek. –Ermeni esirlerine gösterdiğimiz şefkat ve insaniyet.

2 - ÇARŞAMBA

1. Yunan Başbakanı Gunaris ve yanındakiler İngiliz Başbakanı ile görüştü. Lloyd George, Yunan kahramanlığını övdü. Yunanistan'a askerî kuvvet olarak yardım edemeyeceğini, fakat barışın gerçekleşmesi için elinden geleni yapacağını söyledi. Yapılacak işler için bir konferans toplanması gerektiğini belirterek bu toplantıya kadar Yunan ordusunu geri çekmemelerini öğütledi. "Aksi halde herhangi bir anlaşma imkânsız olur" dedi. (**Stratigu:** 67: **Vakit, Ter.Hak.** 4; **KASÖT:** 627 "3 Kasım") ★ Yunan Hükümeti Başkanı Gunaris, Curzon'la görüştü ve İngiltere'nin arabuluculuğunu kabul etti. Curzon planına göre Müttefikler, Türkiye ile Yunanistan arasında arabuluculuk yapacaklar. İzmir'de özel bir yönetim kurulacak. Müttefik Jandarma kuvvetleri kuruluncaya kadar Yunan ordusu Anadolu'da kalacak. (**Şimşir** 3: 274; **KASÖT:** 627; **Ter.Hak.** 2,4; **Vakit:** 4, 7)

2. Hataylılar adına Ankara'ya gelen Tayfur (Sökmen) ve Faruk (Cengiz) Beyler, Meclis'teki odasında Mustafa Kemal tarafından kabul edildi (**Kocatürk,** 1983: 297).

3. **Tercümanı Hakikat:** İngiltere, Yunanistan'ın tavassut teklifini kat'iyetle reddetti. Yunan Murahhas Heyeti Avrupa'dan eli boş dönüyor. –F. Bouillon memleketimize yine geliyor. –Harp harekâtının başladığı haberi. Ordumuz Eskişehir'e yürüyor mu? –Malta mevkufları bugün döndüler. –Sunusi'nin Mustafa Kemal'e hediyeleri. **İkdam**'da Yakup Kadri: Sakarya vadilerinde. **Hakimiyeti Milliye,** Türkiye'yi Doğu politikasından uzaklaştırmak isteyen İleri'nin bu konudaki yayınına cevap veriyor: Türkiye, Şark ve Garp. –Türk-Fransız Anlaşması'nın sureti. –Takdirname ve İstiklal Madalyası alanlar. –Çanakkale'nin 14 yaşındaki

1921 - KASIM

kahraman Mehmet'i, bugün bir delikanlı olarak Anadolu için çarpışıyor. **Akşam:** Fransa Fevkalade Komiseri General Pellé Cenapları'nın gazetemize pek mühim beyanatı: Fransa bu itilafı akdetmekle, iki millet arasındaki ananevî dostluğu ihya ve Türklere karşı itimadını izhar ve ispat ediyor. **Açıksöz**'de Türkmen: En büyük inkılap, Rebulüevvel inkılabıdır (İslamiyetin doğuşu). –L. George, Gunaris'i kabul etmiyor(!) **Daily Telgraph**'ın Kars Anlaşması'nı yorumu: Tüm Batılı devletlerin Yakın Doğu'daki saygınlıklarına indirilen bir darbe. (**Sonyel** II: 215) **The Times,** İngiltere'nin Ankara ile anlaşmasını istiyor: Yunanistan'ın Küçük Asya hareketi, kesin olarak başarısızlığa uğramıştır. Sevr Anlaşması kaldırılmıştır. Yunanlıları Küçük Asya'yı terketmeğe ikna zamanı gelmiştir. Türk-Yunan anlaşmazlığı uzadığı sürece hergün müşkülatımız ve masraflarımız artmaktadır. İstanbul'da Müttefiklerin baskısı altında bulunan ve kukla durumunda olan Türk hükümetinin hiç bir değeri ve önemi yoktur. (**İkdam, Vakit:** 4; **Ilgar:** 169) **Karagöz:** Konstantin'in elinde Sevr kâsesinin kırılması. **İleri:** Kış geldi. Hepimiz kendimizi soğuktan nasıl muhafaza edeceğimizi düşünüyoruz. Fakat asıl vazifemizi de ihmal etmeyelim. Gazilerimize gönderilecek kış hediyelerini unutmayalım. –Suphi Nuri: İdare makinamız ve ecnebî murakabesi. –Sosyalist kongresi nasıl dağıldı. **Vakit:** Belirsizlik yerine açıklık (Ankara Anlaşması). –Anadolu'da yeni posta pulları. –Adana kumandanlığına Muhittin Paşa'nın tayini. –Zavallı Papulas hâlâ nişansız. **Tevhidiefkâr:** Yunanistan Ankara'ya müracaat etmemiştir. –Türkiye-Fransa itilafının semerelerinden: Vatanımıza iade edilen başlıca kıymetler: Müsbit ve mahsuldar tarihî beldemiz. –Gunaris Yunanistan'a dönemiyor.

3 - PERŞEMBE

1. Malta Sürgünlerinden önceki gün İnebolu'da inmeyip buradan geri dönenler İstanbul'da karaya çıkarak serbest bırakıldılar. Bu 11 kişi şunlar: Hoca Rıfat Efendi, Mithat Şükrü, Numan Usta, Celal Nuri, Ahmet Emin, Muammer Bey, Süleyman Nazif, Aka Gündüz, Seyit Bey, Binbaşı Burhanettin Bey ve Albay Adil Bey. (**Şimşir 2:** 460; **Yalman** II: 224; **Ter. Hak.** 3; **Vakit, İleri:** 4).

2. Meclis'te Elcezire Kumandanı Nihat Paşa ile Merkez Ordusu Kumandanı Nurettin Paşa'nın yolsuzluklarından şikâyet edildi. 7'de Fevzi Paşa, Nihat Paşa'nın görevinden alınarak Ankara'ya çağrıldığını açıklayacaktır. (**ZC** 14: 38) ★ Genelkurmay Başkanlığı, Nurettin Paşa'ya çektiği telgrafta, Meclis'in kararı gereğince yargılanacağını bildirdi. Nurettin Paşa, Pontosçuların faaliyeti ve öte yandan Koçkiri isyanı nedeniyle suçsuz kişilere zulüm yapmakla suçlanıyor. Nurettin Paşa, 8 Kasım tarihli Başkumandanlık yazısıyla bu yazıya cevap verecek ve kendisini savunacaktır. (**GCZ** 2: 434; **Ter.Hak.** 15 azledildi, sebebi bilinmiyor.)

1921 - KASIM

3. İngiliz Savaş Bakanlığı, Hükümet'e muhtırasında, Yunanlıların Anadolu'da savaşı sürdürerek bir şey kazanamayacaklarını, Türk askerinin moralinin yüksek, Türk komutanların kararlı olduğunu, Harington'un raporlarına dayanarak bildirdi (**Şimşir** IV: 60). ★ Lord Curzon, Paris Büyükelçisi Hardinge'e gönderdiği yazıda, Türk-Fransız Anlaşması'nı eleştirdi. Anlaşma İngiltere'yi şaşkına çevirdi. Fransa Türkiye'yi tanımış oluyor, Üçlü Anlaşma'ya ve Sevr'e aykırı hareket ediyor. Türkiye'ye Suriye sınırında toprak veriliyor. Bu toprakları İngilizler fethetmişti. Bunlar, muhtıra konusu yapılacak... (**Şimşir** IV: 63).

4. Gunaris, Londra borsasında borç arıyor. "Ekonomik durum, tek kelime ile kritik!" Yunanlılar, istedikleri yardımları alamayacaklar ve 6 Nisan 1922'de iç borçlanmaya gideceklerdir. (**KASÖT:** 627)

5. Mustafa Kemal, Moskova Büyükelçisi Ali Fuat Paşa'ya hitaben bir yazı yazdı ve bunu Ardahan Mebusu Hilmi Bey'e verdi. Hilmi Bey'in Enver ve Halil Paşalara durumu ve hareketleri hakkında bazı görüşleri anlatmak istediğini bildirdi. Hilmi Bey, Enver Paşa lehine ve Mustafa Kemal aleyhine bazı sözler sarf edince Trabzon'dan ileri gitmesi engellenecektir. (**Karaman:** 41; **Cebesoy 2:** 412)

6. Mustafa Kemal, Meclis'in önceki günkü kararı üzerine Piyer Loti'ye, Türklere gösterdiği dostluk için bir teşekkür yazısı gönderdi. Mektupla birlikte gönderilen halının şehit kızlarının gözyaşlarıyla dokunduğunu bildirdi. (**HM.** 4; **Vakit:** 5 ; **AS**: 8; **ATTB:** 417)

7. **Tercümanı Hakikat:** Mustafa Kemal Paşa'nın başkumandanlığı Millet Meclisi'nde üç ay daha uzatıldı. –Kurtuluş ordusu nerede? Eskişehir'e ulaştığı doğru mu? –Malta mevkufları İstanbul'a geldiler. –Gunaris, L. George ile görüşmeden süklüm püklüm Londra'dan hareket etti. –Ethem Nuri: Maarif İnkılabı. **Ayine:** Hüseyin Rahmi Bey'le mülakat. –Ali Emiri Efendi'nin aşk romanını tefrika edeceğiz. **Hakimiyeti Milliye:** Afganistan'da Türkiye'ye karşı bağlılık. Anadolu harbine Bulgaristan'ın alakası. –Hindistan'da Mustafa Kemal Paşa Mektebi. **Vakit:** Düşmana kesin darbenin indirileceği zaman yaklaşıyor. **Akşam:** Şark meselesi hakkında Times gazetesinin fevkalade neşriyatı: Anadolu'yu tahliye noktasına kadar itidal göstermeleri hususunda Yunanlıları ikna etmek zamanı gelmiştir. –İnebolu'da mevkuflar mübadele edildi. Yunan Başvekili eli boş dönüyor. **Açıksöz:** Muharririmizin Ankara'da Ali İhsan Paşa ile mülakatı. –İnebolu'ya çıkanlar. **Peyamı Sabah**'ta Ali Kemal: Enver ve hempaları öldüler (Ali Kemal, Ankara'nın Enver Paşa'ya karşı çıkmasıyla alay ediyor. Ankara'dakilerden çoğunun zamanında İttihatçı olduklarını yazıyor) **Güleryüz:** Malta'daki vatandaşlarımızın avdeti münasebetiyle Ali Kemal: Biz demedik miydi... Yine gelecekler... ve geleceklerdir de. İngiliz **Yorkshire Post**'ta Fransa'nın Yakın Doğu'da tutarlı bir politika izlediği, İngiliz Hükümeti'nin ise ağır davranışıyla, uzağı görememekle, tutarsızlığıyla; Doğu'daki üstünlüğünü

1921 - KASIM

ve saygınlığını kaybettiği (**Kürkçüoğlu:** 140). **İleri:** Gunaris Londra'da hiç bir şey elde edemeyerek Roma'ya gidiyor. –Şeyh Sunusî Hazretleri'nin mektup ve hediyeleri. –Yunan'ın telaşı. **Tevhidiefkâr:** Kuvayı Milliye'nin taarruza ne zaman başlayacağı henüz belli değilse de büyük bir faaliyetle devam eden hazırlıklar sona ermek üzeredir. –Ebüzziyazade: Taarruza geçmemizi muvafık görmüyorlarmış. –General Pellé'nin, Türk-Fransız itilafı ve dostluğu hakkında gazetemize beyanatı.

4 - CUMA

1. Fransızlar Adana'yı boşaltmaya başlıyor. Fransız İşgal Kuvvetleri Kumandanı General Dufieux, Adana Valilik Konağı'na geldi. Memurlar, azınlık temsilcileri ve Adana ileri gelenleri tarafından törenle karşılandı. Türk-Fransız Anlaşması hakkında bilgi veren Dufieux, Fransız birliklerinin bu anlaşma gereğince iki aya kadar Kilikya'yı boşaltacağını ilan etti. (**AS**: 10 "Açıklamalar, halk üzerinde iyi bir etki bıraktı"; **Véou:** 516, 606 "Adana'nın boşaltılmasına bazı Türk ileri gelenleri itiraz etti, benzer bir konuşmayı da Binbaşı Garbiées Antep'te yaptı; mutasarrıf da Fransız yönetiminden memnunluğunu belirterek Türklerden şikâyet etti"; **Belen:** 552).

2. Rauf ve Kara Vasıf Beyler, Mustafa Kemal'in telgrafına İnebolu'dan verdikleri cevapta "Azimkâr milletimizin mesai ve fedakârlığını bihakkın temsil eden Büyük Millet Meclisimiz ve onun muhterem reisi, bizi en intikamcı bir devletin esaretinden şanlı bir surette kurtardı" dediler, şükranlarını ve saygılarını bildirdiler (**Kılıç Ali 1:** 77). ★ Rauf Bey ve arkadaşları, İnebolu'dan Ankara'ya hareket ettiler (**Yak Tar.** III: 311).

3. **Tercümanı Hakikat:** Ankara Büyük Millet Meclisi'nde uzun ve şiddetli müzakereler. Anadolu Yunan işgali altında bulundukça sulh müzakereleri olamaz. (Bkz. 31 Ekim) –Yunan payitahtında komünistlerle kavga. Hükümet, Amele Fırkası merkezini müfrezelerle basıyor. –Çiçerin Ankara'ya mı gidiyor? Bursa'da yayımlanan **İntibah**'ta Yunan Olağanüstü Komiseri Bursa vekili Aleksandr İzvolo'nun bildirisi: Herkes bana başvurabilir. Yazılı başvurularda kimlik saklanmamalıdır. (**Eğilmez:** 144) **İkdam:** Müstakbel sulhumuzda devletlere rehber olacak esaslar. **Vakit:** Bugün Adana'nın boşaltılmasına başlanıyor. –Ahmet Emin'in başyazısı: Vatana dönüş: Malta'ya sürülmenin bize hediyesi, daha sıkı bir vatan bağlılığıdır. **Hakimiyeti Milliye:** Aziz dost Piyer Loti'ye TBMM'nin verdiği hediye. –Malta yolcularının Büyük Millet Meclisi ve yüksek başkanına çektikleri hararetli telgraflar. **Enformasyon**'da Edvardo Erniyo: Asırlardan beri devam eden dostluk münasebetlerini tekrar ihya etmeliyiz. Türklere dostluk elini uzatmalıyız. (**HM:** 24 "Fransa'dan gelen dostluk sesleri") **İleri:** Esir vatandaşlarımız bir sene yedi aylık bir ayrılıktan sonra vatan toprağına kavuştular (Celal Nuri Bey'in resmi). –Gunaris bugün Roma yolunu tuta-

1921 - KASIM

cak. **Tevhidiefkâr:** Anadolu yeniden asker topluyor. –İtilafnamenin tatbiki bugün başlıyor. The Times da nihayet hakikati anladı ve söyledi. –Gunaris'e Londra'da da yüz vermediler. –Babıâli'nin, Cemiyet-i Akvam'a muhtırası: Vatanımızda yaşayan Hıristiyanlar daima Hükümetimizin şefkat ve himayesine mazhar olmuştur. Matmazel Vakresko'nun ithamları hayal mahsulüdür.

5 - CUMARTESİ

1. Ankara, Çukurova'yı teslim almaya hazırlanıyor. 26 Ekim'de Adana Bölgesi Komutanlığı'na atanan Kastamonu Bölgesi eski Komutanı Muhittin Paşa ve yanındakiler, Ankara'dan uğurlandı. (**HM:** 6; **Erdeha:** 329)

2. Ermeni Delegeler Kurulu, Fransız Dışişleri Bakanlığı'na verdiği yazıda, 20 Ekim tarihli Ankara Anlaşması'ndan duydukları üzüntüyü belirtti. Türklerin, anlaşmaya konulan azınlık haklarının korunacağı maddesine sadık kalmayacağını; daha önceki ferman, kanun, anayasa ve anlaşmalara konulan bu konudaki yükümlülüklere de uymadıklarını ileri sürdü. Bu anlaşmanın uygulanmasının, Türkiye ile barış imzalanıncaya kadar ertelenmesini istedi. (**Véou:** 608)

3. Malta'dan Ankara'ya gelmekte olanlar, Kastamonu'da kalabalık bir topluluk tarafından karşılandı (**AS**: 6).

4. Türkiye Olağanüstü Elçiliği'ne atanan Kızılordu'nun tanınmış komutanlarından Frunze ile yanındakiler, Harkov'dan yola çıktılar. Franze Kurulu 12 Aralık'ta Ankara'ya ulaşacak, Türkiye ile Ukrayna arasında 2 Ocak'ta bir anlaşma imzalanacaktır. (**Şemsutdinoy:** 72; **Yerasimos:** 342)

5. Sekiz tonluk Ararat vapuru, İstanbul'daki gizli gruplar tarafından; cephane ve silahtan (bomba, tabanca ve tabanca mermisi, şarapnel) oluşan 400 ton yüküyle kaçırıldı. Ararat'ın yükü yarın İnebolu'ya boşaltılacak. (**Himmetoğlu** I: 137; II: 110)

6. Merkez Ordusu Kumandanı Nurettin Paşa, Genelkurmay'ın kendisinin yargılama altına alınacağına ilişkin 3 tarihli telgrafına cevap vererek suçlama kanıtlarının bildirilmesini istedi ve kendisini savundu. 8'de Başkumandalık, yargılanmak üzere Ankara'ya gelmesini isteyecek, Nurettin Paşa buna da cevap vererek yargılamada usulsüzlük yapıldığını ileri sürecektir. (**GCZ** 2: 434).

7. Osmanlılığın sonu... TBMM'nde, bucakların ve köylerin yönetimi ile ilgili yasanın görüşülmesi sırasında, tasarıda geçen "Osmanlı" sözü çıkarıldı. Onun yerine Türk de denmeyerek "Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti'ne dahil her fert" tabiri konuldu. Türkiye uyruklu kişiler için, Meclis'in açılışından beri de zaman zaman Osmanlı tabiri kullanılıyordu. (**ZC** 14: 71)

1921 - KASIM

8. İngiltere Hükümeti adına Dışişleri Bakanı Curzon, Fransa'ya verdiği notada, Türkiye ile yapılan 20 Ekim tarihli anlaşmayı hayret ve kaygı ile karşıladıklarını; Kilikya'nın boşaltılmasının hem Sevr'e, hem Üçlü Anlaşma'ya aykırı olduğunu bildirdi. (**Nicolson:** 264; **Şimşir 3:** 86. Fransa'nın cevabı 17'de).

9. Japon Başbakanı Hari, Hükümet'in dışa açılma siyasetine karşı olan bir subay tarafından bıçaklanarak öldürüldü. Katil, teslim oldu. (**PS:** 6; **HM:** 9)

10. Sovyet Rusya ile Moğolistan arasında dostluk ve işbirliği anlaşması imzalandı. 12 Temmuz'da Moğol Hükümeti, Sovyetlere başvurarak Kızılordu'nun geri çekilmemesini istemişti. Moğolistan'da halk hükümeti, 13 Mart'ta kurulmuş, Japon yanlısı Ungern de 15 Eylül'de kurşuna dizilmişti. (**UİT** 3: 238)

11. Fransız yazarı George-Gaulis, Celalettin Arif Bey ve Esat Paşa ile birlikte İstanbul'a geldi. Gaulis, İnebolu'ya hareket etti. (**Vakit:** 6)

12. Sırpların Arnavut hududuna saldırmaları üzerine İstanbul'daki Arnavutlar, kapalı bir toplantı yaparak saldırıyı protesto ettiler (**Ter.Hak.** 5).

13. **Tercümanı Hakikat:** İzmir'in muhtariyetini kabule yanaşıyorlar fakat bu bir çözüm mahiyetinde değildir. –Londra görüşmeleri uzuyor. **Tevhidiefkâr:** Anadolu tahliye edilmedikçe kesinlikle barış yok. –Anadolu'da Türk milletinin fedakârlığı. **Peyamı Sabah**'ta Ali Kemal: Düvel-i Muazzama ile zıt gitmemeli; menfaatimizi, onların menfaatlarıyla birleştirmeliyiz. **Açıksöz:** Gunaris'e Londra'da da yüz vermediler. **İkdam:** Yunanistan, geçen martta reddettiği devletlerin tavassutunu şimdi talep ediyor. **Hakimiyeti Milliye:** Atina'da hummalı bir faaliyet görülüyor. **Karagöz:** Sulh Kızı: Ey sulh perisi. Paşamdan başka kahraman mı var? Sulhü bari tam ver de Paşam silahını kınına koysun. –Anadolu'da arkadaşları onbaşı olup rütbe nişan alırken, parkta nişan alan süslü İstanbul hanımları. **The Times:** 20 Ekim Anlaşması, durumu büsbütün değiştirdi. Kemalist hareketi şimdi dehşetli bir kuvvettir. (**Jaeschke 1:** 165) –Batum'da İttihat ve Terakki Ahali Sovyet Fırkası'nı kuran Enver, Halil, Küçük Talat ve Dr. Nazım tarafından imzalanan beyanname (**Jaeschke 2:** 171). **İleri:** Yunanlıların bir an evvel sulh aktine bilmecburiye karar vermiş oldukları artık şüphesizdir. –Sulh seslerini dinlerken kurbanlarımızı unutmayalım. –Yunan işgali kaldırılmadıkça Ankara'nın müzakereye girişmeyeceğine Avrupa'nın da şüphesi kalmadı. **Vakit:** Ferit ve Muhtar Beylerin memuriyetleri. –Gunaris Londra'da, devletleri geçen Mart'ta reddettiği şartlar dahilinde bir tavassuta ikna için çalışmaktadır. –A. Emin: Sağlam temel.

1921 - KASIM

6 - PAZAR

1. Dün İstanbul'dan kaçırılan Ararat vapuru İnebolu'ya geldi. İnebolu'da bütün dükkânlar kapatıldı. Halk gemideki 400 ton silah ve cephaneyi boşaltmaya koştu. Gemi 32 saatte boşaltılabilecek. (**Himmetoğlu** II: 112)

2. İstanbul'da Haliç bahriye ambarlarından gizlice taşınan uçaklarla Amasra'da bir deniz uçak istasyonu kuruldu (**Tanman:** 148).

3. Japonya'nın İstanbul'daki elçisi Uchida, İtilaf Devletleriyle Türkler arasında bir arabuluculuk teklifi daha yaptı. İngilizler bu ikinci öneriyi de reddedeceklerdir. (**Şimşir 3:** 305)

4. Belçika'nın istanbul Elçisi De Welle; raporunda, Yunan ordusunda disiplinsiz davranışların başladığını, gene de Kemalistlerin Yunanlıları Ege'den çıkarmasının çok güç olacağını bildirdi (**Kerman:** 41).

5. Rauf Bey ve arkadaşları Kastamonu'da (**Yak. Tar.** III. 312).

6. Nihat Paşa, Elcezire Cephesi Komutanlığı'ndan ayrıldı (**GCZ** 3: 557).

7. Bir ay kadar önce Şah İsmail'i duruşmada iken tabanca ile vurup öldüren Muallim Şevket Bey'in Cinayet Mahkemesi'nde heyecanlı duruşması başladı. Kalabalık bir grubun izlediği duruşmada iddianame okundu. Şevket Bey, "Buraya beraat etmeğe gelmedim. Ben ölmüş bir adamım" dedi. (**Ter. Hak.** 6)

8. **Hakimiyeti Milliye:** Sakarya Harbi'nin hazin levhaları: Biz onların kalpten ve hiten yoksun yaralılarına asil neferlerimiz arasında bakıyoruz. Onlar bizimkilerin yarasını bile sarmıyorlar. –İbrahim Abilof Hazretleri, gazetemize Türkiye-Azerbaycan ilişkilerini pek samimî cümlelerle tasvir etmiştir. **İkdam:** Doğu'nun sükûnete kavuşturulmasında birleşildiği takdirde, barışın pek kolaylıkla kurulacağı kanısındayız. Bu hedefe, yalnız bizim gösterdiğimiz yoldan gidilebilir. **Akşam**'da N. Sadık: İttihat ve Terakki-Hürriyet ve İtilaf. –Gunaris Londra müzakereleri neticesinde Anadolu'ya mütareke teklif etmeye karar vermiştir. **Vakit**'te Ahmet Emin: Pazarlık yoktur. **Tevhidi Efkâr:** Bugünlerde boşaltılacak olan Adanamız; bir servet kaynağı, ikinci bir Mısır'dır. **Türkoğlu:** Bolu'da sanayi mektebi. –İhsan Altay'ın manzumesi: Kahpe İngilizlere: İngilizler.../Bu kelime karşısında titriyorum/Ruhumdan gözlerime bir ateşli kin doluyor/ Ve bunlarçin milletler yıldırımlar istiyorum... **The New York Times:** Enver Paşa, Türk Komünist Partisi başkanlığına seçildi(!) (**Ulagay:** 146). **Açıksöz:** Malta'dan gelenlerin karşılanması. **İleri:** Yunan kafaları, işgal edilmiş araziye muhtariyet verdirilmesine kadar tenzil-i hayal ettiler. Bu tenzilat devam edecektir. Anadolu, Misak-ı Millî'den bir kelime şaşmamış ve sade tahliye değil, tazminat talebinde de ısrarlı olmuştur. **Eleftirios Tipos:** Eğer eski dostlarımızın gayrimüsait vaziyetlerini tadil etmek mümkün değilse, doğrudan doğruya Türklerle iti-

1921 - KASIM

laf etmeyi talep etmek mecburiyetindeyiz (**Vakit:** 19). **Tercümanı Hakikat:** Gunaris Mütareke akt etmek istiyor. Avrupa seyahatı Yunan Başvekili'ni şaşırttı. –Ankara'nın Avrupa'ya gönderdiği heyet beş maddelik sulh şartlarını hamildir. –Dr. Nihat Reşat Bey'in demeci: Çin'den ta Fas'a kadar bütün Şark, Türk-Fransız Muahedesi'ni alkışladı.

7 - PAZARTESİ

1. Elcezire Cephesi Komutanı Nihat Paşa'nın yolsuz hareketleri konusunda bir soruyu cevaplandıran Fevzi Paşa, Nihat Paşa'nın görevinden alınarak Ankara'ya çağrıldığını açıkladı. Merkez Ordusu Kumandanı Nurettin Paşa da, hakkındaki yoğun şikâyetler üzerine görevinden alınarak yargılanmak üzere Ankara'ya çağrılmış bulunuyor. (**ZC** 14: 121)

2. Hindistan'daki hoşnutsuzluğu yatıştırmak için Bombay'a gelen İngiliz Veliahdı, protestolarla karşılandı. Bombay, kanlı bir gün yaşadı. 53 kişi öldü, 400 kişi yaralandı. Hindistan'da, Türkiye ile ilgili politikasından ötürü İngiltere'ye karşı büyük bir hoşnutsuzluk var. Veliahd'ın gezisi çok sönük geçecek. (**Sinha:** 126; **HM:** 24 "16 ölü")

3. Ankara Hükümeti'nin 26 Ekim'de atadığı ilk Paris Temsilcisi Ferit Bey, Ankara'dan görev yerine hareket etti. Yanında başkâtip olarak Hüseyin Ragıp Bey var. (**HM:** 7; **Ter. Hak.** 15; **BTTD** 43: 12)

4. Yunanistan'ın Londra İşgüderi R. Rangabe; Curzon'a notasında, Tevfik Rüştü Bey'in Moskova'dan 1 milyon altın Ruble borç sağladığını ve bunun savaş malzemesi için kullanılacağını haber verdi (**Şimşir** IV: 69).

5. Kars'ta Rus Sovyet Devrimi'nin yıldönümü, Rus Konsolosluğu'nda verilen bir ziyafetle kutlandı. Karabekir de ziyafette hazır bulundu. (**Karabekir 1:** 967)

6. Harington, İnebolu'da Malta tutuklularıyla değiştirilen Albay Rawlinson'la görüştü (**Rawlinson:** 360).

7. **Tevhidiefkâr:** 20 Ekim Anlaşması, İslam âlemi ile Fransa'yı barıştırdı. **Hakimiyeti Milliye:** Anadolu Hıristiyanları ve arzuları (Eftim'in mektubu). **Açıksöz:** Fransa ile yapılan itilafnameden kazançlarımız. **İkdam:** Yunanlılar, alelacele bir mütareke istiyorlar. **Akşam:** Gunaris "Sulh yakındır" diyor. –Celalettin Arif Bey'in gazetemize mühim beyanatı: Misak-ı Millî'den hiç bir şey feda edilemez. **L'Humanite**'de, Türk-Fransız Anlaşması'ndan sonra Türkiye'ye gelip inceleme yapan muhabirin yazısı: Mustafa Kemal bir Türk vatanperveri ve askerî bir diktatördür. Meclisi ise düpedüz burjuva ve tutucudur. Mustafa Kemal, mecbur kaldığı için Sovyetlere el açmıştır. (**Akyüz:** 149) **The Times,** sağlam bir barış istiyor (**Jaeschke 1:** 166). **İleri:** Mustafa Kemal ile Franklin Bouillon,

1921 - KASIM

Fransa'yı İslam âlemi ile nasıl barıştırdılar? –Anadolu'dan son gelen malumat bize millî ordunun taarruz hareketine başladığını öğretiyor. **Vakit:** Yunanlılar tarafından mütareke teklifi şayiası. –Ankara İtilafı nasıl imza edildi? Mustafa Kemal'in Matin'e verdiği bilgi. –A. Emin: Ankara Anlaşması ile ilk adımı attığı için bütün Fransız kamuoyuna teşekkür borcumuzdur. Venezelos yanlısı **Elefterios Tipos:** Türklerle itilaf edebilirsek, Doğu, şimdiye kadar erişemediği bir sulh ve refah devresine girecektir. **Tercümanı Hakikat:** Ankara'dan Paris'e bir heyet-i askeriye gidiyor. –Gunaris'e göre sulh yakındır. –Yunanlılar şimdi de para koparmağa çalışıyorlar. –Mütareke aktedildiği şayiası yalan. –Taarruz başladı mı, başlamadı mı? Yunan çevrelerinin verdiği habere göre başladı.

8 - SALI

1. Mustafa Kemal, Moskova Büyükelçisi Ali Fuat Paşa'ya çektiği telgrafta "Cemal Paşa, şimdiye kadar dürüst hareket etti, aynı tarzda devam ederse, kendisini takviye edeceğiz. Herhalde Enver vesaire ile alakasını kesmelidir" dedi. (**Tanin:** 19.12.1944. Krş. 26)

2. Genelkurmay Başkanı Fevzi Paşa, Doğu, Batı Cepheleri ve Yedinci Ordu kumandanlarından, Sevr Anlaşması'nın bazı maddeleri ile Boğazlardaki güvenliğin nasıl sağlanacağı konusunda görüş sordu (**İzzettin 3:** 9; **Karabekir 1:** 974. Karabekir'in cevabı: 12).

3. Enver Paşa, 30 kadar atlısıyla Buhara'dan Tacikistan yönüne hareket etti. Buradaki "Basmacı"larla birleşecek olan Enver Paşa, Bolşeviklerle yaptığı bir çarpışmada 4 Ağustos 1922'de ölecektir. (**Aydemir 3,** III: 621; **TD** III: 1156; **Cebesoy 2,** 1982: 415)

4. Cavit Bey, Dr. Nazım'dan, Enver Paşa ile birlikte yaptıkları Batum Kongresi ve Anadolu'da Enver Paşa'nın nüfuzu ile ilgili mektubu alıyor (**Tanin:** 13.10.1646).

5. Başkumandanlık, Merkez Ordusu eski Kumandanı Nurettin Paşa'ya, yargılanmak üzere Ankara'ya gelmesini, gelirken gerekli evrakı da getirmesini emretti. Nurettin Paşa, buna yarın cevap vererek yargılamada usulsüzlük yapıldığını ileri sürecektir. (**GCZ** 2: 434)

6. **Vakit:** Cephelerde kesif çarpışmalar sıklaştı. Taarruz yakındır. –Anadolu'da Hilal-i Ahmer hastaneleri. –The Times: Sevr Anlaşması hükümden düşmüştür. Yunanistan muvaffak olamamıştır. –Selanik'in 10 yıl önce Yunanlılara teslimi yıldönümü. **Tevhidiefkâr:** Süvarilerimiz düşman gerilerinde tahribat yaptılar. –Mustafa Kemal Paşa, Anadolu tahliye edilmedikçe sulh mümkün değil, diyor. –İstanbul Limanı'nda Çelyo vapurunda Celalettin Arif Bey'le bir mülakat.

1921 - KASIM

–Macar milleti Kral Şarl'a hak ettiği cezayı vererek onu hükümdarlık hukukundan ıskat etti. Şarl meçhul bir sürgün yerine gönderiliyor. **Peyamı Sabah**'ta Ali Kemal'in başyazısı bütünüyle sansür. **Akşam**'da N. Sadık: Yunanistan'ın siyaseti. –Muhittin Paşa Adana'ya vardı. **Hakimiyeti Milliye:** Gunaris, devletlerin hakemliğini istiyor. –Gunaris, henüz hülya peşinde. –Mısır, istiklal emelinde ısrarlıdır. –Yunanlılar 30 esire bir ekmek veriyorlar. **İleri:** Yunan siyasetinin tam iflasını nihayet hükümet gizlemeye lüzum görmedi. –Yunanistan'ın büyük hayal kırıklığı. –Yakın Doğu buhranı. – İstiklal Mahkemeleri ve mahkemede bir gün. **Tercümanı Hakikat:** Times diyor ki: Şark meselesinin encamı silahların talihine bağlıdır. –Anadolu resmen heyet göndermiyor. –İngiltere Şark'ta hadiselerin inkişafını büyük bir ehemmiyet ile takip ediyor. –Harikzedeler kışın sokakta mı kalacaklar?

9 - ÇARŞAMBA

1. Roma temsilciliği görevinden dönmekte olan Celalettin Arif Bey'le Madam Gaulis, bir İtalyan vapuruyla İnebolu'ya çıktılar. Yarın Ankara'ya hareket edecekler. (**AS**: 10)

2. 24 Ekim'de Ankara'ya gelmiş olan İtalyan temsilci Tuozzi ile görüşmelere başlandı (**Jaeschke 1:** 166; **Ter. Hak.** 10'da, müzakerelerin devam ettiği).

3. Genelkurmay Başkanlığı, Batı Cephesi Komutanlığı'ndan ordu ihtiyaçlarının tamamının sağlanmasına bakmadan saldırıya geçilmesini ve bunun ilkbahara bırakılmamasını istedi. Genelkurmay yazısına göre moral üstünlük Türklerde bulunuyor. Silahların üstünlüğü ise sağlanabilir. Saldırı ilkbahara bırakılırsa bu durum değişebilir. (**TİH.** II/6-1: 62)

4. Fransa'nın Suriye ve Lübnan Yüksek Komiseri ve Yakın Doğu Ordusu Kumandanı General Gouraud, Kilikya, Kilis ve Anteplilere hitaben yayımladığı bildiride, 20 Ekim Anlaşması'na göre, Hıristiyan haklarının Müslümanlara eşit olarak garanti altına alındığını, büyük bir general ve devlet adamı olan Mustafa Kemal'in imzasının buna kefil olduğunu bildirerek azınlıkların göç etmek gibi niyetlerden vazgeçmesini istedi. Bu bildiriye rağmen bölgedeki azınlıkların büyük bir çoğunluğu yerlerini terk edeceklerdir. (**Véou:** 610)

5. Kastamonu Valisi Refet Bey'in ilçelere genelgesi: İnebolu'ya çıkmış olan küllliyetli miktardaki cephanenin hızla cepheye yetiştirilmesi lazım. Şimdiye kadar istihdam edilmemiş olan bütün dört tekerlekli arabalarla kağnıların, at, merkep ve katırların seri halde İnebolu'ya ulaştırılması..." 5 Kasım'da İstanbul'dan kaçırılan Ararat vapurundaki 400 ton silah ve cephane 6 Kasım'da İnebolu'ya boşaltılmaya başlanmıştı. (**Peker 1:** 396)

1921 - KASIM

6. İstiklal Mahkemesi Pozantı'ya gelerek katliâmdan sanık 11 Toroslu Ermeni'yi yargıladı (**Ayhan:** 77).

7. Görevinden alınan ve yargılanmak üzere Ankara'ya çağrılan Merkez Ordusu Kumandanı Nurettin Paşa, Başkumandanlığın dünkü yazısına verdiği karşılıkta, Meclis'in kendisi hakkında yargılama kararı almasını usulsüz olarak niteledi. Meclis'in, çalışmaları hakkında yeterli bilgi sahibi olamayabileceğini ileri sürerek bu telgrafın genel kurula sunulmasını istedi. Telgraf, 22 Kasım'da konu ile ilgili diğer yazışmalarla birlikte Meclis'e sunulacak ve tartışılacaktır. (**GCZ** 2: 435)

8. Curzon'un Lordlar Kamarası'nda demeci: Malta'dan 40 Türk derhal, Haziran'da 10 İngiliz, hepsi 118 Türk ve 30 İngiliz salıverildi. (**Jaeschke 1:** 166)

9. Osmanlı Bankası Londra Şubesi, İngiliz Dışişleri Bakanlığı'na, Mustafa Kemal'e iletilmek üzere Hindistan'dan 15.000 Sterlin gönderildiğini haber vererek bu paranın Mustafa Kemal'e transferi konusunda görüş sordu. Bakanlık, 14'te, İngiliz Hükümeti'nin bu konuda bir işlem yapmayacağı karşılığını verecektir. İngiliz Hükümeti, daha önce de bu soruyla karşılaşmış ve olaya müdahale edilmeyeceği talimatını vermişti. (**Şimşir** IV: 70, 76)

10. İstanbul'a dönen Harington'un demeci: Türkler ve Yunanlılar, mantıklı milletlerdir. Harpten diğer milletler gibi yorgundurlar. Mütareke gününün şayan-ı kabul bir sulh sabahı olmasını temenni, bitaraflık politikası. (**Ter. Hak.** 10; **Vakit:** 10, 11)

11. **Tevhidiefkâr:** Türk dostu Madam Gaulis ile mülakat. **Peyamı Sabah**'ta Ali Kemal: İttihat ve Terakki ve Kuvayı Milliye. **Hakimiyeti Milliye**'de Mahmut Esat: Yeni Türkiye'nin Manası: Yeni Türkiye bir halk devletidir, bir sınıfın değil, halkın malıdır. –Papa Eftim: Anadolu Hıristiyanları. **İkdam:** Sulh isteriz, fakat sükût değil, daimî sulh. **Akşam:** İzmir Rumları, heyecan ve galeyan içinde. –Konstantin'in memleketinde hercümerç. **Vakit:** Türk-Yunan anlaşmazlığı, ancak savaşılarak çözümlenebilir. Anadolu bunu bildiği için barış sözlerine kulak asmamış ve savaş hazırlıklarından vazgeçmemiştir. **Karagöz:** Macar Kralı gibi yakında kapana kısılacak olan Kral Konstantin. **İleri:** Düşman memleketinde büyük bir hayal kırıklığı hüküm sürüyor. Anadolu, hazırlıklarını devam ettiriyor. Yunanlılar, millî taleplerimizi kabul etmezse biz de harbe devam edeceğiz. –Suphi Nuri: Son vaziyet. **Tercümanı Hakikat:** İngiliz ricali Yunan Başvekili'ne sordular: Tavassut için ne dereceye kadar kolaylıklar göstereceksin? –Atina'dakiler yine Hükümet'i suçlamaya başladılar. "Niçin kan döktük?" diye bağırıyorlar. –Gunaris'in Curzon'la dördüncü mülakatı. –Fransa'ya bir kere daha uğrayacaklar.

1921 - KASIM

10 - PERŞEMBE

1. Meclis'te öğretmen atama politikası tartışıldı. Bitlis Mebusu Yusuf Ziya Bey, Eğitim Bakanı'nın 150 kadar usulsüz atama yaptığını ileri sürdü. Bakan Hamdullah Suphi Bey, bu iddiaları reddetti. Yarından sonra da tartışmalar devam edecek, güven oylamasına gidilecek, güvenoyu almasına karşılık Hamdullah Suphi Bey görevinden ayrılacaktır. (**ZC** 14: 162) ★ Meclis'te, kurtarılmış bölge halkına verilen tohumlukların bedellerini affeden kanun. Birinci madde ile, düşman ayağı değmediği halde ateş bölgesi içinde kalmış halk için de bu affın geçerli olacağı kabul edildi. (**ZC** 14: 145; **Düstur** 3/2: 183)

2. Kastamonu ve Havalisi İstiklal Mahkemesi duyurusu: İzmit'te, İzmitli Mehmet Ali'nin düşman hesabına hizmet etmekten Kırşehir'de 15 yıl, Polis memuru Celal Efendi'nin aynı suçtan Nevşehir'de 10 yıl küreğe konulmalarına, casusluktan sanık M. Muzaffer'in beraatine; Adapazarı'nda, Sait oğlu Mesut'un millî emellerin gerçekleşmesine kadar Nevşehir'de hapsine, gasp yapan iki kişinin birer yıl hapsine, iki kişinin beraatine... (**AS**: 10)

3. Fransızların çekilmesiyle kurulacak Türk yönetiminde Adana Valiliği'ne atanan Hamit Bey, Ankara'dan görev yerine hareket etti (**Jaeschke 1:** 166). ★ Celalettin Arif Bey, Cami Bey'den boşalan Roma Temsilciliği'ne atandı (**Jaeschke 1:** 166).

4. **Tercümanı Hakikat:** Gunaris'in mütareke ve sulh istemesine rağmen, harp emareleri var. –Bekir Sami Bey, Ankara'ya davet ediliyor. –Yüzlerce milyon lira tazminat isteriz. **Ayine:** Türk sözü. –Konstantin'in hitabesi. **İleri:** Konstantin ve bendeleri her şeyden evvel kendilerini düşünüyorlar. Onun için Yunanlıların tekrar bir sergüzeşte sokulması muhtemeldir. Fakat Anadolu, her ihtimali düşünüyor. **Vakit:** Bugün başlayacak olan Washington Konferansı'nın anlamı (Ahmet Emin): Doğrudan bizimle ilgili değil ama bizi ilgilendiriyor. **Peyamı Sabah:** Ankara'da müfritler mutedillere galebe çaldı. Mustafa Kemal Paşa ile taraftarları barışı çabuklaştıracak tek çarenin muharebe olduğuna kanidirler. **Tevhidiefkâr:** Times'in dilindeki değişiklik. –Merkez Ordusu Kumandanı Nurettin Paşa'nın demeci: Anadolu'da bir Kürt isyanı ve meselesi yoktur. Binlerce Kürt köylüsü, Yunanlılara karşı savaşıyor. –Anadolu siyaset yapmasını bilmiyor diyenlere ithaf: Ankara Hükümeti az zamanda altı anlaşma yaptı (Rusya, Fransa, Azarbaycan, Ermenistan, Gürcistan, yakında anlaşma yapılacak olan İran, İtalya...) **İkdam:** Müstevli yerlerde Yunan teşkilatı. **Akşam:** Gunaris'in Paris ve Londra ziyaretlerinden bir şey çıkmadı. **Hakimiyeti Milliye**'de Mahmut Esat'ın Yeni Türkiye'nin Manası yazısının devamı: Türkiye'nin bugünkü halk savaşında en büyük fedakârlığı köylüler yüklenmiştir. Bu yüzden, kurulmakta olan idare de halk idaresi olmak zorundadır. –Zaharof ve şürekâsı. **Güleryüz:**

1921 - KASIM

Malta'dakilerin dönüşünden sonra Ali Kemal'in kâbusu. **Matin**'de Damat Ferit-İngiliz anlaşması (**Himmetoğlu** II: 281).

11 - CUMA

1. Malta'dan dönen Rauf Bey ve yanındakiler Ankara'ya geldi (**Yak. Tar.** III: 337).

2. Türklerin bir kış saldırısıyla Yunan ordusunu bozacağından endişelenen Harington, Ankara Hükümeti'ne yaklaşmak için düşündüğü çareleri hükümetine bildirdi. Yunan subaylarının cesaretsiz, İstanbul Hükümeti aracılığı ile Mustafa Kemal'e yaklaşma konusunda kötümser olduğunu belirten Harington, Refet Paşa ile bir görüşme yapıp onun aracılığı ile Mustaf Kemal'i yumuşatmayı düşündüğünü bildirdi. (**Şimşir 3:** 308; **Şimşir** IV: 71)

3. Kyrctcheff adlı bir Bulgar, İngiliz Dışişleri Bakanlığı'nda Mr. Osborne'a yazısında bir dostunun (Davidoff), Mustafa Kemal adına İngiltere ile görüşmek üzere Paris'e geldiğini haber vererek onun kabul edilip edilmeyeceğini sordu. "Hükümetinizin önünde şimdi, son iki yılda kaybettiklerini kazanma ve Ortadoğu'da Müttefiklerin en nüfuzlu üyesi olma şansı vardır. Eğer kabul edilirse Davidoff, pek önemli açıklamalarda bulunacak". 17'de de Paris Büyükelçisi Hardinge, Curzon'a Davidoff'un görüşme isteyen mektubunu ulaştıracak, aynı gün İngiliz Hükümeti, Kyrctcheff'in başvurusuna olumsuz karşılık verecektir. (**Şimşir 3:** 299; **Şimşir** IV: 72)

4. 8'de Buhara'dan ayrılan Enver Paşa, Buhara Cumhurbaşkanı Osman Bey'in bir mektubuna cevap verdi ve Afganistan'a gizlice Halil Efendi'yi gönderdiğini yazdı. Osman Bey, Enver Paşa'yı Buhara'ya davet etmişti. (**Yak.Tar.** I: 78).

5. **Tercümanı Hakikat:** Müttefikler arasında bir Şark konferansı akdi tasavvur ediliyor. –İtalya ve Ankara arasındaki müzakere. Antalya havalisine dair bulunan ihtilafın tamamiyle tesviye edildiği bildiriliyor. –Ruşen Eşref: İrademiz. **Akşam:** Yunan Hükümeti, Atina'da sulh müzakerelerine başladı. –Ankara'daki Türk-İtalyan müzakereleri. **Tevhidiefkâr:** Döğer civarında muvaffakiyetli bir baskınımız. –Sulh şartlarımız etrafında millî ittifak. Ebüzziyazade: Fransa ile itilaf, başkaları ile ihtilaf sebebi olamaz. –Gazeteci arkadaşların Ankara'ya gidişi. Celal Nuri ve Aka Gündüz. **Peyamı Sabah**'ta Ali Kemal: Bütün övünmelere, bütün yaygaralara rağmen, Ankara bu mülk ve millete henüz bir yararlık gösteremedi. Fakat, fenalıklar yaptı. **Hakimiyeti Milliye:** İstanbul'da İngiliz muhakemeleri. İngiliz **Yorkshire Post**'ta Fransa'nın Yakın Doğu'da tutarlı bir politika izlediği, İngiliz Hükümeti'nin ise ağır davranışlarıyla, uzağı görememekle, tutarsızlığıyla Doğu'daki üstünlüğünü ve saygınlığını kaybettiği belirtildi (**Kürkçüoğlu:** 140). **İleri:** Celal Nuri Bey'le Firisri vapurunda mülakat. –Süvarilerimizin Değer istasyonunda yeni bir muvaffakiyetleri. –Şimdi de

1921 - KASIM

Cemiyet-i Akvam'a iltica ettiler. –Harington'un Türk-Yunan itilafı hakkında görüşü. **Vakit:** Celal Nuri Bey'le mülakat: Malta'dan dönüşümde İstanbul'u inanılmayacak derecede değişmiş buldum. –Yunanlılar gene sulhtan bahsediyorlar. –Patrikhane bundan sonra Yunan bayrağı çekmeyecek. –Reşat Nuri'nin Çalıkuşu romanının 100. tefrikası.

12 - CUMARTESİ

1. Meclis'te, Eğitim Bakanı'nın tutumu hakkında önceki gün başlayan tartışma devam etti. Bazı mebuslar, eğitimde inkılap ve asrîleşmek adı altında dinden uzaklaşıldığını ileri sürdüler. Eğitim Kongresi'nin toplanmasını eleştirdiler. Bakan hakkında yapılan güven oylamasında 68'e karşı 75 oyla güven belirtildi. Hamdullah Suphi, bu oyu yetersiz görerek istifa etti. 19'de yerine Vehbi Bey seçilecek. (**ZC** 14: 181; **HM:** 13; **Vakit:** 19 "Niçin istifa etti?")

2. Malta'dan dönmekte olan Süleyman Numan Paşa ile Doktor Fazıl Berki, Kırşehir eski Savcısı Nazmi, Trabzon eski Rüsumat Müdürü Mehmet Ali Bey, Kastamonu'ya geldiler (**AS**: 13). ★ Mustafa Kemal; Cevat, Yakup Şevki Paşa ve Rauf Bey'le yemek yedi (**Jaeschke 1:** 166).

3. Kürdistan İstiklal Cemiyeti'nin, 15 maddelik tüzük bildirisi: Kanun Kur'an-ı Kerim... Karabekir, Mart'ta karşı bildiri yayımlayacak. (**Karabekir 1:** 1033-1034)

4. Yunan hükümeti, İngiltere'ye bir muhtıra verdi: "İzmir ve Anadolu'daki Rum nüfusu, silahlı bir güçle korunacaktır. Bu konuda özel tedbirler alınmalı ve Türkiye'ye empoze edilmeli. Anadolu seferine çıkmakla haklıyız. (**Şimşir 3:** 274)

5. Deniz sorunlarını, silah indirimi konularını görüşmek üzere ABD Cumhurbaşkanı Harding'in öncülüğü ile Washington Konferansı açıldı. İtilaf Devletleri'nin başlıcalarının çağrılı olduğu konferansa her isteyen dinleyici olarak katılıyor. Harding, yaptığı açış konuşmasında "Burada hiç bir ulus, hor görülmeyecektir. Bütün dünyaya huzur sağlayacak yepyeni bir düzen kurma umudundayız". dedi. Konferans başkanlığına, ABD Dışişleri Bakanı Hughes seçildi. 6 Şubat'ta bitecek olan konferansa, bir kısmı İngiliz dominyonu olan 14 devlet katılıyor. (**MN** 1922: 227; **UİT** 3: 263; **Bayur 2:** 243; **Vakit:** 13; **Ter.Hak.** 13, 14; **HM:** 16)

6. General Dufieux, Adana Valiliği'ne tekrar gelerek General Gouraud'un Kilikya'nın tahliyesi ile ilgili emirlerini okudu. Çukurova'yı terkedecek olanlara Fransızların özel tren veya gemi ayırmayacağını, mülteciler için de Suriye'de kamp kurulmayacağını açıkladı. Fransızlar boşaltınca Kilikya'nın İngilizler tarafından işgal edileceği söylentisini yalanladı. (**Véou:** 517)

1921 - KASIM

7. Sovyetler, Türkiye ile Sovyetler arasında konsolosluklar, posta ve telgraflar hakkında bir anlaşma imzalanmasından memnun olacaklarını bildirerek Türkiye'ye bu konudaki görüşmelerin Moskova'da yapılmasını önerdiler (**Yerasimos:** 432).

8. Rumbold'dan Curzon'a: "Kemalistler, uzlaşmaz bir tutum içinde. İzzet Paşa, İstanbul Hükümeti'nin Ankara'yı etkileyemediğini söylüyor. En uygunu, Hamit Bey aracılığı ile Ankara'yla ilişkiye geçilebilir. Kemalistlere şu yolda bir mesaj gönderilebilir: Siz de gerçekten barış istiyorsanız, Yüksek Komiserlerle görüşmek üzere tam yetkili bir temsilcinizi İstanbul'a gönderiniz." Mr. Endmonds, 15'te hazırladığı bir notta "Mustafa Kemal'i İstanbul'a çağıralım, gelirse ne âlâ" diyecek, Rumbold 22'de görüşmenin faydasızlığında direnecek, 25'te Rumbold "Müzakerelere tez elden girişilmelidir" uyarısını yapacaktır. (**Şimşir** IV: 73, 76, 85, 87).

9. Hintli Müslüman lider Ağa Han'ın The Times'te yayımlanan mektubu: Türkleri yenmek mümkün değildir. Meriç'ten Ganj'a kadar bütün İslam memleketleri galeyandadır. (**HM:** 29)

10. Cemal Paşa, Moskova Büyükelçiliği'nin şifresiyle Mustafa Kemal'e gönderdiği telgrafta, Enver ve Halil Paşaların Anadolu ile ilgili girişimlerini öğrendiğini, bunları sona erdirmek için bütün gücüyle çalışmakta olduğunu, sonucu birkaç güne kadar gideceği Almanya'dan bildireceğini, kısa bir süre sonra Afganistan'a döneceğini, Afganistan için istediği subayları bizzat seçme isteğinde olduğunu bildirerek bu iş için Süreyya Bey'in hemen İstanbul'a gönderilmesini istedi (**Cebesoy 2:** 366).

11. Kâzım Karabekir, Fevzi Paşa'nın 8'de sorduğu soruya karşılık vererek başkentin Anadolu ortalarında bir yere taşınmasını, İstanbul'daki fabrikaların Anadolu'ya nakledilmelerini, ayrıca İstanbul için çeşitli güvenceler alınmasını önerdi. Karabekir, Boğazlar ve barışla ilgili görüşlerini de 15'te bildirecektir. (**Karabekir 1:** 974-975)

12. Karabekir'in çabalarıyla Sarıkamış'ta Çocukları Himaye Cemiyeti resmen kuruldu. Bugün, kitap bayramı olarak kutlandı. Haftaya da Çocuklar Haftası adını verdi. Sarıkamış Askerî Mektebi'nde parlak bir tören yapıldı. Karabekir, çocukların himayesi ile ilgili bir konuşma yaptı. Karabekir, göreve başladığı 1919'dan beri Doğu'da kimsesiz çocuklardan yüzlercesini himayesine alarak okullara vermiş bulunuyor. (**Karabekir 1:** 967)

13. **Peyamı Sabah**'ta A. Kemal: İslam Dünyası. **Tevhidiefkâr:** Adanamızın boşaltılması ve bize iadesi, savaşta bulunan ordularımızın manen ve maddeten kuvvetini artıracak bir büyük nimettir. –İslam âleminin Anadolu gazilerine yardımı: Mısırlı, Hintli dindaşlarımız Anadolu yaralı, muhtaç ve savaşçılarına her türlü

1921 - KASIM

bağışta bulunuyor. **İkdam:** Yunan ahalisi sulh ve terhis bekliyor. **Yoldaş-İntibah**'ta, Bursa Yunan Komiseri'nin açıklaması: Yunan Askerî Mahkemesi, haftada üç kez kurulacak, birikmiş dosyalar sonuçlandırılacaktır. Sanık vekillerinin insafsızlığına engel olunacaktır. (**Eğilmez:** 145) **Karagöz**'de Anadolu kapısını çalan Enver'e Mustafa Kemal'in cevabı: İki düşmanla birden uğraşmaya vaktimiz yok. Haydi işinize! **Journal d'Orient**'da Fransız Senatosu Dış Komisyonu üyelerinden ve Milletler Cemiyeti delegesi Jorj Reniland'ın İngiltere'ye cevabı.(Türk-Fransız Anlaşması üzerine İngilizlerin tenkitlerine karşı): Barış istiyoruz. İngilizler, Yunanistan'a fazla güven gösterdiler. Türk vatanperverleri, istiklallerini kurtarmak için olağanüstü bir çaba sarfettiler. Boşuna insan kaybından vazgeçtik. Llyod George'un hesapları yanlış çıktı. (**Ilgar:** 171) **İleri:** Yunan ordusunun gayesi bir an evvel geri dönmektir. Atina'da yek avaz bir an evvel sulh istediklerini söylüyorlar. –Anadolu harbi bize Trakya'yı unutturmamalıdır. –Suphi Nuri: Siyaset değil, harp. **Vakit:** Yunan menbaları, Dr. Adnan Bey'in Amerika'ya gideceğini bildiriyor. –Atina gazeteleri hep bir ağızdan "Sulh isteriz, sulh!" diye feryada başladılar. –A. Emin: Washington Konferansı'nın manası. **Akşam:** Gunaris'in seyahatinin neticesi pek parlak değilmiş. Nihayet Londra şehrini terkedebildiler. **Tercümanı Hakikat:** Güzel beldelerimizde asayiş var. Yalova ve civarında refah ve sükûn devam ediyor. –Yunanlılar, İngilizlerle müzakereleri nihayet bitirdiler. –Franklin Bouillon Kilikya'ya gidiyor. –Ankara Hükümeti'nin yeni politikası: Devletlerle ayrı ayrı uyuşuyor.

13 - PAZAR

1. Merkez Ordusu'nun devamlı harekâtı sonucunda bugüne kadar Pontosçuların 117 büyük sığınak yeri tahrip edildi. Resmî makamlara göre, 3.887 Pontosçu öldürüldü. Pontosçuların da 439 Türk köyünü yaktıkları, halktan kayıplara sebep oldukları açıklandı.

2. Mustafa Kemal'den Doğu ve Batı Cephesi Kumandanlarına "hasbihal" biçiminde yazılan yazıda, Meclis'te bazı kişilerin kumandanları hedef aldıkları, bu kişilerle mücadele edileceği bildirildi. "Nurettin Paşa, her işinde genel bir şikâyete meydan veriyor. Ordu, yalnız cephe ile meşgul olursa, Meclis çoğunluğu da tatmin edilmiş olur" (**Karabekir 1:** 978; **ATTB:** 418. Karabekir'in cevabı: 15)

3. Sovyetler, Türkiye'ye verdikleri nota ile Kars'taki Malakanlara kötü davranılmasını bir kere daha protesto ederek bu hareketten vazgeçilmesi ve sorumluların cezalandırılmasını istedi (**Yerasimos:** 430).

4. Ankara Anlaşması'nın uygulanmasına nezaret etmek, Hıristiyanları yatıştırmak için Franklin Bouillon, Paris'ten Adana'ya hareket etti. Bouillon, 19'da Adana'da olacak. (**Vakit:** 13, 17)

1921 - KASIM

5. **Tercümanı Hakikat:** Garp Cephesi'nde bazı düşman siperleri alındı.- Anadolu'nun tahliyesi kamal-i ciddiyetle tetkik edildi. Lord Curzon, Yunan Başvekili'ne acı bir ders verdi. –Mösyö Tuozzi beyanatta bulundu: İtalya Türklerle itilaf için Londra ve Paris Kabineleriyle hemfikirdir. Yunan ordusu akıbet isyan edecektir. –Trabzon'da tayyare mektebi açılacak. **Açıksöz:** Celalettin Arif Bey'le mülakat (Avrupa'daki görevi, Avrupa devletlerinin siyasî durumu, Hindistan'ın boykotu vb.) **Akşam:** Ayinesi iştir kişinin (Türk milliyetçiliğinin temizliği). –Garp Cephesi'nde düşman siperlerinin işgali. **Vakit:** Yunanlılar Anadolu'ya kur yapıyor. –Washington'da silahsızlanma konferansı dün açıldı. Önce Uzak Doğu meselesi ile meşgul olacak. **Türkoğlu**'da, Mithat Akif'in, Yunanlıların Sakarya'da yenilgileri üzerine Avrupa'dan yardım dilenmesi hakkında başyazısı: Kulak verme, işine bak! Yunan hükümetinin sulh tavassutu tekliflerinin cevabını Türkoğlu'nun toplarıyla süngüleri vermeye hazırlanıyor. **İleri:** Türk-Fransız itilafı, diğer devletlerle itilafa da bir başlangıç sayılmaktadır. –Tam üç sene evvel bugünün sabahı İstanbul limanı Müttefiklerin harp gemileriyle dolmuştu. **Tevhidiefkâr:** Mustafa Kemal Paşa cephede. –İngiltere ve Kürdistan. –Yeni Türkiye'nin haricî siyaseti. –İstanbul-Ankara yolu kısalıyor. İstanbul'dan Ankara'ya İzmit yoluyla karadan gitmek, İnebolu yoluyla denizden gitmekten daha seri ve daha rahattır.

14 - PAZARTESİ

1. Malta'dan Anadolu'ya katılmalar devam ediyor. Kara Vasıf Bey ve İttihat Terakki Çankırı Şubesi eski Kâtibi Cemal Oğuz Bey Kastamonu'ya geldi (**AS**: 15). ★ Malta'dan Ankara'ya gelen Afyon Mebusu Ali (Çetinkaya) ve Gaziantep Mebusu Ali Cenani Beyler Meclis'e takdim edildiler (**ZC** 14: 205).

2. Ankara, Sovyetlerle yapılacak posta, konsolosluk ve ticaret anlaşması için görüşmelerin Ankara'da yapılmasını önerdi. Sovyetler, önceki gün, bu konudaki görüşmelerin Moskova'da yapılmasını önermişti. (**Yerasimos:** 432)

3. Ankara Hükümeti'nin 27 Ekim'de atadığı ilk Gürcistan Elçisi Muhtar Bey, Tiflis'e gitmek üzere Ankara'dan yola çıktı (**HM:** 11; **BTTD** 43: 12).

4. Ankara Afgan Elçiliği'nde Azerbaycan Elçisi Abilof şerefine bir ziyafet verildi. Bakanlar Kurulu üyelerinin çoğu ve Rus Elçisi'nin katıldığı ziyafette Mustafa Kemal, Abilof'un söylevine cevap verirken Azerbaycan'ın bağımsızlığından mutluluk duyduklarını söyledi: "Şark milletlerini müstakil olarak aramızda bulundurmaya sebep olan Rus inkılabını hürmetle yâd ederim. İttihadımız, Panislamizm'e matuf değildir. Mazlumların, zalimlere karşı ittihadıdır. Türkiye, emperyalizme karşı mücadelesiyle hüsnü misal olmuş ise bundan pek büyük bir bahtiyarlık duyacağım" dedi. (**HM:** 15)

1921 - KASIM

5. Türkiye Ermenilerinin Protestan, Katolik ruhanî reisleri ve Ermeni Patriği, Yüksek Komiserlere başvurarak 20 Ekim tarihli Ankara Anlaşması'nın Ermenilerin durumlarını garanti etmediğini, Çukurova'daki Ermenilerin toplu bulunduğu yerlerden Fransız askerlerinin çekilmemesini, bu mümkün değilse Ermenilerin Müttefiklerden birinin uyrukluğuna kabul edilmesini, bu da mümkün değilse, Çukurova'ya dönmüş bir milyon Ermeni'nin tekrar göç edebilmesi için araç sağlanması konusunun hükümetlere bildirilmesini istediler. 12'de General Dufieux Adana'da, azınlıkların bölgeyi boşaltmamalarını isteyerek, gitmek isteyenlere araç sağlanmayacağını bildirmişti. (**Véou:** 612)

6. General Harington, Padişah'la görüştü. Padişah, İstanbul ile Ankara'nın yaklaştırılmasını istedi. İzmir ve Trakya boşaltılmadan anlaşmaya varılamayacağını söyledi. Barış yapılınca Ankara'da yüzde 10 kadar olan aşırıların silineceğini iler sürdü. (**Şimşir** IV: 78; **İleri:** 19; **Tev. Ef.** 18, 22)

7. Batum'da Şehbender Vekili Firuz Bey'den Karabekir'e: "Hacı Mehmet Ali (Halil Paşa), sizinle bazı mühim meseleleri görüşmek üzere hudut içine girmek, iyi kabul görmesi için civar hudut kumandanlığına emir vermenizi istiyor." Karabekir, verdiği cevapta görüşmeyi kabul etti. Mustafa Kemal de Karabekir'in görüşüne katılıyor. Halil Paşa, arkadaşları kabul edilmezken kendisinin de şimdilik yurda dönmeyeceği ve İslam İhtilal Cemiyetleri İttihadı işleriyle uğraştığı cevabını verdi. (**Karabekir** 3: 185)

8. Cemal Paşa, Afganistan'dan Moskova'ya gelişinin birinci ayı nedeniyle Afgan Emiri'ne gönderdiği mektupta, Afganistan'a malî, silah ve politik destek sağlamak için Sovyet yöneticileriyle yaptığı görüşmeleri ve yakında gideceği Almanya, Fransa ve İtalya'da yapacağı çalışmaları anlattı. Cemal Paşa bir suretini de Mustafa Kemal'e gönderdiği bu mektupta, Enver Paşa'yı Buhara'dan Moskova'ya çağırdığını ancak getirmeyi başaramadığını da anlattı. (**Cebesoy 2:** 368-378)

9. **Hakimiyeti Milliye:** Sakarya semalarının büyük kahramanı. Bizim de ismini bilmediğimiz kahramana ithaf. **Vakit:** Halide Onbaşı'yı ziyaret. –Amerika mektupları: Vatanın felaketinden kişisel çıkar sağlamak isteyen kefen soyucuları, buraya da geldiler. (M. Zekeriya). **Akşam:** Amerika Türk teslihat planını verdi. **İkdam:** Ankara'daki İtalyan Temsilci Heyeti Reisi Mösyö Tuozzi'nin geniş yetkilere sahip olduğu ve Hükümet'e danışmaksızın dahi itilaf aktedebileceği bildiriliyor. **Açıksöz:** Cevat Paşa, Yakup Şevki, Abdüsselam Paşalar Ankara'da. –Hamdullah Suphi Bey'in istifası. **Peyamı Sabah**'ta Ali Kemal: Birlik ve dirlik. **The Times:** Anadolu savaşı hiç bir zonuç vermedi. Bu siyasete devam edemeyiz. Yunanlılar Anadolu'dan çıkmadıkça sağlam bir barış kurulamaz. 20 Ekim Anlaşması'na dair tartışma faydasızdır. (**Vakit, İkdam:** 21) **İleri:** Yunan ordusu

1921 - KASIM

istiklal ilan etti!! –Washington Konferansı açılış tafsilatı. **Tercümanı Hakikat:** İngiltere fikrini haftaya söyleyecek. –Yunan ordusu ile hükümet arasındaki itilaf günden güne artmaktadır. –Yunan Hükümeti ile Patrikhane'nin arası o derece açıldı ki yakında alakayı kesecekler.

15 - SALI

1. Malta'dan dönen Rauf Bey, Meclis'e takdim edildi. Şiddetli alkışlar arasında yaptığı konuşmada, 20 ay rehin tutulduklarını anlattı. (**ZC** 14: 218; **HM:** 16; **Söylev** II: 462; **Yak.Tar.** III: 337)
2. Çukurova Hıristiyanları temsilcileri, Türklerin isteği üzerine Kelebek İstasyonu'na geldiler. Suphi Paşa, Ermenilerin kaçmamalarını istedi. Kemalist hükümeti övdü. Yasaların İslamlara ve Hıristiyanlara eşit olarak uygulanacağını söyledi. Ermeni temsilciler, Türk-Fransız Anlaşması'nın Hıristiyanların hayatını garanti eden bir maddesinin bulunmadığını, resmî yetkisi olmadığı için Suphi Paşa'nın söylediklerinin bir güvence sayılamayacağını söylediler. Ermeniler, hızla Çukurova'yı boşaltıyorlar. 22 Kasım'da yeni bir görüşme yapılacak, ancak bu görüşmelerin ve Fransızların ısrarları bir sonuç vermeyecektir. (**Ener:** 152; **Ener 2:** 285; **Véou:** 521, 619)
3. Fransız Yarbayı Sarrou, Türkiye'nin Paris Temsilcisi Ferit Bey'i Tarsus'ta karşılayarak onunla birlikte Mersin'e geldi. TBMM'nin pek adil hareket edeceğinden şüphesi bulunmadığını belirterek asayişi bozacak harekette bulunanları Ankara Hükümeti'ne teslim edeceğini ilan etti. Fransızların Çukurova'yı boşaltmaları hükmünü taşıyan Ankara Anlaşması'na karşı Ermeniler, Adana'da bir gösteri düzenlemişler, Fransız komutanı Dufieux, Hıristiyan ileri gelenleriyle hükümet konağında bir toplantı yaparak sıkıyönetimi hatırlatmıştı. (**Ener:** 151; **Ener 2:** 284)
4. Meclis'te bucak ve köylerin yönetimi ile ilgili kanun teklifi görüşülürken Hüseyin Avni ve Tunalı Hilmi Beyler, kadınların da oy kullanmasını istediler. Kadınların bugün bir esir hayatı yaşadığını bildirdiler ve kurtarılmalarını istediler. Bazı mebuslar, bu öneriye şiddetle tepki göstererek kadınların oy kullanmasının şeriata aykırı olduğunu ileri sürdüler. Başkan, öneriyi geçiştirdi. (**ZC** 14: 221; **HM:** 16).
5. Kâzım Karabekir, Mustafa Kemal'in 13 tarihli yazısına cevap verdi ve cevabının bir örneğini de İsmet Paşa'ya gönderdi. Karabekir, Doğu'da hükümet organlarının zayıf olması nedeniyle askerî işlerden başka işlere de müdahale etmek zorunda kaldığını anlatarak Meclis'te orduya dil uzatan kişilerle uğraşmaktansa, bu kuvvetleri dağıtmak gereğini savundu ve kendisinden şikâyet edenlerin adlarını ve şikâyet konularını istedi. Mustafa Kemal, Meclis'te ordu kumandanları ile uğraşıldığını belirterek komutanlardan yalnız askerî işlerle uğraşmalarını istemişti. (**Karabekir 1:** 979).

1921 - KASIM

6. Moskova'dan Berlin'e gitmekte olan Cemal Paşa, Buhara'dan Tacikistan yönüne gitmiş olan Enver Paşa'ya mektup yazarak kutsal amaçları tehlikeye sokacak hareketlerden vazgeçilmesini ve Moskova'ya dönmesini istedi. Cemal Paşa, Enver Paşa'ya, Berlin'de, Malta'dan dönenlerle birlikte bir kongre toplamalarını da önerdi. (**Cebesoy 2:** 367) ★ Karabekir, Halil Paşa'nın kendisiyle görüşme isteğinden haberdar oluyor (**Karabekir 1:** 981).

7. Albay Sami Sabit Bey (Karaman), 13. Tümen Komutanlığı görevine başlamak üzere Trabzon'a geldi. Sami Sabit Bey burada İttihatçılarla uğraşacak. (**Erdeha:** 203)

8. İngiliz Haberalma raporu: 1 Ekim'den beri, Fransız tüccarları ve İstanbul'daki bazı ajanlar, Ankara'ya çok sayıda silah satışı anlaşması yaptılar. 9-19 Ekim günleri arasında da İstanbul'dan Anadolu'ya 1048 subay gönderildi. (**Şimşir 3:** 307) İngiliz Askerî Haberalma Örgütü'nün Refet Paşa hakkında notu: ...Ilımlıdır. Geniş görüşlüdür. Milliyetçilerin en yetenekli liderlerinden biridir. Özel yaşamı kötü. (**Şimşir** IV: 80) ★ İngiliz Dışişleri Bakanlığı görevlilerinden Mr. Edmonds, Rumbold'un 12 tarihli teline düştüğü notta "Güç durumda olan Kemalistlerdir. Görüşmek üzere kendisini (Mustaf Kemal'i) İstanbul'a çağıralım" dedi. Rumbold, Ankara'dan bir yetkilinin İstanbul'a çağrılması önerisini yapmıştı. (**Şimşir** IV: 76)

9. Ankara'ya gitmekte olan Ukrayna Kurulu Başkanı Frunze, Tiflis'te Sovyet Temsilcisi Legran'dan 1.100.000 Altın Ruble'yi Ankara'ya götürmek üzere teslim aldı (**Yerasimos:** 342).

10. Amerikan Yüksek Komiseri Amiral Bristol'a verilen talimat: Ankara mümessili Washington'da makbul değildir (**Jaeschke 1:** 166).

11. Malta tutuklularıyla 1 Kasım'da İnebolu'da değiştirilen İngiliz tutuklulardan Albay Rawlinson, İstanbul'dan Londra'ya hareket etti. Rawlinson, Türk ordusunu silahsızlandırmak amacıyla 22 Mayıs 1919'da Erzurum'a gelmiş, 16 Mart 1920'de İngilizlerin İstanbul'u işgal edip yurtseverleri tutuklamaları üzerine, evinde gözaltına alınmıştı. (**Jaeschke 1:** 166)

12. Afgan-İngiliz Anlaşması, 11 aylık bir görüşmeden sonra imzalandı. İngilizler, Afganistan'ın bağımsızlığını tanıdı. (**İslam Ansiklopedisi**, Efganistan maddesi; **AS**: 3 Aralık. Krş. 22)

13. **Tercümanı Hakikat:** Anadolu'dan Bahricedit vapuruyla bugün gelen yolcuların verdiği malumata göre iki güne kadar umumî taarruza başlanacaktır. –Le Temps, İstanbul'la Ankara birleşmelidir, diyor. –Nurettin Paşa, Anadolu'da azledildi. –Dokuz tane millî bankamız var. Bunlar da bakımsızlık yüzünden helak oluyor. **Hakimiyeti Milliye**'de Mahmut Esat: 1908 Devrimi halk egemenliğini

1921 - KASIM

gerçekleştiremedi. Bu son ve ulusal üreticiler hareketi, üreticileri efendi kılacak. –Washington Konferansı ve ehemmiyeti. –Afgan Sefarethanesi'ndeki, Azerbaycan Sefiri Abilof şerefine ziyafet. **Açıksöz:** T. Karaoğuz: Unutma sakın (manzume). **Akşam**'da N. Sadık: Yunan manevraları. –Yunanistan harekete devam kararını vermiş. **Karagöz:** Patrikhane kâhyası, Karagöz'den bu kış için odun istiyor. Karagöz: Zaten sizin için odunu hazırladık! **Tevhidiefkâr**'da Ebüzziyazade'nin sansürlü başyazısı: Trakya meselesi. –Anadolu'nun zafere tam itimadı vardır. –Bolşevik Hükümeti'nin Türk-Fransız İtilafı hakkında Ankara Hükümeti'nden istizahta bulunduğu doğru değildir.

16 - ÇARŞAMBA

1. Ankara İstiklal Mahkemesi, Bâlâ Bünyan Köyü muhtarının 23 Ekim tarihli şikâyeti üzerine köylülere kötü davranan, arpalara el koyan Jandarma Yüzbaşısı Nuri ile Hasan ve Hikmet Çavuşları, kürek cezasına çarptırdı (**HM:** 17; **Aybars:** 105; **Kandemir 3:** 123).

2. Çukurova'yı Fransızlardan teslim almak üzere Adana'ya giden Kumandan Nurettin Paşa ve yanındakiler Pozantı'ya vardı (**Ener:** 151).

3. Birinci Kolordu eski Kumandanı Cafer Tayyar Bey, esir bulunduğu Atina'da casus suçlamasıyla divanıharbe sevkediliyor (**Ter. Hak.** 21; **İleri:** 22).

4. Cemal Paşa, Moskova'dan Mustafa Kemal'e gönderdiği mektupta, 10 Temmuz tarihli mektubundan ötürü teşekkür etti. Afgan Emiri'ne yazdığı ve bir suretini de bu mektuba eklediği uzun mektupta; çalışmalarını genişçe açıkladığını, Enver Paşa'yı Buhara'dan çekip çıkarmaya çalıştığını, Halil, Küçük Talat gibi "Enver teşebbüsatının erkânını" Kafkasya'dan uzaklaştırmak üzere olduğunu anlattı ve Afganistan için istediği uzman ve subayların verilmesini rica etti. (**Cebesoy 2:** 282)

5. İstanbul Hükümeti, Kopenhag Elçiliği'ni de Stockholm Elçisi Galip Kemali Bey'e verdi. Üniversite Eminliği için de Besim Ömer Paşa görevlendirildi. (**TV:** 4315)

6. Hamit Bey, Ankara'ya, Londra'dan Mustafa Kemal adına yirmi bin İngiliz Lirası gönderildiğini ve yardımın devam edeceğini bildirdi (**TİH VII:** 175).

7. **Peyamı Sabah:** Washington Konferansı münasebetiyle. **Açıksöz:** İstanbul Meclisi nasıl kapatılmıştı? –Yerli elbise meselesi. **Akşam:** Washington Konferansı'nın büyük ehemmiyeti. –Arnavutlar nasıl durmadan çalışıyorlar? **Vakit:** Washington Konferansı'nda ABD Dışişleri Bakanı'nın mühim önerisi: Her milletin ne kadar gemiye sahip olacağı tespit edilsin. Fazla gemiler tahrip edilsin... (17: İngiltere kabul ediyor) **Hakimiyeti Milliye:** Afgan Elçiliği'ndeki ziyafet.

1921 - KASIM

Samimî nutuklar. –Bütün Fransız gazeteleri Türk-Fransız Anlaşması'nı eleştiriyor: Türkler, Küçük Asya'nın Hıristiyan halkını genel olarak öldürmek fırsatını bulmuşlardır. (**Ilgar:** 172) **Le Temps:** Kilikya'daki Hristiyanların 20 Kasım'dan önce memleketi terke davet edilecekleri hakkında çıkan haberlerden endişeye kapılan Yunan Hükümeti, böyle bir şey olduğu takdirde, Fransız işgal kuvvetleri memleketi terkettikten sonra Kilikya Hıristiyanlarının Fransız Konsolosluğu tarafından himayesini istemektedir. (**Véou:** 511) **Tevhidiefkâr:** İtalya-Türkiye müzakereleri devam ediyor. İtilafın esası tespit edildi. –Ebüzziyazade: Şark'la uyuşmak meselesi. –Sulh dilencileri, buradaki kapıları çalıyorlar. Yunanistan, İstanbul vasıtasıyla Anadolu ile müzakereye teşebbüs ediyor. **İleri:** İtalya ile itilaf etmek üzere bulunuşumuz, Yunan murahhaslarının gayretlerini artırdı. –Vatana kavuşan hasretlinin (Adana'nın) şükranı. **Tercümanı Hakikat:** L. George'a göre Sevr Muahedesi tamamiyle bir içtihat meselesinden ibaret imiş. –İtalya ile aramızdaki müzakere, Avam Kamarası'nda mevzuubahis oldu. –Kilikya Hıristiyanları memleketi terk mi edecekler?

17 - PERŞEMBE

1. Malta'dan dönüp önceki gün Meclis'e takdim edilen Rauf Bey, istemediği halde 84 oyla Bayındırlık Bakanlığı'na seçildi. 11 Aralık'ta Müdafaa-i Hukuk Grubu İkinci Başkanlığı'na da seçilecek olan Rauf Bey, 7 Ocak'ta Nafia Vekilliği'nden ayrılacak, 1 Mart 1922'de Meclis İkinci Başkanlığı'na, 12 Temmuz'da da Başbakanlığa seçilecektir. (**ZC** 14: 254; **HM:** 18; **Söylev** II: 462; **Yak.Tar.** III: 339).

2. Fransa, İngiltere'nin 5 Kasım'da verdiği, Türk-Fransız Anlaşması'nı kınayan muhtırasına cevap verdi: Türkler şimdi çok kuvvetlendi, Güney'de yüz bin kişilik bir ordu bulunduramayız. Ankara ile yaptığımız barış, Müttefiklerle tam işbirliğini bozmaz. Eğer Türkiye, Bağdad demiryolundan Irak'a asker gönderirse, demiryolunun Suriye'den geçen kısmında bunu engelleyeceğiz. (**Şimşir** 3: 287)

3. Dışişleri Bakanı Yusuf Kemal Bey, Yüksek Komiserlerin Samsun İstiklal Mahkemesi'nin Pontosçu Rumlar hakkında ölüm cezası vermesi üzerine gönderdikleri 21 Ekim tarihli notalarına verdiği cevapta, Türkiye'yi parçalamak isteyen herkese aynı cezayı verdiklerini belirterek tekrar Yunan zulümlerinden şikâyette bulundu (**PM** 5. Ks.: 7)

4. İttihatçıların yurt dışındaki çalışmaları: 1) Enver Paşa'nın katılmadığı Batum Konferansı (**Jaeschke 1:** 167). 2) Enver Paşa'nın Buhara yakınlarında tuttuğu not defteri: Sitare kışlağı. Hedefim olan isyan bölgesine girmeğe az kaldı. Şimdiye kadar Ruslarda bir hareket yok. (**Aydemir 3,** III: 664) 3) Cemal Paşa,

1921 - KASIM

Afganistan'dan 5 hafta kadar önce geldiği Moskova'dan, Almanya, Fransa ve İtalya'da Afganistan için görüşmeler yapmak üzere Berlin'e hareket etti (**Karabekir 2:** 217, 259). 4) İstanbul eski Polis Müdürü Azmi Bey'in Batum'da bulunan Küçük Talat'a mektubu (**Jaeschke 1:** 166). 5) Trabzon'da 13. Tümen Kumandanı Sami Sabit Bey, Doğu Cephesi Kumandanlığı'na hitaben kaleme aldığı (yarın göndereceği) raporda, Ardahan Mebusu Hilmi Bey'in Enver Paşa ile görüşmek üzere Mustafa Kemal tarafından gönderildiğini ve Trabzon'a geldiğini, Mustafa Kemal'in Enver Paşa'ya şu üç şartı ileri sürdüğünü yazdı: Savaş devam ettiği sürece Anadolu'ya geçmemek, Türkiye İngiltere ile barış yaptığı takdirde, İslam dünyasında İngiltere aleyhinde girişimde bulunmamak, barıştan sonra da bir süre Türkiye'yi rahat bırakması... Rapora göre Hilmi Bey, Meclis'te 40 İttihatçı bulunduğunu, Mustafa Kemal'i devirmenin mümkün, ancak durumun elverişli olmadığını söylüyor ve Enver Paşa'nın Anadolu'ya gelip başa geçmesini istiyor. Karabekir, yarın bu bilgileri Genelkurmay'a aktararak kendisinin bu işten haberdar edilmeyişinden sitem edecek, Fevzi Paşa da "Haberim yok" cevabını verecektir. Mustafa Kemal, 21'de Hilmi Bey'in görevine son verecektir. (**Karaman:** 42, 43; **Karabekir 3:** 194-198; **Tevetoğlu:** 358)

5. Davidoff adlı bir Bulgar, İngiliz Dışişleri'ne yazısında, Türk siyasî çevreleriyle yakın ilişkide ve Talat Paşa'nın dostu olduğunu, Cami Bey'le de görüştüğünü, Mustafa Kemal adına İngiltere ile görüşmesinin uygun görüldüğünü belirterek bu amaçla Londra'ya gelmek istediğini bildirdi. Paris Büyükelçisi Hardinge de Davidoff'un bu isteğini Londra'ya yazdı. (**Şimşir 3:** 298; **Şimşir IV:** 80) ★ İngiliz Hükümeti, Davidoff'un tercümanı sıfatıyla Kyrtcheff'in 11 tarihli başvurusuna cevap vererek Davidoff'la görüşmeyeceğini bildirdi. İngilizler, Davidoff'un bugünkü başvurusuna da 25'te cevap verecek. (**Şimşir 3:** 300)

6. **Tercümanı Hakikat:** İngiltere Kralı "Şark sulhu elzemdir" diyor. –Mustafa Kemal Paşa bir beyanname neşrederek tahriklere aldanılmamasını istedi (Bosfor'dan). –Gunarislerin mülakatları gına getirdi. –Fransa-Türkiye itilafı, Suriye Müslümanlarını memnun etti. –Bir Rus daha kendini öldürdü. Açlık ve sefalet yüzünden Ruslar birer birer dünyayı terkediyorlar. **Güleryüz:** Ali Kemal, milliyet deresinden geçerken sırtındaki Refik Halit'e yakınıyor: "Bu dere bana pek soğuk geliyor. Ayaklarıma kum batıyor". "Ne yapalım, ya bu dereden geçeceksin, ya bu diyardan gideceksin!" **Ayine:** Mürettiplerin grevi. Grevi birkaç ay uzatın, zira yalana dolana bıktık, dedikodudan o kadar kafamız şişti ki. –Yahya Kemal Bey'le mülakat. **İkdam:** Bulgaristan'daki Trakya Komitesi, Trakya konusunda "Acaba Türklerle uyuşacak mıyız?" diye soruyor. Türkiye için Trakya değil, Edirne davası vardır. Bu nedenle uyuşulacak bir şey de yoktur. –İtalya ile anlaşmak güç değildir. **Açıksöz:** Boğazlar ve İngiliz siyaseti. –Orhan Şaik: Köye dönerken (manzume). –Tüccar Harun Bey, İnebolu yolu üzerinde işlemek

1921 - KASIM

üzere 4 lüks otomobil getirmiştir. Gayet şık zarif ve yollu bu otomobiller, Kastamonu-İnebolu yolunu 5 saatte alacaklardır. **Hakimiyeti Milliye:** Türkiye-Fransa İtilafı ve tezahüratı. –İrlanda meselesi ve İngiltere'nin endişesi. –İngiltere-Mısır. –Washington'un ilk mühim kararları. –İstiklal Mahkemesi'nde köylüye işkence ve zulüm ederek cebren hububat alanlara şiddetli cezalar verildi. –Avrupa'da ilk Sovyet hükümeti Karadağ'da. **L'Humanite**'de Magdaline Marks'ın İstanbul izlenimleri: Sefalet yolunda (**HM:** 14 Aralık). **İleri:** Yunanlılar yeni bir kış harbine dayanamazlar. Anadolu'da barınamazlar. Onun için bir an evvel sulh istiyorlar. Sulha hasıl kavuşacaklar? Boşluğunu anladıkları hülyalardan vazgeçerek, topraklarımızı tahliye etmekle. –Londra'dan gelen bir telgrafa göre, Şark sulhu pek yakınmış. Sermuharririmiz Celal Nuri'nin Anadolu'dan mektubu. **Vakit**'te A. Emin: Azınlıklarımız ve tarih. –Hamdullah Suphi Bey'in istifası. –Gunaris ile Baltacis, sulh için mütemadiyen çalışıyorlar. Yunan çevreleri ihtilafın yakında hallinde ümitvar imiş. –Türkiye'de Ermeni ve Rumlar: Muhacir Umum Müdürlüğü'nün neşrettiği yeni bir kitap. –Yunanistan'da galeyan artıyor. **Tevhidiefkâr:** H. Suphi Bey'in istifası. –Ebüzziyazade: Yunan şaşkınlığı. –Türkiye-İtalya itilafı yakındır. **Akşam:** Gunaris Londra'da el'an müzakere ediyor. –İtalya itilafının esası tespit edildi. –Bekir Sami Bey bugün gelmedi. –Cevat Paşa'nın tayini. –Sabık Harbiye Nazırı Cemal Paşa da Nihat Paşa'nın yerine tayin edilmiştir.

18 - CUMA

1. İstanbul ve çevresi ilkokul öğretmenlerinin yıllık kongresi, yağmur nedeniyle üyelerinin yarısından çoğu gelemediği için yapılamadı ve haftaya ertelendi. Başkan, İkdam gazetesine verdiği demeçte, ilkokul öğretmenlerinin artık diğer memurlar gibi maaş aldıklarını, öğretmenlerin özlük hakları için çeşitli çalışmalar yaptıklarını anlattı ve Muallimler Cemiyeti'nde çoğunlukla Sultanî ve yüksek okul öğretmenleri bulunduğu için "Mekâtib-i İptidaiye Muallime ve Muallimleri Cemiyeti'ni kurduklarını, bu iki derneğin aynı amaçlar doğrultusunda çalıştığını söyledi. İlkokul öğretmenleri, maaşlarını genel bütçeden değil, özel idarelerden ve pek geç alıyorlardı ve bu nedenle 1920 Martında 15 gün grev yapmışlardı. (**İkdam:** 19)

2. Birkaç gün önce Malta'dan Ankara'ya dönmüş olan Yakup Şevki Paşa, Batı Cephesi'nde İkinci Ordu Kumandanlığı'na atandı. Yakup Şevki Paşa, ateşkes imzalandığında 9. Ordu kumandanıydı. (**Komutanların Biyografileri:** 67)

3. İstanbul Hükümeti Muhacirin Müdürü Hamdi Bey, bir Ermeni gazeteci ile yaptığı mülakatta, Türk evlerinde 30.000 Ermeni kadın ve pek çok çocuk bulunduğu iddiasını reddetti. Ermenilerin 350 Türk çocuğunu gasp ettiğini, Hükümet'in ateşkesten sonra göçmen Ermenileri yerleştirmek için 1,5 milyon

1921 - KASIM

lira sarf ettiğini, Dünya Savaşı'ndaki olaylar sırasında Ermenilerin 50.000 Türk'ü öldürdüklerini söyledi. Barış anlaşması imzalanınca bu iki millet arasında eski samimiyetin kurulacağı umudunu dile getirdi. (**İkdam:** 18)

4. Ezerbaycan Elçiliği'nde tören yapıldı, ziyafet verildi. Elçi Abilof ve Mustafa Kemal, karşılıklı söylevler verdiler. Mustafa Kemal, Azerbaycan sancağını göndere kendisi çekti. (**HM:** 20; **Ter.Hak.** 22; **Tev.Ef.** 23; **Vakit:** 24, 30 Kasım, 9 Aralık; **ASD** II: 20, yanlışlıkla 20 Ekim tarihi verilmektedir).

5. Amerikalıların Haberalma raporu: Kemalist ordusunun yiyecekleri çok kötü. Bir avuç tahıl ve ekmek. Askerler, askere alındıkları elbiselerle cepheye gönderiliyor. Yeteri kadar tüfek, fişek yok. Ordu, Sovyetler ne vermişse onunla yürüyebiliyor. Orduda Kafkasya'dan gelen Müslümanlar var. (**Duru:** 134)

6. **Tercümanı Hakikat:** Hamdullah Suphi Bey'in yerine kim? –Ankara'da vukubulan istifalar, siyasî sebeplerle kat'iyyen alakadar değildir. –Ankara, asayişi mükemmel, zengin ve mesuttur. **Peyamı Sabah**'ta A. Kemal: Sulh belirtileri. **Yoldaş-İntibah**'ta Yunan Bursa Askerî Bölge Komutanı Hacıkoyanis'in emri: Sansürden geçmeyen Türkçe yayınların Bursa'ya getirilip dağıtılması ve okunması yasaklanmıştır. Aykırı hareket edenler, 5 yıla kadar cezalandırılmak üzere harp divanına verileceklerdir. (**Eğilmez:** 122) **İkdam:** Ankara'da ikinci olarak İtalya ile yapılan itilafnamenin esasları. Türkiye-İtalya sulhu, Yunanistan sulhune seri bir tesir yapacak. **Akşam:** Yunanlılar bir sulh zemini hazırlamışlar. **Hakimiyeti Milliye:** Yunanlılarca sulh pek yakınmış. –İzzet Ulvi: Anadolu'da Hıristiyan Türkler. **İleri:** Anadolu-İtalya itilafı hakkındaki müzakereler, iyi neticeye varmak üzeredir. –Geç kaldılar. –Türk-Yunan sulhu, Londra'da müstacil müzakereler sırasına girdi. –Malta mefkufları Ankara'da. **Vakit:** Fransız Hükümeti, itilafın tasdik edildiğini Ankara'ya bildirmiştir. –Ankara'da siyasî faaliyet devresi. –Bir itilaf zemini aramakla meşgul olan Gunaris, Londra'dan ayrılamıyor. **Tevhidiefkâr:** Türkiye-Fransa İtilafı'nın tasdiki Müslümanlar arasında sevinç yaratu. –Adana'nın tahliye ve teslimine doğru. –Londra'da tavassut esası hazırlanmış.

19 - CUMARTESİ

1. Meclis'te iki seçim: 1) Hamdullah Suphi'nin 12'de istifasıyla boşalan Maarif Vekilliği'ne Karesi Mebusu Vehbi Bey, 183 mebustan 105'nin oyu ile seçildi (**ZC** 14: 264; **HM:** 20; **Ter.Hak.** 22). 2) Önceki gün, 84 oyla Nafıa Vekilliği'ne seçilen Rauf Bey, bu oyu az görerek istifa etti. Meclis, oylamaya katılan 163 mebusun 162'sinin oyu ile Rauf Bey'i yeniden aynı bakanlığa seçti. (**ZC** 14: 287; **Yak.Tar.** III: 338)

1921 - KASIM

2. Genelkurmay, İkinci Ordu'nun kurulmasını emretti. Ordunun komutanlığına dün Yakup Şevki Paşa atanmıştı. (**TİH** II/6-1: 62)

3. Çiçerin, Stalin'e yazdığı mektupta, Türkiye politikasının ekonomik politika ile bütünleştirilmesini, Türkiye'ye fabrikalar, teknik ve yönetici kadro gönderilmesini, teknik ve tarım uzmanı yetiştirmek üzere Türkiye'den öğrenci alınmasını önerdi. Lenin de bu önerilere katılıyor. (**Yerasimos:** 342) ★ Çiçerin, Tiflis'te bulunan Frunze'ye gönderdiği mektupta, Türkiye'nin Fransa ile yaptığı anlaşmaya karşı bir protesto kampanyası başlatmadıklarını, ancak Türkiye'nin Fransa'ya ekonomik imtiyazlar vermesinden endişe ettiklerini bildirdi. Frunze, Ankara'ya gelmek üzere 5 Kasım'da yola çıkmıştı. (**Yerasimos:** 433)

4. Curzon ile Yunan Kurulu'nun beşinci ve son görüşmesi. Curzon, bir hafta önceki Yunan muhtırasında dile getirilen istekler konusunda vaatlerde bulunmadı. Arabuluculuğun Türklerin tutumuna bağlı olduğunu söyledi. Yunan delegeleri, Türklerden bir taarruz beklemekten çok taarruza hazır olduklarını söylediler. Curzon, Yunanlılardan işlere zorluk çıkarmamalarını istedi. (**Şimşir** 3: 276; **Vakit** 21, 22, 24'te benzer haberler)

5. Türk-Fransız Anlaşması'nın mimarlarından Franklin Bouillon, Fransa'dan Adana'ya geldi. Suriye Ermeni Patriği, Serez Arşövek'in küçük kardeşi de Ernest-Renan harp gemisi ile Mersin'e geldiler; Amiral Grand Elément ile birlikte Adana'ya geçerek Saint Jean d'Arc Latin Kilisesi'nde misafir edildiler. (**Véou:** 521)

6. Yüksek Komiser Rumbold, Curzon'a telinde Ankara ile temas işinin İrlanda sorununun çözümünden sonraya ertelenmesini isteyerek gene de temas araması isteniyorsa, yakında İstanbul'dan geçecek olan Bekir Sami Bey'den yararlanabileceğini bildirdi (**Şimşir** IV: 84).

7. **Tercümanı Hakikat:** İtilafname hakkında Fransa'nın cevabı, dün öğleden sonra tevdi kılınacaktı. –Dün Patrikhane'de gürültü koptu. Beş aza hiddetlenerek istifasını verdi. –İrlanda mebusu, Şark Müslümanlarını müdafaa ediyor. **Açıksöz**'de İ. Habib, Sönmeyen Ateş başlıklı yazısında, Bulgar aydınlarının "Ah biz bir Mustafa Kemal yetiştiremedik"; Alman mareşali Hindenburg'un Alman gençlerine, "Gençliğin ne olduğunu öğrenmek istiyorlarsa Anadolu'ya gitsinler"; İstanbul'da yüksek rütbeli bir İngiliz subayının Türkiye'deki milliyetçi akım için "Bu ne ateştir ki burada söndürsek orada parlıyor, orada söndürsek burada tekrar alevleniyor" sözlerini naklediyor: "Şimdi bu yangının ilahî bir fecir, o ateşin sönmeyen bir ateş olduğunu anladılarsa, onlar uğraşmaktan, biz yorulmaktan kurtulduk demektir" –Tiflis Sefareti'ne gitmek üzere dün şehrimizden geçen Dışişleri eski Bakan Vekili Ahmet Muhtar Bey'le mülakat. –T.Karaoğuz: Ötme bülbül... **Akşam**'da N.Sadık: Gunaris, tavassut aramak gibi

1921 - KASIM

dolambaçlı yollardan gideceğine en kestirme yoldan giderek Anadolu'yu tahliye etse daha çabuk muradına erer. –Kış geldi, muhacirlerin hali ne olacak? **Karagöz**'de, Mustafa Kemal'in dağıttığı Misak-ı Millî çorbasını tadan Briand'dan L.George'a: Lezzeti fena değil, siz de bir kere tadına baksanız! **İleri:** Yunan sulh istiyor, yolunu bilmiyor. –Türk-İtalyan itilafına dair müzakere ilerliyor. İtalya gazeteleri itilafa büyük bir ehemmiyet veriyor. –Yunan murahasları niçin Londra'da kalıyorlar? **Vakit:** H. Suphi Bey neden istifa etti? Ermeni esirleri ordumuza nasıl hararetle teşekkür ediyorlar (Bkz. 16 Ekim). –Venizelos'un gazetesi Elefterios Tipos, bizimle yalnız anlaşmak değil, ittifak etmek fikrini gütmeye başlamıştır. Yunanlıların düştüğü vaziyet, galiba eski başvekile yeni bir hulul siyaseti ilham ediyor. –Ahmet Emin'in bu konuda başyazısı: Vaziyetin münakaşası. **Tevhidi Efkâr:** Bir Amerika-Japonya harbi muhtemel midir? –Adana Müslümanları taassup göstermiyorlar. İttilafnamenin neşri, Ermenilerin endişelerini teskin etmiştir. –Ankara'da büyük şehrin süslü, yaldızlı ve pürihtiras hayatı yerine samimî, hür ve millî mücahedenin zaferine vakfedilmiş bir hayat vardır. –Acara İslam Cumhuriyeti'nin bugünkü vaziyeti.

20 - PAZAR

1. Mustafa Kemal, Ali Fuat Paşa'nın sorularına verdiği karşılıkta, Sovyetlerle ilişkilerin esaslarını bildirdi: Ruslardan mümkün olduğu kadar çok silah almak, Rusları, dostluk konusunda şüpheye düşürmemek, Fransızlarla yapılan anlaşmada Sovyet Cumhuriyetlerini ilgilendiren hiç bir maddenin bulunmadığı konusunda güvence vermek, Misak-ı Millî'yi gerçekleştirmek için Rusya'dan gereken yardım sağlanamazsa başkalarına da başvurulabileceğinin hissettirilmesi, İngiliz Ticaret Kurulu Başkanı'na, Misak-ı Millî sınırları içinde barışa hazır olduğunun söylenmesi, bu konuda Rusların arabuluculuğunun kabul edilebileceği... (**Atatürk'ün Milli Dış Politikası** I: 358).

2. Hakkı Behiç Bey, Malta'dan dönüp hükümette Nafia Vekilliği görevini üstlenen Rauf Bey'e, kapatılan Yeşilordu, Resmî Türkiye Komünist Partisi ve Çerkez Ethem'le ilgili bir rapor verdi. Ethem üzerine harekât sebeplerini, ona karşı orduda uyanan rekabet hissiyle, Ethem kuvvetlerinin zulmü yüzünden halk arasında meydana gelen nefret ve düşmanlığa bağladı. Resmî Türkiye Komünist Partisi Genel Sekreteri Hakkı Behiç Bey, er geç bir sosyalist İslam cumhuriyeti kurulacağına olan inancını da belirtti. (**Tunçay:** 482).

3. **Peyamı Sabah**'ta Ali Kemal: Ufkumuz yine kararda: Ankara, siyasetten anlamaz. Pazu gücü ile her isteğin elde edileceğini sanır. Kaş yapayım derken göz çıkarır. **Açıksöz:** Her cephede faaliyet. –İlan: Tekkealtı İstiklal Kıraathanesi: Noksanları ikmal edilmiş ve derdest-i küşat olunmuş olduğundan bir garsona ihtiyacı vardır. Üstü başı temiz, garsonluk sanatına vakıf, boşta gezen varsa, kı-

1921 - KASIM

raathanemize müracaat etmelerini ilan ederiz. **İkdam:** Yunanlıların Türkiye'deki Hıristiyanlara gösterdikleri şefkatin ne kadar sahte olduğunu anlamak için kendi memleketlerindeki Müslümanlara yaptıklarına bakmak yeter. **Akşam:** Gunaris, Yunanistan'ın Midye-Enez hattına çekilmelerine ve İzmir'i tahliye ederek bir Hıristiyan vali bulunmasına razı olmuştur. **Hakimiyeti Milliye:** Ankara İtilafnamesi ve Sevr Muahedesi. –Ankara semalarında Azerbaycan sancağı: Cuma günü Azerbaycan sancağı Başkumandanımızın eli ile çekildi. **Tevhidiefkâr:** Eskişehir'de düşman siperlerinin zaptı. –İzmir siyasî çevreleri sulh lehinde. –Ebüzziyazade: Ekalliyetleri kurtarmak için. **İleri:** Muhacir dindaşlarımız kışın nasıl barınabilecekler? Fuzulî masraflardan kaçınarak dindaşlarımıza yardım edelim. –Sermuharririmiz Celal Nuri'nin İnebolu'dan mektubu. –Beklenen taarruzun başladığına ilk alamet. **Vakit:** Eskişehir civarında muvaffakiyetli bir taarruzumuz. –Fransa, İngiliz notasına cevap verdi. –Askerî mütalaa: Yunan ordusu Anadolu'da tutunabilir mi? –Rumca gazeteler yeis içinde. **Tercümanı Hakikat:** Kahraman Rauf Bey, Nafıa Vekili oldu. –Fransız senatörü ve Cemiyet-i Akvam'da Fransız murahhası Mösyö Jorj Reynale diyor ki: Vatanperverliği müteheyyic olan Türkler, istiklalleri için ulvî bir gayret sarf ediyorlar.

21 - PAZARTESİ

1. Çal'da savaş... Türk birlikleri, Yunanlıların bir ay önce ele geçirdikleri Menderes nehri dirseğini geri aldılar (**TİH** II/6-1: 83).

2. Malta'dan dönen Sivas Mebusu Kara Vasıf Bey, Meclis'e takdim edildi. Son Osmanlı Meclisi üyelerinden Malta'ya götürülmüş olanlar, Büyük Millet Meclisi'nin doğal üyesi sayılıyor. (**ZC** 14: 286; **HM, YG:** 22)

3. 9. Ordu eski Kumandanı Yakup Şevki Paşa Ankara'da. Yakup Şevki Paşa, İngilizler tarafından 21 Nisan 1920'de tutuklanmış, 6 Mayıs 1920'de de Malta'ya götürülmüştü. Yakup Şevki Paşa 18'de, yeni kurulan İkinci Ordu Kumandanlığı'na atanmıştı. (**Uluğ:** 22) ★ Vakit Başyazarı Ahmet Emin Bey, incelemelerde bulunmak üzere İstanbul'dan Ankara'ya hareket etti. Ahmet Emin Bey, Ankara'da ve cephede bir çok görüşmeler yapacak, bunları ve izlenimlerini Vakit'te yayımlayacaktır. (**Vakit:** 22)

4. Çukurova Ermeni dinî lideri Cathalicos, Beyrut'ta Yüksek Komiser General Gouraud'a çektiği telgrafta, Ermeni esirlerin iadesinin sağlanmasını, yetimhanedeki çocukların Fransız bölgesindeki yetimhanelere nakledilmesini, Dörtyol'daki Ermenilerin Kemalistlerden kaçabilmeleri için İskenderun'a kadar götürülmelerini istedi (**Véou:** 523).

1921 - KASIM

5. Mustafa Kemal tarafından Enver Paşa'ya gönderilmekte olan Ardahan Mebusu Hilmi Bey, Mustafa Kemal'in ona verdiği görevi iptal etmesi üzerine, Trabzon İskelesi'nde Batum'a gitmekten men edildi. Hilmi Bey, "İstediğimiz zaman Enver'i buraya getirir, oturturuz" diye çıkıştı. Onun bu sözleri Trabzon Vali Vekili ve 13. Tümen Komutanı tarafından Doğu Cephesi'ne, oradan da Ankara'ya duyuruldu. Hilmi Bey, yolculuğuna engel olunmasını yarın protesto edecek, Trabzon İttihatçılarının durumu, Kemalist Hükümet'i oldukça uğraştıracaktır. (**Karabekir** 3: 206; **Yak.Tar.** I: 308).

6. Vrangel ordusu artıklarını İstanbul'a götürmekte olan bir Rus gambotuna Ereğli limanında millî kuvvetler el koymak istedilerse de geminin anî hareketiyle girişim suya düştü (**TİH** V: 20).

7. Avrupa'da bulunan bazı Türk siyasetçileri, Ahmet Rıza, Cavit, Ahmet Rüstem, Sudi, Ziya, Ahmet İhsan, Reşit Saffet, Harun Aliçe Beylerle Hüseyin Hilmi, Mahmut Muhtar, Çürüksulu Mahmut, Salih Manir, Vehip Paşalar, Roma'da Büyükelçi Galip Kemali Bey'in kaldığı otelde toplanarak Paris Konferansı için bir muhtıra hazırladılar. Misak-ı Millî'yi oldukça yumuşatan 6 maddelik muhtırayı İtalyanların konferansa sunacağını umuyorlar. (**Söylemezoğlu:** 267; **Jaeschke 1:** 167'de Mahmut Muhtar Paşa'nı bugün İsviçre'den döndüğü ve İzzet Paşa ile görüştüğü)

8. Bourbon Kraliyet ailesinden Don Louis Bourbon, New York'tan Mustafa Kemal'e gönderdiği mektupta, Tanrı'nın Mustafa Kemal'i hiç ölmeyecek olan Türk milletinin başına tam zamanında göndermiş olmasından memnun olduğunu bildirerek, gelecekte de Türklerin reisi olarak Türk medeniyetini meydana getirmesini istedi. ABD'ye gelir gelmez Türklerin haklı davasını benimsetmek için çalışmaya başladığını bildirdi, bu konuda yapabileceği şeylerin bildirilmesini istedi. Daha sonra Türkiye'ye ABD şirketleri hesabına gelecek olan Bourbon, Mustafa Kemal'den ABD Anayasası'nı incelemesini de istedi. Cevap 24 Ocak'ta. (**Şimşir 5:** 151).

9. Meclis, Fransız kadın gazeteci Berthe Georhes-Gaulis'e, Türkiye lehindeki yazılarından ötürü teşekkür etti (**ZC** 14: 286).

10. Yusuf Kemal Bey, Roma Temsilcisi Cami Bey'e yazısında, İtalyan Temsilci Tuozzi'nin Ankara ile anlaşma yapmaya yanaşmayan tutumunu anlatarak bu konuda İngilizlerin parmağı olup olmadığı konusunda aydınlatıcı bilgi istedi (**Sonyel** II: 209).

11. **Açıksöz**'de İ.Habib: Rumluk meselesinin ehemmiyeti: Eftim Efendi, meseleyi zamanında ortaya atmıştır. **Akşam:** Gunaris'in yaveleri: İttihatçılara karşı harp! –Darülfünun müderrislerinden İsmail Hakkı: Anadolu meçhul bir ülkedir. **Hakimiyeti Milliye:** Times gazetesi ve Anadolu savaşı. –İngiliz sürgününden

1921 - KASIM

Malta'dan İnebolu'ya dönen arkadaşlarımızın merakla okunacak seyahat hikâyeleri. **Daily Telgraph**'ta İstanbul muhabiri, Türk-Fransız Anlaşması ve Mustafa Kemal hakkında Türklerin tutumunu anlatıyor: Büyük bir diplomasi zaferi olarak görüyorlar. Mustafa Kemal'in daha büyük zaferleri için dua ediyorlar. (**Ilgar:** 177) **İleri:** Yunanlılar, Hıristiyan bir vali tayin etmek suretiyle İzmir'i tahliye edeceklerini Londra'da söylemişler. Fakat şu bilinmelidir ki İzmir'le Trakya kayıtsız şartsız tahliye olunmadıkça biz onlarla barışamayız. **Vakit:** Gunaris'in Londra'da çalışması, Midye-Enez hattına ve İzmir'i tahliye ederek bir Hıristiyan vali bulunmasına razı oluyor. -A. Emin: Yunan manevrası (sansürlü). -The Times, Yunanlılar çekilmedikçe sulh imkânsızdır, diyor. **Tevhidiefkâr:** Esir İzmirimizde reha ve nusret duası. -İtilafname'nin tatbikine doğru. -Yunanistan tedricen yola geliyor. -İstanbul'da esir değişimi. -The Times, Yunanlılar Anadolu'dan çıkmalı, diyor. -Mısır'da Anadolu için 32.000 İngiliz lirası toplandı. **Tercümanı Hakikat:** Bulgarların Trakya ismindeki gazetesi, bizimle birlikte çalışmayı tavsiye ediyor: Müşterek say Trakya'yı kurtaracak. -Cafer Tayyar Bey, casusluk suçlamasıyla Yunan Divanıharbine veriliyor. -Kış harbine nasıl hazırlanıyoruz? -Edirne Türkleri tevkif olunuyorlar.

22 - SALI

1. Batı Cephesi Komutanlığı, genel bir saldırı düşünüldüğünü bildirdi. SAD Sonbahar Saldırı Planı gibi bu plan da uygulanamayacaktır. (**TİH** II/6-1: 86)

2. Çukurova'yı boşaltmakta olan Ermenilerin temsilcileriyle Türk ileri gelenler arasında Yenice'de bir toplantı yapıldı. Franklin Bouillon ve Fransız Konsolosu Laporte'un da katıldığı toplantıda, Türk-Fransız Anlaşması'nda bölgede kalacak Hıristiyan azınlıklarla ilgili madde açıklandı ve Ermenilerden bölgeyi boşaltmamaları istendi. Bouillon, Mustafa Kemal'in üzerinde bıraktığı olumlu etkiyi anlattı. Ermeniler ise, hayatları hakkında resmî bir güvence verilmediğini ileri sürdüler. Bu gibi toplantılar, yayımlanan bildiriler, Fransızların sakinleştirme çabaları, Ermenilerin korkusunu gidermeye yetmeyecek ve Ermeniler, Fransızlarla birlikte Çukurova'yı boşaltacaklardır. (**Véou:** 614, 618, 620; **Ener:** 153; **Ener 2:** 286; **Ter.Hak.** 23: Hicret men edildi; **Akşam:** 15 Aralık).

3. Ardahan Mebusu Hilmi Bey, Mustafa Kemal'e, Meclis'e, İçişleri Bakanlığı'na çektiği telgraflarda, dün 13. Tümen Komutanı ve Trabzon Vali Vekili Sami Sabit Bey tarafından Batum'a gitmekten alıkonulmasından ötürü şikâyette bulundu. Sami Sabit Bey, bu telgraflarda kumandanlara hakaret edildiğini ileri sürerek Hilmi Bey'in cezalandırılmasını karabekir'den isteyecek, Karabekir de Başkumandanlık ve Genelkurmay'dan bu konuda istekte bulunduğu karşılığını verecektir. (**Karaman:** 46).

1921 - KASIM

4. İzmir'deki Yunan yönetiminin Basın ve Sansür Bürosu Müdürü, Genel Sekreterliğe gönderdiği raporda, uzun süreden beri Konya'da esir bulunan Aydın İngiliz Demiryolu Şirketi'nin mühendisi Fransız E. Frontier'in İzmir'e geldiğini ve Türkiye'nin durumu hakkında şunları anlattığını bildirdi: ...Sakarya'daki çarpışmalardan ve Yunan ordusunun, mevzilerine dönmesinden sonra Türkler tekrar cesaretlendiler. Askerlik şubelerine çağrılanlar eskiden gitmezlerdi, şimdi emirlere uymaktadırlar. (**Roda:** 193).

5. Trabzon Valisi Ebubekir Hazım Bey, Trabzon kayıkçılarının taşıyacağı yük ve insan için alacakları ücreti bir tarifeyle tespit etti. Trabzon İskelesi'ne Enver Paşa'nın adamlarından Kayıkçılar Kâhyası Yahya hakim bulunuyor ve bu zamana kadar istediği ücreti, ayrıca Müdafaa-i Milliye vergisi adı altında bir vergi alıyordu. Bu tarife ile Kemalist Hükümet, İttihatçıların elinde bulunan "İskele Hükümeti"nin egemenliğine son vermek istiyor. (**Tepeyran:** 107)

6. Bekir Sami Bey, Ankara ile İtalya arasındaki uzlaşmanın iflas ettiği yolundaki söylentileri yalanladı. Ankara Hükümeti'nin görüşmelerin yeniden başlamasını beklediğini, Yunanlılara karşı kazanılan zafer üzerine Misak-ı Millî dışında isteklerde bulunacak kadar çıldırmadığını söyledi. (**HM:** 14 Aralık)

7. Sovyet Rusya'nın Ankara Elçisi Natsarenus, "hastalık" nedeniyle yurduna dönmek üzere Ankara'dan ayrıldı. Yeni Sovyet Elçisi Aralof, 27 Ocak'ta Ankara'ya gelecektir. Natsarenus 19 Haziran'da Ankara'ya gelmişti. (**HM:** 16, 23)

8. Meclis'in gizli oturumunda Merkez Ordusu Kumandanı Nurettin Paşa'nın gönderdiği telgraflar okundu. Görevinden alınan ve yargılanmak üzere Ankara'ya çağrılan Nurettin Paşa telgraflarında, Koçkiri hareketindeki bastırma metotlarını ve Karadeniz'deki Rumları göçettirme hareketini Hükümet'in emriyle yaptığını ve suçsuz olduğunu ileri sürüyor. Koçkiri olayını soruşturmakla görevlendirilmiş olan kurulun Samsun'daki göçettirme olayını (Rum eşrafını korumaya kalkışan Samsun Müslüman eşrafına Nurettin Paşa'nın baskısı sorununu) da incelemesi kararlaştırıldı. (**GCZ** 2: 434) ★ Samsun Polis Müdürü Tevfik Hadi imzasıyla, Mutasarrıflığa gönderilen Samsun'daki Pontos faaliyetleriyle ilgili rapor. 26 tarihiyle Dahiliye Vekilliği'ne gönderilecektir. (**PM** 3. Ks.: 11)

9. Yüksek Komiser Rumbold, Curzon'a raporunda, Ankara ile temasa geçmenin yararı olmadığını bir kere daha bildirdi. Gerekçe olarak Ankara'nın Misak-ı Millî'yi esas aldığını belirtti. Dışişleri'nin notu: "Ankara'ya anlatmalı ki, yalnız İngiltere ile değil, bütün Müttefiklerle karşı karşıyadır. Doğu Trakya'nın Türklere geri verilmesi söz konusu değildir. Ancak Müttefiklerin birleşik cephesi Ankara'yı yola getirebilir." 25'te Harington, görüşmelere tez elden girişilmesini önerecektir. (**Şimşir** IV: 85; **Şimşir 3:** 315; **Sonyel** II: 244) ★ Rumbold, İzzet Paşa'ya "Misak-ı Millî kabul edilemez" dedi (**Jaeschke 1:** 167). ★ İngiliz

1921 - KASIM

Kabinesi, tasarlanan Müttefik konferansının kesinlikle yapılıp yapılmayacağı belli oluncaya kadar, Ankara'ya bir İngiliz temsilci gönderilmesini erteleme kararı aldı (**Sonyel** II: 244).

10. İstanbul Hükümeti'nin Tahran elçiliğine atanan Reşit Bey, vapurla İstanbul'dan Trabzon'a hareket etti. Tahran'da henüz temsilcisi bulunmayan Ankara Hükümeti, onun bu yolculuğuna engel olacak, Reşit Bey, 27'de Trabzon'da alıkonacak ve 2 Şubat'ta İstanbul'a dönmesine izin verilecektir. (**Akşam:** 22; **Jaeschke 1:** 167'de bu tarih 25 olarak verilmektedir)

11. Amerikan Yüksek Komiseri Bristol, Ankara ile anlaşma yoluna giden Fransızları haklı bulduğunu bildiriyor. Biristol, Dışişleri'ne raporunda İngiliz politikasının aleyhinde bulundu, İzmir'in boşaltılması görüşünü savundu. (**Duru:** 136)

12. Kâbil'de İngiltere ile Afganistan arasında bir anlaşma imzalandı. Buna göre İngiltere Afganistan'ın tam bağımsızlığını tanıdı. İki ülke karşılıklı elçiler gönderecek. (**YG:** 2 Aralık; **AS:** 3 Aralık. İslam Ansiklopedisi'nde bu tarih 15 Kasım'dır).

13. Tercümanı Hakikat: Ermeni ve Gürcülere Anadolu'nun ilk yardımı olarak gönderilen tuz. –Tam mevcutlu bir kolordu, Mustafa Kemal Paşa'nın emri altında bekliyor. –Yunanlılara kredi açıldığı teyit ediliyor. –Tevkifhanede adaleti bekleyen zavallılar. **Yenigün:** Sakarya Meydan Muharebesi, bu milletin en şanlı bir hayat imtihanı oldu. Bütün tarihte bu kadar uzun süre bir meydan muharebesi görülmemiştir. –(Gazete yeniden Ankara'da yayımlanıyor. Sakarya Savaşı günlerinde Kayseri'ye taşınmış ve 2 Eylül-7 Ekim tarihleri arasında burada 31 sayı yayımlanmıştı). **İleri:** Kışın cephede siperlerde elinden silahı bırakmayan, istiklalimizi müdafaa eden kahraman gazilerimize hediye gönderelim. **Tevhidiefkâr:** Başımıza bir de Enver Paşa meselesi mi çıkacak? **Açıksöz**'de İsmail Habib: Rumların bizden şikâyete hakları yoktur. **İkdam:** İttihatçılar şimdi de Bolşevik örtüsü altında çalışıyorlar. Batum'dan Ankara'ya gönderdikleri beyanname reddedilmiştir. **Hakimiyeti Milliye:** Mısır'dan yükselen kardeş sesi: Mısır Millî Partisi, hicrî yıldönümünü kutlarken Anadolu'daki din kardeşlerini de unutmamış ve Başkumadanımıza 3 Eylül'de pek önemli bir telgraf çekmiştir. **Vakit:** Franklin Bouillon Adana'ya ulaşmak üzeredir. Birkaç güne kadar Ankara Anlaşması'nın uygulanmasına başlanacak. –A. Emin: İtalya ile uzlaşma. –Anadolu ile bugünden itibaren telgraf haberleşmesi başlıyor. –Yunanistan'ın Londra'da son teklifleri. –Enver ve şürekâsının Bolşevik maskesi. **Akşam:** Londra'da yeni bir taarruz havası esiyor. Yunan heyeti Londra'da hâlâ uğraşıyor. –Hükümet'in Patrikhane'ye karşı vaziyeti. –Tahran Sefiri Reşit Bey, bu sabah hareket etti. –N. Sadık: Washington Konferansı.

1921 - KASIM

23 - ÇARŞAMBA

1. Çukurova'da Ermeni göçü: 1) Yenice İstasyonu'nda dün Türklerle yapılan ortak toplantıdan sonra bugün de Franklin Bouillon, Çukurova'yı boşaltmakta olan Ermenilerin temsilcileriyle özel bir toplantı yaptı. Kemalist Hükümet'in iyi niyetinden söz etti. Onları göçten vazgeçmeleri için iknaya uğraştı. Çukurova'yı hızla boşaltmakta olan Ermeniler, bunun resmî bir güvence sayılamayacağında direttiler. (**YG:** 25; **Véou:** 629; **Ener:** 154) 2) Franklin Bouillon, Vali Hamit Bey ve Kumandan Muhittin Paşa, Kilikya Hıristiyanlarına hitaben yayımlandıkları ortak bildiride, yapılan propagandaları etkisizleştirmeye çalışarak, genel affın tam olarak uygulanacağını, hürriyetlerinin ve mallarının güvence altında olduğunu, mallarının yüzde kırkına el konulmayacağını, Nisan başına kadar kimsenin askere alınmayacağını bildirdiler ve kaçmaya teşvik edenlere uymayarak evlerine dönmelerini istediler. ((**Véou:** 616)

2. Kâzım Karabekir, Mustaf Kemal'e, kendisine güvenip güvenmediğini sordu. Karabekir bunu, Enver Paşa'ya gönderilen Hilmi Bey'in Trabzon'da Mustafa Kemal ile Karabekir arasında anlaşmazlık olduğu yolundaki sözlerine karşı soruyor. Mustafa Kemal'in 26'da cevabı: Aramızdaki güven çözülmezdir. (**Karabekir 1:** 981; **3:** 198-199)

3. Trabzon'da 13. Tümen Kumandanı Sami Sabit Bey, Karabekir'den, çektiği telgraflarla kumandanlara hakaret ettiğini ileri sürdüğü Ardahan Mebusu Hilmi Bey'in cezalandırılmasını istedi. Hilmi Bey, önceki gün Batum'a gitmekten alıkonunca, dün çektiği tekgraflarla olayı protesto etmişti. Karabekir, Hilmi Bey hakkında kanunî işlem yapılmasını Başkumandanlık ve Genelkurmay Başkanlığı'ndan istediği cevabını verecektir. Öte yandan, Trabzon Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Başkanı Ahmet imzasıyla Mustafa Kemal'e çekilen telgrafta, Trabzon'daki askerî idareye son verilmesi istendi. (**Karaman:** 49, 53)

4. Enver Paşa'nın not defteri: Kâfirnihan, Vahş sularını geçtik. Artık (Tacikistan'da) sergerdelerin arasındayız... (**Aydemir 3,** III: 645)

5. İçişleri Bakanı Fethi Bey, Trabzon Valisi Hazım Bey'e çektiği telgrafta, İstanbul Hükümeti'nin Tahran'a elçi olarak gönderdiği ve dün İstanbul'dan hareket eden Reşit Bey'le yanındakilerin İran'a gitmelerine engel olunmasını, Bakanlar Kurulu kararına dayanarak istedi. Hazım Bey, 4 gün sonra gelen heyeti vapurdan çay içmeye çağıracak ve alıkoyacaktır. (**Tepeyran:** 102)

6. Padişah, Balmumcu Kasrı'nı, konut olarak İngiliz Karadeniz Orduları Kumandanı General Harington'a tahsis etti (**Himmetoğlu** II: 282).

7. **Yenigün:** Yunanistan sulh için Anadolu'nun kat'iyyen ısrar ettiği esasa muvafakat ediyormuş. –Fransızlarla itilafımızın mühim semereleri: İskenderun'un

1921 - KASIM

Türk ırkı, harslarının inkişafı için her türlü teslihattan müstefit olacaklar. Türkçe orada resmî lisan olacak. –Zavallı Çin murahlasları, Washington Konferansı'nda en meşru haklarını elde etmeğe çalışıyorlar, fakat... **Tercümanı Hakikat:** Yunanlılar şimdi de Amerika'dan para dilenecekler. –Adana'dan hicret men olundu. Kilikya'dan ayrılmak isteyen Müslümanlara teminat verilmesi emrolundu. –Fener Patrikhanesi ikiye ayrıldı. –Millî fabrikalarımıza ehemmiyet vermeliyiz. **Hakimiyeti Milliye:** Ankara İtilafnamesi'nin mühim tesirleri. –Japonya, İngiltere ile ittifakını bozacak mı? –Washington Konferansı ve Çin meselesi. **Peyamı Sabah**'ta Ali Kemal: Hiddet ve şiddet, şarlatanlık ve şaklabanlık para etmez. Ankara'yı büyük devletlere kabul ettirebilmek için ordularımızı Viyana kapılarına kadar sevketmek icap etmez mi? Harp olmazsa Ankara kahramanları yaşayamazlar, küflenirler, sönerler. Savaştan vazgeçmek lazımdır. **Açıksöz**'de İ. Habib: Rumluğun gayesi: Bizden ayrılmak değil, Yunan'a iltihak etmek istiyorlar. Bu, haricî bir meseledir. Tedbiri de dıştan gelecektir. **Karagöz**'de, Konstantin, İzmir adlı sulh kızını nişanlısı olan Mustafa Kemal'e bırakarak düşen tacını başına koymasını Gunaris'ten istiyor. **The Times**'in, mümkün olduğu kadar süratle barış görüşmeleri isteği (**Jaeschke 1:** 167). **İleri:** Düşmanın bir kere daha talihini tecrübe edeceği anlaşılıyor. Kral ve bendeleri mevkilerini bu suretle muhafazayı düşünüyorlar. Fakat Anadolu her ihtimali düşünmüş ve ona göre hazırlanmıştır. –Anadolu ihtilafı hakkında söylenecek en son sözün harbe devam olduğu anlaşıldı. **Vakit:** Anadolu ile telgraf haberleşmesinin başlaması, şehrimizde büyük bir memnuniyetle karşılanmıştır. Dün telgrafhane gişelerinde sıra bekleyen yüzlerce kişi vardı. –Anadolu ile Gürcistan arasında siyasî münasebetler başlamak üzeredir. Yakında Tiflis'te bir iktisat konferansı toplanacaktır. –Gunaris, son sözünü söylemiş. –Çerkezler namına İzmir'de Yunan emellerine kimler hizmet ediyor? –Sabiha Zekeriya'nın Amerika mektubu: New York'ta üniversitede okuyan öğrenci sayısı iki yüz bin, İstanbul'da iki yüz... –İlan: Hanımefendiler, Galatasaray'da Fransız deri mamulatı ticarethanesine yeni çeşitler gelmiştir. **Tevhidiefkâr:** Başyazı sansür. –Azerbaycan Sefarethanesi'ne sancak keşidesi. –Yunanlıların sahillerimize arsızca bir taarruzu daha. –Yunanlılarla işbirliği eden bazı hain Çerkezler, Avrupa'ya müracaat edeceklermiş.

24 - PERŞEMBE

1. Fransızlar, Çukurova'yı boşaltıyor: General Dufieux, Kilikya'nın Türklere teslimi işleminde bulunmayı onuruna yediremeyerek Adana'yı terk etti. Ayrılmadan önce, Fransız mezarlığını ziyaret ederek "Ey Fransız askerleri, kanlarımızı boş yere akıttık!" dedi. Dufieux ile birlikte karargâhı da şehri terk etti. (**Ener 2:** 284) ★ Franklin Bouillon, 20 Ekim tarihli anlaşma hükümlerinin bir an önce uygulanması hakkında General Gouraud ile görüşmek üzere Beyrut'a gitti (**Véou:** 524).

1921 - KASIM

2. Yunan Üçüncü Kolordu Kumandanı General Velahopulos, bugün yayımlanan bildirisinde "Ankara Hükümeti ihtilalcileriyle işbirliğinde bulunduklarını ileri sürerek" eşkiyalık yapanların teslim olmaları için 20 gün süre tanıdı. Teslim olanların affedileceğini, olmayanların kurşuna dizileceğini, ailelerinin sürgün edileceğini ve varlıklarına el konacağını açıkladı. (**Eğilmez:** 123)

3. Dışişleri Bakanı Curzon'un United Wards Clup'ta konuşması: Türkiye, Türklerle meskûn olan yerlerde kuvvetli bir hükümet tesis edebilmek için lazım gelen kuvvet ve zindeliğe maliktir. Türkiye ile dostluk isteriz. (**Vakit:** 26; **HM:** 30)

4. Bakanlar Kurulu'nun yetki ve görevine ilişkin yasa önerisi, Büyük Millet Meclisi'nde okundu ve görüşülmesine başlandı (**ZC** 14: 321; **YG:** 25).

5. **Tercümanı Hakikat:** İki taraf askeri hazırlanıyor. Anadolu'daki sınıflar, silah altına alındı. –Yine mi heyet-i vekile buhranı var? –Tavassut ihtimali suya düştü. –Batum'dan gelen bir vapurun yolcuları, Enver taraftarlarının gösteriye hazırlandıklarını bildiriyorlar. –Türk matbuatının ihmal etmesi caiz olmayan meselelerden biri de Cafer Tayyar meselesidir. –(Gazetenin kolleksiyonunda 10 Ocak'a kadar olan sayılar yok). **Güleryüz:** Hanım ile Madam'ın (giyinişleri nedeniyle) birbirlerinden farkedilmez hale gelişleri. –Güleryüz'ün, okuyucularına mahsus imtiyazlı hüviyet varakası 1: Mihran Ağa: Orta zekâlı, gazete müvezzii. **Ayine:** Hürriyet ve İtilaf'ın Enver'in partisiyle işbirliği yapma kararı.... **Akşam:** Yunan Başvekili'nin harpcüyane beyanatı. –Anadolu sulh manevralarına aldanmadı. –Atina amelesi grev ilan ediyor. **Peyamı Sabah**'ta A. Kemal: Yunanistan'ın siyaseti çürüktür. –Atina'da grev başladı. **Açıksöz**'de İ. Habib: Rumluk meselesini öyle halledelim ki geleceğe bir şey kalmasın. **Yenigün** (Matin'den) Damat Ferit'in Türkiye namına İngilizlerle yaptığı anlaşma. –Mahmut Esat: Şûra intihabı. –İthalat ve ihracat için mühim bir şirket tesisi. **Hakimiyeti Milliye:** Fransa'dan gelen dostluk sesleri (4 tarihli Enformation'da Edvar Enriyo'nun makalesi). –Ankara İtilafnamesi'ne İngilizlerin itirazları. **Tevhidiefkâr:** İngiliz Veliahdı Hindistan'da. Bombay'da müfritler tarafından bazı karışıklıklar vukubulmuştur. –Çerkezler, Türklerle yekvücutturlar. Fevzi Paşa'nın beyanatı. –Türk-Fransız İtilafnamesi'nin tarihçesi. –Ali İhsan Paşa'nın harp menkıbeleri: 27. **İleri:** İtalya Hükümeti ile itilafımızın arifesindeyiz. –Prenses Kadriye Hanımefendi'nin Anadolu kitabı. –Trakyalılar Yunan işgalini protesto edecekler. **Yarın** dergisinin yedinci sayısı: İsmail Hakkı: Kablumbağalar gibi. –Bahri Vedat'ın manzumesi: Köylü der ki: Köylü gençler gelin siz etmen eylemen/Yurt aşkından gayri bir kaygı duyman/Yavuklu derdine mani söylemen/Vatana yabancı kıbleye uyman. –Kemalettin Kâmi'nin "Gurbet" şiirinin bestesi. **Vakit:** Hariciye Vekili Yusuf Kemal Bey'in Vakit muhabirine demeci: Vaziyetimiz gittikçe iyileşmektedir. Garp devletlerinin de bizimle anlaşmak istediklerine hükmediyoruz. –Bu demeç üzerine başyazı: Anadolu'nun vaziyeti. –Gunaris Londra'da para bulamadı. –Rum Patrikhanesi'nde kıyamet kopuyor.

1921 - KASIM

25 - CUMA

1. İttihatçılar: 1) Tacikistan'da "Basmacılar" adı verilen yağmacılara ulaşan Enver Paşa, burada Sovyet devrimi ve yenilikçilere karşı mücadeleye başladı. Enver Paşa, not defterine şunları yazdı: Harap bir camide cuma namazı kıldık. Lakay ululari, Türkmen ve Kırgız ululari geldiler. Halife damatlığından başlayarak her şeyi söyledim. Kur'an ve ekmek üzerine yemin ettim. Gözyaşlarımı tutamayarak ağladım. Seni kendimize padişah tanıdık, dediler. (**Aydemir 3,** III: 613) 2) Halil Paşa, Tiflis'te Türkiye askerî ateşesi ile görüşerek Hükümet aleyhinde bulunmadıklarını, komünist olmadıklarını ama komünizme de muhalefet etmediklerini, Enver Paşa'nın, Anadolu'ya geçmesine karşı çıktığı için kendisiyle dargın olduğunu, Irak'ta İngilizlere karşı yerli kuvvetlerle birlikte çalışmaya hazır olduğunu söyledi. Bu bilgiler Hükümet'e aktarıldı. (**Karabekir 3:** 273) 3) Karabekir'den Başkumandanlığa ve Dışişleri Bakanlığı'na: Büyük Millet Meclisi siyasetine darbe vurmak için pek mühim hazırlıklar var. Bunlara Almanlar ve Ruslar yardım ediyor. Bütün mevcudiyetimizi yakıp kül etmek istiyorlar. (**Karabekir 3:** 222)

2. İngiltere, Fransa'nın 17 tarihli cevabına karşılık vererek, verilen güvenceye memnun olduğunu, genel barış anlaşması yapılınca Fransanın Türkiye ile yaptığı 20 Ekim tarihli anlaşmanın da değişmesi gerektiğini bildirdi (**Şimşir 3:** 292).

3. Türk-İngiliz ilişkileri: İngiliz Dışişleri, 17 tarihli başvurusuna karşılık Davidoff'la görüşemeyeceğini bildirdi (**Şimşir 3:** 299). ★ Bulgar Kyrctcheff, İngiliz Dışişleri'nden Mr. Osborne'a mektubunda, "Dostum Davidoff'la görüşmeyi yararsız görüyorsunuz. İstanbul'daki büyükelçiniz, Mustafa Kemal'in bir temsilcisi ile görüşebilir. Trakya'dan Yunanlıları çıkarmak karşılığında Türkiye'nin dostluğunu kazanabilirsiniz. Ondan sonra Stanbulinski de etkiniz altına girecek" dedi. Dışişleri'nde konulan not: Ankara, İstanbul'daki Yüksek Komiserliğimiz aracılığı ile İngiltere'ye yanaşabilir, yanaşmalıdır. (**Şimşir** IV: 88) ★ Harington, Savaş Bakanlığı'na telinde Rumbold'un Ankara ile müzakerelerin faydasızlığı görüşüne karşı çıkarak "Askerî bakımdan İstanbul'da güçlüklerimiz artıyor; müzakerelere tez den girişilmelidir" dedi (**Şimşir** IV: 87).

4. Çukurova'dan Ermeni çekilmesi: 1) Kilikya Ermeni Cemaati dinî lideri Cathalicos, Anadolu'dan ayrılarak İskenderun'a geldi. Bu ayın sonlarında Çukurova'da ancak 60.000 Hıristiyan kalmış olacak. Ermenilerin ancak Suriye'ye birinci ve ikinci mevkî tren biletleri vize ediliyor. Antep'ten göçmek ise yasaklandı. (**Véou:** 528, 620) 2) Fransız Parlamentosu Senato Grubu, Başbakan Briand'a gönderdiği yazıda, Fransız ordusu çekilmeden Kilikya'daki Hıristiyanların güvence altına alınmasını istedi (**Véou:** 529).

1921 - KASIM

5. İtalyan Siyasî Temsilcisi Marko Garoni, İkdam muhabirini kabul ederek, hiç bir devletle savaş halinde olmadıklarını, Türkiye ile de tek başlarına barış yapamayacaklarını, Ankara'daki görüşmelerin siyasî mahiyette olmadığını söyleyerek "Türkler dünyanın en iyi adamlarıdır" dedi. Türklerin yabancı sermayeden ve yabancıların da Türklerle ortaklık kurmaktan çekinmemelerini tavsiye etti. (**İkdam:** 27)

6. Bir İtalyan nakliye gemisi Kuşadası Limanı'na gelerek karaya 600 asker ve bir kısım savaş gereçleri çıkardı (**HTVD** 58, bel. 1335).

7. Yafa halkı ve Trablus Hilal-i Ahmeri tarafından Anadolu Hilal-i Ahmeri'ne verilmek üzere 10.700 lira İstanbul'dan yola çıkarıldı (**AS:** 29).

8. **Yenigün:** Times'in son yazdığı mühim makale diyor ki: Biz Fransızların Türklerle sulh yaptıklarına değil, İtilaf Devletleri'nin Türkiye ile umumî bir sulh yapmadıklarına üzülüyoruz. –Cemal Paşa'nın katli şayiası. –Yunus Nadi: Harp ve sulh. **İkdam,** Türk-Fransız Anlaşması hakkında Yunanlıların yaptıkları olumsuz propagandalara cevap vererek Kilikya'daki Hıristiyanlara iyi davranıldığını, bunun İzmir ve diğer yerler için de örnek olacağını yazıyor. **Akşam**'da Muhittin Paşa'nın Kilikya Hıristiyanlarına bildirisi: Beyhude hicret etmeyiniz. Hayatınız taht-ı emniyettedir. –Patrik intihabı etrafında gürültüler. **Hakimiyeti Milliye:** Ankara İtilafnamesi münasebetiyle İngiliz ve Fransız gazeteleri arasında mühim münakaşalar. –Damat Ferit'le İngiltere arasında 12 Eylül 1921'de yapılan gizli anlaşma metni. **Peyamı Sabah**'ta Ali Kemal: Evvelki gün matbaamızın camlarını kırdılar. Vur, fakat dinle! **İleri:** Ankara'nın görüşü resmen soruldu. –Suphi Nuri: Ankara sulhtur. –Atina'daki grev gittikçe fena bir şekil alıyor. **Vakit:** Anadolu, Yunan tahripkârlığını protesto ediyor. –Ankara borç almıyor. Adnan Bey, Amerika'ya gideceği söylentilerini yalanlıyor. –Anadolu'da harp hazırlığı devam ediyor. **Tevhidiefkâr:** Türk neferi, İstanbul'un hediyesini bekliyor. Ey Türk ve Müslüman, bu yağmurlu, bu soğuk, bu fırtınalı günlerde, cephede karlar çamurlar içinde senin için harp eden kardeşini unutma! –Kıtalarımızın cenupta muvafaakiyetli iki akını. –Ebüzziyazade: İktisadî cephe. –Çiçerin Ankara'ya gelecek. –Anadolu mektupları 1: Ankara sokaklarında bir cevelan.

26 - CUMARTESİ

1. Adana Olağanüstü Kumandanlığı'na atanmış olan Muhittin Paşa ve İçişleri Bakanlığı Müsteşarı Hamit Bey, akşam Adana'ya geldiler. Şehri Fransızlardan teslim alacak olan 11 daire müdürü, 1 Aralık'ta gelecek. (**Ener:** 156; **YG:** 29).

2. Yarbay Sarrou, Muhittin Paşa ve Hamit Bey arasında yapılan görüşme sonunda Çukurova'daki azınlıkların yatıştırılmaları için bazı kararlar alındı. Buna göre, bölge halkı, boşaltmanın yapıldığı tarihten başlayarak üç ay askere alınmaya-

1921 - KASIM

cak, bu sürenin uzatılması için başvuruda bulunuldu; genel af, şimdiden yürürlüğe girmiş olup, sahipsiz malların iadesi için bir Türk-Fransız komisyonu kurulacak, müsadere (tekâlif-i milliye) yasasının kaldırıldığı halka ilan edilecek, mültecilerden isteyen istediği ülkeye gidebileceği gibi, isteyen Çukurova'da kalabilecek, prensip olarak bütün küçük memurlar yerlerini koruyabilecek. (**Véou:** 617)

3. Refet Paşa ile görüşecek İngiliz heyeti (Binbaşı Şütürten, Henry ve Bokingam) vapurla İstanbul'dan İnebolu'ya hareket ettiler (**Himmetoğlu II:** 283).

4. Meclis'te: 1) Malta'dan dönen Gelibolu Mebusu Celal Nuri ile İstanbul Mebusu Numan Usta bugün Meclis'e takdim edildiler. Celal Nuri Bey, yurt için pek derin fikirleri olduğunu, bunları yurt kurtarılınca söyleyeceğini belirtti. Numan Usta da şöyle dedi: Zaten amelelikten yetiştiğim için sosyalistim. Yurdu savunma konusunda halihazırdaki Meclis'ten fazla savunucu harekette bulunacağım. (**ZC** 14: 337; **YG, HM:** 27) 2) Bakanlar Kurulu'nun görev ve yetkileriyle ilgili kanun tartışılırken hükümetin yetkilerinin genişletilmesine karşı çıkıldı. Bazı mebuslar "İkinci bir Enver yaratmayalım" dediler. Bazı mebuslar da kanunda padişah haklarına yer verilmesine karşı çıktılar. "Biz ki devletin tümüne el koymuş durumdayız" dediler. (**ZC** 14: 339; **YG, HM:** 27) 3) Meclis, İstanbul'daki yabancı askerî mahkemelerin protesto edilmesini kararlaştırdı. Celalettin Arif Bey'in önergesi benimsenerek İtilaf Devletleri'nin İstanbul'da kurduğu askerî mahkemelerin millî hakimiyete ağır bir darbe indirdiği ve bu duruma son verilmesi için ilgili devletler temsilcilerine protesto verilmesi kararlaştırıldı. (**ZC** 14: 339; **YG, HM:** 27)

5. Mustafa Kemal, Moskova Büyükelçisi Ali Fuat Paşa'ya çektiği telgrafta, şimdiye kadar gösterdiği dürüst harekete devam ederse Cemal Paşa'yı takviye edeceklerini, her halde Enver Paşa ile ilişkisini kesmesi gerektiğini bildirdi (**Cebesoy 2:** 298; **ATTB:** 419. Krş. 8).

6. 13. Tümen Komutanı Sami Sabit Bey, başlıca üyeleri Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti üyesi de olan ve "Bozuk Parti" adı verilen Trabzon'daki İttihatçı örgütlenme hakkında ilk bulgularını Doğu Cephesi Komutanlığı'na bildirdi, bunların mensuplarını ve amaçlarını saptamaya çalışacağını yazdı. Sami Sabit Bey, Yahya Kâhya hakkında şunları bildirdi: "Yahya Kâhya iskele hükümeti idi. Koyun başına bir lira açıktan alıyor, yarısını Müdafaa-i Hukuk'a veriyor, yarısı kendinde kalıyor. Kâhya kaçakçılık yapmıştır. Onun takibinden vazgeçmek iyi olmaz." (**Karaman:** 133; **Karabekir 3:** 242)

7. General Frunze başkanlığındaki Ukrayna Kurulu, vapurla Batum'dan Trabzon'a geldi. Frunze Trabzon'a gelişlerini şöyle anlatmaktadır: Ukranya ve Rusya'ya karşı tüm kent halkı dostça bir ilgi duyuyor, heyetimizin üyelerini her yerde güler yüzle karşılıyorlar. (**Frunze:** 13)

1921 - KASIM

8. Açıksöz: Yunanlılar, dünya kamuoyuna zehir kusuyorlar. Köyleri güya, Yunan ordusunun barınmasını önlemek için çeteler ve ordumuz yakıyormuş. **Akşam**'da N. Sadık: Patrikhane'nin müracaatı (sansürlü). –Adana'yı ayın 28'inde işgal edeceğiz. **Hakimiyeti Milliye:** Yunanlılar istikraz aktedemediler. –Ruşen Eşref: Yapana yapalım. **Türkoğlu:** Yunanlılara göre sulh. **Karagöz:** Name-i Gunaris. **The Times:** İzmir'in geleceği: İyonya tampon devleti... (**Jaeschke 1:** 167) **İleri:** Yunan iç ahvâli karışmakta berdevam. Grevler şiddetlenirken Kral'ın Hükümeti de muhaliflerini hapsediyor. –İngiliz Hariciye Nazırı'nın Yakın Doğu ihtilafı hakkında şayan-ı dikkat ve şayan-ı tetkik bir nutku: Şark'ta sulhun tesisi, İngiltere'nin menfaatleri cümlesindendir. İngiltere dünyanın en muazzam bir İslam hükümetidir. Şark'ta iki millet için kâfi derecede arazi vardır. **Vakit:** L. Curzon, dikkat çekici bir nutuk söyleyerek demiştir ki: Yakın Doğu'da Türklerle Yunanlıların her ikisi için de kâfi yer bulunduğuna kendilerini ikna etmek mümkündür. –Adana'nın tahliyesi. –Yunanistan'da grev alevleniyor. **Tevhidiefkâr:** Anadolu, Adana'nın işgaline hazırlanıyor. –Yunan Kralı'nın yeni kâbusu: Misak-ı Millî (karikatür). –İzmirli İsmail Hakkı: Hıfz-ı din ve mesalih, zaruriyedendir.

27 - PAZAR

1. İngilizlerle Ankara arasında İkinci İnebolu Görüşmeleri başladı. Refet Paşa, Binbaşı Henry'ye "İngiltere'den bir işaret bekliyoruz. İngiltere, Türkiye'yi Fransa ile anlaşmaya zorluyor. Oysa Türkiye'de geleneksel İngiliz dostluğu canlandırılabilir" dedi. Refet Paşa, yarın da Slavlara karşı kader birliği önerecektir. (**Şimşir 3:** 318; **YG:** 28 "İnebolu'ya bir heyet-i ecnebiye geldi")

2. Çal bölgesinde Yunanlılar, karşı saldırıya geçtiler. Türk kuvvetleri cephane azlığından çekildi. Aynı bölgede Yunanlılar, 20 Ekim'de harekete geçerek Menderes ırmağının dirseğini ele geçirmişler, 21 Kasım'da ise Türk kuvvetleri Yunanlıları geri itmişti. (**TİH** II/6-1: 84; **YG:** 28)

3. İçişleri Bakanlığı'nın 4 gün önceki emri üzerine Trabzon Valisi Ebubekir Hazım Bey, İran'a gitmekte olan İstanbul Hükümeti'nin Tahran Elçilik Heyeti'ni, çay içmek bahanesiyle gemiden evine çağırıp alıkoydu. Kurul'un Tahran'a gitmesine engel olunarak 2 Şubat'ta İstanbul'a dönmesine izin verilecektir. (**Tepeyran:** 102)

4. Batı Cephesi Komutanı İsmet Paşa, Birinci Ordu Komutanlığı'na, ordu karargâhının Çay ve civarında, İkinci Ordu karargâhının ise Bolvadin'de kurulacağını telgrafla bildirdi. İsmet Paşa, İkinci Ordu Kumandanlığı'na getirilmiş olan Yakup Şevki Paşa'ya telgrafında, onun bu göreve getirilişini zafer için hayır işareti saydığını bildirdi. (**Sabis:** 136, 137)

1921 - KASIM

5. **Yenigün:** Gunaris'in Curzon'a verdiği muhtıra. –Adana'nın tahliyesi esasları kararlaştırılıyor. General Dufieux'nun vazifesine nihayet verildi. –Celal Nuri Bey ve Numan Efendi, şehrimize geldiler. **Yeni Adana** gazetesi, Pozantı'dan Adana'ya dönüyor: Şu buzlu, karlı dağlar arasında tam iki yıldır vatan kaygusu, fazilet aşkı ile haykırdık. Hiç bir ızdırap, hiç bir mahrumiyet bizi yolumuzdan çevirmedi. (Coşar-**MMB:** 83) **Peyamı Sabah**'ta A. Kemal: Sulh mü, harp mi? –Cephede büyük muharebeler bekleniyor. –Arnavut Başvekili Süleyman Fethi, Tiran'da katledildi. **Açıksöz**'de İ. Habib: İki nevi Rumluk: Bir Rum, Yunancı ve Fenerci midir? O, ırken Türk olduğunu ispat etse de "Sen bizden değilsin" diyeceğiz. Bir Rum, samimiyetle Yunanlılığın ve Fenerciliğin düşmanı mıdır, o Türk'üm demese de ona vatandaşımızsın diyebiliriz. **Akşam:** Çerkezlerin nefreti. Fevzi Paşa'nın beyanatı. **Tevhidiefkâr:** Çal mıntıkasında bir muvaffakiyetimiz. –Atina'da grev ihtilal şeklini aldı. –Ebüzziyazade: Meselenin halli silaha kalmış. **İleri:** Lord Curzon'un beyanatının mabadı: –Paris'te Afganlılar. –Yunanistan meğerse cumhuriyetçi imiş. Cumhuriyetçi fırkanın merkezi de İstanbul imiş. (Ekselsior'dan) **Vakit:** Şeyh Şamil'in torunu Hamza Bey diyor ki: İzmir kongresi yapanlar birkaç serseri ve menfaatçıdır. Beyannamelerinde büyük babamın ismini mevzubahis etmekle merhumu azaba sokuyorlar. –Adana'nın tahliyesi için son hazırlık. –Trakyalılar, Avrupa'ya müracaat ediyorlar: Trakya Türk'tür ve Türk'ündür.

28 - PAZARTESİ

1. Refet Paşa ile Binbaşı Henry arasında dün başlayan İkinci İnebolu Görüşmeleri devam ediyor. Refet Paşa "Slav yayılmasına karşı ortak çıkarlarımız var. Kader birliği yapalım. Ancak bizim hayat hakkımızı tanıyın. Türkiye'yi yok etme politikasından vazgeçin. Bu sizin çıkarınıza uygundur. İngiltere sermayesine kolaylık gösterebiliriz." dedi. Henry'nin raporu: "Refet Paşa tamamen samimî. Türkiye politikamızı değiştirelim". (**Şimşir 3:** 320)

2. Bakanlar Kurulu'nun görev ve yetkileri ile ilgili kanun görüşmelerinde tartışmalar devam ediyor. Meclis'in artık bir padişah istemediği, egemenlik yetkisinin Meclis'te olduğu, yeni bir diktatör yaratılmaması gerektiği gibi görüşler savunuldu. Hüseyin Avni Bey, Halifelik makamının kutsal ancak boş olduğunu söyledi. Hacı Tevfik Efendi de "Halifelik emaneti bizim elimizdedir. Tam ehlini buluncaya ve zamanı gelinceye kadar koruyacağız" dedi. (**ZC** 14: 369; **HM, YG:** 29)

3. Adana'nın boşaltılması konusunda Adana'da görüşmeler başladı. Ankara ile Adana arasında doğrudan haberleşme başladı. (**YG:** 27; **HM, PS:** 29)

1921 - KASIM

4. İstanbul'da, Şeyh Şamil'in torunu Hamza Bey'in de katıldığı bir Çerkez toplantısı yapıldı. Hamza Bey, Türkiye içinde Çerkez istiklalini istemek kadar gülünç bir şey düşünülemeyeceğini söyledi. (**Akşam:** 27, 29; **İleri:** 29; **YG:** 1 Aralık)

5. Trabzon'da 13. Tümen Komutanlığı'ndan Doğu Cephesi Kumandanlığı'na (Oradan 30'da Ankara'ya): Hilmi Bey, Enver Paşa'nın Anadolu kumandanlığı iki saatlik iş diyor. Yahya'yı kurtarmağa çalışıyor. Bunu esasından sarsmak, Kâhya'yı Müdafaa-i Hukuk'tan çıkarmak lazım. (**Karabekir 3:** 223)

6. Vakit Başyazarı Ahmet Emin Bey (Yalman) Kastamonu'ya geldi. Buradan Ankara'ya gidiyor. Ahmet Emin Bey, 1 Kasım'da Malta'dan İnebolu'ya getirilerek İngiliz tutuklularla değiştirilmiş, ancak burada inmeyerek İstanbul'a dönmüştü. (**AS:** 29)

7. İngiliz Yüksek Komiserliği bir bildiri yayımlayarak "Doğu sorununun çözümü için Ankara Hükümeti'nin görüşü soruldu" diye yazan İleri gazetesi haberinin asılsız olduğunu, gazetenin bir gün kapatıldığını, İngiltere'nın Anadolu'ya resmî ya da yarı-resmî hiç bir kurul göndermediğini açıkladı (**Şimşir** IV: 90; **Vakit:** 30).

8. Kâzım Karabekir, Sarıkamış'ta, "Amerikalılar tarzında" 70 çocuklu anaokulunu bir konferansla açtı. "Binden fazla çocuk babasıyım. Hayatımın en mutlu günleri." (**Karabekir 1:** 971)

9. **Peyamı Sabah:** Adana bugün tahliye ediliyor. **The Times:** Yunanlılar, İzmir'i boşaltmalıdır (**HM:** 18 Aralık). **Açıksöz:** Ermeniler Adana'dan gidiyor. 30.000 kişi ayrıldı. İki Ermeni gazetesi de taşındı. **Akşam:** General Gouraud'un Adanalılara beyannamesi: Azınlıkların hukuku her surette teyid edilmiştir. –Emir Şamil'in şehrimizde bulunan hafidi Hamza Bey, Eorore gazetesinin bir muhabirine, "Türk ve Çerkezler, her zaman kardeştirler, İzmir'deki bir iki sefilin hareketi bütün Çerkez âlemini müteessir etti" demiştir. **Vakit:** Güzel Adanamız üzerine bu sabahtan başlayarak tekrar şanlı bayrağımız dalgalanıyor. **Hakimiyeti Milliye:** İngilizlerin Paris Elçisi Hardinge'e Le Temps'ın cevabı. –Atina ve Pire'deki grev. –İrlanda işleri. **Tevhidiefkâr:** Sulh müzakeratı ilkbaharda başlayacakmış. –Başyazı sansür. –Atina'da birbirlerini itham ediyorlar. –İki Amerikan gazeteci Mr. Price ve refikası Ankara'ya gitmek üzere şehrimize gelmişlerdir. **Yenigün:** Adanamız, Anavatana kavuşuyor. Teslim ve tesellüm muamelesine başlanmak üzeredir. –Cemal Hüsnü: Ne vakit teşkilat? –Yafa ve Trablus'taki kardeşlerimiz, Hilal-i Ahmerimize on yedi bin lira gönderdiler.

29 - SALI

1. Ermeni Katolikleri ruhanî reisi İskenderun'dan Paris'te Ermeni delegasyonuna yazdığı mektupta; Fransızların ve Türklerin ısrarlarına ve verdikleri güvenceye

1921 - KASIM

rağmen Ermenilerin, yeni bir katliâm korkusuyla Çukurova'yı terketmekte olduklarını anlattı. Bugün Suriye'ye geçeceklerini bildiren mektupta Cahalicos, Ermeni milletinin bu "enkaz"ını kurtarmak için harekete geçmelerini ve sığınacak yer bulmalarını isteyerek şunları belirtti: "İnsanın doğduğu ve asırlardır ıstırabına katlandığı topraklardan ayrılması ne acıklı bir şeydir. Şehir (Adana) az zamanda boşaltıldı, şimdi artık çatıların altında ışık, ocaklarda tüten dumanlardan eser yok... Okullar kapandı..." (**Véou:** 621)

2. Franklin Bouillon, Fransızların Adana Konsolosu'nu İskenderun'a gönderdi. Konsolos Laporte, kaçmakta olan Ermeni liderlerle uzun bir toplantı yaptı. Onlardan Çukurova'yı terketmemelerini, gidenlerin de geri dönmesini istedi. Bu kaçışın Fransa'ya sadakatsizlik olduğunu söyleyerek "Kilikya'da Fransızlar sizin için 5.000 evladını verdi" dedi. Sis Başpapazı, Türk Hükümeti'ne güvenilemeyeceğini, hayatları için garanti olmadığını söyledi. "Ateşkesten beri 30.000 Ermeni, Fransızlar için canını vermiştir" dedi. Adana'yı terkeden Ermenilerin sayısı Ferda gazetesine göre 49.000. (**Ener:** 155; **Ener 2:** 286)

3. Yeni Kurulan İkinci Ordu Komutanı Yakup Şevki Paşa Bolvadin'e gelerek İsmet Paşa ile görüştü (**Göğem:** 118).

4. Yüksek Komiser Rumbold, Curzon'a yazısında Binbaşı Henry'nin İnebolu gezisinin İngiltere'nin Anadolu'ya bir kurul gönderdiği söylentilerine yol açtığını, Fransa gibi İtalya ve İngiltere'nin de Ankara ile anlaşmalar yapacağı yolunda propagandalar yapıldığını, "Ankara'nın fikri soruldu" diye yazan İleri'nin bir gün kapatıldığını bildirdi. Rumbold, diğer bir raporunda "İstanbul Hükümeti, gittikçe Anadolu'ya boyun eğer duruma düşüyor. Yalnız Sadrazam, Kemalistleri isyancı sayıyor. Ankara'nın da büyük güçlükleri olsa gerek" diye yazdı. (**Şimşir** IV: 89, 91)

5. Frunze başkanlığındaki Ukrayna Kurulu, Trabzon'dan Samsun'a hareket etti (**Frunze:** 23).

6. **Tevhidiefkâr:** Sevgili Adanamız, 3 yıllık bir ayrılıktan sonra yine sevgili hilaline kavuştu. **Açıksöz**'de İ. Habib: Sahil Rumları, yalnız vatandaşlıktan ayrıldıklarını ilan etmediler, aynı zamanda düşmanımız olup boğazımıza sarıldılar. –Orhan Şaik: Öt Bülbül. **Akşam**'da İsmail Hakkı: İptidaî mekteplerimiz. –Londra'dan gelen tebligat üzerine Anadolu cephesini takviye ediyorlar. –Kilikya Ermenileri hicrete başlamıştır. Allah akıllar versin. Ermeni gazetelerinin yazdığına göre 70.000 Ermeni Mersin'e ulaşmıştır. **Vakit:** Adana dün birliklerimiz tarafından işgal edilmiştir. **Hakimiyeti Milliye:** Ağa Han'ın İngiltere'ye tavsiyeleri: Meriç'ten Ganj'a kadar bütün İslam memleketleri galeyandadır. –Yunanistan'da önemli siyasî olaylar. **İleri:** Adana'nın tahliyesine yarın veya öbür gün başlanacaktır. Dün, tarafların murahhasları Pozantı'da toplanarak iti-

1921 - KASIM

lafnamenin tatbikiyle ilgili kararlar hazırladılar. –Atina'da harp havasından mırıltılar. –Şehrimizdeki Çerkez eşrafının dünkü içtimaı. **Yenigün:** Anbean Adana'nın teslimi haberi bekleniyor. Heyet-i mahsusa Adana'ya vasıl olmuştur. –Kilikyalıların Başkumandanımıza şükranları. –Yunus Nadi, Türk-Fransız Anlaşması üzerine diğer devletlerin telaşını yorumluyor: Kavga bizim yorgan üstünedir. Fakat yorgan şimdi daha ziyade bizimdir.

30 - ÇARŞAMBA

1. Genelkurmay Başkanı Fevzi Paşa'nın Doğu Cephesi Komutanlığı'na bildirdiğine göre İngilizler Enver ve Halil Paşalarla temasa gelmek istiyorlar. Genelkurmay'ın yarınki yazısında Harington'un, Enver Paşa'ya verilmek üzere Sedat adında birine bir takım evrak verdiği belirtilecek, Karabekir'in 11 Aralık tarihli cevabında ise, İngilizlerle Enver ve Halil Paşalar arasında aracılık yapan kişinin Batum'da hapsedilen İsmail Hakkı olduğu bildirilecektir. (**Karabekir 3:** 330, 331)

2. Cemal Paşa, Münih'ten Mustafa Kemal'e yazdığı mektupta, Türkistan'da Rusya aleyhine ayaklanma çıkarmak fikrine kapılan Enver Paşa'yı delilikle suçladı. Enver Paşa çevresiyle ilişkisini kestiğini bildirerek kendisine güvenin devam ettiğini bildiren mektup istedi. Cemal Paşa, Berlin'de Afganistan ordusunun ihtiyaçları için bulunuyor. (**Tanin:** 4.2.1945)

3. Franklin Bouillon, Hamit Bey ve Muhittin Paşa'dan meydana gelen Türk-Fransız kurulu Adana'ya geldi. İçişleri Bakanlığı Müsteşarı Hamit Bey, Kilikya'nın idaresini üzerine aldı. (**Ayhan:** 133; **Jaeschke 1:** 168); **YG:** 29, 30 Kasım, 1 Aralık; **HM:** 1 Aralık)

4. Kastamonu ve Çevresi İstiklal Mahkemesi; Bolu, Düzce, Adapazarı, İzmit ve çevresinde yargılamalar yaptıktan sonra Kastamonu'ya döndü (**AS:** 1; **YG:** 5 Aralık).

5. Frunze, Trabzon'da beş gün kaldıktan sonra Samsun'a geldi. Anılarında belirttiğine göre Samsun'da 27.000 nüfustan 18-20 bini Türk. Geçen seneki isyandan sonra Rumlar yok denecek kadar azalmış. Bafra, Amasya, Çarşamba yönüne giden yollar boyunca hiç bir Rum köyü kalmamış. (**Frunze:** 30-31)

6. Kıştan önce yapılması düşünülen saldırı hazırlığı: Batı Cephesi Komutanı İsmet Paşa, İkinci Ordu'nun karargâhı olan Bolvadin'de Birinci Ordu Kumandanı Ali İhsan, İkinci Ordu Kumandanı Yakup Şevki ve Selahattin Adil Paşalarla ve Albay Kemalettin Sami Bey'le görüştü (**Sabis:** 141).

1921 - KASIM

7. Yenigün: İngiliz Hariciye Nazırı'nın Türk-Yunan itilafına müteallik şayan-ı dikkat beyanatı: Şark'ta sulhun tesisi için yeniden teşebüsatta bulunacağımızdan ümitvarım. Fakat bu teşebbüs müşterek olmalı ve devletler müştereken hareket etmelidir. –İzmir'deki Müslüman müesseseler, cuma günü mesaiyi tatile karar vermişlerdir. –Adana'da teslim ve tesellüm muamelesine resmen başlandı. **Hakimiyeti Milliye:** Papa Eftim Efendi, Ortodokslara şerre alet olmamalarını tavsiye ediyor. –Türk Ortodoks Kilisesi kuruluş bildirisi. –Yunan grevi ihtilal şeklini göstermektedir. Grevler Selanik'e de sirayet ediyor. **Akşam**'da N. Sadık: Çinliler-Türkler (Washington Konferansı). **Açıksöz**'de İ. Habib: Dahilî Rumlar Türk ırkındandır. **Peyamı Sabah**'ta Ali Kemal: Askerliğin faideleri, zararları. **İleri:** Azınlıkların hakları Misak-ı Millî'nin içindedir. Bunun dışındaki imtiyazlar; Millet Meclisi'nce lağvediliyor. –Mısırlıların tebrikine karşı eski Hariciye Vekili Bekir Sami Bey'in cevabı ve duyguları. –Suphi Nuri: Curzon'un nutku. **Vakit:** Kıtalarımız evelki gün Adana'ya girmiş ve şehir teslim alınmıştır. –Nafıa Vekili Rauf Bey: İlk vazifem, ordunun ihtiyaçlarının süratle tatmini ve vesaitini temine çalışmaktır. İnşaat-ı nafıayı sulhu müteakip düşüneceğim, diyor. –Azerbaycan Sefiri şerefine ziyafet. –Eski iaşecilerin yargılanmasına başlandı. **Tevhidiefkâr**'da Ebüzziyazade: Adana'nın tahliyesi. –Anadolu mühim harbe hazırlanıyor. –Hamit Bey'le F. Bouillon'un mülakatı. –Çerkes kardeşlerimizin beyannamesi.

1921 - ARALIK

1 - PERŞEMBE

1. Adana ve Mersin Fransızlardan teslim alındı. Türk memurlar Adana'ya bayraklı arabalarla geldiler. Adana Hükümet Konağı'na Türk bayrağı çekildi. 174 kişilik bir polis kuvveti ve bin jandarma şehirde işe başladı. Şehirde büyük gösteriler yapıldı, kurbanlar kesildi. 20 Ekim tarihli Ankara Anlaşması gereğince Fransızlar 20 Aralık'ta şehri tamamen boşaltacaklar ve 5 Ocak'ta da Türk ordusu büyük gösterilerle şehre girecektir. Türk memurların gelmesinden önce, Fransızlarla işbirliği yapmış olan Vali Vekili Abdurrahman Bey, Savcı Zihni Hoca, Belediye Başkanı Şeyh Galiboğlu Kemal ile Hafızoğlu Mehmet, Ermenilerle birlikte kaçmış bulunuyor. Mersin 17 Aralık 1918'de, Adana is 21 Aralık 1918'de işgal edilmişti. (**AS:** 3; **Ener:** 157; **Ener 2:** 289; **HM, Tev.Ef, YG; Yeni Dünya:** 2)

2. Bakanlar kurulunun görev ve yetkileriyle ilgili kanun tasarısının görüşülmesi sırasında Mustafa Kemal uzun bir konuşma yaparak Meclis'i geçici görenleri ve İstanbul'a bağlılık duyanları eleştirdi. Bu hükümet şeklinin hiç bir hükümet şekline uymadığını ileri süren Mustafa Kemal "Bizi yok etmek isteyen emperyalizme ve bizi yutmak isteyen kapitalizme karşı milletçe mücadeleyi gerekli

1921 - ARALIK

gören bir mesleği izleyen insanlarız. Biz; hayatını, bağımsızlığını kurtarmak için çalışan emekçileriz. Ne demokratız, ne sosyalist; biz bize benzeriz" dedi. Bu arada hayalciliği, Viyana Seferi'ni ve Birinci Dünya Savaşı'na girilmesini eleştirdi. Bütün milletlerin mutluluğunu, bağımsızlığını istediklerini, ancak bunların tek bir imparatorluk halinde yönetimi demek olan Pan-İslamizm gibi fikirlere karşı olduğunu belirtti. Turancılığa çattı. (**ZC** 14: 428; **HM:** 2, 4; **Akşam, YG, Yeni Dünya:** 2; **PS:** 3; **Vakit:** 3, 11; **AS:** 7, 8, 10, 11, 12; **Melzig:** 135; **ASD** I: 187-220)

3. General Harinton, bir ajandan sağladığı bilgileri Savaş Bakanlığı'na göndererek görüş sordu. Verilen bilginin esası: Ankara, İngiltere ile anlaşmak istiyor. Misak-ı Millî'de direniyor. Yunanlılar Anadolu'dan atılmadan önce İngiltere anlaşmaya yanaşırsa Musul'dan ve Irak, Mısır, Hindistan'da propagandadan vazgeçiyor. (**Bayur 2:** 233; **Şimşir** IV: 120)

4. Yunan Dışişleri Bakanı M. Baltacis, İngiliz Dışişleri Bakanlığı'na önemli bir açıklamada bulunarak ödünç para almadan Yunan ordusunun daha fazla tutunamayacağını bildirdi. Bu açıklama İngiliz Dışişleri'nde telaş yaratacak, Yunanistan'ın konferanstan önce nefesi tükenirse, Ankara'ya barış şartlarını empoze etmek için artık İngiltere'nin elinde hiç bir koz kalmayacağı gibi yorumlar yapılacaktır. (**Şimşir** 3: 278)

5. İleri: Muhacirlerimize yardım. Madam Pellé Cenapları'nın insaniyetperverliği. –İktisat Vekili Celal Bey'in muhabirimize Anadolu'nun iktisadî vaziyeti hakkında beyanatı. **Yarın**'ın 8. sayısı. İsmail Hakkı: İnkılabın beğendiği adam. –Hüseyin Rahmi Beyefendi'yi ziyaret. **Tevhidiefkâr:** Mersinimizden edeceğimiz mühim istifadeler. –Adana sürur ve şadümanî içinde. –Azerbaycan Sefiri şerefine ziyafet. **Peyamı Sabah**'ta Ali Kemal: Ah, minelcehl! Anadolu'nun bir köşesine çekildikten sonra Avrupa'yı, Düvel-i Muazzama'yı hiç mesabesinde telakki eylemek, geçici bir süre için mümkündür, kolaydır. Fakat yarın var. Yarın, bugün yaptığımız hataların hesabını bizden sorarlar. Ankara azıcık dürendiş (tedbirli, akıllı) olsaydı, yarını gözününe getirince titremek gerekirdi. **Yenigün:** Afganistan Sefiri Hazretleri matbaamızda (resimli). Ahmet Han ve maiyeti dün matbaamızı ziyaret etti. İki milletin geleceği hakkında hasbihal edilmiştir. Sefir, şehrimizde hiç yabancılık hissetmediler. Y. Nadi: Hakimiyet milletindir. **Vakit:** Rusya ve kapitalizm. 20 Aralık'ta toplanacak Rus birliği konferansı programında Lenin'in kapitalizme dönüşü var. –5 günden beri Adana'da şanlı bayrağımız dalgalanıyor. **Hakimiyeti Milliye:** Yunan Hükümeti'ni devirme teşebbüsleri. –Madras'ta bir isyan çıkmıştır. –İstanbul Çerkezleri mahut beyannameyi reddettiler. **Ferda**'da Bouillon, Hamit Bey ve Muhittin Paşa'nın 30 Kasım tarihli bildirisi ve Mersin'e gidişleri (**Ayhan:** 134). **Açıksöz:** Matin'in ifşaatı. Sarayla İngilizlerin yaptığı gizli muahede (12 Eylül 1919 tarihli, metin). **İkdam:**

1921 - ARALIK

Muhtar Bey'in Acara Hükümeti hakkında demeci. **Güleryüz:** Mehmet Çavuş manzumesi. –Başkumandan Mustafa Kemal Paşa ve mahbubeleri (Azerbaycan, Rusya, Arnavutluk, İran). Kıskanç Yunanistan da ağlıyor. **Ayine:** Cevat Şakir'in karikatürü: Türk, Yunanlıları süpürüyor. –Elli sene sonra ne olacak? Darulhikme Angilikan Kilisesi'ne cevap verecek. Cinayet Mahkemesi Mediha Hanım davası hakkında karar verecek. Yahya Kemal Bey, tam bir manzume yazıp neşredecek. Ahmet Haşim'in Göl Saatleri tamamen satılacak. Tramvayların arkasına binmek men edilecek. Ali Kemal Bey, makalesinde yeni beyitler yazacak. Alemdar gazetesi tekrar intişar ederek muntazaman neşriyatına devam edecek. Hürriyet ve İtilaf Fırkası azası arasındaki ihtilaflar zail olacak.

2 - CUMA

1. Kıştan önce Yunanlılara karşı girişilmesi düşünülen saldırı hazırlığı devam ediyor. İkinci Ordu Karargâhı Bolvadin'e, buradaki Birinci Ordu Karargâhı da Çay'a alındı. (**TİH** II/6-2: 61)

2. General Frunze başkanlığındaki Ukrayna Kurulu, Ankara'ya gitmek üzere Samsun'dan ayrıldı (**Frunze:** 40).

3. Hükümet, Yahya Kâhya ve adamlarının askerî mahkeme yerine sivil mahkemede yargılanmalarına karar verdi. Yahya'nın 9 adamı Sarıkamış'ta tutuklu bulunuyor. Bu kararın alınmasına Trabzon İttihatçılarının Hükümet üzerindeki baskısı neden oldu. (**Karabekir 3:** 237)

4. Çiçerin, Kars'taki Malakanların askere alınmasını Türkiye'ye verdiği bir nota ile protesto etti. "Kilikya'daki ve Kars'taki Hıristiyanlar askere alınmazken Malakanlara karşı bu hareketten dolayı, Rusya'daki Türklerin ülkelerine geri verilmesini durdurduk" dedi. 1922 yılı içinde Türkiye'yi terk edecek olan Malakanlar, Çarlık zulmünden kaçarak Kars'a yerleşmiş ortaklaşmacı bir mezhebin mensupları bulunuyor. (**Yerasimos:** 434)

5. İngilizlerin Bağdat Komiseri Sir P. Cox, Sömürgeler Bakanlığı'na yazısında, bir an önce Türkiye'yle barış yapılmasını ısrarla istedi. Rumbold, bu öneriye karşı çıkacaktır. Bkz. 6. (**Şimşir** IV: 118)

6. **Tevhidiefkâr:** Bekir Sami Bey'in Roma'daki demeci: Biz kendi yurdumuzun hakikî efendisi olmak isteriz. –Adanamızı dün resmen teslim aldık. –İzmir Yunan işgalinde mahvoluyor. –Enver Paşa ve arkadaşları, Kafkaslardan gittiler. **Vakit:** Adana Hükümet Konağı'na sancak çekilmesi ve bir ziyafet. –Yakında Patrik seçimi başlayacak. –Gunaris'in Londra seyahati neticesiz kaldı. Ankara'da **Yeni Dünya** yeniden yayımlanmaya başladı. Eskişehir'de çıkıyorken Resmî Türkiye Kominist Fırkası'nın yayın organı yapılarak Ankara'ya getirilen Yeni Dünya, 2

1921 - ARALIK

Ocak'ta, Çerkez Ethem'i desteklediği gerekçesiyle matbaası tahrip ettirilerek susturulmuştu. Bugün yeniden yayımlanmaya başlayan gazetenin imtiyaz sahipliğini gene Arif Oruç, sorumlu müdürlüğünü M. Müeyyit yapıyor. Vilayet Matbaası'nda basılan 109. Sayı: Adana'nın teslim alınmasıyla ilgili haberler. –İngiliz Komünist Mecmuası ne diyor: Sermayedarlar imha uçurumuna süratle ilerliyorlar. –Hrisostomos'un suya düşen hülyaları. (**Güran 1:** 76) **Yenigün:** Bütün Türk ve İslam âlemine tebşir ediyoruz: Dün güzel Adanamız anavatana kavuştu. Millî mücadelemizin mesut bir semeresini gördük. –Y. Nadi: İhtilal ve inkılap. –İngilizler, Afganistan'ın tam istiklalini tanıdı. **Akşam:** Gazi Mustafa Kemal Paşa Hazretleri'nin mühim beyanatı. **Hakimiyeti Milliye:** Mustafa Kemal'in dünkü Meclis konuşması (iki sayfalık gazetenin tamamı). –Adanamız teslim alındı. **Yoldaş-İntibah**'ta, Bursa Sansür Müdürlüğü'nün emri: İstanbul'dan kırtasiye getirenler, balyalarını Sansür Müdürlüğü'nde açacaklardır (**Eğilmez:** 125). **İleri:** Gunaris'in talep ettiği yeni tavassuta ait kararlar. –Müfide Ferit Hanımefendi ile mülakatımız. İnce bir İstanbul kadını, kahraman Anadolu'da ne büyüklükler görüyor? –Anadolu'da Rum metropolitlerine mühim bir beyanname: Kiliseler siyaset ocağı değildir. Biz Anadolu'da, Türklerle asırlarca yan yana yaşadık... –Celal Nuri: Kastamonu'dan mektup.

3 - CUMARTESİ

1. Fransızlar, 20 Ekim tarihli Ankara Anlaşması gereğince Çukurova'yı boşaltıyorlar. Bugün, Osmaniye kuzeyindeki Mamure kasabasını boşalttılar. Diğer bazı şehir ve kasabaların boşaltılacakları tarihler ise şöyle: Misis 18, Adana 20, Ceyhan, Kilis 23, Osmaniye 24, Antep, Nizip 25, Tarsus 27, Toprakkale 29 Aralık, Dörtyol, Mersin 4 Ocak. (**HM:** 4; **Saral:** 368)

2. Mustafa Kemal, Karabekir'e Yahya Kâhya'nın adamlarının sivil mahkemede yargılanmalarını, haklarındaki takibin de İçişleri Bakanlığı'nca yapılmasını emretti. Karabekir 6'da buna karşı çıkacak, Envercilik akımını yok etmek için bu kişilerin Trabzon'dan uzakta tutulmalarını, suçlarının hükûmeti devirmek olduğunu yazacaktır. (**Karabekir 3:** 237-245)

3. Ankara'nın Paris temsilcisi, Maliye eski bakanlarından Ahmet Ferit Bey, Başkâtibi Hüseyin Ragıp ve evrak memuru Asım Beyler Paris'e vardılar ve Fransız resmî makamları tarafından karşılandılar (**Tev.Ef.** 4; **YG:** 5; **Jaeschke** 1: 168 "1 Aralık").

4. Kâbil Elçiliğine tayin edilmiş olan Fahri Paşa, hazırlık yapmak üzere İnebolu'dan Ankara'ya geldi. Merkez Ordusu Eski Komutanı Nurettin Paşa da Amasya'dan Ankara'ya geldi. (**YG:** 4)

1921 - ARALIK

5. **İkdam**'da Yakup Kadri: Mustafa Kemal'in, 'Biz emperyalizme, kapitalizme karşı mücadele eden bir milletin halk hükümetiyiz' cümlesi, fazla inkılapçı ve fazla cüretli sözler önünde bir nevi baş dönmesine uğrayan zavallı İstanbul muhitinde derhal şaşkınlığa benzer bir vehim ve hayret uyandırdı. (**Karaosmanoğlu:** 94). **Vakit**'te Ahmet Emin: Anadolu'ya giderken. –Viyana'da kırmızı bayrak. Gösteri ve yağmacılık. **Açıksöz**'de İ. Habib: Anadolu Patrikliği. Papa Eftim Efendi, içerdeki Rumların Anadolu'da kalmasını istiyor. Bunun için beynelmilel azınlık hukuku bile istemiyor. Biz onu da vermeye razıyız. –İstanbul Çerkezlerinin İzmir'deki hain Çerkezlere cevabı. **Yoldaş-İntibah**'ta, Yunan bölge komutanının şehirlerde herkesin gece boyunca ev ve dükkânlarına fener asma emri (**Eğilmez:** 125). **Karagöz:** Venizelos'tan Konstantin'e: Güvenme tahtına! –Hastalığına Avrupa'da bir çare bulunamayınca ona hava değişimi için Anadolu'yu öneren Gunaris'e Kral'ın cevabı: Beni öldürmek mi istiyorsun? **İleri:** Yunanistan Devletlerin tavassutunu resmen kabul etmiş. –Suphi Nuri: Zavallı propagandamız. –Ağaoğlu Ahmet Bey, Matbuat Umum Müdürü. **Tevhidiefkâr:** Le Temps gazetesine göre sulh yalnız Anadolu'nun tahliyesi ile kabildir. –Atina'da sulh oluyor diye seviniyorlarmış. –Girit'te isyan başladı. –Pontos meselesi hakkında Anadolu'nun izahatı.

4 - PAZAR

1. Avrupa'da çeşitli temaslar yapmak üzere 21 Mayıs'ta Ankara'dan yola çıkmış olan Dışişleri eski bakanı Bekir Sami Bey, yurtdışında temaslarını bitirerek İstanbul'a döndü. Buradan Ankara'ya gidecek olan Bekir Sami Bey, bakanlığı zamanında olduğu gibi Mustafa Kemal'e itidal tavsiye edecektir. (**Akşam:** 4; **Vakit, İleri, Tev.Ef, PS:** 5) ★ Bekir Sami Bey, "Durumumuz ümit edildiğinden daha iyidir" dedi (**İleri, Vakit:** 5).

2. Cavit Bey, Bekir Sami Bey'in Brindisi'den Türkiye'ye hareket ederken yazdığı mektubu aldı. Bekir Sami Bey mektubunda, Ankara'dakileri aşırılıktan korumaya çalışacağını yazıyor, Cavit Bey'in de Berlin ve Moskova'daki İttihatçıları ayrılık yaratmamaları konusunda uyarmasını istiyor. (**Tanin:** 15.10.1946)

3. Buhara Temsilciler Kurulu İnebolu'ya geldi. Mehmet Recep ve Mehmet Nazri, 31 Aralık'ta Ankara'ya ulaşacaklardır. (**YG:** 7; **Vakit, Tev.Ef.** 8)

4. **Yenigün:** İstanbul Muhabir-i mahsusumuzun dün çektiği telgraflardan birine nazaran Gunaris, Londra Hükümeti'ne son bir nota daha vererek tavassutu kabul ettiğini bildirmiştir. **Peyamı Sabah**'ta Ali Kemal: Emperyalizm! kapitalizm! Bu iki kelime, bir zamandan beri Ankara'nın lisanından düşmez oldu. Zorbalarımız, bu davaları Leninlerden, Troçkilerden işittiler, aldılar. İkide birde emperyalizmden bahsetmek gülünçtür; siyasî ve sair davalarımıza kapita-

1921 - ARALIK

lizmi karıştırmak gülüncün gülüncüdür. Sermayeye harp ilan etmekten daha manasız ne vardır? Emperyalizm ve kapitalizmden sana ne, bana ne? Edirne'yi, İzmir'i kurtarabiliyor musun, ona bakmalı. **Türkoğlu:** Damat Ferit'in İngilizlerle yaptığı 12 Eylül 1919 tarihli gizli anlaşma (Matin'den). **Akşam:** Bu sabah gelen Bekir Sami Bey'in muharririmize beyanatı: Misak-ı millî haricinde sulh imkânı yoktur. **Hakimiyeti Milliye:** Adana'nın her tarafında sancağımız dalgalanıyor. **Açıksöz**'de İ. Habib: Rumluk meselesi 9: Sahil Rumlarının ilacı mübadele, dahil Rumlarının ilacı Anadolu Patrikliği'dir. Kalacak olanlar Yunan'ı unutmalıdırlar. **İkdam:** Ahmet Ağaoğlu'nun Azerbaycan hakkında demeci. **İleri:** Büyük Millet Meclisi'nde yaşamak siyaseti. –Ankara'nın Adana Hıristiyanlarına verdiği imtiyazlar. –Union Fransez'deki muhacirin müsameresi. **Vakit:** İtham ediyoruz: Peyamı Sabah gazetesi vaktiyle hususî telgraf aşırmıştır. –Adana'nın tahliyesi hitam buldu. –Himaye-i Etfal Cemiyeti, Ankara'da bir merkez heyeti kurdu ve ilk hamlede 200 çocuğu himayesi altına aldı. **Tevhidiefkâr:** Mustafa Kemal Paşa'nın mühim bir mektubu: Biz yalnız hayat ve istiklal isteyen bir milletiz. –Paris mümessilimiz Ferit Bey, buraya vardı. –Tunus'ta Hilal-i Ahmer'e muavenet. –Yunanistan'ın dahili vaziyeti vahimdir.

5 - PAZARTESİ

1. Mustafa Kemal, Adanalılara bir bildiri yayımlayarak Hükümet'in Hıristiyanlara kötü davranacağı gibi dedikoduları yalanladı, genel af çıkarıldığını belirtti. Bildiride "Adana, Antep, Urfa halkı bundan böyle bütün güçlerini yurdun yükselmesine, ilerlemesine harcamalıdır. Çeşitli milliyetler, birbirinizle iyi geçiniz. Hür ve uygar bir milletin bireyleri olduğunuzu dost ve düşmana ispat edin. Hangi din, mezhep ve ırktan olursa olsun herkes eşittir" denildi. Verilen bu güvencelere rağmen Ermeniler bunun bir senet olamayacağını savunarak Fransız askerleriyle birlikte bölgeyi büyük kafileler halinde terketmiş bulunuyor. (**YG, HM:** 6; **Akşam:** 7; **Vakit:** 7, 8; **YA:** 9; **ATTB:** 420; **Ayhan:** 142)

2. TBMM, Fransızlar tarafından boşaltılan arazide işlenmiş olan bütün suçların sahipleri hakkında genel af ilan eden kanunu kabul etti (**ZC** 14: 423-443; 15: 21; **Düstur** 3/2: 188; **YG:** 6).

3. Trabzon İttihatçıları Mustafa Kemal'le Karabekir'in arasını açmaya çalışıyor: Trabzon Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Başkanı Ahmet imzasıyla Karabekir'e pek saygılı bir dille yazılan mektupta, Trabzon'da İttihatçılara baskı yapılmasından şikâyet edildi. "Anadolu'yu kuvvetli gördükten sonra gelip büyük mevkilere geçen, kumandanlıklar hazırlayan adamların" Trabzon konusunda yanlış propagandalar yaptıkları ileri sürüldü. (**Karabekir 3:** 225)

1921 - ARALIK

4. Tiflis'ten Sarıkamış'a gelen Türk memurları, Halil Paşa'nın ve çevresindekilerin şunları söylediğini aktardılar: Barıştan sonra Anadolu'da esaslı bir devrim yapmak için bomba da kullanarak her yolda çalışacağız. Halihazır siyasî kurumları yıkacağız. Bolşevik Hükümeti'nin Anadolu'ya güveni yoktur... (**Karabekir 3:** 275)

5. Binbaşı Henry ile Refet Paşa arasında 27 Kasım'da başlayan İkinci İnebolu Görüşmeleri sona erdi. Görüşmeler boyunca Refet Paşa, Alman tehlikesinin yerini şimdi Slav tehlikesinin aldığını, İngilizlerle bir anlaşma sağlanabileceğini, İngiliz çıkarlarına uygun olarak Türk devleti ile Arap devletinin bir çifte devlet oluşturabileceğini, Baştercüman Ryan ile Rahip Fru'dan nefret ettiklerini ama Harington'a saygı duyduklarını, ısrar edilirse Harington'la görüşülebileceğini söyledi. Görüşme tutanağında Binbaşı Henry "Türkiye'yi ezme planı suya düştü. İngiltere, politikasını değiştirip Türklerle anlaşmalıdır" diyecek, bazı İngiliz bakanlarının ve Harington'un İngiliz-Ankara yakınlaşmasını savunmalarına rağmen bu görüşler İngiliz Dışişleri'nce itibar görmeyerek Fransız ve İtalyanlara Henry'nin yetkisizliği konusunda açıklama yapılacaktır. (**Şimşir** IV: 95; **Şimşir 3:** 317-322).

6. Yüksek Komiser Rumbol'un Curzon'a özel mektubu: Mustafa Kemal'e yaklaşmak, ona teslim olmak anlamına gelir. Bu durumda Yunanlılar yalnız kalacak. Yunanlılar değil, İngilizler de bu durumdan zarar görecek. Türkiye yeniden İslam propagandasının merkezi olmamalı, Mezopotamya'da İngilizlere saldırmamalı, Boğazlar açık kalmalı. Türkiye'de İngiliz vatandaşları kolayca yaşamalı... (**Şimşir 3:** 315)

7. Yunanistan'ın Londra işgüderinden İngiliz Dışişleri Bakanlığı'na verilen yazıda, Fransa ile Ankara arasında yapılan gizli anlaşmaların metinleri sunuldu. Bu protokollere göre Fransız yönetimi ekonomik ayrıcalıklara karşılık, Misak-ı Millî'nin gerçekleşmesi için çalışmaya söz veriyor. (**Sonyel** II: 204)

8. Kastamonu İstiklal Mahkemesi, Zonguldak Maden İdaresi Hukuk Müşaviri Hamit Şevket Bey'i (İnce) yargıladı. Bugünkü üçüncü duruşmada Hamit Şevket Bey, heyecanlı bir savunma yaptı, dinleyicileri ağlattı. Mahkeme, Hamit Bey'i askerlikten kaçmak gibi suçlamalarla tutuklatan Zonguldak Mutasarrıfı Asım Bey'in yargılanmak üzere Kastamonu'ya getirilmesini kararlaştırdı. Hamit Şevket Bey, İzmir'in işgali üzerine burada açılan cepheye giderek gönüllü yazılmıştı. (**AS:** 6)

9. Padişah, Hilal-i Ahmer'e yardımda bulunan Peyamı Sabah gazetesine Tunç Hilal-i Ahmer madalyası verdi (**TV:** 4330).

1921 - ARALIK

10. İstanbul Hükümeti'nin Dışişleri Bakanı İzzet Paşa, dün Avrupa'dan dönmüş olan Bekir Sami Bey'i kabul etti (**Jaeschke 1:** 168).

11. **İkdam:** Garoni, Türkiye ile sıkı işbirliği istiyor. "Fransa mukavelesinden sonra İtalya ile bir anlaşma pek tabiîdir." (Journal d'Orient'dan **Jaeschke 1:** 168) –Yakup Kadri: Anadolu köylüsü ilk defa olarak hükümet memurlarının, zabitlerin ve mektep görmüş gençlerin kendi üzerine eğildiğini hissediyor. Şimdiye kadar sert jandarmaların elinde didiklenen; hırpalanan sefil ve çıplak varlığın yavaş yavaş bir değeri olduğunu anlamağa başlıyoruz. (**Karaosmanoğlu:** 94) **Vakit:** Dün şehrimizde yayılan bir habere göre, Batum'u merkez seçen Enver ve arkadaşları, idareyi ele almak istemiş, Kâzım Karabekir bunu önlemiştir. **Akşam:** Atina halkının heyecanını teskine çalışıyorlar. **Hakimiyeti Milliye**'de Mahmut Esat'ın dizi yazısı: Vekillerin vazife ve mesuliyeti. –Yunanistan, vaziyetini muhafaza edemeyecektir. –Girit, müsellehan isyan ediyor. –Viyana'da kızıl bayrak. –Azerbaycan gecesi. Gazi Mustafa Kemal Paşa Hazretleri'nin Azerbaycan'da bestelenen hususî marşları. –Matbuat Müdüriyet-i Umumiyesi, hariçte bulunan Ağaoğlu Ahmet Bey'e teklif edildi. **Karagöz**'de, barış kızlarının zincirlerini çözen Mustafa Kemal. –Gazi Paşa'ya Karagöz'ün arzuhali (manzume). **İleri:** Dün İstanbul'a gelen Bekir Sami Bey ile mülakat. –Lord Curzon'un Fransa ve İtalya'ya teklifi: Şark ihtilafının halli için Paris'te bir konferans. **Tevhidiefkâr:** Bekir Sami Bey İstanbul'da. –Ebüzziyazade: Ecnebi sermayesi meselesi. –Esaret arkadaşlarımızın intibalarının özeti. –Dostlarımıza İstanbul'un şükranı (Claude Farrére, Piérre Loti). –Efkârıumumiyeleri ve orduları yas içinde. **Yenigün**'de Celal Nuri: Delanda İmperyalizevos. –Enver Paşa efsanesi etrafında: Güya Acara'ya hükümet reisi olmuş, güya Kâzım Karabekir Paşa bunu bir ültimatom ile protesto eylemiştir. –Yunan ordusunun ricat başlangıcı.

6 - SALI

1. Eski Başbakanlardan Prens Sait Halim Paşa, Ermeni intikamcılar tarafından Roma'da vurularak öldürüldü. Mısır asılzadelerinden olan Sait Halim Paşa, 1913-1917 yıllarında başbakanlık yapmış, 1915 Ermeni tehcir yasası, onun başkanlığı döneminde çıkarılarak uygulanmıştı. Sait Halim Paşa, İngilizler tarafından Malta'da enterne edilen Türklerdendi. Buradan kurtulunca Türkiye'ye gelmeyerek Roma'da oturmaya başlamıştı. Sait Halim Paşa'nın Başbakanlığı döneminde İçişleri Bakanlığı, daha sonra da Başbakanlık yapmış olan Talat Paşa da 15 Mart'ta Berlin'de öldürülmüştü. (**Akşam:** 8; **İkdam, Vakit, Tev.Ef.** 9; **YG:** 11, 12; **HM:** 11-13; **Tanin** 24.3.1945; **MN** 1922: 242; **Danişment:** 466; **İnal:** 1912. Cavit Bey'in not defterinden: Bir gün yalısında kendisini ziyarete gittiğim vakit, artık alevlenmiş olan Ermeni meselesinin varlığından bile haberdar değildi. Ne muhacereti biliyordu, ne olanlardan haberi vardı. Pek boşuna kurban gitti. **Tanin:** 17.10.1946. Bazı kaynaklarda ölüm tarihi 7 Aralık olarak verilmektedir.)

1921 - ARALIK

2. Paris Büyükelçisi Hardinge, Curzon'a Başbakan Briand'la görüşmesini aktardı. Buna göre Briand, Bouillon dosyasını gösterdi. Mustafa Kemal'in konferansa bizzat katılmasını uygun gördüklerini söyledi. (**Şimşir** IV: 112) ★ İngiltere'nin Ankara Anlaşması'ndan doğan kaygılarını gidermek için Fransızlar, İngilizlere bir nota daha verdi. Bu cevap notasında Ankara Hükümeti'nin Müttefikler tarafından fiilî bir hükümet muamelesi gördüğü belirtilerek, Kilikya Hıristiyanlarının korunmasında Ankara'nın umut verici bir tutum içinde bulunduğu anlatıldı, Fransa'nın arabuluculuk işinde İngiltere'yle işbirliği yapacağı teminatı verildi. (**Şimşir 3:** 293)

3. Yüksek Komiser Rumbold, Curzon'a yazdığı özel ve gizli mektupta Ankara ile anlaşmaksızın bir sonuca varılamayacağını, anlaşma halinde İngiliz çıkarlarının kurtarılacağını, Ankara'nın İslam ülkelerinde kışkırtıcı bir merkez olmaktan çıkacağını, İngiliz uyrukluların Türkiye'de yaşayabileceğini bildirdi. Mektupta İstanbul Hükümeti'nin ihmal edilmemesi gerektiği, Damat Ferit'in namuslu ve birinci sınıf tek adam olmakla birlikte yararlı olamayacak kadar gözden düştüğü kaydedildi. (**Sonyel** II: 215; **Bayur 2:** 234)

4. Karesi Mebusu Besim Atalay, Meclis'e verdiği bir önergede, halka kötü davranan memurların azledilmeleri ve teşhir edilmelerini istedi. Öneri, gereği yapılmak üzere Hükümet'e havale edildi. (**ZC** 15: 42)

5. Kastamonu İstiklal Mahkemesi, 2 kişinin ömür boyu, 2 kişinin 5'er yıl hapsine, Yunan emellerine hizmetini sabit gördüğü Gerzeli Uzun Yorgi oğullarından Deli Oğlan'ın 15 yıl küreğe konulmasına, Mecitözü'nden bazı Ermenilerin Türklüğe ve Müslümanlığa hakaret, Sakarya Zaferi için yapılan sevinç gösterilerini ve Türk bayrağını tezyif suçunu sabit görmediği Çankırılı bir Rum'un beraatine karar verdi (**AS:** 7).

6. **Yenigün:** Mustafa Kemal Paşa Hazretleri'nin Adana ve havalisi halkına beyannameleri. –Yunus Nadi: Bundan sonra yiyeceği kahredici darbedir ki, bu büyük hayalli küçük ve adî Yunan milletinin, bir daha belini doğrultamayacak surette yere serecek ve denizlere dökecektir. Bu darbe, Yunanistan'ın altını üstüne getirecektir. **Akşam:** Maarif Nazırı Sait Bey'le mülakat: İşgal edilmiş yerlerdeki mekteplerimiz müşkülat içindedirler. **Hakimiyeti Milliye:** Mustafa Kemal Paşa'nın anavatana kavuşan Adana halkına bildirisi. –Hindistan, istiklal mücadelesine hazırlanıyor. **Açıksöz**'de Ruşen Eşref: Yapana yapalım (Yunanlıların İzmir ve Bursa'daki Türk okullarını kapatmalarına karşı Giresun ve Samsun'daki Rum okullarının kapatılmasını tasvip. HM'den) **İkdam:** The Times İzmir muhabirinin yaptığı araştırmaya göre İzmir'de Türkler, Yahudiler, Avrupalılar ve Ermeniler, Yunan idaresini istemiyorlar. Türkler Türk idaresini, Türk olmayanlar ve Avrupalılar ise Avrupa tarafından kontrol edilen bir Türk idaresini istiyorlarmış. (Gazete başyazısında, kontrol altında bir özerk idarede,

1921 - ARALIK

Türk çoğunluğun Türkiye'ye katılmak, Türklerin de bu bölgeyi Türkiye'ye katmak için uğraşacağından barışın kurulamayacağı, en iyisi şimdiden İzmir'in kayıtsız şartsız Türkiye'ye bırakılması savunuluyor. 12: Muhtariyetten hazer) **İleri:** Şark meselesini müzakere etmek üzere konferansın toplanması için Londra'dan Paris'e işaratta bulunuldu. –Yunanistan'da kararsızlık devam ediyor. –Bekir Sami Bey'in ziyaretleri ve beyanatı. –Adana Ermenileri muhaceretten fariğ oldular. **Vakit:** İcra Vekilleri Kanunu Encümene havale edildi. –Millî ordumuz 250.000 kişilik bir kuvvet. –Adana vilayeti kâmilen tahliye edildi. **Tevhidiefkâr:** Bekir Sami Bey diyor ki: Türkiye, İslam'ın alemdarıdır. –Türkiye-İtalya müzakereleri devam ediyor. –Mısır'ın istiklali hakkında İngilizlerin bir tebliği.

7 - ÇARŞAMBA

1. Fransızlar Kilis'i boşaltmaya başladılar. Kilis, 6 Aralık 1918'de İngilizler, onların çekildiği 1 Aralık 1919'da da Fransızlar tarafından işgal edilmişti. Fransızların çekilmesi 30 Aralık'ta tamamlanacak. (**HM:** 16; **Uzel:** 334. **Gnkur** 30'da bu tarih 6'dır)

2. Kastamonu İstiklal Mahkemesi, İstanbul Divanıharbince tehcir suçundan 15 yıla hükümlü Osmancık Şube Reisi Binbaşı Şahap Efendi'yi, görevini kötüye kullanmak, şahsî çıkar elde etmek gibi suçlamalarla yargıladı ve duruşmayı tanık dinlemek için erteledi. Kuvayı İnzibatiye'de görev almış, Damat Ferit'in Merkez Kumandanlığı yardımcılığında bulunan Hüseyin Hüsnü Bey'in yargılanmasının tutuksuz yapılması kararlaştırıldı. Tevfika adlı bir Müslüman kadınla cinsî münasebette bulunmaktan Menelios ile Tevfika ve onlara aracılık ettiği ileri sürülen Huriye 10'ar yıl ağır hapse çarptırıldı. (**AS:** 8)

3. İngiltere'yi protesto eden halkı bastırmak için sömürge yönetimi, Hindistan'da geniş baskı tedbirleri getirdi. Bugün, Nehru'nun da içinde bulunduğu birçok ünlü kişi tutuklandı.

4. Avrupa'dan 4'te İstanbul'a dönen Dışişleri eski Bakanı Bekir Sami Bey, Ankara'ya hareket etti. 12'de Kastamonu'da, 20'de Ankara'da olacak. (**Akşam:** 7; **Tev.Ef, Vakit:** 8)

5. **İleri:** Üçler Konferansı biraz gecikecek. –Celal Muhtar Bey, bütün servetini Hilal-i Ahmer'e bırakıyor. **Vakit:** Gazi Mustafa Kemal Paşa Hazretleri'nin Adana ahalisine beyannamesi. –Gunaris ne yapıyor? –Cami Bey Ankara'ya çağrıldı. –Girit isyanı genişliyor. –Azınlıklar meselesinde Anadolu'nun görüşü. Büyük Millet Meclisi azasından bir zatın muharririmize beyanatı: Yunanistan'da bulunan vatandaşlarımıza aynı haklar verilmesi şartıyla en geniş müsaadelerde bulunmaya hazırız. **Tevhidiefkâr:** Bir senelik bilanço. –Yunanlılar kayıtsız şartsız tavassutu kabul etmişler. **Akşam:** Bekir Sami Bey bu-

1921 - ARALIK

gün gitti. –Mustafa Kemal Paşa Hazretleri'nin Adana halkına beyannamesi. **Hakimiyeti Milliye:** Tunus'taki Müslüman kardeşlerimizin teveccühleri. –Elvezir gazetesi, Cenabıhakk'ın Mustafa Kemal Paşa'yı göndererek Yunanistan'a haddini bildirdiğini yazıyor. **Açıksöz:** Mustafa Kemal Paşa Hazretleri'nin (1 tarihli) nutuklarından: Hükümet-i milliyemiz meşru ve kanunîdir. **İkdam:** Batum'da Enver taraftarları birer birer tutuklanıyorlar. **Yoldaş-İntibah**'ta, Yunan Askerî Bölge Komutanlığı İkinci Dairesi Şimal Kolordu Komutanlığı'nın emri: Millî kuvvetlerden kaçarak bizim kuvvetlerimize teslim olanlar serbest bırakılacaklardır (**Eğilmez:** 126). **Yenigün:** Mukaddesatımıza tecavüz. Edirne'de camilerimize haç dikiyorlar. –Cephelerdeki faaliyetler münasebetiyle: Bir kış harbinin mukaddematında mıyız? –Celal Nuri: Kanun-u Esasi. –Tunus'tan gelen bir kardeş sesi: Elvezir gazetesinin Türkler lehine yayını. –Bahaî mezhebi reisinin vefatı.

8 - PERŞEMBE

1. İstanbul'da Patrik seçimi yapıldı. Kra'la karşı ve Venizelos'un dostu olan Atina eski Metropoliti Dördüncü Meletios Metaksaki seçimi kazandı. Atina ve İstanbul Hükümetleri bu seçimi tanımayacaklardır. (**Akşam, Tev.Ef:** 9; **İkdam, Vakit:** 9, 10; **PS:** 10; **HM:** 11; **YG:** 11,12)

2. Mustafa Kemal, Dışişleri Bakanı Yusuf Kemal Bey'le birlikte Batı Cephesi'ne hareket etti. Yarın Bolvadin'de, 13'te Akşehir'de, 16'da Çay'da olacak ve kumandanlarla bir genel saldırının şartlarını görüşecek. (**Yak.Tar.** III: 368)

3. Meclis'in gizli oturumunda, ordu levazımatı, savaş ve askerin durumu hakkında verilen soru önergeleri, ilgili bakanların hazır bulunmayışı nedeniyle gelecek oturuma ertelendi. Eskişehir'in 19 Temmuz'da boşaltılması sırasında çok sayıda vagon, araç ve gerecin kurtarılması imkânı varken Yunanlılara terkedilmesiyle ilgili soruya ise Nafıa Vekili Rauf Bey ve ondan önceki bakan Ömer Lütfi Bey cevap verdiler. İleri sürülen rakamların abartılmış olduğunu ancak ihmalleri görülenler hakkında soruşturmaya devam ettiklerini ve suçluların cezalandırılacağını söylediler. (**GCZ** 2: 444-451)

4. Adapazarı'nın işgali sırasında düşmanla işbirliği yapmaktan İstanbul 1 Numaralı Divanıharp'te yargılanan Adapazarı eski Kaymakamı Vatansız Mustafa, idam cezasına çarptırıldı (**İkdam:** 9; **HM: YG:** 11).

5. Fransa, İtalya ve İngiltere Yüksek Komiserleriyle İstanbul Hükümeti arasında, bu devletler uyrukluları arasındaki sorunlara bakmak üzere Karma Adalet Encümeni kurulması kararı. Encümen başkanlığına 27'de Arifî Paşa atanacaktır. (**TV:** 4241, 4351)

1921 - ARALIK

6. Düşman istilasından dolayı zarara uğrayan Antep halkına yardım edilebilmesi için bütçeye yeni ödenekler konuldu. Fransızlar Antep'i 25'te boşaltacaklar. (**HM:** 9; **YG:** 11; **ZC:** 15: 21, 61; **Düstur:** 3/2: 189)

7. **Yenigün:** Millî taleplerimize muvafık bir sulhun istihsali için Yunanlılara behemahal bir darbe indirmekliğimiz lazımdır. Bu vazifeyi ifa edeceğiz. –Devletler, Şark sulhu için yeni bir konferans akdedeceklermiş. –Hayat İmparatoru 146 yaşındaki Zaro Ağa Paris'te. **Peyamı Sabah**'ta Ali Kemal: Enver. **Akşam:** Sait Halim Paşa, Roma'da katledilmiş. –Enver Kafkasya haricine kaçtı. –Paris Mümessili Ferit Bey'in muhabirimize beyanatı: Ankara Hükûmeti, her şeyden evvel, adil bir hükûmettir. **Hakimiyeti Milliye:** Düzce Çerkezleri, Yunan emellerine hizmet eden vatansızlar tarafından yayımlanan bildiriyi protesto ediyorlar. –İngiltere Mısır istiklalini reddediyor. **Açıksöz:** Mustafa Kemal'in nutkundan: Pan İslamizm ve Pan Türkizm. –Tunus'ta yayımlanan Lir gazetesi: Beş asırdan beri İslamiyet'in tealisi için çarpışan kahraman Türk milletine son zamanlarda Allah Mustafa Kemal Paşa'yı gönderdi, diye yazıyor. **Güleryüz:** Hediye olarak getirdiği kuru kafalarla birlikte Anadolu'ya girmek için izin isteyen Enver Paşa ile Mustafa Kemal arasında bir konuşma. –Kral Kosti: Artık bu sefer bizimkiler firar etmekte sürat müsabakasını mutlaka kazanacaklar. –Bosphore'u taklit. **The Times:** Padişah bir esir değildir (**Jaeschke 1:** 168). **Tevhidiefkâr:** Bekir Sami Bey, dün şehrimizden hareket etti. –Buhara Murahhas Heyeti İnebolu'da. –Enver Paşa'nın Batum ve Trabzon'daki taraftarları, şiddetle takip ve tevkif edilmektedirler. –Rum patriğini bugün seçiyorlar. **Yarın:** Anavatana kavuşan Adana. –Dr.Nizamettin Ali: Aynştayn Nazariyesi ve ilimde inkılap **İleri:** Enver ne Kafkasya'da ne de Moskova'dadır. Cemal ve Vehip Paşalarla Berlin'dedir. –Fener'de Patrik intihabı hadisesi. –Sait Halim Paşa'nın İtalya'da katli. **Vakit:** Bekir Sami Bey dün hareket etti. –Ankara Hükûmeti'nin talebi üzerine Beynelmilel Salib-i Ahmer Cemiyeti, Anadolu'daki Yunan ve Yunanistan'daki Türk esirleri hakkında bir heyet gönderiyor. –Ukrayna Sefiri Trabzon'dan geçerken. Frunze'nin ve müftünün nutukları.

9 - CUMA

1. Mustafa Kemal, Dışişleri Bakanı Yusuf Kemal ve Miralay Arif Bey'le birlikte Bolvadin'e gelerek Ordu Komutanları olan Ali İhsan ve Yakup Şevki Paşalarla bir toplantı yaptı. Toplanılması düşünülen konferanstan önce bir saldırı imkânı olup olmadığını sordu. Komutanlar, bir saldırı olursa def edeceklerini, fakat ordunun saldırıya hazır olmadığını söylediler. Cephanenin zamanında gönderilmesini ve maaşların gününde ödenmesini istediler. Mustafa Kemal, Akşehir ve Çay'a da uğradıktan sonra 18'de Ankara'ya dönecek. (**Sabis:** 157)

1921 - ARALIK

2. Dışişleri Bakanı İzzet Paşa, İngiliz Yüksek Komiseri Rumbold ile görüştü. İzzet Paşa, Ankara'nın İngiltere ile anlaşmak istediğini, Binbaşı Henry'yi çok iyi karşıladığını, bütün Anadolu'yu ve Meriç sınırını istediğini, Kemalistlere karşı Saltanat'ın korunacağını söyledi. Rumbold, Henry'nin hiç bir resmî sıfatı olmadığı karşılığını verdi. (**Şimşir** IV: 121)

3. **Peyamı Sabah:** Halil ve Küçük Talat yakalandılar. –A.Kemal: Ankara dediklerimize nasıl geliyor? Yavaş yavaş bir gelişme var. **Yeni Adana**'nın haftada üç gün yayımlanan yeni sayısı: Çok önemli günlerden sonra öz vatanımıza kavuştuk. Başımızın üzerinde dalgalanan şanlı bayrağımız, hürriyet ve istiklalimizin ebediyyen dönüşünü müjdeliyor. –Valimiz Hilmi Beyefendi ile mülakat. **Yenigün:** Bir an bile unutmayarak düşüneceğimiz yegâne mesele şudur: Her halde Yunanistan yıkılmalıdır. –Arjantin'den yükselen bir insanlık sesi (Anadolu'ya yardım kurulu)**Akşam:** Dünkü Patrikhane intihabının tafsilatı. Venizelist Meletios nasıl intihap edildi? **Hakimiyeti Milliye:** Yunanlılar arasında fırka mücadeleleri. **İkdam**'da Ahmet Cevdet, Viyana'dan gönderdiği "Amele Meselesi" başlıklı başyazısında işçilere verilen ücretlerin fazlalığından ve işgününün 8 saat olmasından yakınarak bunların Türkiye'de uygulanması halinde yabancı sermayenin gelmeyeceğini, üretimin artmayacağını ve halkın aç kalacağını ileri sürüyor. **Vakit:** Eski Sadrazam Sait Halim Paşa, Roma'da şehit edildi. –Patrik intihabı dün yapıldı. –Girit isyanı nasıl başladı? –Kilikya'da Ermeni göçü durdu (!) **Tevhidiefkâr:** Konferansa doğru. –Venizelos'un kafadarlarını intihap ettiler. –Sait Halim Paşa şehit edildi. –Enver Paşa, Kafkasya'dan firar etti.

10 - CUMARTESİ

1. Yunanlılara karşı yapılması düşünülen saldırı planı bahara ertelendi. Batı Cephesi Komutanı ile Başkomutan, hazırlıkların tamamlanmamış olduğu sonucuna vardılar. Mustafa Kemal dün Bolvadin'de Birinci ve İkinci Ordu Kumandanlarından da saldırı konusunda olumsuz görüş almıştı. (**TİH** II/6-1: 63)

2. Karabekir, Genelkurmay'dan harp mıntıkalarının ilgası ile ilgili emri alıyor. 20 Aralık 1920 tarihli emre göre, savaş bölgelerindeki güvenlikten ordu sorumluydu. Emir, 8 Kasım'dan geçerli sayılıyor. (**Karabekir 1:** 989)

3. Fransa, İngiltere'nin kaygılarını yatıştırmak için Ankara Anlaşması'yla ilgili 11 mektup-belgeyi İngiltere'ye sundu. Belgeleri sunarken Fransız Büyükelçiliği, Ankara Anlaşması'nın gizli hükümleri ya da ekleri bulunmadığını yeniden belirtti. (**Şimşir 3:** 293)

4. İzmir'de "özerk" bir yönetim kurmak amacıyla oluşturulan Anadolu Derneği, iki gündür yaptığı toplantı sonucunda, Yunanistan'a sunulacak önerileri saptadı. Dernek, Batı Anadolu'da, Yunan işgali ve Padişah'ın koruyuculuğu altında İngiltere ve Yunanistan'ın işbirliği ile bir Batı Anadolu Devleti kurmak istiyor. Öneriler, Yunan Yüksek Komiserliği'ne yarın sunulacak. (**Şimşir 3:** 348)

1921 - ARALIK

5. Yüksek Komiser Rumbold'un Curzon'a özel ve gizli yazısı: Padişah hem gücünü, hem saygınlığını yitirmiştir. Gelecekte yararlı olabilir. Kesinlikle gerekmedikçe görevden uzaklaştırılması kendi çıkarlarımız açısından yararlı olmaz. (**Sonyel** II: 217) ★ Rumbold'un raporu: Mustafa Kemal'in askerlik kabiliyetine fazla kıymet veriliyor (**Jaeschke 1:** 168).

6. Buhara Cumhurbaşkanı Osman Hoca, Düşenbe'de Ruslara karşı bir isyan başlattı. Rus Kumandanı Konolos ve garnizonun önemli bir bölümü silahtan tecrit edilecek, bir miktar tüfek ve cephane zaptedilecek. Enver Paşa'yı tutsak bulunduran İbrahim Lakay'ın bu harekete taraftar olmaması ve onun da Düşenbe'ye gidişine izin vermemesi üzerine, Osman Hoca, 14/15 gecesi Düşenbe'yi boşaltarak çevredeki köylerden birine çekilecek. (**Cebesoy 2,** 1981: 417)

7. Hakimiyeti Milliye'de George-Gaulis: Esir İstanbul. **İkdam**'da Yakup Kadri: Sait Halim Paşa: Maceraperestti. Osmanlı devletini babasından kalan mal gibi idare etti. **Sebilürreşat:** Mazlumların hürriyet ve istiklal uğraşıları. **Karagöz**'de "Fener"in yakında söneceği. **Tevhidiefkâr:** Ukrayna Sefaret Heyeti Ankara'ya geliyor. –Sait Halim Paşa'nın şehadeti etrafında. Bir senedir iki eski sadrazam şehit edildi. –Mısırlı dindaşlarımızın Anadolu'ya muaveneti. Mısır'ın her tarafında iane topluyorlar. –Yunanlı'dan Rum Patriği olur mu? **Vakit:** Ömer Lütfi ve Hamdullah Suphi Beyler, istifalarıyla ilgili çıkarılan şayiaları tekzip ediyorlar. Büyük Millet Meclisi yekvücuttur. –Hazırlık konferansı haftaya toplanıyor. –Ankara'da Himaye-i Etfal için müsamereler. –Fransa'nın İngiltere'ye verdiği cevap. –Venizelistler, Patriklerini seçtiler. –Başyazı: Garip bir seçim. **İleri:** Hayır, Türkiye Yunanistan'ın istediklerini yapamaz. –Talat Paşa'dan sonra Sait Halim Paşa. –Cami Bey, İstanbul'a geliyor. –Fransa Hükümeti, Ankara İtilafı'na dair Londra'ya vereceği cevabı gönderdi. Nota pek dostane yazılmıştır. –Suphi Nuri: En nazik devredeyiz. –Giritliler dağlara çekilmeğe devam ediyor. **Akşam:** Paris'te toplanacak hazırlık konferansı. Yunan heyeti yarın gitmeye kalkıyor. –Tavassutu hangi şartlarla kabul etmişler?

11 - PAZAR

1. Meclis'te Birinci Grup adıyla da anılan Müdafaa-i Hukuk Grubu yöneticileri için seçim yapıldı. Mustafa Kemal başkan olarak kaldı. Rauf Bey ve Abdullah Azmi Bey ikinci başkanlıklara, Vasıf, Mahmut Esat, Nafiz, Zekâi, Atâ, Durak, Besim, Behçet, Zülfü Beylerle Müfit, Esat, Musa Kâzım Efendiler yönetim kurulu üyeliklerine seçildiler. (**HM:** 12)

2. Ankara'da görüşmelerde bulunmakta olan İtalyan Temsilci Tuozzi, hükümeti ile temasta bulunmak üzere Ankara'dan ayrıldı. Tuozzi ile görüşmeler 9 Kasım'da başlamıştı. (**HM: YG:** 11)

1921 - ARALIK

3. Frunze Kurulu Keskin'e geldi (**Frunze:** 65). ★ Sovyetlerin Ankara elçisi iken Rusya'ya dönen Natsarenus, Samsun'dan Batum'a hareket etti (**YG:** 13).

4. Anti Kemalist Anadolu Derneği'nin önceki gün ve dünkü toplantısında kararlaştırıp bugün Yunan Yüksek Komiserliği'ne sunduğu öneriler: Yunan işgali altındaki bölgede Sultan adına geçici bir hükümet kurulsun. Bütün Anadolu, Mustafa Kemal'in elinden kurtarılsın. Yunan işgal komutanı, geçici hükümetin vergi toplamasına izin versin. Gönüllü Anadolu Ordusu'nun eğitimi ve silahlandırılmasından Yunan Başkumandanlığı sorumlu olsun. Daha sonra İstanbul Hükümeti değiştirilsin... Yunanistan, Derneğin İstanbul'dan Bursa'ya taşınması için yüz bin lira borç versin... (**Şimşir 3:** 350)

5. Karabekir, Nafıa Vekili Rauf Bey'den Samsun'un güzel bir liman haline getirilmesini, Ankara-Sivas-Erzurum demiryolunun yapılmasını ve Samsun'un da bu yola bağlanmasını istedi; Trabzon-Erzurum demiryolunun ekonomik olmadığını savundu (**Karabekir 1:** 989).

6. **Yenigün:** Sulhtan ümitsiz olan Yunanistan'ın harbe ehemmiyet vermek istediği anlaşılıyor. Bizce düstur malumdur. Yunanistan yıkılmalıdır ve yıkılacaktır. –Ahmet Emin: Matbuat seferberliği. –İtalyan Mümessili Mösyö Tuozzi, bir ay sonra dönmek üzere bugün gidiyor. –Samih Rıfat: Hitabelerimden. –Azerbaycan gecesi. **İkdam**'da Fener Patrik seçimi: Bu müessese Türkiye için zararlıdır. Yunanistan'ı da Türkiye'den idare etmek istiyor. Barış konferansında faaliyetleri sınırlandırılmalıdır. **Peyamı Sabah**'ta A.Kemal: Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'na dair Ankara'da cereyan eden müzakereleri hayretle, üzüntüyle, hatta dehşetle okuyoruz. Zavallı Anadolu ne ellere düştü. Yunan'a ve başka düşmana hacet yok. Bu kuru kafalar kâfi. Onlar, Yunan'ı Afyon'a kadar getirmekten başka bir iş yapmadı. **Türkoğlu:** Kirli çamaşırlar. Adana'nın tahliyesi üzerine Fransa ve İngiltere basınının karşılıklı hücumları. **Akşam**'da N.Sadık: Metaksa. –Buhara Cumhuriyeti murahhaslarıyla mülakat: Ruslar artık Buhara'ya müdahale etmiyorlar ve eskiden muhtariyetle idare edilen Buhara, artık müstakil bir cumhuriyettir. Bugün reisicumhuru Osman Hoca'dır. –Ortodoks Kilisesi'nin çöküşüne doğru. Patrik seçimi pek şiddetli buhranlara sebep oldu. **Açıksöz:** Mustafa Kemal Paşa Hazretleri'nin nutkundan: Meşrutiyet nazariyesi çürümüştür. **Hakimiyeti Milliye:** Anadolu basınının şerefli bir günü. Yunus Nadi'nin Ahmet Emin ve Celal Nuri şerefine önceki gün verdiği ziyafet. **The New York Times:** Amerika Türkiye'de manda üstlenmeyecek, ancak Türkler ABD'nin ilgisini çekmek için ellerinden geleni yapıyorlar (**Ulagay:** 147). **Tevhidiefkâr:** Hamdullah Suphi, Ankara'da gazeteci arkadaşlar şerefine verilen ziyafette "Anadolu, İstanbul halkına müteşekkirdir" dedi. Sait Halim Paşa'nın şehadeti etrafında. **İleri:** Sait Halim Paşa'nın katli hakkında Roma zabıtası tahkikatına devam ediyor. Katil henüz anlaşılamadı. –Sekiz yaşında fakat aynı zamanda Sakarya Savaşı'nda. **Vakit:** Mustafa Kemal Paşa'nın mühim nutku: Biz demokrat ve sosyalist hükümet değiliz. –Şark meselesi Londra'da görüşülecek. –Sait Halim Paşa nasıl öldürüldü?

1921 - ARALIK

12 - PAZARTESİ

1. Meclis'in gizli oturumunda Ordunun durumu tartışıldı. Mebuslar, Meclis'ten bir savaş komitesi kurularak cephe gerisi hizmetlerini çabucak organize etmesini, halkın aydınlatılmasını istediler. Fransızlarla yapılan anlaşmaların Sovyetler üzerinde kuşku yaratması üzerine Edirne Mebusu Şeref Bey, genel siyasî doğrultunun çizilmesi gerektiğini söyledi. "Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin haricî ana hattı Garp değil Şark'tır" dedi. Anadolu mücadelesini Fransız ihtilaline benzeterek "İstiklale kavuşmak için zaaf göstermeyeceksiniz" diye konuştu. Ordunun durumu hakkında gizli görüşmelere yarın ve yarından sonra da devam edilecek. (**GCZ** 2: 454)

2. Lord Curzon, Paris ve Roma Büyükelçiliklerine, Binbaşı Henry'nin İngiliz makamlarının bilgisi dışında Anadolu'ya gittiğini bildirerek bunun ilgili hükümetlere anlatılmasını istedi. Curzon, Mustafa Kemal'in Müttefikleri bölerek oyuna getirmek istediğini ileri sürerek Binbaşı Henry'yi reddettiklerini bildirdi. Henry ile Refet Paşa arasındaki İkinci İnebolu Görüşmeleri, 27 Kasım-5 Aralık tarihleri arasında yapılmıştı. (**Şimşir 3:** 322; **Şimşir** IV: 123; **Kürkçüoğlu:** 216)

3. Avrupa'dan dönmekte olan Bekir Sami Bey, İstanbul'dan Kastamonu'ya geldi (**AS:** 12). ★ Buhara Kurulu, İnebolu'dan Kastamonu'ya hareket etti (**HM:** 14).

4. Hükümet, Yahya Kâhya'nın Sivas Hapishanesi'ne, dosyanın da Sivas'taki Yargıtay Başsavcılığı'na gönderilmesi emrini verdi. 2 Aralık'ta Hükümet, Kâhya ve 9 adamının askerî mahkeme yerine sivil mahkemede yargılanmasını kararlaştırmıştı. (**Karabekir 3:** 247)

5. Karabekir, Mebus Selahattin Bey'in mektubuna cevabında Doğu'daki hizmetlerini anlattı, kendi aleyhindeki akımların geçersiz olduğuna savundu (**Karabekir 1:** 988).

6. **Yenigün:** Sakarya harikasını yazan milletimiz Yunanistan'ı behemehal hak-ı helake sermek için Büyük Millet Meclisi'nin emir ve işaretini bekliyor. –Yunus Nadi: Meclis ve harp. –Ukrayna Sefiri Frunze bugün bekleniyor. –Sait Halim Paşa nasıl şehit oldu? **Vakit:** Hamdullah Suphi'nin nutku: Anadolu'daki istiklal mücadelesinde İstanbul'un ve İstanbul basınının yeri. **Peyamı Sabah:** Rusya'da kadınlara verilen hürriyet, onların ahlakını alçaltmıştır. **Hakimiyeti Milliye:** Müdafaa-i Hukuk'ta dün grup yönetim kurulu seçildi. –Edirne Mebusu Mehmet Şeref Bey'in başyazısı: Ve nihayet efendiler, Türkiye'de her şey Türk'tür diyor. **Açıksöz:** Aziziye Çerkezlerinin Şarkıkarip Çerkezleri namıyla İzmir'de Yunan emellerine hizmet edenlere karşı cevabı. 27 imza ile açıklama. **Yoldaş-intibah**'ta Bursa Valisi'nin Bursa'da güvenliğin bulunduğuna ilişkin Yunan Sansür Komutanlığı'na yazısı (**Eğilmez:** 127). **İkdam**'da Hamdullah Suphi: İstanbul Ankara ile birlikte hem ağlamış hem de gülmüştür. **Akşam:**

1921 - ARALIK

Ankara'daki İtalyan Mümessili Roma'ya hareket ediyor. –Dün geceki fırtına ve kar. –Anadolu'nun iktisadî muvazenesi bozulmamıştır. **İleri:** Mustafa Kemal Paşa'nın Fransız Hükümeti'ne teşekkürü. –Hamdullah Şuphi Bey'in çay ziyafetindeki nutku. –Düzce ve havalisi Çerkezleri 40 kişilik imza ile Ankara'ya çektikleri telde, hainleri tel'in ediyorlar. **Tevhidiefkâr:** Hamdullah Suphi Bey diyor ki: İstanbul, Anadolu ile bir ve beraberdir. –Adanamız tam sükûn ve asayiş içinde. –Gunaris'in hayali. **Anadolu Ajansı:** Gazi Ayıntap, anavatana kavuştu (**YG:** 13).

13 - SALI

1. Ukrayna ve Kırım'daki Kızılordular Başkomutanı, Ukrayna Sovyeti ve Merkez İcra Kurulu ve Halk Komiserleri Kurulu üyesi Frunze ile yanındakiler, Ukrayna Sovyet Hükümeti'yle Ankara Hükümeti arasında bir dostluk anlaşması yapmak üzere Ankara'ya geldiler. 2 Aralık'tan beri Samsun-Ankara yolunda olan Frunze, konakladığı yerlerde sıcak bir ilgiyle ve halkın, memurların Sovyetlerle ilgili sorularıyla karşılandı. Frunze, Ankara'da çeşitli ziyaretlerinden ve temaslarından başka Mustafa Kemal'le birlikte ordu birliklerinde de incelemelerde bulunacak, iki ülke arasında dostluk anlaşması 2 Ocak'ta imzalanacaktır. Frunze 5 Ocak'ta Ankara'dan ayrılacaktır. (**YG, HM:** 14; **Vakit:** 14, 17; **Tev.Ef.** 15; **BTTD** 43: 12; **TİH** II/6-1: 110; **Frunze:** 75; **Şemsutdinov:** 72 "12 Aralık")

2. Meclis'in gizli oturumunda Sakarya Savaşı'ndan bu yana askerî durum hakkında Fevzi Paşa'nın dün verdiği bilgilerin tartışılmasına devam edildi. Mebuslar, israfa engel olunmasını, idarenin halk yararına düzeltilmesini, maddî kaynakların harekete geçirilmesi için tedbirler alınmasını istediler. Kürtlerin de Türklerle birlik olduğu anlatıldı. Bekir Sami Bey'in Avrupa yanlısı siyasetinin de bir çok zorluklar yarattığı ileri sürüldü. (**GCZ** 2: 468)

3. Washington Konferansı'na katılan ülkelerden ABD, İngiltere, Fransa ve Japonya arasında "Dört Büyükler Anlaşması" imzalandı. Anlaşmaya göre dört devlet, Büyük Okyanus'ta birbirlerinin sömürgelerine ve imtiyazlarına karşı saygı göstermeyi yükümlendiler. Konferansa katılan 5 devlet, 6 Şubatta da deniz güçlerinin sınırlanmasıyla ilgili bir anlaşma imzalayacaklardır. (**HM:** 13; **UİT** 3: 269; **Vakit** 14,15,19; **Tev.Ef.** 17)

4. Cavit Bey, Ahmet Rıza Bey'in mektubuna cevap verdi. Avrupa'da, Ankara'da ve İstanbul'da aynı zamanda çalışacak adamlar bulmak gerektiğini ileri sürdü, yurtta baş olabilecek bir kişiyi görememesi yüzünden endişeli olduğunu bildirdi. (**Tanin:** 20.10.1946)

5. Franklin Bouillon, Akşehir'e gelerek burada Mustafa Kemal Paşa ve Dışişleri Bakanı Yusuf Kemal Bey'le görüştü (**Sabis:** 168).

1921 - ARALIK

6. Himaye-i Etfal Cemiyeti'nin koruması altına aldığı yetim çocuklardan 23'ü Ankara'ya geldi. Bunların tümünün şehit çocuğu olduğu, 13'nün annesinin de bulunmadığı açıklandı. Böylece dernek toplam 44 çocuğu himayesi altına almış oldu. 55 çocuk daha, Aziziye'den Ankara'ya yola çıkarılmış bulunuyor. (**HM:** 14)

7. İngiliz Savaş Bakanlığı, gizli muhtırasında, Amerikan Standard Oil Company'nin Türkleri Irak'a saldırmaya kışkırtarak bu bölgede petrol kaynaklarından pay koparmaya çalıştığını ileri sürdü (**Sonyel** II: 227).

8. Rumbold, Lamb'ın raporunu Dışişleri'ne gönderiyor: İzmir'deki Çerkez Kongresi, Anadolu Çerkezlerinin Karadeniz kıyısında toplanıp İngiliz himayesi altında muhtariyet almasını istiyor. (**Jaeschke 1:** 169)

9. **Yenigün:** Hiç Türk milleti kolay kolay mahvedilebilir mi? Bilakis, şimdiki Türk'ün azmi önünde Yunan mahvolacaktır. –Anadolu'nun İstanbul'u tavassut etmeksizin Avrupa ile ticarî muamele yapabilmesi için uğraşılıyor. –Yunus Nadi: En hayatî meselemiz olan harp işinde, Büyük Millet Meclisi, iğneden ipliğine her şeyi kendi gözleri ile görecek ve kendi elleriyle kavrayacak surette hareket etmeye başlamalıdır. Elbette böyle yapılacak olan bir işin ferdası en şanlı zaferden başka bir şey olamaz. **Yeni Adana**: Tarihimizin sayılı günlerindeyiz. Bütün dünya, buradaki hareketi, büyük bir alaka ile takip ediyor. –Düzce Çerkezleri, Yunan emellerine çalışan Çerkezleri tel'in ediyorlar. **Hakimiyeti Milliye**'de A. Emin: Hür İrlanda. –Üçler Konferansı. –Adana, Başkumandanımızı davet ediyor. –Ukrayna Heyeti Yahşihan'da. **Açıksöz**'de İ. Habib: Şimdiye kadar hiç bir padişah, hiç bir vezir Mustafa Kemal'in yaptığını yapamadı. O, millî vicdanın timsalidir. **Akşam:** İsmail Hakkı: Sırtlan gözüyle. –Adanalılar Mustafa Kemal Paşa'yı davet ettiler. –Karakış geldi. Daha geçen sene bizim gibi evlerinde ocaklarında rahat ederken bu sene şehrin harabezar kışlalarında, kimsesiz, giyeceksiz ve ateşsiz, bizim merhametimizi bekleyen Müslüman muhacirlerimizi düşünmeliyiz. Bu muhacirlerden yalnız birinin açlıktan ve soğuktan helak olması, bu millî cihat senelerinde İstanbul'un bir daha alnından silemeyeceği kara bir leke olur. –Sait Halim Paşa faciası. **İleri:** Anadolu İstanbul'la ticarî alakasını kesiyor. –Girit ihtilali ve Hanya'nın bombardımanı. –Ankara ile Paris arasında hava postası tesisi için teşebbüs. **Vakit:** Ahmet Şükrü, Yunanistan'ın Anadolu'yu boşaltmak için taviz olarak Kıbrıs ve Rodos adalarını istediği haberi üzerinde duruyor. –Mavera-yı Kafkas cumhuriyetlerinin ilga edildiği haberi. –Yunanistan'ın başındaki yeni gaile: Girit isyanı. **Tevhidiefkâr:** İslam âleminin Türkiye'ye bağlılık ve muhabbeti: Türkiye-Fransa İtilafnamesi bütün Afrika Müslümanları tarafından memnuniyetle karşılandı. –Ankara, konferans için hazırlanıyor. –Hükümet, Yunanlı patriği kat'iyyen tanımıyor. –Ukrayna Fevkalade Sefiri ile mülakat.

1921 - ARALIK

14 - ÇARŞAMBA

1. Dr. Refik Bey (Saydam), Sağlık Bakanlığı'ndan istifa etti. 24'te yerine Dr.Rıza Nur seçilecek. (**ZC** 15: 162; **HM:** 16)
2. Buhara Cumhuriyeti'nin temsilcileri Mehmet Recep ve Mehmet Nazri Beyler İnebolu'dan Kastamonu'ya geldiler. Burada şereflerine ziyafetler verilecek ve kurul 24'te Ankara'ya hareket edecektir. (**AS:** 14; **YG:** 19)
3. Meclis'in gizli oturumunda ordunun güçlendirilmesi için alınacak tedbirlerin görüşülmesine devam edildi. Bu konudaki gensorunun görüşülmesine 12'de başlanmıştı. Muhalif milletvekilleri, Hükümet'i eliştirdiler. Ordunun ihtiyaçlarını inceleyerek karara bağlayıp Hükümet'e sunacak bir özel encümen kurulması karalaştırıldı. (**GCZ** 2: 486)
4. İngiliz Genelkurmay Başkanı Wilson, Harington'a mektup yazdı: Aziz Tim, biz İstanbul'dan tası tarağı toplayıp gidinceye kadar nasıl iyi bir iş yapmış olmayacaksak, Türklerle dost oluncaya kadar da elbette faydalı bir iş yapmış olmayacağız. (**Jaeschke 2:** 255; **Bıyıklıoğlu:** 22; **Aydemir 1,** II: 449)
5. **Tevhidiefkâr:** Mustafa Kemal'in bakanlar kurulunun görev ve sorumluluğu hakkındaki kanun münasebetiyle nutku hakkında. –Anadolu'nun tahliyesi fikri gittikçe taraftar kazanıyor. –Fransız Kızılhaçı, bedbaht Müslüman muhacirlerine 5-6 bin nüfusun giyim ve yiyeceğini üzerine almak suretiyle Fransız milletinin âlicenap şefkat ve insaniyetini ispat ediyor. –Girit isyanı şiddetle devam ediyor. **Peyamı Sabah:** Atina halkı terhis ve sulh istiyor. **Vakit:** Saldırıya geçmeyeceğimize söz vermeli imişiz. **Akşam:** Tahliye'nin şekli (N.Sadık). –Ukrayna Sefiri'nin zafer temennisi. **Hakimiyeti Milliye**'de Mustafa Necati: Anadolu halkı, istiklal-i millî. –Ukrayna hususî heyeti şehrimizde. **Açıksöz:** Adanalılar, Mustafa Kemal Paşa Hazretleri'nin Adana'yı teşrif buyurmalarını istiyorlar. **İkdam:** Eski oyunlar (Yunan idaresinin Türkiye'deki azınlıkların durumu ile ilgili olumsuz propagandası) **Yoldaş-İntibah**'ta, Yunan bölge komutanlığının ticarî eşya sandıklarının içine başka hiç bir şey konulmayacağı hakkında emri (**Eğilmez:** 129). **Karagöz,** Belki Avrupalıların hoşlarına gider de aralarına alır diye Çinli kılığına girmiş (çünkü ne yapılırsa yapılsın Türkleri aralarına almamışlar da Çinlileri almışlar). –Çirkef'te yüzen Ali Kemal ile Refik Halit. Buradan sıçrayacak çamurun kendisini kirletmeyeceğine inanan Karagöz, çirkefe taş atıyor. **İleri:** Sait Halim Paşa'nın katli. Tamamlayıcı tafsilat. –Kafkasya hükümetlerinin ilgası ve dikkate şayan vesika. –Suphi Nuri: Yeni Hayat. –Ali Emiri: Ali Kemal Bey'e bir cevap. **Yenigün:** Edirne Mebusu Mehmet Şeref: Hür Türkiye, ileri!... –Büyük ruhlu Türk milleti, öz vatanından bir karışını bile feda edemez. Yunan Anadolu'nun harim-i ismetinden kovulacaktır. –Yoldaş Frunze şehrimizde. –İzmir'deki İngiliz Konsolosu, Adana muhacirlerinin işgal altındaki araziye yerleştirilmelerini Steryadis'e ihtar etti.

1921 - ARALIK

15 - PERŞEMBE

1. Önceki gün Ankara'ya gelen Frunze, sabah Meclis Başkanvekili Dr. Adnan Bey'i, öğleden sonra da Fevzi Paşa'yı ziyaret etti (**YG, HM:** 16).

2. Amerikalı Yardımcı Ticaret Komiseri J.Gillespie, İstanbul'dan İnebolu'ya geldi. Gillespie, yarın Ankara'ya hareket edecek. (**YG:** 19; **Duru:** 147)

3. Franklin Bouillon Konya'da, Dışişleri Bakanı Yusuf Kemal Bey'le görüştü (**Akşam:** 20; **Jaeschke 1:** 169).

4. İstanbul Hükümeti adına Matbuat Umum Müdürlüğü'nün yaptığı açıklamada, Hükümet'in Rum Patrik seçimlerini tanımadığı ilan edildi. 8'de yapılan seçimleri Venizelosçu Dördüncü Meletios'un kazandığı ilan edilmişti. (**İkdam, Vakit, Tev.Ef.** 16)

5. İnebolu Kaymakamlığı'ndan Kastamonu Valiliği'ne: Ağır topların nakli için Seydiler civarındaki köylerden gelen manda arabaları, kar fırtınasından Ödemiş hanında ve cephane arabaları da Küre'den geçerken Yumuşacık'ta kaldılar. (**Peker 1:** 400)

6. Ankara Hükümetine personel ve araç gereç yardımı yapmak için 17 Ekim'de İstanbul'da gizlice kurulmuş olan Muavenet-i Bahriye Grubu, Felah Grubu'yla birleşti (**Himmetoğlu** I: 253).

7. **Tevhidiefkâr:** Ukrayna Sefaret Heyeti Ankara'da. –Harbiumumî'deki zayiatımızın dehşeti: Yaralanan ve hastalananların toplamı 3.059.200. Bunlardan tedavi edilenlerin toplamı 2.107.841, şehitlerin ve hastanelerde ölenlerin toplamı 501.091, sakat kalanların toplamı 891.364. –Mısırlı kardeşlerimizin Anadolu'ya yardımları. Mısırlı dindaşlarımızın kadınları ve çocukları bile Anadolu için bileziklerini verecek kadar ulvî bir şefkat ve tesanüt hissi gösteriyorlar. **Yeni Adana:** Bitmez tükenmez konferanslar. **Vakit:** Girit ihtilali. **Akşam**'da N. Sadık: Sulh ne zaman? Anadolu murahhasları konferansa davet edildikleri zaman sulh yaklaşmış demektir. **Hakimiyeti Milliye:** En ünlü çeteler yakalanıyor. –Mısırlıların cidali ve İngiliz arzusu. –Şenaatin son perdesi: Sultan Osman Türbesi'ne Konstantin'in resminin asılması. **Açıksöz:** Buhara Heyeti'yle mülakat: Türkiye'den sefir istemek için geliyoruz. Buhara tamamiyle bağımsızdır. Rus inkilabının doğurduğu Türk ve İslam hükümetleri, Türkiye'yi bir kâbe gibi görüyorlar. Birinci ve İkinci İnönü Zaferleri işitildiği vakit, bütün Buhara'da şenlikler yapıldı. Sakarya Zaferi herkesi çok sevindirdi. İlanlar, tebrikler, gösteriler yapıldı. 5 milyondan fazla nüfusumuz var. 25.000 kişilik bir ordumuz var. Maalesef üç gazetemiz var. Halk hükümetiyle idare edilen bir cumhuriyetiz. **Yoldaş-İntibah**'ta, Bursa Belediye Başkanı Cemal'in Sansür Müdürlüğü'ne yazısı: Halkın serbestçe seyahat edebildiği ve güvenliğin bulunduğu... **İkdam:**

1921 - ARALIK

Ankara'dan gelen bir Amerikalı ile mülakat: Altı ay evvel Ankara'ya gelip Amerika'ya dönen ve bu defa, tekrar Ankara'ya gitmek üzere İstanbul'a gelen Mc Dowel, Gandaşin Company adına, Samsun-Sivas-Erzurum demiryolu hattıyla İnebolu ve Samsun limanlarının Amerikan sermayesi ile yapılması projesi üzerinde duruyor. –Çorum Ortodokslarının Fener Patrikhanesi'ne karşı bildirileri. **Servetifünun**'da Orhan Seyfi'den şiirler. **İleri:** Avrupa ile doğrudan doğruya ticarî münasebet. –Suphi Nuri: Anadolu ticareti. –Muhacirlerimize kışlık elbise ve çamaşır tevzii. –Yeni Patriği muhakeme edecekler. –Amele Fırkası, amele cemiyetlerinin reyi alınmadan amelenin hayatı hakkındaki kanunun tadilini protesto etmiştir. **Güleryüz:** Fatma'dan Ali'ye manzum mektup. –Vakit gazetesini taklit. –Şimdiki kızların paralı kocaya düşkünlüğü. **Ayine:** Efsane-i eyyam. –Refik Halit, Aydede'yi çıkarıyormuş. Reklam için Ali Emiri Efendi ile Pehlivan Kadri'yi yanına çırak almış.

16 - CUMA

1. Mustafa Kemal, yanında Yusuf Kemal Bey olduğu halde Çay'a geldi, Ali İhsan Paşa ile kısa bir görüşme yaparak Ankara yönüne hareket etti. Mustafa Kemal, yarından sonra Ankara'da olacak. (**Sabis:** 168)

2. Buhara Kurulu için Kastamonu'da 50 kişilik bir ziyafet verildi. Buhara temsilcilerinden Mehmet Nazri ile İstiklal Mahkemesi Başkanı Mustafa Necati ve Açıksöz Başyazarı İsmail Habib Beyler ziyafette birer konuşma yaptılar. (**AS:** 17; **HM, YG:** 19)

3. Meclis'in gizli oturumunda Amasya'daki Merkez Ordusu Kumandanı Nurettin Paşa'nın görevden alınma ve yargılanmasına karşı itirazları okunmaya başlandı. Mustafa Kemal, Meclis'in kararını onu görevden alarak uyguladıklarını, yargılama kararının ağır bir hüküm olacağını söyledi. (**Borak 1:** 310. GCZ'nda Nurettin Paşa'nın telgrafları 22 Kasım tarihli zabıtlarda kayıtlıdır, ancak bunda Mustafa Kemal Paşa'nın sözleri yoktur. Ayrıca Mustafa Kemal, bugün Çay'da olmalıdır)

4. 14 Kasım'da Ankara'dan yola çıkan Gürcistan Elçisi Muhtar Bey, Tiflis'te büyük bir kalabalık tarafından karşılandı (**HM, YG:** 19).

5. Malta'dan kurtulduktan sonra Ankara'ya gitmekte olan Mersinli Cemal Paşa Kastamonu'ya vardı (**Jaeschke 1:** 169).

6. Amerikan Ticarî Temsilcisi Gillespie, İnebolu'dan Ankara'ya hareket etti (**YG:** 19; **Duru:** 147).

1921 - ARALIK

7. Enver Paşa'nın Tacikistan içlerinde tuttuğu bugünkü notlardan: Lakaylar tuhaf. Bir taraftan bana padişah derler, diğer taraftan da "ceditler geliyor!" diye kaçırmak isterler. İmam ve ben loş bir mumun etrafındayız. Bana heybem yastıklık etmektedir. Çalınan battaniye vesairem hâlâ bulunamadı. (**Aydemir 3,** III: 658)

8. Erzurum'da kontrol subayı iken Malta'daki Türklere karşılık göz altında tutulan Rawlinson, İngiliz Kralı V.George tarafından kabul edildi. Rawlinson, Malta tutuklularıyla değiştirilmişti. (The Times 17'den **Jaeschke 1:** 169)

9. **İleri:** Genç, faal, istikbalini feda etmeyen Ankara. –Mösyö Briand, Mustafa Kemal'in bütün vaatlerine sadık kaldığını takdir lisanı ile zikrediyor. –İtalya matbuatı, bir Anadolu taarruzundan bahsediyor. –Girit ihtilalcileri, zindan kapılarını kırıyor. **Yenigün:** Hiç sabah olmayacakmış gibi savaşa hazırlanmalı. Bu, barışı elde etmenin en kestirme yoludur. –Frunze'nin Yenigün'e demeci. **Akşam:** Sait Halim Paşa cinayetinin meraklı tafsilatı. **Hakimiyeti Milliye:** Harp mi, sulh mü? Üstümüze sulh değil kanlı bir harp geliyor. Ey milletim, elin silahın tetiğinde cenge hazır ol. Zafer günleri geliyor. –Frunze Cenapları'yla mülakat: Türk milleti zinde ve kavidir ve amacına ulaşacaktır. **İkdam:** Fener seçimlerinin sonucu. **Vakit:** Mısırlı din kardeşlerimizin gazilerimize yardımı: 32 sandık eşya. –Adana Türk idaresi, ciddiyeti ile herkese emniyet vermiştir. –Yusuf Kemal Bey, Franklin Bouillon ile buluşmak üzere Konya'ya gidiyor. –Adana'da heyecanlı bir cuma namazı. **Tevhidiefkâr:** Anadolu hazırlık yapıyor. –Hükümet Yunanlı patrik tanımamağa karar verdi. –İngilizlerin bedbaht muhacirlerimize yardımı. Londra'dan, yeniden İstanbul'a gelen 70.000 muhacir için yardım istenecek. –Enver Paşa hakkında şayia asılsızdır.

17 - CUMARTESİ

1. İçişleri Bakanı Fethi Bey, Trabzon Valisi Hazım Bey'in bir telgrafına verdiği cevapta, Trabzon Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Merkez Heyeti hakkında ötedenberi süregelen şikâyetlerin Üç İl'de inceleme yapacak Sait Paşa ile Hazım Bey tarafından soruşturulacağını, Trabzon'daki soruşturmanın Üç İl'deki soruşturmadan önce bitirilmesi gerektiğini bildirdi. (**Tepeyran:** 108)

2. Frunze ilk izlenimlerini Çiçerin'e yazarken içtenlikle karşılanıştan ve halkın ilgisinden söz etti. Frunze Ankara'ya 13'te gelmişti. (**Yerasimos:** 342)

3. ABD Yüksek Komiseri Bristol, gönderdiği uzun bir telgrafta, Hükümetinin Ortadoğu politikasını eleştirdi. Ankara Hükümeti'nden bir kurulun Amerika'da kabul edilmesi gerektiğini anlattı. "Britanya, Fransa, İtalya, milliyetçileri tanımadıkları halde milliyetçilerin temsilcilerini kabul ediyorlar. Millî Hükümet, iki yıldan beri ayakta ve Türkiye'nin büyük kısmına egemendir. İstanbul Hükümeti, Ankara Hükümeti'nin bir gölgesidir". (**Evans:** 332)

1921 - ARALIK

4. İngiliz Yüksek Komiseri Rumbold'la görüşen Abdülmecit, dizginleri kaçırdığından dolayı Padişah'ı yerdi. Türkiye'nin Fransa ile araları iyi olsa da İngiltere'nin dostluğuna ve desteğine ihtiyacı olduğunu söyledi. Rumbold'un raporunda varılan sonuç: Tahta çıktığı zaman kendisine pek güvenilemez. İlk on yıl iyi hareket etmesi umulur. Onunla dostluk ilişkilerini devam ettirmek zahmete değer. (**Jaeschke 2:** 19)

5. İngiliz Dışişleri Bakanı Curzon, Savaş Bakanlığı'na yazısında, Hükümetinin Harington'un Refet Paşa ile görüşmesini istemediğini, Henry'nin hizmetine de muhtaç olmadığını anlatarak Harington'un adının diplomatik işlere karıştırılmamasını istedi (**Şimşir** IV: 123; **Kürkçüoğlu:** 216). ★ Curzon, Fransa ve İtalya'ya Binbaşı Henry'nin Mustafa Kemal ile buluşması yolundaki muhtemel telkinlerin dikkate alınmayacağını bildirdi. Curzon, 12'de de Mustafa Kemal'in Müttefikleri birbirinden ayırma politikasına izin vermeyeceğini ve Binbaşı Henry'yi reddettiklerini bildirmişti. Harington'un isteği üzerine İkinci İnebolu Görüşmeleri, Binbaşı Henry ile Refet Paşa arasında 27 Kasım-5 Aralık arasında yapılmıştı. (**Kürkçüoğlu:** 216)

6. Yunanistan'ın İzmir Siyasî Temsilcisi Steryadis, Metropolit Hrisostomos ve diğer bazı metropolitlere Selanik'e gitmelerini emretti. Yunan yönetimi, Fener Patrikhanesi seçiminde Meletios Metaksas'yı desteklediklerı için bu metropolitlerle geçinemiyor. Metropolitler 19'da, emre uymayacakları cevabını verecekler. (**Roda:** 195).

7. 13 Aralık'ta "idaresizliği" nedeniyle görevinden alınan Adana Valisi Hilmi Bey, şehirden ayrıldı (**YA:** 18; **Ener:** 158).

8. **Açıksöz:** Buhara Heyeti için İstiklal Mahkemesi Heyeti'nin verdiği çay ziyafeti. **Akşam:** Ermenilerin Kilikya'dan hicreti, bir propaganda eseridir. –Kastamonu İstiklal Mahkemesi'nde meraklı bir dava: Hamit Şevket Bey'in muhakemesi. **Peyamı Sabah**'ta Ali Kemal: Kanun-u Esasî müzakereleri: Bir kere düşman atılsın. Ondan sonra görüşmek lazımdır. İstanbul baş, Anadolu gövdedir. Anadolu'nun ağzında komünizm, kapitalizm, emperyalizm, halk hükümeti, millet devleti gibi manasız sözler. **Tevhidiefkâr:** Hazırlıklarımız Yunanistan'a pusulayı şaşırttı. –Washington Konferansı. Yeni bir cihan harbi tehlikesi giderildi. –Giritliler Kral Kostü'yi tanımıyor. –Sait Halim Paşa'nın katilleri henüz bulunamadı. **İleri:** Cevat ve Muhittin Paşaların memuriyetleri. –Mösyö Briand, İngiliz Başvekili ile görüşmek üzere yarın Paris'ten Londra'ya hareket edecektir. –Suphi Nuri: Sulh emareleri. –İnkılabın ilim sahasındaki ilk faaliyeti: Ankara'da âli derslerin açılışı. –Ali Emiri: Ali Kemal'in cevabına cevap. **Vakit:** Kastamonu İstiklal Mahkemesi'nde davalar. –Ukrayna murahhasının Ankara'daki vazifesi. –İngilizce Looking Forord mecmuası: Yunan idaresi tamamiyle bozulmuştur. –Reşat Nuri'nin öyküsü: Zerrin.

1921 - ARALIK

18 - PAZAR

1. Ankara Hükümeti, Trabzon sorununu soruşturmak üzere Sait Paşa ve Trabzon Valisi Hazım Bey'i görevlendirdi. Kurul, Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Merkez Heyeti'nin 13. Tümen hakkındaki şikâyetlerini de inceleyecek. (**Karaman:** 59; **Goloğlu 4:** 279. Krş. Fethi Bey'in Hazım Bey'e dünkü telgrafı)

2. Batı Cephesi'nde komutanlarla görüşüp bir genel saldırı şartlarını araştırmak üzere 8'de Ankara'dan ayrılmış olan Mustafa Kemal, Ankara'ya döndü. Mustafa Kemal, komutanlardan bir genel saldırının mümkün olmadığı karşılığını almış, bunun üzerine saldırı bahara ertelenmişti. (**Yak.Tar.** III: 369) ★ Franklin Bouillon ile Ankara Anlaşması'nın uygulanması koşullarını görüşmüş olan Dışişleri Bakanı Yusuf Kemal Bey, Konya'dan Ankara'ya döndü (**YG:** 19).

3. **Yenigün:** Yunus Nadi: Köhne meşrutiyet: Bizim yeni usulümüze göre meşrutiyet çok eskimiş bir usuldür. –Sulh, Yunan'ı devirecek olan süngünün ucundan doğacaktır. Bu süngü bizim elimizdedir. O halde vazifemizi sür'atle yapalım. –Yenigün'ün İstanbul'u protestosu: Gazetemizi toplatma kararından dolayı, gazetemizce Tevfik ve Ahmet İzzet Paşalar protesto edilmiştir. –Madam Gaulis'le mülakat: Türk'ü sevmek için yalnız tanımak yeter. **Türkoğlu**'nda Mithat Şükrü, Adana'nın Türkiye için önemini anlatıyor. –Düzce'de Numan çetesi mahvedildi. –Zırtapoz Artin Kemal, İngiliz tabiyetine girmiştir! **Vakit:** İrlanda anlaşması, İngiliz Parlamentosu'nda onaylandı. –Girit isyanı Sakız'a sirayet etti. **Hakimiyeti Milliye:** En büyük İngiliz gazetesi Times, bütün Yunan şenaatlerini itiraf ederek İzmir'in tahliyesi lüzumunu kaydediyor. **Açıksöz**'de Gaulis'in yazısı: Esir İstanbul. **İkdam:** Kilikya'daki yeni idare. **Karagöz**'de sulh kahvesini dövenlerin hık deyicileri. –Millete uyku hastalığının gelişi. **İleri:** Le Temps'dan: Şark'ta tesis edilecek her sulhun esası, Yunanlıların Anadolu'yu tamamen tahliye etmesidir. **Tevhidiefkâr:** Sarıkamış'ta Kâzım Karabekir Paşa'nın hayırlı bir işi. Çocukları Himaye Cemiyeti tesis ediyor. –Adana Ermenilerinin hicreti, propaganda neticesi. –Başyazı: Yunanistan ahvali. –Temps gazetesinin mühim bir makalesi: Sulhun ilk şartı, Anadolu'nun tahliyesidir.

19 - PAZARTESİ

1. 13'te Ankara'ya gelen Ukrayna Temsilcisi Frunze, Mustafa Kemal'e güven mektubunu sundu. Yaptığı konuşmada "Ukrayna, Türk milletinin kahramanca mücadelesini sıcak bir sevgiyle sürekli izliyordu. İnkılapçı Türkiye'nin eserini kendi eserimiz, kutsal bir eser olarak anlıyoruz" dedi. Malzeme yokluğuna rağmen Sakarya'da gösterilen başarıyı övdü, kesin zafere olan inancını belirtti. Mustafa Kemal de verdiği cevapta teşekkür etti ve şöyle dedi: "Türkiye ordusu da Kızılordu gibi ölmemek için yenmeğe karar vermiş olan bir milletin şeref ve bağımsızlığını savunuyor. Türkiye halkı Sakarya'da bütün Doğu milletlerinin

1921 - ARALIK

selameti için mücadele etti". (**Şimşir 5:** 152-159; **Atatürk'ün Milli Dış Politikası** I: 363; **YG** ve **HM** 22'de, olayın "önceki gün" diye verilmesi, şu kaynaklarda da 20 tarihinin verilmesine neden olmuştur: **Yerasimos:** 435; **ATTB:** 422; Ayrıca: **AS:** 23; **HM:** 25; **YA:** 26)

2. Geniş kapsamlı bir af kanunu çıkarıldı. Buna göre vatan hainliği suçundan hüküm giymiş ancak birinci derecede suçlu olmayan kişiler de affediliyor. Ankara Hükümeti, bu af kanunuyla, hazırlıkları yapılan büyük saldırıda daha geniş bir kitlenin desteğini kazanmak istiyor. (**ZC** 15: 155; **Düstur** 3/2: 192; **İkdam, YG:** 20)

3. Son Fransız taburu, son Hıristiyan kafilesinin ardından Adana'yı terk etti. Yarın Adana'da büyük bir şenlik yapılacak. (**Véou**: 533) ★ Franklin Bouillon, Konya'dan Adana'ya döndü (**YG:** 20).

4. Meclis'in gizli oturumunda, evinde Yunan casuslarını barındırdığı gerekçesiyle Konya Mebusu Abdülhalim Çelebi'nin ifadesine başvurulacağı açıklandı. Konu Beşinci Şube'ye havale edildi. (**GCZ** 2: 512)

5. Ankara Anlaşması gereğince, Fransızların Çukurova ve Güneydoğu'yu boşaltmalarına karşılık Türk kuvvetleri de daha güneydeki yerlerden çekiliyor. Türk kuvvetleri, son olarak 14 Mayıs 1921'de işgal ettikleri Halep'e bağlı Münbiç kasabasından çekildiler. Münbiç, 28 Ekim 1918'den beri birkaç kez el değiştirmişti. Rakka da boşaltıldı. (**Gnkur.** 151)

6. İngiliz Dışişleri Bakanı Curzon, Bakanlar Kurulu'na muhtırasında, Sevr Anlaşması'nın yumuşatılarak gözden geçirilmesini ve buna ilişkin tasarılarını anlattı. Muhtırada barış için bazı elverişli koşulların oluştuğu, Müttefiklerin önce kendi aralarında toplanmaları, sonra Yunanlılarla Türkleri çağırmaları gerektiği, Yunanlılarla Türklerin baskı ile yola getirilebileceği anlatıldı. Curzon, konferansın İstanbul'da toplanmasını, Mustafa Kemal'in de çağrılmasını ancak barışın Padişah'la imzalanmasını, Türkler barış programını kabul etmezse Yunanlılara asker yardımı da yapılarak Anadolu limanlarının abluka altına alınmasını da önerdi. Öneri, yarısından sonra kabul edilecek ve Fransa ile İtalya'ya da önerilecektir. (**Kürkçüoğlu:** 218; **Sonyel** II: 245; **Şimşir 3:** 329; **Şimşir** IV: 127)

7. İngiliz ve Fransız Başbakanları Londra'da buluştu. Curzon, Fransızların da Türkiye politikasında İngiltere gibi hareket etmesine çalışıyor. Toplantı 4 gün sürecek. (**HM:** 21; **Bayur 2:** 241)

8. İzmir Metropoliti Hrisostomos, Meryemana Metropoliti Aleksandr, Çeşme Metropoliti Kallinikos, Yunanistan'ın İzmir Siyasî Temsilcisi Steryadis'e, şartlarını yerine getiremeyeceklerini bildirdiler. Metropolitlitlerin mektubunda Steryadis'in önceki günkü yazısıyla onlara Selanik'e gitmelerini emrettiğine işaret ediliyor. Yunan yönetimi, bu metropolitlerin, Fener Patrikhanesi seçimlerinde Venizolusçu Meletios'u desteklemelerine kızmış bulunuyor. (**Roda:** 195)

1921 - ARALIK

9. Sofya'daki İngiliz Ortaelçisi Erkskine, Kemalistlerin Bulgar Başbakanı Stanbulinski'den hiç bir yardım beklemediklerini, onun tutumundan hiç de memnun olmadıklarını Curzon'a bildirdi. Geçen ay Curzon, Yunan bölgesinde sabotajlar yapan Fuat Bey'in tutuklanmasını Bulgar yönetiminden istemişti. (**Sonyel II**: 235)

10. Fransızların boşaltığı Adana bölgesindeki jandarma kuvvetlerinin genişletilmesi için 171 sayılı yasa ile Jandarma Genel Kumandanlığı bütçesine 89.745 lira ek ödenek konuldu. Yarın da aynı bölgenin ihtiyaçları için polis örgütünün genişletilmesi amacıyla Emniyet Genel Müdürlüğü bütçesine 122 Numaralı Kanun'la 22.605 lira ek ödenek konulacak. (**ZC** 15: 142-153; **Düstur** 3/2: 193-194)

11. Belçika'nın İstanbul Elçisi De Well'in raporunda -Enver Paşa yüzünden- Türk-Sovyet anlaşmazlığı (**Kerman:** 44).

12. **Tevhidiefkâr:** Elviye-i Selase'ye Trabzon Valisi Hazım Bey'le Ali Sait Paşa'nın başkanlıklarında bir tahkik heyeti gönderiliyor. –Yunanistan sulha mı, harbe mi hazırlanıyor? (Yeni Dünya'dan) –İstiklal Mahkemesi cezalarının hafifletilmesi. –Girit isyanını kolay bastıramayacaklar. **Hakimiyeti Milliye:** Girit ihtilali gittikçe alevleniyor. –Yunanistan siyasî vaziyetten endişeli. **Açıksöz**'de İ.Habib: Anadolu'da tek bir millet vardır. O milletin Yunan'ı denize dökmekten başka düşüncesi yoktur. Anadolu'da tek bir ses vardır. Hepimiz onun arkasındayız. Milliyetçilerle İttihatçıların anlaşmazlığı gibi hülyaların aslı faslı yoktur. Enver Paşa, Batum'da değil Berlin'dedir (!) –Amerikan Ticaret Mümessili Mösyö Filip, Ankara'ya gitmek üzere şehrimize gelmiştir. **İkdam:** Yunan komedyası. **Akşam**'da Falih Rıfkı: Halk ve Mustafa Kemal: Henüz çizgi çizmesini bilmeyen ressamlar, onu hayallerinin gördüğü şekilde yapıyor. Zira herkesin kendi Mustafa Kemal'i var. O bir suret değil, bir sirettir... Onda kendimizi seviyoruz. Onu hepimiz, olmak istediğimiz şeye benzetiyoruz. Halk onda kendini tanıyor, kendine tapıyor... Onda kendi emel ve ümidimi yazıyorum. (**Kaplan vd.** II: 754) **Vakit:** Yunanistan'da karışıklık artıyor. –Patrikhane'deki yolsuz seçim. –Yeni nikel kuruşlar tedavüle çıkarıldı. **İleri:** Fransız ve İngiliz Başvekillerinin mülakatı. –Celal Nuri Bey'in Ankara mektubu. –Anadolu'da inşaat ve nafıa tesisleri. –Suphi Nuri: Şark sulhu. **Yenigün:** Sulh yakındır fakat Yunanistan yıkıldıktan sonra. Büyük milletimiz inayet-i Hak'la pek yakında bunu da başaracaktır. –M.Zekeriya: Amerikalı misafirimiz (Mister Price). –Buhara Sefaret Heyetimiz Kastamonu'da. –Sulh için harp lazımdır. –Zavallı Eskişehirimiz, zavallı oradakiler.

1921 - ARALIK

20 - SALI

1. Fransızların Adana'yı boşaltmaları üzerine Adana ve Havalisi Komutanı Muhittin Paşa ve Vali Vekili Hamit Bey, şehirde göreve başladı, Adana'da büyük bir tören yapıldı. Kurbanlar kesildi. Kolordu binasına Türk bayrağı çekildi. Muhittin Paşa, yaptığı konuşmada askerlerin görevinin henüz sona ermediğini söyleyerek Mustafa Kemal'e şükranlarını sundu. Franklin Bouillon'un da gönülden çıkarılmamasını istedi. Ellerinde Türk ve Fransız bayrakları olan gençler, Bouillon'un evine aktı. Bir genç evin kapısında bir söylev vererek Ankara Anlaşması'nın yapıcılarından Bouillon'u övdü. Bouillon da konuşmasında Türk ve Fransız bayrakları taşıyan gençlere teşekkür ederek "Mazi artık unutuldu. Cins ve mezhep farkı gözetmeden birlik olunuz ve bu topraklarda birlik halinde yaşayınız" dedi. Akşam da onun şerefine Hamit Bey'in verdiği ziyafette "Parlak bir geleceğe aday olan Türkiye'yi selamlarım" dedi. Fransa'nın Türk dostlarına gerekirse silah yardımında bulunacağını söyledi. Gece, fener alayları yapıldı. Karataş da boşaltıldı. Türk ordu birlikleri Adana'ya 5 Ocak'ta girecek. (**YG, HM:** 21; **Saral:** 368; **Gnkur.** 1; **YA:** 23; **Açıksözcü:** 118; **Belen:** 552; **Ener:** 159; **Ayhan:** 154; **Vakit:** 13 Ocak)

2. Frunze'nin getirdiği, Ukrayna Meclisi'nin dostluk mesajı, TBMM'nde şiddetli alkışlar arasında okundu. Mesajda "Ukrayna halkı, Anadolu halkının emperyalizme karşı yiğitçe mücadelesini ve son zaferini kutlar. İki halk dostça anlaşabilir" deniliyor. Tunalı Hilmi "Yaşasın riyasız insanlık!" diye bağırdı. Meclis, Ukrayna Meclisi'ne ve bugün toplanmakta olan Rusya Şüralar Müttefik Devletleri Kongresi Başkanı Kalinin'e teşekkür edilmesine karar verdi. Mustafa Kemal, gönderdiği teşekkürde, mesajın karşılaştığı sıcak ilgiyi anlattı. Bu dayanışmanın zaferin güvencesi olduğunu belirtti. (**ZC** 15: 163-166; **YG, HM:** 21; **Vakit:** 22; **R.N.İleri:** 248; **Şemsutdinov:** 74; **ATTB,** belge: 411; **Yerasimos:** 435)

3. Trabzon Müdafaa-i Hukuk Merkez Heyeti'nin çalışmalarını soruşturmakla görevlendirilen Sait Paşa ve Vali Ebubekir Hazım Bey, derneğin kulübüne giderek defterleri istediler ve başkanın bazı itirazlarına rağmen bunları aldılar. (**Teyepran:** 108 "Hesap defteri, bir iki gün içinde yahut bu gece yazılmış, uydurma bir defterdi").

4. Fransız Parlamentosu'nda bazı milletvekilleri, 20 Ekim tarihli Ankara Anlaşması'nı eleştirdiler. Antep, Urfa, Mardin ve Kilis'in kaybedildiğini, 1915 yılında iki milyon olan ve yarısından fazlası katledilmiş olan Ermenilerin korumasız bırakıldığını söylediler. (**Véou:** 624)

5. Dışişleri eski Bakanı ve Tokat Mebusu Bekir Sami Bey, Ankara'ya döndü. Bekir Sami Bey, resmî olmayan görüşmeler yapmak üzere 21 Mayıs'ta Avrupa'ya gönderilmişti. (**YG:** 21)

1921 - ARALIK

6. The New York Times muhabiri Clair Price, Ankara'ya geldi. Hakimiyeti Milliye muhabirine, haksız hükümlere uğrayan Türkiye'yi savunmaya devam edeceğini, burada haftalarca kalacağını, Yunan zulümlerinin Amerika'da Türkiye için bir uyanış yarattığını söyledi. (**YG:** 19-21; **HM:** 21)

7. **Yeni Adana**: Tarihimiz, sahifelerine Franklin Bouillon gibi pek kıymetli bir Fransız ismini daha kaydetti. **Vakit:** Barış yok. –Ankara'da barış değil savaş hazırlıkları yapılıyor. –İsmet Paşa'nın karargâhında. **Hakimiyeti Milliye:** Hint Müslümanlarının kalbinde Türklerin yeri. –Sivas Çerkezlerinin bölücü Çerkezleri reddi. **Açıksöz:** Sivas Çerkezlerinin Yunanlılara alet olan alçak Çerkezleri lanetlemesi. **İkdam**'da İran mümessili Ali Ekber'in demeci: Ankara'da bulunan Mümtazüddevle'nin itimatnamesi sınırlıdır. Yalnız Anadolu'da bulunan İranlıların hukukî vaziyetlerini tetkik etmeye memurdur. **Akşam:** Konya mülakatı ve Franklin Bouillon. –Necmettin Sadık: Anadolu'nun hazırlığı. **İleri**'de Suphi Nuri: Anadolu-Amerika. –Rum Patrikhanesi ve Sadaret'in tamimi: Patrikhane'den gönderilen evrak üzerine resmî dairelerce hiç bir işlem yapılmayacaktır. –Yunanistan harbe başlamak üzeredir. **Tevhidiefkâr:** Mustafa Kemal Paşa ve Bulgaristan Müslümanları: Türklüğün halaskârı, bütün İslam âleminde takdir ve tebcil edilmektedir. –Anadolu mücahedesinin car-ı ekdar-ı cihandaki tesiratı tezahürat-ı meşküresinden: Arjantin'den Ankara Hilal-i Ahmerine muavenet. Arjantin'de teşkil eden bir Hilal-i Ahmer Heyeti, kadın erkek bütün hamiyet erbabını Anadolu'daki yaralıların elemini hafifletmeye davet etmektedir. Şimdiden 2.500 lira toplanmış ve İstanbul'daki İspanya Sefiri'ne gönderilmiştir. **Yenigün:** Ordu, süngüsünün ucuyla sulhu istihsale, her zamankinden ziyade muktedirdir. Bunu pek yakında ispat edecektir. –İstiklal Mahkemesi'nde mühim bir muhakeme. Şimdilik fazla malumat vermeyi muvafık görmüyoruz. –Sivas'ta Çerkezlerin mühim bir içtimaı. Yunan işgali altında, Yunan emellerine hizmet eden Çerkezleri telin ediyorlar.

21 - ÇARŞAMBA

1. Franklin Bouillon, yanında Yarbay Mougin ve Yarbay Sarrou olduğu halde Adana'dan ayrıldı. Askerler, memurlar ve büyük bir halk kitlesi tarafından uğurlandı. Adana Valisi ve Kumandanı, Bouillon'u Mersin'e kadar geçirdiler. (**YG, HM:** 25; **Ener:** 160 "22'de". **Véou** 535 ve Ayhan 168, bu tarihi 23 olarak kaydetmektedir.)

2. Fransız ve İngilizlerin Londra (**Bayur 2:** Paris) toplantısı devam ediyor. İngilizler Türkiye'ye, Fransız Başbakanı ise Rusya'ya çattı. L.George, Mustafa Kemal'in Lenin'den ve Troçki'den daha çok adam öldürdüklerini, bunların hepsinin katil olduğunu söyledi. Önceki gün başlayan toplantı yarın sona erecek (**HM, YG:** 24; **Bayur 2:** 242) ★ İngiliz Hükümeti, Dışişleri Bakanı Curzon'un 19 tarihli barış programını onayladı (**Şimşir 3:** 330; **Sonyel II:** 245; **Kürkçüoğlu:** 218).

1921 - ARALIK

3. Dr. Nazım-Cavit Bey mektuplaşması: Dr. Nazım, şimdi daha çok itibar kazandığını ileri sürdüğü İttihat ve Terakki'ye karşı Ankara'nın aldığı olumsuz tutumdan yakınıyor. Cavit Bey, şimdilik partinin güçlendirilmesiyle yetinilmesi gerektiğini, "fevkaladelik zail olunca" bu örgütten yararlanarak duruma hakim olunacağını bildiriyor. (**Tanin:** 20.10.1946)

4. Kastamonu ve Havalisi İstiklal Mahkemesi'nin kararları: İstanbul'da Arapyan Han'da İngiliz kumandanına Türk kadını takdim etmekten sanık Asteğmen Yusuf Ziya Bey, suçu sabit görülmeyerek beraat etti. Sarhoşluk suçlamasıyla bir Rum'a iki yüz deynek ve Erzurum inşaat taburlarında çalışma cezası verildi. Sürgünden kaçan iki Rum'un Erzurum inşaat taburlarına gönderilmelerine, bir Rum'un da asılarak idamına karar verildi. Zonguldaklı bir Rum, iki oğlunu Yunan ordusuna asker verdiği, Yunan Konsoloshanesi'yle haberleştiği gerekçesiyle idama mahkûm edildi. İdam kararları yarın Nasrullah Köprüsü üzerinde yerine getirilecek. (**AS:** 23)

5. Anadolu'ya silah kaçıran Fransız Vera vapuru, İstanbul'da İngilizler tarafından basıldı. Kaptanı ve tayfaları tutuklandı. (**Himmetoğlu II**: 139)

6. **Peyamı Sabah:** Prens Jorc cephede "Terhis! Kahrolsun Gunaris!" nidalarıyla karşılandığından dönüşünü çabuklaştırmaya mecbur kaldı. **Yenigün**'de Yunus Nadi: Frunze gibi, mücadelemizin haklılığına ve doğruluğuna değer veren ve inanan içten dostlarımız olduğunu görmek büyük bir manevi haz, başlattığımız güç işte, daha kesin ilerlemeler için güçlü bir enerji kaynağıdır. Emperyalizme karşı mücadele bayrağını yükselten Rusya, bütün ezilen halklar için adeta bir kutup yıldızıdır. (Ayrıca, **Şemsutdinov:** 78) –Amerika'nın Piyer Lotisi, Türkiye'nin büyük dostu olan Clair Price şehrimizde: **Vakit**'te A. Emin: Samsun'dan izlenimler. **Hakimiyeti Milliye:** Adana şehrini dün Fransızlar tahliye etmişlerdir. –Ukrayna Hükümeti'nden Büyük Millet Meclisi'ne selam ve tebrik. **Açıksöz**'de İ.Habib; İleri'de Suphi Nuri'nin iki hatasını eleştiriyor. 1. Anadolu'nun artık Batı'ya yanaşması, 2. Anadolu ayaklanmasını Yunan sebebine bağlaması. "Yalnız hatalı değil, çirkin, yalnız yanlış değil, feci!" **İkdam:** "Terhis, terhis; kahrolsun Gunaris!" Yunan veliahdını cephede askerler böyle karşıladılar. **Karagöz:** Hacivat'ın yedi yıldır aşkını çektiği ama yüzünü bile göstermeyen sulh adlı sevgilisi. Karagöz, onu kaçırmasını, araya giren olursa öldürmesini öneriyor... **İleri:** Yunan ile bendelerinin son gayretlerine rağmen Yunan ordusu harp değil terhis istiyor. –İngiltere'nin İtalya ile itilafı. –Mösyö Briand ile L.George buluştular. –Amele ve mesaî nezareti ihdası teklifi. **Tevhidiefkâr:** Yunanistan uçurumun kenarında. –Fransızlar dün Adana şehrini tahliye etti. Ukrayna Sefiri'nin muhabirimize beyanatı. –Yunan erleri terhis diye feryat ediyorlar. –Sosyalist Fırkası, Sadaret makamından bir amele ve mesaî nezareti kurulmasını istedi. İstek incelendikten sonra karar verilecek.

1921 - ARALIK

22 - PERŞEMBE

1. Hindistan İşleri Bakanı Montaqu, Bakanlar Kurulu'na muhtırasında "Türkiye ile dostluk kurulması, İngiltere'nin yararınadır. Savaş öncesi sınırlarına kadar olan Trakya'yı Türkiye'ye bırakalım" dedi. (**Şimşir** IV: 134; **Sonyel** II: 218)

2. Meclis, Eğitim Bakanlığı'nda Hamdullah Suphi zamanında yapılan işlemler için Meclis araştırması yapılmasını kabul etti. Muhafazakâr mebusların önergeleriyle 10-12 Kasım'da Meclis'te Hamdullah Suphi'nin çalışmaları eleştirilmiş, yapılan güvenoylamasında 68'e karşı 75 oyla güvenoyu almasına karşılık Hamdullah Suphi 12 Kasım'da görevinden istifa etmiş, yerine 19 Kasım'da Vehbi Bey seçilmişti. (**ZC** 15: 203; **YG, HM:** 23)

3. Frunze, Moskova'ya Mustafa Kemal ile görüşmesini yazdı: Halk yıkıma uğramış ama mücadelenin gereğini de çok iyi kavramış. Ordunun donatımı kötü. Türkiye bize umut bağlamıştır. 100.000 tüfek, 600 makinalı tüfek, 3.500 mitralyöz, 600.000 mermi, 400.000 el bombası, top, üniforma istiyorlar. Kalan 3.500.000 altın ve diğer yardımın zaman geçirmeden yapılması iyi olur. (**Yerasimos:** 438)

4. Tiflis Temsilcisi Muhtar Bey, Dışişleri Müsteşarı Suat Bey, Batum Şehbenderi İ.Tali Bey, Tiflis İktisat Konferansı üyeleri ile Karabekir, Kars'tan Sarıkamış'a gittiler. Yapılacak işleri görüştüler. Karabekir dışındakiler, yarın Tiflis'e hareket edecekler. (**Karabekir 1:** 990)

5. Halil Paşa, Taşkent'ten Moskova'ya geldi (**Karabekir 3:** 318).

6. Fransızların terkettiği bölgelerdeki okullardan Adana Yatılı Lisesi ile Gaziantep Ticaret Lisesi'nin ihtiyaçları için Eğitim Bakanlığı bütçesine 16.371, Akdeniz kıyılarındaki gümrük denetlemeleri için gönderilecek müfettişlerin aylık ve yollukları için de 2.010 lira ek ödenek konuldu (**ZC** 15: 193-203, 204-205, 215-216; **Düstur** 3/2: 196, 197; **YG:** 23).

7. **Ayine:** Ali Kemal Bey varken ben curcuna çalmağa utanırım. –Sosyalist Fırkası Reisi Hilmi Bey, grev haberini öğrenmek için giden alık muhabirimizi fırkasına nasıl üye yaptı? **İkdam:** New York'taki dindaşlarımız, muhacirlere dağıtılmak üzere Gülcemal Vapuru ile 17 balya eşya ve giyecek göndermişlerdir. –Yunanistan yalnız kaldı (Presse du Soir'den). **Hakimiyeti Milliye**'de Mahmut Esat, Mustafa Kemal'in Türkiye'yi, bir halk devleti olarak nitelemesinden memnunluğunu belirtiyor: Bugün artık bir emek-halk devleti kurulmaktadır. Bundan geri dönen gericiler, şiddetle cezalandırılmalı ve yok edilmeli. –Frunze'nin ve Mustafa Kemal'in karşılıklı söylevleri. –Girit isyanı, bütün şiddetiyle devam ediyor. **Peyamı Sabah**'ta Ali Kemal: Meselenin ruhu Türkiye'deki Hıristiyanlardır. Onlara iyi davranırsak hiç bir mesele kalmaz. Mukadderatımız

1921 - ARALIK

maazallah Ankara'nın eline kalırsa, yalnız Avrupa'da değil, Anadolu'nun bile belli başlı kısımlarında varlığımızı büyük devletlere kabul ettireceğimiz şüphelidir. **Yenigün:** Terhis isteyen Yunan erleri "Kahrolsun Gunaris!" diye bağırıyorlarmış. Biz de tekrar edebiliriz: Herhalde Yunanistan yıkılmalıdır. –A.Emin: Misak-ı Millî'nin ikinci faslı. **Güleryüz**'ün sene başı fevkalade nüshası: Yunanistan ordusunun Anadolu'dan (perişan) avdeti. –Anadolu'nun Yunanistan'a sene başı hediyesi (kuvvetli bir dipçik darbesi). **Tevhidiefkâr**'da Ebüzziyazade: Anadolu'da ne gördük? Anadolu'yu hiç bir şey geri döndüremeyecektir. –Yeni tefrikamız: Necip Asım ve Köprülüzade Fuat Beyler: Cihan tarihinde Türkler ve medeniyetleri. –Ordumuz Adana'ya dahil oldu. **Yarın**'da Mehmet Zeki: Osmanlı Türkleriyle tarih nazarında Edirne. –Halit Fahri: Dağda bir yolcuya. **İleri:** Yunanlıların sulh şayiaları çıkarmak suretiyle bizi iğfale çalıştıkları anlaşılıyor. Fakat Anadolu müteyakkızdır. Ordumuz, her ihtimale karşı hazırlanıyor. –Gunaris, Londra'da bir muhtıra daha verdi. –Çöpçülerin grevi. **Vakit:** Yunanlılar yine harpten bahsediyorlar. –Girit'te muntazam muharebeler oluyor. –Anadolu'da İngiliz Salib-i Ahmer heyeti. –Ukrayna'nın Millî Hükümetimize selamları.

23 - CUMA

1. Fransız kuvvetlerinin Çukurova ve Güneydoğu'yu boşaltmaları devam ediyor. Bugün Yumurtalık, Ceyhan ve Kilis'ten (Krş. 30) çekildiler. Yarın Osmaniye'den çekilecekler. (**YG:** 26; **Gnkur:** 2; **Saral:** 368; **Ener:** 160; **YA:** 3 Ocak)

2. İkinci Ordu Komutanı Yakup Şevki Paşa, Batı Cephesi Komutanlığı'na, ordusunda silah birliğine gidilmesini önerdi. Buna göre, 3. Tümen'de Osmanlı mavzer, 4.Tümen'de Manliher, 7. Tümen'de İngiliz, 8. Tümen'de Rus, 16. ve 17. Tümenlerde Osmanlı, 2. Kolordu ve bağlı birliklerinde Alman, Birinci Süvari Tümeni'nde Alman fişeği alan diğer tüfekler kullanılacak. Öneri kabul edilerek silah birliği 7 Ocak'ta tamamlanmış olacak. (**TİH** II/6-1: 91)

3. Mustafa Kemal'in mektupları: 1) Fransız Mareşali Liyautey'e mektubunda, bağımsızlık savaşında Türkiye'ye gösterdiği yakınlıktan ötürü teşekkür etti, Fransa'nın Ankara Anlaşması'nı imzalayarak Türkiye'nin umutlarını boşa çıkarmadığını belirtti ve Mareşal'den Türkiye'ye karşı sempatisini bundan böyle de devam ettirmesini istedi. (**Ayhan:** 129-130; **Şimşir** 5: 160) 2) Senatör Reymond Poincaré'ye mektubunda, Türkiye'den yana sesini yükselttiği için minnettarlığını sundu. Senatör'ün, otoritesinin Ankara Anlaşması'nda olduğu gibi İzmir ve Trakya davasının çözümünde de ağır basacağına inancını belirtti. (**Şimşir** 5: 163)

1921 - ARALIK

4. Ankara'da yeni kurulan Anadolu Matbuat Cemiyeti, Ankara'da bulunan Fransız kadın yazar Madam Gaulis ve New York Times muhabiri Price şerefine büyük bir şölen verdi. Konuk gazeteciler de şölende birer konuşma yaparak Türkiye'yi desteklediklerini bildirdiler. (**Vakit, YG, HM:** 25; **AS:** 26; **Tev.Ef.** 28)

5. Rumiye dolaylarında Kürt önderi Simko, kendisine saldıran İran kuvvetlerini dağıtarak çekilmeğe mecbur bıraktı (**Karabekir 1:** 991 "Bilhassa Ermenilerin Van'a sarkıntılık etmemesi için Simko'yu tutuyordum. İranlılar meyanında 900 Ermeni varmış").

6. Zaglul Paşa ve beş arkadaşının tutuklanması üzerine Kahire'de ve Mısır'ın diğer şehirlerinde gösteriler yapıldı. Kahire'ye İngiliz askerleri çıkarıldı. İki Mısırlı öldü. (**İkdam:** 30)

7. **Peyamı Sabah**'ta Ali Kemal: İstanbul'u beğenmeyerek Ankara'ya kapağı atanlar geri dönmeğe başladılar. Bu devletin çöküşünü durdurmak istiyorsak yine merkezî saltanat ve hilafete bel bağlamalıyız. Umarız ki Anadolu'da bunu anlayan pek çok iyi niyet sahibi bulunur. –Enver, serdar-ı âli olmuş. Ankara'da **Hakikî Peyamı Sabah** gazetesinin ilk sayısı. İstanbul'da Ali Kemal'in başyazarı olduğu Peyamı Sabah'ı taklit biçiminde yayımlanan gazeteyi Aka Gündüz yönetiyor. (Coşar, **MMB:** 185, 272) **Hakimiyeti Milliye**'de Mahmut Esat, halk devletinin gerekliliğini ve üstünlüğünü savunarak, halk egemenliğini kurmak için halk örgütlenmesine, özellikle sendikalara çok önem vermek gerektiğini yazıyor. –Adana'da halkın gösterileri devam ediyor. –Rusya, Yunan zulmünü protesto ediyor. **Yeni Adana**: İki gün evvel bu güzel ova, tarihî ve en mümtaz bir gün daha yaşadı. –Kahraman askerlerimizin şehri teslim almaları. **Yenigün:** Rus Hükümeti'nin Yunan zulmünü protestosu. –Y. Nadi: Emperyalistlik müşkülatı. –Hazır ol cenge, ister isen sulh u salah! –Adanamız payansız bir meserret içinde. **Açıksöz:** Frunze'nin kabul edilişi. –Adana ve Mersinimizin teşekkür telgrafları. **Vakit:** İzmir'e top ve mühimmat çıkarılıyor. –Rumlar ve Ermeniler şimdi de Harding'in kapısını çalıyorlar. –Kilikya Hıristiyanları hakkında bir İngiliz heyetinin Londra'da Fransız Başvekili Briand'a müracaatı. **Tevhidiefkâr**'da Ebüzziyazade: Sulh taarruzu. –Mösyö Briand Anadolu'daki Ermenilerin himayesini talep eden bir İngiliz heyetine lazım gelen cevabı vermiştir. Adana Hıristiyanlarının himayesi temin edilmiştir. –Hilale kavuşan Adanamız bayram yapıyor. **İleri:** Kanun-u Esasî. Cezrî fikirler ve musahabeler. –Bugünün sözü "İzmir'e doğru"dur. –Atina altüst oldu.

24 - CUMARTESİ

1. Fransızlar Cebelibereket'i (Osmaniye) boşaltıtlar (**Gnkur:** 1; **YG:** 26: "Ve Ceyhan Millî idaremize geçti, memurlar işe başladı").

1921 - ARALIK

2. Sinop Mebusu Dr. Rıza Nur, Sağlık Bakanlığı'na seçildi. Sağlık Bakanı Dr. Refik Bey (Saydam), 14'te istifa etmişti. Rıza Nur, 199 mebustan 116'sının oyunu aldı. (**ZC** 15: 228; **HM, YG:** 25)

3 Meclis'in gizli oturumunda Veliahd Abdülmecit Efendi'nin gönderdiği başarı dileyen mektup tartışıldı. Bazı mebuslar, kendisine cevap verilmesini istediler, bazıları, basit bir cevapla yetinilmesini önerdi. Besim Atalay, Osmanlı hanedanının Fatih dahil, yurdu bir çiftlik gibi düşündüğünü, başarıyı görünce şimdi çıkarları için Ankara'yı aradıklarını söyledi. Yapılan oylamada, mektubun açık celsede okunması ve cevap verilmemesi kabul edildi. (**GCZ** 2: 522)

4. Avrupa'dan 20'de Ankara'ya dönmüş olan Bekir Sami Bey, Mustafa Kemal'e mektubunda, kurtuluş savaşına son verilmesini önerdi. Mektupta şöyle dendi: "Savaşın devamının, bu yurdu, milletin varlığını tehlikeye koyacak kadar tahrip ve yok edeceği kanısındayım. Savaşın sürdürülmesi, iç ve dış düşmanlarımızın ekmeğine yağ süreceğine bütün varlığımla inanıyorum." (**Söylev** II: 434 "Bu düşünceler bende olumlu etki yaratmamıştı")

5. Buhara Heyeti (Mehmet Recep ve Mehmet Nazri) 10 gün önce geldikleri Kastamonu'dan Ankara'ya hareket ettiler. Heyet, 31'de Ankara'da olacak. (**AS:** 25)

6. Meclis Birinci Başkanvekili Gümüşane Mebusu Hasan Fehmi Efendi, görevinden istifade etti. Yerine 29'da Konya Mebusu Musa Kâzım Efendi seçilecek. (**ZC** 15: 220; **YG:** 25)

7. Lord Curzon, İngiltere'nin Tokyo Büyükelçisi Sir E. Elliot'a çok gizli kaydıyla gönderdiği talimatta, İstanbul'daki Japon büyükelçisinden şikâyette bulundu. "Mr. Uchida'nın faaliyetlerinden kesinlikle rahatsız oluyoruz. Kemalist makamlarla sürekli temasta imiş. Arabulucu olarak tanınmasını istiyormuş". Bu şikâyetin Japon Hükümeti'ne bildirilmesini de isteyen Curzon'un bu kesin ve sert tutumundan ötürü Japonların arabuluculuk çalışmaları sona erdi. (**Şimşir 3:** 305; **Şimşir** IV: 136)

8. Meclis, 176 Sayılı Yasa ile Ankara'da kuvvetli bir telsiz telgraf istasyonu kurabilmek için Posta Telgraf Genel Müdürlüğü bütçesine 100.000 lira ödenek ayrılmasına karar verdi. Bu telsizle Berlin, Paris ve Moskova ile de haber alışverişi yapılabilecek. (**ZC** 15: 221; **HM:** 25)

9. Belçika'nın İstanbul Elçisi De Welle, raporunda, tehlikeli Slav birliğini önlemek için Boğazların savunmasını kuvvetli bir Türkiye'ye bırakmak, hatta sadakatini sağlamak amacıyla Türkiye'ye yardım etmek gerektiğini bildirdi (**Kerman:** 46).

1921 - ARALIK

10. Dokuzuncu Sovyet Kongresi Moskova'da toplandı. Kalinin'in başkanlık yaptığı kongrede Lenin "Bütün cihanın zahmet görmüş kitleleri, sovyet idarelerinin hakikî yardımcı ve doğal müttefiki olmuşlardır" dedi. (**HM:** 30)

11. Tevhidiefkâr: Adana ahalisinin Millet Meclisi'ne şükranı. –Ankara'daki Müslüman sefirler. –Trakya Cemiyeti'nin talebi: İşgale son! **Vakit**'te M.Cemal: Sosyalizm ile kapitalizmin uzlaşması: İslamiyet. **Açıksöz**'de İ.Habib: İrlanda'nın dersi: Kuvvet herşey değildir. İngiltere geç fakat temiz anlar. Türkiye'nin esir edilemeyeceğini de anlayacaktır. **İkdam:** Enver Paşa'nın Anadolu'ya geçeceği, bir düşman şayiasıdır. Enver Paşa, bu kadar anlayışsız olamaz. Bu haberleri tekzip etmelidir. **Yoldaş-İntibah**'ta, Tuğgeneral Yuvanis'in bildirisi: Bursa ve ilçelerinde otel, lokanta ve hanlar, ziyaretçilerle ilgili Rumca bir defter tutup imzalarının her gün Jandarına Takip Dairesi'ne ve diğer yerlerde bölge komutanlarına bildireceklerdir. (**Eğilmez:** 132) **Karagöz:** Arslan Fevzi, dâhi İsmet, cepheleri geziyor... –Mustafa Kemal ilkbaharda Papulas'ın nişanlarını takacak, ama göğsüne değil, sırtına... **Le Temps:** Japonlara uygulanan olumlu siyaset, Türklere de gösterilmelidir. Gerçi Türklerin kuvvetli donanmaları yoktur ama bir yıl içinde iki Yunan saldırısına karşı koyarak büyük bir kabiliyet olduklarını göstermişlerdir. **İleri:** Ankara ve Atina'ya birer nota gönderilerek muhasemata nihayet vermek için kabul edilecek esasların işarı rica edilecek. –Maliye Vekili Hasan Fehmi Bey'in beyanatı: Anadolu'da maaşlar meselesi ve maliye işleri. Trabzon'da yayımlanan **İkbal**'de Rum Kulübü'nde bir helyosta aleti tutulduğu, Rumların bununla geceleri Karadeniz'de dolaşan Yunan gemilerine bilgi verdikleri (**Vakit:** 31).

25 - PAZAR

1. Fransızlar, Ankara Anlaşması gereğince Gaziantep'i ve Nizip'i terk ettiler. Gaziantep ve Nizip'e Türk kuvvetleri girdi ve buralarda Türk yönetimi kuruldu. Antep, 17 Aralık 1918'de İngilizler, onların çekilmesiyle de 5 Kasım'da Fransızlar tarafından işgal edilmiş, uzun ve çetin savaşlardan sonra Türkler, bu yılın 8 Şubatında teslim olmak zorunda kalmışlardı. Fransızlar, Antap'te geçici bir yönetim kurmuştu. (**Gnkur.** 29; **Yetkin:** 60; **Uzel:** 334; **İncedayı 1:** 133) ★ Fransızlar, 9 Aralık 1918'de işgal ettikleri Oğuzeli'ni boşaltıtlar (**Gnkur.** 30).

2. Ankara'da Türk-Ukrayna görüşmeleri başladı. Frunze, Türk-Fransız Anlaşması'nın Rusya'da bıraktığı kötü izlenimi silmek için cepheyi gezmelerine izin istedi. Mustafa Kemal, Türk-Fransız Anlaşması'nın İtilaf Devletlerini böldüğünü fakat bunun geçici olduğunu, Frunze'nin bazı cepheleri gezmesi için elinden geleni yapacağını söyledi. Dostluk anlaşması 2 Ocak'ta imzalanacak. (**HM, AS, YG:** 26; **Vakit, Tev.Ef.** 27; **Şemsutdinov:** 79)

1921 - ARALIK

3. **Yenigün:** Amerikalı Mister Price diyor ki: Yürüyün, gittiğiniz yol doğru yoldur. Yürümekte devam edin. Sulhü ancak böyle yürümekle kazanacaksınız. –Madam Gaulis ve Mister Price şerefine ziyafet. –Türk-Ukrayna dostluk konferansı toplanıyor. –Times diyor ki: Artık hakikate karşı göz yummayalım. Anadolu'yu Yunanlılar kat'iyyen tahliye etmelidirler. **Hakimiyeti Milliye:** Büyük Millet Meclisi'nden Rus Kongresi'ne cevap. –Rıza Nur Bey Sıhhiye Vekili. **Akşam:** Hükümet, yeni patriği niçin tanımadı? –Ermeni Patriği'nin tehcir hakkında beyanatı: Ermeni ihtilal vesaiki Ermenileri telaşa düşürdü. **Tevhidiefkâr:** Ankara'da Amerikan gazeteci Mr. Price şerefine ziyafet. Dr. Adnan, ABD Ticaret Mümessili ve pek çok zevat hazır bulundu. **Türkoğlu**'nda Madam Gaulis'in yazısı: Esir İstanbul (HM'den). **Peyamı Sabah**'ta Ali Kemal: Şiddetlere, cinayetlere ses çıkaranlara Ankara Hükümeti vatan haini diyor. Mukadderatımızı bu zorbalara bıraktıkça ne Avrupa ile sulh yapabiliriz, ne de Yunan'ı sürüp çıkarabiliriz. Ankara Türklüğe ne hizmeti yapu, hâlâ anlayamadık. **Yeni Adana**: Esir İstanbul. **İkdam:** Ankara'da mühimmat fabrikalarının hummalı faaliyeti. **Vakit:** Ankara'da Azerbaycan gecesi. –A. Emin: Samsun'da bir tütün fabrikasında çalışanların üçte ikisi Türk. –Ankara'da Matbuat Cemiyeti tarafından verilen büyük bir ziyafet. –Rıza Nur Bey, Sıhhiye Vekili oldu. –Buhara Heyeti Reisi Mehmet Nazri Efendi "Türkiye, İslam hükümetlerinin kâbesi gibidir" diyor. **İleri:** Talha Bey'in vefatı. –Anadolu'da her iki taraf şiddetle hazırlanmaktadır. –Amerika'daki dostlarımızın lehimize mesaisi.

26 - PAZARTESİ

1. Meclis'in gizli oturumunda, ordunun durumu hakkında gensorular görüşülürken, tekâlif-i milliye toplanması sırasında yolsuzluklar yapıldığı, subaylara zamanında maaş verilmediği, erlerin giydirilemediği belirtildi. Başkumandan Mustafa Kemal Paşa, Batı Cephesi subaylarına 4 aydır maaş verilemediğini doğruladı, ordunun ihtiyaçlarını karşılamak için 45-50 milyon liraya ihtiyaç olduğunu, bunu erinde gecinde Meclis'ten istediğini, dış kaynak olarak Fransız ve Ruslardan yardım sağlamaya çalıştıklarını açıkladı. Maliye Bakanı Hasan Bey, 1922 bütçesinde gelirin 59 milyon lira olacağını, halktan daha fazla vergi alınamayacağını söyledi. (**GCZ** 2: 530)

2. Yokluğunda Sağlık Bakanlığı'na seçilen Dr.Rıza Nur, Sinop'tan Mustafa Kemal'e çektiği telgrafta, rahatsızlığı nedeniyle görevi kabul edemeyeceğini bildirdi, Avrupa'da tedavi görmesi için dört ay izin istedi. 28'de Mustafa Kemal onu yeniden Ankara'ya çağıracak, Rıza Nur, görevi kabul edecektir. (**Nur:** 891; **YG:** 29)

3. Çiçerin, Ankara'da bulunan Frunze'ye mektubunda "Türkiye'nin İtilaf Devletleri ile anlaşmak, Kars'ta saldırıya hazırlanmak üzere olduğuna dair haberler alıyoruz. Buna rağmen Türkiye'ye elimizden gelen yardımı yapıyoruz. Çünkü Doğu halklarını doğal müttefik sayıyoruz" dedi. (**Yerasimos:** 441)

1921 - ARALIK

4. Yunanistan'ın İstanbul'daki örgütü Savunma Teşkilatı temsilcisi Siotis, İzmir'e gelerek Papulas'la görüştü. Papulas'a, Yunan Hükümeti'ne karşı bir darbe yaparak Anadolu'da Yunan işgali altındaki bölgede ayrı bir idare kurulmasını önerdi. Papulas, bu konuda çekingen davrandı. Savunma Teşkilatı, Siyasî Temsilci Steryadis'in de bu konuda ağzını yoklayacak, Steryadis, bu konuyu görüşmeye yanaşmayacaktır. (**Stratigu:** 112)

5. Amerikan Ticaret Temsilcisi Julian Gillespie Ankara'da. Gillespie, Yüksek Komiser Bristol'un temsilcisi olarak fakat resmî ilişki kurmaya yetkili olmaksızın gelmiş bulunuyor. Mustafa Kemal, Rauf Bey, Yusuf Kemal Bey, Adnan Bey ve daha başka yetkililerle görüşecek ve çok iyi bir kabul görecek olan temsilci, 40 soruluk bir anket de yapacak, 16 Şubat'ta İstanbul'a dönecektir. (**YG** 27; **Yalman:** 246; gün belirtmeksizin **Evans:** 334)

6. Hindistan Hilafet Komitesi'nce gönderilen ilk yardım 144.400 lira Ankara'ya geldi. (26.000 İngiliz lirası). 12 Ağustos 1922'ye kadar çeşitli taksitler halinde 106.400 İngiliz lirası karşılığı olan 675.494 lira bağış gelecektir. (**TİH** VII: 175)

7. Erzurum Milletvekili Celalettin Arif Bey, Cami Bey'den boşalan Roma Temsilciliği'ne atandı. Atanma yazısı, 7 Ocak'ta Meclis gizli oturumunda okunacak, atamanın Meclis tarafından yapılmış olduğunun kabulü önerilecek, Celalettin Arif Bey, kendisine verilen görev için teşekkür konuşması yapacaktır. (**GCZ** 2: 587-588)

8. Müfide Ferit, Mustafa Kemal'in teşekkür mektubunu Piyer Loti'ye Rochefort'ta sundu. Piyer Loti'ye Meclis'in teşekkürleriyle birlikte, bir de halı gönderilmişti. (**Jaeschke 1:** 170)

9. Malta'dan bırakılanlardan Harbiye eski Nazırı Mersinli Cemal Paşa, Ankara'ya geldi ve İlyas Sami Bey'in evine indi (**YG:** 27).

10. Sovyet Rusya ile İtalya arasında ticaret anlaşması imzalandı. Rusya, 16 Mart'ta İngiltere ile de bir ticaret anlaşması imzalamıştı. Fransızların baskısı ile İtalyan Parlamentosu, 29 Mayıs 1922'de anlaşmayı onaylamayı reddedecektir. 2 Kasım'da Norveç'le, 7 Aralık'ta Avusturya ile benzer anlaşmalar imzalamış olan Sovyetler, 9 Mayıs'ta İsveç, 5 Haziran'da da Çekoslovakya ile aynı konuda anlaşmalar imzalayacaktır. (**UİT** 3: 252)

11. **Yenigün:** Türk-Ukrayna Sulh ve Muhadenet Konferansı dün saat üçte küşat edildi. Yusuf Kemal Bey'in açılış nutku. Yoldaş Frunze'nin mukabelesi. –Refet Paşa, istifa haberlerini yalanladı. –Buhara Sefiri şerefine Kastamonu'da ziyafet: Beş milyon Buharalının selamı. **Tevhidiefkâr:** Ukrayna Büyükelçisi nezdinde: Mösyö Frunze "Türkiye'yi çok kuvvetli, hak için vuruşmağa çok azimkâr ve bilhassa inkılapçı gördüm. Türkiye, hakkını, istiklalini kazanacaktır" diyor.

1921 - ARALIK

–Türkistan'da ordumuz için zafer duası. Buhara Sefareti Reisi Mehmet Nazri Efendi; Türkiye, İslam hükümetlerinin kâbesi gibidir, diyor. **Vakit:** Yunan Veliahdı İzmir'den kat'i surette çıkmayacakmış. –Ukrayna Heyeti'nin Ankara'ya gelişi. –Tayyare teşkilatı da ikmal edilmiş ve tayyarelerimiz faaliyete başlamıştır. –Ahmet Emin: Ankara yollarında. **Akşam:** İsmet Paşa Hazretleri'nin bir günlük emri: Maksad-ı mahsusla neşredilen sulh şayialarına aldanmayınız. **Hakimiyeti Milliye:** Hükümetimiz ile Ukrayna arasında aktedilecek olan muhadenet ahitnamesini hazırlayacak olan konferans dün saat üçte küşat edildi. Konferans küşat merasimleri hakkında tafsilat ve nutukların suretleri. –Büyük Yunanistan'ın cenaze alayı. **Açıksöz:** Türkiye-Ukrayna konferansı. Mustafa Kemal'in telgrafları. **İkdam:** Millî şirketler. **Peyamı Sabah**'ta A.Kemal: Ekalliyetlerin hukuku. –Ankara'da gizli celseler devam ediyor. **İleri:** Anadolu'da ihdas etmek istedikleri emrivaki. –Halen Rum Patrikliği vekâletinde bulunan Nikola, Rumca gazetelere beyanatta bulunarak şayan-ı hayret yalanlar söylemiştir.

27 - SALI

1. Fransızlar çekildi ve Türk birlikleri sevgi gösterileri içinde Tarsus'u teslim aldı. Yapılan törende 7 mebus ve Adana Havalisi Kumandanı Muhittin Paşa da hazır bulundu. 250 kurban kesildi. Tarsus, 17 Aralık 1918'de işgal edilmiş ve burada Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti 19 Mart 1920'de kurulmuştu. Özellikle 1920 yılı içinde Tarsus çevresinde Fransızlara karşı çetin bir gerilla savaşı verilmişti. (**HM, YG:** 28; **Vakit:** 29, Pazartesi girdi; **Saral:** 368; **Ener:** 160; **KSİ:** 275)

2. Mustafa Kemal'in teşekkür mesajı, Tüm Rusya Sovyetleri Dokuzuncu Kongresi'nde coşkun alkışlarla karşılandı. Ali Fuat Paşa, bundan duyduğu sevinci 30 Aralık'ta Çiçerin'e yazacaktır. Frunze'nin Ukrayna Meclisi'nden getirdiği mesaj, 20'de TBMM'nde okunmuş, Meclis'in kararı üzerine Mustafa Kemal aynı gün Ukrayna Meclisi'ne ve Sovyet Şûralar Kongresi Başkanı Kalinin'e birer teşekkür mesajı göndermişti. Kalinin 3, Petrovski ise 4 Ocak'ta Mustafa Kemal'in mesajına cevap vereceklerdir. (**Yerasimos:** 345)

3. Meclis'in gizli oturumunda Fevkalade Harp Encümeni ile ilgili yasa tasarısı görüşüldü. Tasarıya göre Encümen; Savunma, Dışişleri, İçişleri, Bayındırlık, Sağlık, Malî Denge ve İktisat Encümenlerince gösterilecek adaylar arasından Meclis'in seçeceği 10 kişiden oluşacak ve yurt savunmasıyla ilgili hızlı, etkili tedbirleri alacak, bakanlıklar arasında bu amaçla eşgüdüm sağlayacak. (**GCZ** 2: 550)

4. 20 Ekim tarihli Türk-Fransız Anlaşması'nın mimarlarından Franklin Bouillon, Paris'e gitmek üzere İstanbul'dan ayrıldı. Bouillon, Çukurova'nın boşaltılması konusunda da Türk Hükümeti'yle işbirliği yapmış, Hıristiyan azınlıkların

1921 - ARALIK

Çukurova'dan göç etmemeleri için çaba göstermişti. (**Tev.Ef, Vakit:** 28; **YG:** 29) ★ Bouillon, Mustafa Kemal'e İstanbul'dan gönderdiği mesajda Türk topraklarından ayrılırken, Akşehir'de yeniden görüşme yapmış olmalarından duyduğu hoşnutluğu belirtti. Bouillon Mustafa Kemal'le son olarak 13 Aralık'ta görüşmüştü. (**Şimşir 5:** 164. **Şimşir** 5 166'da Bouillon'un 29 Aralık'ta Adana'dan Mustafa Kemal'e çektiğine işaret edilen bir telgrafa daha yer verilmektedir. Adana'da adî suçluların da serbest bırakıldığından yakınan bu telgrafın tarihi, daha önceki haftalara ait olmalıdır.)

5. Samsun İstiklal Mahkemesi, 20 Ağustos'tan beri mahkemeye gelen 2.420 sanıktan 485'ine idam, 137'sine yokluğunda idam, 395 kişiye beraat, diğerleri için de çeşitli cezalar verdi (**Aybars:** 175, 211).

6. İngiliz Yüksek Komiserliği'nin de onayladığı Batı Anadolu Devleti projesi, bir Yunan torpidosuyla Atina'ya götürüldü. Devletin nasıl kurulacağı ile ilgili olarak bkz. 11. (**Şimşir 3:** 352).

7. Enver Paşa'nın Tacikistan notları: Ahvalin cereyanları o kadar karışık ki, bu karışıklık içinde uyuşup kaldım. Bizim gibi bir yabancı, bura halkı ile burada iş görmek fikrine düşerse işte böyle aldanır. Bütün bu işlerde Hacı Sami'nin çok dahli var. Eğer Ruslar buradan çekilirlerse bir Turan ihtilal askeri teşkilatı kurmak istiyorum. (**Aydemir 3,** III: 658)

8. Hindistan Millî Kongresi, Ahmetabad'da Gandi'nin başkanlığında yaptığı toplantıda, Mustafa Kemal'i Sakarya Zaferi'nden ötürü kutladı. Mesajda şöyle denildi: "Mustafa Kemal Paşa ve Türkleri, büyük başarılarından ötürü kutlar, Hint halkının sevgilerini sunar, Türkiye'nin bağımsızlığını koruması konusunda yardımlarımızı sürdüreceğimizi belirtiriz". Sakarya Savaşı'ndan sonra Hindistan'dan Türkiye'ye binlerce kutlama telgrafı gelmiş bulunuyor. (**HM, YG:** 12 Ocak; **Sinha:** 131).

9. **Yenigün:** Rıza Tevfik'in meşum hediyesi. Ruhundaki sefaleti gittikçe daha iyi anladığımız bu adam, Sevr'i imzaladığı kalemi, Amerikan mektebi müzesine hediye eylemiş. –Türk-Ukrayna müzakerelerinin ikinci celsesi bugün yapılacak. –Cebelibereket Mebusu M. Faik'in İsviçre mektubu. –Mersinli Cemal Paşa şehrimizde. –Amerikan Ticaret Ateşesi Ankara'da. –Anadolu Rumları patriklik istiyor. **Akşam:** Adana halkı birliklerimizi nasıl karşılıyor? **Hakimiyeti Milliye:** İstanbul'da Konstantin ve Venizelos taraftarları birbirlerini nasıl yiyorlar? –Anadolu Türk Ortodoks Patrikhanesi. **Açıksöz**'de İ. Habib: Papulas, Yunan ordusu Sevr'le Yunanistan'a bırakılan yerlerden çekilmek zorunda bırakılırsa, her yeri yakıp yıkacaklarını söylemiş. Papulas, böyle tehditlerle uğraşadursun, hakikî tehdidi yakında kendisi görecektir. **İkdam:** Türk taarruzu Şubat'ta bekleniyor (L'Eorore'dan) **Vakit:** Ukrayna heyeti ile müzakereler. –Franklin

1921 - ARALIK

Bouillon İstanbul'da. –Ordumuza verilen emir: İzmir'e doğru. –Şark Konferansı 12 Kanunusani'de. –Girit Giritlilerinmiş. **Tevhidiefkâr:** Türkiye -Ukrayna konferansının toplanması. –Kâbil'de ordumuz için nusret duası. Emanullah Han Hazretleri, büyük bir cemaat huzurunda. –Haymana kazasında Yunan tahribatı. **İleri:** Yeni gelen haberlere göre Paris Konferansı, Kanunusani'nin on ikisinde toplanacaktır. –Anadolu'daki harp, devletleri endişeye düşürüyor. –Celal Nuri'nin Ankara mektubu. –Amerika'daki Türkler, gazilerimize hediye göndermeye başlamışlardır.

28 - ÇARŞAMBA

1. Türk-Fransız Anlaşması gereğince Fransızlar demiryolu kuzeyini boşaltırken Türkler de güneydeki yerleşim yerlerinden çekiliyor. Türk kuvvetleri, Halep'e bağlı Arappınar, Cerablus ve Rassiçe ilçelerinden çekildi. Arappınar, 14 Ocak 1919'da İngiliz işgaline uğramış, 5 Temmuz 1920'de geri alınmıştı. Cerablus ise 11 Aralık 1918'de İngilizlerin işgaline uğradığı tarihten beri birkaç kez el değiştirmiş, son olarak 4 Ağustos 1920'de Türk kuvvetlerinin eline geçmişti. (**Gnkur.** 151, 152)

2. Mustafa Kemal, Rıza Nur'un Sinop'tan çektiği telgrafa cevap vererek, seçildiği Sağlık Bakanlığı görevini üstlenmek üzere Ankara'ya gelmesini istedi. 24'te gıyabında seçilen Dr. Rıza Nur, önceki günkü telgrafında, rahatsızlığını ileri sürerek görev kabul edemeyeceğini bildirmişti. Dr. Nur Ankara'ya gelerek görevini üstlenecektir. (**Nur:** 891)

3. Siyasî ve malî destek aramak için Avrupa gezisine çıkmış olan Yunan Başbakanı ve yanındakiler, İtalyan Başbakanı ve Dışişleri Bakanı ile bir toplantı yaptılar. İtalya'dan, yakında toplanacak olan Cannes Konferansı'nda Yunanistan'ın isteklerine yakın tezler savunma sözü aldılar. (**Stratigu:** 79)

4. Belçika Elçisi De Welle'in raporunda Bulgar-Ankara Anlaşması: Trakya'nın Yunanistan'a bırakılması, Batı siyaset sahasında görülen en hatalı davranışlardan biridir. (**Kerman:** 46).

5. **Yenigün:** Şark Konferansı'nın tehiri nihayet kararlaştırılmış. Bu defa da 12 Kanunusani. –1917 Rus İnkılabı'nın sene-i devriyesi. Mısır Hilal-i Ahmeri 37.250 lira göndermiştir. **Tevhidiefkâr:** Franklin Bouillon, şehrimizden hareket etti. –Yunan delege kurulu Roma'yı da dolandırmaya çalışacakmış. –Türkiye-Ukrayna Konferansı. **Akşam:** Adana Vali Vekili Hamit Bey'in beyanatı: Ankara Hükümeti, kanunu rehber, adaleti gaye ittihaz etmiştir. **Hakimiyeti Milliye**'de Ahmet Emin. Say (iş) misak-ı millîsi hakkında. **Açıksöz:** Girit ihtilalini Sisam takip ediyor. –Orhan Şaik: Zafer ordusuna (manzume). –Ukrayna'da yaşayan Giresunlu Haralambo Efendi'nin hamiyeti: Haralambo, otuz milyon Ruble

1921 - ARALIK

kıymetindeki emlakinin dörtte üçünü ordumuza, dörtte birini Rus yoksullarına terk etmiştir. –Mustafa Kemal'in Papa Eftim'e teşekkür telgrafı. **Karagöz:** İzmir'in feryadı (manzume). –Türk boyunduruğundan kurtuldum deyip Konstantin'in arabasına koşulan Patrik Vekili Nikola. **İleri:** Anadolu'da harp hazırlığı tamamlandı. Harbiumumî'de insan cemaati ne kaybetti? **Vakit:** Karşı gazeteler, ordumuzun taarruzu için kumandanlara talimat verildiğini yazıyorlar. –Bouillon dün Paris'e hareket etti. –Amerikan Ticaret Mümessili Gillespie, Ankara'ya geldi. Gazetemize, iktisadî vaziyetimizi, nakliyat vasıtalarımızı, madenleri, liman işlerini ve yeniden inşa edilebilecek limanları tetkik ederek kanaatlerini Amerikan sermayederlarına bildireceğini söyledi.

29 - PERŞEMBE

1. Mustafa Kemal, Moskova Büyükelçisi Ali Fuat Paşa'dan, Cemal Paşa'nın Türkiye adına hareket etmekten alıkonulmasını istedi: "Cemal Paşa'nın Frunze ile gönderdiği mektubu aldık. Hâlâ eski zihniyetine uygun tavsiyeler yapıyor. Hükümeti, keyif ve arzuya göre yönetilebilir sanıyor. Ben milleti, İttihat ve Terakki bayrağı altına davet edemem. Düşüncelerinden vazgeçinceye kadar, kendisi ile ilişkimin devamında mazurum". (**Tanin:** 19.12.1944; **Aydemir 3**, III: 596; **Cebesoy 2:** 299; **ATTB:** 423. Bazı kaynaklarda 20, 22, 24 tarihleri verilmektedir.)

2. Gümüşane Mebusu Hasan Fehmi Bey'in işlerinin çokluğunu ve sağlığını ileri sürerek istifa etmesi üzerine boşalan Meclis Başkanvekilliği'ne Konya Mebusu Musa Kâzım Efendi seçildi. Musa Kâzım Efendi 200 mabustan 126'sının oyunu aldı. (**ZC** 15: 241; **HM, YG:** 30)

3. Malta'dan dönen ve 26'da Ankara'ya gelip Isparta mebusu yapılan Mersinli Cemal Paşa, Meclis'e takdim edildi. Yaptığı konuşmada İngilizleri yerdi ve kendilerini kurtaran Meclis'e teşekkür etti. (**ZC** 15: 236-237; **YG:** 30)

4. Toprakkale'de Fransız işgali yerine Türk yönetimi (**Gnkur.** 85).

5. İkinci İnönü Savaşı'ndan sonra Yunanlıların yaptığı tahribat Meclis'te açıklandı. Buna göre Yunan askerleri İzmit ve Adapazarı'nda 530 kişinin ırzına geçtiler. 192 kızı iğfal ettiler. 913'ü Yalova'da olmak üzere 1194 kişi öldürdüler. Adapazarı'nda 47 milyonluk taşınır, İznik'te 25 milyonluk taşınmaz eşyayı tahrip ettiler. (**ZC** 15: 238; **HM, YG:** 30) ★ İzmit Mebusu Sırrı Bey'in yazılı bir sorusuna cevap veren İçişleri Bakanı Fethi Bey, Pontos olayını anlattı. İngilizler tarafından Samsun'da 10.000 silah dağıtıldığını, bir o kadarının da çetelerin elinde bulunduğunu, Samsun'da Hükümet'in silah teslimi isteğine hiç bir Rum'un katılmadığını, bunun üzerine de 18-50 yaşlarındaki Rumları başka bölgelere nakletmeye karar verdiklerini söyledi; Mevcutları 180-200 olan 50-60 Rum çetesinden bir kısmının yok edildiğini belirtti. (**ZC** 15: 238-241)

1921 - ARALIK

6. **Peyamı Sabah**'ta A. Kemal: Moskoflar ve Biz: Avrupa'da kale bile alınmayan Orta Asya'dan Ukrayna'ya kadar geçici ve muhtelif devletlerin birbiri ardınca Ankara'ya gelen sefaretleri için sarf olunan vakit ve paraya ne derece esef edilse yeridir. Çünkü havaya gidiyor demektir. **Yeni Adana:** Girit isyanı ve Yunanistan. –Bugünkü Patrikhane düşmanımızdır. **Akşam:** Anadolu'da Ortodoks Kilisesi teşkili. Papa Eftim Efendi'nin müracaatı nazar-ı itibara alındı. **Hakimiyeti Milliye**'de Mahmut Esat: Türkiye-Rusya dostluğu: İleri! Anadolu'da Ortodoks Patrikliği teşkili. –Rumların Venizelos hesabına dünkü yaygaraları. **Vakit:** Kıtaatımız Pazartesi günü Tarsus'a girdi. –Askerî vaziyet: İzmir'e doğru. –Yunan isyanı donanmaya da sirayet etti. Kılkış, Pire'ye gidiyor. –Ahmet Emin: Fevzi Paşa ile mülakat. **Tevhidiefkâr:** Anadolu Türk Ortodoks Patrikliği tesisi için Heyet-i Vekile, Büyük Millet Meclisi'ne yeni bir kanun layihası teklif etti. –Sulh lakırdıları karşısında şiarımız: "İzmir'e doğru"dur. –Anadolu'nun Yunanlılarla müzakeresi yalandır. **Yarın**'ın 11. sayısı: İsmail Hakkı'nın geçen sayıda yayımlanan, yazarların toplanıp ortak kitaplar çıkarmasını isteyen "Anlatmak ihtiyacı" başlıklı yazısı üzerine İsmail Müştak'ın görüşleri: Sebat ve muvaffakiyet temenni ederim. **Yenigün:** Harbiumumî dünyaya kaça mal oldu: Müthiş bir yekûn: 36 milyon nüfus, 10 milyon vefat, 14 milyon yaralı, 6 milyon ağır hasta. 6 milyon kayıp ve 2700 milyon altın –Avrupa'dan şayi olan bazı haberlere göre İngiltere, Şark siyasetini değiştirecekmiş. –İstanbul'un resmî ahlakının kara mümessili Rıza Tevfik, İsviçre'deki ahlak konferasına İstanbul namına murahhas gidecekmiş. –Yunus Nadi: Yıpratma harbi. **Güleryüz:** Ali Kemal mesai hücresinde (Vazo içinde). –Yunanistan'ın işleri günden güne düzelsin. Memnun oluyoruz. Biz daha da düzelmesini istiyoruz. Öyle ki baştanbaşa dümdüz olsun. Yakında böyle olacağı da anlaşılıyor.

30 - CUMA

1. Fransızlar Kilis'i boşalttılar. (Krş. 23) Kilis, 6 Kasım 1918'de İngilizler tarafından işgal edilmiş, bu işgal 1 Ekim 1919'da Fransızlar tarafından devralınmıştı. Kilis, 6 Aralık 1921'de Türk idaresine geçmişti. (**Gnkur.** 30)

2. Frunze şerefine Ankara'da bir şölen verildi. Mustafa Kemal, yaptığı konuşmada Türk-Sovyet dostluğunu kutlayarak şöyle dedi: "Batıda mazlumlar aleyhine bir takım görüşmeler yapılıyor. Mazlumların ahı, zalimlere kalmaz. Bütün zulüm dünyasına karşı harekette önder olan Rus milletinin şeref ve kadrini anarım". Dışişleri Bakanlığı'nın verdiği şölene Ankara'da bulunan Doğu milletlerinin temsilcileri de katıldılar. (**HM, YG, İkdam, Vakit:** 1, **Tev. Ef, PS:** 2 Ocak; **ASD** II: 24)

3. Osmanlı Bağımsızlık günü kutlanıyor. Kastamonu bayraklarla süslendi. Okullar, Nasrullah alanında toplandılar. Öğrenciler ve halk, mızıka eşliğinde çarşıyı do-

1921 - ARALIK

laştı. Öğrenciler, öğretmenler ve Açıksöz başyazarı İsmail Habib konuşmalar yaptılar. (**AS**: 31) ★ Beyazıt Mahmut Şevket Paşa Nümune Mektebi'nde bir anma toplantısı yapıldı. Koro halinde İstiklal Marşı söylendi, konuşmalar yapıldı. Törene öğrenciler, öğretmenler, kadınlar ve başkaları katıldı. İstanbul'da daireler ve evler bayraklarla donatıldı. (**Akşam, İleri:** 30; **İkdam, PS:** 31)

4. İngiliz Hükümeti'nin hazırladığı barış programı Fransa ve İtalya'ya sunuldu: Türkiye'ye bırakılacak İzmir'de milletlerarası bir yönetim. Doğu ve Batı Trakya Yunanistan'da kalacak. İstanbul'da milletlerarası yönetim. Müttefik garnizonları Çanakkale ve Gelibolu'ya çekilecek. Kilikya'da özel yönetim. Azınlıklar ile ilgili olarak bir Yüksek Komiserlik. Malî, askerî hükümlerde bazı hafifletmeler... (**Şimşir 3:** 332; **Kürkçüoğlu:** 218. İki ülkenin cevabı için bkz. 27 Ocak).

5. Larnaka gençleri, hanımlara Vatan Yahut Silistre'yi temsil ettiler. Yarın da erkeklere temsil edilecek oyunun gelirleri Türkiye'ye gönderilecek. Vatan Yahut Silistre, 14 ve 22 Mart'ta da Lefke'de oynanacaktır. (**TK** 106: 50)

6. **Hakimiyeti Milliye:** Yunan vahşetleri. **Vakit:** Yunanistan'ın her tarafında ayaklanmalar, ihtilaller. –Ukrayna Elçisi ile mülakat. **Yenigün:** Bir gün gelecek ki Türk milleti, Gazi Başkumandanı başta olduğu halde "İzmir'e doğru!" diyecek ve ordu ilerleyecektir. Selanik'te **Yeni Ziya**'nın birinci sayısı: Umum işçilerin menfaatine hadim haftada bir neşrolunur Türkçe gazete. **İkdam:** Bulgaristan'da Türk mektepleri. –Rumların Anadolu'da bir patrikleri olacak: Zonguldak Metropoliti Germanos: Anavatanımızın kurtuluşu için dua ediyoruz. **Manchester Guardian:** Yunanlılar Anadolu'yu terk etmelidirler (**Jaeschke 1:** 170). **İleri:** Osmanlı Türklerinin İstiklal yıldönümü. – Anadolu Hıristiyanları İstanbul Patrikhanesi'ne ne gözle bakıyorlar? –Hint Hükümeti, Hint Müslümanları namına sarf ettiği mesaiye bundan böyle de devam edecektir. **Akşam:** İstiklalimizin 673. yıldönümü. –Atina telgraflarına göre Yunanistan'da vaziyet vahim. –Hazırlık konferansı, kararlarını muhariplere bildirecek. –Heyet-i Vekile'nin dünkü toplantısında Keskin Metropolit Vekili Papa Eftim Efendi'nin Patrikliğe intihap edildiği tahmin ediliyor.

31 - CUMARTESİ

1. Fransızlar Dörtyol'u boşalttılar. Fransızlar Dörtyol'u 11 Aralık 1918'de işgal etmişlerdi. Türk ordusu Dörtyol'u yarın teslim alacak. (**Véou:** 533)

2. Buhara Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'nin temsilcileri Mehmet Recep ve Mehmet Nazri, Ankara'ya geldiler (**YG** 1; **HM:** 2 Ocak; **Belen:** 552).

3. Trabzon'da Trabzon Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Merkez Heyeti istifa etti. Trabzon İttihatçılarının etkin olduğu dernek hakkında soruşturma yapılıyor. Trabzon'da bulunan Ali Şükrü Bey, soruşturma kurulundan Sait Paşa'dan, Tümen Komutanı Sami Sabit Bey'in başka yere gönderilmesini isteyince Sait Paşa karşılık olarak merkez heyetinin istifasını istemişti. İstifa, Ali Şükrü Bey'in aracılığı ile sağlanmış bulunuyor. (**Goloğlu 4:** 279)

1921 - ARALIK

4. Meclis'te Mehmet Akif ve arkadaşlarının bir önergesi tartışıldı. İstanbul'da Türklük ve Müslümanlığı ayaklar altına alarak yabancı subaylarla dans eden kadınlara ve onların erkeklerine bir bildiri yayımlanarak sorumlu tutulacaklarının ihtar edilmesi kabul edildi. Bu görevi Şeriye Vekâleti yapacak. Bildiri 5 Ocak'ta yayımlanacak. (**ZC** 15: 268; **HM:** 2 Ocak) ★ Gizli oturumda, Harp Encümeni Yasası'nın görüşülmesine devam edildi (**GCZ** 2: 566).

5. Yunanlıların, Prens Andre başkanlığında, cephedeki kolordu ve tümen komutanlarının katılmasıyla İzmir'de yapukları toplantıda, ordunun disiplin ve moral durumu gözden geçirildi. Kral'ın askerî danışmanlığını yapmakta olan eski Genelkurmay Başkanı Dusmanis de bu toplantı için Atina'dan İzmir'e geldi. Savaş Bakanı Teotakis, Dusmanis'le dargın bulunan Papulas'ı telgraf başına çağırdıysa da iki generali barıştırmak mümkün olmadı. Dusmanis yarın İzmir'den ayrılacak, generaller çalışmalarını 2 Ocak'ta durduracaklar ve dağılacaklardır. (**Roda:** 194; **TİH** II/6-I: 112)

6. Fransız Parlamentosu'nda bir milletvekili Hükümet'e yönelttiği soruda, Kilikya'dan çekilirken Ermenilerin nakilleri için ne gibi tedbirler alındığını, 50 milyon Franklık ödeneğin Ermenilerin sefaletini gidermeye yetip yetmediğini sordu. Başbakan Briand, Hükümetin Ermenilere her türlü insanî yardımı yaptığını açıkladı. 50 milyonluk kredinin de bunu başarmağa yettiğini söyledi. (**Véou:** 536)

7. Ankara Valisi İhsan Bey istifa etti. Yerine Sabit Bey'in tayini bekleniyor. (**YG.** 1 Ocak)

8. Rumbold, Dışişleri Bakanı İzzet Paşa'ya "Henry'nin girişimi özel ve sonuçsuz oldu" dedi. Harington'un çabasıyla 27 Kasım-5 Aralık tarihleri arasında İnebolu'da Refet Paşa ile görüşen Henry'nin bu görüşmelerini İngiliz Dışişleri reddetmişti. (**Jaeschke 1:** 170)

9. **İleri**'de Celal Nuri: Laf değirmeni, ciddî fikirler ve musahabeler. –Osmanlı istiklalinin 673. yıldönümü. –Madam Gaulis ve Mister Price şerefine ziyafet. **Tevhidiefkâr:** Türkiye-Suriye hududunun tayinine başlandı. –Hint valisinin Hint Müslümanlarına teminatı. –İstiklalimizin 673. yıldönümü. **Vakit**'te A. Emin: Büyük Millet Meclisi'nin Reis-i Sanisi Dr. Adnan Bey'le mülakat: "Bütün millet, Misak-ı Millî'yi ezberlemiştir. Misak-ı Millî yaşamamız için icap eden asgarî şartları taşıyor. Avrupa bize ne istediğimizi sordukça, hep aynı cevabı alacaktır. –Büyük Millet Meclisi'nde İrşat Heyeti reisliğini Fevzi Paşa üzerine aldı. –Yunanistan'da iflaslar silsilesi. **Peyamı Sabah:** Osmanlı istiklali münasebetiyle. **Akşam**'da N. Sadık: Kanlı blanço. –Bizi ve Yunan murahhaslarını konferansa davet edecekler. –Yeni senenin hediyesi (barış). **Açıksöz:** Dünkü istiklal tezahüratı. –İstiklal-i Osmanî münasebetiyle.

1922 - OCAK

1 - PAZAR

1. Mustafa Kemal, Cemal Paşa'yı İttihatçılardan koparmaya çalışıyor. Ona biri özel diğeri resmî iki mektup yazdı. Özel mektupta, Enver Paşa ile ilişiği keser ve Ankara'nın talimatlarına göre hareket ederse, kendisine yardıma devam edeceklerini, ilerde Türkiye'de resmî görev alabileceğini, değilse adını anmaya bile kimsenin cesaret edemeyeceğini anlattı. Mustafa Kemal, bir süredir Afganistan'ın işleri için Avrupa'da bulunan Cemal Paşa'ya resmî mektubunda ise Afganistan'da yaptığı hizmetlerin Türk milleti ve yurdu için faydalı olduğunu, dürüst hareketiyle Türkiye'nin Ruslarla olan dostluğunun samimiyetini de artırabileceğini belirterek "Hareket ve işlerinizde birtakım serserilere kapılmayacağınızı doğrulayan bilgileri memnunlukla aldık" dedi. Cemal Paşa Mustafa Kemal'e 16 Kasım'da Moskova'dan, 30 Kasım'da da Berlin'den mektup yazarak Afganistan için çalışmalarını anlatmış ve Enver Paşa'nın aleyhinde bulunmuştu. (**Aydemir 3,** III: 596, ikinci mektup için 1/2 Ocak tarihi verilmektedir; **Tanin:** 19, 20.12.1944, ilk mektup için 2 Ocak tarihi verilmektedir).

2. Başkomutan Mustafa Kemal, Musul'un kurtarılması için Revandiz'e bir kısım kuvvet gönderilmesini Millî Savunma Bakanlığı'na emretti. Emri alan Özdemir Bey, 9 Mart'ta Ankara'dan hareket edecek, 22 Nisan'da Diyarbakır'a gelecek, kurulan 100 kişilik müfrezeyle 15 Mayıs'ta yola çıkıp 22 Haziran'da Revandiz'e varacak ve burada İngiliz kuvvetleriyle bir dizi çarpışmalar olacaktır. (**TİH** IV: 266)

3. Fransızların boşalttığı Hassa'ya 59. Piyade Alayı'ndan bir bölük girdi. Fransızlar Hassa'yı 19 Aralık 1918'de işgal etmişler, kasaba 6 defa el değiştirmişti. (**Gnkur.** 33)

4. Adana ve Havalisi Komutanı Muhittin Paşa, Tarsus'ta halkın çoşkun gösterileriyle karşılandı. Tarsus'ta Türk bayrağı çekildi. (**Şalvuz:** 144) ★ Dörtyol, Fransızlardan teslim alınarak resmî dairelere Türk bayrağı çekildi (**HM: YG:** 3).

5. Şahin vapuru, Rusya'nın Tuapse limanından yüklediği silah ve cephane ile Trabzon'a döndü (**TİH** V: 46).

6. Genelkurmay, Karabekir'den talim ve terbiyesi kuvvetli bir fırkanın ilkbahar harekâtına yetişmek üzere Batı'ya gönderilmesi hazırlığına başlanmasını istedi (**Karabekir 1:** 992 "Hazırlığa başlattım").

7. Fransız gazeteci Bayan Gaulis Ankara'dan Adana'ya geldi. Belediyede konuk edildi. Buradan 6'da ayrılacak. (**YA: 3** "Kıymetli misafirimize beyan-ı hoşamedî ederiz"; **YG, HM:** 3)

1922 - OCAK

8. **Akşam:** Genç İslamlar Cemiyeti. –Gunaris, Müttefikler tarafından Cannes Konferansı'na çağrıldı. **Tevhidiefkâr:** İzmit havalisinde Yunan tecavüz ve tahribatı. –Zaglul Paşa, Seylan adasına sürüldü. **İkdam:** Beynelmilel siyaset ufkundaki karanlık. **Yeni Adana:** Papulas işi tehdide çevirdi. **Açıksöz**: Sait Halim Paşa'nın "Buhranlarımız" adlı kitabının ilk kısmı: Meşrutiyet. **Vakit:** (31'de) Frunze şerefine verilen ziyafet, ziyafetteki konuşmalar. –Ahmet Emin: Ankara yolunda. –Anadolu, Misak-ı Millî'den başka sulh tanımız. **Peyamı Sabah**'ta Ali Kemal: Mukadderatımızı Ankaradakilerin eline bırakmaya taraftar değiliz. **Misak-ı Milli** gazetesinin Kayseri'de ilk sayısı. **İleri**'de Suphi Nuri: Yeni senemiz. –Anadolu'da Hilal-i Ahmer'in teşekkür edilecek hizmetleri. **Yenigün:** Türk-Ukrayna Muahedesi yarın imzalanıyor. –Hariciye Vekâletimizin Yoldaş Frunza şerefine verdiği ziyafet. –İngilizler Kahire'yi işgal altına aldılar –Rıza Nur, Sıhhiye Vekâleti'ni kabul etti. –Rus ve İran Sefirleri, şehrimize gelmek üzere yoldadırlar. –Amerikan Ticaret Mümessili'nin gazetemize beyanatı: Seyahat maksadım, doğrudan doğruya Amerika'nın Anadolu'da müstakbel iktisadî menfaatleri hakkında tetkikatta bulunmaktan ibarettir.

2 - PAZARTESİ

1. Frunze ile 25 Aralık'ta başlayan görüşmeler bitti ve Türk-Ukrayna Dostluk ve Kardeşlik Anlaşması imzalandı. İmza töreninde Frunze ile Dışişleri Bakanı Yusuf Kemal Bey birer konuşma yaparak iki ülkenin dostluğunu övdüler. Yarın Frunze şerefine bir şölen verilecek. (**Akşam:** 2; **Tev.Ef.** 2, 4; **HM:** 2, 3; **YG:** 3, 4; **İkdam:** 3, 4, 9; **İleri:** 4; **YA:** 10; **Türkoğlu:** 15; **MN** 1922: 207; **Yerasimos:** 445; **Kurtuluş Savaşımız:** 164) ★ Akşam Frunze'nin şerefine Sovyet Rusya Elçiliği'nce verilen şölende bir konuşma yapan Mustafa Kemal, Türklerle Rusların aynı yolda olduklarını söyledi: Yönetimimizin esası şûra sistemidir. Bütün ezilen milletler, zalimleri bir gün mahv ve perişan edecektir. Bizim milletlerimiz o zaman bu amaca erişen milletler arasındaki öncülükleriyle övüneceklerdir. (**YG, HM:** 4; **AS**: 5; **YA:** 10; **ASD** II: 29)

2. Trabzon 13. Tümen Komutanı Sami Sabit Bey, Trabzon'daki durumu incelemekle görevli kurula "Hükümeti devirmek amacıyla" Trabzon'da kurulan "Bozuk Parti" hakkında bazı belgeleri vererek Yahya Kâhya'nın bu örgütlenmenin başta gelen elemanı olduğunu bildirdi. Yahya Kâhya 12'de teslim olacak, tutuklanacak, bir süre tutuklu kaldıktan sonra salıverilecek, ancak vurularak öldürülecektir. (**Karaman:** 134)

3. Yunan deniz erleri gece (2/3) İzmir'de Fransız Konsolosluğu'nu taşa tuttular (**TİH** II/6-1: 112).

4. **Yenigün:** Selanik'teki camilerimizi kilise yaptılar. – Mısır meselesi ve Kahire'nin işgali etrafında. –Yeni Ankara valisi kim olacak? Refik Halit'in (Karay) çıkardığı

1922 - OCAK

Aydede mizah gazetesinin İstanbul'da ilk sayısı (9 Kasım 1922'ye kadar 90 sayı çıkacaktır). Dergideki imzalar: Mahmut Sadık, Selami İzzet, Halil Nihat, Orhan Seyfi, Reşat Nuri, Fazıl Ahmet, Yusuf Ziya... –Allah İttihatçılığın da İtilafçılığın da, milliyetçiliğin de hakkından gelsin! **İleri:** Yeni sene münasebetiyle sefarethanelerde icra edilen merasim-i mahsusa. –Yunanistan'da eski şımarıklığa avdet alametleri görünmeye başladı. –Amerika'nın Piyer Lotisi Mr. Price Ankara'da. **Akşam:** Ukrayna ile anlaşma bugün imza ediliyor. **İkdam:** Patrikhane. –Yunanistan parayı İngiltere'de buldu. –Mısır milliyetperverlerinin reisi Zaglul Paşa. **Tevhidiefkâr:** Ankara-Ukrayna anlaşması bugün imza ediliyor. **Açıksöz**'de İ. Habib: Teceddüde muhtacız: 1. İslamiyet ve teceddüt. **Hakimiyeti Milliye:** Ankara'ya (31'de gelen) Buhara Halk Hükümeti murahhasları kardaşlarımızla bir mülakat. –Hindistan ayaklanmaları. –Mısır'da vaziyet çok gergindir. **Peyamı Sabah**'ta A. Kemal: Ankara eğlenceleri: Ankara'da bir düğün dernektir gidiyor. Asya'nın kıyısından bucağından, Azerbaycan, Acara, Hıvye, Buhara, Ukrayna gibi henüz ya yeni kurulmuş ya kurulmak üzere birçok gelişi güzel devletler o acayip merkeze sefaretler, murahhaslar gönderiyorlar. Ziyafetler verilirken Yunanlılar yeni saldırı hazırlıkları yapıyorlar. Biz Asya ile Rusya ile çocukça oyalanırken o, Avrupa ile Amerika ile işi pişirmek üzeredir. **Vakit:** Anadolu, Misak-ı Millî'den başka sulh şartı tanımaz. –Adana mebusu Zekâyi Bey'in başkanlığı altında bir heyet, Suriye ile gümrük müzakeresi için Ankara'dan hareket etmek üzeredir.

3 - SALI

1. Dokuzuncu Rusya Sovyetleri Kongresi Başkanı M. Kalinin, Mustafa Kemal'e gönderdiği mesajda, 20 Aralık tarihli mesajından sevinç duyduğunu belirtti: Rusya'nın işçi ve köylüleri, düşman istilasına karşı savaşan Türk ulusuyla kopmaz dostluk bağlarıyla bağlıdır. Tüm düşman güçlerin yenileceği zafer günleri yakındır. (**Yerasimos:** 450; **YG, HM:** 16 "11 Kanunusanî tarihli"; **AS**: 17, tarihsiz; **Tev.Ef:** 17)

2. Anadolu'da örnek çiftlikler, yetimhaneler ve benzeri hayır kurumları açmayı öneren Amerikan Yakın Doğu Heyeti'ne bildirilmek üzere Mustafa Kemal tarafından İçişleri Bakanlığı'na yazılan muhtırada, şimdiye kadar bu gibi işleri yapan yabancı kuruluşların kendi kazançları için çalıştıkları, yalnız azınlıklarla ilgilendikleri anlatılarak hiç bir devletin kendi uyruğundaki kişilerin eğitimini yabancı kuruluşlara terkedemeyeceği belirtildi. Bu kuruluşların yönetimi ve orada çalışan çocukların eğitimi Türk hükümeti tarafından yapıldığı, milliyet ayırımı gözetilmediği takdirde Amerikalılara bu konuda izin verileceği, ticaret amacıyla yol, fabrika ve benzerleri yapımı için ayrıca görüşmelere hazır olunduğu bildirildi. (**Atatürk'ün Milli Dış Politikası** I: 384)

1922 - OCAK

3. Adana Kumandanı Muhittin Paşa ve yanındakiler Tarsus'tan Mersin'e geldi ve büyük gösterilerle karşılandı. Hükümet konağına Türk bayrağı çekildi. Ziya Paşa gazinosunda ordu şerefine bir şölen verildi. (**YA:** 8; **Salvuz:** 145; **HM, YG:** 5; **KSİ:** 274)

4. Birinci Ordu Kumandanı Ali İhsan Paşa'nın Kurmay Başkanı Halit Bey, Ali İhsan Paşa'nın geçimsiz hareketleri üzerine, yorgunluğunu ve sağlık sebeplerini ileri sürerek görevinden istifa etti. Batı Cephesi emrine verilmesini isteyen Halit Bey 13'te Çay'dan ayrılacak, 27'de Beşinci Kafkas Tümeni Komutanlığı'na atanacaktır. Bkz. 19 ve 20 tarihli raporları. (**Göğem:** 122; **Söylev** II: 487; **Sabis:** 184)

5. Meclis'in gizli oturumunda Fevkalade Harp Encümeni yasa tasarısı tartışıldı. Muhalefet adına Hüseyin Avni Bey, diktatörlük getireceği gerekçesiyle tasarıya karşı çıktı. Fevzi ve Refet Paşalar tasarıyı savundular. (**GCZ** 2: 576; **Söylev** II: 463, 4 Ocak tarihi verilerek, Refet Paşa'nın görüşleri ve Mustafa Kemal'in ona cevabı)

6. Önceki gün Ankara'dan Adana'ya gelmiş olan Bayan Berthe Georges Gaulis, buradan Mustafa Kemal'e çektiği telgrafta Adana'dan iyi bir izlenimle ayrıldığını, Paris'e varınca destek göreceğine inandığını bildirdi. Adana'dan ayrılışı 6 Ocak(?)tır. (**Şimşir 5:** 169)

7. **Yenigün:** Tevfik Rüştü: Cihan önünde yeni Türkiye Garp Cephesi. –İzmir'de fevkalade harp meclisi. Yunanlılar yeni bir harbe hazırlanıyorlar. –Türkiye-Ukrayna mukarenet ve uhuvvetnamesi dün imzalandı. –Dörtyol Anadolu'ya kavuştu. **Tevhidiefkâr'**da Fevzi Paşa'nın demeci: Misak-ı Millî haricinde sulh yoktur. **İkdam:** Mısır'daki karışıklık ve çarpışmalara dair. **Yeni Adana:** Mısır'da büyük ihtilaller. Muhterem muhibbemiz Madam Gaulis'le mülakat: Türkleri bu defa daha kuvvetli buldum. Daha birçok defalar geleceğim. **Hakimiyeti Milliye:** Mısır olayları önem kazanıyor. –Türkiye-Ukrayna muahedesi imzalandı. –Bizde resim (Ruşen Eşref). **Vakit.** Ukrayna Muahedesi'nin başlıca maddeleri. **Peyamı Sabah:** Amerika Fevkalade Mümessili Bristol'un, Yakın Doğu'da Dostça Münasebetler Cemiyeti'ndeki nutku. –Ali Kemal: Fena gidiyoruz. **Açıksöz**'de İ. Habib: Teceddüde muhtacız. 2: İslamiyetin teceddüdü ve İslamların muhafazakârlığı. –Harbiumumî dünyaya kaça mal oldu: On milyon vefat, on dört milyon yaralı, altı milyon ağır hasta, altı milyon kayıp; 2700 milyon altın dolar. **İleri:** Bir iki güne kadar müzakerelere başlayacak olan konferansta Şark meselesinin konuşulacağı anlaşılıyor. –Adliye Vekili Refik Şevket Bey: Adliye programımız memlekette serî bir adalet temini ile izah edilebilir. **Akşam:** Gunaris ve kafadarları "Kan"a gidiyorlar. –İsmail Hakkı: Meçhul dertler. –Kadınları Çalıştırma Cemiyeti yeni bir program takip ederek uğraşıyor.

1922 - OCAK

4 - ÇARŞAMBA

1. Türkiye'nin politikası hakkında Sovyetlerde beliren kuşkuları gidermek amacıyla Mustafa Kemal, yarın Ankara'dan ayrılacak olan Frunze ile gönderilmek üzere Lenin'e bir mektup yazdı. İhtiyaçtan doğan Türk-Rus dostluğunun geçici olmadığını, daha önce oligarşiye bağlı olan Türk halkının 1919'da kendi kendine sahip olduğunu, kapitalist sistemden ötede halkçılık sistemini getirdiklerini, parazitlerin azaldığını, Türkiye'de herkesin çalışmak zorunda olduğunu ileri sürerek şöyle dedi: Türkiye'nin hâlâ açık veya kapalı olarak çılgınca saldırılara hedef olmasının nedeni, bütün mazlum milletlere kurtuluş yolunu göstermiş olmasıdır. (**Borak 2:** 203; **R.N. İleri:** 266)

2. Tüm Ukrayna Merkez Yürütme Komitesi Başkanı G. Petrovski, Mustafa Kemal'in 20 Aralık tarihli mesajına karşılık vererek teşekkür etti: Ukrayna, Türkiye'nin bağımsızlık savaşını izlemektedir. Dünyada zincirlerini koparıp atmak isteyen halkların iradesini kıracak hiç bir güç yoktur. (**Yerasimos:** 452)

3. Çukurova'dan Fransız çekilmesi tamamlandı. Fransızlar Dörtyol'dan çekildiler. Son Fransız birlikleri ve yolcu gemileri, Mersin'den törenle ayrıldılar. 20 Ekim tarihli Ankara Anlaşması'nda Fransızların Çukurova'yı son tahliye tarihi olarak bugün belirlenmişti. Ordu yarın büyük gösterilerle Adana'ya girecek. (**HM:** 5; **Şalvuz:** 146; **İncedayı 1:** 133; **Gnkur.** 35; **Saral:** 368; **TİH** IV: 255) ★ 1 Aralık'tan beri Çukurova ve Antep bölgesinden 54.451 Hıristiyan, mal ve mülklerini bırakarak Fransız birlikleriyle birlikte bölgeden ayrıldı. 5.000'i Antep ve Kilis'te olmak üzere kalanların toplam sayısı ise 8.760. (**Véou:** 533)

4. Mustafa Kemal, 1/2 Ocak tarihli mektubundan sonra Cemal Paşa'yı sert bir biçimde uyardı. Enver Paşa'nın sözü ile hareket etmekten vazgeçmesini istedi: Türkiye'de tahmin edemeyeceğiniz derecede bir devrim olmuştur. Bütün anlamı ile bir halk hükümeti kurulmuştur. Bu durumu iyi inceleyiniz. Bu öğüdümü dinlerseniz zaman lehinize çalışır, milletin gözünde itibarınız yeniden kurulur. Kesin cevabınızı bekliyorum: (**Aydemir 3,** III: 597. Krş. 1'deki mektuplar)

5. Frunze ülkesine çektiği telgrafta, Türklerin Sovyetlere karşı büyük bir yakınlık ve ilgi duyduklarını ve batılılara karşı Sovyetlere umut bağladıklarını bildirdi. Konferansın hiç bir engelle karşılaşmadan bittiğini belirten Frunze, Ankara ve İstanbul'daki millî basının kendilerine müttefik olduğunu, Türk Hükümeti'nin Ukrayna'ya özel bir araştırma kurulu göndermeye hazırlandığını yazarak "Karşılıklı yakınlaşma ve işbirliği fikrini geniş ölçüde yaymak gerek" dedi. (**Yerasimos:** 453)

1922 - OCAK

6. Başbakan L. George, Fransız Başbakanı Briand'a, İngiliz-Fransız ayrılığını gidermek için önerilerde bulundu. Bunlar arasında Türkiye'ye karşı İngiliz-Fransız işbirliğinin yeniden sağlanması da var. Fransızlar, bu işbirliği için düzenlenmesi düşünülen konferans çağrısını kabul edecekler, Cenova Konferansı 10 Mart'ta toplanacaktır. (**Kürkçüoğlu:** 159)

7. Yunan Hükümeti ile İngiltere arasında bir kredi anlaşması yapıldı. Buna göre Yunan Hükümeti, İngiliz piyasasından 15 milyon Sterlin alabilecek, buna karşılık İngiliz Hükümeti, Yunanistan'ın gelir kaynaklarından mecburî kefalet sağlayacak. (**Rentis:** 72)

8. Papulas, Paris'te bulunan Yunan Başbakanı'na gönderdiği raporda, Türk savaşçı kuvvetinin askere alınanlarla 91.000'e yükseldiğini, Kuvayı Milliye mevcudunun 7.500 olduğunu, moralin orta durumda ve devamlı kaçak olduğunu bildirdi. Aynı rapora göre Yunan savaşçı sayısı 85.000. Papulas, Anadolu'nun boşaltılması görüşüne de karşı çıkıyor. (**TİH** II/6-1: 114)

9. Frunze, Hilal-i Ahmer'e beş yüz lira bağışladı (**YG:** 5).

10. **İleri:** Yunanistan'daki nifak ve endişe gittikçe ateşleniyor. –Şehrimizde bulunan Azerbaycan heyeti murahhaslarının beyanatı: Mavera-yı Kafkas Cumhuriyetlerinin ordusu halihazırda Moskova'ya tabidir. **Tevhidiefkâr:** Claude Farrére bizi nasıl müdafaa ediyor? Namı yalnız İstanbul'un bir caddesinde değil her Türk'ün kalbinde ilelebet yaşayacaktır. –Türk-Ukrayna muahedesi imzalandı. **İkdam:** Şark meselesinin halli mümkün görünüyor. **Akşam:** Yunan ordusu, muharebenin tekrar başlayacağı kanaatinde, Kastamonu'da **Doğu** mecmuasının ilk sayısı (**Açıksözcü:** 88; **AS**: 3 "Yarın çıkıyor") **Açıksöz**: İntihap defterleri yeniden tanzim edilmeli. –Dahildeki silahlı silahsız Rum ahaliye Samsun mutasarrıfının bildirisi: 15 gün içinde teslim olunuz. Bu son çağrıdır. **Hakimiyeti Milliye:** Mustafa Kemal ve Frunze'nin önceki günkü ziyafette karşılıklı nutukları. Bu samimî ziyafet, iki millet arasındaki dostluğun ne kadar kuvvetli ve gelecekte ne kadar büyük gelişme kudreti gösterdiğini ispata vesile oldu. –Bütün Mısır ayak üzerinde. **Vakit:** Cannes Konferansı toplanıyor. –Yunanistan yorulmamış, harbe hazır imiş. **Peyamı Sabah**'ta A. Kemal: Akıl ve itidal sahipleri uyanmaya başladılar. –Gizli celseler Millet Meclisi'nde devam ediyor. –Bosphore'den: Millî ordunun teşkilatı mükemmeldir. **Karagöz:** Sulh sözüne kimse kanmaz! – Hele bu bahara kadar sabret, bak çene mi iş görüyor bilek mi? **The Times:** Barışın ilk şartı, Yunanlıların Anadolu'yu terk etmeleridir (**Jaeschke 1:** 171). **Yenigün:** Türk-Ukrayna muahedesi imzalandı. –Ukraynalı misafirlerimiz ordumuza 45.000 paket sigara vesaire hediye etmişlerdir. –Frunze Yoldaş'ın muahedenin imzası şerefine verdiği mükellef ziyafet. –Askerlerimiz Muhittin Paşa'nın kumandası altında dün Mersin'e girmişlerdir.

1922 - OCAK

5 - PERŞEMBE

1. Türk ordusu Adana ve Ceyhan'a girdi. Adana'da köylü-kentli mahşerî bir kalabalık var. Halk, kadın erkek sokaklarda oynadı. 105 metre kumaştan dikilmiş Türkiye'nin en büyük bayrağı 200 kişi tarafından bando eşliğinde sokaklarda gezdirildi. Adana Cephesi'nin Fransız komutanları da bir savaş gemisiyle Mersin limanından ayrıldılar. (**YG:** 5, 6: **HM:** 5; **YA:** 5,8; **Tev.Ef, Vakit, İkdam:** 12; **AS**: 17; **Arıkoğlu:** 263; **Dalkır:** 196; **Ayhan:** 133) ★ Muhittin Paşa, Genelkurmay'a gönderdiği yazıda, Adana'nın Fransızlar tarafından bütünüyle boşaltıldığını, teslim işlemi sırasında hiç bir kötü olay geçmediğini bildirdi ve işgal altındaki diğer yerlerin de kurtarılmasını diledi (**Erdeha:** 329).

2. Şeriye Vekili Mustafa Fehmi imzasıyla, Meclis'in 31 Aralık tarihli kararı üzerine İstanbul halkına yayımlanan bildiride, yabancı subaylarla danseden Müslüman kadınlara ihtarda bulunuldu. Anadolu'da kan akıtılarak savaşılırken, bazı İstanbulluların içip eğlenmeleri kınandı. "Bütün Anadolu halkı çoluğuyla çocuğuyla, kadınıyla erkeğiyle, malıyla canıyla, dişiyle tırnağıyla düşmanlara karşı mücadele ediyorken, İstanbuldaki halkın hiç değilse bu kutsal savaşa kalben katılması gerekmez mi? "(**HM:** 5; **AS**: 7; **Akşam:** 11; **Tev.Ef, İkdam:** 12; **YA:** 14; **SR:** 17; **Karabekir 1:** 992)

3. 13 Aralık'ta Ankara'ya gelen ve 2 Ocak'ta imzalanan anlaşma ile Türkiye'deki görevi sona eren Ukrayna Kurulu Başkanı Frunze ve yanındakiler, Sungurlu-Samsun yolu ile ülkelerine gitmek üzere Ankara'dan ayrıldılar. Frunze kurulunu, Dışişleri Bakanı Yusuf Kemal Bey ve Bakanlığın diğer yetkilileri uğurladı. (**YG.** 5, 6; **HM:** 6; **Frunze:** 77; **Semsutdinov:** 81) ★ Yusuf Kemal Bey, Meclis'te Ukrayna ile yapılan anlaşmayı alkışlar arasında okudu (**ZC** 15: 314; **HM:** 16).

4. Hükümet, bir kararname ile, bakanlar arasında bir anlaşmazlık çıktığında bunun Meclis'te çözümlenmesini kurala bağladı (**Düstur** 3/2: 201).

5. İngiliz Yüksek Komiseri Rumbold, raporunda, Amerikalı ticaret temsilcisi Gillespie'nin Ankara'ya gönderildiğini, ABD Yüksek Komiseri'ne bu konunun sorulduğunu ve kurulun yalnızca Anadolu'daki ticaret olanaklarının araştırılması için gönderildiği cevabını aldığını bildirdi. ABD Ticaret Kurulu Ankara'ya 26 Aralık'ta gelmişti. (**Kürkçüoğlu:** 223)

6. Meclis, ordunun elinde bulunan zayıf yük ve koşum hayvanlarının ücretsiz olarak muhtaç köylülere dağıtılmasını öngören kanunu kabul etti. Yapılan konuşmalarda sırf Çorum'da boşu boşuna beslenen dört bin öküz olduğu ve bunların saman azlığından hergün biraz daha zayıfladıkları anlatıldı. (**ZC** 15: 326; **HM:** 6)

1922 - OCAK

7. Londra İslam Derneği, İngiliz Hükümeti'ni dünyanın dört yanındaki Müslümanları memnun etmek amacıyla Türkiye için dürüst, cömert ve adil bir çözüm sağlamaya çağırdı (**Sonyel II**: 230).

8. **Yenigün:** Gazi Reisimiz diyor ki: Türkiye'nin mevcudiyet ve istiklaline hürmet eden milletlere halk derin ve samimî muhabbetini izhar ve ispatta kusur etmez. –Y. Nadi: Yunanistan yıkılmalıdır. –Ukrayna Fevkalade Heyeti bugün gidiyor. Frunze Yoldaş yetimlerimize 500 lira teberru etmişlerdir. –Hakkı Baha: Sa'y misak-ı millîsine dair. **Güleryüz:** Gunaris: İyi ki dahilî isyan genişliyor haşmetmeap. Yoksa hiç bir surette sulha yaklaşmamız kabil olmayacaktı. **Ayine:** Tatlı suda köpek balığı bulunmaz diyen kim (Yunanlı). –Ali Kemal her vakit "Ocak tütüyor" diye bağırdığı için hizmetçi çocuk onun sobasını yakmamış **İleri:** Türk-Yunan itilafının Paris'te hariciye memurları tarafından müzakere olunacağı temin edilmektedir. –Fransa Senatosu'nda Anadolu mücadelesi. Briand, Anadolu'dan, Sevr Muahedesi'nden ve sulhtan bahsediyor. –Trakya Türklerindir. Misak-ı Millî'den bir harf değişmez. **Peyamı Sabah**'ta Ali Kemal. Halk hükümeti böyle olur... Milleti soyup soğana çevirmek, yârandan kurulu bir meclis... İş kötüye gidince, pılıyı pırtıyı toplayıp bir yana çekilirler. Böyle hükümetlerin adamları ne din ile ne tarih ile kayıtlı değillerdir. Onların ellerine düşen milletlere Allah acısın! **Akşam:** Anadolu, bir merkezden takviye ediliyor: **İkdam:** Anadolu'nun muhtelif şehirlerindeki Ortodokslar Keskin Metropoliti Papa Eftim'in görüşüne iştirak ettiklerini bildiriyorlar. (7: Anadolu'da Patrikhane kurulması hakkında). –Yakup Kadri: Sarıkamış adlı eser hakkındaki yazıya ek. **Yeni Adana,** baştanbaşa kırmızı mürekkeple basılmış olarak: İstiklal. 5 Kanunusanî 338, sevgili Adana ve mülhakatının tamamen anavatana iltihak ettiği bir gündür. Bugün Adana'nın millî bayramıdır. Bu mesut günlerin uğrunda şehit olan kahramanlarımız ruhuna binlerce fatiha. Sağ kalanlara binlerce minnet ve şükran. –Ferit Celal: İzmir, İstanbul, Bursa, Edirne'dekiler de "İstiklal, İstiklal!" diye çırpınıyor. Anadolu yemin etmiştir. Yad elinde bir karış toprağını bırakmayacaktır. **Hakimiyeti Milliye:** Adana ile gelen müjde. Anadolu, pek çetin mücadelesinin ilk meyvesini idrak etmiş bulunuyor. –İstanbul ahalisine beyanname. –Gazete, Enver Paşa'nın faaliyetleri ile ilgili haber yayımladığı için kendisini donkişotlukla suçlayan Açıksöz başyazarı İ. Habib'e çatıyor: "Kendisi donkişot mevkiine düşmüştür". **Vakit:** Dahiliye vekili Fethi Bey'le mülakat. **Aydede**'de, Ankara'dan Refik Halit'e Mehmetçe Bey imzasıyla gönderilen "hain" redifli "iltifatname"... **Açıksöz**'de İ. Habib: İslamlar ve medeniyet. –Türkiye-Ukrayna Ahitnamesi'nin imzalanması. –Geçenlerde Türkiye'ye gelişinde Kastamonu'ya da uğrayan ve pek iyi intibalarla ayrılan Don Louis Bourbon hakkında Prosdovari'de bir makale. **Yarın**'ın 12. sayısı. Mehmet Zeki: Osmanlı Türklerinde istiklal yıldönümü. –Emin Abid: Sahipsiz istiklal. –Dr. Nizamettin Ali: Vatanperverlikte çeşit. –Muhittin Mekki: Şarkî Anadolu. **Tevhidiefkâr:** Dostumuz Piyer Loti, bizi nasıl sever? –Türk-Ukrayna Konferansı'nda. –Ankara itilafı hakkında Briand'ın beyanatı: Bütün dünya Müslümanları üzerinde bıraktığı manevî tesir ihmal edilemez.

1922 - OCAK

6 - CUMA

1. Fransa'da Briand kabinesi istifa etti. 12'de Poincaré kabinesi kurulacak. (**Ter. Hak, Akşam:** 13; **Vakit, Tev.Ef, İleri:** 14; **HM:** 15; **PS:** 14, 16; **İkdam:** 15, 17, 21; **YA:** 16; **Bayur 2:** 247)

2. İngiliz Dışişleri Bakanlığı'nda 20 Ekim tarihli Türk-Fransız Anlaşması hakkında bir muhtıra hazırlanarak hangi hükümlerin bütünüyle reddedileceği, hangilerinin ise genel barış anlaşması ile bağdaştırılabileceği üzerinde duruldu. 13 maddenin altısı hakkında İngilizler açısından yorumlar yapılarak özellikle azınlıklar, Türkiye-Suriye sınırı ile demiryolunun Suriye'de kalan kısmından Türkiye'nin asker geçirebileceği hükmü üzerinde duruldu. Bu hususlarda itirazda bulunulması kararlaştırıldı. (**Şimşir 3:** 294)

3. Müttefikler Yüksek Konseyi, Şubat veya Mart içinde Cenova'da bir konferans toplanmasını kararlaştırdı. Konferansın amacı, Avrupa'nın içinde bulunduğu iktisadî sıkıntının giderilebilmesi için uluslararası ticaretin kalkındırılması ve bütün ülkelerin doğal zenginliklerinin tam verimle çalıştırılması. Konferans 10 Mart'ta toplanacak. (**İkdam:** 9, 10; **Bayur 2:** 247; **UİT** 3: 289)

4. 13 Ocak'a kadar sürecek Cannes Konferansı açıldı (**PS:** 8, 9; **İkdam:** 7; **HM, YG:** 9, 11; **AS**: 14; **Bayur 2:** 245).

5. Ankara'ya gelmekte olan yeni Rus Elçisi Aralof, bir Rus ticaret gemisiyle Batum'dan Trabzon'a hareket etti (**HM:** 10).

6. Fransız kadın yazar Berthe Georges Gaulis, ülkesine dönmek üzere Adana'dan ayrıldı. Bkz. Mustafa Kemal'e çektiği 3 tarihli telgraf. (**Jaeschke 1:** 171)

7. **İkdam:** Müttefikler Yunanistan'a bir teklif yapacaklar. Eğer bunu reddederse onu kendi haline bırakacaklar ve savaş pek şiddetli olacak. **Hakimiyeti Milliye:** Türkiye-Ukrayna Anlaşması sureti. –Celal Nuri, Rusya'da yeni ekonomi politikasının kapitalizme ve dolayısıyla emperyalizme dönüşmesinden kaygılanarak "Bize lazım olan Bolşevik Rusya'dır" diyor. **Vakit:** İran'da Kürtler. –Muvazene siyaseti, Türkiye ve Çin. **Yenigün**'de Y. Nadi. Ukrayna İle yapılan anlaşma, emperyalist Batı'ya karşı Doğu'nun gücünü en geniş şekilde göstermiş olması bakımından olağanüstü derecede önemli bir antlaşmadır. **Peyamı Sabah**'ta Ali Kemal: İki buçuk yıldır, Ankara'nın istediği oldu, ne hale geldik. Bir kere de biz muhaliflerin dediği denenmelidir. –Cannes Konferansı'nın toplanması arifesinde. **The Times:** Müslüman Göçmenlere Yardım Derneği'nin bildirisi. **İleri:** Edirne Mebusu Şeref Bey'le mühim bir mülakat: Trakya Türk'tür ve Türk kalacaktır. –Anadolu'nun taarruz kararı ve Londra'da telakkiler. –Anadolu'da dagî ve bagî Rumlarına müessir bir beyanname. Keskin Metropoliti Papa Eftim Efendi, milletdaşlarına felaketten kurtulma yolunu gösteriyor. **Akşam:** The Times, sulhun yakın olduğunu söylüyor. –Cannes ve Üçler Konferanslarına dair mülakat. **Tevhidiefkâr:** Adana'nın tahliyesi hitama erdi. –Mısır'daki buhran devam ediyor. –Gunaris, siyasî cephede de mağlup. Türk-Yunan meselesinde devletlerin bakış açısı, Yunanistan için memnuniyet verici değildir. –Yunanlılar, "son dayanaklarımızı da kaybettik" diyorlar.

1922 - OCAK

7 - CUMARTESİ

1. Türk ordusu Osmaniye'ye girdi. Büyük Millet Meclisi'ne bağlı yönetim, şehirde işe başladı. (**Dalkır:** 189)

2. Meclis'in gizli oturumunda, Bayındırlık Bakanı Rauf Bey'in istifası açıklandı. Celalettin Arif Bey'in Roma Elçiliği'ne atandığı bildirildi ve bunun Meclis tarafından yapılmış bir atama olması halinde etkisinin artacağı açıklandı. Celalettin Arif Bey, gösterilen güvene teşekkür etti. Harp Encümeni yasa tasarısının görüşülmesine devam edildi. (**GCZ** 2: 586)

3. Buhara Halk Sovyetler Cumhuriyeti'nin 31 Aralık'ta Ankara'ya gelmiş olan kurulu, Büyük Millet Meclisi'nde Mustafa Kemal tarafından kabul edildi. Mustafa Kemal, kabul sırasında yaptığı konuşmada "Kahraman Türkiye ordularının da bir övünç payı olan Doğu büyük devrimi, ezilen doğuluları günden güne birbirine bağlıyor" dedi. (**HM, YG:** 8; **İkdam:** 10; **ASD** II: 30)

4. TBMM, ceza sürelerinin üçte birini dolduran mahkûmların kalan cezalarını affetti. 22 red, 15 çekimser oya karşılık 156 kabul oyunun kullanıldığı kanun, yüz kızartıcı suçları af dışı bırakıyor. 19 Aralık'ta da, vatan hainliği suçundan hüküm giymiş, ancak birinci derecede suçlu görülmeyen kişiler için bir af kanunu çıkarılmıştı. Ankara Hükümeti, hazırlıklarını yaptığı büyük saldırı için en geniş kitle temelini sağlamaya çalışıyor. (**ZC** 16: 5; **Düstur** 3/2: 202; **HM, YG:** 8)

5. Türk ordusunda silah birliği sağlandı. Bundan önce, çeşitli kaynaklardan sağlanan 40 çeşit top, 4 çeşit tüfek, 4 çeşit hafif makinalı, 9 çeşit ağır makinalı tüfek kullanılıyordu. Bu çeşitler, belirli birliklerde toplanmış bulunuyor. Orduda silah birliğine gidilmesini İkinci Ordu Komutanı Yakup Şevki Paşa 23 Aralık'ta istemişti. (**TİH** II/6-I: 91)

6. Ankara'dan Ukrayna'ya dönmekte olan Frunze, Delice yakınlarındaki Karabekir köyünde bir düğüne katıldıktan sonra geceyi Sungurlu'da geçirdi. "Bize, samimî bir sevgi ve konukseverlik gösteriyorlar. Bizim Ukrayna Kurulu, Türkiye'de çok kısa bulunmasına rağmen, Türk halkının her tabakasında son derece büyük sempati topladı." (**Frunze:** 94)

7. Rumbold, Ankara'dan dönen İtalyan Temsilci Signor Tuozzi'nin verdiği bilgileri Curzon'a yazıyor: "Ankara, Müttefiklerin her biriyle ayrı anlaşmalar yapıp Yunanistan'ı yalnız bırakmak niyetindeydi ama bunu başaramadı. Bolşeviklerle ilişkilerinde karşılıklı güvensizlik var. Anadolu'da büyük hoşnutsuzluk ve silahlı çeteler var. Silah, cephane ve para sıkıntısı var. Azınlıkların durumu kötü. Ekonomik durum iyi değil. Milliyetçiler, İngiltere'den nefret ediyor. Kemalistlerle anlaşmaya varılamaz". Tuozzi 9 Kasım'da görüşmelere başlamış ve hükümetine bilgi vermek üzere 11 Aralık'ta Ankara'dan ayrılmıştı. (**Şimşir** IV: 168)

1922 - OCAK

8. Maliye Bakanlığı, Genelkurmay Başkanlığı'ndan, Trabzon'da bulunan Sovyet yardımı altın rublenin koruma altında Samsun'a gönderilmesini istedi. Yazıda, bu altınların İstanbul'a götürülüp değiştirilmesi düşünülmüş ise de Osmanlı Bankası ile anlaşmaya varılamadığı bildirildi. (**TİH** VII: 170)

9. **Akşam:** Yunan Hükümeti, Trakya'nın tahliyesine muvafakat ediyor. –Rauf Beyefendi'nin gazetemize beyanatı: Anadolu'da nafıa işleri. – Papa Eftim Efendi'nin izahatı: Anadolu Rumları neden Patrikhane'yi tanımıyorlar? **İkdam:** İngiltere'nin Fransız görüşünü kabulü. **Türkoğlu:** Elin tetikte olsun (Mithat Şükrü). **Açıksöz**: Türkiye-Ukrayna Anlaşması sureti. –Şer'iye Vekâleti'nin İstanbul halkına beyannamesi. **Karagöz:** Avrupa diplomatları: Kan'da toplanıp Avrupa işini halledeceğiz. Mustafa Kemal: İş kanda bitecekse bahara ben de hallederim. –Harp etmek için para ile top ile beraber yürek ister. Avrupa, onu da Yunan'a verebilir mi? **The New York Times:** ABD'nin İstanbul eski Elçisi Morgenthau: Türkiye'nin Amerikan mandası altına girme isteğini politikacılar değerlendiremediler. Hiç değilse kültürel eğitim fırsatını değerlendirelim. (**Ulagay:** 151). **Vakit:** Cannes Konferansı'nın hazırlık müzakereleri. –General Pellé, dün Avrupa'ya gitti. **Peyamı Sabah**'ta Ali Kemal: Ankara işi bu keşmekeşte süründürür durur. Yunan'ı mağlup etmek yetmez. Devletlere de "bis" dedirtmeliyiz. Ankara'nın bildiği yalnız kılınçtır. –The Times'e göre Şark sulhunün ilk şartı, Yunanlıların Anadolu'yu tahliyesidir. **İleri:** Anadolu harp hazırlıklarına şiddetle devam ediyor. –Anadolu'nun tahlisi hakkında Paris'ten Atina'ya malumat: Bütün Yunan projeleri altüst olmuştur. –Cannes Konferansı dün açıldı ve müzakerelere başlandı.

8 - **PAZAR**

1. İstanbul Hükümeti, Malta'da tutuklu olanların maaşlarını kesen 15 Haziran 1920 tarihli Damat Ferit Hükümeti kararnamesini iptal ederek ilgililere tutuklu bulundukları sürece biriken maaşlarının ödenmesiyle ilgili bir kararname çıkardı. Malta'da artık tutuklu Türk bulunmuyor. (**TV:** 4360)

2. Adana Vali Vekili Hamit Bey, bu göreve asaleten atandı. Samsun Mutasarrıflığı ve Trabzon Valiliklerinde bulunmuş olan Hamit Bey, Adana Valiliği'nden 5 ay sonra istifa edecek. (**Meşhur Valiler:** 399; **Erdeha:** 329; **YG, HM:** 10) ★ Bitlis Valiliği'ne Sinop Mutasarrıfı Zihni Bey atandı (**HM, YG:** 10).

3. Ferikōy'de bir Bulgar kilisesi yapımı konusunda Padişah iradesi (**TV:** 4371).

4. İtalyan Hükümeti'nin temsilcisi Mōsyō Tuozzi, Ankara'dan İstanbul'a geldi (**Ter.Hak.** 10 ve demeci).

5. **Yenigün:** Cannes'da Şark meselesi konuşulacak ve Anadolu'nun tahliyesi teklif edilecekmiş. –Şark'tan gelen beş milyon kardeşin sesi. Buhara Heyeti Gazi

1922 - OCAK

Reisimiz nezdinde. –Rauf Beyefendi, ahval-i sıhhiyelerinden dolayı istifa etmişlerdir. –Nemrut Mustafa, başına geçtiği serserilerle Tebriz üzerine bir hareket yapmışsa da muvaffak olamamıştır. –Yunus Nadi: Ufukta neler var? **Peyamı Sabah:** Mustafa Kemal'in Mısır Hilal-i Ahmeri'ne teşekkürü: 5.200 İngiliz lirası karşılığı olan 37.250 Osmanlı Lirası geldi. –A. Kemal: Avrupa Türklere değil, Türklerin kötü yöneticilerine karşıdır. **İkdam:** Cannes Konferansı. –Fevkalade Harp Encümeni'nin kurulması. –Mustafa Kemal'in Mısır Hilal-i Ahmeri'ne teşekkür mektubu: 5 bin İngiliz lirası karşılığı 37.250 Osmanlı lirasını aldık. Bunu ve devam edecek yardımları derhal yerine göndereceğiz. **Yeni Adana:** Bayrak sevgisi. –Akdeniz güzeli Mersin'in teslimi. –5 Kanunusanî bayramlar bayramı. Türkiye'nin en büyük bayrağını Adana çekti. **Açıksöz**: Teceddüde muhtacız-4 (İ. Hami): Eski İslamlar nasıldı? Onların yüksek medeniyeti, bütün cihanı titretiyordu. **Hakimiyeti Milliye:** Buhara murahhaslarının resmen kabulü: –Celal Nuri: Faal bir meclis. **Vakit:** Abilof'la mülakat: Azerbaycan'ın bugünkü mevcudiyeti. –Frunze'nin ziyafetinde Mustafa Kemal'in konuşması. **İleri:** Yunanlıların, Müttefiklerce alınacak kararları kabul ile Anadolu'yu tahliyeye razı oldukları haber veriliyor. –Celal Nuri'nin Ankara'dan mektubu. –Matbuatın yüz karası. Peyamı Sabah'ın başyazarı dün yine kudurdu. –Papa Eftim Efendi'nin Mister Price'le mülakatı. Papa Eftim Efendi, İstanbul Patrikhanesi'nin Rumluğa ettiği fenalığı, samimî bir lisanla anlatıyor. **Akşam**'da N. Sadık: Anadolu meselesi. –Türkiye'nin Cemiyet-i Akvam'a kabulü hakkında İran murahhaslarının mesaisi. **Tevhidiefkâr:** Hint Müslümanları Cemiyeti'nin senelik toplantısında Hint kardeşlerimiz Trakya ve İzmir'in Türkiye'ye iadesini talep etmişlerdir. –Cannes Konferansı küşad edildi. –Adliye Vekili Refik Şevket Bey'in beyanatı: Türk Ortodoks Patrikliği teşkilinden maksat, Anadolu Rumlarının müracaatları, vb. –Anadolu'da fevkalade harp encümeni teşkili. –Mısır Hilal-i Ahmeri, Anadolu gazilerine 37.250 lira göndermiştir. Mustafa Kemal'in teşekkürü.

9 - PAZARTESİ

1. Meclis'in gizli oturumunda muhalefet, Harp Encümeni yasa tasarısı nedeniyle hükümeti eleştirdi. Gerekli işlerin yapılmadığı ileri sürüldü. Mustafa Kemal, bundan daha fazla bir şey yapılmasına imkân olmadığını söyledi, bu gerçeği anlaması ve Meclis'i ikna etmesi için Harp Encümeni kurulmasına gerek olduğunu söyledi. (**GCZ** 2: 596)
2. Kastamonu İstiklal Mahkemesi, bir asker karısının ot ve buğday demetlerini yağma ettiren Kastamonu 10 Numaralı Ağır Menzil Kolu Kumandanı Asteğmen Mustafa Efendi'nin 15 gün hapsine ve maaşından 35 lira keserek asker karısına verilmesine, eşkiyaya yemek vermekten sanık bir ağanın beraatine, sürgün yerlerinden kaçan iki Rum'un yeniden sürülmelerine karar verdi (**AS**: 10).

1922 - OCAK

3. Önceki gün Mustafa Kemal tarafından kabul edildikleri sırada, Buhara Şûra Hükûmeti adına, temsilcilerin Meclis'e hediye olarak verdiği Kur'an için Meclis'çe teşekkür yazılmasına karar verildi (**ZC** 16: 11; **YG:** 10).

4. Moskova'da İngiliz Ticaret Ateşesi Mr. Hodgson, birkaç gün önce Ali Fuat Paşa ile yaptığı görüşmeyi Curzon'a rapor etti: Ankara Hükûmeti, İngiltere ile dostluk ilişkileri kurmak istiyor. (**Şimşir 3:** 324. İngiltere'nin cevabı için bkz. 20)

5. Bir süreden beri Ankara'da bulunan New York Times gazetesi muhabiri Clair Price, Mustafa Kemal tarafından kabul edildi (**HM:** 10).

6. Millî Savunma Bakanı Refet Paşa, Diyarbakır Mebusu Kadri Bey'in, yargılanması kararlaştırılmış olan Elcezire Cephesi eski Kumandanı Nihat Paşa'nın hangi mahkemede yargılandığını soran yazısına bugünkü tarihle verdiği (Meclis'te 2 Şubat'ta okunacak) yazısında, henüz ilk soruşturma yapılmakta olduğu ve gelecek cevaba göre işlem yapılacağı karşılığını verdi (**ZC** 16: 195-196).

7. Trabzon Metropoliti Hrisanthos, İngiliz Kilisesi'ne İstanbul'dan bir dilekçe yazdı (**Jeschke 1:** 171).

8. Hakimiyeti Milliye'nin Fevzi Paşa ile yaptığı mülakat: Sulh ve salah sözleri karşısında milletimizin programı Misak-ı Millî'dir. Yunanistan'ı makul siyasete irca için henüz daha uğraşmaktan geri kalmamak kanaatindeyim. Ortada yalnız Yunanlılar kaldı ve Yunanistan siyasî sahada da başarısızlığa uğradı. Ordumuz görevini yapmaya müheyyadır Şark'tan daima samimiyet gördük. Düşmanlarımız tam bağımsızlık hakkımızı tanıdıkları gün, her tarafla dost olacağız. (**HM:** 9).

9. **Yenigün:** Türk-Ukrayna Muahedenamesi, bizim için muhtemel bir Romen tehlikesini ortadan kaldırmıştır. –Türklük, yeni bir istiklal daha selamlıyor: Kırım. –Anadolu'da bir senede neler yapıldı? Gazetemiz bütün vekillerle birer mülakat yapıyor. –Amerikalı misafirimiz Price'ın ziyafetinde nutuklar. **Açıksöz**'de Aksekili Ahmet Hamdi'nin "Müslümanlara Hitabe"si: Ey Müslüman! Millî menfaatler uğruna infak-ı malî (malî nafaka) pek önemlidir. –Türkiye hakkında Bulgar düşünceleri. –Cannes'daki Müttefikler konferansı. –Fevzi Paşa diyor ki: Yunanistan'ı makul siyasete irca için henüz daha uğraşmaktan fariğ olmamak kanaatindeyim. **Vakit:** Türk-Ukrayna Anlaşması metni. **Akşam:** Yusuf Kemal Bey'in muhabirimize demeci: Fransızlar arazimizi kâmilen ve hadisesiz tahliye ediyorlar. **Peyamı Sabah**'ta Ali Kemal: Ankara memlekette ihtilal ateşini yeniden tutuşturdu. Müessese namına ne kalmışsa yıktı. Ankara Hükûmeti ile Erivan, Tiflis, Ukrayna hükûmetleri arasında bir fark var mıdır? Müstebit Kuvayı Milliye Hükûmeti de İttihat Terakki yoldaşları gibi tarumar olup belasını bulacak. **Hakimiyeti Milliye:** İzmir'deki vatansızların ihanet hazırlıkları

1922 - OCAK

(Çerkez Kongresi). –Mısır isyanı devam ediyor. –Yozgat'ta muallim ve muallimlerle gençler tarafından çıkarılan Hareket-i Fikriye mecmuasının ilk sayısı geldi. **İkdam:** Yine maliyemiz. –Yeni anlaşma Millet Meclisi'nde. –Müttefiklerin ilk kararı: Millî bir konferans. –Ahmet Hidayet: TBMM'nde bir gün. **İleri:** 3 Ocak tarihli The Times'den: Yunanistan'ın endişeleri. –Yunanlıların işgal ettikleri araziyi tahliye edecekleri hakkındaki haberler karşısında ihtiyatkâr olmak lazımdır. **Tevhidiefkâr:** Türkiye-Ukrayna Muahedesi metni. –Rauf Bey Nafıa Vekâleti'nden neden istifa etti? –Dindaş ve kardeş Buharalıların hediyeleri.

10 - SALI

1. Birinci İnönü Zaferi'nin yıldönümü kutlanıyor. Ankara'da tören ve resmigeçit yapıldı. (**HM** 10, 11; **AS**: 10; **İkdam, Vakit, Tev.Ef,** 11; **YG:** 10, 13)

2. Millî Savunma Bakanı Refet Paşa, bir dilekçeyle görevinden ayrıldığını bildirdi. Çekilme yazısı 12'de Meclis'te okunacak. (**ZC** 16: 16; **HM:** 12; **YG:** 13. İstifa'nın Mustafa Kemal tarafından yorumu için bkz. **Söylev** II: 463)

3. Mustafa Kemal, Refet Paşa'nın istifasıyla boşalacak Millî Savunma Bakanlığı'nı, Erzurum'da bulunan Doğu Cephesi Kumandanı Kâzım Karabekir'e önerdi. Kendisinin Doğu'dan alınmak istendiği kanısında olan Karabekir, Rusların bu işten kuşkulanacağı, İngilizlerin de yararlanacağı gerekçelerini ileri sürerek öneriyi kabul etmeyecek, Bakanlığa 14'te Kâzım Paşa getirilecektir. (**ATTB:** 424; **Karabekir I:** 994)

4. Vakit'te: Ahmet Emin'in Çankaya'da Mustafa Kemal ile üç saat süren mülakatı, Mustafa Kemal'in bir ikinci seçmeni kabulü; çocukluk, okul, askerlik, mütareke anıları, Anadolu'ya geçişi; Meclis, hükümet, partileşme, eğitim ve başka bazı konularda düşünceleri: Teşkilat baştan sona kadar halk teşkilatı olacaktır. Genel idareyi halkın eline vereceğiz. Emek sahibi olanlar, hak sahibi olacaktır. Misak-ı Millî'yi gerçekleştirdikten sonra, araziyi genişletme fikrinde bulunacak olanlar ortaya çıkamaz. (**Vakit:** 10; **ASD** V: 95; **Kaplan vd.** II: 759-785)

5. Amerikan Yardımcı Ticaret Komiseri Gillespie, Ankara'dan İstanbul'da Amerikan Yüksek Komiseri Bristol'a izlenimlerini yazdı. Bugün Meclis'te Mustafa Kemal Paşa ile de bir görüşme yaptığını anlatan Gillespie, Rauf Bey ve Yusuf Kemal Bey'le sık sık görüştüğünü, verdiği 40 kişilik bir soru listesinin cevaplarını beklediğini, Ankara hükümet çevrelerinin Amerika tarafından tanınmayı, Amerika'dan kredi almayı çok istediklerini ve Amerika'ya imtiyazlar vermeye razı olduklarını anlattı. (**Duru:** 141-147)

6. Ülkesine dönmekte olan Frunze, Merzifon'da kalabalık bir topluluk tarafından karşılandı. Frunze, Hükümet Konağı önünde yapılan mitingde konuştu. Bu konuşma, Ukrayna ve Sovyet Rusya'yı öven haykırışlarla karşılandı. (**Frunze:** 105)

1922 - OCAK

7. **Tercümanı Hakikat:** Anadolu harbinde düşmanımıza vuran olduğunu öğreten ilk gün. –Muharririmizin Tuozzi ile mülakatı: İtalyanlar hürriyet ve istiklal âşıkıdırlar. Bu vadide uğraşan ve mücahede edenlerin de en büyük müzahiri olurlar. Nitekim Anadolu'nun istiklalini temin uğrunda verilmekte olan mesai, bütün İtalyan kalplerinde bir tahassüs makesi uyandırmıştır. **Yenigün:** Samih Rıfat: İnönü kapılarında. –Times diyor ki: Artık Türkiye ile sulh için müzakereye girişmeye mani kalmamıştır. –Bugün, yeniden ve adeta yoktan vücuda getirdiğimiz Anadolu ihtilal ordusunun Yunanlılara İnönü'nde ilk darbeyi vurduğu ulvî bir günün birinci yıldönümüdür. İhtilal ruhumuz, yalnız Yunanlılara değil, bütün bir husumet cihanına aittir. **Hakimiyeti Milliye**, kırmızı mürekkeple basılmış resimli 4 sayfa. –Bugünü heyecanla kutluyoruz. Çünkü istiklal ve hürriyet müjdesini getiren bir zaferin sene-i devriyesidir. –İnönü Zaferi ile ilgili yazılar: Refet, Mehmet Arif, Ruşen Eşref, İzzet Ulvi, Hoca Esat, Hamdullah Suphi, Celal Nuri imzalarıyla. **Vakit:** Şanlı bir günün yıldönümü. **İleri:** Fevzi Paşa'nın 9 tarihli demeci. –Birinci İnönü Zaferi'nin yıldönümü (Papulas'ın resmi). –Piyer Loti günü. **Yeni Adana:** Son vaziyet ve azınlıklar. –Mısır ihtilali. **İkdam:** Millî azim ve iradenin ilk tecellisi. Birinci İnönü Zaferi'nin yıldönümü. (11: İstiklal cidalinin ilk zaferi). –Fevzi Paşa'nın demeci: Nihaî zaferin zamanı daha gelmedi. **Akşam:** Millî ordunun Anadolu'da kazandığı ilk zaferin sene-i devriyesi (İsmet Paşa'nın resmi). –İstanbul'u yavaş yavaş elimizden alıyorlar. 19.189.137 kuruşluk emlak daha satıldı. **Açıksöz**: Bugün Birinci İnönü muzafferiyetinin sene-i devriyesidir. Ankara, bu mübeccel günü tesid için hazırlanıyor. **Peyamı Sabah**'ta A. Kemal: İtilaf ricali Cannes'da cihanın sulh ve salahı gayesini nazar-ı itibara alıyorlar. Şimdiye kadar, el altındaki menfaatlerini düşünüyorlardı. –Şark için Cannes'da müzakereler açıldı. –Hamallar, mavnacılar gibi hükümetin başına bir çok gaileler açan cemiyetlerin lağvı için Dahiliye Nezareti bir kanun hazırlıyor. **Tevhidiefkâr:** Birinci İnönü Zaferi'nin tesidi. –Fevzi Paşa, biz sulha hazırız fakat Yunanlıların henüz makul ve hakka müstenit bir siyaset takip edeceğini zannetmiyorum; ordumuz harbe hazırdır, diyor.

11 - ÇARŞAMBA

1. İstanbul Hükümeti'nin Dışişleri Bakanı İzzet Paşa, Başbakanlığa verdiği muhtırada, Batı ile uzlaşılmasını, çağrıldıkları takdirde, Ankara'nın tutumuna bakmaksızın yeni bir konferansa katılınmasını, İtilaf Devletleri önerilerini Ankara'ya kabul ettirmek için önlemler alınmasını önerdi (**Bayur 2:** 249).

2. Ankara'ya gelmekte olan yeni Sovyet Elçisi Aralof, Trabzon'dan Samsun'a hareket etti. Aralof, 27'de Ankara'da olacak. (**HM:** 13; **İkdam, AS**: 14; **Aralov:** 45)

3. Mustafa Kemal'in Paris'te yayınlanan Entransigeant gazetesine demeci Vakit'te: Türk barış şartları, Misak-ı Millî'nin ilan günü olan 28 Ocak 1920 tarihinden beri bütün cihana malumdur... (**Vakit:** 11; **ASD** III: 30)

1922 - OCAK

4. İtalyan Temsilci Tuozzi'nin İstanbul'da İkdam'a demeci: Ankara'dan pek iyi hislerle ayrıldım. Gerekirse yakında döneceğim. İki memleket arasında uzlaşma yapılması için hiç bir engel görmüyorum. (13: Beyanat münasebetiyle. **Terümanı Hakikat**'e demeci: 10)

5. Dokuzuncu Pan Rus Kongresi Başkanı Kalinin, Mustafa Kemal'e verdiği cevapta şöyle dedi: Bütün Rus Şûraları Kongresi'nin Türk milletinin düşmanlara karşı istihlas gününün yakın olduğu hakkındaki itimadı tam ve kâmildir. (**YG, HM:** 16; **Tev.Ef, As:** 17; Krş. 3)

6. **Tercümanı Hakikat:** Cannes Konferansı dağıldı. Nagihanî bir taarruzumuzdan korkuyorlar –Yunan iflasının ispatı: 5 milyar üstünde bir borç. **Yenigün:** Yunan Meclisi harp hazırlıkları yapıyor. Uyanık bulunalım. –Yunus Nadi: Kırım'ın istiklali. –Dün Ankara, İnönü Zaferi'nin yıldönümünü tezahüratla kutladı. **Tevhidiefkâr:** Anadolu, ilk zaferi olan İnönü'yü nasıl kutladı? –Millî mücahedemizin İslam âlemindeki ehemmiyeti. Kardeş Buhara Hükümeti'nin İzmir'e Türk bayrağını ilk dikecek olan kumandana bir kılıç ayırması Müslümanların millî mücahedemize gösterdikleri şükrana şayan alakanın yeni bir delilidir. **Yeni Dünya:** İktisadî misak: Bugün hasta ve ölüm döşeğinde bir Türkiye yoktur. Aksine, hasta ve ölüm döşeğinde bir Avrupa vardır. (**Ilgar:** 217) **Hakimiyeti Milliye:** Askerlerimiz dün, İnönü Zaferi'ni canlandıran parlayan süngüleri omuzlarında dolaştılar. –İnönü'nden sonra büsbütün başka bir devir başladı. –Asker geçerken (Ruşen Eşref). **Vakit:** Ankara'da İnönü Zaferi şenlikleri. Resmigeçit. Meclis önünde nutuklar. **Karagöz**'de, kandan korktuğu için yeni konferansın "Kan"da toplanmasından işkillenen Konstantin. –Çok iri taneli patlayan "Mısır"... Bu nedenle ağıza alınmaz olacak... **İkdam**'da Piyer Loti'nin İstanbul hemşehriliğinden dolayı teşekkürü. **Peyamı Sabah**'ta Ali Kemal, Ankara'nın millî hakimiyet anlayışını eleştiriyor: Ankara Bolşevikleri örnek alarak bu merdut (reddedilen) yolu tuttu. –Kilikya'nın tahlisi. –Süleyman Nazif: Fuzulî'nin Farisî Divanı. **İleri:** İzmir'deki rezaletleri: Papulas ile Dusmanis arasında oynanan komedi. –1 Ocak tarihli Le Temps'dan: Kilikya, Hıristiyanlarla meskûn bir memleket değildir. **Akşam:** Kilikya uzlaşmasında General Gouraud'un faaliyeti. –İstanbul'da bir ekalliyet-i kalilenin münasebetsizliği (Şer'iye Vekâleti'nin 5 tarihli bildirisi).

12 - PERŞEMBE

1. Trabzon'da iskele kâhyalığı sırasında yolsuz hareketleri ve Enver Paşa'nın yurda sokulması çabalarından ötürü Hükümet çevrelerince yargılanmasına karar verilen Yahya Kâhya teslim oldu. Sıkı güvenlik tedbirleri altında İnebolu'ya sevkedilen Kâhya, Samsun'da 5 Haziran'da serbest bırakılacak, ancak 3 Temmuz'da Trabzon'da sisayî bir cinayetle ortadan kaldırılacaktır. (**Karaman:** 65).

1922 - OCAK

2. Mustafa Kemal'e muhalefet eden Millî Savunma Bakanı Refet Paşa ile Bayındırlık Bakanı Rauf Bey'in istifaları Meclis'te açıklandı. Her ikisi de sağlık nedenlerini ileri sürüyor. Rauf Bey'in çekilme yazısı 7'de yapılan gizli oturumda açıklanmıştı. Refet Paşa'nın dilekçesi ise 10 tarihini taşıyor. Rauf Bey 17 Kasım'da, Refet Paşa ise 5 Ağustos'ta seçilmişlerdi. 14 Ocak'ta Millî Savunma Bakanlığı'na Kâzım Paşa, Bayındırlık Bakanlığı'na ise Fevzi Bey seçileceklerdir. (**ZC**: 16: 16; **Vakit:** 12; **İkdam, YG, HM:** 13. **Söylev** II: 463'te, bu tarih yanlış olarak 13 diye verilmekte, Mustafa Kemal'in bu konudaki yorumu anlatılmaktadır).

3. Meclis'te daha çok İkinci Grup'tan 45 kişinin verdiği bir önerge kabul edilerek Refet Paşa'ya bir Meclis takdirnamesi verilmesi kararlaştırıldı. Mustafa Kemal, bunun teşekkür biçiminde yorumlandığını bildirdiyse de mebuslar takdirnamede ısrar ettiler. (**ZC** 16: 41; **HM:** 13)

4. İçişleri Bakanı Fethi Bey, Genelkurmay Başkanlığı'na, yakında Karadeniz bölgesindeki Rumlar üzerine girişilecek askerî hareket hakkında bilgi verdi. Yazıda, Pontos "eşkiyası"nın bastırılması için harekâta kıyıdan başlanacağı, Çarşamba, Lâdik, Erbaa'da kuvvet toplanacağı bildirilerek, Canik ve Ordu illerinden 1884'ten sonraki üç yaşın silah altına alınması, silah ve cephane sağlanması işinin önceden çözümlenmesi istendi. Yazıya göre, bastırma hareketi doğusu Yeşilırmak, güneyi Erbaa, Ladik, Vezirköprü, Havza ilçeleri, batısı Kızılırmak olan bir alanı kapsayacak. (**HTVD** 74, belge: 1615)

5. Cannes'da, Yunan Başbakanı Gunaris ile L. George ve Curzon, İngiltere'nin 30 Aralık'ta Müttefiklere sunduğu yeni barış planını görüştüler. Gunaris yardım istedi. L. George ona Trakya'nın bir bölümünü ve İzmir'i kaybetmeye hazır olmalarını önerdi. (**Sonyel** II: 246; **Şimşir 3:** 333; **İkdam:** 14; **HM:** 16; **Kürkçüoğlu:** 220 "Gunaris, kendini tamamiyle L. Curzon'un eline bırakmaya razı oldu")

6. Fransa'da, 6'da istifa eden Briand Hükümeti yerine Poincaré Hükümeti kuruldu. Poincaré, Dışişleri Bakanlığı'nı da üzerine aldı. (**Ter.Hak.** 15; **İkdam:** 16; **AS**: 15, 16; **HM, YG:** 17; **Bayur 2:** 247)

7. Piyer Loti'nin kâtibi Mösyö G. Janberger, Mustafa Kemal'e mektubunda Loti'nin, gönderilen mektubu, şehit çocuklarının gözyaşları arasında işlenmiş halıyı aldığını ve çok duygulandığını, pek hasta olan Loti'nin teşekkür ettiğini bildirdi. Türkiye Büyük Millet Meclisi 1 Kasım'da, Türk davasına hizmetinden dolayı Piyer Loti'ye teşekkürü kararlaştırmış, Mustafa Kemal'in bu karar üzerine Yazdığı 3 Kasım tarihli mektup ve onunla birlikte gönderilen halı, 26 Aralık'ta Loti'ye teslim edilmişti. (**ZC** 17: 51; **Şimşir 5:** 170)

1922 - OCAK

8. Frunze, Havza'dan Kavak'a gelerek burada bir zenginin evinde misafir edildi. Frunze yol boyunca gördüklerini anlatıyor: Silahlarını bırakan Rumlar, hepsi zayıflamış, yüzleri bitkin, kurumuş iskeletten farkları yok, çoğunun ayaklarında bir bez bile yok. 60-70 kişilik bir grubun ortasında bir papaz yürüyor. Bir kısmı bizi görünce yüksek sesle ağlamaya, daha doğrusu ulumaya başladı... (**Frunze:** 106-110)

9. Amerikalı Gazeteci Clair Price, Ankara'dan ayrıldı. New York Times muhabiri Price, Ankara'ya 20 Aralık'ta gelmiş ve çok iyi karşılanmıştı. (**HM, YG:** 13)

10. **Tercümanı Hakikat:** Büyük Millet Meclisi'nde harp tahsisatının kabulü. –Anadolu'nun hazırlığı fevkaladedir. –Trakya'da umumî kıyam alametleri. –Enver Paşa tevkif edildi. **Tevhidiefkâr:** Şeriye Vekâleti'nin İstanbul ahalisine beyannamesi. –Ordumuz Adana'ya nasıl girdi? **Akşam:** Birinci İnönü Zaferi nedeniyle Mustafa Kemal, Fevzi ve İsmet Paşaların gazetemize demeçleri (resimleri). **İkdam:** İstanbul halkına beyanname. –Yunan askerleri arasındaki parti ayrılıkları had safhada. Hastanelerindeki Venizelosçuları tedavi etmiyorlar. **Yeni Adana:** Mösyö Briand'ın Fransız Meclisi'nde 12 Aralık'taki mühim beyanatı: Şark sulhu temin edilmese idi, Fransa dört veya beş yüz bin askeri silah altında bulunduracaktı. **Yenigün:** Dikkat! Sulh propagandaları yapan Lord Curzon'un hükümeti, bir an bile durmadan Yunanlılara yardım ediyor. İzmir'e çıkarılan külliyetli miktarda İngiliz malı harp malzemesi. –Yunus Nadi: Konferansları protesto. –Papulas, Dusmanis'i İzmir'den kovdu. **Hakimiyeti Milliye:** Adana, kahramanlarımızı nasıl karşıladı? **Vakit:** Refet Paşa istifa etti. –Adana'da kahraman kıtaatımıza yapılan parlak istikbal merasimi. **Peyamı Sabah**'ta Ali Kemal: Ankara'daki ağalar, Abdülhamit devrini arattı. Bu milletin hürriyetini gasp etmekle kalmadılar, varını yoğunu da aldılar. **Aydede:** "Siyasî ufku nasıl görüyorsun azizim?" "Kan kırmızı..." **İleri:** Maarif Vekili'nin beyanatı: Anadolu'da bir çok ilim müessesesi açılmıştır. –Ankara'da muazzam ve mukaddes bir zafer gününün yıldönümü. **Yarın**'da Mehmet Zeki: Osmanlı Türkleri ve Bursa. –Faruk Nafiz: Kanatlanan Kurt. **Ayine:** Sakarya'da bir Türk'ün arkadaşlarına hitabı: "...Yunan'ı atalım bahar gelmeden" –Şayan-ı teessüf bir düello: Ali Kemal Bey-Üstad Emirî Efendi.

13 - CUMA

1. Yunanlıların Anadolu'dan çıkarılması uzadıkça Mustafa Kemal'in muhalifleri artıyor. Kara Vasıf Bey, Müdafaa-i Hukuk Grubu'ndaki görevinden çekildi. (**Söylev** II: 463. Mustafa Kemal, bu istifayı kesin bir tarih belirtmeksizin Rauf Bey ve Refet Paşa'nın istifalarıyla birlikte anmaktadır. Bu istifalar için de bugünkü tarihi vermektedir. Gerçekte, bu istifaların Meclis'in açık görüşmelerinde açıklandığı tarih de 12'dir.)

1922 - OCAK

2. 13 aydır Birinci Ordu Kurmay Başkanlığı'nda bulunan Halit Bey, 3 tarihli istifa dilekçesinin kabulü üzerine Çay'daki karargâhtan ayrıldı. Halit Bey, ordu komutanı Ali İhsan Paşa ile geçinemiyordu. 27'de Beşinci Kafkas Tümeni Komutanlığı'na atanacak. (**Göğem:** 122)

3. Frunze, yolda iç bölgelere sevkedilen Rum halkının acıklı durumundan etkilenerek Kavak'tan Samsun'a ulaştı. Burada Mutasarrıf ve Trabzon'dan bugün gelmiş olan Aralof tarafından karşılandı. Yolda gördükleri yüzünden Mutasarrıf'la konuşmaları soğuk bir havada geçti. Yolda aralıksız olarak cesetlerle karşılaştığını, kendisinin 58 tane saydığını, bunların arasında başı kesilmiş genç kız ve çocukların da bulunduğunu kaydeden Frunze, bunları Mutasarrıf'a anlatarak konvoy muhafızları hakkında soruşturma açılmasını, bundan sonra nakledilecekler için de tedbir alınmasını rica etti. Mutasarrıf, elinden gelen çabayı gösterdiğini söyledi ve askerlerle köylülerin Rumlara kin dolu olması nedeniyle ne emir verilirse verilsin şiddetten vazgeçmediklerini anlattı. Rumların da eşkiyalık yaptıklarını söyledi. (**Frunze:** 110-114; **Aralov:** 46; **HM:** 15; **PS:** 16 "Aralof Samsun'da")

4. Başbakan Gunaris, Cannes'dan, Yunan Dışişleri Bakanlığı'na, İngiliz Başbakanı ve Dışişleri Bakanı'yla dünkü görüşmelerini yazdı; İzmir'de, devletlerarası himaye altında bulunacak bir hükümranlık, iki yerli Rum, iki yerli Türk ve başka bir milletten bir başkanın bulunduğu idarî komisyon. Trakya'da ufak bir sınır düzeltmesi. Yunanlılar bunları kabul etmezse felakete uğrayacakları... (**TİH** II/6-1: 111; **Stratigu:** 82)

5. Padişah, Prens Sami ile İngiliz Yüksek Komiseri'ne gizli bir haber göndererek kendisinin ziyaret edilmesini istedi. Sami'nin sözlü olarak aktardığına göre, Ankara'nın otoritesi yerine kendi otoritesini kurmaya karar veren Padişah, harekete geçmeye karar vermiş bulunuyor ve İngilizler tarafından desteklenmesini istiyor. İngiliz Yüksek Komiseri, konferans arifesinde, Fransız ve İtalyanları kuşkulandırmamak için görüşmeye gitmeyecektir. (**Şimşir 3:** 388)

6. Avrupa'da kaçak bulunan Cavit Bey, Fransız Weil'den mektup alıyor: Weil, "Hususî bir muhit içinde yaşayan" Ankara'nın barış esnasında elde edilmesi mümkün şeyleri takdir edemeyeceğinden korkulduğu için bazı konularda Cavit Bey'in görüşünü soruyor, yardım istiyor: Düyun-u Umumiye'nin şimdiki şekli veya bazı değişikliklerle devamı, Reji'nin "konsülide" edilmesinin mümkün olmadığı, Bağdat Şimendifer İşletmesi vb. konularında... Cevap 16: Sevr'de yapılacak değişiklik iki kelime ile özetlenebilir: Maliye komisyonunun, kapitülasyonların lağvı.... (**Tanin:** 24.10.1946)

7. Bolu Mebusu Cevat Abbas Bey, bir yıllık Avrupa gezisinden İstanbul'a döndü. Cevat Abbas Bey, daha önce Mustafa Kemal tarafından Bulgaristan'a gönderilmişti. (**İkdam:** 14; **İleri, Tev.Ef.** 13, mülakat).

1922 - OCAK

8. Muallimler Cemiyeti Genel Kurulu, Darulfünun'da toplanarak dernek tüzüğünde değişiklikler yaptı. Buna göre, yönetim kurulu üyeliklerinin seçiminde zümre esası getirildi. Yeni yönetim kurulu üyeliklerine yüksek öğrenimden Atıfe Hanım, Ali Haydar, Hüsnü Hamit, Ebulula, Muslihittin Adil Beyler, ortaöğretimden Hakkı Tarık Bey, Efser Hanım, Hasan Fehmi, Ekrem, Besim Beyler, ilköğretimden de Sadullah, Sadrettin Celal, Recep Nuri, Nihat, İrfan Emin Beyler seçildiler. 300'e yakın öğretmenin katıldığı genel kurul, gündemindeki diğer bazı maddeleri görüşmek üzere 27 Ocak'ta ikinci bir toplantı yapacaktır. (**Vakit, İkdam:** 14)

9. Bir piyesten ötürü daha önce yargılanmasına karar verilen eski Sağlık Genel Müdürü Abdullah Cevdet Bey hakkında Şûra-yı Devlet Genel Kurulu takipsizlik kararı verdi (**PS:** 15).

10. **Tercümanı Hakikat:** Briand istifa etti. –Müdafaa-i Milliye ve Nafıa Vekâletleri. **Yenigün:** Müstafi Refet Paşa ile mülakat. –Cemilpaşazadelerden Ekrem'in muhakemesi. İstiklal Mahkemesi bu mühim müzakere ile meşgul. –Yunus Nadi: Büyük arifelerdeyiz. **Akşam:** Mösyö Briand istifa etti. **İkdam:** Papulas'ın Atina'ya dönüşü sebebi. –Gaulis'in Yunan zulümlerine dair demeci. **Hakimiyeti Milliye:** İzmir'de 29 Aralık'ta Yunanlılar arasında müsademe. –Girit asileri Hanya'ya nasıl girdi. **Vakit:** Muallimler Cemiyeti bugün fevkalade bir kongre topluyor. **Güleryüz:** Rıza Tevfik'in karikatürü ve onun ağzından bir manzume. **The Times**'de, Oliphant'ın Türk göçmenlerinin sıkıntısı hakkında mektubu. **Peyamı Sabah**'ta Ali Kemal: 13 senedir bu devletin başına gelen belalar, İkinci Abdülhamit'in dış siyasetinin örnek alınmayışı yüzündendir. –Patrik Meletios'un ruhanilikten çıkarılmasına karar verildi. –Enver, Rusya'nın emriyle Kafkasya'da yakalandı. **Tevhidiefkâr:** Times, Türkiye ve İslam âlemine karşı Fransa ve İngiltere'nin ortak bir siyaset takip etmesi lazım geldiğini söylüyor. –Bolu Mebusu Cevat Bey'le mülakat: Anadolu'nun yokluk içinde yarattığı bu mevcudiyet ve istiklal uğrundaki fedakârlık Avrupa'da herkesin takdirine mazhar olmaya başlayan bir harikadır. –Millî Müdafaa Vekâleti namzetleri: Köprülü Kâzım Bey, Mersinli Cemal Paşa. **İleri:** Refet Paşa'ya takdirname. Cevat Abbas Bey'le mülakat: –Enver Paşa tevkif edildi mi? –Suphi Nuri: Şark ve Garp. –Türkiye'de azınlıklar hiç bir tehlikeye maruz değildir. Bu hakikati en mühim İngiliz gazetelerinden Times itiraf ediyor.

14 - CUMARTESİ

1. Meclis'te seçimler ve istifalar: 1) Refet Paşa'nın istifasıyla boşalan Millî Savunma Bakanlığı'na, 221 oydan 147'sini alan Karesi Mebusu Kâzım Paşa seçildi. 2) Rauf Bey'in istifasıyla boşalan Bayındırlık Bakanlığı'na, 214 oydan 173'ünü alan Diyarbakır Mebusu Fevzi Bey seçildi. 3) İktisat Bakanı Celal Bey hiç bir gerekçe göstermeden istifa etti. Yerine 19'da Sırrı Bey seçilecek. (**ZC** 16: 49; **Ter.Hak, YG, HM, AS**: 15; **İkdam, Tev.Ef.** 16)

1922 - OCAK

2. Harp Encümeni kuruldu. Maliyenin para dağıtımına hakim olmak, cephanenin daha etkin olarak takviyesini sağlamak ve ordu konusunda Meclis'i aydınlatmak gibi amaçlarla kurulan encümene Başkumandan başkanlık edecek, Meclis İkinci Başkanı, Maliye ve Millî Savunma bakanları, Genelkurmay Başkanı ve Millî Savunma ve Maliye Encümenleri başkanları da üye olarak katılacak. Meclis Bakanlığı, ilgili bakanlıklara bir yazı göndererek ilk toplantının 22'de yapılacağını duyurdu. (**ZC** 16: 80; **TİH** II/6-1: 108; VII: 619) ★ Mersinli Cemal Paşa, Harp Encümeni'ne seçildi (**Söylev** II: 464, kesin tarih verilmemektedir). ★ Ertuğrul Mebusu Necip Bey, Meclis Başkanlığı yoluyla Genelkurmay Başkanlığı ve Millî Savunma Bakanlığı'na verdiği bir yazıyla askerlere iyi davranılmasını istedi (**ZC** 16: 47).

3. Meclis'in gizli oturumunda İstiklal Mahkemelerine ihtiyaç kalıp kalmadığı tartışıldı. Muhalefete mensup bazı mebuslar, bu mahkemelerin kalkmasını, Fevzi Paşa ise görevlerinin devam etmesini istedi. (**GCZ** 2: 612)

4. Fransız Temsilcisi M. Gabriel Hanotaux, Cenevre'deki Milletler Cemiyeti Konseyi'ne Fransız Hükümeti'nin bir tebliğini sundu. Konsey tarafından tatminkâr görülen ve oybirliği ile kabul edilen metne göre, Fransa, azınlıkların himayesi için Yakın-Doğu'da geleneksel siyasetine devam ediyor. Kilikya'daki Ermenilerin Türklerle eşit haklara sahip oldukları konusunda Ankara Hükümeti verdiği sözü tutuyor. Fransa, paniğe kapılan Ermenileri Kilikya'dan Lübnan'a taşımış ve onları yerleştirmiştir. (**Véou:** 626)

5. Bir Hint heyeti Ankara'ya geldi (**Jaeschke 1:** 172; **Belen:** 381. **YG** ve **HM**'de böyle bir haber yok).

6. Frunze, gemi ile Samsun'dan Batum'a hareket etti. Gemidekiler, kıyının arkalarında muhtemelen yakılan iki köyden çıkan dumanları görüyorlar. (**Frunze:** 115; **Aralov:** 50)

7. Damat Ferit Paşa Hükümeti'nin Harbiye Nazırlarından Şakir Paşa öldü (**Jaeschke 1:** 172. **HM** ve İstanbul gazetelerinde yok!).

8. **Tercümanı Hakikat:** Sevr tadil edilecektir. –Refet Paşa, askerî bir vazifeyi kabule hazır olduğunu bildirdi. –Fener'in beyannamesi. **Yeni Adana:** Şer'iye Vekili'nin İstanbul ahalisine hitabı. –Mısır ihtilali. Kahire ahalisi barikatlar yapıyor. **Açıksöz**: Samsun Türk Ortodokslarının telgrafı: Gerek Yunan, gerek kamuoyunu zehirleyen bu eşkiya düşmanımızdır. Papa Eftim'e vekâlet veriyoruz. –Tokat civarındaki Rum eşkiyası, kâmilen tenkil oldu. 100'ü aşkın kişi öldürülmüş, 700 kişi yakalanarak Yaylacık ve civarı eşkiyadan temizlenmiştir. –Dilde sadeleşmeye doğru: Köylüleri okutmak için kanunî mecburiyetler lazım. Ümit edelim ki, bu işle uğraşacak bir ecnebi meydana çıkmasın. **Vakit:** Briand Kabinesi'nin istifası. –Sporcu gençlerin çoğu, istiklal mücadelesine katılmak

1922 - OCAK

üzere Anadolu'ya gitmişlerdir. –Dostumuz Piyer Loti. **Tevhidiefkâr:** Briand'ın istifası. **Karagöz**'den ayı oynatan Batılıya: Mister Con, yazık parana. O, Anadolu'da bize parasız oynuyor. –Dergide sansürlü yerler. –Babıâli Caddesi'nde gırtlağına kadar çamura batanlar. Hele Sabah Matbaası önünde çirkefe dalanlar. **İkdam.** Abdülmecit ile Piyer Loti arasında telgraflaşma. **Peyamı Sabah:** Mösyö Briand istifa etti. –Ali Kemal: Yunan'ı tek başımıza kovmamız mümkün değildir. –İngiltere'nin Türk-Fransız Anlaşması hakkında İngiltere ile Fransa arasında yazışmaları kapsayan beyaz kitabı. **İleri:** Briand'ın istifası. –Yunanlıların yeisi. –Patriğin mahkûmiyeti. Meletios hakkında kararı bütün kiliselere tebliğ etmişler. –Fikri'nin taşlaması: Filozof'un destanı.

15 - PAZAR

1. İngiliz Yüksek Komiseri Rumbold'un Dışişleri'ne raporu: Ankara yöneticileri Misak-ı Millî'de direniyorlar. Daha azını kabule yanaşmazlar. Barış şartlarını Padişah'a önerelim. Ankara'da bazı çözülmeler var. Malî durum nazik. Yunanlılar, Doğu Trakya'nın bir bölümünden ve İzmir'den uzaklaştırılır ve Müttefikler bu çözüm biçimini uygulamakta birleşirlerse bunda başarı sağlanabilir. Sultan, milleti kendine çekmeli ve bir çağrıda bulunmalı. Böylece Kemalistleri azınlıkta bırakıp etkisizleştirmiş oluruz. (**Sonyel** II: 248; **Şimşir** 3: 340; **Şimşir** IV: 174)

2. Frunze, Samsun'dan Trabzon'a geldi. Gemiden inmedi. Batum yönüne hareket etmeden önce Mustafa Kemal'e çektiği telde, Türkiye'ye başarılar diledi ve dostluk duygularını tekrarladı. (**HM:** 24; **ZC** 16: 133; **AS**: 25; **R.N.İleri:** 270) ★ Sovyetlerin Ankara Elçisi Aralof, 25 kişilik maiyetiyle Samsun'dan Ankara'ya uğurlandı. Aralof Ankara'ya 27'de ulaşacak. (**Aralov:** 52; **YG:** 15)

3. Buhara Kurulu ile 7'de başlayan görüşmeler bitti (**Jaeschke 1:** 172).

4. Dün Millî Savunma Bakanlığı'na seçilen Kâzım Paşa, Sivrihisar'dan Ankara'ya hareket etti (**Özalp:** 222). ★ İstanbul Hükümetlerinde Genelkurmay Başkanlığı ve Harbiye Nazırlıkları yapmış olan Cevat Paşa (Çobanlı) Mersin'e geldi (**HM, Ter.Hak:** 16; **PS:** 17).

5. Gazeteci Ahmet Emin Bey, Çay'da Birinci Ordu Komutanı Ali İhsan Paşa'nın yanında (**Vakit:** 31).

6. Türkiye'de Yunan esirlerine nasıl davranıldığını teftiş etmek üzere Kızılhaç adına İsviçre'den gönderilen kurul Mersin'e geldi (**HM:** 16).

7. İstanbul Hükümeti, İtilaf Devletleri Yüksek Komiserlerine bir nota vererek Yunanlıların Batı Anadolu'da birçok tarihî eserin, bu arada Bursa Yeşil Cami çinilerinin sökülerek götürdüğünden yakındı, bu olaylar karşısında tedbir

1922 - OCAK

alınmasını istedi (**AS**, **HM:** 17). ★ İstanbul'da Trakya Cemiyeti, Yüksek Komiserlere ve Cenevre'de Kızılhaç merkezine birer mektup göndererek Yunanlıların Trakya'daki zulüm ve imha siyasetini örneklerle anlattı. Bu bölgeye uluslararası bir inceleme kurulu gönderilmesini ve Kızılhaç'ın halka yardım etmesini istedi. (**AS**: **HM:** 7; **Ter.Hak.** 16, faaliyeti; **Vakit:** 28, Trakya Müdafaa-i Hukuk C.)

8. Lord Curzon, kabinesini kurmuş olan yeni Fransız Başbakanı ve Dışişleri Bakanı Poincaré ile görüştü ve Sevr'i değiştirmek için düşündüğü yöntemi anlattı. Konferans günü olarak 31 Ocağı önerdi. Poincaré, kesin söz vermedi. İngiliz önerilerine çeşitli itirazları olacağını, bu arada Yunanistan'ı korumak için Türkiye'ye karşı baskı tedbirleri alınmasına Fransa'nın razı olmayacağını açıkladı. (**Ter.Hak.** 16; **İkdam, Vakit, PS** 17; **HM:** 18; **Şimşir** 3: 335)

9. **Yenigün:** Dün intihap edilen vekillerimiz: Kâzım Paşa Hazretleri ve Fevzi Bey. –Mösyö Briand istifa etmiştir. Mesele Türk-Fransız itilafıyla alakalı değildir. –Malta'dan gelen Göz Tabibi Esat Paşa Hazretleri, salı ve cuma günleri beşten yediye, pazar çarşamba günleri de dokuzdan onbire kadar Gureba Hastanesi'nde bulunarak müracaat edecek şehit ve cephe zabitanı aile efradını tedavi buyuracaklardır. **Tercümanı Hakikat:** İktisat Vekili Celal Bey'in istifası. –Yeni Başvekil Poincaré'nin beyanatı. Takip edeceği haricî siyaset. **İkdam:** Fransa'da Hükümet buhranı (16: teşkil etti, 21: siyasî hareket hattı, 23: Poincaré Kabinesi). **Akşam**'da N. Sadık, Briand'ın istifasını yorumluyor. **Türkoğlu**'nda Gerede muallimlerinden Ahmet Dündar: Yurdumun cesur kahraman askerlerine. **Açıksöz**: Bu nüshamızı, Safranbolu'da yapılan millî istiklal günü şerefine yayımlıyoruz. (özel ek). **Hakimiyeti Milliye:** Briand, Türkiye dostluğunun gereğini anlamıştı. –Yeni Müdafaa-i Milliye Vekilimiz Kâzım Paşa. –Fevzi Bey Nafıa Vekili. **Peyamı Sabah:** Millî ordu hazırlıklarını tamamladı. –Ali Kemal: Avrupa'sız yaşayamayacağımızı anlayanlar Ankara'da çoğalıyor. Büyük Millet Meclisi'nde münakaşalar, Heyet-i Vekile'den istifalar en ziyade bu yüzdendir. **İleri:** Briand'ın istifası, Türk-Fransız münasebetlerine tesir etmeyecektir. Yeni kabine Ankara Anlaşması'na riayetkâr olacaktır. –Meletios'un mahkûmiyeti bizim Fenerlilere göre ehemmiyet taşımıyor. **Tevhidiefkâr:** Refet Paşa diyor ki: Yunanistan yıkılmalıdır ve yıkılacaktır da. –İngiltere de Sevr'in tadili arzusundadır.

16 - PAZARTESİ

1. Meclis'in gizli oturumunda, yargılanmasına karar verilen Merkez Ordusu eski Kumandanı Nurettin Paşa'nın savunma niteliğindeki raporları okundu. Mustafa Kemal, Meclis kararı üzerine Nurettin Paşa'nın görevden alındığını ve yargılanmak üzere Ankara'ya çağrıldığını, ancak kendisine verilen yargılama cezasının ağır olduğunu söyledi. (**GCZ** 2: 622)

1922 - OCAK

2. İngiliz Gizli Haberalma Servisi İstanbul Kolu'nun bugünkü raporunda; Batı Anadolu'da özel bir hükümet kurmak isteyen Anadolu Cemiyeti ile Yunanlılar arasında 9-10 Aralık günleri yapılan görüşmelerde Yunan işgal bölgesinde geçici bir hükümet kurulacağı, Yunanistan'la barış, sonra ittifak imzalanacağı, bu hükümetin askerini Yunanistan'ın eğitip donatacağı gibi hususlarda anlaşma yapıldığı, bunun Yunan Yüksek Komiserliği'nce bazı değişikliklerle kabul edilip Atina Hükümeti'ne sunulduğu anlatıldı (**Şimşir** IV: 183; **Sonyel** II: 256).

3. **Tercümanı Hakikat:** Bir bahane daha buldular. Cafer Tayyar Bey nakledildi. –Galip Kemalî Bey'in mühim beyanatı: Harp devam ederse Yunanistan çökecektir. –Cevat Paşa Mersin'de. **Yenigün:** İstanbul'da dönen yeni dolaplar. İnanılmayacak fakat maalesef doğru bir şey: Mahmut Paşa Damat Ferit'le başbaşa. –Cemilpaşazadelerden Ekrem haindir. –Ali İhsan: Umumî bir nazar 1. –Kalinin Yoldaş'ın cevabı. **Tevhidiefkâr:** Poincaré kabinesi kuruldu. –Geçen yıl İnönü Zaferi'nin fecri doğarken bütün millet hissetmişti ki, artık gece ve karanlık bitmiş, gündüz ve aydınlık başlamıştır. **Akşam:** Abdülmecit'in Klodfarer'e telgrafı. **Açıksöz:** Briand'ın istifası: Bekleyelim. –Kastamonu'da Buhara Heyeti'ne verilen ziyafette söylenen nutuklar. **Hakimiyeti Milliye:** Şark konferansı toplanabilecek mi? –Kalinin'in Mustafa Kemal Paşa Hazretleri'ne cevabı. **İkdam**'da Trabzon Metropoliti Hrisanthos'un Londra'da Times'e demeci: Sulh konferansı Ermenileri düşünmeli. Giyabımda idama mahkûm oldum. Trabzon'a dönemiyorum. **Peyamı Sabah:** Poincaré kabinesi kuruldu. –Aralof Samsun'da. **İleri:** Büyük kalpli dostlarımız. Muhterem Claude Farrére'in bir mektubu. –Cemiyet-i Akvam Meclisi'nde Ankara İtilafnamesi. İngiliz mümessili, Kilikya'da azınlıkların mukadderatı için verilen teminatın İngiliz milletini mesut edeceğini söylüyor.

17 - SALI

1. Üç gün önce Millî Savunma Bakanlığı'na seçilen Kâzım Paşa, Sivrihisar'dan Ankara'ya gelerek Meclis'te kısa bir konuşma yaptı. Teşekkür etti ve "Ordu görevini yapmaktadır, daha önemli olan asıl görevini de zamanı gelince –o da yakındır- ispat edecektir" dedi. (**ZC** 16: 75; **AS, HM:** 18; **YG:** 17 "dün gece yarısından sonra geldi")

2. Meclis'in gizli oturumunda, gene Nurettin Paşa sorunu tartışıldı. İçişleri Bakanı Fethi Bey, Nurettin Paşa'nın Karadeniz bölgesindeki Rumların iç bölgelere göç ettirilmesi yolundaki hükümet emrini kötüye kullandığını, kadın, çocuk, yaşlı demeden iç bölgelere naklettiğini, kendisine yapılan uyarıları dinlemediğini söyledi. Yapılan oylamada, Nurettin Paşa'nın yargılanması kararı değiştirildi. (**GCZ** 2: 626)

1922 - OCAK

3. Mustafa Kemal, Karabekir'e, Durak Bey'in Erzurum'a gitmekte olduğunu yazarak kendisine iltifat edilmesini ve Muhafaza-i Mukaddesat Cemiyeti için Müdafaa-i Hukuk adıyla yetinilmesinin anlatılmasını istedi (**Karabekir 1:** 996).

4. "Kurtarılamamış Rumlar" tarafından Patrik Meletios şerefine Londra'da bir şölen verildi. Şölene başkanlık eden Amerikalı İstavri, İstanbul'un 1453'te işgalinden sonra Türkiye'de Rumluğun Patrikhane ile varolabildiğini söyledi. Meletios, Ortodoks ve Angilikan kiliselerinin birleştirilmesini istedi. (**Vakit, PS:** 24)

5. Ankara'da şehit ve cephe subayları ailelerinin refahı için kurulan komite, bu aileler için bir "iş yurdu" açılmasını kararlaştırdı. Bu ailelere Kızılay yardımı para ve giyecek malzemesi dağıtıldı. (**YG** 17; **AS**: 18)

6. **Tevhidiefkâr:** Kalinin Yoldaş zaferden emin. –Ankara'da tayyarecilerin terakkiyatı intibalarından: Ordumuz, kuvvetli tayyareci teşkilatına malik olmak için kemal-i faaliyet ve fedakâri ile çalışmaktadır. –Enver Paşa, İstiklal Mahkemesi'ne verilmek üzere Ruslar tarafından Ankara Hükümeti'ne teslim edilecekmiş. –Galip Kemalî Bey'in bir İsveç gazetesine beyanatı: Harp devam ederse Yunanistan çökecektir. **Açıksöz**: Kalinin Yoldaş'ın cevabı. –Adanamızı teslim alırken. **Hakimiyeti Milliye:** Fransız Hükümeti. –Ethem ve avanesi İzmir'de bir Çerkez hükümeti kurmaya çalışıyorlar. **Sebilürreşat:** Şer'iye Vekili Fehmi Efendi'nin İstanbul halkına bildirisi. –Hindistan mazlumlarının ayaklanması. **Vakit:** Yusuf Kemal Beyefendi ile mülakat. –Poincaré Kabinesi, kesin olarak kuruldu. **İkdam:** Abdülmecit'in Clodfarer ile telgraflaşması. **Peyamı Sabah**'ta A. Kemal: Poincaré, harikulade, yorulmak bilmez, yüksek düşünür bir adamdır. –Cenova Konferansı muhakkak toplanacak. **Akşam:** L.George'un matbuat mümessillerine beyanatı: Fransa'daki değişiklik, konferansın toplanmasına tesir etmez. **İleri:** Umumî sulh, Cenova Konferansı ile başlayacak. –Suphi Nuri: Halkçılık: Yarın için çalışıyoruz ve yaşıyoruz. –Macaristan Turan Cemiyeti: **Yenigün:** Yeni Fransız kabinesi teşekkül etti. –Hürriyet ve İtilaf, Ankara'yı tanıyormuş. Yeni rivayetler ve neşrettikleri abuk sabuk beyannameler. –Koçkiri'den avdet eden tahkik heyeti. **Tercümam Hakikat:** Poincaré, büyük bir nutukla programını izah edecek. –Papulas'ın Atina'da Embros gazetesine demeci. –Girit'te yeniden patırtı başladı.

18 - ÇARŞAMBA

1. Batı Cephesi'nin ve Hükümet'in Rusya ile haberleşme ihtiyacını karşılamak üzere, Kastamonu'nun 1 saatlik uzağında bulunan İzbeli Dağı'nda telsiz telgraf istasyonu, kalabalık bir izleyici topluluğunun katıldığı bir törenle açıldı (**AS**: 19; **TİH** V: 33 "19'da çalışmaya başladı").

1922 - OCAK

2. Rum Patriği Meletios, Londra'da L.George'dan Türkiye'deki Rumlar için yardım istedi (**İkdam:** 21).

3. **İleri:** Mısırlı dindaşlarımız Ankara Hilal-i Ahmeri'ne bin İngiliz lirası gönderdiler. –Koçkiri-Umraniye hadisesi nedir? –Istanbul ahalisinin ekmek davası. **Tevhidiefkâr:** Ukrayna'ya 50.000 ton kömür. **Hakimiyeti Milliye:** Poincaré İngiltere'ye baş eğmek istemiyor. Türk-Fransız ilişkilerinde değişiklik beklenmemelidir. **Açıksöz:** İtalya Murahhası Mösyö Tuozzi ile mülakat (Tev.Ef.'dan). –Vekillerin istifa sebebi, daha kuvvetli ve mütecanis bir hükümet vücuda getirme arzusudur. **Yoldaş-İntibah**'ta, Bursa bölgesinde kişilere yapılan saldırıların komutanlığa duyurulması emri (Millî çeteler, Yunanlılarla işbirliği yapanlara, onları yola getirmek için baskı yapıyorlardı). –İzmir'de Çerkez kongresi (Patris'ten) (**Eğilmez:** 133). **Akşam**'da N. Sadık, Ankara'daki istifaları yorumluyor. **Yeni Adana**'da, İran'ın Adana Konsolosu Asaf Han'ın Adana'da karşılanışı. Asaf Han'ın Adana'nın kurtuluşu için Yeni Adana'ya gönderdiği kutlama yazısı. **Peyamı Sabah**'ta A. Kemal, Bolşeviklerle münasebet konusunda İngiliz Fransız ayrılığını anlatıyor: Garp ve Şark âleminin diri Rusya'dan çekmediği kalmadı. Lakin ölü Rusya, ondan da baskın çıktı. Bolşevik Moskofluk, her hususta Avrupa'yı, Amerika'yı bütün cihanı sarstı, hurdahaş eyledi. Bolşeviklere güvenilemez. Ama, zararsız hale getirilmeleri için tedbir de alınmalıdır. **Vakit:** Amerika hakikati gördü. –Poincaré kabinesi işe başladı. –Lağvedilmiş İaşe Nezareti müdürlerinin muhakemesine İkinci Ceza Mahkemesi'de devam edildi. **İkdam:** Yeni Fransız Başvekili Poincaré, İngiltere ile sıkı bir ittifak yapılmasına taraftar. –Meletios aleyhine bir suikast varmış. **Daily Telgraph:** Meletios şerefine Londra'da verilen şölen (**PS, Vakit:** 24). **Tercümanı Hakikat:** Macaristan yine karışıyor. –Fener'in teşekkürleri. Sırp mümessili ile sinesaf oldular. –Yunanistan'daki esirlerimizden altısı firar etti. **Yenigün:** Kâzım Paşa Hazretleri diyorlar ki: Ordu vazifesini ifa etmektedir ve her zaman ifaya kadirdir. İnşallah zamanı gelince ki zamanı yakındır, bunu ispat edecektir. –Fransızlarla itilafımız ve Fas Müslümanlarının meserreti. –Harp Encümen-i Fevkaladesi teşekkül etti. –Atina muhabirimiz diyor ki: Yunanlılar sulh dilenmekle beraber harbe hazırlanıyorlar. Bunun da cevabını Türk milleti hazırlasın. Hakkı Baha: Say misak-ı millîsi.

19 - PERŞEMBE

1. Calal Bey'den 14'te boşalan İktisat Bakanlığı'na 213 mebustan 107'sinin oyunu alarak İzmit Mebusu Sırrı Bey seçildi (**ZC** 16: 90; **HM:** 20).

2. Mustafa Kemal, kendi başkanlığı altında Harp Encümeni'nin kurulduğunu bir yazı ile Meclis'e bildirdi. Meclis, Harp Encümeni'nin kuruluşunu 14'te kabul etmişti. (**ZC** 16: 80; **İncedayı 2:** 99)

1922 - OCAK

3. Meclis'in gizli oturumunda teslim olacak eşkiyanın cezalarını affetme yetkisi Hükümet'e verildi (**GCZ** 634).

4. **Vakit:** Yeni Müdafaa-i Milliye Vekili Kâzım Paşa, Ankara'da, ordunun nelere kadir olduğunu göstereceğini söyledi. –Rauf Bey'le mülakat: Eski Bahriye Nazırı hayatının muhtelif safahatını anlatıyor. **Peyamı Sabah:** Mösyö Neti başkanlığında Avrupa'dan şehrimize gelen Japon heyeti. –Ali Kemal: Muhalefet olmazsa hakikat örtülebilir. İhtilaf rahmettir. **İkdam:** Adanalılar Türkiye'nin en büyük bayrağını açtılar. –Gaulis'in Yeni Adana'ya demeci: Türk ordusu, her zamankinden daha kuvvetlidir. **Akşam:** Anadolu uyumuyor. Müteyakkız. Bekliyor. **Tevhidiefkâr:** Cenova Konferansı akamete mahkûmdur. –İspanyolların Fas'ta vaziyeti müşküldür. **Hakimiyeti Milliye**'de Ruşen Eşref: Büyük Hitabeye Dair: Biz nasıl Rif'teki Marakeşlilerin İspanyollara karşı muvaffakiyetine seviniyor, Kahire'deki, Bombay'daki din kardeşlerimizin esaretine nihayetsiz derecede üzülüyorsak, Sakarya muzafferiyeti, Kahire ve Kâbil'de, Bombay, Cezayir ve Fas'ta sevinç akisleri uyandırıyor. **Aydede:** Herkeste bir gevşeme var. İttihatçısında, İtilafçısında, Milliyetçisinde eski sertlik yok. Herkes esniyor. –Her şeyde değişiklik yapan Anadolu yılbaşını da Haziran başına almış. Zavallı Anadolu köylüsü, yılı, ayı, günü şaşıracak. Turp, patlıcan zamanı kabak ekecek. Güleryüz'de çift yönlü karikatür: Yeni taarruz arifesinde Yunanlı düşünceli ve üzüntülü, Türk keyifli ve kendinden emin. **Açıksöz**: Telsiz telgraf istasyonunun açılış töreni. –Orhan Şaik'in şiiri: İzmir yolunda. –İ. Habib, Anadolu ayaklanmasını İttihatçılık olarak görenlere çatıyor. **İleri:** Müdafaa-i Milliye yeni Vekili Kâzım Paşa: Ordu, parlak vazifesini ifa edecektir. –Türkiye'nin en büyük bayrağı Adana'da çekildi. –Rus Sefiri'nin Ankara'ya giderken Trabzon'da Zerejensky vapurunda verdiği ziyafet ve irad edilen nutuklar ve tezahürat. **Yarın**'da İsmail Hakkı: İnsanın kıymeti. **Tercümanı Hakikat:** Kış ve Anadolu harp harekâtı. –Rum Patriki mi, Yunan murahhası mı? –Meletios Londra'da dört gözle L. George'u beklemiş –Claude Farrére, sokağını İstanbul'da istiyor. Kendisi bizzat gelemeyecek. –Hamallar arasında dünkü cinayet. **Yenigün:** Samsun, Tokat ve havalisindeki Rum çetelerin bir Pontos hükümeti kurmak ve Yunan emellerine hizmet etmek maksadıyle yaptıkları şenaetler ve facialar. –Maruf Amerikalı milyoner Davit Mak Devel, İstanbul'a geldi. Artık Amerika'da Türkler aleyhine propagandalara kimse inanmıyor ve herkes hakikati görmeğe başladı, dedi. **Ayine:** Süleyman Dayı'nın Sakarya Savaşı hatıralarından.

20 - CUMA

1. Balıkesir ve Havalisi Kumandanı Brotonikilos, Demirci Akıncıları Genel Komutanı İbrahim Ethem Bey'e bir mektup yazarak, Yunan Hükümeti'nden maaşlı olarak eşkiya takibinde hizmet etmesini istedi. Yunanlılardan, silahlarını bırakması gibi başka öneriler de alacak olan İbrahim Ethem Bey de bölgedeki şakileri ikna ederek Yunanlılarla mücadeleye sevk etmek istiyor. (**Vandemir 1:** 93)

1922 - OCAK

2. İngiltere, Türkiye ile resmî bir görüşme yapmaktan hâlâ kaçıyor. Türkiye'nin Moskova Büyükelçisi Ali Fuat Paşa aracılığı ile yaptığı görüşme önerisi için İngiliz Dışişleri Bakanlığı Moskova'daki Ticaret Ateşesi Mr. Hodgson'a verdiği talimatta, cevap olarak, Türkiye'deki Hıristiyan halka yapılan davranıştan şikâyet etmesi, bu şikâyetin de kendisinden geliyormuş gibi gösterilmesi istendi. Ay başında Ali Fuat Paşa'nın yaptığı görüşme önerisini Rodgson 9 Ocak'ta rapor etmişti. (**Şimşir** 3: 325)

3. Birinci Ordu Komutanlığı Kurmay Başkanlığı'ndan 3'te istifa edip 13'te görev yerinden ayrılan Halit Bey, Ali İhsan Paşa hakkında Batı Cephesi'ne verdiği uzun raporda, onun cephe karargâhının gücünü azaltmak istediğini, benliğine sinmiş yükselme kuruntusu, aşırı kıskançlık ve sonsuz bir bencillik içinde baş olmak istediğini anlattı. Ali İhsan Paşa, disiplinsiz davranışları nedeniyle 18 Haziran'da görevinden alınacaktır. (**Söylev** II: 488; **Göğem:** 122 "19 Ocak'ta")

4. Papulas, yanında Prens Andre olduğu halde Atina'dan İzmir'e döndü (**PS:** 21, 22).

5. **Tercümanı Hakikat:** L. George'un Poincaré'ye cevabı: Fransa'yı meşgul eden işler, İngiltere'nin de menfaatleriyle ilgilidir. –Şeriye Vekâleti'nin bir senelik faaliyeti. –Poincaré'nin beyannamesi. **Vakit:** Nafıa Vekili Fevzi Bey'le mülakat. –Cenova Konferansı'nda kimler buluşacak? İngiltere, Almanya, İtalya Başbakanları ve Lenin. **Akşam:** Yeni Fransa Hükümeti'nin siyasî programı. **İkdam:** Fransa'daki hükümet değişikliğinin Anadolu'daki tesiri. –İstanbul'da Wrangel ile 34.000 Rus var. **Peyamı Sabah:** Türkiye'deki azınlıklar ve Cemiyet-i Akvam. **Hakimiyeti Milliye**'de Ruşen Eşref, Mustafa Kemal'in Pantürkizm ve Panislamizm aleyhindeki sözlerini benimsiyor ve açıyor. **Le Temps:** Niçin Türkiye ile yeni görüşmeler yapılmıyor (**Jaeschke** 1: 172). **The Times**'da Hindistan'da incelemelerde bulunan Lord Norsglif'in demeci: Hintlilerle Müslümanlar, ilk defa birleşiyorlar. Durum, Ingiliz gazetelerinin yazdıklarından da önemlidir. Müslümanlar, Halife'nin kutsal yerlere hükmetmesini, Edirne'nin ve Anadolu'nun Türkiye'ye bırakılmasını istiyorlar. (**MEH** II: 14) **İleri**'de Suphi Nuri: Halkçılık 3: 1. Siyasî hakları millete damla damla tattırmak, 2. Adaleti kat'i bir surette tevzi etmek. 3. Milleti okutmak. 4. Milleti doyurmak. **Tevhidiefkâr:** Adana'da azınlıklar meselesinde hakikatin tecellisi. Fransız istatistiklerine göre Adana'da ezici bir Türk çoğunluğu var. 250.000 Türk'e karşılık büyük kısmı hariçten gelen 53.712 Hıristiyan vardı. –Ukrayna Mümessili'nin temin ettiği menfaatler. **Yenigün:** Cihan edebiyatı ve irfaniyetinde Türk davası. C. Farrére, Nobel mükâfatının bu sene dahi bizim yüzümüzden Piyer Loti'ye verilmemiş olduğunu açıklayan bir makalesiyle Türk davasının ne kadar haklı ve ulvî olduğunu bütün cihana karşı en beliğ lisanla bir daha haykırdı.

1922 - OCAK

21 - CUMARTESİ

1. Meclis'te, Avrupa'da Türkiye lehine yazılar yazan Claude Farrére'e teşekkürname yazılması ve Paris Temsilciliği tarafından hasta olan Piyer Loti'nin hatırının sorulması kararlaştırıldı. Öneriyi veren 40 kişi adına konuşan Celal Nuri'nin anlattığına göre Claude Farrére, Piyer Loti için şunları yazmış: İsteseydi Nobel ödülünü alabilirdi. Türkleri savunduğu için vermediler. (**ZC** 16: 96: **HM:** 23; **AS**: 24).

2. Sovyet Dışişleri Bakanı Çiçerin, Londra Temsilcisi Krassin'den, Ankara'nın Cenova Konferansı'na çağrılması için elden geleni yapmasını istedi. Krassin 13 Şubat'ta İngiliz Dışişleri'ne bu konuda yazılı olarak başvuracak, İngilizler bu isteği küstahlık olarak niteleyerek, konunun Sovyetleri ilgilendirmediği karşılığını vereceklerdir. Cenova Konferansı, 10 Nisan'da açılacaktır. (**Sonyel II**: 192; **Yerasimos:** 456)

3. Bolu Mebusu Tunalı Hilmi, yazışmalarındaki devletlu, vekâletpenahileri, senaverleri vb. lakap ve saygı ibarelerinin kaldırılmasını istedi. Önerge Meclis'te reddedildi. Tunalı Hilmi, önergesini savunurken bunların hem zaman israfına sebep olduğunu, hem de halkçı bir hükümet yönetimine yakışmadığını söyledi. Bu geleneklerin kaldırılamayacağını söyleyen Besim Atalay'a karşı "Kahrolsun böyle gelenekler!" dedi. Önergenin reddinden sonra "Tunalı görevini yaptı. Gelecek seneye tekrar edeceğim. Geçen sene de teklif etmiştim" dedi. (**ZC** 16: 107; **HM:** 23)

4. Hükümete, eşkiya takibini erteleme yetkisi veren kanun 95 red, 5 çekimsere karşı 195 oyla kabul edildi. Ankara, genel bir askerî saldırıya hazırlanıyor. (**ZC** 16: 110-112; **Düstur** 3/2: 210; **HM:** 23)

5. Sovyet Rusya Elçisi Aralof, 25 kişilik maiyetiyle Ankara yolunda. Çorum'dan Alaca yönüne hareket eden Aralof, yolda mola verince çevre köylerden gelen köylülerin Rusya üzerine "bitmez tükenmez" sorularına cevap veriyor. Türk köylü hayatı hakkında anlatılanları dinliyor. (**Aralov:** 64)

6. Celalettin Arif Bey, Meclis'e veda ederek yarından sonra bulacağı ilk araçla Roma temsilciliği görevi için Ankara'dan ayrılacağını bildirdi (**ZC** 16: 106).

7. **İkdam:** Ankara Maarif Vekili Vehbi Bey'in **İkdam**'a demeci: Bir taraftan düşmanla, diğer taraftan cehaletle mücadele ediyoruz. –Yakup Kadri: Mukaddes şeyler önünde. **Tevhidiefkâr:** Acıklı bir ölümün yıldönümü. Ahmet Selahattin Bey. (19 Ocak 1921'de ölmüştü). **Akşam:** İzmir Yurdu'nun çayında Mustafa Kemal'in bir cevabı: İzmir Yurdu'nun İzmir'de ifa-yı vazife edeceği gün uzak değildir. **Açıksöz**'de İ. Habib. Türkler bütün millî şereflerini İslamiyet'e feda ettiler. **Tercümanı Hakikat:** L. George'la Meletios arasında uzun mülakat, fakat

1922 - OCAK

ne? –Poincaré'ye itimat. –Rus kabinesinin istifası. –İzmir Rumları, Yunan işgalinin tahdidi aleyhinde. **Vakit:** Poincaré Kabinesi'nin bildirisi. **Karagöz:** Kraliçe: Bahar gelse de sobaya odun atmaktan kurtulsak. Kral: Bahardan bahsetme, o zaman odunu bize atacaklar. **Peyamı Sabah:** Poincaré Kabinesi'nin programı. –Papulas İzmir'e dönüyor. –Ali Kemal: Cenova Konferansı'yla Avrupa, Rusya ile ticarî ilişkilere girecek, ancak Ankara keşmekeş içinde yuvarlandıkça Avrupa'nın Karadeniz yoluyla ticarî ve iktisadî münasebeti mümkün olmaz. Acaba çilemiz doldu mu? Devletler Yunanistan'ı da Anadolu'dan çıkaracak mı? Bunun için bizden bazı teminatlar isteyecekler. Ankara da böyle bir kabiliyetten mahrumdur. **İleri:** Mösyö Briand, Şark'ta muhasematın başlamaması için Müttefiklerle birlikte çalışacağını söylüyor. –Ordumuzun taarruz ihtimaline karşı İzmir'de askerî şûralar akdedip tedbir alıyorlarmış.

22 - PAZAR

1. Ordunun ihtiyaçları konusunda araştırma yapıp kararlar almak ve bu konudaki çalışmalarda eşgüdüm sağlamak amacıyla kurulan Harp Encümeni, Mustafa Kemal'in Başkanlığında ilk toplantısını yaptı. Encümen, her hafta toplanacaktır. (**HM** 20, yapacağı haberi: **AS, Tev. Ef.** 24; **YA:** 27; **İncedayı 2:** 99; **Goloğlu** 4: 305)

2. Yusuf Kemal Bey'in demeci Akşam'da: Siyasî vaziyetimiz iyidir. İki seneden beri hürriyetlerini istihsal için çalışan Türkler, kanunlarımıza bağlı Müslüman, Hıristiyan hiç bir kimsenin hürriyetine dokunamazlar ve dokunmayacaklardır. (**Akşam:** 22)

3. İngiliz Veliahtı'nın Hindistan gezisini boykot amacıyla Kalküta'da yapılan mitingde, İngiliz polisi 274 kişiyi tutukladı. Bunlardan 202'si bir ay hapse mahkûm olacaktır. (**MEH** 3: 6; 6: 6)

4. İstanbul Hükümeti, Madrid Elçiliği'ne Ragıp Rauf Bey'i atadı (**TV:** 4374).

5. Papa 15. Benedict öldü. 1954 doğumlu olan Benedikt, 1914'te Papa olmuş ve savaş aleyhtarı bir tutum izlemişti. (**AnaBritanica; Meydan Larousse; Jaeschke 1:** 172; **Akşam:** 22; **Ter.Hak, PS:** 23; **HM, Vakit, İkdam:** 24)

6. **İkdam:** İzmirliler Yurdu ve Mustafa Kemal Paşa'nın sözü. –İktisat Vekili Sırrı Bey'in İkdam'a demeci: Programımız: Muntazam ordu ve muntazam iktisat teşkilatı. **Peyamı Sabah**'ta Ali Kemal: Meşveret hikâyeleri. –Poincaré, ezici bir çoğunluk kazandı. –Papa'nın hastalığı ağırlaştı. –Maliye Nezareti, dünden itibaren memurlara Eylül maaşının ilk yarısını dağıtmaya başladı. **Hakimiyeti Milliye:** Saray heyülası, Damat Ferit'i perde gerisinde tutarak dışarıya karşı başka bir şahsiyet arıyor. Bu da Mahmut Muhtar Paşa'dır. –İzmir Yurdu'nun dünkü çay ziyafetinde Mustafa Kemal Paşa'nın büyük ve azimkâr sözü: İzmir'i

1922 - OCAK

almamız uzak değildir. **Yeni Adana:** Halka doğru. **Açıksöz**: Kastamonu hapishanesinde 228 mahkûm, 444 tutuklu var. Tutuklulardan 300 kadarı İstiklal Mahkemesi'ne ait. Mahkûmlardan 215'i cinayet, 23'ü cephe mahkûmudur. Tutuklulardan 25'i çocuktur. –Bulgaristan'ın Akdeniz'e açılış isteği. **Vakit:** Mustafa Kemal'in, İzmir Yurdu'nun çay ziyafetinde Yurdun onursal başkanlığını kabul etmesi isteği karşısında konuşması: İzmir Yurdu'nun İzmir'in içinde görev yapacağı günler uzak değildir. –İsmet Paşa'nın karargâhta Ahmet Emin'e demeci: Yunanlılarla aramızdaki ihtilafın halli için tek bir çıkar yol vardır, o da Yunan ordusunun duçar olduğu mağlubiyetleri kat'i şekilde tamamlamaktan ibarettir. Bunu yapacağız. **İleri:** Türk-Yunan ihtilafı hakkında bu ay nihayetine kadar devletlerin bir karar alacakları söyleniyor. Yunan murahhasları hâla Avrupa'dadır. –Le Temps'ın makalesi: Türkiye yalnız istiklali için harbediyor. **Akşam:** Hariciye Vekili Yusuf Kemal Bey'in muharririmize beyanatı: Siyasî vaziyetimiz iyidir... –Papa vefat etti. **Tevhidiefkâr:** Mustafa Kemal Paşa, İzmir Yurdu fahrî reisliğini kabul etti. "İzmir'e kavuşacağımız gün uzak değildir" dedi. –Le Temps: Şark sulhu zorla kurulamaz. –Papa ölüyor. –Yunanlılar, millî ordunun hazırlığından endişeye kapılarak izinli erlerini hemen çağırmışlar. **Tercümanı Hakikat:** Piyer Loti, merasime iştirak edemiyor. Muhterem dostumuzun Şehir Emin'i Celal Bey'e cevabı. –Ankara İtilafnamesi değişmeyecektir. Fransa Hükümeti bu hususiaki görüşünü ısrarla koruyor. –Bosfor'dan: Türk ordusu harpten sonra 100.000 kişi.

23 - PAZARTESİ

1. Mustafa Kemal'in Petit Parisien gazetesi muhabirine demeci: İtilaf Devletleri tarafsız görünmeye çalışıyorlar. Meseleyi yalnız Yunanistan'la mı müzakere edeceğiz? O halde Yunanlılara söylenecek yalnız iki kelimemiz var. İstila ettikleri toprakları derhal terketsinler ve yaptıkları geniş tahribatı tamir etsinler. Yunan ordusu Anadolu'da kaldıkça Müttefik devletlerin sulh yapabileceklerini zannetmem. Türk milleti, Yunanlıları kovmağa her ne pahasına olursa olsun karar vermiştir. (**ASD** III: 31)

2. Meclis, son savaşlarda fedakârlıkları görülen yüzbaşı, teğmen ve yedek subaylardan 25 kişinin takdirname ile taltif edilmesini, Batı Cephesi'ne mensup 28 kişinin de İstiklal Madalyası ile taltif edilmesini kararlaştırdı (**ZC** 16: 116-119; **HM:** 24).

3. Birinci Ordu Kumandanlığı'na "Cephe Subayları" imzasıyla gönderilen ve yazarı bulunmayan bir mektupta, geri hizmetlerde çalışanların maaşlarının tam ödendiği ileri sürülerek maaş alamayan subayların çarpışamayacağı yazıldı. "Artık buna tahammül edemeyiz. Hükümete güvenimiz yok. Eşitlik olmalıdır" denildi. (**Sabis:** 204)

1922 - OCAK

4. Genelkurmay Başkanı Fevzi Paşa, Batı Cephesi'ne bildiriyor: Yunanlılar atlı tümen teşkilatına hız vermişler. İngilizler bu tümeni donatacakmış. Buna karşılık, atlı, topçu, özellikle makinalı teşkilatının şimdiden tamamlanması... (**HTVD** 59, ves. 1345)

5. Yunan Başbakanı Gunaris, İngiltere'den son bir yardım istemeden önce Savaş Bakanlığı'ndan Anadolu'daki ordunun durumu hakkında bilgi istedi. Cevap 26: Erlerin morali çok iyidir. Para ve insan desteğine ihtiyaç var. (**Stratigu:** 86)

6. Üniversite'de yapılan toplantıda her yıl bugünün Piyer Loti günü olarak anılması kararlaştırıldı. Şerefiye Caddesi'nin adı, Piyer Loti; bir diğer caddenin adı Klodfarer olarak değiştirildi. Törende binlerce kişi hazır bulundu. İstanbul Belediyesi de Piyer Loti'ye onursal hemşehrilik verdi. (**Ter.Hak, Akşam, Vakit:** 23; **Tev.Ef, İkdam, PS:** 23, 24; **MN** 1922: 257)

7. Uzun süredir cephede bulunan Halide Edip, Ankara'ya döndü (**HM:** 25).

8. Buhara Mümessilliği giderleri için Dışişleri bütçesine 675 lira ödenek kondu. Kanun 6 redde karşı 138 oyla kabul edildi. (**Düstur** 3/2: 211; **HM:** 24; **AS**: 25; **ZC** 16: 132)

9. **Tercümanı Hakikat:** Bir İngiliz-Ankara İtilafı var mıdır? İngiliz gazetelerinin tekzibi. –Papa'nın vefatından sonra İtalya'da umumî matem emredildi. –İstanbul için mesut bir gün: Piyer Loti ve Klodfarer caddelerinin küşadı. Anadolu'dan gelen Hüsnü Paşa'nın beyanatı. **Hakimiyeti Milliye:** İktisat Vekili Sırrı Beyefendi'nin beyanatı: Napolyon 'para para para!, demiş. Hükümetler, para için kendi hazineleri olan tebalarının kesesine müracaat ediyor. Bu kesenin dolu olması ise ziraat, sanayi, ticaret işlerinin asrî görüşlerle yapılmasına bağlıdır. Bu minval üzere iş göreceğiz. **Akşam:** Piyer Loti ve Klodfarer Caddeleri. –Ankara'da Fevkalade Harp Meclisi içtimaı. **İkdam:** Bugün Piyer Loti günüdür. –Türkiye'yi ikinci defa terk ederken Madam Gaulis'in Konya'da Babalık gazetesine demeci: Türk milleti, bugünden işlerinin mahiyet ve kıymetini tamamiyle anlamıştır ve şimdi bütün halk, büyük kumandanlarıyla beraber çalışıyor. **Peyamı Sabah**'ta Ali Kemal: Mütarekeden beri çektiklerimiz, uğradığımız zararlar hep Avrupa'yı bırakarak Rusya'ya benzemek yüzündendir. Yoksa çoktan selamete çıkardık. –Bugün Piyer Loti ve Klodfarer'in adları İstanbul'un iki caddesine veriliyor. **Vakit:** Bugün büyük ve âlicenap dostumuz Piyer Loti günüdür. **Açıksöz**: Yunanlılar talihlerini bir kere daha deneyecekler. –Memleketine dönerken Madam Gaulis'le Babalık muhabirinin yaptığı mülakat. –İ. Habib: Yunan ordusunu Anadolu'ya saldırtan L. George'un üstündeki yaldızı kazıyın. Altından çoşkun taassuplu bir Piyer Lermit çıkar. **Aydede:** Ankara'da yaygın olan Ankara nezlesi, Ankara mahkemeleri kadar sertmiş. Bu, soğuktan olduğu kadar, korkudan da çıkabilir. Soğuk da iki türlüdür, maddî

1922 - OCAK

soğukluk olduğu gibi Aka Gündüz'ün Ankara'da çıkardığı Peyamı Sabah gibi soğukluklar da var. **Tevhidiefkâr:** Düşman neferleri ordumuza ilticaya başladı. –Hak ve adalet müdafilerine (Piérre Loti, Claude Farrére) İstanbul'umuz bir daha şükran eda ediyor. **İleri:** Piyer Loti, Klodfarer caddeleri bugün açılıyor. –Anadolu'da şiddetli harp hazırlıkları. –Papa'nın vefatı. –Memleketin asayişini tehlikeye düşüren Rum çeteleri nasıl imha ediliyor?

24 - SALI

1. Mustafa Kemal, Bourbon Kraliyet üyesi Don Louis'e verdiği cevapta, Türkiye için ABD'de yaptığı çalışmalara teşekkür etti, makale ve konferanslar yoluyla bu çalışmalara devam etmesini istedi. Bourbon, 21 Kasım tarihli mektubunda Türkiye için ABD'de yaptığı çalışmaları anlatmış ve yapılması gereken işleri bildirmesini istemişti. (**Şimşir 5:** 172; **İkdam:** 17 Ağustos, 21 Kanunusanî tarihiyle)
2. Hacıbektaş Çelebisi ve Kırşehir Mebusu Cemalettin Efendi öldü. Cemalettin Efendi, 25 Nisan 1920'de Konya Mevlevî Çelebisi Abdülhalim Efendi ile birlikte Meclis Başkan vekilliklerinden birine seçilmişti. (**AS**: 25)
3. **Tercümanı Hakikat:** Şark Konferansı Şubat bidayetinde toplanıyor. –Yusuf Kemal Bey'in mühim beyanatı: Poincaré, Briand zamanındaki siyasetin bundan böyle aynen devam edeceğini Paris Mümessili Ferit Bey'e söylemiştir. –Alman eski Harbiye Nazırı'nın Talat Paşa hakkında makalesi. **İkdam:** Orduya ait işlerin hızlandırılması için Harp Encümeni Fevkaladesi'nin ilk toplantısı. –Kafkas devletlerinin konfederasyonu ve Rusya hakkında Azerbaycan Sefiri'nin muhabirimize beyanatı. Konfederasyonda Rusya'nın dahli yoktur. **Akşam**'da N. Sadık: Ankara murahhasları da Avrupa'ya gidip görüşmeler yapmalıdır. **Tevhidiefkâr:** Fevkalade Harp Encümeni teşkil etti. –Edirne'siz sulh şayan-ı kabul değildir. –İngiltere'de hakikati görenler çoğalıyor. **Peyamı Sabah**'ta Ali Kemal: İtidal ile: Bu devleti Trablusgarp ve Balkan Muharebelerinde ve Harbiumumî'de felaketten felakete sürüklemiş olanlar, şimdi de en son, en elîm izmihlale sevkediyorlar. Yalanlarla, dolaplarla, dalaverelerle... çöküş devrinde bile siyasî gerçeklere bu kadar gözünü kapatmış devlet adamları gelmemişti. Şark meselesi, bir iki güne kadar hallolunuyor. –Piyer Loti ve Klodfarer caddelerine dün özel merasimle adları takıldı. Merasimde binlerce halk hazır bulundu. **Vakit:** Ankara'da Mustafa Kemal Paşa Hazretleri başkanlığında bir harp encümeni kuruldu. –Sosyalizm ile kapitalizmin uzlaştırılması: İslamiyet. **Hakimiyeti Milliye:** Takdirname ve İstiklal Madalyası ile taltif edilenler. **Yeni Adana:** Yunanistan dileniyor. –Poincaré Kabinesi. **Açıksöz**: Bir müddetten beri Almanya'da olup ahiren İstanbul'a avdet ettiğini yazdığımız Bolu Mebusu Cevat Abbas Bey, şehrimize gelmiştir. **İleri:** Piyer Loti ve Kladfarer caddelerinin açılışı. **The Times:** Anadolu'ya giren Yunan, çıkarılmalıdır (**İleri:** 30).

1922 - OCAK

25 - ÇARŞAMBA

1. İstanbul, gene Ankara'yı yumuşatmaya çalışıyor. 1) İstanbul Hükümeti'nin Dışişleri Bakanı İzzet Paşa, Gazeteci Mahmut Sadık ve Binbaşı Nahit'le Karabekir'e gönderdiği mektupta, barışa muhtaç olduklarını anlattı ve bu konuda Ankara'nın çıkardığı zorluklardan yakındı. Ankara'nın İstanbul'da veya İstanbul'un Ankara'da bulunduracağı kişiler yoluyla görüş alışverişinde bulunulması ve hükümet biçiminde değişiklik yapıldığı yolundaki demeçlerin ve girişimlerin önlenmesi konularında Karabekir'den yardım istedi. Mektup Karabekir'e 3 Mart'ta verilecek, o da mektubu Ankara'ya bildirecektir. 2) Rasathane Müdürü Fatin Hoca, Fevzi Paşa'ya bir mektup yazdı ve bunun örneğini Karabekir'e gönderdi. Bunda, ek olarak, silah alımı ile ilgili gelişmeleri sundu. Fatin Hoca, mektubunda belli başlı şu önerilerde bulundu: Enver Paşa ve Padişah'la ilişkiye geçilmesi ve halifeliğin manevî kuvvetinin asla ihmal edilmemesi, hükümet tarzında değişikliğe gidilmemesi, Bolşeviklerle iyi geçinilmesi, bir İslam şûrasının kurulması, Bolşevizm ve kapitalizm arasında bir yer alarak servetin sınırlandırılması gibi tedbirlerle ılımlı sosyalizm uygulanması. Karabekir 5 Mart'ta, Fevzi Paşa'dan, mektupta sözü edilen konularda aydınlatılmasını isteyecektir. (**Karabekir 1:** 1011-1013, 1017-1021)

2. Başbakan Tevfik Paşa, Yüksek Komiser Rumbold'la görüştü. Midye-Enez hattını kabul edeceklerini söyledi ve "Adil bir barış teklifini hemen kabul edeceğiz. Mustafa Kemal ve aşırılar yola gelmezse onları tecrit edeceğiz" dedi. (**Sonyel** II: 248; **Şimşir** 3: 341; **PS, İkdam** 26'da görüşme haberi)

3. Roma temsilciliğine atanan Erzurum Mebusu Celalettin Arif Bey, görev yerine gitmek üzere Ankara'dan ayrıldı (**HM, İkdam:** 26).

4. Karabekir, İktisat Vekâleti'ne, makinalarla çalışma eğilimi kazandırmak için Anadolu'da çeşitli kurslar açılmasını önerdi. Kendi açtığı kursları örnek gösterdi. Cevap 31: Bu kurslarda, senelerden beri orada muattal duran ziraat makinalarının kullanılmaları gösterilirse... (**Karabekir 1:** 996-997)

5. **Tevhidiefkâr:** Mersin'de liman inşası için bir Fransız şirketinin teklifi kabul edildi. –Rusya ile iktisat mukavelesi görüşmelerine Ankara'da yakında başlanıyor. –Düşman neferlerinin ilticası devam ediyor. –Grev tehlikesi. Amele komisyonu, müzakereleri tatil etti. **Vakit:** Buhara'ya mümessil gönderiliyor. Bu göreve Eskişehir mebusu Abdullah Azmi Bey'in seçilmesi muhtemeldir. **Akşam:** İngiltere, Şark işlerinin süratle hallini istiyor. **İkdam:** Düşman erlerinin hatlarımıza sığınması. **Açıksöz**'de İ. Habib: Türk medeniyetleri. **Karagöz:** Çorbacının hesabını bitirip İzmir yoluyla konferansa gidecek olan Mustafa Kemal Paşa. –Sansürden şikâyet. **The Times**'da Lord Norsglif'in demeci: Hindistan galeyan içindedir. Hint Müslümanları ve Brahmanlar, karışıklık çı-

1922 - OCAK

karmaya hazırlanıyorlar. Hint gazeteleri, Avrupalıların kovulmasını istiyor. (**MEH** 3: 12) **Hakimiyeti Milliye:** Mısırlıların ingilizlere teklifleri: Mısır'ın istiklali. Himaye usulü ve sıkıyönetimin kaldırılması. İngiliz birliklerinin Mısır'dan gitmesi. **Peyamı Sabah**'ta Ali Kemal: 13 senedir, o insaniyet vecibesi olan müşavere, meşrutiyet; dilimizde var, özümüzde yok. Fikirlerimizi Ankara'da savunsak bizi hain, alçak, casus diye palaspandıras tekme ve dipçikle İstiklal Mahkemesi'ne, oradan darağacına göndermezler mi? **İleri:** Celal Nuri'nin Ankara mektubu: Millet Meclisi'nde. –Tiflis Mümessili Muhtar Bey'in beyannamesi: Türkiye-Fransa İtilafnamesi, Ankara-Moskova münasebetlerinin devamına bir kat daha hizmet edecektir. –Refet Paşa'nın istifa sebebi. **Tercümanı Hakikat:** Cannes'da Gunaris'e soğuk bir duş. –Meletios'u öldürmek isteyen suikast. –Hilal-i Ahmer, Yunanistan'da fevkalade müzayaka içinde olan esirlerimizi tahliye için azamî falliyeti sarfetmektedir.

26 - PERŞEMBE

1. İstanbul'da tramvay işçileri, şirket istediklerini kabul etmeyince greve başladılar. Tramvaylar durdu. İşçiler, önce 24 maddelik bir istek listesi vermişlerdi, sonra bunların 21'inden vazgeçerek üçü üzerinde diretiyorlardı. Bunlar, 8 saatlik iş günü, ikramiyelerin geçen yılki gibi ödenmesi, işten çıkarılan (6) arkadaşlarının yeniden işe alınması. (**Ter.Hak, Akşam:** 26; **İkdam, PS:** 27; **Tev.Ef.** 27, 28; **YG:** 30)

2. Kastamonu İstiklal Mahkemesi'nin "iflah olmaz" hükmünü verdiği bir asker kaçağı kurşuna dizildi (**AS**: 26).

3. Meclis'in yılda 4 ay toplanması istendi. Bitlis Mebusu Ziya Bey ve 25 arkadaşının önergesine göre, gidiş gelişlerle Meclis'te bir düzensizlik var. Dört aylık toplantı devresi sonucunda bir daimî meclis bırakılacak, dağılan mebuslar, halkı aydınlatmakla yükümlü olacak. Memurlukla mebusluk, aynı kişi üzerinde toplanabilecek. Bu öneriye göre, bütçe üzerinden 150.000 liralık bir yük de kalkmış olacak. Öneri, Anayasa Komisyonu'na havale edildi. (**ZC** 16: 143; **HM, YG:** 27)

4. Yunan Savaş Bakanı Teotakis, Başbakan'ın 23 tarihli sorusuna karşılık vererek Anadolu'daki Yunan ordusunun moralinin çok iyi olduğunu, Türklerin ise moral bakımından kötü fakat insan, süvari ve uçak sayısı bakımından üstün olduğunu ileri sürdü. Yunan ordusunun para ve insan gücü bakımından desteklenmesini istedi. Ordunun bulunduğu yerden geri çekilmesine karşı çıktı. (**Stratigu:** 86)

1922 - OCAK

5. Gandi'nin İngiltere'den istekleri Hakimiyeti Milliye'de: Mısır'ın isteği yerine getirilmelidir. Hindistan'daki bütün birlikler geri alınmalıdır. Fransızların Suriye'yi işgaline İngilizler izin vermemelidir. Elcezire ve Filistin, İslamların denetiminde olmalıdır. İzmir ve Trakya, Türklere geri verilmelidir. Hindistan, hukukî özerkliğe sahip olmalıdır. (**HM:** 26)

6. 6 Aralık'ta Roma'da Ermeniler tarafından öldürülen eski Başbakan Sait Halim Paşa'nın cenazesi gemi ile İstanbul'a getirildi. Cenaze ile birlikte Prens Abbas Halim Paşa ile Prens Ömer Bey de İstanbul'a geldi. Cenaze yarın karaya çıkarılacak ve kalabalık bir törenle pazar günü toprağa verilecek. (**Ter.Hak.** 27; **PS:** 28)

7. **Açıksöz**: Bulgaristan'dan gelip Ankara'ya gitiniş olan Cevat Abbas'la mülakat: Bulgarlar, Harbiumumî'de müttefikimiz iken Türkiye'yi bu kadar tutmuyorlardı. Avusturyalılar, Anadolu meselesiyle ilgilenmiyorlar gibi. Alman kamuoyunu da Yunanlılar lehine gördüm. İtalyan kamuoyunda bize bir eğilim gördüm. **Akşam**'a Faik Sabri, Paris'ten bildiriyor: Mösyö Briand'ın istifası ve sebepleri. –Tramvay grevi: Amele grev ilan edebilir fakat halkı haberdar etmelidir. **Tevhidiefkâr:** Halide Edip Hanım'ın onbaşı kıyafetinde alınan son resmi. –Madam Gaulis'in Anadolu'da gördükleri. –Türkler-Araplar. **Peyamı Sabah:** Şark Konferansı 1 Şubat'ta toplanıyor. –Ali Kemal: Gelecek Mart'tan evvel devletlerin hakkımızda verecekleri kararların az çok lehimize olması, Sevr Anlaşması'nın tadile uğraması umulur. **Tercümanı Hakikat:** Tramvay amelesi bugün grev ilan etti. Hariciye Vekili Yusuf Kemal Bey'in Cenova Konferansı hakkında bir Amerikalı muhabire beyanatı: Avrupa'nın iktisaden ihyası, herhangi bir devletten ziyade Türkiye'yi alakadar eder. Liberal Fırka'nın kongresinde L. George'un siyaseti şiddetle tenkit edildi. **Eko dö Paris,** Dépats gazetesine cevaben Kilikya'da Türkiye'ye terk edilen silahlar hakkında Bouillon ve General Gouraud'un bilgilerine başvuruyor. Bouillon, terk edilen askerî malzemenin iddia edildiği gibi 200 milyonluk olmadığını, bundan çok az olduğunu söylüyor. Ancak, terk edilme şartları hakkında açıklama yapmıyor. Gouraud da bilgi vermiyor. **Güleryüz:** Yeni modanın kurbanları: Elveda saçlar. –Paratüsüz düğün yapmanın yolu: Her gazeteden bir kişi çağırmak. **Ayine**'nin yeniliği: Kırmızı mürekkep (Ancak birkaç sayı sürebilmiştir) –Kapakta Mustafa Kemal Paşa. –Moskof güzeli. **Hakimiyeti Milliye:** Kafkas birliği konusunda Abilof'un demeci: Azerbaycan, Gürcistan, Ermenistan, Acara Cumhuriyeti arasında bir federasyonun kararlaştırıldığı anlaşılmaktadır. Katılma, harbî, malî, iktisadî, haricî, posta ve telgraf işlerine inhisar edecektir. Bağımsızlıkları devam edecektir. **Vakit:** Poincaré, hariciye nazırlarını toplantıya davet etti. Şubat başlarında Paris'te toplanacaklar. Suriye hududu ve gümrük anlaşması için murahhaslar Ankara'dan Adana'ya ulaştı. **İkdam:** Tahliye –Ekalliyetler. –Üç

1922 - OCAK

devlet, muhariplere tavassut teklifini ne surette yapacaklarını müzakere ediyorlar. **İleri**'de C. Nuri: Bizde teceddüt –Poincaré, Şark meselesini müzakere edecek konferansın Paris'te toplanmasını teklif etti. –Meletios'u Romanya'da öldüreceklermiş. –Anadolu'da bir senelik maarif faaliyeti. –İstanbul mahkemelerinin bir senelik mesaisi. **Yarın**'da İ. Hakkı: Kurtulmak. –Haşim Nahit: Vatan şarkısı. –Ali Ekrem Beyefendi ile mülakat.

27 - CUMA

1. Sovyet Rusya'nın yeni Elçisi Aralof, 27 kişilik elçilik kuruluyla Ankara'ya geldi. Hükümet ve halk tarafından parlak bir törenle ve içten bir kabulle karşılandı. Aralof, İstasyon'daki tören birliğine Türkçe olarak "Yaşasın Türkiye'nin büyük evlatları" diye bağırdı ve dost bir ülkenin askerlerini selamlamakla memnun ve mutlu olduğunu söyledi. Aralof, güven mektubunu 31'de sunacak. Bundan önceki Sovyet elçisi Natsarenus 22 Kasım'da Ankara'dan ayrılmıştı: Aralof, Nisan 1923'te dönecektir. (**İkdam:** 28, 29, **HM, AS, Tev.Ef, YG:** 29; **YA:** 31, **Aralov:** 72. Jaeschke, Belen, Şemsutdinov gibi bazı kaynaklarda bu tarih 26 olarak verilmekte ise de HM' ve YG'ün yayımlarında gelişin "cuma günü" olduğu açıkça belirtilmektedir)

2. Tramvay işçileri grevinde ikinci gün, Şirket, Amele Siyanet Cemiyeti'nden bazı işçileri çağırarak grevi kırmaya çalıştı. 150 tramvaydan 30'unu çalıştırmayı başardı. Grevci işçiler, kadın ve çocuklarıyla buna engel olmak istediler. Bunlar, Polis Müdürü'nün gözetiminde şiddet kullanılarak dağıtıldı. 7 işçi tutuklandı, bazı işçiler yaralandı. (**İleri, Vakit, PS, İkdam, Tev.Ef.** 28; **Ter.Hak.** 27, 28)

3. Halit Bey, Batı Cephesi'ne bağlı Beşinci Kafkas Tümeni Komutanlığı'na atandı. Halit Bey, Ali İhsan Paşa ile anlaşamadığı için 3'te istifa ettiği Birinci Ordu Kurmay Başkanlığı'ndan 13'te ayrılmıştı. (**Göğem:** 126)

4. İngiliz tekliflerine yazılı olarak cevap veren Fransa, Sevr Anlaşması'ndan beri şartların değiştiğini belirtti. Cevapta şöyle denildi: "Yunanlılar başarısızlığa uğradı. Yeniden çarpışma başlarsa nazik bir durum doğabilir. Hemen barış yapılması gerekir. Ermenilere özerklik verilmesine karşıyız. Kapitülasyonların kaldırılması ve Sevr Anlaşması'nda daha bir çok değişiklikler yapılması gerekir". İtalya da verdiği cevapta, Üçlü Anlaşma'yla kazanılan haklara sadık kalınmasını istedi. (**Ter.Hak.** 28; **İkdam:** 29; **Şimşir** 3: 335; **Kürkçüoğlu:** 220)

5. Edirne Mebusu Şeref Bey, Trakya gözlemleriyle ilgili raporunu Mustafa Kemal'e sundu. Rumeli göçmenlerinden özel bir kuvvet oluşturmak isteyen Ankara Hükümeti, bu amaçla Şeref Bey'i geçen ay Trakya'ya göndermişti. Trakya göçmenlerinden bir kuvvet oluşturma görüşünden vazgeçilecektir. (**Şimşir** IV: 225, 19 Mart tarihli İngiliz istihbarat raporu)

1922 - OCAK

6. Muallimler Cemiyeti Kongresi, Darülfünun konferans salonunda yapıldı. Kongrede öğretmenlerin azledilmeden ve yerleri değiştirilmeden önce kendilerini yazılı olarak savunabilmeleri için bakanlıklardan istemde bulunmaya karar verildi. Gündemdeki diğer maddeler de görüşüldü. (**İkdam, Vakit:** 28)

7. **Akşam:** L. George, Gunaris'e Yunanistan'ın durumu hakkında hayale kapılmamasını söyledi. –İzmit Kumandanı Hüseyin Hüsnü Bey, ordumuzun vaziyetinin mükemmel olduğu konusunda teminat veriyor. **Tercümanı Hakikat:** Sait Halim Paşa'nın cenazesi geldi. –Cenova Konferansı'na Sovyetlerin iştiraki. Amerika amelesi, Sovyetlerin iştiraki halinde Birleşik Devletlerin konferansa karışmamasını talep ediyor. –Amele murahhasları tramvay grevinin iki buçuk ay devam edebileceğini söylüyorlar. **İkdam:** Edirne'siz sulh mümkün değildir. –Tramvay amelesinin grevi. **İleri:** 1 Şubat'ta Şark meselesinin tetkikine başlanıyor. –Dahiliye Vekili, vilayetlerin teftişine çıkıyor. –Tramvay amelesi nihayet grev ilan etti. –Sait Halim Paşa'nın cenaze merasimi. **Yeni Adana:** Kurtulmuş toprakları ziyaret. –Başmuharririmizin Mister Price ile mülakatı: Türkiye'nin sermayesi, inatçı, sebat, cesaret ve diğer insanî meziyetlerdir. Meclis, Türk milletini tamamiyle temsil ediyor. Türk hürriyet ve istiklalinin en sağlam dayanağıdır. Ordu, birkaç ay içinde görevini yapmış olacaktır. **Tevhidiefkâr:** Kafkas cumhuriyetlerinin ittihadı. –Tramvay amelesi grev ilan etti. **Vakit**'te Ahmet Emin: Ankara'dan cepheye giderken. –Dahiliye Vekili Fethi Bey ile Jandarma Umum Kumandanı Galip Bey, Anadolu'da bir teftiş seyahatı yapacaklar. –Adana Valisi Hamit Bey istifa etti. Vali Vekilliğine Muhittin Paşa tayin edildi. –Tramvay grevi. **Peyamı Sabah:** İşgal Kuvvetleri Başkumandanı General Harington, dün muhacirlerimizi ziyaret etti. Onlara iltifatlarda bulundu. –Ali Kemal: İzmir ve Trakya davalarının devletlerce lehimize fasledileceğine, herhalde Yunanlıların Anadolu'dan çıkarılacaklarına kaniyiz. Fakat bundan hakkıyla istifade edebilmemiz yazık ki Ankara'daki ağaların takip ettikleri hareket ile müyesser olamaz. Bu hakikati, iş işten geçtikten sonra anlayacağız. **Hakimiyeti Milliye**'de Celal Nuri: İktisadî veche. –Piyer Loti'nin bir yazısı. **Yenigün:** Yunus Nadi: Yeni bir çıkmaz. –Nihayet Şubat'ın birinci günü toplanmaya kat'iyyen karar vermişler. –Müstakil ve kardeş Kırım'ın hudutları. –Steryadis İstanbul'a komiser mi oluyor. Yeni Rus Sefiri Aralof Yoldaş bugün gelecek. **Le Temps:** Şark sulhuna engel yoktur (**HM:** 28 Şubat).

28 - CUMARTESİ

1. Meclis'in gizli oturumunda Lazistan Mebusu Osman Bey'in Rusya'dan aldığı tüfek, cephane, benzin yardımlarının taşınması sırasında yolsuzluk yapıldığı, silah ve gereçlerin eksik çıktığı gerekçesiyle mahkemeye verilmesi kabul edildi (**GCZ** 2: 650). ★ Açık birleşimde, Millî Savunma bütçesine, acil ihtiyaçları karşılamak için iki milyon lira avans verilmesi, tartışmasız olarak 138 oyla kabul edildi (**ZC** 16: 164; **YG:** 29). ★ Celalettin Arif Bey'in ayrılmasıyla boşalan Dışişleri Encümeni Başkanlığına Yunus Nadi Bey seçildi (**YG:** 29; **AS**: 30).

1922 - OCAK

2. Enver Paşa, Tacikistan'ın Duşenbe'sinde Ruslara karşı harekete geçti. Enver Paşa, 4 Ağustos'ta bir çarpışma sırasında ölecektir. (**Aydemir 3,** III: 668; **TD** III: 1256; **Cebesoy 2,** 1981: 418)

3. İstanbul'da tramvay işçilerinin önceki gün başlayan grevi devam ediyor. 1600 işçinin katıldığı grevde işçiler 8 saatlik işgünü, işten çıkarılan 6 arkadaşlarının geri alınması ve ikramiyelerinin geçen yılki gibi verilmesinde diretiyor. Şirket ise bunları reddederek Amele Siyanet Cemiyeti'ne bağlı işçileri grevcilere karşı kullanarak tramvayları çalıştırmaya uğraşıyor. Bu yolla 150 tramvaydan otuzu çalıştırılabiliyor. Sosyalist Fırkası, dün 10 işçinin yaralanmasını şikâyet konusu yaptı. (**İkdam, PS, Vakit:** 29; **Ter.Hak.** 28)

4. Tevfik Paşa'nın oğlu ve Vahdettin'in damadı İsmail Hakkı Bey (Okday), Başbakanlık Yaveri Hüseyin Hüsnü Bey'le birlikte gizlice Anadolu'ya geçerek Haydarpaşa'dan Ankara'ya hareket etti. İsmail Hakkı Bey, bir koyun tüccarı kılığına girdi. 11 günde Ankara'ya varacaklar ve İsmail Hakkı Bey orduda görev alarak savaşacaktır. (**Okday:** 440)

5. Rumbold, Tevfik Paşa ile görüştü. Tevfik Paşa, Paris'te yapılacak Müttefikler toplantısını açtı,. İzmir'in ve bütün Anadolu'nun yabancı askerlerden arındırılmasını istedi; Meriç sınırını açmadı. (**Şimşir** IV: 190)

6. İstanbul'da Rumların Millî Savunma Örgütü, Anadolu Ordusu Başkomutanı Papulas'a bir mektup yazarak İyonya Devleti'nin başkanlığını kabul etmesini istedi. Mektupta Anadolu İyonya Devleti'ne yalnız İstanbul Rumlarının en az 25.000 asker vereceği, Romanya, Mısır, Amerika ve Avrupa'daki Yunanlıların da bu devlete önemli yardımlarda bulunacağı, devletin ilan edilmesinden sonra İngiltere'nin ekonomik yardım verebileceği ileri sürüldü. İyonya devletinin İzmir'de bir meclis açması, Müslümanlardan askerlik bedeli alınması ve amele taburları kurulması da istendi. Örgütü temsilen Stavridis, Tziotis, Kazanovas ve Antipas'ın imzalarıyla gönderilen mektupta, Papulas'ın partileri birleştirici, Rum halkının kesin güvenini taşıyan bir kişiliğe sahip olduğu da ileri sürüldü. (**Stratigu:** 115)

7. Kasım 1921'de TBMM adına bir inceleme gezisi için Ankara'dan yola çıkan 4 kişilik mebus kurulundan, İsmail Suphi Bey'in Kafkasya-Rusya izlenimleri: Erzurum, Kars, Tiflis, Bakû yoluyla Moskova'ya gittim. 30.000 km. yol aldım. Doğu ve Batı Türkistan'ı, Hivye'yi, Buhara'yı, Ural ve Başkırdıstan'ı, Kazak ve Kırgız memleketlerini gezdim. Memleketimize dair malumat verdim. Makaleler yazdım, konferanslar verdim. Şark Müslümanları, Türk-Yunan mücadelesini büyük bir alaka ile takip ediyorlar. Türk ve Rus dostluğu elzemdir. Moskova'da ticarî hareket başlamıştır. Kendisiyle beraber geldiğim Aralof, ciddî bir insandır. (**Vakit, Tev.Ef.** 28)

1922 - OCAK

8. **İleri:** Günün ehemmiyetli meselesi şark ihtilafıdır. –Suphi Nuri: Halkçılık-4. –Tramvay grevi. **Açıksöz**'de İ. Habib: Selçuk Medeniyeti. –Sanayimizin çöküş sebepleri. **Tevhidiefkâr:** Edirne bizim için hayat memat meselesidir. –Tramvay amelesinin grevi devam ediyor. **Karagöz:** Pek yakında İzmir'de albayrağı açarız. –Cenova Konferansı'na gitmek için Mustafa Kemal'e hararetle veda eden Lenin. **The Times:** Zavallı milletler, hatalarımızın cezasını çekiyorlar (**Jaeschke** 1: 173). **Vakit:** Millî mukavemetimizin canlı bir tarihçesi Kâzım Paşa ile mülakat. –Rusya'da yaptığı uzun bir geziden dönen Soysallıoğlu İsmail Suphi'nin verdiği bilgiler. –Tramvay grevi. –Muallimler Cemiyeti'nin dünkü ikinci toplantısı. **Peyamı Sabah**'ta Süleyman Nazif, Abdülhak Hamit hakkında yazıyor: Her zaman taze, daima zinde. –Tramvaylar işlemiyor. **İkdam:** Yeni Rus Sefiri'nin Ankara'ya ulaşması. –Şark meselesinin hemen halli lüzumu. Hariciye Nazırları Paris'e hareket etmek üzeredirler. –Muallimler Cemiyeti'nin ikinci kongresi. **Tercümanı Hakikat:** Papa için şehrimizde matem merasimi. –Millî ordu, sulh müzakeratı akamete uğradığı takdirde taarruza geçmek için hazırlıklar yapıyor. –Grev devam ediyor. Tramvaylar Beyoğlu ve Beşiktaş hatlarında kısmen işliyor. –İngiltere ile Fransa arasında teatî edilen muhtıralar.

29 - PAZAR

1. Karadeniz bölgesinde Rumlar üzerine fiilen harekete geçildi. Hareket sırasında pek çok Rum köyü basılarak 7 bin ev yıkılacak, erkeklerle birlikte kadın ve çocuklar da iç bölgelere nakledilecek. Meclis'te 10 Haziran'da verilecek bilgiye göre Ekim-Mayıs arası 5.000 kadar Rum öldürülecek, 1.500'ü canlı, 3.000'i yaralı, 3.400 kadarı da teslim alınmak suretiyle toplam 25.600 kişi ele geçirilecektir. İçişleri Bakanı Ali Fethi Bey, konu hakkında bilgi verirken Merkez Ordusu Kumandanı Nurettin Paşa zamanında yakılıp yıkılan evler, öldürülen, teslim alınan vb. kişiler hakkında da sayılar vermekte, bugünkü (29 Kanunusani) tarihi "takibatımıza bilfiil başladığımız zamandır" demektedir. Krş. Frunze'nin Samsun yolunda gördükleri: 12-13 Ocak. (**GCZ** 3: 373)

2. Önceki gün Ankara'ya gelmiş olan Sovyet Elçisi Aralof, Dışişleri Bakanı Yusuf Kemal Bey'le uzun bir görüşme yaptı. Aralof, güven mektubunu yarından sonra verecek. (**YG:** 30; **AS**: 31; **Aralof:** 72)

3. 6 Aralık'ta Roma'da öldürülen eski Başbakan Prens Sait Halim Paşa, İstanbul'da büyük bir törenle toprağa verildi. (**PS:** 28, 30, **Vakit, Tev.Ef, Ter.Hak.** 29)

4. **İleri:** Rus Sefiri Aralof Yoldaş Ankara'da. –Le Temps'ın makalesi: Yunanistan kurtulmak istiyorsa sulhü düşünmelidir. –Grev devam ediyor. Tramvaylar da kısmen işliyor. **İkdam:** Yeni Rus Sefiri ve heyeti Ankara'da. Halka ve askere hitaben nutukları. –Aralof ile mülakat: Size şimdi, iki memleketin faidesi için azamî surette çalışacağımı söylemekle yetinmeye mecburum. Zira, henüz gel-

1922 - OCAK

dim ve pek ziyade yorgunum. **Tevhidiefkâr:** Yeni Rus Sefiri Aralof Ankara'da –Tramvay grevi henüz hitam bulmamıştır. **Hakimiyeti Milliye:** Yeni Rus Sefiri şehrimizde. –Rusya'nın beynelmilel siyaseti. –Adana'da çekilen büyük sancak. **Açıksöz**'de, okuyucularına hararetle tavsiye ettiği Aka Gündüz'ün "Ankara'da Peyamı Sabah"ından alıntılar. –Tokat sancağında Rum vahşet ve şenaatlerinden bir icmal. –Aralof'un Ankara'ya gelişi. **Vakit:** Yunan menbalarının verdiği haberlere göre, sulh müzakereleri sonuçsuz kalırsa ordumuz umumî bir taarruzda bulunacak imiş. –İzmir'deki Çerkez bozuntuları. Kral'ın ve İzmir Yunan Komutanlığı'nın senebaşı tebriklerine teşekkür yazıları. –Yeni Rus Sefiri Ankara'da. **Peyamı Sabah**'ta A. Kemal: Siyaset kurbanları: Ankara'nın yeni Müdafaa-i Milliye vekilinin ipsiz sapsız sözleri. Bütün başımıza gelenler, subayların siyasetle uğraşması yüzünden geldi. –Şehzade Abdürrahim Efendi, topçu müfettişliğine tayin edildiğinden, Harbiye Nezareti'nde hazırlanan daireye teşrif ederek bir müddet meşgul olmuştur. –Tramvay grevi kısmen devam ediyor. **Yenigün:** Rusya'nın faaliyeti ve siyasî vaziyeti. –Şark meselesi günün meselesidir. –Adana Valisi Hamit Bey istifa etmiş, vekâleten Muhittin Paşa tayin edilmiştir. –Yoldaş Aralof şehrimizde. **Tercümanı Hakikat:** Şark meselesine dair bugün gelen haberler: Ankara İtilafı için devletler arasında görüş ayrılığı çıkmayacaktır. –Ankara'nın sulh şartları tebliğ edildi. –Tramvay grevi üç cephelidir.

30 - PAZARTESİ

1. Lord Curzon, Fransa'nın 27 tarihli cevabına karşılık vererek İngiltere'nin Yunanistan'ın avukatlığını yapmadığını, tersine Fransa'nın en aşırı Türk isteklerini savunduğunu ileri sürdü. Türkiye'ye karşı zorlama önlemler alınmasını savundu. Türkiye'nin bir düşman, Yunanistan'ın ise eski bir müttefik olduğunu hatırlattı. Müttefikler arasında önceden görüş birliğine varılmazsa, konferanstan bir sonuç çıkmayacağını belirtti. Poincaré, bu görüşlere 2 Şubat'ta karşılık verecek. (**Şimşir** 3: 338)

2. Önceki günkü birleşimde 8'e karşı 138 oyla kabul edilen avans kanunu yeniden oylanarak 11 red, 3 çekimsere karşı 160 oyla yeniden kabul edildi. Kanunla Millî Savunma bütçesi için iki milyon lira avans veriliyor. (**ZC** 16: 176; **Düstur** 3/2: 215; **HM, YG:** 31)

3. Yeni Millî Savunma Bakanı Kâzım Paşa, Ankara'da hastaneleri gezdi. Cebeci Hastanesi'nde "hiç bir şeyim yok" diyen Teğmen Refik'in yorganı kaldırılınca iki bacağının da olmadığı görüldü. Bakan milletten ne istediğini sorunca da Teğmen Refik, istiklal madalyasından başka bir şey istemediği cevabını verdi. (**YG:** 31; **Ter. Hak, AS, İleri**: 3 Şubat)

1922 - OCAK

4. Dışişleri Bakanı Yusuf Kemal Bey, yarın güven mektubunu verecek olan Sovyet Rusya Elçisi Aralof'un ziyaretini iade etti (**AS**: 1 Şubat; **Aralov:** 73).

5. **Yenigün:** İzmir'in tahliyesinden bahseden telgrafnamelere rağmen her zamandan ziyade kuvvetli bulunmaklığımız lazım gelen zamanlardayız. Yunanistan yıkılmalıdır. Türk'ün hakkı yürüyor ve yürüyecek. –Kâbil Sefirimiz Fahrettin Paşa Hazretleri, yakında gidecek. –Trakyalıların İtilaf Devletleri'ne bir notası: Artık Yunan idaresine nihayet verilmelidir. –Tramvay amelesinin grevi devam ediyor. **Tercümanı Hakikat:** Hüseyin Şükrü: İngiltere ile Fransa arasındaki ittifak son bulmuştur. –Fethi Bey teftişte. –Yunanlılar, Anadolu'yu tahliye etmezlermiş çünkü Misak-ı Millî'ye mukabil bir tanesi 468 sene eski olmak üzere hesapsız misak-ı millîleri varmış. –Grev devam ediyor. –Meletios Avrupa'da gramafon kesildi. **Peyamı Sabah**'ta A. Kemal: Moskova ve Ankara: Bolşeviklik, vahşete dönüş demektir. **Aydede:** Lokantada: Kuzum, yemek listesi de sansüre mi tabi. Baksana en güzel yemekler silinmiş. –Anadolu halkı gülmeyi unutmuş. Darülbedayi sanatçıları Anadolu'ya giderek halka yeniden gülmeyi öğreteceklermiş. **The Times:** Anadolu, Mustafa Kemal'in diktatörlüğünden bıkmıştır (**Jaeschke 1:** 173). **L'Hümanite:** İngiltere, İslam ihtilallerinden korkuyor (**HM:** 26 Şubat). **Açıksöz**'de İ. Habib: Osmanlı tarihinde teceddüt 1: Kuruluş devri. –Yunan ordusunda harpten yılan efrat, mütemadiyen kaçıyor. –Orhan Şaik: Annemin mezarında. **Hakimiyeti Milliye:** Adana Valisi Hamit Bey, vazifesine devam ediyor, çekildiği doğru değildir. **Vakit:** İngiliz çevreleri, evvela Müttefikler arasında uzlaşma sağlanmasını ve hazırlanacak kararın iki tarafa tebliğ edilerek birleşik hareket edilmesini arzu ediyorlar. –Sait Halim Paşa merhumun cenaze merasimi. **İkdam:** Şark meselesine dair müstakbel konferans iki tarafın delegelerini de dinleyecek. –Yakup Kadri: Yeni hikâyecilerimiz. **İleri:** İstanbul ahalisinin şehit Sait Halim Paşa'ya manalı merasimi: Cenaze dün, İstanbul halkı tarafından büyük bir Türk şehidine layık ihtifaller ile defnedildi. – 24 tarihli The Times: Anadolu'ya giren Yunan çıkarılmalıdır. **Tevhidiefkâr:** Londra'daki Cemiyet-i İslamiye, İngiliz Harbiye Nezareti'ne verdiği muhtırada Türkiye ile İslam hissiyatını hoşnut edecek bir sulh akdini talep ediyor. **Le Temps**'ın Sofya muhabiri: Türkler Trakya'dan kat'iyyen vazgeçemezler.

31 - SALI

1. Yeni Sovyet Rusya Elçisi Aralof, Mustafa Kemal'e güven mektubunu sundu. Mustafa Kemal kabulde yaptığı konuşmada ortak çabalarla başarıya ulaşacaklarına inandıklarını belirterek Lenin'in Türkiye için yaptığı yardımlara teşekkür etti, Frunze'yi övdü. İlk günden beri Bolşevik devrimine ilgi duyduklarını söyledi. Frunze, 27'de gelmişti. (**HM** 31, 1; **YG:** 1; **AS**; 1, 2, 7; **İkdam:** 1, 2; **Ter.Hak.** 2 Şubat; **Aralov:** 74; **Şemsutdinov:** 85)

1922 - OCAK

2. Lord Curzon, Rumbold aracılığı ile Tevfik Paşa'ya çektiği telde, ne zaman isterse Londra'ya ayrı bir kurul gönderebileceğini bildirdi. Curzon böylece, Yusuf Kemal grubunun isteyebileceği "aşırı" talepler karşısında İstanbul Hükümeti'ni kullanmak istiyor. İstanbul Hükümeti, Yusuf Kemal'in ardından 4 Mart'ta İzzet Paşa'yı Avrupa'ya gönderecektir. (**Sonyel** II: 220)

3. Hahambaşı Becarano'nun (**YG:** Hayım Nahum Efendi'nin) demeci: Geleceğimizden ümitliyim. İtidalimizi kaybetmeyelim Türkler, medenî, âlicenap insanlardır. Dört yüz otuz yıl evvel İspanya'dan çıkarılan Musevileri kabul etmeleri bunu ispat eder. (**İkdam, Vakit:** 31; **YG:** 1 Şubat)

4. Vakit: Üçler Konferansı için hazırlıklar. –Ali İhsan Paşa ile mülakat: Taarruz için eksikliklerimizi tamamlıyoruz. Yakında bunların semereleri görülecektir. –Tramvay grevi. –Yunanlıların da misak-ı millîleri varmış. **Peyamı Sabah:** Mösyö Poincaré, Türkiye'ye karşı siyasetlerinde değişiklik olmadığını söylemiştir. –Ali Kemal: İhtimal ki muarızlarımızın söylediklerinde doğru cihetler, bizimkilerde ise yanlışlıklar vardır, ama biz onlara şu cihetten üstünüz ki itidal sahibiyiz. Müşavere ve müzakere kabul ederiz. **İkdam:** Tramvay amelesi, üç noktada diretiyor. **Hakimiyeti Milliye:** Hariciye Vekili, Rus Sefareti'nde. –Patrikhane rezaleti. **Açıksöz:** Sıhhıye vekili seçilen Rıza Nur, dün İnebolu'dan şehrimize geldi. Yarın Ankara'ya hareket edecek. –Yarınki belediye seçiminde seçeceklere. **Tevhidiefkâr:** Yeni Rusya Sefiri'nin muhabirimize beyanatı: Büyük Şark mücadelesinde mutlaka galip çıkacağız. Türkiye ile iktisadî muahedeler akdine selahiyetim var. –Fransa bize karşı siyasetini değiştirmiyor. **İleri:** Mösyö Poincaré'nin Babıâli'ye tebliği: Hükümet değişikliğine rağmen Türkiye'ye karşı müsait siyasetin aynen devam edeceğini bildirmiştir. **Akşam:** Aralof'un beyanatı: Türkiye ile Rusya arasında mevcut siyasî münasebetlerden maada yakında, iktisadî, ticarî münasebetler de gayet metin bir mecraya girecektir. Türk-Fransız itilafı. Türkiye-Rusya dostluğunu ihlal edecek mahiyette değildir. **Yenigün:** Biz kayıtla şartla sulh yaparız. –İstanbul'da tarihî ve muazzam bir cenaze merasimi (Sait Halim Paşa için). –Meletios'un saçma sapan sözleri. Paris'te abuk sabuk bazı beyanatta bulunmuş ve Anadolu Hükümeti'nin Rumlara katliam yapmasından korkulduğunu söylemiştir. **Tercümanı Hakikat:** Şark meselesi behemehal bir Avrupa konferansından evvel halledilmelidir. –Anadolu'da yeni sınıflar davet edilmek üzere. –Nazırlar Konferansı birkaç gün tehir edildi. –Tramvay grevi devam edip gidiyor.

1922 - ŞUBAT

1 - ÇARŞAMBA

1. Ankara, bir yandan İngilizlerle görüşme yolları ararken, diğer yandan İngilizlere karşı askerî harekât hazırlığında. Irak'ın Revandiz bölgesine gönderilen Özdemir Bey'e Mustafa Kemal imzasıyla verilen gizli talimat yazısı: "Faysal'ın Irak'ta hükümet ederek Misak-ı Millî'mize dahil Musul ilinin bir kısmına el koyarak Kürdistan havalisinde bazı tahriklerde bulunmasını önlemek ve işgal ettiği araziyi kurtarmak için Özdemir Bey'in Elcezire mıntıkasında faaliyete geçmesi tensip edilmiş...tir. Dışarıya karşı bu şahsî bir teşebbüs olarak gösterilmelidir". Mustafa Kemal, Özdemir Bey'in atandığını ve görevini Millî Savunma Bakanlığı'na da bildirdi. Özdemir Bey Müfrezesi, 9 Mayıs'ta Ankara'dan hareket edecek ve 24 Temmuz 1922'de Revandiz'e ulaşacaktır. (**TİH** IV: 267; **Uzel** 2: 216)

2. Fransız Mareşali Foch, Türkiye'ye yumuşak davranılmasını istedi. "Müttefikler Anadolu'ya daha sert davranırlarsa güçsüzlükleri ortaya çıkar. Sömürgelerde bunun büyük yankısı olur. Türklerin açık bir başarısı, Arap krallıklarında ve Hindistan Müslümanları arasında da bağımsızlık düşüncesini alevlendirebilir, ayaklanmalar başlatabilir" diyen bir rapor verdi. Foch'un raporu yarın İngiliz Hükümetine verilecek. (**Şimşir** 3: 339; **Şimşir** IV: 197)

3. Erbaa'nın Alattin Köyü yakınlarındaki ormanda Rum çeteleri üç kişiyi öldürdüler (**Asarkaya**: 149).

4. Papa Eftim Efendi, Kayseri'de incelemelerini bitirerek Keskin'e döndü. Adalet Bakanı Refik Şevket Bey, bir soru üzerine "Biz dinî işlere karışmayız. Anadolu Türk Ortodoksları kimi isterlerse Patrik yapabilirler ve Patrikliği nerde isterlerse orada açabilirler" dedi. İç bölgelerde yaşayan Rumlar, Türklerle barış içinde yaşamak istediklerini, vatanları olan Anadolu'nun bağımsızlığını ve birliğini savunduklarını belirterek Yunanistan yanlısı Fener Rum Patrikhanesi'ni tanımıyorlar, Rum Patrikhanesini Anadolu'da yeni baştan kurmak istiyorlar. Bu çalışmalara Keskin Metropoliti Papa Eftim Efendi öncülük ediyor. Anadolu'da Ortodoks Sadası adıyla Kayseri'de 22 Temmuz'da haftalık bir gazete de çıkarmaya başlayacak olan Anadolu iç bölgeler Rumlarının bu çabaları, onları Batı Trakya Rumlarıyla mübadele edilmekten kurtaramayacaktır. (**YG:** 2; **İkdam:** 3)

5. Hindistan İngiliz polisi, Kalküta il kongresini basarak 45 kişiyi tutukladı. Yasağa rağmen toplanan iki oturumda 80 kişi tutuklandı. 22 Ocak'ta yapılan mitingde tutuklanan 273 kişiden 202'si birer ay hapse mahkûm edildi. (**HM, YG:** 8; **MEH** 3: 14, 4: 10) ★ Gandi, Hindistan Genel Valisi'ne gönderdiği telgrafta, bazı demokratik haklar için giriştikleri boykot eylemine karışılmamasını, tutukluların serbest bırakılmasını istedi ve bunun için 7 günlük süre tanıdı (**Bayur** 2: 361; **YG:** 8).

1922 - ŞUBAT

6. İran'da "Demokrat"lar Tebriz'i işgal ederek hükümeti ele geçirdiler. Kazaklar çekildi. 8'de Kazaklar yönetimi yeniden ele geçirecekler, Demokratlar Azerbaycan'a sığınacaklardır. (**HM:** 12; **Vakit:** 13; **Karabekir 1:** 1003)

7. İran Şahı'nın Vahdettin ve Abdülmecit'in birer yaverine ve Dışişleri Bakanlığı özel kalem müdürüne tevcih ettiği nişanların kabulü hakkında Padişah iradesi (**TV:** 4382).

8. Aşiretlerin idaresi ve muhakemesi için Ankara'da ikinci konferans toplandı. Toplantıya Adalet Bakanı Refik Şevket Bey'le İçişleri Bakan Vekili Vehbi Bey'den başka, Doğu Anadolu illerini temsil eden 40 kadar mebus katıldı. Van Mebusu ve eski valisi Haydar Bey, aşiretlerin durumu hakkında bilgi vererek oralarda hükümet idaresinin güven verici biçimde kurulmasından sonra adlî teşkilat kurulmasını önerdi. Refik Şevket Bey, bu konuda konferanslara devam edileceğini söyledi. (**YG:** 2)

9. Kâzım Karabekir, özellikle Doğu'da revaçta olan Battal Gazi, Köroğlu, Âşık Garip gibi kitapların arasına vatan duygusu, dinî hisler, cenkçilik, binicilik gibi faydalı satırlar eklenip basılmasını ve her tarafa yayılmasını Eğitim Bakanlığı'na önerdi (**Karabekir 1:** 996).

10. **Yenigün:** Vaktiyle Kale'de İngilizlere ne olduysa İzmir'de de Yunanlılara o olacak. –Girdiğimiz sene kat'i halas senesidir. Hahambaşı Hayım Nahum Efendi "Devletler nihayet Türklerin hukukunu teslim edecekler" dedi. –Yoldaş Aralof, dün itimatnamesini Reis Paşa Hazretleri'ne takdim etti. –Y.Nadi: Makine devri. –İktisat Vekâleti'nin teşebbüsü müsbet bir surette neticelenmek üzeredir. Yakında şehrimize muhtelif büyük fabrikaların vekilleri ve memurları ziraat traktörleri ile birlikte geliyorlar. **Tercümanı Hakikat:** Fransa herhangi bir şekilde olursa olsun, Ankara İtilafnamesi'nin yeniden tetkikine muhalifdir. –Şark Konferansı'nda Sevr Muahedesi'nin esaslı bir surette tetkik edilecek olan aksamı. –Sait Halim Paşa'nın mahdumları, İstanbullulara teşekkür ediyor. **Karagöz:** Çorbacı tarafından Papulas'a bir tezkere: ... kaçınız! –Karagöz kendine ilkbaharda üzümlü, incirli bir sulh ziyafeti çekecek. **Akşam**'da N.Sadık: Avrupa'nın iktisadiyatı. **İkdam:** Tramvay amelesi görüşlerinde diretiyor. Grevin dün altıncı günüydü. **Peyamı Sabah**'ta A.Kemal: Osmanlıların ve azınlıkların hukuku. –Şark Konferansı haftaya kaldı. **Hakimiyeti Milliye:** Şark Konferansı: Düşmanlarımız topraklarımızı terkettikleri anda, barış gerçekleşmiş olacaktır. –İngiltere, Mısır istiklalini tanıyacak mı? –Aralof Cenapları'nın itimatnamesi. **Petit Parisien:** Şark meselesinin hallinde, İngiltere ile Fransa arasında görüş ayrılığı var. Fransa, Sevr'i adaletle tadil etmeyen bir kararın yerine getirilmesi için silahlı müdahaleye katılmayacaktır. (**MEH** 2: 3) Yarı resmî Bulgar **Eko dö Bulgari,** İngiltere'nin Türkiye'ye karşı Yunanistan'ı desteklemesini eleştiriyor: Yunanistan, kendine yüklenen görevin hakkından gelebilecek itibar ve haysi-

1922 - ŞUBAT

yetle kuvvet ve itibara sahip değildir. **Açıksöz**'de İ.Habib: Fatih devrinde tecedd üt. –Yaralılarımızın büyük kalbi. İki bacağı da kesilmiş Teğmen Refik'in milletten tek isteği: İstiklal Madalyası. **Vakit:** İhtikârın cezası. –Hariciye nazırlarının toplantısı ve Cenova Konferansı hazırlıkları. –Le Temps: Fransa, siyasetine sadık kalacaktır. –Tramvay anlaşmazlığı henüz halledilmemiş. **Tevhidiefkâr:** Anadolu'da maaşlar günü gününe veriliyor. –Anadolu'da Patrik intihabı başladı. –Temps gazetesi Kosti'ye feragat tavsiye ediyor. **İleri:** Hariciye nazırlarının konferansı tehir edildi. –Ankara hastanesinde fedakâr bir gazinin en büyük arzusu: Yalnız istiklal madalyası!

2 - PERŞEMBE

1. Fransız Başbakanı Poincaré, Lord Curzon'un 30 Ocak tarihli yazısına verdiği cevapta, suçlamaları reddetti. Türklerin avukatı olmadıklarını belirten Poincaré, İngiliz görüşlerinin tümünü reddetmediklerini; Türkler savaşla Yunanlıları Anadolu'dan atarsa, İngiliz ve Fransız imparatorlukları için de tehlike başgösterebileceğini; bu bakımdan bir an önce barış yapılmasını istediklerini anlattı. (**Şimşir** 3: 338; **Şimşir** IV: 194; **Ter.Hak.** 3)

2. Meclis'in gizli oturumunda, Mustafa Kemal'in başkumandanlığının 5 Şubat'tan başlayarak 3 ay daha uzatılması ve Dışişleri Bakanı Yusuf Kemal Bey'in bazı görüşmeler yapmak üzere Avrupa'ya gitmesi, bazı itirazlara rağmen kabul edildi. Her iki karar, yarından sonraki açık birleşimde yeniden görüşülerek resmîleştirilecektir. (**GCZ** 2: 672; **Bel.** 160: 625)

3. Başbakan Gunaris, Lord Curzon'a, Mustafa Kemal'in Rus, İtalyan ve Fransız kaynaklarından bol savaş aracı elde ettiğini bildiren bir mektup yazarak İngiltere'nin de Yunanistan'a destek sağlamasını istedi (**Nicolson:** 266. Krş. 15, 23).

4. 5 Ocak'ta Ankara'dan ayrılıp ülkesine dönen Frunze, Rus Komünist Partisi Merkez Komitesi'ne sunduğu raporda, Türkiye bütçesinin açık verdiğini, yardımın gerekli olduğunu belirtti. Frunze, Türkiye'de en önemli askerî sırları önüne serdiklerini, Türk ordusunun durumunu Ukrayna ordusu gibi bildiğini söyledi. (**Şemsutdinov:** 81; **Yerasimos:** 346)

5. Tüm Ukrayna Merkez Yürütme Komitesi Başkanı G.Petrovski, Harkov'dan Mustafa Kemal'e çektiği telgrafta, Frunze'nin sunduğu raporu dinlediğini, görüşmelerin dostça geçmesinden büyük memnunluk duyduğunu, sonuna kadar Türkiye ile dost kalmak istediğini bildirdi (**Yerasimos:** 458).

6. Tramvay Şirketi'nin işbaşı yapmaları için işçilere verdiği süre sona erdi. Grevdeki 1.600 işçiden ancak 15'i grevden vazgeçtiğini bildirdi. 26 Ocak'ta baş-

1922 - ŞUBAT

layan grevden İstanbul ulaşımı bütünüyle aksamış, şirket, bir kısım arabaları Amele Siyanet Cemiyeti'ne bağlı işçilerle çalıştırabilmişti. Grevcileri ise Türkiye Sosyalist Fırkası destekliyor. Tramvay grevi 7'de bitecek. (**İkdam, PS, Vakit, Ter.Hak.** 3)

7. Amerikan Sermayedarları Nakliyat Şirketleri temsilcisi Mak Davel (Mc Dowall), İstanbul'dan Ankara'ya geldi. Davel, Anadolu'da şimendifer yapımı ile ilgili projesini Ankara Hükûmeti'ne sunacak. (**YG:** 3)

8. Amerikan ticarî çıkarları konusunda incelemeler ve görüşmeler yapmak üzere 26 Aralık'ta Ankara'ya gelmiş olan Yardımcı Ticaret Komiseri Gillespie, ABD Ticaret Bakanlığı'na raporunu yazdı. "Milliyetçi hükûmet, Amerika ile ticarî ilişki kurmak ve malî yardım istiyor. Buna karşılık imtiyaz verebilecek. Yapılacak demiryolunun iki yanındaki 20 km.lik alanda maden haklarını demiryolu şirketine verebilecekler. Amerikan kapitalistleri için en uygun konular, liman ve demiryolu yapımı, madenlerin ve petrol kaynaklarının işletilmesi, hidroelektrik santrallerinin yapımı, tarım araçlarının ve yün ipliği yapım araçlarının sokulması olabilir. Hükûmeti yönetenler haydutlar değil, Batı kültürü ile yetişmiş Türklerdir. Meclis, demokratiktir. Barış görüşmelerinde kapitülasyonlar konusunda bir uzlaşma sağlanabilir. Böyle bir uzlaşma, öyle ustaca kaleme alınmalı ki, Meclis'in ve halkın gözünden kaçabilsin". (**Duru:** 156)

9. Tokat'a bağlı Cöbi deresinde saklanmış olan Rumlarla yapılan çarpışmada 4 kişi öldü. Samsun-Tokat yöresinde Rumlar üzerine başlatılan harekât devam ediyor. (**Asarkaya**: 149)

10. İçişleri Bakanlığı, Trabzon Valiliği'ne çektiği telgrafta, 27 Kasım'dan beri Trabzon'da alıkonulmakta olan Reşit Bey ve yanındakilerin İstanbul'a dönebileceğini bildirdi. İstanbul Hükûmeti'nce Tahran Elçiliği'ne gönderilmekte olan Reşit Bey başkanlığındaki kurul, Ankara Hükûmeti'nin emriyle gemiden indirilerek alıkonulmuştu. (**Tepeyran:** 105)

11. Aralof, Millî Savunma Bakanlığı'nda Kâzım Paşa'yı ziyaret etti. Askerlere hitaben yaptığı konuşmada "Türk bayrağı yakında İzmir'de dalgalanacaktır" dedi. (**HM** 3; **İkdam:** 4)

12. **Tercümanı Hakikat:** Şark hakkında müzakere genişliyor. –Yeni Rus Sefiri'nin Ankara'da nutku. –Refet Paşa, Ukrayna sefiri oldu (!). –Yunanlılar Balkanlarda müttefik arıyorlar. **İleri:** Rus Sefiri Aralof Yoldaş'ın kabulü. –Türk Ortodoks Patrikliği'nin teşkili. Adliye Vekili Refik Şevket Bey'in muhabirimize beyanatı: Onların din işlerine karışmayız. Yeni Patrikhaneyi nerede isterlerse orada kursunlar. **Yarın**'ın kapağında Halide Edip'in at sırtında çekilmiş resmi. –Orhan Seyfi: Abdülhak Hamit'e mektup (manzume). **Tevhidiefkâr** Anadolu'nun tahliyesi hakkında haberler, Yunanlıların endişesini fena halde artırdı.

1922 - ŞUBAT

Anadolu'daki Yunan esirleri müreffeh bir haldedirler. **Vakit**'te A. Emin: Ali İhsan Paşa ile bir fırka cephesini ziyaret. (ayrıca, **Sabis:** 267) –Rus Sefiri'nin önceki gün itimatnamesini verirken söylediği nutuk. **Akşam**'da N.Sadık: Dünyanın umumî sulh devrini, bizden sonra kimbilir hangi batınlar görmeye muvaffak olacaktır. **İkdam:** Mustafa Kemal'in usulü, halkın işlerini kendine gördürmektir. Bunun adına demokrasi denir. **Peyamı Sabah**'ta A. Kemal: Ankara'nın o düzmece teşkilatlarıyla, şûralarıyla bu devlet temelinden hurdahaş edilir. Bir an evvel ananelerimize dönmeliyiz. **Aydede**, Soysallıoğlu İsmail Suphi'nin Doğu ülkelerine gezisini, buralarla ilgili olumlu izlenimlerini eleştiriyor. "Gönlüm ister ki, ırktaşlarımızı bize ve bizi Avrupa'ya benzetelim. Yoksa Avrupalılara küsüp kendimizi onlara benzetmeyelim." **Güleryüz:** Kral Konstantin'in tepesi üstünde hora tepen Türkler. Ay, Dünya'da kendi adını kullanarak gazete (Aydede) çıkaranlar hakkında sahtekârlık davası açıyor. **Le Temps:** Türkler tam bağımsızlık istiyorlar. Bunu korumaya ve savunmaya kadir olduklarını gösterdiler. Adil esaslara göre Türk-Yunan sorununa bir çözüm bulunmalıdır. (**MEH** 2: 9) **Hakimiyeti Milliye:** Bir hainin idamı: Dün Yanko oğlu Manul adındaki bir Rum, vatana ihanet suçundan Karaoğlan çarşısında asıldı. –Konferans ve mukadder tehir. Planın bize ait kısmı akamete mahkûmdur. Yunanlılar, karşılarına çıkan bir Türk milleti bulacaklardır. **Açıksöz**: İstiklal Mahkemesi, suistimal suçundan Daday Askerlik Şubesi Başkanı Binbaşı Rıza ve Muamelat Memuru Yüzbaşı Şükrü Beyleri muhakeme etmeye başladı. –Aralof'un güven mektubu töreni. **Yenigün:** Yunanlılar İstanbul kapılarına yerleştirilemez. –Yunan faciaları durmuyor. Artık bıçak kemiğe dayandı. –Refik Şevket Bey'in beyanatı: Anadolu Türk Ortodoks Patrikliği nerede olacak? –Türklerden ve Türk idaresinden nefret eden Beyrut, Kudüs ve havalisi şimdi bize, bizim idaremize hasret çekiyorlar. –Büyük Türk mucizesi: En büyük Türk mütefekkiri Ziya Gökalp Bey'in Yenigün'e mahsus bir içtimaî şaheseri. **Ayine:** Anadolu muhabirimizin telgrafları: Haşmetli bir haber: Enver yakalandı. Ankara'ya getirildi. Bir Numaralı İstiklal Mahkemesi'ne sevkolundu. Ankara ahalisi sokaklardan geçerken Enver'in üzerine ellerinde sarı kamışlarla hücum etmek istedi. –Fevzi Paşa, pergelle Ankara'dan İzmir'i ölçüyor.

3 - CUMA

1. Ankara'daki Bursa ve Ertuğrullular toplanarak aralarında dayanışmayı esas alan Bursa Yurdu adıyla bir hayır derneği kurdular. Şeriye Vekili Mustafa Fehmi Efendi, Bursa Mebusu Necati, Ertuğrul Mebusları Osman Hamdi ve Mustafa Kemal Beyler, Ankara Maarif Müdürü Hakkı Baha Bey ve diğer bazı kişiler yönetim kuruluna seçildiler. Fahrî başkanlığın Mustafa Kemal Paşa'ya önerilmesi kararlaştırıldı. (**YG:** 5, 8'de nizamnamesi ve başkanlığa Osman Hamdi Bey'in seçildiği haberi)

1922 - ŞUBAT

2. **Tevhidiefkâr** Anadolu'dan Buhara'ya ilim heyeti, mütehassıslar, muallimler gidiyor. Buhara'dan Anadolu'ya talebe geliyor. Anadolu Asya Türklerinin irfan rehberidir. –Şark meselesi için Paris'te mühim bir içtima. –Fransa'nın Müslüman muhacirlerimize muaveneti. **İleri:** Fransa Salib-i Ahmeri muhacirlerimize yardım için Hilal-i Ahmerimizle itilaf etmiştir. –Le Temps: Türkiye istiklal hakkını ispat etti. **Akşam:** Gunaris'in gazetesi: "İzmir'in iadesi mukadderdir" diyor. –Hükümet için bir patrikhane meselesi yoktur. –Tramvay grevi kısmen devam ediyor. **Hakimiyeti Milliye:** Edirne'yi Türkiye'den ayıracak bir sulh, daima reddedilecektir. –Şark Konferansı 9 Mart'ta toplanıyor. –Mısır ihtilali genişliyor. **Vakit:** Amerikalı gazeteci Price'in Anadolu'daki müşahedeleri. **The New York Times:** Senatör King: "Mustafa Kemal denen haydutun vahşet ve zulmüne karşı çıkmalıyız" **The Times:** İtalya, Üçlü Anlaşma'da ısrar ediyor. (**Jaeschke** I: 173). **İkdam,** Figaro'dan Gaulis'in yazısını aktarıyor: Sakarya Savaşı, yeni bir devir açtı. **Peyamı Sabah:** Paris'te Şark için mühim bir müzakere. –Tramvay grevi: Şirket yeni amele almaya başladı. –Ali Kemal: Ankara'nın tutmak istediği yol, Turanlılaşmak, Moskova'dan Buhara'ya, Afgan'a kadar müttefikler arayarak Garp dünyası ile boğaz boğaza gelmekten başka çare bırakmayan yegâne bir yoldur.

4 - CUMARTESİ

1. Meclis'in açık birleşiminde, önceki gün yapılan gizli görüşmede alınan karara uyularak Mustafa Kemal'in başkomutanlığı üç ay daha uzatıldı. Bazı mebuslar, oylama biçimine itiraz ettiler. Mustafa Kemal, Sakarya Savaşı öncesinde 5 Ağustos 1921'de üç ay süreyle başkomutanlığa getirilmiş, 31 Ekim'de başkomutanlığı 5 Kasım'dan başlamak üzere üç ay süreyle uzatılmıştı. Üçüncü uzatma 6 Mayıs 1922'de üç ay için, dördüncü uzatma ise 20 Temmuz 1922'de süresiz olarak yapılacaktır. (**ZC** 16: 202; **Söylev** II: 478; **HM, YG, İkdam:** 5)

2. Avrupa'da siyasî temaslar yapmak üzere 8'de Ankara'dan ayrılacak olan Dışişleri Bakanı Yusuf Kemal Bey, Meclis'in açık birleşiminde güvenoyu istedi ve 3 çekimsere karşılık 178 oyla güvenoyu aldı. Yerine vekâlet etmek üzere yarından sonra Celal Bey (Bayar) seçilecek. (**ZC** 16: 211, 214; **YG, HM, İkdam:** 5)

3. Tramvay grevi bitmek üzere. Bir kısım işçi daha grevden vazgeçmek zorunda kaldı. Arabaların tamamına yakını işlemeye başladı. 26 Ocak'ta başlayan greve 1600 işçi katılıyor ve işçiler 8 saatlik iş gününde diretiyordu. Grev, 7'de işçilerin yenilgisiyle sonuçlanacak. (**Ter.Hak.** 4; **İkdam, PS**: 5)

4. Edirne Mebusu Faik Bey ve dört arkadaşının önergesi üzerine, Meclis'te, Yunan Parlamentosu'nda Trakya mebusu sıfatını kullanıp buranın Yunanistan'a bağlanması yolunda konuşma yapan bazı kişiler protesto edildi. Trakya'nın asıl

1922 - ŞUBAT

mebuslarının bu mecliste bulunduğu söylendi. Muş Mebusu Hacı İlyas Sami Bey, "Türk'ü, Kürt'ü, Acem'i, Çerkez'i, İslam'ın Şark bayrağına can vermede" dedi. (**ZC** 16: 214; **HM, YG:** 5) ★ Karesi mebuslarının bir önergesi üzerine Meclis, işgal ettikleri yerlerdeki Yunan zulmünü protesto etme kararı aldı (**ZC** 16: 218; **YG, HM, İkdam:** 5).

5. Batum'da Şehbender İbrahim Tali Bey'in Hilal-i Ahmer yararına düzenlediği parlak suare. Hükümet erkânının ve Rus kumandanının da katıldığı suareden tahminî 3.500 lira gelir elde edildi. (**Karabekir 1:** 987)

6. Ankara, Karabekir'in, Rusya'dan Türk göçmeni getirtip Kürtlük ve Ermenilik emellerine karşı Van gölü çevresine yerleştirilmesi önerisine olumlu cevap veriyor (**Karabekir 1:** 1002 "Maalesef hiç bir şey yapmadılar").

7. Tokat'a bağlı Cöbi deresi çarpışmasında 1 subay, 19 er yaralandı. 9 er öldü. Cöbi'deki Rumlardan birçok tüfek ve kama ele geçirildi. (**Asarkaya**: 149)

8. **Tercümanı Hakikat:** Hüseyin Şükrü: Bonomi Kabinesi. –Anadolu Rumlarına kuvvetli bir tavsiye: Atina'da münteşir Rizospastis, Rumları Atina Hükümeti'nin dolaplarına karşı irşat ediyor. (İzmir'de toplanacağı haber verilen Yakın Doğu Rumları kongresi üzerine) –Anadolu'daki Rum çetelerinin imhası. –Grevin devam tarzı. **Tevhidiefkâr:** Aralof Yoldaş zaferden emin. –Sırbistan, Ankara hükümeti ile münasebet ve dostluk kurmak istiyor. –Pontosçular nasıl perişan edildiler. –Tramvay amelesi grevinin son şekli. **Peyamı Sabah**'ta A.Kemal: İtilaf Devletlerinin Şark davasını kökünden halledebileceğine ihtimal vermiyoruz. Ancak, dünyanın hayrı için daha sakit ve sakin bir safhaya sokabilirler. Bunun için Yunanlılara İzmir ve Trakya'yı boşaltturmalıdırlar. **Yeni Adana**'da Ferit Celal: Bir milleti yaşatan millî ruhtur. **Akşam:** Celalettin Arif Bey'in yeni beyanatı: İtalya ile iyi münasebetlerin devam ettirilmesi ve takviyesi. –Yusuf Kemal Bey'in Paris ve Londra'ya azimeti. (5: Faideli bir seyahat) **Açıksöz**: Kardeş Afganistan'ın İngilizlere bir notası. Afganistan, İngiltere'ye, Yunanistan'ın Anadolu'da yaptığı facialara katılıp katılmadığını soruyor. **Vakit**'te A.Emin: Cephe gerilerinde. –Kastamonu'da telsiz telgraf. **Karagöz:** Karlar bir erisin, bak konferans sözü kalır mı? **The Times**'da: Doğu Trakya'nın iadesi hakkında Fransız muhtırası (**Jaeschke 1:** 173). –Karışıklıkların başı Zaglul Paşa, Mısır'dan sürüldü fakat memnuniyetsizlik sesleri günden güne daha çok yükseliyor. İstekler karşılanmadıkça Mısır ricalinden hiç birisi hükümette görev almayacak. Tek çare, Allenby'nin teklif ettiği gibi himayeyi ortadan kaldırmaktır. (**MEH** 5: 7. Himaye 28 Şubat'ta kalkacak) **İkdam:** Anadolu'daki Rus sefiri Müdafaa-i Milliye'de. –Ezine ve Biga'dan Yunan'ın çekilmesi. –Maarif Vekili Vehbi Bey'le mülakat. **İleri**'de Celal Nuri: Matbuatın vazifesi. –Anadolu'da bir sene içinde yapılan nafıa işleri. –Rum eşkiyasının tenkili.

1922 - ŞUBAT

5 - PAZAR

1. Amerikalı Yardımcı Ticaret Komiseri J.Gillespie, Ankara'dan ayrılarak Adana'ya gitti. Gillespie Ankara'ya 26 Aralık'ta gelmişti. Raporu için bkz. 2 Şubat. (**HM:** 5; **YG:** 6; **Duru:** 156)

2. "Alimler, Muharrirler, Sanatkârlar İttihadı" adlı Bulgar örgütü Sofya'da büyük bir toplantı düzenleyerek Barış Konferansı'nda Trakya konusunda karar alınırken Ege Denizi'nde Bulgaristan'a bir çıkış verilmesinin uygulanmadığını, 200.000 Trakyalı Bulgar'ın Bulgaristan ekonomisine yük olduğunu belirterek, Bulgar menfaatlerinin de gözetilmesini istedi. (6 tarihli Eko dö Pari'den **MEH** 4:5; **HM:** 8)

3. **Yenigün:** İngiliz riyakârlığının resmî ve bariz bir vesikası. İngiltere kardeş Afganistan'ın protestosuna verdiği cevapta, Anadolu'da Yunanlılara hiç bir surette yardım etmediğini bildirmektedir. –Nihayet Şubat'ın yedinci günü mutlaka içtima edeceklermiş. –Başkumandanlık üç ay daha uzatıldı. **Tercümanı Hakikat:** Yusuf Kemal Bey'in seyahati sebebi. –Fener'in Meletios'u istikbal hazırlığı. –Grevde on birinci gün. **Hakimiyeti Milliye:** Meclis'te pek ulvî bir celse (Trakya hk.). –Afgan Hükûmeti Türkiye'yi nasıl düşünüyor? **Akşam** İtalya'da kabine buhranı henüz berdevamdır. –Yusuf Kemal Bey, iki taraf konferans kararlarını reddederse yeni bir harp tecrübe edileceğini söylemiştir. **İkdam:** Trakya ve İzmir hakkında Yunanistan'ın yaygarası. –Ahmet Emin Ankara'dan döndü. **Açıksöz**: Mısır milliyetperverlerinin bildirisi: İngiliz siyaseti değiştirilinceye kadar İngilizleri boykot. **Vakit**'te A.Emin'in Batı Cephesi'nden gönderdiği izlenimler: Tarihî Bir Mucize: İstiklal Harbi cephesinde ruh kuvvetli, askerin şevki taze, düşmana son darbeyi indirmek için elbirliği ile hazırlanan gayretler azimlidir. –Ayşe Çavuş'la mülakat: Sarışın benizli, tatar çehreli, 55 yaşlarında, 5 çocuk anası... (Ayrıca **Yalman:** 289; **Ilgar:** 122) **Eorore:** İngiltere, İzmir, İstanbul ve azınlıklar yoluyla bütün Türk limanlarında hakimiyet kurmaya, Türk hakimiyetini boş bir kelime haline getirmeye çalışıyor. Bu desisekârane politika 150 yıl önce Rusya tarafından düşünülmüş ve gerçekleşmesine ramak kalmıştı. (**MEH** 13: 4) **Peyamı Sabah**'ta A.Kemal: Bir Turan, bir Afgan maceralarına atılmak çıldırmakla bir sayılmaz mı? Bir devlet için selamet ve necat güneşi ta kaç asırdır artık Şark'tan değil Garp'tan doğar oldu. –Atina'da Millî Siyaset adıyla yeni bir parti kuruldu. **İleri:** Paris ve Londra arasında Şark'a dair müzakereler devam ediyor. İngiltere Sefiri yeni bir muhtıra vermiştir. **Tevhidiefkâr:** Büyük Millet Meclisi'nde Misak-ı Millî lehinde mühim nutuklar. –Yusuf Kemal Bey'in seyahat sebebi. Anadolu Avrupa'ya bir heyet gönderiyor. –İsmet Paşa Madam Gaulis'e "Sakarya Harbi'ni Türk kadınları kazandı" diyor.

1922 - ŞUBAT

6 - PAZARTESİ

1. Tramvay işçilerinin durumu gittikçe zorlaşıyor. Şirket, bugün öğleye kadar grevden vazgeçmeleri için işçilere son bir süre tanıdı. Ellerinde bayraklarla Beşiktaş, Şişli ve Aksaray'dan Polis Müdürlüğü'ne gelen işçiler, soruna çözüm bulunmasını ve bunun için Nafia Nezareti'nin arabuluculuk yapmasını istediler. Sekiz saatlik işgünü isteklerinden de vazgeçtiler. Israr ettikleri üç istekten biri olan işten atılan arkadaşlarının geri alınmasını ve ayrıca grevde geçen günlerinin gündeliğini istediler. Şirket Nezaret'in arabuluculuğunu ve şartları kabul etmedi. 26 Ocak'ta başlayan grev, yarın işçilerin yenilgisiyle sonuçlanacak. (**Ter.Hak.** 6; **Vakit, Tev.Ef, İkdam, PS**: 7; **YG:** 8)

2. Dışişleri Bakanı Yusuf Kemal Bey'in Avrupa'ya gitmek üzere izinli sayılmasından ötürü, bu bakanlığın işlerini vekâleten yürütmek üzere Saruhan Mebusu Mahmut Celal Bey seçildi. Mahmut Celal Bey, 14 Ocak'ta İktisat Bakanlığı'ndan ayrılmıştı. Yusuf Kemal Bey ise yarından sonra yola çıkıyor. (**ZC** 16: 259; **YG, HM, Tev.Ef, İkdam:** 7)

3. İngiliz Dışişleri Bakanlığı'nda Türkiye ile ilgili iki rapor hazırlandı. Nispeten alt kademe sayılan birimlerde hazırlanan raporda, başlıca şu baskı tedbirleri öngörüldü: Malî ve iktisadî bakımdan Türkiye'nin abluka altına alınması, Yunanistan'a malî ve askerî yardım yapılması, Trakya, İzmir, Boğazlar gibi konularda Türkiye'ye tanınan tavizlerin kaldırılması, hatta Doğu Trakya ile İstanbul'un Türkiye'den koparılması, İstanbul'la Ankara Hükümeti'nin birbirinden koparılarak anlaşmanın Sultan'la imzalanması ve Mustafa Kemal'in azınlıkta bırakılması, bazı Türk topraklarının doğrudan doğruya Müttefikler tarafından ilhak edilmesi... Rusya kesin olarak Türkiye'den koparılmazsa bu tedbirlerin "palyatif" olarak kalabileceği de raporda belirtildi. Bakan yardımcılığı düzeyinde hazırlanan diğer bir notta ise, Milliyetçiler üzerine baskı yapmanın en iyi yolu olarak bugünkü çıkmaz durumun sürdürülmesi öngörüldü. Raporda Mustafa Kemal'in saldırıya geçemeyeceği ve zamanın onun aleyhine çalıştığı ileri sürüldü. (**Şimşir 3:** 343; **Şimşir** IV: 202)

4. Merkez Ordusu'nun 1 Ocak 1921'den bu yana 13 aylık çalışması hakkında Ankara'nın açıklaması: Canlı olarak ele geçirilen 2.481, öldürme 3.262, idam: 281, dahile sevk 24.511, İslam kaçağı yakalama 6.809, bu olaylarda ölen asker 80... (**Karabekir 1:** 1002)

5. Şarkta Münasebatı Muhadenetkârane Cemiyeti (Doğuda Dostça İlişkiler Derneği), Perapalas'ta bir toplantı yaptı. Toplantıda bir konuşma yapan Müttefik İşgal Kuvvetleri Kumandanı Harington, barış istediklerini, düzene uyanları dost saydıklarını, işgalleri altında bulunan yerlerde sükûnu sağladıkla-

1922 - ŞUBAT

rını söyledi. "Tarih bizi, hiç değilse insaniyetkâr diye yadedecektir" dedi. (**Ter.Hak.** 7; **İkdam:** 8; **Jaschke 1:** 173-174: Harington ve Bristol'un bir dostluk cemiyeti kurmaları (Association Internationale dans le but d'établir des relations amicales dans le Proche-Orient); **PS**: 8: Şark-ı Karip Muhipleri Cemiyeti; **Vakit, Tev.Ef.** 8: Şark-ı Karip Beynelmilel Münasebat-ı Dostane Cemiyeti)

6. Türkiye'nin Gürcistan Olağanüstü Temsilcisi Ahmet Muhtar Bey, Dışişleri Bakanlığı'na gönderdiği raporda Gürcistan, Azerbaycan ve Ermenistan arasında yapılması düşünülen Kafkas federasyonunun gerçekleşmemesi için Türkiye'nin bu ülkelerdeki muhalillerle ilişkiye geçmesini, Sovyet Rusya ile bu ülkeler arasında patlayacak düşmanlığın körüklenmesini istedi. "Şimdilik yapılabilecek budur" dedi. (**Karabekir 1:** 1008)

7. Yunan Başbakanı Gunaris, İngiliz Hükümeti'ne Yunanistan'ın içinde bulunduğu problemi açıklamadan önce, Anadolu ordusunun askerî durumu hakkında görüş istedi. Papulas'ın cevabı 8: Ya takviye, ya çekilme... (**KASÖT:** 633)

8. Fener Rum Patriği Dördüncü Meletios Metaksaki, Avrupa'dan İstanbul'a döndü; Rumların yaptığı tak altından geçti; törenle makamına oturdu. 8 Aralık'ta yapılan seçimle Patrik makamına getirilen Meletios, Venizelosçu olduğu için Yunan Kilisesi'nden çıkarılmış, İstanbul Hükümeti bu seçimi tanımamıştı. (**Ter.Hak.** 6; **İkdam, Vakit, Tev.Ef.** 7)

9. Ankara eski Valilik Tercümanı Musa Ferit bin Osman, New York'tan Mustafa Kemal'e yazdığı mektupta, Amerika'da Türk davasını savunmak için "Hemşehri" adında bir gazete ile İngilizce bir broşür yayımladığını ve pek verimli bir sonuç aldığını belirtti, gazetesini düzenli çıkarabilmek için maddî destek istedi. Aynı tarihle yazılmış başka bir mektupta da ABD'deki Türk ve Kürt işçilerin Detroit'teki Ford fabrikasında çalıştıkları, Hemşehri gazetesinin buradaki Türkiyelilere Amerikan ülküsünü ve yaşadıkları memleketi sevdirmeyi amaçladığı anlatılıyor ve yardım isteniyor. (**Şimşir 5:** 173)

10. Washington Konferansı'na katılan 5 devlet, deniz güçlerini sınırlayan bir anlaşma imzaladılar. Buna göre, bu beş devletin bulundurabilecekleri deniz silahlarının oranı şöyle olacak: ABD 5, İngiltere 5, Japonya 3, Fransa 1.75, İtalya 1.75. 1936'ya kadar yürürlükte kalması öngörülen anlaşmaya göre İngiltere'nin deniz üstünlüğü sona ererek ABD ile eşitleniyor. (**UİT** 3: 276; **Bayur** 2: 244; **Vakit:** 9)

11. Kardinaller Meclisi tarafından Aşilrati yeni papa seçildi. Papa XV. Benedikt, 22 Ocak'ta ölmüştü. (**Tev.Ef, Ter.Hak, İkdam:** 7; **PS, Vakit:** 7,8)

12. Sağlık Bakanlığı'na seçilmiş olan Dr. Rıza Nur, memleketi olan Sinop'tan Ankara'ya geldi (**HM, YG, Tev.Ef.** 7).

1922 - ŞUBAT

13. **Tercümanı Hakikat:** Avrupa'ya azimet için şehrimize gelen bir siyasî ricalin beyanatı: Eğer Yunan harp istiyorsa biz buna çoktan amadeyiz. –Melatios Efendi bugün teşrif ettiler. –Millî ordu manevralara başlamıştır. **Vakit:** Yusuf Kemal Bey bugün hareket ediyor. –Garp Cephesi Kumandanı İsmet Paşa ile mülakat. –Amerika'daki Türklerim millî bir toplantısı. **Akşam:** Curzon'un Paris'e götüreceği teklifler. **İkdam:** Anadolu cihadında kadınlarımız ve Madam Gaulis. **Açıksöz:** Frunze'nin Tiflis amele ve rençberleri tarafından düzenlenen bir toplantıda Türkiye hakkında mühim nutukları. **Peyamı Sabah**'ta A.Kemal: Avrupa'ya bir heyet göndermek iyidir. Fakat Ankara, Avrupa muhitinde Türkiye'nin bir hakkını müdafaa etmek iktidarında değildir. Tarihin hiç bir devrinde Türkiye, Avrupa'ya karşı böyle korkunç bir vaziyette bulunmamıştı. **Hakimiyeti Milliye:** Yunanistan'da iki sınıf silah altına alınıyor. –Yunanistan'da esir bulunan Cafer Tayyar Bey, pek kötü şartlar taşıyan hapishaneden alınarak bir otele yerleştirildi. Burada zabıta nezareti altında serbest. **Yeni Adana:** Afganistan. –Hindistan'da İngiliz zulmü. –İngiltere'nin Mısır'daki vaziyeti. **Aydede:** Kral, hastaneleri teftiş ederken: "–Bu kahramanlar niçin yüzükoyun yatıyor?" "–Yaraları sırtlarındadır haşmetmeap!" **The Morning Post:** Hindistan'da ateş bacayı sarmak üzeredir (**MEH** 3: 12). **The Times:** Hindistan'da itaatsizlik (**MEH** 3: 13). **Daily Herald:** Mısır halkının hiddeti derindir. İtaatsizlik hızla yayılıyor. İngiliz malları ve bankalarına karşı boykot başlamış, mutedillerle milliyetçiler birleşmişlerdir (**MEH** 4: 8) **Tevhidiefkâr** Yusuf Kemal Bey, bugün hareket ediyor. –Misak-ı Millî, yine Misak-ı Millî, daima Misak-ı Millî. –Ebüzziyazade: Trakya bize iade edilmezse Şark'ta sulh olamaz. **İleri:** Ankara'daki Trakya mebuslarının Yunan emellerine hizmet eden ve kendilerine Trakya mümessili süsü veren birkaç kişinin menfur teşebbüslerini protestoları. –İleri namına cephemizi gezen muhterem mebus Osmanzade Hamdi Bey'in izlenimleri: Millî ordumuzun hareket ettirici kuvveti, azim ve imandır. **Yenigün:** Mehmet Şeref: Trakya Türkiye'nin canevidir. –Rusya Cenova Konferansı'na bizim davetimizi istiyor. –Harp Encümeni dün dördüncü toplantısını yaptı. –Dikkat! Yunanlılar harbe hazırlanıyor.

7 - SALI

1. Tramvay grevi işçilerin yenilgisiyle sonuçlandı. İşçiler, daha önce verdikleri 24 maddelik istek listesinin bütünüyle reddedilmesi üzerine bunların 21'nden vazgeçerek sekiz saatlik işgünü, ikramiyelerinin geçen yılki gibi ödenmesi ve işten çıkarılan 6 işçinin yeniden işe alınmasında direterek 26 Ocak'ta greve gitmişlerdi. Tramvay Şirketi'nin bunları da kabul etmemesi, Amele Siyanet Cemiyeti'nden bazı işçileri kullanarak bazı tramvayları çalıştırması, işçilerin üzerine polis sevkedilmesi üzerine işçiler 8 saatlik işgünü ve ikramiyelerin geçen yılki gibi ödenmesi isteklerinden de vazgeçmek zorunda kalmışlar, yalnız 6

1922 - ŞUBAT

işçinin yeniden işe yerleştirilmesiyle grevde geçen günleriyle ilgili gündeliklerinin ödenmesini isteyerek dün bayraklarla bir yürüyüş yapıp Nafıa Nezareti'nin arabuluculuk yapmasını önermişlerdi. Bu isteklerin de reddedilip bugün öğleye kadar işbaşı yapmaları için son bir süre tanınması üzerine işçiler kayıtsız şartsız çalışacaklarını bildirmek zorunda kaldılar. Ancak greve öncülük eden bazı işçiler işe kabul edilmedi. Tramvayların tümü bugün çalışmaya başladı. Tramvay işçilerinin yenilmesine karşılık yarın da temizlik işçileri harekete geçerek yarından sonra greve başlayacaklardır. (**Ter.Hak.** 7; **İkdam, Tev.Ef.** 8; **PS**: 9)

2. Sovyet Rus Elçisi Aralof, Dışişleri Bakanlığı kanalıyla BMM'ne gönderdiği mesajda, Türk Kurtuluş Savaşı'nı övdü. Mesaj 20'de Meclis'te okunacak ve sıcak karşılanacaktır. (**ZC** 17: 55-58; **YG, HM:** 21; **AS:** 22; **İkdam, Vakit:** 23)

3. Hanedan-ı Al-Osman Umuru (Osmanlı Hanedan Ailesi'nin İşleri) Hakkında Kararname, Padişah onayından çıktı. Padişah'ın Tevfik Paşa Hükümeti'ne çıkarttığı 11 fasıl, 57 maddelik kararnameye göre bir Saltanat Meclisi kuruluyor, Ankara'ya eğilim gösteren veliahd ve şehzadeler kontrol altına alınıyor, kurallara uymayanlar için çeşitli cezalar öngörülüyor. (**TV:** 4386; **PS, İkdam:** 10, metin)

4. Avam Kamarası, yeni çalışma yılına Kral V. (Beşinci) George'un konuşmasıyla girdi. Curzon Avam Kamarası'nda hükümetinin Türkiye ile İlgili barış planını savundu. Curzon, ateşkes ve Sevr'e rağmen Yakın Doğu'ya barışın gelmediğini, gerek Yunanistan'ın, gerek Türkiye'nin zafere bel bağlayarak savaş yolunu denemekte direttiklerini, her ikisinin de bir çıkmaza girmekten öteye gidemediklerini söyledi. "Yunanistan'ın katlandığı büyük fedakârlıkları karşılayacak bir sonuca varmak için çabalamalıyız" dedi. (**Kürkçüoğlu:** 221; **Ter.Hak.** 8; **Vakit** 9, 10; **PS**: 10; **İkdam:** 11; **YG:** 12)

5. İstanbul'da İngiliz Yüksek Komiserliği Baştercümanı Mr. Andrew Ryan, Mustafa Kemal hareketini etkisizleştirmek için uzun bir muhtıra hazırladı. Ryan'a göre, İngiltere Misak-ı Millî'ye teslim olmak ya da Mustafa Kemal'i devirmek seçeneklerinden birini seçmek durumunda. Ryan, Mustafa Kemal'i devirmek için makul bir barış anlaşması yapılıp bunun Padişah'a imzalatılmasını önerdi. Böylece Padişah'ın bir kısım milliyetçiyi etrafına toplayacağını, otoritesini yeniden kuracağını, arkasından da Müttefiklerce desteklenmesi gerektiğini, Müttefiklerin "Türk halkının millî arzularını tatmin arzusunda" görüneceklerini, Sevr Anlaşması'nda yapılacak değişikliklerin tantanayla ilan edilmesi ve bunlardan fazlasını isteyenlere karşı sert tedbirler alınması gerektiğini anlattı. Mr.Ryan, Müttefiklerin yayımlamasını önerdiği uzun bildiri tasarısını da yazıp muhtırasını ekledi. (**Şimşir 3:** 344)

1922 - ŞUBAT

6. Fransız Yüksek Komiseri Pellé'nin geçici olarak bulunduğu Paris'te "Doğu'da Fransız menfaatlerinin yeri" konulu konferansı. 14'te aynı konudaki konferansını İstanbul'da tekrar edecektir. (**İkdam:** 15)

7. **Akşam:** Bugüne kadar ağızlarda dolaşan sulh şartları gösteriyor ki, meseleyi ancak ilkbaharda yeni bir harp halledecektir (N.Sadık). –General Harington, Perapalas'taki nutkunda "Daima şikâyetleri dinlemeğe amadeyim" diyor. **İkdam:** Trakya Türkiye'nin canevidir. **Açıksöz:** Çiçerin Yoldaş, Hükümetimizin de Cenova Konferansı'na katılması için teşebbüslerde bulunuyor. –Aralof cenaplarının güven mektubu. **Peyamı Sabah**'ta Ali Kemal: Bizi ancak itidal kurtarır. –Tramvay grevi: Şirket, son bir mühlet verdi. **Hakimiyeti Milliye:** Hindistan'ın Türkiye ile alakası. **Le Temps:** Türkler prensipler kahramanı oldu. **Vakit:** Yusuf Kemal Bey'in Ankara'dan hareketi. –Ahmet Emin: Anadolu'ya giderken endişeli idim. Gönlüm rahat döndüm. Mustafa Kemal Paşa, eşi tarihte pek ender görülenlerdendir. Elindeki yetkileri daraltarak Meclis'e veriyor. –Gazetemizi okuduktan sonra, cephede siperlerdeki gazilerimize gönderiniz. **İleri:** Celalettin Arif Bey'in Roma'ya giderken muhabirimize demeci. **Tevhidiefkâr** Gayrimeşru Patrik Meletios dün geldi. –Ebüzziyazade: Niçin tam istiklal istiyoruz? –Amerika Müttefiklerden alacaklarını istiyor. –Harbiye Nazırı Ziyaeddin Paşa: Harbiye Nezareti'nde tensikat hakkında verilmiş hiç bir karar yoktur. **Yenigün:** Üçlerin hesapça bugün toplanmaları mukarrerdi. Acaba toplanabilecekler mi? –Sevgili Adana anavatana kavuşurken. –Konya Valisi Galip Paşa'ya Buhara sefirliği teklif edilmiştir. –İzmir'de bomba gibi patlayan bir haber: Steryadis'in gizli mülakatlarındaki esrar. **Tercümanı Hakikat:** Yakın Doğu milletleri arasında dostça münasebetler. Perapalas'ta dünkü merasim. Harington ile Filonu'nun beyanatı. –Ankara, Japonya'ya heyet mi gönderiyor? –Meletios Rumlara hiç iyi haberler getirmedi. –Grev bitti.

8 - ÇARŞAMBA

1. İstanbul'da bin kadar temizlik işçisi, Belediyenin beş aydır maaşlarını ödemediğini belirtip Polis Müdürlüğüne ve Nafıa Nezareti'ne birer şikâyet dilekçesi vererek greve başladı (**Ter.Hak.** 8; **PS, Vakit** 9; **İkdam:** 9,10).

2. Yunan Küçük Asya İşgal Ordusu Komutanlığı, Hükümet'in önceki günkü sorusuna verdiği cevapta, Türklerin güçlenmekte olduğunu bildirerek, işgal ordusunun hızla güçlendirilmesini, yoksa Anadolu'daki Rumların yüzüstü bırakılarak çekilme tehlikesi doğabileceğini bildirdi (**Dusmanis:** 181; **KASÖT:** 633. Londra'da bulunan Gunaris, bu durumu İngiliz Başbakanı'na bildirecek, 10 Mart'ta Atina'ya Anadolu'nun boşaltılması düşüncesiyle dönecek, ancak hükümeti devrildiğinden bu görüşünü uygulayamayacaktır.)

1922 - ŞUBAT

3. Ankara Bakanlar Kurulu, Fevzi Paşa'nın cepheye gitmesi nedeniyle Bakanlar Kurulu Başkanlığı'na Şer'iye Bakanı Mustafa Fehmi Efendi'nin bakmasını kararlaştırdı (**ZC** 16: 272).

4. Kral Konstantin, Fener Rum Patriği seçilen Meletios'u kiliseden ihraç eden Atina Kilisesi kararını onayladı. 8 Aralık'ta yapılan Patrik seçimini, Venizelosçu Meletios kazandığı için Kralcı Yunan Hükümeti tanımamış, Yunan Kilisesi de onu kiliseden çıkarmıştı. Rum Patrikliği'ni İstanbul Hükümeti ve Anadolu Rum cemaatlerinin çoğu da tanımıyor. (**Jaeschke 1:** 174; **PS** 13'te, Kiliseden atıldığı haberi)

5. Celal Bey (Bayar), Dışişleri Bakan Vekilliği görevine başladı. Kendisini kutlamaya giden Yenigün muhabirine şunları söyledi: Bütün millet, TBMM'nin siyasetini anlamış, öğrenmiştir. Biz Misak-ı Millî'nin kabulünü, insanca yaşama hakkımızı, yani istiklalimizi istiyoruz. Bu hakkımızı teslim edenlere biz daima elimizi uzatıyoruz ve uzatacağız. TBBM Hükümeti, kendi haklarını tanıyan, tasdik eden devletler ve milletlerle itilafname ve muahedenameler akdetmiştir. Bunların ahkâmına kat'iyyen riayet ediyoruz. (**YG:** 9)

6. Aşiretlerin idaresine ve yargılanmasına ilişkin esasları saptamak üzere Meclis genel kurul odasında üçüncü toplantı yapıldı. Adalet Bakanı Refik Şevket Bey ve 50 kadar Doğulu mebusun katıldığı konferansta, iki aşiret arasında jüri kurulması önerildi. Konferans, pazar günü yeniden toplanacak. (**YG:** 9)

7. Tercümanı Hakikat gazetesi bir davadan beraat etti. Bir süre önce, Sosyalist Fırkası'nın ikiye ayrılması üzerine gazetede çıkan bir yazıdan ötürü başkan Hilmi Bey hakaret davası açmış ve gazete mahkûm olmuştu. İtiraz üzerine davaya yeniden bakıldı ve bu kez beraat kararı verildi. (**Ter.Hak.**10)

8. Avrupa'da siyasî görüşmeler yapacak olan Dışişleri Bakanı Yusuf Kemal Bey, yanında Hukuk Müşaviri Münir, Siyasî İşler Müdürü Hikmet (Bayur), Özel Kalem Müdür Vekili Ferit Beyler olduğu halde Ankara'dan hareket etti. Yolda, Batı Cephesi Harekât Şubesi Binbaşı Tevfik Bey'in de katılacağı kurul, 15'te İstanbul'a ulaşacak. Yusuf Kemal Bey İstanbul'da hükümet ve basın çevreleriyle görüştükten sonra 20'de Padişah tarafından kabul edilecek, 1 Mart'ta Avrupa'ya hareket edecektir. Yusuf Kemal Bey, 3 Nisan'da Ankara'ya dönecektir. (**HM, YG, İkdam, İleri, Tev.Ef.** 9; **AS:** 6-9; **Tengirşek:** 254; **Belen:** 388)

9. **Yenigün:** Mahmut Esat: Yusuf Kemal Bey'in Avrupa gezisi münasebetiyle: Türkiye'nin hukuku yabancı milletler önünde. –Üçlerin içtimaı, alelusul tehir etti. –Bursa Yurdu riyasetine Osman Nuri Bey'in intihabı. Yurdun nizamnamesi. **Tercümanı Hakikat:** Meletios hicranlar dökmeğe başladı. –Tramvay grevi bitti, çöpçü grevi başladı. –2.000 Rum şaki 6 saatte nasıl tenkil edildi? **Yeni**

1922 - ŞUBAT

Adana: Roma Mümessili Celalettin Arif Beyefendi'nin başmuharrimize beyanatı: Yunanlılar denize dökülmedikçe barış olmayacaktır. **Akşam:** Beyoğlu'nda çıkan Fransızca gazeteler içinde hakikati yazacak, Türk davasını Fransızca anlatacak, Türk gazetelerinden iktibas yapacak tek bir gazete yoktur. –Aralof, Türkiye ile Rusya arasındaki ticarî münasebatın geniş bir surette inkişafa başlamak üzere olduğunu söylemiştir. **Peyamı Sabah:** Arnavutluk İçişleri Bakanı Ahmet Bey öldürüldü. –Tramvay grevi bitti, amele tekrar işe başladı. **Hakimiyeti Milliye:** İngiltere'nin siyasî ve iktisadî vaziyeti. –Zavallı Bağdat ve Basra, elim bir vaziyette. **Vakit:** Aralof'la mülakat. **L'Humanite:** İngiltere İmparatorluğu'nun her tarafında, kendilerine kabul ettirilmek istenen hakimiyete karşı ayaklanma ve isyanlar oluyor (**MEH** 9: 14). **Karagöz:** Konstantin'in geçen yılki Anadolu seyahati hatırası olarak Atina'ya dikilen (baş aşağı) heykeli. Gaziantep'te **Gazisancak** adlı gazetenin ilk sayısı (**Kocatürk:** 311). **Açıksöz:** Yunanlılar Kütahya halkını tahkimat yapmak üzere zorla cepheye sürüyor. –Posta vurguncuları, İstiklal Mahkemesi'nde. **İkdam:** Yusuf Kemal heyetinde bir malî bir de askerî memur bulunacak. –Sulha taraftar görünmek Yunanlıların işine geliyor ve hakikat halde harbe hazırlandıklarını da gizlemiyorlar. –İstanbul'dakilerin patriği ve Atina'da mahkûmiyet kararı. **Tevhidiefkâr** Maarif Vekili Vehbi Bey, Anadolu'nun maarif umurunu ve müstakil teşkilatını muhabirimize izah ediyor. –Fransa da hukukumuzu müdafaa edecek. Paris Mümessili Ferit Bey, durumu Ankara'ya bildirmiştir. –Bulgarlar da ayaklanıyor. –Rıza Nur'un demeci. –Aralof Yoldaş ile mülakat. **İleri:** Girit'teki ihtilal hâlâ devam ediyor. Atina Hükümeti oraya yeniden asker göndermek mecburiyetinde kalıyor.

9 - PERŞEMBE

1. Meclis'te İzmit Mebusu Hamdi Namık Bey, Ankara Kız Öğretmen Okulu'nun hâlâ açılmamış olmasından ötürü Eğitim ve Millî Savunma Bakanlıklarını eleştirdi. Sakarya Savaşı günlerinde okullar hastane haline getirilmiş, fakat bunların çoğu sonradan boşaltılmıştı. Hamdi Namık Bey, bay ve bayan öğretmenlerin sefalet içinde süründüklerini de söyledi. (**ZC** 16: 281; **HM:** 10; **YG:** 12)

2. Meclis'in gizli oturumunda, 1921 yılı bütçesi görüşüldü. Maliye Bakanı Hasan Fehmi Bey, bütçede 25 milyon lira açık olduğunu söyledi. Sorular üzerine, millî yükümlülük (tekalif-i milliye) gelirlerinin ayrı bir bütçede toplandığını, Rusya'dan şimdiye kadar 6 milyon 160 bin Ruble, yani 616.000 lira alındığını, 160 bin liranın da Almanya'da ziyan edildiğini söyledi. Bütçe görüşmeleri, ay sonuna kadar gizli oturumlarda yapılacak, 28 Şubat açık görüşmelerinde bütçe bağlanacaktır. (**GCZ** 2: 714)

1922 - ŞUBAT

3. İstanbul temizlik işçilerinin dün ilan ettikleri grev devam ediyor. 1.000 işçi, beş aydan beri ödenmeyen 22,5 liralık aylıklarını istiyorlar. Belediye Başkanı, Polis Müdürlüğü'ne giderek bir görüşme yaptı. Başkanın maaşların ödeneceğine ilişkin vaadine rağmen işçileri çalıştırmak mümkün olmadı. (**Akşam:** 9; **İkdam:** 10)

4. Bahçecik bucağına bağlı yedi köyün üçer üyesi ile halktan bir çok kimsenin imzasını taşıyan bir muhtıra, Avrupa'ya gitmekte olan Dışişleri Bakanı Yusuf Kemal Bey'e verildi. Muhtırada Misak-ı Millî için sonuna kadar mücadelede kararlı olunduğunun büyük devletlere anlatılması istendi. (**Atatürk'ün Milli Dış Politikası** I: 388; **Vakit:** 16, Kocaeli halkının muhtırası; **İkdam:** 18, Adapazarı, Yalova, Karamürsel'den)

5. 13. Fırka Kumandanı Sami Sabit Bey, Karabekir'e gönderdiği raporda, Trabzon'da İttihatçıların Müdafaa-i Hukuk'ta yaptıkları yolsuzlukları anlattı. Yönetim kurulunun istifa ettiğini haber vererek bunların yerine tarafsız kişilerden yeni bir yönetim kurulu oluşturulmasını önerdi. 11'de de, istifa eden yönetim kurulu üyelerinin kendilerini yeniden seçtirme çabalarını rapor edecek. (**Karabekir** 3: 336)

6. Harp Encümeni üyesi Cevat Paşa (Çobanlı), Nihat Paşa'dan boşalan Elcezire Cephesi Kumandanlığı'na atandı. İstanbul Hükûmetlerinde Genelkurmay Başkanlığı ve Harbiye Nazırlığı görevlerinde bulunmuş olan Cevat Paşa, Aralık sonunda Ankara'ya dönmüş ve Harp Encümeni'ne atanmıştı. (**Komutanların Biyografileri:** 23)

7. İngiliz Yüksek Komiserliği Baştercümanı Mr. Ryan, bugünkü raporunda Yunanlıların Anadolu'yu ancak genel bir barış anlaşmasından sonra boşaltmaları gerektiğini savundu. Rapora göre boşaltma daha önce olursa bu, Mustafa Kemal'in zaferi gibi görülecek, Boğazlar bölgesinde Müttefiklerin İstanbul'u boşaltmalarına yol açabilecek, Kemalistler Musul'u almaya kalkışabilecekler, İstanbul Hükûmeti'nin de sonu gelecek. (**Şimşir** 3: 345)

8. **Yenigün:** Hakkı Baha: İktisadî düşünceler. –Celal Bey'in demeci. –Hint İslam Cemiyeti reisinin mühim beyanatı: İngiltere Türk düşmanıdır ve Türk meselesinin haklı suret-i halline muhalefet etmektedir. –Aşiretlerin idaresine ve muhakemesine dair konferans toplandı. **İleri:** Şark meselesi hakkında Paris'te bugün toplanacak olan Hariciye Nazırları Konferansı tehir edilmiştir. –Yusuf Kemal Bey'in Ankara'dan hareketi. –Meletios Rumlara yalnız fena haberler getirdi. Neologos muhabirine seyahatinin kendisinde üzücü intibalar bıraktığını söyledi. **Yarın**'da Fazıl Ahmet: Erenlerin Bağından. –Abdurrahman Şeref: Edirne hakkında hatırat. –Orhan Şaik: İzmir Yolunda. **Tevhidiefkâr:** Yusuf Kemal Bey dün hareket etti. –Hariciye Vekâleti Vekili Celal Bey, Yusuf Kemal

1922 - ŞUBAT

Bey'in seyahatinden pek faydalı neticeler beklediğini söylüyor. –Eorore: Yunan ordusu Türk saldırısına mukavemet edemez. **Akşam:** Müşevveş vaziyetten ne çıkacağını kestirmek müşkûldür. –Bulgarlar askerlerini silah altına çağırdı. –Grevden kim mesul? **İkdam:** Azınlıkların korunması. **Açıksöz**'de Ziya Gökalp: Türk muzicesi (YG'den). **Peyamı Sabah**'ta A.Kemal: Askerler siyasete karıştı, elim vaziyete düştük. –Rizospastis gazetesi, Yunanlılar Türklerle anlaşmalı, diyor. **Hakimiyeti Milliye:** Hindistan'da istiklal mücadelesi. –İngilizlerin siyasî ve iktisadî vaziyetleri. **Aydede**: Ankara Hükümeti, Aka Gündüz'ün taklit gazetesi Anadolu'da Peyamı Sabah iflas edince, Matbuat bütçesini 30.000 lira artırmış. Bunun üzerine İstanbul'da kanadı düşük muharrirlerden bazıları vatan hizmetinde bulunmak üzere Ankara'ya gelmek istediklerini yazmışlar... **The Times:** Filistin'de Arapların şikâyeti (**MEH** 6: 12). **Güleryüz**'ün karikatürü: Havladığı halde bir şey yapamayan Atina'dan satın alınmış köpek... –Usturanın ağzı üzerinde kayarak zaferi yakalamaya çalışan Papulas. **Vakit:** Onbaşı Edip kızı Halide. **Ayine:** Enver Paşa'nın Ankara İstiklal Mahkemesi'nde yargılanması. İdam edilmesinden memnun olacakmış, çünkü ahrette Napolyon ile buluşup cenneti fethedeceklermiş. –Greve de mi alıştık?

10 - CUMA

1. Dışişleri Bakan Vekili Celal Bey (Bayar), Sovyet Dışişleri Bakanı Çiçerin'e bir telgraf çekerek, Türkiye'nin Cenova Konferansı'na çağrılması için gösterdikleri çabadan ötürü teşekkür etti. Çiçerin 21 Ocak'ta Londra, Roma ve Berlin temsilciliklerine Türkiye'nin konferansa çağrılması için gereken her şeyi yapmalarını emretmişti. İngilizler bu isteği kabul etmemişlerdi. (**Yerasimos:** 459)

2. İkdam'ın bugünkü haberine göre, Mısır Hilaliahmeri, Anadolu'da savaşanlara ulaştırılmak üzere İstanbul Hilaliahmeri'ne 3 defa olarak para yardımı gönderdi. 5.140 İngiliz lirasının piyasa değeri 35.000 lira tutuyor. (**İkdam:** 10)

3. İstanbul'da Yunan Yüksek Komiseri Votsis değiştirilerek yerine eski bakanlardan Triandafilakos atandı (**Jaeschke 1:** 174; **Vakit** 11: 9'da Atina'dan atandığı bildiriliyor; **PS**: 11; **İkdam:** 11-13; **Ter.Hak.** 10'da Lefos'un atandığı).

4. Temyiz Divanı'nın İttihat ve Terakki yöneticilerinin nerede yargılanacaklarına ilişkin kararı basında: Cavit Bey'le ilgili kararın Divan-ı Âli'ye gitmesi, Küçük Talat, Ziya Gökalp, Cevat, Bahattin Şakir, Atıf, Resuhi ve Aziz Beylerle arkadaşları hakkındaki davanın Divan-ı Âli'ye gönderilmemesi, Enver, Talat, Cemal, Sait Halim Paşalarla Musa Kâzım Efendi hakkındaki kararlar için süresi içinde itiraz yapılmadığından, bunlardan ölenler hakkında davaların düşürülmesi, diğerler hakkında inceleme imkânı bulunmadığı. (**Vakit, İkdam:** 10)

1922 - ŞUBAT

5. **İkdam:** Yunanistan'a karşı Bulgaristan'da hazırlık. **Hakimiyeti Milliye:** Gandi'nin İngiltere'ye ültimatomu: Tutukluların serbest bırakılması ve sansürün kaldırılması. **Azadi-i Şark** gazetesinde İngiliz Hükümeti'nin Mısır Millî Fırkası üyesi Ali Fehmi Kemal Bey'i sürmesi üzerine İngiltere'nin Mısır politikasını anlatan yazı: İngiltere 15 milyon Mısırlının kalbine nüfuz etmiş olan hürriyet sedasını söküp atamaz. İngilizler, Mısır halkının Anadolu kardeşlerine yardımını, Halifelik makamına bağlılıklarını görüp kızıyorlardı. (**MEH** 17: 7) **Peyamı Sabah**'ta Ali Kemal: Bilhassa Fransa ile İngiltere uzlaşırsa, bu keşmekeş hitama erer, çilemiz de dolar. Asmakla, kesmekle, vurmakla, kırmakla iktidar sürenler, Bolşevikliğe meyletmekte mazurdurlar. Devletlerin kararı lehimize olmazsa kimseye değil o başıbozuklar alayına kızmalıyız. **Vakit:** Aziziye'nin acıklı hikâyesi. Yunanlılar Aziziye'ye nasıl girdiler ve kasabada neler yaptılar? (Ahmet Emin.) –Yusuf Kemal Bey, salı günü gelecektir. **Tevhidiefkâr** Bir Amerika şirketinin Nafıa Vekâleti'ne müracaatı. Fevendeyşin Şirketi, Anadolu'da demiryolu imtiyazı istiyor. –Bulgaristan asker toplamağa başladı. –Bir grev daha: Dava vekilleri tatil-i eşgal edecekler. **İleri:** Yunanistan ve Bulgaristan'da karşılıklı seferberlik. –Avukatlar grevi. –Celal Nuri: Milletimizin iktisadî ve içtimaî bütünlüğü. **Tercümanı Hakikat:** Bulgar seferberliğine büyük ehemmiyet veriliyor. –Anadolu'nun 70.000 muhaciri İstanbul'da sefaletten halas gününü bekliyor. –Osmanlı Tealî Cemiyeti reisiyle mülakat. **Yenigün:** Fransızlar bize askerî levazım verdiler mi? (Bkz. Eko dö Paris: 26 Ocak). –İzmir Yurdu'nun beyannamesi. –İzmir'deki teşkilatı Steryadis yapacakmış.

11 - CUMARTESİ

1. Meclis'in gizli oturumunda Konya Mebusu Çelebi Efendi'nin dokunulmazlığının kaldırılmasına gerek olmadığı yolundaki şube mazbatası kabul edildi. İstiklal Mahkemesi, evinde casus barındırdığı gerekçesiyle Çelebi Abdülhalim Efendi'nin dokunulmazlığının kaldırılmasını istemişti. Bugünkü gizli oturumda, 1921 yılı bütçesinin ve malî durumun görüşülmesine devam edildi. Hüseyin Avni ve Selahattin Bey gibi muhalefete mensup mebuslar, fazla memur beslendiğinden, ağır vergilerle halka zulmedildiğinden şikâyet ettiler. Köylülerin artık verecek bir şeyi olmadığını söyleyerek harcamaların kontrol edilmesini önerdiler. (**GCZ** 2: 728)

2. Trabzon Valisi Ebubekir Hazım Bey, 13. Fırka Kumandanı Sami Sabit Bey'e yazdığı bir yazıda, bir süre için Üç İl'e inceleme gezisi yapacağını bildirerek onu vali vekilliğine atadı. Trabzon'da mülkî ve askerî yönetimin tek elde toplanmasını isteyen Ankara, valiyi geçici bir süre için Üç İl'de inceleme yapmakla görevlendirmişti. Sami Bey de bir genelge yayımlayarak göreve başladı. (**Erdeha:** 205; **Goloğlu 4:** 280)

1922 - ŞUBAT

3. Ücretlerini alamadıkları için bir süre önce greve giden İstanbul çöpçüleri, kendilerine ödeme yapılması üzerine işbaşı yaptılar (**İkdam:** 12; **Vakit:** 13).

4. **Tercümanı Hakikat:** Anadolu'daki aşiretler meselesi: Aşiretler arasındaki adliye işleri. Anadolu'da öteden beri mühim bir mesele olan aşiretler davasının halli için had bir faaliyet gösteriliyor. –Anadolu'da harp hazırlıkları. Kışın şiddetine rağmen hummalı bir faaliyet var. –Ankara'da polis işleri. **Akşam**'da N. Sadık: L.Curzon'un nutku. –Bulgarlar Trakya sınırında yığınak yapmışlar. –Fevkalade Komiser Marki Garoni'nin beyanatı: Türkiye Cenova Konferansı'na neden davet edilmedi. Harp, maziye geçmiştir. Harbi unutmak ve halihazırı ve istikbali düşünmek lazımdır. Maziyi tekrar yaşamak, sulh şekli altında harbe devam etmek demektir. **İkdam:** Bulgar seferberliği. –Davavekillerinin grev yapacağı asılsızdır, (12: Grev var mı? Yok mu? Baro başkanı, salı günü karar verileceğini söylüyor). **Karagöz:** Konstantin'le Patrik birbirlerini tanımıyorlar. Karagöz: Biz ikinizi de tanıyoruz ama hesabınızı görmek için vaktini saatini kolluyoruz. **L'Humanite:** Gandi'nin Hindistan'daki nüfuzu, en yüksek dereceyi buldu. Gandi "Dünya huzurunda bizi hür ve bağımsız gösterecek bir barış isteriz" dedi. İngiliz emperyalistlerinin hükümeti kuvvet kullanmaya davet edişine şaşmamalı. (**MEH** 6: 6) **Açıksöz**'de İ.Habib: Çöküş devrinin sebebi. –İzmir Yurdu'nun beyannamesi. –İdadi programları. Haftalık ders saatleri. **Peyamı Sabah:** Yunanistan'daki yaralı esirlerimiz geliyor. –A.Kemal: Fransa ile İngiltere arasında iki mesele var: Almanya ve bizim davamız. Şark siyasetinin halli için üç devlet siyasetlerini birleştirmelidirler. **Vakit:** İzmir Yurdu'nun beyannamesi: İstiklalimize, Misak-ı Millî'deki hududumuza, İzmirimize kavuşmadıkça Anadolu silahını bırakmayacaktır. –Maarif Vekili ile mülakat. **İleri:** Mehmet Şeref: Türk Köylüsü, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin ardında. –İstanbul Etba Muhadenet Cemiyeti'nden İkdam sahibi Ahmet Cevdet Bey'e cevap. **Tevhidiefkâr:** İzmir Yurdu'nun dünya efkârına beyannamesi: İzmir Yurdu, Misak-ı Millî'deki hududumuz ve istiklalimize kavuşmadıkça, Anadolu'nun silahını bırakmayacağını ilan ediyor. –Mücahedemizin zaferi için Anadolu'nun fedakârlığı: İnebolu orduya yüz bin kat kışlık elbise, Giresun bir alay cebel topçusu hediye etti.

12 - PAZAR

1. Anadolu Ajansı'nın bugünkü haberine göre, Erzurum tüccarlarından Kağızmanlı Bekir Bey, tekalif-i milliye biçiminde orduya verdiği 70 toklu bedeli olan 42.000 kuruşu orduya bağışladı. Ajans, Millî Savunma Bakanlığı'nın bu hamiyet sahibine teşekkürünü yayıyor. (**AS, YG, HM:** 13)

1922 - ŞUBAT

2. İstanbul Polis Mektebi Müdürü Mustafa Galip Bey'in son günlerde yayımlanan bir kitabına göre, İstanbul'da 979 kadının fahişeliğinden resmen şüpheleniliyor, şehirde 2125 de vesikalı fahişe var. Vesikalıların milliyetlerine göre ayrımı şöyle: Müslüman 774, Rum 691, Ermeni 194, Musevi 124, Rus 171, Yunanlı 90, Avusturyalı 24, Romanyalı 21, İtalyan 8, Bulgar 5, Alman 3, Polonyalı 2, Arap 2, Yugoslavyalı 1, Amerikalı 1, Acem 1. (**Vakit:** 13)

3. **Hakimiyeti Milliye:** Garp ve Şark: Rus dostluğuna sadık ve Garp ile Misak-ı Millîmiz dairesinde anlaşmaya daima hazırız. –Araplarda uyanış. **Akşam:** Amerikalıların istediği demiryolu imtiyazı hakkında Nafıa Vekâleti'nden birinin açıklaması. –Propagandanın tarzı. **Yenigün:** Avrupa'da Şark meselesi mühim bir safhada. Poincaré, Anadolu'nun, Şarkî ve Garbî Trakya'nın tahliyesini, Edirne'nin bize iadesini, Garbî Trakya'nın istiklalini teklif etmiştir. Lord Curzon da İstanbul'un Türklüğünü tasdik ediyor. –Mahmut Esat: Emperyalistler 1. –Nemrut Mustafa'nın katli haberi inşallah doğrudur. **İkdam:** Yusuf Kemal Bey, yarın İstanbul'a geliyor. **Açıksöz:** İstiklal Mahkemesi Reisi ve Saruhan Milletvekili Necati Bey'le mülakat. –Madam Magdalina Marks'ın İstanbul'da İngiliz zulümleriyle ilgili izlenimleri. **Tevhidiefkâr:** Cemiyet-i Akvam'a Müzaheret Cemiyeti'nin gayesi. –Dava vekilleri grev ilan edecekler mi? –Bir iflas daha: Osmanlı Mahrukat Şirketi iflas etti. **İleri:** Anadolu, kışın şiddetine rağmen hazırlanıyor. –Curzon'un nutku, Yunan matbuatını yatıştırdı. –F.Bouillon'un Matin'de makalesi: Ankara İtilafı, bütün müttefiklere hizmet etmiştir. **Peyamı Sabah:** Atina gazeteleri, Yunanlıların İzmir'e ayak basmasının bir hata olduğunu itiraf ediyorlar. **Vakit**'te A.Emin: Amerikalılarla iktisadî münasebetlerimiz.

13 - PAZARTESİ

1. Mutedil Hürriyet ve İtilaf Fırkası Birinci Başkanı Cemal imzasıyla yayımlanan bir açıklamada, Bursa'da bir kurucu meclis kurmak isteyenlerle partisinin hiç bir ilişiği olmadığı, Ankara Meclisi gibi böyle bir meclisi de meşru saymayacakları belirtildi (**PS**: 13).

2. Sovyetlerin Londra Temsilcisi Krassin, İngiliz Dışişleri Bakanlığı'na başvurarak Ankara'nın Cenova Konferansı'na çağrılmasını istedi. İngilizler bu isteği "küstahlık" olarak niteleyerek 22'de bu işin Sovyetleri ilgilendirmediği cevabını vereceklerdir. Çiçerin konferans sırasında aynı konuda İtalyan Dışişleri Bakanı'nı sıkıştıracaksa da Sovyetler, Ankara'yı konferansa çağırtmayı başaramayacaktır. 10 Nisan'da açılacak Cenova Konferansı'na Bekir Sami ve Celalettin Arif Beyler müşahit sıfatıyla katılacaklardır. (**Sonyel** II: 192)

1922 - ŞUBAT

3. Şehbender İbrahim Tali Bey, Batum'dan Karabekir'e yazdığı mektupta, Batum'a Enver Paşa meselesi için geldiğini ancak onun Afganistan'a veya başka bir yere "def olup" gittiğini, Halil Paşa'nın da Batum'da boğazı tokluğuna oturduğunu bildirdi. Yeniden orduda sağlık müfettişi olarak görev alması konusunda Karabekir'in önerisini geri çevirdi. (**Karabekir 1:** 986)

4. Sağlık nedeniyle Avrupa'ya gitmek üzere Meclis'ten izin alan Dışişleri eski Bakanı Bekir Sami Bey, Ankara'dan Tokat'a hareket etti. Buradan Samsun yoluyla İtalya'ya gidecek. (**HM:** 14)

5. Belçika'nın İstanbul Elçisi De Welle, raporunda İngilizlerin Kürtleri kışkırtmak için yaptığı çalışmaları anlatıyor (**Kerman:** 47).

6. Torul Ardese Türk Ortodoks Ruhanî Reisi İnisiyos imzasıyla Hakimiyeti Milliye'de yayımlanan telgraf: Altı yüz seneden beri kardeş gibi yaşadığımız Anadolu İslamlarıyla ırken Türk olduğumuz halde Fener Patrikhanesi, aramıza nifak sokmak maksadıyla biz Anadolu Türk Ortodoks Hıristiyanlarını alet ittihat etmiş ise de (...) şikâyet etmemiz için hiç bir sebep bulunmadığı gibi, ne Avrupa devletlerine, ne de Fener Patrikhanesi'ne vekâlet vermedik... (**HM:** 13)

7. **Hakimiyeti Milliye:** Bulgar Hükümeti, Adalar Denizi'nde bir çıkış verilmesi için devletlere bir nota vermiş ve çeşitli sınıfları silah altına almıştır. **Akşam**'da N.Sadık: Patrik Meletios, buradaki Rumlara yeis ve matem telkin ediyor. Atina gazeteleri, Yunanlılık âlemine hüzün ve ümitsizlik neşrediyor. İnhilal eden Yunanlılık âlemi bir millî matem etrafında toplanarak birbirine bağlanmak isteniyor. **Peyamı Sabah**'ta A.Kemal: Bağrıyanık bir halk. Hakkımızı kılıçla değil, siyasetle müdafaa etmek gerekirdi. Yeni bir maceraya atıldılar. Halkı silaha sarılmaya çağırdılar. Sarıkamış'ta yayımlanan **Varlık** dergisinde Kemalist tabirine karşı çıkan, Karabekir'in yazdırdığı yazı. **Aydede,** Halide Edip'in onbaşılığını gülünç bir hafiflik sayarak alaya alıyor. **Matin:** İngilizler Hindistan'da elli milyonluk Müslüman kitlesine dayanabilirlerdi ama Türkiye'ye karşı tutumları yüzünden bu imkânı kaybetmişlerdir. Hintliler niçin kendi kendilerini yönetmesinler? (**MEH** 5: 11) **Vakit:** Olmayacak dualardan: İzmir muhtariyeti. –İran içlerinde son harekât. –Darülbedayi Anadolu'da. –Ahmet Emin: Anadolu intibaları 4: Hükümetin seçimi. **İkdam:** Şark meselesi ne vakit görüşülecek? –Yusuf Kemal Bey Heyeti İstanbul yolunda. –Galip Paşa'nın Buhara sefaretini kabulü. **Tevhidiefkâr:** Papa Eftim Efendi'nin muhabirimize beyanatı. Eftim Efendi, gayrımeşru Meletios'un amalini ve beyanatını Türk Ortodoksları namına reddediyor. Patrikhane Kayseri'de tesis edilecektir. Hıristiyan mekteplerde Yunanca lağvedilmiştir. –Ebüzziyazade: Hakikati gören bir Fransız: F.Bouillon. **İleri:** Koçkiri hadisesi hakkında tahkikat heyeti azasından Abdülkadir Kemali Bey'le mülakatımız: Anadolu'da Kürtlerle meskun mıntıkalarda Kürt istiklali ile alakadar bir Kürt milleti mevcut değildir. Koçkiri hadisesinin mahiyeti.

1922 - ŞUBAT

–Çöpçülerin grevi. **Yenigün:** Müstakil Kırım, Ankara'ya heyet gönderiyor. –Rus istihlak kooperatifleri şirketinin şubesini açmak üzere mümessil Gofaner, Samsun'a geldi. Onun Piyasa gazetesine verdiği malumat. –İstanbul'daki İngiliz zulmünü tanınmış Fransız muharriresi Madam Magdelene Marks'ın Umanite'de yayımlanan makalesinden dinleyiniz.

14 - SALI

1. Avrupa'ya gitmekte olan Yusuf Kemal Bey başkanlığındaki kurul, İzmit'e geldi. Kurul, İstanbul Hükümeti'nin gönderdiği özel bir trenle yarın İstanbul'a gidecek. (**İkdam:** 15; **Bel.** 160: 626) ★ Kandıra halkı adına Yusuf Kemal Bey'e gönderilen telgrafta Misak-ı Millî'nin gerçekleşmesine kadar hiç bir fedakârlıktan kaçınılmayacağı bildirildi (**Atatürk'ün Milli Dış Politikası** I: 391).

2. Samsun-Trabzon yönünde incelemelerde bulunmakta olan İçişleri Bakanı Fethi Bey'in Samsun, Tokat, Amasya mutasarrıflıkları aracılığı ile dağlardaki Rum asilerine hitaben yayımladığı bildiri basında. Fethi Bey, Pontos devleti kurmak için isyan ettiklerini ileri sürdüğü Rumlara, etrafa sefalet saçtıklarını, Türk milleti cephede yaşama mücadelesi verirken, düşmanların hesabına vatana karşı silah kullandıklarını hatırlatıp askerî harekâta girişeceklerini haber veriyor, ancak kan dökülmemesi için bir haftaya kadar kayıtsız şartsız Bafra, Çarşamba, Ladik, Havza, Erbaa, Vezirköprü hükümetiyle rastgeldikleri askerî müfrezelere teslim olmalarını istiyor. (**HM,YG:** 14; **AS, İkdam, Tev.Ef.** 15)

3. Fransızların İstanbul Yüksek Komiseri General Pellé, İstanbul'a döndü. Onunla birlikte Düyun-u Umumiye İdare Meclisi Başkanı Mösyö Dekloziyer de İstanbul'a döndü. (**YG:** 15; **İkdam:** 16; **İleri,Tev.Ef.** 14: Bugün bekleniyor)

4. Arnold Tynbee'nin 2 Nisan tarihiyle The Times'e yazacağı mektuba ve İzmir'de bir Türk muhabirinden edineceği bilgiye göre, Köşk yakınlarında Karatepe'de Yunanlılar camileri ateşe verdiler. 400 kişiden yalnız 15 kişi kaçabildi. Haber üzerine Londra Müslümanları Birliği, İngiliz Dışişleri'ne başvuracak ve haberin doğrulanmadığı cevabını alacaktır. Bkz. 8 Nisan. (**Jaeschke 2:** 237; **HM:** 26 Nisan)

5. **Akşam:** Millet, bu sulha varacak yol müzakere ise müzakereye, harp ise harbe o kadar teşnedir. –Yusuf Kemal Bey bugün dörtbuçukta geliyor (yarın gelecek). **Söz** (Kıbrıs): Çocuk Esirgeme yararına tiyatro. **Peyamı Sabah**'ta A.Kemal: Bulgarlarda bir velvele. **Hakimiyeti Milliye:** Fethi Bey'in Samsun Rumlarına son ihtarı. –Hindistan'da İngilizlerin müşkülatı. –Cannes'da neler oluyor? **Vakit**'te A.Emin: Sa'y misak-ı millîsine ihtiyacımız. **Yeni Adana:** "Tefrikaya düşür, zapt et" **Açıksöz**: Curzon, Türk-Yunan harbinde İngiltere'nin vaziyetini izah ediyor. –Kastamonu Belediye seçimi sonuçları. **İkdam:** Yusuf Kemal Bey Heyeti bugün

1922 - ŞUBAT

bekleniyor. –Hahambaşı Efendi, Presse du Soir muhabirine Türklerin uzun asırlar yabancılara karşı gösterdiği direnişi övdü. –Müttefik Başkumandanlığı'nın tebliği: İstanbul'daki 65.000 Müslüman muhacirden 23.000'i hakikî bir sefalet içindedir. Bunlar elbiseden bile mahrumdur. **İleri:** Cevat Paşa, Diyarbakır'a varmıştır. –General Pellé, bugün geliyor. –İstanbul'a iltica eden Türk muhacirleri. **Tevhidiefkâr:** Ordumuz, hazırlıklarını ikmal etti. –Pontos Cemiyeti, Müttefiklerin hariciye nazırlarına müracaat etmiş. –Muhacirler için büyük bir balo verilecek. **Yenigün:** Fethi Bey'in Pontosçu asîlere bildirisi. –Curzon, Şark işi hakkında neler söylemiş? –Bulgaristan seferberliği umumîleştiriyor.

15 - ÇARŞAMBA

1. Dışişleri Bakanı Yusuf Kemal Bey ve yanındakiler, İstanbul Hükümeti'nin özel treni ve bir Fransız torpidosunun denizden koruyuculuğu ile İzmit'ten İstanbul'a gittiler. Haydarpaşa rıhtımında, kalabalık bir topluluk tarafından karşılandılar. Halk "Yaşasın Büyük Millet Meclisi, yaşasın Mustafa Kemal Paşa!" diye bağırdı. Yusuf Kemal Bey, "Biz savaşa da hazırız, barışa da. Misak-ı Millî dairesinde davamızı savunacağız" dedi. Tıbbiyeliler, eski bir Tıbbıyeli olan Yusuf Kemal Bey'i okullarına götürerek bir albüm armağan ettiler. İstanbul Hükümeti'nden de yetki almak isteyen Yusuf Kemal Bey, bunun için Başbakan Tevfik Paşa, İzzet Paşa ve onların aracılığı ile Padişah'la görüşmeler yapacak ancak böyle bir yetki alamayacaktır. (**HM:** 15, 17; **İkdam, PS, Vakit, Tev.Ef:** 16; **YG:** 17, **Tengirşek:** 241; **Bel.** 154: 259; **GCZ** 3: 14; **Atatürk'ün Milli Dış Politikası** I: 397)

2. Ankara, Merkez Ordusu'nun lağvedildiğini ve emrindeki birliklerin Onuncu Tümen Komutanlığı'na bağlandığını bildiriyor. Merkez Ordusu 9 Aralık 1920'de Amasya'da Koçkiri isyancılarına ve Karadeniz bölgesindeki Pontosçu faaliyetlerine karşı kurulmuş, komutanlığına da Nurettin Paşa atanmıştı. Nurettin Paşa Koçkiri isyanını kanlı bir biçimde bastırmış, Rumlara karşı da çok sert hareket etmişti. Kullandığı yöntemlerden ötürü Meclis'in eleştirilerine sebep olarak görevinden uzaklaştırılmıştı. Karadeniz Rumlarını iç bölgelere nakletme işini ve eşkiya takibini geçen aydan beri İçişleri Bakanlığı üstlenmiş bulunuyor. (**Karabekir I:** 1002)

3. Yunan Başbakanı Gunaris, Curzon'a bir çağrıda bulunarak, kendilerine yardım edilmezse şartlar uygun hale gelir gelmez Anadolu'yu boşaltmaktan başka yapacak bir şey kalmadığını anlattı (**Evans:** 359. Aynı olay başka iki kaynakta 23 ve 27 tarihlerine kayıtlıdır. Bkz.)

1922 - ŞUBAT

4. Aşiretlerin idaresi ve yargılanmasıyla ilgili hukuk esaslarını görüşmek üzere toplanan konferans, Meclis genel kurul salonunda bugün yaptığı dördüncü toplantısında, konu ile ilgili bir komisyon oluşturulmasını kabul etti (**YG:** 16).

5. Aralof, Yenigün idarehanesini ziyaret etti. Mürettiplerin tek tek ellerini sıkan Aralof, onlara Rus emekçi sınıfının selamlarını iletti. Emekçiler dünyasının er geç muzaffer olacağını söyledi. Mürettipler de Rus amelesinin temsilcisini aralarında görmekten memnun olduklarını söylediler. Aralof, her iki milletin büyük devrimlerinden sonra başlayan ve halen bütün samimiyetiyle devam eden ilişkilerden duyduğu memnunluğu defalarca ifade etti. Mürettipler 22'de iade-i ziyarette bulunacaklar. (**YG:** 16)

6. Fethi Bey, teftiş gezisi için çıktığı gezide The Morning Post gazetesi muhabirine Samsun'da şu demeci verdi: Neticede biz Yunanlılara karşı galip geleceğiz. Ermeni veya Rum idaresi tesisini dikkate alamayız. Fakat Türk idaresi altında azınlıkların haklarını vermeğe hazırız. Bize yaptığı yardım için Rusya'ya şükran borçluyuz. İngiltere ile de eski dostluğu ihya etmek isteriz. İngiltere'ye karşı Hindistan'da propaganda yaptığımız rivayetleri gülünçtür. Cemal Paşa ve Kâbil'in Ankara ile münasebeti yoktur. Türkiye, ecnebî sermayeye kapılarını açacaktır. (**Vakit, İkdam, Tev.Ef.** 23)

7. **Akşam**'da, İstanbul'da bir sokağa adının verilmesi nedeniyle Piyer Loti'nin İstanbul halkına teşekkür yazısı. **Açıksöz**: İçişleri Bakanı, Samsun ve çevresindeki isyancı Rumlara yayımladığı bildiride, bir haftaya kadar teslim olmadıkları takdirde askerî tedbirlere başvuracaklarını açıkladı. **Hakimiyeti Milliye:** Poincaré ve L.George: Fransa ile İngiltere arasında açılan pek velut mücadelenin safhalarını dört gözle takip etmek, bilhassa bize düşer. **Karagöz:** İsmet Paşa ordumuzun parlayan güneşi. **The Times:** Hükümet, Yunanistan'a yardıma kolaylık gösterdikçe, Türk-Yunan davası çözümlenemez. Dolayısıyla, Hindistan halkı yatıştırılamaz. (**MEH** 7: 2) **Peyamı Sabah:** L.George'un Avam Kamarası'nda nutku. –A.Kemal Paris'te yayımlanan Şark ve Garp dergisini tanıtıyor. –İlanlar: Aydede'nin 14. numarası yarın çıkıyor. –Rusça, Fransızca, Almanca tedrisata muktedir bir muallime, ders vermek arzu etmektedir. Talip olanlar Tarlabaşı'na Tulumba Sokağı'nda 42 numarada Madam Olga'ya müracaat edebilirler. **Vakit:** Zatışahane, senelik tahsisatlarından her ay bir miktarını muhacirlere tahsis buyurdular. –Yusuf Kemal'in gelmesi ertelendi. –Avram Galanti ile mülakatında Abdülmecit'in sözleri: Musevi kavmini pek güzel takdir ederim. **İkdam:** Buhara Sefaret Heyeti gidiyor. –Anadolu hususunda İngiltere ile Fransa arasında bir hal sureti projesi hazırlanıyormuş. –Harbiumumî'ye dair siyah bir liste: 2.850.000 nefere ulaşan ordumuzdan bir milyonu mahvolmuştur. **Tevhidiefkâr** Dahiliye Vekâleti'nin asî Rumlara beyannamesi. –Bolşevik Mümessili Radek, Fransa tarafından Türkiye'ye karşı takip edilen si-

1922 - ŞUBAT

yasetinin Ruslar tarafından meserretle karşılandığını söylüyor. **İleri:** Yunanistan'ı Küçük İtilaf zümresine kabul etmiyorlar. –Yusuf Kemal Bey, bugün gelecek. **Yenigün:** L.George Şark sulhu esaslarının yakında hazırlanacağından ümitvarmış. –Şark Cephesi'nde zaferden sonra genç ve şuurlu bir idare, hummalı faaliyet. –Atina'da Pontos Heyet-i Merkeziyesi unvanı altında serseriler, L.Curzon'a ve saireye müracaatla, Anadolu'daki Rum şakileri hakkında bazı mütaleatta bulunacaklar.

16 - PERŞEMBE

1. Meclis'in gizli oturumunda 1921 yılı bütçesi görüşülürken bazı mebuslar yurttaki imkânların kıt olduğunu, bağımsızlığı zedelememek şartıyla dış borçlanmaya gidilmesi gerektiğini söylediler; israftan yakındılar. Maliye Bakanı Hasan Bey, bu yaz askerî davayı kazanmak zorunda olduklarını söyledi. Basri Bey, Hükümet'i dış siyasetini temiz çizmemekle eleştirdi. 1921 yılı bütçe açığının nasıl kapatılacağı şiddetli gürültüler ve patırtılar arasında tartışıldı. Millî Yükümlülük gelirlerinin toplanmasında usulsüzlük yapıldığı ileri sürüldü. (**GCZ** 2: 788)

2. Afgan Emiri Emanullah Han'ın Büyük Millet Meclisi Başkanı Mustafa Kemal'e gönderdiği mektup Meclis'te okundu. Mektupta şöyle deniliyor: "Meclis'in temsilcisi Abdurrahman Bey geldi. Bekleyişimiz sona erdi. Afganistan'la Türkiye arasında İslamiyet'in sağladığı çözülmez bağlar vardır. Türk subayları zaman zaman buraya gelerek Afganistan'a hizmet ettiler. Cümlemiz, Tanrı sevgisi çevresinde toplanarak asıl amacımıza erişelim. İslamların birliğinin artırılmasına duacıyım". Meclis, Emanullah Han'a teşekkür yazılmasını kararlaştırdı. (**ZC** 16: 282; **HM, YG:** 17; **Tev.Ef.** 18; **İkdam:** 19)

3. Dışişleri Bakanı Yusuf Kemal Bey, Tevfik Paşa'nın Ayaspaşa'daki evine giderek burada Tevfik ve İstanbul Hükümeti Dışişleri Bakanı İzzet Paşa ile görüştü. Avrupa'ya giderken İstanbul'a uğrayış nedeninin, Avrupa'da vereceği demeçlerin ve ileri süreceği görüşlerin İstanbul Hükümeti adına da yapılmış sayılması konusunu kendilerine söylemek olduğunu belirtti ve bu konuda açıklama yapacaklarına söz aldı. Tevfik Paşa, Padişah'la görüşmek isteyip istemediğini sordu ve "istenirse görüşürüm" karşılığını aldı. İstanbul Hükümeti, Yusuf Kemal Bey'e vekâlet vermekten vazgeçerek Avrupa'ya İzzet Paşa'yı gönderecektir. (**Tengirşek:** 241; **Vakit:** 17; **İkdam:** 19 "Cuma günü Türk ricalinden bazıları ile görüştü") ★ Yusuf Kemal Bey, Hilal-i Ahmer'de uzun süre kalarak ziyaretçileri kabul etti. Burada Kızılhaç İstanbul delegesi Mösyö Bornye'yi, basın mensuplarını, ajans muhabiriyle yabancı muhabirlerden bazılarını, Doğu ve Batı Trakya delegelerinden Şakir, Dr.Tevfik, Galip Bahtiyar Beyleri kabul etti. (**Vakit, PS, Tev.Ef.** 17)

1922 - ŞUBAT

4. Mustafa Kemal, 1901 doğumluların hemen yoklamaları yapılarak askere alınmalarını emretti. Yunanlılara karşı bir ilkbahar saldırısına hazırlanan Ankara, böylece 1881-1901 arası olmak üzere 20 doğum eri silah altına almış oluyor. (**TİH** VII: 421)

5. İstanbul Hükümeti'nce Tahran Elçiliği'ne tayin edildiği halde, Ankara Hükümeti'nce Trabzon'dan ileri gitmesine izin verilmeyen Ahmet Reşit Bey, elçilik maiyetiyle birlikte İstanbul'a döndü (**Vakit, Tev.Ef.** 17).

6. 50 gün kadar önce Ankara'ya gelen Amerikan Yüksek Komiserliği Ticaret Kurulu Başkanı J.Gillespie, İstanbul'a döndü. Anadolu'nun tek bir ses olduğunu ve Anadolu'da asayişin tam olduğunu söyledi. (**İkdam, Vakit:** 18)

7. Paris'ten yeni dönen Fransız Yüksek Komiseri General Pellé, Dışişleri Bakanı İzzet Paşa'yı ziyaret ederek uzun bir görüşme yaptı (**Vakit, İkdam:** 18).

8. **Hakimiyeti Milliye:** İngilizler, mücahit Mısır'a istiklal teklif ediyorlar. –Aziz dost Piyer Loti'nin gözyaşları. **Akşam**'da N.Sadık: İstanbul, hürriyet ve istiklale muhtaçtır. Yusuf Kemal Bey'in burada duyacağı sesler, yollarda duyduklarından farklı değildir. **Yenigün**'de Mahmut Esat: Emperyalistler. –Anadolu ve Trakya'nın geleceği. –İstiklallerini isteyen mazlum milletler. –Trakya, Suriye. **Peyamı Sabah:** Şevketmeap Efendimiz Hazretleri'nin bedbaht muhacirlerimize yeni bir nişane-i şefkat ve atıfeti. –Cenap Şahabettin, Mustafa Kemal'e açık mektubunda, kendisine yapılan hücumlara karşı savunmada bulunuyor. "Ben şairim, dünya benim için bir hayalhanedir. Politikadan anlamam. Bence, yeryüzüne politikayı getirenler en büyük kötülüğü yapmışlardır. **Aydede**: Anadolu Patrik namzedi Papa Eftim Efendi, Diyarbakır'a giderek Ziya Gökalp'ten Türk filolojisi tedris edecekmiş. **Açıksöz**: Himaye-i Etfal Cemiyeti'nin kuruluşu münasebetiyle: En hayırlı iş. –Amerikalı gazeteci Mr. Price ile Yeni Adana gazetesinin mülakatı. **İkdam:** Yusuf Kemal Bey Heyeti Haydarpaşa'da fevkalade alkışlarla karşılanmıştır. –Ahmet Cevdet: Anadolu'da maarif. –Yakup Kadri: Vatan aşkı. **İleri:** Yusuf Kemal Bey, dün saat dörtte şehrimize geldi. Heyetin müdafaa programı 25 madde. **Tevhidiefkâr:** Hariciye Vekili Yusuf Kemal Bey dün şehrimize geldi. Heyet yollarda meserretli tezahüratla karşılandı. Ankara Heyeti Mart'ta Londra'da bulunacak. Piyer Loti'nin İstanbul halkına hararetli teşekkürü. **Yarın**'da, Yahya Kemal, Faruk Nafiz, İsmail Müştak, Fazıl Ahmet, Halit Fahri, Hamamizade İhsan, Cemil Münir, Orhan Seyfi, İbrahim Necmi ve öteki imzalar. **Güleryüz:** Her önüne gelenin mecmua çıkardığı. –Süprüntücülerin 25 kuruş ödeme karşısında grevden vazgeçmesi.

1922 - ŞUBAT

17 - CUMA

1. Yusuf Kemal Bey, öğle yemeğini Akil Muhtar Bey'in evinde yedi. Hilal-i Ahmer Başkanı Muhtar Bey'le bazı ziyaretlerde bulundu. (**Vakit, İkdam:** 18)

2. 11. Tümen, karargâhı olan Sarıkamış'tan Batı Cephesi'ne hareket etti. Böylece, hazırlıkları yapılan büyük saldırı için Doğu Cephesi'nden üç tümen batıya nakledilmiş oluyor. (**Karabekir 1:** 1003)

3. **Akşam:** Türk ordusunun ve milletinin azmine dair Frunze'nin Tiflis'te bir nutku. **Tevhidiefkâr**'da Ebüzziyazade: Maksadımız anlaşılmayınca hal çaresi bulunamaz. –Rus Sefarethanesi'nde matbuat şerefine ziyafet. **İleri:** Müttefiklerin Şark meselesini halletmek için yeniden büyük bir alakadarlık gösterdikleri haber veriliyor. **İkdam:** Yusuf Kemal Bey heyeti ile şehrimize gelmiş olan Ankara Posta ve Telgraf Umum Müdürü Mehmet Sabri Bey ile mülakat: Anadolu bugün büyük bir hamiyet heyecanı içindedir. Size milyonlarcası içinde bir misal söyleyebilirim. ("Çocuğum ıslansın ama cephane nemlenmesin" diyen köylü kadını). –Y. Kadri: Şiirde vatanperverlik. **Yenigün**'de Yunus Nadi: Sulh, silahtadır. –Önümüzde ilkbahar savaşları var. Türk'ün azim ve himmeti bir iki kahredici darbe ile Yunan'ı yıkacak, savaşı bitirecektir. –Afgan Emir-i muhteremi Emanullah Han Hazretleri'nin Gazi Reisimiz ve Başkumandanımıza mektupları. **Hakimiyeti Milliye:** Pek dostane ve samimî bir name-i hükümdarî. **Vakit:** Garp Cephesi'nde bir ordu karargâhında. –Yusuf Kemal Bey'in İstanbul'da ilk günü ve ziyaretleri. **The Times:** Osmanlı ordusunun sıhhıye tebliği: Harbiumumî'de 501.000 asker öldü! (**Jaeschke 1:** 174) **Peyamı Sabah:** Müttefikler bizden murahhas istediler mi? –Memurların maaşlarından yüzde birini muhacirlere bağışlamaları hakkındaki Padişah'ın isteği dün Sadaret makamı tarafından Evkaf Nezareti'ne tebliğ edildi. –Ali Kemal: Bu millet, fena çobanların eline düştüğü için böyle yokluk ve yoksulluk içinde çırpınıyor. Karşımızda merdut bir düşman var diye Ankara'ya hücum etmeyi hıyanet sayıyorlar. Bu zorbalarımız senelerden beri bundan istifade edip bu milleti azat kabul etmez bir esir gibi tepe tepe kullandılar.

18 - CUMARTESİ

1. Yusuf Kemal Bey'in İstanbul'da temasları: Öğleden önce Hamit Bey'in konağında İzzet ve Tevfik Paşalarla görüştü. Onlardan, ileri süreceği tekliflerin kendilerinin de fikri olduğunu komiserlere söylemelerini rica etti. Bu istek, esas olarak uygun görüldü. (**HM:** 20, "17 Şubat) Öğleden sonra İngiliz Yüksek Komiseri Rumbold, arkasından Fransız Yüksek Komiseri Pellé ile görüştü (**PS** 20, **İkdam** 19: Bir çok ecnebi zevatla). Rumbold'dan barışın kurulmasına yardımcı olmasını istedi. Rumbold, Ankara'nın savaşmaya niyetli olup olmadığı

1922 - ŞUBAT

konusunda sorular yöneltti. Pellé ise, Yunanlıların avukatlığını yapan İngilizlere karşı Türkiye'nin yanında yer aldıklarını söyledi. Bütçenin kontrolü ve kapitülasyonlar konusunda katı bir tutum almamalarını öğütledi. (**Atatürk'ün Milli Dış Politikası** I: 397) ★ Yusuf Kemal Bey, Amerikan Yüksek Komiseri Bristol'le görüşmesinde kapitülasyonların kaldırılmasını istedi (**Jaeschke 1:** 174). ★ Yusuf Kemal Bey'in basında yer alan temasları: Hilal-i Ahmer merkezinde Amerikan Dış Ticaret Temsilcisi Mister Gillespie'yi kabulü. Beyoğlu'nda bazı ziyaretler yaptıktan sonra Hilal-i Ahmer'e dönüş. Öğleden sonra da bazı ziyaretler. Akşam üzeri kendisiyle görüşmek isteyenleri kabul edişi. Fiat Otomobil Şirketi, Yusuf Kemal Bey'e lüks bir otomobil tahsis etti (**Vakit, PS**; **İkdam:** 19)

2. Türkiye Büyük Millet Meclisi, üyelerinin davavekilliği yapmalarını yasaklayan bir karar aldı. Meclis'te, mebusların müteahhitlik yapmalarının da yasaklanması bir önerge ile istendi. (**ZC** 17: 37; **Düstur** 3/2: 221)

3. Kâzım Karabekir, Mustafa Kemal'den, uzmanlardan oluşacak ikinci bir Meclis açılmasını isteyerek böylece alınacak kararların daha sağlıklı olacağını ileri sürdü. Mustafa Kemal, bunun yerine Meclis'e üye seçiminde dikkatli olunması, encümenlere uzman kişilerin seçilmesini uygun gördüğü cevabını 4 Mart'ta bildirecektir. (**Karabekir 1:** 998; **Söylev** II: 469)

4. Hindistan Hilafet Komitesi Başkanı Chotani, Bombay'dan Türkiye'nin Paris Temsilcisi Ferit Bey'e gönderdiği mektupta, Mustafa Kemal'e 50.000 lira gönderdiklerini haber verdi. Ferit Bey, Mustafa Kemal'i durumdan 11 Mart tarihli mektubuyla haberdar edecektir. (**Şimşir** IV: 180)

5. İstanbul Hükümeti'nin iki kararnamesi: 1) Sinema, tiyatro, konser, balo, yarış gibi faaliyetlerde bilet usulü ve her bilet ücretine yüzde on temaşa vergisi eklenmesi. 2) 6 Mayıs 1920'de konulan, hayvan vergisinin 8 misline çıkarılması hakkındaki kararnamenin 1922'de de yürürlükte kalması. (**TV:** 4397)

6. **İleri:** Edirne mebusu Faik Bey'in muhabirimize beyanatı: Türk milletinin Trakya üzerindeki hakkı fetih hakkı değil, tesis hakkıdır. –Afgan Emiri'nin Mustafa Kemal Paşa'ya mektubu. –Yusuf Kemal Bey'e verilen muhtıralar: Büyük Millet Meclisi, yekpare bir kitle halinde Misak-ı Millî'ye istinadgâh teşkil ediyor. **Tevhidiefkâr** Emanullah Han, Mustafa Kemal Paşa'ya bir name-i mahsus göndermiştir. –Yusuf Kemal Bey'e yolda verilen muhtıralar: Türk'ün rehberi daima Misak-ı Millî'dir. (Adapazarı, Sapanca, Yalova, Karamürsel'den ayrı ayrı verilmiş olan yazılar). –Osman Ağa Giresun'da. **Akşam**'da N. Sadık: Bizim için siyaset, Avrupa ricalini ikna etmek değil, Avrupa efkâr-ı umumiyesine hakikati öğretmektir. –Osman Ağa Giresun'da. **İkdam:** Gerçek barış yolunda. **Peyamı Sabah**'ta A. Kemal: Anadolu'da ümran, terakkî, teâlî rivayetleri yalandır.

1922 - ŞUBAT

Ordunun harici, derin bir yokluktur. **Vakit:** Amerikan Ticaret Mümessili Gillespie ile mülakat. **Yeni Adana:** Türkiye-Suriye ticaretinde Halep. **Karagöz:** Efzunların kardan yaptığı Kral heykelini Mustafa Kemal güneşi şıpır şıpır eritiyor. –Yusuf Kemal Bey'e:... İzmirimi, Trakyamı dahil eyle haritaya/Askerimiz silah elde bekliyor, korkma sen... –Siyasîlerin grevinden korkmamalı, sen kumandanlara, askerlere bak. **The Times**'de Crosfield'ın mektubu: Türkler doyurulamaz (**Jaeschke 1:** 174). **Açıksöz:** Himaye-i Etfal Cemiyeti'nin nizamnamesi. –Hariciye Vekilimizin İstanbul'da karşılanışı.

19 - PAZAR

1. Ankara Katolik Kilisesi'nde, 22 Ocak'ta ölen Papa XV. Benedict için ayin yapıldı. Birçok mülkî ve askerî ileri gelenin hazır bulunduğu törenden sonra bir çay ziyafeti veren Katolik Ruhanî Reisi Nebis Efendi, Türk yönetimi altında huzur içinde yaşadıklarını söyleyerek, bağımsızlık mücadelesinde Türklere her yardımı yapmaya hazır olduklarını söyledi. (**HM:** 20; **AS:** 21; **İkdam:** 22)

2. Kastamonu'da Himaye-i Etfal Cemiyeti şubesi açıldı. Dernek 23 Nisan'da 200 çocuğu sünnet ettirecek. (**Açıksözcü:** 81; **AS:** 20)

3. Alemdar vapuru, Rus yardımı cephane yüklü olarak Trabzon'a döndü.

4. Yusuf Kemal Bey, eskiden öğretmenlik yaptığı Hukuk Fakültesi'ni habersiz ziyaret etti. Öğretmenlerle ve öğrencilerle görüştü. Alkışlar içinde uğurlandı. Yusuf Kemal Bey, İstanbul'da bazı ziyaretler yaptı ve bazı ziyaretleri kabul etti. Trakya Cemiyeti üyeleriyle görüştü. (**Vakit, Tev.Ef.** 20)

5. Papa Efüm Efendi, Adliye Bakanı Refik Şevket Bey'i ziyaret ederek Anadolu'da kurulacak Türk Ortodoks Patrikhanesi hakkında görüşme yaptı. Hükümet'in göstereceği üç aday arasından bir kişinin ruhanî reisliğe seçilmesini önerdi. Refik Şevket Bey, Patrik meselesi hakkında kanunun hazırlanmakta olduğunu, kanunun Meclis'ten geçmesinden sonra sorunların çözümleneceğini söyledi. (**İkdam:** 22; **Tev.Ef.** 21; **YG:** 19 "dün")

6. Ankara'da Rus Sovyet Hükümeti Ticaret Temsilciliği törenle açıldı. Bazı Hükümet üyelerinin de hazır bulunduğu törende Aralof, batılıların kapitülasyon ve imtiyaz uygulamalarına çatarak Türkiye ile Sovyetlerin bir iktisadî cephe oluşturmalarını önerdi. Bu konuşmaya Dışişleri Bakan Vekili Celal Bey karşılık verdi. (**HM:** 20; **AS:** 21)

7. **Akşam:** Yusuf Kemal Beyefendi ile Ermeni gazetelerinin mülakatı: Anadolu'nun Hıristiyanlar ve Ermeniler hakkındaki nokta-i nazarı, Anadolu'da Ermenilere karşı boykot var mı? Ermenistan'la Anadolu'nun münasebetleri, Şarkî Anadolu'dan arazi verir miyiz? **İkdam:** Afgan Emiri'nin Mustafa Kemal'e gön-

1922 - ŞUBAT

derdiği mektup, siyasî çevrelerde pek iyi bir tesir yaptı. **Yenigün:** Anadolu'nun tahliyesine karar verildiği takdirde, zahirde Yunan Hükümeti'ne karşı isyan edilecek, ordu mukavemet edecekmiş... **Hakimiyeti Milliye:** Cephe arkasında: Anadolu, yalnız bir istihlas davası icra etmekle kalmadı. Dünyanın en mühim inkılaplarından birisini de ikmal etmek üzeredir. Ki bu inkılabın ruh ve esası, milletin vasıtasız olarak kendi kendini idare etmesinden ibarettir. –Düşman memleketinde siyasî cereyanlar. –Hindistan ve Mısır'da İngiliz aleyhtarlığı. **Vakit:** Yusuf Kemal Bey'in dünkü ziyaretleri ve günlük hareketi. –Osman Ağa ile mülakat. **Peyamı Sabah**'ta Ali Kemal: Mısır'da Millî tekâmül. –İlanlar: Bogos sigara kâğıdı. Yine imtiyaz sahibi Mehmet Cemal Bey'dir. –Halis üzümden ve anason çiçeğinden imal olunan sarhoşçu başının muhabbet rakısı. Deposu, Saraçhanebaşı'nda İbrahim Paşa Hamamı karşısında 160 numaralı Fransız müskirat deposudur. **Tevhidiefkâr** Afgan Emiri'nin Mustafa Kemal'e özel mektubu. –Bonomi, Meclis'te itimat reyi alamadı. –Hariciye Vekili Yusuf Kemal Bey şehrimizde. **İleri**'de Celal Nuri: Erzurum Mebusu Salih Efendi'nin mecburî evlendirme teklifi münasebetiyle. –Aralof Yoldaş'ın beyanatı: İktisadî münasebetlerin tanzimi hususunda teşebbüsler. –İtalya Parlamentosu'nda Bonomi'ye güvensizlik.

20 - PAZARTESİ

1. Başbakan Tevfik Paşa ve Dışişleri Bakanı İzzet Paşa, 15'te İstanbul'a gelmiş olan Ankara'nın Dışişleri Bakanı Yusuf Kemal Bey'i Padişah'la görüştürdüler. Yusuf Kemal Bey, Vahdettin'den T.B.M.M'nin tanınmasını istedi. Padişah, başkanı olduğu milletin bireylerinden biri ile görüşmekten hoşnut olduğunu söyliyerek Meclis'i tanımadığını anlatmış oldu. Yusuf Kemal Bey, Ankara'nın ne komünist ne de cumhuriyetçi olduğunu, Padişahlığa ve Halifeliğe bağlı olduğunu söyleyince Padişah, bundan duyduğu memnunluğu ifade etti. İtidal tavsiye etti ve kendisi hakkındaki yanlış görüşlerin Ankara'da düzeltilmesini istedi. Felç olmuş bir hanedanının tahtına istemeyerek çıktığını ileri sürdü. Padişah, bu görüşmenin Yusuf Kemal Bey tarafından istenmiş olduğunu da ima etti. Görüşmeyi 23'te Ankara'ya rapor edecek olan Yusuf Kemal Bey, "Pek çok korkulara, endişelere düşmüş bir adam tavrını gösteriyordu" diyecek ve bu görüşmenin gizli tutulmasını isteyecektir. Bu görüşmeden olumlu bir sonuç alınamaması ve bunun da duyulması, Ankara Hükümeti'ni Meclis'te zor duruma düşürecek, güvenoyuna gitmek zorunda bırakacaktır. (**Atatürk'ün Milli Dış Politikası** I: 409; **GCZ** 3: 14,31; **Bel.** 160: 628; **Tengirşek:** 242. Yusuf Kemal Bey, anılarını anlattığı bu son kaynakta, yalnız Meclis'in tanınması isteğinden söz etmekte ve Padişah'ın hiç bir cevap vermediğini ileri sürmektedir.)

2. Matbuat Cemiyeti'nde Yusuf Kemal Bey şerefine bir şölen verildi. Cemiyetin Başkanı Necmettin Bey, yaptığı konuşmada Anadolu'da kan dökenlere borçlu

1922 - ŞUBAT

olduklarını söyledi. Yusuf Kemal Bey, buna karşılık vererek davanın Anadolu değil, Türkiye davası olduğunu, İstanbul'un Anadolu ile birlikte görevini yaptığını söyledi. Misak-ı Millî'yi kabul eden bir barış istediklerini bildirdi. (**Vakit, PS, Tev.Ef.** 21; **İkdam, YG:** 22)

3. Mustafa Kemal, Yunanlıların siyasî amaçlarla Ankara yönüne bir askerî hareket yapma ihtimaline karşı alınacak düzeni gece (20/21) Batı Cephesi Komutanlığı'na bildirdi; Sakarya'nın doğusuna çekilmenin doğru olmayacağını kaydetti (**HTVD** 59, ves. 1346).

4. Meclis'in gizli oturumunda, Millî savunma ihtiyaçlarının karşılanması ve 1922 yılı bütçesinden 5 milyonluk avans ödenmesi konusu tartışılırken Genelkurmay Başkanı Fevzi Paşa, savaş başında Türkiye'nin kötü durumda, iç isyanlar içinde bulunduğunu, düşmanların ise birlik içinde güçlü olarak işe başladığını, şimdi ise düşmanların içinde anlaşmazlık çıktığını, onların uçuruma yöneldiğini, Türkiye'nin yükselişe geçtiğini, kuvvet bakımından Yunanistan'a denk olunduğunu fakat üstün olmaya çalıştıklarını anlattı. (**GCZ** 2: 826)

5. Akıncılar Kumandanı İbrahim Ethem Bey, işgal altındaki yerlerden gönderdiği 18 Eylül tarihli birinci raporundan sonra bugün de Batı Cephesi Kumandanlığı'na ikinci raporunu yazdı. 5 aydır ordu ile bağlantı kuramamış olan İ.Ethem Bey, Kırkağaç, Akhisar, Sındırgı çevresinde gerillaların son altı aylık çalışmalarını anlattı. (**Vandemir 1:** 96)

6. Eğitim eski Bakanı Hamdullah Suphi Bey'in bakanlığı zamanında yapıldığı ileri sürülen yolsuzlukları incelemekle görevli Meclis Komisyonu, Bakanı sorumlu düşürecek bir işleme rastlanmadığını açıkladı. Hamdullah Suphi, yaptığı atamalar eleştirilince güvenoyu istemiş, verilen güven oylarını yetersiz görerek 12 Kasım'da bakanlıktan ayrılmış, yerine 19 Kasım'da Vehbi Bey seçilmişti. (**ZC** 17: 61; **HM, YG:** 21)

7. Sovyet Elçisi Aralof'un 7 tarihli mesajı Meclis'te hararetli alkışlarla karşılandı. Rus milleti, Sovyet devrimi ve Türk-Sovyet dostluğu konusunda heyecanlı konuşmalar yapıldı. Ezilen milletlerle birlikte yürüneceği dile getirildi. Meclis, Aralof'a teşekkür mesajı yazılmasına karar verdi. Aralof'un mesajı özetle şöyle: Giriştiğimiz muazzam kavgayı anlıyoruz. Mücadeleniz her an, Kızılordu'nun her eri, her işçi ve köylü tarafından izlenmektedir, alkışlanmaktadır. Biz de sizin çektiğiniz yoklukları, acıları çektik. Düşmanlarımızı yendik. Komşularımıza "Cesur ol, düşman önünde boyun eğme, sonuna kadar mücadele, yalnız tahammül ve cesaret emperyalizmi yenebilir" diyoruz. Amaçlarımız ortaktır. Rus milleti size yardımcıdır. Bütün Türk milleti, sancağınız altında birleşsin. Yaşasın Türk milleti, Yaşasın Türkiye Bütük Millet Meclisi, yaşasın Kahraman Türk ordusu! Yaşasın bütün Doğu'nun emperyalizm boyunduruğundan kesin kurtuluşu! (**ZC** 17: 56; **YG, HM:** 21; **AS:** 22; **İkdam; Vakit:** 23; **R.N.İleri:** 276)

1922 - ŞUBAT

8. Ege'de otonom bir devlet kurmak için Yunanistan'da görüşmeler yapan Rum temsilci, yeniden İzmir'e geldi. Temsilci, böyle bir devletin İngiltere'nin yardımına kavuşması gerektiğini Papulas'a söyleyecek; Papulas, bunu uygun bularak Albay Sariyanis ile yarbay Skilagagin'i İstanbul'a göndermek isteyecek, durumu haber verdiği Yunan Savaş Bakanı Teotakis, önerilerin önce kendisine bildirilmesini emredecektir. (**KASÖT:** 636)

9. İstanbul Hükümeti; çayhane, birahane, aşevi, tatlıcı gibi işletmelerin safî olmayan gelirlerinin yüzde otuzunun, genelev gelirlerinin de yüzde yüzüne kadar hazineye vergi alınmasına ilişkin bir kararname çıkardı(**TV:** 4403).

10. Ankara Hükümeti, Seravrakofski başkanlığında bir Rus heyetine, Trabzon ve Erzurum çevresinde incelemelerde bulunmak üzere Türkiye'ye gelme izni verdi. İzin, kurulun topladığı maden koleksiyonunun aynısını Ankara Hükümeti'ne vermesi şartıyla alınmış bulunuyor. (**HM:** 20)

11. **Yeni Adana:** Barış olacak gibi sözlere aldanmayalım. Silahlarımızı elimizden bırakmayalım. **Akşam**'da N.Sadık: Yusuf Kemal Bey Heyeti'ne, bu daha müsait muhit içinde daha fazla kuvvet veren şey, hiç şüphe yok ki üç sene içinde bu tekâmülü hazırlayan, gazi veya şehit, bütün o Sakarya kahramanları namına söz söylemesidir. **Peyamı Sabah**'ta Ali Kemal: Haricî siyasetimiz kötüleşmeye başladı. Dostlarımız azaldı, düşmanlarımız çoğaldı. Sebebi, Ankara'nın bir Asya kafasıyla hareket etmesidir. Biz ancak Düvel-i Muazzama ile uzlaşma siyasetiyle yaşayabiliriz. **Hakimiyeti Milliye:** Atina'da bir grev ve halkın telaşı. –Garp'ta Türkiye lehinde cereyanlar. –İngiliz Parlamentosu'nun açılışı münasebetiyle L.George'un maruz kaldığı müşkülat. **Vakit:** Yusuf Kemal Bey Darülfünun'da. –İleri hatlarda bir gün. **Aydede**, Buhara'ya temsilci olarak gidecek Ruşen Eşref'le alay ediyor. Buhara'nın geriliğine nasıl dayanacağını soruyor. "Tebrikname değil, taziyetname yazacağım geliyor". Fransızca **Eurore** gazetesinde Şarl Sağlıyo, Fransa'nın, İngiliz siyasetine alet olmamasını istiyor. Fransa'nın korku değil saygı uyandırmasını isteyerek şöyle diyor: Bir millet, zalim bir taarruza karşı arazisini müdafaa etmekte olduğu ve istilakârlığa para ve topla yardım edilmekte bulunduğu sırada, yurtlarını müdafaa eden vatanperverlerin silahlarından tecriti talep edilemez. (**MEH** 7: 11-13) **Açıksöz:** Himaye-i Etfal Cemiyeti Kastamonu Şubesi kurucu üyeleri. Sansür tarafından iki gün kapatılan **İkdam** bugün ve yarın çıkmıyor (**İkdam:** 22). **İleri:** Yusuf Kemal Bey'in Ermeni murahhaslarına beyanatı. Yusuf Kemal Bey, Anadolu'daki Ermenilere müteallik hakikatleri yazmak isteyen iki Ermeni gazetesini kabul ederek Anadolu Ermenilerinin ve Hıristiyanlarının vaziyetleri hakkında Jogovarad ve Jagadamard'a mühim beyanatta bulunmuştur. –Bizden uzak ülkelerde din ve vatan muhabbeti: Bounes Aires'teki Hilal-i Ahmer Şubesi. Arjantin'deki dindaş ve vatandaşlarımız, Anadolu millî mücadelesini nasıl takip ediyorlar? **Tevhidiefkâr**'da Ebüzziyazade: Bu gidiş o gidiş değildir. –Yusuf Kemal Bey Darülfünun'da. –Yusuf Kemal Bey'le mülakat. –Arjantin'den Ankara Hilal-i Ahmeri'ne muavenet. 8.515 Pejota'lık yardım toplanarak Ankara'ya gönderilmiştir.

1922 - ŞUBAT

21 - SALI

1. Kabul edilen 192 sayılı bir yasaya göre, belirli zamanlarda özel yasalar uyarınca taksitler halinde alınan bina, arazi, gelir, savaş kazançları ve hayvan vergisi, 1922 yılında toptan ve bir defada alınacak. Ödemelere 1 Mart'ta başlanacak. Müderrisoğlu'na göre bu vergiler, bütçe gelirlerinin yüzde 20-21'ini oluşturuyor. (**GCZ** 2: 840; **Müderrisoğlu:** 461) ★ Millî Savunma'ya verilecek 5 milyon liranın silah ve malzeme alımına harcanması ve bunun Meclis'ten seçilecek üç kişilik bir kurul tarafından kontrol edilmesi, bundan başka Millî Savunma'ya 10 milyon lira avans verilmesi kabul edildi (**GCZ** 2: 854).

2. Ukrayna Merkez İcra Komitesi Başkanı Rakovski'nin Mustafa Kemal Paşa'ya gönderdiği dostluk ve başarı telgrafı Meclis'te okundu (**ZC** 17: 85; **YG:** 22).

3. Yusuf Kemal Bey'in Journal d'Orient gazetesine demeci: Avrupa'ya yeni Türkiye'yi tanıtmak amacıyla gidiyorum. Emperyalist değiliz. Turancı veya İslam birliği taraftarı da değiliz. Türk topraklarında hukukumuzun tanınmasını istiyoruz. (**Vakit, İkdam:** 22)

4. İngiliz Yüksek Komiserliği raporunda Emanullah Han'ın Mustafa Kemal'e mektubu. Bunun Kemalistlerce uydurulmuş olabileceği... (**Şimşir** IV: 215)

5. İngiliz Kilisesi Cemiyeti üyelerinden Mister Pontour'un, Ankara Adalet Bakanlığı aracılığı ile Türk Ortodoksları Temsilcisi Papa Eftim'e yönelttiği 6 soru ve Eftim'in bunlara verdiği karşılıklar yayımlandı. Eftim, Türk kilise sayısının 200, köyler ve manasturlardakiler dışında rahip sayısının da beş yüzü aşkın olduğunu, Yunan emellerine hizmet etmeyi reddedip Anadolu'da kalan despot sayısının 4 olduğunu, bunların ve bütün rahiplerin takdis edilmiş olduğunu, Şark Ortodoksları adıyla yeni ve hür bir kilise kurduklarını, 12 piskopos içinde yalnız bir sensinod ve bir başpiskopos olacağını, Keskin'in başpiskoposluk makamı değil, bir cemaat ve kilise olduğunu, başpiskoposluk makamının üçüncü yüzyılda kurulmuş Kayseri'de bulunduğunu bildirdi. Eftim Efendi'nin cevapları arasında özetle şu bilgiler de bulunuyor: Hıristiyanlıktan sapmaları iptal ederek İncil'in aslına döneceğiz. Sensinod meclisi kurulacak. Türkçe ayinler Fener Patrikhanesi'nin düzenlediği Oholvi adındaki kitaptan çevrilerek yapılıyor. Türkiye Hıristiyanları eskiden beri Türk'tür. İstanbul dahil bu kiliseye bağlı olacaklar. Soru ve cevapları Hakimiyeti Milliye'ye veren Papa Eftim, Hıristiyanlık'ta Patrik makamı olmadığı için bu unvanı kullanmadığını, Türk Ortodoks teşkilatının tamamiyle halkın ruhuna uygun bir teşkilat olmasına çalışacağını söyledi. (**HM:** 21; **İkdam:** 23)

6. **Anadolu Ajansı:** Aralof'un demeci: Müttefik konferanslarında beraber çalışmalıyız. **Hakimiyeti Milliye:** Rusya'nın Meclis-i Millîmize selamı. –Cephe arkasında 2: Hepimizi içine alıp götüren cereyan halkçılıktır. **Akşam:** Yusuf Kemal Bey'in

1922 - ŞUBAT

Journal Dépats'ya demeci: Adalet istiyoruz, emperyalist zannediyorlar. Hukukumuzu teslim edecek bir sulh istiyoruz, bize harpcû diyorlar. **Söz** (Kıbrıs): Çocuk Esirgeme yararına Türk kanı piyesi temsil edildi. **Yenigün:** Dışişleri Kurulumuz İstanbul'a ulaştığında, İstanbul'un canlı ve candan sesi: "Yaşasın Büyük Millet Meclisi, Yaşasın Mustafa Kemal Paşa!" **Açıksöz:** Emanullah Han'ın Mustafa Kemal'e mektubu: "Abdurrahman Bey buraya ulaştı, bizi bahtiyar etti." **Vakit:** Yusuf Kemal Bey, Matbuat Cemiyeti'nde. –İngilizler, Mısır'ın istiklalini tanıyor. –Amerika Türkiye ticaretine önem veriyor. **The New York Times:** Amerikan Ticaret Odası sözcüleri: Serbest teşebbüse gerekli imkânlar sağlanabildiği takdirde Ortadoğu'daki Amerikan çıkarlarının geliştirilmesi için sınırsız fırsatlar bizi beklemektedir. İmparatorluğun zengin doğal kaynaklarına henüz el sürülmemiştir. (**Ulagay:** 154) **Peyamı Sabah**'ta A.Kemal: Bu muhitte istibdat sarhoşluğu, özel konuşmalarında Ankara'dan hoşnutsuzluklarını dile getirirler de dışa karşı onu savunurlar. **Tevhidiefkâr**: İngiltere Mısır'ın istiklalini tasdik ediyor. –Yusuf Kemal Bey'in İstanbul millî matbuatına dünkü ziyafeti. –Papa Eftim Efendi'nin Adliye Vekâleti'ne istidası. –Ebüzziyazade: Yusuf Kemal Bey'in seyahatinden beklediklerimiz. **İleri:** İngiltere Hükümeti, Mısır'ı müstakil olarak tanıyor. –Yusuf Kemal Bey, Türk gazetecileri arasında. **Le Temps:** Anadolu tahliye edilmedikçe sulh kat'iyyen söz konusu olamaz (**İleri:** 26).

22 - ÇARŞAMBA

1. Sovyet Maliye Bakanı Rusya'daki iç durumu öne sürerek Türkiye'ye 3,5 milyon altın Ruble'nin ödenmesine karşı çıkınca, Dışişleri Bakanı Çiçerin, Merkez Komitesi'ne sert bir nota verdi. Yardımın verilmemesinin Türkiyeli işçi ve çiftçi kitleleri açısından bir siyasî cinayet, Sovyetlerin dış politikası açısından bir intihar olacağını belirtti. Hasta olan Lenin de gönderdiği bir notla, yardımın bütünüyle ve zamanında yapılmasını istedi. (**Yerasimos:** 346)

2. İngiliz Dışişleri Bakanı Curzon, Sovyetlerin Londra Temsilcisi Krassin'e cevap verdi. "Cenova toplantısında Türkiye meselesini ele almayacağız. Türkiye'yi çağırıp çağırmamamız Sovyetleri ilgilendirmez." Krassin, Sovyet Hükümeti'nden aldığı talimat üzerine 13'te İngiliz Dışişleri'ne başvurarak Türkiye'nin 10 Nisan'da açılacak Cenova Konferansı'na çağrılmasını talep etmişti. (**Yerasimos:** 462)

3. 15'te İstanbul'a gelmiş olan Dışişleri Bakanı Yusuf Kemal Bey, Ankara'ya çektiği telde, İngiliz ve Fransız Yüksek Komiserlerinden sonra ABD Yüksek Komiseri Bristol, Japon ve İtalyan temsilcilerle görüşmesini anlattı. Raporda anlatıldığına göre Bristol, Hıristiyanlara iyi davranılmasını istedi; Japon temsilci, kapitülasyonlar konusunda yumuşak bir tutum önerdi; İtalyan Garroni de iktisadî

1922 - ŞUBAT

imtiyaz istediklerini söyledi. (**Atatürk'ün Milli Dış Politikası** I: 403) ★ Yusuf Kemal Bey, bazı "mühim" ziyaretlerde bulundu. Akil Muhtar Bey'in evinde yabancı şirket temsilcilerini kabul etti. (**Vakit, İkdam:** 23)

4. Fransız Başbakanı ve Dışişleri Bakanı Poincaré, Dışişleri Komisyonu'nda yaptığı konuşmada, Ankara İtilafnamesi hakkında bilgi verdi. Mustafa Kemal'i yalnızca bir gerilla lideri olarak görmenin yanlış olduğunu belirterek Çukurova'da terk edilmiş silahların parasını da Ankara Hükümeti'nin ödeyeceğini bildirdi. (**PS, Vakit, İkdam:** 25; **HM, YG:** 26; **MEH** 13: 3)

5. Elcezire Cephesi Komutanlığı, Doğu Cephesi Komutanlığı'na Kürdistan İstiklal Cemiyeti'nin 21 Ekim tarihli bildirisi ile 12 Kasım tarihli tüzüğünü bildiriyor. Karabekir karşı bildiri yayımlayacak. (**Karabekir 1:** 1033)

6. Yenigün gazetesi mürettipleri, İstanbul Mebusu Numan Usta, Dr. Tevfik Rüştü ve Keskin İmalat-ı Harbiye Ustabaşısı, Rus Elçisi Aralof'un geçen hafta Yenigün'e yaptığı ziyareti iade ettiler. Elçilikte yemek yenildi. Aralof, Emperyalistlere karşı mertçe savaşan yeni Türkiye ordusunu, bütün Anadolu halkını ve konuk Ankara emekçilerini selamladı. Anadolu emekçilerinin "her şey cephe için" şiarıyla geceyi gündüze katarak çalışmalarını takdir etti. Rus işçi ve köylülerinin dünya emperyalizm ve kapitalizmine karşı mücadelesini herkesten önce doğu emekçilerinin anladığını ve emperyalizme karşı özellikle yeni Türkiye'nin sivrildiğini söyleyerek "Yaşasın yeni Türkiye, Yaşasın Türkiye emekçileri, yaşasın sarsılmaz ittifakımız" dedi. Numan Usta ve Tevfik Rüştü birer cevap konuşması yaptılar. Mürettipler, Aralof'a, özenle bastıkları bir kutu kartvizit hediye ettiler. Yemekte Enternasyonal ve işçi şarkıları söylendi. Aralof, Sovyet Rusyası Mürettipleri Sendikası ve Amele Sendikaları genel merkezine, Türkiye işçilerinin gösterdikleri muhabbeti anlatan birer telgraf çekeceğini söyledi. (**YG:** 23)

7. Antalya ile Ankara arasında ilk hava posta ulaşımı başarıyla yapıldı (**İkdam:** 24. HM'de yok. Antalya'dan Konya'ya bir uçuştan söz ediliyor).

8. **İkdam:** Türk Ortodoks Teşkilatı layihası Adliye Vekâleti'nce hazırlanmaktadır. Papa Eftim Efendi, bu layihayı tabettirerek cemaatine dağıtınıştır. Patriklik adının Başpikopusluğa dönüştürülmesi düşünülüyor. Duaların Türkçeye çevrilmesi düşünülüyor. **Vakit**'te Ahmet Emin: Millî mücadelenin en dikkate değer mahsullerinden biri, Türk Ortodoksları hareketidir. Bunda hükümetin hiç bir tesiri olmamıştır. Aksine Hükümet köklü bir hareket olup olmadığının belli olması için ertelenmesini istemiştir. –Yusuf Kemal Bey Avrupa'ya yeni Türkiye'yi tanıtmak için gittiğini söylüyor. **Akşam:** Yegâne sulh yolu, Yunanistan'ın Anadolu'yu ve Trakya'yı tahliye etmesinden ibarettir. –Paris'te Hilal-i Ahmer menfaatine müsamere verildi. **Yenigün**'de Mahmut Esat: Hazır

1922 - ŞUBAT

ol cenge! –Hindistan Bakanı "Türk barışı adil ve hak dairesinde olmazsa Hindistan isyanı yatıştırılamaz" dedi. **Açıksöz:** Aralof'un Meclis'e mektubu. –Harbiumumî'de 2.850.000'e ulaşan ordumuzdan 1 milyonu mahvolmuştur. **Peyamı Sabah**'ta A. Kemal: Bir milleti ne top kurtarır ne tüfek. Kurtarsa kurtarsa tehzip yahut tekzip görmüş zümre-i naciye kurtarır. **Yeni Adana:** Çoban ve sürü: Halk hiç bir zaman sürü yerine konamaz. Eski zihniyetlere veda edilmelidir. Böylece Anadolu inkılabının gaye edindiği halk hükümeti de sözde kalmaz. **Karagöz:** Haliç'ten Meriç'e. **Hakimiyeti Milliye:** Aralof ve Frunze yoldaşlar: İki millet, ellerini birbirine uzattılar. –İstanbul, Anadolu mücadelesini büyük bir heyecanla kutluyor (Matbuat Cemiyeti'nin Yusuf Kemal Bey için ziyafeti). **İleri:** Mareşal Foch'un fikri: Zecrî tedbirlerden vazgeçiş. –Rokofski'nin mektubu. –Nurettin Paşa vazifede. –Ankara'daki Buhara kasıtları ile mülakat. –Gazetemiz aleyhinde zem ve kat davası. **Tevhidiefkâr**: Boğazlar meselesi (Ebüzziyazade). –Anadolu'ya göre sulh sözünün manası.

23 - PERŞEMBE

1. Yunan Başbakanı Gunaris, Curzon'a bir mektup göndererek barışın geciktiğini, Yunanistan'ın iktisadî kaynaklarının bütünüyle tükendiğini, Türklerin silahlandığını, Müttefiklerin buna göz yumduğunu, yakında askerî harekâtın başlayabileceğini, bunun Yunan ordusu için büyük bir tehlike olduğunu bildirdi. Hızla yardım yapılmazsa orduyu geri çekeceklerini, buradaki Hıristiyanların kaderini bundan böyle Müttefiklerin eline bırakacağını anlattı. İngilizler, çok karamsar buldukları bu mektuba 6 Mart'ta cevap verecekler, yakında başlayacak olan Paris toplantısında ilk müzakere konusunun Anadolu meselesi olduğunu bildireceklerdir. (**Stratigu:** 87. Krş. 2 ve 15.)

2. Yunanistan'ın İstanbul Siyasî Temsilcisi N.Triyandafilakos, Yunan Başbakanı Gunaris'e, Millî savunma örgütünün Papulas başkanlığında bir ayaklanma düzenleyerek İyonya devleti kurma hazırlıkları yaptığını bildirdi (**Stratigu:** 129). ★ Papulas, Yunan Savaş Bakanı'na, Müdafaa Örgütü'nün önerilerini almak üzere iki subayı İstanbul'a göndereceğini bildirdi. Bakan Teotakis, önerilerin önce kendisine bildirilmesini isteyecek, Papulas 25'te verdiği cevapta, Hükümet'in görüşlerini almadan bunları görüşmeyeceğini bildirecektir. (**KASÖT:** 641)

3. Meclis'te gizli oturum. 1) Birinci Şube'nin Van Mebusu Haydar Bey hakkında raporu okundu. Delibaş İsyanı sırasında Konya valisi olan Haydar Bey'in bu isyana karşı gerekli tedbirleri almadığı yolundaki suçlamayı gerçek dışı gören rapor, genel kurulca da kabul edildi. 2) Konya İsyanı sırasında Isparta'da isyancılara ait oldukları sanılarak el konan yedi bin koyun hakkında usulsüzlüğü incelemek için olay yerine üç kişilik bir soruşturma kurulu gönderilmesi kararlaştırıldı. 3) Reji ambarlarından mutasarrıf tarafından zorla alınarak satılan ve Refet Bey tarafından götürülen Demirci Mehmet Efe'nin yüz bin liralık serveti hakkında Hükümet'in Meclis'e bilgi vermesi kararlaştırıldı.(**GCZ** 2: 854)

1922 - ŞUBAT

4. Mebusların müteahhitlik yapmaları bir kanunla yasaklandı. Bu konuda önergenin verildiği 18'de Meclis, mebusların davavekilliği yapmalarını da yasaklamıştı. (**ZC** 17: 114; **YG,HM:** 24)

5. **Açıksöz:** Düşman yaygarası boşunadır. Başkomutan'ın, İzmir'e doğru yürüyecek ordumuza "İleri!" emrini vermelerini bekliyoruz. **İkdam:** Ankara'ya teminat: Aralof, yalnız değilsiniz, diyor. –Celalettin Arif Bey, Roma'ya vardı. **Yenigün:** Yılbaşı yortusunda Yunan ahalisi şöyle bağırmıştır: Kahrolsun Konstantin! İngilizler için savaşmayacağız. Barış yapılmazsa Atina'yı yakacağız! **Hakimiyeti Milliye:** İngiltere, fikrini açıkça söylemelidir. –Hindistan'dan imdat kuvveti isteniyor. –İtilaf Devletleri'nin İstanbul'daki muhtaç kişilere gösterdikleri yardım bir ikiyüzlülüktür. Sekiz saatte bir ekmek yiyen bir çok Türk için, riyakâr ellerin vereceği ekmek, bir zehirdir. **Vakit:** Aralof'un Meclis'e hitaben mektubu. –Dahiliye Vekili Fethi Bey Samsun'da. –A.Emin: Hak sulhu. **Aydede,** Dışişleri Bakanı Yusuf Kemal Bey'in İstanbul'daki gezmelerini ve gösterilen rağbeti alaya alıyor. **Güleryüz,** sevgili Anadolu heyetini ihtiramla selamlıyor. **Peyamı Sabah**'ta A. Kemal: Bütün Türklerin ve hatta Müslümanların gayesi o merdut ve insafsız düşmanın istilasından memleketin kurtarılmasıdır. Bu noktada Ankara'ya muhalefet elbette küfürdür. Fakat Ankara'nın amal ve imaline, icraatına iştirak etmek elimizden gelmez. Dahilî ve haricî siyasette Ankara'dan ayrılıyoruz. Böyle gecenin hayr umulur mu sabahından? –Şark seması, karanlık bulutlarla kaplı. **Akşam:** Darülfünun müderrislerinden İsmail Hakkı: Mazi ile hal. –Yeniden muharebe. Atina'da hava bu yolda esiyor. –Hariciye Vekili Yusuf Kemal Bey'in Hilal-i Ahmer'deki nutku. **Tevhidiefkâr**: Ankara ile Antalya arasında tayyare ile posta nakliyatı. –Anadolu'nun malî vaziyeti mükemmeldir. –Papulas "Ordumuz memleketine dönmek istiyor" diyor. –Fethi Bey, Morning Post'a demecinde, İngiltere'nin siyasetini Türkiye'ye istinat ettirmesi lazım geldiğini söylemiştir. **Yarın**'da İsmail Hakkı: Türk sanatı var mı? **İleri:** Buhara Sefareti Heyeti, haftaya Ankara'dan hareket ediyor. –Suphi Nuri: Herkes vazifesini yapar ise, Hariciye Vekâleti propagandasında Yunan'ı geçer ise, Türk ordusu süngüsüyle düşmanı Marmara ve Akdeniz'e döker ise o vakit Türk sulhu temin ve tesis edilmiş olur.

24 - CUMA

1. Şeyhülmuharririn Mahmut Sadık ve Binbaşı Nahit Beyler, İzzet Paşa'nın ve Fatin Efendi'nin 25 Ocak tarihli mektuplarıyla birlikte Sarıkamış'a Karabekir'in yanına geldiler. 22 Mart'a kadar kalıp Batum yoluyla İstanbul'a dönecekler. (**Karabekir 1:** 1011)

1922 - ŞUBAT

2. Elazığ gençleri, devrimi ilerletmek ve yobazlığa karşı koymak amacıyla Satvet-i Milliye (Ulusal Sıçrayış) adında bir gazete çıkarmaya başladılar: Bundan böyle savsaklama ile geçirilecek bir dakika vaktimiz kalmamıştır. Muvaffakiyetle başlayan Anadolu İnkılab-ı Kebiri'nin süratle tekemmülüne şimdiden muhtacız..."(**Coşar, MMB:** 269)

3. Akşam: Atina gazetelerinin neşriyatı: Harp başlayacak. –Kış oyunları. –Espuvar vapuru. –Fransa'nın ültimatomu. –İşgal edilmiş mıntıkaların durumu hakkında yeni yeni malumat. **İkdam:** Antalya'dan Ankara'ya ilk hava postası, ilk seferini başarıyla yaptı. –Fransızların müsadere ettiği Fransız gemisi ve yükü iade edilmezse Fransızlar misillemede bulunacaklar. –Yunan'ın, içindeki gayri memnunlarla mücadelesi. –A. Cevdet: Köylüler. **Yenigün:** Sait Hikmet: Tavassut mu? –Y. Kemal Bey'in İstanbul Matbuat Cemiyeti'ni ziyareti: İstanbul'un gözyaşları Türk milletinin her engele rağmen vahdetini ispat eder. –Espuvar Vapurunu'nun müsaderesi, büyük bir hadise oldu. –Antakya'da Hilal-i Ahmer'e ve Anadolu'ya yardım. **Hakimiyeti-Milliye:** Cephe arkasında 3: Ankara, memurları halkçı bir ruhla yetiştirmelidir. –Buhara Elçisi Galip Paşa ile görüşme. **Peyamı Sabah**'ta A. Kemal: Bu fırsatı da mı kaçırıyoruz? –Lord Allenby, Mısır'a hareket etti. –The Times, Espuvar vapurunun hamulesi iade edilmezse Fransız Hükümeti'nin Yunan gemilerine karşı misillemede bulunacağını temin ediyor. –Trakya Cemiyeti, Yunanlıların yolsuz hareketleri hakkında bir muhtıra takdim etti. **Vakit:** Yusuf Kemal Bey, Hilal-i Ahmer merkezine, insanî çalışmaları için teşekkür etti. –Fransızlar, Yunanlıların elkoyduğu Espuvar vapuru serbest bırakılmazsa misillemede bulunacaklarını açıkladılar. –Almanya'da şimendifer amelesinin son grevi. **İleri:** Fransa hükümeti tarafından Yunanistan'a tebligat. Bir Yunan muhribi tarafından müsadere edilen Espuvar sefinesinin derhal serbest bırakılması. –Mersin'in işgalinden sonra Anadolu iktisadiyatı. **Tevhidiefkâr**: Yunanistan vapurun yükünü vermezse, Fransa misillemede bulunacak. –Ebüzziyazade: Misak-ı Millî Ermenilere kâfi teminat veriyor.

25 - CUMARTESİ

1. Koçkiri İsyanı'nın bastırılması sırasında evleri yıkılan, hayvanları alınan veya öldürülen yurttaşların yaralarını sarabilmeleri, ekim yapabilmeleri için Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı bütçesine 40.000 lira konulması ile ilgili kanun önerisi oylandı. 18 red, 1 çekimsere karşılık 106 kişinin kabul oyu verdiği görüldü; ancak çoğunluk sağlanamadığı için ikinci oylama yarın yapılacak ve 18 red, 2 çekimsere karşılık 138 kabul oyuyla kanun kesinleşecek. Kanuna göre, yemeklik ve tohumluk zahire, askerî ambarlardan verilecek. Koçkiri olayını soruşturmakla görevli kurulun başkanı Yusuf İzzet Paşa, isyanın bastırılmasında iki bine yakın evin harap olduğunu, bir çok yerde halkın malsız, eşyasız ve yiyeceksiz kaldığını belirtti. (**ZC** 17: 129, 145; **HM, YG:** 26)

1922 - ŞUBAT

2. Meclis'in gizli oturumunda, önceki gün Hükümet'ten açıklanması istenen konulara Refet Bey cevap vererek Demirci Efe'nin el konulan serveti ve Isparta'daki tütün yolsuzluğu hakkında açıklamalarda bulundu. Hazinenin içinde bulunduğu sıkıntı sebebiyle memurların bir aylık maaşlarının kesilmesini isteyen tasarının görüşülmesi gürültülere sebep oldu. Bazı mebuslar, devlet bütçesinin iyi korunmadığından yakındılar, önce mebusların fedakârlıkta bulunmasını istediler. Oylamada çoğunluk sağlanamadı. (**GCZ** 2: 874)

3. Küçük Asya Devleti önerilerini açıklığa kavuşturmak üzere Sariyanis ile Skilagagin İznir'den İstanbul'a gittiler (**KASÖT:** 641; **Stratigu:** 124).

4. Belçika'nın İstanbul Elçisi De Well'in raporunda Yusuf Kemal Bey'in İstanbul'a gelişi konusu: Bir yıl önce Bekir Sami Bey, Londra'dan Ankara'ya dönerken İstanbul'dan adeta bir firarî gibi geçmişti. Şimdi Yusuf Kemal Bey, resmen tanınmış bir devletin temsilcisi olarak saygı halesiyle kuşatıldı. (**Kerman:** 48)

5. Elcezire Cephesi Komutanlığı'ndaki tutumu Meclis'te eleştirilere sebep olan Nihat Paşa, bu komutanlıktan azledilmiş olarak Ankara'ya döndü. Cephe Komutanlığına 9'da Cevat Paşa (Çobanlı) atanmıştı. (**HM:** 26. **Jaeschke 1:** 175'te -yanlışlıkla- Nihat Paşa yerine bugün Ankara'ya Dr.Nihat Reşat'ın geldiği kayıtlıdır.)

6. Wrangel, İstanbul'dan Belgrad'a gitti. Kırım'da Kızılordu'ya yeniden Wrangel, ordu artıkları ve yeni rejimden kaçan Beyaz Ruslarla 19 Kasım'da İstanbul'a gelmişti. Wrangel'in İstanbul'daki sıfatı, Rus Göçmenlerine Yardım Komitesi başkanlığı idi. (**PS, Vakit, İkdam:** 27)

7. İtalya'da son liberal kabinenin kurulması görevi, Faşistlerin de desteğiyle Mösyö Fakta'ya verildi. Kabine yarın kurulacak. (**İkdam:** 27; **PS, Vakit:** 27,28; **HM:** 27,28; 1 Mart; **YG:** 1 Mart)

8. **Tevhidiefkar:** Mersin limanı mukavelesi tanzim edildi. –Madam Gaulis, Yusuf Kemal Bey Heyeti'nin maksadı hakkında konuşurken dedi ki: Bütün İslam âlemi, Türk sayini takdis ve bu sayin büyük kıymetini takdir etmektedir. **İleri:** Mustafa Kemal Paşa, Mart'ın birinci gününde son derece mühim bir nutuk irad edecektir. –Yunan ordu ve ahalisinde maddî ve manevî sefalet. **Karagöz:** Yaz gelince taarruza geçilecek dendiği için papatyaları görünce artık siperlerde duramayan Türk askerleri. –Siyasî bahar: İzmir ile Edirne'ye seyahate çıkarız. –Karagöz, cemakândan elbise beğenen İstanbul hanımlarından, gaziler için de bir takım çamaşır parası ayırmalarını istiyor. **Akşam**'da N.Sadık: Anadolu'nun imarı. –Patrikhane; Paris, Londra, Cemiyet-i Akvam müsellesleri kurdu. **Sebilürreşat:** İngiltere ve Mısır. –Doğu'da İngiliz siyasetinin iflası. **Peyamı Sabah**'ta A. Kemal: Su uyur düşman uyumaz. Topu topu destekirimiz olarak bir Moskova kaldı ki öyle bir afetin dostluğu elbette düşmanlığı kadar zararlıdır.

1922 - ŞUBAT

–Şark için konuşmalar tekrar başladı. İlan: Şeytanın Oğlu. Okumadınızsa yazıktır. 5 kuruş. İkbal Kütüphanesi. **Vakit**'te Ahmet Emin: İşgal altındaki Türkler. –İzmir havalisindeki köyler tamamiyle boşaltılmıştır. Mersin limanı inşa ediliyor. –Amerikalı seyyahlar dün gittiler. **İkdam**'ın başyazısı sansür. –Yusuf Kemal Bey Heyeti'ne katılmak üzere Muhtar Bey Ankara'dan bugün hareket ediyor. –Yunan ordusunun maneviyatı günden güne harap oluyor. –Yakup Kadri: Yeni kitaplar: Çalıkuşu: Feride, Aşk-ı Memnu'daki Nihal'in tersine çevrilişidir. Hangi devrin mahsulü belli değil. Nihal'den daha gayrımillî.

26 - PAZAR

1. Bütçe vergi ve avans kanunları: 1) 1921 yılı bütçe kanunu ile 1922 yılına ilişkin avans kanunu kabul edildi (**ZC** 17: 162; **Düstur** 3/2: 226, 230; **HM, YG:** 20) 2) Koçkiri olaylarında sefalete düşenlere tohumluk ve yemeklik zahirenin askerî depolardan verilmesiyle ilgili kanunun ikinci oylaması yapıldı ve 2 çekimser 18 redde karşılık 138 oyla kanun kesinleşti (**ZC** 17: 145; **Düstur** 3/2: 227; **HM:** 27). 3)Karadeniz limanlarına getirilecek ekmeklik zahireden gümrük vergisini indiren kanun 19 red, 1 çekimsere karşı 159 oyla kabul edildi (**GCZ** 2: 750, 840, 862; **ZC** 17: 145; **Düstur** 3/2: 226; **HM:** 27).

2. Mustafa Kemal, Paris Temsilcisi Ferit Bey'e mektubunda, Cenevre (Cenova olacak) Konferansı'na davet olunmak için ciddî teşebbüslerde bulunulmasını, kamuoyunun son durumu hakkında acele bilgi verilmesini istedi (**Şimşir 5:** 178).

3. Tebriz Temsilciliği'nden Karabekir'e gelen raporda, Ermenistan Taşnaksiyun Fırkası Muvakkat Müessesesi'nin Zank gazetesinde çıkan bildirisi: Ermenistan'ı felakete götüren, demokrasiyi uygulamayan resmî Taşnaksiyun Partisi'nden ayrıldık. Rusya Şûrası'nın himayesini Ermenistan Cumhuriyeti'ne bir nimet sayarız... (**Karabekir 1:** 1005)

4. **Yenigün:** Espuvar iade edilmezse Fransa Hükûmeti misillemede bulunacak. –Mahmut Esat: Türk halkı çilesini doldurdu. İstiyoruz ki teşkilat-ı esasiye asrî Türk köylüsünün ikinci Ergenekon çıkışı olsun ve olacaktır. –Dr. Tevfik Rüştü: İki dost sima: Kumandan Frunze ve Kumandan Aralof Yoldaşlar. **Hakimiyeti Milliye:** L.George, hakkımızı tanımak için Türk kanının yeniden dökülmesini istiyor. Olsun. Bu millet zaten hakkını kanıyla tanıtmağa ahd ve misak etmiştir. Lakin, dökülen bunca masum kanının vebali altında L.George'un mümessili olduğu heyet bir gün çökmeyecek midir? **İkdam:** Sosyalist Fırkası'nın ömür boyu başkanı Hüseyin Hilmi Efendi'nin tutuklanması üzerine yerine geçici olarak seçilen Hamdi Bey'in demeci: Ömür boyu başkanlık pek çirkindir. Fırka, yapılan yolsuzluklar yüzünden bu hale düştü. Hiç bir sebep yokken grev (26

1922 - ŞUBAT

Ocak-7 Şubat Tramvay grevi) ilan edilmiştir. **Babalık:** Mısır'a istiklal. **Yeni Adana:** Yeni belediye için herkes namzedini mektupla matbaamıza bildirsin. **Açıksöz:** İzmir aşkı: Ordumuzun ileri harekâtını istiyoruz. Başkumandanımız Mustafa Kemal Paşa Hazretleri'nden en büyük isteğimiz, İzmir'e doğru ilerleyecek olan ordumuza ileri harekât için emir vermektir. –Kütahya'da Yunan soygunculuğu. –Kürt Mustafa'yı öldürmüşler. Ellerine bellerine sağlık. **Vakit:** İtalya matbuatı, devletlerin yeni muharebelere mani olacaklarını söylüyor. –Patrikhane mi, siyaset ocağı mı? Şimdi de Londra ve Paris'te temsilci bulundurmaya ve Cemiyet-i Akvam'a Patrikhane temsilcilerinin kabulü için teşebbüs etmeye karar vermişler. **Peyamı Sabah**'ta Ali Kemal: Kuvayı Milliye'nin işlerinde, selefi İttihat ve Terakki gibi ciddiyet yok. Samimiyet yok. Şarlatanlık, sahte vakar ise haddinden fazla. Men-i müskirat, Anadolu için kuru bir caka, mukallidane bir hokkabazlık, bir şaklabanlık. Anadolu Rumlarının Rumluktan vazgeçtiklerini, Ortodoks Türk olduklarını iddia eylemek gibi. **İleri:** İzmir'deki Yunan komiseri, oradaki esirlerimize yardım toplanmasına engel oluyor. **Tevhidiefkâr**: Anadolu'da ecnebî sermayesi meselesi. –Ebüzziyazade: Avrupa'nın bilmesi lazım gelen esas noktalar. –Fener'dekiler artık işi azıttılar. –Sosyalistler reisi vekili Hamdi Bey'in icraatına karşı memnuniyetsizlik var. Pazartesi bir kongre aktedecekler.

27 - PAZARTESİ

1. Türkiye Sosyalist Fırkası'nın olağanüstü kongresi, geçici başkan Hamdi Bey'in başkanlığında açıldı. Parti tüzüğü eleştirildi. Parti'nin yolsuzluklar yaptığı ileri sürülerek hesaplarının incelenmesi istendi. Polis kongreyi dağıttı. Partinin eski "daimî" başkanı Hüseyin Hilmi Bey tutuklu bulunuyor. 8 Mart'ta devam edecek kongrede parti başkanlığına Şakir seçilecek, Hükümet, Hüseyin Hilmi'nin partinin meşru başkanı olduğu görüşünde ısrar edince işçiler toplu olarak bu partiden ayrılarak Müstakil Sosyalist Fırkası'nı kuracaklar, Hilmi Bey'i döveceklerdir. (**Tev.Ef.** 26, 28; **İkdam:** 28)

2. Yunan Küçük Asya Devleti projesini görüşmek üzere Papulas tarafından önceki gün İzmir'den gönderilen Albay Sariyanis ile Yarbay Skilagagin İstanbul'a geldiler. "Millî Müdafaa" adlı örgüt yöneticileri ve Patrik Meletios ile görüştüler. Anlaşmazlık ortaya çıktı. Patrik, Venizelos'a gönderdiği mektupta Papulas'ın ordunun başına geçerek hükümete aykırı hareket edeceği şikâyetini yapacak, Venizelos verdiği cevapta "harabeler ve yıkıntılar üzerinde iyi bir şey doğmayacağı"nı belirtecektir. (**KASÖT:** 641)

3. İngiliz orduları Kumandanları Harington ile eşi, göçmenler yararına bir hayır balosu verdiler. Baloya Veliahd Abdülmecit ile İstanbul Hükümeti'nin bazı bakanları da katıldılar. İngilizlerin ve Fransızların İstanbul'da göçmen, yoksul ve hastalar için yaptıkları bu gibi yardımlar, o ülkelerin hayırseverliği konusunda yazılara vesile oluyor. (**PS, İkdam:** 1 Mart)

1922 - ŞUBAT

4. **Babalık:** Propaganda. –Mısırlılar çok faydalı kararlar vermişler. **Akşam:** Yusuf Kemal Bey Eorore gazetesine demecinde "Ankara ve bütün Anadolu'da İngiltere' ye karşı husumet yoktur. Boğazlar meselesinde İngiltere'yi tatmin edecek her türlü teminatı vermeğe amadeyiz" diyor. **Yenigün:** Londra'da Hint ekâbirinin mühim bir toplantısı: İşgal altındaki Türk yurtları Türklere verilmelidir. **Hakimiyeti Milliye:** İngiltere veliahdına bir suikast. **Aydede**'de Halide Edip'in onbaşılığı ile alay: Erkek, karısına: Aman yarabbi! Yine mi milliyetperverlik. Hanım, o kadar meraklısı isen burada ne duruyorsun? Orada onbaşılığa kadar yolun açık. **The Times:** Yunanistan'la yapıldığı söylenen 15 milyonluk borç anlaşması gerçekleşirse, bunun Hindistan, Mısır ve bütün yakın Doğu'da yapacağı ibirardan manen Hükümet sorumlu olacaktır. (**MEH** 7: 6) **Peyamı Sabah**'ta Ali Kemal. Bolşeviklerin siyasî tekâmülleri Çarlık siyasetine doğrudur. Ankara'dan Afganistan'a kadar her yerde faaliyet gösteriyorlar. **Açıksöz**'de Giritli Hayrettin'in manzumesi: İzmir Aşkı. –Yeni Belediye Reisimiz Dr. Fazıl Berki Bey. **Vakit**'te Ahmet Emin: Yunanlı bir patrik ile Yunanlılardan fazla Yunan taraftarı bir patrikhanenin yeri Yunanistan'dır. Bundan sonra, herhangi bir ad ve perde altında bu memleketin hayatına iştirak edemezler. **Tevhidiefkâr**: Anadolu, Asya Müslümanlarının rehber-i irfanı. Afganistan Anadolu Hükümeti'nden muallim gönderilmesini rica ediyor. –Rum eşkiyadan bir kısmı dehalet etti. –Ebüzziyazade: Boğazlar meselesinde nokta-i nazarımız. **İleri:** Espuvar vapurunun Yunanistan'a açtığı belalar. –Yusuf Kemal Bey'in şehrimize veda ziyaretleri.

28 - SALI

1. Meclis, 1922 yılı ilk avans yasasını kabul etti. Millî Savunma için 5, diğer daireler için 2 milyon avans kararlaştırıldı. İkinci avans 6 Mayıs, üçüncü avans 3 Temmuz, dördüncü avans 21 Ağustos'ta çıkarılacak. Vergilerin geçen yılki gibi alınması da kararlaştırıldı. Meclis, ikinci toplantı yılını tamamladı. Başkan, "Bu yıl çok sevinçli, bazı kere de çok heyecanlı dakikalar geçirdik" dedi. Meclis yarın üçüncü çalışma yılına Mustafa Kemal'in iç ve dış politikalarını anlatan açış konuşması ve heyecanlı bir oturumla girecek. (**ZC** 17: 190; **HM, YG:** 1 Mart; **Müderrisoğlu:** 481)

2. Yunan Hükümeti, Yunan Yüksek Komutanlığı'na, Anadolu'dan kısa zamanda geri çekilme ve Anadolu'yu boşaltma hazırlığı yapılmasını isteyen bir telgraf gönderdi (?) (**Nicolson:** 267).

3. İngiltere, Mısır halkının mücadelesi sonucu Mısır politikasını değiştirdi. Londra'dan Mısır'a dönen Mareşal Allenby, Mısır'ın bağımsızlığını ilan etti. Ancak, İngiliz askeri Mısır'da kalmaya devam edecek. Yeni statüye göre, İngilizler Mısır'ı "dış saldırılardan" koruyacak. İmparatorluk ve azınlık hakları

1922 - ŞUBAT

da korunacak. Mısır'da bu durum 1936'ya kadar sürecektir. Türkiye basını, Mısır'ın bu bağımsızlığını göstermelik bir bağımsızlık olarak niteleyecektir. Yeni Mısır Kabinesi'ni Servet Paşa kuruyor. (**İleri:** 2; **İkdam:** 2, 3, 4, **Tev.Ef:** 3; **HM:** 4, 5; **Babalık:** 6 Mart; **Bayur 2:** 366; **Meydan Larousse** 8: 730; **Ter.Hak:** 6, Mısır istiklali sebebiyle Ankara'da bayraklar asıldı)

4. Rambold'un raporu: Tevfik Paşa Kabinesi, Paris'te yalnız Yusuf Kemal Bey'in demeç vermesini istemiyor. Kemalistler bitkindirler. (**Jaeschke 1:** 175)

5. 7 Şubat'ta kurulan Osmanlı Hanedan Meclisi, ilk toplantısını yaptı. Toplantıda Başbakan, İçişleri Bakanı ve Şeyhülislam hazır bulundu. (**PS, İkdam:** 1 Mart)

6. **Tevhidiefkâr**: Mebuslarımızın kahraman ordumuza bir hediyesi: Şubat maaşları. **Akşam**'da N.Sadık: Köhne telakkiler, yeni hakikatler (Azınlıklar konusu). **İkdam:** İngiliz ve Fransız başvekilleri, şark meselesinin hızla halli için kararlar aldılar. –Yusuf Kemal Bey'in L'Eorore muhabirine demeci: İngiltere, bir gün Türkiye ile dostluğun kendi menfaatine uygun olduğunu anlayacaktır. –A. Cevdet: Şark'ta vatanperverlik (Yakup Kadri Bey'e): Şairlerimizin millî hayata ait eserler yazmalarını ben de istedim. Olmadı. Acaba bu hayat onlara ilham mı vermiyor? –İngiliz Avam Kamarası'nda mühim müzakereler. –Yakup Kadri: Anatole France. **Yenigün:** Yoldaş Frunze'nin Tiflis'te mühim bir nutku. Tiflis amele ve rençberlerinin fevkalade bir toplantısı. Türkiye lehine tezahürat. –Mahmut Esat: Halk-Saray: Türkiye halkının mümessili olan Millet Meclisi'nin rızası hilafında hareket eden herhangi bir kudret, hukuken millete karşı isyan etmiş demektir. Türkiye halkı bunların cezasını vermeğe kadirdir. **Açıksöz:** Maarif Vekili Vehbi Beyefendi ile mülakat. **Hakimiyeti Milliye:** İki cemiyet: Hilal-i Ahmer ve Himaye-i Etfal. –Türkiye artık topraklarından bir karış bile feda edemez. İzmir muhtariyetinden bahsolunamaz ve Edirne'siz İstanbul'un yaşaması imkânı yoktur. **Babalık:** Türk mucizesi. **Peyamı Sabah**'ta A. Kemal: Biraz fikr-i selim lütfen! (Anadolu'da Hıristiyan Türklerin de bulunduğunu yazan bir okuyucunun mektubu ve Ali Kemal'in buna cevabı): Dinin ayırdığını milliyet birleştiremez. **Vakit:** Atina'da tutuklamalar. –Paris'te cami açılıyor. –Yusuf Kemal Bey, Eorore gazetesinde yayımlanan demecini tekzip ediyor. **İleri:** Edirne Mebusu Mehmet Şeref: Türk Köylüsü, Büyük Millet Meclisi arkasında. –Nihat Reşat Bey Ankara'nın Paris temsilciliğine tayin edildi(!). –Türkler, adalet nemına ne istiyorlar? Müsyö Franklin Bouillon'u dinleyiniz. –Yusuf Kemal Bey'in Eorore gazetesine beyanatı: Ankara'da İngiltere'ye karşı husumet yoktur.

1922 - MART

1 - ÇARŞAMBA

1. Türkiye Büyük Millet Meclisi, birinci seçim döneminin üçüncü çalışma yılına girdi. Meclis, Mustafa Kemal'in yapacağı konuşmayı dinlemek isteyenlerle hıncahınç doldu. Gelenler Meclis binasına sığmayınca konuşmaları dışardakiler duysun diye camlar çıkarıldı. Mustafa Kemal, konuşmasında, güttükleri iç ve dış politikayı anlattı. Geçmişi değerlendirdi ve gelecekle ilgili görüşlerini belirtti. Özetle şöyle dedi: "Geçtiğimiz yılın en belirgin özelliği iş ve ordu saflarında çalışan millet fertlerinin katlanılmaz baskı altında bu kanlı maceraya alışmış ve zorunluluklarını anlamış olmalarıdır. Yönetim biçimimiz halkın mukadderatını kendisinin ve doğrudan yönetmesidir. Türkiye halkı, ırk, din, kültürel bakımdan birleşmiş, birbirlerine karşılıklı saygı ve fedakârlık duygusuyla dolu, alınyazısı ve çıkarları ortak bir topluluktur. Bu toplulukta ırksal, toplumsal haklara ve bölgesel şartlara riayet, iç siyasetimizin ana noktalarıdır. Düşmanlara karşı daima birlik olmak zorunluluğu da kesindir. Yurdumuzun gelir kaynakları, millî davamızın güvenle elde edilmesine yetiyor. Tutumlu olmak ilkemizdir. Temel ekonomi dallarını devletleştireceğiz. Kurtuluş barışını istersen, savaşa hazır ol! Yetişecek çocuklarımıza ve gençlerimize, her şeyden önce Türkiye'nin bağımsızlığına, kendi benliğine, ulusal geleneklerine düşman olan her şeyle mücadele etmenin gerekliliği öğretilmelidir." Sovyet Rusya ile dostluk ilişkilerini geliştirmeyi dış politikalarının esası saydıklarını belirten Mustafa Kemal, Ukrayna, Ermenistan, Azerbaycan, Gürcistan, İran, Buhara, Afganistan Hükümetleriyle dost olduklarını, bu dostluğun geliştirilmekte olduğunu söyleyerek "Dış siyasetimizde başka bir devletin hakkına saldırı yoktur. Milletlerin kendi kaderlerini tayin hakkını yeryüzünde yaşayan bütün milletlerin cümlesi için tanıyoruz" dedi. Konuşmada geçen "Köylü milletin efendisidir" cümlesi konuşmanın diğer ana noktaları gibi şiddetli ve sürekli alkışlarla karşılandı. Tunalı Hilmi "Allah'a hamdolsun, bu sözleri işitiyorum" dedi. Mustafa Kemal'in konuşması, bütün ülkede derin yankılar yapacak, pek çok makaleye konu olacaktır. (**ZC** 18: 2 ve devamı; **Ter.Hak, YG:** 2; **HM, Akşam:** 2, 3; **PS, İleri:** 3; **Vakit, Tev.Ef, İkdam:** 3, 4; **İleri, AS:** 4; **YA:** 5; **ASD** I: 221-245; **Melzig:** 141) ★ Meclis, Mustafa Kemal'in konuşmasının bastırılarak bütün yurtta dağıtılmasına, Doğu ve Batı dillerine çevrilmesine karar verdi (**ZC** 18:18).

2. Meclis İkinci Başkanlığı'na 239 mebustan 191'nin oyu ile Rauf Bey, Birinci Başkanı Vekilliklerine 233 mebustan 164'ünün oyu ile yeniden Gümüşhane Mebus Hasan Fehmi Bey ile 164 oyla da yeniden Konya Mebusu Musa Kâzım Bey seçildiler (**ZC** 18: 20; **YG,HM, Ter.Hak.** 2; **İleri, İkdam:** 3; **Vakit:** 4).

3. Meclis'in üçüncü çalışma yılına girişi nedeniyle Soyvet Rusya Elçisi Aralof ve Azerbaycan Elçisi Abilof birer kutlama yazısı gönderdiler. Aralof, yazısında "Türkiye'nin bu kahraman hamlesi, bütün Doğu ile Rusya emekçileri tarafın-

1922 - MART

dan sevinçle karşılandı. Bütün Doğu'nun uyanışını ve ümidini tazeledi. Bu mücadele bütün Doğu'nun uyanış mücadelesidir" dedi. Abilof'un yazısında ise "Bugünkü bayram, yalnız Anadolu Türklerinin değil, bütün dünya mazlumlarının bayramıdır. Artık talih yıldızı Doğu'nun ufuklarında parlamaya başladı" denildi. Meclis Aralof ve Abilof'a ve hükümetlerine teşekkür edilmesine oy birliği ile karar verdi. Afganistan Elçisi'nin mektubu yarın, Buhara temsilcilerinin mektubu ise 6 Mart'ta okunacak. (**ZC** 18: 18; **YG:** 2; **HM:** 3; **Ter.Hak.** 2, Aralof'a cevap)

4. Dışişleri Bakanı Yusuf Kemal Bey, İstanbul'dan ayrılmadan önce, Padişah Hükümeti'nin Dışişleri Bakanı Ahmet İzzet Paşa'ya bir mektup bırakarak Padişah'la görüşmesinde bir müracaatçı gibi göstermesini kınadı. İstanbul Hükümeti'nin de Avrupa'ya bir kurul göndermesinin yanlış olacağını ileri sürdü. Hareketlerinin yurt ve millet çıkarlarına aykırı olduğunu Ankara'ya da yazdığını bildirdi. (**Tengirşek,** 1981: 244; **Bel.** 160: 633) ★ 5 Şubat'ta İstanbul'a gelmiş olan Yusuf Kemal Bey, Ankara Hükümeti'nin isteklerini İtilaf Devletlerine anlatmak üzere bir Fransız vapuruyla Marsilya'ya hareket etti. Kurula İstanbul'dan Hamit Bey de dahil edildi. İzzet Paşa da 4'te hareket edecek. (**Tengirşek:** 260, 1981: 245; **HM, İkdam, PS, YG, Vakit, Ter.Hak, Akşam, Tev.Ef, İleri:** 2; **YA:** 7; **Sonyel** II. 222; **Himmetoğlu** II: 286)

5. İstanbul'da Ladin vapuruyla İnebolu'ya kaçırılmak üzere 370 ton savaş malzemesi hazırlandı. Bu malzeme, birkaç değişik ambardan gizlice yüklenecek. (**Koçer:** 182)

6. Hindistan Sömürge yönetimi, Gandi'yi tutuklama emri çıkardı. Hindistan Genel Valisi Lord Reading, bunun halkta yaratacağı tepkiyi hafifletmek için Hindistan Bakanı Montaqu'ya şu telgrafı çekti: "Sevr Anlaşması değiştirilsin. İtilaf Devletleri İstanbul'dan çıksın. Trakya, Ege ve kutsal yerler, Türkiye'ye geri verilsin." Montaqu, bu telgrafın Hindistan'da yayımlanmasına izin verdiği için İngiliz Dışişleri Bakanı'nın baskısıyla görevinden ayrılacaktır. Gandi, 10 Mart'ta tutuklanacaktır. (**HM:** 13, 15, 16; **Walder:** 195; **Sinha:** 138; **Tansel** IV: 121)

7. Sovyetler, Enver Paşa'nın da katıldığı Doğu Buhara'daki ayaklanmayı bastırmak için askerî tedbirler aldılar. Enver Paşa, "Basmacılar" adı verilen isyancıların Sovyet silahlı kuvvetleriyle çatışması sırasında 4 Ağustos'ta ölecektir. (**Aydemir** 3, III: 661)

8. **Tevhidiefkâr**: Yusuf Kemal Bey Heyeti'ni uğurlarken. –Yunan Hükümeti, tedhiş ile durabiliyor. **Hakimiyeti Milliye:** Avrupa'da bütün devletler birbirlerine düşman. Huzur yok. Yakında patlayacak bomba Türklerin elindedir. **Vakit:** Yusuf Kemal Bey hareket ediyor. **İkdam:** Yunanistan'ın borç alması suya düşmüştür. –Harington'un eşi tarafından muhacirler için toplanan para 22.750 li-

1922 - MART

rayı buldu. **Akşam:** Ankara'da Rus İktisadî Tetkikler Komisyonu. Profesörlerden kurulu bir heyet Anadolu'da. **Peyamı Sabah**'ta Ali Kemal: Sulh ve sulha doğru: Ankara, kaş yapayım derken göz çıkardı. **Karagöz**'de Gunaris'in Avrupa'da yüz bulamayışı. –Yakında başlayacak İzmir konferansında muhavere, mukaleme yok, meseleleri şıp diye kesecek muharebe var! **The Times:** Mısır'a nasıl bir istiklal veriliyor? (**MEH** 9: 2) **Revue de deux mondes** adlı Fransız dergisinde Cenap Şahabettin'in yazısı: "Türkler ilim ve medeniyet alanında hiç bir şey yapmamışlardır. Ne bir mezhep, ne bir felsefe, ne bir sanat yaratmışlardır." Yakup Kadri'nin 25 Mart tarihli İkdam'da cevabı: Züppe!... (**İkdam:** 25; **Karaosmanoğlu:** 124) **Açıksöz**'de Muallim İsmail Hakkı: Düşman, millî azim –İsmail Habib: Kastamonu'dan ayrılırken. –Hilal-i Ahmer Kongresi. **İleri:** Afganistan'ın istiklal günü münasebetiyle önümüzdeki cuma günü Ankara'da bir müsamere ve ziyafet verilecek. –Devletler, Şark işleriyle meşgul olacaklar. –Ankara'da Azerbaycan. **Yenigün:** Yunanlıları en çok pirelendiren Trakya meselesidir. –Poincaré ve L. George mülakatında meselenin süratle tesviyesi kararlaştırılmıştır. –Trabzon'da Müdafaa-i Hukuk intihabatı.

2 - PERŞEMBE

1. Afganistan bağımsızlığının üçüncü yıldönümü Ankara'da parlak törenlerle kutlandı. Her yana Türk ve Afgan sancakları asıldı. Öğrenciler Afgan Elçiliği'ne çiçekler götürüp şiirler okudular. Akşam da elçilikte bir şölen verildi. Elçi Ahmet Han, yaptığı konuşmada istibdat zincirlerini kırdıklarını söyleyerek Doğu milletlerinin birliğini övdü. "Bağımsızlık fikri ve şulesi bütün Şark'ta parıldamaktadır. Afganistan'ın Türkiye'ye bağlılığı çözülemez" dedi. Mustafa Kemal bu konuşmaya verdiği cevapta, iki millet arasındaki yakınlaşmayı övdü. "Dostluk ve samimiyet duygularıyla biz de Afganistan'a bağlıyız" dedi. Bu yakınlaşmaya sebep olan Rus Devrimi'ni yapanları kutladı. Azerbaycan Elçisi Abilof, "Bağımsızlık milletlere su gibi, hava gibi lazımdır" dedi. Ahmet Han, yarın da Hacıbayram Camii'nde bir konuşma yapacak. (**İkdam, HM:** 2, 5; **YG:** 2, 3, 5; **İleri, Vakit, Tev.Ef.** 5; **SR:** 11; **İleri:** 18)

2. Meclis'in üçüncü çalışma yılına girişi nedeniyle Afganistan Elçisi Ahmet Han'ın dünkü tarihle gönderdiği kutlama yazısı Meclis'te okunarak heyecanlı konuşmalara sebep oldu. Ahmet Han, mektubunda şöyle dedi: "Sizin zaferiniz, bizim zaferimizdir. Sizin mutluluğunuz, bizim mutluluğumuzdur. Hürriyet ve bağımsızlık sizin ve bizim şiarımızdır. Bundan sonra bütün İslam âleminin, bütün Şark âleminin ve bütün ezilenler dünyasının da şiarı olacaktır. Hürriyetlerini kılınçlarının kabzasına bağlayan milletler, onu kaybetmezler." Bu mektup üzerine konuşma yapan mebuslar, İngilizlere karşı koyarak bağımsızlığını sağlayan Afganistan'ı, Türk-Afgan dostluğunu, bütün İslam milletlerinin ve bütün ezilenlerin birliğini övdüler, Sovyet ve Azerbaycan Elçilerinin kutlama yazıları ise dünkü birleşimde okunmuştu. (**ZC** 18: 32; **Tev. Ef, YG:** 5; **SR:** 11; **İkdam:** 20)

1922 - MART

3. Açıksöz'de Kastamonu İstiklal Mahkemesi kararları: Yunanlılara casusluk suçunu işleyen Aydınlı Mehmet'in idamına, ancak suçu işlediği zaman 18 yaşından küçük olduğu için Diyarbakır'da 10 yıl hapsine, Şakir'le gezen Düzceli Yakup'un Çorum'da 3 yıl küreğe konulmasına, kocasının evine yabancı bir adamı davet ederek "fiil-i şen'î" icra suçundan Bedriye Hanım'ın altı ay, asker karısı Mezbure'nin evine girerek bu suçu işlediği anlaşılan Mehmet'in 2 yıl hapsine, asker kaçağı iken ayrıca jandarma yaralayan Trabzonlu Osman'ın Ömür boyu hapsine, ve 4 ayrı karar daha... (**AS:** 2)

4. **Güleryüz:** Hürriyet İtilaf'ta müfritlerin yüzüne kimse bakmıyor. –Ben artık iktisada riayet edeceğim. Kumaştan istifade etmek için kısa elbise giyeceğim. –"Yakında tam maaş çıkacak diyorlar, aslı var mı?" "Hoşuma gitti, bir daha tekrarlar mısın?" **Akşam:** Mustafa Kemal Paşa'nın tarihî bir nutku. –İzzet Paşa, Avrupa'ya hareket ediyor (4'te). –Yusuf Kemal Bey'in İstanbul'dan ayrılırken Journal Dépats muhabirine demeci: Bütün Türkler millî kanaatlerinde müttefiktirler. Türkler samimî bir siyaset takip ediyorlar. Bu siyaset, müstakbel, muhtemel vekayie rağmen değişmeyecektir. **Hakimiyeti Milliye:** Dün, üçüncü millî seneye girerken: Mustafa Kemal Paşa Hazretleri, umumî siyasetimiz hakkında pek mühim bir nutuk irad ettiler. –Hindistan'da bir cumhuriyet hükümeti. **Vakit:** Yusuf Kemal Bey'in Avrupa'ya hareketi. –A. Emin: Hayırlı bir seyahat. **Peyamı Sabah**'ta Ali Kemal: Bir merdut düşman, yurdumuzun en kutsal yerlerini işgal etmiş olduğu için Ankara'nın sürekli işlediği hataları mümkün olduğu kadar muahezeden kaçınıyoruz. Lakin bazı meseleleri sükût ile geçmek elimizden gelmiyor. Mesela, Teşkilat-ı Esasiye çılgınlığı... **İkdam:** Mısır'ın müstakil olma ilanı. (3: İngiltere himayesinin sonu, 4: Hürriyetini kazandı, 12: Kendi kendine idareye başlarken). –Yunanistan'da bedbinlik, karışıklık ve tutuklamalar. **Yeni Adana:** Londra'da Hint münevverlerinin mühim kararları. **Babalık:** Bir Hint konferansı. **Aydede**'de (gene) Halide Edip'in onbaşılığı ile alay: Halide Onbaşı'nın destanı. **Figaro:** Mısır milliyetçileri, verilen serbestî ve müstakilliği yeterli görmüyorlar (**MEH** 14: 8). **Daily Telgraph:** Yusuf Kemal Bey'in 15 şartta ısrar edeceği anlaşılıyor. Böylece Türkiye'nin galip, İtilaf Devletlerinin mağlup sayıldığı anlaşılıyor. (**HM:** 24) **Le Temps:** Fransa'nın Doğu'da mevkîi iyidir. İngiltere ise uyguladığı kötü siyaset yüzünden İslam dünyasının kin ve garezini çekti. İngilizlerle Fransızların siyasetinde bir uyum sağlanabilmesi için Yunanistan desteklenmekten vazgeçilerek Marmara'nın her iki sahili Türklere terkedilmelidir. (**MEH** 13: 6) **İleri:** Yusuf Kemal Bey'in vedaı ve muharririmize beyanatı. –Mısır'ın istiklali ve istiklal şartları. –Büyük Millet Meclisi'nde tarihî celse. Mustafa Kemal Paşa'nın tarihî nutku. **Tevhidiefkâr:** Millî mücahedemizin bir senelik muvaffakiyeti. –Yusuf Kemal Bey Heyeti, tezahürat ve muvaffakiyet temennisi ile uğurlanmıştır. Tek ve müttehit bir Türkiye vardır. **Yarın:** Karnaval sonu. Maskaralar mevsimi. –Orhan Seyfi'nin yeni eseri.

1922 - MART

Gönülden Sesler. –Çalıkuşu yayımlandı. **Tercümanı Hakikat:** Poincaré'nin parlamento üyelerinden 116 zat tarafından Ermenilere Van, Bitlis ve Erzurum vilayetlerinde müstakil bir yurt tesisi konusunda yakında toplanacak Hariciye Nazırları arasında konuşulacak cevabı. –İzzet Paşa Avrupa'ya gidiyor. –Mustafa Kemal Paşa, Millet Meclisi huzurunda gayet mühim bir nutuk irad eyledi: "Ölmez bu vatan..." –Ankara'nın Aralof'a name-i cevabîsi. **Yenigün:** Üçüncü millî senenin ilk şerefli günü. Büyük Millet Meclisi'nde dünkü tarihî içtima. Milletin gazi ve muhterem reisi Gazi Mustafa Kemal Paşa Hazretleri'nin bütün bir seneyi hülasa eden veciz ve beliğ hitabeleri. Dünkü, bugünkü ve hergünkü siyasetimiz. –"Türkiye'nin sahibi ve efendisi köylüdür." –Rus ve Azerbaycan sefirlerinin tebrikleri.

3 - CUMA

1. Rus Elçisi Aralof, elçilik binasında, Mustafa Kemal şerefine bir ziyafet verdi. Aralof, şölende yaptığı konuşmada üstünlüğün hürriyet ve bağımsızlık için savaşan halk ordularında kalacağını, Türk ordusunun yakın zamanda nihaî zafere erişeceğini söyledi. Mustafa Kemal, verdiği cevapta mücadeleye atıldıkları zaman emperyalizmin, kapitalizmin anlamını düşünmediklerini söyledi ve "Bize musallat olan zümreye karşı yalnız Rusya değil, Yakın Şark'ta İran veya şimalden cenuba kadar uzanan müşterek bir cephe vardır" dedi. (**HM, YG, Vakit, İkdam:** 5; **AS:** 6; **YA:** 9; **Şimşir** IV: 244,347)

2. Afganistan'ın bağımsızlık yıldönümü nedeniyle Elçi Ahmet Han, Hacıbayram Camii'nde toplanan kalabalık bir halk topluluğuna konuştu: "Müslümanların sevinci de, üzüntüsü de ortaktır. Ya şerefle yaşar, ya şerefle ölürüz. Kara bulutlar dağılıyor. Hürriyet ve İstiklal güneşi doğdu, durmadan yükseliyor." (**SR:** 11)

3. İstanbul Hükümeti'nin atamaları: 1) Yarın Avrupa'ya gidecek Dışişleri Bakanı İzzet Paşa'nın yerine, o dönünceye kadar Başbakan Tevfik Paşa'nın bakacağına ilişkin Padişah iradesi. 2) İstanbul Belediye Başkanı Celal Bey görevinden alınarak yerine Ticaret ve Ziraat eski Bakanı Ziya Bey atandı. (**TV:** 4406; **PS, İkdam:** 4)

4. Şeyhülmuharririn Mahmut Sadık Bey, Karabekir'e İzzet Paşa'nın 25 Ocak tarihli mektubunu veriyor ve barış konusunda İstanbul'un görüşlerini anlatıyor: Midye-Enez hattı. Düyun-u Umumiye'nin yerinde kalması, yabancı uzmandan yararlanma vb... Karabekir, İzzet Paşa'nın görüşlerine karşı çıkarak Mustafa Kemal'in halife olmak istediğini söyledi. İç işlerle barıştan sonra Ankara'da uğraşacaklarını anlattı. (**Karabekir I:** 1013)

5. Azerbaycan Merkez Komitesi, 13 Ekim 1921 tarihli Kars Anlaşması'nı onayladı. Anlaşmayı Ermenistan Merkez Komitesi 20 Mart, Gürcistan Merkez Komitesi ise 14 Nisan'da onaylayacaktır. (**YG HM:** 3 Mayıs)

1922 - MART

6. Fethi Bey Çarşamba'da teftişlerde bulundu (**HM:** 22).

7. **Tevhidiefkâr**: İzzet Paşa Londra'ya gidiyor. –Mustafa Kemal Paşa'nın açış nutku: Misak-ı Millî'den kat'iyyen fedakârlıkta bulunamayız. –Allenby Mısır'ın istiklalini ilan etti. –Anadolu'da yeni demiryolları meselesi. **İleri:** Mustafa Kemal Paşa'nın Millet Meclisi'nde irad ettiği nutuk. –Rauf Bey 191 rey ile reis-i sani oldu. Trakya'da rey-i âma müracaat edilmelidir. –Afgan Sefiri Fahri, dostlarından birine mektubunda coşkun Türk ruhunun bazı tezahürlerini sade bir lisan ile tasvir ediyor. **Yenigün:** Büyük Millet Meclisi'nin muhterem reisi diyor ki: Hazır ol cenge eğer ister isen sulh u salah. **Akşam:** Millet Meclisi'nin üç senedir bu kuvveti kazanması, en eski anane ve ihtişamların üstünde bir mevcudiyetin eseridir (N.Sadık). –İzzet Paşa heyeti yarın hareket ediyor. **Vakit:** Mustafa Kemal'in Meclis'i açış nutku. –Madam Gaulis, Ankara izlenimlerini yazıyor. **Hakimiyeti Milliye**'de 1 tam sayfa, Mustafa Kemal'in önceki günkü söylevinin devamı. –Aralof ve Abilof'un kutlamaları. –Mısır ihtilal ilan ediyor. **Peyamı Sabah**'ta A. Kemal: Mithat Paşa için. –Mustafa Kemal, Ankara'nın dahilî ve haricî siyasetini izah etti. İzzet Paşa yarın Avrupa'ya gidiyor. –Figaro'dan: Paris'te Ezan-ı Muhammedî. **İkdam:** Büyük Millet Meclisi'nin üçüncü toplanma yılı. Mustafa Kemal Paşa Hazretleri'nin tarihî nutku. –İzzet Paşa Avrupa'ya hareket ediyor. İzzet Paşa dahi İzmir ve Trakya'daki Türk hukukunu müdafaa edecek. –Trakyalıların Yusuf Kemal Bey'e verdikleri arıza. **Tercümanı Hakikat:** Yunanlılar, felaketten felakete yuvarlanıyorlar. –Anadolu harbi hakkında İtalyanların fikri: İlkbaharda yine başlayacak. –İzmir'de tertip ettirdikleri mitinge Rumlar Ermeniler ve Çerkezler iştirak edeceklermiş. –Yunanlılar Garbî Trakya'da mekteplerimize el koydular. Kuran-ı Kerim dersini de programdan çıkardılar.

4 - CUMARTESİ

1. İstanbul Hükümeti'nin Dışişleri Bakanı İzzet Paşa, Ankara Hükümeti'nin Dışişleri Bakanı Yusuf Kenan Bey'in ardından, İtilaf Devletleri başkentlerinde görüşmeler yapmak üzere İstanbul'dan yola çıktı. Yusuf Kemal Bey, aynı amaç için 1'de İstanbul'dan hareket etmişti. Yusuf Kemal Bey'in Misak-ı Millî doğrultusunda yapacağı önerileri dengelemek için İngilizlerin isteği ile bu yolculuğa çıkan İzzet paşa, 4 Nisan'da İstanbul'a dönecektir. (**İkdam, Vakit:** 4,5; **YG, PS**: 5; **HM:** 5, 8; **Bel.** 160: 639)

2. Mustafa Kemal, Karabekir'in 18/19 Şubat'ta teklif ettiği, barıştan sonraki seçimlerde uzmanlardan meydana gelen ikinci bir meclis kurulması önerisini uygun bulmadığı cevabını verdi. Cevapta, bugünkü sakıncaları gidermek için tek çıkar yolun Meclis'e uzman kişileri seçmek, komisyon seçimlerinde bilim ve uzmanlığa önem vermek olduğu kaydedildi. (**Söylev** II: 470; **Karabekir** 1 999; **ATTB:** 430)

1922 - MART

3. Malta tutuklularıyla değiştirilen İngilizlerden Yarbay Rawlinson, hükümetine verdiği muhtırada, Kemalistleri Doğu illerinde hırpalamak için Pontosçu Rumlar ve işbirliği yapılan Kürtlerin harekete geçirilmesini önerdi. Rawlinson'un bu muhtırası önemsenmeyecektir. (**Sonyel II**: 227)

4. Mustafa Kemal, Bitlis'te Küfrevîoğullarından Şeyh Baki Efendi'ye yazdığı mektupta, ortaya bir Kürdistan meselesi çıkararak yurdun bölünmesine çalışan düşmanların bugün de çalışmalarına devam ettiklerini hatırlatarak, nüfuzunun geçtiği yerlerde bu akımları yok etmesini rica etti. Aynı amaç için bazı arkadaşlarını da Doğu'ya gönderdiklerini haber verdi. Mustafa Kemal aynı kişiye 24.8.1920 ve 27.2.1922'de bir mektup yazarak oradaki durum hakkında bilgi vermesini istemişti. (**Borak 1:** 281)

5. Sovyet Dışişleri Bakan Yardımcısı Karahan, Ankara'nın Rusya'ya öğrenci gönderme isteğinden memnun olduklarını, şimdilik 100 kişilik burs açtıklarını Ali Fuat Paşa'ya bildirdi (**İkdam:** 16; **Şemsutdinov:** 463).

6. Hindistan İşleri Bakanı Montaqu, Hindistan Genel Valisi Lord Reading'in Hindistan'da Türkiye'ye karşı büyük sempati olduğunu bildiren 1 tarihli mektubunu yayımladı (**HM:** 15).

7. **İleri:** Suphi Nuri: Avrupa'da Türkler. –Büyük Millet Meclisi'nde Mustafa Kemal Paşa'nın irad ettiği muhteşem nutkun Anadolu Ajansı tarafından tebliğ edilen asıl metni. **Tevhidiefkâr**. İzzet Paşa bugün gidiyor. –Edirne Türk'tür ve Türk kalacaktır. –Paris'te İslam müessesesi ve Cami-i Şerif. **Vakit:** Babıâlî heyeti, bugün hareket ediyor. **Açıksöz:** Gazi Mustafa Kemal Hazretleri'nin nutukları: Türkiye'nin sahibi ve efendisi köylüdür... **Peyamı Sabah**'ta Ali Kemal, Mustafa Kemal'in 1 tarihli meclis konuşmasına hücum ediyor: Bir hükümet adamına yakışmaz. **Karagöz**'ün 15. yılı. Numara 1457. **İkdam:** Mustafa Kemal Paşa'nın nutku. –Fransız Hilal-i Ahmeri ve muhacirlerimiz. –Yakup Kadri: İstanbul'un sefaleti. –Paris'te muazzam bir İslam müessesesi. –Poincaré, Fransa emperyalizmi çoktan terketmiştir, diyor. –Atina'daki cereyanlar pek hareketli imiş. –İlan: Muhterem valideler ve ev hanımları, bundan böyle Nestle şekerli süt kutularının 32,5, ve şekersiz süt kutularının 27,5 kuruşa satılacağını ahali-i muhteremeye tebşir ederiz.

5 - PAZAR

1. Karabekir, İzzet Paşa'nın Mahmut Sadık Bey tarafından getirilen 25 Ocak tarihli mektubunu Mustafa Kemal'e yazarak istenirse Mahmut Sadık Bey'i Ankara'ya gönderebileceğini yazdı. Mektubun içeriği konusunda da görüşlerini yazan Karabekir, kendisini güvenlik içinde hissetmeyen Padişah'ın güvendiği adamları işbaşına getirebileceğini, hazinenin kıymetli eşyasını alarak savuşabileceğini, bu nedenle, İstanbul'daki bugünkü hükümetle ilişki kurularak

1922 - MART

onun görevde tutulmasını, bu hükümetin Padişah'ı kuşkulandırmadan Ankara ile ilişkide bulunmasını önerdi. Mustafa Kemal, Mahmut Sadık Bey'in gönderilmesine gerek olmadığı karşılığını verecektir. (**Karabekir 1:** 1016) ★ Karabekir, Fatin Hoca'nın Fevzi Paşa'ya yazıp bir suretini de Karabekir'e gönderdiği 25 Ocak tarihli mektuptaki görüşlerine katılmadığını bildirerek Fevzi Paşa'nın Ankara'da bu konudaki gelişmelerden haberdar edilmesini rica etti. (**Karabekir 1:** 1022. Fevzi Paşa'nın cevabı 7'de)

2. Hint Hilafet Komitesi'nin Chotani imzasıyla devletlere hitaben yayımladığı bildiri Hakimiyeti Milliye'de: Barış şartları Hindistan Hükümet ve ahalisi için bir hakarettir. Yunanistan'ın buralarda bir mevkii olamaz. Müttefiklerin İslam âlemi ile barışmasının ilk şartı, Yunanistan'ın Türk arazisini terketmesidir. Edirne ve Gelibolu dahil, Trakya Türkiye'ye iade edilmelidir. Halife, dini himaye edebilecek bir mevkide bulunmalıdır. (**HM:** 5)

3. Tüccar mebuslardan Niğde Mebusu Vehbi Bey, Türk-Rus ticaret ve iktisat ilişkilerinin gelişmesi amacıyla Anadolu Lokantası'nda bir yemek verdi. Yemeğe Rus Sovyet Elçisi Aralof ile ticaret temsilcileri ve Dışişleri Bakan vekili Celal Bey, Maliye Bakanı Hasan Bey, Ağaoğlu Ahmet, İsmail Suphi, Yunus Nadi, Osmanzade Ahmet, Kâzım Hüsnü ve diğer davetliler katıldı. Üç saat süren yemekte, emperyalistlerin iktisat siyaseti ve Türk-Rus ilişkilerinin gelişmesi konularında konuşmalar yapıldı. (**YG:** 6)

4. 17 Ekim'de Avrupa'ya gitmiş olan Başbakan Gunaris ile Dışişleri Bakanı Baltacis, ülkelerine döndüler. Gunaris ve Baltacis, Avrupa'ya maddî yardım almak için gitmişler, yalnızca İngiliz piyasasında kredi alabileceklerini öngören bir anlaşma yapabilmişlerdi. 10'da parlamentoda bu gezisi hakkında bilgi verecek olan Gunaris, güvenoyuna gidecek, alamayınca 11'de istifa edecek, 16'da yeni hükümetini kuracaktır. (**Ter.Hak.** 7, 8; **PS, Vakit, İkdam:** 8; **HM, YG:** 9; **Rentis:** 69)

5. **Tevhidiefkâr**: İzzet Paşa Heyeti dün hareket etti. –Londra siyasî çevrelerinde anî bir faaliyet. –Anadolu Kulübü denen sefahathanedeki hayat. –Afganistan'dan kahraman ordumuza selam, Afganistan İstiklal Günü sebebiyle Ankara'da yapılan tören. **Peyamı Sabah**'ta A. Kemal, L. George'un barışseverliğini övüyor. **Hakimiyeti Milliye:** Mustafa Kemal Paşa Hazretleri'nin nutku: Köylü milletin efendisidir, diyerek bizim ve ecdadımızın işlemiş olduğumuz günahların kefaretini vermiş oldular. –Afganistan'ın istiklalinin yıldönümü (2 Mart). –Rus sefarethanesinde (önceki gün verilen) ziyafet. –Mısır, istiklalinden memnun olacak mı? **Yenigün:** Afgan istiklalinin sene-i devriyesi. –Afgan Elçiliği'nde büyük ziyafet. –Rus Elçiliği'nde samimî bir gece. Başında Reis Paşa Hazretleri olduğu halde bütün Şark milletleri temsilcilerinin hazır bulundukları ziyafet. Reis Paşa'nın, Aralof'un nutukları. **Akşam:** Yusuf Kemal Bey Heye-

1922 - MART

tine temenni ettiğimiz muvaffakiyeti İzzet Paşa'ya da temenni ediyoruz. Bu iki muvaffakiyet, ayrı ayrı heyetlerin de olsa tek bir vatanın, aynı gayenin muvaffakiyetidir. (N.Sadık) **İkdam:** Standard Oil temsilcisi Goodsell, İnebolu'ya geldi. –Afganistan'ın bağımsızlık yıldönümü. **Yeni Adana:** Anadolu'da tesanüt ve kudret: Anadolu, hiç bir zaman bugünkü kadar ne için çalıştığını anlamamıştır. Anadolu, mücadelesinin ruhunu çok derinden hissetmiştir. Baştanbaşa Misak-ı Millî'nin etrafında demir bir çember gibi toplanmıştır. –Mustafa Kemal Paşa Hazretleri'nin büyük nutukları: Türkiye'nin sahibi ve efendisi köylüdür. **Babalık**'ta Mustafa Kemal'in 1 Mart Meclis söylevi. **Vakit:** Afgan Sefarethanesi'nde Afganistan'ın İstiklal Günü münasebetiyle ziyafet. –Ahmet Emin, İzzet Paşa'nın Avrupa yolculuğu dolayısıyla millî amaçlar için birlik olmanın önemi üzerinde duruyor. **İleri:** Yunan borçlanması. –Ankara'da Afgan istiklalinin sene-i devriyesini tesid. –Buradaki Rum Müdafaa-i Milliye Cemiyeti, Venizelos'tan medet umuyor. O da yapamayacağını bildiriyor. –Ermeniler hâlâ Sevr Muahedesi'den bahsediyor.

6 - PAZARTESİ

1. Bir süre Ankara'dan uzak kalacağını bildiren Mustafa Kemal, Meclis'in gizli oturumunda askerî durum hakkında bilgi verdi. Bir saldırı bekleyen Yunanlıların bu nedenle yığınak yaptığını, Türk ordusunun Yunan saldırısına karşı koyacak güçte olduğunu ancak saldırmak için gereken hazırlıkların bitmediğini söyledi. Mustafa Kemal, düşmanın kaleyi içerden almak için pek çok çalıştığını hatırlatarak mebuslara birlik öğüdünde bulundu, bazı askerî yasa tasarıları hakkında görüşlerini bildirdi. Mustafa Kemal, akşam Batı Cephesi'ne hareket etti. (**GCZ** 3: 2; **Söylev** II: 466'da 4 tarihi veriliyorsa da bu tarihte gizli oturum yoktur. Konu bugünkü gizli oturum görüşmelerinde geçmektedir)

2. Meclis'in gizli görüşmelerinde bazı mebuslar, Yusuf Kemal Bey'in 20 Şubat'ta Padişah'la görüşmesini sert bir biçimde kınadılar ve Hükümet'in İstiklal mahkemesi'ne verilmesini istediler. Padişah'ın yurda yaptığı kötülükler anlatıldı. Dışişleri Bakan Vekili Celal Bey (Bayar), Padişah'la görüşme için Yusuf Kemal'e Hükümet'in yetki verdiğini, fakat, İzzet ve Tevfik Paşa'nın Yusuf Kemal'i oyuna getirerek görüşmeyi Padişah'ın istediği gibi gösterdiklerini, Padişah'ın ise görüşme sırasında isteğin Yusuf Kemal Bey'den geldiği yolunda söz sarfettiğini ve Meclis'i tanımayı reddettiğini anlattı. Hükümet güvenoyuna gitmek zorunda kaldı. Ancak çoğunluk sağlanamadığından oylama ertelendi. (**GCZ** 3: 14, 29; **YG:** 7)

3. Tevfik Paşa, Yüksek Komiser Rumbold'la gizli bir görüşme yaparak "Sevr Anlaşması'nda yapılacak herhangi bir sınır değişikliği önerisi İzzet Paşa'ya yapılmalıdır. Bu, Yusuf Kemal'e yapılırsa Kemalistler yeni istekler ileri sürebilirler" dedi. (**Bel.** 160: 650)

1922 - MART

4. İngiliz raporları: 1) 19 Rumbold'un raporu "Mustafa Kemal'in, 1 Mart Meclis konuşmasında, Sevr Anlaşması'nın uygulanamayacağını söylemesi ilginçtir. Sovyetlerle ve Fransa ile yaptığı anlaşmalarla övünüyor. Padişah'ı tehdit ediyor." Rumbold, bu konuşmanın bazı yerlerinin Müttefiklerarası Sansür Kurulu'nca sansür edildiğini de yazdı. (**Şimşir** IV: 217) 2) İngiliz Haberalma Örgütü İstanbul Kolu'nun raporu: Aralof ile Mustafa Kemal, bir Pan-Asyatik Kongresi toplamak için görüşmeler yaptılar. Görüşmelere Afgan ve Azerbaycan elçileri de katıldı. Aralof, Anadolu ile Rusya arasında bir ekonomik anlaşma yapılması için çaba sarfediyor. (**Şimşir** IV: 218)

5. Başkumandan Mustafa Kemal, Meclis'e sunduğu bir yazı ile Siirt, Van, Diyarbakır, Siverek, Bitlis ve Muş'tan birer mebusu önemli bir yurt görevi ile görevlendirdiğini bildirdi. Bitlis Mebusu Yusuf Ziya Bey, Kürdistan'da bazı olayların ve oraya bir kurul gönderildiğinin duyulduğunu belirterek açıklama istedi ise de bir açıklama yapılmadı. Mustafa Kemal, önceki gün Küfrevizade Şeyh Baki Efendi'ye yazdığı mektupta millî birlik isteğini tekrarlamıştı. (**ZC** 18: 73; **GCZ** 3: 41)

6. Meclis'in 1 Mart'ta girdiği üçüncü toplanma yılı nedeniyle Buhara Halk Şûralar Cumhuriyeti Türkiye temsilcileri Mehmet Recep ve Mehmet Nazri'nin mektubu Meclis'te okundu: "Bu mutlu gün, yalnız buradaki Türklerin değil, bütün Türklük ve İslamiyet âleminin ve bütün ezilen Doğu'nun bayram günüdür" (**ZC** 18: 51; **YG:** 7). ★ Piyer Loti'nin hasta yatağından kâtibine yazdırdığı, Meclis'in mektubuna ve şehitlerin gözyaşı ile dokunmuş halıya teşekkür eden cevabı Meclis'te okundu. Loti mektubunda, bütün Avrupa'nın alay ve alçaklıkları yüzünden ölgün bir hale geldiğini ifade ederek teşekkür ediyor. (**ZC** 18: 52; **HM, YG:** 7)

7. Yusuf Kemal Bey Mersilya'ya vardı ve Franklin Bouillon tarafından karşılandı. Havas Rauter muhabirine verdiği demeçte Türkiye'nin savaşa devam hazırlıkları yapmakla birlikte barış fırsatını da kaçırmak istemediğini söyledi. (**Sonyel** II: 222; **Tansel** IV: 116; **Ter.Hak.** 7; **Vakit, İkdam, PS**: 8; **HM:** 9,10; **YG:** 10)

8. Dışişleri Bakanı, Curzon, Yunan Başbakanı Gunaris'in 23 Şubat tarihli mektubuna cevap vererek yakında toplanmasına çalıştığı Paris toplantısında ilk görüşülecek konunun Anadolu sorunu olduğunu, yardım için bu toplantının sonucunun beklenmesi gerektiğini bildirdi. Yunan ordusunun bundan böyle de kahramanlıklar göstereceğine inandığını ekledi. Gunaris, mektubunda Yunanistan'ın büyük ekonomik sıkıntılar içinde olduğunu yazarak yardım edilmezse Anadolu'daki ordularını çekmek zorunda kalacaklarını bildirmişti. Bu cevap üzerine Atina'ya eli boş dönen Gunaris, Meclis'ten Güvenoyu alamayarak çekilmek zorunda kalacaktır. (**Stratigu:** 93; **Sonyel** II: 246)

1922 - MART

9. Cemal Paşa, Paris'te Fransız Dışişleri Bakanlığı Dış İşler Genel Müdürü ile görüştü. Fransız Başbakanı ile yaptığı görüşmenin bir devamı olan görüşmede Cemal Paşa İran, Kafkasya, Türkmenistan, Türkistan, Buhara, Afganistan, Hindistan halklarının kuvvet ve talimatı Ankara'dan aldıklarını bildirdi. Cemal Paşa, Fransızlardan belli başlı şu isteklerde bulundu: Afganistan için bir Fransız elçilik kurulu, Afganistan'da demiryolu yapılması, mevcut madenlerin işletilmesi için araştırma yapacak bir fen kurulu, top, tüfek gibi savaş araçları satımına izin verilmesi, Afganistan'a bir gazeteci gönderilmesi. (**Tanin:** 7.2.1945)

10. Albay Sariyanis, Batı Anadolu Müdafaa Heyeti temsilcileri ile birlikte İstanbul'dan İzmir'e döndü ve Batı Anadolu Devleti için İstanbul'da anlaştıkları konularda Papulas'a bilgi verdi. Kurul yarın Atina'ya giderek Savaş Bakanı Teotakis'e bilgi verecek, Bakan, bu devlet fikrine karşı olduğunu 16'da Papulas'a bildirecektir. (**KASÖT:** 643; **Ter.Hak.** 6: İstanbul'daki çalışması)

11. Padişah, Yusuf Kemal'in çantasından bir ajanına çaldırttığı 6 gizli belgenin fotokopisini İngiliz Yüksek Komiserliği'ne gönderdi. Belgeler arasında Yusuf Kemal Bey'e verilen talimat, İsmet Paşa'nın Yusuf Kemal'den Batılılara karşı dikkatli olmasını isteyen mektubu da var. (**Bel.** 154: 260)

12. 3 günlüğüne Taşköprüye giden Mustafa Necati başkanlığındaki Kastamonu İstiklal Mahkemesi, orada bazı yargılamalarda bulunduktan sonra Kastamonu'ya döndü. Mustafa Necati, Taşköprü'de kalabalık bir kitleye yaptığı konuşmada, millî amacı, mahkemenin yetki ve görevlerini anlatmış ve sık sık alkışlanmıştı. (**AS:** 7)

13. **İkdam:** Uşak Cephesi'nde bir çok yararlılıklar göstermiş olan Ayşe Çavuş, geçici bir zaman için, Frunze'nin daveti üzerine memleketi olan Kırım'a gidiyor. –Yakup Kadri, "köylü milletin efendisidir" sözünden ötürü Mustafa Kemal'i "deha" olarak niteliyor: "Mustafa Kemal Paşa'nın iki üç asırda bir yetişen millî kahramanlardan biri olduğuna artık şüphe yoktur. Bugün millî hareketi idare edenlerin en alçakgönüllüsü Mustafa Kemal'dir. O, Türk milletinin ne istediğini biliyor, neye muhtaç olduğuna hissediyor". (ayrıca **Kaplan** vd. II: 791-794) –Anadolu'da bir altın ruble 750 kuruştur. **Hakimiyeti Milliye:** İstanbul Hükümeti'nin İzzet Paşa'yı Avrupa'ya göndermesi yeni bir cinayettir. **Vakit:** Rus Sefarethanesi'nde Aralof ve Mustafa Kemal'in (3 akşamı) nutukları. –Aralof'un Meclis'e mektubu. –Ömer Seyfettin'in ölümünün ikinci yıldönümü. **Yenigün:** İzzet Paşa, son seyahati ile kendini o kadar kirletmiştir ki Hindistan'ın tüm lavantaları bile onu temizleyemez. **Akşam:** Yunanistan'ın müracaatı. –Ankara'da Rus sergisinin küşadı tafsilatı. **Babalık:** Mısır'a istiklal verildi. **Aydede**: Anadolu heyetiyle mülakat: Aza-yı kiram, Anadolu'da içkiyi bitirmek için birbiriyle rekabet ediyor. Askerî hareket, cephelerde sükûnet biter bitmez başlayacaktır. Mekteplerde öğretim hürriyetini, muallimleri askere alıp çocukları serbest bı-

1922 - MART

rakarak sağlıyoruz... **Eko dö Bulgari:** Yunanistan'ın Trakya'daki idaresi zalimcedir. 200.000 Bulgar, dayanamayarak göç etmiştir. Bulgaristan'a verilen söz tutularak Ege Denizi'ne bir mahreç verilmeli, her iki Trakya, uluslararası denetimde özerk bir idareye kavuşturulmalıdır. (**MEH** 13: 8) **Açıksöz:** Rauf Beyefendi. – Aralof Yoldaş'ın ziyafetlerinde. **İleri:** Edirne Mebusu Şeref: Büyük Millet Meclisi arkasında Türk köylüsü. –Keskinlilerin fedakârlığı. –Yunanistan Küçük İtilaf'ın haricinde kaldı. **Tevhidiefkâr**: Türkiye-Buhara müzakeratı hitam buldu. –Rus Sefiri'nin Mustafa Kemal Paşa'ya ziyafeti. –A. İzzet: Batum mektupları: Kafkasya Rus hakimiyeti altındadır. **Tercümanı Hakikat:** Eorore'un başyazısı: Talih Türklere döndü. Gunaris'in hezimeti, malî ve siyasî sebeplerin mahsulüdür.

7 - SALI

1. Yusuf Kemal Bey'in Padişah'la görüşmesi konusunun sert eleştirilere uğraması üzerine dün alınan güvenoylamasına gidilme kararı uygulandı. 26 çekimser 6 red oyuna karşı Hükümet, 159 oyla güvenoyu aldı. (**ZC** 18: 108; **YG, HM:** 8; **İkdam:** 10; **Bel.** 160: 646)

2. Sovyet Hükümeti, Ankara Elçisi Aralof'a, Türkiye'ye 3,5 milyon altın ruble yardımı hemen vermeyi kararlaştırdığını bildirdi. Paranın Kâzım Karabekir eliyle değil, Aralof eliyle teslim edileceği belirtilerek parayı teslim alacak kişinin Tiflis'e gönderilmesi istendi. (**Yerasimos:** 464)

3. Dün akşam Batı Cephesi'ne hareket eden Mustafa Kemal, sabahleyin Biçer'e geldi, daha sonra Sivrihisar'a giderek burada denetlemelerde bulundu (**Kocatürk:** 315).

4. Fevzi Paşa, Karabekir'in 5 tarihli yazısına cevap vererek Hoca Fatin Efendi'nin önerilerinden kabul edilmiş bir şey olmadığını anlattı, diğer konularda da istenmesi halinde açıklamalarda bulunabileceğini yazdı. Karabekir, Ankara'nın cumhuriyet ilan etmek ya da Mustafa Kemal'in halife olması gibi hususlardan duyduğu endişe ile Fevzi, İsmet Paşalar ve Rauf Bey'le görüşmeler yapmak üzere 9 Ağustos'ta yola çıkacak, ancak zaferden sonra Ankara'ya ulaşabilecektir. (**Karabekir 1:** 1023)

5. Avam Kamarası'nda bir soruya cevap veren Hükümet sözcüsü Mr. Cecil Harmsworth, Mustafa Kemal'in Türk halkının milliyetçi kesimi içindeki gücünü pek iyi bildiklerini, Türkiye ile genel bir çözümden yana olduklarını, ancak barış anlaşmasının Padişah ile yapılması gerektiğini söyledi (**Kürkçüoğlu:** 145; **Jaeschke 1:** 176)

1922 - MART

6. Hazım Bey ve Ali Sait Paşa'dan oluşan Tahkik Heyeti Kars'ta. İki gün sonra heyetin Sarıkamış'a gideceği bildiriliyor. (**HM:** 10)

7. Rumbold'dan Curzon'a rapor: Avrupa'ya gönderilen Yusuf Kemal Bey'e 160.000 lira ödenek ayrılmış. Bunun 110.000 lirası gizli amaçlar içinmiş. Şehzade Ömer Faruk Efendi, İnebolu'dan geri çevrilmiş. Franklin Bouillon, Ankara-İstanbul ikiliğine son verilmesini istemiş. Mustafa Kemal, Padişah'ın yurduna ihanet içinde olduğunu, ikiliğin ancak onun tahttan indirilmesiyle sona erdirilebileceğini söylemiş. Ruslar, Ankara'dan maden imtiyazı istiyormuş. (**Şimşir** IV: 219; **Jaeschke 1:** 176)

8. Kastamonu İstiklal Mahkemesi kararları: Görevini kötüye kullanan Akkaya bucak müdürünün 5 lira para cezasına çarptırılmasına, başka bir bucak müdürü olan Mithat Efendi'nin ise köylülerden parasız olarak yağ, odun, yumurta aldığı ve rüşvet kabul ettiği için 3 ay hapsine ve memuriyetten 6 ay uzaklaştırılmasına... (**AS:** 8)

9. **Hakimiyeti Milliye:** İki Vicdan: Millî emellerin gerçekleşmesi için çalışanlar (Ankara) ve onlara çelme takanlar (İstanbul). –Ruşen Eşref: Müzakereye giderken: Bu hesap yerine giderken biz ne kadar samimiyiz, dürüstüz, haklıyız. Konuşacaklarımız da bizim gibi olabilirse bu kan davası hiç değilse birkaç zaman için olmayacak. **Ünaydın:** 74) **Yeni Adana:** Anadolu'nun harpten bezdiği doğru değildir. Anadolu üç yıldır, müspet ve belirgin bir gaye için, esir olmamak, müstakil, her türlü müdahaleden azade bir vatana sahip olmak için çalışıyor. **İleri:** Recep ve Nazri'nin Meclis'i samimî tebrikleri. **Le Temps:** Yusuf Kemal Bey yarın Marsilya'ya geliyor. Türkiye'de tek söz hakkı Ankara'dadır. (**HM:** 20) **Açıksöz:** Büyük nutuk. –Gazi Mustafa Kemal ve Garp Cephesi Kumandanımız İsmet Paşalar, Hilaliahmerimize teşekkür ediyorlar. –İstiklal Mahkemesi Taşköprü'de. **Vakit:** Bursa'da Yunan kumandanı ahaliden at ve katırlarını teslim etmelerini istedi. Etmeyenler 5 yıl hapsolunacak. –İzmir'deki teşkilatlarını genişletiyorlar. –A. Emin: Cihan sulhu ve bilhassa Yakın Doğu sulhu, İngiltere'deki dahilî vaziyet ile pek yakından alakadardır. **Peyamı Sabah:** İngiltere'nin Mısır'a dair beyannameleri. Mısır ne şartlar altında müstakil bir hükümet oldu? –Ali Kemal: Babıâli, İzzet Paşa vasıtasıyla kiyaset ve siyaset vazifesini yerine getirebilirse, sulhumuzu temine muvaffak olursa, şimdiye kadar yapamadığını yapmış, hariç ve dahilde mevkiini tehkim etmiş olur. Ankara'dan da kurtulur, merkezî hükümetin nüfuzunu bütün memlekete şamil kılar. **Yenigün:** Morning Post'un mühim bir makalesi: Türkiye istiklaline hak kazanmıştır. –Yusuf Kemal Bey'le Padişah arasında mülakat. –İzzet Paşa'nın Avrupa seyahati ve safahatı. –Mehmet Şeref: İzzet Paşa. –Aziz dostumuz Piyer Loti'den mektup. –Buhara Kasıtlarının millî senemizi tebrikleri. **Tercümanı Hakikat:** Yusuf Kemal Bey salimen Marsilya'ya vasıl oldu. Havass muhabirine beyanatı.

1922 - MART

–Le Temps: Boğazların iki yakası Türklere verilmeli. **İkdam:** Aralof'un 3 tarihli ziyafetindeki nutuklar: "Şimalden cenuba kadar müşterek bir cephe." –Gunaris'in seyahati başarısızlıkla sona erdi. –Fransız Hilal-i Ahmeri Selimiye'deki muhacirlere bakacak. **Tevhidiefkâr:** Küçük Turan ordusundan ordumuza selam: Buhara Kasıtlarının Büyük Millet Meclisi'ne gönderdikleri tebrikname. –Afganistan iki Türk muallimesi istiyor. –Piyer Loti'nin Büyük Millet Meclisi'ne teşekkürü. –Yunanistan, mütemadiyen harbe hazırlanıyor. **Akşam:** N.Sadık: Hakikat, bir blöf. –Yunan Başvekili, itimat reyi verilemeyeceğine kani olursa istifa edecekmiş. –Enver'e karşı suikastta Enver değil, suikastçılardan biri ölüyor. –Murahhas Heyeti'nden Muhtar Bey'le mülakat. –Rıza Nur Bey'in beyanatı: Anadolu'nun sıhhî ahvali memnunluk vericidir.

8 - ÇARŞAMBA

1. Dışişleri Bakanı Yusuf Kemal Bey, Marsilya'dan Paris'e gitti. Burada Ferit Bey ve Celalettin Arif Bey'le görüştü. Le Temps gazetesine verdiği demeçte "Misak-ı Millî'mize dayanarak yalnız Türkler ve Türk çoğunlukları tarafından meskûn araziden ibaret olacak serbest ve bağımsız bir Türkiye'de yaşamak istiyoruz" dedi. Bazı gazetelerin Türkiye'de katliam yapıldığı yolundaki haberlerini protesto etti, Türkiye'de büyük değişiklikler olduğunu anlatarak Fransa'ya şükran duygularını dile getirdi.(**Ter.Hak.** 9; **YG:** 10; **İkdam:** 12; **HM:** 20)

2. İstanbul Hükümeti'nin Dışişleri Bakanı İzzet Paşa, Yusuf Kemal Bey'in arkasından çıktığı Avrupa gezisinde Paris'te Başbakan ve Dışişleri Bakanı Poincaré ile görüştü. Her iki bakan, yarın Londra'ya geçecekler. (**PS**: 10,11,12; **Vakit:** 10; **Ter.Hak.** 9)

3. Türkiye Sosyalist Fırkası'nın kongresinde Hüseyin Hilmi Bey'e verilen değişmez başkanlık ve partinin politikasını belirleme yetkisi, tüzük değişikliği ile geri alındı. Başkanı seçme ve partinin politikasını belirleme yetkileri kongreye verildi. Hüseyin Hilmi Bey'e olağanüstü yetkiler, partinin 31 Ekim 1920 kongresinde verilmişti. Bugünkü kongrede, partinin İkinci Enternasyonal'e bağlı olduğu da tescil edildi. Polis gözetimi altında yapılan kongrede, Beşiktaş delegesi Nuri Efendi başkanlığa seçildi. Parti başkanlığına da eski Tramvay Depo Müdürü Şakir seçildi. Hükümet, yeni yönetimi kabul etmeyecek. (**Vakit:** 9, **İleri:** 11; **Tunaya** II: 404)

4. Mustafa Kemal, Sivrihisar'dan Karakaya'ya gitti ve denetlemelerde bulunduktan sonra akşam Sivrihisar'a döndü (**Kocatürk:** 314).

5. Polis Umum Müdürlüğü'nün istatistiğine göre İstanbul'un iki aylık (Ocak-Şubat) vukuatı: 8 öldürme, 509 adî hırsızlık, 117 yankesicilik, 563 döğme ve yaralama, 69 dolandırıcılık, 12 fiil-i şen'i ve izale-i bikr, 63 otomobil ve tramvay

1922 - MART

kazası, 12 sahtekârlık, 33 silah teşhiri, 65 ahz ve gasp, 9 çocuk düşürme, 3 zabıtaya hakaret, 24 tehdit, 9 güveni kötüye kullanma, 28 hakaret, 30 haneye tecavüz, 3 kız kaçırma, 15 silah atma, 22 sarhoşluk, 1 grev, 8 sarkıntılık, 16 intihar, 25 yangın... Toplam 1768 olay. (**Ter.Hak.** 8)

6. **Babalık:** Aralof Yoldaş'ın ziyafetinde Mustafa Kemal Paşa Hazretleri'nin irat buyurdukları nutuk. **Hakimiyeti Milliye:** Babıâli ve Biz: Babıâli'nin taşıdığı zihniyetle Türklerin ve Ankara Hükümeti'nin zihniyeti arasında uçurum vardır. Ankara, yeni bir devlet kurarken kokuşmuş Babıâli düşmanlara hizmet ediyor. **Yenigün:** Yusuf Kemal, dün akşam Paris'e vardı. **Açıksöz'de** İsmail Habib, Ankara'ya öğretmen olarak atanmasından sonra gönderdiği ilk yazıda 1 Mart'ta Meclis'in açılışını anlatıyor: Mustafa Kemal, hem tarihi yaptı, hem tarihi söyletiyor. **Akşam:** İngiltere'de siyasî buhran ve sebepleri. **Matin:** Arnavutluk bir prens veya kral istiyor. Celal Bey başkanlığında Arnavutluk'a gelmiş olan millî Türk Heyeti, Fransız namzedine müzahirmiş. (Daily Telgraph'tan **MEH** 13: 12) **Peyamı Sabah**'ta A. Kemal: Bolşevikler, Anadolu'yu ele geçirmeye çalışıyorlar, fırıldaklar çeviriyorlar. **Karagöz:** Paşamız diyor ki (Mustafa Kemal'in 1 Mart tarihli Meclis söylevi, manzum). –Gazetemizi okuduktan sonra cephedeki gazilerimiz için Garp Cephesi Kumandanlığı'na postaya veriniz. **Vakit:** Anadolu-Suriye gümrük anlaşması. Mersin bölgesindeki çalışmalarını bitiren Zekâi Bey, Urfa, Antep, Mardin taraflarına gitti. **İkdam**'da Yakup Kadri, Mustafa Kemal'i sola kaymakla suçluyanları eleştiriyor: O, bu mülkün temeli köylüdür, diyor. Komünizm küçük köylü mülkiyetine karşıdır. Türkiye bir tarımcı ülke olduğu için komünizmi kabul edemez. –Sofya'da Profesör Galalov'un demeci: Ankara'dan sonra İstanbul'da inkılap olacakur. **Tevhidiefkâr**: Le Temps: Boğazların iki sahili de Türklere verilmelidir. –Ermenilerin ölçüsüz istekleri. **İleri:** Yahya Kemal: İki rehber. –Türk Ortodoks Kilisesi'nde yeni bir dua: Millî istiklalimiz, refah ve saadetimiz uğrunda hayatlarını feda edercesine uğraşan Başkumandan Mustafa Kemal Paşa Hazretleri'yle Büyük Millet Meclisi'nin muhterem aza-yı kiramlarının saltanatlarını temadî eyle.... **Tercümanı Hakikat:** Yusuf Kemal Bey'in yeni mülakatı: Türkiye kendi topraklarını kurtarmak için harbediyor. –Muhtelif menbalardan gelen haberler, Anadolu'da muharebenin başlamak üzere bulunduğunu gösteriyor.

9 - PERŞEMBE

1. Hindistan sömürge yönetiminin gönderdiği telgraf, İngiliz basınında yer aldı. İngiliz kamuoyu üzerinde ciddî bir etki yapan telgrafı basına verdiği için Hindistan İşleri Bakanı Montaqu, kabine tarafından istifa ettirildi. Hindistan Kral Naibi ve Genel Valisi Lord Reading, Montaqu'ya gönderdiği telgrafta, Hindistan yönetiminin İstanbul'un boşaltılmasını, kutsal yerler üzerinde Padişah haklarının tanınmasını, Osmanlı Trakyası ve İzmir'in Türkiye'ye iadesi konusunda ısrar ettiğini, bunların Hindistan için büyük önemi olduğunu bildirmişti. (**Bayur** 2: 266; **Bel.** 160: 656; **Jaeschke 1:** 175, "4 Mart"; **HM:** 12, 15; **YG** 12, 16; **Ter.Hak.** 15; **Walder:** 196).

1922 - MART

2. Ahmet İzzet Paşa Paris'ten Londra'ya vardı. İzzet Paşa, Türkiye'nin (İstanbul'un) Londra Elçiliği'nde kalmaya başladı. İzzet Paşa, Dışişleri Bakanı Curzon'la görüştü. Curzon, Ahmet İzzet Paşa'ya, isteklerini yazılı olarak vermesini söyledi. (**Bel.** 160: 653; **Jaeschke 1:** 176; **Ter.Hak.** 10, 11, 14; **Vakit, PS**: 11; **İkdam, HM, YG**: 12)

3. Mustafa Kemal, Batı Cephesi'nde denetlemelerine devam ediyor. Bugün Sivrihisar'dan hareketle Aktaş, Belpınar ve Batık'a uğrayarak Aziziye'ye gitti. İsmet Paşa da Akşehir'den Aziziye'ye gelerek Mustafa Kemal ile buluştu. (**Kocatürk:** 314)

4. Musul Bölgesinde İngilizlere karşı askerî harekâtta bulunmakla görevlendirilen Özdemir Bey, Ankara'dan hareket etti. Kuvvetlerini tamamlayacağı Diyarbakır'a 22 Nisan'da ulaşacak olan Özdemir Bey, buradan 15 Mayıs'ta hareket ederek 22 Haziran'da Revandiz'e ulaşacaktır. (**TİH** IV: 268)

5. Trabzon Valisi Ebubekir Hazım Bey ve Miralay Ali Sait Paşa ile yanındakiler, "İsimleri Tetkik Heyeti" olarak Sarıkamış'a geldiler (**HM:** 10; **Karabekir 1:** 1033). ★ İçişleri Bakanı Fethi Bey ile Jandarma Genel Komutanı Galip Bey, Trabzon'a geldiler, Vali Vekili Sami Sabit, Belediye Başkanı Hüseyin Beyler, Müdafaa-i Hukuk Merkez Kurulu üyeleri, eşraf, memurlar ve halk tarafından karşılandılar. Fethi Bey, halkın isteklerini anlamak için geldiklerini söyledi. Trabzonluların kahramanlıklarını övdü. (**Vakit:** 19)

6. Havacı subay öğretmenlere ayda sekiz lira ek ödenek verilmesi ve subaylara ödenen olağanüstü ek ödenek miktarının artırılması 199 ve 200 sayılı yasalarla kabul edildi (**HM, YG**: 10; **ZC** 18: 136-140; **Müderrisoğlu:** 512).

7. Azerbaycan Elçisi Abilof, Afganistan Elçiliği'ne atanan Fahrettin Paşa ile Buhara Elçiliği'ne atanan Galip Bey için bir şölen verdi. Şölene Rus, Afgan, Buhara elçileriyle Meclis ikinci Başkanı Rauf Bey, Yusuf Kemal, Yunus Nadi, Yusuf Akçora ve daha başkaları katıldı. Rus Elçiliği'nde Puşkin'i anmak için yapılan toplantıya da Fevzi Paşa, Adnan, Hamdullah Suphi, Yusuf Akçora, İsmail Suphi, Tevfik Rüştü, Ağaoğlu Ahmet ve başkaları katıldı. (**HM, YG**: 12)

8. **Tercümanı Hakikat:** Müttefiklerin, düşmanlığın önlenmesi için Ankara ile Atina arasında bir teşebbüste bulunmaları muhtemeldir. İzmir'in tahliyesi fikri galebe çaldı. –İsmet Paşa'nın ordumuza beyannamesi: Düşmana son darbeyi indireceğin günler uzak değildir. –Maliye Vekili Hasan Bey: Anadolu'nun kaynakları kendine yeter. **Tevhidiefkâr:** Siyaset keşmekeşi içinde vaziyetimiz. –Bir Yunan saldırısı arifesinde miyiz? –Gunaris'in suya düşme manevraları. Haline bakmamış da Poincaré'yi düşürmek için entrikalar çevirmeye kalkışmış. –Yusuf Kemal Bey'in Fransız matbuatına beyanatı: Vatanımızı kurtarmak için harp ediyoruz. –L. George iktidarda kalıyor. –Ermeni murahhaslar akıllarını kaçır-

1922 - MART

mışlar galiba. Verdikleri muhtıra, büyük bir devletin ültimatomu gibi. **Hakimiyeti Milliye:** "Türklerin bir sesi vardır ve o da Ankara'nın sesidir, çünkü İstanbul esirdir" (Le Temps). –Yunanistan, yalnız başına kalıyor. –L. George, göğüs hastalığına yakalanmış. Hiç şüphe etmiyoruz ki, bu halkın yüzde doksan dokuzunun göğsünden "Oh!..." sedası yükselmiştir. **Yenigün:** Gözlerimizin, kulaklarımızın, dimağlarımızın çevrileceği ve toplanacağı yer Batı Cephesi'dir. Her halde Yunanistan yıkılmalıdır. –İngilizler hanımlarımızı nasıl tahkir ediyorlar? **Akşam:** Afgan Sefiri Ahmet Han nezdinde. Afganistan'ın maarifi, ticareti ve devletler ile münasebetleri. **İkdam:** Atina'da bir Venizelosçu daha katledildi. **Yeni Adana:** Mısır'da yayımlanan Vadi-i Nil, Yunanlılara cevap veriyor. **Servetifünun**'un kapağında Mustafa Kemal'in resmi. –Ömer Seyfettin'in Bomba öyküsü. –Claude Farrére: Türk vicdanı. **Aydede:** Ankara'da verilen ziyafetleri okuyunca yalnız biz değil, Ali Kemal Bey bile tası tarağı toplayıp soluğu Ankara'da alacak. **Vakit**'te Ahmet Emin: Müsbet mesai devresi. –Anadolu'da tayyare postaları: Antalya'dan Ankara'ya ilk uçuş. –L. George istifa etmiyor. –Cephede küçük çarpışmalar başladı. **Peyamı Sabah**'ta Ali Kemal: İngiltere siyaseti, mukadderatımız o maruf ellerde oldukça bize mülayim olamaz. O büyük devletler, cihanın her köşesinde esas menfaatlerini düşünürler. Hükümet değişmeyle bu menfaatler elbet de değişmez. Bize düşen vazife, siyasetimizi o menfaatlerle telife muvaffak olmak, hele behemahal onlara karşı yürümemektir. –Anadolu'da harp başladı mı? Yunanlılar keşif taarruzlarından bahsediyorlar. **Yarın**'ın kapağında Mustafa Kemal Paşa. –Ömer Seyfettin'i anış müsahası. **İleri:** Cephede kış sükûnetinden sonra ilk hareket. –İzmir Yurdu'nun bütün cihana karşı beyannamesi: Bütün cihan anlamalıdır ki Anadolu, İzmir'i Yunan sürülerinin eline bırakmayacaktır. **Güleryüz:** Gunaris "Memalik-i Meşgule" adlı ölüyü, milletin haberi olmadan eski sahibine iadesinin çaresini arıyor. –Konstantin, askerlerine cesaret vermek için Napolyon'un kılığına girmiş: "Mustafa Kemal Paşa'nın üniformasını giyemezdim ya!"

10 - CUMA

1. Yaklaşık dört ay önce yardım sağlamak için Avrupa'ya gidip 5'te Atina'ya dönen Başbakan Gunaris, Yunan Parlamentosu'nda gezisi hakkında bilgi verdi. İngiltere piyasasından kredi alabilmek için yaptığı anlaşmayı anlattı. Devrim Partisi lideri Stratos, eli boş döndüğü için Gunaris'e hücum etti. Gunaris, güvenoyu istedi. 155'e karşı 162 güvensizlik oyu alan Gunaris, yarın istifa edecek, Stratos hükümet kurmayı başaramayınca 16'da tekrar Başbakanlığa getirilecek ve güvenoyu alacaktır. (**BTTD** 49: 18; **İkdam:** 10; **KASÖT:** 633; **Rentis:** 70, 79; **Vakit:** 11, 13; **PS, Ter.Hak.** 12; **YG, HM:** 13)

1922 - MART

2. Mustafa Kemal, dün geldiği Aziziye'de denetlemelerde bulundu ve akşam İsmet, Yakup Şevki ve Selahattin Adil Paşalarla yemek yedi (**Kocatürk:** 314).

3. Hindistan halkını İngiltere'ye karşı pasif direnmeye çağıran Gandi, şiddet kullanmaya kesinlikle karşı çıkmış olmasına rağmen, halkı ayaklanmaya kışkırttığı gerekçesiyle tutuklandı. Duruşması 18'de başlayacak olan Gandi, 6 yıla hüküm giyecektir. Pasif direnme ilkelerinin gereği olarak binlerce Hintli de kendisini polise teslim edecektir. (**HM:** 13; **Bayur 2:** 362; **Sinha:** 139).

4. Fransız Kızılhaçı tarafından Müslüman göçmenlere yardım için hazırlanan Selimiye Kışlası'nın birinci şubesi açıldı. Yemekli törende bir konuşma yapan Yüksek Komiser Pellé, İstanbul'daki 60.000 göçmen için Fransızların daha çok şey yapmak istediklerini söyledi. İçişleri Bakanı Ali Rıza Paşa ile Göçmenlere Yardım Müdürü Hamdi Bey, birer teşekkür konuşması yaptılar. Fransız ve Türk hanımların da katıldığı törenden sonra İzmirli göçmen kadınlara yakında yurtlarına kavuşma dileğinde bulunuldu. (**Akşam:** 10; **Vakit, PS, İkdam:** 11; **Ter.Hak.** 10, 11)

5. **Vakit:** Çürükusulu Mahmut Paşa Ankara'da (8'de). **Yenigün:** Siyasî olaylardaki değişiklik silahların çarpışmasına engel olmayacak. Daima hazır alalım. –Mustafa Kemal Paşa'nın Hintlilere tesekkürü. **Peyamı Sabah**'ta Ali Kemal: Yine harp afeti mi? **Anadolu'da Peyamı Sabah:** Ali Kemal gidiyor. Cehenneme kadar yolu var! **İkdam:** Avrupalı-Şarklı. –Yunan ordusunda taarruz kabiliyeti kalmış mıdır? **Babalık:** Moskova, Ankara, Cenova. **Hakimiyeti Milliye:** Müteyakkız ve azimkâr olmalıyız. Enkaz altından bir devlet ve hükümet çıkarmış olan Anadolu halkı, hiç bir tehdit önünde baş eğmeyeceği gibi, göndermiş olduğu mümessilden başka kimsenin Türkiye namına söz söylemesine, taahhüt altına girmesine tahammül etmeyecektir. **İleri:** Heyet-i Vekile'de istizan ve itimat beyanı. –İhtilafın halli için bulunan hal sureti: İzmir tahliye edilecek. –Balıkesir'de Yunan teşkilatına mukabil icraat. Balıkesir Çerkezleri İstanbul'a bir murahhas gönderdiler. **Akşam:** Atina'da ihtilal mi? –Beyoğlu'nda bir şayia. –Selimiye Kışlası'nda Fransızlar tarafından yapılan mutbağın açılışı bugün yapılıyor. **Tevhidiefkâr:** Harp faaliyeti var, taarruz yok. –Hazım Bey'la Ali Sait Paşa Heyeti Kars'a vardı. –Hint Hilafet-i İslamiye Komitesi, Hilal-i Ahmerimize 15 balya muhtelif eşya gindermiş ve yardımlarının devam edeceğini bildirmiştir. –Hicaz'da işler gittikçe karışıyor. **Tercümanı Hakikat:** Fransızlar bugün Selimiye kışlasında muhacirlerimize muavenet mutbağı açıyorlar. –İngiliz nazırları Şark ile uğraşıyorlar. –Drahmi tekerleniyor. –Millî ordu, yeni bir takım teşkilat yapıyor. –Ankara'yı ziyarete gelen yabancılar

1922 - MART

11 - CUMARTESİ

1. Dün Meclis'ten güvenoyu alamayan Gunaris Hükümeti istifa etti. Yeni hükümeti kurma görevi Stratos'a verildi. Stratos başaramayınca 16'da hükümet gene Gunaris'e kurdurulacak ve Gunaris 18'de güvenoyu alacaktır. (**Rentis:** 79; **Vakit, Akşam, PS, Ter.Hak.** 12; **YG**: 13; **HM:** 13, 14)

2. Mustafa Kemal, Batı Cephesi'nde denetlemelerine devam ediyor. Bugün Aziziye'den hareketle Üçüncü ve Yedinci Tümenleri denetledi ve Üçüncü Tümen'in subaylarına yaptığı kısa konuşmada bugünkü Türk ordusunun eski ordulardan faziletçe daha yüksek olduğunu söyledi ve "Muvaffak olacaksınız. İstikbalin ilk şerefli subayları olacaksınız" dedi. Mustafa Kemal, akşam Aziziye'ye döndü. (**Kocatürk:** 314)

3. Mustafa Kemal, Aziziye'den, Karabekir'in 8 tarihli sorusuna karşılık vererek Yusuf Kemal Bey'in Padişah'ı ziyaretini anlattı. İzzet Paşa'nın Yusuf Kemal Bey'i kandırdığını, Karabekir'e yazdığı gibi İsmet ve Fevzi Paşalara da mektuplar göndererek, aralarında görüş ayrılığı olduğu gibi bir görüşten hareket ettiğini, son olarak da Yunanlıların bilgisi altında, işgal altındaki yerlerden geçerek Avrupa'ya gittiğini kaydetti. Karabekir, Meclis'in Yusuf Kemal'e verdiği "B.M.M Hilafete bağlıdır, ancak Sultan'ın da B.M.M.'sini tanıması lazımdır" talimatını senet kabul ederek, barıştan sonra da bu formülden ayrılınmamasına çalışacağını not ediyor... (**Karabekir 1:** 1026)

4. Cemal Paşa Paris'ten, Yusuf Kemal eliyle Mustafa Kemal'e gönderdiği mektupta "Serserinin (Enver Paşa'nın) efali, onunla aramızdaki münasebeti bilkülliye kat etmiştir" dedi, Mustafa Kemal'e bağlı olarak çalışacağını bildirdi, İsviçre'nin en nüfuzlu askerlerinden Von Jella'nın Ankara'ya gelmek, ordunun harekâtını izleyerek İsviçre kamuoyuna bildirmek isteğinde olduğunu anlatarak Jella'nın, yol parası ödenerek Türkiye'ye çağrılmasını önerdi. Cemal Paşa, Afganistan adına silah ve cephane almak ve görüşmelerde bulunmak üzere Avrupa'da bulunuyor. (**Şimşir 5:** 179; **Kocatürk:** 320 "12 Nisan")

5. Maliye Eski Bakanı Cavit Bey'in Avrupa'da bazı İttihatçılarla görüşme sonuçları hakkındaki notu: Kemal, Cahit, Canbolat'la: İttihat ve Terakkî kongresinin barıştan sonra veya imkân bulunursa barıştan önce İstanbul'da toplanması, eski meşrutiyet usulünün devam ettirilmesi, Mustafa Kemal Paşa'ya, partinin başına geçmesi önerisinin götürülmesi, razı olunacak barış şartları vb. (**Tanin:** 27-29.10.1946)

6. Önceki gün Hindistan İşleri Bakanlığı'ndan istifa eden Montaqu, Cambridge'de yaptığı konuşmada "Curzon, politikasının Hindistan'daki etkisini bilmiyor. L. George ve Lord Curzon'un siyaseti memleketi uçuruma götürüyor".dedi Hindistan Genel Valisi Reading, Montaqu'nun istifasına hayret ediyor. (**Jaeschke 1:** 176; **Ter.Hak;** 12; **HM:** 16, 21; **Walder:** 196)

1922 - MART

7. Subaylara verilen seferberlik zammı yeni esaslara bağlandı. Bundan böyle, cephedeki subaylara 10, diğer savaşçılara 2,5 lira seferberlik zammı verilecek. Komutanlara makam maaşı, subaylara birer emireri, elbise ve teçhizat bedeli verilecek. (201, 202 ve 204 Numaralı yasalar). (**ZC** 18: 177; **Düstur** 3/3: 9, 10, 11; **YG**: 12).

8. Malta'dan Ankara'ya dönmüş olan İzmir Mebusu Tahsin Bey, Meclis'e takdim edildi (**ZC** 18: 145).

9. **Tercümanı Hakikat:** İzzet Paşa ve Yusuf Kemal Bey Londra'ya vasıl oldular ve parlak bir hüsnükabule mazhar oldular. –Beyoğlu sinemacılarının grevi. –Selimiye Kışlası'nda 40 odada 1800 göçmen iskân ediliyor. **Tevhidiefkâr:** Fransızların bedbaht muhacirlerimize muaveneti. –Mustafa Kemal Paşa'nın Madam Gaulis'e beyanatı (başlığı sansürlü). –Hindistan Nazırı Montaqu istifa etti. **İleri**'de Numan Usta: Ankara'dan Keskin'e. –Montaqu'nun istifası. –İslam muhacirlerimize Fransız dostlarımızın yardımı. –Sosyalist Fırkası. Kongrenin yeni toplantısı konusunda. **İkdam:** Fethi Bey'in Morning Post'a demeci: Türkiye'nin harbe iştirakı Almanların yaptığı bir emrivaki ile olmuştur. İngiltere'ye karşı harbetmek, bizim için bir musibet olmuştur. –Azerbaycan Sefarethanesi'nde büyük bir dostluk merasimi. –Yunanistan'da kıyam ve ihtilal emareleri (14: İsyanlar genişliyor). **Akşam**'da N. Sadık: Ümmetten millete doğru: Bizim için en büyük şeref, bu Müslüman terakkî kafilesinin önünde Türk milletinin bulunmasıdır. **Vakit:** İki heyet Londra'ya vasıl oldu. –Atina'da kanlı karışıklıklar başlamış gibi. –Ankara'da Fahri ve Galip şerefine ziyafet. –Ahmet Emin: Paris'te yapımına başlanan İslam müessesesi başlı başına bir hadisedir. **Peyamı Sabah**'ta Ali Kemal, iktisadî durumun bozukluğu üzerinde duruyor: Ektiğimizi biçeceğiz. –İzzet Paşa Londra'ya vardı. –Fransızların tesis ettikleri yardım mutfağı dün Selimiye Kışlası'nda merasimle açıldı. General Pellé'nin nutku. –Dün Washington Transatlantiği ile limanımıza gelen 900 Amerikalı seyyah selamlık resm-i âlisini temaşa etti. –İlan: Gönülden Sesler. Orhan Seyfi. Fiyatı 50 kuruştur.

12 - PAZAR

1. Mustafa Kemal, Yakup Şevki Paşa ve Albay Kemalettin Sami Bey'le birlikte Aziziye'den Afyon Derbent köyüne geldi, burada denetlemelerde bulunduktan sonra geceyi geçirmek üzere Bolvadin'e geçti (**Kocatürk:** 315).

2. İstanbul Hükümeti'nin Dışişleri Bakanı Ahmet İzzet Paşa, Londra'da verdiği demeçte, gezisinin amacının İstanbul Hükümeti'nin görüşünü İngilizlere anlatmak ve Curzon'la görüşmesinin memnunluk verici olduğunu ve Londra'da bulunan Ankara Dışişleri Bakanı Yusuf Kemal Bey'le de görüşeceğini söyledi (**PS**: 14, 15; **Ter.Hak, Vakit, İkdam:** 14; **HM:** 16).

1922 - MART

3. Tiflis'te Kafkas Devletleri İttifakı (**Jaeschke 1:** 176. Cagadamard'dan **Ter.Hak.** 17, başına Nerimanof'un getirilmesinin beklendiği).

4. Müttefik İşgal Kuvvetleri Kumandanı Harington, Yakın Doğu sorunu hakkında yakında başlayacak görüşmelere katılmak üzere Şark Sürat Katarı ile İstanbul'dan ayrıldı (**İkdam:** 12).

5. İngiliz Gizli Haberalma Örgütü İstanbul Kolu'nun 16 tarihli raporuna göre, bugün İskenderun'dan Ankara'ya gelen bir kurul, 120 imzalı bir dilekçe getirdi. İskenderun bölgesinin anavatandan ayrılmasını, burada bir plebisit yapılmasını istedi. Mustafa Kemal, kurula sabırlı olmalarını öğütledi. Rapora göre, Suriye ve Filistin halkı da Türkiye'ye katılma eğiliminde. (**Şimşir** IV: 225)

6. Çanakkale'de savaşmış Fransızların Paris'te kurduğu derneğin Mustafa Kemal'e mektubu: Millî Türk ordusunun göstermekte olduğu muhteşem ve şanlı mesaînin semereli olmasını temennî ederiz. (**HM:** 23 Nisan. Cevap 19 Nisan).

7. **Tercümanı Hakikat:** Yunanistan'da askerî bir diktatörlük ihdasından bahsediliyor. –Mustafa Kemal Paşa salı günü karargâha gidiyor. **Türkoğlu:** Türkiye'nin sahibi ve efendisi köylüdür. Mustafa Kemal Paşa Hazretleri, millet kürsüsünde nutuk irat ederken şu büyük ve tarihi sözleri söyleyerek bugünkü mukkaddes cidalimizin hedef aldığı ve dayandığı yüce gayeyi pek yüksek bir cümle ile açıklamışlardır. **Hakimiyeti Milliye**'de Yusuf Kemal Bey'in Londra'ya varmasıyla ilgili haber ve yorumlar. İzzet Paşa aleyhinde pasajlar. **Vakit:** Gunaris istifa etti. –Yusuf Kemal Bey, Londra'ya vasıl oldu. **Peyamı Sabah:** Atina Parlamentosu'nda Gunaris'e şiddetli hücumlar. –Şark için yarı resmî görüşmeler başladı. **İkdam:** Yunan Kabinesi'nin istifası mecburiyeti. **Yeni Adana:** Dışişleri Bakan Vekili Celal Bey'in Meclis'te mühim beyanatı: Saray ve Babıâli düşman aleti. **İleri:** Gunaris nihayet düştü. Atina'daki kargaşalığa bir de kabine buhranı eklendi. –Türkiye-Yunan ihtilafının tetkiki için devletler arasında yarı resmî surette müzakereler başladı. –Anadolu'dan gelen bir yolcunun verdiği malumat: Cephedeki ordumuz, memleketi kurtarmak için son derecede bir azim ve iman gösterdiği gibi, cephe arkasında da islahat ve tesisata bilhassa ehemmiyet vermektedir. –Hürriyet ve İtilaf muallakta. Levhası, kirasını alamayan ev sahibi tarafından sökülüp atıldı. **Akşam**'da N. Sadık: Yunan buhranı lehimizedir. –Atina'da buhran. Gunaris'in Meclis'te siyasî beyanatı ve sukutu. **Tevhidiefkâr:** Kâbil ve Buhara sefirlerimiz şerefine ziyafet. ★ Yusuf Kemal Bey'i nasıl karşılıyorlar? –İzzet Paşa Curzon ile görüştü. –Kirye Gunaris yuvarlandı. **Yenigün:** Mahmut Esat: İstanbul Hükümeti ve hukukî vaziyeti. –Yunanlılar olunca sürat ve faaliyetle harp hazırlıklarına devam ediyorlar. –Hariciye Heyetimiz Londra'ya vasıl oldu. –Kâbil ve Buhara sefirlerimiz şerefine Azerbaycan Sefareti'nde verilen mükellef ziyafet.

1922 - MART

13 - PAZARTESİ

1. Meclis'in gizli oturumunda, geçen hafta, Yusuf Kemal Bey'in Padişah'ı ziyareti nedeniyle yapılan görüşmelerde sarfedilen İngiliz aleyhtarı sözlerin yayımının ertelenmesini isteyen Hükümet önerisi kabul edildi. Hükümet, erteleme gerekçesi olarak, bu sözlerin Yusuf Kemal Bey'in Londra'daki görüşmelerini olumsuz yönde etkileyebileceği ihtimalini gösterdi. Besim Atalay: "İngilizler, Türk âleminin, Müslüman âleminin canavarıdır" dedi. Mehmet Şükrü Bey ise, "Hükümet'in siyaseti, Şark mıdır, Garp mı, belli değil" dedi. (**GCZ** 3: 46)

2. Yanında Hamit Bey, Ferit Bey ve Franklin Bouillon bulunan Yusuf Kemal Bey, Paris'te Başbakan ve Dışişleri Bakanı Poincaré ile görüştü (**İkdam:** 15. Tengirşek'in anılarında eski Başbakan Briand ile bir görüşme anlatılmaktadır. Poincaré ile görüşmeden söz edilmemektedir. Bkz. **Tengirşek,** 1981: 245; **Vakit:** 14, 15, birkaç defa görüşmüş). ★ Yusuf Kemal Bey Kurulu, akşam Londra'ya geldi. İstanbul Hükümeti'nin Temsilcisi M. Reşit Paşa ve İzzet Paşa tarafından karşılandı. (**Vakit, İkdam, PS**: 16; **HM:** 17; **Tengirşek:** 246)

3. Rumbold, raporunda, İstanbul'dan ayrılmadan önce Yusuf Kemal Bey'in Mustafa Kemal'den bir telgraf aldığını, bu telgrafta, barış yapılmasının gereği üzerinde önemle durulduğunu bildirdi. Raporda, Anadolu'dan dönen subayların oradaki durumdan hoşnutsuzluk duydukları, subay ve sivillerin Anadolu'ya geçmeye devam ettiği bildirildi. (**Kürkçüoğlu:** 224) ★ Rumbold'un raporu: İstanbul Hükümeti, Anadolu'nun boşaltılmasını istiyor ama Misak-ı Millî'den yana değil. Ankara'nın isteklerini aşırı buluyor. Mustafa Kemal'in Sovyetlere bel bağladığını söyledim. Sadrazam "Denize düşen yılana sarılır" deyince, "Yılan Mustafa Kemal'i sokacak" karşılığını verdim. Son haberler Anadolu'da Bolşevik nüfuzunun artığını gösteriyor. (**Şimşir** IV: 220)

4. Tevfik Paşa'nın gazetelere demeci: İzzet Paşa'nın Londra'da bulunması asla ikiliği göstermez. Millî gayelerimizde ikilik ihtimali yoktur. (**Vakit, Akşam, Ter.Hak.** 14; **HM:** 15)

5. Kastamonu İstiklal Mahkemesi kararları: Taşköprü'de bir köylüyü soyan iki kişinin birer yıl küreğe konulmalarına, asker kaçağı iken soygunculuk yapmış iki kişinin Çorum'da birer yıl, sarkıntılık suçunu işleyen Kastamonulu iki kişinin birer ay hapislerine, askerden kaçıp soygunculuk yapan bir çete elemanlarından bazılarının gıyaben idamlarına, ele geçen bir üyesinin ömür boyu, onlara katılan bazılarının birer yıl hapislerine.... (**AS:** 13).

1922 - MART

6. Yenigün: Gunaris güvenoyu alamadı ve istifa etti. –Pire'de karışıklıklar, kanlı çarpışmalar. –Y. Nadi: Gunaris'in sukutu. –Avrupa meselemizle meşgul. Sulh için yine tavassut konuşuluyor. **Hakimiyeti Milliye:** İngiltere ve Hindistan. –Yunan Kabinesi, Meclis-i Mebusan'da pek şiddetli bir müzakereden sonra düştü. **Vakit:** Millî birliğimize dair Tevfik Paşa'nın pek mühim demeci. **Açıksöz**'de İ. Habib: İki senedir, maddî Ankara'nın yanında bir de manevî Ankara yükseldi. Bu ikinci Ankara'nın her evi çelikten bir kaledir. Anadolu'nun payitahtı, işte bu Ankara'dır. –Doğan: En büyük hazinemiz gençliğimizdir (Himaye-i Etfal Cemiyeti'nin kuruluşu münasebetiyle). **Akşam:** Yunanistan'da buhran şiddetle devam ediyor. –N. Sadık: Millî davamız için, Yunanistan'daki buhrandan ziyade, ordunun kuvvetine ve Türklüğün vahdetine iman etmişizdir. **İkdam:** Kırım, Başkır ve Tatarlar adına bir büyük heyet, Ankara'ya doğru yola çıktı. –A. Cevdet: Bir yıl evvelki ve bugünkü Türk ordusu. **The Times:** Güney Afrika bir yanardağ gibidir. –Montaqu'nun beklenmeyen istifası ve Gandi'nin tutuklanması üzerine Hindistan'daki durum hakkında oradan gönderilmiş rapor. (**MEH** 17: 2; 20: 10) **Peyamı Sabah**'ta Ali Kemal: Hedeflediği yanlış yolda ısrar etmesi, ondan sapmaması Ankara'nın kuvvetidir. Tereddütlü davranması ise muhalefetin zayıflığıdır. Avrupa'yı hiç tanımamış olan Ankara, barış yapamaz. Hükümetin bugün en mühim vazifesi, muhalefetin o halaskâr itidal siyasetini tatbik etmektir. **Tevhidiefkâr:** Gunaris'in sukutu. –Gunaris'in sukutundan evvel Meclis'te arbedeler oldu.- Türkiye-Ukranya dostluk anlaşması. –Mustafa Kemal Paşa'nın Büyük Millet Meclisi'nde nutku: Esarete asla razı olmayacağız. **İleri:** Atina'daki hükümet buhranı, dahilî bir ihtilale müncer olabilecektir. –Hazır ol cenge ister isen sulh u salah. –İstanbul Rumlarının düşmanımıza yardım faaliyetleri. –Anadolu'da Maarif. Vehbi Bey'in beyanatı.

14 - SALI

1. İzzet Paşa, Curzon'un istediği muhtırayı bugün verdi. Curzon, yarından sonra İzzet Paşa ile yapacağı görüşmede istekleri aşırı bulduğunu söyleyecektir. (**İkdam:** 15; **HM:** 16; **Bel.** 160: 661) ★ Ahmet İzzet Paşa'nın Londra'ya gönderdiği telgraf, bugün İstanbul'da Hükümet'e ulaştı. İzzet Paşa, ayrılıkçı olarak suçladığı Ankara Hükümeti'nin uyarılmasını istedi. Ankara'nın Halifeliğe karşı nefret göstermesinin, İslam dünyasının yapacağı yardımı yok edeceğini ileri sürdü. (**Bel.** 160: 653; **Vakit:** 14; **Ter.Hak, PS**: 15, içeriğinden söz etmeksizin)

2. Sovyet Rusya Elçisi Aralof, Dışişleri Bakan Vekili Celal Bey'i ziyaret ederek 3,5 milyon altın Rublenin Tiflis'e gelmek üzere bulunduğunu bildirerek bu paranın hangi biçimde teslim alınacağını sordu. Doğu Cephesi Komutanlığı, 26 Nisan'da Ankara'ya, paranın Trabzon'a geldiğini bildirecektir. (**TİH** VII: 171)

1922 - MART

3. Mustafa Kemal, Bolvadin'den Akşehir'e geldi. Yolda Çay İstasyonu'nda Birinci Ordu Komutanı Ali İhsan Paşa ile görüştü. (**Kocatürk:** 315; **Ter.Hak.** 12: Salı günü karargâha gidiyor)

4. İran'ın Ankara Elçiliği'ne atanan Mümtazüddevle, Mustafa Kemal'in yeniden Meclis başkanlığına seçilişini kutlayarak yakında Türkiye'ye geleceğini bildirdi. 14 Recep tarihli bu mektup, Tiflis'te bulunan Ankara Dışişleri Müsteşarı Fuat Bey tarafından 17 Mart'ta Doğu Cephesi'ne bildirilecektir. (**Şimşir** IV: 181)

5. Rumbold'un raporu: Müttefik sansürü, Dışişleri Bakanı Vekili Celal Bey'in demecini basında yayımlatmadı. Celal Bey, İzzet Paşa'nın tutumunu sert biçimde eleştiriyor. (**Şimşir** IV: 223)

6. Meclis'te: 1) Subaylara yılda bir kere elbise bedeli verilmesine ilişkin kanun 11 red, 10 çekimsere karşılık 141 oyla kabul edildi (**ZC** 18: 214; **Düstur** 3/3: 13; **HM, YG**: 15). ★ Meclis'te Askerî Ulaştırma Vergisi Kanun Tasarısı tartışılıyor. Öneriye göre 18-60 yaş arasında olup halen silah altında olmayan her erkekten askerî ulaştırma vergisi alınacak. Maaş ve ücret alanların iki günlüğü, bu vergi için kesilecek. Bu para ile ulaştırma araçları satın alınacak ve yük taşıyanlara peşin ücret ödenecek. Bazı mebuslar, yurdun bütün yükünün köylülerin omuzlarına bindiğini belirterek köylüler için yeni bir vergi konmasına karşı çıkıtlar. (**ZC** 18: 214)

7. **Tercümanı Hakikat:** Tevfik Paşa'nın Vakit gazetesine mühim beyanatı: Biz evvela mevcudiyet ve istiklalimizin tam manasiyle tanınmasını istiyoruz. –Stratos kabineyi teşkil ediyor. **Akşam:** Tevfik Paşa'nın demeci: İkilik yoktur. İzzet Paşa, müşterek gayeleri müdafaa için Londra'ya gitti. –Tiflis Kongresi'nin Türkiye'ye dair kararları. General Frunze, Sovyet cumhuriyetleri ile Türkiye halkı arasındaki münasebetleri tavzih eden mazi, hal ve istikbal için aynı derecede ehemmiyetli ve vazıh bir nutuk söylemiştir. **Hakimiyeti Milliye:** Yunan kabinesini kurmaya, ıslahatçıların reisi Stratos memur edildi. –İrlanda'da ihtilal yeniden başladı. –Hint ihtilalinin hakikî sebepleri. **İkdam**'da Yakup Kadri, Mektepler Teşkilatı Kanun Tasarısı'nı eleştiriyor: Anadolu'nun bugünkü durumu, Fransa'nın 1792 Konvensiyon devrini andırıyor. Eğer, genç Anadolu ordusunun kurtaracağı vatan üzerinde yeni hayatın ve yeni fikrin ışığı parlamayacaksa, kurtuluş kelimesinin anlamı yarım kalmaz mı? –Ahmet Cevdet: Millî hakimiyet. **Yenigün:** Yunanlılar, İzmir'e yeniden asker getiriyorlar. –Nizamettin: Petrol meselesi. **Peyamı Sabah**'ta A. Kemal: Büyük Millet Meclisi'nde çuval çuval söz. **Babalık:** Afganistan, Avrupa'ya 100, Hindistan'a 200 öğrenci gönderiyor. **Tevhidiefkâr**'da Piyer Loti'ye TBMM'nin armağanı olan halıyı götüren kurula, Sekreteri Jean Berger'in cevabı: Loti, aziz vatanınız lehine girişmeye mecbur kaldığı, bütün Avrupa'nın tahkirleri, istihzaları ve alçaklıkları yüzünden ölgün bir hale gelmiş olduğundan artık bitabur. (**Tunaya** II: 552) *Yahya Kemal,

1922 - MART

millî özelliği, İstanbul'un taşında, toprağında, kenar semtlerinde gördüğünü, edebiyatçıların şimdiye kadar mahallî olmadığını anlatıyor. (**Kaplan** vd. II. 802) **Vakit:** Millî vahdetimize dair Tevfik Paşa'nın pek mühim beyanatı: Millî gayelerimizde ikilik ihtimali yoktur. –Yunan kabinesini Stratos kuracak. **İleri:** Şarkta petrol meselesi. –Konstantin bir başvekil buldu fakat Atina'da mücadele devam ediyor. Atina'dan yine harp teraneleri gelmeye başladı.

15 - ÇARŞAMBA

1. Önceki gün Londra'ya gelmiş olan Yusuf Kemal Bey, Havass Rauter ajansına verdiği demeçte, İstanbul Hükümeti ile bir anlaşmazlıkları bulunmadığını, Bolşevikliğe eğilim duymadıklarını, Cenova Konferansı'na Türkiye'nin çağrılması gerektiğini söyledi. (**PS, İkdam, Vakit, Ter.Hak.** 17) ★ Yusuf Kemal Bey'le dünkü mülakat Daily Telgraph gazetesinde: Franklin Bouillon ile Ankara Anlaşması'nı, Çiçerin ile Moskova Anlaşması'nı yapan Yusuf Kemal Bey, Selefi Bekir Sami Bey'den fikren daha yüksek bir şahsiyettir. Mustafa Kemal'in kuvvetli sağ kolu olup azim sahibi bir adamdır. Mongol ırkına benziyor. Tıpkı Lenin'e benziyor... (**Tengirşek:** 246; **Vakit, PS, İkdam, Tev.Ef.** 21)

2. Mustafa Kemal, Akşehir'de Batı Cephesi karargâhına geldi. Öğle ve akşam yemeklerini İsmet Paşa ile birlikte yedi. (**Kocatürk:** 315)

3. Mısır Krallığı tahtına Fuat oturdu. Fuat, kardeşi Hüseyin Kemal'in yerine 1917'de Kral naipliğine getirilmişti. 54 yaşında olan Kral Fuat, 1936'da ölecektir. (**Vakit, PS**: 17; **İkdam:** 18; **HM:** 19)

4. 11'de istifa eden Gunaris, diğer girişimler başarıya ulaşamayınca Yunan Hükümeti'ni yeniden kurdu. Gunaris yarından sonra güvenoyu alacak. (**Ter.Hak, İkdam:** 16; **Vakit:** 16, 17; **HM:** 17, 19; **YG**: 19; **Rentis:** 79)

5. **Tercümanı Hakikat:** Yunan buhranı had bir safhaya girdi. –Şark cephemizde hayırlı faaliyetler. –İzzet Paşa, Babıâli'ye ihtisasatını bildiriyor. **Yenigün:** İstanbul Boğazı açıklarında Averof ile bir Fransız gemisi arasında muharebe. –Aka Gündüz: Mehmetçiğin de bir sözü var diyor ki. –Nizamettin: Petrol meselesi. **Peyamı Sabah**'ta Ali Kemal: Biz muhalifler, fikrimizin eri olmalıyız. –Claude Farrére bizi niçin seviyor? –Mısır Kabinesi'nin ilk toplantısı. **Hakimiyeti Milliye:** Hint Genel Valisi, İngiliz Hükümeti'ne çektiği telde, Türkiye'nin lehine kararlar istemiştir. –Atina'da ahalinin gösterileri ve heyecan. **Vakit:** Yakın Doğu'da Amerikan siyaseti. **İkdam:** Patrikliğin beyanatı: Yine Kral Konstantin'i istemiyorlar. –Yakup Kadri: Şiirde aşk. Açıksöz'de İ. Habib: Ankara'nın panaroması (**Sevük:** 110). **Akşam:** Kral gene Gunaris'i iktidara getiriyor. –Yusuf Kemal Bey Londra'ya ulaştı. –Montaqu'nun istifası. **Karagöz**'ün Anadolu'ya yardım kampanyasına katılanlara, özellikle Yedikule fabrikası çalışanlarına te-

1922 - MART

şekkürü. **Dergâh**'ta Kemalettin Kâmi'nin şiiri: İstiklal ordusu şehitlerine (**Kaplan** vd. II: 805). **İleri:** Üçüncü malî sene. –C. Nuri: Ankara'da muhteşem bir gün. –Yunanistan'da kabine buhranı devam ediyor. **Tevhidiefkâr:** Zavallı yaralı gazilerimizin elîm hali. –Yusuf Kemal Bey'in yeni beyanatı: İhtilaf bir aya kadar halledilmezse Anadolu'da harp yeniden başlayacaktır. –Cemaat-ı İslamiye Teşkilat Layihası ikmal edilmiştir. Yakında Sadaret makamına takdim olunacaktır.

16 - PERŞEMBE

1. Meclis, iki anlaşmayı onayladı. Tevfik Rüştü Bey, anlaşmaların hemen ve tartışmasız kabul edilmesini istedi. Türkiye-Ermenistan-Azerbaycan-Gürcistan arasında yapılmış olan 13 Ekim 1921 tarihli Kars Anlaşması 3 çekimser, 12 red oyuna karşı 172 oyla, Türkiye ile Ukranya arasında 2 Ocak 1922'da yapılmış anlaşma ise 1 redde karşı 177 oyla kabul edildi. Anlaşmalar üzerine söz alan mebuslar, 1917 Ekim Devrimi'ni övdüler ve mazlum milletlerin el ele verdiğini belirttiler. "Asya hür kalacak ve hür yaşayacaktır" denildi. "Yaşasın Türkiye!" diye bağırıldı. (**ZC** 18: 242, 248; **Düstur** 3/3: 14, 24; **HM, YG**: 17; **Vakit:** 19) ★ Ukrayna ile yapılan anlaşma suretini götürmek için Meclis, Sağlık Bakanı Rıza Nur, Saruhan Mebusu Süreyya ve Trabzon Mebusu Recai Beylere izin verdi. Bir amele mebusu olarak Numan Usta'nın da kurulda bulunması isteği, fazla kişiye gerek olmadığı söylenerek kabul edilmedi. (**GCZ** 3: 72; **Vakit:** 20)

2. Yunan Savaş Bakanı Teotakis, Papulas'a Batı Anadolu özerk devletine karşı olduğunu bildirdi (**KASÖT:** 643).

3. Londra'da İngiliz Dışişleri Bakanı Curzon İzzet Paşa'yı ardından da Yusuf Kemal Bey'i kabul etti. Curzon, İzzet Paşa'ya, İngilizlerin en büyük Müslüman dostu olduğunu, Türklere karşı savaşı kazandıkları halde haşin davranmadıklarını, Sevr Anlaşması'nda bazı şartları değiştirmeye hazır olduklarını söyleyerek bu konuda temel noktaları açıkladı. Ardından Yusuf Kemal Bey'i kabul eden Curzon, uzun uzadıya Ankara'nın Sovyetlerle ittifakından yakındı ve İngilizlere karşı kuvvet kullanılmayacağına ilişkin güvence istedi. Böyle bir durumda barış yapılamayacağını ileri süren Curzon, İzzet Paşa ile yaptığı görüşmenin tutanağını da okuttu. Yusuf Kemal Bey'in, Rumlarla Türklerin mübadele edilmesi görüşünü uygulanamaz bir tasarı olarak niteledi. Curzon, şaka yollu, Meclis'ten oybirliği ile güvenoyu alma sırrını kendisine de söylemesini isteyince Yusuf Kemal Bey, Ankara Meclisi'nde İngiliz parlamento usulünü bilen çok kişi olduğu, dış politikada görüş ayrılıkları bulunmadığı cevabını verdi. (**Tengirşek:** 247-253; **Nicolson:** 268; **PS**; 19; **İkdam:** 19, 23; **Kürkcüoğlu:** 224; **Sonyel** II: 223; **Vakit:** 18, 23; **HM:** 20; **Bel.** 160: 602; **Şimşir** 3: 346)

1922 - MART

4. Yeni Adana'nın bugünkü yayınına göre Suriye kadınları bin kutu şekeri Anadolu gazilerine gönderdiler. Mustafa Kemal, bu yardımlarından ötürü Suriye kadınlarına teşekkür etti. (**YA:** 16)

5. **Yarın** dergisinin kapağında İsmet Paşa. –Mithat Cemil'in beyti: Büyük Millet Meclisi'nin son küşadında Mustafa Kemal Paşa güzel bir nutkunu Mithat Cemal'in güzel bir beytiyle nihayetlendirdi: Ölmez bu vatan ölse de hatta/Çekmez kürenin sireti bu tabut-u cesimi. –Merhum Ömer Seyfettin'in üç manzumesi. **Tevhidiefkâr:** Yunanlılar, askerî kabine teşkil edeceklermiş. –İktisat Vekâleti'nin meslek dersleri programı. –Talat Paşa merhumun katlinin yıldönümü. **İleri:** Dün akşam son dakikada aldığımız mevsuk malumata nazaran, kahraman ordumuzun başkumandanı Mustafa Kemal Paşa, cepheye azimet etmiştir. Ordumuzun Çay-Dinar-Sarayköy mıntıkasında taarruzuna intizar edilmektedir. –Millî matbuat. Eski ve yeni gazetelerimiz. **Yenigün:** Bugün İstanbul'un Türk ve İslam düşmanları tarafından işgalinin üçüncü yılına giriyoruz. Bunun sonuncu yıl olduğuna ve kurtuluşun yaklaştığına iman edelim. **Hakimiyeti Milliye:** Tevfik Paşa Hazretleri'nin "Söz Ankara'nın" diyen vatanperverce beyanatlarındaki fikirlerin fiiliyata dökülmesini bekliyoruz. –Eski Yunan Başvekili Gunaris, tekrar kabine kurmaya memur edildi. **Ayine:** Fethedilmeyen kale: Türk askeri. **Akşam:** Gunaris, kabine teşkilini kabul etti. **İkdam:** Rus Eğitim Bakanı Lofaçerski, Rus Sefareti'ne 100 Türk öğrencinin Moskova Üniversitesi'ne kabul edileceğini bildirmiştir. **Yeni Adana:** Gunaris'in düşüşü. –Süleymaniye Kürtleri, Kürt (Nemrut) Mustafa Paşa'yı katlederek Ankara'yı tanıdıklarını bildirmişlerdir. **Babalık:** Türkân (Bir perdelik manzum oyun). **Vakit:** Atina'da büyük bir karışıklık hüküm sürüyor. –Ahmet Emin: Atina'da son vaziyet. –Yusuf Kemal Bey Londra'da. –Şehitler ve yaralı gaziler için Çamlıca Kız Sultanisi talebesinin tertip ettiği piyango. **Peyamı Sabah**'ta Ali Kemal: Muhitimizde varsa Ankara, yoksa Ankara. Bizi Ankara'nın kurtaracağına samimî olarak inananlar da var, Ankara'ya ciddî olarak muhalefet edenler de var. Bunlar son günlerde artıyor. Muhalefet kendini ortaya koymalıdır. **Güleryüz:** Kuva-yı kalbiye zabiti güzel kız. –Venizelos: Kendi düşen ağlamaz Kirye Gunaris. Biraz da senin burnun kırılsın. –Şaklaban gazetesi.

17 - CUMA

1. Sındırgı batısında Koncayayla'da bazı akıncı müfreze komutanları, Yunan baskınına uğradılar. Akıncılardan Gördes kızı Makbule öldü. 20 yaşındaki Makbule, Demirci akıncılarıyla birlikte 8 aydır gerilla olarak çalışıyordu. (**Vandemir 1:** 119)

2. Mustafa Kemal, Batı Cephesi karargâhında, İsmet Paşa ile birlikte uçak bölüğünü teftiş etti (**Kocatürk:** 315).

1922 - MART

3. Polonya, Estonya, Letonya ve Finlandiya arasında Varşova'da bir anlaşma imzalandı. Anlaşmaya göre, taraflardan birine bir saldırı yönelirse diğerleri onu kayıracak; gene taraflardan biri, diğer bir ülke ile anlaşma yaparsa bundan tarafları haberdar edecek. Anlaşma, Fransızların Sovyetlere karşı bir başarısı olarak değerlendiriliyor. (**UİT** 3: 300; **Vakit, İkdam, PS**: 22)
4. Rumbold'un raporu: Franklin Bouillon Ankara'da iken Ankara-İstanbul ikili sisteminin yıkılmasını savundu. Mustafa Kemal ona hitaben, bunun ancak İtilaf Devletleri'nin bir esiri bulunan ve memleketine ihanet eden Sultan'ın tahtından indirilmesiyle mümkün olabileceğini söyledi. (**Jaeschke 2:** 244)
5. **Hakimiyeti Milliye:** Montagu'nun istifası, bizim için bir zaferdir. Arkamızda bütün bir beşeriyet bizim için fisebilillah mücadele ederken biz burada ve mümessillerimiz de Avrupa'da büyük bir kalp kuvvetiyle geleceğe bakabiliriz. **Akşam:** Gunaris, yeni kabinesini teşkil etti. **Vakit:** Garbî Trakya Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti, Trakyalıların isteklerini izah etmek üzere Paris, Londra ve Roma'ya bir heyet göndermiştir. –Mısır'da dün Krallık ilan edildi. Kral Fuat tahta geçti. İngiliz himayesine son verildiği ilan edildi. **Peyamı Sabah:** Gunaris, kabinesini teşkil etti. –İngilizler Davutpaşa'daki muhacirlerimizin iaşe işlerini üzerlerine aldılar. Dün yapılan merasim. –Ali Kemal: Yunanistan'ın vaziyeti fenadır. Yunanistan'ın iyi bir talihi vardır ki o da Ankara'nın çılgınlıklarıdır. **İkdam**'da Ahmet Cevdet, İstanbul'da Fransızca olarak yayımlanan Ekonomist d'Orient'daki makaleyi tasvip ediyor: Tatil-i eşkaller: Amelemize dair bu kadar mükemmel malumat bu ana değin bizde yazılmış değildir. –Yakup Kadri: Vatan hainleri ve İstanbul. –Madam Gualis'in Mustafa Kemal Paşa hakkında fikirleri: O, Türk milletinin ruhu olmuştur (Eko dö İslam'dan). **Tevhidiefkâr:** Sadrazam Paşa'nın beyanatı Ankara'da iyi karşılandı. –Montaqu'nun halefi Derby mi olacak? –Kardeş Afganistan'dan mühim bir mektup. İllustrasyon'un Kâbil'den aldığı, 8 ayda Paris'e varan mektup. –Gunaris, kabinesini teşkil etti. **İleri**'de Suphi Nuri: Londra'daki Türkler. –Montaqu'nun istifası ve Şark meselesi. –Mısır, 16 Mart'tan itibaren kırallıktır. Celal Nuri: Ankara'da hayat 1. –Sosyalist Fırkası eski Reisi Hilmi Efendi'nin sürülmesine karar verilmiştir (Bosfor'dan) –Davutpaşa Kışlası'nda muavenet merasimi. **Yenigün:** Çanakkale harikasının yedinci yılı. –Gunaris yeni kabinesini teşkil etti. –Ali Kemal, Yunanlılar hesabına yarın Londra'ya gidiyor. (21: Tehir etmiş). –Trakya Paşaeli Cemiyeti'nin beyannamesi: Trakya'nın mukadderatı Misak-ı Millî ile tayin edilmiştir. –Paris Komünü'nün 52. yıldönümü: Garp emperyalizminin müstevlî tahakkümü karşısında siyasî ve iktisadî tahakkümümüz için çarpıştığımız şu sıralarda Paris Komünü'nün fedakâr hatırasını hürmetle yâd ediyoruz. (Karl Marks'ın resmi) **Tercümanı Hakikat:** Mustafa Kemal Paşa cepheyi teftiş ediyor. –İzzet Paşa ve Yusuf Kemal Bey, salı günü konferans müzakeratını takip için Paris'e dönüyorlar. –Ankara'da aşiretlet için konferans.

1922 - MART

18 - CUMARTESİ

1. İngiliz Dışişleri Bakanı Lord Curzon, İzzet Paşa ve Yusuf Kemal Bey'le ikinci görüşmesini yaptı. İzzet Paşa Misak-ı Millî'yi savundu. Önceki günkü ilk görüşmede Lord Curzon konuşmuştu. Bu görüşmede Yusuf Kemal Bey, Türk görüşünü anlatarak özellikle Batı Trakya'daki Türklerle Türkiye'deki Rumların değiştirilmesi üzerinde durdu. Böylece sorunun esastan çözüleceğini söyledi. Türkiye'ye diğer Avrupa ülkelerinden farklı bir uygulama yapılmamasını isteyerek Osmanlı İmparatorluğu'nun miraslarını istemediklerini söyledi. Curzon, nüfus değişiminin imkânsız olduğunu söyledi. Onun, ordunun gönüllülerinden kurulmasını ve sınırlandırılması önerisini Yusuf Kemal Bey kabul edemeyeceklerini söyledi. Curzon, önce Yunanlılarla bir ateşkes yapılması esasının kabul edilmesi konusunda gene ısrar etti. (**GCZ** 3: 176-179; **HM:** 20; **PS**: 25; **Bel.** 160: 663; **Şimşir** 3: 347; **Sonyel** II: 224; **Kürkçüoğlu:** 225; **Tengirşek:** 264 (Birinci ve ikinci diye ayırmaksızın ve tek bir görüşme gibi anlatarak)
2. Gunaris başkanlığında kurulan yeni Yunan Hükümeti, güvenoyu aldı. 10'da güvenoyuna giden ve onu alamayan Gunaris, 11'de istifa etmişti. Muhalefetin hükümet kurma çalışmaları başarısızlığa uğrayınca, yeni hükümeti önceki gün gene Gunaris kurmuştu. Güvenoylamasında 63 çekimser, 86 olumsuz, 164 güven oyu çıktı. (**Akşam:** 20; **İkdam, Vakit, PS**: 21; **YG**: 19; **HM:** 19, 21; **Rentis:** 79; **Sonyel** II: 247)
3. Meclis'in gizli oturumunda, Hüsrev Sami Bey hakkında şubenin yaptığı soruşturma görüşüldü. Dördüncü Şube, Eskişehir Mebusu Hüsrev Sami Bey'in Yozgat İsyanı sırasında görevini yapmayarak Ankara'ya 18 araba yükü halı, kilim ve diğer eşya ile döndüğünü tespit ediyor. Hüsrev Sami Bey ise Çerkez Ethem kuvvetlerinin Yozgat'ta büyük bir yağma yaptığını fakat kendisinin bir şey almadığını söyledi. Evrak, eksikliğinin giderilmesi için şubeye havale edildi. (**GCZ** 3: 85)
4. İki ülke arasında 2 Ocak'ta imzalanan ve Meclis tarafından önceki gün onaylanan anlaşmayı Harkov'da vermek ve oraca onaylanan sureti almak üzere Ukrayna'ya, oradan Moskova'ya gidecek olan Rıza Nur, Süreyya ve Recai Beylere Meclis'in açık birleşiminde izin verildi (**ZC** 18: 270; **HM:** 19; **Vakit:** 25).
5. Ankara Rus Elçiliği'nde, Doğu milletlerine mensup kişiler, 1871 Paris Komünü'nün yıldönümünü kutladılar. Matem marşı çalındı ve Enternasyonal, Fransızca olarak söylendi; şiirler okundu, konuşmalar yapıldı. Gece 0l'e kadar devam eden toplantıda Türkçe "rençper ve emekçi şarkıları" da söylendi. Toplantıya "Türk komünistleri", Menteşe Mebusu Tevfik Rüştü, Afyon Mebusu Hulusî, Mehmet Şükrü Beylerle İstanbul "amele" mebusu Numan Usta da katıldı. (**Yeni Hayat:** 25; **Cerrahoğlu:** 198; **Cerrahoğlu 2:** 451)

1922 - MART

6. Trabzon'da teftişlerini bitiren Fethi Bey, vapurla Samsun'a hareket etti (**Ter.Hak.** 21).

7. Türkiye Halk İştirakiyun Fırkası, Ankara'da Yeni Hayat dergisini yayımladı ve yeniden çalışmaya başladı. Tokat Mebusu Nazım ve Afyon Mebusu Mehmet Şükrü Beyler, Çerkez Ethem üzerine harekâta geçildiği, komünistlerin tutuklandığı dönemde 1 Ocak 1921'de Hakimiyeti Milliye gazetesine gönderdikleri bir yazıda, millî birliğe ihtiyaç olduğunu belirterek partinin çalışmalarını durdurduklarını haber vermişlerdi. 7 Aralık 1920'de resmen kurulmuş olan parti, 15 Ağustos'ta ikinci kongresini toplayacak, ancak büyük zaferden sonra diğer sol çevreler gibi onun da faaliyeti yasaklanacaktır. (**Tunçay:** 265; **Tevetoğlu:** 195)

8. Cavit Bey Londra'da. Nabi Bey, İzzet Paşa, Hamit Bey, Cemal Paşa, Yusuf Kemal Bey ile buluşmaları. Ankara Hükümeti'nin İzzet Paşa'nın Avrupa gezisine itirazı. (**Tanin:** 29.10.1946)

9. Dr. Nazım'ın sahip ve müdürlüğünde haftalık **Yeni Hayat** dergisinin Ankara'da ilk sayısı: Maksadımız. –16 Mart (İstanbul'un işgali). –18 Mart (Paris Komünü). –Cihanşümul kapitalist iktisadiyatının buhranı. –Fuhuş ve fuhuşla mücadele. –F. Engels: Komünizm prensipleri (manifesto). –Türkiye Kooperatif Şirketi'nin idare meclisi intihabı. **Vakit:** Şanlı bir günün yıldönümü (Çanakkale Zaferi). **Akşam:** Gunaris parlamentoda nasıl karşılanacak? Yunanistan'da vaziyet hâlâ müphem ve kararsızdır. **Peyamı Sabah**'ta A. Kemal: Ankara'nın Avrupa'ya delege göndermesi manasızdır. Yusuf Kemal'in gördüğü muamele de bunu doğruluyor. –Kahirede istiklal merasimi. Fuat Paşa, Mısır Meliki Birinci Fuat unvanını aldı. **İkdam:** Gunaris'in yeni kabinesi. (19: Yunanistan'da parasızlığa çare bulunamıyor. 24: Yunanlılar hiç bir taraftan para bulamıyor. Drahmi 100 kuruşa kadar indi). –18 Mart'ın yıldönümü. Mustafa Kemal'in 18 Mart günü hakkında fikri. –Mısır istiklalinin ve "Sultan" unvanının ilanı. –Necip Asım: Türkçe'ye hürmet. **The Morning Post:** Yusuf Kemal Bey ile mülakat: Misak-ı Millî'de pazarlık yapamayız. Ben bundan fedakârlık yaparsam görevimden uzaklaştırılırım. Barışın kurulmayışından İngiltere ticareti de zarar ediyor. Trakya ve İzmir'den vazgeçmektense harbe devamı tercih ederiz. Ancak, İngiltere bunu bir ültimatom gibi anlamamalıdır. (**Vakit:** 24) **İleri:** Türk-Rusya münasebetleri tedafüîdir. Yusuf Kemal Bey, Lord Curzon'a bunu izah edecektir. –Cephede son neticeyi hazırlayan hazırlıklar. **Tevhidiefkâr:** Yusuf Kemal Bey, Curzon'a neler söyleyecek? –Garbî Trakyalılar, memleketlerinde Yunan işgaline son verilmesi ve rey-i âma başvurulmasını talep için Avrupa'ya bir heyet göndereceklerdir. –Amerikalı kardeşlerimizin mücahitlerimize yardımı. Bu defa Philedelphia'dan 500 dolar, yani 750 Osmanlı lirası.

1922 - MART

19 - PAZAR

1. İzzet Paşa, Curzon'la üçüncü görüşmesini yaptı. Yumuşak bir barışa razı olduklarını, koşullar ağır olursa onaylamalarının bir yararı olamayacağını, ne büyük devletlere, ne de Ankara'ya karşı bir güçleri bulunmadığını söyledi. (**Bel.** 160: 664; **Şimşir** 3: 346; **Vakit, İkdam:** 25) ★ İzzet Paşa, Londra'dan Paris'e hareket etti. İzzet Paşa The Times'e demecinde İzmir ve Trakya'nın Türkiye'ye bırakılması gerektiğini, ümitli olarak döndüğünü, Türkiye ile Fransa arasındaki Ankara Anlaşması'na taraftar olduklarını söyledi. Kapitülasyonlar hakkında ne düşündüğü sorusuna karşılık "İktisadî serbestlik sayesinde gelişebiliriz ama Düvel-i Muazzama'nın menfaatlerini dikkate almağa hazırız" cevabını verdi. Ankara ile aynı görüşte olup olmadığı sorusuna "Her Türk, milletin hürriyet ve serbestisini kalbinin en derin köşesinde saklar" diye karşılık verdi. Yusuf Kemal Bey de aynı gazeteye "Osmanlı İmparatorluğu'nun üçte biri olan Anadolu ve Trakya'yı istiyoruz. Midye-Enez hattını kabul edemeyiz. Devamlı bir sulh, azınlık haklarını garanti eder" dedi. (**Ter.Hak.** 21; **İkdam:** 25)

2. Lord Curzon, yeni Yunan Hükümeti'nin başvurusuna karşılık, Anadolu'daki durumun çok kritik olmadığı cevabını vererek, Anadolu'yu boşaltma düşüncesinin ertelenmesini, Nisan başlarında Paris'te toplanacak konferansın beklenmesini istedi (**KASÖT:** 633).

3. Türkiye'nin ilk Afgan Elçisi Fahrettin Paşa ve maiyetindekiler, Kâbil'e gitmek üzere Ankara'dan hareket ettiler. Afganistan Elçilik Kurulu Ankara'ya 21 Nisan 1921'de gelmişti. (**HM,** İleri, **YG**: 20: **BTTD** 43: 12 "24 Mart"; **Vakit:** 20, 10 Ağustos; **İkdam:** 3 Nisan)

4. Küçük Asya Müdafaa Cemiyeti, Müttefiklere bir protesto notası göndererek Batı Anadolu'daki Yunanlılığın korunmasını istedi (**KASÖT:** 643).

5. Bourbon Kraliyet ailesinden Don Louis de Bourbon, Mustafa Kemal'in 24 Ocak tarihli mektubuna cevap vererek ABD'de yaptığı çalışmalar sonucu havanın Türkiye'den yana döndüğünü ileri sürdü: "Her komisyoncu, Türkiye'den imtiyaz koparmak peşinde. Dünya size büyük bir lider gözüyle bakıyor. Dayanın, kazanacaksınız!" diyen Bourbon, Türk ordusuna basit bir er olarak katılmaya hazır olduğunu, yakında ABD'den Türkiye'ye geleceğini yazdı. Bourbon ilerki tarihlerde Türkiye'ye gelerek bazı Amerikan şirketleri adına görüşmeler yapacaktır. (**Şimşir 5:** 185)

6. **Tercümanı Hakikat:** Gunaris dün itimat kazandı mı? –Nurettin Paşa Kastamonu'da ikameti ihtiyar ediyor. –H. Şükrü: İzmir ve Edirne'yi canlı canlı bizden ayırmak hayaldir. –Veremli muhacirlerimiz için Çam Limanı Nekâhathanesi dün açılmıştır. **Tevhidiefkâr:** Yusuf Kemal Bey ve İzzet Paşa,

1922 - MART

Curzon'un nezdinde. –Trakya-Paşaeli Cemiyeti'nin beyannamesi: Şarkî Trakyamızın mukadderatı, Misak-ı Millîmizle tayin edilmiştir ve Şarkî Trakya namına ancak Trakya mebusları ile Trakya-Paşaeli mebusları söz söyleyebilir. **İkdam:** Murahhaslarımız, İngiliz Hariciye Nazırı nezdinde. –İkinci İnönü'nün yıldönümünde harp cephesinde bazı mühim hadiseler. Yakup Kadri: şehrimizdeki Tiyatro ve Muhipleri Cemiyeti. **Hakimiyeti Milliye:** Ali Kemal'in mühim ifşaatı. –Eski Hindistan Nazırı'nın mühim ifşaatı. –Mısır Kralı Birinci Fuat. **Yenigün:** Ukrayna Anlaşması mübadele heyetinin memurluğu dün Meclis'te tasdik edildi. –Montaqu'nun istifası mühim bir olay oldu. Hintlilerin bizim için çektikleri telgraf. **Akşam:** Millî mücadelenin en mühim köşe cephelerinden biri olan İstanbul, Tevfik Paşa tarafından iç düşmanlara karşı müdafaa edildi. Tevfik Paşa Hükümeti, sulh esnasında da üzerine düşen vazifeyi en vatanperverane şekilde ifa etmekten geri durmayacaktır. (N. Sadık) **Yeni Adana:** Muhtelif İslam diyarlarından gelen samimî kardeş sesleri, İslâm âleminin Anadolu mücadelesine ne kadar derinden bağlı ve onunla ne kadar alakadar olduğunu ispat ediyor. Manevî bağlar, Anadolu mücadelesinin arkasında sarsılmaz, metin bir kale teşkil ediyor. Anadolu, yalnız olmadığını biliyor. **Türkoğlu:** "Türkiye'nin sahibi ve efendisi köylüdür". –Ey Türkoğlu, uyan artık! (manzume). **İleri**'de Mehmet Şeref, Yahşihan ve Hasandede köylerinin ve köylü kadınların kurtuluş mücadelesine nasıl katıldıklarını anlatıyor. "Onun yaptığı işlerin önünde zaten ben daima küçüklüğümü hissederek, o yorgun ayağında sürüklediği çarığın ipini hürmet ve halavetle öpmek iştiyakiyle kavrulurum. Ayrıca (**Kaplan** vd. II: 806-809) **Peyamı Sabah**'ta Ali Kemal: Kanunusani 1918'de İngiliz Başvekili İstanbul ve Anadolu'nun Türklere bırakılacağını alenen söylemişti. İngiliz siyaseti böyle devam etmedi. Bunda bizim siyasî hatalarımızın da payı vardır. –Ali Kemal Bey, bazı işleri için şehrimizden ayrılmayı ertelemiştir. **Vakit:** Fethi Bey Trabzon'da, –A. Emin: Eski Fransız Başvekili ve Maliye Nazırı Gayyo'nun "Fransa Nereye Gidiyor, Avrupa Nereye Gidiyor?" adlı yeni yayımlanan eseri, Mütareke neşriyatı içinde en önemli eserdir.

20 - PAZARTESİ

1. Ali İhsan Paşa Çay'dan Akşehir'de Batı Cephesi karargâhına geldi. İsmet Paşa ile Ali İhsan Paşa, Mustafa Kemal'in yanında, aralarındaki anlaşmazlıkları tartıştılar. Mustafa Kemal, Ali İhsan Paşa'ya, aradaki anlaşmazlığın kaldırılması ve anlaşmak gerektiğini öğütledi. Ali İhsan Paşa, Birinci Ordu karargâhının bulunduğu Çay'a döndü. (**Sabis:** 250; **Ter.Hak.** 20: İsmet Paşa karargâhında büyük bir harp meclisi) ★ Fahrettin Paşa ile Akşehir Müdafaa-i Hukuk Heyeti, Mustafa Kemal'i ziyaret ettiler (**Kocatürk:** 316).

2. Meclis'in gizli oturumunda Amasya İstiklal Mahkemesi'nin kararlarında bazı yolsuzluklar yapıldığı ile ilgili rapor görüşüldü. Mahkeme üyelerinin yargılanması isteği reddedildi, ancak bazı kişilerin tazminat ödemesi ile ilgili mahkeme hükümleri kaldırıldı. (**GCZ** 3: 100)

1922 - MART

3. Trakyalılar, İstanbul Ferah Tiyatrosu'nda büyük bir toplantı yaparak millet esası gereğince Trakya'nın Türkiye'ye iadesini istemeye karar verdiler. Trakya'nın onda yedisinin Türk olduğu belirtildi. Toplantıda yakında Edirne Sultan Selim Camii'nde namaz kılınacağı temennisinde bulunuldu. (**Vakit, İkdam:** 21; **YG, HM:** 22; **AS:** 8 Nisan)

4. Paris'te Azerbaycan Kurulu Başkanı, Le Temps'da yayımlanan demecinde, Kafkas milletlerinin ve bu arada Azerbaycanlıların toplanacak konferansta Türkiye lehine bir karar beklediklerini söyledi. "Bütün İslam milletleri Türkiye'yi siyaseten ve iktisaden müstakil yaşamak istidadına haiz bir devlet olarak tanımaktadırlar. Biz Türkiye'nin medenî milletlere faydalı bir unsur ve zarurî bir amil olacağını zannetmekteyiz" diyen kurul başkanı Türkiye'nin Kafkas Konfederasyonu'nda yararlı bir rol oynayabileceğini de söyledi. (**MEH** 15: 10)

5. Mustafa Kemal'in Madam Gaulis ile gönderdiği mektubu alan Fransızların Fas Genel Valisi Mareşal Lyautey, Paris'tan gönderdiği cevapta "Fransa ile İslam'ın özel menfaatlerine bu iki büyük kuvvetin birleşmesinden daha faydalı bir şey olamayacağı kanaatine varmış bulunuyorum" dedi (**Atatürk'ün Milli Dış Politikası** I: 417; **Şimşir 5:** 242).

6. Kars Anlaşması'nın yedinci ve sekizinci maddeleri uyarınca, Gürcistan'la Türkiye arasında sınır bölgelerinde yaşayanların sınırdan geçişlerine, sınırın iki yanında bulunan otlakların kullanılışına ilişkin anlaşmalar imzalandı (**Şemsutdinov:** 242).

7. Ermenistan Merkez Komitesi, 13 Ekim 1921 tarihli Kars Anlaşması'nı onayladı (**HM, YG:** 3 Mayıs).

8. Yusuf Kemal Bey Curzon'la bir saat görüştü (**HM:** 24). İzzet Paşa Paris'e geldi (**Ter.Hak.** 21; **Vakit, İkdam:** 22).

9. Padişah'ın doğum günü. Padişah, Yıldız'da tebrikleri kabul ediyor, ziyaretçiler için defter açılıyor. Geleneksel top atışları, şehrayin, camilerde ve minarelerde kandil yakılmasından vazgeçildi. (**TV:** 4419; **İkdam, PS, Vakit, Ter.Hak.** 20)

10. Müfide Ferit, Paris'te Türk millî hareketi ile ilgili bir konferans verdi (**Jaeschke 1:** 177. 15 Haziran tarihli **Vakit**'te Türk kadınının millî hareketteki yeri hakkında, iki Fransız kadın kuruluşunun daveti üzerine, tarihsiz yeni bir konferansı).

11. Türkiye Sosyalist Fırkası'nın toplantısında Ethem Ruhi Bey, heyet-i faale başkanlığına seçildi. Parti üyelerinden biri Lorovey gazetesine, yeni seçim yapılmayacağını, partinin işe başladığını, gelecek Mayıs'a kadar İstanbul'da Umum Amele İttihadı kurmak istediklerini, buna bütün işçi kurullarının girebileceğini söyleyerek "şimdi, eskilerin hesaplarını incelemekle meşgulüz. Aksaray ve Unkapanı şubelerinin incelenmesi bitti" dedi. (**Ter.Hak.** 21)

1922 - MART

12. **Hakimiyeti Milliye:** Sulh konferansı: Babıâli ecnebilerin ellerinde alet olmak üzeredir. Gerçekleşmesi pek yaklaşmış olan kurtuluş ve istiklalimizin tahakkukuna mani bir takım kayıtlar, kontrollerle ellerimizin bağlanmasına vesile olmak arifesindedir. Tevfik Paşa, Babıâli'yi böyle bir cinayetten men etmelidir. **Vakit:** Şark konferansı için hazırlıklar. **Akşam:** Gunaris, Meclis'ten nasıl itimat aldı? **Peyamı Sabah:** İzzet Paşa Cambridge Darülfünunu'nda. –İzzet Paşa ve Yusuf Kemal Bey'in The Times'e demeçleri. **İkdam:** Yunanlılar, İzmir'i tahliye etmeyi düşünüyorlar. –Ahmet Cevdet: Bizde sosyalistlik tecrübeleri ve hareketleri. –Afrika Müslümanlarının nazarları Ankara'dadır (Matin'den). –Yakup Kadri: Türk'ün mukadderatı: Bugün yeryüzünde insanların hiç olmazsa dörtte birini müdafaa eden ordu, Anadolu'daki küçük Türk ordusudur. Bu mücadeleden mağlup çıksak bile gam yemeyeceğiz, çünkü bizim mağlubiyetimiz hak ve adaletin mağlubiyeti olacaktır. –Ahmet Hidayet, 1 Mart'ta yeni çalışma yılına girerken Meclis'teki olağanüstü kalabalığı ve Mustafa Kemal'in konuşmasına gösterilen dikkati anlatıyor: Mustafa Kemal, sade milletin değil, Türk lisanının da en büyük hatiplerinden biri idi. O akşam kiminle görüştümse bana Paşa'nın nutkundan başka bir şeyden bahsetmedi (ayrıca **Kaplan** vd. II: 810, 818). Ahmet Mithat'ın (Müftüoğlu) **Çağlayanlar,** kitabının önsözü: Yurdun nihayetsiz bir Kerbela'dır. Memleketin, içinde cenaze namazı kılınan, cenaze duası okunan bir mabed halini aldı. Ne yoncan, ne yongan kaldı. Bir Allah'ın bir de Muhammed'in kaldı. **Yeni Adana:** Trakya Paşaeli Cemiyeti'nin beyannamesi: Son söz: Türkiye Misak-ı Millî'den bir harf bile feda edemez. **Aydede:** Rıza Nur gibi, bakanlıktan ayrıldıktan sonra bir görevle Avrupa'ya gönderilen insanlara karşılık muhalifler İstanbul'da "Ah niçin milliyetçi olmadım" diye gizli gizli feryat ediyorlar. Millîciler, devlet imkânlarıyla Avrupa'da yaşarken muhalifler İstanbul'da sürünüyor, üstelik bir de hain damgasını taşıyorlar... **Le Temps:** Şimalî Kafkasya Cumhuriyeti, Kafkas milletleri nazarında Türkiye lehine bir siyaset takibini gerektiren sebepleri arzetmek üzere Poincaré'ye bir mektup gönderdi: İslam dünyasını karıştıran fenalığın önüne geçmek, Bolşeviklerin Kafkasya'da ve Şark'ta elde ettikleri kuvvetli silahı almak ve geniş Asya kıtasını teskin etmek için Avrupa'nın Türkiye aleyhinde takip etmekte olduğu siyaseti tebdil etmesi gerekir. (**MEH** 15: 8) **The Times**'te Yusuf Kemal Bey'in Midye-Enez sınırına karşı demeci (**Jaeschke 1:** 177). **Tevhidiefkâr:** Yunanlıların İtalyan vapurlarına tecavüzleri. –Yusuf Kemal Bey'in The Times'e beyanatı: Milletlerin kaderlerinin bizzat tayin hakkını Türkler için de elde etmek için harp ediyoruz. –Kardeş Afgan Hükümeti, Avrupa'ya sefirler göndermek suretiyle devletlerle münasebetler kuruyor (Londra Elçisi Abdülhamid Han'ın resmi). **İleri**'de Suphi Nuri: Söz Mehmetçiğindir. –Bugün İtilaf mütehassısları Şark meselesine dair Paris'te tetkikatta bulunacaklardır. –Yunan korsanlıkları ve İtalyan protestosu. –Fahri Paşa dün hareket etti. –Pontos fesadının mahiyet

1922 - MART

ve akibeti. **Tercümanı Hakikat:** Millî heyet Londra'da büyük bir faaliyet sarfediyor. –Kırım açları için Kırım eski Hükümet Başkanı Solomon Kırım'ın Şeyhülislamlığa müracaatı: Kırım Tatarlarını kurtarmağa davet için Müslümanlara hitaben bir beyanname mümkün mü? **Yenigün:** Üçler Konferansı çarşambaya toplanacak. –Fahri Paşa Hazretleri şehrimizden ayrılırken. –Aka Gündüz: Fatmacığın da bir sözü var, diyor ki.

21 - SALI

1. Dışişleri Bakanı Yusuf Kemal Bey, Londra'da yedi gün süren temaslarını bitirerek akşam Paris'e hareket etti. Bu süre içinde İngiliz Başbakanı'yla görüşemeyen Yusuf Kemal Bey, 16 ve 18'de Dışişleri Bakanı'yla görüşmüştü. Yusuf Kemal Bey, Muhafazakâr Parti ileri gelenlerinden Lord Derby, İngilizlerin İstanbul Yüksek Komiserliği Baştercümanı Mr. Ryan, Arapları Osmanlı Devleti'nden ayırmak için yaptığı çalışmalarla ünlü Lawrence, İşçi Partisi çevreleri, Mareşal Lione, bazı iş adamları ve gazetecilerle de görrüşmüş, olumlu izlenimler edinmiş bulunuyor. (**İkdam:** 23; **Tengirşek:** 255; **GCZ** 3: 172-180) ★ Yusuf Kemal Bey'in Paris'te İtalya Dışişleri Bakanı Şanzer'le görüştüğü (**Ter.Hak.** 22; **İkdam:** 23).

2. Papulas, İyonya devleti görüşünün Yunan Hükümeti'nce kabul edilmemesi üzerine Anadolu Ordusu Başkumandanlığı'ndan istifa etti. Yunan Savaş Bakanı, Papulas'ı Atina'ya çağırarak 26'da görüşecek, ısrarına rağmen istifasını kabul etmeyecektir. (**KASÖT:** 643)

3. Hint Hilafet Komitesi, İngiliz Başbakanlığı'na gönderdiği yazıda, Paris Yakın Doğu Barış Konferansı önerisinin İslam çıkarlarına ve İngiliz Başbakanı'nın Hintlilere verdiği söze aykırı olduğunu bildirerek bu durumu şiddetle protesto etti (**HM:** 25).

4. "Şeyhülmuharririn" Mahmut Sadık Bey, Karabekir'le mülakat yapıyor. Karabekir, ilk kez bir gazeteciye demeç verdiğini belirterek İstanbul'un Doğu'ya ilgisizliğinden yakındı, ateşkesten önce ve sonra Doğu Anadolu'da oynadığı rolü ve hizmetlerini sıraladı. (**Karabekir 1:** 1027-1033)

5. Azerbaycan Elçisi Abilof; Mebus Numan Usta, Soysallıoğlu İsmail Suphi Bey'le birlikte İmalat-ı Harbiye fabrikalarını ziyaret etti. Genel Müdür Asım Bey, günde 30.000 fişek yaptıklarını 11 yaşından 70 yaşına kadar çalışanlar olduğunu söyledi. Abilof, işçilerle konuştu ve onların çalışmalarını takdir etti. (**YG:** 22)

6. Buhara Halk Şûralar Cumhuriyeti Hükümeti'nin Maarif Müsteşarı İsmail Sadri, Ankara'ya geldi. Buhara'dan gelen kurul, getirdikleri 25 öğrenciyi Trabzon ve Kastamonu okullarına yerleştirmiş bulunuyor. (**YG:** 22)

1922 - MART

7. İkinci Ordu Komutanı Yakup Şevki Paşa, Çay'a gelerek Birinci Ordu Kumandanı Ali İhsan Paşa ile görüştü (**Sabis:** 257).

8. **Tercümanı Hakikat:** Abazya vapurunun tevkifi hadisesi. –Celalettin Arif Bey, Paris'e davet olundu. İzzet Paşa Paris'e döndü. Yusuf Kemal Bey Londra'dan hareket etti. –Hüseyin Şükrü: Bu sefer verilecek kararları Yunanistan'a ordumuz tatbik ettirecek. –Fethi Bey Giresun'da. **İleri:** Muharebeye hazırlanıyoruz. –Trakya-Paşaeli Cemiyeti İstanbul Şubesi'nin dünkü içtimaı. –Sosyal Demokrat Fırkası kurucu ve başkanı Dr. Rıza'nın Ahmet Cevdet'e cevabı. **Tevhidiefkâr:** Düşman siperlerine baskın yaptık ve esir aldık. –Atina'dakilere göre taarruz yakındır. –Yusuf Kemal Bey'den adeta hesap soruyorlar. **Babalık:** Hutbelerimiz Türkçe olacak. **Hakimiyeti Milliye:** Lloyd George siyaseti bir felakettir. Müstafi Hindistan Nazırı Montaqu, bu sözü her yerde kuvvetle tekrar ediyor. **Vakit:** Yusuf Kemal Bey Daily Telgraph tarafından imtihana çekilerek tam numara aldı. **Yenigün:** Delhi'de Montaqu'nun heykelini dikiyorlar. **Açıksöz**'de Hüsnü: Mukaddes ve büyük muharebe: İslamiyetin kadın, erkek, çocuk, herkese farz kıldığı büyük cihat günündeyiz. Geride kalan bizlere büyük vazifeler düşüyor. –Himaye-i Etfal Cemiyeti, kuruluş günü olan 23 Nisan'da yetim çocukları için sünnet düğünü yapıracak. **Peyamı Sabah**'ta Ali Kemal: Anadolu'da Bolşevik dolapları. **İkdam:** Kocaeli mıntıkasında keşif çarpışmaları. –Gunaris, aynı siyaseti takip ediyor. (22: Yunan buhranı bitmiş sayılabilir mi?) **Yeni Adana:** Babıâli'nin düşüncesizlikleri. **Dertli** (Bolu): Söz Saray'ın değil, bu vatanın sahibi olan milletindir (**Ilgar:** 130). **Le Temps:** Türkler, kendilerine layık oldukları tarziye verilinceye kadar döğüşmekten vazgeçmeyeceklerdir (**AS:** 29).

22 - ÇARŞAMBA

1. Üç İtilaf Devleti arasında Paris'te bugün başlayan toplantının ilk gününde Türkiye ile Yunanistan'a üç ay süreli bir ateşkes önerisi yapıldı. İtilaf hükümetlerinin bu dördüncü defa bir araya gelmeleri. Dışişleri bakanlarının bugünkü ateşkes önerisi Türk ve Yunan kuvvetlerinin bulundukları yerde kalmasını, ancak iki ordu arasında 10 km'lik bir boşluk bırakılmasını, tarafların ordularını takviye edemeyeceklerini, Müttefiklerin ateşkes şartlarını denetlemek üzere komisyonlar kurmasını, üç ay süreli ateşkesin uzatılabileceğini, uzatmak istemeyen tarafın 15 gün önceden haber vermesini öngörüyor. Toplantıya katılan İngiliz Dışişleri Bakanı Curzon, Fransız Başbakanı ve Dışişleri Bakanı Poincaré ve İtalyan Dışişleri Bakanı Schanzer, toplantının son günü olan 26 Mart'ta da Yunanistan, Ankara ve İstanbul Hükümetlerine bir barış önerisi yapacaklardır. Yunanistan ve İstanbul Hükümeti, bugünkü ateşkes önerisini kabul edecek, ancak Ankara, ateşkes önerisini Batı Anadolu'nun derhal tahliyesi şartına bağlayacak, bu nedenle önerilerden bir sonuç alınamayacaktır. (**Akşam, Ter.Hak.**

1922 - MART

Vakit: 22, 23, 24, 25; **İkdam:** 25; **PS, İleri, Tev.Ef.** 24, 25; **HM, YG**: 26; **AS:** 26, 27, 28, 29, 3 Nisan "Açık tuzak"; **YA:** 27; **GCZ** 3: 117; **Söylev** II: 474; **Stratigu:** 99; **Karabekir 1:** 1035; **TİH** II/6-1: 131; **KASÖT:** 635; **Türkgeldi 2:** 146; **Nicolson:** 268; **Şimşir 3:** 355; **Tengirşek:** 271; **Arif:** 88; **MN** 1922: 229; **Bıyıklıoğlu 2:** 416; **Rentis:** 80)

2. Yusuf Kemal Bey, dün akşam hareket ettiği Londra'dan Paris'e geldi. Burada Franklin Bouillon tarafından karşılandı. Öğle yemeğini Bouillon ve Albay Mougin ile yedi. Kendisine Paris'te kalma izininin verildiği bildirildi. Yusuf Kemal Bey, Mareşal Dapare'nin davetinde, İzzet Paşa ile bir araya getirilme önerisini geri çevirdi, Londra'da da onunla görüşmediğini söyledi. Akşam konferansın ateşkes önerisini öğrenince kurulu toplayarak Ankara Hükümeti'nin elini kolunu bağlamaya yönelik bu karar karşısında ne yapılması gerektiğini sordu. Konferans sonuna kadar kalma önerisine karşılık yarın akşam Paris'i terketmeye karar verdi. Yusuf Kemal Bey ile görüşen İtalyan Dışişleri Bakanı Schanzer, İtalya'nın iktisadî çıkarlarını hür ve bağımsız bir Türkiye'nin varlığı ile daima uzlaştırmaya çalışacağını söyledi. (**PS**: 23; **Tengirşek,** 1981: 255; **GCZ** 3: 180. Krş. 21'de Schanzer ile görüştüğü)

3. İstanbul'daki Yunan Yüksek Komiseri, İngiliz Gizli İstihbaratı'na, Batı Anadolu devleti projesinde mutabık kaldıklarını bildirdi. Yunan Hükümeti, bu projeyi kabul etmeyince İşgal Ordusu Başkumandanı Papulas, görevinden dün istifa etmişti. (**Şimşir 3:** 352)

4. Galiçya'da Krakov Üniversitesi Türkçe öğretmeni olan İskenderpaşazade Feridun Bey, Mustafa Kemal'e çektiği telgrafta, Ankara'ya gelip hizmet etmek istediğini bildirdi (**Şimsir 5:** 190).

5. Ankara'da Ergenekon Günü kutlandı. Meclis önünde geçit töreni yapıldı. Öğrenciler ve halk da Meclis önünde toplandı. (**İkdam, YG**: 23; **HM:** 23 "Nevruz günü")

6. Ukrayna Merkez Komitesi, 2 Ocak tarihli Türk-Ukrayna Anlaşması'nı onayladı. T.B.M.M anlaşmayı 16'da imzalamış, 18'de de anlaşma metninin teatisi için üç kişilik bir kurulu izinli saymıştı. (**YG, HM:** 3 Mayıs; **Şemsutdinov:** 83 "23 Mart'ta Merkez Yürütme Komitesi imzaladı")

7. Enver Paşa, Buhara Emiri Osman Bey'e yazdığı mektupta "Buhara hakikî vatan ordusu teşekkül etmekte, her vilayet askeri bana iltihak etmektedir" dedi. Tacikistan'da Basmacılar denen kuvvetlerin başına geçerek Sovyetlere karşı mücadeleye başlayan Enver Paşa, 4 Ağustos'ta bir çarpışmada ölecektir. (**Yak.Tar.** I: 405)

1922 - MART

8. 3 Mart'tan beri Karabekir'in yanında bulunan Şeyhülmuharririn gazeteci Mahmut Sadık Bey ile Doğu'da kalması önerilerini geri çeviren Binbaşı Nahit Bey, İstanbul'a dönmek üzere Sarıkamış'tan Batum'a hareket ettiler. Mahmut Sadık Bey, İzzet Paşa ile Fatin Hoca'nın barış şartları ve iç düzenle ilgili önerilerini taşıyan mektupların getirmiş, Karabekir'le de bir mülakat yapmıştı. (**Karabekir 1:** 1033)

9. Mustafa Kemal, Akşehir'de medreseyi ve okulları dolaştı, Kazak köyüne gitti ve Akşehir'e döndü (**Kocatürk:** 316; **Aralov:** 97, Aralof'un, Mustafa Kemal'in önerisiyle, Akşehir'e pek de uzak olmayan Cigidya adlı Rus köyünü ziyareti.)

10. İşgal ordusu Kurmay Başkanı Sariyanis, Atina'daki işlerini bitirerek İzmir'e döndü (**Vakit:** 24).

11. **Yenigün:** Yunus Nadi: Yeni konferans. –İstanbul'da Trakyalıların yeni bir içtimaı: Yakında Edirne'de Türk bayrağı dalgalanacaktır. –Besim Atalay: 9-22 Mart: Ergenekon, Türklerin kurtuluş günü **Hakimiyeti Milliye:** Rusya ve Avrupa (Radek'in Almanya'da Batı devletleri temsilcileri ile görüşmeler yaptığı haberi üzerine, Türkiye ile Rusya'yı birbirine düşürmek isteyen çabalara çatılıyor): Bizimle Rusya arasındaki alaka ve münasebet latezelzûldür (sarsılmazdır). **Açıksöz:** Sirayet korkusu: Yunanistan'ın korkusu, Anadolu'daki hür havanın İstanbul'da da esmesidir. Bu korkuya karşı ümidi İngilizler ise, şunu da temin ederiz ki, Yunan ordusu Anadolu'da hurdahaş olup atıldığı gün, İngiliz gemileri de Boğaziçi sularından çekilip gidecektir. Boğaziçi kıyısındaki mermer sütunlu sarayın şeametli heyûlası da o zaman, isterse o gemilerle beraber ve o gemilerin biri içinde çekilip gitsin. **Akşam:** Bu sabah Paris'te Hariciye Nezareti'nde Şark Konferansı toplandı. Yusuf Kemal Bey dün, Paris'te İtalya Hariciye Nazırı ile görüştü. **Peyamı Sabah:** Rus açlığı tasavvurun üstünde korkunçtur. **İkdam:** Trakyalıların sesi. –İngiltere Kralı'ndan Mısır Hükümdarı'na temenniler. **Karagöz:** Avrupa'da bizim için bir şey çıkmadı mı hiç danışmadan batarya ile ateş. **Vakit:** Bugün üç devlet hariciye nazırı Paris'te toplanacak ve sulh şartlarımız üzerinde konuşacaklardır. –Lord Curzon, mütareke teklif edecek. –Türk milletinin sulh şartları hakkında ilk ve son sözümüz: Misak-ı Millî. **Tevhidiefkâr:** Şark Konferansı bugün toplanıyor. Mütareke teklifi ihtimali varmış. –Abazya vapurunu da serbest bıraktılar. **İleri**'de Suphi Nuri'nin sansürlü yazısı: Birlik. –Şark ihtilafı hakkında müzakerelerde bulunmak üzere Fransa, İngiltere ve İtalya Hariciye Nazırları bugün Paris'te toplanıyorlar. –Süleyman Nazif: Hüseyin Daniş Bey'e. **Tercümanı Hakikat:** Şark Konferansı bu sabah Paris'te açıldı. Gunaris, çağrılırsa konferansa gidecek. –Yusuf Kemal Bey Şanzer ile görüştü. İtalya hür ve müstakil bir Türkiye istiyor. –Yunanistan 6 esirimizi tahliye etti.

1922 - MART

23 - PERŞEMBE

1. Müttefiklerin Paris'te başlayan Dışişleri Bakanları toplantısı devam ediyor. Fransız Başbakanı ve Dışişleri Bakanı Poincaré, "Anadolu'yu boşaltmaya hazır olduğumuzu açıklayalım. Fransız ve İngiliz İmparatorluklarındaki Müslümanları tatmin etmek için de bu gerekli" dedi. Azınlıklar konusunda Sevr projesine göre daha kapalı bir ifade kullanılmasına karar verildi. Çukurova'da Ermenilere yurt verilmesini isteyen Curzon, yalnız kaldı. Toplantı 26'da, barış projesiyle sona erecek. (**Ter.Hak, Akşam; Vakit:** 24; **İkdam:** 24, 25; **Şimşir 3:** 358; **GCZ** 3: 180)

2. Dün Londra'dan Paris'e gelmiş olan Dışişleri Bakanı Yusuf Kemal Bey, Fransız ve İtalyan yetkililerle görüştü. Yusuf Kemal Bey, Poincaré'ye, dünkü ateşkes önerisi karşısında Fransa'da daha fazla kalamayacağını, Anadolu'nun tahliyesini beklerken, böyle bir üç aylık ateşkes önerisini garip karşıladığını, eğer bu öneriyi Mustafa Kemal kabul ederse onu Meclis önünde asacaklarını, Türk milletinin, son Yunan erinin Anadolu'dan çıktığını görmedikçe kılıcını kınına koymayacağını söyledi. Poincaré, öneriye cevaplarını geciktirmelerini, Ankara'yı savunabilmesi için yumuşak bir dil kullanmalarını öğütleyerek yolda Fransız araçlarından yararlanılması için emir vereceğini söyledi. Türk heyeti ile İtalyanlar arasında da bazı görüşmeler yapıldı. İtalyanlar, İzzet Paşa ile bazı imtiyaz konularını görüştüklerini ancak yazılı bir belge imzalamadıklarını söyleyerek Van ve çevresinde petrol imtiyazı için Yusuf Kemal'in yazılı taahhütte bulunmasını istediler. Yusuf Kemal Bey, bir belge vermeye yanaşmadı. (**Tengirşek,** 1981: 257; **GCZ** 3: 180-181; **İkdam:** 26) ★ Paris'te Ankara ve İstanbul kurulları ortak bir toplantı yaptı. Toplantıya Nabi, Ahmet Rıza, Cavit, Dr. Nihat Reşat ve Ferit Beyler de katıldı. (**İkdam:** 25)

3. Müttefiklerin dünkü ateşkes önerisi Yunan Dışişleri Bakanı Baltacis'e verildi (**HM:** 27; **Rentis:** 80; **Stratigu:** 99; **HTVD** 65, ves. 1455). ★ Ateşkes önerisi gece (23/24), Müttefiklerin İstanbul Yüksek Komiserleri tarafından, İstanbul'da Ankara'nın temsilciliğine verilerek buna kısa sürede cevap verilmesi istendi. Öneri, İstanbul'dan Ankara'ya ulaştırıldı. (**GCZ** 3: 121; **Karabekir 1:** 1035; **YG, HM:** 26)

4. İstanbul Hükümeti, Amerikan Yakın Doğu Yardım Cemiyeti'nin muhtaç halka dağıtılmak üzere getireceği eşyanın gümrük resminden muaf tutulmasına ilişkin kararnameyi tekrar altı ay süreyle uzattı (**TV:** 4427).

5. Buhara Elçiliği'ne atanan Galip Paşa, Ankara Şark Lokantası'nda Doğu ülkeleri onuruna bir şölen verdi. Şölende Aralof, Abilof, Sultan Ahmet Han, Mehmet Recep ve Mehmet Nazri'den başka Rauf Bey, Fevzi Paşa, Dışişleri Bakan Vekili

1922 - MART

Celal Bey, Musa Kâzım Efendi, Mersinli Cemal Paşa, Yunus Nadi, Hamdullah Suphi ve daha başkaları hazır bulundu. Galip Paşa, dünyanın emperyalistler ve mazlum Şark milletleri olmak üzere iki kısma ayrıldığını, Rusya'nın devrimde öncülük yaptığını, emperyalizme karşı el ele vermek gerektiğini söyledi. Elçiler de birer konuşma yaptılar. (**YG**: 24, 26)

6. Özel olarak çağrılan Papulas, ateşkes konusunu hükümetiyle görüşmek üzere Atina'ya geldi (**Ter.Hak.** 25).

7. **Yenigün:** Avrupa'da Şark meselesi günün meselesi oldu. Heyetimiz Londra'dan Paris'e geldi. Konferans dün toplanacaktı. –Dün Ergenekon'u tesit ettik. **Tercümanı Hakikat:** Sevr Muahedesi'nin tadili mi yoksa feshi mi? Fransız nazırları Yakın Doğu ve Sevr'le meşgul oluyor. –Curzon, konferansın başında mütareke akdini teklif etti. –Hüseyin Şükrü: Mütareke bir tuzaktır, ya harp ya da sulh vardır. **Güleryüz:** Beyoğlu Rus lokantasında yolunu şaşırmış bir müşteri. Bir yemek 897 kuruş. Tam bizim maaş. Bu fiyata herhalde başka şeyler de (gözü bir güzel madamda) dahil olsa gerek. –Şaklaban gazetesi: Darül Hikmetül İslamiye'nin beyannamesinden dolayı gazetemiz hiç bir mesuliyet kabul etmez. **Ayine:** İtilafın destanı. **Açıksöz**'de Hüsnü: Köylerimizde maarif hissi. –Dünkü mektepliler bayramı. –Karadeniz'de Yunan korsanlığı. **Akşam:** Yine harbe doğru. Yunanlılar hazırlık yapıyor. –Dün üç hariciye nazırı, Şark hakkında müzakeratta bulundu. Lord Curzon, mütareke teklif etti. **Hakimiyeti Milliye:** İstanbul'da manasız bir söylenti: Ateşkes. –Dünkü resmigeçit, bütün göğüsleri kabartacak şekilde muntazam olmuştur. –İtalya'da asayişi ihlal ettiklerinden dolayı 800 Faşist tevkif edilmiştir. –Lenin hasta mıdır? –İstifasından sonra Montaqu'nun seçim bölgesi Cambridge'te yaptığı konuşmalar, L. George siyasetinin iç yüzünü açığa çıkarıyor. **Vakit:** Anadolu limanlarını abluka edeceklermiş. **Peyamı Sabah**'ta Ali Kemal: Siyasette seciye gerektir. **Tevhidiefkâr:** Cephede kıtaatın faaliyeti arttı. –İngiltere, düşmanlığın tatili fikrinde. –Fas'ta İspanyollar, yeni bir mağlubiyete uğradılar. Sivas'ta İradei Milliye ve Gayei Milliye'den sonra Hilmi Abidin ve Hayri Lütfullah tarafından çıkarılan **Mücahedei Milliye** gazetesinin ilk sayısı. (Coşar, **MMB:** 118) **Aydede,** Anadolu'da malî buhran, yokluk ve kıtlığa karşı altın para tedarik eden leyleği anlatıyor. –İttihatçıların bastığı yerde ot bitmez. **Enternational Press Korrenspondenz**'de Arthur Rosenberg: Hasta adam, ilk bakışta görülmeyen bir yaşama gücüne sahip olduğunu ispatladı. Ankara, Sovyetlerden destek buldu. İtilaf devletleri arasındaki çelişmelerden ustaca yararlandı. Fransa kazanıldı. İngiltere tecrit edildi. Kemal Paşa, neredeyse hedefe vardı. Kapitalist diplomatlar, yeşil çuha etrafında birbirlerine danışıp yeni anlaşmalar hazırlıyorlar, ama Hindistan'da olduğu gibi, Mısır'da, Mezopotamya'da, Suriye'de yükselen ezilen Doğu halklarının ayaklanması bu gibi anlaşmaları parçamparça edecektir.

1922 - MART

İkdam: Dün hariciye nazırları arasında Şark meselesi Paris'te müzakere ve münakaşa edilmeye başlanmış olacaktı. –Ahmet Cevdet Viyana'dan yazıyor: Dil. –Türklerin kurtuluş günü Ergenekon'un Ankara'da kutlanışı. –Yakup Kadri: Nevruz. **İleri**'de Celal Nuri: Anadolu inkılabının içinde. –Dün Paris Konferansı, üç Müttefik Devlet hariciye nazırlarının iştirakiyle birinci içtimaını yapmıştır. –Suphi Nuri: Fiilen birlik. **Yarın**'ın kapağında Refet Paşa. –İ. Necmi: Türk edebiyatında yegâne vatan şairi: Namık Kemal.

24 - CUMA

1. Ankara, Müttefiklerin 22 tarihli ateşkes önerilerini incelemeye başladı. 1) Dışişleri Bakan Vekili Celal Bey, gece İstanbul'dan alınan ateşkes önerisini, Akşehir'de denetlemelerde bulunan Mustafa Kemal Paşa'ya bildirdi. 2) Mustafa Kemal, verdiği cevapta, ateşkes önerisinin esas olarak olumlu karşılanması gerektiğini belirterek karşı önerilerin yapılmasını istedi ve buna ilişkin önerilerini telgrafla Bakanlar Kurulu'na bildirdi. Bakanlar Kurulu'nun hazırladığı karşılıkla bunun arasında bazı ayrılıklar olduğu görüldüğünden gece Sivrihisar'da bir araya gelinerek cevap metninin görüşülmesi kararlaştırıldı (**Söylev** II: 474-476; **HM:** 26; **Vakit;** 27; **TİH** II/6-1: 132) 3) Ateşkes şartları, Meclis'in gizli oturumunda görüşüldü. Fevzi Paşa'nın durumu anlatmasından sonra mebuslar, İtilaf Devletlerine karşı sert konuşmalar yaptılar. Bunun bir siyasî tuzak ve oyun olduğunu, Türkiye'nin bugün daha kuvvetli bulunduğunu, Anadolu'yu ve Trakya'yı hemen boşaltmayan, Misak-ı Millî'yi kabul etmeyen ateşkesin reddedilmesi gerektiğini söylediler. Bir mebus, "Kabul ederseniz, halk gelip sizi sopalarla kovalayacaktır" dedi. İlk sözün orduya ait olduğu söylenerek önce Başkomutanlık görüşünün alınması istendi. Metin, şimdilik Bakanlar Kurulu'na gönderildi. (**GCZ** 3: 117)
2. Yusuf Kemal Bey, Paris'ten bugün hareket edeceğini bildirerek dönüşünden önce ateşkes konusunda bir cevap verilmemesini istedi ve Şark Sürat Katarı ile Paris'ten hareket etti. 3 Nisan'da Ankara'da olacak (**Karabekir 1:** 1037; **PS, İkdam:** 26; **Vakit:** 26, 28. **İkdam:** 28: "25'te hareket etti." Krş. 25). ★ İzzet Paşa, Poincaré ile uzun bir görüşme yaptı (**İkdam:** 26; **Ter.Hak.** 27 "25 akşamı").
3. Müttefik Dışişleri Bakanlarının 22'de Paris'te başlayan ve ilk günü ateşkes önerisiyle sonuçlanan toplantıları devam ediyor. Fransa, Asurîler ve Keldanîler konusunu ortaya attıysa da Curzon, bu meselenin pek karışık olduğunu söyledi. Boğazlar ve Trakya konusunda Poincaré ile Curzon arasında derin görüş ayrılıkları ortaya çıktı. Curzon, "Çanakkale Boğazı için 1915'te kan döktük. Burayı Türklere bırakmayacağız" dedi. Poincaré ise Türkiye ile Yunanistan arasında Trakya'da bir tampon devlet kurulmasını önerdi. Toplantı, iki gün daha devam edecek. (**İkdam, Vakit, PS, Ter.Hak.** 26; **Şimşir 3:** 360).

1922 - MART

4. Cemal Paşa, Paris'ten Mustafa Kemal'e yazdığı mektupta, Enver Paşa'nın Tacikistan'da giriştiği hareketi kınayarak kendisinin Ankara'nın emirlerine göre hareket edeceğini bildirdi. Cemal Paşa Paris'te Afganistan'ın ihtiyaçları için bulunuyor. (**Tanin:** 5, 6.2.1945; **Aydemir 3,** III: 598)

5. Kemal Efendi'nin Tevhidiefkâr için açtığı hakaret davasına İstanbul İkinci Ceza Mahkemesi'nde başlandı. Gazete, Hilal-i Ahmer için toplanan eşyayı Anadolu'ya göndermeyen Kemal Efendi'nin "Bunları Papulas'a göndereceğim" dediğini yazmıştı. (**Tunaya** II: 301)

6. İngiliz Gizli Haberalma Örgütü İstanbul Kolu, raporunda Türkiye Büyük Millet Meclisi'ndeki parti ve grupları ele alıyor: Müdafaa-i Hukuk Grubu (Hamdullah Suphi, Cevat Abbas, Kara Vasıf...), Din Adamları Partisi 20-25 kişi (Hoca Vehbi, Basri, Abdulgafur, Mehmet Akif, Eşref Edip, Müfit, Albay Selahattin, Albay Hüsrev), Doğu İlleri Partisi 45-50 kişi (Salih, Hüseyin Avni, Durak, Emir Paşa, Sözde Komünist Parti (Mahmut Esat, Tevfik Bey, Numan Usta, Albay Bekir Sami), İttihatçı Grup (Yunus Nadi, Necati, Hacim Muhittin, Hüseyin Avni, Hafız Mehmet), Küme Partisi, oluşma aşamasında, Din Adamları Partisi ile Doğu İlleri Partisi'ni birleştirmeye çalışıyor. Tevhid Kulübü, Rauf ve Fethi Beylerin kişisel çabalarından oluşuyor... (**Şimşir** IV: 226)

7. **Yenigün:** Murahhaslarımızın cümlesi Paris'te fakat kongrenin toplandığına dair henüz bir haber gelmemiştir. Yusuf Kemal Bey'le Şanzer arasında bir mülakat. –Yunus Nadi: İngiliz buhranı. –Kemalettin Kâmi: İstiklal şehitlerine. **Tercüman Hakikat:** Mütareke teklifi üç hükümete tebliğ edilecek. –Murahhas heyetimiz büyük bir faaliyet sarfediyor. –H. Şükrü: Meşru ve millî emellerin tatbiki şartıyla sulh istiyoruz. **Vakit:** Devletler, Anadolu'nun üç ay içinde Yunanlılardan tahliyesini ve İzmir'de Türk hakimiyetinin tesisini kabul ettiler. –Ahmet Emin: Ateşkes teklifini kabul etmek, Türkiye için bir intihardır. –Kuzey Afrika Müslümanları, Fransa'nın İslam âlemindeki siyaseti hakkında ne düşünüyor? **Hakimiyeti Milliye:** Lord Curzon'un siyasî hastalığı. İngiliz Kabinesi, hayat kaynakları kurumuş hazan yaprakları gibi sallanıyor. Düşmesi, kuvvetli bir rüzgâra bağlıdır. Paris Konferansı'nı değil, cephelerde kanlı çarpışmaların yenilenmesini bekleyelim. **Akşam:** Curzon, Türk-Yunan mücadelesinin halli elzem olduğunu ve mücadeleyi hitama erdirmek için İngiltere'nin çaba sarfedeceğini söylüyor. **İkdam:** Eğer mütareke teklifi kabul olunursa, İstanbul'da mütareke ve tahliye komisyonları teşkil edilecek. **Le Temps:** Gerçekte savaş, Türkiye ile İngiltere arasındadır. Türkler şimdi askerî bakımdan üstündür. Bütün dünya Müslümanları Türkiye'den yanadır. İngilizler, Hindistan'daki ve diğer sömürgelerindeki Müslüman hareketlerini durdurmak için Türklere ateşkes teklif ettiler. (**HM:** 31; **Şimşir 3:** 369; **Jaeschke 2:** 236) **Peyamı Sabah:** Mütareke kabul olunursa Anadolu tahliye edilecek. –Çiçerin'in

1922 - MART

Poincaré'ye bir telsizi. –Bolşevikler komünizmden yavaş yavaş burjuvaziye doğru meylediyorlar. –Ali Kemal: Devletlerin yeniden lehimize döndükleri bir zamanda bizi Yusuf Kemal temsil ederse, Avrupa'da Türklerin bütün hukukunu iptal ettirir, Türkleri medeniyet nazarında Bolşeviklerle aynı derekeye indirtir. **Tevhidiefkâr:** Paris Konferansı açılır açılmaz, İngilizler mütareke aktini teklif ettiler. –Ebüzziyazade: Mütareke olamaz. **İleri:** Lord Curzon'un esası dört maddede mürekkep olan bir mütareke teklifinde bulunduğu tahakkuk etmiştir. –Mütareke teklifi muharipler tarafından kabul edildiği takdirde... –Suphi Nuri: Bizi kurtaracak olan kuvvetli durmaktır. Kat'iyyen ve sonuna kadar dayanalım.

25 - CUMARTESİ

1. Bakanlar Kurulu, Mustafa Kemal'in çağrısı üzerine Sivrihisar'a giderek, onunla birlikte ateşkes önerisine verilecek karşılığı görüşmeye başladı (**Söylev:** II: 476; **Kocatürk:** 377 "26'da; **Belen:** 553).

2. Yunanistan, 22 tarihli ateşkes şartlarını bazı itirazlarla kabul ettiğini bildirdi (**Akşam, Ter.Hak.** 26; **PS, Vakit:** 27; **HM, İkdam** 27, 28; **YG:** 28; **Rentis:** 81; **Tanin:** 15.11.1946).

3. Tevfik Paşa, İngiliz Yüksek Komiserine, Padişah'ın İngiltere ile ayrı bir anlaşma yapmak istediğini bildirerek şu önerilerde bulundu: Türkiye ile İngiltere arasında ayrı bir anlaşma yapılacak, Boğazların serbestisini sağlama işi İngiltere'ye bırakılacak, Doğu Trakya'nın ve Edirne'nin Türkiye'ye verilmesine karşı itirazlara neden kalmayacak, böyle bir anlaşma, İngiltere'nin Halifeliğe düşman olduğu yolundaki düşünceleri de yok edecek. Tevfik Paşa, bu konunun bütün bakanlardan gizlendiğini söyledi. Padişah'ın böyle bir anlaşmayı hemen onaylayacağını bildirdi. Rumbold, bunun Müttefiklerde kıskançlık yaratacağını söyledi. Rumbold, Tevfik Paşa'nın önerisini, kendi yorumunu da ekleyerek Curzon'a yarın bildirecek. (**Şimşir** IV: 228; (**Şimşir 3:** 388)

4. Paris'te üç İtilaf Devleti Dışişleri Bakanı, Türkiye'ye önerilecek barış şartlarını tartışıyorlar. Edirne, Tekirdağ ve Kırklareli'nin Yunanistan'a mı Türkiye'ye mi verileceği konusu görüşüldü. Fransa, buraların Türkiye'ye bırakılmasını istiyorken, Curzon'un ısrarıyla Edirne'nin Yunanistan'a bırakılmasını kabul etti. Tasarıda Gelibolu da Yunanistan'a verildi. Ancak Curzon, Tekirdağ, Babaeski ve Kırklareli'nin de Yunanistan'a bırakılmasını, Tekirdağ Türkiye'ye bırakılacaksa bu limandan Yunanistan'ın da yararlanmasını istedi. Konu, uzmanlara havale edildi. Toplantıda malî konular da görüşüldü. Uzmanların, Sevr Anlaşması'yla öngörülmüş malî kontrol komisyonunun kaldırılmasını isteyen görüşleri ele alındı. İtalya, Sevr Anlaşması'nın malî hükümlerinde İtalyan çıkarlarına aykırı düşmeyecek değişiklikler yapılmasını kabul ettiğini bildirdi. (**Şimşir 3:** 362; **Ter.Hak.** 27; **Vakit, PS, İkdam:** 27, 28)

1922 - MART

5. Dışişleri Bakanı Yusuf Kemal Bey, yurda dönmek üzere Paris'ten ayrıldı. Trenle İsviçre'den geçerken Fransa'nın Bern Elçisi Sykes-Picot ve Sofya'da Bulgar yetkilileriyle görüşecek olan Yusuf Kemal Bey, 3 Nisan'da Ankara'da olacaktır. (**HM:** 29; **Ter.Hak.** 28; **Şimşir 5:** 192. Krş. 24) ★ Franklin Bouillon, Yusuf Kemal'e verdiği Mustafa Kemal'e mektubunda "Adaleti desteklemiş olmak için sizi savunanların işi zor. Kimileri onurundan, kimileri de çıkarından henüz gerilemek istemiyor" dedi. Gene de şimdiden büyük bir ilerleme görüldüğünü anlatarak bütün engellemelere rağmen bu davayı savunmaya devam edeceklerini bildirdi. (**Şimşir 5:** 192)

6. Samsun ve Trabzon çevresinde incelemeler yapan İçişleri Bakanı Fethi Bey'le Jandarma Umum Kumandanı Galip Bey, incelemelerini tamamlayarak Ankara'ya döndüler (**YG**: 26).

7. **Tercümanı Hakikat:** Anadolu'nun cevabı henüz gelmedi. –Hüseyin Şükrü: Tarihimizin mühim bir safhasında bulunuyoruz. Tutacağımız yoldan varacağımız merhaleler belirlenecektir. **İkdam:** Teklif edilen mütareke. –Yunanistan kabul ediyor. **The Times:** Türkler şartları reddedebilirler. Buna, İngiltere'nin uyguladığı Yunan dostu siyaset sebep olacaktır. Bazı yetkililer, Mustafa Kemal'in Cengiz Han zihniyetiyle hareket ettiğini zanediyorlar. **Karagöz**'de, Mustafa Kemal ile Kral, bir terazinin iki kefesinde. Mustafa Kemal ağır geliyor. "Geçen yıl böyle değildi" diye Avrupa buna şaşıyor. –Papulas tarafından İsmet Paşa'ya manzum mektup: Bırak bizi... **Yeni Hayat**'ın 2. sayısı: Dünya ikiye ayrıldı. Bir yanda silkinmiş, üzerindeki kâbusu defetmeye uğraşan, tahtaları, taçları yıkarak hürriyeti eline alan, insanlık için çalışan Şark, diğer tarafta mağrur fakat muvaffakiyetinin her an sarsıntıda olduğunu hissederek mütevahhiş, (korkan), gözü doymak bilmeyen sermayeci bir grup. –Fahişelik ve onunla mücadele. –Troçki'nin nutku. –Komünizm prensipleri. –Bizde sınıf olmadığını iddia edenlere cevap. –Paris Komünü'nün hatırasını tesit. –Hikâye: Patronun evi. **Peyamı Sabah**'ta Ali Kemal: Ankara'nın mütereke teklifini kabul etmesi beklenemez. Ama biz ediyoruz. Boşaltılacak yerler Ankara'ya teslim edilecekse, artık düşmanlarımızın faaliyetine lüzum kalmaz. Davamızı elimizle iptal etmiş oluruz. **Vakit:** Şark Konferansı'nda, Anadolu'nun barışçı bir biçimde boşaltılması hakkında teklifleri. –Ahmet Emin: Mücadele gayelerimizin kabul edilip edilmediğini anlamadan, kapalı gözle silahlarımızı kınına koymak ve kısmetimize ne çıkacağını beklemek katiyyen akla sığmaz. İstanbul Rum basınının mütareke teklifi konusunda üzüntüleri: **Proyya:** Konstantin'in dönüşü, Gunaris'in başa geçmesi, Büyük Yunanistan'ın mezarını kazdı. Açılan mezarı kapayacak taşları kim kaldıracak? Uzaklara, Yunan süngüsünün bekçi bulunduğu mahallere bakınız. **Neologos:** Mütarekede boşaltma kararı Türklerin isteğine uygundur. Ancak Yunanistan, Rumlar için teminat verilirse boşaltmaya razı olur.

1922 - MART

Ermenice **Cagadamard,** Ermeni isteklerinin tatmininde geç kalındığını ve Doğu Anadolu'da Ermenistan lehine hudut değişikliği yapılmazsa barışın olamayacağını yazıyor. Bu arazi üzerinde tarihî hakları bulunmasa bile Ermeni kırımının zararını karşılamak için bu toprak isteğinin Türklerce karşılanmasını istiyor. (**Ter.Hak.** 25) **İleri:** Anadolu'nun tahliyesi hakkında verilen karar, ne suretle infaz edilecek. –Tahliye kararının Ankara ve İstanbul'a tebliği. –Suphi Nuri: İstemezük: Konferansın vereceği karardan ziyade, Anadolu'nun vereceği kararı beklemeliyiz. Evvela Yunan def olup gitsin. Avrupa'dan gelen mütareke haberlerine karşı Türk milleti bütün kuvvetiyle haykırıyor: "İstemezük!" **Tevhidiefkâr**'da Ebüzziyazade: Mütareke teklifinden müspet netice çıkmayacak. –Drahmi yuvarlanıyor. **Akşam:** N. Sadık: Gözlerimiz kamaşmadı (Paris'ten gelen telgraflar). –Gelen telgrafların özeti. –İzmir'de Yunanlıların ve Ermenilerin çevirdiği entrikalar.

26 - PAZAR

1. İtilaf Devletlerinin barış önerisi... 5 günden beri Paris'te toplantı halinde olan İngiliz, Fransız, İtalyan Dışişleri Bakanlarının toplantısı bitti ve toplantıda Yunanistan'la Ankara ve İstanbul Hükümetlerine sunulacak barış şartları kararlaştırıldı. Belli başlı olarak tasarıda şu şartlar sıralandı: Yunanlılar Anadolu'yu boşaltacaklar, Doğu Trakya Türkiye ile Yunanistan arasında paylaştırılacak, Doğu Anadolu'da bir Ermeni yurdu kurulacak, İstanbul Türklerde kalacak, Boğazlarda silahsızlandırılacak bölge daraltılacak, Türkiye "makul" bir tazminat verecek, malî ve adlî kapitülasyonlar yumuşatılacak, Türkiye 45.000 Jandarma, 40.000 asker besleyebilecek, mecburî askerlik olmayacak. Poincaré, Curzon ve Schanzer imzalı barış önerisinde Kürdistan'la ilgili bir madde yer almıyor. Müttefikler, görüşmelerin 3 hafta içinde başlamasını öneriyorlar. (**Akşam, Vakit, İkdam:** 27, 28; **Tev.Ef, İleri:** 28: **PS**: 30; **AS:** 29; **HM, YG**: 5 Nisan; **Türkoğlu:** 9 Nisan; **Söylev** II: 476; **MN** 1923: 231; **Bel.** 160: 665; **Türkgeldi 2:** 146; **Sonyel** II: 250; **Rentis:** 81; **Şimşir 3:** 365; **TV:** 4429; **TİH** II/6-1: 314; **Karabekir 1;** 1038; **GCZ** 3: 164-170)

2. Mustafa Kemal, Akşehir'den akşam Sivrihisar'a geldi. Kendisinden önce buraya gelmiş Bakanlar Kurulu üyeleri, halk ve askerler tarafından karşılandı. Gece, Bakanlar Kurulu üyeleri ile İtilaf Devletleri'nin 22 tarihli ateşkes önerisine verilecek cevabı görüştü. Bakanlar Kurulu, yarın Ankara'ya dönecek, ancak ateşkes önerisine cevap verilemeden bugünkü barış önerisi alınacaktır. (**Kocatürk:** 317) (Sabis 258'de Mustafa Kemal'in bugün yanında Aralof ve Abilof olduğu halde Çay'a geldiği ve burada kendilerine Birinci Ordu tarafından bir çay ziyafeti verildiği kayıtlıdır.)

1922 - MART

3. İstanbul Hükümeti, 22 tarihli ateşkes önerisine cevap verdi: Mustafa Kemal Paşa'ya gönderildi. Cevap gelir gelmez arzedilecektir. Teklif'te Edirne'nin boşaltılması yoktur. Bu olmadıkça, gelecekteki bir saldırıdan korunmuş sayılamaz. (**TV:** 4429; **Vakit, PS, İkdam:** 27, 28; **Ter.Hak.** 28; **HM:** 29)

4. İngiliz Yüksek Komiseri Rumbold, Tevfik Paşa'nın dün Padişah adına yaptığı İngilizlerle ayrı bir anlaşma önerisini Curzon'a bildirdi. "Ankara'nın Fransa ve Sovyetlerle ilişkilerine ve İstanbul'a hakim olma ihtimaline karşı Sultan, bir koruyucu için etrafına bakıyor. Padişah'a verilecek cevabın ret bile olsa elden geldiğince okşayıcı olacağını umarım". Cevap 1 Nisan. (**Şimşir** IV: 228; **Şimşir 3:** 394)

5. İstanbul Divan-ı Harb-i Örfî Başkanı Hurşit Paşa emekliğe sevkedilerek yerine aynı mahkeme üyesi Abdülkerim Paşa atandı (**TV:** 4426. **Ter.Hak.** 30'da onunla mülakat).

6. Biçki Yurdu İstanbul'da İslam kadınlarının giyinişiyle ilgili bir toplantı düzenledi. İstanbul'da tanınmış çevrelerden kişilerin katıldığı toplantıda 2 saat tartışılarak İslamiyet'in emrine uygun millî bir kıyafet tespit edilip bunun yaygınlaştırılması istendi. Bunun için yapılacak çeşitli modellerin ilgili kuruluşlara gönderilmesine karar verildi. (**Ter.Hak.** 28)

7. **Hakimiyeti Milliye:** Cuma günü, İngiltere, Fransa, İtalya Hariciye nazırları hükümetimize tatil-i muhasemat hakkında altı maddelik bir teklifte bulunmuşlardır. Hükümetimiz bu teklifi kemal-i ciddiyetle tetkik eylemekte ve verilecek cevabı hazırlamaktadır. –Ordumuzu, Müttefik komisyonun kontrolüne verecekmişiz. İnsanın gözüne ve dimağına inanamayacağı geliyor. **Vakit:** Yusuf Kemal Bey, Müttefiklerin tekliflerini izah etmek üzere Ankara'ya gidiyor. **Akşam:** Konferansın mütareke hakkındaki telgrafına Anadolu'nun cevabı geldi (İncelenip cevap verileceği). –Baltacis, muvafakat cevabı verdi. **Açıksöz:** Hariciye nazırları, tatil-i muhasemat teklif ediyorlar. Bize hiç bir teminat vermediği halde, bizden bir çok fedakârlıklar isteyen teklif. –Trakya haberleri: Meşgul memleketimizde olup bitenler. **Peyamı Sabah**'ta Ali Kemal: Durum aydınlandı. Devletler, Anadolu'yu Yunan derdinden kurtarıyorlar. **Tercümanı Hakikat:** Paris Konferansı'ndan gelen son malumat: Yusuf Kemal Bey, Anadolu'nun tahliyesi için Adana'nın tahliye tarzını teklif etti. Konferans, Boğazlar ile meşgul. Yunanistan mütarekeyi kabul etti. –H. Şükrü: Tabloda kara noktalar vardır. Azınlıkların himayesi, Ermeni yurdu için ileri sürülen şartları kabul edemeyiz. –İzmir'de Rum Müdafaa Teşkilatı'nın Üç Hariciye Nazırına telgrafı: Yunan ordusu Anadolu'dan çekilirse memleket için felaket olacak imiş. (Proyya'dan). **Cagadamard,** barış şartlarını yorumlarken Ermenilerin tatmin edilmediğini ileri sürüyor ve Türklerin Ermenilere Doğu Anadolu'dan toprak vermesini ve Kilikya'da özerk bir idare istiyor. **Yenigün:**

1922 - MART

Paris Konferansı'nın neticesi: Muhasımlara bir mütareke teklifi. –Fethi ve Galip Beylerin şehrimize gelişi. –Matbuat Cemiyeti'nin ziyafeti. –Galip Paşa'nın sefirlere ziyafeti. **İkdam:** Barış şartları. –Ahmet Cevdet "Köylü milletin efendisidir" sözüne yürekten hak vererek, sözü açıyor ve köylünün nasıl ihmal edildiğini anlatıyor. –Yakup Kadri, barış önerisini bir başarı olarak görüyor ve bunun yalvarma, taviz verme ile değil, millet duygusunun yarattığı mücadele azmi ile kazanıldığını anlatıyor: Bir asırdan beri, ilk defa olarak bizim dediğimiz oluyor. Ey büyük millet, sen yalnız kendi talihini saçlarından tutup istediğin kıbleye çevirmedin, aynı zamanda bütün mazlum ve mağdur milletlere ibret dersi olarak emsalsiz bir harekette bulundun. **Yeni Adana:** Mütareke teklifleri. **Babalık,** ateşkes teklifi için ek yayımladı. **Le Temps:** Boğazlar, Türkiye'nin selameti için çok önemlidir (**Ter.Hak.** 30; **HM:** 2 Nisan). **Tevhidiefkâr:** Yunanlıların Anadolu'yu beş ayda tahliye etmeleri derpiş ediliyor. Yusuf Kemal Bey, Anadolu'ya dönüyor. –İzmirli İsmail Hakkı: İslam'da kadının hukuku ve vazifesi. **İleri:** Mütareke teklifi hakkında dün akşam gelen en son haberler. –Suphi Nuri: Yaşasın Türkler ve Misak-ı Millîleri.

27 - PAZARTESİ

1. Meclis'in gizli oturumunda, Bakanlar Kurulu Başkanı Fevzi Paşa'nın Sivrihisar'dan gönderdiği telgraf okundu. Fevzi Paşa, gece geç vakitlere kadar Bakanlar Kurulu ile Mustafa Kemal'in yaptığı görüşmelerde özetle ateşkes önerisini kabul etmeyi ancak bundan tahliyeyi sağlamak ve barış görüşmelerine başlamak yolunda yararlanmayı kararlaştırdıklarını bildirdi. Gizli görüşmede ayrıca, Sivas Temyiz Mahkemesi üyeliğine yaptığı atamadan dolayı Adalet Bakanı Refik Şevket Bey hakkında gensorunun bir bölümü görüşüldü. (**GCZ** 3: 148-161)
2. Dün Sivrihisar'da Mustafa Kemal ile birlikte ateşkes önerisine verilecek cevabı kararlaştıran Bakanlar Kurulu üyeleri Ankara'ya döndü (**Kocatürk:** 317).
3. Batı Cephesi Komutanı İsmet Paşa, Birinci ve İkinci Ordu Kumandanlarından, orduya ve halka "barış yapılıyor" propagandası yapanlara karşı tedbir alınmasını istedi. Birinci Ordu Kumandanı Ali İhsan Paşa dün, Çivril'de üç Yunan subayının barış oluyor diye bölük kumandanını çağırmaya giriştiklerini yazmıştı. (**HTVD** 65, ves. 1459)
4. Kâzım Karabekir, Büyük Millet Meclisi Başkanlığı'na ve Başkumandanlığa çektiği telgraflarda, ateşkes önerileri hakkında görüşlerini bildirdi. Karabekir, ateşkesin ilke olarak reddedilmemesini ve Anadolu'nun boşaltılması şartının konulmasını istedi. Karabekir'in ateşkes önerisi hakkında dün bildirdiği bazı görüşlerini cevaplayan Mustafa Kemal, bu gece Sivrihisar'da Bakanlar Kurulu üyeleriyle aldıkları kararı anlattı: İşgal altındaki araziyi tahliye ettirmek, barış görüşmelerine başlamayı tespit etmek amacıyla ateşkesi kabul etmek, ateşkes süresinin tahliye süresinden ibaret olması, ordu ve memleket içinde kontrol kabul etmemek... (**Karabekir 1:** 1037)

1922 - MART

5. Şehzadelerin öğrenimlerine nezaret ve bu iş için kurulacak idadiyi idare etmek üzere, ordu kumandanı ve Bahriye eski Bakanı Esat Paşa görevlendirildi (**TV:** 4425).

6. Cepheyi ziyaret etmek amacıyla Mustafa Kemal, Sovyet Elçisi Aralof ve Azerbaycan Elçisi Abilof, Ankara'dan Polatlı'ya gittiler. Aralof, yanında bez torbalar içinde askerlere dağıtılmak üzere birçok hediye de götürüyor. Yarın Sivrihisar'da Mustafa Kemal'le bulaşacaklar. (**Aralov:** 84-87; **Ter.Hak,** 26; Aralof'un Mustafa Kemal'le mühim görüşmesi)

7. **Tercümanı Hakikat:** Konferans müzakeratı hakkında bugün gelen son malumat: Curzon'a göre muharipler yalnız arazi meselesinde dinlenecekler. –Curzon'un azınlıklara dair beyanatı. –Şarkî Trakya'nın geniş bir kısmı bize veriliyor. –H. Şükrü: İki kusur senelik can ve mal fedakârlığımızın neticelerini toplamak üzereyiz. Silahımıza her zamankinden ziyade istinat ederek büyük bir vakarla kararların neticesini beklemeliyiz. –Kadınların giyinişi hakkında Darülhikme'nin Biçki Yurdu'na cevabı. **İleri:** Ateşkes önerisi, Mondros Mütarekesi'ne benziyor. **Akşam:** Müttefiklerin sulh hakkında kararları sureti. –Ne nikbin, ne de bedbin olmadan birkaç gün daha bekleyelim. Acele hükmetmeyelim. **İkdam**'da ateşkes önerisi üzerine haberler, –Ankara'da Şark milletlerinin temsilcileri, kardeş memleket ve milletlerin katılmasıyla Anadolu'da bir Şark Üniversitesi açılmasını kararlaştırmışlardır. **Hakimiyeti Milliye:** Mütareke etrafında: Üç senedir icra olunan hile ve fesat, maskaralık halini aldı. Bu gibi maskaralıklara aldanacak kimse kalmadı. Türk, ölmeyi de göze almıştır. Ya Misak-ı Millî ya hiç. Hatta yaşayış bile. İşitiyor musunuz efendiller! **Açıksöz**'de Hüsnü: Garip ve aldatıcı bir teklif. İsmi mütareke olsun, müsalaha (sulh) olsun, bizim barışmak için tek ve basit bir sulh şartımız var: Misak-ı Millî esaslarını kabul. Ancak bu kabul olunduktan sonra her türlü müzakere için kapılar açıktır. –Anadolu'da iktisadî teşebbüslerde bulunmak üzere bir Fransız heyeti şehrimize geldi. **Peyamı Sabah:** Babıâli Müttefiklere cevap verdi. –Yunanistan mütarekeyi kabul etti. –Ali Kemal: İki müşkül nokta: Azınlıkların hukuku, Ermenistan davaları. **Vakit:** Yunan Hükümeti, mütareke teklifini kabul etmiş. –Ahmet Emin: Vaziyetin açıklığa kavuşması, Yusuf Kemal Bey'in Ankara'ya varmasına bağlıdır. –Eski Belediye Başkanı Selim Paşa hakkında muhakemenin lüzumuna karar verilmiştir. –Biçki Yurdu'nda dün yapılan toplantı ve alınan karar: Türk kadınları nasıl giyinmelidir? **Tevhidiefkâr**'da Ebüzziyazade: Faidelerden ziyade tehlikeleri düşünmeye mecburuz. –Anadolu'nun tahliyesi ve İzmir'in iadesi yetmez; Edirnemizi de isteriz. –Mütareke teklifini Mustafa Kemal Paşa tetkik ediyor. **Yenigün:** Üçlerin teklifi Curzon tarafından yapılmış, şartlarını ise Mareşal Foch, General Gouraud, Mougin kararlaştırmışlar. –Mahmut Esat: Aziz ve büyük Türkiye, senin yüzünü karartan Mondros Mütarekenamesi'ni unutma!... –Yunan Parlamentosu'nda mütareke münakaşaları. –Yeni Hayat'ın ikinci sayısı çıktı, tavsiye ederiz.

1922 - MART

28 - SALI

1. İngiliz, Fransız ve İtalyan Dışişleri Bakanlarının önceki gün Paris'te kararlaştırdıkları barış şartları, Fransız Yüksek Komiseri tarafından İstanbul'daki Ankara temsilcisi Dr. Hikmet Bey'e verildi (**GCZ** 3: 164; **İkdam, Vakit:** 30). ★ Barış şartları Yunan Hükümetine de bildirildi (**KASÖT:** 635; **Stratigu:** 99).

2. Paris'ten Ankara'ya dönmekte olan Yusuf Kemal Bey, trenle Sofya'ya geldi. Bulgar sınırında Başbakan'ın gönderdiği bir görevli ve Sofya'da Türkler tarafından karşılandı. Salim Ağa'nın (İkdam: Kırcaali Mebusu Şakir Bey'in) evine indi. Gazetelere verdiği demeçte, Türk milletinin kendi geleceğini kendisinin tayin etmek istediğini belirterek hükümetinin Paris kararlarını kabule yetkili olmadığını, bu yetkinin doğrudan Meclis'e ait olduğunu söyledi. "İngiltere ile münasebetimiz yavaş yavaş iyileşecektir," dedi. Yusuf Kemal Bey, eski bakanlardan bazılarıyla görüştü. Burgaz'a, oradan da bir Fransız torpidosu ile İnebolu'ya gidecek olan Yusuf Kemal Bey, 3 Nisan'da Ankara'ya ulaşacaktır. (**İkdam:** 2 Nisan; **Vakit:** 6 Nisan "29'da geldi"; **Tengirşek** 1981: 258; **Jaeschke 1:** 177; **2:** 255) ★ Yusuf Kemal Bey'i alacak olan Fransız torpidosu, İstanbul'dan Burgaz'a gitti (**GCZ** 3: 164; **Ter.Hak.** 28).

3. Anadolu'da mitingler başlıyor. Millî konularda, bundan önce olduğu gibi şehir ve kasabalarda mitingler yapılarak millî direniş ruhu ayakta tutulmaya ve milletin bir bütün olduğu dışarıya karşı gösterilmeye çalışılıyor. Bugün Kayseride yapılan mitingde, Misak-ı Millî dairesinde yapılacak bir ateşkesin sevinçle kabul edileceği, bu ateşkes önerisinin ise reddedilmesi gerektiği belirtildi. (**HM, YG**: 31)

4. Sovyet Rusya Elçisi Aralov ve Azerbaycan Elçisi Abilof, Polatlı'dan Sivrihisar'a gelerek sabahleyin Mustafa Kemal ile buluştular. Burada, resmî törenle karşılandılar. İsmet Paşa ve Mustafa Kemal, Aralof'a Rusya, Kızılordu, Rusya'daki iç savaş, Lenin ve Frunze hakkında sorular sordular. Söyleşi, gece yarısından sonraya kadar sürdü. (**Aralov:** 86. **Kocatürk** 318'de Mustafa Kemal'in bugün Akşehir'e hareket ettiği, **Sabis** 250'de ise Aralov ve Abilof'la birlikte Çay'a vardığı kayıtlıdır. Bkz. 30)

5. Büyük Millet Meclisi, Son Osmanlı Mebuslar Meclisi başkanı iken ölen Reşat Hikmet Bey'in mezarının yapılması için Meclis bütçesinden 500 lira ödenek ayrılmasını tartışmasız kararlaştırdı (**ZC** 18: 390).

6. Hamdullah Suphi, Mahmut Esat, Muhittin Baha, Ahmet Muhtar, Enver, Osmanzade Hamdi, Yunus Nadi Beyler, Buhara kasıtları ve Buhara'dan yeni gelen Maarif Heyeti şerefine Şark Teceddüt Lokantası'nda bir ziyafet verdiler. Hamdullah Suphi, yarının büyük Buhara'sının temsilcilerini selamladı. Bu konuşmaya Kasıt Mehmet Nazri cevap verdi (**YG**: 28, 29).

1922 - MART

7. **Açıksöz**'de Abdülahad Nuri: Ateşkes teklifi şeytanlıktır. BMM'nin katiyyen kabul etmeyeceğinden eminiz. Silah bırakışmayı sağlayacak tek bir şey vardır: Türk süngüsü. –Rusya'ya 100 Türk talebe gönderilecek. Meslek mekteplerinde bu talebe hayat adamı olarak yetişecekler. **Anadolu Ajansı,** Ateşkes önerisinin aldatıcı olduğunu yazan Ankara basınından örnekler sıralıyor. Bu arada Hakimiyeti Milliye'nin dünkü yayını: Ya Misak-ı Millî ya hiç! İşitiyor musunuz efendiler! (**İkdam:** 31) **Hakimiyeti Milliye:** İzmir'de Fiyume hadisesi mi yapacaklar? **Vakit:** Konferans, sulhümüzün hatlarını tespit etti. –Ahmet Emin: Paris kararları. –Babıâli'nin ateşkes önerisine cevabı: Ankara'ya bildirdi. Cevabı yalnız biz verecek değiliz. –Bulgaristan mühim olaylar arifesindedir. **İkdam:** Dışişleri bakanlarının barış kararları. –Bekleyiş. –Yakup Kadri: İstanbul içinde bir gezinti: Bütün manasıyla bir yenilmişler diyarındayım. İstanbul'un ücra mahalleleri, içe çekilen bir hıçkırık gibidir. (Ayrıca, **Karaosmanoğlu 1:** 132) **Akşam**'da N. Sadık: Hak ve adalete doğru bir tekâmül. Ancak Trakya ile ilgili teklifi kabul edemeyiz. **Peyamı Sabah**'ta Ali Kemal: Bir kere barış kararlaştırıldı mı, yeniden seçim yapıldı mı, Ankara Hükümeti palas pandıras tekerlenecek. **Yeni Adana:** Mütareke belası. **Babalık:** Mütareke teklifi etrafında. –Muvafakat edemeyiz. **Le Temps:** Türkiye hakkında çizilmiş hudut, son derece noksandır. Lord Curzon ve arkadaşlarının getirdiği çözüm şekli, Akdeniz'in hakimi bulunan İngiliz donanması için Gelibolu'yu bir dayanak noktası yapmaktır. (**İkdam:** 1; **HM:** 13 Nisan) **Daily Telgraph:** Lord Curzon, Paris'ten başarılı döndü. Türkiye ve Yunanistan'a karşı takip edilecek siyaset tanziminde başarı kazanılmıştır. Paris kongresinin amacı, kararlarını zorla kabul ettirmek değildir. Bu başarının kazanılmasında Curzon önemli bir rol oynamıştır. (**MEH:** 18: 2-5) **Tevhidiefkâr:** Üçler Konferansı, Şark sulhünün umumî hatlarını nihayet tanzim ve tayin edebildi. –Ebüzziyazade: Vaziyet az çok açıklığa kavuştu. –İstanbul'un cevabı. **İleri:** Müttefiklerin kat'i kararları (Barış önerileri). –Suphi Nuri: Yeni şartlar. –Akıncılarımızın faaliyeti. –Fethi Bey Ankara'ya dönüyor. **Yenigün:** Dr. Tefik Rüştü: Konferans semeredar olabilir mi? –Mütareke mesaili hakkında henüz tetkikata devam olunmaktadır. –Aydın'da Türkler camilerde diri diri yakılıyor. –Ankara'da kurulan Ziraat Cemiyeti faaliyete başladı. **Tercüman Hakikat:** Şark Konferansı, müzakeratını ikmal ederek dağıldı. Şark Konferansı'nın resmî tebliği. –Sevgili Edirnemiz Yunan'da kalamaz. Ankara'nın böyle bir hal suretini kabul ihtimali yok gibidir. –H. Şükrü: Heyecanlı günler. Halas ve istiklal güneşinin doğmak üzere olduğunu gösteren alametler çoğalıyor.

29 - ÇARŞAMBA

1. Mustafa Kemal, yarından sonra kutlanacak İkinci İnönü Zaferi'nin yıldönümü nedeniyle ordulara bir bildiri yayımladı: Zalim dünyaya karşı, milletimizi baştan başa boğazlayabileceğini ilan eden istilacı ve mağrur bir düşman, geçen senenin

1922 - MART

30 Mart günü yerlere serilerek halkın galibiyetine boyun eğmişti. Düşmanın zulmünden inleyen vatanımıza ve milletimize karşı ciddî görevlerimizi bütün arkadaşlarıma hatırlatırım. (**HM, YG**: 30; **YA:** 31; **Türkoğlu** 2 Nisan; **ZC** 18: 414; **ATTB:** 428)

2. Aralov ve Abilof Sivrihisar'da bir okulu gezerek, öğrencilerin Mustafa Kemal hakkında söyledikleri şarkıları dinlediler, öğretmene biraz para verdiler. Öğleden sonra Mustafa Kemal, yanında Aralof ve Abilof olduğu halde Çay'a hareket etti. (**Aralov:** 87-88)

3. Papulas, Yunan Bakanlar Kurulu'na Anadolu hakkında bilgiler verdi. Yazılı olarak verdiği muhtırada Yunanistan'ın Anadolu'dan vazgeçmesinin düşünülemeyeceğini, hükümetin içinde bulunduğu çıkmazdan ötürü Batı Anadolu'dan vazgeçerse özerk bir yönetim için kendisine yetki verilmesini, değilse istifasının kabul edilmesini istedi. Yunan hükümeti, daha önce Özerk Batı Anadolu Devleti projesini kabul etmemiş, Papulas da istifasını vermişti. Yarın da Dışişleri'nde aynı konuda bir toplantı yapılacak. (**KASÖT:** 643)

4. Yusuf Kemal Bey, dün geldiği Sofya'dan Burgaz'a hareket etti (**İkdam:** 2 Nisan).

5. Dersim'den gönderilen 7 imzalı telgrafta, ateşkes önerisinin reddedilerek kurtuluş için malca ve bedence yardıma hazır olunduğu bildirildi (**HM, YG**: 31).

6. Enver Paşa, Baysun'dan, Afganistan'da bulunan Buhara Hükümet Başkanı Osman Hoca'ya bir mektup yazarak Ruslara karşı hareketin ilerlediğini yazdı (**TD** III: 1257).

7. İstanbul Hükümeti, İlköğretim vergisini kaldırdı (**TV:** 4429).

8. Hakimiyeti Milliye: Le Temps, "Sevr Anlaşması gömülmelidir" diyor. –Mütareke metni, bütün Türkiye halkının müttefikan nefret ve hiddetini mucip oldu. Böyle bir teklifte bulunanlar, iyi niyetli olamaz. **Yenigün**'de Mahmut Esat: Mütarekenin 19 yüzü. –Yalnız biz değil, kendi gazeteleri de bağımsız bir Türkiye istiyorlar. –The Times: Bağımsız bir Türkiye mutlaka kurulmalıdır. Le Temps: Türkiye Ataşkes manevralarına inanmamalıdır. **Akşam:** Komiserler tarafından İstanbul, Ankara, Atina Hükümetlerine verilen notanın sureti. **Peyamı Sabah**'ta Ali Kemal: Ankara zorbaları, devletlerin daha ilk kararlarını, ateşkes tekliflerini reddetmişler. Milletin başını bu kadar belaya soktuktan sonra kabul edecekleri de beklenemezdi. **Açıksöz**'de Abdülahad Nuri, ateşkes önerilerini madde madde inceliyor. –Nail Tosun'un manzumesi: İzmir'den sonra Bursa. **Karagöz:** Ateşkes önerisine karşı Karagöz'ün cevabı (güvensizlik). **Vakit:** Yunanlılar Anadolu'yu tahliyeye hazırlanıyorlar. –Ahmet Emin: Münakaşa safhası. –Stanbulinski Kabinesi istifa etti. **İkdam:** Müttefiklerin mütareke teklifine Ankara'dan gelen ilk mütalaa: Milletin mütareke teklifini nazarı itibara alabil-

1922 - MART

mesi için işgal altındaki yerlerin tamamen tahliyesi üstlenilmeli ve faaliyete başlanmalı. –Başyazı: Karar karşısında. Yunanistan tahliyeyi de kabul ediyor. **İleri**'de Suphi Nuri: Misak'tan ayrılamayız. –Mütareke teklifi hakkında Anadolu'nun telakkisi. **Tevhidiefkâr:** Devletlerin müdahalesi sırf bir tavassut mahiyetindedir. Teklifler reddedilirse kat'iyyen zecrî tedbir alınmayacak. Fransa, Türkiye'ye karşı düşmanca hareketlerde bulunmak istemiyor. –Ebüzziyazade: Anadolu'nun cevabı. **Tercümanı Hakikat:** Müttefik Hariciye Nazırlarının kararlarının metni. –H. Şükrü: Teklife iyi düşünüp karar vermeliyiz. Geleceğe karşı olduğu kadar, bugünkü nesle karşı da sorumluyuz.

30 - PERŞEMBE

1. Mustafa Kemal, yanında Sovyet Rusya Elçisi Aralof ve Azerbaycan Elçisi Abilof olduğu halde Bolvadin'den Çay'a geldi. İki ülke askerî ateşelerinin, Batı Cephesi Komutanı İsmet Paşa'nın ve diğer komutanların da hazır bulunduğu teftişlerde, aynı zamanda İkinci İnönü Zaferi'nin yıldönümü kutlandı. Büyük bir resmigeçit yapıldı. Mustafa Kemal, Sakarya Zaferi'nin yıldönümünü düşmanı yurttan tamamen atarak kazanacakları zaferle birlikte kutlayacaklarını söyledi. Süvarilere "Kılıçlarınızı ne zaman kınına sokacaksınız?" diye sorunca Birinci Ordu Kumandanı buna "Düşmanı Denize döktüğümüz zaman" cevabını verdi. Akşam, subaylar tarafından hazırlanan piyesle millî oyunlar oynandı. (**HM,YG**: 31; **Sabis:** 260; **Aydemir 1,** II: 541; **Belen:** 383; **Borak 2:** 131; **Kocatürk:** 318; **Vakit:** 5 Nisan; **Aralov:** 89, 93)

2. Mustafa Kemal'in İkinci İnönü Zaferi nedeniyle yayımladığı bildiri Meclis'te okundu. Milletin yenilemezliği ve emperyalizmin kötülükleri konularında konuşmalar yapıldı. Meclis'in selamının orduya iletilmesine karar verildi. Şehitlere ayakta fatihalar okundu. (**ZC** 18: 414; **HM, YG**: 31)

3. Doğu milletlerinin temsilcileri İkinci İnönü Zaferi'nin yıldönümünü kutluyorlar: 1) Rusya Şüralar Cumhuriyeti Elçisi Aralof'un bugün Meclis'te okunan telgrafı: Kahraman Türkiye inkılap ordusunu tebrik ederim. Türkiye ordusunun ağır yumruğu er geç düşmanı ve onu himaye eden emperyalist ve kapitalistleri ezecektir. (**ZC** 18: 430; **YG**: 31; **Vakit:** 5 Nisan) 2) Azerbaycan Şüralar Cumhuriyeti Elçisi Abilof'un bugün Meclis'te okunan kutlama yazısı: Batı emperyalistlerinin bütün hile, desise ve tezvirlerine karşı bütün mazlum milletler kahraman Türk ordusuna yardımcıdır. (**YG**: 31; **Vakit:** 5 Nisan; **ZC**: 18: 430) 3) Afganistan Elçisi Sultan Ahmet Han'ın "İslam Ordularının Başkumandanı" Mustafa Kemal Paşa'ya yazıları: Bugün, şanlı İslam ordularının son salip sürüsünü yerlere serdiği tarihî bir gündür. Bugün, hakkın zulme galebe çaldığı, dörtyüz milyon Müslüman'ın kalplerini ümitlerle, sevinçlerle dolduran, Şark'ın bütün milletlerine azim ve cesaretler veren, esaret zincirlerinin kırıldığı, kara sahifelerin kapandığı... bir gündür. Yakında Müslüman bayraklarının Adalar Denizi sahilinde dalgalanmasını Cenab-ı Hak'tan dilerim. (**HM, YG**: 31; **YA:** 3, **Vakit:** 5 Nisan)

1922 - MART

4. Yunan Dışişleri Bakanlığı'nda, Başbakan'ın ve Batı Anadolu'daki Rum Müdafaa Cemiyeti temsilcisinin katıldığı bir toplantı yapıldı. Temsilci, Yunanistan'ın Batı Anadolu'da kurulması tasarlanan özerk Rum yönetimini el altından desteklemesini istedi. Başbakan Gunaris, Yunanistan'ın ekonomik kaynakları elverdiği sürece Anadolu'yu boşaltmayacağını bildirerek bu özerk devlet projesine karşı çıktı. (**KASÖT:** 643) ★ Yunan Bakanlar Kurulu da üst üste toplantılar yapıyor (**Ter.Hak.** 1 Nisan).

5. Meclis'in gizli oturumunda 26 Mart tarihli barış önerisi metni okundu. Bazı mebuslar görüşme açılmasını bazıları ise görüşme için Yusuf Kemal Bey'in beklenmesini istediler. Usul tartışmalarından sonra görüşmelerin Yusuf Kemal Bey'in dönüşüne ertelenmesi kabul edildi. (**GCZ** 3: 164-170)

6. Darülfünun Grevi... Bugün üniversitede iki konferans verildi. Akil Muhtar Bey Einstein'in yeni çıkan İzafiyet Teorisi hakkında, Rıza Tevfik ise Fuzulî hakkında birer konferans verdiler. Rıza Tevfik'in Fuzulî'nin Türk değil Acem olduğunu söylemesi, Süleyman Nazif'in ve öğrencilerin protestolarına sebep oldu. Rıza Tevfik görüşünü açıklarken "Türk'ün asırlar boyu bileğinde salladığı kılıcından başka nesi var? Hâlâ İstanbul'da oturabiliyorsanız bunu Düvel-i Muazzama'nın âlem-i İslam'a karşı hürmetine borçlusunuz" dedi. Çıkan karışıklık üzerine salonu terk etti. Tıbbiyeliler ile sarıklılar salonda birbirlerine girdiler. Rıza Tevfik'in bu son konferansı üniversitede bardağı taşıran damla oldu. (**PS**: 30 "bugün verilecek"; 1 Nisan; **Ter.Hak.** 31 "dün"; **HM:** 3 Nisan; **Gürkan:** 14-16. Gürkan'da Rıza Tevfik'in bu konferansı dünkü tarihle verdiği –yanlış olarak- kayıtlıdır).

7. Darülfunun Edebiyat Fakültesi öğrencileri, polisten gizli yaptıkları olağanüstü kongrede, 5 öğretim görevlisinin derslerini boykot etmeye ve kendileriyle ilişiğin kesilmesine karar verdiler. Öğrenciler "manevî heyecanların zevkinden mahrum, istiklal, kudsiyet ve milliyet hislerine yabancı ve muhacim (saldıran)" kişiler olarak niteledikleri Cenap Şahabettin, Barsamyan, Ali Kemal, Rıza Tevfik ve Hüseyin Daniş'in istifa etmesini isteyen kararlarını bu öğretim üyelerine ve fakülte dekanı İsmail Hakkı Bey'e (Baltacıoğlu) ilettiler. Öğrencilerin gece gizlice tramvay direklerine asacakları kararı elden alan Rıza Tevfik, yarından sonra hiç bir şey söylemeden fakülteyi terkedecektir. (**Tev.Ef.** 31; **Ter.Hak.** 31 Mart, 1 Nisan; **İkdam:** 31; **Vakit: PS**: 1, 2 Nisan; **YG** 3; **HM:** 3, 4; **Gürkan:** 17; **Tunaya** II: 302)

8. Dışişleri Bakanı Lord Curzon, Avam Kamarası'nda yaptığı konuşmada, "Anadolu Yunanistan'ı bitkin düşürdü. Yaptığımız barış önerisi akla uygun ve adaletlidir. Bu konuda pazarlık yapmayacağız. Nota kabul edildiği takdirde bunu Yunan kuvvetlerinin Anadolu'yu tedricen tahliyesi izleyecektir. Edirne Yunanlılarda kalmalıdır" dedi. (**Sonyel** II: 250; **GCZ** 3: 275; **İkdam** 2, 3; **PS**: 4 "Lordlar Kamarası'nda"; **Vakit:** 2, 4: "her iki Mecliste de"; **HM:** 6-7)

1922 - MART

9. Tercümanı Hakikat: Gunaris bizimle sulh müzakeratında bulunacak. Yunanlılar sulh şatlarını beğenmiyorlar. –H. Şükrü, barış teklifleri hakında karar vermenin zor ve sorumluluk isteyen bir şey olduğunu yazıyor. –Divanıharp Reisi Abdülkerim Paşa ile mülakat. **Peyamı Sabah**'ta Ali Kemal: Ankara, Asya'da ve Moskova'da takip ettiği sergüzeşt siyasetinden vazgeçmeli, siyasî hattını devletlerin göstereceği makule ifrağ etmelidir. Barışımızın elde edilmesi bu iki noktaya bağlıdır. O zaman İzmir ve Edirne'yi kurtarabiliriz. –Paris kararları metni. **Hakimiyeti Milliye:** Bugün düşmanlarımızı ve onların emellerini yere seren bir günün yıldönümünü idrak ediyoruz. Fakat aynı zamanda düşmanlarımızın büyük bir şetanetle ta kalplerimize saplanacak oklar taşıyan ellerini içerimize uzatmak istediklerini görüyoruz. –Ne Türkiye'nin istiklali, ne Halife'nin dinî selahiyeti, kimsenin tayin ve tasdikine muhtaç değildir. Bizim burada oturup İngiltere'nin istiklalini, Cantebury piskoposunun dinî selahiyetini tasdik ediyoruz dememiz ne kadar gülünç ise Lord Curzon'un davranışı da o derece gülünçtür. **Vakit:** Paris Konferansı'nın kararları, evvelki akşam Babıâli ve Ankara Hükümeti'ne resmen tebliğ edilmiştir. **Akşam:** Atina hayrette. Yunanlılar memnun değil fakat hükümet gazeteleri memnun. **Yeni Adana:** Bukalemun: Kral sulh taraftarı imiş. Harpten sorumlu değilmiş... Yeter, yeter ey milletlerin kanlarıyla şampanya kadehlerini dolduran haşmetmeaplar. **Babalık:** Ya Misak-ı Millî ya hiç! (HM'den) **Tevhidiefkâr**'da Yahya Kemal, "kökü mazide olan bir atî" olduğunu açıklayarak bakışlarını İslam İstanbul üzerinde gezdiriyor. "Ezan ve Kur'an: Eskişehir'in, Afyonkarahisar'ın, Kars'ın genç askerleri, siz bu kadar güzel iki şey için döğüştünüz. –Ebüzziyazade: Edirne'siz sulh, medeniyet için felaket olur. **Aydede,** düşmanın vefalısının da sevildiğini, "Mehmetçe"nin vefalı bir düşman olduğunu yazarak kendisine düşmanlığında sürekli olan Aka Gündüz'le alay ediyor. –Yunanlı gitmek istiyor. "Sonra ben ne iş göreceğim?" diyen asker (Ankara) onu bırakmıyor!.. **İkdam**'ın boydan boya manşeti: Müttefiklerin İzmir, Trakya ve Boğazlar hakkındaki kesin kararları Türkiye ve Yunanistan'a tebliğ olundu. –Başyazı: Anadolu'nun tahliyesi. **İleri:** Konferans kararlarını Pellé, Babıâli'ye tebliğ etti. –Anadolu'da imalat-ı harbiye faaliyetleri. **Yenigün:** Geçen sene bugün, süngümüzle, kanımızla İkinci İnönü Zaferi'ni tarihe kaydettik. Misak-ı Millî sulhünü de kuvvetimizle teyit edeceğiz. –Yunus Nadi: Mütareke tuzağı. –Beypazarı ve Bolu'dan teller: Anadolu, Millî Misak'ı ihtiva etmeyen, anavatanı düşmandan kurtarmayan hiç bir ahde imzasını koyamaz. **Güleryüz:** Mustafa Kemal'in Yunan askerlerine emri: Kâfî derecede gezdiniz, eğlendiğiniz, keyfinize baktınız. İstikamet Atina, marş marş!... –"Türk'ü yakaladım haşmetmeap", "Aferin sana, getir", "Gelmiyor", "Öyleyse koyver", "Beni bırakmıyor haşmetmeap" (Yunanlı'nın eteği, gökyüzünde hilalin sivri ucuna takılmış).

1922 - MART

31 - CUMA

1. Hem İkinci İnönü Zaferi'nin yıldönümünü kutlamak, hem de önerilen ateşkes şartlarının kabul edilmemesini istemek için yurdun her yanında bugünkü cuma namazından sonra mitingler yapıldı. Elverişsiz ateşkes şartlarının reddedilmesini isteyen telgraflar da Meclis'e gelmeye başladı. Ankara Namazgâh'ta "şimdiye kadar görüşmemiş" bir kalabalığın katıldığı mitingde Meclis'e verilecek muhtıra okunarak kabul edildi. Belediye Başkanı Ali ve Müdafaa-i Hukuk Reisi Müftü Rıfat imzalarını taşıyan muhtırada, şerefli bir barış getirmeyen ateşkes önerisinin reddedilmesi istendi. Sancakların peşinde kudümler çalınarak Meclis önüne gelindi. Burada içlerinde Papa Eftim'in de yer aldığı konuşmacılar, işgal altındaki yerler boşaltılmadıkça barış yapılmamasını istediler. (**YG** 1: "bugün yapılacak". 2: "dün yapıldı" **HM:** 2; **YA:** 2,3; **İkdam, Vakit:** 4; **İleri:** 13 Nisan) ★ Adana'da miting. Mersin Mebusu Safa Bey ve şair Mehmet Emin Bey, heyecanlı birer konuşma yaptılar. Halk, Misak-ı Millî için tekrar tekrar yemin etti. (**Ter.Hak.** 5)

2. Mustafa Kemal, Abilof'un İkinci İnönü Zaferi'ni kutlayan dünkü mesajına cevap verdi: Türkiye hak ve bağımsızlık uğrunda bütün bir zulüm dünyasına karşı kutsal bir savaş açtı. İnanıyorum ki milletlerin hak ve bağımsızlığına saygılı olmayan, bütün insanlığı zulüm ve tahakküm altında ezmek izteyenler, şu kutsal savaşta er geç yenileceklerdir. (**İkdam:** 5 Nisan; **ATTB:** 429; **R.N.İleri:** 301)

3. İtalya ile İstanbul Hükümeti arasında (Garroni-İzzet Paşa), bir anlaşma imzalandı. Anlaşmaya göre, İtalya Güneybatı Anadolu'yu boşaltacak. Buna karşılık Zonguldak kömürlerinin işletilmesinde ve demiryolu yapımında imtiyazlar elde edecek. (**GCZ** 3: 365; **İkdam, İleri, Vakit, Ter.Hak.** 10; **HM:** 12; **AS, YA:** 16 Mayıs; **Jaeschke 1:** 176; Krş. 15 Nisan)

4. Mustafa Kemal, dün denetlemelerde bulunduğu ve İkinci İnönü Zaferi'nin kutlandığı Birinci Ordu karargâhından (Çay'dan), Batı Cephesi karargâhının bulunduğu Akşehir'e geldi. Aralof ve Abilof, Akşehir'de Nasrettin Hoca Türbesi'ni gezdiler ve bir Rum köyünü ziyaret ettiler. Mustafa Kemal ile söyleşi sırasında ona ülkede reform yapılması gerektiğini söylediklerinde Mustafa Kemal, Rusya'da mücadeleci bir işçi sınıfı olduğunu ama Türkiye'de işçi sınıfı ve sanayi olmadığını söyledi. (**Aralov:** 92; **Kocatürk:** 318; **Sabib:** 265)

5. Paris'te aldığı ateşkes şartlarını anlatmak üzere Ankara'ya dönmekte olan Yusuf Kemal Bey, İnebolu'ya çıktı ve hemen Ankara'ya hareket etti (**İkdam:** 1; **Vakit:** 1, 2; **HM:** 2 Nisan).

1922 - MART

6. İstanbul Limanı'nda Mart ayı ithalat ve ihracatı: İthalat, ihracatın üç katından fazla. İhracat: 226.074.433 kuruş, ithalat: 715.586.356 kuruş. En çok zahire ve eşya ihraç edilen ülkeler (ihracatın kuruş olarak değeri): Fransa 31.183.254, Mısır 23.651.543, İngiltere 22.194.969, Kafkas Hükümetleri: 19.576.539, Bulgaristan 15.474.465, Suriye 12.690.142, İtalya 12.259.318, ABD: 11.932.554, Felemenk 9.569.772, Rusya 9.231.890, Romanya 7.697.791, Almanya 5.425.110, Yunanistan 3.733.850, İspanya 924.700, Avusturya 742.784, İsveç 40.400, İsviçre 6.190. En çok ihraç edilen maddeler ise sırasıyla ve kg olarak şöyle: Yün ve yünlü dokuma 307.755,5, tönbeki ve tütün 227.386, pamuk ve pamuklu maddeler 144.149,5, yakacak 19.173.463, ipek ve ipekli dokuma 18.834,5. En çok ithalat yapılan ülkeler ve alınan malların kuruş olarak değeri: İngiltere 121.270.726, ABD 79.480.838, İtalya 68.977.336, Bulgaristan 68.294.307, Fransa 68.206.245, Felemenk 57.367.375, Belçika 46.279.366, Romanya 23.325.693, Mısır 21.876.214, Almanya 21.789.162, Kafkas Hükümetleri 16.320.439, Rusya 14.137.580, Yunanistan 1.707.749, Avusturya 10.254.154. Neler alındığı (kg. olarak): Zahire, hububat ve bunlardan yapılmış maddeler 15.179.129, şekerleme 2.596.600, meyve ve sebze 1.823.906, içki, ispirto, sirke, maden suları 806.689, hayvandan elde edilen mekûlat (yiyecekler) ve balıklar 606.968, nebatî yağlar 559.903, diri hayvanlar 41.400, tönbeki ve tütün 24.583 (ve diğer birçok maddenin dökümü). (**Ter.Hak.** 9 Mayıs)

7. Yenigün: Bizi sen kurtardın hahr ve zulmetten/ Ey aziz ordunun şerefli günü/ Seni göz yaşımla arıyorum ben/ İnönü, İnönü, büyük İnönü. –Müttefiklerimiz de İnönü'yü kutluyorlar. Abilof, Aralof, Ahmet Han'ın kutlama yazıları. –Y. Nadi: İkinci İnönü. –Samih Rıfat: İnönü kapılarında. –İstemiyoruz! Her taraftan mütarekenin reddini isteyen telgraflar geliyor. Beypazarı, Kayseri ve Dersim'den. **Tercümanı Hakikat:** Gunaris'in vaziyeti pek vahim görünüyor. –Papulas "Anadolu'dan çekilmem!" diyor. –H. Şükrü, İstanbul'un Türklerde kalabilmesi için Sevr Anlaşması'nın tatbiki gibi bir demoklesin kılıcının artık Türklerin üzerinde sallanmayışından memnunluğunu belirterek Türklerin Asya ile Avrupa arasında kültür taşıyıcı önemine değiniyor. **İkdam:** Ankara Hükümeti'nin cevabı bekleniyor. –Yakup Kadri: İhanet, yurdumun içinde çöreklenmiş elverişli havayı bekliyor. **Hakimiyeti Milliye:** İkinci İnönü Zaferi'nin yıldönümü Garp Cephesi'nde büyük bir heyecanla kutlandı. –Claude Farrére ile mülakat.. **Akşam:** Yunanlıların red cevabı: Anadolu'dan çıkmayız. **Yeni Adana:** Milletin arzu etmediği bir müterekeyi ve barışı kabul edenleri millet cezalandırır. –İkinci İnönü Zaferi'nin yıldönümü. **Manchester Guardian:** Türkler Trakya'ya bir tek birlik gönderemezler. Yunanistan'ın ise İzmir'i savunma ihtimali vardır. Türkler, kendilerine sunulan şartları kabul etseler iyi olur. Kendi kuvvetleriyle bu kadarını elde edemezler. (**MEH** 20; 15) **The Times**'da, Yusuf Kemal Bey'in Paris'ten dönerken Sofya'da demeci: Müttefiklerin Trakya'ya ait

1922 - MART

gayretleri, müşkülleri çözmek içen gerçek bir teşebbüs olmaktan ziyade hafifletici mahiyette gözükmektedir. İngiltere ile Türkiye arasında daha iyi ilişkiler yavaş yavaş gerçekleşecektir. (**Jaeschke 2:** 255-256) **Peyamı Sabah**'ta Ali Kemal: Anadolu'da yeniden harp ateşinin tutuşması kadar Türklük için bir felaket tesavvur olunamaz. Harp Anadolu için bir âdettir. Anadolu'da bu hakikati görenler, meşru hükümete iltica lüzumunu anlarlar sanırız. **İkdam:** Müttefik Hariciye Nazırlarının kararından sonra: Ankara'nın cevabı bekleniyor. Müspet veya menfî olacağını tahmin için henüz hiç bir delil yok. –Başyazı: Garp hududumuz Edirne. **Tevhidiefkâr:** Millî hükümetimiz henüz mütareke ve sulh tekliflerine cevap vermedi. –Ebüzziyazade: Niçin istediğimizi vermiyorlar? –Darülfünun talebesinin takdire şayan bir kararı. –Şanlı bir zaferimizin (İkinci İnönü) yıldönümü. –Mithat Cemal: Eyüp sırtlarında. **İleri:** Babıâli, Müttefiklerin notasına verilecek cevabı hazırlamakla meşguldür. –Suphi Nuri: Yusuf Kemal Bey'i beklerken.

1922 - NİSAN

1 - CUMARTESİ

1. Mustafa Kemal, Sovyet Rusya Elçisi Aralof ve Azerbaycan Elçisi Abilof'la birlikte Ilgın'a geldi. İsmet Paşa'nın da hazır bulunmasıyla Ilgın dolaylarında süvari kolordusu teftiş edildi. Aralof erlere Kızılordu'nun selamlarını bildirdi. Savaş tatbikatı ve geçit töreni yapıldı. (**Kocatürk:** 318; **Altay:** 316; **Aralov:** 102-104; **HM:** 12, Babalık'tan; **Ter. Hak.** 19, özel muhabirden; **Altay 2:** 38) ★ Mustafa Kemal, yanındakilerle birlikte akşam Ilgın'dan Konya'ya geldi ve kalabalık bir topluluk tarafından fener alayları ile karşılandı. Mustafa Kemal, Aralof ve Abilof, halka hitaben birer konuşma yaptılar. İki medrese gezildi. Mustafa Kemal medrese öğrencilerinin askere alınmaması isteği karşısında öfkelendi ve bunu isteyen öğrenciye, millet kan içinde yüzerken burada besiye çekilmiş olduklarını, askere alınmaları için hemen emir vereceğini söyledi. Aralof'a da şunları söyledi: Savaş sona erince onlarla daha ciddî konuşacağım. Onları mâli dayanaklarından, vakıflardan yoksun edeceğim. Bu vakıflar mollaların yaşama kaynaklarıdır. Dinç, sağlam delikanlıları askerden kaçıran 17.000 medrese var. Bu tam bir kolordu demektir. (**Babalık:** 2; **Evren:** 8; **Aralov:** 104-106; **Kocatürk:** 319; **İ.Bardakçı:** 98 "22 Mart"; **HM:** 12)

2. İtilaf Devletleri tarafından 22 Mart'ta önerilen ateşkesin kabul edilmemesi için Ankara, Elazığ, Arapkir, Bolu ve Niğde'den gelen telgraflar Meclis'e sunuldu (**ZC** 18: 437).

1922 - NİSAN

3. İngiltere, Vahdettin'in kendisiyle ayrı bir barış anlaşması önerisini reddetti. Padişah 25 Mart'ta Tevfik Paşa aracılığı ile İngiliz Yüksek Komiserliği'ne gizli bir öneride bulunarak kendisiyle İngiltere'nin yapacağı ayrı bir anlaşmada Boğazların serbestliğini sağlamak işini İngilizlere bırakabileceğini bildirmiş, Doğu Trakya ile Edirne'yi istemişti. (**Şimşir 3:** 394)

4. İngiltere'nin Atina Temsilcisi Mr. Lindley, raporunda şöyle dedi: Yunan Dışişleri Bakanı, İyonya Devleti'yle ilişkilerinin bulunmadığını ve bu hareketi benimsemediklerini belirtti. Yakın zamana kadar bu doğruydu, ancak barış teklifini aldığından beri Yunan Hükümeti'nin onunla flört etmediğine emin değilim. (**Şimşir 3:** 411)

5. Öğrenciler, Edebiyat Fakültesi önünde toplanarak dersleri boykot ettiklerini açıkladılar. Kararlarını derse gelen Rıza Tefik'e de verdiler. Rıza Tevfik derse girmedi. (**PS**: 2; **Vakit:** 2; **YG**: 3) ★ Edebiyat Fakültesi Dekanı İsmail Hakkı Bey, öğrencilerin 30 tarihli protestonamelerini delillendirmedikleri için kendilerine iade ettiğini, delillendirmeleri halinde bunu Müderrisler Meclisi'ne havale edeceğini ve orada gereğinin yapılacağını açıklayarak okula devam etmeyen öğrenciler hakkında bir şey yapamayacaklarını söyledi. İsmail Hakkı Bey, Cenap Şahabettin'in Türklerin bilime yetenekleri olmadığı yolundaki görüşlerine katılmadığını da belirtti. (**Vakit:** 2) ★ Edebiyat Fakültesi Öğrenci Derneği, 31 tarihli Fransızca İstanbul ve dünkü Peyamı Sabah'ın yayınları üzerine bir açıklama yaparak boykot kararının oybirliği ile alındığını, dışarıdan hiç bir tahrik olmadığını ve bu hareketlerinin millî duygulardan doğduğunu bildirdi (**Vakit, İkdam:** 2).

6. **Akşam.** Yusuf Kemal Bey'in Paris muhabirimize demeci: İngiliz kamuoyunda lehimize ciddî bir değişiklik vardır. Londra'daki intibalarımdan memnunum. –Yunanlılar, şartları hakkında kararlarını verdiler. **Tevhidiefkâr**'da barış önerisi ile ilgili haber ve yorumlar. –Meclis-i Millî kabul etmeyecekmiş. –İstanbul, Yunan tehdidi altında kalamaz. **İkdam:** Hariçteki Müslümanların fikri: Bir gazetenin yazdıkları: Türklerin kurtuluşu, Arap âleminin de kurtuluşu olacaktır. İnsanlığa sulh ve selamet sağlamak, Türklere hak ve bağımsızlıklarını vermekle kaimdir. Haftalık **Yeni Hayat**'ın üçüncü sayısı: Halk İştirakiyun Fırkası'nın TBMM'ne beyannamesi: "Marksizm platformunda" bulunan partinin iç ve dış siyaset hakkındaki görüşleri. –Vaziyet ve vazife. **Karagöz,** pisboğazın (Kral'ın) gırtlağından bir küfe İzmir üzümü çıkarmış ama karnında Balkan kaşarları hâlâ tekerleği ile duruyormuş. Onları da Paşa (Mustafa Kemal) çıkaracakmış. –Çorbacı'nın İzmir'e vedanamesi: Adiyo İzmiriya!.. **Statisman:** Doğu Trakya'dan Yunanistan'a toprak verilmesindeki hikmeti anlayamıyoruz. Galiplere ve onların peyklerine mağluplarına yerlerinden parçalar ayırıp vermek esası, dünyada pek büyük felaketlere sebep olmuştur. Yunanlılar Edirne'yi

1922 - NİSAN

değil, kendi kuvvetleriyle Kıbrıs'ı almalıdırlar. Onu da İngiltere vermiyor. (**MEH** 32. 8) **Peyamı Sabah:** Darülfünun'daki konferans hadisesi. Filozof, Türklük aleyhinde bulunmuş değildir. (Konferansın özeti). –Ali Kemal: İttihat ve Terakki'yi fırkalıktan çıkaran kin oldu. Ankara'nın eline geçsek diri diri derimizi soyarlar. –Papulas, Anadolu'nun tahliyesi aleyhinde. **Vakit:** Yunanlılar cevaplarını hazırlamışlar. Teklifleri, Yunanlılar için şerefsiz buluyorlarmış. –Ahmet Emin: Hiç bir rüya, Yunanlılarınki kadar pahalıya mal olmamıştır. –Lenin sağdır. –Darülfünun talebesinin 5 müderris hakkında ilişiği kesme kararı. **İleri:** Şark meselesi bekleyiş devresine girmiştir. –Ankara, İstanbul ve Atina hükümetlerinin cevapları bekleniyor. –Suphi Nuri: Umumî bir konferans. **Tercümanı Hakikat:** İtalya Başvekili Ankara'nın kabul edeceğinden ümitvardır. –H. Şükrü: Yunan'ın feveranı boşunadır. Yalnız bu teklifi değil, Edirne ve Gelibolu'nun tahliyesi şartını da kabul etmek zorunda kalacaktır. –Sevgili İzmir mahv ve perişan oluyor.

2 - PAZAR

1. Dün Konya'ya gelen Mustafa Kemal ve yanındakiler ziyaretlerde bulundular. Hastane ziyaretinde yaralı erlere Aralof 100, Abilof 50 lira bağışta bulundu. Rusya ve Azerbaycan elçileri Yetimler Yurdu'na da 100'er lira bağışladılar, Nalbantlık öğrenen gençlerin diploma töreninde bir konuşma yapan Mustafa Kemal, ilk Türklerin savaş araç gereçlerini kendileri yaparken Osmanlılar döneminde buna son verildiğini anlatarak milleti mutlu ve refah içinde, orduyu ihtiyaçlardan uzak yaşatabilmek için sanatın gerekli olduğunu, en basit sanatların da saygıdeğer olduğunu belirtti ve ikinci mezunlarını veren bu kurumu meydana getirenlere teşekkür etti. Atlardan birini nallayan Azerbaycan Elçisi Abilof, bunun İzmir'e giren ilk at olması dileğinde bulundu. Törenden sonra büyük bir kalabalık önünde yarışlar yapıldı. (**Evren:** 10; **Önder:** 245; **ASD** II: "3 Nisan"; **İ.Bardakçı:** 99 "23 Mart"; **Kocatürk:** 319; **Aralov:** 107; **Ter.Hak.**18)

2. Harp Encümeni toplanarak saldırı hazırlıklarının malî yönünü ve alınacak tedbirleri görüştü (**TİH** VII: 448).

3. Gazal römorkörü 348 sandık Rus yardımı cephane ile Trabzon'a döndü.

4. Mustafa Kemal, İkinci İnönü Zaferi'nin yıldönümü nedeniyle kutlama yazısı gönderen Rusya Şûralar Cumhuriyeti Elçisi Aralof'a teşekkür etti: Rusya Şûralar Cumhuriyeti, tarihimizin en karanlık bir döneminde hakkımızı en önce teslim etti. Rusya halkının ve Kızılordusunun kutlamasını bütün birliklerimize duyurma emrini verdim. Türkiye ordusunun sıcak ve içten selamlarıyla saygılarını arkadaş büyük Kızılordu'ya ulaştırınız. (**Vakit, İkdam:** 5; **YA:** 7; **YG, HM:** 3; **ATTB:** 429)

1922 - NİSAN

5. Arnold Toynbee, The Times'e mektubunda (6'da yayımlanacak), 14 Şubat'ta Köşk yakinlarındaki Karatepe'de Yunanlıların camileri ateşe verdiği, 400 kişiden yalnız 15 kişinin kaçabildiği konusunda İzmir'de bir Türk muhabirinden aldığı haberleri anlattu. Bu mektup üzerine 8'de Londra Müslümanları Birliği İngiliz Dışişleri'ne şikâyette bulunacak, Bakanlık olayın resmen doğrulanmadığı cevabını vererek Pontos Rumlarının göç ettirilmesine dikkat çekecektir. (**Jaeschke 2:** 237; **HM:** 26, Toynbee'ye İzmir'den 9 tarihli mektup)

6. Fransız kadın gazeteci Berthe George Gaulis, Fransa'dan Mustafa Kemal'e yazdığı mektupta, Suriye sınırında diretmekten vazgeçerlerse havayı daha da lehine çevirebileceğini ileri sürerek Türkiye'ye yeniden gelmek istediğini bildirdi (**Şimşir 5:** 196).

7. İran'ın Româ Elçisi Prens Mirza İshak Han'ın İstanbul Elçiliği'ne atanışının kabulü ile ilgili Padişah iradesi yayımlandı (**TV:** 4430).

8. Dépats'da yayımlanan bir yazıda, Türk ordusunun çekilmesinden sonra Akbulut'ta dere kenarında kumlara gömülmüş binlerce Ermeni cesedinin görüldüğü anlatıldı. Türklerin Ermenilere karşı vahşet ve zulüm uyguladığı ileri sürüldü. Karabekir 9 Mayıs'ta Dışişleri'ne, bu cesetlerin Ermenilere değil Türklere ait olduğunu bildirerek haberin yalanlanmasını isteyecek, Dışişleri de 11 Mayıs'ta Paris ve Roma temsilcilerine bu yolda bir talimat yazacaktır. (**Atatürk'ün Milli Dış Politikası** I: 431)

9. **Tevhidiefkâr:** Yusuf Kemal Bey, Ankara yolunda. –Ebüzziyazade: Le Temps bile "Anadolu tahliye edilmeden mütareke olamaz" diyor. –Trakya Cemiyeti, Trakya'nın taksimini protesto ediyor. –Trakyamızda ezici Müslüman çoğunluğu: 300.000 Müslüman, yalnız 150.000 Rum. **Akşam:** Evimize bir hırsız girdi. Elimize geçen bir silahla kendimizi müdafaa ettik. Şimdi bu hırsızı evimize sevkedenler, "Onu tekrar dışarı çıkarırız, fakat o silahı bize teslim edeceksiniz" diyorlar. Bu hırsız tekrar geldiği zaman kendimizi müdafaa edememekliğimiz için mi? **Hakimiyeti Milliye:** İnsanlık vicdanı huzurunda. Böyle bir mütareke sulhu kolaylaştırabilir mi? **Babalık:** Muhterem misafirlerimizin ziyareti. **İkdam:** Yunan'a tavizler. –Bazı müşkülata rağmen, barışın yapılması için emniyet vardır. –Yakup Kadri, üniversite öğrencilerinin boykot hareketini savunuyor. (ayrıca, **Karaosmanoğlu 1:** 140). **Yeni Adana:** Hür Adana, İkinci İnönü'yü heyecanlı gösterilerle kutladı. İstiklal mücadelesinin pişdarı olan Adanalılar, Misak-ı Millî üzerine tekrar tekrar ant içtiler. **Türkoğlu:** Mütareke teklifi ve Hakan. –Yunan-Angilikan fırıldağı. –İkinci İnönü Zaferi'nin yıldönümü. İstanbul'da azınlıkların gazetesi **Reveil**'de, Rıza Tevfik, Fuzulî konusundaki tartışmada kendini savunuyor: Fuzulî, İranlı bir ruha maliktir. Leyla ile Mecnun'u Şeyh Nizami'den kopya etmiştir, dedim. Bunun için küfür tufanı başladı. (Bkz. 29 Mart) (**Gürkan:** 19-21) **Vakit:** Yusuf Kemal Bey, Ankara yolunda. –Babıâli ne

1922 - NİSAN

zaman cevap verecek? –Trakya Cemiyeti'nin devletlere muhtırası. **Peyamı Sabah:** Darülfünun meselesi. –A. Kemal: Acz siyaseti: Kuvayı Milliye bizi daragacına gönderemeyince manen öldürmeğe teşebbüs ediyor. Din ve vatan düşmanı diye iftira ediyor. Hele bir sulh olsun bu sefer biz o Bolşevik dökuntülerine dünyayı da Konya'yı da göstereceğiz. **İleri:** Sulhu seven Anadolu'nun harp hazırlıklarından. Sulh yapmak isteyenler, her şeyden evvel cenge hazır olmalıdır. –Mütareke komisyonunun ilgasına karar verildi. –Darülfünun hadisesi. **Yenigün:** Karar İstanbul ve Atina Hükümetlerine tebliğ edildi. –Etekleri tutuştu. Yunan gazeteleri bağırmaya başladılar. –Yunus Nadi: Müttefikler Yakın Doğu'da sulh mu istiyorlar? Önce Yunan badiresini bertaraf edelim, sonra da kendileri ile umumî harbin umumî sulhuna geçebiliriz. –Anadolu, ikinci Mondros istemiyor. **Tercümanı Hakikat:** İngiltere Şark vekayiini takip ediyor. Şark'ta muharebenin devamına devletlerce müsaade edilmeyecek. –Büyük Millet Meclisi bugün mühim bir içtima yapıyor. –H. Şükrü: En kestirme yol, önce tahliye, sonra müzakeredir.

3 - PAZARTESİ

1. Dışişleri Bakanı Yusuf Kemal Bey ve yanındakiler Ankara'ya döndüler. Yusuf Kemal Bey, Avrupa gezisi hakkında hükümete bilgi verdi. Yarın da Meclis'in gizli oturumunda gezisini anlatacaktır. Hükümet ve Meclis, 22 tarihli ateşkes ve 26 tarihli barış önerilerine cevap vermek için Yusuf Kemal Bey'in dönüşünü bekliyordu. Yusuf Kemal Bey 7 Şubat'ta Ankara'dan İstanbul'a, 1 Mart'ta da buradan Avrupa'ya hareket etmişti. (**YG, İleri, HM:** 4; **İkdam, Vakit,** 5; **GCZ** 3: 180; **Özalp:** 228 "2 Nisan")

2. İstanbul Hükümeti'nin Dışişleri Bakanı İzzet Paşa, 30 günlük Avrupa gezisinden İstanbul'a döndü. İzzet Paşa, Yusuf Kemal'in İstanbul'dan ayrılmasından 4 gün sonra 4 Mart'ta Avrupa'ya hareket etmiş, Paris ve Londra'da görüşmeler yapmış ve barış konusunda İstanbul Hükümeti'nin görüşlerini açıklamıştı. İki bakan, aynı merkezlerde bulunmalarına karşılık birbirleriyle görüşmemişlerdi. (**Akşam, PS:** 3; **Ter.Hak.** 3,4; **İleri, Vakit, İkdam:** 4; **YG, HM:** 6)

3. İstanbul Üniversitesi'nin Fen ve Siyasal Bilgiler Fakülteleri öğrencileri, "Millî hisleri her vesile ile rencide eden" bazı hocalar hakkında Edebiyat Fakültesi öğrencilerinin aldıkları kararları bütün kalpleriyle desteklediklerini açıkladılar. Edebiyat Fakültesi öğrencileri ise derse girmediler. Kürsüye çıkan hocayı, bir arkadaşlarını göndererek karardan haberdar ettiler. Hoca, kimsenin girmediği dersaneyi terketti. Öğrencilerden bir grup, bu öğretmenler hakkında suçlama metni hazırlamak üzere gece (3/4) bir araya geldiler. Öğrencilerin dışarı çıkarıldığını öğrenen Ali Kemal, rektörlüğe başvurarak bu "çirkin olayın" önlenmesini istedi. (**PS, İkdam, Vakit:** 4; **HM:** 7; **Gürkan:** 25)

1922 - NİSAN

4. Mr. Edward Marshall, New York'tan Mustafa Kemal'e yazdığı mektupta, Don Louis Bo'urbon'un Türkiye'nin kalkınması için bir planla Ankara'ya geleceğini haber vererek bu plana itibar edip Amerikan usulü bir kalkınma yolu tutarsa Türkiye'nin hızla zenginleşeceğini ileri sürdü; hiç bir imtiyaz verme yoluna gidilmemesini öğütledi; Bourbon'un Edward Marshall Şirketi'nin Türkiye temsilciliğini yapmayı kabul ettiğini bildirdi (**Şimşir** 5: 201).

5. İngiliz Yüksek Komiseri Rumbold'un Curzon'a raporu: Anadolu'da savaş çıkmaza girmiştir. Yunan ordusu kesin zafer kazanamaz. Milliyetçi ordu da Yunanlıları artık Anadolu'dan atamaz. (**Şimşir 3:** 438) ★ İngiliz Haberalma raporu: Ankara'da barıştan yana bir grup, Müttefiklerin şartlarından memnun görünen halkın ve küçük rütbeli ordu mensuplarının desteğiyle günden güne etkisini artırıyor. Ankara, bu teklifleri reddederse Konya ve Tokat'ta karışıklık çıkabilir. Ankara çevrelerinde ise teklif, Yunanlıları korumayı amaçlayan bir manevra olarak görülüyor. (**Sonyel** II: 251; **Şimşir** IV: 231)

6. Mustafa Kemal, Konya'daki Demiryolları Genel Müdürlüğü'nden, demiryollarındaki Rum memurların Türk memurlarıyla değiştirilmesini istedi (**ATTB:** 431). ★ Mustafa Kemal ve yanındakiler, Konya Sultanisi'ni ziyaret ettiler. Erkek Öğretmen Okulu'nda onurlarına verilen bir müsamerede, Hilal-i Ahmer Hanımlar Merkezi'nin çayına katıldılar. Aralof'la Abilof, Yetimler Yurdu'na 100'er lira bağışladılar. (**YG** 16; **Ter.Hak.** 18. Krş. 2))

7. Türkiye, Rusya'daki aç çocuklara yardım edecek... Burdur Mebusu İsmail Suphi, Rusya'daki kuraklık sebebiyle büyük bir açlık, özellikle Volga ve Ural çevresindeki Başkırt, Tatar, Kazak ve Kırgızlardan çok sayıda çocuğun ölmekte olduğunu söyledi; bunlardan bir kısmının Türkiye'ye getirtilerek kurtarılmasını önerdi. Meclis'te, bu işi acilen çözümleyecek bir komisyon kurulmasına karar verildi. Meclis'te ayrıca soru yöneltilen 33 yerin verdiği cevaba göre buralarda 86.000 yetim çocuk var. (**ZC** 18: 479; **YG:** 4; **HM:** 5)

8. **Tercümanı Hakikat:** Ankara, teklifatı şayan-ı kabul görüyor. Babıâli'nin görüşü nedir? Konferansın kararları taleplerimize hissedilecek derecede yakındır. –Gunaris nasıl itimat reyi aldı? –Meletios, Rumlara ittihat tavsiye ediyor. **Hakimiyeti Milliye:** Türk'ün bu mütareke teklifine cevabı "İstemezük!"tür. –Matin, Lord Curzon'un teklifteki maksadının Türklerin şevkini kırmak ve Hint Müslümanlarını yatıştırmak olduğunu yazıyor. –Mehmet Akif: Leyla. **Yenigün:** Hakkını isteyen Türkiye, kanıyla çizdiği Misak-ı Millî sınırlarından asla fedakârlık edemez. –İnkılapçı Türk ordusundan Kızıl Ordu'ya selam. Mustafa Kemal'in Aralof'a mektubu. **Açıksöz:** İtilaf Devletlerinin mütareke teklifi açık tuzaktır. –Anadolu halkı ateşkes kabul edemez. (İzmit ve Adana halkının Meclis'e telgrafları). **Akşam:** İzzet Paşa bugün avdet ediyor. **Yeni Adana:** Paris'te toplanan Üçler Konferansı'nda Türkiye'ye yapılan ateşkes teklifi, bütün

1922 - NİSAN

Anadolu'da olumsuz bir etki yaptı. Avrupa, Türkiye'yi daima aldatmış, uçurumun kenarına sürüklemiştir. –Cephede İnönü Zaferi'nin kutlanışı. Resmigeçit dört buçuk saat devam etti. **İkdam:** İngiliz Harbiye Nazırı'nın Yunanlıların Anadolu'yu tahliyesi lüzumuna dair beyanatı. –Yunan Hükümeti henüz karar veremiyor. **Aydede,** israfın yasaklanması kanunu ile alay ediyor. Ankara Hükümeti'nin dış gezilerinin yüz bin düğüne, yüz bin kere bedel olduğunu ileri sürüyor. –Refik Halit, kendisine ceza olarak ölümü layık gören insanları (Ankara'dakileri) eline geçirirse onlara nasıl bir ceza vereceğini anlatıyor: "İnsan yapardım." *İstanbul gazetelerinde, Edebiyat Fakültesi Dekanı İsmail Hakkı Bey'le (Baltacıoğlu) mülakat: Öğrencilerden açıklama istedim. Açıklama gelince gerekirse konu Müderrisler Meclisi'ne havale edilecektir. Darülfünun hayatı, bir lisenin sakin hayatına benzetilemez. Kendisine mahsus fikrî ve hür hamleleri vardır. (**İleri:** 3; **Gürkan:** 21-23) **Vakit**'in başyazısının yayımlandığı yer (arasıra görüldüğü gibi) boş. –Yunanistan ret cevabı verecekmiş. –Trakya Cemiyeti'nin muhtırası. –Anadolu'da protesto mitingleri yapılıyor. –Darülfünun hadisesinin şayan-ı dikkat bir tarihçesi vardır. **İleri:** Türk kahramanlık tarihine ait şanlı bir sahife. İsmet Paşa: Milletler, kahramanlarının omuzunda yaşar. Bizim imanımız budur, diyor. –Edebiyat Fakültesi Müderrisler Meclisi Reisi İsmail Hakkı Bey'in beyanatı. –Ali Kemal'in dünkü makalesi hakkında: Türkler, ibret alın! –Trakya Cemiyeti, Hariciye Nazırları tarafından alınan son kararı protesto ediyor. **Tevhidiefkâr:** Yusuf Kemal Bey, Ankara'ya vasıl oldu mu? Trakyamızı bize ebediyyen bağlayan manevî ve kutsî rabıtalar. –Ebüzziyazade: Ele fırsat geçmiş iken istifade edelim. –Milleti Darülfünun kesesinden tahkir edenler.

4 - SALI

1. Ankara Hükümeti, barış şartlarına verilecek cevap müsvettesini hazırladı. Buna göre Yunanlılar 4 ay içinde Anadolu'yu bütünüyle boşaltmış olacaklar. Barış görüşmelerine ancak bundan sonra başlanabilecek. Meclis'in açık ve gizli oturumunda cevap tasarısı görüşüldü. Gizli oturumda Yusuf Kemal Bey, İstanbul'dan başlayarak İtalya, Fransa ve İngiltere'deki izlenimlerini, bu üç ülkenin İstanbul'daki yüksek komiserleri, başkentlerinde dışişleri bakanları ve başbakanlarıyla, gazetecilerle yaptıkları görüşmeleri anlattı, Avrupa'da Türkiye lehine bir akımın güçlendiğini, kendisinin Misak-ı Millî'yi savunduğunu söyledi. Meclis, yarın verilecek olan Hükümet cevabını kabul etti. (**GCZ** 3: 172; **ZC** 18: 518; **HM, YG:** 5; **Ter.Hak, Akşam:** 5, 6; **İleri, Tev.Ef, AS:** 6; **Vakit:** 6, 7; **Türkgeldi 2:** 94)
2. Edebiyat Fakültesi öğrencilerinden Reşat Şemsettin, Esat, Sedat, Necmettin Halil adlı gençler, derslerine girmeme kararı aldıkları beş öğretim görevlisi hakkında, fakülte ve üniversite yönetimine vermek üzere bir suçlama metni

1922 - NİSAN

hazırladılar. Kalabalık bir öğrenci topluluğu önünde okunup kabul edilen metni, İngilizlerden korkusuna hiç bir matbaa basmayınca gizlice bir Ermeni matbaasına bastırıp basına da dağıttılar. Öğrenciler, gazete kolleksiyonlarını da tarayıp hazırladıkları suçlama yazısında özellikle Ali Kemal, Rıza Tevfik ve Cenap Şahabettin'in Türk tarihini ve uygarlığını küçülten, Millî Mücadele'ye düşman tutumlarına örnekler verdiler. Ali Kemal'in Türk milletinin karşılaştığı düşmanların en sefil ve en hakiri olduğu, gençliğin, öğrendiği böyle bir kişiden ders almak gibi bir talihsizlikle karşılaştığı anlatılarak "Ondan gelecek ilim bizden ırak olsun. Ali Kemal isminde bir hoca değil, hatta bir vatandaş bile tanımayacağız" denildi. Metin, gazetelerde sansür edilmiş olarak yayımlanabilecektir. Diğer fakültelerin ve yüksek okulların öğrencileri de bu "ithamname"yi destekleyerek adı geçen öğretmenlerin üniversiteden atılmaları için dersleri boykot edecek, ancak ne fakülte ne de üniversite, suçlanan kişileri üniversiteden uzaklaştırma kararı alamayacak, yalnızca süresiz izinli sayma yoluna giderek yerlerine başkalarını atayacaktır. Bu gelişme üzerine fakülteler 25 Ağustos'tan başlayarak açılabilecektir. (**İleri, Vakit:** 5; **İkdam:** 5, 6; **YG, HM:** 7; **Gürkan:** 25-38) ★ Edebiyat Fakültesi Müderrisler Kurulu, suçlanan öğretim üyelerinin de hazır bulunduğu bir toplantı yaparak öğrenci suçlamalarını görüştü. Hüseyin Daniş ve Rıza Tevfik'in istifaları oybirliği ile kabul edildi. Barsamyan hakkındaki iddiaların mahkeme tutanakları getirtilerek incelenmesi kararlaştırıldı. Ali Kemal'in, derslerinde siyasî görüşlerini aksettirdiği suçlaması ile Cenap Şahabettin hakkındaki suçlamalar yerinde görülmedi. Başkan İsmail Hakkı Bey, kararı öğrencilere açıkladı. Öğrenciler, isteklerinde direttiler. Karşıt grupların yaratacağı olayı önlemek için üniversitede tedbirler alındı. (**Ter.Hak.** 5; **İleri, İkdam:** 6)

3. New York Herald Tribune gazetesi sahibi Mr. Laurence Hite, Ankara'nın Paris Temsilcisi Ferit Bey aracılığı ile Mustafa Kemal'e Müttefiklerin barış teklifi, Türk meselesinin çözümünde Amerika'nın nasıl yardımcı olabileceği vb. konularında sorular yöneltti (**Şimşir 5:** 204).

4. İngiliz Yüksek Komiseri Rumbold, raporunda basının barış önerileri karşısındaki tutumunu örnekler vererek anlattı: Peyamı Sabah dışındaki bütün Türk gazeteleri, mütareke fikrine karşı büyük düşmanlıklarını belirtmeye devam ediyorlar. Yunan işgalindeki topraklar tamamen boşaltılmadıkça kılıcın bırakılmayacağını belirtmeye öncelik veriyorlar. Son birkaç gündür, Anadolu'da yapılan mitingler hakkında haberler yayımlanıyor. Ermeni basını ile Venizelos yanlısı Rum basını karamsar. (**Şimşir** IV: 232; **Şimşir 3:** 370)

5. Ankara'nın Azerbaycan Mümessilliği Doğu Cephesi Komutanlığı'na Buhara ve Azerbaycan hakkında bir rapor verdi. Raporda, Enver Paşa'nın Buhara harekâtı hakkında da bazı bilgiler yer alıyor. (**Karabekir 3:** 323)

1922 - NİSAN

6. Mustafa Kemal ve yanındakiler Konya Hilal-i Ahmer Hanımlar Merkez Kurulu'nu, Hilal-i Ahmer Hastanesi'ni, Kız Öğretmen Okulu'nu, Yetimler Yurdu'nu ve Mevlana Dergâhı'nı ziyaret ettiler. Kız Öğretmen Okulu öğrencilerini temsilen bir kız, müdürü ile birlikte Rus ve Azerbaycan elçilerine giderek Türk kızlarının Rus ve Azerbaycanlı kadınlara selamlarını iletmelerini istedi. Okulun resim öğretmeni Muhtar Bey de Mustafa Kemal'le bu iki elçiye vatan konuları işlenmiş tabaklar armağan etti. (**HM:** 16; **Ter.Hak.** 18)

7. **Tercümanı Hakikat:** İzzet Paşa'nın muhabirimize beyanatı: Avrupa'dan memnun ve ümitvar olarak döndüm. –Gunaris, sulh akdi mesuliyetini üzerine almıyor. –Konya İzmir Yurdu'nun beyannamesi: İzmirimize ve Misak-ı Millî'deki hududumuza kavuşmadıkça elimizden silahı bırakmayacağız. **İkdam:** Bir çok şehirde akdedilen mitinglerden anlaşıldığına göre Anadolu halkı Misak-ı Millî'nin temini için fedakârlıkta devama amade bulunuyor. –İzmirli Rumlar, Osmanlı vatandaşı olduklarını ileri sürerek Yunan teşkilatını protesto ediyorlar. **Hakimiyeti Milliye:** Yunan hülyasının dolaştığı yerler. –İngiliz hariciyesi, Yunanlıları Boğazların bekçisi yapmak istiyor. **Vakit**'te, Meclis önünde yapılan miting: Misak-ı Millî'nin tahakkukuna kadar ordumuz silahını terk etmeyecektir. **Yenigün:** Doğu Trakya'daki ezici çoğunluğu feda eden bir barış asla kabul edilemez. **Açıksöz**'de İ.Habib: Gazeteciler sohbeti (Celal Nuri'nin Avrupa'ya gidişi dolayısıyla Matbuat Cemiyeti'nin Ankara'da verdiği kalabalık çay ziyafetinde). (**Sevük:** 116) **Akşam**'da N. Sadık: Azınlıkların hukuku. **Peyamı Sabah**'ta Ali Kemal, Edirne ve Gelibolu Türkiye'ye bırakılmadıkça barışın kurulamayacağını yazıyor. "Bu milletin mukadderatı, Ankara'dakiler gibi dahilde ne yaptıklarını bilmeyen, hariçte ise hakikî düşmanı Eskişehir'de bırakarak Asya'da sergüzeşt peşinde koşan yadkârların ellerinde kaldıkça böyle elîm, fecî vaziyetlerden kurtulamayız. –Darülfünun'da dünkü çirkin hadiseler. Beş on grevci, derse girmek isteyenleri dövdüler. –Peyam-ı Eyyam köşesinde (Ali Kemal), öğrencilerin kışkırtıldığı. –İzzet Paşa dün döndü. **Tevhidiefkâr:** Hahambaşı Efendi'nin kıymettar sözleri: Türklerin, serbest bırakılırsa Musevîleri keseceklerini söyleyenlere diyor ki: 450 seneden beri Türkiye'de hamdolsun memnun ve mesut yaşıyoruz. Bütün Museviler Tevrat-ı Şerif'i okuduktan sonra Türklerin kurtuluşu için dua ediyoruz. –Darülfünun hadisesi münasebetiyle: Siyaset değil, millet davası. **İleri:** İkinci İnönü Zaferi'nin yıldönümü. Gazi Mustafa Kemal Paşa Türk ordusuna bir beyanname neşretmiştir. –Yusuf Kemal Bey, dün akşam Ankara'ya vasıl oldu. İzzet Paşa geldi.

5 - ÇARŞAMBA

1. Ankara Hükümeti, Müttefiklerin 22 Mart tarihli ateşkes ve 26 Mart tarihli barış önerilerine birlikte cevap verdi. Ateşkes önerisi ilke olarak kabul edildi. Esas koşul olarak ateşkes anlaşmasıyla birlikte Anadolu'nun boşaltılması işine he-

1922 - NİSAN

men başlanmasını, bunun ateşkes süresi olan 4 ay içinde tamamlanmasını, boşaltma işi bittiği zaman barışla ilgili öngörüşmeler başlamamış olursa anlaşmanın kendiliğinden üç ay daha uzamasını istedi. Ateşkes anlaşmasının ilk gününden başlayarak ilk on beş gün içinde Eskişehir-Kütahya-Afyon kesimi ve dört ay içinde de İzmir'le birlikte düşman elindeki bütün toprakların boşaltılması istenerek ateşkes önerileri kabul edilirse barış önerilerini incelemek üzere üç hafta içinde delegelerin, kararlaştırılacak şehre gönderilebileceği bildirildi. Müttefikler bu cevaba 15'te olumsuz karşılık vereceklerdir. (**YG:** 5; **Akşam, Ter.Hak, HM, Babalık, AS:** 6; **PS, Vakit, Tev.Ef, İleri, İkdam:** 7; **YA:** 9; **Söylev** II: 477; **Arif:** 88; **MN** 1923: 234; **Sonyel** II: 252; **Belen:** 391; **Şimşir 3:** 371; **TİH** II/6-4: 37) ★ İngiliz Yüksek Komiseri Rumbold, Ankara'nın önerilerine itiraz ediyor: Kemalistler Eskişehir-Kütahya-Afyon hattını boşaltarak stratejik demiryolunu işgal edecekler. (**Şimşir 3:** 374)

2. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi öğrencileri toplanarak, istemedikleri 5 öğretim üyesinden üçü daha istifa etmedikçe derslere girmemeyi oybirliği ile kararlaştırdılar. Tarih dersine, öğrenci olmadığı halde dışarıdan gelip giren 5-10 kişi de dışarı çıkartıldı. Edebiyat Fakültesi öğrencileri, amaçlarını açıklayan bir bildiri yayımladılar. (Bkz. dünkü "ithamname"). Ali Kemal dersine gitmedi. (**Ter.Hak.** 5; **İleri, İkdam, PS, Vakit, Tev.Ef.** 6; **HM:** 7)

3. Papulas, cepheden aldığı bilgi üzerine bir torpido ile acele Atina'dan İzmir'e döndü. General Papulas, Yunanistan'ın Küçük Asya'dan çekilmek niyetinde olmadığını açıkladı. Papulas, birkaç gün sonra Hükümetine bir rapor göndererek boşaltma olmayacağına göre cephe hattının kısaltılmasını isteyecektir. (**Ter.Hak.** 6, **Akşam:** 7; **HM:** 9; **KASÖT:** 645)

4. 1317 doğumlu öğretmenlerin askerliği 1922 yılı sonuna kadar ertelendi (**Düstur** 3/3: 42).

5. Muğla'dan iç bölgelere sürülmüş olan Rumlardan Sivas imalathanesinde çalışan Marko'dan karısı Kokona'ya mektup: Bayramınız mübarek olsun. Rahatımız fevkaladedir. Erzurum'daki biraderim Nokos'tan, Niğde'deki Hacı Petro'dan daima mektup alıyorum. Mektubunuzu yazan Hüseyin Efendi'ye selam... (**Yunanlıların Yeni İşgal Ettikleri...** Cüz 4, Kısım 2: 22, benzer birçok mektup.)

6. Yunanistan Parlamentosu, hükümetin önceki gün sunduğu iç borçlanma yasasını 148 red oyuna karşı 151 oyla kabul etti. Maliye Bakanı, tasarıyı sunarken bir buçuk milyar liralık bir iç borçlanmaya gitmek zorunda olduklarını belirtmişti. (**Vakit, İkdam, HM, PS:** 7; **Stratigu:** 98; **Rentis:** 73)

7. **İkdam:** Darülfünun hadisesi: Milletin davası uğrunda talebenin iddialarının tetkiki. –Darülfünun'da 5 müderris neden istenmiyor? – Mustafa Kemal, İkinci İnönü Zaferi'ni kutlayan Aralof'a verdiği cevapta, "Sakarya Zaferi'nin yıldönümünde düşman topraklarımızdan kesin olarak çıkarılmış olacaktır," diyor.

1922 - NİSAN

Hakimiyeti Milliye: Meclis, Hükümet'in devletlere cevabını kabul etti. –İkinci nota sureti. **Peyamı Sabah**'ta A. Kemal: İttihat Terakki ve onu yaşatanların en birinci fesat aletleri, bu halkın dinî, millî, ırkî her türlü hissiyatını, her hadise ile harekete getirmektir. –Filozof Rıza Tevfik'in Darülfünun olayı hakkında açıklaması: –Ankara Rus mümessili baskılarda bulunuyor. Fakat buna rağmen Ankara'da barış yanlısı bir cereyan görülüyor. **Akşam:** Ankara sulh teklifini reddetmeyecek. –Nihat Reşat Bey, Londra'ya tayin edildi. **Vakit:** Darülfünun talebesinin ithamnamesi. –Rıza Tevfik ve Hüseyin Daniş Beyler Darulfünun'daki görevlerinden istifa ettiler. –Ahmet Emin: İhanetlere karşı içtimaî bir boykot lazım. Darülfünun öğrencilerinin kabahatı, bu hareketlerinde geç kalmalarıdır. Darülfünun muallimlerinin kararını merakla bekliyoruz. **İleri:** Mustafa Kemal Paşa'nın cephede İkinci İnönü Zaferi'ni kutlaması: Türk ordusu, Misak-ı Millî elde edilmedikçe süngüsünü yerine koymayacaktır. –İkinci İnönü Zaferi'nin yıldönümü münasebetiyle dostça tezahürat: Rus, Azerbaycan, Afgan Elçilerinin tebrikleri. –Darülfünun talebesi, ithamnamelerini dün Müderrisler Meclisi'ne verdiler. –Suphi Nuri: Muvaffak olacağız. **Tevhidiefkâr:** Millî ordu, düşmanı toprakların.ızdan tamamen tart edinceye kadar süngüsünü yerine koymamaya yemin etti. –Ebüzziyazade: Teminat verilmeyince uyuşmak güçtür. –Anadolu, Misak-ı Millî'ye ahdını yeniliyor. **Yenigün:** Devletlerin her iki tarafa tebliğ ettikleri sulh şartları. –Dün mütareke teklifine cevap kararlaştırıldı. –Çanakkale'de harp eden Fransızlar, Başkumandanımıza bir tebrik mektubu gönderdiler. **Tercümanı Hakikat:** Anadolu'nun her tarafında muazzam ve muhteşem içtimalar akdedildi: Ya Misak-ı Millî, ya hiç bir şey! –L.George itimat reyi aldı. –H.Şükrü: Seferberliğimiz devam etmek ve ordumuz silah başında bulunmak kayıtlarıyla her türlü münakaşayı kabul edebiliriz. Fakat terhis ve mütareke lakırdılarına kulaklarımızı sımsıkı kapatırız.

6 - PERŞEMBE

1. İngiliz Yüksek Komiseri Rumbold, Vahdettin'le gizli bir görüşme yaptı. Rumbold'un raporuna göre Padişah, Kemalistlere karşı her zamankinden sert konuştu. İttihat ve Terakki'nin yeni bir şekli olan bu ihtilal teşkilatının İngiliz tekliflerini kabul etmeyeceğini, otoritelerini İstanbul'a kaydırmak istediklerini belirterek barışın İstanbul Hükümeti'yle yapılmasını istedi. Kendisinin İngiltere ile herhangi bir özel uzlaşmaya hazır olduğunu bildirerek, boşaltılan Anadolu topraklarına Kemalistlerin girmemesi için tedbir alınmasını ve bu toprakların İstanbul Hükümeti'ne devredilmesini istedi. Hayatının tehlikede olduğunu anlatan Sultan, Kemalistlerin kozunu geçersiz kılmak için Edirne'nin de kendisine verilmesini istedi. Vahdettin, İngilizlerle gizli bir anlaşma yapabileceği haberini 25 Mart'ta göndermiş ancak İngilizler bunu 1 Nisan'da reddetmişlerdi. Vahdettin, üç gün sonra bir adamını Yüksek Komiser'e göndererek boşaltılacak toprakların kendisine devredilmesini tekrar isteyecektir. (**Şimşir 3 :** 394; **Jaeschke 2:** 162)

1922 - NİSAN

2. Mustafa Kemal'le cephe gezilerine çıkan Sovyet Elçisi Aralof ile Azerbaycan Elçisi İbrahim Abilof, onu Konya'da bırakarak Ankara'ya döndüler. İki elçi, yanlarında askerî ateşeler de olduğu halde 27 Mart'ta Ankara'dan Polatlı yönüne hareket etmişler, ertesi gün Mustafa Kemal'le Sivrihisar'da buluşmuşlardı. (**Aralov:** 121; **HM:** 7)

3. Ali Kemal, Peyamı Sabah'ta, öğrencilerin suçlaması karşısında Hüseyin Daniş, Rıza Tevfik, Cenap Şahabettin ve kendini savunuyor. Anadolu'daki Yunan ilerlemesini ıstırap duyarak seyrettiğini belirterek bu düşmanı Eskişehir'e kadar getirenin, yurdu savaşa sokanın kendisi mi olduğunu soruyor, bu gençlerin gizli örgütleri, Ankaraları, belki Avrupaları olduğunu ileri sürüyor. (**PS:** 6; **Gürkan:** 39-40)

4. **Tevhidiefkâr:** Ankara'nın Müttefik teklifine verdiği cevap geldi. –Hamit Bey ve Saffet Bey dün avdet ettiler. –Sulh teklifleri ferdasında Anadolu: Ankara'dan yeni dönen Celal Nuri Bey'in beyanatı. –Darülfünun müderrisleri hakkında ithamname. **İleri:** Dört ayda bütün Anadolu ve onbeş günde Eskişehir-Afyonkarahisar tahliye olunmak şartıyla Büyük Millet Meclisi mütarekeyi kabul etti. –Ankara gazetecilerinin meslektaşlara selamı. –Üniversite olayları. Edebiyat Meclisi'nin acayip kararı. **Hakimiyeti Milliye:** Cevabımız. –Yunan Parlamentosu'nda rezaletler. **Babalık:** Mütareke teklifine cevabımız. **Akşam:** Büyük Millet Meclisi'nin verdiği cevabî nota metni. –Yusuf Kemal Bey, Bulgaristan'dan geçerken Bulgar Sarbonyası'nı ziyaret etti ve Başbakan Stanbulinski ile görüştü. Yusuf Kemal Bey, düşmanlığın sona erdirilmesi demek, zulmü kaldırmak, topraklarımızı tahliye etmek demektir. Biz hakkımız ve istiklalimizden başka bir şey istemiyoruz, dedi. **İkdam:** Bulgaristan malî istiklale veda ediyor. –Ankara'nın cevabı İstanbul'a geldi. –Edebiyat talebesi hiç bir derse girmeyecek. Beş müderristen ikisinin istifası talebeyi tatmin etmiyor. **Açıksöz:** Mütareke teklifi Büyük Millet Meclisi'nde. –Cevabî notanın asıl metni. –Hariciye nazırlarının ikinci teklifleri. –Hasımlarımız bile davamızın haklılığını yavaş yavaş anlamaya başlamışlardır. **Aydede:** Ankara yakında tozpempe renginde bir kitap çıkararak üç yıllık icraatını anlatacakmış. Kitap, Mehmetçe, Kılınç Ali Beylerle Topal Osman Ağa tarafından kaleme alınacakmış. **The Times**'da, Toynbee'nin Karatepe'de Yunanlıların zulmüyle ilgili 2 tarihli mektubu (**Jaeschke 2:** 237). **Peyamı Sabah:** Üç yüz münevver genç namına bazı imzalar ve mülkiyelilerden bir gencin Ali Kemal'i destekleyen mektupları: Münevver bir zümre Ali Kemal'i alkışlıyor. **Vakit:** Ankara Hükümeti, mütareke teklifini prensip itibariyle kabul ettiğini devletlere tebliğ etmiştir. –A. Emin: Eğer karşımızda zerre kadar iyi niyet varsa ciddî ve samimî bir sulhun tesisi ihtimalleri ilk defa olarak açık bir surette belirmiş demektir. –Yusuf Kemal Bey Bulgaristan'dan geçerken. **Yenigün:** Paris Konferansı mukarreratının

1922 - NİSAN

katiyetinden ve adil bir sulhtan bahsolunurken güzel Trakya'nın Yunan eline terki ne kadar insanî bir herekettir? Trakya Paşaeli Cemiyeti, Edirne'nin Yunanlılara terkini protesto etti. –Mahmut Esat: Cevabî notamız münasebetiyle: Türkler tarih önünde. –Kral Şarl, menfasında öldü. **Tercümanı Hakikat:** Ankara Hükümeti, ne şartla mütareke teklifini kabul ediyor? Resmî cevabın metni. –Muvafakat cevabı nasıl tanzim edildi? –Yunan ordusunda isyan başladı. –H. Şükrü, Ankara'nın cevabını yorumluyor: Milletlerin kaderinde ceza çekmeleri de vardır. Bu hakikati tatmak sırası Yunanistan'a gelmiştir. **Güleryüz:** Edirne'den Anadolu'ya: ... Matem tutar karaları bağlarım. –Lenin'in Şaklaban gazetesine telgrafı: Cenova Konferansı'na 4 vagon Ruble masraf olacağı için katılmıyorum. –Darülfünun'da yapılan temizlik münasebetiyle: Artık bu mikropları içimizden attıktan sonra temiz nefes almamız imkânı olacak. **Ayine:** Rıza Tevfik Bey (Fuzulî bir Türk'tür).

7 - CUMA

1. İngiliz Savaş Bakanlığı, Ankara'nın önceki günkü ateşkes önerisinin kabul edilmemesini istedi. Gerekçe olarak şunlar üzerinde duruldu: Anadolu boşaltılırsa Türkler konferansa Anadolu meselesini halletmiş olarak geleceklerdir. Yunanlılar da Trakya'da yığınak yapabilirler. Böylece harekâtın merkezi Anadolu'dan Trakya'ya kayabilir. İstanbul'daki Müttefik kuvvetler de Trakya yakasında Yunan kuvvetleriyle Anadolu yakasındaki Türk kuvvetleri arasında kalabilirler. (**Şimşir 3:** 373)

2. Lord Curzon, Paris ve Roma Elçiliklerine çektiği telde, boşaltmanın ateşkesi hemen takip edemeyeceğini, ancak ateşkesin sona ermesiyle başlayacağı görüşünde olduğunu bildirdi. Curzon böylece, işi uzatmak ve işin önünü kışa getirerek Ankara'nın askerî bir harekâtını önlemek istiyor. (**Şimşir 3:** 374-375)

3. Ankara Hükümeti'nin Roma Temsilcisi Celalettin Arif Bey'in Roma'da Vakit gazetesi muhabirine demeci: Avrupa siyasetçileri ile yakından temas için geldim. Cenova'da bizim hakkımızda bir karar alınmış olsa bile, bizim reyimizin alınmadığı bir meselede alınan kararı kökünden yok sayarız. (**Vakit:** 14)

4. **Tevhidiefkâr:** Mütarekenin kabulü için tahliyeleri şart olan iki mühim mevkimiz: Afyon, Eskişehir. –Garbî Trakyalılar arayıumumîye talep ediyorlar. **İleri:** Millî inkılap. Neticenin mukaddimesi. –İstiklal kavgasında kadınlar, erkeklerle beraber. –Ankara Hükümeti, Türk topraklarını tahliye ettirmek maksadiyle mütarekeyi kabul etmiştir. –Papa Eftim Efendi'nin başmuharririmizi teşyi ederken beyanatı. –Darülfünun fakülteleri, kararlara iştirak ediyor. –Darülfünun, İtilafçıları fakülteye kaydetmiyor. –Müslümanlara ibret: Rumlar bizim paralarımızla Yunan borcu alacaklar. **İkdam:** Mütarekeye doğru.

1922 - NİSAN

–Darülfünun talebesinin Türk düşmanı müderrislere karşı duyduğu galeyan, Ankara ilim çevrelerinde iyi karşılanıyor. **Hakimiyeti Milliye:** İstanbul gençlerinin feveranı. –Darülfünun gençlerinin kuvvetli ithamları. **Akşam:** Papulas (5'te) İzmir'e geldi. –General Harington, sarfedilen azimkârane gayretin boşa gitmemesi temennisinde bulunuyor ve birçok meselenin sulha bağlı olduğunu söylüyor. **Yeni Adana:** Mustafa Kemal'in İkinci İnönü Zaferi'ni kutlayan Aralof'a cevabı. –Ankara'da yayımlanan Yeni Hayat mecmuasına başarılar diler, tebrik ederiz. **Vakit:** Ankara notasının metni. –Babıâli cevap hazırladı. –Ahmet Emin: Emareler bizi aldatmıyorsa mütareke ve tahliye safhasının az zamanda fiil haline dönüşeceğine kuvvetli surette ihtimal vermek caizdir. –Darülfünun meselesi müzmin bir şekil alacak. Müderrisler Meclisi, Darülfünun'dan beklenen muhakeme selametini göstermelidir. **Peyamı Sabah**'ta Ali Kemal: Ankara'nın cevabı, muhalif muvafık herkeste bir inşirah yarattı. Ankara, olumlu cevap vermekle itidal yolunu tuttu. Sulha doğru ilk adımını attı. Anadolu'dakiler ilk defa siyasî bir marifet gösterdiler. –Babıâli cevabını veriyor. –Ankara'nın cevap metni. –"Üç yüz münevver vatan genci namına" bazı kişilerin boykotçu öğrencileri kınayan bildirileri ve ayrıca bunlardan Ahmet Remzi'nin yazısı. **Yenigün:** Darülfünun'daki müderrisler birbirlerini kayırıyorlar. –Yunus Nadi: Gideceğimiz yol: Yunanistan yıkılmalıdır ve elbet de yıkılacaktır. –Le Temps'ın yayını: Türkiye namına ancak Ankara söz söyleyebilir. –Montaqu, nutkunda Hindistan'daki İngiliz siyasetinin iflasını söylüyor. **Tercümanı Hakikat:** Hakimiyeti Milliye ve Yenigün, mütarekenin kabulü için ne diyor? –General Harington, İtilaf Devletleri tekliflerinin taraflarca kabulünü temennî ediyor. –Babıâli bugün cevap veriyor. –Bulgarlar hem Doğu Trakya, hem Batı Trakya'ya muhtariyet verilmesini talep ediyorlar.

8 - CUMARTESİ

1. İstanbul Hükümeti adına Ahmet İzzet Paşa, Müttefiklerin ateşkes teklifine verdiği cevapta, konferansa katılmayı kabul ettiklerini bildirerek Trakya da içinde olmak üzere işgal altındaki yerlerin boşaltılmasını istedi (**Ter.Hak,** 7,9; **Tev.Ef, İleri, İkdam, PS, Vakit:** 9; **HM:** 12; **TV:** 4436; **MN** 1923: 241; **Şimşir** 3: 385).

2. Darülfünun grevi genişliyor. Edebiyat, Tıp, Fen Fakülteleri öğrencilerinin boykotu devam ederken Eczacılık ve Dişçilik Fakültesi öğrencileri de Edebiyat Fakültesi öğrencilerinin 5 öğretim üyesine karşı giriştiği boykotu desteklemek için dersleri boykot etti. Hukuk Fakültesi öğrencileri ise arkadaşlarını manen desteklemeye karar verdiler. Maddî desteğin ise Üniversite Senatosu'nun adı geçen öğretmenlere karşı alacağı karara bağlı olduğu ifade edildi. Talebe-i ulum, İslamiyet aleyhinde tutumları protesto etmekle birlikte, boykotta tarafsız olduğunu açıkladı. Rektör, Besim Ömer Paşa, Üniversite Divanı'nı toplantıya çağırdı. (**Vakit, PS, Ter.Hak, İleri, Tev.Ef, İkdam:** 9; **HM, YG:** 10,11; **Gürkan:** 45, 47)

1922 - NİSAN

3. Londra Müslümanları Birliği, İngiliz Dışişleri Bakanlığı'na gönderdiği yazı ile Anadolu'daki Yunan zulümlerini protesto etti. Gazeteci Arnold Toynbee, dünkü The Times'te yayımlanan 2 tarihli mektubunda, Köşk Karatepe'de Yunanlıların yaptıkları katliâmlarla ilgili İzmir'den aldığı bir haberi bildirmişti. Dışişleri Bakanlığı, haberin resmen doğrulanmadığı cevabını verecek, İngilizlerin zulümlerden nefret ettiğini ileri sürerek Pontos Rumlarının göç ettirilmesi olayına dikkat çekecektir. (**Jaeschke 2:** 237)

4. Meclis, Ukrayna'ya gidecek üç kişilik kurul için Dışişleri bütçesine 7.500 lira ödenek konulmasına ilişkin 211 sayılı kanunu kabul etti. Meclis, 16 Mart tarihli toplantısında 2 Ocak tarihli Türk-Ukrayna Anlaşması'nı onaylayarak, onaylı suretleri Harkov'da alıp vermek üzere Sağlık Bakanı Rıza Nur'la Saruhan Mebusu Süreyya ve Trabzon Mebusu Recai Beyleri izinli saymıştı. (**ZC** 19: 48; **Düstur** 3/3: 46; **HM:** 9)

5. Tercümanı Hakikat: İtalya Ankara'nın cevabını gayet mutedil buluyor. Fransız gazeteleri makul buldu. Ankara'nın cevabı Londra'ya vasıl oldu. –Gunaris, Cenova'ya hareket etti. –İzmir'de şaklabanlıklar: Ermeniler de Rumlarla beraber imişler. **Açıksöz**'de Muallim İsmail Hakkı: Mütareke teklifine Hükümetimizin cevabı. –Trakya Paşaeli Cemiyeti'nin İtilaf Devletlerine muhtırası: Trakya Yunan boyunduruğuna bırakılamaz. **Sebilürreşat:** Türkiye, İngiltere ve İslam âlemi. **Akşam:** Yeni vaziyet karşısında kim karar verecek? Paris Konferansı, mesaisini kabul veya ret gibi basit bir netice üzerine hesapladı. Fakat Anadolu'nun mukabil teklifleri, yeni bir vaziyet ihdas etti. **İkdam:** Harington, Paris'ten İstanbul'a döndü. –Yakup Kadri, birinci yılında Dergâh mecmuasını, derginin genç yazarlarından Nurullah Ata, Ali Mümtaz, Necmettin Halil, Ahmet Hamdi'yi tanıtıyor. (ayrıca, **Kaplan vd.** II: 823) **Peyamı Sabah**'ta, boykotçu öğrencilerin birkaç kötü yaratılışlı kişinin oyuncağı olduğu ileri sürülüyor; onları destekleyen Celal Nuri, İsmail Müştak ve Aka Gündüz için "kargalar" deniyor. (ayrıca, **Gürkan:** 40) **Yeni Hayat**'ın 4. sayısı: Ah keşke Anadolu'da herkes hür, herkes kanun karşısında eşit olsaydı. Evet tarihî manasıyla derebeylik yok, fakat ortada, hem de tam ortada bir ağalık, beylik, paşalık, efendilik var ki zorda, zorbalıkta, halkı ezmede, halka kan kusturmada derebeylerini belki de gölgede bırakırlar. (E.Nazım). –Ahlak ve kadın. –Bursa Mebusu Şeyh Servet Bey'in Yenigün'de yayımlanan mektubu: Yeni kurulan Halk İştirakiyun ve diğer partilerle ilgim yoktur. –İhtikârdan kurtulmak için Türkiye Kooperatif Şirketi'ne yazılınız. **Karagöz,** "İzmir Oteli"nin penceresindeki kızgın adama sesleniyor: Hey bana bak çorbacı! İki senedir kontratsız montratsız oturdun ama Paris Sulh Mahkemesi'nden tahliye kararını aldık. İcra memurlarımız da (arkasında Mustafa Kemal ve İsmet Paşalar) aleste. Bunun istinafı yok, temyizi yok. Tası tarağı çabuk topla karışmam, kapı dışarı edilirsin ha! **Vakit**'te Ahmet

1922 - NİSAN

Emin (İzmir-Aydın demiryolu İngiliz şirketi idare meclisi reisinin "Konstantin Hükümeti ve Yunan işgali aleyhine sözleri üzerine): Yunan işgali, Yunan idaresi, Yunan tadilatı hakkında söylenen bu sözler en delilli tahkikat raporlarının hasıl edemeyeceği tarzda bir tesir yapacaktır. **İleri:** Görüşümüz artık galebe etmek üzeredir. –Ankara'nın cevabı, devletlerce tasvip ediliyor. –Kardeş Azerbaycan mümessilinin imalat-ı harbiye fabrikasında Türk amelesi arasında geçirdiği bir gün. **Tevhidiefkâr:** Türk şehitliği olan Gelibolu'yu Yunanlılara veremeyiz. –Harington, sarfedilen mesainin boşa gitmemesini temenni ediyor ve muhtelif işlerin adil bir sulha bağlı olduğunu söylüyor.

9 - PAZAR

1. Mustafa Kemal'le birlikte cepheyi teftiş gezisine katılan Rus Elçisi Aralof'un cephe izlenimleri: Orduda ve ordu gerisindeki kuvvet ve kudreti, tahayyül edemediğim bir derecede buldum. Türk ordusu, bir halk ordusudur. Memlekete, hükümete çok bağlıdır. Cephe gerisinin de, müesseselerdeki faaliyet, ciddiyet, çalışma azmi, cephe ile aynı gayelerle donanmış olduğunu gösteriyor. Ne görmüşsek, hiç yoktan meydana getirilmişti. Kendi ihtiyacı olduğu şeyleri imal etmesi bakımından ordu, Kızılordu'ya benziyor. Konya'da yapılan büyük karşılama, Mustafa Kemal'in milletin ruhunda ne kadar büyük bir mevki tutmakta olduğunu gösteriyor. Bu bir akındı. Anadolu ceryanının bir halk ceryanı olduğunu gösteriyordu. Şark'ın kurtuluşunda Anadolu başta bulunmuştur. (**HM:** 10. **YG:** 10, **Vakit:** 11 "Aralof ve Abilof'un demeçleri", **İkdam:** 20)

2. Üniversitenin bütün fakülte ve yüksek okul öğrencilerinin temsilcileri, Üniversite divanına bir ortak bildiri vererek milleti aşağılayan 5 öğretmenin üniversiteden çıkarılmasını istediler. (**Ter.Hak.** 9 "Bugün verilecek"; **İkdam:** 10)

3. Vahdettin, İngiliz Yüksek Komiserliği'ne gönderdiği bir haberci ile 3 gün önceki isteklerini yeniledi; Ankara ile değil kendisiyle anlaşma yapılmasını, boşaltılacak Anadolu topraklarının Padişah Hükümeti'ne teslim edilmesini istedi (**Şimşir** 3: 396).

4. Harp Encümeni toplandı. Gelir kaynaklarını, askerlerin yiyecek ve donatım durumunu görüştü (**TİH** VII: 451; **YG:** 10).

5. 13. Tümen Komutanı Sami Sabit Bey, Trabzon Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti yöneticilerinin ilçelerde kendilerini yeniden seçtirmekte olduklarını bildirerek seçimlerin yeniden ve usulüne uygun olarak yapurmasını İçişleri Bakanı Fethi Bey'den tekrar istedi. Sami Sabit Bey, Karabekir'den de duruma müdahele etmesini istedi. (**Karaman:** 66)

1922 - NİSAN

6. Üniversitenin 12 kişilik müderrisler meclisi, öğrencilerin istenmeyen öğretim üyeleri hakkında verdiği muhtırayı görüştü. Rıza Tevfik ve Hüseyin Daniş, görevlerinden istifa ettiler. Meclis, kurulacak bir komisyonun yapacağı incelemeden sonra, Ali Kemal, Cenap Şahabettin ve Barsamyan'ın izinli sayılması veya sorunun çözümüne kadar derslere ara verilmesi şıklarından birini kararlaştırmayı Edebiyat Fakültesi müderrisler meclisine bıraktı ve yarın derslere başlanacağını ilan etti. (**Ter.Hak.** 9, 10; **Vakit, PS, İkdam, İleri:** 10; **YG:** 13)

7. **Hakimiyeti Milliye:** Cevabımızın tesirleri. –Hayasızlar ve gençliğin temiz kalbi. **Yenigün:** Notamızın Avrupa'daki tesiri olumludur. İngiltere de bağımsız bir Türkiye istiyor. –Baltacis diyor ki "Biz Türklerle uyuşabiliriz". **Akşam:** Yunanlılar, mütarekenin akim kalacağına pek de kani değiller. **İkdam:** Mütareke teklifine Türkiye'nin cevabı, Müttefikler tarafından inceleniyor. –Yakup Kadri, "Anadolu siyasetten anlamaz" diyen "bozguncu"lara cevap vererek Ankara'dakilerin fazla bilgili değillerse de aklıselim ile hareket ettiklerini, "ukalalar"ın bunu bir türlü anlamadıklarını anlatıyor (ayrıca, **Kaplan** vd. II: 832) **Türkoğlu:** Mütareke teklifine cevap. **Vakit:** Celalettin Arif Bey Cenova'ya gidiyor. –Ankara çevreleri, gençliğin tezahüratını memnuniyetle karşılamakta ve Edebiyat Fakültesi'nin kararına hayret etmektedirler. –A. Emin: Millî asabiyetin manası: Boykot cezası, millî müeyyide cezasının en mutedil ve ılımlısıdır. Bir ilerleme eseridir. **Peyamı Sabah**'ta Ali Kemal: Biz muhalifler hürüz. Hür düşünüyor, hür yazıyoruz. Karşımızdakiler ise ağır zincirlerle bağlı esirdirler. Lahana yaprakları, önce mütarekenin kabul edilmezliğini yazarken Ankara'nın cevabı üzerine dillerini değiştirdiler. Zorbalar, harp ve darp yolunun çıkmaz yol olduğunu anlamaya başladılar. –Babıâli cevap notasının metni. –Peyamı Sabah'ın Darülfünun olayı hakkında Akşam ve Yeni Şark'ın yazdıklarına cevabı. –Ahmet Cevat'ın, Rıza Tevfik, Ali Kemal ve C.Şahabettin'i savunan yazısı. **Tevhidiefkâr:** İstanbul Hükümeti, Üçler Konferansı'nın sulh teklifine dün cevap verdi. –Ermeni Patriği Zaven Efendi'nin lisanında itidal ve itilafperverliğe doğru takdire şayan bir değişiklik olmuştur. –Papulas sersemi meydan okuyor. –Darülfünun meselesi etrafında ifşaat. **İleri:** Misak-ı Millî asla pazarlığa tahammül edemez. Cevabî notamızda, İstanbul ve Edirne'den bahsedilmemesi, bunların Misak-ı Millî haricinde bırakıldığı manasına asla gelemez. –Babıâli'nin cevabı, dün İtilaf mümessillerine verildi. –Ali Kemal Bey hücum ettiğine göre İsmail Müştak Bey'in istikbali şan ve şeref doludur. –Darülfünunluların ittihat ve tezahüratı devam ediyor. **Tercümanı Hakikat:** Karşı gazetelerde okuduğumuza göre, Diyarbekir Cephesi Kumandanı Cevat Paşa, güney ve kuzeydoğu Kürt kabile reislerini, hayatları hakkında korkacak bir şey olmadığına dair teminat vererek, onları barıştırmak maksadiyle 20 Nisan'da bir toplantıya davet etmiştir. Ankara Hükümeti bu teşebbüsü takdir etmiştir. –Babıâli'nin cevabı.

1922 - NİSAN

10 - PAZARTESİ

1. Bütün Avrupa devletlerinin katıldığı, Türkiye'nin ise bir "Küçük Asya Devleti" sayılarak çağrılmadığı Cenova Konferansı açıldı. İtilaf Devletlerinin dışişleri bakanlarıyla temsil edildiği, Sovyet Rusya'nın katıldığı konferans, Avrupa ekonomisini yeniden düzene koymak amacını taşıyor. İtalyan Başbakanı Fakta tarafından açılan konferansa 29, İngiliz dominyonlarıyla birlikte 34 devlet katılıyor. Birkaç çözüm yolu ortaya koymaktan daha ileriye gidemeyecek olan Cenova Konferansı, 19 Mayıs'ta kapanacak. Konferansa Ankara adına Celalettin Arif ve Bekir Sami Beyler gözlemci olarak katılıyor. (**HM, YG, İleri, Akşam, Vakit:** 10-13; **Ter.Hak, İkdam:** 11; **PS:** 11,12; **Tev.Ef.** 13; **Bayur 2:** 267; **UİT** 3: 313; **CEYS:** 144; **Jaeschke 1:** 178; **Meydan Larousse 2:** 859)

2. Meclis'te, bugün toplanan Cenova Konferansı'na Türkiye'nin çağrılmaması kınandı. Binden fazla delegenin katıldığı bildirilen toplantı için Dışişleri Bakanlığı'nın ne yaptığı soruldu. Bir mebus, bu konferansın hiç bir önemi olmadığını ve bir sonuç da vermeyeceğini söyledi. (**ZC** 19: 104; **HM:** 12)

3. Üniversite'nin bütün fakülte ve yüksek okullar öğrencilerinin temsilcileri toplanarak 3 öğretmene izin verme kararını yetersiz bulduklarını, bunlar Üniversite'den atılıncaya kadar boykota devam edeceklerini açıkladılar. Rektör Besim Ömer Paşa, önceki gün Üniversite Divanı'nı toplantıya çağırmış, divan dün, öğrencilerin Üniversite'den atılmalarını istediği Ali Kemal, Cenap Şahabettin ve Barsamyan'ın izinli sayılması veya derslere ara verilmesi kararını Edebiyat Fakültesi'ne bırakmıştı. (**PS** 10, 11; **Vakit, İleri, Ter.Hak:** 11; **İkdam:** 11, 12; **HM, YG:** 13; **Gürkan:** 45-46)

4. Mustafa Kemal, Lenin'den yardım istiyor: Türk-Ukrayna Anlaşması'nın Meclis tarafından (16 Mart'ta) onaylanması vesilesiyle Lenin'e bir telgraf çeken Mustafa Kemal, emperyalistlerin yeni yöntemleri karşısında Türkiye ile Rusya'nın her zamankinden daha sıkı bir blok teşkil etmek zorunda olduklarını, Rusya'nın Türkiye'ye yardımının çok önemli olduğunu, bu yardımın esirgenmeyeceğine inandığını belirtti ve bunun için Rıza Nur'un gönderildiğini bildirdi. Rıza Nur'un başkanlığındaki 3 kişilik bir kurul, 2 Ocak tarihli Türk-Ukrayna Anlaşması'nın onaylı suretlerini alıp vermek üzere görevlendirilerek Meclis'çe izinli sayılmış ve kurulun Harkov'da bu teati görevini yerini getirdikten sonra gerekirse Moskova'ya gitmesi kararlaştırılmıştı. (**ATTB:** 432; **Yerasimos:** 466)

5. Padişah'ın 6 ve 9 tarihli başvurularını hükümetine bildiren İngiliz Yüksek Komiseri Rumbold, "Şahsî durumu için pek kaygılı" olan Padişah'ı Kemalistlere karşı kullanabileceklerini bildirdi. Padişah, İngilizlerle ayrı bir anlaşma yapmaya hazır olduğunu bildirerek boşaltılacak toprakların kendi hükümetine iadesini istemişti. (**Şimşir 3:** 396; **Jaeschke 2:** 162)

1922 - NİSAN

6. Fransa Başbakanı ve Dışişleri Bakanı Raymond Poincaré'nin Türk-Yunan ateşkesi konusundaki görüşleri, Fransız Elçiliği tarafından Curzon'a sunuldu. Poincaré, Ankara'ya karşı uzlaşıcı bir tutum takınılmasını, savaşan taraflar barış şartlarını bütünüyle kabul ederlerse Anadolu'yu boşaltma tarihini öne almalarını ama derhal boşaltmaya gidilmemesini önerdi. Ankara'nın 5 tarihli notasına Müttefikler adına 15'te cevap verilecek. (**Sonyel II**: 253)

7. Osmanlı Türk Hanımları Esirgeme Derneği'nin genel menfaatlere hadim cemiyetlerden sayılmasına ilişkin Padişah iradesi (**TV:** 4441).

8. Rıza Tevfik, kendisini suçlayan öğrencilerin dışardan yönetildiklerini ileri sürerek üniversitedeki görevinden ayrıldığını yazdı: Bu zillete katılma tôhmetini üzerinizden defetmek fedakârlığını gösteremediğiniz için bütün namuslu terbiyeli adamlar gözünde alçaldınız. Vatanı, bir derebeyi tarafından size bağışlanmış bir çiftlik mi sanıyorsunuz. Felsefe derslerinde Sokrat'tan, Eflatun'dan, Kant'tan bahsederken İnönü Zaferi'nden dem vuramazdım ya. Siz mi bu memlekette istikbal ümidini teşkil ediyorsunuz? Yazık size! Yuf size!... (**PS:** 10; **Gürkan:** 40-41)

9. **Yenigün:** Aralof ve Abilof Yoldaşlar, cephenin metanetini, halktaki istiklal aşkını saygıyla öğüyorlar. –Cevabî notamızın Avrupa'daki intibaatı, tahliyenin mütareke şartı olarak kabulü lehindedir. –Baltacis, Türkiye ile barışılacağından emin. –Ermeni Patriği Zaven Efendi yola geliyor. **Tercümanı Hakikat:** Ankara'nın notası, siyasî çevrelerde iyi bir tesir yaptı. –Düşman ordusunda anarşi hüküm sürüyor. –Edebiyat Fakültesi bugünkü durum karşısında fena bir mevkide kaldı. –Petit Parisien muhabiri Jan'ın Kastamonu izlenimleri. **Hakimiyeti Milliye:** Cenova Konferansı münasebetiyle: İngiltere büyük bir gürültüyle yıkılıyor. –Aralof Cenapları'nın cephe ihtisasları (12: Abilof Cenapları'nın ihtisasları). **Yeni Adana:** Trakya-Paşaeli Cemiyeti, İstanbul'daki İtilaf Devletleri komiserlerine Edirne'nin Türk ve İslam olduğunu ispat ediyor. **İkdam:** Yunanistan artık harp yüzünden hastalanmıştır. **İstikbal:** Hükümetimizin ateşkes önerisine verdiği cevap, barışseverliğimizin yeni bir kanıtıdır (**Şemsutdinov:** 220). **Yeni Hayat**'ın beşinci sayısı: Kapitalizm medeniyetinin batışına doğru. –Rusya Şûralar Cumhuriyeti'nin 1921 senesi haricî ticareti. –Türkiye Halk İştirakiyun Fırkası'nın cihan amele ve köylüsüne ve Üçüncü Enternasyonal vasıtasıyla komünist fırka teşkilatına beyannamesi. **Aydede:** İstanbul'daki Rus göçmenlerin dönmeye hazırlanmaları münasebetiyle, Rus kadınlarına tutulmuş olanların çekeceği acılar: "Lenin Lenin! Senin bize bir zararın da bu oldu. Anadolu'yu dostluğunla, İstanbul'u ise düşmanlığınla perişan ettin! **Vakit:** Avrupa İktisat Konferansı bugün Cenova'da açılıyor. –Ahmet Emin: Cenova Konferansı, pek heyecanlı bir diplomasi piyesidir. Baş rol şüphesiz Lloyd George'dadır. –İaşe erkânının muhakemesi bitiyor. **Peyamı**

1922 - NİSAN

Sabah'ta Ali Kemal: Aynı iğfal, aynı tezvir (Muhalefetin vatan ve millet haini olduğu suçlaması). –Darülfünun Divanı kararı. Şu üyelerin katılmasıyla: Ziya Nuri Paşa, Akil Muhtar Bey, Ebulula, Hasan Tahsin, Muslihittin Adil, Maarif Nazırı Sait, Salim, Fatin, İsmail Hakkı, Köprülüzade Fuat Beyler. **İleri:** Bugün, cihanın muazzam iktisat işlerini görüşecek olan Cenova Konferansı toplanıyor. –Drahmi, Yunan siyaseti ve ordusuyla birlikte esfel-i safiline doğru gidiyor. Atina'da müthiş galeyan var. –Celal Nuri: Ankara'dan çıkarken. –Darülfünun divanından beklenilen karar. **Akşam**'da N.Sadık: Cenova Konferansı münasebetiyle. –Gençlikle beraber. **Tevhidiefkâr:** Gemlik ve Karahisar'da muvaffakiyetli baskınlarımız. –Ebüzziyazade: İzmir'de Yunan hazırlığı tehlikesi. –Kırım Harbiye ve Hariciye Nazırı Cafer Seyit Ahmet Bey'le bir hasbihal: Türk'ün mücahedesi, İslam âleminin umumî uyanışının neticelerindendir. Türk, mücahedesinde beh'emehal muvaffak olacaktır.

11 - SALI

1. Üniversite olayında bugünkü gelişmeler: 1) İstanbul Hükümeti'nin Eğitim Bakanlığı, öğrencilerin 5 öğretmen Edebiyat Fakültesi'nden atılmadığı sürece derslere girmemekte kararlı olduklarını açıklamaları üzerine, Üniversite'yi geçici olarak kapattığını açıkladı. Bu öğretmenlerin yerine yenileri atandıktan sonra Üniversite ancak (fakülteler ayrı ayrı tarihlerde olmak üzere) 25 Ağustos'tan başlayarak açılacaktır. 2) Edebiyat Fakültesi öğrencilerini kalben desteklediklerini, fiilî desteğin ise Üniversite Divanı'nın kararına bağlı olduğunu 8'de açıklamış olan Hukuk Fakültesi öğrencileri de, Divan 5 öğretmeni Üniversite'den atmaya yanaşmayınca fiilen boykota başladılar. Diğer fakülte ve yüksek okullar da boykotta bulunuyor. (**Vakit, PS, Akşam, Tev.Ef, İkdam:** 12; **HM:** 13; **YG:** 14; **Gürkan:** 56, 63)

2. Meclis'in gizli oturumunda Maliye Bakanı, iktisadî durumun kötülüğünü anlattı, bütün vergilerin ürün mevsiminde alınabileceğini, Doğu'dan gelen yardımların yetmediğini, Avrupa'dan borç alınamadığını, bütün işin halka, Anadolu'nun kendi kaynaklarına düştüğünü söyledi. Mebuslar, iç gelir kaynaklarının işletilemediğini, vergi kaybı olduğunu söylediler. Muhalefetin sözcülerinden Hüseyin Avni Bey, köylünün artık verecek bir şeyi kalmadığını ileri sürdü, vergilerin içki içenlerden, ipekli giyenlerden, kolonya sürünenlerden alınmasını önerdi. Aynı konuda yarın ve yarından sonra da uzun görüşmeler yapılacaktır. (**GCZ** 3: 198)

3. Mustafa Kemal, süvari manevralarında bulunmak üzere Akşehir'den Ilgın'a gitti (**Kocatürk:** 319).

4. Zeytinburnu cephane fabrikasının depolarından Fransızların da göz yummasıyla 917 sandık piyade mermisi, 11.516 topçu mermisi, Mavona vapuruna yüklenerek Anadolu'ya kaçırıldı. Bu depolardan 16 Mayıs'a kadar 6 sefer yapılacak. (**Himmetoğlu** II: 164)

1922 - NİSAN

5. Azerbaycan Elçisi Abilof'un cephe izlenimleri: 10 gün gezdik. Cepheden bambaşka bir ruh ile döndük. Türkiye'ye ayak bastığım günden beri yaptığım araştırmalar sonucunda bu cereyanın halkın ruhundan nasıl doğduğuna şahit oldum. Cephede gördüklerimi mücize kelimesiyle ifade edebilirim. Askerin her ihtiyacı karşılanıyor, güzel giydiriliyor. Zayıf asker görmedim. (**HM:** 12; **Akşam:** 19; **İkdam:** 20, **YG:** 10'da demeci; **Vakit:** 11)

6. **Yeni Adana:** İstanbul matbuatı, Ankara'nın notasını alkışlıyor. –Hindistan Müslümanları, Paris kararlarını fena buluyorlar. –Millî hislerimize hürmetkâr olmayan müderrisleri Darülfünunlular mektepten kovuyorlarmış. Şayan-ı takdir bir hareket. **Hakimiyeti Milliye:** İngiltere'de ehlisalip modası geçmek üzere. –Hilafet Komitesi'nin İngiltere'den talepleri. –Atina gazetelerinde büyük ümitsizlik. **Akşam:** Papulas, İzmir'de Müdafaa Heyeti'ne ordu ve hükümetin tahliyeye muhalif olduğunu bildirmiştir. **Açıksöz**'de Abdülahad Nuri: Trakya ve Edirne: Edirne Türktür. İstanbul Edirne'siz yaşayamaz. Anadolu gibi Trakyamızı, Müslüman Edirnemizi de evvel ve ahir tahliye edeceklerinden şüphe etmeyelim. –İtalyan mebusları, yakında ziyaret için Anadolumuza gelecekler. –İsmail Hakkı: Türkçe hutbe münasebetiyle. **Peyamı Sabah**'ta, Üniversite'de boykotun kaldırılmasını isteyen "münevver gençler"in Rektör Besim Ömer Paşa'ya dilekçesi ve gazetenin buna alkışı. –Ali Kemal: Cenova Konferansı: Yüksek idealler için. **Vakit:** Cepheden avdet eden Abilof'un beyanatı: Ordu vazifesini ifaya hazırdır. –Cenova Konferansı toplanırken. **İkdam:** Paris'te hariciye nazırlarının müzakeresi neticesi, Ankara'da Misak-ı Millî'nin tahakkukuna doğru mühim bir adım olarak telakki ediliyor. –Y.Kadri: Mesele yalnız Darülfünun meselesi değil, bir millet ve memleket meselesidir. **Tevhidiefkâr:** Atina hercümerç içinde. **İleri:** Ankara'nın cevabı hakkında İngiltere ile Fransa arasında görüşmelere başlanmıştır. –Kadını, çoluğu çocuğu ile harbeden bir millet (resimlerle). –Fuzulî bir filozof (dünkü hıyanet vesikası vesilesiyle). –Darülfünun hadisesi halledilemedi. **Tercümanı Hakikat:** Rumlar İzmir'de müdafaaya hazırlanıyorlar. –Nabi ve Ferit Bey'ler Poincaré nezdinde. –İngiltere matbuatı pek iyimser değil. –Ermeni Generali Torkam, İzmir'e gelerek Ermeniler ile Yunanlılar arasında eski dostluğu yenilemeye geldiğini söylemiş. Bulgar ordusuyla ilgisini kestikten sonra Ermenistan'a geçen Torkam, orada da dikiş tutturamayınca soluğu İzmir'de almış. Kendisine, Kars muharebesi kahramanı Halit Bey'le Kocaeli Cephesi'nde görüşmesini tavsiye ederiz. –Talebe öğretimi tatile devam ediyor. Samsun'da **Hayat** gazetesinde Ethem Veysi, barış şartlarının tatmin edici olmadığını yazıyor: Bu kadar can kaybettikten sonra kayıt altına giremeyiz.

1922 - NİSAN

12 - ÇARŞAMBA

1. Üniversite Edebiyat Fakültesi, öğrencilerin suçlama yönelttiği 5 öğretmen hakkında suçlamaya değer bir husus, dolayısıyla yapılacak bir şey olmadığı kararına vardı. Öğrenciler, 4 Nisan'da, Ali Kemal, Rıza Tevfik, Cenap Şahabettin, Hüseyin Daniş ve Barsamyan hakkında uzun bir "ithamname" basturarak basına vermişler, üniversiteden bu öğretim üyelerinin atılmasını istemişlerdi. Üniversite Divanı, bu öğretim üyelerinin izinli sayılmasına karar vermiş, Ali Kemal ile Rıza Tevfik de görevlerinden istifa ettiklerini açıklamışlardı. Ancak öğrenciler, izinli sayılma kararını da, iki öğretmenin istifasını da yeterli görmeyerek, adı geçenler Üniversite'den atılmadıkça derslere girmeyeceklerini açıklamışlardı. Öğrencilerin şikâyetlerini incelemek için kurulan bir komisyon 22'de öğrenci temsilcilerinin ifadelerini alacak, Edebiyat Fakültesi ile Üniversite Divanı arasında gidip gelen evrak hakkında uzun süre bir karar alınamayacaktır. (**PS:** 13; **Gürkan:** 23) ★ Lozan Türk Talebe Cemiyeti, Edebiyat Fakültesi öğrencilerine bir telgraf çekerek beş öğretmen hakkında gösterdikleri nefret ve tiksintiden ötürü onları kutladı. Anadolu'daki Üniversite mezun ve mensupları da yarın bir kutlama telgrafı çekecekler. (**İkdam:** 16)

2. Boykot, Üniversite ve Yüksek okul öğrencilerini biraraya getirdi. Üniversite ve yüksek okullar "fevkalade" delegelerinden meydana gelen Birleşik Öğrenci Kurulu, "Darülfünun ve Mekâtib-i Âliye Cemiyet-i Merkeziyesi" adıyla bir dernek kurdular. Tıp Fakültesi öğrencisi Hamit Necdet'in başkanlığında kurulan derneğin kurucu yönetim kurulunda Fen Fakültesi'nden iki, Hukuk, Edebiyat Fakülteleri ile Ticaret, Dişçilik-Eczacılık Yüksek Okullarından da birer öğrenci bulunuyor. (**İkdam:** 13, 25; **Vakit:** 25; **Gürkan:** 149)

3. Meclis'in gizli oturumunda, bütçe açığının giderilebilmesi için alınabilecek acele malî tedbirlerin tartışılmasına devam edildi. Mebuslar, düşündükleri çözüm yollarını belirttiler. İçki yasağını kaldırarak içkiye ağır vergi koymak, orman ve madenleri yabancılara kiralamak, fuzulî teşkilatın lağvedilmesi, nüfus vergisi almak, kaçakçılığa engel olmak, bedel parası almak gibi öneriler yapıldı. Mazhar Müfit Bey, İstiklal Mahkemesi üyesi olarak çeşitli yerlerde karşılaştığı bürokrasiyi ve israfı anlattı. Konu yarın da tartışılmaya devam edilecek. (**GCZ** 3: 216)

4. Müsteşar Ruşen Eşref, Ateşemiliter Binbaşı Rahmi ve 10 erden oluşan Galip Bey başkanlığında ilk Buhara Elçilik Kurulu, Ankara'dan yola çıktı (**HM** 13; **Vakit:** 14 "11'de"; **BTTD** 43: 12). ★ Afganistan Elçisi Fahrettin Paşa, İnebolu'dan Dalmaçya Vapuru'yla Batum'a hareket etti (**Vakit:** 17).

5. Mustafa Kemal, Ilgın'da süvari manevralarını izledi (**Kocatürk:** 320).

1922 - NİSAN

6. Yunanistan'ın İzmir Siyasî Temsilcisi Steryadis, Bursa, Gemlik, Mudanya, Erdek, Bandırma, Edremit temsilcilerine çektiği telde, Fener Patriği Metaksakis tarafından atanan yeni metropolitlerin idare merkezlerine çıkmalarına izin vermemelerini, bu konuda liman idarelerine gerekli emrin verilmesini istedi. Yunan Hükümeti, Venizelosçu Fener Patriğini ve onun atadığı kişileri tanımıyor. (**Roda:** 194)

7. **İkdam:** Cenova Konferansı'nın açılış töreni. –Ankara Meclisi, çağrılmayışını protesto etmeye karar verdi. –Roma'da sulhün aktedileceğine muhakkak nazarıyla bakılmakta imiş. –Yakup Kadri: Galata yaygaracılarının kanı belki Türk kanıdır ama ruhen ve dimağen levanten ve kozmopolittirler. **Vakit:** Cenova Konferansı dün Mösyö Fakta'nın bir nutku ile açılmıştır. –Ahmet Emin: Sulh isteyenler ve istemeyenler: Sulh için ya doğrudan doğruya müzakereye geçmek ya da askerî hareketten başka yol yoktur. Yunanlıların entrika siyaseti boşa çıkacaktır. –Mezuniyet kararı, Ankara tarafından, istenmeyen müderrislerin korunduğu biçiminde yorumlanmaktadır. **Hakimiyeti Milliye:** Abilof Cenapları'nın cephe ihtisasları. Karagöz'le Hacivat, "Hürriyet ve İtilaf diriliyor" haberini duyunca, ne olur ne olmaz diye mezarının üstüne beş on taş daha atıyorlar, üzerine çift duvar örmeyince içleri rahat etmeyecek. **The Times**'de İngiliz Dışişleri Bakanlığı'nın Londra Müslümanları Birliği'nin Yunan zulümlerine ilişkin 8 tarihli başvurusuna cevabı: Resmî tekit alınmadı. İngiliz Hükümeti daima olanca nefretini izhar etmiştir. Dışişleri Bakanlığı, yaklaşık Mart 1921'de başlayan Pontos Rumlarının tehcirine dikkat nazarınızı çekmeyi haklı görmektedir. (**Jaeschke 2:** 237) **Peyamı Sabah:** Darülfünun'daki dünkü arbedeler. –Maarif Nezareti, yeni bir emre değin Darülfünun'u tatil etti. –Cenova Konferansı evvelki gün açıldı. –Ali Kemal, Cavit ve Hüseyin Cahit Beylerin dönüp yeni görevler alışına karşı çıkıyor. **İleri**'de Celal Nuri: Anadolu nokta-i nazarından sulhün sebebi. –Ankara'da Türk Gregoryan cemaati. –Darülfünun hadisesi: İstinafen tetkike başlandı. **Akşam**'da N.Sadık: Söz ve hakikat. –İptidaî muallimlerinin imtihanı. –Darülfünun hadisesi. Peyamı Sabah'ın tezvirleri. **Tevhidiefkâr:** Darülfünun hadisesi etrafında. İftiralar Anadolu tarafından reddedilmekte ve İstanbul gençliğinin gösterdiği celadet ve medenî cesaret takdirle yâd edilmektedir. –Le Petit Parisien de Anadolu'ya bir muhabir gönderdi. **Tercümanı Hakikat:** Ankara'nın cevabını Le Temps nasıl tefsir ediyor? –Yunanlılar taarruzumuzdan korkuyorlar. –Başyazı yeri bütünüyle boş!

13 - PERŞEMBE

1. Ankara, ordunun büyük saldırısı için malî kaynak arıyor. Önceki gün başlayan Meclis gizli görüşmeleri devam etti. Çözüm yolları öneren mebuslar, çok sayıda

1922 - NİSAN

önerge verdiler. Malî yasa tasarılarını öncelikle görüşmeye, her gün sabah ve akşam toplanmaya karar verilen Meclis'te, malî buhrana çözüm için şu önerilerde bulunuldu: Gereksiz dairelerin kaldırılması, illerin ilçe, ilçelerin bucak yapılması, İslam dünyasından yardım istenmesi, iç borçlanmaya gidilmesi, Rusya'dan borç istenmesi, yurt savunması ve istiklal vergisi alınması, Amerikalılara patrol işletme imtiyazı verilmesi, keyif vergisi alınması, illerden yardım toplanması, Meclis'te salt çoğunluğu bırakarak kalan mebusların gönderilmesi, mebus maaşlarının 200 liradan 100 liraya indirilmesi... (**GCZ** 3: 244)

2. Üniversite boykotu: 1) Öğrencilerden 23'ü, Eğitim Bakanlığı'na bir dilekçe vererek derslere bir an önce başlanmasını istedi (**PS, İkdam:** 14) 2). İnebolu Gençler Mahfeli'nde toplanan 21 genç, Anadolu'daki üniversite mezun ve mensupları olarak boykottaki öğrencileri kutlayıp desteklerini bildirdiler (**HM:** 17; **İkdam:** 22). 3) Eğitim Bakanı Sait Bey, öğrenci boykotu hakkında gazetecilerin sorularını cevaplayarak hareketi normal karşıladığını, feveran kabiliyeti olmayan milletlerin yaşayamayacağını, öğrencilerin dışardan kışkırtılmış olamayacaklarını, öğrencilere güvendiklerini, olayın yakında yatışacağını umduğunu, Bakanlığın öğrencilerle üniversite arasında arabuluculuğa hazır olduğunu söyledi. (**İkdam, Vakit:** 14; **Gürkan:** 57-58)

3. İtalyanlar, Söke'yi boşaltmaya karar verdiler. İtalyanlar burayı 21'de boşaltacaklar, kasabayı aynı gün Yunanlılar işgal edecek, İtalyanların Menderes Vadisi'ni boşaltması 30'da tamamlanacaktır. (**TİH** II/6-1:138; **HM:** 18)

4. İsviçre Polisi, Cavit Bey'i çağırarak Ermeni komitacılarının onu idama mahkûm ettiğini haber verdi ve kendisini korumasını istedi, kendilerinin de gerekli tedbirleri alacağını bildirdi. Fransız güvenlik makamları da bir süre önce, Paris'te yaşayan Hüseyin Cahit Bey'i çağırarak aynı duyuruyu yapmışlardı. Ermeniler 15 Mart 1921'de Berlin'de Talat Paşa'yı, 6 Aralık'ta Roma'da Sait Halim Paşa'yı katletmişlerdi. 4 gün sonra Bahattin Şakir ve Cemal Azmi Beyler de Berlin'de öldürülecektir. Cavit Bey, Ermenilerin göç ettirildiği 1915 yılı yazında Maliye Bakanı bulunuyordu ancak bu olaya karşı çıkmıştı. (**Tanin** 15.11.1946)

5. Atina'dan verilen habere göre, Atina'da oturanlarla göçmen olan Rumlar büyük bir toplantı yaparak Anadolu'da ve Trakya'da Rum teşkilatına yardıma karar verdiler. Kurulan üç komisyondan biri asker toplama ve eğitim, ikincisi propaganda, üçüncüsü malî işlerle görevlendirildi. Trakya Rumlarının Silivri'de bir toplantı yaparak Anadolu Rumlarıyla karşılıklı yardımlaşmaya karar verdiği, gönüllü kaydına ve yardım toplamaya devam edildiği de haber verildi. (**Ter.Hak.** 14)

6. **İleri:** Baltacis, Müttefiklere verilecek cevabı hazırlamakla meşgulmüş. –Anadolu'da vahdet-i milliyeyi gösteren bir levha: İkinci İnönü kutlamalarında

1922 - NİSAN

Meclis önünde Papa Eftim Efendi heyecanlı hitabesini söylerken. –Talebenin son beyannamesi: Bozguncuların faaliyeti. **İkdam:** Kırım açları için İslam Cemiyet-i Hayriye'sinin Türk ve Müslüman dünyasına bildirisi. –Mehmet Akif: Leyla. **Sebilürreşat:** Anadolu'da Büyük İslam Kongresi. –Yeryüzünde bütün Müslüman milletlere. **Açıksöz:** Sulh şartları arasında dikenler (İ.Hakkı). –Yunan ordusu ihtiyaç içinde kıvranıyor. –Operatör Cemil Şerif: Çocuk nasıl bakılmalıdır? **Akşam:** Sulh şayialarına rağmen Anadolu askerî faaliyetine devam ediyor. **Tevhidiefkâr:** Anadolu'nun dış ve iç borçlanmaya ihtiyacı yoktur. –Malum müderrisler ve Ankara gençliği. –Atina'da galeyan şiddetleniyor. –Cenova Konferansı'nda münakaşalar başladı. **Hakimiyeti Milliye**'de, Le Temps'ın ve The Times'in yayınlarından örnekler. –İstanbul kamuoyu, Babıâli'nin devletlere cevabını ancak bir entrika olarak görmektedir. –Dahiliye Müsteşarlığı'na Erzurum Valisi Münir Bey tayin edildi. –İstanbul Darülfünunu'nda vicdan isyanı: Gençlikteki temiz ve yüksek ruh karşısında, Babıâli'deki arkadaşlarından geri kalmamak isteyen Meclis-i Müderrisin, Maarif Nezareti'ne Darülfünun'u kapatturıyor. **Aydede:** Talih kuşu, Hüseyin Cahit Bey'in başına konuyor. **Peyamı Sabah,** Edebiyat Fakültesi Öğretmenler Kurulu'nun boykotçu öğrencilerin 5 öğretmen hakkındaki şikâyetleri üzerine yapılacak bir şey olmadığına ilişkin dünkü kararı üzerine "Darülfünun İstiklal-i İlmi Grubu" imzasını kullanan münevver gençlerin şükranı. –Ali Kemal: Osmanlılık fikri: Bu devlet gemisini bir selamet kıyısına Ankara'dakiler değil, azim, temkin, vukuf ve irfan sahipleri iletebilir. Onlar da Babıâli'de bulunabilir. **Vakit:** Cenova Konferansı, encümenler halinde çalışmaya başladı. –A.Emin: Yunanistan'ın borçlanma teşebbüsleri. –Dün Darülfünun binası kilitli tutuldu. Gençlerin ithamnamesi. **Yenigün:** Afyon-Eskişehir hattının tahliyesinde İngilizler müşkülat gösteriyorlarmış fakat Yunanlıların verilen emre tabi olacağını zannediyorlar. –The Times diyor ki: Şark-ı Karip'te sulh derhal tesis edilmelidir. –Yunan Harbiye Nazırı "Sulhperveriz" diyor. –Yunus Nadi: Devletlerin cevabı: Gelen malumat, bizi ihtiyat ve teyakkuza sevkedecek mahiyettedir. –Darülfünun kararı, bir hileden başka bir şey değildir. –Edirne'deki Yunan valisinin hırsızlığı. **Tercümanı Hakikat:** Askerî faaliyet, sulh sözüne rağmen devam ediyor. –Papa Eftim Efendi, Rum teşkilatını protesto ediyor. –H. Şükrü: Bizsiz Cenova. **Ayine:** Konferanstan sonra Filozof'a ithaf: Kıyaktı verdiğin konferans kıyak/ Az kaldı yiyordun gene bir dayak/ Kadrini bilmeyen Türklere darıl / Hüseyin Daniş'in boynuna sarıl... **Güleryüz:** Horoşo (Rus madamları) türküsü. –Darülfünun'daki gürültüler dolayısıyla: Üç kişi, Ali Kemal'in altına yapışmış sandalyeyi ondan ayıramıyor. –Gunaris Cenova'da para dileniyor. Ona verilen cevap: Türk delegesi C.Arif'e danışayım....

1922 - NİSAN

14 - CUMA

1. Gürcistan Merkezî İcra Komitesi, 13 Ekim 1921 tarihli Kars Anlaşması'nı onayladı (**HM, YG:** 3, **Vakit, İleri:** 9 Mayıs).

2. Bolu Mebusu ve eski kolordu komutanlarından Yusuf İzzet Paşa, gece (13/14) Ankara'da öldü. Yusuf İzzet Paşa yarın resmî bir törenle toprağa verilecek. (**HM, Vakit, YG:** 16)

3. Fransa'nın Suriye Olağanüstü Komiseri General Gouraud (Goro), İstanbul'a geldi. Müttefiklerin Paris'te 22-26 Mart tarihlerinde yaptıkları dışişleri bakanları toplantısında askerî müşavir olarak bulunmuş olan Gouraud, Suriye'deki görevine dönüyor. Selimiye Kışlası'nı gezerek buradaki göçmenlere 250 lira bağışta bulunacak olan General, İstanbul'dan 19'da ayrılacaktır. (**Ter.Hak, Akşam:** 14; **İkdam, Vakit:** 15; **HM:** 16)

4. 13. Fırka Hücum Taburu, bir batarya ve süvari bölüğü, Trabzon'da Rum çetelerini takibe başladı. 29 Nisan'a kadar 6 Rum öldürülecek, 8'i ise teslim alınacak. (**Karabekir 1:** 1043)

5. Türkiye'nin Roma Temsilcisi Celalettin Arif Bey, İstefanı Ajansı aracılığıyla Türkiye'nin konferansa çağrılmayışını Cenova'da protesto etti. 350 milyon Müslümanın istekleri dinlenmedikçe gerçek bir barış yapılamayacağını söyledi. Vakit gazetesi muhabirine de Türkiye'nin bir Avrupa devleti olduğunu, bunun sonucu olarak Konferansa çağrılması gerektiğini, Avrupa devletleri ileri gelenlerine Cenova'da Türkiye'nin davasını anlatmak istediğini söyledi. (**Vakit, İkdam:** 15, 16; **PS:** 16)

6. **Hakimiyeti Milliye:** Afgan Emiri'nin İngiliz Murahhas Heyeti'ne pek mühim bir nutku. –İstanbul Darülfünunu'nda vicdan isyanı. Talebe, bütün gençlik ve temizliği ile bağırıyor: İtham ediyoruz!... **Akşam:** General Gouraud bugün şehrimize geldi. **İleri:** Kardeş Buhara kasıtlarının Ankara'dan dönüşleri. –General Gouraud bugün geliyor. –İzmir'deki Teşkilat-ı Milliye'nin iç yüzü. –Darülfünun'un tatilinden sonra olanlar. **Tevhidiefkâr:** Londra'daki Afgan Sefarethanesi'ne merasimle bayrak çekildi. –Ebüzziyazade: Malî vaziyetimiz ve bir ihtar. **Vakit:** Cenova Konferansı'nda komisyonların faaliyeti. –Maarif Nazırı Sait Bey'in beyanatı. Nazır Bey, talebenin geniş selahiyet ile göndereceksleri murahhaslarla müzakere ederek Darülfünun işinin talebe ve müderrislerin hissiyatına muvafık bir surette halli mümkün olduğuna kaildir. –A. Emin: Amerikalı Lotop Setuttart'ın Yeni İslam Âlemi adlı eseri. **Peyamı Sabah**'ta A. Kemal: Ankara mütarekeye razı olmayacağını gösterdi. Anadolu için de, Türklük için de harp halinin devamından büyük felaket düşünülemez. Mukadderatımızı bu kifayetsiz ellerden kurtararak ileri görüşlü ricale verme

1922 - NİSAN

çarelerini aramalıyız. O zaman bu devlet kurtulur. –Süleyman Nazif'in Celal Nuri'yi cevabı: Havaî kalmaktan vazgeçin de insanlar arasına gelin. **İkdam:** Cevap beklenirken. –Yunanlılar sulh şartlarını kabul fikrinde. –Eskişehir-Afyon hattının boşaltılmasına Yunan başkumandanı razı değilmiş. –Darülfünun'da yalnız 23 muhalif var. **Yenigün:** Paris mektubu: Paris Konferansı'nın iç yüzü. –Fransa'nın Suriye Fevkalade Mümessili General Gouraud, Üçler Konferansı Şark sulhünün tesisine doğru ilk adımdır, diyor. –Celalettin Arif Bey'in Çiçerin'le mülakatı. –Yunan askerleri fecî vaziyette. Dilenmekle geçiniyorlar. –Memleketimizdeki Rus ilim heyetinin seyahati. İktisat heyeti üç koldan tetkiklere devam edecek. –Maarif Nazırı, Darülfünun'u kapattı. **Tercümanı Hakikat:** Harp Encümeni gafil avlanmamaya, Yunan hazırlıklarına karşı ordu hazırlıklarının hızlandırılmasına karar verdi. –Bekir Sami Bey, Cenova'ya vasıl oldu. –İzmir teşkilatında Fener Patrikhanesi'nin de yardımı var.

15 - CUMARTESİ

1. Dün Ankara'da ölen Bolu Mebusu Yusuf İzzet Paşa, resmî bir törenle toprağa verildi. Meclis İkinci Başkanı, bakanlar, mebuslar ve kalabalık bir halk topluluğunun hazır bulunduğu törende Refet Paşa, onun hizmetlerini anlatan bir konuşma yaptı. (**HM:** 16; **İkdam:** 17)

2. Müttefikler, Ankara'nın 5 tarihli notasına cevap verdiler. Ankara'nın şartlarını görüşmek üzere delege göndermeyi kabul edişini memnunlukla kaydettiklerini belirten dışişleri bakanları, bazı özel noktaları müzakere edebileceklerini ancak Ankara'nın ileri sürdüğü şartları kabul edemeyeceklerini bildirdiler. Anadolu'nun hemen boşaltılmasına başlanmasına Yunan Hükümeti'nin razı olmayacağını, olsa bile, Yunanistan'ın Trakya'ya asker kaydırmasına engel olamayacaklarını, ama boşaltma tarihini öne almaya hazır olduklarını bildiren dışişleri bakanları, müzakerelere katılacak temsilcilerin adlarını rica ederek konferans yerini ayrıca bildireceklerini kaydettiler. Ankara, bu cevaba 22'de uzun bir nota ile karşılık verecektir. (**Ter. Hak, Tev.Ef, İkdam, Vakit, İleri:** 16; **HM, YG:** 17; **YA:** 20, 21; **Söylev** II: 477; **Tengirşek:** 274; **MN** 1923: 237; **Nur:** 898; **Şimşir 3:** 375; **Stratigu:** 103)

3. İtalyan Yüksek Komiseri Garoni ile İzzet Paşa arasında nota alıp vermek suretiyle bir anlaşma yapıldı. İtalyanlar, anlaşmayı 24'te Müttefiklere haber verecekler, İngilizler, İtalyanları 27'de protesto edeceklerdir. (**Kürkçüoğlu:** 127; **Jaeschke 2:** 219; **İleri, Vakit, Ter.Hak, İkdam:** 10 Mayıs; **HM:** 12, **YA:** 16 Mayıs "Babıali'nin peşkeşi"; **AS:** 16 Mayıs; **GCZ** 3: 365. Krş. 31 Mart)

1922 - NİSAN

4. Üniversite öğrencileri yeniden toplanarak boykot ettikleri beş öğretmenden üçünün üniversiteden ayrılmayışını kınadılar. Diğer öğretmenlerle görüşmeye başlayarak onlara saygı ve bağlılıklarını ve üniversitenin (11'den beri Hükümet kararıyla) kapalı oluşundan duydukları üzüntüleri bildirdiler. (**İkdam:** 16; **Tev.Ef.** 16, 17; **Vakit, İleri:** 17)

5. Türkistan'da **Kâfirun** karargâhında yapılan toplantıda, Türkistan'da Ruslara karşı yapılacak savaşın askerî ve sivil teşkilatı görüşüldü. Enver Paşa'nın davetiyle yapılan ve üç gün sürecek kongre sonunda, Enver Paşa'nın bütün askerî ve sivil teşkilatın başına getirilmesi kararlaştırılacak. (**Cebesoy 2,** 1981: 422)

6. Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Grubu yönetim kurulu adına Mustafa Kemal, yayımladığı genelgede Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Derneği'nin tüzüğünü göndererek merkez kurullarından tam bir birlik ve ciddiyetle görevlerine devam etmelerini, yurdun her noktasında düzenli ve örgütlü bir durumda bulunulmasını istedi (**Ter.Hak.** 30; **İkdam, Vakit:** 1 Mayıs; **ATTB:** 433).

7. Ankara, malî kaynakları son bir defa zorluyor. 3 gün içinde 9 yeni vergi yasası çıkaracak olan Meclis, bugün çıkardığı yasalarla deniz taşıtlarından alınan vergi, şeker, çay ve kahveden alınan tüketim vergilerini artırdı. Bazı maddeler, tüketim vergisine tabi kılındı. Bazı mallardan alınacak vergi miktarları kilo başına kuruş olarak şöyle: Adî sabun ve boş çuval 5; petrol 6, şeker 15, pirinç 10, kahve 20, baharat, mum 30, çay 40, margarin 80. (**ZC** 19: 160, 170, 175, 190; **Düstur** 3/3: 51, 54; **YG:** 16)

8. Rumbold'dan Curzon'a: Türk ordusu savaşa isteksizmiş. Mütareke konusunda Ankara'nın cevabı, ılımlıların bir zaferi gibi gözüküyor. (**Şimşir** IV: 240)

9. Ankara'da Matbuat Cemiyeti tarafından Petit Parisien muhabiri Mösyö Jan Schlicklin onuruna verilen şölen gece yarısına kadar sürdü. Bakanlar ve mebuslardan bir çoğunun da katıldığı şölende Cemiyetin başkanı Yunus Nadi ile İzmir Mebusu Esat Beyler de birer konuşma yaptılar. (**HM:** 16; **YG:** 16,17; **Ter.Hak.** 17; **Vakit, İkdam:** 18)

10. **Akşam:** Türk ordusu erkân-ı harbiyesi, vatan müdafaasını bu siyasî oyunların şüpheli neticelerine bağlayamaz. (N.Sadık). –General Gouraud'un gazetemize beyanatı: General, Paris konferansının sulha doğru bir terakki adımı olduğu, mutedilane hareket edildiği takdirde sulhun takarrür edeceği kanaatindedir. **Karagöz**'ün birinci sayfa karikatürü sansür. **The Times:** Dixon ve Toynbee'nin Anadolu'nun boşaltılması sırasında Müttefik kontrol subaylarının hazır bulunması isteği (**Jaeschke 1:** 178). **Peyamı Sabah**'ta Ali Kemal: Darülfünun hadisesinden ders: Yeniçerilikten, celalilikten olduğu gibi şimdi de bu taifeden kurtulmak lazımdır. Muhitimiz öyle bir silindire muhtaçtır ki, matbuatından diğer

1922 - NİSAN

çevrelere kadar üzerinden şöyle bir geçsin, bütün bu rezaleti süpürsün götürsün. Bu ameliyat olmadıkça memleket için felah olmaz. **Vakit:** Bekir Sami Bey, Cenova Konferansı'nda. –General Gouraud dün şehrimize geldi. –Kastamonu'da şehit ailelerine yardım. –Boykotçu gençlerle konuşma. **İkdam:** Bekir Sami Bey heyeti Roma'da. 350 milyon Müslüman'ın emelleri dikkate alınmazsa Avrupa'da verimli ve devamlı bir sulh imkânı olmadığını söyleyen Bekir Sami Bey, konferans umumî kâtibi tarafından kabul edilmiş. –Başyazı: Yeni teklifler münasebetiyle. –Garbî Trakya'nın protestosu. –Yakup Kadri: Bozguncular bulanık suda balık avlamak isteyen bir takım bulanık ruhlu kimselerdir. Maksatları yer kavgasıdır. **Tevhidiefkâr:** Patrik Zaven'in münasebetsiz bir tekzibi: Ermeniler Yunanlılardan memnun değillerdir demedim. Yunan ordusunun işgal ettiği yerlerdeki Ermeniler, her zaman şiddetli bir memnuniyet göstermişlerdir. –Kumbarasındaki bütün parayı, Anadolu yaralı gazilerine hediye eden bir kız çocuğu. **İleri:** Şark sulhunu ordumuz temin edecektir. –Yunanistan, teklifimize karşı red cevabı verecekmiş. Yüzündeki maskeyi atıyor. Düşmanın bir daha talihini tecrübe etmesi pek muhtemeldir. –Darülfünun'un resmî tatili, itham edilenleri kurtaramaz.

16 - PAZAR

1. Cenova Konferansı devam ederken Sovyet Rusya ile Almanya arasında Rapollo'da, bu adla anılan bir anlaşma imzalandı. Anlaşmaya göre, iki ülke arasında yeniden diplomatik ilişki kurulacak, karşılıklı olarak tazminat isteğinden vazgeçilecek, iki ülke ticarette birbirlerine en çok kayırılan millet ilkesini uygulayacaklar. Rapollo anlaşması, hem Almanya, hem de tecrit edilmeye çalışılan Rusya için büyük bir başarı sayılıyor. (**Ter.Hak.** 20,21; **Vakit:** 22,23; **HM:** 21; **PS, İkdam:** 23; **Kürkçüoğlu:** 160; Dışişleri Bakanlığı, **Kurtuluş Savaşımız:** XXVII; **Karabekir 1:** 1044; **Aralov:** 132-133)

2. Zonguldak önlerinde iki Yunan motoruna elkonuldu. Yüzer tonluk motorlara sonradan Ankara ve Ereğli adları verilecektir. 26 Nisan'da da Yunanlıların Enosis vapuruna el konulacaktır. (**BTTD** 50: 16)

3. Meclis vergi yasaları çıkarmaya devam ediyor. Av hayvanlarından alınan vergi bir miktar, konsolosluklarda yapılan işlemlerden alınan vergi beş misli, kibrit ve sigara kâğıdından alınan vergi ise iki misli artırıldı. 50 yapraklık sigara kâğıdı demetinden alınan vergi 30 Eylül 1920'de 10 paradan 20 paraya çıkarılmıştı. Yeni artırma ile bu vergi 40 paraya çıkarılmış oldu. Büyük saldırı için orduya kaynak yaratmaya çalışan Meclis, yarın da bütün para cezalarını beş misli artıracak. (**ZC** 19: 195, 201; **Düstur** 3/3: 55, 56, 57, 58; **HM:** 17)

1922 - NİSAN

4. Ankara'nın boykotçu öğrencilere desteği: Kozan Mebusu Dr. Fikret, İzmir Mebusu Mahmut Esat, Menteşe Mebusu Dr.Tevfik Rüştü ve İstanbul Mebusu Numan Usta "İstanbul Darülfünun talebesi arkadaşlarımıza" diye başlayan mektuplarında "tedris için tahsis edilen rahleleri suistimal etmiş olanlara" karşı gösterdikleri direnişten ötürü öğrencileri övdüler ve bu hareketlerinden övünç duyduklarını belirttiler: "Var olunuz! Vatan ve millet sizden hoşnut olur ve sizinle övünürse yeri vardır" (**HM:** 17; **İleri, İkdam, Vakit:** 19; **Gürkan:** 60; **YG:** 17. 28'de öğrencilerin cevabı: Meserretle karşılıyoruz.)

5. **İleri:** Müttefikler, mukabil cevap gönderdiler. –Ordumuz, her ihtimale karşı hazır ve müteyakkızdır. –Peyamcı Ali Kemal, ceza mahkemesinde. **Tevhidiefkâr:** Devletler, hükümetimize cevap verdiler. –Ebüzziyazade: Devletlerin cevabı. –General Gouraud'un beyanatı. –Darülfünun uzun müddet kapalı kalamaz. **Babalık:** Diri diri yakılanlar. The Times, Aydın civarındaki Yunan zulümlerini tasdik ediyor. **Peyamı Sabah:** Ankara murahhası Bekir Sami Bey, Cenova Konferansı'na kabul edilmedi. –Ali Kemal: Bu milletin mukadderatı, ihtiraslı ve fırsatçı başıbazukların elinden bir an evvel alınmazsa devletin başına en büyük musibet gelebilir. **Hakimiyeti Milliye:** Cenova Konferansı - 2. –Devletlerin mukabil teklifimize verecekleri cevap, ne şekilde olacakmış? –Başkumandanımızın Konya seyahati. –Bekir Sami Bey heyeti Cenova'da. –Üzücü bir kayıp: Yusuf İzzet Paşa. **Yeni Adana,** Üniversite öğrencilerinin boykotunu alkışlıyor: Darülfünun'daki hainler: Bu Milletin felaketiyle ihtihza ederek sırf kendi menfaatini düşünüp milletine hakaret etmekten zevk alan insanlarla temasımızı kesmemiz icap eder. **İleri:** Ordumuz, her ihtimale karşı hazır ve uyanıktır. –General Gouraud'un şehrimizde dünkü ziyaretleri. **İkdam**'da Cenova Konferansı ile ilgili haber ve yorumlar. **Türkoğlu:** Mütareke teklifine cevaba dair: İngilizler samimiyetsiz. Herşeyi halledecek süngünün keskinliğidir. Avrupa'dan hiç bir ahlakî hareket beklenemez. Türk'ün bir hücumu herşeyi halledecektir. **Müslim Standard:** Paris Konferansı'nda Sevr Anlaşması'nın bedelinin kararlaştırılması, yalnız Türkiye için değil, bilhassa Hindistan'daki Müslümanlardan dolayı bütün dünya için önemlidir. Türkler, Misak-ı Millî için yemin etmekle, haysiyetli bir milletin yapabileceği şeyi yaptılar. İngiltere, Güney Avrupa yolu üzerinde Marmara ve Karadeniz'de bir İngiliz dostu Yunanistan'ı ihya etmek hulyasında bulunuyorsa bu şimdiden akim kalmıştır. **Vakit:** Müttefiklerin Ankara'ya cevabı. –Yusuf İzzet Paşa'nın irtihali. –Celalettin Arif Bey'in Cenova Konferansı'na çağrılmayışı protestosu. **Yenigün**'de Yunus Nadi: Perşembenin gelişi: Yanmasıyla sönmesi bir olan bir iğfal politikasından sonra vaziyette değişen hiç bir şey yoktur. Artık ileri Türk askeri ve unutma ki Yunanistan yıkılmalıdır ve elbet yıkılacaktır. –Türk-Yunan sulhu Cenova'da olacak. –Paris ve Londra'da cevabî nota hazırlandı. –Darülfünunlular, tahkikatın genişletilmesini istiyorlar. –Yusuf İzzet Paşa'nın vefatı. **Tercümanı Hakikat:**

1922 - NİSAN

Müttefikler, tahliyeye müteallik mütarekeyi kabul etmiyorlar. –Cemiyet-i Akvam'da azınlıkların himayesi projesi bu hafta müzakere edilecek. –Amelenin terfihi için Ankara'da bir encümen. **Samsun'da Hayat:** Ethem Veysi: Cenova Konferansı'ndan adalet beklenemez.

17 - PAZARTESİ

1. Ermeni komitacılar, Berlin'de Trabzon eski valisi Cemal Azmi ile İttihat ve Terakki Cemiyeti eski başkanı Bahattin Şakir Bey'i katlettiler. Bahattin Şakir Bey, Birinci Dünya Savaşı sırasında Erzincan ve yöresinde Teşkilât-ı Mahsusa yöneticiliği de yapmıştı. (**Ter.Hak.** 19; **Tev.Ef, İkdam, İleri:** 20; **Vakit, YG:** 21; **Akşam:** 23; **PS:** 27, 3 Mayıs; **Tanin:** 16.11.1946'de Cavit Bey: Bahattin Şakir fikir uğruna çalışmıştı, cepleri dolu değildi; **Jaeschke** 1 178 ile **AnaBritanica** 16 tarihini göstermektedir)

2. Ankara Eğitim Bakanlığı, Darülfünun Eminliği'ne, basına ve öğrenci derneğine çektiği telgrafta, öğrencilerin hareketini derin bir ilgi ile izlediğini, Darülfünun kürsüsünde milletin hata ve noksanlarının da münakaşa edilebileceğini ancak özel bir amaçla ve bilime aykırı olarak tarihî ve medenî varlığı küçük düşürmenin kınama gerektiren bir olay olduğunu, gençliğe önder olması gereken müderrisler meclisinin bu yüce heyecan karşısında aldığı tutumun üzüntü verici olduğunu, müderrislerden millî ruh ve emellere saygılı ve uygun bir hareket beklediğini bildirdi. (**YG, HM:** 18; **İkdam, Vakit:** 25) ★ Üniversite Divanı, Maarif Nezareti'nden havale edilen, öğrencilerin ikinci şikâyet yazısını inceleyerek bunu üç kişiden oluşan bir kurula havale etti. Kurulda Ebulula, Fatin Efendi ile Ziya Nuri Paşa görevlendirildi. (**Ter.Hak, Vakit, PS, İkdam:** 18; **İleri:** 18,19)

3. Uzun süredir cephede denetlemelerde bulunan Mustafa Kemal, birkaç gün kalmak üzere özel bir trenle Ankara'ya geldi. Mızıkalarla ve kalabalık bir topluluk tarafından karşılandı. (**HM:** 18; **YG, Vakit:** 19; **İkdam:** 20)

4. Yeni vergi yasalarında üçüncü gün. Bugün bütün para cezaları beş misli artırıldı. Ulaştırma bedeli ile ilgili kanun tasarısının görüşülmesine devam edildi. Tasarı yarın kanunlalaşacak. (**ZC** 19: 237,253; **Düstur** 3/3: 59; **HM, YG:** 18)

5. Taksim'de çıkan bir yangında, Senato üyesi Azeryan Efendi de yanarak öldü. Yarın iskeleti bulunacak. (**İkdam, Vakit:** 19; **İleri, HM:** 20)

6. Fener Patriği Meletios'un Rumbold'a sözleri: Yunan ordusunun ricatiyle Rumların vaziyeti ümitsiz oluyor. Türkiye'nin en fena tecellisi olan Kemalizm galip gelecektir. (**Jaeschke 1:** 179)

1922 - NİSAN

7. Elazığ'da yayımlanan **Satvet-i Milliye**'nin 8. sayısı: İstinadımız Misak-ı Millî, gayemiz istiklaldir. –Karikatür altı: Ey Avrupa'nın zorbası! Hâlâ anlamadın mı? Bizde sulhun mayesi şudur: Misak-ı Millî, Misak-ı Millî, Misak-ı Millî!... **Yenigün:** Küçük Asya'da Yunan ihtilalcileri: Yunan Hükümeti'nin yardım etmediği söylenen Millî Müdafaa Komiteleri, İzmir'de nasıl teşkilat kurdular? İhtilal nasıl olacak? –Darülfünun öğrencilerinin soylu heyecanı ve Anadolu. **Vakit:** Cenova Konferansı'nda Rus meselesi. **Peyamı Sabah**'ta Ali Kemal: Ankara, o bildiğim Ankara ise birdenbire o ihtiraslarından sıyrılarak bir itidal ve intibah yolunu tutamaz. **Yeni Adana:** Azınlıkların himayesi. –Mehmet Emin'in yazısı: Millî ordumuza: Vur! **İkdam:** Ankara'nın cevabı. –Yakup Kadri, "Halide Edip Hanımefendiye" başlıklı yazısında, Anadolu'daki millî hürriyetin verdiği mutluluğu ve İstanbul'daki hürriyetsizliği anlatarak gene de İstanbul'u niçin çok sevdiği üzerinde duruyor. "Zincirler arasında ve paskalya sesleri içinde kollarımı yine ona doğru uzatıyorum, her cevre rağmen seviyorum. (ayrıca, **Kaplan vd.** II: 841) **Hakimiyeti Milliye:** Mukabil tekliflerimize karşı üç devlet tarafından verilen cevap sureti. –Bu cevabı verenlerin bir elinde kapan, diğer ellerinde sakladıkları bir bıçak var. Buna rağmen görüşme kapılarını kapamamalıyız. –Mebuslarımızın Darülfünun Cemiyeti'ne telgrafı. **Aydede,** Anadolu'da hocalık, fen memurluğu ve tüccarlık gibi "tehlikesiz üç cephe"de savaşmış adamın azametiyle alay ediyor. –Üniversite öğrencilerinin grevi ile alay. **The Times:** Müttefiklerin 15 tarihli notası, Müttefiklerin kontrol işindeki beceriksizliğinin çok zavallı bir itirafıdır. Kontrol subaylarının gönderilmesine her zamankinden daha çok gerek vardır. (**Jaeschke 2:** 238) **Tevhidiefkâr:** Afyonkarahisarımızı yine yıktılar. –Darülirfan-ı ümmet kapalı kalamaz. **İleri:** Ankara, Cenova Konferansı'na iştirak ettirilmediğinden dolayı protestoda bulunmuştur. –Devletlerin cevabı, Ankara Hükümeti'ne tebliğ edildi. –Meletios, Venizelos'u endişe ile tebrik ediyor. Fener Kilisesi'nin başpapazı, paskalya dolayısı ile efendisi Venizelos'u hatırladı. –Darülfünun gençliği ve efkâr-ı umumîye. **Tercümanı Hakikat:** Celalettin Arif Bey'in beyanatı: Türkiye'nin Cenova'ya davet edilmemesi bir tezattır. –Ankara'da Petit Parisien muhabirine bir ziyafet. –Trakya'nın Türk mebusları Paris'te hummalı bir faaliyet gösteriyor. Heyet Poincaré tarafından kabul edildi. –Hüseyin Şükrü: Sözü Ankara'ya bırakmalıyız.

18 - SALI

1. Dün Ankara'ya dönen Mustafa Kemal, İtilaf Devletleri'nin barış önerileri konusunda bilgi verdi ve ordunun durumunu anlattı: Barış şartları doğrudan Türkiye ile İtilaf Devletleri arasında çözülecek bir meseledir. Bir buçuk aydır cephedeyim. Orduyu baştan sona denetledim. Bir eri bile müstesna olmamak üzere ordumuzun bütünü, özlediğimiz kutsal davayı bütünüyle kavramıştır.

1922 - NİSAN

Ordularımız, Türkiye'nin düşmanlarını anlamıştır, dostlarını da anlamıştır. Ne için savaşacağını biliyor. Ordumuz, Viyana duvarlarına dayanan eski Osmanlı ordusu değildir. İstilalar yapmak için şunun bunun elinde ihtiras aleti olmaktan uzaktır. (Sürekli ve şiddetli alkışlar) (**ZC** 19: 296-297; **YG, HM, AS:** 19; **Vakit, ikdam, YA:** 20; **Melzig:** 153)

2. Üniversite öğrencileri, boykota devam kararı aldı. Öğrencilerin bazı öğretmenleri hedef alan şikâyetlerini inceleyecek olan Üniversite Kurulu, toplanamadı. Öğrenciler, şikâyetlerini görüşme kararı alan Eğitim Bakanı ile Üniversite Divanı'na teşekkürlerini bir bildiri ile açıkladılar. (**Vakit, İkdam, İleri:** 19)

3. Kırım delegeleri Sabri Ayvazof ve Mahmut Nedim Beyler, Ankara'ya geldi. (**AS:** 19. **Jaeschke 1:** 176 "23 Nisan'da, Sabri Ayvazof ile Cafer Seydahmet"; **YG:** 20 "Seyit Caferof"; **HM:** 20 "dün, Kırım eski Millî Meclisi Başkanı Seyit Cafer Bey geldi. Bu akşam, Rus Sefarethanesi'nde Kırım ahvaline dair konferans verecek." Cafer Bey, 26'da Ankara'dan İstanbul'a hareket edecek.)

4. Büyük saldırı için önemli tedbirlerden biri daha alındı. Görüşülmesi tamamlanarak bugün kesinleşen kanunla, askerde olmayanlardan şehirlerde oturanlara 100, köylerde oturanlara 50 kuruş ulaştırma vergisi kondu. Emlak ve arazilerden de ulaştırma vergisi adı altında yeni bir vergi alınacak. Hükümet, peşin ücretle ulaştırma hatlarındaki bütün ulaştırma araçlarına da el koyabilecek. Ulaştırma vergisi, 18-60 yaş arasındaki erkek nüfus başına alınacak, peşin para ile ulaştırma hizmetleri yaptırılacak. Kanun için 30 çekimser, 23 red, 158 kabul oyu kullanıldı. (**ZC** 19: 273; **Düstur** 3/3: 60; **HM:** 19)

5. Fransızların Zeytinburnu'ndaki depolarından Anadolu'ya ikinci sefer. Vapurla 19.168 mermi kaçırıldı. Üçüncü sefer 22, dördüncü sefer 29'da yapılacak. Türkiye'deki İngiliz egemenliğinden rahatsız olan Fransızlar, bu kaçakçılığa göz yumuyorlar. (**Himmetoğlu:** 166)

6. Yunan Savaş Bakanı Teotakis, Korgeneral Hacıanesti'yi ziyaret ederek başkomutanlığı kabul etmesini istedi. Hacıenesti, bu öneriyi şu şartlarla kabul edebileceğini bildirdi: İzmir'in Türklere teslim edilmemesi, Küçük Asya ve Trakya sorununun birbirinden ayrılmaması, İstanbul'a sığınan subayların Küçük Asya'ya dönmelerine izin verilmemesi... Hacıanesti, Trakya Ordusu Komutanlığı'na atanacak, 4 Haziran'da da Başkomutan olacaktır. (**TİH** II/6-1: 170)

7. Ankara gazetelerinin bugünkü yayınına göre, Erzurum Valiliği'ne Elazığ eski Valisi Sabit, Konya Valiliği'ne Mustafa Abdülhalik, Ankara Valiliği'ne ise Elazığ eski Valisi Abdulkadir Beyler atandılar (**HM, YG:** 18).

8. Yenigün'de Mahmut Esat: Yeni nota. –Trakya Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin mümessillere notası: Garbî Trakya kahir ekseriyeti ile Türk'tür. –Mustafa

1922 - NİSAN

Kemal'in cepheden dönüşü. –Çiçerin Yoldaş'ın Temps'a beyanatı. –Kırım Mümessîli Sabri Ayvazof Yoldaş şehrimizde. **İleri:** Celalettin Arif Bey'in protestosu. –Filibe'de Trakyalıların muazzam bir toplantısında 200.000 Trakyalı namına Cenova'daki murahhaslara bir protestoname gönderilerek rey-i âma müracaat suretiyle Trakya'nın muhtariyeti talep ediliyor. –Darülfünun Divanı'nın fevkalade içtimaı. Talebenin ithamnamesi tetkik edilmiştir. Bir encümen teşkil edildi. Millet kararı bekliyor. **Tevhidiefkâr:** Misak-ı Millî'mizi düşmanlara kabul ettireceğiz. –General Gouraud'un dünkü ziyaretleri ve ziyafet. **Hakimiyeti Milliye:** Hindistan'ın Türkiye'ye bağlılık derecesi. –Devletlerin cevap metni, vicdanî samimiyetten uzaktır. Kamuoyunun baskısıyla barışa doğru bir teşebbüs yapmak zorunda kaldılar. Tezat içindeler. **Akşam'da** N.Sadık: Sevr siyaseti. –Anadolu siyaseti. **İkdam:** Cevabı bekleyiş. –Üniversite olayı, Ankara'da ciddiyetle söz konusu oluyor. Maarif Vekâleti, bu konuda bir bildiri hazırlıyor. **Dertli** (Bolu): İngilizlerin teklif ettiği gibi bir barışı kabul edemeyiz. O halde barış yok, savaş var. Ey Türk ordusu, vatanın kurtuluşu konferanslarda değil, senin süngünün ucundadır! (Coşar, **MMB:** 293) **Vakit:** Cenova Konferansı'na davetimiz için Rusların teşebbüsleri. –Devletlerin notasına Ankara'nın vereceği cevap. –Talebe tarafından verilen yeni ithamname, dün tahkikat encümenine havale edilmiştir. **Peyamı Sabah'**ta Ali Kemal: Bolşevikler, fenalıklarda Çarlığı geride bıraktılar. Bolşeviklik mülkü yıktı, milleti yaktı. Ne anane bıraktı ne mukaddesat. Moskova'da dini kaldırmaya, milleti mahvetmeye çalışıyorlar. Fakat, Ankara'da, Buhara'da, Tahran'da dinî ve millî gayelerin birinci hürmetkârları gibi görünüyorlar. Bolşeviklik, İttihat ve Terakkî'nin büyük mikyasta bir numunesidir. –Bolşevikler, tazminat istediler. –General Gouraud'nun Selimiye'yi ziyareti. **Tercümanı Hakikat:** Rum teşkilatı için Fener yardım toplamaya devam ediyor. –Mustafa Kemal Konya'da.

19 - ÇARŞAMBA

1. İstanbul Hükümeti'nin 18 tarihli cevabına karşılık veren Müttefikler, Anadolu'nun hemen boşaltılamayacağını, Trakya'daki Yunan ordusunun İstanbul'u tehdit edeceğini bildirdiler. İstanbul Hükümeti, Edirne dahil Doğu Trakya Türkiye'ye bırakılmazsa, İstanbul'un Yunan tehdidi altında olacağını belirtmişti. Müttefikler, Ankara'ya 15'te cevap vermişlerdi. (**TV:** 4450; **Ter.Hak, PS, İkdam, Tev.Ef, Vakit:** 20; **HM:** 23; **Şimşir 3:** 385; **MN** 1923: 238)

2. Harp Encümeni, Mustafa Kemal başkanlığında yeniden, toplandı. Mustafa Kemal dış kaynaklardan çok iç kaynaklara dayanmanın gereği üzerine durdu. Askerin aç bırakılmadığını ama stok da meydana getirilemediğini anlattı. (**TİH** VII: 452; **YG, HM:** 20)

1922 - NİSAN

3. Mustafa Kemal, Paris'te eski Çanakkale Muharipleri Cemiyeti başkanının 12 Mart tarihli mektubuna verdiği cevapta "Şiddetli bir harbin en şiddetli hengâmında bile Fransız ve Türk kalpleri, birbirlerini asla sevmekten feragat etmedi" dedi. Bugün gösterilen dostluğun, yalan propagandalara karşı dünya kamuoyuna anlamlı bir cevap olduğunu belirtti. (**Şimşir 5:** 210)

4. Mustafa Kemal, 14 Nisan'da ölen Bolu Mebusu Yusuf İzzet Paşa'nın eşine bir başsağlığı telgrafı çekti. Haberi cephede aldığını, orduya tebliğ ettiğini anlatan Mustafa Kemal, millî mücadelenin ilk günlerinden beri vatanın bağımsızlığı için yorulmak bilmeyen bir azimle çalışan Yusuf İzzet Paşa'nın ölümü nedeniyle ordu ve Meclis adına üzüntülerini bildirdi. (**Vakit:** 15 Temmuz; **ASD** V: 137) ★ Mustafa Kemal, Bolulların taziyetlerine de teşekkür etti (Türkoğlu 23'ten **Jaeschke 1:** 179).

5. Üniversite öğrencilerinden bir grup, Eğitim Bakanı Sait Bey'i ziyaret ederek Üniversite Divanı'na teşekkür ettiklerini ancak soruna bir çözüm getirilmediğini söylediler. İstekleri gerçekleşinceye kadar boykota devam edeceklerini tekrarlayan öğrenciler, sorununun çözümlenmesini istediler. Bakan, Rektör Besim Ömer Paşa'yı çağırarak şikâyetleri anlattı. Rektör, konunun kendisini aştığını belirterek divanı yarın toplantıya çağıracağını söyledi. (**Ter.Hak.** 20)

6. 14'te İstanbul'a gelen Fransa'nın Suriye Olağanüstü Komiseri General Gouraud, Suriye'ye gitti. Gouraud, son Paris Konferansı'nda (22-26 Mart) askerî danışman olarak bulunmuştu ve görev yerine dönerken İstanbul'a uğramıştı. (**Ter.Hak, Akşam:** 19; **İleri, Vakit** 20; **HM:** 21)

7. **Tevhidiefkâr:** Hükümetimizin cevabı ne olacak? –Mustafa Kemal Paşa cepheden döndü. –Bekir Sami Bey Beyrut'ta büyük bir hürmet ve fevkalade tezahüratla karşılandı: Mücahedemizin muvaffakiyeti, Müslümanların büyük bayramıdır. **İleri:** Ankara'nın vereceği cevap hazırlanıyor. Anadolu, sulhseverlikle birlikte Misak-ı Millî'yi müdafaa edecektir. –Ankara'dan Darülfünun talebesine samimî bir selam, –Darülfünun talebesinin dünkü kararları. –Yine hamallar meselesi. **Açıksöz:** Gazi Kumandan Paşa'nın dünkü nutukları. –A. Nuri: Yeryüzündeki bütün insanların hürriyetlerinin ezelî gasp edicisi İngilizler, hâlâ eski fikirlerini taşıyor. Fakat, daha çok şey göreceğiz. Türklerin kahramanlığı, onların tasavvurlarından çok yüksektir. **Akşam:** Aralof ve Abilof'un cephe izlenimleri: Yeni Türkiye ordusu, yalnız Anadolu'nun değil, bütün Şark'ın kurtuluşu için ileri karakol teşkil eden bir kuvvettir. **Peyamı Sabah**'ta Ali Kemal: Hele bir kere sulh olsun!... Ankara, Anadolu halkını soydu, öldürdü. Sulh ve selamete nail olabilmek için bu devlet ve milletin mukadderatını, bu kanlı, bu zorba ellerden bir an evvel kurtarmak lazımdır. **Hakimiyeti Milliye:** Mustafa Kemal'in dünkü Meclis konuşması. –Rus delegesi Rakovski'nin Cenova'daki

1922 - NİSAN

demeci: Edirne ve Gelibolu, Türkiye'ye geri verilmelidir. –Darülfünun'dan kovulanlar ve bunlarla beraber yürüyen muhalifler, bu hadiseden istifade ederek karışıklık çıkarmaya ve böylece ecnebi müdahalesi davet etmeye teşebbüs etmişlerdir. **Babalık:** Mütareke cevabımıza cevap. **İleri:** Ankara'dan Darülfünun talebesine samimî bir selam. **Karagöz**'den Papulas'a açık mektup: ... Edebinle çık dışarı, Türkler ile uğraşma! **Vakit:** Mustafa Kemal Paşa'nın cepheden dönüşü. –Cenova'da Rus murahhası Dorovski'nin muhabirimize mühim demeci: Ankara ile Rusya arasında münasebet pek iyidir. Biz Türk millî hareketini büyük bir memnuniyet ile takip ediyoruz. Rus Heyeti, Türkiye'nin Cenova Konferansı'na katılması için teşebbüste bulunmuştur. –Papulas cepheyi teftiş ediyor. **İkdam:** Şehrimiz iptidaî mektepleri. –Müttefikler tarafından Ankara'ya verilen nota, Meclis'te müzakere ediliyor ve cevap hazırlanıyor. –Yunanlılar, cephedeki hücumlardan şikâyet ediyorlar. –Y.Kadri: Hâlâ Darülfünun meselesi. –Mebuslarımızın talebeyi takdirleri. **Güleryüz:** Hürriyet ve İtilaf Merkez-i Umumîsi'nde (herkesin uyuduğu, iki kişinin de kumar oynadığı) bir içtima. –Filozof Darülfünun'u açıyor. **Yenigün:** Gazi Reisimiz Başkumandanımızın Büyük Millet Meclisi'ndeki beyanatı. –C.Arif Bey'in protestosu. –Cevabımız ne olacak? –Türkiye dahilî borçlanmaya gitmeyecektir. –Darülfünun müderrisleri birbirlerini koruyorlar. Hayasızları bir türlü aralarından atamıyorlar. –Türkiye asla aldatıcı mütarekeyi kabul edemez (Meclis'e bu yolda telgraf gönderen yerler). **Tercümanı Hakikat:** Mustafa Kemal Paşa Ilgın'da (1 Nisan'da). –Ankara'nın cevabı Millet Meclisi'nde. –Sulh olmazsa hazırlanan taarruz planımız.

20 - PERŞEMBE

1. İtalyanlar, 17 Mayıs 1919'da işgal ettikleri Söke'yi boşaltılar. Söke'yi yarın Yunanlılar işgal edecekler ve kasaba 6 Eylül'de kurtarılacaktır. (**Ter.Hak.** 22; **PS, Vakit, İkdam:** 25; **Gnkur.** 11; **Hrisohoos:** 185. Bazı kaynaklarda bu tarih 18 olarak verilmektedir)

2. Kurtarılmış bölgelerden kaçan veya kaybolanların (Rum ve Ermenilerin) mallarının paraya çevrilerek hazineye gelir kaydedilmesine ilişkin kanun çıkarıldı. Oylamada 26 çekimser, 37 red, 115 kabul oyu kullanıldı. (**ZC** 19: 303; **Düstur** 3/3: 63; **HM, YG:** 21)

3. İngilizlerin Atina Temsilcisi Mr.Lindley, Curzon'a raporunda, İzmir'deki Yunan Yüksek Komiseri Steryadis'in, Batı Anadolu Rum hareketi konusunu görüşmek üzere Atina'ya geldiğini haber verdi (**Şimşir 3:** 411-412).

4. Sovyet Rusya Politbürosu, bugünkü toplantısında Orjonikitze'yi Buhara'da Enver Paşa'nın başında olduğu isyancı hareketi incelemek ve Politbüro'ya gereken önerileri yapmakla görevlendirdi. Tiflis'te bulunan Orjonikidze'ye konuyla ilgili 6 maddelik bir talimat gönderildi. (**Aydemir 3,** III: 661)

1922 - NİSAN

5. Kırım Delegesi Hüseyin Ayvazof, Rus Elçiliği'nde Kırım açlarının durumu hakkında bir konferans verdi. Konferanstan sonra, Kırın açlarına yapılacak yardımları düzenlemek üzere bir kurul oluşturuldu. Aralof, bu girişim için teşekkür etti. Yarın toplanması kararlaştırılan kurula seçilenler şunlar: Saruhan Mebusu Celal, İstanbul Mebusu Adnan, Menteşe Mebusu Tevfik Rüştü, Lazistan Mebusu Osman, İzmir Mebusu Yunus Nadi, Karahisarısahip Mebusu Şükrü, İstanbul Mebusu Numan Usta, Bolu Mebusu Fuat ve Basın Genel Müdürü Ahmet Agayef. (**HM, YG:** 21)

6. Mustafa Kemal, Sovyet Rusya Elçisi Aralov'a bir pusula yazarak, orduya bir matbaa alınması için vaat ettiği paranın 10 bin lirasının, İsmet Paşa'ya iletilmek üzere, gönderilen subaya verilmesini rica etti. Cephe gezilerinde Aralof, orduda propaganda gereğinden ve bunun için ordunun gazete ihtiyacından söz etmiş, Mustafa Kemal bunun için paraları olmadığından yakınınca Aralof, bir miktar yardım yapabileceğini söylemişti. (**Aralaov:** 96-97)

7. Cavit Bey'in not defterinden: Berlin'de iki cinayet birden. Bahattin Şakir'le Cemal Azmi'yi öldürmüşler. Ermeniler, harp zamanında karşılıklı açılan bu kitab-ı katli kapamayacak olurlarsa ve şu üç seneden beri gördükleri derslerden mütenebbih olmayacaklarsa kıtalden, sefaletten, açlıktan, belki yarısı bitmiş olan ırklarına çok büyük bir fenalık edeceklerdir. (**Tanin:** 17.11.1946)

8. İstanbul İkinci Ceza Mahkemesi, Dr.Abdullah Cevdet Bey'e iki yıl hapis cezası verdi. Payamı Sabah gazetesi ve İçtihat dergisinde yayımladığı Bahaîlik'le ilgili yazıda İslamların din duygularını rencide ettiği ileri sürülen Abdullah Cevdet Bey, duruşmada bulunmadı. Gazetenin mesul müdürü İsmail Asaf Bey de 10 lira para cezasına çarptırıldı. (**İleri, Tev.Ef.** 21)

9. **Yenigün:** Yunanistan devletlere cevap vermeyecektir. –M.Zekeriya'nın Amerika mektubu: Misyonerler, arkalarından kapitalistleri, onların arkasından da bayraklarını getirirler. –Doğu'da İngiliz riyakârlığı hâlâ canlı. –İskenderun birgün anavatana dönecektir. **Peyamı Sabah**'ta Ali Kemal: Bol keseden vaatlerde bulunup halkı aldatmak kolaydır. Türk askeri, her çarpışmada şehamet yaratılışını gene gösterir, fakat bu kadarıyla Anadolu kurtulur mu? Yunanlılar denize dökülmüş olur mu? Hulasa, bizi bu girdaptan ancak sulh kurtarır. Ankara ile sulh olmaz. Başka hükümet ister. Vakit geçirmeden onu hazırlamalıyız. **Akşam:** Anzavur'un maaşı: Bu kadar can yakan ve 43.500 lira zimmet bırakan bu herifin ailesine maaş tahsis olunabilir mi? **Yeni Adana:** Maskeler düşüyor. –Gazi Mustafa Kemal Paşa Hazretleri'nin Viyana'da basılmış renkli resimleri Hilal Kırtasiye Mağazası'nda. **Tevhidiefkâr:** Berlin'de fecî ve müthiş bir çifte suikast daha. Bahattin Şakir ve Cemal Azmi Beylerin katli. –Yahya Kemal, Türk milletinin bağımsızlık hissinin "Ya devlet başa, ya kuzgun leşe!" atasözünde ifadesini

1922 - NİSAN

bulduğunu yazıyor. Bazı yabancılar, bu savaşa sebep olan şeyin Türklerin bağımsızlık isteği olduğunu anladıkları halde bazı Türklerin bunu anlamadıklarını belirtiyor. (**Kaplan vd.** II: 842) **İkdam:** Bahattin Şakir ve Cemal Azmi Beylere suikast. –Ankara'da Rus ve Azerbaycan Elçilerinin cephemize ait izlenimleri: Türkiye ordusu, yalnız Anadolu'nun değil, bütün Doğu'nun kurtuluşu için bir ileri karakoldur. **Hakimiyeti Milliye:** Gazi Mustafa Kemal Paşa Hazretleri'nin (önceki günkü) nutukları, onun yalnız büyük bir kumandan değil, büyük bir devlet adamı ve diplomat olduğunu da ispat ediyor. **Aydede**'de Ali Kemal'e hediye edilen kalem: A talihsiz kalem, bula bula Ali Kemal'i buldun. Hücum, taarruz, mücadele meydanlarında parça parça olacaksın. Madem ki bir Kemal'e nasip olacaktın, Yusuf'una, Yahya'sına, hele Mustafa'sına nasip olsaydın, o zaman millî, muteber bir mevkiin olacaktı. Dört tanınmış Kemal'den bula bula Ali Kemal'i mi buldun? **Vakit:** Devletlerin Babıâli'ye cevabı. –Ahmet Emin: Cenova'da mühim hadiseler. –Bahattin Şakir ve Cemal Beylere suikast. **İleri:** Yunan, sulhperver değildir. –Meçhul şahıslar Berlin'de Bahattin Şakir Bey'i öldürdüler, Azmi Bey'i yaraladılar. –General Gouraud dün gitti. –Darülfünun'da özel encümenin kararı bekleniyor. **Tercümanı Hakikat:** Müttefiklerin Babıâli'ye cevabı. –Ankara'nın cevabı henüz gelmedi. –H. Şükrü: Rus-Alman mukareneti. **Güleryüz:** Lütfi Fikri-Ali Kemal davası. Ali Kemal, "menfaatçı, müraî, riyakâr, hilekâr gibi kendisine her gün söylenen sözleri iltifat kabul ettiğini söylüyor. –Tuttuğu iki kızı, eteklerinin boyunu ölçmek için müdürlüğe götüren polis, Velid Bey'in kulaklarını çınlatıyor. –Türk, Papulas'ın ensesinden tutmuş, orada çakısını bileyecek.

21 - CUMA

1. İtalyanlar Menderes Vadisi'nden çekilmeye devam ediyor. İtalyanların dün boşaltığı Söke'yi Yunanlılar işgal etti. Söke, Yunanlılardan 6 Eylül'de kurtarılacak. (**Ter.Hak.** 22; **Vakit, YG, Akşam:** 25; **PS:** 25,27; **Gnkur:** 11; **TİH** II/6-1: 139; **KASÖT:** 659; **Hrisohoos:** 186; **Stratigu:** 104; **İkdam:** 4,5 Mayıs; **Belen:** 553)

2. Türkiye'nin Moskova Büyükelçiliği'nde çalışan bazı memurların Sovyetler aleyhine bir casusluk olayına adlarının karışması üzerine, Sovyet yetkilileri gece (21/22) büyükelçiliğe girerek bir çantayı mühürlettürdiler ve götürdüler. Ali Fuat Paşa, yarın Karahan'a sert bir nota vererek Türk memurları savunacak ve çantanın iadesini isteyecek. Karahan'ın buluşma önerisini Ali Fuat Paşa reddedince Sovyetler, olaya adı karışan Türk memurların Sovyetleri terk etmelerini isteyecek ve sorunun çözümü için Ankara elçisine talimat vereceklerdir. Casusluk suçlamasını reddeden Ali Fuat Paşa, 15 kişilik maiyetiyle 10 Mayıs'ta Moskova'dan ayrılarak Ankara'ya dönecektir. (**Cebesoy 2:** 329; **GCZ** 3: 359; **Karabekir 1:** 1051)

1922 - NİSAN

3. İngiliz Gizli Haberalma Örgütü İstanbul Kolu'nun raporunda Ankara Hükümeti'nin malî durumu, Türk-Rus ve Türk-Afgan ilişkileri. (Afganistan'a elçi olarak atanan Fahrettin Paşa'nın Hint Hilafet Komitesi aracılığı ile Gandi'ye bir mektup götürmesinin kararlaştırıldığı vb.) (**Şimşir** IV: 241)

4. Türkiye ile Fransa arasında Suriye sınırını ve gümrük işlerini müzakere eden komisyon, çalışmalarını bitirdi. Dörtyol'da olan Türk Komisyonu yarın Ankara'ya hareket ediyor. (**Vakit, PS, İkdam:** 22)

5. **Yenigün:** Sultan yine Yunanlılarla el ele çalışıyor. –Bahattin Şakir, Azmi, şehitler arasında. –İ. Habib: İki bahar ve iki gazi. **Peyamı Sabah:** Ankara'nın Roma Mümessili Cemalettin Arif, Türkiye'nin Cenova Konferansı'na davet edilmemesini protesto ediyor. **Akşam:** Ermeniler, meselelerinin Cemiyet-i Akvam'a havale edilmiş olmasından pek memnun görünüyorlar. **Yeni Adana:** Rusya'da açlık. **İkdam:** Türkiye'nin Cenova Konferansı'na katılmasını sağlamak için Celalettin Arif Bey'in çalışması. –Cenova'nın Ankara'da tesirleri. **Hakimiyeti Milliye:** Cenova Konferansı'nda mühim bir hadise: Ruslar ile Almanlar arasında hakikî eşitlik esası üzerine bir anlaşma yapılmış ve bu İtilaf ricalini fevkalade azaba düşürmüştür. –İskenderun Hilal-i Ahmeri, Ankara'ya 7.200 lira getirerek Türkiye Hilal-i Ahmeri'ne teslim etmiştir. **Anadolu'da Peyamı Sabah**'ın 13. sayısı: Ali Kemal nam bayraklı sefilden sorulan 6 sual ve bunların cevapları. **Vakit:** Rus-Alman İtilafnamesi'nin gizli maddeler taşıdığı söyleniyor. –Ankara'nın cevabı hazırlandı. –Ahmet Emin: Millî mücadelemize ait vasıtalarımızı hazırlarken, belli dimağlarda sabit fikirlerin bu güne kadar sulha ne dereceye kadar engel olduğunu nazar-ı dikkate almalı ve onları değiştirme çarelerini düşünmeliyiz. **İleri:** Yunanistan'ın cevabı neden tehir ediliyor? –Trakyalıların müracaatı: İki yüz bin kişi, acınacak bir haldedir. –Abdullah Cevdet Bey, iki seneye mahkûm oldu. **Tevhidiefkâr**'da Ebüzziyazade: Millî dava ordusu. –Dinimize tecavüz edenlere tesirli ibret. Abdullah Cevdet Bey, dine tecavüzden dolayı, iki sene hapse mahkûm oldu. **Tercümanı Hakikat:** İtalya, Anadolu'daki kıtaatına tahliye emrini verdi.

22 - CUMARTESİ

1. Ankara Hükümeti, İtilaf Devletleri'nin 15 tarihli karşı tekliflerini cevaplandırdı. Dışişleri Bakanı Yusuf Kemal Bey imzasıyla verilen cevapta, görüşmelerle birlikte tahliyenin başlanmasında ısrar edildi ve Yunanlıların son zamanlarda yaptıkları zulümlerin bu boşaltmayı daha acil bir duruma getirdiği anlatıldı. Cevapta Misak-ı Millî zımmen tekrarlanarak bağımsız yaşama isteği dile getirildi ve İzmit'te barış için öngörüşmelere başlanması, bunda ilerleme sağlanırsa orada barış görüşmelerine geçilmesi istendi. Meclis'in gizli oturumunda Yusuf Kemal Bey notayı okuyup açıkladı. Bazı mebuslar, oturumun yarından

1922 - NİSAN

sonraya ertelenerek metnin etraflıca tartışılmasını istediler. Ancak görüşmelere devam edildi ve nota metni, bir ibare ve bir-iki sözcük eklenip çıkarılarak kabul edildi. (**GCZ** 3: 273-292; **ZC** 19: 348; **Ter.Hak.** 23; **Tev.Ef, Vakit, HM, İkdam, YG, PS:** 24; **Söylev** II: 478; **AS:** 26; **YA:** 28; **Tengirşek:** 279; **Şimşir 3:** 377)

2. Moskova Büyükelçisi Ali Fuat Paşa, Karahan'a sert bir nota vererek dün gece Sovyetler aleyhine casusluk suçlamasıyla memurlara kötü davranılmasından ve çantaya el konulmasından şikâyette bulundu. Karahan buna 25'te cevap verecek. (**Cebesoy**: 332)

3. Öğrencilerin "ithamname"sini incelemek üzere kurulan Ebulula, Ziya Nuri Paşa ve Fatin Hoca'dan meydana gelen kurul, Zeynep Hanım Konağı'nda öğrenci temsilcilerinin ifadelerini almayı kararlaştırdı. Öğrenciler beş kişilik bir temsilci grubu seçtiler. (**Vakit:** 23)

4. Fransızların kontrolündeki Zeytinburnu silah deposundan Anadolu'ya üçüncü silah kaçakçılığı. 79 işçi, 2.138 cebel obüs, 10,5'luk ağır sahra, 19.215 sahra mermisi yükledi. Bu ayın içinde dördüncü yükleme 29'da yapılacak. Fransızlar, bu kaçakçılığa göz yumuyor. (**Himmetoğlu** II: 166)

5. Maliye Bakanı Hasan Bey (Saka) istifa etti. Hasan Bey, Meclis'e verdiği bir kanun önerisinde, ordunun giderlerinde kullanılmak üzere 5 yıllık arazi vergisini bu yıl toptan ödeyecek olanlardan bundan sonra arazi vergisi alınmamasını istedi. Meclis, uygulanmasını imkânsız gördüğü öneriyi oybirliği ile reddedince bakan istifasını verdi. Yerine yarından sonra Hasan Fehmi Bey seçilecek. (**ZC** 19: 338; **HM, YG:** 23)

6. Mustafa Kemal, Franklin Bouillon'a telgrafında, ona ve dostlarına, Türkiye'nin haklarını tanıtmak için yaptıkları çalışmadan ötürü teşekkür etti. (**Şimşir 5:** 210)

7. İngiliz Dışişleri Bakanlığı, Londra Müslümanları Birliği'nin 8 tarihli başvurusuna cevap verdi. Köşk Karatepe'deki Yunan katliamı ile ilgili yazıya resmî doğrulama alamadıklarını, Hükümet'in bu gibi olayları nefretle karşıladığı belirtilen Dışişleri Bakanlığı mektubunda, Ankara Hükümeti'nin Karadeniz Rumlarını göç ettirmesine dikkat çekildi. (**Jaeschke 1:** 179. **Vakit, İkdam** 24 Mayıs: Londra Cemaat-i İslamiyesi'nin buna cevabı)

8. İsmail Canbolat, Cavit Bey'e yazdığı mektupta, bir suikast tehlikesine karşı eli daima tabancasında gezdiğini, ya bir suikasta uğrayacağını, ya da cebinden mendil veya anahtar çıkaran birini yanlışlıkla öldüreceğini, Ermenilerin öldürülecek kişilerle ilgili liste yaptığını, Roma'yı terk edeceğini bildirdi (**Tanin:** 29.3.1946).

1922 - NİSAN

9. Dokuzuncu Kolordu karargâhı, Sarıkamış'tan Erzurum'a nakledildi (**Karabekir 1:** 1040)

10. Avukat Lütfi Fikri Bey'in Ali Kemal ve Peyamı Sabah'ın sahibi Mihran Efendi aleyhine açtığı hakaret (zem ve kat) davasına İkinci Ceza Mahkemesi'nde devam edildi. Davanın konusu: Lütfi Fikri Bey'in Seyrüsefain idaresiyle yaptığı bir mukavalede idareyi dolandırdığı, memur sayılıp ücretinden % 3 harp vergisi kesilmesi gerektiği halde kesilmediği iddiasının Peyamı Sabah'ta yer alması. Dava, 18 Ekim'de sonuçlanacak ve Ali Kemal'in 6 ay hapis ve Mihran Efendi ve Peyamı Sabah'ın sorumlu müdürü İsmail Asaf Bey ve Ali Kemal ortaklaşa tazminat ödemeye mahkûm edileceklerdir. (**PS, İkdam, İleri:** 23)

11. Akşam: Azerbaycan Sefiri'nin ordumuz hakkında muhabirimize mühim izahatı. –Rum Müdafaa-i Milliye teşkilatının içyüzü. **Tercümanı Hakikat:** Afyon savaşları, düşmanın tazyikine başlandığını gösterir. –Ankara'nın cevabı henüz gelmedi. –İtalyan kıtaatı, Söke'den çekildi. –Hamallar meselesinin içyüzü. **Tevhidiefkâr:** Ergani bakır madenleri imtiyazı, bir Fransız şirketi tarafından talep edilmektedir. –Diyar-ı Şark sefirlerimizin İnebolu'dan hareketi (Fahrettin ve Galip Paşalar). **İkdam:** Diğer sahalarda Anadolu. –Ankara'nın cevabı. Anadolu'daki Üniversite mezun ve müntesipleri, İstanbul'daki hamiyetli arkadaşlarını tebrik ediyorlar. **İleri:** Eski bir Türk şehri olan Manastır, müthiş bir patlama sonucu yandı. –Gençlerimiz ve kabiliyetimiz. **Yeni Hayat'**ın 6. sayısı: Nazım: Rakı geçen yıl yasaklandı ama her tarafta çıkarılıyor, satılıyor, içiliyor. –İşçiler birliği neye yarar. –Cenova Konferansı münasebetiyle kapitalizm ve emperyalizm zimemdarına. –Mecmuamız, Amele Bayramı olan 1 Mayıs'ta 32 sahife olarak neşredilecektir. **Sebilürreşat:** Afgan Emiri'nin İngiltere'ye ciddî nasihatları: İslam dünyasının diğer kısımları sizden cefa gördükçe Afganistan'ın size dost kalacağına inanmayınız. **Karagöz'**ün ikinci notası: Mütareke teklifine ilişkin cevapname: Hakkımızı verirseniz harp yolunu kaparız. **Vakit**'te, 16 tarihli Rus-Alman (Rapollo) Anlaşması hakkında haber ve yorumlar. –Ahmet Emin: En acil mesele, işgal altındaki yerlerin boşaltılmasıdır. Bu konudaki üzücü kayıtsızlık devam ettikçe ortada ciddî bir sulh arzusu olduğuna inanmamız beklenemez. **Peyamı Sabah:** Konferans masasında Çiçerin. –Kırım Cemiyet-i Hayriyesi, Kırım açlarına yardım için Hilal-i Ahmer'e başvurdu. Hilal-i Ahmer 2.000 Osmanlı lirası verdi. –Ali Kemal: Anadolu'yu baştan başa tutuşturan Kuvayı Milliye'nin "Evvelden hiçti, şimdi hep" safsatası, kuru sözlerden ibarettir. Bu milleti 14 yıldır böyle kurtardılar koca hokkabazlar.

1922 - NİSAN

23 - PAZAR

1. 23 Nisan bayramı. TBMM'nin açılışının birinci yıldönümü olan geçen yıl bugün çıkarılan kanun gereğince yeni Türkiye'nin ilk millî bayramı, yurdun her yanında çoşkunlukla kutlandı. Bayram törenleri, yurdun istilacılardan temizlenmesi için millî inanç ve direnç gösterilerine vesile oldu. Anadolu basını, günün önemine ilişkin yayınlar yaptılar. Basına aksetmiş törenler: Ankara, Adana, İzmit, Kars, Antalya, Konya. Kastamonu'da müsamere verildi. Eğitim eski Bakanı Hamdullah Suphi Bey, müsamerede 1 saat süren bir konuşma yaptı ve başarılı öğrencilere defter, cetvel, kalem gibi armağanlar dağıttı. (**Ter.Hak.** 23; **Akşam, Vakit, YG, Babalık:** 24; **HM:** 24, 45; **AS: YA:** 25; **İkdam:** 26) ★ Kıbrıs'ta 23 Nisan bayramı (**AS:** 7 Mayıs).

2. Mustafa Kemal, 23 Nisan bayramı nedeniyle Yenigün gazetesine verdiği demeçte, "23 Nisan, Türkiye millî tarihinin başlangıcı ve yeni bir dönüm noktasıdır. Bütün bir cihan-ı husumete karşı kıyam eden Türkiye halkının, Türkiye Büyük Millet Meclisi'ni vücuda getirmek hususunda gösterdiği harikayı ifade eder" dedi. (**YG:** 23; **İkdam, Ter.Hak.** 24; **ASD** V: 96) ★ Mustafa Kemal, Fevzi Paşa ile birlikte cepheye hareket etti. Uğurlamada kalabalık bir toplulukla elçiler hazır bulundular. (**Ter. Hak.** 24)

3. Ankara'nın Roma Temsilcisi Celalettin Arif Bey, Cenova Konferansı'na resmî bir nota vererek Anadolu'da zulümler yapan Yunanistan'ın konferansa çağrılmasını ve orada bulunmasını protesto etti (**HM:** 25; **Vakit:** 26).

4. Hamit Bey, Ankara'nın dünkü notasını Yüksek Komiserlere sözlü olarak da izah etti. İngiliz Yüksek Komiseri Rumbold, raporunda Milliyetçilerle Anadolu'da buluşma olamayacağını ileri sürerek Hamit Bey'in "Konferans İzmit'te yapılırsa Mustafa Kemal de katılacak" dediğini nakletti. (**Şimşir** IV: 247; **Sonyel** II: 254)

5. **Hakimiyeti Milliye:** Bugün 23 Nisan. Türkler ve müstakbel nesilleri için en büyük bayramdır. **Yenigün:** 23 Nisan, yeni Türkiye'nin mukaddes halkçı inkılap bayramıdır. Türkiye tarihinin bu son dönüm günü, onu kanıyla tarihe yazan halka kutlu olsun. **Akşam:** Berlin'deki suikast (Bahattin Şakir, Cemal Azmi) hakkında tafsilat. **Yeni Adana:** 23 Nisan... Yeni Adana, karilerinin bu kıymettar mücadele ve inkılap bayramını candan kutlular. –El Ahram'dan: Mısır'ın Anadolu mücadelesini takdiri. **Satveti Milliye:** 23 Nisan, Türk'ün iftihar tarihinde yaldızlarla parlayan mukaddes bir gündür. Yaşasın öz yurdunun istiklali için çalışan Anadolu'nun asil evlatları! Yaşasın Türkiye Büyük Millet Meclisi! Yaşasın Başkumandanımız Gazi Mustafa Kemal Paşa Hazretleri! **Peyamı Sabah**'ta Ali Kemal: Ankara ve sulh: Bu dava boş yere uzatılıyor. Aklımızı irfanımızı boş yere havaya vermedikse bir an evvel bu çukurdan çıkarak bu çamurdan sıyrılmak çarelerini aramalıyız. **Vakit**'te Ahmet Emin: Rus-Alman itti-

1922 - NİSAN

fakı mesut bir hadisedir. –Bugün Türkler için millî bayram günüdür. –Hilal-i Ahmer, Rusya'daki esirlerimizin iadesi için bir heyet gönderdi. –Papa Eftim Efendi'nin vatanperverane bir nutku: Aziz topraklarımızı istilaya ve imhamıza kıyam eden zalimlerden kurtulmak için çarpışıyoruz. **İkdam:** Mustafa Kemal Paşa'nın nutku, itidale tercüman addedilerek bundan mesut bir netice bekleniyor. –Büyük Millet Meclisi Hükümeti'nin bir sene zarfındaki askerî ve siyasî başarısı (Misak-ı Millî metni). –Ahmet Cevdet, Viyana'dan yazıyor: Darülfünun 1 (Köprülüzade Fuat Bey'e). –Yakup Kadri: İttihat ve Terakki erkânı (Dr. Bahattin Şakir ve Cemal Azmi Beylerin katli münasebetiyle). **Tevhidi-efkâr:** Cevat Paşa'ya suikast rivayetlerinin mahiyeti. –Meletios'un hezeyanları. **İleri:** Mümtaz edibemiz Halide Edip cepheden dönerken –Menderes civarını İtalya'dan sonra Yunanlılar işgal ediyor. **Tercümanı Hakikat:** Ankara'nın cevabî notası bu sabah şehrimize geldi. –Yunanlılar Menderes'i işgal ettiler mi? –Rum teşkilatı umumî bir kongre yapıyor. –Berlin suikastı tafsilatı.

24 - PAZARTESİ

1. Trabzon Mebusu Hasan Bey'in istifasıyla boşalan Maliye Bakanlığı'na Gümüşane Mebusu Hasan Fehmi Bey seçildi. Hasan Fehmi Bey, 191 mebustan 129'unun oyunu aldı. Hasan Bey, önceki gün 5 yıllık arazi vergisini bu yıl bir defada ödeyenlerden artık bu vergiyi ödememeleri yolundaki bir kanun önerisi oybirliği ile reddedilince istifa etmişti. (**ZC** 19: 386 **YG, HM:** 25)

2. İtalya, İstanbul Yüksek Komiseri Garoni'nin İzzet Paşa ile yaptığı 15 Nisan tarihli anlaşmayı İngiltere ve Fransa'ya bildirdi. İngiltere 27'de anlaşmayı protesto edecektir. (**Ter.Hak.** 5 Mayıs; **Kürkçüoğlu:** 128; **Jaeschke 2:** 219)

3. Divanın seçtiği kurul, öğrenci temsilcilerini dinledi. Ebulula, öğrencilere sert davrandı. Ali Kemal'in görüşlerini neden ihanet saydıklarını sordu. Ziya Nuri Paşa ile Fatin Hoca, öğrencileri koruyan ve teşvik eden bir tutum takındılar. Üniversite divanı, öğrencilerin 5 öğretim üyesi hakkında şikâyetlerini değerlendirmek için yeniden toplandı, ancak bir karar alamadı. Toplantının yapıldığı Zeynep Hanım Konağı'nın önünde biriken 500 kadar öğrenci, üyelerden Muslihittin Adil Bey'i yuhaladı, dışarı çıkıp "çocuklarım" diye söze başlayan Rektör Besim Ömer Paşa'ya ise çürük yumurta atıldı ve ona "İki taraflı oynama, aklını başına al!" diye bağırıldı. Üniversite bu konuda bir karar alamadan, 18 Mayıs'ta bir açıklama yaparak 20 Mayıs'ta öğretime başlanacağını ilan edecek ancak öğrenciler derslere girmek isteyenlere engel olacaklardır. (**Vakit, İkdam, İleri:** 25: **Gürkan:** 66-68)

4. Afgan Elçisi Sultan Ahmet Han'ın Meclis'te sürekli, şiddetli alkışlarla karşılanan 23 Nisan kutlama yazısı: Bu büyük Meclis, güneş gibi Anadolu ufuklarından doğdu. Mahzun Şark ve İslam gönüllerine taze hayat bahşetti. Siz, 350 milyon İslam âlemini temsil ediyorsunuz. (**ZC** 19: 357; **YG, HM:** 25)

1922 - NİSAN

5. Ermeni intikamcılarından çekinen Cavit Bey, yerini değiştirmek istiyor. İsmail Canbolat'ın Roma'dan gönderdiği 22 tarihli mektupta da onun yerini değiştirmek istediği yer alıyor. Cavit Bey, nihayet Fransız Weill'in gönderdiği çeki kabul etmek zorunda kalıyor. (**Tanin:** 17,19.11.1946)

6. İngiltere'nin Atina Askerî Ateşesi Albay Nairne'in raporu: Anadolu'daki Yunan ordusunun morali yüksek. Türklerin morali düşük. Türklerin saldırıya kalkışması, boyunlarını kemente uzatmaları demektir. (**Şimşir 3:** 439)

7. **Yenigün:** Hükümetimizin cevap notasının sureti. –Y. Nadi: Şimdi cevabımızın akislerini bekleyeceğiz fakat harbe hazır olmaktan bir an bile feragat etmeyeceğiz. –Millî bayramı Ankara heyecanla kutladı. **İkdam**'da Yakup Kadri: İki yıldır Anadolu'da yapılan işlerin hangisini sayayım? İnönü, Sakarya, Kilikya'nın geri alınması, Doğu zaferi, Avrupa'da itibarımızın artması... –Mustafa Kemal Paşa'ya göre 23 Nisan günü, Türkiye millî tarihinin başladığı günün dönüm noktasıdır. **Babalık:** 23 Nisan millî bayramı. –Mustafa Kemal'in Hakimiyeti Milliye'ye uzun demeci. **Peyamı Sabah**'ta Ali Kemal: Ah bu Ankara, vah bu Ankara! Bu İzmir davasını harp ve darp vadisine dökmekle bu mülk ve millete ne büyük ihanet, düşmana nasıl hizmet ettiğini itiraf edecektir ama bade harabel Basra... Anadolu kahramanlarının vazifesi, sulh müzakerelerini Hilafet ve Saltanat'ı temsil eden meşru hükümete bırakıp dağılmaktır. Böyle olursa büyük devletler bize daha çok yardım ederler. **Akşam:** Ankara'da 23 Nisan bayramı. –N. Sadık: Anadolu'nun cevabı: Devletler samimî iseler Ankara'nın teklifini reddedemezler. **Tevhidiefkâr**'da Ankara'nın cevabı ile ilgili haber ve yorumlar. –Cenova Konferansı, mühim anlaşmazlıklarla sarsılıyor. –Afgan Emiri'nin mühim nutku: İngiltere, Türkiye'nin haklarına ne derece riayetkâr olursa, Afgan Hükümeti İngiltere'ye o derece dostluk gösterir. **Hakimiyeti Milliye:** Evvelki gün Büyük Millet Meclisi tarafından müttefikan kabul ve tasvip ve derhal devletlere tebliğ olunan nota metni. –Kabul etmezlerse mesuliyet kendilerine ait olacaktır. **Le Progres'd'Athenes**'de, Anadolu'daki Yunan ordusunun İyonya'da ayrı bir devlet kuracağı haberi. Papulas, iki gün sonra yalanlayacaktır. (**Şimşir** 3: 412) **Vakit:** Ankara'nın cevabî nota metni. –Ahmet Emin: Ankara'nın cevabı pek tabiî bir cevaptır. –Cenova'daki hadise: Fransızlar, Rus komisyonundan çekildiler. **İleri:** Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin cevabî notası. –Bursa'daki mel'unlar. Başlarında Vali Vekili Nafız bulunuyor. **Tercümanı Hakikat:** H. Şükrü: Ankara'nın cevabı: Ankara, uysallığının son sınırına gelmişti. Avrupa sulh istiyorsa bunun icabını da yapmalıdır. –Mustafa Kemal Paşa, dün cepheye azimet etti. –Babıâli bugün cevap veriyor. –Millî bayram münasebetiyle Ankara'da merasim. –Rum teşkilatı faaliyette.

1922 - NİSAN

25 - SALI

1. Sovyet Dışişleri Bakan Yardımcısı Karahan, Ankara'nın Moskova Büyükelçisi Ali Fuat Paşa'ya bir mektup yazarak 21/22 gecesi meydana gelen olayın Türk-Sovyet dostluğunu bozmaması gerektiğini bildirdi ve görüşme isteğinde bulundu. Ali Fuat Paşa, görüşme isteğini kabul etmedi. 21/22 gecesi Türk ateşeliğine baskın yapan Çaka memurları, Sovyetler aleyhine casusluk belgelerini taşıyor iddiasıyla bir çantaya el koymuşlardı. (**Cebesoy 2:** 336)

2. İstanbul'da Garbî Trakya Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti kuruldu. Dernek, Batı Trakya'nın kendi geleceğini tayin ilkesini savunarak bunun için halkoylaması yapılması için çalışacak. (**Bıyıklıoğlu 2:** 141)

3. İstanbul'da Üç Yüksek Komiser, Ankara'nın 22 tarihli notasına verilecek cevabı tartıştı. Rumbold, konferansın İzmit'te toplanmasına karşı çıktı, Fransız Yüksek Komiseri ise bunu kabul etti. İtalyan Komiseri ise ortada. Rumbold raporunda "Bazı konularda görüş birliğine vardık gibi. Ankara'nın cevabı bence taktik bir manevradır" dedi. (**Şimşir** IV: 248; **Sonyel** II: 259)'

4. İçişleri Bakanı Ali Fethi Bey, Hakimiyeti Milliye muhabirinin dış ülkelerde İttihatçıların öldürülmesini önlemek için bunların yurda girmesine ne dediğini sorması üzerine şunları söyledi: Memleketin kapıları, millî mücadeleye muhalif olmayan evladı için hiç bir zaman kapanmamıştır. İttihatçılar için bu kapılar daima açık olmuştur ve olmaktadır. Anadolu'ya gelmeleri için hiç bir mani yoktur. (**HM:** 26; **AS:** 29)

5. İktisat Bakanı Sırrı Bey, Meclis'te yöneltilen 11 soruya üstünkörü cevaplar verdi. Devletin parasını israf ve usulsüz atama suçlamalarını reddetti. Yapılan oylamada 7 çekimser 44 redde karşı 98 olumlu oyla güvenoyu aldı. Çoğunluk sağlanamadığı için oylama 27'de iki sefer daha tekrar edilecek, son oylamada 85 güven bildiren oya karşılık 89 güvensizlik oyu çıktığından Sırrı Bey istifa edecek. (**ZC** 19: 394, 423, 430; **HM:** 26)

6. Ukrayna'ya gidecek kurulun giderleri için Dışişleri Bakanlığı bütçesine konulmuş olan 7.500 liralık ödeneği 15.000 liraya çıkaran kanun önerisi, zayıf bir çoğunlukla kabul edildi. Bunun üzerine kurul başkanı Rıza Nur istifa etti, ancak Meclis, istifayı kabul etmedi. Kurul, Harkov'da 2 Ocak tarihli Türk-Ukrayna Anlaşması'nın onaylı suretlerini alıp vermek ve Sovyetlerden yardım sağlamak üzere gerektiğinde Moskova'ya gitmek üzere görevlendirilmişti. (**GCZ** 3: 294, 303, 308; **HM:** 26)

7. İstanbul'da Rum Müdafaa-i Milliye Cemiyeti temsilcileri toplanarak İzmir Müdafaa Teşkilatı'nı desteklemeye karar verdiler. Müdafaa Teşkilatı'na ve Papulas'a çekilen telgraflarda tehdit altında bulunan Anadolu ve Trakya

1922 - NİSAN

Rumları ile İstanbul Rumları arasında çözülmez bağlar olduğu, Anadolu Rumlarına yardım için hiç bir fedakârlıktan kaçınılmayacağı ilan edilerek Anadolu'daki Hıristiyanlar ve onlarla işbirliği yapan Türk olmayan milliyetler selamlandı. (**Ter.Hak**)

8. **Yenigün:** Müttefik Afgan Sefiri'nin millî bayramımızı tebriki (Emanullah Han'ın resmiyle). Afgan Emiri'nin bir nutkunda İngiliz Elçisi'ne söyledikleri: Türkiye'ye karşı ne kadar riayetkâr bulunursanız Afganistan'dan o kadar dostluk görürsünüz. –Kırım açlıktan mahvoluyor, kırılıyor. **Türkoğlu:** 23 Nisan: Türkiye ve Türkiyelilerin mukadderatını bizzat ve bilfiil idareye karar verdiği gün. Aynı zamanda emperyalist kavimler ile Şark'ın zulüm gören milletleri arasındaki asırlardır devam eden mücadelenin kesin bir biçimde tebellür ettiği, beşeriyet için yeni bir tarihin inkişafını gösteriyor. **Vakit:** Mustafa Kemal Paşa, murahhas heyetine başkanlık edecektir. –Maarif Vekili Vehbi Bey'in Darülfünun hakkında telgrafı. **Peyamı Sabah**'ta Ali Kemal: Ankara'nın cevabı, barışın kurulmasına hizmet etmez. Mustafa Kemal ve arkadaşları, bu devlet ve milleti savaşa sürüklediler. Şimdi bu hatalarından dönemiyorlar. **Akşam:** Söke'nin Yunanlılar tarafından (21'de) işgali. **Yeni Adana:** Önceki gün Adana, 23 Nisan millî bayramını pek canlı kutladı. **İkdam:** Ankara'nın cevabı: Ankara Maarif Vekili Vehbi Bey'in Üniversite öğrencilerini destekleyen bildirisi. **Hakimiyeti Milliye:** Hint Hilafet Komitesi'nin, mütareke ve barış şartlarını protesto eden 21 Mart tarihli metni. –İzmir'de Yakın Doğu Millî Teşkilatı, Ermenileri askerliğe davet ediyor. Fakat Ermeniler yalnız nakden yardıma taraftar. **Açıksöz:** 23 Nisan. –Millî bayramımız her tarafta emsalsiz tezahürat ile kutlandı. **The Times:** İyonya tampon devleti muhtemeldir (**Jaeschke** 1: 179). **İleri:** Fevzi Paşa "Millî bayramı inşallah gelecek sene İstanbul'da kemal-i istiklal ile yaparız" diyor. –Darülfünun Divanı talebeyi dinledi. Karar alamadı. **Tevhidiefkâr:** Konferans için en iyi yer İzmirimizdir. –Fevzi Paşa'nın Ankara muhabirimize beyanatı. Fevzi Paşa, Meclis'in üçüncü yılına girişini İstanbul'da idrak edeceğimizi ümit ediyor. **Tercümanı Hakikat:** Hakimiyeti Milliye ve Yenigün'ün makaleleri. –Ankara'nın cevabı bugün verilecek.

26 - ÇARŞAMBA

1. Doğu Cephesi Komutanı Karabekir, 3.500.000 altın rublelik Rus yardımının Samsun'a geldiğini Ankara'ya haber verdi (**TİH** VII: 171).

2. Gece (25/26), Rusya'dan onarımdan dönen iki motorgambot ve Alemdar Gemisi Trabzon'a dönerlerken 1500 tonluk Yunan Enosis şilebini zaptetti. Enosis'e daha sonra Trabzon adı verilecektir. Buna karşılık Yunanlılar da Marmara'da İnebolu vapuruna el koyacaklardır. (**Ter.Hak.** 6: **Vakit, PS:** 6,7: **İkdam:** 7,8,9 Mayıs: **TİH** V: 37; **BTTD** 50: 16)

1922 - NİSAN

3. Moskova Büyükelçisi Ali Fuat Paşa, Karahan'ın dünkü mektubuna cevap vererek hastalığı sebebiyle görüşme isteğini reddetti. Mektupta casusluk olayına adı karışan memurlara Rus memurların kötü davrandığından şikâyette bulunularak şöyle denildi: "Sizi temin ederim ki, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin Rusya'da bulunan bütün memurları, Türk ve Rus milletlerinin dünyanın yeni tarihî devrinde müştereken harekete çağrılmış olduklarını tamamiyle idrak etmişlerdir. (**Cebesoy 2:** 336)

4. Cezalarının bitmesine 2-3 ay kalmış olan hükümlülerin tarım işlerinde çalışmak üzere kefaletle serbest bırakılmasını öngören kararname çıkarıldı (**Düstur** 3/3: 67).

5. Yunan Başbakanı Gunaris, Cenova Konferansı'ndan Atina'ya dönerek Meclis'e bilgi verdi (**İkdam, PS, Vakit, Ter.Hak.** 28)

6. Yunan işgal kuvvetleri komutanı Papulas, İyonya devleti görüşünden cayıyor: Papulas, iki gün önce bir gazetede, ordunun İyonya devletini destekleyeceği haberini bugünkü Atina gazetelerinde yalanlayarak "Ordu Kral'a sadıktır. Devletin emirlerini yerine getirecektir" dedi. Kralcı hükümet, Anadolu'dan çekilmeyi reddettiği için İyonya özerk devleti projesini de tutmuyor. (**Şimşir 3:** 412; **Ter. Hak.** 27; **İkdam:** 28)

7. Churchill'in Curzon'a sözleri: Türkiye hakkındaki politakamız, bizim menfaatimize aykırıdır (**Jaeschke 1:** 179).

8. **Tercümanı Hakikat:** Cevapların Londra'da tesiri. –Cemal Azmi ve Bahattin Şakir Beyler nasıl vuruldu? –Menderes'in işgali Yunanlılarca nasıl tevil ediliyor? –Amelenin terfihi için kanun encümence ikmal edildi. **Yenigün:** Cevabî notanın ilk intibaatı. Türkiye'nin adil bir sulh istediği teyit etmektedir. –Kırım açlarına Anadolu'da yardım. **İleri:** Darülfunun. –Ankara'nın cevabını Anadolu tasvipkârane alkışlıyor. –Söke'nin işgali. –Darülfünun ve Mekâtib-i Âliye Talibat ve Talebesi Heyet-i İttihadiyesi'nin teşkil etmiş oldukları cemiyet bugün faaliyet sahasına geçmiştir. **Hakimiyeti Milliye:** Cenova Konferansı başarılı olamaz. –Rusya'da harp hazırlığı var mı? Açıksöz'de, Trabzon Mebusu Ahmet: Son cevabımız. **Peyamı Sabah:** Londra matbuatı, Ankara'yı bilmezliğe gelmekle muaheze ediyor. –Ankara'nın cevabı Atina'da nasıl karşılandı. Meselenin yakında halledileceği söylenemez. –Nisan maaşı, cumartesi günü başlıyor. **Vakit**'te Ahmet Emin: Cevabî notamızın tesirleri. –Celalettin Arif Bey'in protestonamesi. –Meletios'un hezeyanları. –Averof'ta isyan. –İtalya'daki esirlerimiz. **İkdam:** Anadolu sulhünü müzakere etmek üzere İzmit şehrinin seçilmesi hakkında fikirler. –Yunanistan'ın sulh şartları hakkında fikirleri, Gunaris döndükten sonra belli olacak. –Menderes Vadisi'nin boşaltılması hakkında İtalya Hükümeti'nin tebliği. –Başyazı: Anadolu Türkiye'nin kendisidir. –Ahmet

1922 - NİSAN

Rasim: Ramazan sefaları 1. **Tevhidiefkâr:** Menderes ve Söke havalisinde vaziyet. –Enver Paşa, Bolşeviklerle mücadele ediyor. –Harp başlarsa çabuk bitecektir. **Akşam**'da N. Sadık: İstihbarat meselesi. –Yunan generali Hacıanesti, tahliyeyi temin etmek üzere İzmir'e seyahat etmekte imiş. –Söke hadisesinin Ankara'da telakki tarzı.

27 - PERŞEMBE

1. İktisat Bakanı Sırrı Bey hakkında güven oylaması iki kere tekrar edildi. İkinci oylamada güven ve güvensizlik oyları eşit çıktı (78'er). Üçüncü oylamada güvensizlik oyları 79'a çıktı, güven bildiren oylar ise 75'e indi. Sırrı Bey istifa etti. Önceki gün, Meclis'te kendisinden cevap istenen sorulara üstünkörü cevaplar vermiş olan Sırrı Bey hakkında yapılan ilk oylamada 7 çekimser, 44 güvensizlik oyuna karşılık 98 güven oyu çıkmış ancak bu sayılarla çoğunluk sağlanamamıştı. (**ZC** 19: 423, 430; **YG, HM:** 28)

2. İzmir'deki İngiliz Yardımcı Konsolosu Mr. Kole, Anadolu Rumları Müdafaa-i Hukuk Komitesi'nin ileri gelenlerinden Nicholas Pavlidis'le uzun bir görüşme yaptı. Kole'un raporuna göre Pavlidis, Yunanistan'ın Batı Anadolu'yu sömürdüğünü, Papulas'a güvenemediklerini, ondan daha yetenekli bir lider bulmakta güçlük çekmeyeceklerini, yakında Londra'ya gidecek olan Venizelos'a güvendiklerini, bazı eski Türkleri de yanlarına çekebileceklerini, İyonya devletiyle Boğazların güvenliğini de sağlayacaklarını söyledi. Bandırma'dan Alaşehir ve Menderes Vadisi'nin güneyine ve oradan Kuşadası'na kadar uzanan bir bölgeyi tutmak niyetinde olan teşkilatın, yerli Türklerden vergi alacağını, Düyun-u Umumî'den Türk hükümetine ayrılan paya el koyacağını, lüks vergiler koyacağını, bundan başka İstanbul Rumlarından 20 milyon Türk Lirası, Amerikan Rumlarından da 10 Milyon dolar yardım beklediklerini açıklayan Pavlidis, İyonya Devleti'nin 3.400 subay emrinde 100.000 kişilik bir ordusu olacağını, 25.000 kişilik bir yedek kuvvet oluşturacaklarını, bu tedbiri şimdiden yerli Rumları askere alarak uygulamaya başladıklarını söyledi. (**Şimşir 3:** 413-415)

3. 21'de Söke'den çekilen İtalyanlar, Kuşadası'ndan da çekildiler. İtalyanların boşaltığı Menderes Vadisi'ne Yunanlılar yerleşiyor. (**Belen:** 553; **Ter. Hak.** 28).

4. Batı Cephesi Komutanı İsmet Paşa, Başkomutanlığa gönderdiği raporda, Yunanlılara karşı genel bir saldırıya geçmek için 50.000 erle 15.000 hayvana daha ihtiyaç olduğunu bildirdi. Raporda, saldırı için Sovyetlerden beklenen silahların gelmesi, menzil örgütlerinin geliştirilmesi, tümenlerin 18'den 15'e indirilerek güçlendirilmesi, silah ve cephane bakımından da Yunanlılara üstünlük sağlanması gerektiği belirtildi. (**TİH** II/6-1: 139)

1922 - NİSAN

5. Karahan Ali Fuat Paşa'nın dünkü ve daha önceki notalarına cevap vererek sıkışık durumda oldukları halde Türkiye'ye yardım yaptıklarını belirtti, buna rağmen Türk elçilik memurlarına Sovyetler aleyhine casusluk yapma hakkı sağlanamayacağına işaret ederek olaya karışan memurların Rusya'yı terk etmesini istedi. Olayın iki ülke arasındaki dostluğu etkilemeyeceğini bildirdi. Karahan, Ankara Elçisi Aralof'a konu hakkında Türk Hükümeti'yle görüşme talimatını verdiğini de ekledi. (**Yerasimos:** 468, belge 176; **Cebesoy** 2: 337 "28 Nisan")

6. İstanbul'da Cemiyat-i Akvam'a Müzaheret Cemiyeti adlı bir dernek kuruldu. Derneğin çoğu üniversite çevrelerinden oluşan belli başlı kurucuları şunlar: Başkan Çürüksulu Mahmut Paşa, İkinci Başkan Besim Ömer Paşa, üyeler Ebulula (Mardin), Cemil (Bilsel), Dr. Akil Muhtar, Ahmet İhsan Bey, (**Vakit:** 1 Mayıs; **PS:** 1 Mayıs "beyannamesini dün verdi"; **Tunaya** II: 625; **Himmetoğlu** II: 53; **İkdam** 18 Mayıs'ta Devletler Hukuku Müderrisi Ahmet Cemal'in dernek hakkında yazısı)

7. İngiltere, İtalyan Hükümeti'nin İstanbul Hükümeti'yle 15 Mayıs'ta yaptığı anlaşmayı protesto etti (**İkdam, Vakit:** 6 Mayıs; **Kürkçüoğlu:** 128; **Jaeschke 2:** 219).

8. Şeriye ve Evkaf İşleri Bakanı Mustafa Fehni Efendi'nin bildirisi: İslam hükümlerine, hükümet kanunlarına aykırı, İslam'ın şerefi ile uyuşmayan, dinî duygulara, millî adaba aykırı (bilhassa oruç bozma gibi) her türlü hareketten kaçınılması önemle beyan olunur. Bu hareketler, kesinlikle cezalandırılacaktır. (**HM, YG:** 27)

9. **Anadolu Ajansı:** İçişleri Bakanı Fethi Bey'in, Hakimiyeti Milliye'ye yurt kapılarının İttihatçılara açık olduğu ile ilgili demeci (**AS:** 29. Bkz. 25). **Açıksöz:** Gelibolu Yarımadası kimseye teslim edilemez. Çünkü Türk'ün silahı henüz elindedir. (A. Nuri) –Fahrî hemşehrimiz Mustafa Necati Bey (özgeçmişi). –The Morning Post gazetesinin muhabiri İstanbul'dan gazetesine çektiği telde "Türkiye, Mustafa Kemal Paşa Hazretleri ve bugünkü teşkilat sayesinde süratle terakki edecektir" diyor. **Akşam:** 10 senelik sükûn için yeni müzakereler. Bu program pek yakında konferansa tevdi edilecektir. **Aydede**'de, Ali Kemal, Mustafa Kemal, Yahya Kemal ve Yusuf Kemal'i birbirine karıştıran İstanbul sosyetesinin genç kızı: "Bu ne kadar çok Kemal böyle. İnsan bir türlü işin içinden çıkamayacak". "Sade siz değil, galiba bu Kemallerin hiç biri de işin içinden çıkamayacak". **Journal Depats**'da, Yunanistan'ın eski İstanbul Elçisi ve Dışişleri Bakanı D. Galerci'nin mektubu: Türkiye milliyetçileri, Sait Halim Paşa'nın izinden giderek Türkiye'de yalnız Kur'an hükümlerinin geçerli olduğu, bu sebeple Hıristiyan azınlıkların söz sahibi olamayacakları bir düzen kurmak istiyorlar. (**MEH** 33: 11 "Aleyhimizde yapılan propagandalara nümune") **Vakit**'te Ahmet Emin: Konferans Büyükada'da toplanabilir. Büyükada her manasiyle

1922 - NİSAN

Türk'tür. –Söke'nin işgali. –Arşak, bu sabah idam edilecektir. **Peyamı Sabah**'ta Ali Kemal: Ankara'nın cevabı, zavallı Türk'ten başka her tarafın hoşuna gider. Cevap, açık ve gizli düşmanlarımızın bile işine gelir. Çünkü, sulh müzakeresine dair açılmış kapıyı kapamıyor, halihazırdaki karışıklığı devam ettiriyor. –Ali Kemal-Lütfi Fikri Bey davasının dünkü duruşması. **Hakimiyeti Milliye:** Gunaris, Atina'ya dönüyor. –Fethi Bey'le mülakat. İzmir'de yeniden yayına başlayan **Köylü,** İzmir'deki Şark-i Karip Çerkez Cemiyeti'nin İstanbul'da bir şubesinin kurulduğunu yazdı (Vakit'in 5 Mayıs tarihli sayısında buna verilen cevaplar). **İkdam:** Türkiye-Ermenistan. Anasırın mübadelesi hakkında. –Şark sulhünün akdinde iyimserlik. Yeni görülen müşkülat, kimseyi hayrete düşürmemiştir. Anlaşılıyor ki Steryadis de tahliye taraftarıdır ve muhalifler tarafından hücuma uğramaktadır. **İleri:** Babıâli'nin cevabı bugün kararlaştırılarak yarın mümessillere tevdi edilecektir. –Bugün Söke'ye girdiler fakat yarın bütün Anadolu'dan kovulacaklardır. –Büyük Millet Meclisi'nde millî kıyafetler. Büyük Millet Meclisi'nin millî teşkilatın ruhundan doğduğuna şüphe yoktur. –Edebiyat Medresesi kararından talebenin şikâyetleri. **Tevhidiefkâr:** Söke havalisindeki işgal önemli değildir. **Yenigün:** Y. Nadi: Yunanistan müşkülat içindedir. Onu çöküşe götürecek olan harp ve cidale devam etmemizdir. –Rapollo Muahedesi ve Şark sulhu meselesi. –Şer'iye Vekâleti'nin beyannamesi. **Tercümanı Hakikat:** İzmir Yunan Komiseri, Anadolu'nun terkine lüzum görüyor. –Sosyal Demokrat Fırkası'nın yazısı: 1 Mayıs, sosyalist dünyanın en büyük bayramıdır. **Güleryüz:** Cenova Konferansı cılk çıktı. Allah vere de ötekiler civciv (asker ve politikacı) çıkarmasalar. –Abdullah Cevdet'in muhakemesi: Lütfen burada (kodeste) istihbarat buyurunuz. Vatanınız, dininiz, milletiniz için sarf etmekten çekinmediğiniz o yorgunluklarınızı çıkarırsınız.

28 - CUMA

1. Washington'da, İngiliz Büyükelçiliği mensuplarından Craigie, kapitülasyonların yerine geçirilen mukaveleler hakkında Allen Dulles ile bir görüşme yaptı (**Jaeschke 1:** 180).

2. Azerbaycan Sosyalist Cumhuriyeti'nin kuruluş günü Ankara'daki Azerbaycan Elçiliği'nde elçinin resmikabulü ve çay ziyafetiyle kutlandı. Azerbaycan 28 Nisan 1920'de kurulmuştu. Çaya Rauf Bey, Millî Savunma Bakanı Kâzım Paşa, Fethi, Hasan Fehmi, Fevzi Beyler, Aralof ve eşi, Yunus Nadi, Tevfik Rüştü, Numan Usta, Kırım Delegesi Ayvazof, Afgan elçilik görevlileri ve diğer ilgililer katıldı. (**Vakit:** 29; **HM, YG** 30)

3. The Times gazetesi, İyonya'nın bir haritasını yayımlayarak Venizelosçu yerli Rumların Batı Anadolu'da bir İyonya devleti kurulması için yaptıkları çalışmaları anlattı; Nisan başlarında Müdafaa-i Milliye Ligi, Yunan ordusunun

1922 - NİSAN

İyonya'yı boşaltmasına karşı direnmeleri için yerli Rumlara çağrıda bulundu. 18 Nisan'da İzmir muhabirimiz, bu çağrıya geniş katılım olduğunu, Yunan ordusunun sonuna kadar çarpışacağını ve boşaltmayı kabul etmeyeceğini bildirdi. (**Şimşir 3:** 412-413)

4. 1912'de kurulan İngiliz Osmanlı Derneği'nin yıllık kongresi Londra'da yapıldı. Prens Henry'nin tarihî salonunda yapılan kongreye derneğin çoğu İngiliz olan üyelerinin yanında Dışişleri eski Bakanı Mustafa Reşit Paşa da katıldı ve çalışmalarından ötürü derneğe teşekkür etti. Üyelerden Almanya'da tedavide bulunan Dr. Nihat Reşat Bey'in de bir mektubu okundu. Vakit'in Londra muhabiri, toplantının her yılkinden daha kalabalık olduğunu ve İngiliz gazetelerinin şimdi Türkiye lehine daha çok yazı yazdıklarını belirtiyor. (**Vakit:** 11 Mayıs)

5. Gunaris, İzmir'den giden Rum temsilcileri kabul etti (**Ter.Hak.** 30).

6. **Tercümanı Hakikat:** Bütün işçiler amele bayramını kutlamaya çalışıyor. **İkdam**'da Yakup Kadri: Türk milleti bir doğum arifesindedir. Yeni nesil bilmelidir ki, Türk tarihinin en şanslı sahifelerini bugünkü fevkalade vakalar teşkil etmektedir. **Yenigün:** Azerbaycan Şûralar Hükümeti'nin yıldönümü. Anadolu, kardeş Azerbaycan'ın kurtuluş gününün yıldönümünü derin iştiyaklarla selamlar. **Hakimiyeti Milliye:** İngiliz matbuatının cevabımıza sinirlenmesi, doğru yolda olduğumuzu gösterir. Nota, maksadı temin etmiştir. **Akşam:** Rumeli'nde Türk'ün çektiği ıstırap: Yalnız Bulgaristan'daki Müslümanların ne çektiğini öğrenmek, hiç haber alamadığımız diğer Balkan hükümetlerinin pençesi altına terk ettiğimiz Türklerin geçirdiği feci hayat hakkında bize fikir vermeğe kâfidir. **Vakit:** Müttefiklerin Ruslara kesin bir notası. –Mısır istiklali. –1 Mayıs Komisyonu'nun tebliği: Amele bayramı programı. **Peyamı Sabah**'ta Ali Kemal: Samimî muhaliflerin Kuvayı Milliye ile mücadelesi ne nifak ne de şikak eseridir, fakat hürriyet için bir cihat, bir gazadır. Mübecceldir. Takdire şayandır. –Katil Arşak, dün sabah Sultanahmet Parkı'nda idam edildi? –İlanlar: Yakup Kadri'nin Nur Baba romanı intişar etti. –Düşünce Mecmuası'nın beşinci sayısı da intişar etmiştir. **Tevhidiefkâr:** Söke civarında muvaffakiyetli müsademeler. –Ebüzziyazade: Bizim kabahatimiz ne? **İleri:** Bizim istediğimiz: Ey muhterem ecnebiler! Türk mefkûresindeki inkılabı kaydedin!

29 - CUMARTESİ

1. Şer'iye ve Evkaf Bakanı Mustafa Fehmi Efendi istifa etti. Edirne Mebusu Şeref Bey, Bakanlığın görevini yapmadığını ileri sürerek 12 sorusunun cevaplanmasını istedi. Mustafa Fehmi Efendi, Hacı Bektaş Veli postnişinliğinden azlettiği kişinin Meclis tarafından görevine iadesini kendisine güvensizlik sayarak görevinden istifa etti. (**ZC** 19: 437, 438; **HM:** 30; **Vakit:** 1 Mayıs) ★ Erzurum

1922 - NİSAN

Mebusu Hüseyin Avni Bey, bakanların Hükümet tarafından aday gösterilmeksizin seçilmesini istedi. 84 kişinin çekimser oy kullanması nedeniyle önceki gün güvensizlik oylarıyla düşürülen İktisat Bakanı Sırrı Bey'in yerine seçim yapılamadı. (**ZC** 19: 442, 444; **HM, YG:** 30)

2. Müttefiklerin 19 Nisan tarihli notasına cevap veren İstanbul Hükümeti, barış şartlarını kabul ettiğini bildirdi. Bununla birlikte İstanbul Hükümeti, Doğu Trakya'nın Türkiye'ye bırakılmasını ve Boğazlarda Müttefik hakimiyetinin azaltılmasını da istedi. (**TV:** 4450; **Ter.Hak.** 29; **İkdam, Vakit, PS:** 30; **HM:** 1; **AS:** 2, 6; **YA:** 7 Mayıs, **Şimşir** 3: 386)

3. Zeytinburnu depolarından Anadolu'ya dördüncü silah kaçakçılığı. 169 işçi, çok miktarda top mermisinin yüklenmesini bitirdi. Moryak vapuru Karadeniz'e açıldı. Aynı depolardan bu ayın 11, 18 ve 22'sinde de Anadolu'ya silah ve cephane kaçırılmıştı. (**Himmetoğlu**: 166)

4. Küçük Asya İyonya Devleti hakkında Atina'da görüşmeler devam ediyor. Atina'daki İngiliz Temsilcisi Mr. Lindley, Başbakan Gunaris'in Küçük Asya Komitesi liderlerinden üçüyle görüşmüş olduğunu ve komite üyelerinin Atina ile işbirliği önerisinde bulunduklarını rapor etti. Askerî Ateşe Nairne de raporunda şimdi Atina'da en çok konuşulan konunun Yunan Hükümeti'nin İzmir'de ayrı bir hükümet kurmayı deneyip denemeyeceğinin olduğunu bildirerek şöyle yazdı: Anadolu'daki Yunan ordusu, Yunanlıların şimdiye kadar sahip oldukları en kuvvetli askerî teşkilatır ve Yunanlılar tabiî olarak bunu kullanma yoluna sapabilirler. (**Şimşir** 3: 416; **Vakit, İkdam** 1 Mayıs: Atina'da görüşmeler)

5. Türkiye Kırım açlarına yardım ediyor. Ankara'da Kırım açlarına yardım amacıyla kurulan komite Millî Savunma eski Bakanı Refet Bey başkanlığında bir toplantı yaptı. Komite, yardım için her yana başvuruyor. Matbuat Umum Müdürlüğü de basına bir genelge göndererek Türkiye ihtiyaç içinde iken tarih ve ırk olarak bağları bulunan kuzey komşuya yapılacak bu yardımın büyük bir değer taşıyacağını kaydediyor. (**YG:** 29, 30; **HM:** 30; **AS:** 4 Mayıs)

6. **Vakit:** Avrupa ufuklarında biriken bulutlar. **İkdam**'da Yakup Kadri: En sağlam savunma hattımız, var olduğunu hisseden kalbimizdedir. –1 İngiliz Lirası'nın Türk parası olarak değerinin yükselişi (Kuruş olarak): 1914: 110, 1918: 158; 1919: 341-406; 1920: 384-582, 1921: 507-950, 1922: 623-703. **Akşam:** Ramazan başladı. Müslümanlar, unutmayınız ki bu sene İstanbul yetimler, dullar ve hicretzedelerle doludur. **Açıksöz**'de Nebizade Hamdi: Razaman. –Hamdullah Suphi Beyefendi ile mülakat: Semerkant'a kadar seyahat edeceğim. Belki Moskova'ya da giderim. Üç ay sonra döneceğim. Balkan Savaşı'ndan beri nitelik olarak bu kadar kuvvetli bir orduya sahip olmamıştık. **Peyamı Sabah**'ta Ali

1922 - NİSAN

Kemal: Su uyur düşman uyumaz. Ankara'dakiler birden bire sulhçu kesildi. Bir sulh düğünü, bir uzlaşma derneğidir gidiyor. Yunanistan da Anadolu'da faaliyetini artırıyor. –Venizelos, Rum teşkilatının başına geçmek üzere İzmir'e gidiyor. **İleri:** Suphi Nuri: Harp ile... muvaffakiyetsizlik Avrupa'yı tekrar kana boyayacaktır. L. George'un fikrine göre Avrupa'daki ırklar, bir yanardağdan çıkan alevlere benzer. **Tevhidiefkâr:** Bu seneki ramazanımız. –Ömer Rıza: Ramazan ayı. **Tercümanı Hakikat:** Babıâli'nin cevabı bugün mümessillere tevdi ediliyor. –Venizelos İzmir'e gidiyor mu, gitmiyor mu? Atina gazeteleri çelişkili yayınlarda bulunuyor. –Ramazan'da İstanbul.

30 - PAZAR

1. İstanbul Hükümeti'yle 15 Nisan'da bir anlaşmaya varmış olan İtalyanların Menderes Ovası'nın aşağı kesimlerinden çekilmeleri tamamlandı. İtalyanların 27'de boşaltığı Kuşadası'nı Yunanlılar işgal etti. (**Ter.Hak.** 30; **İkdam:** 1 Mayıs; **KASÖT:** 659; **Hrisohoos:** 187; **Belen:** 553) ★ Yunanlıların Menderes ağzı kıyılarında bulunan Kemer'e yaptığı çıkarmaya Türk millî kuvvetleri ateşle karşı koydu (**TİH** II/6-1: 139).

2. **Tevhidiefkâr:** Babıâli de devletlere cevap verdi. –Afganlı dindaşlarımız teşekkür edilecek bir ceht ve gayretle terakkiye ve kuvvetli bir İslam hükümeti vücuda getirmeye çalışıyorlar. –Ebüzziyazade: İşin içinden nasıl çıkacağız? –Ömer Rıza Mücahede-i Milliyemiz. **İleri:** Biraz daha cezrî. –Cenova Konferansı'nda işler bir türlü düzelemiyor. **İkdam:** Babıâli'nin Müttefiklere dün verilen cevabı. –Başyazı: Bulgaristan'ın hali. –Yakup Kadri: Gufran ayının ilk şulesi. –Ahmet Hidayet: Anadolu mektupları: Buharalılar şehrimizden ayrılırken. **Hakimiyeti Milliye:** Rusya'nın Lehistan'a mühim bir notası. –Azerbaycan inkılabı yıldönümü. **Açıksöz**'de A. Nuri: Siyaset-i sakime ashabı (İngilizler), Anadolu'da bir Türk, bir tüfenk kalıncaya kadar, Misak-ı Millî'den bir kelime, bir harf bağışlamak imkânı olmadığını bilmelidir. Bilmek istemezlerse saltanatlarının enkazı altında yamyassı oldukları vakit öğreneceklerdir. **Vakit:** Babıâli devletlerin notasına cevap verdi. –Mösyö Pol dö Şanel'in vefatı. –Yunanlıların bütün ümitleri İzmir'deki teşkilatta. **Tercümanı Hakikat**'ta H. Şükrü: Mütareke ve sulh teklifi üzerinden zaman geçtikçe Yunan dolapları daha açık görünüyor. –İzmir Rumları temsilcileri Gunaris'in yanında. **Yenigün:** Notamıza devletler henüz cevap vermedi. Yunanistan'ın teklifleri kabul ettiği doğrulanıyor. –Azerbaycan İstiklal Günü'nün kutlanışı. –Rus fırkaları Romanya hududuna sevk edilmektedir. Ruslar akına mı hazırlanıyor?

1922 - MAYIS

1 - PAZARTESİ

1. 1 Mayıs İşçi Bayramı, dünyanın birçok ülkesinde olduğu gibi Türkiye'de de kutlandı. Ankara'da: İmalat-ı Harbiye, Şimendifer ve Dekovil işçilerinin düzenledikleri törene, bazı mebuslarla Rus Elçiliği mensupları da katıldı. Konuşmacılar, mazlum milletlere yeni bir ufuk gösteren 1 Mayıs'ın ve Türkiye'nin cephelerinde emperyalizme karşı savaşan yiğitlerin adı saygıyla anıldı. İşçiler birliği kurulması için bir kurul seçildi. Rus Elçiliği ziyaret edilerek burada işçi Osman ve Elçi Aralof'la Azerbaycan Elçisi Abilof birer konuşma yaptılar. İşçi heyeti tarafından İstanbul'daki sosyalist derneklere, basına ve İşçi Birliği'ne telgraflar çekilerek "Zalim emperyalizm ve kapitalizm önünde hakkını isteyen emekçilerin mukaddes bayramını Anadolu işçileri en derin iştiyaklarla kutlarken siz yoldaşlarımızı samimiyetle selamlar" denildi. Gece de Millet Bahçesi'nde bir toplantı yapıldı. Sovyet Elçiliği'nde resm-i kabul düzenlendi. İmalat-ı Harbiye işçileri, mebuslar, öğretmenler, gazeteci ve subaylardan 200 kişi elçiliği ziyaret etti. Fevzi Paşa, Kâzım Paşa ve diğer bazı devlet adamları elçiliğe tebrik telgrafı gönderdiler. İstanbul'da da işçiler 1 Mayıs'ı Kâğıthane'de kutladılar. Bu defaki tören Amele Sosyalist Fırkası düzenledi. (**Ter.Hak.** 1; **Tev.Ef, Vakit:** 2; **İkdam:** 2,3; **HM, YG, Akşam:** 3; **Harris:** 161; **Aralov:** 122-123) ★ Türkiye'de sanayi işçisi sayısı 75.500. Bunların çalıştıkları sanayi dalları ise şöyle: 35.300 dokuma, 18.000 dericilik, 8.000 madencilik, 6.000 ağaç, 4.500 besin, 3.600 çömlek. 37.721 işyerinin her birine ortalama 2.3 işçi düşüyor. (**Çavdar:** 14)

2. Ali Fuat Paşa, Karahan'ın 26 Nisan tarihli notasına cevap vererek bazı elçilik mensuplarının Sovyetler aleyhinde bir casusluğa kalkıştıkları iddiasını şiddetle reddettiğini bildirdi. Moskova Elçiliği'nin Sovyetlerle ilişkisi kesildi. (**Cebesoy 2:** 338) ★ İran Büyükelçisi Müşarüsaltana, Ali Fuat Paşa'yı ziyaret ederek çanta olayı hakkında bilgi aldı, Sovyet Dışişleri ile Türk Elçiliği arasında arabuluculuk yapmak istediğini söyledi ve Ankara'ya gidişini ertelemesini istedi. Ali Fuat Paşa, gitmekte ısrarlı olduğunu belirtti. Müşarüsaltana Sovyet Dışişleri'ne gidecek ancak arabuluculuk çabası bir sonuç vermeyecektir. Ali Fuat Paşa, 3 Mayıs'ta hareket etmeyi planlamışken "1 Mayıs resmî günü dolayısıyla" Ruslar bunu 10 Mayıs'a erteleyeceklerdir. Ruslar, Ali Fuat Paşa'nın Ankara'ya çektiği telgrafların ulaştırılmasını da engelliyorlar. (**Cebesoy 2,** 1981: 444-446)

3. Ankara'nın ateşkes ve barış şartlarını kabul etmeye eğilimli olan Fransa, İngiltere'den Ankara'nın 22 Nisan tarihli notasına cevap verilmesini istedi. Başbakan ve Dışişleri Bakanı Poincaré, Müttefiklerin İzmit Konferansı'nı kabul etmeleri gerektiğini savundu. Curzon, 10 Mayıs'ta bu öneriyi reddedecektir. (**Şimşir** IV: 249; **Şimşir 3:** 381; **Sonyel** II: 254)

1922 - MAYIS

4. Karabekir, genelkurmayı ve Aşiret Fırkası Kumandanı Sabri Bey ile aşiret alaylarının ve dolayısıyla Kürtlerin ıslahı için müzakerede bulundu: 12 yaşından küçük çocukları yatılı okullara almak, işsizlere iş bulmak, şeyhlerin üniversite mezunu aydın hocalar ile değiştirilmesi, önemli merkezleri ve güzergâhları Türk unsuru ile takviye... (**Karabekir 1:** 1043)

5. İzmir'deki İngiliz Başkonsolosu Sir H. Lamb'ın Rumbold'a raporu: Küçük Asya Müdafaa-i Milliye komitesinin silahlı direniş hareketi ciddîleşmiş ve gerek ordu gerek halk içinde kuvvetlenmiştir. Taraftarlar şimdi İzmit-Antalya hattının batısını istiyorlar. Hrisostomos komiteninin aşırı üyelerinden biri. Yabancı ülkelerdeki Rum kolonilerinin geniş yardımlar yapacakları kanısındayım. Anadolu'nun barışçı yollarla boşaltılması umudu olmadığına her zamankinden daha fazla inanıyorum. (**Şimşir 3:** 417)

6. Rumbold'dan Curzon'a: Ankara'da başlıca üç parti var: Mustafa Kemal'i destekleyenler, Enverciler, Padişah'la barışmak isteyenler. Mustafa Kemal yine de duruma hakim görünüyor. Dış politika bakımından Rusya eğilimliler ve batı eğilimliler var. Rusya eğilimliler şimdilik ağır basıyor. Askerî denge Yunanlılardan yana değişti. Çarpışmalar yeniden başlarsa ne Türkler ne de Yunanlılar başarı kazanabilir. (**Şimşir** IV: 250; **Sonyel** II: 252)

7. İsmail Canbolat, Roma'dan İsviçre'de bulunan Cavit Bey'e mektubunda, İttihatçıların bir suikastle karşılaşmamak için yerlerini terk ettiğini, Ankara'dan davet beklediklerini yazdı (**Tanin:** 31.3.1945).

8. Veliahd Abdülmecit'in L'Eorore gazetesine demeci: Çalışkan ve namuslu bir millet olan Türkler, o kadar muharebelerden sonra bugün yalnız sulha, fakat şeref ve namuslarının muhafaza olacağı hakikî bir sulha kavuşmak arzusundadırlar. Türkiye ve İngiltere Yakın Doğu'da birbirlerinin yardımına muhtaçtırlar. Türkiye, tabiî kaynaklarını işletmeye başlayınca tecrübeli işçilere ihtiyaç duyacaktır. Barış olursa milyonlarca İngiliz işçisi de iş bulmuş olur. Anadolu'da Müslümanlarla Hıristiyanlar kardeş gibi yaşıyor. (**Ter.Hak, Akşam:** 1; **PS, İkdam, Vakit:** 2)

9. Fransızlar, Hassa'yı boşaltmaya başladılar. Kasabaya Türk bayrağı 4 Mayıs'ta çekilecek. (**YG:** 7)

10. **Yeni Hayat**'ın 32 sayfalık 1 Mayıs özel sayısı: Bütün dünya emekçileri ve mazlum halklar birleşiniz! –1 Mayıs'la ilgili yazılar, şiirler. –Karl Marks, Lenin. –Sana söylüyorum genç komünist. –Rusya'da ahlak. –Saadet için yegâne yol (Gorki'nin 1 Mayıs bayramı konuşması). **Hakimiyeti Milliye:** L. George'un şaşkınlıkları. Günleri sayılı ve insanlığın bu meşum adamdan kurtulacağı günler yakındır. –Babıalî kabul ediyor, çünkü ne istiklal şehitlerinin kümeleri arasında bir evlatları, ne de onlar için Türk diyarlarında akıtılan göz yaşları içinde

1922 - MAYIS

bir damlaları var. –İstanbul'da Hükûmeti devirmeye teşebbüs suçlamasıyla Nigehbancıların tutuklanması. **Yenigün:** 1 Mayıs, cihan sosyalizminin timsalidir. İnsanlığa yeni ve feyizli bir mesut hayat vaat eden toplumsal hareketler içinde aziz bir timsal olan 1 Mayıs bayramını bugün bütün dünyada bütün milletlerin proleterleri bizimle beraber kutluyorlar. 1 Mayıs, el'an sermayedar sınıfın hükûmran olduğu garp memleketlerinde ruhlara ve kalplere kadar uzanan tazyikler altında bunalmış meyus işçilerin gönüllerinde fırtınalar uyandıracaktır (birinci sayfada Marks'ın resmiyle). –Tunalı Hilmi'nin 25 Ağustos 1920 tarihli bir marşı İleri!... Kır zinciri!... **Peyamı Sabah**'ta Ali Kemal: Babıâli'nin cevabı gayet mahiranedir. Anadolu'dakiler de bir kerecik olsun akıl, itidal ve irfan yolunu tutsalardı. –Enver tahrikattan vazgeçmiyor. **İleri:** Atina'da sulh sözleri ve harp hazırlıkları. –Bugün bütün işçiler bayram yapıyorlar. İşçiler patronlara karşı birleşmeli, sosyalist cemiyetlere girmelidirler. **Akşam:** 1 Mayıs bayramı, meşakkat çeken sınıfa has beynelmilel bir gündür. Ancak amele bizdendir; burjuva ise bizden değildir. **İkdam:** Kırım açları. –Ekselsior'dan: Ruslara göre İstanbul Türklerindir. **Vakit:** Cemiyet-i Akvama Müzaheret Cemiyeti(nin Türkiye Şubesi), Çürüksulu Mahmut Paşa başkanlığında kuruldu. –Ahmet Emin: Ankara'daki üç istifadan yararlanmak isteyenler, umduklarını bulamayacaklardır. Millî birlik, şimdiye kadar görülmemiş derecededir. **Tevhidiefkâr:** Şeyh Sunusî zaferimizi tebcil ediyor. –Azerbaycan istiklalinin üçüncü yıldönümü. –Petit Parisien muhabiri, Anadolu halkının İstiklal Mahkemelerinden memnun olduğunu yazıyor. **Tercümanı Hakikat:** Abdülmecit'in Eorore gazetesine demeci. –1 Mayıs bayramı sükûnetle tesit edildi.

2 - SALI

1. Askerlik Tecil Vergisi adıyla yeni bir vergi getirildi. Buna ilişkin tasarı 20 çekimser, 26 redde karşı 118 oyla kabul edildi. (**ZC** 19: 485; **Düstur** 3/3: 72; **HM:** 3; **YG** 4)

2. Ankara Hükûmeti, Moskova Elçiliği'nde 21/22 Nisan gecesi meydana gelen çanta olayı ile ilgili Ali Fuat Paşa'nın 23 Nisan'dan başlayarak çektiği telgraflardan ilk kez haberdar oluyor. Hükûmet bugün Ankara'ya ulaşan 29 Nisan tarihli telgrafı görüştü. Yarın Sovyetlerden bilgi isteyecektir. Türk Elçiliği'nin telgraflarını ulaştırmayan Sovyetler, Ankara'ya ayrıca kendileri bilgi vermişlerdi. (**Cebesoy 2,** 1981: 447)

3. Rumbold, İstanbul basınından Tevhidiefkâr, Vakit, İleri'den örnekler verdiği raporunda, basının barış ve konferans konusunda Ankara yanlısı tutumunu özetliyor. Fransız sansürünün gevşek davrandığından yakınıyor. (**Şimşir** IV: 252)

1922 - MAYIS

4. Kastamonu Mebusu Dr. Suat Bey, açlık nedeniyle ölüm tehlikesi içinde bulunan Rusya ve Kırım'dan getirtilip Türkiye'de bakılacak Müslüman ve Türk çocukları için maaşlardan birer gündelik kesilmesini isteyen bir kanun önerisi yaptı (**ZC** 19: 484).

5. Afgan Ordusu Genel Müfettişi Cemal Paşa, Afganistan'a silah ve iktisadî yardım sağlamak için çıktığı Avrupa gezisini ve görüşmelerini tamamlayarak Berlin'den Moskova'ya hareket etti. Cemal Paşa, Almanlardan olumlu bir sonuç alamayınca Fransız Başbakanı ile görüşmüş ve bazı teknik anlaşmalar yapmıştı. (**Tanin:** 18, 19. 1.1945)

6. Karabekir, Dışişleri'ne gönderdiği yazıda, 2 Nisan tarihli Débats'da Aksulak çevresinde İslamların Ermenilere yaptığı ileri sürülen zulmün yalan olduğunu ve Taşnaklar tarafından düzüldüğünü ileri sürdü. Karabekir, yazısında, aksine Ermenilerin Türklere zulmettiğini bildirdi. Türk Dışişleri de 11 Mayıs'ta Paris ve Roma temsilciliklerine birer yalanlama gönderecektir. (**Atatürk'ün Milli Dış Politikası** I: 428)

7. Mustafa Kemal, Paris Temsilcisi Ferit Bey'e Hintlilerin gönderdiğine işaret edilen paranın Ankara'ya ulaşmadığını bildirerek bu durumun araştırılmasını istedi. Ferit Bey, 25'te cevap vererek Hintlilerin Kasım 1921-Nisan 1922 arasında toplam 75.000 Lira, Nisan-Mayıs 1922'de 9.000 İngiliz Lirası gönderdiklerinin anlaşıldığını bildirecektir. (**Şimşir 5:** 220)

8. **Tercümanı Hakikat:** Rum teşkilatı, Yunanistan'ın himayesi altındadır. –Hüseyin Şükrü: Avrupa devletleri için olduğu gibi Yunanlılığın da makul bir sulhtan başka çözüm yolu yoktur. Bu kuvvetli cereyan bugün bütün milletleri sürüklemektedir. **Vakit:** Veliaht Hazretleri'nin şehrimizde İngilizce ve Fransızca olarak haftada bir yayımlanan Eorore gazetesine demeci: Türkler, en mukaddes haklarının müdafaasına muztar kalmışlardır. Hukukumuzun tasdik edildiği gün, Şark'ta sulh devri başlayacaktır. –Ahmet Emin: Amele bayramı: Dünkü tezahüratları, amelenin uyanıklığına delalet etmesi itibarıyla memnuniyetle karşılıyoruz. **Hakimiyeti Milliye,** işçilerinin 1 Mayıs nedeniyle tatil yapmak istemeleri ve kendisinin de bunu uygun görmesi üzerine bugün yayımlanmadı (**HM:** 1). **Açıksöz:** İzmir'in Yolu: ...Ya İzmit, ya Uşak'tan. Edirne'ye de İzmir'den gidilecek. –İstanbul'un cevabî notası. **Peyamı Sabah**'ta Ali Kemal: Sulh sulh sulh! –Abdülmecit'in bir İngiliz gazetesine demeci. **Yeni Adana:** Niçin doğranıyoruz? **İkdam:** Dünkü sosyalist bayramı. –Bulgaristan Müslümanlarının Türkiye ile ilgili duyguları. –Abdülmecit'in L'Eorore'a demeci. **Tevhidiefkâr:** Amerika'da doğan İslam güneşi: Din-i mübinimiz, Amerikan taassup muhitinde icazkâr bir suratle intişar ediyor. (The Moslem Sunrise dergisi). –Ebüzziyazade: İktisat silahı. **Akşam:** Gunaris, orduyu ve parlamentoyu uyutuyor. **İleri:** Yunanlılar, harbe devam kararı verdiler. –Fener Başpapazı, Rum mahallelerini dolaşarak telkinata başladı. –Şark sulhunda devletlerin müdahalesi söyleniyor.

1922 - MAYIS

3 - ÇARŞAMBA

1. Dışişleri Bakanı Yusuf Kemal Bey imzasıyla Sovyetlere verilen notada, Rus polisinin 21/22 Nisan gecesi, içinde casuslukla ilgili belgeler var diye Moskova Elçiliği'nin bir çantasına el koyması ve Elçilik memurlarına kötü davranması şiddetle protesto edildi. Çanta geri verilmez ve özür dilenmezse Ali Fuat Paşa'nın Moskova'dan ayrılması kararını Hükümet'in benimseyeceği belirtildi. Aralof, 23 Mayıs ve 3 Haziran'da vereceği cevaplarda usule aykırı bir şey yapılmadığını, Türkiye'ye karşı dostluk duygularında bir değişiklik olmadığını bildirecektir. Ali Fuat Paşa, 15 kişilik maiyetiyle 10'da Moskova'dan ayrılacaktır. (**Cebesoy 2:** 343; **GCZ** 3: 434)

2. Sovyet Elçisi Aralof, 3,5 milyon altın Ruble Sovyet yardımını Ankara Hükümeti'ne teslim etti.

3. İngilizlerin Hint birlikleri İstanbul'dan ayrıldı (**Jaeschke 1:** 180).

4. İçişleri Bakanı Fethi Bey, Hükümet'in İttihatçıların elinde olan Trabzon teşkilatını dağıtmasına rağmen görevden ayrılmamakta direnen Müdafaa-i Hukuk Trabzon Merkez Kurulu'nun zimmetlerine para geçirdiklerini, bunları ödemezlerse mahkemeye verileceklerini Valiliğe çektiği bir telgrafla bildirildi. Fethi Bey, geçen ay Trabzon'a giderek buradaki soruşturma kurulunun çalışmalarını bir an önce tamamlamasını istemiş, kurul da raporunu tamamlayarak Fethi Bey'e Samsun'da iken yetiştirmişti. Zimmet olayı da raporda yer almaktaydı. Buna göre, Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Başkanı Barutçuzade Ahmet Efendi'nin 800, Merkez Kurulu Danışman üyesi Yahya Kâhya'nın 26.000 lira zimmetleri bulunuyor. Trabzon İttihatçıları, bu telgrafa şiddetle itiraz edeceklerdir. (**Gologlu 4:** 280)

5. Batum Şehbenderi İbrahim Tali Bey'in Karabekir'e yazısı: Enver Paşa Buhara'da Ruslar aleyhine tahrikat yapmakta olduğundan, teşkilata dahil diye ne kadar Türk zabit ve muallim varsa Bolşevikler tevkif etmişler. Bilahare asker de sevk ediyorlarmış. (**Karabekir 1:** 1044)

6. Chamberlain, Avam Kamarası'nda, 15 Nisan tarihli İstanbul-İtalyan Anlaşması'nı haber verdi ve bu konuda araştırma yapmaya söz verdi. Lord Robert Cecil "Acaba Mustafa Kemal vaatlerde bulunacak kadar insanlığa dost mudur?" diye sorunca "Anlaşma tek taraflıdır" dedi. (**Jaeschke 1:** 180; **2:** 219; **Ter.Hak:** 5; **İkdam:** 6; **Vakit, PS:** 6, 11; **HM:** 11)

7. **Le Petit Parisien**'de Schliklin'in mektubu: Geçtiğimiz yollarda beni derinden etkileyen şey hemen vatan hizmetine giriveren erkek ve kadınların kalabalığı oldu. Sırtlarında tüfek, top mermisi, yiyecek, ilaç sandıkları taşıyan kadınlar-

1922 - MAYIS

dan kurulu kafileler gördüm. (**Akyüz:** 203; **PS:** 8) **Tevhidiefkâr,** İstanbul Rumlarının Anadolu'daki Yunan ordusu için topladıkları bağış listesini yayımlayarak Müslümanlara Türk parası ile Anadolu'da cinayet işlenmesinden sakınılması çağrısı yapıyor: Rumlarla alışveriş yapmayınız. –Hürriyet ve İtilaf, millî mücadele aleyhinde mücahade edecekmiş. –Harp harekâtının başlaması pek muhtemeldir. **Hakimiyeti Milliye:** 1 Mayıs'ı bütün amele eğlence ile geçirdi. –Babıâli'nin cevabı: Babıâli ve Saray Anadolu'yu astragan için, para ve adam lazım olduğu zaman hatırına getirmiştir. Yegâne endişeleri daima Zat-ı Şevketsema'nın nüfuz ve himayelerinin tevsiki olmuştur. Ötesine akılları işlememiştir. **Vakit:** Türk-Ukrayna dostluk anlaşmasının Ukrayna'da tasdiki. **Yenigün:** 1 Mayıs'ı Ankara işçileri, İstasyon civarında yaptıkları toplantıda selamladılar. –Petrograd Sovyetlerinin bildirisi: Çöküşe doğru. –Ukrayna Şûralar Komitesi, dostluk anlaşmasını Türkiye lehine büyük tezahüratla imzalamış, iki milletin hayatında yeni bir ufuk açılması dileğinde bulunmuştur. **Açıksöz:** İzmit'e doğru. –Roma Mümessilimiz Celalettin Arif Bey, "Programımız ya hep ya hiçtir" diyor. **Peyamı Sabah'**ta Ali Kemal: İdrak ve irfan sahibi herkes, Ankara'yı tenkit ediyor. Fecî akibetlerin arifesindeyiz. Bizi bu elîm ve vahim vaziyete düşürenler de Ankara başıbozuklarıdır. Hepimize düşen görev bu dèvletin mukadderatını onların ellerinden kurtararak itidal erbabına vermektir. (15'te İngilizlere verilen dilekçeyle krş.) **Akşam:** Yunan Meclisi'nde Gunaris ne dedi? Münakaşa ve müzakarenin mene uğradığı garip parlamento. **Karagöz:** Kralla Patriğin boğuştuğu evde Mustafa Kemal, Papulas'ın dayandığı kapıyı zorluyor: **İkdam:** Küçük İtilaf-Yunan –Lütfi Fikri: Vatanperverlik ve politikacılık. –Papa, sulh tavsiyesine lüzum görüyor. –Müttefiklerin teklifi hakkında Yunan'ın cevabı. **İleri:** Gunaris, parlamentoyu kazanmaya çalışıyor. –Yunan Meclis-i Millîsi evvelki gün açıldı. **Tercümanı Hakikat:** Venizelos, Anadolu Rum Teşkilatı'nın temsilciğini kabul etmiyor.

4 - PERŞEMBE

1. Meclis'te bunalım... Bu akşam sona ermekte olan Başkumandanlık Kanunu'nun üç ay daha uzatılmasıyla ilgili teklif, Hükümet yanlısı mebusların isteği ile önce gizli oturumda görüşüldü. Muhalefete mensup mebuslar, gizli oturum yapılmasına karşı çıkarak söyleyeceklerinin millet tarafından da öğrenilmesini istediler. Selahattin, Hüseyin Avni, Ziya Hurşit, Mehmet Şükrü gibi mebuslar, kanunun aleyhinde konuştular. Başkumandanlık Kanunu'nun ilk çıktığı Sakarya savaşı günlerindeki durumun bugün var olmadığını belirterek özellikle Başkumandan'a Meclis'in yasama yetkisini veren ikinci maddenin kanundan çıkarılmasını önerdiler. Bu mebuslar, bu madde ile Meclis yetkilerinin devredildiğini belirterek Başkumandan'ın bu yetkiyi doğru yolda kullanmadığını, Tekâlif-i Milliye emirlerinin yerine getirilmesinde yolsuzluklar yapıldığını ileri

sürdüler. Gergin bir ortamda yapılan görüşmeler sonunda kanunun bütünü kabul edildi, ikinci maddenin çıkarılması için ad belirtilerek yapılan oylamada ise 12 çekimser, 73 çıkarılması lehine, 91 eskisi gibi kalması lehine oy kullanıldı. Kanun usulen açık birleşimde de görüşüldü. Aleyhinde yalnız Hüseyin Avni Bey konuşarak "Olağanüstü durum kalmamıştır, barış devrine giriyoruz" dedi. Bu oturumda da ikinci bir oylama yapıldı. 6'da yeniden görüşülüp oylanacak. (**GCZ** 3: 309-331; **ZC** 19: 519; **HM:** 5)

2. Türkiye, Kırım açlarına yardım ediyor. Açıksöz'ün bugünkü sayısında Ankara'da Kırım açlarına yardım amacıyla Millî Savunma eski Bakanı Refet Bey başkanlığında kurulan komite toplantı yaptı. Komite, yardım için her yana başvurdu. Matbuat Umum Müdürlüğü de basına bir genelge gönderdi. Genelgede, Türkiye ihtiyaç içinde iken tarih ve ırk olarak bağlar bulunan kuzey komşuya yapılacak bu yardımın büyük değer taşıyacağı kaydedildi. (**AS:** 4)

3. Fransızların boşalttığı Hassa'ya Türk bayrağı çekildi (**YG:** 7).

4. Mustafa Kemal, Paris Temsilcisi Ferit Bey aracılığı ile Hindistan Merkez Hilafet Komitesi Başkanı Chotani'ye telgrafında, gönderdikleri üç mektubu ve 26.000 lirayı aldıklarını bildirdi (**Şimşir 5:** 212).

5. İngilizlerin Atina Elçisi Lindley, bütün Yunan siyasî partilerinin Küçük Asya Rumlarının savunulması konusunda birleştiklerini yazdı (**Sonyel II:** 255).

6. Avam Kamarası'nda Winterton, Rumların göçe tabi tutulmasını protesto etti (**Jaeschke 1:** 180).

7. İzmir'de yayımlanan Köylü gazetesinin 27 Nisan tarihli sayısında Şark-ı Karip Çerkezleri Cemiyeti'nin İstanbul'daki Çerkezler tarafından benimsenerek bir şubesinin açıldığı yolundaki bir haber üzerine Vakit gazetesi, Çerkez ileri gelenlerinden olup şube başkanı olduğu ileri sürülen İlyas Bey ve Merkez Kumandanı Ahmet Fevzi Paşa'yla bir görüşme yaptı. Fevzi Paşa, bu haberlerin Avrupa'daki cahilleri iğfal etmek için yazıldığını söyledi. İlyas Bey ise, Çerkez Ethem ve adamlarıyla hiç bir amaç birliği içinde olmadıklarını, Çerkezlerin vatanlarına (Türkiye'ye) son derece bağlı olup ayrı bir devlet halinde yaşamak istemediklerini söyledi. (**Vakit:** 5)

8. **Hakimiyeti Milliye:** Son cevabımız tetkik edilmektedir. –Yunanistan'da olağanüstü toplantılar. –Le Temps'dan: Kazanılan ve kaybedilen Hindistan. **Akşam:** Anadolu'da 1 Mayıs. –İstanbul'daki Yunan zabitleri affedildi. Beyoğlu'nda Panaya kilisesindeki dünkü içtimaya dair Rum gazetelerinin tafsilatı. **Açıksöz**'de Muallim İsmail Hakkı: Türklerden sonra Anadolu'yu istila eden Roma, Bizans, İskender, Pers isimleri Anadolu'da duruyor. Bunları Türk isimleriyle değiştirmeliyiz. Anadolu'da bulunan Türkçe yer adlarına örnekler:

1922 - MAYIS

Alayund, Eymir, Bayat, Dodurga, Kınık, Kayı, Kızık, Alpagut, Çavundur, Bayındır. –Şer'iye Vekili istifa etti. **İkdam:** Rum azınlıklar, yeni manevralar. –Haşim Nahit, Türklerde milliyetçilik bilincinin gittikçe arttığına işaret ederek incelenmiş Türk ahlak ve seciyesinin belli başlı özellikleri olarak idealistlik, mertlik ve vakar üzerinde duruyor ve bu seciyelerin Türkleri yaşatacağını ileri sürüyor. Ayrıca (**Kaplan vd.** II: 846) **Vakit:** Amerikalılar Cenova Konferansı'ndan memnun görünüyorlar. –Ahmet Emin: Büyük Millet Meclisi Hükûmeti'nin millî müdafaa meselelerinden sonra en önce halledilmesi gereken mesele muhacir iskânıdır. **Peyamı Sabah**'ta Ali Kemal: Ankara bu memleketi bir izmihlal-i tamme sürüklüyor. –Daily Ekselsor'a göre Müttefiklerin sulh teklifi tadil olunursa aleyhimize olacakmış. –Lütfi Fikri-Ali Kemal davası duruşması. **İleri:** Amelemiz. –Anadolu'dan İstanbul kadınlarına samimî bir teşekkür. Ankara Himaye-i Etfal Cemiyeti, İstanbul hanımlarının ianesine teşekkür ediyor. **Tevhidiefkâr:** Gemlik'e pek çok harp malzemesi çıkardılar. –Batı Afrika'da Müslümanlığın intişarı. –Ebüzziyazade: Cevabî notamızın iyi netice vereceğinden ümitvarız. **Yenigün:** Y. Nadi: Yunanistan'ın oyunları. –Eski İaşe Nazırı Kemal Bey şehrimizde. –İnsaf! Soğanın okkası 40 kuruş. –Rus Kızıl Ordusu'nun miktarı 37 fırka, 1.300.000 askerdir. **Güleryüz:** İnsanın istemeden orucunun bozulmasına sebep olan kadınlar. –Ali Kemal-Lütfi Fikri davası. –Matbuatın Ramazan manileri: Ali Kemal, Yunus Nadi, Mihran, Filozof (Rıza Tevfik), Celal Nuri, Hafız Velid, Lütfi Fikri, Nafız. –Şaklaban'ın Abdullah Cevdet Bey'le mülakatı.

5 - CUMA

1. Muhalefetin çıkardığı zorluklar nedeniyle Kemalist önderlik güç günler yaşıyor. Bakanlar Kurulu üyelerinden Fevzi ve Kâzım Paşalar ile Rauf, Fethi, Yusuf Kemal Beyler Mustafa Kemal'i ziyaret ederek Başkomutanlık Yasası'nın dün gerekli çoğunluğu sağlayamadığını söyleyerek kendilerinin de istifa etmek istediklerini söylediler. Yapılan gizli toplantıda Meclis'in kapatılması konusu görüşüldü. Mustafa Kemal onlara 24 saat daha beklemelerini tavsiye ederek durumu Kâzım Karabekir'e şifre ile bildirdi. Ankara dışında bulunduğu süre içinde Meclis'te ordunun yetkilerine müdahale eder biçimde muhalefetin arttığından yakınarak dünkü açık birleşimde Başkomutanlık Yasası'nın oylamasında 6 red, 23 çekimser, 114 kabul oyu çıktığını, 27 mebusun ise oy vermeyeceklerini beyan ettiklerini, oylamada çoğunluk sağlanamadığı için işlemin tamamlanamadığını bildirdi ve yarınki oturumda olumsuz bir sonuç çıkarsa ne yapılması gerektiği konusunda Karabekir'in görüşünü sordu. Karabekir verdiği cevapta Doğu Ordusu ve halkının Hükûmet'e bağlılığını bildirerek içeriye ve dışarıya karşı Meclis'in varlığının gerekli olduğunu ancak birliğin de sağlanması gerektiğini anlattı ve muhaliflerin hedefleri konusunda kendisinin aydınlatıl-

1922 - MAYIS

masını istedi. Mustafa Kemal, buna buhran atlatıldıktan sonra 8'de cevap verecek, Başkomutanlık Yasası'nın üç ay uzatıldığını bildirecektir. Mustafa Kemal, bugün Karabekir'le yaptığı yazışmayı Batı Cephesi Komutanı İsmet Paşa ile de yaptı. (**Söylev** II: 478; **Karabekir 1:** 1045-1046; **ATTB:** 437)

2. Yunanistan büyük devletlere bir şikâyetname göndererek Türkiye'nin katliâm, yağma, köylerin tahrip edildiği yolundaki iddialarının asılsız ve bunların büyük devletleri kandırmak için uydurulmuş olduğunu ileri sürdü. Yazıda, aksine Türklerin Pontos'ta katliâm yaptığı görüşüne yer verildi. (**Stratigu:** 104)

3. Ukrayna'ya giderek Harkov'da 2 Ocak tarihli Türk-Ukrayna Anlaşması'nın onaylı suretlerini teati edecek Rıza Nur başkanlığındaki üç kişilik kurul, Ankara'dan hareket etti. Kurul gerekirse yolculuğunu Moskova'ya kadar uzatacak. (**Vakit:** 6; **HM:** 4; **YG:** 7. Krş. 6.)

4. Fransızların kontrolündeki Zeytinburnu depolarından Anadolu'ya silah kaçakçılığı devam ediyor. Nisan ayı içinde yapılan 4 seferden sonra bugün beşinci sefer olarak Mersin Vapuru'na 20.000'den çok top mermisi yüklendi. Gemi Karadeniz'e hareket etti. (**Himmetoğlu** II: 167)

5. Meclis, Divanıharplerce gıyaben verilen hükümlerin Meclis'çe onaylanmasına gerek olmadığına karar verdi (**Düstur** 3/3: 78. **ZC**'de o gün oturum yok!)

6. **Tevhidiefkâr:** Düşman neferleri mitralyözlerlerle iltica ediyorlar. –Afgan Sefiri diyor ki: Türkler, İslam'ın alemdarı olarak kalacaktır. Türkler İslam'ın imame-i tevhididir. Her Türk'te bir milyon Müslüman'ın kalbi, fikri, ruhu vardır. (Meclis'in ikinci çalışma yılı için gönderilen mesaj). **İleri:** Millet Meclisi'nde cevabî notamızın müzakeresi. –Başkumandanlık müddetinin temdidi müzakeresi. **Anadolu Ajansı:** Kıbrıs'ın Limon kasabasında toplanan Rum Meclisi, Rum Müdafaa-i Milliye Teşkilatı'na yardıma karar verdi. Gönüllü yazılmasına başlandı. Toplanacak yardımın üçte ikisi Anadolu'ya, kalanı da Kıbrıs mücadelesine harcanacak. (**AS:** 7) **Hakimiyeti Milliye:** Cenova Konferansı. –Amerika'nın eski cumhurbaşkanlarından Wilson, Daily Mail gazetesine İngiltere, Türkiye ile barışmadıkça müstemlekelerinde rahat kalmayacağını söylemiştir. **Yenigün:** Karl Marks'ın doğum günü (5 Mayıs 1818-14 Mart 1883). **Akşam:** Karadeniz'de büyük bir Yunan vapuru olan Enosis'in zaptı. Anadolu bu suretle Yunan korsanlıklarına karşı haklı bir misillemede bulundu. (6: tafsilat, 7: Hamulesi Trabzon'a çıkarıldı) **İkdam:** Fas Müslümanlarının başarısı. Hürriyet ve istiklal isteyen halkın ayaklanması. –Söke'de Yunan işgali. **Anadolu'da Peyamı Sabah:** Bab-ı halî... **The Times:** Amerikan Yakın Doğu Yardım Teşkilatı hakkında rapor. (**Jaeschke 1:** 180). **Peyamı Sabah**'ta Ali Kemal: Faziletine güvendiğimiz bir çok insan özel konuşmalarında Ankara'nın hatalarını belirtiyorlar ama bunu millî birlik endişesiyle halka açıklamıyorlar. Oysa devlet gemisi batıyor. Fecî

1922 - MAYIS

akibetler arifesindeyiz. Bizi bu durumlara düşüren, siyasetten, kiyasetten zerrece anlamayan Ankara başıbozuklarıdır. Hepimize düşen hamiyet vazifesi bu devletin mukadderatını onlardan kurtararak itidal erbabına tevdi etmektir. **Vakit**'te Ahmet Emin: Ankara ile Almanya arasında gizli bir anlaşma bulunduğu yolundaki Yunan propagandası çürük bir silahtır. Almanya ile ortak menfaatlerimiz yoktur. Ankara diplomasisi açıktır. –Çester Projesi'nin yapıcısı Amerikalı Çester, yakında Ankara'da olacaktır. **Tercümanı Hakikat:** İstanbul Hükümeti ile İtalya bir itilafname imza ettiler. –Çin ihtilali şiddetle devam ediyor. –H. Şükrü: Ankara, notasıyla, gafil bulunanları bir kere daha ikaz ederek ilk ve insanî vazifesini yapmaya davet ediyor. Bu davetin derin manasını anlamayanlar vicdanlara ve bütün medeniyete karşı en ağır bir küfranda bulunmuş olurlar.

6 - CUMARTESİ

1. Ankara Hükümeti ve Meclis bir buhranı atlattı. Önceki günkü görüşmeler üzerinde Başkumandan'ın yapacağı açıklamalar için gizli bir oturum yapıldı. Mustafa Kemal, tutanakları incelediğini belirterek Başkumandanlık Yasası'nın aleyhinde bulunanlara sert cevaplar verdi. Meclisin yetkilerini gasp ettiği eleştirisine karşı "Bu benim eserimdir, eserimi küçültmek değil yükseltmekle görevliyim" dedi. Görüşmelerin gizli yapılmasını savundu. Muhaliflerden Karahisarısahip Mebusu Mehmet Şükrü Efendi'nin geçmişte kanunun pençesinden kurtulmak için alçaldığını, onun ve arkadaşlarının ordunun çökmesine yardım eden kuvvetler olduğunu ileri sürerek Tekâlif-i Millîye'nin uygulanmasında yolsuzluklar yapıldı ise bundan kendisinin sorumlu olamayacağını, Meclis'i rezil edecek olanın Hüseyin Avni Bey ve arkadaşları olduğunu ileri sürdü, onun itirazı üzerine "Ne zır zır ediyorsunuz? Burası mahalle kahvesi değildir?" diye hitapta bulundu ve saldırı için ordunun eksiklikleri bulunduğunu, bunları tamamlamaya çalıştıklarını, kurtuluş için savaşmaktan başka çare olmadığını anlatarak önceki günkü engelleme yüzünden ordunun başkumandansız kaldığını, ama kumandayı bırakmadığını, iki gündür kanunsuz olarak başkumandan olduğunu söyledi. Meclis'te bulunup da çoğunluk sağlanmaması için oy vermeyen mebuslara" Neden reyinizi vermekten çekiniyorsunuz"? diye sorarak "Emin olunuz, Sakarya arifesinden daha tehlikeli bir zamanda bulunuyoruz" dedi. Ubeydullah Efendi'nin birlik isteyen yatıştırıcı konuşmasından sonra Salih Efendi, Selahattin Bey, Hüseyin Avni Bey, önceki gizli celsede yaptıkları konuşmaların yanlış anlaşıldığını, Mustafa Kemal'i yormamak için ona fazla yetki vermek istemediklerini, muhalefet yapmadıklarını söylediler. Mustafa Kemal de konuşmalarını yumuşattı. Meclis razı olmayacağı için görevini bırakmadığı gibi bir açıklama yaptı. Yusuf Kemal Bey, kanundaki sürenin bugün dolmakta olduğu gibi bir yorum yaparak kanunsuz bir kumanda olma-

1922 - MAYIS

dığını açıkladı. Açık birleşimde yapılan oylamada başkomutanlığın 3 ay daha uzatılması, 11 red, 11 çekimser oya karşılık 177 oyla kabul edildi. (**GCZ** 3: 333-354; **ZC** 19: 528; **Düstur** 3/3: 78; **Söylev** II: 478; **HM, YG:** 7; **AS:** 8)

2. 1922 yılı ikinci avans yasası. 230 sayılı yasa ile Millî Savunma'ya 10, diğer dairelere 5 milyon avans verildi. Birinci avans yasası 28 Şubat'ta çıkarılmış, orduya 5, diğer dairelere 2 milyon lira ayrılmıştı. Üçüncü avans yasası 3 Temmuz'da, dördüncüsü, Büyük Taarruz'dan 5 gün önce 21 Ağustos'ta kabul edilecektir. (**ZC,** 19: 530; **Düstur** 3/3: 79; **Müderrisoğlu:** 481; **YG, HM:** 7)

3. Türk-Ukrayna Anlaşması'nın onaylı suretlerini Harkov'da teati edecek Rıza Nur başkanlığındaki üç kişilik kurul, Ankara'dan hareket etti. Kurul gerekirse yolculuğunu Moskova'ya kadar uzatabilecek. (**HM** 4 "Yarın gidecek"; **Vakit:** 6; **YG:** 7 "dün gitti")

4. Moskova Elçisi Ali Fuat Paşa'ya, Ankara Hükümeti'nin Moskova'yı terk izni ulaştı. Ali Fuat Paşa, Moskova'dan 10'da ayrılacak. (**Cebesoy 2,** 1981: 450)

5. Antalya'da iki kişi firar ve şakilik suçlamasıyla asılarak idam edildi (**YG:** 8).

6. Türkiye'de incelemeler yapmış olan Amerikan Yakın Doğu Yardım Kuru-lu'ndan Mr. Yavel'in Türkiye'de Hıristiyanlara kötü davranıldığını ileri süren yazısı The Times'te yayımlandı. Yazıda Karadeniz Rumlarının iç bölgelere nakli, Ermeni mallarının gaspı, Ermeni kadınlarının Türk erkeklerinin nefsî arzularına terk edildiği, Hıristiyanların miras hakkının tanınmadığı, memurların Hıristiyanları soyduğu gibi konulara yer verildi. Bu iddiaları incelemek üzere toplanan Umum Anadolu Hıristiyanları Kongresi 21'de, Dışişleri Bakanlığı ise 23'te iddiaları yalanlayacaklardır. (**Ter.Hak.** 22; **HM:** 21, 23; **AS:** 24; **YA:** 26)

7. Çiçerin ile Rus Delegasyonu Başkanı Rakovski, Rapollo'da (Cenova) Vakit gazetesinin bir muhabiri ile yemek yediler. Çiçerin, verdiği demeçte, devletlerin iç işlerine karışmadıklarını, Türk milletinin bağımsızlığı için döğüştüğünü, iki ülke arasındaki bağın ve dostça ilişkilerin Türk temsilcileri Rusya'ya gittikten sonra daha da arttığını söyledi ve Türk milletine mücadelesinde başarılar diledi. (**Vakit:** 11)

8. Enosis Vapuru'na el konmasına karşılık veren Yunanlıların savaş gemileri, İstanbul'dan İzmit'e sefer yapan Seyrüsefain idaresinin İnebolu Vapuru'na Adalar açıklarında el koydular (**Vakit, PS, Tev.Ef.** 9; **Ter.Hak.** 9 "Nimet vapuruna da").

9. **Akşam:** İstanbul için mukaddes bir vazife: Gazilerimize 200.000 hediye hazırlayacağız. Ya bir kat esvap, ya bir çift kundura, ya da hiç olmazsa bir kat çamaşır parası olmalıdır. **Açıksöz:** Babıâli'nin cevabı hakkına Hakimiyeti Milliye'nin

1922 - MAYIS

başyazısı. –Muallimler Cemiyeti erkânını tebrik ederiz. Cemiyete fahrî üye olan kişilere (adları) teşekkürler ederiz. –İtalya ile hükûmetimiz arasında bir ticaret anlaşması yapılmış. **Yeni Hayat**'ın 8. sayısı: Komünist Enternasyonal'in İkinci Kongresi'ne arzedilen mevzular. –Komünist fırkasının proletarya inkılabındaki rolü hakkında. –THİF'nin Ankara merkez heyeti kurulmuştur. Üyelerin üyeliklerini yenilemek üzere müracaatları rica olunur. –Şimendifer İşçileri Teavün Sandığı Nizamnamesi. **Karagöz:** Muahedenin mürekkebi kurumadan vadesi gelmesin. **The New York Times:** Anadolu'da Hıristiyanlara karşı yeni bir katliâm hazırlığı izlenimi var (**Ulagay:** 187). **Peyamı Sabah:** Şanel'in hazin ölümü. –Babıâli, İtalya ile bir itilafname akdetti. –Lütfi Fikri Bey'in cevabı ve cevaplarımız. **Vakit:** Yunan korsanlıklarına haklı bir mukabele. Karadeniz'de büyük bir Yunan vapuru yakalandı, limanlarımızdan birine çekildi. **İkdam:** Ahmet Cevdet: Darülfünun. –Babıâli ile İtalya arasında bir itilaf akdolunduğu Avam Kamarası'nda mevzubahs ediliyor. –Bir Yunan vapurunun Karadeniz'de tevkifi. –Le Temps "Ankara'nın cevabı makuldür" diyor. **İleri:** Ankara şehrinin imarı için teşebbüsler. –Karadeniz'de zapt olunan Yunan vapuru. –Kars Muahedesi'nin siyasî ve iktisadî neticeleri. **Tevhidiefkâr:** Karanlıklar ve karışıklıklar içinde: Cenova Konferansı'nın neticesi hakkında bedbiniz. –İstanbul Hükûmeti, İtalya ile anlaşmış. **Tercümanı Hakikat:** Enosis, çarpışmasız zaptedildi. –Şanlı bayrağımız Yunanlıların kâbusudur.

7 - PAZAR

1. Yunan Hükûmeti'nin Atina ve İzmir'de aynı anda yaptığı açıklamada Hükûmet'in Yunan millî çıkarlarıyla tam bir uyum içinde bulunduğu, Batı Anadolu'daki topluluğun millî görüşlerini tatmin etmeden çekilmek niyetinde olmadığı, Türk saldırısına karşı koyabilmek amacıyla Küçük Asya Teşkilatı'nın yardımını kabul edeceği belirtildi. Bu açıklama ile, İyonya Devleti hakkında yapılan çalışmalar, bir süre için durdu. (**KASÖT:** 645; **TİH** II/6-1: 152; **Vakit:** 9)

2. Karadeniz kıyılarından içerilere sevk edilenlerden Yunan ordusuna katılmak için yola çıkanlar Bolu'ya vardılar. Pontosçuların bu son artıkları, Kocaeli Grubu'na bağlı 300 atlı bir alay, Mürettep Süvari Tümeni'nden bir alay ve Meclis Muhafız Taburu'ndan bir iki bölük gönderilerek etkisiz hale getirilecektir. Bu yılın Şubat ayına kadar 3.262 Rum, çetecilik yaptığı gerekçesiyle öldürülmüş, 1.841'i yakalanmış, 231 Rum mahkeme kararıyla asılmıştı. 24.511 Rum da Karadeniz kıyılarından iç bölgelere gönderilmişti. (Goloğlu, **Pontos:** 254)

3. Boyabatlı Osman, 10 defa askerden kaçtığı, 3 defa İstiklal Mahkemesi'ne verildiği halde uslanmayarak tekrar kaçtığı ve soygunculuk yaptığı gerekçesiyle Kastamonu İstiklal Mahkemesi kararıyla Kastamonu Kışla Meydanı'nda kurşuna dizilmek suretiyle idam edildi (**AS:** 7).

1922 - MAYIS

4. Rus Elçisi Aralof, Yusuf Kemal Bey'i ziyaret ederek, Moskova Elçiliği'nde 21/22 Nisan gecesi meydana gelen çanta olayından ötürü dostluğun bozulmayacağına ilişkin güvence verdi ve Moskova'dan ayrıntılı bilgi alacağını söyledi (**GCZ** 3: 359).

5. Trabzon Mebusu Ali Şükrü ve 14 arkadaşı, İçişleri Bakanı Fethi Bey hakkında 11 maddelik bir gensoru önergesi vererek Trabzon'da İttihatçılara baskı yapılmasını kınadı. Önerge 18 'de gündeme alınacaktır. (**GCZ** 3: 362-364; **ZC** 20: 77; **Goloğlu 4:** 282)

6. **Tercümanı Hakikat:** Halil Paşa Batum'dan Türkistan'a gitmiş. Orada Enver ile işbirliği yapacakmış. –İstanbul Rumları, Yunan ordusuna tayyareler alıyorlar. –İstanbul'da veremin tahribatı bu sene her zamankinden fazladır. **Hakimiyeti Milliye:** Venizelos, vaziyetten endişe ediyor. –General Townshend'in gezisi etrafında. –Fransız kadın yazarı Magdelana Marks'ın İstanbul'da incelemeleri: Türk kadını. **Yenigün:** Bir kazamız daha anavatana kavuştu (Hassa). –Midye-Enez hattı, elbet de yeterli değildir. **Peyamı Sabah**'ta Ali Kemal: İki afet: Menfaatperestlik, münafıklık, bu zavallı milleti için için kemirir. **Akşam:** Ruslara verilen muhtıra münasebetiyle (N. Sadık). **Yeni Adana:** Yunan şenaatleri. –Halkçılık (Şair Mehmet Emin Bey'in konferansları). **Türkoğlu:** Henüz cevap gelmedi. –Kırın açlarına yardım edelim. –Millî ve dinî cihatta kadınlar. **Açıksöz**'de Nebizade Hamdi: Cenova Konferansı. **Vakit:** Enosis Vapuru'na nasıl el konuldu? **İkdam:** Cenova Konferansı'nın inhilaline karşı Müttefiklerin yeni teşebbüslerde bulunması tavsiye ediliyor. –Karadeniz'de Yunanlılara baskının ehemmiyeti. Tevkif edilen vapurda iki milyon kadar servet vardır. –Yakup Kadri: Bizde sosyalistlik mevsimsizdir. En tabiî cereyan milliyetperverliktir. **Tevhidiefkâr**'da Ebüzziyazade: Sorsalar mazlumu, zalim kendini gösterir (Rumların çalışmaları). –Bahriyelilerimiz Yunan gemisini nasıl avladılar? –Rıza Nur'un muhabirimize beyanatı: Rusya ve Ukrayna ile münasebetimiz samimî ve mükemmeldir. **İleri:** İzmir'de Ramazan: Geceleri sokaklarda gezebilme mücadelesi veren dindaşlarımız, en ufak bir bahane ile mahkûm edilebilecekler. –Gunaris'i devirmek istiyorlar. –Harp kaçakçılığı yaparken yakalanan Yunan gemisi. –Abdullah Cevdet Bey'in mahkûmiyeti hakkında Adliye Müsteşarı Ömer Lütfi Bey'in beyanatı.

8 - PAZARTESİ

1. Harp Encümeni toplandı. Batı Cephesi'nde 181.000 insan ve 65.000 hayvan bulunduğu, bunların beslenmesi için haftada en az 184.000 liraya ihtiyaç olduğu açıklandı. Amele taburlarının askerî kadrolardan çıkarılması, geri hizmet kadrolarının azaltılması kararlaştırıldı. (**TİH** VII: 453)

1922 - MAYIS

2. Kastamonu'da öğretmenlerin, gençlerin, memurların ve bazı hocaların katıldığı bir toplantıda bir Cemiyet-i İlmiye kurulması kararlaştırıldı. Vali Refet Bey, yaptığı konuşmada bilim yönünden içinde bulunulan geriliği tarih ve coğrafyadan örneklerle açıkladı. Refet Bey, kurucular kurulunun başına getirildi ve bir tüzük komisyonu seçildi. Dernek, "İlim Cemiyeti" adıyla kurulacak ve Kastamonu tarihi ve coğrafyasının yazılabilmesi için çevrede incelemeler yapılacaktır. (**AS:** 9)

3. Ankara Hükümeti, bir kararname ile pasaportlardaki "Nam-ı Nami-i Hazret-i Padişahî" ibaresi yerine "Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti" ibaresinin konulmasını kararlaştırdı (**Düstur** 3/3: 81).

4. Tercümanı Hakikat: Şark meselesi bir adım bile ilerlemedi. Evening Standard'a göre münhasıran Şark için beynelmilel bir konferans toplanmalı. –Ramazan'da Müslümanlar arasındaki vukuat dörtte bir nisbetinde eksildi. **Yenigün**'de Mahmut Esat: Yakın Şark sulhu. –Babıâli ile İtalya arasında bir mukavele. –Hindistan, devletlerin barış için teklifini protesto ediyor. **Akşam**'da N. Sadık: Tarihî bir mukayese: 1914 Viyana Konferansı, 1922 Cenova Konferansı. –Anadolu meselesiyle meşgul olmak üzere beynelmilel bir konferans tavsiye ediliyor. –Lütfi Fikri Bey'in Peyamı Sabah'a cevabı. **Tevhidiefkâr:** İzmit'te taarruz şayiaları: Akıllarınca bizi tehdit etmek istiyorlar. –Yunan gemisi Trabzon'da mevkuf bulunuyor. **Hakimiyeti Milliye:** Paris'te yapılan barış teklifindeki şartlardan dolayı, Hindistan Hilafet Komitesi'nin İngiltere'yi protestosu. –İngiltere Türkiye'nin haklarını tanımazsa, sömürgelerdeki Müslümanlarla birleşip İngiltere zorlanmalıdır. **Açıksöz:** TBMM Anadolu'nun tahliyesini, Yunanistan ise girdiği yerlerden nasıl çıkacağını düşünüyor. Bizim son sözümüz, ya Misak-ı Millî'yi kabul yahut silah başı: Ölmek var, dönmek yok! Anadolu'da bir tüfenk, bir Türk bulunduğu müddetçe (A.Nuri). –Towsnhend İstanbul ve Ankara'ya gelecekmiş fakat İngiliz Hükümeti pasaport vermiyor. **Peyamı Sabah:** Petit Parisien muhabirinin Anadolu yollarında gördükleri: Ordu cephanesi taşıyan kadınlar. –Enosis Gemisi'nin yükü Trabzon'a çıkarıldı. Bu ganimet yüzünden Trabzon'da şenlikler yapıldı. –Rıza Tevfik: İkilik... **İleri:** Trakya'da Müslümanlar gittikçe sıkıştırılıyorlar. **Le Temps:** Celalettin Arif'in Çiçerin'le görüşmesi (**Jaeschke 1:** 180). **Vakit:** Enosis Trabzon'a sevkedildi. –Ahmet Emin: Morning Post muhabirinin Zonguldak'tan gazetesine gönderdiği mektupta Pontosçuları iç bölgelere sevketmesinde haklı sebepler olduğunu yazmasına hak veriyor: Bizdeki azınlıkların haklarını samimî surette muhafaza için tek bir yol vardır, o da müdahale siyasetinden vazgeçmektir. **İkdam:** Türkler ve Türk ili (A. Cevdet). –Şark meselesinde bir ilerleme adımı yok. Beynelmilel bir toplantının lüzumundan bahsediliyor. –Yunanlılar da İnebolu Vapuru'nu tuttular. Trabzon'da Enosis'e Türk bayrağı çekildi. –Yakup Kadri: Edebiyat ve din.

1922 - MAYIS

9 - SALI

1. Boş bulunan İktisat ve Şer'iye Bakanlıklarıyla, Ukrayna'dan dönüşüne kadar Rıza Nur'a vekâlet edecek Sağlık Bakanlığı bakan vekili için yapılan seçimlerde hiç bir aday yeter çoğunluk sağlayamadı. Seçimler yarından sonra yenilenecek. (**ZC** 20: 6; **HM, YG:** 10)

2. Kuzey Irak'ta İngilizlerle çarpışmak üzere gönderilen Özdemir Bey komutasındaki 70 kişilik birlik, Ankara'dan Diyarbakır'a hareket etti. 30'da Beytüşşebap'ta olacak. (**Uzel 2:** 72)

3. Rumbold'dan Curzon'a: Mustafa Kemal, Bolşevik dostlarıyla ilişkisini güçlendiriyor. İçerde güçlükler arttıkça, Bolşeviklere daha çok bağlanıyor. (**Şimşir** IV: 254)

4. 24 Nisan'da Maliye Bakanlığı'na seçilen Gümüşhane Mebusu Hasan Fehmi Bey, Bakanlık görevi nedeniyle Meclis Birinci Reis Vekilliği'nden istifa etti (**ZC** 20: 39).

5. Halil Paşa ve Küçük Talat Bey Batum'da (**Jaeschke 1:** 180; **Ter.Hak.** 7: Halil Paşa, Enver Paşa ile görüşmek için alelacele Batum'dan Türkistan'a gitmiş).

6. **Tercümanı Hakikat:** Yunanlılar, Biga'dan İstanbul'a dönmekte olan Nimet vapurunu da bağladılar. Bolşeviklerin Yunanlılara misilleme hareketi: Kırım vapuruna karşı Makedonya vapuru. **Hakimiyeti Milliye:** Onlar kimdir? Hangi yüzle ve salahiyetle Anadolu namına başkalarına selahiyet veriyorsunuz? Siz kimsiniz, nesiniz? Neyi temsil ediyorsunuz! Bir hükümet ki arkasında cemaat yok. Bir devlet ki oturacak toprağı yok! Bir kuvvet ki, ordudan, hazineden, varidattan mahrum! Bulunduğu yerin bütün ahalisi, bütün gençliği alenen ve resmen nefret beyan ediyor. Bu acınacak haliniz yetmiyormuş gibi nasıl ciddî bir hükümet tavrı takınarak imtiyazlar vermeye yelteniyorsunuz? **Yenigün:** Konstantin hâlâ İzmir hülyasıyla yaşıyor. **Peyamı Sabah:** Evening Standard'ın fikri: Şark için yeni bir konferans lazım. **Akşam**'da N. Sadık: Artık İstanbul Rumlarıyla aramızda ne halihazırda ne istikbalde hiç bir rabıta imkân ve ihtimali kalmamıştır. **Açıksöz:** Cenova Konferansı. –Dün akşamki toplantıda Kastamonu'da Cemiyet-i İlmiye kurulması kararlaştırıldı. –Hindistan Hilafet Komitesi'nin İngiliz Başvekili'ne gönderdiği protestoname. **Vakit**'te, Cenova Konferansı ile ilgili haberler. –Yunanlılar, İnebolu Vapurumuzu takip ettiler. –A. Emin: 26 Mart'tan beri sulh ümitleri birer birer söndü. Harice karşı mükemmel bir cephe birliği var. –Rıza Nur Bey, Moskova'ya gidecek. **Tevhidiefkâr:** Rus cevabı, menfî mi müsbet mi olacak? –Ebüzziyazade: Düşmanlarımızın son kozu (Ankara Hükümeti meşru değilmiş). –Karadeniz, Yunan gemilerine dar gelmeye başladı. **İleri:** Eşref saat: Bugünlerde sulh akdedilebilir. –Gürcistan, sulh muahedesini (14 Nisan'da) tasdik etti. –Abdullah Cevdet Bey'in muhakemesine yeniden başlandı.

1922 - MAYIS

10 - ÇARŞAMBA

1. Moskova Büyükelçisi Ali Fuat Paşa, İran Elçiliği'nin arabuluculuk çabalarına rağmen Sovyetlerin, "içinde casuslukla ilgili belgeler var," dedikleri çantayı geri vermedikleri için elçilik memurlarından 15'iyle birlikte Moskova'yı terk etti. Moskova'ya yeni gelmiş olan Cemal Paşa da trene gelerek onu bu hareketinden vazgeçirmek istedi. 21/22 Nisan gecesi elçilik eklentilerinden bir odayı basan Çeka memurları, buldukları bazı evrakı çantaya doldurarak mühürlemişler ve götürmüşlerdi. Ali Fuat Paşa, 2 Haziran'da Ankara'ya ulaşacak ancak görevine dönmeyecektir. (**Cebesoy 2:** 345; **AS:** 31; **Karabekir 1:** 1053)

2. Rus Dış Ticaret Ankara Temsilcisi Ordinskiy Ankara'ya geldi. Ordinskiy yarın Yusuf Kemal Bey'le görüşecek. (**YG:** 12)

3. Kastamonu İstiklal Mahkemesi kararları: Yolsuzluk suçlamalarından sanık İnebolu Mevkî Kumandanı Kemal Bey'in beraatine, ancak memuriyetinin değiştirilmesine, Çapanoğulları, Aynacı ve Kahraman çeteleriyle gezip soyguculuk yapanlardan bir kısmının ömür boyu, diğerlerinin ise onar yıl hapsine, tekâlif-i milliye emirleri için köylere gönderilen bir erin silah gösterdiği, attığı ve adam yaraladığı için bir yıl hapsine. (**AS:** 10. Kararları yayımlayan Açıksöz, bunların düne mi bugüne mi ait olduğunu belirtmemektedir)

4. Curzon, Paris Elçisi Hardinge'e yazısında toplanılması önerilmiş konferans konusunda Atina, Ankara ve İstanbul'dan gelen cevapları özetleyerek Ankara'nın görüşlerinden yana bir tutum alan Fransız Hükümeti'nin tutumunu sert bir biçimde eleştirdi. Paris kararlarının uygulanmadığını, Müttefiklerin ortak hareketi sağlanamazsa İngiltere'nin kendi başına hareket edeceğini açıkladı. Fransız Hükümeti'ne, ilk iş olarak Müttefiklerle Ankara, İstanbul ve Atina Hükümetleri arasında yapılmış yazışmaları yayımlayacakları tehdidinin de bildirilmesini istedi. (**Şimşir** IV: 255; **Şimşir 3:** 381)

5. Sömürgeler Bakanı Chamberlain'in Avam Kamarası'nda sözleri: Müttefikler şimdi ne yazık ki Kemalistlere karşı etkili tedbirler alacak bir durumda değil. (**Jaeschke 1:** 180; **2:** 159)

6. Düyun-u Umumiye'de Osmanlı Dayinler Vekilliği'ne halen Fransa'da bulunan Maliye eski Bakanı Cavit Bey seçildi. Yarın bu konu ile ilgili haberi alan Cavit Bey, 3 Temmuz'da İstanbul'a dönecektir. (**PS:** 11, 12; **Vakit, İkdam:** 12)

7. **İleri:** Anadolu'ya borcumuz. –Babıâli-İtalyan itilafının esasları. –Kahramanlar diyarında yeni askerî terakkilerimiz. **Tevhidiefkâr:** Yeni ve pek mühim bir tefrikamız: İttihat ve Terakki Rüesasının Diyar-ı Gurbet Maceraları: Talat ve Enver Paşalarla Bahattin Şakir Bey'in Mütareke'den sonra Almanya'da ve sair memleketlerdeki sergüzeşt-i hayatları ve eski hatıraları. Muharriri: Arif Cemil. (14'te

1922 - MAYIS

başlayacak). –Babıâli İtalya ile nasıl uyuşmuş? **Hakimiyeti Milliye:** İhtilal mi, inkılap mı? Biz neyiz? Nereye doğru yürüyoruz? Geleceği nasıl düşünüyoruz? Ufkun öte tarafında bizi ne bekliyor? Bu sualler hepimizi meşgul ediyor. –Büyük bir günahkârın nedameti: Mekke Emiri Hüseyin, aldatıldığını ilan ediyor. **Akşam**'da N. Sadık: Cahil vaizlerin saçma konuşmalarına çatarak bunlara çekidüzen verilmesini istiyor. **Açıksöz:** Söz ve kurşun: Konferansa İzmit'e gelirlerse tarihin en temiz kurşununu atan Paşa, sözün de en tesirlisini söyleyecektir. Eğer İzmit'e gelmez, işi vukuatın cereyanına bırakırlarsa, sözün İzmit'te yapamadığını kurşun Uşak'ta yapacaktır. **İkdam:** Fevkalade mühim hadiseler arifesinde. –İtalya ile Babıâli arasında 20 gün önce(15 Nisan) yapılan anlaşma. **Karagöz**'de, Mustafa Kemal'in oturduğu küçük Türk sandalı, Enosis yazılı kocaman gemiyi bağlayıp getirmiş. –Cenova Konferansı dağılırken: Paydos! **Peyamı Sabah**'ta A. Kemal: Koca Ahmet Cevdet Bey, Ankara ve Ankaralıları göklere çıkarıyor. Cenap, Rıza Tevfik, ben vesaire gibi avare muhalifleri diline doladığı mahud hadise dolayısıyla dinsizlikten milliyetsizliğe kadar ne cinayetlerle itham etmiyor. Dahleden dinimize bari Müslüman olsa! Sırça evde oturanlar, komşularıyla taş kavgasına çıkmasalar... **Vakit:** Babıâli-İtalya itilafı. –Ahmet Emin: Cenova'da meraklı dakikalar. –Yunanlılar korsanlığa hız verdiler. **Yenigün:** Lenin, Komünist Fırkası'nın son toplantısında "Cenova'ya tüccar olarak gidiyoruz" diyor. –Bir Amerikalı banker diyor ki: Avrupalılar alacaklarını Amerika'ya devretmeli. Amerika da maarife tahsis etmek şartıyla Türkiye'nin borçlarını bağışlamalıdır. (M. Zekeriya). **Tercümanı Hakikat:** Rusya'da bir inceleme gezisi için yola çıkan Maarif eski Vekili Hamdullah Suphi'nin Giresun gazetesine mühim beyanatı: Rusya ile Ankara arasındaki münasebat, günden güne kuvvet kazanıyor. **Ayine:** Ramazanda sulh olmazsa bayramı böyle yapacağız (Türk askeri Yunanlıyı süngülüyor!).

11 - PERŞEMBE

1. Yeni Bakanlar: Şer'iye ve Evkaf Bakanlığı'na Eskişehir Mebusu Abdullah Azmi Efendi, İktisat Bakanlığı'na Trabzon Mebusu Hasan Bey (Saka), Sağlık Bakanlığı vekilliğine de Bolu Mebusu Doktor Fuat Bey seçildiler. İktisat Bakanı Sırrı Bey 27, Şer'iye ve Evkaf Bakanı Mustafa Fehmi Efendi 29 Nisan'da istifa etmişlerdi. Sağlık Bakanı Dr. Rıza Nur ise 5 Mayıs'ta izinli olarak Ukrayna'ya hareket etmişti. (**ZC** 20: 25, 26; **HM, YG:** 12; **Vakit:** 13)

2. Sovyet Dışişleri Bakan Yardımcısı Karahan, Ankara Elçisi Aralof'a çektiği telgrafta, Enver Paşa'nın Buhara'daki hareketinin Ankara'nın emriyle yapıldığı gibi bir kanıyı Ankara Hükümeti'nin aydınlığa kavuşturmasını, Ali Fuat Paşa'nın artık Moskova'da görev yapamayacağını, Türk elçilik memurları tarafından yapılan casusluğa engel olmalarının Türkiye ile dostluğa son verdikleri

1922 - MAYIS

biçiminde yorumlanmasının yanlış olduğunu, en sıkışık zamanda Türkiye'ye yardım yaparak, Enver Paşa'nın Türkiye'ye girişini engelleyerek bu dostluğu kanıtladıklarını, Türkiye'nin ise sadece sözde garantilerle yetindiğini bildirdi ve ne çanta olayının, ne Ali Fuat Paşa'nın dostluğu gölgelebileceğini belirtti (**Yerasimos:** 470).

3. Yunan Parlamentosu'nda güvenoyuna gidildi. Gunaris Hükümeti, 160 red oyuna karşı 161 oyla güvenoyu aldı. Gunaris bu güveni yeterli görmeyerek yarından sonra istifa edecektir. (**Vakit:** 13, 14; **YG, HM:** 14; **İkdam:** 13; **Umar:** 251; **Sonyel II:** 257; **Şimşir 2:** 419)

4. Meclis'in gizli oturumunda Dışişleri Bakanı Yusuf Kemal Bey, sorular üzerine İtalyanların Menderes Vadisi'ni boşaltma nedeni, İtalya'da bulunduğu sırada bu devlet ileri gelenleri ile görüşmesi ve Moskova Büyükelçiliği'nde 21/22 Nisan gecesi meydana gelen çanta olayı ile ilgili bilgi verdi. Yusuf Kemal Bey, çanta olayını geçiştirerek durumun henüz tam aydınlanmadığını bildirdi. (**GCZ** 3: 356)

5. Buhara Kasıtları Recep ve Nazri, Ankara'dan memleketlerine giderlerken, burada gördükleri konukseverlikten ötürü teşekkür ettiler. Millî Hükümeti ve Başkumandanı, Buhara Şüralar Cumhuriyeti adına selamladılar. Mehmet Recep ve Mehmet Nazri, Ankara'ya 31 Aralık 1921'de gelmişlerdi. (**AS:** 13)

6. Cavit Bey, İstanbul'dan Düyun-u Umumiye Osmanlı murahhası seçildiğine ilişkin telgraflar alıyor (**Tanin:** 21.11.1946).

7. Üç yıl önce Amerikalıların önderliğiyle kurulan ve Amerikan üniversitelerinden mezun olanların üye olduğu Darülfünun Kulübü, Perapalas'ta yüze yakın kişinin katılmasıyla üçüncü kongresini yaptı. General Harington fahrî başkanlığa, ABD Yüksek Komiseri Amiral Bristol ise başkanlığa seçildi. Verilen yemeğe, yabancı elçilik mensupları da katıldı. (**Vakit:** 13)

8. **Hakimiyeti Milliye:** İhtilal mi, inkılap mı –2: Yalnız umumî vicdanın tasvibine mazhar olan bir hükümet meşrudur. **Vakit:** Rus Hariciye Komiseri'nin Cenova muhabirimize mühim demeci. –Anadolu'daki mücahitlerimize bayram hediyesi olmak üzere Şehzade Selim bir bina bağışladı. –A. Emin: Yunanistan ve müvekkilleri. **İkdam:** Kırım açları için yardım heyetinin bildirisi. –Fas mücahitlerinin İspanyollara karşı zaferi. **Akşam:** Anadolu askerlerine bayram hediyesi. **Yeni Adana:** Yunanlılar, Anadolu'da katliam yapıldığı yalanını yayıyorlar. **Açıksöz:** Cagadamard gazetesi, Elcezire Cephesi Kumandanı Cevat Paşa'nın Kürtlere karşı harekette bulunduğu iftirasını yapıyor. Bu haberin din ve vatan düşmanlarımız tarafından uydurulduğu aşikârdır. –İngiltere ve biz: Şark, alevlenmek için hazır bekliyor. Biz bu vadiye dökülmek zorunda kalırsak onu izan erbabı düşünsün. **Peyamı Sabah**'ta A. Kemal: Anadolu'nun destanı acıklıdır.

1922 - MAYIS

Onun imdadına Ankara koşamaz. Sulh yapmak lazımdır. Ankara, harp etmesini ne dereceye kadar bildi? **Tevhidiefkâr'**da Ebüzziyazade: Sulhu beklerken. Cenova Konferansı'na biz çağrılmadık ama bizden bahsediliyor. **İleri:** İzmit Konferansı. Hâlâ cevap gelmedi. –Cenova Konferansı'nın mesaisi. –Necip: Nur Baba romanı münasebetiyle bir cevap. **Yenigün:** L. George Cenova'da ümitsiz. Ruslarla, İtalyanlarla gizli neler görüştü? –Yunanistan'ın bütün ümitleri Trakya'dadır. –Ankara, pek yakında elektrik ışıklarıyla aydınlatılacaktır. **Tercümanı Hakikat:** Menderes'in işgali Avam Kamarası'nda. –İngiliz tebaası tarafından Türkiye'de mal ve mülk kaybı. İşgal yüzünden zarar, toplam 23 milyon lira imiş. –Ruslar Müttefiklere cevap verdiler. **Güleryüz:** Atina'ya dönmek isteyen Venizelos, kendisini buraya hangi rüzgârın attığını soran Konstantin'e: Ziraat etmek için geliyorum. Göğsünüze darı ekeceğim. –Şaklaban gazetesinin kadınların giyimi konusunda mülakat yapmak için Şeyh Hafız Velid Efendi Hazretleri'ni Tevhidiefkâr zaviyesinde ziyareti.

12 - CUMA

1. Güvenoyundaki sayıyı yeterli görmeyen Gunaris Hükümeti istifa etti. 15'te Kralcı partinin lideri Stratos başbakanlığa atanacak ancak Meclis çoğunluğu tarafından desteklenmeyince Protopapadakis başkanlığında bir hükümet işbaşına gelecektir. (**Akşam:** 13; **PS, Vakit, İkdam, Tev.Ef, YG**: 14; **HM:** 15; **TİH** II/6-1: 17, 152; **Sonyel** II: 257 "10 Mayıs")

2. Gemlik kıyılarındaki Yunan zulümlerini incelemek üzere İngiliz, Fransız, İtalyan ve Türklerden meydana gelen iki kurul, İstanbul'dan hareket etti (**Eğilmez:** 183; **Mısırlıoğlu 2:** 121).

3. Ararat Vapuru'na İstanbul'dan 244 ton barut, cephane ve diğer savaş araçları yüklendi. Birkaç iskeleden parça parça yüklenen araç ve gereçler, gizli örgütler tarafından Anadolu'ya kaçırılıyor. (**Koçer:** 185)

4. Sovyetler, Rus Limanı Novorosisk'te un boşaltan Yunan bandıralı Enosis Gemisi'nin Türk motorları tarafından 26 Nisan'da savaş ganimeti olarak götürülmesini protesto etti, geminin serbest bırakılmasını istedi (**Yerasimos:** 471).

5. Gürcistan, Azerbaycan ve Ermenistan arasında Tiflis'te bir birlik anlaşması (Kafkas Federasyonu) imza edildi (**Karabekir 1:** 1046; **HM:** 17).

6. Amerikan Yakın Doğu Yardım Heyeti Genel Müdürü Mister Çekvit ve Mis Gillespie Ankara'ya geldiler (**HM:** 14; **YG:** 12 "İnebolu'dan hareket ettiler.").

7. **İleri:** Trakya meselesi ve İzmit Konferansı. –Ankara'nın notası müzakerelerden hariç bırakıldı. **Tevhidiefkâr:** Kiryeler meclisinde rezalet ve gürültüler. –Şehzade Selim Efendi, Anadolu gazilerine bin liralık teberruda bulundu.

1922 - MAYIS

–Ebüzziyazade: Şark meselesi ve Rusya **Akşam:** Yunanistan'da müthiş bir parlamento rezaleti. **Yeni Adana**'da Mehmet Emin'in yazısı: Dante'ye. **Hakimiyeti Milliye:** Cenova Konferansı, memleketimiz hakkında Ruslardan ne istedi ve Mösyö Çiçerin'in fikri nedir? (Müttefikler Rusya'dan barış için Türkiye üzerindeki nüfuzunu kullanmasını ve taraflar karşısında tarafsız kalmasını istemişler, Çiçerin barışın Türkiye'nin istediği doğrultuda ve Türk-Rus Anlaşması'na uygun yapılmasını istemiş) –Yeryüzünde Ankara Hükümeti kadar meşru ve maruf bir hükümet yoktur. **Peyamı Sabah:** Yunan Parlemantosu'nda gürültülü bir hadise: Muhalifler, Gunaris'i vatana ihanet ile ithama kalkışıyorlar. –Ali Kemal: Bir milletin birliği önce her ferdin eşit olarak bütün hukukuna riayetle kaimdir. Mütegallip ve gasıp bir hizbin böyle körü körüne istibdat ve ihtiras oyuncağı olmak ahlaken bir zillet, siyaseten bir zuldür. **Vakit:** Rus Heyeti, Müttefiklerin son notasına cevap verdi. –A.Emin: Rus cevabı, beklenenden daha uzlaşmacıdır. –Babıâli, Yunan korsanlığını İtilaf Devletlerine bir nota vererek protesto etti. **İkdam:** Yeni terbiye planı (A.Cevdet). –Celalettin Arif Bey'le Çiçerin arasında husule gelen itilaf. –Yakup Kadri: Muhalefetin İstanbul'daki milliyetperverlere harp gemileri buradan uzaklaşmadan şimdiki hücumları zebunkeşlikten başka bir şey değildir. **Yenigün**'de Mahmut Esat: Osmanlı İmparatorluğu. –Damat ve kayınpeder birlikte çalışıyor. İstanbul'da yâran Baltalimanı'nda toplanıp hergün yeni bir hile ile post elde etmek için uğraşıyorlar. –Babıâli İtalyanlara neler neler vaat ediyor. **Tercümanı Hakikat:** Yunan Parlamentosu'nda rezilce bir toplantı. Venizelistler Gunaris'i Türklerin aleti olmakla itham ediyorlar. –Rusların Müttefiklere cevabı.

13 - CUMARTESİ

1. İngiltere, İtilaf Devletlerine Anadolu'da Hıristiyanlara yapılan kötülükleri incelemek üzere İngiliz, Fransız, İtalyan ve Amerikalılardan bir ortak inceleme komisyonu gönderilmesini önerdi. İtalya, bunu şu koşulla kabul ettiğini bildirecektir: Yunanistan'ın işgali altındaki bölgelere de bir inceleme kurulu gönderilsin. Öneri ABD'ye yarından sonra ulaştırılacak. (**PS, Vakit, İkdam:** 18; **Ter.Hak** 19; **YG, HM:** 24)

2. Cavit Bey, Ermenilerin İttihatçıları tek tek öldürmesine karşılık Ankara'nın Ermenileri tehdit etmesini istiyor. Harun'a, bu öldürmeler devam edecek olursa, Türklerin karşılık vereceği yolunda bazı gazetelerde yayın yapmasını söylüyor. "Ankara şimdi zannediyor ki, bu hareketler yalnız İttihatçılar aleyhinedir. Ve seviniyor. Yarın kendi sıraları gelince, şimdiki hareketlerine nadim olacaklardır". (**Tanin:** 23.11.1946)

1922 - MAYIS

3. Bugünkü Açıksöz'de yer alan "İnsanî teşebbüsler, yardımlar": 1) Avrupa'ya önceden öğrenim için gönderilen, sonra İstanbul Hükümeti'nce ödenekleri kesilen bütün öğrencilerin öğrenim giderlerini Ankara Eğitim Bakanlığı üzerine aldı. 2) Amerika'da kurulan Türk Muavenet Komisyonu'nun ilk yardım olarak gönderdiği 1.250 lira, Himaye-i Etfal Cemiyeti tarafından teslim alındı. 3) Rusya'daki sivil esirlerden 64 kişi Trabzon'a ulaştı. Bunlardan tedaviye ve yardıma muhtaç olanlara Hilal-i Ahmer bakacak. (**AS:** 13)

4. **Tevhidiefkâr**'da Ebüzziyazade: Yunanistan'ın imdadına koşmalı... –Garbî Trakya temsilcileri Dr. Tevfik ve Ziya Beyler, Paris'ten şehrimize döndü: Garbî Trakya'da rey-i âma müracaat edilmelidir. –Yahya Kemal; yeni bir Türk ruhu doğmakta olduğunu, üç yıllık Anadolu hareketinin bu gerçeği herkese gösterdiğini anlatıyor. "Bir gün gelecek ki bir Türklük, yeni bir Türk ruhu, ta karşıdan seçilecek." (ayrıca **Kaplan vd** II: 852-859) **Açıksöz:** Çiçerin, eski sınırlarımızdan bir kısmının Yunanistan'a teslimini istemiyor. –"Bitaraf". **Peyamı Sabah**'ta Ali Kemal: Türkler ve Moskoflar: Rusların Boğazlara dair Düvel-i Muazzama'ya karşı teklifleri, onların Çarlık siyasetini diriltmek istediklerini gösteriyor. –Cenap Şahabettin: Bolşevistan'da. **İkdam:** Cenova'da Rus delegesinin Müttefiklere verdiği cevap. Devletler Anadolu anlaşmazlığında Rusların tarafsız kalmasını istediler, buna karşılık Ruslar, Türkiye'nin Cenova Konferansı'na katılmasını gerekli görüyorlar. (17: Devletlerin Rusya'ya yeni teklifleri var, 18: Ankara'dan ne evet, ne hayır bekleniyor.) **Yeni Hayat**'ın 9. sayısı: Hakikî inkılap. –Beynelmilel Kızıl İşçi Cemiyetleri ve sermayenin onlara taarruzları. **Karagöz:** Sulh lafları laf oluyor, ileriye gitmiyor. **Vakit**'te Ahmet Emin: Darülfünun Kulübü'nün Amiral Bristol sayesinde başarı şansı olabilir. **Yeni Şark**'ta Trabzonluların Ankara'ya yüz çevirdiğini gösteren mektup (**HM, YG:** 26). **Akşam**'da N. Sadık: Rusların cevabı. –Gunaris nasıl mevkiinde kalacak? Gunaris istifa etti.

14 - PAZAR

1. Kâzım Karabekir, Kağızman'da teftişte bulunuyor. Maarif Mektebi'nde verilen temsilde padişahların azameti gösterildiğinden, millî iradeden söz edilmediğinden öğretmenlere çıkışıyor. Temsil kursu açıyor. (**Karabekir 1:** 1047)

2. Trabzon eşrafından 14 kişi, Meclis Başkanlığı'na çektikleri telgrafta, Ali Şükrü'nün tutumundan şikâyet ettiler. Trabzon'da Kemalistlerle İttihatçıların mücadelesi devam ediyor. Ali Şükrü'nün İçişleri Bakanı'nın tutumu hakkındaki 7 tarihli gensoru önergesi, 18'de gündeme alınarak görüşülecek. (**Karaman:** 74)

1922 - MAYIS

3. Selahattin Adil Paşa, Millî Savunma Bakanlığı Müsteşarlığı'na atandı (**YG:** 15. Krş. 22).

4. **Yenigün:** Türkiye'nin Cenova Konferansı'na davet edilmesi bir kere daha mevzubahis oluyor. –Celalettin Arif Bey'in protestosu. **Tevhiefkâr:** Kirye Gunaris tekerlendi ama yine geliyor. –Ebüzziyazade: Gunaris'in sükûtu. –İttihat ve Terakki Rüesasının Diyar-ı Gurbet Maceraları I: Önsöz: Talat Paşa'nın istifası. Kaçışı. **Türkoğlu**'nun 40. sayısı: İstanbul'dakiler: Saray'ın aleti olan efendiler, Saray'da ve Damat Ferit'in Baltalimanı'ndaki meşhur kârhanesinde sık sık toplanarak İstanbul'da bir hükümet değişikliği yapmak istediler. Şapa oturdular. Tevfik Paşa Kabinesi'nin, Ferit avanesinin, onların başında bulunan Padişah'ın bu milletin mukadderatıyla oynamaya hiç hakları yoktur. –Çorum'da Diş Tabibi Ali Rıza, altından bir heykelini yaparak Mustafa Kemal Paşa Hazretleri'ne takdim etti. **Hakimiyeti Milliye:** Ruslar devletlerin muhtırasına cevap verdiler. Bu cevap, nazikâne bir redden ibarettir. –Celalettin Arif Bey, İzzet Paşa-Garoni Anlaşması'nı protesto etti. **Babalık:** Yunanlılar İstanbul'a mı girecekler? **Vakit:** Şehit yavrularını unutmayınız. –Dün Darülfünun talebesi Şehremi'nde bir resmigeçit yapmıştır. –Askere bayram hediyesi veriniz. Kalbimizin onlarla beraber olduğunu anlatmalıyız. **Akşam:** Müttefik Devletler, Rusların şartlarını reddettiler. **Açıksöz:** Rus delegeler, Cenova Konferansı'na cevabını verdi. –Yarın öğle namazından sonra Nasrullah Camii Meydanı'nda güzel İzmir için muazzam miting var. **Peyamı Sabah**'ta Ali Kemal: En büyük siyasî istifademiz, bir asırdır Avrupa muvazenesiyle varlığını temin eden bu devletin menfaati, ne Düvel-i Muazzama'nın o bitmez tükenmez keşmekeş nifak-engizlerindedir, ne de o suretle Şark işlerinin o devletlerce böyle ilanihaye fasl ve hallinin ihmalindedir. **İkdam:** Büyük Millet Meclisi'nde Binbaşı Şükrü Bey'le birlikte altı İstanbul mebusu vardır. –Avam Kamarası'nda istizahlar: İtalya ve Babıâli itilafı. –Yakup Kadri: Bazı zatlar görüyoruz ki bir Müslüman muharrirle münakaşa için bir Ermeni'nin gazetesini intihap ediyorlar. Ve o Ermeni'nin yanında Müslüman muharrire hakaretler yağdırıyorlar. Heyhat! Bütün bunlar hep Bizanslılık değil de nedir?

15 - PAZARTESİ

1. İzmir'in Yunanlılar tarafından işgal edilişinin 3. yıldönümü nedeniyle çeşitli yerlerde mitingler yapılarak yurdun kurtuluşu için azim ve kararlılık dile getirildi. TBMM önünde yapılan mitingde alınan kararlar, İzmir milletvekilleri tarafından Meclis'e duyuruldu: "İzmir alınıncaya kadar mücadeleye devam etmek." Lazistan Mebusu Abidin Bey, Meclis'te yaptığı konuşmada "Saray İzmirimizi çaldırdı. Hepimizi silahlandırıp cepheye göndersinler. İzmir'i terketmemizi isteyen bir barış kahrolsun!" dedi. Kastamonu Nasrullah Camii

1922 - MAYIS

önünde de bir miting yapıldı. İzmir için gösteriler yapıp İzmir Yurdu'na telgraflar çeken diğer yerlerden bazıları: Trabzon, Erzurum, Erzincan, Refahiye, Pülümür, Dersim, Besni, Bolu, Mecitözü, Aziziye, Karamürsel, Maraş, Aksaray, Osmaniye, Ürgüp; İskilip, Bitlis, Beypazarı, Çankırı, Gümüşane, Antep, Bartın, Sinop, Tokat, Arapkir, Nazimiye, Çemişgezek, Boyabad, Amasra, Hekimhan, Şuşehri, Harput, İncesu, Dörtyol, Zara, Seydişehir, Kozan, Burdur, Kandıra, Sivas, Ardahan, Isparta, Akşehir, Sultaniye, Karaman, Sungurlu, Mersin, Ceyhan, Ladik, Samsun. (**AS:** 15, 16, 17, 20; **HM, İkdam, Ter.Hak:** 16; **YG:** 15, 16, 17; **ZC** 20: 56; **Kocatürk:** 353; **Türkoğlu:** 21).

2. İstanbul'da 76 kişi, İngiliz yetkililerine bir dilekçe ile başvurdu ve Ankara'daki "Allah'a düşman, sosyal düzene isyan eden maceraperest çete"nin büyük bir tehlike olmaya başladığını belirterek bunların safdışı edilmesini ve Yunanlıların boşaltacağı Anadolu topraklarının Padişah egemenliğine verilmesini istedi. İmzacılar: Vasfi Efendi, Rıza Tevfik; Süleymaniye, Fatih, Beyazıt medreselerinden 9 kişi, Kadirî ve Rufaî tekkeleri adına 10 şeyh, Edirne, İzmir, Ankara, Adana, Konya, Sivas, Kastamonu, Trabzon, İzmit şehirleri "adına" 44 kişi ve diğerleri. Muhtırada, imzacıların soygun ve cinayetler nedeni ile İstanbul'a sığınmak zorunda kaldıkları, Anadolu'da ve İstanbul'da çıkan gazetelerin pek nadir istisna ile Ankara isyancılarının paralı hizmetkârları oldukları ileri sürüldü. (**Şimşir 3:** 396)

3. Batı Trakya Müdafaa-i Hukuk Derneği, Cenova Konferansı'na bir muhtıra sundu. Muhtırada, Batı Trakya'daki Bulgar ve Yunan idaresindeki halkın % 75'inin Türk olduğu, Batı Trakya'nın bölünmemesi, buraya tarafsız bir inceleme kurulu gönderilmesi gerektiği savunuldu. (**Bıyıklıoğlu 2:** 142); **Vakit:** 19 "Neşredilen veskikalar"; 26: Trakya Cemiyeti'nin devletlere notası")

4. Kâzım Karabekir, Trabzon İttihatçılarıyla Ankara Hükümeti arasındaki çekişmede Ankara'nın yanını tercih ediyor. Trabzon Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'ndeki görevlerinden çekilmeyi reddeden İttihatçılar, geçmişteki hizmetlerine orduyu tanık gösterince, İstikbal gazetesinin bu konudaki yayınına karşılık Karabekir, Trabzon Vali Vekili Sami Sabit Bey'e gönderdiği yazıda, millî mücadeleye Trabzon'u katmak için sıkıntılar çektiklerini ileri sürdü. (**Karaman:** 74).

5. İngiltere'nin Washington Elçisi Geddes, ABD Dışişleri Bakanı Hughes'e gönderdiği yazıda, Türkiye'de Hıristiyanların durumunu incelemek için İngiltere, Fransa, İtalya ve ABD'den bir delegeler kurulu göndermek istediklerini bildirdi. ABD, kurula katılacağı cevabını 3 Haziran'da bildirecektir. (**Vakit:** 18; **Ter.Hak** 19; **Evans:** 341; **İkdam:** 21. 23: ABD niçin reddetti?; **PS:** 28 Haziran)

1922 - MAYIS

6. Türk-Yunan barışı konusunda Fransa, İngiltere'ye ikinci bir nota verdi. Bundan önce 1 Mayıs'ta verilen notayı Curzon 10'da reddetmişti. Bunu da 7 Haziran'da reddedecek. (**Şimşir 3:** 381; **Sonyel** II: 254).

7. Ali Fuat Paşa ve maiyetindeki 15 kişilik Moskova Elçiliği Kurulu Bakû'da. Kurul Moskova'dan 10'da ayrılmıştı. (**Cebesoy 2,** 1981: 450)

8. Felah Grubu'nun örgütlemesiyle, Fransızların kontrolündeki Zeytinburnu deposunda işe yarayan bir teki kalmamacasına mermiler Moryak vapuruna yüklendi. 106 ton tutan önemli tezgâhlar da 17.000 top mermisi ile birlikte İnebolu'ya gönderilmek üzere gemiye yüklendi. Nisan içinde başlanan silah kaçakçılığının bu altıncısı. Fransızlar, olayı görmezlikten geliyor. (**Himmetoğlu** II: 174)

9. İngiliz Gizli Haberalma Örgütü'nün raporu: Ankara'dan Babıâli'ye ulaşan bir duyuru, Bolşeviklerle Kemalistler arasındaki ilişkileri doğruluyor. Anadolu'da Rus etkisinin arttığı söyleniyor. (**Şimşir** IV: 259)

10. Enver Paşa, Ruslara vereceği ültimatomu Azerbaycan Cumhurbaşkanı Nerimanof'a gönderiyor (**Jaeschke 1:** 180).

11. **Yenigün:** Üç yıl evvel bugündü ki İzmir kanlı bir hayalet oldu. Üç yıldır Adalar Denizi'ne Türk kanı akıyor. Anadolu'nun pürşaşaa bir medeniyet taşıyan Türk toprakları, Yunan süngüsü ve ölüm seli altında bugün hazin bir harabeden başka bir şey değildir. İzmir bütün müessesatıyla Türk'tür. –Y. Nadi: 15 Mayıs. –Mahmut Esat: İzmir için. **Tercümanı Hakikat:** Kara ve elemli bir sene-i devriye. –Stratos, Yunan Kabinesi'ni teşkil etti. –Bugünkü millî mücadelenin zişeref kahramanı Mustafa Kemal Paşa. **İkdam:** Yunanistan'da kabine buhranı. –Bedbaht İzmir'in üçüncü işgal yıldönümü. **Hakimiyeti Milliye:** Sevgili İzmir, üç sene evvel bugün iki hıyanete kurban gitmişti. –Tefessüh arifesinde: Cenova Konferansı'nın iflası bugünkü Avrupa siyasî ve içtimaî teşkilatının iflası demektir. Üç senelik konferanslar, bu kere bir umumî iflas ile nihayet buluyor ki bu, Avrupa burjuvazi usulü ile yeni bir kalem çekmektir. **Peyamı Sabah:** Jan Jackliklen'in Ankara'da intibaları. **İleri**'de Hüseyin Suat'ın manzumesi: Vermeyiz İzmir'i (**Kaplan vd.** I: 103). **Akşam:** Sevgili İzmirimiz üç sene evvel bugün işgal edildi. –Ankara'da bugünkü fevkalade merasim. **Yeni Adana:** Güzel İzmir dördüncü matem yılına giriyor. –Mehmet Emin'in şiiri: Aydın Kızları. –Başyazı: İzmir... İzmir! **Açıksöz:** Bugün millî matem günüdür. –Nebizade Hamdi: Yalnız kendi kuvvetimize dayanarak İzmir'e giden en kısa yolun Mehmetçiklerin süngüleri ucundan geçtiğine kani olarak, haklarımız tanınmadıkça silahlarımızı elimizden bırakmayacağımıza dair ettiğimiz yemini bugün bir kere daha teyit ve tekit edelim. Cemil Şerif: İzmir'e. –Fahrettin Mustafa: İzmir yollarında (ve İzmir konusunda diğer manzumeler). **İzmir**

1922 - MAYIS

Yurdu'nun özel sayısında İ. Habib: Esir Melike İzmir. (**Sevük:** 130). **Yeni Şark**'ta, Trabzonluları Ankara'ya yüz çevirmiş olarak gösteren yazı. 24'te, Trabzon'dan gönderilen bir telgrafla protesto edilecektir. **Aydede,** Cavit Bey'in Düyun-u Umumiye dayinler vekili olmasıyla alay ediyor: Yapışık kardeşler: Cavit Bey-Cahit Bey. **Vakit:** Üç sene evvel bugün, Yunan askerleri İzmir'e çıkmış ve Anadolu'da o zamandan beri devam eden facialar başlamıştı. Müdafaa-i Milliye nasıl başladı? **Tevhidiefkâr:** Kara bir günün yıldönümü: İzmir'in işgali faciası. –Ebüzziyazade: Roma'da bir Şark konferansı mı?

16 - SALI

1. Gunaris'in çekilmesi üzerine Yunan Hükümeti'ni muhalefet lideri Stratos kurdu. Stratos Hükümeti, güvenoyu alamadığı için yarın çekilecek ve Hükümet'i Protopapadakis kuracaktır. (**YG, Ter.Hak:** 17; **HM:** 17, 18; **Vakit:** 18, 19; **İkdam:** 20, 22, 24; **İleri:** 19; **BTTD:** 49: 18)

2. Rumbold'dan Curzon'a: TBMM'nde Mustafa Kemal'e karşı muhalefet var. Kabinedeki iki boşluğu güçlükle doldurabildi. Meclis'te istediğini yaptırmakta gitgide artan güçlükle karşılaşıyor ve Bolşeviklerle bağlarını koparmak niyetinde değil. (**Şimşir** IV: 260)

3. Lamb'ın İzmir'den Rumbold'a raporu: Anadolu'daki Yunan işgal ordusu İyonya Devleti kurmak isteyenlerin programlarını uygulamaya başladı. Kurulacak bu yeni devletin ordusunu hazırlıyor. İşgal altındaki her kasaba ve şehirde silahlı sivil muhafız teşkilatı kuruldu. Bunlar, Yunan subayları tarafından hızla eğitilip yetiştiriliyor. (**Şimşir 3:** 419)

4. Torino'da yayımlanan Le Stampa'da Abdülmecit'in demeci: Anadolu Türkleri 6-8 milyon kadardır. Onları yönetmek iddiasında olanlar, günün birinde kılıçlarını Padişah'ın ayakları altına uzatacaklarını düşünmeyen maceracılardır. (**Jaeschke 2:** 20)

5. Avam Kamarası'nda Chamberlain, misilleme tehlikesine karşı koymak amacıyla Müttefik ve ABD subaylarının derhal İzmir'e ve Pontos bölgesine gönderilmesini önerdiklerini bildirdi ve bu konuda Curzon'un İstanbul Yüksek Komiserliği'ne gönderdiği yazıyı okudu (**Vakit, İkdam, PS:** 18; **Ter.Hak:** 19).

6. Celalettin Arif Bey, Cenova'da Çiçerin'le görüştü. Rusya'nın yeni yaptığı anlaşmaların Türk-Rus ilişkilerine etkisini sordu. (**Ter.Hak.** 24, görüşmenin 16 ve 17'de yapıldığı)

7. **Tercümanı Hakikat:** Ankara'da dünkü İzmir günü: İzmir'den ve Trakyamızdan vazgeçmeyiz. –Önümüz bayram. Kahramanları unutmayalım. **Tevhidiefkâr:** İzmir için Ankara'da miting: Ordumuzun yakında İzmirimizi düşman elinden

1922 - MAYIS

kurtaracağına şüphemiz yoktur. –Ebüzziyazade: Neologos'un telaşları. **İleri:** Konferansa devam mı, tasfiye mi?. –Kosti, kabine teşkilini Stratos'a havale etti. **Hakimiyeti Milliye:** İhtilal mi inkılap mı? –4: Yaptığımız millî hareket hem ihtilali, hem inkılabı kapsar. Aynı zamanda bu ikisinin üstünde, onlardan daha kapsamlı, daha derin ve geniştir. –Kuzey Afrika'da İtalyan aleyhtarlığı. –Hindistan'ın büyük ruhu (Gandi ve siyaseti). **Yenigün:** Afrika İslamları. –Dün Ankara güzel İzmir işgal faciasının yıldönümünü gözyaşlarıyla karşıladı. **Peyamı Sabah**'ta Ali Kemal, İzmir'in işgali yıldönümü sebebiyle Ankara'ya çatıyor: Ne hak, ne hakikat, ne siyaset var. **Akşam:** Stratos'la Gunaris birbirleriyle boğuşuyorlar. –Stratos, bir kabine teşkiline muvaffak oldu. **Yeni Adana:** Türkler ve Araplar. –Babıâli'nin İtalyanlara peşkeşi ne imiş? **Açıksöz**'de A. Nuri, İstanbul Hükümeti'ne İtalyanlarla yaptığı anlaşmada birçok imtiyazlar tanıdığı için çatıyor. –Gunaris istifa etti. **Vakit:** Yunan kabinesini Stratos kuruyor. –A. Emin: Fakirlere, zayıflara, düşkünlere yardım vazifesi. **İkdam:** Cenova Konferansı'nın sona ermesi. –Gelecek hafta toplanacak Şark Milletleri Kongresi'ne Ankara da katılacak. –Anadolu'da İzmir işgalinin sene-i devriyesi. –Yakup Kadri: Yunanlıların işgal altındaki yerlerde Türk memurlara imzalattığı Yunan idaresi istediklerine ilişkin bildiriler bir işe yaramaz.

17 - ÇARŞAMBA

1. Stratos'un dün kurduğu kabine Yunan Parlamentosu'nda 154 güvene karşı 171 güvensizlik oyuyla karşılaştı. Satratos istifa etti. 21'de Protopapadakis başbakanlığa getirilecek. (**HM:** 17, 18, 21; **Ter.Hak, PS, Vakit, İkdam:** 19)

2. Akıncıların Selendi'ye yaptıkları baskında 35 Yunan askeri öldürüldü. Çarpışmada 12. Akıncı Müfrezesi Komutanı Halil Efe de öldü. Arkadaşları, onun cesedini sekiz saat at sırtında taşıyarak düşman eline geçmesin diye Yağcıdağı'nın ıssız bir yerine gömdüler. Halil Efe'nin karısı Makbule de 17 Mart'ta başka bir çarpışmada ölmüştü. (**Vandemir 1:** 141)

3. Lozan Türk Yurdu'nun Lozan'da Dördüncü Türk Kongresi (**Jaeschke 1:** 181; **Vakit:** 3 Haziran; **ZC** 20: 338; **İkdam:** 29: Ecnebi matbuata beyannamesi, Türk matbuatına, makamlara yazısı).

4. Chamberlain Avam Kamarası'nda, Anadolu'da Hıristiyanlara yapılan zulüm üzerinde yeniden durdu. İngiltere'nin İzmir ve Anadolu'da aynı zamanda inceleme yapılması için komiserler göndermesini önereceğini, diğer devletler kabul etmezse İngiltere'nin bir komiser göndereceğini, savaş sırasında Türkiye'nin 500.000 Rum'u göç ettirdiğini sandıklarını, Türk zulmünün Yunanlıların İzmir'e çıkmasından ileri geldiğini kabul etmediklerini söyledi. (**Vakit, İkdam, PS:** 19)

1922 - MAYIS

5. Eğitim Bakanlığı, Üniversite Divanı'nın Üniversite'nin bütün fakülteleriyle birlikte yarından sonra açılacağı kararını açıkladı. Öğrenciler, yarından sonra isteklerinin yerine getirilmediği gerekçesiyle olaylar çıkararak açılışı engelleyeceklerdir. (**PS, Vakit, Ter.Hak:** 18; **Gürkan:** 70 "18 Mayıs").

6. **Yenigün:** Olaylar önünde deliren Yunanlılar şimdi de İstanbul'a girmek istiyorlar. –Türk iktisadı ve sermayesi, Ankara'dan temerküze doğru tekâmül etmelidir. –İzmir Yurdu müsameresi. **Hakimiyeti Milliye:** Atina gazeteleri, Yunanlıların İstanbul'a gireceklerini yazıyor. –Cenova Konferansı'nda İngiliz-Fransız düellosu. –Stratos kabine kuramadı. **Peyamı Sabah**'ta A. Kemal, İkdam sahibine cevap veriyor: Yine Moskova ve Ankara. **Akşam:** Stratos Kabinesi, Yunanistan'da üç seneden beri mütemadiyen husule gelen lüzumsuz, gayesiz, manasız değişikliklerden ancak birini teşkil edebilir (N. Sadık). **Açıksöz**'de Muallim. İ. Hakkı: Kırım açlarına yardım: Kardeşlerin birbirlerine yardım etmeleri elzemdir. –Mekke Emiri Hüseyin, İslam kamuoyuna aldatıldığını ilan ediyor. **İkdam:** Gunaris, İzmir'in tahliyesini hazırlıyordu. –Yunanistan'da kabine buhranı devam ediyor. **Karagöz:** Dönerden başka yemeği olmayan Cenova Lokantası. Misterlerin burada karnı doymamış, yemeği, tatlısı bol bir lokanta arıyorlar. **The New York Times:** Yunanlılar, vahşi Türklerle karşılaştırılamayacak kadar uygardırlar. Bu iki ulusun uygarlık düzeyleri arasında birkaç bin yıllık fark var. (**Ulagay:** 188) **Vakit:** Ermenistan'ın Cenova'daki temsilcisi Beyzadeyan, Türk-Rus ve Kars Anlaşmalarına riayet edeceklerini söylemiştir. –Kömür derdinden sonra petrol derdi. **İleri:** Rus-Alman-Türk muahedesi tasavvuru. –Stratos Kabinesi teşkil edilmiş ama Gunaris Partisi daha şimdiden yeni kabineyi devirmeye çalışıyor. –Vilayetlerin idaresi. **Tevhidiefkâr:** Cenova Konferans'ının son günleri: Çiçerin ile devletlerin murahhasları arasında bir hadise çıktı. –Ebüzziyazade: Cenova Konferansı'nın akibeti. –Ömer Rıza: Misak-ı Millîmiz, Misak-ı İslam'dır. **Tercümanı Hakikat:** Devletler, üç aylık mütareke kararlaştırdılar. –Yeni Yunan Kabinesi teşekkül etti. Yunanistan'da buhran devam ediyor. **Eko dö Bulgari:** Ankara'nın İtilaf Devletleriyle ayrı ayrı mukavele yapmaya yönelik mahirane hareketi, Yunanlıları endişelendiriyor (**Ter.Hak:** 21).

18 - PERŞEMBE

1. Orjonikidze komutasındaki Bolşevik kuvvetler, Doğu Buhara'da, Enver Paşa'nın da içinde bulunduğu Sovyet aleyhtarı hareketleri bastırma seferine başladı (**Aydemir 3,** III: 662).

2. Meclis'in gizli ve açık birleşimlerinde Ali Şükrü ve 14 arkadaşının Trabzon'da İttihatçılara baskı yapıldığı ile ilgili 11 maddelik gensoru önergesi okundu ve gündeme alındı. 1 ay sonra görüşülecek olan İçişleri Bakanı Fethi Bey hakkın-

1922 - MAYIS

daki bu gensoru önergesinde Trabzon Vali Vekili Sami Sabit Bey'in halka baskı yaptığı, kanunsuz tutuklamalarda bulunduğu, Nisan içinde Trabzon'a gitmiş olan Fethi Bey'in halkın şikâyetlerini dinlemediği, ayrıca, bazı Pontosçu Rum ileri gelenleriyle ilgili takibat yapılmadığı gibi suçlamalara yer verildi. Gizli birleşimde Dışişleri Bakanı Yusuf Kemal Bey, bir soru üzerine İtalyanların Anadolu'da bazı imtiyazlar elde etmek için İstanbul Hükümeti'yle bir anlaşma yaptığından haberdar olduklarını, aynı teklifin Ankara'ya da yapıldığını, konuyu incelemekte olduklarını söyledi. (**GCZ** 3: 362; **YG:** 19)

3. Dışişleri Bakanı Curzon, İstanbul Yüksek Komiseri Rumbold'a Ankara'ya verilecek cevap konusunda Müttefikler arasında görüş ayrılığı bulunduğunu, Fransa'nın Mustafa Kemal'le İzmit'te görüşülmesinden yana, kendisinin ise buna karşı olduğunu bildirerek Rumbold'un görüşlerini sordu. Cevap 22 ve 23. (**Şimşir** IV: 262; **Sonyel** II: 254)

4. Moskova Büyükelçisi Ali Fuat Paşa ve yanındakiler, Tiflis'e geldiler. 10 Mayıs'ta Moskovayı terk etmiş olan kurul, 2 Haziran'da Ankara'da olacak. (**Karabekir 1:** 1052)

5. Fransa, İngiltere'nin Anadolu'da tahkikat komisyonları önerisini kabul ettiği karşılığını verdi (**Ter.Hak** 19). ★ Chamberlain'in İngiliz gazetelerine demeci: Arazi meselesini sona erdirmeden önce Anadolu'da Hıristiyanların ne durumda bulunduğunu görüp anlamak istiyoruz. Yapılacak soruşturma, Dünya Savaşı'nın başlamasından beri halkın başına gelenleri kapsayacak ve tarafsız olacak. (**Ter.Hak:** 20; **Vakit:** 21) ★ Chamberlain, Parlamentoda, tahkik heyetine Müslüman üyelerin de alınması önerisine karşı, Müttefiklerle ABD'den cevap gelir gelmez bu önerinin dikkate alınacağını söyledi (**Ter.Hak:** 20; **İkdam:** 21; **PS:** 25).

6. **İleri:** Müslüman Afganistan'da teceddüt ve terakki eserleri. **İkdam:** Mısır'da yerli ve ecnebî sermaye faaliyette. **Hakimiyeti Milliye:** Anadolu hareketinin ispat ettiği birinci gerçek, İstanbul'un müdürlük ve rehberlik görevini yapamadığıdır. **Yenigün:** İstanbul, Yunanlılara yardım ile meşguldür. **Akşam:** Stratos yerinde kaldı. Yeni kabine, Yunan ordusunun takviye edileceğini temin etti. Dün, güvensizlik oyu aldı. **Yeni Adana:** Riyakâr İngiltere. **Açıksöz:** Yine Gunaris kabine teşkil edecekmiş. –Hakimiyeti Milliye'den: İngiltere'nin bugünkü Şark siyaseti. –Suriye'de ihtilal. Fransızlar, taraftarlarını kazandırmaya çalışıyorlar. **Vakit:** Amerika, Lahey Konferansı'na iştirak etmiyor. –Darülfünun açılıyor. –Baro toplantısı. –Ahmet Emin: Memleketimizde pek az ve pek fena bir cemiyet hayatı görülüyor. **Peyamı Sabah:** Curzon, Müttefiklere Kuvayı Milliye'ye isnat edilen tazyikat hakkında tahkikatta bulunmak üzere tahkik heyeti göndermeyi teklif etti. –Azinara adasındaki esirlerimizi getirmek üzere Ümit vapuru gidiyor. –Darülfünun açılıyor. **İkdam:** İzmir işgalinin yıldönümü münasebetiyle

1922 - MAYIS

Ankara'daki miting. –Ruslardan evet veya hayır bekleniyor. –Y. Kadri: Zavallı Bursa ahalisi. –Yunanistan'da kabine kurulamıyor. **Tevhidiefkâr:** Anadolu, Amerikalıları tekzip ediyor. Türkiye'de adalet ve intizam hükümfermadır. –Anadolu'da azınlıklara zulüm yapıldığı rivayeti. **Tercümanı Hakikat:** Şark Konferansı'na Ankara resmen iştirak edecek. –Yeni Yunan Kabinesi harp taraftarı mı? –Curzon'un Şark azınlıklarına dair beyanatı. Onlar için istediği dört şey: Üç yıldır Avrupa'da yapılan anlaşmalardaki mevcut bütün teminat Türkiye azınlıklarına verilmeli, Sevr'deki hükümler korunmalı, mektep ve öğrenim imtiyazına dokunulmamalı, gerektiğinde yeni şartlar getirilmeli. –Kırımlı dindaşlarımız açlıktan kırılıyorlar. **Yenigün:** İstanbul'da Yunanlılara yardım ile meşguller. –Sultan, kumandanlarından Hilafet Ordusu teşkil edecek. Erkânıharbiye riyasetini kim deruhte edecek? –Yakında şehrimizde çiçek bayramı yapılacak. –Balıkesir civarında herkes dağlardadır. **Güleryüz:** Türk, eski bahtiyar günlerini fenerle arayan Yunanlı'ya o günleri unutmasını tavsiye ediyor. –Venizelos, çürük merdiven kırıldığı için düşen Gunaris'e "Bu merdiven sağlam olsaydı üstünden iner miydim hay aptal herif!" diyor. –Beyazıt Kulesi, Hürriyet ve İtilaf mensuplarına bir iftar ziyafeti verdi. Abdullah Cevdet Bey'in vaazı. Yemek listesi: Fesat çorbası, lahana dolması, hıyar salatası, ip böreği, beyin haşlaması, Ankara balı...

19 - CUMA

1. 10 Nisan'da açılan Cenova Konferansı dağıldı. İngiliz Başbakanı Llyod George yaptığı konuşmada, Cenova Konferansı'nı tarihin kaydettiği en önemli konferanslardan biri olarak niteledi. Rusya'daki açlığın da görüşüldüğünü söyleyen L. George "Rusya, Avrupa'nın yardımı olmadan düzelemez" dedi. Konferans'ta İngiltere bir konsorsiyum kurulmasını ve Türkiye'nin buna dahil edilmemesini önermiş, Fransa, Çarlık zamanından kalma borçlarını ödemesi şartıyla Rusya'nın konsorsiyuma kabul edilmesini şart koşmuştu. 29 Avrupa devletinin ve 5 İngiliz dominyonun katıldığı, Rusların çabalarına rağmen Türkiye'nin kabul edilmediği Cenova Konferansı devam ederken 16 Nisan'da Sovyetlerle Almanlar arasında imzalanan Rapollo Anlaşması, Cenova Konferansı'nın başarısızlığına sebep olmuş bulunuyor. (**HM:** 23, 24; **İkdam:** 20, 21; **Ter.Hak** 20, 22; **PS:** 23; **Vakit:** 21; **UİT:** 3: 342; **CEYS:** 144).

2. İngiltere'nin Washington Elçisi, ABD Hükümeti'ne başvurarak, Anadolu'da Hıristiyanlara kötü muamele nedeniyle, Yunanlıların, işgal altındaki yerlerde Türklere misilleme yapabileceklerini bildirdi ve buralara karma bir subay kurulunun gönderilmesi için Yunan Hükümeti nezdinde girişimde bulunulmasını istedi. 26 Haziran tarihli Amerikan Ajansı, ABD'nin buna olumlu cevap verdiğini, biri Anadolu'da Türk idaresi, diğeri Yunan işgal bölgesine olmak üzere iki ayrı inceleme kurulu göndermeyi kabul ettiğini açıklayacaktır. (**PS: Vakit:** 28 Haziran)

1922 - MAYIS

3. Kırım'da açlık çekenler Türkiye'ye sığınıyor. Bugünkü bir habere göre kafileler halinde Samsun'a gelen Kırımlıların sayısı 1.575'i buldu. Bunlara Samsun'da iş için kurulmuş bir komite yardım ediyor. (**HM, YG:** 19; **Ter.Hak** 15'te "Trabzon'a gelenler 560 nüfus").

4. **Hakimiyeti Milliye:** İflas: Cenova Konferansı'nda bütün gayretlere rağmen sonuç yok. –Mısır istiklali ve Mısırlıların endişesi. **Vakit:** Azınlıklar ve hakkaniyet (A. Emin). –Yavel ortalığı velveleye verdi. –Trakya Cemiyeti'nin yeni belgeleri: Edirne Türk'ün gözbebeğidir. **Yenigün:** Ruslar, Lahey Konferansı'nı kabul ediyor. **Anadolu'da Peyamı Sabah:** Aralarında oynadıkları kepaze dansı: Ermeni mihran, Artin Kemal, Yunanlı Neologos. **Akşam:** Gunaris, Stratos'u nasıl düşürdü? –Fransa, azınlıklar hakkında tahkikatı kabul etti. **İkdam:** Halk darülfünunları. –Cenova'da Müslüman ve Hıristiyan 14 Şark milletinin katılacağı bir konferans toplanacak. **Peyamı Sabah:** Amerika tahkikata eğilimli değil. İngiltere Anadolu'ya komiserler gönderilmesini teklif edecek. –Ali Kemal: Tahkikat kararı keşmekeşi artırır, sulhu erteler. Bu fenalıklar, Yunanlıların Anadolu'ya ayak basmalarıyla başladı. Yine onların çekilmesiyle son bulur. Böylece Ankara gibi ortaçağkârî, Timurlenk taslağı değil, hiç değilse Tanzimat'ın hayrülhalefi olduğunu fiilen ispat eyler bir Osmanlı hükümetinin bir an evvel teşkiline himmet ve yardım edilmiş olur. **Tevhidiefkâr:** Ankara, mezalim şayialarını tekzip ediyor. –Stratos Kabinesi doğmadan öldü. –Doğacaktır sana vadettiği günler hakkın! **İleri:** Tahkik memurları Anadolu'ya gideceklerdir. –Garbî Trakya'da Yunan hesabına çalışanlar. Bir Rum zabitinin riyaseti altında gruba üç Müslüman da iştirak etmiştir. Söz sahibi yalnız Trakya-Paşaeli Cemiyeti'dir. –Stratos'un 24 saatlik kabinesi. **Yenigün:** C. Farrere, Temps Başyazarı Jan Herbert, Petit Parisien'den Jackliklen'e, Türkiye Matbuat Cemiyeti fahrî azalığı teklif edilmiştir. –Nizamettin: İktisadî cephemizin birinci esası: Taazzu. **Tercümanı Hakikat:** İngiltere yalnız Anadolu'ya değil, işgal edilmiş yerlerde tahkikat icrası için komiserler gönderilmesini teklif ediyor. Fransa, tahkikatı kabul ediyor. **Manchester Guardian:** Yunan işgal altında bulunan yerlerdeki azınlıklar güvendedir. Ötekilerin tek sığınağı Amerikan Yardım Kurullarıdır. Hıristiyan azınlıklar için sıkı teminat almadıkça Yunan kuvvetlerinin geri çekilmesi ve idareleri altındaki ahaliyi terk etmesi söz konusu olamaz. (**Ter.Hak** 24)

20 - CUMARTESİ

1. Üniversite açılamıyor. Derslere girmek isteyenlerle istemeyenler arasında kavga çıktı. Haydarpaşa'daki Tıp Fakültesi'nde derse giren bir Rum öğrencinin başında baston parçalandı. Öğretmenlerinin derse girmek istemeyişinden de cesaret alan Tıp öğrencileri, okulu boşaltarak Kadırga'da Eczacılık ve Dişçilik

1922 - MAYIS

Yüksek Okulu'na gittiler. Buradaki boykotçu öğrencilerle birleştiler, derse girmek isteyenleri dövdüler. Yaralılardan bir-ikisini alıp Eğitim Bakanı Sait Bey'e götürdüler. "Bunlar sizin grevi anlamamadaki inadınızın kurbanlarıdır" dediler. İngilizlerin bu hareketleri izlediklerini söyleyen Sait Bey'e, "Sizin İngilizleriniz varsa bizim de imanımız var!" dediler. Bu sözler karşısında Bakan "hüngür hüngür" ağladı. Sayıları artan öğrenciler, Zeynep Hanım Konağı'nda derse girmiş Hukuk ve Fen Fakültelerinden iki öğretmeni rica ile dışarı çıkardılar. Fen Fakültesinin camları kırıldı. Bugünkü olaylarda 6 kişi yaralandı. Üniversite Divanı, bayram sonuna kadar kaydıyla Üniversite'nin kapatılmasını kararlaştırdı. 5 öğretmenin Üniversite'den atılmaları için Edebiyat Fakültesi'nin 30 Mart'ta başlattığı boykota diğer fakültelerin de katılması üzerine Eğitim Bakanlığı Üniversite'yi 11 Nisan'da kapatmıştı. Fakülteler Ağustos sonu ile Eylül başlarında açılabilecektir. (**Vakit, İkdam, PS:** 22; **HM, YG:** 24; **AS:** 31; **YA:** 1 Haziran; **Gürkan:** 72-74).

2. Trabzon'daki Rus Konsolosu, Vali Vekili Sami Sabit Bey'i ziyaret ederek, Ankara'nın Buhara temsilciliğine atanan Galip Bey'in yolculuğuna engel olunmasını istedi. Sovyetlerin onu topraklarına ayak bastırmak istemediğini bildirdi. Sami Sabit Bey, bu akşam gemi ile yola çıkacak olan Galip Bey'in hareketini önledi, durumu Dışişleri Bakanlığı'na da bildirdi. Ankara, atamadan vazgeçerek Galip Bey'i Ankara'ya çağıracak. (**Karaman:** 80)

3. Meclis, Askerî Temyiz Divanı kurulması hakkındaki kanunu kabul etti (**ZC** 20: 96-108; **HM:** 21).

4. Cemiyet-i Akvama Müzaheret Cemiyeti Başkanı Çüruksulu Mahmut Paşa, Paris'te bulunan Cavit Bey'den, derneğin delegeliğini kabul etmesini istedi. Cavit Bey reddediyor. (**Tanin:** 23.11.1946)

5. Türkiye'ye dönmek üzere 10'da Moskova'dan ayrılmış bulunan Ali Fuat Paşa ve yanındakiler, Batum'a geldi (**Cebesoy 2,** 1981: 450).

6. İngilizlerin Atina Temsilcisi Lindley, İtalyan Kurmay Albay Giordano'nun görüşlerini hükümetine rapor etti: "Kemalistler, ciddî bir askerî harekâta kalkışabilecek durumda değiller." Lindley'in kendi görüşü: "Askerî bakımdan güçsüz olmalarına rağmen Kemalistler, Misak-ı Millî'den daha azı ile yetinmeyecekler. Kemalistlere ciddî baskı yapılmalı. İzmir bölgesine özerklik verilmeli." (**Şimşir 3:** 443)

7. Türk Havass Router Ajansı'nın Vashington'dan bugün verdiği habere göre, halen Ankara'da bulunan Amerikan Yardım Kurulu Başkanı Mis Billings, Harput'ta Hıristiyanların katledildiği söylentisini yalanladı (**Ter.Hak, Akşam, YG:** 21; **İleri, Vakit:** 22).

1922 - MAYIS

8. **Tercümanı Hakikat:** Gunaris karma kabineyi teşkil edemedi. İngiltere, arazi meselesinin hallinden evvel Hıristiyanların vaziyetini anlamak istiyor. –H. Şükrü: Tahkikat feryatları sulhu geciktiriyor. **İleri:** İrşat ve izlal! –Anadolu'da mezalim heyetleri hakkında tahkikat. –Azirana'daki esirlerimizi getirmek için Hilal-i Ahmer heyeti dün hareket etti. **Açıksöz:** İzmir işgalinin Anadolu'da meydana getirdiği heyecanlı gösteriler. **İkdam:** Cenova Konferansı, neden akim kalıyor? –Gunaris, bir kere daha kabine kurmaya davet olundu. (21: Hâlâ kuramadı, 22: Buhran bir türlü neticelenmiyor, 24: Protopapadakis Kabinesi) Haftalık **Yeni Hayat**'ın 10. sayısı: Ömer Ağa'dan Nazım Bey'e. –Nur ve ateş akınları. –Amele ve işçi kardeşlerime. –Cihan inkılabının sebep ve amilleri. **Karagöz:** Cenova Konferansı'nda bir araba laf... Bereket ki Rus'la Alman Şark işine daldılar/ Onun için Yunanlılar sus pus olup kaldılar. **Peyamı Sabah:** Fransa ve İtalya tahkikatı kabul ettiler. –Ali Kemal: Anadolu Türklerinden ilim talebesine kadar milyonlarca saf ve gürbüz vatandaşlarımın hakkımdan fazla teveccühlerine mazhar olmak, ancak bir hezelenin husumetlerine maruz kalmak hayatımın en mesut tecellilerindendir. **Vakit:** İngiltere'nin tahkikat yapılması teklifini Fransızlarla İtalyanlar kabul etmişlerdir. Azınlıklara nasıl muamele ediyormuşuz? –A. Emin: Uyuşukluğa kapılmadan umumî bir teyakkuz ihtiyacı duymalıyız. –Kabineyi yine Gunaris kuruyor. **Akşam:** Ankara'nın beklenilmeyen cevabı (N. Sadık). –Konferans dağıldı. **Tevhidiefkâr:** Fransa tahkikat icrasını kabul ediyor fakat Yunan mezalimi de tetkik edilmek şartıyla. –Ebüzziyazade: Fransa'nın makul teklifi. –Cihan yıkılsa emin ol bu cephe sarsılmaz!

21 - PAZAR

1. İç Anadolu Rumları, Ankara Hükümeti yanında yer alıyor. Amerikan Yakın Doğu Yardım Teşkilatı'nın eski üyelerinden Mr. Yavel'in 6 tarihli The Times'te yer alan iddialarına cevap vermek üzere Kayseri'de toplanan Umum Anadolu Hıristiyanları Kongresi, iddiaların asılsız olduğunu, İstiklal Mahkemelerinin vatan hainlerini Türk, Rum ayırmadan cezalandırdığını, Pontos bölgesindeki Rumların bir zorunluluk sonucu sürüldüğünü vb. Papa Eftim'e bir telgrafla bildirdi. Türk Ortodoks Cemaati ve Kiliseleri Genel Vekili ve Delegesi Papa Eftim Efendi, bu telgrafı yarın açıklayacaktır. İçişleri Bakanlığı da yarından sonra benzer bir açıklama yapacaktır. (**AS, YG:** 23; **Vakit, İkdam:** 25)

2. Yunanistan'da Protopapadakis Hükümeti kuruldu. Gunaris'in 12'de istifası üzerine hükümeti kurma görevi Stratos'a verilmiş ancak Stratos güvenoyu alamamıştı. Protopapadakis Hükümeti yarından sonra güvenoyu alacaktır. (**PS:** 21, 23; **İkdam:** 22, 24; **YA:** 23; **Sonyel** II: 257; **Şimşir 3:** 418; **Vakit:** 24; **HM:** 22, 25; **Ter.Hak:** 22)

1922 - MAYIS

3. General Hacıanesti, Trakya Ordusu Komutanlığı'na atandı (**TİH** II/6-1: 196).

4. Enver Paşa'nın, eşi Naciye'ye mektubu: Eskiden daha hodbin oldum. Şimdi kurtarılacak koca bir İslam âleminin, işe daha kuvvetli, daha canlı sarılmama yardım edeceğini düşünmemden doğan hodbinlik beni bu kadar ileri vardırıyor. Oğlumuz Ali, beni kurtarıcı gibi seven 400 milyon Müslüman'ın da gözbebeği olacak. Bana ümit ver... (**Aydemir 3;** III: 661)

5. Trabzon Vali Vekili Sami Sabit Bey, Doğu Cephesi Komutanlığı'ndan Trabzon'da İttihatçılara müsamaha edilmemesini istedi. Barutçuzade Ahmet Bey'in başında bulunduğu Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Merkez Kurulu'nun Trabzon'da bir derebeylik kurduğunu ve bundan vazgeçmek istemediğini bildirdi. (**Karaman:** 72)

6. **Yenigün:** Stratos Kabinesi nasıl sukut etti? –Curzon ve Şark ekalliyetleri meselesi. –Amerikalılar Türk adaletine şahadet ediyorlar. –Mezalim rivayetini Bristol'un tekzibi. –Ali Kemal, çürük yumurta ile taşlandı. **Türkoğlu:** Ah İzmir! Türkler İzmir'siz, İzmir Türklersiz yaşayamaz. İzmir'in işgali yıldönümünde Bolu'da yapılan gösteri. **Açıksöz:** Halkın dili esası üzerine yürürsek, o kaynak bize bir umman gösterecek. Orada ne keşfolunmamış hazineler bulacağız. –İstanbul'da Rumların yaptıkları propagandalar. **Yeni Adana:** Yunanistan'da kabine buhranı. –Kardeş yardımları: Mısırlılar Anadolu'ya 20.760 Mısır Lirası verdiler. **Hakimiyeti Milliye:** Bir Amerikalı (Yavel), şahsî kinini tatmin için Avrupa'da bir iftira savurmuş, Türkiye'de katliam olduğunu söylemiştir. –Hükümet, milletlerarası bir tahkik heyeti teklifini kabul edemez. **Vakit:** Cenova Konferansı, beş hafta müzakereden sonra dağıldı. **Peyamı Sabah**'ta Ali Kemal: Ankara'nın Yunan'ı denize dökeceği bir kuru vaattir. Ankara sulh taraftarı da değildir. Bu milletin mukadderatını, o pervasız, o muzır ellerden temizlemek makul ve mutedil ricalimize tevdi etmek bahsine gelince, ekseriyetimize bir uyuşukluk bir ilgisizlik arız oluyor. **Akşam:** L. George'un beyanatı: Sulha teşneyiz. –Harput'ta kıtal olduğuna dair şayialar, Amerikalılar tarafından resmen tekzip edildi. **İkdam:** Anadolu'da ve İzmir'de tahkikat icrası. Tahkik heyetinde Müslüman azanın da bulunması, İngiliz Avam Kamarası'nda teklif edildi. –Gunaris hâlâ kabine teşkil edemedi. –Haşim Nahit: İdeal ahlaka doğru. **Tevhidiefkâr:** Yunan mezalimini tetkike İngiltere de razı. –İngiltere'nin maksadı sulhun aktinden evvel Anadolu'daki Hıristiyan ahalinin hakikî vaziyetlerini tesbit etmek imiş. –Ebüzziyazade: Yine ekalliyetler meselesi. –M. Şemsettin: Türk birliği daima harikalar ibda etmiştir. **Tercümanı Hakikat:** Yunan buhranı devam ediyor. –Katliam iddiası yalandır. Mis Bilings, Harput katliamı rivayetini yalanlıyor. –Tahkikat meselesinde Ermeni matbuatının herzeleri: Azınlıkların haklarından ziyade millî bir yurt istiyorlar. **Le Temps:** Yunanlıların İzmir, İzmit, Gemlik'te yaptıkları ve Müttefiklerarası araştırma ile de sabit olan zu-

1922 - MAYIS

lümler niçin hiç cezalandırılmadı? Halkın ızdırabına son vermek için en iyi vasıta mümkün olan çabuklukla barış yapmaktır. (**Ter.Hak** 22) **Jogovvat-Jamanak:** Tahkik Heyeti'nde Türk bulunursa Ermeni delegesi de bulunmalıdır (**Ter.Hak** 21). **Cagadamard,** tahkikatı olumlu bulduklarını, ancak bunun kesin çözüm değil, Ermenilere bir yurt sorununu çözecek bir adım olacağını yazıyor (**Ter.Hak** 21).

22 - PAZARTESİ

1. Kayseri'de toplanan Umum Anadolu Hıristiyanları Kongresi'nin dünkü telgrafını açıklayan Papa Eftim Efendi, Türkiye'de Hıristiyanlara zulüm yapıldığı propagandasını şiddetle reddetti (**YG:** 23; **Vakit, PS, AS, İkdam:** 25; **HM** 28'de de Ankara Ortodoksları adına Papa Apostol'un protestosu).

2. Selahattin Adil Bey, Millî Savunma Bakanlığı Müsteşarlığı'na atandı (**S. Adil Paşa:** 399; **Komutanların Biyografileri:** 118; **YG:** 15).

3. Rumbold, Curzon'un 18 tarihli sorusuna verdiği karşılıkta şunları belirtti: Fransız Yüksek Komiseri, her ne pahasına olursa olsun barıştan yana. Fransız Hükümeti, görüşmelerde Kemalistlere boyun eğmekten yana olacak. İtalyanlara uzun süre bel bağlanamaz. Mustafa Kemal'in durumu sağlam. Ankara'yı kıskanan İstanbul Hükümeti, İzmit Konferansı'na karşıdır. İzmit'te konferansa karşıyım. (**Şimşir** IV: 264)

4. Robert Cecil'in sorularına cevap veren Sömürgeler Bakanı Mister Chamber-lain'in Avam Kamarası'nda konuşması: Fransa ve İtalya, Anadolu'ya irtibat subayları göndermeğe razıdırlar. İngiliz Heyeti'nin ne zaman gideceği belli değildir. Türklerden ve Yunanlılardan cevap bekliyoruz. İzmir'e de bir kurul gönderilmesini bugün acilen talep ettik. (**Ter.Hak, İkdam:** 24; **Jaeschke 1:** 181; 2: 238).

5. **İkdam:** Protopapadakis Kabinesi. –Mustafa Kemal'in Le Petit Parisien muhabiri ile üç saat görüşmesi. **Açıksöz:** İngilizlerin alenen Yunan taraftarlığı. –Kırım'da açlıktan ölüme mahkûm olan ırkdaş ve dindaşlarımız, her şeyde birinciliği kazanan Kastamonuluların yardımını bekliyor. İanelerinizi Hilal-i Ahmer'e veriniz. **Hakimiyeti Milliye:** Cenova'dan sonra Lahey Konferansı. –İngiltere ve biz: Hükümetimiz, İngilizlerin Hindistan'da İslam halka uyguladığı zulüm hakkında bir araştırma yapılmasını Müttefiklere teklif etmelidir. **İleri:** Zekât ve fıtırı, vatancüda muhacir Müslümanlara verelim. –Gunaris, Trakya ve Anadolu'yu tahliye etmek istiyor. –Amerikalılar, Harput'ta Hıristiyanlara katliam yapıldığı haberini yalanlıyor. **Akşam:** Gunaris nihayet Stratos'la uyuşabildi. Yeni kabineyi mahut Protopapadakis teşkil ediyor. Meclis'te ekseriyet kazandı. **Tevhidiefkâr:** Cihan sulhünün anahtarı Şark'tadır. –Anadolu'nun imalat-ı har-

1922 - MAYIS

biyedeki muvaffakiyetleri. –Petit Parisien muhabirinin Çankaya'da Mustafa Kemal ile mülakatı: Asrımızın belki de en şayan-ı hayret bir siması... **Satveti Milliye:** 1 Mayıs amele bayramı münasebetiyle: Tabiî bir bayram. –(İttihatçılara karşı Avrupa'da girişilen) siyasî cinayetler münasebetiyle. –Yıkıl ey İngiliz hadim-i melaneti Saray yıkıl! Zat-ı Hazret-i Padişah'ınla, Babıâli'nle, Bab-ı Meşihat'ınla yıkıl! **Le Teps:** En iyi çare sulh tesisidir (**İkdam:** 2 Haziran). **Vakit:** Darülfünun kapandı. –Harput'ta Hıristiyanların katli haberi yalandır. Amerikan Yardım Heyeti Reisesi Mis Billings, bu hususdaki suçlamanın asılsız olduğunu Washington'a bildirdi. –Petit Parisien muhabirinin Mustafa Kemal'in kişiliği hakkında izlenimleri: Asrımızın en hayret verici bir mevcududur. **Peyamı Sabah:** Darülfünun, bayram münasebetiyle kapandı. –Sadaka ve fitirlerinizi muhacirlere veriniz. –Ali Kemal: Bizim bu muhitin en necip simalarına tecavüz ettiğimiz, âlemin namusuyla, şerefiyle oynadığımız bir safsatadır. **Tercümanı Hakikat:** Yunan muhibbi Daily Telgraph, Papulas'ın beyanatını yayımlıyor: İzmir Yunanlılar tarafından hiç bir zaman terk edilemez. Bugün Mustafa Kemal Paşa galip sayılıyor. Mustafa Kemal Paşa, 250 km. tulunda araziyi kurtaramadıkça galip sayılamaz. –Müslümanlar! Bedbaht muhacirleri unutmayınız! **Yenigün:** Kabineyi teşkile gene Gunaris memur. –Başında saray, arkasında yâranı, aya ok atmaya çalışıyorlar. –Simko Ağa'nın telgrafı.

23 - SALI

1. İçişleri Bakanlığı, bir açıklama yaparak Amerikan Yakın Doğu Yardım Teşkilatı'nın eski üyelerinden Mr. Yavel'in 6 tarihli The Times'da yer alan iddialarını iftira olarak niteledi. Açıklamada iddialar tek tek ele alınarak özetle şöyle denildi: Ermeni malları müsadere edilmedi, emniyet altına alındı; Ermenilerin mahkemede kanunî hakları saklıdır, Hıristiyanlar, miras bırakma konusunda Müslümanlarla aynı kurallara bağlıdır; Hıristiyan erkekler, kanunî sebep olmaksızın hapsedilmedi; Hıristiyan kadınlar, kendi istekleri olmaksızın Türk evlerinde istihdam edilmedi; Türk memurları Hıristiyanları soymuyor, yerlerinden sürülen şüpheli Rumlara ve ailelerine iyi davranılıyor; Hıristiyan kadın ve kızlarının, Türklerin nefsî emel ve ihtiraslarına terkedildiği yalandır. (**YG, HM:** 23; **AS, Vakit, İkdam, Ter.Hak:** 24; **YA:** 26)

2. Önceki gün kurulan Protopapadakis Koalisyon Hükümeti, Yunan Parlamentosu'ndan 47'ye karşı 210 oyla güvenoyu aldı. Venizelosçular muhalefette kaldı. Yeni hükümette eski Başbakan Gunaris Adalet, güvenoyu alamadığı için hükümet kurmayı başaramayan Kralcı muhalefet lideri Stratos İçişleri, Baltacis Dışişleri, Teotakis de yeniden Savaş Bakanlığı'nı işgal ediyor. (**Vakit, PS:** 24; **İkdam, HM:** 25; **TİH** II/6-1: 153)

1922 - MAYIS

3. Rumbold, Curzon'a İzmit'te bir konferans toplanması önerisi hakkında yeni görüşlerini bildirdi: İzmit'te Fransız gemisinde konferans toplanması reddedilmelidir. Konferans belki Beykoz'da yapılabilir. Paris teklifleri üzerinde direnilmelidir. İngiltere, tek başına hareket etme durumunda kalırsa Ankara'ya karşı İstanbul Hükümeti'ni kullanabilir. (**Şimşir** IV: 267).

4. İran'ın İstanbul Büyükelçisi Prens Mirza Han, Padişah tarafından kabul edilerek görevine başladı. İran, Ankara'da da sınırlı yetkilerle bir elçi bulundurma yoluna gidecek, Mümtazüddevle 24 Haziran'da Mustafa Kemal'e güven mektubunu sunacaktır. (**TV:** 4475; **PS:** 24; **Vakit:** 25)

5. Sovyet Dışişleri, Ankara'nın 23 Mayıs ve 3 Haziran tarihli notalarına cevap vererek, Moskova Elçiliği'nde el konan çanta olayının Ali Fuat Paşa'nın verdiği bilgilerden farklı biçimde geliştiğini ileri sürdü. Bunun Ali Fuat Paşa'nın kişisel bir tutumu olduğu ve Türk-Sovyet dostluğunu zedelemeyeceğini anlattı. Aralov, bu notaya ek olarak daha sonra vereceği bir notada, olayın meydana geliş biçimini anlatarak, olayın Elçilik'te değil, Elçilik memurlarının kira ile oturdukları bir apartmanda meydana geldiğini, el konan evrak arasında Rusların Rusya'da ve Kafkasya'daki askerî harekâtı ile ilgili haritaların bulunduğunu, Türk memurlarının dövülmediğini anlatarak çantanın açılabilmesi için bir yetkili tayin edilmesini isteyecektir. (**GCZ** 3: 435)

6. Aralof, Hakimiyeti Millîye muhabirinin sorunlarına cevap vererek Cenova Konferansı'na Avrupa devletlerinin fikirlerini açıkça göstermek ve onların etkisi altındaki devletlerle ilişkiye geçmek için katıldıklarını ve bu amaçlarını başardıklarını, Türkiye'nin katılmasını kabul ettiremediklerini belirtti ve Türk-Rus dostluğu konusunda şunları söyledi: Türk-Rus dostluğu ve kardeşliği daima çözülmezdir. Böyle devam ederek gidecektir. Aramızın açık ve soğuk olduğu, düşmanlarımızın uydurduğu bir yalandır. Aramızda zerre kadar görüş ayrılığı yoktur. Münasebetlerimiz kültürel ve iktisadî sahada da gelişmektedir. (**HM:** 24)

7. **Hakimiyeti Milliye:** Kabahatı Ruslara yükleyerek dağıldılar. –Cenaze alayı: Cenova Konferansı, altından kalkılacak iflas değildir. Konferans, L. George'un sahneden çekilmesi sonucunu hazırlayarak insanlığın minnettarlık ve şükranını mucip olmuştur. **Vakit**'te Mustafa Kemal'in Petit Parisien'e demeci. –Yunan mezalimi ne için cezalandırılmıyor? **Yenigün:** Anadolu'da Rumların ve Ermenilerin haklarıyla hürriyetlerine kimse saldırmamıştır. **Akşam:** Yeni Yunan Kabinesi'nden de ümit yok. **Yeni Adana:** Millî ruh. **Açıksöz:** Hakimiyeti Milliye refikimizin İngilizlerin Anadolu ahvali hakkındaki yalanlarına, iftiralarına cevabı. –Batı Anadolu'da muhtariyet ilan edecekler, sonra def olup gideceklermiş. **Peyamı Sabah:** Anadolu meselesi Avam Kamarası'nda. –İran Sefiri, huzuru Şahane'de. –Ali Kemal: Ankara, dahilde ve hariçte yaptıklarıyla bu devlet ve

1922 - MAYIS

milleti bir kurtuluş vadisine götürmüyor, hatta varlığımızı yeniden tehlikeye düşürüyor. Bu hakikati, dün işitmeyenler olabilir fakat yarın olmaz. **İkdam:** The Times, Müttefik şenaatleri hatırlatıyor. Yunanlıların yaptıkları zulümler neden cezalandırılmadı? –Mezalim rivayetleri Avam Kamarası'nda. –Mustafa Kemal'in Petit Parisien muharibine demeci. **Tevhidiefkâr:** Mustafa Kemal Paşa'nın sulh teklifleri hakkında beyanatı. –Ebüzziyazade: Fransa'nın Şark siyasetindeki basireti. –Resmen tahakkuk eden mezalim Yunan facialarıdır. –Protopapadakis, yeni kabineyi teşkil etti. **İleri:** Ne harp, ne sulh! –Hayli zamandır cevapsız kalan bir sual: Le Temps, İzmir ve İzmit'teki Yunan mezaliminin neden cezalandırılmadığını soruyor. –Kabineyi Protopapadakis teşkil etti.

24 - ÇARŞAMBA

1. Yunanistan'ın eski Başbakanı Venizelos, İngiliz Dışişleri Bakanlığı Müsteşarı Crowe ile yaptığı görüşmede, İyonya devleti çabalarının desteklenmesini ve para yardımında bulunulmasını istedi. Yunan işgal bölgesinde soruşturma yapılmasının haksızlık olacağını ileri süren Venizelos, artık politikaya dönmeyeceğini, Yunan ordusu İzmir'den çekilirse Kral'ın yerinde kalamayacağını söyledi. (**Şimşir** IV: 269; **Şimşir 3:** 419)

2. Mustafa Kemal, Madam Berthe George Gaulis'in 2 Nisan tarihli mektubuna verdiği cevapta, onun Türkiye'ye karşı gösterdiği dostluğa teşekkür etti. Gaulis'i yeniden Ankara'da görmek istediğini belirtti. Suriye-Kilikya'daki zorlukların aşılması için gerekli emirlerin verildiğini kaydederek İngitere'de Türkiye aleyhindeki propagandalardan yakındı. "İcap ettiği takdirde, zafere kadar harbe devam edeceğiz" dedi. (**Tev.Ef.** 17 Ağustos; **Şimşir 5:** 214-216) ★ Ankara'da iki ay kalan Petit Parisien gazetesi muhabiri Jan Jackliklen İstanbul'a döndü. Yarın Matbuat Camiyeti'nde izlenimlerini anlatacak. (**Ter.Hak:** 25; **Vakit, İkdam:** 26; **YG:** 28)

3. Trabzon Mebusu Hafız Mehmet, Necati ve diğer bazı Trabzonlular, İstanbul'da yayımlanan Yeni Şark gazetesinde yer alan, Trabzonluların (İttihatçıların) Ankara'ya yüz çevirmiş olduklarını ileri süren yazıyı protesto ettiler (**Gologlu 4:** 293; **HM, YG:** 26).

4. Ankara'nın Londra Temsilcisi Dr. Nihat Reşat Bey, Avam Kamarası üyeleriyle Ankara'nın barış konusundaki düşünceleri hakkında görüşmeler yaptı (**İkdam, PS:** 1; **HM, YG:** 4 Haziran).

5. Muhittin Paşa, General Gouraud ile Suriye ile Türkiye arasında gümrük sorunlarını görüşmek üzere Adana'dan Beyrut'a gitti (**Vakit:** 29).

1922 - MAYIS

6. **İleri:** Mecburî çalışma. –Hıristiyanların katliam edildiğine dair haberlerin Amerikalı Yavel'in tertip eseri olduğunu Anadolu izah ve ispat ediyor. **Tevhidiefkâr:** İslam nuru nasıl yayılıyor? Amerikan Michigan şehrinde bir cami yapımına başlandı. –Anadolu mezalim iftiralarını delilli olarak reddediyor. Dahiliye Vekâleti'nden verilen izahat. **Hakimiyeti Milliye:** Millî hareketin mahiyetini ve istikametini tayin eden ikinci hadise, Saray ile Babıâli'nin iflaslarıdır. Eski Osmanlılık devrinin bu iki istinadgâh sütunlarının manen ve maddeten yıkılmasıdır. Üçüncüsü Anadolu halkının mukaddesata bağlılığıdır. –Darülfünun'da ihtilal ve kanlı hadiseler. –Bu hafta Ankara'ya müracaat edeceklermiş. –Aralof cenapları ile bir mülakat. **Yenigün:** Darülfünun'da gençlik ihtilal yapıyor. İsmail Hakkı, yuhalarla dışarı atılmış, altı yaralı var. **Akşam**'da Falih Rıfkı: Sesleri olmayan mustaripler: Kırım açları. **Açıksöz**'de Hüsnü: İngilizlerin son oyunu: Anadolu'daki Hıristiyanlara zulüm yapıyormuşuz. Bunu incelemek için bir heyet göndereceklermiş. Hükümetimizin Hindistan'da hapiste olan Müslümanların hesabını soracağına kaniyiz. **İkdam:** Lloyd George, Cenova Konferansı'ndan memnun. **Berliner Tagbelatt:** Cenova'da toplanan Yakın Doğu Kongresi, milletlerin vicdanına hitap ediyor. Avrupa ve Amerika milletleri adalete davet ediliyor. 1. Avrupa ve Amerika'da geçerli olan uluslararası hukukun bütün Yakın Doğu'ya teşmili, 2. Mandacılığın kaldırılması, 3. Her millete serbest hükümet kurma hakkının tanınması, 4. Tam bağımsızlık, 5. İşgal altında bulunan yerlerin hemen boşaltılması, 6. Teşkilatı olan her milletin Cemiyet-i Akvam'a kabulü ve sorunların bu örgütçe halledilmesi, 7. Yakın Doğu'da genel ateşkes. "Yağma, müsadere, gasp, garat artık kâfidir. Cebre, kitale, milyonlarca günahsız masum kanının akmasına nihayet vermek lazımdır. Bu kadar felaket, sefalet, nihayetsiz insanlar inleten harpler, binlerce kimseyi ezip öldüren açlık artık yetişir. Hilkatin, insana maddî ve manevî refah ve saadet getiren bütün mevcudatı herkes için yaratılmıştır..." (**MEH** 42: 2-5) **Karagöz:** Şanlı ordu korkma dayan, arkanda bir millet var. –Pazarlık yok. Yunan İzmir'den dışarı, sulh kapıdan içeri. –Karagöz'ün Anadolu'ya yardım listesinden: Beşiktaş Tramvay Kumpanyası müstahdiminden Kontrol Recep, Vatman Yusuf, İzzet, Kâzım, Ramazan Çavuş, Ali Durmuş, Hakkı, Mustafa... 5.310 kuruş. **The Times:** Mougin Ankara'ya gitmiştir (**Jaeschke 1:** 181). **Peyamı Sabah**'ta Ali Kemal: Cenova Konferansı'yla mühim bir netice alındı. Yeni bir siyasî manzume için ilk temel hazırlandı. **Vakit**'te Ahmet Şükrü: İngilizlere terkedilişinin 44. yıldönümü münasebetiyle Kıbrıs'ın idaresi. –Cemiyet-i Akvam'a Müzaheret Cemiyeti'nin yakında Prag'da yapılacak kongresine Türkiye adına Cavit Bey başkanlığında Hüseyin Hilmi ve Rıfat Paşalarla Prenses İffet ve Leyla Hanımlar, Ahmet İhsan, Ethem ve Cemal Beyler katılacaklar. **Tercümanı Hakikat:** Avam Kamarası'nda tahkikata dair sual ve Chamberlain'in cevabı. –Celalettin Arif Bey-Çiçerin mülakatı. –Mister Gillespie, Mis Billing ve Mister

1922 - MAYIS

Çekvit'in kesin tekzipleri: Anadolu'da Hıristiyanlara karşı zulüm yoktur. –Jamanak gazetesinin Cenova'da Kabril Nuradonkisan ile mülakatı: Ermeni davası şimdiye kadar müsait bir safhaya girmemiştir. **Ayine:** Dans hastalığı. –Çürük yumurta yağmuruna tutulan Ali Kemal: Bir darbımesel ...yağmur yağıyor demiş...

25 - PERŞEMBE

1. Garbî Trakya Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti temsilcileri A. Tevfik ve Yusuf Ziya Beyler, İstanbul'dan Mustafa Kemal'e gönderdikleri gizli mektupta, Paris'te Fransızların Batı Trakya için hazırladıkları muhtırayı anlattılar ve yüz yüze görüşmek üzere Ankara'ya gelmek istediklerini bildirdiler (**Şimşir** 5: 217).

2. Akıncı Müfrezeleri Kumandanlığı'na ordunun talimatı: ...Düşman gerilerinde ve menzil hatlarında ne kadar çok kuvvet bulundurursanız orduya o nisbette hizmet edilmiş olur. Düşmanın menzil hatlarına ve demiryollarına baskın yapmaya devam ediniz. (**Vandemir 1:** 154)

3. Küçük Asya Sefer Ordusu Komutanı General Papulas, istifa etti. İstifası, 3 Haziran'dan geçerli olmak üzere kabul edilerek yerine, 31'de Trakya Ordusu Komutanlığı'na atanmış olan Hacıanesti getirilecek. Papulas, Özerk İyonya Devleti planı hükümetçe kabul edilmediği için 21 Mart'ta istifasını vermiş ancak istifası kabul edilmeyerek Atina'ya çağrılmış ve Hükümet'in görüşleri doğrultusunda hareket etmesi sağlanmıştı. (**KASÖT:** 644; **Vakit, Ter.Hak, Tev.Ef, Akşam:** 2; **İkdam, HM, YG:** 4)

4. Franklin Bouillon, Paris'ten Mustafa Kemal'e gönderdiği mektupta, Yusuf Kemal Bey gibi kendisinin de adaletli bir barış sağlamada büyük güçlüklerle karşılaştığını, ancak adaletin zaferi için oldukça yol da alındığını, barış davasını savunmaktan vazgeçmeyeceklerini bildirdi. "Anadolu'nun tahliyesi zarureti, ilk defa olarak açıkça herkes tarafından tanınmaktadır" dedi. (**Atatürk'ün Milli Dış Politikası** I: 421)

5. Aralof, Ankara Dışişleri'ne verdiği notada, iki ülke arasında ticaret ilişkilerinin başlamasından memnunluk duyacaklarını, Türkiye'ye ucuz petrol ürünleri, çimento, kiremit, inşaat malzemesi satabileceklerini, buna karşılık fındık, mazı, deri için kullanılan diğer yumuşatıcı maddeler alabileceklerini belirtti (**Yerasimos:** 472).

6. İttihatçı mebusların baskısıyla Hükümet, Trabzon'daki İttihatçılara baskı yapan 13. Tümen'in Erzincan'a aktarılmasına başladı. Aktarma 5 Haziran'da tamamlanacak ancak Tümen Komutanı Sami Sabit Bey, Vali Vekili olarak bir süre daha Trabzon'da kalarak İttinatçılarla mücadelesine devam edecektir. (**Gologlu 4:** 284)

1922 - MAYIS

7. İstanbul Hükümeti, Divanıharplerin yetki alanının İstanbul ili ile Çatalca sancağına kadar geçerli olduğunu kararlaştırdı (**TV:** 4478).

8. Dün Ankara'dan dönmüş olan Petit Parisien muhabiri Jan Jackliklen, İstanbul'da Matbuat Cemiyeti'ni ziyaret ederek gazetecilere, 2 ay kaldığı Ankara'daki izlenimlerini anlattı: Ateşli bir muhit, saf bir hava. Yalnız vatanını düşünen çok zekî bir kişi olan Mustafa Kemal (sansür). Anadolu köylüsü aç değil. Ülkeme dönüp Yeni Türkiye'nin Şafağında adlı eserimi yayımlayacağım... (**Vakit, İkdam, Ter.Hak:** 26; **HM:** 4 Haziran)

9. **Tevhidiefkâr:** Tahkikat kabul edilemez. –Ebüzziyazade: Anadolu'nun sabrı tükendi. –Müslüman! Şehitlerimizin yavruları seni bekliyor. –Meletios, ordumuzun zaferi için dua ediyor. Fakat, Yunan ordusunun zaferi için dua eden Yunanlı Papas Meletios değil, Kayseri Metropoliti Meletios Efendi. **İleri:** Anadolu tahkikatı hakkında İngiltere'nin fikri. –Mezalim şayialarını Hıristiyanlar da tekzip ediyor. –Ali İhsan Paşa, cephede müdafaamızı hazırlayan en büyük kumandanlarımızdan biridir. **Akşam:** Prag'da bir kongre. –Yunanlılar, Anadolu'daki tahribattan Türkleri mesul tutuyor ve Peyamı Sabah'ı şahit gösteriyorlar. –Meşhur Kürt reisi İsmail Simko'nun Journal Dépats'ya mektubu: Halife'nin sadık bir hadimiyim. Bolşeviklerle münasebetim yoktur. **Yenigün:** Anadolu'da azınlıklar mı zulüm görüyor, Türkler mi? –Bulgaristan'da sermaye aleyhinde kanlı gösteriler. **Açıksöz:** Kayseri'de toplanan Bütün Anadolu Hıristiyanları Kongresi, yalanları tekzip ediyor. –Muallim İsmail Hakkı: Kastamonu İlim Derneği. **Hakimiyeti Milliye:** Bulgaristan'da komünistlik hareketi. Bir habere göre ihtilalciler, sarayın üzerine kızıl bayrak çekmişler. Kral Boris ve askeri civar dağlara çekilmişler. –İtalya'da ihtilal başgösteriyor. –Çiçerin'le mülakat. –Petrol meselesi. **Peyamı Sabah**'ta Ali Kemal: Bolşevikler ve İslam âlemi: Ne İslam dünyası ne de Türklerin öyle bir mekruh taifeden zerre bir fayda göremeyeceklerine inanıyoruz. –Kayseri Rum Kongresi, Ortodoks Rumları Anadolu'da Hıristiyanlara kötü davranıldığı yolundaki haberleri yalanlamıştır. –Kâzım'ın Le Petit Parisien muhabirine 15 Mayıs 1919 gününe ait hatıralarını anlatması. **Yeni Adana:** İngiliz propagandası (Anadolu'da azınlıklara Türk zulmü iddiası). **Vakit:** Kayseri'de Ortodoks Kiliseleri Kongresi, Anadolu'da Hıristiyanlara zulüm yapıldığını şiddetle reddediyor. –Önceki gün Padişah tarafından kabul edilerek göreve başlayan İran'ın İstanbul yeni Elçisi Muazzameldevle İshak Han, dün sefarethanede muharrirlerimizden birini kabul ederek İranlıların Türkiye hakkındaki dostane hislerinden bahsetmiş ve Şark'ta sulhun takarrürü için Türkiye'nin hukukunu tanımak lazım geldiğini söylemiştir. **İkdam:** Tahkikat teklifine karşı siyasî çevreler: Türk Ortodoks cemaatinin tekzibi. –Kayseri Kongresi'nin tekzibi. –Başyazı: Hakikatin tecellisi. –Kâzım Paşa'nın Anadolu müdafaasının ilk gün-

1922 - MAYIS

lerine ait Petit Parisien'e demeci: Askerî tarihimizin sırları zaferden sonra belli olacak. **Tercümanı Hakikat:** Muhittin Paşa Adana'da memduh (övülecek) bir faaliyet gösteriyor. Cagadamard'ın aldığı bilgiye göre Muhittin Paşa, Türklerle Hıristiyanlar arasında dostluk kurulması için teftişe çıkacak. Şimdiye kadar 3.500 muhacirin yerlerine döndüğü rivayet ediliyor. –Cenova Konferansı bittiğinden İtilaf Devletleri yeniden Şark meselesine döndüler. **Güleryüz'**ün fevkalade bayram nüshası (tarihsiz): Paşamıza bayram tebriki: Bak şu aslan kumandana ne heybetli bakıyor/ Gözlerinden çıkan ateş şimşek gibi çakıyor. ...Ahfad seni münci diye yâd edecek ey Paşa/ Azmin ile, iradenle, aklın ile bin yaşa. –Cephede Yunan askerlerine tayin yapturan subayın emri: Erkete işareti verilince ayaklarınızın bütün kuvveti ile dön geri koşacaksınız. Silah kullanmak yasaktır. Aksini yapana ceza olarak on gün angarya. –Darülfünun gençleri, Köprülüzade Fuat Bey'in köprücük kemiğini kırdı.

26 - CUMA

1. Bir Yunan torpidosu, İzmit körfezi kıyı kesiminde Tavşancıl ve Hereke'yi bombaladı (**TİH** II/6-2: 306).

2. Yenigün gazetesinin bugünkü yayınına göre, Bakü Üniversitesi öğrencileri, 5 öğretmenin üniversiteden atılmaları için iki aya yakın bir süredir boykotta olan İstanbul Üniversitesi öğrencilerini kutluyor (**YG:** 26).

3. **Yenigün:** Müstakbel iktisadî muharebelere hazırlık. –Cemiyet-i Akvama Müzaharet Cemiyeti İstanbul Şubesi, Prag'daki umumî içtimaya murahhaslarını gönderiyor. –Yunanistan'daki kabinenin vaziyeti emin değildir. –Bulgaristan'daki kanlı ihtilaller devam ediyor. –Halep, Türk idaresine geçmek istiyor. Musevî vatandaşlar, ekalliyetler meselesi diye ortaya atılan iftiraları tekzip ediyorlar. **Peyamı Sabah'**ta Ali Kemal: Bizde muhalefet elîm bir vaziyettedir. Zaten, gerek İttihat Terakki'ye gerek Kuvayı Milliye'ye ciddî ne muhalefet olabildi ki! –Akşam gazetesinin gazetemize karşı dünkü tezviri: Atina matbuatı Rumların ve Müslümanların gördüğü zulmün mesuliyetinin Türklere ait olduğunu söylerken gazetemizin yayınlarını delil göstermekte imiş. –Lahana yaprakları Allah için bize hamiyet, mesuliyet, din dersleri vermesinler. **Hakimiyeti Milliye:** Rus edebiyatından Şair Negrasof ve halkçılıktaki yeri. **Vakit:** Claude Farrere, İstanbul'a geliyor. –Trakya Cemiyeti'nin devletlere notası. **Akşam:** Müslümanlar! İstanbul'da üç bin beş yüz yetim var. Bayramda bu yetimleri çocuklarınız gibi sevindirin. **İkdam:** Anadolu'da iki aylık bir geziden dönen gazeteci Schlicklen şehrimizde: "Büyük Millet Meclisi'ne hakim olan bir fikir vardır, o da, zalimane ve haince istilaya uğrayan vatanı kurtarmak" –Yunanistan'da cumhuriyetçilik hareketleri. **İleri:** Aralof: Türk-Rus muahedeneti daimî ve sarsılmazdır. –Trakya'da ciddî tahkikat icrası lazımdır. –Yunan davasında Peyamı

1922 - MAYIS

Sabah'ın hizmeti. Yunanlılar, Türklere zulüm isnat ederken Peyamı Sabah'ın başmakalesini delil gösteriyorlar. **Tevhidiefkâr:** Trakya mezalimi niçin tahkik edilmiyor? Trakya Cemiyeti Heyet-i Merkeziyesi, Trakya'dan 50.000'i mütecaviz Türk'ün kovulduğunu söyleyerek Müslüman ahaliyi tamamen mahvolmaktan kurtarmak için bu bedbaht memlekete süratle bir tahkik heyeti gönderilmesini talep ediyor. –Bulgaristan buhran içinde. **Tercümanı Hakikat:** Gunaris Londra'ya, Stratos Paris'e. Hükümet matbuatı, bu seyahat ile bitkin halkı ümitlendirmeğe çalışıyor. –Bulgar Kabinesi sallanıyor. –Papulas tekaüte sevkediliyor.

27 - CUMARTESİ

1. Moskova'dan 10 Mayıs'ta ayrılan Ali Fuat Paşa başkanlığındaki Elçilik Kurulu İnebolu'ya ulaştı. Yarın Kastamonu'ya gelecek olan Ali Fuat Paşa, 2 Haziran'da Ankara'ya ulaşacak, 21/22 Nisan gecesi meydana gelen olay yatıştığı zaman da eski görevine dönmeyecektir. (**Cebesoy 2:** 345)

2. Sovyet Dışişleri Bakan Yardımcısı Karahan, Mustafa Kemal'e mektubunda Türkiye'nin Cenova Konferansı'na çağrılması için yaptıkları çalışmaları anlattı. 10 Nisan-19 Mayıs tarihleri arasında, Avrupa'nın ekonomik düzenini görüşmek üzere toplanan Cenova Konferansı'na Sovyetler de katılmış, onların ısrarlarına rağmen Ankara çağrılmamıştı. (**Yerasimos:** 474)

3. Kürt lideri İsmail Simko'nun İran hükümet kuvvetlerine karşı başarısı (**Karabekir 1:** 1058). ★ Van Mebusu Haydar Bey ile görüşen Simko'nun tarihsiz ve sansürlü telgrafı: Kanınızı memleketi kurtarmak için dökü yorsunuz. Bütün İslam âlemi zaferiniz için duacıdır ve başarınızı temin için şükran karşılığı olarak kanını dökmeğe hazırdır. Ey Türkler, yürüyünüz... (**YG.** 22; **İkdam:** 2 Haziran).

4. Halen ordunun bir alayına kumanda etmekte olan, İzmir'de ilk silahlı direniş gücünü kuranlardan Sarı Efe Edip Ankara'ya geldi (**YG:** 28).

5. **Tercümanı Hakikat:** Venizelos küskün. Siyasete dönmemek niyetinde. –Trakya'da beynelmilel bir muhtariyet ile Akdeniz'de Bulgar mahreci meselesi hal ve faslediliyor. –Zenginlerimize ibret: Bir ayda yetimlerimize verdiğimiz 2492 lirayı Amerikalılar bir defada verdi. **Peyamı Sabah**'ta Ali Kemal: Muhalefeti söndürmek mi istiyorlar? **Akşam:** İstanbul'da vazifemiz: Darüleytam'ın bütçe açığını kapatmak, muhacirlere açlıktan ölmemeleri için yardım yapmak, gazilere bayram hediyesi göndermek. **Karagöz:** Ah İzmir (Üç yıllık hasret şarkısı). –En büyük düğün-bayram günü yakın. İşin son günlerindeyiz. **Vakit:** Celalettin Arif Bey'le mülakat: Türkiye'ye Avrupa devleti olma hakkı tanınmamış? –Mehmet Asım: Yol mükellefiyeti parası. –İki ahbap çavuş-

1922 - MAYIS

lar: Gunaris Londra'ya, Stratos Paris'e gidiyor. **Tevhidiefkâr:** Bu yol ki hak yoludur, dönme bilmeyiz, yürürüz! –Tahkikat tekliflerine haklı bir cevap: Paris mümessilimiz Ferit Bey, ilk tahkikat neticelerini neşir ve raporların icabı icra edilmedikçe tahkikata girişmek hakkını haiz olmazlar diyor. **İleri:** Hayatımızda inkılap. –İstanbul Müslümanları, gazilerimize hediye gönderiniz. **Yenigün:** Âli derslerin hitamı münasebetiyle Ankara ilmî bir gece geçirdi. –Yunus Nadi: Anadolu Darülfünunu. –Ekalliyetler meselesi Avam Kamarası'nda görüşülüyor. –Bulgaristan'daki komünist ihtilal hakkında.

28 - PAZAR

1. Ali Fuat Paşa Kastamonu'ya geldi ve burada görevli kardeşinin evine misafir oldu. Yarın bazı kurumları ziyaret edecek ve Açıksöz kendisiyle bir mülakat yapacaktır. Ali Fuat Paşa'nın Moskova'dan dönüşü nedeni kamuoyundan gizli tutuluyor. (**AS:** 31; **Açıksözcü:** 104).

2. İstanbul'un üç aylık ithalat ve ihracat rakamları açıklandı. Ocak-Şubat-Mart ihracatı 6.613.063 lira iken, ithalat bunun yaklaşık üç katı: 18.170.426 lira. Açık, geçen yıla göre biraz daha az. Bunun nedenlerinden biri fiyatlardaki düşüşler. 1920 yılının aynı döneminde ise ithalat 30 milyon liraydı. (**Ter.Hak** 28 "Bu müthiş açık, İstanbul'un millî servetini söndürüyor")

3. Tevhidi Efkâr'da yayımlanmakta olan "İttihat Terakki Rüesasının Diyar-ı Gurbet Maceraları" adlı bir dizi yazının bugünkü 9. bölümünde Kuvayı Milliye'nin İttihat ve Terakki'den kaynaklandığı ileri sürüldü. Karabekir 13 Haziran'da yayını Ankara'ya bildirerek yalanlanmasını isteyecek, Hükümet AA ile 1 Temmuz'da bir yalanlama yayımlayacaktır. (**Tev.Ef.** 28; **Karabekir 1:** 1069. Yalanlamada Tevhidiefkâr'ın yayını 22 Mayıs olarak zikredilmektedir).

4. Padişah, Hahambaşı Kaymakamı Efendi'ye birinci rütbeden Mecidî nişanı verdi. Yahudiler, kurtuluş savaşının başından beri, diğer azınlıkların aksine Osmanlı devleti içinde kalmak istediklerini, Türklerle birlikte yaşamaktan memnun olduklarını belirtiyorlar. (**TV:** 4480)

5. (Ankara ?) Musevî Cemaati Reisi Yusuf Rusu ile Ankara Türk Ortodoksları Reisi Papa Apostol, yayımladıkları bildiride, Yavel'in Türkiye'de azınlıklara baskı yapıldığı yolundaki iddialarını şiddetle reddettiklerini bildirdiler (**YG, HM:** 28). ★ Kayseri'de muayede törenine katılan Türk Ortodoks Kiliseleri Ruhanî Reisi Meletios ve Ermeni Delegesi Aki ile iki milliyetin ileri gelenleri, zulüm iddialarını reddederek Türk olarak doğduklarını ileri sürdüler ve ordunun zaferi için dua ettiler. Millî davanın sonuçlanmasına kadar mücadele edeceklerini belirttiler. (**YG, HM:** 2 Haziran)

1922 - MAYIS

6. **İleri:** Ankara, tahkikat heyetine muvafakat eder, ancak evvelemirde İzmir, İzmit ve Yalova facialarına ait resmî raporlar Devletlerce bir karara bağlanmalıdır. **Tevhidiefkâr:** Anadolumuz bugün bayram idrak ediyor. –İngiltere ile İtalya bir itilaf akdettiler. –Mezalim iftiralarını Museviler de reddediyor. **Hakimiyeti Milliye:** İngilizler, tahkik heyeti bahanesi ile manevî bir ehlisalip kıyamı yapmak istiyorlar. –İşte Ali Kemal'in mahiyeti. –Irak'ta müthiş çarpışmalar oluyor. **Akşam:** Geçen bayramdan bu bayrama kadar. –Yunanlılar, Patrikhane ile birleşemeyecekler. **Tercümanı Hakikat:** Venizelos, Rumlara, İstanbul'u elde etme hülyalarına veda etmelerini tavsiye ediyor. –Bayramı yine gaza içinde idrak ediyoruz. Topraklarımıza tam bir istiklal yaşatmak için bayramı siperlerde geçiren gazi kahramanlara selam. **Vakit:** İzmir havalisinde tahkikat yapılacak. İngiltere, Yunan harekâtını tetkik hakkındaki Fransız teklifini kabul etmiştir. –Londra'da L. George'un şerefine muhafazakâr ve liberallerden 300 kişinin katıldığı bir ziyafet. –Ahmet Emin: Çıkar ve çıkmaz yollar. En kısa çıkar yol, İzmit'ten geçer. Orada Mustafa Kemal Paşa'nın iştirakiyle cereyan edecek münakaşalar pek semereli olabilir. **Peyamı Sabah:** L. George'a mükellef bir hoşgeldin ziyafeti çekildi. –Ali Kemal: Ocak bir siyasî fırkaya dönüşsün, muhalefetin hayat hakkını teslim etsin, millî birlik tabiatıyla husule gelir. **İkdam:** İzmir ve civarındaki faciaların tahkiki için Fransa tarafından vaki teklifi İngiltere kabul etmiştir. –Makedonya'da Bulgar tahrikleri. –Y. Kadri: Bazı acı hakikatler: Türk ülkesi, yanan bir eve döndü. Bazıları, bu yangının, kundakçıları tarafından söndürüleceğine inanıyorlar. Ne batıl zan! **Yenigün:** Anadolu ve Darülfünun'un kutsal mücadelesi. –Bayramınız kutlu olsun. –Yunanlılar, gene keşkül ellerinde seyahate çıkıyorlar. –M. Zekeriya'nın Amerika mektubu: Çeşter Projesi'nin tatbiki, Şark vilayetlerimizi Amerikalıya satmak demektir. Abdülhamit zamanında verilen ve Şarkî Anadolu'nun bütün servet ve menbalarını Amerikalılara terk eden bu imtiyaz, yeniden canlandırılıyor ve imtiyaz sahibi Çester Ankara'nın daveti üzerine Anadolu'ya gidiyor.

29 - PAZARTESİ

1. Moskova'dan Ankara'ya dönmekte olan Ali Fuat Paşa, dün geldiği Kastamonu'da bazı kurumları ziyaret etti. Açıksöz gazetesi idarehanesine de uğrayarak gazetenin sorularını cevapladı. Ankara'ya bir görev için döndüğünü, yerine başkâtibini bıraktığını söyledi. Rusya'da komünizmden dönüş olarak adlandırılmış olan uygulamaların da durdurulduğunu, dönüş olmadığını anlatan Ali Fuat Paşa, Türk-Rus ilişkilerinin iyi olduğunu, iktisadî ilişkilerin gelişmekte olduğunu belirtti ve Enver Paşa'nın Türkistan'da Sovyetler aleyhine giriştiği hareketi Ruslardan öğrendiğini bildirdi. (**AS:** 31; **İkdam** : 9 Haziran)

1922 - MAYIS

2. İki gündür toplantı halinde olan ve 500 kişinin katıldığı Bulgar Çiftçi Partisi Müslüman Grubu Kongresi, Sofya'da çalışmalarını bitirdi. Bulgar Müslümanları, hükümetten bazı taleplerde bulundular. (**Ter.Hak:** 11, 12 Haziran)

3. **Peyamı Sabah:** Ramazan bayramı. –Ali Kemal: Kara bayram. –Venizelos'un New York'ta demeci: Yunanlılar, İstanbul hülyasından vazgeçmelidirler. **İkdam:** İyd-i Said-i Fıtrî (Ramazan Bayramı). –İstanbul'daki Rum Patrikhanesi'nin işleri. Rum Ortodokslarından para toplamaya başladılar. Türk'ün parasından toplanan bu vergi Patrik Meletios'un teşkilat işini genişletmesine hizmet edecekmiş. **Vakit:** Curzon, sağlığı sebebiyle geçici olarak Hariciye nazırlığından çekildi, yerine Balfour vekil tayin edildi. –Venizelos durumu iyi görmüyor. "Ahvali, hissiyatla değil, hakikate göre muhakeme edelim. Efsanelerden, "inşallah İstanbul'a!" sözlerinden çekinelim" diyor. **Tevhidiefkâr:** Bayramımız ve matemzede beldelerimiz: İzmir, Bursa, Edirne. –Petit Parisien muhabiri: Mutlaka muzaffer olacaksınız! diyor. –Bayram topları, İstanbul ufuklarına bayramı müjdelerken. **İleri:** İslam âleminde mukaddes ve mübarek bir bayram daha: İnşallah gelecek bayramımız istiklal ve necat bayramı olacaktır. –Üzüntülü bayram, umulan bayram. –Ankara'da yarın yetimlerin çiçek bayramı.

30 - SALI

1. İngiliz Parlamentosu'nda Milletvekili Townshend, hükümetin Türkiye ile ilgili politikasını değiştirmeye, Türklerle dost olmaya, L. George'u İzmit'te toplanılması önerilen konferansa gitmeye çağırdı. Yunanlıların yaptığı katliamların görünmezden gelindiğini belirten Townshend şunları söyledi: "Türk-Yunan savaşına hemen son vermek hayatî bir önem taşır. Yoksa Türkiye'yi Rusya'nın kucağına atmış oluruz. Mondros'tan beri Türklere karşı acımasız davrandık. İşlediğimiz büyük hataları Mustafa Kemal ortaya çıkardı." Milletvekili Kenworthy de yaptığı konuşmada, benzer konulara değinerek Mustafa Kemal'in millî bir kahraman olduğunu söyledi. Başbakan L. George, bu konuşmalara cevap vererek hükümetin tutumunu savundu ve Mustafa Kemal'in anlaşmaya yanaşmadığını söyledi. Dünya Savaşı yıllarında Türkiye'ye esir düşmüş olan Townshend, savaşın son aylarında Büyükada'da tutuluyorken ateşkes görüşmelerinin başlamasına aracılık yapmıştı. Temmuz'da Türkiye'ye gelerek Mustafa Kemal'le görüşecek. (**HM:** 12 Haziran; **Baytok:** 142; **Belen:** 394; **Sonyel** II: 228; **Şimşir** IV: 274)

2. Ali Fuat Paşa ve yanındakiler, Kastamonu'dan Ankara'ya hareket ettiler (**Cebesoy 2,** 1981: 451).

1922 - MAYIS

3. Irak'ta İngilizlerle çarpışmak üzere 9 Mayıs'ta Ankara'dan gönderilen Özdemir Bey komutasındaki 70 kişilik kuvvet, Beytüşşebap'ın Kirmadi köyüne geldi. Özdemir Bey, iki gün önce Siirt'ten Meydan Çarşı'ya gelmiş, aşiretlere bir anlaşma önermişti. 4 Haziran'da Çölemerik'e gelecek olan Özdemir Bey, Nasturîlerin Irak'a geri döndüğünü ve İngilizler tarafından silahlandırıldığını öğrenecektir. (**Uzel 2:** 73)

4. Bayram münasebetiyle, Fransız Hükümeti'nden alınan izin üzerine, Ankara Hükümeti'nin Paris Temsilciliği binasına ilk kez Türk bayrağı çekildi (**İkdam, Vakit, Ter.Hak** : 3; **YA:** 5 Haziran).

5. Selahattin Adil Bey, cepheden Ankara'ya dönerek Millî Savunma Bakanlığı Müsteşarlığı'na başladı. Selahattin Adil Bey, bu göreve 22'de atanmıştı. (**S. Adil Paşa:** 399; **HM:** 31)

6. İngiliz Yüksek Komiseri Rumbold, Boston'da yayımlanan Christian Science Monitor muhabiri Dr. Gibbons'un Anadolu'daki Yunan cephesinde görüp kendisine anlattıklarını rapor etti. Buna göre Gibbons, Yunanlıların durumunu pek parlak görüyor. Ulaştırma hatlarının fevkalade olduğunu, moralleri nin umulanın üstünde bulunduğunu, İyonla devleti kurmak isteyen Mikro Asia hareketinin çok kuvvetli olduğunu söylüyor. Rumbold, Gibbons'un çeşitli anti Kemalist unsurlarla görüşmüş olduğuna da değinerek, İngilizlerin dikte edeceği şartları kabul etmediği takdirde içerden yıkılabileceğini, bunun için anti Kemalistlerin yararlı bir faktör olarak kullanılabileceğini bildirdi. (**Şimşir 3:** 441-442)

7. Anadolu'da azınlık cemaat sözcüleri, kendilerine baskı ve zulüm yapıldığı yolundaki iddiaları yalanlıyorlar: 1) Anadolu Ajansı'nın yayını: Amerikan Yakın Doğu Yardım Heyetleri Genel Müdürü Mister Çekvik Ankara'dan Press dö Soir'e gönderdiği bir telsizde, Yavel'in isnatlarını tekzip etmekte ve üzüntülerini bildirmektedir. (**YG:** 1, **HM:** 2 Haziran) 2) Elaziz'de Serrahip Pavlos imzasıyla gönderilen telgrafta Yavel'in Harput'ta Hıristiyanlara zulüm yapıldığı iddiası kınanarak Elaziz Hıristiyanlarının "Türk oğlu Türk" olduğu ileri sürüldü. 3) Çaycuma Rum Ortodoks Cemaati Metropolit Vekili Papa Aleksandros ile Rum mahallesi muhtarı ve "muteberandan" bazı Rumlar, toplanıp çektikleri telgrafta, şikâyetlerine sebep olacak hiç bir davranışla karşılaşmadıklarını bildirdiler. 4) Boyabat "Rum ve Ermeni milleti" vekilleri de telgraflarında kendileri şimdiye kadar "refik, şefik ve rahim" olan Türklerin idaresinde yaşamaktan memnun ve mutlu olduklarını belirttiler. 5) Sivas Ermeni Murahhası Sarkis ile Sivas Metropoliti Vekili Papa Dimitri de zulüm iddialarını tekzip ettiler. 6) Ankara Ermeni Murahhasları Vekili Papas Sahk da Türk Hükümeti'nin, hiç bir unsura farklı davranmadığını bildirerek katliam iddialarını reddetti. (**HM:** 1 Haziran) 7) İncesu Rum ruhanî reisleri de iddiayı yalanladılar (**YG:** 1; **HM:** 2 Haziran).

1922 - MAYIS

8. Yunan Parlamentosu'nda Anadolu'da azınlıklara yapıldığı ileri sürülen zulüm hakkındaki soruya cevap veren Dışişleri Bakanı Baltacis, bu konuda raporlar okudu. İşgal altındaki bölgede yapılacak soruşturmayı memnunlukla karşılayacaklarını anlatarak sonuçtan emin olduklarını söyledi, işgal altındaki yerlerde Türklere özgürlük ve rahatlık götürdüklerini ileri sürdü. (**Ter.Hak:** 2 Haziran).

31 - ÇARŞAMBA

1. Ankara'da İzmir Yurdu'nda İzmir'in ilk savaşçıları Miralay Nafiz, Binbaşı Edip, Sarı Efe (İsmail) şerefine bir çay ziyafeti verildi. Ziyafette bazı bakanlar ve mebuslar da hazır bulundu. (**HM, YG:** 1; **AS:** 3 Haziran)

2. Magosa'da, Hilal-i Ahmer yararına sergiler düzenlendi. Türk kadınlarının hediye ettiği değerli eşyanın satışından 50 Sterlin sağlandı. (**TK** 106: 55)

3. Türkiye'de Hıristiyanlara zulüm yapıldığı iddialarını yalanlama kampanyasına Gerze Hıristiyanları da katıldı. Gerze Hıristiyanları telgraflarında bu iddiaları reddettiler. (**HM:** 5 Haziran) ★ Diyarbakır Keldanî Metropoliti Süleyman imzasıyla Ankara'ya çekilen telde iddialar reddedilerek, İslamlardan bir yakınmaları olmadığı anlatıldı (**YG:** 5 Haziran). ★ Yunan Parlamentosu dün yaptığı görüşmelere gece yarısından sonra da devam ederek Türk zulmünün devletlere verilecek bir nota ile protesto edilmesini kararlaştırdı (**Ter.Hak:** 2 Haziran).

4. Hakimiyeti Milliye: Rumlar ve Ermeniler, Avrupa'nın entrikalarından nefret ediyoruz, diyorlar (Telgraflar). –Lord Balfour. **Akşam'**da Aralof'un demeci: Türklerle Ruslar arasına tefrika sokmak için yapılan neşriyat. **Açıksöz:** Bulgaristan'da ihtilal ve komünistlerin hareketi. –İstanbul Darülfünunu'nda ihtilal. **Ayine,** bayramı tebrik ile, din için, vatan için, kanlarını ve canlarını feda eden Anadolu dilaverlerine bu mübarek güne hürmetle Allah'tan feyz ve nusret diler. –Gazetelerimizi okuduktan sonra Anadolu'da istiklal uğrunda harp eden gaziler için Garp Cephesi Kumandanlığı adresine postaya veriniz. –İki yol: Sulha doğru söz ve doğru özle kavuşamazsak silahımız sayesinde kavuşacağız.

1922 - HAZİRAN

1 - PERŞEMBE

1. Papulas'ın istifasıyla boşalan Küçük Asya Sefer Ordusu Komutanlığı'na Trakya Ordusu Komutanı Hacıanesti atandı. Hacıanesti göreve 5'te başlayacak. (**İkdam:** 3; **YG, HM, Vakit, PS; Ter.Hak;** 4; **YA:** 8; **Umar:** 251)

1922 - HAZİRAN

2. Ümit vapuru 7-8 yıldır esir olan 650 Türk'ü İstanbul'a getirdi. Sürgünde oldukları Sibirya'dan Japonya yoluyla yurda dönerken Yunanlıların tutukladığı esirler Pire'ye götürülmüş, Kızılhaç duruma el koymuş, bunları geçici olarak İtalya'ya teslim etmişti. Bir süredir Azinara adasında alıkonmakta olan esirler bugün İstanbul'a getirilebildi. (**Ter.Hak:** 1; **Vakit, Tev.Ef.** 2; **İkdam:** 2; 5: Lehistan'da ilgi bekleyen diğer esir kafilemiz).

3. Sovyetlerin 1 Eyül 1920'den bu yana parasız olarak verdikleri silahlar: Tüfek: 37.812, fişek: 44.587 sandık, makinalı tüfek: 324, top: 66, top mermisi 200.573, top kaması: 11 (**Özalp:** 219).

4. İçtihat dergisinde Bahaîlik hakkında yazdığı bir yazıdan ötürü Dr. Abdullah Cevdet Bey'in yeniden yargılanmasına başlandı. Daha önce bu yazıdan ötürü gıyabında verilen iki yıllık hapis cezası hükümsüz sayıldı. Abdullah Cevat Bey, mahkemede, bu yazıda İslam'ı küçük düşürmek istemediğini, barışçı bir insan olduğu için barışı savunan bu mezhep hakkında bilgi vermek istediğini söyledi. Duruşma çarşamba gününe bırakıldı. Dava birkaç kez ertelenerek uzayacaktır. (**PS, Vakit:** 2).

5. Fransız Parlamentosu'nda Şaydlen ve Morino, Ankara Anlaşması'nı övdüler. Başbakan ve Dışişleri Bakanı Poincaré ise bu anlaşma ile müttefiklerini memnun edemediklerini söyledi. "Bu bir kesin anlaşma değildir, bir kısım birliklerimizi geri çekmek zorunluluğundan doğan mahallî bir mukaveledir" dedi. Fransız bayrağının Doğu'da ve başka yerlerde savaş değil, barış alameti olduğunu ve medeniyet alameti olarak kalması gerektiğini söyledi. (**Vakit, PS, İkdam:** 7; **HM:** 12).

6. **Yenigün:** Ankara'da bayram. –Ankara'da yetimlerimizin çiçek bayramı, havaların yağışlı olmasına rağmen sevinçle karşılandı. –Yunanistan Türkiye ile uyuşmaya taraftar. –Çaycuma ve İncesu'dan Hıristiyanların, kendilerine zulüm yapıldığı iddialarını yalanlaması. **Tercümanı Hakikat:** Ankara Hükümeti, Cenova'da Almanya ve Rusya ile gizli anlaşmalar yapmamıştır. –Yunanlılar bizimle münferit sulh peşinde. –Büyük ve âlicenap dostumuz C. Farrére pazar günü İstanbul'a vasıl oluyor. **Güleryüz:** Mehmet Çavuş'tan Papulas'a: ... İki yüz bin Türk arslanı hudutlarda yatıyor/ Ordumuzun mert yüreği İzmir diye atıyor. **İkdam:** Yunanlılar arasında İzmir'in tahliyesi. Leh ve aleyhte cereyanlar. Doğrudan doğruya müzakere için Ankara'nın bir işaretini bekliyorlar. –Le Petit Parisien muhabiri Schlicklen: Halide Edip, Türk ruh vicadanının bütün iyi vasıflarını temsil ediyor. **Vakit:** Anadolu Ermenilerinden Patrik Zaven Efendi'ye cevap. **Peyamı Sabah:** Ankara'nın Londra Temsilcisi Nihat Reşat Bey, İngiliz mebuslarına millî hükümetin sulh hakkındaki görüşü konusunda izahat veriyor. **Açıksöz**'da A. Nuri: Türkler-İngilizler. İftiracı Yavel'in Anadolu Hıristiyanları hakkında Amerikan basınında yer alan iddiaları, Türk Ortodoks

1922 - HAZİRAN

Cemaati ve Ankara Ermeni Katoliklerinden sonra Elaziz, Çaycuma, Malatya, Kastamonu, Çorum Hıristiyanları tarafından da telgraflarla red ve tekzip ediliyor. –İlkokul öğretmenlerinin mağduriyeti. **Akşam:** Yunanlılar, Ankara ile müzakere fikrindedir. **Yeni Adana:** Darülfünun'da talebeler, millî maksada cephe alan muallimleri tahkir ederek kürsüden kovuyorlar. Talebeler, zabıtanın engellemelerine ve alu efendinin yaralanmasına rağmen derslere girmemişlerdir. **Tevhidiefkâr:** Yunanistan'ın sulh manevraları. –Fransa ve Rusya'ya talebe gönderilecek. –Yunan orduları Sevr hududuna çekiliyormuş. **Servetifünun:** Claude Farrére'in İstanbul'da karşılanışı. –Celal Sahir: Şehitlerin mirası. –Ziya: Türk kavminin seciye ve ırkiyesi. **Hakimiyeti Milliye:** Atina gazeteleri şimdi, bizim tarafımızdan bir teklif olursa bunu hükümetlerinin büyük bir dikkatle takip etmeye amade olduğunu yazıyorlar. –Atina gazeteleri, yeni hükümetin ömrünün kısa olduğunu yazıyorlar.

2 - CUMA

1. Ali Fuat Paşa Ankara'da. 10 Mayıs'ta 15 kişilik maiyetiyle Moskova'dan ayrılan Büyükelçi Ali Fuat Paşa, İnebolu-Kastamonu yoluyla Ankara'ya geldi ve akşam Çankaya Köşkü'nün ikinci dairesinde kaldı. Elçilikteki çanta olayı ile ilgili olarak Mustafa Kemal'e bilgi verdi. Sabaha kadar olay hakkındaki raporunu hazırladı. (**Cebesoy 2:** 346; **HM, YG:** 4)

2. İstanbul Hükümeti Dışişleri Bakanı İzzet Paşa'nın demeci The New York Times'da: Anadolu kıyılarındaki Rumların tehciri devam ediyor. Birçoklarının öldüklerine şüphe yoktur. Türkler, azınlıkların himayesini sağlayabilirler. Anadolu'da yapılacak bir araştırmada, Müslümanların nüfus ve emlakçe Hıristiyanlardan daha çok zarar gördükleri meydana çıkar. (**MEH** 84: 10)

3. Gümüşhane Rum Metropoliti Vekili ve bazı Rum muhtarlardan, Gümüşhacıköy Rum Cemaati reisinden, Konya, Bünyan ve başka yerlerden Hıristiyanlara zulüm yapıldığı iddiasını protesto eden telgraflar (**HM, YG:** 2).

4. Rus Elçilik memurlarından Kolman, Konya ve Adana yöresinde yaptığı iktisadî inceleme ile ilgili olarak elçilikte bir konferans verdi. Konferansta bazı mebuslar da hazır bulundu. (**HM:** 4)

5. Ankara'da Trakya Yurdu kuruldu. Yurt, yayımladığı bildiride, Anadolu'daki Trakyalıları bir araya getirmek ve Trakya için canlı hareketler yaratmak istediğini bildirdi. Ankara'da daha önce İzmir Yurdu ve Bursa Yurdu kurulmuştu. (**YG:** 15)

6. Adana Kumandanı Muhittin Paşa, bir torpido ile Beyrut'a gitti. Burada General Gouraud ile buluşan Muhittin Paşa, onunla birlikte Şam'a hareket etti. İki general Türk-Suriye gümrük işlerini görüşüyor. (**Ter.Hak:** 2 "memur edildi"; 5: "gitti")

1922 - HAZİRAN

7. Fransız Parlamentosu'nda gensoru görüşmeleri bitti. Poincaré Hükümeti, 100'e karşı 484 oyla güvenoyu aldı. Gensoru önergesini Radikal Sosyalistler vermişti. (**Ter.Hak** 3)

8. **Tercümanı Hakikat:** Fransa Şark sulhu temenni ediyor. Poincaré istizahlara cevap verdi. –Yunanlılar Batı Trakya'da İslam ahaliden zorla vergiler alıyorlar. –Yunanlılar, utanmadan zulümden bahsediyorlar. Yunan Parlamentosu'nda mezalim efsanesi hakkında münakaşalar. –Kondilis, Papulas'a halef oluyor. Papulas'ın istifası. **Tevhidiefkâr:** Yunanistan yola geliyor mu? –Düşmanın Sevr hududuna çekileceği ve taarruza geçeceği hakkında şayialar münasebetiyle: Biz müsaade etmedikçe ne ileri ne geri. –Papulas yuvarlandı. **Hakimiyeti Milliye:** İngilizler bize resmen inceleme kurulu göndermek isterlerse, biz de Hindistan'da, Mısır'da, İstanbul'da İngilizlerin yaptıkları zulümlerle ilgili inceleme kurulu isteyelim. Taarruza karşı taarruz. Kaybeden biz olmayız. **Yenigün:** Serseri Giritli (Venizelos) akıllanmış gibi görünüyor. Yunanistan'a akıl ve basiret tavsiye ediyor. **The Times:** Türkler harpten bıkkındırlar (**Jaeschke 1:** 181). **Peyamı Sabah:** Büyük dostumuz Claude Farrére geliyor. –A. Kemal: Korkunç bir vaziyetteyiz. Ankara'nın tuttuğu yol, çıkmaz, çıkmaz, çıkmaz! Bu hakikati anlamayan kalmadı. **İkdam:** Atina'da sulh müzakereleri rivayetleri var. Yunanlılar doğrudan doğruya müzakereye pek heveskâr. Venizelos ve taraftarları arasında İzmir'in tahliyesi lehinde kuvvetli bir cereyan. –Ankara'da gazeteciler şerefine Rus Sefiri'nin çektiği ziyafet. –Yakup Kadri: Bizde mizah. **Akşam:** Le Temps, Şark'ta sulhun niçin geciktiğini soruyor. Yunanlıların işgal ettiği yerlerde mezalim yapıldığını, binaenaleyh bu havalide de tahkikat icrası lazım geldiğini beyan ediyor. –Papulas niçin istifa etti?.

3 - CUMARTESİ

1. 25 Mayıs'ta istifası kabul edilen Papulas'ın görev süresi doldu. 1 Haziran'da yerine atanan Hacıanesti, yarından sonra İzmir'e gelerek görevi devralacak. (**İkdam:** 3, 4, 5, 12; **İleri, Vakit:** 5; **YG, HM:** 6; **TİH** II /6-1: 171)

2. Amerika Birleşik Devletleri, İngilizlerin Anadolu'da bir tahkik heyeti ile ilgili 15 Mayıs tarihli önerisine karşılık vererek İtilaf Devletleri'nin kuracağı böyle bir soruşturma kuruluna katılabileceğini bildirdi (**Vakit, İkdam, Tef.Ef.** 7; **PS:** 7, 28; **HM:** 12; **Evans:** 342).

3. Meclis'te, işgal altındaki bölgede Yunanlıların yaptığı zulümler sayılarak Hükümet'in tedbir alması istendi. Asıl sorumlunun Avrupa diplomasisi olduğu, Avrupa milletlerinin böyle bir zulmü tasvip etmeyeceği söylendi. Mahmut Celal Bey "Avrupa'nın zalimliğini, çeşitli araçlarla Doğu milletlerine duyuralım" dedi. Yahya Galip Bey, Avrupa kamuoyunun suskunluğundan ya-

1922 - HAZİRAN

kındı. Doğu ve Batı dillerinde protestolar yayımlanması kabul edildi. Bazı milletvekilleri de "Orduya başvuralım!" dediler. Protesto metni 21'de görüşülüp kabul edildikten sonra, 22'de İtilaf Yüksek Komiserlerine gönderilecektir. (**ZC** 20: 131; **HM, YG:** 4; **AS:** 5; **Vakit:** 6)

4. Konya Mebusu Mehmet Vehbi Efendi, 169 oydan 91'ini alarak Meclis Birinci Başkan Vekiliği'ne seçildi (**ZC** 20: 128; **HM:** 4). ★ Nafıa Vekilliği için yapılan ikinci seçimde de çoğunluk sağlanamadı. Adnan Bey 56, Çorum Mebusu Ferit Bey 33 oyda kaldılar. (**ZC** 20: 128)

5. Dün Ankara'ya gelen Ali Fuat Paşa, Moskova Büyükelçiliği'nde 21/22 Nisan gecesi meydana gelen çanta olayı ile ilgili olarak bu gece hazırladığı raporunu, Dışişleri Bakanlığı'na verdi ve Yusuf Kemal Bey ile görüşerek olayı sözlü olarak da anlattı. Sovyet Polisi Çeka, casusluk belgeleri olduklarını ileri sürdüğü bazı belgeleri bir çantaya koyarak mühürlemiş, Ali Fuat Paşa'nın diretmesine rağmen iade etmemiş, Ali Fuat Paşa da 10 Mayıs'ta Moskova'yı terk etmişti. (**Cebesoy 2**, 1981: 452)

6. General Harington, Anadolu'daki askerî durum hakkında İngiliz Genelkurmayı'na bir rapor sundu. Kemalistlerin makul barış şartlarına razı olacak gibi görünmediklerini, tarafların hiç birinin geniş çapta bir harekâtı tekrarlamak arzusunda olmadığını, Yunan ordusunun daha bir yıl dayanabileceğini ileri süren Müttefik Kuvvetleri Başkumandanı Harington, kuvvet yoluyla probleme bir çözüm bulunamayacağını yazarak "İstanbul'da Müttefik kuvvetlerin yalnızca adı var. Müttefikler İstanbul'u ve Boğazlar bölgesini boşaltmalıdır" dedi. (**Şimşir 3:** 443-445) ★ Rawlinson'un İstanbul'un durumu hakkında raporu (**Jaeschke 1:** 182).

7. Fransız Başbakanı ve Dışişleri Bakanı Poincaré'nin parlamento konuşması Le Temps ve öteki Paris gazetelerinde: Ankara Anlaşması'nın Fransız ordusundan kısmî terhisler için yapıldığı, Fransa'nın Doğu'da barışı hararetle istediği, Küçük Asya ve Suriye'deki Fransız mandasının sade delillik ve istişare görevinden ibaret olduğu, adalet ve hürriyet fikrine sadık kalınırsa Hıristiyan ve Müslüman halkın bunun iyiliklerini takdir edeceği... (**MEH** 47: 3-5; **Vakit, PS, İkdam:** 7; **HM:** 12).

8. Kocaları sürülen Hıristiyan kadınlarının, durumlarını araştırmaya giden Ankara Hükümeti Araştırma Kurulu'na kendiliklerinden verdikleri, durumlarından memnun olduklarını bildiren belge. Papaz Dimitri'nin tanıklığıyla... (**Yunanlıların Yeni İşgal Ettikleri...** Cüz 4, Kısım 2: 13) ★ Develi Umum Ermeni halkı adına Arzuman oğlu Agop, kendilerine zulüm yapıldığı yolundaki propagandaları bütün mevcudiyetleriyle ret ve tekzip ettiklerini bildiriyor (**YG:** 7).

1922 - HAZİRAN

9. Tercümanı Hakikat: Anadolu'nun Yunan'a sulh teklif ettiği yalandır. Millî Hükümet resmen tekzip edecektir. –Poincaré güvenoyu aldı. 100'e karşı 484 rey. –Kondilis'e göre Papulas İzmir'in terkine karşı olduğu için çekildi. Papulas'ın kurmayları da devriliyor. **Vakit:** General Papulas'ın sukutu. –Dördüncü Lozan Türk Kongresi. **Açıksöz**'de A. Nuri: Her söze inanmayalım. –Hint Hilafet Komitesi'nin beyannamesi: İngilizlerin Anadolu'da araştırma yapma istekleri; Hıristiyan üye kadar Müslüman üye. –İlkokul öğretmenlerinin terfihi. **Akşam:** Yunanlıların nihaî zafer hülyası. –Papaulas'ı istifaya sevkeden son hadise-i müessife acaba nedir? –Hacıanesti başkumandan oldu. –Madam Gaulis'in Paris'te Türkiye hakkında konferansı. **Tevhidiefkâr:** Papulas'ı Türk'ün hamaseti yuvarladı. –Ermenilere istiklallerini biz bahşetmiş idik. **Yeni Hayat:** (orak çekiç resmiyle) Enternasyonal. –Balkanlar inkılap arifesinde. –Amele ne istiyor? –Nasyonalizm ve sosyalizm. –Beynelmilel inkılap marşı (Enternasyonal). –Mustarip beşeriyet. **Karagöz:** Politika ile uğraşmayacağım diyen Venizelos'a: Nene lazım, Tatavlalı Aftosları, Fener piskoposları hep diplomat oldu. Sen giderayak madamaya politika et de keyfine bak. **Peyamı Sabah:** Anadolu tahkikatını Yunanistan kabul ediyor. –Ali Kemal: Ankara'yı o makam-ı akdesinde bırakıp bir lahza meşru ve metbu hükümetimize dönerek o sayede bu gailelerin, hailelerin içinden sıyrılmak çarelerini aramalıyız. **İkdam:** Ankara'nın Paris Sefarethanesi'ne ilk defa olmak üzere bayramda Türk bayrağı çekildi. –Doğrudan doğruya müzakere isteyen belki Yunanistan'dır. Her şey Yunanistan'ı sulha sürüklüyor. –Papulas neden istifa etti? Doğrudan doğruya müzakere teşebbüsü ile de alakalı olduğu ve istifanın Yunan milleti için hayırlı olmadığı yazılıyor. **Journal d'Orent:** Şark sulhu mümkündür. Türk ve Yunan tarafı birbirleriyle pekala anlaşabilirler, fakat zevahiri kurtarmak şartıyla. Bu konudaki haberleri tekzip temelsizdir. Müzakere başlayabilir.

4 - PAZAR

1. Akıncı Müfrezeleri Reisi Kaymakam İbrahim Ethem Bey, işgal altındaki köyler halkına bir bildiri yayımlayarak düşmana kesinlikle hayvan satmamalarını, düşmana hayvan vermenin kendi ordularına silah atmak olduğunu bildirdi. Bildiride "İcap ederse hayvanlarınızı öldürünüz. Hayvan verenlerin cezası idamdır" denildi. (**Vandemir 1:** 153)

2. 1'de Küçük Asya Sefer Ordusu Kumandanlığı'na atanan Hacıanesti, İzmir'e hareket etti. Akşam şehre vararak Papulas'ın bıraktığı komutayı devraldı. (**Ter.Hak:** 4-6; **Vakit:** 5-7; **PS:** 5-6; **İkdam:** 7)

3. Kuzey Irak'a gitmek üzere 9 Mayıs'ta Ankara'dan hareket eden Özdemir Bey komutasında 70 kişilik müfreze Çölemerik'e geldi. Özdemir Bey, burada bazı aşiretlere ve Nasturilere, tarafsız kalmalarını isteyen mektuplar yazacak, Diyarbakır'dan Şemdinan'a bir telgraf hattı da çektirecektir. Özdemir Bey 12'de Revandiz'e hareket edecek. (**Uzel 2:** 73)

1922 - HAZİRAN

4. Atina Hükümeti, Roma'da Türk ve Yunan temsilcilerinin barış için görüşmeler yaptığı haberini yalanladı (**Ter.Hak:** 5).

5. Yunan Ajansı, Batı Cephesi bölgesinden içerilere sevkedilen Hıristiyanların fecî bir durumda olduklarını, imha edildiklerini bildirdi. Ankara ise, sürgüne gönderilen Rumların ve onların geride kalan ailelerinin çok rahat olduklarını ileri sürüyor. bkz. 3 Haziran (**Yunanlıların Yeni İşgal Ettikleri...** Cüz 4, Kısım 2: 1 "Doğru değil")

6. Nafıa Vekili Fevzi Bey'in yerine vekâlet edecek kişi için yapılan seçimde Dr. Adnan Bey, 178 oydan 96'sını aldı. 68 mebus çekimser oy kullandı. (**YG:** 5)

7. Meclis'te, başkanla sürekli atıştığı ve Meclis düzenini bozduğu gerekçesiyle muhalefete mensup üyelerden Erzurum Mebusu Salih Efendi'ye 15 gün görüşmelere katılmama cezası verildi (**ZC** 20: 155; **YG:** 5).

8. Bulgar Komünist Partisi'nin dört gün sürecek Dördüncü Kongresi Sofya'da toplandı. Kabakçıyef raporunda "Ön Asya'da İngilizler tarafından savaşa sürülen Yunan burjuvazisinin umduğunu bulamadığını, Yunan halkına ağır zorluklar getirdiğini belirtiyor. (**Velikov:** 129; **Vakit:** 10, 12; **İkdam:** 10 "Sofya'da yapılan Beynelmilel Komünist Kongresi'nde Yunan murahhasının konuşması")

9. Prag'da Cemiyet-i Akvama Müzaheret Cemiyeti'nin kongresi yapıldı. Kongreye Türkiye adına Mütareke Komisyonu eski üyesi Ethem Bey ile Darülfünun müderrislerinden Cemil Bey katıldılar ve Türkiye şubesinin kuruluşu ile ilgili ayrıntılı bir rapor sundular. (**Vakit, İkdam:** 12; **PS:** 6 Temmuz)

10. Niksar, Bafra, Tanyorz (?) (ve muhtemelen bugün) Sinop'tan Hıristiyan cemaat reislerinin, cemaate zulüm yapıldığı iddialarını reddeden telgrafları (**HM, YG:** 6). ★ Adana Rum ve Ermeni cemaatleri reislerinin ortak protestosu (**HM:** 5; **YG:** 6). ★ Safranbolu, Akdağmadeni'nden aynı yolda çekilen telgraflar (**HM:** 11; **YG:** 8). ★ Eğin'den Ermeni ve Ortodoks Rum cemaatinden (**YG:** 7). ★ Çarşamba'dan Rumların tekzipleri (**YG:** 8). ★ Urfa'dan (**YG:** 18).

11. Tevhidiefkâr: Vaziyetimiz ümit verici. –Anadolu'daki Yunan esirleri, hallerinden memnun. –Venizelosçu gazeteler, Papulas'ın düşmesini Ankara-Atina arasında uzlaşma görüşmeleri olduğuna bağlıyorlar. **Hakimiyeti Milliye:** Yunanistan önce, başkalarının elinde kör alet olmadığını, bağımsız olduğunu ilan etsin. Ondan sonra kendisiyle doğrudan doğruya görüşüp anlaşma imkânı olup olmadığını inceleriz. **Vakit:** Hacıanesti başkumandan oldu. **Açıksöz:** Aracılık beklemeyeceklermiş. –Şehrimizde kızamık var. –Papulas istifa etti. **Akşam**'da N.Sadık: Türklerin vazifesi, haklarımızı gasıp düşmanın bizzat kendisinden istirdat etmektir. –Anadolu'nun zaferi er geç bu sahada kendini gösterecektir . **Yeni Adana:** Irak'ta İngiliz melaneti. **İkdam:** Papulas'ın cepheden

1922 - HAZİRAN

çekilmesi, Yunanlılar arasında fevkalade heyecana sebep oldu. Artık Rumlar ve Yunanlılar, kendileri için bir necat ümidi görmüyorlar. **The New York Times:** Türkiye'de Ermeni kırımı iddialarını soruşturacak kurula Amerikalı delegeler de katılacak (**Ulagay:** 191). **Peyamı Sabah:** Hacıanesti başkumandan oldu. –Ali Kemal: Milliyet duygularını, Türk ve Türklüğün gayelerini bu köftehorlar senelerden beri çeşit çeşit şekillere sokarak kullanıyorlar. Muhitimizde her felakete rağmen devam eden satvet ve muvaffakiyetlerinin en birinci sebebi budur. **Tercümanı Hakikat:** Yunan Parlamentosu'nda gürültülü nümayişler. Yaralıları "Açız! Ekmek isteriz!" diye bağırıyorlar. –Yunanlılar, Anadolu harbinden bıkkındır. Şimdi Anadolu'yu tahliye için münasip bir çare arıyorlar. Hükümet lehindeki gazeteler tahliye lehinde neşriyata devam ediyorlar. Atina'da asabiyet ve galeyan pek şiddetlidir. **Yenigün:** Papulas'ın yerine Kondilis. –Baltacis, Türk mezaliminden bahsediyor. –Anadolu Müdafaacıları takibe uğruyor. –Millet Meclisi, Yunan mezalimini protesto etti. –Ali Fuat Paşa şehrimizde.

5 - PAZARTESİ

1. Türk dostu Fransız yazarı Claude Farrére, İstanbul'a geldi. Sarayburnu'nda yapılan büyük bir karşılama töreninde Belediye, Üniversite, bütün okullar, çeşitli kurumlardan temsilciler, binlerce İstanbullu, mehter takımı ve bandolar hazır bulundu. Yollara dizilen halk, konuk yazarı çiçek yağmuruna tuttu. Türk toprağına ayak basınca "Yaşasın Türkiye!" diye bağıran Farrére, Ankara'ya gitmek niyetinde olduğunu söyledi. İstanbul'da kaldığı süre içinde şerefine birçok ziyafetler verilecek olan Claude Farrére, 18'de İzmit'te Mustafa Kemal ile buluşacak, 20'de İstanbul'a dönecektir. (**Akşam, Ter.Hak:** 5; **PS:** 5,6; **İkdam, Vakit, Tev.Ef:** 6; **HM, YG:** 7; **AS:** 8; **Yalman:** 311; **Jaeschke** 1: 182'de yanlış olarak 3 tarihi verilmektedir)

2. İttihatçıların Trabzon'da önemli dayanaklarından İskele Kâhyası Yahya, İttihatçıların hükümete yaptıkları baskılar sonucu yargılandığı Sivas'ta beraat ettirilerek serbest bırakıldı. Yahya, Enver Paşa ve arkadaşlarını yurda sokmak için faaliyet gösterdiği tarihlerde gizli Türkiye Komünist Partisi lideri Mustafa Suphi ve arkadaşlarını 28/29 Ocak 1921 gecesi Sürmene açıklarında katletmiş, ancak daha sonra İttihatçılarla Ankara Hükümeti'nin ilişkileri gerginleşince 12 Ocak'ta teslim olmuştu. Yahya, 3 Temmuz'da Trabzon'da hükümete yakın çevrelerce katledilecektir. (**Goloğlu 4:** 284)

3. Dün İzmir'e gelip komutayı devralan Hacıanesti, subaylarla görüşmeye başladı. Yayımladığı bildiride orduyu Doğu'daki Hıristiyan halkı kurtarma görevine devam etmeye çağırdı. Hacıanesti, ordu yüksek kademelerinde bazı subayları görevlerinden alıyor. Birinci Kolordu Komutanlığı'na General Trikopis, İkinci Kolordu Komutanlığı'na General Diyenis atanıyor. (**TİH** II/6-1: 172; **Ter.Hak:** 6,8; **HM:** 7, 8, 11; **AS:** 11; **PS, İkdam:** 7; **Vakit:** 7-8)

1922 - HAZİRAN

4. Kastamonu İstiklal Mahkemesi kararları Açıksöz'de: Casusluktan sanık bir Rum'un beraatine, ancak hareketleri şüpheli görüldüğünden millî emellerin mesut neticesine kadar Diyarbakır'da hapsine; iki kaçağı yanında bulunduran Onbaşı Ali Rıza'nın rütbesinin sökülmesine, 6 ay hapsine ve hapsinden sonra Batı Cephesi'ne gönderilmesine; soygunculuk yapan Ali Oğlu Osman'la Araç'ın Susuz köyünden Mustafa'nın 15'er yıl ağır hapsine, diğer iki kişinin 7,5'ar yıl hapsine. –Konya İstiklal Mahkemesi'nin Antalya'da verdiği cezalar (**AS:** 5).

5. Kapriyel, Cavit Bey'e Ermenilerin Anadolu'ya dönmeleri konusunu açıyor. Cavit Bey, bu konunun barıştan sonraya ertelenmesini istiyor. Kapriyel, Ermeni intikamcılarının, listelerine Cavit Bey'i almaları üzerine Taşnak liderlerini çağırıp konuşacaklarını söylüyor. (**Tanin:** 24.11.1946)

6. Boğazlıyan Ermeni cemaati adına Mardperos ve Rum cemaati adına Yuvan, Hıristiyanlara zulüm yapıldığı iddialarını şiddetle ve nefretle ret ve tekzip ettiler. Boğazlıyan'da büyük bir refah ve saadetle iş ve güçleriyle meşgul olduklarını bildirdiler. (**YG:** 7) ★ Çarşamba Rumlarının tekzibi (**YG:** 8). ★ Urfa'dan tekzip (**YG:** 18).

7. Ukrayna ile yapılan 2 Ocak tarihli anlaşmanın onaylı suretlerini alıp vermek üzere Harkov'a giden Dr. Rıza Nur başkanlığındaki Türk Kurulu, Novorosiski'ye vardı, büyük bir kalabalık tarafından karşılandı. Buradan Harkov'a kadar olan yerlerde ve Harkov'da da kurula parlak karşılamalar yapılacak, anlaşma metinleri 22'de alıp verilecektir. (**HM:** 20 Ağustos)

8. **Tercümanı Hakikat:** Türklerin asil müdafii bu sabah geldi. –Sulh dilenmek için Stratos ile Gunaris yakında Avrupa'ya gidiyorlar. **Yenigün:** Babıâli-İtalya. –Sulh için Yunan efkârını yokluyorlar. –General Papulas'ın istifası etrafında. –İstanbul'da Saray Lale Devri'ni yaşıyor. –Anadolu'da Hıristiyanlar mesut ve müreffehtirler. **Hakimiyeti Milliye:** İstanbul'da çıkan renksiz, kokusuz, cansız, ruhsuz, sinsi bir gazete olan Yeni Şark'a, Anadolu'ya ait meselelere burnunu sokmamak, uzaktan durup seyretmek düşer. –Hint Hilafet Komitesi'nin Türkiye hakkında mühim beyannamesi. –Manchester Guardian hatalarını tek tek itiraf ederek "Türk Hükümeti İstanbul'da değil, Ankara'da" diyor. **Vakit:** Sevgili dostumuz Claude Farrére bugün geliyor. Ahmet Emin: İki müstesna sima (P.Loti, C.Farrére). **Açıksöz:** Büyük Millet Meclisi'nde Yunan zulümlerini protesto. –Doğrudan doğruya anlaşmak konusunda Yunan gazetelerinin yayınına Hakimiyeti Milliye'nin cevabı. **Yeni Adana:** Paris'te ilk Türk bayrağı. Fransız Hükümeti, bayram münasebetiyle Ankara Sefarethanesi üzerine Türk bayrağının keşidesine müsaade etmiştir. **İkdam:** Atina'da heyecan son derecede. Yeni Başkumandan Hacıanesti nasıl teminat istemiş imiş? –Yunanlılar tehlikeye sürükleniyorlar. –Lehistan'daki esirlerimiz. **Le Temps:** Anadolu'daki

1922 - HAZİRAN

zulümlerin incelenmesi için önce kesin bir tarafsızlık sağlamalı, sonra da haklı kararlar alınmalıdır (**YG:** 14). Diyarbakır'da Ziya Gökalp tarafından haftalık olarak çıkarılan **Küçük Mecmua**'nın birinci sayısı: Türklerle Kürtler. –Ömer Seyfettin için. –İktisadî seferberlik (manzume). **Satveti Milliye** (Elazığ): Elazığ ve Malatya Ermeni temsilcisi piskoposun Büyük Millet Meclisi'ne Ermenilere baskı yapıldığı yolundaki propagandayı nefretle karşıladığını bildiren telgrafı. **Daily Telgraph:** Harding yönetimi, Anadolu'da tahkik heyetine ABD'nin de katılması fikrine eğilim duyuyor. Muhaliflerin itirazlarına, hareketin yalnızca Anadolu'da gerçek bilgi toplamak olduğu bildirilerek cevap veriliyor. (**MEH** 47: 15) **Peyamı Sabah:** Bulgar Başvekili, burjuvaları ve kralı açıktan açığa tehdit ediyor. –Ali Kemal: Samimî bir Türk dostu C.Farrére. –Fatma Aliye: Büyük dostumuz Mösyö C.Farrére Cenapları'na. **Akşam:** Claude Farrére bugün geldi. Misafirimiz muhabirimize, Ankara'ya gitmek niyetinde olduğunu söyledi. –N. Sadık: Sulh yolu. **Tevhidiefkâr:** C.Farrére, bugün İstanbul'a misafir oluyor. –Mezalim iftiralarını Hıristiyanlar tekzip ediyor. –Ebüzziyazade: Sulhu samimî olarak istemeli.

6 - SALI

1. Trabzon Vali Vekili Sami Sabit Bey, Doğu Cephesi Komutanlığı'na Trabzon'da İttihatçıların çalışmaları hakkında bilgi verdi (**Karabekir** 3: 334).
2. İstanbul'da Türkiye Sosyalist Fırkası'ndan ayrılan işçiler, Müstakil Sosyalist Fırkası adıyla yeni bir parti kurmaya karar verdiler. 12'de kurulacak olan Partinin resmî açılışı bine yakın işçinin katılımı ile 5 Temmuz'da yapılacak. (**Ter.Hak:** 6 Temmuz)
3. Hıristiyanlardan tekzipler gelmeye devam ediyor: Karahisar Metropolit Vekili Kosti imzasıyla, eskiden beri Türk İslamları arasında rahat bir hayat yaşadıkları ileri sürülerek aksi iddialar reddedildi ve Hükümet'e şükran duyguları dile getirildi (**YG:** 7).
4. Genelkurmay Başkanlığı, Doğu Cephesi'nden Van Sınır Alayı'nın bir taburu ile bir bataryanın Revandiz'e gönderilmesini istedi. 11 Aralık'ta 1 tabur ve 1 batarya gönderilecek; bu tabur, Simko'yu bertaraf ederek Şemdinli'ye ulaşacak ve orada kalacak, Revandiz'e gidemeyecektir. (**TİH** III: 260)
5. Ankara'dan Muallimler Cemiyeti Birliği, Türkiye Matbuat Cemiyeti ve Matbuat Umum Müdürü Ağaoğlu Ahmet Bey, dün İstanbul'a gelen Claude Farrére'e hoş geldin telgrafı çekerek, onun gelişinden duyulan memnunluğu bildirdiler (**HM, AS, Vakit:** 7).
6. Claude Farrére için Fatih Belediye dairesinde 40 kişilik bir ziyafet verildi. Daire elektriklerle süslendi, değerli halılarla bezendi. Türk ve Fransız bayrakları asıldı. Meydana toplanan halk, Türk dostu Fransız yazarını alkışladı. Claude

1922 - HAZİRAN

Farrére, yaptığı konuşmada "Bir millet istiklalini savunma hakkına daima sahiptir. Siz bunu yapıyorsunuz, hem de pek iyi yapıyorsunuz" dedi. Yarından sonra da onun için Bebek Koyu'nda bine yakın kayığın katıldığı sazlı bir eğlence yapılacak. (**Ter.Hak, Akşam:** 7; **Tev.Ef, İkdam, Vakit:** 8; **PS:** 7,8)

7. Samsun Rumları, Yakın Doğu Yardım Kurulu üyelerinden Amerikalı Yavel'in Türkiye'de Hıristiyanlara zulüm yapıldığı yolundaki iddiasını Ankara'ya çektikleri bir telgrafla protesto ettiler (**YG:** 8; **HM:** 11).

8. **Tercümanı Hakikat:** Hacıanesti İzmir'e gitti ama yakında yine dönecek. Çünkü tahliye için orduyu yoklayacak. –Sulh hakkındaki haberlerin kaynağının şehrimizdeki Yunan Komiserliği olduğu anlaşıldı. **Tevhidiefkâr:** Edirne Yurdu, yakında neşredeceği bir beyannamede Trakya'nın Türk yurdu olduğunu ve Türk olarak kalacağını ilan edecektir. –İstanbul halkı aziz misafiri C.Farrére'i heyecan ve şükranla karşıladı. –C.Farrére: Türk'ü müdafaa için yaptığım mücadeleden hiç bir kuvvet beni döndüremez. **Vakit:** Dostumuz Claude Farrére'e yapılan karşılama merasimi. **İkdam**'da Yakup Kadri: Claude Farrére'e açık mektup: Eski İstanbul nerede? Onu bulamayacaksınız. İstanbul hâlâ duldur, fakat bakire değildir. Bilseniz üzerinden ne kadar lers, ne kadar fezahet geçti. Biz Üsküdar'ın arka tarafında görülen tepelerin ötesindeyiz. Asıl benliğimiz orada döğüşmeye gitti. –Hoş geldiniz. –Halide Edip'in Ateşten Gömlek romanının tefrikası başlıyor. **Akşam**'da Falih Rıfkı; Tevhidiefkâr'da İttihat ve Terakki'nin Diyar-ı Gurbet Maceraları başlıklı dizi yazıyı eleştiriyor: Zavallı Enver Paşa, nankör millet! İstiğfar edebilirler, sitem değil! Boğulmak üzere bulunduğumuz denizde bazan elimiz onlara da dokunursa "İşte sizi kurtarıyoruz" demesinler. (Aynı konuda Ankara'nın açıklaması için bkz. 1 Temmuz) **Açıksöz:** Papulas, İzmir'in tahliyesini kabul etmediği için istifa etmiş. –Ordu'da, Hilal-i Ahmer ve Kırım açlarına büyük miktarda yardım. **Yeni Adana:** Dostları tarafından terkedilen Yunanistan. **Morning Post:** Yunanistan Paris tekliflerini reddetmiş de olsa, halk uygun bir çözüm arıyor. Arazi meselesinden çok, azınlıkların durumu güvence altına alınabilirse Yunanistan tekliflerini kabul edebilir. (**MEH** 47: 6) **Le Temps,** Anadolu'da inceleme yapılması aleyhinde yayın yapıyor (**HM:** 18,19; **AS:** 21). **Peyamı Sabah:** Asil ve muhterem dostumuz, dün İstanbul'a vasıl oldu. –Hacıanesti, İzmir'e hareket etti. –Ali Kemal: Siyasette tevekkül: Millet, bir kere olsun kendini gösteremedi. Hakimiyet-i milliye düsturu hakikatte bir kuru laftan ibarettir. Bunun sebebi siyasî tevekküldür. **Hakimiyeti Milliye:** Başkumandanlığa Hacıanesti tayin edildi. Yunan gazeteleri onun şöhret sahibi olmayışını manidar buluyorlar. –Papulas, İzmir'in tahliyesine taraftar olmadığından istifa etmiş. **Yenigün:** Yunus Nadi: Süngü sulhü. –Poincaré'nin haricî siyaseti hakkında beyanatı. –Sekiz sene sonra Roma Sefareti'ne Türk bayrağı çekilmiştir. Bayrağı Afganistan'ın Roma Elçisi bizzat çekmiştir. –Azınlıkların sesi:

1922 - HAZİRAN

Anadolu Hıristiyanları baştan başa mezalim iftirasını reddediyor. Niksar, Giresun, Mut, Zonguldak, Adana, Sinop, Boğazlıyan Rum ve Ermeni liderlerinden telgraflar. **Ayine:** Bayram hadiyeleri: Ali Kemal'e pasaport ve seyahat çantası, Rıza Tevfik'e Hokkabaz şakşağı, Refik Halit'e Mehmetçe'nin yağlıboya tablosu, Lider Sadık Bey'e sabırtaşı, Cenap Şahabettin Bey'e ipekli bir şam hırkası, Mehmet Rauf'a Zambak, Köprülüzade Memet Fuat'a çürük yumurta, Dr. Abdullah Cevdet'e "Bana ne oldu da ben bilemem" şarkısının notası, Mustafa Kemal Paşa'ya "Yaftah" yazılı bir kılınç. Hamdullah Suphi'ye kürsü, Mehmet Emin'e davul, Tunalı Hilmi'ye zurna, Yusuf Akçora'ya kımız.

7 - ÇARŞAMBA

1. Averof ve Kılkış savaş gemilerinin de içinde bulunduğu bir Yunan filosu, Samsun'u bombaldı. Yunanlılar, önce şehirdeki mühimmatın yok edilmesini istediler. Bu reddedilince şehre 400 atış yaptılar. Türkler, 25 atışla karşılık verebildiler. 4 Türk öldü, birçok konut yıkıldı ve hasar gördü. Onbinlerce teneke gazyağı yandı. Samsun'da bulunan ABD deniz kuvvetlerinden bir subay Yunanlıları protesto etti. Hükümet, Samsun'da sıkıyönetim ilan etti (22'ye kadar). Yunanlılar bir yıl önce 9 Haziran 1921'de de silah depolarını yok etmek amacıyla İnebolu'yu bombalamışlardı. (**ZC** 20: 246; **HM:** 8; **YG:** 8,9; **İkdam, Akşam, PS, Ter.Hak:** 9; **AS:** 8,10; **Vakit:** 9,10; **Tas.Ef.** 9,10; **HTVD** 59, ves. 1351; **TİH** V: 87; **Karabekir 1:** 1057; **Türkoğlu:** 11)

2. İngiltere, barış şartları konusunda Fransa'nın 15 Mayıs tarihli notasını da reddetti (**Şimşir 3:** 381; **Ter.Hak:** 12).

3. Gördes Yunan İşgal Komutanı, gerilla komutanlarından Parti Pehlivan'a bir mektup yazarak bir süre önce rehin alınmış karısı Hatice'nin kendisine teslim edilmesi için çeteciliği bırakmasını istedi ve oturacağı yerde istediği kadar silahlı kişi de bulundurabileceğini bildirdi. "Kasabada oturmak isterseniz ev tedarik edeyim. Burada arkadaşlık yaparız" dedi. Cevap 23 Haziran: Şaşarım aklına budala gâvur! Vatanıma ihanetimi ümit ediyorsun. Ben dağlar kıralıyım. Düşman öldürmekten başka bir şey anlamam". (**Vandemir 1:** 158)

4. Sofya'da toplanan Bulgaristan Komünist Partisi'nin Dördüncü Kongresi'ne Türkiye delegesi olarak katılan Mazhar, Dimitrov'un da hazır bulunduğu mitingde heyecanlı bir konuşma yaptı.

5. Dr.Ward'ın Harput olayları hakkında raporu (**Jaeschke 1:** 182).

6. Başkumandan Hacıanesti cepheyi teftişe çıktı. 15 gün sürecek gezisinde Uşak-Bursa Cephesi'ni inceleyecek ve İzmir'e dönecek. Birlik komutanları ona Türklerin bir saldırıya girişemeyeceğini söyleyecek. (**Vakit, PS, İkdam:** 9; **Ter.Hak:** 12; **Tev.Ef.** 30; **KASÖT:** 669)

1922 - HAZİRAN

7. **Tercümanı Hakikat:** Dün akşamki ziyafetin tafsilatı. –Anadolu'nun tahliyesi durumu, Hacıanesti'nin planında mevcuttur. **Hakimiyeti Milliye:** Ankara'dan Claude Farrére'e davet ve selam. Dün Türkiye Matbuat Cemiyeti, Matbuat ve İstihbarat Umum Müdürlüğü ve Mulallim Cemiyetleri Birliği aziz misafire saygı ve minnetlerini bildirmişlerdir. **Açıksöz:** Dostumuz Claude Farrér'e Anadolu matbuatının hoşamedisi. –Kardeş Azerbaycan'da teceddüt ve terakki eserleri. **Akşam:** Dün akşamki ziyafet. Misafir Claude Farrére'in nutku. **Yenigün:** Ali Fuat Paşa ile mülakat (AS'den) –Stanbulinski diyor ki: Bulgaristan'ı tahribe çalışan masum baykuşlar tebit edilmiştir (kovulmuştur). –Darülfünunlular, Müderrisler Divanı'nı protesto etti. **İkdam:** Doğrudan doğruya müzakere haberleri. –Yunanistan mecburî borçlanma ile elde ettiği paraları bitirmeden önce Anadolu harbini bitirmek niyetinde görülüyor. **Karagöz:** Papulas giderken: Günahı azmış, kurtuldu. –İkinci oyunun adı: İsmet Paşa'nın baskını, Karagöz'ün İzmir sefası. –Yunan ordusunun Anadolu'yu boşaltmasını istemeyen Türk (Peyamı Sabahçı). **Peyamı Sabah:** Amerika, tahkikata iştiraki kabul ediyor. –Ali Kemal: Bu milletin mukadderatını ele geçiren zorbalar, tuttukları yolun ne korkunç çıkmaz olduğunu anlayınca savlet ve faaliyetlerini yalan dolan vadisinde artırıyorlar. Yunanistan'ın sulh istediğini, devletlerin Misak-ı Millîmizi yerine getirmeğe müheyya olduğunu yazıyorlar. **Tevhidiefkâr**'da Ebüzziyazade: Gayemiz taarruz değildir. –Amerika, mezalim tahkikatına iştirak ediyormuş!

8 - PERŞEMBE

1. Samsun'un dün Yunan savaş gemileri tarafından bombalanması protesto ediliyor. Ankara Dışişleri Bakanı Yusuf Kemal Bey, bombardımanı protesto etti. İstanbul Hükümeti de üç İtilaf Devleti Yüksek Komiseri nezdinde bombardımanı sözlü olarak protesto etti. Ankara'nın İstanbul'daki temsilcisi Hamit Bey, ABD Yüksek Komiseri Bristol ile bu olay hakkında bir görüşme yaptı. Hamit Bey, Yusuf Kemal Bey imzalı protesto yazısını yüksek komiserlere yarın verecek. Samsun'un bombardımanı Meclis'te de tartışıldı. Dünkü tarihle ilan edilen sıkıyönetimin 15 gün süreli olması, İstiklal Mahkemesi kurulmasına gerek olmadığı kararlaştırıldı. (**ZC** 20: 246; **TV:** 4490; **Ter.Hak** 9-10; **Tev.Ef.** 10; **PS, İkdam:** 10-11; **HM:** 12)

2. Meclis'te Trabzon meselesi tartışıldı. İttihatçı ve İkinci Grup'a mensup mebuslar, Hükümet'i Trabzon'da baskı yapmakla suçladılar, Yahya Kâhya'yı savundular. İçişleri Bakanı Ali Fethi Bey, Yahya Kâhya'ya karşı aldığı tedbirleri zayıf bir biçimde savundu. Fethi Bey, yarından sonra güvenoyuna gidecek ve 36 red 11 çekimsere karşı 117 oyla güvenoyu alacaktır. (**ZC** 20: 260; **HM:** 9)

1922 - HAZİRAN

3. Fransızların Suriye Yüksek Komiseri'nin temsilcisi Albay Mougin trenle Ankara'ya geldi ve Hükümet adına karşılandı. Mougin Ankara ile Suriye arasındaki gümrük ve döviz sorunlarını görüşecek, bir yandan da Sovyet Elçisi Aralov'un çalışmalarını etkisiz hale getirmeye çalışacak. (**HM, YG:** 9; **AS:** 11, **Sonyel** II: 206. **Sonyel, Jaeschke 1** ile **Kocatürk,** Mougin'in gelişini yanlış olarak 4 tarihiyle kaydetmektedirler).

4. Yunan Hükümeti'nden sonra Ankara da yalanlıyor. Anadolu Ajansı ve Dışişleri Bakanı Yusuf Kemal Bey, Meclis'te bir soru üzerine Yunanlılarla doğrudan görüşmek için bir girişimleri olmadığını açıkladı. Basında Yunanlıların Ankara ile doğrudan görüşmek istediği yolunda haberler yer alıyor. (**ZC** 20: 259; **HM:** 8; **Vakit, Ter.Hak:** 11)

5. İstanbul'a gelişinin dördüncü gününde Claude Farrére, kendisine verilen Anadolu Matbuat Cemiyeti'nin onursal üyeliğini kabul etti. Boğaziçi Bebek Koyu'nda Claude Farrére şerefine Piyer Loti Cemiyeti ve Leyla Hanım tarafından verilen sazlı eğlenceye bina yakın kayık katıldı. (**Ter.Hak** 8-9; **PS:** 9; **Vakit, İkdam:** 9-10)

6. Gönüllü Alayı Kumandanı Topal Osman, Giresun Mutasarrıflığı'na çektiği telde alayın eksikliklerini tamamlamada kullanılmak üzere mal ve mülkünün satılmasını istedi (**Vakit:** 29; **Ter.Hak:** 28).

7. **Yeni Adana:** Darülfünun'un müessir bir protestosu. **Hakimiyeti Milliye:** Claude Farrére; hoş geldin, sefalar getirdin büyük dostumuz. –Yunanlılar, en şeni tarzda ve namussuzca bir hareketle Samsun'u bombardıman ettiler. **Vakit:** C.Farrére, Türkleri neden dolayı sevdiğini anlatıyor. –Stanbulinski, Kral Boris'i tehdit ediyor. **Açıksöz:** Samsun bombardımanı ve düşmanın melunca hareketleri. Bütün Anadolu, Amerikalı Yavel'in mahud iftiralarını red ve tekzip ediyor. Gümüşane, Gerze, Gümüşhacıköy, Sinop, Niksar, Boyabat, Zonguldak, Çankırı, Boğazlıyan, Dereli, Giresun, Safranbolu, Akdağmadeni, Çarşamba, Bafra, Karahisar, Eğin, Samsun, Diyarbakır, Gürün ve Adana'dan çekilen telgraflarda herkesin iş ve gücüyle meşgul olduğu bildirilmektedir. –Büyük dostumuz Claude Farrére. **Akşam:** Hacıanesti, vazife ağırdır, diyor **Tevhidiefkâr:** Haricin siyasetindeki vuzuhsuzluk. –Afganistan, istiklalini nasıl kazandı? –Aralof, Fransız muhabirine "Rus milleti, Türk milletine karşı minnettardır. Rusya, iktisadî vaziyetinin imkânı nisbetinde Türkiye'ye yardım etmek arzusundadır" dedi. **İkdam:** Anadolu'da asayişin sağlanmasına halkın katılması. –Claude Farrére, gördüğü iyi kabuldan memnuniyetini anlatıyor: "Türkleri niçin seviyorum?" **Peyamı Sabah:** Evvelki günkü ziyafet tafsilatı. –Kuduz hastalığı devam ediyor. **Tercümanı Hakikat:** Kirye Papulas bugün İzmir'den def oluyor. –H.Şükrü: ABD'nin Anadolu tahkikatına iştirake karar vermesi onun mütarekeden beri takip ettiği müdahale etmeme siyasetine zıttır. Soruşturma Yunan

1922 - HAZİRAN

iddialarının tersine sonuç verecektir. –Hanımların kıyafeti hakkında yarın Biçki Yurdu'nda ikinci toplantı yapılıyor. **Yenigün:** Samsun bombardımanı. –Yalan, Yunan ricaliyle müzakereye girişmiyoruz. –Adsız kahramanlarımızdan Fatma Seher Hanım. –Yalan söylüyorlar, Anadolu'da zulüm yoktur (Kayseri'den İstinad Zihni). –Ekalliyetlerin sadası (Zulüm iddialarını yalanlayan telgraflar. 4: Zonguldak, Akdağmadeni, 5: Çarşamba) **Güleryüz:** Anadolu'da pehlivanlık müsabakası. Koca Türk: Bu Kosti Kikirik ile boy ölçüşmeye utanıyorum. Bu soytarı ısrar ediyor. İster istemez ona ders vereceğim. –Yunan Erkânıharbiyesi'nde bir münakaşa: Ne tuhaf şey! Bu güneş (Mustafa Kemal), beynimizin üzerinde, galiba bu topraklar geceyi görmüyorlar.

9 - CUMA

1. Hamit Bey, Yusuf Kemal'in Samsun'un Yunanlılar tarafından 7'de bombalanmasından ötürü protestosunu Yüksek Komiserlere verdi (**Ter.Hak:** 9; **Vakit, PS, İkdam:** 10).

2. Kâzım Karabekir, Sarıkamış'tan Erzurum yönüne hareket etti. Hasankale'ye gelerek geceyi burada geçirdi. Yarın Erzurum'da karşılanacak ve 11'de şerefine büyük bir şölen verilecek. (**Karabekir 1:** 1059)

3. Fransızların Ankara'da bulunan siyasî temsilcisi Albay Mougin, Hakimiyeti Milliye muhabirine, kendisine gösterilen yakınlığa defalarca teşekkür etti. Bir asker olarak görevinin siyasî işler değil, Ankara Anlaşması'nın uygulanmasıyla ilgili işler olduğunu söyledi. Mösyö Mougin, Fransızların Türk davasını anladığını belirtti ve buna örnek olarak yarı resmî Le Temps'ı göstererek "Le Temps, Türk davasını Türkler kadar savundu, savunuyor" dedi. (**HM:** 11)

4. **Yenigün:** Samsun'a tecavüz, Türk'ün azmini kuvvetlendirmekten başka netice vermedi. –Samsun'a tecavüz nasıl başladı? –Arabistan'da İngilizler dikiş tuttura-mıyor. –Ekalliyetlerin sadası: Bafra, Adana, –ve okunamayan bir başka yerin-Hıristiyanlarının tekzip telgrafları. **Tercümanı Hakikat:** Yunanlıların Samsun'a şen'i tecavüzü. **Frankfurter Zeitung**'da İtalyan Dışişleri Bakanı Schanzer'in İtalyan Mebuslar Meclisi'nde konuşması: İtalya'nın Akdeniz'deki ve Yakın Doğu'daki menfaatlerini temin ve muhafaza yolunda hiç bir şeyi fedadan çekinmeyeceğim. **The Times:** Askerden kaçanların çokluğundan dolayı Mustafa Kemal ancak sınırlı bir saldırı yapabilir (**Jaeschke 1:** 182). **Hakimiyeti Milliye:** Mesul kimdir? Lloyd George ve arkadaşlarıdır. **Vakit:** Yunanlıların yeni korsanlığı: Samsun bombardımanı. **Akşam:** Samsun bombardımanı 4 saat sürdü. **İleri**'de, Süleyman Nazif'in Mart 1919'da Diyarbakır'ın Türklerden alınacağına ilişkin haberler üzerine yazdığı manzume: Nerde Osmanlılar? **Peyamı Sabah:** Yunanlıların insaniyete muhalif bir tecavüzü: Samsun bombardımanı. –Ali

1922 - HAZİRAN

Kemal: Mezbahaya gittikleri halde anlamayanlara ne denir? Biz, neticeyi bekleyenlerden değiliz. **İkdam:** Anadolu'da tahkikat meselesi. –Ali Fuat Paşa'nın Rusya'dan dönerken Kastamonu'da **Açıksöz**'e demeci. –Düşmanın Samsun'da yeni bir barbarlığı. –Başyazı: Manevî terbiye. –Anadolu'da taarruz rivayetleri. –Claude Farrére dostumuz İstanbul'da. **Tevhidiefkâr:** Yunanlılar, çocuklarımızı bile esir ediyorlar. –Mezalim etrafındaki gürültüler. –C.Farrére'e Anadolu'nun dostane bir tevcihi.

10 - CUMARTESİ

1. Meclis'in gizli oturumunda Ali Şükrü ve arkadaşlarının Fethi Bey hakkında verdikleri önergenin Karadeniz'de Pontosçularla mücadeleyi yetersiz gören kısımları tartışıldı. Ali Fethi Bey, geçen yıldan beri yaklaşık olarak 7.000 Rum evinin yakılıp yıkıldığını, ölü, yaralı ve canlı olarak 17.000 kişinin ele geçirildiğini açıkladı. (**GCZ** 3: 368) ★ Açık birleşimde İçişleri Bakanı, Ali Şükrü ve arkadaşlarının önergesinde yönelttiği 11 sorunun görüşülmesinin bitmesi üzerine kendisi hakkında güvenoylaması yapılmasını istedi. Yapılan oylama sonucu 11 çekimser, 36 redde karşılık 117 güven belirten oy aldı. (**ZC** 20: 335; **HM:** 11)

2. Kastamonu İstiklal Mahkemesi kararları: Vatana ihanet suçu ispat edilemeyen Emekli Yarbay Hacı Ragıp Bey ile şakilik yaptıkları ispat edilemeyen Bartın'ın Şükürler köyünden Hüseyin, Kâzım ve Nuri'nin beraatlerine, Bartın'ın Künyegeriş köyünden Mustafa oğlu Ramazan'ın hırsızlık suçundan iki ay hapsine. (**AS:** 10)

3. Karabekir, Sarıkamış'tan Erzurum'a döndü. Kalabalık bir halk topluluğu tarafından karşılandı. Yarın da şerefine büyük bir şölen verilecek. Karabekir, bir süreden beri Sarıkamış'ta ve teftiş için Kars-Ağrı yöresinde bulunuyordu. Erzurum'dan 19'da ayrılacak. (**Karabekir 1:** 1059)

4. İstanbul Hükümeti, 7'deki sözlü protestosundan sonra, Samsun bombardımanını İtilaf Devletleri nezdinde yazılı olarak da protesto etti (**Ter.Hak:** 10; **İkdam, PS:** 11; **HM:** 14).

5. **Açıksöz:** Samsun bombardımanı ve İnebolu bombardımanının yıldönümü. –Kastamonu Muallimler Cemiyeti ile Gençler Derneği Claude Farrére'i Anadolu'ya davet etti. –Aziz dostumuz Ankara'ya gelecek. **Söz** (Kıbrıs): Magosa'da bayramın birinci ve ikinci günleri, Hilal-i Ahmer yararına sergiler düzenlendi. Türk kadınlarının hediye ettiği değerli eşyanın satışından 50 Starlin sağlandı. (**TK** 106: 55). **Akşam:** Vali Staryadis, İzmir'de neler yapıyor? İzmir'de Müdafaacılara karşı tedbirleri. **Tevhidiefkâr:** Bizi mağlup etmek istiyorlarsa millî mücahedemizin kaynağına gidip onu kurutmak, ortadan kaldırmak lazımdır. Mücahedemiz asıl kuvveti milletin sinesinden ve dininden

alıyor. (Ebüzziyazade). **İkdam:** Samsun bombardımanı yeni bir tahrikçiliktir. –Samsun önündeki barbarlık. (11: Ne kazandılar? 12: Barış ümitleri yeniden berhava oldu.) **Yeni Hayat:** Nizamettin Nazif'in Anadolu notları. –Gorki: Viladimir İlyiç Lenin. –Arkadaş! Kırım aç. Sermaye entrikaları onu mideden vurdu. Felaketi müzmin değildir. Ona günü yaşatmak sana borçtur. İnsanî vazife seni bekliyor. **Karagöz:** Hacıanesti ile Kral vedalaşıyor: Hacıanesti: "Gidip de gelmemek var!" Kral: "Gelip de görmemek var!" –Hacıanesti'yi karşılama destanı: Sen de anla nasıl imiş Karaman'ın koyunu. **Peyamı Sabah:** Ankara'nın bombardımana dair protestosu. –Ali Kemal: Millî birlik endişesiyle vicdanî kanaatlerimizi nasıl ayaklar altına alabiliriz, o başıbozukların hemrahları olabiliriz? Onlar, millî duyguları istismar ediyorlar. **Tercümanı Hakikat:** Bulgaristan Başvekili Stanbulinski'nin dikkatsizliği: Memleketi sarayda doğanlar ve halkın sırtından servet yığanlar değil, çiftçiler ve işçiler idare edecektir. –Babıâli'nin Samsun bombardımanını protestonamesi. –C.Farrére, dün geceki müsamerede.

11 - PAZAR

1. Bir süre önce Meclis'te yoğun şikâyetler üzerine görevinden alınan Elcezire Cephesi Komutanı Nihat Paşa hakkında yapılan soruşturma tamamlanarak suç işlemediğine karar verildi. Millî Savunma Bakanı Kâzım Paşa, yapılan soruşturmanın sonucunu Meclis'e açıkladı. Bazı mebuslar, onun suçluluğunda ısrar ettiler. Nihat Paşa, idarecilere baskı yapmak, halkı soymak, hediye kabul etmek (200 at!), aşiret başkanlarına silah hediye etmek gibi şeylerle suçlanıyordu. Evrakın Meclis'e gelmesi gerektiğini söyleyen bazı mebuslar, paşaların birbirini tuttuğunu, kolladığını, meselenin kapatılmaya çalışıldığını söylediler. Genel Kurul, evrakın Meclis'e getirilerek Adalet Komisyonu'nda incelenmesini kararlaştırdı. (**ZC** 20: 341; **HM:** 12)

2. Başkumandan Hacıanesti, Afyon'a gelerek denetlemelerde bulundu (**Sabis:** 309).

3. Yusuf Kemal Bey, Aralof'a verdiği uzun bir notada, Ali Fuat Paşa'dan aldığı bilgileri aktararak, Moskova Elçiliği mensuplarına ait el konan çanta içindeki haritanın Türk memurlarında değil, Ruslarda bulunmuş olduğunu, diplomatik dokunulmazlık kurallarına uyulmadığını bildirerek kanunsuz hareket eden Rus memurlarının cezalandırılmasını, Türkiye'ye tarziye (özür) verilmesini istedi. Aralof, buna yarından sonra cevap verecektir. (**GCZ** 3: 436-440)

4. Lozan Türk Yurdu'nun Dördüncü Kongresi Başkanlığı'ndan gelen telgraf Meclis'te okundu. Telgrafta 17 Mayıs'ta toplanan Dördüncü Lozan Türk Kongresi'nin Türk'ün şerefini kurtaran ve vatanın ruhu olan Büyük Millet Meclisi'ne ve onun başkanına saygı ve sevgi dilekleri belirtildi. (**ZC** 20: 338; **HM:** 12)

1922 - HAZİRAN

5. Erzurum'da Karabekir onuruna büyük bir şölen verildi. Oyunlar oynandı. Karabekir'in dikkatini kız okullarının ve kadınların yokluğu çekti. Vali ile Kumandan Rüştü Paşa'dan bunun nedenlerini sordu. Tatmin edici bir cevap alamadı. Daha önceki yıllar kadınların da bu gösterilerde hazır bulunduğunu belirten Karabekir şöyle yazıyor: Erzurum'da müthiş bir irtica yapmışlar. Muallim hanımlarımız da yine peçeleri takmışlar. Tam iki senelik emeğimin heba olduğunu gördüğümden teessürlerimi söyledim. (**Karabekir 1:** 1059)

6. **İkdam:** Yunanistan'da büyük müşküller artıyor. Fırkalar birbirlerine son derece kindar. Gunaris, hile ile iş görmek istiyor. –Anadolu'daki Ortodokslar "Yunanlılar ile münasebetimiz yoktur" diyorlar ve memleketimizin kurtarılması ve bağımsızlığı için çalışmaya azm ve peyman ettiklerini söylüyorlar. **Türkoğlu:** Mezalim efsaneleri ve Samsun bombardımanı. **Hakimiyeti Milliye:** Açık Mektup. Hindistan'da muhterem Hilafet Komitesi'ne, Londra'da Ağa Han'a, Seyit Emin Ali ve diğer Hind Müslümanları lideri hazretlerine. –Bulgaristan'da bir ihtilal havası ediyor. **Açıksöz:** Mösyö Claude Farrére. –Samsun bombardımanında tahribat ve hasar. –Yeni Yunan Kumandanı Hacıanesti, İzmir'e gelerek vazifesine başlamıştır. **Akşam:** Kadınlarımız için millî giyim (N.Sadık). **Yeni Adana:** Claude Farrére. **Tevhidiefkâr:** Alçak düşmanın son korsanlığı: Samsun bombardımanında zayiat ne kadarmış? **Peyamı Sabah:** Babıâli'nin protestonamesi. –Ali Kemal: Samsun bombardımanı ne vahşiyane harekettir. **Tercümanı Hakikat:** Yunanlılar bombardımanı nasıl telife çalışıyorlar? –Yusuf Kemal Bey'in açıklaması: Yunanlılarla müzakeremiz yoktur. **Yenigün:** Kolonel Mougin ile mülakat. Mougin Türklerden gördüğü samimiyetten şükranla bahsetmiştir. –Claude Farrére İstanbul'a ayak basarken bayrağımızı öpmüştür ve Türkçe olarak "Yaşa!" diye bağırmıştır. –Amerika, Anadolu'da tahkikata iştirak ediyor. –Abilof'un bir kızı oldu, adını Anadolu koydular. –Bulgaristan'da cumhuriyet ilan ediliyor. –Nevşehir ve Yozgat Hıristiyanlarının tekzibi.

12 - PAZARTESİ

1. Türkiye Sosyalist Fırkası'ndaki yönetim değişikliğini tanımayan Hükümet, başkanlığı tüzükteki daimî başkan Hüseyin Hilmi'ye teslim edince, bu partiden ayrılan tramvay işçileri tarafından Müstakil Sosyalist Fırkası adıyla bir parti kuruldu. Partinin başkanı Mehmet Nurettin. Partinin çoğu Türk olan bine yakın üyesi var. Çoğunluğunu Şirket-i Hayriye işçilerinin oluşturduğu bir grup işçi, gene Hüseyin Hilmi ile başgösteren anlaşmazlık üzerine 12 Ekim 1921'de Türkiye İşçi Sosyalist Fırkası'nı kurmuşlardı. (**Ter.Hak:** 12,15; **Tev.Ef.** 13; **Tunçay:** 91; **Tevetoğlu:** 378; **Himmetoğlu** II: 53; **Tunaya** II: 636)

1922 - HAZİRAN

2. Claude Farrére, Başbakan Tevfik Paşa'yı ziyaret etti. Belediye Başkanı, Fransız Yüksek Komiseri'nin yaveri ve Öğretmen Okulu öğretmenlerini kabul etti. Darülfünun'da işgal komutanlarının da izlediği konferansında Piyer Loti'nin Türkler için yaptığı çalışmaları anlattı. Piyer Loti Cemiyeti, akşam Divanyolu Şark Mahfeli'nde Farrére şerefine bir ziyafet verdi. (**Tev.Ef.** 12,13; **Ter.Hak, Vakit, PS, Akşam:** 13; **İkdam:** 13,14)

3. İstanbul Hükümeti'nin Dışişleri Bakanı İzzet Paşa, İngiliz Yüksek Komiseri Rumbold'la görüşerek Ankara Hükümeti'nin tutumundan yakındı. Ankara'nın, ateşkes önerisini kabul etmemekle büyük yanlışlık yaptığını, son Avrupa gezisi (4 Mart-4 Nisan) nedeniyle Ankara tarafından çok eleştirildiğini, bu eleştirilerin Mustafa Kemal'in durumunu zayıflattığını, bu yüzden onun İttihatçıların desteğini sağlamaya çalıştığını söyledi. (**Şimşir** IV: 278)

4. Mersin Gençler Yurdu, Mustafa Kemal'e bir mektup yazarak yurdun onursal başkanlığını kabul etmesini istedi. Mustafa Kemal 29'da verdiği cevapta bu isteği kabul ettiğini bildirecek. (**HM:** 19)

5. Padişah'ın manevî başkanlığında kurulmuş olan Saltanat Meclisi, Saray'da Başbakan Tevfik Paşa başkanlığında bir toplantı yaptı (**PS, İkdam:** 13)

6. Geçici bir süre için 17 Nisan'da Ankara'ya gelmiş olan Mustafa Kemal, gece 02'de Batı Cephesi'ne hareket etti. Akşam Nallıhan'da parlak bir törenle karşılandı. Kesin sonuçlu bir yaz saldırısına hazırlanan Mustafa Kemal, Nallıhan'dan Taraklı'ya, gece de Geyve'ye geldi. (**Vakit:** 18; **İkdam:** 19; **YG:** 27. Krş. 13)

7. **İkdam:** Bulgaristan'ı işgal tehditleri. –Yunan ordusunda tebeddülat var. –Bulgaristan'da Çiftçi Müslüman grubu tarafından yapılmış olan kongrede 450 Müslüman delegenin kararları. (14: Kongreleri) **Hakimiyeti Milliye:** İngiliz ve Fransız Parlamentolarında Şark meselesine dair mühim görüşme ve tartışmalar. General Townshend'in tenkitleri ve İngiliz Hükümeti'nin iftiraları. Mösyö Poincaré'nin demeci. Sarıkamış'ta yayımlanan **Varlık** dergisinde, Azerbaycan'da Latin harflerinin kabulü yolundaki gelişmelere şiddetle çatılıyor: Tefrika, fesat, hainane cinayet... (**Karabekir 1:** 1063) **Babalık:** Samsun'daki tahribatın derecesi. **Açıksöz**'de A.Nuri: Millî vakarımız layemuttur. –Hakimiyeti Milliye'nin İslâm âlemine açık mektubu. –Papaz kisvesi altında saklanan hain Meletios, yine bin türlü melanetler peşinde (Rumlara yapılan zulüm hakkında İstavridi'ye telgrafı). **Akşam:** İstanbul'un fethi yıldönümü. **Yeni Adana**'da Mehmet Emin: Genç neslimiz için. **Tevhidiefkâr:** Mücahitler diyarından yükselen takdir ve tebşir avazeleri. Gazi Ayıntap'ın gazi mebusu Kılınç Ali Bey (resmi). –Samsun bombardımanı ile ilgili haber ve yorumlar. **Satveti Milliye:** Yunan'ın yeni namertliği (Samsun bombardımanı): "Medeniyet

1922 - HAZİRAN

denilen maskara mahluku görün/Tükürün maskeli vicdanına asrın tükürün" (M.Akif). –Moskova telsiz haberi: Sıhhat ve afiyette olduğu haber alınan Lenin Yoldaş (resmi). **Manchester Guardian:** Hindistan'da İslam ve Hindu görüşleri (Asıl huzursuzluğun, Hilafet meselesinden kaynaklandığı, İngiltere bu siyasetini düzeltse bile, Müslüman ve Hindulardaki hoşnutsuzluğun hemen giderilemeyeceği, vb.) (**MEH** 52: 5) **Peyamı Sabah:** Yunanlılar, bombardımanı tevile uğraşıyorlar. –Ali Kemal: Tarihten ders alınmadı. Elîm ve fecî bir muharebeden çıktıktan sonra felah ve necat, ikinci bir muharebe ile olamazdı.... **Yenigün:** Paris'te ve Londra'da Türk meselesi bahse mevzu oluyor fakat Müttefikler birbirlerine o kadar zıt ki. –Abilof, Vakit gazetesinin haberini yalanlıyor: Azerbaycan Maarif Vekilliği'ne atandığım için buradan ayrılacağım ve yerime Aralof'un bakacağı haberi yalandır. –Yunanlılar İzmir'de Türkleri her vasıta ile imha ediyorlar. Yunanlılara silah veriliyor. Türkleri imha için çeteler teşkil ediliyor. **Tercümanı Hakikat:** Yunanlılar taarruz mu edecekler? Dört sınıfı silah altına çağırdılar. Hacıanesti Atina'dan subay istiyor. –İngiltere'nin Fransa muhtırasına cevabı. **Küçük Mecmua**'nın ikinci sayısı: İlme Doğru. –Kahramanlık sahifeleri: Yüzbaşı İstanbullu şehit Muzaffer Bey. –Claude Farrére için şükran sahifeleri.

13 - SALI

1. Mustafa Kemal, yanında Millî Savunma Bakanı Kâzım Paşa olduğu halde Ankara'dan Sarıköy İstasyonu'na geldi. Burada İsmet Paşa ile yaptığı uzun bir görüşme sonunda, Büyük Taarruz'un Ağustos sonlarında yapılabileceğinde görüş birliğine varıldı. Mustafa Kemal buradan Adapazarı'na hareket etti, Kâzım Paşa'yı da Ali İhsan Paşa sorununa kesin bir çözüm bulmaları için İsmet Paşa'nın yanında bıraktı. İsmet Paşa ile Kâzım Paşa da Batı Cephesi karargâhının bulunduğu Akşehir'e hareket ettiler. (**Özalp:** 229; Krş.12)

2. Mustafa Kemal'in annesi Zübeyde ve kızkardeşi Makbule Hanımlar, Mustafa Kemal'le buluşmak üzere İstanbul'dan Adapazarı'na geldiler. Yarın Adapazarı'nda Mustafa Kemal ile buluşacaklar, 24'te annesi onunla birlikte Ankara'ya hareket edecek. (**Ter.Hak:** 15; **İkdam** 16'da yarın İzmit'e ulaştıkları)

3. Eğitim Bakanı Mehmet Vehbi Efendi, yayımladığı genelgede "Her türlü yabancı etkilerden uzak olarak dinî ve millî esaslar içinde" çalışacaklarını açıkladı (**ZC** 20: 203).

4. İngiliz Askerî Haberalma Teşkilatı, İzmir'de İngiliz Askerî Temsilcisi Binbaşı Johnston tarafından İyonya Devleti hakkında hazırlanan üç raporu, Dışişleri Bakanlığı'na sundu (**Şimşir 3:** 420).

1922 - HAZİRAN

5. Dışişleri Bakanı İzzet Paşa, konağında C.Farrére şerefine 23 kişinin katıldığı bir ziyafet verdi. Ziyafete General Pellé ve Charpy, Amiral Dumesnil, Fransız asil-zadelerinden Kont Düşevinyi ve bazı Türk ileri gelenler hazır bulundu. (**PS, Vakit, İkdam:** 15) ★ Farrére, Çağlayan'da 3.500 yetimi ziyaret etti (**Ter.Hak, Vakit:** 14).

6. Sovyet Dışişleri, Aralof eliyle Türk Dışişleri'ne gönderdiği mektubunda, Moskova Büyükelçiliği memurlarından alınan çanta olayını anlattı. Açıklamada Rus polisinin o çevrede genel arama yaparken, üzerinde hiç bir işaret bulunmayan kiralık eve de girdikleri, Türk memurlarını şüpheli bir Rus subayı ile birlikte görünce bazı evraka el koydukları ve bu olaydan üzüntü duyulduğu anlatıldı. (**GCZ** 3: 442, tarihi belirtilmeyen diğer bazı yazışmalarla birlikte)

7. **Tevhidiefkâr**'da Ebüzziyazade: Kendine güvenin kıymeti. –Türkiye, Asya Müslümanlarının irfan rehberi. Kardeş ve dindaş Buhara'dan gelen talebe, Kastamonu Sultani ve Darülmuallimini'nde tahsil ediyorlar. **Hakimiyeti Milliye:** Fransa'dan çok namuslu bir ses: Le Temps gazetesi, İngiltere'nin Şark barışına nasıl engel olmaya çalıştığını namuslu bir ifade ile tahlil ediyor. –Yeni bir Ehlisalip başkumandanı: Hacıanesti. **Vakit:** Claude Farrére'nin dünkü ziyaretleri. –Claude Farrére ve Pierre Loti. **Babalık:** Mısır Müstakil midir? **Yeni Adana:** Mısırlıların haklı talepleri. **Peyamı Sabah**'ta Ali Kemal: Ankara, bol keseden kuru kuru atarken düşman başımıza yeni bir bela açmak üzeredir. **İkdam:** Doğrudan doğruya müzakere hakkında Hakimiyeti Milliye'nin makalesi. –Prag'da Cemiyet-i Akvama Müzaheret Cemiyeti İttihadı. Bizim de ittihada kabulümüz. Murahhaslarımız Ethem ve Cemil Beylerin çalışmaları. –Claude Farrére'in kabulü, konferansı. **Akşam:** Memuriyet hayatı ve tensikat. –Yunanlılar, taarruza geçeceğimizi söylüyorlar. –C.Farrére'in Piyer Loti hakkında konferansı. **Tercümanı Hakikat:** Cephede tayyare ve inkişaf faaliyeti şiddetleniyor. Tayyarecilerimiz 4,8 Haziran'da düşman ordugâhlarını müessir bir tarzda bombardıman ettiler. –General Rallis de azledildi. –Piyer Loti Cemiyeti, dün akşam Şark Mahfeli'nde aziz misafirimiz şerefine mükellef bir ziyafet verdi. –Aziz dostumuz ilk konferansını verdi. **Yenigün:** Hacıanesti'nin orduya ilk beyannamesi. –Sudan'ın İngiltere'ye katılmasını istiyorlar. Mısırlılar razı değil. –İstanbul halkı Sultan'ı telin ediyor. Şehir Emini Ziya Paşa melunu, C. Farrére'i "Padişahım çok yaşa!" diye bağırttı, fakat halk, bir kere daha bunu tekrar ettirirse binanın camlarını taşlayacağını söyledi. Ayine'nin Rıza Tevfik'le alayları: Değil Filozof değil: Senin gibi mallar pahalı değil, edebiyat, çoban kavalı değil, Konstantin'i düşün Kemal'i değil... –Filozof'un koşması: Sırtımda ateşten kızıl gömlek var...

1922 - HAZİRAN

14 - ÇARŞAMBA

1. Mustafa Kemal, Geyve'den Adapazarı'na geldi. Burada İstanbul'dan gelen annesi Zübeyde ve kızkardeşi Makbule Hanımlar ile görüştü. Adapazarı'nda parlak bir törenle karşılanan Mustafa Kemal'i İzmit'te de karşılama hazırlıkları yapılıyor. (**Vakit:** 18; **İkdam, HM:** 19; **YG:** 27) ★ Mustafa Kemal, Adapazarı'ndan Dışişleri Bakanı Yusuf Kemal Bey'e telgrafında, Calude Farrére ile İzmit'te görüşebileceğini bildirerek bu durumun ona tebliğ ettirilmesini istedi (**Şimşir 5:** 221).

2. İstanbul'da Beynelmilel Amele İttihadı Cemiyeti merkezinin yönetiminde toplanan Müstakil Sosyalist Fırkası ve işçi teşkilatları delegeleri, Türkiye Sosyalist Fırkası Başkanı Hüseyin Hilmi'nin partideki sürekli başkanlığını şiddetle protesto ettiler. 20. Yüzyıl'ın ihtiyaçlarıyla bağdaşmayan kanunların değiştirilmesini isteyerek bunun için dünya işçilerinin yardımına başvurmaya karar verdiler. Hükümet, bir süre önce Türkiye Sosyalist Fırkası kongresini ve yeni yöneticilerini tanımayarak başkanlığın parti tüzüğünde sürekli başkan olduğu kaydedilen Hüseyin Hilmi Bey'e teslimi kararını almıştı. Partiden ayrılan bir grup işçi tarafından önceki gün Müstakil Sosyalist Fırkası adıyla yeni bir parti kurulmuştu. (**Vakit** 14: Başkanlığın Hilmi'ye teslimi kararı; 17: Beş delegenin açıklaması; **Ter.Hak:** 15-17; **Tunçay:** 92)

3. Claude Farrére, Galatasaray Lisesi'nde ikinci konferansını verdi ve bunda Fas'taki İslam uygarlığından söz etti (**Tev.Ef, Vakit, İkdam:** 15).

4. Elcezire Cephe Kumandanlığı, Revandiz'de Özdemir Bey'e gönderdiği telgrafta, Türkiye, İran ve Irak topraklarında bir Kürdistan devleti kurmak isteyen Simko'nun çok düzenbaz olduğunu, İngilizlere dayandığını bildirerek onun nüfuzunun büyümesine engel olunmasını istedi (**Uzel 2:** 119).

5. Büyük Taarruz'a hazırlık için gönderilenlerden ayrı olarak 19 Ekim 1921'den bu yana, Rusya'dan 10.000 tüfek, 14.519 sandık cephane, mermi fabrikası aletleri, makinalı tüfek, 32 top, 33 atımlık top mermisi, hartuç vb. geldi (**TİH** VII: 406).

6. Avam Kamarası üyesi Herbert, Hükümet'ten Samsun bombardımanı hakkında açıklama istedi. Dışişleri Bakanlığı Müsteşarı Harmsworth şu açıklamayı yaptı: Belki de bu taarruzdan maksat, Rusya'dan Samsun'a gelen mühimmatın tahribi idi. Boğazlarda ilan edilen tarafsızlık, muharip gemilerin bu sulardan geçmesine engel değildir. Yunanistan bize bilgi vermemiştir. (**PS, Vakit, İkdam:** 20)

7. **Yenigün:** Anadolu'daki tahkikat meselesi ve Amerika'daki akisleri. –Yunus Nadi: Tahkikat dolabı. –The Times'in tahkikat hakkındaki görüşleri. –Hacıanesti'nin düşüşü. **Hakimiyeti Milliye:** Tahkikat isteği, Yunanlıların yaptığı vahşetlerin bü-

1922 - HAZİRAN

tün cihana ilanına vesile oluyor. **Vakit:** Farrére, Türk yetimleri arasında. **Açıksöz**'de A.Nuri: Yine birleşmek: İzmit'te bir konferansa gelmemeleri konusunda gene İngiltere'nin dediği oldu. –İzmir'de Rum gazeteleri sonuna kadar müdafaa palavrasını basıyorlar. **Akşam:** Anadolu ve tahkikat. **Yeni Adana:** Güzel Bursa ne halde? –Hacıanesti iş başında. **Tevhidiefkâr:** Anadolu, müstakbel nesli nasıl yetiştiriyor. Babaları, ağabeyleri düşman karşısında istiklal için, halas için boğuşurken mücahitler diyarının yavruları da müstakbel mücahedeler ve gazalarda Türk'ün hakkını, namusunu, dinini muhafaza ve müdafaa vazifesini ifa edebilecek bir tarzda terbiye ediliyorlar. **İkdam**'da Mougin'in demeci: Fransa, Türkiye ile barışı candan ister. **Karagöz:** (Yunanlıların topa tutması münasebetiyle) Güzel Samsun. –Karagöz, dünya barışını görüşmek üzere Yangın Kulesi Konferansı toplayacak. Öteki konferanslarda olduğu gibi birkaç gün vakit geçirilecek, tatlı yenilip tatlı konuşulacak, o kadar... **Peyamı Sabah:** Anadolu'da devamlı bir vaziyet ihdas edemeyeceklerini anlayan Yunanlılar endişe içinde. –Ali Kemal: Hilafet, devletimiz için büyük bir kuvvettir. İngiltere, Fransa ve İtalya, İslam'ın kıblegâhına karşı haksızlık ve hukuksuzluğu kabul etmez. **Tercümanı Hakikat:** Sevgili Bursamız ne halde? –Averof ve hempaları gene Karadeniz'e çıktı. –Halk susuzluktan kıvranıyor.

15 - PERŞEMBE

1. Ankara Matbuat Cemiyeti, Rus Elçiliği'nde bulunmakta olan meslektaşları şerefine Yenigün idarehanesinde bir çay ziyafeti verdi. Ziyafette Rus Elçiliği İstihbarat Müdürü Istakof, Sabri Ayvazof ve tercümanı, Matbuat Umum Müdürü Ağaoğlu Ahmet, Mebuslar Dr.Mahmut Esat, Tevfik Rüştü, Ortaöğretim Genel Müdürü Kâzım Nami Beyler, Ankaralı ve İstanbullu gazeteciler hazır bulundu. (**YG:** 16)

2. Meclis'in gizli oturumunda Hükümet, Fransızlarla Suriye-Türkiye gümrüğü hakkında yapılacak görüşmelerde Türk delegelerine verilecek talimatı anlattı. Hükümet sözcüleri, bunun Ankara Anlaşması'yla Fransızlara verilmiş bir söz olduğunu, yerine getirmenin de artık kaçınılmaz hale geldiğini anlattılar. 7-8 ay önce bu iş için Adana mebusu Zekâi Bey'in tayin edildiği, ancak onun istifa ettiği, Fransızların müzakere için bir general ataması üzerine Muhittin Paşa'nın da Ankara tarafından görevlendirilmiş olduğu anlatıldı. Mebuslardan bazıları, anlaşmanın Suriye ile yapılması gerektiğini ve Fransızların Suriye'yi temsil etmeyeceğini söylediler. Hükümet üyeleri, bunun bir zorunluluk olduğunu belirttiler. Talimatın ait olduğu komisyonda gizlice incelenerek Meclis'e getirilmesi kabul edildi. Yusuf Kemal Bey, Moskova Elçiliği'nde 21/22 Nisan gecesi Rusların içinde casuslukla ilgili belgeler var diyerek el koyduğu çanta ve bunun üzerine doğan durum hakkında bilgi verdi. Rus Dışişleriyle yapılan yazışmaları okudu. Rusların bu mesele hakkında üzüntü beyan etmeleriyle sorunun kapanmış sayılması gerektiğini anlattı. Sorulara cevap verdi. (**GCZ** 3: 413-450)

1922 - HAZİRAN

3. Claude Farrére, Abdülmecit'le öğle yemeği yedi. Yarın da Şarkî Trakya Cemiyeti'nin, onuruna vereceği yemekte bulunacak. (**Ter.Hak:** 15; **Vakit, PS:** 16; **İkdam:** 16,17)

4. Sovyet kuvvetlerinin saldırısı sonunda Enver Paşa'nın kumanda ettiği kuvvetler çekilmeye başladı (Kutay, **Enver Paşa Lenin'e Karşı:** 81).

5. Yunan askerleri Çatalca'da bir köylüyü, tarlada namaz kılarken balta ile başını keserek öldürdüler (**ŞTYZ:** 54).

6. Bursa Mebusu Muhittin Baha, Operatör Emin, İstiklal Mahkemesi Başkanı Mustafa Necati ile Trabzon Mebusu Hamdi Beyler, Kastamonu Muallimler Cemiyeti'ni ziyaret ettiler. Muhittin Baha Bey, yüzlerce gencin hazır bulunduğu topluluğa hitaben bir konuşma yaparak millî mücadeleyi anlattı. (**AS:** 17)

7. Lahey Konferansı açıldı. Konferansa, Cenova Konferansı'na katılan bütün Avrupa ülkeleri katılıyor. 34 ülkenin katılmasıyla bugün başlayan oturumlara Sovyet temsilcisi alınmadı. 20 Temmuz'a kadar sürecek konferansta İtilaf Devletleri anti-Sovyet bir cephe kurmayı başaramayacaklardır. (**Ter.Hak, Tev.Ef.** 15; **Vakit:** 15-18; **İkdam:** 16,17; **PS:** 17; **HM:** 19,20; **UİT** 3: 344)

8. Chirol'un demeci: Türk-Hint dostluğu devamlı değildir (**Jaeschke 1:** 182).

9. Sosyalist Fırkası'nda başkanlık sorununu görüşmek üzere kurulan karma komisyon, İstanbul Polis Müdürlüğü'nde bir toplantı yaptı. Komisyon, İçişleri Bakanlığı'nın, Hüseyin Hilmi'nin başkanlıkta tutulması lehindeki yazısını dinledi ancak buna karar vermenin kendi görevi olmadığını kararlaştırdı. Öte yandan İstanbul işçi dernekleri ve partileri temsilcileri bir toplantı yaparak Hüseyin Hilmi'nin Hükümet tarafından parti başkanı olarak tanınmasını kabul etmemeyi kararlaştırdılar, bu kararlarını İçişleri Bakanlığı'na ve İtilaf Devletleri temsilcilerine de bildirdiler. İşçiler, Hilmi'nin sosyalistliği bir maske olarak kullandığını, işçi menfaatlerine büyük zarar verdiğini, günden güne gelişmekte olan sosyalizm akımını yönetmekten aciz olduğunu söylediler. (**Ter.Hak:** 15, 16)

10. **Yeni Adana:** Amerika ve tahkikat meselesi. **Vakit:** Millî ordudaki kadın kahramanlar. –Lahey Konferansı bugün açılıyor. –Claude Farrére'in ikinci konferansı. **Açıksöz:** Dördüncü yılımız. Tebrik mesajları: M.Necati, Belediye Başkanı Fazıl Berki, vd. **Akşam:** Şampiyonluk şilti Rumlara verilemez. Şişhane Karakolu şampiyonlarına Türk futbolculuğunda birincilik iddia edemeyecekleri ihtar edildi. **Tevhidiefkâr:** İzmir Yurdu azası cepheye gidiyor. –Akıncılarımız Aydın köprüsünü tahrip etti. (16: Kahraman akıncılarımızın son muvaffakiyetleri) **İkdam:** İzmit'te takım kumandanı Fatma Hanım. Edirne'den Atina'ya, oradan Afyon'a, Nazilli'ye, oradan da Kocaeli'ne, sonra yine harp meydanına giden bir

1922 - HAZİRAN

mücahide. –Viyana gazeteleri, Çiçerin'in Ankara'ya geleceğini, bir askerî anlaşma yapacağını yazıyor. Şu bulunduğumuz an, herhalde psikolojik bir andır. Öyle anlarda insan, istemediğini de yapar. L.George, sulh emellerinin husulünü görmek istiyorsa bundan daha psikolojik bir zaman bulamaz. (Ahmet Cevdet). **Peyamı Sabah**'ta A.Kemal: Şark işleri çatallaştı, muhtelif safhalara ayrıldı. Biz ise devlet işlerini adeta vazifemizden hariç sayarız. **Hakimiyeti Milliye:** Edirne ve Gelibolu, bizim teneffüs cihazlarımızdır. Onlardan vazgeçeceğimizi sananlar aldanıyorlar. –Konstantin gazeteleri, Karadeniz sahillerinde taş üstünde taş bırakmayacak bir vahşet yapılmasını tavsiye ediyorlar. –Ali Kemal Bey, İngilizler için nasıl çalışıyor? **Tercümanı Hakikat:** Lahey Konferansı bugün açılıyor. –Sosyalist Fırkası'nın alacağı şekil ve vaziyet bugün bir karara bağlanacak. **Yenigün:** Venizelos Paris'te kapı kapı dolaşıyor ve Şark meselesinin ne Türkiye ne de Yunanistan lehinde halline taraftar olduğunu söylüyor. –Lahey Konferansı bugün açılacak. –Le Temps "Sulh artık seraptan başka bir şey değildir" diyor. **Güleryüz:** İflas ve isyan canavarlarıyla uğraşan Yunan Hükümeti'nin resmi. Tilkinin (Kral'ın) dönüp dolaşıp geleceği yer (Mustafa Kemal'in tilki postları asılı olan) kürkçü dükkânıdır. –Gelecek perşembe gününden itibaren haftada iki defa pazartesi ve perşembe günleri çıkacağız.

16 - CUMA

1. Türkiye Genelkurmayı, büyük saldırı kararı aldı (**TİH** II/6-1: 177).

2. İstanbul'da bir çok işçi, bir toplantı yaparak topluca Türkiye Sosyalist Fırkası'ndan istifa ettiler. Parti'de, son grevde Tramvay Şirketi'nin işten çıkardığı 50 işsiz kaldı (Bunlar da Hüseyin Hilmi'den hesap zormak için kalmışlar). İstifa edenler, kurulmak üzere bulunun Müstakil Türkiye Sosyalist Fırkası'na üye olmaya hazırlanıyor. Polisin bugün, partiyi Hüseyin Hilmi'ye teslim edeceğini öğrenen işçiler, parti binasına gelerek "Bunlar bizim paralarımızla alındı" deyip bütün eşyaları topladılar ve yeni partiye vermek üzere çeşitli yerlere taşıdılar. Partinin değişmez başkanı olduğunu ileri süren ve son kongrenin bu hükmü değiştiren kararını tanımayan Hüseyin Hilmi'ye yalnızca partinin levhası kaldı. (**Ter.Hak** 17).

3. Fransa, Türkiye'nin ateşkes şartlarının kabul edilmesi konusunda İngiltere'ye üçüncü notasını verdi. Yarından sonra dördüncü bir nota sunulacak, 26'da da Poincaré Hükümeti Londra'ya beşinci notasını verecek, İngiltere bu son üç notayı 5 Temmuz'da reddedecektir. (**Şimşir 3:** 381)

4. Rodos ve İstankö Adaları Müdafaa-i Hukuk-u İslamiye Cemiyeti kuruldu (**Himmetoğlu** II: 53).

1922 - HAZİRAN

5. Mustafa Kemal Adapazarı'nda. Burada cuma namazı kıldı, çarşıyı gezdi. Şerefine bir konser verildi. Daha sonra "Kurtuluş Günlerine Doğru" adlı bir piyes oynandı. (**Vakit:** 18, **İkdam:** 19; **Ter.Hak:** 20; **YG:** 27) ★ Dışişleri Bakanı Yusuf Kemal Bey, Mustafa Kemal'e çektiği telde, Hamit Bey'den aldığı telgrafı aktararak Claude Farreré'in İzmit'e onunla görüşmeye gelmek istediğini bildirdi. Mustafa Kemal verdiği cevapta Farrére'in torpido ile İzmit'e gelmesinin uygun olduğunu, yanında Ercüment Ekrem gibi kalem sahibi bir-iki kişinin bulunabileceğini ancak Padişah'ın Stockholm Elçisi Galip Kemalî Bey'i kabul edemeyeceğini bildirdi. (**Şimşir 5:** 221, 222)

6. Mustafa Kemal'in Adapazarı'nda Vakit'e verdiği demeç: Rumları savaş bölgelerinden uzaklaştırmaya savaş boyunca devam edeceğiz. Düşmanın geçen yıl İnebolu'yu, bu yıl Samsun'u bombalaması gibi canavarca hareketleri milletin yurt savunmasını güçlendirmekten başka bir sonuç vermez. Ali Fuat Paşa'nın Rusya'dan dönmesini kötüye yormaya gerek yok. Türkiye-Rusya dostluğu, bildiğiniz gibi devam ediyor. İlişkilerimiz samimî ve güçlüdür. (**Vakit:** 18; **HM:** 21; **ASD** III: 32)

7. **İkdam:** Almanya'ya Amerikan bankaları ne şartlarla para veriyorlar? –Yakup Kadri'nin küçük hikâyesi: Bir aşk ve ihtiras faciası. –Batum'dan 55 Ermeni muhaciri daha geldi. –Dün açılan ve 34 ülkenin katıldığı Lahey Konferansı. **Hakimiyeti Milliye:** Ali Kemal, İngiliz memurları tarafından satın alınmış alçak bir haindir. Bütün milletçe menfur, menhus, melun tanınmış bir zavallıdır. Damat Ferit'in mezarını Türk çocukları birbirlerine göstererk "burada yatan bir hain melundur" diyecekler. –İran kabinesi, haricin parmağı olan Kürt isyanını bastırmağa ahdettiği gibi, hükümetimizle de itilaf için çalışıyor. **Babalık:** İstanbul tehlikededir. **Vakit:** Fahri Paşa Kâbil'e vardı. Olağanüstü gösterilerle karşılandı. **Akşam:** Azınlıklar meselesi nasıl halledilecek? Cemiyet-i Akvam'a Müzaheret Cemiyeti kongresinin kararı. **Tevhidiefkâr:** Düşmanın yormak, usandırmak siyaseti. –İstiklal harbinin fedakâr mücahideleri (sırtında mermi taşıyan kadınlar resmi). **Peyamı Sabah**'ta A. Kemal: Ankara istibdadı çok geçmeden İttihat Terakki gibi gümbür gümbür yıkılır ama olan bize olur. **Yenigün:** Tevfik Rüştü: Konferanstan konferansa. –Yeni Yunan Kabinesi de buhrana mani olamıyor. –Hayırhah misafirimiz Kolonel Mougin, bütün hayatında kendini Türk dostluğuyla tanıtırmıştır. **Tercümanı Hakikat:** Kahraman ordumuz taarruza başladı mı? –Fahri Paşa, Kâbil'e vasıl oldu. –Sosyalist Fırkası başkanlığının kimin hakkı olduğunu kararlaştırmak için Polis Genel Müdürlüğü'nde yapılan toplantı. İşçiler Hilmi'yi istemiyor.

1922 - HAZİRAN

17 - CUMARTESİ

1. Batı Cephesi Komutanı İsmet Paşa, Genelkurmay Başkanlığı'na yazısında, Birinci Ordu Kumandanı Ali İhsan Paşa'nın görevinden alınmasını önerdi. Yazıda Ali İhsan Paşa'nın ordunun inzibatını ve genel yönetimini çıkmaz bir yola düşürecek davranışlarda bulunduğu ileri sürüldü. Ali İhsan Paşa yarın görevden alınacak. (**Sabis:** 316; **Göğem:** 124)

2. Kazdağı'nda Fırıncı Hüseyin Çetesi, bir Yunan müfrezesiyle çatıştı. Yunanlılar 6 ölü vererek çekildiler. (**G.Yetkin:** 41)

3. Mustafa Kemal Adapazarı'ndan İzmit'e geldi ve büyük bir kalabalık tarafından karşılandı. Buradan Dışişleri Bakanı Yusuf Kemal Bey'e çektiği telde, Claude Farrére'in İzmit'e yarın saat kaçta geleceğini sordu. (**Tev.Ef, İkdam, Vakit:** 18-19; **Ter.Hak, HM:** 20; **YG:** 27; **Şimşir 5:** 222)

4. İstanbul Hükümeti çıkardığı bir kararname ile, diyanetle ilgili yazıların Şer'iye Yazıları Kurulu'nca incelenmeksizin yayımlanmasını yasakladı (**TV:** 4496).

5. Sovyet Rusya'nın gönderdiği 30.000 tüfek şarjörü, Ankara Hükümeti'ne teslim edildi.

6. **Akşam:** Müdafaacılara emniyet yok. Yunanlılar, İstanbul'dan giden zabitleri, dahilî mıntıkalara sevkediyorlar. **Tevhidiefkâr:** İlim ve irfan yolunda Afganistan (El Ahbar'dan). –Millî mücahedemizin cephe gerisinde faaliyetler. Ordunun ikmal ve iaşesi. Kahraman bir mücahedemiz Kara Fatma. Kocası Binbaşı Derviş Bey vefat edince, mütarekeden sonra Edirne'de Yanıkkışla'dan memleketine geçmiş, fişekliklerini beline dolamış... birçok muharebelere iştirak eden kıtasını bizzat kendi teşkil etmiştir. Şimdi, İzmit karargâh kumandanıdır. (ayrıca, **Kaplan vd.** II: 860) **Açıksöz:** İzmir'deki palikaryalar derneği, şimdi de Müslümanlarla işbirliği yapmaya çalışıyor. –Muallimin Mahfeli'nde bir gece (bkz.15). **İkdam:** Mısır'da anayasa ve meşrutiyet. –Defter-i Hakanî aylık istatistiklerine göre, yalnız İstanbul yönüne ait olmak üzere Müslümanların Hıristiyanlardan aldıklarından onlara sattıkları 27.999 lira fazla. –Yakup Kadri, Ankara'ya, millî hareketle ilgili tablolar yapmak üzere bir Rus'un geldiği haberinden yola çıkarak Türk sanatçılarının eserlerinde Anadolu mücadelesini konu almak yerine Batı'dan aktarılan bir takım kadın portreleri, deniz banyosu peyzajları, balo, suare gibi konular üzerinde çalıştıklarını anlatıyor (ayrıca, **Kaplan vd.** II: 866). **Yeni Hayat**'ın 13. sayısı: Padişahım çok yaşa! Ne garip bir terane. Bu ne gülünç bir dava ve duadır. Bir saray, sefahetlerle, cehaletlerle, israfatla dolu bir saray. Orada, dünyadan, ukbadan, memleketten, halktan bihaber bir adam... (Piyer Loti için Belediye sarayında yapılan bir törende "Padişahım çok yaşa!" diye bağırışılmış. Dinleyenlerden biri, bir daha

1922 - HAZİRAN

böyle bağrılma olursa dairenin taşlanacağını mektupla tertip heyetine bildirmiş) –Tufan: Şark'ın isyanı. **Karagöz:** Mustafa Kemal ile Kral satranç oynuyor. Kral'ın taşları yıkılmış, Mustafa Kemal'inkiler dimdik! **Peyamı Sabah**'ta Ali Kemal: istibdat her yerde ve her zamanda birdir. Biz, kuru gürültülere değil, yaş gürültülere bile pabuç bırakır takımından olmadığımızı ispat ettik. Kuvayı Milliye'nin bu memleketi yeniden yeniye felaketlere sürüklemiş olduğunu iddia etmekle iktifa etmiyoruz. Milletin mukadderatına Babıâli'ye bedel Ankara'nın hakim olduğunu âleme hissettirmek, düşmanlarımızın eline, aleyhimizde böyle bir silah vermek kadar fenalık düşünülemeyeceğini dün söyledik, bugün söylüyoruz, yarın da söyleyeceğiz. **Tercümanı Hakikat:** Mağlubane ricat: Kahraman(!) sadakatsizlikle itham ediliyor. Hükümet gazeteleri Papulas'ı şiddetle tenkit ediyorlar. –Almanya'da irtica ve ihtilal korkuları. –Sevgili İzmirimiz ne halde? Yunan zabitleri zevk ve sefa ile meşgul.

18 - PAZAR

1. Türk dostu Fransız yazarı Claude Farrére, Ercüment Ekrem Bey'le birlikte bir Fransız torbidosuyla İzmit'e geldi. Büyük gösterilerle karşılandı. Halk, onun otomobilini sırtında taşıdı. Buraya dün gelmiş olan Mustafa Kemal, onun şerefine büyük bir çay ziyafeti verdi ve yaptığı konuşmada düşmanların Türkiye'nin Hıristiyanlara zulmettiğini ileri sürerek Türkiye'nin hakkını teslim etmek isteyenlerin dikkatlerini başka yöne çekmek istediklerini söyledi. Mustafa Kemal şöyle dedi: "Türkiye halkı, asırlardan beri hür ve müstakil yaşamış ve istiklali bir hayat gereği telakki etmiş bir kavmin kahraman evlatlarıdır. Bu millet istiklalsiz yaşamamıştır, yaşayamaz ve yaşamayacaktır". (**İkdam:** 19; **Ter.Hak, Vakit, HM:** 19,20; **YG:** 19, 27; **AS:** 20; **PS:** 21; **HTVD** 59, ves. 1352; **ASD** II: 33)

2. Birinci Ordu Kumandanı Ali İhsan Paşa, görevinden alınarak Millî Savunma Bakanlığı emrine verildi. Hakkında soruşturma yürütülecek olan Paşa, Konya'da oturacak. Eski Altıncı Ordu Kumandanı Ali İhsan Paşa, Malta'dan kaçtıktan sonra Ekim 1921'de bu göreve getirilmiş ancak Batı Cephesi Komutanı İsmet Paşa'nın emirlerini dinlemeyerek disiplinsizlik yapmıştı. Birinci Ordu Komutanlığı'na geçici olarak Süvari Kolordusu Komutanı Fahrettin Paşa'nın bakması kararlaştırıldı. (**Söylev** II: 490; **TİH** II/6-1: 169; **Sabis:** 321; **GCZ** 3: 484; **Aybars:** 104)

3. Meclis'in gizli oturumunda, Türkiye'ye inceleme kurulu göndermeye karar vermiş devletlerin protesto edilmesi sorunu tartışıldı. Muhalefete bağlı mebuslar, ordunun niçin saldırıya geçmediğini, ordu için verilen paranın nereye gittiğini sordular. Protestoda Hükümeti'n tereddütü olduğu açıklandı. 3 tarihli karar gereğince Dışişleri komisyonunun hazırladığı metinde bazı değişiklikler yapıldı ve metnin bu encümenle Hükümet tarafından bir daha gözden geçirilerek Meclis'e getirilmesi kararlaştırıldı. (**GCZ** 3:452)

1922 - HAZİRAN

4. Türkiye Sosyalist Fırkası Beşiktaş Şubesi üyelerine ait bir belgede Hükümet'in Hüseyin Hilmi Bey'i tekrar parti başkanlığına getirilişi protesto ediliyor ve yeni bir Müstakil Sosyalist Fırkası kurulduğu ilan ediliyor (**Tunçay:** 92). ★ İstanbul Hükümeti, Türkiye Sosyalist Fırkası Başkanı Şakir imzasıyla verilip partinin programında ve 1 Mayıs Kâğıthane mitinginde yer alan istekleri görüştü. İsteklerin bir kısmının kanunlar ve anayasa ile uzlaşmadığı ancak bir kısmının karşılanması için araştırma yapılması, bunun için İçişleri, Ticaret, Ziraat Bakanlıklarından seçilecek birer memurla Bayındırlık Bakanlığı'nda bir komisyon kurulması kararlaştırıldı (**Tunaya** II. 427).

5. Kastamonu İstiklal Mahkemesi kararları Açıksöz'de: Silahlı olarak ve defalarca askerden kaçan Osman'ın ömür boyu hapsine, görevini kötüye kullanmaktan sanık Ereğli Şube Reisi Vekili Yüzbaşı İzzet Efendi'nin beraatine, bir asker kaçağı ve katilin ömür boyu, 4 kişinin üçer yıl hapsine, diğer sanıkların beraatine. (**AS:** 18)

6. Fransa, İngiltere'ye, Türk-Yunan ateşkesi ile ilgili dördüncü notasını verdi. Fransa, Türkiye'nin isteklerini kabul eğilimi gösterirken İngiltere buna yanaşmak istemiyor. (**Şimşir 3:** 381)

7. İstanbul'dan kaçırılmış olan genel savaştan kalma deniz uçaklarından ilkinin Ankara'da uçuş denemesi yapıldı.

8. İran'ın ilk Ankara Elçisi Mümtazüddevle İnebolu'ya geldi (**HM:** 20; Krş. 20).

9. İstanbul'da Millî Bedayii Koruma Cemiyeti kuruldu. Biçki Yurdu'nun önderlik etmesiyle kurulan dernek, asrî zevke uygun millî bir moda yaratıp yaymak, özellikle Müslüman kadınlar için hem moda'ya, hem şeriata uygun bir giyim saptamak için çeşitli toplantılar yapacak ancak bu konuda kesin bir karar veremeyecektir. (**Ter.Hak:** 20)

10. **Yenigün:** Mustafa Necati'nin Taşköprü'den mektubu. –Meletios'un Trabzon'da Rumlara zulüm yapıldığı iddiası yalandır. **Vakit**'te Ahmet Emin'in İzmit'teki duyguları: Oh! İnsan hür Anadolu topraklarına ayak basınca nasıl da canlanıyor. Bu topraklarda dinç ve sihirli bir ruh var. İnsan, etrafa bakar bakmaz hür yurdunun havasını serbestçe teneffüs etmenin zevkine kavuşuyor. (**Yalman:** 314) –Başkumandan Gazi Mustafa Kemal Paşa Hazretleri İzmit'te. Claude Farrére İzmit'e gidiyor. **Babalık:** Hint Hilafet Cemiyeti'nin beyannamesi. **Açıksöz:** Himaye-i Etfal ve büyük teşebbüsler. –Irak'ta Emir Faysal ve İngiltere aleyhinde müthiş galeyan. **Akşam:** Ankara'da Miralay Mougin'le bir mülakat (sansürlü). **Türkoğlu:** Anadolu'yu öğrenmek meselesi. **İkdam:** Bulgar çeteleri Makedonya arazisinde taarruzlarına devam ediyorlar. –Lenin ölürse yerine kim geçebilecek? (24: Halefleri Kamenef, Stalin, Rikof). Günaşırı çıkan Müstakil Türk gazetesi **Ahali**'nin Sofya'da basılan 371-51. sayısı. Mahmut Necmettin

1922 - HAZİRAN

"Zavallı Bizler" başlıklı yazısında, Bulgaristan'da 800.000 Türk varken bunların biricik gazetesi Ahali'nin ancak 340 nüsha sarfedilmesini, gençlerin "peşin komünistim, sonra Türk'üm" veya "Peşin Çiftçi'yim (Çiftçi Partisi'ndenim) sonra Türk'üm" demelerini kınıyor. –Mazlum Trakya'da Yunan canavarlıkları. **Peyamı Sabah**'ta A. Kemal: Bolşevizmin iç yüzü: Cihan cihan olalı, böyle kahredici bir idare görmedi. Moskova haydutlarından şefaat beklemek zehirden şifa ummaya benzer. **Hakimiyeti Milliye:** Amerika'nın Anadolu'da tahkikata evet demesine ve bir temsilci vereceğini açıklamasına üzüldük. Tahkikatı teklif eden İngiltere hem zalimdir, hem de hakim olmak istiyor. Bu hakkı ona veremeyiz. Tahkikat bütün dünya çapında olsaydı, biz de kabul ederdik. Tahkikatı reddederek Amerika'yı kırmış olacağız. Ne yapalım ki kabahat bizim değildir. **Tevhidiefkâr:** Ordumuz savlete hazır bekliyor. –Mustafa Kemal Paşa Kocaeli'nde. –Almanya anî bir feveranla karıştı. İmparatorluk lehinde gösteriler.

19 - PAZARTESİ

1. Sovyetler, Ankara Hükümeti'ne verdikleri notada, iki ay önce meydana gelen ve Büyükelçi Ali Fuat Paşa'nın Ankara'ya dönmesine sebep olan çanta olayından üzüntü duyduklarını bildirerek, çantanın iki taraf memurlarının huzurunda açılmasını, Türkiye'ye ait olan evrakın geri verilerek bu olaydan sorumlu memurların karşılıklı olarak cezalandırılmasını önerdiler. Ankara Hükümeti, bu notayı istediği özür dilemeye yeter sayarak yarınki toplantısında Ali Fuat Paşa'nın görevine dönmesini kararlaştıracaktır. (**Cebesoy 2:** 347)

2. Mustafa Kemal, dün buluştuğu ve onuruna bir şölen verdiği Claude Farrére ile birlikte İzmit'ten Adapazarı'na gitti. Ayrılırken istasyonda "Bu yürüyüşümüzle memleketi gerçek neticeye kavuşturacağımıza şüpheniz olmasın" dedi. Adapazarı'nda çeşitli ziyaretlerde bulundu. Ahmet Emin Bey'e verdiği demeçte, ordudaki yüksek manevî kuvvetin, dayanışma, azim ve imanın, şevk ve sevincin çok defalar gözlerini mutluluk yaşlarıyla dolduracak derecede etki yaptığını söyledi. Clauda Farrére, öğleden sonra İzmit'e döndü ve gece geç vakit gazetecilerle birlikte İzmit'ten İstanbul'a döndü. (**Ter.Hak:** 20, 21; **HM:** 20, 23; **PS, İkdam:** 21; **Vakit:** 21, 22; **YG:** 21, 27; **ASD** II: 39, III. 33; **ZC** 20: 540)

3. Özdemir Bey, Kuzey Irak topraklarından Elcezire Cephesi Kumandanlığı'na yazısında, bu bölgede İngilizlere ve Kral Faysal'a karşı girişilecek harekete çok miktarda üniformalı asker gelmezse aşiretlerin katılma imkânı olmadığını bildirdi. 1 Şubat'ta Ankara Hükümeti tarafından görevlendirilen Özdemir Bey, gönüllü ve bağımsız bir çete kimliğiyle ve 70 kişilik bir müfrezeyle 9 Mayıs'ta Ankara'dan ayrılmıştı. Cevap 27: Bütün harekâtınız özel nitelikte olacaktır. Nizamiye birlikleri doğrudan harekete geçemez. (**Uzel 2:** 76, 222)

1922 - HAZİRAN

4. Kastamonu İstiklal Mahkemesi kararları: Safranbolu'nun Aktaş Kadı Köyü'nde Zekiye adlı bir kadının evine girerek "fiil-i şenî"de bulunan 2 köylünün Sivas'ta 15'er yıl ağır hapsine (**AS:** 19). ★ Hükümet aleyhine bir kuvvet oluşturarak Yunan kuvvetlerine katılmak üzere çeşitli yerlerde gasp yapan ve jandarma öldürenlerden Muallim Lefter ile Yuvan'ın idamlarına, 18 yaşından küçük oldukları için İris'in beş, Yani'nin 10 yıl süreyle Yozgat'ta hapislerine, Oğdokya, Sava, Davut'un millî amaçlar gerçekleşinceye kadar Sivas'ta sürgünlerine, Anadolu ile Yerma'nın beraatlerine; memleket asayişini bozacak biçimde haberleşmede bulunmaktan sanık birçok Rum'dan yalnız birinin Silvan'a sürülmesine, diğerlerinin beraatine. (**AS:** 20).

5. Karabekir, 10'da geldiği Erzurum'dan Sarıkamış'a hareket etti. Ayrılmasından önce, Erzurum'da onun için bir şölen daha verildi. Erzurum Müdafaa-i Hukuk Merkez Kurulu ona elyazısı bir Kur'an hediye etti. Karabekir, buna teşekkür yazısında Kur'anı ordunun demirbaşı olarak kabul ettiğini bildirdi. (**Karabekir 1:** 1067)

6. Rauf Bey, Mustafa Kemal'e Ali İhsan Paşa'nın görevden alındığı ve askerî mahkemeye verilmek üzere Konya'ya gönderildiği konusunda Meclis çevrelerinde dedikodulara yol açan söylentilerin bulunduğunu yazdı. Ali İhsan Paşa, Cephe Komutanı İsmet Paşa ile geçinemediği için dün Birinci Ordu Kumandanlığı'ndan alınmıştı. (**Söylev** II: 490)

7. Yunanlılarla değiştokuş edilen Yunanistan'daki Türk esirlerden 15 yaralı asker ve 7 sivil, Pireden İstanbul'a geldi (**Ter.Hak** 19; **Vakit, İkdam, PS:** 20).

8. Anadolu Ortodoksları Kongresi, Kayseri Zincidere Ortodoks Manastırı'nda açıldı. Kayseri Metropoliti Meletios başkanlığında başlayan kongrede İstinat Efendi bir konuşma yaparak kongre amacının Eftim Efendi'nin hayırlı işlerine yardımcı olmak, Fener Patrikliği'nin Ortodoksları temsil etmediğini bildirmek, Avrupa'nın Türkiye'deki azınlıklar konusundaki yayınını tekzip etmek ve Müslüman kardeşleriyle beraber yaşama isteğini ortaya koymak olduğunu söyledi. Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Başkanı Faik Efendi de Müslümanlarla Hıristiyanlar arasında eskiden beri süregelen kardeşlik üzerinde durdu. Açılış töreni, ordunun zaferi için yapılan dua ile bitti. (**HM:** 25; **Vakit, PS:** 27)

9. Garbî Trakya Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Genel Merkezi'nin İstanbul delegesine gönderdiği yazıda, İskeçe'de bir köyden Bulgaristan'a sürülen 5 ailenin mallarının Kafkasya'dan getirilen Rum ailesine verildiği belirtildi (**Vakit:** 5 Temmuz).

10. Claude Farrére, bir Fransız torpidosu ile İzmit'ten İstanbul'a döndü. Hareketinden önce BMM Başkanlığı'na çektiği telde şöyle dedi: Fransa'ya çok acele dönmek mecburiyetinde bulunduğumdan hür İzmit toprağından Büyük Millet Meclisi'ne ve onun reisine en içten saygılarımı beyan ile acele ve şerefli bir barış dileğimi arzederim. (**Ter.Hak:** 20; **İkdam, Vakit, HM, YG:** 21; **ZC** 20: 540)

1922 - HAZİRAN

11. **İkdam:** Tahliye aleyhindeki Yunan zabitleri, Başkumandan Hacıanesti tarafından birer bahane ile ordudan uzaklaştırılıyor. **Akşam:** İç Kırım'a giden heyet döndü. Yardım Heyeti'nden birinin beyanatı: Kırım'da iki yüz bin aç var. İhtilallerden beri 60-70.000 Müslüman öldü. Kırımlılar bizden eski esvap, eski papuç, gazete ve kitap istiyorlar. **Tevhidiefkâr**'da Yahya Kemal: "Savaş uzun sürdü. Millî ordu hâlâ taarruz etmeyecek mi? Etmeyecekse..." diyenleri eleştiriyor. Aslan, gerilir de öyle atlar! (**Kaplan vd.** II: 874) –Mustafa Kemal Paşa Kocaeli'nde. –Eskişehir civarında bir taarruzumuzu bekliyorlar. –Fas'ta halkın zulme galebesi. **Babalık:** İngiltere'nin yılan ruhu. **Vakit:** Lenin'in hastalığı. **Açıksöz:** Mustafa Kemal Paşa Hazretleri İzmit'te. –Azerbaycan Sefiri, sefaretin ilga edildiğini yalanlayarak Kafkas Konferasyonu'na rağmen üç devlet tam bağımsızlıklarını muhafaza etmektedirler, dedi. –İran Kabinesi ve Anadolu ile uzlaşma. Dışişleri Bakanı, Kürt isyanını bastırmaya ahdettiği gibi Anadolu ile uzlaşmaya çalışmaktadır. **Yenigün:** Gazi Paşa Kumandan, orduları teftişte. Yenigün'le mühim mülakat. –Mustafa Necati: Anadolu köylüsü. –Lenin'in hastalığı. **Satveti Milliye:** Yakın Doğu'da Türk-Yunan düşmanlığı (Le Temps'dan). –Müttefiklerin Bulgaristan'ı boğması (Umanite'den). Kayseri'de yayımlanan **Misakı Milli**'nin Türk Ortodoks hareketine ilişkin yazısı (**Jaeschke 1:** 183). **Aydede**'de, İtalya'dan Ankara'ya çağrılan Cami Bay'in oradaki lüks hayatını bırakıp gelmeyeceği. **Peyamı Sabah**'ta A.Kemal, sansürlü yazısında, Mustafa Kemal'in dünkü Vakit'te yayımlanan demecini eleştirerek onun Anadolu'ya çıkmasından sonra içişleri bakanı olarak dikkat çektiği tehlikede hiç bir değişiklik olmadığını, Kuvayı Milliye'nin değil düşmanı kovmak, onu Anadolu'nun içlerine kadar çektiğini yazıyor ve Mustafa Kemal'in siyasetinin iflas ettiğini ileri sürüyor. **Hakimiyeti Milliye:** Le Temps'ın başyazarı Herbert'in 6 Haziran tarihli yazısında İngiltere'ye ihtarı için milletçe teşekkürler. –Başkumandanlığa İzmit'te fevkalade bir karşılama. **Tercümanı Hakikat:** Eskişehir cephesinde topçu hazırlıklarımız başladı. –Mustafa Kemal İzmit'te bir hafta kalacaktır. –Büyük dostumuz İzmit'te hararetle karşılandı. –Hamdullah Suphi Bey şerefine Trabzon İdman Ocağı'nda verilen çay ziyafeti. **Küçük Mecmua**'nın 3. sayısı: Z.Gökalp: Dehaya doğru. –Malazgirt Muharebesi (iki perdelik manzum piyes). –Dicle İdman Yurdu, Gençlik Derneği namını aldı. Derneğin siyasetle hiç bir alakası yoktur.

20 - SALI

1. Ankara'da 2 Haziran'da kurulan Trakya Yurdu'nun tüzüğü kabul edildi. Derneğin amacı, Trakyalıları ve Trakya dostlarını Trakya'nın kurtarılması davası etrafında birleştirmek. (**HM, YG:** 22)

1922 - HAZİRAN

2. İran'ın Ankara Elçisi Mümtazüddevle üç kişilik maiyeti ile İnebolu'ya çıktı. Halk, öğrenciler ve bir müfreze asker tarafından karşılandı. Kurul, otomobille Kastamonu'ya hareket etti. Akşam Kastamonu'da karşılandı. Mümtazüddevle güven mektubunu 30'da sunacak. (**YG:** 20; **HM:** 20, 22; **AS:** 21, 22, 24; **YA:** 23; **İkdam:** 25; **Tev.Ef.** 26. Krş. 18)

3. Ali İhsan Paşa, iki gün önce alındığı Birinci Ordu Kumandanlığı'nı bıraktı. Komutanlığa geçici olarak atanan Süvari Kolordusu Kumandanı Fahrettin Paşa, gece Akşehir'den Çay'a giderek komutayı devraldı. Ali Fuat Paşa ile Refet Paşa'nın bu görevi kabul etmemesi üzerine komutanlığa Nurettin Paşa getirilecektir. (**Altay:** 320; **Sabis:** 324; **TİH** II/6-1: 169; **Belen:** 404)

4. İngiliz Yüksek Komiseri Rumbold'un raporunda Mustafa Kemal'in İzmit Gezisi: Gezi askerî amaçlıdır. Bolu yöresinde Mustafa Kemal'e karşı askerî bir hareket var. Bunun başında Albay Şevket Bey'in bulunduğu söyleniyor. (**Şimşir** IV: 279)

5. İzzet Paşa, Rumbold'a "Mustafa Kemal ile bir müzakere lazımdır" diyerek merkezî hükümetin sadece kendisinin hariç tutulacağı Müttefik Devletler temsilcileriyle Nasyonalistler arasında bir buluşma fikrinden ziyadesiyle endişe duyduğunu açıkladı (**Jaeschke 1:** 183; **2:** 163; **İkdam:** 21, Rumbold'un İzzet Paşa'yı ziyareti).

6. Binbaşı Marchall, Cidde'den Lord Curzon'a gönderdiği gizli yazıda, Mustafa Kemal'in Irak'ta olay çıkarmak ve düzen çevirmek amacıyla özel bir komite kurduğunu bildirdi (**Sonyel** II: 228).

7. Kastamonu İstiklal Mahkemesi'nin dünkü kararı ile Lefter ve Yuvanni adlı iki Rum, Yunan kuvvetlerine katılmak üzere çeşitli yerlerde gasp yapmak, jandarma öldürmek suçundan Nasrullah Köprüsü başında asılarak idam edildiler (**AS:** 20).

8. Sofya'da Balkan Komünist Gençler Fedarasyonu kurulması için yapılan toplantıya, Türkiye Komünist Gençler Birliği üyesi bir genç de katıldı.

9. Kurtuluş Günü'nün yıldönümü nedeniyle Mustafa Kemal Adapazarı'nda askerlere ve halka hitaben bir konuşma yaptı: Asker ve köylü! Yakın zamanda düşmana kat'i darbeyi indireceğimizden emin olmalısınız. Bu darbe bizi inşallah İzmirimize kavuşturacaktır. Siz asker ve köylülerle mazlum anavatanın artık halas günlerini yaşıyoruz. (**Ter.Hak** 21)

10. **Akşam:** Mustafa Kemal Paşa Hazretleri'nin İzmit'te çay ziyafetinde irad ettiği siyasî nutuk. **İkdam**'da Ahmet Cevdet: Avusturya sosyalistlerinin en büyük hataları, günde sekiz saat çalışmak istemeleri oldu. Şimdi akıllandılar ama geç kaldılar. –Yakın bir taarruza ait rivayetler. –Mustafa Kemal Paşa Kocaeli'nde. –Anadolu Hıristiyanları hakkında uydurulan haberler, Papalığın organı gazete

1922 - HAZİRAN

tarafından da hayretle karşılanıyor. **Hakimiyeti Milliye:** Antalya Metropoliti Papa Hrisantos'un mektubuna Afgan Elçisi Ahmet Han'ın cevabı. –Mustafa Kemal'in İzmit nutku. **Babalık:** Türkler ölmeyi bilecekler fakat esir olmayacaklardır (Matin'den). **Vakit:** Mustafa Kemal Paşa'nın Adapazarı'ndan İzmit'e seyahati. **Açıksöz:** Büyük kumandanımızla aziz muhibbimiz arasında (İzmit'te karşılıklı söylevler). –Hayırhah bir misafirimiz. Kolonel Mougin, bütün hayatında kendini Türk dostluğuyla tanıtturmıştır (YG'den). **Yenigün:** Mustafa Kemal'in Claude Farrére ile görüşmesi. Ziyafette konuşması. **Tevhidiefkâr:** Anadolu'da idmancılığa verilen ehemmiyet. –Enver Paşa, Buhara ve Türkistan'da ne işler görüyor? **Peyamı Sabah'**ta Ali Kemal: İttihat ve Terakki, inhisarcı bir şirket gibiydi. Kuvayı Milliye, inhisarcılıkta ondan daha koyu, daha kızgındır. İttihat Terakki devrinde sürüldük, işten atıldık ama yaşayabildik. Anadolu'da bu kadarcığına bile müsaade edilmez. Muhalif olan derhal sürülür, asılır, kesilir. **Tercümanı Hakikat:** Başkumandanımız diğer cephelere hareket etti. –İstanbul Rum teşkilat-ı milliyesi hakkında Yunan generali Francis'in Bükreş'te bulunduğu sırada dikkate şayan ifşaatı: Federasyon kuruldu. Meletios, Hıristiyanlığın inanç ve hürriyeti için hayatını fedaya hazır. Yabancı ülkelerdeki Rumluktan, gönüllü, malzeme ve para istenecektir. Rum kadınları, orduya eşya hazırlamağa başlamışlardır. –Aziz dostumuz İstanbul'a döndü. **Ayine:** Drahmi'nin şahlanmış bir at gibi başaşağı koşuşu.

21 - ÇARŞAMBA

1. Bakanlar Kurulu, Sovyetlerin dünkü notasını görüştü. Sovyet notasının Moskova Elçiliği'nde iki ay önce meydana gelen çanta olayında bir özür dileme niteliği taşıdığını, olayda suçlu görülecek Türk memuru varsa cezalandırılmasını ve Ali Fuat Paşa'nın Moskova'ya dönmesini kararlaştırıdı. Buna ilişkin cevap notası yarın Aralof'a verilecektir. (**Cebesoy 2,** 1981: 453)

2. Ankara Hükümeti, toprağı olan ve tarımla uğraşan mahkûmların üç ay süre ile salıverilmesini öngören bir kararname çıkardı (**Düstur** 3/3: 89).

3. Yunan zulümlerini protesto etmek için bütün ülkelere ve bazı uluslararası kuruluşlara çekilecek telgraf Meclis'te okunarak tartışıldı. Telgraf metninde şöyle deniyor: "Büyük bir topluluk, insanlık vicdanının dayanamayacağı cehennemî bir zulüm ve vahşetin avı olarak dört yıldan beri, demir bir ateşle inletilmektedir. Yüzbinlerce kişi katledilmiş, yüzlerce köy, kasaba, şehir yakılmış, milyonlarca liralık servet gasp edilmiştir. Yüzyılımızın din ve ırk farkı olmaksızın milletlere tanıdığı istiklal ve hürriyet haklarını savunmaktan ve bütün milletlerin hür ve bağımsız olarak mukadderatlarına sahip olmalarını istemekten başka bir amacımız yoktur." Protesto telgrafı, Dışişleri Bakanı'nın imzasıyla yarın gönderilecek. (**ZC** 20: 558; **YG:** 23; **HM:** 22, 23; **AS:** 25; **YA:** 27)

1922 - HAZİRAN

4. Kurtuluş yıldönümü Adapazarı'nda şenliklerle kutlandı. Mustafa Kemal buradan cepheye uğurlandı. (**Ter.Hak:** 21; **Vakit:** 24)

5. Mustafa Kemal'in İzmit-Adapazarı arasında trende Ahmet Emin'e demeci Vakit'te: Rusya ile aramız iyidir. Amerikalılar hakkında iyi duygular besliyoruz. Yunanlıların Samsun'daki teşebbüsleri, o yöredeki bazı zararlı unsurları askerî sebeplerle savaş bölgesi dışına çıkarmaya bizi mecbur etti. Ordumuz, milletimizin meşru emellerini güvenle gerçekleştirmeye kadirdir. Azim ve maneviyatımızın yüksekliği gözlerimizi sevinç yaşlarıyla dolduruyor. (**Vakit, YG, AS:** 21; **ASD** III: 33)

6. Mümtazüddevle başkanlığındaki İran Elçilik Kurulu, Kastamonu'dan Ankara'ya hareket etti. Kurul, dün İnebolu'da törenle karşılanmış ve oradan Kastamonu'ya gelmişti. (**AS:** 22; **HM:** 22: İnebolu'dan Kastamonu'ya)

7. Anadolu Ajansı, Azerbaycan Cumhurbaşkanı Nerimanof'un Ankara Elçisi Abilof'a bir telgrafını yayımladı: Türkiye'deki mümessiliğimizin ilgası asılsızdır. Siz Maarif Komiseri seçildiniz. Yeni temsilciler gelinceye kadar Ankara'da kalacaksınız. (**YA:** 23; **Vakit, İkdam:** 25)

8. Takvimi Vekayi'de, İslam kadınlarının dışarı kıyafeti ile ilgili tespitin yapılabilmesi için Meşihat ve Maarif Nezareti'nin görevlendirildiği ile ilgili açıklama. İstanbul'daki İslam kadınları, dışarda açık seçik giyiniyorlarmış. (**TV:** 4496)

9. Ciyornale di İtalya'da Celalettin Arif Bey'le mülakat: Ankara Hükümeti, hukukî ve fiilî bir hükümettir. Milletin reyine müracaat edilirse İstanbul Hükümeti hükümsüz kalır. İstanbul halkı ve Peyamı Sabah'tan başka bütün İstanbul basını da Ankara Hükümeti'ni müdafaa etmektedirler. İngiltere İstanbul'u tutuyor. Fransa, Ankara'yı sağlam görüyor. İtalya tereddüt ediyor. Avrupa'nın diğer ülkeleri sonucu bekliyor. İslam ülkeleri ise ümitlerini Türkiye'ye bağlamışlardır. Mustafa Kemal, İslam davasını temsil etmektedir. İtalyan-İstanbul anlaşması, adî bir mektuptan ibarettir. Geçersizdir. Kesin saldırıya geçtiği zaman, ordumuzun kesin zaferini durduracak hiç bir mukavemet yoktur. Türklerin Hıristiyanlara mezaliminden bahsetmek fecîdir." Celalettin Arif Bey, Türk-Sovyet Anlaşması hakkındaki bir soruyu geçiştirerek "Bir anlaşma var hepsi o kadar" dedi. (**MEH** 55:1-16; **Vakit:** 28)

10. **Yenigün:** Kabil kapılarında. Türkiye'nin Afganistan Elçilik Kurulu, Haziran sonlarında Kabil'de olacak. –Farrére ve Gazi Reis'in İzmit'ten hareketi. –Mustafa Kemal'in Vakit gazetesiyle mülakatı. –Papa Eftim Efendi'nin cihan kiliselerine hitabı. –Ankara maarifine dair Maarif Müdürü Şükrü Bey'le mülakat. **Tercümanı Hakikat:** Mustafa Kemal Paşa'nın Adapazarı'nın kurtuluş töreninde orduya dünkü hitabesi. –Mustafa Kemal, cepheyi teftişe başladı. –Başyazı bütünüyle sansür edilmiş. **Açıksöz:** Mustafa Kemal'in İzmit'te Vakit'e demeci.

1922 - HAZİRAN

–Abdülahat Nuri: Tarihten korkmayanlar: İngilizlerin etrafında toplanmış, haksızlığa iştirak etmiş, arsız, utanmaz, haksız devlet ve milletler. **Akşam**'da N.Sadık: Claude Farrére'den ricamız, edebî eserler yanında bizi olduğu gibi tanıtacak yazılar yazmasıdır. –Kadınların kıyafeti hakkında emirname. **Yeni Adana:** İstanbul işgali etrafında. **İkdam:** Claude Farrére'in hür ve müstakil Türkiye topraklarında kabulü. –Prag Konferansı. **Karagöz:** Daha üç yıl önce dört gol yemişken fonfonların (Almanların) yine futbola hazırlanıyor olmaları karşısında: Ne halt ederlerse etsinler. Bu sefer işin içinde yokum. Berlin'e pirince giderken evdeki bulgurdan olamam. –Mustafa Kemal'in İzmit'e gelişi münasebetiyle: Safa geldin Paşam! **Peyamı Sabah**'ta Ali Kemal: Muhalefetin son vaziyeti: Muhalif arkadaşlar, memnun ve müftehir olmalıdırlar. Fazilet ve vatanperveranelerini bugün her insaf sahibine tasdik ettiriyorlar. Yarın hiç şüphe yoktur ki muarızlara bile tasdik ettirirler. **Hakimiyeti Milliye:** Lahey Konferansı, Venedik Konferansı'nın gayrımeşru veledidir. Babası L.George'dur. Rusya'da olduğu gibi Avrupa'da da muazzam bir infilak bu üst takımı ve o L.George ruhunu berhava etmedikçe ne Avrupa ne de beşeriyet için rahat yoktur. –Patrik Meletios'un yeni bir propagandası: Londra'daki temsilcisine telgrafında Samsun'dan çıkarılan 1300 kadın ve çocuğun katledildiğini bildiriyor. **Tevhidiefkâr:** Başkumandan: Ordumuz her türlü taarruz vazifesini ifaya hazırdır. –Mustafa Kemal Paşa'nın ateşin bir nutku: Bu millet istiklalsiz yaşayamaz ve yaşayamayacaktır.

22 - PERŞEMBE

1. Ankara Hükümeti, Rusların 19 tarihli notasına cevap vererek iki ay önce Moskova'daki Türk Elçiliği'nde meydana gelen olayda suçlu görülecek Sovyet memurlarının cezalandırılacağı sözünü senet kabul ettiğini, Sovyet notasında önerilen hal tarzına uygun olarak çantanın iki taraf memurlarının gözü önünde açılarak Türkiye'ye ait evrakı almayı, Türk elçiliği memurlarından olayda suçlu görülecek olursa cezalandırmayı kabul ettiğini bildirdi ve olayın kapanmasında çaba gösteren Aralof'a teşekkür etti (**Cebesoy 2,** 1981: 449-450).

2. Kuzey Irak'ta İngilizlere karşı gerilla savaşı yapmak üzere Ankara Hükümeti'nce görevlendirilen Özdemir Bey Revandiz'e vardı (**TİH** IV: 270. Krş.24).

3. Bakanlar Kurulu Samsun'da bu ayın yedisinde ilan edilen sıkıyönetimi kaldırdı. Sıkıyönetim, Yunanlıların şehri bombalamaları üzerine 15 gün süreyle ilan edilmişti. (**ZC** 21: 2; **HM:** 22; **İkdam:** 25)

4. Meclis'te dün görüşülerek kabul edilen Yunan zulümlerini protesto metni, Dışişleri Bakanlığı tarafından İtilaf Devletlerinin İstanbul temsilciliklerine çekildi (**HM:** 23; **YA:** 26).

1922 - HAZİRAN

5. İngiliz Gizli Haberalma Örgütü İstanbul Kolu'nun raporu: Sovyetlerin Mustafa Kemal'i Enver Paşa'ya, Enver Paşa'yı Mustafa Kemal'e karşı kullanmak için entrika çevirdikleri, kendisini devirmek için Enver Paşa'yı kullanmak istemelerini haber alan Mustafa Kemal'in Sovyetlere yanaşarak onlarla gizli anlaşmalar yaptığı, Enver Paşa'nın da bunu öğrenince Türkistan'da Sovyetlere karşı ayaklandığı, vb. (**Şimşir** IV: 281)

6. İngiliz Genelkurmay eski Başkanı Feldmareşal Henry Wilson, iki İrlandalının düzenlediği bir suikast sonucu Londra'da öldü (**Ter.Hak:** 23; **İkdam:** 24, 25; **PS, Vakit, Tev.Ef.** 24; **YG:** 26; **HM:** 27; **Walder:** 200)

7. Kastamonu İstiklal Mahkemesi kararları: Seyyar muhallebeci Yalovalı Mihail oğlu Hristo'nun Çankırı'da oturtulmasına, silahlı soygunculuktan Ali, İdris, Mahmut ve İbrahim'in Sivas'ta ömür boyu hapislerine, vb. (**AS:** 22)

8. 2 Ocak'ta Ankara'da imzalanan Türk-Ukrayna Dostluk Anlaşması'nın onaylı metinleri, Ukrayna'nın başkenti Harkov'da teati edildi. Türk kurulu için sıcak bir karşılama ve iki ülkenin dostluğu üzerine içten konuşmalar yapıldı. (**İkdam:** 30; **HM:** 20 Ağustos)

9. 18'de Birinci Ordu Kumandanlığu'ndan alınan Ali İhsan Paşa, Konya'ya geldi (**Sabis:** 327).

10. Darülfünun Divanı, Darülfünun'un açılması konusunu görüşmek üzere bir toplantı yaptı (**Vakit, İkdam, PS:** 23). ★ Saltanat Meclisi Saray'da bir toplantı daha yaptı (**PS, İkdam:** 23).

11. **Tevhidiefkâr:** Başkumandan Mustafa Kemal Paşa ile dostumuz C.Farrére'in İzmit ve Adapazarı'nı ziyaretleri intibalarından. **Hakimiyeti Milliye:** BMM'nin Anadolu'yu harap eden Yunan mezalimi hakkında bütün cihan ve insanlık vicdanına müracaatı. –Rıza Nur Bey Heyeti'nin Harkov'a giderken Novorosiski'de parlak karşılanışı. **Açıksöz:** Anadolu'da tahkikat yapılması safsatası münasebetiyle Le Temp gazetesinin hakcüyane mütalaaları. **Akşam'**da N.Sadık: Cephe arkası. Ankara Matbuat ve İstihbarat Teşkilatı münasebetiyle: Bu işte muvaffakiyet, millî müdafaanın takdir ettiğimizden pek fazla bir kısmında muvaffak olmak demektir. –Millî takım, karma Ermeni takımıyla oynuyor. **Yeni Adana:** İstanbul'da Saray, Lale Devri'ni yaşıyor. **Aydede:** Matbuat Umum Müdürlüğü'ne ayrılan ödenek münasebetiyle: Yağma Ağaoğlu'nun böreği. **Peyamı Sabah'**ta A.Kemal: Yunan ile aramızdaki davanın faslı, ancak devletlerin müdahaleleri ile, kararlarıyla kabil olabilir. Ankara'nın iddia ettiği veche ile cebren, kahren o maksudu istihsal eylemek hayaldir. **İkdam:** Şark meselesini görüşmek üzere İtalya Hariciye Nazırı gelecek ay İngiltere'ye gidecek. –Abilof'un Azerbaycan'ın bağımsız olduğuna ilişkin demeci. –Bütçe zarureti. –Latfi Fikri Bey Baro reisi. –Kadınların kıyafeti hakkında bir emirname.

1922 - HAZİRAN

Yenigün: Yunus Nadi: İktisadî ittifak. –Sarıyanis de nihayet istifa etti. –Papa, Anadolu Hıristiyanları hakkında bir kelime bile söylememiştir. Yalanları tekzibe bile değmez. –Aziz misafirimiz Mösyö Mougin, İmalat-ı Harbiye'de. **Tercümanı Hakikat:** Başkumandan cephenin ileri siperlerinde bulunuyorlar. Ordu zabitan ve efradı Mustafa Kemal Paşa'yı alkışlarla karşılıyorlar. (Resimler). **Güleryüz,** 60. sayısı ile haftada iki gün çıkmaya başlıyor: İzmir'e doğru: Arslan Paşam Kocaeli Cephesi'ni geziyor/Düşmanların can alacak noktasını seziyor...

23 - CUMA

1. Mümtazüddevle başkanlığındaki İran Elçilik Kurulu Ankara'ya geldi. Dışişleri Bakanı Yusuf Kemal Bey ve Ankara'daki bütün yabancı elçilik mensuplarınca Ankara kapısında törenle karşılandı. Mümtazüddevle güven mektubunu 30'da sunacak. (**HM, AS:** 25; **YA, İkdam, Vakit:** 26; **PS:** 27)

2. Moskova Elçilik Kâtibi Zeki imzasıyla Doğu Cephesi Komutanlığı'na rapor: Buhara harekâtı üzerine Ruslar Halil Paşa, Doktor Nazım, Muzaffer, İsmail Hakkı, Ferit, Abdullah ve Tatar Osman'ı memleket dışına çıkmaya davet ettiler. Hakkı Paşa, yurdun bir köşesine çekilip oturmak istiyor. Almanya'ya gitmek üzeredirler. (**Karabekir 3:** 322)

3. Balıkesir'de Yunan Olağanüstü Divanıharbi, 250 Türk'ü yargılamaya başladı. Bandırma'dan Cagadamard gazetesine verilen habere göre mahkeme, yargılamayı 1,5 ay içinde bitireceğini umuyor. (**Ter.Hak.** 27; **PS:** 28)

4. Clauda Farrére, ülkesi Fransa'ya gitmek üzere İstanbul'dan ayrıldı. 5 Haziran'da İstanbul'a gelen yazar, onuruna verilen şölenlere katılmış, konferanslar vermiş ve İzmit'e giderek burada Mustafa Kemal ile görüşmüştü. Farrére, İstanbul'dan ayrılırken kalbinde Türklere karşı büyük bir sevgi olduğunu belirterek gördüğü sevgi ve konukseverliğe minnettar olduğunu söyledi. (**İkdam:** 23; 29: Paris'e gider gitmez, ordumuzu, başkumandanımızı, Ankara Hükümeti'nin çalışmalarını övmüştür; **Ter.Hak, Akşam:** 23; **Vakit, Tev.Ef.** 24; **PS, HM:** 25)

5. Patrikhanesi Mardin'de olan Süryani Kadim Patriği İlyas Efendi, Süryani cemaati için şimdiye kadar şikâyete sebep olacak hiç bir hal görmediklerini, hiç bir iddiası da bulunmadığını söyledi (**İkdam:** 23).

6. Karabekir, Tevhidiefkâr'ın 28 Mayıs tarihli sayısında yer alan "İttihat ve Terakki Rüesasının Diyar-ı Gurbet Maceraları" dizi yazısında, Kuvayı Milliye'nin kaynağı olarak İttihat ve Terakki'nin gösterilmiş olduğunu Mustafa Kemal'e haber vererek bunun yalanlanmasını istedi. Karabekir'e 1 Temmuz'da cevap verilerek buna yapılan yalanlama eklenecektir. (**Karabekir 1:** 1069)

1922 - HAZİRAN

7. İngiliz Gizli Haberalma örgütü İstanbul Kolu'nun bugünkü raporuna göre, 8 Mayıs'ta gizli bir oturum yapan TBMM, soruşturma kurulunun Anadolu'ya girmesine izin verilmesi, ancak Pontos bölgesine sokulmaması, bu bölgede alınan sert tedbirleri haklı göstermek için bazı hazırlıklar yapılması ve azınlıkların huzur içinde yaşadıklarının kanıtlanmasını kararlaştırdı. Rapora göre Ermeni ve Rumlardan bu konuda dilekçeler alınacak. (**Şimşir** IV: 287)

8. Mustafa Kemal, yanındakilerle birlikte otomobille Geyve'den Ankara'ya hareket etti. Yarın Ankara'da olacak. (**Ter.Hak.** 25)

9. **Yenigün:** TBMM Hükümeti, dünya haksızlığına karşı Türk'ün hakkına ve kuvvetine istinat ederek bütün cihana protestoda bulunmuştur. Utansınlar. –Hariciye Vekâleti'nin protestosu: İstanbul Yunan deniz üstü olamaz. **Tercümanı Hakikat:** Dostumuz bugün ikinci vatanına veda etti. Muharririmize verdiği beyanatta "Türkler hakkındaki muhabbetim, bugünün Türkiye'sini gördükten sonra daha da artu" dedi. –Mareşal Wilson katledildi. –Türk millî takımı, üçüncü hazırlık maçını dün Ermeni takımıyla yaptı. Onu 5-0 yendi. **Açıksöz:** Anadolu'da tahkikat yapılması safsatası münasebetiyle Le Temps gazetesinin hak gözeten görüşleri. –Rus hükümeti, Lenin'in hastalığını tekzip ediyor. **Akşam:** Claude Farrére şehrimizden ayrıldı. "Hürriyet ve istiklal için giriştiği mücadelede kahraman Türk milletinin yakında muzaffer çıkmasını samimî kalbimle temenni ederim" dedi. –Millî takım karma Ermeni takımını da yendi. **Yeni Adana:** Irak ahvali: Emir Faysal müşkül bir vaziyette. –Kardeş İran Sefiri Anadolu'ya geldi. **Peyamı Sabah:** Türkistan ihtilali gittikçe genişliyor. –Çoğunluk sağlanamadığı için Baro seçimi meşru değildir. Önceki günkü seçimde Lütfi Fikri Bey 128 oy aldı. –A. Kemal: Yeni bir bekleyiş devri. **Hakimiyeti Milliye:** Meclisimiz Yunan vahşetini, Hükümetimiz İstanbul bitaraflığının ihlalini protesto ediyor. –Amerika, vaziyeti anlamaya başlamıştır. –Başkumandanımız İzmit'ten ayrılırken. **İkdam:** Claude Farrére'e: Selametle. –Yunan bakanları arasında anlaşmazlık. –Filistin'de millî bir Musevi yurdu. –Süryani Kadim Patriği'ne göre Anadolu. –General Pellé Babıâli'de. **Tevhidiefkâr:** Mustafa Kemal Paşa ile beraber. –Bozgunculara ithaf: İki sene evvel, iki sene sonra.

24 - CUMARTESİ

1. Mustafa Kemal, yanında annesi olduğu halde cephe gezisinden Ankara'ya döndü. Mustafa Kemal Ankara'dan 11'de ayrılmış, İzmit'e kadar giderek burada Claude Farrére ile buluşmuştu. Annesi ise İstanbul'dan gelmiş bulunuyor. (**Vakit, HM, YG:** 25; **AS:** 26; **Tev. Ef.** 27; **İkdam:** 28; **Özalp:** 229)

1922 - HAZİRAN

2. Özdemir Bey komutasındaki Türk müfrezesi, bu bölgede Türk idaresini isteyenlerin sevinç gösterileri ile Kuzey Irak'ta Revandiz'e vardı. Özdemir Bey, Revandiz'e kadar uğradığı yerlerde Türk idaresini kuruyor, idare memurlarını tayin ediyor ve vergi topluyor. Ankara ile ilişkisi yokmuş ve kendi adına hareket ediyormuş izlenimi vermeye çalışan Özdemir Bey, 9 Mayıs'ta Ankara'dan yola çıkmış ve müfrezesi Elcezire Cephesi Komutanlığı tarafından silahlandırılmıştı. (**Uzel 2:** 78. Krş. 22)

3. Dışişleri Bakanı Yusuf Kemal Bey, dün Ankara'ya gelen İran Elçisi Mümtazüddevle'yi kabul etti. Mümtazüddevle güven mektubunu 30'da sunacak. (**HM:** 25)

4. Hava değişimi için bugün iki ay süreyle Almanya'da Elster kaplıcalarına giden İstanbul Hükümeti İçişleri Bakanı Ali Rıza Paşa'nın yerine Bahriye Bakanı Salih Paşa'nın, Ali Rıza Paşa'nın vekâleten baktığı Bayındırlık Bakanlığı'na da Ticaret ve Ziraat Bakanı Safa Bey'in vekalet etmesine ilişkin Padişah iradesi (**TV:** 4498; **PS:** 23, 24, 25; **Vakit:** 25; **İkdam:** 25,26).

5. Yunanlılar, İzmir'de polis örgütünü üzerlerine aldılar (**Jaeschke 1:** 183).

6. Rumların İzmir Müdafaa Birliği (Smyrna Defence League), İyonya Devleti istiyor (**Jaeschke 1:** 183).

7. Alman Dışişleri Bakanı Mösyö Ratnav, Berlin'de tabanca ile vurularak öldürüldü (**Ter.Hak, Akşam:** 25; **PS, İkdam, Tev.Ef.** 26,27; **HM:** 27).

8. **Tercümanı Hakikat:** Kastamonu Muallim Mahfeli'nde bir gece (AS'den). –Kastamonu valisiyle bir mülakat. –690 muhacir, Süleymaniye'de Rus mültecilerinin boşalttığı yerlere yerleştirildi. –Eyüp aşhanesi açılıyor. **İkdam:** Yunanistan'da "Ne zamana kadar?" soruları. –Yakup Kadri: Mustafa Kemal'in İzmit'ten gelen sesi, bize heyecan, başımıza serinlik, yüreğimize teravet veriyor. (ayrıca, **Kaplan vd.** II: 881) **Vakit:** Mustafa Kemal Paşa cephede (bol resimli). **Açıksöz**'de A.Nuri: İngilizlerin siyasî oyunları. Amerikan Şark-ı Karip Heyeti Reisi Mr. Çekvit, Dahiliye Vekili Fethi Bey'e mektubunda, Anadolu'nun hiç bir yerinde hiç bir sebeple Hıristiyanların tehdide maruz olmadığını bildiriyor. –Almanya'da karışıklıklar. **Tevhidiefkâr:** Papulas, ricat tavsiye ediyor. Yunan ordusu vaziyetten memnun değil. –İngiltere'de mühim bir suikast: Mareşal Wilson katledildi. İki İrlandalı asker, İngiliz Genelkurmay Başkanı'nı öldürdü. Haftalık **Yeni Hayat**'ın 14. sayısı: Bizde siyasî işçi birlikleri. –Şark Birliği. –Amele ve işçimizi irşat için yazmalıyız. –Nizamettin Nazif: Anadolu nasıl yaşıyor?... –Yeni Hayat okuyucusu! Kırım açlarına yardım sana vicdan borcudur. Onu bir an evvel öde. –Yeni Hayat'ın, konusunu cihan inkılabından alan şiir yarışması. Birinci, ikinci ve üçüncülere birer amele hediyesi takdim edilecektir. **Karagöz:** Mustafa Kemal'in İzmit'te verdiği ziyafetten dönen Karagöz, onun

1922 - HAZİRAN

"Bu millet istiklalsiz yaşayamaz!" dediğini Ali Kemal'e müjdelemeye gidiyor!.. **Peyamı Sabah:** Mareşal Wilson katledildi. –Troçki ile Çiçerin arasında ihtilaf çıktı. –Claude Farrére dün İstanbul'a veda etti. Halk tarafından uğurlandı. –Ali Kemal'in Bir Hakikat başlıklı yazısı sansürlü. **Akşam:** Yunanlıların işgal ettikleri yerlerde şimdiye kadar yaptıkları tahribat 252 milyon 585 bin lirayı bulmuştur. –Anesti, Anadolu'dan sonra Trakya ordusunu teftiş edecek.

25 - PAZAR

1. Hamit Bey, İstanbul'da Yunan deniz üssünü protesto eden Yusuf Kemal imzalı bildiriyi Yüksek Komiserlere verdi (**Jaeschke 1:** 183; **Ter.Hak.** 26; **PS:** 27; **Vakit, Tev.Ef, İkdam:** 27 "dün").

2. İstanbul'a gelen son Mısır gazetelerine göre Mısırlı Müslümanlar Anadolu için 20.767, İstanbul'daki yetimler için ise 955 Mısır Lirası yardım topladılar (**İkdam:** 25).

3. Prenses Emine Aziz Hanım'ın finanse ettiği Eyüp Aşhanesi açıldı. Böylece Eyüp'te 32 küçük misafirhanede kalan 1200 nüfusa her gün sıcak yemek ve hoşaf dağıtılacak. İdaresi Muhacirin Müdürlüğü'ne ait olan aşhanenin erzakı Emine Hanım tarafından sağlanacak. Prenses Avrupa'da olduğu için onun yerine açılışı Mahmut Muhtar Paşa yaptı. (**Ter.Hak.** 24, 25; **PS, Vakit, İkdam:** 26)

4. İstanbul'da günün önemli konularından biri de Müslüman kadınlarının nasıl bir giyime zorlanacağı. Bu konuda bugün Türk Bedayiini Koruma Cemiyeti Yönetim Kurulu, Şeyhülislamlık'tan, Maarif Nezareti Ortaöğretim Şubesi'nden birer yetkilinin katılmasıyla bir toplantı düzenledi. Padişah'ın bu konudaki yazısı okundu. Asrî giyimden uzaklaşmaya karar verildi. Ancak herhangi bir giyim için Türk kadınlarının zorlanamayacağı kararı alındı. Giyim modelleri hazırlanması işi komisyona havale edildi. (**Ter.Hak.** 26)

5. **Tercümanı Hakikat:** Mustafa Kemal Paşa Ankara'ya avdet etti. –Atina Hükümeti fena halde sıkıştı. Yunanlılar tahliyeyi ciddiyetle düşünüyorlar. –Rıza Nur Heyeti Moskova'da. –Top imalatı Anadolu'da mütehassıslar ve muhtelif daire murahhaslarının toplantısında halledilecek. **Açıksöz:** Büyük Millet Meclisimiz Yunan vahşet ve cinayetlerini bütün cihan nezdinde protesto ediyor. **Akşam:** Gazi Paşa Kumandan'ın teftişine ait hususî fotoğraflarımız. –Alman Hariciye Nazırı Mösyö Ratnav katledildi. **Peyamı Sabah:** Tahkikat teklifi, Ankara'ca reddolunacak. –Yunan filosu, şehirlerimizi bombardıman etmeyecek, yalnız deniz araştırması ile yetinecek. –Bolşeviklik, müstebit Çarlığın siyasî usulünden katiyyen farklı değildir. İçimizde hâlâ Sovyetlere güvenenler var. –Sait Molla'nın "Velit Efendi"ye cevabı. **Hakimiyeti Milliye:** Mustafa Kemal Paşa Hazretleri'nin nutukları. Avdetleri. –Kardeş İran mümessili şehrimizde. –Patrik Meletios, ru-

1922 - HAZİRAN

hanî reisleri itham ediyor. Anadolu'da mezalim yapılmadığına dair sözlerine inanmıyormuş. **İkdam:** Zaten neticesiz faaliyetin tatili. Yunan donanması artık maksat hasıl olduğundan (!) Karadeniz sahillerindeki silahsız ahalinin evlerini yakıp yıkmaktan vazgeçiyor imiş. –Londra'daki siyasî cinayet: Feld Mereşal Wilson'un katli. –Yakup Kadri: Çağlayanlar ve Ahmet Mithat Bey. **Tevhidiefkâr:** İran sefir-i kebiri İnebolu'da. –Ankara'da Türkiye şampiyonluk müsabakaları. –Mücahit topçu kumandanlarımızdan bir grup. –Kabil sefirimiz ve maiyeti Afgan toprağında. **Yenigün:** Gazi Paşa Kumandanımızın avdetleri. –C.Farrére ile Yenigün'ün mülakatı. –Sefir Mümtazüddevle Hazretleri'nin mülakatı. –Mezalim tahkikatına dair kararlar veriliyormuş.

26 - PAZARTESİ

1. Türkiye Muallime ve Muallimler Cemiyeti Birliği Geçici İdare Heyeti'nin Ankara'dan Türkiye öğretmenlerine çağrısı: Türkiye muallime ve muallimleri memleketlerine karşı ifa edecekleri vazifenin canlı ve değerli nice hareketin en büyük günlerinde bulunuyorlar. Türkiye bir devrim mücadelesi içindedir. Türk tarihi muallime ve muallimlerden harekete geçmelerini bekliyor. (**YG,** 26; **Vakit** 28; **İkdam:** 3 Temmuz; **BTTD** 29: 67)

2. Ankara'nın Fahrettin Paşa Başkanlığı'ndaki Afganistan Elçilik Kurulu, Kabil'e ulaştı ve coşkun gösterilerle ve resmî törenlerle karşılandı. Afganistan'ın Ankara Elçiliği mensupları, geçen yıl 21 Nisan'da gelmişlerdi. (**Vakit** 10; **AS:** 14 Ağustos; **Vakit, İkdam:** 25, Afganistan sınırına ulaştığı)

3. 9 kişilik bir gerilla çetesi, Bigadiç-Sındırgı doğusundaki Ulus dağında bir gece baskınında 28 Yunan askerini öldürdü, 5 yaralı ve 14 hayvan yükü eşya ele geçirdi (**Vandemir I:** 16).

4. Darülfünun Divanı, öğrencilerin istemediği öğretmenlerin savunmasını dinledi. Ali Kemal ve Cenap Şahabettin'in görevlerine son vererek kararı onaylanmak üzere Eğitim Bakanlığı'na gönderdi. İnceleme tamamlanmadığı gerekçesiyle Barsamyan hakkında bir karar alınamadı. Bakan Sait Bey, açıklamayı, karar kesinleşince yapacağını söyledi. Edebiyat Fakültesi öğrencilerince 30 Mart'ta ilan edilen ve bütün diğer fakülte ve yüksek okul öğrencilerince de fiilen desteklenen boykot sonucunda diğer iki öğretim üyesi Rıza Tevfik ve Hüseyin Daniş kendiliklerinden görevlerini bırakmışlar, Üniversite Divanı, diğer öğretim üyelerini sürekli izinli saymıştı. Ancak öğrenciler bu kararı yeterli görmeyerek boykota devam kararı almışlardı. (**İkdam:** 29; **PS, Vakit:** 27; **Ter.Hak.** 27, Ali Kemal'i istifaya davete, Cenap Şahabettin'i ipkaya davete karar verdi; 28, gene)

1922 - HAZİRAN

5. Sadık ve Rıza Tevfik Beylerle Vasfi Hoca dahil 20 kişinin imzasını taşıyan bir mektup "Hakikî Meşrutiyetperver Fırka" adına Lordlar Kamarası'nın Doğu sorunlarıyla uğraşan üyelerine dağıtıldı. Muhtırada Ankara suçlanarak barışın Hürriyet ve İtilaf Fırkası'yla yapılması isteniyor. (**Tunaya** II: 304)

6. Fransız Başbakanı ve Dışişleri Bakanı Poincaré, İngiltere Hükümeti'ne, Türkiye barışı ile ilgili beşinci muhtırasını verdi. İngiltere 5 Temmuz'da reddedecektir. (**Şimşir** 3: 381)

7. Şahin gemisi, 29 Alman uçağını almak için Novorosiski'ye gitti (**TİH** V: 81, 195).

8. Mustafa Kemal, içten karşılamaları için Bolululara teşekkür etti (Türkoğlu 2 Temmuz'dan **Jaeschke 1:** 183).

9. Amerikan Ajansı bir açıklama yaparak ABD Hükümeti'nin Anadolu'ya iki soruşturma kurulu göndermeyi kabul ettiğini bildirdi. Açıklamaya göre, İngiliz Hükümeti'nin 3 ve 19 Mayıs tarihli önerilerini kabul eden ABD, iki kuruldan birinin Anadolu'da TBMM idaresi altındaki yerlerde, diğerinin Yunan işgali altındaki topraklarda inceleme yapmasını istiyor. Bir yükümlülük altına girmeksizin yalnızca doğru haber alınmasını hedefliyor. (**PS, Vakit:** 28)

10. Hacıanesti Atina'da. Onun istifa söylentilerini Hükümet resmen yalanladı (**Ter. Hak.** 28).

11. **Hakimiyeti Milliye:** Yunan komünistleri hakikati ilan ediyorlar. Yunan Komünist Partisi'nin dünya emekçilerine bildirisi: Yunan Hükümeti'nin siyaseti canicedir. Anadolu hareketi maceradan başka bir şey değildir. –Türkiye muallime ve muallimlerine beyanname. **Vakit:** Mustafa Kemal Paşa'nın Kocaeli Cephesi'ni teftişi(resimli). **Açıksöz:** Tahkikat da suya düştü. –İngilizler, Irak'ı parçalamak için iki krallık yapmaya çalışıyorlar. **Akşam:** Muhterem Gazi Başkumandanımızın, kendilerine refakat eden muhabirimize beyanatı: ordumuz, taarruz vazifesini icra etmeğe kadir ve müheyyadır. **Yenigün:** Mareşal Henry Wilson'un katli. İngiltere'de siyasî cinayetler artıı. –Yunan komünistlerinin bildirisi: Venizelos ve Kral'ı tel'in, hükümetin hareketlerini cihan işçilerine arz ederek protesto ettiler (Moskova telsizinden). –Türkiye Muallime ve Muallimler Derneği'nin beyannamesi. **Tevhidiefkâr:** Almanya Hariciye Nazırı Ratnov da katledildi. Kaçan katillerin kimler oldukları anlaşılamadı. –Mustafa Kemal Paşa'nın cepheyi ziyareti. **İkdam:** Yunanistan bir çıkmaz yola girmiştir. **Peyamı Sabah**'ta Ali Kemal, Mustafa Kemal'in emirlerinin dinlenilmesini isteyen 23 haziran 1919 tarihli, İçişleri Bakanı olarak imzaladığı genelgeyi, yeniden yayımlayarak bunun altına bugün de imzasını basacağını, çünkü olayların kendisini doğruladığını yazıyor. "Bu içtihadın vicdanen ve irfanen hâlâ müdafii olduğumu beni darağacına çekseler de iddia ederim." **Tercümanı Hakikat:**

1922 - HAZİRAN

Yusuf Kemal Bey'in yeni bir notası. Yunan filosunun korsanlıkları ve İstanbul'u deniz üssü yapmasını protesto. –Millî ordu, Avrupa'nın en mükemmel ordusudur. Büyük dostumuz C.Farrére'in fikri bu merkezdedir. **Güleryüz:** Türk oğluyuz daim böyle istiklalle yaşarız/Zulmün kahrın karşısında isyan eder taşarız. –Bir İttihatçı ile mülakat. **Küçük Mecmua:** Ahlaka doğru. –Kahramanlık sahifesi: Trabzonlu Ali Çavuş. –Türk devletinin tekâmülü. –Ziya Gökalp: Kara Destan. –Hamdi Zülfi: Alçak Yunan'a.

27 - SALI

1. Elcezire Cephesi Kumandanı Cevat Paşa, Özdemir Bey'in 19 tarihiyle Kuzey Irak'tan yaptığı öneriye cevap vererek Kuzey Irak'ta Nizamiye birliklerinin doğrudan harekete geçmesinin mümkün olmadığını, Özdemir Bey'in hareketine özel bir nitelik vermesi gerektiğini bildirdi (**Uzel 2:** 77, 224).

2. 23'te Ankara'ya gelen İran Elçisi Mümtazüddevle şerefine Afgan Elçiliği'nde bir ziyafet verildi. Şölende Yusuf Kemal Bey, Aralof, Abilof, Ali Fuat Paşa, Kırım Delegesi Sabri Ayazof da hazır bulundu. Afgan Elçisi Ahmet Han, Türkçe bir konuşma yaparak Doğu'nun uyandığını söyledi. Mümtazüddevle, Türk ordusuna başarılar diledi. Yusuf Kemal Bey, Batı'nın saldırılarının Doğu milletlerini birbirine yaklaştırdığı üzerinde durdu. Aralof'la Abilof da birer konuşma yaptılar. (**HM, YG:** 28; **AS, İkdam:** 29)

3. Hacıanesti Atina'da Savaş Bakanı ile görüştü. Steryadis ve Triyandafilakos da Atina'da. Hareretli görüşmeler yapılıyor. (**Ter.Hak.** 28; **İkdam:** 29) ★ Yunan Bakanlar Kurulu, "enerjik tedbirlere" karar veriyor. Arabuluculuk önerilerini baltalamış olan Ankara'ya karşı Müttefiklerin harekete geçmesini isteyen Yunan Hükümeti, galiplerin ortak kararlarının Türkiye'ye hissettirilmesiyle daha kolaylıkla sağlanacak bir barış için her yeni teklifi büyük bir istekle kabul etmeye hazır olduğunu bildirdi. (**Stratigu:** 156; **Ter.Hak.** 28; **İkdam:** 29)

4. Ekselsior'da, Claude Farrére'in Anadolu gezisi ve Mustafa Kemal'le buluşma izlenimleri: Türkler, Fransızlara karşı muhabbet besliyorlar. En küçük köy mekteplerinde Marseyyez ile karşılandık. Anadolu, mükemmel silahlandırılmış seçkin bir orduya sahiptir. Yalnız Adapazarı kasabasında bu yıl 165 mektep kurulmuştur (!). Mustafa Kemal, harikulade bir insandır. İzmir, İstanbul, Edirne Türklere verilmeli, 1914 yılı sınırları yeniden tesis olunmalıdır. (**MEH** 58: 12; **ikdam:** 4 Temmuz)

5. Çay Müfrezesi'ne ait bir keşif uçağı, Yunan ordugâhları üzerine keşif uçuşları yaparken arıza nedeniyle mecburî iniş yaptı. Uçak tahrip edildi. Üsteğmen İhsan ve sivil pilot Fehmi tutsak düştü. (**Tanman:** 136)

1922 - HAZİRAN

6. **Yenigün:** Başkumandan Paşa Hazretleri, Adapazarı'ndan İzmit'e giderlerken Kocaeli havalisi en mesut ve tarihî günlerini yaşamış, halk Reis Paşa Hazretleri'ni hararet ve heyecanla karşılamıştır. Geçtiği yerlerde ve İzmit'te yapılan merasim her türlü tasvir ve tasavvurun üstündedir. –Yunan askeri "sulh!" diye bağırıyor. **Tercümanı Hakikat:** Darülfünun Divanı, Cenap Şahabettin Bey'i görevinde bırakmaya, Ali Kemal Bey'i istifaya davete karar verdi. –Yunanlılar Anadolu'da bulundukça, sulh lehinde hiç bir bir müsaadatta bulunmayacağız. **Akşam:** En büyük eserimiz ordumuzdur. Bir gün Anadolu mücadelesinin tarihini yazacak olan, zaferin en büyük şan ve şerefini, orduda nizam ve intizam tesis için mücadele etmiş olanlara bahsedecektir. Birkaç neslin tanımış olduğu ordular arasında milleti en ziyade teshir eden ve millete en ziyade emniyet veren bu ordudur. **Vakit:** Trakya cemiyeti'nin Cemiyet-i Akvam'a muhtırası. **Açıksöz:** Anadolu'da yapılan Yunan canavarlığına, iki Amerikalı kadının şahitliği. –Hacıanesti Afyon'da teftiş esnasında nutuk söylerken Yunan erleri etrafını alarak "Harp daha ne kadar devam edecek?" diye sormuşlar. –YG'den: Anadolu Köylüsü (Mustafa Necati). **Tevhidiefkâr:** Claude Farrére, ordumuzun Avrupa orduları kadar mükemmel olduğunu söylüyor. –Sulh şayiaları: Türklerle Yunanlılar arasında bir konferans mı? –Rusya'daki aç Müslümanları kurtarmak için Türkiye ve Mısır'dan yardım isteyen Rus Müslüman ricalinden iki kişi, Hilal-i Ahmer'i ziyaret etti. **Peyamı Sabah**'ta Ali Kemal: Ümidimiz pek zayıf olsa da İtilaf Devletlerinin son durumlarının Şark meselesinin hallini gerektirdiği umulur. Ancak bizce yalnış bir siyaset bu neticeyi güçlendirebilir. –Mareşal Wilson'un cenaze merasimi. –Sait Molla: Velid'in şaşkınlığı. **Hakimiyeti Milliye:** Mareşal Wilson'un katli hadisesi. –Ratnav'ın katli. –Amerika'da İngilizlerin ummadığı bir uyanıklık. **İkdam:** Büyük devletler, her şeyden önce harp halinde bulunan milletler arasında sulh tesis etmesi lazım geldiğini ileri sürüyorlar. –Teşebbüsler, tavassutlar hakkında Atina'daki ümitler büyüktür. –Yunan donanması ve İstanbul hakkında Ankara Hükümeti tarafından devletlere verilen yeni bir nota. –Yakup Kadri: Cephe ardı faaliyetleri.

28 - ÇARŞAMBA

1. Enver Paşa'nın bir anlaşmaya yanaşmaması üzerine Ruslar, büyük kuvvetlerle Enver Paşa'nın bulunduğu Kâfirun karargâhına saldırmaya başladılar. Enver Paşa, buradan çekilmek zorunda kalacaktır. (**Cebesoy 2;** 1981: 424)

2. Hacıanesti'nin Anadolu'nun bir kısmının boşaltılması önerisine İzmir'deki Yunan Siyasî Temsilcisi Steryadis itiraz ederek savaşın uzatılmasının ancak büyük devletlerin yardımıyla mümkün olduğunu ileri sürdü Atina'ya çağrılmış olan Steryadis, İngiliz Elçisi Lindley'i ziyaret ederek bu görüşlerini dile getirdi. Lindley, Curzon'a raporunda Yunanistan'ın malî nedenlerle savaşa devam edemeyeceğini ve geri de çekilmeyeceğini, çıkmaz içinde olduğunu, Müttefiklerin sürekli desteği olursa dayanabileceğini ve sürekli barışı sağlayabileceğini ileri sürdü (**Şimşir** IV: 294; **Jaeschke 1:** 183; **İkdam, Vakit:** 30; Steryadis'in Atina'da faaliyetleri)

1922 - HAZİRAN

3. Cavit Bey'in Mahmut Muhtar Paşa'dan bugün aldığı mektup: Anadolu hal-i infisahta, İstanbul hal-i inhilalde. Anadolu müstakilen sulh ederse Kafkasya'daki Rus ordularının Sivas'a ve Diyarbakır'a kadar ilerleyecekleri... (**Tanin:** 27.11.1946)

4. Geçen yıl idam edilen Kel Refet çetesinden Samih ile Durmuş, Kastamonu İstaklal Mahkemesi'nin kararıyla İnebolu'da idam edildiler. Mahkeme, Şakir'i yüz bir yıl hapse, Yorgi, Kosti, Dimitri adlı Rumların ise beraatlerine ancak askerliklerini yapmaları için Erzurum'a sevklerine karar vermiş bulunuyor. (**Vakit:** 4 Temmuz. Gazete, bu haberi, Rumlara iyi davranıldığı yolunda yorumlayarak veriyor)

5. Yenigün: Y. Nadi: Harp ve Sulh hakkında. –Samih Rıfat Bey'in Darülmullimin'deki konferansı. –Mr. Embri şehrimizde. –C.Farrére, İzmit halkının kucağında ve muhterem reisimizin huzurunda. **Hakimiyeti Milliye:** Bugünkü mücadelenin ruh ve esasları. On Dokuzuncu Asır pamuk için çarpışıyordu, Yirminci Asır, petrol için mücadele ediyor. **Vakit:** Almanya'daki galeyan devam ediyor. **Açıksöz**'de Hüsnü: İktisadî mücadele. **Akşam**'da N. Sadık: Mahv ve harap olan bir nesil var. **İzvestiya:** Cemal, Enver'in isyanını takbih ediyor (**Jaeschke 1:** 183). **Karagöz**'de Mustafa Kemal, kılıcı ile Hacıanesti'nin boyunun ölçüsünü alıyor. **Peyamı Sabah**'ta Ali Kemal'in sansürlü yazısı: Ankara sevdası. –Amerikan Ajansı'nın, Anadolu'ya gönderilecek iki tahkik heyeti hakkında açıklaması. **İkdam:** Yunanlılar, Londra mülakatından da ümitsiz olmaya başladılar. –Almanya'da büyük ve manidar nümayişler. –Kızılhaç, muhacirlerimiz için geniş bir teşkilat yapmaya karar vermiştir. –Amasyalı Hüsamettin: Yeni doğan çocuklar için Türkçe adlar aranmaya başlandı. –Celalettin Arif Bey'in Ciyornale d'İtalia muhabirine demeci: Peyamı Sabah'tan başka bütün İstanbul basını Mustafa Kemal'e taraftardır. **Tevhidiefkâr:** Sulhun kapılarını Türk'ün yumruğu açacaktır. –İzmitimiz bugün kurtuluş gününü kutluyor. –Millî mücadelemizde kahramanlar ve kahramanlıklar. –Yunan ordusu berbat bir haldedir. **Tercümanı Hakikat:** Journal d'Orient diyor ki: Anadolu harbi bambaşka bir muharebedir. Geniş bir arazide birbirinden ayrılmış birer ordu grubu halinde hücum taburları gibi kurulmuş akıncıların miktarı on bindir. –Atina'da mühim kararlar veriliyor. Dün Atina'ya vasıl olan Başkumandan'ın istifa ettiği ısrarla söylendi. –Geçen sene bugün İzmit kurtarıldı. –Mümtazüddevle ile Trabzon'da mülakat.

29 - PERŞEMBE

1. Maliye eski Bakanı Cavit Bey, Avrupa'da 34 ay süren kaçak hayatından İstanbul'a hareket ediyor. "Üç senelik bir cizye-i ızdırap vererek memleketime dönüyorum." Ankara Hükümeti'ni siyasî olarak itidale davet eden ve borçlarını

1922 - HAZİRAN

açıklayan notları... Cavit Bey, İttihatçıların tutuklandığı günlerde Fransızlar tarafından korunmuş, bir süre İstanbul'da saklandıktan sonra Fransa'ya kaçırılmış ancak "Savaş suçlusu" olarak burada barındırılması mümkün olmadığından İsviçre'ye geçirilmişti. Cavit Bey 3 Temmuz'da İstanbul'a dönerek Düyun-u Umumîye'deki görevine yeniden başlayacak. (**Tanin:** 27.11.1946)

2. Birinci Ordu Komutanlığı'na atanan Nurettin Paşa, görevine başladı. Birinci Ordu Komutanlığı, 18'de Ali İhsan Paşa'nın görevine son verilmesiyle boşalmıştı. (**TİH** II/6-1:169)

3. Bolu Mebusu Tunalı Hilmi Bey, Zonguldak kömür ocaklarında meydana gelen kazalara karşı tedbir almadığı ve eksik bilgiler verdiği için Hükümet'i eleştirdi (**ZC** 21: 167). ★ Bursa Mebusu Operatör Emin Bey, bugünkü kurtuluş mücadelesini yazmak üzere uzmanlardan bir kurul meydana getirilmesini önerdi. Öneride "Millî tarihimizi yabancılardan öğreniyoruz. Bugünkü hareketin nasıl başladığını, nasıl geliştiğini yazmak üzere belgeler toplanmalı, millî hareketin tarihini yazmalıdır. Böyle bir eser, içerde de dışarda da çok satar" denildi. Öneri Meclis tarafında Hükümet'e havale edildi. (**ZC** 21: 139)

4. İngiliz Yüksek Komiseri Rumbold'un Dışişleri Bakan Vekili Balfour'a bildirdiğine göre, Mustafa Kemal'e karşı Anadolu Derneği'nin üyesi bir eski bakan Yunan Yüksek Komiseri'ne giderek Mustafa Kemal İstanbul'a hakim olursa sürülmekten veya idam edilmekten korktuklarını söyledi. Bu nedenle Padişah'la Yunanistan arasında barış yapılmasını önerdi. Barış koşulları olarak da şunları ileri sürdü: Anadolu'da Sevr sınırına göre Padişah'ın vesayeti altında, başında Hıristiyan valinin bulunacağı bir muhtar devlet, Trakya sınırının Mart önerisine göre çizilmesi vb. Eski Bakan, Padişah Yunanistan'la anlaşırsa Türk subaylarının birçoğunun Mustafa Kemal'i terk edeceğini de söyledi. Yunan Yüksek Komiseri, bu görüşmeyi Rumbold'a aktararak onun görüşünü sordu. Rumbold, bu telkinlerin pek önemsenmemesini önerdi. (**Şimşir** IV: 295; **Şimşir 3:** 353) ★ Rumbold'un Balfour'a telinde anlatıldığına göre Rumbold Yunan Yüksek Komiseri'ne Atina'ya çağrılıp çağrılmadığını sordu. Yunan Yüksek Komiseri, çağrılırsa şaşırmayacağını, Anadolu Rumlarının durumlarının vahim olduğunu ve savaşa son vermek gerektiğini söyledi. (**Şimşir** IV: 296) ★ Rumbold, yerine N. Henderson'u vekil bırakarak kısa bir süre kalmak için Londra'ya hareket etti (**PS, Vakit, İkdam:** 1 Temmuz).

5. Yunan Hükümeti, Kral'ın başkanlığında toplandı. Bir bakan, İstanbul üzerine yürümeyi önerdi. Kral buna karşı çıktı. Herhangi bir eylem kararı alınamadı. (**Vakit, PS, İkdam:** 1, **HM:** 2 Temmuz; **Evans:** 367)

6. Avam Kamarası'nda Hükümet adına konuşan Harmsworth, Yunanlıların Samsun'u bombaladığını bildirince Türkleri tutan milletvekilleri bunu eleştirdiler. Hükümet adına yapılan açıklamada ise bombardımanın teknik yönden haklı olduğu, ancak barış şansına zarar verdiği açıklandı. (**Kürkçüoğlu:** 232)

1922 - HAZİRAN

7. **Tercümanı Hakikat:** Yunanlılar harbi Eylüle kadar bitirmek istiyorlar. Teklif edilen çareler yüzünden aralarında ihtilaflar çıktı. –Fahişeler hakkında şiddetli takibat yapılması için yeniden emirler verildi. **Güleryüz**'de Amiral Çorbacı, ne Averof, ne Kılkış'la Millî Türkiye kasasını kıramıyor: Hangi aleti kullansam bu kasayı kıramayacağım vessalam... **İkdam:** İtilaf Devletleri mümessilleri üç gün önce Babıâli'ye bir nota tevdî ederek malî hususlar hakkında Hükümet'in nazarı dikkatini celbetmiştir. –Yunanlılar kesin kararlar alıyorlarmış. **Hakimiyeti Milliye:** Pusulasını şaşıran Yunanistan'da kararsızlık. İstanbul'da müthiş bir iktisadî buhran. –Şark meselesi müzakerede. **Vakit:** Afgan Elçisi'nin İran Elçisi şerefine büyük ziyafeti. –Rusya'da açlık ve sefaletin derecesi. **Açıksöz:** Afgan Elçiliği'nde İran Elçisi şerefine ziyafet. –Kardeş İran temsilcisi ile mülakat (HM'den). –Kastamonu İlim Derneği. –Kastamonu İstiklal Mahkemesi'nin, birkaç gündür bulunduğu İnebolu'da eşkiyadan Salih ve Durmuş'un idamlarına, 18 yaşını doldurmadığından Satı'nın ve hafifletici sebebleri bulunan Şakir'in ömür boyu hapsine karar verdiği. **Yenigün:** Şehrimizdeki elçiler, ortak bir bildiri yayımlayarak zulümleri ve iftiraları tekzip edecekler. –Mümtazüddevle Hazretleri şerefine evvelki akşam Afgan Elçiliği'nde verilen mükellef ziyafet. Hariciye vekilimizin ve bütün elçilerin şayan-ı dikkat nutukları: Şark birliğine doğru mühim adım. **Figaro**'da Türkiye'den dönen Claude Farrére ile mülakat: Türkler İngilizleri sevmiyorlar. Fransızlar ise tutuluyor. İstanbul aç, Anadolu ise bolluk içindedir. Mustafa Kemal'in 250.000 kişilik bir ordusu vardır. Geçen yıl burada yeniden 30.000 mektep açılmıştır(!). Henüz 10 yaşında bir Türk kızı, Fransa'nın tabiî servetlerini biliyor. Barışsever bir millet olan Türklerin istekleri yerine getirilmelidir. **Menchester Guardian:** Fransızlar Suriye'de müşkül bir vaziyette bulunuyorlar. **Peyamı Sabah:** Yunanlılar, Anadolu harbini kıştan evvel bitirmek istiyorlar. –Hamburg'da kanlı nümayişler. –Büyük Lübnan Meclisi açıldı. General Gouraud'un nutkunun özeti. **Akşam:** Faik Sabri Paris'ten bildiriyor: Her milletin alimlerinden müteşekkil bir komisyon, Atina'da dünkü müzakerelerde bütün nazırlar, muallaklık haline nihayet vermek lüzumu zaruretinde müttefiktirler. Fakat bunun için seçilecek faaliyet tarzında müttefik değildirler.

30 - CUMA

1. 23'te Ankara'ya gelmiş olan İran Elçisi Mümtazüddevle İsmail Han, Çankaya'da Mustafa Kemal'e güven mektubunu sundu. Mustafa Kemal, yaptığı konuşmada iki Müslüman halkın dostluğunun ebedî olacağını söyledi. (**İkdam:** 1; **HM, YG:** 2; **AS:** 3, **YA, Vakit:** 5 Temmuz; **ASD** V: 29-30)

2. Birkaç günden beri Ankara'da bulunan Amerika'nın gayri resmî temsilcisi Robert W. Embrie'nin demeci: "Resmî sıfatım yoktur. Amerikalılar Türklere

1922 - HAZİRAN

karşı derin bir dostluk hissediyorlar. Gördüğüm ilgiden dolayı çok minnettarım. Türkleri çok seviyorum. Gelip geçici bir zaman için gelmedim. Doğrudan doğruya Washington'dan geldim. Daha önce de dokuz ay Türkiye'de kalmıştım. Amerikalılar, Türkiye, Türk işleri ve bugünkü mücadele hakkında bilgi sahibi değiller. Bütün gayretimi Türkiye'yi ABD'de tanıtmağa sarfedeceğim. "Embrie, ABD'nin Ankara'yı niçin resmen tanımadığı sorusuna resmî sıfatı olmadığı için cevap veremeyeceğini söyledi. (**HM:** 20)

3. Balıkesir'in Yunanlılar tarafından işgali yıldönümünde, İzmir Yurdu bir bildiri yayımladı. Bildiride Selçuk ve Osmanlı tarihinin gerçek temel taşlarından biri olan Balıkesir'in işgali yıldönümünde duyulan üzüntü dile getirilerek oradaki kardeşlere kavuşulacağı günün yakın olduğu inancı belirtildi. (**YG:** 2, **İkdam:** 3 Temmuz)

4. Taksim Stadyumu'nda Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı'nın düzenlediği yıllık spor birincilikleri karşılaşmasında Galatasaray'ı 3-0 yenen Fenerbahçe, birinci ilan edildi. Çeşitli dallarda yarışmalar yarın ve yarından sonra da devam edecek. (**Vakit:** 1, 3; **İkdam:** 2 Temmuz)

5. **Hakimiyeti Milliye:** Kahraman liva: Balıkesir önceki yıl bugün, Anadolu için pek kıymetli bir öncülük görevi yaparak dört ay çarpıştıktan sonra düşmüştü. **Akşam:** Yunanlılar, son saray içtimaında bize nota göndermeğe karar verdiler. Eğer şartları kabul edilmezse tekrar harp faaliyetine başlayacaklar. **Yenigün:** Hazin ve matemli bir yıldönümü. Balıkesir'in işgal günü. **Tevhidiefkâr:** Yunanistan ihtilal arifesinde. Buhran buhran üstüne. –Hacıanesti de talihini denemek istiyormuş. Bugünkü durumu sona erdirmek için yegâne tedbirin derhal taarruz etmek olduğunu söylemiş. **Peyamı Sabah**'ta Ali Kemal: Bilinen hizbin ve yardakçılarının başlıca muhaliflere isnat ettikleri günahlardan biri de zayıf imandır. **İkdam:** Bulgaristan Türkleri için iptidaî tahsil mecburiyeti. –Yunan donanması, sulhu işgal etmemek için artık büyük harekât icrasından vazgeçmiş. Bahriye nazırları böyle tebliğ ediyor. –Yunan ahvali gittikçe karışıyor. –Madam Gaulis'in bir konferansı: Bu defaki seyahatimde, Anadolu'yu yine intizam, sükûn ve faaliyet içinde buldum. Serbest ve müstakil yaşadım.

1922 - TEMMUZ

1 - CUMARTESİ

1. Mustafa Kemal, Anadolu Ajansı aracılığı ile bir açıklama yaparak Anadolu'da millî ayaklanmayı İttihat ve Terakki'nin isteği üzerine başlatmadığını, bunda kendi kararından başka rol oynayan bir kişi ve kuruluş olmadığını belirtti. Tevhidiefkâr gazetesinde yayımlanan İttihat ve Terakki Rüesasının Diyar-ı

1922 - TEMMUZ

Gurbet Maceraları adlı dizi yazının 22 Mayıs tarihli bölümünde yer alan iddia için Kâzım Karabekir 23 haziran'da Ankara'yı uyararak bunun yalanlanmasını istemişti. Bugünkü açıklama, cevap olarak Karabekir'e de bildirdi. Mustafa Kemal mektubunda son Kocaeli gezisinde İzmit'e gelmiş olan Velid Bey'in zararlı bir amaca alet olmuş durumda kaldığını anlayarak bundan kaçınmak gerektiğini teslim ettiğini belirtti. (**HM, YG:** 2; **AS:** 3; **Vakit, İkdam, Ter.Hak.** 5; **Karabekir** 1: 1069)

2. Cemal Paşa, Avrupa'dan dönüşünde Moskova'dan Afgan Emiri'ne gönderdiği raporda, Afganistan için Almanya'dan askerî ve ekonomik yardım sağlayamadığını, Fransız Başbakanı Poincaré ile iki defa görüştüğünü, Fransa'dan bazı teknik yardımlar sağladığını yazdı. Cemal Paşa, Afganistan'dan ayrıldıktan sonra Afganistan ordusu genel müfettişliğine atanmıştı. Emir'e gönderdiği bugünkü raporda, Enver Paşa'nın Doğu Buhara'daki isyanı üzerine Rusların sert tedbirler aldıklarını, ona yardım ettiğinden şüphelendikleri için Afganistan'a da artık yardım etmeyeceklerini Karahan'dan öğrendiğini bildirdi. Enver Paşa'nın hareketini eleştirdi. Anadolu'ya geçip Mustafa Kemal ile görüştükten sonra Afganistan'a döneceğini bildirdi. Cemal Paşa, Anadolu'ya giderken 23 Temmuz'da Tiflis'te Ermeni intikamcılar tarafından vurularak öldürülecektir. (**Tanin:** 17-23.1.1945)

3. İçişleri Bakan Vekili ve Deniz Bakanı Salih Paşa, Hükümet'in istifa edeceği söylentilerini yalanladı. Bütçenin aldığı son "had şekil" nedeniyle tedbirler düşündüklerini söyleyen Salih Paşa, memur kadrolarında azaltma yapmayacaklarını ekledi. (**PS, Vakit:** 2)

4. İtalyan delegeler Paris'te İngilizlerle bir anlaşma taslağı hazırladılar. Buna göre İngiltere İtalya'nın "Üçlü Anlaşma"da yer alan Türkiye'deki iktisadî haklarını destekleyecek. (**Jaeschke 1:** 183; **Ter.Hak.** 3'te konu hakkında bir haber var)

5. Berlin eski Elçisi Mahmut Muhtar Paşa, İstanbul'dan Avrupa'ya gitti (**PS:** 2).

6. Müstakil Sosyalist Fırkası üyeleri parti levhalarını astılar. Parti tüzüğü ise onaylanmayı bekliyor. Öte yandan, üyelerinin tamamına yakını istifa ederek Müstakil Sosyalist Fırkası'na giren Türkiye Sosyalist Fırkası'nın tartışmalı başkanı Hüseyin Hilmi'nin Bolşevizm aleyhine bir bildiri yayımlayacağı haber alındı. Türkiye Sosyalist Fırkası'nın son kongresinde üyeler, Hüseyin Hilmi'nin tüzükteki değişmez başkanlığına karşı çıkarak yeni bir yönetim oluşturmuşlar, ancak Hükümet, bu seçimi geçersiz sayarak parti başkanlığını Hüseyin Hilmi'ye iade etmişti. Yeni partinin resmî açılışı ayın beşinde yapılacak. (**Ter. Hak.** 2)

7. Babalık: Aziz dostumuz Claude Farrére. –Mezalim Anadolu'da değil, İrlanda'da. **Akşam**'da Necmettin Sadık: Bu gürültü nedir? Saldırgan bir düşman olan Atina'nın bu telaş ve yaygarası karşısında madur ve mazlum mevkiinde bulunan

1922 - TEMMUZ

Ankara'nın vakar ve sükûneti, azim ve kuvvetin ne tarafta olduğunu kâfi derecede gösteriyor. **Tevhidiefkâr:** Yunanistan ordusu bezgin, terhis istiyor. **İkdam:** Mümtazüddevle'nin güven mektubunu takdimi. –Rusya mühim hadiselere makes olacak. –Başyazı: Sulhu güçleştirmemek için. –Yakup Kadri: Dağa Çıkan Kurt. **Vakit**'te Ahmet Emin: İktisadî işlerde temizlik. **Peyamı Sabah:** Ratnav'ın katilleri meydana çıkarıldı. –Ali Kemal. Ankara'nın mukavemet siyaseti, bizi götüre götüre bir berzaha düşürdü. Millet için bıçak kemiğe dayandı. Müttefiklerin yeni bir kararlarına karşı gelmek yerine mütavaat göstermek lazımdır. **Tercümanı Hakikat:** Yunanlılar ricat mi yoksa taarruz mu edecekler? Stratos ricatı teklif ediyor. Bunun esası: 1. Sevr hattına ricat etmek, 2. İşgal edilmiş mıntıkada muhtariyet ilanı, 3. Bu mıntıkayı yerli Rum kuvvetleriyle müdafaa etmek. –Günün en mühim meselesi: Hükûmet, mezuniyet ile ne kazanıyor?

2 - PAZAR

1. Dışişleri Bakanlığı, Ali Fuat Paşa'ya yazısında 20-21 Nisan'da Moskova Elçiliği'nde meydana gelen çanta olayının kapanmış olduğunu anlatarak görevine dönmesini istedi. Ankara Hükûmeti, Sovyetlerin 19 Haziran tarihli notasına 22'de cevap vererek, çantanın iki taraf memurları huzurunda açılması ve suçlu görülebilecek memurların iki tarafça cezalandırılması yolundaki Sovyet önerisini kabul ettiğini bildirmişti. Ali Fuat Paşa'nın Moskova Elçiliği'ne dönmesine Sovyetler engel olacaktır. (**Cebesoy 2:** 347)

2. Üç İl'de farklı vergi uygulaması. Çıkarılan 145 sayılı kanuna göre, Kars, Ardahan, Artvin illeri ile Iğdır ve Sürmeli ilçelerinde yazım işleri tamamlanıncaya kadar bina, âşar ve köylere ait emlak vergisi alınmayacak. Bunun yerine, geçen yıl konulan maktu (tek) vergi iki misli olarak alınacak. Rus işgali sırasında buralarda tek vergi alınıyordu. Buralar Türkiye'ye katılınca Ankara Hükûmeti, geçen yıl çıkardığı bir kanunla, yurdun diğer yerlerinden farklı olarak buralardaki Rus vergi sisteminin devamını kabul etmişti. Verilen kanun önerisi, bu uygulamanın devamını amaçlıyordu. (**ZC** 21: 177, 201; **HM, YG:** 3; **Müderrisoğlu:** 464)

3. Mustafa Kemal, genel bir saldırı için Batı Cephesi Komutanlığı'nın görüşünü sordu. İsmet Paşa, cevabını yarın verecektir. (**TİH** II/6-1:179)

4. Kuzey Irak'ta bulunan Revandiz'de Özdemir Bey kuvvetleri, İngiliz yanlısı Balık Aşireti'yle çarpıştı. Esir alınan aşiret reisi, politikasını değiştirince serbest bırakılacak.

1922 - TEMMUZ

5. Ankara'da yedeksubaylara diplomaları törenle dağıtıldı. Bakanların, elçilerin, mebusların da hazır bulunduğu törenden sonra eğlenceler gece yarısına kadar sürdü. (**YG:** 3; **İkdam** 4; **Vakit:** 4,5)

6. Türkiye Sosyalist Fırkası'nın mührü iptal edilerek bugünden itibaren yeni bir mühür kullanılmaya başlandı. Durum İstanbul İçişleri Bakanlığı'na da bildirildi. (**Vakit:** 3)

7. **Hakimiyeti Milliye:** Amerikalılar, fena bir mevkie düşürülüyorlar. –Orduya iltihak eden genç unsur. –Mümtazüddevle'nin itimatnamesi. **Yenigün:** Kocaeli Cephesi'nde Başkumandan'la ordu arasında: "-Taarruza hazır mısınız?" "Hazırız Paşa Hazretleri!" –Yunus Nadi: Yeni Türkiye. –Hacıanesti İzmir'den Atina'ya gitti. –Papa Eftim Efendi, Patrikhane'ye cevap veriyor. –Amerikan Yakın Doğu Yardım Heyeti Umum Müdürü Mister Çekvit, İstanbul'a vasıl oldu. **Akşam:** Yunan Kabinesi, mükerrer müzakerelere rağmen kararsız. Harp mi yapmalı, sulh mü etmeli? –Necmettin Sadık: Maaş faciası. **Yeni Adana:** Köylünün ihtiyaçları. **İkdam:** İrlanda'da kanlı ihtilal. (4: Şehir içinde harp, 7: Bir şehrinde şiddetli çarpışmalar). **Açıksöz:** Başkumandanımız, teftişleri esnasında kıtaata "Taarruza hazır mısınız?" sualini sormuş, "Hazırız Paşa Hazretleri" cevabını almıştır. **Le Gaulois**'da Claude Farrére: Bütün Türkiye, Fransa'ya müteşekkirdir (**Jaeschke 1:** 184). **Vakit**'te A.Emin: Bütçe tasarrufu ve memurlar. –Umumî maaş ve mecburî mezuniyet. **Peyamı Sabah'**ta A.Kemal: Yeni neslin çoğu, o zorbalara yardımcı olsalar da hak ve hakikat yolunu keşfedenler de vardır. **Tevhidiefkâr:** Bayrağımızın gölgesi altında Hıristiyanlar. Anadolu'daki Rumlar ve Ermeniler acaba nasıl yaşıyorlar (Bahattin Tevfik). –Türkiye-Suriye hududunun tahdidi. **Tercümanı Hakikat:** Atina'da zıt iki fikir: Harp mi sulh mü? Gunaris harekat aleyhinde, Stratos lehindedir. –Atina müzakeratı henüz neticelenmedi. Yunanlılar harp ile ricat arasında müteredditdir.

3 - PAZARTESİ

1. Trabzon İskele Kâhyası Yahya, Büyük Kışla'nın önünde tabanca ile vurularak öldürüldü. Böylece Trabzon İttihatçılarıyla Kemalist Hükümet arasındaki gerginlik yeni bir döneme girdi. Enver Paşa'nın adamı olarak bilinen ve görevden alınan Trabzon Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Merkez Heyeti'nin sağ kolu olan Yahya Kâhya, 28/29 ocak 1921 gecesi Mustafa Suphi ve arkadaşlarını Sürmene açıklarında katletmiş, daha sonra İttihatçı-Kemalist çekişmesi nedeniyle tutuklanarak Sivas'a sevkedilmiş, ancak beraat etmesi sağlanarak 5 Haziran'da Trabzon'a dönmüştü. Olayı aydınlatmak amacıyla Meclis 24'te üç kişilik bir soruşturma kurulu görevlendirecektir. (**Karaman:** 145; **Karabekir 1:** 1075 "Katiller Ankara'dan gitmiş, Osman Ağa'nın adamları imiş"; **Tepeyran:** 124; **Tevetoğlu:** 254; **Gologlu 4:** 300; **Belen:** 399; **PS:** 10; **Vakit:** 14)

1922 - TEMMUZ

2. Trabzon ileri gelenlerinden 24'ü, Millî Savunma Bakanlığı ve Doğu Cephesi Komutanlığı'na tel çekerek 13. Fırka Kumandanı Sami Sabit Bey'in Trabzon'dan alınmasını istediler. İttihatçılar, Sami Sabit Bey'i Yahya Kâhya'yı öldürtmekle suçluyor ve cezalandırılmasını istiyorlar. Sami Sabit Bey, tümeni 25 Mayıs-5 Haziran tarihleri arasında Erzincan'a nakledildiği halde kendisi Trabzon'dan ayrılmamıştı. Bu baskılar sonucu 10'da ayrılacak. (**Karaman:** 147)

3. 19 Haziran'da Birinci Ordu Komutanlığı görevinden alınan Ali İhsan Paşa, Mustafa Kemal'in emri ile Ankara İstiklal Mahkemesi'ne verildi. Mahkeme, 20 Temmuz'da bu davaya bakmak için uzmanlardan kurulu olağanüstü bir mahkeme kurulmasını kararlaştıracaktır. (**Sabis:** 330)

4. 34 ay Avrupa'da kalan Maliye Eski Bakanı Cavit Bey, Düyun-u Umumiye temsilcisi olarak İstanbul'a döndü. Cavit Bey, İttihatçıların tutuklandığı dönemde saklanmış ve Fransız dostlarının yardımıyla Fransa'ya kaçırılmıştı. Ancak, diğer İtilaf Devletlerinin gözüne batmaması için Cavit Bey tarafsız bir devlet olan İsviçre'ye geçirilmişti. İstanbul'da ilk izlenimleri için bkz 10. (**Tanin:** 28.11.1946; **Vakit, Akşam:** 4; **PS:** 4,5; **HM, İkdam, YG:** 5)

5. Mustafa Kemal, Batı Cephesi Komutanlığı'na şifresinde, İsmat Paşa'nın genel bir saldırı için bugün verdiği cevaba karşılık verdi ve harekât planı konusunda aynı görüşte olduğunu, başarının harekâtın ani olmasında yattığını, bunun için her türlü yardım ve hazırlıklarda son derece hassas olunması, Genelkurmay Başkanlığı ve Millî Savunma Bakanlığı ile birlikte güç harcanması gerektiğini bildirdi, isteklerin kendisine bildirilmesini istedi (**HTBD** 75, Bel. 1631).

6. Üçüncü Avans Kanunu. 12 red, 5 çekimsere karşı 148 oyla kabul edilen 241 sayılı bu kanuna göre Millî Savunma'ya 7 milyon, diğer dairelere ise 5 milyon lira ayrıldı. 1922 yılı bütçesi henüz kabul edilmemiş olduğundan ilk avans yasası 28 Şubat'ta, ikincisi 6 Mayıs'ta çıkarılmıştı. Dördüncü avans yasası ise 21 Ağustos'ta çıkarılacak. (**ZC** 21: 264; **Düstur** 3/3: 93; **HM:** 4; **Müderrisoğlu:** 481)

7. Meclis, İçişleri Bakanı Fethi Bey'i iki ay izinli saydı. Fethi Bey görünüşte dinlenmek için aldığı bu izni, gerçekte Avrupa başkentlerinde siyasî görüşmeler yapmak için kullanacaktır. 5'te Ankara'dan Beyrut yönüne hareket edecek, 18'de Marsilya'ya ulaşacak, 23'te Poincaré ile görüşecek, 1 Ağustos'ta Londra'ya ulaşacak, burada uzunca bir süre kaldıktan sonra 21 Ağustos'ta Paris'e dönecek, 3 Eylül'de Roma'da olacak ve daha sonra İzmir'e gelerek burada Mustafa Kemal ile bulaşacaktır. İçişleri Bakan Vekilliği'ne 10'da Niğde Mebusu Atâ Bey seçilecektir. (**ZC** 21: 242; **HM:** 4; **Vakit, İkdam:** 5)

1922 - TEMMUZ

8. Dışişleri Bakan Vekili Balfour, Savunma Bakanlığı'na yazısında İstanbul'u boşaltmanın sakıncalı olacağını, garnizonu orada tutmak gerektiğini belirtti (**Şimşir** IV: 297).

9. Harington'un raporu: Steryadis, cephenin daraltılmasını istiyor (**Jaeschke 1:** 184).

10. İstanbul Hükümeti'ın Adliye Bakanı Kâzım Bey'in istifası kabul edilerek yerine Ayan üyesi Mustafa Bey atandı (**TV:** 4508; **PS, Vakit, Ter.Hak, İkdam:** 5).

11. **Akşam:** Mütareke hakkında Atina gazeteleri umumiyetle bedbinane neşriyatta bulunuyorlar. –Başkumandanları, Sevr Muahedesi'nin tayin ettiği hududa çekilerek orada kalmayı teklif ediyor. Stratos ise, işgal edilen havaliye muhtariyet verilmesini istiyor. –Ziya Gökalp: İlme Doğru. **Tevhidiefkâr:** Yunan ordusu taarruz edebilir mi? –Yunanistan'da sulh mü harp mi münakaşaları devam ederken Anadolu iman ile harbe hazırlanıyor. **Yenigün:** İngiliz Parlamentosu'nda mamuslu bir ses. Townshend'in önemli bir nutku: Madem barış istiyoruz, niçin Fransa gibi hareket etmiyoruz? İzmit Konferansı'nı niçin reddettik? **Yeni Adana:** Kürt kardeşlerimizin samimî tezahüratı. Kürt kardeşlerimiz, Büyük Millet Meclisi Hükümeti lehinde fevkalade beyan-ı memnuniyet ederek aramıza nifak sokmak isteyen hainleri tepelemek lazım olduğunu beyan ediyorlar. **Açıksöz:** Le Temps, böyle tahkikat sözleriyle sulha ulaşılamayacağını yazıyor. **Peyamı Sabah**'ta A. Kemal: Enver'in yeni celadetleri: Enver Paşa, senelerce zılal (gölgeler) içinde yuvarlandıktan sonra reşada erdi. Şimdiye kadar zırtopuz, hoppa, şımarık diye muaheze eylediğimiz Enver Paşa'yı Orta Asya'daki yeni celadetlerinden dolayı adeta alkışlayacağız, Çünkü bu hareketlerde isabet, hikmet, siyaset var. –Cenap Şahabettin: Yeni kitaplar: Çağlayanlar, Bektaşi Nefesleri. **Vakit**'te Ahmet Emin, Üç İtilaf Devleti'nin toplantısını yorumluyor: Her ihtimali göze aldık. Bizi gafil avlamanın imkânı yoktur. **Hakimiyeti Milliye:** Londra mülakatı ve sulh söylentileri. –Yunanlılar derhal harekâta başlamaya karar vereceklermiş. –Yunanistan kararsızlıktan bizar bulunuyor. **İkdam:** Tasarruf, tensikat ve memur maaşları. –Memurlarımızın hali. –Yunan elindeki esirlerimiz, neler çektiklerini anlatıyorlar. –Rusya, müttefiklerinden para istiyor. –Necip Asım: Türk adları. **Tercümanı Hakikat:** İngiliz-İtalyan itilafının temelleri atıldı. –Yunanlıların tahliyeye niyetleri doğrulanıyor. –Dublin'de muharebe devam ediyor. –Yunan hülyası: Misak-ı Millî'yi tadil. –H. Şükrü: Memur kadrolarının azaltılması işine hemen karar verilmemelidir. **Güleryüz:** Millî Bedayiyi Koruma Cemiyeti'nin iç yüzü (Kadınlara aşırı geleneksel giysiler öngörmesiyle alay). **Küçük Mecmua:** Ziya Gökalp: Dine Doğru. –Türk devletinin tekâmülü. –Kahramanlık sahifeleri: "Yüzbaşım, tepeyi aldım!"

1922 - TEMMUZ

4 - SALI

1. Ankara'da Papaz İstasyos, Yunan emellerine hizmet etmekle suçlanarak Ankara İstiklal Mahkemesi'nce tutuklandı. İstasyos, millî davanın sonuçlanmasına kadar kaydıyla Erzurum'da oturma cezasına çarptırılacak. (**Yak.Tar.** II: 105. Haber, HM ve YG'de yoktur)

2. Reuter Ajansı: Yunan Hükümeti'nin İstanbul üzerine yürümesi halinde, Trakyalı Türk azınlığın harekete geçmesini önlemek için yüzlerce Türk ailesi jandarma zoruyla Selanik'e doğru sürülmektedir (**İ. Bardakçı:** 131).

3. İngiliz Akdeniz Orduları Başkumandanlığı raporundan: Averof'u batırana Ankara'nın on bin lira ödül vaat ettiği, Meclis'te Mustafa Kemal'e muhalefetin arttığı, Claude Farrére'in Ankara ile İstanbul'u barıştırmaya çalıştığı ama bunu başaramadığı, vb. (**Şimşir** IV: 298)

4. İngiliz Yüksek Komiser Vekili Henderson'un raporları: 1) Kemalistlerin düşmanları, İngiltere'nin yardımını boşuna beklemişlerdir. 2) Atina'daki İngiliz Askerî Ateşesi'nin duyduğu gibi, Yunan ordusunu şerefli bir ricat bekliyor. (**Jaeschke 1:** 184)

5. Kafkas Federasyonu Meclisi, altısı Gürcü, beşi Musevî, ikisi Ermeni ve ikisi Azerî olmak üzere 18 kişiyle, Kafkas Ötesi İktisat Merkez Heyeti'ni kurmak ve başka kararlar almak üzere toplandı (**PS, İkdam:** 24).

6. Padişah Vahdettin'in tahta çıkışının dördüncü yıldönümü. Bu yıl da cami ve mescitlerin aydınlatılmasından, şehrayinden ve top atışından vazgeçilerek yalnızca Yıldız Sarayı'nda ileri gelen kişilerin kutlamaları kabul ediliyor. (**TV:** 4506; **Ter.Hak, PS** 4; **İkdam:** 4,5)

7. **Yenigün:** Ya ültimaton verecekler, ya saldıracaklar. –General Townshend Anadolu'ya geliyor. **Akşam:** Cavit Beyefendi'nin gazetemize mühim beyanatı: Sulh yakın değildir. Harpten evelki iktisadî vaziyetin aynen avdetini beklemek büyük bir safdilliktir. Üretimi artırmalı, tüketimi kısmalıyız. –Hacıanesti'nin canı dayak istiyor. **Tevhidiefkâr:** Almanya'da keşmekeş. –Avusturya da karışıyor. –Macaristan da karışıyor. **İkdam:** terbiye ve inkılap bahsinde muallimin rolü (Muallim ve Muallimeler Derneği Birliği'nin bildirisi dolayısıyla). –Y. Kadri: Muallimler Derneği'nin beyannamesi.- **Peyamı Sabah**'ta Ali Kemal: En birinci endişemiz malî vaziyetimizdir. –Halife-i muazzamamız ve şehriyar-ı âlitebarımız Sultan Mehmet Han-ı Sadis Hazretleri bugün dördüncü sene-i devriye-i cülusunu afiyetle kemal etmiştir. Bu mesut sene-i devriye, hiç şüphe yoktur ki âlem-i İslam'da ve muhit-i Osmanî'de büyük ve derin meserretle karşılanacak ve şehriyar-ı muazzamamız şerefine pek hâr ve samimî tezahürlere vesi-

1922 - TEMMUZ

lebahş olacaktır. **Vakit**'te Ahmet Emin: 146. istiklal yılı münasebetiyle Amerika ile münasebetimiz: Amerikalılara hakikati bildirmek için istifade edebileceğimiz en kuvvetli ses, sermayedarların sesidir. Amerikan sermayedarları memleketimizin işleriyle fazlaca alakadar olursa Amerika'ya hakikati bildirmek için pek kıymetli bir vasıta hizmeti görürler. –Abdullah Cevdet Bey'in muhakemesine devam edildi. **Hakimiyeti Milliye:** Misak-ı Millî'de ısrar edersek Yunanlılar saldırıya geçecekmiş. –İngiliz Fevkalade Komiseri Londra'da –Tahkikat meselesiyle meşgul olan The New York Times gazetesi, Yunanlıların pek vahşiyane bir hareketle 20.000 Türk öldürdüğünü söylemekle beraber, yakasını düşmanlarımızın propagandasından kurtaramıyor. **Tercümanı Hakikat:** Yunanlılar mahut kararlarını bugün veya yarın veriyorlar. General Metaksas "Ya umumî bir taarruzda bulunmalıyız, veyahut teslimiyet" diyor. –Harigzadegân apartmanları bu sabah küşad edildi. 132 daire var. –C. Farrére'in Türk ordusu hakkında Figaro'da yazısı: 250.000 kişilik muntazam bir ordu.

5 - ÇARŞAMBA

1. Üniversitede 30 Mart'tan beri süren öğrenci boykotunun sona erdirilebilmesi için çözüm bulundu. Üniversite Divanı'nın Üniversite tüzüğünün 13. maddesinde bir değişiklik yaparak, öğretim üyeleri hakkında disiplin cezası verme yetkisinin profesörler kurulundan alınıp doğrudan kendisine verilmesi hükmü, Hükümet'çe kabul edildi. Öneri Padişah tarafından onaylandıktan sonra Üniversite Divanı, öğrencilerin istemediği 5 öğretim üyesinin yerine 29'da yeni atamalar yapacak, bu çözüm tarzı üzerine öğrenci boykotu sona erecektir. (**PS, İkdam:** 5; **YG:** 6; **Gürkan:** 78)

2. Özdemir Bey, Revandiz'den Elcezire Cephesi Kumandanlığı'na gönderdiği yazıda, evdeki hesabın çarşıya uymadığını, buraya getirdiği askerlerinden bir kısmının daha fazla maaşı duyunca İngilizler tarafına kaçtığını, bunlardan yakalanan birkaç tanesinin bugün idam edildiğini bildirdi. (**Uzel 2:** 227)

3. Bir Yunan zaferinden hâlâ umudunu kesmeyen İngiltere, Fransa'nın Türkiye ile barış yapılmasını isteyen 16,18 ve 26 Haziran tarihli notalarını reddetti. Fransa, altıncı notasını ise 3 Ağustos'ta verecek. (**Sonyel** II: 258; **Şimşir 3:** 381)

4. Avam Kamarası'nda bir soru üzerine Hükümet sözcüsü Harmsworth, Ankara Hükümeti'nin isteği üzerine işgal altındaki yerlerde Yunan zulümleri konusunda Fransa ve İtalya ile konuşacaklarını, Yunan Hükümeti'nin de inceleme yapılmasını kabul ettiğini bildirdi (**İ. Bardakçı:** 130; **Jaeschke 1:** 184'te benzer bir konuşma 4 tarihine kayıtlıdır: Anadolu Tahkik Heyeti üzerinde daha müzakereler yapılması lazım gelecek. **HM:** 11; **İkdam:** 8, Londra'dan 7 tarihiyle bildirilen haberde ise teklifi Fransa, İtalya ve ABD'nin kabul ettiği, bazı değişiklik önerilerini inceledikleri cevabı).

1922 - TEMMUZ

5. Hava Kuvvetleri Genel Müdürlüğü lağvedilerek Konya'da tümen komutanlığı yetkisiyle Hava Kuvvetleri Müfettişliği kuruldu (**Tanman:** 123).

6. Ankara'nın İstanbul Temsilcisi Hamit Bey, İngiliz Yüksek Komiserliği Baştercümanı Mr. Ryan'la yaptığı uzun bir görüşmede ona şöyle dedi: Ankara Hükümeti, Büyük Britanya'yı bir dostluğa zorlamayı arzu etmektedir. (**Jaeschke 2:** 256; **1:** 184 "4 Temmuz")

7. Hükümet'le İstanbul'un işgali konusunu görüşen Başkumandan Hacıanesti, Atina'dan İzmir'e hareket etti (**Vakit, PS:** 7; **İkdam:** 8; **YG:** 9; **Ter.Hak.** 6-7).

8. Müstakil Sosyalist Fırkası'nın resmî açılışı, bine yakın işçinin katılmasıyla Beyazıt Parmakkapı genel merkez binasında yapıldı. Kırmızı bayraklar ve sosyalist hayatına ait levhalar, Karl Marks, Jack Joures, Mac Donald, Gamil Mõesman'ın resimleriyle bezenmiş binada lokum, pisküvi, çay ve sigara ikram edildi, konuşmalar yapıldı. Tören gece saat 11'de sona erdi. Yeni partinin başkanlığına Tesviyeci Nuri Arkadaş seçildi. Partinin kuruluş kararı 16 Haziran'da yapılan bir toplantıda alınmıştı. (**Ter.Hak.** 6)

9. **Yenigün:** Dahiliye Vekâleti vekilliğine kim gelecek? –Townshend'in Anadolu seyahati. –Cavit Bey İstanbul'a geldi. –Konya vilayetinde mahsul geçen seneye nisbetle fevkalade iyidir (diğer illerden de olumlu haberler). **Tercümanı Hakikat:** AA'nın açıklaması: Mustafa Kemal Paşa, Millî Mücadele'yi vicdanlarının emri ile deruhte etmiş, hiç bir zat ve makam tarafından teşvik görmemiştir. –Yunanlılar doğura doğura bir fare doğurmuştur. Prens Nikola'nın idaresinde İzmir'in muhtariyetini ilan edecekler. Bu kararın tatbiki, devletlerin muvafakatine bağlıdır. –Millî Hükümetimiz Yunan mezalimini protosta etti. **Akşam:** Amele ve kadınlar sulh ve terhis istiyor. Bütün Selanik amelesi bir miting aktederek sulh ve asayişin iadesiyle terhisin icrasını talep ediyorlar. Atina civarında ise kadınlar büyük bir nümayiş esnasında "Açız, çıplağız!" diye bağırmışlar ve zorla dağıtılmışlardır. **Açıksöz**'de Hüsnü: Geridekilere düşen görev. **Yeni Adana:** Zaman bizimdir. **Tevhidiefkâr:** Yunanistan'dan yükselen nidalar: Sulh isteriz! **İkdam:** Fransa'da Türk dostluğunun sebebi. **Karagöz:** Atina Türklere nota verecekmiş. **Karagöz:** İstiklal Marşı dururken onların notasına bakmam bile. **Peyamı Sabah**'ta Ali Kemal: İki yol var. İtilaf dışişleri bakanlarının Paris'te toplanarak aldıkları kararlara göre bir sulh ve selamet yolu veya bermutat o kararları siyasetsiz, irfansız, hatta idraksiz bir hareket hattıyle hiç hükmünde bırakarak bir keşmekeş ve hiç içinde yuvarlanmak. Son nefesimize kadar haykıracağız. Elbette bir gün intibah eseri göreceğiz. **Vakit:** Dublin sokaklarında kanlı çarpışmalar. –Almanya ahvali gittikçe karışıyor. –Ahmet Emin: Kesin neticeyi sulh masalarında alacak değiliz. Askerî üstünlük bizdedir: Kış gelmeden en elverişli gördüğümüz zamanda teşebbüse geçeceğiz ve neticeyi alacağız.

1922 - TEMMUZ

Hakimiyeti Milliye: Stratos'un Sevr hattına çekilme ve işgal edilmiş bölgede muhtariyet ilan edilmesi teklifi, Kral ve Başkumandan tarafından desteklenmemiştir. –Ciyornale di İtalia'da Celalettin Arif Bey'le mülakat. **Ayine:** Lenin'e ne oldu? Öldü ölecek deniyor. Lenin ölmüş, cehennemin zebanilerinden bir kızıl ordu kurup cenneti fethetmiş, bu yüzden tekrar dünyaya atılmış. –Tesettür meselesi Ada'ya gelinceye kadar suya düşer. –Falih Rıfkı'nın "Akşam"cılığı. –Matbuat davalarının çeşitleri.

6 - PERŞEMBE

1. Batı Cephesi Komutanlığı, Yunanlıların genel bir saldırıya geçme, bir kısım kuvvetleriyle işgal altındaki toprakları genişletme ya da Sevr Anlaşması'nın Yunanlılara bıraktığı hatta çekilme ihtimallerine karşı alınacak tedbirleri anlatan bir emir yayımladı (**İ.Hakkı:** 97; **İzzettin 3:** 20 "saldırı için yapılacak bazı hazırlıklar, I.,II. Ordu, I., V. Kolordu Komutanlıklarına gizli olarak bildirildi").

2. Yunan Hükümeti'yle İstanbul'un işgalini görüşen Başkomutan Hacıanesti, İzmir'e döndü. Hacıanesti, 23'te Pire'ye giderek Başbakan ve Savaş Bakanı ile aynı konuda uzun bir görüşme daha yapacaktır. Hacıanesti, İstanbul'un işgali için Anadolu'dan birliklerin gönderilebileceğini hükümetine bildirmişti. Yunan Hükümeti, istediği bir barışı kabul ettirebilmek için İstanbul'un işgalini son çare olarak kararlaştırmış bulunuyor. Müttefiklerin buna karşı çıkmaları halinde ise onları çabuk karar almaya zorlayacağını umuyor. (**KASÖT:** 677; **Jaeschke 1:** 184 "4 Temmuz"; **HM, YG:** 9) ★ General Polimenekos ile General Kondilis'in emekli olmak için verdikleri dilekçenin kabul edildiği Yunan resmî gazetesinde (**Vakit:** 8).

3. Bakanların görev ve seçim biçimini belirleyecek kanun tasarısı Meclis'te hararetli tartışmalara sebep oluyor. Hükümet yanlıları, bakanların seçiminde başkanlığın (Mustafa Kemal'in) etkisini koruyan, İkinci Grup üyeleri ise bu yetkiyi bütünüyle Meclis'e veren biçimler üzerinde diretiyor. Bugünkü görüşmelerin sonunda bakanların gösterilecek üç aday arasından seçilmesini öngören Hükümet önerisi reddedildi. Yarından sonra, bakanların Meclis'ce tek tek ve salt çoğunlukla seçimi kabul edilecek, 12'de bu usulle seçimler yapılacaktır. (**ZC** 21: 278; **HM, YG:** 7)

4. İtibar-ı Millî Bankası yönetim kurulu başkanlığına Damat Mehmet Şerif Paşa'nın atandığına ilişkin Padişah iradesi (**TV:** 4512; **İkdam:** 7).

5. Padişah, Edirne Yunanlılar tarafından işgal edilince birliği ile birlikte orada kalan Mülazimisani Abdülmecit Efendi'nin askeriyeden uzaklaştırılmasına ilişkin İstanbul Merkez Kumandanlığı Subay Divanıharbi'nin kararını onayladı (**TV:** 4515).

1922 - TEMMUZ

6. Koçarlı ve bağlı bazı köyler Hıristiyanları adına bazı halk önderleri, Yunanlıların bu bölgedeki işgalinden şikâyette bulundular. Tahkik Heyeti'ne verdikleri yazıda, Müslümanlarla iyi geçindiklerini bildirdiler. (**Yunanlıların Yeni İşgal Ettikleri...** Cüz 4, Kısım 2: 12)

7. Sovyet Rusya Elçisi Aralof, Ali Fuat Paşa'yı ziyaret etti. Ali Fuat Paşa, Yenigün muhabirine yakında Moskova'ya döneceğini söyledi. 2 Haziran'dan beri Ankara'da bulunan Moskova Büyükelçisi Ali Fuat Paşa'ya 2 Temmuz'da Dışişleri Bakanlığı, Moskova'ya dönebileceğini bildirmişti. Sovyet Hükümeti, bu dönüşe karşı çıktığı için Ali Fuat Paşa Moskova'ya gitmeyecektir. Bugünkü görüşmenin konusu bu sorun olabilir. (**YG, HM, Vakit, İkdam:** 7)

8. Osmanlı Ayan Heyeti, Lordlar Kamarası'na hitaben Yunan işgalini protesto etti (**Jaeschke 1:** 184).

9. **Tercümanı Hakikat:** İrlanda'da çarpışmalar devam ediyor. –Cavit Bey, malî buhran hakkında bir layıha tanzimine memur edildi. –Çarşaf meselesi Çarşamba günü halledilyor. Türk Bedayiini Koruma Cemiyeti'nin toplantısında çarşaf hakkında encümen kararları görüşülecek. **Hakimiyeti Milliye:** Şark meselesinde İngiliz ve İtalyan görüşleri arasında ayrılık vardır. İtalya şiddet yanlısı değildir. **Akşam**'da N.Sadık: Bugünkü en mühim vazife, Yunan ordusunun çekilirken yapacağı tahribata engel olmaktır (sansürlü). **Açıksöz**'de Hüsnü: Zafer muhakkak bizimdir. **Tevhidiefkâr:** Afgan Sefiri'nin İran Sefiri'ne ziyafeti. –Atina'daki münakaşalardan çıkan netice: Anadolu'da muhtariyet ilan edeceklermiş. –Cumhuriyetçilerin Berlin'deki muazzam nümayişleri. (7: Almanya'da müsademe ve mukateleler devam ediyor). **İkdam:** Yunanistan'da, sulh isteriz! diyorlar. **Peyamı Sabah:** Pirens Nikola İzmir valisi olacakmış. –Lord Curzon'un istifası doğru değil. Tamamen iyileştiğinden, bu hafta Londra'ya dönecek. **Vakit:** Yunanlılar, askerî harekâta karar vermişler. –Ahmet Emin: Muhacirlere ve yetimlere dair. **Yenigün:** Yeni bir Üçler Konferansı'nın arifesinde miyiz? –Yunanlılar bekleyecekler mi saldıracaklar mı? –Bulgar çeteleri Yunanistan üzerinde. –Yunus Nadi: Hükümet ve mesuliyet. –Epi zamandır, matbaasındaki noksanlıklar sebebiyle çıkmayan Öğüt refikimiz, Cumartesiden itibaren akşamları muntazaman neşredilecektir. **Güleryüz:** Tensikat hakkında: Kumaştan tensikat yapıp kısa çarşaf giyenler. –Zavallı bütçe. –Tensikata uğrayan memurların yaşamak için tedbirleri: Öğle veya akşam yemeklerinden birinden vazgeçmek, iki ailenin bir ev kiralayarak nöbetleşe iki günde bir uyumaları, ateş yakmayıp bilumum yemekleri soğuk yemek, su yerine deniz suyu kullanmak, tuz ihtiyacının da böylece karşılanması, evli olanların karılarını boşamaları... –İtilafçı marşı.

1922 - TEMMUZ

7 - CUMA

1. İran Elçisi Mümtazüddevle'nin Ankara'da göreve başlaması münasebetiyle Sovyet Elçisi Aralof kalabalık bir şölen verdi. Şölende Mustafa Kemal şunları söyledi: Türkiye, bütün mazlum milletlerin, Doğu'nun davasını savunuyor. Bunu sanuçlandırıncaya kadar kendisiyle beraber olan Doğu milletlerinin birlikte yürüyeceğinden emindir. (**HM, YG:** 9; **AS;** 10; **İkdam:** 11; **Vakit:** 10, 11; **Tev.Ef, YA:** 12; **ASD** II: 39; **R.N.İleri:** 305) ★ Kırım delegesi Sabri Ayazof, Ankara'da basın mensuplarına bir şölen verdi (**HM, YG:** 9).

2. İstanbul Muallimler Cemiyeti, yıllık kongresi için Üniversite konferans salonunda toplandı. Başkan Muslihittin Adil Bey, açış konuşmasını yaptı. Divan başkanlığına Profesör Şemsettin Bey seçildi. Kongrede öğretmenlerin sebepsiz ve soruşturmasız nakledilmemesi ve azledilmemesi istendi. Bu amaçla hazırlanıp Eğitim Bakanlığı'na verilen kararname önerisinin yeni yönetim kurulu tarafından izlenmesi kararlaştırıldı. Yüksek, orta ve ilköğretimde görevli olanlardan yönetim kurulu için seçim yapıldı. (**İkdam, Vakıf, Tev.Ef:** 8)

3. Yeni çıkmakta olan Şarkın Sesi gazetesinin yazı işleri müdürlüğünü yapan Nizamettin Nazıf Bey, Yeni Hayat dergisinin 24 Haziran tarihli 14 sayısında yayımlanan "Anadolu Nasıl Yaşıyor?" başlıklı yazısından ötürü tutuklandı. Nizamettin Nazıf Bey, Yeni Dünya gazetesinden ötürü 15 Ocak 1921'de tutuklanarak 9 Mayıs 1921'de 8 yıl hapse mahkûm olmuş, 29 Eylül 1921'de diğer komünistlerle birlikte affedilmişti.

4. İkinci Ordu Komutanı Yakup Şevki Paşa, Batı Cephesi Komutanlığı'na sunduğu muhtırada, Yunanlılara karşı genel bir saldırının yapılamayacağını ileri sürdü, bununla birlikte saldırı yapılacaksa en uygun olanının bir yarma hareketi olacağını bildirdi. (**TİH** II/6-1: 181)

5. Hindistan Merkezî Hilafet Komitesi Başkanı Chotani; Bombay'dan Mustafa Kemal'e gönderdiği mektupta şöyle dedi: İslam'ın kutsal toprakları, her ne pahasına olursa olsun gayrimüslimlerin mürakabe ve müdahelesinden mutlak surette serbest kalmalıdır. Hindistan Müslümanları, Hilafet meselesine dair haklı dinî taleplerini isaf ettirinceye (gerçekleştirinceye) kadar her ne pahasına olursa olsun giriştikleri mücadeleden vazgeçmemeye karar vermişlerdir. (**Şimşir** IV: 226)

6. Hürriyet ve İtilafçılarla Mutedil Hürriyet ve İtilafçılar Serkl Doryan Kulübü'nde Damat Ferit Paşa şerefine verdikleri bir çay ziyafetinde buluştular. Bir konuşma yapan Ali Kemal, Damat Ferit'in hizmetlerini, ona teşekkür eden Damat Ferit de muhalefetin hizmetlerini anlattı. Çayı, 4 gün sürecek toplantılar izleyecek ve sonunda, İtilaf Devletlerinden savaşın bitiminde ülkenin kendilerine tesli-

1922 - TEMMUZ

minin istenmesine karar verilecektir. Bugünkü toplantıya katılan belli başlı kişiler: Damat Ferit'in oğlu Prens Sami, Eski Şeyhülislam Mustafa Sabri Efendi, Parti Başkanı Sadık Bey, İkinci Başkan Vasfi Efendi, Gümülcineli İsmail Bey, Rıza Tevfik, Zeynelabidin Efendi, Hamdi ve Rıza Paşalar, İçişleri Eski Bakanı Mehmet Ali Bey, Süleyman Nazif, Sait Molla, Refik Halit, Hakkı Halit, Mahir Sait, Hafız İsmail, Şeyh Recep Efendi. (**Tev.Ef.** 7; **PS, Akşam:** 8; **YG:** 9; **HM:** 12)

7. İngiliz Dışişleri Bakan Vekili Balfour, İngiliz Kızılhaçı'na Anadolu için iki tahkik heyeti önerdi. Cenevre'deki Kızılhaç Başkanlığı, 13'te Anadolu'ya tahkik heyetleri göndermeğe hazır olduğu cevabını verecektir. (**Jaeschke 1:** 184; **2:** 238)

8. İçişleri Bakanı Fethi Bey, Avrupa'ya gitmek üzere otomobille Ankara'dan Konya yönüne hareket etti. Fethi Bey, Roma, Paris ve Londra'da görüşmeler yaptıktan sonra dönecektir. (**HM, YG:** 9; **Özalp:** 230)

9. Amasra Müstahkem Mevkî Komutanlığı güçlendirilerek tam kadrolu bir üs haline getirildi (**Nutku:** 65).

10. Yunan Dışişleri Bakanı Baltacis'in demeci: Yunan maneviyatı mükemmel, fakat malî vaziyeti kötüdür (**Jaeschke 1:** 184).

11. **Tercümanı Hakikat:** Kahraman teyyarecilerimizin bir akını. Amasra'da, Yunan torpidosunun kıç tarafına tam bir isabet görüldü. **İkdam:** Atina müzakereleri. –Yunanlılar başlarındaki badireden kurtulmak için uzun uzadıya müzakereden sonra Düvel-i Muazzama'ya ve Cemiyet-i Akvam'a müracaata karar vermişlerdir. –Mecburî mezuniyet kesinlik kazanıyor. **Akşam**'da İsmail Hakkı: Sultanî teşkilatı. –Anesti İzmir'de askerî şûra topluyor. **Yeni Adana:** Cepheye doğru. **Tevhidiefkâr:** Anadolu'da millî sporlar ihya ediliyor. –Karadeniz sahillerindeki ihanet. –Bir Türk-Çerkes siyasî davası yoktur. **İzvestia:** Rıza Nur, Mustafa Kemal'in mektubu ile Moskova'ya geldi (**Jaeschke 1:** 184). **Peyamı Sabah**'ta A.Kemal: Bu günlerde hakikat güneşi, en görmek istemeyen gözlere girerek muhaliflerin bir yandan uyuşmuş nazarları açılmağa, bir yandan da adetleri artmağa başladı. Haklılığı olaylarla doğrulandı. Artık o şaklabanlıklar para ermez. **Vakit:** Yunan gazeteleri, Yunan idaresinin Sevr Anlaşması'nın tayin ettiği hatta çekilmesi ihtimalini münakaşaya devam ediyorlar. –Almanya'da cumhuriyet taraftarlarının nümayişleri. **Hakimiyeti Milliye:** Bir Yunan gazetesine göre İtalya, İzmir ile Trakya'nın bir kısmının iadesini, İstanbul'un tahliyesi ile Ankara ve İstanbul Hükümetlerinin birleştirilmesini teklif etmekteymiş. –Yunanlılar, İstanbul Rumlarından para ve asker dileniyorlar. General Francis bu işle görevlendirildi. **Yenigün:** Yeşil Bursamızdan ayrıldığımız gün. Yarın yeni acı bir yıldönümüne daha giriyoruz. –Almanya'da karışıklık gün geçtikçe genişliyor. Tanınmış cumhuriyetçi yazarlardan Maksimillan Harden'i de bir suikastle öldürdüler. –Şimdi de İzmir muhtariyeti hülyası. –Ali Fuat Paşa, yakında gidecek.

1922 - TEMMUZ

8 - CUMARTESİ

1. Bakanlar Kurulu'nun seçiliş biçimine ilişkin kanun kabul edildi. 14 çekimser, 46 red oyunun kullanıldığı tasarı, 124 oyla kanunlaştı. Böylece, bakanlar kurulu üyelerinin Meclis Başkanı'nın göstereceği adaylar arasından seçilmesi usulü sona erdi, bunun yerine bakanların Meclis içinden, tek tek, gizli oy ve salt çoğunlukla seçilmesi getirilmiş oldu. Böylece, Mustafa Kemal'in Bakanlar Kurulu'na başkanlık yapma imkânı da kalktı. Tasarının kabulü, Hükümet yanlısı Birinci Grup'un muhalefete yenilgisi anlamına geliyor. Yarın Fevzi Paşa başkanlığındaki Bakanlar Kurulu istifa edecek, 12'de yeni usule göre seçimler yenilenecek. (**ZC** 21: 338; **Düstur** 3/3: 99; **HM, YG, İkdam:** 9; **Vakit:** 12; **YA:** 17; **Söylev** II: 486)

2. İngilizler, Beykoz'da, İstanbul'daki Müttefik Yüksek Komiserlerin yöneteceği ve Türk ve Yunan taraflarının katılacağı bir barış konferansı toplanmasını önerdiler (**Ter.Hak, Vakit, PS:** 19; **HM, YG:** 20).

3. Yunanistan'ın İzmir Siyasî Temsilcisi Steryadis, Atina'daki İngiliz Temsilcisi Lindley'e Batı Anadolu'da özerk bir yönetim kurmanın tek çare olduğunu söyledi. Anadolu Savaşı'nın Yunanistan'a günde 10 milyon Drahmi'ye mal olduğunu, Mustafa Kemal'le savaşmak için başka çare gerektiğini söyleyen Steryadis, kurulacak özerk bölgenin kendine yetecek genişlikte olacağını, Arap toprakları dışında Anadolu'nun bütün Akdeniz kıyılarını içine alacağını bildirdi. Mr. Lindley, görüşmeyi hükümetine rapor etti. Mr. Lindley'in gene bugün rapor ettiğine göre Atina'daki Fransız Elçisi, Yunanistan Hükümeti'nin Anadolu'da işgal altındaki toprakları ilhak etmeyi düşündüğünü söyledi. (**Şimşir 3:** 422-423; **Jaeschke 1:** 184)

4. Mustafa Kemal, Hindistan Merkezî Hilafet Komitesi Başkanı Chotani'ye mektubunda, İzmir felaketine uğrayanlar için gönderilen 28.000 İngiliz Lirası'ndan 20.000 liranın alındığını ve Hilal-i Ahmer aracılığı ile harcandığını, 8.000 liranın ise henüz ulaşmadığını bildirdi (**Şimşir 5:** 227).

5. Amele Taburları'nda çalıştırılmak üzere askere alınan Hıristiyanlardan Sarıkamış'ta hızar atölyelerinde çalıştırılanlar, gördükleri iyi davranış ve Türk erleriyle eşit tutulmaları nedeniyle teşekkürlerini kumandanlığa yazılı olarak bildirdiler (**Yunanlıların Yeni İşgal Etikleri...** Cüz 4, Kısım 2: 26).

6. Nurettin Paşa, Amasya'dan Ankara'ya geldi ve askerî törenle karşılandı (**HM:** 7,9; **İkdam, YG:** 9; **Vakit:** 21).

7. Bursa'nın işgali yıldönümü nedeniyle Hacıbayram'da şehitler için mevlit okundu. İzmir Yurdu ve Bursa Yurdu, Ankara'da birer bildiri yayımladılar. (**YG:** 9:)

1922 - TEMMUZ

8. **Tercümanı Hakikat:** Türkler için elîm bir yıldönümü. Bugün bütün Türkler, Bursa'nın işgali matemini tutacak. –Mecburî mezuniyet, 150.000 lira bir tasarruf temin edecek. **Yeni Hayat**'ın 15. sayısı: Şark'ın kurtuluşu. –Yunan komünistlerinin beyannamesi: Kahrolsun emperyalizm... Anadolu savaşı bir sergüzeşttir. –Türkiye Halk İştirakiyun Fırkası'ndan Yunan köylü, amele ve askerlerine bir hitap: Arkadaşlar! Haydi, vazife başına! Ordularımızı kardeşleştirelim. Kahrolsun istilacılık siyaseti, kahrolsun diğer milletlere tahakküm siyaseti, kahrolsun sermayecilerin zalim harbi! Yaşasın kardaşlık! Yaşasın köylü asker ve amele inkılabı! –Halk İştirakiyun'un 15 Ağustos'ta toplanacak Birinci Kongresi programı. **Gürcistan Hakikati:** Fergana civarında türeyen eşkiyanın sergerdeliğine bu defa Enver geçmiştir. Türkler, böyle bir kişinin kendilerinden uzak olduğuna şükrediyorlar. Enver Paşa da şüphesiz ki mahvedilerek mezbele çukuruna atılacaktır. (**Karabekir 3:** 333) **Babalık:** Irak ve manda meselesi. **Akşam:** İzmit ve Serkl Doryan: Kuzum efendiler uyanınız. Şimdi uyanmazsanız vatan kurtulduktan sonra mı uyanacaksınız! (Mustafa Kemal'in İzmit konuşması ve Ali Kemal'in dün Serkl Doryan'daki çay ziyafetinde buna cevabı üzerine.) **Tevhidiefkâr:** Bugün Bursamızın fecî işgaline rastlıyor. **Karagöz:** Şu günlerde siyasetin gündönümü var gibi/Bundan sonra mukadderat benim için yar gibi. **Daily Herald:** Türk meselesinde kördüğüm çözülemez hale geldi. Yeni plan, tavizler karşılığında Yunanlıları İzmir'den ihraç etmektir. Yunanistan'a Kıbrıs'ı vermektir. (**MEH** 57: 11) **Peyamı Sabah**'ta Ali Kemal: Yunanlılar, Ankara'nın hatalarından faydalanarak muhtariyet ilan ettiler. **Vakit**'te Ahmet Emin: İrlanda'da iç savaş, bizi insan sıfatıyla alakadar eder. Başka milletlerin felaketinden ders almak her zaman ve herkes için faydalı bir şeydir. –Ziya Gökalp: Dehaya doğru (Küçük Mecmua'dan). **İkdam:** Yunan nazırlarının toplantısı devam ediyor imiş. Başkumandan İzmir'e dönüyor. Orada bir askerî mecliste askerî ihtiyaçlarını izah edecek. –Yakup Kadri: Malul İstanbul. –Muallimler Cemiyeti'nin kongresi.

9 - PAZAR

1. Hükümet üyelerinin seçiminde yeni bir usulün dün kabul edilmesi üzerine Fevzi Paşa başkanlığındaki Bakanlar Kurulu üyeleri istifa etti. Yeni seçimler 12'de yapılacak, Rauf Bey, Başbakanlığa getirilecektir. (**ZC** 21: 349; **İkdam:** 10; **YG, HM:** 11; **PS:** 10, 13)

2. Sovyet Rusya, Kafkas Ötesi Sovyet Federatif Sosyalist Cumhuriyetleri (Ermenistan, Azerbaycan, Gürcistan) ve Ankara arasında demiryolu, konsolosluk, aile hukuku (adlî yardım), posta, telgraf sözleşmeleri Tiflis'te imzalandı. Birkaç gün sonra da Batum'dan ayrıcalıklı geçişe ilişkin bir anlaşma imzalanacak. (**HM,YG:** 19; **Şemsutdinov:** 244)

1922 - TEMMUZ

3. Cemal Paşa, Bakû-Tiflis yolunda trenden Mustafa Kemal'e yazdığı mektupta, Enver Paşa'nın kendini Buhara Emiri ilan ettiğini ileri sürdü (**Kocatürk:** 329).

4. İngiliz Yüksek Komiser Vekili Henderson'un raporu: İtalyan Yüksek Komiseri Garoni, şartsız bir konferans teklif ediyor (**Jaeschke 1:** 184).

5. Tertipçilerin mahkûmiyeti: Kişisel çıkar sağlamak amacıyla, İstanbul'da ihtilal yapmak için bir gizli örgüt kurulduğu yolunda asılsız ihbarlarda bulunup aramalar yaptıran, güya bu gizli örgüte ait şifre evrakı hazırlayan ve bunları yakalatıran Muzaffer, Birinci Divanıharp tarafından 15 yıl küreğe, suç ortağı Hafız Kaptan Mehmet Ali ise 3 yıl hapse mahkûm oldular (**Vakit:** 10, 11; **PS, İkdam:** 11, **YG:** 12).

6. **Yenigün:** İstanbul'da vatan hainlerinin toplantısı. –İzmir'de bir askerî şûra mı? –Adana'da yapılan gösteriler: "Silah başına!" –Aralof Yoldaş'ın evvelki günkü ziyafetinde Mustafa Kemal Paşa Hazretleri'nin nutukları: Biz, yeni bir tarih yapacağız! **Akşam:** Papa Eftim Efendi'nin Patrikhane beyannamesine cevabı: Amcazademi Patrikhane idam etti. –Yunanlılar Müdafaa çetelerine gene izin verdiler. **Türkoğlu:** Karadeniz'de Yunan korsanlığının men'i. **Tevhidiefkâr:** Hürriyet ve İtilafçılarla Mutedil Hürriyet ve İtilafçıların Serkl Doryan'da barışma yemeği. **Le Temps:** İstanbul'da hırsızlık ve asayişsizlik olayları son derece arttı (**İ.Bardakçı:** 129). **Peyamı Sabah**'ta A.Kemal: Bir görüşün samimî savunucuları, haksız yere öldürülmekten korkmazlar. –Maaş dün de kısmen bile verilemedi. **Vakit**'te Ahmet Emin: Bu memlekette kendilerine muhalif diyen bir kısım adam var. Bunlar neye muhalif? Memlekete. Bunlar, muhitimiz içinde tam bir içtimaî boykota tabi tutulmaktadırlar. **Hakimiyeti Milliye:** Muhittin Baha: Bursa'nın düşüşü: 8 Temmuz 1336. –Rus Sefiri Aralof Cenapları'nın Cuma günü İran Sefiri şerefine çektikleri ziyafet. **İkdam:** BMM'de vekil intihabı usûlü. –Yunanistan'daki sabırsızlık, zaaf ve ümitsizliğe alamettir. –Hamit Bey'in evvelki akşam, İstanbul ve Yunan gemileri hakkında verdiği nota.

10 - PAZARTESİ

1. İzinli bulunan İçişleri Bakanı Fethi Bey'in yerine vekâlet etmek üzere Niğde Mebusu Atâ Bey seçildi. Atâ Bey, 188 mebustan 160'ının oyunu aldı. Seçim usulünde yapılan değişiklik nedeniyle dün toptan istifa eden bakanların yerine ise yarından sonra seçim yapılacak. Fethi Bey, Avrupa'da siyasî temaslar yapmak amacıyla 3 Temmuz'da Meclis'ten iki ay izin almıştı. (**ZC** 21: 349; **HM, YG:** 11)

2. Bakanlar kurulu üyelerinin Meclis Başkanı'nın göstereceği adaylar arasından değil de doğrudan doğruya Meclis'ten seçilmesi usulünü kendi otoritesine büyük bir darbe sayan Mustafa Kemal, Kâzım Karabekir ve İsmet Paşa'ya, Meclis'in kesin fikrini tayin etmesi ve gösterebilmesi için Meclis Başkanlığı ve

1922 - TEMMUZ

Başkomutanlık'tan ayrılacağını yazdı. Karabekir, açıklama istedi. Mustafa Kemal ve Fevzi Paşa, Karabekir'e bunun nedenlerini yarın yazacaklar, İsmet Paşa da Karabekir'e 12 tarihli mektubunda olayın sükûnetle sona ereceği görüşünde olduğunu yazarak Mustafa Kemal'e istifasının doğru olmayacağı cevabını verdiğini bildirecektir. Bakanlar kurulu üyelerinin seçimiyle ilgili yeni yasa, önceki gün çıkmıştı. (**Karabekir 1:** 1077)

3. Özdemir Bey kuvvetlerinin bu bölgede Türk yönetimi kurması üzerine İngilizler, 12 uçakla Revandiz'i bombaladılar. Bombalama günlerce devam edecek, bu nedenle Özdemir Bey kuvvetleri Revandiz'i boşaltmak zorunda kalacaktır. (**TİH** IV: 272; **Uzel 2:** 85)

4. Sami Sabit Bey, Trabzon'dan ayrıldı. İttihatçıların baskısıyla komutanı olduğu 13.Tümen, 25 Mayıs-5 Haziran tarihleri arasında Erzincan'a nakledilen Sami Sabit Bey, Trabzon İttihatçılarına göz açtırmamak için şehirden ayrılmıyordu. 3 Temmuz'da Yahya Kâhya'nın öldürülmesi üzerine aynı gün Trabzon ileri gelenlerinden 24 kişi, Sami Sabit Bey'in Trabzon'dan alınmasını istemişlerdi. Kâhya'nın öldürülmesinden sorumlu tutulduğu için Sami Sabit Bey'in evi de basılmıştı. (**Goloğlu 4:** 300)

5. Cemal Paşa, Tiflis'te. Buradan Türkiye'ye gelmek isteyen Cemal Paşa, 21'de Ermeni intikamcılar tarafından öldürülecektir. (**Karabekir 3:** 333, 359)

6. Amerikan Petrol Şirketi Standard Oil Company'nin bir süre Ankara'da bulunmuş olan Türkiye Temsilcisi Miller Joblin'in ABD Yüksek Komiseri Britol'a anlattıklarına göre, Rauf Bey, bir görüşmelerinde Joblin'e şunları söyledi: Bolşevikler, para ve cephane gönderdiklerinden dost görünüyorlar. Bu dostluk son Bolşevik hediyeleri ile birlikte son bulacaktır. (**Yerasimos:** 350)

7. Ali Fuat Paşa, Türk-Rus ilişkileri konusunda Hakimiyeti Milliye'nin sorularını cevapladı: Türk-Rus münasebetleri her zamanki gibi gayet dostane ve samimîdir. Gittikçe takviye olunmaktadır. Türkiye, Rusya'nın ticaret yolları üzerindedir. Rus ticareti yeniden tanzim edildiğinde memleketimiz Rusya ile pek ziyade alakadar olacaktır. Pek yakında Moskova'ya döneceğim. Avrupa ve Amerika'nın yardımı olmadan Rusya'daki açlığın önüne kolay kolay geçilemez. Türk-Rus ticareti, şimdilik muntazam olmayan bir şekilde devam ediyor. Yakında Ankara'da imzalanacak bir ticaret ve iktisat anlaşması ile bu münasebetin daha muntazam bir şekle gireceğini ümit ederim. (**HM:** 11)

8. Bir haftadır İstanbul'da Düyun-u Umumiye'nin başında bulunan Cavit Bey'in İstanbul'da bir haftalık izlenimleri: Beklediğinin üstünde bir kabul gördüğü, Peyamı Sabah sahibi Mihran Efendi'nin Ali Kemal'den kurtulmak istediği, Mahir Sait Bey'e Cavit Bey'in yaptığı malî yardım, İzzet Paşa'nın maliyenin berbatlığından ötütü telaş ve endişesi, İtalyan Dayinler Vekili Nogara ve İngiliz Dayinler Vekili Sir Adam Block'la görüşmeleri, vb. (**Tanin:** 28,30.11.1946)

1922 - TEMMUZ

9. İstanbul İkinci Ceza Mahkemesi'nde Tevhidiefkâr Sahibi ve Başyazarı Velid Ebüzziya, Ali Kemal ve Sait Molla aleyhinde, bu ikisinin de Velid Bey aleyhinde açtığı hakaret davasına başlandı. İki taraf vekilleri iddialarını açıkladılar. Velid Bey'in iddiaları arasında Sait Molla'nın Adliye Müsteşarlığı zamanında belgeleri yok ettiği yer alıyor, Sait Molla'dan Tevhidiefkâr için para istendiği ve gazetenin Ankara Hükümeti'nden para aldığı iddialarının ispat edilmesi isteniyor. Sait Molla, son iddia için "Anadolu'dan abone yaptığını kastetmiştim. Hem, Ankara Hükümeti meşru ise ondan yardım almak niçin hakaret sayılsın?" dedi. Mahkeme, dosyaları incelemek için duruşmayı 17'ye erteledi. (**Vakit, PS:** 11)

10. Enver Paşa üstün Bolşevik kuvvetleri karşısında Kâfirun karargâhından çekilerek Düşenbe'ye geldi. Enver Paşa'nın kuvvetleri yarın şehri boşaltarak çekilmeye devam edecekler. (**Cebesoy 2,** 1981: 424; **Kutay 2:** 89)

11. Adana Kumandanı Muhittin Paşa ile Fransızların Suriye Yüksek Komiseri Gouraud, Aley'de gümrük görüşmeleri yaptılar (**Jaeschke 1:** 185; **HM:** 14, 11'de Adana'dan bildiriliyor; **Vakit** 14'te konu hakkında bir haber).

12. Trakya Cemiyeti temsilcileri, İstanbul Dışişleri Bakanlığı'na giderek Trakya'da Yunanlılar tarafından yapılan zulümlerin araştırılması için Hilal-i Ahmer'in Kızılhaç'a yaptığı başvuru konusunda Hükümet'in de çaba göstermesini istediler ve olumlu cevap aldılar. Bu başvuruya Yunanlıların olumsuz cevap verdiği haber alındı. (**PS, İkdam:** 11)

13. Anadolu ve Rumeli Müdaafaa-i Hukuk Grubu, Mustafa Kemal'in başkanlığında toplanarak hükümet sorununu görüştü. Yarınki toplantıda ise Bakanlar Kurulu adayları saptanacak. (**HM:** 11; **YG:** 12)

14. **Öğüt:** Şark kardeşliği. **Yenigün:** Atina'da umumî seferberlik şayiaları. –Taarruz haberlerini gittikçe çoğaltıyorlar. –General Townshend'in muvasalatına intizar. –Cephelerde muhtemel harp hareketlerine karşı ordumuz her zamankinden daha kuvvetlidir. **Akşam**'da N. Sadık: Anadolu müdafaası, İttihat ve Terakki teşkilatından istifade etmemiştir. Böyle isimler altında yeniden fırkalar teşkiline de müsaade edemez. –Edebî neşriyat: Dağa Çıkan Kurt (Nurullah Ata). **İkdam.** Yunanistan'da hakikati görenler yok değil. –Papa Eftim Efendi'nin Patrikhane'ye cevabı. –Yakup Kadri: Son günlerde Diyarbakır'dan gelen Küçük Mecmua ile Ziya Gökalp, vatanın o kuytu ve uzak köşesinden siyasî İstanbul gençliğinin üzerine kadar uzanan bir büyük ağaç gibi görünüyor. (ayrıca **Kaplan vd.** II: 892) **Küçük Mucmua**'da Ziya Gökalp: İngiliz'den sakın. –Felsefeye doğru. –Türk devletinin tekâmülü. **Matin:** Lahey komedyasının son perdesi ne zaman? (**MEH** 61:13). **Daily Mail:** Yunan Kralı, Hacıanesti ve Steryadis arasında, bakanların da katıldığı bir toplantıda Yunan ordularının İstanbul'u işgal için harekete geçmesi kararlaştırılmıştır. (**İ. Bardakçı:** 124)

1922 - TEMMUZ

Peyamı Sabah'ta A.Kemal: Memurların hazin bir destan olan hayatı. **Vakit:** Rıza Nur Bey Moskova'da. –Papa Eftim Efendi'nin Patrikhane'nin isnatlarını reddeden beyannamesi. –Ahmet Emin: Ankara'nın, sulhtan sonra yapılacak işleri tesbit için bir encümen teşkil edişi çok zarurî idi. Bir say misak-ı millîsi gerçekleştiremezsek, yapacağımız şeyler havada kalır. **Hakimiyeti Milliye:** İngilizlerin hataları 1. –Babıâli'nin züyuf akçeleri: İstanbul maliyesi, maruz kaldığı büyük buhran karşısında memleketi uçuruma sürükleyecek bir tedbir olarak beş milyon liralık nikel ve tunç para çıkarıyor. **Tevhidiefkâr:** Maaş meselesi hâlâ mübhem ve mechul. Mecburî tekaüde sevkten vazgeçildi. –Rıza Nur Bey, Moskova'ya vasıl oldu. **Tercümanı Hakikat:** Ankara Mümessili Hamit Bey'le mülakat: Ankara İtilafnamesi tamamen tasdik edildi. –Konstantin, kararları tasdik etti. **Güleryüz:** Son Alman İmparatoru Hindenburg, oynayacakları komedinin hazırlıklarının tamam edilip edilmediğini sorunca Enver, tamamladıklarını, kendine taraftar olarak Ali Kemal'i bulduğunu söylüyor. –Cavit Bey maroken koltuğa geçti oturdu.

11 - SALI

1. Müdafaa-i Hukuk Grubu, Öğretmen Okulu konferans salonunda Mustafa Kemal'in başkanlığında toplandı. Rauf Bey'in İcra Vekilleri Heyeti Başkanlığı'na, Dr. Adnan Bey'in ondan boşalan Meclis Başkanvekilliği'ne seçilmesi, sağlık nedeniyle çekilen Adliye Vekili Refik Şevket Bey'le, İktisat Vekili Hüseyin Hüsnü Beylerin yerine yeni adaylar gösterilmesi, diğer vekillerin yeniden seçilmesi uygun görüldü. Seçimler Meclis'te yarın yapılacak. (**HM, YG:** 12)

2. Mustafa Kemal, Karabekir'e Başkumandanlık'tan ve Meclis Başkanlığı'ndan istifa etmek isteyişinin nedenini yazdı. Mustafa Kemal dün Karabekir'e yazısında bu iki görevden ayrılmak istediğini bildirmiş, Karabekir de açıklama istemişti. Mustafa Kemal, Bakanlar Kurulu üyelerinin kendi gösterdiği adaylar arasından seçilme önerisinin reddini otoritesine indirilmiş bir darbe sayıyor. Bakanlar Kurulu Başkanı ve Genelkurmay Başkanı Fevzi Paşa da görevden ayrılma nedenini bildirerek yeni seçimlerin yapılacağını anlattı. (**Karabekir 1:** 1078)

3. İtalya'da çeşitli görüşmeler yapmış olan Dışişleri eski Bakanı Bekir Sami Bey, İsmail Canbolat'la birlikte Cenova'dan İstanbul'a döndü (**Ter.Hak, PS, Akşam:** 12; **İkdam, Vakit, HM, YG:** 13).

4. İngilizlerin İstanbul Yüksek Komiser Vekili Henderson, raporunda ilginç söylenti ve yorumlara yer veriyor. "Peyamı Sabah'ta Ali Kemal, Enver Paşa'yı öven bir yazı yazdı. Bunun İngilizlerce yazdırıldığı ileri sürülüyor. Söylentiye göre Enver Paşa, Padişah'a yanaşıyormuş. Padişah'ın da onu Mustafa Kemal'e karşı kullanma eğiliminde olduğunu gösteren belirtiler var. Enver Paşa ile ilişki kurulması yolunda İngiliz Yüksek Komiserliği'ne son bir yıl içinde iki kez telkin gelmiştir." Dışişleri'nin notu: Padişah-Enver ve İttihatçı işbirliği ilginç bir tasarıdır. Enver'i kabullenecek miyiz? Sanmam. (**Şimşir** IV: 301)

1922 - TEMMUZ

5. ABD'nin Ankara'ya gönderdiği gayriresmi temsilci Embrie'nin Ankara'nın dış politikası hakkında raporu: Türkiye'nin dostluğunu kazanmak, Birleşik Devletler'in çıkarınadır. Türkler misyonerlerden hoşlanmıyor. ABD, Türkiye'ye göndereceği kişileri dikkatle seçmeli, Amerikan sermayesinin Türkiye'yi incelemesi teşvik edilmelidir. Yoksa bu alan başkalarına kaptırılacaktır. (**Duru:** 183)

6. Cavit Bey, Veliaht Abdülmecit'i ziyaret etti. Abdülmecit, Anadolu basınının hanedan aleyhindeki yayınlarından üzüldüğünü anlattı. Padişah'ın şiddetle aleyhinde bulundu. İkiliği giderecek bir hükümete ihtiyaç olduğunu söyledi. (**Tanin:** 30.11.1946) ★ Cavit Bey, İzzet Paşa'yı da ziyaret etti (**Vakit, PS:** 12).

7. İstanbul Hükümeti Evkaf Bakanlığı'na Eğitim eski Bakanı Reşit Bey atandı (**TV:** 4515; **PS, Vakit, İkdam:** 13).

8. Bir süredir cephede bulunan Halide Edip Ankara'ya döndü (**HM:** 12).

9. **Yenigün**'de Z. Gökalp: Ahlaka Doğru (Küçük Mecmua'dan). –Dün bütün vekiller Meclis'te istifanamelerini arzetmişlerdir. Namzetsiz seçilen ilk vekil: Atâ Bey. –Hacıanesti İzmir'e vasıl olunca, kolordu kumandanlarını toplantıya davet etmiş ve alınan kararların tatbiki ile meşgul olmuş. –Fener Patrikhanesi'nin mahud beyannamesine Kayseri Metropoliti Meletios da cevap verdi. **Tercümanı Hakikat:** Meteksas'nın Yunan gazetelerine ikinci demeci: Sulha muhtacız. Saldırı yapamıyorsak uzlaşmaktan başka çare yoktur. –Maliye Nazır Vekili ile mülakat: Elimizde bir yarım maaş verebilecek paramız var. Fakat bu parayı öncelik hakkı olan memurlara vermek için saklamak mecburiyeti bulunuyor. –Divanıharpler lağvolunuyor. **Hakimiyeti Milliye:** Teşkilat-ı esasiye 1: Meclis'in hakimiyeti esastır. Ancak millî kuvvetler ahenkli bir şekilde işlemelidir. Yolumuzu şaşırmayalım. –Heyet-i Vekile'nin istifası. –Moskova Sefirimiz Ali Fuat Paşa ile mülakat. **Akşam:** Anadolu'da yoktan vücuda gelen harikalar. Top fabrikasını ziyaret eden muharririmizin mektubu. **–Yeni Adana:** Ukrayna'da açlara yardım. **Tevhidiefkâr.** Ordumuz müsaade etmedikçe ne ileri ne geri. –Türk'ün millî mücadelede gösterdiği harikalar. **Peyamı Sabah:** Eski Erkânıharbiye Reisi Meteksas, Yunan gazetelerine demecinde "Yunanistan behemehal Türkiye ile uzlaşma çarelerini bulmalıdır" diyor. –Ali Kemal, muhalefeti, fedakârlık yaparak iktidarı ele almaya çağırıyor. Ömrünü İttihat ve Terakki'ye muhalefetle geçirmiş olanların en günahkâr bir kul bile olsalar öte dünyada affedileceklerini savunuyor. **Vakit:** Mustafa Kemal'in Mümtazüddevle şerefine verilen ziyafette nutku. –Bugün memurlarımıza yarım maaş veriliyor. –Ahmet Emin: Sulh için yeni bir münakaşa devresine gireceğimiz anlaşılıyor. Şimdi iş, münakaşanın nerede, kimlerle, ne şekilde ve ne zaman cereyan edeceğini anlamaya kalmıştır. **İkdam:** Ankara'da Şark milletlerinin bir içtimaında. –Yarım maaş bugün verilmeye çalışılıyor. –Lehimize bir karar: Bir adım daha atılmıştır. –Halep ve Şam ile Aleviler arasında Suriye Devletleri İttihadı nasıl vücude getirildi?

1922 - TEMMUZ

12 - ÇARŞAMBA

1. 8 Tarihli yasa gereğince Başbakan ve Bakanlar Kurulu üyelerinin tek tek ve gizli oyla seçimi yapıldı. Meclis'te iki gruba da yakınlık gösteren Rauf Bey, 204 üyeden 197'sinin oyunu alarak Başbakan seçildi. Rauf Bey'in Başbakanlığı 4 Ağustos 1923'e kadar sürecektir. Seçilen diğer bakanlar ve aldıkları oylar şöyle: Genelkurmay Başkanı Fevzi Paşa (200), Millî Savunma Bakanı Kâzım Paşa (Özalp, 105), Dışişleri Bakanı Yusuf Kemal Bey (198), Adalet Bakanı Celalettin Arif Bey (105), Maliye Bakanı Hasan Fehmi Bey (179), Eğitim Bakanı Vehbi Bey (193), İktisat Bakanı Mahmut Esat Bey (107), Sağlık Bakanı Fuat Bey (129, vekâleten), Bayındırlık Bakanı Reşat Bey (99), Şer'iye (Dinişleri) Bakanı Abdullah Azmi Bey(186). İzinli olarak Avrupa'ya gitmiş olan İçişleri Bakanı Fethi Bey'e vekâlet etmek üzere önceki gün yeni usule göre Atâ Bey seçildiğinden bugün İçişleri Bakanlığı için yeniden seçim yapılmadı. Sağlık Bakanı Rıza Nur ise Moskova'da bulunuyor. (**ZC** 21: 358; **YG:** 12, 13; **HM, AS:** 13; **Vakit, Ter.Hak, İkdam:** 14; **Satveti Milliye:** 17; **Söylev** II: 486) ★ Yeni Hükümeti kurması istenen Rauf Bey bunu kabul etmiyordu. Nedenini Mustafa Kemal'e söyle açıkladı: "Ötekilere yaptığın gibi benim de işime karışacaksın. Ben buna tahammül edemeyeceğim ve çekilmek zorunda kalacağım. Seninle de anlaşmazlığa düşmeyi katiyen kabul edemem". Mustafa Kemal onun işine karışmayacağına söz verdi. Rauf Bey de bu şartla Bakanlar Kurulu Başkanlığı'nı kabul etti. (**Tansel** IV: 120, Kandemir'den naklen).

2. Rauf Bey Hükümeti, ilk işlerinden biri olarak komünist propagandasını yasakladı (**Jaeschke 1:** 185; **Tevetoğlu:** 197 "21 Temmuz").

3. Yunan Bakanlar Kurulu, Batı Anadolu'da bir özerk devlet kurma görüşünü kabul ederek, bu yönetimi Yunan askerlerinin koruyuculuğunda düzenleme görevini İzmir Olağanüstü Komiseri Steryadis'e verdi. Açıklama, 30'da İzmir'de Steryadis tarafından yapılacaktır. (**Umar:** 255; **Ter.Hak.** 16)

4. İsmet Paşa, Karabekir'e telinde Bakanlar Kurulu'nun seçimiyle ilgili yeni kanun hakkında bilgi verdi ve Mustafa Kemal'in de istifayı düşünmesi olayının sükûnetle sona ereceği görüşünde olduğunu, Mustafa Kemal'den istifa etmemesini rica ettiğini bildirdi. Karabekir, Mustafa Kemal'den gizli celse zabıtlarını istedi. Mustafa Kemal'in 24'te cevabı: Zatıdevletlerinin muttali oldukları hususatı ihtiva ederler. Bir kısmının zabıtları da henüz tevhid edilememiştir. (**Karabekir 1:** 1079, 1081)

5. Özdemir Bey, Revandiz'den Elcezire Cephesi Kumandanlığı'na gönderdiği telgrafta, acele yardım istedi. Nizamî askeri burada göremeyen halkın Türkiye'nin lehine bir tutum takınamayacağını bildirdi. Özdemir Bey'in Türk gönüllüleri sıfatıyla ele geçirip bir Türk yönetimi kurduğu Revandiz, önceki günden beri İngiliz uçakları tarafından bombalanıyor. (**Uzel 2:** 229)

1922 - TEMMUZ

6. Belçika'nın İstanbul Elçisi De Welle'in raporu: Yurtlarını savunan Türkler, savaşın uzamasına ve malî çöküntüye rağmen enerji ile iradelerinden bir şey kaybetmemişlerdir. Moskova yardımda bulunmaktadır ama Türk köylüsü gene de yokluk içindedir. (**Kerman:** 51)

7. İngiliz Milletvekili General Townshend, Anadolu'ya gitmek üzere Londra'dan ayrıldı. İngiliz Hükümeti'nin Türk düşmanı siyasetine karşı olan Townshend, 21'de Adana'da olacak, 24'te Konya'da Mustafa Kemal'le bir görüşme yaptıktan sonra Ankara'ya geçecek ve ay sonunda buradan ayrılacaktır. (**PS, İkdam:** 25, 26; **Vakit:** 25, 26)

8. Yakın Doğu Yardım Teşkilatı üyesi Jackitth'in demeci: Anadolu tahkik heyetlerinin kıymeti yoktur (**Jaeschke 1:** 185; **YG:** 16 "Bravo Amerikalı Çekvit'e. Beyanatının İstanbul'da yayımlanmasına müsaade edilmedi.")

9. Önceki gün İstanbul'a gelmiş olan Bekir Sami Bey, Vakit gazetesi muhabirine, tedavi için gittiği Roma'da hiç bir resmî sıfatı olmaksızın oturduğunu, yalnızca bazı dostlarıyla görüştüğünü, barış için ümitli olup olmadığı sorusuna da, bu konuda şimdilik susacağını, Anadolu'ya araştırma kurulu gelmesinden korkmadıklarını söyledi. (**Vakit:** 13)

10. **Hakimiyeti Milliye:** Müdafaa-i Hukuk Grubu'nun kararı. –Sunday Digmirrol'ın yayını: İngiltere'de emperyalizm aleyhinde neşriyat. **Babalık:** İstiklal âşıkı İrlandalılar. **Akşam:** Bekir Sami Bey'in muharririmize beyanatı: Haricî vaziyetimiz pek iyidir. **Açıksöz:** 18 gündür İnebolu ve çevresinde faaliyet gösteren İstiklal Mahkemesi üyeleri, bu akşam Kastamonu'ya dönüyor. **Yeni Adana:** Aralof'un İran Elçisi şerefine verdiği ziyafet: Şarklılar arasında samimî tezahürat. **Tevhidiefkâr:** Zaman da aleyhlerinde, taarruz da aleyhlerinde. **İkdam:** Almanya'da saklı silahlar bulunuyor. –Enver Paşa'nın Türkistan'da ayaklanması. **Karagöz:** Yunan ordularının bile üç yıldır uyandıramadığı uyuyan yılanı (Anadolu'ya muhalefet edenleri) Ali Kemal uyandırmaya çalışıyor. **Peyamı Sabah:** Metaksas'nın Atina'da yayımlanan Nea İmera gazetesine demeci: 1921 yılından beri Yunan Hükümeti'ne Anadolu dahiline taarruzda bulunulmamasını tavsiye ediyorum. –Yarım maaş dün verildi. **Vakit:** Dahiliye Vekili Fethi Bey Beyrut'ta. Orada Suriye ile gümrük anlaşması için gelmiş olan Muhittin Paşa'yı kabul edecek, sonra Avrupa'ya gidecektir. –Mecburî mezuniyetin tatbikine başlanıyor. –Ahmet Emin: Münevverlerin harice muhacereti. Adama muhtaç işlerle işlere muhtaç adamlar arasında tavassut vazifesini görmek üzere bir merkez tesis edilmelidir. **Yenigün:** İcra Vekilleri Heyeti'nin intihabı. –Atina'da neticesiz tevali eden içtimalar. –Gelecekteki sadrazamları Damat Ferit'e Peyamı Sabah'tan iltifatlar. –Yunan, Edirne'yi kasıp kavuruyor. **Tercümanı Hakikat:** Atina Parlamentosu'nda bir istizah. Metaksas, Hükümet'in siyasetine karşı isyan

1922 - TEMMUZ

ilan etmek niyetinde. –Atina'da cumhuriyet mücadelesi devam edecek. **Ayine:** Tarih tekerrürden ibarettir, sözünü Ali Kemal, hergün aynı şeyleri tekrarlayarak doğruluyor. Bir istisnası ile: Enver Paşa'ya methiyesi. Bu sebeple Akşamcıların ona hücumu. –Bir Yunan zaferi balık kavağa çıktığı zaman mümkünmüş. –Ali Kemal'e, Yunanlılığa yaptığı hizmetten ötürü Atina fahrî hemşehriliği ve Atina Üniversitesi daleverizm kürsüsü muallimliği teklif edilmiştir. Karar, el yazması bir İncil ile beraber gönderilmiştir.

13 - PERŞEMBE

1. Rauf Bey'in dün Başbakanlığa seçilmesiyle boşalan Meclis İkinci Başkanlığı'na Dr. Adnan Bey (Adıvar) 124 oyla seçildi. Adnan Bey, daha önce de bu görevde bulunmuştu. (**ZC** 21: 372, 376; **HM, YG, Ter. Hak.** 14; **Vakit, İkdam:** 15)

2. Merkezi Cenevre'de bulunan Kızılhaç Başkanlığı, İngiliz Hükümeti'ne Anadolu'ya inceleme kurulları göndermeye hazır olduğu cevabını verdi. İngiliz Dışişleri Bakan Vekili Balfour, 7'de İngiliz Kızılhaçı'na Anadolu'ya iki inceleme kurulu gönderilmesini önermişti. Anadolu'da Hıristiyanlara zulüm yapıldığı yolundaki şikâyetleri incelemek için gönderilmesi istenen kurulun İtilaf Devletleri temsilcilerinden oluşması istenmiş, ancak daha sonra bundan vazgeçilerek Kızılhaç'a başvurulmuştu. Ankara Hükümeti kabul etmediği için Anadolu'da böyle bir inceleme yapılamayacaktır. (**Jaeschke 1:** 185; **2:** 238)
★ Ankara Hükümeti, yaptığı bir açıklamada, Hıristiyanlara zulüm yapıldığını ileri süren Patrik Meletios'u yalanladı. Açıklamada, Akçaabat merkez kasabasının yakılmadığı, yalnız yakınındaki bir Rum hastanesinin hırsızlık amacıyla yakıldığı ve failinin mahkemeye verildiği bildirildi. (**YG:** 13; **Vakit:** 15)

3. Fransız Başbakanı ve Dışişleri Bakanı Poincaré, İngiltere'ye Türk-Yunan barışı konusunda altıncı notasını verdi. İngiltere, bundan öncekiler gibi bu altıncı notayı da 27'de reddedecek. (**Vakit, İkdam:** 15; **PS:** 19; **Şimşir 3:** 382)

4. Atina'daki İngiliz Askerî Ateşesi Albay Nairne'in raporu: Yunan askerlerinin durumu umduğumdan daha iyi. Silahlar iyi bakımlı. Erlerle subaylar arasında ilişkiler iyi. Askerler, her zamankinden daha iyi talim görmüşler, istihkâmlar çok iyi islah edilmiş, ilk defa organize eğlenceler düzenleniyor. Askerlerin moralleri her zamankinden daha iyi. Askerî ve manevî bakımdan Türklere üstünler. Hıristiyan halk için kesin bir çözüm yolu bulunmadan Anadolu'yu bırakmak niyetinde değiller, vb... Albay Nairne, geçen ay ortalarında Anadolu'daki Yunan ordusunun durumunu incelemekle görevlendirilmiş ve İzmir'den iki İngiliz subayını da alarak bir ay cepheyi gezmişti. (**Şimşir 3:** 446-448)

1922 - TEMMUZ

5. Padişah, Türk dostu Fransız yazarı Claude Farrére'e birinci rütbeden Maarif Nişanı verdi. Farrére, 5 Haziran'da İstanbul'a gelmiş, 18 Haziran'da İzmit'te Mustafa Kemal ile buluştuktan sonra 23 Haziran'da İstanbul'dan ülkesine dönmüştü. (**TV:** 4517)

6. Fevzi Paşa, Karabekir'e yazısında, yeni seçimlerle emin bir durum ortaya çıktığını bildirdi. Bakanların Meclis'ten tek tek Meclis Başkanı aday göstermeksizin seçilmesi hakkındaki kanunun kabul edilmesi üzerine Mustafa Kemal, Karabekir'e Başkomutanlık ve Meclis Başkanlığı'ndan istifa etmeyi düşündüğünü yazmış, aynı konuda Fevzi Paşa ile Karabekir arasında da yazışmalar olmuştu. Dün, Bakanlar Kurulu üyelerinin seçimi yenilenmişti. (**Karabekir 1:** 1079)

7. **Yenigün:** Heyet-i Vekile dün intihap edildi. Rauf Beyefendi Heyet-i Vekile reisi. –Türkistan'da ahali, Sovyetlere karşı kâmilen isyan etmiştir. **Tercümanı Hakikat:** Bekir Sami Beyefendi ile mülakatımız: Bizim sulhümüz inşallah çok şerefli bir sulh olacaktır. Eğer Yunanlılar, Sevr hududuna çekilmek, muhtariyet ilan etmek gibi mecburiyetler karşısında bulunurlar ise bu onların acz içinde deprenmelerine delalet eder. –Yunanlılar müsalahata karar vermişler. –Fransız Dispanseri müdürü, günde 80 hasta Türk'ü tedavi ettiklerini söyledi. –Felaketzede Türk muhacirleri için Beynelmilel Salib-i Ahmer Cemiyeti'nin beyannamesi. Medenî insanlığın yardımı hedefleniyor. **Akşam:** Gunaris'e göre henüz kesin karar yok. Yalnız sahillerde ablukanın şiddetlendirilmesini emretmişler. **Açıksöz:** Babıâli'nin züyuf akçeleri: İstanbul maliyesi, karşılaştığı büyük buhran karşısında memleketi uçuruma sürükleyecek bir tedbir olarak beş milyonluk nikel ve tunç para çıkarıyor. –Halk İstirakiyun Fırkası'nın 15 Ağustos'ta toplanacak birinci kongresi ilanı. **Yeni Adana:** Kardeş İran. **Tevhidiefkâr:** Adanalılar, şenlik yaparak askere gidiyorlar. –Yahya Kemal, İstanbul dükkânlarında asılı Anadolu mücadelesini resmeden bir tablonun düşündürdüklerini anlatıyor: Bu milletin bir ferdi bile, ancak istiklal bayrağının altında nefes alabilir, biraz kuru ekmek yiyebilir. **İkdam:** Trakya Müslümanlarının çektiklerine karşı Beynelmilel Kızılhaç'ın araştırma isteğini Yunanlılar hiç bir sebep göstermeksizin reddettiler. –Paris'te Nabi Bey'in demeci: Yeni konferansta bütün meselelerin hallini umarım. **Le Temps:** Osmanlı maliyesi kriz içinde. Memurlar hâlâ Haziran aylıklarını alamadılar. Hükümet, memur miktarını azaltacak ve yeni vergiler getirecek. (**İ. Bardakçı** 129) **Peyamı Sabah:** Yunanlılar Anadolu'yu abluka edeceklermiş. –Ali Kemal: Aralof'un Mümtazüddevle şerefine verdiği ziyafetin içyüzü: Devlet-i Osmanimizin talihini Bolşeviklerin menhus talihlerine rapteylemeye kalkışmaktan büyük siyasî hata olur mu? Böylelerine mukadderatını kapıran bir milletten bedbahtı var mıdır? **Vakit:** Sabık Hariciye Vekili Bekir Sami Bey şehrimizde. –Metaksas, harp siyase-

1922 - TEMMUZ

tine nihayet vermenin mübrem bir durum olduğunu ilan ediyor. –Memleketimizin yegane çocuk gazetesi olan Bizim Mecmua'nın 15. sayısı çıktı. **Hakimiyeti Milliye:** Teşkilat-ı Esasiye 2: Anadolu'da teşkilat-ı esasiye yapma fikri, anarşiye karşı doğmuştu. Bugün de etrafında toplanacağımız hedef vatan savunmasıdır. –Meclis, eski Vekiller Heyeti'ne pek kuvvetli surette itimadını teyit etti. –İzmir'de Yunan soygunculuğu gene faaliyette.

14 - CUMA

1. Yunan Hükümeti, önceki gün aldığı kararı İngiliz Elçisi'ne, o da hükümetine bildirdi. Karara göre Yunan kuvvetleri Anadolu'dan çekilmeyecek, burada özerk bir devletin temeli olacak teşkilat yapılacak. Bu teşkilatı yapmakla görevlendirilen İzmir'deki Yunan Siyasî Temsilcisi Steryadis, Atina'dan İzmir'e hareket etti. (**Ter.Hak.** 16; **PS:** 16, 17; **İkdam:** 17, 19; **Vakit:** 17, 18; **Şimşir 3:** 382, 423) ★ Atina Elçisi Lindley'in görüşleri: Yunan ordusu hiç bu kadar sağlıklı ve etkili bir durumda olmamıştır. Anadolu'da özerk bir bölge kurulmadan askerî boşaltma yapılmamalı. Özerklik sözü olmazsa başka bir kamuflaj kullanılsın. Bunu Türklere bir taviz gibi gösterelim... (**Şimşir 3:** 449)

2. Fransız millî bayramı. Ankara'da bulunan Fransız Albayı Mougin, bayram münasebetiyle Mustafa Kemal ve Hükümet üyelerinin de katıldığı 30 kişilik bir ziyafet verdi. Mougin, "Sizin de yakında böyle bayramlarınız olacak" dedi. Mustafa Kemal yaptığı konuşmada, Türkiye'nin bugünkü durumunu 1789 Fransasına benzeterek "Fransızlar bizi başka milletlerden daha kolay anlayabilirler. Müstevli orduların İzmir'den denize dökülmesi, dünya tarihinde yepyeni bir safha olacaktır. Mağdur Asya ve Afrika milletleri, bizim istiklal mücadelemizden bir ders almışlarsa, kendileri için pahalıya da mal olsa, bu yola gireceklerdir. Hürriyet ve istiklalsiz bir millet için yaşamanın ne manası, ne zevki vardır" dedi. (**HM, YG:** 16; **ikdam:** 16, 19; **YA:** 17; **Vakit:** 17, 19; **Tev. Ef.** 19; **PS:** 25; **Atatürk'ün Milli Dış Politikası** I: 434) ★ Fransız millî günü nedeniyle Taksim'de resmigeçit, Fransız Elçiliği'nde resmikabul ve fener alayı yapıldı (**İkdam, PS, Ter.Hak, Vakit:** 15).

3. Azerbaycan Elçisi İbrahim Abilof, İran'ın Ankara Elçisi Mümtazüddevle İsmail Han şerefine bir şölen verdi. Mustafa Kemal, şölende yaptığı konuşmada, İran'ın istiklaline âşık olduğunu, asırlardan beri bunun için mücadele ettiğini Türk ordusunun zaferinin bütün Doğu'yu ilgilendirdiğini söyledi. İran'ın İstanbul'da bulundurduğu elçinin yetki ve sıfatlarının bulunamayacağını söyleyen Mustafa Kemal, hükümdarların nazarî olarak bağımsızlık aleyhtarı olamayacağını, fakat halkın iradesinin tecellisine düşman olduklarını bu nedenle yabancı düşmanlara başvuran hükümdarlar olduğunu anlattı. Zaferin yakın olduğunu söyledi. (**Öğüt:** 15; **HM, YG, Vakit, İkdam:** 16; **YA:** 17; **Borak 1:** 136)

1922 - TEMMUZ

4. Darülmuallimin ve Darülmuallimat Mezunları Cemiyeti'nin yıllık kongresi, Yüksek Öğretmen Okulu konferans salonunda yapıldı. Çamlıca Sultanisi Müdürü Mahir Bey'in başkanlığı altında yapılan kongrede, derneği bir yurda kavuşturduğu için yönetim kuruluna teşekkür edildi. Dernek Başkanı Şemsettin Bey, İlköğretim Meclisi'ne üye seçimi sırasında yaptıkları çalışmaları anlattı. Yeni yönetim kurulu üyeliklerine Darülfünun müderrislerinden Şemsettin Bey yeniden, Meclis-i Kebir-i Maarif üyesi Şefik Bey, Zehra Salim Hanım, Şeküre Hanım, İhsan Bey, Adnan Bey, Bedriye Hanım seçildiler. Teavün Sandığı tüzüğü tartışılarak buna son şeklini vermek için 7 kişi seçildi. (**Vakit, İkdam:** 15)

5. General Townshend Anadolu yolunda. İngiliz milletvekili Townshend bugün Beyrut'ta, Anadolu'ya davet edildiğini söyledi. İngiliz Dışişleri Bakan Vekili Balfour ise, Townshend'in Anadolu'ya gitmeyeceğine ilişkin verdiği sözü tutmadığını söyledi. (**Jaeschke 1:** 185)

6. Enver Paşa'nın karısı için tuttuğu günlük notlardan: Buraların beylerinden İbrahim Devletmend, İnaklar; Abdurahman, Afgan ve Buhara emirlerinden yardım istediler. Tabiî yardım edemeyeceklerini biliyorlar. Fakat hiç olmazsa bizim İngilizlerle müzakereye girişmemize izin vermelerini rica ettim. Bu sefer de Afgan ordusu seraskeri, Afgan askerini geri istiyor. Afgan siyaseti de değişti. Dua et Naciye dua et!... (**Aydemir 3,** III: 671)

7. Yenigün: Yunus Nadi: Meclis ve Hükümet. –Üçler Konferansı Roma'da toplanacak. –Yunanlılar, bir karar verecekler mi vermeyecekler mi? –İngiliz donanması Karadeniz'e gelecekmiş. **Tercümanı Hakikat:** İzmir'in ilhakı şayiasını da çıkarıyorlar fakat bu da Yunanlıların mutad politikalarıdır. Yunanlıların büyük bir tereddüt içinde kıvrandıkları muhakkaktır. –Hüseyin Rauf Bey, yeni Heyet-i Vekile reisi oldu. –H. Şükrü: 14 Temmuz, beşeriyetin ilerleme merhalelerinden biridir, fakat son merhale olmaktan uzaktır. İnsanlar kan ve canları pahasına terakkinin çetin yolunda kademe kademe asırlar fasılasıyla yürümektedirler. Selamet dileriz. **İkdam:** Heyet-i Vekile Reisi Rauf Bey. –Yunanlılar bir kere Ankara Hükümeti'ne müracaat edecekler. –Mecburî mezuniyet nasıl tatbik olunacak? –Yakup Kadri: Bin bir dertten biri: Gençlerin eğitimi. **Hakimiyeti Milliye:** Doktor Adnan Bey ikinci reis. –İzmir komünistlerinin Fransız L'Humanite gazetesinde yayımlanan ve Türkiye'yi savunan mektupları: Anadolu'da emperyalist savaşın şiddetle aleyhindeyiz. **Akşam**'da N. Sadık: Türkler, karagün dostumuz Fransız milletinin millî bayramını biraz da kendi bayramları sayarlar. Çünkü bu yüksek umdeleri Fransa'dan öğrendiler. **Yeni Adana:** Edirne'de Yunan mezaliminin dehşeti. **Tevhidiefkâr:** Zaman, Yunanlıların değil, Türklerin müttefikidir. **Vakit:** Suriye ile gümrük görüşmeleri devam ediyor. –Ankara'da vekiller heyeti seçimi tekrar edildi. –Trabzon

1922 - TEMMUZ

eşrafından Yahya Efendi'nin ve arkadaşlarının katli (İstikbal'dan): –Ahmet Emin: Adana'da askere alınanlar bir zafer amili olacaklardır. **Peyamı Sabah:** Bilmiyorlar ve bilmediklerini de bilmiyorlar, bilenlere de buğz ediyorlar. İttihat ve Terakki'nin dümdarı (devamı) olan Ankara, bu devlet gemisini fırtınadan fırtınaya, sergüzeştten sergüzeşte, musibetten musibete sürüklemekte ne derece mahir ise, bir selamet sahiline ulaştırmada o kadar acizdir.

15 - CUMARTESİ

1. Ankara Hükümeti'nin izin vermemesi üzerine Anadolu'da Hıristiyanlara zulüm yapıldığı iddialarının soruşturulması ertelendi (**Ulagay:** 195).

2. Harp Encümeni yeniden toplanarak ordunun yiyecek, para, yol onarım, taşıt araçları ihtiyacı ve donatımı gibi konular üzerinde duruldu. Millî Savunma Bakanlığı emrine 1.274.500 kuruş avans verilmesi kararlaştırıldı. (**TİH** VII: 456; **YG:** 16)

3. Malta'dan bırakıldıktan sonra İtalya ve İsviçre'de kalmış olan Tanin gazetesi başyazarı ve Düyun-u Umumiye Osmanlı Dayinler eski Vekili Hüseyin Cahit Bey İstanbul'a döndü. Hüseyin Cahit Bey şöyle dedi: Millî hareket olmasaydı bugün biz, bir laşe halinde bulunacaktık. Bu hareket başlayınca Avrupa ve bütün dünya bize bir mevkî verdi. Dava yüzde yetmiş başarılmıştır. (**İkdam, PS, Vakit:** 16; **HM, YG:** 18)

4. Şark Cephesi Kumandanlığı Hariciye Şubesi'nin Doğu'da durum raporu: Rusya, Türkistan, Kafkasya, Azerbaycan, Gürcistan, Ermenistan, İran... (**Karabekir 1:** 1082-1086)

5. İstanbul'da Fransız Deniz Kuvvetleri Kumandanı Amiral Dumesnil, yerine Amiral Lavavassur'u vekil ederek Tolon'a hareket etti. Dumesnil, Eylül başlarında dönme niyetinde. (**PS, Ter.Hak:** 15; **İkdam:** 16)

6. Romada bulunan Celalettin Arif Bey'in gelişine kadar Adalet Bakanlığı vekilliğine bakmak üzere 152 oyla Çankırı Mebusu Behçet Bey seçildi. Celalettin Arif Bey, Bakanlığı kabul etmediğinden Ankara'ya gelmeyecektir. (**HM, YG:** 16; **ZC** 21: 411)

7. Uluslararası Kızılhaç'ın Cenevre'de yayınlanan yayın organı **Uluslararası Kızılhaç Dergisi**'nde Trakya ve Türk halkının durumuna ve Trakya Cemiyeti'nin çeşitli başvurularına dair Kızılhaç Uluslararası Komitesi İkinci Başkanı Dr. Fripe'nin raporu: Türk köylüleri kovularak yerlerine Kafkaslardan getirilen göçmenler yerleştiriliyor. (**İkdam:** 20) **Akşam:** Dün şehrimize gelen Hüseyin Cahit Bey, muharririmize "Hareket-i Milliye gayesinin üçte ikisini istihsal etti. Bize yalnız Avrupa'da değil, bütün dünyada mevkî verdiren amil; Türk milleti-

1922 - TEMMUZ

nin mukaddes müdafaası oldu" dedi. **Açıksöz:** Yunanlıların Trakya'da mezalimi. –Moskova sefirimizle görüşme. **İkdam:** Yunanistan'ın hali. –Müfide Ferit ile Türk-Fransız dostluğu hakkında görüşme. **Yeni Hayat**'ın 16. sayısı: Halk İştirakiyun Fırkası'nın Anadolu köylü, amele ve askerlerine hitabı: Ey asker arkadaşlar, metanetle harp ediniz. Ey köylü ve amele arkadaşlar, huduttaki oğullarınıza ve kardeşlerinize geriden yardım ediniz. Zafer yakındır, hak galiptir. –Sermayenin taarruzuna karşı beynelmilel kızıl sendika. –Komünizmin elifbası. –Lenin'in İslam âlemine neşrettiği beyanname münasebetiyle Erzurumlu Nazım Nazmi'nin şiiri: Yoldaş Lenin'e. **Peyamı Sabah**'ta Ali Kemal: İttihat ve Terakki, Anadolu'dan ziyade İstanbul'da manen ve maddeten hakimdir. Bunu, Sait Halim Paşa'nın cenazesinde gösterdiler. O günden sonra da her hadise ile ispat ettiler. **Vakit:** Sabık Nafıa Vekili Ömer Lütfi Bey, Misak-ı Millî'de tadilat istediğini ileri süren Bosfor gazetesini tekzip etti. –Ahmet Emin: İzmit'te bir hazırlık toplantısı, Londra ve Paris'te akdedilecek daha umumî bir konferansı akim bırakmadıktan başka, onun daha amelî neticeler vermesini temin edebilir. –Bosfor, tahkikat meselesini yeniden alevlendiriyor (**HM:** 30 "Yunanistan'ın para ile tutulmuş avukatı"). **Tevhidiefkâr:** Yahya Kemal: Atina sulh edebilir mi? –Heyet-i Vekile'de vukubulan tebeddülat. –Buhara asîleri mağlup edildi. **Tercümanı Hakikat:** Yunan ordusunun maneviyatı elîmdir. Ancak bu hakikati elîm bir surette tecrübe etti. –Petrol madenlerimiz 220 mil bir sahayı işgal ediyor, Irak petrollerine rekabet edebilecek.

16 - PAZAR

1. Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Grubu'nun Meclis'te yapılan toplantısında Misak-ı Millî'yi esas alan yeni tüzüğü kabul edildi. Mustafa Kemal Paşa Grup'un doğal başkanı, Ali Fuat Paşa ise başkanı oldu. Yarından sonra Yunus Nadi ile Refik Şevket Beyler başkanvekilliklerine seçilecekler. Birinci Grup olarak da bilinen Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Grubu, Meclis'te bir iktidar grubu oluşturmak amacıyla 10 Mayıs 1921'de kurulmuş, ilk başkanlığına Mustafa Kemal, başkan vekilliklerine ise Şeref ve Abdullah Azmi Beyler getirilmişlerdi. Buna karşılık İkinci Grup Kasım-Aralık 1921'de kurulmuştu. (**HM:** 17; **YG:** 17, 19; **Vakit, Tev. Ef.** 18; **İkdam:** 24)

2. Umum Türk Anadolu Ortodoksları Konferansı, Kayseri Zincidere Manastırında açıldı. Kayseri Metropoliti Meletios, Mustafa Kemal Paşa ve Büyük Millet Meclisi'nin başarısı için dua etti. Fener Patrikhanesi'yle ilişiğin koparılmasına ve onun siyasetinin nefretle karşılandığının ilanına karar verildi. Yarın ikinci oturum yapılacak. (**AOS:** 22, 29, **YG:** 15, **Vakit, İkdam:** 24 Ağustos)

1922 - TEMMUZ

3. Yunan Hükümeti, bugünkü toplantısında Anadolu'da muhtariyet ilanına karar verdi. Bir süre önce Yunan Hükümeti tarafından Atina'ya çağrılmış olan İzmir Siyasî Temsilcisi Steryadis, Yunan ordusunun himayesinde bir İyonya Devleti kurma talimatıyla İzmir'e döndü. İyonya Devleti, 30'da açıklanacak. (**Ter. Hak.** 18; **Vakit, İkdam:** 19; **TİH** II/6-1: 153)

4. İngiliz Yüksek Komiser Vekili Henderson, Dışişleri'ne telinde, Ankara Hükümeti'nin Beykoz Konferansı'na katılacağı yolunda bir belirti olmadığını bildirerek Londra Konferansı'na katılmayı isterse tutumlarının ne olacağını sordu (**Şimşir** IV: 304).

5. Necat ve İtila Cemiyeti adlı bir gizli örgüt kurmaktan sanık olanların İstanbul 1 Numaralı Divanıharbi'nde beraatlerine karar verildi. Yalnız sanıklardan Musa Kâzım, Yarbay Fettah ve Alay Kumandanı Emin Beylerin subaylara kötü davranmaktan üçer ay hapislerine hükmedildi. Öteki tutuklular Binbaşı İsmail Hakkı, Yüzbaşı Musa Kâzım, Bahriyeden Tahsin, Teğmen İzzet ve Mustafa Efendi tahliye edildiler. (**Ter.Hak.** 16; **PS, İkdam:** 17)

6. İstanbul'da, Türk ressamlarının yıllık sergilerinden dördüncüsü Galatasaray Sultanisi'nde, Veliaht Abdülmecit'in de katıldığı bir törenle açıldı. Padişah adına bir kâtibin, bakanlar adına Harbiye Nazırı'nın, General Pellé, Oshida, İsveç, Lehistan elçileri ve daha başka elçilik temsilcilerinin de açılışında hazır bulunduğu sergide, Anadolu'dan savaş izlenimlerini konu alan tablolar da sergilendi. Eserleri sergilenen bellibaşlı ressamlar şunlar: Namık İsmail, Hikmet, İbrahim Çamlı, İbrahim Fehiman, Yüzbaşı Sami, Halil Paşa, Şevket, Avni, Cevat, Mithat, Nazım Ziya Beyler. (**Ter.Hak.** 16; **PS, İkdam, Tev.Ef, Vakit:** 17)

7. Babahk: Haydarabad Hint Konferansı kararlarına ait mühim tafsilat. **Yenigün:** Miralay Muogin'in evvelki akşamki ziyafetinde Reis Paşa Hazretleri'nin mühim bir nutukları. –Abilof Yoldaş'ın cuma günkü ziyafeti. **Açıksöz:** İngiltere'de emperyalizm aleyhinde neşriyat. **Öğüt:** Türkiye'de Ermeni hukuku. **Yeni Adana:** Zulme isyan (Varlık'tan). **The Times:** Mustafa Kemal Paşa, Hükümet başkanlığından istifa etti. (**İ. Bardakçı:** 131). **Peyamı Sabah'**ta Ali Kemal: Hem gülünç, hem çirkin! Ankara'nın Teşkilat-ı Esasiyesi temelinden çürük, manasız, hatta anarşiye badi olacağı için muzırdır. –Steryadis İzmir'e hareket etti. –Londra'da Temmuz nihayetinde bir konferans. **Vakit:** Enver hakkında birbirini nakzeden haberler alıyoruz. Mağlubiyete uğradığı ve kendini Türkistan emiri ilan ettiği haberleri. –Hüseyin Cahit'in İstanbul'a dönüşü, Cahit Bey, Ankara'ya gidecek ve dönüşünde zemin ve zaman müsait olursa Tanin'i tekrar neşredecektir. –Ahmet Emin: Rauf Bey'in önümüzdeki müzakere ve münakaşa devresinde memlekete çok faydalı olabileceğine kaniyiz. **Hakimiyeti Milliye:** İngilizlerin hataları: 2. –İsmail Han şerefine ikinci ziyafet. –14 Temmuz Fransızların bay-

1922 - TEMMUZ

ramı. Mougin'in kabulleri ve ziyafeti. **İkdam:** Osmanlı Dayinler Vekili Cavit Bey, malî vaziyetimizden ümitvar görünüyor. –Hüseyin Cahit Bey'in İstanbul'a dönüşü. –Yakup Kadri: Çocuk eğitimini senelerdir ihmal ettik. **Tevhidiefkâr:** Ankara'daki İslam sefirleri arasında muhadenet (Abilof'un Mümtazüddevle şerefine ziyafeti). –Lahey Konferansı da vefat etti. Sulh sarayından da sulh ve salah çıkmadı. –Milli ordumuzun zabitleri ve askerleri. –Kahire'de Rabıta-i Şarkiyye Cemiyeti. **Akşam:** Daily Mail'in verdiği malumata göre Atina'da alınan üç karar: 1. Örfî idare. 2. Yeni sınıfların daveti. 3. Taarruz. –Hüseyin Cahit Bey'in muharririmize beyanatı: Millî hareket gayesinin üçte ikisini elde etti. Bize yalnız Avrupa'ya değil, bütün dünyada mevkî verdiren hal, Türk milletinin bu mukaddes müdafaası oldu. **Tercümanı Hakikat:** Yunanlıların kararı muhtariyet ve tahliyedir. Fakat, Prens Nikola, şikâyetler üzerine İzmir'e gidemeyecek, Yunan ordusu işgal edilmiş araziyi tedricen tahliye edecek. –Yunan Kabinesi yuvarlanmak üzere. –Cavit Bey, mecburî mezuniyeti isabetli buluyor.

17 - PAZARTESİ

1. İngiliz Milletvekili General Townshend, Ankara'ya gitmek üzere Beyrut'tan Halep'e geldi. 12 Temmuz'da Beyrut'a gelmiş olan Townshend'in Ankara'ya gitmesine engel olunması için İngiliz Dışişleri, Beyrut Konsolosluğu'na talimat vermişti. Başkonsolos Stove, Townshend'i bugün Beyrut'ta bularak yolculuğundan vazgeçirmek istediyse de bunu başaramadı. Townshend 21'de Adana'ya ulaşacak. (**Şimşir** IV: 308; **PS:** 24; **İkdam:** 25; **Vakit,** 25, 26)

2. İstanbul Hükümeti Dışişleri Bakanı İzzet Paşa'nın, İngiliz Yüksek Komiser Vekili Henderson'a sözleri: Mustafa Kemal ordusunun askerleri birdenbire kabardı. Bu kampanya durmalıdır. Barışa da devletlerin merkez hükümetleriyle doğrudan doğruya bir hal suretinde anlaştıktan sonra varılabilir. Sultan, Devletlerin Türkiye'ye ayrıca bazı müsaadelerde bulunmaları halinde, işbu çözüm biçiminin Ankara'ya hükmetmek kudretini kendisine vereceği ümidine kapılmaktadır. Padişah'ın Anadolu'da Büyük Millet Meclisi'nde bir çok dostu var. (**Jaeschke 1:** 185; **2:** 163)

3. Fransız Kumandanı Charpy; Harington'a, Çorlu'ya Yunan askerlerini getiren 5 tren geldiğini haber verdi (**Jaeschke 1:** 185).

4. Meclis'in gizli oturumunda Bütçe Encümeni raporu okundu. Buna göre 5 milyon tasarruf yapılırsa gider 78 milyon, bir takım ek gelirler yaratıldığı takdirde gelir 62 milyon olacak. 16 milyon lira açık var. Çare olarak, yeni vergiler koymaktan çok, çeşitli bakanlıkların giderlerinde tasarruf yapılması öneriliyor. Görüşmeler yarından sonra ve 24'te devam edecek. (**GCZ** 3: 329)

1922 - TEMMUZ

5. Adana Valiliği'ne Hacı Adil Bey atandı. Hacı Adil Bey, sağlığından ötürü bu görevden istifa edecek, Eylül'de Bursa Valiliği'ne atanacaktır. (**Meşhur Valiler:** 287)

6. Kayseri'de Anadolu Türk Ortodoksları Kongresi'nin ikinci oturumu. Mustafa Kemal Paşa'ya millî bayram (23 Temmuz) dolayısıyla tebrik telgrafı çekilmesi, Anadolu Ortodokslarının anadilleri Türkçe olduğundan İncil'in kiliselerde Türkçe olarak okutulması kararları alındı. (**Vakit, YG:** 15, **İkdam:** 16 Ağustos)

7. Avrupa'da Ankara'nın tezlerini anlatıp barış zemini araştırmak için Meclis'çe iki ay izin verilen ve 7'de Ankara'dan hareket eden İçişleri Bakanı Fethi Bey Marsilya'ya ulaştı (**Vakit, PS, İkdam:** 21; **HM:** 23).

8. **Yenigün:** Müdafaa-i Hukuk Grubu riyasetine Ali Fuat Paşa seçildi. –Şimdi de Londra'da toplanacağız diyorlar. –Kafkas Federasyonu tesis etti. –Yunanlılar mühim olaylar bekliyorlar. **Küçük Mecmua**'da Ziya Gökalp: İktisada doğru. **Akşam**'da N. Sadık: Anadolu Teşkilat-ı Esasiyesi I. **Açıksöz:** İzmir komünistlerinin L'Humanite gazetesine mektupları: Emperyalist savaşın şiddetle aleyhindeyiz. Barışın hemen imzalanmasını istiyoruz. –Bolşevikler Cenova'dan nasıl döndüler? **Öğüt:** Tehlikeyi atalım. Bunun için fedakârlık gerek. **Satveti Milliye:** Türk'ün azmi. **Vakit**'te Hüseyin Cahit: Seyahat intibaları: Romanya'dan geçerken. –Ali Fuat Paşa, Moskova'ya gidiyor. **Peyamı Sabah**'ta Ali Kemal: Hep hoşnut, hep ümitvar. –Ali Fuat Paşa, Moskova Büyükelçiliği görevine dönüyor. **Hakimiyeti Milliye:** Yunanistan'da yeni partiler: İtilaf Devletleri yanlısı Millî Yükseltme Partisi ile gelişmekte olan Cumhuriyetçi Venizelos Partisi. Çiftçi Partisi ile sosyalistlerin ılımlı kanadı da buna katıldı. –Dünkü Müdafaa-i Hukuk Grubu toplantısı. **İkdam:** Müttefiklerle, Türkler ve Yunanlılar arasında bir içtima akdolunarak Şark sulhü için esas bulunmasına İngiliz Hükümeti muhalefet ettiğini tebliğ etmiş. –Türk ressamlarının sergisi. –İthalat ve ihracat gümrük hasılatı: Bu senenin dört ayı zarfında geçen senenin ilk dört ayından 1.905.918 lira fazla hasılat elde edilmiştir. Bunun 1.687.601 lirası ithalat vergisinden, 214.832 lirası da tüketim vergisinden hasıl edilmiştir. **Tevhidiefkâr:** Ankara'da 14 Temmuz'da yapılan tezahürat. Miralay Mougin'in ziyafeti. –Yahya Kemal: Yine Edirne için. –Türk ressamları sergisi küşad edildi.

18 - SALI

1. Ankara Bakanlar Kurulu, Trabzon İskele Kâhyası Yahya'nın öldürülmesi olayını araştırmak üzere Meclis'ten üç kişi seçilip gönderilmesini kararlaştırdı. Yahya, 3 Temmuz'da öldürülmüştü. Soruşturmadan net bir sonuç alınamayacaktır. (**GCZ** 3: 546)

1922 - TEMMUZ

2. Bakanlar Kurulu, Pontos eşkiyasına karşı Amasya'da bir İstiklal Mahkemesi kurulmasına karar verdi. Hükümet kararı, 26'da gizli görüşmede sert tartışmalara sebep olacak, İstiklal Mahkemelerinin görevlerine devam etmesi 3 oy farkıyla kabul edilecek, ertesi gün, bu mahkemelerin çalışmaları hakkında bir talimatname hazırlamak üzere 15 kişilik bir kurul oluşturulması kararlaştırılacaktır. (**GCZ** 3: 606)

3. Roma Temsilcisi Celalettin Arif Bey, Ankara'ya gönderdiği raporda, barış için üstünlüğü elde bulundurmak amacıyla diğerlerinden önce davranmak gerektiğini, Fransa ile İtalya'nın barış istediğini yazdı (**HTVD** 59, ves. 1357).

4. Paris Temsilcisi Ferit Bey, Mustafa Kemal'in Hint Hilafet Komitesi Başkanı Chotani'ye teşekkür eden bir telgrafını Hindistan'a ulaştırdı. Mustafa Kemal, mektubunda, Yunanlıların Karadeniz limanlarını bombalamasını protesto eden Hint Müslümanlarına teşekkür ediyor. (**Şimşir 5:** 228)

5. İngilizlerin İstanbul Yüksek Komiserliği, raporunda Anadolu'daki Hükümet değişikliğini haber vererek Mustafa Kemal'in yetkilerinin kısıldığını, bu kabine değişikliğinin Müttefikler açısından etkisi konusunda bir şey söylemenin henüz erken olduğunu, Rauf Bey'in Mustafa Kemal'e karşı sivrilebileceğini ileri sürdü (**Şimşir** IV: 305). ★ Şam Konsolosu Palmer, Balfour'a yazısında, Tuozzi'nin Şam Konsolosluğu'na atandığını ve şunları söylediğini anlattı: "Anadolu yokluk ve sıkıntı içinde. Bolşevik yardımı olmasa Mustafa Kemal'in askeri çöker. Pontos bölgesinde Hıristiyanlara zulüm yapılmış". Kasım başlarında Ankara'ya gelen Tuozzi, İtalyan Hükümeti'nin genel eğilimine aykırı olarak görüşmelerde uzlaşmaz bir tutum takınmıştı. (**Şimşir** IV: 307)

6. Yunus Nadi ve Refik Şevket Beyler, Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Grubu'nun başkan vekilliklerine seçildiler. Önceki gün grubun tüzüğü kabul edilerek başkanlığına Ali Fuat Paşa seçilmişti. Grup yönetim kurulu üyeliklerine ise Afyon Mebusu Ali, Adana Mebusu Zekâi, Karahisar Mebusu Sururi Beyler seçildi. (**HM, YG:** 19; **Vakit, İkdam:** 20)

7. Tercümanı Hakikat: İzmir'in muhtariyetini ilan ettiler mi? Steryadis, muhtariyeti ilan ettiğini Atina'ya bildirdi. –Bütün Anadolu Rumları silah altına davet edilmiştir. **Akşam:** İzmir vilayetinin muhtariyetini ilan ediyorlar. **Öğüt:** Geçen sene bu günlerde güzel Kütahya, bir gün sonra da Eskişehir, göz yaşlarıyla Yunan eline düşmüştü. Bu günleri unutma! **Yeni Adana:** İngiliz entrikaları. **İkdam:** İrlanda'da henüz mağlup ve galip yok. –Lahey Konferansı da sonuçsuz kalmıştır. İstanbul'da Mürettibin-i Osmaniye Cemiyeti'nin aylık yayın organı **Bugün**'ün ilk sayısı: Anadolu'da amele hayatı. Hep bir araya gelmek ve mücadele etmek lazım. Kuvvetten birlik doğar. (**Cerrahoğlu 2:** 546) **Unita Kattolika:** Türkiye'deki Hıristiyanların vatandaşlık hukuku: Türkiye Hıristiyan tebasını

himaye edemez. Hıristiyanlara Osmanlı tebası gözüyle bakılamaz. Çünkü hiçbir kanun ve hiçbir ahlak kitabı, çocuklarını katleden bir babanın aile reisi olmasına müsaade edemez. (**MEH** 72: 3-6) **Vakit:** Müdafa-i Hukuk Grubu Başkanlığı'na seçilen Ali Fuat Paşa, Moskova'ya gitmeyecek. –Sabık Polis Umum Müdürü Hasan Tahsin ve muavini Kemal Beyler, emniyeti suistimal ve kanuna aykırı arama yapmaktan yargılanacaklar. **Peyamı Sabah:** Enver Paşa ricat etti mi? –Rauf Bey paşalığa terfi etti. –Ali Kemal: Kuvayı Milliye'nin yalanlarına inanmayan bu muhit içinde kaç kişidir? Hele inanmadığını söylemeye cesaret eden, muhaliflerden başka var mıdır? **Hakimiyeti Milliye:** İhtilal mi inkılap mı II. –Eorore gazetesinde Yunan ordusunun ricatinin müşkülatı tahlil ediliyor. –İşgal edilmiş yerlerden İstanbul'a göçenler bir Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti kurmuşlardır. **Tevhidiefkâr:** Mecburî mezuniyetin tatbiki hakkındaki tamim. –Pontos ihtilalinin hikâyesi. –Sait Molla ve Ali Kemal ile davalarımız. **Yenigün:** Yunus Nadi: Yunanlılar ne yapıyor? –Hüseyin Cahit Bey, yakında Ankara'ya geliyor. –Moskova yeni sefiri kim olacak? Halen Moskova'da bulunan Rıza Nur Bey'in adı geçiyor. –Yunanlılar, Söke-Kuşadası havalisinde kardeşlerimizi, hemşirelerimizi kesiyorlar. –Amerika'daki vatandaşlarımızdan Hilal-i Ahmer'e 6.000 küsur lira geldi.

19 - ÇARŞAMBA

1. Sovyetler, Yunan savaş gemilerinin Karadeniz kıyılarındaki Türk limanlarına karşı giriştiği saldırıya izin verdikleri için İngiltere, Fransa ve İtalya hükümetlerini protesto etti. Yunanlılar son olarak 7 Haziran'da Samsun'u bombalamışlardı. İngilizler 29'da verdikleri cevapta Türkiye ile savaşan Yunan savaş gemilerinin Boğazları geçip Türkiye topraklarını bombalamalarının bir suç oluşturmayacağını bildireceklerdir. (**YG, İkdam:** 27; **HM:** 27, Yunanlıların cevabı: 28; **YA:** 30; **Yerasimos:** 479; **Bayur 2:** 282)

2. Meclis'in gizli oturumunda uzun uzadıya Millî Savunma bütçesi görüşüldü. Muhalefete mensup mebuslar, geri hizmetlerde subay kullanılmasını eleştirdiler, kadroların çok kabarık olmasından yakındılar. Yol taburlarında 9 bin erin hiç bir iş yapmadan bütçeye yük olduğunu söylediler. Millî Savunma Bakanı Kâzım Paşa, geri hizmetlerde gerekli azaltmanın yapıldığını söyledi. Durak Bey, kadınlara cephane taşıtırılmasını eleştirdi. Ziya Hurşit Bey, düşmanın iki ay içinde Anadolu'dan atılacağına söz verilmezse orduya para vermeye razı olmadıklarını söyledi. (**GCZ** 3: 546)

3. Edebiyat Fakültesi öğretmenler kurulu toplanarak tasarruf gerekçesiyle Ali Kemal'in derslerini kaldırdı. Cenap Şehabettin'in derslerini de Yahya Kemal'e verdi. Rıza Tevfik'ten boşalan ders ikiye ayrılarak Mabadet-tabiiyeye (Metafizik) Ahmet Naim Bey'i, Bedaiyat'a da İsmail Hakkı (Baltacıoğlu) Bey'i verdi.

1922 - TEMMUZ

Hüseyin Daniş'ten boşalan İran Tarihi ve Edebiyatı'na Velid Çelebi veya Ferit Bey'in atanması tartışıldı. Kararlar Darülfünun Divanı ve Eğitim Bakanlığı'nın onayından geçtikten sonra Padişah'a sunulacak. (**İkdam, YG:** 21; **PS:** 21, 22: Darülfünun Divanı'nın yaptığı bazı değişiklikler)

4. Ankara Hükümeti, İngilizlerin Beykoz'da bir konferans toplanması ile ilgili önerisini kabul etti (**Jaeschke 1:** 186; **Vakit:** 21, "veya bir Anadolu şehrinde"; **Ter.Hak.** 21 "İzmit'te toplanırsa Mustafa Kemal Paşa bizzat katılacakmış").

5. Ladil Vapuru, 165 ton savaş aracıyla İstanbul'dan Samsun'a hareket etti. İnebolu iskelesinin Yunanlılar tarafından izlenmesi ve İnebolu-Ankara yolunun çok meşgul olmasından dolayı vapur Samsun'a gidiyor. Yük, buradan Ankara'ya götürülecek. (**Koçer:** 195)

6. İngilizler, Fransızların görüşüne uyarak Anadolu'da yapılacak soruşturmanın Kızılhaç eliyle yapılması gerektiğini ABD'ye bildirdiler. Kurulun, daha önce İngiliz, Fransız, İtalyan ve ABD temsilcilerinden oluşması kararlaştırılmıştı. Bu devletler Türkiye'ye hasım bir durumda bulunduklarından soruşturmanın Kızılhaç tarafından yapılması isteniyor. (**İkdam:** 21; **Evans:** 342. Krş. 15: Soruşturmanın ertelendiği, 7: İngiliz Hükümeti'nin Kızılhaç'a önerisi ve 13: Kızılhaç'ın kabulü)

7. İtalya'da siyasî bunalım. Büyük işçi grevleri sonucunda zor durumda kalan Fakta Hükümeti güvenoylamasına gitti. 253 güvensizlik oyuna karşılık 89 güven oyuyla azınlıkta kalınca istifa etti. Faşistler, ateşkesten beri hep aynı siyasetin izlendiğini, bu siyasetle hiç bir yeni şeyin yapılmadığını söyleyerek kitleleri harekete geçiriyor. (**Ter.Hak, Vakit, PS:** 21; **İkdam:** 22; **YG, HM:** 23)

8. Prens Don Bourbon, İsmail Canbolat, Miralay Bekir Sami Bey İnebolu'ya çıkılar. Dışişleri eski Bakanı Bekir Sami Bey ise Remo adlı aynı gemi ile Samsun yönüne yolculuğa devam etti. (**HM, YG:** 21)

9. Yunan 56. Alayı'na mensup 7 er, Çatalca'da Türkiye karakollarına sığındı. Şimdiye kadar iltica edenlerin yüzleri bulduğu ileri sürüldü. (**Vakit:** 21)

10. Eskişehir'in boşaltılması yıldönümü nedeniyle Ankara Hacıbayram Camii'nde mevlit okundu. Şehrin savunmasında önemli hizmetleri olan Albay Şehit Nazım Bey'in mezarı ziyaret edildi. (**HM, YG:** 20)

11. **Babalık:** Lahey Konferansı da iflas eşiğinde. **Yenigün:** Kütahya ve Eskişehir'den ayrıldığımız günlerin yıldönümü. **Akşam**'da Necmettin Sadık: Yunanistan'ın İzmir'deki muhtariyet ilanı, Anadolu'yu taleplerinden vazgeçiremez. Bu yarım tedbir olsa olsa Yunanistan'ın askerî bir zaferden büsbütün ümidi kestiğine bir alamet, tahliyeye doğru bir merhaledir. **Açıksöz:** Söke'de Yunan vahşeti. **Tevhidiefkâr:** İzmir'in muhtariyetini ilan etmişlermiş. –Yeni Şark konferansı

1922 - TEMMUZ

nerede toplanacak? –Mustafa Kemal'in nutku: Mücahede-i millîmiz, Fransız İhtilal-i Kebiri gibi istihsal-i hak içindir. **Bugün** aylık mecmuasının birinci sayısı. **Karagöz,** gerçek Kuvayı Milliyecilerle ağız değiştirip Kuvayı Milliyeci olan muhalifleri yürüyüşünden bile tanıyor. **İkdam:** Yunanistan, muhtariyet oyunu ile yükü üzerinden atmak istiyor. –Fransız millî bayramında Mustafa Kemal Paşa'nın nutku. **Peyamı Sabah:** İzmir'in muhtariyeti ilanı doğrulanmadı. Steryadis, cemaat reislerinin Yunan'a yardımını istedi. **Vakit:** Eskişehir'in tahliyesinin sene-i devriyesi. –Yunanlılar Anadolu'da muhtariyet ilan ettiler. –Ankara'da Fransız bayramı. –Garip bir dava: Sabık Divanıharp Başkanı Mustafa Paşa, kendisinin zulüm yaptığını yazan Tevhidiefkâr yöneticileri aleyhine beşer bin lira tazminat davası açtı. Davayı, onun adına oğlu yürütecek. –Ahmet Emin: Men-i İsrafat Kanunu. **Hakimiyeti Milliye:** 19 Temmuz, Eskişehir'in kaybı. –Cihanın bir ucundan gelen kıymettar bir selam: Viladivostok'ta bulunan ırkdaşlarımız esirlerimizi uğurlarken bize bu kıymetli tevcihi her an büyük heyecanlarla yâd ettirecek bir sancak hediye etmişlerdir. **Tercümanı Hakikat:** Sulh Konferansı Beykoz'da toplanabilecek mi? –17 azılı katil hapishaneden kaçtı. Kaçaklardan kimileri yakalandı. **Ayine:** Yarım maaş şarkısı. **Peyamı Sabah**'ın başşaklabanı Ali Kemal'in bir yazdığı ötekini yalanlıyor. –Siyaset pusulasında mıknatıslı iğne kılınçla döner.

20 - PERŞEMBE

1. Başkomutanlığın 4 Ağustos'tan itibaren üç ay daha uzatılmasını öngören yasa önerisi üzerine Mustafa Kemal, geçen seferkinin aksine yumuşak bir konuşma yaptı. Yasada Başkomutan'a verilen olağanüstü yetkilere artık gerek kalmadığını, ordunun manevî kuvvetinin en yüksek derecede olduğunu, zaferden sonra milletin bir bireyi olmakla mutlu olacağını söyledi. Mustafa Kemal'in başkomutanlığı süresiz olarak uzatıldı ve bu sürekli alkışlarla karşılandı. Karar oybirliği ile alındı. İlk kez 5 Ağustos 1921'de kabul edilmiş olan Başkomutanlık Yasası, 31 Ekim 1921, 4 Şubat 1922, 6 Mayıs 1922'de çıkarılan yasalarla üçer ay süreler için uzatılmıştı. (**ZC** 21: 430; **Ter.Hak, HM, YG:** 21; **AS:** 22, 24; **YA:** 27; **Düstur** 3/3: 100; **Vakit, İkdam:** 23; **Söylev** II: 485) ★ Mustafa Kemal, Karabekir'e gece (20/21) gönderdiği telde, Meclis'in olumlu bir yola girdiğini, Başkomutanlık yetkilerinin belirsiz bir süre uzatıldığını, birkaç güne kadar cepheye hareket edeceğini bildirdi (**Karabekir 1:** 1088).

2. Meclis, bugün kabul edilen Başkomutanlık Yasası'na göre yargılama yetkileri kalkan Kastamonu, Yozgat, Konya İstiklal Mahkemelerine Mustafa Kemal tarafından atanmış 6 mebusu geri çağırmayı kararlaştırdı. İstiklal Mahkemeleri ile ilgili kanun 31'de yeniden düzenlenecek. (**ZC** 21: 455; **Düstur** 3/3: 102; **YG:** 25: Konya ve Kastamonu İstiklal Mahkemelerindeki zevatın vazifelerine son verildi)

1922 - TEMMUZ

3. Ankara'da siyasî görüşmeler için bulunan Fransız Albayı Mougin, Mustafa Kemal'e "Yunanlılar, Sevr hattına çekilebilir. Konferanstan önce veya konferans sırasında Yunanlılara saldırı değerli sonuçlar verebilir" dedi. Mougin'in söylediklerini bir raporla Batı Cephesi Komutanlığı, Genelkurmay Başkanlığı, Millî Savunma Bakanlığı, Başbakanlık ve Meclis Başkanlığı'na bildiren Mustafa Kemal, saldırı için şimdiden her türlü tedbirin alınmasını isteyerek kendisinin birkaç gün içinde cepheye hareket edeceğini bildirdi. (**TİH** II/6-1: 188; **YG** 21'de görüştükleri)

4. Mussolini'nin kurduğu İlpopoli d'İtalya'da Hamit Bey'le mülakat: Hamit Bey'in faşistlerle kendileri arasında benzerlik kurması üzerine muhabir buna itiraz ederek faşistlerin Bolşevikleri ve Fransızları sevmediğini anlatınca Hamit Bey, Bolşeviklerle aralarında bir ittifak olduğunu yalanladı. "Biz milliyetperveriz. Başka milletlerin bağımsızlık isteklerini de destekleriz" dedi. Türklerle İtalyanlar arasında iyi ilişkilerin nasıl kurulacağı tartışıldı. Hamit Bey, İtalyanların İngiliz siyasetinden ayrılıp Yunanlılar ve İngilizlerle rekabet ederek Fransa gibi Türkiye'ye yaklaşıp bir anlaşma yapmasını önerdi. İtalyan çıkarlarının Batı'da değil Akdeniz'de olduğunu söyledi. "İtalyanlara deyiniz ki; Türk milliyetperverleri, İtalyan dostlarıyla beraber çalışmak istiyorlar" dedi. (**MEH** 68: 9)

5. Eski Hahambaşı Hayım Nahum Efendi, New York'tan İstanbul'a döndü. Avrupa'da ve Amerika'da Türkiye lehine görüşmeler yapan eski Hamambaşı, yarın vereceği demeçte Batı kamuoyunun Türkiye lehine dönmekte olduğunu söyleyecektir. Ermeni ve Rum azınlıkların tersine Yahudi topluluğu Türkiye'de hayatlarından memnun görünüyorlar. (**Akşam:** 21; **Ter.Hak.** 21, 22; **İkdam:** 21-23; **PS:** 22; **Vakit:** 23)

6. Townshend'in Türkiye yolculuğu hakkında Avam Kamarası'nda tartışmalar yapıldı. Hükümet sözcüsü, Townshend'in pasaport alırken Türkiye'ye gitmeyeceğine ilişkin yazılı taahhütte bulunduğunu, ancak sözünde durmadığını açıkladı. (**Ter.Hak.** 23; **İkdam; Vakit:** 24; **YG, HM:** 25)

7. Türkiye Muallime ve Muallimler Birliği'nin onursal başkanlığını kabul eden Mustafa Kemal, birliğe 100 lira bağışta bulundu (**HM:** 21).

8. Yenigün: İzmir'de muhtariyet ilan ettiler mi? **Akşam:** Yunanistan, Beykoz Konferansı'na iştiraka karar verdi. Konferans neticesine kadar, Anadolu hakkındaki kararlarını tehir edecekmiş. –Ziya Gökalp: Dine Doğru: Gençliğin en büyük vazifesi, dine doğru gitmektir. **Açıksöz:** Yahya Kâhya'nın öldürülüşü (İstikbal'den). **Yeni Adana:** Yunanlılar, işin içinden çıkamıyorlar. **İkdam:** Bir müddetten beri Ankara'da bulunan Ali Fuat Paşa, Türkiye ile Rusya arasındaki münasebetlerin gayet dostane olduğunu, gün geçtikçe de kuvvetlenmekte ol-

1922 - TEMMUZ

duğunu, yakında Ankara'da aktedilecek ticaret mukavelesiyle daha da muntazam olacağını söylüyor. **Aydınlık** dergisi bugün Çıkan 7. sayısı ile yeniden yayımlanmaya başladı. Aydınlık, Şefik Hüsnü'nün genel sekreteri olduğu Türkiye İşçi ve Çiftçi Sosyalist Fırkası'nın yayın organı. (**Tunçay:** 155) **Aydede:** Levazım eski Reisi (Harp vurguncusu) İsmail Hakkı Paşa, dün şehrimize gelerek vatanperveran-ı millet arasındaki mevki-i bülendini işgal etti: Ankara levazımı çağırırsa hemen koşacağım. Ankara'dakiler davamızın dörtte üç buçuğunu kazandılar. Kendileri henüz İzmir'e giremediler ama bizleri İstanbul'a soktular. En mühimi oldu demektir... **Vakit:** Muhtariyet ilanı geri kalmış. –Mekteb-i Mülkiye'den bu yıl mezun olanlar. –Evvelki gece gardiyanları bağlayan ve duvarı delen 16 mahkûm Umumî Hapishane'den kaçtı. Bunların 12'si yeniden yakalandı. **Peyamı Sabah**'ta Ali Kemal: Her gün lahana yapraklarında buram buram inkişaf eden kör ve gülünç bir silah: Vatana ihanet ettiğimiz, Yunan'ın ileri hareketine sevindiğimiz, vb. –Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı. **Hakimiyeti Milliye:** Yunanistan'da bir genel ayaklanma endişesi. İngiltere, hazırlık konferansının Beykoz'da toplanmasını teklif etmiştir. Yunan donanması tahrikat yapamayacaktır. Fransa, Yunan gemilerinin arama yapmasını reddediyor. –Amerika'daki vatandaşlarımızın Himaye-i Etfal'e (Çocuk Esirgeme'ye) 5.970 dolar (4.455 lira) göndermeleri ve Himaye-i Etfal'in teşekkür mektubu. –Muhittin Baha'nın Sebilürreşat'a cevabı. (Muallime ve Muallimler Birliği Derneği hakkında). **Tevhidiefkâr:** Millî Hükümetimiz Şark Konferansı için Beykoz yerine İzmit'i teklif ediyor. –Kafkas Cumhuriyetleri yerine federasyon kaim. –Umumî Hapishane az kaldı boşalıyordu. Evvelki gece, 17 mahpus firar etti. –Amerika Müslümanlarının, mücahitlerimize yardımı. **Tercümanı Hakikat:** Müttefiklerin Beykoz konferansına dair teşebbüsleri. –Yunan Bahriye Nazırı'nın beyanatı. Düşman filosu, korsanlığı nasıl icra edecek? –Mecburî mezuniyet kararnamesi bugün Takvim-i Vekayi'de yayımlandı. **Güleryüz,** haftada iki gün yerine, yeniden yalnız perşembe günleri yayımlanmaya başlıyor. –Memurlar korosu: Söyletme beni derdim büyüktür/Tenkisat benim sineme yüktür. –Enver'in yeni kahramanlıkları: Ali Kemal. –Eski bir İttihatçı ile mülakat.

21 - CUMA

1. İttihat ve Terakki yönetiminin 3 numaralı adamı Cemal Paşa, Tiflis'te Ermeni silahşörleri tarafından vurularak öldürüldü. Suikastte Cemal Paşa'nın yaveri de hayatını kaybetti. Cemal Paşa, savaş yılları içinde Bahriye Bakanlığı ve 4. Ordu Komutanlığı yapmıştı. Ermeni tehcirinin yapıldığı 1915'te Suriye-Filistin yöresinde faaliyet gösteren Cemal Paşa, Ermenilerle birlikte Arapların da tepkisini çekmiş; 2/3 Kasım 1918 gecesi, Enver ve Talat Paşalar ve İttihat Terakki'nin diğer bazı yöneticileriyle birlikte İstanbul'dan bir Alman denizaltısı ile kaçmış,

1922 - TEMMUZ

Almanya'dan Moskova'ya, oradan Afganistan'a geçmiş; Afgan ordusunun yeniden örgütlenmesinde görev almıştı. Cemal Paşa, Afgan ordusunun ihtiyaçları için Almanya ve Fransa'da bazı görüşmeler yapmaktan dönüyordu ve Türkiye'ye uğradıktan sonra Afganistan'a gidecekti. Ermeni intikamcılar, bundan önce de Talat Paşa'yı, Sait Halim Paşa'yı, Dr. Bahattin Şakir ile Azmi Beyleri katletmişlerdi. (**Ter.Hak, Tev.Ef, PS, Vakit:** 26; **YG:** 27, 28; **HM:** 28; **İkdam, YA:** 30; **Öğüt:** 4, **PS:** 8 Ağustos, **Danişmend:** 467; **Aydemir 3,** III: 680)

2. Mustafa Kemal, akşam cepheye gitti. Yarından sonra Akşehir'de olacak, burada Fevzi Paşa ile buluşacak, 24'te Konya'da Townshend'i kabul ettikten sonra yeniden Akşehir'e dönecek, burada komutanlarla gizli bir toplantı yaparak Büyük Taarruz için karar alacaktır. (**HM:** 29 Temmuz, 9 Ağustos; **YG:** 25)

3. General Townshend, İskenderun treniyle Halep'ten Adana'ya geldi. Resmî ileri gelenler tarafından karşılandı. (**YA, YG, HM:** 23. Krş. 22) ★ Prens Don Bourbon ve İçişleri eski Bakanlarından İsmail Canbolat ile Mahmut Şevket Paşa'nın kardeşi Halil Bey, Ankara'ya geldiler (**YG, HM:** 23).

4. Çeşitli işçi örgütleri, aralarındaki dağınıklığı gidermek amacıyla İstanbul'da "Amele Teşkilatları Birlik Konferansı" düzenlediler. Konferansta birlik gerçekleşememiş, bu yolda bazı hazırlık çalışmaları yapmak kararıyla yetinilmiştir. (**Tunçay:** 313)

5. Şahin gemisi, Almanya'dan satın alınan 22 uçak yüküyle Novorosiski'den Trabzon'a döndü. Karabekir, bunları hemen Batı Cephesi'ne gönderiyor. (**TİH** V: 82; **Karabekir 1:** 1091 "23/24 Temmuz")

6. Dün akşam New York'tan İstanbul'a dönen Eski Hahambaşı Hayım Nayum Efendi, Avrupa'da ve Amerika'da yaptığı çalışmaların görevi olduğunu söyledi. "Bana teşekkür etmeyiniz, ben hakikatı ve bildiğimi müdafaa ettim. Avrupa kamuoyu Türkiye lehine dönmektedir" dedi. (**Akşam:** 21; **İkdam, Ter.Hak.** 22; **Vakit:** 23)

7. Eski Başbakan Damat Ferit Paşa, bir aylığına, Almanya'da bulunan Karlsbad'a gitti. 10 Eylül'de dönecek, 22 Eylül'de Nizza'ya kaçacaktır. (**PS, İkdam:** 22; **HM:** 25)

8. Enver Paşa'nın notlarından: Afganistan'dan şimdilik ümit kalmadı. Afgan Emiri de Afganistan'ın Buhara, Türkistan işlerine karışmamasına ikna edilmiş. (**Aydemir 3,** III: 671)

9. İçişleri Bakanı Fethi Bey, Paris'te Başbakan ve Dışişleri Bakanı Poincaré ile uzun bir görüşme yaptı (**Vakit, İkdam:** 25).

1922 - TEMMUZ

10. **Yenigün:** BMM, Başkumandanlık fiilî vazifesini bila müddet Gazi Mustafa Kemal Paşa Hazretleri'ne tevcih etmiştir. Darülfünun medresesi, hain müderrisleri arasından çıkardı. **Tercümanı Hakikat:** Konferans Beykoz'da mı, İzmit'te mi? –İtalyan Fakta Kabinesi'nin düşüşü. –İngiltere, Fransa'nın talebini kabul etti. Tahkikat, bitaraflara tevdi edildi. **Hakimiyeti Milliye:** Mustafa Kemal Paşa Hazretleri, millî emellerin gerçekleşmesine kadar başkumandan. **Akşam:** Atina ricali, yeni konferans ile meşgul. –Hayım Nahum Efendi ile mülakat. **Yeni Adana:** Filistinliler büyük acılar içindedir. –Yunanistan uçuruma doğru gidiyor. **İkdam**'da Ahmet Cevdet: Muallimler Cemiyeti. Ankara'da Yeşil İmam Oğlu Mehmet Salih'in sahibi olduğu **Şarkın Sesi** adlı günlük gazetenin 18. sayısı: Herkes Herşey Olamaz başlıklı başyazıda bir subayın İçişleri Bakanlığı'na getirilişi eleştiriliyor. Halkçılığı, "Köylü milletin efendisidir" sözünü gerçekleştirmek için sınıfsal kanunlar çıkarmak, idareye halkı anlayan kişilerin getirilmesi gerektiği anlatılıyor. Amerikalıların Çester projesine karşı çıkılıyor. –Mustafa Kemal, bilamüddet başkumandan. –Nazım Bey, gazeteye gönderdiği açıklamada, görüşlerine uymadığı için başyazarlıktan ayrıldığını belirtiyor. **Vakit:** Şark Konferansı, Beykoz'da mı toplanacaktır. İzmit'te mi? Ankara, bir Anadolu şehrinde toplanmasında ısrar ediyor. –Moskova Elçiliği, halen orada olan Rıza Nur Bey'e teklif edildi. **Peyamı Sabah**'ta Ali Kemal: Fransa İnkılab-ı Kebiri ve biz. –Yunan filosu, Karadeniz'deki teftişlerini şiddetlendirmesi emrini aldı. İzmir muhtariyeti ertelendi. Yunanlılar Beykoz Konferansı'nı bekleyecekler. **Tevhidiefkâr:** Konferans Beykoz'da mı İzmit'te mi? –Fethi Bey, Müttefiklerin ricali ile temas edecek. –Vatanımızın Şark serhaddında teşekkür edilecek faaliyetler.

22 - CUMARTESİ

1. Batı Cephesi Komutanlığı'nın raporu: 14-20 Temmuz arasında İkinci Ordu'nun bazı birliklerini gördüm. Subay ve erlerde üstün bir ruh var. Bazı bölüklerde memleketinden mektup alamamış çok er var. Mektuplaşmanın takibi önemlidir. 16. Piyade alayı subay ve erleri millî ve vatanî şarkıları çok canlı söylüyorlar. En iyi hazırlık, birliklerin eğitimidir. (**HTVD** 59; ves. 1353)

2. Meclis'in gizli oturumunda Elcezire Cephesi eski Komutanı Nihat Paşa hakkında ilgili şubenin raporu tartışıldı. Nihat Paşa, görevi başındayken bir çok yolsuzluklar yapmakla suçlanıyordu. Savunmasını yorumlayan komisyon onu suçsuz sayıyor. Bazı mebuslar ise onun yolsuzluk yaptığında direndiler ve yargılanmasını istediler. Nihat Paşa, yarından sonra çoğunluk oyuyla aklanacak. (**GCZ** 3: 548)

1922 - TEMMUZ

3. İngiliz Milletvekili General Townshend, Halep'ten Adana'ya geldi ve törenle karşılandı. Yeni Adana muhabirine "Türklerin en büyük müdafii olmaktan iftihar ederim. Ankara'da 14 gün kalmak niyetindeyim" dedi. Townshend, Mustafa Kemal'le görüşmek üzere Konya'ya hareket etti. (**Vakit:** 27; **Aralof:** 135 "Konya'ya geldi"; **YA, HM:** 23; **YG:** 23 "evvelki akşam geldi". Krş. 21)

4. Yunanlılar, Anadolu'da savaşmak üzere, İstanbul'daki Rum ve Ermenilerden bir birlik kurdular.

5. Peyamı Sabah sahibi Mihran Efendi, Cavit Bey'e yeniden Ali Kemal'i şikâyet ediyor. Gazetenin her gün düşmekte olduğunu ve onu devretmek istediğini anlatıyor. İstanbul'a yeni dönen gazeteci Hüseyin Cahit Bey, Ali Kemal'in yerine başyazarlığı üzerine almayı kabul etmemiş. (**Tanin** 3.12.1946)

6. World Clearence Association ve Edvar Marshall Sindycate şirketlerinin temsilcisi Don Louis Bourbon Ankara'ya (dün) geldiğini bir notla Mustafa Kemal'e haber vererek mülakat talep etti. Daha önce ABD'den Mustafa Kemal'e birkaç mektup yazmış olan Bourbon hanedanı üyesi Don Louis, 2 Ağustos'ta, Türkiye'deki görüşmelerinin sonuçlarını ABD'ye aktaracaktır. (**Şimşir 5:** 230)

7. İtalya'da kabineyi kurmaya Orlando memur edildi. Fakta Hükümeti, güvenoyu alamayınca 19'da istifa etmişti. Kabine bunalımı 11 gün devam ettikten sonra hükümeti 1 Ağustos'ta gene Fakta kuracak. (**Ter.Hak:** 23, 25; **Vakit:** 24; **İkdam:** 24, 25; **YG, HM:** 26)

8. Ankara'da Himaye-i Eftal Cemiyeti'nin yıllık kongresi, Başbakan Rauf Bey tarafından açıldı. Refet Paşa, kongre başkanlığına seçildi. Yıllık çalışma raporunu Sağlık Bakanı Dr. Fuat Bey okudu. Çalışmalara cumartesi günü devam edilecek. (**Vakit, HM, YG.** 23)

9. Anadolu'da Ortodoks Sadası adlı haftalık gazetenin birinci sayısı. Kayseri'de yayımlanan gazete, Papa Eftim'in öncülük ettiği Anadolu Rumlarının yayın organı. Bugünkü ilk sayıda 3 (?) Temmuz'da toplanan Anadolu Türk Ortodoks Kiliseleri Toplantısı'nın haberi yer alıyor. **Akşam**'da N. Sadık: Anadolu'da kuvvetli hükümet: Millet mümessili ve hakimiyet sahibi ne bir fert, ne bir meclis, bugünkü Millet Meclisi derecesinde büyük bir mesuliyet üzerine almamıştır. –Hayım Nahum Efendi Ankara'ya gidiyor. **Açıksöz:** Muhtariyet oyunu başlıyor. **İkdam:** Yunanlılar, Beykoz'a gitmeğe hazırdırlar. **Karagöz:** Harp etmeden sulh olursa keyfimize bakarız/Sulh etmeden harp olursa hepinizi yakarız. **Peyamı Sabah:** Eski Alman İmparatoru İkinci Wilhelm ile mülakat. –Ali Kemal: Herçibadabad (ne olursa olsun) sulh: Ankara'nın sulhçu olduğu rivayetleri gerçek olsa gerektir. Başımızda kalmak için başka bir çare yoksa ne yapsın? **Tevhidiefkâr:** Anadolu'da mücahitlerin yetimlerine nasıl bakılıyor? –Başkumandan Mustafa Kemal Paşa'nın gayet mühim beyanatı. –Ebüzziyazade: Mühim vukuat arifesindeyiz. **Tercümanı Hakikat:** Hayım Nahum Efendi'nin beyanatı: Hepimiz memleketin evlatlarıyız. Bana bir vazife verilirse ifaya çalışacağım.

1922 - TEMMUZ

23 - PAZAR

1. Mustafa Kemal, Batı Cephesi karargâhının bulunduğu Akşehir'de. Yarın Konya'ya gidecek, 27'de yeniden Akşehir'de olacak. (**Söylev** II: 491)

2. Rus Elçisi Aralof, Keçiören'deki elçilikte Büyük Millet Meclisi üyeleri şerefine bir şölen verdi. Şölende Aralof, Azerbaycan Elçisi Abilof, Afganistan Elçisi Sultan Ahmet Han, Meclis Başkanı Dr. Adnan Bey, İran Elçisi Mümtazüddevle ve gazeteci Aka Gündüz birer konuşma yaparak Doğu milletleri arasındaki birliği övdüler. (**Öğüt:** 24; **Vakit, HM, YG:** 25)

3. İlk millî bayram günü olan 1908 İkinci Meşrutiyet'in yıldönümü, Diyarbakır, Muş, Sivas, Trabzon, Bolu, Urfa, Silifke, Çorum, Konya, Zonguldak, Kars, Sinop, İnebolu, Adana ve diğer birçok yerde törenlerle kutlandı. Ankara'da resmigeçit yapıldı. Kutlamaları Rauf Bey kabul etti. Bayram dolayısıyla İstanbul'da berberler bir eğlence düzenlediler. Eğlenceye 1500 berber ve ailesi katıldı. (**Ter.Hak:** 23, **YG:** 23, 25; **Küçük Mecmua, İkdam; YA:** 24; **Vakit:** 24, 29; **HM:** 25) ★ Kayseri'de toplantı halinde olan Türk Ortodoks Kongresi Mustafa Kemal'in millî bayramını kutladı. Mustafa Kemal buna karşılık verdi (**YG:** 15 Ağustos; **Jaeschke 1:** 186)

4. Fransız Başbakanı ve Dışişleri Bakanı Poincaré, Ankara İçişleri Bakanı Fethi Bey'le Paris Temsilcisi Ferit Bey'i kabul etti. Fethi Bey, verdiği demeçte şöyle dedi: Bütün halk tabakalarında tek bir zihniyet vardır. Düşman anavatandan çıkarılacak. Muzaffer olacağız. Fakat kan dökmemek için her türlü siyasî müzakerelerden çekinmeyeceğiz. Paris ve Roma Hükümetlerine yardımlarından dolayı borçluyuz. Şahsî mazeretime dayanarak izinli geldim, fakat gezimden yararlanarak bulunduğum şehirlerde millî taleplerimizi kabul ettirmek için siyasî ricalle görüşmekten geri durmayacağım. (**Jaeschke 2:** 232; **İkdam:** 25, 31; **YG, HM:** 28)

5. Yunanlılar İstanbul'u işgale hazırlanıyor. Anadolu Sefer Ordusu Komutanı Hacıanesti, büyük bir gizlilik içinde Pire limanına giderek Avarof zırhlısında Başbakan ve Savaş Bakanı ile uzun bir çalışmaya girişti. 29 Temmuz, İstanbul'a karşı harekete geçme günü olarak kabul edildi. (**KASÖT:** 679)

6. Yozgat İstiklal Mahkemesi 22 Ekim 1921'den beri, 2.673 sanıktan 862'sine beraat, 56'sına idam, 24'üne gıyaben idam, 537'sine kalebent ve kürek, 1.194'üne de çeşitli cezalar verdi (**Aybars:** 211). ★ Kayseri İstiklal Mahkemesi lağvedildi (**Vakit:** 24; **YA:** 25).

7. Atina'da büyük bir işçi mitingi yapılarak "bugünkü tahammül edilemez durumu" yaratan Hükümet protesto edildi. Polis, mitingde sıkı tedbirler aldı. (**Vakit, Ter.Hak.** 25)

1922 - TEMMUZ

8. General Townshend, sabahleyin trenle Konya'ya geldi ve törenle karşılandı (**HM, YG:** 25).

9. Türkiye Muallime ve Muallimler Birliği, Ankara'da öğretmenlere ve gazetecilere bir çay ziyafeti verdi. Ziyafette, Ankara'daki bütün ilk, orta, lise öğretmenleriyle Öğretmen Okulu öğretmenleri, basın temsilcileri, dernek üyesi mebuslar, bakanlık yöneticileri hazır bulundu. Başkan Muhittin Baha Bey yaptığı konuşmada, öğretmenleri ve gençliği Yunan'dan daha tehlikeli olan iç düşmanla mücadeleye çağırdı. (**HM:** 24; **İkdam:** 26; **YG:** 23, 25)

10. **Yenigün:** Ali Kemal'in hakikî mahiyetini gösteren kıymetli bir vesika. Darülfünun gençlerinin neşredilmeyen ithamnamesi. –Kayseri İstiklal Mahkemesi lağvedildi. –General Townshend Adana'ya geldi. Hararetli bir şekilde karşılandı. –Millî bayram günümüz: 23 Temmuz. **Akşam**'da Falih Rıfkı: Bugün 23 Temmuz millî bayramdır. –Yunanlılar, muhtariyet projesinde tadilat yapmaya karar verdiler. **Türkoğlu:** Yunanistan'da tereddüt ve endişe dakikaları. **Yeni Adana:** 23 Temmuz: On dört sene evvel Rumeli'nin dağlarından esen bir isyan fırtınası Osmanlı İmparatorluğu'nun bütün ülkelerine sirayet etmiş, 33 sene zavallı aç halkın sefalet ve ıstırabı üzerinde saltanat süren hükümdarın istibdadı yıkılmıştı.... 10 Temmuz, bir inkılap değil, bir ihtilaldi. Programı ve gayesi yoktu... Eski düşünceleri öldüremedik. –General Townshend'in gazetemize demeci: İngiltere'de son zamanlarda Türkler lehine bir cereyan doğdu. **İkdam:** Millî bayram: Gelecek yıl bu kutsal bayramı tam bir vatanda, tam bir istiklal içinde kutlama imkânını bulmamızı dileriz. **Vakit**'te Hakkı Tarık: 10 Temmuz-23 Nisan. –Mustafa Kemal'in 20 tarihli nutku. –Hayım Nahum Efendi, yakında Avrupa'ya gidecek. –Trakya'da karakollarımıza iltica eden Yunan askerleri çoğalıyor. **Hakimiyeti Milliye:** Bugün hürriyete kavuştuğumuz ve topraklarımıza hakim olduğumuz bir günün 14. sene-i devriyesidir. Bayram dolayısıyla bugün daire ve mektepler tatil edilmiştir. –Mustafa Kemal Paşa cepheye gitti. –Townshend bugün Konya'da. **Tevhidiefkâr:** 10-23 Temmuz millî bayramımız. –Hayım Nahum Efendi, Ankara'da verilecek hizmeti kabule hazır. –Enver Paşa'nın Türkistan sergüzeşti. –Anadolu'da doktorlarımızın meşkur faaliyeti. **Tercümanı Hakikat:** Muhtariyet projesi hâlâ müzakerede. –General Townshend Ankara'da. –Güzel Trabzon refikimiz Enver Paşa hakkında diyor ki: Anadolu, elleri bir yılan zehrini, kalbi bir mezarlığın fesahetini(?) taşıyan bu islam âleminin taununa merhametten başka bir şey dua etmez.

24 - PAZARTESİ

1. Mustafa Kemal, İngiliz Milletvekili General Townshend'le görüşmek üzere akşam trenle Akşehir'den Konya'ya geldi. Büyük bir kalabalık ve Townshend tarafından karşılandı. (**Öğüt:** 25; **AS, HM, YG:** 26; **YA, Vakit:** 27; **İkdam:** 28; **HTVD** 59, ves. 1354; **Söylev** II: 492; **Şimşir** IV: 343)

1922 - TEMMUZ

2. Yunan Dışişleri Bakanı Baltacis, Atina'daki İngiliz Elçisi'ne bir nota vererek tek çıkar yolun İstanbul'un Yunanlılar tarafından işgal edilmesi olduğunu savundu. Diğer İtilaf Devletlerine de verilen nota, bu devletler tarafından "çılgınlık" olarak nitelenecek ve İstanbul'un işgaline izin verilmeyecektir. (**Belen:** 400. **Goloğlu 4:** 306 "22'de". Krş. 29)

3. Meclis, bir süre önce görevinden alınıp hakkında soruşturma açılan Elcezire Cephesi Kumandanı Nihat Paşa hakkında bir işlem yapılması gerekmediğini 86'ya karşı 146 oyla kararlaştırdı. Nihat Paşa, çeşitli kanunsuzluklar ve yolsuzluklar yapmakla suçlanıyordu. (**ZC** 21: 487)

4. Gizli oturumda, Millî Savunma bütçesinin tümü üzerinde görüşmelere devam edildi. Konuşmacılar geri hizmetlerdeki kadroların azaltılmasını, yolsuzlukların önlenmesini istediler. Hayvan hastalıklarını önlemek için İktisat Bakanlığı bütçesine yeni ödenek konulması kararlaştırıldı. Buna ilişkin kanun yarından sonra açık birleşimde çıkarılacak. (**GCZ** 3: 576, 595)

5. İstanbul kömür işçileri greve gitti. Vapurlara kömür yükleyen işçiler, gündüz yevmiyesi olarak 200, gece yevmiyesi olarak 300 kuruş istiyor. Kömür Tacirleri Cemiyeti, bu istekleri 10 gün süre için kabul edebileceğini söyleyince anlaşma olmadı. İşçiler, Seyrüsefain'e bağlı gemilere kömür yükleyenlere engel olmak istedilerse de polis olaya müdahale etti. (**Ter.Hak.** 25)

6. **Tercümanı Hakikat:** Beşler tekrar müzakereye başladılar. –Başvekil Stanbulinski'nin Rıvey Müdürü Zaven'e Cenova'da demeci: Türkler, yaptıkları fedakârlıkların mükâfatını göreceklerdir. Bulgarların Türk milletine teveccüh ve muhabbetleri vardır. –Hain bir müftü: Bursa Müftüsü Ömer Fevzi, Yunanlılar lehine çalışıyor. Muhtariyet lehine miting yaptırmış. İzmir'e gitmiş, Yunanlılar tarafından parlak surette karşılanmış, Müdafaa Komitesi'nin ziyafetine katılmış. **Küçük Mecmua:** Milletimizin millî bayramını tebrik ederiz. **Tevhidiefkâr:** Chicago Tribüne muhabiri, hakikati neşr ve ilan edeceğini vaat etmiştir: Anadolu'da azınlıklar pek rahat yaşamaktadır. –Ankara'da millî bayramımız nasıl kutlandı? **Akşam:** Muhtariyet planı, Devletlere bir tuzaktır. **Açıksöz**'de İsmail Habib: Paşa'nın köşkünde (Mustafa Kemal'le, Açıksöz, Yakup Kadri, edebiyat, Kastamonu, vb. hakkında bir söyleşi. Mustafa Kemal, ilk fırsatta Kastamonu'ya gideceğine söz veriyor): Ah Hacıanesti! Eğer sen de bu gözleri görsen ve o gözler içindeki manayı okusaydın, elindeki ordunun akibetini bekleyen kati uçurumun derinliğini görür ve ürperirdin. (ayrıca, **Sevük:** 136; **Kaplan vd.** II: 901) **Öğüt:** Millî devlete doğru. **Yeni Adana:** Sulha doğru. –Muhtariyet idare oyunları. **Satveti Milliye:** 23 Temmuz millî bayramı ve Erzurum Kongresi. **İkdam:** Yunanlılar akıllıca düşünseler. –Muhtariyet ilan edilebilecek mi? –Moğolistan bir halk hükümetiyle idare ediliyor. **Ekonasyonal:** Yunanlıları İstanbul'a sokmak bir hal sureti olmaktan ziyade, zaten galeyan ha-

1922 - TEMMUZ

linde olan Şark'ta bir anlaşmazlık vesilesi daha teşkil edecektir. Yunanlılar, İngilizlerin jandarmalarından başka bir şey olmayacaklardır. (**MEH** 73: 13) **Vakit**'te Hüseyin Cahit: Seyahat intibalarından 3: Para meselesi. –General Townshend, Ankara'ya gidiyor. –Muhtariyet layihasını tadil edeceklermiş. **Peyamı Sabah:** General Townshend Ankara'ya gidiyor. –Ali Kemal: Daima aynı şeyi tekrar ediyorum, çünkü daima aynı şey vaki oluyor.

25 - SALI

1. Mustafa Kemal, Konya'da İngiliz generali Townshend'le görüştü (**HM, YG:** 26; **Vakit, İkdam:** 28). ★ Mustafa Kemal, Townshend'le yaptığı görüşmeyi Başbakanlığa rapor etti. Buna göre Townshend, Türkiye'yi anladığını, İngilizlerin ve Fransızların barışa ihtiyacı olduğunu söyledi. Bu konuda çalışmalar yapmak üzere İngiltere'ye dönmek istedi. Mustafa Kemal, onun Ankara'ya gelme isteğini anladığından böyle bir davet yaptı ve General Ankara'ya hareket etti. (**Atatürk'ün Millî Dış Politikası** I: 441)

2. Mustafa Kemal'le ve onun çağrısı üzerine diğer komutanlarla görüşmeler yapmak için Genelkurmay Başkanı Fevzi Paşa, Batı Cephesi'nin karargâhı olan Akşehir'e geldi (**Söylev** II: 492).

3. İngiliz Yüksek Komiser Vekili Henderson, Balfour'a raporunda, 20 Haziran'da Ankara'da imzalandığı haber verilen gizli Türk-Rus anlaşması hakkında bilgi verdi. Diğer bir raporunda, Mustafa Kemal'in başkomutanlığının süresiz uzatıldığını haber vererek "Mustafa Kemal, sarsılan otoritesini güçlendirmeye çalışıyor, eski otoritesini kazanıp kazanamayacağı Rauf Bey'in tutumuna da bağlı olacaktır. Mustafa Kemal'in durumunu etkileyen her şey uluslararası durumu da etkiler. Rauf Bey, Mustafa Kemal ile Enveristlerin arasında bir mutedildir. Misak-ı Millî belki güzel, tumturaklı bir sözdür" dedi. (**Jaeschke 1:** 186; **Şimşir** IV: 311, 313)

4. Afyon yakınlarında uçan bir Türk uçağı Yunanlılar tarafından düşürüldü. İçindeki yüzbaşı ve binbaşı, kömür olmuş durumda Yunan hatları içine düştü. Yunan İkinci Kolordu Komutanı Trikopis, ölenler için bir tören yaptırdı, kendisi de törende hazır bulundu. Bazı Yunan subayları bu durumu eleştirince "Burada ölenlerle değil, canlı ve silahlı düşmanla savaşmaya geldik" dedi. (**Trikopis 2:** 18. Krş. 27)

5. Trakya Yurdu, Edirne'nin işgali yıldönümü nedeniyle Ankara Hacıbayram Camii'nde, şehitler için mevlit okuttu (**HM:** 26; **Vakit:** 28).

6. Pamir yaylasında Bolşeviklerle çarpışmakta olan Enver Paşa'nın karısına son mektubu: Pek sıkıntılı bir hava. Afgan Emiri'ne askerinin ve yardımının çekilmesinin iyi olmadığını, Bolşeviklere güven olmadığını bildirdim. Afganistan şimdi Hacı Sami ve diğer arkadaşların da bu tarafa geçmelerine müsaade etmiyor. (**Aydemir 3,** III: 675)

1922 - TEMMUZ

7. Eski Hahambaşı Hayım Nahum Efendi, Ankara'nın İstanbul'daki siyasî temsilcisi Hamit Bey'i ziyaret ederek uzun bir görüşme yaptı. Hayım Nahum Efendi yarın Ankara'ya gidecek. (**PS:** 26; **İkdam:** 28)

8. Maarif Vekâleti, Ankara'da bir genel kitaplık açarak halkı buraya kitap bağışına çağırdı. Kitaplığın Pazartesi ve Çarşamba dışında erkeklere, Çarşamba günü ise kadınlara açık olduğu ilan edildi. (**HM:** 26; **İkdam:** 27; **YG:** 20, açılacağı)

9. Ankara'da bulunan Prens Don Bourbon'la mülakat: Sizin de bir Washingtonunuz var. Amerikalılar sizi iyi tanımıyorlar. Biri cephede, diğeri iktisadî sahada iki mücahedeniz var. Ben size iktisadî cephede yardıma geldim. Amerika'nın yardımı olmaksızın size iktisaden yardım edecek hiç bir kuvvet yoktur. Sizde ne yok ki? Amerika ile Türkiye arasında bir dostluk kurulmalıdır. Şimdi 9 kişiden kurulu bir Türk birliği yapacağız. Bunlar Amerikan planını alıp uygulayacaklar. Sinema ile sizi dünyaya tanıtacağız. Ben emrinize amadeyim. The World Clearence Association of Amerika ve Marshal Sendika'yı temsil ediyorun... (**HM:** 25)

10. **Hakimiyeti Milliye:** Ayrılamayacağımız sevgili yurt: Trakya. **Akşam:** Ağızlardan düşmeyen muhtariyet teranesi. –Trakya Cemiyeti azasından Galip Bahtiyar Bey'in beyanatı: Trakya'daki arazi, nüfus, tarih Türklerindir. **Açıksöz:** Bugün güzel Edirnemizin Yunanlılar tarafından işgalinin üçüncü yıldönümüdür. **Öğüt:** Trakya'sız sulh olamaz. **Yeni Adana:** Türk Edirne. **İkdam:** Bulgarlar Türkiye'ye pek meyyaldırlar. –Enver Türkistan'da ordusunu nasıl toplamışur? –Fethi Bey'in Poincaré ile görüşmesi. Trakya Yurdu tarafından yayımlanan tek yapraklık **Trakya Paşaeli** gazetesi: Trakya-Paşaeli Cemiyeti. –Edirne'nin muhtasar tarihi. –Protesto. –Trakya Paşaeli Cemiyeti imzalı "Feryatname". **Peyamı Sabah:** General Townshend'in Ankara seyahatı. –Bulgar Başvekili Stanbulinski, katlandığımız fedakârlıkların mükâfatını göreceğimize kanidir. –Ali Kemal: Bir bekleyiş devri daha: Sulh için Anadolu'nun şark ve garbına, marekelerine, meclislerine bakanlar yanılıyorlar. Bu diyarın hakikî sulhu, Avrupa'nın ufuklarından doğar. Gözlerimizi o semte dikmeliyiz. **Vakit:** Mersinli Cemal Paşa, iznini geçirmek ve ailesiyle buluşmak üzere Adapazarı'na geldi. **Tevhidiefkâr:** Şark konferansı hakkında kati kararlar Londra mülakatında verilecek. –Ebüzziyazade: Bir adım daha. –General Townshend Ankara yolunda. **Yenigün**'de Y. Nadi: Trakya ve Boğazlar. –Townshend Konya'da. Mustafa Kemal'le buluşmaları bekleniyor. –Müttefik murahhas efendiler, Beykoz Konferansı'na gelirken çantalarında şu 26 Mart tekliflerini getiriceklermiş ve bize tekrar göstereceklermiş. Murahhas efendiler hiç zahmet etmesinler. –Bugün Trakya ve Edirne faciasının yıldönümüdür. –Şark birliğine doğru (Aralof'un ziyafeti). **Tercümanı Hakikat:** Kirye Stratos'un beyanatı: Kararların tatbikini tehir doğru imiş. – Beykoz Konferansı. –Cemal Paşa, Enver Paşa'nın sergüzeştini tenkit ediyor.

1922 - TEMMUZ

26 - ÇARŞAMBA

1. Yunan ordusu İstanbul'a yürümeye başladığı zaman Türk Hükümeti'ne verilecek nota sureti, Yunan Hükümeti tarafından başkomutana gönderildi. Hükümet, İstanbul'a yürüme tarihi olarak 29 Temmuz'u kararlaştırmış bulunuyor. Ancak, İtilaf Devletleri izin vermediği için bu hareket gerçekleşmeyecektir. (**KASÖT:** 679)

2. İngiliz Milletvekili General Townshend, kendi adına görüşmeler yapmak üzere Konya'dan Ankara'ya geldi. Savaşın son yıllarına doğru Irak'ta Türklere esir düşen Townshend, Mondros Ateşkes Anlaşması'nın yapılmasında aracılık yapmıştı. Townshend'den İngiltere'de Türkiye lehinde çalışması istendi. İngiliz Hükümeti, generalin bu gezisinden haberi olmadığını ilan ediyor. Townshend Ankara'dan 30'da ayrılacak. (**PS:** 26; **HM, YG:** 27; **İkdam, Vakit, Ter.Hak, Tev. Ef.** 28; **GCZ** 3: 640; **Özalp:** 232; **Şimşir** IV: 344; **Jaeschke 1:** 186 "25'te")

3. Trakya'nın işgalinin yıldönümü münasebetiyle Trakya Yardım Cemiyeti, Şehzadebaşı Ferah Tiyatrosu'nda bir toplantı düzenledi. Trakya göçmenleriyle birlikte Yahudilerin de katıldığı toplantıda Trakya hakkında madde madde oylanarak kabul edilen karar suretinin İtilaf Devletlerine verilmesi kararlaştırıldı. (**Vakit, İkdam:** 27) ★ Şehitler için Beyazıt Camii'nde mevlût okutturuldu. (**PS:** 26; **İkdam:** 27). ★ Edirne Mebusu İsmet Paşa, Edirne yurduna telgrafında, Edirne'nin ebediyyen Türk kalacağını bildirdi. (**HM, YG:** 26; **Vakit:** 28)

4. Patrikhane'nin her iki heyeti, Patrik Meletios başkanlığında toplantıya çağrıldı. Alınan kararlara göre, Lloyd George'a minnettarlık ifade eden bir telgraf çekilecek, Metron ve Kayseri Metropolitleri Trakya'ya gidip başkomutanın huzuruna çıkarak İstanbul'u işgale davet edecekler, dış politikada Yunan hükümetiyle birlik olunacak. (**Stratigu:** 171)

5. Hükümet'in Amasya'da bir İstiklal Mahkemesi kurulmasını isteyen yazısı Meclis'te uzun tartışmalara sebep oldu. Gizli görüşmelerde bazı mebuslar İstiklal Mahkemelerinin kaldırılması veya düzeltilmesini istediler; bu davalara normal mahkemelerin bakabileceğini söylediler. 50 milletvekili bir önerge ile İstiklal Mahkemelerinin görevlerine son verilmesini istedi. Gürültülü bir oylamadan sonra öneri 76'ya karşı 79 oyla reddedildi, 8 kişi çekimser kaldı. Çoğunluğun sağlanıp sağlanamadığı da tartışma konusu oldu. Yarın gene gizli birleşimde bu mahkemelere verilecek biçim konusunda 15 kişilik bir kurul oluşturulması kabul edilecektir. (**GCZ** 3: 606)

6. Bulaşıcı hayvan hastalıklarıyla mücadelede kullanılmak üzere İktisat Bakanlığı bütçesine 30 bin lira ek ödenek konuldu. Orduda hayvanların telef olmasını önlemek için çıkarılan bu yasa, Millî Savunma bütçesinin görüşüldüğü 24 tarihli gizli oturumda kararlaştırılmıştı. (**ZC** 21: 489; **Düstur** 3/3: 102; **Müderrisoğlu:** 484; **YG:** 27)

1922 - TEMMUZ

7. Sir M. Hankey, Yüzbaşı Armstrong'un kendisine verdiği bir muhtırayı, Dışişleri Bakanlığı Müsteşarı Crowe'a gönderdi. Armstrong'un raporunda özetle şöyle deniyor: Padişah, "İngiltere Padişah ve Halifeyi ayakta tutmak istiyorsa tez elden yardıma gelmeli" diyor. Yunanlılarca boşaltılacak Anadolu'nun milliyetçilere değil, kendisine teslim edilmesini istiyor. Boşaltılacak yerler, adım adım Padişah'a teslim edilirse Mustafa Kemal'in gücü son bulur. Yunanlılar gidince Türk niçin savaşacak? Zaten pek yorgun. (**Şimşir** IV: 316, 317) ★ Bentick'in raporu: Atina basını, İstanbul'un işgalinde ısrar ediyor (**Jaeschke 1:** 187).

8. Karabekir, Başbakan Rauf Bey'e mektubunda, Mehmet Akif'in İstiklal Marşı'nın güfte ve bestesini eleştirerek kendi yazdığı marşı gönderdi (**Karabekir 1:** 1056).

9. Belçika'nın İstanbul Elçisi De Welle'in raporu: İngilizler, Kemal Paşa'yı işbaşından uzaklaştırmak için Rauf Bey'in etrafında teşekkül edecek bir iradeye bel bağladılar (**Kerman:** 52).

10. Eski Hahambaşı Hayım Nahum Efendi, Haydarpaşa'dan Ankara'ya hareket etti. Gazetecilere, dönüşünde yeniden Avrupa'ya gideceğini söyledi. (**Ter.Hak.** 26; **PS, Vakit, İkdam:** 27)

11. Bütün Rus Müslümanları Din İşleri Bakanlığı Türkiye Temsilcisi Abdullah Bey, Rusya'dan İstanbul yoluyla Ankara'ya geldi. Yarın Hakimiyeti Milliye'ye Kırım'daki açlık ile ilgili bir uzun demeç verecek. (**HM, YG:** 28)

12. **Tercümanı Hakikat:** Mahut kararların tatbikine başlandı. Yunanlılar, kararları bize kabul ettirmek için taarruza geçeceklerdir. –Bugün Edirnemizin işgali faciası günüdür. –Cemal Paşa'ya suikast haberini ecnebi çevreleri doğruluyor. **Tevhidiefkâr:** Cemal Paşa Tiflis'te katledildi mi? –Matemli bir günün yıldönümü. Edirnemizin fecî işgali. Bedbaht Trakyamız neler çekiyor? –Yahya Kemal: Yeni kadınlığa dair musahabe. **Yenigün:** Mustafa Kemal Paşa, Townshend'le görüştü. **Akşam:** Afganistan mektupları: Emir Emanullah Han'ın hamiyet ve gayretleriyle Afganistan, müterakki bir devlet haline geliyor. **Açıksöz**'de İsmail Habib: Ne zaman Edirne'ye girersek o zaman anlayacağız ki, millî davamız gayesine varmıştır. (**Sevük:** 144) **Öğüt:** İstanbul saltanatının yeni ihaneti: Saray, Yunanlılar lehine İzmir muhtariyeti istiyor. **Yeni Adana:** Mısır mesaili. **İkdam:** Trakya'nın esareti yıldönümü. Bulgaristan Komünist Partisi'nin haftalık Türkçe yayın organı **Ziya**'nın 36. sayısı: Bu ayın başından beri Türkiye burjuva ve paşalarını matem ve keder kapladı. Trabzon İskele Kethüdası Yahya Efendi caniyane katledilmiş imiş. Yahya, Türkiye Komünist inkılap tarihinin ilk kanlı sayfalarını yazan bir alçaktı. Mustafa Suphi, Etem Nejat ve arkadaşlarını balta ve sopalarla kahpecesine parçalatıran sergüzeştçi ve aventürist soysuz burjuvalardan bir canavardı. –Enver Paşa'nın Buhara'da çıkarmak istediği isyan bastırılmış, serserice hareketlerine son verilmiştir. (**Güran 2:** 27) **Vakit**'te

1922 - TEMMUZ

Hüseyin Cahit: İç borçlanma. –Cemal Paşa, bir rivayete göre Afganistan'a giderken Tiflis'te katledilmiş. –Edirne'nin işgali yıldönümü: Büyük matem günlerinden birini büyük bir inançla karşılıyoruz. **Peyamı Sabah:** Cemal Paşa katledilmiş. –General Townshend, Türkiye'ye gitmeyeceğini yazılı olarak beyan etmesi üzerine pasaport almış. –Ali Kemal: Meşrutiyet ve biz. **Hakimiyeti Milliye:** Lahey Konferansı da iflas etti. –Fethiye limanına yaklaşmak isteyen Yunan "Elli" vapuru hasara uğradı. **Ayine**'de Hüseyin Cahit'in İstanbul'a dönüşü yorumlanıyor. Onun İttihat ve Terakki zamanında yükünü tuttuğu, İstanbul'a da gayet bakımlı döndüğü. –Refik Halit'in, Aydede'de Hüseyin Cahit'in bol imkânlarından bahsedip kendini yoksul göstermesine çatılıyor; "Nankörlük etme!" –Nush ile uslanmayan Yunan'ı Türk askeri kötekliyor.

27 - PERŞEMBE

1. Yunan Hükümeti, İstanbul'un işgaline hazırlanıyor. Yunanistan Dışişleri Bakanlığı, İngiliz, Fransız ve İtalyan Dışişleri Bakanlıklarına yarın vereceği muhtırada Yunanistan'ın İstanbul'u işgal edeceğini bildirecek. İşgal günü olarak yarından sonrası kararlaştırılmış bulunuyor. (**Ter.Hak.** 28, 30, 31; **Akşam, Vakit:** 31; 1; **İkdam:** 1, **PS:** 2, **Öğüt:** 3 Ağustos; **KASÖT:** 699. Krş. 24) ★ Baltacis'den Balfour'a: Harbi bitirmek için kesin tedbirler lazımdır (**Jaeschke 1:** 187).

2. Mustafa Kemal, Konya'dan Batı Cephesi'nin karargâhı olan Akşehir'e döndü. Gece, Fevzi Paşa ile ordunun durumunu görüştü. Büyük saldırı için 15 Ağustos'a kadar hazırlıkların tamamlanması kararlaştırıldı. Yarın gece de komutanlarla gizli bir toplantı yapılacak. (**Söylev** II: 492; **TİH** II/6-1: 204; **YG:** 30)

3. Hükümet, Meclis'in gizli oturumunda İstiklal Mahkemelerine sevk edilecek davaların çeşidi, bu mahkemelerin yargılama biçimi ve üyelerinin görev sürelerini belirlemek üzere bir hafta içinde bir talimatname hazırlaması için 15 kişilik bir komisyon seçilmesini önerdi. Öneri, büyük çoğunlukla kabul edildi. Dün, İstiklal Mahkemelerinin görevlerini sona erdirecek bir önerge 3 kişilik bir çoğunluk ile reddedilmişti. (**GCZ** 3: 634)

4. Meclis, Millî Savunma bütçesini görüşüyor. Bazı mebuslar söğüt ağaçlarının kesilmemesini, subayların işlerini erlere gördürmemesini, bu hizmette çalıştırılan erlerin cepheye gönderilmesini ve tutumlu olunmasını istediler. (**ZC** 22: 10)

5. Akviran Müfrezesi'nden keşif uçuşu yapan bir Türk uçağı, Afyon çevresinde bir Yunan avcı uçağı ile çarpışarak saf dışı oldu. Yüzbaşı Bahattin ile sivil pilot Cevat öldü. (**Tanman:** 136. Krş. 25, Yunanlıların yaptığı tören)

1922 - TEMMUZ

6. İngiltere, Fransa'nın Türkiye'nin boşaltılmasını isteyen 13 Temmuz tarihli altıncı notâsını da reddetti. Fransa'ya verilen muhtırada, İzmit'te veya gemide konferans toplanmasına kesinlikle karşı, Beykoz'da veya Adalar'da toplanacak bir konferansa taraftar olunduğu bildirildi ve azınlıkların korunması için uygun tedbirler alınması istendi. (**Şimşir** 3: 382; **Şimşir** IV: 320, 321)

7. General Towsnhend Ankara'da, Başbakan, Dışişleri ve Millî Savunma Bakanları ile Meclis Başkan Vekili Dr. Adnan Bey'i ziyaret etti. Millî Savunma eski Bakanı Refet Paşa, Townshend şerefine bir şölen verdi. (**İkdam:** 27, 29; **HM, YG, Ter. Hak.** 28; **Vakit:** 29) ★ Townshend'in İngiliz Dışişleri'ne 7 Eylül'de sunulabilecek raporu: İzmir boşaltılacak. Türkler azınlıklar için güvence verecekler. Trakya sınırı Meriç olacak. Türk ordusu, 300.000 kişi olacak. Mustafa Kemal, İslam dünyasını İngiltere aleyhine kullanabilir. Türk millî ordusu güçlü ve etkindir. Yepyeni bir Türkiye doğmuştur. İngiltere'nin düşmanca tutumu yüzünden Türkiye ticaretini başka ülkeler ele geçirmiştir. Barış için aklımızı başımıza toplayalım. (**Şimşir** IV: 381)

8. Prens de Bourbon, İktisat Bakanı Mahmut Esat Bey tarafından kabul edildi. Bourbon, her türlü iktisadî faaliyete hazır olduğunu söyledi. Bakan ise Bourbon'un verdiği projeleri inceleyeceğini söyledi. (**YG:** 28).

9. İngiliz Yüksek Komiser Vekili Henderson'un, gönderilen inceleme kurulları hakkında Ankara ve Atina'ya nota metni müsvettesi (**Jaeschke 1:** 197; **2:** 238).

10. Celalettin Arif Bey'in Roma'dan Ankara'ya bildirdiğine göre Yunanlılar, 15 Ağustos'a doğru Türkiye'nin saldırıya geçebileceğini ileri sürerek İngiltere'den yardım istemişler. İngilizlerde ve Yunanistan'ın tamamiyle ezilmesini istemeyen Fransızlarda telaş başlamış. (**HTVD** 59, ves. 1358)

11. Ankara Dışişleri, Fransa, İngiltere, İtalya, ABD, Belçika, Hollanda, Japonya ve İsveç Temsilciliklerine verdiği bir notada, Yunan zulümlerini bir daha protesto etti. Yunanlıların bütün maddî kaynakları tahrip edişine dikkat çekti ve barış döneminde Düyun-u Umumiye'yi tahrip edilen mıntıkanın imarına hasretmek zorunda kalacağını hatırlattı. (**Ter.Hak.** 27; **PS, Vakit, İkdam:** 29)

12. Osmanlı Matbuat Cemiyeti'nin genel kurul toplantısı yapıldı. Yönetim kurulu üyeliklerine seçilenler: Başkan: Hüseyin Cahit (14 Ağustos'ta Halit Ziya), Umumî Kâtip: Celal Sahir (14 Ağustos'ta Necmettin Sadık). Üyeler: Ali Nihat, Selim Ragıp, Hüseyin Şükrü, Şerafettin, İsmail Müştak, Necmettin Sadık, Haydar Niyazi, Ahmet Emin, Velit ve Mübahat Beyler. (**Vakit, Ter.Hak.** 28; **İkdam:** 18 Ağustos).

13. Hilal-i Ahmer adına Kırım Açlarına Yardım Heyeti Kâtibi Muharrem Fevzi ile birlikte dün İstanbul'dan Ankara'ya gelen Bütün Rus Müslümanları Din İşleri

1922 - TEMMUZ

Bakanlığı Türkiye Temsilcisi Abdullah Bey, Hakimiyeti Milliye muhabirine verdiği demeçte şunları söyledi: Tataristan, Başkırdistan ve Kırgızistan'ın batı kısmında 20 milyon kişi açlıktan ölmek üzeredir. Bunların 12 milyonu Türk ve İslam'dır. Açların elbiseye de fevkalade ihtiyaçları vardır, ellerindeki kumaşlara sıra ile bürünüyorlar. İnsan yemek alışkanlık haline geldi, bu yüzden 16 kişi idam edildi. Bu yıl iyi olan mahsulle belki ancak karınlarını doyurabilirler. Rus Müslümanları, bütün dünya Müslümanlarından hızla yardım bekliyorlar. Mustafa Kemal Paşa'nın başkanlığında bir komisyon kurarak daha etkili bir yardım kampanyası yürütmek istiyoruz. (**HM, YG:** 28)

14. **Öğüt:** Rusya'daki İslam açları. –İşe nereden başlamalıdır. Doğulular arasında iktisadî birlikten. **İkdam**'da Ahmet Cevdet: Enver Paşa-Türkistan. –Yakup Kadri; Mustafa Kemal'in savaş bitince köşesine çekileceği yolundaki bir sözünü ele alarak bunu mümkün görmediğini, çünkü onun açtığı savaşın yalnız barışı ve bağımsızlığı değil, siyasî ve toplumsal devrimi de hedeflediğini, millî hareketin ikinci ve en müşkül kısmını teşkil eden o mücadelenin Mustafa Kemal'siz düşünülemeyeceğini yazıyor. (ayrıca **Kaplan vd** II: 869). **Hakimiyeti Milliye:** Rusya Yunanlıların Samsun'u bombalamalarını (19'da) protesto etti. –Townshend şehrimizde. **Vakit:** Trakya nasıl işgal ettirildi? –General Townshend'in mühim beyanatı: Türklerin en büyük müdafii olmakla iftihar ederim. –Şehrimizdeki Trakyalıların dünkü toplantısı. **Peyamı Sabah**'ta Ali Kemal: İç borçlanma ve millî itibar. –Yunanlılar sulhu çabuklaştırmak istiyorlar. **Akşam:** Trakya'ya ait şayiaların Atina'da tekzibi. –Cemal Paşa'nın katli hakkında Temps gazetesinin haberi. **Tevhidiefkâr:** Ebüzziyazade: Her derdin çaresi Şark sulhundadır. –Townshend'in Mustafa Kemal Paşa ile mülakatı. –Cemal Paşa'nın katli doğrulanıyor mu? –Afganistan'a İstanbul'dan muallim ve muallime göndermek üzere gelen Afganlı bir dindaşımızın matbaamızı ziyareti. **Yenigün:** Konferans İzmit'te toplanmalıdır. –General Townshend şehrimizde. –Rusya, Samsun bombardımanını protesto etti. –Kara bir haber (Cemal Paşa'ya suikast). **Tercümanı Hakikat:** Muhtariyet yerine adem-i merkeziyet. Atina nazırlarının son kararı bu merkezde imiş. –Trakya'da Yunan hazırlığı. –Millî Hükümet'in mezalim hakkında protestosu. –Cemal Paşa hakkında yeni bir haber yok. **Güleryüz:** Beykoz Konferansı'nda kukla oynatmağa gelen Kosti Çorbacı. –Sabah matbaasında bir boks müsabakası. Boksör Adil, Zeynel ve Nurullah, Müncizade'yi (Ali Kemal'i), hallaç pamuğu gibi patakladılar.

28 - CUMA

1. Batı Cephesi karargâhının bulunduğu Akşehir'de bir futbol karşılaşması yapıldı. Futbol maçını seyretme bahanesiyle komutanlar Akşehir'de toplandılar. Gece Mustafa Kemal, Genelkurmay Başkanı Fevzi Paşa, Batı Cephesi Komutanı

1922 - TEMMUZ

İsmet Paşa, Birinci Ordu Komutanı Nurettin Paşa, İkinci Ordu Komutanı Yakup Şevki Paşa ve bazı kolordu komutanlarının katıldığı gizli bir toplantı yapıldı. Fevzi Paşa, saldırı planını açıkladı. Kumandanların çoğu, tam bir zafer sağlayacak saldırı yapamayacaklarını söylediler. Fevzi Paşa istifa etmeye kalkıştı. İsmet Paşa'nın emirlere uyulacağı güvencesi vermesi üzerine istifa düşüncesinden vazgeçti. Yarından sonra Mustafa Kemal, Fevzi ve İsmet Paşalar yapılacak saldırının biçimi ve ayrıntılarını saptayacaklardır. (**Söylev** II: 492; **TİH** II/6-1: 204)

2. Baltacis, dünkü hükümet kararını Müttefiklere bildirdi (**Ter.Hak.** 30). ★ Müttefikler, Yunan Hükümeti'nden İstanbul'un işgali kararını ertelemesini istediler (**KASÖT:** 681). ★ İstanbul'da İşgal Kuvvetleri Başkomutanlığı, yayımladığı bildiride, İstanbul'un "tarafsız bölge" olduğunu hatırlatarak Yunanlıların İstanbul'a girmemesini ihtar etti ve girerlerse bunun kuvvet yoluyla önleneceğini bildirdi. (**Ter.Hak.** 28; **Vakit, İkdam, PS:** 29; **YG, HM:** 30; **Armstrong:** 190) ★ Fransız birlikleri Çatalca harp saffını işgal etti (**YG:** 31; **Vakit:** 1, 2 Ağustos). ★ İngilizlerin Atina İşgüderi Bentick'ten Balfour'a: Yunanistan, Mustafa Kemal'e bir ültimatom vermek, Paris kararlarını kabul etmezse Yunanlıların İstanbul'u işgal edeceğini bildirmek istiyor (**Şimşir** IV: 323).

3. Kendisinden telgrafla sorulması üzerine Townshend, Ankara'dan Londra'da yayımlanan Evening News'e çektiği telde, bir çok İngiliz milletvekilinin isteği üzerine Mustafa Kemal'i ziyaret ettiğini belirtti ve "Savaşa hemen son verilmezse bütün Ayrupa'yı ateş sarar" dedi. Türkiye'ye gitmeyeceğine ilişkin söz vererek pasaport almış bulunan Townshend, bu sözünü "şimdilik gitmeyeceğim, demiştim" diyerek telif ediyor. (**HM, YG:** 28; **Vakit, İkdam:** 30; **Şimşir** IV: 345)

4. Yunan Hükümeti'nin İzmir Siyasî Temsilcisi (Olağanüstü Yüksek Komiseri) Steryadis, Ege bölgesinde özerk bir yönetim kurulmasına Yunan Hükümeti'nin izin verdiğini, bu devleti kurmaya çalışan, fakat önceki Yunan Hükümeti'nden izin alamayan Müdafaa Cemiyeti'ne bildirerek 30 Temmuz'da İzmir ve diğer (işgal altındaki) Anadolu şehirlerinde miting yapılmasını istedi (**KASÖT:** 647).

5. Londra'da yeni kurulan Yakın ve Ortadoğu Cemiyeti bir ziyafet verdi. İngiltere'de İslamiyet hakkında beslenen duyguları kuvvetlendirmek amacıyla kurulduğu ve Türkiye'nin toprak bütünlüğünü de savunduğu bildirilen derneğin ziyafetinde milletvekili Herbert bir konuşma yaparak "Anadolu'da olanlar, takip edilen siyasetin sonucudur. Azınlıklar meselesi, azınlıkların başına felaket getirdi. Anadolu'nun Türklere terk edileceği taahhüt edilmelidir. L. George'un elindeki silah kırıktır" dedi. (**PS: İkdam:** 8 Ağustos)

6. Düyun-u Umumiye Osmanlı Dayinler Vekili Cavit Bey'in Anadolu Ajansı'nın İstanbul muhabirine demeci: İçimizdeki bazı meslektaşlardan başka Avrupa'da

1922 - TEMMUZ

da davamızı doğru bulmayan yoktur. Ekalliyetler meselesi için biraz iyi niyetle bir sistem bulunması müşkül olmayacaktır. En iyimser olduğum vaziyet maliyemizdir. Anadolu'nun Şark milletleriyle münasebetini tabiî bulurum. Amerikan sermayesi yüzde otuz kâr ister. Bu, incelenmeye muhtaçtır. (**İkdam, Ter.Hak.** 28)

7. **Tercümanı Hakikat:** Kararlarını yarın tatbik edeceklermiş. Yunan muhabirleri buraya gelmek için izin almışlar. Millî İntibah Fırkası, hükümete Düvel-i Muazzama ile ihtilafı mucip olacak bir harekette bulunmamayı ihtar ediyor. –General Harington'un, İstanbul'un tarafsızlığına dair bir tebliği. –Yunanlılar memurlarımızı tart ediyorlar. Balıkesir'den birinci muhacir kafilesi dün geldi. **Hakimiyeti Milliye:** Townshend Cenapları maksatlarını söylüyorlar (İngiltere ile yazışmaları). –Cemal Paşa, hıyanet ve cinayet kurbanı. –Aç kardeşlerimiz. **Yenigün:** General Townshend, Ankara'ya niçin geldi? –Bir Rus madamının şayan-ı dikkat izlenimleri: Afganistan hayatı. –Rusya'da 20 milyon aç Türk ve Müslüman kardeşimizin temsilcileri Ankara'da. Kendileriyle mülakat. **Vakit:** Townshend, Ankara'da Refet Paşa'nın misafiri oldu. –Amerika'da grev. –Bütçenin denkliği nasıl temin edilecek? Maliye Nezareti, geliri artırma çarelerini araştırmak için bir komisyon teşkil etmiştir. **Peyamı Sabah**'ta Ali Kemal: İttihat ve Terakki'nin Enver, Talat, Nazım, Baha Şakir vesaire bütün erkânı günahkârdırlar, suçludurlar. Fakat onların en günahkârı, en suçlusu öyle sanıyoruz ki Cemal Paşa'dır. Suriye vahşetleri, lüzumsuz, faidesiz, çirkin idi. **İkdam:** Mustafa Kemal'in Townshend'i kabulü. –Ahmet Cevdet: Aferin Arnavutlara. –Cemal Paşa'ya dair yayılan haber doğrulanmıyor. –Ahmet Rasim: Cemal Paşa. –Trakya'da ancak dört köyden biri Rum köyüdür. **Tevhidiefkâr:** Townshend, Ankara'ya vasıl oldu. Townshend Türk müdafii olmakla müftehirdir. –Cemal Paşa'nın katli teyit etmektedir. –Aç kardeşlerimize yardım için beyanname: Yeryüzünde bütün Müslüman kardeşlere (Abdullah Azmi). **Akşam:** Anadolu ahvali hakkında Ankara muhabirimizin verdiği malumat. –Yunanlılar, kararlarını yarından sonra tatbike başlıyorlar. –Muallimlerin imtihanı. –Mehmet Ali Ayni: Türk dili.

29 - CUMARTESİ

1. Yunanistan, İstanbul üzerine bugün girişeceği hareketi, Müttefiklerin isteği üzerine erteledi. İngiliz, Fransız, İtalyan Hükümetlerine bugün verdiği bu konudaki ikinci notasında, barışın sağlanması için İstanbul'un işgalinin en kuvvetli etken olacağını ileri sürerek bu hareketine engel olmayacaklarını umduğunu belirtti. Müttefiklerin İstanbul'daki komutanları Harington, Charpy ve Mombelli aralarında görüşerek ellerinde yalnızca 4.000 tüfek olduğunu bildirdiler. İzmir cephesinden gelen iki Yunan tümeni Tekirdağ'da karaya çıkarıldı.

1922 - TEMMUZ

İngiliz Genelkurmay Başkanlığı, Hükümete verdiği yazıda, Kemalistlerin korkutulması için Yunanlıların İstanbul'a serbestçe yürümesine izin verilmesini önerdi. Müttefikler, Yunanistan'ın bu önerisini kabul etmiyor. (**Şimşir 3:** 430; **Bayur:** 113; **Bayur 2:** 274; **TİH** II/6-1: 202; **Belen:** 553; **KASÖT:** 681; **Büjak:** 20; **Jaeschke 1:** 187; **Kocatürk:** 332; **HM:** 2 Ağustos; **Vakit.** 31, 1, 2; **PS:** 2; **İkdam:** 1; **Ter. Hak:** 30, 3 Ağustos; **Walder:** 201)

2. Üniversite Divanı tarafından süresiz izinli sayılan 5 öğretim üyesinin yerine Edebiyat Fakültesi'nce önerilen öğretim üyelerinin atanması Padişah tarafından onaylandı. Böylece, öğrencilerin 30 Marttan beri yürüttükleri boykot başarıya ulaştı. Edebiyat Fakültesi'nden uzaklaştırılanlar ve yerlerine atananlar şunlar: Avrupa ve Osmanlı Devleti Münasebetleri'ne Ali Kemal yerine Ali Reşat Bey, Türk Edebiyatı'na Cenap Şahabettin yerine Yahya Kemal, Mabad-et-Tabîiyye (Fizikötesi) ve Bediat'a Rıza Tevfik yerine ders ikiye ayrılarak Ahmet Naim ve İsmail Hakkı Beyler, İran Tarihi ve Edebiyatı'na Hüseyin Daniş yerine Veled Çelebi. Barsamyan'dan boşalan İngiliz Edebiyatı da Batı Edebiyatı ile birleştirildi ve bu derse Cemil Bey atandı. (**Gürkan:** 79-80)

3. Büyük Millet Meclisi, Batı Cephesi'ne bir mebus kurulu göndermeyi kararlaştırdı. Meclis Başkanlığı tarafından ordunun bayramını kutlamak için gönderildiği açıklanan mebuslar: Ali Fuat Paşa, Abdulgafur Efendi, Mehmet Akif ve Atıf Bey. (**ZC** 22(1340 baskısı): 67; **HM:** 30; **İkdam** 29'da bazı adlar değişik)

4. General Townshend, Ankara'dan Avam Kamarası üyesi Yüzbaşı Gee'ye çektiği telde, Mustafa Kemal ile görüştükten sonra, Yunanlılar Anadolu'yu boşaltırlarsa barışın hemen yapılacağı kanısına vardığını ve burada çok iyi karşılandığını belirtti. Ankara'ya izinsiz gittiği için hücumlara uğramış olan Townshend, bu telgrafın ilgililere ve basına verilmesini ve kendisinin savunulmasını istedi. (**Şimşir** IV: 325; **GCZ** 3: 640; Rauf Bey, gizli birleşimde, bu telgraf ve Townshend'in bu ziyareti hakkında bilgi veriyor) ★ Mustafa Kemal, gece (29/30), Townshend'in Konya-Adana-İskenderun yönünde olacak dönüşü konusunda Demiryolları Genel Müdürlüğü'ne bilgi verdi (**ATTB:** 445; **Öğüt:** 29; **HM:** 30; **İkdam. Tev. Ef.** 31) ★ Townshend, Refet Paşa'nın köşkünde gazetecileri kabul etti. Hakimiyeti Milliye'nin sorularına cevap olarak Türkiye ile çocukluğundan beri ilgilendiğini, mensup olduğu partinin, İngiltere'ye yardımcı kuvvetli bir Türkiye arzuladığını, eskisi gibi Türk-İngiliz dostluğunun kurulacağından ümitli olduğunu söyledi. (**HM:** 30; **YG**'e demeci 30; **İkdam:** 2; **Vakit**'e demeci 8 Ağustos)

5. Nuri (Conker) ve Saffet (Arıkan) Beylerin Almanya'dan gizlice satın aldıkları, çeşitli yollarla oldukça yıpranmış olarak Samsun'a getirilen 21 uçağı getirmek için Yüzbaşı Sadettin'in başkanlığında 4 pilot ile birkaç makinist ve teknisyen, Akşehir ve Konya'dan Samsun'a hareket ettiler. Bu uçaklardan ancak ikisi cepheye uçarak gelebilecek ve bunlardan da birinden yararlanılabilecektir. Rusya yoluyla getirilen uçaklar, Şahin gemisiyle 21'de Trabzon'a ulaştırılmıştı. (**Tanman:** 146)

1922 - TEMMUZ

6. İngiliz Dışişleri Bakan Vekili Balfour, Sovyetlerin 19 tarihli notasına cevap vererek, Yunanistan'ın Türkiye ile savaştığını, Yunan gemilerinin Boğazlardan geçip Karadeniz kıyılarını bombalamalarının yasa dışı sayılamayacağını ileri sürdü. Cevap notasında Sovyetlerin Yunanlıların düşmanca hareketlerine engel olmadığı için İngilizleri suçlamaya hakkı olmadığı, çünkü Sovyetlerin de Ankara'nın askerî hareketini durdurmak için çaba sarfetmediği bildirildi. (**Bayur 2:** 283; **Yerasimos:** 480)

7. Anadolu'da Ortodoks Sadası'nın ikinci sayısında Kayseri'de toplanan Ortodoks Cemaatleri vekillerinin Fener Patrikhanesi'ni reddeden ve lanetleyen kararı. Aşağıdaki yerlerin delegelerinin imzalarıyla: Antalya, Zonguldak, Kayseri, Konya, Silifke, Develi, Bünyan, Fethiye, Giresun, Samsun, Niğde, Kastamonu, Trabzon, Karahisarışarkî, Alaiye, Tosya, Ürgüp, İncesu, Akşehir, Nevşehir, Talas, Andrelik, Talvalsun(?), Arapsun, Sellenorek, Gümüşhacıköy, İnebolu. (**AOS:** 29)

8. İçişleri Bakanı Fethi Bey, Paris'ten Londra'ya hareket etti (**Vakit: Ter.Hak.** 31).

9. **Tercümanı Hakikat:** Trakya'da Yunan yığınağı var. –Atina'nın muhtariyete ve taarruza dair mahut mukarreratının bazı yüksek siyasî teşebbüsler üzerine suya düştüğü doğrulanıyor. –Rum gazetelerinin ağzını bıçak açmıyor. **Tevhidiefkâr:** Gayemizde sebatın iyi neticeleri. –Millî Hükümetimizin Yunanistan'ı protestosu. –Trakya'daki Yunan tahşidatı dedikoduları münasebetiyle İstanbul İşgal Kumandanlığı'nın bir tebliği. **Akşam:** Jandarma Kumandanı Ali Kemal Paşa'nın beyanatı: Çatalca ara hattında müsademe yok. **Öğüt:** Irklar, milletler: Yirminci asırda artık tarihî mahiyetten başka hiç bir kıymeti olmayan ırk meselesiyle uğraşmak gülünçtür. Cihan, umumî bir kardeşliğe doğru gidiyor. **Karagöz**'de, sırtındaki yükü taşıyamayan Çorbacı (Kral), dostlarını yardıma çağırıyor. **Daily Telgraph** ve **Le Temps:** Yunan Hükümeti dün, Londra, Roma ve Paris'e başvurarak, İstanbul'u işgal etmesine izin verilmesini istemiştir (**İ. Bardakçı:** 136). **Vakit**'te Hüseyin Cahit: Ölülere hürmet: Cemal Paşa'nın bize verilecek hesabı bulunabilir ama hiç bir yabancı kurşunun onu öldürmeğe hakkı yoktur. Ecnebi topraklarda öldürülen merhumların silsilesi uzadıkça millet uyanıyor. Türklerin arasında dayanışma artıyor. –Ankara Hükümeti'nin Yunan zulümlerini protesto eden 27 tarihli notası. **Peyamı Sabah**'ta Ali Kemal: İttihat ve Terakki'nin son zaferi Harbiumumî, son felaketimizdir. Millet iyiyi kötüyü seçemiyor. Varlığını tehlikeye koyanları cezalandırmadığı gibi ilk fırsatta yeniden başının üstünde taşımağa kalkışırsa beladan hiç bir zaman başını alamaz. **İkdam**'da Ahmet Cevdet: Cemiyet-i Muallimin'den istediklerimiz: Çocuklara ahlaken örnek olmak, halka konferanslar vermek, vb. –Cemal Paşa'nın şehadeti maalesef doğrulanmaktadır. –İstanbul'un bitaraflığı hakkında resmî tebliğ. –Paris'te Ahmet Rıza Bey'le mülakat: Fransız muhiti,

1922 - TEMMUZ

Türklerin bağımsızlığını istiyor. Memlekete hizmet için çalışıyorum. İki buçuk senedir dışarıdayım. Barışın gecikmesi bizim için kötüdür. 29 Ağustos'ta Viyana'da toplanacak olan Unıon İnterpantaire, muhtelif memleketler parlamentolar konferansına çağrıldım, gideceğim.

30 - PAZAR

1. İzmir'de Yunanlıların yaptığı bir mitingde, Staryadis, İyonya Devleti'nin temeli olacak bir özerk bölge kurulduğunu ilan etti. Halkın geçmiş olayları unutmasını, millî ve dinî taassuba kapılanmamasını istedi. Yapılan açıklamada, Yunanistan'ın burada yaşayan halka özgürlük hazırladığı, böyle bir devletin Türkiye ile Yunanistan arasında barış anlaşması yapılmasına yardım edeceği ileri sürüldü. Özerklik ilanını İstanbul Hükümeti 1 Ağustos'ta, Ankara 9 Ağustos'ta protesto edecekler, İtilaf Devletleri de Yunanistan'ın buna ilişkin notasını 15 Ağustos'da reddedeceklerdir. (**Akşam, Ter.Hak.** 31; **Vakit, Öğüt:** 1, **PS, İkdam** :1, 2, **İleri, YG, HM:** 2, **AS:** 2, 3 Ağustos; **Bayur 2:**274; **Şimşir 3:** 426; **Umar:** 233; **KASÖT:** 647) ★ İzmir Belediye Başkanı Hasan Paşa'nın teşekkürü (**Jaeschke 1:** 187).

2. Başkomutan Mustafa Kemal Paşa, Genelkurmay Başkanı (Bakanı) Fevzi Paşa ve Batı Cephesi Komutanı İsmet Paşa, Akşehir'de Büyük Taarruz'un biçimini ve ayrıntılarını görüşüp kararlaştırdılar (**Söylev** II: 492).

3. İngiliz Bağımsız Muhafazakârlar Partisi üyesi General Townshend, Ankara'dan otomobille sabahın erken saatlerinde yanında Kâzım Paşa olduğu halde Konya'ya hareket etti. Hareketinden önce (29'da) "Ziyaretimin amacı, barışa katkıda bulunmaktır. Türklerin kahramanlığını ve centilmenliğini gördüm, büyük umutlarla ayrılıyorum" dedi. Townshend, İngiliz Hükümeti'nin karşı çıkmasına rağmen, özel görüşmeler yapmak için 21'de Adana'ya gelmiş, 24'te Konya'da Mustafa Kemal'le görüşmüş, 26'da Ankara'ya gelerek Rafet Bey'in köşkünde ağırlanmış ve Hükümet ileri gelenleriyle görüşmüştü. 31'de Konya'dan İskenderun'a hareket edecek. (**Akşam, YG:** 30; **HM:** 30, 31, **Şimşir** IV: 345; **İkdam, Vakit, PS:** 31)

4. Anadolu Türk Ortodoksları Kongresi, Anadolu'dan İstanbul'a kaçmış olan İznik, İzmit, Antalya, Amasya, Trabzon, Ankara, Niksar, Gümüşhane ve Kadıköy metropolitlerine bir açık mektup yayımlayarak Anadolu Ortodoksları adına söz söylemeye ve imza atmaya yetkileri olmadığını bildirdi. Kongre, Townshend'e de bir telgraf çekerek Batılıların dini siyasete alet edip Hıristiyanları kullanmaya kalkışmalarını kınadı. (**HM:** 13; **Vakit:** 15; **YG:** 15, 17; **İkdam:** 16)

1922 - TEMMUZ

5. Akıncı Müfrezeleri Komutanı İbrahim Ethem Bey, yöre köyleri halkına bir bildiri yayımlayarak hayvanlarını düşmana teslim etmektense kesmelerini istedi. Düşmana hayvan verenlerin cezasının idam olduğunu bildirdi. (**Vandemir 1:** 174)

6. Özdemir Bey Müfrezesini desteklemek için Çölemerik Müfrezesi'nden gönderilen 40 er Revandiz'e vardı. 24 Haziran'da Revandiz'e gelmiş olan Özdemir Bey, destek istemişti. (**Uzel 2:** 84)

7. İngiliz Yüksek Komiseri Rumbold, bir süredir bulunduğu İngiltere'den 29 Haziran'da ayrıldığı İstanbul'a dönerek görevine başladı (**İkdam, Ter.Hak.** 31).

8. Ermeni subaylarından Torkom'un İzmir'de Ermeni lejyonunu kurması (**Jaeschke 1:** 187).

9. Müttefiklerin maslahatgüzarları Atina'da Dışişleri Bakanı Baltacis'i ziyaret ederek İstanbul üzerine yapılacak harekâta kuvvetle karşı konulacağını bildirdiler (**Vakit, ikdam:** 2)

10. Dün Paris'ten hareket etmiş olan İçişleri Bakanı Fethi Bey Londra'ya ulaştı. Fethi Bey, İngiliz Hükümet üyeleriyle görüşemeyecek, ancak müsteşar ve özel kalem müdürü düzeyinde kişiler tarafından kabul edilecek, fakat bazı özel temaslar yapma imkânı bulacaktır. (**PS, İkdam:** 15)

11. Yenigün: Townshend'in gazetemize beyanatı. –Mahut sergüzeştcüyane tasavvur: Yunanlılar bir taraftan İstanbul üzerine yürüyeceklerini söylüyorlar, diğer taraftan tekzip ediyorlar. Mamafi başkumandanları Çorlu'ya gelmiştir. –Başkumandan Konya'dan cepheye döndü. **Hakimiyeti Milliye:** Kim çok para verirse onun avukatlığını yapan Bosfor gazetesi. –General Townshend'le bir mülakatımız. **Öğüt:** İstanbul kapıları önünde Yunanlılar ve Fransızlar çarpıştılar. **Yeni Adana:** İstanbul'da fuhuş. **Tevhidiefkâr:** Bir adım daha. –General Townshend, Ankara yolunda. –Enver'in macerası: Türkistan emiri mi yoksa hâlâ firarda mı? **Figaro**'da Yunan Elçisi'nin sözleri: Bizim siyasetimiz, İtilaf Hükümetleriyle işbirliğinden ibarettir. Hıristiyan halkın katledilmesi ve bütün bu faciaya bu defa son vermek için bir hareket yapılmak istendiğini (İstanbul'a yürümek) söyleyebilirim. (**MEH** 72: 15) –Yunanlıların İstanbul'a yürümek deliliğinde bulunacakları ihtimali zayıftır (**MEH** 73: 3). **Vossisehe Zeitung:** Yeni bir Doğu buhranı önünde. İngiltere'nin teşvikiyle Yunanlıların yeni bir planı (İstanbul'a yürüme fikri). (**MEH** 68: 9) **Peyamı Sabah:** Hacianesti Trakya'dan Bandırma'ya döndü. –Amerikalı dindaşlarımız harp yetimleri için iki toplantıda 10.000 dolar topladılar (New York'ta Türkçe olarak yayımlanan Birlik'in ilk sayısından). **Vakit:** Adana Valiliğine Canbolat Bey'in tayin ihtimali çok kuvvetlidir. –Hacıanesti Bandırma'ya dönmüş. –M. Rıfat: Bir Çerkez davası yoktur.

1922 - TEMMUZ

İkdam: Dün başlayacaktı, fakat... Şimdi Atina'da esrarengiz bir hal zuhur etmiştir. Birkaç dakika evvelki hay ve huydan, ümitlerden eser kalmamıştır. –Townshend'in Ankara'yı ziyareti. –Yakup Kadri: Altıncı şehit: Cemal Paşa. –Cemal Paşa'nın şehitliği olayı. **Akşam:** 23 Temmuz'da Ankara'da resmî bir ziyafet. Rus Sefiri'nin mühim bir nutku ve Adnan Bey'in cevabı. –Devletler, Yunanistan'a tebligatta bulundular. –Townshend bu sabah hareket etti. **Tercümanı Hakikat:** Yunanistan bir nota ile mahut kararlarını Müttefiklere tebliğ etti. –İzzet Paşa, İstanbul'un tarafsızlığını ihlal eden bir harekete müsaade edilmemesini talep etti. Babıâli'ye teminat verildi. **Küçük Mecmua**'da Ziya Gökalp: Yörük Ali (manzume). – Halk masalı: Kuğular.

31 - PAZARTESİ

1. İstiklal Mahkemeleri hakkında 249 sayılı kanun çıkarılarak bu mahkemelerin görev ve yetkileri yeniden belirlendi. Kanuna göre Bakanlar Kurulu'nun göstereceği lüzum üzerine Meclis gereken yerlerde İstiklal Mahkemesi kurabilecek. Mahkeme başkanı, iki üyesi ve kâtibi, Meclis üyeleri arasından gizli oyla seçilecek. İstiklal Mahkemeleri, asker kaçaklarını, vatana ihanet suçunu işleyenleri, casusluk ve bazı yolsuzluk olaylarını yargılayacak. İdam kararları, Meclis tarafından onaylandıktan sonra yerine getirilecek. (**ZC** 22: 34, 96; **Düstur** 3/3: 108; **HM:** 30; **YG:** 31; **AS:** 3, **PS:** 10) ★ Meclis, Kurban Bayramı nedeniyle 14 Ağustos'a kadar tatile girdi (**ZC** 22: 104).

2. Ankara İstiklal Mahkemesi'nin iki yıllık karar dökümü: Mahkemeye getirilen sanık: 13.096, Beraat: 470, İdam: 108, yüzüne karşı idam: 279, yokluğunda idam: 48, kalebent ve kürek: 48, değnek, para ve çeşitli cezalar: 12.137. Suç çeşitlerinin bellibaşlıları ise şöyle: Asker kaçağı: 450, vatana ihanet: 189, casusluk: 30, şüpheli şahıs olmak: 27, isyan: 29, rüşvet ve eşkiyalık: 32, katil ve hırsızlık: 37, düşmana katılma ve düşmana hizmet: 21... (**Aybars:** 107)

3. İngiliz, Fransız ve İtalyan Hükümetleri, İstanbul'un Yunan ordusu tarafından işgal edilmesi önerisini reddettiler. Notada, İstanbul'un işgaline izin verilmeyeceği ve bu amaçla yapılacak bir askerî harekâta, askerî kuvvetle karşılık verileceği bildirildi. İstanbul'u işgal planından vazgeçen Yunanlılar, Müttefikleri 3 Ağustos'ta sert bir nota ile protesto edeceklerdir. (**KASÖT:** 681; **Evans:** 368; **Bayur 2:** 274; **TİH** II/6-1: 203; **Belen:** 553; **Macario:** 80; **İleri, İkdam, Ter.Hak:** 1; **YG:** 1, 2; **HM:** 2, 4; **Tev.Ef:** 2; **Vakit:** 2, 3; **PS:** 3)

4. Batı Cephesi Komutanlığı, Demirci Akıncılarına bir talimat göndererek Büyük Taarruz başlar başlamaz, işgal altındaki bölgede yapacakları gerilla faaliyetlerinin neler olduğunu bildirdi (**Vandemir 1:** 174).

1922 - TEMMUZ

5. Yunanistan'ın İstanbul'u işgaline izin vermeyeceklerini açıklayan Başbakan L. George, Avam Kamarası'nda, Anadolu'ya gidecek soruşturma kurulları için talimatın hazır olduğunu söyledi. Dışişleri Bakan Yardımcısı Balfour ise raporunda uluslararası Kızılhaç'ın düşünceli olduğunu ifade etti. (**Jaeschke 1:** 187; **Vakit, İkdam:** 2)

6. Gönen'de iki papaz birer konuşma yaparak Rum ve Türk halkı özerklik için gösteriler yapmaya, büyük devletlere ve Yunanistan'a başvurmaya çağırdılar. "Artık Ankara Hükümeti, buraya gelip sizi kurtaramaz" dendi. Törende bir Türk'e de aynı konuda bir konuşma yaptırıldı. (**Özer:** 124)

7. Türkiye'de ilk resmî spor örgütü olan Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı'nın Merkez Kurulu Osmanlı Matbuat Cemiyeti'nde ilk toplantısını yaparak ittifakın başkanlığına Ali Sami Bey'i seçti (**Ter.Hak.** 1; **Vakit:** 2).

8. General Townshend, Konya'dan özel bir trenle İskenderun'a hareket etti (**YG:** 1; **Şimşir** IV: 344).

9. İktisadî bir bunalım içinde olan İstanbul Hükümeti, giderlerde azaltma yapmak amacıyla memurların sayısını azaltma uygulamasına başladı. Memurların yüzde yirmisinin işten çıkarılmasıyla her ay 35.000 lira tasarruf yapılacağı hesaplanıyor. Yalnız Harbiye Nezareti'nde 586 kişi mecburî izne çıkarıldı. 81 memur da emekliğe sevkedildi. Kendilerine bildirim yapılan memurlar bugün dairelerine veda etmeye başladılar. Hükümet memur aylıklarını ödemekte de güçlük çekiyor. Ağustos ortalarında maaşların yarısı ödenebilecek. (**PS** 14, 31 Temmuz: **Ter.Hak.** 27 Temmuz –9 Ağustos; **İkdam:** 31 Temmuz –3 Ağustos; **Vakit:** 1 Ağustos)

10. **Yenigün:** İstanbul'un evvelki gün geçirdiği heyecan. Güya Yunan kuvvetleri İstanbul'a doğru yürümeye başlamış. **Tevhidiefkâr:** Townshend Ankara'dan memnun ayrıldı. **Satveti Milliye:** İzmir halkı sansür dolayısıyla basında yazamadıklarını sokaklara astıkları yaftalarla açıklıyorlar: Sulh isteriz! –Halk İştirakiyun Fırkası'nın 15 Ağustos tarihli birinci kongresi gündemi. **İkdam:** Fethi Bey'in 23'te Poincaré ile görüşmesi. –Townshend'in demeci: Barışı kolaylaştırmak için geldim. Büyük ümitlerle dönüyorum. **Aydede,** muhalefete mensup olanların gün görmediğinden yakınıyor. **Le Temps:** Konstantin idaresi, İzmir'i muhafaza etmek istiyor. Böylece Müttefiklerin barış önerisini reddediyor. Eğer İngiltere istese yarın Doğu'da barış olur. (**MEH** 69: 8-12) **Rote Fahne:** Türk-Yunan anlaşmazlığı, gerçekte bir İngiliz-Fransız anlaşmazlığıdır. İngiltere, Yunan ordularını kendi gönüllü birlikleri yerine kullanıyor. Fransa ise, daha uygun bir siyasetle Türkiye ile anlaşıyor. (**MEH** 71: 2-9) **Öğüt:** Yunanlıların İstanbul üzerine yürüyecekleri haberi danışıklı döğüştür. **Vakit:** Yunanistan, devletlerden müsaade talep ediyor. –Townshend'in Ankara'dan ayrılışı.

1922 - TEMMUZ

–İtalya'da kabine buhranının devamı. **Peyamı Sabah:** Çatalca ara hattında sükûnet. Yunanlılar 10 km. geriye çekildi. **Hakimiyeti Milliye:** Yunan hükûmetinin bir sır olarak sakladığı kararlar ortaya çıktı: İstanbul'a karşı bir akın cüreti. –Yunanlılar müsaadesiz yürümek fikrinde değilmiş. –İki yıl önce casusluktan yargılanırken firar eden Gemlikli casus Talat, Samsun'da yakayı ele verdi. –İrlanda ateşi. **Akşam**'da N. Sadık: İtalya buhranı. –Dün Anadolu'da muhtariyet ilan ettiler. –Yunanistan devletlere verdiği notada İstanbul'un işgalini talep ediyor. **Tercümanı Hakikat:** Fransa, Yunanistan'ın istediği müsaadeyi derhal reddetti. –Yunanlılar İstanbul'u işgal için devletlerden müsaade istediler. –Yunanlılar, meşgul havalinin muhtariyetini ilan ettiler.

1922 - AĞUSTOS

1 - SALI

1. İstanbul Hükûmeti'nin Dışişleri Bakanı İzzet Paşa, Yüksek Komiserlere verdiği yazı ile Yunanlıların İzmir'de özerklik ilan edişini protesto etti (**İkdam, Vakit, PS, İleri, Ter.Hak.** 3).

2. Türkiye'den ayrılmakta olan İngiliz Milletvekili General Townshend, Ankara'dan Adana'ya vardı. Yarım saat kaldıktan sonra İskenderun yönüne hareket etti. Townshend, Yeni Adana'ya verdiği demeçte şöyle dedi: "Yunanistan'ın Anadolu'yu boşaltmasından başka çözüm yolu yok. Abluka sonuçsuzdur. Anadolu'da silah, mühimmat çok. Anadolulu'yu gördükten sonra Türk davası için çalışmak benim için gaye oldu." (**YA:** 2; **HM, YG:** 4) ★ Rumbold'un Townshend'in Türkiye gezisi hakkında Balfour'a raporu: Gezi Türkiye'de heyecan ve ilgi yarattı. Geziyle ilgili basın haberleri önce İngiliz sansürünce kısıtlandı, daha sonra serbest bırakıldı. Padişah, sordurdu. İngiltere Hükûmeti'nin bu geziye karşı olduğu Padişah'a duyuruldu. (**Şimşir** IV: 323)

3. Eski Hahambaşı Hayım Nahum Efendi, İstanbul'dan Ankara'ya geldi, halk ve Belediye tarafından karşılandı; Museviler tarafından misafir edildi. Ankara'da bir dizi görüşme yapacak olan Hayım Nahum Efendi, "Ben bu vatanın evladı olmakla iftihar ediyorum" dedi. (**Vakit, YG, HM:** 2; **İkdam:** 3)

4. General Harington, Yunanlıların İstanbul'u işgal etmeleri halinde Sultan'ın şahsının himaye edilip edilmeyeceğini sordu. Bununla ilgili şifre Rumbold tarafından Balfour'a bugün çekildi. (**Şimşir 3:** 431)

5. İngiliz karargâhı bir tebliğ yayımlayarak, Doğu Trakya'da birkaç Yunan süvarisinin bilmeden karşı tarafa geçip Türk karakolları ile temas ettiklerini, Yunan Hükûmeti'nin buraya asker yığmasına rağmen güvence verdiğini ve olay çıkmaması için tedbir alındığını açıkladı (**Ter.Hak.** 2; **İleri, Vakit, İkdam:** 3; **HM:** 4)

1922 - AĞUSTOS

6. Ali Fuat Paşa başkanlığındaki Meclis kurulu, Ankara'dan Batı Cephesi'ne hareket etti (**HM:** 1; **YG:** 2; **Cebesoy 3:** 45). ★ Millî Savunma Bakanı Kâzım Paşa, ordunun lojistik işlerini görüşmek üzere Akşehir'e Mustafa Kemal'in yanına gitti (**Söylev** II: 492; **TİH** II/6-2:306). ★ Türk ordusunda 14.345 subay, 297.794 er silah altında bulunuyor. Bunlardan Batı Cephesi'nde görevli olanların sayısı: 8.658 subay, 199.282 er. Menzillerle birlikte Batı Cephesi'nin iaşe kuvveti: 227.807 insan, 79.894 hayvan. (**TİH** VII: 422, 458)

7. Sovyet Rusya'dan Türkiye'ye savaş araçları nakli deniz yoluyla devam ediyor. Preveze Gambotu, 417 esir ve göçmenle Trabzon'a geldi. Bu sırada 12 sandık altın, bir motorla Trabzon'dan Samsun'a yollanacak. (**TİH** V: 83)

8. **The New York Times:** Türklerin Yunanlıları İzmir'den çıkarması, imkânsız denecek kadar zor. Yunanlılar da "Biz buradayız, burada kalacağız" diyorlar. (**Ulagay:** 195) **Daily News:** Konstantin, Yunanistan'ın içine düştüğü buhran sonucu sarsılan mevkiini kuvvetlendirmek için İstanbul'u işgal fikrini ortaya atıyor. Ciddî sayılmamalıdır. Yunan ordusu Anadolu'yu boşaltırsa yerli Rumlar için tehlike başgöstereceği iddiası yabana atılamaz. (**MEH** 78: 11) **The Morning Post:** Townshend'in Ankara görüşmeleri (**Jaeschke 1:** 188). **Figaro:** Doğu çıkmazı (**MEH** 63: 12-16). **Dépats:** Doğu tehdidi: Yunanistan'ın özerkliğini ilan ettiği İzmir'i ilhak etmeyeceği boş bir iddiadır. Büyük devletler, kararlaştırdıkları ortak programı zorla uygulatmada ortak bir irade ve azim göstermedikleri zaman, ihzar ettikleri kuvvet ne olursa olsun etkisi hiçtir. Yunanlıların İstanbul'u tehdidi def edilmelidir. (**MEH** 74: 2-6) **Le Temps'**ın başyazısı: Doğu'da barış kurulmak isteniyorsa Yunanistan bunun gereklerini yapmaya zorlanmalıdır. Denizlerin hakimi İtilaf Devletleridir. Yunanlıları yola getirmek için en etkili tedbir limanlarını abluka etmekten ibarettir. (**YG, HM:** 14)

9. **Vakit:** Yunanistan, İstanbul'u işgal etmek için izin istiyor. –Yunanlılar, Anadolu'da muhtariyet ilan ettiler. **Peyamı Sabah:** Yunan'ın İstanbul'u işgal tasavvuru kat'iyyen sonuçsuz kaldı. –Ali Kemal: Muvaffakiyet, hükümet adamları için yegâne deha ölçüsüdür. –İzmir'de muhtariyet ilan etmişler. **İkdam:** İstanbul'un işgali hayaline düşen Yunanlılara sert bir cevap. **Hakimiyeti Milliye:** İhtilal mi inkılap mı: 13. –Yunanlılar, devletlerden hiç birinin ciddî bir muhalefetini ummadıkları için İstanbul üzerine akın yapmak gibi delice teşebbüslere kalkışmışlardı. –Çatalca'ya sevkolunan Yunan birlikleri. **Öğüt:** Nihayet düşünüp taşınıp verdikleri kararı tatbik ettiler. İzmir'de muhtariyet ilan ettiler. **Dertli,** Yeni Adana'dan naklediyor: Anadolu'da dökülen kanla/Ne mutlu Sarayda çiçekler açtı/Yurdunu, ırkını çiğneten hakan/Zevkinin uğruna çiçekler saçtı/Sefasız geçirme fasl-ı baharı/Eylen Padişah'ım git Sadabad'a... (Coşar, **MMB:** 293) Artvin'de **Yeşil Yuva** dergisinin ilk sayısı (Coşar, **MMB:** 302) **Babalık:** Enver'in Buhara sergüzeşti. –Tavas'ta bulunan Konya İstiklal

1922 - AĞUSTOS

Mahkemesi kararları. –Muallimlerin faaliyet programı. **Tevhidiefkâr**: Yunanlılar, devletlere bir nota vererek İstanbul'un işgaline müsaade talep ettiler. Fransa, hemen reddetti, İngiltere maslahatgüzarı da tevbihatta bulunmuş. –Ebüzziyazade: Sözle olmaz, faaliyet ister. **İleri:** Fransız Hükümeti, İstanbul'un işgali için Yunanlılar tarafından vaki olan müracaatı derhal reddetmiştir. **Yenigün:** Yunanistan, Fransa'ya müracaatla İstanbul'u işgal için müsaade istemiş, Fransa reddetmiştir. –Y.Nadi: İstanbul tehdidi: Koca bir millete karşı böyle çocuk oyuncağı kabilinden tehditler para etmez. –İstiklal Mahkemeleri hakkında yeni kanun. –Bolşevikler bizi nasıl görüyor? **Tercümanı Hakikat:** İngiltere ile Fransa, İstanbul'un müdafaası hususunda müttehid-ül efkârdırlar. İngiliz Hariciye Nezareti, Yunanlıların İstanbul'a yürümelerini gayri muhtemel addediyor.

2 - ÇARŞAMBA

1. Ankara'da ziyaretler: Hayım Nahum Efendi, Başbakan Rauf Bey'i ve Meclis İkinci Başkanı Dr. Adnan Bey'i, Aralof ile Sultan Ahmet Han da Rauf Bey'i ziyaret ettiler. Aralof, (muhtemelen Sultan Ahmet Han da), Cemal Paşa'nın katlinden dolayı üzüntülerini bildirdi. Aralof, cinayetten sanık 40 kişinin tutuklandığını söyledi. (**HM, Öğüt:** 3)

2. Lloyd George, Avam Kamarası'nda, şimdilik Doğu sorununu ilgili bütün devletlerin katılmasıyla değil, Ankara, İstanbul ve Atina Hükümetlerinin katılmasıyla bir konferans toplayarak çözümlemek istediklerini söyledi (**Vakit, İkdam:** 4).

3. World Clearense Association Şirketi temsilcisi olarak 21 Temmuz'da Ankara'ya gelmiş olan Don Louis Bourbon, Ankara'da Mustafa Kemal'e yazdığı mektupta, Türkiye'deki görüşmelerinin sonuçlarını anlattı. "Bugün muhtaç olduğunuz şey, borçlanmadır. Ben bunu sağlayacağım" diyen Bourbon, Türkiye'ye yardım için 4 çare düşündüklerini bildirdi: 1. Amerika'da bir komisyon kurulması. Bu komisyonun Türkiye'de bir konferans toplaması. 2. Bourbon'un yönetiminde Ankara'da bir propaganda bürosunun kurulması. 3. Millî bir borçlanma için ödeme biçimi. 4. Türkiye'de sinema sanayiinin kurulması. (**Şimşir 5:** 233)

4. Balıkesir İşgal Komutanının gönderdiği iki hayvan tüccarı, Sındırgı doğusundaki Ulus dağında Akıncı Müfrezeleri Komutanı İbrahim Ethem Bey'e Yunanlıların teklifini getirdi: "Buralarda özerk yönetim kurulacak. Teslim olunuz. Sizi özerk devletin temsilcisi veya müfettişi, adamlarınızı dolgun maaşla jandarma astsubayı yapalım..." İbrahim Ethem Bey, Yunan komutanına sert bir cevap gönderdi: "Memleketi nasıl idare edeceğimizi biz düşünürüz..." (**Vandemir 1:** 166)

1922 - AĞUSTOS

5. Yunan Hükümeti, dün Kral sarayında yaptığı toplantıda aldığı kararı Müttefiklere sundu: İstanbul'un işgaline izin verilmediğine göre, barışın sağlanması için acele edilmesi... (**Vakit:** 3, 4; **İkdam:** 4)

6. Yeni İtalyan kabinesini yeniden Fakta kurdu. Şanzer, dışişleri bakanı oldu. Hükümet'in Doğu siyasetinde bir değişiklik olmayacağı bildirildi. (**Vakit, PS, İkdam:** 4; **Ter.Hak:** 3, "1'de kurdu"; **HM:** 9)

7. İngiliz Dışişleri Bakan vekili Balfour'un raporu: Yunanlıların çekilmesini talep edeceğim. ★ Balfour'un Paris, Roma, Washington Büyükelçiliklerine talimatı: Kızılhaç Ankara ve Atina ile iki yardım heyeti için müzakere etmektedir. (**Jaeschke 1:** 188; **2:** 238)

8. Mustafa Kemal, cepheden Konya'ya döndü (**Babalık:** 3).

9. **Hakimiyeti Milliye:** Yunanistan'ın devletlere verdiği notalar. –Devletler de cevabî notalarını bildirdiler. –İzmir'de muhtariyet ilan edildi mi? –İstifa eden Adana Valisi Hacı Adil Bey'in yerine Kastamonu Valisi Refet, Kastamonu Valiliğine de Sinop Mutasarrıfı Süleyman Necmi Beyler tayin edildi. **Yenigün:** İzmir'de muhtariyet ilan ediliyor. –İstanbul'un işgaliyle ilgili Yunan teklifini İtalya da derhal ve şiddetle reddetti. **Açıksöz**: Gezi izlenimleri hakkında Hamdullah Suphi Bey'le görüşme. **Öğüt:** Şimdiye kadar mukaddes birliği muhafaza eden ve demir kalple millî sulh gününü bekleyen millet, sonuna kadar bu kutsî yemininde duracaktır. Müstakil, hür Türkiye'de sulhun feyizli inkılap günlerini görmek için demir kalple yarını bekleyelim. **Yeni Adana** İstanbul etrafında Yunanistan. **İkdam:** Anadolu'da muhtariyet. –İstanbul üzerine yürüme hayali ve İzmir'e muhtariyet ilanı. –Konstantin, nasıl bir oyuna heves etti? **Vakit:** Hüseyin Cahit: Kadın meselesi. –Yunanistan, İstanbul'un işgaline müsaade edilmesi hakkındaki talebini Müttefiklere verdi. –Müttefiklerin Yunan Hükümeti'ne cevabı. **Peyamı Sabah:** L.George'un İstanbul'a dair beyanatı. –Ali Kemal: Muhtariyet ilanı: Bu son musibetle olsun, intibah nazarımız açılmalıdır. Artık bu zavallı vatanı bir harp mütealibinin (?) ihtiraslarına oyuncak olmaktan kurtarmalıyız. **Sebilürreşat:** Türkiye ve İslam âlemi. –İslamî bir kongrenin lüzumu. –Ümmet-i İslamiye'ye bildiri. **Manchester Guardian:** Yakın Doğu'da rezalet. Yunanlılar İstanbul'u almak istiyor. İtilaf Devletlerinin etkili bir siyaset teklif edeceğine dair emareler yok. Fransa ile İtalya, Ankara ile ayrı ayrı anlaşmalar ve Ankara'ya silah veriyorlar. İngiltere de kabahatsiz değildir. Yunanlıları Ankara üzerine saldırmağa teşvik etmiştir. Yunanlılar şimdi ne ileri ne geri gidebiliyorlar. El ele verilerek bir çözüm bulunmalıdır. (**MEH** 65: 12-16) **Karagöz**'de, Atina'ya gitmek isteyen Yunanlı, yolu şaşırarak İstanbul önüne gelmiş. **Karagöz:** Haydi çek arabanı. Yoksa kırarım kafanı. –Barış kuşu bu sefer muhakkak konacağa benziyor. Acaba kimin başına konacak? "İnişe bakılırsa

1922 - AĞUSTOS

kalpaklıya gidiyor" **Babalık:** İstanbul üzerine mi yürüyorlar? –Bulgaristan'ın vaziyeti. –Celalettin Arif Bey, Adliye Vekâleti vazifesini telgrafla reddetti. –Hindistan'da Sind eyaletindeki isyan. –İbrahim Şevki'nin manzumesi: Şehitler Tepesi'nde. –İstiklâl Mahkemelerinin selahiyeti için çıkarılan kanun. **Tevhidiefkâr**: İstanbul'un müdafaası için İngiltere ile Fransa arasında tam uyuşma oldu. –Ara hat üzerinde Yunan yığınağı. –Mebusan Heyeti, cepheye hareket etti. **İleri:** Yunan muhtariyeti, devletlerce yok hükmünde sayılacaktır. –Yunanistan tam manasıyla şaşırdı. **Tercümanı Hakikat:** Müttefikler Çatalca'da tarafsız bir mıntıkanın ihdasını talep ettiler. –İzmir muhtariyeti yok hükmünde sayılıyor. –İngiliz Umum Karargâhı'nın resmî tebliği: Yunanlıların tecavüzleri sanılmıyor. **Ayine**'de Akbaba, Cemal Paşa'nın arkasından ağlayanları ve ağlamayanları eleştiriyor. Ağlayanların ücretle ağladıklarını, onun sayesinde zengin olmuş bir çoğunun da arkasından bir ah bile demediğini yazıyor. Kendisinin bir zamanların şatafatlı ve zalim bu paşasının ne iyiliğini ne de kahrını görmediği için arkasından ağlamadığını ve lanet de okumadığını belirtiyor. **Le Temps:** Bir felakete şahit olmayı beklemeyelim. Yunan ordusu ne Edirne'yi ne Gelibolu'yu ve ne de Bulgaristan'ın muhtaç olduğu sahili ihtiva etmelidir. (**YG:** 13)

3 - PERŞEMBE

1. Mr. Kenworthy, Başbakan L.George'dan İzmir ve çevresinde bağımsız bir Yunan devletinden haberi olup olmadığını, böyle bir hareketin İngiliz Hükümeti'nce tasvip edilmeyeceğinin açıkça Yunan Hükümeti'ne belirtilip belirtilmediğini sordu. Başbakan buna şu cevabı verdi: "Son Yunan tedbirleri, bir derece mahallî muhtariyet kurmakla birlikte İyonya'yı bağımsız bir devlet haline getirmemektedir. Yunan Hükümeti'ne uyarmada bulunmayı gerekli görmüyoruz". Kenworthy, bu cevabı yeterli görmeyerek yarın genel görüşme açacaktır. (**İkdam:** 9; **Şimşir 3:** 428-429; **HM, YG:** 10)

2. Fransa, İngiltere'ye Türk-Yunan barışı konusunda yedinci notasını sunarak Yunanistan'ın Anadolu'yu boşaltmasında diretti (**Şimşir 3:** 382).

3. Yunanistan Dışişleri Bakanlığı, İngiltere'ye verdiği notada, İstanbul'un işgaline izin vermedikleri için onları protesto etti (**KASÖT:** 681; **Şimşir 3:** 430).

4. İngiliz Yüksek Komiseri Rumbold, İzzet Paşa ile görüştü. İzzet Paşa, Mustafa Kemal'in durumunun sarsıldığını ileri sürdü; Beykoz Konferansı'na razı olduğunu ama konferansın İzmit'te yapılmasına karşı olduğunu söyledi; konferansta Ankara Hükümeti'ni Rauf Bey'in temsil etmesini istedi. (**Şimşir** IV: 341; **İkdam:** 4)

1922 - AĞUSTOS

5. Yozgat İstiklal Mahkemesi'nin 3 Ekim 1921'den beri verdiği 268 cezanın dökümü: Eşkiyalık 23, yolkesicilik 16, isyan 47, casusluk 38, vatana ihanet 23, yataklık 13, ırza tecavüz 12, rüşvet 11, vb. (**Aybars:** 177)

6. Çatalca hattında bir pilot, bir çavuş, üç onbaşı olmak üzere 5 Yunan askeri Türkiye'ye sığındı (**İkdam:** 4).

7. Müttefik İşgal Kuvvetleri Başkumandanı, Yunan birlikleriyle Müttefik birlikleri arasında bir olayı önlemek ve ikisi arasına bir uzaklık koymaları için bir İngiliz subayı ile İstanbul'da İtalyan Birlikleri Kumandanı Mombelli'yi Yunan 4. Kolordu Kumandanı Vlahopulos ile görüşmek için Çerkezköy'e gönderdi (**Ter.Hak, Hilaliahmer:** 7; **HM:** 9).

8. Sait Molla'nın okuyucularına mektubu: Mahkemede Velit hakkında Yunus Nadi'nin ifşaatını açıkladım çünkü Velid'in kendi muhitindeki yerini de göstermek istedim (**PS:** 4).

9. **Peyamı Sabah:** Babıâli'nin Müttefiklere verdiği protesto metni. –Ali Kemal: Üç seneden ziyadedir Ankara İtilaf Devletlerine karşı böbürlenme tavrı takındı. Halbuki millî haklarımızın kazanılması için en emin ve en kestirme yol bu devletlerin Şark siyasetlerini siyasetlerimize rehber yapmak, umumî menfaatimizi onlarınkiyle uzlaştırmaktı. –Velit Bey'le Ali Kemal'in muhakemesi. **Vakit:** Devletler, her türlü hadisata mani olmak için Çatalca hattı faslında tarafsız bir mıntıka tesisini Yunanistan'a tavsiye etmişlerdir. –Atina'da herkes Hükümet'e hücum etmeye başladı. **Hakimiyeti Milliye:** Amerikan Ajansı'na göre Devletler muhtariyet kararının geri alınmasını talep edecekler. Alınmadığı takdirde kararı hiç hükmünde sayacaklar. –Yunanlılar Edirne üzerine çekilmeğe başladılar. –İtalya'da vaziyet vahim bir devreye girdi. –İstanbul Muallimler Cemiyeti kongre reisi Şemsettin Bey ile Birlik Başkanı Muhittin Bey arasında telgraflar. **Öğüt:** İzmir'de Yunanlıların ilan ettikleri muhtariyet beyannamesinde Küçük Asya'nın istiklalinden bahsediliyor. –İtilaf Devletleri İstanbul'un işgaline muhalefet edecekler. –Millî iktisada doğru: Türk mütefekkirleri ne düşünüyorlar? **Yenigün:** Fransızlar Çatalca hattını tahkim ediyorlar. **Açıksöz**'de İ.Habib: Bayrağı selamlarken: Yarın kurban bayramını idrak edeceğiz, fakat gönüller şen değil. Hepimiz bir yetim hüznü taşıyoruz. Fakat bu son kanlı bayramdır. Düşmanlar yeisin uçurumunda, biz ümit ve imanın şahikasındayız. Üç yıldır, sırat köprüsünün bütün tehlikeli yerlerini geçtik. Şimdi önümüzde tek bir engel var. (**Sevük:** 147) **Yeni Adana** Mutasarrıf, bir makaleden dolayı Ordu'da yayımlanan Güneş gazetesini kapatınış. Eski zihniyetin devam etmekte olduğunu hayretle görüyoruz. Matbuat hürriyetinin manasını hepimizin anlaması lazımdır. **Söz** (Kıbrıs): Vazife başına! (**TK:** 106: 56) **İkdam:** Cephede acz gösteren düşman Müttefiklerden İstanbul'un işgali yerine muaallakiyete nihayet vermek

üzere bir başka çare göstermelerini isteyecek. Yani maksadı, ne yapıp yapıp bu ağır yükten kurtulmaktır. **İleri:** Devletler, Yunanistan'a verdikleri müşterek cevapta, İstanbul'a doğru vukubulacak bir harekete askerî kuvvetlerle engel olacaklarını bildirdiler. –İki başlı kontrol. –Babıâli'nin protestosu, İzzet Paşa tarafından mümessillere verildi. **Babalık:** Hamdullah Suphi Bey'in Kafkasya seyahatı hakkındaki müşahedeleri ve ihsasatı (Amasya Emel gazetesinden). –Mösyö Millerand'a suikast. –Niğde'de terakki adımları. **Tevhidiefkâr**: Devletler, Yunanistan'ın İstanbul'u işgal taleplerine açık ve kat'i surette red cevabı verdiler. Aynı zamanda Müttefik kıtalarının Yunanlıların ilerlemesine engel olacağını da tebliğ ettiler. **Tercümanı Hakikat:** Yunan ordusu Çatalca ara hattında top menzili haricine çekildi. –Yunan, Müttefiklere cevap verdi. –Muhtariyet oyunu suya düştü. **Güleryüz:** Ada'da sayfiye hayatı. –Mecburî mezuniyet.

4 - CUMA

1. Enver Paşa, Pamir eteklerindeki Çegan tepesinde, bir Kızılordu müfrezesinin yaptığı baskında yedi yerinden aldığı kurşun yaraları sonucu öldü. Bolşevik müfrezesi, çarpışma alanında ölen diğer kişilerinkinden farklı buldukları eşya ve giysilerini alarak inceletmek için götürdüler. Ceset, yerliler tarafından iki gün sonra tanınarak Abıderya Suyu kıyısındaki Abıderya Köyü'nde defnedilecektir. 1908 İkinci Meşrutiyet devriminin ve sonrasının en önde gelen siyaset adamı olan Enver Paşa, Başkomutan Vekili ve Harbiye Nazırı olarak idare ettiği Birinci Dünya Savaşı yenilgiyle sonuçlanınca, 2/3 Kasım 1918 gecesi, arkadaşlarıyla birlikte İstanbul'dan kaçmış, uzun süre Almanya ve Rusya'da kalıp İttihat ve Terakki'yi canlandırmaya ve Anadolu'ya geçerek millî mücadelenin başına geçmeye çalışmış, ancak Ruslar Türkiye'ye girişine izin vermeyince Doğu Buhara'ya geçerek devrime karşı mücadele eden Basmacıların başına geçmişti. (**PS, Ter.Hak, Tev.Ef, Vakit, İkdam:** 20; **HM, YG:** 22; **Babalık, YA**: 23; **Cebesoy 2:** 324; **Aydemir 3,** III: 683; **Karabekir 3:** 346; **TD** III: 1084; IV: 1353)

2. Ankara Hükümeti, büyük saldırı konusunu görüşerek Başkomutanlığın bu konudaki kararını uygun buldu.

3. İsmet Paşa'nın Büyük Millet Meclisi'ne telgrafı: Bir heyet tarafından gönderilen selamların ve bayram tebriklerinin Garp Cephesi'nce fevkalade sürur ve iftiharı mucip olduğunu arza müsaraat ile Türkiye Büyük Millet Meclisi ordularının itimat ve tazimatını takdim ederim (**HM:** 13).

4. Dışişleri Bakanı Fethi Bey, İngiliz Dışişleri'nde Curzon'un özel kâtibi Vansittart tarafından kabul edildi. Vansittard ona, Başkan vekili Balfour'un az önce İsviçre'ye gittiğini, Curzon'un ise şehirde bulunmadığını söyledi. Fethi Bey, 14'te Müsteşar W. Tyrell ve yardımcısı tarafından kabul edilecek, 21'de ayrıla-

1922 - AĞUSTOS

cağı Londra'da üst düzey yetkililerle görüşme olanağı bulamayacaktır. Büyük Taarruz'dan sonra İngiliz Hükümeti Fethi Bey'le görüşülmemesi nedeninin onun İngiltere'ye gelişinin resmî görevle olmadığına ve bir görüşme talebinde bulunmadığına bağlayan bir açıklama yapacaktır. (**İkdam,** 11, 12, 13; **PS:** 13; **Jaeschke 2:** 233) ★ Fethi Bey'in Morning Post'ta yayımlanan demeci: Tatmin edici bir barışın sağlanması mesuliyetini taşıyan Britanya makamları önünde görüşlerimi bildirmeyi ümit ediyorum... Irak hakkında tatmin edici teminat vermeğe hazırız. Türkiye, kendi öz varlığı için mücadelede ısrarlıdır. Bolşeviklerden bu hususta teminat aldık. Müthiş mücadele karşısında bu teminatı ihmal etmek mümkün olmadı... (**Jaeschke 2:** 232-233) ★ The Times'da demeci: Gayrıresmî konuşuyorum. Çanakkale ve Trakya için tekliflerle geldim. İngiltere, Türkiye'ye düşmanlık beslememelidir. Sevr, bizim için köleliktir. Edirne'yi bırakamayız. Boğazlar serbest bölge olabilir. (**Jaeschke 2:** 239; **İkdam:** 9)

5. Avam Kamarası'nda görüşmeler: Milletvekili Kenworth, Hükümet politikasına şiddetle karşı çıkarak şöyle dedi: "Azınlıklar 500 yıldır Türkiye'de servet sahibi olmuşlardır. Yunanlıların entrikaları, Rumları baştan çıkarmıştır. Yunanistan'ın İstanbul'u işgal etmeyi hatırına getirmesi dış siyasetimizin macerasını gösterir. Türkiye'nin millî hayatında başlamış olan uyanışa karşı gözlerimizi kapamamalıyız. Türklerin millî kahramanına asi general denemez". Binbaşı Glny, Hükümet politikasını savundu. General Surtees, Doğu'daki üzücü duruma son vermek için Hükümeti'n daha çok çaba göstermesini istedi. Başbakan Lloyd George, bunlara cevap olarak şöyle konuştu: "Türkiye'nin Boğazları kapatması, savaşı iki yıl uzattı. İzmir bölgesinin Yunanistan'a verilmesi gerekiyordu. Londra Konferansı'nda ve Paris kararlarında barışı kurma denemeleri yaptık. Ankara reddetti. Mustafa Kemal, büyük bir general ve büyük bir yurtsever olabilir ama Müslümanların başı Halife'dir. Türkler Pontos bölgesinde zulüm yapıyor. Anadolu Rumları korunacaktır. İstanbul'u Yunanistan'a karşı biz koruyoruz." Bu konuşma Yunanistan'da büyük bir sevinç yaratacak, L.George, Helenizm'in hamisi ilan edilecek ve konuşma Anadolu işgal ordusunda dağıtılacaktır. (**Hilaliahmer:** 7; **İkdam** 10; **HM:** 11; **Vakit:** 10,18; **Bayur:** 210; **Bayur 2:** 275; **Baytok:** 149; **Sonyel** II: 260; **Jaeschke 2:** 233; **Nicolson:** 270; **Şimşir** IV: 326-341; **Şimşir 3:** 382, 429; **KASÖT:** 683)

6. Ankara Hükümeti'nin, Yahya Kâhya'nın öldürülmesiyle doğan durumu incelemek üzere görevlendirdiği soruşturma kurulu Trabzon'a vardı. Şer'iye eski Bakanı Mustafa Fehmi Efendi'nin başkanlığındaki kurul, 12 Eylül'de yazacağı raporunda Yahya'yı öldürenlerin tespit edilemediğini belirtecektir. (**Karabekir 3:** 363; **Goloğlu 4:** 300)

1922 - AĞUSTOS

7. Akıncılar Müfrezeleri Komutanı İbrahim Ethem Bey, işgal altındaki köyler halkına bir bildiri yayımlayarak köylülerden Yunanlıların özerklik lehindeki bildirilerini imzalamamalarını istedi (**Vandemir I:** 166).

8. **Peyamı Sabah:** Memalik-i Meşgule (İşgal altındaki yerler) Müslümanları Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Yunanlıların mal, can ve ırz üzerine yaptıkları ve son zamanlarda şiddetlendirdikleri tecavüzlere bütün mümessillerle İşgal Kuvvetleri Kumandanlığı'nın nazar-ı dikkatini celp için bir muhtıra daha verdi. –Ali Kemal: Bayram düşünceleri: Kara bayram. Bana Meşrutiyet'in ilk bayramını hatırlattı. O bayramda bile gözümde, gönlümde bir sönüklük vardı. –Yunanlılar, top menzili haricine çekildiler. **Vakit:** Yunan ordusu, bu son teşebbüsü ile de bir bataklığa saplanmıştır. –Çatalca'da vaziyet sulha doğru gidiyor. –Fakta, İtalya'da yeni kabineyi teşkil etti. **İkdam:** Yunanistan'ın maceracılığı, sonuçsuzluğuna doğru gidiyor. **Hakimiyeti Milliye:** Bayramınız mübarek olsun aziz okuyucular. –Yunan siyasetinin hayasızlığına bir numune: Anadolu mandası. –İkinci mecnunca teşebbüs: İşgal altındaki yerlerde bu hafta idare meclisi seçimi başlayacakmış. –Cemal Paşa nasıl şehit edildi? Haftalık **Edebî Şark**'ın Ankara'da 19. sayısı: Şekip, Mehmet Sırrı, A.Rasim, Hüseyin Avni, Lütfi Baba, Kiryan Dede, Refik Nadir, Reşat Vedat, Yümni imzalarıyla. **Tevhidiefkâr:** Kurban Bayramı (Uzaktan doğan güneşi seyreden asker, köylü ve çocuklar). –Fransa, İngiltere ve İtalya'ya, muhtariyetin Atina'da müştereken protesto edilmesini teklif ediyor. –İstanbul emniyet altında. Müsterih olalım. **İleri:** Kurban Bayramı. –Yunan zihniyeti. –Ordumuzun en yüksek kumandanlarından Ali İhsan Paşa. –İzmir muhtariyetinin iç yüzü nedir? **Babalık:** Hazineyi nasıl soyuyorlar (Mersin Rüsumat İdaresi'nde kaçakçılık). –Atina matbuatının vaveylası. Bütün Yunan matbuatı, sulhu elde edemediği için feryad ile Hükümet'e hücum ediyor. **Yenigün:** Fransızlar Çatalca civarını tahkim ediyorlar. –Yunanistan'ın İstanbul için verdiği nota. –Yunanistan, devletlere cevabî notasını verdi. –Cemal Paşa'nın fecî şehadeti tafsilatı.

5 - CUMARTESİ

1. Mustafa Kemal, cepheden Ankara'ya döndü (**HM:** 9).

2. İngiliz Genel Karargâhı, tebliğinde Yunanlılarla bir tarafsız bölge tesbiti için Fransız subayının Çatalca'ya gittiğini duyurdu. Fransızların Çatalca'yı, İngilizlerin Makrikör'ü ve Ayastafanos'u işgal ettiklerine ilişkin telsiz haberi... (**Hilaliahmer, Ter.Hak.** 7; **İkdam, Vakit, PS, Tev.Ef, İleri:** 8; **HM:** 9)

3. Rumbold'dan Balfour'a: Herkes konferanstan yana. Mustafa Kemal'in durumu sarsılmış, muhalefet artmıştır, ama Misak-ı Millî'den gerileme yönünde bir belirti yoktur. Bizim için en iyisi Padişah'ın güçlenmesi olur ama şimdilik pek umut yok... (**Şimşir** IV: 341)

1922 - AĞUSTOS

4. Muhittin Paşa Adana'dan Belbek ve Zahle'ye gitti (**Vakit:** 17 "Ziyaret maksadiyle").

5. **The Times:** Lloyd George'un nutku hüsrana sebeptir (**Jaeschke 1:** 188). **Yeni Hayat**'ın 18. sayısı: Anadolu Komünist Kongresi. –Moskova'dan Aydemir Şevket: Savulun makine dağılıyor. –Moskova'dan Nazım Hikmet: Müşterek zahmet (şiir). –Mısır Sosyalist Fırkası ve Kanun-u Esasî. –Halk İştirakiyun Fırkası Birinci Kongresi programı. **Eorore:** Lloyd George'un politikası, Curzon'un telkin ettiği bir emperyalist politikadır. Dün Avam Kamarası'ndaki konuşmasında bunu ispata çalıştı. Riyakâr... (**MEH** 24: 8-10) Bulgar **Rabotniçevski Vestnik:** Savaş gerçekte Türkiye ile İngiltere ve Fransa arasında yapılıyor. İngiltere Ege'yi Yunanistan aracılığı ile kendi kalesi haline getirmek istiyor. (**Velikov:** 130) **Karagöz:** Kral, Atina'da krallık dileniyor, İzmir'de muhtariyet sadakası dağıtıyor. –Mustafa Kemal, bayram hediyesi olarak bir koç hediye eden Karagöz'e diyor ki, "Bu sevimli hayvanı saklayalım da pek yaklaşan kurtuluş bayramında hep beraber keser bayram ederiz."

6 - PAZAR

1. Lloyd George'un önceki gün Avam Kamarası'nda yaptığı konuşmanın Ankara'da öğrenilmesi üzerine Batı Cephesi ordulara saldırı için gizli bir hazırol emri gönderdi. Emirde, Trakya'da hazırlık yapan Yunanlıların buradaki kuvvetini Anadolu'ya getirmesine fırsat vermeden saldırmak gereği üzerinde duruldu, amacın düşmanı Afyon'dan kuzeye atmak olduğu bildirildi. Son ana kadar amacın karşı taraftan gizli tutulması istendi. (**TİH** II/6-2: 21; **Söylev** II: 492; **İncedayı 1:** 170; **İ.Hakkı:** 102; **Ortaç:** 104; **Bayur:** 115)

2. Fevzi Paşa cepheden Ankara'ya döndü. Mustafa Kemal dün dönmüştü. (**HM:** 9)

3. Avrupa'nın çeşitli şehirlerinde iktisadî incelemelerde bulunmak üzere izinli bulunan Saruhan Mebusu ve İktisat eski Bakanı Mahmut Celal Bey, Roma'da Vakit muhabirine verdiği demeçte, Anadolu'da iktisadî durumun iyi olduğunu, Yunanlıların son girişimlerinin millî azmi takviye etmekten başka bir etki bırakmayacağını söyledi (**Vakit:** 14).

4. Çatalca'da tarafsız bir bölge için Müttefiklerle Yunanlılar arasında bir prtokol imzalandı. Taraflar birliklerini üç kilometre geri çekecekler. Protokolü, İtalyan generali Mombelli ile Dördüncü Yunan Ordusu Kumandanı Velahopulos Sinekli'de imzaladı. (**Ter.Hak.** 7,8,11; **Vakit, İkdam, İleri, Tev.Ef.** 12; **YG:** 13; **HM:** 14)

5. **Le Temps,** L.George'un önceki günkü konuşmasında İzmir'de yeniden Türk egemenliğine izin verilmeyeceği yolundaki sözlerini eleştirerek bunun 26 Mart tarihli muhtıraya aykırı olduğunu, bu muhtırada Anadolu'nun Türklere tesli-

minin vaat edildiğini hatırlattı: İngiltere'nin Boğazlara hükmedebilmesi için zafer ne Türkiye'ye ne de Yunanistan'a ait olmalıdır. Anadolu'daki Rumlar, İrlanda'daki Ulster gibi bir rol oynamalı, İngiliz çıkarları için bu iki millet denge rolü oynamalı. (**HM:** 15, 23; **Şimşir 3:** 431) **Hilali Ahmer** gazetesinin İstanbul'da 47. sayısı: Fransa Anadolu'nun muhtariyetini tanımıyor. –Çatalca'da yalnız ufak tefek hadiseler olmaktadır. –Hayri Muhittin, gazetenin başyazısında ad vermeden Ali Kemal'e çatıyor: Bir başın içine bu kadar alçaklık nasıl sığıyor? –Hanımlarımızın kıyafeti nasıl olmalıdır: Ebüzziyazade, Fetva Emini Ali Rıza, Peyami Safa ve Ali Rıfkı'nın cevapları.

7 - PAZARTESİ

1. Vahdettin, Rumbold'la görüştü. Ankara'dakilerin bir devlet değil, belki asiler ve ihtilalciler topluluğu, İttihat ve Terakki'nin yeniden ortaya çıkmış biçimi olduğunu, bencilce amaçları için yurda hakim olmaya çalıştıklarını, Bolşevik olduklarını söyleyince İngiliz Yüksek Komiseri "Maalesef Ankara, bir hal çaresi bulma hususunda hesaba alınacak bir faktör olduğu gibi, yok etme çaresine sahip olmadığımız bir kuvvettir de" dedi. Bunun üzerine Padişah kendisinin ve hükümetinin barış yapmaya ve bu hedefe ulaşmak için fedakârlıklarda bulunmaya hazır olduğunu, şimdi Ankara'da uyuşmazlıklar olduğu için Müttefiklerin enerjik bir hareket hattı tutmaları gerektiğini söyleyerek Yunanlıların boşaltacağı toprakların "meşru hükümet"e devredilmesini, Kemalistler "serkeşçe" hareketlerinde ısrar ederse barışın İstanbul Hükümeti'yle yapılmasını ve asileri yok etmesi için meşru hükümetin desteklenmesini istedi. (**Jaeschke 2:** 163, 273; **Şimşir 3:** 401) ★ Prens Sami aracılığıyla Padişah, Harington'a şu mesajı iletti: "Ben Padişah ve Halifeyim. Padişah olarak Osmanlı ordusu başkomutanıyım. Bir bunalım çıkarsa, Müttefik İşgal Kuvvetleri Kumandanı ile beraber olmam doğaldır ve böyle bir kriz anında genel karargâhımın nerede olacağını bildirmesini General Harington'dan rica ederim." Notu, 19'da Savaş Bakanlığı'na bildirecek olan Harington "Hiç bir işlem yapmadım" diye ekleyecek, bu yazı 23 Eylül'de Savaş Bakanlığı'ndan Dışişleri Bakanlığı'na iletilecektir. (**Şimşir** IV: 543)

2. Revandiz'de Özdemir Bey'in komuta ettiği müfreze, Elcezire Kumandanlığı'ndan alınarak Doğu Cephesi Komutanlığı emrine verildi (**Uzel 2:** 235. Krş. 11).

3. İsmail Canbolat Samsun'a, bir süredir Ankara'da bulunan Prens de Bourbon Ankara'dan İstanbul'a gitti (**İkdam:** 8; **HM:** 9).

4. Fransız Başbakanı ve Dışişleri Bakanı Poincaré, Anadolu'da incelemeler yapacak kurula avans vermek istemiyor (**Jaeschke 1:** 188).

1922 - AĞUSTOS

5. **Hilali Ahmer** gazetesinin 48. sayısı: L.George, İngiliz işgalinin tamamen İngiliz eseri olduğunu reddetmiştir. L.George, "Himayemizi bekleyen yüzbinlerce kişiyi müdafaasız bırakacak bir sulh yapmayalım" diyor. –Cemal Paşa nasıl şehit edildi? –Yunanlılar, Anadolu'da taarruza başladılar. –Yunanistan uçurumun kenarında. –Mülteci bir Yunan zabiti ile mülakatımız. –Hanımların kıyafeti hakkındaki sormacaya gelen cevaplar. **Tercümanı Hakikat:** Çatalca'da bitaraf mıntıka protokolü imzalandı. –Londra'da Türkler ve Rumlar faaliyette. **Küçük Mecmua** (Derginin ilk sayfasında yanlışlıkla bir önceki sayının tarihi olan 30 Temmuz yazılmıştır): Milletimizin en büyük dinî bayramını tebrik ederiz. –Ziya Gökalp: Manevî hayat ve derunî hayat. –Baharda Çoban. –Yahya Saim'in manzumesi: Sakarya Güneşi.

8 - SALI

1. Eski Şeyhülislam Hayri Efendi'nin Ürgüp'te öldüğü açıklandı. 1867'de Ürgüp'te doğan Hayri Efendi, çeşitli memuriyetlerden ve bakanlıklardan sonra 1914'te Şeyhülislam olmuştu. (**Vakit, İkdam, Ter.Hak, Tev.Ef, İleri:** 10)

2. Londra'da İngiliz-Osmanlı Cemiyeti adına bazı kişiler Fethi Bey'i ziyaret ederek Türkiye için besledikleri iyi duyguları anlattılar (**PS:** 15).

3. Patrik Meletios tarafından düzenlenen Çatalca, Kayseri Metropolitleri ile Sen Sinod (Din Meclisi)'un katıldığı bir toplantı sonunda, Başbakan Lloyd George ve Yunan milletine şükranların bildirilmesi, iki metropolitin Trakya'ya gönderilerek Yunan komutanına teşekkürde bulunulması kararlaştırıldı. (**TİH** II/6-1: 201; **Ter.Hak.** 8 "dün", 9; **Vakit:** 10)

4. Kızılhaç Başkanı G.Ador, Atina ve Ankara'nın araştırma kurullarına izin vermediklerini İngiliz Dışişleri'ne bildirdi (**Jaeschke 1:** 188; **2:** 239).

5. İkinci Ordu Komutanı Yakup Şevki Paşa, düşmanı gafil avlamak için, bir düşman saldırısı beklendiği ve buna karşı savunma hazırlığı yapıldığı yolunda propaganda yapılmasını istedi (**HTVD** 59, ves.1356).

6. İzmir Belediye Başkanı Hasan Paşa, Özerk İyonya Devleti projesini uygun bulduğunu açıkladı.

7. **Tercümanı Hakikat:** Yunanistan bitaraf mıntıkayı kabul etti. Kıtaat evvelki günden itibaren Çatalca'dan çekilmeye başlamıştır. –Kocaeli Cephesi'nde harekât. Yunan çevreleri susuyor fakat İzmit Cephesi'nde bir taarruza hazırlandıkları anlaşıldı. –Fener'in L.George'a teşekkürü. **İkdam:** İstanbul'un yanıbaşında Yunan hazırlığı devam ediyor. –Cemal Paşa'nın şehadeti. –Townshend'in **Yeni Adana**'ya demeci. **Akşam:** Anadolu'nun manzarası bir iskelet gibi. Avrupalının görüşüne göre cehennemin tam ortasındayız. Neyi müdafaa ediyoruz?

1922 - AĞUSTOS

Hazinelerimiz, şehirlerimiz, bankalarımız, sarraflarımız yok. Milletlerin çoktan unuttuğu bir faziletimiz var. (**Kaplan vd** II: 909) **Açıksöz**: Cemal Paşa'nın fecî öldürülüşünün ayrıntıları. –Rus Elçisi Aralof, Hükûmeti ve kendisi adına Cemal Paşa'nın öldürülüşünden duyduğu üzüntüyü bildirdi. **Vakit:** Çatalca ara hattında şimdilik tehlike bertaraf edilmiştir. –Yunanlılar, Kocaeli Yarımadası'nda taarruza hazırlanıyorlarmış. –General Tovnshend ile Ankara'da mülakat: Pek büyük ümitlerle dönüyorum. **Peyamı Sabah:** Bitaraf mıntıka protokolü imza edildi (6 tarihiyle Atina'dan bildiriliyor). –Çatalca'da sükûnet hükümferma. –Cemal Paşa'nın katli tafsilatı. **Matin:** Yunan ordusu tam bir çöküş içindedir (**Vakit:** 12). **The Times:** Bursa Sultan'a taraftardır (**Jaeschke 1:** 188). **Tevhidiefkâr**: Sulhumuz hakkında L.George ne diyor? –Müttefikler, Çatalca'da ara hat tayinine teşebbüs ettiler. –Dün devaran eden taarruz şayiaları. **İleri:** Londra Konferansı dün toplandı. Konferansta Şark meselesi ancak hususî surette görüşülecekmiş. –Yunanlılar, Çatalca'da yeniden yığınak yapmıyorlar. –Bayram günlerine ait olayların hulasası.

9 - ÇARŞAMBA

1. Yunanlıların İzmir'de özerklik ilan etmeleri üzerine Başbakan ve Dışişleri Bakanı Rauf Bey, İtilaf Devletleri temsilcilerine bir protesto yazısı gönderdi. Yazıda, işgal altında ve çoğunluğu Türk olan bir ülkede bu özerkliğin hiç bir hukukî değeri olamayacağı bildirildi. (**Vakit:** 11, 12; **İkdam:** 12; **YA**: 24)

2. Paris'te, Hamit Bey'in Katimirini gazetesi İstanbul muhabirine demeci: Ankara Hükûmeti barışseverdir. Yunanistan tarafından bir soru gelince Ankara şartlarını bildirecektir. (**İkdam:** 10; **Öğüt:** 12 "Hamit Bey, pazarlık kapısı mı açıyor? Hükûmet tekzip etmeli")

3. Yakın ve Ortadoğu Cemiyeti'nin L.George'a gönderdiği mektup, The Times ve The Morning Post'ta: Anadolu'nun Sultan'ın idaresi altında Türk arazisi olduğu tasdik edilmelidir. Ecnebî zabitlerin iştirakiyle, mahallî jandarma teşkilatıyla azınlıkların himayesi mümkün olabilir. Trakya Türkiye'ye bahşolunmalıdır. Batı Trakya, Cemiyet-i Akvam'ın himayesi altında muhtar olmalı ve Bulgaristan'a çıkış verilmelidir. (**Vakit:** 15; **MEH** 70: 11)

4. Kâzım Karabekir, okutarak himaye ettiği çocuklardan 50'sini Ankara'ya götürmek üzere Erzurum'dan Trabzon'a yola çıkardı. Kendisi de Kars, Ardahan, Artvin bölgesini teftişe çıkıyorum diyerek Erzurum'dan ayrıldı. Karabekir 25'te Trabzon'da öğrencilerle buluşacak, buradan Ankara'ya gidecektir. (**Karabekir 1:** 1091)

1922 - AĞUSTOS

5. İzzet Paşa, Fransız Yüksek Komiseri General Pellé ile uzun bir görüşme yaptı (**YG:** 11).

6. **Tercümanı Hakikat:** Muhtariyet oyunu hâlâ devam ediyor. –Yunanlılar taarruz şayialarını mevsimsiz addediyorlar. –Romenler İstanbul'un işgali aleyhinde. –Cemal Paşa'nın katli haberinin tafsilatı. **Ayine**'nin ikinci yılı: Yazı kadrosu: Ercüment Ekrem, Semih Lütfi, Yusuf Ziya, Orhan Seyfi, Hakkı Süha, Faruk Nafiz, Eşref Nesip, Tahir Nadi; karikatürcüler: Haydar Şevket, Ramiz, Mazhar Nazım. –Bu da bayram. Allah emsal-i kesiresiyle müşerref etsin. –Haftanın borsasından: Açıldı: İttihatçıların çenesi, Vakit gazetesinin örtüsü. En aşağı: Mecburî mezuniyet zedegânında ümit. En yukarı: İttihatçılarda gayret, Hüseyin Cahit Bey'de hayret verici cesaret. Kapandı: Yunanlıların çenesi, İttihat ve Terakki'nin millete vermeye mecbur olduğu esas hesaplar. **Peyamı Sabah**'ta Ali Kemal: Tehlike üzerimize doğru yürüyor. İzmir'i, Edirne'yi kılınçla, kuvvetle kurtarmak Yunanlıları denize dökmek tasavvuru bir rüya idi, bir hülya oldu. Vaatlere rağmen Eskişehir bile kurtarılamadı. Anadolu'nun dahilî ve haricî siyaseti iflas etti. **Vakit**'te Ahmet Şükrü: Muhtariyet ilanı, hukukî bir tetkik. –Yunanlılar, ileri karakollarını kısmen geri çekiyorlar. –İzmir mektubu: Mustakil idarenin ilanı. **İkdam:** Atina'dakilerin bedbinliği pek ziyadedir. –Yunanlılar, kararlarını tatbike devam edeceklermiş. Tekfurdağı'nda askerî harekâta devam ediyorlar. **Hakimiyeti Milliye:** İstanbul hadisesi ve Avrupa'daki tesirleri. Fransız gazeteleri tehlikeye bertaraf olmuş gözüyle bakmayacaklarını yazıyorlar. –Çatalca'da bir ara hattı ihdası. –Tiflis cinayeti. **Yenigün:** L.George, İstanbul'un Yunanlılar tarafından işgaline taraftar. **Açıksöz**'de, Babalık'ın Townshend'le görüşmesi metni. **Öğüt:** Kuvvetli hükümet. **Türk Havas Reuter Ajansı:** Fethi Bey'in Londra ziyareti sonuçsuz kaldı (**Jaeschke 2:** 233). **Daily Ekspress,** Fethi Bey'in karşılanmayışından yakınıyor: Yunanlılar kendi sorunlarını Downing Street'e (Başbakanlık Dairesi) duyurmakta görünürde zorluk çekmiyorlar. İngiliz halkı, Yunan siyasetinin tahta atı içine kapatılmaktan usanmıştır. Halk, İngiliz ordularının Yakın Doğu'dan çekilmelerini ve barış istiyor. Buna hangi sinsi etkenler engel oluyor? (**Sonyel II:** 263) **Karagöz**'de Yunan ordularının İstanbul'a girme hülyası. **Tevhidiefkâr:** Taarruz şayialarının aslı çıkmadı. –İstanbul'un Yunanlılar tarafından işgali ihtimali def edildi mi? –Çatalca'da tarafsız mıntıka henüz tesis edilmedi. –Müslümanlar, muhtariyeti protesto ettiler. **İleri:** Yunanlılar, ara hat üzerinde gösteriler ve manevralar yapıyorlar. **The Times:** L.George'un parlamentoda cansız dinlenen nutku, Çatalca'daki Yunan ordusunu ümide saldı. Başvekil'in nutku, hem Yunanlı için tehlikeli, hem de Doğu'daki menfaatlerimiz açısından pek yolsuzdur. (**YG:** 22)

1922 - AĞUSTOS

10 - PERŞEMBE

1. İşgal Kuvvetleri Kumandanlığı'nın, 6'da Mombelli ile Trakya'daki Yunan Dördüncü Ordusu Kumandanı Velahopulos arasında Sinekli Protokolü'yle tarafsız mıntıkanın tespit edildiği hakkında açıklaması (**Ter.Hak:** 11; **Vakit, Tev.Ef, İleri, İkdam:** 12; **YG:** 13).

2. İngiliz Hükümeti, Reuter Ajansı'yla yayımladığı bir bildiride, Fethi Bey isteseydi de kendisiyle görüşmeyeceğini, çünkü İngiltere'nin kendi müttefikleriyle görüşmekte olduğunu açıkladı. Bu açıklama Ankara üzerinde onur kırıcı bir etki yapacaktır. (**İkdam:** 12; **YG:** 24; **Bayur:** 115; **Bayur 2:** 277)

3. İtalya Hükümeti, Celalettin Arif Bey kanalıyla Ankara'ya 6 soruluk bir nota gönderdi. Notada şunlar soruldu: Barış için asgarî istenenler, azınlıklar için gösterilecek garantiler, kapitülasyonların kalkmasına karşılık verilecek tazminat, kapitülasyonların kalkması halinde Türkiye'nin etki alanlarında değişiklik yapılıp yapılmayacağı, barıştan sonra Ankara ile Sultan arasında ilişkinin ne olacağı, bir barış anlaşmasında petrol imtiyazı bakımından İtalya'nın alabilecekleri. Bristol'un raporuna göre Ankara, millet egemenliğine ve bağımsızlığa zarar vermeyecek her türlü anlaşmayı onaylayacağı cevabını verecektir. (**Evans:** 368)

4. İngilizlerin Düyun-u Umumiye Temsilcisi Adam Block'un aldığı randevu üzerine Cavit Bey, İngiliz Yüksek Komiseri Rumbold ile görüştü. Rumbold, Ankara'daki İngiliz aleyhtarlığından yakındı; Ankara Hükümeti İstanbul'a gelecek olursa pek çok kişiyi asıp keseceğini, memleketten kaçacak bir çok insan olduğunu söyledi. Cavit Bey, makul bir barış kabul edilirse Ankara'daki ılımlıların duruma hakim olacaklarını, kimseyi asıp kesmeyeceklerini söyledi. (**Tanin:** 5.2.1946)

5. Atina'da ve diğer Yunan şehirlerinde yapılan mitinglerde, L.George'un 4 tarihli konuşmasından ötürü teşekkür edildi. Çekilen teşekkür telgrafları içinde en hararetli olanlarının Pontos ve Küçük Asya Derneklerine ait olduğu bildiriliyor. (**İkdam:** 12)

6. **Tevhidiefkâr**'da Ebüzziyazade: L.George'un nutku. İş silaha kalıyor. –Çatalca ara hatında düşman ne yapıyor? –Tekfurdağı'na yeni asker çıkarıyorlar. –Hayri Efendi'nin vefatı. **Babalık:** İstanbul meselesi. –Âşâr ve af kanunları. **Vakit:** Afgan Sefaret Heyetimiz Kâbil'de. –Yunan tasavvurunun Balkanlardaki tesiri: Bulgaristan'da büyük bir heyecan ve endişe vardır. Romanya matbuatı da Yunanistan'ın tasavvurunu takbih ediyor. –Patrikhane'den bir heyet Çatalca'ya giderek Yunan ordusunu selamlayacak imiş. **Peyamı Sabah:** İstiklal Mahkemesi Kanunu. –Ali Kemal: Nereye gidiyoruz? Başımızı kuma gömmek, meçhul ve

1922 - AĞUSTOS

müphem kuvvetlerden medet ummak işe yaramaz. Bu elîm vaziyetlerde bile mutedil bir siyasetle başımızda dolaşan musibetin önü alınabilir. **İkdam:** Yunan askerleri geri çekiliyor. –Hayım Nahum Efendi, Ankara'da Türk davasını nasıl müdafaa ettiğini izah ederken "Ben bu vatanın evladı olmakla iftihar ederim" diyor. –Avam Kamarası'nda Türk sulhu hakkında müzakereler. **Hakimiyeti Milliye:** Sevgili İzmirimizde, muhtariyet ilanı tafsilatı. –Başyazı: Cemal Paşa'nın katli. –İzmir Mebusu Tahsin: Ermeni davası kurbanları. **Açıksöz:** Yunanlılar İstanbul'u işgal edebilirler mi? **Öğüt:** İnsan ticaretini lağvetmekle iftihar eden Avrupa, Sevr Anlaşması ile milyonlarca insanı esir etmek istiyor. Sevr yalnız bir idam kararı değil, bir muhtekir bankerin, bir fahişenin, bir esir tacirinin, bir haydudun, bir murahabacının toplanıp da masum bir yetim hakkında tertip ettikleri bir hüccettir. Meş'um yıldönümünde tekrar ediyoruz: Türk milleti vardır. Sevr Anlaşması yoktur. Bir maddesini bile kabul edenler haindir. –Aralof'un İstanbul meselesi ve Cemal Paşa hakkında demeci. **Yeni Adana** Yunan ordusu dağılıyor. –Enver Paşa'nın Buhara'daki hareketi ile ilgili Buhara temsilcisinin İzvestiya'ya demeci. –Lenin Yoldaş iyileşti, vazifeye başladı. **Yeni Şark**'ta Rauf Ahmet: İngiliz dostlarımız 1882'den beri bizi terk etmişlerdir. **Aydede**'de, Mustafa Kemal ile Kral blardo oynuyor. Blardo sahibi, Mustafa Kemal için şöyle diyor: Yine sotaya getirdi ama çocukta hayır kalmadı! **Daily Express,** L.George'un Yunan yanlısı siyasetinin İngiliz İmparatorluğu'na pahalıya mal olduğunu ve İngiliz halkının bu yönetime güvenmediğini yazıyor (**Sonyel** II: 263). **İleri:** Eski Şeyhülislam Hayri Efendi'nin ölümü. –Ankara gazetecileri Rauf Bey nezdinde. –İstanbul'da asker toplanacağına dair birkaç günden beri şehrimizde dolaşan şayialar tekzip edilmiştir. –Rıza Nur Bey'in Ukrayna-Rusya izlenimleri. –Cemal Paşa'nın şehadeti hakkında şehrimizdeki Ermenilere gelen haberler. **Tercümanı Hakikat:** Yunanlılar yeni siyasî ve askerî tedbirler tatbik edecekler. Yunan kamuoyu, artık hükümetin teşebbüslerine hiç bir ilgi ve önem vermiyor. –Stratos Avrupa'ya gidiyor. **Yenigün:** L.George'a sormuşlar: İzmir muhtariyeti serahaten ihtar edildi mi, edilmedi mi? İstanbul'a yürünmesi durdurulacak mı, durdurulmayacak mı? L.George, sadece başını sallamış. –L.George, İstanbul'u Yunanlılara işgal ettirebilecek mi? **Güleryüz:** Türkiye'de kendisinin aranıp aranmadığını soran Enver Paşa'ya, has nediminin cevabı: Gece gündüz namınız dillerde dolaşıyor. "Olmaz olaydı" diyorlar. –Meyveler bize kimleri hatırlatıyor: Karpuz: Ali Kemal, Hıyar: Refik Halit...

11 - CUMA

1. Fethi Bey, İngiliz lordlarından Lang'la görüşerek Türk isteklerini anlattı. Lord Lang, görüşmeyi olumlu bularak Lord Curzon'a bildirdi. Curzon 18'de Lang'a vereceği cevapta Fethi Bey'in yetkisiz olduğunu bildirecektir. (**Sonyel** II: 263)

1922 - AĞUSTOS

2. Karabekir, Revandiz bölgesinde yerli aşiretlerle birlikte İngilizlere karşı çarpışan Özdemir Bey kuvvetlerini Van'da bulunan 8. Tümen'e bağladı. Özdemir Bey, Mustafa Kemal'in 1 Şubat'ta verdiği emir üzerine gönüllü kisvesiyle gönderilmişti. (**TİH** IV: 273. Krş.7)

3. Hakkâri Mutasarrıflığı, Doğu Komutanlığı'na gönderdiği yazıda, Simko kuvvetlerinin Başkale güneyinden Türkiye'ye sığındığını bildirdi. Simko Kürt aşireti 10.000'e yakın kuvvetiyle İran hükümet kuvvetleriyle çarpışarak özerklik istiyordu. Karabekir, Hakkâri Mutasarrıflığı'na 28'de vereceği emirde, Simko kuvvetlerinin silahsızlandırılarak İran'a zarar vermeyecek biçimde sınırdan uzak tutulmasını isteyecek, Simko daha sonra Irak'a geçecektir. (**TİH** IV: 276)

4. Yarı Faşist Fakta Hükümeti, İtalya Parlamentosu'ndan 171'e karşı 247 oy ile güvenoyu aldı (**Ter.Hak.** 12; **HM, YG:** 13; **İkdam:** 14).

5. **Tercümanı Hakikat:** Kuvayı İşgaliye Kumandanlığı'nın resmî tebliği: Bitaraf mıntıkanın kararlaştırıldığı. –L.Balfour'un Yunanlılara mühim bir ihtarı. –Yunan Kabinesi bedbinliğe kapıldı. –İdea Nasyonale gazetesi: İstanbul'un Yunanlılarca işgali, barışı çabuklaştırmaz ve Ankara'da bir etki yapamaz. **Yenigün:** L.George'un nutkuna şiddetli bir mukabele: Le Temps ve Dépats'nın mühim makaleleri. –Yunanlıların taarruz haberleri asılsızdır. **İkdam:** Yunanistan kendiliğinden yıkılacaktır. –Ahmet Cevdet Roma'dan yazıyor: İstanbul meselesi. –Trakya'ya yeni asker göndermiyorlarmış. –Halide Edib'in Ateşten Gömlek romanının son bölümü. **Hakimiyeti Milliye:** Lloyd George siyasî bir aktördür. Son oyununu oynuyor. –Yunanlılarla Bulgarlar çarpışıyorlar. –Gazeteler, L. George aleyhinde. **Vakit:** Askerî mülahaza: Vaziyetin inkişafına doğru. –Çatalca'da son durum. –Fethi Bey, İngiliz Kabinesi'nin hiç bir üyesi ile görüşemedi. **Peyamı Sabah'**ta Ali Kemal: Bütün çektiklerimiz meşrutiyetsizlik yüzündendir. –Bayramda gazetelerin yerine çıkan Hilaliahmer gazetesinde birkaç serseri, muhaliflere ateş püskürdü. **İleri:** Sevr Muahedesi'nin imza yıldönümü. –Ara hatta toplanan Yunan kuvvetleri bütün kuvvetiyle geriye çekilmeğe başlamıştır. **Tevhidiefkâr**: Anadolu sulha amade, harbe hazırdır. –Hindistan Müslümanlarının Anadolu'ya yardımı. 2.143.523 Rupiye. Mustafa Kemal'in Hint Hilafet Cemiyeti Reisi'ne teşekkürnamesi. –Ebüzziyazade: Yunanlılar hadisattan mütenebbih de olmuyorlar. **Babalık:** Yunanlıların son kozu: İstanbul'u işgal planları. –Trakya'da üç km. geri. –Konya İstiklal Mahkemesi, faaliyetine son veriyor. –Muallimler Cemiyeti'nin toplantısı.

1922 - AĞUSTOS

12 - CUMARTESİ

1. Fransız Hükümeti'nin temsilcisi Mösyö Mougin ve Ankara'da bulunan eski Hahambaşı Hayım Nahum Efendi, Başbakan ve Dışişleri Bakanı Rauf Bey'i ziyaret ettiler (**HM, YG:** 13).

2. Yunanistan, özerklik ilan ettiği yerlerde şimdiye kadar görevde kalabilmiş ikinci ve üçüncü derecede Türk memurların işlerine son veriyor. Bunlardan 224 kişi bugün Bursa'dan İstanbul'a geldi. Muhacirin Müdürlüğü bunları yerleştirmeye çalışıyor. (**Vakit:** 13; **PS, İkdam:** 14; **Ter.Hak.** 15 "Bin memur ailesi bugün geliyor")

3. Genel Savaş'ta Osmanlı devletinin askerî durumuyla ilgili istatistik çalışmaları sonuçlandı. Buna göre, seferberlik başlangıcında 150.000 kişilik bir kuvvet vardı. Seferberlik ilan edildikten sonra ise 1.920.000 kişi toplandı. Savaş sırasında en yüksek mevcut 2.850.000'e çıktı. Asker ve subay olarak adları belli olan şehitler toplamı 50.000. Yaralanma sonucu da 35.000 kişi öldü. Hastalıktan hayatını kaybedenlerin sayısı ise 240.000. Adları belirlenememiş şehitler toplamı 325.000. 400.000 kişinin yaralandığı savaşta kayıp, esir, hasta ve firar toplamı 1.065.000 kişi. Ateşkes başlangıcında devletin elinde 560.000 kişi kalmış bulunuyordu. Trakya ve İzmir hariç, kaybedilen arazi toplamı 1.600.000 km^2. Savaş, para olarak da yarım milyar Osmanlı Lirasına malolmuş bulunuyor. (**Akşam:** 12)

4. Hindistan Hilafet Komitesi'nin gönderdiği 35.900 lira da geldi. Böylelikle komite 26 Aralık 1921'den sonra 675.494 lira yardım yapmış oldu. (**Tev.Ef.** 11: 2.143.525 Rupiye yani 142 bin küsur İngiliz Lirası, yaklaşık 1 milyon Osmanlı Lirası).

5. Çeşitli fakültelere mensup öğretim üyeleri, Üniversite rektörlüğünü ziyaret ederek Üniversite'nin artık açılmasını, öğrencilerin maduriyetlerine son verilmesini istediler. Rektör Besim Ömer Paşa, görevden alınanların yerine yeni atamalar yapıldığını, bunun Padişah onayına sunulduğunu, kesinleşir kesinleşmez Üniversite'nin açılacağını söyledi. (**Ter.Hak.** 13)

6. **Akşam:** Hesap lazımsa Yunanistan'dan sormalı. –Necmettin Sadık: Fransa-Almanya. **Açıksöz**: Kosti ne söylüyor: Mesele bir Hıristiyanlık-Müslümanlık meselesi imiş. –Cide muhtaçları için Hilal-i Ahmer tarafından getirtilen unlar, memurlarla zenginlere dağıtılıyor. **Öğüt:** Pazarlık yoktur! Hamit Bey, Katimirini gazetesine verdiği demeçle pazarlık kapısı mı açıyor. Hükümet bunu tekzip etmelidir. (Hamit Bey, Yunanistan tarafından bir soru gelince Ankara'nın şartlarını bildireceğini söylemişti) **İkdam:** Enver Paşa'nın teşebbüsleri ve hareketi: Rusya'dan kuvvetlerini geri çekmesini istiyor. –Yunan ordusu

1922 - AĞUSTOS

dağılma halindedir. **Vakit:** Bitaraf mıntıka tesisinde itilaf hasıl oldu (Sinekli Protokolü). –Ara hatta sükûn görünüyor. **Peyamı Sabah:** Curzon, Fethi Bey'i kabul etmedi. –Ali Kemal: Aynı hata, aynı inat: Harp harp diyerek düşmanın ekmeğine yağ sürdükten başka Ankara'nın Fethi Bey'i Londra'ya göndererek ve alttan alta başka çarelere başvurarak badeharabel Basra barışçı bir siyasete tevessül hiç bir sonuç vermez. **Söz** (Kıbrıs): Lefkoşa İslam Göçmenleri Cemiyeti tarafından Hilal-i Ahmer ve Himaye-i Etfal yararına tiyatro. –Besim Ömer Paşa'nın mektubu. (**TK** 106: 56) **Le Matin:** Yunan ordusu çöküş halindedir (**Jaeschke 1:** 189). **Tevhidiefkâr**: Meş'um sulh muahedesinin imzası. –Çatalca'da ara hat tesisi için uzlaşma hasıl olmuş. –Ebüzziyazade: Alman belası. **İleri:** Atina'daki iyimserlik artık gitti. Trakya'da her türlü müsademattan kaçınmaları ihtar edildi. –Çatalca'da tarafsız mıntıka tesis edildi. –Fethi Bey Londra'da. **Tercümanı Hakikat:** İtalya, Şark'ta Fransa ile müştereken hareket edecek. –Çatalca'da ricat hareketi.

13 - PAZAR

1. Genelkurmay Başkanı Fevzi Paşa, karargâhı ile birlikte Ankara'dan cepheye hareket etti. Karargâh 16'da Akşehir'de olacak. (**TİH** II/6-2: 29; **Külçe:** 231; **Söylev** II: 493)

2. İstanbul Bakanlar Kurulu, Deniz Bakanlığı'nın bir sorusu üzerine Seyrüsefain idaresi memurlarının devlet memuru sayıldıklarından ötürü Türkiye Sosyalist Fırkası'na kaydolamayacaklarını ve kuruluş mensuplarının grev yapamayacaklarını kararlaştırdı (**Tunaya** II: 429).

3. İstanbul Darülfünun Birliği ve Tıp Fakültesi Talebe Cemiyeti Başkanı Hamit (Selgil) Bey'in Başkomutan Mustafa Kemal'e bayram telgrafı: Anavatanı hür yaşatmak için hudut boylarında yıkılmış kulübesi ve sönmüş ocağı önünde ilahî bir imanla düşmandan varlığımızı muhafaza eden din kardeşlerine kuvvet ve Allah'tan muzafferiyet... (**ZC** 22: 250)

4. Ankara'da Rus Elçilik binası yandı. Yangın yerine Hükümet üyeleri ve Mustafa Kemal de gitti. Karaoğlan Çarşısı'ndaki elçilik çevresinde 30 kadar ev de yandı. Hafta tatili nedeniyle elçilikte kimse bulunmadığından can kaybı olmadı. (**HM, YG, İkdam:** 14; **Ter.Hak.** 16; **Vakit, PS:** 21)

5. **Vakit:** Yunan ordusunda yeniden isyanlar başladı. –Buhara istiklaline kavuştu. Ruslar tasdik etti. **Peyamı Sabah:** Fethi Bey'in Londra'da muvaffakiyetsizliği. –Ali Kemal: Mustafa Kemal ve arkadaşları savaştan vazgeçtiler, sulh yollarını arıyorlar. Ama Fethi Bey'in Avrupa'daki başarısızlığı tabiîdir. Onlar, Ferit Paşa'yı devirerek kâinat ile çarpışmak için iktidara gelmiştir. **Hakimiyeti Milliye:** Avrupa gazetelerinin teklifi: İngiltere isterse barış yarın olur. –Avrupa

1922 - AĞUSTOS

karşısında Yunanistan'ın sükûtu. –Fransız gazetelerinin yayını: Yunan ordusu ancak blöf yapabilir. –İstanbul hadisesi karşısında Afgan Sefiri Hazretleri'nin mütalaaları. **Açıksöz**: Hamdullah Suphi'nin Kastamonu Sultanî mektebinde konferansı. **İleri:** İktisadî vaziyetimiz. –Fahri Paşa Kâbil'de. –Çatalca'daki jandarmalarımıza hediyelerimiz. Naçiz İleri'nin tavassutu, Jandarma Kumandanlığı'nın delalet-i lütufperveranesi. –Millî mücahedemizde Konyalıların hamiyeti. **Babalık:** Yunanistan, İstanbul'un işgali için Müttefiklerin muvafakatini istemiş. –Avam Kamarası'nda İstanbul için talep olunan teminat. –Kıbrıslı din kardeşlerimizin Hilal-i Ahmer'e yardımları. –Kırım açlarına yardım için Konya'da kurulan komisyon. **Tevhidiefkâr**: Şark konferansı pek yakında toplanmalıdır. –İstiklal ve istikbalimizin fedakâr nigehbanları. –Ebüzziyazade: Harp sürüncemede kalacakmış. Akılları başlarına gelmeye başladı. **Tercümanı Hakikat:** Fethi Bey, Paris'e döndü. –Çatalca hattında Yunan orduları, 4 fırka ve 3 alaydan meydana geliyor. **Yenigün:** Townshend'in Anadolu'dan son telgrafı. –Sinekli içtimaı itilafla sonuçlandı. –Bursalılar, muhtariyet blöfüne iştirak etmediler.

14 - PAZARTESİ

1. İçişleri Bakanı Fethi Bey, Curzon'dan talimat almış olan Dışişleri Bakanlığı Müsteşarı Sir William Tyrell ve yardımcısı Mr. Lindsay ile görüştü. Onlara sorunların çözümü için geldiğini anlatarak Ankara'nın görüşlerini etraflıca anlattı. Görüşme hemen bir raporla Curzon'a bildirildi ve bunda Fethi Bey'in Boğazların serbestliği konusunda her güvenceyi verdiği belirtildi. (**Kürkçüoğlu:** 236; **Sonyel** II: 264; **Jaeschke 2:** 233) ★ Fethi Bey, görüşmeyi Dışişleri'nin şifresiyle Ankara'ya bildirerek şunu da ekledi: "Londra'ya İngiliz devletiyle temas için gelmiş olduğumdan oturmamı uzatıp uzatmamakta fayda olup olmadığını sordum. Bu hususta Lord Curzon'dan alacağı cevabı bana tebliğ edeceğini söylediğinden cevabı bekleyeceğim." (**Okyar:** 306)

2. Tamirat sorununu görüşmek üzere Londra'da toplanan Müttefikler Konferansı, bir sonuca ulaşamadan dağıldı. Fransızlar, İngiltere'ye kızıyor. (**Ter.Hak.** 15; **Vakit, İkdam, PS:** 16)

3. Padişah, muhaliflerin önde gelen isimlerinden eski Şeyhülislam Mustafa Sabri Efendi ile Ali Kemal'i kabul etti (**PS:** 16).

4. Rahatsızlığı nedeniyle Dışişleri Bakanlığı'ndan üç ay izinli sayılmasını isteyen Yusuf Kemal Bey'in bu isteği, Meclis tarafından kabul edildi. Dışişleri Bakan vekilliğini Başbakan Rauf Bey üstlendi. (**ZC** 22: 161-162; **HM, YG:** 15; **Vakit, İkdam:** 16)

1922 - AĞUSTOS

5. Darülfünun öğrenci temsilcileri, Darülfünun Emini Besim Ömer Paşa'yı ziyaret ederek divan kararı gereğince Edebiyat Fakültesi olayı bertaraf edildiğine göre Üniversite'nin hemen açılmasını istediler. 17'de konuyu görüşen divan, her fakültenin, fakülte kurulunun tespit edeceği tarihte açılmasını kararlaştıracaktır. (**Vakit:** 15; **İkdam:** 20)

6. Karahisarısahip Mebusu İsmail Şükrü Bey'in Muallime ve Muallimler Cemiyeti Birliği'nin bildirisi hakkındaki sorusuna İçişleri Bakanı Mehmet Ata Bey cevap verdi ve öğretmenlerin bildirisinde kanuna aykırı bir yön bulunmadığını bildirdi. Soru sahibi, bildirinin Karl Marks'ı ve Rus Devrimi'ni övmesini, buna karşılık İslamiyet'ten söz etmemesini eleştiriyor, derneğin öğretmenleri ayaklanmaya çağırdığını ileri sürüyordu. (**ZC** 22: 162)

7. Dışişleri Bakanı İzzet Paşa, Yüksek Komiser Rumbold'a, L.George'un Yunanlılar lehindeki 4 tarihli nutkunu protesto etti (**Jaeschke 1:** 189). ★ Rumbold'un raporunda Ankara'daki Amerikan faaliyetleri: ABD'nin Anadolu'ya nüfuz etmesi ve petrol çıkarları sağlamak yönünde hazırlıkların yapıldığı... (**Kürkçüoğlu:** 223)

8. Uluslararası Kızılhaç Temsilcisi Mario Schlemmer İstanbul'a geldi. Schlemmer Yunanlıların Anadolu'da yakıp yıkığı köylerde halkın tarım araçları ihtiyacını ve bunun için gerekli parayı tespit etmek için geldiğini belirtti ve Anadolu'ya gitmeyerek bir hafta sonra Cenevre'ye döneceğini bildirdi. Hilal-i Ahmer'in Schlemmer'e gereken yardımda bulunacağı haber veriliyor. (**İkdam:** 15; **Jaeschke 2:** 239'da Schlemmer'in bir Cenevre komisyonuyla, 18 Ağustos'ta, Ankara'ya gitmek için, oradan gelecek cevabı beklemek üzere geldiği yazılıdır.)

9. Ankara'nın Paris Temsilcisi Ferit Bey, L.George'un son nutku dolayısıyla bugünkü Matin'de yayımlanan demecinde "Yunan toplarıyla Türk sinesinde açılamayan rahneyi, nutkuyla yapmak zilletinde bulunmuştur" dedi (**YG:** 20).

10. **Hakimiyeti Milliye:** Lloyd George'un nutkunu İngilizler de beğenmediler. –Yunanlıların candan bir müttefikleri vardır, o da Hürriyet ve İtilafçılardır. –İran'ın Ankara Elçisi "İstanbul'un işgali, bugün ve gelecekte pek çok zorluklar yaratacaktır" diyor. –Karşılıklı üç kilometre geri (Trakya'da Müttefiklerle Yunanlılar arasındaki protokol). **Öğüt:** İngiliz dostluğu. **Yeni Adana**'da Ziya Gökalp'in Küçük Mecmua'dan alınma manzumesi: İngiliz'den sakın! **İkdam**'da Ahmet Cevdet: Mustafa Kemal'in yüksek zihniyeti. –Türk köylüsünün sapanı ve zafer yolu. Mahmut Esat Bey'in projesi. **Vakit:** Türkiye'deki Yunan kuvvetleri tefessüh etmeye başlamıştır. Bir alayın Saray civarında isyanı. **Peyamı Sabah:** Fethi Bey Paris'e döndü(!). –Trakya Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin Yunan zulümlerini anlatan Siyah Kitap'ının baskısı tamamlandı. **Aydede**'de Refik Halit, Mustafa Kemal'in barıştan sonra dinlenmeye çekileceği sözüyle alay ediyor.

1922 - AĞUSTOS

Onun meşgalelerini hafife alarak "acıdım" diyor. "O dinlenirken hazır biz de dinlenmiş oluruz!" **Matin**'de, Ankara'nın Paris Temsilcisi Ferit Bey'in demeci: Şark'ta durum endişe verici değildir. Yunanlılar maceralarına devam edemezler. (**Vakit:** 18) **Tevhidiefkâr**: Londra Konferansı'nda bir itilaf umudu hasıl oldu. Fakat şimdiye kadar hiç bir itilaf olmadı. –Millî mücahedemizin fedakâr şehitlerinden. –Ebüzziyazade: Çatalca hadisesinden alınacak derslerden. **İleri:** İstanbul'un işgali teşebbüsünün Şark milletleri arasında derin aksi tesirler tevlit ettiği Ankara'dan bildiriliyor. **Babalık:** Cemal Paşa hakkında kara haber. –M.Faik: Hanımlarımıza bir hitap. Kıyafet hakkında. –Ereğli Müdafaa-i Hukuk Şubesi için yapılan seçimde mahallî eşraftan Ağazade Osman, Müftü Ethem, Müftüzade Kâzım, Ağazade Cemil ve Çerkes Hicret Efendiler ekseriyeti kazandılar. Riyasete Osman Efendi geldi. **Tercümanı Hakikat:** Konstantin gelecek hafta teftiş için Trakya'ya geliyormuş. –Rauf Bey, gelecek hafta Londra'ya gidiyor. **Küçük Mecmua**'nın 11. sayısında Z.Gökalp'ın yazıları: Mefkürenin nevileri ve derecatı. –Türk devletinin tekâmülü: il ve ulus. –Halk masalı: Keloğlan. –Diyarbakır Salnamesi. **Yenigün:** Reuter Ajansı'na nazaran bir Arnavut heyeti Ankara'ya geliyor. –Üç Başvekilin toplantısında Poincaré zafere doğru gidiyor. –Kaya Bey: L.George'un son nutku. –Rus Sefarethanesi'ndeki, yangının ayrıntıları. (15: Elçilik binasından başka 21 ev, 1 cami yandı. 16: Hasar 117.610 lira)

15 - SALI

1. Türkiye Halk İştirakiyun Fırkası'nın birinci kongresi, hükümetin verdiği izni kaldırması üzerine yarı gizli bir biçimde Ankara'da başladı. 28 delegenin katıldığı kongre 5 gece sürecek. Kongre ilanı geçen ay gazetelerde yayımlanmıştı. (**Tunçay:** 271; **Harris:** 163; **Tevetoğlu:** 371; **Cerrahoğlu:** 201; **Cerrahoğlu 2:** 455)

2. İngiltere, Fransa ve İtalya, Yunanistan'a verdikleri bir nota ile Batı Anadolu'nun yönetim biçimine Türkiye ile yapılacak görüşmelerden sonra bir çözüm bulunabileceğini bildirdiler. Böylece özerk İyonya Devleti tasarısı desteklenmemiş ve suya düşmüş oldu. Yunanlılar, İyonya Devleti'ni 30 Temmuz'da ilan etmişlerdi. (**Ter.Hak,YG, PS:** 18; **Vakit, İkdam:** 18,19; **Stratigu:** 176; **TİH** II/6-1: 154)

3. Muhalifler adına hazırlanıp bir örneği de Padişah'a verilen muhtırada, İstanbul Hükümeti Anadolu'ya yardım etmekle suçlandı. Bu yardımdan ötürü Yunanlıların İstanbul'u işgal etme tehlikesinin olduğu ileri sürülerek Hükümet'in istifası istendi. Padişah, Ali Kemal ve Hoca Sabri Efendi'yi dün kabul etmişti. (**Himmetoğlu** II: 298)

1922 - AĞUSTOS

4. Müttefikler, Yunanistan'a ve İstanbul'daki Yüksek Komiserlere, Türklerin ve Yunanlıların da katılacağı bir barış konferansı hazırlanması talimatını verdiler (**Stratigu:** 176. **Ter.Hak.** 15: Komiserlerin son toplantılarında bu konuyu görüştükleri).

5. Mustafa Kemal, Genelkurmay Başkanlığı'na yazısında Osmanlı Bankasında emrinde bulunan altı yüz küsur bin lirayı vazgeçilmez askerî ihtiyaçlar için Maliye Bakanlığı emrine verdiğini, daha büyük hazırlıkların 5-10 gün içinde sonuçlandırılmasını beklemenin yararsız olduğunu, bir iki gün içinde cepheye gideceğini, oraya varışında hemen harekâta başlanacağını bildirdi. (**HTVD** 75, bel. 1632; **30 Ağustos Hatıraları:** 42)

6. Ankara Hükümeti, görülen lüzum üzerine Ankara ve çevresi için bir İstiklal Mahkemesi kurulmasını kararlaştırdı. Buna ilişkin Hükümet Yazısı 26'da Meclis'te okunarak gündeme alınacaktır. (**ZC** 22: 363)

7. Vehip Paşa İtalyan Polisi tarafından Roma'da gözaltına alındı. Vehip Paşa, Merkezi Berlin'de olan Türk İhtilal Cemiyeti ile bağlantılı olmakla suçlanıyor. (**Vakit, PS:** 26; **İkdam:** 27)

8. **Yenigün:** Saruhan Mebusu Celal Bey, İzmir'deki muhtariyet blöfü münasebetiyle Roma'da bazı beyanatta bulunmuştur. –Şark Konferansı Venedik'te toplanacak. –Herbert, L.George'un riyakâr siyasetini yüzüne vuruyor. Yakın Doğu Cemiyeti de İngiliz Başvekili'ne eski vaadlerini hatırlatıyor. –Kayseri Ortodoks kararları. **Açıksöz**: Yunanlılar Küçük Asya özerkliğini Balıkesir'de nasıl ilan ettiler. –Mustafa Necati'nin öğretmenler mahfelindeki konferansı. **Öğüt:** Girit Müslümanları, yeni doğan erkek çocuklarının kâffesine Mustafa Kemal adını vermeye karar vermişlerdir. **Yeni Adana:** Aralof Yoldaş'ın İstanbul konusunda beyanatı: İstanbul'u Türklerden almak isteyenlere karşı Türklerle birlikte harekâta hazırız. **İkdam:** Matin'in Paris'te Ferit Bey'le mülakatı: Yunanlılar son derece bitap düşmüşlerdir. –Türk Ortodokslarının mühim kararları (24: Kayseri'de toplantıları. 27: Fener'e sığınmış olanları kendilerinden ayırıyorlar). **Hakimiyeti Milliye:** İhtilal mi, inkılap mı - 14. –İngiliz Yakın Doğu Cemiyeti, L.George'a bir muhtıra vererek Türkiye hakkındaki sözlerinden üzüntü duyduğunu, Paris kararları ile Doğu'da barışın kurulamayacağını bildirdi. –Temps ve Times da tasvip etmiyor. **Vakit**'te Ahmet Şükrü: Zafer veya hiç! –Çatalca'daki Yunan kuvvetlerinin ileri gideceğine birkaç km. geri çekilmesi, Yunanlılar arasında elîm bir tesir hasıl etmiş. **Peyamı Sabah**'ta Fethi Bey'in Londra görüşmeleri hakkında Batı basınından özetler. –Ali Kemal: O hesapsız banilerden, muhyilerden, müncilerden bu zavallı milletin niyazı: Gölge etme başka ihsan istemez! **Babalık:** Köylerde gördüklerim: Hem memnun oldum, hem üzüldüm (Sulhizade Süreyya). –Akşehir mektubu: Maarifin terakkisine doğru adımlar. **Tevhidiefkâr**: Londra Konferansı, itilaf hasıl olmadığı için üç ay tehir edildi.

1922 - AĞUSTOS

–İngiltere'de Türkiye lehine yükselen sadalar (Şark-i Karib-i Vusta Cemiyeti'nin L.George'a muhtırası). –Bitaraf mıntıka henüz teessüs etmedi. **İleri:** İngiltere tarafından Yunanistan'a verilen bir notada, müsademetten kaçınılması ihtar edilmiştir. –Şehrimizdeki İtilaf Devletleri temsilcilerinin toplantısı. –The Times: İstanbul'a girmek, Yunanlılar için iyi bir netice vermez. Yunanlılar bu suretle İtilaf Devletleriyle vahim bir itilafa giriftar olur. **Tercümanı Hakikat:** Müttefikin komiserleri son içtimalarında Şark Konferansı projesini tetkik ettiler. –Enver Paşa, zayiatsız ricat edebildi. Yeni yığınağa devam ediyor. –H.Şükrü: Konferanstan konferansa. –İşgal edilmiş mıntıkada muhtariyet ilanı üzerine bin memur ailesi bugün şehrimize geliyor. –Ekmekçilerin grevi tehlikesi giderildi.

16 - ÇARŞAMBA

1. Genelkurmay Başkanı (Bakanı) Fevzi Paşa, karargâhı ile birlikte Akşehir'e vardı. Fevzi Paşa, cepheyi dolaşarak gözden geçiriyor. (**TİH** II/6-2: 29)

2. Meclis'te: 1) Erzurum Mebus'u Celalettin Arif Bey, görevli bulunduğu Roma'dan gelmeyerek Adalet Bakanlığı'nı kabul etmeyeceğini bildirmesi üzerine, bu göreve İkinci Grup'a üye Kayseri Mebusu Rıfat Bey seçildi. Rıfat Bey 83 oy aldı. Birinci Grubun adayı ise Ali Sürüri Bey idi. (**ZC** 22: 196; **HM, YG:** 17; **Arıkoğlu:** 286) 2) Dışişleri Bakanı Yusuf Kemal Bey'in rahatsızlığından ötürü üç ay izinli sayılması üzerine Dışişleri Bakan vekilliğine Başbakan Rauf Bey 173 oy alarak seçildi. (**ZC** 22: 196; **HM, YG:** 17) 3) Amasya İstiklal Mahkemesi için seçim yapılıyor. Canik Mebusu Hamdi Bey, çoğunluğun oyunu toplayabilen ilk üye olarak 141 oy aldı. (**ZC** 22: 196; **HM, YG:** 17)

3. Bayramda cepheyi ziyaret ederek Ankara'ya dönen mebus kurulu adına Ali Fuat Paşa, Meclis'te izlenimlerini anlattı. Ali Fuat Paşa, "Ordunun disiplinini, talim ve terbiyesini, savaş yeteneğini eskisine göre çok farklı gördük. Ordu, bütün zamanını çalışmakla geçiriyor" dedi. (**ZC** 22: 170; **YG, HM:** 17; **İkdam:** 18, 21)

4. Türk-Ukrayna Anlaşması'nı Harkov'da 22 Haziran'da teati eden Türk kurulundan Veli Necdet Bey Ankara'ya döndü. Kurul Başkanı Rıza Nur, Harkov'dan Moskova'ya gitmişti. (**HM:** 20, izlenimleriyle)

5. Revandiz'de Özdemir Bey kuvvetleri ve onunla bağlantılı aşiret kuvvetleri, bu bölgede Türk egemenliğini tanımayan aşiretler üzerine harekâta geçti. Harekât sonucunda İngiliz yanlısı bazı aşiretler tarafsız hale getirilecek, Özdemir Bey kuvvetleri 31 Ağustos'ta Derbent Boğazı'ndaki İngilizlerle çarpışmaya başlayacaktır. (**Uzel 2:** 97)

1922 - AĞUSTOS

6. Hamit Bey, Sadık Bey'in Hürriyet ve İtilaf adına Padişah'a verdiği muhtırayı Cavit Bey'e okuyor. Muhtırada, Rauf Bey'in İzzet Paşa ile el ele vererek memleketi idare ettiği, İngilizleri hoşnut edecek bir Hürriyet ve İtilaf hükümetinin işbaşına getirilmesi gerektiği, vb. yer alıyor. (**Tanin:** 8.12.1946)

7. Öğrencilerin üniversiteyi açtırmak için girişimleri sürüyor. Besim Ömer Paşa'yı ziyaretlerinin ardından toplanan Öğrenci Birliği bu konudaki çalışmalara devam kararı aldı. Bugün Tıp Fakültesi öğrencilerinden bir grup, istemedikleri öğretim üyeleri görevden uzaklaştırıldığına göre sorun kalmadını belirterek fakültenin bir an önce açılmasını istediler. Öğrenciler, okulları açılmazsa dersanelere devam kararı aldılar. Dekanlık ise yeni atamalarla ilgili Padişah onayını bekliyor. (**Ter.Hak.** 17)

8. **İleri:** İstanbul Müslümanları! Çatalca'da hududu bekleyen kahraman jandarmalarımıza hediye göndermeyi unutmayınız. –Londra Konferansı, bir karar vermeden dağıldı. **Tevhidiefkâr**'da Ebüzziyazade: Faaliyet devri. –Londra Konferansı, kat'i hiç bir tavsiye çaresi bulmadan kapandı. –Anadolu Hıristiyanları Patrikhane'yi tanımıyor. –İzmir'deki Yunanlıların vaziyeti berbattır. **Babalık:** Cenup Kürdistan olayları. İngiliz entrikaları. İki İngiliz zabitinin fecî akibeti. –Muallimler Meclisi'nin birinci toplantısı. **Hakimiyeti Milliye:** Londra Konferansı neticesiz dağıldı. –Şaşıran ve bunalan Yunanistan'ın çırpınışları. –Karşımızda Yunanistan'ı düşmüş olduğu kuyudan çıkarmak, bizi de bütün İslâm âlemiyle beraber bir bardak suda boğmak isteyen bir L. George hükümeti vardır. **Öğüt:** Venedik Konferansı. –Türkiye köy bankaları, halka hizmetin numuneleri. **Yeni Adana:** Londra Konferansı tehlikede. **Vakit:** Muhtariyet ilanından kimse memnun olmadı. Times, İzmir'de bile ahalinin buna karşı ilgisizlik gösterdiğini yazıyor. –Londra Konferansı hiç bir netice vermeksizin hitam buldu. –Başkumandan'ın son cephe teftişi (resimlerle). **Peyamı Sabah:** Adalar Denizi'nde Bulgar mahreci. –Ali Kemal: Yeni Osmanlılar ve Genç Türkler. –Kral Konstantin Trakya'ya gelmeyecek. **İkdam:** Londra'da müzakereler neticesiz kaldı. –Türk Ortodokslarının mühim kararları. Patrikhane ile ilgilerini kesiyorlar. **Karagöz:** Kaç kere sırtı yere geldiği halde civan bahpehlivanı olacağım diye tutturan Çorbacı'ya acıyan Hacivat ile onun kurt kapanıyla kündeden atılacağını söyleyen Karagöz. –Harp ekip sulh biçmek isteyenlerin (Yunanlıların) kazdığı toprak o kadar kurak ki, biraz kanlı şerbet vermeyince mahsul almak kabil değil. **Yenigün:** Salib-i Ahmer Cemiyeti, Anadolu'da tahkikat yapması teklifini reddetmiştir. –Venedik'te sulh konferansı tahakkuk ediyor. –Kaya Bey: L.George'un son nutku. –Rus Sefarethanesi yangınının hasarı 117.610 lira. **Tercümanı Hakikat:** Atina'da harp havası esiyor. –Şanzer Londra'da Şark meselesini mevzubahis etti. İtalya'nın Şark konferansının içtimaını kolaylaştırmak maksadıyla muharip devletler murahhaslarını

1922 - AĞUSTOS

kendi toprağında memnuniyetle kabul edeceğini ilave etti. **Ayine:** Haftanın borsası. Açıldı: Sait Molla'nın mahkemede maskesi. En aşağı: İleri gazetesinde intizam fikri, muhaliflerde vatan aşkı, matbuatta hakaret olayları. En yukarı: Matbuat Cemiyeti riyasetinden istifalarına nazaran Hüseyin Cahit Bey'de meslek hamiyeti, Peyamı Sabah baykuşunun meş'um çığlıkları. Kapandı: Baro riyaseti meselesi, Cemal Paşa'ya mersiye okuyanların çeneleri.

17 - PERŞEMBE

1. Mustafa Kemal gece (17/18) sessizce Ankara'dan ayrıldı. Otomobille Konya'ya hareket etti. İkâmetgâhta kalanlara, görüşmek isteyen olursa hasta olduğunun söylenmesini tembih etti. Ankara Kumandanı ve Yaveri Cevat Abbas Bey'e, kendisinin Ankara'da olduğu izlenimi yaratmalarını, taarruzda başarısızlık halinde duruma hakim olmak için tedbir almalarını, aleyhindeki her gelişmeden kendisini haberdar etmelerini söyledi. (**TİH** II/6-2: 29; **30 Ağustos Hatıraları:** 26, 49-51. Mustafa Kemal'in Ankara'dan ayrılış tarihi olarak 19,20,23 tarihleri de verilmektedir) ★ Mustafa Kemal, verdiği emirde, Sandıklı'da askerî depolamayı sağlamak için gerekli hazırlık yapıldığını, çarık ihtiyacının da giderilmeye çalışıldığını, bu ihtiyacın saldırıya engel sayılmaması gerektiğini bildirdi (**TİH** II/6-2: 28).

2. Darülfünun Divanı toplanarak üniversitenin öğretime başlaması konusunu görüştü. Eğitim Bakanı Sait Bey'in de hazır bulunduğu toplantıda her fakültenin fakülte kurulunca açılacağı kararlaştırıldı. Tıp Fakültesi Kurulu, daha önce bu yolda bir karar almıştı. (**Vakit, İkdam, PS:** 20)

3. Müttefik Yüksek Komiserleri Rumbold, Pellé ve Garoni bir tebliğ yayımlayark Karadeniz limanlarından vizesiz mültecilerin İstanbul veya Müttefiklerin işgali altında bulunan yerlere çıkmalarını yasakladı. Böyle yolcuları taşıyan gemi sahiplerinin cezalandırılacağını açıkladı. (**PS:** 19; **Vakit, İkdam:** 20)

4. Türkiye ziyaretinden ülkesine dönen General Townshend, Marsilya'ya vardı. İngiltere ile Fransa'nın el ele vererek Doğu barışının çok mümkün olduğunu söyledi. (**Vakit, İkdam, PS:** 20; **YG:** 21)

5. Meclis genel kurulu, Meclis Başkanlığı'nın İstiklal Mahkemeleri evrakının saklanarak tasnif edilmesine ilişkin yazısını görüşerek kabul etti. Başkanlık yazısında, Meclis mahzeninde bulunan İstiklal Mahkemelerine ait 40 çuval evrakın tasnif edilmesi için 18 Haziran'da alınan kararın uygulanamadığı ve bunun yerine tasnif için bir memur görevlendirilmesi gerektiği belirtildi. Tartışmalı geçen oturumda, memur alınması karardan çıkarıldı. (**ZC** 22: 208-213) ★ Amasya İstiklal Mahkemesi başkanlığına Saruhan Mebusu Necati Bey, Savcılığına Bursa Mebusu Osman Nuri Bey, üyeliklerine de Hamdi Efendi (Diyarbakır) ile Hakkı Paşa (Niğde) seçildiler. Diğer üye Hamdi Bey dün seçilmişti. (**ZC** 22: 242)

1922 - AĞUSTOS

6. **İkdam:** Yunanlılar mecburî olarak kesin askerî tedbirler alacaklar. –Chicago Tribune muhabiri, gazetesine yazıyor: Çatalca hattı çok kuvvetlendirilmiştir. Yunanlılar bütün Anadolu'yu tahliye etmedikçe ve hele Müttefiklerin olurunu almadıkça bu hattı geçip İstanbul'u işgal edemezler. **Vakit:** Büyük bir kumandan ve büyük bir mütefekkir: Kâzım Karabekir'in yeni nesle sağlam bir terbiye vermek için sarfettiği mesai ve elde edilen hayret verici neticeler. –Zaman, Türk ordusunun müttefikidir. –Çin'de 400 gazeteyi temsilen Mister Pagaço adında bir gazeteci şehrimize geldi. **Akşam:** Ordu karargâhında Fevzi Paşa ile mülakat: Ordu bugün düşmanı topraklarımızdan kahredici bir surette atmak için tamamiyle hazırdır. **Hakimiyeti Milliye:** Yeni bir iflas daha. Londra Konferansı. –İngiliz gazeteleri: Yunan ordusunun galibiyeti imkânı yoktur. –Ödemiş'teki mezalim. **Yenigün:** Venedik Konferansı eylül ortalarında. **Açıksöz**: Reuter Ajansı'na göre, bir Arnavut heyeti Ankara'ya geliyor. (Arnavutluk, haberi yalanlayacaktır). **Öğüt:** İktisadî seferberlik. **Yeni Adana** İktisada doğru. **Sebilürreşat:** İslam'ın fedakârlığı. –Dünkü ve bugünkü İslam âlemi. **İlciyornale de İtalia:** 46 yaşındaki Türk generali Vehip Paşa'nın, yaverinin ifşaatı üzerine Albania'da tutuklanması, evrakı arasında bir cinayetle ilgili belgenin bulunuşu ve Reçine Guele hapishanesine atılışı.... (**MEH** 72: 11-15) **Babalık:** Şu maaşı nasıl almalı? –Köylerde gördüklerim 2. –Hüseyin Cahit: Kadın meselesi. **Tevhidiefkâr**: Konferans akim kaldıktan sonra vaziyet çok mühimleşti. –Şehit Cemal Paşa'nın Afganistan maceraları. –Mustafa Kemal'in Madam Gaulis'e 24 Mayıs tarihli mektubu. –Yahya Kemal: Hisar'dan Şehitlik'e. **İleri:** Atina Hükümeti, konferans toplanması için Müttefikler nezdinde yeniden teşebbüste bulunacak. –Cemal Paşa'nın şehadeti hakkında tafsilat. –Zem ve kat davaları: Velid Bey, Sait Molla ve Peyamcılar ceza mahkemesinde. **Tercümanı Hakikat:** Müttefikin Umum Kararhâhının tebliği: Bitaraf bir mıntıka tesisi için kat'i bir itilaf aktedildi. Birkaç güne kadar bitaraf mıntıka ihdas olunacak. **Güleryüz:** Türk subayı, Yunanlının boynunda bıçağını biliyor.

18 - CUMA

1. Dün gece sessizce Ankara'dan ayrılan Mustafa Kemal, Konya'ya geldi. Bu ansızın gelişten Konyalılar hayrete düştüler. Mustafa Kemal buradan büyük taarruz için cepheneye gidecek. (**30 Ağustos Hatıraları:** 27)

2. Büyük Taarruz'a bir hafta kalmışken İngiltere, Fransız tekliflerine olumlu cevap verdi. Fransızların yedi notası reddedildikten sonra İngiltere, bir konferans toplanmasını, Venedik'te toplanacak bu konferansa İstanbul ve Ankara Hükümetleriyle Yüksek Komiserlerin katılmasını önerdi. Cevapta Yüksek Komiserlere bu konuda verilecek talimat tasarısı da yer aldı. Buna göre gayriresmî bu konferans toplanmadan önce İstanbul'daki Yüksek Komiserler, Paris

1922 - AĞUSTOS

Konferansı kararlarını kabul edip etmeyecekleri konusunda Türk ve Yunan delegelerden bilgi alacaklar. İngiliz cevabında, Yunan ordusunun Anadolu'yu boşaltunası tarihini öne alma konusundaki Müttefik teklifinin zaman aşımına uğradığı da ileri sürüldü. (**Kürkçüoğlu:** 230; **Şimşir 3:** 383; **Sonyel** II: 258; **İkdam, Vakit, PS:** 22)

3. İkdam muhabiri Tahsin Nahit'in bugünkü tarihle Paris'ten yazdığına göre, Dr.Nihat Reşat Bey, Londra-Paris arasında şu demeci verdi: Avam Kamarası'nda Şark işleriyle uğraşanların çoğu aleyhimizde değil. Çoğunluğu meydana getiren ilgili olmayanlar ise L.George'un siyasetini tasvip ediyorlar, sulh şartlarımızı aşırı buluyorlar. Kamuoyu ve basın Yunanistan'ın İstanbul'u işgal cüretini şiddetle tenkit ediyor. (**İkdam:** 26)

4. **Tercümanı Hakikat:** Müttefikler, muhtariyet oyununu tasdik etmiyorlar. –Konferans için kararlaştırılmış bir şey yoktur. –Prens de Bourbon, Ateşten Gömlek eserini film haline koymak için Halide Edip Hanım'la mukavele imzalamıştır. **The Times**'da Emir Ali'nin mektubu: Verilen teminata rağmen İstanbul'un Yunanlılara teslim edilmesi, İngiltere'nin şeref ve haysiyeti ile bağdaşmaz. Dünya sulh istiyor. (**Vakit:** 25) **Sunday Express,** Fethi Bey'in İngiliz yöneticiler tarafından kabul edilmeyişini eleştiriyor: Eğer Sir Basil Zaharoff, bir Yunan barışı yapmak üzere gelseydi acaba böyle geri çevrilir miydi? Bizim kasalarımızdan akıp duran milyonlar, bir gün Britanya İmparatorluğu'nun kafasına geri tepecek olan maceraları desteklemek uğruna harcanıp durmaktadır. (**Kürkçüoğlu:** 235) **Hakimiyeti Milliye:** Venedik Konferansı ciddî netice veremez. Neticeyi süngülerimizden bekleyebileceğiz. –Türk Ortodoksları iş başında. **Yenigün:** Kördüğüm. –Müttefikler, İzmir blöfünü tanımadıklarını bildirdiler. **Yeni Adana:** Köylüler nasıl çalışıyor? (Gazete bir süreden beri köylülerin ihtiyaçları, köy yolları konularında yayın yapıyor). **Peyamı Sabah**'ta Ali Kemal: Büyük Millet Meclisi, millî hakimiyeti temsil edemez. Millî hakimiyeti ancak Hilafet ve Saltanat temsil edebilir. Ankara'daki şımarık herifler, artık durunuz. Haddinizi biliniz. Şarlatanlık elverdi. Hokkabazlık kâfi. –Rıza Tevfik: Silaha karşı itikat. –Müttefik Genel Karargâhı'nın tebliği: Çatalca tarafsız mıntıkası için uzlaşma sağlandı. **İkdam:** Yine Türkistan (23: Türkistan). –Yunanlılar nasıl bitkin bir haldedirler? **Vakit:** Fransa hürriyetini kazanmak istiyor. **Babalık:** Mersin'de neler oluyor? –Türk-Yunan davası, mukavemet meselesi şekline girmiş olduğu için Yunan miralayı ne tavsiye ediyor. –Townshend'in Beyrut'tan hareketi. –Ankara'ya gitmekte olan Amerika Mümessili Mister Embrie, bugün şehrimizde bekleniyor. **Tevhidiefkâr**: Bitaraf mıntıka hakkında itilaf hasıl oldu. –Fransa, kendi hukukunu Almanya'dan bizzat alacak. –Ebüzziyazade: Rus Çarlığı galip gelseydi... **İleri:** Noksanlarımız. –Çatalca'da son günlerde ehemmiyetli bir hadise olmamıştır. General Şarpi tarafından alınan müdafaa tertibatı memnunluk vericidir.

1922 - AĞUSTOS

19 - CUMARTESİ

1. Büyük saldırıya hazırlanan Türk ordusuna bağlı birlikler Yunanlıların dikatlerini başka yere çekmek için Buldan yöresinde Ortanca Köprübaşı'na saldırdılar. Halkın da katılmasıyla yapılan saldırıda, Köprübaşı'nı tutan Yunan kuvvetleri bozguna uğradı. Birliklerin arasındaki bağlantı kesildi. Türkler, Ortanca kasabasını kayıp vermeden ele geçirdiler. Subay eşleri ile bir çok ganimet de ele geçirildi. Hacıanesti buraya takviye gönderilmesini emretti. (**Hrisohoos:** 193; **Passaris I:** 50 "Büyük saldırının minyatürü"; **İkdam:** 21, 25)

2. İçişleri Bakanı Fethi Bey, İngiliz Dışişleri Bakanlığı Müsteşar Yardımcısı Lindsay'den Londra'da daha fazla alıkonamayacağı yolunda bir mektup aldı. 3 Ağustos'tan beri Londra'da bulunan Fethi Bey, bakan düzeyinde bir yetkili ile görüşememiş, ancak Müsteşar Tyrelle ve onun yardımcısı Lindsay ve Curzon'un özel yazmanı Vansittard tarafından kabul edilmişti. Yarından sonra Londra'yı terkedecek olan Fethi Bey, Paris'e geçecek. (**Sonyel** II: 264)

3. Tıp Fakültesi öğrencileri derse gittilerse de başlamaları mümkün olmadı. Eğitim Bakanı Sait Bey, Darülfünun Emini Besim Ömer Paşa, Müderris Dr. Akil Muhtar, Ebulula Beyler ile Fatin Efendi, Başbakan Tevfik Paşa ile bir toplantı yaparak üniversitenin açılışını görüştüler. Fakültelerde 25'ten itibaren derslere başlanacaktır. (**Vakit, İkdam, PS:** 20)

4. Bursa Yunan Askerî İdare Kumandanı Çalakapulos'un Hakikat gazetesinde yayımlanan emri: Şimandifer hatlarını bozanların hemen kurşuna dizilmelerini emrediyorum. Mahkeme edilmeksizin yollara yakın olan kasaba ve köyler mahvedilecektir. (**YM:** 25; **Us:** 76)

5. Başkumandan Hacıanesti, savunma hattının kısaltılmasına hükümeti ikna etmek için İzmir'den Atina'ya gitti (**KASÖT:** 719; **PS:** 22; **Ter.Hak:** 21,22: Steryadis'le birlikte çağrıldı). ★ İstanbul Temsilcisi Simopolos da bir haftalığına Atina'ya hareket etti (**PS:** 19, 21).

6. Batı Cephesi Komutanlığı, Akşehir'deki altı uçaktan dördünün Çay'a nakledilmesini emretti. Anadolu'da 22'si Konya'da, 2'si Adana'da, 10'u Batı Cephesi'nde olmak üzere 24 uçak bulunuyor. Amasra'da da üç deniz uçağı var. (**Tanman:** 146, 138).

7. **Tercümanı Hakikat:** Yunanistan yeni bir teşebbüs arifesinde. Orient News'in bir makalesi: Şark sulhu etkili olacak mı, olmayacak mı? –Fikret için bugün yapılan anma: Mezarı münevver gençliğimizin kıblegâhı oldu. Kayseri'de yayımlanan Haftalık **Türk Ortodoks Sadası**'nın 4. sayısı: Fener Patrikhanesi evvel ve ahir hiç bir vakit Anadolu Türk Ortodokslarının vekâletini haiz olmamıştır ve olamaz. (Antalyalı Filip). –Mustafa Kemal Paşa'nın resmi. –Türkiye Büyük Millet

1922 - AĞUSTOS

Meclisi'ne tabi Umum Anadolu Türk Ortodokslarının murahhas-ı umumîleri Papa Efüm Efendi Hazretleri tarafından cihan kiliselerine ve Angilikan Kilisesi Başpiskoposu Mister Kentebury Cenapları'na takdim edilen arızaları (Fener Rum Patriği Meletios'u protesto). **Peyamı Sabah:** Türk ve Yunanlılar konferansa davet edildi. –Ali Kemal: Şimdiye kadar muharebe ile maksatlarına erişemeyenler, şimdi siyasetle ne iş görebilirler! Kaş yapayım derken göz çıkarırlar. Sulha cidden talip isek, bütün İtilaf Devletleriyle uzlaşmayı samimî olarak arzu ediyorsak, Ankara'dan başka vasıtalara muhtacız. **İkdam:** Yunan muhtariyet ilanına Müttefiklerin cevabı. –İstanbul'un Yunanlılar tarafından işgali, askerî, iktisadî ve ırkî, nasıl tesirler doğurabilir: (Yenigün'den). –Şehrimizdeki Arnavutların toplantısı. –Abilof, bir ay için Bakü'ya gitti. **Vakit:** Yunanlılar, muhtariyet hakkında Devletlerin cevabını cesaret verici buldular. Muhtariyet hakkındaki oyunlarına devam edecekler. **Karagöz:** Siyaset gemisinin kaptanına (Rauf Bey'e): Ha göreyim seni. Hamidiye ile yaptığın akın, Yunan'ın "şıra"sını bozaya çevirmişti. Şimdi bir de siyasî akın yap ki gemisini kurtaran kaptandır diyeyim. **Tevhidiefkâr**: Şark Konferansı için davet vukubuldu mu? –Yunanlılar Çatalca'ya topçu göndermişler. –Ebüzziyazade: Fransa'nın Şark siyasetindeki dürüstlük. –Yedinci ölüm yıldönümünde, gençlik önünde Fikret. **İleri:** Tevfik Fikret'in ölüm yıldönümü. –Çatalca'ya topçu kuvvetleri sevkediyorlar. –Devletlerin Yunanistan'a verdikleri müşterek nota.

20 - PAZAR

1. Bugünkü Hakimiyeti Milliye ve Yenigün'de yarın Çankaya'da bir çay ziyafeti vereceği ilan edilmiş olan Mustafa Kemal, otomobilinde hiç bir işaret olmaksızın Konya'dan cephe karargâhının bulunduğu Akşehir'e vardı. Komutanlarla bir toplantı yaparak 26 Ağustos sabahı için saldırı emri verdi. Gece yapılan komutanlar toplantısında Mustafa Kemal, saldırının başarısından ümitli olmayanların istifa etmesini isteyerek kendisinin bütün sorumluluğu üzerine aldığını bildirdi, harita üzerinde harekât planını açıkladı. (**Söylev** II: 493; **Özalp:** 234; **Altay:** 329; **M.Şevki:** 24; **Kılıç Ali 1:** 84; **TİH** II/6-1: 204; **İkdam:** 23. "Çay Ziyafeti pek kalabalıktı. Bütün gün sohbet edildi".(!); **İleri:** 21 "Ankara'da siyasî ricale ziyafeti".

2. İstanbul Hükümeti, Anadolulular Cemiyeti'nin kuruluş dilekçesini geri çevirmeye karar verdi. Gerekçe olarak tüzüğünde Anayasaya aykırı ve hükümet işlerine müdahele edici maddeler olmasını gösterdi. (**Tunaya** II: 529)

3. Ankara'nın İstanbul Temsilcisi Hamit Bey, Başbakan Tevfik Paşa ile görüştü (**İkdam:** 21).

4. İstanbul Hükümeti, bazı yüksek dereceli memurlara nişanlar verdi (**TV** 4544).

1922 - AĞUSTOS

5. **Yenigün:** Müttefiklerin İzmir için verdikleri nota. Muhtariyeti protestomuz. –Fikret'in ölüm yıldönümü, dün İstanbul'da yapılan anma toplantısı. –Çankaya'da çay ziyafeti. **Hakimiyeti Milliye:** Yunanistan İçişleri Bakanı Stratos, şimdi de ordumuza meydan okuyor. –Mustafa Kemal'in çay ziyafeti: 21 Ağustos pazartesi öğleden sonra saat dörtte, Çankaya'daki köşklerinde şehrimiz siyasî ricaline bir ziyafet vereceklerdir. Sefirler ve rical hazır bulunacaktır. Davetnameler dün gitmiştir (!) **Öğüt:** Amerika'da Türk dostluğu. **Peyamı Sabah:** Enver Paşa maktul düştü. –Ali Kemal: Bu milleti temsilde Ankara'nın ısrar etmesindeki hata daha iyi anlaşıldı. **İkdam:** Atina'dakiler Mart kararlarına çoktan razı. –Enver Paşa'nın vefatı hakkında bir haber (22: Haber doğrulanmıyor). **Vakit:** Darülfünun açılıyor. –Şark vilayetlerindeki uyanış eserleri. –Enver Paşa'nın Buhara'da bir meydan muharebesinde maktul düştüğü haber veriliyor. –Fikret'in ölümünün 20. yılı. **İleri:** Enver Paşa'nın şehadeti hakkında dün gelen telgraflar. –Yunanistan sulhun çabuklaştırılmasını talep edecek. **Babalık:** Şark meselesi ve Müttefikler. –Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Akşehir şubesi için yapılan intihapta Hacı Rüştü Beyzade Mustafa ve Meclis-i Umumî azasından Zeki Cezmi, Hacı Ahmet Beyzade İrfan Beylerle Tüccardan Halil, Bekir Lütfi Efendiler ekseriyet kazandılar. Riyasete Mustafa Bey'i seçtiler. –Mektepler Eylül'ün ikinci cumartesi günü açılıyor. **Tevhidiefkâr**: Enver Paşa da nihayet maktul düştü. –Çatalca'da karakollar geri alınıyor. –Ebüzziyazade: Yeni konferans meselesi. **Tercümanı Hakikat:** Muharipler henüz konferansa davet edilmediler. –Yunan yığınağı Çatalca'da değil, Çorlu ve Edirne'de oluyor. –Enver Paşa şehit edildi mi? Bu akşama kadar yeni bir haber yok idi.

21 - PAZARTESİ

1. 5 gün sonra başlayacak büyük saldırı için ordu son hazırlıklarını yapıyor. Batı Cephesi birlikleri gece yürüyüşleriyle ileri hatlarda toplanıyor. (**M.Şevki:** 20; **İzzettin 3:** 37)

2. Türklerin saldırıya geçeceklerini hisseden Yunanlılar, tedbir almaya başlıyor. Başkomutan Hacıanesti, kolordulara ve askerî idarelere yayımladığı emirde, önceki gün Ortanca'da saldıran Türk kuvvetlerinin Yunanlıları hazırlıksız yakaladığını anlatarak, düşmanın diğer kesimlerde de saldırı hazırlığının görüldüğünü bildirdi; her an olabilecek bir saldırıya karşı uyanık bulunulmasını, cephe üzerinde olabilecek bir yarma harekâtına karşı yedeklerin daima hazır bulundurulmasını istedi. (**Passaris I:** 55) ★ Yunan Genelkurmayı bir tebliğ yayımlayarak 1923'te silah altına alınması gereken sınıfın askere çağrıldığını bildirdi (**İ.Bardakçı:** 128 "Trakya'daki Dördüncü Kolordu'yu takviye ederek İstanbul üzerine yürümek istiyor"; **İkdam:** 23).

1922 - AĞUSTOS

3. Önceki gün başlayan saldırılar sonucunda Türk kuvvetleri Büyük Menderes'te Ortanca Köprübaşı muhafızlarını etkisiz hale getirdi. Buldan'daki Yunan kuvvetlerinin İzmir'le telefon ve demiryolu bağlantısını kesti. Boş bulunan Yunan subayları kaçtılar, eşleri esir edildi. Yunan ikmal merkezinde büyük miktarda ganimet elde edildi. 27'de Yunanlılar karşı saldırıya geçerek Ortanca'yı geri alacaklardır. (**Kanellepulos** I: 51; **KASÖT** 719; **İkdam:** 21; 24; **HM, YG:** 22; **PS:** 24)

4. 3 Ağustos'tan beri Londra'da bulunan, Başbakan ve Dışişleri Bakanı tarafından kabul edilmediği gibi, önceki gün, artık Londra'da daha fazla kalmasına izin verilmeyeceği yolunda bir yazı alan İçişleri Bakanı Fethi Bey, Dr.Nihat Reşat Bey'le birlikte Londra'yı terk ederek Paris'e gitti (**Kürkçüoğlu:** 236; **Jaeschke 1:** 189; **2:** 233; **Vakit, İkdam:** 26, demeci).

5. 28 Şubat, 6 Mayıs ve 3 Temmuz tarihlilerinden sonra bugün çıkarılan dördüncü avans kanunuyla orduya 5, diğer dairelere 3 milyon lira ödenek ayrıldı. Böylece bu yılın bütçesinden orduya 22 milyon lira verilmiş oldu. Diğer dairelere ayrılmış olan toplam ödenek ise 15 milyon. (**Düstur** 3/3: 112; **HM, YG:** 22; **ZC** 22: 252-257)

6. Meclis'in gizli oturumunda Pontosçulara karşı alınacak bastırma tedbirleri tartışıldı. Canik Mebusu Emin Bey'in "İçimizde Pontosçuları koruyan var" sözü bazı mebusların sert tepkisiyle karşılaştı. İddianın ispatı için konu 5. Şube'ye havale edildi. Pontosçulara karşı alınacak tedbirleri hazırlama görevi de özel bir komisyona bırakıldı. (**GCZ** 3: 678)

7. İngilizlerin İstanbul Yüksek Komiseri Rumbold, Dışişleri Bakanı Curzon'a telinde, İtalyanların Türklere uçak, Fransızların da savaş gereçleri verdiklerini ileri sürdü (**Şimşir** IV: 347).

8. İran hükümetiyle mücadele halinde olan Şikak Kürt Aşireti Reisi Simko, 800 atlı, iki top ve 1.000 kadar silahlı göçmenle Başkale doğusunda Türkiye'ye sığındı. Simko, Nasturilere karşı mücadelesinde Türkiye tarafından desteklenmiş, İran'da bir Kürt yönetimi kurmuştu. İran kuvvetleri Simko kuvvetlerini sıkıştırıyor. Simko, oğlunu Doğu Cephesi'ne rehin olarak gönderecek, kendisi de kuvvetleriyle birlikte Irak'a geçecektir. (**TİH** III: 264. Krş. 11; **YG,** 24; "Simko ricat ediyor"; **PS:** 18: "Simko mağlup" İran Dışişleri'nden İstanbul Temsilciliğine 10 tarihli yazı.)

9. Yeni Kastamonu Valisi Süleyman Necmi Bey, görevine başladı (**HM:** 28).

10. **Satveti Milliye:** İstanbul'u işgal mi? **Hakimiyeti Milliye:** Venedik Konferansı Eylül içinde. –Matin muhabirinin İstanbul'un idaresini tenkit eden mektubu. –Irak'ta İngilizlere karşı isyan ve kıyam. **Açıksöz**'de Nazım Hikmet'in Kırk

1922 - AĞUSTOS

Haramilerin Esiri adlı şiiri. **Yeni Adana:** Sovyet konsolosu ile mülakat: Ankara'da çok sağlam ve asrî bir hükümet var. Çarlık, Rusya'da Türkler hakkında kötü kanaatler yaymıştı. Bunlar öldürülmüş bulunuyor. Gezdiğimiz yerlerde daima asayiş gördük. Rusya'da açlığı önledik. **İkdam:** Osmanlı Matbuat Cemiyeti. –Şark sulhu için müzakereler başlayacak. –Cepheden Ankara'ya dönen kurulun izlenimleri. Ordunun her zabit ve her neferindeki his. –Mümtazüddevle'nin demeci: Anadolu cihadında herkes fedakârlığa hazırdır. **Vakit:** Ankara'ya gidecek Arnavut heyetine eski Başbakan Süleyman Fethi Bey başkanlık ediyor. (25: Arnavutluk Pasaport Müdürlüğü'nün böyle bir kurulun Ankara'ya gideceği haberini yalanlaması) **Peyamı Sabah**'ta Ali Kemal: Enver Paşa amalinin cezasını buldu. Etrafını zengin etmiş, utanmadan kesesini doldurmuştu. Utanmayı, hayayı bir tarafa atmıştı. En korkak bir cani gibi kaçtı. **Tevhidiefkâr**: Akıncılarımız, Burhaniye İstasyonu'nu işgal ettiler. –Yunanlılar taarruza mı, ricata mı hazırlanıyorlar? **İleri:** Mürteciler. –Mühim bir vesika. Enver Paşa siyaseti ve harp. Umumî harbe iştirakimizin neticeleri İstanbul'a nasıl haber verilmişti? –Mustafa Kemal Paşa'nın bugün Ankara'da siyasî ricale ziyafeti (!) **Babalık:** Köylerde gördüklerim 3. –Türkiye-Kafkas Cumhuriyetleri Mukavelesi'nin imzası esnasında taraflar arasında söylenen hararetli nutuklar. –Faaliyeti sona eren Konya İstiklal Mahkemesi'nin üyeleri şehrimize geldi. Heyetten Denizli Mebusu Yusuf Bey, seçim bölgesine gitti. **Yenigün**'de Kaya Bey: Himmet yine dayıya kaldı. L.George'un körüklediği, herkesin seyirci kaldığı Şark yangınını söndürmek, gene Türk'e düşüyor. –Venedik konferansını Müttefikler tasvip etti. –Pontos şekaveti. –Son Yunan manevraları ve Petit Journal ile Petit Parisien'de iki mühim makale. **Tercümanı Hakikat:** Atina'da yine müzakere başladı. Steryadis ile Hacıanesti Atina'ya gidiyorlar. **Küçük Mecmua**'nın 12. sayısında Ziya Gökalp'in yazıları: Mefkûrenin harikaları. –Halk masalı: Nar Tanesi yahut Düzme Keloğlan. –Tarihte usul. –Karacadağ (manzume). –Gençlik Derneği'nin, fahrî başkanlığını kabul eden Cephe Kumandanı Cevat Paşa'ya açık teşekkürü.

22 - SALI

1. Yunan Birinci Kolordu Komutanı General Trikopis, yayımladığı gizli emirde düşmanın daha iyi gözlenmesini, sık sık silahbaşı tatbikatı yapılmasını arazinin iyice tanınmasını istedi (**Passaris** I: 155; **Mecmua-i Askerî Tarih Kısmı** 8: 156).

2. İngiliz Savaş Bakanlığı, General Harington'a, Padişah'ın güvenliği için gerekli önlemlerin alınması, kendisine bir İngiliz gemisi ayrılması talimatını verdi (**Şimşir** IV: 397).

1922 - AĞUSTOS

3. **Hakimiyeti Milliye:** Enver Paşa'nın şehitliği şayiası. –İzmir'de muhtariyet nasıl ilan edildi? **Açıksöz:** Amasya İstiklal Mahkemesi Başkanlığı'na fahrî hemşehrimiz Mustafa Necati Bey seçildi. **Öğüt:** Cihan sulhu için İngiltere İmparatorluğu yıkılmalıdır. **Vakit:** Darülfünun'un açılması. –Enver hayatta. Katli haberi doğrulanmıyor. **Peyamı Sabah:** Enver'in katli doğrulanmıyor. –Ali Kemal: Telif-i unsur (milliyetlerin uzlaşması). **İkdam:** Yakındoğu Konferansı hakkında İngiltere ile Fransa arasında notalar alınıp veriliyor. –Enver Paşa'nın katli haberi doğrulanmıyor. **Yeni Hayat'**ın. 20. sayısı: Türkiye Komünist Fırkası'nın Yakın Doğu millî cereyanlarına karşı nokta-i nazarı. –Aldanmayalım, sulh silahtadır. –Şark'a çevir yüzünü (manzume). **Babalık:** İzmir mektubu: Belediye Başkanı Hasan Paşa'nın muhtariyet lehinde zehirli propagandası. –Ferit Oğuz: Mektebe veda. **Tevhidiefkâr:** Kâbil'de Türkiye lehinde nümayişler. –Çatalca'da sükûn. –Ebüzziyazade: Mecburî mezuniyet meselesi. –Anadolu, konferansa henüz davet edilmedi. **İleri:** Şark hazırlık konferansının eylülde toplanacağı söyleniyor. Teşrinievvelde de başvekiller toplanacaklarmış. –Murakabesizlik derdi. **Tercümanı Hakikat:** Anadolu Rumları silah altına çağrılıyor. –Enver Paşa'nın şehadetine Hintliler inanmıyorlar. –Karabekir'in yazıp bestelediği İstiklal Marşı. –Darülfünun tedrisatının cumartesinden itibaren başlaması pek memuldur. **Yenigün'**de Kaya Bey: Yunan istiklali ve Pontos. –Enver Paşa'nın şehadetine dair rivayetler. –Cemal Paşa'nın cenazesi Erzurum'a getirilecek. –Güney Rusya'daki Türklerin çekmekte oldukları açlık, cihan facialarının en dehşetlisidir.

23 - ÇARŞAMBA

1. Üç gün sonra gerçekleştirilecek büyük saldırıda Yunanlıları şaşırtmak için Kocaeli Grubu Kumandanlığı'nca Bilecik doğusundaki Rumköy'de Yunan kuvvetlerine bir gece baskını düzenlendi. Gece (23/24) yapılan baskında 16 Türk eri öldü. (**TİH** II/6-2: 37; **İkdam:** 27; **PS:** 27 "iki gün evvel")

2. Türk ordusundan bir erin kaçışı ve bu erin Yunanlılar tarafından ele geçirilişi, Yunanlıların Türk saldırı hazırlığı konusunda bazı bilgiler edinmesini sağladı. Haberalma raporlarının sonuçlarına göre Türklerin ileri yürüyüşler ve Yunan mevzilerine karşı yığınak yaptığı, bir saldırıya geçebileceği Yunan birliklerine bildirildi. (**Passaris** I: 53)

3. Fransız Hükümeti, İngiliz Hükümeti'nin 19 tarihli notasına cevap vererek Yunanlıların Anadolu'yu boşaltmalarında ısrar etti ve Venedik'te yapılacak konferansın tarihini İngiltere'ye bıraktığını bildirdi (**Şimşir 3:** 455; **Vakit, İkdam, PS:** 26).

1922 - AĞUSTOS

4. Yüksek Komiser Rumbold'un raporu: Kızılhaç temsilcisi Schlemmer, 15 Eylül'de Ankara'ya gitmek istiyor (**Jaeschke 1:** 189). İngiliz Gizli Haberalma Örgütü İstanbul Kolu'nun Nisan-Ağustos dönemiyle ilgili çeşitli konularda uzun raporu (**Şimşir** IV: 348-364).

5. Hilal-i Ahmer kongresi tamamlandı. Refet Paşa başkanlığa, Yunus Nadi ve Tüccar Nafiz Beyler başkan vekilliklerine, Dr. Fuat Bey umumî kâtipliğe, Edirne Mebusu Faik Bey muhasipliğe seçildi. (**HM, YG:** 24, **İkdam:** 26).

6. **Ayine:** Florya'da deniz banyosu yapan fluryalar. –Enver Paşa'ya mersiye: "Ne kendi eyledi rahat, ne halka verdi huzur..." –Yakup Kadri'nin hiç bir şey beğenmediği. –Haftanın borsası: Açıldı: Hüseyin Cahit Bey aleyhinde zarf, işkence davası, Hürriyet ve İtilaf'ın ufuklarında bir fecr-i kâzip. En yukarı: Hanımlarımızın allık, sürme, düzgün sarfiyatı –Kapandı: Darülfünun kapısı. **Vakit:** Şark konferansının toplanması kararlaştırıldı. –Anadolu'da konferans için hazırlık. –Türk-Rus ticaret anlaşmasının tanzimi için yakında Ankara'da müzakereye başlanacak. **İkdam:** Azınlıklar Türkiye'de mi Yunanistan'da mı daha müreffehtir? –Ahmet Cevdet: Türkistan. –Cemal Paşa'nın naşı Erzurum'da defnolunacak. –Darülfünun açılıyor. **Peyamı Sabah:** Kılıç Ali katledilmiş, Yusuf Kemal ağır yaralanmış. –Ali Kemal: Nefret muhalefete! Lanet muhalefete! Yaşasın İttihat ve Terakki! Yaşasın Kuvayı Milliye!... **Hakimiyeti Milliye:** Şark'ta sulhu ihlal eden siyaset, ilelebet tutunamaz. (Avrupa basınından). –Fethi Bey Times'de mezalim iftirasına delilleriyle cevap vermiştir. **Yenigün:** Poincaré meydan okuyor. Tamirat mutlaka olacaktır. –Yunanlılar İngilizlerle uyuştu. İstanbul'a doğru ilerleyeceklermiş. **Öğüt:** Son zar. İtilaf devletlerinin sulh teklifi. İhtimal daha ne çocukça oyunlara başvuracaklar. **Yeni Adana:** Enver Paşa şehit mi oldu? (25: Şehit olmadı. Haberler öldüğünü doğrulamıyor. 27: Enver Paşa Buhara'da 29: Sovyet kuvvetleriyle çarpışmaya başladı) **Karagöz:** Hürriyet ve İtilafçılar, Yunan ordusunu İstanbul'da karşılamaya hazırlanıyorlar. **İleri:** İngiliz Hükümeti, Şark konferansında 26 Mart tekliflerinin Türk ve Yunan murahhaslarına dermeyan edilmesini istiyor. Poincaré, görüşümüzden vazgeçmeyeceğiz, diyor. **Babalık:** İzmir mektubu: İdam edilen biçareler. Yunan jandarmasının işgüzarlığı. Yunan hafiyeleri faaliyette. –İngilizlerin şaşkın başvekili herkesi aldattım sanıyor. –Ankara'da kurulan büyük bir iktisadî şirket. –Enver Paşa'nın katli. **Tevhidiefkâr:** Akıncılarımız tarafından bir şimendifer köprüsü tahrip edildi. –Enver Paşa'nın vefat etmediği tahakkuk ediyor. –Yunanlılar, umumî bir taarruza hazırlanıyorlar. –Ebüzziyazade: Şimdi ne yapacaklar? **Samsun'da Hayat** gazetesinin 135. sayısında Ethem Veysi: Yunanistan hanemize tecavüz ve onu talan etmiş bir hırsızdır. L. George ise yüksek siyaset adına bu hırsızı savunuyor.

1922 - AĞUSTOS

24 - PERŞEMBE

1. Başkomutanlık ve Batı Cephesi karargâhları Akşehir'den Şuhut'a nakledildi. Birinci Ordu, yarından sonra başlanacak büyük saldırı için tertibini aldı. (**Söylev** II: 493; **30 Ağustos Hatıraları:** 27; **Belen:** 423; **TİH** II/6-2: 304; **M. Şevki:** 25)

2. Hacıanesti yayımladığı emirde, Türklerin cephede kuvvet yığdığının anlaşıldığını bildirdi; daha dikkatli uçak keşiflerinin yapılmasını, bir saldırı halinde birliklerin şiddetle karşı saldırıya geçmelerini emretti (**Passaris** I: 65). ★ Birinci Tümen Komutanı Franko da emri birliklerine geçirerek Yunanlılara sığınan bir asker kaçağının ifadesinden Türklerin bir saldırıya hazırlandığının anlaşıldığını, buna karşı uyanık bulunulmasını istedi (**Mecmua-i Askerî Tarih Kısmı** 8: 76). ★ Gece (24/25), Afyon'da Yunan subaylar mahfelinde, yakın tümenlerden yüksek rütbeli subayların katıldığı bir toplantı yapıldı. Başkumandan Hacıanisti, Hükümet'le görüşmek üzere Atina'ya gitmeye hazırlanıyor. (**Passari** II: 1)

3. Türk kuvvetleri Bilecik'te Yunanlılara yanıltıcı bir saldırı yaptılar (**Vakit, PS:** 27; **İkdam:** 27, 28; **KASÖT:** 721. Krş. 23).

4. Amerikalıların ve Türklerin birlikte açacakları bir yetimhane için Kayseri'de incelemeler yapan Halilde Onbaşı, Mustafa Kemal'den aldığı bir telgrafla, orduya katılmak üzere cepheye hareket etti. 27'de Konya'da, 28'de Afyon'da, 30'da Dumlupınar'da olacak. (**Adıvar:** 223; **İkdam, İleri:** 24 "Kayseri'ye gitti")

5. Fransız Başbakanı ve Dışişleri Bakanı Poincaré, Fethi Bey'i kabul etti (**HM, YG:** 28). ★ Fethi Bey'in Paris'te Petit Parisien ve Matin'de yayımlanan demeci: Türkiye, Küçük Asya tahliye edilmek şartıyla bir ateşkes yapılmasına, hatta ateşkesten önce barış şartlarını müzakere etmeye hazırdır. Bundan başka Türkiye, Boğazların serbestisi için fiilen teminat vermeyi ve azınlıkların himayesinde kâfi sayılacak her türlü tedbiri kabule hazırdır. (**İkdam:** 26)

6. Fen Fakültesi Müderrisler Meclisi, Maarif Nazırı Sait Bey'in başkanlığında toplandı. Fakültenin 2 Eylül'de açılması, 15 Eylül'e kadar ilk sınav devresinin, daha sonra da 1922-1923 eğitim yılının başlamasını kararlaştırdı. (**PS:** 25)

7. **Hakimiyeti Milliye:** Lord Balfour'un notası. –Venedik Konferansı hazırlık mahiyetindedir. Hükümetimize resmî malumat gelmemiştir, ancak Türk ve Yunan murahhaslarıyla İstanbul'daki Müttefik Yüksek Komiserler gidecektir. –Beyrut tüccarlarından Sadettin Abdulgani ve ve ortağı Abdulvahap Beyler tarafından ordumuza beş yüz takım elbise hediye edilmiştir. –Rıza Nur Bey, Ruslarla görüşmesini arzetmek üzere Moskova'dan hareket etti. Onun veya başkasının

1922 - AĞUSTOS

Moskova Elçiliği'ne tayini, dönüşünden sonra belli olacaktır. **İkdam:** Yugoslavya Müslümanları (Ahmet Cevdet). –Venedik'te bir ön konferans hazırlığı. –Yakup Kadri: Avrupalılar bizi acıyarak seviyorlar. Bu biçimde seviş, gururumuzu incitiyor. Sevgide eşitlik en esaslı bir şarttır. Onlar bizi, Şark halılarını sever gibi seviyorlar (ayrıca, **Karaosmanoğlu:** 204) **Açıksöz:** İstiklal Mahkemesi Heyeti, bugün Ankara'ya gitti. –Köy bankaları: Gerçek halkçılık tecelliye başladı. **Yeni Adana:** Yunan ricalinin dilleri uzadı. Yüksekten atıp tutmaya başladılar. Biz hazırız! –Damat Ferit, Londra kapılarında dolaşıyor. (Resmi altındaki ibare: Dünyanın en alçak ve ahmak insanı, Sultan'ın aziz damadı ve sevgilisi Damat Ferit) **Peyamı Sabah**'ta Ali Kemal: Mütarekeden beri elimizdeki en etkili silah, artık topumuz tüfeğimiz değil, hakkımız ve zaman idi. Bunları değil, öbürlerini kullanmak, düşmanlarımızın tuzağına rızamızla tutulmak demektir. **Vakit:** Şark Konferansı yakında Venedik'te toplanıyor. **Servetifünun:** Başlarında Ertuğrul Muhsin olduğu halde gayretli gençlerimizin hazırladığı Sis filmi. Tevfik Fikret'in şiirinden mülhem bu sevimli filmin müteşebbislerini tebrik ederiz. **Tevhidiefkâr:** İngiltere, Venedik Konferansı'nı kabul etti. Akıncılarımızın muvaffakiyetli akınları devam ediyor. –Townshend, ordumuzun kuvvetine hayran. –Orta Asya'da Enver Paşa'nın harekâtı. **İleri:** Şark Konferansı'nın Venedik'te toplanmasına İngiltere tarafından muvafakat edilmiştir. –Halide Edip Hanım, Darüleytam için Kayseri'ye gitti. **Babalık:** Zelalet-i siyasiye numunelerinden 1: Lloyd George'un son nutku münasebetiyle. –İran'da büyük bir bela olan sergerde Simko ve taraftarları dağıtılmış. –Mualimler Meclisi'nin ikinci toplantısı. **Yenigün:** Yunus Nadi: Konferans'ın ruznamesi. –Himaye-i Etfal Cemiyeti'nde yeni idare heyeti Refet Paşa'nın riyaseti altında teşekkül etti. –Simko ricat ediyor. –Türk aleyhtarlığı ile tanınmış Morning Post bile "L. George, Türk'ün hayatına kastediyor. Halbuki, parlak bir maziye malik olan Türkiye, ev ve ocakları, nefes alabilecekleri bir parça yer ve hayatî hakları için çarpışıyor" diyor. **Güleryüz:** Nafile Tevhidci uğraşıp durma, senin cılız vücudunla, ince kaleminle bu ... dolu iri gövdeyi (Sait Molla'yı) bu kapıdan (Umumî hapishane) içeri sokamazsın.

25 - CUMA

1. Yarınki büyük saldırı için Batı Cephesi'nde son hazırlıklar yapılıyor. Fevzi Paşa, yarın büyük saldırının yapılacağı alanı gezdi. Gerekli son emirleri verdi. Batı Cephesi Komutanı İsmet Paşa, saldırı düzenine giren birliklere yarın düşmana bir imha saldırısı yapılacağını bildirdi. Akşam, Mustafa Kemal, İsmet ve Fevzi Paşalar, çadırlı ordugâh önünde bir portatif masa çevresinde toplanarak yarınki saldırı için birliklerden gelen hazırlık raporlarını gözden geçirdiler. Başkumandan da Kocatepe'ye çıkarak cepheyi ve birlikleri gözden geçirdi. Açık ve berrak bir hava. Ay ince bir hilal halinde. Türk ordusunun ileri hatlara

1922 - AĞUSTOS

yanaşmak için kullandığı ağır araçların çıkardığı sesler, Yunan hatlarından işitiliyor. Yunanlılar duymasın diye cephede konuşmalar bile alçak sesle yapılıyor. Birçok subay ve er heyecandan uyuyamadı. İzmir'i alınca yapacaklarını konuşanlar da var. (**M. Şevki:** 28; **Özgen:** 154; **Aykut 2:** 211; **TİH** II/6-2: 53; **Belen:** 427; **İzzettin 3:** 41; 44; **KASÖT:** 723; **İncedayı 2:** 186) ★ Başkomutanlık karargâhı, dün geldiği Şuhut'tan Kocatepe güneybatısındaki çadırlı ordugâha nakledildi (**Söylev** II: 493; **30 Ağutos Hatıraları:** 27, 43; **TİH** II/6-1: 54).

2. Mustafa Kemal, gece (25/26), Başbakanlığa ve Meclis İkinci Başkanlığı'na, şifre ile yarın saldırıya geçeceklerini bildirdi (**BTTD** 72:6).

3. Mustafa Kemal'in emri üzerine Anadolu'nun İstanbul'la ve dış dünya ile haberleşme bağlantıları kesildi. İstanbul basını, Anadolu'dan bir haber alınamayışı karşısında meraka düşecek, savaşın ilk günlerinde Yunan tebliğlerini okuyarak savaşın gidişini yorumlamaya çalışacaktır. (**MN** 1923: 250; **İkdam:** 28; **Külçe:** 232; **PS:** 28, 30)

4. Bugün yapılan bir Yunan keşif uçuşuna ilk defa olarak bir Türk uçağı engel oldu. Yunan pilot, Afyon'a uçarak kurtulabildi. 21 Ağustos'ta Türk ordusundan kaçıp Yunanlılara sığınan bir erin anlattıklarından, keşif uçuşlarından başka, Afyon'da Türklerin kendi aralarındaki konuşmalardan da Yunanlılar, Türklerin bir saldırıya hazırlandıklarını sezmiş bulunuyorlar. Yunan ordusuna İstanbul'dan gelen haberlerde Türklerin İzmit veya Eskişehir'de bir saldırıya geçebileceği bildiriliyordu. A Ordusu Kumandanı Trikopis, bütün tümenleri teyakkuz durumuna geçirdi. (**Trikopis:** 3; **KASÖT:** 773; **Kanellepulos** I: 52).

5. Yunan ve Türk ordu kuruluşları: **Yunan:** Başkomutan Hacıanesti. Kurmay Başkanı General Valetas. Genel karargâh İzmir. Birinci Kolordu: Karargâhı Afyon, komutanı General Trikopis, İkinci Kolordu: Karargâhı Sazlı Yusuf Hamamı (?), komutanı General Diyenis, Üçüncü Kolordu: karargâhı Eskişehir, komutanı General Sumelis. **Türk:** Başkomutan Mustafa Kemal Paşa, Genelkurmay Başkanı Fevzi Paşa, Batı Cephesi Komutanı İsmet Paşa. Birinci Ordu: Karargâhı Çay, komutanı Nurettin Paşa, İkinci Ordu: Karargâhı Bolvadin, komutanı Yakup Şevki Paşa, Kocaeli Grubu (**Büjak:** 238).

6. Yarın başlayacak büyük saldırıda iki tarafın kuvvet mevcutları: Türk-Yunan: İnsan: 208.000-225.000, Tüfek: 93.000-90.000, hafif makinalı: 2.025-3.139, ağır makinalı: 839-1.280, top: 323-418, uçak: 10-50, kamyon: 298-4.036, cankurtaran: 33-1.776. Bunlardan ayrı olarak Türklerde 2.318 kağnı, 3.141 at arabası, 1.970 öküz arabası var. Türk ordusunun ancak yarısı tek tip asker kıyafetinde. (**TİH** II/6-2: 13).

1922 - AĞUSTOS

7. Üniversite açıldı. Fakülteler, öğrencilerin boykotuyla geçen süreyi tamamlayarak sınavlara giriş programını ve tarihini ayrı ayrı saptadıklarından Tıp Fakültesi'nde bugün derslere başlandı. Öğretmenler, öğrencilerin şiddetli ve sürekli alkışlarıyla kürsüye çıktılar. 4 ay 20 gündür boykotta olan öğrenciler, birbirleriyle kucaklaşarak başarılarını kutladılar. Millî mücadeleye karşı tutumlarından ötürü öğrencilerin istemediği 5 öğretim üyesi Ali Kemal, Cenap Şahabettin, Rıza Tevfik, Hüseyin Daniş ve Barsamyan, üniversiteden uzaklaştırılmış bulunuyor. (**Gürkan:** 81).

8. Darülleytam'ı teftiş için Kayseri'de incelemelerde bulunan Halide Edip, Mustafa Kemal'in çağrısı üzerine cepheye gitmek için Ankara'ya geldi (**HM:** 27).

9. Kâzım Karabekir, Trabzon'a geldi ve 9 Ağustos'ta yola çıkardığı ve bugün Trabzon'a ulaşan çocuklarla buluştu. Karabekir, Büyük Taarruz ve sonrasındaki gelişmeleri Trabzon'dan izleyecek ve 9 Ekim'de 50 kadar çocukla Ankara'ya hareket edecektir. (**Karabekir 1:** 1095).

10. **Peyamı Sabah:** Konferansa davet henüz vaki olmadı. –Ali Kemal: Ankara delegeleri Avrupa'da bir iş görmeden dönecekler. Avrupa'ya Damat Ferit gönderilmelidir. **Akşam**'da, Necmettin Sadık'ın Ankara Eğitim Bakanlığı'nın öğretmenlerden bulundukları yerin tarımsal durumu ile ilgili bilgi isteyen genelgesi üzerine yazısı: İstiklal Harbi vatanı kurtardıktan sonra bize memleketi de tanıtmış olacaktır. Hakikî kurtuluş memleketi ta içinden kemiren müthiş dertlerimizi tedaviye başladığımız gündür. Anadolu'da şimdiden bu zihniyet hasıl olduysa geleceğe güvenle bakabiliriz. –Vehip Paşa Roma'da tevkif edilmiştir. –Enver macerasına dair Şarkî Buhara olayları hakkında malumat. **İkdam:** Yeni konferans hazırlanırken şartlarımız. –İkdam 30. yılına girdi. –Menderes havalisindeki askerî harekât. **Vakit:** Venedik Konferansı'nın tarihini tayin için müzakereler. –Yunanlılar konferanstan memnun değil. –Refet Paşa, Himaye-i Etfal Cemiyeti reisliğine seçildi. **Hakimiyeti Milliye:** Yeni dolaplar: İngiliz güllesi ile gelen Yunanlılar ölmek, çökmek üzeredirler. Konferanslar, hileler, tehditler onu kurtarmaya, kazandırmaya matuftur. Konferansa gideceğiz, hakkımızı talep edeceğiz, fakat karşımıza dikilen L. Gerge'un samimiyetine, ciddiyetine, hayırhahlığına inanarak değil, Mehmetçiğin süngüsüne dayanarak. –Yunanistan'da vaziyet ve son ümitsizlikler. **Le Temps:** Townshend Londra'ya gelip Türk ordusunun kuvvetini övdü (**Jaeschke 1:** 190). **Babalık:** İzmir muhtariyeti. Hukuk nokta-i nazarından bir tetkik. –Lloyd George, Yunan zulmünü duymadı mı? –Irak'ta İngilizlerin mağlubiyeti. –Konya Vali Vekilliği, Dördüncü Kolordu Asker Alma Heyeti Reisi Rüştü Paşa'ya verildi. **Tevhidiefkâr:** Şark konferansından İngiltere ümitvar değil. –Hacıanesti, mağlubiyetini itiraf ediyor. –Merhum Cemal Paşa'nın hatıratı 1. **İleri:** Zem ve kat davası. Kirli çamaşırlar. –Venedik Konferansı'nın Eylülün 15'inde toplanacağına dair haberler doğru-

1922 - AĞUSTOS

lanıyor. –Menderes'teki akıncılarımızın faaliyeti ve muvaffakiyetleri. –Fethi Bey'in Londra'daki sulh teklifleri. **Yenigün:** Yunan Hükümeti'ni düşündüren bir mesele: İzmir'in tahliyesinden sonra zuhur edecek olan Trakya meselesi, bu tahliye ile beraber başlayacak olan Rumların muhacereti. –Yunanla birlikte Seyitgazi mıntıkasında ordunun aleyhine silah kullanan hainler. Çerkes Emin, 150 avanesiyle ordumuza karşı silah kullanmaktadır.

26 - CUMARTESİ

1. Türkiye tarihinin önemli bir dönüm noktası. Büyük Taarruz: Sabah saat 03'te ordugâhtan kalkan Başkomutan Mustafa Kemal, Genelkurmay Başkanı (Bakanı) Fevzi Paşa ve Batı Cephesi Komutanı İsmet Paşa, Birinci Ordu'nun gözetleme yeri olan Kocatepe'ye geldiler. Gün ağarırken sabah saat 05'te gürültülü top atışlarıyla saldırı başladı. Ardından piyadeler ilerlemeye başladılar. Bütün cephede düşmanla temasa gelindi. Top atışları başladığı zaman Afyon'daki bir balodan üç saat önce dönmüş olan Yunan subayları şaşkınlık geçirdiler. Türk ordusunun süngü hücumuna kalkan bazı tümenleri ilk olarak 6.55'te Tınaztepe'yi, 9.00'da Belentepe'yi aldılar. 11.25'te Türkmentepe alındı. Sivritepe ve Kırcaarslan tepeleri bir ara Yunanlıların eline geçtiyse de sonra yeniden kurtarıldı. Türk kuvvetlerinin çökertmeye çalıştıkları Yunan cephesinin uzunluğu 20 kilometreyi buluyor. Top sesleri Afyon'da bir gök gürültüsü gibi duyuluyor. Trikopis, Afyon'daki Yunan hastanelerinin boşaltılmasını ve Uşak'a nakledilmesini emretti. Nakil işi akşama kadar tamamlandı. Parçalı bulutlu ve rüzgârlı bir havaya rağmen Türk uçakları, 12 keşif uçuşu ve 4 hava çarpışması yaptı, 3 Yunan uçağına kendi hatları gerisine zorunlu iniş yaptırıldı, bir Yunan uçağı düşürüldü. (**Söylev** II: 494; **Dalkır:** 236; **Ambelas:** 42; **Aykut 2:** 222; **Göğem** II: 134; **Altay:** 333; **Sabah, İleri, İkdam:** 29; **TİH** II/6-2: 89;**Özkul:** 141; **Ali Rıza:** 71; **Macario:** 89; **Özgen:** 159; **Öğüt, YG, HM:** 27; **Altay 2:** 43; **M. Şevki:** 28; **Belen:** 429; **Goloğlu 4:** 310; **Kanellepulos:** 64; 56; **İ. Hakkı:** 106; **HTVD** 60, ves. 1366; **Mecmua-i Askerî Tarih Kısmı** 8: 43, 91; **İncedayı 1:** 177; **İzzettin 3:** 48; **Büjak:** 240; **Passaris** I: 68; II: 1; **KASÖT:** 725; **Trikopis:** 6; **Trikopis 2:** 27; **Hrisohoos:** 200; **İncedayı 2:** 186; **YA:** 27; **30 Ağustos Hatıraları:** 27-28; **Tanman:** 150) ★ Kılıç Ali'nin notları: Herkes telaş ve endişe içinde sabırsızlıkla haber bekliyor. Asker mebusların her biri aklına ve görüşüne göre mütalaa yürütüyor. (**Kılıç Ali 1:** 85)

2. Batı Cephesi'nin kuzey kısmında bulunan Seyitgazi'de de Türk ordusu Yunan kuvvetlerini oyalamak için saldırıya başladı (**YOİ:** 43).

3. Meclis'in gizli oturumunda, Fevzi Paşa'nın saldırının başladığını bildiren telgrafı okundu. Başbakan Rauf Bey, bunun birkaç gün gizli tutulmasını istedi. Ordunun başarısı için dua okundu. (**GCZ** 3: 710) ★ Telgrafa verilen cevapta, Tanrı'dan orduya muzaffer kılması dileğinde bulunuldu (**HTBD** 75, bel. 1633).

1922 - AĞUSTOS

4. Başbakan Rauf Bey, halka ve memurlara hitaben bir bildiri yayımlayarak ordunun bu sabah bütün cephede saldırıya geçtiğini haber verdi; kurtuluş günlerinin yakın olduğunu bildirdi ve herkesin orduya yardım etmesini ve millî kavgadan övünç payına sahip olmasını rica etti (**HM, YG:** 27; **ZC** 22: 369).

5. Yunan Dışişleri Bakanı M. Baltacis, Anadolu'daki orduyu ayakta tutabilmek için Yunanistan'ın Londra'dan kredi almak istediğini Atina'daki İngiliz temsilcisine açıkladı. İstek Bentinck'in teli ile Curzon'a iletildi. (**Şimşir 3:** 456)

6. Meclis'in gizli oturumunda Pontos sorununu çözmek için alınacak tedbirleri hazırlayan komisyonun önerileri tartışıldı. Komisyon, halkın silahlandırılmasını, şüpheli kişilerin geçici olarak eşkiyalık bölgesi dışına çıkarılmasını, fiilen isyan edenlerin şiddetle takip edilip yola getirilmesini, şakiliğin nedenlerinin incelenip açığa çıkarılmasını, bunları sağlamak için Amasya ve Havalisi Takip Kuvvetleri Kumandanlığı kurulmasını öneriyor. Uzun tartışmalardan sonra bir kanun çıkarmak yerine gerekli tedbirlerin hükümet tarafından alınması görüşü benimsendi. (**GCZ** 3: 711)

7. İstanbul'da Şark Mahfeli açıldı. Yüksek öğrenim görmüş kişileri, yüksek rütbeli subayları ve sanatçıları kabul edecek muhfelin açılışına bazı yabancılar da katıldı. Umumî Kâtip Fazıl Ahmet Bey, yaptığı konuşmada İstanbul seçkinleri için konuşup dinlenecek bir yere ihtiyaç duyulduğundan burayı açtıklarını, yabancı ziyaretçileri burada kabul edeceklerini ve kültürel çalışmalarda bulunacaklarını söyledi. (**Vakit, Tev.Ef:** 27; **İkdam:** 28).

8. General Harington, Çanakkale'de alayı ziyaret etti. Subaylar tarafından hediye edilen on adet gümüş trampeteyi teslim aldı. Yarın İngiliz ve Fransız mezarlığını ziyaret edecek olan Müttefik İşgal Kuvvetleri Kumandanı Harington, salı sabahı İstanbul'a dönecek. (**İkdam:** 1 Eylül)

9. **Anadolu'da Ortodoks Sadası**'nın 5. sayısı: Ortodoks Konferansı Başkanı Filip'in Anadolu'dan İstanbul'a kaçan bazı metropolitlerin yerlerine vekil atayamayacaklarına ilişkin yazısı. **Peyamı Sabah**'ta Ali Kemal: Düşmandan Düşmana: Kuvayı Milliye hariç ve dahilde yaptıklarıyla asla kazanmamış, kaybetmiştir. Ankara yardakçıları, Sevr'i tadil ettirdik diyorlar. Yapacağımız iş, İttihat ve Terakki'nin yaptıklarını unutturmaktı. Bu doğru yola gitmekten bizi Ankara alıkoydu, alıkoyuyor. Ankara başımızda oldukça bu keşmekeşten bir hayır doğarsa, bilfarz, İzmir, Edirne kurtulursa seviniriz, çıldırırız, fakat aklen, irfanen bu mertebe yanıldığımız için yalnız kalemimizi kırmak değil, insanlığımızdan bile istifa eyleriz. Olaylar ispat edecektir ki biz yanılmış olmayacağız. (Bkz. 6 Eylül: İki mebusun Ali Kemal'e bu sözünü hatırlatan telgrafı). **İkdam:** Fransa'nın Anadolu'nun tahliyesinde ısrarı. –Yunanistan henüz Venedik Konferansı'na davet edilmemişse de hazırlık görmekle meşguldür. –Londra'da

1922 - AĞUSTOS

Nihat Reşat Bey'le bir mülakat. **Vakit:** Dedeağaç serbest liman. Yunanlılar Bulgarları şimdiden susturmaya çalışıyorlar. –Anadolu'da muhtariyet ilan ettiler, idaresi Atina'dan icra ediliyor. **Karagöz:** Gunaris, iskeletten ibaret kalmış Kral'dan, askerî, malî, siyasî durumu konferansa göstermek için bizzat teşrif buyurmasını istiyor. –Yeni usul siyasetle herkes sulhu bulacak/Harp ejderi bundan sonra başlarını yolacak/Zan ederim kıştan evvel Yunanlılar savuşur... **İleri:** Venedik Konferansı hakkında Devletler arasında haberleşme olmaktadır. Fransa, Anadolu'nun tahliyesinde ısrar ediyor. Türkiye ve Yunanistan'a gönderilecek davetnameler henüz tespit edilmediğinden devlet keyfiyeti tehir etmektedir. –Vehip Paşa, Roma'da tevkif edildi. **Tevhidiefkâr:** Fransa İngiltere'nin Konferans hakkındaki notasına cevap verdi. –Millî hükümetimiz konferansa ne gibi şartlar altında katılabilir? –Darıca'da yeni bir Yunan korsanlığı. –Vehip Paşa, Roma'da tevkif edildi. –23 tarihli Ankara tebliği: Düşmandan yeniden bir miktar esir alındı.

27 - PAZAR

1. Afyon'da büyük bir saldırıya geçildiğini öğrenen Ankara halkı, uykusuz bir gece (26/27), geçirdi. Türk birlikleri, sabah saat dörtten başlayarak dalgalar halinde Yunan mevzilerine saldırdılar. Yunanlıların bir yıldan beri tahkim ettiği mevziler ele geçirilmeye başlandı. Yunan Birinci Kolordu Komutanı Trikopis, bazı birliklere, karşı saldırıya geçmelerini emretti. Ancak, değil karşı saldırıya geçmek, yerinde tutunmanın zorlaştığı, durumu iyileştirmenin imkânsız olduğu cevabını aldı. Afyon'un boşaltılması ve kuvvetlerin önceden tespit edilen yere çekilmesi emredildi. Telefon bağlantısı kesildiğinden emri bazı birliklere ulaştırmak mümkün olmadı. Ordu Komutanlığı ise, fırsat düştükçe karşı saldırıya geçilmesini emretti. Trikopis, daha batıda bir savunma hattı tutmaya karar verdi. Afyon'da Hıristiyanlar, büyük bir paniğe kapıldılar. Dört beş bin Ermeni, İstasyon'a akın etti. Yunanlılar, Birinci Kolordu tarafından bırakılan malzemeyi imha ederek Afyon'u terk ettiler. Bütün Yunan mevzilerine şiddetli darbeler indiren Türk birlikleri, Afyon'a girdi. Yunanlılar, perişan bir halde Sincanlı ovasına atıldı. Süvari Kolordusu, Yunan çekilme hattına hakim oldu. Nurettin Paşa, Afyon'un alındığını Batı Cephesi'ne bildirdi. Mustafa Kemal, Fevzi ve İsmet Paşalar onu kutladı. (**HTVD** 60, ves. 1368, 1369, 1371; **PS, Vakit, Tev.Ef, İkdam, İleri:** 29, 30; **İ. Hakkı:** 110; **İzzetin 3:** 55, 57; **Büjak:** 241, **KASÖT:** 759; **Mecmua-i Askerî Tarih Kısmı** 8: 124; **Trikopis:** 12; **Trikopis 2:** 28; **Hrisohoos:** 205; **Kanellepulos:** 83; **İncedayı 2:** 179; **YA:** 28; **Özkul:** 143; **Anbelas:** 47; **Özgen:** 164; **TİH** II/6-2: 116; **Altay:** 355; **Aykut 2:** 229; **M. Şevki:** 45; **YG, HM, Öğüt, AS:** 28; **Göğem** II: 138; **Belen:** 436; **Dalkır:** 243; **Ali Rıza:** 75; **MN** 1923: 251)

1922 - AĞUSTOS

2. İki anlamlı ölüm: 57. Tümen Komutanı Reşat Bey, Çakıl Tepe'yi emredilen zamanda alamadığı için intihar etti. O can verirken birlikleri tepeyi ele geçirdiler. (**İncedayı 2:** 179; **İzzettin 3:** 57) Zayıf ve hastalıklı olması sebebiyle Konya hastanesine gönderilmiş olan Yıldırım Kemal, Süvari Kolordusu Komutanı Fahrettin Bey'in karşısına çıkarak saldırı emrini alır almaz trene atlayıp geldiğini bildirdi, en ileri hatlarda çarpışan bir alaya verilmesini istedi. Yıldırım Kemal, iki saat sonra çarpışmada öldü. (**Altay:** 335; **Altay 2:** 49)

3. İlk zafer haberleri üzerine, yurdun her yanından Meclis'e, Başkomutanlığa, gazetelere, Hükümet'e tebrik ve sevinç telgrafları yağmaya başladı. Afyon'un alındığı haberi, cepheden merak ve heyecanla haber bekleyen Ankara'da bomba etkisi yaptı. "Tarifi mümkün olmayan bir sevinç ve tatlı bir heyecan içindeki halk, yedisinden yetmişine" sokaklara döküldü. Havaya silahlar atıldı. Her adım başında "Yaşasın millet! Yaşasın millî ordu! Yaşasın Gazimiz!" sesleri yükseldi. (**Cebesoy 3:** 57).

4. Rus Federatif Şûralar Cumhuriyeti Savunma Bakanı Karahan, Ankara Hükümeti'ne gönderdiği telgrafta, zaferi kutladı ve bu zaferin Rusları da sevince boğduğunu, kesin zaferin yakın olduğuna inandıklarını bildirdi (**Yak.Tar.** III: 401). ★ Afganistan ve İran Elçileri, Başbakan Rauf Bey'i ziyaret ederek zaferden ötürü sevinçlerini bildirdiler (**HM:** 28).

5. Mustafa Kemal'in Meclis'e telgrafı: İki günden beri kesintisiz devam eden savaşlar sonucunda Afyon'u kurtardık. Esir, ağır ve hafif top ve her çeşit malzemeden ganimet çoktur. Kumandanlarımız sevk ve idarede düşman kumandanlarından üstündür. (**HM:** 29) ★ Meclis, Başkomutanlığa zafer diledi. Afyon'un alınmasından ötürü selam ve saygılarını bildirdi. (**HTVD** 60: 1372, 62: 1401; **HM:** 29)

6. İlk alınan esirlerden 20-30 kişilik bir kafile. İçlerinde Edirneli bir Rum berber, uzun süre Bulgar olduğunu ileri sürdü, sonra gerçeği söyledi. Türk ordusuna karşı çarpışan yerli Rumlar, İstiklal Mahkemelerince esir sayılmayarak idam ediliyor. (**30 Ağustos Hatıraları:** 28-29).

7. Kayseri'den Batı Cephesi'ne gitmekte olan Halide Edip Konya'da (**Adıvar:** 224; **Babalık:** 29).

8. Samsun'dan gelen iki uçak, Ankara üzerinde uçuşlar yaptı ve Samsun Müdafaa-i Hukuku'nun Meclis'e, Hükümet'e, basına ve bütün kurumları ile belde halkına bir bildirisini attı. Bildiride, sonuç olarak "Biz size derunî, boynu bükük yetimlerin hürmet ve ricalarıyla dolu tayyareler gönderdik. Siz bize İzmir ve Bursa'nın istirdadı haberini ne zaman göndereceksiniz?" deniliyor. (**Öğüt:** 27; **HM, YG:** 28)

1922 - AĞUSTOS

9. Fransız Başbakanı ve Dışişleri Bakanı Poincaré, Ankara Hükûmeti'nin İçişleri Bakanı Fethi Bey'i kabul etti (**İkdam, PS:** 29).

10. **Hakimiyeti Milliye:** Başımıza 150 seneden beri yumruk inerken birbirimizle didişmekle meşgulüz. (Meclis'te söylenen bazı sözlere hücum). –Garbî Anadolu'nun mühim kısımlarını gösteren harita 35 kuruştur. –Dün sabahtan itibaren bütün cephelerde kahraman ordumuz düşmanla çarpışmağa başladı. –Kocaeli ve Menderes mıntıkalarında. **Öğüt:** Son söz yine silaha düştü. Fedakâr milletimiz için mukadder olan mesut günler artık yaklaşmıştır. –Samsunlular, "biz size tayyare gönderiyoruz, siz bize İzmir'i, Bursa'yı ne zaman vereceksiniz?" diyorlar. Biz de onlara diyoruz ki, "Yakında..." **Yenigün:** Kahraman ordularımız namus, istiklal ve vatan için dün sabahtan itibaren bütün cephede cani ve müstevli düşmanla çarpışmaktadır. –Başyazı: Söz silahındır! **Açıksöz:** Batı Cephesi'nde savaş başladı. Yardım Allah'tan. –Ziya Gökalp'ın manzumesi: İngiliz'den sakın. **Yeni Adana:** Umum cephelerde harp başladı. **İkdam:** Bir taarruz hareketinin arifesinde miyiz? –Kocaeli, Afyon, Eskişehir bölgelerinde 25 tarihli keşif saldırıları. –Ekmekçi amele ile fırıncılar arasındaki anlaşmazlık, bir greve müncer olacak mahiyettedir. –Kayseri'de her hafta muntazam toplanan Türk Ortodoksları, Fener'e sığınmış olanları kendilerinden ayırıyorlar. –Yakup Kadri: Türkçe bir gazete, Rum ve Ermeni basını ile birlikte Ankara Hükûmeti'nin çökmeye, dağılmaya doğru gittiğini yazıyor. Barış görüşmelerinin başlayacağı böyle nazik bir zamanda bu yayınlar, Kral Konstantin'e ve Hacıanesti'ye yarar. **Peyami Sabah**'ta Ali Kemal: Biz bugün iktisaden, içtimaen, fikren öyle geriyiz ki, Avrupa ile aramızda uçurum var. Sandığımız gibi zamanımızda istiklal, istikbal topla tüfekle kaim değildir. **Vakit:** Kocaeli Cephesi'nde ordunun başarılı bir keşif taarruzu. Bunu hakikî bir taarruzun takip edip etmeyeceğini gelecek yeni tebliğler gösterecektir. **Tevhidiefkâr:** Konferans, Eylülün nihayetinde toplanacak. Fransa, İtalya ile hemfikir. –Millî ordu, taarruza mı geçiyor? Cephede darbelerimiz tekrar ve tevali etmeye başladı. Kocaeli mıntıkasında düşman mevzilerini hücumla zaptettik. –Şark Mahfeli'nin açılış töreni. **İleri:** Fransız Hükûmeti, Anadolu'nun tahliyesi hususunda ısrar etmektedir. Konferansın toplanma tarihi, Devletlerce müzakere ediliyor. Venedik Konferansı hakkında Fransa ve İtalya hemfikirdir. –Taarruzun başladığına dair şehrimizdeki şayialar. Ordumuzun düşmana her cephede kat'i darbeyi vurabileceğinden emin bulunduğumuzdan, resmî tebligat beklendiğinden, bu şayialara önem vermemek kabil değildir. –Başyazı: Kahraman Anadolu: Anadolu'nun hakkı da, kuvveti de, hususiyle azim ve kararı da var ve ziyadeleşiyor. **Babalık:** Zelalet-i siyasiye nümuneleri 2: (L. George'un nutku). –İbrahim Şevki'nin manzumesi: Kemal'in ilhamı. –Enver Paşa sağ(!). –Enver Paşa'nın, kuvvetlerini geri çekmeleri için Ruslara verdiği 19 Mayıs tarihli ültimatom: –Yunan zulmü devam ediyor.

1922 - AĞUSTOS

28 - PAZARTESİ

1. Büyük Taarruz'da üçüncü gün. Türk subay ve erleri şevkle döğüşmeye devam ediyor. Bugün de şiddetli çarpışmalar oldu. Yunanlılardan savaş araç ve gereçleri ele geçirildi. Yunan kuvvetleri yarıldı. Yunan Başkomutanlığı İzmir'e giden hatların korunmasını emrettiyse de Papulas bu emri alamadı. Birinci Tümen Komutanı Franko raporunda, zayiatın büyük olduğunu, erlerin savaşmak istemediğini, savaş süresince saftan ayrılma eğilimlerinin görüldüğünü bildirdi. Yunan ordusunun birlikleri arasında bağlantı kurulamadı. İsmet Paşa, Birinci ve İkinci Ordulara emrinde düşmanın savaşı nerede kabul edeceğinin belli olmadığını, amacın onu Anadolu içinde imha etmek olduğunu, çekilme yolunun kesilmesi gerektiğini bildirdi. Kocaeli Grubu Kumandanlığı'na bölgesindeki harekâtın gizli tutulmasını, yaklaşma yürüyüşlerinin geceleri yapılmasını, gündüzleri örtülü olarak saklanılmasını emretti. Yunanlıların ilk hatları tamamen ele geçirildi ve çekilme yolu tamamiyle tutuldu. (**HTVD** 60; ves. 1373-1379; **İ. Hakkı:** 112; **YA, HM, Öğüt, YG:** 29; **PS:** 30; **İleri İkdam:** 1 Eylül; **Dalkır:** 247; **Özkul:** 144; **Belen:** 445; **Aykut 2:** 237; **Özgen:** 171; **Göğem** II: 139; **Hrisohoos:** 208; **Trikopis:** 16; **Trikopis 2:** 29; **KASÖT:** 775; **İncedayı 1:** 181; **2:** 190; **Altay 2:** 51; **Kanellepulos** II: 15; **TİH** II/6-2: 149; **İzzettin** 3: 60; **Mecmua-i Askerî** Tarih Kısmı 8: 55, 143) ★ Yunan ordusu Dumlupınar'da toplandı ve adım adım İzmir'e çekilme kararı aldı (**M. Şevki:** 50; **Belen:** 554; **Trikopis:** 19).

2. Sincanlı (Sinan Paşa) kurtarıldı. Sincanlı 13 Temmuz 1921'de Yunan işgali altına girmişti (**Gnkur.** 4).

3. Başkomutan Afyon'a gitti. Yol kaybedildiğinden ondan sonra yola çıkanlar şehre daha önce vardı. Afyon yanıyor. Halk, kumandanlara sevgi gösterilerinde bulunuyor. Mustafa Kemal, Belediye dairesinde kaldı. (**30 Ağustos Hatıraları:** 29-30) ★ Afyon halkı, şehirden geçen Türk askerlerine ikramda bulunmakta yarış etti. Yol kıyılarına dizilerek askere su, helva, pilav dağıttı. Afyon bir anababa günü yaşadı. (**Özkul:** 144)

4. Mustafa Kemal'den Başbakan Rauf Bey'e: Düşmanın kaybı çok. Bizimki pek az. Askerlerimiz sevinçlidir. Yorulmak bilmiyorlar. Bu gece Karahisar'dayım. Halk şenlik yapıyor. (**BTTD:** 447) ★ Başkomutanlık ve Batı Cephesi karargâhları Afyon'a taşındı (**Ali Rıza:** 79).

5. Almanya'dan satın alınıp Rusya ile Karadeniz'den vapurla Samsun'a, oradan uçarak dün Ankara'ya gelen iki uçak, Bolvadin ile Çay istasyonu arasındaki alana indi. Cephe komutanlığı Çay'daki uçak bölüğünün Afyon'a nakledilmesini emretti. Ordunun peşi sıra uçak bölüğü; sırası ile Uşak, Salihli ve İzmir'e alınacaktır. (**Tanman:** 152-153).

1922 - AĞUSTOS

6. Başbakan Rauf Bey, Karahan'ın dünkü kutlamasına teşekkür etti. Barıştan sonra da iki ülkenin dostluk ve yardımlaşmasının daha da güçleneceğini bildirdi. (**Yak.Tar.** III: 401) ★ Rus Elçisi Aralof, Azerbaycan Elçisi Abilof ve Fransız Temsilcisi Albay Mougin, Rauf Bey'i ziyaret ederek zaferden dolayı kutladılar (**HM:** 29).

7. Yunan Hükümeti'nin işgal altındaki Türkiye topraklarında yaşayan 1903 doğumlu Rumları askere alma kararı Hacıanesti imzasıyla bugün emir olarak yayımlandı. Yunan ordusunda 35.000 Türkiyeli Rum gönüllü olarak çarpışıyor. (**Şimşir 3:** 457)

8. Hacıanesti'nin İzmir'deki genel karargâhında irtibat subayı E. Kazanidis, Batılı gazetecilere şöyle dedi: Mustafa Kemal, Ankara'da perişan olan saygınlığını pekiştirmek için bir savaş oyununa başvurmuştur. Kimbilir, belki de iki gün sonra esir Mustafa Kemal'i size burada takdim edebilirim." (**İ.Bardakçı:** 171)

9. Savaş, Meclis'te konuşuluyor. Mustafa Kemal'in, iki gündür devam eden savaş, Afyon'un kurtarıldığı ve düşmandan çok sayıda esir ve ganimet alındığı konularındaki telgrafı okundu. Rauf Bey, Rus ve Azerbaycan Elçilerinin kutlamalarını Meclis'e bildirdi; orduya yardım ve başarı dileklerinin bildirilmesi kararlaştırıldı ve başarının devamı için dua okundu. (**ZC** 22: 368; **HM:** 29)

10. Dün, sakin bir tatil geçiren İtilaf diplomatları, Türk saldırısını bugün de öğrenemediler. 1) İngilizlerin İzmir Başkonsolosu H. Lamb, 20 tarihli bir haberini tamamlayarak Yunanlıların Burhaniye İstasyonu'nu geri aldıklarını, Uşak'a 1.500 kişilik bir takviye gönderdiklerini anlattı; gerçek taarruzun Uşak bölgesinde beklendiğini bildirdi. 2) Atina'daki İngiliz İşgüderi Mr. Bentinck, 1903 doğumluların askere alınma emrini telledi. 3) Lord Curzon, Venedik Konferansı konusunda Fransa'dan alınan cevabı, İstanbul Yüksek Komiseliği'ne özetledi. Yunan kuvvetlerinin Anadolu'yu boşaltmaları konusunda Fransa'nın ısrar ettiğini belirterek bu noktada Yüksek Komiserin görüşünü sordu. Belgrad ve Bükreş temsilciliklerine, Romanya ve Yugoslavya Hükümetlerinin Venedik Konferansı'na katılmak istemeleri üzerine, bu konferansın genel bir barış konferansı olmayacağını bildirdi. 4) Ancak geç vakit, Lamb, ilk kez kısa bir haberle 26 Ağustos günü Türklerin Uşak doğusunda demiryolunu keserek Afyonkarahisar'ı tecrit ettiklerini, hatta Afyon'un Türkler tarafından alındığının bile haber verildiğini öğrendiğini belirtti. Telgraf ancak yarın Londra'ya ulaşacak. (**Şimşir 3:** 456-458) ★ Amerikan Yüksek Komiseri Amiral Bristol'un telgrafı: Türkler bütün cephelerde saldırıya geçmiş olduklarından, Anadolu ile bütün haberleşme kesilmiştir (**Evans:** 369).

11. İngiliz Gizli Haberalma Örgütü İstanbul Kolu'nun bugünkü raporuna göre, Mustafa Kemal başkanlığında bir komite bir İslam Kongresi toplanması konusunu görüştü. Kongrenin toplanma yeri olarak Afgan Elçisi Kâbil'i, İran Elçisi Tahran'ı, Mustafa Kemal ise Ankara'yı veya Anadolu'nun başka bir kentini önerdi. Rapora göre konu, şimdilik ertelendi. (**Şimşir** IV: 365)

1922 - AĞUSTOS

12. Yeni Hayat Dergisi ile Doğru Öz gazetesi, Ankara'da; Photo Fahne, Clarte, Umanite muhabirleri ile Üçüncü Enternasyonal'in iki muhabirine çay ziyafeti verdi (**Cerrahoğlu,** ek).

13. Halide Edip Afyon'da: Sokaklar, siyahlı insan çağlayanları ile doluydu. Mustafa Kemal Paşa'nın başında yüz güneş birden doğmuş gibi yüzü parlıyor. "İzmir'i aldıktan sonra artık biraz dinlenirsiniz Paşam, çok yoruldunuz?" dedim. "Dinlenmek mi? Yunanlılardan sonra birbirimizi yiyeceğiz." dedi. İkinci gruptan iki isim söyleyerek, onların halk tarafından linç edilmeye layık olduklarını söyledi. (**Adıvar:** 226-227; **Babalık:** 29 "Konya'dan aceleyle gidişi")

14. Yunan birleşik Genelkurmay Başkanı General Eksadaktilos, gazetecilerin sorularına cevap verirken Türk saldırısının sonucundan endişeli olmadığını söyledi. Bakanlar, Dışişleri Bakanlığı'nda toplanarak cepheden gelen haberler üzerine üç saat süren bir toplantı yaptılar. Toplantıdan sonra savaş Bakanı Teotakis ile Eksadaktilos, saraya giderek Kral'a bildi verdiler. (**PS:** 30)

15. Hakimiyeti Milliye: Dün bütün cephelerde ve bilhassa Afyonkarahisar mıntıkasında muharabeler muvaffakiyetle devam etmiştir. –Afyonkarahisar zaptedilerek çok esir ve ganimet alındı. –İzmir mubusu Tahsin: Ermeni davası kurbanları. **Yenigün:** Ordumuz, cephenin her noktasında düşman saflarını yardı. Düşman mevzilerini zapt ederek ilerlemekte. –Eskişehir ve Kütahya'ya Afyon'dan gidilir. –Son dakika: Müjdeleriz! Afyon'u aldık! **Açıksöz:** Bugünkü büyük müjde. –İ. Habib: İlerleyen orduya tebcil hitabesi. –A.Nuri: Hayyealel felah (haydin kurtuluşa!) **Öğüt:** Kahraman Türk ordusu kumandanları en ileri hatlarda bir nefer gibi harp ediyor. –Ateşli bir sel gibi, işgal edilmiş diyarlara akan ordumuz.. –Zaferimizin siyasî tesirleri. **Yeni Adana**'da kısa resmi tebliğ: Bazı düşman siperleri hücumla zapt edildi. –Yusuf İzzet: Anadolu'nun siyaset ve harp arslanları. –Başyazı: Mısır ahvali gittikçe karışıyor. **Satveti Milliye**'nin süslü çerçeve içinde manşeti: Mukaddes ordumuz istiklal cidalinin birinci zafer adımını atarak Afyonkarahisarı'nı işgal etmiştir. **Akşam:** Ordumuz, Afyonkarahisar cephesinde Yunan hatlarına taarruz etti. Karşı gazetelere göre Vezirhan işgal edildi. Kuvvetlerimiz Bilecik'in 10 km. yakınında bulunmaktadır. –Rumca gazetelerden Atina'nın tebliğleri. Bir savaş eğitimini gösteren resmin alt yazısı: Bu dakikalarda mukaddes gazilerimiz nasıl çarpışıyor? (Tel örgülerine süngü ile hücum). **İkdam:** Bilecik önünde taarruz başladı mı? Taarruz hakkında yeni bir haber yok, çünkü iki günden beri Anadolu yolları da kapalı bulunuyor. Yunan haberleri ise ancak geçen haftadaki hareketlere ait. –Venedik Konferansı'nda görüşmelerin esası. –Istranca'da Türkiye'ye iltica eden Yunan erleri. **Peyamı Sabah:** Atina askerî çevreleri, Mustafa Kemal'in harekâtına hiç bir ciddiyet atfetmiyorlar. –Taarruz hakkında yeni bir haber yok. –Ali Kemal: Ankara efendileri akıllarınca bütün işgal edilmiş arazinin boşaltılmasını istiyorlar. Topla ve

1922 - AĞUSTOS

tüfekle bu davayı fasletmek iddiasını bir yana bırakıyorlarsa, Kuvayı Milliye ricaline düşen birinci vazife, mukadderatımızı, hilafet ve saltanatı temsil eden Babıâli'ye bırakarak çekilmektir. **Vakit:** Dün Anadolu'dan hiç bir haber gelmemiş, telgraf da çekilememiştir. Bu, bir taarruzun başlamak üzere olduğuna delil sayılmaktadır. Atina'dan gelen telgraflar, Kocaeli çevresinde büyük mikyasta yığınakta bulunduğumuzdan bahsediyor. **Babalık:** Gazanfer ordumuz, bütün cephelerde taarruza geçti. –Nasrminallah ve fethi karip. –Muharebe başladı. –İsmail Zühtü'nün manzumesi: Dua. –Amerika matbuatı ve biz. **Tevhidiefkâr:** Chicago Tribüne muhabirinin Anadolu izlenimleri: Halkın manevî kuvveti, hayret verecek derecede yüksektir. Bütün millet, senelerce harbe hazırdır. Anadolu hakkında hariçte açığa vurulan haberler hep yalandır. Kahraman ordumuz, taarruza başlamış addolunabilir. Taarruz kıtaatmız Bilecik'e bir saat mesafededir. **İleri:** Kocaeli'nde keşif taarruzu hareketlerimiz inkişaf etmektedir. Yunan askerî çevreleri telaş içindedir. –Cihan nazarında Yunanistan. **Küçük Mecmua**'da Ziya Gökalp: İnsan telakkisi. – Tarih usulünde şahitler. –Ajansın müjdesi (saldırıya geçildiğini bildiren 27 tarihli resmî tebliğ).

29 - SALI

1. Büyük Taarruz'un dördüncü günü. Türk ordusunun başarısı, Yunan ordusunda çekilme, dağınıklık ve umutsuzluk devam ediyor. İsmet Paşa, Birinci Ordu ve Üçüncü Süvari Tümeni Komutanlıklarına, düşmanın Anadolu'da imha edilmesini emretti. Bunun için Yunan kuvvetlerinin telefon ve telgraf hatlarının kesilmesini, demiryolu ulaşımının engellenmesini, menzil kollarına baskınlar yapılmasını istedi. Yunan ordusunun tutunmasına engel olmak için Dumlupınar mevziinin arkasındaki Kaplangı Tepesi zapt edildi. Yunanlıların ön ve arkası kuşatıldı. Yunan askerleri arasında panik büyüdü. Yunan subaylarının dörtte üçü savaşa devamın faydasız olduğu kanısında. Trikopis, bazı savunma tedbirleri aldıktan sonra kuvvetlerin tek açık hat olan Çalköy'e çekilmelerini emretti. Uzun süre, yol bilen bir kılavuz arandı. Yürüyüş kolundan biri, zifiri karanlıkta Türk süvarisi zannederek iki kolordu karargâhına ateş açtı. karışıklık oldu. Trikopis grubunun durumu ümitsizleşti. Afyon Cephesi'ne yardıma çağrılan Bağımsız Yunan Tümeni, çekilen Yunan Birinci Kolordusu'yla bağlantı kuramıyarak Eskişehir güneyinde batıya doğru çekilmeye başladı. Yunan birliklerine, eldeki kuvvetlerin yeniden örgütlendirilmesi emredildi. Trikopis, ağır topların taşınması mümkün olmadığından namlu kapaklarının alınarak terkedilmelerini emretti. B Ordusu'ndan (İkinci Kolordu) kalan telsizin taşınmasını emretti. Fakat askerler onu da tahrip ederek bıraktılar. Mustafa Kemal, Fevzi ve İsmet Paşalar gece Afyon'da durumu gözden geçirerek saldırının şiddetle devam ettirilmesine, düşmanın durmaksızın kovalanmasına karar verdiler. (**HM, YG, YA,**

1922 - AĞUSTOS

Öğüt, AS: 30; **İleri, İkdam, PS:** 2 Eylül; **Aykut 2:** 242; **Ali Rıza:** 80; **M.Şevki:** 55; **Belen:** 454; **Göğem II:** 139; **Özgen:** 172; **MN** 1923: 252; **Kanellepulos II:** 30; **Trikopis:** 19; **Trikopis 2:** 31; **Hrisohoos:** 210; **İncedayı 1:** 183; **2:** 191; **Altay 2:** 53; **KASÖT:** 795; **TİH** II/6-2:187; **İzzettin 3:** 64; **Özkul:** 145; **Büjak:** 243; **Mecmua-i Askerî Tarih Kısmı** 8: 60, 156; **HTVD** 61, ves. 1384-1388; **Ambelas:** 56)

2. Afyon'a bağlı Egret (İhsaniye) ile Kütahya'ya bağlı Kürtköy (Altıntaş) kurtarıldı. 28 Mart 1921'de işgal edilmiş olan İhsaniye, 7 Nisan 1921'de kurtarıldıysa da aynı yılın 14 Ağustos'unda yeniden Yunan işgali altına alınmıştı. Altıntaş da 13 Temmuz ve 14 Ağustos 1921 tarihlerinde işgal edilmişti. (**Gnkur.** 4,46)

3. Londra'ya çekilen teller 1) İngilizlerin İstanbul Yüksek Komiseri Rumbold, Londra'ya üç tel çekti. Birincisinde Kemalist saldırının başladığını, Anadolu ile haberleşmenin kesik olduğunu haber verdi. İkincisinde Anadolu limanlarının yabancı gemilere kapalı olduğunu, bir İtalyan gemisinin de Antalya limanına sokulmadığını bildirdi. Üçüncüsünde ise Curzon'un önceki günkü sorusuna karşılık vererek Yunanlıların durumunu hafifletmek amacıyla Venedik Konferansı'nın mümkün olduğunca çabuk toplanmasını önerdi ve Yunan ordusunun Anadolu'yu boşaltmasına karşı olan görüşlerini tekrarladı. Önce, azınlıklar için garanti elde edilmesi gerektiğini bildirdi. 2) İngilizlerin Atina İşgüderi Mr. Bentinck, gizli telgrafında, İstanbul'un Yunanistan'a verilmesini savundu. Kral Konstantin'le Kraliçe Sophia'nın Ayasofya Kilisesi'nde kısa zamanda Bizans imparatoru ve imparatoriçesi tacını giymek için sabırsızlandıklarını anlatan Bentinck, "İstanbul'un işgalini sonsuza kadar devam ettirmek niyetinde değilse onu Yunanlılara devretmek, Doğu probleminin tek çözüm yoludur" dedi. (**Şimşir 3:** 461-462; **Kürkçüoğlu:** 236) 3) Şam Konsolosu Palmer, Curzon'a dört ay Anadolu'da kalmış Hamza el Gouth adlı bir ajanın verdiği bilgileri aktardı: Türk milleti ne pahasına olursa olsun barış istiyor. Subaylar ve liderler savaşı sürdürmek istiyorlar. Kemalist düzen koftur. Bir darbeyle çökebilir. Yeni bir Yunan saldırısı çabucak başarı kazanır (!) (**Şimşir** IV: 365)

4. İran elçisi Mümtazüddevle ile Fransız temsilcisi Albay Mougin Başbakan Rauf Bey'i ziyaret ettiler (**HM:** 30).

5. Zafer, Zonguldak'ta sevinç gösterileriyle karşılandı. Yeni Cami'de zafer için yalvarıldı. (**YG:** 31) ★ Adana'da gösteriler. Rus Konsolosu, Vali Refet Bey'i makamında kutlayarak "Bu, Şark'ın zaferidir" dedi. (**YG:** 30)

6. Bahriye Nazırı Salih, Dahiliye Nazırı Ali Rıza ve Hariciye Nazırı İzzet Paşalar, Tevfik Paşa'nın başkanlığında toplanarak son durumu gözden geçirdiler (**PS:** 30).

1922 - AĞUSTOS

8. **Hakimiyeti Milliye:** Afyon zaferi sevkülceyş (stratejik), sevkiidare (taktik) ve gelecek harekâtımız bakımından pek ehemmiyetli bir muvaffakiyettir. Dün bütün gün taarruzumuz devam etmiştir. Kahraman askerlerimiz Afyon'da en müstahkem mevkileri bir saatten az zamanda düşürmüşler ve külliyetli ganimetler elde etmişlerdir. –Yıkılan gurur. –Ey Türk yürü! Yürü ki, senin bu yürüyüşün tarihte yeni bir devir açıyor. Şark âlemine saadet ve hürriyet temin ediyor. Yürü ki bütün İslamiyet gülsün. Yürü ki bütün Şark mesut olsun. **Yeni Adana:** Senelerden beri aziz topraklarımızı yangın yerine çeviren, kardeşlerimizi boğazlayan haydut ordusuna kahredici darbeler indiren ordumuzun büyük kumandanları. Halaskârımızdan bir grup. Gazi Paşa, Fevzi, İsmet, Kâzım, Ali İhsan Paşa ve Rauf Bey. –Zafer yollarında. **Açıksöz:** Saldırının gelişmesi. **Öğüt:** Nur, zulmete galebe çalıyor. **Peyamı Sabah:** Afyon Cephesi'nde millî kuvvetler iki gün evvel taarruza geçtiler. –Ankara'nın sulh şartları nedir? **Vakit:** Ordumuz düşmana karşı geniş mikyasta bir taarruz hareketine başlamıştır. Kuvvetlerimiz, Afyon yakınlarındaki düşman mevzilerini işgal etmiştir. Haberleşme kesik olduğundan harp vaziyeti hakkında açık malumat almak kabil olamamaktadır. Mamafi, son Yunan tebliği, Yunanlıların telaşı, vaziyetlerinin iyi olmadığını göstermektedir. –Ahmet Emin: Son söz silahların... Neticeden nikbin olmak caizdir. Anadolu, taarruza karar vermişse kat'i muvaffakiyetin muhakkak derecesinde yakın olduğunu hesaplamış demektir. **İkdam:** Afyonkarahisar mıntıkasında müteaddid fırkalarla taarruz (Yunan resmî tebliğinden). –Atina'da hararetli toplantılar. Mezun erler ve subaylar işbaşına davet ediliyor. –Biz Anadolu'da mühim bir askerî hareketin başlamış olduğuna hükmedebiliriz. –Ankara mümessili, hareketin umumî olduğunu söylüyor. –Papa Eftim Efendi. Anadolu Hıristiyanlarının hakikati anlayarak Türklere iltihak ettiklerini söylüyor. –Yakup Kadri: Ziya! Anadolu'nun her köyünde bir mektep ve bir aydın muallim olsaydı, Sakarya facialarının yüzde sekseninin önü alınabilirdi. **Le Temps:** Türk-Yunan cephesinde birkaç günden beri önemsiz hareketler olduğu gelen haberden anlaşılmaktadır. **İleri:** Trampet çalan temsilî izci resmiyle: Kahraman millî ordumuzun taarruza geçtiği tahakkuk etti. Son dakikada vukubulan istihbaratımız, ordumuzun kat'i darbeyi indirmek üzere bulunduğunu tebşir etmektedir. Gazilerimiz kat'i zafer yollarındadır. Nasrminallah. –Atina endişede. Ne yapacaklarını uzun uzadıya düşünüyorlar. –Başyazı: Taarruzumuz ve Yunan. **Babalık**'ta Mehmet Tevfik'in manzumesi: Ordumuz ilerlerken. –Afgan Heyet-i Sefaretimiz 100 günlük uzun bir yolculuktan sonra Kâbil'e vasıl oldu (26 Haziran'da). –Türkiye köy bankaları. –Afyonkarahisarı'nın istirdadı. **Tevhidiefkâr:** Çatalca'da iki Yunan alayı yine hududa yaklaştı. –Millî ordumuz taarruza başladı! Cenabıhak muzaffer etsin. Afyonkarahisarı'nda büyük kuvvetlerle taarruza geçtik (Yunan tebliğlerinden). –Afyonkarahisarı'nın istirdadından bahsediliyor. –Anadolu'nun bütün limanla-

1922 - AĞUSTOS

rıyla münakalatının kesilmesi. –Millî ordu, taarruz harekâtına başladı. **Yenigün:** Şiddetli muharebelerin dördüncü günündeyiz. Harp harekâtı devam etmekte, ordumuz Hakk'ın inayetiyle pek büyük muzaffereriyetlerin arifesinde bulunmaktadır. Afyon şimalinde pek büyük bir meydan muharebesine intizar olunmaktadır. Ordumuz 40 km. ilerlemiştir. –Dr. Tevfik Rüştü: İnkişaf. –Pazar ola Stratos. Düşman, taarruzu hatırından geçirmemektedir, demişti. –Düşman kuyudadır, boğuyoruz ve boğacağız.

30 - ÇARŞAMBA

1. Başkomutanlık Meydan savaşı. Büyük Taarruz'un beşinci günü. Yunan kuvvetleri sabaha doğru Çalköy'de karmakarışık bir halde toplandılar. Sayım yapıldı, mevcudun oldukça azalmış olduğu görüldü ve kuvvetler yeniden örgütlendi. Gene sabaha karşı, Batı cephesi harekât Şubesi Müdürü Tevfik Bey, harita üzerinde saptadığı durumu İsmet Paşa'ya gösterdi. İsmet Paşa, Tevfik Bey'i Mustafa Kemal'e gönderdi. Tevfik Bey, Afyon Belediye dairesinde uyuyan Mustafa Kemal'e giderek uyandırdı. Mustafa Kemal, düşmanın sarılmaya elverişli bir durumda olduğunu anlayarak Fevzi ve İsmet Paşaları çağırttı. Üçü toplanarak "gerçek kurtuluş güneşinin" bugün doğacağı sonucuna vardılar. Ordulara 6.30'da gerekli talimat verildi. İsmet Paşa, birinci ve ikinci ordulara, düşmanın bir an önce kaçıp kurtulmaya çalıştığını bildirerek Dumlupınar'ın hızla alınmasını, düşmanın tamamen teslim olmaya mecbur edilmesini emretti. Fevzi Paşa'yı İkinci ordu'ya ve Süvari Kolordusu'na gönderen Mustafa Kemal; İsmet Paşa'yı karargâhta bırakarak Birinci Ordu karargâhına gitti. Çal köyünde Yunanlıların mutlaka imha olunması emrini verdi. Esir subaylardan bilgi aldı. Trikopis ve Diyenis'in de çember içinde kaldığını bildirerek bunların da esir alınmasını emretti. Türkçe bildiği anlaşılan Selanikli esir subay, bu emri duyunca baygınlık geçirdi. Mustafa Kemal, saat 14'te, hareketi bizzat yönetecği tepeye çıktı. Öğleyin başlayan şiddetli savaş akşama kadar sürdü. Yunanlılar, kaçmak istedilerse de başaramadılar. Bir köy halkı, Yunanlıların kaçmasını önlemek için demiryolunu tahrip etti. Yunan Bağımsız Tümeni, Yunan ordusuyla bağlantı kuramayarak batıya çekildi. Daha sonra Başkomutanlık Meydan Savaşı adı verilecek Duplupınar Savaşı, Türk ordusunun Yunan ordusunu biraz daha küçültmesi ve perişan etmesiyle sonuçlandı. Mustafa Kemal, Akşam, Dumlupınar köyüne gitti. Yanlarında eşya olmadığından oda döşemeleri, peykeler veya toprak üzerinde yatılarak sabah edildi. (**AS, Öğüt, HM, YG:** 31; **YA:** 1, **İkdam, İleri, PS, Tev.Ef:** 2 Eylül; **Özgen:** 174; **Göğem** II: 141; **Altay:** 341; **Aykut 2:** 253; **Belen:** 463; **Ali Rıza:** 83; **M.Şevki:** 68; **Dalkır:** 248; **Altay 2:** 54; **İncedayı 1:** 184; **2:** 192; **30 Ağustos Hatıraları:** 7-12, 30-47; **TİH** II/6-2: 187; **Kanellepulos:** 76; **Kanellepulos 2:** 61; **İzzettin 3:** 70; **Özkul:** 146; **Büjak:** 244; **Mecnua-i Askerî Tarih Kısmı** 8: 187; **Trikopis:** 24; **Trikopis 2:** 32; **Hrisohoos:** 217; **KASÖT:** 821; **Ambelas:** 60; **HTVD** 61, ves. 1390, 1391; **İ.Hakkı:** 116; **Goloğlu 4:** 312; **Aydemir 1, II:** 553; **Melzig:** 155; **Söylev II:** 494)

1922 - AĞUSTOS

2. Kütahya, Çivril, Demirci, Gördes kurtarıldı. Türk ordusunun Kütahya'ya girişi sırasında yüzlerce kurban kesildi; kazanlar kaynatılarak askere yemek verildi. Çivril son olarak 1 Nisan 1921'de, Demirci 4. defa 11 Ekim 1921'de, Gördes de gene 4. defa 1 Temmuz 1921'de Yunan işgali altına girmişti. (**Gnkur.** 23, 47, 48; **Kütahya İl Yıllığı** 1973: 26; **YA, Vakit, Tev.Ef, PS, İkdam:** 3; **HM** 2; **YG:** 6)

3. Başkomutan Hacıanesti'nin yerine Birinci Kolordu Komutanı Papulas atandı. Trikopis'in rütbesi Tümgeneralliğe yükseltildi. Yunan telsizi, bu emri tebliğ etmek için Trikopis'i aradıysa da bulamadı. Telsiz emrini Türk telsizi yakalayacak ve atama haberini 2 Eylül'de esir edildiğinde ona Mustafa Kemal duyuracaktır. (**Belen:** 554; **Jaeschke 1:** 190; **Trikopis 2:** 40 "4 Ağustos" (!) **Kocatürk:** 335 "22 Ağustos" (!); **PS, İkdam:** 2)

4. Yunan Savaş Bakanı Teotakis Atina'dan İzmir'e hareket etti. Stratos da Teotakis'le birlikte hareket ediyor. (**PS, İkdam:** 1; **Şimşir 3:** 463)

5. İstanbul'a ulaşan ilk zafer haberi iki kelimelik bir telgraf: Afyon alındı! 4 gündür merakla Anadolu'dan haber bekleyen İstanbulluları bu haber sevince boğdu. (**MN** 1923: 251)

6. İstanbul Dışişleri Bakanı İzzet Paşa, İngiliz Yüksek Komiseri Rumbold'a "Zafer, Mustafa Kemal'in şöhretini iade etmiştir" dedi (**Jaeschke 1:** 190).

7. Avrupa başkentleri, Türk zaferinden hâlâ habersiz. Bunda, Anadolu'nun dışarıyla bağlantısının kesik olması kadar, Yunanlıların da tebliğlerinde Türk zaferini örtmesi rol oynuyor. İngiltere'nin Atina Elçiliği, Londra'ya bugün iki kısa tel çekti. Birinde iki bakanın İzmir'e gittiğini haber verdi, diğerinde Yunan Genelkurmay Başkanı dünden beri Anadolu'dan yeni haber almadığını ve yedek kuvvetlerin ne derece kullanıldıklarını söylemediklerini haber verdi. Yunan Genelkurmay Başkanı'nın Fransızlarla İtalyanların Türklere yardım ettiğini söylediği de telgrafta yer aldı. Gene bugün, Fransız Hükümeti, Fransız makamlarının Türklere yardım etmemiş olduğunu açıkladı. Fransız Başbakanı ve Dışişleri Bakanı Poincaré de İngiltere'ye Venedik Konferansı'nın mümkün olduğu kadar çabuklaştırılmasını önerdi. "İzmir çevresinde cereyan etmekte olan askerî olaylar karşısında Konferansın toplanmasının "son derece acil" olduğunu bildirdi. (**Şimşir 3:** 463-464)

8. Halide Edip Dumlupınar'da. Nurettin Paşa, köylü kadınlar, Mustafa Kemal, Yunan esirleri, vb... (**Adıvar:** 227-229)

9. Meclis, firar ettiğinden dolayı idama mahkûm edilen bazı erleri yurda ve göreve bağlılıkları, hatta Sakarya Savaşı'nda kahramanca çarpıştıkları gerekçesiyle affetti. ★ Dışişleri Bakanlığı'nın bütçesi görüşülmeye devam edildi. Bazı mebuslar, medreselerin yozlaştığını söylediler, diğer bazısı medreseleri savundu. Rauf Bey, İran ve Afganistan Elçilerinin dün kendisini ziyaret ederek son zaferden dolayı meclis'i kutladıklarını bildirdi. (**ZC** 22: 409, 410, 415; **YG:** 31)

1922 - AĞUSTOS

10. **Hakimiyeti Milliye:** Vaziyet-i Harbiye: 28 Ağustos vakalarına göre görüş ve tahminlerimiz. –Ordunun Afyon'u kurtardığını anlatan telgraf, Haymana'da açık artırmaya koyularak 20.245 kuruşa satılmıştır. –Ruşen Eşref: Vatan gülüyor. Bela artık çözüldü. Bela kahroluyor. Ey gözler bebeği, emekler nuru ordu... –Emrivakiler: Lyoyd George, İzmir ve Anadolu'da statikodan bahsediyor. Statikoyu bir emrivaki olduğu için kabul ediyor. Pek ala! Bugün bu emrivaki Türk süngüleri ile değişiyor. Venedikten evvel İstanbul ve İzmir sırtları. O zaman Lyoyd George ile daha iyi görüşür anlaşırız... **Yenigün:** Saldırı ve takip harekâtımız başarıyla devam ediyor. Allahın inayetiyle mutlaka muzaffer olacağız ve zaten oluyoruz da –Hayat ve namus için. –Afganistan mektupları: Elçilik Kurulu ile İnebolu'dan Bakû'ya. **Öğüt:** Kardeş öğüdü: Türkiye komünistleri bu memlekete ancak iki şey getirir: İnkiraz, ölüm... Memleket tecrübe tahtası değildir. Müdafaaya ihtiyacı vardır. Yunan'ı memleketten kovalım, ondan sonra düşünelim. **Babalık:** Malzeme ile dolu bir otomobil kolu, mühimmat yüklü bir tren, 7 tayyare, 123 develik bir katar ganimet alındı. **Yeni Adana:** Ordumuz bütün cephede 30 km. ilerledi. Zaferimiz Ankara'da büyük tezahüratla kutlandı. **İkdam:** Afyonkarahisar önünde ordumuzun kuvvetli taarruzu. 26 Ağustos'ta başlayan taarruzun devam ettiğini Yunanlılar itiraf ediyorlar. Askerî mütalaa: Yunan hükümetinin ve ordusunun son blöflerine karşı bir Türk cevap verdi: Taarruz hareketine başlamalı. Yunan ordusunun yığınağı, mevkileri ve kuvvetleri. –İmzasız başyazı: Türkler, silahsız bir barışa varılamayacağını tecrübe ettikten sonra zorunlu olarak silahla düşman üstüne yürümek zorunda kaldılar. Ordu, hakkından ne kadar eminse, kuvvetinden de o derece emindir. Bütün Türk kamuoyu bu taarruzu zarurî görmekte, tesvip etmekte, bütün Türkler ve Müslümanlar zaferi Cenabıhak'tan niyaz eylemektedir. –Yunanlılar baskına uğramışlar. –Türk ordusunun en kuvvetli zamanı, –Yakup Kadri: Her millet, hakkını ancak yumruğunun kuvveti ile kazanır. Kılıçsız siyaset, manasız bir lakırdıdır. Gürleyin mübarek toplar, gürleyin!.. **İleri:** Allahın inayeti, Resuluekrem'in ruhaniyeti ile kahraman ordumuz evvelki akşam, Afyonkarahisarı'nı kurtarmaya muvaffak olmuştur. (Mustafa Kemal ve karargâhı ile birlikte İsmet Paşa'nın resimleriyle). Tevhidiefkâr'da Ebüzziyazade: Anadolu derin bir sessizliğe daldı. Bu, onun sinirlerine tamamiyle hakim olduğuna delildir. Düşmanlar şimdi anlıyorlar ki iş pek ciddîdir. Neticeden katiyyen eminiz. Okuyucularımıza pek yakında en sevindirici haberleri vereceğiz. **Peyamı Sabah:** Afyon cephesinde muharebe devam ediyor. Anadolu ile haberleşme ve ulaşım kesik. –Ali Kemal: Hadisatın cereyan tarzı gösteriyor ki, Anadolu'da harp ve ateş yeniden tutuştu. Bu milletin varlığı ile böyle oynamak en büyük siyasetsizliktir. Maazallah yenemezsek, düşman isteklerini artırır. –Drahmi İstanbul'da 75'ten 65'e düştü. İngiliz lirasının değeri de 765'ten 740'a düştü. **Vakit**'te birinci sayfa bütünüyle savaş haberlerine ve yorumlarına ayrıl-

1922 - AĞUSTOS

mış: Ordumuzun taarruzu devam ediyor. Afyonkarahisarı kurtarılmıştır. Ordumuz, Yunan kuvvetlerini mühim bir mağlubiyete uğratmıştır. Yunanlılar Trakya'dan Anadolu'ya alelacele kuvvet sevk ediyorlar. –Ordumuz bir şahaser yaratıyor. –Ahmet Emin: İntizar günleri: Elde bulunan emareler, halas günlerinin en kısa ve en amelî yoldan yaklaştığını göstermektedir. Şimdilik kalplerimizi münşerih tutmakla beraber, asıl sevincimizi müjde haberlerinin resmî surette tahakkuk etmesine saklayacağız. **Karagöz**'de, elinde kırbaçla kovalayan Mustafa Kemal'e Hacıanesti: Vay kafam vay! Ne oluyoruz a canım? Konferansa giderken böyle şaka olur mu yahu! **Le Petit Parisien:** Anadolu'da Türk saldırısı (**Akyüz:** 208). **Ayine:** Enver Paşa'nın ölüm haberinin tekzibinden sonra: "Hayır hayır sana raci değil o tel'inat.../Senin bütün bu konaklar bu bağlar ormanlar/ Vücudumuzdaki kanlarla çıkmadık canlar/ Senindir işte ne artmışsa hevan-ı yağmadan... –Haftanın borsası: Açıldı: Darülfünun'un kapısı, Yakup Kadri'nin talihi. En aşağısı: Peyamı Sabah'ta ar ve haya. En yukarısı: Aralof Yoldaş'ta caka, Yunanistan'da buhran. Kapandı: Millî Bedayii Koruma Cemiyeti'nin kadınlarımızın kıyafeti hakkında lüzumsuz ve saygısız müdahalesi.

31 - PERŞEMBE

1. Büyük Taarruz'da altıncı gün. Gece (30/31) Yunan generallerinden Dumanos kayboldu. Murat Dağı'nda attan düşerek öldüğü sanılıyor. (**KASÖT:** 845) ★ Sabahleyin dünkü savaş alanını gezen Mustafa Kemal, binlerce Yunanlı cesedini gördükten sonra, "Bu manzara insanlığı utandırabilir, fakat meşru müdafaamız için buna mecbur olduk. Türkler, başka milletlerin vatanında böyle bir harekete girişmez" dedi. Yerdeki bir Yunan bayrağını bir milletin istiklal alametidir." diyerek kaldırttı. (**30 Ağustos Hatıraları:** 47) ★ Mustafa Kemal, İsmet ve Fevzi Paşalar, Çal köyünde yıkık bir evin avlusunda kırık bir kağnı arabasının döşeme ve oklarına ilişerek durumu görüştüler, kazanılan zaferin bütün seferi sonuçlandıracak büyüklük ve önemde olduğunda görüş birliğine varıldı. İzmir'e yürünmesi kararlaştırıldı. Büyük takip başladı. Dumlupınar, Kaplangı Dağı, Şeyh Elvanlı Dağı ele geçirildi. Yunanlılar Uşak'ı yaktılar. İsmet Paşa genelgelerinin birinde "Birliklerimizin saldırı gücü, düşmanı her yerde maddî ve manevî olarak perişan etmektedir" dedi. Yunan kuvvetlerine karşı şiddetli saldırılar yapıldı. Çorum Dağı'ndaki Yunan birlikleri emir almadan çekilmeye başladı. Yunan ordusuna İzmir'deki karargâhtan "Yunan vatanının şerefi ve Yunan isminin korunması için ilerlemesi durdurularak düşmanın hızla mağlup edilmesi" emri verildi. Üstlere, yerlerine dönme emrine uymayan astları olduğu yerde vurma yetkisi verildi. Buna rağmen, itaat tamamen bozuldu ve herkes kendi canını kurtarma derdine düştüğü için hiç bir zor kullanılamadı. 26 Ağustos'tan beri devam eden Afyon savaşları sona erdi. Yunanlılar Eskişehir yönünde de çekilmeye başladılar. (**TİH** II/6-3:3; **Belen:** 477; **Aykut 2:** 259; **HM,**

1922 - AĞUSTOS

YG, Öğüt. 1; **İleri:** 2, 3; **PS, İkdam:** 3; **Aydemir 1,** II: 559; **Altay 2:** 55; **Dalkır:** 249; **İzzettin 3:** 77; **Özkul:** 148; **Hrisohoos:** 221; **Büjak:** 247; **Mecmua-i Askeri Tarih Kısmı** 8: 71; **KASÖT:** 859; **HTVD** 61, ves. 1392-1396; **İncedayı 1:** 188; **2:** 193; **İ.Hakkı** 119; **Kanellepulos** II: 92; **30 Ağustos Hatıraları:** 12; **Melzig:** 259; **Gologlu 4:** 313; **Macario:** 99)

2. Yunanlılar çekiliyor. Yunan Bağımsız Tümeni, Türk işgali altına girmiş araziden Kütahya'ya doğru çekiliyor. Güzel bir hava. Bir vadide, Türk Kafkas Süvari Tümeni'nin baskını sonucu şiddetli bir çatışma oldu. Yunanlılar 150 kayıp verdi. Evvelce Yunanlılara hizmet ettiği için Bağımsız Tümen'le birlikte kaçan Seyitgazi Belediye Başkanı ile Sucaattin Tekkesi Dervişi de çarpışmada öldüler. Daha sonra Kütahya'daki Türk birliklerinin saldırısına uğrayan Yunan tümeni, varlığını korumayı başardı. (**Ambelas:** 68) ★ Banaz yönüne çekilen Yunan kuvvetleri, Türklerin köyleri boşaltmış olmasından ötürü kılavuz bulamadığı için kuşku içinde İzmir'e yol arıyor. Şafak, diğer Yunan kuvvetlerini çekilirken buldu. Banaz ve İslamköy ovaları, çekilen Yunanlılarla dolup taştı. Yunan kuvvetlerine savunma hattı kurmaları için verilen emir uygulanamadı. General Franko, Anadolu Sefer Ordusu Komutanlığı'na, "Ordunun morali o kadar düştü ki, erler bir sel gibi koşmaktadır" diye bildirdi. (**KASÖT:** 847)

3. Yunanlıların Uşak'ta yaptığı tahribat: 1.000 kişi öldürüldü, 300 aile Yunanistan'a götürüldü. 1800 ev, 12 cami ve mescit, 636 dükkân ve mağaza ile bağlar yakıldı. (**YM:** 82; **TİH** II/6-3: 35) ★ Rauf Bey, devlelere gönderdiği bir nota ile Yunan kundakçılığını protesto etti (**YG, HM:** 2; **Jaeschke 1:** 190).

4. M.Şevki'nin not defterinden: Dört gündür yorgun ve uykusuz olan neferler, Dumlupınar'dan buraya yürüyerek değil, oynayarak geldiler. Hepimiz çılgın gibiyiz. Köylüler, kadın erkek, genç ihtiyar, minicik yavrular bile sevinçten deli gibi ağlıyor, askerleri kucaklıyor. Üzengillerimize yapışıp öpüyorlar. Gece geç vakit olduğu halde, askerlerimizin yattığı evlerden yanık memleket şarkıları geliyor. (**M.Şevki:** 86)

5. Yunanistan'da durum: İngiltere'nin Atina İşgüderi Bentinck'in sabahtan akşama kadar art arda Londra'ya gönderdiği tellere göre: Hükümeti destekleyen gazeteler Anadolu'nun terk edilmesi zorunluluğundan söz etmeye başladılar. Çoğunlukta olan öteki Yunan gazeteleri ise Anadolu'nun boşaltılmasına şiddetle karşılar. Yunanistan İngiltere'den askeri yardım istemek niyetinde. Fransız gazetelerinden bazıları, Türk uçaklarının Fransız pilotlar tarafından kullanıldığını yazdılar, ancak Fransızların Atina Elçisi bu haberi yalanladı. Bentinck, geç saatlerde gönderdiği telgrafta Hükümet çevrelerindeki tedirginliği anlattı. Buna göre, "felaket"in suçu "dik kafalı aptal" diye hücum edilen Başkomutan Hacıanesti'ye yükleniyor. İçişleri Bakanı Stratos, Sevr sınırlarına çekilmeyi önerirken, Gunaris, Anadolu'nun bütünüyle boşaltılmasını savun-

1922 - AĞUSTOS

maya başladı. Bentinck, "Durumun ne kadar ciddî olduğunu anlamak güçtür. Çeşitli söylentiler vardır, ama Anadolu'nun boşaltılmasına alelacele karar verilmesi ve boşaltmaya hemen gidilmesi ihtimaline karşı sizi uyarmaya cesaret ederim" dedi. (**Şimşir 3:** 464)

6. Yunan Hükûmeti, İzmir'e göndermek üzere 7 gemiye el koydu. Deniz Bakanı, filoya İzmir'e hareket etmesini emretti. (**PS, İkdam:** 2; **HM:** 4 Eylül)

7. Türkiye'deki İngiliz görevlilerinin Londra'ya telleri: 1) İzmir'den Sir Lamb: Askerî durum kritik değilse bile ciddîdir. İçişleri Bakanı'yla Savaş Bakanı dün alelacele İzmir'i ziyaret ettiler. Yüksek Komiserle ve daha sonra istifa ettiği bildirilen Başkomutan'la görüştükten sonra aynı gün akşam gittiler. Henüz panik alameti yok ama her an baş gösterebilir. Limana birkaç müttefik gemisi yollanması yararlı olabilir. 2) İstanbul'dan Rumbold: Milliyetçilerin taarruzu İstanbul Hükûmeti'ne büyük huzursuzluk vermektedir. İstanbul Hükûmeti, Venedik'te yapılması tasarlanan hazırlık konferansının zarar göreceğinden ya da gereksiz yere ertelenebileceğinden korkmaktadır. İstanbul Hükûmeti, Paris teklifleri gereğince Anadolu esasen Türkiye'ye geri verilecek olduğuna göre, bu saldırıyı tahrik eden sebepleri bilmediğini ileri sürmektedir. (**Şimşir 3:** 466-467)

8. Dün kurtulan Kütahya halkı, Belediye binasında toplanarak Kadı Asım Efendi'yi Mutasarrıf Vekili seçti (**Kütahya İl Yıllığı** 1973: 26)

9. Kuzey Irak'daki Revandiz'de Özdemir Bey komutasındaki Türk askerleri ile yerli aşiret kuvvetleri, İngilizlerle yaptıkları Derbent çarpışmasında önemli başarılar elde etti. Yarın İngilizler çekilecek ve Derbent işgal edilecektir. Bombalama yapan 4 İngiliz uçağı düşürülecektir. İngilizlerin 3 subayı yaralandı, 14 Hintli asker öldü, 7'si kayboldu. İngiliz birliklerinde görev alan yerli gönüllülerden 12 ölü ve kayıp, 19 yaralı var. (The Times 9 Eylül'den **MEH** 76: 8; **TİH** IV: 273; **Uzel 2:** 97)

10. İstanbul eski Belediye Başkanı Selim Paşa ile yardımcısı Mehmet Ali Bey, görevleri sırasında yolsuzluk yaptıkları gerekçesiyle Şûra-yı Devlet'te yargılanmaya başlandılar (**Vakit, PS:** 1).

11. Cavit Bey'in, Avrupa'da bulunan Mahmut Muhtar Paşa'dan aldığı mektup: Şark meselesini İngiltere'nin istediği doğrultuda halletmekten başka çare kalmadı. Anadolu'da geçici hükûmetin devamına yardım edecek bir barış mümkün değil. Anadolu, Boğazları tehdit edemediği için çökecek. Merkez de artık Ankara olamaz... ★ Cavit Bey'in notları: Dört günden beri gelen taarruz ve zafer haberleri, yüzleri güldürüyor. İzmir de dahil olduğu halde, bütün Anadolu'nun halâsı bekleniyor. (**Tanin:** 11.12.1946)

1922 - AĞUSTOS

12. **Tevhidiefkâr**'da boydan boya manşet: Yunanlılar Eskişehir'i tahliye ettiler. Düşmanın cephesinin kilidi olan Afyonkarahisarı'nın zaptı üzerine, bütün cepheleri sarsıldı. Dumlupınar da ordumuz tarafından işgal edilmiştir. Düşman Afyonkarahisarı Meydan Muharebesi'nde yedi bin zayiat verdi. Ordumuz, bütün cephe üzerinden taarruza geçerek düşmanı takibe başlamıştır. –Kocaeli Grubumuz Bilecik'i zapt etti. –Mezalim tahkikatı reddedildi. –Askerî mütalaa: Afyonkarahisarı zaferi çok mühimdir. **İleri:** Mazlum milletlerimizi ve bilumum Müslümanlarla hakperest insanları büyük müjdelerle şadan eyleyen tebliğ-i resmimiz geldi. Ordumuz, düşmanın kuva-yı külliyesini evvela 60 km.lik bir cephe üzerinde bozdu. Yunanlıların zayiatı azim. Üsera, ganimet pek boldur. –Düşman 15 km. geri çekildi. –Ali Peyam Efendi, evvelce ne diyordu, şimdi ne diyor? **Babalık:** Mustafa Kemal Paşa'nın Meclis'e zafer müjdesi. –İzmir muhtariyetinin iç yüzü nedir? –Yunanlılar Asya-yı Sugra muhtariyetini Balıkesir'de nasıl ilan ettiler? **Hakimiyeti Milliye:** Kıtalarımız Dumlupınar'ın şark ve şimaline ricat etmek isteyen düşmanı muharebeye mecbur ederek müthiş bir darbe vurmuştur. Elde edilen top ve ganimetler fevkalade mühimdir. –Afyon halkı şükran secdesinde. –Başyazı: İslam'ın ihyası: Bundan sonra tarihçiler üç büyük olayı yan yana anacaklar: Uhud savaşı, Peygamberimizin ölümü, Anadolu'da bugünkü savaş. –İlk gazilerimiz (28 ve 29'da) Konya'da. **Yenigün:** Kütahya önünde bir savaş bekleniyor. Düşman kaçamayacak. –Nebizade Hamdi: Misak-ı Millî'den fazlasını istemeliyiz –İlk tokat! –Afgan Elçilik Kurulu ile Bakû'dan Kabil'e. Sınırda ve Herat'ta eşsiz karşılama töreni. –Anadolu'da zafer şenlikleri. **Öğüt:** Yunan ordusunu Anadolu'da ölüm bekliyor. Dumlupınar'da davayı kaybettiler. **Yeni Adana:** Düşman perişan kaçıyor. –Ordumuzun müthiş savletleri. **Peyamı Sabah**'ta heyecansız başlıklarla 27, 28 tarihli resmî tebliğler. –Afyon batısında büyük bir muharebe başladı. –Ali Kemal: Kuvayı Milliye Afyon'dan sonra Eskişehir, Kütahya, Bursa vesaireyi kurtarsa da silahla zafere ulaşılamayacağı görüşümüzü değiştirmeyiz. Avrupa'nın nazım ve hakimi devletlere karşı Anadolu'da Türk hakimiyetini devam ettirmek eski zamanda olduğu gibi kılıçla, kuvvetle mi olur? **Vakit**'te süslü çerçeve içinde manşet: Yunanlılar, şimendifer hattı boyunca ricat etmektedirler. Son haberlere nazaran Eskişehir de kahraman kıtaatımız tarafından işgal edilmiştir. –Askerî mütalaa: Afyon Karahisar muzafferiyeti. –Tekirdağı'ndan Mudanya'ya asker nakli. –Atina'da galeyan baş gösterdi. **İkdam**'da başlıklar büyüyor: Resmî tebliğimize nazaran Afyon Karahisarı istirdat edildikten sonra merkez ve sağ cenahta harekâtımız muvaffakiyetle inkişaf etmektedir. Bundan Eskişehir'in de alındığını tahmin ediyoruz. Esirler ve ganimet çoktur. –Yunanlılar arasında telaş başlamıştır. –Taarruzumuzun Avrupa'daki akisleri. –Askerî mütalaa, harita. –Yakup Kadri, 9 ay önce "İzmir'de görüşeceğiz " diyen İsmet Paşa'ya sesleniyor: Vuslat saatini bekleyen bir sevdalı gibiyiz. Söyleyin vuslat ne zaman?

1922 - AĞUSTOS

(ayrıca, **Karaosmanoğlu:** 222; **Kaplan vd** II: 922) **Aydede:** Zafer temin edilince Peyamı Sabah'ın alacağı tavır: Mustafa Kemal, bir duvarın üstünde gururla yükselmiş, yerden Ali Kemal yalvarıyor: "Mest-i nazım kim büyüttü böyle bî-perva seni?" **Güleryüz:** Minla Beyimizi kızdırmışız. –Celali: İlk yumruk: İzmirimin cephesinde ilk silahı patlattı. –Münci'den (Ali Kemal), Kral Kosti'ye: Haşmetmeap, hasretinle günden güne sararıp soldum. Bizi sakın yalnız bırakma, perişan oldum, beni bu diyardan kurtar. –Fırkası olan Hürriyet ve İtilaf hapı yuttuğu için kara kara düşünen Rum.

13. **Le Temps:** Türk zaferi: Türk saldırısı ve başarısı İngiltere'de derin bir tesir yapmıştır. Düşmanlığa tekrar başlaması, İngiltere'nin Irak ve Filistin'de düştüğü yeni zorluklarla aynı zamanda oluyor. Türklerin millî topraklarını kurtarmaya hakları vardır. Fransa barışma için bütün gayretlerini sarf etti. (**MEH** 77: 3; **Akyüz:** 208) **Matin:** Yunanlılar 70 km. çekildiler (**Akyüz:** 208) **Westminister Gazette:** L. George, artık anlaşılmıştır ki Almanlara karşı gösterdiği dirayeti, Türklere karşı göstermiştir. **Morning Post:** L. George, Yunanistan'ı felakate sürükledi. İngiltere, Venedik Konferansı ile boğmak istediği Türklerden kesin cevabını aldı. **Daily News:** Türkler, Sevr Anlaşması'nın ortadan kaldırılabilmesi için çareyi kendileri buldular. Bize şimdi sadece düşünmek düşer. (**İ. Bardakçı:** 144) **The New York Times:** Avrupa uygarlığının beşiği olan Ege bölgesi bir kez daha Asyalıların eline geçerse, bu cinayetin başlıca sorumluları İtalya ile Fransa olacaktır (**Ulagay:** 196). **Daily Express**'te, General Townshend'in Türk ordusunda maneviyatın ve donanımın fevkalade olduğunu anlatan demeci (**Kocatürk:** 337).

1922 - EYLÜL

1 - CUMA

1. Büyük Taarruz'un 7. günü. Mustafa Kemal ordulara bir bildiri yayımlayarak özetle şöyle dedi: Zalim ve gururlu bir ordunun asıl kuvvetlerini inanılmayacak kadar az bir sürede yok ettiniz. Sahibimiz olan büyük Türk milleti, geleceğinden emin olmağa haklıdır. Bütün arkadaşlarımın Anadolu'da daha başka meydan savaşları verileceğini göz önüne alarak ilerlemesini ve herkesin akıl gücünü, yiğitlik ve hamiyet kaynaklarını yarışırcasına vermeye devam etmesini dilerim. Ordular! İlk hedefiniz Akdeniz'dir! İleri!.. (**HTVD** 61, ves. 1398. **HTBD** 75, bel. 1635; **HM, YC:** 2; **AS:** 3; **YA:** 3, 4; **Tev.Ef. Babalık:** 4; **İkdam, İleri, Vakit, Akşam, PS:** 5; **İncedayı 1:** 192; **2:** 194; **TİH** II/6-2: 276; **ATTB:** 449; **MN** 1923: 253)

1922 - EYLÜL

2. Mustafa Kemal, "Büyük ve asil Türk milletine" hitaben bir bildiri yayımlayarak Büyük Taarruz'un ilk beş günü kazanılan zaferi anlattı. Afyon-Altıntaş-Dumlupınar ovasında beş gün beş gece devam eden büyük bir meydan savaşının zalim ve gururlu düşman ordusunun asıl kuvvetinin akıllara durgunluk verecek bir kesinlikle imha edildiğini bildiren Mustafa Kemal, bildirisinde şunları da belirtti: "Milletin oy ve iradesine dayanan her işin sonucu millet için iyilik ve mutluluk olduğu kanıtlanmıştır. Milletin geleceği güvenlidir." (**HM, YG:** 2; **YA:** 4; **Akşam:** 5; **İkdam, İleri, PS:** 6; **Türkoğlu:** 10; **İncedayı 1:** 192; **2:** 195; **ATTB:** 450; **MN** 1923: 254; **HTVD** 63, ves. 1414; **HTBD** 75, bel. 1635; **TİH** II/6-2: 277)

3. İsmet Paşa cephe emrinde, Yunanlıların çekilme hattının tahrip edilmesini istedi. Genelkurmay Başkanlığı ile Birinci ve İkinci Ordu Kumandanlıklarına İzmir'in işgal edilmesiyle birlikte şehirde askerî idare kurulacağını, düşman birlikleri veya çetelerinin direnmeleri halinde imha edileceğini, yabancıların da askerî idareye tabi olacaklarını, Rumların İzmir dışında toplanacağını, İngiliz uyrukluların enterne edilmeleri gerektiğini bildirdi. (**HTVD** 62, ves. 1403,1404)

4. Batı Cephesi birlikleri, Yunan birliklerini kovalamaya devam etti. Yunan kuvvetlerinden 84 subay ve 1600 er mevcuduyla Trikopis kolordusu teslim alındı. Uşak ve Eskişehir yanmaya devam etti. Yunanlılar Eşme'yi de yaktılar. Türk ordusu akşama doğru Uşak'a girdi. 4 Eylül 1920'den beri 5 defa el değiştirmiş Gediz kasabası, Türk ordusunun eline geçti. İkinci Süvari Tümeni, Çanakkale'ye bağlı Yenice kasabasını kurtardı. Yenice 1 Temmuz 1920'de işgal edilmişti. Eskişehir'e bağlı Seyitgazi de Yunanlılardan kurtarıldı. Yunan kuvvetleri, çekildikleri köy ve kasabaları yakıyor. (**Öğüt, İkdam:** 2; **İleri:** 2, 4; **YA, Babalık, HM:** 3; **Aykut 2:** 261; **İncedayı 1:** 193; **Belen:** 485; **Altay:** 342; **Özgen:** 178; **Büjak:** 248; **TİH** II/6-3: 25, 163; **KASÖT:** 485; **Vakit:** 4; **YM:** 14; **Ali Rıza:** 90; **Goloğlu:** 4: 314; **HTVD** 62, ves. 1405; **Gnkur.** 22, 46) ★ Ordu Kütahya'ya girdi (**İkdam:** 3; **Doğantan:** 42 ; **PS:** 4).

5. Yunan Bağımsız Tümeni, Kütahya'dan batıya çekiliyor. Yolda rastladığı Yunan asker cesetlerini alelacele açılan çukurlara gömüyor, üstüne ağaçtan bir istavroz koyuyor ve hiç bir şey söylemeden ayrılarak yoluna devam ediyor. Tümen, diğer Yunan kuvvetlerinin durumundan habersiz, telsiz bağlantısı da kuramıyor. (**Anbelas:** 86) ★ Yunan Güney Grubu'nun çekilmesi ve yenilgisi (**Lahanakardos:** 7; **Trikopis 2:** 36).

6. Türk saldırısı haberi Mudanya'da duyuldu. Mevki Kumandanı Albay Asmakopulos, Hıristiyanları toplayarak Türklerin saldırıya geçip Ayfon'u aldıklarını, ancak karşı saldırı ile püskürtüldüklerini söyledi. (**Renin:** 18 Ekim)

1922 - EYLÜL

7. Beşinci Süvari Kolordusu Kumandanı, kurtarılan yerlerde Rum halka ve esirlere karşı hiç bir kötülük yapılmayarak korunmalarını emretti (**TİH** II/6-3: 27).

8. Mustafa Kemal'in Başbakan Rauf Bey'e teli: Kütahya, birliklerimiz tarafından işgal olunmuştur. Dünkü savaşın cereyan ettiği İşorun-Adatepe sahasının bir kısmında bugün gördüğüm ganimet suhuletle tadat olunamayacak kadar çoktur. Düşman birçok top, cephane, sıhhıye otomobili ve edevatı, otomobil, araba, her türlü malzeme ve eşya terk etmeğe mecbur kalmıştır. (**ATTB:** 451)

9. M.Şevki'nin not defterinden: Uzakta uzun duman sütunları, yolların kenarında harap olmuş köyler, ölmüş insan ve hayvan cesetleri... geride kalan ve esir olan bitkin Yunan erleri. Uşak yanıyor ve alevleri bize kadar geliyor. Ne yazık! (**M.Şevki:** 86). ★ Halide Edip Uşak'ta: Elvanlar tümüyle yanmıştı. Rüzgâr olmadığı halde, hava toz içindeydi. Toz toprak sokakları sarmıştı. Bu yanan yerden Uşak'a gidiyorduk. (Uşak'ta) işlenen cinayetler çok çirkindi. İki yüz kişi öldürülmüş ya da yakılmıştı. Üç gün Uşak'ta kaldık. (**Adıvar:** 230)

10. Yunan Hükümeti'nde panik başladı. Atina'daki İngiliz İşgüderi, gece alelacele Yunan Dışişleri Bakanlığı'na çağrıldı. Cepheden alınan haberler anlatıldı. Yunan Hükümeti'nin İzmir'i terk edebileceği, durumun vahim olduğu, ateşkes isteneceği belirtildi. (**Şimşir 3:** 471) ★ Görüş ayrılıkları, toplantılar... (**PS:** 3; **İkdam:** 3,5)

11. Türk saldırısının önemini hâlâ kavrayamamış olan Dışişleri Bakanı Curzon, Yunanistan'ı güç durumda bırakmamak için İtalya ve Fransa'yı Venedik Konferansı'na çağırdı. Curzon'un telinde Anadolu'nun Yunanlılar tarafından boşaltılması işinin zaman aşımına uğradığı da bildirildi... (**Şimşir 3:** 469; **Kürkçüoğlu:** 236)

12. İstanbul, Ankara ve yurdun diğer yerlerinde gösteriler: Ayasofya, Fatih ve öteki camilerde, Türk ordusunun zaferi için dua edildi. Yardım toplandı. İstanbul Türkleri semtlerini bayraklarla donattılar. (**Vakit, Tev.Ef, İkdam, İleri, PS:** 2; **Öğüt:** 3) ★ Ankara'da Cuma namazından sonra halk Meclis önüne gelerek gösteri yaptı. Hüseyin Avni ve Mustafa Necati Beyler birer konuşma yaptılar. Adnan Bey, göstericilere Meclis adına teşekkür etti. (**HM:** 2) ★ Afyon'da şehitler için mevlit okundu ve Belediye'nin önünde toplanılarak gösteriler yapıldı (**HM:** 5). ★ Hakimiyeti Milliye'nin bugünkü yayınına göre, Anadolu'nun her tarafı büyük bir neşe içinde çalkalanıyor. Her il, her ilçe, her kasabadan yüzlerce telgraf geliyor. Yurttaşlar, orduya her biçimde yardımcı bulunduklarını, her türlü yeni fedakârlıklara da hazır bulunduklarını çok hararetli cümlelerle ilan ediyorlar. (**HM:** 1)

1922 - EYLÜL

13. Sovyet Elçisi Aralof, Rauf Bey aracılığı ile Mustafa Kemal'e gönderdiği bir mesajda, Afyon'un alınışını kutladı (**Şimşir 5:** 235).

14. **Hakimiyeti Milliye**'de boydan boya manşet: Düşman ordusunun mühim kuvvetleri, tabiî çekilme hatlarından tamamen tecrit edilmiş ve Murat Dağları'na atılmıştır. Süvarilerimizin kılıçları altında emekleyerek kendisini Uşak-Gedos şosesine atmaya çalışmaktadır. –İngilizler, Yunan vahşetlerini ilgisizce seyrediyor. Bu cinayetlerinin hesapları elbet de sorulacaktır. –Başından beri taarruzun içinde olan Aydın Mebusu Esat Bey'in cepheden müjdeleri. –30 Ağustos olayları pek mühim neticeler ihtiva ediyor. –Son dakika: Kütahya, Uşak alınmak üzere. **Yenigün:** Yunanistan yıkılmalıdır. –Ordumuzun Uşak'a girmesi bekleniyor. –Yunan Genelkurmay ne yapacağını bilmiyor. –İlk tebessüm. **Yeni Adana:** Ordumuz, zaferden zafere gidiyor. Düşman münhezimen Uşak'a doğru kaçıyor. **İkdam:** Yunan ordusu, çevirme hareketiyle tehdit ediliyor. Taarruz bütün cephede gelişiyor. Uşak ve Alaşehir'in kurtarıldığı haberi. –Hasım tarafın tahminleri. –Hangi askerî münekkit ve mütehassısı, bir haftadan evvel bu nagihanî ve şiddetli darbeyi keşfedebilirdi? Bu, Türklerin sebat ve metanetinin bir eseridir. **İleri:** Bugün camilerimizde zaferimize dua edeceğiz. –Tekfur Dağı'nda isyan. İki Yunan alayı, harbe gitmek istemiyor. –Yunan Genelkurmayı ne yapacağını bilmiyor. –Birinci sayfanın yarıdan çoğu süslü çerçeveli başlıklarla kaplı. **Vakit**'in birinci sayfası, yalnızca savaş haberleriyle dolu. –Ordumuz, muvaffakiyetten muvaffakiyete koşuyor... –Ahmet Emin: Yunan gafleti: Başka vasıta göremediğimiz için topraklarımızı sadece askerî vasıtalarla düşmandan temizliyoruz. Dün İstanbul'da büyük bir bayram günü hali vardı. Bugün bizimle beraber, bütün Türk ve Müslüman âlemi seviniyor. Bütün insanlık âleminin de sevinmesi lazımdır. **Peyamı Sabah,** diğer Türkçe gazetelerin hususî telgrafları nereden sağladıklarını soruyor. –Savaşla ilgili haberler, tebliğler. –Ali Kemal, birdenbire patlayan taarruzun siyasî durumu esasından değiştirdiğini yazıyor: Neticede büyük devletlerin muratları, maksatları ne ise yine o olur. Yunan'ın çektikleri yanına kâr kalır. **Tevhidiefkâr:** Millî ordu, perişan bir surette ricat halinde bulunan düşmanı biaman kovalıyor. –Bugün Müslüman İstanbul, mücahitler için nusret niyaz edecek. **Babalık:** Son harp zaruretten doğmuştur. Sulh ancak bu döğüşmenin neticesinde kararlaştırılacaktır (Ekrem Reşat). –Karahisar mektubu. –Akşehir'de zafer sevinci.

2 - CUMARTESİ

1. Büyük Taarruz'un sekizinci günü. Başkomutanlık ve Batı Cephesi karargâhları Dumlupınar'dan Uşak'a nakledildi. İsmet Paşa, ordu kumandanları ve en küçük subaylara kadar bildirilmesini istediği emrinde, ordular arasında birlik ve bağlılık olması gerektiğini, büyük bir ordunun şiarının başarıyı yanyana savaş-

1922 - EYLÜL

tığı birliklere atfetmek olduğunu bildirdi. Ordu Eskişehir'e girdi. Dursunbey de kurtarıldı. ★ Bazı Yunan birlikleri daha teslim alındı. 6 dağ topu ele geçirildi. Teslim alınan 190 subay ve 4.400 er arasında Birinci Kolordu Kumandanı, General Trikopis ile ikinci Kolordu Kumandanı Diyenis de bulunuyor. Çalköy'de esir edilen bu iki general Uşak'a götürüldü. Asım Paşa onlara "Sizleri asrî bir ordunun subayları olarak mı, yoksa hunhar bir çetenin fertleri olarak mı karşılayayım?" dedi. Mustafa Kemal onları yanında ismet Paşa ve Birinci Ordu Kumandanı olduğu halde kabul etti. "Üstünüze düşen görevi yaptığınıza inanıyorsanız müsterih olun. En büyük kumandanlar için de esaret mukadder olabilir" dedi. Harekât hakkında onlarla sohbet etti. Trikopis, yapacağı son şeyi yapamadığını (intihar edemediğini) söyledi. Onun istediği üzerine, İstanbul'daki ailesine bilgi verilmesi için adres alındı. (**Öğüt:** 3, **İkdam:** 4; **YA, Akşam, Sabah:** 6; **Vakit, Tev.Ef:** 7; **HTVD** 62, ves. 1406, 1409; **TİH** II/6-3: 43, 106; **Ali Rıza:** 94; **İncedayı 1:** 194; **Göğem** II: 143; **Mecmua-i Askerî Tarih Kısmı** 8: 73; **Terzioğlu:** 121; **MN** 1923: 254; **Kanellepulos** II: 88; **Belen:** 488; **Aykut 2:** 262; **KASÖT:** 852; **İzzettin 3:** 90; **Lahanakardos:** 17, 39; **Macario:** 103; **Gnkur.** 12; **Adıvar:** 231; **30 Ağustos Hatıraları:** 34-36, 47-48; 55-56, 58-59; **Goloğlu 4:** 315)

2. M.Şevki'nin not defterinden: Çukurdaki şehirler görünmüyor. Fakat dumanlarından yerlerini seçebiliyoruz. İşte uzakta Alaşehir, daha geride Manisa, Salihli, Kasaba, Eşme, hepsi yanıyor ve hepsinden duman çıkıyor. Dağa çıkmış köylülere rest geldik. Yanmış köylerine dönüyorlardı. Ufak çocukları askerler taşıdı. (**M.Şevki:** 87) ★ Halide Edip, Uşak'ta Trikopis ve Diyenis'in Mustafa Kemal'in huzuruna getirilişini anlatıyor. "Eğer korunmasalardı, Uşak halkı onları da parçalayacaktı."(**Adıvar:** 231) ★ Yunanlılar, geçtikleri bütün köyleri yakıyor, ırza saldırıyorlar. Silahlanan çocuk, yaşlı ve kadınlar da silaha sarılarak orduya yardıma koşuyor. Yollarda, başları kesilmiş yaşlılara ve kadınlara rastlanıyor. Komutanlar, erlerin şiddetli tepki ile duydukları intikam duygularını güçlükle dizginliyor. (**TİH** II/6-3: 45)

3. Mustafa Kemal'in Başbakan Rauf Bey'e teli: Kütahya'da saldırımıza uğrayan düşman fırkası, bir hayli zayiat verdikten sonra perişan bir halde Gediz yönüne atıldı. Ağırlıklarını ve iki yüzü aşkın esir bıraktı. Bugün çeşitli rütbelerden yüz subay ve bin erden meydana gelen esir kafilelerinin geçtiğini gördüm. Uşak ve Eskişehir'in düşüşü haberini bekliyorum. (**ATTB:** 452)

4. Türk saldırısı İngiliz Hükümeti'nde bomba etkisi yaptı. Atina ve İzmir'den telaşlı telgraflar yağmaya başladı. İngilizlerin İzmir Başkonsolosu Lamb, felaketi önlemek için Yunanlıların İzmir'i boşaltmaları şartıyla Türklerle Yunanlılara ateşkes yaptırılmasını önerdi. İngilizlerin Atina İşgüderi Bentinck, telgrafında "Mustafa Kemal, en azından Trakya'nın boşaltılmasını isteyecek, bizi Yunan

1922 - EYLÜL

desteğinden mahrum bıraktıktan sonra da İstanbul üzerine yürüyecektir. Fransızlar direnmez. Yunanlılar olmazsa İstanbul'u savunmak bir problem" dedi. Bir diğer telgrafında "Yunan Hükümeti, Anadoluyu derhal boşaltmaya hazır olduğunu söylüyor. Ateşkes istiyor. İngiltere'nin arabuluculuğunu rica ediyor" diye bildirdi. Yunanistan'ın Londra Elçisi, peşpeşe 4 defa İngiliz Dışişleri'ne başvurdu. Hükümetinden aldığı bilgileri ulaştırdı: "Yunan ordusu artık düşman saldırısıyla baş edebilecek durumda değildir. Ateşkes isteğini kabul ediyor. İngiltere'nin arabuluculuk yapmasını istiyoruz. İzmir'i koruyamıyoruz. Siz koruyun" mesajlarını iletti. İngiliz Hükümeti, İzmir'deki İngiliz kolonisinin korunması ve boşaltılması konusunda gerekli tedbirlerin alınmasını emretti. (**PS:** 5; **İkdam:** 7; **Şimşir 3:** 473, 478, 479, 481; **Bayur 2:** 280; **Şimşir** IV: 374, 375)

5. İzmir'deki ABD Konsolosu'nun hükümetine telgrafı: Askerî durum, Yunan ordusunun bitmiş, tükenmiş ve moralinin çökmüş olmasından dolayı son derece ağır ve korkunçtur. Yunan ordusununun kurtarılmasına artık imkân yoktur. Şehirdeki Hıristiyanlar, panik içinde şehri terk etmek istiyorlar. İşittiğime göre Yunanlılar şehri yakmak istiyorlar. Amerikalıların hayatlarını kurtarmak için bir gemi gönderiniz. (**Evans:** 369)

6. Anadolu'da zafer gösterileri: İzmit'te gösteriler yapıldı. Bütün gece fener alayları ile sevinç gösterileri oldu. Mersin'de bütün sokaklar bayraklarla donatılarak gösteriler ve fener alayları yapıldı. Tüccarlar, yaralılar için aralarında 3.600 lira topladı. Zonguldak'ta, Eskişehir'in ve Uşak'ın kurtarıldığı haberini veren resmî tebliğ gece açık artırmaya çıkarılarak 115 lira ile Işık Ocağı gazetesinde kaldı. Tebliğ sevinç içinde ve alkışlar arasında okundu. (**HM:** 5) ★ Eskişehir ve Uşak'ın kurtarıldığı haberi, Meclis'te şiddetli alkışlarla karşılandı. Ayakta dua okundu. (**ZC** 22: 466) ★ Afyon Mevlevî Dergâhı'nda şehitlerin ruhuna mevlit okundu (**Babalık:** 6).

7. Hamit Bey, Ankara'ya, Fransız Yüksek Komiseri General Pellé'nin konferansın şu sırada toplanmasının uygun olup olmadığını sorduğunu bildirdi. Hamit Bey'in bildirdiğine göre Yunan resmî bildirisine güvenilmeyerek Türk resmî bildirisi aranıyor, Anadolu'dan İzmir'e kaçan Rumlar orada kabul edilmiyor. (**Şimşir 5:** 235)

8. Göçmen olarak Ankara'da bulunanlar, yurtları kurtarılmış ise memleketlerine dönmeye başladılar. Giden kafilenin içinde Ankara'da boyacılık yaparak geçimini sağlayan 25-30 kişilik bir çocuk grubu dikkati çekti. (**HM:** 5)

9. Ankara Hapishanesi'nden 35 kişi kaçtı. Bunlardan biri ölü, birkaçı da yaralı olarak ele geçirildi. (**HM:** 3)

1922 - EYLÜL

10. **Hakimiyeti Milliye:** Gazi Paşa kumandanımızın ordu ve millete beyannamesi. –Ordumuzun vasıl olduğu parlak neticeler: 150 top, 100'ü mütecaviz otomobil ele geçirildi ve Kütahya'yı aldık. –Düşman ordusunun omuzuna çöken, inhizam pek müthiştir. –Rauf Bey'in devletlere gönderdiği nota. –Bütün Türkler neşe ve heyecan içinde çırpınıyor. Bugün Ankara'lı hemşehrilerimiz, Ankara'da muhacir bulunanlar dükkânlarını kapatacaklar, askerlerin ve bütün mekteplerin de katıldığı muazzam bir tezahüratta bulunacaklar. **Yenigün:** Ordumuz şimşek hızıyla yürümekte, düşman üzerine yıldırım gibi düşmektedir. Hükümetimiz düşman vahşetini protesto etti. –Atina'da heyecan. Hükümet aleyhinde gösteri. **Açıksöz:** Düşmanın yuvarlanışı. –Dün geceki şenlik. **Öğüt:** Adsız kahramanların hatırası. **Vakit:** Dumlupınar muvaffakiyeti bellerini büktü. Düşman İzmir yolundadır. –İstanbul dün bir kalp gibi çarptı. A.Emin: Düşmanın bizi yanlış tanıması işimize yaradı. Saldıramaz zannediyorlardı. Gafil avlandılar. **İkdam:** Dumlupınar meydan muharebesinde kazanan ordumuz düşman kovalıyor. İkinci bir hatta, Uşak'ta tutunmaya çalışan Yunan kılıç artıklarının burada da yenildiği söyleniyor. –Eskişehir'in kurtarıldığı Londra'dan bildiriliyor. –Bol mühimmat ve paramızdan bahsediyorlar. –Şimdi sulha talip görünüyorlar. **Peyamı Sabah'**ta Ali Kemal, durumun millî davayı savaşla çözümlemek isteyenlerin lehine geliştiğini yazıyor ve Anadolu dağlarında Türk milletinin kahramanlığından söz ediyor: "Büyük devletlerin Doğu siyasetini varlığımıza taraftar kılmazsak ne yapsak boştur. Üç seneden beri Anadolu'yu al kanlara boyayan bu mücadelemizden hiç bir zaman mülken, fiilen bir fayda göreceğimizden emin değiliz." **İleri'**de at sırtında Mustafa Kemal ve süngüleriyle ileri atılan erlerin temsilî resmi. –İstanbul Müslümanlarının dünkü duası. –29,30 tarihli resmî tebliğler ve son haberler. –Süleyman Nazif'in başyazısı: Zafer mucizesi. –Zafer haberleri. –Yunanlıların mağlubiyeti artık Londra'da da anlaşıldı. **Takvimi Vekayi**'de Divanıharp eski başkanı Mustafa Paşa'nın çeşitli suçlardan dolayı askerlikten çıkarıldığına ilişkin karar (**Vakit:** 3). **Anadolu'da Ortodoks Sadası:** Geçenlerde Nevşehir'e kadar giden Türk Ortodoksları Kongresi Umumî Kâtibi'nin Nevşehir konferansı (Dostluk ve birlik duyguları). **Fransızca İstanbul:** Ustaca düşünülmüş çevirme hareketi. **Karagöz:** Karagöz, yalınkılıç hücum eden askerlerin yanında koşuyor. Kendisini beklemesini söyleyen Hacıvat'a "İzmir'de buluşuruz" diyor. –Manzume: Ha aslanlarım ha! –İlk zafer haberleri üzerine Karagöz'le Hacivat'ın olağanüstü sevinçleri. Karagöz Hacıvat'a İzmir rıhtımında ziyaret çekmeye söz veriyor. –Karagöz, kaçmaya çalışan Ali Kemal'in üstüne çullanmış: "Eden belasını da bulur, mevlasını da" **Ostschweizer Tageblatt** (İsviçre) : Son savaşın nedeni Sevr Anlaşması'dır. Bu anlaşma Türkiye'nin ve Yunanistan'ın mahvına sebep oldu. Türklerin gayesi, konferansı bir emrivaki karşısında bırakmaktır. Demir zarlar hareket ediyor. Milletlerin kanı yeniden sebil gibi akıyor. Cephelerde binlerce kişi mahvolu-

1922 - EYLÜL

yor. Fakat Türkler muzafferen ilerliyorlar. Acaba Avrupa siyaseti bunu durdurabilecek midir? (**MEH** 82: 3-7) **Tevhidiefkâr:** Ordumuz Dumlupınar Meydan Muharebesi'ni de süngüsüyle kazanmış ve kasabayı istirdat etmiştir. Süvarilerimiz merkezde düşman kıtaatını müthiş bir hücumla kâmilen kılıçtan geçirmişlerdir. Birçok top, 100 otomobil, 2 tren mühimmat, hadsiz hesapsız harp levazımı ele geçirdik. Düşmanı kemali şiddetle takip eden ordumuz Uşak kapılarına dayandı. –Yunanlıların tahliye hazırlıkları başladı. –İstanbul ufkunda nusret duaları. **Press Devvar:** Yunanlıların Sevr hududunda tutunması imkânsızdır. Yunan birliklerinin çekilişi, her türlü usulün dışındadır. (**İkdam:** 3)

3 - PAZAR

1. Türk ordusunun takip hareketi devam etti. İnönü mevzilerinde şiddetli çarpışmalar oldu. İsmet Paşa düşmanın takibi için yapılacak işleri bildirdi. Bazı birliklere 40 km.lik bir hedef gösterildi. Yunanlılar Kula yönüne çekiliyor. (**HTVD** 62, ves. 1408, 1413; **Öğüt:** 4; **İkdam:** 6; **PS:** 7; **İleri:** 8; **Altay:** 246; **Altay 2:** 57; **Aykut 2:** 266; **TİH** II/6-3: 168; **İzzettin 3:** 94; **İncedayı 1:** 197; **Hrisohoos:** 229; **Lahanakardos:** 18) ★ Bağımsız Yunan Tümeni, Gediz'in doğu ve kuzeydoğusundaki sırtlardan tekrar harekete geçti. Tümen Anadolu'nun güzel ve haşmetli tabiatı içinde derin vadilerdeki su sesleri ve kuş cıvılıları arasında ilerliyor. (**Ambelas:** 99)

2. Kula, Sındırgı, Eşme, Emet, Tavşanlı, Burhaniye, Güney, Bayramiç, Bigadiç, Selendi kurtarıldı (**Gnkur.** 12, 46, 48; **Altay 2:** 56; **Ali Rıza:** 98; **Özgen:** 179; **TİH** II/6-3: 168). ★ Akıncı Müfrezeleri Sındırgı'ya girdiler. Müfrezeler komutanı İbrahim Etem Bey, Hıristiyanların eşyasının alınmasını bir bildiriyle yasakladı. (**Vandemir 1:** 184).

3. Mustafa Kemal'den Rauf Bey'e: "Birliklerimiz Eskişehir'e girmiştir. Düşman Uşak doğusunda yakalanarak savaşa mecbur edildi. Burada mağlup edilen düşman Alaşehir yönünde takip edilmektedir. Uşak 1/2 Eylül gecesi işgal edildi. Bu akşam Uşak'ta bulunacağım." ★ Mustafa Kemal'den Adapazarı İşletmesi Müdürlüğü'ne: Savaş tedbiri olarak kapatılan sınırlar yarın sabahtan itibaren açılacaktır. Ancak, ajanslarda ve basında resmî tebliğden başka hiç bir askerî haber yayımlanmayacaktır. (**ATTB:** 452) ★ Karabekir, bulunduğu Trabzon'dan Mustafa Kemal'e harekât hakkında bir önerisini yazdı (**Karabekir 1:** 1092) ★ Mustafa Kemal, Başbakanlığa gönderdiği gizli telgrafta, İzmir kurtarılınca oraya Konya Valisi Abdülhalik Bey'i atamak istediğini bildirerek onun karargâha gönderilmesini istedi. Mustafa Kemal yarın da Aydın Mebusu Tahsin Bey'in Bursa, Karahisar Mebusu Ali Bey'in Balıkesir Valiliği'ne atanmaları için Meclis'ten izin alınmasını isteyecektir. Meclis Başkanlığı mebuslukla memurluğun birlikte olamayacağı cevabını verecektir. (**BTTD** 72: 8)

1922 - EYLÜL

4. Batı Anadolu'daki yerli Rumlar, neleri var neleri yoksa satıp köy ve kasabalarını terk ediyor, İzmir yönüne akın ediyor. Kaçan Rumların yangın çıkarmasına yoksul Rumlar karşı çıkıyor. Bazı Rumlar, yangın planlarını Türklere sızdırıyor. (**YM:** 19-20)

5. İngiliz Dışişleri Bakanı Lord Curzon, ateşkes için Kemalistlerle nasıl ilişki kurabileceğini İstanbul Yüksek Komiserliği'nden sordu (**Şimşir 3:** 488). ★ General Harington, İstanbul'dan Londra'ya çektiği yıldırım telde şöyle dedi: Bugün İzmir'e varan savaş gemileri, Yunanlıların moralini yükseltebilir. Kemalistlerin taşkınlıklarına karşı İzmir'de askerî tertibat aldırdım. Yunan göçmenleri çığ gibi İzmir'e akıyor. Yunanlılar savaşabilseler Akhisar'da tutunabilirler. Durumda gittikçe kötüleşme var. (**Şimşir 3:** 484) ★ Atina İşgüderi Bentinck, Curzon'a telinde "İngiltere, Yunanistan için daha elverişli ateşkes hükümleri sağlayabilir" dedi (**Şimşir** IV: 375).

6. Pire Limanı'nda savaş aleyhtarı gösteriler patlak verdi. Yunan gazeteleri Hükümet'in istifasını istediler. (**İkdam:** 5; **Şimşir 3:** 490) ★ İstanbul Rum Patrikhanesi'nde Yunan ordusu için dua okundu (**İkdam:** 2).

7. Rus, Azerbaycan, Afgan Elçileriyle Fransız Temsilcisi Albay Mougin, Başbakan Rauf Bey'i ziyaret ederek tebriklerini sundular (**HM:** 4). ★ Sovyet Hükümeti, Türk zaferini bir telgrafla kutladı. Telgrafta "Ordunuzun zaferi, Rus milletini de aynı derecede sevindirdi. Türk halkı Mustafa Kemal'in önderliği ile emperyalizme direnecek gücü buldu" denildi. (**HM:** 4; **Yerasimos:** 481) ★ Türkiye Halk İştirakiyun Fırkası Genel Merkezi, Başkumandanlığa çektiği telde "THİF, ezilen Şark'ın istilacı tufeylilerden yegâne kurtarıcısı olan Türkiye ordularının manevî şahsiyetini şahs-ı âlinizde selamlar ve Şark'ın tam kurtuluşunu yakın bir geleceğin en yakın bir emrivakisi telakki eder" dedi. (**Yeni Hayat:** 19)

8. Zafer dolayısıyla İstanbul baştan başa donatıldı (**Vakit:** 4). ★ Kars'ta, Eskişehir'in alınışı üzerine halk İnönü Meydanı'nda toplanarak gece yarısına kadar kutlamalarda bulundu. Şehirdeki Rus, Azerbaycan, Ermenistan konsoloslukları da mutasarrıflığa gelerek Türk millî zaferini kutladılar. (**HM:** 6) ★ Ankara'da Büyük Millet Meclisi önünde gösteriler ve gece fener alayları yapıldı (**Özalp:** 234). ★ Kayseri'de toplantı halinde olan Türk Ortodoks Kongresi, ordunun zaferini kutlama kararı aldı. Kiliselerde ayin sırasında ruhanî reisler tarafından zafer için dualar okunması da kararlaştırıldı. (**AOS:** 9)

9. İzmir Yurdu, Ankara'da bütün üyelerin ve İzmirlilerin katıldığı genel bir toplantı yaptı. İzmir'in kurtuluşundan sonra burada Türk varlığının istikrarı ve göçmenlerin gönderilmesi sorunu görüşüldü. Bazı mebusların da içinde olduğu 10 kişilik bir kurul seçildi. (**HM:** 4)

1922 - EYLÜL

10. Hükümet, bir çok komutanı birer derece terfi ettirdi. Genelkurmay Başkanı Fevzi Paşa mareşalliğe, İsmet, Nurettin, Yakup Şevki, Fahrettin Paşalar tümgeneralliğe yükseltildi. Albay Asım, Emin, İzzettin, Ali Hikmet, Şükrü Naili, Kemalettin Sami, Kâzım, Naci, Sabri, Osman Nuri, Kâzım (Orbay), Mürsel Beyler tuğgeneralliğe yükseldiler. Mustafa Kemal, Batı Cephesi'ne yazısında terfileri bildirdi. Halit Bey'e mektubunda gösterdiği yararlıktan ötürü teşekkür ederek 31 Ağustos'tan geçerli olmak üzere miralaylığa terfi ettiğini bildirdi. (**İleri, İkdam:** 6; **HTBD** 75, bel. 1636; **HTVD** 62, ves. 1411; **TİH** II/6-3: 251, 252; **Goloğlu 4:** 315)

11. Ankara'nın Paris Temsilcisi Ferit Bey, Mustafa Kemal'e çektiği ve "Türkiye'nin büyük çocuğu!" diye başlayan telinde "Azmin, vatanı esaretten kurtardı. Sürur ve heyecandan gözleri yaşla dolan naciz bir Türk'ün minnet ve şükranını kabul et" dedi (**Şimşir 5:** 236).

12. **Hakimiyeti Milliye:** Eskişehir ve Uşak zalim düşmanın elinden kurtarıldı. Ankara gündüzün zafer şenlikleri, gecenin fener alayları içinde misilsiz bir sevinç göstermiştir. –Başkumandanımızın orduya ve millete beyannameleri büyük bir heyecanla derin bir şevk ve sürur uyandırdı. Türk milleti kendisini araya araya bulmuştur. Anlamı kendi iradesi ile istiklal, hürriyet, şereften ibarettir. Bunlar aynı zamanda Türk'ün rehberliğinde bütün Şark'ın şiarları olacaktır. **Yenigün:** Mağrur düşman ordusunun asıl unsuru inanılamayacak kadar az bir zamanda, akıllara dehşet verecek bir kesinlikle imha edildi. –Ankara sevinç heyecanlarıyla çalkalandı. **Açıksöz:** Yuha!.. **Öğüt:** Bütün gün ve bütün gece Ankara, zaferi kutladı. **Yeni Adana:** Ordumuz Eskişehir, Kütahya, Uşak, Seyitgazi, Gördes ve Gedos'u tamamen kurtardı. İnayet-i Hak'la Akdeniz'e doğru yürüyor. –Gazi Paşamızın orduya karşı neşrettiği pek ulvî beyannameleri "Ordular!.. İlk hedefimiz Akdeniz'dir!.." sözleriyle bitiyor. –Ordularımıza Akdeniz'i gösteren Gazi Paşa (resmi). –Gazilerimizle başbaşa. –Tarsus'ta tezahürat. –Büyük zafer bayramı: İki günden beri Adana emsalsiz bir bayram yaşadı. **Babalık,** kırmızı mürekkeple fakat ambalaj kâğıdına basılı olarak: Muzaffer ordumuz dün Eskişehir'i ve Uşak'ı kurtardı. **İleri:** Uşak meydan harbini de kazandık. –İstanbul'un Anadolu'ya yardımı hususunda da Yunanlılara galebe. Vatan ve milletin kurtarılması hususunda kanını, canını veren Anadolu'ya İstanbul şükran borçludur. İstanbul, borcunu, Hilal-i Ahmer'e edeceği yardımlarla ifa etmelidir. Yunanlılar, yaralılarına yardım ediyorlar. Bizimki onlarınkinden fazla olmalıdır. –Celal Nuri: Türk Milleti ne istiyor? **Peyamı Sabah:** Zavallı Türk toprakları (Yunan işgali altındaki yerlerde halka yapılan zulümler). –Ali Kemal, herşeyin savaşla kazanılamayacağı görüşünü tekrar ediyor. **İkdam:** Ordumuzun hedefi, filan yeri veya şehri almak değil, düşmanı imha etmektir. –Yunan harp ediyor fakat sakin Müslüman ahaliye karşı. –Taarruzumuz, Kütahya'nın kurtarılışıyla devam ediyor. –Londra ve Roma'ya

1922 - EYLÜL

göre taarruzumuzun şiddeti ve önemi. **Vakit:** Kahraman ordumuz Kütahya ve Gedos'u işgal etmiş ve Yunan ordusunun ricat hattını kesmiştir. Cenabıhakkın inayetiyle Yunan ordusunun kâmilen imhasını bekliyoruz. –Ahmet Emin: Siyasî ricat (Evvelce Yunan yardakçılığı yapan gazetelerin ağız değiştirmesi). **Rote Fane:** Doğu bunalımının şiddetlenmesi. Kemal Paşa'nın zaferleri. İngiltere'nin yenilgisi. (Gazete bunun bir İngiliz Fransız emperyalist savaşı olduğunu ileri sürüyor, delil olarak Mustafa Kemal'in erkânıharbi arasında Fransız Sarrou başta olmak üzere, Türk ordusunda bir çok Fransız subay bulunduğunu, Yunan siperlerinin İngiliz telleriyle çevrili, İngiliz alet ve edevatıyla donatılmış... bulunduğunu ileri sürüyor.) (**MEH** 79: 4-22) **Le Temps:** İstediğiniz kararı alınız ama Yunanlıları bir an önce Anadolu'dan çıkarınız. Artık kimse Yunanlıların Anadolu topraklarında tutunabileceğine inanmıyor. (**İ. Bardakçı:** 146) **Tevhidiefkâr:** Millî ordu, düşmanı bir daha tepeledikten sonra şanlı hilalimizi Uşak, Kütahya ve Gedos'a kadar tekrar dikti. Kocaeli Grubumuz da dahil olmak üzere bütün cephede taarruza geçtik. Yunan ordusu ikiye bölündü. Düşman Bursa'yı tahliyeye başladı. Aldığımız ganimetin haddî hesabı yoktur. Düşmanın mütareke teklifi reddedildi. –Fener'dekilerin üzüntüsü.

4 - PAZARTESİ

1. Türk orduları İzmir yolunda. Batı Cephesi Komutanı İsmet Paşa, günlük emrinde hedefin İzmir'in tahrip edilmeden zapt edilmesi, düşman birliklerinin bütün malzemesiyle ele geçirilmesi, düşmanın İzmir Limanı'na yığılmış ulaştırma ve savaş gemilerinin de zapt veya imha edilmesi olduğunu bildirdi. Çok sıcak bir hava. Bazı erlerin ayaklarında çarık kalmadı. Bununla birlikte yurdu yakılmaktan kurtarmak ve İzmir'e bir an önce ulaşmak için 50 km.lik bir takip yürüyüşü yapıldı. Savaş şiddetle devam etti. Yunanlılar Alaşehir'i yaktılar. Bigadiç, Buldan, Söğüt, Alaşehir, Kula, Bozöyük kurtarıldı. Menderes Grubu ve 74. Piyade Alayı'nın İkinci Taburu Denizli'ye girdi. Mustafa Kemal, Uşak'tan "neşrolunmayacaktır" kayıtlı yazısında 300 subay ve 10.000 erin tutsak alındığını bildirdi. Gece (4/5) de Nazilli kurtarıldı. (**TİH** II/6-3: 61, 174; **HTVD** 62, ves.1414, 1415, 1417; **İncedayı 1:** 197; **Özgen:** 180; **Öğüt:** 5; **YM:** 15; **Ali Rıza:** 99; **Belen:** 493; **Altay:** 346; **Altay 2:** 266; **Özkul:** 150; **Gnkur.** 10,15,22,48; **İzzettin 3:** 97)

2. Alaşehir tren istasyonunda "tarifi imkânsız bir düzensizlik". Yığılan Rum nüfus, İzmir'e gitme çabasında. Yunan 13. Tümeni, Salihli'ye vararak İstasyon'da yerleşti. (**KASÖT:** 871) ★ Alaşehir'e giden yol üzerindeki Bakacık'ta çarpışmalar (**Lahanakardos:** 20,40). ★ Bağımsız Yunan Tümeni, Simav'a doğru çekiliyor. Yunan kuvvetleri Simav'dan 4 gün önce çekilmişti. Asıl kuvvetlerle bağlantı kuramayan Bağımsız Tümen, kendisini savunarak arkalarından gidiyor. Tümen

1922 - EYLÜL

Simav'da bol üzüm ve meyve yeme imkânı buldu. (**Ambelas:** 104) ★ Kula, şafakla birlikte İkinci Süvari Tümeni tarafından işgal edildi (**İzzettin 3:** 97). ★ Yunan 23. Piyade Alayı Komutanı Haralambos Lufas, Bakacık Tepe'den 7. Tümen'e gönderdiği bir yazıda; yalnız emirlere göre değil, genel duruma göre de hareket ettiğini bildirerek davranışlarının sorumluluğunu üzerine aldı. Lufas, 1 Eylül'den beri aldığı emirlerden çok duruma göre hareket ediyordu. General Frankos, Türk Birinci Ordusuyla savaşacak durumda olmayan birliklerinin en iyi kuvvetlerini Alaşehir'den Salihli'ye nakletti. (**Lahanakardos:** 19) ★ Yunan hastane gemisi, yaralılarla dolu olarak İzmir Limanı'ndan ayrıldı (**Walder:** 208).

3. Kula'da halk kasabaya giren askerî birliği coşkun sevinçlerle karşıladı. Askere yiyecek verdi. Kadınlar ve kızlar, pencereden sarkarak askerlere armağanlar attılar. (**M.Şevki:** 88; **İzzettin 3:** 98) ★ Akıncı Müfrezeleri Komutanı İbrahim Etem Bey; Simav, Demirci, Gördes, Selendi halkına bir bildiri yayımlayarak ordu gelinceye kadar kasabada geçici birer halk yönetimi kurulmasını, bir yönetim, bir de iaşe heyeti meydana getirilmesini, düşmana hizmet edenlerin tutuklanmasını emretti. (**Vandemir 1:** 188) ★ Akıncıların dün ele geçirdikleri Sındırgı'da düşman lehine hareket etmiş iki hoca ve bir serserinin başına "Ben vatan ve millet hainiyim. Bu cezaya layıkım. İbret alın" yazılı karton külahlar giydirildi ve çıplak eşeklere bindirilerek davul ve tellallarla çarşı içinde dolaştırıldılar. Büyük bir kafile bunları tükürük yağmuruna tuttu. Kurulan bir millet mahkemesinde herkes bunlar hakkında görüşünü söyledi. Eşraftan bazılarının, bunların zafer şerefine affedilmesi görüşüne halk da katıldı. Her biri bir akıncı giydirmek ve imanlarını yenilemek şartıyla affedildiler. (**Vandemir 1:** 186)

4. Yunanlıların hâlâ tutunabileceğine inanan İngilizler, onların ateşkes önerisini müttefiklerine bugün ulaştırabildiler. Curzon, Fransız ve İtalyan Hükümetlerini daha fazla kan dökülmesini önlemek amacıyla ateşkes sağlama çabalarına katılmaya çağırdı. Öneri, Ankara Hükümeti'ne de ulaştırıldı. Rauf Bey, İngilizlerin bu önerisini Uşak'ta bulunan Mustafa Kemal'e bildirdi. İngiliz Hükümeti; Yunan Hükümeti'ne paniğe kapılmamasını, elindeki iyi kozu yitirmemesini önerdi. Türk ordusu İzmir'de durdurulursa daha iyi koşullar sağlanabileceğini bildirdi. İngilizlerin İstanbul Yüksek Komiseri Rumbold, Hükümetinden şu istekte bulundu: İngiltere Yunanistan adına hareket etmesin. Kemalistlerle Yunanlıları karşı karşıya bıraksın... (**PS,** 6; **İkdam:** 6,9; **Şimşir 3:** 492, 495; **Sonyel** II: 267; **TİH** II/6-3: 141)

5. İzmir'deki İngiliz Konsolosu Lamb'ın hükümetine telgrafı: "Büyük miktarda Rum göçmen şimdiden geldi. 30.000 kişi daha bekleniyor. Yardım için Kızılhaç'a çağrıda bulunulamaz mı?" ★ Dışişleri Bakanı Curzon, İstanbul'daki Amerikan Yardım Örgütü'nü yardıma çağırdı. İngilizler, İzmir'deki 3.000 kişilik İngiliz kolonisini Malta ve Kıbrıs'a taşımayı düşünüyor. (**Şimşir 3:** 498)

1922 - EYLÜL

6. Falih Rıfkı'nın izlenimleri: Hiç bir kasaba Alaşehir kadar öldürülmemiştir. Manzarasının öyle bir boşluğu var ki, insana bir asırdan beri bu yola kimse uğramamış gibi geliyor. Yunanlılar, 1.500 kişiyi trenle veya yaya olarak İzmir'e götürdüler. Kasabaya 10 yerden ateş koydular. On bin nüfus, beş bine indi. 600 kişi öldürdüler. Yanmış 200 ceset var. Uşak'ta kâfi derecede vakit bulamayan tahrip taburu, Alaşehir'i son akçasına kadar soydu. Son evine kadar yaktı. Tutabildiği kadar kesti, ateşe attı. (30 Eylül tarihli soruşturmadan, **YM:** 77)

7. Hamit Bey, İstanbul'dan Ankara'ya telgrafında; gizlice haber aldığına göre Yunan Hükümeti'nin Anadolu'yu kayıtsız şartsız terk etmeye razı olduğunu İngiliz Elçisi'ne bildirmiş olduğunu anlattı. Ateşkes önerisi alındığında şu dört şartın ileri sürülmesini önerdi: 1. Doğu Trakya'nın bir ay içinde teslimi, 2. Yunanistan'daki esirlerin 15 günde teslimi, 3. Anadolu'yu terk edecek Yunan kuvvetlerinin silah ve mühimmatının teslimi, 4. Bu çözüm yolunun İtilaf Devletlerince onaylanması. (**Şimşir 5:** 239)

8. Hükümet tarafından terfi ettirilen ve Başkomutan tarafından taltif edilen komutanların adları Meclis'te okundu. İkinci Grup'un önderlerinden Erzurum Milletvekili Hüseyin Avni Bey, bu yetkilerin ancak Meclis'te olduğunu söyleyerek terfileri yapanları Yunanlılar kadar tehlikeli ilan etti. Bu söz uzun tartışmalara sebep oldu. Meclis çoğunluğu, Hükümet'in terfi yasasını kabul etti. Şer'iye Vekâleti bütçesi 17 red, 11 çekimsere karşı 139 oyla kabul edildi. Zaferden dolayı yurdun birçok yerinden gelen telgraflar hakkında bilgi verildi. Savaş esirlerinden zulüm yapmış olanların yargılanması, savaş esirlerinin bayındırlık işlerinde çalıştırılması istendi. (**ZC** 22: 472, 482; **Düstur** 3/3: 121)

9. Savaş tedbiri olarak büyük saldırıdan hemen önce dışarıya karşı kapatılan sınırların bugün açıldığını Büyük Millet Meclisi Başkanlığı'ndan ilgili dairelere bildirildi (**HTVD** 66, ves. 1470). ★ İstanbul ile Ankara arasında telgraf haberleşmesi yeniden başladı (**İkdam, Babalık:** 5).

10. Konya'da zafer nedeniyle büyük bir fener alayı yapıldı (**Babalık:** 4,5).

11. Yenigün: Taarruz harekâtımızın ikinci safhası, evvelki günden beri başlamıştır. Kahraman ordumuz, İzmir'e doğru süratle ve muvaffakiyetle ilerlemektedir. –Yaralı gazilerimizin ilk kafilesi şehrimizde. –Tayyarelerimizin attığı mühim beyannameler. –Nebizade Hamdi: İkinci safha. **Küçük Mecmua**'da Ziya Gökalp: İnsanlık feyizlerinin menşei. –Zafer haberleri: Eskişehir'le Uşak'ın istirdadı. **Peyamı Sabah:** Hilal-i Ahmer halkımızı vazifeye davet ediyor. –Ali Kemal: Zafer heberi, bütün Türkler gibi bizi de sevindiriyor. Yunanlıların Anadolu'da tenkilini alkışlamamak elimizden gelir mi? Fakat, eskisi gibi düşündüğümüzü söylemekten korkmayız. Milletler arasında en çok nüfuz sahibi bir büyük devletin siyasetine karşı hareket ettikçe otuz Yunanistan mağlup et-

1922 - EYLÜL

sek faydası ne olur? Yakında görür anlarız. **Hakimiyeti Milliye:** Anadolu Yunanistan için bir mezar oldu. Büyük Yunanistan'ın artık çökme ve dağılma zamanı gelmiştir. İngiltere'nin tavassut tekliflerine aldanmayacağız. İngiltere, başında Lloyd Georgelar, Lord Curzonlar bulundukça, bunlar da Padişah ve Ali Kemal gibi üfürücüler buldukça bu memleketi bir bardak suda boğmaya hazırdır. Gürültülere pabuç bırakmayacağız. Her taraftan Akdeniz'e vasıl olduktan sonra Venizelos ile de, Curzon ve daha başkaları ile de görüşürüz. Bütün askıda kalmış işleri ve hesapları hallederiz. –Münhezim düşman ordusu ricate, ordumuz takibe devam ediyor. –Rusya'nın zaferimizi (Karahan imzasıyla) tebriki. –Cephe ilersine uçaklarımız tarafından Türkçe ve Rumca bildiriler atıldı. Türkçe bildiri (halka beyanname): "Sevgili Türkiyeliler: Türk ordusu Yunan ordusunu perişan etti. Yunan askerleri geçtikleri yerlerde Müslüman ahaliye eziyet ediyor. Köyleri, harmanları yakıyor. Kadınlara, çocuklara işkence ediyor. Ey ahali sakın korkmayınız. Kadın ve çocuklarınızı düşman geçerken emin yerlere saklayınız. Köy yakmağa, yol tahrip etmeye kalkışan düşmana hücum ediniz. Herkes bilsin ki Türk ordusu yetişir." Rumca bildiri: "Her türlü zulüm ve yangından mesulsünüz." (**YA ve Babalık**'ta da 5'te) **Açıksöz:** Anadolu'da sevinç ve şenlikler. –İsmail Habib: Akdeniz'e: Haydi aziz ordu. Üç buçuk senedir, Akdeniz kıyılarında ve Anadolu'nun içerlerinde dalgalanan mavi ve beyaz bayrağın mavisini Akdeniz'in dibine, beyazını beyaz dalgaların köpüklü sinesine göm. –Abdülahat Nuri: Asker Türkülerinden: 26 Ağustos. **Satveti Milliye:** Mukaddes istiklal ordusu; Eskişehir, Uşak, Alaşehir'i de istirdat ile düşmana azim zayiat verdirerek İzmir ve Bursa'ya yönelmiştir. –Ordumuz zafere doğar iken bizim vazifemiz. **İleri:** Yunan ordusu ikiye bölündü. Millî ordumuzun hedefi, düşmanı mahvetmektir. Bursa yollarından İstanbul'a selam gönderen gazilerimize yüz binlerce şükran. –Çivril meydan muharebesini de kazandık. Düşman 130 km. geri çekildi. –Hilal-i Ahmer vazifeye davet ediyor. Bağışta bulunanların adları: 1.000 Edremitli Mustafa Necati Bey, 100 Mahmut Paşa'da Terlikçi Aziz Efendi, 50 Halil Usta... **Yeni Adana:** Kahraman süvarilerimiz, Aydın ve Nazilli'yi tuttular. –Gazi Paşa'nın orduya ve millete beyannameleri. –Atina ne halde: Birbirlerini yiyecekler. **İkdam:** Geçen sene 22 Temmuz'da Yunan işgaline geçen Kütahya ve Eskişehir de bu senenin Eylül başlarında Türk ordusu tarafından kurtarıldı. –Hilal-i Ahmer halkımızı vazifeye davet ediyor, yardım bekliyor. **Vakit:** Kahraman ordumuz, düşman kuvvetlerinin ricat hattını kesmek üzeredir. Yunan ordusu üç parçaya ayrılmış ve dağlara doğru atılmıştır. –Ahmet Emin: Ceza saati: Kahraman ordumuz Yunan canilerine cezalarını verecektir. –İzmir'de göç başladı. **L'Humanite:** Yunan hezimeti: Emperyalizm nereye götürüyormuş? (**Akyüz:** 208) **Le Temps:** Venedik Konferansı'ndan önce Yunanlılar Anadolu'yu tamamen boşaltmalıdır. Yunanlıların artık orada kalamayacağını bilmeyen yoktur. (**MEH** 78: 3-10) **Rote Fahne:**

1922 - EYLÜL

Küçük Asya'da Fransız zaferi (**MEH** 83: 5). **Sank Gallener Stadtanzeiger** (İsviçre): Yakındoğu'da Müttefiklerin zavallı ve aciz siyaseti bir defa daha kılıç şakırtısı ve top gürlemesi karşısında altüst oldu. Ankara Türkleri henüz halledilemeyen Şark meselesinin kördüğümünü halletmeye azmettiler. (**MEH** 90: 14-16) **Aydede:** "Afyon alındı" diye bir haber gelince, Hürriyet ve İtilaf'tan biri "Biz onu daha önce almıştık" demiş... –Kirpi: Aşkta İtilafçıyım. Silaha sarılmak, ilan-ı harp, taarruz, işgal ve emsali siyasetsizliktir. (7: Osman Cemal: Aşkta itilafçılık olmaz.) **Babalık:** Herkes vazife başına! –Başkumandanımız Hazretleri'nin beyannamesi: Ordular, ilk hedefiniz Akdeniz'dir, ileri! –Atina hal-i heyecanda. –İngiliz mebusu Kenvorthy'nin mühim nutku. –Bu akşam Konya'da düzenlenecek fener alayı programı. –Kütahya istirdadının tafsilatı. **Tevhidiefkâr:** Sevgili Bursamızın istirdat anındayız. Kahraman kıtalarımız Bursa civarında düşmanın ricat hattını kesti. –Yunan orduları Anadolu'da tamamen perişan ve tarümar olmuştur. –İzmir'de kiryeler dehşet içinde. –Bu ne yaman savlet yarabbi! Mustafa Kemal Paşa'nın takip emri: İstikamet İzmir, marş marş!

5 - SALI

1. Yunan kuvvetlerini kovalayan Türk askerleri, Akdeniz havasını almaya başladılar. Türk askerleri, sabahleyin Akdeniz havaları ve zafer türküleri söyleyerek yola çıktılar. Sabahın rüzgârında bu sesler, nal seslerine karışıyor. Yunan kuvvetleri Salihli İstasyonu'na saldırarak, buraya yeni konmuş olan bir atlı tümeni püskürttü. İstasyon, daha sonra ele geçirildi. Yangın söndürüldü. Genelkurmay Başkanı Fevzi Paşa, Batı Cephesi'nden yakılan köylerin adlarını ve ihtiyaçlarını sordu. Halkın açlık sıkıntısına düşmemesi için buralara acele yardım edileceğini bildirdi. Türk ordusu, Yunanlılar Milne hattını tutmadan bir an önce mevzileri ele geçirmeye karar verdi. Yunanlıların son savunma hattı da ele geçirilerek onların savunma imkânları bütünüyle ortadan kaldırıldı. Kurtuluş Savaşı'nın başlangıcında ilk kuvayı milliye çetelerini kuran Alaşehir; tamamen yakılmış olarak ele geçirildi. (**Öğüt:** 6, **PS, İkdam, Tev.Ef.** 8; **TİH** II/6-3: 87, 141; **HTVD** 63, ves. 1418-1422; **İncedayı 1:** 198; **Özkul:** 151; **Altay 2:** 61; **Vakit:** 8,9; **Ali Rıza:** 103; **Aykut 2:** 267; **Lahanakardos:** 22, 23, 42; **İzzettin 3:** 100; **KASÖT:** 879) ★ Salihli'de yaşlı ve zayıf erler, ağır çantalarının altında boyunları uzamış, enselerindeki damarlar şişmiş halde, hiçbiri geri kalmak istemiyor... (**M.Şevki:** 85)

2. Alaşehir, Gördes, Yunanlıların yaktığı Salihli, Susurluk, Bilecik, Bozöyük, Demirci, Simav, Ödemiş, Kuyucak kurtarıldı. Yörük Ali Efe kuvvetleri Nazilli'ye girdi. Gerilla müfrezeleri, Yunanlıların çekildiği Balıkesir'in Bigadiç ilçesini ele geçirdi. (**Özgen:** 181; **Aykut 2:** 267; **TİH** II/6-3: 83; **Altay 2:** 59; **Ali Rıza:** 103; **Gnkur.** 10,14; 46; **Kısa:** 104; **Vandemir 1:** 188; **PS:** 7; **İkdam:** 8)

1922 - EYLÜL

3. Mustafa Kemal, Rauf Bey'in dünkü telgrafına cevap vererek Anadolu'daki Yunan ordusunun kesin biçimde yenilgiye uğratıldığını, Anadolu için herhangi bir görüşmeye gerek kalmadığını, ateşkesin ancak Trakya için sözkonusu olabileceğini bildirdi (**Söylev** II: 494). ★ Mustafa Kemal, savaş hakkında Rauf Bey'e gönderdiği telinde şöyle dedi: Düşmanın asıl kuvvetlerini imha ettik. Şimdiye kadar kurmaylar ile birlikte iki kolordu ve dört tümen komutanı, üç yüz subay ve on bin er esir ettik. Yaklaşık iki yüz top aldık. Birliklerimiz Alaşehir'e yaklaşmıştır. (**ATTB:** 454)

4. Yunan Hükümeti, Atina'ya geri çağrılan Yunan Anadolu Ordusu Komutanı Hacıanesti'nin yerine Trikopis'i atadı. Victor Düsmanis de Genelkurmay Başkanlığı'na getirildi. Trikopis'in esir düştüğü öğrenilerek onun yerine Korgeneral Polimenekos getirildi. Savaş Bakanı Teotakis ile Dusmanis ve Polimenakos, akşam bir torpido ile İzmir'e hareket ettiler. (**KASÖT:** 883; **Dusmanis**: 258; **İkdam:** 6; **PS:** 6-8)

5. Yunanlıların İzmir'i boşaltma çabaları yoğunlaştı. İzmir'deki Osmanlı Bankası, bankadaki hazineyi İngiliz zırhlılarına taşımayı teklif etti. (**İkdam, Vakit:** 9; **Şimşir 3:** 506) ★ Yunanlıların Trakya'dan getirdiği takviye kuvvetleri, İzmir'deki durumu görünce karaya çıkmayı reddettiler. Limandaki gemiler, taşıyabileceklerinden üç misli fazla yolcu alarak Rum nüfusunun ileri gelenlerini Adalara ve Pire'ye taşıyor. Bu gemileri korumak için İngilizler karaya denizcileri çıkardılar. İngiliz ve Fransız uyruklulara da elçilikleri tarafından İzmir'den ayrılmaları gerektiği bildirildi. İtalyan Elçiliği ise İtalyan uyruklulara kendileri için bir tehlike olmadığını söyledi. (**Walder:** 208; **KASÖT:** 887) ★ Mudanya, gerçek bir mahşere dönmeye başladı. On binlerce Rum, köylerden kıyıya inmeye başladılar. (**Renin:** 18 Ekim)

6. İtilaf yazışmaları: 1) Fransa, İngiltere'nin dünkü çağrısına cevap vererek Türkiye ile Yunanistan arasına girmemeleri gerektiğini, Yunanistan'ın Doğu Trakya'yı da boşaltmasının zorunlu olduğunu bildirdi (**İkdam:** 9; **Şimşir 3:** 502). 2) Harington, Yunan ordusuna yapılan yeni atamalarla durumun düzeleceği umudunda olduğunu bildirerek "Yunan ordusu bugün daha iyice!" dedi (**Şimşir 3:** 500). 3) İzmir Konsolosu Lamb, sivil yönetimin İzmir'i terk etmek üzere olduğunu, Yunan Postanesi ve Yunan Millî Bankası'nın kapandığını, şehirde ekmek kıtlığı baş gösterdiğini, şehrin pek telaşlı olduğunu, şimdilik karışıklık olmadığını bildirdi (**Şimşir 3:** 498). 4) Atina Eşgüderi Bentinck, Curzon'a telinde 3 Eylül'den beri durumun iyileştiğini, Trikopis kuvvetlerinin savaşacağının umulduğunu yazdı: "İzmir'e akın eden göçmenleri boşaltmak için zaman yitirmeyelim." dedi ve Trakya'nın savunmasını kolaylaştırmak için Yunanistan'ın İstanbul'a girmesine izin verilmesini önerdi. Trikopis'in esir düştüğü haberi ile bu telgraf İngiliz Hükümeti'ne aynı anda ulaştı. Esirlik haberi,

1922 - EYLÜL

Yunanistan'da olduğu gibi İngiltere'de de şok etkisi yaptı; böylece Yunan ordusunun tutunabileceği ile ilgili bütün umutlar suya düştü. (**Şimşir 3:** 506; **Şimşir** IV: 376) 5) Rumbold raporunda, İzmir'deki İngilizleri korumak gerektiğini, meslektaşlarının ateşkes için Müttefiklerin müdahale edebilecekleri görüşünde olduğunu yazdı. Rumbold, Mustafa Kemal hareketinin Mısır'da, Mezopotamya'da, Hindistan'da yankıları olabileceğini de bildirdi. (**Şimşir 3:** 504; **Şimşir** IV: 378)

7. Kozan Mebusu Fikret ile Cebelibereket Mebusu İhsan Beyler, Ali Kemal'e bir tel çekerek Yunan ordusunun imha edildiğini, 26 Ağustos tarihli Peyamı Sabah'taki vaadi gereğince kaleminden ve insanlığından vazgeçmesini beklediklerini bildirdiler (**Akşam:** 7; **Vakit:** 7 "İnsanlık var mıydı ki!").

8. Hükümet bir kararname ile, işgal bölgesinde memurluk yapmayı kabul edenlerin ya da buradaki görevine İstanbul Hükümeti'nce atananların kurtuluştan sonra görevlendirilmeyeceğini ilan etti (**Düstur** 3/3:122).

9. Kutlamalar: 1) Fransa'nın Fas Genel Valisi Mareşal Lyautey, Ankara'nın Paris Temsilciliği'ne Büyük Zafer'den duyduğu memnuniyeti anlatan bir yazı gönderdi. Lyautey, İslam ve Fransız çıkarlarının birbirine bağlı ve aynı hasımlar karşısında bulunduğunu da ileri sürdü. (**Şimşir 5:** 238) 2) Hindistan Merkez Hilafet Komitesi Başkanı M.M.H.J.M Chotani, Ankara'nın Paris Temsilcisi Ferit Bey'e çektiği telde bütün Hindistan'ın, özellikle Müslümanların Büyük Zafer'den dolayı kutlamalarını bildirdi. 8 Eylül Cuma günü bütün Hindistan'da Yunan ordusunun tamamen kovulması için dua edileceğini haber verdi. Ferit Bey'in 7'de cevabı: Zaferimizde Hint Müslümanlarının da büyük manevî payları vardır. (**Şimşir 5:** 241) 3) İran Elçisi Mümtazüddevle ile Fransa'nın Ankara'daki siyasî temsilcisi Mösyö Mougin, Rauf Bey'i ziyaret ettiler (**HM:** 6). 4) Uzak Doğu Müslüman Milletleri Şûrası'ndan Rusya Müslümanları Şubesi Müdürü Mehmet Abdullah Kurban Ali ile Başkır Askerî Vekili General Mayor Giray Sultan, Mustafa Kemal'e gönderdikleri yazıda; genel savaşın Asya milletlerine yüz yılda varılamayacak hayırlı bir sonuç kazandırdığını, Asya bağımsızlığı için İslam milletleriyle İslam olmayan Asya milletleri arasında kuvvetli bir birlik kurulup "Asya Asyalılarındır" ilkesini gerçekleştirmek için genel bir girişimde bulunulacağını bildirerek, bu bağımsızlık hareketinin Japonlara ve Çinlilere anlatılıp destek almak amacıyla Japonya'ya bir vekil gönderilmesini, Üçüncü Enternasyonal yardımıyla meydana gelen İslam millî hareketinin Asya milletlerinin millî emelleriyle birleştirilmesini istediler (**Şimşir 5:** 242).

10. Sovyet Rusya Elçisi Aralof, şehit çocuklarının eğitimi için Himaye-i Etfal Cemiyeti'ne 350 lira bağışladı (**HM:** 6). ★ Başbakan Rauf Bey, 3 Eylül'de zaferi kutlayan Karahan'a bir yazı ile teşekkür etti (**HM:** 5; **Yerasimos:** 482).

1922 - EYLÜL

11. **Yenigün:** Ordumuz düşmanı yeni ve daha büyük bir inhizama uğratarak bize bir Üçüncü İnönü Zaferi hediye eyledi ve Bursa yolunu açtı. –"Ordular, ilk hedefiniz Akdenizdir, ileri!" –Dr.Tevfik Rüştü: Yeni safha. –Rusya'nın tebrikatı. Hükümetimizin cevabı. **Akşam:** Mustafa Kemal'in millete 1 Eylül tarihli bildirisi. –Bugün ilk defa olarak Ankara muhabirimizden aldığımız telgraflar. –Fevzi Paşa'nın İstanbul'da bir yüksek makama Ankara'dan çektiği 3 tarihli telgraf: Mağlup ettik, takip ediyoruz, imha edeceğiz. –Bugün Bursa, İzmir'in kurtuluşu haberiyle altüst oldu. –Necmettin Sadık: Tarihimiz uzun zamandan beri böyle büyük bir muvaffakiyeti kaydetmemiştir. Yunan, bize layık bir düşman değildi. Ordumuz üç yıl içinde yoktan var olmuş bir ordudur. Zincirlerimizi kendimiz kırdık. Canavarı, yardımsız ve silahsız yere serdik. İstanbul çok acı çekti, çok gözyaşı döktü. Anadolu'nun zaferleri, İstanbul'un sokaklarında şevk ve heyecan dalgaları uyandırdı. İstanbul'un Anadolu'ya yardımları oldu, fakat bu yeterli değildir. Anadolu'nun yaralarını sarmak İstanbul'un vazifesidir. Hiç bir milletin tarihinde, hiç bir payitahtın bu kadar büyük bir istiklal harbine bu kadar yabancı kaldığı vaki değildir. Buradaki Rumlar kadar olamaz mıyız? –Bir Yunan gazetesi "Vatan tehlikede!" diyor. **Vakit:** Yunanlılar, hezimetlerinin derecesini anladıklarından Devletlere müracaatla Anadolu'da kendilerine verilen vekâleti terketmek mecburiyetinde bulunduklarını tebliğ etmişlerdir. –Hedefimiz, Akdeniz'dir, İleri!" –Ahmet Emin: Yunanlılar dünyanın mağluplar ve düşkünler için hiç de cazip bir yer olmadığını fark edeceklerdir. Fecî akıbetler onlara pek acı gelecektir. –Anadolu ile muhabere dün başladı. –Hilal-i Ahmer, halkımızı vazifeye davet ediyor ve yardım bekliyor. –Damat Ferit Paşa Vişi'de kalıyor, İstanbul'a dönmüyor. **Peyamı Sabah:** Konstantin ile iki general katledildi. Atina'da kanlı ihtilal başladı. –Mustafa Kemal Paşa'nın orduya tamimi. –İzmir yaralılarla doldu. **İkdam:** Dökülen kanlardan Türklerin değil, eve girmiş olan haydutların mesul olduğunu Bosfor'dan başka herkes biliyor. –Yunan ordusunun bozgunu, her türlü tahminin üstündedir. Düşman, ordumuz tarafından aralıksız kovalanıyor. Hangi hatta birleşeceklerini kendileri de bilmiyorlar. –Senelerden beri gülmeyi, sevinmeyi unutmuştuk. Bunu bize Anadolu mücahitleri hatırlattı. **İleri:** Mühim müjdeler: Yunan ordusu mahvoldu. Hedef Akdeniz'dir. Cenabıhakk'a şükürler olsun, Yunanlılar Anadolu'yu tahliye ederek kurtulmaya çalışıyorlar. –Yunan ordusu 150 km. çekildi. –Dünyanın en kıdemli müşiri Fuat Paşa'nın son zafer hakkında askerî mütalaası. **Hakimiyeti Milliye:** İnönü'de düşmana bir darbe daha. –Geniş bir ihanet planının yıkılması. İngiltere, İslam'ın son sığınağı olan Türkiye'yi boyunduruğu altına almak için iki vasıtaya başvurdu: Saray ve Yunanistan. Selim'in torunu; İngiliz himayesi altında, İngiliz hazinesinden alacağı bol paralar ile sarayın ılık havası ve kızlar ağasının nüvazişleri arasında ıyş ve nuşa devam edebilmek karşılığında Türkiye'yi bir hidivlik haline sokarak Hilafet makamının

1922 - EYLÜL

İslam âlemi üzerindeki manevî nüfuzunu ve Türklüğün Şark âlemi üzerindeki önderliğini L.George Hükümeti'nin hizmetine amade kılacaktı. Dumlupınar'da, Uşak'ta, Karahisar'da yalnız Yunanistan değil, aynı zamanda L.George ve saray yenilmiştir. –Rauf Bey'in Rus hariciyesinin tebrikine cevabı. –Taarruz harekâtının ikinci safhası. –Taltif olunan kumandanlarımız. **Açıksöz:** Büyük zaferi nasıl kazandık? –Lütfi: Köylü kadınlarına şükran borçluyuz. **Yeni Adana:** Zulmün cezası. –Tayyarelerimizin Türkçe ve Rumca olarak attıkları bildiriler. **Matin:** Londra gazeteleri, bir genel savaş heyulasını tahrikten geri durmuyorlar (**MEH** 79: 11). Macar **Magyarsag:** Kemal Paşa, Yunanlıları Anadolu'dan attı. Yunan birlikleri şuursuzca kaçmaya başladılar. Onlar, Anadolu'dan kendi hesaplarına büyük parçalar koparmaya çalıştılar. Mustafa Kemal, İstanbul'daki uysal hükümete aldırmadan, yabancı elçilerin itirazlarına rağmen bir ordu yarattı. (**Bel.** 177: 82) **Le Petit Parisien:** Türk yıldırım saldırısı, Yunan ordularını 10 günde tam bir bozguna uğrattı (**Akyüz:** 208). **Le Temps:** Yunan hezimeti. Yunanistan, Anadolu üzerindeki hülyalarına artık ebediyyen veda etmektedir. Edirne ve Gelibolu'yu muhafazada ısrar ederse Yunan ordusunu Anadolu'dan bırakmamak Türklerin birinci vazifesidir. (**Vakit:** 9; **İ.Bardakçı:** 146; **Akyüz:** 208) **Babalık**'ta Ekrem Reşat: Zaferimizin faidesi, lehimize bir hava yarattı. –Rumca ve Türkçe bildiriler. –Her tarafta zafer kutlanıyor (Ankara'daki şenlikler). **Tevhidiefkâr:** Düşman İzmir'i tahliyeye başladı. 150.000 kişilik Yunan ordusu 10 günde perişan ve imha edildi. Münhezim düşman kuvvetlerinin takip ve imhası devam ediyor. Simav zapt olundu. Akıncı kollarımız Salihli'de. –Venedik Konferansı yakında toplanacak.

6 - ÇARŞAMBA

1. Yunanlıların son savunma hattı da zapt edildi. Böylece savunma imkânı bütünüyle ortadan kaldırıldı. Süvarilere "Kılıca kuvvet!" emri verildi. Yunan gerilemesi, Kasaba(Turgutlu)'ya doğru devam ediyor. Uludağ-İznik mevzilerinde bulunan Yunan Üçüncü Kolordusu'nun Trakya'ya nakledilmek üzere Kapıdağ ve Bandırma limanlarına gitmesi emredildi. Yunan Bağımsız Tümeni, 5 gün önce Yunan kuvvetlerinin çekildiği Sındırgı'ya vardı. Birkaç gün önce kasabayı işgal etmiş olan çeteler dağlara çekildi. Yunanlılar, Hıristiyan halka ekmek yaptırdılar. Hayvanları için arpa aldılar. Hıristiyanlar, kendilerinin de birlikte götürülmesini istediler. Tümen komutanı, zor olacağı gerekçesiyle bu isteği reddetti. Buna rağmen birçok yerli Rum, Tümen'e sığındı. İsmet Paşa, kasaba ve köylerin Yunanlılar tarafından yakılmaması için tedbir alınmasını emretti. (**HTVD** 63, ves.1423-1425; **İncedayı 1:** 199; **Misailidis** II: 99; **Altay 2:** 62; **Hrisohoos:** 246; **Anbelas:** 112; **Ali Rıza:** 106; **Doğantan:** 44; **TİH** II/6-3: 177; **Aykut 2:** 268; **Öğüt:** 6; **PS:** 6-10; **İkdam:** 8)

1922 - EYLÜL

2. Yunan kuvvetleri Manisa'yı yaktılar. Şehirdeki 18.000 yapıdan 500'ü ayakta kalabildi. (**YM:** 14)

3. Bugün kurtarılan yerler: Akhisar, Balıkesir, Yenişehir, Köşk, Tire, Bayındır, Söke, İnegöl, Soma, Kırkağaç, Gönen, Pazarcık, Umurlu, İvrindi, Balya, Bilecik, Ahmetli, Kuşadası, Kepsut, Savaştepe, Domaniç (**İkdam:** 9; **Aykut 2:** 268; **Gnkur.** 10, 46, 48, 49; **İncedayı 1:** 199; **TİH** II/6-3: 177). ★ Yunan askerleri Kirmasti'yi terketti. Belediye Başkanı, Eşkiya Davut'un halka vereceği zararı önlemek için çetecilerden Gürcü Mevlüt'e mektup yazarak kasabayı teslim almasını istedi. Mevlüt yarın Kirmasti'ye girerek hakim olacak. (**Görgülü:** 69) ★ Akıncı Müfrezeleri, halkın büyük sevinç gösterileri içinde Balıkesir'e girdi (**YG:** 24; **Vandemir 1:** 193). ★ Bir baskınla Gönen kurtarıldı (**Özer:** 137).

4. Mustafa Kemal'den Rauf Bey'e: Düşman ricat sırasında hemen bütün malzemesini terk ediyor. Alaşehir ve Kula, birliklerimiz tarafından işgal edildi. (**ATTB:** 454)

5. Yunanlıların Anadolu Sefer Ordusu yeni Başkomutanı Polyemekalis ile Yunan Genelkurmay Başkanı Dusmanis İzmir'e geldiler. Hacıanesti'ye görevinden alındığı tebliğ edildi. Hacıanesti, verdiği raporda firarları önlemenin mümkün olmadığını bildirdi, yeni bir savunma tertibi yapılmasına karşı Yüksek Komiser Steryadis bunun mümkün olmadığını söyledi. Polyemekalis, komutayı Hacıanesti'den devraldı. Yapılan toplantıdan sonra Hacıanesti Pire'ye hareket etti. Savaş Bakanı Teotakis ile Genelkurmay Başkanı Dusmanis de yarın hareket edecekler. (**PS:** 7; **İleri:** 8; **KASÖT:** 883; **Dusmanis:** 260) ★ Bozguna uğrayan Yunan ordusunun ilk öncüleri İzmir'e ulaştı. "Kimi at, eşek sırtında, kimi yayaydı. Bazıları silahlı, bir kısmı araç gereçsizdi. Hepsinin sakalları uzamıştı ve pislik içinde yüzüyorlardı." (**Walder:** 208)

6. İkinci Ordu, ikmal katarlarıyla 11.297 çift çarık, 87 çift potin, 373 çift yemeniyi Altıntaş'a getirtti. Ordunun yiyecek ikmali, arkadan yetiştirilen katarlardan, halktan satınalma ve âşâr toplama yoluyla, bazı yerlerde Yunanlıların yakmaya fırsat bulamadan terk etmek zorunda kaldığı erzak depolarından sağlanıyor. Ordu, et sıkıntısı çekmiyor. Etlik hayvanlar, sürüler halinde ordunun arkasından yetiştiriliyor. Erlerin yarısı yalınayak. Yollara çarık dayanmıyor. Atların bir kısmı da nalsız ve mıhsız. Birçok binek hayvanında ise eğer vuruğu meydana gelmeye başladı. (**TİH** II/6-3: 232)

7. Büyük Millet Meclisi, Bursa'nın düştüğü tarihte başkanlık kürsüsüne çekilen siyah örtünün kaldırılmasını kararlaştırdı (**Düstur** 3/3: 123; **İkdam:** 9). ★ Gizli oturumda Genelkurmay Başkanı Fevzi Paşa'nın 30 Ağustos Savaşı'na Başkomutanlık Meydan Savaşı adı verildiğini bildiren yazısı okundu. Erzurum Mebusu Hüseyin Avni Bey, buna itiraz etti. Meclis'te dua okundu. (**GCZ** 3: 746) ★ Zaferden dolayı, yurdun dört bir yanından Meclis'e telgraflar yağmaya devam ediyor (**ZC** 22: 512).

1922 - EYLÜL

8. Kutlamalar: 1) Ukrayna Halk Komiserleri Kurulu Başkanı Rokovski, Mustafa Kemal'e gönderdiği mesajda, son zaferden duydukları sevinci ifade ederek, Ukrayna'nın Türkiye'nin ilerleme çabalarına katkıda bulunmaktan mutluluk duyacağını belirtti. 2) Kafkas Cumhuriyetleri Birlik Şûrası Divan başkanlığına Yunan ordusunun Anadoluyu terk etmesi yoluyla ateşkes önerdiği haberinin ulaşması üzerine divan başkanı Dr.Nerimanof, üye Meyasinikof, Buduvani, Askerî Devrim Şûrası üyesi Orjonikitze ve Bağımsız Kafkas Ordusu Başkumandanı Yugurov, Tiflis Türk Elçiliği'ne giderek içten kutlamalarının Mustafa Kemal'e bildirilmesini Ahmet Muhtar Bey'den istediler. Yugurov, ordusunun gerektiğinde kardeş Türk askerleriyle birlikte kan dökmeye hazır olduğunun bildirilmesini de istedi. Ahmet Muhtar Bey, bunları Mustafa Kemal'e bildirdi. (**Şimşir 5:** 246,247)

9. İngiliz Yüksek Komiseri Rumbold, hükümetine çektiği telde, Yunan tahribatına engel olunmasını isteyerek bu gibi aşırı hareketlerin ateşkes şansını tehlikeye soktuğunu bildirdi (**Şimşir 3:** 510). ★ Atina İşgüderi Bentinck, Curzon'a telinde, Anadolu'nun, hele Trakya'nın artık savunulamayacağına çabuk hüküm verilmemesini, Yunanistan'a maddî yardımda bulunulması gerektiğini bildirdi. Harington gece (6/7) Savaş Bakanlığı'na telinde "Haberler çelişkili, ama durum vahim. Azınlıkları korumak için Devletler hemen harekete geçmeli" dedi. (**Şimşir** IV: 379, 380)

10. Başbakan Rauf Bey, Mustafa Kemal'e Konya Valisi Abdülhalik Bey'in İzmir Valiliği'ne atandığını bildirdi. Bu konudaki istek 3 Eylül'de Mustafa Kemal'den gelmişti. Mustafa Kemal'in Balıkesir ve Bursa Valiliği için önerdiği Tahsin ve Ali Beyler, mebus oldukları ve mebuslukla memurluğun aynı kişide toplanması kanunen mümkün olmadığı için atanamamış bulunuyorlar. Mustafa Kemal, 9 Eylül'de Nurettin Paşa'yı İzmir Vali vekilliğine getirecektir. (**BTTD** 72: 9)

11. İzmir'de Müftü, Metropolit, Ermeni temsilcisi, Hahambaşı, Katolik temsilcisi ve Protestan ruhanî reisi, ortak bir bildiri yayımlayarak, halkı yolsuz hareketlere karşı uyardılar. Metropolit Hrisostomos, Fransız ve İtalyan Konsoloslarını ziyaret ederek Hıristiyanları bekleyen tehlikeyi anlattı ve himayelerini istedi. Konsoloslar tehlikenin farkında ve gereken tedbirleri almakta olduklarını söylediler. (**PS, İkdam:** 13) ★ Çoğunluğu Maltalı ve Kıbrıslı olan İngiliz uyruklular, gemilerle İzmir'den ayrılmaya başladılar (**Walder:** 208).

12. **Vakit:** Yunanlılar büyük bir süratle kaçıyorlar. Kuzey Grubu da kâmilen dağılmak üzeredir. Dün Bursa'nın kurtarıldığı yolunda haberler gelmiştir. –A.Emin: İstanbul'un borcu: Herkes kesesinden fedakârlık yapmaya mecburdur. **İkdam**'da, boydan boya manşet içinde zafer haberleri. –İleri! İlk hedef Akdenizdir! –Anadolu'nun kahraman ordusu yalnız Türklerin ve Müslümanların değil, Şark sulhuna taraftar olan bütün barışseverlerin minnet

1922 - EYLÜL

ve şükranına hak kazanmıştır. **Peyamı Sabah**'ta Ali Kemal, hücumlara karşı kendini savunuyor ve "çalak yalayıcı"lara çatıyor: Bir büyük devletle uzlaşmaya müncer olmadıkça zaferler bir neticeye delalet etmez, fikrinde yanılabiliriz. Neticede sürülmek mi, vurulmak mı, asılmak mı ne ise cezamızı çekeriz. **İleri:** Gazetemizin basılacağı sırada, kahraman süvarilerimizin İzmir'e girdikleri kuvvetle umuluyordu. Bu müjdenin bugün doğrulanacağı umuluyor. –İstanbul Müslümanları Çatalca'da hududu bekleyen kahraman jandarmalarımıza hediye göndermeyi unutmayın! **Akşam:** Ordunun teşkilinde ve son zaferlerde en büyük amillerden İsmet Paşa. –Trikopis, Mustafa Kemal Paşa'nın misafiri. –Ankara'nın buradaki Yunan söylentilerine cevabı: Yunan, taarruz değil, ricat bile edemez. –Zafer haberleri almak için gazete kapılarında bekleyen halk. –İsmail Hakkı: Anadolu harbinin felsefesi, yaşamak ve hürriyetini savunmak içgüdüsüdür. **Öğüt:** Yunanistan, yaktıklarını yeniden yapmaya mahkûm edilmelidir. –Yunan ordusu Trakya'da da isyana başladı. Zabitlerini kestiler. **Yeni Adana:** Manasız bir konferans. –On bin nefer, iki general ve erkânıharbiyesiyle dört fırka kumandanı esir edildi. –Silifke'de tezahürat. **Hakimiyeti Milliye:** Türk ordusu, Çanakkale'de çarpışarak Çarlığın yıkılmasını sağlamıştı. Şimdi de Yunan tahtını yıkıyor. Bu orduya "taçlar deviren" unvanı yakışır. Hele bir Akdeniz'e dayanalım... –İngiliz tebaası da İzmir'den gidiyor. –Türkler geliyor! nidası içinde İzmir'de telaş başlamıştır. Yunan zabitleri vapurlara tırmanıyor. –Her taraftan zafer neşesi içinde telgraflar icra-yı şadumanî ediyor. –Düşman enkazının yeni ve esaslı bir muharebe kabul etmesi mümkün mü? –Batı basınından tepkiler. **Açıksöz:** İkinci safhanın gelişmesi. –İzmir'de, vapur merdivenlerine heyecanla tırmanmaya başladılar. "Türkler geliyor!" **Anadolu Ajansı:** Şerif Paşa Irak gazetelerine "Faysal'la görüşeceğim ama Kürtlere dair değil, çünkü Kürtler Osmanlı idaresi istediklerinden artık bundan bahsetmek yetkim dışındadır" demiştir (**Vakit:** 8). **Karagöz**'de, Karagöz elinde süpürge ile İzmir rıhtımında Yunanlıları denize süpürüyor. –Hayda!... (manzume). –İstanbul'da bayrak fiyatlarının olağanüstü artışı. –Karagöz'ün gazilere hediyesi 50 lira. Anadolu'ya yardım listesi. **The Times:** Mütarake tehir ediliyor. Vahim bir vaziyet (**MEH** 76: 2). **İlciyornale d'İtala**'da, "Mustafa Kemal Paşa'yı Mussoloni'ye, askerlerini de bizim faşistlere benzetebiliriz" dendikten sonra, Celalettin Arif Bey'le oturduğu sayfiyede yapılan bir mülakat naklediliyor. Celalettin Arif Bey, Yunan yenilgisini anlatıyor. Sovyetlerle dost olduklarını belirterek Bolşevik olmadıklarına ve kendisinin İtalyanları sevdiğine güvence veriyor. Zaferden sonra Ankara ve İstanbul hükümetlerinin birleşeceğini ileri sürüyor. –Yunanlıların İzmir'de karşı saldırıya geçme ihtimali yoktur. Hezimetleri devam edecektir. (**HEH** 75: 3-7; 78: 14-16) Macarca **Magyarsag**'ın başyazısı: Hasta Adam, yorgun kolunu silkerek kutsal sayılan barış anlaşması binasının bir temel sütununu kaldırınca, bina gıcırdayarak yıkıldı. Üç yıldan beri Yunan işgali

1922 - EYLÜL

altında eziyet çeken barışçı Türk köylüleri yabancı hakimiyetinden kurtuluyor. O, sulh anlaşmasında efsanevî korkunç yaratık, muhteşem bir hamle ile ezip geçti. Almanya, Macaristan, Avusturya, Bulgaristan ise hiç bir harekete cesaret edemediler. Acaba zamanın arı kovanından bizim Mustafa Kemalimiz çıkacak mı? (**Bel.** 177: 83) **Berliner Tagbelatt:** 40.000 kadar (!) Türk, 100.000'i aşan Yunanlıyı bir daha başlarını kaldırmayacak hale getirdi. Türk dahisi Mustafa Kemal, Türk programını emrivaki yaptı. Onu yürürlüğe koymak üzeredir. Barışın esası, muzaffer millet için parlak bir istikbal hazırlayacaktır. (**MEH** 80: 2-9) **Petit Parisien:** En iyi hal şekli, Türklerin 1914 hailesinde aldıkları vaziyeti unutmaktır (**Vakit:** 9). **Babalık:** Konya'da gördüğüm kudsî ve şakkâr manzara (Edirne mebusu Şeref). –Fener alayı tafsilatı. –Düşman vahşeti. **Tevhidiefkâr:** Bursa'mız dün sabah hilale kavuştu(!). –İkinci İnönü zaferini de kazandık. Düşman zaferimiz neticesinde inhilal ve infisah etmiştir. –Yunanistan İngiltere'den mütareke tavassutunda bulunmasını istirham etti ve Anadolu'yu tahliye cihetini resmen bildirdi. **Yenigün:** Düşmanın asıl kuvvetini imha eden ordumuz, İzmir umumî istikametinde baş döndürücü bir sürat ve muvaffakiyetle ilerlemektedir. Dün Kocaeli kıtaatımız Bursa'ya, cenupta akıncılarımız Manisa'ya girmiştir. Simav, Demirci, Gördes, Akhisar, Kula, Alaşehir, Eşme, Salihli ve havalisini kurtardık. İzmir'e ne zaman gireceğiz: Belki yarın, belki yarından da yakın. –Nebizade Hamdi: Anadolu'nun tahliyesi. –Zaferimizi biraz da hariçte dinleyelim. **Ayine:** Yunanlıların kaçarken ellerinden attıkları silah, Ali Kemal'in kırdığı kalem, bağlanan çene. –Mihran'a kaçış için yol görünmesi. –Son taarruzumuz hakkında anketimiz (mizah olarak, bazı yazarların cevapları). –Haftanın borsası: Açıldı: İzmir'in kapısı, Darülfünun, Gençler Mahfeli, Yunan gemileri İstanbul limanından. En aşağı: Efzonlarda cesaret, Hacıanesti'de askerî kıymet. En yukarı: Fes fiyatı, Ali Kemal Bey'de gelecek endişesi. Kapandı: Yunan başkumandanının çenesi, açılmayan Venedik Konferansı.

7 - PERŞEMBE

1. Yunan kuvvetleri, Kemal Paşa-Nif hattına doğru çekiliyor. Yunanlılar, İzmir'i savunmayı düşünüyor. Bozdağ'dan inen çeteler, Yunanlılara önemli kayıplar verdirdiler. Ordusu yavaş hareket ettiği söylenince İkinci Ordu Kumandanı Yakup Şevki Paşa; ordusunun lağv edilmesini, kendisine bir er görevi verilmesini istedi. 14. Süvari Tümeni'nin cephane isteği, Kolordu Komutanı Fahrettin Paşa tarafından "kılıca kuvvet!" denilerek geri çevrildi. Yunanistan'dan takviye gönderilen üç alay İzmir'e bugün ulaşabildi. Erler karaya çıkmayı reddettiler. Gemiler Çeşme'ye çekildi. Çekilen Yunanlılar, demiryolunu da kullanılamaz hale getiriyor. Yunan erleri, uzun kaçış yolculuğundan o kadar yorulmuş durumdalar ki; yola devam etmeyi, tutsak düşme pahasına reddederek kendile-

1922 - EYLÜL

rini yol kıyılarına atıyorlar. (**TİH** II/6-3: 103; **Altay:** 348; **Aykut:** 269; **Ali Rıza:** 106; **Özgen:** 182; **HTVD** 63, ves.1427-1429: **Kanellopulos** II: 99; **KASÖT:** 883; **Altay 2:** 63; **Hrisohoos:** 247; **PS:** 7; **İkdam:** 10) ★ Mustafa Kemal, Rauf Bey'e günlük raporunda, bugün Eşme'den Salihli-Alaşehir yönüne hareket ettiğini bildirdi (**ATTB:** 455).

2. Kirmasti Rumları, perişan bir halde kasabadan ve köylerden ayrıldılar. Elinde kazma kürekle yolculuğa hazırlanan bir Rum, bunları ne yapacağı sorulunca "Bu kalabalığın yarısı yollarda ölecek, onları gömeceğim" cevabını verdi. (**Görgülü:** 73) ★ Bandırma'da Yunan süvari komutanı, topları şehre çevirerek, şehre yığılmış Rum halk evlerine dönmezse şehri topa tutacağını ihtar etti. Bunun üzerine halk şehri terk ederek evlerine döndü. (**Lahanakordos:** 27)

3. Üç yıl iki aydır Yunan işgalinde bulunan Aydın kurtarıldı. Germencik de Türklerin eline geçti. 20 Mayıs 1919'da Yunanlıların eline geçmiş olan Torbalı ile 29 Mayıs 1919'dan beri Yunan işgali altında bulunan Turgutlu kurtarıldı. O zamanlar bir köy olan Saruhanlı da kurtarıldı. Kuşadası ve Karabağ da Türk ordusunun eline geçti. (**TİH** II/6-3: 103; **Altay:** 348; **Gnkur.** 10, 38, 49; **Görgülü:** 29; Kısa: 111)

4. Dün kendilerine haber gönderilen çeteler, Kirmasti'ye gelerek Yunan çekilmesinden sonra kasabayı denetime aldılar (**Görgülü:** 70). ★ Akıncılar, Balıkesir'de geçici bir yönetim kurdular. Yayımlanan bildiride, Hıristiyan mahallesine Hıristiyanlardan başkasının girmesi yasaklandı. Çete hayatının sona erdiği bildirildi. Hıristiyanlara 24 saat içinde silahlarını teslim etmesi ilan edildi. İçki yasaklandı, meyhaneler kapatıldı. Balıkesir, 9 gün bu geçici tedbirlerle yönetilecektir. (**Vandemir 1:** 194)

5. İzmir'de: İngilizler ve Fransızlar, kendi kolonilerini korumak için şehre asker çıkardılar. Rıhtım baştan başa insan ve valiz dolu. Yunan askerî hastanesindeki hastalar Pire'ye götürüldü. Yunan Başkumandanı, karargâhını limanda hazır bulunan bir gemiye taşıdı. Yunanlılar İzmir'de sıkıyönetim ilan ettiler. Yüksek Komiser Steryadis, telaşla İngiliz Amirali Brock'a koşarak Türklerin 20 mil yakına geldiklerini söyledi ve İngiliz savaş gemisine sığınıp sığınamayacağını sordu. İron Duke gemisine sığınabileceği cevabını aldı. Akşam, bu gemiye sığındı. Bütün Yunan memurlar İzmir'i terk etti. (**Şimşir 3:** 516; **KASÖT:** 887; **Valder:** 209; **PS, İkdam:** 9) ★ Fransız uyruklular İzmir'de iki kez toplandı. Konsolos General Gareyye; bütün İzmir halkının müsterih olmasını, gerekli tedbirleri aldıklarını, her din ve mezhepten kişinin Alyans Franses Frerler Mektebi ve Fransız Hastanesi binalarına iltica edebileceğini, gerekli görürse buraya Fransız askerleri çıkarabileceğini söyledi. Bir milis teşkilatı kurulması için Fransızları kaydolmaya çağırdı. Bir çok yabancı, Fransız memurlarına başvurarak emirlerine hazır olduklarını söylediler. (Ahenk 8'den **PS:** 13)

1922 - EYLÜL

6. İngiliz Kabinesi; Türk-Yunan çarpışmasına hızla son verilmesi için çaba harcamaya, bu konuda müttefikleriyle birlikte hareket etmeye, Boğazlar İngiliz çıkarları için pek önemli olduğundan Kemalistler Gelibolu Yarımadası'nı işgale kalkışırlarsa silahla karşı konulmasına, Boğazlar bölgesindeki İngiliz deniz kuvvetlerinin artırılmasına, Gelibolu Yarımadası'nın işgal edilmesine, İzmit Yarımadası'nın bir Kemalist saldırısı halinde boşaltılmasına, ancak Kemalistler İstanbul'u işgal etmeye kalkışırlarsa kara ve deniz askerleriyle karşı konulmasına, İzmir'deki koloninin boşaltılmasına, diğer göçmenlerin taşınması için de gemi gönderilmesine karar verdi (**PS, İkdam:** 9; **Sonyel II**: 269; **Walder:** 215; **Şimşir 3:** 514). ★ Müttefikler, Anadolu'nun bütünüyle boşaltılması şartını kabul ederek Yunanistan adına ateşkes teklif ettiler. İngiliz, Fransız ve İtalyan Yüksek Komiserleri, Hamit Bey'i aynı anda ziyaret ederek bu önerinin en hızlı yollarla Ankara'ya ulaştırılmasını istediler. Hamit Bey durumu acele Ankara Dışişleri'ne bildirdi. (**İkdam:** 8; **İleri:** 8, 9; **Vakit:** 9; **MN** 1923: 256; **Şimşir 3:** 515) ★ Başbakan Rauf Bey, Meclis'in gizli oturumunda İstanbul'dan Hamit Bey'in ulaşturdığı ateşkes önerisi konusunda bilgi verdi. Bir mebus; şimdiye kadar hiç bir şeyden korkmadığını, şimdi sulh kelimesinden korktuğunu, samimî adlar altında uzatılacak ellerden, güzel sözlerden çok korktuğunu söyledi. Hükümetin entrikalar karşısında çok dikkatli olması istendi. (**GCZ** 3: 750) ★ General Pellé, Hamit Bey'i ziyaret ederek İngilizlerin barış önerisine yanaşılmamasını önerdi. Hamit Bey de aynı görüşte olduğunu Ankara'ya bildirdi. (**Şimşir 5:** 252)

7. İngiliz Dışişleri Bakanı Lord Curzon, Paris ve Roma'ya çektiği telde, Anadolu ve Trakya'daki azınlıkların korunması için hemen Milletler Cemiyeti'ne çağrıda bulunulmasını önerdi. İkinci bir telgrafında ise üç ülkenin yapacağı çağrı tasarısını önerdi. İstanbul'daki Amerikan Yardım Teşkilatı, göçmenler için elinden gelen yardımı yapacağını bildirdi. (**Şimşir 3:** 516)

8. Yunan Hükümeti istifa etti. Kral, yeni kabineyi kurmak üzere M. Kalogeropulos'u görevlendirdi. (**Akşam:** 8; **İkdam, PS:** 9)

9. Meclis, kurtarılan yerlerin mebuslarını izinli saydı. Ancak salt çoğunluğun kaybolmaması için izinli bulunan diğer mebusların acele Ankara'ya çağrılması, Ankara'daki mebusların da eksiksiz Meclis'e devam etmesini kararlaştırdı. Başkumandan'ın yararlılıkları görülen havacı subayları takdirname ile ödüllendiren kararı Meclis'te kabul edildi. Bursa Mebusu Muhittin Baha Bey, "Kurtardığımız yerlere gittiğimizde harap kulübelerden, aç susuz yurttaşlarımızdan başka bir şey bulamıyoruz" dedi. Karesi Mebusu Hasan Basri Bey, Yunanlılara misilleme yapılmasını istedi. Meclis Başkanlığı'nın Yunan zulümlerini protestoyu acilen yayımlaması istendi. Dr. Adnan imzasıyla medenî âleme yapılan çağrıda, kaçan Yunan ordusunun tahrip ve yağmasına engel olunması istendi. (**ZC** 22: 535, 536, 552: **MN** 1923: 259; **Vakit:** 10)

1922 - EYLÜL

10. Kutlamalar: Fransız Generali Gouraud, Türk zaferini kutladı (**Şimşir 5:** 249). ★ Roma Temsilcisi Celalettin Arif Bey, Mustafa Kemal'e telgrafında zaferin bütün cihanı hayret içinde bıraktığını yazdı (**Şimşir 5:** 249). –Celalettin Arif Bey, Mısır Hizb-ül Vatanî Cemiyeti Mümessili İsmail Bey'den bir kutlama yazısı aldığını bildirdi (**Şimşir 5:** 251). ★ Meclis'te, Hindistan Hilafet Komitesi'nin Afyon'un kurtarılışından ötürü gönderdiği ve Celalettin Arif Bey tarafından ulaştırılan kutlama yazısı okundu. Rauf Bey, "Hindistan'daki din kardeşlerimiz, bizim üzüntü ve sevinçlerimizi adım adım izliyorlar. Bize felaketli günlerimizde manevî en büyük hizmeti gösterdiler" dedi. (**ZC** 22: 561) ★ Beyrut'ta Türk zaferinin yarattığı sevinç (**Babalık:** 24).

11. Kaçan Yunanlılar, Ahmetli kasabasında halkı binalara doldurarak ateşe verdiler. Halktan bazı kişiler kloroform koklatılıp bayıltıldı. Bazılarının midelerine benzin akıtıldı. Ahmetli'yi bütünüyle yakan Yunanlılar; Turgutlu'ya, oradan Kemalpaşa'ya çekildiler. Manisa, Yunan asker kaçaklarıyla dolu. Yunan komutanları emirlerini dinletemiyorlar. (**TİH** II/3) ★ Yakup Kadri, Manisa'nın yakılışını anlatıyor: Manisa Mevkî Kumandanı Filipos, bir küçük Neron'dur... (**YM:** 50)

12. Genelkurmay Başkanı Fevzi Paşa, Salihli'den Doğu ve Elcezire Cephesi Kumandanlıklarına verdiği emirde, Musul'un da Misak-ı Millî sınırları içinde bulunduğunu bildirerek gerekirse silahla kurtarılması için gerekli hazırlıkların yapılmasını ve tasarruf edilebilecek kuvvetlerin hazırlanmasını istedi (**TİH** II 6-4: 143; IV: 282).

13. Düyun-u Umumiye'de Türk murahhası Cavit Bey, Ankara'nın sorusuna verdiği cevapta, barış konferansında evrak-ı nakdiye konusunda Hükümet'çe savunulması gereken tezi anlattı: Birinci tertibin mukabili olan altınların talep edilmesi, Türkiye'den ayrılan yerlere evrak-ı nakdiyeden hisse ayrılamayacağı. (**Tanin:** 11-12.12.1946)

14. Padişah, Amerikan Yakın Doğu Yardım Kurumu yöneticilerinden bazılarına nişanlar verdi (**TV:** 4561).

15. Kadıköy'de kadın, erkek, çocuk yüzlerce kişi, gruplar halinde fener alayları yaptı. Kadıköy, Haydarpaşa, Kızıltoprak semtlerini şarkılar söyleyerek gezdi. Kuşdili Çayırı'nda toplanan göstericiler çeşitli konuşmalar yaptılar, daha sonra gruplar halinde dağıldılar. Beşiktaş'ta da şenlikler yapıldı. (**PS:** 9)

16. Vakit: Yunan Başkumandanı Eylül'ün ikinci günü akşamı bir çok generalle birlikte Uşak civarında esir edilmiştir. Generallerin esareti Hilal-i Ahmer vasıtasıyla Yunan Salib-i Ahmeri'ne bildirilmiştir. –Süvarilerimiz İzmir yolunu tutmuştur. –İzmir karmakarışık bir halde. –Ali Ekrem: Zaferullah. **Akşam:** Mağlup Yunanistan tahliye şartiyle mütareke talep etti. –Venizelos'un oğlunun Bursa'da

1922 - EYLÜL

Orhangazi türbesi önünde çektirdiği (geçen yıl basılan) resmi. **Hakimiyeti Milliye:** Lloyd George'un mütareke teşebbüsü. –Yunanlılar bir mütareke rica ediyorlar. –İzmir'de telaş gittikçe artıyor. –Eskişehir'de Yunan kundakçılığı ve dehşeti. –Büyük Millet Meclisi'nde görüşmeler. **İkdam:** Temps gazetesi diyor ki: Sulh isteyen Yunanlılar için en kestirme yol; Türk Başkumandanı'na müracaat etmektir. –Yunanlılar ordunun hezimeti üzerine Avrupa'nın müdafaasına bundan sonra da devam edemeyeceklerini Atina'dan bildiriyorlar. **Tevhidiefkâr:** Alaşehir de kurtarıldı. –Aydın ve Nazilli kurtarıldı. –İnönü'nde bir daha muzaffer olduk. –10.000 esir, 300 top aldık. –Yunan Başkumandanlığı nasıl esir edildi? **Peyamı Sabah**'ta Ali Kemal: Muhalifler, harp ve darp görüşüne karşı olsalar da vatan sevgisinde, millet aşkında başkalarından asla geri kalmazlar. **Antalya'da Anadolu:** İzmir'e doğru. **Yeni Adana:** Türk geliyor!... –Türk zaferinden, Yunan çöküşünden müteessir iki kafa: Kaçmağa hazırlanan Vahdettin, ihtilalcilerin kurşunuyla yaralanan Kral Kosti (resimleri). –Dost Rusya'nın zaferimizi tebriki ve verilen cevap. **Açıksöz:** Düşman tam bir çöküş içinde karmakarışık kaçmaktadır. –Dost Rusya'nın tebrikleri. **Öğüt:** Askerî zaferden sonra: Herşeyden evvel iktisadî bir programa sahip olalım. **Aydede:** Cephe ve İstanbul (iki tarafın faaliyeti arasındaki zıtlık). –Aydede, savaşın nasıl olduğunu bilmediğini itiraf ederek İstanbul'da vapurda eve giden biri ile cephede savaşan erin şartlarını karşılaştırıyor. "Allah bana bunları öğretmedi İnşallah öğrettiklerini de yakında unutturur. Devamlı ve şanlı bir sulhun lezzetine cümlemizi kandırır". **Anadolu'da Peyamı Sabah**'ın 32. sayısı: Birinci Tokat: Kominterna tarafından gönderildiğini söyleyen sabık Türk mektep muallimlerinden ve lahik (yeni) Bolşeviklerden Giritli Ahmet Cevat Efendi'ye: Sen ne diye, niçin, ne yapmaya geldin? Bezirgânlığa ne Ruslar, ne Türkler müsaade etmeyeceklerdir. Getirdiğiniz paraları derhal gerisin geriye gönderiniz. Böyle işlere herhalde şayanıhürmet bir akide olan komünizm demezler. Kepazelik derler, kepazelik. (Aka Gündüz). –Hacı Anesti'nin telgrafları: Dizleri tutabilecek kaç Yunan generali kaldığının bildirilmesi. –Konstantin'in kaybolan Yunan ordusunu arama ilanı. **Le Temps:** Yunan hezimeti (**Akyüz:** 208). Macar **Magyarsag**'da, Kemal Paşa'nın Şartları başlıklı uzun makale: Türkler, Trakya ve Edirne'siz barışa yanaşmıyorlar (**Bel.** 177: 83). **Berner Tagebelat** (İsviçre): Yunan Hezimeti başlıklı yazısında Türk saldırısının beklenmedik bir zamanda ortaya çıkığını anlatarak bundan Fransızların da çok memnun olduğunu, Türkiye üzerinde İngiliz-Fransız çekişmesinin devam edeceğini, Fransızların desteklediği Türklerin konferansta çok fazla istekte bulunacağını ancak İngiltere'nin meydanı Türklere bırakmayacağını yazıyor (**MEH** 81: 3-8). **The Times:** Hacıanesti, askerlere ricat hareketi vaat etmekle maneviyatlarını kırdı (**Jaeschke 1:** 192). **Babalık:** Hakkımız teslim edilmeli (Ekrem Reşat). –Karahan'ın tebriki. Rauf Bey'in cevabı. –İzmir ahvali: Yunanlılar ve bütün za-

1922 - EYLÜL

bitleri kaçıyor. Dükkânlar tamamiyle kapalıdır. İzmir'de asayiş yoktur. –Evvelki gün şehrimize getirilen esir Yunan subaylarından Rimeras Dimiriyos ile mülakat. –Pazarköy ve Alaşehir istirdat olundu. **Güleryüz:** Şanlı ordumuz zaferden zafere koşuyor. –Büyük muzafferiyet destanı:... Nihayet son zafer güneşi doğdu/Mahzun gönülleri ümide boğdu. –Mihran Efendi'nin mizah gazetesinin vatana ihaneti. Dilleri büsbütün tutulacak. Onlara son darbeyi, hakaret ettikleri Türk ordusunun kılıncı indirecek. –Ey gaziler yol göründü (Ahval-i sıhhıyelerinden dolayı, servetlerini toplayıp "şöyle bir seyahat yapmağa" hazırlanan malum kişiler).

8 - CUMA

1. İzmir'e doğru... Batı Cephesi Komutanı İsmet Paşa, Birinci Orduya Süvari Kolordusu'nun bir an önce İzmir'e yetişmesini emretti ve şehrin kayıtsız şartsız teslim alınacağını bildirdi. (**HTVD** 63, ves. 1431, 1433) ★ Yunan birlikleri İzmir'i bütünüyle boşaltu. Yunanlılar, şehri Rum ve Ermeni muhafızlara bırakarak İzmir'i terk ettiler. Kaçışın büyük bölümü Çeşme'den yapılıyor. Şehre binlerce mülteci daha akın etti. İngiliz uyruklu son mülteciler de gemilere alındı. (**Altay:** 350; **PS:** 9; **TİH** II/6-3: 109; **Ali Rıza:** 108; **Özgen:** 182; **30 Ağustos Hatıraları:** 74; **Kanellopulos** II: 100; **Lahanakardos:** 35; **Walder:** 209)

2. Yunan yüksek memurları ve jandarması da İzmir'i terk etti. Kaçamayan siviller ufuklardan gözükecek gemileri arıyor. Yunan Küçük Asya Sefer Ordusu Komutanlığı, "kaderine boyun eğerek" Anadolu'yu boşaltma kararı aldı ve bunu birliklere duyurdu. Yunan 23. Piyade Alayı, Manisa yöresinde Türk ordusunun önünü kesti. Türk ordusunun bugün şehre girmesi mümkün olmadı. (**KASÖT:** 889; 891; **PS:** 9)

3. İstanbul'daki İngiliz, Fransız, İtalyan Yüksek Komiserleri, işin son derece aceleyi gerektirdiğini göz önüne alarak İzmir'de bulunan İngiliz Akdeniz Orduları Başkomutanı Amiral Brock'a bir telgraf çektiler. Şehrin Türklere teslimini sağlamak üzere Müttefik amirallerinin ve başkonsoloslarının aracı olmasını istediler. İkindi üstü Fransız krovazörünün telsizi, Ankara ve bütün Türk telsiz istasyonlarına şehir teslim edileceğinden müzakere için yer bildirilmesi isteğinde bulundu. Mustafa Kemal adına verilen cevapta, teslim heyetinin beyaz bayrakla Kasaba'ya gelmesi istendi. (**İncedayı 1:** 201; **İncedayı 2:** 207; **PS, İkdam:** 10; **İzzettin 3:** 102; **Ortaç:** 111; **Şimşir 3:** 518) ★ Yüksek Komiser Rumbold raporunda, Yüksek Komiserlerin İzmir'in teslimi için Brock'a yetki verdiğini belirtti. Başka bir telgrafında, Yunan askerlerinin bugün İzmir'i boşaltığını bildirdi. Lamb ise İzmir'den gönderdiği raporda, Yunan Yüksek Komiseri Steryadis'in bir Müttefik devriyesi istediğini bildirdi. Yunanlılar, Anadolu kıyılarına yığılmış Rum göçmenler için İngiltere, Fransa, İtalya ve Amerika'dan gemi, yiyecek ve

1922 - EYLÜL

çadır istedi. (**Şimşir 3:** 520; **Jaeschke 1:** 192; **PS:** 9) ★ Yunanistan'ın İstanbul Maslahatgüzarı, İzmir'de bir savaşın önlenmesi için İngiliz Yüksek Komiserliği'ne başvurdu. Müttefiklerin menfaatlerinin de tehlikede olduğunu söyledi. Türklerin durdurulması için arabuluculuk yapılmasını istedi. İngiliz Yüksek Komiseri onu Fransız ve İtalyan Yüksek Komiserine gönderdi. Onlar, durumu görüşeceklerini bildirdiler. (**Stratigu:** 191) ★ ABD'nin İzmir Başkonsolosu Harton, hükümetinden Mustafa Kemal'le ilişkisinin ne yolda olacağını sordu. Cevap: Ne Yunanistan'daki ne de Batı Anadolu'daki bugünkü rejimleri tanımıyoruz. (**Walder:** 210)

4. Tekirdağ'dan getirilen Yunan birlikleri, Urla'da isyan ederek karaya çıkmayı reddettiler. Ancak, geminin yakılacağı tehdidi ile zorla karaya çıkarıldılar. (**Gologlu 4:** 318)

5. Türk ordusu Manisa'ya girdi ve burada Türk yönetimi kuruldu. 5. Kolordu Komutanı Fahrettin Paşa, Batı Cephesi Komutanlığı'na Manisa'da evsiz kalan halkın Rum köylerine yerleştirilmesi için hemen bir mutasarrıf atanmasını önerdi. Millî müfrezeler Balya'yı işgal ettiler. 17 Mayıs 1919'dan beri Yunan işgali altında olan Nif (Kemalpaşa) kurtarıldı. Gece (7/8) Selçuk, Saruhanlı, Sarıgöl Türk kuvvetlerinin eline geçti. (**Altay:** 350; **Altay 2:** 63; **TİH** II/6-3: 109; **HTVD** 63, ves. 1430; **Vandemir 1:** 198; **Gnkur.** 37,38,48)

6. Müttefikler Bursa'nın yakılmaması için Yunanistan'a sert bir nota verdiler. Rumbold raporunda, "Bursa'nın da Eskişehir ve Uşak'ın akibetine uğramasından korkmak için sebep vardır. Pellé, Yunanlıların Bursa'yı yakmak niyetinde olduklarını Fransız konsolosluğu ajanından öğrenmişti. Üç müttefik subaydan kurulu bir misyonun Bursa'ya gönderilmesini uygun bulduk. Yunan valisine çok sert ihtarlar yapıldı" dedi (**Jaeschke 1:** 192; **2:** 239; **Şimşir 3:** 524; **PS:** 10).

7. Bursa'da panik. Çerkez ve Ermeni (!) çeteleri Ermeni evlerini talan ediyorlar. Sokağa çıkmak yasak. (**Egilmez:** 147)

8. Mustafa Kemal'den Rauf Bey'e: Düşman Gemlik-Pazarköy hattında direniyor. Kocaeli ve Eskişehir yönünden çekilen düşmanı takibimiz devam ediyor. (**ATTB:** 455)

9. Eyüp'te zafer dolayısıyla 10.000 kişinin katıldığı bir fener alayı yapıldı. Beykoz'da da şenlikler yapıldı. İstanbul Matbuat Cemiyeti, Anadolu savaşlarında şehit olanlar için Ayasofya Camii'nde mevlit okuttu. Abdülmecit de mevlide katıldı. (**İkdam:** 10) ★ Ankara halkı, cuma namazında Namazgâh'ta toplanarak zafer dolayısıyla şükranda bulundu. Zafer üzerine konuşmalar yapıldı. (**HM:** 9; **Vakit:** 20)

1922 - EYLÜL

10. Dışardan kutlamalar: 1) Türkiye'nin Roma Elçiliği'nde zaferi kutlamak için toplanan Müslümanlar, İstiklal Marşı'nı ayakta sevinç gözyaşları içinde dinlediler. Bütün Müslümanlar adına, Türk ordusunun zaferi için dua edildi. (**ZC** 23: 257) 2) Paris'teki Türk öğrenciler, Anadolu zaferini kutlayarak Ferit Bey'den tebriklerinin Anadolu'ya bildirilmesini istediler (**PS, İkdam:** 10). 3) Beyrut'ta Türk zaferinin yarattığı sevinç. Muhittin Paşa'nın da katıldığı cuma namazında halk ağladı, onu eller üstünde taşıdı. Evler ve dükkânlar Türk bayraklarıyla süslendi. (**Babalık:** 24)

11. Fethi Bey, Roma'dan Mustafa Kemal'e gönderdiği şifre telgrafta, İtalya Dışişleri Bakanı ile görüşmesini anlattı. Buna göre Fethi Bey, İngilizlerin barışa karşı çıkmaları nedeniyle silaha sarılmak zorunda kaldıklarını anlatarak Yunan zulümlerinin önlenmesi gerektiğini belirtti ve İngilizlerin şimdiki ateşkes önerisinin Yunanlıları koruma amacına yöneldiğini söyledi. İtalyan Dışişleri Bakanı ise İtalyanların Doğu'daki İngiliz siyasetine katılmadıklarını, Venedik Konferansı'nda son olayların da dikkate alınmasının şart olduğunu söyledi ve ılımlı önerilerle konferansa gelinmesini, İtalyan sermayesi için ayrıcalıklar verilmesini istedi. (**Okyar:** 316)

12. **Akşam:** Cepheden ilk resimler. –Edirne ve Trakya'da karışıklıklar çıktığı şayi oldu. –Vali Steryadis, bir Yunan harp sefinesine iltica etti. –Ordumuz durmadan İzmir'e yürüyor. **İleri:** Ankara 7: Zaferden zafere koşuyoruz. İzmir ufuklarında tayyaremiz maharet gösterdi. Birkaç güne kadar İzmir'deyim. Hamdi. –Yunan karargâhı, İzmir'den Midilli'ye taşındı. –Ordumuz, Hakk'ın inayetiyle yarın İzmir'e giriyor. –İstanbul'da halk her tarafta fevç fevç, şenlik yapıyor. –Toplanan yardım 23.079 lirayı buldu. **Yeni Adana:** Esir Yunan generallerinden 14. Fırka Kumandanı Dimeras ile mülakat. –Düşman tamamiyle mahvoldu. –İzmir'de Yunanlılar ve Rumlar müthiş heyecan içindeler. **Hakimiyeti Milliye:** Bursa'ya doğru. –Başkumandan, Hindistan'dan gelen yüz bin lirayı, felakete uğrayan köylülerimize tahsis etmiştir. –Şanlı sancağımızı Bursa ve İzmir'e ilk dikenlere 500'er lira verilecektir. –Hint Hilafet Komitesi'nin zaferimizi tebriki. **Vakit:** Yunan ordusunun şimal grubu da kat'î bir hezimete uğramıştır. Ordu, bütün malzemesini bırakarak kaçmaktadır. –A.Emin: Yunanlılar aman diliyorlar. Mütareke için hiç değilse Doğu Trakya'nın derhal boşaltılarak bize teslimi gerekir. –Kıtalarımız İzmir'in önündedir. **Tevhidiefkâr:** Zaferden zafere koşan şanlı ve kahraman ordumuzun süvari fırkaları İzmir'den 35 km. mesafeye vasıl oldular. Yunanistan'ın şimal grubu da perişan edildi. Bugün süvarilerimizin cuma namazını İzmir'de kılmaları umuluyor. –Ebüzziyazade: Mütareke teklif edenler geç kaldılar. –Temsilî bir resim üzerinde İstiklal Marşı'nın iki dizesi: Doğacaktır sana vadettiği günler hakkın/ Kimbilir belki yarın, belki yarından da yakın. –Düşmanın bağrına bastık. Kat'iyyen

1922 - EYLÜL

bırakmayız. **Peyamı Sabah**'ta Ali Kemal, Ankara İstiklal Mahkemesi'nin kendisini mahkûm eden kararına karşı savunmada: "Doğru söyleyeni dokuz köyden kovarlar". 26 Ağustos tarihli makalesini tevil etmeye çalışıyor: "Yunan ordusu yenildi ama, kurtulduk mu? Düvel-i Muazzama'ya sulh şartlarını dilediğimiz gibi kabul ettirebildik mi?" **İkdam**'da Londra'dan alınan 6 tarihli haber manşette: Türk ordusu, muzafferane hareketine devam etmekte ve fevkalade bir surette İzmir'e doğru yürümektedir. –Tavassut-Sulh. –Bursa, Manisa ve Akhisar'ın kurtuluşu. –Yakup Kadri: Zafer neşesi ve gençlik. **Sebilürreşat:** İslam'ın büyük zaferi. –Dünkü ve bugünkü İslam âlemi. **The Times:** Elcezire'de karışıklık. Türk akınları ve endişe verici bir durum. (**MEH** 76: 7) **Journal Dépats** gazetesi, Yunanlıların artık Batı Anadolu'da tutunmalarına imkân olmadığını anlatarak, onların Türk köylerine karşı giriştiği yakma, öldürme ve Türklerin bundan sonra girişeceği Hıristiyanları imha hareketine engel olmak için Müttefikleri göreve çağırıyor (**MEH** 75: 12-16). **Petit Parisien:** Venedik Konferansı tehir edilecek mi? (**MEH** 78: 10-14) **Le Journal:** Türk orduları İzmir kapılarında (**Akyüz:** 208). **Rapotniçevski Vestnik** (Bulgar): Yunan burjuvazisi maceracı, kanlı siyasetlerinin tohumlarını biçiyor (**Velikov:** 13). Macar **Magyarsag:** 12 yıldan beri Türkler saldırıya uğruyor, sürülüyor, ölüme mahkûm ediliyordu. 12 yıl sonra Türkler savaşı göze alıyor, fevkalade kumandanlar buluyor. Taze güçle, muzaffer olarak ayağa kalkarken, çaresiz kalan Yunanlıları, titrek damarları ile gücünü yitirmiş halde yere seriyor. (**Bel.** 177: 84) **Babalık**'ta Ekrem Reşat'ın başyazısı: Hakkıdır hakka tapan milletimin istiklal. –Yunan Başkumandanı, şaşkınlıktan "çekileceğiz" dediği hududun bizim elimizde olduğunu unutuyor. –Namık Edip'in zafer dolayısıyla manzumesi: Bugün. –Düşmanın kahredilen ordusu artık emir ve kumandadan tamamiyle mahrumdur.

9 - CUMARTESİ

1. Türk ordusu İzmir'de! Yunan idaresi çıkıp gittiği ve Türk ordusu henüz gelmediği için İzmir yönetimsiz bir gece geçirdi. Müttefiklerin temsilcileri geceyi beklemekle geçirdiler. Şehirde Türkler arasında heyecan, limanda bekleyen 45.000 Rum arasında korku son haddine ulaştı. İngiliz ve Fransız donanması; limanda bunlardan çıkan birkaç yüz denizci ile kendi konsolosluklarını koruyor. (**PS:** 11; **Şimşir 3:** 525-527) ★ İzmir'in 1.213 gün, yani yaklaşık 3 yıl 4 ay süren esareti sona erdi. 10 günde 350 km. yol alan Türk ordusu, Türklerin attığı çiçekler içinde İzmir'e girdi. Sabah saat 10.30'da Süvari Bölüğü dört nala hükümet konağının önüne geldi. Yüzbaşı Şeref Bey, yüzündeki yaranın kanına bulaşan bayrağı gözyaşları içinde göndere çekti. Arkadaşlarına hitaben "görevimiz bitmemiştir. Millet bizden daha çok şeyler bekliyor" dedi. Oraya toplanmış olan halk, kendisini coşkunlukla alkışladı ve kucakladı. Yüzbaşı Zeki ko-

1922 - EYLÜL

mutanlık dairesine, Binbaşı Reşat da 13.000'te Kadifekale'ye bayrak çektiler. Mahalle halkı, evlerinden getirdikleri yiyecekleri askerlere verdi. Süvariler, sokak çarpışmalarıyla Bornova'yı işgal edip hızla şehre yöneldiler. Silahlı Yunan erlerinden bir direniş gelmedi. Süvariler, bu dökünтüleri esir almak için vakit harcamaksızın şehre girdiler. Süvari İkinci Fırkası, şehre girişte güvenlik tedbiri olarak esir Yunan subay ve erlerini atların önünde yürüttü. Bunlar aracılığı ile Rum halka direnişte bulunmamaları çağrısı yapıldı. Albay Zeki Bey, halka bildirisinde herkesin iş ve gücüyle meşgul olmasını, asayişi bozucu en küçük hareketin şiddetle cezalandırılacağını ilan etti. İzmir'e giren birliğin en önündeki 8 erden dördü, Rumlara ait bir fabrikadan açılan ateş sonucu öldü. Türk ordusu misillemeye geçmedi. Ordu şehre girince, silahsız sanılan Türkler, silahlarıyla birlikte ortaya çıktılar. Manisa'dan gelen Manisa işgal komutanı, Aydından gelen bir trende bulunan 700 silahlı Yunan askeri esir edildi. Bugün ele geçirilen toplam dört bin Yunan esiri kışlada toplandı. Yunan Süvari Tümeni, Balçova'da Yunan piyadesinin çekilmesini sağlıyor, daha sonra süvari de Urla'ya doğru çekilmeye başladı. Rıhtımdaki evlerde Fransız, İtalyan, İspanyol, Belçika ve Amerika bayrakları görülmeye başlandı. İzmir'in içinde kaçamamış olan Rumlar, kendilerini gemilere atıyor, kendini denize atanlar da var. (**İleri, Tev.Ef, Öğüt, Vakit, HM, İkdam, PS, YA, Türkoğlu:** 10; **AS.** 10,11; **TİH** II/6-3: 123; **Belen:** 499; **Ali Rıza:** 111; **Özgen:** 193,199, **30 Ağustos Hatıraları:** 74, 75, 78, 79-83; **Şimşir 3:** 530; **MN** 1923: 257; **Umar:** 272; **İncedayı 1:** 201; **HTVD** 63, ves. 1433-1439; **Altay:** 350; **Altay 2:** 65; **Hrisohoos:** 253; **Kanellopulos** II: 100; **Walder:** 210)

2. İtilaf Devletleri Komiserleri sabah İron Duke gemisinde toplanarak şehrin en yakın Türk komutanına teslimini kararlaştırdılar. Bir Fransız deniz subayı, Birinci Tümen Komutanı Mürsel Bey'e bir isteği olup olmadığını sordu. Mürsel Bey, tek istekte bulundu. "İzmir'in alındığını Ankara'ya bildiriniz!" Fransız telsizi, haberi Ankara, İstanbul ve Doğu Cephesi Komutanlığı'na ulaştırdı. (**TİH** II/6-3: 126; **İkdam:** 10) ★ Limanda Yunan savaş gemilerinden başka üç İngiliz, iki Fransız zırhlısı, iki Amerikan, iki Fransız, bir İtalyan torpidobotu bulunuyor. Bunlardan bazı birlikler asayişi korumak için şehirde dolaşıyor. (**TİH** II/6-3: 129; **PS:** 11)

3. Birinci Ordu Komutanı Nurettin Paşa, İzmir'in düzeniyle ilgili iki numaralı talimatını yayımladı: İçki yasaktır. İşgal edilmiş cami ve mescitler eski şekline sokulacaktır. Vatana ihanet edenler açığa çıkarılıp divanıharbe verilecektir. Atlı birlikler ana caddelerde hergün yürüyüş yapacaktır. (**HTVD** 64, ves. 1441)

4. Mustafa Kemal akşam üzeri Nif'e geldi. İzmir'i görmek için Belkahve denilen tepeye çıktı. Buradan bir süre İzmir'i seyrettikten sonra geceyi geçirmek üzere Nif'e döndü. Geceyi orada geçirdi. Yarın İzmir'e girecek. (**30 Ağustos Hatıraları:** 37-38)

1922 - EYLÜL

5. Mustafa Kemal orduya günlük emrinde en içten kutlamalarını belirtti: Orduların bundan sonra verilecek hedeflerin alınmasında da aynı fedakârlık yarışmasını göstereceğine inanıyorum (**ATTB:** 456; **HTVD** 64, ves. 1440). ★ Mustafa Kemal'den Rauf Bey'e: Ordularımız, 26 Ağustos'tan bu güne 300 km.lik yol almış ve bütün zindeliği ile İzmir karşısında Saruhanlı-İncirli-Irlamazçay hatuna ulaşmıştır. Süvarilerimiz, İzmir yönünde ilerlemektedir. (**ATTB:** 456) ★ Diğer telgrafı: Birliklerimiz, İzmir doğu sırtlarında düşmanın son direnişini kırdıktan sonra bugün mağlup düşmanla beraber İzmirimize muzaffer olarak girdi. Vapurlarına binmekten men edilen düşman subay ve erleri teslim olmaktadır. Ben yarın öğlede İzmir'de olacağım. (**ATTB:** 457)

6. Yunanlılar, 797 günlük işgallerine son vererek Edremit'ten çekildiler (**G.Yetkin:** 41; **Gnkur.** 37). ★ Menemen, yakılmadan kurtarıldı (**İncedayı 1:** 202). ★ Seydiköy de Türklerin eline geçti. ★ Bursa'da kargaşa. Ovadaki köylerin yandığı görülüyor. Her taraftan alevler ve feryatlar yükseliyor. (**Eğilmez:** 147)

7. Yunan Bağımsız Tümeni, Kırkağaç'a doğru çekiliyor. Bazı Türk köyleri, tümenin hışmına uğramamak için tamamen boşalmış bulunuyor. Bazı köyler ise Türk ordusu sanarak Yunan tümenini törenle karşılıyor. Yunan tümeni, Türk bağ ve bahçelerini talan ediyor. Tümen, Kırkağaçlılardan istenilen miktarda ekmek ve yiyecek getirilmediği takdirde şehrin bombardıman edileceğini ihtar etti. Halk bunları götürmediği için şehir bombardıman edildi. Kırkağaç'ta, Türkleri karşılamaya hazırlanan yerli Rumlar, 9. Yunan Tümeni gelince onu karşıladı. Tümen kasabayı işgal etti. Bütün gece kadınlara ekmek pişirtti. 4.000 kadar Rum ve Ermeni, Yunan tümeni ile birlikte göçmeye hazırlanıyor. (**Anbelas:** 120-122; **KASÖT:** 925) ★ Yunan Üçüncü Kolordusu, gece (9/10) Trakya'ya geçmek üzere Bandırma, Gemlik, Mudanya limanlarından bindirilmeye başlandı (**Hrisohoos:** 261).

8. İtalya Hükümeti, Türkleri ve Yunanlıları Venedik Konferansı'na çağırmayı İngilizlere önerdi. İngiliz Hükümeti, yarından sonra şimdi ateşkes için bir konferans çağrısının geç olduğu, Anadolu'daki gelişmeleri beklemek gerektiği karşılığını verecektir. (**Şimşir** IV: 389; **İkdam:** 14)

9. İstanbul Sultanahmet Meydanı'nda İzmir'in alınışı binlerce kişi tarafından kutlandı. İzmir'in Yunanlılar tarafından işgalinde bu meydana konulan siyah bayrak yerine, kırmızı bayrak konularak onun dalgalanışı seyredildi. Ayasofya'da Matbuat Cemiyeti tarafından bir mevlit töreni düzenlendi. Mevlide 25.000 kişi katıldı. Fatih'ten Beyoğlu'na yürüyüş yapıldı. Üç gecedir İstanbul, semt semt fener alaylarıyla şenlikler yapıyor. (**PS, İleri, Tev.Ef, İkdam, HM:** 10; **Vakit** 10, 11; **AS:** 13) ★ İstanbul Şoförler Cemiyeti, şoförlerin bir günlük hasılatını Hilal-i Ahmer'e bağışladı (**İkdam:** 10). ★ İzmir'in alındığını bildiren telgraf, öğleden sonra Antep'e ulaştı ve açık artırmaya konularak 730 liraya satıldı. Büyük gös-

1922 - EYLÜL

teriler yapıldı ve toplar atıldı. (**YG:** 24) ★ İzmir'in alındığı haberi Diyarbakır'da sabahleyin top atışlarıyla ilan edildi. Minareden salalar verildi. Sokaklar ve evler bayraklarla donatıldı. Esnaf ve öğrenciler, bayraklarla Belediye'ye yürüdüler. Askerî bando, kahramanlık şarkıları çaldı. Cephe Kumandanı Cevat Paşa ile Belediye Başkanı birer konuşma yaptılar. Müftü dua okudu. Ardından heyetler, kumandanlık dairesine giderek burada kutlama töreni yaptılar. Daha sonra geçit töreni yapıldı. Öğleden sonra da gençlik ve okullar Belediye meydanında bayramı tekrar kutladılar. Diyarbakır'da zafer şenlikleri yarın da devam edecek. (**Küçük Mecmua:** 11)

10. Dışardan kutlamalar: 1) Naorobi Müslümanları Birliği'nden İstanbul'daki İngiliz Yüksek Komiserliği'ne bugün gelen bir telgrafta, Türk zaferi kutlanarak "Mustafa Kemal'in kahraman ordusunun daha nice nice zaferler kazanması için samimî olarak dua edildiği" bildirildi. Bu telgrafı Mustafa Kemal'e ulaştırmayan ve 12'de Londra'ya telleyecek olan Yüksek Komiser Rumbold, bu telgrafın Hindistan'dan, Mısır'dan ve daha başka yerlerden Mustafa Kemal'e gelen telgraflardan yalnızca biri olduğunu anlattı ve Kemalist ordunun ezici zaferinin bütün Müslüman dünyasını uyandırmakta olduğu yolundaki kaygılarını yazdı. (**Şimşir 3:** 544) 2) Afgan Elçiliği'nde konuk bulunan Hintli Ebulfazıl Mehmet Abdülhannan'ın gönderdiği kutlama yazısı Meclis'te okundu. Yazıda şöyle dendi: "Anadolu'nun kurtarılması, bütün Müslüman dünyası için büyük bir bayramdır. Bütün İslam diyarı; sevinçler, mutluluklar içinde çalkanmaktadır. Siz İslam'ın alemdarısınız. Bugün, İslam âleminin kurtuluşunun başlangıcı olacaktır. Bugün Hindistan'da, hürriyeti gasp olunmuş, esirlik zincirleriyle bağlanmış yetmiş seksen milyon Müslümanın kalbi sizinle beraberdir". Abdulhannan'ın gönderdiği bayrağın da Meclis'e asılmasına karar verildi. (**ZC** 22: 569)

11. Meclis, 259 sayılı kanun ile kurtarılmış bölgelere gönderilecek memurların yollukları için İçişleri Bakanlığı bütçesine 30.000 lira ek ödenek koydu (**ZC** 22: 569, 603).

12. Peyamı Sabah'ın sahibi Mihran Efendi, Cavit Bey'i yeniden ziyaret ederek Hüseyin Cahit'in başyazarlığı kabul etmesini, Cavit Bey'in de birkaç makale yazmasını istedi. Ali Kemal'den ayrılamazsa gazetesini kapayacağını söyledi. Cavit Bey, makale yazamayacağını, Hüseyin Cahit Bey'in de Tanin'i çıkaracağını bildirdi. Ali Kemal, yarından sonra gazeteden atılacak, Peyamı Sabah'ın 14 Ekim tarihli son sayısından sonra Mihran Efendi'nin Sabah'ı 15 Ekim'de yayınına Peyam'sız olarak devam edecektir. (**Tanin:** 12.12.1946)

13. Padişah, Süryanikadim Patrik vekilliği ve memurlarından bazılarına nişanlar verdi (**TV:** 4561).

1922 - EYLÜL

14. İleri: Muzaffer ordumuz, yarın sabah, Sakarya Zaferi'nin yıldönümüne rastlayan saatte, bütün kuvvetiyle güzel İzmir'e giriyor. Üç sene üç ay yirmi beş günden beri vuslat bekleyen sevgili İzmir, yarın aslan süvarilerimizin yetiştireceği sancağa kavuşacakur. –Dün on binlerce kadın ve erkek mümin, İstanbul camilerinde Cenabıhakk'a hemdüsena ettiler. **Öğüt:** Kuvvet önünde diz çöküyorlar. Güzel İzmir'in anahtarlarını genç ordumuza uzatıyorlar. **Açıksöz:** Gece yarısı Mebus Besim Bey'den aldığımız telgraf: Kavuştuk! Tafsilatı tebliğden bekliyoruz. **Vakit:** Kıtaatımız İzmir kapılarındadır. Şehirde büyük bir heyecan hüküm sürmekte ve her an ordumuzun İzmir'e girişi beklenmektedir. –İzmir'de kanlı çarpışmalar başladı. –Ahmet Emin: Zafer ve itidal: Millî taleplerimiz dün ne ise bugün de odur. **İkdam:** Anadolu'da artık ciddî hiç bir muharebe olmuyor. Çünkü düşmanın hiç bir kuvveti kalmamıştır. Dağlara, ormanlara düşen, dağılan kuvvetleri birliklerimiz tarafından toplanmaktadır. –Fransa müzakereleri kolaylaştıracak. İtalya da Fransa'nın fikrine katılıyor. **Peyamı Sabah**'ta Ali Kemal: Türk'ün Bayramı: Muhalefete buğz eylemek zorbaca bir harekettir. –Kıtalarımız Ege sahillerinde. **Karagöz:** Teslim olan Yunan generallerinden Mustafa Kemal'e: Biz ettik sen etme! –Büyük ordu, şanlı millet, haşmetinle çok yaşa/ Başımızın üstündedir Mustafa Kemal Paşa. –Süpürmekle baş edemeyen Karagöz, esirlerin sayısını şaşıran Hacivat. –Düşman azapta gerek. **Anadolu'da Ortodoks Sadası**'nın 7. sayısı: Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne tabi Umum Anadolu Türk Ortodoksları Konferansı Reisi Kayseri Metropoliti Meletios ve umumî kâtibin Gazi Mustaf Kemal Paşa'ya telgrafı: Türk ordusunun zaferini kutlayarak kahraman askerlerimizi kemal-i samimiyetle tebrik ve mukaddes Türk topraklarının düşmanın mülevves ayaklarından tamamen temizlenmesini, Misak-ı millî'nin gerçekleşmesini niyaz ederiz. –Fener'in mumu nasıl sönmüştür? Yakması için Kayseri'ye gelmesi lazımdır. İstanbul'da Rumca yayımlanan **Tahidromos:** Yunanlıların bu felaketlerden mümkün olduğu kadar az zararla çıkması için Mustafa Kemal gibi bir Yunanlıya ihtiyaçları vardır (**İkdam:** 10). **Le Matin:** Çöküntü (**Akyüz:** 208). **Le Temps**'ın başyazısı: Anadolu'da Yunanlılar, tam ve mükemmel bir hezimete uğradılar. İşler artık tamir edilemez bir safhaya ulaştı. Türk ve Yunan kumandanlar, mütareke yapma hususunda doğrudan doğruya müzakereye girişmelidir. Başka çıkar yol yoktur. Yunan Hükümeti, Anadolu'dan dönen orduyu Sakız'da terhis etmiştir. Çünkü bunlar, asıl Yunan arazisi üzerine çıkmaya cesaret edemiyor. (**MEH** 76:9-16) **Tevhidiefkâr:** İzmir'in bugün istirdadına intizar olunuyor. Kahraman süvarilerimiz İzmirimizin bir saat mesafesinde. –Millî Hükümetimiz düşmanın mütareke teklifine henüz cevap vermedi. –Ebüzziyazade: Sulh meselesinde acele edilemez. **Daily Chronicle** (Londra): Yunan Çöküşü. İtilaf Devletleri için mihenk taşı: Yunan Hükümeti, havlu atıp istifa etti. Ön Asya, Yunan davasının kaybedildiği yerdir. Boğazların özgürlüğünü korumak İngiliz politikasının başlangıç noktasıdır. Fransa ve İngiltere, Müslümanlığın hükümranlığına karşı Batı'da iki büyük güçtür. Fanatizmi diğerine karşı cesaretlendirmek, basiretsizce intihar olacakur. (**Şimşir** 4, No.1)

1922 - EYLÜL

10 - PAZAR

1. Bursa Türklerin eline geçti. Şehrin yakılmasını önlemek ve Türklere teslimini sağlamak üzere İngiliz, Fransız ve İtalyan subaylarından oluşturulan bir Müttefik grubu İstanbul'dan Bursa'ya geldi. Yunan Üçüncü Kolordu karargâhına inen Müttefik subayları, Yunan Yüksek Komiseri'ne şehrin yakılmamasını ihtar ettiler. Yüksek Komiser bu konuda garanti verdiği için şehri işgal etmek üzere bekleyen Fransız kuvvetleri harekete geçirilmedi. Yunanlılar, ateş edilirse şehri yakacaklarını bildirdiler. Saat 20'de Yunanlılar Bursa'dan çekildi. Şehir bir anda eli bayraklı Türklerle doldu. Ordu ile bağlantılı çeteler, elleri sopalı, kazmalı, baltalı köylüler Yunanlıların üzerine atıldı. Bir kısım ordu birlikleri de şehre girdi. Bursa'nın kurtuluşu, büyük bir heyecan içinde sabaha kadar kutlandı. Yarın şehirde geçici bir yönetim kurulacak. Bursa, Yunan kuvvetleri tarafından 8 Temmuz 1920'de işgal edilmişti. Yunanlılar, Gemlik'i de boşaltıtlar. Torbalı ve Orhangazi de Türklerin eline geçti. (**TİH** II/6-3: 190; **Kanellopulos** II: 105; **PS:** 11; **HM, AS,Vakit, İleri, Babalık, İkdam:** 12; **Öğüt:** 11-13; **Belen:** 509; **KASÖT:** 943; **Şimşir 3:** 534; **Eğilmez:** 148-151)

2. Mustafa Kemal İzmir'de. Geceyi Nif'te geçiren Mustafa Kemal, sabah erkenden başyaveri Salih Bey'i kendisine bir karargâh hazırlamak üzere İzmir'e gönderdi. Bir zamanlar Kral Konstantin'in ve sonra Steryadis'in oturduğu köşke gelen Salih Bey'e çevreden toplanan kadınlar "Biz Paşamız için her şeyi kendi elimizle yapacağız, herşeyin hazır olduğunu gidin kendisine söyleyin" dediler. Mustafa Kemal, bu haberi beklemeden karargâhı, Fevzi ve İsmet Paşalarla birlikte İzmir'e gelerek Hükümet Konağı'na indi. İzmir halkı, Mustafa Kemal'e büyük sevgi gösterilerinde bulundu. Mustafa Kemal, kendisini ağırlayacak olan Uşakizadelerin kızı Latife Hanım'la tanıştı. (**TİH** II/6-3: 134; **Aydemir 2,** II: 586; **Terzioğlu:** 95; **İzzettin 3:** 104; **30 Ağustos Hatıraları:** 38-39; **Adıvar:** 244-245 "Mustafa Kemal çok neşeliydi. Latife Hanım'ın kendisine âşık olduğunu sanıyordu"; **Altay:** 358; **Altay 2:** 69; **YA:** 12)

3. İzmir'de olaylar: Esir Yunan subay ve erleri "Zito Mustafa Kemal!" diye bağırtıldı. Dün başlayan yağmacılık askerlere de bulaştı. Çok şiddetli tedbirler ve aralıksız teftişlerle yağmacılığın önü alınmaya çalışıldı. Rumlar evlerine gizlendi. Rum ve Ermeni kiliseleri buralara sığınan Rum ve Ermenilerle doldu. 150.000 olan İzmir'in nüfusu, dışardan gelen Türk ve Rumlarla iki misline çıktı. (**İzzettin 3:** 105; **Walder:** 212) ★ Rum Metropoliti Hrisostomos, Mustafa Kemal'le görüşmek istedi. Ancak kabul edilmedi. Hrisostomos, Nurettin Paşa ile görüşebildi ve onun tarafından azarlandı. Dışarı çıktığında bir subay Hrisostomos'un önünü keserek küçültücü sözler söyledi. Nurettin Paşa'nın tertibiyle halk Hrisostomos'u linç etti. Mustafa Kemal olayı öğrenince "Bu olmamalıydı" dedi. Hrisostomos, 15 Mayıs 1919'da İzmir'e çıkan Yunan kuvvetlerini kutsamıştı. (**Altay:** 359; **Umar:** 308; **Walder:** 213)

1922 - EYLÜL

4. Arkadan gelen Yunan birlikleri imha ve esir ediliyor. 23 subay ve bin er esir edildi. Kaçan Yunan birlikleri Urla'da. Yunan süvarisi Urla'dan gemilere bindirilen tümenlere nezaret ediyor. (**Hrisohoos:** 254; **Kanellopulos II**: 101; **KASÖT:** 897) ★ Yunan Savaş Bakanlığı, karışıklık çıkaracakları endişesiyle, Anadolu'dan kaçıp gelmiş Yunan erlerinin karaya çıkar çıkmaz terhis edilmelerini, diğer erler arasında hoşnutsuzluğu önlemek için onların da yakın zamanda terhis edileceklerinin söylenmesini emretti (**Dusmanis:** 265).

5. Yunan Bağımsız Tümeni, gece 01'de parlak bir ay ışığı altında dört bin kadar yerli Rum ve Ermeni'yi de alarak bir an önce denize ulaşmak amacıyla Kırkağaç'tan hareket etti. Tümen, gündüz, yerli Rumların terkettiği, Türklerin de tümenin gelişi nedeniyle dağlara kaçtığı Soma'dan geçti. Kınık'a ulaştı. Burada konaklayan tümene katılan sivillerin sayısı beş bine ulaştı. Yunanlılar, çevreye kaçmış Türkleri toplayarak tehditle ekmek pişirttiler. Bergama Türk, Rum ve Ermeni halkından bir kurul, tümen komutanına giderek Bergama'ya girmedikleri takdirde ne isterlerse vereceklerini söyledi. Komutan onlardan ekmek, yiyecek ve arpa istedi. Tümen yarın altı bin siville buradan Dikili'ye hareket edecek ve oradan gemilerle Yunanistan'a geçecektir. (**KASÖT:** 925; **Ambelas:** 127-130)

6. İzmir'de sabah İngiltere, Fransa, İtalya ve Amerika Birleşik Devletleri konsolosları, Nurettin Paşa'yı ziyaret ederek tebriklerini sundular. İngilizlerin İzmir Başkonsolosu Henry Lamb, Nurettin Paşa ile Ankara Hükümeti-İngiltere ilişkileri hakkında bir görüşme yaptı. Ona, Ankara'nın İngiltere ile savaş halinde olup olmadığını sordu. Nurettin Paşa "İngiltere ile savaş halinde değiliz" karşılığını verdi. Akdeniz İngiliz Filosu Kumandanı Amiral Brock da Nurettin Paşa ile aynı konuda bir görüşme yaptı. (**HTVD** 64, ves. 1143; 66: ves. 1467; **Bel.** 144: 535) ★ Mustafa Kemal, Rauf Bey'e telgrafında; İzmir güneyinde esir edilen Yunan birlikleri hakkında bilgi verdikten sonra, Lamb'ın Nurettin Paşa'ya söylediklerini aktardı: Konsolos, "dört yıl önce ateşkes yaptık, şimdi Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti ile düşmanlık halinde değiliz" dedi. (**ATTB:** 458)

7. İngiliz Dışişleri Bakanı Curzon, Fransız ve İtalyan hükümetlerini Boğazları savunmaya çağırdı (**Sonyel** II: 270). ★ Curzon, İstanbul Yüksek Komiseri Rumbold'a telinde, Yunanlıların Trakya'dan çekilmelerine karşı olduğunu bildirdi (**Şimşir** IV: 391). ★ Harington, Müttefik birliklerinin bayrak açarak "tarafsız" bölgede bir gösteri yapmalarını istedi. Pellé ile Garoni buna evet dediler, ancak İtalyanların cayması üzerine gösteri yapılamadı. (**Jaeschke 2:** 229)

1922 - EYLÜL

8. Ankara halkı, gece davul ve silah seslerinden İzmir'in alındığını öğrendi ve sokaklara fırladı. Birbirini kutlayan halk, akın akın Meclis önüne geldi. Davullar İzmir havasını vurdu. Oyunlar oynandı. "Yaşasın Türkiye, Yaşasın Büyük Millet Meclisi!" sloganları atan halk, İstasyon'a doğru yürüdü. Kafile, silahlar atarak sabaha kadar bütün şehri dolaştı. Gündüz de bütün binalar bayraklarla donatıldı. Meclis önüne kurulan kürsüden konuşmalar yapıldı. Genç, ihtiyar, kadın, çocuk, asker, memur, esnaf, işçi hep birlikte tekbirler getirdiler. (**Öğüt:** 10,12; **HM:** 11; **PS, Babalık:** 12)

9. İstanbul'da şenlikler: Darülfünun öğrencilerinin teşvikiyle İstanbul'un her yanında şenlikler, zafer alayları sabahlara kadar sürdü. Alayın yürüyüşü Fatih Camii avlusunda başladı. Müderris Şemsettin Bey, yaptığı konuşmada zafer sevinci içinde de efendi olunmasını istedi. Şehzadebaşı yoluyla Beyazıt'a inildi. Beyazıt merkez memuru, at sırtında olmak üzere alayın önünde gitti. Arkasında yaya polisler, sırasıyla Askerî Tıbbiye, zeybek giysileriyle Darüleytam, Kız Öğretmen Okulu Mızıkası, Darüleytam izcileri, Mehter-i Hakanî görevlileri, Üniversite, Erkek Öğretmen Okulu ve Sultanîlerin öğrencileri, Osmanlı Mürettipler ve bütün esnaf cemiyetleri kurulları yürüdü. Yeniçeri kıyafetinde biri, askerî müzeden alınan büyük kösü çaldı. Harbiye Nezareti Mızıkası da İzmir Marşı'nı çaldı. Sultan Mahmut Türbesi'nden sonra Maarif Nezareti önünde gösteri yapıldı. Meşaleler yakıldı. Hilal-i Ahmer önünde ısrar üzerine Hamit Bey bir konuşma yaptı. Sultanahmet'e çıkılarak üç yıl önce İzmir için yapılan mitingin kürsüsü yerine konulmuş bir kürsüde Ömer Lütfi Hoca dua etti. Buradaki siyah bayrak indirilerek yerine kırmızı Türk bayrağı asıldı. Bu olay, gözyaşları içinde uzun uzun alkışlandı. Daha sonra Fener Patrikhanesi önünde aleyhte gösteri yapıldı. İnzibat köprüyü açtı ve kayıklarla da karşıya geçilmesini yasakladı. Buna karşılık göstericiler sandal ve mavnalarla karşıya geçip Beyoğlu'na çıktılar. Göstericiler, "Yaşasın Mustafa Kemal Paşa! Yaşasın Büyük Millet Meclisi!" diye bağırdılar. Halk fener alayının geçtiği yerlerde konfetiler ve havaî fişekler attı. Gece de birkaç koldan fener alayları yapıldı. Harbiye Nezareti ve Darülfünun kapıları ışıklandırıldı. Hürriyet ve İtilaf Partisi binasının camları kırıldı. Sabah gazetesinin idarehanesi de taşlandı. Gösteriler yarın da devam edecek. (**İkdam, Vakit, PS,** 11, 12; **AS:** 12) ★ İzmir'in alındığı haberini duyan Konya halkı sokaklara döküldü. Haberi veren gazete ilaveleri kapışıldı. İzmir Yurdu'nun düzenlediği törende Mebus Hacim Muhittin Bey bir konuşma yaptı. Bütün okullar ve halk, "mahşerî bir kalabalık" halinde meydanda toplandı. Bazı hanımlar manzumeler okudular. Besim Atalay konuşma yaptı. Yürüyüş ve akşam fener alayı yapıldı. (**Babalık:** 12)

1922 - EYLÜL

10. İstanbul Hükümeti, büyük zafer dolayısıyla Mustafa Kemal'i kutlamayı kararlaştırdı. Padişah, kutlamada bulunmayı reddetti. Tevfik Paşa, Mustafa Kemal'e çektiği telgrafta kutlamalarını bildirdi. (**BTTD** 1: 6; **Jaeschke 1:** 193; **2:** 163) ★ Prens Sabahattin de bir telgrafla Mustafa Kemal'i kutladı (**Vakit, İkdam:** 11). ★ Rauf Bey, Afgan Elçisi Sultan Ahmet Han ile Amerikan "memuru" Embrie'nin İzmir'in alınışından dolayı kutlamalarını Mustafa Kemal'e bildirdi (**Şimşir 5:** 253). ★ Sovyet Elçisi Aralof, Meclis'i kutladı: Yaşasın Doğu'nun elde ettiği zafer! (**ZC** 23:5; **YG:** 14)

11. İstanbul Hükümeti, gösterilerde taşkınlık yapanların divanıharbe verileceğini ilan etti ve izinsiz gösteri yapmayı yasakladı (**PS:** 11).

12. Delhi'de yapılan mitingde zaferden dolayı Kemalistler kutlandı. İngiliz Hükümeti'nin Yunan yanlısı tutumu devam ederse yalnız Hindistan'da değil, bütün İslam dünyasında İngiltere için çok acıklı bir durum ortaya çıkacağı kararı alındı. Miting kararı, Delhi Hilafet Komitesi Başkanı Mazharüddin tarafından Türkiye'nin Paris Temsilcisi Ferit Bey'e bildirildi. (**Şimşir 5:** 254. Sinha şöyle demektedir: Bütün Hindistan, Türkiye'nin bayramını candan ve gönülden kutladı. Bütün Hindistan günlerce bayram etti. Hatta hapishanelerde bile Türk zaferi törenlerle kutlandı. Hindistan'da Mustafa Kemal millî bir sembol haline geldi. Bombay'da bir cami duvarına "Zindebad Mustafa Kemal!" diye yazıldı. **Sinha:** 143) ★ Varna ve Jestop'taki Bulgaristan Türkleri adına Meclis'e çekilen telde Büyük Zafer kutlandı (**PS:** 11).

13. Bir süredir Avrupa'da bulunan Damat Ferit Paşa, İstanbul'a döndü. Mustafa Sabri, Sadık Bey, Selim Paşa, Cemal Bey, Rıza Tevfik ve daha birkaç kişi onu karşılamak için istasyonda beklemeye başladı. Birçok "milliyetperver" genç de onu "karşılamak" için istasyonda toplandı. Damat Ferit, istasyona gelmeden Çekmece'de trenden indi ve bir yabancı istimbotla doğruca Baltalimanı'ndaki evine gitti. (**Vakit, İkdam:** 11)

14. İngilizlerin Roma Büyükelçisi Lord Graham'la görüşen Osman Nizami Paşa, vakit varken İngiltere'nin Türkiye'ye karşı politikasını değiştirmesi gerektiğini söyledi. "Boğazlara Yunanlılar değil, Bolşeviklere karşı Türkler bekçilik edebilirler. Gerçekte Türkler, Bolşeviklerden nefret ederler" dedi. Roma'da bulunan Fethi Bey adına konuştuğunu ifade eden Osman Nizamî Paşa, Mustafa Kemal'in Edirne ve İstanbul'u da silah zoruyla geri alacağını söyledi. (**Jaeschke 2:** 234; **Şimşir** IV: 392, 393) ★ Fethi Bey, Roma'da; İzmir'de bir barış konferansı önerdi (**Jaeschke 1:** 193; **2:** 233; **PS:** 13).

15. Malta askerî ve sivil Valisi Mareşal Polomer İstanbul'a geldi (**PS:** 11).

1922 - EYLÜL

16. **Hakimiyeti Milliye:** Süvarilerimiz Cumartesi günü öğleden evvel 10.30'da İzmir'e girmiştir. İzmirliler bu suretle Yunan kâbusundan ebediyyen kurtuldular. –İzmir'den resmî Yunanlılık def oldu. –Ayasofya'da mevlit. –Taşrada tezahürat. **Öğüt**'te Kırmızı mürekkeple Mustafa Kemal'in ve İzmir'in resmi. –Küçük Yunanistan'a doğru. –Bize Türk derler! –İstanbul'daki zafer heyecanı. **Türkoğlu** (Bolu): İzmir'e dahil oldular. –Türk'ün intikamı: Kaç bakalım alçak düşman kaç!.. Anadolu dağlarından kurtulsan bile Marmara ve Akdeniz'in köpüklü sahilleri sana bir yokluk mezarı olacak ve Türk'ün intikamı muhakkak alınacak. –Bolu'da sevinç gösterileri. Halk geceleri sokaklara fırlıyor, her tarafta kalabalık, mümayiş, geceleri askerî daire önünde mızıka ve davullarla şadumanî icrası. Kadın erkek, çoluk çocuk sabaha kadar bu sevince katılıyor. Camilerde tekbirler, tekkelerde tehliller, minarelerde kasideler, geceleri fener alayları. Yaşasın ordu, yaşasın millet!... **Vakit:** Süvari kıtalarımız dün dört ile beş arasında İzmir'e dahil olmuş ve İzmir Kalesi'nde şanlı bayrağımız dalgalanmaya başlamıştır. Şehirde büyük bir sükûn hüküm sürmektedir. –Ahmet Emin, İstanbul'daki sevinci anlatıyor: İkinci fetih. Bugün bizimle beraber bütün Türklük ve Müslümanlık seviniyor. Bütün insaniyet âleminin de sevinmesi lazımdır. Çünkü bizim galebemiz hakkın haksızlığa, mazlum milliyet prensiplerinin mecnunca bir emperyalizme galebe etmesi demektir. **İkdam:** Dün akşam saat beşte bir süvari müfrezemiz, üç sene üç aydan beri Anadolu'dan ayrı düşen İzmir'e dahil olmuştur. –Mustafa Kemal Hıristiyanlara kötü davrananların idam edileceğini bir emirle buyurmuştur. –İstanbul'da semt semt yapılan şenlikler. –Yakup Kadri: Hesap ve his. –Yunanistan'a imdat. **İleri**'de süslü yazı ve resimlerle İzmir'in alındığı haberi. **Yeni Adana:** Eskişehir, fecî bir surette yanmıştır. Mağlup düşman generallerinin kılınçları, kılınç tutmasını bilenlerde. –Büyük büyük müjde: İnayet-i Hak'la üç senedir zalim düşmanın ayakları altında çiğnenen güzel İzmirimize dün kahraman ordumuz girdi. **Tevhidiefkâr:** Cenabıhakk'a hamdüsenalar olsun: Şanlı ordumuz dün İzmir'i kurtardı. Ey kahraman ordu, bir gaza ettin ki hoşnut eyledin Peygamberi. –Ebüzziyazade: 26 Ağustos-10 Eylül: Anadolu Zaferi öyle muazzam bir vakadır ki, bu vaka hem İslam âleminin en büyük inkılabını teşkil edecek, hem de tarihi hiç şüphesiz iki büyük devreye ayıracaktır. **Peyamı Sabah**'ta Ali Kemal'in son yazısı: Gayeler birdi ve birdir... İtiraf etmeliyiz ki Anadolu'nun son zaferleri, kuvvetimize, kılıncımıza dayanarak hayat hakkını kazanma görüşünün gerçekleştiğini gösterir gibidir. –Güzel İzmirimizin dün okuyucularımıza müjdelediğimiz istirdad-ı mesudu doğrulandı. –Dün İstanbul baştan başa büyük gösterilere sahne oldu. **Babalık**'ta Ekrem Reşat: Yaralarımıza melhem lazım. Yunanlılar yakıp yıkıyor. Oraları, yakıp yıkanlara ve yakıp yıkıranlara yaptırmalıyız. Esirleri çalıştıralım. –Mustafa Kemal, emrindeki paradan yüz bin lirayı biçare köylülere tahsis etti. –İzmir'de konsolosların aldığı tedbirler. **Matin:** Yunan çöküşü. Yeni hükümetin işi zor. (**PS:** 14)

1922 - EYLÜL

11 - PAZARTESİ

1. Kurtarılan yerler: 1) Yunan askerleri Mudanya'yı boşalttılar. Türk gençleri şehri koruma altına aldı. Bir Fransız mangası da Türk devriyesine yardım etti. Şehri yakmak isteyen Yunanlılara bu fırsat verilmedi ve 450 Yunan askeri esir alındı. (**İkdam, PS, İleri; Tev.Ef, YG, Vakit:** 14; **Renin:** 18 Ekim) 2) Akıncı müfrezeleri, 1 Temmuz 1920'den beri Yunan işgali altında bulunan Havran'ı kurtardı. 30 Haziran 1920'den beri işgal altında bulunan Burhaniye ile Edremit de akıncı müfrezeleri tarafından ele geçirildi. (**Gnkur.** 12) Edremit halkı, bir yıl kadar önce Yunanlılar tarafından kaymakam tayin edilen Mehmet Vehbi'yi hapishanede linç etti (**G.Yetkin:** 41). 3) Gemlik ve Orhaneli kurtarıldı.

2. Urla Yarımadası'na doğru çekilen Yunan birliklerinin takibine başlandı. Yarımada Yunan savaş gemilerinin ateş menzilinde olduğundan dağ yolları tercih ediliyor. Türk birlikleri Foça'ya gönderildi. (**TİH** II/6-3: 146; **Belen:** 510; **Altay:** 364; **Özkul:** 154)

3. İngiliz Kabinesi, Türklerin Avrupa yakasına geçmesine engel olunması kararı aldı. İngiliz Savaş Bakanlığı, Harington'a şu talimatı verdi: Çanakkale'yi boşaltabilirsiniz. İzmit Yarımadası'ndan da çekilebilirsiniz. Donanma, Anadolu'dan Trakya'ya Türk kuvvetleri geçirilmesini önleyecektir. Çanakkale'deki birliklerimiz Gelibolu Yarımadası'na kaydırılacaktır. (**PS:** 14; **Walder:** 218; **Şimşir** IV: 395) ★ Harington, İstanbul Hükümeti'ne taşkınlıklardan sakınılması ihtarını yaptı (**Jaeschke 1:** 193). ★ İngiliz Albayı Shuttleworth, savunma tedbirleri almak üzere İstanbul'dan Çanakkale'ye geldi. İngilizler Fransızlar ve İtalyanlar, Çanakkale Boğazı'nın Anadolu yakasına asker gönderdiler. (**Türkgeldi 2:** 151; **Walder:** 239)

4. Bursa'nın kurtuluşu Meclis'te şiddetli alkışlarla karşılandı. Meclis, oybirliği ile İzmir ve Bursa'yı kurtaran orduya ve Başkumandan'a şükran ve güvenini bildirme kararını aldı. 61 mebus, bir önerge vererek Hükümet'in kurtarılmış bölgelerde acil tedbirler almasını, hainlerin cezalandırılmasını, göçmenlerin yerleştirilmesini, terkedilmiş arazi ve mallara Hükümet'in el koymasını, idarî ve malî teşkilatın geciktirilmeksizin kurulmasını istedi. Öneri Hükümet'e gönderildi. (**ZC** 22: 609)

5. İzmir'in ve Bursa'nın kurtuluşu nedeniyle her yanda görülmemiş şenlikler yapılıyor. Her yan bayraklarla süsleniyor. Okullar üç gün tatil edildi. (**MN** 1923: 261) ★ İstanbul'da ilkokulların zafer gösterisi: İlkokullar, öğretmen ve öğrencileriyle Fatih Camii avlusunda toplandı. Buradan kortej halinde Sultanahmet ve Cağaloğlu'na, oradan da köprüye inildi. Kortejin önünde, başında beyaz bir ay olan ve göğsünde "Gülen İzmir" yazılı küçük bir kız faytona binmiş olarak gö-

1922 - EYLÜL

türüldü. Okullar, vatan şarkıları söylediler. Töreni Mekâtib-i İptidaiye Muallimleri Cemiyeti hazırladı. (**PS, Tev.Ef, İkdam, Vakit:** 12) ★ Topkapı Sarayı'nda şehitler için mevlit okutturuldu. Mevlide Padişah, Abdülmecit, Tevfik Paşa Kabinesi katıldı. (**PS, İkdam:** 12) ★ Harington, halka yayımladığı bildiriyle İstanbul'da gösterilerin sona ermesini, gece sokağa çıkılmamasını istedi. Aksi halde sıkıyönetim kuralları gereğince kuvvete başvuracağını ilan etti. (**PS:** 12, **YG:** 13)

6. Kutlamalar: Türk zaferi dolayısıyla Ankara Hükümeti'nin dış temsilciliklerine telgraflar yağıyor. Azerbaycan Millî Fırkası ileri gelenlerinden dördü, İstanbul'da Hamit Bey'i ziyaret ederek tebrik ve şükranlarının Mustafa Kemal'e iletilmesini istediler. ★ Roma Temsilcisi Celalettin Arif Bey, Hint Hilafet Komitesi Başkanlığı'ndan aldığı kutlama telgrafını Dışişleri'ni bildirdi. Telgrafta 8 Eylül'de bütün Hindistan'da İslam mezheplerinin birleşerek ortak gaye uğrunda tam bir ahenk gösterdikleri, Hindistan ve Afrika'nın her tarafından telgraflar yağdığı bildirildi. ★ Karaçi Hilafet Komitesi Başkanı Hacı Abdullah Harun, Paris Türk Temsilciği'ne İzmir'in alınışı münasebetiyle Sind Müslümanlarının kutlamalarını bildirdi. ★ Cezayir Millî Çevreler temsilcisi Emir Halit, Ferit Bey'e telgrafında Cezayir Müslüman ahalisinin Türk-Fransız dostluk paktının yenilenmesinden ve Anadolu'yu kurtaran Kemalist ordunun zaferinden duyduğu sevinci belirtti. ★ Tunus'ta yayımlanan Asr el Cedit gazetesinden Mihri, Tunus Müslüman halkı adına, Türk zaferini kutladı. Osmanlı İmparatorluğu'nun canlandırılmasını, Türk kardeşlerinin mutlu, bağımsız, müreffeh bir hayata kavuşmaları için iyi dileklerini sundu. ★ Tunus tüccar grubu adına da benzer bir kutlama gönderildi. (**Şimşir 5:** 255-259)

7. Muallimler Cemiyeti İstanbul'dan Mustafa Kemal'e çektiği telgrafta onu bir deha güneşine benzeterek saygılarını sundu. İstanbul Limanı Demir ve Maden Kömürü Tahmil ve Tahliye Amele Cemiyeti Başkanı İsmail Hakkı da Numan Usta eliyle Büyük Millet Meclisi'ne telgrafında ordunun zaferini kutlayarak Misak-ı Millî'nin gerçekleştirilmesinde başarılar diledi. (**İkdam:** 12)

8. Nurettin Paşa, İzmir'de bir bildiri yayımlayarak silah taşımayı, yağmayı vb.ni yasakladı (**Ahenk:** 12).

9. Gandi, Bombay'da yaptığı basın toplantısında şöyle dedi: Haydi, beni bir kere daha tutuklayınız İngilizler! Tutuklanmakla ve öldürülmekle iş bitmiyor. Türkler, öldü sanılan ve cenaze töreni bile hazırlananların, içine konulmak istedikleri tabutu, katillerin başına nasıl geçirdiklerinin örneklerini vermektedirler. (**İ.Bardakçı:** 151) ★ Hindistan Kral Naibi, Hindistan İşleri Bakanlığı'na telinde, Türk-İngiliz dostluğunun diriltilmesini öğütleyerek böylece Hindistan Müslümanlarının yatışacağını, Afganistan sınırındaki güçlüklerin azalacağını, Türkiye'nin Rusya'dan ayrılacağını ileri sürdü. "Türklerin zaferlerinin meyvalarını ellerinden almağa kalkışmak ise İslam dünyasında fırtına koparacaktır" dedi. (**Şimşir** IV: 402)

1922 - EYLÜL

10. İkdam gazetesi adına Yakup Kadri İzmir'e gitti (**İkdam:** 12). ★ Halide Edip'in notları: Rıhtımdaki yeni karargâha taşındık. Ortalık karışıktı. Asayiş daha kurulamamıştı. Garip tavırlı bir sürü insan ortalıkta dolaşıp duruyordu. İzmirlilerin kendileri evlerine kapanmıştı. Birçok yağma da oluyordu. (**Adıvar:** 245)

11. Cavit Bey'in notları: İstanbul bir vecd ile heyecan içinde. Sürur-u umumî, meşrutiyetin ilk günlerini andırıyor. Yalnız, o günlerin taşkınlıkları yok. Bu ne mucizevî bir zafer. Bütün Türkler -birkaç Damat Ferit bekayası müstesna olarak- bayram yapıyorlar. (**Tanin:** 12.12.1946)

12. Meclis'in gizli oturumunda, 28 Şubat 1922 tarihinde çıkarılan memur ve askerlerin maaşlarından yüzde 20'sinin kesilmesini emreden kanun kaldırıldı. Alınan yerlerle gelir kaynaklarının genişlediği, top ve cephanenin Hacı Anesti'den bedava alındığı belirtildi. (**GCZ** 3: 756)

13. Kurtuluş Savaşı boyunca çeşitli nedenlerle 1.002 subay, 36.973 er öldü. Subayların 662'si savaş alanlarında, 75'i yaralanıp kaldırıldığı hastanelerde, 147'si hastalık sonucu, 118'i askerlik daireleri bölgelerinde, erlerin de 8.505'i savaş alanlarında, 2.399'u hastanelerde, 22.543'ü hastalık sonucu, 2.838'i askerlik daireleri bölgelerinde, 688'i diğer nedenlerle ölmüş bulunuyor. (**TİH** VII: 559)

14. Öğüt: Zaferimizin manası. **Hakimiyeti Milliye:** Bugünkü zafer, yalnız bir İzmir zaferi değil, milletimizin üç asırdan beri muhtaç bulunduğu bir muazzam eserdir. –İzmir artık meşru sahibinin elinde bahtiyar ve mutlu yaşıyor. –Şehitlerimizi hatırlayalım. –Ankara'daki dünkü gösteri, tarihe geçmemiş bir olaydır. **Açıksöz:** İzmir'in alınması üzerine dünkü büyük gösteriler. Saat yediden itibaren bütün dükkânlar kapandı. Binlerce halk toplandı. Hükümet, Belediye ve Namazgâh'ta nutuklar söylendi. Kastamonu, şimdiye kadar görmediği bir gece geçirdi. **İleri:** İstanbul Türkleri, bu şanlı günlerde sevinmek meşru hakkımızdır. Fakat meserretimizi milletimize has olan vakar ve itidal ile gösterelim. –İstanbul'da İzmir düğünü ve muazzam tezahürat. İki gündür geceli gündüzlü İstanbul'un her tarafında düğün yapılıyor. Yüzlerce fener alaylarıyla zaferlerimiz kutlanıyor. **Yeni Adana:** Esir Yunan madamlarıyla mülakat: Çok iyi muamele gördük. –İzmir bayramı. **İkdam:** Taarruzumuzun 16. günündeyiz. Kahraman Türk ordusu, kıymetli beldemiz İzmir'i düşmanın pis ayağından kurtardıktan sonra Anadolu'nun kuzeybatı ucundaki son neferleri de toplamaktadır. Bursa'ya Kuvayı Milliye'nin girmiş olmasına nazaran bu iş de bir iki günde bitecektir. –Hakka bin şükür, İzmir'den sonra bütün Anadolu temizlenmek üzeredir. –Üç sene, üç ay, 26 günlük esaretten sonra kurtuluş. –İzmirimiz için vuslat deminde. –İstanbul'da şenlikler. **Vakit:** Hain Yunanlılar evvelki akşam Bursa ve Mudanya'ya çekilmişlerdir. –Mustafa Kemal Paşa Hazretleri İzmir'de. –Midilli ve Sakız'da galeyan. –Ahmet Emin: Türk milleti,

1922 - EYLÜL

tarihte misli pek az görülmüş büyük bir galebe elde etti. İstanbul halkı da gösterilerinde nefsine hakim olmuş, taşkınlık yapmamıştır. **Peyamı Sabah,** Peyam ile hiç bir ilişkinin kalmadığını, resmî işlemler tamamlanınca Sabah olarak çıkmaya devam edeceğini bildirdi. Dün son yazısı yayımlanmış olan Ali Kemal'in yerine konulan notta, yarım asırlık Sabah'ın, Peyam'ın partici tutumuna daha fazla göz kapatamayacağı bildirildi. –Dünkü tezahürat. **Aydede:** Bol bol ve iştahla incir yiyebiliriz. –Ali Kemal lisan değiştirdi. **The New York Times:** Yunan orduları isyan halinde (**Ulagay:** 197). **Babalık** (kırmızı başlıklarla): Şanlı ordumuz sevgili İzmir'imizi istirdat etti. Bu kutlu münasebetle Babalık gazetesi bütün vatandaşlarını tebrik ile zaferin ve muvaffakiyetin devamını Dergâh-el Vahit'ten temennî eder. –Şanlı ordumuz Bursa önünde. –Ekrem Reşat: Elhamdülillah! –Başkumandanımızın konsoloslara cevabı. –Esir Yunan neferleriyle mülakat. **Tevhidiefkâr:** Yunan kılıç artıkları her tarafta tazyik edilerek esir ve imha olunmaktadır. –Ebüzziyazade: Sulhümüzü kanımızla imzaya mecbur edildik. –İzmir bayramı: Darülfünun'un fener alayı. **Küçük Mecmua'**da Ziya Gökalp: Yaratıcı içtimaî. –Tarih usulünde abideler. –Manzume: Ak destan. –İzmir bayramı. –Büyük şenlikler. –İzmir'de zafer âbidesi. –Ali Nüzhet: Mustafa Kemal Paşa'ya. –Ziya Gökalp: İngiliz'e. **Le Matin:** Mustafa Kemal ve İsmet Paşa, 1918 mütarekesinden çıkardıkları dersle, nihaî amaçlarına ulaşmadan düşmanla hiç bir müzakereye girişmek istemiyorlar. Stratejik noktaları ele geçirmenin yeşil örtülü bir masa etrafında tartışmaktan çok daha iyi olduğunu biliyorlar. İstanbul'la Edirne arasındaki topraklar Türk halkınındır. İşleri karıştırmaktan ibaret olan İngiliz tutumu ağır basar gibi oluyor: Yönetmek için bölmek. İngiltere, Balkan uluslarını Türklere karşı kışkırtmak için hükümetlerini "işliyor". (**Şimşir** 4, No: 2)

12 - SALI

1. Urla kurtarıldı (**Gnkur.** 38; **TİH** II/6-3: 146). ★ 14 Mayıs 1919'dan beri Yunan işgali altında bulunan Foça, geri alındı (**Gnkur.** 49). ★ Seferihisar Türklerin eline geçti. Seferihisar Yunanlılar tarafından 20 Mayıs 1919'da işgal edilmişti. (**Gnkur.** 37) ★ Torbalı kurtarıldı. Torbalı, 20 Mayıs 1919'dan beri Yunan işgali altında bulunuyordu. (**Gnkur.** 37) ★ 22 Haziran 1919'dan beri Yunan işgali altında bulunan Kınık da Türklerin eline geçti. (**Gnkur.** 37). ★ Sandıklı ve Kırkağaç'ta Türk yönetimi kuruldu. Kirmasti'de mahalli eşkiya çeteleri, Yunan yanlısı Davut çetesini uzaklaştırmayı başardılar ve kasabaya hakim oldular. (**Görgülü:** 76). Millî Kuvvetler Gemlik'i ele geçirdiler. Akıncılar, Edremit, Burhaniye ve Ayvalık'a girdiler. (**Vandemir 1:** 201)

2. Mudanya geri alındı. Mudanya'da 11. Yunan Tümeni; 200 subayı, 6.750 eri, bunların top ve silahları ile esir alındı. Mudanya 17 Şubat 1919'da İngilizler tarafından işgal edilmiş, 26 Haziran 1920'de boşaltılmış, 6 Temmuz 1920'de Yunanlılarca işgal altına alınmıştı. (**Gnkur.** 19; **Vakit:** 13; **Büjak:** 249; **TİH** II/6-3: 203; **Doğantan:** 46; **Belen:** 511; **YG** 14; **İkdam:** 14, 15)

1922 - EYLÜL

3. Yunan kuvvetleri, Güney Marmara'dan çekilmeye çalışıyor (**Hrisohoos:** 262). ★ Batı Cephesi'nin günlük savaş raporu (**HTVD** 64, ves. 1445). ★ Yunan Bağımsız Tümeni, Dikili'ye ulaştı, 4.000 kişilik tümenin beraberinde 6.000 de muhacir var. Tümen, Dikili'de deniz kıyısında kendisini bekleyen 3.000 göçmenle daha karşılaştı. (**Ambelas:** 138) ★ Yunanlılar Bandırma'dan gemilere binmeye başladılar. 25 subay, 8.000 erden kurulu bir Yunan birliği, Naksos silahlı ticaret gemisine binmeyi başardı. (**Özkul:** 155; **KASÖT:** 897; **Kanellopulos:** II: 106) ★ İzmir'i terkedemeyen Rumlardan binlercesi öldürüldü (**Umar:** 332). ★ Yunanlılar, Çeşme'ye çekiliyor. Yunan süvarileri, diğer askerlerin çekilmesini sağladıktan sonra Çeşme'de Eon ve Kral Konstantin gemilerine binmeye başladılar. Binme yarın öğleye kadar devam edecek. (**Hrisohoss:** 255; **TİH** II/6-3: 146)

4. Üç Büyükler toplandılar. İngiltere, Fransa ve İtalya'ya Boğazlar sorununda ortak bir hareket çizgisi izlenmesini, Venedik Konferansı'nın toplanmasını ve Sevr Anlaşması'nın değiştirilmesini önerdi. Yeni bir savaş ihtimali üzerinde duruldu. (**Vakit:** 13; **İkdam:** 13, 14, 17; **YG:** 15, 18)

5. İtilaf Devletleri İstanbul Yüksek Komiserleri baştercümanları Ankara Hükümeti'nin Siyasî Temsilcisi Hamit Bey'i ziyaret ederek Türk ordusunun "Tarafsız Bölge"ye girmekten sakınacağını umduklarını bildirdiler (**İkdam, Vakit:** 13; **MN** 1923: 262).

6. İzmir'deki İngiliz Başkonsolosu Sir H. Lamb, Mustafa Kemal'e, İngiltere Hükümeti'ne karşı savaş mı ilan ettiğini sordu. Mustafa Kemal, Hükümet'in kendini İngilizlere karşı savaş halinde saydığını, İstanbul'daki Yüksek Komiseri ve Konsolos'u tanımadığını, İngiliz uyruklu kişileri tutuklamada haklı olacağını fakat bunu yapmak istemediğini, İzmir'den ayrılmakta serbest olduklarını söyledi. Bu sözler İngiliz Dışişleri'nde panik yarattı. İngiliz Yüksek Komiseri bunun aşağılayıcı bir blöf olabileceğini, fakat tehlikeyi göze alamayacaklarını bildirerek, Mustafa Kemal bunları yazılı olarak bildirirse tüm İngiliz kolonisini alarak İzmir'den ayrılınmasını istedi. İngilizlerin Akdeniz Filosu Kumandanı Amiral De Brock, Mustafa Kemal'e yazılı olarak İngiltere ile savaş halinde olup olmadıklarını sordu. Aynı soru Nurettin Paşa'ya da sorulmuş, Nurettin Paşa bunu İngiltere'ye sormak gerektiği cevabını vermişti. Mustafa Kemal, Brock'un sorusuna yarın cevap vererek iki ülke arasında siyasî münasebetlerin bulunmadığını, kurulmasının arzuya şayan olduğunu bildirecektir. (**BTTD** 51: 7; **Bel.** 149: 537; **Bayur 2:** 282; **Şimşir 5:** 262; **ZC** 23: 275)

7. Mustafa Kemal'in İzmir'de Daily Mail muhabiri G. Ward Price'a demeci: Daha fazla dövüşmek için hiç bir sebep yok. Ben ciddî olarak barış İstiyorum. Bu son taarruzu başlatma arzusunda değildim. Fakat, Yunanlıları Anadolu'yu tahliyeye

1922 - EYLÜL

ikna etmek için başka çare yoktu. Zaferde gösterdiğimiz itidal, Yunanlıların sefilane avare yıkılışı ile bir çelişme teşkil etmeyecektir. İnanıyorum ki Britanya milleti Türkiye ile ticarete ve dostane münasebetlere yeniden başlayacaktır. Muhtemeldir ki Meclis, şimdiki sultanı azledecektir. Ancak Türklerin İstanbul'da daimî bir halifesi bulunmalıdır. (**Vakit:** 20; **Jaeschke 2:** 240)

8. İzmir'den kalkan Ajax zırhlısı Seddülbahir'e gelerek bir kısım İngiliz kuvvetini karaya çıkardı. İngilizler, beklenen bir Türk saldırısına karşı siper kazmaya başladılar. (**Walder:** 243-244)

9. İngiliz Yüksek Komiseri Rumbold, raporunda 2 Eylül'den beri Yunan cephesindeki durumu özetledi, İstanbul'daki sevinç gösterilerini anlattı. "Padişah'ın, tahtı bakımından kaygılı olduğunu sanıyorum" dedi. İzzet Paşa'nın üzgün bir ifade göstermeye devam ettiğini ekledi. (**Şimşir** IV: 399; **Jaeschke 2:** 163) ★ Rumbold, Naorobi İslam Derneği'nden Türk zaferini kutlayan ve Padişah'a sunulması istenen bir telgraf aldığını bildirerek "Türk zaferi, Müslümanlık-Hıristiyanlık sorununu ortaya çıkaracak gibi görünüyor. Müttefikler denize hükmettiklerinden Kemalist ordunun Trakya'ya geçemeyeceği anlaşılacak ve bu gerek Türklerin gerek İslam dünyasının çoşkusunu yatıştıracaktır" dedi. (**Şimşir** IV: 401)

10. Harington, aldığı tedbirlerden dolayı İstanbul Polis Müdürü Esat Bey'e bir mektupla teşekkür etti (**PS:** 14).

11. Sovyetler, Karahan'ın imzasıyla 19 Temmuz tarihli İngiliz notasına cevap teşkil eden bir notada, Boğazlar hakkında kendileri katılmaksızın varılacak bir anlaşmayı tanımayacaklarını açıkladılar ve Boğazlarla ilgili anlaşmanın 16 Mart 1921 tarihli Moskova Anlaşması olduğunu bildirdiler. Notada Türkiye'nin savaşının desteklendiği de belirtildi. (**Yerasimos:** 514; **Türkoğlu:** 24 "Gayet mühim ve kıymettar Rus notası"; **YG:** 18)

12. Rahatsızlığı nedeniyle bir süredir izinli bulunan Dışişleri Bakanı Yusuf Kemal Bey, görevi başına döndü. Yusuf Kemal Bey'in yokluğunda Dışişleri Bakanlığı'na Başbakan Rauf Bey vekâlet ediyordu. (**ZC** 22: 621; **YG:** 13)

13. Afganistan'ın Ankara Elçisi Sultan Ahmet Han'ın zafer tebriki: Ey Marmara ve Akdeniz sahillerinde dalgalanan mübarek İslam bayrağı! Sana binlerle selamlar. Ey süngülerinden nur saçan İslam ordusu! Esaret zincirlerini parçaladın! (**YG:** 13; **HM:** 14) ★ Azerbaycan Elçisi Abilof'un tebriki: Azerbaycan halkı, Türk zaferini kendi zaferi gibi büyük bir heyecanla karşıladı (**YG:** 14).

14. Üçüncü Enternasyol'in Türkiye Halk İştirakiyun Fırkası Birinci Kongresinde hazır bulunmak üzere gönderdiği üç delege ile bazı kominist gazete yazarları, Ankara'da partinin yayın organı Yeni Hayat dergisini ziyaret etti. Ziyaretçiler şunlar: Alman Rote Fahne muhabiri Frederik Leonid, Komintern delegesi Cevat, Fransız komünistlerinden Sadol, Klarte yazarı Madlen Marks, Ümanite yazarı Paz, Rus komünistlerinden Zorin. (**Yeni Hayat:** 19)

1922 - EYLÜL

15. İzmir'de yangın. İzmir Ermeni mahallesinde karışıklık. Bugünkü yangın söndürüldü. İzmir'de büyük yangın yarın başlayacak. (**Vakit:** 15, 16; **OAYM** 4: 4; **Jaeschke 1:** 193)

16. İstanbul'dan bir grup gazeteci İzmir'e vardı. Halide Edip; İkdam'dan Yakup Kadri ve Akşam, Vakit gazetelerinin muhabirleri ile karşılaşıyor, İzmir yangınını anlatıyor. (**Adıvar:** 245)

17. Bir yıl önce imza edilen Kars Anlaşması'nın onaylı metinleri, Tiflis Temsilcisi Muhtar Bey'le Kafkas Cumhuriyetlerinin temsilcileri arasında Erivan'da teati edildi (**AS:** 18).

18. Eski Hahambaşı Hayım Nahum Efendi, İstanbul'dan Paris'e hareket etti. İkdam muhabirine, Paris'teki ailesinin yanına dönmekte olduğunu söyledi. Yenigün muhabirinin, resmî bir görevi olup olmadığı sorununu susarak geçiştirdi. Hayım Nahum Efendi, gazetecilere Avrupa'da Anadolu zaferinin etkilerini ve bir süre önce geldiği Ankara'da gördüklerini anlattı. (**İkdam:** 13, **YG:** 14)

19. Hakimiyeti Milliye: (hurufatını yenilemiş olarak, temiz bir baskı ile): Dün Kuzey cephemizde de en büyük zaferi elde ettik. Yunanlılar için ancak Marmara dalgaları arasında yer vardır. –Eski Türk başkenti Bursa'ya kavuştuk. –İstanbul yerinden oynadı. 200.000 kişilik bir alay, 4 gün şenlik. **Açıksöz:** Güzel Bursamızın kurtuluşu münasebetiyle dün gece yine şehrimiz sevinçlere garkoldu. İ. Habib'in konuşması. **Öğüt:** Bugün Ankara, Yeşil Bursamızın zaferini yâd etmiş, muazzam tezahürat yapmıştır. **Yeni Adana** Sakarya Zaferi, Geçen sene bugün. Sakarya Zaferi, bugünkü zaferin anasıdır. –İstanbul'da İzmir bayramı. Bursa **Ertuğrul**'da, Yunanlıların muhtariyet girişimi ve bunda görev alan Türkler anlatılıyor (**Eğilmez:** 152). İzmir **Ahenk**'in 9035. sayısında, Mustafa Kemal'e, Ordu'ya, Halide Edip'e yazı ve şiirlerle şükran duyguları. –İzmir'de bütün hamamlar 14-15 Eylül'de zabitana, 16-17 Eylül'de erlere mahsus olup meccanidir. **Vakit:** Kahraman ordumuz, Yeşil Bursamızı da düşmandan tahlis etmiştir. Evvelki günden beri ilk payıtahtımızda şanlı bayrağımız dalgalanmaktadır. –A. Emin; Haklı sevinç gösterileri arasında taşkınlık yapılmasını, bazı binaların camlarının kırılmasını eleştiriyor. **İkdam:** İzmirimiz için vuslat deminde. Taarruzumuzun 16. günündeyiz. Kahraman Türk ordusu, kıymetli beldemiz İzmir'i düşmanın mülevves ayağından kurtardıktan sonra Anadolu'nun Kuzeybatı ucundaki son neferini de toplamaktadır. –Hakk'a bin şükür: İzmir'den sonra bütün Anadolu temizlenmek üzeredir. –Bursa'da da Albayrak dalgalanıyor. Yunan kılıç artıkları Sakız'a taşındı. –İzmir'in işgali sırasındaki intizam, aramızdaki medeniyet farkını da gösteriyor. –Anadolu'dan Atina'ya nakledilen Yunanlılar, sokaklarda dolaşarak Kral'ı tahkir ediyor, nümayiş yapıyor. –İstanbul'un dünkü süsü. Dün Fatih'in türbesi önündeki gösteriler.

1922 - EYLÜL

Tevhidiefkâr: Yunan kılıç artıkları esir ve imha olunmaktadır. –Başkumandanın çelik pençesi altında. –Dünkü şenlikler. **The New York Times:** Türklerin İzmir'deki Hıristiyanlara iyi davranmaları geçici bir gösteriş. İngiliz savaş gemileri buradan ayrıldığı anda Türkler yağma ve katliâma başlayabilir. (**Ulagay:** 197) **Dépats**'nın başyazısı: Batı devletleri tarafından mağlup edilmiş ve şimdiye kadar yalnız bir Yunan ordusunu bozmuş olan Türkiye, Boğazlar için kendi iktisadî çıkarlarıyla beraber genel barışın korunmasına ve bütün milletlerin ticaretine uygun düşecek bir idare usulünü namus ve şerefine halel gelmeksizin kabul edebilir (**MEH** 82: 12). **Morning Post:** L. George'un Usterlic'i: İnsanlar ve milletler onun hırslı emellerine hizmet ettiler. Ve her ikisine de hizmetleri pahalıya mal oldu. L. George, Anadolu yollarında bir Usterlic yenilgisi buldu. Bütün hileleri temelinden yıkıldı. Sihirbaz, başarısızlığa uğradı. Artık Hilal yükselmiştir. Onun kadar çok hata yapan siyasetçi yoktur. (**MEH** 82: 14-17) **Matin:** Ankara'da müzakereyi mevsimsiz buluyorlar. Yeni bir İngiliz manevrası başgösteriyor. (**MEH** 90: 16-18) **Le Gaulois:** Yunan hülyası ortadan kalktı (**Jaeschke 1:** 193). **Le Temps**'da Yunan Kralı Konstantin'in erlere yayımladığı bildiri: Mücadelemizle mazlum kardeşlerimize ve medeniyete paha biçilmez hizmetlerde bulunduk. (**Akyüz:** 209) **Babalık** (yeşil başlıklı manşetlerle): Avn ve inayet-i Rabbani ve imdad-ı ruhaniyet-i Peygamberî ile ordumuz Yeşil Bursamızı da istirdat etti. –Ekrem Reşat: Hak ve kuvvet. –Büyük Millet Meclisi'nin protestonamesi. –Büyük ihtifal tafsilatı. **İleri:** Cenabıhakk'a büyük şükür olsun: Sevgili Bursamız da kurtuldu. –Konstantin, yayımladığı beyanname ile Anadolu'da uğradığı hezimeti itiraf ediyor.

13 - ÇARŞAMBA

1. İzmir yanıyor... Ermeni evleri ve kiliselerinde aynı anda çıkan yangın, yarın akşama kadar 50 saat aralıksız devam edecek, Dünyanın en büyük yangınlarından biri olarak nitelenen yangını kimlerin çıkardığı kesin olarak saptanamayacak, ancak İzmir'i terkeden fanatik Ermenilerin çıkardığı görüşü yaygınlık kazanacaktır. Nurettin Paşa, yangını söndürmek için tedbir almadı. İzmir Sigortaları İtfaiye Kumandanı Mösyö Grisgoviç, Mevkî Kumandanı Kâzım Paşa'dan yardım istedi. Kâzım Paşa bir çavuşla 30 er verdi. Elçiliklerden çıkarılan tulumbalar ve karaya çıkarılan deniz askerleri de yangını söndürmede görev aldılar. İki günlük yangının bilançosu: 20 bin bina. Maddî zarar tahminî olarak 12 Milyon İngiliz lirası. Patlamalardan, yanan evlerde silah ve cephane depo edildiği anlaşıldı. Yüzlerce insan yanarak can verdi. Evlerini terkeden onbinlerce Hıristiyan, umutsuzluk içinde limana yığılıyor. İtilaf Devletlerinin gemileri önce "tarafsızlık" ilan ederek kimseyi kabul etmemeye karar verdiler. Daha sonra yalnız kadın ve çocukları almaya başladılar. Gemilere alınmayan Hıristiyan erkekler denize atılıyor. (**PS:** 15-18; **İkdam:** 16; **Sabah:** 17; **YG:** 18; **MN** 1923: 262; **Us:** 52; **OAYM** 4: 4; **Umar:** 322; **Yeni Tarih Dergisi** I/3: 118; **TİH** II/6-3: 157; **Mısırhoğlu 2:** 192; **Walder:** 213)

1922 - EYLÜL

2. Yunan çekilmesi: 1) Yunan süvarisinin Çeşme'de gemilere binişi tamamlandı. Kral Konstantin ve Eon gemilerine 700 büyük cüsseli at, 80 ağır makinalı tüfek ve top katırı, 150 yerli at bindirildi. Geri kalan hayvanlar ve mühimmat Çeşme'de terk edildi. Yunan artçıları, yarımadada faaliyetlerine devam ediyorlar. Bindirme yarın tamamlanacak. (**İkdam:** 17; **Hrisohoss:** 256; **Kanellopulos** II: 101) 2)Artçıların gözetiminde ve zaman zaman zayıf Türk kuvvetlerinin sataşması altında geceden başlayarak Dikili'deki Yunan kuvvetlerinin gemilerle Midilli'ye taşınması sürüyor. 7.500 asker, 8.000 göçmen ve silahlar taşındı. Götürülemeyen binek hayvanları, Türklerin eline sağ geçmesi için Dikili'de kurşunlandı. Kasaplık hayvanlar ve develer başıboş bırakıldı. Taşınma yarın sabaha kadar sürecektir. (**Anbelas:** 139)

3. Mustafa Kemal, millete yayımladığı bildiriyle, Anadolu'nun düşmandan kurtulduğunu haber verdi: Akdeniz, askerlerimizin zafer teraneleriyle dalgalanıyor. Batı fabrikalarının çelik zırhları ile kaplanan muazzam Yunan orduları, artık Anadolu dağlarında subayları tarafından terk edilmiş zavallı sürüler, kudurmuş kitleler, ağaç diplerinde kalmış yaralılardan ibaret kaldı. Anadolu'nun kurtuluş zaferini tebrik ederken sana izmir'den, Bursa'dan, Akdeniz ufuklarından ordularının selamını da takdim ediyorum. (**Öğüt, YG:** 18; **AS:** 19; **PS, YA, İkdam:** 20; **MN** 1923: 264; **ATTB:** 458; **HTVD** 64, ves. 1446 "12 Eylül")

4. Genelkurmay Başkanlığı, İzmir'in düşman savaş gemilerinden korunabilmeleri için Amasra ve İstanbul'dan uzun menzilli toplar nakledilmesini emretti. Körfezin düşman gemilerine karşı savunulması için topçu alayı görevlendirildi. (**HTVD** 64, ves. 1449, 1452. Batı Cephesi'nin günlük raporu: 1448, cephe emri: 1450, Birinci Kolordu emri: 1451)

5. Bursa'ya 2.700 Yunan esiri getirildi. Esirler, şapkaları çıkartılarak "Yaşasın Kemal!" diye bağırıldı. İtilaf Devletleri temsilcilerinin tanıklığı ve ifadelerine göre, çekilen Yunanlıların yalnız bir köyde 60 kadar kadını ve çocuğu öldürdükleri, öldürmeden önce bütün kadınlara tecavüz ettikleri öğrenildi. (**Şimşir 3:** 535; **İkdam:** 17)

6. İngiliz Kabinesi sürekli toplantı halinde. İngiliz Akdeniz Orduları Başkomutanlığı, Mustafa Kemal'in "İngiltere ile savaş halindeyiz" dediğini naklederek acele talimat istedi. Yüksek Komiser Rumbold, Mustafa Kemal bunu yazıyla doğrularsa İngiliz kolonisiyle birlikte İzmir'i terketmeleri talimatını verdi. Bu talimattan Curzon'u da haberdar etti. Curzon, talimatı uygun gördüğü cevabını verdi. Durumdan Fransa ve İtalya'yı haberdar etti. Rumbold, başka bir telinde İtalyanlar ve Fransızlar İngilizlerle işbirliği yaparlarsa Çanakkale ve İzmit mevzilerinden çekilmenin uygun olmayacağını bildirdi. Mustafa Kemal, Amiral Brock'un sorusuna yazılı olarak cevap vererek sözlerinin yanlış anlaşıldığını ileri sürdü ve iki ülke arasında formaliteler yerine getirilerek siyasî ilişki kurulabileceğini belirtti. (**Şimşir** IV: 403-407, 7 belge; **BTTD** 51: 8; **Bel.** 149: 539; **Bayur 2:** 282) ★ İtalyan Kabinesi Türkiye sorununu görüştü (**İkdam:** 15).

1922 - EYLÜL

7. Çanakkale'yi savunmak için gönderilen bir kısım İngiliz kuvvetiyle 70 kişilik bir İtalyan birliği daha karaya çıktı (**Walder:** 245).

8. Mustafa Kemal, Amerikalı Gazeteci Richard Denin'e verdiği demeçte, İngilizlerle değil, Yunanlılarla savaştığını, 24 saatte iyi birliklerini Trakya'ya geçirmeğe yetecek ulaştırma gemileri bulunduğunu, bu askerlerin kendisinden bir işaret beklediklerini söyledi (**ASD** III: 46-47; **AS:** 19).

9. Curzon'un, Roma Büyükelçisi Greham'a tebliği: Türklerin son hareketini, İngiltere Hükümeti'nin Fethi Bey'e gösterdiği harekete yüklemek gibi bir gayretkeşliği şiddetle reddetmek gerekir. Fethi Bey'in Mustafa Kemal'in özel misyonu olarak geldiği konusunda bize herhangi bir bildirim yapılmamıştı. Onu kabulden çekinmiş de değiliz. Misak-ı Millî şartlarından başka hiç bir teklifte bulunmadığı anlaşılınca Türk ve Yunan temsilcilerinin de bulunduğu Yüksek Komiserler Konferansı'nı tertiple yetindik. (**Jaeschke 2:** 234-235)

10. Yunan Yüksek Komiseri Steryadis, bir Romanya vapuruyla İstanbul'dan geçerek Romanya'ya gitti. Steryadis, Rumların şiddetli saldırılarına uğradı. İzmir'in Türk ordusunun eline geçmediğine inandığını söyledi. (**Vakit, PS:** 15)

11. Zafer dolayısıyla Trabzon'da büyük bir şenlik yapıldı. Törene Trabzon'daki bütün kuruluşlar katıldı. Dervişler yürüyüş boyunca ilahiler söylediler. Karabekir'in ve Rus konsolosunun da hazır bulunduğu törende 101 parça top atıldı. Okullar jimnastik gösterileri yaptılar. Gece de fener alayları yapıldı. (**Gologlu 4:** 302; Gologlu, **Milli Mücadelede Trabzon:** 55)

12. Meclis'te Edirne Mebusu Şeref Bey, İzmir'in adının Güzel İzmir olarak değiştirilmesini önerdi. İzmir Mebusu Tahsin Bey de kurtarılmış yerler için bir bakanlık kurulmasını önerdi. Gaziantep Mebusu Ali Cananî Bey, Meclis'in bu zamana kadar çıkardığı kanunların bölge gazetelerinde baştan başlayarak yayımlanmasını önerdi. İstanbul Mebusu Ali Rıza Bey, Yunanlılar İzmir'e girerken "Zito Venizelos!" diye bağırmayan Albay Süleyman Fethi Bey'in ailesine İzmir'in kurtarılması nedeniyle bir taziyet telgrafı çekilmesini istedi. Süleyman Fethi Bey için fatihalar okundu. Son bir iki gündür Meclis'e gelen çok sayıda kutlama telgrafından bazıları okundu. Diğerlerinin geldiği yerler belirtildi. Bunları gönderenler: İdareciler, yerel yöneticiler, Müdafaa-i Hukuk Cemiyetleri, gençler, esnaf, hamal, mebus, memur, din adamı... Libya Şeyhi Sunusî, Rus Elçisi, Azerbaycanlılar, Buharalılar, Irak Şeyhler Şeyhi Uceymi Paşa da Türk zaferini hararetle kutluyorlar. Afgan Elçisi'nin Meclis Başkanlığı'na gönderdiği mektupta söyle deniyor. "Şanlı bir milletin şanlı evlatları! Gazanız, zaferiniz mübarek olsun. Tarihi yine altüst ettin. Esaret zincirlerini parçaladın! Zulüm şebekelerini hurdahaş ettin! Yalnız Anadolu'ya değil, Asya'nın, Afrika'nın en uzak köşelerine, en ıssız kulübelerine kadar üç yüz elli milyonluk koca bir İslam âlemine nuranur neşveler, şetaretler saçtın. Bugün bütün İslam diyarı, İslamın büyük kurtuluş ve bağımsızlık bayramını yapıyor. Bugün İslam için yeni bir tarih başladı. (**ZC** 22: 4-10)

1922 - EYLÜL

13. Hindistan Merkezî Hilafet Komitesi Başkanı Chotani, Bombay'dan Türkiye'nin Paris Temsilcisi Ferit Bey'e telgrafında, Yunanlıların Anadolu'dan atılmaları nedeniyle bütün Hindistan adına yürekten tebriklerinin Mustafa Kemal'e, Büyük Millet Meclisi'ne ve hükümete iletilmesini istedi. (**Şimşir 5:** 266. Mustafa Kemal'in teşekkürü 23 Eylül) ★ Fransa'nın Toulouse kentinden Mısır Derneği de "Doğu'nun kahramanı" Gazi Mustafa Kemal Paşa'yı kutladı. Aynı şehirde öğrenci Mısırlı bir genç de telgrafında Türk ordusunun zaferinden bir Mısırlı olarak büyük bir sevinç duyduğunu, silah altına çağrılırsa kendisi ve arkadaşlarının Türk ordusunda şehit olmaktan onur duyacağını bildirdi. (**Şimşir 5:** 267)

14. L'Echo de Paris gazetesi adına Henri de Kerillis, Mareşal Francet d'Esperey'e Türk zaferi, Türk ve Yunan ordularının durumu hakkında bazı sorular yöneltti. Yarın yayımlanacak görüşmeye göre d'Esperey şunları söyledi: Türkler çok iyi asker. Kumandanları da Trakya'ya üç tümen gönderen Yunan kumandanlarının hatalarından çok iyi yararlanmayı bildiler. Yunanlıların Anadolu ordusu, politikaya bulaştırılarak sabote edildi, eski kumandanlar kovuldu, yerlerine değersiz komutanlar getirildi. Fransızların Türklere hiçbir silah satmadığını söyleyebilirim. Durum ciddîdir. İstanbul Boğazı'nın genişliği bazı noktalarda 800 metreyi geçmiyor. Sanırım Mustafa Kemal bu yanlışı yapmayacak kadar zekî ve uyanıktır. Trakya halkının % 40'ı Türk, % 60'ı ise Bulgar ve her soydan Hıristiyan. Türkler görece çoğunluğa sahipler. Kendileri için çok önem verdikleri Edirne'den vazgeçmişlerdi, işgal ateşi bu sönmüş ateşi yeniden körükledi. (**Şimşir** 4, No. 3)

15. **Hakimiyeti Milliye:** Dün gördük ki Türk, yeşil Bursa'ya çok pek çok bağlıdır. –Şimdi Lloyd George ne yapacaktır? –Sakarya Zaferi'nin yıldönümü (yazılar, resimler). **Açıksöz:** Sakarya ve İzmir. –Hindistan İslamlarındaki sevinç. Hint şehirleri bayraklar içinde. Bütün Hintliler, "Yaşasın Kemal Paşa!" diye bağırıyor. **Öğüt:** Yeni hedeflere doğru. –Geçen sene 13 Eylül'de Yunan Ankara kapılarında mağlup edilmişti. Bugün onları, İzmir kapılarında tekmeliyoruz. **Peyamı Sabah:** Evvelki günden beri hamdolsun Yeşil Bursamızda da şanlı Hilal dalgalanıyor. –Abdullah Zühdü: Melekler eyledi inşa felekte tak-ı zafer. (Peyamı Sabah, Ali Kemal'i başyazarlıktan attıktan sonra bütünüyle ağız değiştirdi. Bugünkü sayıda Mustafa Kemal'e "başkumandanımız" deniyor.) **İkdam:** Yunan birliklerinin büyük bir kısmı elimize esir düşmüş, bir kısmı dağılmış, bir kısmı da kaçmıştır. –Askerî tarihlerde emsali olmayan hezimet. –Bursa'dan sonra kıtaatımız Mudanya'da Marmara sahiline de vasıl olmuştur. –Ahmet Refik: Eskişehir-Alaşehir. **Vakit:** Anadolu'daki 210.000 kişilik Yunan ordusundan ancak 50.000 kişi kurtulabilmiştir. Bilumum Yunan levazımı iğtinam olunmuştur. –Ahmet Emin: Türk ordusu sergüzeşt peşinde değildir. Sulha muhtacız. –İzmirimizde Yunan işgali zamanına ait üç resim: O saltanatın şimdi yeller eser yerinde. –Ankara'ya gönderilen tebrik telgrafları: İstanbul Barosu

1922 - EYLÜL

Başkanı Lütfi Fikri, Mülkiye Memurları Cemiyeti Reisi Ali Seydi, Mürettibin-i Osmaniye Cemiyeti Reisi H. Hayri, Dağıstan mümessilleri, Mısırlı Doktor Mahmut Rüştü, Ziraat Cemiyeti İdare Heyeti'nden. –Muallimler Cemiyeti, üstünde Mustafa Kemal'in resmi bulunan tebrik kartları basturarak halka satılmasını ve bunların imzalanarak postaya verilmesini teklif ediyor. **Matin:** Mornin Post'un L. George hakkındaki ithamları: Hiç bir hükümet ileri geleninin onun kadar hata yapmış olduğunu sanmıyoruz. Yunanlıları teşvik etti. Türklere ölmüş gözüyle baktı. Yunanistan, İngiliz davası için ıstırap çekti. İngiltere ise kayıtsız ve merhametten mahrum bir nazarla ona sakin bakıyor. L. George, imparatorluğu yıkmak üzeredir. Vekâletin geri alınması zamanı gelmiştir. (**MEH** 79: 2-3) **Morning Post:** L. George'un İstanbul yolunu kapatacak orduları nasıl bulacağını anlamak müşküldür. Türk milliyetperverleri Müslümandır ve bütün İslam âlemi onlarla seviniyor. (**MEH** 79: 2-4) **Babalık**'ta Ekrem Reşat: Bursa. Tarihin bir muhteşem tekerrürü. –Hilal-i Ahmerimizin yardımları. –Başkumandanımızın ordulara tamimi. –İstanbul'daki zafer şenlikleri. –Sulhizade Süreyya: Ordu ile beraber. –Bursa'nın alınışı nedeniyle Konya'da yapılan gösteriler. **İleri:** Bursamızın işgal sureti. Yunanlılar Bandırma ve Mudanya iskelesinde. –Gazi Başkumandanımızın beyannamesi ve İzmir. –Suphi Nuri: İkinci hedef. **Tevhidiefkâr:** Halaskâr millî ordu, istiklalimizin beşiği ve ilk payitahtımız Bursamızı da kurtardı. Düşman şimal grubu ikiye ayrılarak kısmen ihata edildi, kısmen de şiddetle Bandırma istikametinde takip olunuyor. –Ebüzziyazade: Fakat, bizim de siyasetimiz değişemez. –Zafer içinde bir zafer (Sakarya) yıldönümü. **Yenigün:** Bugün Yunanlıların Anadolu'ya rapteylediği hülyalara indirilen en mühim darbedir, muazzam Sakarya Zaferi'nin yıldönümünü idrak ediyoruz. Bu büyük zafer, Anadolu harbinin gelecekteki istikametini tayin etti ve bugünkü muazzam neticenin başlangıcı oldu. –Düşman, geçtiği yerleri yaktı kavurdu. **Ayine:** Mihran Efendi ile Ali Kemal Bey'in hasbihali ve Mihran Efendi'nin şikâyet ve infialidir. –Manzume: Vur!.. –En sevdikleri mısra ve beyit hakkında anket: (güya): Mustafa Kemal; Meletios, Polimenekos, Sait Molla, Hacı Anesti, Refik Halit, Ali Kemal'in cevapları. Filozof'un şiiri. –İnsaniyetten istifa: Muhalefetten bir hayli insan, insaniyetten istifa edecektir. Merak ettiğimiz hangi hayvanlığı kabul edecekleridir. Ali Kemal: Yılan, Refik Halit: Kirpi, Sait Molla: Dombay, Lider Sadık: Saksağan, Mehmet Ali Bey: Ördek, Rıza Tevfik: Hindi, Pehlivan Kadri: Ayı balığı.

14 - PERŞEMBE

1. Dikili kurtarıldı. Yunanlıların yaktığı Dikili'de başıboş kalan bin büyük baş hayvanla üç bin kadar koyun ele geçirildi. Yunan Bağımsız Tümeni'yle birlikte 6.000 yerli Rum da Dikili'den Midilli'ye çekilmiş bulunuyor. Yunanlılar Dikili'yi 13 Haziran 1919'da işgal etmişlerdi. (**Gnkur.** 37; **TİH** II/6-3: 157, 161; **KASÖT:** 927)

1922 - EYLÜL

2. Türk ordu birlikleri Kirmasti(Mustafa Kemal Paşa)'ye girdi. Yunanlılar Kirmasti'den 6 Eylül'de ayrılmışlardı. Kasabaya bir haftadır çeteler hakim bulunuyor ve bunlar birbirleriyle çatışıyordu. Bugün 30 er kasabaya hakim oldu. Bazı evlere şu satırlar kartona oyulup mumla ışıklandırılarak asıldı: "Parlıyor süngü kılıç hançer adl-ü hilal/Bin yaşa ey milletin hamisi Mustafa Kemal". 15 gün sonra kasabaya gelen Kemalettin Sami Paşa, Yunanlılara hizmet ettiği anlaşılan 72 kişiyi kurşuna dizdirecektir. (**Görgülü:** 77; **Gnkur.** 19. Krş. 15)

3. Mihaliç (Karacabey) kurtarıldı. Yunanlılar Karacabey'i 2 Temmuz 1920'de işgal etmişlerdi. Keles de kurtarıldı (**Gnkur.** 19). ★ Kuşadası, Bergama (Krş. 15) Foça ve Menemen de Türk ordusunun eline geçti (**HTVD** 64, ves. 1453, 1454).

4. Ordu, Urla Yarımadası'nı Yunanlılardan temizlemeye çalışıyor. Bazı Yunan mevzileri ele geçirildi. Çeşme'de bazı Yunan birlikleri ve bunların savaş araçları da bugün gemilere bindirildi. Karaburun Türklerin eline geçti. (**İkdam, PS:** 17; **TİH** II/6-3: 150; **KASÖT:** 897; **Hrisohoos:** 256)

5. İzmir'deki Amerikan Yardımcı Konsolosu Barnes, Vali Vekili Nurettin Paşa'yı ziyaret ederek İzmir'den ayrılması istenen Rumların evlerine dönmesi için izin istedi. Nurettin Paşa, onların evlerinin yandığını ima ederek "Bizim evlerimize mi dönecekler yoksa yeniden şehir mi inşa edecekler"? dedi. Rumları alıp götürmelerini istedi. Limandaki gemiler bundan sonra alabildiği kadar Rum'u götürecektir. Ordunun İzmir'e girişinden sonra İzmir'den Yunanistan'a giden Rumların sayısı Walder'in verdiği sayıya göre 213.480. 1923'te göçmenlerin değiştirilmesi anlaşması uygulandıktan sonra Anadolu'dan Yunanistan'a göçenlerin sayısı bir buçuk milyonun üstüne çıkacaktır. (**Umar:** 334; **Walder:** 214)

6. İngilizlerin telaşı arttı. 1) Paris Büyükelçisi, Mustafa Kemal'in İngiltere ile savaş halinde olduklarını ifade eden sözlerini Poincaré'ye aktardı. Poincaré, Fransız Başkonsolusu'nun bu konuda Mustafa Kemal ile görüşeceği cevabını verdi. 2) İstanbul Yüksek Komiseri Rumbold, Curzon'a telinde, tez elden bir konferans toplanmasını istedi. Değilse, boş durmayacak olan Mustafa Kemal'in Trakya'ya geçmeye çalışacağını bildirdi. 3) İstanbul'daki İngiliz Genel Karargâhı'ndan Lord Plumer, İngiliz Savaş Bakanlığı'na, İstanbul'a gelip durumu görüştüğünü, köşeye sıkıştırılabileceklerini, Müttefiklerin birlik halinde şartlarını açıklayıp bunların aşılmasının Müttefiklere savaş ilan etmek demek olacağının Mustafa Kemal'e duyurulması gerektiğini bildirdi. 4) Harington, Çanakkale ve Yarımca'da tutunma'ya çalışacağını, Müttefik yardımı olmaksızın donanmayla Türklerin Trakya'ya geçmelerini önleyemeyeceğini bildirdi. (**Walder:** 247; **Şimşir** IV: 410, 411, 412, 413) Akdeniz'deki İngiliz Filosu Kumandanı Amiral Brock, ★ İzmir'den İstanbul'a gitti. (**Walder:** 248; **HTVD** 66, ves. 1467). İngilizlerin Atina İşgüderi Bentick "Yunan Hükümeti, mütarekenin lüzumsuz olduğunu zannediyor" diyen bir rapor gönderdi (**Jaeschke 1:** 194).

1922 - EYLÜL

7. İzzet Paşa, Rumbold'dan Trakya konusunun bir an önce ele alınmasını ve Venedik Konferansı'nın toplanmasını istedi. Bu görüşmeyi yarın ve yarından sonra rapor edecek olan Rumbold şöyle anlatıyor: İzzet Paşa, Padişah'ın belki şimdi değiştirilebileceğini ama Mustafa Kemal'in Osmanlı hanedanını devirmeyeceğini, Ankara ve İstanbul Hükümetlerinin kaynaştırılması için şimdilik bir girişimde bulunamayacağını söyledi. İstanbul Hükümeti, zaferden hem seviniyor, hem Mustafa Kemal'in İstanbul'a yaklaşmasından kaygılandığı için huzursuz. Müttefiklerin tampon görevi üstlenmesini istiyor. Padişah'ın geleceği karanlık. Padişah, Mustafa Kemal'i kutlamayı reddetti. (**Şimşir** IV: 416, 424; **Jaeschke 1:** 194)

8. Fransa, Doğu siyasetine kesin şeklini verdi. Cumhurbaşkanının başkanlığında toplanan Bakanlar Kurulu, Boğazlardan geçişin serbest olması ve Trakya'nın Türkiye'ye geri verilmesi gerektiğini kararlaştırdı. (**Türkgeldi 2:** 153; **İkdam:** 15-17; **Vakit, PS:** 16)

9. İngiliz ve İtalyan birlikleri üç sıra siperler ardında mevzilenerek Çanakkale'yi korumaya başladılar (**Walder:** 247).

10. Yurdun çeşitli yerlerinden Müdafaa-i Hukuk Cemiyetleri, belediyeler, müftüler, aşiret reisleri, kaymakam, vali, mutasarrıf, tüccar, gençlik, örgütleri, Antakya Alevileri ve benzerlerinden sevinç telgrafları yağmaya devam ediyor (**ZC** 22: 47).

11. Ukrayna Halk Komiserleri Şûra Başkanı Rakovski'nin Meclis'te okunan telgrafında, Ukrayna'nın Türkiye'nin ilerlemesine yardım etmekle mutlu olacağı söyleniyor (**ZC** 22: 47). ★ Hindistan Şahcihanpur şehri Hilafet Komitesi Sekreterleri, Türkiye'nin Paris Temsilcisi Ferit Bey'e telgraflarında tebriklerini sunarak bütün gözlerin Mustafa Kemal Paşa'ya baktığını belirttiler (**Şimşir** 5: 268). ★ Sovyet Elçisi Aralof da TBMM'ne bir kutlama yazısı gönderdi. Meclis İkinci Başkanı Dr. Adnan Bey, kutlamaya cevap verdi. (**Aralof:** 143)

12. Heyet-i Temsiliye eski üyelerinden Ahmet Rüstem Bey, Roma'dan Mustafa Kemal'e gönderdiği uzun mektubunda İtilaf Devletlerinin, İstanbul'a karşı bir hareketten kaçınılmasını ihtar eden notalarının bir blöf olduğunu, İngiltere'nin artık savaşacak durumda olmadığını, Fransa'nın İngiltere ile ortak hareket edemeyeceğini anlattı. En doğru hareketin cüretli davranarak askerî harekâta devam etmek olduğunu ileri sürdü. (**Şimşir 5:** 269-273)

13. Genel Savaşta göç ettirilen Hıristiyanların mallarını geri vermeyi öngören 8 Ocak 1920 tarihli İstanbul Hükümeti kararnamesi, Büyük Millet Meclisi tarafından yürürlükten kaldırıldı. Maliye Bakanı Hasan Fehmi Bey, adı geçen kararnamenin İtilaf Devletlerinin baskısıyla çıkarılmış olduğunu ve zaten ancak onda birinin uygulanmış bulunduğunu belirtti. (**GCZ** 3: 768)

1922 - EYLÜL

14. Mustafa Kemal, kendisine verilen İzmir hemşehriliğini kabul etti (**İslam Ansiklopedisi** C. I: 765). ★ Mustafa Kemal, Latife Hanım'ın çağrısı üzerine Göztepe'de Uşakîzade Muammer Bey'in köşküne konuk oldu (**Himmetoğlu** II: 311). ★ Genelkurmay ve Batı Cephesi karargâhları Bornova'ya taşındı (**Himmetoğlu** II: 311).

15. Uzun süredir Avrupa'da bulunan Senato eski Başkanı Ahmet Rıza Bey, Cemal Paşa'nın eşi ile birlikte Avrupa'dan İstanbul'a döndü (**İkdam, Vakit, PS:** 15).

16. Ukrayna ile yapılan anlaşmayı teati için Harkov'a gönderilen, oradan Moskova'ya giden Rıza Nur, Sinop yoluyla Kastamonu'ya geldi. Burada eğlenmeden Ankara'ya hareket eden Rıza Nur, Açıksöz'e verdiği demeçte, Ukrayna'da ve Rusya'da fevkalade karşılandıklarını, Rusların Türklere sevgisini görmekle bahtiyar olduklarını, bir ay Harkov'da, iki ay Moskova'da kaldığını, Moskova Elçiliği görevini kabul etmediğini, Rusya'da önemli kalkınma çabası gördüğünü, Enver Paşa'nın Buhara'da basmacılarla işbirliği yapıp taassubu tahrik ettiğini, fena halde yenildiğini, onun hareketinin Buhara'yı elli yıl geriye götürdüğünü, Cemal Paşa'nın Enver Paşa gibi olmadığını söyleyerek "Ruslar, Türk zaferi üzerine çok sevindiler" dedi. (**AS:** 16)

17. **İleri:** Bursa'dan kaçan düşmanın şimal grubunun akibeti. –İngiltere en ziyade Boğazlara ehemmiyet veriyor. Gerekli teminattan sonra sulha bir mani kalmayacak. –Süleyman Nazif: Bir selam ve bir tebrik. **Tevhidiefkâr:** Kahraman ordumuz Mudanya civarında düşmanın bir fırkasını, kumandanı da dahil olmak üzere kâmilen esir etti. Bandırma'nın da istirdadı bildirilmektedir. **Yenigün:** Mudanya'da bir general, pek çok subay ve önemli miktarda er esir edildi. **Hakimiyeti Milliye:** Her taraf tebrike koşuyor. –Eskişehir'i nasıl çapul ettiler? **Babalık:** İslam âlemi zaferimizi kutluyor. Her Müslüman'ın kalbi bizimledir. –Köylere varıncaya kadar her yanda büyük bir sürur vardır. –Rüzgâr ne çabuk değişiyor. İngilizler İstanbul'da silahları ve mühimmatı teslim ediyorlarmış. –Ekrem Reşat: İstanbul nümayişi. **Öğüt:** İntikam! İntikam!.. **Yeni Adana** Türk zaferi (30 Ağustos tarihli Le Temps'ın başyazısından). –Yunanistan ümitsizlik içinde ve ölüm döşeğinde. **Açıksöz:** Poincaré'nin pek mühem beyanatı: Almanya taahhüdünü mutlaka yerine getirmelidir. Aksi halde Fransa bunu tek başına yapturacaktır. –Esirlerden başka düşman zayiatı 40-50.000 raddesindedir. –Yunanistan 12 sınıfı terhis ediyor. –Fethi Bey'in Roma'da beyanatı: Mustafa Kemal'in mukaddemat-ı sulhiyeye iştiraki için ilk konferansın İzmir'de olması lazımdır. –Şeyh Sunusî Hazretleri Adana'da. –Yunan mezalimi, Cemiyet-i Akvam'da. **İkdam:** İzmir'de sükûn içinde adalet. –Anadolu'da baştan beri Türk hakimiyetinin iadesinden sonra Trakya, İstanbul ve Boğazlara dair müzakere cereyan ediyor. –Anadolu'da gazi ve yaralılar için Hilal-i Ahmer'e yapılan bağışlar 115.000 lirayı buldu. **Peyamı Sabah**'ın son sayısı: Venedik mi

1922 - EYLÜL

İzmir mi? –Büyük zaferin Fransa'da tesirleri. –Cenap Şehabettin: Palikaryalar, işte Türk yumruğu altında ezildi. **Vakit:** Yunanlıların 15. Manisa Fırkası, 5.500 mevcudu ve kumandanı General Filakos ile birlikte Mudanya civarında esir edilmiştir. –Ahmet Emin: İzmit yerine İzmir. –Yalnız Marmara sahillerinden 80.000 kişi kaçmış. –Çanakkale'de zafer şenlikleri. **Sebilürreşat:** İslam subaylarının fedakârlıkları. **Aydede,** iki bin İstanbullu gencin İzmir'e hareket ettiği haberi üzerine İzmir'in safasını sürmenin Ankara'dan buraya savaşarak gelenlere ait olduğunu yazıyor: Bizler de bu büyük günü sabırsızlıkla bekledikti. Memnun ve heyecanlıyız. Lakin bizler bu düğünün ancak davetlileri olabiliriz. Çağırırlarsa gidebiliriz. –Naftalinlenip sandığa kaldırılmış olan bayrakları hemen balkona asın. Ferah ferah havalansın. –Camın önemi yoktur, sıra n'den m'ye gelir diye korkuyorum (Zefer şenlikleri içinde taşlanan camlarla ilgili nükteler, Ali Kemal'le ilgili nükteler). **Yarın**'da Fuat Hulusi: Allahü ekber! Allahü ekber (**Kaplan vd.** II: 969) Saraybosna'da Türk Partisi organı **İrşat:** Türk ordusu, İngiliz-Yunan saldırısını yenilgiye uğrattı. Bütün İslam ülkeleri, Ankara'ya kutlama telgrafları çektiler. Bazıları kurtuluş çağrısında bulunuyor. (**Şimşir** IV: 553) **Le Temps:** Devletler ve Doğu (**MEH** 80: 17-24) **The Times:** Berlin'in sevinmesi vakitsizdir. (**Jaeschke** 1: 194). **Frayyeerter** (İsviçre): Yunanlılar için pek fena ve meşum günler yaklaştı. Türk zaferleri herhalde pek büyük aksüamellere sebebiyet verecektir. Türk milliyetçilerinden en fazla korkması lazım gelen bir millet varsa o da İngiliz milletidir. (**MEH** 82: 7) Bursa **Ertuğrul**'da, Yunan işgal bölgesinde kalıp Yunanlılarla işbirliği yapanlar hakkında suçlamalar ve bunların savunmaları gündemde. Mısrî Şeyhi Mehmet Şemsettin Efendi'nin savunması: Muhtariyet törenine sorguya çekileceğim korkusu ile gittim. (**Eğilmez:** 154) **L'Echo de Paris**'de, Mareşal Francet d'Esperey'le Türk zaferi hakkında dünkü görüşme (**Şimşir 4,** No: 3).

15 - CUMA

1. Türklerin Trakya'ya yürüme ihtimalleri karşısında İngiliz çabaları: İngiliz Kabinesi toplandı. Curzon, Kemalistlerin Müttefiklere tek bir kurşun sıkmaya kalkışmasını düşünmesinin bile kaba ve saçma bir şaka olacağını söyledi. Kabine, Asya'dan Avrupa'ya geçmek veya Boğazlarda hakimiyeti sağlamak şeklindeki Kemalist girişimleri savaşla önlemeyi kararlaştırdı. Kemalistlerin "Tarafsız Bölge"ye saldırmasını önlemek için üç devlet tarafından Ankara'ya bildirimde bulunulması, bu bölgedeki asker sayısının artırılması, Osmanlı askerlerinin Rumeli'ye geçişine engel olunması, Doğu sorununun çözümü için İngiliz, Fransız, İtalya, Türkiye, Yunanistan, Yugoslavya ve Romen delegeleriyle bir konferans toplanması kararları alındı. (**Sabah:** 17; **İkdam:** 17, 18; **Walder:** 251; **Nicelson:** 271: **Sonyel** II: 270; **Bayur:** 118; **UİT** 3: 364) ★ Kabine, Harington'a, mümkünse Çanakkale'yi savunması talimatını verdi (**Sonyel** II: 270).

1922 - EYLÜL

2. Koloniler Bakanı Churchill imzasıyla Kanada, Avustralya, Yeni Zelenda ve Güney Afrika Birliği Genel Sekreterliği'ne çekilen telde, Avrupa'ya yapılacak Türk saldırısına karşı İstanbul ve Gelibolu'yu elde tutmak için bir askerî birlik istendi. Dominyonlara ulaşması yarın öğleden sonraya kadar sürecek olan telgrafta Kemalistlerin Avrupa yakasına geçmesinin büyük tehlike yaratacağı ileri sürüldü. Yazıda Fransa ve İtalya'nın da İngiltere ile birlikte olduğu gibi yalan bir ifadeye yer verildi. Aynı yazı 17'de Newfounland'a da yazılacaktır. Cevaplar: Yeni Zelanda: Göndereceğiz. 20: 5.000'den fazla gönüllü yazıldı. Newfounland 18: Yardıma hazırız. Avustralya 20: Kral Konstantin'in emelleri için tek bir askerimizi tehlikeye atamayız. Nereye gittiğimizi bilmek zorundayız. (Kanada ile Güney Afrika Birliği ise cevaplarını erteleddiler) (**Şimşir** IV: 530-540; **Churchill:** 428; **Bıyıklıoğlu:** 87; **Walder:** 251-257)

3. İzmir'deki son Yunan birliği, Çeşme'de gemilere binerek borular çalıp Anadolu toprağını terk etti. Yunanlılar İzmir'e 15 Mayıs 1919'da gelmişlerdi. (**KASÖT:** 901: **Kanellopulos** II: 101 "Küçük Asya'nın kanlarla sulanmış sevgili toprağını terk etti") ★ İzmir'de yabancı uyruklu kimse kalmadı (**TİH** II/6-3: 140).

4. Ayvalık, Edremit, Balya, Burhaniye, Kirmasti (Krş. 14)'nin kurtuluş günleri. Kurtuluş günü olarak ordu kuvvetlerinin bu yerlere girişi kabul ediliyor. (**TİH** II/6-3: 158) ★ Gece (14/15), Ordu Bergama'ya girdi. Bergama ilk kez 12 Haziran 1919'da işgale uğramış, 15 Haziran 1919'da geri alınmış fakat 19 Haziran 1919'da ikinci kez Yunanlılarca işgal edilmişti. (**Gnkur.** 36. Krş. 14)

5. İzmir, İstanbul ve Atina'dan Londra'ya raporlar: 1) İngiliz Kabinesi, Başkonsolos Lamb'ın İzmir'den ayrılmasını kararlaştırdı (**BTTD** 51: 12). 2) İzmir'de İngiliz Kıdemli Deniz Subayı, İngiliz kolonisini boşaltığını, arşivi İstanbul'a yolladığını, İngiliz haklarını koruma işini İspanyol Başkonsolosu'na bırakma niyetinde olduğunu bildirdi. 3) Rumbold, Curzon'a raporunda, meslektaşlarıyla durumu görüştüğünü, onların "Mustafa Kemal birkaç gün bekler, konferans yoluyla istediklerini alamayacağını anlarsa İstanbul ve Boğazlar üzerine yürür" dediklerini aktararak Müttefiklerin en kısa zamanda Boğazlar ve İstanbul'da kuvvetlerini artırması ve konferans çağrısı yapılması önerisinde bulundu. 4) Atina İşgüderi Bentinck'in raporunda bir Amerikalı gazetecinin söyledikleri: Mustafa Kemal sekiz günde İstanbul'da olacağını, Meriç'e kadar Trakya'yı geri alacağını söyledi. Musul'u da geri alacağını ekledi. (**Şimşir** IV: 414, 416) 5) Rumbold'un raporu: Türk gemi nakliyatının men edilmesi savaş ilanı anlamına gelir (**Jaeschke 1:** 194).

6. Uşak'ta esir bulunan Yunan Birinci Kolordu eski Komutanı Trikopis, Uşak Mevki Kumandanlığı'na Fransızca bir mektup yazdı. Esir Yunan subaylarının Polatlı'ya kadar yaya götürüleceğini duyduğunu belirterek esirlerin aç ve çıplak

1922 - EYLÜL

bırakıldıklarından şikâyet etti. Kendisine verilecek cevapta esirler için eldeki imkânların kullanıldığı, zayıf ve hasta olanların yeniden giydirildiği, onlara doktor ayrıldığı bildirilecek. Yaya yürüyüşüne dayanamayacakları konusunda da "Tren yolunu tahrip ettiniz. Tren ulaşımı olmayan yerde sağlam olanlar yaya gidecek. Uşak'tan Sakarya'ya yaya gitmiş, yenilince de aynı yolu yaya dönmüşlerdi. Şimdi üç günlük yolu yaya gidemeyecekleri inandırıcı olamaz" denecektir. (**İncedayı 1:** 195)

7. İstanbul'un bütün cami ve mescitlerinde şehitler için dua ve mevlit okundu (**Vakit:** 16. **İkdam** 16: Sultanahmet Camimi'nde). ★ Vahdettin cuma namazını Fatih Camii'nde kıldı ve buradaki hatim duasına katıldı (**Sabah:** 16).

8. "Elcezire ve Irak Teşkilatı ve Harekât-ı Umumiye-i Milliye Kumandanı Kaymakam" Özdemir Bey, Revandiz'den, Süleymaniye'de İngilizlerin yeni kurdurduğu Kürdistan Hükümeti'nin Başkanvekili Şeyh Abdulkadir Efendi'ye bir mektup gönderdi. İngilizlerin böyle bir Kürt devleti kurma sebebinin İslamları parçalamak olduğunu, İslam Türk milletine düşman olan İngilizlerin İslam Kürtlere dost olamayacağını bildirdi. Oraya gönderdiği müfrezeyi iyilikle karşılamasını ve bundan sonra idaresine Türk hükümeti adına devam etmesini istedi. İngilizler önce bu bölgede bağımsız bir Kürdistan kurmak isteyen Şeyh Mahmut'u hapsetmişler, bölgede Türk etkinliğinin artması üzerine de Şeyh Mahmut'u hapisten çıkararak Güney Kürdistan İmparatorluğu'nun başkanı ilan etmişlerdi. Şeyh Mahmut gelinceye kadar kardeşi Şeyh Abdulkadir ona vekâlet ediyor. İstanbul Divanıharplerinde başkanlık yapmış ünlü Nemrut Mustafa Paşa da bu hükümette eğitim bakanı bulunuyor. (**Uzel 2:** 238)

9. Tunus'un Sus kenti Düstur Partisi, zaferden duyduğu derin sevinci "Ün Salmış Mareşal'e" iletilmesini Ankara'nın Paris Temsilciliği'nden istedi (**Şimşir 5:** 274).

10. Önceki gün başlayan İzmir yangını hâlâ devam ediyor. Kurtarma çalışmaları aralıksız sürüyor. (**YTD** I/3: 120; **YG:** 19)

11. **Akşam:** Yunanistan'da millî felaketin müsebbipleri ve mesulleri hakkında şayan-ı dikkat münakaşalar. Stratos'un hezimetin mesulleri hakkında müthiş ithamları ve ifşaatı. –İzmir'de iki bin ev yandı. –Son Dakika: Erdek'teki Yunan kuvvetleri de esir edildi. –Mudanya hareketini gören muhabirimizin müşahedeleri. –Yunanlıların yaktıkları köyler 600'den fazladır. –Mehmet Emin: Zaferimiz, insaniyetin zaferidir. **Yenigün:** Pazarlık yoktur. –Karşımızda bir İngiliz cephesi hazırlanıyor. **İkdam:** Boğazlar meselesinin halli için kestirme yol: Derhal bir konferans toplanması. –Edremit, Erdek, Bandırma'nın kurtuluşu. –Babıâli'nin Anadolu'yu tebriki. **Vakit:** Yeşil Bursa'nın düşman işgalinde son günleri ve şehrin kurtarılış biçimi. –Ahmet Emin: Şarkî ve Garbi Trakya'daki Türklerin bir an evvel Yunan idaresinden kurtulmaları lazımdır.

1922 - EYLÜL

Sulh ve sükûn yoluna öyle girilebilir. –Ankara mütemadî bir bayram içinde. **İleri:** Anadolu'nun her tarafında sürur ve şadûmani. –Edirne'deki Yunan ordusu isyan etti. –Arap dindaşlarımız İzmir zaferini heyecan ve meserretle kutluyorlar. **Babalık:** Umumî tezahürat: Memleketimizin her tarafı sürur içindedir. –İngilizler, İstanbul'da Bahriye'de muhafaza ettikleri depo anahtarlarını ait oldukları memurlarına teslim ettiler. –Müttefik Kumandanı İstanbul'da tezahüratı yasak ediyor. –Figaro'dan: Şark çıkmazı. **Peyamı Sabah,** bu günden başlayarak **Sabah** adıyla çıkmaya başladı. Sabah'ın 11.787 numara olarak çıkan bugünkü nüshasında gazetenin yarım yüzyıldan beri yaptığı gibi tarafsız ve doğru yayın yapacağı, millî amaçların ateşli bir savunucu olduğu bildirildi. Ali Kemal Peyamı Sabah'tan 11 Eylül'de atılmıştı. **Yeni Adana:** İstanbul'un zafer şenlikleri devam ediyor. –Hint Müslümanları Türk bayrağı açarak büyük bayramlar yaptılar. **Le Temps:** Şark meselesi ve İngiliz efkâr-ı umumiyesi. Hindistan'dan Türkiye lehine çekilen telgraflar, İngiliz kamuoyu üzerinde derin bir etki yapmıştır. (Bir Hintli liderin konuşması, İngiliz Parlamentosu'nda hükümet politikasını eleştiren konuşmalar, gazetelerin yayınlarından örnekler, vb.) (**MEH** 79: 4-11) **Petit Parisien:** İtalya Doğu'da karışıklıklar olmasından korkuyor. (**MEH** 79: 22-24) **Daily News:** Venizelos diyor ki: Türk zaferi yalnız Yunanistan için bir felaket değil, aynı zamanda Düvel-i Muazzama'nın Yakın Doğu'daki çıkarlarını da berbat eden bir tehlikedir. –Türk ordusu Boğaz sularında. (**MEH** 81: 10) **Daily Mail,** Mustafa Kemal'in "Bu son taarruzu istemedim. Fakat Yunanlıların Anadolu'yu terke mecbur olduklarına inandırıcı başka yol yoktu" diyen demecini yayımlayarak İngiliz halkını Türkiye'ye karşı yapılacak bir savaşı protesto mitingleri düzenlemeye çağırıyor (**Kürkçüoğlu:** 247). Hırvat Köylü Partisi yayın organı **Hırvatska Sloga:** Türk sorunu şimdi Yunanistan'dan çok İngiltere için önem taşıyor. Çanakkale'den çekilse prestij kaybedecek, savaşsa Asya kolonileri sarsılacak. **Yugoslovanski List:** Türk zaferi ulusların kaderinin masa başında kararlaştırılamayacağını gösterdi ve İngiliz diplomasisine darbe oldu. Mucize. Hasta adam diriliyor. **Tevhidiefkâr:** Anadolu tamamıyle Yunan kuvvetlerinden temizlenmek üzeredir. –Edremit'in işgali. –Ebüzziyazade: Anlaşmak lazım. –Anadolu'da zaferin safahatı. **Güleryüz:** Sevgili İzmirimizin şanlı orduya teşekkürü. Gelin İzmir. –Peyamı Sabah taşlandı. Karpuz kafalı (Ali Kemal) yerinde bulunmadığından taşlar kafasına isabet etmemiştir. –Güleryüz, İkdam'ın başmakalelerindeki güncellikten uzak konularla alay ediyor. –Millî ordunun sevgili İzmir'i istirdadı Aftosları şapa oturttu. Zavallı Kosti, zavallı Peyamcı, zavallı muhalifler, zavallı Gunaris, zavallı Bosfor, zavallı Aydede. –Refik Halit ve Ali Kemal'in söylediği marş: Kimseye etmem şikâyet/Ağlarım ben halime/Titrerim mücrim gibi/Baktıkça istikbalime.

1922 - EYLÜL

16 - CUMARTESİ

1. İngiliz Sömürgeler Bakanı Churchill, Lloyd George'un emriyle yayımladığı bildiride, dominyonlardan asker isteyişlerinin nedenlerini açıkladı. Bildiride İngiliz sömürgeleriyle İtilaf ve Balkan ülkeleri Türkiye'ye karşı savaşa çağrılarak "Türkler Müttefikleri İstanbul'dan atarsa bunun bütün İslam ülkeleriyle savaştan yenik çıkan ülkelerde fırtınalar koparacağı ve onların gözlerini açacağı üzerinde duruldu. Mustafa Kemal "tarafsız" bölgeye saygı göstermezse kuvvet kullanmak gerekeceği, bu durumun Mustafa Kemal'e bildirilmesi için talimat verildiği açıklandı. Avrupa yeni bir savaş kaygısıyla heyecanlı. İngiliz İşçi Partisi bildiriyi hatalı bulacak, Hindistan, Avustralya, Kanada, Güney Afrika çağrıyı reddedecektir. (**Bayur:** 118; **Bayur 2:** 286; **Sonyel** II: 271; **Armağan:** 81: **Jaeschke 1:** 194, **YG, Sabah:** 19; **Walder:** 257, 268)

2. Bandırma çevresinde Türk kuvvetleriyle çekilmekte olan Yunan C ordusu arasında çarpışmalar. Türk mermileri Yunanlıların yükleme yaptığı Bandırma limanına düşüyor. Bir Yunan tümen komutanı yaralandı. (**TİH** II/6-3: 216; **KASÖT:** 955; **İncedayı 1:** 205)

3. Yunanlıların dün boşaltığı Çeşme, Üçüncü Süvari Tümeni tarafından işgal edildi. Yunanlılar Çeşme'yi 20 Mayıs 1919'da işgal etmişlerdi. Yunan ordusu, Çeşme'den ayrılırken hemen bütün ağır toplarını, erzak ile malzemenin büyük bir kısmını terk etmiş bulunuyor. (**Altay:** 368; **Altay 2:** 71; **KASÖT:** 901; **TİH** II/6-3: 153; **Gnkur.** 37) ★ 20 Mayıs 1919'dan beri Yunan işgali altında bulunan Karaburun da Türk kuvvetlerinin eline geçti (**Gnkur.** 37).

4. Ordu kuvvetleri, 9 gündür akıncı müfrezelerinin idare ettiği Balıkesir'e girdi (**Vandemir 1:** 202).

5. İngiliz yazışmaları: 1) Lord Curzon, İstanbul Yüksek Komiseri Rumbold'a telinde, kabinenin Mustafa Kemal'in Boğazlar ve İstanbul üzerine yürüyeceğinden kaygılı olduğunu, yeni kuvvet gönderdiklerini ve dominyonlarla Yugoslavya ve Romanya'ya kuvvet için başvurmakta olduklarını anlattı. 2) Savaş Bakanlığı, Harington'a yazısında "İki tümen daha seferber edip Mustafa Kemal'e karşı koymak niyetindeyiz. İhtiyaçlarınızı bildiriniz" dedi. Fransa ile işbirliği yapmak istediklerini belirterek Mustafa Kemal'in Çanakkale mevzilerini ele geçirmesi halinde bunları geri alıp alamayacaklarını sordu. 3) Atina İşgüderi Bentinck, raporunda Yunan Dışişleri Sekreteri'nin şu bilgiyi verdiğini bildirdi: Trakya'da Türk-Bulgar çeteleri kuruldu. 10-20 bin çeteci toplandı. Bunlara İstanbul'dan silah ulaştırıldı. 25 Eylül'de saldırıya geçecekler. (**Şimşir** IV: 418, 420, 423) 4) Mısır Yüksek Komiseri Mareşal Allenby, Türk zaferinin Mısır'daki yankılarını rapor etti: Zafer kahvelerde ve evlerde çoşku yarattı. Bazı kimseler Padişah'a kutlama yazısı gönderdi. Basın coşkulu ama ölçülü yayın yaptı. (**Şimşir** IV: 425)

1922 - EYLÜL

6. Çanakkale'yi savunmak için mevzilenen İngiliz ve İtalyan birliklerine, bugün gelen Fransız askerleri de katıldı (**Walter:** 249).

7. Zafer dolayısıyla Dışişleri Bakanı Yusuf Kemal Bey, büyük bir ziyafet verdi. Ziyafette Meclis İkinci Başkanı, bakanlar, encümen başkanları, elçiler, gazeteciler ve başkaları hazır bulundu. Rauf Bey, yakında zaferi tamamlayacaklarını söyledi. Aralof, zaferden Rusların da Türkler kadar sevinç duyduğunu söyledi. (**YG:** 18; **Vakit, İkdam:** 19)

8. Müdafaa-i Hukuk Cemiyetleri, belediyeler, müftülükler, idareciler, kumandanlar, işçi, hamal ve esnaf dernekleri, Ermeni ve Ortodoks toplulukları, Ankara dışında bulunan mebuslar ve yurttaşlar Meclis'e gönderdikleri telgraflarla büyük zaferi kutluyorlar (**ZC** 23: 53).

9. Münih'te 150 kadar Türk, Musul ve Azerbaycanlı, bir otelde toplanarak Türk zaferini kutladılar. Bunun için yapılan toplantıda Servetifünun sahibi Ahmet İhsan Bey bir konuşma yaptı. (**İkdam:** 26; **Vakit:** 1 Ekim)

10. Kâbil Elçiliği'nden gönderilen yazıda Büyük Zafer üzerine Afganlılarla Kâbil'de bulunan Hindli, Buharalı ve Türkistanlılar tarafından yapılan tebrikler, Hindistan'da ve Emir'in emri üzerine bütün Afganistan'da yapılan dua anlatıldı (**Şimşir 5:** 428).

11. Ukrayna Şûraları Halk Komiserleri Başkanı Rakovski, zaferden dolayı Türkiye'yi kutladı (**HM, YG:** 12. 17'de Rauf ve Adnan Beylerin cevapları. **YG:** 22).

12. Yeni Zelanda Hükümeti, Sömürgeler Bakanı Churchill'in dünkü çağrısına cevap verdi: Türklere karşı girişilecek eylemde yer almak istediğini ve bir birlik göndereceğini belirtti. Kanada ve Avustralya ve Yeni Zelanda'nın cevaplarına büyük önem verdik. Anzaklarla bir daha karşılaşmak ihtimali, Türkler için caydırıcı olabilirdi... (**Churchill:** 428; **YG:** 20)

13. İstanbul Ceza Mahkemesi Türk Ordusuna karşı silah kullanan Yani adında bir Rum'u idam cezasına çarptırdı. Karar temyize gideceğinden Yani'nin bir haftaya kadar savunmasını hazırlaması istendi. (**Vakit, İkdam, Sabah:** 17)

14. Halide Edip, İzmir'de gazete muhabirlerine savaş alanını gezdirme izni alıyor (**Adıvar:** 246).

15. İran Hükümeti'nin emir-i leşkeri Emanullah Han, Revandiz'da Özdemir Bey'e bir yazı yazarak Türkiye topraklarına giren Simko'nun her iki ülkenin de zararına çalıştığını ileri sürdü. Yakalanarak İran'a geri verilmesini istedi. Kürt Simko aşiretinin lideri İsmail Simko, bir süre önce İran kuvvetlerine yenilerek Van sınırından Türkiye'ye sığınmıştı. Simko buradan Irak'a geçecektir. (**Uzel 2:** 289)

1922 - EYLÜL

16. Nurettin Paşa İzmir'de yayımladığı bildiride, 18-45 yaşları arasındaki Rum ve Ermeni erkeklerin esir sayıldığını, geri kalanların 30 Eylül'e kadar Türkiye'yi terk edebileceklerini bildirdi (**Sabah:** 26).

17. Amerikan Siyasî Temsilcisi Mister Embrie, dün geldiği Kastamonu'dan Yunan ordusunun yakıp yıktığı yerleri görmek için otomobiliyle Batı Anadolu'ya hareket etti. Embrie, Açıksöz'e demecinde Türklere olan sevgisini ifade edecek kelime bulamadığını, bir yıl daha Türkiye'de kalabileceğini, amacının Türkleri Amerikalılara tanıtmak olduğunu söyledi ve "Ümit ediyorum ki, Amerikan sermayesi Türkiye'ye girecektir" dedi. (**AS:** 17)

18. **Tevhidiefkâr:** Erdek ve Bandırmamızın kurtulması gerçekleşiyor. –Anadolu temizliğinin sonu. –İzmir'de Hıristiyan mahalleleri kâmilen yandı. –Avrupa, bütün dikkatini Boğazlar meselesine çevirmiş. –İzmir'de Rum ve Ermeni metropolitleri idam olundular. **İleri:** İngiliz Kabinesi, dün yine toplanarak Şark meselesini tetkik etmişse de kararlar belli değildir. –İzmir yangını: Türk mahalleleri masun kaldı. Küçük Yunan'ın büyük hülyasının akibeti. –Cenabıhakk'a yüz binlerce hamd ve sena. **Öğüt:** Lloyd George'un siperleri. **Açıksöz:** İstanbul'da yapılan şenliklerde ve nümayişlerde bazı müesseselerin camlarını kıranlar arasında kıyafet değiştiren Rumlar da varmış. –İşgal kuvvetleri kumandanının şenlikler hakkında beyannamesi. –Üç dört ay önce Ukrayna ile yapılan muahedeyi teati etmek üzere Harkov'a gönderilen heyet reisi Rıza Nur Bey'le mülakat. **İkdam:** "Türk geliyor!" –20 günlük taarruzdan sonra düşman Anadolu'dan süpürülmüştür. –Bitaraf mıntıkaya tecavüz rivayeti. **Sabah:** Muzafferiyetimizin İsviçre'de tesirleri. **Karagöz,** denizde Yunanlı avlıyor. –Köpeği öldürene sürütürler (Kral'la Venizelos, sedyeye konulmuş iskeleti taşıyorlar). **Noradya Armiya** (Bulgar): Türk milletinin kazandığı zafer Yakın Doğu'nun kurtuluşunda atılmış ilk adımdır. Ankara'nın zaferi, Doğu'daki esir milletlere kuvvet verecektir. **İrşat** (Saraybosna): Kibirli İngiliz için zor günler görünüyor. Yüzyıllardır Türkiye'nin kuyusunu kazan İngiltere, şimdi kazdığı kuyuya kendisi düşecek gibi. **Naşa Pravda:** Yunanistan ile İslamın kanlı düşmanı L. George, şimdi Türkiye'nin büyük kurtarıcısı önünde dize geliyorlar. **Daily News:** Türk cebel topları Boğaz'a yerleşiyor (**MEH** 81: 9). **Morning Post:** Rum gazeteleri İzmir yangınını Rumların çıkardığını yazıyor (**MEH** 81: 12). **Le Temps:** Türkiye'nin istekleri ile Fransa'nın istekleri arasındaki zıtlıklar esasta değildir ve uzlaştırılabilir. –İzmir ateşler içinde! (**MEH** 83: 9-16, 90: 19) **İlpaeze:** Mustafa Kemal'in zaferi sonucu Batı diplomasisi, büyük Yunanistan hülyasının kurduğu kâğıttan kulenin bir rüzgâr darbesiyle yıkıldığını gördü. Acaba Mustafa Kemal şimdi ne yapacak? Boğazı geçmesi beklenemez. Türk ordusunun zaferi İslam âleminde derin bir manevî tesir yapacak ve İslâm âleminin hürriyet ve istiklal için yapmakta olduğu mücadeleye pek ziyade bir hayat bahşedecektir. (**MEH** 84: 3-9) **Petit Parisien:** Tarafsız bölgenin savunması veya onun için savaşılması söz konusu olamaz. Durum elverince birliklerimizin İstanbul ve Çanakkale'nin kuzeyine alınmaları hakkında talimat verilmiştir. (**Sabah:** 20; **AS:** 25 "Fransa bizimle beraber")

1922 - EYLÜL

17 - PAZAR

1. Yunan Savaş Bakanlığı, Trakya'nın kuvvetle savunulmasını, ancak böyle yapılırsa İngiltere'nin yardımının devam edeceğini, iki aylık bir direnmenin tehlikede bulunan Yunanistan'ı kurtaracağını ilgililere bir emir halinde bildirdi. Yunan Genelkurmayı, merkezi Lüleburgaz veya Babaeski'de bir Trakya ordusu kurma planları yapıyor. (**Dusmanis:** 270)

2. Kocaeli Grubu'na bağlı kuvvetler Bandırma'ya girdi. Bandırma'nın kurtuluş günü. İki gündür yapılan şiddetli hücumlar sırasında Türk ordusu 200 ölü verdi. (**İkdam:** 18; **TİH** II/6-3: 216) ★ Büyük Taarruz başladığından beri Yunan kuvvetlerinden 365 top, yalnız Eskişehir'de olmak üzere 3200 çuval buğday ve un ele geçirildi. Ele geçirilen hayvanlarla ordunun ihtiyacı karşılandıktan sonra kalanlar halka dağıtılıyor. Dağıtılanlar 8.371 at, 8.430 öküz ve manda, 8.711 eşek, 14.340 koyun, 440 deve... (**TİH** II/6-3: 244)

3. İngiliz Kabinesi kararları: İngiliz politikası Mart'ta Paris'te varılan anlaşmaya dayanacak. Boğazlarda Kemalistlere karşı konacak. İngiliz birlikleri Gelibolu Yarımadası'nı işgal edecek. Göçmenleri taşımak için İzmir'e ticaret gemileri gönderilecek. (**Sabah, İkdam:** 19; **Şimşir** IV: 426) ★ Churchill tarafından yayımlanan İngiliz Hükümet bildirisi: İngiliz Hükümeti, Boğazlar bölgesinin sürekli ve gerçek özgürlüğünü önemli bir zorunluluk olarak kabul eder. Kemalistlerin kışkırtma ve aşırı tırmandırma tutumu, diplomatik girişimlerin güvenliği bakımından boş ve tehlikeli olacaktır. Türklerin düşmanca saldırıları karşısında Boğazların özgürlüğünü korumak ve Asya'yı Avrupa'dan ayıran su yolunu savunmak için kolay harekete geçebilir askerî güç zorunludur. (**Nicolson:** 104)

4. İzmir'de Müttefik amirallerle konsoloslar, 20.000 göçmeni kurtarmak üzere Mustafa Kemal nezdinde de girişimde bulunmaya karar verdiler. (**Şimşir** IV: 427).

5. Hamit Bey, İstanbul'daki Sırbistan diplomatik temsilcisine Misak-ı Millî'de direttiklerini, Müttefikler bunu kabul etmezse savaş çıkacağını söyledi (**Sonyel** II: 273).

6. Kayseri'de toplantı halinde olan Anadolu Türk Ortodoks Kiliseleri Konferansı, Yunan zulümlerini protesto etme kararı aldı (**YG:** 21; **İkdam:** 22; **AOS:** 23).

7. Mustafa Kemal, Amiral Dumesnil ile Hamit Bey'e gönderdiği yazıda, İzmir yangınının Yunanlılar ve Ermeniler tarafından çıkarıldığını, resmî tahkikatı kabul etmeyeceklerini, Hıristiyanlara iyi davrandıklarını, ancak Yunan ordusunda asker gücünü meydana getirecekleri için 18-45 yaşları arasındaki Rumların iç kısımlara gönderileceğini, harekâtı tatil edip konferans talep etmeyeceklerini, ancak acele davranılarak Trakya'nın teslimi kabul edilmek şartıyla Üsküdar'da bir görüşmeyi kabul edebileceklerini bildirdi. Gerekli görüşmenin yapılarak acele bilgi verilmesini istedi. (**Şimşir 5:** 275)

1922 - EYLÜL

8. İçişleri Bakanı Ata Bey istifa etti (**YG:** 18; **İkdam:** 19).

9. Yangın konusunda bilgi almayı bahane eden Fransız Yüksek Komiseri General Pellé, İstanbul'dan İzmir'e gitti. Yarın İzmir'de Mustafa Kemal ile görüşecek. (**YG, Sabah, İkdam:** 19)

10. İngiliz Amirali De Brock'un raporu: İcabında Türk gemilerini batırmaya hazırım (**Jaeschke I:** 194).

11. İngiliz Router Ajansı, yayımladığı bir yorumda Kemalist kuvvetlerin İngiliz çıkarları için yarattığı tehlikeye değindi. Boğazlar için Balkan devletlerine ortak bir savunma çağrısında bulundu. (**Sabah:** 19; **YG:** 20; **Stratigu:** 193)

12. Genelkurmay, Konya'daki Hava Kuvvetleri Müfettişliği ile Adana'daki Tayyare Mektebi'nin İzmir'e nakledilmesini emretti (**Tanman:** 121).

13. **İleri:** Fransızlar, Şark meselesinde Türklerin rencide edilmesine taraftar değildir. –İzmir yangını Cuma günü söndürülmüştür. –Türk zaferi ve Bulgar kamuoyu. **Öğüt:** Cedlerimiz Rumeli'ye sallarla geçmişti. Biz o denizden yürüyerek gideceğiz. **Yeni Adana:** Vatanımızdan çıkınız. **Türkoğlu:** Ah Yeşil Bursa!.. –Zafer şenlikleri: İki haftadır geceli gündüzlü devam eden millî şuur ve heyecan, sevgili İzmirimizin istirdadı müjdeleriyle büsbütün feverana dönüşmüştür. **Tevhidiefkâr:** İzmir yangını, kıtalarımız tarafından İslâm mahalleleri yanmadan söndürüldü. Yunan kılıç artıkları da Çeşme'de esir edildi. **İkdam:** İzmir civarında Yunan dökümtüleri, olduğu gibi esir edilmek üzeredir. –Boğazların bitaraflığı hakkında Müttefik devletlerin kararı. –Ahmet Hidayet: Ankara'dan zaferimizi takip. **Vakit:** İzmir yangını hakkında son haberler. –Hacıanesti Atina'dan kaçmış. –Son zaferimiz üzerine, Devletler arasında başlayan müzakereler. Bursa **Ertuğrul**'da, Bursa'da içkili yerlerin kanun gereğince 16 Eylül'den itibaren kapatılacağına ilişkin Bursa Merkez Komutanlığı bildirisi. **Açıksöz:** Büyük serdarımız, ordunun başında olarak İzmir'e girdi. –İzmir'de dehşetli bir yangın. Frenk ve Ermeni mahalleleri mahvoldu. –Çeşme'de Yunan kılıç artıkları nihayet muzaffer silahlarımıza teslim oldu. –Amerika Siyasî Temsilcisi ve Türk dostu Mister Embrie ile mülakat. –Edirne'de ihtilal. Geçici bir idare kuruldu. (19: Rumca gazetelerden başka kaynaklar doğrulamıyor: 21: Doğrulanıyor) **Babalık:** İngiltere siyasetinin yeni bir iflasına doğru (Ekrem Reşat). –Mudanya'da Fransızlar, asayişin temin edildiğini görerek çekildiler. **Daily Mail**'de General Townshend'in demeci: Daha önce L. George'a söylediklerim çıktı. İstanbul'un işgalinin bir delilik olduğunu söylemiştim, dinletemedim.

1922 - EYLÜL

18 - PAZARTESİ

1. İngilizlerin askerî gösteri isteğine rağmen Fransız kuvvetleri Paris'ten gönderilen emir üzerine Asya Türkiye'sinden (Çanakkale ve İzmit Yarımadası'ndan) çekilmeye başladılar. İtalyanlar da bu çekilişe katılıyor. (**Churchill:** 429; **Jaeschke 1:** 195; **2:** 230; **YG:** 21) ★ İngiliz Feldmareşal Lord Plumer'in gönderdiği birliklerin ilki Çanakkale'ye ulaştı. İkincisi, yarından sonra gelecek. (**Walder:** 260)

2. İtilaf Devletleri, Hamit Bey aracılığı ile İstanbul ve Boğazlar bölgesindeki "Tarafsız Bölge"ye saygı göstermesi konusunda Ankara Hükümeti'ne bir nota verdiler (**TİH** II/6-3: 225; **MN** 1923: 266; **HTVD** 66, ves. 1467, 67, ves. 1494: **Jaeschke 1:** 195; **YG:** 20).

3. Fransızların İstanbul Yüksek Komiseri General Pellé, İzmir'e geldi. Mustafa Kemal ile görüşüp Çanakkale ve İzmit üzerine harekâtın durdurulmasını Fransa adına rica etti. Franklin Bouillon'un Mustafa Kemal'i ziyaret etmek istediğine ilişkin notu verdi. Mustafa Kemal, askerî harekâtı durdurma isteğini kabul etmedi. Bouillon'u İzmir'de kabul edebileceğini söyledi. (**HTVD** 65, ves. 1467; **Söylev** II: 496: **Himmetoğlu** II: 311)

4. Türk kuvvetleri yanmakta olan Erdek'e ulaştı. Son Yunan erleri, Erdek'te ve Çeşme'de Anadolu'yu terk ettiler. Yunan Üçüncü Kolordusu'nun bütün birlikleri, Erdek'ten Tekirdağ'a giden gemilere bindirildi. Anadolu'da yalnız Yunan "şehit"leri ve esirleri kaldı. Yunanlılar Erdek'i 2 Temmuz 1920'de işgal etmişlerdi. Bugün, Biga'nın da kurtuluş günü. Yunanlılar Biga'yı 1 Temmuz 1920'de işgal altına almışlardı. (**Gnkur.** 12, 21; **Hrisohoos:** 263; **TİH** II/6-3: 217, 222, 226; **Sabah :** 17 "Evvelki gün Erdek ve Bandırma istirdat edildi")

5. Son harekâtta Yunanlılardan toplam 20.826 kişi esir alındı. Bunlardan 23 inşaat taburu teşkil edilecek, yurtlarına gönderilinceye kadar karayolu, demiryolu onarımlarında çalıştırılacaklar. Esirler için Uşak'ta 800 kişilik bir hastane açılacaktır. Yunan ordusunun 26 Ağustos'tan beri 100.000 ölü verdiği tahmin ediliyor. (**TİH** II/6-3: 244, 296) ★ Yunan kaynaklarına göre, Yunanistan'ın 1919-1922 Anadolu seferi kayıpları: Daha sonra ölenlerle birlikte ölü yaralı ve kayıp olarak 3.104 subay, 88.111 er, Toplam 91.215. Bunlardan ölü sayıları subaylarda 943, erlerde ise 23.297'dir. (**KASÖT:** 1027) ★ 26 Ağustos'tan bu yana Türk ordusunun verdiği ölü sayısı: 146 subay, 2.397 er. Yaralılar: 378 subay, 9.477 er. Kayıp-esir: 1.865. Yunan kayıpları ise (krş. yukarıdaki bilgiler): 18.250 ölü, 35.000 esir-kayıp, 16.080 yaralı. Bunlar Yunan ordusu mevcudunun üçte birini oluşturuyor. (**TİH** II/6-3: 240) ★ 26 Ağustos'tan bu yana Türk ordusu 7.244.088 piyade mermisi, 55.048 top mermisi harcadı. 6.679 bomba kullandı. 6.607 piyade tüfeği, 32 hafif, 7 ağır makinalı tüfek, 5 top kaybedildi. Buna karşılık Yunanlılardan 365 top, 7 uçak, 656 kamyon, 124 binek otomobili, 336 ağır, 1.164 hafif makinalı tüfek, 32.697 piyade tüfeği, 294.000 el bombası, 25.883 sandık piyade mermisi ele geçirildi. (**TİH** II/6-3: 265; ek: 6)

1922 - EYLÜL

6. Derneklerden, memurlardan, müftülüklerden, belediyelerden, kaymakamlıklardan; öğretmenlerden, azınlık cemaatlerinden, tüccarlardan, köylülerden, aşiret reislerinden, alevilerden ve diğer yurttaşlardan Meclis'e gelen telgraflarda Büyük Zafer kutlanıyor (**ZC** 23: 99).

7. Meclis'te İçişleri Bakanlığı için yapılan seçimde muhaliflerin ileri gelenlerinden Kara Vasıf Bey 99, Mustafa Kemal'in adayı Zekâi Bey 37 oy aldı. Yeter çoğunluk sağlanamadığı için seçimin tekrarlanması 20 Eylül'e bırakıldı. 20 Eylül'de iki kez tekrarlanan seçim sonucunda Birinci Grubun adayı Safa Bey, Vasıf Bey'den 7 oy fazla alarak seçim işlemi tamamlanacaktır. Sağlık Bakanı Rıza Nur, bu görevinden istifa etti. (**ZC** 23: 97, 101; **Vakit:** 20; **Özalp:** 235; **YG:** 19) ★ Gizli oturumda Başbakan Rauf Bey, hükümet üyelerinin önemli sorunları görüşmek için topluca Başkumandan'ın yanına gitmesini önerdi. Meclis bu öneriyi kabul etmeyerek yalnız Başbakan ve Dışişleri Bakanı'nın gitmesini kararlaştırdı. (**GCZ** 3: 784)

8. İngiliz cephesinde: İstanbul'da bulunan İngiliz Genel Karargâhı'ndan Savaş Bakanlığı'na bildirildiğine göre, Mustafa Kemal Balkanlarda karışıklık çıkarılmasını istemiş, Kemalistler, Kavala'yı Bulgarlara vaat etmiş. Stanbulinski Hükümeti'ni düşürmeye çalışıyorlarmış. (**Şimşir** IV: 428) ★ İngiliz Kabinesi, İstanbul'dan gelen bilgileri değerlendirerek bazı kararlar aldı. Buna göre Akdeniz Orduları Başkumandanı, Türklerin Trakya'ya geçmesini önleyecek, Savaş, Deniz ve Hava Kuvvetleri Bakanlıkları, yeni kuvvetler yetiştirecekler. (**Şimşir** IV: 429; **İkdam:** 20, 21) ★ Curzon, Atina'ya, İzmir'deki göçmenler konusunda İngiltere'nin pasif davranmadığını, Mustafa Kemal'in İngiliz gemilerine izin vermesini istediklerini ayrıca İngiliz gemileri sağlamaya çalıştıklarını bildirdi. İngiliz Akdeniz Başkomutanlığı, Deniz Bakanlığı'na İzmir'deki göçmenlerin 30 Eylül'e kadar Yunan gemileriyle taşınmasını kabul ettiğini bildirdi. Harington, raporunda, kararlı bir tutumla Mustafa Kemal'in Boğazları geçmekten caydırılabileceğini yazdı ve Cebelitarık ve Malta'dan kuvvet yetiştirilmesine teşekkür etti. "Hovitzer toplarına ihtiyacımız var" dedi. Atina Elçisi Lindley, İngiliz planlarında Yunan ordusuna bel bağlanamayacağını bildirerek ya Misak-ı Millî esaslarına göre anlaşmaya gidilmesini ya da Türklerin Avrupa'ya geçmelerine karşı koyacaklarının Mustafa Kemal'e duyurulmasını önerdi. "Yunan ordusu en ucuz silah olarak kullanılabilir" dedi. İngilizlerin Bükreş İşgüderi Millington-Drake ve Elçi Deing'in, Curzon'a çektikleri telde, Romen yetkililerle yapukları görüşmelerin ilk sonuçlarını bildirdiler. Buna göre Romen yetkililer, Boğazlara askerî kuvvet gönderme yanlısı, Deink, yarın da aynı konuda bir tel çekecektir. (**Şimşir** IV: 437, 438, 439, 441, 446) ★ Rumbold'un raporu: De Brock, Yunan kundakçılığına kızdı (**Jaeschke 1:** 195). ★ Sydenham'ın mektubu: Türkiye'nin kuvvetleri mahduttur. Büyük Devletlerin karşısında Mustafa Kemal'in vaziyeti zayıftır. Sovyet dostlarının yardımı önemsizdir. (**Jaeschke 1:** 195)

1922 - EYLÜL

9. ABD Dışişleri, son olaylar karşısında görüşlerini belirtti: Türk zaferi, ABD'nin Ortadoğu'daki çıkarlarını tehlikeye sokabilir. Bir İzmir felaketine meydan verilmemesi için İstanbul'u işgal etmek isteyen Türkleri frenlemek gerekir. ★ Fransa da İngiltere'ye izlenen yolun tehlikeli olduğunu bir nota ile bildirdi. (**Doğantan:** 47)

10. Latife Hanım, İzmir zaferini kutlamak için evinde bir ziyafet verdi. Mustafa Kemal'in, İsmet Paşa'nın gazetecilerin ve Halide Edip'in katıldığı ziyafette, rakı ve şampanya içildi. "O akşam, yalnız Mustafa Kemal'in sözlerini dinleyerek geçirdik. İlk defa olarak da kimse ile alay etmedi. Hatta, Millî Mücadele'ye hizmeti geçmiş olan ve kendisinin sevmediği adamları bile övdü. O akşamı şenlendiren olay, iki kişi arasındaki aşk başlangıcıydı" diye yazacak olan Halide Edip, kendisini evine bırakan İsmet Paşa'nın da Karabekir, Ali Fuat ve Refet Paşa lehlerinde sözler söylemesinden onları koruyacağı sonucunu çıkarıyor. (**Adıvar:** 246-248)

11. Karabekir, Trabzon'dan Mustafa Kemal'e gönderdiği yazıda, kuvvetli bir zamanda bulunulduğunu, siyasetlerinin de kuvvetli olması gerektiğini belirterek bu konuda ve İtilaf Devletleri kamuoyları hakkında kendisinin aydınlatılmasını istedi. Cevap 22: Pek kuvvetli olmamıza rağmen siyasette pek hesaplı ve mutedil bulunuyoruz. Herhalde meseleyi siyasetle halletmeyi tercih etmeliyiz. (**Karabekir 1:** 1092)

12. Türk ve yerli aşiret kuvvetleri, Kuzey Irak'ta İngiliz kontrolündeki Şaklava kasabasını ele geçirdiler.

13. Cavit Bey'in notlarından: Bitaraf Mıntıka'ya ordunun girip girmeyeceği meselesi, bugünlerde İstanbul'u çalkalayan en mühim mesele. Kimi hemen girmeli diyor, kimi, girilirse harp olacağından bahsediyor. Hamit bilatereddüt "Bitaraf Mıntıka'yı geçmeliyiz. Fransa memnun olur, İtalya ses çıkarmaz, İngiltere emrivaki karşısında sükût eder" diyor. (**Tanin:** 12.12.1946)

14. **Yenigün:** Mustafa Kemal'in bildirisi: Batı fabrikalarının çelik zırhlarıyla kaplanan Yunan orduları... **Açıksöz:** İstanbul ve Edirne'ye rızaları olmazsa zorla gireceğiz. Büyük kumandan, şimdiye kadar ne dediyse yaptı. Askere gösderdiği yeni hedeflere de ulaşacaktır. –Adalar Denizi'ne kadar Batı Anadolu, düşmandan temizlendi. –Erzurum'da 150 kurban kesilerek zaferimiz kutlanıyor. –Ordumuzun zaferi, kaza ve köylerde nasıl kutlandı? **Satveti Milliye:** Büyük adamların rolü. –Şiir: Büyük kumandanımıza. **Yeni Adana** Anadolu'yu harap edenlere cezaları verilmelidir. –İstanbulumuza ve Edirnemize doğru. **Vakit:** İzmir'in bir Yunan krovazörü tarafından bombardımanı doğru değildir. –Ahmet Şükrü: Trakya'ya doğru: Edirne'yi kurtarmağa muktediriz. Yunanistan Türk yurdunun bir karış toprağını işgal ettikçe harp hareketine son veremeyiz.

1922 - EYLÜL

Ertuğrul: Yunanlıların Anadolu'dan çalarak götürdükleri hayvan sayısı 230.000 kadardır. Mudanya'da bıraktıkları eşya, savaş malzemesi ve yiyeceklerin değeri on altı milyon tahmin edilmektedir. Yunanlılarla ilişki kurmuş olan genelev kadınlarından birkaçı daha bulunarak tutuklanmıştır. –Yunan zulümleri... (**Eğilmez:** 180) **İkdam:** Bizde azınlıklar. –Türkiye Avrupası ve devletler arasındaki müzakereler. –Mustafa Kemal, İsmet, Fevzi Paşalar; Yunan esir generallerini sorguya çekerken. **Babalık:** Yunanlıların, mağlubiyeti zırva ile tevilleri. Yunan kıtaatında maneviyatın muhtel bulunması, Küçük Asya'nın tahliyesine mecburiyet hasıl etmiş. Trakya'yı muhafazaya kararlı imişler. –Yunan birlikleri Edirne'de cumhuriyet kuruyormuş. –İzmir'de müthiş yangın. **Misak-ı Milli:** Türk Ortodoks kiliselerinde zafer ayini. **Aydede:** Zaferin bu kadar hızlı, şayanıhayret bir surette icra ve ikmal edilebileceğine 20 gün önce tek bir kişi inanmazdı. Keskin, zorlu, kahhar bir zafer. Everest'in zirvesinden, aşağıda kopan bir tayfunu seyrediyor gibiyim. **Sabah:** Büyük Yunanistan hülyası yıkıldı. **Le Temps:** İngiltere'nin "Tarafsız Bölge"yi korumak için Yunan ordusuna başvurusunu eleştiriyor. (**MEH** 81: 17) **Morning Post:** Harp arifesinde: Britanya İmparatorluğu, diğer bir savaş ile tehdit ediliyor. Hükümet, tehlikenin önemini anlamıştır. Böyle bir savaşın nasıl sonuçlanacağını bütün ordusunu Anadolu'da gömerek çöken Yunan milletinden öğrenmeliyiz. Yunanistan'ı, Türkiye'yi ortadan kaldırmağa İngiltere teşvik etti. L. George'un bunu inkârı faydasızdır. L. George'un siyaseti, önce teşvik ve himaye etmek, başarısızlık görüldüğünde suratını çevirmektir. İngiliz milleti sulha muhtaçtır fakat bunu temin için bize başka bir başvekil gerek. (**YG. AS:** 11 Ekim) **Chicago Tribüne** muhabiri İzmir'e geldi ve Mustafa Kemal tarafından kabul edildi (**Kocatürk:** 347). **İleri**'de Suphi Nuri: Avrupa ile dostluk. –Başmuharririmiz Celal Nuri'nin İzmir'den ilk telsiz telgrafı: Kahraman ordumuza İzmir'e girmeden önce istirahat verilmek istenmişse de askerler ancak İzmir'de istirahat edeceklerini söylemişler ve "İleri" emri almışlardır. **Tevhidiefkâr:** Hareketi bizzat Mustafa Kemal Paşa idare etti. Taarruzumuzun dehşeti: 170.000 kişilik düşman ordusu, hemen kâmilen imha edildi. –İzmir'e giren askerimizin intizamını herkes takdir etmiştir. –Sabık Polis Müdürü Hasan Tahsin Bey mahkûm oldu. **Küçük Mecmua**'da Ziya Gökalp: Tekâmül mefkûresi. **Daily Mail:** Türklerle büyük bir savaş için hükümet planı. Fransa ve İtalya savaşa karşı. Dominyonlara olağanüstü çağrıda bulunuldu. (**Walder:** 274) **The Times**'da, Fransa'nın savaşı önleme çabaları övülüyor. (**Walder:** 274). **Daily Express:** İmparatorluk, seferberlik halinde. –Mustafa Kemal, kazandığı ucuz zaferlerin sarhoşluğu içinde Boğazları aşmaya kalkışırsa, felaketin tam kucağına atılmış olacaktır. (**Walder:** 274)

1922 - EYLÜL

19 - SALI

1. Orduya Çanakkale üzerine yürüme emri verildi. İkinci Süvari Tümeni, Edremit'ten Çanakkale üzerine hareket etti. (**TİH** II/6-3: 226) Türk süvarilerinin geniş çapta hareketleri hakkında raporlar alan Albay Shuttleworth, kendi süvarilerini ve bindirilmiş piyade birliklerini Çanakkale'ye doğru geri çekti. (**Walder:** 264)

2. General Harington, Çanakkale İngiliz Komutanı Tuğgeneral Marden'e Mustafa Kemal'in muhtemel bir saldırısını durdurma emri verdi (**Churchill:** 430). ★ Fransızlar ve İtalyanlar, Çanakkale'nin Anadolu yakasını boşalttılar. Poincaré, bu konudaki emri dün vermişti. (**TİH** II/6-4: 39; **Jaeschke 1:** 195)

3. İngiliz Dışişleri Bakanı Lord Curzon, Fransız ve İtalyan yetkililerle görüşmek üzere Paris'e gitti. Türklerin "Tarafsız Bölge"ye girmeleri ihtimali karşısında Avrupa kamuoyu heyecan içinde. (**TİH** II/6-4: 39; **İkdam:** 19; **Sabah:** 21; **Bayur 2:** 228) ★ Poincaré Curzon'a "Fransızların Türklere ateş açması imkânsızdır" dedi (**Walder:** 276; **Jaeschke 1:** 195). ★ İngilizlerin Paris Büyükelçisi Hardinge, Fransız Başbakanı ve Dışişleri Bakanı Poincaré ile tartıştı. Curzon'un telgrafını veren Hardinge, Fransız askerlerinin çekilmesiyle Mustafa Kemal'e cesaret verildiğini, Çanakkale mevzilerinin tehlikede olduğunu söyledi. Poincaré, İngiltere'nin savaş politikası güttüğünü söyledi. Fransız kamuoyunun, bir tek Fransız askerinin tehlikeye atılmasına izin vermeyeceğini, toprak istekleri karşılanmazsa Türklerin konferansa katılmayacakları görüşünde olduğunu söyledi. (**Walder:** 227; **Şimşir** IV: 444; **Sabah, İkdam:** 21) ★ L. George Kanada'dan yeniden destek garantisi istedi (**Walder:** 274).

4. Mustafa Kemal, General Pellé ile dünkü görüşmesini İstanbul'da Hamit Bey'e bildirdi. Buna göre Fransız Yüksek Komiseri Pellé, İngiltere'nin Türkiye'yi yeni bir savaşa sürüklemek istediğini bildirerek itidal tavsiye etti. Mustafa Kemal ise, Boğazların serbest bölge olduğunu, Trakya ile İstanbul'un derhal Türkiye'ye teslim şartını kabul eden devletlerle müzakereye başlayabileceğini söyledi. (**Şimşir 5:** 279; **TİH** II/6-4: 40, görüşmenin bugün yapıldığı)

5. Mürettep Süvari Tümeni'nin 38. Alayı, 1 Temmuz 1920'de Yunan işgali altına alınmış olan Gönen'e girdi (**Gnkur.** 12).

6. Son Yunan birlikleri de Kapıdağ Yarımadası'nda Türkiye topraklarını terk etti (**Kanellopulos** II: 107; **Büjak:** 250).

7. Meclis'in dünkü kararı üzerine Başbakan Rauf Bey, Dışişleri Bakanı Yusuf Kemal Bey ve bunlarla birlikte Müdafaa-i Hukuk Grubu Başkanı Ali Fuat Paşa, İzmir'de Mustafa Kemal'le buluşmak üzere Ankara'dan ayrıldılar (**İkdam, YG;** 22; **Vakit:** 22, 23; **Yak. Tar.** III: 18; **Cebesoy 3:** 68).

1922 - EYLÜL

8. İçişleri eski Bakanı Fethi Bey, İtalya'dan İzmir'e geldi. Fethi Bey, büyük Taarruz'dan önce, barış konusunda siyasî temaslar yapmak üzere Avrupa'ya gitmiş; Fransız, İtalyan ve ikinci dereceden bazı İngiliz yetkililerle görüşmüştü. (**Vakit:** 22)

9. İstanbul Müttefik İşgal Kuvvetleri Karargâhı, bir tebliğ yayımlayarak; telaş edilecek hiç bir husus olmadığını, Yakın Doğu Meselesinin devletlerce önemle ele alındığını bildirdi ve halktan iş ve gücüyle meşgul olmasını istedi. Harington bu bildiriyle İstanbul Rumlarını sakinleştiriyor. (**Sabah, Vakit; ikdam:** 20; **YG:** 21)

10. Bütün Dünya İşçileri İttihadı imzasıyla İstanbul'da bir bildiri yayımlandı: Anadolu'nun kahraman köylü ve işçileri, Mustafa Kemal Paşa'nın zekâ ve akıllılığı sayesinde Avrupa ve Amerikan milyonerlerinin Doğu için yaptığı planları bozdu. Yunan hükümetinin cezasını çekmesi gerekir. (**R.N. İleri:** 308)

11. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Mustafa Kemal'i fahrî müderrisliğe seçti. Karar, Reis Vekili Necip Asım Bey tarafından bir telgrafla Mustafa Kemal'e bildirildi. (**Vakit, İkdam:** 20)

12. İtalyanların Boğazların savunulması konusunda İngiliz tezlerine yaklaşmasından endişe eden Ankara'nın Roma Temsilciliği; Ankara'ya çektiği telde, İtalyanların ekonomik ayrıcalıklar verilerek Türklerden yana çekilmesini önerdi (**Sonyel** II: 272).

13. İran Başbakanı ve Dışişleri Bakanı Kıvamussaltana Mirza Ahmet Han'ın Büyük Zafer'i kutlayan mesajı Türkiye Dışişleri'ne ulaştırıldı. İran'ın Ankara Elçiliği'nce ulaştırılan telde, Türk zaferinin İran'da olağanüstü sevinç ve mutluluk yarattığı bildiriliyor. (**ZC** 23: 153)

14. Fevzi Paşa, Halide Onbaşı'ya, akşam yemeğinde, terfi ettirildiğini söylüyor (**Adıvar:** 248).

15. Radek'in, Hodgson'a Boğazların daimî tarafsızlığından endişesine dair demeci (**Jaeschke 1:** 195).

16. **Yenigün:** Kızılordu Dinyester nehrini geçmiş ve Romen birlikleri ile ilk çarpışma olmuştur. **Yeni Adana:** Mektep, mektep... Öyle zannediyorum ki, halkın eline sopayı alıp bizi dövmesine az kaldı. Asıl işin acı noktası başımıza yumruk kadınlarımızdan gelecek. Halk "mektep mektep!" diye yakamıza sarılıyor. **İkdam:** Fransızlar ile italyanlar, Boğazların serbestliği arzularını İngiltere'ye bildiriyorlar ve başka hiç bir teminat veremeyeceklerini de hatırlatıyorlar. –Ahmet Cevdet Viyana'dan yazıyor: Başarımızın hikmeti. **Vakit:** Mustafa Kemal'in millete beyannamesi. –İstanbul'un geleceği ve Boğazlar meselesinde devletlerin tutumu. İstanbul'un Türkiye'ye iadesi kabul edilmektedir. –Afgan

1922 - EYLÜL

Emiri, İzmir'in zaptı gününü bayram ilan etmiştir. **Sabah:** Kalem kılıca dayanırsa... **Açıksöz:** Büyük Gazimiz, Amerikalı gazetecilere beyanatında Misak-ı Millî ahkâmını behemehal tatbik edeceklerini beyan buyuruyorlar. –Hainlerin cezası: Mütarekenin başından beri yapmadığı hıyanet kalmayan İzmir Metropoliti ile Kozmos gazetesi müdürü idam edildiler. –Büyük Gazimizin millete beyannamesi. **Babalık**'ta Ekrem Reşat: Sulhun yolu. –Yunanlılar vahşetinde berdevam. –İzmir'de sükûnet ve asayiş berdevamdır. –Rusların İstanbul meselesinden dolayı protesto notası. –Mustafa Kemal'in Daily Mail'e beyanatı. –Bandırma'nin istirdadı. **Yeni Hayat**'ın 21. sayısı: (Halk İştirakiyun Fırkası'nın yayın organı, Sahip ve Müdürü Nazım, Başmuharriri Nizamettin Nazif): Rauf Bey, Nazım arkadaşımızı çağırmış, partiye artık ihtiyaç olmadığını söylemiş, tehdit etmiş. Bu belki son sayımızdır. Basın ve fikir hayatını, Sebilürreşat denilen serbest düşünce celladına, kapkara ruhlu karanlığa terk eder ve çekilirse bu zavallı memleketin irfanına derin bir ah çekeriz. Efkârıumumiyeye gür sesle bir kere daha haykırırız: Komünizm bir mefkûredir ki onu öldürmek istemek, onun hararetini körüklemek demektir. Kaynağını, işçi köylü kitlesinin gözyaşlarından alan iştirakçilik, yeryüzünde ebedî ve müstekardır. Yaşasın Enternasyonal! Yaşasın Komünist Fırkası! Yaşasın Yeni Hayat! –Ölüm Sultanlığa! Taç ve para sultanlığına ölüm! –Denizaşırı illerden gelen bizden konuklara: Bütün dünya emekçilerinin Türkiye emekçilerine selamını getiren sizler, hoşgeldiniz. **The Times:** Wallace'in İzmir'in son günleri hakkında raporu (**Jaeschke 1:** 195) **İleri:** İtilaf Devletlerinin bitaraf mıntıkanın muhafazası için Ankara'ya gönderdikleri nota. –Başkumandan Gazi Mustafa Kemal Paşa Hazretleri'nin millete beyannamesi. **Tevhidiefkâr:** Yunan ordusundan yüz bin kişiden fazlasını imha ettik. Bizim zayiatımız on bin kadardır. **Le Temps**'ın başyazısı: Büyük devletler ve Doğu: İngiliz Hükümeti'nin programı, İngiltere'de bile heyecanla kabul edilmedi. Barış yapılmak isteniyorsa, savaşa hazırlanma izlenimi uyandıracak davranışlardan kaçınmak gerekir. Fransa, İtalya, Romanya ve Yugoslavya'dan istenen; Kral Konstantin'in kişisel politikalarının uygulanmasına Atina Hükümeti'nin düştüğü yanlışların sonuçlarından Yunanlıları korumak için yeni fedakârlıklara katlanmalarıdır. (**Şimşir 4,** No. 4)

20 - ÇARŞAMBA

1. Türk kuvvetleri Edremit'e girdi. Kasabada sıkıyönetim ilan edildi. (**Yetkin:** 42). Bayramiç, Bozcaada, Ayvacık'ın Kurtuluş günleri (**YG:** 22).
2. İngiliz Kabinesi, Fransız ve İtalyan kuvvetlerinin Asya Türkiyesi'nden çekilmesi konusunu görüştü. Genelkurmay'dan askerî yön hakkında bilgi alındı. Kabine şu kararları aldı: General Harington'a verilecek talimat: Çanakkale'nin savunulması esastır. İstanbul'un savunulması ikincildir, İzmit Yarımadası'nın savunulması ise talidir. (**İkdam:** 22; **Churchill:** 430-431) ★ İngiliz Amiralliği'nin De Brock'a emri: Yavuz zırhlısı batırılmamalıdır **Jaeschke 1:** 195). ★ İngiliz birliklerinden ikincisi de Malta'dan Çanakkale'ye geldi. İlk birlik önceki gün gelmişti. (**Walder:** 264)

1922 - EYLÜL

3. İtilaf Devletleri'nin dışişleri bakanlarının toplantısı Paris'te Poincaré başkanlığında başladı. Toplantıda Tarafsız Bölge, Boğazların serbestliği ve Türkiye ile barış şartları ele alınıyor. Önce Curzon'la Poincaré tartıştı. Daha sonra oturumlara İtalyan Sforza da katıldı. Curzon, Fransa'yı ve İtalya'yı Müttefik politikasından ayrılmakla, İngiltere'yi yalnız bırakmakla, Mustafa Kemal'dan daha Kemalist davranmakla suçladı. Poincaré, Türkiye'ye kuvvet göndermeyeceklerini, Yunanlıların Meriç'in batısına çekilmesi gerektiğini, Fransız sömürgelerindeki İslam duygularını da dikkate almak gerektiğini, tehlikenin büyük olduğunu söyledi. Sforza da, kesin kararlar alacak konferansı toplamak gerektiğini, Trakya'nın Müttefiklerce işgal edilebileceğini söyledi. Görüşmelerde konferansın bir an önce toplanmasında görüş birliğine varıldı. Toplantı 23'te sona erecek. Curzon, Londra'ya telefonla "Şu sırada savaşa neden olabilecek bir hareketten kaçınmalıyız" diye bildirdi. (**TİH** II/6-4: 39; **Vakit, YG, İkdam:** 22; **Bayur 2:** 289; **Armağan:** 83; **Şimşir** IV: 450, 460, 462, 474; **Walder:** 277)

4. İstanbul'da Müttefik İşgal Kuvvetleri Kumandanı General Harington, yayımladığı bildiride; tarafsız bölge hakkındaki 28 Temmuz tarihli bildirimdeki maddelerin yürürlükte olduğunu, bunun açıkça bilinmesini istediklerini, kara ve deniz askerlerinin Tarafsız Bölge'nin ihlal edilmesine karşı koyacağını açıkladı. (**Vakit, İkdam, Sabah:** 21; **MN** 1923: 267) ★ General Harington, İstanbul Hükümeti Harbiye Nazırı'nı çağırarak Kuvayı Milliye mensuplarının İstanbul'dan yaptıkları silah kaçakçılığına artık meydan verilmemesini, aksi takdirde kendisini sorumlu tutacağını söyledi. Harington 23'te bu ihtarını tekrar edecek. Bu arada Fransız Yüksek Komiseri General Pellé de, 16 Eylül'de Zeytinburnu'ndaki silah deposundan nöbetçilerin kaldırılması yolundaki isteği "Bu silahları kime karşı kullanacaksınız?" diyerek reddetmişti. Pellé, daha önce buradan silah kaçırılmasına göz yummuştu. (**Himmetoğlu** II: 320-323)

5. Yunanistan'da ayaklanma... Albay Plastiras'ın idare ettiği Anadolu'dan kaçabilen subay ve erlerden Sakız ve Midilli'de bulunanların tümü isyan etti. Sakız'daki Kılkış ve Limnos zırhlılarının subay ve erleri de silahlanmış olarak ayaklandı. Diğer gemilerdeki kuvvetler de onları izliyor. Yarından sonra Plastiras'ın başkanlığında üç kişilik bir ihtilal komitesi kurulacak. Kral 27'de tahttan vazgeçecektir. (**KASÖT:** 991; **Sabah, İkdam** 28, bugünkü tarihi vermiyor)

6. Franklin Bouillon, Paris'ten Mustafa Kemal'e çektiği telde, yarın yola çıkacağını bildirdi. Kendisi gelinceye ve bütün ihtimalleri gözden geçirinceye kadar hiç bir askerî harekete girişmemesi ve hatta hiç bir notayı kesin biçimde cevaplamaması ricasında bulundu. Mustafa Kemal ise cevabında "çabuk geleceğinizi umarak sizi bekliyorum" dedi. (**Şimşir 5:** 282-283. Krş. 18) ★ İzmir'de Mustafa Kemal ile görüşmüş olan Fransız Yüksek Komiseri General Pellé, İstanbul'a döndü. Ajansın haberinde, Pellé'nin İzmir'de bütün vaktini Fransız uyrukluların sorunlarına ayırdığı ileri sürüldü. (**İkdam:** 22; **YG:** 24).

1922 - EYLÜL

7. İçişleri Bakanlığı için yapılan seçimde Birinci Grup'un adayı Safa Bey 94, İkinci Grup'tan Kara Vasıf Bey 92 oy aldılar. Çoğunluk sağlanamadığı için yapılan üçüncü seçimde Safa Bey 100, Vasıf Bey 91 oy aldılar. Önceki gün yapılan seçimde Vasıf Bey 99, Zekâi Bey 37 oy almış, çoğunluk sağlanamadığı için seçim bugüne ertelenmişti. (**ZC** 23: 122, 130; **Özalp:** 235; **YG** 21)

8. Besim Atalay'ın Uşak'tan çektiği telgraf Meclis'te okundu. "Memleket haraptır. Namussuzlar ancak yerlerde kül, yüreklerde kin bırakmışlardır." Bursa milletvekillerinden gelen telgrafta da 30-40 bin Bursalının miting yaptığı, İstanbul Hükümeti'ni lanetlediği, Meclis'i Bursa'ya davet ettiği bildiriliyor (**ZC** 23: 107-108). ★ İzmir Mebusu Tahsin Bey, genel af istedi (**ZC** 23: 109).

9. Meclis'in gizli oturumunda, gelirleri Düyun-u Umumiye'ye ait olan sigara, tuz gibi maddelere 23 Nisan 1920'den bu yana yapılan zam gelirlerinin savaş giderleri olarak hazineye kaydedilmesini öngören bir yorum kabul edildi. Hükümet barış görüşmelerinde Düyun-u Umumiye hesaplarının söz konusu olma ihtimaline karşı bu tedbiri aldığını açıkladı. (**GCZ** 3: 800) ★ Malî yılın beşinci avans yasası çıkarıldı. 266 sayılı yasaya göre savunma giderleri için 8, diğerleri için 6 milyon lira harcama yetkisi verildi. Bundan önce çıkarılan 28 Şubat, 6 mayıs, 3 ve 21 Temmuz tarihli avans yasalarıyla toplam olarak orduya 22, diğer dairelere 15 milyon avans verilmişti. 1922 yılı bütçesi ise henüz kabul edilmiş değil. Altıncı avans yasası 11 Ekim'de çıkarılacaktır. (**Düstur** 3/3: 129; **Müderrisoğlu:** 482)

10. Sömürgeler Bakanı Churchill; Kanada, Avustralya, Yeni Zelanda, Güney Afrika Birliği genel valilelerine ve Newfoundland Hükümeti'ne gönderdiği yazıda, bu ayın on beşinde yaptığı asker isteğini tekrarladı ve son durumu anlattı (**Şimşir** IV: 540). ★ Avustralya Hükümeti, İngiliz Hükümeti'nin asker isteyen 15 tarihli çağrısına red cevabı verdi. Telgrafta, İngiltere'nin savaş açarken kolonilere danışmadığı hatırlatılarak, bu savaşın Türklerin hangi isteklerine karşı açılacağı soruldu. Kral Konstantin'in emelleri ve haksız bir dava uğruna Avustralya'nın tek bir insan harcayamayacağı belirtilerek "Milletler Cemiyeti ne yapıyor"? denildi. (**Şimşir** IV: 537)

11. Londra'ya teller: 1) General Harington'dan Savaş Bakanlığı'na: Kararlılığımızı göstermeyi sürdürürsek, İngiltere'nin görevini Fransızlar ve İtalyanlar olmadan da yürütebiliriz. Bu yüzden onların hareketinden endişe duymayacağınızı sanıyorum. Aldığımız istihbarata göre Kemal'in bakanları yarın bir toplantı için İzmir'e çağrılmışlar. Açık ki bu, İngiltere'yi dominyonları ile birlikte karşısına alıp alamayacağına karar vermek için olacak. Bence buna cesaret edemeyecekler. (**Churchill:** 430) 2) Harington'dan: Fransızlar, Mustafa Kemal'e angaje olmuşlar. Fransızların ve İtalyanların Çanakkale'den Gelibolu'ya çekildiklerini şimdi duydum. Çanakkale, İngiliz politikası için mihenk taşı olacak. Takviye

1922 - EYLÜL

gelinceye kadar zaman kazanmaya çalışıyoruz. Aileleri gemiye bindiriyoruz. 3) Rumbold'dan: Fransız Yüksek Komiseri, Mustafa Kemal ile görüşmesi hakkında olumsuz rapor gönderdi. Fransız askerleri geri çekildiğini, İtalya'nın Mustafa Kemal ile savaş istemediğini söyledi. 5) Atina Elçisi Lindley: Yunan Trakyası'nda yaklaşık 150.000 göçmen var. Adadakilerin sayısı bilinmiyor. (**Şimşir** IV: 447, 476, 477)

12. Ankara'nın Paris Temsilcisi Ferit Bey, Ankara'ya telinde İngiltere'nin ricat halinde olduğunu bildirerek Çanakkale'deki baskının artırılmasını ama hiç bir nedenle Boğazlardan geçilmemesini önerdi; aksi halde, Lloyd George'un gücünü kırmaya çalışan Poincaré'nin durumunun güçleşeceğini ileri sürdü (**Sonyel** II: 275).

13. Tiflis'te Ermeni intikamcılar tarafından öldürülen Cemal Paşa'nın naaşı, Erzurum'da Kars Kapısı dışında törenle toprağa verildi (**Karabekir 3:** 359; **YG:** 24).

14. Berlin'de toplanan Mısır Konseyi, Mısır'ın bağımsızlığını ölünceye kadar savunmaya ve "Büyük General" Mustafa Kemal Paşa'yı kutlamaya karar verdi. Karar yarın Dr. El Dardiry tarafından Türkiye'nin Paris temsilciliğine bildirilecektir. (**Şimşir 5:** 285)

15. Mustafa Kemal'in Chicago Tribun muhabirine demeci Türk basınında: Zaferden sonra da ne eksik ne fazla Misak-ı Millî'nin gerçekleşmesini istiyoruz. Bizim için artık kapitülasyonlar mevcut değildir. Biz intikam ve misilleme fikrinde değiliz. (**İkdam:** 20; **Öğüt:** 26; **Sabah:** 3 Ekim; **ASD** III: 45)

16. Tevhidiefkâr: Boğazlar meselesinde Fransız Hükümeti, Anadolu'ya karşı askerî harekâta muhalif. – Üç haftalık taarruzumuzun umumî ve tahminî bir muhasebesi. –Taarruzdan evvel Mustafa Kemal Paşa ile cepheyi ziyaret hatıratından. –Rusların Boğazlar hakkında notası mühimdir. –Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın zafer beyannamesi. **İleri:** Mustafa Kemal Paşa'nın millete beyannamesinin metni: Büyük ve asil Türk milleti. –Curzon Paris'e gitti. –Bandırma'nın istirdadı. **Hakimiyeti Milliye:** Mısır sevinç içinde yüzüyor. Üç yüz milyon Müslüman'ın kahramanı Gazi Paşa'yı tebrik ederiz. **Babalık:** Başkumandanımızın millete beyannamesi. –İzmir Metropoliti Hrisostomos idam edilmiş. –Ekrem Reşat: Boğazlar meselesi. –İzmir yangını hakkında tafsilat. **Yenigün:** Tarafsız mıntıka?! Başkumandanımızın ayaklarına kapanan bir esir general. **Açıksöz:** Fahrettin Mustafa: Türk'ün büyük dahisi Gazi Mustafa Kemal Hazretleri'ne: Sana selam olsun ey Gazi! **Yeni Adana:** Büyük kumandanın büyük millete beyannamesi. **İkdam:** Fransız gazeteleri Mustafa Kemal Paşa'ya karşı askerî tedbire başvurmanın Müttefiklerin menfaatlarına ve evvelki kararlarına aykırı ve Şark'taki bugünkü durum bakımından tehlikeli olduğunu

1922 - EYLÜL

beyanda dil birliği içindedir. –300.000 Rum İzmir'de hicrete hazır. –Mustafa Kemal'in Clayton'a demeci: İstanbul ve Edirne'nin geri verilmesini isteriz. Kapitülasyonlar mülgadır. **Daily Ekspress:** Boğazların özerkliği olmadıkça ne İngiliz İmparatorluğu kalır ne de Avrupa uygarlığı kalabilir (**Walder:** 285; **Armağan:** 82). **Vakit:** Mustafa Kemal Paşa ile mühim iki mülakat: Chicago Tribüne ve Daily Mail'in İzmir'de mülakatları. –Boğazlar hakkında Müttefikler arasında görüşmeler devam ediyor. –Ahmet Şükrü: Konferans ve Yugoslavya. **Karagöz:** Karagöz ve Hacivat bir sofrada Mustafa Kemal ile doya doya üzüm yiyorlar. Karagöz'ün canı, üzümün üstüne biraz da Edirne kaşarı istiyor. –Dergide sansürlü yerler.... –İzmir'de Yunanlı avı: Üçü beş kuruşa. Amma da ucuz. **The Times**'da Hamilton Grant'ın mektubu: Bizim hükümetimizin tabutuna son çiviyi mıhlama vazifesinin Mustafa Kemal'e ait olması gariptir. Dümende yeni adamlara muhtacız. **Sabah:** Eğer iyi niyet olursa mesele kolay halledilecektir. –Mustafa Kemal Paşa'nın millete beyannamesi. –Papulas, Hacıanesti'yi itham ediyor. –Paris Mümessili Ferit Bey'in beyanatı: İstediğimiz şey umumî sulhtur. Bunu, arzu edilen her yerde münakaşaya amadeyiz. **Ayine:** Birkaç yıldır bazı otomobillere doldurulan palikaryalar "Zito Konstantin" diye İstanbul sokaklarında gösteri yapardı, şimdi bunun yerini birkaç yüz bin kişinin "Yaşasın Mustafa Kemal!" sesleri aldı. Zito ile Yaşasın arasında ahenk farkı da var. –Kahramanlara destan: Mustafa Kemal Paşa'ya (Türk Şairi imzasıyla). –Ali Kemal Bey'i sıtma tutuyormuş. –Peyam ile Sabah'ın birleşip ayrılması. Günlük **Samsun'da Hayat** gazetesinde Ethem Veysi: İngiltere Türkiye'yi yıkmak için azınlıkları kullanıyor. Onların zarar görmesine aldırmıyor. Türklerle beraber yaşamak isteyen azınlıkların adlarını bile bilmiyor. –Yeni açılacak Samsun Darülmuallimini'ne kayıt koşulları.

21 - PERŞEMBE

1. Franklin Bouillon Paris'ten İzmir'deki Fransız Başkonsolusluğu aracılığı ile Mustafa Kemal'e gönderdiği telgrafta, özel ve hızlı bir gemi ile yola çıkacağını bildirerek herhangi bir karardan önce kendisinin beklenmesini yeniden rica etti (**TİH** II/6-4: 42; **Şimşir 5:** 284). ★ Fransız Yüksek Komiseri Pellé, Mustafa Kemal ile görüşmesini İngiliz Yüksek Komiseri Rumbold'a aktardı. "İstanbul, belki Çanakkale üzerine yürüyecek. Meriç'e kadar Trakya'yı istiyor. Konferans yeri olarak Üsküdar'ı önerdi." 18'de İzmir'e gelen Pellé, 19'da Mustafa Kemal ile görüşerek dün İstanbul'a hareket etmişti. (**Şimşir** IV: 482)

2. Paris'te Dışişleri Bakanları toplantısında olan Curzon, Londra'ya telefon ederek yarınki toplantıda yapacağı konferans önerileri için yetki istedi: Enez-Stranca hattı, İzmit Yarımadası'nın tarafsızlığı, Çanakkale'nin işgali, İstanbul'un barıştan sonra Türkiye'ye iade edileceği vb. (**Şimşir** IV: 479; **Walder:** 278)

1922 - EYLÜL

3. İngiliz Dışişleri, Müttefik İşgal Kuvvetleri Kumandanı Harington'a şu talimatı gönderdi: Savaşa sebep olacak hareketlerden kaçınmak gerek. Politikanın temeli, Gelibolu Yarımadası'nın ve Boğazların serbestliğidir. Gerekirse askeri, İzmit'ten ve İstanbul'dan Çanakkale'ye çekebilirsiniz. Çanakkale'yi 2-3 hafta tutabilecekseniz, Mustafa Kemal'e, "Tarafsız Bölge"ye girerse ateş edileceği yolunda uyarıda bulunabilirsiniz. (**Şimşir** IV: 478) ★ İngiliz Highlanders (Kuzey İskoçyalılar) Birliği'ne mensup erler, Çanakkale'de gemiden indirilerek siperlerindeki yerlerini aldılar (**Walder:** 265).

4. İngilizlerin asker isteğine ve savaş tehdidine cevaplar: 1) İngiliz İşçi Federasyonu (Trade Union Congress)'na bağlı 30 kişilik bir grup J. B. Williams'ın başkanlığında L. George'a giderek İngiliz işçilerinin savaşa karşı olduğunu, savaş olursa grev ilan edeceklerini bildirdiler. Başbakan onları ikna ederek geçici bir görüş birliği sağladı. (**Walder:** 285) 2) İstanbul'daki Yugoslav Elçisi, kişisel görüşü olarak hükümetinin Çanakkale'ye bir iki tümen gönderebileceğini Rumbold'a söyledi. Rumbold, Curzon'a tellerinde Fransız ve İtalyanların Türk ordusunun gücünü abartarak 150-300 bin mevcutlu gösterdiklerini, Yunan komiserinin "Mustafa Kemal, Avrupa yakasına asker çıkarmak için gemi arıyor" dediğini rapor etti. (**Şimşir** IV: 481, 482) 3) Romanya Genelkurmay Başkanı Christesco, İngilizlerin Bükreş ateşemiliter vekiline, İngiliz politikasını desteklediklerini ama Fransa'ya karşı gelmek istemediklerini ve malzeme sıkıntısı yüzünden İstanbul'a asker gönderemeyeceklerini söyledi (**Şimşir** IV: 487).

5. Başbakan Rauf Bey, Dışişleri Bakanı Yusuf Kemal Bey ve Müdafaa-i Hukuk Grubu Başkanı Ali Fuat Paşa, Mustafa Kemal'le görüşmek üzere İzmir'e geldiler (**Vakit, İkdam, İleri:** 22; **Bıyıklıoğlu 2:** 438; **YG:** 22 "Çarşamba akşamı").

6. İkinci Süvari Tümeni, gece (20/21) Çanakkale'ye bağlı Ayvacık'a girdi. Ayvacık, Yunan işgali altına 2 Temmuz 1920'de girmişti. (**Gnkur.** 21)

7. Yunan Genelkurmayı, orduda birliği kurmak için Anadolu bozgununda yararlığı görülenlerin madalyalarla teltif edilmesine, diğer birçoklarına da ödül ve terfi verileceği sözünün verilmesine, Venizelos aleyhtarı olmayan subayların celbine karar verdi (**Dusmanis:** 276).

8. Kayseri'de Türk Ortodoksları Kongresi açıldı. Kayseri Metropoliti Eftim Efendi'nin önderliğinde, Yunanlılarla işbirliği yapmayı reddeden ve kendilerinin ırken Türk olduklarını ileri süren yerli Rumların kongresine 72 ruhanî daire başkanı katılıyor. Kabul edilen bildiride, düşmanla işbirliği yapan Fener Patrikhanesi red ve protesto edildi. Anadolu'da yaşayan Rumlarla Hükümet arasına ayrılık koyma çabası kınandı, Meletios Metaksas, bu makamı gasbetmekle suçlandı. Kayseri'de bir Rum Patrikliği kuruldu. Patrikliğe Papa Eftim, (Ergene: Konya Metropoliti Prokopiyos Umum Türk Ortodoksları Patrik Kaymakamlığına) seçildi. Krş. 4 Ekim (**TA** V: 421; **Ergene:** 24; **YG:** 17 Ekim, Anadolu'da Türk Ortodoks Sadası'ndan)

1922 - EYLÜL

9. Mustafa Kemal, Akşam muhabiri Falih Rıfkı'ya verdiği demeçte, Büyük Taarruz'u anlattı. "Düşmanlar, cephane ve mühimmat depolarına gereğinden çok güveniyorlardı. Şunu bilmiyorlardı ki, insanların mücadelesinde en kuvvetli istihkâm, iman dolu göğüslerdir. "(**ASD** III: 35)

10. Tunus'un Naghamadi kentinde Ahmet Muhammet Şamruk, Ankara'nın Paris Elçiliği'ne telgrafında; Mustafa Kemal'i kutladıklarını, Türkiye'ye yardımından dolayı Fransa'ya teşekkürlerini bildirdi. Tunus'un Büyük Cami Öğrencileri de son zafer dolayısıyla tebriklerini Mustafa Kemal'e, millî ordulara ve Türk halkına sunulmasını Ahmet Ferit Bey'den istediler. (**Şimşir 5:** 286, 288)

11. İleri: Millî Hükümetimizce bitaraf mıntıka meselesi, Boğazların serbestisi telakkî edilerek sulhen hallolunacaktır. –İngiliz Kabinesi'nin fevkalade toplantısında neye karar verildi? **Hakimiyeti Milliye:** Yeni Piyer Lermit L. George, 20. Asırda yaşadığını unutuyor. On asır önceki papanın rolünü oynuyor. Ateşkeşten bu yana hiç bu kadar biçare ve zavallı olmamıştı. –İngilizler bu kafada devam ederlerse... **Yenigün:** İngiltere nihayet yalnız başına kaldı. **Öğüt:** Bozgundan bozguna. **Babalık'**ta Ekrem Reşat: Artık İngilizlerin dolabına kim girecek? Yalanlarına kim aldanacak? İngiltere şaşkınlıkla eskisinden daha çıkmaz bir yola girmiştir. –İtalya, Şark ummanında: Ankara mümessili Hamit Bey'le mülakat. –Karahan'ın notası. **Yeni Adana** İngiltere yalnız kalıyor. **Açıksöz:** Notayı dikkatle okuyunuz. Rus Hariciye Komiserliği'nin Boğazlar hakkındaki notasının muhtasaran tahlili. –Fethi Bey, Napoli'den İzmir'e hareket etti. –Dahiliye Vekili Atâ Bey istifa etti. –Amiral Çeşter'in makalesi: Mustafa Kemal Paşa, Türkiye'nin Washington'udur. –75 milyon Hintli, İngiltere Türkiye'ye karşı harp ederse İngiltere'ye düşman olacaklar. –Mısır sürur içinde yüzüyor. Ali Fethi Paşa'dan, üç yüz milyon Müslüman'ın kahramanı Gazi Paşa'ya gelen telgraf. –Hain Rumlarla hain İtilafçıların bir çoğu, İstanbul'dan kaçmaya başladılar. –İngiliz himayesinde bir selamlık resmi. **Vakit:** Fransa, Boğazlar meselesinin sulhan halli konusunda ısrar ediyor. İngiltere nokta-i nazarını muhafaza etmekle beraber, sulhperverane temayülattan ve askerî hareketi arzu etmediğinden bahsediyor. **İkdam:** Viyana'da Türk ordularının galibiyeti ve sevinç (A. Cevdet). –Boğazlar ve tarafsız mıntıka meselesinde Fransa ve İtalya aynı görüşte. İtalya, bir konferans akdine taraftardır. **Aydede,** –söylendiği gibi, yaşıyorsa– Enver Paşa'nın Mustafa Kemal'i nasıl kıskanmış olabileceğini anlatıyor. –Muhalefet reislerinin bazılarının bugünlerde muhtelif memleketlere müteveccihen seyahate çıkacakları hakkında şayialar. Rıza Tevfik, Hüseyin Daniş, Kadri Pehlivan, Sait Minla, Sakallı Rıfkı, Ömer Fevzi... **Morning Post:** Uşak savaşı, yalnız Yunanlıları mağlup etmedi, aynı zamanda L. George'un proje ve planlarını da bozdu ve gülünç bir şekle soktu. O, Yunanistan'ı harabiye sevk etti ve daha uzun süre müsamaha edilirse İngiltere'yi de aynı akıbete

1922 - EYLÜL

sürükleyecektir. Türkler ile barışalım ve L. George'u vücude getirdiği bataklıkta boğulmaya terk edelim. (**MEH** 81: 19-23) **Daily Mail:** Çanakkale'den çekiliniz (**Walder:** 285; **Sonyel** II: 272). Hollanda gazeteleri, L. George'un politikasını eleştiriyor. Sosyalist **Helt Wolk,** İngiltere'nin tarafsız bölgeyi savunmak için başka ülkelerden yardım isteğine geniş yer veriyor. (**Şimşir** IV: 488) **Daily Ekspress:** Savaş tehlikesi geçti. Birleşen Müttefikler, bir barış yolu buldular. Çanakkale'de Yunan askeri yok. Yalnız İngiliz askeri var. Mustafa Kemal, bu yer üzerinde hak iddia etmekte haklı olamaz. (**Walder:** 285) **Tevhidiefkâr:** Boğazlar meselesinde Fransa, askerî müdahalenin külliyen aleyhinde. İtalya da Fransa ile beraber, Sırbistan ve Romanya da Şark işlerine karışmayacaklar. **Sabah**'ta Abdullah Zühdü: Sabır ve sükün ile vazife yaparken düşmanın başkumandanları arasında başlayarak günden güne genişleyen münazaaları, münakaşaları uzaktan temaşa ne hoş! –Hükümet-i Milliyemizin cevabı henüz gelmedi. **Güleryüz:** Gelecekte Ali Kemal yargılanıyor: Yunanlılardan parayı, onları malen zarara sokmak için almış... Türkoğlu: Ey Yunan, ey Türk'ün amansız düşmanı. –Yunanlılar piyasadan neft yağını toplayıp cepheye götürdüler, böylece sürat yarışını kazandılar. **Samsun'da Hayat**'ta Ethem Veysi, Rum ve Ermenilerin Türkiye'den çıkarılmalarını istiyor.

22 - CUMA

1. Poincaré, Curzon ve İtalya'nın Paris Büyükelçisi Sforza, Fransız Dışişleri Bakanlığı'nda görüşmelere devam ediyorlar. Gergin geçen oturumda Curzon, savaş istemediklerini ama 1918 zaferinin meyvelerini de kaybetmek istemediklerini, Konferansın Mudanya'da yapılmayacağını söyledi. Curzon'un Londra'ya bildirirken kullandığı ifadeye göre Poincaré, 15 dakika bağırıp çağırdı. Curzon'un sözlerini ağzına tıkadı. "Karşımızda, millî topraklarını kurtarmağa kararlı, morali yüksek bir düşman var" dedi. Meriç'e kadar Türkiye'ye bırakılacağının ilan edilmesinde diretti ve bunu ortaklaşa açıklayamayacaklarsa Fransa'nın tek başına açıklayacağını belirtti. Savaşa girmeyeceklerini bir kere daha söyledi. Sforza da onu destekledi. Toplantı yarına ertelendi. Curzon, Londra'ya "vakit kazandık" diye bildirdi. (**Sabah:** 23; **İkdam:** 23, 24; **Şimşir** IV: 493-514; **Bayur 2:** 295; **Walder:** 279)

2. İngiliz Deniz Bakanlığı'ndan Akdeniz Başkomutanlığı'na: Donanma, Kemalist Kuvvetlerin Avrupa'ya geçişini önlemekle yükümlüdür. Boğazlardaki tüm gemileri uzaklaştırmak veya yok etmek de içinde olmak üzere, tüm önlemleri almaya yetkilisiniz. (Rumbold'un yarınki cevabı: Bütün gemileri Boğazdan uzaklaştırmak güçtür. Haliç'tekileri yoketmek tehlikelidir. Hareket serbestisi isterim) (**Şimşir** IV: 492, 528)

1922 - EYLÜL

3. Harington, Savaş Bakanlığı'na raporunda; Çanakkale, İzmit, İstanbul cephesi ve Trakya'da ihtilal gibi dört tehlikeli nokta bulunduğunu, donanmanın kendisine pek yardımcı bulunduğunu, 48 saat dayanabilirse yardımın yetişeceğini bildirdi. Rumbold'un teli: Harington pek kaygılı. Bir yanardağ üzerinde oturuyoruz. İstanbul'da 20.000 silahlı Rum, bir o kadar da silahlı Türk var. Kuvvetlerimiz yetersiz. Kenti terk edebiliriz. Subay eşleri ve çocuklarıyla İngiliz kolonisini yarın gemilere bindirip gönderiyoruz. (**Şimşir** IV: 490, 491)

4. General Harington, Mustafa Kemal'e, kendisinin "Tarafsız Bölge"yi savunmakla görevlendirildiğini, temsilcisi yoluyla bildirdi (**Churchill:** 431).

5. Fransızlar Çanakkale'den çekilerek Türklerle İngilizleri karşı karşıya bıraktılar (**Armstong:** 73, 192).

6. İngiliz Gizli Haberalma Örgütü raporu: Mustafa Kemal, Boğazlar üstüne yürümek istiyor. Rauf Bey ise diplomatik yolu tercih ediyor ve Fransa'ya güveniyor; Ruslar, Türkleri yüreklendiriyor. Türklere yardım amacıyla Kafkas Ordusu güçlendirilmiş. Ankara, Romanya'ya karşı harekât konusunda Ukrayna ile temasa geçmiş. Henüz cevap gelmediğinden şimdilik Boğazlara karşı harekâta geçilemiyormuş. (**Şimşir** IV: 514)

7. Damat Ferit, Mediha Sultan, oğlu ve kızıyla birlikte İstanabul'dan kaçtı. Orient Ekspres (Şark Sürat Katarı) ile ve polislerin koruması altında Fransa'ya hareket eden Damat Ferit'i kimse uğurlamadı. Damat Ferit, Nice'te 1923'te ölecek. Maliye Eski Bakanı Reşat Bey, İçişleri Eski Bakanı Reşit Bey Almanya'ya, Dürrizade Abdullah ise İtalya'ya kaçacak. (**Sabah:** 23; **İkdam:** 23, 26; **Himmetoğlu** II: 323; **Danişment:** 467; **Soysal:** 24)

8. Sakız'da Albay Plastiras'ın başkanlığında üç kişilik bir ihtilal komitesi kuruldu. İhtilal yarından sonra başlayacak. (**KASÖT:** 991)

9. Mustafa Kemal'in, İkdam Muhabiri Yakup Kadri'ye demeci bugün yayımlandı: Halkımız idaresini başkalarının elinde görmek istemiyor. Halkımızın başkalarının topraklarında gözü yok. Askerî hareket, siyasî faaliyetin ümitsiz olduğu noktada başlar. Ümidin emniyet verici bir surette avdeti, orduların hareketinden daha seri hedeflere erişmeyi temin edebilir. (**İkdam:** 22; **ASD** III: 41)

10. Mustafa Kemal, Karabekir'in 18 tarihli tavsiye yazısına cevap verdi: Pek kuvvetli olmamıza rağmen siyasette de pek hesaplı ve ılımlı bulunuyoruz. İngilizlerin İstanbul'da ve Trakya'da hakim olmak istedikleri anlaşılıyor. İngilizleri yalnız bırakmamak için emek sarfedilmektedir. Ordularımız, İstanbul ve Çanakkale'ye karşı yığınak yapmaktadır. Herhalde meseleyi siyasetle halletmeyi tercih ediyoruz". (**ATTB:** 460)

1922 - EYLÜL

11. Ezine'nin kurtuluş günü. İkinci Süvari Tümeni, kasabaya girdi. Ezine, Yunanlılar tarafından 2 Temmuz 1920'de işgal edilmişti. (**Gnkur.** 22) ★ İmroz, Lapseki (krş 25)'nin kurtuluş günleri.

12. İngiliz Dışişleri, Mustafa Kemal'in İzmir'de 250.000 Rum göçmeni açlıktan ölüme mahkûm ettiğini ileri sürerek; Paris, Roma Washington Büyükelçileriyle Cenevre Konsolosu'na verdiği talimatta, ilgili devletlerin ve Milletler Cemiyeti'nin Mustafa Kemal'e baskı yapmasının sağlanmasını istedi (**Şimşir** IV: 489).

13. Cavit Bey'in notları: İzzet Paşa endişe ve telaş içinde. Hükümet'in takip edeceği siyaset hakkında açık bir şey söylemiyor. Cavit Bey'in ona Padişah'ın çekilerek yerine Abdülmecit'in geçmesini tavsiyesi. (**Tanin:** 12.12.1946)

14. **İleri:** Ajans Havas'ın Paris'ten haberi: Türkiye'nin görünüşü: 1. TBMM Hükümeti, iki sene evvel Boğazların serbestliğini kabul eylediğini Misak-ı Millî'de açıkça ilan etmiştir. 2. İstanbul ve Trakya iade edilmeli. **Tevhidiefkâr:** 24 saat içinde vaziyet aydınlanacak. Başkumandan İzmir'de erkânıharbiye heyeti ve Heyet-i Vekile azalarından bazılarıyla mühim kararlar alacak. **Akşam:** Başkumandanımızla Heyet-i Vekile'nin toplantısı. –Misak-ı Millî'nin devletlerce kabul edilmesi suretiyle ihtilafın barışçı bir safhaya intikal ettiği haberi gelmekle beraber bu hususta henüz resmî bilgi yoktur. –Falih Rıfkı: İzmir mektupları. **Hakimiyeti Milliye:** Lloyd George'un gafletleri. –Fransa, cebir ve şiddetin iş görmeyeceğini en kesin bir dille Londra'yı bildirdi. Zaferimiz kardeş ülkelerde, özellikle İran'da büyük bir etki yaptı. **İkdam:** İzmir'de mühim toplantı. Önemli kararlar alınacak. –Misak-ı Millî (metin). –Mustafa Kemal'in Yakup Kadri'ye, barış şartları konusunda demeci. **Vakit:** Paris'te bir konferansın süratle toplanması kararlaştırıldı. Anadolu, müzakeratın uzaması ihtimaline binaen Trakya'da Yunan işgaline hitam verilmesini talep etmektedir. Aksi takdirde düşmanı takip hareketi devam edecektir. Başkumandanımız İzmit'tedir. Vaziyet, yarına kadar açıklığa kavuşacaktır. **Babalık:** İngiltere, sulhun akdini çabuklaştırmaya karar vermiş. –Sivastopol Müslümanlarının Mustafa Kemal'e tebriknamesi. –Ekrem Reşat: Yavuz Hırsız (Yunanlıların Türk zulmünden sözetmesi). **Yeni Adana:** Hünkâr, İngiliz himayesinde: Selamlık resmine çıkıyor, fakat kimse selamlamıyor. Ahali, "Yaşasın Mustafa Kemal Paşa!" diye bağırıyor. –Yunanistan her taraftan yıkılıp parçalanıyor. **Sabah:** İngiltere'nin Boğazlarda tedbirleri ve teklifleri. **Le Temps:** Türklerin tarafsız mıntıkaya girmelerini önlemek için yapılacak şey, kararlaştırılacak barış şartlarının Misak-ı Millî ile ne derece uzlaştığını göstermektir (**MEH** 81: 23). **Eko dö Bulgari:** Son olaylar, bir milletin öldürülemeyeceğini gösterdi (**MEH** 95: 8-11). **Yenigün:** İngiltere yelkenleri suya indirdi. –Paris'teki üç devlet arasında bitaraf mıntıkanın müzakerelerine başlandı. –Refet ve Yusuf Kemal Beylerin İzmir'e varışı. –Nebizade Hamdi: İzzetinefis meselesi. –Dün, katillerden, hainlerden bir kafile geldi. **The Times**'in başyazısı: İngiliz Hükümeti bugün bile hatalarını anlamış görünmüyor, hâlâ tek taraflı eylem peşinde koşuyor (**Walder:** 289).

1922 - EYLÜL

23 - CUMARTESİ

1. Dört gündür Paris'te toplantı halinde bulunan Fransız Başbakanı ve Dışişleri Bakanı Poincaré, İngiliz Dışişleri Bakanı Lord Curzon ve İtalya'nın Paris Temsilcisi Sforza, bugünkü dört saat süren toplantıları sonunda Türkiye'ye verecekleri notayı kararlaştırdılar. Yarın İstanbul Hükümeti'ne ve Ankara'ya tebliğ edilecek notaya göre, kesin barış anlaşması için Venedik'te veya başka bir yerde barış konferansı öneriliyor (sonra Lozan'a alınacak), Meriç ve Edirne'ye kadar Trakya, Türkiye'ye veriliyor ve barış anlaşması imzalanır imzalanmaz İstanbul'un boşaltılacağı vaat ediliyor. Yunan askerlerinin çekileceği çizginin saptanması için generallerinin Mudanya'da veya İzmit'te hemen toplanabilecekleri belirtiliyor. Curzon, Paris'ten Londra'ya çektiği telde, Meriç ile Bulgar sınırı arasındaki toprak dilimini Yunanistan'a kazandırdığını, Poincaré'nin rahatladığını, Sforza'nın ise Fransızların gölgesi gibi kaldığını bildirdi. Mustafa Kemal, notaya 26'da cevap verecek ve 3 Ekim'de Mudanya'da ateşkes görüşmelerini uygun gördüğünü bildirecektir. (**Şimşir** IV: 517; **Churchill:** 436; **GCZ** 3: 824; **TV:** 4575, 26 Eylül; **MN** 1923: 268; **TİH** II/6-4: 39; **Bıyıklıoğlu 2:** 437; **Stratigu:** 195; **Bayur 2:** 298; **Armağan:** 83; **Jaeschke 1:** 196; **Walder:** 288; **İkdam:** 23, 25; **Sabah:** 24, 25; **Tev.Ef, Vakit:** 25; **HM, YG:** 26)

2. 1.100 Türk süvarisi Çanakkale yakınlarında Erenköy'de "Tarafsız Bölge"ye ilerledi. Burada İngiliz kuvvetleriyle karşılaştı. Dur ihtarıyla karşılaşan Türkler, durumu üslerine bildirdikten sonra bir görüşme talebinde bulundular. Görüşme yarın yapılacak. Çanakkale Boğazı'nda 4 büyük savaş gemisinin idaresinde krovazör ve muhriplerden meydana gelen bir donanma, tel örgülerin dışında iyi eğitilmiş üç bin piyade ve topçu var. (**YG:** 24; **Sabah:** 23; **İkdam:** 27 "Süvari kuvvetlerimiz tarafsız mıntıka içindedir"; 28; **Churchill:** 431; **Armstrong:** 193 "İngilizler, kasırgaya karşı yalnız kaldılar"; **Walder:** 290; **Bıyıklıoğlu:** 22) ★ Çanakkale'yi ellerinde tutan İngilizler, sabahtan akşama kadar bomba atış eğitimi yaptılar, iki köprüyü tahrip ettiler (**TİH** II/6-4: 30).

3. İngiliz Yüksek Komiseri Rumbold, İzzet Paşa'yla görüştü. Ondan sükünetin korunmasını, Rumlarla Ermenilerin tutuklanmamasını istedi. İzzet Paşa, ilgileneceğine söz verdi. Padişah'ın nazik bir durumda ve Mustafa Kemal'in yeni bir hanedan kurmak niyetinde olduğunu, İstanbul'da 300 polis, 300 jandarma bulunduğunu söyledi. Rumbold, yarından sonra görüşmeyi rapor ederken "İstanbul'da yirmi binden fazla silahlı Türk var sanıyoruz. Patrik de 20.000 silahlı Rum'u emrimize verebileceğini yazıyla bildirdi" diye yazacaktır. (**Şimşir** IV: 549; **Jaeschke 1:** 196; **İkdam** 24'te görüştüğü)

4. Rumbold'un raporu: "De Brock ve Harington, Türk gemilerine el koymanın imkânsız olduğuna inanıyorlar. Hareket serbestliğini tavsiye ederim." İngiliz Amiralliği'nin 25'te cevabı: Evet! (**Jaeschke 1:** 196)

1922 - EYLÜL

5. Yunanistan'da ayaklanma. Albay Plastiras'ın önderliğinde ayaklananlar, Trakya'nın Türkiye'ye bırakılmasını önlemeye çalışıyorlar. (**İkdam:** 25, 28; **Sabah:** 28)

6. Meclis'in gizli oturumunda Bursalıların çağrısı üzerine Meclis'in Bursa'ya taşınması konusu tartışıldı. Birçok mebus da Meclis'in kurtarılmış şehirleri gezerek buralarda tarihî birer oturum yapmasını önerdi. Konunun kararlaştırılması ertelendi. Hükümet'in gelişmeler hakkında anında haber alıp Meclis'e sunması istendi. İzmir'le hâlâ telgraf haberleşmesinin kurulamamış olunmasından yakınıldı. Hüseyin Avni Bey, Mustafa Kemal'i, yetkilerini aşıp kendi başına iş görmekle eleştirdi. (**GCZ** 3: 806)

7. Türkiye'nin Moskova Elçiliği önünde zafer şenliği. Moskova'da bulunan Doğu Milletlerinden üç bin kişi dostluk gösterisinde bulundu. (**HM:** 28; **Sabah** 30; **İkdam** 30'da Rusya Müslümanlarının tebriki)

8. Batı Anadolu'nun Türk ordularınca kurtarılmasından sonra Avrupa'da doğan endişeler üzerine, buradaki halkın durumunu incelemekle görevlendirilen Uluslararası Kızılhaç örgütü, Uluslararası Çocuk Esirgeme Birliği delegeleri, Cenevre'den yola çıktı. Çocuk Esirgeme Birliği, Kurulun emrine 2.400 sterlin verdi. Kurul yarından sonra İstanbul'a gelecek. (**AYVZ** 3: 222)

9. Mustafa Kemal, Paris Temsilciliği'nden Claude Farrére'e teşekkür ve muhabbetlerinin bildirilmesini istedi (**Şimşir 5:** 290).

10. **Tevhidiefkâr:** Trakya'ya ait hukukumuzun kabul edilmek üzere olduğunu ve bu suretle ihtilafın sulhen tesviyesi ümitleri arttığı söyleniyorsa da vaziyet bugün açıklığa kavuşacaktır. –Ebüzziyazade: Evimize sahip olmak istiyoruz. **İleri:** Avrupa'nın istediği gibi Boğazlar serbest olacak. Bizim istediğimiz gibi Edirne de Türklere kalacak. Daily Telgraph diyor ki: Hükümet yakın Doğu'da sulhu temin için Ankara Hükümeti ile şerefli bir itilafa vasıl olmayı cidden arzu ediyor. **Akşam**'da Necmettin Sadık: Mani tanımayız. Biz, ikinci bir Anafartalar yapmak istemeyiz. Fakat engel tanımayız. –Trakya'ya mutlaka geçeceğiz. Franklin Bouillon İzmir'e hareket etti. –Yeni Adana'dan: Esir bir Yunan generali ile mülakat. **Vakit:** Paris'teki dünkü içtimadan bugün malumat alınacaktır. Poincaré ile Sforza arasında tam bir görüş birliği vardır. –Sivastopol Müslümanlarının Mustafa Kemal'i tebrik telgrafları. **Açıksöz:** Şanlı zaferimiz nasıl kazanıldı? –Safa Bey, Dahiliye Vekâleti vekilliğine intihap edildi. –Zonguldak'ta tezahürat. –Cemal Paşa'nın cenazesi Erzurum'a getiriliyor. –Yunanlılar yüz bin asker kaybettiler. **Sabah:** Şark sulhü için Paris'te Müttefiklerin müzakeratı devam ediyor. **Anadolu'da Ortodoks Sadası:** Büyük zaferimiz Türk Ortodoks kiliselerinde meserretle çalkandı (H.M'den). **İkdam:** Bir hafta içinde sulhun esasları belirlenecek. –Başkumandan ile Heyet-i Vekile

1922 - EYLÜL

arasında görüşmeler. –Yakup Kadri'nin İzmir mektubu: Kahraman kumandanlar Mustafa Kemal ve İsmet Paşa huzurunda. **Karagöz**'de Doktor (Mustafa Kemal) ile yanındaki (İsmet Paşa), üç yıl önceki hastalıktan kalan Karagöz'ün "Boğaz"ındaki şişliği, ufak bir ameliyatla iyileştiriyorlar. –(Sansürden şikâyet) Ben "hık" dersem, "hak" demektir, hemen anlayın. **Magyarsag** (Macar): Müttefikler son dakikada muzaffer olarak ayağa kalkan Türk milleti önünde bayraklarını eğiyorlar. (**Bel.** 177: 84) **Berliner Tagbelatt:** Türklerin başarısı iki yönde ortaya çıkıyor. Milliyetçi Türklerin Rusya'ya dayanarak İngiltere'nin durumunu güçleştirmesi, Hindistan ve Mısır'da meydana getirdiği etkinin İngiltere için meydana çıkaracağı yeni gaileler. (**MEH** 90: 21-24) **Demokratija** (Belgrat): İngiliz Hükümeti'nin geçen hafta yaptığı açıklama, Türkiye'ye savaş ilanı gibi. Biz de içinde olacağız ama bize haber verilmeden alınmış bir karar. Mustafa Kemal, 1914 öncesi Türkiye'yi diriltmeye kalkışırsa onu Meriç ötesine kim itebilir? Mustafa Kemal Balkanlara dönerse, bu yarımadanın durumu kökten değişir. (**Şimşir** IV: 586) İstanbul'da yayımlanan Rumca gazetelerin telaşı: **Hranos:** Meşum çöküş, bugünkü Yunan idaresini de beraber götürmeyecek mi? **Patris:** Siklon yaklaşıyor. Ufukta artık siyah ve sarı renkler açık olarak seçiliyor. Hepimiz bir araya gelelim. Yekpare bir kitle teşkil edelim. (**Vakit:** 24)

24 - PAZAR

1. İngilizler, Çanakkale bölgesinde Türklere ait cephaneliklerle ateş alanındaki binaları yakıtlar (**TİH** II/6-4: 30). ★ Harington, Mustafa Kemal'e bir tel çekerek Türk birliklerinin "Tarafsız Bölge"den çekilmesini istedi (**Bayur 2:** 299). ★ Harington, Çanakkale'deki İngiliz Kumandanı Shuttle Worth'a gönderdiği mesajlarda, Müttefiklerle Mustafa Kemal arasında bir müzakere ihtimali doğduğu bir anda, gereksiz şiddet eylemine girişilmemesini istedi (**Walder:** 292). ★ İngiliz birlikleri Çanakkale'de daha dar bir hatta çekildi (**Jaeschke 1:** 196). ★ Türklerle İngilizler arasında bir görüşme yapıldı (**Sabah:** 26). ★ Türk atlılar da sabahleyin "Tarafsız Bölge"nin dışına çekildiler. Yarın iki bin kişilik Türk kuvveti yeniden Erenköy'e girecek. (**Churchill:** 431; **Bıyıklıoğlu:** 87)

2. Müttefiklerin dün Paris'te aldıkları kararlar; Poincaré, Curzon ve Sforza imzalarıyla İstanbul ve Ankara Hükümetlerine İstanbul'daki Yüksek Komiserler tarafından tebliğ edildi (**Sabah, İkdam:** 25; **Jaeschke 1:** 196; **HTVD** 65, ves. 1467).

3. Sovyetler, Karahan imzasıyla yayımladıkları bir bildiride, barış görüşmelerine çağrılmayışlarını protesto ettiler. Yakın Doğu'daki gerginliği hafifletmek üzere İngiltere, Fransa, İtalya, Yugoslavya, Bulgaristan, Romanya, Yunanistan ve Mısır'a verilen notada özellikle Karadeniz'de kıyısı olan ülkelerin bir konferans halinde toplanması istendi. Notada "Rus Hükümeti, Türk Hükümeti'nin hakimiyet hakkının tanınması fikrindedir." denilerek Sovyetler katılmaksızın alınacak kararların tanınmayacağı belirtildi. Öneri büyük devletlerce kabul edilmeyecektir. (**HM:** 27; **Ziya:** 4 Ekim; **Güran 2:** 39; **TİH** II/6-4: 46; **Yerasimos:** 519; **UİT** 3: 363)

1922 - EYLÜL

4. Anadolu'dan çekilen subaylar tarafından örgütlenen askerî isyan, Midilli ve Sakız'da başladı. İhtilalin başına Albay Gonadas getirildi. Venizelosçu subayların ayaklanması kısa sürede Selanik ve Atina'yı da saracak, Kral Konstantin, 27'de tahttan vazgeçmek zorunda kalacaktır. Ayaklanma 4 gün önce Albay Plastıras'ın önderliğinde başlamış, önceki gün Plastıras'ın başkanlığında üç kişilik bir ihtilal komitesi kurulmuştu. (**KASÖT:** 991; **Büjak:** 258; **Macario:** 106; **Sabah:** 28; **İkdam:** 28, 29; **Bıyıklıoğlu 2:** 438)

5. Esir Yunan subayları, başlarında Trikopis olduğu halde Uşak'tan Ankara'ya getirildi. Subayları bir saldırıdan korumak için tren, İstasyon'a gelmeden durduruldu ve esirler Sarıkışla'ya götürüldü. Trikopis, İkdam muhabirine, yenilgide hatanın kendinde olmadığını, barışı dört gözle beklediğini söyledi. (**YG:** 25; **Vakit, İkdam:** 27; **Özalp:** 236)

6. Yunan Genel Kurmay Başkanlığı, Trakya Ordusu Kumandanı'na, ne yapıp yapıp Türklerin Trakya'nın Karadeniz kıyılarına yapacakları bir çıkarmaya engel olunmasını emretti. Emirde Türkler Trakya'ya girerse direnmenin bir sonuç vermeyeceği de belirtiliyor. (**Dusmanis:** 277)

7. İtilafçıların İstanbul'dan kaçışları devam ediyor: İçişleri eski Bakanı Mehmet Ali Bey'le Kâmil Bey ve Sait Molla İstanbul'dan kaçtılar. Mihran Efendi İtalya'ya gitti. İçişleri eski Bakanlarından Cemal Bey de İstanbul'dan ayrıldı. (**Vakit:** 25. Ali Kemal'in de adı geçmektedir; **İkdam** 24'te Cemal Bey'in gittiği) ★ Bugün Ankara'ya bildirildiğine göre, Arnavutköy Koleji'nde Türkçe öğretmeni olan Rıza Tevfik Bey, öğrencilerin ısrarı ile okuldan uzaklaştırıldı (**YG:** 25).

8. Mustafa Kemal, İzmir hemşehriliğini kabul ettiğini İzmirlilere bir yazı ile bildirdi. Kendisine böyle bir hemşehrilik verildiği için teşekkür etti. (**Vakit:** 19, 23; **HM:** 29; **ATTB:** 461)

9. Mustafa Kemal'in İzmir'de İleri gazetesi yazarı Celal Nuri'ye demeci: Artık Yunan ordusu adına hiç bir şey yok. ...Askere istirahat emrediyorum. Asker dinlenmiyor ve İzmir'de istirahat ederiz mukabelesiyle cenk ediyorlar(dı). (**ASD** III: 42)

10. Nurettin Paşa İzmir'de yayımladığı bildiride, mütarekeden beri tabiyet değiştirenlerin yeni tabiyetlerinin geçersiz olduğunu, bunlara Osmanlı tabiyeti muamelesi yapılacağını, 30 Eylül'e kadar gitmeyecek Rum, Ermeni ve Yunan uyrukluların iç kısımlara sevki için sevk araçları hazırlanması bakımından Rum, Ermeni, Musevi cemaatleri tarafından deniz yoluyla gidecek olanlar dışında kalanların mahallî kumandanlıklara ve Hükümet'e bildirilmesi gerektiğini, evinde savaş araçları ve Yunan askeri saklayanların idam edileceğini, terk edilmiş eşya ve mallara el koyanların küreğe ve beş bin liraya kadar para cezasına, terk edilmiş evlere el koyanların da 10 sene küreğe mahkûm edileceğini açıkladı (**Sabah:** 4 Ekim).

1922 - EYLÜL

11. Heykeltraş Mis Şeridan, Mustafa Kemal'in heykelini yapmak üzere İzmir'e gitti. Şeridan; Lenin, Stalin, Troçki ve Alman Cumhurbaşkanı Ebert'in de heykelini yapmıştı. (**İkdam, Sabah:** 25)

12. Doğu Cephesi Kumandanı Karabekir, Revendiz'de Türk Müfrezesi Kumandanı Özdemir Bey'e gönderdiği yazıda, takviye birlikleri göndereceğini bildirdi ve başarıdan kesin emin olmadıkça ileri harekete geçmemesini istedi. Kuzey Irak'ta bulunan Revandiz'de 24 Haziran'dan beri aşiretleri elde ederek İngilizlerle uğraşan Özdemir Bey Müfrezesi, Elcezire Cephesi Kumandanlığı'ndan alınarak 7 Ağustos'ta Doğu Cephesi Kumandanlığı'na bağlanmıştı. (**Uzel 2:** 236)

13. İzmir'de iki uçak bölüğünden bir uçak grup kumandanlığı kuruldu. Türk uçakları, Başkomutanlık ve Cephe Komutanlığı üzerinden alçak uçuşlar yaptı. (**Tanman:** 122, 166. Tanman, bu uçuşların Franklin Bouillon'a gösteri yapmak için düzenlendiğini yazıyorsa da Bouillon bu tarihte henüz İzmir'e gelmiş değildir)

14. Harington, Savaş Bakanlığı'na yazısında, Mustafa Kemal'e gönderilen notayı gördüğünü, Mudanya veya İzmit'e gideceğini belirterek "Hazırlıklarımızı da gizlemeyelim. Çünkü Türkler yalnız kuvvet gösterisinden anlar" dedi. (**Şimşir** IV: 545)

15. **Tevhidiefkâr**'da, Paris kararları ile ilgili haber ve yorumlar. –Bitaraf mıntıka nereleri imiş? (Harita). **Hakimiyeti Milliye:** Tereddüt edecek miyiz? Lloyd George ancak kuvvete hürmet eder. İngiliz vaatlerine aldanmayalım. **Öğüt:** Evvela birlik, sonra sulh. **Açıksöz:** Ankara Hükümeti'nin verdiği zafer ziyafetinde söylenen nutuklar. –Bursamız yanmadı. **Babalık**'ta Ekrem Reşat: Yeryüzünde üç yüz milyon Müslüman'ın kurtulması için üç şey lazım: İrfan, muarefe, kuvvet. –Beyrut'ta bir haftadır kutlanan Türk Zaferi. –İngilizler yalnız kalıyorlar. –Ayvacık işgal olundu. **Sabah**'ta A. Zühdü: Sulha doğru. –Londra çevrelerine göre son söz Mustafa Kemal Paşa'nındır. –İngiliz Kuvvetleri İstanbul'a gelmek için yola çıktılar. **Yeni Adana** Eğilen başlar: Esir generaller, Büyük Millet Meclisi'nin eşiklerinde. –İngilizler de yelkenleri indirdi. **Türkoğlu:** Mustafa Kemal'in millete bildirisi. –Gayet mühim ve kıymettar Rus notası (12 Eylül tarihli, İngiliz Dışişleri'ne) **İkdam:** Misak-ı Millî'nin diğer hükümlerini elde edinceye kadar ordumuzun hareketi devam edecektir. –Franklin Bouillon İzmir'e gidiyor. **İleri**'de, Celal Nuri'nin Mustafa Kemal'le 10 Eylül tarihli mülakatı ve ropörtajı: Karşımda asrın en büyük savaşçısı, bu muharebede yeni bir harp usulü düşünmüş ve herkesi şaşırtmıştır. İzmir'de herkes, Paşa'nın kartpostal üzerinde bir resmini göğsüne asmış dolaşıyor. Gazi Paşa Kumandanımız zaferin amili olmak üzere mukaddes ve mübeccel Mehmetçiğimizi gösteriyor.

1922 - EYLÜL

–Harbi kazandık, sulhü de kazanacağız. Sevgili Edirnemize kavuşacağız. **Vakit:** Paris Kongresi'nin kararları. **Aydede**'de muhaliflerin parasızlık yüzünden kaçamayışları... **Ertuğrul**'da, Bursa Belediyesi'nin ilanı: Yunanlıların Yunanistan'a götürdükleri kişilerin aileleri Belediyeye başvurarak bunların adlarını yazdırsın. 1.500 kişi, bütün ilden 3.000 kişi!..(**Eğilmez:** 155) **Berliner Tagebelatt**'ta İtalyan eski Başbakanı Nitti'nin makalesi: Durum, Kuzey Afrika, Küçük Asya, Acemistan, Hindistan ve Afganistan'da son derece tehlikelidir. Hemen her tarafta nefret ve güvensizlik cereyanları yayılmaktadır. L. George'un sorumluluğu inkâr edilemez. (**MEH** 91: 3-9) –Meşhur tarihçi Ferrero, Yakın Doğu buhranı hakkında pek ümitsiz. Müslümanların taarruz ruhunun Anadolu'dan sonra Filistin, Irak, Hindistan, Mısır ve Kuzey Afrika'ya intikal edebileceğini, bu durumda İngiltere'den başka Fransa'nın ve İtalya'nın da yakında İslamlara karşı uzun ve kanlı bir savaşa tutuşabileceklerini ve sonuçta, Asya ve Kuzey Afrika'nın bir kısmının Avrupa'nın elinden çıkacağını söylüyor. **Yenigün:** Bir taraftan pişdarlarımız Çanakkale Boğazı'na kadar gitti, şehre girmek üzere bulunuyor. Diğer taraftan Trakya'daki teşkilat-ı milliye harekete geldi ve taraf taraf, rast geldiği düşman kuvvetlerine darbelerini indirmeğe başladı. –Başkumandanımız, Mudanya'da konferans istedi. **Le Temps**'ın başyazısında Curzon, Poincaré ve Kont Sforza arasında cuma ve cumartesi günü yapılan görüşmelerin olumlu bir havada geçtiği anlatılıyor. Fransız görüşü tekrarlanıyor: Mustafa Kemal görüşünü değiştirmemiştir ve Misak-ı Millî'de kaydedilen taleplerine bağlı kalmıştır. Fransa, Türklere sabır önermek için tüm diplomatik olanakları kullanacaktır. İzmir'e hareket ettiğini haber aldığımız Bouillon, Türklerin sabırsızlığını yatıştıracak ve onlara Paris'te ve Roma'da harcanan barış çabalarının heba edilmesinin yazık olacağını anlatacaktır. Her şey, Kemalist hükümete gönderilecek konferans çağrısına bağlıdır. Olaylar, bir taktik ya da yöntem hatası yüzünden tehlikeye atılamayacak kadar ilerlemiştir. (**Şimşir 4,** No. 5) –Konstantin, boyunu aşan işler gerçekleştirmeye kalktı, ülkesini yıkıntıya sürükledi. (**Akyüz:** 216)

25 - PAZARTESİ

1. Tarafsız Bölge bunalımı: Türk kuvvetleri 2.000 kişilik bir kuvvetle ve makinalı tüfeklerle Erenköy'e yeniden girdiler. (**Sabah, İkdam:** 28; **Churchill:** 431) ★ Türk atlı kuvvetleri Labseki'ye girdi. 1 Temmuz 1920'de işgal edilmiş olan Labseki'nin kurtuluş günü. (**Sabah:** 30; **Gnkur.** 22) ★ İngilizler, Türk ilerlemesi karşısında bir askerî kol hazırlayarak Çanakkale'ye gönderdiler. İngiliz kuvvetleri, kıyıyı izleyerek Kepez'e geldi. Yeni bir savaşa meydan vermek istemeyen Türkler bir parça geri çekildi. (**Armstrong:** 195; **Walder:** 299; **HTVD** 65,

1922 - EYLÜL

ves. 1664) ★ İngiliz Elçilik Müsteşarı, General Pellé'ye gidecek 2.000 Türk erinin Boğaz'da Erenköy'ü işgal ettiğini, yarına kadar geri çekilmemesi halinde karşılık vermeye mecbur kalacaklarını söyleyerek Hamit Bey'le görüşmesini istedi. Pellé, böyle bir soruna meydan verilmemesi için durumun Mustafa Kemal'e bildirilmesini Hamit Bey'den rica etti. (**Şimşir** IV: 291)

2. Curzon'un talimatı: Averof savaş gemisi İstanbul'dan çıkarılmalıdır (**Jaescbke 1:** 196).

3. Ankara ile 20 Ekim 1921 tarihli anlaşmayı imzalayan Fransız diplomatı Bouillon, son bunalıma barışçı bir çözüm önermek için Tolon'dan İzmir'e hareket etti. Bouillon İzmir'e 28'de ulaşacaktır. (**İkdam:** 24 "gidiyor", 27 "gitti"; **YG:** 25; **Sabah:** 27)

4. İngiliz Bakanlar Kurulu, kuvvet komutanlarıyla birlikte toplandı. General ve amiraller uzun bir süre İstanbul'un savunulamayacağını bildirdiler. Başbakan L.George ise Rumlardan 20.000 kişinin silahlandırılmasını istedi. (**Bayur 2:** 301; **Walder:** 308)

5. Paris Büyükelçisi Lord Hardinge, Curzon'a telinde, Paris'te olan Nihat Reşat'ın "Franklin Bouillon İngiliz çıkarları için tehlikelidir, güvenilir bir kişiyi İzmir'e gönderin" dediğini aktararak Londra'ya gelmek isteyen Nihat Reşat ile görüşmelerinin iyi olacağını yazdı. Cevap 26: Londra'ya gelmesi iyi olur. Mustafa Kemal'e birini göndermemiz ise uygun değil. (**Şimşir** IV: 547, 557) ★ Washington Büyükelçisi Geddes, Curzon'a telinde "Mustafa Kemal'e gönderilen ortak notaya İngiltere'nin katılması Amerikan gazetelerince Fransa'nın diplomatik zaferi gibi görünüyor. Türklerin Avrupa'ya geri dönmeleri üzüntüyle karşılanıyor." dedi. (**Şimşir** IV: 548) ★ Graham'ın Roma'dan raporu: İtalya şiddetli Türk taraftarıdır (**Jaeschke 1:** 196).

6. İngiliz Gizli Haberalma Örgütünün bugünkü raporunda Sovyet Hükümeti'nin Ankara'yı desteklemek üzere askerî ve diplomatik önlemler düşündüğü, Troçki ve Buharin'in Doğu Avrupa'ya karşı askerî harekât istedikleri, Çiçerin'in buna karşı çıktığı, askerî hazırlıkların sürdüğü, Kafkaslardaki Rus ordusunun sürekli takviye edildiği, Kemalistlerin Zonguldak'ta Trakya'ya motorlarla asker taşıdıkları bildirildi (**Şimşir** IV: 550; **Sonyel** II: 276).

7. Sakız ve Midilli'de askerî bir ihtilal başlatan kuvvetler, savaş gemilerinin refakatinde Pire'ye hareket ettiler (**KASÖT:** 991).

8. Meclis'te, İzmir'de işgalcilere karşı direnen ve "Yaşasın Venizelos!" diye bağırmayı reddettiği için 15 Mayıs 1919 günü süngülenerek öldürülen Süleyman Fethi Bey'in anıtının dikilmesi istendi. Öneri, Millî Savunma Komisyonu'na gönderildi. (**ZC** 23: 168) ★ Düşmanın tahrip ettiği yerlerin yeniden yapılması ya da onarılması için bir yasa ile bütçeden 500.000 lira ayrıldı (**ZC** 23: 181; **Düstur** 3/3: 130).

1922 - EYLÜL

9. Meclis'in gizli oturumunda Başbakan Rauf Bey'in İzmir'den, Hamit Bey'in İstanbul'dan gönderdiği telgraflar okundu. Bazı mebusların önerisi üzerine Yunanlılardan ele geçirilen tüfeklerden mebuslara birer adet verilmesi kabul edildi: Gereği Millî Savunma Bakanlığı'na havale edildi. (**GCZ** 3: 824)

10. Komünist Enternasyonal Yürütme Kurulu, dünya işçilerine bir çağrı yayımlayarak İngiltere'nin Türkiye'ye karşı bir savaş açmasına engel olunmasını istedi. Çağrıda şöyle denildi: Türk halkı, bir yığın savaştan bitkin düştüğü halde, kendini kurtarmasını bildi. Türk kara ordusunun zaferi, zalimlerin gücünün sınırlı olduğunun, özgürlük için ayaklanan halklarının bütün kölelik zincirlerini paramparça edeceklerinin yeni bir ispatıdır. Şimdi Yakın Doğu'da çözülecek meseleler, bütün Avrupa ploteryasının da ölüm kalım meselesidir. (Pravda 26'dan **Şimşir 4,** No. 7)

11. Türk zaferi için kutlamalar: Güney Afrika'nın Johannesburg kenti Hilafet Komitesi'nden Türkiye'nin Paris Temsilciliği'ne gönderilen telde "İslam'ın onurunu kurtardıkları için İslam'ın savunucusu Mustafa Kemal Paşa'ya ve kahraman ordusuna" minnettarlık sunuldu, "Bütün dünya Müslümanları sizin yanınızdadır" denildi. ★ Roma Temsilcisi Celalettin Arif Bey, Hint Hilafet Cemiyeti Bombay Vilayeti Kongresi'nin tebriklerini bildirdi. ★ Celalettin Arif Bey, Seylan Kolombo Büyük Camii'nden Hacı Celalettin imzasıyla gelen kutlama telini Dışişleri Bakanlığı'na bildirdi. Telde "Seylan'daki kardeşlerimiz samimî tebriklerini arzediyorlar ve Hilafet'in istiklalini devam ettirecek muvaffakiyet için Kadir-i Mutlak'a dualarımız devam ediyor" deniyor. ★ Mısır'da Zifta halkı ve Zagazi Barosu adına gelen kutlama telgrafları da Roma'dan Ankara'ya bildirildi. (**Şimşir 5:** 292, 293, 294, 295) ★ Hint Hilafet Komitesi'nin telgraf çevirisi Meclis'te okundu: "İslam'ın parlak zaferinden dolayı, Hint Birliği büyük sevincini bildirir. Bu ayın sekizinde bütün Hindistan'da bir tam ahenk göstermişlerdir. Gazi Mustafa Kemal ve İslam'ın galip ordusunu tebrik için Hindistan'ın ve Afrika'nın her tarafından telgraflar yağıyor" (**ZC** 23: 168)

12. Karabekir, Trabzon'dan Mustafa Kemal'e yazısında "İngilizler yalvarıyor" gibi sözlerin ajans ve gazetelere girmesinin uygun olmayacağını, Trakya'ya şimdiden teşkilatçı subay ve bazı ufak müfrezeler geçirilmesi gerektiğini bildirdi (**Karabekir 1:** 1094).

13. Dr. Rıza Nur, yeniden Sağlık Bakanlığı'na seçildi. Bakanlar Kurulu'nun seçimi ile ilgili kanun uyarınca Sağlık Bakanlığı'na yapılan seçimde Rıza Nur 163 oy aldı. Diğer bakanlar daha önce seçilmişti. (**ZC** 23: 171, 180; **Sabah:** 28)

14. İstanbul Rum Patrikhanesi'nde İzmir'de linç edilerek öldürülen Metropolit Hrisostomos'un ruhu için ayin düzenlendi. Patrik Meletios, halka karşı yaptığı konuşmada, Türkiye'den kaçan Rum zenginlerini kınadı. (**İkdam:** 26)

1922 - EYLÜL

15. Yüksek Komiserler, Rumların sınır dışı edilme süresinin uzatılması için ricada bulunmaya karar verdiler. Nurettin Paşa, 16 Eylül'de yayımladığı bildiride 18-45 yaşları arasındaki Rum ve Ermeni erkeklerin esir sayıldığını, kalanların ise 30 Eylül'e kadar İzmir'i terk etmesi gerektiğini ilan etmişti. (**Sabah:** 28; **Jaeschke 1:** 196)

16. Mustafa Kemal Fransız Mareşali Lyautey'in kutlamalarına Paris Temsilcisi Ferit Bey aracılığı ile teşekkür etti (**Şimşir 5:** 291).

17. Yakup Kadri'nin İkdam'da yazısı: (Bornova'dan): Yarın sabah Bursa'ya doğru yangın, yağma ve öldürme hikâyelerini dinlemeye gidiyoruz. Batı Anadolu'nun ıstırabı, bütün Türk ve insan olanların ıstırabıdır. İzmir işgalinden beri birçok yazar ve hatip Yunan istilasını vatanın bağrına saplanmış bir hançere benzettiler. Bu hançer sene sene vatanın kalbi zannolunan yere kadar yaklaştığı ve Sakarya Zaferi'nden itibaren yavaş yavaş, sıyrıla sıyrıla etimizin içinde kıvrılarak, kabzası ve çeliği Türk kanı ile kıpkızıl çıktı. Büyük acı, ruhumuza kuvvet verdi. (**YM:** 66; **Kaplan vd.** II: 984)

18. Yenigün muhabiri, Sarıkışla'da esir Yunan generali Trikopis ile uzun bir görüşme yaptı. "Mağrur general şimdi halim selim kitap okuyor. Yunanistan'ın zenginlerinden olduğu için Hükümet'ten maaş almaz. Türkçe kelimeleri şöyle böyle söylüyor." Trikopis'in cevapları (özetle): Başkumandan olduğumu esir olduktan sonra bir Türk zabitinden öğrendim. Yakıp yıkmalardan haberdar değilim. Taaruzdan üç gün evvel ufak tefek alametler görmedik değil, fakat beklemiyorduk. Ordunuz müthiş! Müthiş! İzmir yangınını, esir olduktan sonra duydum. Olan oldu, şimdi dua edelim de sulh bir an evvel yapılsın, her şey düzelsin. (**YG:** 26)

19. **Sabah**'ta Abdullah Zühdü, Yunanlıların Trakya'yı savunma niyetlerine çatıyor. –Müttefek devletlerin sulh esaslarımız hakkında dünkü notası. –Şarkî Trakya iade ediliyor. **İkdam:** Müttefikler, Trakya ve İstanbul'un Türkiye'ye iadesini kabul ediyorlar. Boğazlar serbest olacak, askerlikten tecrit edilecek, ancak konferanstan önce ve konferans sırasında tarafsız mıntıkadan tecavüz edilmemesini talep ediyorlar. **Vakit:** Müttefiklerin Ankara'ya notası. –Hakkı Tarık: Kazanan siyaset: Ordunun zaferi ne kadar hızlı ve şümüllü ise Hükümet'in siyasetindeki başarı da o derece etkili ve semereli oldu. –Yunanlılar hınçlarını Makedonya Müslümanlarından alıyorlar. –Hilal-i Ahmer'e hamiyetli amelemizin bir bağışı: 76 lira 70 kuruş. Dün Hilal-i Ahmer veznesine tevdi edilen ianenin miktarı 186.000 liraya yükselmiştir. **Yeni Adana:** Damat Ferit ve Dürrüzade kaçtı. **Açıksöz:** Boğazların kıyısında. Ordumuz, Çanakkale Boğazı'na dayandı. Mutlaka Edirne'ye ve İstanbul'a varacağız. Her engeli çiğneyerek, Süleyman Şah'ın sallarla geçtiği o kıyılara varacağız. Şimdi mesele hep İngiltere'nin buna

1922 - EYLÜL

engel olmaya kalkıp kalkmayacağıdır. –Pişdarlarımız Çanakkale'de. **Satveti Milliye:** Hâlâ İngiliz tuzağı. **Babalık:** Faşistler kimlerdir? Dış siyasetlerinde İtalyancıdırlar. –Evening gazetesi: Türkiye yalnız değildir. –Ekrem Reşat: Yakında toz duman kalkınca İngiliz ricaline "Bindiğiniz at mıdır eşek mi, görünüz" diyeceğiz. **The Times**'de tarafsız bölgelerin haritası (**Jaeshke 1:** 196). İngiltere'nin Saraybosna Konsolosu, Belgrat Elçisi Young'a yazısında Saraybosna gazetelerinin Anadolu hareketiyle ilgili tutumunu anlattı: Yerel basın, Mustafa Kemal'in zaferini alkışlarken İngiltere'ye küfür savuruyor. (Gazete kesikleri 14,15,16 tarihli) (**Şimşir** IV: 551) **İleri:** Misak-ı Millîmizin tahakkukuna doğru (Paris kararları). –Suphi Nuri: Kazandık. –Afyon kahramanı Kâzım Paşa'nın beyanatı. **Tevhidiefkâr:** Paris Konferansı sulh müzakeratı esnasında, bitaraf mıntıkaya tecavüz edilmemek şartıyla Edirne de dahil olduğu halde Trakya'nın kâmilen Türkiye'ye iadesine ve Boğazlar üzerinde de Cemiyet-i Akvam'ın himayesi altında Türk hakimiyetinin tanınmasına karar verilmiştir. –Ebüzziyazade: Nota, beklediğimiz gibi çıkmadı (sansürlü). **Yenigün:** Konferansa iştirakimiz için davetname yazıldı. –Eğer Misak-ı Millî kabul edilmezse ordularımız derhal Trakya üzerine yürüyecektir. –Yunus Nadi: Tahribat ve tahrirat. **Küçük Mecmua**'da Z.Gökalp: Felsefe vasiyetleri 1: Babamın vasiyeti. –Halk masalı: Tembel Ahmet. **Le Temps,** başyazısında, Konferans çağrısı ile ilgili Müttefik kararlarını uygar dünyanın içten bir sevinçle karşılayacağını yazıyor: Curzon, yanlış politikalarını onararak ülkesinin çıkarlarına hizmet etti. Mustafa Kemal Paşa ve Ankara Hükümeti, şu ana kadar Anadolu'da kazandıkları zaferin coşturduğu Türk milliyetçiliği bilincini de içeren gerçek bir politika anlayışı göstererek başarıya ulaştılar. (**Şimşir 4,** No. 6)

26 - SALI

1. General Harington, Ankara'nın İstanbul'daki temsilcisi Hamit Bey'e verdiği mektupta Çanakkele bölgesinde "Tarafsız Bölge"ye giren Türk kuvvetleri çekilmezse; deniz, kara ve havadan zor kullanacaklarını, bu konuda General Shutleworth'a yetki verdiklerini belirtti. Hamit Bey, konu hakkında Harington'la bir görüşme yaptıktan sonra mektubu Mustafa Kemal'e iletti. Harington, Mustafa Kemal'e de, bir olaydan endişe ettiğini doğrudan yazarak, "Tarafsız Bölge"ye giren Türk kuvvetleri hakkında askerî tedbirler almakla görevli olduğunu bildirdi. Mustafa Kemal, Harington'a verdiği cevapta, Yunan zulmünden yakındı ve bu kuvvetlerin herhangi bir tarafsız bölge tanımadıklarını bildirdi. İngilizlerle aralarında herhangi bir tarafsız bölge kararlaştırılmamış olduğunu anlatan Mustafa Kemal, askerî hareketin Yunanlılara karşı yapıldığını belirterek yakında başlayacak müzakerelere kadar kötü bir olay meydana gelmemesi için İngilizlerin çabasını rica etti. Albay Shutleworth da bir ültimaton vererek yarın silah kullanmak zorunda kalacağını bildirdi.

1922 - EYLÜL

Harington, gece (16/27), Savaş Bakanlığı'na raporunda "Çanakkale'de 23.000 Türk askerine karşı çetin bir direniş gösterebilirim. Mustafa Kemal, ilk ateş etmeye beni zorlamaya çalışıyor. Bundan kaçınıyorum ama bizi sarmasına ve Boğazlara toplar yerleştirmesine göz yumamam" dedi. (**Şimşir** IV: 568; **Şimşir 5:** 296-297, 298, 300; **GCZ** 3: 832; **İkdam:** 28, 29, 30; **TİH** II/6-4: 43; **Bayur 2:** 299; **HM:** 28; **ATTB:** 463; **Sabah:** 28, 29) ★ Çanakkale'de İngiliz birliklerinin kumandasını General Marden üstlendi (**Walder:** 308).

2. Dün savaş gemileriyle Sakız'dan Pire'ye gelen ihtilalciler; Atina, Lesbos, Sakız, Selanik üzerine attıkları bildirilerle ihtilalin başladığını duyurdular. Albay Gonatas imzalı bildiride Kral'ın tahttan vazgeçerek yerine veliahdın geçmesi, Millet Meclisi'nin dağıtılması, Müttefiklerin güvenini sağlayacak bir hükümetin kurulması, hemen yeni seçimlerin yapılması, Trakya Cephesi'nin takviye edilmesi istendi. Daha sonra Lemnos Kruvazörü telsizinden yayımlanan ültimatomda hükümet isteklere boyun eğmezse, Atina'ya yürüneceği ihtar edildi. Kral yarın tahtından vazgeçecek. (**Sabah, Tev.Ef.** 28; **İkdam, Vakit:** 28, 29; **Büjak:** 258; **KASÖT:** 993)

3. Genelkurmay Başkanı Kâzım Paşa (Özalp), Ankara Sarıkışla'da esir Yunan subaylarını ziyaret ederek ihtiyaçlarını sordu. Trikopis, gösterilen iyi davranışa teşekkür ederek Türk kumandanlarından övgüyle söz etti. (**Özalp:** 236)

4. Uluslararası Kızılhaç Komitesi ve Uluslararası Çocuk Esirgeme Birliği'nin görevlendirdiği delegeler, Batı Anadolu'daki şikâyetleri incelemek için İstanbul'a geldiler. Kurul üyelerini kabul eden Hamit Bey, Ankara'dan izin almaya çalışacağını söyledi. Hilal-i Ahmer, kurula, Doktor Vasfi Bey'i kattı. Ankara, izni 29'da verecektir. (**AYVZ** 3: 223)

5. Celalettin Arif Bey'in Roma'dan bugün bildirdiğine göre Mısır'da Subraheyt halkı adına Muhsin Paşa, Türk ordusunun başarısını kutluyor, Osmanlı İmparatorluğu'nun yükselmesi ve İslam şerefinin korunması için yapılacak girişimlerde başarı diliyor. (**Şimşir 5:** 301)

6. Mustafa Kemal, zaferi kutlayan Hint Hilafet Komitesi'ne gönderdiği cevapta "Hintli kardeşlerimizin her vesileden istifade ile hakkımızda gösterdikleri temenniler ve özel gösterilere teşekkür ederim" dedi (**HM:** 27; **Borak:** 327)

7. Frunze, basın temsilcilerine Sovyet-Türk ekonomik ilişkileri konusunda yaptığı açıklamada, şu andaki görevlerinin Sovyet Türk ilişkilerini geliştirmek olduğunu, bunun için Türk parasını incelemek, Türk tüccarlarıyla ortak şirketler ve birlikler kurmak gerektiğini söyledi. Frunze: "Türkiye'nin Antant tarafından ekonomik bakımdan ele geçirilmesi tehlikesi bizim için en gerçek tehlikedir. Bu tehlike ile savaşmak için en ciddî şekilde hazırlanmalıyız" dedi. (26.10.1922 tarihli Zarya Vostakoka'dan **Şemsutdinov:** 250)

1922 - EYLÜL

8. Rumbold'un raporu: Harington'la, birkaç Türk'e çıkış vizesi vermek için anlaştım (**Jaeschke** 1: 197). ★ Amiral Brock'un raporu: Milliyetçilerin İzmit'e karşı saldırıya geçmekle kararsız kalmalarının nedeni, şehirde ve mevzilerde meydana gelebilecek ölümlerden dolayı, Fransız ve İtalyanların sempatisini kaybetme korkusudur. Hıristiyan halk, büyük bir sinir gerilimi içindedir. İstanbul'da Türkleri silahlandırmak için büyük bir örgüt çaba harcıyor. (**Walder:** 325)

9. Yunan işgali altındaki Yalova ve çevresinde çeteler kurarak cinayet işlemekten sanık 36 Rum'un yargılanmasına İstanbul'da devam edildi. 10'u tutuklu, 29'u firarda olan sanıkların işlediği ileri sürülen cinayetlerle ilgili olarak tanıklar dinlenmeye başladı. (**Sabah:** 27)

10. **Sabah:** A. Zühdü: Hakk'a çok şükür sulh... Huzur ve saadetle, sükûn ve tealî ile sulh. Bugün acıları unutmuş ve hakikî bir refah devresine girmiş oluruz. –Hükümet-i Milliye'den henüz cevap gelmedi. **Açıksöz:** Fethi Bey Londra'da iken vukubulan sulhperverane müracaatları reddeden İngiltere Hükümeti, şimdi tevil etmeye çalışıyor. –Kardeş **Kafkasya**'da tezahürat: Tiflis'te pek büyük tezahürat yapıldı. –İstanbul İptidai Muallim ve Muallimleri ile talebeleri büyük Müncî Paşa'nın adını yaşatmak için Beyazıt Meydanı'na tunçtan abide dikilmesini kararlaştırdı. **İkdam:** Devletlerin notası ve millî hükümetimiz. –Fransa Hariciye Nezareti'nde bir konferans . **Yeni Adana:** Trakya'da millî kuvvetlerimiz harekete geldiler. Millî teşkilatımız düşmanı tepeleyerek toprak ele geçirdi. Şimendifer köprülerini attı. **Vakit:** Vaziyet, Müttefiklerin notasından sonra değişmemiştir. Çanakkale'de Erenköy'üne vasıl olan bir süvari müfrezemizin çekilmesi hakkında müzakere cereyan etmektedir. –Ahmet Şükrü: Müttefiklerin notası, Misak-ı Millî'yi tamamiyle kabul etmekle beraber, bunun kabulü için şimdiye kadar atılan adımların en mühimidir. –Zaferimizin Almanya'daki aksi. Bulgar **Rapotniçevski Vestnik:** Yunan ordusunun yenilgisi, İngiltere'nin yenilgisi demektir. Ön Asya'nın sahibi şimdi Mustafa Kemal Paşa'dır. O, baulı haydutlara karşı halk kitlelerinin direnişini gerçekleştirecektir. Son Türk zaferi, doğudaki hareketleri çabuklaştıracaktır. (**Velikov:** 131) **İleri:** Paris müzakereleri sona erdi. Neticeden umumiyetle memnuniyet beyan ediliyor. –Celal Nuri: Fevzi Paşa ile İzmir'de mülakat. Ercüment Ekrem'in, eski Osmanlı tarihleri ve Evliya Çelebi üslubunda yazısı: Feth-i İzmir ve Sitayiş-i Alay-ı Azim. **Tevhidiefkâr**'da sansürlü manşet: Hükümet-i Millîmiz Müttefiklerin notasına henüz cevap vermedi. –Ebüzziyazade: Sarih sözler fakat tedbirler devresi. –Başkumandanımızın İzmir muhabirimize beyanatı. Mustafa Kemal Paşa'nın Boğazlar ve sulh hakkındaki sözleri: Serdar-ı muzafferimiz Misak-ı Millî'nin ahkâmı haricine çıkılmayacağını fakat Misak-i Millî'nin istihsali için edilen ahd ve peymanın tutulacağını kat'i bir lisanla muhabirimize

1922 - EYLÜL

tekrar etmiştir. **Yenigün:** Müttefikler, Hükümetimizi kesin sulh anlaşması müzakere ve akdi ile iştigal edecek bir konferansa davet ettiler. –Misak-ı Millî kabul edilmedikçe Türk milleti sulh akdetmeyecektir. –Kemalettin Kâmi: Zafer (Analar dindiriniz gözünüzün yaşını). **Pravda**'da Komünist Enternasyonal Yürütme Komitesi'nin dünya işçilerine 25 Eylül tarihli çağrısı: Türk halkına barış, Avrupa emperyalizmine savaş! (**Şimşir 4**, No 8)

27 - ÇARŞAMBA

1. Yunan Kralı Konstantin, ihtilalcilerin dünkü ültimatomu üzerine tahtı oğlu Georgios'a bırakarak şekildi, Bunu bir bildiri ile de halka açıkladı. Kral, Hükümet uygun görürse ordunun başında memleketin çıkarı için mücadeleye hazır olduğunu bildirdi. Yarından sonra Yunanistan'ı terk edecek olan Konstantin, 11 Ocak 1923'te Palermo'da ölecektir. (**İkdam, Vakit:** 29; **Bayur 2:** 301; **Tev.Ef, Sabah:** 28; **Büjak:** 259; **Umar:** 334; **Macario:** 106; **KASÖT:** 993; **Bıyıklıoğlu 2:** 438) ★ Partisi, Venizelos'a bir tel çekerek idareyi eline almasını istedi (**İkdam:** 28, 29). ★ Atina'da Pangalos başkanlığında bir ihtilal mahkemesi kuruldu (**Jaeschke 1:** 197).

2. Hamit Bey, Mustafa Kemal'in dünkü cevabını Harington'a verdi. Harington, Pellé ve Garoni ile "Tarafsız Bölge"deki gerginlik, ateşkes görüşmelerinin başlaması, Trakya'nın Yunanlılardan teslim alınması gibi sorunları tartıştı ve görüşmelerini Mustafa Kemal'e yazdı. Harington, Mustafa Kemal'in dünkü telgrafına cevap vererek Tarafsız Bölge'de Yunan kuvveti olmadığını, Yunan donanmasının bugün İstanbul'dan da çıkarıldığını bildirdi. Mustafa Kemal'le buluşma isteğini belirtti. İzmir'deki Tuğamiral Nichelson aldığı bu mesajı Mustafa Kemal'e bildirerek verilecek cevabın da hemen İstanbul'a iletileceğini kaydetti. Amiral Dumesnil de General Pellé'den ve Fransız Hükümeti'nden aldığı iki talimatı Mustafa Kemal'e bildirdi. Buna göre Fransızlar, Tarafsız Bölge'deki Türk atlılarının geri çekilmesini istiyorlar, buna karşılık Yunanlıların da Tarafsız Bölge'ye riayeti için tedbir alacaklarını vaat ediyorlar. (**Sabah, İkdam:** 30, 1; **TİH** II/6-4: 44; **Walder:** 328; **Şimşir 5:** 302, 305-309, 310; **Şimşir** IV: 580) ★ Rumbold, Mustafa Kemal'in cevabının hiç tatmin edici olmadığını ve Harington'un, onun argümanlarını çürüteceğini yazdı (**Şimşir** IV: 570).

3. Türk kuvvetleri Çanakkale'de İngiliz mevzilerinin tel örgülerine kadar yaklaştılar (**İkdam:** 29; **Sabah:** 30; **TİH** II/6-4: 31-32; **Walder:** 308; **HTVD** 66, ves. 1471). ★ Batı Cephesi Komutanlığı, Çanakkale'de bulunan birliklere, Mudanya'da askerî konferans toplanacağından, bulundukları yerde kalmaları emrini verdi (**HTVD** 65, ves. 1465, 1467).

1922 - EYLÜL

4. Yunan savaş gemileri, müttefiklerin baskısı sonucu İstanbul'dan çekildi. Averof İstanbul'a üç gün önce gelmişti. (**Şimşir 5:** 307, 312; **İkdam, Sabah:** 28)

5. Yüksek Komiserler Mudanya'ya giderek generallere verilecek talimatı görüştüler. Generaller, Meriç gerisine çekilmenin ve Doğu Trakya'da Türk yönetimi kurulmasının en pratik çözüm olacağını söylediler. Yüksek Komiserler hükümetlerinden talimat istediler. (**Şimşir** IV: 571)

6. İngiliz bakanlarından bazıları Koloniler Bakanlığı'nda bir toplantı yaptı. Genelkurmay Başkanı, tarafsız bölgeden hem İngilizlerin hem Türklerin çekilmesi için anlaşmaya varılırsa bunun İngiltere'nin lehine olacağını söyledi. Chamberlain, Churchill ve Deniz Bakanı, hemen çekilmenin İngiliz prestijini küçük düşüreceğini söylediler. Bakanlar Kurulu toplantısında da aynı konu ele alınarak bölgeye takviye gönderildiği ve çekilmenin doğru olmadığı açıklandı. Hükümet, Çanakkale tepelerini tutup tutamayacağını Harington'dan sordu. (**Şimşir** IV: 561, 565; **Sabah:** 30; **Walder;** 310,326)

7. Mustafa Kemal, kan dökülmemesini isteyen Kardinal Gaspari'ye yazdığı cevap yazısında, "Bu felaketleri ne ordu ne halk yapıyor. Bu insanî duyguyu bugünkü duruma sebep olanlar nezdinde uyandırmanızı dilerim" dedi. (**Vakit, İkdam, Sabah:** 29 Eylül, 2 Ekim; **ASD** V: 138)

8. Azerbaycan, Ermenistan ve Gürcistan; Sovyetlerin 24 tarihli notasına katıldıklarını İngiltere, Fransa, İtalya, Yunanistan, Romanya, Bulgaristan, Yugoslavya ve Mısır Hükümetlerine bildirdiler. Konferansa çağrılmayışlarını protesto ettiler ve kendileri katılmaksızın alınacak kararları tanımayacaklarını belirttiler. (**Yerasimos:** 522)

9. Trakyalılar Derneği'ne bağlı kuvvetlere, dünden beri MM Grubundan 350 tüfek ve 60.000 mermi dağıtıldı (**Himmetoğlu** II: 326).

10. Eski Şeyhülislam Dürrizade Abdullah ile aynı kabinede Maliye Bakanlığı yapmış olan Reşat Bey, bir İtalyan vapuruyla İstanbul'dan kaçtılar(**İkdam, Sabah, Vakit:** 28). ★ Venizelos'un iktidardan düşüşünden beri İstanbul'da bulunan Efzunlarla Beyoğlu'nda "çalım satan" General Yuvani, İstanbul'dan Atina'ya hareket etti (**Vakit, İkdam:** 28).

11. Vakit'te, eski Polis Genel Müdürü Hasan Tahsin ve yardımcısı Kemal Bey'in usulsüz arama yapmak ve güveni kötüye kullanmaktan İkinci Ceza Mahkemesi'nce 1,5'ar yıl hapis cezasına çarptırıldıkları. Davayı, Babanzade Nüshet Paşa'nın eşi Saime İsmet Hanım açmış ve aramada evden alınan para ve mücevheratın iade edilmediği ileri sürülmüştü. (**Vakit:** 27. Yargılama İkinci Ceza Mahkemesi'nde 14 Ekim'de yeniden başlayacak. **İkdam:** 15 Ekim)

1922 - EYLÜL

12. Ankara'dan izin bekleyen Uluslararası Kızılhaç ve Çocuk Esirgeme Kurulları, İstanbul'da yardım kurumlarıyla ortak bir toplantı yaptı. Kurullara, Batı Anadolu'da inceleme yapma izni yarından sonra verilecek. (**AYZV** 3: 223)

13. Meclis'te, Türk köylüsünün fedakârlığını tebcil etmek için Meclis önündeki alana bir kağnı anıtı yapılması istendiyse de bu öneri reddedildi (**ZC** 23: 187).

14. Kastamonu Mebusu Besim Atalay, Kastamonu'ya çektiği telgrafta "İstanbul'a girmekteyiz" dedi. Bu haber Kastamonu'da büyük sevinç gösterilerine sebep oldu. Belediye, telgrafı açık artırmaya koydu. Telgraf, 494 lirayı verende kaldı. (**AS:** 27,28)

15. Dışişleri Bakan Vekili Dr. Rıza Nur, Sovyet Rusya Elçisi Aralof ve Azerbaycan Elçi Vekili ile bir görüşme yaptı (**HM:** 28).

16. Yakup Kadri'nin yazısı: Manisa harebelerinde: Birçok hendek, kurumuş ceset dolu. Bazen kokmuş cesetler yüzünden uzun müddet teneffüs edemiyoruz. Afyon bozgunundan ordumuz gelinceye kadar hemen hemen bütün köylüler aç, çıplak, dağlarda ve korularda yaşamışlar. Yunan ordusu ile yerli Hıristiyanların basit bir programları vardı: Yakmak, soymak ve öldürmek. (**YM:** 67; **Kaplan vd** II: 988)

17. **Tevhidiefkâr:** Millî Hükümetimiz Müttefiklerin son notasına hâlâ cevap vermedi. –Süvarilerimiz girdiğinden beri Tarafsız Mıntıka'nın durumunda değişiklik olmamıştır (manşetten gerisi sansürlü). –Çanakkale'de vaziyetin salahından bahsediliyor. –Samipaşazade Sezai: Türk milletinin dehası. –İzmir muhabiri Ahmet Kadri: Türk, şehamet meydanının ezelî eridir. **Vakit:** Erenköy ve Biga'ya vasıl olan süvarilerimizin Tarafsız Mıntıka'dan çekilmeleri hakkındaki tebliğe henüz cevap verilmemiştir. Hükümet, İstanbul'da asayişin haleldar olmayacağını, General Harington, Ermeni ve Rumlardan asker kaydının doğru olamayacağını tebliğ ediyor. –Ahmet Şükrü: Açık söyleyelim: Durmak, beklemek için vaktimiz yoktur. **İkdam:** Konferansın İzmir'de toplanması muhtemeldir. –Trakya vaziyeti. –Süvarilerimiz Bitaraf Mıntıka içinde bulunmaktadır. **İleri:** Biz yalnız Yunanlılara düşmanız. İngiliz milletiyle her zaman dost yaşamak istiyoruz. **Hakimiyeti Milliye:** Babıâli'nin hüsnü kuruntusu. Konferansa gitmeye hazırlanıyormuş. –Boğazlar bir Cebelitarık olamaz. –Zaferimiz, dostlar ve kardeşler: Tiflis'te büyük sevinç ve gösteriler. –Hint Hilafet Komitesi'nin Mustafa Kemal'e gönderdiği kutlama kararı. –Türk zaferi dolayısıyla Trablusşam'da olağanüstü gösteriler. **Yenigün:** Harington: Mustafa Kemal'le görüşmekten memnun olacağım. İstanbul'da daha fazla kalacağımı zannetmiyorum. **Yeni Adana:** İri Britanya!.. –İstanbul'daki hainler kaçıyorlar. **Ertuğrul**'da, Bursa'nın kurtuluşunda ölenlerin listesi ve onlara karşı şükran duyguları (**Eğilmez:** 157). Bulgaristan'da yayımlanan Türkçe **Ziya:** Ankara'nın

1922 - EYLÜL

zaferi, Doğu'daki esir milletlere kuvvet verecektir. Bu hareket Doğu dramının ilk parlak sonucudur. (**Velikov:** 132) **Açıksöz**'de İ.Habib: İngilizlerin büyüklük içinde zaafı. Gurur ve hudutsuz ihtirasındaki huşunet. –Besim Bey'den gelen telgraf: İstanbul'a girmekteyiz! –Azerbaycan'da fevkalade tezahürat. **Karagöz,** Yıldırım Gazi, başlar tacı Başkumandan Mustafa Kemal'e, siyaseten ve sulhen hak ettiği Edirne kaymağını sunuyor. –Karagöz'le Hacivat, vagona bindirdikleri kişilere (Hürriyet ve İtilafçılara), çabuk olmalarını, Haydarpaşa'da karşılayacakları kişiler olduğunu söylüyorlar. **Demokrat** (Belgrat): Türklerin Edirne'ye dönmelerinde biz sakınca görmüyoruz. **Balkan** (Belgrat): Müttefiklerimiz Türklerin Avrupa'ya dönmelerini kabul ettiler. Bu, Balkanlara ve Avrupa'ya indirilmiş bir darbedir. (**İkdam:** 23; **Şimşir** IV: 588, 589) **Sabah:** Ankara'dan dün de cevap gelmedi. –A. Zühdü: Dikkat, son derece dikkat ve aynı zamanda sabır, sükün ve vazife. –Liman Von Sanders'in Daily Telgraph'a beyanatı: Türkiye tam bir zafer kazandı. İstanbul ve Trakya iade edilmelidir. **Ayine:** Gâvur İzmir yine İslam oldu. –Şişli hanımlarının Anadolu kadınlarına eşya yardımları: Sürmedanlık, manikür takımı, ipek çorap, ıtriyat, dudak boyası. –Boğazlar meselesi. –Refik Halit'ten Dahiliye Vekili'ne mektup: Beni cezalandıracağınızı biliyorum. Sürgüne gönderilmemi istiyorum. İhtihatçıların sürgüne göndermesi sonucu beni meşhur eden Memleket Hikâyeleri'ni yazmıştım. Bu sürgünde de edebî başarılar kazanacağım. **Daily Telgraph** (Londra)'da, John Clayton'un İzmir'de Mustafa Kemal'le pazartesi günü Boğazlar, azınlıklar ve Musul sorunu ile ilgili yaptığı görüşme. Mustafa Kemal, Amerikalı gazeteciye, Boğazların serbestliğini savunduklarını, bunun uluslararası bir sorun olduğunu, fakat İngilizlerin Yunanistan lehine Boğazları kapatmak istediğini, Müttefiklerini Türkiye üzerine kışkırttığını, L.George gibi bilgisiz ve dar görüşlü kişilerin Yakın Doğu sorununu ellerinde tutmalarına son vermek zorunda olduklarını, göçlere rağmen Batı Trakya çoğunluğunun Türk olduğunu, azınlıkların mübadelesi taraftarı olduğunu, Toprak talebi olmamaları koşuluyla İngilizlerin de Amerikalılar gibi Musul'da petrol işletebileceklerini söylüyor. (**Şimşir 4,** No, 8) **Washington Times:** Gelibolu, Yakın Doğu'nun gerçek başkentidir. Burayı elinde tutan ulus, savaş ve ticaret gemilerinin giriş ve çıkışına engel olabilecektir. Yakın Doğu probleminin özü, İstanbul ve Çanakkale Boğazlarının kontrolüdür. Boğazları kontrol eden güçler, yalnızca Karadeniz sahillerindeki ufak küçük ulusların kaderlerini değil, ticaretini buradan geçişe dayandıran Rusya'nın geleceğine de hakim olacaktır. (**Şimşir 4,** No. 9)

28 - PERŞEMBE

1. Mustafa Kemal, Harington'un dünkü teline cevap verdi. Türk ordusunun Boğazlar üzerindeki harekâtının durdurulduğunu bildirerek "Umarım ki, İstanbul'dan uzaklaştırdığımız Yunan donanmasının bir daha geri dönmesine

1922 - EYLÜL

izin vermezsiniz. İstanbul halkı üzerindeki baskıyı kaldırırsınız" dedi. Harington'un görüşme isteğini, Ankara'ya gideceği gerekçesiyle ve şimdilik geri çeviren Mustafa Kemal, Çanakkale'deki birliklere oldukları yerde kalmaları emrini verdiğini, İngiliz kuvvetleri geri çekilirse, Türk kuvvetlerini de bir miktar geri çekebileceğini, Çanakkale'de yalnız mülkiye ve zabıta yönetiminin kurulması için emir vermeye hazır olduğunu bildirdi. Harington, çatışmayı savuşturacak bir güvenlik çizgisi önerdi. Mustafa Kemal, Harington'a verdiği cevabı, Fransız Tuğamirali Dumesnil'e de bildirerek İngiliz askerlerinin Anadolu yakasından çekilmelerinin sağlanmasını istedi. (**Şimşir 5:** 316, 323; **İkdam:** 29, 30; **Sabah** 30, 1; **ATTB:** 463; **TİH** II/6-4: 45)

2. Hamit Bey, Mustafa Kemal'e telinde, Türk taraftarı Lord Newton'un yanında General Sir Frederic Morris olduğu halde İstanbul'a geldiğini, Lord'un, General'i Hamit Bey'e göndererek şu dilekte bulunduğunu haber verdi: "Türkler amaçlarına ulaştılar. Tarafsız mıntıka konusunda ısrarlı olunmaması..." Hamit Bey, "Türkiye meselesi için İstanbul'a geldikleri anlaşılıyor" dediği bu iki kişi ile görüştü ve önerilerini Mustafa Kemal'e tekrar bildirdi: Trakya'nın 10 Ekim'e kadar boşaltılması, Çanakkale'de güvenlik kuşağı, İngiltere'nin buna rıza gösterebileceği... (**Şimşir 5:** 325, 326)

3. Türk birlikleri harekete geçtiği takdirde İngilizlerin İstanbul'da bazı kişileri tutuklamaya karar verdikleri haberi Türklere ulaştı (**Himmetoğlu** II: 324).

4. İngiliz yazışmaları ve kararları: 1) Rumbold'dan Curzon'a: Türkler, tarafsız bölgeye aldırmıyorlar. İngiliz makamları kendilerini zor tutuyor. Mustafa Kemal Dumesnil'e İngiliz askeri Tarafsız Bölge'den çekilirse Türk askeri de çekilir demiş. (**Şimşir** IV: 573) 2) İngiliz Bakanlar Kurulu, İzmir'deki göçmenlere yardım ve bunların taşınması için Milletler Cemiyeti'ne çağrıda bulunmaya, Mudanya Konferansı'na bir Yunan generalinin de çağrılmasına karar verdi. Toplantıda, yakın Doğu'daki bunalım konusunda bir karara varılamadı. (**Walder:** 328; **Şimşir** IV: 574) 3) Curzon, Rumbold'a kabinenin görüşlerini iletti: Harington'un Mustafa Kemal'le görüşmesi uygun olmaz. Yunan askerlerinin çekileceği hat, Mudanya'da saptandıktan sonra Müttefiklerin onayına sunulacaktır. Yunanlılar, Mudanya kararlarını kabul etmezse Türklerin Trakya'ya geçmesine izin verilmez. (Curzon'un başka teli): Mustafa Kemal, Tarafsız Bölge'den çekilmezse Yunan donanmasının da Marmara'yı ve Çanakkale Boğazı'nı kullanmasına izin verilecektir. Bunu Ankara'ya duyurunuz. 4) Harington'dan Savaş Bakanı'na: Mustafa Kemal'in bize saldıracağını sanmıyorum. Zayiat vermeden konferansa ulaşabilmek istiyorum. Türklerin Trakya'ya asker geçirmeye hukuken hakları var sanırım. Geçişleri engellenmezse tarafsız sınırları çiğnemezler. 5) İngiltere'nin Belgrat Elçisi bugün Minçiç ile görüştü. Minçiç, Fransa krediyi kesebileceğinden Boğazların savunulması için asker veremediklerini, Anadolu zaferi üzerine Makedonya Müslümanlarının ayaklanabileceğini söyledi. Elçi Young, basının Trakya'nın Türklere bırakılmasından hoşnut olmadığını da bugünkü yazısında belirtti. (**Şimşir** IV: 577, 578, 581, 583; **Churchill:** 435; **Walder:** 329)

1922 - EYLÜL

5. Fransız Diplomatı Franklin Bouillon, bir Fransız savaş gemisiyle İzmir'e geldi ve Mustafa Kemal'le görüştü. Fransız Başbakanı Poincaré'nin bir mektubunu getiren Bouillon, Doğu Trakya'nın Yunan ordusuna boşaltılacağını, Boğazların iki yakasında askerden arınmış bölge istediklerini söyledi ve azınlık haklarının korunmasını istedi. (**İkdam, Sabah:** 29; **TİH** II/6-4: 33; **Bıyıklıoğlu 2:** 439; **Cebesoy 3:** 75; **HTVD** 65, ves. 1467)

6. Atina'da 50.000 kişi, önlerinde Fransız, İngiliz, Yunan bayrakları olduğu halde Yunan millî marşını ve Marseyyez'i söyliyerek bir gösteri yaptı. Göstericiler, İtilaf elçilikleri önünde durarak şehrin başlıca caddelerini dolaştılar. Venizelos'un yeniden işbaşına getirilmesi istendi. Venizelos Yunanistan'a 1924 başında dönecektir. (**İkdam:** 30; **Bujak:** 260) ★ İsyancı Venilesçular Pire'ye çıkarak Atina üzerine yürüdüler. Kral II. Georgios; yemin ederek tahta geçti. (**İkdam, Vakit:** 30; **Bayur 2:** 301) ★ Yunan ihtilalcileri, Başbakan Gunaris, Protopapadakis, Stratos, Savaş Bakanı Teotakis, Dışişleri Bakanı Baltacis, Anadolu Sefer Orduları Kumandanı Hacıanesti, Tümamiral Gudas, Tümgeneral Ksenefon Stratigos'u tutukladılar. İngiliz ve Fransız Elçileri, tutuklananların askerî mahkemede yargılanmasının Avrupa'da iyi etki yapmayacağını yeni hükümete bildirdiler. Tutuklular, 6 Kasım'da askerî mahkemeye verilecek, 13 Kasım'da vatana ihanet suçuyla yargılanmaya başlanacaklar, Grokido Hükümeti, sanıkların mahkûm edileceği kanısına vardığından istifa edecek, 27 Kasım'da mahkeme kararı gereğince Gunaris, Protopapadakis, Stratos, Baltacis, Teotakis, Hacıanesti kurşuna dizilecek, Gudas ve Stratos ise ömürboyu hapse mahkum edilecek, bunun üzerine Fransa, İngiltere ve İtalya Yunanistan'la diplomatik ilişkilerini keseceklerdir. Daha sonra Prens Andre'nin yargılanması yapılacak ve İngiltere'nin müdahalesi ile ömür boyu sürgün cezasına çarptırılacaktır. (**İkdam:** 30; **Umar:** 334; **KASÖT:** 995; **Macario:** 107)

7. Nurettin Paşa, Dumesnil'e, Hıristiyanların İzmir'den zorunlu ayrılma tarihi olarak konulan 30 Eylül tarihinin uzatıldığını bildirdi. Yüksek Komiserler, dün verdikleri nota ile, bu sürenin uzatılmasını istemişlerdi. (**Jaeschke 1:** 197)

8. İki binden çok Rum ve Ermeni ileri geleni, İstanbul'dan Romanya ve Bulgaristan'a hareket etti. Vapurlarda yer bulunamadığı için gitmek isteyenlerin bir çoğu gidemedi. (**Vakit:** 29; **İkdam:** 29 "15 gündür gidenlerin sayısı 12.000'den fazladır")

9. Genelkurmay Başkanlığı, İzmir'den verdiği bir şifre ile Doğu Ordusu'ndan verilecek kuvvetlerle birleşecek Elcezire Cephesi kuvvetlerinin Dicle boyunda ve Hakkâri-Yüksekova bölgesinde ileri harekete geçmesini emretti. Düşünülen bu Musul harekâtı yapılamayacaktır. (**TİH** II/6-4: 99)

1922 - EYLÜL

10. Buhara Hükümeti'nin kutlama yazısı Meclis'te okundu: Yunanlılara ve rehberlerine karşı kazandığı büyük zaferden dolayı Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti'yle bütün Türk kardeşlerini tebrik eder, emperyalistlere karşı Türkiye'nin siyasetini kendi siyasetimiz sayarız. (**ZC** 23: 223) ★ Dışişleri Bakan Vekili Dr. Rıza Nur, Bakü Temsilciliği'nin bir yazısını Mustafa Kemal'e bildirdi. Buna göre, Azerbaycan yetkililerinden bir grup, Türk Temsilciliği'ne gelerek Türk milletinin fedakârlığını ve ordunun kahramanlığını kutladılar. (**Şimşir 5:** 330)

11. Ankara'nın Paris Temsilcisi Ferit Bey, İngilizlerin tutumu hakkında gönderdiği raporda "İngilizler şereflerini kurtarmağa çalışıyorlar. Çanakkale'ye daha fazla asker gönderemezler" dedi. (**TİH** II/6-4: 46)

12. Yunan Zulümlerini İnceleme Kurulu, İzmir'in Kasaba ilçesinde halkı dinledi. Falih Rıfkı yazıyor: "Ateş, yağma, soygun ve öldürme, iki gün iki gece devam etti. Şimdi bütün Anadolu harabeleri içinde binlerce insan istasyonlarda veya yollar üstünde bir erkek yahut bir kadının haberini soruyor. Herkes birbirini arıyor. Enkazların altında yüz ceset çıkarılmış. Kocası vurulmuş hamile bir kadın "Yine bugünlere şükür" diyor. (**YM:** 73)

13. Anadolu Ajansı, Büyük Zafer'in Fransız ve Alman subaylarının ve Doğu milletlerinin yardımıyla kazanıldığına ilişkin bazı yayınları eleştirdi. Türk ordusunda hiç bir yabancı subay olmadığını ve yardıma her an hazır Doğu milletlerinin böyle bir yardımına ise henüz lüzum görülmediğini açıkladı. (**Sabah:** 1 Ekim)

14. **Hakimiyeti Milliye:** Zaferden dolayı İran Hükümeti'nin tebriki. Moskova Elçiliği önünde yapılan gösteri. –Buharalıların tebriki. **Sabah:** Yunanistan'da askerî bir ihtilal başlamış ve memleketin her tarafına sirayet etmiştir. Asiler, Atina'ya üç saat mesafede karargâhlarını kurarak Kral'ın hallini, Mebuslar Meclisi'nin feshini istemişlerdir. Hükümet istifa, Kral tac ve tahtından feragat etmiştir. **Tevhidiefkâr:** Zaferimiz nihayet Yunanistan'ın da altını üstüne getiriyor. Yunanistan büyük ve müthiş bir ihtilal içinde çalkalanıyor. **İkdam:** Yunanistan'da umumî ihtilal ateşi. –Bitaraf mıntıkanın mürurü hakkında nazar-ı dikkati celp. –Bugünkü işlere bir bakış. **Vakit:** Atina'da ihtilal çıktı. –Ankara'nın cevabı gecikecek. –Tekirdağı'nda Yunan askerinin isyanı. –Ermeni Ticaret Bankası dün ödemeyi durdurdu. **Açıksöz:** Karahan imzasıyla Rusya'nın ikinci notası (24 tarihli). –Caniler Tekfurdağı'nı da yakıtlar. –İstanbul Kabinesi istifa edecek. –Dün geceki muazzam müsamere. **Ertuğrul**'da Yunan zulümleri. **Vrene** (Belgrad): İngiltere diplomatik yenilgiye uğradı. Mustafa Kemal bize güvence verdi. Bu, Hükümetimizin kararında etkili oldu. Savaşa sürüklenmektense Türklerin Trakya'ya dönmelerini tercih ettik. (**Şimşir** IV: 589) **Aydede**'de, Ali Kemal kendi kalemini kırmış, Süleyman Nazif'in kalemini alıp kullanacak-

1922 - EYLÜL

mış. Süleyman Nazif de Celal Nuri'nin kalemini kullansın... –Sonbaharda Avrupa'ya yolculuk güzeldir, muhaliflerin talihi varmış. Mütarekeden sonra İttihatçılar da bu mevsimde yolculuğa çıkmışlardı. Meşhur sözdür, biz de tekrar edelim: Gelen Paşam, giden ağam! –Güzelim, neden kaçıyorsunuz? Yoksa siz de muhalif misiniz? (Derginin mesul müdürlüğü Refik Halit'ten Kâzım'a geçiyor) **İleri:** Yunanistan'daki ihtilal sirayet ediyor. –İzmir'deki İngiliz amiralı müzakerata girişecek. –Anadolu, zaferi kazanmak için nasıl çalıştı? **Yenigün:** Başkumandanımız, Harington'un süvarilerimizi Bitaraf Mıntıka'dan çekmemiz hakkındaki notasına en kestirme cevabı verdi: Bitaraf Mıntıka'dan haberdar değilim. –Nebizade Hamdi: Başkumandan'ın fikri. –Babıâli'nin Millî Hükümetimize müracaatı: Bütün aza-yı Hükümet derhal istifaya hazırdır(!). –Yunan mezalimini bir kere daha protesto ettik. –Süvarilerimiz, Çanakkale mıntıkasında ilerliyor. İngilizler çekiliyor. **Güleryüz:** Şanlı ordumuz Edirne'ye kavuşuyor. –Muhalefetin fikri: Hangi birine yanayım bilmiyorum. Sabahları gazetesiz kaldığıma mı, Paşamızın kaçtığına mı, iktidara gelemediğimize mi, hesap gününün yaklaştığına mı? –Anadolu'dan gelen rüzgâr İstanbul'da neler yaptı? Aftoslar şapkalarını çıkarıp fes giydiler, Müncizade (Ali Kemal)'nin ağzı kilitlendi. Refik Halit, âdeti mücibince millîcilerin ayaklarını öpmeye başladı. Sait Molla da hapı yuttu. –Bir gün gelip Damat Ferit'i arayacaklar mı? Yalnız Damat Ferit'i değil, bütün bendegânının dahi aranacağına hiç şüphe olmadığı. **Washington Times**'da Robert S. Thornburgh'un yorumu: İngiltere, Doğu Trakya'yı Türklere vermekle, Ön Asya'da Yunanistan'a yaptırmak istediği görevi Türkiye'ye veriyor. Gelibolu'ya süvari birlikleri göndererek Türkiye'nin Boğazları tutmasını sağlamaya çalışıyor. Bu durumda Fransa'nın Yakın Doğu'daki etkinliği ciddî olarak azalacaktır. (**Şimşir 4,** No. 10)

29 - CUMA

1. Mustafa Kemal, İtilaf Devletleri Dışişleri Bakanları Poincaré, Curzon ve Sforza'nın 23 tarihli notalarını cevaplayarak Trakya'nın bir an önce boşaltılmasını istedi ve bunu sağlamak için 3 Ekim'de Mudanya'da bir ateşkes konferansına katılacaklarını, konferansa Türk delegesi olarak İsmet Paşa'nın atandığını, notaya ayrıca Hükümet tarafından cevap verileceğini bildirdi. Ankara Hükümeti, 4 Ekim tarihinde, notanın barış konferansı ile ilgili bölümünü cevaplayacaktır. (**Söylev** II: 497; **Sabis:** 354; **TİH** II/6-4: 49; **HM:** 6 Ekim; **Bıyıkoğlu 2:** 439; **GCZ** 3: 907)

2. İngiliz Kabinesi, Türklere kesin süreli bir ültimatom vererek en kısa zamanda çekilmelerini istemeyi, aksi halde üzerlerine ateş açmayı kararlaştırdı. Bu, bir talimat halinde Harington'a da bildirildi. Harington ve Yüksek Komiser Rumbold, kararı zamansız bularak erteliyorlar. (**Walder:** 332; **Bayur 2:** 301; **Bıyıklıoğlu:** 87; **Hicolson:** 275; **Armağan:** 84; **Sonyel** II: 277)

1922 - EYLÜL

3. Lord Curzon, Londra'da Dr. Nihat Reşat'le görüştü. Nihat Reşat Bey, Paris kararları için Curzon'u kutladı. Curzon'un "Mustafa Kemal, tarafsız bölgeden çekilmezse çıkarılacak, birkaç saat içinde savaşın eşiğine gelebiliriz" sözlerinden telaşa kapıldı, Mustafa Kemal'e hemen bir tel çekerek onu uyaracağını söyledi. Curzon, bakanlarla evinde yaptığı toplantıda "İngiltere'nin dostu" olarak tanıttığı Nihat Reşat'la görüşmesini aktardı. Harington'un Mustafa Kemal'e vereceği ültimatomun 24 saat ertelenmesini önerdiyse de bakanlar bunu kabul etmediler. (**Walder:** 341; **Şimşir** IV: 596 **Sonyel II**: 278)

4. Dumesnil, General Pellé'nin mesajını Mustafa Kemal'e iletti. Pellé, Çanakkale Boğazının Anadolu kıyılarında İngiliz askerlerinin çekilmekte olduğunu bildirerek Türk kuvvetlerinin de çekilmesini istiyor. (**Şimşir 5:** 328)

5. Tevfik Paşa, İstanbul Hükümeti'nin göreve devam ettiğini açıkladı. Tevfik Paşa şöyle dedi: Millet birdir. İkilik yoktur. Şimdiye kadar görülen itilaf, dış görünüşten ibarettir. İnşallah yakında bu da giderilecektir. (**Sabah, Tev.Ef, İkdam, Vakit:** 30)

6. Yunanistan'da Satiriu Krokidas başkanlığında yeni ihtilal hükümeti yemin ederek göreve başladı. Askerî hükümet, halka yayımladığı bildiride, İtilaf Devletlerinin siyasetini kabul ettiğini, ancak Trakya'yı vermeye razı olmadığını, hiç bir partiye dayanmadığını ilan etti. (**Büjak:** 260; **KASÖT:** 995; **Sabah, İkdam:** 1 Ekim)

7. Franklin Bouillon'un Poincaré'ye teli: Mustafa Kemal ile dört saatlik bir görüşme yaptım. Durumu güç, askerini zor zapt ediyor. Trakya'nın Müttefiklerce geçici işgalini önerdim. Mustafa Kemal'in kişisel görüşlerine güveniyorum. Ama önce Trakya'yı kurtarmak gerek. (**Şimşir** IV: 614)

8. İngiltere'nin Roma Büyükelçisi Graham, Dışişleri Bakanı Şhanzer ile görüşmesini telledi: Graham, İtalyan basının İngiltere aleyhindeki yayınından ve İtalya'nın Türkiye'ye karşı direnmeyişinden yakındı. Shanzer "Türklerle savaşmağa kalkışacak bir İtalyan hükümeti derhal devrilir" dedi. (**Şimşir** IV: 606)

9. Elcezire ve Irak Teşkilat ve Hareket-i Milliye Umum Kumandanı Özdemir Bey, Süleymaniye'de kurulan Güney Kürdistan Devleti Başkanı Şeyh Mahmut'a Revandiz'den bir mektup yazdı, İngilizlere karşı kazandığı başarıdan ötürü onu kutladı. Gelecekte nasıl bir siyaset izleyeceğini sordu. Şeyh Mahmut, Türkiye'nin himayesinde özerk bir Güney Kürdistan ve İngilizlere karşı ortak hareket önerecektir. (**Uzel 2:** 110) ★ Özdemir Bey Müfrezesi, Köysancak'ı işgal etti. İngilizler, çevredeki aşiretlere Türk birliğini Köysancak'tan uzaklaştırmazlarsa kasabayı bombardıman edeceklerini bildirecekler, bunu yapacaklar, aşiretlerin karşı tutum alması üzerine birlik burayı boşaltmak zorunda kalacaktır. Burayı İngilizler işgal edecek, Şeyh Mahmut İngilizlerle savaşmak isteyecek, ancak aşiretlerden destek göremeyince girişiminden vazgeçecektir. (**Uzel 2:** 129)

1922 - EYLÜL

10. Karabekir, Trabzon'dan Mustafa Kemal'e yazısında, 50 kadar şehit çocuğu ile birlikte Ankara'ya gelmesine izin istedi. Cevap 5 Ekim: Muvafıktır. Karabekir, Ankara'ya gitmekteki gerçek amacının Mustafa Kemal'i bazı tehlikeli kaprislerden uzaklaştırmak, daha sonra emrivakilerle karşılaşmamak, hükümet şekli hakkında verilecek kararlarda hazır bulunmak olarak kaydediyor. (**Karabekir 1:** 1095)

11. ABD Dışişleri Bakanlığı'nın görüşü: Türkiye kapitülasyonları kaldırmaya, İstanbul'a yerleşmeye kalkışırsa buna engel olunmalı, Mustafa Kemal'i barış düşmanı, ortalığı karıştırıcı olarak suçlamalıyız.

12. Albay Kondilis, diğer bazı Venizeloscu Yunan subaylarla birlikte İstanbul'dan ayrıldı (**HM:** 30 "Def olup gidenler"; **İkdam:** 30).

13. Fatih Rıfkı'nın yazısı: Salihli harabelerinde: Burada cami, otel, han gibi büyük binaların dışında üç bine yakın ev, beş yüze yakın dükkân yandı. Salihli'nin faciası içinde bizi teselli eden şey, halkın zekâsı ve iyimserliğidir. Herkes "Toprağımızı yakamadılar ya!" diyor. (**YM:** 75)

14. **Akşam:** Sadrazam Tevfik Paşa Hazretleri'nin gazetemize beyanatı: Millet birdir, ikilik yoktur... –Başkumandanımız, General Haringtonun telgrafına cevap gönderdi. **İkdam:** İhtilalciler Yunanistan'a hakim bulunuyorlar. –Yunan ihtilali karşısında müstacel iş. –Tarafsız Mıntıka hakkında Harington-Mustafa Kemal yazışması, **Yenigün:** Başkumandanımız İzmir'in fahrî hemşehrisi. –Yunanistan'ın belkemiğini kırdık. –Kahraman ordularımız Çanakkale'yi de kurtararak bütün Anadolumuzu düşmanların ayakları altından kurtardı. –Bütün Yunanistan kan ve ateşler içinde çırpınıyor. –İngiliz Amele Partisi: Lloyd George'un da yıkılması lazım. Çünkü o, dünya barışı için tehlikelidir. –**Sabah:** Tarafsız Bölge ile ilgili haberler. Mustafa Kemal-Harington yazışması. –Prens Georgios Yunan kralı oldu. **Hakimiyeti Milliye:** Birliklerimiz, hedeflerine doğru ilerlemektedir. –Dünya kamuoyu bizimle beraberdir. –Yunanistan'ı ihtilal ateşi kavuruyor. **Vakit:** Bir ihtilafa meydan verilmemesi için dikkat edilmektedir. –Çanakkale havalisinde kıtaatımızın harekâtı devam ediyor. **İleri:** Mustafa Kemal-Harington telgraflaşması vaziyeti tavzih etmiştir. –Yunanistan'daki ayaklanma nasıl başladı, nasıl devam ediyor? –Trakya'nın bazı kısımlarındaki İslam ahali, millî hakimiyetimizi bilfiil tesis eylemişlerdir. **Tevhidiefkâr:** İhtilalciler Atina'yı zapt etti. Kosti'nin istifası üzerine oğlu Yorgi, Yunan kralı oldu. Ahali Venizelos'u istiyor. –Çanakkale kasabası müstesna olmak üzere, bütün Bitaraf Mıntıka ve Boğazların Anadolu sahili işgal edildi. General Harington, Mustafa Kemal Paşa ile Bitaraf Mıntıka hakkında mülakat etmek istiyor. –Ebüzziyazade: Sulh için acele etmeli. –Lapseki ve Kumkale de işgal edildi. **Washington Times:** Cosmopolitan Haber Servisi'nden Roberth S.

1922 - EYLÜL

Thornburg, Birleşik Devletler İstihbarat Örgütü'nden alınan bilgiler ışığında yazdığı üçüncü ve son raporunda, Yakın Doğu krizini açıklıyor: Türk krizi, bütün önceki düşmanlıkları alevlendirdi. Fransa Orta Avrupa'da güç sahibi olmak istiyordu. Almayta'daki yeniden yapılanma konusunda Fransız ve İngilizler arasında görüş farkı var. Boğazlar, Avrupa'daki iki süper güç arasındaki acımasız mücadeleyi sona erdiremez. Son üç yıldır İngiltere, Fransa'ya karşı denge sağlamaya çalışıyordu. Fransa, İngiltere'ye karşı Türkiye'yi desteklemeye başladı. (**Şimşir 4,** No. 11)

30 - CUMARTESİ

1. Türk Dışişleri Bakanlığı, Müttefiklerin 23 tarihli teklifine cevap vererek, verilen güvence üzerine askerî harekâtın durdurulduğunu ve Trakya'nın bir an önce boşaltılması gerektiğini bildirdi. Yusuf Kemal imzalı notada, Mudanya'da ateşkeş konferansının toplanmasının kabul edildiği de bildirildi. (**Akşam, Tev.Ef.** 1; **İkdam, Sabah:** 3 Ekim; **MN** 1923: 272; **TİH** II/6-4: 49)

2. Mustafa Kemal, Rauf Bey, Yusuf Kemal Bey ve Fethi Bey gece (29/30), İzmir'den Ankara'ya hareket ettiler (**Akşam:** 1, **İkdam:** 2 Ekim; **GCZ** 3: 840; **Yak.Tar.** IV: 20). ★ İsmet Paşa da, yanında Fevzi ve Refet Paşalar olduğu halde, İzmir'den Mudanya'ya hareket etti (**TİH** II/6-4: 51; **HTVD** 65, ves. 1469).

3. General Harington, İstanbul'dan Londra'ya telinde, Türklere ateş açtırmama ve Tarafsız Bölge'den çekilmezse ateş açtıracağı yolundaki ültimatomu Türklere vermeme tutumunu savundu. Şimdilik bir tehlike olmadığını savunan Harington, Çanakkale'yi savunabileceğini, "ateş et!" emrinin barut fıçısına ateş atmak olacağını ve geriye dönülmez olaylar yaratacağını belirtti. Çanakkale'de harekete geçerlerse İstanbul'da Hıristiyanlara karşı davranışlar olabileceğini savunan Harington, yapılacak hareketlerin kendi yorumuna bırakılmasını istedi. "Türklerin Çanakkaleye saldırma niyeti ciddî değil. Bence her şey Trakya'da yapılacak işlere bağlıdır" dedi. (**Walder:** 347-349) ★ İngiliz Kabinesi üç oturum yaptı ve Harington'dan savaşın başlamasıyla ilgili rapor bekledi. Ancak Harington, dünkü ültimatomu vermemişti. Harington'un raporu Kabine'ye yarın ulaşacak. (**Walder:** 345; **Sonyel** II: 278) ★ Çanakkale Komutanı General Marden, Kemalist silah veya piyadesinin mevzilendiğine ilişkin bir işaret olmadığı raporunu verdi (**Churchill:** 436). ★ Hamit Bey, İngiliz komiserinin bir notunu Mustafa Kemal'e bildirdi. Buna göre Türkler Tarafsız Mıntıka'dan çekilmezse, İngilizler, Yunanlıları bu bölgeye girmekten alıkoymaya devam etmeyecekler. Hamit Bey, İngilizlerin sinirlenmeye başladığını bildirerek Mudanya Konferansı hazırlıklarının çabuklaştırılmasını Mustafa Kemal'den istedi. (**Şimşir 5:** 331)

1922 - EYLÜL

4. Rumbold'dan Curzon'a üç telgraf: Türklerin Trakya'ya geçme isteği, Mudanya Konferansı'nın toplanması çabası ve umudu, Çanakkale'de durumun iyileştiği, Harington'a verilen talimatın 2-3 gün geciktirilmesiyle bir şey kaybedilmeyeceği, vb. (**Şimşir** IV: 609, 611, 612)

5. Fransa, İngiltere'ye notasında, Mustafa Kemal'in Çanakkale'ye bitişik Tarafsız Bölge'den Türk ve İngiliz askerlerinin aynı anda çekilmesi önerisini kuvvetle desteklediğini bildirerek İngiliz Hükümeti'nin bu öneriyi ciddiyetle incelemesini istedi (**Şimşir** IV: 616; **İkdam:** 2).

6. Sovyetler, İngilizlerin Boğazlarda Rus ticaret gemilerine uyguladığı ambargoyu protesto etti (**Yerasimos:** 526).

7. Yunan Zulümlerini İnceleme Kurulu, Alaşehir'de incelemeler yaptı (**YM:** 77).

8. Meclis'in gizli oturumunda 6 aydan beri görev yerine gitmeyerek Trabzon'da bekleyen Buhara Elçilik Kurulu hakkında sorulan bir soruya, Dışişleri Bakan Vekili Rıza Nur cevap verdi. Nur, Buhara'daki karışıklık nedeniyle kurulun gidemediğini, bu nedenle görevine son verildiğini söyledi. Büyük Millet Meclisi bütçesi görüşüldü. Bütçe komisyonu önerisi: 977.375 lira. Bunun 693.000 lirası mebus maaşları, 103.295 lirası yolluk ve yevmiye, 36.000 lirası matbaa çalışanları ücreti, 300.000 lirası matbaa kuruluş giderleri, 25.810 lirası memur maaşları. Mebuslar, maaş ve yolluklarını tartıştılar. (**GCZ** 3: 835, 840)

9. Yunan Kralı Konstantin, önceki günkü istifasından sonra, bugün de Sicilya'nın Palermo kentine gitmek üzere yanındakilerle birlikte Yunanistan'dan ayrıldı. (11 Ocak 1923'te orada ölecek). İhtilalciler Atina'ya girdiler. Venizelos'a çektikleri telgrafta, ona tam güvenleri olduğunu ve onu dış temsilci olarak atadıklarını bildirdiler. Venizelos, 1928'de seçimle yeniden iktidara gelecektir. (**İkdam: Sabah:** 3; **KASÖT:** 993; **Büjak:** 260)

10. Bir buçuk yıldan beri işgal altındaki İç Batı Anadolu'da gerillacılık yapan müfrezelerin Balıkesir'de terhisine başlandı. Müfrezeler Komutanı Kaymakam İbrahim Ethem Bey, gerillalara öğütlerde bulundu: "Ben çeteyim, vatan kahramanıyım diye ötekine berikine kafa tutmayın. Yunanlılara yardakçılık yapanların, zengin ve mevkî sahibi olduklarını görünce üzüntünüzü belli etmeyin. Millî vazifenizi yerine getirmenin manevî hazzıyla yetineceksiniz. Millet her şeyi tamir edecektir." Akıncılar, bir buçuk yıldır Yunanlılarla 60 defa çarpışmışlar, 897 düşman öldürmüşler, 151'ini yaralamışlar, 190 kişi esir almışlar, eşkiyayı sindirmişler, birçok ganimet almışlar, kendileri de 21 ölü, 2 esir, 22 yaralı vermişlerdi. (**Vandemir 1:** 203-208)

11. Beyrut'ta Türk-Fransız (Suriye) gümrük anlaşması imzalandı (**İkdam:** 5; **Sabah:** 16)

1922 - EYLÜL

12. Tunus Tebursuk'tan Hamuda Ez Hamasi, Ankara'nın Paris Temsilcisi Ferit Bey'e telgrafında, Osmanlı askerinin parlak zaferini, İslam'ın Büyük adamı olarak nitelediği Mustafa Kemal'i kutladı (**Şimşir 5:** 332).

13. Açıksöz: İkinci perde mutlaka açılacak ve mutlaka oynanacak. Bu gürültüsüz mü oynanacak yoksa birincisi gibi heyecanlı mı oynanacak? Meselenin ruhu burada. –Harington ile Başkumandanımız arasında 26 tarihli yazışmalar. **Tevhidiefkâr:** İlk ve son cevabımız, Misak-ı Millî'mizdir. –Mustafa Kemal'in Clayton'a demeci. **Sabah:** Sulh emareleri kuvvetli. –Atina'da askerî bir ihtilal hükümeti. **İkdam:** Yunanistan yangını. –Yunanistan ve ordusu ihtilal içinde. –Müttefik İşgal Kuvvetleri Kumandanı'na Mustafa Kemal'in yeni cevabı. **Vakit:** Mustafa Kemal Paşa Hazretleri'nin Harington'a bir cevabı. –Franklin Bouillon İzmir'de –Yunan ihtilalcileri yeni bir kabine yaptılar. –Samsun Ermenilerinin zaferi kutlayan telgrafları. **Karagöz:** Mustafa Kemal, kurukafalardan yapılmış Magalo İdea tepesini, ona sırtını vermiş Venizelos'un üstüne yıkıyor. Üstündeki Kral da tahtı ile birlikte havaya uçuyor. –Sansürlü manzume: Trakya'ya geçmemize kimse mani olmasın... **Rote Fane:** Kadın ve erkek ameleler! Türk milletine sulh, Avrupa emperyalizmine harp! (Yeni bir savaş çıkabilir) (**MEH** 91: 10-13) **The Toronto Daily Star**'da Ernest Hemingway, muhabir olarak kalmakta olduğu İstanbul'u, buradaki tozu, pisliği, çamuru, dar sokakları, etlerin kötülüğünü, resmî izin günlerinin çokluğunu, gece kulüplerini, fareleri... anlatıyor. (**Hemingway:** 17-20) **İleri:** Vaziyet sulh yoluna girmiştir. Kıtaatımız Çanakkale'de bulundukları mevzilerde kalmıştır. Hiç bir hadiseye meydan verilmeyecektir. –Başkumandan Mustafa Kemal Paşa Hazretleri Harington'a cevap verdi. –İzmir kahramanı Yüzbaşı Şerafettin Bey. –Kundakçı Yunanistan sonunda kendini yaktı. **Le Temps**'ın başyazısı: İngiliz Hükümeti'nin General Harington'a, çok ihtiyatlı hareket etmesi tavsiyesinde bulunduğu doğruysa, olaylar önlenmiş olacaktır. Gerçekte bütün hata, L. George'un Tarafsız Bölge'de güvenliği sağlamak bahanesiyle Türklerin bir tehdit ve kışkırtma olarak nitelendirme eğiliminde oldukları askerî önlemleri almasında olmuştur. İngiliz Hükümeti, durumu daha kritik hale getirdi. Bugün meydana gelen, Fransa'nın Çanakkale'ye göndermiş olduğu kıtaları çekerek gösterdiği barışçı tutumun ne kadar haklı olduğunu göstermektedir. Çözüm Londra ve Ankara'ya bağlıdır. (**Şimşir 4,** No. 12)

1922 - EKİM

1 - PAZAR

1. Ankara Hükümeti, Paris Barış Konferansı Başkanı ve Fransız Başbakanı Poincaré'ye 3 Ekim'de başlayacak Mudanya Konferansı'nda konuşulacak konuları bildirdi (**ATTB:** 464).

1922 - EKİM

2. Franklin Bouillon, İzmir'den İstanbul'a geldi. Bu gece Müttefik generalleriyle bir toplantı yapacak olan Bouillon, Müttefik generallerinin tutumunu şiddetle eleştirecek ve 3 Ekim'de bir açıklama yaparak İzmir'de kararlaştırılan protokolün Mudanya'da imzalanmasını isteyecektir. (**İkdam, Sabah** 2; **TİH** II/6-4: 51)

3. İngiliz Kabinesi toplanarak Harington'un tutumunu görüştü. Dışişleri Bakanı Lord Curzon, konferansa katılacak Müttefik generallere gönderdiği talimatta, konferansın tek amacının Yunan ordusunun Doğu Trakya'da çekileceği hattı belirlemek olduğunu, buna karşılık Ankara'nın Tarafsız Bölge'ye asker göndermemeyi ve Boğazlardan geçmemeyi yükümlenmesi gerektiğini bildirdi. (**Sonyel** II: 281; **Şimşir** IV: 617; **Sabah, İkdam:** 2; **Walder:** 350-352)

4. İngiliz Yüksek Komiseri Rumbold, Fransız ve İtalyan Yüksek Komiserlerine Fransız ve İtalyan gemilerinin Türklerin Avrupa'ya geçişlerini önlemek için Amiral Brock'la işbirliği yapıp yapmayacağını sordu. Fransız Yüksek Komiseri Pellé, hiç bir harekette bulunamayacaklarını, İtalyan Komiseri ise bu konuda talimat almadığı cevabını verdi. (**Şimşir** IV: 624)

5. Harington, Mustafa Kemal'in 50.000 kişilik bir kuvvetle İzmit Yarımadası'nda Tarafsız Bölge'ye saldırma hazırlığı içinde olduğunu söyledi. Rumbold, Ryan'ı Hamit Bey'e gönderdi. Ryan, Kemalistlerin susmaları ve Tarafsız Bölge'ye girmeleri konusunda sabırlarının taştığını söyledi. Hamit Bey, İsmet Paşa'nın 3 Ekim'de Mudanya'da olacağı ve Türk ordularının ileri yürüyüşlerinin durdurulacağı karşılığını verdi. (**Şimşir** IV: 623)

6. Başbakan L. George ile Romanya'nın Londra Olağanüstü Elçisi Diamendy, bir görüşme yaptılar. Diamendy: "Türkiye'nin Bulgaristan'la ortak sınırı olmamalı. Boğazların iki yakası askerden arındırılmalı ve Müttefik kontrolü altında geçiş sağlanmalı. Kemalistlerin ileri hareketi, Doğu Avrupa'nın toprak statükosunu etkileyecek pek ciddî bir tehlike yaratmaktadır" dedi. L. George; Romanya'yı bir Sovyet saldırısına karşı koruyacaklarını söyleyerek Romanya'nın Boğazlar için asker göndermesini istedi. (**Şimşir** IV: 626)

7. Yunan ayaklanmasının önderi Plastıras "Bir aya kadar Trakya savunması için 60.000 asker hazır olacak" dedi (**Jaeschke 1:** 197).

8. İsmet Paşa, İzmir'den Karaağaç yoluyla Balıkesir'e geldi. Yarın Mudanya'da olacak. (**HTVD** 65, ves. 1469)

9. Fransa'da Uluslararası Dostlar Grubu adlı kuruluş Mustafa Kemal'i kutlamayı ve kendisine "kardeş" unvanını vermeyi kararlaştırdı. Brotenil imzasıyla Mustafa Kemal'e 5 Ekim'de gönderilecek yazıda, bu karar bildirilerek cevap istenecektir. (**Şimşir 5:** 339)

1922 - EKİM

10. Büyük Havaî Ekspresler Kumpanyası tarafından, haftada iki kez olmak üzere Paris'le İstanbul arasında hava servisine başlandı (**Jeaschke 1:** 197; **İkdam** 26 Eylül'de, başlayacağı)

11. Yakup Kadri'nin bugünkü notları: Uşak'ta 1800 ev yandı. Bin kişi öldürdüler, yakılar. 300 aile götürüldü. Yunanlılar, Uşak'ın bağlarını yakmışlar. Onları teselli etmedikçe, bize bu hürriyet ve şeref helal değildir. (**Kaplan vd.** II: 996) **Yenigün:** Artık İstanbul'da tutanamayacağını anlayan hain Padişah Vahdettin, taç ve tahtını terketti. Selamlık resmine İngilizlerin himayesi altında götürülüyor. İngilizlerle beraber kaçmaya hazırlanıyor. –L.George'un inadı. –Mustafa Kemal Paşa-Harington mülakatı. –Başkumandanımız İzmir'den hareket etti. –Trakya'da millî teşkilatımızın faaliyeti. **Öğüt:** Hıyanete af yoktur. –Türk zaferi, kardeş Azerbaycan'da hararetle karşılandı. –Kafkas Federasyonu'nun tebrik telgrafları. **Akşam:** Refet Paşa diyor ki: Biz müstevlî değiliz. Vatanını ve milletini müdafaayı bilen vatanperverleriz. Trakyalılar, vazifemiz bundan sonra başlıyor. **Tevhidiefkâr:** Trakya ve Edirnemiz bir an evvel iade edilmelidir. **İkdam:** Bitaraf Mıntıka hakkında Mustafa Kemal Paşa'nın Harington'a son cevabı. –Yunan esirleri: Türk tahammülkârlığı ile alicenaplığı. –Trakya'da Yunan zulmüne tahammülü kalmayan halk, birlikler teşkil ederek Yunan askerlerine karşı koymaya başladı. **Vakit:** (Manşet sansürlü). –Çanakkale'de vaziyette değişiklik yoktur. –Ahmet Emin: Cemiyet-i Akvam, Şark meselesinin hallinde mühim, belki de yegâne amil olabilir. –Münih'te millî zafer için kutlama. **Hakimiyeti Milliye:** Büyük Gazimiz, İzmir hemşehrisi. –Paşa hazretleri, İzmir'den hareket ettiler. Konstantin tevkif edildi; bir nazır katledildi. –(Hakimiyeti Milliye, bugünden başlayarak 4 sayfa). **Açıksöz:** Esir başkumandanla karşı karşıya (Yenigün'den). –Yunanistan'daki isyan tafsilatı. **İleri:** Mustafa Kemal-Harington telgraflaşması. –Hayım Nahum'un beyanatı: Mustafa Kemal, Türkiye'nin Washington'udur. Her millî harp gibi Türk harbinin de hareket noktası ne istediğini bilir bir münevver zümrenin azim ve hamiyeti olmuştur. **Petit Journal:** Avustralya bir Şark harbine hazırmış. Başvekil, Türklere adilane hareketten yana olduğunu belirtmiş ama "savaş çıkarsa Mustafa Kemal Avustralya'nın harp sahasına girmesinin ne demek olduğunu unutmakla hata etmiş olur" demiştir. (**MEH** 91: 16) **Sabah**'ta A. Zühdü: Sulh emareleri berdevam. –Mustafa Kemal'in General Harington'a cevabının metni. –Atina'da yeni kabine teşekkül etti. –Hayim Nahum Efendi, Paris'te Matin muhabirine meşru ve mukaddes gayelerimizi izah ediyor. **Le Figaro**'da, Amerikalı gazeteci Richard Eaton'un 13 Eylül'de Mustafa Kemal'le yaptığı mülakat: Türk toprakları kurtulmadan durmayacağım. İstanbul ve Meriç'e kadar Trakya, Asya'da Anadolu, Musul ve Mezopotamya'nın yarısı. **Le Temps**'ın başyazısı: Bugün doğu sorununda da önemli bir yumuşama olması umuluyor. Aksi halde ciddî olasılıklarla karşılaşılabilecektir. İlk tetik çekilmedikçe kaybedilecek bir

1922 - EKİM

şey yoktur. Barış düzeninin kurulmasına çalışılırken savaşçı bir ruh haliyle yola çıkmak büyük bir hatadır. En akıllı tutum, hem İngiltere'nin gururunu kollayan, hem de çatışma olasılıklarını tümüyle ortadan kaldıran açık bir çözüm yolu aramak olacaktır. Durum, yeni bir savaş yıkımının savuşturulabilmesi için herkesin iyi niyetle davranmasını zorunlu kılacak derecede ciddî ve trajiktir. (**Şimşir 4,** No. 13,14)

2 - PAZARTESİ

1. Mustafa Kemal Paşa, İzmir'den Ankara'ya geldi. Halkın coşkun sevgi gösterileriyle karşılandı. Akşam düzenlenen baloda Zeki Üngör'ün bestesiyle İstiklal Marşı (ilk kez) çalındı. Mustafa Kemal'e Ankara hemşehriliği önerildi. (**Öğüt:** 2; **HM, İkdam, İleri:** 3; **YG:** 2,3; **AS:** 2-4; **Tev.Ef.** 4-5; **Özalp:** 236; **Terzioğlu:** 92; **Sabah:** 4,5)

2. Azerbaycan Komünist Partisi Merkez Komitesi, Anadolu'daki yoksullara yapılacak yardımı örgütlemek için bir kurul görevlendirmeyi kararlaştırdı (**Şamsutdinov:** 241).

3. Yarın başlayacak ateşkes görüşmeleri için İsmet Paşa, Mudanya'ya geldi. General Harington da ateşkes görüşmeleri için İstanbul'dan Mudanya'ya kareket etti. (**Walder:** 355)

4. Türkiye Halk İştirakiyun Fırkası, Ankara Bakanlar Kurulu kararıyla kapatıldı (**Darendelioğlu** 1973: 88).

5. Lord Curzon'a teller: 1) Paris Büyükelçisi Hardinge'den: Poincaré, Mudanya'da Yunan generalinin bulunmasını kabul ediyor. Türkler Yunanlılarla görüşmezse Müttefik generaller iki ayrı toplantı yapar, Türkler ve Yunanlılarla ayrı ayrı görüşürler. 2) İstanbul Yüksek Komiseri Rumbold'dan: Franklin Bouillon'un söylediğine göre, İstanbul'da ve Çanakkale'de yürümeye hazır 150.000 Türk askeri İzmir'de bekliyormuş. Tehlikeli olmakla birlikte yürümek niyetindeymişler. Bouillon, onları son dakikada yürümekten caydırmış. Türklerin tarafsız bölgeden çekilmeleri için ısrar edilmemesini istiyor. 3) Rombold'dan (çok ivedi): Fransız Yüksek Komiseri, Türkler Mudanya Konferansı'nı kabul ettiklerine göre, Yunanlıların Doğu Trakya'yı hemen boşaltması ve burada geçici bir yönetim kurulması gerektiğini ileri sürdü. Kabul etmedim. Mustafa Kemal'in önce barış konferansına katılmayı kabul etmesi gerektiğini bildirdim. Harington da "Önceden ellerimizi bağlamayalım" diyor. 4) Atina Elçisi Lindley'den: Albay Plasturas, Trakya'daki Yunan ordusunu düzenlemek için oraya gideceğini söyledi ve Trakya'nın geleceğinin ne olacağını sordu. Venizelos'un öğütlerine uyacağını söyledi. Yunanlıların Trakya'da zulüm yapmasının kendisine zarar vereceğini belirttim. İlk işinin bu gibi hareketleri önlemek olduğunu söyledi. (**Şimşir** IV: 630-634)

1922 - EKİM

6. Franklin Bouillon, Sabah gazetesine demecinde "İtilaf Devletleri Şark'ta adilane bir sulh tesis etmek istiyorlar. Bu sulhun adilane tesis edileceğine iman ediyorum. Kat'iyyen temin ederim ki, İzmir yangınını, Türkler yapmamıştır" dedi. (**Sabah:** 3)

7. **Açıksöz:** Resmî tahkik heyetinin raporu: Tüyleri ürperten facialar. Kasaba katliâmı ve yangını nasıl yapıldı? –İngiliz ricali ve gazeteleri neler diyor? İngiltere'de müthiş harp aleyhtarlığı. –Artık İstanbul'daki Müttefik Başkumandanlığı suya düştü. **Vakit**'te, yarın açılacak Mudanya Konferansı ile ilgili haberler. –Mısır'dan Mustafa Kemal'e gelen tebrik telgrafı. **İleri:** Trakyamız derhal tahliye edilmek şartiyle askerî harekâtımızın tatili. Mudanya'da bir konferans akti. –Suphi Nuri: Milletim, düşmanımdan ne kadar yüksek, ne kadar mukaddes, ne kadar mesut. Allah nazardan saklasın. Hep birden çalışalım ve bu güzel vatanı dünyanın en mesut, en müterakki ve en büyük vatanı yapalım. **İkdam:** Venizelos'un durumu değiştirebilmesi mümkün değildir. –Çanakkale önünde –İngiltere ve biz Türkler. –Paris'ten Kuvayı Milliye'nin Anadolu sahili ile bazı adaları işgali bildirilmiştir. **Akşam**'da N. Sadık: Sulh ümitleri. **Sabah**'ta A. Zühdü: Yeni sulh emareleri. –Cenap Şahabattin: Şark'ın en büyük şairi: Togore. **Tevdiefkâr:** Devletler tarafından verilen kat'i teminat üzerine Başkumandan, Çanakkale ve İstanbul'a icra edilen hareketin tatilini emretti. Mudanya Konferansı yarın toplanıyor. –Ebuzziyazade: Mudanya Konferansı. –Sevgili Edirne, seni elbette kurtaracağız. **Yeni Adana:** Yunanistan kan ve ateş içinde. **Öğüt:** Anadolu'nun sesi. **Aydede** (Refik Halit): Kaçıyor diye alacaklıların sıraya girdiğini, mahalle halkının "Kaçtı, kaçıyor!" diye kendisiyle meşgul olduğunu, dostlarının da kaçmayı, saklanmayı tavsiye ettiklerini yazarak kaçmak niyetinde olmadığını ima ediyor. **Eko dö Bulgari:** İstanbul ve Boğazlar'da endişe verici durum. Yeni bir kan dökülmesi tehlikesi giderilmiş görünmüyor. Akıl ve itidal istiyoruz. Bulgaristan, tarafsızlığını koruyacaktır. (**MEH** 92: 2-4) **The New York Times:** Dr. F. Brown Harris, dün verdiği bir vaazda "Anadolu'daki savaşın Türklerin zaferiyle son bulması, yakın tarihin en korkunç planıdır. Kokunç Türk, bütün vahşetiyle yeniden sahneye çıkmıştır. Hasta adam, kendinden beklenemeyecek kuvvet gösterileri yapmaktadır. ABD artık konuşmalıdır" dedi. (**Ulagay:** 202) **Yenigün:** Esir ülkelerimizi kurtaran büyük ve Muzaffer Başkumandanımız bugün Ankara'yı teşrif ediyorlar. –Bir kral daha mı? Faysal'ın ıskatı rivayetleri. –Babıâli'nin sözlerini anlayana aşkolsun. –Radek Yoldaş'ın şayanıdikkat makalesi: Boğazların Türkiye'ye iadesini fevkalade alkışlarız. **Hakimiyeti Milliye:** Gazi Başkumandanımızın istikbali. Dün hükümet ve Meclis namına iki heyet, büyük kumandanımızı istikbal için hususî surette Ankara'dan hareket etti. Şehrimizde karşılama hazırlıkları. Gece ve gündüz devam eden faaliyet. Halkın sevinci. –Yunanistan ihtilal içinde çırpınıyor. –Kafkas Cumhuriyetlerinin notası. –Fransa'da Türklüğün ve Yunanlılığın

1922 - EKİM

mevkii. –Ruşen Eşref: Alaşehir'de. **Küçük Mecmua**'da Ziya Gökalp: Hocamın vasiyeti: –Halkiyat 1: Masallar. **Le Temps**'ın başyazısı: Doğu'da yumuşamaya doğru: Olaylara artık daha güvenle ve daha içten barış isteğiyle yaklaşılıyor. İngiltere'de kamuoyu, her türlü çatışmaya neden olabilecek politikalara karşı gelişiyor. (**Şimşir 4,** No 15) **Daily Express:** Savaşın kışkırtıcısı Venizelos (**Walder:** 361).

3 - SALI

1. Mudanya Konferansı açıldı. İtilaf Devletleri generalleri; İngiliz Harington, Fransız Charpy ve İtalyan Mombelli, İstanbul'dan bir savaş gemisiyle Mudanya'ya geldiler. Franklin Bouillon da, Ankara'nın İstanbul'da siyasî temsilciliğini yapmakta olan Hamit Bey'le birlikte sabah İstanbul'dan Mudanya'ya geldi ve konferanstan önce İsmet Paşa ile bir görüşme yaptı. Mudanya Konferansı öğleden sonra başladı. İsmet Paşa, konferans başkanlığına seçildi. Harington, kendilerine verilen projeyi okudu. Konferansın Doğu Trakya'yı yalnız Yunanlılardan boşaltmak mı yoksa Türkiye'ye devirle de mi yetkili olduğu tartışıldı. Müttefik generaller, yalnız boşaltmayı sağlamakla görevli olduklarını söylediler. Karaağaç İstasyonu konusu da ilk kez ortaya atıldı. İsmet Paşa, Ankara'ya telinde, Franklin Bouillon'la İzmir'de varılan mutabakatı esas alarak yarın karşı proje vereceklerini bildirdi. Harington, İsmet Paşa'yı iki defa ziyaret ederek Çanakkale'de Türk askerlerinin yerinde durdurulmasını istedi ve 23 tarihli Müttefik notasına Türkiye'nin cevabını sordu. İsmet Paşa, birliklere eski emirlerini tekrarlayacağını, notaya da Ankara'nın cevap vereceğini söyledi. (**Akşam:** 2; **İkdam, Sabah:** 3, 4; **İleri:** 3-6; **YG,HM:** 4; **AS:** 10; **MN** 1923: 273; **TİH** II/6-4: 53; **HTVD** 66, ves. 1473; **Armstrong;** 198; **Türkgeldi 2:** 158; **Bıyıklıoğlu 2:** 446; **GCZ** 3: 896-898; **Walder:** 356)

2. Sovyet Elçisi Aralof, Hükümetinden aldığı talimat gereğince Türk Dışişleri'ne bir nota vererek İtilaf Devletleriyle toplanacak konferansın Sovyetlere haber verilmeyişinin daha önceki anlaşmalara aykırı olduğunu bildirdi. Notada Trakya'nın İtilaf Devletlerince işgaline razı olunması da kınanarak bunun Sovyetler aleyhine olduğu ileri sürüldü. (**Aralov:** 151-152)

3. İzzet Paşa, Reuter Ajansı muhabirinin, Sultan'ın tahtını bırakmak üzere olduğunun doğru olup olmadığı sorusuna "Bir tek kelimesi bile doğru değil" cevabını verdi. Rumbold'un raporunda da "Padişah, tahtını terk etmek istemiyor" denildi. (**Jaeschke 1:** 198; **2:** 245)

4. Venizelos, Paris'ten Atina'ya gönderdiği telde, Yunanistan'ın askerî ve diplomatik açılardan büsbütün yalnız kaldığını bildirerek bu nedenle yeni hükümet üyelerini düşmanca davranışlardan vazgeçmeye, Mudanya Konferansı'na katılmaya, barış konferansı karar verinceye kadar Doğu Trakya'yı boşaltmaya ve oradaki Yunan ordusunu yeni baştan örgütlemeye çağırdı. (**Sonyel** II: 280-281)

1922 - EKİM

5. Rumbold'un raporu: Tekirdağ, Lüleburgaz ve Edirne'ye üç komisyon gönderilecek (**Jaeschke 1:** 198).

6. Dr. Abdullah Cevdet Bey'in, İçtihat dergisinde yayımladığı bir makalede dini tahkir ettiği iddiasıyla yargılanmasına devam edildi. Abdullah Cevdet Bey, dine saygılı olunduğunu ileri sürerek Ankara Hükümeti'nin hakim olduğu yerlerde düşünce özgürlüğü bulunduğunu söyledi ve örnek olarak Yeni Adana gazetesinin bir yayınını gösterdi. Duruşma, avukatların savunma yapabilmeleri için 12 Ekim'e bırakıldı. Abdullah Cevdet Bey 100 lira para cezasına çarptırılacaktır. (**İkdam, Sabah:** 4)

7. General Nider, Yunan Başkomutanlığı'na atandı. Yunanistan'da 1917-1918 yılı yedekleri tekrar silah altına davet edildi. 1919-1922 tertip askerin izinleri kaldırıldı. Gönüllüler askere çağrıldı. Nider, Savaş Bakanı Haralambi ve Genelkurmay Başkanı Palli ile ve İhtilal Komitesi üyeleriyle görüştü. (**Sabah:** 5)

8. **Tevhidiefkâr:** Trakyamızı Hilal'e kavuşturacak olan Mudanya Konferansı bugün toplanıyor. Trakyamızın acilen iadesi konferanstan evvel kararlaştırılmıştır. –Hükümetimizin devletlerin notasına verdiği cevap. **Akşam:** Mudanya protokolü bu akşam imza edilecektir. –Çanakkale mıntıkasındaki süvarilerimiz geri çekildiler. –Vaziyet, sulh ümitlerini kuvvetlendiriyor. –Hıristiyanlar, Anadolu'ya iade edilmemelidir. –Falih Rıfkı'nın Anadolu mektupları: Kocatepe (Büyük Taarruz'un nasıl yapıldığı). **İkdam:** Franklin Bouillon, telgrafında, konferansın neticesine kadar Müttefik kıtalarının Trakya'yı işgal etmelerini Türklerin kabul eyleyeceklerini bildirmiştir. –Hilal'i Ahmer'e Anadolu için yapılan bağış. **Hamiyeti Milliye:** Yaşa ey ulu Gazi, bin yaşa ki dehan büyük milletine daha mesut yollar açsın. **Yenigün:** Mustafa Kemal Paşa dün, yüzbinlerce halkın takdir ve şükran gülbankları içinde karşılandı ve kucaklandı. **Öğüt:** Köylünün refahı. **İleri:** Gelibolu'dan geçerken Namık Kemal'in ruhuna selam. **Yeni Adana:** L.George, İslamiyet'e karşı bir Avrupa harbi mi istiyor? –Eskişehir'i nasıl çapul ettiler? **Vakit:** Konferans bugün toplanıyor. –A. Emin: Allah'ın bu günü de varmış. –Bouillon'un basına demeci: Sulhun tesisi için Müttefikler arasında ortak ve samimî bir arzu vardır. **Açıksöz:** Mudanya Konferansı. –Trakya yanıp kavruluyor. –Başkumandanımız dün Ankara'ya geldi. –Mısırlılar Hilal-i Ahmer'e 38.700 lira gönderdiler. –İslam âleminin malî yardımı: Irak'ta dahi, Hindistan ve Mısır örnek alınarak Türklere nakden yardım hakkında fetvalar neşredildi. –Kafkas Cumhuriyetlerinin notası. **The Morning Post:** L. George, Yunan taraftarlığında o kadar ileri gitmiştir ki bu hissin sevkiyle İngiltere'yi harbe sürüklemek istiyor. Gladston siyasetinin İngiltere'de tek kalıntısı L.George'dur. (**AS:** 16) **Sabah**'ta A. Zühdü: Yine sulh emareleri. –Mustafa Kemal Paşa Hazretleri'nin beyanatı, Müttefik devletlerce iyi niyetle ve ehemmiyetle telakki olunacağını kuvvetle ümit ederiz. **Le Temps**'ın başyazısı: Yumuşama bugün bi-

1922 - EKİM

raz daha açıklıkla kendini gösteriyor ve barışı sağlamak için harcanan çabalar sonuçlarını veriyor. İlk kez ve ciddî ciddî gün ışıyor. Doğu sorununa gene bir çözüm getirecek olan konferans umulduğu gibi ekim ayının ikinci yarısında toplanabilirse Doğuda adil ve sürekli bir barış kesinleşmiş olacaktır. Doğu krizinin çözüme ulaşması için barışçı bir anlayışla çaba gösteren Fransa, bugün Doğu'da beliren görüntüden sevinç duymaktadır. (**Şimşir 4,** No. 16)

4 - ÇARŞAMBA

1. Dün Ankara'ya gelen Mustafa Kemal, Meclis'te uzun bir konuşma yaparak Büyük Taarruz'u anlattı. "Bu Anadolu zaferi, tarihte bir millet tarafından benimsenen bir düşüncenin ne kadar güçlü ve yaratıcı bir kuvvet olduğunun en güzel örneği olarak kalacaktır" diyen Mustafa Kemal, şiddetli alkışlar arasında yaptığı konuşmada Meclis'in yokluktan koskoca bir varlık çıkardığını söyledi. Mustafa Kemal, bu savaşın Yunanlılar için kahredici ve sindirici olduğunu söyleyince Tunalı Hilmi yerinden: "Darısı Büyük Britanya'nın başına!" diye bağırdı. Mustafa Kemal, daha sonra "Bugün artık Misak-ı Millî'nin sınırları içinde mutlu, müreffeh ve hür yaşamak için her ne gerekiyorsa hepsini istihsal edeceğiz" dedi. Birinci ve İkinci Grup'a mensup mebuslar da zaferle birlikte Mustafa Kemal'i de parlak sözlerle övdüler. (**Öğüt:** 4; **HM, YA:** 5; **İleri:** 6,7; **Sabah:** 6,8; **AS:** 7,8; **İkdam:** 8; **ZC** 23: 264; **Melzig:** 157)

2. Mudanya görüşmelerinde ikinci gün: Sabahleyin Franklin Bouillon ile uzun bir görüşme yapan İsmet Paşa, dünkü Müttefik projesine karşı Türk tarafının projesini verdi. Yunanlılardan teslim alınacak bölgede Müttefik birliklerinin bir ay kalmasına karşı çıkarak, bu birliklerin Türklere teslimle birlikte bölgeden çekilmesini istedi. Mudanya kararlarının, hükümetlerin onayından sonra yürürlüğe girme önerisine karşılık olarak İsmet Paşa, konferans biter bitmez Türk birliklerinin de ileri harekâta geçmekte serbest olacağını söyledi. Trakya'ya geçirilecek jandarma birliklerinin sayısı hakkında yükümlülük altına girmekten kaçındı. Karaağaç konusunda da bir anlaşma sağlanamadı. İsmet Paşa, Ankara'ya raporunda konferansın olumlu gitmediğini bildirdi. Bugünkü oturuma gelen Yunan delegeleri, görüşme konusunun siyasî olduğunu söyliyerek geri döndüler. (**GCZ** 3: 898; **TİH** II/6-4: 57, 66; **Sabah, İkdam, Tev.Ef.** 5; **YG:** 6)

3. Ankara Hükümeti, İtilaf Devletlerinin 23 tarihli teklifine cevap vererek konferansın 20 Ekim'de İzmit'te toplanmasını, Trakya'nın derhal boşaltılmasını ve Boğazlar sorununun görüşüldüğü toplantılara Rusya, Ukrayna ve Gürcistan'ın da katılmasını önerdi (**HM, Sabah, İkdam, Tev.Ef.** 6; **YA:** 9; **Söylev** II: 497; **GCZ** 3: 861) ★ Meclis'in gizli oturumunda hükümetin cevabî notası tartışıldı. Bazı mebuslar cevapta acele edilmemesini istediler ve metnin bazı noktalarını eleştirdiler. Yapılan oylama sonucunda Hükümet'in hazırladığı metin kabul edildi. (**GCZ** 3: 860-872)

1922 - EKİM

4. İçişleri Bakanı Fethi Bey, bakanların seçimindeki yeni usul dolayısıyla görevinden usulen istifa etti. Bakanların tek tek Meclis'ten seçilmesi ile ilgili kanun kabul edilince Fethi Bey yurtdışında bulunuyordu. Fethi Bey, bu göreve yarın yeniden seçilecek. (**ZC** 23: 256; **HM:** 5; **İkdam:** 6)

5. Mustafa Kemal'in İzmir'den ayrılmadan önce verdiği demeç Vakit'te: İstanbul'a benden çok selam, yakında birbirimizi kucaklarız. Millî amaçlar dahilinde barış elde edilecektir. Artık bütün dünya, insaniyet, İngiliz milletinin aklı selimi bizimle beraberdir. (**Vakit:** 5; **ASD** III: 46)

6. Batı Trakya Cemiyeti'nden gelen telgraf Meclis'te okundu. Telgrafta, Batı Trakya'da yaşayan 750.000 Türk'ün bu bölgenin Türkiye'ye katılmasını beklediği yazılıyor. Meclis'te okunan diğer telgraflar: 1) Macaristan Hükümeti, Roma Elçiliği aracılığı ile Türk zaferini kutluyor. 2) Tuna-Rahova Türk topluluğunun telgrafında da büyük Türk zaferi coşkun bir dille kutlanıyor. (**ZC** 23: 257)

7. Kâbil'de Türk-Afgan ek mukavelesi (**Jaeschke 1:** 198).

8. Kayseri Patrik Vekilliğine Prokopios seçildi (**Jaeschke 1:** 198. Krş. 21 Eylül).

9. Eski İçişleri Bakanlarından ve Meclis-i Mebusan başkanlarından Halil Bey, Roma'dan İstanbul'a geldi (**İkdam:** 5; 6: demeci).

10. İzmir'e, oradan Manisa'ya gidecek olan Hilal ve Kızılhaç İmdat Heyeti, Piyer Loti Vapuru'yla İstanbul'dan hareket etti (**Sabah, İkdam:** 5).

11. **Akşam:** Son haber: Mudanya Konferansı hakkında verilen ikinci resmî tebliğ: Mudanya'daki murahhaslar dün akşam mühim esaslar üzerinde itilaf ettiler. –N.Sadık: Sırat. –Falih Rıfkı: 30 Ağustos millî bayramı. **Hakimiyeti Milliye:** Mudanya Konferansı içtima ediyor. –Dünkü Heyet-i Vekile içtimaında devletlere verilecek cevabî notamız görüşüldü. –Davamız ve Avrupa gazetelerinin mütalaaları. Mezalim yapılmadığını görmekle müftehiriz. İngiliz Hükümeti de Fransa'yı taklit etmelidir. –İngilizler Çanakkale'yi tahliye ediyormuş. **İkdam:** Barışçı bir hal çaresi bulunacağı ve Doğu barışının pek yakında temin edilmiş olacağı ümit olunuyor. –Başyazı: Trakya-Bulgaristan. –Yakup Kadri'nin Fethi Bey'le İzmir'de mülakatı (Sansürlü): Türk milleti barışa kan dökmeksizin ulaşmak istedi. Avrupa'da Misak-ı Millî'den fedakârlıkta bulunmadım. **İleri:** Müzakerelerin gerginliği gidereceği zannediliyor. **Vakit:** Mustafa Kemal'den İstanbul ahalisine selam. –Amerikalılar, Anadolu'da iktisadî teşebbüslerde bulunmaya pek teşnedirler. Fakat, sulhun imzalanmasını bekliyorlar. **Açıksöz:** Salihli ve Eşme'de Yunan canavarlığı. –Başkumandanın Ankara'yı teşrifleri, emsali görülmedik tezahürata badi oldu. –Hariciye Müsteşarı Suat Bey'le mülakat: Kafkas ahvaline ve murahhas heyetinin vazifesine dair –Kral

1922 - EKİM

Konstantin'in beyannamesi. **Tevhidiefkâr**'da Mudanya Konferansı'nın açılışı ile ilgili haberler. –Gerginlik zail olmaya başladı. –Esir başkumandan Trikopis ile mülakat. Bulgaristan Komünist Partisi yayın organı **Ziya**'nın 46. sayısı. Bulgaristan Komünist Partisi mensupları olan Türk komünistlerine tamim: Arş! İş başına! –Vatan müdafaası: Burjuvazinin hakim olduğu yerde proleteryanın vatanı yoktur. Böyle bir vatanı müdafaa etmekle cellatları müdafaa etmiş olur. (**Güran 2:** 34) **Karagöz,** beklediği vapuru görünce "geliyor" diye bağırmış. Bunun vapur olduğunu anlamayan bazıları (şapkalı adamlar), çil yavrusu gibi dağılıyor... **Daily Telgraph:** Generallerin Mudanya'da dünkü toplantısı. **Yenigün:** Mudanya'da generaller içtimaı dün sabah saat onda küşat edildi. Bursa muhabirimizin dört mühim telgrafnamesi. –Claude Farrére dostumuzun Paşamızı tebriki –Cemiyet-i Akvam'ın mülteciler hakkında Başkumandanımızdan bir istirhamı. –18 Eylül tarihli Morning Post'un L'George'a çok şiddetli bir hücumu. **Sabah:** Nurettin Paşa'nın yeni bir beyannamesi: Mütarekeden sonra tabiyet değişikliği muteber değildir. Harp silahı ve Yunan askerini saklayanlar idam edileceklerdir. **Ayine:** Her çıkışın bir inişi vardır. Çorbacı(Konstantin)'nın düştüğünün resmidir. –Haftanın borsası: Açıldı: Averof Marmara açıklarına, Konstantin'in başı, Şark sulhünün kapıları. En aşağı: Ali Kemal'in gazetesi kapandıktan sonra lahana ve karpuz fiyatı. En yukarı: Hürriyet ve İtilaf'ın kaçamayan üyeleri dertlerine yandıkları için mum fiyatı. Kapandı: Hilal-i Ahmer için zenginlerin kesesi, Bursa'da, İzmir'de meyhanelerin kapısı. **Journal des Dépats**'da Augusto Gauvain: Müzakereler uygun koşullarda başlıyor. Bununla birlikte kötümserlikten hemen iyimserliğe geçmek uygun olmaz. Trakya'nın, barışın imzalanmasından önce Türklere verilmesine olanak yoktur. Bu eyaletin sürekli bir denetim altında bulundurulması gerekiyor. Bu denetim Müttefiklerce ya da Milletler Cemiyeti'nce sağlanabilir. İlkelerin hem Doğu'da hem de batı'da (Almanya sorunu) uygulanması için İngiltere ile işbirliği yapmamız daha uygun olmaz mı? (**Şimşir 4,** No.17)

5 - PERŞEMBE

1. Mudanya Konferansı'nda Karaağaç İstasyonu'nun Türkiye'ye bırakılıp bırakılmayacağı ve Doğu Trakya'nın Türkiye'ye teslim tarihi tartışıldı. İsmet Paşa, askerî harekâta geçme tehdidinde bulundu. İsmet Paşa, tartışmaları Ankara'ya bildirerek görüş istedi. Hükümet, verdiği cevapta 30 gün içinde Doğu Trakya'da Türk idaresinin kurulması gerektiğini ve Karaağaç'ın Türkiye'nin malı olduğunu bildirdi. İngiliz ve İtalyan delegeleri bu konuda yetkisiz olduklarını bildirdiler. Konferans, çalışmalarına 24 saat için ara verdi. Generaller ve Bouillon, Mudanya'dan İstanbul'a gitti. (**GCZ** 3: 902; **TİH** II/6-4: 61; **Türkgeldi 2:** 163; **HTVD** 66, ves. 1475; **Şimşir 5:** 341-347; **İkdam, Tev.Ef, Sabah:** 6; **Walder:** 365)

1922 - EKİM

2. Meclis'in gizli oturumunda Meclis bütçesi tartışıldı. Mebus maaşları, yollukları ve bunlardan yapılan kesinti konularında sonuca ulaşılamadı. Konu, ilgili komisyona havale edildi. Mebuslar, 100 lira maaş, 100 lira tahsisat olmak üzere 200 lira alıyorlar. Anlaşmaya varılamayan konu, % 20 kesintinin yalnız maaştan mı, yoksa hem maaştan hem tahsisattan mı yapılacağı. Kayseri İstiklal Mahkemesi dışında kalan İstiklal Mahkemelerinin hesap vermemiş olması üzerine bunların ve Meclis'in üç yıllık hesaplarının incelenmesi işi komisyona havale edilerek, hesaplarını vermeyen İstiklal Mahkemelerine, hesaplarını verinceye kadar para verilmemesi kabul edildi. Meclis bütçesi 1.011.375 lira olarak kabul edildi. Kesinti konusu 14'te kararlaştırılacak. (**GCZ** 3: 874-891)

3. İçişleri Bakanlığı için yapılan seçimde 131 oy alan İstanbul Mebusu Fethi Bey(Okyar) yeniden bu göreve getirildi. İkinci Grup üyesi Vasıf Bey ise 60 oy aldı. Fethi Bey, Bakanların seçim usulüne tabi olmak için usulen dün istifa etmişti. (**Öğüt:** 5; **HM:** 6; **İkdam:** 8; **ZC** 23: 287)

4. Mustafa Kemal, kendisine 2 Ekim'de önerilen Ankara hemşehriliğini kabul ederek Belediye vasıtasıyla Ankara halkına bir mesaj yayımladı. Mustafa Kemal, vatan mücadelesinde ayrı bir şeref hissesi olan Ankaralı hemşehrilerinin cümlesini kucakladığını bildirdi. (**HM:** 6)

5. Cemiyet-i Akvam'ın esir işleriyle uğraşan Dr. Nansen ve Cemiyet-i Akvam'ın genel yazmanı İstanbul'a geldiler. Dr. Nansen 10 gün sonra Mustafa Kemal ile Bursa veya başka bir yerde görüşüp İzmir'e gitmek istiyor. Görüşme gerçekleşemeyecek. (**İkdam, Sabah:** 6)

6. Rumbold'un raporu: Türk talepleri tam bir felakettir. İsmet Paşa, Doğu Trakya, barış anlaşmasından önce iade edilmezse, kuvvetlerini harekete geçirmekle tehdit etmiştir. Bu ise konferansın temelini yok etmektedir. Fransız ve İtalyan generalleri hemen her şeyi kabule hazır. (**Walder:** 365; **Jaeschke** 1: 198)

7. Cavit Bey'in not defterlerinden: Ahmet Rıza Bey, Padişah'la olan mülakatını hikâye etti. Zat-ı Şahane kendisine "Ne tavsiye edersiniz?" diye sormuş. O da "Şimdi artık tavsiye edilecek bir şey kalmadı. Ferit Paşa'nın sedareti, memleketin başına bu felaketleri getirdi" demiş. Padişah, çok şaşkın bir halde imiş. (**Tanin** 14.12.1946)

8. Kızılhaç'ın, Batı Anadolu'da müşkül durumda kalan halkın durumunu incelemekle görevlendirdiği Uluslararası Kızılhaç ve Uluslararası Çocuk Esirgeme Birliği delegeleri, İstanbul'dan İzmir'e geldiler. Yanlarında Hilal-i Ahmer'in bir doktoru, yiyecek ve battaniyeler de bulunan kurul, 9'da, incelemeleri için merkez edinecekleri Manisa'ya gidecek. Bugün, Kasaba'ya hareket ettiler. (**AYZV** 4: 224)

1922 - EKİM

9. Gönen'de Yunanlılarla işbirliği yapmaktan sanık Süleyman adında biri İstanbul'da yakalandı (**Sabah:** 6). ★ Bugünkü Sabah'ta Feraizci Hamdi Efendi'nin yakalandığı haberi. Gazete, Yunan işgali altındaki Bursa'da müftülük yapan Feraizci Hoca'nın orada Türk bayrağını yırttığını ve çiğnediğini, Yunan ileri harekâtını Kral'a çektiği bir telgrafta kutladığını, Türkleri şikâyet ederek tutuklattığını, Müslüman kadınlarının Yunanlılarla evlenebileceğine ilişkin fetva verdiğini, Bursa'nın kurtuluşuyla İstanbul'a gelip Fatih'te saklandığını, ancak polis tarafından yakalandığını yazıyor. Feraizci Hamdi Efendi, sorgusunda suçlarını saklamamış, ancak bunların Mustafa Kemal tarafından affedildiğini ileri sürmüş. (**Sabah:** 5) ★ Sabah muhabiri bugün Polis Müdürlüğü'nde Feraizci Hamdi Efendi ile görüştü. Hamdi Efendi, Bursa'da 20 gün müftülük taptığını, bayrak yırtmadığını, Yunanlılar Eskişehir'e girdikleri gün secdeye kapanmadığını, din değiştirmek isteyen Müslüman kızlarını uyardığını, fenalık yapanın kendisi değil şimdi Hicaz'da olan Ömer Fevzi olduğunu söyledi. (**Sabah:** 6; **Renin:** 3, tahkikatın bittiği, dosyanın savcılığa teslim edildiği)

10. **İleri:** Mudanya'da karşılıklı uzlaşma temayülü sayesinde uzlaşma oldu. **Vakit**'te Mudanya Konferansı ile ilgili haber ve yorumlar. –Trakya'da Yunanlılar tahşidat yapıyorlar. –Yunanlılar, başvekil arıyorlar. **Açıksöz:** Şark Cephesi'ndeki nur ve ilim faaliyeti. Kâzım Karabekir nasıl çalışıyor ve ne harikalar yapıyor? (Hariciye Müsteşarı Suat Bey'le mülakatın ikinci kısmı). –Trakya'yı hasarsız teslim edecekler. –Vahdettin'in istifası doğrulanıyor. Şehzade Mecit, Mecit-i Sani namıyla tahta çıkarılmak isteniyormuş. **Tevhidiefkâr**'da Mudanya Konferansı ile ilgili haberler. –Muzaffer Gazi Paşa Kumandan Trakya için ne diyor? –Trakya da kurtuldu... Hepsi kartuldu! **İkdam:** Mudanya Konferansı henüz sona ermedi, devam ediyor. –Trakya'nın esasen iadesi kararlaştırılmıştı. Mudanya'da onun iade biçimi görüşülüyor. –Mustafa Kemal, "Yunanlılar Trakya'yı değil, Atina'yı müdafaa etsinler" diyor. –Eskiden Garp vilayetleri mekteplerinde muallimlik edenlerden arzı edenler eski yerlerine tayin edilecek. **Hakimiyeti Milliye:** Başkumandan Paşa Hazretleri, dün büyük zaferin destanını, dehasına has bir belagatle tarihe tevdi eylediler. **Öğüt:** Mefkûrenin ateşi. **Yeni Adana:** Yunan kralının tacı başına geçti. –Komünist Enternasyonal, dünya mazlumlarını Türkiye'ye yardıma davet ediyor. **Akşam:** Mudanya Konferansı hakkında neşredilen son resmî tebliğlerde müzakerelerin bugün memnunluk verici bir neticeye iktiran edeceği ümidi beyan ediliyor. –İzmir'deki tabiî hayat iade ediliyor. –N. Sadık: Yunan yığınağı. **Aydede:** Gideceklere tevsiyeler: Gurbetçilik kötüdür. Gider ayak İstanbul'un bütün lezzetlerinden birer kere daha tadınız! Hatta ne olur ne olmaz, muhalifi, muvafıkı cümleten bunlardan kana kana tatsak hiç de fena etmeyiz! **The Times:** Venizelos, nihaî zaferin mümkün olmadığını bildi (**Jaeschke 1:** 198). **Sabah:** Mudanya Konferansı'nı

1922 - EKİM

General Harington küşat etti. –A. Zühdü: Emniyet-i kalp ile biraz daha intizar edelim. –Fransız siyasî çevreleri ve basını, Mudanya Konferansı için "Sulhun ölçüsüdür" diyor. –Meletios ile Patrik Zaven, Rum ve Ermenilere muhaceretten vazgeçmelerini ve itidallerini muhafaza etmelerini tavsiye eden bir uzun beyanname neşrettiler. Beyanname, bütün kiliselerde okundu.

6 - CUMA

1. Mudanya görüşmeleri: Dün 24 saat ertelenmiş olan Mudanya görüşmeleri bugün yeniden başladı. Dün ve gece Yüksek Komiserlerden talimat almış olan Müttefik generaller sabah Mudanya'ya gittiler. İngiliz delegesi sabahleyin İsmet Paşa ile özel bir görüşme yaparak Trakya'nın nasıl olsa Türkiye'ye ait olacağını söyledi ve güvensizlik gösterilmemesini istedi. Saat 8.30'da konferans başladı. Harington, İngiltere'den gelecek cevabın geciktiğini söyledi ve Trakya'da yangın olmadığına güvence verdi. İtalyan delege, Hükümetinin, Karaağaç'ın Türkiye'ye verilmesini, azınlıklar hakkında güvence verilince Trakya'nın hemen TBMM Hükümeti'ne teslim edilmesini kabul ettiğini bildirdi. Toplantı, yarın sabaha ertelendi. (**GCZ** 3: 902; **TİH** II/6-4: 64; **Türkgeldi 2:** 165; **Bıyıklıoğlu 2:** 447; **İleri, Sabah, İkdam:** 7; **Walder:** 366)

2. İsmet Paşa'nın dünkü telgrafına ortak bir cevap veren Bakanlar Kurulu ve Başkumandanlık, Doğu Trakya'nın, Karaağaç da içinde olmak üzere 30 günde şartsız boşaltılması şartının savunulmasını, Yunan saldırısı halinde Trakya'ya asker çıkarılacağının bildirilmesini istedi (**Şimşir 5:** 348).

3. Mustafa Kemal'le İsmet Paşa arasında yazışmalar: Mustafa Kemal, İsmet Paşa'ya, bugün yapılacak toplantıda, Trakya'nın TBMM'ne iadesi kabul edilmezse 6/7 Eylül gecesi, İstanbul üzerine askerî harekâta geçilmesini emretti ve Çanakkale için ayrılan kuvvetlerin de Boğaz'a 1 günlük mesafeye kadar yaklaştırabileceğini, İngiliz askerleriyle bir çatışma çıkmaması için talimat vermesi gereğinin İngiliz generaline anlatılmasını istedi. İsmet Paşa, generallerin cevap olarak hükümetlerinden talimat beklediklerini söylediklerini bildirdi. Mustafa Kemal bunun üzerine Trakya'nın boşaltılmasının 23 Eylül tarihli Müttefik yazısıyla kabul edildiğini, bu şart bugün kabul edilmezse askerî harekâtın başlatabileceğini bildirdi. İsmet Paşa, gece verdiği cevapta Fransız ve İtalyan generallerinin de Londra'dan bu gece talimat beklediğini, oturumu yarına ertelediklerini yazdı. (**Şimşir 5:** 350-355)

4. Franklin Bouillon, Mudanya'dan Mustafa Kemal'e gönderdiği telde, Londra ve Paris'ten cevap beklediklerini bildirdi ve bunun sonucunun alınmasına kadar beklenmesini rica etti. Mustafa Kemal, verdiği cevapta yarını da bekleyeceklerini bildirdi. Fransız Yüksek Komiseri Pellé de bir telgrafla başvurarak Bouillon'un ricasını tekrarladı. Mustafa Kemal cevabında vaat edilen arabuluculuk sonucunu beklediklerini bildirdi. (**Şimşir 5:** 357,361)

1922 - EKİM

5. Fransa'nın ve İtalya'nın Türk isteklerini kabul etmeleri üzerine gece (6/7) Paris'e giden İngiliz Dışişleri Bakanı Curzon, yapılan görüşmeler sonunda İngiltere'nin de Doğu Trakya'nın Türkiye'ye iadesini kabul ettiğini bildirdi. İtilaf Devletleri, Barış Konferansı'na Sovyetlerin de çağrılmasını kabul ettiler. (**Sabah, İkdam:** 8; **TİH** II/6-4: 68; **Goloğlu 4:** 331; **Sonyel** II: 285; **Walder:** 367)

6. Yunan delegeleri, Müttefik generallerine verdikleri muhtıra, Mudanya Konferansı'nın Yunan askerlerinin Meriç'in batısına çekilmesini kararlaştıramayacağını ileri sürdüler (**TİH** II/6-4: 66; **Aydemir 2,** I: 211).

7. Mustafa Kemal'in işareti üzerine Batı Cephesi Komutanı İsmet Paşa, Batı Cephesi ordularına, Boğazlara yerleşmek üzere harekâta geçmelerini, İstanbul'a yürümelerini emretti. Emirde, yolda İngiliz birliklerine rastlanırsa çatışmaya girilmeyerek dolaşmak suretiyle yürüyüşe devam edilecek. (**İkdam:** 8; **TİH** II/6-4: 35, 63; **HTVD** 66, ves. 1477) ★ Bir kısım kuvvetler, gece yürüyüşü ile Şile ve Yakuplu'yu geçtiler (**GCZ** 3: 918; **İkdam, Vakit, Tev.Ef.** 8; **Sabah:** 8,9)

8. Türk komünistleri, Mersin'de yaptıkları gizli toplantıda Ankara'nın işçi teşkilatlarına karşı tutumuna tepkilerini dile getirdiler. (Türkiye Komünist Partisi Merkez Komitesi'nin Mersin'de Atâ Çelebi'nin evinde gizli bir plenum halinde toplanması. 2 Ekim?) (**Harris:** 166; **Tunçay:** 272)

9. Sofya'da yapılan bir mitingde, Emekçi Bulgar halkının Türkiye'nin yanında olduğu belirtildi (**Velikov:** 133).

10. Son bir ay içinde İstanbul'da çeşitli kişiler tarafından 100 kadar dernek kurma başvurusu oldu. Hükümet bunları incelemeye aldı ve ancak dördüne kuruluş izni verdi. Diğer başvuruların incelenmesine devam ediliyor. (**Sabah:** 7)

11. Dün İstanbul'a gelmiş olan Hamdullah Suphi Bey, Mudanya kurulu ile birlikte, İstanbul'dan Bursa'ya hareket etti (**Sabah:** 7).

12. **İkdam:** Mudanya Konferansı'nda müzakerat müsait bir safhada devam etmektedir. Şarkî Trakya'nın tahliye ve bize teslim biçimi münakaşa olmaktadır. –Müttefiklerin sulh konferansına davetine Ankara'nın cevabı. –Garbî Trakya Cemiyeti'nin muhtırası. **Akşam:** Mudanya protokolünün yarın imza edilmesine Ankara çevrelerinde kuvvetle ihtimal veriliyor. –Venizelos "Pek az ümitvarım" diyor. **İleri:** Venizelos, Yunan Hükümeti'ni Trakya'nın boşaltılması hakkında verilecek kararın hızla icrasına davet ediyor. **Sabah:** A. Zühdü: Son bekleyiş devresi. –Millî Hükümetimizin Müttefiklere cevabî notası. **Tevhidiefkâr**'da, Mudanya Konferansı ile ilgili yazı ve resimler. **Vakit:** Müttefik generaller dün akşam İstanbul'a geldi. Bugün dönüyorlar. –Millî Hükümetimiz 20 Ekim'de İzmir'de Müttefikleri konferansa davet etmiştir. **Hakimiyeti Milliye:** Mustafa Kemal Paşa Hazretleri Ankara'da. Gazi Paşa Kumandanımız, vatan mücadele-

1922 - EKİM

sinde ayrı bir şeref hissesi olan Ankaralı hemşehrilerinin cümlesini kucaklamaktadır. –Trakya'daki mezalimi men için üç heyet hareket eylemiştir. –Mudanya Konferansı'na dair telgraflarımız. –Fethi Beyefendi Dahiliye vekili. –Hariciye Vekâletimizin 29 Eylül ve 4 Teşrinievvel tarihli iki mühim notası. –Rusya, Türkiye ve Boğazlar meselesi. –Kıbrıs'ta Anadolu zaferi dolayısıyla günlerce süren gösteri. **Yeni Adana:** Gazi Paşa Hazretleri'nin büyük nutukları. –General Trikopis'le mülakat: "Yangınları Çerkes ve Ermeni çeteleri yapmıştır. Benim haberim olmadı. Mütareke var mı? Barış oldu mu? Konferans başladı mı? **Yenigün:** Mudanya'da şimdiye kadar uzlaşmaya varılan noktalar. –Yunus Nadi: Sulh meselesi. –Hayım Nahum Efendi, Poincaré nezdinde. **Le Figaro**'da Mustafa Kemal'in 13 Eylül'de İzmir'de verdiği demeç: İstanbuldaki Padişah önemsiz bir kukladır. Ben, Büyük Millet Meclisi'nin bana tevcih edeceği memuriyetten başka şeylerle meşgul bile olmam... (**YG:** 24) **Le Temps:** Yunanlıların Trakya'da mukavemete kalkışmaları, kendileri için siyasî intihardan başka bir şey değildir. Bunun için Atina, mukadderata boyun eğmelidir. (**Sabah:** 11) **Güleryüz**'de yıkılmakta olan evini onarmaya giden Venizelos'a Mustafa Kemal, geç kaldığını söylüyor. –Zavallı Kosti'nin sandalyesi başına geçmiş. –Türkiye'de kalsa Ferit Paşacı, Atina'ya gitse Konstantinci diye suçlanacak olan muhalefet, nereye gideceğini şaşırmış. –Karlsbat'ta olan Damat Ferit , onu İstanbul'a çağıran bir telgraf almış, Kuvayı Milliye'yi tenkil etmek şartıyla daveti kabul etmiş.

7 - CUMARTESİ

1. Mudanya Konferansı: Sabah sekizde toplanan konferans, hükümetlerinden bekledikleri talimat henüz gelmediği için Müttefik generallerinin isteği üzerine öğleden sonraya ertelendi. Bu arada İsmet Paşa, Ankara'dan gelen talimat uyarınca Yunanistan'ın asker ve sivil esirleri barış konferansından önce geri vermesini istedi. Delegeler, bu istek ile yeni karşılaştıklarını belirterek hükümetlerinden talimat isteyeceklerini söylediler. İsmet Paşa da Ankara'ya raporunda görüşmeleri uzatabileceğinden bu konuda ısrardan vazgeçilmesini önerdi. Mustafa Kemal, cevabında, bunu uygun bulduğunu bildirdi. Londra ve Paris'ten talimat gelemediği için öğleden sonra oturum yapılamadı. (**GCZ** 3: 903; **Şimşir** 5: 362; **Türkgeldi 2:** 167; **TİH** II/6-4: 69; **İkdam:** 8; **Sabah:** 8, 9; **Walder:** 368)

2. Gece Londra'dan Paris'e gelen Dışişleri Bakanı Poincaré ve İtalyan Maslahatgüzarı Galli, yaptıkları toplantıda Doğu Trakya'nın Yunanistan tarafından hızla boşaltılmasını kararlaştırdılar. Curzon, Harington'a bu konudaki kararlarını aktararak konferansa dönebileceğini bildirdi. Ancak, Türklere fazla ödün verilmemesini istedi. Talimat, generallere yarın ulaşacak. (**Türkgeldi 2:** 170; **TİH** II/6-4: 67; **Sonyel** II: 285; **Sabah, İkdam:** 9; **Walder:** 367-368)

1922 - EKİM

3. Mürettep Süvari Tümeni Şile'ye girdi (**Gnkur.** 36; **Tev.Ef.** 8; **Sabah:** 9 "Cuma günü saat 10'da"). ★ Rumbold'un raporu: Türk birlikleri İzmit mıntıkasına girdi (**Jaeschke 1:** 198).

4. Meclis'in gizli oturumunda Dışişleri Bakanı Yusuf Kemal Bey, Mudanya Konferansı ile ilgili olarak İsmet Paşa ile Mustafa Kemal arasındaki yazışmayı okudu. Rauf Bey, Hükümet'in Başkomutanlık ile birlikte çalıştığını ve görüşmelerin siyasî yönünü de üstlendiğini söyledi. Bazı muhalif üyeler, gelişmelerden Meclis'in haberdar edilmediği eleştirisinde bulundular. Edirne Mebusu Şeref Bey, Trakya'da Yunanlıların zulüm yaptığını, Harington'un bunun aksine sözlerinin yalan olduğunu ileri sürerek "Benim çocuğumu ve yanında götürdüklerini getirmezseniz Trikopis'i ve Diyenis'i öldüreceğim. Bunu yapmazsam namussuzum. Siz de burada beni asın!" dedi. (**GCZ** 3: 896-907)

5. İtilaf Devletleri Paris'te, Boğazlar meselesinin ayrı bir anlaşmada ele alınmasını bununla ilgili görüşmelere Sovyetlerin de katılmasını kabul ettiler (**İkdam, Sabah:** 12; **Türkgeldi 2:** 170).

6. Paris'te bulunan Rus Millî Komitesi, Mustafa Kemal'e gönderdiği yazıda, Bolşevik Rus Hükümeti'nin Rusları temsil edemeyeceğini ileri sürerek konferansa sunmayı kararlaştırdığı metni bildirdi. Metinde, Bolşevik Hükümeti'nin Rusları temsil edemeyeceği bildiriliyor ve konferansta Rusların çıkarlarının gözetilmesi isteniyor. (**Şimşir 5:** 371-374)

7. Muhafazakâr Bonar Law, Lloyd George Hükümeti'nin karşısına barışçı başbakan adayı olarak dikiliyor. Bugünkü The Times ve Daily Express gazetelerinde yayımlanan mektubunda "Biz yalnız başımıza dünyanın polisliğini yapamayız. Ülkemizin malî ve sosyal durumu bunu imkânsız kılmaktadır" diyor. (**Walder:** 368; **Bayur 2:** 308; **Armağan:** 84)

8. İzmir'de 11 Rum, Alaşehir, Salihli, Kula kasabalarını yaktıkları suçlamasıyla ve Divanıharp kararıyla asılarak idam edildi (**AS:** 9).

9. 1800 tonluk Yunan Urania vapuruna Batı Karadeniz'de Türk denizcileri tarafından el konuldu. Vapura Samsun adı verilecek. (**BTTD** 50: 16)

10. **Akşam:** General Harington, bir netice ihtisali için Hükümeti nezdinde bütün mesaisini sarfettiğini beyan ediyor. –Mustafa Kemal Paşa'nın tarihî nutku, **Vakit:** Müttefik generalleri dün Mudanya'ya döndü. –A.Emin: Mudanya'da vaziyet. –Başkumandan neticeyi bekliyor. **Tevhidiefkâr:** Esir bir Yunan miralayı ile mülakat. **İleri:** İsmet Paşa, bir aylık sürede ısrar etmiştir. –Venizelos, Yunanistan'ın serkeşane harekette bulunmaması için Yunan Hükümeti'ne nasihatte bulunmağa memur edildi. **İkdam:** Türk kıtaatının Trakya'ya ne zaman dahil olacağı meselesi. İsmet Paşa, bir ay sonra Trakya'ya dahil olmasını iste-

1922 - EKİM

miştir. –Büyük Millet Meclisi'nin İzmir'de toplanması. –Bursa'da İslam halkı düşmana Kuvayı Milliyeci diye ihbar edenler hakkında hüküm vermek üzere Kılıç Ali Bey'in riyaseti altında İstiklal Mahkemesi Bursa'ya ulaşmıştır. **Açıksöz:** Gazi ve muzaffer balkumandanımızın Büyük Millet Meclisi'ndeki muhteşem ve tarihî nutku. –Devletlere verilen cevap notası. –Rusya'nın mühim bir notası daha. **Öğüt:** Azınlıkların mübadelesi. **Karagöz:** Yunanlıların Batı Anadolu'ya uzanan bacağını kesmiş, Trakya'ya uzanan öteki ayağını da çabucak çekmesini, yoksa onu da keseceğini ihtar ediyor. –Mehmetçiğin zafer türküsü: Hiç şakam yok! **Eko dö Bulgari,** Yugoslavya Dışişleri Bakanı Ninçiç'in bir demecine karşı, Türklerin Avrupa'ya dönüşüne itiraz ediyor ve Trakya'nın özerk bir yönetime kavuşturulması isteğini tekrar ediyor (**MEH** 92: 16-18). **Le Temps:** Mudanya Konferansı: Vaziyet ne kadar karışık görünürse görünsün bazı İngiliz çevrelerindeki kötümserliği isabetli göstermiyor (**MEH** 93: 2-9). **Sabah'**ta A. Zühdü: Yine intizar: Bedbin değiliz. Temenni edelim ki Mudanya Konferansı iyi surette ve tarafların memnuniyetini istilzam edecek bir şekilde halledilmiş olsun. –Müttefik generalleri, dün saat üç buçukta Mudanya'ya hareket ettiler.

8 - PAZAR

1. Mudanya Konferansı: İtilaf generalleri Çanakkale'de ve Kocaeli Yarımadası'nda Tarafsız Bölge'de Türklerin ilerlediğinden yakınarak bunun durdurulmasını İsmet Paşa'dan istediler. İsmet Paşa, bunun bir ilerleme değil, iç düzenleme olduğunu söyledi. Durumu Mustafa Kemal'e yazdı. O da cevabı uygun gördüklerini bildirdi ve bir an önce sonuca ulaşılması isteğinde bulundu. ★ Harington, İsmet Paşa'ya gönderdiği mektupta Türk birliklerinin Çanakkale'de Tarafsız Bölge'yi geçtiklerinden yakındı. İsmet Paşa, verdiği karşılıkta, bunun bir ilerleme değil, yer değiştirme olduğunu, ayrıca, Tarafsız Bölge diye bir yer tanımadığını bildirdi. Telgrafları inceleyen Hükümet, Mustafa Kemal imzasıyla İsmet Paşa'ya çektiği telde, Trakya'nın bir an önce teslimi noktasında ısrar edilmesini istedi. (**GCZ** 3: 912,913; **Şimşir 5:** 375, 381; **TİH** II/6-4: 69; **Türkgeldi: 2:** 167) ★ Müttefiklerin Paris'te aldıkları dünkü kararla ilgili talimat, Mudanya'daki generallere öğleden sonra ulaştı. Talimatta, Doğu Trakya'nın Türklere teslimi ile ilgili Türk isteği kabul ediliyor. (**Sonyel** II: 286; **İkdam:** 10; **Walder:** 367)

2. Mustafa Kemal, Büyük Zafer dolayısıyla kendisine gelen kutlamalara bir açık teşekkür yayımladı (**ATTB:** 470).

3. İtalya, Yunanistan'la yaptığı 12 Ada ile ilgili 10 Ağustos 1920 tarihli anlaşmayı reddetti (**Jaeschke 1:** 198).

4. İstanbul Bakanlar Kurulu toplandı, önemli konuları ele aldı (**Sabah, İkdam:** 9).

1922 - EKİM

5. **Vakit:** Bir süvari müfrezemiz Şile'yi işgal etti. –Harington, Mudanya'da bir talimat bekliyor. –Son dakika: Süvari ve piyademiz, İzmit Cephesi'nden Bitaraf Mıntıka'yı geçtiler. **Tevhidiefkâr:** Mudanya Konferansı. –Dün halaskâr kıtamız, Şile'yi işgal etti. –Bir İngiliz karikatürü: Hasta Adam'ın mucizesi (Koltuk değnekleri üzerinde bir Türk, evindeki yabancıyı tekmeleyerek kovuyor). **İkdam:** Türk süvari ve piyadeleri İzmit cephesinde Bitaraf Mıntıka'ya mürur etmiştir. –Dün Harington İngiltere'nin kararını bekliyordu. **Akşam:** İsmet Paşa Hazretleri'nin Mudanya müzakereleri hakkında mühim beyanatı. –Paris Konferansı, Mudanya müzakerelerine tekrar başlanabilecek şekilde bir itilaf ile neticelendi. Alınan kararlar Mudanya'daki generallere tebliğ edildi. **İleri:** Harington'un, uzlaşma için uğraştığı haber veriliyor. Curzon, Poincaré ile görüşmek üzere Paris'e gitmiştir. –Suphi Nuri: Sulh olacak. –Son vaziyet ne merkezdedir? –Antalyalıların mesut İzmir'e gönderdikleri hediye sancak. **Açıksöz**'de Mudanya Konferansı'ndan haberler. –Karahan'ın Amerikalı gazetecilere beyanatı: Sevr muahedesi unutulmalı. İstanbul ve Trakya'da bir nefer kalmamalı. Azınlıklar meselesi şiddetini kaybetmiştir. **Hakimiyeti Milliye:** Yine mi kaşınıyorlar? Yunanlılar, yeniden seferberlik ilan etmişler. Trakya'yı, Çatalca'yı takviye ediyorlarmış. –Mudanya Konferansı, Trakya'nın tahliyesi meselesinden 24 saatlik fasılaya uğradı. –İngilizler talimat alamadılar, Fransızlar kabul ediyorlar. –Edirne'ye, Yunan vahşetinden evvel gitmeliyiz. **Öğüt:** Mudanya Konferansı. **Türkoğlu:** "İzmir alındı". Mehmet cevap verdi: "Sıra, İngiliz'le Padişah'a geldi". –Saray, köylerimizde bile kokmuş bir cesetten başka bir şey değildir. Sen bir vatandaş değilsin. Senin idama mahkûm ettiğin bir millet, kocaman bir içtimaî heyettir. Ondan sakın. Kanımıza elimizi bulaştırmadan defol! Yoksa bekle geliyoruz. (Öğüt'ten). İzmir'de yayımlanan **Şark**'ta Reşat Vedat: Vatanım ve duam (Türk ve İslam oluşuyla övünüş) (**Kaplan vd** II: 1018) **Yenigün:** Mudanya'da İngilizler, işi oyalamak ve uzatmak istiyorlar. Fransızlar ve İtalyanlar, Trakya'nın teslimi hakkında nokta-i nazarımızı kabul ederken, Harington henüz talimat almadığını söylüyor. Haber verelim: Harington talimat almakta gecikirse biz işi başka türlü de halletmeyi biliriz. **Sabah**'ta A. Zühdü: Yine intizar: Bu günkü kavi, zinde ve sulhperver Türkiye'nin taleplerinin ve emellerinin Avrupa'da takdir olunacağını kuvvetle tahmin etmekte pek haklıyız. –Mudanya'dan dün akşam geç vakit bir haber gelmedi. –Yunan Hükümeti, Trakya'yı terk etmeğe razı oluyor. **Le Temps**'in başyazısı: General Harington'un raporu Londra'da heyecana sebep oldu. 23 Eylül anlaşmasına göre Türklerin barış anlaşmasını imzalamadan Trakya'ya girmeleri doğru olmayacaktır. Çünkü böyle bir olup bitti, barış konferansında güçlüklere neden olur ve Boğazlar, azınlıklar gibi sorunların çözümünde Türklerin direnmelerine olanak sağlar. Şu son haftalarda Doğu krizi daha keskin bir nitelik kazandıysa bu, Fransa'nın hatası değildir. Sadakat anlayışı, İngiltere'nin ardı sıra maceracı askerî hareketlere sürüklenmeye zorlayamaz. Bu politikaları İngiltere kararlaştırdığına göre sorumluluğunu da üzerine almalıdır. (**Şimşir 4,** No.18)

1922 - EKİM

9 - PAZARTESİ

1. Mudanya Konferansı: İngilizler, Türk önerisini kabul ettiklerini bildirmekle birlikte yeni bazı şartlar ileri sürdüler. Yunan delegeleri, Meriç'in doğusundaki istihkâmlarla Karaağaç İstasyonu'nu boşaltamayacaklarını bildirdiler. Müttefik generaller, Türk ve Yunan taraflarına ayrı bir protokol taslağı verdiler ve bunun kabul edilmesi konusunda konuşmalar yaptılar. İsmet Paşa, Mudanya'da Franklin Bouillon ile de görüştü. (**YG:** 9-10; **HM:** 8-10; **İkdam:** 10,11; **Sabah, Vakit;** 11; **TİH** II/6-4: 73,76; **Bıyıklıoğlu 2,** I: 448; **Türkgeldi 2:** 171; **Gologlu 4:** 331; **Walder:** 369)

2. İsmet Paşa, konferansta son gelişmeleri ve İngilizlerin verdiği son projeyi Ankara'ya bildirdi. Bu konuda üç yazı gönderen İsmet Paşa Fransızların bütün kuvvetleriyle İngiliz tekliflerini desteklemekle meşgul olduklarını, başka bir telgrafta da İtilaf'ın Trakya'yı Türkiye'ye vermek niyetinde görünmediğini bildirdi. Talimat istedi. (**Şimşir 5:** 382-395; **GCZ** 3: 914-935; **Sabah, İkdam:** 11)

3. Franklin Bouillon, doğrudan Mustafa Kemal'e başvurarak, sunulan projenin Türk isteklerini içerdiğini ileri sürdü ve "İngiltere'nin konferanstan evvel yapmak istediği tekmil fedakârlıkları yaptığını hissettim" dedi. Projenin kabulünü istedi. Mustafa Kemal verdiği karşılıkta daha fazla dostluk istedi. (**GCZ** 3: 936; **Şimşir 5:** 394)

4. Mustafa Kemal'in İsmet Paşa'nın konferansta çıkan güçlüklerden söz eden telgrafına cevabı: Tekliflerini, yeni bir savaşa sebep olacak biçimde kesin olarak reddetmeyin. Şimdilik Karaağaç'ın Müttefiklerce iade edilmesine razı olabiliriz. (**ATTB:** 470; **Bıyıklıoğlu 2,** I: 449; **Türkgeldi: 2:** 172; **Şimşir 5:** 385)

5. Meclis'in gizli oturumunda Mudanya Konferansı'ndaki gelişmeler hakkında Dışişleri Bakanı Yusuf Kemal Bey ve Başkomutan Mustafa Kemal Paşa, Meclis'e bilgi verdiler. Hükümet'in, orduyu hazır tuttuğu, İngilizlerle savaşmaktan çekindiği, Trakya'yı bir an önce teslim almaya, bunun için Mudanya'da mümkün olduğu kadar sabırlı ve ağırbaşlı davranmaya çalıştığı açıklandı. Bazı mebuslar, daha şiddetli, bazıları ise daha soğukkanlı davranılmasını istediler. (**GCZ** 3: 910-930)

6. Ankara Hükümeti, İtilaf Devletlerine gönderdiği notada, Trakya'da Yunan zulümlerinden yakınarak bunun önüne geçilmesini, asıl çare olarak da bir an önce Trakya'nın Türkiye'ye teslim edilmesini istedi (**GCZ** 3: 915).

7. Ankara Hükümeti, Refet Paşa'yı Trakya'yı teslim almakla görevlendirdi. Refet Paşa, İstanbul'da Ankara Hükümeti'ni de temsil edecek. (**ZC** 23: 341; **İkdam:** 12; **Sabah:** 13)

1922 - EKİM

8. İzzet Paşa, Padişah'ı savunuyor: Sultan, işlerin sonunu görmek istemektedir. Milliyetçiler onu, İngilizlerin dikte ettiği bir siyaset takip etmekle suçlamaktadırlar. Fakat bunun bir tek kelimesi bile doğru değil. Tamamiyle memleketin refah ve saadet görüşü kendisine rehber olmuştur. (**Jaeschke 2:** 245)

9. Mısır Türklerinin Anadolu zaferini kutladıkları Meclis'te genel kurula bildirildi: "Bizler bu gazadan mahrum kaldığımız için kıyamete kadar ağlarız". (**ZC** 23: 315)

10. Rum Patriği Meletios, Galata'daki bir ayinde kaçanların kurtulamayacağını, çünkü burdaki infilakın daha uzaklara kadar tesir edeceğini, tehlikeye karşı akıl ile durulabileceğini söyledi. "Hıristiyan muhacirlere yardım edelim" dedi. (**İkdam:** 10)

11. Bir süredir Trabzon'da beklemekte olan Kâzım Karabekir, Ankara'ya gitmek üzere İnebolu'ya hareket etti. Karabekir'in yanında şehit çocuklarından bir müfreze de var. (**Karabekir 1:** 1095)

12. İstanbul'da Anadolu yaralı gazileri için yardım toplanmaya devam ediliyor. Sabah gazetesi, yardım kampanyasının sonuçlarını açıklıyor. Katılanlara örnekler: ... Beyoğlu Birinci Hukuk Mahkemesi kalem heyeti, Suhulet Oteli müsteciri Hamit Efendi, Kırkağaçlı Cevriye Hanım, Fincancılardaki tüccarlar namına Sami Marko Polikar Efendi, Katolik Arap ruhanî reisi Mihail Tacar Efendi, şimendifer fabrikasından Hüseyin Çavuş, Mösyö Elber Delion Sigorta Şirketi, Bulgaristan'da Nigopof İslam ahalisinden, Pazarcık Kırım Açlarına Yardım Cemiyeti'nden, Rusya Şüralar Cumhuriyeti Yakın Doğu Ticaret Mümessilliği, Amerikan Standard Gaz Kumpanyası, Mösyö Yakuvidis, Veliahd-ı Saltanat Merhum Yusuf İzzettin Efendi Hazretleri'nin ikinci haremağaları Nadir Bey, Şekerci Hacımuhittinzade Ali Muhittin, Unkapanı İskelesi Arabacılar Esnafı Cemiyeti, Servetifünun Matbaası Sahibi Ahmet İhsan, Çengel Köyü'nde Ayşe Hanım, Kısıklı'da Selahattin Eyyübî Mektebi talebesi. (**Sabah:** 9; yarınki toplam: 245.000 lira)

13. **Hakimiyeti Milliye:** Dün geceye kadar İngilizlerin hakikî mahiyetlerini gösteren malumat gelmemiştir. İngilizler daimî bir tereddüt içinde. –Kurtulan memleketlerimiz için tedbir ve yardımlar. **Akşam:** Mudanya'dan gazetemize gelen son malumat. –İngiliz karargâhından aldığımız malumat. **Tevhidiefkâr:** Görüşlerimizi Paris Konferansı'nda İngiltere de kabul etti. –General Şarpi ile Mombelli, dün gelip gittiler. **Vakit:** İngilizler, Trakya'nın nihayet bir ay içinde iadesini kabul ettiler. –Bandırma nasıl yandı? **İkdam:** İzmit Cephesi'nde Tarafsız Bölge'de birliklerimiz. –Yunan Hükümeti, bin müşkülat içinde. Venizelos, Paris'te her teklifi kabule amade olduğunu bildirmiş iken Yunan delegelerine Trakya'nın boşaltılmasını ret emri vermişler imiş. –Necip Asım: Türkiye,

1922 - EKİM

Avrupalıdır. **İleri:** Mudanya Konferansı'nın bitip bitmediği hakkında dün akşama kadar malumat gelmedi. –Venizelos, Trakya'nın terkine resmen muvafakat etti. **Açıksöz:** Başkumandanımızın tebriklere teşekkürü. –Ukrayna dahi Boğazlardaki İngiliz kuvvetlerinin kaldırılmasını istiyor. –Halide Edip başkanlığındaki Tahkik-i Mezalim Heyeti, Uşak hakkında raporunu verdi: Uşak'taki mezalim ve kitaller. –Yangınları ve kıtalleri yapanlar, İzmir'de idam olunuyor. **Yeni Adana:** Beyrut'tan şehrimize gelen Muhittin Paşa: Zaferimiz İslam âleminde fevkalade tesir yapmıştır. İslamlar zaferimizi İslamiyet'in zaferi olarak telakkî ediyorlar. Artık İslam diyarlarında ümit güneşleri doğmuştur. **Aydede'**de tedirginlik: Derin bir uykuya dalmak üzereyim. –Anadolulu hizmetçi kızın sahibinden çektikleri: Adamın elinde büyük kudret olsa daha neler yapmazdı. Bereket böylelerinin borusu nihayet mahallede ötmekle kalıyor. **Daily Herald:** Paris Belediyesi'nde toplanan İngiliz Komünist Partisi görüşmeleri, her neye malolursa olsun Türkiye'ye karşı harbin önüne geçilmesi lüzumu üzerinde olmuştur. Başkan Arto Magmanos "Harp, bazı muhtekirlerin cihan petrol piyasasına hakim olmalarını temin için iltizam edilmiş bir mücadeleden başka bir şey değildir. Komünist Fırkası harp araçlarını tahrip için elinden gelen her şeyi yapacaktır" demiştir. (**MEH** 93: 16-18) **Le Temps:** Pek hararetli telaş ve endişe kayboldu. Herşey yoluna girdi. (**MEH** 92: 18-22) –Bu kez gene Lord Curzon'un iyi niyeti, her türlü anlaşmazlığı ortadan kaldırdı. Görüşmelerin olumlu sonuçlanmasına yardım etmiş olan Curzon'un önünde saygıyla eğilmek gerekir. (**Şimşir 4,** No.19) **Yenigün:** Harington hâlâ talimat alamamış. İsmet Paşa kendisine son bir ihtarda bulundu ve İngiltere'nin ne diyecekse demesi lazım geldiğini bildirdi. Bitaraf Mıntıka'daki hadiseler ve Harington'un bir müracaatı. –Bir İngiliz tebliğine göre İzmit'te tahşidatımız artıyor. –Söz her zaman olduğu gibi şimdi de Mehmetçik'tedir. –Ne için İstiklal Mahkemeleri istiyoruz? Kurtarılan arazide temizlik ameliyesine şiddetle ihtiyaç vardır. –Trabzon Mebusu Nebizade Hamdi: Son söz. **Küçük Mecmua:** Boğazların serbestisi, bu sözün İngilizce manası. –Halk masalı: Üç kardeş. **Sabah:** Mustafa Kemal Paşa Hazretleri Mudanya'ya hareket etti. Kurtarılan mıntıkaları ziyaret edecek. –Hükümet-i Milliyemiz sulh konferansının İzmir'de toplanması için şiddetle ısrar ediyor. –Venizelos, Trakya'nın tahliyesine razı. –Muhterem bir kumandanımız, bizim Yunanlılardan başka düşmanımız yoktur, diyor.

10 - SALI

1. Müttefik generalleri İstanbul'da son bir toplantı yaptılar. Türkler dün verilen protokolü imzalamazsa verilecek ültimatomu tartıştılar. Fransızlar ve İtalyanlar, ültimatom verilmesine karşı çıktılar ve Türklerle savaşmayacaklarını belirttiler. Generaller öğleden sonra Mudanya'ya döndü. Mudanya Konferansı'na devam edildi. (**Tev.Ef, Akşam, Sabah, İkdam:** 11; **Walder:** 369; **Sonyel II:** 286)

1922 - EKİM

2. İsmet Paşa, Mudanya görüşmeleri ile ilgili raporunu birkaç yazı halinde Mustafa Kemal'e bildirdi. Son metni imzalamak niyetinde olduğunu anlatarak sabaha kadar talimat istedi. İsmet Paşa, Mustafa Kemal'den Franklin Bouillon'a cevap verirken, projeyi kabul ettiği gibi bir ümit vermemesini isteyerek, böyle bir durumda, elde etmek istedikleri bazı maddeleri kabulden kaçınma ihtimalleri bulunduğunu belirtti. (**Şimşir 5:** 395-402) Mustafa Kemal Paşa, İsmet Paşa'ya verdiği karşılıklarda, projenin bazı maddeleri üzerinde görüşlerini belirtti ve İsmet Paşa'nın aldığı sonucun Hükümet tarafından beğenildiğini iletti. Durumun biraz sonra Meclis'te görüşüleceğini anlattı. (**Şimşir 5:** 395-402)

3. Meclis'in gizli oturumunda Mudanya Konferansı'ndaki gelişmeler, İsmet Paşa'nın verdiği bilgiler ve Hükümet'in ona verdiği talimatlar tartışıldı. Yusuf Kemal ve Rauf Beyler Hükümet'in tutumunu anlattılar. Mustafa Kemal ise yalnızca İtilaf Devletlerinin projesini kabul etmekle yetinilse bile bir şey kaybedilmiş olunmayacağını, konferansta amaca ulaşıldığını söyledi. Batı Trakya'nın ne olacağı konusundaki bir soruya karşılık "Biz bütün dünyayı kurtaramayız" denildi. Meclis, Hükümet'e Mudanya Ateşkes Anlaşması'nı imza yetkisi verdi. (**GCZ** 3: 940-944)

4. Ankara Hükümeti, Mudanya Anlaşması'nın kabul edilmesini kararlaştırdı ve bunu İsmet Paşa'ya bildirdi (**Türkgeldi: 2** 147; **TİH** II/6-4: 81).

5. Mustafa Kemal, Franklin Bouillon'un dünkü yazısına verdiği karşılıkta, barış için gösterdiği çabaların zorlukla karşılanmasından üzüntü duyduğunu, Hükümet ve Meclis'e karşı zor durumda kaldığını ileri sürerek ondan dostluklarının gereği için çaba beklediğini bildirdi. Bouillon, cevabında, dostça tutumunda bir değişiklik olmadığını, yalnızca hükümetlerinden gelecek talimatın gecikmiş olduğunu, Trakya'ya geçmek olan Türk isteğinin kabul edildiğini bildirdi. Mustafa Kemal, verdiği karşılıkta bazı mahdut ve teferruata ait noktaların düzeltilmesinden sonra anlaşmanın kabulü için İsmet Paşa'ya talimat verdiklerini, bu düzeltilecek noktalarda İsmet Paşa'ya yardımcı olmasını beklediğini bildirdi ve barış konferansının İzmir'de toplanması için Paris'te çaba göstermesini rica etti. Bouillon, cevabında, "Her noktada sizinle mutabıkım" diyerek bu akşam Fransa'ya hareket edeceğini bildirdi. (**Şimşir 5:** 398, 403, 404, 405)

6. Ankara Hükümeti'nin İstanbul Hükümeti tarafından yapılan avansları tanımayacağına ilişkin tebliği İstanbul'da sansür tarafından gazetelere verilmedi, ancak Düyun-u Umumiye'ye gönderildi. (Cavit Bey, notlarında Ankara'nın bu kararına karşı çıkıyor. 17 tarihli notunda da İstanbul'un işgalinden beri kanun, kararname ve borçlanmalara ilişkin tebliğin yayımlandığı ve bunun müthiş bir tesir yaptığı bildirilerek "bunları tanımamağa nasıl imkân olabilir?" deniyor. 21: General Pellé, ne yapmak gerektiği hakkında Cavit Bey'in görüşünü soruyor) (**Tanin:** 15.12.1946)

1922 - EKİM

7. Köysancak halkından 7 kişi, Türk, Suriye ve Filistin Harekât-ı Milliyesi Kumandanlığı'na bir yazı ile başvurarak İngilizlerin köyleri bombardıman etmelerini anlattılar ve Türk ordusuna yardıma devam edeceklerini, bağlılıklarının azalmadığını bildirdiler (**Tunaya** II: 221).

8. İngilizlerin teşvikiyle Kuzey Irak'ın Süleymaniye kentinde bir Kürt hükümeti resmen ilan edildi. Barzanlı Şeyh Mahmut'un hapishaneden çıkarılıp Birinci Melik olarak başa geçirildiği Güney Kürdistan İmparatorluğu Hükümeti'nde, İstanbul Divanıharp eski Başkanı Nemrut Mustafa Paşa da Eğitim Bakanı olarak yer aldı. Şeyh Mahmut, Türkiye'ye bağlı olduğunu, İngilizlerden zulüm gördüğünü, onlara asla inanmadığını Özdemir Bey'in Revandiz'den gönderdiği kişilere söyleyecek, Türkiye'ye bağlı özerk bir Güney Kürdistan devleti önerecektir. (**Uzel 2:** 168)

9. Sovyet Elçisi Aralof, Mustafa Kemal'i Meclis başkanlığı odasında ziyaret etti. Görüşmede Rauf Bey ile Yusuf Kemal Bey de hazır bulundu. (**HM:** 11) ★ Dilkuşa Kasrı'nda düzenlenen ve Kral Emanullah Han'ın da katıldığı şölende, Türk Zaferi kutlandı (Şimşir, **Atatürk ve Yabancı Devlet Başkanları** I, No. 6)

10. Uluslararası Kızılhaç ve Çocuk Esirgeme Birliği delegeleri 4.500 evden 4.350'si tamamen yanmış, 11.500 nüfustan 8.500'ü kalmış olan Alaşehir'e geldiler. 14 yaşından küçükler için yiyecek bıraktılar. Kurul, daha sonra verdiği raporda 1918'den beri birçok felaketler gördüğünü, fakat Hıristiyan taassubunun yaptığı bu kadarına rastlanmadığını bildirerek Anadolu'ya yardım yetiştirilmesini isteyecektir. (**AYZV** 3: 226)

11. Üç yıldır yanında çalıştığı bir adamı parası için balta ile öldürmekten sanık olarak yargılanan Boşnak Kâzım, suçu sabit görülerek İstanbul'da asıldı. Kâzım son anına kadar suçu namusunu korumak için işlediğini iddia etti ve ölürken "Yaşasın Padişah, yaşasın Mustafa Kemal!" diye bağırdı. (**Sabah, İkdam:** 11)

12. **Hakimiyeti Milliye:** Mudanya'da teati edilen mühim mektuplar. –Konferans dün akşam yedide içtima etti. –Dün gece aldığımız son telgraflarımız. –Eskişehir'de din değiştirilerek vaftiz edilen ve başına şapka giydirilen, bir hafta süren bir düğünle bir Yunan çavuşuyla evlendirilen kız. Eskişehir'den Yunanistan'a götürülen böyle 150 kız var. **Açıksöz:** Hint Hilafet Komitesi'nin mühim bir mektubu: Bir İngiliz-Türk muharebesi zuhur ederse milyonlarca Hintli İslam'ın topraklarını, namusunu ve şerefini muhafaza için Türk kardeşlerine iltihak yolunu bulacaktır. –Mudanya Konferansı'nın ilk günü. **Tevhidiefkâr:** Mudanya'da hâlâ kat'i bir karar verilemedi. **Yeni Adana:** Oyalamak. **İkdam:** Eğer Tarafsız Mıntıka'ya uyarsak Müttefikler Trakya'nın Yunanlılardan tahliyesini sağlayacaklar. –Yunanlılar boyun eğiyor. **Vakit:** Yunanistan, Doğu Trakya'yı tahliyeye taraftar. –Yunanlılar, verilecek kararlara

1922 - EKİM

boyun eğecekler. **İleri**'de Suphi Nuri: Asabiyet. –Kocaeli Yarımadası'ndaki askerî faaliyet durdu. **Pravda**'nın Mudanya Konferansı ile ilgili yorumu: Ankara yarı yolda kalmak istemezse hemen Tarafsız Bölge'yi işgal eder ve Boğazları ateş altına alır" (**TİH** II/6-4: 68) **Le Temps**'ın başyazısı: Olaylar, Fransa'yı haklı çıkarmıştır. Fransa, Türkiye'deki azınlıkları daima düşünmüştür. Bununla beraber, Türklerin haklı isteklerini kabul etmek de lazımdır. Bu konuda Fransa için canını veren Müslümanların hislerini de hesaba katmak gerekir. (**MEH** 92: 4-11) **Yenigün:** Harington'un İsmet Paşa'ya bir mektubuna nazaran Çanakkale'deki sûvarilerimiz yerine piyadelerimiz kaim olmuş, Kocaeli'nde ise Derince'yi geçen askerlerimiz Karayakup'a ve Şile'ye kadar ilerlemiştir. –Vaziyet ciddî. İsmet Paşa ile F.Bouillon arasında mülakat. –Nebizade Hamdi: İngiliz suiniyeti. –Hint Hilafet Komitesi reisinin mektubu: İcabında yanımızda koca bir Hindistan vardır. –Sultanlar ve şehzadeler Malta'ya kaçtılar... –İngiltere'de harp aleyhinde amele mitingleri. **Sabah**'ta A. Zühtü: Hareket düsturumuz nedir? Mustafa Kemal, yalnız kuvvete değil, hakka istinat ediyor. Hak, her zaman haktır. Elverir ki meşru, mantıklı ve makul olsun. –İsmet Paşa Hazretleri, harekâtın durdurulmasını emretti. –Fransa'nın en tanınmış askerlerinden Kaymakam Ruse, Golva gazetesinde "Mustafa Kemal bir dahidir" diyor.

11 - ÇARŞAMBA

1. Mudanya Ateşkes Anlaşması: İngiliz General Harington, Fransız General Charpy, İtalyan General Mombelli, Yunan Generali Mazarakis ve Ankara Hükümeti adına İsmet Paşa arasında 3 Ekim'den beri süregelen görüşmeler sonuçlandı ve Mundanya Ateşkes Anlaşması sabah saat 06'da imzalandı. Yunanlıların 14 Ekim'de kabul ettiklerini açıklayacakları anlaşmaya göre, Yunanistan 15 gün içinde Doğu Trakya'yı boşaltacak, Türkiye ile Yunanistan arasında 1919'dan beri süren düşmanlık tatil edilecek, Trakya, Yunanistan'ın boşaltmasından başlayarak 30 gün içinde Müttefikler tarafından Türkiye'ye teslim edilecek. Türkiye, burada 8.000 jandarma bulunduracak. Türkiye, barışın imzalanmasına kadar İstanbul ve Gelibolu Yarımadası ile Doğu Trakya'ya asker geçirmeyecek, buralarda ordu toplamayacak. Boğazların iki yanına da Türk birlikleri girmeyecek. Mudanya Ateşkes Anlaşması'yla Türk Kurtuluş Savaşı fiilen sona eriyor. Barış görüşmeleri ise Lozan'da 20 Kasım'da başlayacak ve barış 24 Temmuz 1923'te imzalanacaktır. (**Öğüt, Akşam:** 11; **İkdam, Sabah, İleri, AS, HM, YG:** 12; **HTVD** 66, ves.1479; **TİH** II/6-4: 85; **Türkgeldi 2:** 178,185, **MN** 1922: 276, **Bıyıklıoğlu 2,** I: 450; **Gologlu 4:** 334; **Şimşir 5:** 335; **Walder:** 370)

2. İstanbul'da sabahleyin, Mudanya Ateşkesinin imzalandığı kulaktan kulağa yayıldı ve şehir bayraklarla süslendi (**İkdam:** 12).

1922 - EKİM

3. Trakya'nın ileri gelen kişileri İstanbul'da toplanarak yurtlarının kurtuluşunu kutladılar ve Meclis'e, Mustafa Kemal'e çektikleri tellerde minnettarlıklarını bildirdiler (**İkdam:** 12).

4. Ateşkes anlaşması Meclis'te okundu. Meclis, Konferans Başkanı İsmet Paşa'ya teşekkür etmeyi oy birliği ile kararlaştırdı. (**ZC** 23: 349)

5. Mustafa Kemal, Müdafaa-i Hukuk cemiyetleri ile Belediye başkanlıklarına hitaben yayımladığı genelgede, Büyük Zafer'in ilk semeresinin Mudanya'da alındığını, bütün milletin sarsılmaz azmi, ordunun karşı konulamaz şehameti ve celaletinin barış konferansında meşru hakları sağlamaya kefil olduğunu belirtti. (**AS, HM:** 12, **YA, İkdam:** 13; **Türkoğlu:** 15; **ATTB:** 476)

6. Mustafa Kemal, General Harington'a gönderdiği mesajda, konferansta İsmet Paşa ile aralarında ciddî anlayış olmasından ötürü memnuniyetini bildirdi ve "Barışın tesisi için sarf edilen gayretlerin başarıyla sonuçlanmasını bütün insanlık adına arzulamakta ve ümit etmekteyim" dedi. (**ATTB:** 475)

7. ABD Dışişleri Bakanlığı Türkiye'deki çıkarlarıyla ilgili uzun bir muhtırayı Başkan'a verdi. Raporda, Türkiye ile yeni bir anlaşma yapmanın zamanının geldiği bildirildi. Rapora göre Türkiye'deki Amerikan çıkarları yedi noktada toplanıyor: Kapitülasyonlar, Türkiye maliyesinin uluslararası denetimi, ticaret, misyoner eğitimi ve çalışmaları, istekler, Boğazlar, azınlıklar. (**Evans:** 396)

8. Üç Yüksek Komiser Rumbold, Pellé ve Garoni, Hamit Bey'e verdikleri ortak notada, Türk uyruğundan olup Yunan ordusundan esir alınan ve ayrı garnizonlarda toplanan Rumların idam edilmemesini, az çok resmî bir zorunlulukla silaha sarılan bu kişilere merhamet gösterilmesini istediler (**HM, YG:** 15).

9. Malî yılın altıncı ve son avans yasası: Şimdiye kadar çıkarılan 56 milyon liralık avansa 269 sayılı avans yasasıyla iki milyon lira eklendi. Bu para, kurtarılmış yerlerin idare teşkilatı için harcanacak. (**ZC** 23: 335-336, 355-356; **Düstur** 3/3: 134; **Müderrisoğlu:** 483)

10. Bir süreden beri Trabzon'da bulunan Kâzım Karabekir, 50 öğrenci ve 50 kişilik bir müzik takımıyla İnebolu'ya çıktı ve halk tarafından sıcak bir ilgiyle karşılandı. 15'te Ankara'ya gelecek olan Karabekir, Kastamonu ve Çankırı'dan sonra da ilgiyle karşılanacak, özellikle yetim çocukların eğitimi için gösterdiği çabalar takdirle anılacaktır. (**AS:** 11; **YG:** 12)

11. Trakya'yı teslim almakla görevlendirilen Refet Paşa'ya Meclisçe izin verildi. 15'te bir günlüğüne Ankara'ya gelecek olan Refet Paşa, Hükümet'le görüştükten sonra 19'da büyük bir törenle İstanbul'a girecektir. (**ZC** 23: 342)

1922 - EKİM

12. Halide Edip'in yazısı: Salihli'de karşılaştığım Hatice Nine'nin yüzünü unutamıyorum. "Ah yavrum, dedi, artık Allah emaneti istediği dakika alsın. Toprağım, bizim toprağın altında olacak." (**YM:** 49)

13. Dr.Nihat Reşat Bey, The Times'te Anadolu'da Rum nüfusu ve bunların göç ettirilmesine ilişkin Yunan iddialarına cevap veriyor (**İkdam:** 18; **Renin:** 21, sansürlü).

14. **Sabah**'ta A.Zühdü: Konferansın son günleri. –General Harington, dün saat birde Mudanya'ya döndü. –Konferansta müphemiyet berdevamdır. Yeşil Bursamızda tarihî bir istikbal. **Açıksöz:** Mudanya Konferansı, dün öğleden sonra ertelendi. –Ordumuz, İzmit mıntıkasında ilerliyor. –Kâzım Karabekir Paşa Hazretleri İnebolu'da. **İkdam:** Mudanya Konferansı son devresindedir. Biz şerefimizi ve hakkımızı kurtaranların kararını kemal-i emniyetle bekleyelim. –Muzaffer Kumandan İsmet Paşa'nın beyanatı. **Akşam:** Mudanya mukavele-i askeriyesi, bu sabah saat altı buçukta İsmet Paşa Hazretleriyle Müttefikin generalleri tarafından imza edildi. İstanbul'a dönen Harington, durumdan memnun olduğunu söyledi. Yunan murahhasları imza etmediler. –Muhabirimizin dün geceki tarihi celseye ait intibaatı. –General Charpy de memnuniyetini beyan ediyor. –Esir General Trikopis'le mülakatımız. –Patrikhanede telaş. **Yeni Adana:** Bütün İslam âlemi görsün: İngilizlerin tahrikleriyle Yunanlılar Anadolu'da neler yaptılar? –Milletin gözbebeği Gazi Paşa'nın tarihî nutukları. **Vakit:** Mudanya Konferansı'nın pazartesi akşamı aktettiği mühim ve tarihî celse. –A. Emin: Venizelos Londra'da. **İleri:** Müttefik generallerin talep ettikleri hususlara bugün cevap vereceğiz. –Suphi Nuri: Son gün. **Hakimiyeti Milliye:** Hükümetimizin tadilatı kabul edildiği takdirde, askerî mukavelenin dün gece imzalanması hemen muhakkak gibi idi. –Bursa civarında Yunan facialarına iki örnek: Zabitlerinin kumandası altında gelen bir Yunan sürüsü, bir evde toplanan bütün bir köyün kadınlarının iffetine tecavüzden sonra çoklarını şehit etmiştir. 11 yaşındaki bir masuma dört canavar tasallut etmiştir. **Anadolu'da Ortodoks Sadası**'nın 12. sayısı: Anadolu'da halis ve hakikî Türk Ortodoksu olarak yaşamak isteyen millettaşlarıma: Türk Hıristiyan, Türk Müslüman evladı, Türk vatanının istiklal gayelerinde aynı duygularla yekvücut bulunmalıdır. Anavatanımızda yaşamaya devam etmek istiyoruz. (Polluoğlu İstinad Zihni) **Karagöz:** Zafer bayramı için vaat ettiği kurbanı kesmiş, yüze yüze kuyruğuna da getirmiş. Koparmadan kurtarabilirse bir kurban daha kesecek. –Gazi Paşa, şanlı ordu, size yüz bin teşekkür! **The Times**'de Arnold J.Toynbee'nin L.George'un isabetsiz politikasını, özellikle 21 Eylül tarihli nutkunu tenkit ediyor. "Misak-ı Millî'de, Boğazları kapamak yetkisine dair bir tek kelime bile mevcut değil. L.George nutkunda, misyonunun gerektirdiği sözleri söylemedi". (**Jaeschke 2:** 235) **Tevhidiefkâr:** Müttefiklerin yeni teklifleri üze-

1922 - EKİM

rine vaziyet nezaket kazandı. –Konferansta dünkü tarihi celse ve kararlar. **Yenigün:** Trakya'nın teslimine ve muhasematın tatiline dair müttefikin teklifatının dün akşam imza edilmesine intizar ediliyordu. –Müttefik teklifleri. –Yunan Kabinesi Trakya'nın tahliyesi kararını kabul etti. –Bouillon'un Başkumandanımıza müracaatı. **Ayine:** Gideceklere bizim tavsiyelerimiz: Gidip de dönmemek, yakayı ele vermek var. Gittikleri yerlerde fırkalara girmesinler, görüldüğü gibi her biri bir yana kaçıyor." –Gitmiyor musun Filozofcuğum?" "–Bizim eşek kaçtı, sırtına binecek bir başkasını bulursam." –Pehlivan Kadri Bey kaçıyor. –Yükselmek ümidiyle gelenlerin, yükselmek (darağacına çekilmek) evhamıyla gidişleri. **Daily Mail:** Ateşkes imzalandı. Müttefikler ve Türkler anlaştı. Anlaşmanın hükümleri (tam metin) (**Şimşir 4,** No.21)

12 - PERŞEMBE

1. Türkiye, Doğu Trakya'da 8.000 jandarma bulundurmaya karar verdi ve bunun için hazırlığa başladı (**TİH** II/6-4: 90).

2. Genelkurmay Başkanlığı, Musul'un kurtarılması için Revandiz'de İngiliz kuvvetleriyle çarpışan Özdemir Bey kuvvetlerinin takviye edilmesini Doğu Cephesi Kumandanlığı'na emretti. 25 Aralık'ta verilecek emre göre takviye birlikleri 447 subay, 10.000 er, 850 kılıç, 54 ağır makinalı tüfek, 31 otomatik tüfek, 29 toptan meydana gelecek. Daha sonra bu kuvvetlerin gönderilmesi mümkün olmayacak. (**TİH** IV: 283)

3. Tokyo'da yayımlanan National Review dergisi adına Mustafa Kemal'e gönderilen yazıda, Doğu halkları adına 70 milyon Japon halkının selamları bildirildi ve "İngiliz size daima düşman olacaktır" denerek, dünya barışı için savaşı dostça bir ilgi ile izledikleri belirtildi (**Şimşir 5:** 406). ★ Bulgaristan Başmüftüsü Süleyman Farih imzasıyla Meclis'e gönderilen yazıda, Türk zaferinden duyulan sevinç dile getirildi (**HM:** 7 Kasım).

4. Kâzım Karabekir, İnebolu'dan Kastamonu'ya geldi. Okullar, memurlar ve halk tarafından alkış tufanıyle ve "Yaşasın büyük Paşamız" sesleri ile karşılandı. Karabekir, hükümet, belediye ve okulları gezdi. Yarından sonra Ankara'ya hareket edecek. (**AS:** 14)

5. Fransız Başbakanı ve Dışişleri Bakanı Poincaré'nin sözleri: Foch, Boğazlarda mevzimizi tutunulamayacak durumda sandı (**Jaeschke 1,** II: 1).

6. Ermeni Patrikhanesi Karma Meclisi toplanarak Ermeni göçmenleri sorununu görüştü. Mudanya Ateşkes Anlaşması'yla Trakya'nın Türkiye'ye iadesinin kararlaştırılması, buraya sığınmış Ermeniler için yeni bir göçe sebep olacak. Tekirdağ'da göçmen olarak 17.000 Rum, 10.000 Ermeni var. Patrikhane, göçmenler konusunda ne düşündüğünü Mudanya Anlaşması'nı imzalayan devletlerden sormaya karar verdi. (**Renin:** 14)

1922 - EKİM

7. Mustafa Kemal'in Trakyalıların telgrafına cevabı İstanbul'a geldi. Mustafa Kemal, Mudanya Ateşkes Anlaşması'ndan dolayı bütün Trakyalıları kutluyor. (**İkdam:** 13)
8. **Açıkgöz:** Kâzım Karabekir Paşa Hazretleri bugün geliyor. –İsmail Habib: Büyük Misafirimiz, hoş geldiniz. –Mudanya Konferansı, zaferimizle neticelendi. **Hakimiyeti Milliye:** Başkumandanımız, zaferimizin ilk siyasî semeresini tebşir ediyorlar. –Zaferden zafere! –Mütareke metni. –Refet Paşa, Trakya'nın teslimine memur. –Bütün cihan gazeteleri takdirkârımız. –İzmir'de Hilal-i Ahmer'e yalnız bir günde 60.000 lira toplandı. **Öğüt:** Sulha giden yol üstünde. **İkdam**'da birinci sayfanın tamamı: Sulha ve hakkımızı temine doğru ilk adım: Mudanya Askerî Muahedesi imzalandı. **Sabah:** Büyük bir müjde. Evet, millî hedefe doğru atılan büyük ve gayet mühim bir adım. **Akşam**'da N.Sadık: Mudanya'nın manası. –İmza haberi Avrupa'da ne tesir yaptı? –Doğu Trakya mebuslarının İsmet Paşa'ya telgrafı. –Fener Patrikhanesi İstanbul'dan gidiyor. **Vakit:** Şarkî Trakyamızın anavatana kavuşmasını temin eden Mudanya Mukavele-i Askeriyesi dün sabah saat yediye çeyrek kala imza edildi. Refet Paşa, Trakya'yı teslim almaya memur edildi. –Ahmet Emin: Yeni bir gün doğuyor. **İleri:** Mudanya protokolü dün sabah altı buçukta imza edildi. Müttefik generalleri memnuniyet beyan ediyorlar. Doğu Trakya, 15 gün zarfında Yunanlılardan temizlenmiş olacaktır. **Tevhidiefkâr:** Mudanya Mukavele-i Askeriyesi dün sabah saat altı buçukta imza edilerek vatancüda Trakyamız ile Edirnemizin istihlası ve iadesi resmî ve kat'î bir şekil aldı. –Metin. **Aydede:** Şayet gazetelere değil muharrirlere karşı da sansür olsaydı şu zevatın nereleri tayyedilirdi? (Vücutlarının bazı yerleri uçurulmuş kişiler, Ali Kemal'in başı uçurulmuş!) **Yenigün:** Mudanya Askerî Mukavelesi, dün alessabah saat altıda İsmet Paşa ve Müttefikin generalleri tarafından imza edilmiştir. –Nebizade Hamdi: Askerî mukavele. –Refet Paşa, Trakya'nın teslimine memur. –Karabekir Paşa, İnebolu'ya çıktı. –Zaferimizin Kafkasya'da akisleri: Batum'da zafer nümayişleri. Kızılordu'nun tebrikleri. Acara Heyet-i Vekile dairesi önünde. Rus gazetelerinin neşriyatı. –İzmir yollarında 4: Bedbaht Uşak'ın acıklı serüvenleri. **Le Temps**'ın başyazısında Mudanya Ateşkes Anlaşması haber verilerek yorumlanıyor: ... Kemalistlerin Tarafsız Bölge'den çekilmeleri şartı, İngiliz gururunu tatmin edecektir. Barış konferansının sakin bir hava içinde toplanması için zorunlu koşullar yerine getirilmiştir. Dün elde edilen sonuçlar, Fransa'nın bıkıp usanmadan önerdiği diplomatik yöntemlerin ne kadar geçerli olduğunu göstermektedir. Adalet ve eşitlik dışında kurulacak hiç bir şey sürekli değildir. (**Şimşir 4,** No.22)

13 - CUMA

1. Yunan Hükümeti, Mudanya Protokolü'nü kabule karar verdi. Karar, Hamit Bey'e yarın bildirilecek. (**Renin, Sabah:** 14; **İkdam:** 14,15; **HM, YG:** 15)
2. İstanbul Hükümeti'nin İçişleri Bakanı İzzet Paşa, İngiliz Yüksek Komiserliği Baştercümanı Ryan'a barış konferansı için iki Türk delegasyonu teklif etti.

1922 - EKİM

İstanbul Hükümeti'nin bu konuyu Ankara'ya da teklif etmesi, 1 Kasım'da Padişahlığın kaldırılmasına vesile olacaktır. (**Jaeschke 1,** II: 1)

3. Sekizinci Fırka'nın Özdemir Bey'e gönderdiği yazıya göre, İran topraklarından Türkiye'ye girmiş olan İsmail Simko ile iki saat süren çarpışma sonucunda Simko 5 top, 10 ağır makinalı tüfek, karısını ölü, oğlunu esir, iki heybe dolusu (3.600 adet) altınını bırakarak güneye doğru kaçtı. Simko, Şeyh Mahmut'un yanına gidecek, oğlu rehin olarak Erzurum'da alıkonacaktır. (**Uzel 2:** 263, 264)

4. Yunan zulümlerini araştırmakla görevli olanlardan Halide Edip'in bugünkü tarihi taşıyan yazısı: Vurma Fatma! (Anadolu'daki yağmacılığa özenip Yunan ordusuna gönüllü yazılan İstanbullu bir Rum'un Sakarya Savaşı'nı izleyen günlerde Fatma adlı bir köylü kızına saldırışı. Fatma, Dumlupınar'da bu askeri eliyle öldürmüştür.): Yeter Fadime, bunları unut. Bu harbi sen yaptın. Yunan'ı sen yendin. Nasırlı ellerinle, patlak tabanlarınla... Hasretten şerha şerha olmuş zavallı kalbinle oynayanlar cezalarını buldular. Yarınki Fadime, çiçekli şalvarları, altın ziynetli başı, mesut ve dikilmiş yüzü ile genç Türkiye'nin en güzel âlemi olacak. (**YM:** 39)

5. Rum Patrikhanesi'nde ruhanî ve cismanî heyetlerin katılmasıyla bir toplantı yapılarak Patrikhane'nin Yunanistan'a taşınması konusu tartışıldı. Bazı üyeler, Patrik Meletios'un bu konudaki görüşüne karşı çıktılar. Konu yarın da tartışılacak. Ermeni Patrikhanesi de dün göçmenler konusuyla ilgili bir toplantı yapmıştı. (**Renin:** 14)

6. Güleryüz: Son günlerde ismi ve resmi gazetelerde çok geçen bir sima-yı ruşen (Mustafa Kemal). –Sevgili Paşamız. –Mehmetçiğin idamı. –Yunanistan'da yangın. Venizelos, su azlığından ve tulumbanın bozukluğundan yangının söndürülemeyeceğini söylüyor. **Hakimiyeti Milliye:** Büyük bir teveccüh: İsmet Paşa Hazretleri, Harington'un mukaveleyi imza ettiği yeşil kalemi gazetemize hediye ettiler. –Trakya'daki Yunan faciaları ve zulümleri etrafında. **Akşam:** Mukavele tatbikatına yarından itibaren başlanıyor. Jandarmalarımız yakında şehrimizden geçecekler. **Tevhidiefkâr:** Yunanistan, Mudanya Askerî Mukavelesi'ni imzalamaya hazırlanıyor. Mukavelenin Trakya'nın Yunan kıtalarından tahliyesine ait maddeleri yarın gece yarısından itibaren tatbik edilecektir. –Ankara'daki esir Yunan generalleri arasında. **Vakit:** Müttefikler, Trakya'nın işgali ve idaremize tevdii için lazımgelen kıtaatı hazırladılar. Pazartesi gününden itibaren Yunanlılar çekilecek ve Türk idaresi tesis etmeye başlayacak. –Ahmet Emin: Mudanya'da halline çalışılan mesele, sanıldığından daha önemlidir. **İkdam:** Doğu Trakya, yarın geceden itibaren tahliye olunacak. –Ahmet Cevdet: İngiltere'nin tahrik edici siyaseti. –Mudanya Anlaşması, Paris, Londra ve Roma'da nasıl karşılandı? **Sabah**'ta Abdullah Zühtü: Yine vazife başına! –Trakya tahliye heyetleri yarın gidiyor. **İleri**'de Nizamettin Nazif'in başyazısı: Zafer bayramı. İstanbul Rum basını ağız değiştiriyor: **Proedos:** Türkler, Mudanya protokolünün imzalanması nedeniyle sevinç gösterileri yapıyor.

1922 - EKİM

İstanbul'da her yer, Türk bayrağının rengine boyandı. Haliç bile kırmızıya döndü. Yunanlılar, Türklerin bu sevinçlerini kıskanıyor. Türkler, hayat ve varlıkları için çok çalıştılar. (**İkdam** 14: "Son hadiseler, Rum muharrirlerinin yüzünü de kızartsın") **The New York Times:** ABD Hükümeti, kapitülasyonların kaldırılmasına karşı çıkmaya kararlıdır (**Ulagay:** 205). **The Times**'da Arnold Toynbee, L.George'u eleştiriyor: ...Fethi Bey'in bütün söylediklerini ihmal ve geçiştirmeye hakkı yoktu. (**Jaeschke 2:** 235) **Yenigün**'de Yunus Nadi: İngiliz planı. –Yunan murahhası, mukaveleyi niçin imzalamadı? –İzmit'te iki İngiliz casusu yakalandı. –Niçin İstiklal Mahkemeleri istiyoruz? Bakınız Eskişehir muhabirimiz neler anlatıyor. **Le Temps**'ın başyazısı: Doğu'da yeni dönem: İmza sahnesi muhteşemdi. Bu tabloda çok hafif de olsa bir bulut var. Yunan Temsilcisi Mazarakis, anlaşmayı imzalamayı reddetti. Yunanlıların, büyük devletlerin iradelerine karşı direnmeleri düşünülemez. Sorumluluk Müttefiklerin üzerindedir. (**Şimşir 4,** No.23) –Müttefikler, Türklerin karşısına barış konferansında görüş birliği içinde çıkmalıdırlar (**Bel.**177:266).

14 - CUMARTESİ

1. Yunan Elçisi Simopoluos, Ankara'nın İstanbul Siyasî Temsilcisi Hamit Bey'e, Yunanistan'ın Mudanya Ateşkes Anlaşması'na katıldığını bildirdi. Yunan Hükümeti, anlaşmayı tanıma kararını dün almıştı. (**Türkgeldi 2:** 181; **ZC** 23: 433; **TİH** II/6-4: 88; **YG:** 16; **Sabah:** 15; **İkdam:** 15,16) ★ İstanbul'daki Yunan Komiseri, Müttefik komiserlere notasında Trakya'daki Rumlar lehinde son defa Müttefik Devletlerin insanlık duygularına hitap ettiğini, Müttefiklerin isteğine uyarak Mudanya Anlaşması'nı imzaladığını bildirdi (**İkdam:** 16).
2. İngiliz Başbakanı Lloyd George, Manchester Reform Clup'ta yaptığı konuşmada şöyle dedi: Amaçlarımız üç taneydi. Boğazların serbestliği, savaşın Avrupa'ya sıçramasını önlemek, son altı yedi yılda Küçük Asya'da işlenen korkunç olayların İstanbul ve Yunanistan'da tekrarını önlemek. Yunan yenilgisinden sonra durum çok tehlikeli idi. Türkler üzerimize yürüdüler. Fransızlarla İtalyanlar geri çekildi. Biz ise Kuvayı Milliye'yi Çanakkale ve Boğazlara sokmamak için direndik. Boğazları geçtikleri takdirde meydana gelecek olayları düşünmek bile korkunçtu. Türk gibi birinci sınıf savaşçılara blöf yapmak iyi değildir. Biz yalnız tehdit etmedik, fiilen harekete de karar verdik. (**Akşam, Sabah, Renin:** 16; **Öğüt:** 18; **HM:** 17,19; **Kürkçüoğlu:** 250; **Jaeschke 1,** II: 1; **Walder:** 377)
3. Meclis'in gizli oturumunda, 5 Ekim'de komisyona havale edilen yolluk konusu tartışıldı. Yılda bir defaya mahsus olmak üzere gidiş ve dönüş için 40 lira olan yolluk 100 liraya çıkarıldı. Bir seçim dönemi için de aile yolluğunun bir kere verilmesi kararlaştırıldı. Karar 3 çekimser, 70 redde karşılık 96 oyla alındı. (**GCZ** 3: 946-954)

1922 - EKİM

4. Kâzım Karabekir, önceki gün geldiği Kastamonu'dan Ankara'ya hareket etti. Geceyi Çankırı'da geçiren Karabekir, yarın Ankara'da olacak. (**AS:** 14; **HM:** 15)

5. Hahambaşı Becarano Efendi ile Behçet Kâni'nin mülakatı İleri gazetesinde: Biz Museviler, sizin kederlerinizi kendimizinkinden ayırmayız. Gazi Paşamız hepimizin Gazi Paşasıdır. Edirne'de evimize 20 defadan fazla gelmişti. Azınlıklar kelimesinden ben bir şey anlamıyorum. Unsurlar (milliyetler) birbirlerine yakın oldukça hayat vardır. (**Kaplan vd:** II: 1023)

6. Prens Sabahattin Bey, Mondros Ateşkes Anlaşması'nın imzalanmasını Meclis Başkanlığı'na çektiği bir telgrafla kutladı. Milletin önünde yeni bir ufuk açıldığını belirten Sabahattin Bey, böylece dünya barışına da hizmet edilmiş olduğunu vurguladı. (**Sabah, İkdam:** 24)

7. Kafkas Federasyonu Başkanı ve Gürcistan Cumhuriyeti Başkanı ve Savunma Komiseri Mdivani, Ankara'ya gitmek üzere Samsun'dan İnebolu'ya hareket etti. Yanında bir kurul da bulunan Mdivani, Türkiye'nin Büyük Zaferi'ni kutlamaya geliyor. (**HM:** 15)

8. Batı Cephesi Komutanı İsmet Paşa, İngilizlerle yeni bir savaş başlayabileceğinden Batı Cephesi karargâhı ve Altıncı Kolordu karargâhında bulunan İngiliz irtibat subaylarının görevlerine son verilmesini Mustafa Kemal'den istedi (**HTVD** 66, ves.1481).

9. Meclis, İkinci Meşrutiyet devriminde rol oynayanlardan Ankara eski mebusu Atıf Bey ile Boğazlıyan eski kaymakamı olup İstanbul Divanıharbi'nce Ermeni kırımından sorumlu tutularak idam edilen Kemal Bey'in ailesine vatan hizmeti tertibinden maaş bağladı (**ZC** 23: 402; **Düstur** 3/3: 137).

10. Nurettin Paşa, karargâhıyla birlikte özel bir trenle İzmit'e geldi. Yarın da İsmet Paşa gelecek, Müttefiklerle Türk birlikleri arasında geçici bir hat saptanacaktır. (**Renin:** 15)

11. Suriye ile Türkiye arasında bir gümrük anlaşmasını Beyrut'ta imzalayan Adana Havalisi Komutanı Muhittin Paşa başkanlığındaki kurul Ankara'ya geldi (**HM:** 16).

12. Milletler Cemiyeti Genel Sekreteri Dr.Nansen, Muhacirler Genel Müdürü Hamdi Bey'le birlikte İstanbul'da çeşitli göçmen misafirhanelerini ziyaret etti (**İkdam:** 16).

13. Müttefik Generalleri Harington, Charpy ve Mombelli; yayımladıkları ortak tebliğde, yarın Trakya'ya Müttefik kurulları ve arkasından birlikler gönderileceğini, bunların bölgeyi Yunanlılardan teslim alarak mümkünse aynı gün Türklere teslim edeceğini, Türk idaresinin tamamen kurulmasından sonra Müttefik birliklerin Trakya'dan çekileceğini bildirdiler (**Sabah, İkdam, Akşam, Tev.Ef, Renin, Vakit:** 15).

1922 - EKİM

14. **Tevhidiefkâr:** Trakyamızın bu geceden itibaren tahliyesine başlanıyor. Yunan kıtaları şimdiden Çatalca ara hattından geri çekilmeğe başlamışlardır. Trakya jandarması İzmit'te toplanıyor. Trakya memur kadrosu tanzim edilmiştir. **Vakit:** General Pellé Cenapları'yla mülakat: Türkiye'ye akıllı bir idare ile parlak bir geleceğe namzetlik yapabilir. –Samih Rıfat'ın manzumesi: Akdeniz Kapılarında (Yaslı gittim şen geldim). **Akşam:** Mustafa Kemal'in Malıköy, Sincanköy ve Ankara'da köylüler ve Ankaralılar tarafından parlak karşılanışı. **İleri:** Trakya'nın teslimi hazırlıkları ile ilgili haberler. –Samih Rıfat: Akdeniz Kıyılarında. –Büyük zaferimizin Amerika'daki akisleri. **İkdam:** Doğu Trakya'nın düşmandan yarın sabah tahliyesine başlanıyor. Üç tabur Fransız, üç tabur İngiliz, bir tabur İtalyan askeri gidiyor. –A. Cevdet'in Viyana'dan gönderdiği başyazı: Yunan zihniyeti **Açıksöz:** Mudanya Askerî Mukavelenamesi, Büyük Millet Meclisi'nde. –Refet Paşa Hazretleri Trakya'yı teslime memur. –İzmir'de Hilal-i Ahmer'e 10.000 liraya yakın yardım toplandı. –Sultan, tahtından feragat etmiş. –Kâzım Karabekir Paşa şehrimizde. **Karagöz:** Sulh kızı, nişanlısına (Türk askerine) kavuşuyor. –Manzume: Sevininiz Müslümanlar. **Internationale Presse-Korrespondenz**'de M.R.Roy'un yazısı: Büyük Yunanistan rüyası bitti. Fransız yardımının tamamen Yunan emperyalizminin aleyhine seferber olmasını önlemek için Konstantin istifa etti. Kemal, sadece, kurtuluşun eşiğinde duran Türkiye köylülüğünün devrimci sosyal güçlerine bağımlı olduğu sürece zaferden zafere koştu. Türk köylülerinin kanı ve acılarıyla pahalıya alınmış zafer, gerçekte ortadan kaldırılma tehlikesiyle karşı karşıyadır. Bu savaşın, kesin sonucu ne olursa olsun, Doğu halkları, özellikle Hindistan üzerinde etkisi çok büyük oldu. Türk zaferi, ezilen halkların isyanının bütün sosyal niteliğini değiştirebilir. **Le Temps:** L.George 1918'den beri Boğazlara hakim olmağa çalışıyordu. Yunan ordusunu istihdam ettiği müddetçe de buna muvaffak oldu. Fakat, burada mağlup olunca başka kuvvetler bulmak icap etti. Bulgarları göndermeğe çalıştı, sömürgelere başvurdu. Türkler, Boğazlardan uzaklaştırıldı. Trakya 45 günde tahliye edilmezse, konferans tahliyeden önce açılacak olursa bugün vaat edilen niyetin 26 Mart vaadi gibi olmayacağını kim bilir? L.George, bütün bu noktaları haklı göstermekte mahirdir. (**YG:** 20) **The Times:** Şimdi Avrupa'ya gelen Türkiye, yeni bir Türkiye'dir. Selçuklu ve Osmanoğullarının enkazından yeni bir Türkiye türemiştir. Onu harekete geçiren kuvvet din değil, millî gayrettir. Türk nihayet, milliyetin asrî telakkisini öğrendi. Mustafa Kemal'e, Türk milletinin millî hisleri yardım etti. Türkiye birçok siyasî ve malî müşkülat karşısında kalacak ve devletin temellerini bile yeniden atmak lazım gelecektir. (**İkdam:** 21) **Sabah:** General Pellé cenaplarının beyanatı: Evvelemirde hükümet birliğini temine mecbur olan Türkiye, makul bir idare sayesinde pek zengin bir geleceğe adaydır. –Mustafa Kemal Paşa Hazretleri Bursa'da. –A. Zühdü Memleketin efendisi köylüdür. Onlar yalnız asker değil,

1922 - EKİM

üreticidir de. Eker, biçer, bunlarla Türkiye devletini yaşatır. Hükümet bundan sonra Anadolu köylüsünü mesut, müreffeh yaşatmak için her fedakârlığı düşünecektir. Hüseyin Cahit tarafından çıkarılmaya başlanan **Renin**'in İstanbul'da birinci sayısı. Gazete çıkış yazısında Tanin'in, hürriyet ve milliyet düşünceleri için yaptığı mücadeleyi övüyor, bu görüşlerin kazandığı olağanüstü başarıdan ötürü övünüyor. Amacının particilik değil, büyük ve kutsal vatanın saadet ve selameti olduğunu ilan ediyor. –Başyazı sansürlü. –General Pellé'nin demeci: Azınlıkların mübadelesi pek ağır bir meseledir. Herkesi doğup büyüdüğü yerden ayırmak çok ihtiyat gerektirir. –Müttefiklerin kıtaatı bu akşam Trakya'ya gidiyor. Yunanlılar tahliye hazırlıklarına başladı. (Şimdilik akşamları çıkan Renin, 20 Kasım'da Tanin adına dönecek ve o günlerde sabahları çıkmaya başlayacaktır)

15 - PAZAR

1. Mudanya Ateşkes Anlaşması bu gece (14/15) yarısından itibaren yürürlüğe girdi. Yunan kuvvetleri, geceden itibaren Doğu Trakya'yı boşaltmaya başladılar. Müttefik birlikleri, Yunanlılar tarafından boşaltılan yerleri teslim almak üzere Trakya'ya geçti. İngiliz, Fransız ve İtalyan birlikleri, törenlerle karşılanıyor. Yunan kuvvetleri, bazı şehir ve kasabaları, öngörülen 15 günlük süreden de önce boşaltacaklar, onlarla birlikte Doğu Trakya'daki yerli Rum halk da Yunanistan'a göçecektir. (**Sabah, İkdam, Renin, YG, Tev.Ef.** 16, 17; **TİH** II/6-4: 104; **HM:** 16, 17, 19; **MN** 1923: 280; **Terzioğlu:** 93; **Aydemir 2,** I: 215; **Bıyıklıoğlu 2,** I: 456)

2. Batı Cephesi Komutanı İsmet Paşa, Bursa'dan yayımladığı günlük emirde şöyle dedi: Batı Cephesi orduları! Mudanya Konferansı gereğince Yunan kuvvetlerinden Trakya'nın tahliye ettirilmesine bugün başlanıyor. Bu netice, Anadolu'da Yunan ordularını imha ettiğinizin siyasî olan ilk mahsulüdür. (**HTVD** 67, ves.1500)

3. Doğu Cephesi Komutanı Karabekir, 50 çocuk ve 50 kişilik bir mızıka takımıyla Ankara'ya geldi. Kurtuluş Savaşı'nın başlangıcından beri ilk kez Ankara'ya gelen Karabekir, Mustafa Kemal ve halk tarafından karşılandı. (**AS, HM:** 16) ★ Trakya'yı teslim almakla görevlendirilen Refet Paşa, bir gün için Ankara'ya gelerek Hükümet'le görüştü (**HM:** 16).

4. Mustafa Kemal; Karabekir, Refet ve Kâzım Paşalar ile birlikte Ankara'dan Bursa'ya hareket etti (**Renin:** 17; **Terzioğlu:** 93; **Söylev** II: 499).

5. Hükümet, 1297-1300 (1881-1884) doğumlu erlerin terhis adı kullanılmaksızın gizli bir biçimde terhis edilmesini kararlaştırdı. Yarın Meclis'in gizli oturumunda konu uzun boylu tartışılacak, bu konuda Meclis'ten karar almadığı için hükümet sert biçimde eleştirilecektir. **Karar**, bütçe açığını kapatmak için alınmış bulunuyor. Terhisten 38-42 yaşları arasında 30.000 kişi yararlanacak. (**GCZ** 3: 955-969)

1922 - EKİM

6. İzmir-Burhaniye-Söke demiryolu boyunca Yunanlıların yaptıkları tahripleri incelemek üzere ABD, Fransa, İngiltere, İsviçre ve Türk gazetecilerle yabancı subaylar İzmir'den hareket etti. Kurul üyeleri 17'de İzmir'e dönecekler. (**AYZV** 3: 244)

7. Nihat Reşat Bey'in The Times'da L.George'a cevabı: Bugünkü Türkler, olabildiğince moderndirler. Onların zihniyeti istiklal ve vatanperverliktir. L.George'un bu büyük hareketi anlamaması üzücüdür. Türkiye'de dine karışılmaz. (**Sabah:** 21)

8. Hamit Bey, Nansen'den Rus mültecilerinin İstanbul'dan uzaklaştırılmasını istedi (**Jaeschke 1,** II: 1. **Renin** 3 Kasım: Nansen'in, Amerikan Yardım Kurumu'nca barındırılan bu Rus mültecilerinin Bulgaristan'a nakli konusunda Bulgar hükümetiyle anlaşma imzaladığı ve orada Milletler Cemiyeti tarafından bakılacakları hakkında Eko dö Bulgari'nin yayını).

9. İsmet Paşa, bir drezinle İzmit'ten Gebze'ye geldi. Kurbanlar ve gösterilerle karşılandı. Askerlerle sohbet etti. "Trakya, bir buçuk ay sonra bizim olacaktır, bize memleketlerimizi bahşeden sizin parıldayan süngülerinizdir" dedi. (Diğer bazı sözler sansürlü). İkdam muhabirine: "Trakya'ya gönderilecek jandarma kıtaatı hazırlanmıştır. İstanbul halkı bir müddet daha sabretsin" dedi. Drezinle İzmit'e döndü. (**İkdam:** 17)

10. İstanbul'dan Bursa'ya gitmekte olan Darülfünun öğretmen ve öğrencileri, Mudanya'dan Bursa'ya hareket ettiler. Yanan evler, terkedilmiş yol yapım araçları, otomobil ve kamyonları izleyerek yol aldılar. Bursa yakınlarında Vali Hacı Adil, Belediye Başkanı, Bursa mebusları Emin ve Muhittin Baha ile gençler tarafından karşılandılar. 20 araba ile Bursa'ya hareket edildi ve Bursa'da Belediye dairesine inildi. Akşam ziyafet ve müsamere verildi. Burada Hamdullah Suphi bir konuşma yaptı. (**Renin:** 18).

11. **Renin:** Müttefik kıtaatı Trakya'ya dahil oldular. –Hüseyin Cahit: Siyaset, kuvvetin örtündüğü süslü esvaptan başka bir şey değildir. İyi siyaset yapmak isteyenler, behemahal kuvvetli olmalıdırlar. –Son 15 günde, yarısı sporla ilgili yetmiş kadar cemiyet, kuruluş başvurusu yaptı. **Hakimiyeti Milliye:** Mudanya zaferinin İstanbul'daki tesirleri. Bir anda Babıâli, ecnebiler, hatta Rumlar sancağımızı çekmiş ve her tarafta ayyıldızımız yükselmiştir. –Yunanlılar, mukaveleyi imzaya karar verdiler. –Kafkas Federasyonu Reisi Mdivani Yoldaş dün Samsun'dan hareket eyledi. –İngiltere'de L.George aleyhtarlığı. **İkdam:** Bugün 2 sene üç ay süren bir esaretten sonra Doğu Trakya da Yunan cebir ve zulmünden kurtulmaya başlıyor. –Şarkî Trakya: Mülteciler meselesi. –Yunanistan, mukaveleyi imzalıyor. –Halaskârın Ankara'ya gelişi. **Öğüt:** Şark Ordusu Kumandanı Kâzım Karabekir şehrimizde. –İnsaniyet meselesi. **Yeni Adana:** Sulha doğru. **Vakit:**

1922 - EKİM

Müttefikin heyeti ve kuvvetleri, bu gece yarısından itibaren Trakya'yı Yunan kuvvetlerinden tahliye vazifesinin ifasına başlayacaklardır. **Açıksöz**'de Dr. Fahrettin Mustafa: Yetimler karşısında. –Mudanya Mukavelesi sebebiyle İstanbul'da her taraf donandı. –Patrikhane Aynaroz'a kaçacak. –İstanbul'daki mahut, üçüncü defa istifaya teşebbüs etmişse de vazgeçirmişler. **Tevhidiefkâr:** Trakya'nın Yunanlılardan tahliye ve temizlenmesine dün gece yarısında başlandı. **Akşam:** Trakyamız bu sabahtan itibaren Yunanlılar tarafından tahliyeye başlandı. Müttefikler bu sabah işgale başladı. –Venizelos, azınlıkların mübadelesine taraftar. **Yenigün:** Gazi Paşa, yakında Bursa'ya gidiyor. –Harington, Başkumandanımıza müracaatla İngiltere'nin bizimle tesis-i münasebet arzusunu bildirmiştir. –Müttefikler, Hükümetimize garip bir nota verdiler. İhanet eden Rumları affetmemizi istediler. –Harington İstanbul'da bilapervazane bir tebliğ neşnetti. Güya bizi tehdit ederek mukavelenameyi imzalatturdığını söylemek istiyor. –Yunanlılar imzalayacaktır. **Sabah:** Müttefikin kıtaatı, dün geceden itibaren muvakkaten Şarkî Trakya'nın işgaline başladı. Fransız kıtaatı Şimalî Trakya ile Edirne'yi, İtalyanlar Çorlu'yu ve İngilizler de Tekfurdağı ve havalisini işgal edeceklerdir. Yunanlılar dün sabah, hatt-ı fasıl karakollarından dahile çekilmişlerdir. –A. Zühdü: Yunanistan'ın Şarkî Trakya'da mukavemet göstermesine imkân ve ihtimal yoktur. Fakat yarın neler hazırlayacağına dikkat gerek. –Trakya Rumları, hicrete hazırdırlar.

16 - PAZARTESİ

1. Mustafa Kemal, yanında Kâzım Karabekir, Refet ve Kâzım Paşalar olduğu halde Ankara'dan Bursa'ya geldi. Büyük ve coşkun törenlerle karşılandı. Mustafa Kemal burada İsmet ve Fevzi Paşalarla buluşacak, onlarla barış konferansına gidecek delegeler konusunu görüşecek. (**HM:** 16-17; **YG:** 19; **Tev.Ef.** 17; **İkdam, Renin:** 18,22; **Söylev** II: 499; **Terzioğlu:** 93; **Aydemir 2,** I: 215)

2. Mustafa Kemal, Bursa'da Belediye kurulunu kabul ederek şöyle konuştu: Üç buçuk sene süren bu mücadeleden sonra ilim açısından, maarif açısından, iktisadiyat açısından savaşmalarımıza devam edeceğiz ve eminim ki bunda da muvaffak olacağız. Fabrikacı olacağız. Sanatkâr olacağız. Bundan sonra zihniyetimizi hep ona hasredelim. (**HM:** 19; **İkdam:** 22; **ASD** II: 41. Krş.17)

3. Meclisin gizli oturumunda Başbakan Rauf Bey, 1297-1300 doğumlu (41-38 yaşlarında olan) erlerin terhis adı konulmadan terhis edileceğini, bu 30 bin kişinin bırakılmasıyla bütçe açığını kapatmaya çalışacaklarını açıkladı. Bu karar, uzun tartışmalara sebep oldu. Durak Bey, Hüseyin Avni Bey gibi İkinci Gruba mensup mebuslar başta olmak üzere bir çok mebus bunun için Meclis kararı istenmeyişini eleştirerek Hükümetin mutlakiyete gittiğini ileri sürdüler, Meclis'e saygı gösterilmesini istediler. Terhis konusuyla ilgili başka önergeler

verildi. Ulusal ekonominin canlanabilmesi için askerdeki meslek sahiplerinin bırakılması, ailesi müşkül durumda olanların bırakılarak askerlik yapmamış olanların silah altına alınması, "namütenahî" cephe gerisi kuruluşlarının azaltılması, ihtiyaç fazlası kağnı ve hayvanın bölgeler itibariyle eşit olarak dağıtılması istendi. Millî mücadelede bir tek kurşun atmamış yerler bulunduğu, savaşın yükünü bazı iller halkının çektiği, Adana cephesindeki savaşı dağ halkının verdiği belirtilerek askerliğin biraz da diğerlerine yaptırılması istendi. Sonuçta Hükümet kararı onaylandı. (**GCZ** 3: 956-969; **Düstur** 3/3: 139)

4. Başkomutanlığın gönderdiği, son savaşta yararlılıkları görülen 446 kişinin takdirname ile ödüllendirilmesini isteyen defter, Meclis'te okundu ve oybirliği ile kabul edildi (**ZC** 23: 426).

5. Gürcistan Cumhuriyeti Başkanı Mdivani, Kafkas Federasyonu adına Büyük Zafer'den ötürü tebriklerini sunmak için Ankara'ya gitmek üzere Kastamonu'ya geldi. Mdivani, yarın Ankara'da olacak. (**AS:** 16)

6. Afyonkarahisar Mutasarrıfı Ali Rıza Bey'in işgal süresince Yunanlıların Afyon'da yaptıkları zulümle ilgili raporu: "Çok vahşice..." (**Mısırlıoğlu 2:** 244)

7. General Harington, yerli ve yabancı basına verdiği demeçte, Mudanya'daki çalışmaları ve konferans kararlarının uygulanışı hakkında bilgi verdi. Batı Trakya'ya memur ve asker gönderdiklerini anlattı ve görevlerini hakkıyla yapmakta olduklarını söyledi. Trakya'da Yunanlıların zulüm yaptıklarıyla ilgili haberlerin asılsız olduğunu bildirdi. (**Sabah, İkdam:** 17)

8. Ankara'nın Paris Temsilcisi Ferit Bey, Le Temps'a demecinde, Türkiye'de 1.500.000 Ermeni'nin katledilmediğini çünkü o tarihlerde Ermeni nüfusunun bu kadar olmadığını söyledi ve bu iç mücadelelerden dolayı üzüntülerini belirtti. Ferit Bey, 500.000 Rum'un katledildiği rivayetlerinin de gerçeğe uymadığını söyledi. (**Renin:** 17; **Sabah:** 18)

9. Beykoz ile Şile'yi birbirinden ayıracak ve Müttefikler ile Türk kuvvetleri arasında geçici bir hat olacak sınırın tayinine başlandı. İki beldeyi ayıran şose geçici hat kabul edildi. Gebze ve çevresindeki bütün Rumlar İstanbul'a göçüyor. (**Renin:** 17)

10. Yunanistan'dan haberler: Cumhuriyet Partisi başkanının Yunanistan'da cumhuriyet ilan edilmesini isteyen demeci basında tartışılıyor. Muhalifleri ve Kral taraftarlarını susturmak için şiddetli tedbirler alınıyor. Politis, ihtilalin pek geç olduğunu, bu nedenle Doğu Trakya'yı kurtaramadığını ama Batı Trakya'yı kurtardığını söyledi. İki bakanın daha atanmasıyla bakanlar kurulu tamamlandı. İzmir eski siyasî komiseri Steryadis'in buradaki Hıristiyanlar için tedbir almayıp onların mahvına sebep olduğundan yargılanmak istendiği açıklandı.

1922 - EKİM

Başkomutan General Nider, Harington'a telgrafında, tren malzemesinin eksikliğinden tahliyenin vaat edilen zamanda yapılamayacağını bildirdi. Trakya mebusları, Hükümet'ten bütün gemilerin Trakya limanına gönderilmesini istediler. Yunanistan'ın İstanbul siyasi temsilciliğine, Patrik Meletios'u ziyaret ederek hakkındaki mahkumiyet kararının kaldırıldığını bildirmesi talimatı verildi. (**Renin:** 17)

11. Milletler Cemiyeti Sekreteri Dr.Nansen, Anadolu'ya geçme izni için cevap beklerken Bulgaristan ve Romanya'ya gitmeye ve sonra İstanbul'a dönmeye karar verdi ve İstanbul'dan Trakya'ya hareket etti (**Renin:** 16; **Sabah:** 17; **Renin** 31 'de mübadele hakkında görüşleri).

12. Franklin Bouillon, Paris'te yaptığı basın toplantısında, Mudanya Ateşkes Anlaşması'nın hangi koşullarda yapıldığını anlattı. "...Dünya barışı, Türk ordusunun başındaki kişinin hayran olunacak bilgeliğine borçludur. Mustafa Kemal Paşa, savaşabileceği halde, hatta muzaffer ordularınca savaşa itildiği halde onları durdurmayı bildi. Milliyetçi tutumları ve iyi niyetleriyle ilgili olarak da onlara hiç bir kusur bulunamaz. Çanakkale'de yalnız bizim isteğimiz üzerine Türkler, düşmanlıklarını askıya aldılar. İngiliz dostlarımız Çanakkale'de korkunç tehlikeli bir durumdaydılar. Zaten 100.000 kişiden az bir orduyla Çanakkale'nin tutulmasına olanak yoktu. Fransa meşrutiyete ve eşitliğe dayalı politikasıyla Doğu'da etkin olduğu için barışı kurtarmıştır. (**Şimşir 4,** No. 25; **Sabah:** 22)

13. **Açıksöz:** Kâzım Karabekir Paşa Hazretleri ve şehit yavruları. –Londra'da çıkan Köstemensin risalesi, L.George'un müşkülat çıkararak ateşle oynadığını yazıyor. **Vakit:** Dünden itibaren Yunanlılar, Trakya'dan çekilmeğe başlamışlardır. –A.Emin: Yeni muhaceret kavimleri. **Akşam:** L. George'un nutku (Bkz.16). –Refet Paşa, pek yakında İstanbul'a gelecektir. **Tevhidiefkâr:** Sevgili Trakyamızın Yunanlılardan temizlenmesine dün öğleden sonra başlanıldı. Müttefik kıtaları Trakya'ya dahil oldular. –Düşmanın bağrına bastık. Gayemize vardık. –Zaferimiz Beyrut'ta nasıl kutlandı? **Öğüt:** Zaferimiz ve Afrika. Cezayir Müslümanlarının tebriki. **İkdam:** Dün öğle üstü, Müttefik kıtaları Yunanlılar tarafından tahliyesine başlanan Şarkî Trakya'ya geçmişlerdir. –Yunan ordularına çekilme emri. **Hakimiyeti Milliye:** Garip bir iddia: Harington, yayımladığı bildiride, hasıl olan itilafı İngiliz sabır ve tehdidine bağlıyor. –Başkumandan Paşa Hazretleri bu sabah Bursa'ya azimet ediyorlar. –Kâzım Karabekir Paşa Hazretleri, dün samimî bir surette karşılandı. **Satveti Milliye** (Elazığ): Siyasî zafer. –Mudanya Askerî Mukavelesi şerefine tezahürat. **Aydede:** Ay batarken!... –Öteki gelmeden şu vapur gitse de karşılaşmasalar... **Yenigün:** Trakya protokolü mucibince Trakya'nın Yunanlılardan tahliyesi ve bize teslimi için dünden itibaren Müttefikin heyeti ve kıtaatı Trakya'ya gittiler. –Kâzım Karabekir

1922 - EKİM

Hazretleri dün şehrimize geldiler ve pek samimî bir surette karşılandılar. –Hamit Bey'e tevdi edilen Yunan notası. **Samsun'da Hayat**'ta Münir Hamdi'nin manzumesi: İtilafçılar lisanından: Yine Yandık. **Eko dö Bulgari:** Batı Trakya Bulgarların Ege denizine mahreci olmalıdır. Burada Yunanlılar bir hak ileri süremez. (**Renin:** 25) **Renin:** Hamit Beyefendi'nin gazetemize mühim beyanatı (Sansürlü). –H. Cahit: Ankara hükümeti iç siyasette esas itibariyle başarılı sayılabilir. **Sabah:** Şarkî Trakyamızın Anadolu'ya iltihakı arifesinde. Müttefik kıtaları dünden beri Şarkî Trakya'yı işgale devam ediyor. –Trakya'da hükümet kuruluncaya kadar Trakya Valisi, Refet Paşa'nın emri altında bulunacak. –Refet Paşa, Hamit Bey'e telgrafında bir iki güne kadar İstanbul'a geleceğini bildirmiştir. **Le Temps**'ın başyazısı: Avrupa'ya egemen olan dün Bismark sorunuydu, bugün L.George sorunudur. Dün Türklere karşı konuştu. Onları vahşî hayvanlara benzetti. Onları yalnız korkunun durdurabileceğini, İngiliz ordusundan da korktuklarını anlatmak istedi. Onun bu konuşmasından sonra gelecek için kaygı duymakta haklıyız. Fransız politikası barış için gayret gösteriyor. L.George'un politikası tersine çalışıyor. Bay L.George, Çanakkale'yi kendi seçim politikasının ekseni haline getiriyor. Ama emperyalizm hiç zarar görmeden elde edilemez. Bay L.George, yakında bunu fark edecek. (**Şimşir 4,** No.24).

17 - SALI

1. İstanbul Hükümeti'nin Başbakanı Tevfik Paşa, Mustafa Kemal Paşa'ya gönderdiği yazıda, barış görüşmelerine gidecek İstanbul ve Ankara kurullarının aynı görüşte anlaşmalarını, Mustafa Kemal'den gizli bir talimat almış bir kişinin elden gelen çabuklukla İstanbul'a gönderilmesini istedi. Mustafa Kemal, yarın Bursa'dan Hamit Bey'e çektiği telde, barış konferansında milleti ancak Büyük Millet Meclisi'nin temsil edebileceğini bildirecektir. (**Söylev** II: 503, belge: 260; **TİH** II/6-4: 108; **ZC** 24: 269; **Renin:** 3 Kasım)

2. Kafkas Federasyonu Başkanı, Gürcistan Hükümet Başkanı ve Savunma Komiseri Mdivani, Türk zaferini kutlamak üzere yanındakilerle birlikte Ankara'ya geldi (**HM:** 18; **AS:** 21).

3. Mustafa Kemal, dün geldiği Bursa'da Bursa Belediyesi'nden bir kurulu kabul etti. Kendisi için gösterilen içten karşılamaya teşekkür eden Mustafa Kemal, zaferi, milletin azim, inanç gücü ve orduların süngülerinin kazandığını, ordularının yeteneğinin bütün millî istekleri elde edecek derecede olduğunu, yurdun gelir kaynakları, halkın çalışma ve kabiliyeti ve ordularının süngüleri ile barışta da her türlü sonucu alacaklarını söyledi. "Fabrikacı olacağız, sanatkâr olacağız. Bundan sonra zihniyetimizi hep buna hasredelim" dedi. (**HM:** 19; **ASD** II: 41. Krş. 16)

1922 - EKİM

4. Müttefik karargâhından yapılan açıklamada, Müttefik birliklerin Trakya'ya ulaştıkları ve Yunanlıların boşaltma hareketi anlatıldı. Çekilen Rumların bazı köyleri (Renin 18: Çerkezköy'ü) ateşe verdikleri gibi haberler üzerine durumu yerinde görmeleri için Hilal-i Ahmer Temsilcisi Ekrem Bey ile Akşam gazetesinden Hamit Bey'in bir İngiliz uçağı ile bugün Trakya'ya uçtukları belirtildi. (**Sabah, İkdam:** 18)

5. Çorlu, İtalyanlar; Silivri ile Tekirdağ, İngilizler tarafından işgal edildi. Olabilecek olayları önlemek için bir Fransız birliği Edirne'ye geldi. Edirne'de Rumlar göçüyor. (**Sabah, İkdam, Renin:** 18; **HM:** 20)

6. Sephevadi Kardeşlik Grubu adına Mustafa Kemal'e Cenevre'den gönderilen yazıda, bütün İsviçre Türk kolonisinin kutlamaları bildirildi ve 2 yıldır koloniyi oluşturan tüccarlar için yaptığı hizmetlerden ötürü Cenevre Konsolosu Cemil Selman Bey'in görevinde bırakılması istendi. Yazıda, Trakya'nın Türkiye'ye bırakılmasını anmak için bir toplantı yapılacağı da haber verildi. (**Şimşir 5:** 409)

7. Mısır Sosyalist Partisi, aldığı bir kararla Anadolu'daki Türk zaferinin ve Mudanya Anlaşması'nın Yakın Doğu meselesini yeniden meydana çıkardığını, yeni barış konferansının Mısır sorununa ilgisiz kalamayacağını belirtti ve konferansa Mısır'ın da çağrılmasını istedi. Karar, İskenderiye'den TBMM Başkanlığı'na 23'te gönderilecek ve bu konuda ilgi rica edilecek. (**Şimşir 5:** 419)

8. Internationale Presse-Korrespondenz (Enternasyonal Basın Haberleri)'de Karl Radek'in yazısı: Petrol ışığında Boğazlar meselesi: Büyük devletlerin Boğazlara hakim olma isteğiyle Irak petrollerine hakim olma isteği arasında bir ilişki bulunuyor. Fransa ile Amerika, İngiliz Petrol kaynaklarını yağmalamak istiyorlardı. Dolayısıyla Musul'un Türk birlikleri tarafından işgali ve İngiltere'yi savaş tehdidi altında tutan Boğazlar buhranının uzaması, onların yararınadır. Ama, aralarında bir anlaşma sağladıkları takdirde Türkiye'ye karşı ortak bir cephe oluşturacaklardır. Türkiye, petrol tröstleri arasındaki çelişmelerden yararlanmakla doğru hareket etmektedir. (**Boğazlar Meselesi Lozan ve Montrö,** Aydınlık Yayınları, 1977: 21-32; **YG:** 10 Kasım "Pravda'da başyazısı")

9. Rumbold'un raporu: Türkiye'de esaslı bir inkilap beklenmektedir (**Jaeschke 1,** II: 2).

10. İşgal altındaki bölgelerde Yunanlılara hizmet etmiş olanların İstanbul'da yargılanmalarına devam ediliyor. Gönen'de kaymakamlık yaparak Yunan amaçlarına hizmet etmekten, Gönen eşrafından bazılarını, müftüyü ve belediye başkanını, Anzavur'a baş eğmedikleri için katlettirmekten sanık Osman Remzi, adliyeye sevk edilerek sorgulanmasına başlandı. (**Renin, İkdam:** 18)

1922 - EKİM

11. **Hakimiyeti Milliye:** General Pellé'nin demecinde geçen bir cümleye eleştiri: "Kendisini teşkil eden anasır arasında altı yedi seneden beri yükselmekte devam eden kinleri yatıştırmalıdır" sözleri haksızlıktır. –L.George, yine pervasız bir nutuk söyledi. **Açıksöz:** İtilaf taburları, Trakya'yı tesellüme başlıyorlar. –Karabekir'in himaye ettiği şehit yavruları bugün Ankara'ya hareket ettiler. Kâzım Karabekir, Ankara'da. **İkdam:** Doğu Trakya asıl sahibine iade edilirken genel barış hazırlanıyor. –İki haftaya kadar Şark sulhu konferansı akdedilebilecek mi? –Pendik'ten yukarıda hiç bir Hıristiyan kalmadı. **Öğüt:** Sulhümüzün ana hatları. **Tevhidiefkâr**'da Ebüzziyazade: Şarklıyız, şarklı kalacağız. –Cemil Minla rezili firar etmiş. **Vakit:** Yunanlılar çekilmeğe başladılar. Jandarmalarımız için büyük karşılama hazırlıkları yapılıyor. –Karadeniz'de bahriyelilerimiz bir Yunan vapuru daha yakaladılar. **Akşam:** Şarkî Trakya, kısmen Müttefik askerleri, kısmen kuvvet gelişini bekleyerek Müttefik heyetleri tarafından işgal edilmiştir. –N.Sadık: Türk dostluğu. –Jandarmalarımızın istikbali için hazırlıklar. **Yenigün:** Yunanlılar, Trakya'dan çekilmeğe başlamışlardır. Bu suretle Şarkî Trakyamız iki sene üç ay devam eden Yunan esaretinden ve Yunan zulmünden kurtulmuş oluyor. –Başkumandanımızla Kâzım Karabekir ve Refet Paşalar dün Bursa'ya gittiler. –İsmet Paşa Gebze'de bulunuyor. –Nebizade Hamdi: Mübadele. –Biz niçin İstiklal Mahkemeleri istiyoruz: Düşman işgalinde çıkan şu paçavralara bakın (Eskişehir'de çıkan bir gazetenin başlık küpürü). –Türk Ortodoks Patrikhanesi teşkil ve Patrik kaymakamı intihap edildi: Konya Metropoliti Prokopiyos (21 Eylül'de, Kayseri'de). **Renin**'de Trakya'nın tahliyesi ile ilgili haberler. –Hüseyin Cahit, Türklerle Rumların bir arada yaşayamayacağına ilişkin tezlerinin doğrulandığını yazıyor. "Birbirimizi aldatmayalım. Birbirimize allahaısmarladık demek en hayırlı yoldur." –Anadolu zaferi neticesinde Türk ordusu. –İsmail Müştak, çevreden Kadıköy rıhtımına yığılmış kaçan Rumları anlatıyor: Para ile değil, sıra ile... **Sabah:** Trakya'nın tesliminin hızlandırılması kararlaştırıldı. –Refet Paşa, Ankara'dan hareket etti. –Müttefik işgali, Çorlu'ya kadar genişledi. –A.Zühdü: Balkan hükümetleri ittihadı.

18 - ÇARŞAMBA

1. Mustafa Kemal Tevfik Paşa'nın dünkü teline, Hamit Bey aracılığı ile verdiği karşılıkta, Türkiye'yi Büyük Millet Meclisi'nin temsil ettiğini, Tevfik Paşa ve arkadaşlarının devlet siyasetini bulandırmaktan vazgeçmeleri gerektiğini bildirdi. Tevfik Paşa dünkü telinde barış konferansına hem Ankara'dan hem İstanbul'dan delege çağrılabileceğini bildirerek görüş birliği içinde hareket edilebilmesi için İstanbul'a gizlice bir temsilci gönderilmesini istemişti. (**Söylev** II: 503, belge: 261; **ATTB:** 476; **TİH** II/6-4: 108; **Renin:** 3 Kasım)

1922 - EKİM

2. Fransız birlikleri, Edirne'yi Yunanlılardan devraldılar. Edirne'de Yunanlıların çekilirken Batı Anadolu'da yaptıklarına benzer yakıp yıkma ve öldürme hareketlerinde bulunacaklarından korkuluyordu. Edirne 25 Kasım'da Türk idaresine geçecektir. (**İkdam, İleri, Sabah:** 19; **Renin:** 25) ★ İtalyanlar Çorlu'yu işgal etti (**Renin** 19).

3. Barış konferansına gidecek kişilerin hangi nitelikleri taşıması gerektiğini tartışmak üzere, 20 kişinin isteğiyle Meclis gizli bir oturum yaptı. Bu konu ve Türk tezlerinin nasıl savunulması gerektiği üzerine görüşülürken Başbakan Rauf Bey'in önerisiyle konunun tartışılması, konferans yerinin ve zamanının belli olmasından sonraya ertelendi. (**GCZ** 3: 972-977)

4. Türk-İngiliz Derneği'nin Londra'da yaptığı toplantıda, Ankara Hükümeti'nin Misak-ı Millî'yi gerçekleştirme ve kişisel saltanatı kaldırma çabasının desteklendiği kararı çıkarıldı. Toplantıda konuşan İzmirli avukat Vitali, Yunanlıların Batı Anadolu'da yaptığı zulmü anlattı. (**AYZV** 3: 232)

5. Baro Başkanı Lütfi Fikri Bey'in, Peyamı Sabah'ın 21 Mart tarihli sayısındaki bir yazısından ötürü Ali Kemal hakkında açtığı hakaret davası 7 ay sonra sonuçlandı. Ali Kemal, 6 ay hapse mahkûm oldu. Gazetenin sahibi Mihran Efendi ile sorumlusu İsmail Asaf Bey 25'er lira para cezasına çarptırıldılar. Karara göre bu üç kişi, Lütfi Fikri Bey'e ortaklaşa bin lira tazminat da ödeyecekler. Ali Kemal, karardan önce, "yarın gidecek jandarmaların şerefine" diyerek mahkûm olacağını ima etti ve duruşmayı terk etti. İsmail Asaf Bey'in itirazı 8 Kasım'da, aynı cezanın verilmesiyle sonuçlanacaktır. (**İkdam:** 19; **Vakit:** 19 Ekim, 9 Kasım)

6. Yusuf Kemal Bey, General Gouraud'un Mudanya Ateşkes Anlaşması'nın imzalanmasından ötürü kutlamalarını Mustafa Kemal'e bildirdi (**Şimşir 5:** 411).

7. Akşam: Refet Paşa Hazretleri, yarın Mudanya'dan gelecek ve Kabataş'a çıkacak. İstanbul halkı karşılama için fevkalade bir süratle hazırlanmıştır. **Açıksöz:** Mustafa Kemal; Kâzım Karabekir ve Rauf Bey'le birlikte Bursa'ya gitti. –İsmet Paşa Hazretleri Beykoz'da. Tahdit heyetleri Beykoz-Şile hattını tayin edecekler. **Vakit**'te A. Emin: Askerî başarıyı umumî işlerde göstereceğimizden şüpheye düşüp "Ya sonrası" diye soranlar, bu mücadelenin metotlarından haberi olmayanlardır. Yeni hayat şartları bize çalışmayı cazip ve zevkli gösterecek bir çok tesirler gösterecektir. Haricî işleri biraz tanzim eder etmez kendimize yeni ihtiyaçlara göre seferber haline girmiş bir millet nazarı ile bakmağa mecburuz. **Hakimiyeti Milliye,** Üç Yüksek Komiserin esir yerli Rum askerlerinin affedilmelerini isteyen notalarını Hükümet'in iade etmesini ve bu esirler hakkında gerekenin yapılmasını istiyor: İtilaf Devletleri boşuna uğraşıyor. Hainleri affetmeyeceğiz. - Dün Çatalca'da beş karakol tahliye edildi. –Yunanlılar, Eskişehir'i na-

1922 - EKİM

sıl tahrip ve yağma ettiler? **Öğüt:** Trakya nasıl kurtulacak? **Sabah**'ta Abdullah Zühdü: Sulh konferansı ne zaman? –İhtilalciler Atina'yı tedhiş ediyorlar. **Tevhidiefkâr:** Trakya'nın Yunanlılardan temizlenmesi devam ediyor. Doğu Trakya'nın güneyi Müttefikler tarafından kâmilen işgal edildi. Yunanlılar ve Rumlar kısım kısım gidiyor. –Refet Paşa ile halaskâr jandarmalarımız bugün bekleniyor. **İkdam:** Şarkî Trakya'nın Yunanlılardan tahlisi ve Müttefikin kıtaatı tarafından muvakkaten işgali ameliyesi muntazaman devam ediyor. –Şarkî Trakya'nın boşaltılmasında birinci safha hitam buluyor. –Refet Paşa, Ankara'dan hareket etti. Bursa'ya ve şehrimize gelecek. –Kâzım Karabekir Paşa'nın Ankara'da kabulü. **Karagöz:** Üzerine baykuş konmuş Yunanistan yıkıntısı. –Can kurtaran Anadolu, kilitleri (Edirne) açıyor. **Yenigün:** Yunanlılar, 26 Teşrinievvele kadar Trakya'dan tamamen çekilecekler. –Mdivani riyasetindeki Kafkas Heyeti dün geldi. –Celal Nuri: Müslümanlara karşı zulüm. –Kars Muahedesi teati edilirken 11 Eylül'de Erivan'da yapılan merasim. **Renin:** Trakya muhabirimizin ikinci mektubu. –Bursa mektubu (Ali Sedat). –Hüseyin Cahit: Hemen hemen bütün Fransızların kalbini kazanmış olan Türklerin Eko Nasyonal gazetesi siyasî müdürü Mösyö Andre Gardion'un kalemini kendilerine düşman görmek bedbahtlığındadırlar. **Ayine:** Avrupa'ya eşek sırtında kaçan iki hemrah. –T.Karaoğuz: Anadolu askerlerine. –Haftanın borsası: Açıldı: Trakya'nın kapıları, Sait Molla Mısır'a doğru. En yukarı: Kalpak fiyatı, kırmızı boya. Kapandı: Meletios'un çeşm-i ümidi. –Akşam gazetesinde İzzet Melih Bey'in makalelerini okurken uyuklayan genç... **Le Temps**'da, Franklin Bouillon'un yabancı basın ve Fransız basınına Mudanya Ateşkes Anlaşması'nın hangi koşullarda yapıldığı ile ilgili demeci. (Bkz.16) (**Şimşir 4,** No.25; **Sabah:** 22)

19 - PERŞEMBE

1. Trakya'yı teslim almakla görevlendirilen Refet Paşa, Gülcemal Vapuru ile Kabataş iskelesine çıktı ve pek büyük bir kalabalık tarafından coşkun bir sevinç ve heyecanla karşılandı. Kurbanlar kesildi. Halk, "Yaşasın Türkiye Büyük Millet Meclisi! Yaşasın şanlı ordu!" diye haykırdı. Çiçekler atıldı. Bütün İstanbul, bayraklarla donandı. Refet Paşa ile birlikte getirilen 100 jandarmadan oluşan maiyet bölüğü karaya çıkarılmayınca Refet Paşa, General Harington'la görüştü. Refet Paşa'yı karşılamaya gelenler arasında Padişah'ın memuru Ali Nuri, onu Padişah adına selamladı. Refet Paşa cevaben Halifelik makamına dindarca saygılarının iletilmesini istedi. Abdülmecit'in yaverine önceden beri Halifelik makamını kurtarmaya ahdettiklerini, ona şükranlarını sunmasını söyledi. Tevfik Paşa'nın yaveri Selahattin'e ise, Anadolu'nun İstanbul'da bir hükümet ve başbakan tanımadığını, ancak uzun yıllar yurda hizmet etmiş ve yurdun mukadderatını kurtarmak için çaba göstermiş olan Tevfik Paşa'ya kutlamalarından

1922 - EKİM

ötürü teşekkür ettiğini bildirdi. Refet Paşa, Kabataş'tan Fatih'e kadar yolları doldurmuş bir halk deryasının içinden geçti. Fatih'in türbesi önünde "anavatanın parlayan süngüleri adına" İstanbul'un Türk ve özgür olduğunu söyledi. Üniversite öğrencilerine "Türk olmak, yer yüzünde en büyük insan olmaktır" dedi. (**Akşam:** 19; **Vakit, İleri, İkdam, Renin, Sabah, Tev.Ef.** 20; **Öğüt:** 21; **YG, AS, HM:** 22; **MN** 1923: 280; **Özalp:** 237; **Himmetoğlu** II: 280; **Yak.Tar.** III: 257; **HTVD** 66, ves. 1483; **Göztepe:** 436, 438, 440)

2. Refet Paşa gece Hilal-i Ahmer'de bir süre kaldıktan sonra Şark Mahfeli'ne döndü. Burada kaldığı sırada kadın erkek binlerce kişi Divanyolu Caddesi'ni doldurarak ordu şerefine gösterilerde bulundu. Refet Paşa, Mahfel'in penceresine çıkarak yaptığı konuşmada şöyle dedi: Arkadaşlar! Can kardeşlerim! Temsil ettiğim hükümet, kuvvetini sizden alıyor ve yalnız sizden alacaktır. Sözlerimi ölçerek söylüyorum ki, hakimiyet, saltanat yalnız sizin, yalnız milletindir. Bugünkü zafer, kahraman Türk milletinin eseridir. Şeref size ey sevgili millet, yalnız size aittir. Bu geniş Türk toprağında artık hür ve müstakil milletin kuvveti vardır, hakkı vardır. Başka bir şey tanımıyoruz. Artık hürsün, müstakilsin. Hakimiyet, saltanat, hükümet yalnız senindir". Halk gece yarılarına kadar gösterilere devam etti. (**Renin:** 20; **Sabah, İkdam:** 21)

3. L.George Hükümeti'nin istifası. L.George'la işbirliği yapılmasına karşı olanlardan Bonar Law, Muhafazakâr Parti'nin başına geçti. Muhafazakârlar, hükümetten çekilme kararı aldılar. Bunun üzerine L.George da istifa etmek zorunda kaldı. 15 Kasım'da yapılacak genel seçimleri Muhafazakârlar kazanacaklardır. Muhafazakâr Parti, 333 milletvekiliyle koalisyonun en güçlü ortağı idi. Avam Kamarası Başkanı Chamberlain ise L.George'le işbirliğinin devamını savunuyordu. (**Akşam, Ter.Hak, İleri:** 20; **İkdam, AS, Sabah:** 21; **UİT** 3: 367; **Sabis:** 356; **Kürkçüoğlu:** 250; **Walder:** 382)

4. Sovyet Hükümeti, barış görüşmelerine çağrılmamış olmasını İngiltere ve İtalya'ya gönderdikleri telgraflarla protesto etti (**Tev.Ef, Sabah, Renin:** 24; **YG:** 25; **Yerasimos:** 530).

5. Trakya'nın boşaltılmaya başlanmasından ötürü Batı Cephesi Komutanı İsmet Paşa, geçmiş başarılarından dolayı ordularına teşekkür etti (**HTVD** 66, ves.1482).

6. Müttefik birlikleri tarafından Kırklareli işgal edildi. Mudanya Ateşkes Anlaşması gereğince Yunan birlikleri Trakya'yı tahliyeye devam ediyor. (**Renin, İleri:** 19) ★ Uzunköprü, İngilizler tarafından işgal edildi (**Renin:** 19).

7. Meclis'te: 1) 1919'da Gebze'de İstanbul Hükümet kuvvetlerince öldürülen Kuvayı Milliye yanlısı çete reisi Yahya Kaptan'ın ailesine 11 red, 22 çekimsere karşılık 130 oyla maaş bağlandı. 2) Meclis'in Bursa, İzmir veya Konya'ya taşınması için 115 imzalı bir önerge verildi. Gerekçe olarak Ankara'da geçim sıkıntısı ve ev yokluğu gösterildi. Gürültülü bir tartışmadan sonra konunun görüşülmesi ertelendi. 3) Büyük Millet Meclisi bütçesi 12 redde karşı 152 oyla kabul edildi. (**ZC** 24: 25; **Düstur** 3/3: 141)

1922 - EKİM

8. Bursa'da şenlikler devam ediyor. Bugün bir fener alayı yapıldı. Halk, Yunan askerlerinin kaçarken terk ettiği miğferleri meşale çanağı olarak kullandı. Nümune Mektebi'nde Darülfünun heyeti şerefine bir çay ziyafeti verildi. Burada Yahya Kemal bir konuşma yaptı ve şiirlerini okudu. Okul Müdürü Hilmi Bey, Bursa'daki 15 resmî ilkokuldan 14'ünün Yunanlılar tarafından işgal edildiğini söyledi. Aka Gündüz, Muhittin Baha Bey birer konuşma yaptılar. Muhittin Baha Bey, irfan ordusunun zaferi için Ankara'nın azmini övdü. İsmet Paşa'nın askerlere bir genelgesinde ihtiyaç halinde hükümet konaklarına bile elkonacağını, yalnız okullara dokunulmayacağını belirtmesine işaret etti. (**Renin:** 22)

9. Bursa Valisi Hacı Adil Bey, Renin muhabirinin sorularını cevapladı: Bursa vilayetinde 1700 küsur haneden 85.000 nüfus açıkta kaldı. Köylerle birlikte mahsul de yandı. Kasabaların serveti yağma edildi. Hükümet bütçesi ve halkın yardımlarıyla ızdırapları gidermeye çalışıyoruz. 4.500-5.000 öğrencinin Yunan işgalinde sayısı 500'e düştü. Öğretmenler, bir iki okulu özel olarak yaşatmayı başardı. (**Renin:** 23)

10. **Açıksöz:** Zaferimizin neticeleri. –İsmet Paşa Hazretleri'nin mühim bir tamimi: İşgal sahasındaki işler cihet-i mülkiyeye devrolunuyor. –Devletler, Yunan ordusunda hizmet eden hainleri, Büyük Millet Meclisi'nin lütuf ve merhametine havale ediyorlar. Hainlere merhamet yoktur. İtilaf devletleri notasına cevamız bu olmalıdır. **Akşam:** Refet Paşa Hazretleri ve kahraman jandarmalarımız, mukaddes payitahtımızı bugün saat üçte teşrif ettiler. Türk ve Müslüman İstanbul halkı, Anadolu zaferinin bu şanlı mümessillerini bir sevinç gösterisi ile karşıladı ve tebrik etti. –Hava ağarmağa başladığı vakit (Refet Paşa'nın çerçeve içinde büyük resmi). **Tevhidiefkâr:** Bugün öğleden evvel 11'de Refet Paşa geliyor. Maiyetinde sevgili halaskâr kahramanlarımızın ilk kafilesi bulunacak. Bütün İstanbul Müslümanları, bugün kurtuluş ordusunun öncülerini istikbal edecektir. –Mdivani Yoldaş'ın Ankara muhabirimize beyanatı: Zaferimizi tebrik için geldiğini ve Türkiye-Kafkas Federasyonu münasebetlerinin çok iyi olduğunu söylüyor. **Vakit:** Refet Bey Hazretleri bugün geliyor. –Ahmet Emin: Mesaî seferberliği. –Celal Sahir: Millî ordunun keşişe hitabı (manzume) **İkdam:** Yeni Türkiye: Teceddüt ve tekâmülün sırrı. –Şarkî Trakya'yı Yunan memurlar da tahliye ediyor. –Edirne'yi dün sabah işgal ettik. **Sabah:** Refet Paşa Hazretleri bugün öğleyin geliyor. Mazlum ve mütehassir İstanbulumuzun kavuştuğu ilk mübeccel kumandanımız Refet Paşa Hazretleri! Üç senedir gözleri yollarda kalan Türk ve Müslüman İstanbul, sizi meserretle selamlar. Trakyalı kardeşlerimize de selamlarımızı götürünüz. **İleri:** Zafer takları ve sancaklarla süslenen İstanbul'da Müslümanlar, sakin ve büyük gösterilerle mübarek zaferimizin mümessillerini bütün kalpleriyle kucaklayacaktır. Trakya'nın kurtuluşu yakın-

1922 - EKİM

laşmıştır. –Refet Paşa'yı beklerken. –Ermeni Patriği Zaven Efendi ile mülakat. –Ali Kemal, Baro Başkanı Lütfi Fikri ile bir davasından 6 ay hapis, 5 bin lira para cezasına mahkûm oldu. **Hakimiyeti Milliye:** Başkumandanımız Paşa Bursa'da. –Jandarmalarımız bugün İstanbul'da olacaktı. –Yunanlılar, Harington'un iddiasına rağmen Trakya'yı yakıyorlar. –Sekiz senedir, İngiliz topu tüfeği, tayyareleri, diretnotları ile uğraşıyorduk. Bundan sonra L.George'un ve şürekasının cakaları ile uğraşacağız gibi görünüyor. **Aydede'de** Refet Bey'in gelişi münasebetiyle manzume: Hoş geldin Paşam. **Yenigün:** Başkumandanımız Bursa'ya muvasalat etti. –Refet Paşa ve jandarmalarımız bugün İstanbul'a giriyorlar. İstanbul sürur içinde taşıyor. –Trakya'nın Yunanlılardan tahliyesi devam ediyor. –Müttefiklerin Rumlar hakkında verdikleri mahut notaya mukabele. **Renin:** Trakya'nın boşaltılmasıyla ilgili haberler. –H.Cahit: Rumeli'ye geçiş, tarihimizin en mühim bir dönüm noktasıdır. Medeniyet hakkından mahrum bırakılmak istenilen Türk, tekrar Avrupalı oluyor. Ne garip tecellidir ki, bu medeniyet ve hars hakkı bile silah kuvveti ile temin ediliyor. **Güleryüz:** Arslan ordumuz. –İstanbul'daki muhalifler kılık değiştiriyor. Kimi kalpak, kimi pasaport tedarik ediyor. –Milliyetçilerin jandarmasının sökün etmesi üzerine, yolculuğa çıkmak yerine bir İttihatçı ile ortak olarak işini yoluna koyan Beyoğlu Rum'u. –Renin'i okuyan biri: "Ben bu gazetenin ismini hiç beğenmedim. Hiç değilse 'Men-i ihtikâr' koysaydı, daha şümullü olurdu. Hem de tatlı hatıralarımızı uyandırırdı (Gazeteyi çıkaran Hüseyin Cahit'in Birinci Dünya savaşında ihtikârla zengin olduğu)...

20 - CUMA

1. Refet Paşa'nın maiyet bölüğü olan 104 jandarmanın İstanbul'a çıkışı nedeniyle İstanbul bir bayram günü daha yaşadı. Halk, daha sabahleyin Sirkeci'ye dolarak beklemeye başladı. İyi giyimli, seçme jandarmalar saat 12.20'de marşlar söyleyerek karaya çıktılar. Mızıkalarla karşılandılar. Limandaki gemiler de düdükler çalarak bu çıkışı selamladılar. Dünyanın en yaşlı kişisi olan Zaro Ağa ilk kurbanı kesti. Belediye Başkanı Ziya Bey, askerlere hitaben yaptığı konuşmada, İstanbul'un günlerdir sevinç içinde yüzdüğünü söyledi. Jandarmalar buradan Ayasofya'ya giderken halk Yüzbaşı İsmail Hakkı'nın elini yüzünü öptü, ayakları dibinde kurban kesti, jandarmalar çiçek ve konfeti yağmuruna tutuldu. Askerler, Ayasofya'da kendilerini bekleyen muhafız askerleriyle kucaklaştılar. İki kardeşini savaşta kaybetmiş Kayserili Mehmet Nuri, 14 yıldır görmediği üçüncü kardeşini jandarmalar arasında görüp boynuna sarıldı. Bu sahne, seyredenleri duygulandırdı. Namazdan sonra müezzin yerine çıkan Refet Paşa, halka hitaben yaptığı konuşmada "Bu zafer, millî hakimiyete, kuvvete, kudrete, yaradana imandan doğmuştur. Burası ilelebet Müslüman kalacaktır" dedi. İstanbul, Büyük taarruzun haber alınmasından beri hemen hergün şenlikler içinde çalkalanıyor. Refet Paşa'nın dün İstanbul'a gelişiyle de büyük ve günlerce sürecek şenliklere başlanmıştı. (**Sabah, İkdam, Tev.Ef, Vakit:** 21; **Ter.Hak, Akşam:** 20; **MN** 1923: 281; **Renin:** 20, 21)

1922 - EKİM

2. Muallimler Cemiyeti Başkanı ve Darülfünun İdare Hukuku Müderrisi Muslihittin Adil Bey, Refet Paşa'yı ziyaret ederek öğretmenlerin şükranlarını sundu. Refet Paşa, kazanılan zaferde öğretmenlerin büyük payı olduğunu ve bundan sonra cehaletle savaşın da öğretmenlere düştüğünü söyledi. Refet Paşa, Müttefik generallerle de bir görüşme yaptı. Görüşmede Trakya'nın teslimi konusu ele alındı. (**Sabah, İkdam, Renin:** 21)

3. Büyük zaferi kutlamalar devam ediyor. Ukrayna milliyetçileri adına S.Petlura imzasıyla gönderilen yazıda, Rus istilasının reddedildiği anlatılarak "sizin direnmeniz ve dayanmanız bize örnek oluyor" denildi (**Şimşir 5:** 414). ★ Sibirya Amur Vilayeti Blagoveşenska Müslümanları Cemiyeti, Ankara Hükümeti'ne gönderdiği telde, zaferden ötürü duydukları sevinci bildirdi (**Şimşir 5:** 415).

4. Afganistan'la yapılan 1 Mart 1921 tarihli anlaşmanın onaylı suretleri Kâbil'de teati edildi (**Jaeschke 1,** II: 3).

5. Mustafa Kemal, kendisine bir yazı takımı hediye etmiş olan İstanbul Nümune-i İrfan Mektebi öğretmen ve öğrencilerine gönderdiği teşekkür yazısında, barışın bu takımdaki kalemlerle imzalanacağını bildirdi (**Renin, İkdam:** 24).

6. Refet Paşa, Trakyalılara hitaben yaptığı konuşmada "Biz müstevli değiliz. Vatanını ve milletini müdafaayı bilen vatanperverleriz. Trakyalılar, vazifeniz bundan sonra başlıyor" dedi. (**Akşam:** 21; **Sabah, İkdam:** 22)

7. **Vakit:** Dün İstanbul, Refet Paşa'ya emsali görülmemiş bir karşılama merasimi yapmıştır. –A.Emin: Tarihî bir gün. **Tevhidiefkâr:** Anadolu muzaffer ordusunun mümessili Refet Paşa, dün Darülhilafe'ye geldi. Payitahtın yedi yüz bin Müslümanı, kahraman gazi ile maiyetini vect içinde karşıladı. **İleri:** Muzaffer gazilerimiz dün karaya ayak bastılar. İstanbul ahalisi gazilere ziyafet veriyor (resimlerle). –Türk'ün ilk zafer bayramı dündü. Hep ağlaştık. –L.George gitti. **İkdam:** Dün İstanbul, bir tek kalp ve ruha sahip gibi Refet Paşa ile maiyetini meserretinden cuşuhuruşa gelerek karşıladı. Kurtuluşunu da müjdeleyen Anadolu gazilerini coşkun bir tezahürat-ı meserretkerane içinde alkışlara garketti. –Başyazı: Safa geldiniz. –Refet Paşa diyor ki: İstanbul büyük vatanın kalbi, ruhu, dimağıdır. Onsuz Türklük yoktur. **Renin:** Tarihin büyük bir günü. Rumeli'ye ikinci geçiş. –Hüseyin Cahit: Bayram günleri. **Sabah:** Türk ve Müslüman İstanbul, dün Refet Paşa Hazretleri'ne tarihî ve emsalsiz bir istikbal yaptı. Pür vect ve hasret yüzbinlerce halk, kahraman ordumuzun şanlı ve şerefli mümessillerini selamladı. –Refet Paşa'nın dünkü nutuklarından fıkralar: Ey Türk genci, cihan bugün senden büyük bir millet tanımıyor. **Tercümanı Hakikat:** Kahraman jandarmamız bu sabah Sirkeci'ye çıktı ve hamiyetli halkımızın alkışları ile istikbal edildi. –Şanlı ordumuzun muhterem mümessili Mudanya'dan nasıl hareket etti? –Bir habere göre İngiliz Başvekili L.George,

1922 - EKİM

kabinesinin istifasını Kral'a takdim etti. –Bir Amerikan filosu, Yakın Doğu sularına geliyor. **Akşam:** Kahraman jandarmalarımız bu sabah İstanbul toprağına ayak bastılar ve halkımızın çılgın sevinç gösterileriyle karşılandılar. –L.George, kabinesiyle beraber istifa etti. **Yenigün:** Kocaeli hatt-ı fasılı tayin edildi ve itilafname Şile'de imzalandı. Çanakkale hatt-ı fasılını tayin için işe başlandı. Trakya'da tahliyeye devam ediliyor. –Nebizade Hamdi: Yeni bir sürur hazırlığı. –Bir Hint heyeti yakında hediyelerle şehrimize geliyor. –Üç bin tonluk Uranya nasıl müsadere edildi? –İbretle okunmalı: Anadolu'da müstakil bir Çerkez hükümeti. **Hakimiyeti Milliye:** Büyük Millet Meclisi'nde evvelki günkü büyük celse. –İstanbul, jandarmalarımızı nasıl beklemekte. Saat geçtikçe heyecan daha hararetleniyor. Binlerce halk, İstanbul sokaklarını süslüyor. Beyoğlu'ndaki büyük cadde, hiç böyle bir çehre arzetmemişti. –İran gazeteleri, İran milletini istiklalini savunmaya çağırıyor. –Bu kan ve ateş ne zamana kadar? Resmî tebliğlere göre menhus Yunan şenaati el'an Trakya'da devam etmektedir. Yüz Türk, işkence içinde şehit edilmiştir. –Bordo telsizinden: Hint Müslümanları müdiran-ı umumîsi heyet-i murahhası, Mustafa Kemal Paşa Hazretleri'ne kıymettar bir kılıç ve Ankara hükümetine iki tayyare takdim ve hediye etmek üzere Ankara'ya gidecektir. **Le Matin:** Bir daha görüşmek üzere iyi geceler Lloyd George (**Akyüz:** 216). –Claude Farrére'in yazısı: Fransa, Türkiye aleyhinde harp edemez (**YG:** 8 Kasım). **Tribüne de Geneve:** Mustafa Kemal Paşa şüphesiz Müslüman Şark'ta halkın en çok sayıp takdir ettiği bir şahsiyettir. Şimdi söz kılıcındır. Türk zaferi tam ve mükemmel olacaktır. (**MEH** 96: 7-11) **Literary Digest** (New York) dergisi Amerikalıları, Anadolu'da açlıktan ölmekte olan 500.000 kişiye yardım elini uzatmaya çağırıyor. (**MEH** 99: 2-5).

21 - CUMARTESİ

1. General Charpi, Mombelli ve Harington, Refet Paşa'yı ziyaret ettiler. Bu generallerle Refet Paşa arasında, Trakya'nın teslimi koşulları hakkında yarın bir protokol imzalanacaktır. Üç general, Refet Paşa onuruna bir şölen verdiler. (**Himmetoğlu** II: 331) ★ Refet Paşa, Trakya'da kalacak azınlıklar için teminat verdi. Yunan zulmünden yakındı. Generaller, durumun endişe verici olmadığını, bu şikâyetleri inceleyeceklerini bir tebliğle de açıkladılar. (**Sabah:** 21,22)

2. Refet Paşa, Darülfünun'u ziyaret etti. Burada yaptığı konuşmada millî saltanat hakkında görüşlerini belirtti. Refet Paşa, Darülfünun'da İstiklal Marşı ve sevinç gösterileriyle karşılandı. Rektör Besim Ömer Paşa, öğrenci Şevket Süreyya ve öğretunen Muslihittin Adil Beyler, birer konuşma yaparak, Mustafa Kemal'in temsilcisi Refet Paşa'yı Darülfünun'da görmekten duydukları sevinci anlattılar. Gençlerin kucaklarında taşıdığı Refet Paşa, yaptığı konuşmada özellikle hakimiyet düşüncesi üzerinde durdu. Meşrutiyete geri dönmeyeceklerini anlatarak

1922 - EKİM

kişisel egemenliğin ve hanedan egemenliğinin milleti felakete sürüklediğini anlattı ve hakimiyetin kayıtsız şartsız millette olduğunu, bu zaferi de milletin, milliyet ülküsüyle kazandığını söyledi. Akşam, Fatih Belediyesi'nde onuruna verilen şölende biriken halka hitaben yaptığı konuşmada Büyük Millet Meclisi adına kendisine gösterilen bu sevgiye teşekkür etti. (**Renin** 22, 24; **İkdam, Sabah:** 22, 23; **Tev.Ef, Vakit:** 22)

3. Dışişleri Bakanı Yusuf Kemal Bey, Yüksek Komiserlere gönderdiği notada, Yunanlıların Girit, Makedonya, Adalar ve Trakya'da Müslümanlara zulüm yaptığını anlatarak bunun hemen durdurulmasını istedi (**YG:** 26; **Renin:** 25).

4. Meclis'te, kurtarılan yerlerdeki iktisat, maliye, sağlık, idare ve bayındırlıkla ilgili işleri acele denetleyecek 5 komisyon seçildi (**ZC** 24: 74; **İkdam:** 24).

5. Yerine Celalettin Arif Bey atandıktan sonra görevi bittiği halde bir yıla yakın Meclis'e devam etmeyen ve dönmesi için çağrılara uymayan Ankara'nın Roma eski temsilcisi Cami Bey, 19 çekimser, 30 redde karşılık 126 oyla mebusluktan istifa etmiş sayıldı (**ZC** 24: 63).

6. L.George'un Leeds'te son söylevi: Savaşın Avrupa'ya yayılmasını önledik (**Jaeschke 1,** II: 3). ★ General Tovnshend, Pall Mall Gazette'de L.George'u "ateş püskürerek" protesto ediyor: Şark'ta harbin önüne Fransa ve İtalya'nın gayretleriyle geçilmiştir. (**İkdam:** 24)

7. Birinci Buhara Meslek Birliği Kongre Heyeti, Mustafa Kemal'e gönderdiği telde, Türk zaferini ve "İslam'ın kurtarıcısı" olarak nitelediği Mustafa Kemal'i kutladı (**Şimşir 5:** 416).

8. Türk dostu Fransız yazarı Madam Gaulis, yeniden Anadolu'da. Bugün İzmit'e gelen Gaulis, Yunan zulümlerinden doğan görünümler karşısında hudutsuz bir nefret duyduğunu belirtti. (**AS:** 23)

9. **Açıksöz:** Büyük Millet Meclisi'nde mühim müzakereler. –Gazi Paşa Kumandan, Kâzım ve Refet Paşalar Hazretleri Bursa'da. –Mdivani Cenapları Ankara'da. –Millî azmimiz önünde L.George de yuvarlandı. İstifası, büyük zaferimiz neticesidir. **Vakit:** İngiliz Kabinesi istifa etti. Yeni kabineyi Müstakil Muhafazakârlardan Bonar Law kuracaktır. **Öğüt:** L.George'un sukutu. **İkdam:** Senelerden beri bayramın ne olduğunu unutan Müslüman İstanbul, dün yine, Anadolu kahramanlarının gelişi şerefine sevine sevine huruşan bir zafer neşvesiyle sabahtan gece yarılarına kadar bayram yaptı. –Anadolu'nun sesi, Refet Paşa'nın ağzından duyuldu. –L.George Kabinesi de akıbet istifaya mecbur olmuştur. –Yakup Kadri: Refet Paşa ve İstanbul. **Renin:** İngiltere'de hükümet buhranı. –Başyazı bütünüyle sansür. **Sabah:** Halaskâr ordumuzun pişdarları, dün İstanbulumuza çıktılar. –L.George, nihayet düştü. –Fransa Bonar Law'dan

1922 - EKİM

memnun. **Tevhidiefkâr:** İstanbul halkı, dün, üç senedir müştak ve mütehassir beklediği kahraman fatihlerini asırlardan beri görülmemiş bir vecd ve heyecanla karşıladı. Bize reha, hayat ve nur getiren şanlı gazilerimize bin minnet ve şükran! Bin selam ve ihtiram! –Ebüzziyazade: Nihaî zaferimize doğru. **Akşam**'da İngiliz kabine buhranına ilişkin haberler. –Refet Paşa, Trakyalıların dün geceki ziyafetinde "Trakya iki bin seneden beri Türk'tür" dedi. **Yenigün:** Refet Paşa İstanbul'da misli görülmemiş tezahüratla karşılandı. –Jandarmalarımız kâmilen İstanbul'dan geçecek. –Trakyamızın tahliyesi devam ediyor. Fransız kuvvetleri Edirne'ye girdiler. –Yeni İngiliz kabinesini Bonar Law teşkil ediyor. –Nebizade Hamdi: L.George'un sukutu. –Şehrimize bir İran heyeti geldi. –Şark ve Garp Çerkezleri Temin-i Hukuk Cemiyeti, Yunan Hükümeti'nin himayesi altına nasıl girmişti? **Karagöz:** Eftoslarda Türk bayrağı merakı. **Le Temps:** Konferansın Fransız delegeleri, bu andan itibaren Türklerin menfaatini unutmamalıdır. Zira o menfaatler, bizim menfaatimizdir. Türkiye'nin yükselmesi, buradaki Fransız sermayesi, Fransız dilinin yaygınlığı vb. nedenlerle Fransa'nın çıkarınadır. (**MEH** 98: 11-17) **Alkemaniye Handelsiban** (Lahey): İzmir'i, ümitsiz Yunanlılar ile Ermeniler yaktı (**AYZV** 3: 255).

22 - PAZAR

1. Afganistan Emirî Emanullah Han, Kabil Abdgâh Camii'nde halk huzurunda, 1 Mart 1921 tarihli Türk-Afgan Anlaşması'nı onayladı (**İkdam, HM** 16 Kasım, krş 20'de teati edildiği).

2. Müttefik generalleri ile Refet Paşa arasında Doğu Trakya'daki il ve ilçelerinin hangi tarihlerde Türklere teslim edileceği ile ilgili bir protokol imzalandı (**YG** 27; Krş. dünkü görüşme).

3. Revandiz'de İngilizlerle mücadele halinde olan Özdemir Bey, Kuzey Irak aşiretleri ve bu arada Barzanilerin Türkleri desteklediklerini belirterek takviye kuvvetleri istedi. 11 Kasım'da Van sınır alayından 10 subay, 121 er, 44 hayvan gönderilecek, bu kuvvetler İngilizlerin 1923 Nisan saldırısından sonra İran'a sığınacaktır. (**TİH** IV: 278)

4. Refet Paşa yabancı gazete muhabirlerini kabul etti. Keldanî Cemaati adına Şûra-yı Devlet üyesi Abdülkerim Paşa'nın hoşgeldin ziyaretini kabul etti. 200 kadar İstanbul ikinci seçmeni, Şark Mahfeli'nde Refet Paşa'ya şükranlarını sundu. Gülşen Maarif Mektebi öğrencileri de Refet Paşa'ya bir hoşgeldin ziyareti yaptılar. Refet Paşa, göçmenlerin kaldığı yeri de ziyaret ederek Anadolu'nun açıldığını Trakya'nın da 10 güne kadar açılacağını, o zaman göçmenlerin dönebileceklerini söyledi. Refet Paşa, Kız Öğretmen Okulu'nu da ziyaret etti. Burada Müzik Öğretmeni Süreyya Bey, piyanoda "Zaferden zafere

1922 - EKİM

koşan orduya" hitaplı bir marş çaldı, bunu ve diğer marşları öğrenciler söyledi. Refet Paşa, binbir gaziler diyarı Anadolu'dan geldiğini söyleyerek zaferin Anadolu kadınlarının eseri olduğu üzerinde durdu. Son sınıf öğrencileri ona bir yazı takımı armağan ettiler. Refet Paşa, Cağaloğlu'nda yetimler yurdunu da ziyaret etti. Refet Paşa, bugünkü gezileri sırasında her yerde alkışlarla, gösterilerle karşılandı. (**Renin:** 22; **Akşam,Vakit, İkdam:** 23; **Sabah, Tev.Ef.** 24)

5. Salar Nizam Han başkanlığında bir İran kurulu zaferi kutlamak için Ankara'ya geldi. Harbiye Nazırı Rıza Han'ın yaveri Salar Nizam Han, Mustafa Kemal'i 2 Kasım'da ziyaret ederek ona İran Hükümeti adına getirdiği hediyeleri sunacaktır. (**HM:** 23; **İkdam:** 24)

6. Refet Paşa'nın Renin'e demeci: Kuvvetin tezahürü olmadıkça hak yerini bulmayacaktı. Hükümet merkezini şimdi sahilden uzak bulunduracağız. İzmir veya başka bir yere nakletmemiz sözkonusu değildir. Batı Trakya'da askerî harekâtımız emperyalist bir siyaset olur. Biz bu siyasetten daima kaçınıyoruz. Hükümet reisi yoktur. Hakimiyet milletindir. İdare, hukuk ve selahiyet milletin ve halkındır. (**Renin:** 23)

7. Fener Patrikhanesi ile Yunan hükümeti barıştı. Yunan temsilcisi Simopolos, hükümeti adına Patrik Vekili Meletios'u ziyaret etti. (Ona, muhtemelen, Kral Hükümeti'nin kendisi için aldığı tanımama kararı ve hükmünün, yeni hükümet tarafından kaldırıldığını anlattı). İstanbul Rum Patrikliği seçimlerini Venizelosçular kazanınca Kralcı Hükümet bu seçimi tanımamış ve Patrikhane ile ilişiğini kesmişti. (**İkdam:** 23)

8. **Yenigün:** Refet Paşa ile İtilaf generalleri arasındaki içtimada Trakya'nın teslimine ait mesailin hudut-u umumiyesi halledildi. –Nebizade Hamdi: İngiliz siyaseti. –Zaferimiz Avrupa'da nasıl duyuldu. –İstiklal Mahkemelerine ihtiyaç var mı yok mu? Şu namussuz heriflerin neşrettikleri beyannamelere bakın. Yunan himayesi isteyen Çerkezlerin 11 Teşrinievvel 1921 tarihli bildirisi. **Vakit:** İngiliz basınının büyük çoğunluğu ile Fransız basını L.George'un istifasından memnun olduklarını yazıyorlar. –Muhterem Paşamızın Darülfünun'daki nutku. **Akşam:** Yunanistan, Müslüman ve Rum ahalinin mübadelesine muvafakat etti. Doktor Nansen, müzakere için Anadolu'ya geliyor. –Dün gece İstanbul, gazi misafirlerine büyük bir ziyafet verdi. **Tevhidiefkâr:** Bonar Law, henüz kabineyi teşkil edemedi. –Anadolu İslam ordusunun pişdarı gazi jandarma ile muhterem Refet Paşa, dün yine İstanbul halkı tarafından en samimî tezahürat ve vatanperverane ile selamlandılar. **Hakimiyeti Milliye:** İki mühim olay: İstanbul emsalsiz tezahüratla ne istediğini bütün cihana ilan etti. –Lloyd George, büyük bir buhran karşısında yerini Bonar Law'a terk etti. Bununla cihan, hiç bir milletin serserice siyasete alet olamayacağını anlamış oldu. –Başyazı: Türk katili

1922 - EKİM

L.George. **Öğüt:** L.George'dan sonra. **İkdam:** Refet Paşa diyor ki, biz müstevli değiliz, vatanını ve milletini müdafaayı bilen vatanperverleriz. Trakyalılar, vazifeniz bundan sonra başlıyor. –Refet Paşa'nın İstanbul'da üçüncü günü. –Yakup Kadri: Refet Paşa ve İstanbul. **Yeni Adana:** Muhteris L.George Kabinesi sukut etti. **Türkoğlu:** L.George'un sukutu Türk'ün zaferidir. **Açıksöz:** Hainler himaye olunamaz. –Refet Paşa Hazretleri'ni İstanbul'da karşılayanlar beş yüz bin kişiydi. **Sabah:** Refet Paşa Hazretleri dün Darülfünun'da bir nutuk irat ettiler. –Mösyö Franklin Bouillon, Fransız ve ecnebî gazete mümessilllerine bütün dünyanın, sulhu Türk milletinin başında bulunan Mustafa Kemal Paşa'ya medyun olduğunu beyan etmiştir. –A.Zühdü, Anadolu'da olup bitenlerden habersiz halka, Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'nu, özellikle hakimiyetin millete ait olduğu maddesini anlatıyor. (Refet Paşa'nın bu konudaki sözlerini doğrulamak için). **Renin:** Refet Paşa'nın Darülfünun'daki nutku. –Fatih Belediye dairesinde verilen ziyafetin tafsilatı. –Darülfünun Heyeti'yle Bursa'ya giden Ali Sedat'ın Bursa mektubu. –H.Cahit, Refet Paşa'nın İstanbul'da bir hükümet tanımadığından hareketle, İstanbul yönetiminin Anadolu mücadelesine gösterdiği düşmanlığı anlatarak, bu ikili yönetimin kısa zamanda sona erdirilmesini istiyor.

23 - PAZARTESİ

1. İstanbul Hükümeti'nin Dışişleri Bakanı İzzet Paşa, hükümetine yazdığı tezkerede, barış konferansına katılmalarını isteyerek, anlaşmazlık ve görüşmelerin kesintiye uğraması halinde İstanbul delegelerinin aracı rolü oynayabileceklerini ileri sürdü. Başbakan Tevfik Paşa, 29'da Ankara'ya çektiği telde, Konferansa birlikte katılmalarını önerecek, bu gelişme üzerine TBMM, Padişahlığı kaldıracaktır. (**Türkgeldi 2:** 182)

2. Yüksek Komiserler, Refet Paşa'ya Doğu Trakya'nın 20 Kasım'a kadar Türklere teslim edileceğini vaat ettiler. (HM 645'ten **Jaeschke 1,** II: 3; İtilaf generalleriyle devir ve teslim tarihinin kararlaştırılması: **Bıyıklıoğlu 2,** I:458; **Himmetoğlu** II: 331; **İkdam, Sabah:** 24; **Renin:** 30; **Sabah:** 31 "kararlaştırıldı". Krş.22)

3. Şakir (Kesebir), Edirne Valiliği'ne atandı (**Himmetoğlu** II: 331). ★ Şakir Bey, Trakya'nın 30 Ekim'den başlayarak kademe kademe kendisine teslim edileceğini açıkladı. (**Sabah, İkdam:** 24)

4. Bonar Law Başkanlığında Muhafazakâr yeni İngiliz Hükümeti kuruldu. L.George başkanlığındaki koalisyon hükümeti, koalisyonun en büyük ortağı muhafazakârların isteği üzerine 19'da istifa etmişti. Lord Curzon, yeni hükümette de Dışişleri Bakanlığı görevini koruyor. (**İleri:** 26, **İkdam:** 26,27; **UİT** 3: 367; **YG:** 24; **HM:** 27; **Akşam:** 26; **Tev.Ef.** 27)

1922 - EKİM

5. Londra'da Yakın ve Ortadoğu Derneği bir toplantı yaparak Trakya ve kapitülasyonlar konusunu tartıştı. Toplantı, katılanların farklı görüşler ileri sürmelerinden ötürü bir karar alınamadan dağıldı. (**AYVZ** 3: 233)

6. Refet Paşa İstanbul'daki ziyaretlerine devam ediyor. Bugün, generaller toplantısına katıldıktan sonra Anadolu yakasına geçti. Haydarpaşa ve Kadıköy'de büyük gösterilerle karşılandı. Kurbanlar kesildi. Öğrenciler Refet Paşa'ya çiçekler sundular. Evlerin pencerelerinden konfetiler yağdı. Kadıköy Belediyesi'nde onuruna bir yemek verilen Refet Paşa, beldenin ileri gelenlerini, bu arada yazar Ahmet Rasim'i kabul etti. Belediye balkonundan halka hitaben yaptığı konuşmada Anadolu'da akan kanların millet için olduğunu belirtti. Özellikle kadınlara seslenerek Anadolu kadınlarının yurtseverliklerini, cephe için hizmetlerini övdü. Üç defa idama mahkûm olmuş kendisine gösterilen bu ilgiden dolayı teşekkür etti. "Artık milleti esaret altına alacak ne bir fert ne de saltanat vardır" dedi. Refet Paşa buradan hareket ederek Askerî Tıbbiye'yi, Çamlıca Sultanisi'ni, Beylerbeyi Askerî İdadisi'ni ziyaret etti. Akşam onun şerefine, Fatih Belediyesi'nde Türk İşçi Derneği ve İstanbul esnafı tarafından 100 kişilik bir ziyafet verildi. Refet Paşa, İstanbul ve Anadolu'nun bir olduğunu, bu nedenle birbirlerine teşekkür borcu olmadığını söyledi. Ziyafet sırasında kapıda biriken halk, tezahüratta bulundu. Refet Paşa, halkın konuşması isteğini yorgun olduğunu söyleyerek yerine getirmedi. (**Akşam:** 23; **Renin:** 24; **Sabah, İkdam, Vakit, Tev.Ef:** 24,25)

7. Milletler Cemiyeti'nin Mübadele işleriyle uğraşan Genel Sekreteri Doktor Nansen, Mustafa Kemal'le görüşme umuduyla Atina'dan Mudanya'ya hareket etti. Nansen, Türk esirleriyle Yunan esirlerinin mübadelesini de talep edecek. Dr.Nansen, bir süre önce Türk ve Rumların mübadelesi için İstanbul'a gelerek Ankara'ya gitme isteğini bildirmiş, ancak Ankara Hükümeti'nden olumlu bir cevap alamayınca 16'da Bulgaristan ve Romanya'ya gidip dönme niyetiyle İstanbul'dan hareket etmişti. Nansen, Mustafa Kemal tarafından kabul edilmeyecektir. (**İkdam:** 25)

8. **İkdam:** Bir hafta sonra Şarkî Trakya'da bir tek Yunanlı kalmamış olacak ve herhalde gelecek hafta bugün Trakya'yı teslim almağa memur Refet Paşa ile Vali Şakir Bey maiyetleriyle birlikte Trakya'ya dahil olmuş bulunacaklardır. –İngiltere'de kabine buhranı. –Yakup Kadri: Uşak'tan Bursa'ya. **Vakit:** Trakya'nın boşaltılması sona ermek üzeredir. –A.Emin: Refet Paşa bize yeni bir ruh getirdi. Millî saltanatı anlattı. –Muhterem Paşa'nın dünkü ziyaretleri. **Sabah:** İngiltere ahvali. –Paşa Hazretleri'nin dünkü ziyaretleri. Fatih Belediyesi'ndeki parlak ziyafet. **Tevhidiefkâr'**da Ebüzziyazade: L.George'un sukutu. **Akşam:** Bonar Law, kabinesini teşkile çalışıyor. –Refet Paşa dün muhacirleri, harikzedeleri, Çağlayan'daki yetimleri ziyaret etti. Bugün de Tıbbiyelilerin

1922 - EKİM

ve halkın davetine icabet maksadıyle Kadıköyü'ne ve Üsküdar'a geçti. **Aydede:** İstanbul sokaklarında kalpağın itibarı. –Bir muhalifin, Avrupa'ya gitmiş olan diğer bir muhalife mektubu. **Hakimiyeti Milliye:** İngiliz buhranı. Bugünkü şekli ve geleceği 1. –Le Temps'ın yayını: Emperyalizm, her zaman cezasız kalmaz. –L.George'u düşüren sebepler. –Kardeş İran Hükümeti adına zaferimizi tebrike gelen Sadık Salar Nizam Han, bütün Türklerin kalbini minnettar bırakacak beyanatta bulunmuştur. **Açıksöz:** A.Nuri: Mehmetçiğin başı için yemin ederim. Sözün sağlamı ve sonu herhal ve kârda Türk'ün hakkı teslim olunacaktır. –Madam Gaulis İzmit'te. **Ryon Repuplicain**'in savaşın bitmesinden duyduğu memnunluk: Herkes geniş bir nefes aldı. 'Oh, dünya varmış!' dedi. (**Akyüz:** 216) **The Toronto Daily Star**'da Ernest Hemingway, Mudanya görüşmelerinin Avrupa'nın Asya üzerindeki egemenliğinin sonunu gösterdiğini, İngiltere'nin Yunanistan'ı arkalayarak yanlış ata oynadığını, Kemalistler üzerinde şimdi Fransız etkisinin en yüksek düzeyde bulunduğunu ama bunun yerini Rusya'nın alabileceğini, böylece Boğazların denetiminin de Rusların eline geçmesiyle İngilizlerin Gelibolu için yeniden döğüşmek zorunda kalacağını yazıyor. (**Hemingway:** 21-24) **Renin:** Trakya'da son vaziyet. –Bursa valisi ile mülakat. –(Renin'in başyazısı, gene bütünüyle çıkarılmış!) **Küçük Mecmua**'nın 20. sayısı: İngiliz ahlakı: İngiliz milletini yanlış tanımamız sebebiyle uğradığımız zararların haddi hesabı yoktur. –İstida: Gazi Paşa Hazretleri'ne: Bu yurt mahrum düzenlikten umrandan/Köylülerin nasibi yok irfandan/Ey kurtaran bizi zalim Yunan'dan/Kurtar bizi daha birçok düşmandan (Ziya Gökalp). –Fransız sosyolojisi ve Emil Durkheim.

24 - SALI

1. Mustafa Kemal'in United Press muhabirinin İstanbul'dan telgrafla sorduğu sorulara cevabı Hakimiyeti Milliye'de. (Özet): Sulh programındaki esas noktamız Misak-ı Millî'dir. İstanbul ve Marmara'nın güvenliği masun kalmak şartıyla Boğazların dünyaya açık tutulması, esas maksadımızdır. İlgili devletlerle beraber bulacağımız şekil makul ve muteber olacaktır. Musul vilayeti, millî hududumuz içindedir. Amerika'nın millî menfaatlerimizi azamî derecede tatmin edebilecek olan geniş sermaye ve kaynaklarından istifadeye ehemmiyet veririz. Amerika, Avrupa ve bütün medeniyet dünyası bilmelidir ki Türkiye halkı, her medenî ve kabiliyetli millet gibi kayıtsız şartsız bağımsız yaşamağa kesinlikle karar vermiştir. (**HM:** 24; **AS:** 25; **ASD** III: 48; **İkdam:** 2 Kasım)

2. ABD Dışişleri Bakanı, ABD'nin Türkiye'deki çıkarlarıyla ilgili uzun bir mektubu Başkana verdi. Mektup, Yakın Doğu Şubesi'nin 11 tarihli (bkz.) raporuna dayanarak yazılmış bulunuyor. (**Evans:** 396)

1922 - EKİM

3. İstanbul Yüksek okullarından bir grup öğrenci, öğretmenleriyle birlikte Ankara'ya gelerek Meclisi'i ziyaret ettiler ve Büyük Zafer'i kutladılar (**HM:** 27; **ZC** 24: 147, Meclis'in bu ve Doğu'dan gelen öğrenci grubunu teşvik ve iltifatı).

4. Sağlık Bakanlığı bütçesi 1 red, 2 çekimsere karşı 147 oyla kabul edildi (**ZC** 24: 118).

5. Pravda ve İzvestiya'nın muhabiri ve Ankara Rus Elçiliği basın görevlilerinden Astahot, incelemeler yapmak üzere İzmir'den Aydın'a gitti. Astahot, yarın İzmir'e dönecek. (**AYZV** 3: 245)

6. Ankara Hükümeti, henüz bir ticaret sözleşmesi imzalamadığı gerekçesiyle Sovyetlerden Ankara'daki ticaret bürosunu kapatmasını istedi. Sovyet Büyükelçiliği yarından sonra vereceği cevapta böyle bir durumun Türk-Rus ilişkilerini ciddî bir biçimde etkileyeceğini belirtecektir. Türk-Rus Ticaret ve Konsolosluk Konferansı 28'de Ankara'da açılacaktır. (**Yerasimos:** 532)

7. **Yenigün:** Refet Paşa İstanbul Darülfünu'nda "Hakimiyet hakanın değil, ancak ve ancak milletindir" dedi. –İngilizler Uzunköprü'yü, Fransızlar Kırkkilise'yi, İtalyanlar Çorlu'yu işgal ettiler. –Yunus Nadi: Türkiye'nin mevkii. –Bonar Law, yeni kabinesini teşkil etti. –Namuslu Çerkezler, hain Çerkezler hakkında. **Hakimiyeti Milliye:** Başkumandan Paşa Hazretleri'yle bir Amerikalı gazetecinin mühim mülakatı. –Refet Paşa Darülfünun'da ve Darülmuallimat'ta. –Sancağımız Trakya'da. –Lloyd George'u Şark siyaseti düşürmüştür. **İleri:** Trakya'da şimdiden geçici halk idareleri kurulmuştur. –Refet Paşa'nın Kadıköy'de halkın verdiği ziyafette ve Tıbbiye'de bulunuşu ile ilgili haber ve fotoğraflar. –Hilal-i Ahmer temsilcisi İsmail Hakkı'nın İstanbul halkına beyannamesi: Anadolu şehit yavrularını unutmayınız! **Renin**'de H.Cahit: L.George'un istifası, dünya çapında önemli bir olaydır. **Vakit**'te A.Emin: İngiliz hükümetinin değişmesi, dünyaya hakim olan ruhun değişmesi demektir. –Dün de Kadıköyü'nden Üsküdar'a kadar bütün Anadolu kıyıları, Refet Paşa Hazretleri'nin şahsında millî zaferimizle millî inkılabımızı alkışladı. **Açıksöz:** Hem Yunanistan'daki kardeşlerimizi kurtarmak, hem Türkiye'deki tecavüzkâr unsurdan kurtulmak, hem de Avrupa'nın müdahalesine sebep gösterilen bu asırlık meseleyi nihayete erdirmek için en kestirme usul, mübadeledir. –HM'den: L.George'un düşüşünden cihan memnun. **Tevhidiefkâr**'da Ebüzziyazade: Tezahüratın manası ve kıymeti. –Refet Paşa'ya ait intibalar. –Refet Paşa'nın mühim ve müthiş bir nutku. –Refet Paşa, şehit yavrularının arasında. –Refet Paşa Kadıköy ve Tıbbiye'de. **Akşam:** Fatih Belediyesi'nde dün geceki muazzam tezahürat. –Edirne'de gördüklerimiz. –Ziya Gökalp ve babasından vasiyetler. **İkdam:** –Dün Refet Paşa Hazretleri, Müttefikin generalleri ile birlikte Şarkî Trakyamızın jandarmamıza ve ordumuza teslim suret ve zama-

1922 - EKİM

nını karar altına almıştır. Teşrinisani'nin ilk günü idaremiz Şarkî Trakya'ya dahil olacaktır. **Le Stanboul:** Refet Paşa cumhuriyet ile Türk demokrasisi arasındaki farkı anlatıyor (**İkdam:** 26) **The Toronto Daily Star**'da E.Hemingway, Mustafa Kemal'in ister Rusya ile, ister Fransa ile ittifak kursun, iki halde de Arap Yarımadası'nı istediği için tehlikeli olduğunu, daha birkaç ay öncesine kadar ona Selahattin Eyyûbî gözüyle bakan Doğu dünyasının güvenini yitirmeye başladığını ileri sürüyor ve "Türk güçleri arasındaki bir bölünme belki de Doğu'daki Batı egemenliğinin kurtuluşunu hazırlayacaktır" diyor. (**Hemingway:** 25-27) **Sabah:** Şakir Bey, Teşrinievvel'in 30. gününden itibaren Trakya'yı kademe kademe tesellüme başlayacaktır. –Refet Paşa, Kadıköyü'nde ve Tıbbiye'de. –A.Zühdü: Sulh konferansının bir an evvel içtimaına bir çare bulunmasını arzu ederiz. Anadolu'nun imara ihtiyacı vardır. Tazminat meselesi bir an evvel halledilmelidir. **Samsun'da Hayat** gazetesinde Münir Hamdi: Şevketlimin lisanından: Taht-ı Osmaniye'ye calis olduğum günden beri/topladım divanıma din düşmanı hainleri...

25 - ÇARŞAMBA

1. Dışişleri Bakanı Yusuf Kemal Bey (Tengirşek), Mustafa Kemal'in isteği üzerine bu görevinden istifa etti. Yusuf Kemal Bey, istifa gerekçesi olarak sağlığını gösterdi. Meclis'te onun üç ay izinli sayılması ve yerine Dr. Rıza Nur'un vekâlet etmesi kararlaştırıldı. Dışişleri Bakanlığı'na Mustafa Kemal'in isteği üzerine yarın İsmet Paşa seçilecektir. (**ZC** 24: 183; **Akşam, HM, YG:** 26; **Renin, Tev.Ef, Sabah, İkdam:** 27; **AS:** 31; **Tengirşek:** 286)

2. Meclis Başkanı, 30 imzalı ve şiddetle alkışlanan bir önerge üzerine, Ankara'yı ziyarete gelen üniversite öğrencilerini, millî hakları, millet düşmanı profesörlere karşı savundukları ve başarıya ulaştırdıkları için övdü. "Bu gibi gençler çoğalsın, yurt savunmasında yoğun emek sarf etsinler" dedi. Aynı gün, Meclis'i ziyarete gelen, Karabekir'in himaye ettiği yetim çocukları için de "İnşallah millet sayesinde büyürler, büyük büyük adam olurlar" dedi. (**ZC** 24: 147; **YG:** 26; **Renin:** 27)

3. Refet Paşa'nın demeci: Barıştan sonra da Meclis'in koyduğu idare geçerli olacak. Hakimiyet milletindir. Hilafet kutsaldır ve Osmanlı ailesine aittir. Cumhuriyeti hiç bir zaman düşünmedik. İdare usulümüz, Sovyetizmden bambaşkadır. Bizim, sermayeye hürmet ve ihtiyacımız vardır. (**Tev.Ef, İkdam:** 26)

4. Adliye eski Müsteşarı Sait Molla'nın İkinci Ceza Mahkemesi'nde yargılanmasına devam edildi. Dinlenen tanıklar 1919 yılında eski Şeyhülislam Hayri Efendi'nin Sait Molla aleyhine açtığı hakaret davasında Sait Molla'nın mahkemeden evrak çaldığını, yargılanmasına gerek olmadığı yolunda karar almak için mahkemeye baskı yaptığını ve bu yolda kararı imzalamayanları sürgünle cezalandırdığını söylediler. Mahkeme başka tanıkların dinlenebilmesi için duruşmayı pazar gününe erteledi. 29'da yapılan duruşmada tanıklar iddiaları doğrulayacaklardır. (**İkdam:** 26)

1922 - EKİM

5. Trakya'da çekilmekte olan Yunanlıların yaptıkları zulmün durdurulmasını isteyen Ankara Hükümeti'nin notası, Hamit Bey tarafından Yüksek Komiserlere verildi. (**Renin:** 25)

6. **Yenigün:** Müttefikin kıtaatı Trakya'ya tamamen sevk edildi. –İngilizler, İzmit mıntıkasında tayyare uçurarak Mudanya Mütarekesi'ne muhalif harekette bulunuyorlar. –Şark konferansının 13 Teşrinisani'de toplanacağı söyleniyor. –Fevkalade mühim bir siyasî vesika: Müttefikler İzmir'i bir daha çıkmamak üzere Yunanlılara işgal ettirmişlerdi. –Rusya'nın 19 tarihli yeni notası. –Hainler Cemiyeti (Şarkıkarip Çerkezleri)'nin esas nizamnamesi. **İkdam:** Şark sulhünü müzakere edecek konferansın tehiri hiç bir taraftan arzu olunmuyor. Konferans 13 Teşrinisani'de toplanacak. –İngiltere'de parlamento fesholuyor. **Tevhidiefkâr:** İngiltere'nin Şark konferansının tehirini talep ettiği hakkındaki haber doğru çıkmadı. Rusya, konferansa devletlerle aynı şartlar altında katılmak istiyor. Aksi halde, alınacak kararların hiçbirini tanımayacaktır. –İstanbul halkı mümessillerinin Refet Paşa'ya ziyafeti. **Vakit:** Konferans 13 Teşrinisani'de Lozan'da veya bir İtalyan şehrinde toplanacak. –Refet Paşa Hazretleri amele ve esnaf heyetleri arasında. **Akşam:** Lloyd George ve seçimler. –Trakya'yı pek yakında işgal edeceğiz. Karagöz, eli bayraklı insanlarla sarayın kapısında. **Karagöz**'in uşağa seslenişi: Efendine söyle de çabuk uyansın. Saat on ikiyi çalıyor. (Pankartlarda "Saltanat mülgadır", "Millet yaşasın" yazıları) –Anadolu Anadolu, artık bizi bırakma!/İstanbul da evladındır, nazlı kızı bırakma! **Öğüt:** Gittiğimiz yol. **Hakimiyeti Milliye:** Marki Salisbury diyor ki: Şark yarışında neden dolayı bütün paramızı Yunan atı üzerine koyduk? Halbuki felaket mukadderdi. Türk aleyhtarlığı vakurca bir hareket değildir. –Sulh konferansı. –İki misaferet: Karabekir ve yetim yavruları. **Açıksöz:** 800 Amerikan gazetesinin muhabiri Edvar King, İstanbul'dan başkumandanımızla bir mulakat yaptı. –YG'den: Çerkezlik adına yapılan ihanetlerin vesikaları. –Tahran gazeteleri, milletlerini, Türklerden ders alarak aynı şehametle istiklallerini müdafaya davet ediyor. **Sabah:** Konferansın tehiri doğru değildir. –A.Zühdü: İngiltere'nin görüşünü anlayabilmek için şimdilik bekleyiş. –Dört sınıf askerimiz terhis olunuyor. **Fransızca İstanbul**'da Refet Paşa'nın Türkiye'nin idare usulü hakkında demeci. **Renin**'de H.Cahit'in sansürlü başyazısı: Azınlıkların mübadelesinden doğacak sakıncalara katlanmak zorundayız. Artık memleketimize rakipsiz, münazaasız sahip olmak ve rahat rahat çalışmak isteriz. –Edirne'nin halas günleri. –Yunanistan'da harp mesullerinin muhakemesi. **Ayine:** Aydede'ye: Geç kalırsın sonra, haydi sen de çabuk yollan. Konstantin ordusu sizleri boş yere ümide saldı. Kimseden zerrece haya etmezsin, bari Peyamcı'dan utan. –Ali Kemal'in ağzından: Peyam-ı eyyam: Vaktiyle söylüyorduk, fırsat düştükçe gene söyleyeceğiz ki Kuvayı Milliye'nin bu mülk ve millete zerrece hayrı dokunmasına imkân ve ihtimal yoktur. –Gelen sevgili (Refet Paşa), kurtulan sevgili (Edirne). –Filozof'la mülakat. –Beyoğlu piyasasında dün Türk erkeklerine pas vermeyen Rum güzellerinin bugünkü itibar gösterisi...

1922 - EKİM

26 - PERŞEMBE

1. Mustafa Kemal'in Lozan'a delege olarak göndermeyi planladığı İsmet Paşa, Dışişleri Bakanlığı'na seçildi. Seçimde 20 çekimser, 155 kabul oyu kullanıldı. Yusuf Kemal Bey, Dışişleri Bakanlığı'ndan, Mutafa Kemal'in isteği üzerine dün istifa etmişti. 31 Ekim'de delege seçilecek olan İsmet Paşa, 5 Kasım'da Ankara'dan yola çıkacaktır. (**ZC** 24: 208; **Öğüt:** 26; **YG, HM, Akşam, Renin:** 27; **İleri, Sabah, Tev. Ef, Vakit, İkdam:** 28; **Özalp:** 237)

2. Sovyetlerin Ankara Büyükelçiliği, Ankara Hükümeti'nin önceki günkü isteğine cevap verdi: Elçilik aynı zamanda Dış Ticaret Bakanlığı'nın temsilcisidir. Bunu biliyorsunuz. Ticaret bürosunun kapatılması, Türk-Rus ilişkilerini ciddî şekilde etkiler. Ticaret anlaşması işini de ciddî olarak ele almamıza imkân kalmıyor. (**Yerasimos:** 533)

3. Mustafa Kemal, kendisini 19 Eylül'de fahrî müderrisliğe kabul eden İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'ne teşekkür etti (**Renin:** 27; **ASD** 5: 139).

4. İngiliz Parlamentosu, yeni seçimlere gitmek üzere dağıldı. 15 Kasım'da yapılacak seçimler sonucunda Bonar Law'ın başkanı olduğu Muhafazakâr Parti iktidara gelecektir. **YG, HM, Vakit, Renin:** 27; **İkdam:** 28; **Walder:** 383)

5. Faşistlerin sıkıştırması sonucu, İtalyan Fakta Hükümeti istifa etti (**Renin:** 27; **Tev.Ef, Vakit, Sabah, İkdam:** 28).

6. Bulgar Başbakanı Stanbulinski, parlamentoda yaptığı konuşmada "Türk milletinin giriştiği hareketi tanımak gerekir" dedi (**Velikov:** 106).

7. Refet Paşa, İstanbul'da ziyaretlerine devam ediyor, gittiği her yerde özgürlüğe ve bağımsızlığa susamış İstanbul Türkleri tarafından gösterilerle karşılanıyor. Refet Paşa, Padişahlık aleyhine kamuoyu oluşturuyor. Bugün Mülkiye Mektebi'ni ve Ticaret Yüksek Mektebi'ni ziyaret ederek kendisi için verilen çay şölenlerine katıldı. Mülkiye'de yaptığı konuşmada Türk milletinin her hareketinin tarihte bir sayfa açtığını, bu kez açtığı yeni sayfada ferdî saltanatlar, ferdî hakimiyetlerin artık pusuda bekleyip onun kanını emmek için fırsat bulamayacaklarını söyleyerek şöyle dedi: Bundan sonra her millet, başında Türk milleti olduğu halde hürdür ve hür yaşayacaktır. Hür ve müstakil olan Türk milleti, bu zevki tattı. Türk milleti artık hürriyetin manevî bir bekçisidir. (**İkdam, Sabah:** 27)

8. Şoförler Cemiyeti, Refet Paşa'nın maiyetindeki jandarmaların İstanbul'da bir gezinti yapması için 23 otomobil ayırdı. Otomobillere dörder dörder oturan jandarmalar, subaylar, gazeteciler ve bando takımı ile halkın "Yaşasın Mustafa Kemal Paşa ve onun askerleri!" bağırışları arasında Ayasofya meydanından Edirnekapı, Eyüpsultan, Taksim, Hürriyet-i Ebediye, Beşiktaş, Sirkeci yoluyla

1922 - EKİM

Ayasofya'ya döndüler. Çanakkale şehitlerinin yattığı Edirnekapı'da heyecanlı konuşmalar yapıldı. Askerler, marşlar söylediler. "Yol ver bize Alem Dağı İstanbul'a varacağız/ Anamızdan miras kalan yurtları hep alacağız". (**İkdam, Renin:** 27)

9. Madam Gaulis, İzmit'te törenlerle karşılandı ve onuruna bir öğle yemeği verildi. Gaulis, Yunan zulümleri karşısında hudutsuz bir öfke duyduğunu söyledi. (**Renin:** 28)

10. **Akşam:** Teşkilat-ı Esasiye meselesi. –Yusuf Kemal Bey istifa etti. –Bonar Law, bugün programını izah ediyor. Yeni İngiliz kabinesi teşekkül etti. **Tevhidiefkâr:** Sulh konferansının 13 Teşrinisani'de Lozan'da toplanacağı Millî Hükümetimize bildirildi. –Yeni İngiliz Kabinesi'nin siyaseti maceracı ve zor kullanıcı değil, uzlaşmacı ve barışçı olacak. –Refet Paşa'nın mühim ve dikkat çekici beyanatı: Sulhtan sonra da Teşkilat-ı Esasiye Kanunu mer'i olacaktır. **Açıksöz:** Kardeş Azerbaycan'da kurtarılan vilayetlerimize sarf edilmek üzere yardımlar toplanıyor. –Çiçerin'in Boğazlar meselesi hakkında yeni bir notası. –Bonar Law, Curzon ve arkadaşları artık sergüzeştce bir siyaset takip etmeyeceklerini söylüyorlar. **Vakit:** Bonar Law ve Lord Curzon, irat ettikleri nutukta yeni kabinenin sulhu temin için hüsnüniyetle çalışacağını beyan etmişlerdir. **Hakimiyeti Milliye:** Yusuf Kemal Bey'in istifasına pek üzüldük. –Şark konferansına Rusya iştirak etmelidir. –Yeni İngiliz Başvekili Bonar Law, nasıl bir siyaset izleyeceğini 7 Ekim'de The Times'e gönderdiği mektupta anlatıyor. (Mektup ve bunun yorumu). **Öğüt:** Yeni Rus notası. **İleri:** Bonar Law Kabinesi, sulh ve selameti tesis ve muhafaza etmek istiyor. –Girit Müslümanlarından Başkumandanımıza. **Renin**'de Hüseyin Cahit: Sovyetlerle müttefik olmak, Sovyet idaresini kabul etmek değildir. Anlaşma maddeleri de açıktır. –İstanbul'da bazı Ermeniler, Türk-Ermeni dostluk derneği kuruyor. **Yeni Adana:** Hakimiyet, hakanın değil, milletindir. **İkdam:** Müttefiklerin Ankara Hükümeti'ne Şark Konferansı hakkında işarı. –Refet Paşa diyor ki: İdare sistemimiz Sovyetizmden bütün bütün başkadır. Bir fırkanın hakimiyeti değil, umum milletin hakimiyetini esas olarak kabul ettik. Sistemimizin Ruslarla hiç bir alakası yoktur. **Yenigün**'de Nebizade Hamdi: Yunan esaretinden kurtulan yerlerde beş yüz bin kardeşimiz, giyecek, yiyecekten mahrum haldedir. –Trakya'yı nasıl teslim alacağız? (il ve ilçelerin teslim alınacağı tarihler). –Hükümetimizin Müttefiklere yeni ve çok mühim bir notası (Yunan zulümlerinin durdurulması). Yusuf Kemal Bey'in istifası. **Aydede:** İstanbul'da kırmızı bez tükenmek üzeredir. **Daily Herald**'da İngiliz İşçi Partisi'nin dünkü bildirisi: ...Türkiye ve Boğazlar meselesinde bütün ilgili devletlerin katılacağı uluslararası bir konferans. **The Toronto Daily Star**'da Ernest Hemingway, Doğu Trakya'dan Yunan askerleri nezaretinde Meriç

1922 - EKİM

batısına göçmekte olan 250.000 Rum'un köylerini, tarlalarını, bırakıp yağmur altında suskun yürüyüşünü anlatıyor. (**Hemingway:** 28-29) **Sabah:** Şark Konferansı 13 Teşrinisani'de Lozan'da toplanıyor. –Bonar Law, sergüzeştçe bir siyaset takip etmeyecektir. –Refet Paşa'nın Petit Parisien'e demeci: Trakya Rumlarının korkması için hiç bir sebep yoktur. –A. Zühdü, Rusya'nın bütün prensiplerini değiştirerek Avrupa'nın uyguladığı siyasete dönmekte olduğunu ileri sürüyor, bunu Lenin'in hastalığı sırasında kararlaştırdığını tahmin ediyor. –Refet Paşa'nın bugünkü ve yarınki gezi, yemek, görüşme... programı. **Güleryüz,** İstanbul'un öz misafiri büyük Refet Paşa'ya beyan-ı hoşamedî ediyor: Hoş geldin Paşa! –Karslbad'da İstanbul gazetelerini okuyan Damat Paşa: Acaba ben de İstanbul'a dönsem, Refet Paşa'ya yapılan merasim bana da yapılır mı? –Dört senedir bir çok hedef deviren dünyanın en nişancı adamı (Mustafa Kemal)

27 - CUMA

1. İtilaf Devletleri, Ankara ve İstanbul Hükümetlerini Lozan'da yapılacak barış görüşmelerine davet ettiler. Ankara Hükümeti'nin baskısı ve kararları sonucu İstanbul Hükümeti, 4 Kasım'da istifa edeceğinden konferansa katılamayacak, İngiliz genel seçimleri nedeniyle konferans 13 Kasım'dan 20 Kasım'a ertelenecektir. Ankara delegeleri 5 Kasım'da yola çıkacaktır. (**Renin, Sabah, İleri, Tev. Ef, Akşam, İkdam:** 28; **HM:** 29; **MN** 1923: 283)

2. İlkokul öğretmenlerinden 517'si, Mustafa Kemal'i görmek üzere İstanbul'dan Bursa'ya hareket etti. Geziyi düzenleyen Mekâtib-i İptidaiye Muallimleri Cemiyeti, gaziler için 10.000 paket sigara, yoksul çocuklar için 10.000 kitapla kalem defter vb.ni de yanında götürdü. Öğretmenler akşam Bursa'ya vardılar. Burada büyük bir törenle karşılandılar. Öğretmenler, kaldığı köşkte Mustafa Kemal'i ve kumandanları ziyaret ettiler. Mustafa Kemal, gece, İstanbul ve Bursa öğretmenlerine Şark Tiyatrosu'nda bir konuşma yaptı. "Ulaştığımız nokta, gerçek kurtuluş noktası değildir. Okul genç dimağlara, insanlığa saygıyı, millet ve yurda saygıyı, şerefi, bağımsızlığı öğretir. Bağımsızlık tehlikeye düştüğü zaman onu kurtarmak için izlenmesi gereken yolu belirtir" dedi. Gecede, Kemal Zülfü, Ruşen Eşref, Hamdullah Suphi, Muhittin Beyler de birer konuşma yaptılar. (**Renin:** 27-29, 1 Kasım, **İkdam:** 28; **Sabah, İleri, Vakit, Arkadaş:** 30; **ASD** II: 42; **Yak. Tar.** II: 256; **Melzig:** 185)

3. Lenin, yabancı basına verdiği demeçte şöyle dedi: "Türk-Yunan Savaşı'nın sona ermesi, İngiltere ile anlaşma yapmamızı kolaylaştıracak. Barış konferansına çağrılmamız bizim için hayatî değerdedir. Konferansın bütününe katılmak istiyoruz. Boğazlarda Türkiye'nin millî istekleri karşılanmalı. Boğazlar, savaş gemilerine kapalı olmalı" (**Tev.Ef.** 30; **Yerasimos:** 535; **Türkiye Üzerine:** 101) ★ İngiltere, Fransa ve İtalya, Sovyetlere, Lozon Konferansı'nın Boğazlarla ilgili oturumlarına katılabileceklerini bildirdiler. (**Yerasimos:** 538).

1922 - EKİM

4. Fatih Camii'nde, Tiflis'te öldürülen Cemal Paşa'nın ve şehitlerin ruhuna fatiha okundu. Refet Paşa da törende hazır bulundu. (**İleri, İkdam:** 28)

5. İzzet Paşa, Maliye eski Bakanı Cavit Bey'i ziyaret ederek konferansa birlikte gitmelerini önerdi. Cavit Bey, Padişah iradesiyle değil fakat Düyun-u Umumiye üyesi sıfatıyla konferansa gidip görüşlerini söylemeğe hazır olduğunu bildirdi. (**Tanin:** 17.12.1946)

6. İsmet Paşa'nın dün Dışişleri Bakanlığı'na seçilmesi üzerine Genelkurmay Başkanı Fevzi Paşa, Batı Cephesi Kumandanlığı görevini de üzerine aldı (**TİH** II/6-4: 106).

7. Padişah, nişanlar dağıtmaya devam ediyor. Bugün, bir öğretmen, bir yüzbaşı, bir bakteorolog ve eşraftan birine nişanlar verdi. (**TV:** 4603)

8. Refet Paşa; Tevfik Paşa ve İzzet Paşa'yı ziyaret ederek uzun bir görüşme yaptı. Refet Paşa, Müttefik generallerle de görüştü. Refet Paşa, İstanbul'da okulları ziyarete de devam ediyor. Bugün Mühendis Mektebi ile Bezm-i Âlem Kız Sultanisi'ni, daha sonra da Sanayi-i Nefise'yi ziyaret etti. Mermer merdivenin iki yakasına dizilen öğrenciler arasından okula girdi. İki saat geç geldiği için özür dileyince okul müdürü "İki saat değil, iki yıl geç geldiniz. Sizi iki yıldır bekliyoruz" dedi. Üç öğrenci, heyecanlı birer konuşma yaptılar. Bunlardan son sınıf öğrencisi olan Ali Rıza, gençlere güvenilmesini isteyerek "Bu öyle bir gençliktir ki, damarlarında tutuşan kanın bütün aleviyle yeni cidale atılmak için gelecek olan mesut çağı bekliyor" dedi. İbrahim Çallı, 15 dakika içinde Refet Paşa'nın büyük bir kurşunkalem portresini yaparak duvara astı. (**Renin, Sabah:** 28; **İkdam:** 28, 29)

9. **Yenigün:** 20 Teşrinisani'ye kadar bütün Trakya'yı teslim alacağız. –İsmet Paşa, Hariciye Vekili oldu. –Yunus Nadi: İki Konferans. (Lozan ve Ankara'da Türk-Rus İktisat Konferansı) **Hakimiyeti Milliye:** Gençlik ve hakimiyeti milliye: Yüksek, asil, mefkûreci Türk gençliği, milletin maddî ve manevî noksanlarını ikmale çalışacağı gibi, babalarının bunca fedakârlıklar ve meşakkatler ile temin ettikleri o hakimiyet-i milliye esasını da en mukaddes bir miras gibi muhafaza ve müdafaa etmekte kusur göstermeyecektir. –İngiliz Kabinesi resmen tasdik edildi. –İsmet Paşa Hazretleri Hariciye Vekili. –Hükümetimizin pek mühim bir muvaffakiyeti: Düyun-u Umumiye, Büyük Millet Meclisi Hükümeti'nin müsaadesi olmadıkça İstanbul'a on para vermeyeceğini bildirmiştir. **Renin**'de H. Cahit: İdare usulümüz hakkında: Bazı Avrupa gazeteleri Refet Bey'in konuşmalarından komünistlik anlamı çıkarıyorlarmış. Türkiye'nin idaresi, batıdaki meşrutiyet idarelerine benzer. –Zaferimizin Kafkas cumhuriyetlerinde kutlanışı. **Vakit:** Yusuf Kemal Bey, ahval-i sıhhiyesinden dolayı istifa etmiştir. –Yeni İngiliz Kabinesi kurulmuş ve parlamento feshedilmiştir. **Tevhidiefkâr:**

1922 - EKİM

Şark Konferansı hakkında İngiliz, Fransız ve İtalyan Kabineleri arasında müzakereler oluyor. İngiltere, Amerika'nın da konferansa davetini istiyor. –Yusuf Kemal Bey istifa etti. –Refet Paşa, Beşiktaş halkı arasında. –Yeni İngiliz Kabinesi teşekkül etti. **Akşam:** Refet Paşa'nın mühim bir nutku: Eğer millet, ticaret için, iktisat için hazırlanmamışsa, iktisadî müesseseleri yoksa, sermayesi yoksa, kazandığı iktisadî istiklal yalandır. –Hariciye vekâletine İsmet Paşa Hazretleri intihap edildi. **İkdam:** Henüz konferansın toplanma yeri görüşülüyor. –Yusuf Kemal Bey'in istifası. –Refet Paşa Hazretleri, Mekteb-i Mülkiye'de. –516 İlkokul öğretmeni yarın Bursa'ya gidiyor. Askere, sigara, fakir çocuklara kitap, kalem, kâğıt götürüyor. **Sabah:** Müttefiklerin davetname notası dün tebliğ edildi. –Refet Paşa'nın Mekteb-i Mülkiye'yi ziyareti. –Yusuf Kemal Bey istifa etti. –İngiltere'de seçim mücadelesi başladı.

28 - CUMARTESİ

1. İsmet Paşa, Batı Cephesi birliklerine yayımladığı ayrılış mesajında "Bağımsızlık ve vatan savunması uğrunda en aziz şeylerini feda etmiş olan şehitlerin üzerimdeki etkilerini mesai ile devamlı olarak şifalandırmaya çalıştım ve çalışacağım" dedi (**TİH** II/6-2: 107; **İkdam:** 10 Kasım).

2. Mustafa Kemal, Le Petit Parisien muhabirine Bursa'da verdiği demeçte "Biz ne Bolşevikiz ne de komünist. Biz milliyetperver ve dinimize hürmetkârız. Biz halk hükümetiyiz. Yeni Türkiye'nin, eski Türkiye ile hiç bir ilgisi yoktur. Yabancı uyruklular kapitülasyonlardan yararlanmayı umuyorlarsa aldanıyorlar." dedi. (**Renin:** 2; **ASD** III: 49)

3. Bursa Türkocağı törenle yeniden açıldı. Hamdullah Suphi Bey, İstanbul'dan gelen öğretmenlere ve Bursa halkına hitaben yaptığı konuşmada cemaat halinden millet haline geçmekte olduklarını anlattı. Bursa Türkocağı, 2 yıl önce Yunan işgaliyle kapanmıştı. (**Arkadaş:** 30; **Renin:** 1, **İkdam:** 5 Kasım)

4. Türkiye-Rusya ticaret anlaşması ve konsolosluk sözleşmesi için görevlendirilen konferans, Ankara'da Meclis'in Bakanlar Kurulu odasında Rıza Nur'un açılış konuşmasıyla çalışmalarına başladı (**YG, HM, AS:** 29; **Renin:** 31; **İkdam:** 8 Kasım).

5. Dışişleri Bakanlığı'ndan rahatsızlığını ileri sürerek 25'te ayrılan ve Meclis'çe üç ay izinli sayılan Yusuf Kemal Bey, Karamürsel'de iznini geçirmek üzere Ankara'dan ayrıldı (**HM:** 29). ★ Kurtarılan yerlerde üç ay inceleme yapacak olan İktisat Vekili Celal Bey (Bayar) de Ankara'dan ayrıldı (**HM:** 29).

6. Mustafa Kemal otomobille Bursa'dan Ankara'ya hareket etti. İstanbul ilkokul öğretmenlerinin Yeşil Cami'de şehitlerin ruhu için okuttukları mevlitte hazır bulunduktan sonra İsmet, Fevzi, Kâzım Karabekir Paşalar, Mebuslar Mehmet

1922 - EKİM

Ali, Hamdullah Suphi, Muhittin Baha, İstanbul Darülfünun Kurulu'ndan Yahya Kemal, Ruşen Eşref Beylerle birlikte hareket etmeden önce Renin muhabirine son İngiliz kabinesinin barışçı bir siyaset ima ettiğini, İstanbul'un yakında tahliye edileceğini, öğretmenlerin gelişinden pek duygulandığını ve ülkedeki genel cahilliği gidermek için her surette çalışacaklarını ve bunun için öğretmen ordusuyla temaslarından pek memnun kaldığını söyledi. (**Renin:** 31)

7. Refet Paşa, İstanbul'da okulları ve kurumları gezmeye devam ediyor. Bugün Darülmuallimin'e gitti. Burada bir konuşma yapan okul müdürü "Millet bu muharebededir ki, Türk mefkûresini ve kendi kendini buldu. Devirdiğiniz tahtların düşüş velvelesi bütün cihana hâlâ aksediyor. Gözlerimiz bakamaz olmuştu, onları siz açtınız. Eğilen boyunlarımızı yükselttiniz" dedi. Refet Paşa, bu konuşmanın kendi düşüncelerini de yansıttığını söyleyerek "Güneş hakikatte şarktan doğar. Biz Garp'ten nur aldık, ziya aldık, fakat tabiatın değişmediğini ispat ettik. Mefkûre muzaffer oldu" dedi. Refet Paşa, İstanbul Sultanisi'nde şerefine verilen yemeğe katıldı. Yemekte yaptığı konuşmada, Misak-ı Millî ile büyük bir iş başardıklarını, ancak yurdu imar etmezlerse, bu büyük zaferin bir değeri olamayacağını, el ele vererek yeni bir misak için hazırlanacaklarını söyledi. Sanayi Mektebi'ni ziyaret eden Refet Paşa, öğrencilere "Sizin ellerinizi öpmek istiyorum" dedi. Refet Paşa, Darüşşafaka'yı ve Süleymaniye Medresesi'ni de ziyaret etti. (**Sabah, Renin, İkdam, Tev.Ef.** 29)

8. **Sabah:** Müttefikler dün bizi Lozan'a davet ettiler. –Civilati İtalyan Başvekili oluyor. Civilati ile Orlando, Faşitslerle uzlaşmışlardır. **Vakit:** Lozan'a davet yazısı geldi. Delegelerimize İsmet Paşa Hazretleri riyaset edecek. –İtalyan Kabinesi istifa etti. –Ahmet Emin, İstanbul memurlarının durumunu ele alıyor: Bir memleket meselesi. **Açıksöz:** Trakya, Girit, Makedonya ve Adalarda İslam ahaliye yapılan facialar hakkında hükümetimizin şiddetli bir protestosu. **Tevhidiefkâr:** Mümessiller dün millî hükümetimize davetnamelerini resmen takdim ettiler. –İsmet Paşa'nın Hariciye Vekâleti'ne intihabı. –İtalyan Kabinesi istifa etti. –Kâzım Karabekir Paşa ile mülakat. **Akşam**'da N. Sadık: Konferansa davet. **İkdam:** Şark Konferansı'nın içtimaı için davetler gönderiliyor. Umum sulha sekiz devlet iştirak edecek. –İstanbul halkı iki aydır, fasılasız bir zafer sarhoşluğu içindedir. –Hariciye Vekâleti'ne İsmet Paşa'nın seçilmesi. **Karagöz:** Sulh Konferansı'na nasıl gidecekler? Mustafa Kemal ile Lenin en önde at sırtında, Venizelos en arkada eşek sırtında. –"Boğaz" derdi. Bu davada davaların irisi. Boğazlara dikkat lazım, bademcikler şişmesin. –Karagöz'le Hacivat, kahramanlara ziyafet çekiyor. Yemek listesi: İzmir oturtması, Bursa kebabı, Edirne pilavı, İstanbul dolması, millet tatlısı, saltanat meyvesi... **Berliner Tagbelatt**'ta Nitti'nin Türkler lehine makalesi: Galiplerin savaş öncesinde ve savaşta verdikleri sözleri tutmadığı, mağlupların topraklarını

1922 - EKİM

paylaşmaya kalktukları, Türklerin, aldatılmaya karşı tek silahları olan şiddete başvurduğu, Türkleri zulüm yapmakla suçlayanların galip oldukları zaman daha fazla zulüm yaptıkları vb... (**MEH** 98: 2-11) **Renin:** Trakya'da millî idaremizin tesis sureti. –Lozan Konferansı'na resmen davet olunduk. –Refet Paşa'nın dünkü ziyaretleri. –H. Cahit, Almanların nankörlüğüne karşılık Fransızların yeni Türk dostluğunun dikkat çektiğini, şimdi Fransızların Türkler tarafından alkışlandığını yazıyor.

29 - PAZAR

1. Tevfik Paşa, Meclis Başkanlığı'na çektiği telde, Lozan Barış Konferansı'na Ankara ve İstanbul Hükümetlerinin birlikte katılmalarını önerdi. Eğer Babıâli konferansa katılmazsa devletin altı yüz yıllık benliğinin çökeceğini anlatan Tevfik Paşa, anlaşmak için ya kendilerinin Ankara'ya, ya da Ankara'nın İstanbul'a bir temsilci göndermesini istedi. Bu telgraf üzerine yarın ve yarından sonra Ankara'da hareketli günler yaşanacak ve Meclis, 1 Kasım'da saltanatı kaldırarak İstanbul Hükümeti'ni güç kaynağından yoksun bırakacaktır. Tevfik Paşa Hükümeti de 4 Kasım'da istifa edecektir. (**Nutuk,** ves. 263; **HM:** 30; **İkdam, İleri, AS, Sabah:** 1 Kasım)

2. Refet Paşa, Tevfik Paşa'nın yaptığı aracılıkla Padişah Vahdettin'le 4 saat süren bir görüşme yaptı. Kişisel bağlılıklarını bildiren Refet Paşa, Ankara'dan aldığı direktif üzerine Hükümet'in istifasını istedi. Bunu bir emrivaki sayan Vahdettin, isteği reddetti. Millet Meclisi İstanbul'da kesin olarak kontrolü ele alıncaya kadar İstanbul Hükümeti'nin devamını istedi. Yine görüşüp görüşemeyeceklerini sordu. Refet Paşa buna "Olamaz! Düşmanlarımın tenkidinden korkarım. Şimdi, konuşmamızı uzattığımı bahane ederek beni tenkit edecekler" dedi. Ankara'da, saltanatın kaldırılması ile bir halife seçilmesinin istendiğini söyledi. (**Jaschke 1,** II: 4-5; **2:** 246; **Renin:** 30 "üç buçuk saat görüştü")

3. Mustafa Kemal, Fevzi, İsmet, Kâzım Karabekir Paşalar Bursa'dan Ankara'ya döndüler. Heyecanlı bir karşılama yapıldı. (**HM, Sabah:** 30)

4. Ankara Hükümeti, Müttefiklerin konferans çağrısına ayrı ayrı cevap verdi. Konferansın İzmir'de toplanmasında ısrar etti. Dışişleri Bakanı İsmet Paşa da, İstanbul Hükümeti'nin Türkiye'yi temsil yetkisi olmadığını bildirdi. (**İleri:** 30; **TİH** II/6-4: 111; **Sonyel** II: 297; **Renin, Sabah, Tev.Ef.** 30-31)

5. Edirne Jandarma Alayı'nı taşıyan gemi, İzmit'ten İstanbul'a gelerek demirledi. Alay, yarın Vali Şakir Bey ve maiyetiyle birlikte özel bir trenle Sinekli'ye, oradan Çorlu'ya hareket edecek. (**İleri, Renin:** 30; **Sabah:** 30, 31)

1922 - EKİM

6. Mussolini, iktidarı devralmak üzere Kral tarafından Roma'ya davet edildi. Mussolini, hükümetini yarın açıklayacak. (**İkdam:** 31)

7. İngilizlerin Atina Elçisi Lindley'in raporu: Harington, General Nider'i, Trakya'nın başarıyla boşaltılmasından dolayı tebrik etmiştir. (**Jaeschke 1,** II: 5)

8. Refet Paşa'nın adı, halen oturmakta olduğu caddeye verildi. Refet Paşa, bayraklarla süslenmiş caddeye kendi adını halkın gösteriyleriyle astı. İki gündür kendisini bekleyen İstanbul Kız Sultanisi'ne gitti. Öğretmenlerin ve öğrencilerin çoşkun gösterileriyle karşılandı. Konuşma yapan bir kız öğrenci Anadolu mücadelesinde kadınların erkeklerden aşağıda kalmadığını söyledi. Refet Paşa, kendisine hitaben yapılan bir konuşmadan çok duygulandı ve hıçkırıklar arasında cevap verebildi. Kızlar onun koluna girdiler ve çay ile pasta ikram etmek için birbirleriyle yarıştılar. Refet Paşa Büyükada'ya, oradan Kadıköyü'ne giderek bazı okulları ziyaret etti. Geç vakit Şark Mahfeli'ne döndü. (**Renin, Sabah, İkdam:** 30)

9. Adliye eski Müsteşarı Sait Molla'nın yargılanmasına İstanbul İkinci Ceza Mahkemesi'nde devam edildi. Tevhidiefkâr Sahibi Velid Bey'le Sait Molla'nın birbirleri aleyhine açtıkları davada tanıklar, Sait Molla'nın, müsteşarlığı döneminde kendisi hakkında takipsizlik kararı vermeyen Birinci Ceza Mahkemesi'ni dağıtmakla tehdit ettiğini ve nitekim mahkeme başkanının Erzurum'a nakledildiğini, Sait Molla'nın evrak çaldırdığını söylediler. Onun bakanı Ali Rüştü Bey de tanık sıfatıyla verdiği ifadede, şikâyetler hakkında hiç bir şey bilmediğini söyledi. Molla'yı kendisine şikâyet etmiş olan bir tanıkla yüzleştirilince de kızarak kürsüyü terk etti. Mahkeme, savcının son mütalaası için cumartesine ertelendi. (**Renin, İkdam:** 30) ★ Abdullah Cevdet Bey hakkında dini küçük düşürmekten verilen 100 liralık para cezası tefhim edildi (**Renin:** 30).

10. **Yenigün:** İktisadî Türk-Rus Konferansı dün merasimle şehrimizde açıldı. –Yunus Nadi: İki Konferans (Lozan ve Türk-Rus İktisad Konferansları). **Hakimiyeti Milliye:** Hükümetimiz dün devletler tarafından resmen 13 Teşrinisani'de Lozan'da toplanacak Şark Konferansı'na davet edildi. Her devlet iki murahhas bulunduracak. –Murahhas heyetimiz seçilmiş ve tayin edilmiş sayılabilir. **Öğüt:** Yeni Türkiye-Rusya. Dün, Vekiller Heyeti dairesinde toplanan Türk ve Rus heyeti murahhasları, bize Şark dostluğunun yeni bir safhasını açtılar. **Renin**'de Hüseyin Cahit: Hangi fırkadansınız sorusu şimdi saçmadır. Bunlar, barış imzaladıktan sonra söz konusu olur. **Tevhidiefkâr**'da Ebüzziyazade, Neologos gazetesinin dünkü sayısında Türklüğü küçük gören, Refet Paşa'yı eleştiren sözlere karşılık veriyor: Ey dünya titre! –Bonar Law, Şark Konferansı'na İngiltere'nin, Türkiye'nin aleyhinde olmadığını göstermeye gi-

1922 - EKİM

deceğini söylüyor. –Refet Paşa, gençliğin omuzları üstünde. –Trakya'nın bize teslimi yarın başlıyor. **Açıksöz:** Canilerin yalnız Manisa şehrindeki canavarlığı 1719 erkek, 2101 kadın nüfus şehit ve 200 nüfus yaralama, 5021 nüfus kayıp olduğu gibi ceman 131.244.500 liralık bina yanmıştır. –Türkiye-Suriye gümrükleri itilafnamesi. **Vakit:** Millî hükümetimizin sulh konferansı için Paris'i teklif etmesi muhtemeldir. –Yarın Trakya'nın teslimine başlanıyor. –Zaferimizi Amerikalılar hayretle karşıladılar. **İkdam:** Şark sulhunda murahhaslarımıza İsmet Paşa'nın riyaset edeceği tahakkuk etmektedir. –Ankara'nın cevabı salıya gelebilir. –Yakup Kadri: Rahatı bozulanlar. **Le Temps:** Kapitülasyonların kaldırılması bir zorunluluktur ama adli imtiyazlar korunmalıdır (**MEH** 89: 17-24). **Sabah:** Hükümet-i Millî'nin cevabının yarın geleceği muhtemeldir. –Sulh murahhasları. –Abdullah Zühdü, konferansın yakın bir tarihte toplanması gereği üzerinde duruyor ve Ankara delegasyonu başkanlığına İsmet Paşa'nın getirilmesini isabetli buluyor. –Refet Paşa Hazretleri Darulmuallimin'de. –Kâzım Karabekir Paşa'nın pek mühim beyanatı.

30 - PAZARTESİ

1. Meclis'te heyecanlı bir gün yaşandı. Mustafa Kemal, Tevfik Paşa ile haberleşmeleri konusunda bilgi verdi. Tevfik Paşa'yı lanetleyen konuşmalar yapıldı. İstanbul Hükümeti'nin hain, zavallı, alçak olduğu belirtildi. 79 imzalı bir önerge ile, Osmanlı İmparatorluğu'nun Padişahlık idaresiyle birlikte tarihe karıştığı, Türkiye Devleti adıyla genç, dinç, millî bir halk hükümeti kurulduğu, bu hükümetin halkın ve köylünün haklarını koruduğu belirtildi. İstanbul'a cevap verilmemesini, Padişah ve Hükümet hakkında kanunî işlem yapılmasını Meclis kabul etti. Önergenin aleyhinde söz alan bir iki mebus bunun millet tarafından iyi karşılanmayacağını ileri sürerek acele edilmemesini istediler. Oturuma başkanlık eden Mustafa Kemal, usul hakkında söz isteyenlere sert çıkışlar yaptı ve söz vermedi. Ad belirtilerek yapılan oylamada 132 mebus kabul, 2 mebus red, 2 mebus da çekimser oy kullandı. Muhaliflerin Meclis'i terk ederek oy kullanmaması nedeniyle çoğunluğun sağlanamadığı anlaşıldı. Yarın Birinci ve İkinci Grup arasında uzlaşma toplantıları yapılacak ve yarından sonra Padişahlık kaldırılacaktır. (**ZC** 24: 292; **Düstur** 3/3: 149; **HM:** 31, 1; **Öğüt, YG:** 31; **Renin:** 1-3; **İleri, YA:** 3; **Sabah** 4; **Türkoğlu:** 5)

2. İsmet Paşa, Dışişleri Bakanı olarak alkışlar arasında kürsüye çıktı. Şehitlerin ruhuna fatihalar okunmasını istedi. Meclis, ayakta fatiha okudu. İsmet Paşa "Kendisine hücum edilen Türkiye, bütün kuvvetini toplayarak Anadolusunu savundu. Millet büyük bir dayanışma gösterdi. Diğer ordulardan ayırıcı tarafı, bizim ordumuz milletin kendisidir (şiddetli alkışlar). Amaç, ordunun her ferdi tarafından anlaşılmıştır. Böyle bilinçli bir orduyu tarihimiz şimdiye kadar görmedi. Ordumuz, zamanın en büyük ordularından sayılır" (şiddetli alkışlar) dedi. (**ZC** 24: 251; **Renin:** 1, 2; **İleri, YA:** 3; **İkdam:** 2; **HM, YG:** 31)

1922 - EKİM

3. Doğu Cephesi Komutanlığı sona eren ve bugün Meclis'e katılan Kâzım Karabekir, sürekli alkışlar arasında kürsüye gelerek "Milletimizin birliğini temsil eden Meclis'in yarattığı zaferle Doğu'da ve Batı'da asırlık zincirler nasıl kırıldı ise, bu zincirin İstanbul'daki son halkaları da kırılacaktır. Millî birliğimiz sayesinde ilim ve irfan ordularımız da yakında seferberliğe başlar" dedi. (**ZC** 24: 254; **Renin, HM:** 1)

4. TBMM yurda yaptıkları hizmetten ötürü İsmet, Kâzım ve Fevzi Paşa'ya oybirliği ile teşekkür etti (**ZC** 24: 256).

5. Büyük Zaferi kutlamak için bir süre önce Ankara'ya gelmiş olan Mavera-yı Kafkas Hükümetleri Başkanı Gürcü Mdivani, Mustafa Kemal ile görüştü (**HM:** 1).

6. İlk seyyar jandarma birlikleri kafilesi Akdeniz Vapuru ile Gemlik'ten Marmara Ereğlisi'ne hareket etti. Yarın İkinci kafile Gülcemal Vapuru ile Bandırma'dan hareket edecek. (**TİH** II/6-4: 93; **Sabah:** 31) ★ Ümit Vapuru, İzmit'ten aldığı 600 er ve 25 subaydan oluşan bir askerî birlikle sabahleyin Sirkeci limanına geldi. Askerler, sabahtan beri bekleyen büyük bir kalabalığın gösterileri arasında 25 vagonluk bir trenle Çorlu'ya hareket etti. Edirne Valisi Şakir Bey de 100'ü aşkın maiyetiyle birlikte aynı trenle Çorlu'ya hareket etti. İstasyonlarda büyük karşılamalar yapıldı. Trakya'nın yönetimi yarın Çorlu'da teslim alınacak, Edirne'de Türk yönetimi kuruluncaya kadar Şakir Bey görevini Çorlu'da sürdürecektir. (**Renin:** 30; **Vakit, Tev.Ef.** 30,31; **Sabah, İkdam:** 31)

7. Son Yunan askerleri Doğu Trakya'dan ayrıldı. Trakya'nın teslim alınmasına başlandı. Çorlu, Sarayköy ve Silivri, Türk idaresine geçti. (**Vakit, İkdam, Tev.Ef, Sabah:** 31; **Gnkur.** 36)

8. Hazar Denizi kıyılarındaki Magdan şehri İslam toplumu başkanı Alihocayef, Mustafa Kemal'e gönderdiği telgrafta, kaza şûraları kongreleri adına Türkiye'nin emperyalist boyunduruktan kurtuluşunu kutladı (**Şimşir 5:** 420). ★ Buhara Sovyet Cumhuriyeti Halk Şûraları Reisi Alakhocayef'in Sovyet Büyükelçiliği'ne bugün ulaştırılan telgrafında ordunun zaferi kutlandı ve 12 Ekim'de Buhara'da parlak bir şenlik yapıldığı haber verildi. (**Şimşir 5:** 423) ★ Bugün ulaşan bir başka telgrafta Fergana'nın Hokant Livası Sovyetleri Dokuzuncu Kongresi Reisi Sadıkof, kardeşçe selamlarını iletti ve zaferi kutladı (**Şimşir 5:** 425).

9. Refet Paşa, öğleye kadar özel ziyaretleri kabul ettikten sonra Hilal-i Ahmer'e giderek burada kadınların yaptıkları işlerle ilgili sergiyi gezdi ve yetim çocuklarla konuştu. "Hilal-i Ahmer, senelerden beri çektiğimiz her elemi, çiçek serperek teselli etti" dedi. Askerleri de bu kuruma yardım için teşvik edeceğini söyledi. Refet Paşa buradan Galatasaray Sultanisi'ne hareket etti. (**Sabah, İkdam:** 31)

1922 - EKİM

10. Cuma günü Bursa'ya giden 517 öğretmen Bursa'dan törenlerle uğurlandı. Öğretmenler, akşam İstanbul'a ulaştılar. (**İkdam:** 1 Kasım)

11. Sovyet Dışişleri Bakanlığı, Türk Dışişleri'ne notasında, ilişkilerin netleştirilmesini isteyerek, Ankara'daki Sovyet Ticaret Komiserliği Temsilciliği'nin kapatılması isteği karşısında büyük bir şaşkınlık duyduklarını anlattı. Notada Rusya Hükümeti'nin Lozan Konferansı'na katılmasının iki ülkenin de yararına olduğu, konferansta Türkiye'nin hayatî çıkarlarının desteklenmesi için sağlam ve sarsılmaz bir dostluğun ilk koşul olduğu belirtildi. Notaya İsmet Paşa yarın karşılık verecektir. (**Yerasimos:** 540)

12. **Tevhidiefkâr:** Trakyamız iki buçuk senelik bir ayrılıktan sonra Millî idaremize ve şanlı hilalimize kavuşuyor. –Lenin, Rusya'nın Şark Konferansı'na tamamen iştirakı fikrinde ısrarlı olduğunu söylüyor. –Mustafa Kemal, İstanbul'a ne vakit gelecek? **Açıksöz:** Sulh Konferansı'na resmen davet edildik. –Çiçerin Yoldaş'ın beyanatı: Rusya'nın programı, Türk Misak-ı Millîsi'nin tamamen gerçekleşmesidir. **Vakit:** Kıtaatımız bugün Trakya'yı teslim almaya başlayacak. Başkumandanımızın muallimlere hitabı. **Hakimiyeti Milliye:** Önümüzdeki konferans: Sulhun yaklaşmış olduğuna inanabiliriz. Afyon'da indirdiğimiz darbe, Yunan ordusu gibi, İngiliz koalisyonunu da tarumar eyledi. –The Times diyor ki: L. George Kabinesi tarafından yapılan hatalar o kadar büyüktür ki, yeni kabine bunu kolay kolay tamir edemeyecektir. Şark tamamıyle uyanmıştır. Yeni Şark'la münasebetimizde yeni bir ruhun görünmesi lazımdır. Türklerin malum olan kusurlarına rağmen onlara halisane ve dostane davranılmalıdır. –Dünkü heyecanlı ve samimî karşılama. İstanbul'un 470 mümessili Bursa'da. **Yenigün:** Yeni İngiliz Başvekili, "Sulh Konferansına Türklerin aleyhinde bulunduğumuz fikrine nihayet vermek azmiyle gidiyoruz" demiş. –Yunus Nadi: Lozan Konferansı. –Trakya'da son vaziyet: Mezalim devam ediyor. **Öğüt:** Sulha hazırlık. **Yeni Adana:** İtalya'da Faşistlerin yarattığı hükümet buhranı. **İkdam:** Bugün Doğu Trakya'ya Türk memurlarıyla Türk mülkî idaresi ve kanunu dahil oluyor. –Bulgaristan ve muhtariyet. –Bursa'da İstanbul muallim ve mullimelerine Gazi Mustafa Kemal Paşa Hazretleri'nin bir hitabesi. –Yakup Kadri: Korkanlar. –Sait Molla hakkında ağır ithamlar. **Arkadaş** gazetesinin Bursa'da 12. sayısı: Bursa Türk Ocağı'nın resmî açılış töreni. –İsmet ve Kemalettin Sami Paşaların katılması ve Hamdullah Suphi'nin konuşmasıyla. –18.000 liraya satın alınarak Başkumandana hediye edilen köşk. –Mustafa Kemal'in öğretmenlere nutku. **Aydede**'de Sarı Zeybek'e övgü. –İstabul'da sadık bir adamından Buhara'da Enver Paşa'ya mektup. **Sabah:** Murahhas heyetimiz belirlenmiştir. –Mustafa Kemal Paşa'nın Bursa'da öğretmenlere hitabı. –Gazi Paşa Kumandanımız, Tercümanı Hakikat muhabirinin soruları üzerine, İstanbul'a çok az bir zaman sonra geleceğini söyledi. –Refet Paşa'nın dünkü

1922 - EKİM

ziyaretleri. **Renin**'de Hüseyin Cahit: Yeni İngiliz siyasetinin mütarekeden beri gördüğümüz İngiliz siyasetinden tamamiyle farklı olmasını pek çok temennî ederiz. Adalet taraftarı olan Avrupa ile nasıl olup da anlaşamadığımıza hâlâ hayret içindeyiz. Biz yalnız yine Avrupa tarafından ilan edilmiş esaslar dairesinde memleketimizde rahat yaşamak hakkını istiyoruz. –Kahraman jandarmalarımız İstanbul'dan geçerken, İstanbul şehrinin ihtiram ve şükran nişanesi. (4 sütun sansür)

31 - SALI

1. Doğu Trakya'da Yunan askeri ve memuru kalmadı. Rum azınlık da Yunan askerleriyle birlikte Yunanistan'a göç etti. Doğu Trakya'yı Türk memurları teslim almaya başladılar. Çorlu, Silivri (krş. 30) Saray, Vize İtalyanlardan teslim alındı. (**Tev. Ef.** 31 Ekim; 1, 2; **Sabah:** 2; **Bıyıkhoğlu 2,** I: 459; **TİH** II/6-4: 105; **İkdam:** 1) ★ Şakir Bey (Kesebir) Çorlu'da düzenlenen Doğu Trakya'nın yönetimini üzerine aldı. Edirne'ye Türk bayrağı çekildi. Şakir Bey, yayımladığı bildiride "Sevgili Trakyamızın fiilî kurtuluşu bugün başlıyor" dedi. (**Renin:** 1, **İkdam, Sabah:** 2; **YG:** 4; **Jaeschke 2:** 240)

2. Bakanlar Kurulu, Lozan'a gidecek delegeleri tesbit etti. İsmet Paşa, Rıza Nur, Hasan Hüsnü. Başbakan Rauf Bey, İsmet Paşa'nın yetki belgesini imzaladı. (**Atatürk'ün Milli Dış Politikası** I: 445; **HM** :1 Kasım)

3. Padişahlığa son vermek isteyen Birinci Grup'la muhafazakâr İkinci Grup arasında uzlaştırma toplantıları yapıldı. Müdafaa-i Hukuk Grubu toplantısında, Rıza Nur'un yaptığı tadil teklifi kabul edildi. Buna göre Halifelik Türklere, Osmanlı ailesine ait bulunuyor. Halifeyi bu ailenin üyeleri arasından TBMM seçecek. **HM, YG:** 1 Kasım)

4. İsmet Paşa, Sovyet Elçisi Aralof'la yaptığı görüşmede, konferansta Sovyetlerle ortak bir cephe kurmak istemediğini belli etti. Boğazların savaş gemilerine kapanmasını istemeyeceklerini söyleyen İsmet Paşa, Sovyetlerin barış görüşmelerinin tümüne değil, Boğazlarla ilgili oturumlara katılması gerektiğini anlattı. Sovyetler, Boğazların savaş gemilerine kapatılmalarını kendilerinin de yalnız Boğazlar sorununun görüşüldüğü oturumlara değil, bütün barış görüşmelerine katılmaları gerektiğini savunuyorlar. (**Aralov:** 185-189)

5. İngiliz Yüksek Komiseri Rumbold'un raporu: Sultan tahttan feragat etmelidir. (**Jaeschke 1,** II: 6)

6. Hamit Bey, Milletler Cemiyeti Sekreteri Dr. Nansen'le mübadele sorununu görüştü. (**Jaeschke 1,** II: 6; **Sabah:** 31 "Müzakereye memur edildi").

1922 - EKİM

7. Hamit Bey, Yüksek Komiserlere verdiği notada, Lozan'a yapılan daveti kabul ettiklerini bildirdi. İkinci notada Osmanlı Hükûmeti'nin konferansa çağrılmasını protesto etti. Yüksek Komiserler Rumbold, Pellé ve Garoni, iki Türk hükûmetinin tanınmasına ilişkin notalarını Hamit Bey'e verdiler. (**Jaeschke 1;** II: 6; **Renin:** 30, 31 Ekim, 1 Kasım; **Sabah, İkdam:** 1 Kasım)

8. Göynük'te yapılan bir mitingde İstanbul Hükûmeti'nin milleti temsil etmediği belirtildi (**HM:** 6 Kasım).

9. Refet Paşa'nın İstanbul'da gezileri devam ediyor. Bugün Üsküdar, Çamlıca Sultanisi, Kadıköy Sultanisi, Kartal Mektebi ve Erenköy Kız Sultanisi'ni ziyaret etti. Refet Paşa, her gittiği yerde halkın ve öğrencilerin çoşkun sevgi gösteriyle karşılanıyor. Karşılıklı ateşli nutuklar söyleniyor, öğrenciler şiirler okuyor. Göz alıcı bir biçimde süslenen okullarda yemek ve çay ziyafetleri veriliyor. Refet Paşa, her yere, gideceğine ilişkin söz veriyor, ancak genellikle programlanmış saatten sonra oraya ulaşabiliyor. Okullar, saatlerce, hatta günlerce Refet Paşa'yı bekliyorlar. Bugün Kadıköy Sultanisi'nde Müdür Niyazi Tevfik Bey "Huzurunuza bazılarının iddia ettiği gibi kara bir çehre ile çıkmıyoruz." dedi ve kahramanlar vatanı kurtarmaya uğraşırlarken kendilerinin de fikren onları takibe çalıştıklarını anlattı. Refet Paşa, Erenköy Sultanisi'ndeki görkemli karşılama üzerine gözyaşlarını tutamadı. (**İkdam, Renin:** 1; **Sabah:** 2)

10. Vakit: Dünden itibaren Trakya'da Türk idaresi kurulmuştur. Jandarmalarımız Çerkezköy'de. –Millî Hükûmetimizin Müttefiklere cevabı. **İkdam:** Büyük Millet Meclisi Hükûmeti, Şark sulhünün 13 Teşrinisani'de Lozan'da müzakeresini kabul ediyor. –Trakyamıza kavuşurken. –Yakup Kadri: Mustafa Kemal Paşa Hazretleri'nin Bursa'da, İstanbul'dan giden muallim heyetine hitaben sözleri, Türkiye'nin tunçtan cephesine hak edilmeye layık naslar mahiyetindedir. –Memurlarımızla jandarmalarımız dün Şârkî Trakya'ya dahil oldular. **Tevhidiefkâr:** Millî Hükûmetimiz Lozan Konferansı'nı kabul etti. –Ruslar, Boğazların harp gemilerine her zaman kapalı olmasını istiyorlar. Ukrayna ve Gürcistan'ı da konferansa çağırdılar. **Yeni Adana:** İzvestiya'nın Enver Paşa ile Türkistan'da mülakatı. **Öğüt:** Osmanlı İmparatorluğu çökmüş, yerine millî halk hükûmeti kurulmuştur. **Hakimiyeti Milliye:** Ey ulu millet! Cihanın imrendiği zaferini çekemeyen, akıttığın kanların mükâfatını toplamaya mani olmak isteyen Saray ve onun ihtiras vasıtası Babıâli, sana bir kere daha hıyanet ediyor. Bu kendisini mezara götüren son hıyaneti olmuştur. –Osmanlı İmparatorluğu çökmüştür. (Rıza Nur ve arkadaşlarının önergesi) **Yenigün:** Millet, Babıâli ve Saray'ın yeni ve son bir ihaneti karşısında kalmış ve Millet Meclisi artık son kararını vermeğe azmeylemiştir. –Allaha, milletimize ve ordumuza bin şükür. Dünden itibaren Trakyamızı teslim almağa başladık. **The Toronto Daily Star**'da Ernest Hemingway, tanıştığı Afgan Savunma Bakanı

1922 - EKİM

Afganistan'ın eski ve bugünkü emirlerini, politikasını anlatarak, Türk subaylarının eğittiği güçlü Afgan ordusunun Mustafa Kemal ergeç Irak'a saldırınca Hayber geçidinde boy göstereceğini ileri sürüyor. (**Hemingway:** 34-38) **Renin:** Refet Paşa Hazretleri'nin gazetemize beyanatı. –Trakya'ya giden jandarmalarımıza güzergâhlarda tezahürat yapılıyor. –Dr. Nansen Ankara'ya gidemiyor. –Ruslar, konferansa davet olundu. –H. Cahit, Batı Trakya'nın muhtar bir idareye sahip olmasını istiyor. **Sabah:** Hükümet-i Milliye'nin cevabî notası. –Trakya'nın istihlası dün fiilen başladı. –Abdullah Zühdü: Konferans etrafında: Misak-ı Millî'de kayıtlı hedeflere bütün ihtimallere rağmen vasıl olmak için hiç bir mani tasavvur edilemez. –Mahmut Sadık: Mondros Mütarekesi'nin sene-i devriyesi.

1922 - KASIM

1 - ÇARŞAMBA

1. Saltanat kaldırıldı. Mustafa Kemal, Meclis'te Halifeliğin tarihiyle ilgili uzun bir konuşma yaptı. Türkiye'ye karşı idam kararını ayağa kalkarak kabul etmek istidadında olan Vahdettin'in kendini öldürdüğünü, Türk ve İslam Türkiye devletinin dünyanın en bahtiyar bir devleti olacağını söyledi. Biri Hükümet'e, diğeri muhalefete ait iki önerge verildi. Mustafa Kemal bu iki önergenin birleştirilmesini istedi. Önergeler, gürültüler arasında Dışişleri, Anayasa ve Adalet Encümenlerine gönderildi. Encümenlerin ortak toplantısında önergeler birleştirildi. Burada bazı hocaların Hilafet'le Saltanat'ın birbirinden ayrılmayacağını ileri sürmeleri üzerine Mustafa Kemal sert bir konuşma yaptı. Vahdettin'i alçak ve cellat olarak nitelendirdi. "Saltanat kuvvetle alınır. Şimdi de Türk millleti, hakimiyet ve saltanatını isyan ederek kendi eline bilfiil almıştır." dedi ve ve bunu kabul etmeyenleri kafalarının kesilmesiyle tehdit etti. Bunun üzerine kanun kabul edildi. Meclis'te yapılan oylamada da Saltanat'ın ve Halifeliğin birbirinden ayrılmasını ve Saltanat'ın 16 Mart 1920'den beri kaldırılmış, sayılmasını öngören kanun, şiddetli alkışlar arasında kabul edildi. Başbakan'ın "oybirliği" sözüne karşı Lazistan Mebusu Ziya Hurşit Bey "Ben muhalifim" diye bağırdı. Buna "söz yok" sözleriyle karşılık verildi. Meclis, bu yıl Muhammed'in doğum gününe rastlayan 1 Kasım gününün Millî hakimiyet bayramı sayılmasını prensip itibariyle kararlaştırdı. Dua okundu. Saltanat'ın kaldırılmasıyla Sivas Kongresi'nden sonra beliren ve Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 23 Nisan 1920'de açılmasıyla fiilî bir durum alan ikili iktidara son verildi. Saltanat'ın kaldırılması, bütün Türkiye'de büyük bir sevinç doğuracak, gazeteler Meclis'in kararını alkışlayacak, bir çok yerde şenlikler yapılarak millî hakimiyet lehine konuşmalar yapılacak, Ankara'ya teller çekilecektir. Tevfik Paşa Hükümeti 4'te istifa edecek, Meclis kararına uymayı reddeden Vahdettin, 16/17 Kasım gecesi İngilizlere sığınarak İstanbul'dan kaçacaktır. Halifelik 3 Mart 1924'te kaldırılacaktır. (**ZC** 24: 305; **Nutuk,** ves. 264; **Söylev** II: 317; **Öğüt:** 1, **HM:** 2; **YG:** 1, 2; **Renin, İleri, Vakit, YA, Akşam, Sabah:** 3; **İkdam:** 3,4; **AS:** 3-8; **MN** 1923: 286; **Yak. Tar** III: 317; **Düstur** 3/3: 152, 154; **Melzig:** 191; **Arıburnu I:** 311)

1922 - KASIM

2. Yakında İstanbul'u boşaltacakları yolundaki haberleri yalanlayan İstanbul'daki Müttefik Kuvvetleri Kumandanı Harington, barış kesin olarak yürürlüğe girinceye kadar İngiliz birliklerinin İstanbul'da kalacağını açıkladı (**İkdam**; **Sabah, Renin:** 2).

3. Yanlarına eşrafı ve aydınları da alıp götüren Yunanlılar, Edirne'yi boşalttılar. Midye, Muratlı kasabaları Türk jandarması tarafından teslim alındı. (**İkdam, Renin:** 3) ★ Çorlu'da şenlikler yapılıyor. İçki satan yerler kapatıldı. Halk Refet Paşa'yı bekliyor. (**Renin:** 3)

4. Güney Kürdistan Hükümeti Başkanı Şeyh Mahmut, Revandiz'de Elcezire ve Irak Umum Millî Hareket Kumandanı Özdemir Bey'e gönderdiği mektupta, Halifeliğin fedaisi olduğunu, ecdadının şerefiyle yemin ederek bildirdi (**Uzel 2:** 251).

5. Filistin Arap Beşinci Kongresi Heyet-i Tenfiziyesi adına Ömer Bey'den Mustafa Kemal'e gönderilen yazıda, Türk zaferinden duyulan memnunluk dile getirildi, Filistin halkının kendi geleceğini tayin için destek istendi (**Şimşir 5:** 426).

6. Tevhidiefkâr ve Peyamı Sabah gazeteleri arasında karşılıklı açılan ve toplamı 18 olan hakaret davaları sonuçlandı. Tevhidiefkârcılar beraat etti. Peyamı Sabah'tan Ali Kemal, gazetenin sahibi Mihran Efendi ve sorumlu müdürü İsmail Asaf Beyler 50'şer lira cezaya ve toplam 1.000 lira manevî tazminat ödemeye mahkûm oldular. (**Vakit, İkdam:** 2)

7. Refet Paşa, Kabataş ve Kandilli Sultanilerini ziyaret etti. Buralara toplanmış halkın sevgi gösterileri ile karşılandı. Kabataş'ta civar evlerden konfeti ve serpantiler atıldı. Öğrenciler, Refet Paşa'yı kucaklayıp "Yaşa!" nidaları ile yukarı çıkardılar. Burada çay içen Refet Paşa, gene bir alkış tufanı içinde okuldan ayrıldı. (**Sabah:** 2) ★ Kandilli Kız Sultanisi'nde Refet Paşa, kız öğrencilere Anadolu kadınlarının mücadelesini övdü (**İkdam:** 2).

8. Yunanistan'ın Trakya Genel Valisi Katahakis, hükümetine çektiği telde Trakya'nın Türklere teslimi işinin manevî gücünün üstünde bulunduğunu, bu nedenle görevinden çekildiğini bildirdi. Başbakan adına verilen cevapta, bu son üzücü görevin de yerine getirilmesi istendi. (**Sabah:** 4)

9. İstanbul Bakanlar Kurulu toplantısında Refet Paşa'nın kaleme aldığı söylenen bir bildiri metni tartışıldı. Bildiride Türk milletinin artık rüştünü ispat ederek idareyi ele aldığı anlatılıyordu. Maarif Nazırı Sait Bey, "Bu bir başlangıçtır, arkası gelecektir, tutumumuz ne olacak" diye sorunca tartışma uzadı. Toplantı yarına ertelendi. (**Renin:** 4)

1922 - KASIM

10. Kırmasti ve Bandırma'da, Karacabey'den gelmiş 6.000 göçmen var. Kasabaları bütünüyle yanmış olan bu göçmenler, kışı barakalarda geçirecek. Gemlik'te toplanmış olan göçmenler de daha az yakılıp yıkılmış olan yakın köylere yerleştiriliyor. Muhacirler Müdürlüğü, kurtarılan yerlerden gelen göçmenleri yerlerine iade için çalışmaya devam ediyor. Özellikle Marmara kıyılarından İstanbul'a gelmiş olanların sevki üzerinde duruluyor. Bu hafta İzmir'e de göçmen sevk edileceği haber veriliyor. (**Renin:** 1)

11. Renin'de, Edirne'ye yeni atanan memurlar: Mektupçu: Beyoğlu Belediye Dairesi Müdürü Ercüment Ekrem, Maarif Müdürü: Kayseri Maarif Müdürlüğü'nden Nafi Atuf, Evkaf Müdürü: Sadettin Celal. (**Renin:** 1)

12. **Yenigün:** Büyük Millet Meclisi bugün bir karar vererek Osmanlı saltanatını milletin tarihinden ebediyyen kaldırıp atacaktır. Bugün İstanbul'daki son menfur herif hal ediliyor. Artık millet saltanatı, millet hakimiyeti başlıyor. Bundan sonra milletin hakimi, sultanı, padişahı, her şeyi kendimiziz. **Öğüt:** Tarihî celse. **Hakimiyeti Milliye:** Hilafet için bulunan hal sureti: Hilafet Türklere, Hanedan-ı Al-Osman'a aittir. Türkiye devleti, makam-ı Hilafetin istinatgâhıdır... –Tarihî bir celse 1. –Bunlar anlayamadılar ki, Anadolu'yu baştan başa sarsan bu fırtına, Mehmet Sadis'i de Hoca Sabri'yi de, İzzet Paşa'yı da istinat ettikleri Yunan ve İngiliz kuvvetleri ile beraber, önüne katıp dalgaları arasında mahv ve nabut edecektir. **Açıksöz:** İstanbul'daki mahutlar hâlâ milletin mukadderatıyla oynamak istiyorlar. Vatanı kurtarmak için mukaddes kanını bolca akıtan Türk milleti, konferansa murahhas göndermek ve bu suretle millî vahdetimizi ihlale teşebbüs etmek tasavvurunda bulunan bu adamlara lanetler eder. –Padişah yine sahneye çıktı. **Yeni Adana:** Hâlâ İngiliz melaneti. **İkdam:** Heyet-i murahhasamızın yarın yahut öbür gün Ankara'dan Londra'ya müteveccihen hareketleri mukadderdir. –Ankara'nın Devletlere cevabı. –Babıâli'nin Büyük Millet Meclisi'ne müracaatı. –Refet Paşa'nın ziyaretleri şahsî ve hususî mahiyettedir. –Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti müteşebbis heyeti imzalarıyla İzmir'de neşredilen beyanname. **Vakit:** Babıâli Ankara'ya bir telgraf çekerek müzakeratta bulunmak üzere İstanbul'a bir murahhas gönderilmesini talep etmiştir. TBMM Türkiye'yi kendisinden başka hiç kimsenin temsile selahiyattar olmadığını devletlere tebliğ etmiştir. –Ahmet Emin: Memlekette tam bir birlik vardır. Bunu içeriye ve dışarıya karşı TBMM Hükümeti temsil ediyor. Fiilen vaziyete o hakimdir. **Tevhidiefkâr:** İsmet Paşa'nın Millet Meclisi'nde mühim beyanatı: Ordumuz daha muazzam zaferler yapmağa kadir ve amadedir. –Elhamdülillah Trakyamız temizlendi. Bugün Tekfurdağı da Hilal'e kavuşuyor. –Maaş buhranı muvakkaten halledildi. Memurlara yarım maaş veriliyor. –Konferans hakkında millî hükümetimizin cevabı, dün mümessillere tebliğ edildi. İleri'de Suphi Nuri: Konferansa giderken. –Babıâli'nin Millî Hükümetimize müracaatı. –Şeyh Sunusî

1922 - KASIM

Hazretleri'nin Trakya hakkında beyanatı. **Karagöz**'de sallarla Avrupa'ya geçiş. Beş yüz yıl önceki gibi. –Anadolu yıldızları: Mustafa Kemal, İsmet, Fevzi, Karabekir. **Le Temps:** Şu anda Türk, genel olarak yabancıya karşı derin bir kuşku içindedir (**Bel.** 177: 268). **Renin:** Trakya özel muhabirimizin dünkü ve bugünkü telgrafları. –Hariciye Vekili İsmet Paşa'nın nutku. –Muallimler Heyeti Bursa'da. –H. Cahit: Dahilî istikraz hamilleri, dün İtibar-ı Millî Bankası'nda toplanarak haklarını savunmak için bir heyet teşkiline karar verdiler. Bu, memnuniyet vericidir. **Sabah:** Babıâli, Konferanstaki temsil meselesini hal için Ankara ile müzakereye girişmek istiyor. Telgraf metni. –Murahhaslarımız yarın hareket ediyorlar. –Abdullah Zühdü: Bazı kişiler, kabadayılık yaparak "Ankara'dakiler gelsin de bak! deyip İstanbul halkını korkutmaya, ortalığa kin saçmaya çalışıyorlar. Ankara'dan gelenler ve gelecek olanlar İstanbul halkına iyilikten başka bir şey getirmez. –Mussolini İtalyan Kabinesi'ni teşkil etti. **Ayine:** Ulu Gazi Mustafa Kemal Paşa Hazretleri'ne (Manzume) –1918'den 1923'e değişen başlar (çeşitli kılıklardan geçerek hepsi fes ve kalpak olmuş). –Gençlik sürüru. –Kirpi'ye: Paşanız gibi boş bir vagon bulunca malını mülkünü satar gidersin. Sana millet duygusu vız gelir.

2 - PERŞEMBE

1. Meclis'in gizli oturumunda, Barış Konferansı'na gidecek delegeler ve bunların ödentileri hakkındaki Hükümet yazısı okundu. Muhalefete mensup mebuslar gene Hükümet'in Meclis yetkisini gasp ettiğini ileri sürerek sert eleştirilerde bulundular. Bakanlar Kurulu Başkanı Rauf Bey, eleştirilere cevap vermekte güçlük çekti. Dışişleri Bakanı İsmet Paşa, konferansta düşündüğü çalışma sistemini anlattı. Muhalefetin delegelerin Meclis'ten seçilmesini isteyen önergesi oylanacakken Mustafa Kemal'in müdahalesiyle Hükümet kararının benimsenmesini isteyen önerge öne alındı, oylandı ve 10 çekimser, 61 red oyuna karşılık 121 oyla kabul edildi. Görüşmeler sırasında Selahattin Bey, Hakkı Hami Bey, Hafız Mehmet Bey, Mehmet Şükrü, Ziya Hurşit Bey gibi mebusların hükümete muhalefet eden konuşmaları üzerine Dersim Mebusu Mustafa Bey "Her zaman böyle yapılıyor, mebus ise mebusluğunu bilsin. Dört kişiden başka şu Meclis'te söyleyen var mıdır?" dedi. (**GCZ** 3: 980-1008)

2. Büyük Millet Meclisi'nin aldığı karar: "Millet, kişisel hükümranlık, saray halkı ve etrafının sefahatı üzerine kurulmuş bir saltanat yerine, asıl halk kitlesinin ve köylünün hakkını gözeten ve mutluluğunu garanti eden bir hükümet kurmuştur." Sivas Mebusu sıfatıyla Rauf Bey, Muhammed'in doğum günü olan 12 Rebülevvel günü ve gecesinin millî bayram, Burdur Mebusu İsmail Suphi Soysallıoğlu da 2 Kasım gününün Millî Saltanat Bayramı olmasını önerdiler. (**ZC** 24: 319)

1922 - KASIM

3. Türkiye-Rusya Ticaret ve Şehbenderlik Mukavelesi Konferansı Ankara'da Bakanlar Kurulu odasında ikinci genel oturumunu yaptı. Toplantıya Nafıa Vekili Fevzi Bey başkanlık yaptı. (**Renin:** 5; **HM:** 12)

4. Sovyet Dışişleri Bakanı Çiçerin, İngiliz, Fransız ve İtalyan Hükümetlerinin 27 Ekim tarihli çağrılarına bir nota ile cevap verdi. Çiçerin, konferansın yalnız Karadeniz'le ilgili sorunların görüşüldüğü oturumlarına değil tümüne, Ukrayna ve Gürcistan ile birlikte katılmak istediklerini, Türkiye'nin ilk müttefikleri olduklarını ve onun çıkarlarını destekleyeceklerini bildirdi. (**Renin:** 11; **Atatürk'ün Milli Dış Politikası** I: 451; **Yerasimos:** 541; **UİT** 3: 369)

5. Moskova Büyükelçiliği'ne İstanbul Mebusu ve Tiflis Elçisi Muhtar Bey atandı. Moskova Büyükelçiliği, Türk elçilik memurlarının bir casusluk olayına adlarının karışması sonucu Ali Fuat Paşa'nın 10 Mayıs'ta Moskova'yı terk etmesinden beri boş bulunuyordu. (**HM:** 12; **AS, Vakit:** 13)

6. İran Harbiye Nazırı Rıza Han'ın yaveri Salar Nizam Han, İran elçisiyle birlikte Mustafa Kemal'i ziyaret ederek getirdiği mektubu ve hediye olarak iki İran halısı, Timur'a ait, 552 yıl önce yazılmış süslü el yazması bir Kur'anı sundu. Mustafa Kemal 11'de bazı hediyeler göndererek karşılık verecektir. (**HM:** 3; **YG, İkdam:** 4)

7. Kirmasti Kaymakamı Ankara'ya çektiği telde Padişahlığın kaldırılması ve Halifenin Meclis'çe seçilmesi kararından duydukları sevinci anlatarak halkın bayram yaptığını bildirdi (**HM:** 6).

8. İngiliz Dışişleri Bakanı Lord Curzon, Mudanya Protokolü'nde İstanbul Hükümeti'nin de Lozan Konferansı'na devetini engelleyen hiç bir madde olmadığını söyledi (**Jaeschke 1,** II: 7). ★ Londra'da kadınlar teşkilatı tarafından yapılan bir toplantıda Bonar Law, dış siyasetlerinden söz ederken "Türklere karşı özel bir düşmanlık duygusu uyandırılmıştır. Bu, üzüntü vericidir. Elimizden geldiği kadar Türklere karşı düşmanlık beslemekten vazgeçelim" dedi. (**MEH** 105: 14; **Sabah:** 4)

9. Osmanlı Hilal-i Ahmer Cemiyeti, Türkiye Hilal-i Ahmer Cemiyeti adını aldı ve merkezini İstanbul'dan Ankara'ya nakletti (**Kocatürk:** 362. **İkdam** 11: 10'da yaptığı toplantıda adının Türk Hilal-i Ahmer Cemiyeti olarak değiştirilmesinin kabul edildiği, Ankara'dan onay gelinceye kadar bu yeni adın kullanılacağı, **Renin** 11'de, dünkü toplantıda adının değiştirilmesi konusunun görüşüldüğü...)

10. Tevfik Paşa, İstanbul'daki Ankara temsilciliğine, konferansa katılma konusunda yarın akşama kadar bir karar vereceklerini söyledi. İstanbul Bakanlar Kurulu, dün başladığı konuları görüşmeye devam etti. Konferansa katılma konusu görüşülürken Büyük Millet Meclisi'nin kararları telgraflar halinde Bakanlar Kurulu'na ulaştı. Görüşmeler kesilerek cumartesine kadar beklenmeye karar verildi. Hükümet cumartesi günü istifa zorunda kalacaktır. (**Renin:** 4)

1922 - KASIM

11. Ankara İçişleri Bakanlığı'nın kasabalardan bazılarının millî adlarla adlandırılması kararı gazetelerde. Ayancık'a bağlı Çakallı: Osmanlı, Abandon: Türkili, Yenişehir'e bağlı Tavagna: Doğanbey, İzmit'e bağlı Armişe: Budaklı, Hopa'ya bağlı Mageryal: Kemalpaşa, Isparta'ya bağlı Agros: Atabey, Pavlo: Cebel, Ağlasun: Yelönü. (**İkdam:** 2, **Sabah:** 4)

12. Hakimiyeti Milliye: Dün Meclisimiz ittifak-ı tam ile kararını verdi. Türkiye halkı İstanbul'daki şeklî hükümeti ebediyyen tarihe müntakil addetmiştir. (Tarihi vesika: Kanun ve gerekçesi). –Edirne'nin tahliyesi. **Yenigün:** Bundan sonra padişah, milletin kendisidir. Dün akşam ve bugün millî bayramdır. **Tevhidiefkâr:** Millî hükümetimiz, İstanbul Hükümeti'nin konferansa katılmasını katiyyen kabul etmiyor. Bu şedit karar üzerine İstanbul Hükümeti delege göndermekten vazgeçti. –Karabekir'in demeci: Sulh akdinden sonra manevî seferberlik başlayacak. **Vakit:** Büyük Millet Meclisi, idarenin birleştirilmesi hakkında dün de müzakerata devam etmiştir. İstanbul hükümetinin hareketi şiddetle tenkit edilmiştir. **İkdam:** Büyük Millet Meclisi bugün, bütün Türkiye'de vahdet-i idarenin temini zımnında bir karar verecek. –Hazreti Peygamber'in doğum günü. Yıldız Sarayı'nda mevlit alayı. **İleri:** Babıâli'nin telgrafı hakkında Büyük Millet Meclisi'nin kararı ve müzakerat. –Şarkî Trakyamızın teslimine dün başlandı. –Refet Paşa bayramlarından. **Yeni Adana:** Saray ve Babıâli İngilizlere alet oluyor. Nankör Padişah ve Babıâli'nin millete ve vatana yeni ihanetleri. (Vahdettin'in resminin altında: Hain, menfur!... Tevfik Paşa'nın resminin altında: Sıkılmadan konferansa iştirak talep eden İngiliz hizmetçisi hünkârın bunamış ve beyni sulanmış sadrazamı.) **Takvim-i Vekayi**'de, İstanbul Polis Müdürlüğü Birinci Şube müdürünün görevinden alınıp yerine başkasının atandığı ile ilgili irade ile bazı subaylara verilecek nişanlarla ilgili irade... **Le Temps:** Konferans, Türklerle uzlaşmaya daha elverişli, olan bir Fransız şehrinde yapılmalıdır. İstanbul Hükümeti'nin hiç bir nüfuzu ve istikbali yoktur. Anlaşma Ankara ile yapılmalıdır. (**Vakit:** 7) **Renin:** Petit Parisien Muhabirinin Mustafa Kemal'le Bursa'da yaptığı mülakat. –H. Cahit: Trakya bizim için, ancak bizim için bir medeniyet ve hayat ağacıdır. Bizim Edirne'de kuvvetli bir şekilde yerleşmemiz, Romanyalılarla Yugoslavları hiç bir zaman endişenak etmemelidir. –İsmet Paşa Hazretleri'nin nutku. **Sabah:** Millî Hükümetimizin ikinci notası. –Büyük Millet Meclisi'nde pek mühim bir celse. Rıza Nur Bey ve arkadaşları, 76 imzalı bir takrir vererek eski Osmanlı İmparatorluğu'nun yerine yeni Türkiye devletinin kaim bulunduğu ve hakimiyetin milletin nefsine tevdi edildiğini beyan ve Babıâli'nin müracaatı reddedildi. –Kahraman halaskârlarımız Trakya'da. –Abdullah Zühdü; Hakimiyet kayıtsız şartsız milletindir ilkesine göre, herkesi barış konferansı hakkında düşünüp fikir açıklamaya çağırıyor ve İstanbul ile Ankara arasındaki ayrılığın önemli olmadığını, yakında da bir uzlaşmaya varılabileceğini yazıyor. **Güleryüz:** Kel başa şimşir tarak. Damat Ferit'in başına millî kalpak uymuyor.

1922 - KASIM

3 - CUMA

1. Meclis'in açık birleşiminde, barış konferansına gidecek delegeler konusunda Hükümet önerisi onaylandı. Delegelerden Rıza Nur 122 kabul, 54 red, 13 çekimser; Hasan Bey, 152 kabul, 30 red, 6 çekimser oy aldı. Müşavir olarak gideceklerden Celal Bey (Bayar)'e 87 kabul, 61 red, 15 çekimser, Zekâi Bey'e 122 kabul, 32 red, 8 çekimser, Zülfü Bey'e 134 kabul, 27 red, 7 çekimser, Veli Bey'e 143 kabul, 22 red, 3 çekimser oy çıktı. (**ZC** 24: 334; **HM, Renin:** 5)

2. İsmet Paşa, Lozan'da izleyeceği yol konusunda Meclis'te bilgi verdi. "Misak-ı Millî'yi savunacağız" dedi. Uzun bir görüşme yapıldı. Mebuslar konferansta Türkiye'nin haklarının iyi savunulmasını istediler. Dersim Mebusu Diyap Ağa "Kürtlük Türklük davası yoktur. Düşmanlar bizi birbirimize sardırmak için tuzaklar kuruyorlar" dedi ve ayrılık davası güdenlerin yanlış yolda olduklarını söyledi. Diğer bazı mebuslar da Türklerle Kürtlerin kader birliği ettiğini söylediler. Avrupalıların Kürtleri savunmaya yetkileri olmadığı savunuldu. Meclis'te Hatay'dan gönderilen ve Türkiye'ye bağlanmak isteyen telgraflar okundu. Yazıda Hataylıların Tayfur Sökmen'i kendilerine vekil ettikleri belirtiliyor. (**ZC** 24: 340; **Öğüt:** 4; **Renin, HM:** 5)

3. Şer'iye Bakanı Abdullah Azmi Efendi, hastalığını ileri sürerek istifa etti. Meclis onu 131 kabul, 30 red, 7 çekimser oyla 6 ay izinli saydı. (**ZC** 24: 325; **Renin, HM:** 5)

4. Sarayda Padişah'ın huzurunda yapılan toplantıda Padişah'ın ve Hükümet'in durumu tartışıldı. Padişah, kişisel saltanatında diretti. Tevfik Paşa'ya "çekildiğim hakkındaki bütün dedikoduları yalanla" talimatını verdi. Vahdettin, Mustafa Sabri, Rıza Tevfik Bey ile Ziya Paşa'yı kabul etti. İstanbul Hükümeti bakanlarından Sait ve Tevfik Beyler istifa etti. (**Vakit, Renin, Akşam, İkdam:** 4; **Jaeschke 1,** II: 7; **2:** 247) ★ Renin muhabiri Padişah'ın çekildiği haberi konusunda Mabeyin Başkâtibi Rıfat Bey'i sıkıştırdı. Rıfat Bey, çekilme konusunda bir bilgisi olmadığını söyleyerek sarayda toplantı yapıldığını yalanladı. (**Renin:** 4)

5. Bugünkü cuma namazında Yıldız Hamidiye Camii'ndeki hutbenin şekli: "Halife-i Müslümin Altıncı Mehmet..." (**TV:** 4608'den **Jaeschke 1,** II: 7)

6. Millî Saltanat Bayramı nedeniyle İzmir'de büyük bir fener alayı yapıldı. Alay Ernest Renan zırhlısının yanından geçerken iki taraftan da Mustafa Kemal, Türkiye ve Fransa lehine tezahürat yapıldı. 101 parça top atıldı. İzmir üzerinde uçaklar uçtu. (**Renin:** 5, **HM:** 6)

1922 - KASIM

7. Sovyetler Ankara Hükümeti'ne çektikleri telgrafta "Despot monarşi iktidarının tahttan indirilmesini" candan kutladıklarını bildirdiler. Çiçerin'in imzasıyla gönderilen telde, Türk milletinin kendi kaderini tayin hakkını uygulamaya koyacağına, Boğazların savunmasına, topraklarıyla sularında egemenlik haklarına sahip çıkacağına ve bundan böyle yabancı düşmanın ve karşıdevrimcilerin her türlü saldırılarından koruyacağına olan inanç anlatıldı. (**Yerasimos:** 544; **Tev.Ef.** 18)

8. Revandiz'de Özdemir Bey, Doğu ve Elcezire Cephe Komutanlıklarına gönderdiği yazıda, Süleymaniye'de kurulan Güney Kürdistan Hükümeti'nin Başkanı Şeyh Mahmut'la yapılan görüşmeyi bildirerek acele talimat istedi. Rapora göre Şeyh Mahmut İngilizlerin aleyhinde bulunarak Türk Hükümeti'ne bağlılığını, Hükümet'in istediği yerde oturmaya hazır olduğunu bildiriyor, İngilizlere karşı çarpışmak üzere silah ve cephane, gerekirse asker yardımı istiyor; Buradaki aşiretlere güvenilerek bir harekete geçilmemesini tavsiye ediyor. (**Uzel 2:** 247)

9. Fransızlar Demirköy kasabasını TBMM memurlarına devrettiler (**Renin:** 11).

10. Refet Paşa, Kadıköy'de İttihat Spor Kulübü'nü ziyaret ederek binlerce genç tarafından alkışlandı. Burada bir konuşma yaparak TBMM'nin saltanatı kaldırdığını heyecanlı bir dille anlattı: "Bu memlekette artık millî bir saltanat vardır. Bu büyük saltanat ebedîdir, ezelîdir ve yalnız millete ve size aittir. Ne şahsın, ne padişahın, ne paşanın, ne de başkasınındır. Yalnız ve yalnız milletindir. Vay ona dokunmak isteyeceklere, o gece kuşlarına, o baykuşlara, o yarasalara..." Yapılan spor karşılaşmalarında Galatasaray'la Hilal Kulübü, ve Altınordu ile Fenerbahçe berabere kaldılar. (**Sabah, İkdam:** 4)

11. Mustafa Kemal'i ziyaret için 26 Ekim'de Bursa'ya gidip 30 akşamı dönen 517 İlkokul öğretmeni adına İstanbul'dan Büyük Millet Meclisi'ne bir tel çekildi. Öğretmenler çekilen telde, Mustafa Kemal'in Bursa'da kendilerine hitaben yaptığı konuşmayı dinledikten sonra görevlerinin daha ağır ve mutlu olacağını anladıklarını, ümitlerinin arttığını, inançlarının sağlamlaştığını, yakında Ankara'ya ve savaş alanlarına da bir gezi düzenleyeceklerini bildirdiler. (**İkdam:** 4)

12. Hakimiyeti Milliye: (Padişahlığın kaldırıldığı) Tarihî bir celse 2. –Millî teşkilat-ı siyasiye ve içtimaiyemizin hemen kâffesi ile yakından alakadar olan ve bütün bu teşkilatın ıslah ve tanzimini icap ettiren bu ameliye ile Anadolu harekâtı, inkişafının en mühim ve en canlı devresine dahil olmuş bulundu. –Yunanlılar Edirne'ye karşı top koyuyorlar. –Heyet-i Murahhasamız kararlaştırılmıştır. **Tevhidiefkâr:** Büyük Millet Meclisi, Hilafet'i Saltanat'tan ayırmaya ve hakimiyetin hükümdardan alınarak millete tevdiine karar verdi. Bu karar

1922 - KASIM

Ankara'da 101 pare top endahtı ile selamlandı. –Elhamdülillah Şarkî Trakyamızın pek mukaddes toprağında bir tek düşman neferi kalmadı. **Vakit**'in süslü çerçeve içinde manşeti: TBMM evvelki gün akdettiği tarihî bir içtimada saltanatın kaldırılmasına ve Hilafete Osmanlı Hanedan ailesinden ilmen ve ahlaken erşet ve esleh olanının intihabına ittifak-ı ârâ ile karar vermiştir. Türkiye devleti, makam-ı Hilafet'in istinatgâhıdır. –Ahmet Emin: Hakimiyet ve mesuliyet bahsi. Lütfî Fikri Bey'in risalesine dair mütalaalar. **Akşam**'ın çerçeve içinde manşeti: Hürriyet ve namus müdafaasında bütün dünya ve bizzat kendi hakim ve hükümeti tarafından tek başına terk olunan ve üç sene süren mücahedesinde rüşt ve kemalini ispat eden millet, dün Ankara Büyük Millet Meclisi'nde yeni Türkiye devletinin esaslarını ilan etti. **İleri**'nin süslü çerçeve içinde boydan boya manşeti: Büyük Millet Meclisi, hakimiyet-i şahsiyeye müstenit olan İstanbul'daki şekl-i hükümeti 16 Mart 36'dan itibaren ve ebediyyen tarihe müntakil addeylemiştir. Hilafet, Hanedan-ı Al-Osman'a (Osmanlı Hanedan Ailesi'ne) ait olup... –Suphi Nuri: İkilikten birliğe doğru. **Renin:** Büyük Millet Meclisi'nde millî saltanatı kuran tarihî celse. –Millî ordu nasıl doğdu, nasıl kazandı? Afyonkarahisar Cephesi'ni kuran Kemalettin Sami Paşa'nın Bursa'da çay bahçesinde öğretmen topluluğuna beyanatı: Büyük kumandanları yaratan, yetiştiren, mekteplerdir. Bunu hepimiz mekteplere ve siz muallimlere medyunuz. **Sabah:** A. Zühdü: Konferansa gidilirken –Büyük Millet Meclisi'nin hükümetin idare şekli hakkında verdiği mühim ve tarihî karar. 101 pare top atılmış ve 2 Teşrinisani bayram ilan edilmiştir. –Ankara'da şenlikler ve fener alayları. **İkdam:** Önümüzdeki sulh konferansından neler talep edeceğimizi Mustafa Kemal Paşa şu birkaç kelime ile hülasa ediyor: İstiklalimizin bilakaydüşart tasdikini istiyoruz. –Hilafet, saltanat ve şekl-i hükümet hakkında BMM'nin kararı. –Yakup Kadri: Yeni Türkiye ve eski devlet. **Yeni Adana:** Mesut inkılap. **Yarın** dergisinin 4. sayısı: Cambridge University Press'te bu yıl basılan Hilal'in Günü (The Day of the Croscent Glimbpses of Old Turkey) adlı kitabı. **L'Action Francaise**'de Bainville, Fransa'da Yunan propagandasının bir süre sustuktan sonra yeniden işe koyulduğunu, Türkiye'nin düşmanlarının önyargıları, ihtirasları, kin ve kavgaları uyandıracak her şeyi yakalayıp kullanmak için pusuya yattığını belirterek Ankara'nın çok dikkatli davranması gerektiğini yazıyor. **The Toronto Daily Star**'da Ernest Hemingway, Yunan birliklerinin savaşı kazanabilecek durumda iken Kralcı Hükümet'in ihanetine uğradığını (Yüzbaşı Wittal'in tanıklığına dayanarak) anlattıktan sonra onların "pis, perişan sakallı, rüzgârdan yanmış halleriyle" Trakyayı boşaltışlarını anlatıyor. "Yunanistan'ın şan ve şöhretinin sonuydu bu. İkinci Truva kuşatmasının sonu!" (**Hemingway:** 30-33) **West Minister:** Hiç kimse Türklerin kendi devletlerinin reisini seçmelerine itiraz edemez. Şimdi Halife'nin kutsiyetinden ne kalmış olduğunu görmek biraz müşküldür. Batılıların İslam aleyhindeki siyasetlerine ait iddia bir vehimden başka bir şey değildir. Saltanat'ın düşüşüne İngilizlerin değil muzaffer Ankara'nın sebep olduğunu itiraf etmek bu iddia ile biraz zorca uzlaşır. (**Renin:** 5) **The Times:** Padişahın geleceği hakkında Ankara'nın kararları (**Şimşir 4,** No. 26)

1922 - KASIM

4 - CUMARTESİ

1. Tevfik Paşa sabahleyin Yüksek Komiserlerle görüştü. Rumbold'a akıl danıştı. Konferansa delege gönderip göndermeme ya da Büyük Millet Meclisi'nin baskısıyla istifa edip etmemesi sorununu sordu. Büyük Millet Meclisi'ni, Padişahlığı kaldırmaya yetkisi olmayan düzensiz olarak kurulmuş bir meclis diye niteledi. Rumbold, "Haşmetli Krallık Hükümeti, başka ülkelerin içişlerine karışmaz" cevabını verdi. 1921'de Londra'daki gibi bir davranış (ayrı bir delegasyon ile gidip sözü Ankara Hükümeti'ne bırakma) tavsiye etti. Tevfik Paşa buna "Olmaz" cevabını verdi. Fransız Yüksek Komiseri Pellé'ye "Ankara'ya telgrafla istifaya hazırlandığımı bildirerek görevimi kime devredeceğimi sordum" dedi. (**Jaeschke 1,** II: 7-8; **2:** 217; **Sonyel** II: 293; **Renin:** 5)

2. Tevfik Paşa Hükümeti istifa etti.... Hükümet, yaptığı bir toplantı sonucunda istifaya karar verdi ve bunu Padişah'a arzetti. Tevfik Paşa adına gazetecilere açıklama yapan Safa Bey, "Bugünkü duruma göre, görevlerine devam imkânı görülmediğinden Padişah'a istifalarını sunmaya karar verdiklerini söyledi. Gazetecilerin sorusu üzerine de "İdare, Zatışahane'ye aittir" dedi. Saltanat'ın kaldırıldığı hatırlatılınca da "Biz hükümet ve idare kuvvetini Zatışahane'den almıştık. Bu kuvveti kendisine iade ediyoruz" dedi. Bakanlar, işlerine vekâleten devam edeceklerini söylediler. Tevfik Paşa, eski Başbakan sıfatıyla Büyük Millet Meclisi'ne çektiği telde, 17 Ekim'de ve daha sonra gönderdiği telgraflarına cevap verilmediğinden yakınarak, durumun açıklanmasını istedi. (**Akşam:** 4; **Sabah, Vakit, Renin, İkdam, HM, YG, AS, İleri:** 5; **TİH** II/6-4: 112; **Danişmend:** 468)

3. İstanbul'un yönetimi Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti'ne geçiyor. Refet Paşa, İstanbul'un yönetimini Ankara adına üzerine aldı. Yayımladığı talimatta, İstanbul'un şimdilik TBMM adına bir vilayet olarak idare edileceğini bildirdi. Belediye Başkanı Mehmet Ziyaeddin'den Belediye Meclisi seçiminin yenilenmesini istedi. Refet Paşa, Babıâli'ye yerleşerek Vali Ziya Bey'den (Paşa'dan) sadakat yemini aldı. İstanbul'da Eğitim, Savunma, Maliye, Adliye ve diğer bakanlıkların yönetici ve memurları, Ankara Hükümeti'ne başvurarak talimat beklediklerini bildirdiler. Polis Genel Müdürlüğü de bir genelge yayımlayarak bundan böyle Türkiye Büyük Millet Meclisi namına iş görüleceğini açıkladı. (**İkdam, Renin, Sabah, Tev.Ef, Vakit, İleri:** 5; **Jaeschke 1,** II: 8)

4. Tevfik Paşa, Padişah'ın dünkü talimatına uyarak Akşam gazetesine verdiği demeçte "Sultan Hazretleri şimdilik istifa etmek istemiyor. Millete hesap vermek istiyor" dedi. (**Akşam** 4; **Sabah, Tev. Ef, Vakit:** 5)

1922 - KASIM

5. Takvimi Vekâyi'nin 14 Rebuluevvel 1341 ve 4 Teşrinisani 1338 tarihli ve 4608 numaralı son sayısı: Dün Yıldız'daki Hamidiye Camii'nde okunan mevlidi Padişah'ın da mutat zevatla birlikte dinlediği, bazı subaylar hakkında emekliğe sevk ve rütbe düzeltmesi iradesi, İstanbul Belediyesi Genel Meclisi toplantısı, borsa, ilanlar... (**TV:** 4608)

6. Trakya Yurdu Ankara'da Trakya mebusları olan İsmet ve Kâzım Karabekir Paşalar şerefine bir çay şöleni verdi. Çayda Mustafa Kemal, Fevzi Paşalarla, Rauf, Abdullah Azmi, Fethi, Rıza Nur Beyler ve bazı mebuslar hazır bulundu. (**HM:** 5)

7. Dışişleri Bakanlığı'ndan Başkumandanlığa bugün gönderilen yazıda, Moskova Büyükelçiliği'nden alınan bilgiye göre Türk ordusunun zaferi Buhara'da şenliklerle kutlandı (**Şimşir 5:** 429).

8. Yüksek Komiserler, Hamit Bey'e verdikleri notada, Müttefiklerin Türkiye'nin Lozan'da birleşik bir delegasyon tarafından temsil edilmesini istediklerini bildirdiler (**Jaeschke 1,** II: 7).

9. Rumlarla Türklerin mübadelesini teklif eden Nansen, İstanbul'dan Atina'ya giderken "Bütün Rumlar'ın Türkiye'den çıkarılmasına başlanmıştır" dedi (**Jaeschke 1:** 8. **İkdam** ve **Renin** 5'te Milletler Cemiyeti Genel Sekreteri Dr. Nansen'in Hamit Bey'le bu konuyu görüşürken ileri sürdüğü mübadele koşulları).

10. Cavit Bey'in not defterinden: Bütün ecnebî çevreler hayrette. İstanbul Hükümeti müstafi. Mahkemeler muattal. Yarın öbür gün dairelerin kapıları kapanacak ve hepsinin üstüne belki "kiralık hanedir" levhaları yapışacak. Padişah hâlâ, mevkiini muhafazada inatkâr. (**Tanin:** 18.12.1946)

11. İstanbul'da "Millet saltanatı bayramı" başladı. Okullar, esnaf dernekleri ve diğer halk kitleleri, başlarında bayrak olduğu halde, mızıkalar çalarak, millî şarkılar söyleyerek Şark Mahfeli'ne gelip BMM'ne bağlılıklarını bildirmeye başladılar. Baştanbaşa bayraklarla donatılmış İstanbul'da fener alayları da yapıldı. Bayram nedeniyle gençler okullarını üç gün tatil ettiler. (**İkdam, Renin, Sabah, Vakit, Tev.Ef.** 5)

12. **Vakit:** Büyük Millet Meclisi'nin son tarihî içtimaına ait tafsilat. –Ahmet Emin: Saltanat'ın kaldırılması, İslam ve Türk âlemi için yeni ufuklar açmaktadır. Osmanlı idare sistemi, bir cerrahî ameliye ile ölmüştür. –Yıldız Sarayı'nda dün gece saat sekize kadar devam eden mühim ve gizli bir toplantı yapıldı. **İkdam:** Büyük Millet Meclisi'nde saltanat-ı milliyeyi teyit kararıyla neticelenen celsedeki mühim beyanat. –Dün akşam Yıldız Sarayı'nda Zatühilafetpenah'ın riyaseti altında Tevfik Paşa ile diğer bazı vükela içtima etmiştir. –Tevfik

1922 - KASIM

Paşa'nın iki müracaatı: Babıâli konferansa iştirakta ısrar etmişti. Hıyanet-i Vataniye Kanunu'na tevfikan tecziye kararı verildi. –Başyazı: Yeni Türkiye. –Yakup Kadri: Millî iradenin inkişafı. **İleri:** TBMM, yeni Türkiye devletinin esaslarını kurarak dahil olduğumuz yeni devre-i tarihiyeyi ilan eyledikten sonra, İstanbul Müslümanları da birbirlerini tebrik ve bu tarihî günü tesit etmelidirler. Bu muazzam günü bütün milletimize tebrik ve Canab-ı Hakk'ın tevfikat-ı sübhanisini niyaz eyleriz. –Mustafa Kemal'in Tevfik Paşa'ya cevabı. –Celal Nuri: Milliyet inkilabı ve Anadolu. –Trakya'nın teslimi devam ediyor. **Akşam:** Dünkü saray içtimaı. –İzzet Paşa'nın muharririmize beyanatı. –Falih Rıfkı: Asıl bayram bugündür. –Necmettin Sadık: Milletin iradesi: Vatanı kurtaranlar Padişah fermanının idama mahkûm ettiği, şehit mertebesini bile onlardan esirgediği kahraman neferlerdir. 600 yıllık tarihimizin ikinci devri başladı. 600 yıldır bundan daha derin, daha manalı bir inkılap vukubulmamıştı. Osmanlı İmparatorluğu faslı kapanıyor, Türk milletinin yeni tarihi başlıyor. **Renin**'de Hüseyin Cahit: İnkılap: 600 yıllık bir imparatorluk, yerini Büyük Millet Meclisi'ne bırakıyor. Şimdi tarihe karışan o imparatorluğun kısımları içinden son asrın yetiştirdiği hürriyet ve istiklal hisleriyle meşbu, canlı, büyük bir millet doğuyor. –TBMM hakimiyet ve saltanat-ı milliyeyi tesise müttefiken karar verdi. **Öğüt:** Son hamle: Türk İnkılabı şuurunu buldu, en canlı noktayı buldu. **Yenigün:** Sulh heyeti murahhasamızın bu akşam hareketi pek muhtemeldir. –İsmet Paşa Hazretleri'nin ve murahhaslarımızın hararetli nutukları. –Salar Nizam Han'ın kabulü. –Bahtiyar Edirne'ye şanlı bayrağımız çekildi. **Açıksöz:** Büyük Millet Meclisi'nde Hilafet ve saltanat hakkında pek heyecanlı müzakereler. –Bugün Türk milletinin en büyük bayramıdır. **Sabah:** BMM'de saltanat-ı milliyeye ve Hilafet'e dair cereyan etmiş olan 30 tarihli müzakeratın tafsilatı. Mebuslarımız saltanat-ı milliyeyi hararetli ve ateşin nutuklar ile müdafaa etmişlerdir. **Karagöz**'ün Padişah'a isyanı: Yüksek bir yerde, süslü bir sandalyeye oturup çubuğunu yakmış Hacivat "Haydi bakalım, çalışın çabalayın da beni besleyin, göreyim" deyince çiftçi ve askerin yanında duran Karagöz'ün cevabı: O günler geçti. Anafor yok! Anamız bizi senin için değil, millet için doğurdu. **Enformasyon:** Şark konferansı (**MEH** 100: 10-13). **Journal de Jeneve**'de Türk millî hareketinin nasıl doğduğu ve bugünkü durumu: Her şey büyük devletlerin İsmet Paşa'ya teklif edecekleri sulh şartlarının şekil ve mahiyetine bağlıdır. (**YG:** 17) **Le Temps:** Türkiye'nin her tarafında Ankara idareyi ele aldı. İstanbul Hükümeti'nin hiç bir hamisi yoktur. Halifeyi seçmek konusunda Ankara'ya yapılacak itirazların değeri yoktur. **İnternationale Presse-Korrespondenz**'de Karl Radek; Boğazlar sorununun görüşüleceği oturumlara çağrılmasını Çiçerin'in bir başarısı olarak niteliyor, aslında Boğazlar sorununun başka sorunlarla bağlantısı olduğunu, Sovyetlerin bu konularda da söz sahibi olacağını yazıyor. (**Boğazlar Meselesi Lozan ve Montrö:** 33-35) **Lifild**

1922 - KASIM

Ajansı: Türkiye Cumhuriyet oluyor. Osmanlı Devleti unvanı, Türkiye Devleti unvanına dönüştü. Bu, matbuat tarafından Türkiye'de cumhuriyet ilanı mahiyetinde anlaşılıyor. (**Renin, İkdam:** 4)

5 - PAZAR

1. Refet Paşa, İstanbul'daki bakanlık müsteşarlarıyla yaptığı toplantıda, onlara her türlü faaliyeti kesmelerini emretti. Şark Mahfeli'nde çeşitli daire müdürleriyle görüşerek İstanbul'un yeni idarî yapısını anlattı. İstanbul'un bir il haline getirildiğini söyledi. Vali vekilliğine Abdülhak Hakkı, Maarif Müdür vekilliğine de Saffet Bey atandılar. (**İkdam, Sabah, Vakit, Renin:** 6; **TİH** II/6-4: 112) ★ İstanbul'da yönetimin Ankara'nın eline geçmesi üzerine Hükümet gece (4/5) ve bugün gönderdiği talimatlarla dairelerin bağlanacağı yerleri ve arşivlerin nasıl korunacağını açıkladı (**GCZ** 3: 1007-1019). ★ Başbakanlık, Dahiliye ve Hariciye Nezaretleri kapatıldı. Mebusan ve Ayan'a ait evrakın korunmasıyla Salih Bey görevlendirildi. Ayan Meclisi kapatıldı. (**Tev.Ef, Sabah, Renin, İkdam:** 6)
2. TBMM adına Refet Paşa'nın İstanbul halkına 1 Numaralı bildirisi: 1) Meclis'in tanımadığı teşkilatın faaliyetini durdurması ve İstanbul valiliği idare meclisi heyetlerinin Ankara'dan talimat beklediklerini beyan etmeleri üzerine TBMM Hükümeti, 4 Teşrinisani'den itibaren İstanbul'un idaresine el koymuştur. 2) İstanbul bir vilayet olarak idare olunacaktır. 3) İstanbul merkez daireleri faaliyetlerini durduracaklardır. Memurların vazifelerini nasıl görecekleri ayrıca açıklanacaktır. 4) Her dairenin evrakını müsteşar veya en büyük memur koruyacaktır. 5) Harbiye ve Bahriye daireleriyle, Liman Başkanlığı, Seyrüsefain İdaresi, Millî Müdafaa Vekâleti'ne bağlanacak, Merkez Kumandanlığı, Polis Müdürlüğü, Jandarma Kumandanlığı ve Haliç Kumandanlığı, benim emrim altında bulunacaktır. ... (16 madde) (**Renin, İkdam:** 6)
3. Dışişleri Bakanı İsmet Paşa imzasıyla İstanbul'daki Yüksek Komiserlere çekilen telde, İstanbul memurlarının isteği üzerine TBMM'nin İstanbul'da yönetimi ele aldığı, Trakya'daki gibi burada da inzibat ve idare işinin Ankara Hükümeti'ne düşmesi nedeniyle buraya birlikler gönderileceği haber verildi ve artık İstanbul'da bir işi kalmayan İtilaf kuvvetlerinin çekileceği umudu belirtildi. Hamit Bey, İstanbul asayişinin artık kendilerini ilgilendirdiğini, bunun için gerekli tedbirleri alacağını bildirdi. İtilaf Devletleri bu isteği yarın reddedeceklerdir. (**YG:** 7; **HM:** 7, 14; **GCZ** 3: 1012)
4. Okullar, saltanatın kaldırılması ve İstanbul'da yeni idare kurulması üzerine İstanbul Valiliği'nin çevresinde toplandılar. Vali Vekili Abdülhak Hakkı ve Maarif Müdür Vekili Saffet Bey'in konuşmalarından sonra Beyazıt Numune Mektebi Müdürü Sadullah Bey, bir konuşma yaptı. Açılan sabah nuruna işaret edip bu feyizli ve mutlu geleceğe karşı öğretmen ordusunun en derin sevinç

1922 - KASIM

hisleriyle çıktığını söyledi. Öğretmenler, vali vekili, maarif müdür vekili ve vilayet ileri gelenleriyle kucaklaşıp öpüştüler, birbirlerini bu mutlu gün vesilesiyle kutladılar; vatan şarkıları söyleyen öğrencilerle birlikte Şark Mehfeli'ne kadar yürüdüler. Burada Refet Paşa için gösteriler yapıldı. Refet Paşa, okulların ve halkın alkışlarına, sık sık pencereye çıkarak selamla karşılık verdi, "İstiklal bizimdir" dedi. (**Vakit, İkdam, Sabah, Renin, İleri:** 6)

5. Millî hakimiyetin kurulması nedeniyle İstanbul'da gösteriler yapıldı. Sultanahmet Alanı'nda yapılan mitingde Milaslı İsmail Hakkı Bey, yeni idarenin dine uygun olduğunu açıkladı. Erkek Öğretmen Okulu Müdürü İhsan ve İktisat Mecmuası Müdürü Hamdi Beylerin konuşmalarından sonra Darülfünun öğrencileriyle öğretmenleri alana girdi. Muslihittin Adil Bey, fertlerin saltanatı kalmadığını anlattı. "Kurtuluş güneşi doğdu" dedi. Üniversite öğrencisi Tezer Hanım, şiddetle Vahdettin'in aleyhinde bulundu. Onun ihanetini anlatarak "Böyle şahsî ihtiras ve menfaat peşinde koşan bir miskinin artık başımızda yeri yoktur" dedi. Konuşmasını "Yaşasın millî ordu ve onu hazırlayan büyük kalpli Anadolu kadını!" diyerek bitirdi. Boğaziçi, Rumeli kıyısı halkı ile Erenköy halkı gösteriler yaptı. Namık Kemal'in oğlu şair Ali Ekrem Bey, bir konuşma yaptı. Gece fener alayları düzenlendi. Gösterilerde atılan tabancalardan en az iki kişi öldü, iki kişi de yaralandı. Yalıköy, Paşabahçe, Çubuklu, Anadolu Kavağı, Akbaba, Dereseki halkı, motorlar ve kayıklarla Anadoluhisarı'na giderek Meclis Hükümeti'ne bağlılık töreni yaptı. Buradan Yeniköy ve İstinye'ye geçilerek Prens Sait Halim Paşa yalısı önünde tekbirler getirildi ve onun ruhuna fatihalar okundu. (**İkdam, Sabah, Renin, İleri:** 6; **Vakit,** 6,7,8; **YG:** 7) ★ Padişahlığın kaldırılması Kilis'te 101 pare top atışı ile karşılandı. Geceden başlayan gösteriler, bütün gün sürdü. (**HM:** 10)

6. Gazeteci ve İçişleri eski Bakanlarından Ali Kemal, akşam üzeri Serkl Doryan Kulübü'nün kapısından girmek isterken sivil 4 kişi tarafından kaçırılarak Anadolu'ya geçirildi. Mustafa Kemal, Ali Kemal'i Ankara'ya istiyor. Ancak, yarın İzmit'e götürülecek olan Ali Kemal, burada sorgulandıktan sonra Nurettin Paşa tarafından linç ettirilecektir. Ali Kemal'in kaçırıldığı haberi Saray'da ve İngiliz Dışişleri'nde bir bomba etkisi yapacak ve Kurtuluş Savaşı'na muhalefet etmiş kişilerin İstanbul'dan kaçışını hızlandıracaktır. (**YA, HM, Vakit, İkdam**; **AS:** 8; **Himmetoğlu** II: 334; **Jaeschke 2:** 248)

7. Lozan'a gidecek olan İsmet Paşa başkanlığındaki Ankara Kurulu, trenle Ankara'dan hareket etti. Kurul, yarından sonra İstanbul'da olacak. (**Öğüt:** 5; **YG, Vakit, Tev.Ef, Renin, HM:** 6)

8. Başmabeyinci Ömer Yaver Paşa'nın açıklaması: Padişah'ın firarına dair dedikodular yalan yalan yalandır. Ne sultanlıktan ne de halifelikten vazgeçti. (**İkdam**; **Sabah, Tev.Ef:** 6; **Jaeschke 2:** 249)

1922 - KASIM

9. Mustafa Kemal, 1. Ordu Kumandanı Nurettin Paşa'nın bir raporuna cevap verdi. Onun, Anadolu'daki Rum ve Ermenilerin tümünün göç ettirilmesi ve imha edilmesi yolundaki önerisi için "Millet ve memleketin zararını kabul etmeden izlenemeyecek bir politika" ifadesini kullandı. Batı Cephesi ordularının harekâtını, Mudanya Ateşkes Anlaşması'nı ve delegeler kurulunu eleştiren görüşlerine karşı da Nurettin Paşa'nın her başarıyı kendine bağladığı, dürüst olmadığı, Hükümet ve Meclis'in yetkilerine tecavüz ettiği cevabını verdi. (**Akşam** 1.5.1964'ten, **Borak 2:** 329)

10. Maarif Vekili Vehbi Bey, Meclis Başkanlığı'na istifasını sundu (**HM:** 6 "Maarifte çığır açmalıyız. Bocalama devri geçmiştir"). Yerine yarın İsmail Safa Bey seçilecek. Vehbi Bey, Meclisten iki ay izin aldığından bu makamın vekillikle yönetilmesi sakıncalı olacağı için istifasının kabulünü istedi. (**ZC.** 24: 399)

11. Cavit Bey'in, Düyun-u Umumiye'nin geleceği hakkındaki endişeleri ve son kararları alan Ankara'nın aşırılığı hakkındaki notları (**Tanin** 18.12.1946).

12. Komünist Enternasyonal'in 4. Dünya Kongresi, Petrograd'da açıldı. Kongreye Türk Halk İştirakiyun Fırkası'ndan Salih, Nizamettin Nazif, Ziynetullah Nuşirevan, İsmail Hüsrev (Tökin), Türkiye İşçi ve Çiftçi Sosyalist Fırkası'ndan Vedat Nedim, Sadrettin Celal ve Sakallı Celal katılıyor. Kongre 5 Aralığa kadar sürecek. (**Bursalı:** 22, 64; **Tunçay:** 287)

13. Vakit: Dünden itibaren İstanbul'da TBMM Hükümeti'nin idaresi tesis etmiştir. –Ahmet Emin: İstanbul halkı ve memurları, Kabine'nin tutumunu ve Ankara'nın yeni bir kararını beklemeden Ankara'ya bağlılığını bildirdi. Bu olgun hareket karşısında Türklüğümüzle övünmeliyiz. **İkdam:** Büyük İstanbul bilaistisna halk ve hükümet memurları, BMM'nin 1 Teşrinisani tarihli kararını kabul ediyor ve muazzam tezahürat ile muhtelif vasıtalarla saltanat-ı milliyeye merbutiyetini izhar ve ilan eyliyor. –Tevfik Paşa ve Kabinesi istifa etti. Tevfik Paşa, "Vatanın menfaatlerini gözönünden ayırmadım" demiştir. –İkilik kesin olarak giderilmiştir. Dün öğleden itibaren İstanbul'da BMM Hükümeti'nin idaresi fiilen teessüs etmiştir. –İstanbul ahalisi namına TBMM'ne müracaat. **Türkoğlu**'nun Padişahlığın kaldırılmasıyla ilgili özel sayısı: Saltanat-ı şahsiyye, saltanat-ı milliye. –Yalnız bir Türk halk hükümeti vardır. İstanbul hükümeti yoktur. –Bolulların İstanbul fesat ve ihanet ocağını protestosu. **Tevhidiefkâr:** Müslüman İstanbul'un kalbi gibi nihayet idaresi de meşru millî hükümetimizin ezelî idaresine ram ve musahhar oldu. Hakimiyet-i milliyemizin azim ve idaresi karşısında Yıldız saltanatı ve köhne Babıâli dün nihayet yıkıldı, tarihe karıştı. –Millî saltanatı İstanbul halkı kabul etti. Halkımız millî saltanatı kutluyor. **Sabah**'ta süslü çerçeve içinde boydan boya manşet: Refet Paşa Hazretleri, dün öğleden itibaren Büyük Millet Meclisi namına İstanbul vilayetinin bilumum umurunu deruhte etmiştir ve tedvire başlamıştır. Tevfik Paşa Kabinesi istifa

1922 - KASIM

etmiş ve İstanbul'da millî saltanat tesis etmiştir. –İstanbul'da millî salatanat bayramı. **Hakimiyeti Milliye:** Babıâli Kabinesi istifa eylemiş ve sevgili İstanbul TBMM namına idare edilmeğe başlanmıştır. –Son dakikanın mesut haberleri: En nihayet İstanbul'da Türk milletinin bizzat tesis eylediği idare-i meşrua-i milliyeye kavuştu. –Anadolu müftüleri BMM'ni tebrik ediyorlar. –Kararımız İstanbul'da bir bomba tesiri yapmıştır. –İş başına! Bütün düşmanlar ayakta! (Yunanlıların Balkanlarla ilgili propagandası). –Macar Millî Meclisi Başkumandanımıza bir öğünç kılıcı takdimine karar verdi. **Açıksöz**'de Abdulahad Nuri: Paydos!.. İki maddelik bir kanunla İstanbul'da hâlâ saltanat ve hükümet ettiklerinden bahsetmek isteyen baykuşların topuna birden paydos!.. –Hilafet ve saltanat hakkında büyük Gazi'nin pek muazzam bir nutukları. –Murahhas heyetimiz belli oldu. **Yenigün:** Murahhaslarımız ve müşavirlerimiz bugün gidiyorlar. –Dün zevalden itibaren güzel İstanbulumuzda BMM idaresi teessüs etti. **İleri:** Celal Nuri: İki numaralı Misak-ı Millî. –699'da Devlet-i Selçukiye inkiraz ederken teşekkülde bulunan Osmanlı devleti, istiklale sahip olduğunu zannetmişti. O İstiklal nakıs, zayıf ve binaenaleyh inkiraza mahkûm idi. 1341'deki İstiklalimiz milletindir. Devletler münkariz olur, ölmek istemeyen bir millete mevud olan vakardır. –Tevfik Paşa Kabinesi dün saat dörde on kala istifa etti. Dünden beri şehrimizde hükümet-i milliyemizin iradesi teessüs etti. –Suphi Nuri: Milletin gazabından korkunuz. **Dergâh**'ta Kemalettin Kâmi: Zafer ("Anneler dindiriniz gönlünüzün yasını...") **The Observer:** Troçki'nin demeci: Rusya ve Türkiye'nin karşılıklı sempatisine dayanan dostluk muahedesi şimdi yıkılma tehlikesindedir (**Jaeschke 1,** II: 9). **Renin:** Tevfik Paşa Kabinesi istifa etti. İdare-i umura devam imkânı kalmadığını anlayarak çekildiler. Henüz feragatname mevzubahis değildir. İstanbul'un adliye, belediye ve zabıtası, millî hükümete biat etti. –H. Cahit: Tarihî günler: 15 senedir bir sağanak içindeyiz. Padişah artık ne bekliyor, ne ümit ediyor? Yine Anadolu üzerine sevkedecek bir ordu mu düşünüyor? Zelil ve istiskale uğramış halde birkaç gün daha fazla idame-i mevcudiyete çırpınmakta acaba ne lezzet ve şeref tasavvur olunabilir. Bugünkü akibetinden bir mesul varsa o da kendisidir.

6 - PAZARTESİ

1. Ankara Hükümeti'nin kanunları, Doğu Trakya ile birlikte İstanbul'da da uygulanıyor. Refet Paşa, İstanbul'un yönetimini Şark Mahfeli'nden tanzim etmeye devam ediyor. Bugün Defter-i Hakanî Emini Refik Bey, Refet Paşa'yı ziyaret ederek talimat istedi. Ona görevine şimdilik devam etmesi emredildi. İstanbul'da karaborsacılık başladı. Şeker vesaire bulunmaz oldu. Refet Paşa, gümrük kararnamesinin uygulanmasını İstanbul'da ertelediğini açıkladı. (**İkdam:** 6; **HM, Renin:** 7; **YG:** 8; **Vakit:** 7,8)

1922 - KASIM

2. Müttefik Yüksek Komiserleri Rumbold, Pellé ve Garoni, yayımladıkları tebliğde, Türkiye'nin iç işlerine karışmayacaklarını ancak hükümetlerinin kendilerine verecekleri görevleri yapacaklarını, işgalleri altında bulunan yerlerde asayişi koruyacaklarını açıkladılar. Üç yüksek komiser, Ankara Hükümeti'nin dün verdiği notayı cevaplayarak İstanbul asayişinin artık Ankara Hükümeti'nce korunması isteğini reddettiler. Bunun kendi görevleri olduğunu ileri sürdüler. (**Vakit, Sabah, Renin, İkdam:** 7; **YG, HM:** 14)

3. İstanbul'da Ankara Hükümeti'nin otoritesinin kurulması konusu, Meclis'in çok gergin geçen bir oturumunda ele alındı. Bazı mebuslar, oradaki dairelerin durumu ve kanunların uygulanış biçimi konusunda sorular yöneltüler. Muhalefetin önde gelenlerinden Mersin Mebusu Selahattin Bey, esasa itiraz etmiyor görünerek hükümetin bu hareketini "Budalalık" olarak niteledi. Başbakan Rauf Bey, Celal Nuri Bey'e "Defol şuradan rezil, rezilsin, alçaksın! İtoğlu itsin!" diye bağırdı ve bu sözleri Meclis huzurunda ispat edeceğini de ekledi. (**GCZ** 3: 1007-1019)

4. Kapanan Peyamı Sabah gazetesi başyazarı Ali Kemal, dün dört sivil tarafından kaçırıldığı İstanbul'dan İzmit'e getirildi. Burada Yedeksubay Necip Ali tarafından sorguya çekildi. Ali Kemal, hayatının büyük kısmını Avrupa'da geçirdiği için Türk milletini tanıyamamış olduğunu, adaletin karşısına çıkmaya hazır bulunduğunu, bundan sonra Mustafa Kemal davası ile beraber çalışacağını söyledi. Birinci Ordu Kumandanı Nurettin Paşa'nın işaretiyle erlere linç ettirildi. Çapulcular, Ali Kemal'in elbisesini, yüzüğünü, altın saatini ve cebinde ne buldularsa aldılar. Sonra cesedi İzmit istasyonu yakınındaki köprü başında sehpaya asılarak teşhir edildi. (**HM, YG:** 7; **İkdam, YA, Vakit:** 8; **Apak 2:** 263; **Himmetoğlu** II: 335, 423; **AS:** 8, 15)

5. İstanbul'da İtilaf Devletleri temsilcileri, Ankara Hükümeti'nin Ali Kemal'i tutuklamasını protesto ettiler ve hemen iadesini istediler (**Himmetoğlu** II: 336).

6. Abdullah Azmi Efendi'nin istifasıyla boşalan Şer'iye Vekilliği'ne 102 oyla Konya Mebusu Mehmet Vehbi Efendi, Vehbi Bey'in istifasıyla boşalan Maarif Vekilliği'ne gene 102 oyla Mersin Mebusu İsmail Safa Bey, İsmet Paşa'nın Lozan'a hareket etmesi üzerine Hariciye Vekilliği'ne vekâlet etmek üzere 178 oyla Başbakan Rauf Bey, Rıza Nur'un Lozan delegasyonunda bulunması nedeniyle de Sıhhıye Vekilliği'ne vekâlet etmek üzere 166 oyla Menteşe Mebusu Dr. Tevfik Rüştü Beyler seçildiler (**ZC** 24: 404, 405; **HM:** 7; **Renin:** 7, 10).

7. Vahdettin, Rumbold ile Ryan'ı kabul etti. Bolşevik olarak nitelediği Kemalistlerin bir çeşit hükümet darbesi yaparak İstanbul Hükümeti'ni

1922 - KASIM

devirdiklerini anlattı. Kemalistlere muhalefet eden ve Müslüman olmayan tebaasının kötü durumundan söz etti, bütün bu halkın himayesini İngilizlere bıraktığını söyledi. Uzun uzun hilafet konusunu ele alarak Ankara'dakilerin yalnız kendisinin cismanî kuvvetini değil, bütün dünya Müslümanlarının haklarını ayaklar altına aldıklarını, böyle bir görevi bırakmayacağını söyledi. Kemalistlerin azınlık olduklarını ileri sürerek İngilizlerin Ankara Hükümeti'ni ve onun İstanbul'daki egemenliğini tanıyıp tanımayacağını sordu. Kendisinin korunacağı hakkında İngiltere'nin iki yıl önceki vaadini hatırlattı; tahttan çekilirse veya çekilmeksizin emin bir yere gitmek istediğinde kendisini götürüp götürmeyeceklerini sordu. "Mısır'a mı, yoksa Kıbrıs'a mı"? dedi. Rumbold, İstanbul'da bir hükümet olmadığından Ankara Hükümeti'yle görüşmek zorunda olduklarını, sultanı dışarıya götürebileceklerini ancak bunun Mısır olamayacağını söyleyerek kendisini tekrar görüp göremeyeceğini soran Vahdettin'e, görebileceğini bildirdi ama kendisini öyle çarçabuk adam gönderip aratmamasını rica etti. Rumbold bu görüşmeyi rapor ederken şöyle diyor: Maceramsı projelere girişmek için Padişah'a cesaret verecek herhangi bir şey söylememek için bütün dikkatimi harcadım. (**Jaeschke 1,** II: 10; **2:** 248-249)

8. Vahdettin Başmabeyincisi Ömer Yaver Paşa aracılığı ile Tevfik Paşa'ya Rıviera'ya gitmesini teklif etti. Tevfik Paşa, bu isteği yerine getirmeyerek İstanbul'dan ayrılmayacak, yargılama altına da alınmayacaktır. (**Jaeschke 1,** II: 9)

9. Anadolu hareketine karşı yabancılarla işbirliği yapmış ve kendilerini güvenlikte hissetmedikleri için İngiliz Yüksek Komiserliği'ne sığınmış olan 150 kişi, İngilizler tarafından Taşkışla'ya yerleştirildi. Bunlar, Vahdettin'in kaçışının ardından 17'de bir vapurla Mısır'a götürüleceklerdir. (**HM:** 14)

10. Damat Ferit Hükümeti tarafından lağvedilmiş İstanbul İl Genel Meclisi, Vali vekili Abdülhak Hakkı Bey başkanlığında toplanarak saltanatın kaldırılmasından dolayı bir telgrafla Ankara'yı kutladı. Telgrafta İstanbul halkının açılışından beri TBMM'ne bağlı olduğu da ifade edildi. (**Vakit, İkdam:** 17)

11. İstanbul'da şenlikler devam ediyor. Saltanatın kaldırılması ve İstanbul'da Ankara yönetiminin kurulması üzerine Yeni Mahalle, Sarıyer, Büyükdere'de halk gösteriler ve gece fener alayları yaptı. Beykoz ve Yeniköy halkı, Fevzi Paşa'nın evi önünde toplanarak önündeki meydana ve bir caddeye onun adını verdi. Mitingde, BMM'ne bağlılık dile getirildi. (**Vakit, Renin:** 7) ★ İstanbul'da göçmenler iki bin kişilik bir grup halinde Şark Mahfeli'ne ve Valiliğe giderek şükranlarını sundular ve yollarda gösteriler yaptılar (**Sabah:** 7).

12. Afyonkarahisar ve Dumlupınar Savaşlarında yararlılıkları görülen 574 subayın İstiklal Madalyası ile ödüllendirilmesi yolundaki Hükümet kararı Meclis'te kabul edildi (**ZC** 24: 391).

1922 - KASIM

13. Edirne-Kırklareli yolu üzerinde, İstanbul'dan gönderilen Murat Bey birliği ile Yunanlılar arasında çarpışma oldu. Türk birliği 4 ölü verdi. 37 Yunanlı öldürüldü. (**Bıyıklıoğlu 2:** 404)

14. Lord Curzon, Rumbold'dan, İsmet Paşa'nın hareketinin ertelenmesini kendisinden talep etmesini istedi. Curzon, İngiliz seçimlerinin bu tarihe kadar yapılıp bitirilmesini hedefliyor. Ankara kurulunun yola çıkmasında erteleme sağlanamayacak, Yüksek Komiserlerin ve Fransızların uyarılarından etkilenen Curzon, daha önce 13 Kasım'da açılması kararlaştırılan Lozan Konferansı'nı ancak 7 gün erteleyebilecektir. (**Sonyel** II: 297)

15. **Yenigün:** Sulh murahhaslarımızın azimeti. –Sulh Konferansı 20 Teşrinisani'ye kalıyor. –Mösyö Mougin, dün İstanbul'a gitti. –Mısır milliyetperlerinin Berlin'de mühim bir içtimaı (ve kararları). **Açıksöz:** Mustafa Kemal'in Hilafet ve Saltanat hakkındaki nutkunun devamı. –Bütün Anadolu, sevinç ve heyecan içinde çalkalanıyor (Ankara'ya çekilen teller). **Hakimiyeti Milliye:** Önümüzdeki konferans: Sen dört sene evvel ne idin? Bugün nesin? Dört sene evvel hiç gibi görünüyordun! Seninle Padişah, Saray, Babıâli, yabancılar alay etmek, oynamak istiyorlardı. Çünkü kendini toplayıp iradeni göstermemiştin. Fakat bugün iradenin önünde herkes baş eğiyor. Padişahlar taçlarını ayaklarına atıyorlar! Hükümetler, önünde eğiliyorlar. –Mısır ve istiklal. **İleri:** Artık TBMM bayrağı altına girdik. Bu tarihî inkılap tabiî bir surette yavaş yavaş mecra-yı hakikisini bulacaktır. Böyle nazik zamanlarda İstanbulluların vazifesi Türklüğe has olan meziyetler ile Millî Hükümetimize iştirak eylemek ve milletimizin hak ve adalet yolunda ilerlemesine yardım etmektir. –Suphi Nuri: Bugünün inkılabı, kadını. –Dünkü millî gösterilerden Darülfünun'un tertip ettiği miting. **Yeni Adana:** Köhne Babıâli istifasını verdi. **Öğüt:** Maarif'te millî misak. **İkdam:** İstanbul Vilayeti'nin umur ve idaresinin tanzimine ait 1 Numaralı talimatname. –Başyazı: İstanbul'un yeni vaziyeti. –Yakup Kadri: Yeni devletin eşiğinde. –Saltanat-ı milliyeye biat için İstanbul'un tezahüratı. **Renin'**de Hüseyin Cahit: Bugün Cumhuriyet idaresine geçerken meşrutiyet idaresinden dersler çıkaralım. İhtiyat ve basirete lüzum var. –İstanbul'da millî saltanat gösterileri. Refet Paşa'nın 1 Numaralı talimatı. **Tevhidiefkâr:** Dün bilumum İstanbul daireleri bütün Türkiye'nin tek hakimi olan BMM Hükümeti'nin emri altına geçti. Saray, saltanattan da hilafetten de vazgeçmiyor. –Babıâli, bab-ı hali oldu. **Vakit:** Dün, Babıâli kapanmış, BMM idaresi başlamıştır. İstanbul halkı, milletin hakimiyetini kutlamak için parlak gösterilerde bulunmakta ve taraf taraf toplantılar yapmaktadır. –A. Emin: Yeni devir. –Afganistan'da istiklal şenlikleri. **Daily Chronicle** (Londra): Türkiye eski batıl fikirlerden kurtulmuştur. Türkiye önderleri şimdi askerî zaferlerden sonra siyasî tecrübelerini göstereceklerdir. (**Vakit:** 7) **Sabah:** Zat-ı Hilafetpenahî'nin feragat şayiaları üzerine telefonla başvurduğumuz kitabetten gene telefonla aldığımız

1922 - KASIM

cevap: Deveran eden feragat şayiaları yalandır, yalandır, yalandır! –İsmet Paşa Hazretleri ya bu akşam, ya yarın şehrimizde. –İdaremiz ve Hükümet-i Milliyemizin tebligatı. –Edirne Valisi Şakir Bey'in dün şehrimize dönüşünde verdiği beyanat. –Refet Paşa'nın saltanat-ı milliye ve Teşkilat-ı Esasiye hakkında pek mühim beyanatı. –A. Zühdü: Dün artık şek ve şüphe kalmadı, yar ve ağyar bir kere daha gördü ki bütün İstanbul ahalisi ruhen, fikren, tamamıyle TBMM hükümetiyle beraberdir ve bu hükümete bütün mevcudiyetiyle bağlıdır... Sulhtan sonra Türkiye bir maşrık nur-u irfanı olacaktır. **Le Figaro**'da Georges Vaulgues'in yorumu: Kemal Paşa maskesini çıkardı, altından gerçek bir ihtilalci diktatör çıktı. Doğuyu iyi tanıyan herkes, dünkü düşmanlarımızın kabul edilemez taleplerde bulunacaklarını öngörüyorlardı. Bugün Ankara'da olup bitenler, onların ne kadar haklı olduklarını gösteriyor. Sultan bertaraf edildi. Kendisinden sonra gelecek halife, Ulusal Meclis'in tutsağı olacaktır. Fransız okullarında Türkçe öğretilmek istenmektedir. Bu, Fransız etkisini gözden düşürme çabalarının bir başlangıcıdır. Biz bu ülkede hepsi de Fransızca konuşan Hıristiyan halkın koruyucusu olarak kalmak durumundayız. İhtilalci tutumuyla Kemal Paşa, bir savaşı başlatmak ve onu dünyaya yaymak tehdidi oluşturmaktadır. (**Şimşir 4,** No. 27)

7 - SALI

1. Ankara Hükümeti'nin Dışişleri Bakanı ve Lozan Delegeler Kurulu Başkanı İsmet Paşa ve yanındakiler, İstanbul'a geldiler, yağmur altında kalabalık ve çoşkun bir kitle tarafından karşılandılar. İsmet Paşa, "Bugün herzamankinden daha kuvvetli ve iyiyiz. Misak-ı Millî'den zerre kadar ayrılmamızın imkânı yoktur" dedi. Kurul yarından sonra Lozan'a hareket edecek. (**İkdam, Vakit, Tev.Ef, İleri, Renin:** 8)

2. Mustafa Kemal, Refet Paşa'ya gönderdiği yazıda, Vahdettin'in tahttan indirildiği konusunda açıklama yapmak için Meclis kararını beklemesini istedi: Emanetleri koruyunuz. Yeni seçilecek halifenin İngilizlere ve diğer müttefiklere dayanması, padişahlık davasına kalkması noktalarına önem veriyoruz. Abdülmecit'in eğilimlerini anlayarak bizi aydınlatınız. (**ATTB:** 478; **Cebesoy 3:** 140)

3. İstanbul'da başgösteren iktisadî buhran, yokluk ve karaborsa üzerine, bu işleri çözümlemek için Refet Paşa 5 kişiden oluşan bir danışma kurulu meydana getirdi. Kurul, Şark Mahfeli'nde toplanarak alınacak tedbirleri görüştü ve İlk olarak ticaret odası yetkilileriyle ve tüccarlarla görüşmeye başladı. Ticaret odasında bir toplantı yapılarak kambiyo buhranı görüşüldü ve bir kambiyo komisyonu kurulması kararlaştırıldı. (**Vakit, İkdam, Renin:** 8)

1922 - KASIM

4. İstanbul Valiliği'ne Polis Müdürü Esat Bey atandı ve birkaç gündür vali vekilliğini yürüten Abdülhak Hakkı Bey, yeniden mektupçuluk görevine döndü. İstanbul'un idarî bölümlenişinde küçük değişiklikler yapıldı. Çatalca, İstanbul'a bağlandı. İstanbul'daki Jandarma Umum Kumandanlığı lağvedilerek, kumandanı Ali Kemal Paşa Ankara'ya çağrıldı. İstanbul jandarması yeni kurulan jandarma alayına bağlandı. Alay komutanlığına Halil Rıfat Bey atandı. Polis müdürlüğü ve mutasarrıflıklara yeni atamalar yapıldı. (**Renin:** 7; **Vakit, İkdam:** 8)

5. Rıza Nur, İstanbul'da gazetecilerle Padişahlık ve Halifelik hakkında görüştü. Lozan'a gitmekte olan Türk delegasyonunda görevli olan Sıhhıye Vekili Rıza Nur, Hükümet'in aldığı kararın Anadolu halkının isteğine dayandığını, Anadolu'nun İstanbul'dan daha aydın düşündüğünü, tek kişiye kölelik devri geçtiğini söyledi. Rusya Müslümanlarının ona Kâbe'nin Anadolu olduğunu, haccın orada yapılması gerektiğini söylediklerini anlatan Rıza Nur "İdare şekli ne komünizmdir ne de Bolşevizm'dir. Zaten köylülerin kabiliyeti, Bolşevizm'i kabule müsait değildir" dedi. (**Vakit, İkdam, Renin, Tev. Ef, İleri:** 8)

6. Üç Yüksek Komiser, İşgalleri altında bulunan İstanbul'da kendilerine haber verilmeksizin idarî işlem yapılamayacağını bildirdiler (**HM:** 14).

7. Mustafa Kemal, Tevfik Paşa'ya telgrafında, 17 Ekim tarihli telgrafa verdiği cevabın Tevfik Paşa'nın eline geçmeyişinden üzüldüğünü, bu konuda tahkikat yapmak gerektiğini bildirdi. Tevfik Paşa, adı geçen telgrafında konferansa birlik halinde gidilmesini önermiş, buna cevap alamayınca istifa ettiği 4 Kasım'da Mustafa Kemal'e gönderdiği telgrafta, 17 Ekim'de ve daha sonra gönderdiği telgraflara cevap alamadığından yakınarak durumun açıklanmasını istemişti. TBMM, Tevfik Paşa'nın Lozan Konferansı'na İstanbul Hükümeti'nin de katılması isteğine Padişahlığı kaldırarak cevap vermişti.. (**Tev.Ef.** 9'dan **Jaeschke 1,** II: 10)

8. Mustafa Kemal, Rus ihtilalinin yıldönümü nedeniyle Pan Rus Komitesi Başkanı Kalinin'e bir telgraf çekerek tebriklerini bildirdi (**HM, YG:** 14; **AS:** 15; **Renin, İkdam:** 16; **ATTB:** 478).

9. Savaş sırasında İstanbul'a sığınmış olan mülteciler, memleketlerine dönüyor. Dün 493, bugün 450 kişi Muhacirin Müdürlüğü tarafından Gemlik'e gönderildi. Son bir ay içinde İçtimaî Muavenet Müdürlüğü'nce 5.000, Muhacirin Müdürlüğü'nce 10.000 kişinin yerlerine gönderildiği, 5:000 kişinin de kendi imkânlarıyla eski yurtlarına döndüğü açıklandı. (**Vakit:** 7)

10. Dün İzmit'te linç edilerek öldürülen gazeteci Ali Kemal'in eşi, (muhtemelen bu linç olayından haberi olmaksızın) Dr. Cavit Bey'e gitti. Kadının ısrarına rağmen Cavit Bey onu kabul etmedi ve karısına gönderdi. Cavit Bey'in eşi ise yapabilecekleri bir şey olmadığını söyledi. (**Tanin:** 21.12.1946)

1922 - KASIM

11. Bolu Mebusu Cevat Abbas Bey, Mustafa Kemal'e raporunda Bulgaristan'da Türkiye için yaptığı çalışmaları anlattı. Buna göre 14 Aralık 1920'de Galip Bahtiyar Bey'le birlikte bu göreve atanan Cevat Abbas, önce İtalya'ya geçti, Galip Bahtiyar'la ilişiğini keserek kimliğini gizleyip Bulgaristan'a gitti, burada önemli bir çevre yaptı ve İtilaf Devletlerinin Bulgar Hükümeti'ni sıkıştırması üzerine, 22 Temmuz 1921'de Bulgaristan'ı terketmesi istendi. Buradan Avrupa'ya geçerek çalışmalarını sürdürdü. (**Şimşir 5:** 429-436)

12. Uzunca bir süredir Ankara Anlaşması'nın uygulanmasıyla ilgili olarak Ankara'da bulunan Fransız Hükümeti'nin temsilcisi Albay Mougin, Ankara'dan İstanbul'a geldi ve Hamit Bey'i ziyaret etti (**Renin:** 8).

13. Çorlu'da asker, memur ve eşraf ileri gelenleri bir toplantı yaptı, Trakya'nın ihtiyaçları için bir "Yükselme Cemiyeti" kuruldu. Başkanlığına Miralay Cemil Cahit Bey'in getirildiği derneğin ticaret, maarif, nafıa, ziraat, sanayi, sıhhat-i umumiye şubeleri halinde çalışmasına karar verildi. (**İkdam:** 12)

14. İstanbul'da panik!... Bir Fransız gazetecisinin gözüyle İstanbul. Journal muhabiri Paul Erio, İstanbul'dan gazetesine bildiriyor: İstanbul'da boğucu saatler yaşanıyor. Halkın kimi çoşkulu, kimi umutsuz. Başkent halkının bir bölümü ağlarken, bu acılara kayıtsız kalan öteki bölümün etekleri zil çalıyor. Milliyetçiler, işi hemen bitirerek yeni bir Türkiye kuracaklarını iddia ediyorlar, otokratik politik alışkanlıkları tümüyle değiştirerek Türkiye'yi yeniden kurmak, halkı yabancı yardımına muhtaç olmadan refaha götürmek istiyorlar. Gümrük vergilerinin birden bire % 11'den % 55'e yükseltilmesi, hemen etkisini gösterdi. Bugün dükkânlarda tuz ve şeker bulunmadı. Bir çok fırın kapalı kaldı. Bu sabah gelen İsmet Paşa başka bir dilde konuşuyor. Düşmanı topraklarından kovan muzaaffer Türkiye, kendi vatanının efendisi olmak istemektedir. Kapitülasyonlar sözü geçtiğinde size omuzlarını kaldırarak alaycı bir gülümsemeyle bakıyor. Pellé ile Garoni, işlerin kızışmasını önlemek için ellerinden geleni yaptılar. İngiliz çevreleri çıkan karışıklıktan hoşlanıyorlar. Şehirde büyük bir paniğin egemen olduğu kesin. Yalnız Rumlarla Ermeniler değil milliyetçilere engel çıkaran bir kısım Türkler de kaçma yolları arıyorlar. Kırksekiz saat içinde iki yüz politikacı, İngiliz Elçiliği'ne sığındı. Sultan, kaçmaya hazırlanıyor... (**Şimşir 4,** No. 28)

15. **Vakit:** İsmet Paşa bu sabah geliyor. –Şehirde millî hükümetimiz lehinde gösteriler devam ediyor. **Tevhidiefkâr:** Bonar Law, Üç Devletin birlikte hareket ederlerse Türk barışını ve aynı zamanda Balkanların sükûnunu sağlayacaklarını, aksi takdirde Avrupa'da bir buhran olacağını söylüyor. –Ebüzziyazade: Basiretkerane hareket devresine girdik. **Sabah'**ta süslü çerçeve içinde İsmet Paşa'nın resmi: Siyasî ve askerî dahimiz. –Millî emellerimizin muazzez mümessili, şanlı serdarımız İsmet Paşa Hazretleri'ne: Dün yeni

1922 - KASIM

tarihimizin muazzam zaferini kazandınız. Bugün semerelerini toplamağa gidiyorsunuz. Yarın şanlı ve ebedî sulhumüzü getireceksiniz. Bütün millet size yardımcı ve minnettardır. Bizden size, kucak kucak şükran ve minnet! (Sabah'ın son sayısı. Gazete, okuyucularına yaptığı bir açıklamada, daha teşkilatlı bir şekilde çıkmak üzere yayınına bir süre ara verdiğini bildiriyor.) **İkdam:** Murahhas heyeti, başlarında İsmet Paşa Hazretleri olduğu halde bu sabah geliyor. Karşılama için fevkalade hazırlıklar. –İstanbul'un idaresi hakkında talimatname. –Mehmet Sadis Han, henüz feragat etmemişse de maiyet-i erkânı birer birer BMM'ne biat etmektedirler. –Türkiye büyük inkılabı hakkında hariçteki fikirler. **İleri:** İsmet Paşa ve heyeti bugün saat onda gelecekler. –Manasız kabinenin sükûtu Trakya'da nasıl karşılandı. –Mehmet Sadis, feragat etmemeğe karar vermiş. –Suphi Nuri: Bizans: Zavallı Anadolu, ne kadar da düşmanın var. **Yeni Adana:** Ankara İstanbul'da. –Padişah ortadan kaybolmuştur. Hainler tevkif olunuyor. –Mersin'de saltanat-ı milliye bayramı. **Hakimiyeti Milliye:** İstanbul'da TBMM Hükümeti resmen teşkil edildi. –Hariciyemizin İsmet imzasıyla Devletlere 5 tarihli tebliği: İstanbul'a da memur ve inzibat kıtaları gönderileceği. –Tarihî bir celse 2(Halifeliğin tarihi ile ilgili) **Açıksöz:** Anadolu şevk ve heyecan içinde. İzmirimizde Saltanat-ı Milliye Bayramımızın kutlanması. **Yenigün:** İstanbul, sevincinden yerinden oynadı. –Hükümetimizin İstanbul için notası. –Ali Kemal, ceza-yı sezasını buldu. Halkın hücumuna uğrayarak paramparça edildi. –İstanbul meselesi hakkında Müttefiklere notamız. **Le Gaulois**'de Rene d'Aral, Ankara Hükümeti'nin tutumunun hayal kırıklığı yarattığını yazıyor. "Bu tutum Lloyd George'u haklı çıkardı. Bereket versin, İngiliz donanması Boğaziçi'nden uzaklaşmamış bulunuyor". (**Bel.** 177: 272) **L'Action Francaise:** Ankara'da bir çeşit kurucu meclis, Asyalı ve fanatik davranışlar içindedir. Delegelerine en olmadık ve kesin emirler verir, onlara uymayan hain sayılır. Doğrudan yönetimin bu çılgınlığını iyi bilmekteyiz. Sultanı tahtından indiren, İstanbul'un kendilerine geri verilmesini ve daha pek çok şeyi isteyen Türkler, artık milliyetçiler değildir. Bunlar, ihtilalci fanatiklerdir. Fransa'nın prestijinin bağlı bulunduğu bir büyük kenti, onlara teslim etmek imkânsızdır. (**Bel.** 177: 273) **Le Temps**'da Tevfik Paşa'nın Padişah'ın kesinlikle tahttan vazgeçmek niyetinde olmadığını açıklayan demeci (**Jaeschke 2:** 249). Fransa'nın önemli taşra gazetelerinden **Le Dépêche de Toulause:** Kemalistler, tehlikeli bir politika yapıyor. **L'İmpartial de l'Est** (Nanci): Yeni Türkiye Hükümeti, zafer sarhoşluğu içinde. Avrupa'ya kafa tutmakta. Bolşevik Rusya'nın manevî desteğinden cüret alarak artık ne 1918 yenilgisini, ne de kendi yenilmiş durumunu hatırlıyor. Başını kaldırıp Fransa, İngiltere ve öteki müttefiklere hakaret ederek meydan okuyor. Almanya, bu gelişmelerde Fransa'ya karşı öc alma niyetleri için değerli bir teşvik buluyor. (**Bel.** 177: 275) **Daily Chronicle:** Yakın Doğu meselesini hal için artık

1922 - KASIM

kaybedilecek vakit yoktur. (**MEH** 100: 14) **Le Petit Parisien:** Altıncı Mehmet, makamı ve Halifelik unvanını terk etmekten kaçırdığına göre İngilizlerden yardım gördüğü anlaşılıyor. (**MEH** 100:14). Moskova'da yayımlanan Kızıl Şark dergisi, Ankara Hükümeti'ni protesto etti (**Jaeschke 1,** II: 10). **Renin:** Büyük Millet Meclisi'nin talimatına uygun olarak resmî müesseseler dünden itibaren işe başlamıştır. İstanbul'un iltihakı Ankara'da sevinçle karşılandı. –H. Cahit: Türkiye'de ecnebî sermayedarlar daima bipayan bir faaliyet sahası, hayırhane, müşvikane bir kabul sahası bulacaklarına emin olabilirler. Gizli siyasî maksatları bulunmadığından emin olursak el ele büyük bir azim ile çalışırız.

8 - ÇARŞAMBA

1. Dün İstanbul'a gelmiş olan Dışişleri Bakanı ve Lozan Barış Konferansı Türk Delegasyonu Başkanı İsmet Paşa, Darülfünun'u ziyaret etti. Burada alkışlar ve övücü sözlerle karşılandı. Bir öğretmen, not defterinde 1305 (1889) yılında ona verdiği notu gösterdi. Öğrenciler adına İsmet Paşa'ya bir altın kalem armağan edildi. Fen Fakültesi Dekanı Fatin Efendi, ondan fakültelerinin fahrî müderrisliğini kabul etmesini rica etti. İsmet Paşa, Süleymaniye halkının bayraklarla, halılarla, elektriklerle süslediği evine gitti ve burada sevgi gösterileriyle karşılandı. İlkokul öğretmenleri adına bir kurul İsmet Paşa'yı ziyaret ederek ona bir altın dolmakalem hediye etti. (**Vakit, Tev.Ef, İkdam:** 9; **Renin:** 8, 9) ★ İsmet Paşa, Üç Yüksek Komiser Rumbold, Pellé ve Garoni ile görüştü (**Jaeschke 1,** II: 10; **Kocatürk:** 364; **Renin:** 9; **İkdam:** 9, sansürlü, yalnız Pellé ile görüştüğü).

2. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi öğrencileri, olağanüstü bir toplantı yaparak Ali Kemal'in İçişleri Bakanlığı zamanında Üniversite'den uzaklaştırılan Ziya Gökalp, Ağaoğlu Ahmet, Yusuf Akçora, Hamdullah Suphi Beylerin Üniversite'ye dönmelerini istemeyi kararlaştırdı (**Vakit, İkdam; Renin:** 9).

3. Üç Yüksek Komiser, Hamit Bey'e dün yaptıkları ihtara rağmen Ankara Hükümeti'nin İstanbul'da bir takım idarî değişikliklere gitmiş olmasını kınadılar ve bu idarî atamalar, yeni gümrük vergisi gibi işlemler iptal edilmezse, durumu hükümetlerine arzedeceklerini bildirdiler. Dışişleri Bakanlığı buna 12'de karşılık verecektir. (**HM, YG:** 14)

4. Fatih'te İsmet Paşa şerefine 60 kişilik bir ziyafet verildi (**İkdam:** 9; **Renin:** 10). ★ Ziyafette Düyun-u Umumiye Osmanlı Dayinler Vekili Dr. Cavit Bey de hazır bulundu. Gece İsmet Paşa ile yaptığı özel bir görüşmede, barış şartları konusunda onu yumuşatmaya çalıştı, davet halinde konferansa geleceğini söyledi. Günlüğüne "Bu muhavereden memnun olarak ayrıldım" diye yazdı. (Cavit Bey'in notları burada bitmektedir) (**Tanin:** 22.12.1946)

1922 - KASIM

5. Ermeni Patriği Zafen Efendi, Refet Paşa'yı ziyaret ederek millî hakimiyetin memlekete mutlu sonuçlar vermesi için dua etti. Bağlılığını teyit etti. Refet Paşa, gazetecilere, İstanbul'un intikal devresini olaysız olarak geçirdiği için memnunluğunu ifade etti ve ihtikârın önlendiğini söyledi. Refet Paşa'nın karargâhı Şark Mahfeli'nden Babıâli eski Başbakanlık binasına taşındı. Hahambaşı Becarona Efendi, Yıldız Başmabincisi Ömer Yaver Paşa ve daha başkaları Refet Paşa'yı ziyaret ettiler. (**Vakit, İkdam:** 9; **Renin:** 10)

6. Padişahlık idaresine son verilmesi bütün yurtta genel bir sevinç yarattı. Meclis'in bugünkü oturumunda başkan, çeşitli yerlerden kutlama telgrafları geldiğini açıkladı. (**ZC** 24: 412) ★ Padişahlık idaresine son verilmesi, Kütahya'da binlerce kişinin katıldığı bir mitingle kutlandı. Mebus Cevdet Izrap Bey'in konuşması sık sık alkışlarla kesildi. (**HM:** 10)

7. Meclis'te bugün okunan Dışişleri Bakanlığı'nın yazılarına göre Türkiye'nin zaferi nedeniyle Buhara ve Afganistan'da şenlikler yapıldı (**ZC** 24; 412; **Öğüt:** 9).

8. Büyük Taarruz'un İstanbul'da haber alındığı günlerden beri asılı duran bayrakların ve takların bu günden sonra indirilmesi istendi. İstanbul halkı, önce Büyük Taarruz'un ilk başarıları, ardından İzmir'in alınması, daha sonra Mudanya Ateşkes Anlaşması, bunun ardından da Refet Paşa ve jandarmaların İstanbul'a gelişi, son olarak da Padişahlığın kaldırılması, Lozan kurulunun İstanbul'a gelişi nedeniyle 70 gündür uzun bir bayram dönemi geçirdi. Bu süre içinde her sınıftan insanın katıldığı genel ve semt semt mitingler, yürüyüşler, fener alayları yapıldı, toplantılar düzenlendi, şölenler verildi. Böylece bu uzun bayram bugün sona ermiş oldu. (**Vakit:** 9)

9. 23 Temmuz 1920'de Yunanlılarca işgal edilmiş olan Lüleburgaz ile 25 Temmuz 1920'de işgal edilmiş olan Pınarhisar, Müttefik birlikleri tarafından Türklere teslim edildi. (Krş. 10) Tekirdağ, Malkara ve Hayrabolu'da Türk yönetimi kuruldu. (**YG:** 9 "kurulmuş olmalı"; **Gnkur.** 44; **Renin:** 11; **İkdam:** 16 "Kırkkilise ve Pınarhisar")

10. İşgal edilmiş yerlerden yakalanarak Ankara'ya getirilen ve vatan hainliği ile suçlanan Rumlardan 8'i Karaoğlan çarşısında asılarak idam edildi (**HM, YG:** 8).

11. **İkdam:** Kahraman Garp Cephesi ordularının sabık kumandanı, Hariciye Vekili ve murahhaslarımızın reisi İsmet Paşa Hazretleri ile heyet azası dün yağmura rağmen halkın candan tezahüratı ile karşılandı. İsmet Paşa Hazretleri'nin İkdam'a beyanatı: Bugün, her zamankinden kuvvetli ve iyiyiz. –Türkiye büyük inkılabı hakkında hariçteki fikirler. **Vakit:** Kahraman İsmet Paşa Hazretleri dün şehrimize vasıl oldu. –Ali Kemal, İzmit'te halk tarafından linç edilmiştir.

1922 - KASIM

Tevhidiefkâr: İstanbul bir istiklal kahramanına (İsmet Paşa'ya) daha kavuştu. –İsmet Paşa'nın beyanatı: Misak-ı Millî'den zerre kadar ayrılmamızın imkânı yoktur. –Hilafet ve Saltanat'ın ayrılması hakkında Rıza Nur Bey'in bir muharririmize beyanatı. –Ebüzziyazade: İstanbul'un vaziyeti. **İleri:** İsmet Paşa şehrimize geldi. –Rıza Nur Bey'in Hilafet ve Saltanat hakkında beyanatı. –Süleyman Nazif: İslam âlemi ve biz. **Yenigün:** Bahtiyar İstanbul, idaremiz altında. –Yunus Nadi: İstanbul meselesi. –Kâzım Karabekir Paşa Hazretleri ile mühim bir mülakatımız: Şark darüleytamları nasıl teessüs etti? Askerî cephede muzaffer olduk. Maarif ve iktisat cephesinde nasıl muzaffer olacağız? –Ali Kemal darağacına giderken. –Amerika'dan Hilal-i Ahmer'e gelen iane. **Hakimiyeti Milliye:** İstanbul'da bütün nezaretler ilga edildi. –Ali Kemal melunu İzmit'te halk tarafından parça parça edildi. **Açıksöz:** Artin Kemal, linç edilerek gebertildi. Yunanistan'da bütün muhacirler 1.100.000 kişi kadarmış. Bunlara Museviler yardım ediyormuş. **Yeni Adana:** Hainler parçalanıyor. Ali Kemal İzmit'te halk tarafından parça parça edilmek suretiyle hıyanetlerinin cezasını çekti. –Padişah'ı yalnız Rum gazeteleri müdafaa ediyor. **Karagöz:** Millet saltanatının güneşi, istibdat saraylarının yıldızını kararttı. –O da dürüldü. (Dergide padişahlık ve Osmanlı sarayı aleyhine şiddetli yayın). **L'İntransigeant'**ta L. Balby: Ateş canlanıyor. Batı'ya karşı ayaklanan Doğu'dur. Mustafa Kemal, sladırgan politikasını açığa vuruyor. Fransa'ya nankörlük yapıyor. Dünya savaşı zaferiyle elde ettiğimiz sonuçlardan tehdit ve zor karşısında bizi vazgeçireceklerini sanıyorlarsa da aldanıyorlar. Müttefiklerle sıkı bir dayanışma yoluyla karşılık vermeliyiz. Ne de olsa bozulmuş Yunan askerlerinin hakkından gelmek kadar kolay değildir. (**Bel.** 177: 274) **Le Temps:** Tüfeklerin kendiliğinden patlayabilmesi ihtimalini gösteren bazı emareler mevcuttur. (**YG:** 20). **The Times:** Son 24 saat içinde yeniden bazı tehlike emareleri belirdi. Padişah'ın beş bin kişilik hassa alayı Ankara Meclisi'ne mutavaat etti. Şimdi Refet Paşa İstanbul'da mühim bir askerî kuvvete sahiptir. Bir kaç İngiliz askeri kama ile yaralandı. Sultan şimdi bir İngiliz savaş gemisinin bordasına sığınmış durumdadır. 100'den fazla Müslüman Büyük Britanya elçiliğindedir. (**HM:** 16; **Jaeschke 2:** 249) **Renin:** İsmet Paşa Hazretleri şehrimizde. Binlerce rical ve halkın derağuşlarıyla karşılandı. İsmet Paşa Hazretleri'yle mühim bir mülakat. –Rıza Nur Bey'in Hilafet ve Saltanat meselesi hakkında beyanatı. –Ekmek buhranı. –H. Cahit: İnkılapların korkacağı düşmanlar, ezdikleri değildir. Bir takım kabadayılar, kahramanlar peyda olur ki, inkılabın en etkili amillerinden daha inkılapçı, daha ateşlidirler. Bunların gürültüleriyle inkılap kendini kaybedebilir. **Ayine:** Osmanlı tarihi kapanıyor. Her kimse kendi âleminin padişahıdır. Millet esaret kemendini boynundan attı. –Haftanın borsası: Açıldı: Türk milletinin saltanat-ı milliyesinin neşr ve ilanı üzerine yeni bir devr-i tarihî. En aşağı: Sabık kabinenin bugünkü mevkii, sarayın hükûm ve nüfuzu. En yukarı: Halkın sevinci, gençliğin heyecanı, Müncizade (Ali Kemal)'nin telaşı, Kirpi (Refik Halit)'nin tereddüdü. Kapandı: Saray-ı hümayun, Babıâli, Meclis, Âyan, Şûra-yı Devlet.

1922 - KASIM

9 - PERŞEMBE

1. Yolculuklarını erteleme uyarı ve isteklerine karşı çıkan İsmet Paşa başkanlığındaki Lozan Barış Konferansı Türk Delegasyonu, Şark Sürat Katarı ile Sirkeci'den Lozan'a uğurlandı. Kurul, 12'de Lozan'a varacak, ancak 13'te açılması gereken konferans, İngiliz seçimleri nedeniyle 20 Kasım'da açılacaktır. Kurul, İstanbul'a önceki gün gelmişti. (**İleri, İkdam, Vakit, Renin, Tev.Ef.** 10; **MN** 1923: 288; **TİH** II/6-4: 118) ★ Kurula katılan Hamit Bey de Lozan'a hareket etti (**Renin:** 10).

2. Vahdettin'in endişeleri ile ilgili olarak Müttefik yüksek komiserleri ve generalleri, İngiliz Yüksek Komiserliği'nde bir toplantı yaptılar. İtalyan Mombelli ile Fransız Charpy, Padişah'ın hayatını kesin olarak güvenliğe almak yolundaki güçlüklerden yakındılar ve bu konuda isteksiz davrandılar. (**Jaeschke 2:** 249-250)

3. Müttefik birlikleri Babaeski'yi Türk memurlarına teslim ettiler. Babaeski Yunanlılar tarafından 24 Temmuz 1920'de işgal edilmişti. Doğu Trakya'nın Türklere teslimi devam ediyor. (**Gnkur.** 43; **İkdam:** 16, 17)

4. Şimdiye kadar Hamit Bey tarafından yürütülen Ankara'nın İstanbul'daki temsilciliği lağvedilerek işleri Refet Paşa karargâhına devredildi. İstanbul Hükümeti'nin dış temsilciliklerinden bu hükümete hitaben yazılar gelmeğe devam ediyor. Memurlar, bunları açıp okumak yetkisinde olmadıklarından ne yapmaları gerektiğini Refet Paşa'dan sordular. İstanbul'da bazı memurların görevlerinden alınması ve yerlerine yenilerinin atanması işlemi devam etti. İstinaf müddeiumumisi de, İstanbul adliye teşkilatında gerek teşkilat gerek kişiler bakımından büyük değişiklikler beklediğini söyledi. (**Renin:** 9, 10; **Vakit:** 10; **İkdam:** 11)

5. İkinci Grup'un en ateşli sözcülerinden Erzurum Milletvekili Hüseyin Avni Bey, 7 çekimsere karşı 192 oyla Meclis Birinci Başkanvekilliği'ne seçildi. Yaptığı konuşmada mebusların aynı kanıları taşıdığını, kendisinin grubundan istifa ettiğini ve görevinde tarafsız davranacağını söyledi. (**ZC** 24: 438)

6. Bediüzzaman Said Molla, Meclis dinleyici locasında. Bitlis ve Muş mebusları, Doğu Anadolu âlimlerinden Said Molla'nın Anadolu gazilerini ve Meclis'i ziyaret için Ankara'ya geldiğini bildirerek, kendisine Meclis tarafından hoş geldin denmesini istediler. Bir mebus da onun kürsüye gelerek dua okumasını istedi. Sait Molla kürsüye gelerek bu isteği yerine getirdi. Daha önce İstanbul'da İslamcı çevreler içinde bulunmuş olan Said Molla, bir süre kaldığı Ankara'da milletvekillerine hitaben bir bildiri yayımlayarak onların namaz kılmalarını isteyecektir. (**ZC** 24: 439; **Mısırhoğlu 1:** 292)

1922 - KASIM

7. Anadolu hareketinin muhaliflerinden Hürriyet ve İtilafçı Refik Halit Bey, bir süredir saklandığı İstanbul'da bir vapura binerek yurtdışına kaçtı. Refik Halit'in 2 Ocak'tan beri çıkardığı Aydede mizah dergisinin 90. ve son sayısı da bugün yayımlandı. (**Karay:** 230; **Renin** 14: "Bükreş'e gitti")

8. Bakanlar Kurulu Başkanı Rauf Bey'le Sovyet Rusya Elçisi Aralof bir görüşme yaptı. Görüşmede Lozan Konferansı'na Sovyetlerin çağrılması, Beyazıt Konsolosluğu'nun kapatılması, Kafkas hükümetlerinin konfederasyon haline gelmesi ve Sovyetlerin Ankara'daki dış ticaret temsilciliğinin kapatılması konuları görüşüldü. Sovyetler, Lozan görüşmelerinin sonuna kadar konferansta bulunmak istiyor. Ankara, Kürtlerle içli dışlı olmasını ileri sürerek Doğu Beyazıt'taki Rus konsolosluğunun kapatılmasını, dış ticaret temsilciliğinin lağvedilmesini istiyor. Konfederasyon olayından haberdar edilmeyişinden yakınıyor. (**Atatürk'ün Milli Dış Politikası** I: 460-465)

9. Mustafa Kemal, Hindistan Merkezî Hilafet Komitesi Başkanı Seyyit Chotani'ye gönderdiği mektupta, Hintlilerin Türk Kurtuluş savaşına yaptıkları yardım için teşekkür etti. "Bizim bu büyük zaferimizin doğuracağı büyük sonuç, yalnız Türkiye'nin kaderi üzerine etkili olmakla kalmayacak, bütün mazlum milletleri, zalimler aleyhinde yüreklendirecektir. Bağımsızlık, hak ve özgürlük davalarının başarısını bütünüyle engelleyecek hiç bir kuvvet düşünülemez" dedi. (**ATTB:** 479)

10. Mısır Kadınlar Derneği Başkanı Lebibe Ahmet Hanım, Mustafa Kemal'e telgrafında Lozan Konferansı'nda Mısır ve Sudan bağımsızlığı için destek istedi ve konferansa çağrılmış olan Mısır'ın Mısır Milliyetperveran Fırkası tarafından temsil edilmesi gerektiğini anlattı (**Şimşir 5:** 439-441). ★ Musullular ve Süleymaniyeliler adına Mustafa Kemal'e çekilen bir telgrafta da halen İngiliz işgali altında bulunan bu yerlerin kurtarılması istendi (**Şimşir 5:** 442).

11. Batı Cephesi Komutanlığı, işgal sırasında Bursa'da istihbarat görevini başarıyla sürdürmüş olan gazeteci Mümtaz Şükrü ile Çaycı Hoca Bekir, Okul Müdürü, Süleyman Faik, Öğretmen İbrahim Hakkı, Başkâtip Mehmet Cemal, Un Tüccarı Mehmet Bey'i, bir yazı ile takdir etti (**Eğilmez:** 159).

12. İstanbul'da narh konulan bazı malların fiyatları (kuruş olarak): Ecnebi unlar 20-25, ekstra yerli un 25, yerli esmer makarna 35, irmik makarnası 38, Trabzon fasulyesi 18, Adapazarı patatesi 11-14, Amerika toz şekeri 51, Cava malı şeker 50, Hollanda küp şekeri 65, ekstra ekstra yemeklik zeytin yağı 85, ekstra ekstra külçe sabunu 43, halis Trabzon tereyağı 160, Birinci Amerikan yağı 92, Rumeli birinci beyaz peyniri 120, yerli birinci zeytin 43, üçüncü zeytin 30, birinci Amerikan gazyağı (Develi) 24, (kuşlu) 22, ince tuz 10, iri yemeklik soğan 9, kıvırcık koyun eti 82, ikinci kıvırcık 70, halis süt 28, kesilmiş kuru odun dükkânda 3... (**Vakit:** 9)

1922 - KASIM

13. **Renin:** Fransa, konferansın tehirine muhalif. –Yunanlılar, L.George'un siyasetini tenkit ediyorlar. –İsmet Paşa Hazretleri Darülfünun'da. –Gazi Mustafa Kemal Paşa Hazretleri'nin Türk devletini tesis eden tarihî nutku. –H.Cahit, her inkılabın rahatına düşkün bir takım kimseleri rahatsız ettiğini, bu nedenle İstanbul'da da nakit para basılacağı, bankalarda ve müesseselerdeki paralara el konacağı, Mudanya kararlarına aykırı hareket edileceği gibi türlü söylentiler çıkarıldığını, ancak çıkabilecek karışıklığı Refet Paşa'nın, basiretli idaresiyle önlediğini, gümrük resmi uygulamasından vazgeçilmesinin de karaborsayı önlemede etkili olduğunu yazıyor. **Güleryüz:** Trakyamız artık Hilal'e kavuştu. Kahraman halaskârlar Edirnemizde. Üç gündür İstanbul'da TBMM Hükümeti'nin idaresi tesis edilmiş ve Refet Paşa idare umurunu deruhte etmiştir. İki gün evvel yapılan muazzam fener alayları ile İstanbul halkı yeni devrin küşadını (...sansür) etti. **İleri:** İstanbul memurlarının maaş meselesi halledildi. Yirmi günde bir memurlara yarım maaş verilecek. –Muhterem Hariciye Vekilimiz İsmet Paşa Hazretleri'nin Darülfünun'u ziyareti. **İkdam:** Dün İstanbul muhakim-i şer'iyesi de Büyük Millet Meclisi'ne biat etmiştir. –İsmet Paşa'nın beyanatı münasebetiyle: Sulh yolunda. –Yakup Kadri: Mustafa Kemal Paşa'nın son nutku münasebetiyle. –Ermeni ve Yahudi cemaatinin bağlılık bildirileri. **Tevhidiefkâr:** Murahhas heyetimiz bugün hareket ediyor. –İsmet Paşa Darülfünun'da. İsmet Paşa "Biz sulh istiyoruz" diyor. –Refet Paşa, Babıâli'ye nakletti. **Vakit:** Murahhas heyeti bugün gidiyor. –A.Emin: İstanbul, yeni duruma birdenbire alışamadı. Bu geçici bir durumdur. Münevver İstanbul yeni vaziyetin manasını pek çabuk anlayacaktır. **Açıksöz:** Hariciye Vekâletimizin pek mühim notası. Bu vaziyette İtilaf kıtaatının İstanbul'da kalmaya devam etmesine imkân yoktur. –Rumca gazeteler Meletios kadar Vahdettin'i de müdafaa ediyorlar. –Artin Kemal nasıl parçalandı? **Yenigün:** Refet Paşa Hazretleri'nin İstanbul'da neşrettiği emirname. –Bahtiyar İstanbul idaremiz altında: Refet Paşa'nın **Yenigün**'e beyanatı: Günler var ki "Yaşasın hükümet-i millimiz, yaşasın Büyük Millet Meclisimiz, Yaşasın Mustafa Kemal Paşa Hazretleri, Kahrolsun Vahdettin!" sesleri İstanbul'u çınlatıyor. **Hakimiyeti Milliye:** Heyet-i murahhasamız iki gündür İstanbul'da. –Babıâli, Babıhali oldu. Artık kapılar yarım açık. Gelen giden yok. İstidalar kabul edilmiyor. Nazırlar zorla ayrıldı. –Maarif Vekili Safa Bey ile mülakat: "Maarif-i umumî istikameti derhal tespit edilmelidir. Bu ilk işim olacaktır". –Ahi Evren'in manzumesi: Mavi-Beyaz. –Ali Kemal'in yakalanıp Anadolu'ya sevkedildiği haberi üzerine 200 hain sefarethaneye sığındı. Bir gemi ile derhal sevk edildiler. **Yeni Adana:** İtalya'da müfrit milliyetperverler iktidarda. Kabineye beş Faşist, beş Nasyonalist dahil olmaktadır. –Bugünkü Türkler eski Türkler değildir. **Aydede**'nin 90. ve son sayısı: Son haftaların son hadiseleri: 1. Fener alayı, 2. Fener Alayı (Patrikhane'yi terk eden Hıristiyanlar).

1922 - KASIM

Le Petit Parisien: Anadolu'daki Fransızlar, aşırı Türklerin kötü davranışıyla karşılaşıyorlar. Okullardaki Fransızca öğretimi kısıldı. **Lyon Repuplicain:** Ankara'nın yabancı düşmanlığı. Bursa'da Kemalistlerin aşırıları, Lyon endüstrisine şiddetle zarar verecek. (**Bel.** 177: 267) Ermenice **Cagadamard:** Buhranlar sırasında itidal ve basiretin elden bırakılmamasını hatırlatmaktan geri kalmadık. Vaziyet gayet karışıktır. Boşboğazlık etmek caiz değildir. Buradaki kesif cemaatimiz için elbette bir çare düşünülecektir. Mübadele olsa bile bunun bazı şartları olacaktır. (**Vakit:** 10)

10 - CUMA

1. Türk jandarmalarının gelişiyle Kırklareli'nde Türk yönetimi kuruldu. 24 Temmuz 1920'de Yunanlılar tarafından işgal edilmiş olan Kırklareli, Müttefik kuvvetleri tarafından bugün Türk memurlara teslim edildi. (**Gnkur.** 43; **Renin, Tev.Ef.** 11,12; **İkdam:** 11,16) ★ Pınarhisar ve Lüleburgaz da Türklere teslim edildi (**Tev.Ef, Renin:** 11,12; **İkdam:** 11,16, krş.8).

2. Vahdettin'in son selamlık resmi, Yıldız'da Hamidiye Camii'nde yapıldı. Mareşal üniformasıyla, siyah bir atın çektiği bir arabayla ve maiyetindekilerle birlikte camiye gelen Vahdettin'in son cuma selamlığını dört Fransız, iki İngiliz, İsveç Elçiliği'nden gelmiş 4 kadın izledi. Hutbede Vahdettin'in adı anılmadı. Yalnız "emirül müminin, halife-i resul-ü rabbel alemin" tabiri kullanıldı. Diğer camilerde de aynı tabirlerle yetinildi. Vahdettin'in padişahlığına 1 Kasım'da son verilmişti. Yeni halife ise 18'de, Vahdettin'in kaçışının ertesi günü seçilecek. (**Vakit, İkdam, Renin;** 11; **HM:** 12; **Danişmend:** 468) ★ Vahdettin namazdan sonra İşgal Kuvvetleri Kumandanı Harington ile görüştü (**Uluğ:** 317).

3. Lenin, Observer ve Manchester Guardian gazetelerine verdiği demeçte, "Türk-Yunan savaşının sona ermesinden memnunluk duyuyoruz. Ortadoğu ile ilgili görüşmelerin tümüne katılmak istiyoruz. Boğazlar meselesi Türkiye'nin ulusal çıkarları doğrultusunda çözümlenmelidir" dedi. (**Lenin:** 403)

4. Poincaré, Fransız Parlamentosu'nda "Kuvvet tehdidi Türkleri durduramaz. Bunu Curzon da anladı ve benden nüfuzumuzun kullanılmasını istedi" dedi. (**YG:** 16)

5. İngiliz Elçisi, ABD Dışişleri Bakanı'ndan Türkiye'ye verdikleri bir notaya katılıp katılmadıklarını sordu. Hıristiyan halkın toplu sürgünüyle ilgili bu başvurmaya değer vermezlerse, Türkiye'ye karşı kuvvet kullanılacağı tehdidinde de bulunulmasını önerdi. ABD Dışişleri Bakanı, İngiltere'nin Ortadoğu politikasını sert bir biçimde eleştirdi. Diplomatik baskı yapmaya hazır olduklarını ama savaşma tehdidinde bulunamayacakları cevabını verdi. (**Evans:** 273)

1922 - KASIM

6. Albay Nazmi Bey, İstanbul Bahriye Komutanlığı'na atandı (**Himmetoğlu** II: 336'dan **Kocatürk:** 365).

7. **İleri:** Murahhas heyetimiz dün hareket etti. –(Başyazı yeri boş!) **Tevhidiefkâr:** Murahhas heyetimiz Türk milletini misak-ı millîmiz ve İstiklal-i tam dairesinde bir sulha kavuşturmak kesin azmiyle İstanbul halkının muvaffakiyet temennileri arasında dün Lozan'a hareket etti. Allah muvaffak etsin. **Yeni Adana:** Bütün başlar eğiliyor. –İstanbul'daki hainler, İngiliz gemilerine iltica ediyor. **Vakit**'in manşeti sansür. –Sulh murahhasları dün hareket ettiler. –Ahmet Emin: Mukaddemat-ı sulhiye. –İngiltere konferansın ertelenmesini istiyor. **Hakimiyeti Milliye:** Fransızlar, inkılabımızı pek haklı görüyorlar. Le Temps diyor ki: Dinî nazardan yeni halifenin intihabı mühimdir. Fransızlarca bu meselenin Müslümanlara taallük ettiği takdir edilmektedir. –Yıldız'da feshedilmiş tantananın son tezahüratı. **İkdam:** Lozan Konferansı'nın tehiri hakkında resmî hiç bir tebliğe muttali olmadığı için İsmet Paşa Hazretleri'nin riyaseti altındaki delege heyetimiz 13 Teşrinisani'de hazır bulunmak üzere dün Lozan'a müteveccihen şehrimizden hareket etmiştir. –Yakup Kadri: Viran değirmen ve taze mahsul. **Yenigün:** Müttefikler, İstanbul'da eski vaziyeti idame için her tedbiri alacaklarmış! Bir blöften ibaret olan bu tehdit karşısında İsmet Paşa'nın 15 gün önceki beyanatı hatırlatılıyor: Sulhu muhafaza için ordulara yol vermekten başka çare yoksa, ordularımız bir buçuk ayda yaptıklarını daha az zamanda yapacak bir kudrettedirler. –Yunus Nadi: İstanbul vaziyeti. –Rusya, Mudanya'yı nasıl görüyor. Radek'in Pravda'da makalesi. **Yarın** dergisinin 5. sayısı: Hasan Ali: Alacakaranlık. –Vedat Bekir'in Ahmet Emin'i tanıtan yazısı. –Halit Fahri'nin manzumesi: Anadolu Türkiyesi. –Celal Nuri Bey'le mülakat. **L'Action Francaise:** Birkaç günden beri Türksevmezler Türkseverler üzerinde zafer kazanıyor. (**Bel.** 177: 274). **Renin:** Başmurahhasımızın gazetemize beyanatı. –Ekmek buhranı zail oldu. –İstanbulluların İsmet Paşa'ya ziyafeti. –Türk ve Ermeni gençlerinin okuduğu Karabetyan Sultanisi'nin eski mezunları tarafından üç sene evvel kurulan Karabetyan Mezunları Cemiyeti, çalışmalarına hız verdi. –H.Cahit: Türklerin kendi içinde daima bir savaşın sürmüş olduğunu, fikir ve vicdan özgürlüğüne uyulmadığı için düşmanlıklar yaratıldığını anlatıyor ve şu sıra yurdu terk edenlerle ilgili üzüntülerini dile getiriyor: Bugün tarihimizin en kat'i bir dönüm yerinde bulunuyoruz. Millî saltanatımızın temellerini kuruyoruz. İnkılap hayatına ayak basarken, kinleri içimizden atalım.

11 - CUMARTESİ

1. Lozan delegeler kurulu başkanı İsmet Paşa, yanındakilere bir talimat vererek gizliliğe son derece önem vermelerini ve davranışlarına son derece dikkat etmelerini istedi. Önceki gün İstanbul'dan hareket etmiş olan Türk delegasyonu yarın Lozan'a varacak. (**TİH** II/6-4: 118)

1922 - KASIM

2. Meclis'te, İstanbul'da bulunan memur, yetim ve dullarla ilgili olarak Hükümet'in yayımlayacağı bildiri tartışıldı. Gizli oturumda Hükümet adına Rauf Bey ve Mustafa Kemal, İstanbul'da açıkta kalan memurların büyük bir gayri memnunlar kitlesi oluşturduklarını ve halkı da kendi yanlarına çekerek bir harekete kalkışabileceklerini, bu nedenle onlara maaş vermeyi üstleneceklerini bildirdiler. Bazı mebuslar, bu arada özellikle Ziya Hurşit Bey, bunlardan memleket dışında kalmış olanlara ve benzerlerine maaş ödenmemesini, Anadolu'daki memurların da altı aydır maaş alamadıklarını söylediler. Uzun tartışmalardan sonra Hükümet önerisi kabul edildi. (**GCZ** 3: 1021-1039; **Renin:** 13, bildiri)

3. İstanbul'da telgraflar üzerinde İngiliz sansürü kalktı. Bu nedenle telgrafhanede sevinç gösterileri yapıldı ve kurban kesildi. Sansüre tabi olmayan ilk telgrafı, Hakimiyeti Milliye muhabiri, bu haberi vermek için çekti. Basın üzerindeki Müttefik sansürü ise 19'da kalkacak. (**HM:** 12)

4. Hilafet Komitesi Reisi Chotani imzasıyla Bombay'da yapılan açıklamada, Hint Müslümanlarının Hilafet meselesinde Türk Hükümeti'nin aldığı kararı desteklediği ve İngiliz Hükümeti'nin TBMM kararına karşı aldığı olumsuz tutumun acı bir infial uyandırdığı anlatılarak İngiliz Hükümeti'nin Hilafet meselesinde yapacağı bir iş olmadığı, bu konunun Müslümanları ilgilendirdiği belirtildi (**HM:** 20).

5. Görevine son verilen İstanbul Hükümeti eski Jandarma Komutanı Ali Kemal Paşa ile tarihçi Âyan üyesi Abdurrahman Şeref Bey, Ankara'ya geldiler. (**Tev.Ef, İkdam, HM:** 12)

6. Mustafa Kemal, yaveri Muzaffer Bey'le, İran Elçiliği'ne, Ankara'da bulunan İran Harbiye Nazırı Yaveri Salar Han'a bazı hediyeler ve imzalı bir fotoğrafını gönderdi. Salar Han, Mustafa Kemal'i 2 Kasım'da ziyaret ederek İran'dan getirdiği bazı değerli hediyeleri sunmuştu. (**HM:** 12) ★ Tahran Elçiliği'ne atanan Muhittin Paşa, görev yerine gitmek üzere Adana'dan Ankara'ya hareket etti (**İkdam, Renin:** 14).

7. İkinci Ordu Kumandanı Yakup Şevki Paşa, Genelkurmay'a verdiği öneride, askerlerin terhis edilmemesini isteyerek bu durumun Barış Konferansı'nda Türkiye'yi zayıflatacağını belirtti (**TİH** II/6-4: 103).

8. Curzon, Fransa Müttefiklerin yanında yer almazsa konferansa gitmeyeceğini Paris elçiliği aracılığı ile Fransa'ya bildirdi. Curzon 18'de Poincaré ile görüşerek genel bir anlaşma sağlayacaktır. Daha sonra ikisi Mussolini'ye giderek onun da onayını alacaklardır. (**Sonyel** II: 300)

9. Padişah'ın başyaveri Ömer Yaver Paşa, Refet Paşa'yı ziyaret etti (**Renin:** 12 "Talimat aldı").

1922 - KASIM

10. Bir süre önce Ankara'dan İstanbul'a gelmiş olan Fransız Temsilcisi Albay Mougin, İstanbul'dan İzmir'e gitti (**Renin, İkdam:** 12).

11. **Akşam:** Refet Paşa karargâhında mühim müzakereler. –Müttefikler, buradaki mümessillerini vaziyete karşı gelmek için münasip gördükleri tedbirleri almakta serbest bırakıı. **İleri:** Ruslar, konferansa iştirak için ısrar ediyorlar. –Lenin'in hayat tarzı hakkında verilen dikkate şayan malumat. –Suphi Nuri: Türkiye-İngiltere. **Açıksöz:** Sabık Padişah, İngiliz gemisinde. Millete en büyük hıyanetleri yapan sabık Padişah, en sonunda İngiliz gemisinde melce buldu. –Büyük Gazi'nin resmi, Beyrut Müslümanları tarafından başları üzerinde taşınarak kendilerine takdim edilmek üzere gönderiliyor. **İkdam:** İsmet Paşa'nın Lozan'dan evvel Paris'e gideceği söyleniyor. –Lüleburgaz'da mülkî idaremizin tesisi. –Dün Kırkkilise de tesellüm edildi. **Tevhidiefkâr:** Kırkkilisemiz bugün Hilal'e kavuşuyor. –Fransa ve İtalya, Lozan Konferansı'nın acilen toplanmasını istiyorlar. –Ebüzziyazade: Meşru muhalefet. Bizde muhalefetin ehemmiyeti maalesef anlaşılamamıştır. **Vakit:** Dünkü cuma namazında okunan hutbeler. İsim ve sultana mahsus vasıflar ve lakaplar zihredilmeyerek, emirül müminin, halifei resul-i rabbelalemin tabiri ile iktifa olunmuştur. –Ahmet Emin: Rehberlerin uzak görüşlü adımlarına ayak uyduramayan, terakki korkusuna kapılan adamlar var. Tarih, terakki adımının isabetini kolayca ispat edecektir. **Renin'**de Hüseyin Cahit, İsmet Paşa'nın demecini yorumluyor: Sulh masasında vatanın kuvvetli müdafii. **Karagöz:** Sultan benim (millet). –Karagöz, babalarından miras kalmış gibi yerleşenleri Edirne otelinden çıkarıyor. **The New York Times:** Türkler, Yunanistan'ı yenmekle dünyayı yendiklerini sanıyorlar. (**Ulagay:** 207). **Le Temps:** Şark tehlikesi: Sulh konferansı uzaklaşıyor. Zaman geçtikçe sulh müşkülatı artıyor. Mustafa Kemal mutedil rolünü ifa ediyor. Fakat, uzlaşmacılar Mudanya Konferansı'nın Türkiye'nin asıl istekleri temin edilmeden durdurulduğu cevabını veriyorlar. Şark'ta muharebe Türklerle, Yunanlılar yerine geçen üç İtilaf devleti arasında başlayabilir. (**HM:** 16)

12 - PAZAR

1. Türk Kurulu Lozan'da. İsmet Paşa trende verdiği demeçte Türkiye'deki azınlıklarla ilgili suçlamaları reddetti. Fransa ile sıkı bir dostluk kurmak istediklerini söyledi. (**Renin:** 15) ★ İsmet Paşa Lozan'da müzakerelere hazır olduğunu bir nota ile bildirdi. Yarın açılması beklenen konferans, 20 Kasım'a ertelenmiş bulunuyor. (**Renin, İkdam:** 14; **YG:** 16)

2. Kofçaz'da Türk yönetimi kuruldu. Kofçaz kasabası Yunanlılar tarafından 24 Temmuz 1920'de işgal edilmiş, Mudanya Anlaşması gereğince de Müttefikler tarafından teslim alınmıştı. Gebze'de de Türk yönetimi kuruldu. Burası, İngilizler tarafından 13 Temmuz 1920'de işgal edilmişti. (**Gnkur.** 44,45)

1922 - KASIM

3. Dışişleri Bakan Vekili Rauf Bey imzasıyla üç Yüksek Komiserin 6 ve 8 tarihli notalarına cevap verilerek İstanbul idaresinin Ankara Hükûmeti'ne geçtiği bildirildi ve bu idareye yapılacak müdahalenin kabul edilmeyeceği kaydedildi. Yüksek Komiserler notalarında İstanbul'un kendi işgalleri altında bulunduğunu hatırlatarak bu şehirde kendilerinden habersiz yapılacak idarî tasarrufları kabul etmeyeceklerini bildirmişlerdi. (**HM, YG:** 14)

4. Selahattin Adil Paşa, İstanbul Kumandanlığı'na atandı (**Jaeschke 1,** II: 11; **İkdam** 14 "Atandığı söyleniyor". **Krş.** 15 Kasım, pr. 12: Abdurrahman Nafız Bey'in atandığı).

5. Elcezire Cephesi Kumandanı Cevat Paşa, Özdemir Bey'e gönderdiği yazıda, Kürdistan Meliki ilan edilen Şeyh Mahmut'a güvenilmemesini, İngilizlerin Şeyh Mahmut aracılığı ile Kürdistan'ı ele geçirmek istediğini bildirdi. Şeyh Mahmut, 1 Kasım'da Özdemir Bey'e gönderdiği mektupta, Halifeliğe ve Osmanlı Hükûmeti'ne bağlı olduğunu yemin ederek bildirmişti. (**Uzel 2:** 258)

6. Patrik Meletios, Aya Triyada Kilisesi'nde sabır tavsiye etti: Son günlerdeki telaş nedir? Halkımız vebaya tutulmuş gibi korku içindedir. Galiplerin nasıl hareket edeceğini bilmiyorum. (**İkdam, Renin:** 14)

7. **Yenigün:** İstanbul meselesi hakkında Hükûmetimizle Müttefikler arasında geçici bir itilafname hazırlanıyor. –Yunus Nadi: İki düşman. İç düşman, dış düşman. **Tevhidiefkâr:** Ankara'ya hakimiyeti milliyeye karşı olduğumuz haberi gitmiş. Yanlıştır. Biz, iç idaremize verilecek şeklin barıştan sonra kararlaştırılmasını istemiştik. Şimdi de o görüşteyiz. **Hakimiyeti Milliye:** Türk muhitini içinden kemiren bir hastalığın belirtileri: Kanaatsızlık, kararsızlık, tezat, renksizlik ve şahsiyetsizlik. Efendi, onu hiç değilse bu mukadderat tayini esnasında rahat bırak! –İstanbul'daki idaremiz ve Müttefiklerin vaziyeti. Refet Paşa Hazretleri'nin riyasetindeki muhtelif komisyonların dünkü içtimaından evvelki gerginlik hafiflemiştir. **Açıksöz:** Zaferden zafere. Her türlü harikalar göstererek maddî zaferlere erişen büyük milletimiz, hiç şüphesiz en az bir zaman zarfında manevî zaferler yapacak ve her zaman zaferden zafere koşacaktır. –Şark Cephesi'nde sürur ve şadumani. **Vakit:** Lozan Konferansı tehir edilmemelidir. –Kırkkilise teslim alındı. –Ahmet Emin: Salaha doğru. **İleri:** Ankara'da Kâzım Karabekir Paşazadeler ve Darülfünunlular. –İngiltere Lozan Konferansı'ndan evvel Paris'te bir içtima akdini teklif ediyor. –Belçika'da "Türk Muhipleri Cemiyeti" teşkili. **Türkoğlu:** İstanbul'un Anadolu'ya biatı. **Le Temps:** Dört sene evvel Fransız Hükûmeti'nin tavsiye ettiği itidal ve basiretle hareket edilmiş olsa idi bir çok zahmet ve fedakârlıkların önü alınmış olacaktı. Eski Osmanlı İmparatorluğu'nun enkazı üzerinde yeni ve millî Türk devletinin dünyaya geldiği bilinmemişti. Bundan sonra halka uymayan hiç bir şeyi arzu etmemeye azmedelim. Konferans süratle toplanmalıdır. (**YG, HM:** 19) **İkdam:**

1922 - KASIM

Lozan Konferansı tehiri aleyhinde Fransa'nın ısrarlı itirazı üzerine Paris'te bir toplantı ihtimali vardır. –Anadolu muzafferiyeti üzerine Balkan milletleri arasında güya yeniden birlikler kuruldu. –Babıâli'de Refet Paşa. **Renin:** Fransa, konferansın zamanında toplanmasında ısrar ediyor. –Hilafet ve saltanat: Ankara'da verilen karar yeni bir şey değildir. –H.Cahit: Sulhun tehiri arzuya şayan değildir. Şarktaki keşmekeşe bir an evvel son verilmelidir. Her gün yeni bir hadise çıkabilir. Sulh müzakeratına kadar sulhperverliğimizi gösterelim.

13 - PAZARTESİ

1. Türk memurları, 20 Temmuz 1920'de Yunanlılar tarafından işgal edilmiş, Mudanya Anlaşması nedeniyle de Müttefiklerce Yunanlılardan teslim alınan Tekirdağ'da Türk yönetimini kurdular (**Gnkur.** 54; **İkdam:** 16,17; **Renin:** 17). ★ Saray'da ve Hayrabolu'da da Türk yönetimi kuruldu (**İkdam:** 16. krş. 14).

2. Vahdettin'le ilgili bugünkü gelişmeler: İşgal Kuvvetleri Kumandanı Harington, Fahri Bey'le görüşmek istedi ve Vahdettin'in izniyle görüşerek Vahdettin'e gizlice şu haberi gönderdi: "Durum Türkiye'de gittikçe kötü bir hal alıyor. Padişah isterse kendisini Malaya zırhlısıyla Malta'ya nakledebiliriz. Durum düzelince memleketine dönerler." Fahri Bey, akrabası Niyazi vasıtasıyla bunu Refet Paşa'ya bildirdi. Padişah, Ömer Yaver Paşa'yı Refet Paşa'ya göndererek Mustafa Kemal ile haberleşmek istediğini, bunun için kendisine açık telgraf mı çekmesi, mektup mu yazması gerektiğini, yoksa Refet Paşa'nın mı cevap vereceğini sordurdu. Mustafa Kemal, Padişah'ın bu isteğini öncelikle yazılı olarak yapmasını isteyecek, Rafet Paşa bunu yarından sonra Ömer Yaver Paşa'ya bildirecek, yarından sonra Fahri Bey ile tekrar hatırlatacak ancak Padişah buna bir karşılık vermeden 17'de İngilizlere sığınacaktır. (**Jaeschke 1,** II: 11, **2:** 250. İkinci kaynakta Vahdettin'in haber gönderme tarihi 14 olarak gösterilmektedir; **Yak.Tar.** III: 385)

3. İzmit Mebusu Sırrı Bey, Meclis'te, İtalya'da Faşistler iktidara gelmişken ve Balkanlarda Türkiye aleyhine bir birlik yapılmakta olduğu haberleri alınırken, Moskova'nın büyükelçisiz bırakılmasını eleştirdi. Dışişleri Bakan Vekili Rauf Bey, Sovyetlerle dost olduklarını, yakında elçi göndereceklerini söyledi; alınan haberlere göre Faşistlerin Türkiye'ye dost bir siyaset güdeceklerini ileri sürdü. (**ZC** 24: 496; **YG:** 14)

4. Yunan kuvvetleri, 19 Haziran 1920'den beri bulundukları Çanakkale'den ayrıldılar. 10 Kasım 1918'den beri şehirde bulunan İngilizler ise 23 Eylül 1923'te ayrılacaklar. (**Gnkur.** 21)

5. İstanbul Vali Vekilliği'nden Ankara'ya bildirildiğine göre 25 "hain", bir İngiliz gemisine binerek İstanbul'dan Mısır'a kaçtı. Kaçanların kimlikleri ise şöyle

1922 - KASIM

sıralanıyor: Salih Paşa(!), Tevfik Paşa(!), Hürriyet ve İtilaf Merkez heyetinden Şaban, Rıza Tevfik, Polis eski Umum Müdürü Hasan Tahsin, eski Şeyhülislam Mustafa Sabri, Alemdarcı Kadri Pehlivan, Polis Mektebi Müdürü Galip, Ankara eski valilerinden Muhittin Paşa, Adliye Nazırı Mustafa, Cemal, Polis Müdürlüğü eski memurlarından Mehmet Celalettin, Hoca Sabri, Konyalı Zeynelabidin, Gümülcineli İsmail, Mahir Said, vb... (**YG:** 15)

6. Lozan Konferansı ile ilgili gelişmeler: Daha önce bugün açılması kararlaştırılmış bulunan Lozan Konferansı, 20 Kasım'a ertelenmesi nedeniyle açılamadı. İtilaf Devletleri delegeleri Lozan'a gelmediler. Dünden beri Lozan'da bulunan Türk Delegasyonu Başkanı İsmet Paşa, sabah bir basın toplantısı yaptı, akşam üzeri de La Tribüne de Genevé gazetesiyle görüştü. Ankara'nın Paris Temsilcisi Ferit Bey, Paris'ten Lozan'a gelerek İsmet Paşa ile görüştü, İsmet Paşa, konferansın açılmayışını Fransa, İngiltere ve İtalya Dışişleri Bakanları nezdinde protesto etti. İsmet Paşa, yarın Paris'e hareket edecek, yarından sonra orada Fransız yetkililerle görüşecek ve bir basın toplantısı yapacaktır. (**Renin:** 14-17; **İkdam:** 14,18)

7. Buhara Halk Hükümeti Başkanı Alakhocayef ve Ekim'de Türkiye için yapılan miting başkanı Mazhar Burhan'ın gönderdikleri telgraf Meclis'te okundu. "Buhara Sovyetleri Serbest Cumhuriyeti, tarihi zaferinden dolayı kahraman Türk ordusunu bütün kalbiyle kutlar. Zaferinizi öğretmen, öğrenci ve memurların katıldığı bir mitingle kutladık. Şehitler için hatim okuttuk. Türk ordusunun yendiği sermayedarlara lanet!" Fergana Hokand İli Sovyetleri Dokuzuncu Kongresi de "Hür Türk halkına" Fergana işçileri ve Dikhan ve Kızıl askerlerinin kardeşçe başarı dileklerini gönderiyor. (**ZC** 24: 473)

8. Tribune de Genéve muhabiri Toni Roche, İsmet Paşa'yı ziyaret ederek onunla uzun bir görüşme yaptı. Muhabir şöyle anlatıyor: Avrupa'da önemli bir randevuya davet edilen Türklerin yeterli bir açıklama yapılmadan yalnız bırakılmaları nazik bir politik davranış değildir. Osmanlı nezaketi bunu kolay hazmedemez. Zafer sarhoşluklarını frenlemek için zaten kendilerini zorlayan askerlere küçük çocuk muamelesi yapmanın sonuçları felaket olur. İsmet Paşa, çok açık bir izlenim veriyor. "Olan bitenden hiçbir şey anlamıyorum" dedi. Konferansın niçin ertelendiğini benden sordu. "Türkiye Lozan'a barış aramaya geldi, barışı geriye atan her uğursuz gün, kaygı verici bir bilinmezlik getiriyor. Yarın kimindir bilinmez. Savaş, bize de felaket getirecek ama asıl felaket Avrupa için olacak". İsmet Paşa, Poincaré ile temasa geçme isteğini benden hiç saklamadı. Türkiye'nin Fransa'ya sınırsız bir güven beslediği izlenimi edindim. Fransa, İngiliz politikasının peşine takılmaktan vazgeçmiştir. (**Şimşir 4,** No.29)

1922 - KASIM

9. Yenigün: Teşrinisani'nin 13. günündeyiz. Lozan Konferansı'nın bugün içtimaı şüpheli, –Lord Curzon'dan sonra Bonar Law, İstanbul'daki son vaziyet hakkında ne diyor: Bütün Müttefikler birlikte hareket etmektedirler. Böyle devam edildiği müddetçe müşkülat giderilecektir. –Yunus Nadi: İstanbul'daki fesat ocağı. –Muhittin Paşa, Tahran sefiri oldu. –Zaferden zafere. Ankara'dan Edirne'ye. **Hakimiyeti Milliye:** Bütün İslam âlemi bizimle hemfikirdir. Emir Ali, Türkiye'nin hilafet ve saltanat entrikalarına karşı çektiği duvarı kimse takbih edemez, diyor. –Lozan Konferansı tehir edilmemelidir. –Lord Curzon'un son nutku blöftür. –Nafi Atuf Bey, Maarif Vekâleti Orta Tedrisat Müdürlüğü'ne tayin edilmiştir. Bu tayinden dolayı Maarif Vekâleti'ni tebrik ederiz. **Tevhidiefkâr:** Lozan Konferansı bugün açılacak ise de müzakerelerine 20 Teşrinisani'de başlanacak. –Ebüzziyazade'nin sansürlü yazısı: Fedakârlık edemeyeceğimiz esaslar. –Ağa Han Hazretleri, Hilafetin Saltanat'tan ayrılması lehinde bulunuyor. **Açıksöz:** İstanbul memurları hakkında BMM'nin beyannamesi. –İsmet Paşa Hazretleri'nin İkdam'a beyanatı. –Moskova Sefareti'ne, Tiflis Sefirimiz Muhtar Bey tayin olundu. **Vakit:** Lozan Konferansı bugün açılıyor. –Hilafet meselesi ve Emir Ali Hazretleri. –Muhtar Bey, Moskova sefiri. –Anadolu'da iktisadî uyanış. Ankara'da ithalat ve ihracat için bir milyon lira sermayeli bir şirket kurulmuştur. **İleri:** Bugün Lozan'da Şark Konferansı için bir hazırlık celsesi yapılıyor. Konferans 20 Teşrinisani'de başlayacak. –Hilafet meselesi hakkında Ağa Han'ın fikri. **İkdam:** Lozan Konferansı bugün ilk içtimaını sırf şekilden ibaret olarak akdedecek. –Memurlar, eytam (yetimler) ve eramil (dullar) ve mütekaidin hakkında Büyük Millet Meclisi tarafından alınan karar. –Refet Bey karargâhında heyet-i müşavere. –Edirne Valisi Şakir Bey'in Çorlu'dan Büyük Millet Meclisi'ne telgrafı: Eşraf ve muteberan gelerek Padişahlığın kaldırılmasını kutladılar. **Renin:** Lozan Konferansı bugün başlıyor. –Ağa Han da dinî ve cismanî vazifenin birbirinden ayrılması mütalaasındadır. –Yeni gümrük tarifesi. –Kambiyo buhranı hakkında Bank-ı Osmanî direktörlerinden Hilal-i Ahmer muhasebecisi Keresteciyan Efendi'nin beyanatı. –H.Cahit, Yugoslavya, Romanya, Bulgaristan ve Yunanistan'ın Türkiye'ye karşı bir Balkan İttifakı kurma planını yadırgıyor: Balkanlardaki komşular için Türkiye dostluğu önemlidir. **Küçük Mecmua:** İngiliz'in siyaseti. –Milletlerin tarihi nereden başlar?

14 - SALI

1. Dün başlaması gereken Lozan Konferansı'nı 20'ye erteleten İngiltere, bugün Müttefikler arasında Paris'te başlayan görüşmelerde Türklere karşı askerî yaptırımlara da başvurmaktan çekinilmeyerek ortak bir cephe kurulmasını önerdi. İngilizlerden Fransa'ya gönderilen muhtırada, Lozan'da aralarında tam bir ortak cephe bulunması, önceden tespit edilecek barış şartları kabul

1922 - KASIM

edilmezse Türklere karşı zor kullanılması önerildi. İngiltere'nin öne sürdüğü şartların başlıcaları: Batı Trakya'da plebisitin reddi, Boğazların denetimi, bazı değişikliklerle kapitülasyonların yürürlükte kalması, Türkiye'den savaş tazminatı istenmesi, azınlık haklarının güvence altına alınması, Türk askerî gücünün sınırlandırılması vb. (**İkdam, Renin:** 15; **Tev.Ef.** 20 "İtilaf etmişler"; **UİT** 3: 371; **Sonyel** II: 299; **Bel.** 177: 266)

2. İsmet Paşa, Fransa Hükümeti'nin davetine uyarak Lozan'dan trenle Paris'e hareket etti (**TİH** II/6-4: 122; **Renin:** 16,17). ★ Hardinge'in Curzon'a telefonuna göre, Fransa Hükümeti İsmet Paşa ile barış konusunda görüşmemeye söz veriyor (**Sonyel** II: 298).

3. Rumbold, Yüksek Komiserlik Baştercümanı Ryan aracılığı ile Vahdettin'e haber göndererek, kendisinin yarın Lozan'a gideceğini, birinin yardımıyla Harington'a başvurması gerektiğini bildirdi. Vahdettin yarın Harington'dan yardım isteyecektir. (**Jaeschke 1,** II: 11)

4. Müttefikler, Çiçerin'e verdikleri cevapta, Ukrayna ve Gürcistan temsilcilerinin ancak Sovyetlerin kadrosuna dahil olarak Boğazlarla ilgili görüşmelere katılabileceğini bildirdiler.

5. Malkara'da 350 Rum evinden tek bir kişi kaldı. Türk halkı zafer takı yaptı. Teslim alma sırasında çocuklar vatan şarkıları söylediler. (**İkdam:** 16,19; **Tev.Ef.** 15)

6. International Press-Korrespondens'te Al Palreux'un "Türkiye için Emperyalist Pazarlık" başlıklı yazısı: Türk eti yiyen bir çok emperyalist köpek balığı arasında Fransız borsaları hâlâ başta yer tutuyor. Fransa Türkiye'ye yatırılmış bütün yabancı sermayenin yüzde 60.31'ini elinde tutuyor. Amerikan sermayesi, Fransa ile şiddetli bir rekabet yürütüyor. İngiltere, Amerika'nın Mezopotamya ve Musul üzerinde dolaşan bakışları arasında ağır ve öldürücü bir hummanın ilk belirtilerini şimdiden duymaya başlıyor. İtalya, önemli avantajlar sağlıyor. Türkiye üzerindeki emperyalist pazarlıklar gün geçtikçe hızlanıyor.

7. **Yenigün:** İstanbul meselesi hakkında Müttefikin generallerinin iki garip notası ve Hükümetimizin 12/13 tarihli cevabı. –Lozan Konferansı dün toplanamadı. –Başkumandanımızdan Kalinin Yoldaş'a (7 tarihli kutlama yazısı). **Hakimiyeti Milliye:** İstanbul'da tesis eden idaremize karşı devletler tarafından vaki olan müracaatlara Hükümetimizin verdiği cevapta kendi kanunlarını ve mukaddesatını tatbik ve infazdan başka bir şey yapmadığından umur-u dahiliyesine vaki olacak müdaheleleri kabulde mazur olduğunu bildirmiştir. –Le Temps "İtilaf zarurîdir" diyor. –Başkumandanımızdan Kalinin Cenapları'na ihtilal yıldönümünü tebrik. **Tevhidiefkâr:** Lozan Konferansı 20 Teşrinisani'ye tehir edildi. –Tekfurdağımız da bugün Hilal'e kavuşuyor.

1922 - KASIM

Açıksöz: İstanbul vilayetinin idare işleri için 1 numaralı beyanname. –İngilizler İstanbul'da son günlerini yaşıyorlar. –Muhittin Paşa, Tahran Büyükelçisi. –Lozan Konferansı dün açıldı mı? **Vakit:** Konferansın 20 Teşrinisani'ye tehiri ve İngiltere'nin Mösyö Poincaré'yi Londra'ya daveti. İçtimadan evvel Müttefiklerin müzakeratı. –Muhittin Paşa Tahran Büyükelçisi. –Tekfurdağı bugün teslim alınıyor. **İleri:** Murahhaslarımız evvelki gün Lozan'a vardılar. –Muhittin Paşa, yeni Tahran sefirimiz oldu. –Başkumandanımızın Bursa'da muallimlere hitabı. –Süleyman Nazif: Fransız lisanı ve irfanı. **The Toronto Daily Star**'da, Ernest Hemingway, Edirne'de tanık olduğu Rum göçünü, burada Hırvat bir kadının işlettiği pansiyonda sinekler ve tahtakuruları içinde geçirdiği geceyi, göçü filme alan sinemacıları anlatıyor. "Beş mil kadar göçmen kafilesi ile beraber yürüdüm. Düz öküz arabaları, yüksek demirli karyolalar, eşyalar, ayakları bağlı domuzlar, bebeklerini kucaklarına sıkıştırmış analar, arabaların arkalarına yaslanıp zorlukla adım atmaya çalışan yaşlı erkekler ve kadınlar... Utanç verici bir gölgeler ordusu halinde... (**Hemingway:** 39-44) **İkdam**'ın başyazısı sansür. –Lozan Konferansı'nın İngiltere'nin talebi üzerine Teşrinisani'nin 20'sine tehir olunduğu ve bu müddet zarfında Müttefikin mümessillerinin ya Paris'te, yahut Lozan'da bir içtima akdedecekleri tahakkuk ediyor. –Refet Paşa'nın Daily Telgraph muhabirine Serkl Doryan'da demeci: Son üç sene TBMM manen hilafet vazifesini ifa etmiştir. Âlem-i İslam ile temas halinde idik. Onlar Meclis'e müzahir idiler. Karar yeni değildir. İki sene evvel alınmış idi. **Renin:** Lozan Konferansı dün açılmadı. –İstanbul'un yeni bütçesi. –Murahhas Heyetimiz Lozan'da. –H. Cahit: Konferans'tan istediğimiz: Fransız gazeteleri, konferansta nasıl davranmamız gerektiği konusunda bize öğüt veriyorlar. İsteklerimiz baştan beri ilan edilmiştir ve makuldur. Yekpare bir kaya halinde bulunan azametli Avrupa'ya karşı en müessir silahımız haktır.

15 - ÇARŞAMBA

1. İngiltere'de genel seçimler. L.George'un Liberal Partisi 61 sandalya kaybederek 57 milletvekilliğine düştü. İşçi Partisi milletvekili sayısı 61'den 138'e, Askuisçi Liberaller 31'den 60'a, Muhafazakârlar da 333'ten 344'e yükseldiler. Koalisyon Hükümeti'nin başı olan L.Gerge, hükümetin en büyük ortağı Muhafazakâr Parti Başkanı Bonar Law'ın isteği üzerine 19 Ekim'de istifa etmiş, ardından genel seçimlere gidilmesi kararı alınmıştı. (**Walder:** 385; **Bayur 2:** 315; **Armağan:** 86; **Kürkçüoğlu:** 251; **İkdam, Renin:** 17,18)

2. İsmet Paşa Paris'te. Akşam trenle Lozan'dan hareket eden İsmet Paşa, yanında Türk delegasyonundan Ferit, Münir ve Dr. Nihat Reşat Beyler olduğu halde sabahleyin Paris'e geldi. Trenden iner inmez, gazetecilere verdiği demeçte, Türkiye'nin demokratik bir ülke olduğunu, Fransız okullarına ve Fransız

1922 - KASIM

meşru ticarine zarar vermek istemediklerini, Misak-ı Millî'de belirtilen hakları istediklerini, barışın geciktirilmeden imzalanması gerektiğini söyledi. İsmet Paşa, sabahleyin başta Franklin Bouillon olduğu halde bazı Fransızları kabul etti. Paris Elçisi Ferit Bey'in verdiği 35 kişilik öğle yemeğine katıldı. Yemekte parlamenterler, basın ve üniversite mensupları da bulundu. İsmet Paşa, öğleden sonra, Fransız Dışişleri Bakanlığı'na giderek Başbakan ve Dışişleri Bakanı Poincaré ile bir saat kadar görüştü. Poincaré, Ankara'nın son çıkardığı kararnamenin subaylar tarafından çok sert biçimde uygulanmasından yakındı, Türkiye'de Fransız çıkarlarının yara aldığını ileri sürdü. Ankara Anlaşması hükümlerine uyulmasını istedi. İsmet Paşa, Fransız çıkarlarının zadelenmesiyle ilgili gelişmelerden haberdar olmadığını söyleyerek bu konuda bilgi isteyeceğini belirtti. (**Öğüt:** 15,16,18; **Tev.Ef.** 16,17; **Renin,Vakit,İleri,** 17; **İkdam:** 17;18; **YG:** 17,19; **Bel.** 177: 258; **TİH** II/6-4: 123; **Sonyel** II: 298; 16 tarihli Fransız gazeteleri olan Rappel, Le Matin, Homme Libre, Excelsior, Gaulois, Journal, Le Figaro, L'Oeuvre'den tam metin **Şimşir 4,** No.30-38)

3. İsmet Paşa, Paris'te kaldığı Garion otelinde akşam, bir basın toplantısı yaptı. "Bir uçtan bir uca haksız yere tahrip edilmiş, ama barış duygularıyla coşmuş bir ülkeden geliyorum. Türk milletinin demokratik bir kuruluşa ulaşabilmek için verdiği savaşa da dikkat edilmelidir" diyen İsmet Paşa, akılcı olmayan hiç bir talepte bulunmadıklarını ve Fransa'nın Türkiye'yi anlaması gerektiğini söyledi. Poincaré ile görüşmesinden memnun olduğunu söyleyen İsmet Paşa, buraya onun kişisel daveti ile geldiğini, Londra'dan davet almadığını belirtti. Gazetecilerin özellikle Türkiye'deki Fransız çıkarlarıyla ilgili sorularına cevap veren İsmet Paşa, kendisi İstanbul'dan ayrılırken oranın sakin olduğunu, şimdi burada sorulan sorulara hayret ettiğini, kapitülasyonların yedi yıl önce kaldırılmış olduğunu, Türk halkı için çok aşağılayıcı bu politik kısıtlamaların yabancılara da bir yarar sağlamadığını, şimdi Türkiye'de yasaların laikleştirildiğini söyledi. "Silah elde bekleyen 150.000 kişilik bir ordumuz olduğunu unutmayın" diyen İsmet Paşa, barışa bir an önce ulaşmak istediklerini ve barışa ulaşılamazsa bunun sorumlusunun kendileri olmayacağını anlattı. (16 tarihli Fransız gazeteleri Rappel, Le Matin, Homme Libre, Excelsior, Gaulois, Journal, Le Figaro, L'Oeuvre'den tam metin **Şimşir 4,** No.30-38; **Renin:** 17; **İkdam:** 18; **MEH** 105:9)

4. Vahdettin, General Harington'a bir haber göndererek hayatının tehlikede olduğunu bildirdi ve yardım istedi. Harington ve Henderson, haberin doğru olması halinde ona yardımdan başka türlü hareket edemeyeceklerini kararlaştırdılar. Reşat Paşa, Matthews ile bir İngiliz gemisinde buluşarak Padişah'ın mesajını doğruladı. Matthews, Zeki Paşa ile üç saat süren bir görüşme yaptı. Sonunda Padişah, çok daha elverişli bir kaçış fırsatı için cuma

sabahına kadar beklemeyi istedi. Harington, son tedbirleri almadan önce Padişah'tan yazılı bir talepte ısrar etti. Vahdettin, hayatının tehlikede olduğuna ilişkin yazılı belgeyi yarın verecek, öbür gün sabah erkenden İngilizlere sığınacaktır. (**Renin:** 19; **Jaeschke 1,** II: 11; **2:** 32) ★ Refet Paşa, önceki gün bir aracı ile haber gönderip Mustafa Kemal ile haberleşmek istediğini bildiren Vahdettin'e, Mustafa Kemal'den aldığı talimat üzerine bu isteğini yazılı olarak bildirmesi gerektiği haberini gönderdi (**Jaeschke 1,** II: 11. Jaeschke, bu tarihten önce Şerif Hüseyin'in Vahdettin'e Mekke'ye sığınmayı teklif ettiğini kaydediyor: **Jaeschke 1,** II: 12; Chotani'nin 20 tarihli yazısında da bu bilgi veriliyor. **Renin:** 1 Aralık).

5. Meclis İkinci Başkanvekilliği'ne 196 mebustan 99'unun oyu ile Kırşehir Mebusu Müfit Efendi seçildi (**ZC** 24: 514; **Renin:** 18).

6. Türkiye Sosyalist Fırkası Başkanı Hüseyin (İştirakçi) Hilmi, İstanbul Fatih'te tabancayla vurularak öldürüldü. Tutuklanan katil Kalkandereli Haydar Efendi, kaçak bulunan eski polis müdürünün akrabası ve Hürriyet İtilaf üyesi imiş. Polis müdürü ile Hilmi Bey arasında geçen bir davadan dolayı Hilmi Bey'i daha önce birkaç sefer tehdit etmiş. (**Vakit, İkdam, Renin, Tev.Ef.** 17.18'de ifadesi var)

7. Hayrabolu ve Malkara, Türk memurları tarafından teslim alındı (**Gnkur.**54; **Tev.Ef.** 15: "14'te"; **İkdam:** 16,19. Malkara'da 350 Rum evinden tek bir kişi kaldı. Türkler Zafer takı yaptı. Teslim alma sırasında çocuklar vatan şarkıları söylediler).

8. Sovyet Dışişleri Bakanı Çiçerin'in padişahlığın kaldırılmasını kutlayan yazısı Meclis'te okundu. Yazıda Boğazların dış düşmanların her suikastına karşı korunması, karada ve denizde egemenlik haklarının tam olarak elde edileceğine olan umut da dile getirildi. (**ZC** 24: 507) ★ Türkiye İşçi ve Çiftçi Sosyalist Fırkası Genel Sekreteri Şefik Hüsnü'nün Saltanat'ın kaldırılmasını kutlayan mesajı Meclis'te okundu. "İstanbul aydınları arasında görülen gerici durumu nefretle kınarız. Yakın bir gelecekte işçi ve çiftçilerimizi gerçek kurtuluşa eriştirecek ortak üretim ve mülkiyete dayanan sosyal devrimin olacağını kuvvetle ümit ederiz." Meclis Başkanlığı'ndan genel kurula yapılan açıklamaya göre, başka yerlerden de kutlama telleri geliyor. (**ZC** 24: 508; **R.N.İleri:** 310)

9. Poincaré, İngiltere'nin Paris Temsilcisi Hardinge ile görüştü. Fransa, Curzon'un dünkü yazısına cevap vererek konferansta Türklere karşı ileri sürülecek şartlarda bazı yumuşatıcı hükümler önerdi. Edirne'nin Türkiye'ye bırakılmasını, Trakya'nın askerden arındırılmasını isteyen Fransa, kapitülasyonların sürdürülmesini, Ege'deki adaların Türkiye'ye bırakılmasını, savaş tazminatında diretilmesini önerdi; bundan vaz geçilirse Türklerin de Yunanlılardan tazminat istemekten vazgeçmeleri gerekeceğini öne sürdü. (**Sonyel** II: 300; Rappel, Ekselsior'dan **Şimşir 4,** No.30,33)

1922 - KASIM

10. Lozan Konferansı'na gidecek İngiliz delegasyonunda görev almış olan İngilizlerin İstanbul Yüksek Komiseri Rumbold ile Baştercüman Ryan ve İngiliz Dayinler Vekili Adam Block, aileleriyle birlikte İstanbul'dan Lozan'a hareket ettiler (**İkdam:** 16).

11. İran Kürtlerinin liderlerinden olan ve bir ay kadar önce, İran hükümet kuvvetleriyle yaptığı çarpışmalar sonucu Türkiye'ye sığınıp buradan Irak'a geçen Simko, Surucu Aşireti Reisi Şeyh Abdullah'a yazdığı mektupta, Türk hükümetine çok hizmeti dokunduğunu, buna karşılık karısını öldürerek, 3 yaşındaki oğlunu esir alarak kendisine kötülük yaptıklarını bildirdi. Simko şöyle devam etti: "Biz Kürt milleti kendimizi bugün muhafaza, vatan ve milletimizi göze alıp kurtarma yolunu seçelim. Osmanlılar bana bu kötülüğü Kürt milletini ele almak için yaptı". Simko'nun sığındığı Kürt Hükümeti Başkanı Şeyh Mahmut ve 15 aşiret reisi, Süleymaniye Belediye Başkanı ve ulema adına BMM Başkanı ve Başkumandan Mustafa Kemal'e 26 Ocak'ta başvurarak Simko'dan alınan silah, para ve çocuk geri istenecektir. 31 Ocak'ta Doğu Cephesi Kumandanlığı'ndan verilecek karşılıkta kesin olarak hükümete sığınırsa "emanetlerinin" geri verileceği bildirilecektir. Şeyh Mahmut Hükümeti'nin şart olarak ileri sürdüğü Van ve Hakkâri dışında bir yerde, dilerse Ankara'da oturma teklifini kabul etmediğinden çocuğu ve parası geri verilmeyecek, oğlu Hüsrev, Eskişehir Lisesi'nin son sınıfında okurken zatürreden ölecektir. (**Uzel 2:** 267)

12. Harbiye Nezareti ile İstanbul Kumandanlığı birleştirilerek kolordu kumandanlığı yetkisiyle İstanbul Kumandanlığı kuruldu ve komutanlık görevine vekâleten Albay Abdurrahman Nafiz Bey atandı (**HTVD** 66, ves.1487'den **Kocatürk:** 366; **İkdam:** 19 "dün tayin edildi; **Renin** 19: "dün tatbike vazedildi" Krş.12 Kasım, pr. 4)

13. Edirne Valisi Şakir Bey, Trakya'nın yeni idaresi hakkında bilgi vermek üzere, Çorlu'dan İstanbul'a geldi ve Refet Paşa ile görüştü. İkdam'a demecinde Trakya'yı terk eden Yunanlıların zulüm ve yağma yaptıklarını, Musevilerin Yunan işgalinden kurtuldukları için sevinç duyduklarını, Türk idaresinin adil olduğunu söyledi. (**İkdam:** 16)

14. Tevhidiefkâr: Öğüt gazetesinin adî bir iftirası: Vahdettin'in bildirisi matbaamızda basılmış. Buna inanacak hiç bir namus sahibi yoktur. Bu gazetenin sahibi, iddiasını ispat edemezse dünyanın en alçak adamıdır. **Hakimiyeti Milliye:** Amerika ve Biz: Amerika'da bizi canavar göstermek isteyen hain nankörleri memleketimize sokmağa, aramızda bulunmalarına tahammül etmeğe mecbur muyuz? –Le Temps diyor ki: Sulha gitmek için doğru yol müzakeredir. Türkiye'nin siyasetinden şüpheye mahal yoktur. –İslam âlemi sürur içinde. Hilafet hakkında verilen karar her tarafta tasvip edildi. Ağa Han,

1922 - KASIM

büyük bir memnuniyet izhar eyledi. –Hilal-i Ahmer, 3.000 ev yapıyor. **Açıksöz:** İsmet Paşa Hazretleri Lozan'da. –İtilaf hükümetlerinin iki notası ve cevabımız. –Büyük Rus İhtilali'nin 5. yıldönümü münasebetiyle Gazi Paşa Kumandanımızın Kalinin'e tebrik telgrafları. –Ali Kemal'in İzmit'te sorgulanması. **Vakit:** Başmurahhasımız İsmet Paşa, Konferans hakkında Lozan muhabirimize mühim beyanatta bulundu: Kararlaştırılan günde Lozan'da bulunmamız, sulh için ne büyük hislerle dolu olduğumuza en büyük delildir. İstiklalimiz ve mülkî bütünlüğümüz temin edilmek şartıyla derhal sulh akdine amadeyiz. –A.Emin: Konferans arifesinde. **Yenigün:** Roma'dan özel muhabirin yazısı: İngiliz siyasetini bilelim. –Lozan Konferansı 20 Teşrinisani'ye kaldı. –İstanbul'dan Mısır'a önceki gün 25 hain kaçtı. **İleri:** Tekfurdağı, dün sabah tesellüm edilmiştir. –Suphi Nuri: Bedbinlik ve nikbinlik. Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin naşir-i efkârı **Samsun'da Hayat**'ta Ethem Veysi: Padişahlığın kaldırılması, İslam esaslarına doğru atılmış ilk adımdır. **Morning Post:** Lozan, ikinci bir Cenova olmalıdır (İtilaf Devletleri anlaşarak ortak bir siyaset gütmelidir) (**MEH** 105:12-14) **İkdam:** Konferans arifesinde vaziyet, buradaki Müttefik askerî ve siyasî ricalinin gösterdiği kiyaset, bugünkü vaziyetin salahı için dahi ümitleri pek ziyade takviye etmektedir. –İsmet Paşa Lozan'da bazı suçlamaları reddediyor. **Renin:** İsmet Paşa, Paris'te bekleniyor. –Poincaré, Londra'ya gitmiyor. –İstanbul'un ticarî vaziyeti. –H.Cahit, gümrük vergisinin ertelenmesini överek ziynet eşyasının yurda sokulması yasağının gözden geçirilmesini, pudra, lavanta gibi şeylerin medenî hayatın gereği olduğunu yazıyor. **Journal**'de, İstanbul özel muhabirinin İstanbul'da durum hakkında 7'de (bkz) gönderdiği yazı: İstanbul'da panik. **Tribune de Genéve**'de, İsmet Paşa ile mülakat (Bkz.13) (**Şimşir 4,** No.28,29)

16 - PERŞEMBE

1. Vahdettin'in kaçış hazırlıkları... Bugünkü Tevhidiefkâr'da, Vahdettin'in cezalandırılmasıyla ilgili 30 Ekim tarihli karar metni yayımlandı. Refet Paşa, dün Ömer Yaver Paşa'ya bildirdiği, Vahdettin Mustafa Kemal'le haberleşmek istiyorsa bunu yazılı olarak bildirmesi şartını Fahri Bey'e tekrarladı. Vahdettin Halife-i Müslimin" unvanını kullanarak Harington'a şu kısa mektubu yazdı: İstanbul'da hayatımı tehlikede gördüğümden İngiltere devlet-i fehimesine iltica ve bir an evvel İstanbul'dan mahall-i ahara naklimi talep ederim efendim." Vahdettin bu talebini bir aracı yoluyla sözlü olarak dün yapmış, ancak Harington bunu yazılı olarak bildirmesini istemiş, Padişah da, emin bir zaman olarak gördüğü yarınki cuma günü sabahtan kaçmayı uygun görmüştü. Osmanoğulları hanedan ailesinin 36. padişahı olan Vahdettin, yarın sabah bir İngiliz zırhlısına sığınarak İstanbul'dan ayrılacak ve Malta'ya götürülecektir. (**Renin, HM:** 19; **Uluğ:** 319; **Bıyıklıoğlu:** 48-49) ★ Yüksek Komiser Vekili Henderson'un Curzon'a raporu: Vahdettin'in firar niyeti, belki perişanlık sonucudur (**Jaeschke 1,** II: 12).

1922 - KASIM

2. Fransız Başbakanı ve Dışişleri Bakanı Poincaré, Paris'te İsmet Paşa'nın ziyaretini iade etti. İsmet Paşa, dün davetli olarak Lozan'dan geldiği Paris'te Poincaré'yi ziyaret ederek görüşmüştü. (**Kocatürk:** 366)

3. Ankara'nın kanunları desteler halinde İstanbul'a gelmeye başladı. Yeni kanunlar, İstanbul Hükümeti'nin uyguladığı kanunları geçersiz kılıyor. Men-i Müskirat Kanunu gereğince İstanbul'da da içki içmek yasaklanıyor. Gümrük Kanunu önce uygulamaya konuyor, ancak büyük kargaşalık yaratması nedeniyle uygulanması erteleniyor. (**İkdam:** 17)

4. İsveç Elçisi, Bulgar Başpiskoposu ve İtalyan Yüksek Komiseri Mr.Garoni, Refet Paşa'yı ziyaret ettiler. İstanbul Vali Vekili Esat Bey'le Belediye Başkanı Ziya Bey de Refet Paşa'yı ziyaret ederek bazı talimat aldılar. (**İkdam:** 17; **Renin:** 18)

5. İstanbul Maarif Müdürü, İkdam gazetesine yaptığı açıklamada şunları söyledi: İstanbul'da tahminen 144.000 çocuk var. Bunların 98.000'i Türktür. Biz bunlardan ancak 30.000'ini okutuyoruz. Yalnız ana mektepleri için 44.000 çocuk var. Bunlara mektep temin edilmezse maarif islah edilemez. Özel muhasebeden maaş alan ilkokul öğretmenlerinin maaşları düzenli olarak verilmektedir. Fransızca kursları açıldı. Beden Terbiyesi, din bilgisi dersleri ilave olundu. Genel muhasebeden maaş alan 28 vakıf mektebi öğretmenleri de 20 günde bir maaş alıyor. Bunların da özel idareden maaş almaları gerekir. (**İkdam:** 17)

6. Şarköy Türk jandarması tarafından teslim alındı (**İkdam:** 19).

7. **Akşam:** Maarifte takip edilecek siyaset. Yeni Maarif Vekili Safa Bey'le Kâzım Karabekir Paşa'nın mütalaaları. **Yeni Adana:** İngiliz siyaseti. –İran Harbiye Nazırı Nizam'ın Mustafa Kemal Paşa'ya hediyeleri. –Amerika hâlâ düşmanın tesiri altında aleyhimizdeki propagandalara alet oluyor. **Tevhidiefkâr:** İsmet Paşa, Paris'e vasıl oldu. –Ebüzziyazade: En doğru yol, Lozan Konferansı'nın hak ve adaleti esas almasıdır. –Le Temps, "Türklere vaat edilen verilmelidir" diyor. **Hakimiyeti Milliye:** İsmet Paşa Hazretleri, sulh müzakeratının tehir edilmesinin beklenmeyen neticeler vereceğini Müttefikin Hariciye Nazırlarına bildirmiştir. –İsmet Paşa Hazretleri Paris'te. **Açıksöz:** Seyit Emir Ali'nin mektubu: Hilafeti halkın seçimine bırakmak bile şeriat ve ananelere aykırı değildir. –Almanlar, "Türkler kâinata bir misal teşkil ettiler" diyorlar. –İngiliz Sefarethanesi'ne bir şeyhülislam iltica etmiş diyorlar, hangi şeyhülislam? **Vakit:** İsmet Paşa Paris'e gitti. –A.Emin: Millî program ve fırkacılık. –Alpullu ve Babaeski'nin teslimi. –Ali Kemal'in İzmit'te Anadolu Ajansı muhabirine son beyanatı: Ben Kuvayı Milliye'yi İstanbul'da bekliyordum. Bu kadar büyük bir kahramanlık ile askerî kudretimizin tecellî edeceğini tahmin edemedim, hesap veririm. Dahiliye nazırlığım zamanında bir şey yapmadım. İcraatımızda

1922 - KASIM

nazım olan Ferit Paşa idi. El'an, İttihat ve Terakkî fırkasından bazılarının nüfuz ettiğini görüyorum. **İleri:** Atina'da harp mesulleri muhakeme edilirken. –Ali Kemal'in sorguya çekilmesi. –Enver Paşa ile Türkistan'da bir mülakat. –Suphi Nuri: Konferans hazırlıkları. **Yenigün:** İsmet Paşa Hazretleri tarafından verilen nota. –Ali Kemal nasıl tevkif edilmişti? –Hak ve hakikat: Bir kere de İzmir'deki Amerikan mümessilini dinleyelim. Amerika Hariciye Nazırı, aleyhimizde atıp tutacağına buradaki mümessillerinden niçin rapor istemiyor acaba? **The Times:** Riga'dan gelen haber: Sovyet basını Türkiye'deki komünistlere karşı alınan ezici tedbirlerden dolayı telaş gösteriyor. **Rappel** (Paris): İsmet Paşa, İngiliz notasıyla aynı zamanda Paris'e geldi. İstanbul'da durum tehlike arzediyor. Jandarma sorunu, sorunların en dikenlisi. **Le Matin:** Bugünkü durumda artık, Fransızlarla İngilizler arasında bir gerginlikten söz etmeye olanak yoktur. İsmet Paşa, "İmzaladığımız tüm anlaşmalara nasıl sadakat gösterdiysek, bu barış anlaşmasına da öyle sadık kalacağız" diyor. **Homme Libre** (Paris): İsmet Paşa, konuşmalarında demokrat Türkiye'yi övmekten başka bir şey söylemiyor. Göreceğiz bakalım. **Excelsior:** Paris'le Londra, anlaşacaklar gibi görünüyor. Refet Paşa, Müttefiklere bir muhtıra vererek, İstanbul'da güvenlik işini üzerine almaya hazır olduğunu bildirdi. İsmet Paşa ne dedi (dünkü basın toplantısı). **Gaulois:** İsmet Paşa ile görüşme: Barış yapmak için geldim. Ekonomik ve Politik bağımsızlıktan en ufak bir ödün bile veremeyiz". Bugün herkes memnun görünüyor. Söylentilere inanmak gerekirse, politik gökyüzü birdenbire aydınlanıyor. Türklere, savunmada kaldığımız izlenimini vermek hata olacaktır. Onların isteklerine boyun eğmemiz acemice bir politika olur. **Le Figaro:** İsmet Paşa, umudunu Fransa'nın dürüst ve tarafsız aracılığına bağlamış görünüyor. İsmet Paşa, Fransa'nın benimsediği ilkeleri benimseyen yeni Türkiye için Fransa'yı iyiliksever bir büyük gibi görmek istedi. Öteki uluslar önünde Türkiye'nin en iyi sözcüsü Poincaré olacaktır. **Journal:** İsmet Paşa "Konferans en geç 20 Kasım'da toplanmalıdır" dedi. İsmet Paşa'nın askere benzeyen hiç bir yanı yok. İşitme güçlüğü var. Konuşması ağır ama düzgün. Düşünmeden konuşmuyor. **L'Oeuvre:** İsmet Paşa bize "Yeni Türkiye barış ve bağımsızlık istiyor" dedi. (Son 9 gazete: **Şimşir 4,** No. 30-38) **İkdam:** Tamir ve imar meselesi. –İngiltere, Şark meselesindeki görüşünü bir muhtıra ile Fransa'ya bildirdi. –İktisat Vekili Mahmut Esat Bey'e göre tahrip edilen yerleri nasıl imar edeceğiz? –Üç Rumca gazete, Tevfik Paşa'nın Pire'den geçerken verdiği beyanattan bahsediyor. Halbuki Tevfik Paşa İstanbul'dan ayrılmamıştır. **Le Temps:** Bir inkılaptan çıkan ve bir istilaya karşı koyan Türkiye'yi vatanseverlik kurtarmıştır. Yeni Türkiye, ölen Osmanlı imparatorluğu değildir. Millî bir hükümettir. (**İkdam:** 21) **Renin:** Mustafa Kemal'in Kalinin'e kutlama yazısı. –İstanbul Vali Vekili Esat Beyefendi'nin beyanatı: Jandarma ve asker kaydettiğimize ilişkin haberler

1922 - KASIM

asılsızdır. Endişeye mahal yoktur. Maaşların ödenmesine pazartesi başlanacak. Ankara'dan kanunlar gelmeye başladı. Tedricen uygulanacak. –H.Cahit: Anadolu'daki derin inkilap, kalplerimizi şükran ve iftihar hisleriyle doldurdu. Millet canlanıyor. İnkılap ruhlarda vukubulmalıdır. Anadolu'da basın sansürünün olmaması, Meclis'teki serbest tartışma, İstiklal Mahkemelerinde kimsenin görüşünden dolayı mahkûm olmaması bunun olumlu işaretleridir. Haftalık mizah gazetesi **Ayine**'nin 65. sayısı: Kurtarıcılarımızdan kahraman İsmet Paşa Hazretleri. –Gidenlere: Bu muhterem zevat, memleket ne zaman işgale uğrarsa o zaman geliyorlar. Dileğimiz bir daha sizin bu memlekete dönebileceğiniz felaketlerden uzak yaşamamızdır. –Refik Halit Bey, Mihraniye vapuruyla emsali misüllü Avrupa'ya azimet etmiştir. –Yıldızların sukutu. –Venizelos sulh konferansına nasıl gidecek: (Yamalı bir bohça ile onu taşımakta güçlük çeken bir eşeğin sırtında). **Güleryüz**'ün 83. sayısı: Mustafa Kemal kâbusu. –Bir haftalık resmigeçit.

17 - CUMA

1. Osmanoğullarının son padişahı VI. Mehmet Vahdettin İstanbul'dan kaçtı... Haftalardır kaçtığı ve kaçacağı söylenen Vahdettin, geceyi kaçacağı kapıya yakın tören köşkünde geçirdi. Değerli eşyasını ve mücevherlerini bavullara yerleştirdi. Yıldız Sarayı'ndan sabaha karşı, İngilizlerin gönderdiği bir ambulansla Tophane'ye getirilen Vahdettin, buradan bir istimbotla İngiliz Malaya gemisine çıkarıldı. Vahdettin, yanına 3.000 altın lira aldı. Yanındakilerden birine, 20.000 İngiliz lirasının da Londra Bankası'nda olduğunu söyledi. Yanına oğlu Ertuğrul'u, başmabeyincisini, mızıkacıbaşını, doktorunu, iki kâtibini, bir uşağını, bir berberini, iki haremağasını alan Vahdettin, 5 karısını İngilizlere emanet etti. Malaya zırhlısında Vahdettin Akdeniz başkumandanı Amiral Sir Brock tarafından donanmanın saygı töreniyle kabul edildi. Yüksek Komiser Rumbold Lozan görüşmelerine gittiği için vekili Henderson, Vahdettin'i İngiliz topraklarına ayak basması nedeniyle selamladı. Vahdettin, ikisinin de kral olduklarını ileri sürerek İngiliz Kralı George'un sempatilerini de beklediğini söyledi. Vahdettin, tahtından vazgeçmek niyetinde olmadığını birçok kez tekrarladı ve İstanbul'u terk etmekle şerefini kurtardığını, hayatına önem vermediğini söyledi. 61 yaşında olan Vahdettin, VI. Mehmet unvanıyla 36. Osmanlı Padişahı olarak 3 Temmuz 1918'de tahta geçmişti. 4 gün sonra Malta'ya varacak olan Vahdettin, İngilizlerin teşvikiyle Halifelik davasını sürdürecek, ancak İslam dünyasından bir destek göremeyecek, 26 Mayıs 1926'da San Remo'da ölecektir. 1 Kasım'da Padişahlığı kaldırmış olan Büyük Millet Meclisi, yarın Vahdettin'i Halifelik'ten de azlederek yerine Abdülmecit'i halife seçecektir. Vahdettin'in kaçışı, onu lanetleyen bir kampanyaya yol açacak ve nüfuzunun bütünüyle sona ermesine

neden olacaktır. Ankara Hükümeti, Vahdettin'i yargılayıp cezalandırma gücünü henüz kendisinde göremediği için bu kaçışı uygun bir çözüm olarak karşılamış, kaçışa göz yummuş bulunuyor. (**Renin,Tev.Ef, İkdam, İleri, Vakit, Ter.Hak.** 18; **HM,YG, AS:** 19; **MN** 1923: 182; **TİH** II/6-4: 112; **Uluğ:** 318; **Yak.Tar.** III: 387; **Jaeschke 2:** 252)

2. Vahdettin'in kaçışıyla ilgili gelişmeler: Müttefik İşgal Kuvvetleri Kumandanı Harington bir bildiri yayımlayarak Vahdettin'in "Bütün İslamların Halifesi" sıfatıyla hürriyet ve hayatını tehlikede gördüğünden İngiliz himayesini ve başka bir yere naklini istediğinden bu isteğin sabahleyin yerine getirildiğini bildirdi. Durumu, bu bildiriyi ekleyerek bir yazıyla Refet Paşa'ya da bildirdi. (**Renin** 18; **Tanin**: 20; **GCZ** 3: 1042-1043; **Söylev** II:506) ★ Refet Paşa, Mustafa Kemal'e telgraflarında Vahdettin'in kaçtığını bildirdi ve Harington'un bildiri ve yazısını ulaştırdı. Rauf Bey'e telgrafında da Fransız Yüksek Komiseri Pellé'nin bu kaçışı önemsiz saydığını bildirdi. Mustafa Kemal, Refet Paşa'ya cevabında, kutsal emanetlerin korunmasını, Vahdettin'in yerine seçilecek halife konusunda Abdülmecit'in yoklanmasını istedi. Refet Paşa, gece Abdülmecit'le görüşeceği cevabını verdi. Gece Abdülmecit'le görüştü. Ondan, TBMM'nin Saltanat ve Hilafet hakkındaki kararını tamamiyle benimsediğini ifade eden bir kâğıt aldı. Refet Paşa, Halifelik makamının 3 yıldan beri boş sayıldığı, ya da son güne kadar halife iken Vahdettin'in firar veya düşmana iltica ettiği seçeneklerinden birinin kabul edilerek gazetelere o yolda bildirim yapılmasını önerdi. (**GCZ** 3: 1043; **Jaeschke 1,** II: 12)

3. Abdülmecit (Halife seçilmeden birkaç gün önce) Journal muhabirine demecinde şunları söylüyor: Ankara ricalinin akıl dairesinde hareketinden eminim. Mustafa Kemal Paşa, zekî bir zattır. Vatanın menfaati için mücadelede bulunuyor. Eserini tamamlamasını bekleyelim. Lisanındaki sertlik mazur görülmelidir. Bolşeviklikten korkacak hiç bir şey yoktur. Komünistlik İslam şeraitine uygun değildir. Biz mülkiyet hakkını tasdik ve himaye ediyoruz. (**İkdam:** 21)

4. Avrupa'ya "gittiği" konusundaki haberler üzerine İkdam muhabiri son sadrazam Tevfik Paşa'yı ziyaret etti. Tevfik Paşa, 60 yıllık hizmeti olduğunu, bu yaştaki insanların emekliliklerini istediklerini, memleket ağır buhranlar geçirmemiş olsaydı son görevi de almayacak olduğunu söyledi ve "Dinleniyorum, bu mevsimde de seyahate çıkmam" dedi. (**İkdam:** 18)

5. İsmet Paşa, Paris'ten Lozan'a hareket etti. İsmet Paşa, önceki gün Paris'te Fransız Başbakanı ve Dışişleri Bakanı Poincaré ile görüşmüştü. (**Renin, İkdam:** 19) ★ İsmet Paşa'nın The Muslim Standard müdürüne demeci: Türk milleti İslamiyet'in kolu ve kılıcıdır. Biz yaşadıkça kanımızın son damlasına kadar Hilafet'i tutup yaşatacağız. Fakat tek bir adamın şahsî malı olmasına asla müsaade edemeyiz. Hilafet hakkı Türk milletinde mahfuzdur. (Cebesoy 3'den **Jaeschke 1,** II: 12)

1922 - KASIM

6. İzmir Valisi Abdülhalik Bey, İkdam muhabirinin sorularını cevapladı: İzmir'i ve yanan kasabaları yeniden imar edeceğiz. Harita çıkarılıyor. Bunun için yabancılardan da teklif alıyoruz. Mülkî memurlar geldi. Adliye memurları henüz gelemedi. Göçmenler döndükten sonra nüfus sayımı yaptıracağız. Yarım milyon nüfus tahmin ediyorum. Osmanlı Bankası, Banko dö Roma, Kredi Lyone çalışmaya başladı. İlkokullar açıldı. Kız ve Erkek Öğretmen okulları ile Kız ve Erkek Sultanileri için kayıtlara başladık. Vilayet genel seçimleri için seçim yapılmadı. 1919'da seçilenler devam edecek. Vilayet bütçesi, 500.000 lirayı bile bulmayacak. İhracattan vergi alınmıyor. Üzüm, incir, tütün, palamut vs. ihraç ediyoruz. (**İkdam:** 22)

7. Lozan Konferansı'nda İtalyan delegeliğine atanan Yüksek Komiser Marki Garoni, bindiği geminin bir kaza geçirmesi üzerine trenle İstanbul'dan Lozan'a hareket etti (**İkdam:** 17).

8. Refet Paşa, Müttefik Yüksek Komiserlikleriyle görüşerek basından sansürün kaldırılmasını istedi. Türk gazetelerine güvenilmesini isteyen Refet Paşa, onların Müttefik kuvvetler aleyhine yayın yapmamaları için bizzat kendisinin nezaret edeceğine söz verdi. Bu sözü senet kabul eden Yüksek Komiserler, 19 Kasım'dan başlayarak basındaki Müttefik sansürünün kaldırıldığını açıkladılar. 19'dan başlayarak sansür görevini Refet Paşa'nın karargâhında kurulan bir daire üstlenecektir. (**İkdam**; **Renin:** 19; **Jaeschke 1,** II: 12 "16'da")

9. Türk memurları Uzunköprü'yü teslim aldılar (**İkdam:** 19). ★ Kırklareli'ne bağlı Pehlivanköy'de Türk yönetimi kuruldu. Pehlivanköy, Yunanlılar tarafından 24 Temmuz 1920'de işgal edilmişti. (**Gnkur.** 44)

10. İstanbul'daki öğretmenler, bir toplantı düzenlediler. Çoğunluk sağlanamayınca, Darülmuallimin Konferans Salonu'nda Darülmuallimin ve Darülmuallimat Mezunları Cemiyeti üyelerinden Şefik Bey'in idaresinde özel bir toplantı yapılarak Sultanilerin aldığı yeni durumdaki karışıklık üzerinde duruldu. Toplantı haftaya ertelendi. (**İkdam:** 18; **Renin:** 19)

11. **Renin:** İsmet Paşa Lozan'da devletlere bir muhtıra verdi. İsmet Paşa Paris'te. –İngiltere'nin muhtırası ve Fransa'nın cevabı. Poincaré, Curzon, Mussolini mülakatı. –Millî mefküreler muvacehesinde Türkiye ve Mısır. **İkdam:** İsmet Paşa Paris'te. –İngiltere, Şark meselelerindeki görüşünü bir muhtıra ile Fransa'ya bildirdi. –İktisat Vekili Mahmut Esat Bey'e göre tahrip edilen yerlerimizi nasıl imar edeceğiz? –Üç Rumca gazete, Tevfik Paşa'nın Pire'den geçerken verdiği beyanattan bahsediyor. Halbuki Tevfik Paşa, İstanbul'dan ayrılmamıştır. **İleri:** İsmet Paşa Paris'te. –Yenigün'ün makalesi: Milletin mukadderatını kayıt altına almaya kalkışanlara... **Vakit**'te Ahmet Emin: Fırtına'dan sonra güneş. –Şükrü Kaya'nın azınlıkların mübadelesi hakkında

1922 - KASIM

demeci. –İsmet Paşa Paris'e vasıl oldu. –Yenigün, İstanbul'da TBMM kararlarına itiraz etmek isteyenlerin kafalarının koparılmasını talep ediyor. –Türkiye Sosyalist Fırkası Reisi Hilmi Efendi, evvelki gece katledildi. **Tevhidiefkâr:** İngiliz seçimlerinde Bonar Law'ın fırkası kazanıyor. –İsmet Paşa, Poincaré'ye sulhun tehirindeki mahzurları anlattu. –Yenigün neler söylüyor? İstanbul memleketin en suçlu noktası imiş. BMM kararlarına itiraz etmek isteyenlerin derhal hıyanet-i vataniye cürmüyle kafalarının koparılmasını istiyor. **Yarın**'ın 6. sayısı: Abdülhak Şinasi: Milliyet cereyanı ve edebiyat. –Rauf Ahmet Bey'le mülakat. –Ahmet Rasim Bey'de bir gün. –İstiklal Marşı beste notası (Şark Musikî Cemiyeti Reisi Ali Rıfat Bey'in eseri) **Hakimiyeti Milliye:** Yunanistan umumî ve zalimane bir tehcire başladı. Türklerin emlak satması yasaklandı. Hareket bir felaket halinde devam etmektedir. –Yunanlıların Bornova, Torbalı, Bergama, Vize, Kuşadası, Karaburun, Nif'te tahrip ettikleri ve yaktıkları bina ve öldürdükleri kişi sayısı. –İsmet Paşa'nın The Times'e yeni beyanatı. **Yenigün:** Başmurahhasımız İsmet Paşa'nın Temps ve Matin gazetelerine beyanatı. –Yunus Nadi: Sulh ihtiyacı. –Saray, İngilizlerin muhafazası altında. –İsviçre bizim işlerimizi nasıl görüyor? Journal de Jeneve'nin 4 tarihli yayını. –Yunanistan'da tehcir, ilk kafile İstanbul'da. –Amerika'daki kardeşlerimiz yeniden 351 dolar daha gönderdiler. **Yeni Adana:** Ali Kemal nasıl parçalandı? –Maarif vekilimizle mülakat. **Le Figaro:** Türklerin Fransızlara kötü davrandığı yolundaki haberler, Fransa ile Türkiye'nin arasını açmak için kasten uydurulmuş yalanlardır (**Bel.** 177: 271). **Matin**'de İsmet Paşa-Poincaré görüşmesinde Poincaré'nin Türkiye'deki Fransız menfaatlerinin, Ankara kararlarının subaylar tarafından pek şiddetli tatbiki yüzünden zarar gördüğünden şikâyeti. İsmet Paşa'nın bu konuda bilgi alacağı cevabı. (**İkdam:** 21)

18 - CUMARTESİ

1. Abdülmecit Efendi halife seçildi. Hükümet, halifelik meselesini görüştü. Refet Paşa'nın Abdülmecit'ten aldığı yazı okundu. Bir an önce seçim yapılması kararlaştırıldı. Çoğunluk Halife'nin İstanbul'da kalmasını isterken, bazı bakanlar, Anadolu'da oturtulmasını istediler. Rauf Bey, konuyu Meclis'in gizli oturumuna getirerek görüş istedi. Uzun ve gergin geçen bir görüşme oldu. Hükümet ve çoğunluk yanlısı mebuslar, hemen Abdülmecit'in halife seçilmesini istediler. Muhalefete mensup mebuslar ise İstanbul'un işgal altında olduğunu gerekçe göstererek Halife'nin Ankara'ya getirtilmesini ve kendisine biat edilmesini (tek tek bağlılık bildirilmesini) istediler. Bitlis Mebusu Yusuf Ziya Bey, Halife'nin aynı zamanda Meclis başkanı olması gerektiğini söyleyince Mustafa Kemal "Türkiye halkı kayıtsız şartsız hakimiyetine sahip olmuştur. Hakimiyet, hiç bir renkte, hiç bir şekilde, hiç bir mana ve delalette iştirak

1922 - KASIM

kabul etmez" dedi. Tunalı Hilmi, Halife'ye tek tek bağlılık bildirilmesini isteyen Selahattin Bey'e "Saçak öpmek istiyor" diye sataştı. Hükümet önergesi oylanarak Abdülmecit halife seçildi. Açık birleşimde Rauf Bey, Vahdettin'in kaçışıyla ilgili bilgileri sundu. Mebuslar, oturdukları yerden "Lanet olsun! Cehenneme kadar yolu var! Hain! İdam" sesleriyle tepki gösterdiler. Rauf Bey, bu ihanetin tarihte benzerinin görülmediğini söyledi. Şer'iye Bakanı Vehbi Bey, Halifelik makamının boşaldığını söyleyerek yeni bir halife seçilmesiyle ilgili fetvasını okuttu. Vahdettin'in halifelikten düşürüldüğü oybirliği ile ve sürekli alkışlar arasında kabul edildi. Başbakan'ın hemen yeni halifenin seçilmesiyle ilgili oylamaya geçmek istemesi, bazı mebusların sinirlenmesine ve gürültülere sebep oldu. Oylamaya katılan 163 mebustan 148'inin oyu ile Abdülmecit halife seçildi. 9 kişi çekimser kaldı. 3 oy Selim Efendi'ye, 2 oy da Abdülhalim Efendi'ye çıktı. Tunali Hilmi "İslam âleminde en şümullü bir ümmet topluluğu ve seçim budur" dedi. Halife seçimi dolayısıyla Meclis'te bir dua okundu. Yarından sonra Meclis'in Halife'ye bağlılığını bildirmek üzere 15 kişi seçilecek. Mustafa Kemal, Abdülmecit'e Meclis'in kararını yarın telgrafla bildirecektir. (ZC 24: 562; GCZ 3: 1042-1065; İkdam, YG, AS, HM, Renin: 19; Tanin, İleri,Tev.Ef. 20; **Söylev** II: 511; **MN** 1923: 185; **Düstur** 3/3: 164; **Arıburnu** I: 312)

2. Mustafa Kemal, Refet Paşa'ya Halife Abdülmecit'le ilgili bazı talimatlar gönderdi. Abdülmecit'in yalnızca "Müslümanların halifesi" unvanını kullanacağını bildiren Mustafa Kemal, onun İslâm âlemine yayımlayacağı bildiriyi yayımlanmadan önce görmek istediklerini, bu bildiride Meclis kararından ötürü sevindiğinin açıkça belirtileceğini, Vahdettin'in yaptıkları bir bir sayılarak kınanacağını, anayasanın ilk 10 maddesinin kapsamı açıklanarak bu yönetim biçiminin övüleceğini, "Türkiye Ulusal Halk Hükümeti"nin geçmişte gördüğü işlerin övüleceğini, bildiride bunlardan başka siyasî bir görüşe yer verilmeyeceğini bildirdi. Refet Paşa yarın bu konularda Halife'nin görüş ve itirazlarını bildirecek, Mustafa Kemal de verdiği karşılıkta bunlardan bir kısmını kabul edecek, ancak sonuçta Abdülmecit'in bildirisindeki "Peygamber Halifesi" ve "Han" unvanlarından hoşnut olmayacaktır. (**Söylev** II: 508)

3. İngiliz Yüksek Komiserliği Başkâtibi, Cemil Münir Bey'e, kendilerine iltica eden bir kişiyi himaye etmek zorunda olduklarından Vahdettin'i kabul ettiklerini, dinî meselelere karışmadıklarını, İslam dünyasının kararını beklerken Vahdettin'i halen halife olarak kabul ettiklerini söyledi (**Renin:** 19).

4. Çerkez Ragıp, Ali, Murat, Zeki, Adil, Kasım Mazlum, Mehmet Necdet, Kâzım, Talat adlarındaki Hürriyet ve İtilaf Partisi yanlısı 10 "hain", Yunan bandıralı Espuvar vapuru ile İstanbul'dan kaçtılar. Kaçanlar, diğer bir çok mülteci gibi Mısır'a gitti. (**Renin, İkdam:** 19) ★ Rıza Tevfik, Eski Şeyhülislamlardan Mustafa Sabri, Süleyman Şevket ve diğerleri Mısır'a vardılar (**Jaeschke 1,** II: 13).

1922 - KASIM

5. 24 Temmuz 1920'de Yunanlılarca işgal edilmiş olan Uzunköprü Türk jandarmalar ve memurlar tarafından teslim alındı. (Krş.17). Tekirdağ'a bağlı Şarköy'de de Türk yönetimi kuruldu. Şarköy, 27 Temmuz 1920'de işgal edilmiştir. (**Gnkur.** 24,55. **İkdam** 16 ve 17'de Uzunköprü, Keşan, İpsala, Şarköy'ün bugün teslim alınacağı, Renin 16'da da.)

6. Curzon, Paris'te Poincaré ile görüşerek Lozan'da Türklere karşı uygulanacak siyaset hakkında onunla belli konularda anlaştı (**İkdam:** 20; **Sonyel** II: 300). ★ Poincaré, Fransız Parlamentosu'nda Doğu barışı için müttefiklerinden ayrı hareket etmeyi düşünmediklerini söyledi. Ankara Anlaşması'na uyulması için Türkiye'yi zorlayacağını anlattı. Hükümet için yapılan güvenoylamasında 160 olumsuz oya karşılık 462 olumlu oyla Hükümet'e güven bildirildi. (**Tanin:** 20,21; **İkdam:** 21)

7. Himaye-i Etfal Cemiyeti'nin düzenlediği İzmir gezisine katılan İstanbullular için İzmir'de üç yüz kişilik bir ziyafet verildi. Saruhan Mebusu Necati ve Maarif Müdürü Vasıf Beyler, ziyafette İstanbul halkının Kurtuluş Savaşı'ndaki fedakârlıklarını şükranla andılar. Yarın Prenses Maria vapurunda İzmirlilere bir veda ziyafeti verilecek. (**HM:** 20)

8. Kuzey Irak'taki Kürt yönetiminin merkezi olan Süleymaniye Mutaasarrıf Vekili, Revandiz'de Özdemir Bey'e bir mektup yazarak İngilizlerden aldığı kuvvetle Kerkük'e saldıracağı haber alınan Seyit Taha'ya karşı harekete geçilmesini istedi (**Uzel 2:** 253).

9. Millî Savunma Bakanı Kâzım Paşa (Özalp), cepheden Ankara'ya dönüşü nedeniyle Meclis'te yaptığı konuşmada, ordunun savaşta olduğu gibi şevk ve heyecanla çalıştığını, zaferin anısı olarak mebuslara verilmek üzere birer tüfek gönderildiğini söyledi. Zafer anısı olarak her mebusa bir tüfek armağan edilecektir. (**ZC** 24: 561; **Özalp:** 238)

10. Sovyetlerin Ankara Büyükelçiliği, Ankara Dışişleri Bakanlığı'nın 15 tarihli notasına cevap vererek Ankara'daki Rus Ticaret Ateşeliği'ne karşı takınılan tavırdaki yumuşamaya karşılık Türk tüccarlarının pasaportlarının vize edilmemesi talimatını geri almak eğiliminde olduğunu bildirdi (**Yerasimos,** belge: 550).

11. İştirakçi Hilmi'yi öldüren Haydar Efendi, Sorgu Hakimliği'nde verdiği ifadede şunları söyledi: "Eski Polis Umum Müdürü Hasan Tahsin Bey'in akrabasıyım. Hilmi Bey'i bunun yanına çıkarken görmüştüm. Bir akşam Sirkeci'de rast geldim. Epice müddet içtik. Eğlenceye gitmemizi teklif etti. Fatih'te namusuma sataştı. Sarhoştum. Tabancamı nasıl çektiğimi, cinayeti nasıl işlediğimi bilmiyorum." (**İkdam, Renin:** 19. Renin 17'de, 15'te Sosyalist Fırkası Başkanı Hüseyin Hilmi'yi tabancayla öldüren Kalkandereli Haydar Efendi'nin Hürriyet ve İtilafçı olduğu, aralarında daha önce geçen bir davadan ötürü Hilmi Efendi'yi birkaç kez tehdit ettiği yazılıdır.)

1922 - KASIM

12. Refet Paşa, Papa'nın İstanbul Temsilcisi Monitor Dolçe'nin ziyaretini iade etti. İran ve Belçika Elçiliklerine de bir ziyarette bulundu. Danimarka Elçisi de Refet Paşa'yı ziyaret etti. (**Renin, İkdam:** 19)

13. **İleri:** Sulhun tehirinden asla mesul olamayız. –Mehmet Sadis, bir İngiliz zırhlısına iltica ederek dün sabah hilafet merkezinden firar eylemiştir. **Tercümanı Hakikat:** Milletin ve bütün İslam âleminin nazarında sakıt Altıncı Mehmet, Yıldız'dan nasıl firar etti? Yanında oğlu, başmabeyincisi, sertabibi, mızıka muallimi ve iki mesahibi firar etmiştir. (Resim altı: İslam ve Osmanlı tarihinde ilk defa olarak bir ecnebî himaye ve sefinesine iltica ile ar-ı firarı irtikap eden sakıt ve mahlu (düşük ve hal edilmiş) Padişah Altıncı Mehmet. –Hüseyin Şükrü: Tarihimizde bir leke gibi kalacak. **İkdam:** İsmet Paşa tarafından devletlere verilen bir notada sulhun ertelenmesi Türk milleti için büyüklüğü takdir edilemeyecek fedakârlıkları ve zahmetleri devam ettireceği... hususunda nazarı dikkatleri celbeylemiştir. –Mehmet Sadis akibet makarr-ı Hilafetten kaçmıştır. –Terkedilen mesken ve arazi, yardıma muhtaç olanlara verilecek. **Renin:** Vahdettin dün sabah, bir İngiliz zırhlısıyla Hilafet merkezinden kaçtı. İngiliz karargâhının resmî tebliğini harfiyyen dercediyoruz. –Mussolini'nin mühim beyanatı: Türkiye, hakkını elde ettiği zaman daha fazlasını iddia etmemelidir. Türkiye'ye "Buraya kadar, daha ileri gitme" demek cesareti olmalıdır. –H.Cahit: Bu felaketler bize ders olmalı, vatanı imar etmeliyiz. Türkiye, Avrupalı bir devlettir. **Tevhidiefkâr:** Altıncı Mehmet, Hilafet merkezinden bir İngiliz harp gemisine firar etti. –Ebüzziyazade: Millî cephe sarsılamaz. –L.George, seçimlerde yenildi. **Açıksöz:** İstanbul meselesi. –İsmet Paşa Hazretleri'nin notası. –Bonar Law'ın "İngiliz kuvvetlerinin geri çekilmesi, İngiltere'nin haysiyetini ihlal eder" demesine Ağa Han Hazretleri cevap veriyor. –Çiçerin Yoldaş'ın tebriki, BMM'nde alkışlarla kabul olunmuştur. **Vakit:** Sabık hakan Vahdettin, dün sabah İstanbul'dan kaybolmuştur. Vatan haini... –İsmet Paşa'nın notası, demeci. –A.Emin: İngiltere'de muhafazakârların galebesi. **Karagöz:** Masa başındayız! –Ben hiç değilse üç yıldır işi körükledim. Kahve döğücülere hık dedim. O da bir iştir. Herkes benim kadar yapsaydı bugün kalpak giymek hakkıydı. Fakat ne mantarcı İtilafçılar görüyorum ki bugün millîci oldular.

19 - PAZAR

1. Mustafa Kemal, Abdülmecit Efendi'ye bir yazı ile halife seçildiğini bildirdi. Yazıda, çeşitli kötülükler yapan Vahdettin'in bir İngiliz savaş gemisine sığınması sonucu Şer'iye Vekâleti'nin fetvasıyla hal edildiği, egemenliği kayıtsız şartsız üzerinde bulunduran Meclis'in kendisini halife seçtiği "hürmet-i mahsusa ile" "zat-ı hazret-i hilafetpenahilerine" arzedildi. Telgrafı Refet Paşa

1922 - KASIM

Abdülmecit'e götürdü, İslam dünyasına yayımlanacak bildiriyi de ona okudu. Abdülmecit, şimdiye kadar kendisine iyi davranmamış Vahdettin hakkında bir şey yazmamanın daha asilce olduğunu, kendisinin de bir bildiri hazırladığını, her iki bildiriyi birleştirerek yarın öğleden önce göndereceğini, bildirinin Arapça bir çevirisinin de İstanbul basınında yer almasının iyi olacağını söyledi. Bu bilgileri Mustafa Kemal ve Rauf Bey'e aktaran Refet Paşa, Adbülmecit'in Dolmabahçe Sarayı'nda oturacağını, kutlama töreninin yarından sonra yapılacağını, bildirideki imzanın üstünde "Halife-i Müslümin ve Hadimülharemeyn" unvanının bulunmasını istediğini, cuma selamlığında giyeceği elbise hakkında bilgi istediğini, ancak hil'at ve "Fatih'e ait şekilde" sarık takınmak istediğini bildirdi. Mustafa Kemal, bu hususlara yarın cevap verecek. (**İleri, Tanin, İkdam, Tev.Ef.** 20; **Söylev** II: 509; **Nutuk,** ves.265,266; **MN** 1923: 186; **Atatürk Özel Arşivinden Seçmeler:** 146)

2. Mustafa Kemal, Meclis Başkanlığı'na yazısında, Halife'ye seçildiğini tebliğ etmek üzere bir kurul gönderileceğini bildirdi. Meclis'te bu kurulu oluşturacak mebusların seçilmesini istedi. Yarın, 15 mebus seçilecek. (**HM:** 21)

3. Renin gazetesinin bir muhabiri, Vahdettin'in kaçışının kendilerinde nasıl bir etki bıraktığını öğrenmek için hanedan üyelerinin evlerine gitti. Şehzade Abdürrahim Efendi "Bu hadise hepimizi müteessir etmiştir. Gazetelerden öğrendiğimizde hayretler içinde kaldık" dedi. Halifelik'le Sultanlığın ayrılması konusunda ne düşündüğü ile ilgili bir soruyu karşılıksız bıraktı. Münire Sultan, siyasetle uğraşmadığı cevabını vermekle yetindi. Vahdettin'in kızı Ulviye Sultan ise "mevkiinin nezaketi" nedeniyle kaçıştan ne hissettiğini söylemedi. Muhabir, bazı bendelerle de görüştü. Onlar, Osmanlı ailesinin bu kaçıştan üzüntülü olduğunu söylediler. (**Tanin:** 20)

4. Yarın açılacak olan Lozan Konferansı için İngiliz Dışişleri Bakanı Curzon ile Fransız Başbakanı ve Dışişleri Bakanı Poincaré, Paris'ten Lozan'a geldiler. Konferans'ta izleyecekleri politika konusunda Poincaré, Curzon ve yeni İtalyan Başbakanı Mussolini Lozan'da bir görüşme yaptılar. (**İkdam:** 21)

5. 24 Temmuz 1920'de Yunanlıların işgal ettiği Kavaklı (Meriç), Türk yönetimine geçti. Binbaşı Mehmet Bey komutasındaki bir tabur da Keşan'a girdi. (**Gnkur.** 24; **Kutay 4:** 334. **İkdam** ve **Renin** 16'da İpsala, İnoz (Enez) ve Şarköy'ün bugün için teslim alınacağı).

6. Refet Paşa ile Yüksek Komiserler arasında varılan anlaşma üzerine bugünden başlayarak İstanbul'da Müttefik sansürü kalktı. Gazeteler, Refet Paşa karargâhında bulunan yeni bir sansür kurulu tarafından denetlenmeye başlandı. Refet Paşa, önceki gün Yüksek Komiserlere, basının Müttefikler aleyhine yayın yapmaması için bizzat kendisinin kefil olduğunu söyleyerek

1922 - KASIM

Müttefik sansürünün kaldırılmasını istemiş ve onları buna razı etmişti. Gazeteler bugün Müttefik sansüründan geçmemiş olarak çıktı. Mütareke İstanbulunda sansür uygulaması İstanbul Hükümeti tarafından 1 Aralık 1918'de başlatılmış, 20 Ocak 1919'da sansür kurullarına Müttefik temsilcileri de girmiş, sansür 5 Şubat 1919'da ağırlaştırılmıştı. O tarihlerden bu yana İstanbul basınında sayısız yazı ve haber kısmen veya bütünüyle sansür edilmiş bulunuyor. (**Renin:** 19; **İkdam:** 19,20)

7. Mustafa Kemal, büyük zaferi kutlayan Türkocağı'nın ancak bugün aldığı telgrafına verdiği cevapta, yeni Türkiye'nin dayanağı olan millet ve memleket fikirlerinin gelişmesi için yıllardır başarı ile telkin ve yayınları bulunduğundan dolayı Türkocağı'na teşekkür etti. (**HM, İkdam:** 23)

8. Türkiye Komünist Partisi'nin Komintern'deki heyet sekreteri Sadrettin Celal, Dördüncü Dünya Kongresi'nde yaptığı konuşmada Anadolu'da komünistlerin kitle halinde tutuklanmalarını kınadı: "Hükümet, verdiği onca söze rağmen, emekçi kitleler yararına hiç bir reform yapmamıştır. Son gelen haberlere göre tutuklanan komünistlerin sayısı iki yüz'ü aşmıştır. Hükümet'in emekçi kitlelerle dünya proletaryasının desteğine en çok ihtiyacı varken böylesine anti-komünizme sarılması gerçekten gariptir." (**Tunçay:** 280; **TKİH:** 67)

9. Meclis İkinci Başkanı Dr.Adnan Bey, Türkiye İşçi ve Çiftçi Sosyalist Fırkası adına Şefik Hüsnü'nün Meclis'te 15 Kasım'da okunan saltanatın kaldırılmasını kutlayan telgrafına teşekkür etti. Şefik Hüsnü, telgrafında Kurtuluş Savaşı'nın dünya proleteryasının yardımıyla kazanıldığını belirterek "Devrimin ilerletilmesinde emekçi sınıfı, devrimcilerle sonuna kadar beraber olacaktır" demişti. (**Tunaya:** 439; **R.N.İleri:** 311)

10. Kürdistan İçişleri Bakanı Şeyh Mehmet Garip, Özdemir Bey'e yazdığı mektupta Şeyh Mahmut her ne kadar Birinci Melik unvanıyla İngilizler tarafından tahta geçirilmiş ise de amaçlarının kutsal vatanı canavar kâfirlerden temizlemek olduğunu bildirerek acele yeteri kadar silah, asker ve İngiliz uçaklarına karşı da uçak istedi. Uçak benzinlerini hayvanlarıyla göndermeye hazır olduğunu bildirdi. Güney Kürdistan Hükümeti, Kuzey Irak'taki Süleymeniye şehrinde resmen 10 Ekim'de ilan edilmişti. (**Uzel 2:** 256)

11. İki yıldan beri Ankara'da bulunup dersler veren Tarihçi Abdurrahman Şeref Bey, Ankara'dan ayrıldı. Kendisini öğretmenler adına Eğitim eski Bakanı Hamdullah Suphi Bey uğurladı. (**HM:** 20)

12. Yerli Basın: **İkdam:** Makam-ı Mualla-yı Hilafete Hanedan-ı Âl-Osmanî'den esleh ve erşet olmak üzere Büyük Millet Meclisi'nce ekseriyet-i ârâ ile Abdülmecit Efendi Hazretleri'nin namzet gösterildiği, Türk-İslam dünyası için selamet vaat eden netice-i intihabın bugün şehrimize tebliği muhtemeldir. –Cuma günü

1922 - KASIM

sabah karanlığında makarr-ı hilafetten kaçan hakan-ı mahlu Mehmet Vahidettin, Malta'ya gitti. **Renin:** BMM, Abdülmecit Efendi Hazretleri'ni makam-ı Hilafet'e intihap buyurdu. –Müttefikler arası sansür idaresi bugünden itibaren vazifesini tatil etmiştir. –Vahdettin'in ilticası ve firarı hakkında tafsilat. –İsmail Müştak: Ne haldeyiz? Herkes böyle soruyor. İstanbul, fırtınaya hazırlıksız yakalanmış bir yolcuya benziyor. Eski binayı yıkarak yeni bir yurt yapmak üzere bulunuyoruz. Anadolu'ya göre çok müreffeh bir hayat geçiren İstanbul muhiti, bir hamlede ye'se düştü, hodperest oldu. İstanbul'a ne oldu? **Tevhidiefkâr:** Vatanına, milletine, dinine son ihanetini de gösteren Vahdettin, Malaya diretnotuyla, bir zamanlar milliyetperverlerin menfası olan Malta'ya sevk edildi. Mukaddes emanetler duruyor. Hilafet makamına kim seçilecek? –Sabık padişah, firar etmekle kendisinin Sait Mollalarla hem ayar ve şerik olduğunu ispat etti. –Resimleri: Vahdettin, Said Molla, Damat Ferit, İzmirli İsmail Hakkı, Refik Halit, Sadık Bey. –Sakıt Hakan, son ihanetini nasıl yaptı? **Vakit**'te, Halife seçimi hakkında karar. –İngilizlere iltica eden düşük Hakan Malta'da Mareşal Polomer'e misafir olacaktır. –Firar hakkında ecnebî çevrelerdeki telakkiler. –Ahmet Emin: Canlı bir ölü: Vahdettin. **İleri:** Altıncı Mehmet'in bilinen surette firarından sonra TBMM dün de müzakerelere devam etmiştir. Yeni halifemizin intihabı dün gece yapılacaktı. Bugün anlayabileceğiz. –Suphi Nuri: Altıncı Mehmet kaçtı. Yaşasın Türkler ve İslamlar! **Hakimiyeti Milliye:** Vahdettin en son melanetini de gösterdi. Hilafet makamından firar ile İngilizlerin kucağına atılmak hıyanetini de irtikap etti. Dün akşam yediden itibaren makam-ı mualla-yı hilafeti bilintihap Abdülmecit Efendi Hazretleri işgal eylemektedir. –Meclis'te hal kararı ve intihap. –Hilafet makamından İngiliz kucağına. –İsmet Paşa Poincaré nezdinde. –İngiltere'de muhafazakârlar ekseriyet kazandılar. **Açıksöz:** Hain halife kaçtı. –Lenin Yoldaş'ın beyanatı: Türkiye'nin Boğazlar hakkındaki istekleri ve millî emelleri tatmin edilmelidir. Biz bunu millî istiklal prensibi adına gerekli sayıyoruz. **Yenigün:** Abdülmecit Efendi Hazretleri, dün makam-ı hilafete intihap edildi. –Yunus Nadi: İnkılapçı Türkiye. –Mel'unun firarına dair tafsilat. –İngiliz seçimleri: L.George, adamakıllı yıkıldı. –İstanbul'daki mahut gazete Tevhidiefkâr, "İki düşman" başlıklı makalemiz üzerine neler yazmış? **Türkoğlu**'nda bazı İstanbul gazetelerinin padişahlığın kaldırılmasından rahatsızlıklarını anlatan yayınına cevap: Manasız ve lüzumsuz mütalaalar. –"Anadolu lafla değil, ciddî icraatla meşguldür". –Babıâli, babıhali oldu. **Samsun'da Hayat:** Rum eşkiyası Taflan civarında biri kadın 9 Müslümanı öldürdü. –Sabık Hakan firar etmiş. Hükümet bunların kaçmasına engel olacak tedbiri alsaydı daha iyi olurdu.

13. Yabancı basın: Fransız solunun organlarından **Le Populaire:** Boğazlardaki İngiliz emperyalizmi ve Rhin nehri boyundaki Fransız militarizmi ile aynı şiddetle mücadele edilmelidir. (**Bel.**177: 277) **Journal**'de Paul Erio, Padişahlığın

1922 - KASIM

kaldırılmasına varan gelişmeleri anlatıyor. "VI. Mehmet'le birlikte, tüm eski Türkiye gözden uzaklaştı. Uyuyan ülkeye yeni bir kan aşılama iddiasındaki milliyetçilerin ne yapacaklarını bekleyelim." –El Mukaddem gazetesinin Cidde muhabirinin istihbaratına göre Hicaz Kralı Hüseyin, Sultan'ı, iyi kabul göreceğine güvence verdiği Mekke'ye sığınmaya çağırdı. –Türkler, halifenin İngilizlere sığınmasını hoş karşılamıyor. Şeyhülislam Sabri ile Rıza Tevfik, İngiliz himayesinde Hindistan'a giderken, düşük Sultanın el yazısıyla bir mektup götürdüler. Mektupta Şeyhülislam'ın Vahdettin tarafından dikte ettirilen emirlerine uyulması isteniyor. **Journal des Depats**'da, Vahdettin'in İngilizler tarafından nasıl kaçırıldığı, Sabri Efendi ile Hint Müslümanlarına gönderdiği doğrulanan mesaj, Şerif Hüseyin'in onu Mekke'ye çağırdığı haberi. "İngiliz Hükümeti, Ankara Hükümeti düşürdükten sonra Hint Müslümanlarının onun tarafını tuttuğuna inanıyor. Böylece İngiltere, Milliyetçi Türkiye'nin reddettiği halifeyi himayesi altına alıyor. Bu tutum günün birinde çok büyük karışıklıklara neden olacaktır." **Petit Parisien**'de Robert Vaucher, Lozan'da Rıza Nur'la yaptığı mülakatı anlatıyor: Bolşevik değiliz, Cumhuriyet değiliz. Kendimize özgü bir sistemimiz var. Üç yıldır Padişah olmadan da işlerin yürüdüğünü gördük. Çağdaş bir millet olmaya karar verdik. Kilise ile devlet işlerini birbirinden ayıran Fransa'yı örnek aldık. Halife, yalnızca manevî bir hükümdardır. **Le Suisse** (İsviçre): VI.Mehmet kaçtı. Sarayı askerler tarafından işgal edildi. Türk basını sultanın kaçışını çok sert ifadelerle yorumluyor. **Le Temps**'da, İstanbul özel muhabiri P.Gentizon'un Refet Paşa ile görüşmesi. Gentizon, Anadolu ve İstanbul'da Müttefik, özellikle Fransız çıkarlarına aykırı hareketlerden yakınarak bunun Türkiye'nin Batı ile ilişkilerini bozduğundan yakınıyor. Refet Paşa, memleketlerini çok sevdiğini ve onun efendisi olmak istediklerini, savaş sırasındaki kopukluktan kendilerinin sorumlu olmadıklarını, yabancıların mallarına el koymadıklarını ve bugünlerde yazıldığının aksine, hiç bir Hıristiyanı İstanbul'u terketmeye zorlamadıklarını, aşırı kazanmaya alışmış bazı kişilerin, uygulamalarından zarar görebileceğini, kendilerinin de hata yapabileceğini, Bolşevizm'i benimsemediklerini, Batı'nın ekonomik sistemini Türkiye'de uygulayacaklarını, Fransız kültürüne çok şey borçlu olduklarını, İstanbul'da Müttefik kuvvetleriyle uzlaşan bir ara yönetim uygulamaya çalıştıklarını anlattı. (**Şimşir 4,** No.39-44)

20 - PAZARTESİ

1. Lozan Konferansı... Yeni Türkiye'nin uluslararası konumunu belgeleyecek olan konferans, İsviçre'nin Lozan kentinde, İsviçre Konfederasyonu Başkanı M.Haab'ın ev sahibi olarak yaptığı açış konuşmasıyla başladı. Daha sonra, Konferans Başkanı İngiliz Dışişleri Bakanı Lord Curzon ile Türk Delegasyonu

1922 - KASIM

Başkanı ve Dışişleri Bakanı İsmet Paşa, birer açış konuşması yaptılar. İsmet Paşa, Türk milletinin varlığını korumayı, bağımsızlığını sağlamayı başardığını, derin bir hayat kuvvetine sahip milletlere has olan var olma ve bağımsızlık yeteneği ile barışa ve huzura kavuşmaya hak kazandığını, başlıca amaçlarının bu yeri korumak ve güçlendirmek olduğunu söyledi; Türk milletinin savaşı kazanmak için çektiği acıları anlattı. Konferansta İngiltere'yi Dışişleri Bakanı Lord Curzon, Fransa'yı Dışişleri Bakanı sıfatıyla Başbakan Poincaré, İtalya'yı, gene Dışişleri Bakanı sıfatıyla yeni Başbakan Mussolini, Yunanistan'ı ise Venizelos temsil ediyor. Japonya, Yugoslavya, Bulgaristan ve Romanya'nın da katıldığı konferansı ABD gözlemci olarak izliyor. Lozan Konferansı, 13 Kasım'da açılacakken, İngiliz seçimleri nedeniyle, Türkiye'nin itirazına rağmen bugüne ertelenmişti. Kararsızlık, kuşku ve entrika havası içinde başlayan konferans, Türk isteklerinin kabule yanaşılmaması üzerine kesintiye uğrayacak ve 8 ay sonra 23 Temmuz 1923'te imzalanabilecektir. (**YG:** 20,21; **Öğüt, İkdam, Tanin:** 22; **UİT** 3: 368; **TİH** II/6-4: 125; **Sonyel** II: 303; **Şimşir 5:** 444-446; **Meray:** 1; **Söylev** II: 513)

2. Poincaré ile aynı otelde kalan İsmet Paşa, konferansın açılışından önce onunla bir görüşme yaptı. Konferans başkanlığının üç İtilaf devleti ile Türkiye arasında değişimli olarak yapılmasını önerdi. Poincaré, İtilaf Devletlerinin davetçi ülkeler olduklarını ileri sürerek buna yanaşmadı. İstanbul'un tahliyesinin anlaşma imzalanır imzalanmaz yapılacağını, Boğazların serbestisi için Türkiye'nin başkanı olduğu bir komisyon düşündüklerini, Trakya'da Türk askerî varlığını sınırlandırmak istediklerini, azınlıkların değiştirilmesinin Türkiye'nin istediği gibi yapılabileceğini, kapitülasyonların, yabancıların çıkarlarını ihlal etmemek şartıyla halledilebileceğini söyledi. İsmet Paşa'nın bu işlerin zor halledilebileceğini söylemesi üzerine de her zorluğun halledilebileceğini, Türkiye'nin bugün ümit edilmez derecede elverişli bir durumda olduğunu, Curzon'un bile Türkiye'ye karşı oldukça elverişli bir duruma geldiğini ileri sürdü. İsmet Paşa, bu görüşmesini ve açılış törenini Büyük Millet Meclisi Başkanlığı'na telle bildirdi. (**Şimşir 5:** 444-446; **İkdam:** 22)

3. Halifelikle ilgili gelişmeler: Meclis'te, ad çekme yoluyla Abdülmecit'e Meclis'in bağlılıklarını bildirecek 15 kişi belirlendi (**ZC** 25: 12; **YG, HM:** 21). ★ Mustafa Kemal, Refet Paşa'nın Abdülmecit'le görüşmesini anlatan dünkü teline karşılık verererek, Abdülmecit'in "Müslümanların Halifesi" yanında Hadimülharemeyn sanını da kullanabileceğini, cuma töreninde Fatih'in kılığına girmesinin uygun olmayacağını, redingot ya da İstanbulin giyebileceğini, yayımlayacağı bildiride de Vahdettin adı edilmeden de olsa eski halifenin ve zamanında düşülen kötü durumunun söz konusu edilmesi gerektiğini bildirdi. Refet Paşa da Mustafa Kemal'e telinde, Abdülmecit'in bugünkü yazısının altında "Peygamber'in Halifesi ve Hadimülharemeyn" unvanlarının altında "Abdülaziz Han oğlu

1922 - KASIM

Abdülmecit" imzasını kullandığını, bildirisinde Vahdettin'e değinmekten vazgeçtiğini bildirdi. Refet Paşa, Abdülmecit'in Mustafa Kemal'in dünkü yazısına teşekkür eden cevabını ve onun yayımlamayı düşündüğü bildirinin metnini de gönderdi. (**Söylev II**: 510)

4. Hint Hilafet Komitesi Başkanı Chotani, Bombay'dan, Ankara'nın Roma Temsilcisi Celalettin Arif Bey'e gönderdiği telgrafta, Vahdettin'in, Mustafa Sabri ve Rıza Tevfik'in İngilizler tarafından Hindistan'a getirtilip propaganda için kullanılmasına Hint Müslümanlarının izin vermeyeceğini, İslamiyet'e ve vatanseverliğe aykırı davranan bu kişilerin bir saygınlığı bulunmadığını anlattı ve Hint Müslümanlarının TBMM'ne tam saygıları bulunduğunu bildirdi (**Tanin:** 2 Aralık).

5. Başbakan Rauf Bey, Lozan'daki Türkiye delegasyonuyla Paris ve Roma Temsilciliklerine Vahdettin'in kaçtığını ve hal edildiğini, Abdülmecit'in halife seçildiğini bildirerek bunun ilgili devletlere iletilmesini istedi (**Atatürk'ün Milli Dış Politikası** I: 469). ★ Rauf Bey, bir yazıyla Abdülmecit'i kutladı. Abdülmecit buna teşekkür etti. (**Jaeschke 1,** II: 13) ★ Refet Paşa, Abdülmecit'in halife seçildiğini bir notayla İstanbul'daki Yüksek Komiserlere bildirdi. Yüksek Komiserler Abdülmecit'e resmî bir ziyaret yapmayı reddettiler. (**Jaeschke 1,** II: 14)

6. Vahdettin, İstanbul'dan ayrılışının dördüncü günü Malta'ya ulaştı. Güvenlik önlemleri altında boş sokaklardan geçirilerek hizmetçileri ile birlikte bir konağa yerleştirildi. Vahdettin, "dünyada en sevmediği adam olan" Abdülmecit'in halife seçilmesi konusunda berberi Şükrü'ye şunları söyledi: "Bizim budala, demek saltanatsız hilafete razı, yani tekke şeyhi olacak. Gerçi bu kadarı da çoktur ya..." Vahdettin burada kaldığı 37 gün içinde bir gün olsun sokağa çıkmıyor. İstanbul'da kalan üç kadın efendiyi, özellikle en gözdesi olan Nimet Sultan'ı düşünmekle, konyak içmekle vakit geçiriyor. (**Yak.Tar.** III: 388; **İkdam:** 22 "Malta'da") ★ Vahdettin, Malta'dan Harington'a yazdığı mektupta İstanbul'dan kaçışını sağladığı için teşekkür etti (**Uluğ:** 326). ★ İngiliz Yüksek Komiseri, İngiliz delegesi olarak bulunduğu Lozan'da kaleme aldığı raporda Vahdettin'in kaçışından önceki günlerde çektiği zorluğu anlattı. "Harington'a başvuracaktı. Zuhur edecek ilk münasip fırsattan faydalanmaya birdenbire karar vermişti. BMM'nin onu yargılayacağı konusunda Ankara'dan gelen haber, dilekçesini hızlandırmış olabilir". (**Jaeschke 2:** 250)

7. Meclis'in gizli oturumunda, Refet Paşa'nın İstanbul'daki hareketleri hakkında 15 mebusun verdiği gensoru tartışıldı. Rauf Bey, yaptığı açıklamada Refet Paşa'ya durumun gerektirdiği işleri yapma yetkisi verdiklerini, sorumluluğu üzerlerine aldıklarını, Refet Paşa'nın da kanunlar çerçevesinde çalıştığını, İstanbul'da hükümet işlerini gördüğünü ve çok önemli bir görev yaptığını

anlattı. Muhalefet, Refet Paşa'nın TBMM ve Başkumandanlık Temsilcisi sıfatlarına karşı çıktı; onun "Heyet-i vekilecik" kurduğunu, gümrük yasalarını uygulamadığını belirtti. Tartışmalar 21 ve 22'de de sürecek ve Hükümet güvenoyu alacaktır. (**GCZ** 3: 1068-1082)

8. İpsala'da Türk yönetimi kuruldu (**Gnkur.**24). ★ Gelibolu'da yangın çıktı. Kıyıda birikmiş Rumlar ve Ermeniler, kayıklarla taşınıyor. Limanda bunları almak için 3 vapur bekliyor. (**İkdam:** 22) ★ Gelibolu, Yunanlılar tarafından Fransızlara devredildi. Fransızlar, buradaki Rum ve Ermenilerin taşınabilmesi için 24 Kasım'a kadar süre tanıdılar. Fransızlar 23 tarihli tebliğlerinde burayı Türklere 26'da teslim edeceklerini açıklayacaklardır. (**İkdam:** 25) ★ Bugüne kadar Türkler tarafından teslim alınamayan diğer Trakya şehir ve kasabalarının teslim alınma tarihleri: Keşan: 21, Havsa:22, Enez: 24, Edirne: 25, Lalapaşa: 29 Kasım. İşgal kuvvetlerinin son kalıntıları olan sembolik Müttefik birlikleri ise İstanbul'dan 2 Ekim 1923'te ayrılacaktır.

9. Komintern, Türkiye komünistlerine hitaben bir açık mektup yayımladı, sola karşı Ankara Hükümeti'nin tutumunu kınadı: Türkiyeli yoldaşlar! Sizler, tüm kôleleştirilmiş Doğu'ya ve sömürge ülkelere devrimci bir bağımsızlık hareketinin canlı örneğini verdiniz. Çalışan kitlelerin lehine demokratik reformlar yapacak herhangi bir hükümet veya partiyi destekleyebiliriz. Milliyetçi burjuva hükümeti, zaferin meyvelerini kendilerine ayırmak istiyor. Belli tavizler karşılığında emperyalistlerle uzlaşmaya hazırdır... (**Tunçay:** 284)

10. **İkdam**'ın manşetinde, Abdülmecit'in halife seçildiği: Abdülmecit Efendi'nin hilafeti, İstanbul'da ve Anadolu'nun her tarafında 100 pare top endahtı ile ilan olunacaktır. –Lozan Konferansı maalesef bugün de müzakerata başlayamıyor. –Başyazı: Hilafet ve İslam âlemi. –Ali Kemal nasıl tevkif edilmişti? **Vakit**'in süslü çerçeve içinde manşeti: Büyük Millet Meclisi evvelki akşam akdettiği alenî celsede, firarî Vahdettin'in hal'ine ve Abdülmecit Efendi Hazretleri'nin ittifaka yakın bir ekseriyetle halife-i Müslümin ilanına karar vermiştir. –Ahmet Emin: Halife-i Müslümin. –Lozan Konferansı bugün açılıyor. **Tevhidiefkâr**'da, Abdülmecit'in Halife seçilmesi ve Lozan Konferansı ile ilgili haberler. –İslam âleminin Hilafet meselesindeki fikri. Renin adıyla 14 Ekim'den beri yayımlanan Hüseyin Cahit'in gazetesi, bu sayıdan başlayarak asıl adına dönüp **Tanin** oldu. Başyazıda İsmail Müştak: Kalbim bütün tazimatı ve ubudiyetkeranesi ile biat arzediyor. –Mustafa Kemal'in Abdülmecit'e dünkü telgrafı. –Vahdettin'in firarı hakkında Osmanlı ailesi üyelerinin fikir ve duyguları. –Hüseyin Cahit: Konferans başlarken. **İleri:** Dünden itibaren umum Müslümanların halifesi, Hanedan-ı Al-Osmanî'den Abdülmecit bin Abdülaziz Han Hazretleri'dir. –Suphi Nuri: Halife Abdülmecit-i Sanî. –Halife-i İslama Gazi Mustafa Kemal Paşa Hazretleri'nin tebliği. –Halifemizin Mehmet Sadis

1922 - KASIM

hakkındaki kanaatleri. **Yeni Adana**'da İsmet Paşa'nın, Lenin'in demeçleri. **Yenigün:** Sulh konferansı bugün Lozan'da toplanacak. –Yunus Nadi: Lozan Konferansı. –Hint Hilafet Komitesi, Halife hakkındaki görüşünü İngiltere'ye bildirdi. –Mussolini'ye 306 rey ile itimat edildi. Bütün İtalya, Faşistleri takdir ediyor. **Hakimiyeti Milliye:** Vahdettin'in kaçışı ve İstanbul'daki tesirleri. Bütün gazeteler bu melunane firara sütunlar hasrediyorlar. Ecnebiler bile nefretle ve lanetle yâd ediyorlar. –Sulh Konferansı bugün açılıyor. –Hint Müslümanları ve son melanet. Chotani Hazretleri, Meclisimizin şer-i şerife uygun vaziyetine karşı çıkarılan İngilizleri protesto etmektedir. **Morning Post:** Şark'ta ittifak bozulursa bu, Garp'ta da bozulmasına bir adım teşkil eder. Bugün Türklerin istifade edecekleri bir noktadan yarın Almanya'nın istifadeye koşacağına şüphe yoktur. Bonar Law Kabinesi harp değil sulh istiyor. **Journal**'da, Halife seçimi ile ilgili haberler, İstanbul Müslüman çevrelerinin kaçan Halife'nin düşürülmesinin Kur'an'a uygun olduğunu düşündüğü, Müslüman basının Vahdettin'e öfkesi ve Hint Hilafet Komitesi Başkanı Chotani'nin Bonar Law'a telgrafı: Ankara Hükümeti'nin Halife konusunda özgürce karar vermesine karşı çıkan İngiltere'ye karşı Hint Müslümanlarının duydukları hıncı yatıştıracak birşeyler yapınız. Hint Müslümanları, Türk Millî Meclisi'nin kararlarının bütün dünya Müslümanlarının isteklerine tercüman olduğunu düşünmektedirler. İngiliz Hükümeti, Halife ile ilgili konulara karışacağına bu işi Müslümanların çözmelerini beklemelidir. (**Şimşir 4:** No.45) **Küçük Mecmua**'nın 23. sayısı: İktisadî mucize. –Yahya Saim: Millî Kahraman Kemal Paşa'ya: ...İslam'ın güneşi. –Yeni Türkçe'nin menfî ve müsbet gayeleri. (Dergi 15 Mart 1923'e kadar 33 sayı çıkmıştır)

DİZİN

1. Kitaptaki düzenlenişe uygun olarak sıra ile yıl, ay, gün ve paragrafın sırası belirtilmiştir.
2. Paragrafların ★ ile ayrılmış bölümlerinde ayrı ayrı, gazetelerden özetleri veren son paragraflarda, ilgili kavram birden çok sayıda geçmiş olabileceğinden, paragrafların tamamını okumakta yarar vardır.
3. Kavram, olayın geçtiği günün ilgili paragrafında verilmiştir. Olayın öncesi ve sonrası ile ilgili açıklamalar için, (o günlerde zaten gösterilmiş olduğundan) ayrıca işaret edilmemiştir.
4. ~ Bakınız anlamındadır.

— A —

A Ordusu 1921 Eylül 8.2; Ekim 1.2
A.P. (Ayın Pe) 1921 Ekim 4.9
A. Tevfik 1922 Mayıs 25.1
Abaza Vapuru 1922 Mart 21.8; 22.11
Abbas Halim Paşa 1922 Ocak 26.6
Abbas Hilmi Paşa 1921 Ekim 20.7
ABD 1921 Ağustos 25.7; 27.10; 31.6; Eylül 1.11; 2.2; 14.10; 25.5; 26.7; Ekim 11.6; 16.8: 23.11; 26.7; 28.1; Kasım 12.13; 14.9; 18.5; 21.8; 23.7; 25.8; Aralık 11.6; 13.3; 17.3; 19.12; 20.6,7; 25.3; 27.9; 1922 Ocak 1.8; 2.4; 3.2; 10.5; 18.3; 19.4; 24.1; 27.2; 28.6; Şubat 2.8; 6.9,10,13; 7.7; 21.6; Mart 18.9; Nisan 3.4; 20.9; Mayıs 4.8; 10.7; 18.6; 19.2,4; Haziran 3.2; 5.8; 7.7; 8.7; 11.6; 14.7; 16.7; 18.10; 23.9; 26.9; 27.6; 28.5; Temmuz 4.7; 5.4; 11.5; 18.7; 19.6; 25.9; 27.11; 28.7; Ağustos 14.7; 20.5; 28.15; Eylül 8.3; 16.17; Ekim 2.7; 13.6; 14.14; 15.6; 17.8; 20.7; 24.1; 27.9; 31.10; Kasım 8.11; 15.14; 16.7; 20.1
ABD Dışişleri Bakanlığı 1921 Ekim 28.1; 1922 Eylül 18.9; Ekim 11.7; 24.2; Kasım 10.5
ABD İzmir Konsolosluğu 1922 Eylül 2.5; 29.11
ABD Yüksek Komiserliği 1922 Ocak 5.5
Abdulahad Nuri 1921 Eylül 8.10; Ekim 18.4; 1922 Mart 28.7; 29.8; Nisan 11.6; 19.7; 27.9; 30.2; Mayıs 8.4; 16.7; Haziran 1.6; 3.9; 12.7; 14.7; 21.10; 24.8; Ağustos 28.15; Eylül 4.11; Ekim 23.8; Kasım 5.13
Abdulgafur Efendi 1922 Mart 24.6; Temmuz 29.3
Abdulhak Hakkı 1922 Kasım 5.1.4; 6.10; 7.4
Abdulkadir (Gazeteci) 1921 Eylül 29.3
Abdulkadir Efendi (Kürdistan Hükümeti Başkanvekili) 1922 Eylül 15.8
Abdullah (İttihatçı) 1922 Haziran 23.2
Abdullah (Şeyh) 1922 Kasım 15.11
Abdullah Azmi Bey 1921 Eylül 2.4; Aralık 11.1; 1922 Ocak 25.5; Mayıs 11.1; Temmuz 12.1; 28.7; Kasım 3.3; 4.6
Abdullah Bey (Rusya) 1922 Temmuz 26.11; 27.13
Abdullah Cevdet (Doktor) 1921 Ekim 2.5; 1922 Ocak 13.9; Nisan 20.8; 21.5; 27.9; Mayıs 4.8; 7.6; 9.6; 18.6; Haziran 1.4; 6.8; Ekim 3.6; 29.9
Abdullah Zühdü 1922 Eylül 13.15; 21.11; 24.15; 25.19; 26.10; 27.17; Ekim 1.11; 2.7; 3.8; 5.10; 6.12; 7.10; 8.5; 10.12; 11.14; 13.6; 14.14; 15.11; 17.11; 18.7; 22.8; 24.7; 25.6; 26.10; 29.10; 31.10; Kasım 1.12; 2.12; 3.12; 6.15
Abdurrahman (Türkistanlı) 1922 Temmuz 14.6
Abdurrahman Bey (Adana Vali Vekili) 1921 Aralık 1.11
Abdurrahman Bey (Ankara'nın Afganistan temsilcisi) 1922 Şubat 16.2; 21.6
Abdurrahman Şeref Bey 1922 Şubat 9.8; Kasım 11.5; 19.11
Abdülbaki 1921 Eylül 4.3
Abdülhadi Han 1922 Mart 20.12
Abdülhak Hamit (Tarhan) 1922 Ocak 28.8; Şubat 2.12
Abdülhak Şinasi (Hisar) 1921 Ekim 13.4 28.5; 1922 Kasım 17.11
Abdülhalik (Renda) (Konya, İzmir Valisi) 1921 Ekim 25.1; 1922 Nisan 18.7; Eylül 3.3; 6.10; Kasım 17.6
Abdülhalim Çelebi 1921 Aralık 19.4; 1922 Şubat 11.1
Abdülhalim Efendi 1922 Kasım 18.1
Abdülhamit II 1921 Eylül 12.10; 1922 Ocak 13.10
Abdülkadir Bey 1922 Nisan 18.7
Abdülkadir Kemali Bey 1921 Eylül 1.3; Ekim 20.4; 1922 Şubat 13.7
Abdülkerim Paşa (Divan-ı Harb-i Örfî Başkanı) 1922 Mart 26.5; 30.8
Abdülkerim Paşa (Keldani Cemaatinden) 1922 Ekim 22.4
Abdülmecit (Veliaht) 1921 Ağustos 28.4; 31.5; Eylül 9.3; Aralak 17.4; 24.3; 1922 Ocak 14.8; 16.3; 17.6; Şubat 15.7; 27.3; Mayıs 1.8,10; 2.8; 16.4; Haziran 15.3; Temmuz 11.6; 16.6; Eylül 8.9; 11.5; 22.13; Ekim 5.10; 19.1; Kasım 7.2; 17.2,3; 18.1,2; 19.1,2,12; 20.3,5,6,10
Abdülmecit Efendi (Üsteğmen) 1922 Temmuz 6.5
Abdülvahap Bey 1922 Ağustos 24.7
Abdürrahim Efendi 1922 Ocak 29.4; Kasım 19.3
Abdürrahman Nafiz Bey 1922 Kasım 15.12
Abdüsselam Paşa 1921 Kasım 14.9
Abidin Bey 1922 Mayıs 15.1
Abilof, İbrahim 1921 Eylül 22.3; 29.2; 30.8; Ekim 2.7; 6.5; 9.4; 10.9; 11.2; 12.7; 13.4; 14.1; 15.8; 17.4; 18.4; 19.7; 20.7; 21.7; Kasım 6.8; 14.4; 15.13; 18.4; 30.7; Aralık 1.5; 1922 Ocak 8.5; 24.3; 26.7; Mart 1.3; 2.1; 3.7; 9.7; 21.5; 23.5; 26.2; 27.6; 28.4; 29.2; 30.1,3; 31.2,7; Nisan 1.1;

2.1; 3.6; 4.6; 8.5; 10.9; 11.5; 12.7; 19.7; 22.11; Mayıs 1.1; Haziran 11.6; 12.7; 19.11; 22.11; 27.2: Temmuz 14.3; 16.7; 23.2; Ağustos 19.7; 28.6,9; Eylül 12.13

Abluka 1922 Temmuz 13.7; Ağustos 1.2

Acara 1921 Kasım 19.7; Aralık 1.5; 5.11; 1922 Ocak 2.4; 26.7; Ekim 12.8

Acem 1922 Şubat 4.4; 12.2; Mart 30.6

Acıtonos Köyü 1921 Ekim 15.6

l'Action Francaise 1922 Kasım 3.12; 7.15; 10.7

Açıksöz 1921 Ağustos 24.9; 25.10; 27.10; 29.7; 30.9; 31.8; Eylül 1.11; 3.6; 4.9; 5.10; 6.9; 7.9; 8.10; 10.6; 11.8; 12.11; 13.13; 14.11; 15.10; 18.6; 19.11; 20.10; 22.12; 24.10; 25.5; 26.7; 27.5; 28.6; 29.13; Ekim 1.8; 2.7; 3.8; 4.10; 5.9; 6.9; 8.4; 9.4; 10.9; 11.6; 13.4; 16.8; 17.4; 18.4; 19.7; 20.7; 22.6; 23.11; 24.7; 25.5; 26.7; 27.6; 29.5; 30.5; Kasım 1.7; 2.3; 3.7; 5.13; 6.8; 7.7; 13.5; 14.9; 15.13; 16.7; 17.6; 19.7; 20.3; 21.11; 22.13; 23.7; 24.5; 26.8; 27.5; 28.9; 29.6; 30.7; Aralık 1.5; 3.5; 4.4; 6.6; 7.5; 8.7; 11.6; 12.6; 13.9; 14.5; 15.7; 17.8; 18.3; 19.12; 20.7; 21.6; 23.7; 24.11; 26.11; 27.9; 28.5; 31.9; 1922 Ocak 1.8; 2.4; 3.7; 4.10; 5.8; 7.9; 8.5; 9.9; 10.7; 14.8; 15.9; 16.3; 17.6; 18.3; 19.4; 21.7; 22.6; 23.9; 24.3; 25.5; 26.7; 28.8; 29.4; 30.5; 31.4; Şubat 1.10; 2.12; 4.8; 5.3; 6.13; 7.7; 8.9; 9.8; 11.4; 12.3; 14.5; 15.7; 16.8; 18.6; 20.11; 21.6; 22.8; 23.5; 26.4; 27.4; 28.6; Mart 1.8; 2.3; 4.7; 6.13; 7.9; 8.6; 13.6; 15.5; 21.8; 22.11; 23.7; 26.7; 27.7; 28.7; 29.8; Nisan 3.8; 4.7; 6.4; 8.5; 11.6; 13.6; 19.7; 25.8; 26.8; 27.9; 29.6; 30.2; Mayıs 2.8; 3.7; 4.8; 6.9; 7.6; 8.4; 9.6; 10.3,7; 11.8; 13.3,4; 14.4; 15.11; 16.7; 18.6; 20.8; 21.6; 22.5; 23.7; 24.6; 25.9; 29.1; 31.4; Haziran 1.6; 3.9; 4.11; 5.4,8; 6.8; 7.7; 8.7; 10.5; 11.6; 12.7; 14.7; 15.10; 17.6; 18.5,10; 19.11; 21.10; 22.11; 23.9; 24.8; 25.5; 26.11; 27.6; 29.7; Temmuz 2.7; 3.11; 5.9; 6.9; 12.10; 13.7; 15.7; 16.7; 17.8; 19.11; 20.8; 22.9; 24.6; 25.10; Ağustos 2.9; 3.9; 8.7; 9.6; 10.6; 12.6; 13.5; 15.8; 17.6; 21.10; 22.3; 24.7; 27.10; 28.15; 29.8; Eylül 2.10; 3.12; 4.11; 5.11; 6.12; 7.16; 9.14; 11.14; 12.19; 13.15; 14.17; 16.18; 17.13; 18.14; 19.16; 20.16; 21.11; 23.10; 24.15; 25.19; 26.10; 27.17; 28.14; 30.13; Ekim 1.11; 2.7; 3.8; 4.11; 5.10; 7.10; 8.5; 9.13; 10.12; 11.14; 12.8; 14.14; 15.11; 16.13; 17.11; 18.7; 19.10; 21.9; 22.8; 23.8; 24.7; 25.6; 26.10; 28.8; 29.10; 30.12; Kasım 1.12; 4.12; 5.13; 6.15; 7.15; 8.11; 9.3; 11.11; 12.7; 13.9; 14.7; 15.14; 16.7; 18.13; 19.12

Adalar Denizi 1922 Şubat 13.7~Ege

Adalet gazetesi 1921 Ağustos 23.7; Eylül 21.10

Adana 1921 Eylül 3.6; 28.6; Ekim 23.2; Kasım 4.1, 3; 5.1; 6.8: 8.6; 10.3; 12.6,13; 13.4; 15.3; 16.7; 18.6; 19.5; 23.7; 24.1; 25.4; 26.1,8; 27.5; 28.3, 9; 29.1,6; 30.3,7; Aralık 1.1,5; 2.6; 4.4; 5.1; 6.6; 7.5; 8.7; 11.6; 12.6; 13.9; 14.5; 16.9; 17.7; 18.3; 19.3,10; 20.1; 21.1,6; 22.7; 23.7; 24.11; 27.9; 1922 Ocak 1.7; 3.6; 5.1,8; 6.6,7; 8.2,5; 12.10; 17.6; 18.3; 19.4; 20.5; 26.7; 29.4; Şubat 5.1; 7.7; Mart 31.1; Nisan 2.9; 3.8; 23.1; 25.8; Mayıs 15.2; Haziran 4.10; 6.8; 8.7; 9.4; Temmuz 9.6; 13.7; 17.5; 21.3; 22.3; 23.3; Ağustos 1.2; 29.5; Eylül 3.12

Adana Olağanüstü Komutanlığı 1921 Ekim 26.4; Kasım 2.3

Adan Valiliği 1922 Temmuz 30.11; Ağustos 2.9

Adapazarı 1921 Eylül 13.8; 17.13,14; Ekim 22.6; 24.1; 29.3; 31.4; Aralık 29.5; 1922 Şubat 9.4; 18.6; Haziran 13.2; 14.1; 16.5; 19.2; 20.9; 21.4; 22.15; Temmuz 25.10

Adil (İşkence davası) 1921 Eylül 23.8; Ekim 23.9

Adil Bey (Albay) 1921 Kasım 3.1

Adile Hanım 1921 Eylül 22.11

Adliye Vekâleti 1922 Ocak 3.7; Temmuz 12.1; 15.6; Ağustos 16.2

Adnan (Adıvar) 1921 Ekim 31.6; Kasım 12.13; 25.8; Aralık 15.1; 25.3; 31.9; 1922 Mart 9.7; Nisan 20.5; Haziran 3.4; 4.6; Temmuz 11.1; 13.1; 14.7; 23.2; 27.7; 30.11; Ağustos 2.1; Eylül 1.12; 7.9; Kasım 19.9

Adnan Bey (Öğretmen) 1922 Temmuz 14.4

Ador, G. 1921 Ekim 15.8; 1922 Ağustos 8.4

Adams, Forbes 1921 Ekim 19.4

Af 1921 Ağustos 25.5; 29.5; Eylül 14.8; 29.3; Ekim 3.2, 8; 4.2; 20.1,4; 24.3; Kasım 23.1; 26.2; Aralık) 5.1,2; 19.2; 27.4; 1922 Ocak 7.4; 19.3; Nisan 26.4; Haziran 21.2; Ağustos 10.6; 30.9; Eylül 20.8

Afgan(lılar) 1921 Kasım 27.5; 1922 Nisan 30.2; Eylül 16.10

Afgan Elçiliği 1921 Eylül 16.3; Kasım 14.4; 15.13; 16.7; 1922 Mart 2.1; 5.5; 6.4; Nisan 28.2; Haziran 27.2; 29.7; 30.10; Eylül 3.7~Sultan Ahmet Han

Afganistan 1921 Ağustos 27.10; Eylül 11.5; 25.5; Ekim 1.4; 3.3,4; 5.6; 20.7; 26.7; 29.5; 30.5; Kasım 3.7; 11.4; 12.10; 14.8; 16.4; 17.4; 22.12; Aralık 2.6; 1922 Ocak 1.1; Şubat 3.2; 4.8; 5.3; 6.13; 15.6; 16.2; 27.4; Mart 1.1,8; 2.1,2; 3.2; 5.5; 6.9; 7.9; 9.8; 11.4; 14.7; 17.5; 20.12; 29.6; Nisan 14.6; 21.3; 22.11; 24.7; 25.8; 30.2; Mayıs 2.5; 18.6; Haziran 8.7; 17.6; 21.10; 25.5; Temmuz 1.2; 14.6; 21.8; 25.6; 26.12; 27.14; 28.7; Eylül 16.10; 19.16; 24.15; Ekim 4.7; 20.4; 22.1; 31.10; Kasım 6.15; 8.7

Afganistan Elçiliği (Kâbil) 1922 Haziran 26.2; Ağustos 10.6; 29.8; 31.12; Eylül 16.10
Afrika 1921 Ekim 12.7; 1922 Mayıs 16.7; Eylül 24.15; 25.11; Ekim 16.13
Afrika Müslümanları 1921 Aralık 13.9; 1922 Mayıs 4.8; 5.6; 16.7; Eylül 24.15; 25.11; Ekim 16.13; Kasım 17.11
Afyonkarahisar 1921 Eylül 17.3; 27.5; 28.6; 30.1,8; Ekim 1.1,2; 2.7; 3.1, 8; 4.1,10; 5.2,9; 6.9; 7.4; 8.1; 10.9; 11.6; 12.7; 13.4; 14.5; 15.8; 17.4; 23.11; 29.5; 31.6; Aralık 11.6; 1922 Nisan 5.1; 7.4; 10.9; 17.7; 22.11; Haziran 11.2; Ağustos 24.2; 25.5; 26.1; 27.5,10; 28.3,4,5,10,13,15; 29.8; 30.5,10; 31.1,12; Eylül 1.12,14; 2.6; 4.11; 5.11; Ekim 16.6
Afyonkarahisar Cephesi 1921 Ekim 7.1; 8.1; 13.4
Agop 1922 Haziran 3.8
Ağa Han 1921 Kasım 12.9; 29.6; 1922 Haziran 11.6; Kasım 13.9: 15.14; 18.13
Ağaoğlu Ahmet 1921 Eylül 12.5; Aralık 3.5; 4.4; 5.11; 1922 Mart 5.3; 9.7; Haziran 6.5; 15.1; 22.11; Kasım 8.2
Ağlasun 1921 Ağustos 28.2
Ahali Gazetesi 1921 Eylül 17.14; 1922 Haziran 18.10
Ahenk Gazetesi 1922 Eylül 12.19
Ahmet (Bakkal) 1921 Eylül 29.3
Ahmet Bey (Arnavutluk Başbakanı) 1922 Şubat 8.9
Ahmet Bey (Malta) 1921 Eylül 6.4
Ahmet Cevat 1922 Nisan 9.6; Eylül 7.16
Ahmet Cevdet 1921 Ekim 9.4; 11.6; 13.4; Kasım 1.7; Aralık 9.3; 1922 Şubat 11.4; 16.8; 24.3; 28.6; Mart 13.6; 14.7; 17.5; 20.12; 21.8; 23.7; 26.7; Nisan 23.5; Mayıs 6.9; 8.4; 10.7; 12.7; Haziran 15.10; 20.10; Temmuz 21.10; 27.14; 28.7; 29.9; Ağustos 11.5; 14.10; 23.6; 24.7; Eylül 19.16; 21.11; Ekim 13.6; 14.14
Ahmet Dündar 1922 Ocak 15.9
Ahmet Emin (Yalman) 1921 Ekim 25.1; Kasım 1.1; 3.1; 4.3; 5.13; 6.8; 7.7; 10.4; 12.13; 17.6; 21.3, 11; 22,13; 28.6; Aralık 3.5; 11.6; 12.9; 22.7; 25.3; 26.11; 28.5; 29.6; 31.9; 1922 Ocak 1.8; 10.4; 15.5; 22.6; 27.7; Şubat 2.12; 4.8; 5.3; 7.7; 10.5; 12.3: 13.7; 14.5; 22.8; 23.5; 25.8; 27.4; Mart 2.4; 5.5; 7.9; 9.8; 11.9; 15.5; 19.6; 24.7; 25.7; 27.7; 28.7; 29.8; Nisan 1.6; 5.7; 6.4; 7.4; 8.5; 9.6; 10.9; 12.7; 13.6; 14.6; 20.9; 21.5; 22.11; 23.5; 24.7; 26.8; 27.9; Mayıs 1.10; 2.8; 4.8; 5.8; 8.4; 9.6; 10.7; 11.8; 12.7; 13.4; 16.7; 19.4; 20.8; 28.6; Haziran 5.8; 18.10; 19.2; 21.5; Temmuz 1.7; 2.7; 3.11; 4.7; 5.9; 6.9; 8.8; 9.6; 10.14; 11.9; 12.10; 14.7; 15.7; 16.7; 19.11; 27.12; 29.8; 30.10; Eylül 1.14; 2.10; 3.12; 4.11; 5.11; 6.12; 8.12; 9.14; 10.16; 11.14; 12.19; 13.15; 14.17; 15.11; Ekim 1.11; 3.8; 7.10; 11.14; 12.8; 13.6; 16.13; 18.7; 19.10; 20.7; 23.8; 24.7; 28.8; Kasım 1.12; 2.12; 4.12; 5.3; 6.15; 9.13; 10.7; 11.11; 12.7; 15.14; 16.7; 17.11; 18.13; 19.12; 20.10
Ahmet Fevzi Paşa 1921 Kasım 24.5; 27.5: 1922 Mayıs 4.7
Ahmet Hamdi 1922 Nisan 8.5
Ahmet Haşim 1921 Eylül 15.10; Aralık 1.5
Ahmet Hidayet 1992 Ocak 9.9; Mart 20.12; Nisan 30.2; Eylül 17.13
Ahmet İhsan Bey 1921 Kasım 21.7; 1992 Nisan 27.6; Mayıs 24.6; Eylül 16.9; Ekim 9.12
Ahmet İzzet Paşa ∿ İzzet Paşa
Ahmet Mithat Bey 1992 Mart 20.12; Haziran 25.5
Ahmet Muhammed Şamruk 1922 Eylül 21.10
Ahmet Muhtar Bey 1921 Ekim 31.6; Kasım 19.7; 1922 Şubat 6.6; Mart 28.6; Eylül 6.8
Ahmet Naim Bey 1922 Temmuz 19.3; 29.2
Ahmet Rasim 1921 Eylül 22.12; 1922 Nisan 26.8; Temmuz 28.7; Ekim 23.6; Kasım 17.11
Ahmet Refik (İkdam) 1922 Eylül 13.15
Ahmet Refik (Türkoğlu) 1921 Ekim 23.11
Ahmet Remzi 1922 Nisan 7.4
Ahmet Reşit Bey 1921 Ağustos 29.6; Kasım 22.10, 13; 23.5; 26.3; 1922 Şubat 2.10; 16.5
Ahmet Rıfat Bey 1921 Ekim 6.2
Ahmet Rıza Bey 1921 Eylül 12.10; 28.4; Kasım 21.7; 1922 Mart 23.2; Eylül 14.15; Ekim 5.7
Ahmet Rüstem Bey 1921 Kasım 21.7; 1922 Eylül 14.11
Ahmet Selahattin Bey 1922 Ocak 21.7
Ahmet Şükrü (Esmer) 1921 Eylül 1.11; Aralık 13.9; 1922 Mayıs 24.6; Ağustos 9.6; 15.8; Eylül 18.14; 20.16; 26.10
Ahmetabad 1921 Aralık 27.7
Ahmetli 1922 Eylül 6.3; 7.14
Ahurözü Köyü 1921 Eylül 16.5
Ajax Zırhlısı 1922 Eylül 12.8
Ajmal Han 1921 Ekim 4.8
Akagündüz 1921 Ekim 7.3; 25.1; Kasım 3.1; 11.5; Aralık 23.7; 1922 Ocak 23.9; 29.4; Şubat 9.8; Mart 15.5; 20.12; 30.8; Nisan 8.5; 23.2; Eylül 7.16; Ekim 19.8
Akbulut 1922 Nisan 2.8
Akçaabad 1922 Temmuz 13.2
Akçoraoğlu Yusuf 1922 Mart 9.7; Haziran 6.8; Kasım 8.15
Akdağ 1921 Ekim 13.2
Akdağmadeni 1921 Ağustos 23.6; Eylül 3.3; 1922 Haziran 4.10; 8.7
Akdeniz 1922 Ocak 22.6; Şubat 23.5; Haziran 9.4;

Eylül 1.1; 3.12; 4.11
Akdeniz Vapuru 1922 Ekim 30.6
Akdeniz Orduları Başkomutanlığı 1922 Temmuz 4.3
Akhisar 1922 Şubat 20.5; Eylül 3.5; 6.3
Akıncı ∿ Gerilla
Aki 1922 Mayıs 28.5
Akif Paşa 1921 Ekim 2.5
Akil Muhtar Bey 1922 Şubat 17.1; 22.3; Mart 30.6; Nisan 10.9; 27.6; Ağustos 19.3
Aksaray 1921 Eylül 8.5; 1922 Mayıs 15.1
Akseki 1921 Eylül 12.4
Aksekili Ahmet Hamdi 1922 Ocak 9.9
Aksulak 1922 Mayıs 2.6
Akşam 1921 Ağustos 23.7; 24.9; 25.10; 26.9; 27.10; 28.7; 29.7; 30.9; 31.8; Eylül 1.11; 2.9; 3.6; 4.9; 5.10; 6.9; 7.9; 8.10; 9.10; 10.6; 11.8; 12.11; 14.11; 15.10; 17.14; 18.6; 19.11; 20.10; 21.11; 22.12; 24.10; 29.13; Ekim 1.8; 2.7; 3.8; 4.10; 5.9; 6.9; 8.4; 12.7; 13.4; 14.5; 15.8; 16.8; 17.4; 18.4; 19.7; 20.7; 22.6; 24.7; 25.5; 26.7; 27.6; 29.5; 30.5; 31.6; Kasım 2.3; 3.7; 6.8; 7.7; 8.6; 9.11; 11.5; 12.13; 13.5; 14.9; 15.13; 16.7; 17.6; 19.7; 20.3; 21.11; 22.13; 24.5; 25.8; 26.8; 27.5; 28.9; 29.6; 30.7; Aralık 2.6; 4.4; 5.11; 6.6; 7.5; 8.7; 10.7; 11.6; 12.6; 13.9; 14.5; 15.7; 16.9; 17.8; 19.12; 20.7; 25.3; 26,11; 27.9; 28.5; 29.6; 31.9; 1922 Ocak 1.8; 2.4; 3.7; 4.10; 5.8; 6.7; 7.9; 8.5; 9.9; 10.7; 11.6; 12.10; 13.10; 15.9; 16.3; 17.6; 18.3; 19.4; 20.5; 21.7; 22.2,6; 23.9; 24.3; 25.5; 26.7; 27.7; 28.8; 31.4; Şubat 1.10; 2.12; 3.2; 4.8; 5.3; 6.13; 7.7; 8.9; 9.8; 11.4; 12.3; 13.7; 14.5; 15.7; 16.8; 17.3; 18.6; 19.7; 20.11; 21.6; 22.8; 23.5; 24.3; 25.8; 27.4; 28.6; Mart 1.8; 2.4; 3.7; 5.5; 6.13; 7.9; 8.6; 9.8; 10.5; 11.9; 12.7; 13.6; 14.7; 15.5; 16.5; 17.5; 18.9; 19.6; 20.12; 22.11; 23.7; 24.7; 25.7; 26.7; 28.7; 29.8; 30.8; 31.8; Nisan 1.6; 2.9; 3.8; 4.7; 5.7; 6.4; 7.4; 8.5; 9.6; 10.9; 11.6; 12.7; 13.6; 14.6; 15.10; 18.8; 19.7; 20.9; 21.5; 22.11; 23.5; 24.7; 25.8; 26.8; 27.9; 28.6; 29.6; Mayıs 1.10; 2.8; 3.7; 4.8; 5.6; 6.9; 7.6; 8.4; 9.6; 10.7; 11.8; 12.7; 13.4; 14.4; 15.11; 16.7; 17.5; 18.6; 20.8; 21.6; 22.5; 23.7; 24.6; 25.9; 26.3; 27.5; 28.6; 31.4; Haziran 1.6; 2.8; 3.9; 4.11; 6.8; 7.7; 8.7; 9.4; 10.5; 11.6; 12.7; 13.7; 14.7; 15.10; 16.7; 17.6; 18.10; 19.11; 20.10; 21.10; 22.11; 23.9; 24.8; 26.11; 27.6; 28.5; 29.7; 30.5; Temmuz 1.7; 2.7; 3.11; 4.7; 5.9; 6.9; 7.11; 8.8; 9.6; 10.14; 11.9; 12.10; 13.7; 14.7; 15.7; 16.7; 17.8; 18.7; 19.11; 20.8; 21.10; 22.9; 23.10; 24.6; 25.10; 26.12; 27.14; 28.7; 29.9; 30.11; 31.10; Ağustos 8.7; 12.6; 17.6; 25.10; 28.15; Eylül 5.11; 6.12; 7.16; 8.12; 15.11; 22.14; 23.10; 29.14; Ekim 1.11; 2.7; 3.8; 4.11; 6.12; 7.10; 8.5; 9.13; 11.14; 12.8; 13.6; 14.14; 15.11; 16.13; 17.11; 18.7; 19.10; 20.7; 21.9; 22.8; 23.8; 24.7; 25.6; 26.10; 27.9; 28.8; Kasım 3.12; 4.12; 11.11; 16.7
Akşehir 1921 Ağustos 28.7: Eylül 5.4; Aralık 8.2; 13.5; 27.4; 1922 Mart 14.3; 15.2; 22.9; 26.2; 28.4; 31.3; Mayıs 15.1; Temmuz 23.1; 24.1; 25.2; 27.2; 28.1; 29.7; Ağustos 1.6; 15.8; 16.1; 20.1; Eylül 1.14
Akşehir Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti 1922 Mart 20.1: Ağustos 20.5
Aktaş 1922 Mart 9.3
Akviran Müfrezesi 1922 Temmuz 27.5
Akyazı 1921 Ağustos 26.4
Alagöz Köyü 1921 Ağustos 27.2; Eylül 9.9
Alakoçayef 1922 Ekim 30.8; Kasım 13.7
Alanya 1922 Temmuz 29.7
Alaşehir 1922 Eylül 1.14; 2.2; 3.3; 4.1,2,6,11; 5.1,2; 6.4,12; 7.16; 30.7; Ekim 2.7; 7.8; 10.10
Albania 1922 Ağustos 17.6
Alaaddin Köyü 1922 Şubat 1.3
Aleksandr 1921 Aralık 19.8
Aleksandros 1922 Mayıs 30.7
Alemdar Gazetesi 1921 Aralık 1.5
Alemdar Vapuru 1922 Şubat 19.3; Nisan 26.2
Alevi(ler) 1922 Temmuz 11.9; Eylül 14.10; 18.6
Aley 1922 Temmuz 10.11
Ali (Mahkûm) 1921 Eylül 1.10
Ali (Mahkûm, Kastamonu) 1922 Haziran 22.7
Ali (Ankara Belediye Başkanı) 1922 Mart 31.1
Ali (Çetinkaya) 1921 Kasım 14.1; 1922 Temmuz 18.6; Eylül 3.3
Ali Bey (Kel) 1921 Ekim 25.1
Ali Cenani Bey 1921 Ekim 25.1; Kasım 14.1: 1922 Eylül 13.12
Ali Çavuş 1922 Haziran 26.11
Âli Deraler 1921 Aralık 17.8
Ali Ekber 1921 Aralık 20.7
Ali Ekrem (Bolayır) 1921 Eylül 24.10; 1922 Ocak 26.7; Eylül 7.16; Kasım 5.5
Ali Emiri Efendi 1921 Kasım 3.7; Aralakı 14.5; 15.7; 17.8; 1922 Ocak 12.10
Ali Fethi Bey ∿ Fethi Bey
Ali Fethi Paşa 1922 Eylül 21.11
Ali Fuat (Cebesoy) 1921 Ağustos 24.4; 25.5; Eylül 2.3; 10.5; Ekim 4.5; 16.2; 22.1; Kasım 3.5: 8.1; Aralık 27.2; 29.1; 1922 Mart 4.5; Nisan 22.2; 25.1; 26.3; Mayıs 1.2; 6.4; 10.1; 15.7; 18.4; 20.5; 24.5; 28.1; 29.1; 30.2; Haziran 2.1; 3.5; 7.7; 9.4; 16.6; 21.1; Temmuz 2.1; 6.7; 7.11; 10.7; 11.9; 15.7; 16.1; 17.8; 18.7; 20.8; 29.3; Ağustos 1.6; 16.3; Eylül 18.10; 19.7; 21.5
Ali Haydar (Öğretmen) 1922 Ocak 13.8

Ali Haydar Bey (Mithatpaşaoğlu) 1921 Eylül 8.7
Ali Hikmet 1922 Eylül 3.10
Ali İhsan (Kör) 1922 Ocak 16.3
Ali İhsan (Sabis) 1921 Eylül 6.4; 19.9; 25.2; 26.5; Ekim 5.5; 6.4,9; 7.1; 10.1; 11.6; 13.4; 14.2; 19.2; 24.7; 26.7; Kasım 1.7; 3.7; 24.5; 30.6; Aralık 9.1; 16.1; 1922 Ocak 3.4; 15.5; 20.3; 31.4; Şubat 1.12; 14.3; Mart 20.1; 21.7; 27.3; Mayıs 25.9; Haziran 13.1; 17.1; 18.2; 19.6; 20.3; 22.9; Temmuz 3.3; Ağustos 4.8; 29.8
Ali Kemal (Peyami Sabah) 1921 Ağustos 23.7; 27.10; 29.7; Eylül 1.11; 4.9; 7.9; 15.10; 16.11; 22.12; 26.7; 29.13; 30.8; Ekim 2.7; 3.8; 9.4; 10.9; 12.7; 13.4; 15.8; 16.8; 18.4; 20.7; 21.7; 22.6; 25.5; 26.7; 27.6; 28.5; 29.5; Kasım 3.7; 5.13; 8.6; 9.11; 10.4; 11.5; 12.13; 14.9; 17.6; 18.6; 20.3; 23.7; 24.5; 25.8; 27.5; 30.7; Aralık 1.5; 4.4; 8.7; 9.3; 11.6; 14.5; 17.8; 18.3; 22.7; 23.7; 25.3; 26.11; 29.5; 1922 Ocak 1.8; 2.4; 3.7; 4.10; 5.8; 6.7; 7.9; 8.5; 9.9; 10.7; 11.6; 12.10; 13.10; 14.8; 15.9; 17.6; 18.3; 19.4; 21.7; 22.6; 23.9; 24.3; 25.5; 26.7; 27.7; 29.4; 30.5; 31.4; Şubat 1.10; 2.12; 3.2; 4.8; 5.3; 6.13; 7.7; 9.8; 11.4; 13.7; 14.5; 15.7; 17.3; 18.6; 19.7; 20.11; 21.6; 22.8; 23.5; 24.3; 25.8; 26.4; 27.4; 28.6; Mart 1.8; 2.4; 3.7; 4.7; 5.5; 7.9; 8.6; 9.8; 10.5; 11.9; 13.6; 14.7; 15.5; 16.5; 17.5; 18.9; 19.6; 21.8; 23.7; 24.7; 25.7; 26.7; 27.7; 28.7; 29.8; 30.6,8; 31.7; Nisan 1.6; 2.9; 3.3,8; 4.2,7; 5.7; 6.3; 7.4; 9.5; 11.6; 12.7; 13.6; 14.6; 15.10; 16.5; 17.7; 18.8; 19.7; 20.9; 21.5; 22.10,11; 23.5; 24.3,7; 25.8; 27.9; 28.6; 29.6; Mayıs 1.10; 2.8; 3.7; 4.8; 5.6; 7.6; 10.7; 11.8; 12.7; 13.4; 14.4; 16.7; 17.6; 19.4; 20.8; 21.6; 22.5; 23.7; 24.6; 25.9; 26.3; 27.5; 28.6; 29.3; Haziran 2.8, 3.9; 4.11; 5.8; 6.8; 7.7; 9.4; 10.5; 11.6; 12.7; 13.7; 15.10; 16.7; 17.6; 18.10; 19.11; 20.10; 21.10; 22.11; 23.9; 24.8; 26.4,11; 27.6; 28.5; 30.5; Temmuz 1.7; 2.7; 3.11; 4.7; 5.9; 6.6; 7.11; 8.8; 9.6; 10.8,9,14; 11.4,9; 12.10; 13.7; 15.7; 16.7; 17.8; 18.7; 19.3; 20.8; 21.10; 22.5,9; 23.10; 24.6; 25.10; 26.12; 27.14; 28.7; 29.2,9; Ağustos 1.9; 2.9; 3.9; 4.8; 6.5; 9.6; 10.6; 11.5; 12.6; 13.5; 14.3; 15.8; 16.8; 18.4; 19.7; 20.5; 21.10; 22.3; 23.6; 24.7; 25.10; 26.9; 27.10; 28.15; 30.10; 31.12; Eylül 1.14; 2.10; 3.12; 4.11; 5.7; 6.12; 7.16; 8.12; 9.12,14; 10.16; 11.14; 13.15; 14.17; 15.11; 20.16; 21.11; 24.7; 28.14; Ekim 4.11; 12.8; 18.5; 19.10; 25.6; Kasım 1.6; 5.6; 6.4,5; 7.10,15; 8.11; 9.13; 15.14; 16.7; 17.11; 20.10
Ali Kemal Paşa 1922 Temmuz 29.9; Kasım 7.4; 11.5
Ali Muhittin 1922 Ekim 9.12
Ali Mümtaz (Erolat) 1922 Nisan 8.5
Ali Nihat 1922 Temmuz 27.12
Ali Nuri 1922 Ekim 19.1
Ali Nüshet 1922 Eylül 11.4
Ali Reşat Bey 1922 Temmuz 29.2
Ali Rıfat Bey 1922 Kasım 17.11
Ali Rıfkı 1922 Ağustos 6.5
Ali Rıza (Diş Tabibi) 1922 Mayıs 14.4
Ali Rıza (Fetva Emini) 1922 Ağutos 6.5
Ali Rıza (Mahkûm Onbaşı) 1922 Haziran 5.4
Ali Rıza (Öğrenci) 1922 Ekim 27.8
Ali Rıza Bey (Afyon Mutasarrıfı) 1922 Ekim 16.6
Ali Rıza Bey (İstanbul Mebusu) 1922 Eylül 13.12
Ali Rıza Paşa (Dahiliye Nazırı) 1922 Mart 10.4; Haziran 24.4; Ağustos 29.6
Ali Rıza Safi 1921 Ekim 22.6
Ali Rüştü Bey 1922 Ekim 29.9
Ali Rüştü Efendi 1921 Ekim 6.2
Ali Sait Paşa 1922 Mart 7.6; 9.5; 10.5
Ali Sami (Yen) 1922 Temmuz 31.7
Ali Sedat 1922 Ekim 18.7; 22.8
Ali Seydi 1922 Eylül 13.15
Ali Sürüri Bey 1922 Ağustos 16.2
Ali Şükrü 1921 Ağustos 27.5: Ekim 13.4; Aralık 31.4; 1922 Mayıs 7.5: 14.2; 18.2; Haziran 10.1
Alihocayef 1922 Ekim 30.8
Alişir 1921 Ağustos 29.4
Alkemaniye Handelsiban 1922 Ekim 21.9
Allenby, Lord 1922 Şubat 24.3; 28.3; Mart 3.7; Eylül 16.5
Alman(lar) 1921 Ekim 17.4; Kasım 19.7: 25.1; Aralık 5.5; 1922 Ocak 26.7; Şubat 12.2; Mart 11.9; Nisan 16.1; Haziran 21.10; Ağustos 12.6; Eylül 28.13; Ekim 28.8; Kasım 16.7
Almanca 1922 Şubat 15.7
Almanya 1921 Ağustos 25.7; Kasım 14.8; 1922 Ocak 20.5; Şubat 11.4; 24.3; Mayıs 5.8; Haziran 1.6; 16.7; 18.10; 24.8; 28.5; Temmuz 1.1; 4.5; 5.9; 6.9; 7.11; 12.10; 21.5; Eylül 6.12; 26.10; Kasım 20.10
Alpullu 1922 Kasım 16.7
Altay, İhsan 1921 Ekim 17.4; Kasım 6.8
6. Tümen 1921 Ekim 4.1
Altınordu (Spor Kulübü) 1922 Kasım 3.10
Altıntaş (Kürtköy) 1922 Ağustos 29.2
61. Tümen 1921 Ağutos 29.1
Alyans Franses Frerler Mektebi 1922 Eylül 7.5
Amasra 1921 Eylül 6.9; 10.6; Kasım 6.2; 1922 Mayıs 15.1; Temmuz 7.11; Eylül 13.4
Amasra Müstahkem Mevki Komutanlığı 1922 Temmuz 7.9
Amasya 1921 Ağustos 23.6; 29.7; 31.3; Eylül 21.11; Kasım 30.5; 1922 Şubat 14.2; Temmuz 8.6
Amasya İstiklal Mahkemesi 1921 Eylül 25.5; Ekim

4.4; 8.4; 1922 Mart 20.2; Temmuz 18.2; 26.5; Ağustos 16.2; 17.5; 22.3
Amele Fırkası 1921 Aralık 15.7
Amele Sosyalist Fırkası 1922 Mayıs 1.1
Amele Siyanet Cemiyeti 1922 Ocak 27.2; 28.3; Şubat 7.1
Amele Taburları 1921 Ekim 5.4; Aralık 21.4; 1922 Mayıs 8.1; Temmuz 8.5: 19.2
Amele Teşkilatları Birlik Konferansı 1922 Temmuz 21.4
Amerika ∼ ABD
Amerikalı(lar) 1922 Şubat 12.2,3; 25.8; Mart 11.9; Nisan 13.1; Mayıs 18.6; 21.6; 22.5; 27.5; Haziran 21.5; 30.2; Temmuz 2.7; 25.9; Eylül 2.5; 27.17; Ekim 4.11; 20.7; 29.10; Kasım 16.7
Amerikan Mandası 1921 Eylül 13.13; Aralık 11.6; 1922 Ocak 7.9
Amerikan Standart Gaz Kumpanyası 1922 Ekim 9.12
Amiryaman Köyü 1921 Eylül 1.4
Anadolu 1921 Ağustos 23.7; 24.9; 26.9; 29.7; 31.8; Eylül 2.2; 7.4,9; 8.10; 10.16; 11.5,8; 12.2,11; 14.2,11; 15.4; 16.3; 17.3; 19.11; 20.10; 22.12; 24.9,10; 26.7; 28.6; Ekim 4.9; 5.7,9; 6.9; 7.4; 8.4; 10.9; 12.7; 15.7,8; 16.2; 17.4; 18.4; 20.5,7; 21.2,4; 24.7; 25.5; 26.7; 27.6; 28.5; 30.2,5; 31.6; Kasım 1.7; 3.7; 4.3; 5.13; 6.8; 8.5; 9.11; 12.4,11,13; 13.5; 14.9; 16.7; 17.4,6; 19.7; 21.11; 22.13; 23.7; 24.5; 25.8; 28.7; 29.4,6; 30.7; Aralık1.3,5; 2.6; 3.5; 5.4; 7.4; 8.7; 9.2; 11.4,6; 12.1,6; 14.5; 15.7; 16.9; 17.8; 18.3; 19.6,12; 20.7; 21.6; 22.7; 23.7; 25.3; 26.4,11; 27.9; 28.5; 29.6; 30.6; 1922 Ocak 1.8; 2.4; 4.10; 5.2,8; 6.7; 7.7,9; 8.5; 9.9; 10.4,7; 11.6; 12.10; 13.10; 19.4; 20.5; 21.7; 23.9; 25.4; 26.7; 27.7; 28.4,5; 30.5; Şubat 1.2,10; 2.12; 3.2; 5.3; 7.7; 9.7; 11.4; 12.3; 13.7; 15.3.7; 16.6,7; 17.3; 18.6; 19.7; 20.2; 22.8; 24.3; 27.4; 28.2; Mart 1.8; 3.7; 5.5; 6.4,8; 7.9; 8.6; 9.8; 13.3; 14.7; 19.2; 23.1; 24.7; 26.1,7; 29.8; 30.4,7; 31.7; Nisan 3.5,8; 5.7; 6.4; 8.3; 12.7; 17.7; 18.8; 22.4,11; 23.5,7; 26.8; Mayıs 8.4; 18.6; 21.6; 22.4,5; 23.7; 25.8; 28.6; Haziran 3.6; 18.10; 23.9; 24.8; 28.3; 29.7; 30.5; Temmuz 11.9; 13.7; 14.5; 18.5; 26.7; 28.5; Ağustos 1.2; 6.3; 8.7; 9.3; 11.5; 14.7; 15.3; 25.3; 27.10; 28.10,15; 30.10; 31.12; Eylül 3.12; 4.11; 5.3; 6.9; 28.14; Ekim 1.11; 11.14; 23.6; 24.7; 25.6; 30.2; Kasım 6.15; 7.5,15; 13.9; 16.7; 20.10
Anadolu (Abilof'un kızı) 1922 Haziran 11.6
Anadolu Kitabı 1921 Kasım 24.5
Anadolu (Mahkûm Rum) 1922 Haziran 19.4
Anadolu Ajansı 1921 Ağustos 27.10; Eylül 5.4.10; 7.9; 13.13; 14.11; 16.11; Ekim 19.3; 30.1; Aralık 12.6; 1922 Şubat 12.1; 21.6; Mart 28.7; Nisan 27.9; Mayıs 5.6; 30.7; Haziran 8.4; 21.7; Temmuz 1.1; 5.9; Eylül 6.12; 28.13
Anadolu Derneği 1921 Aralık 10.4; 11.4; 1922 Ocak 16.2; Haziran 29.4
Anadolu Kulübü 1922 Mart 5.5
Anadolu Lokantası 1922 Mart 5.3
Anadolu Matbuat Cemiyeti 1921 Aralık 23.4; 25.3
Anadolu Müdafaa Heyeti 1922 Mart 6.10; Nisan 27.2; Mayıs 3.7
Anadolu Ortodoksları Kongresi 1922 Haziran 19.8; Temmuz 29.7; 30.4; Eylül 17.6 ∼ Türk Ortodoksları Kongresi, Umum Anadolu Hıristiyanları Kongresi
Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti 1922 Nisan 15.6
Anadolu'da Ortodoks Sadası 1922 Temmuz 22.9; 29.7; Ağustos 19.7; 26.9; Eylül 2.10; 9.14; 23.10; Ekim 11.14
Anadolu'da Peyamı Sabah 1922 Ocak 23.9; 29.4; Şubat 9.8; Mart 10.5; Nisan 21.5; Mayıs 5.6; 19.4; Eylül 7.16
Anadolululular Cemiyeti 1922 Ağustos 20.2
Anadolu'ya Yardım Kurulu 1921 Aralık 9.3
Anayasa 1921 Aralık 7.5; 11.6; 17.8; 23.7; 1922 Şubat 26.4; Mart 2.4; Ekim 26.10; Kasım 18.2
Andre (Prens) 1921 Eylül 3.2; 5.2; 6.2; 8.2; 10.2; 14.5; 15.3; 24.4; Ekim 1.2; Kasım 1.7; Aralık 31.5; 1922 Ocak 20.4
Andrelik 1922 Temmuz 29.7
Ankara (Coğrafî, siyasî... olarak) 1921 Ağustos 23.1,4,6,7; 25.3,8; 26.3,4,9; 27.4,10; 29.7; 31.8; Eylül 2.7; 3.2; 4.2,3,9; 5.2,10; 6.9; 8.4,10; 9.2; 10.6; 12.8; 13.8.9; 14.11; 15.2,3; 16.7,11; 17.4; 21.11; 24.4; 25.2; 26.4; 28.4; 29.12; Ekim 4.10; 5.5,6; 7.2; 8.4; 11.2,3; 13.4; 14.5,6; 19.7; 22.6; 24.2; 27.6; 28.1; 29.5; Kasım 2.3; 5.1; 6.8; 7.7; 10.4; 11.1,5; 12.8; 13.5; 14.2,3,9; 15.13; 18.6; 19.6,7; 20.3; 21.3; 22.6,9; 25.3,5,8; 28.3; Aralık 1.3,4; 3.4; 4.4; 6.3; 9.2,3; 11.2; 13.4,9; 16.9; 17.8; 18.2; 19.12; 20.5,6,7; 21.3; 22.7; 23.7; 24.5,8,11; 26.5,9,11; 27.9; 28.4,5; 29.6; 31.2,7; 1922 Ocak 1.8; 2.4; 5.3,5; 6.7; 7.7,9; 8.4; 9.9; 10.1,7; 11.1,4,6; 12.9,10; 13.5,6; 14.5; 15.1,9; 17.1,5; 21.2,7; 23.9; 24.3; 25.1,3,5; 27.1,7; 30.5; Şubat 2.7,12; 3.2; 4.6; 5.3; 6.12; 7.7; 8.8; 11.4; 13.4; 19.1,6; 20.1,3,11; 21.6; 22.6,7; 23.5; 24.3; 25.5; 27.4; 28.3,6; Mart 1.8; 2.4; 3.7; 5.1; 6.9; 7.7,9; 9.4.8; 10.5; 11.9; 12.5; 13.3,6; 16.3,5; 17.5; 18.9; 20.12; 21.6; 22.5; 25.6,7; 26.4; 27.2; 30.8; 31.1,7; Nisan 1.2,6; 3.1,5,8; 5.7; 6.2,3,4; 9.6; 15.2,8: 17.3,7; 18.8; 19.7; 23.1,5; 24.7; Mayıs 3.7; 5.6; 6.9; 10.2,7; 11.8; 12.6; 15.2,11; 16.7;

17.6; 19.4; 20.8; 21.6; 23.7; 24.4; Haziran 1.6; 2.8; 16.7; 21.10; 22.11; 23.1; 24.1; 25.5; 26.5; 28.5; Temmuz 1.7; 7.8; 8.6,8; 11.5; 14.7; 17.8; 23.10; 25.8; 26.2,11; 27.7; 28.7; Ağustos 1.3; 7.1; 8.4; 10.3; 16.4; 17.1; 23.6; 26.9; 27.1,3; 28.11; 29.8; 31.11; Eylül 1.12; 3.9,12; 8.9; 10.8; 12.19; 22.6; 30.13; Ekim 2.1; 6.12; 14.14; 15.3; 17.3; 19.7; 20.7; 22.5; 29.3; Kasım 3.12; 5.7; 7.15; 11.5

Ankara Anlaşması 1921 Eylül 13.12; 20.4; 23.6; 24.5; Ekim 10.5; 12.1.6; 15.4; 16.2; 18.1; 20.1; 23.10,11; 24.2,7; 25.4,5; 26.1; 27.6; 28.5; 29.1; 30.5; 31.6; Kasım 1.3,4,7; 2.3; 3.3,7; 4.1,3; 5.2,8,13; 6.8; 7.7; 9.4; 10.4; 11.5; 12.13; 13.4,5; 14.5,9; 15.13; 16.7; 17.2,6; 18.6; 19.3,7; 20.1,3; 21.11; 22.11,13; 23.7; 24.1,5; 25.2,8; 29.4,6; Aralık 5.7,11; 6.2; 10.3,7; 12.1; 13.9; 20.4; 23.3; 25.2; 1922 Ocak 5.8; 6.2; 14.8; 15.9; 16.3; 18.3; 22.6; 25.5; 29.4; 31.4; Şubat 1.10; 12.3; 22.4; Mart 19.1; Haziran 1.5; 3.7; 9.3; 15.2, Temmuz 10.14; 20.4; Kasım 15.2; 18.6

Ankara Hükümeti 1921 Ağustos 28.5; Eylül 1.2; 9.8; 12.10; 13.5; 19.4; 21.9; 27.3; Ekim 2.1; 4.10; 5.1; 9.3; 14.3; 25.4,5; 27.1; 31.6; Kasım 1.5; 10.4; 11.2,13; 14.6; 15.3,13; 28.7; Aralık 6.2; 8.7; 17.3; 18.1; 25.3; 28.5; 29.6; 30.6; 1922 Ocak 4.5; 5.4; 9.1,4; 10.5; 14.4; 15.9; 18.3; 31.4; Şubat 8.3; 15.2; 20.10; 22.4; Mart 6.2; 7.1; 8.6; 14.1; 24.1; 25.1; 27.2; 28.7; 29.8; Nisan 1.6; 4.1; 5.1; 6.4; 7.4; 21.3; 22.1; Mayıs 8.3; 9.6; 12.7; Haziran 1.6; 21.1,2,9; 23.4,9; 29.1; Temmuz 5.6; 7.11; 9.1; 10.9; 11.9; 13.2,7; 16.4; 18.1,2; 19.4; 27.11; 29.9; 31.6; Ağustos 2.2; 4.2; 9.2; 10.4; 15.6; 21.10; Eylül 4.4; 5.8; 6.12; 25.19; Ekim 1.1; 2.4; 4.3; 6.2; 9.6,7; 10.4; 15.5; 16.3,13; 24.6; 25.5; 27.1; 29.4; 31.10; Kasım 5.5; 6.15; 18.1; 19.8; 20.9

Ankara İstiklal Mahkemesi 1921 Eylül 11.3; Ekim 9.1; 23.8; Kasım 16.1; 17.6; 1922 Şubat 2.12; Temmuz 3.3; 4.1; 31.2; Ağustos 15.6~ İstiklal Mahkemeleri

Ankara Kız Öğretmen Okulu 1922 Şubat 9.1

Anlaşmalar

ABD-Almanya: 1921 Ağustos 25.8

Türk-Fransız: 1921 Ekim 20.1

Ankara-Azerbaycan-Gürcistan-Ermenistan: 1921 Ekim 13.1

İran-Afgan: Haberi 1921 Ekim 20.7

Türk-İngiliz Esir Değişimi: 1921 Ekim 23.1

Sovyet-Moğolistan: 1921 Kasım 5.10

İngiliz-Afgan: 1921 Kasım 15.12; 22.12

Dört Büyükler: 1921 Aralık 13.3

Sovyet-İtalyan Ticaret: 1921 Aralık 26.10

Türk-Ukrayna Dostluk ve Kardeşlik: 1922 Ocak 2.1

Baltık Ülkeleri: 1922 Mart 17.3

Türkiye-Gürcistan Sınır: 1922 Mart 20.6

Osmanlı-İtalyan: 1922 Mart 31.2

Rapollo (Rus-Alman) : 1922 Nisan 16.1

Gürcistan-Azerbaycan-Ermenistan Birlik (Kafkas İttihadı): 1922 Mayıs 12.5

Türkiye-Kafkas Hükümetleri Demiryolu: 1922 Temmuz 9.2

Mondros Ateşkes: 1922 Ekim 11.1

Ansari 1921 Ekim 4.8

Antakya 1921 Ekim 16.1; 1922 Şubat 24.3; Eylül 14.10

Antalya 1921 Eyklül 2.9; 12.5; Kasım 11.5; 1922 Şubat 22.7; 23.5; 24.3; Nisan 23.1; Mayıs 6.5; Temmuz 29.7; Ağustos 29.3; Ekim 8.5;

Antalya'da Anadolu 1922 Eylül 7.16

Antep 1921 Kasım 4.1; 9.4; 25.4; Aralık 5.1; 8.6; 12.6; 20.4; 25.1; 1922 Ocak 4.3; Mart 8.6; Mayıs 15.1; Eylül 9.9

Antipas 1922 Ocak 28.6

Anzavur Ahmet 1922 Nisan 20.9

AP Ajansı 1921 Ağustos 30.5; Eylül 1.11; 2.2,8,9; 3.6; 4.9; 5.10; 7.8,9; 26.7

Apostol 1922 Mayıs 22.1; 28.5

Arabistan 1922 Haziran 9.4

Arabuluculuk Türk-Yunan: 1921 Eylül 13.13; 18.6; 21.9; 22.12; 23.8; 24.10; 25.5; 26.7; 28.6; 29.12,13; 30.8; Ekim 1.8; 2.1,2,7; 4.10; 5.9; 6.9; 7.2,4; 14.5; 19.7; 20.7; 21.2; 22.6; 25.5; 27.2; 29.5; 30.2; Kasım 2.1,3; 3.7; 5.13; 8.6; 9.11; 11.5; 18.6; 19.4,6; 24.5; Aralık 4.4; 6.2; 7.5; 10.7; 1922 Ocak 26.7; Şubat 24.3; Mart 13.6; 29.8; Haziran 4.11; 27.6; Eylül 2.4; 4.11; 8.12. **Türk-İngiliz:** 1921 Ekim 14.3; 24.4; 29.4; Kasım 6.3; 20.1; 1922 Ekim 6.4. **Türk-Irak:** 1921 Ekim 19.4

Araklı 1921 Eylül 21.3

Aralof, S.İ. 1922 Ocak 6.5; 11.2; 13.3; 15.2; 16.3; 19.4; 21.5; 27.1,7; 28.7,8; 29.2,4; 30.4; 31.1,4; Şubat 1.10; 2.11,12; 4.8; 7.2; 8.9; 15.5; 19.6,7; 20.7; 21.6; 22.6,8; 23.5; 26.4; Mart 1.3; 3.1,7; 5.3,5; 6.4,13; 7.2; 8.6; 9.7; 14.2; 22.9; 23.5; 26.2; 27.6; 28.4; 29.2; 30.1,3,7; Nisan 1.1; 2.1,4; 3.6; 4.6; 5.7; 6.2; 7.4; 9.1; 10.9; 19.7; 20.5,6; 27.5; 28.2; Mayıs 1.1; 7.4; 23.5,6; 24.6; 25.5; 26.3; Haziran 8.7; 11.3; 12.7; 21.7; 22.1; 27.2; Temmuz 6.7; 7.1; 9.6; 12.10; 13.7; 23.2; 30.11; Ağustos 2.1; 8.7; 10.6; 15.8; 28.6,9; 30.10; Eylül 1.13; 5.9; 10.10; 14.11; 16.7; 27.15; Ekim 3.2; 10.9; 31.4 ~ Rus Elçiliği

Arap(lar) 1921 Eylül 9.3; Ekim 4.8; Aralık 5.5; 26.7;

Şubat 1.2; 9.8; 12.2,3; Nisan 1.6; Mayıs 16.7; Temmuz 5.2; Eylül 15.11∼Arap Yardımı
Arap Yardımı 1921 Eylül 1.11; Kasım 25.7; 28.9; 1922 Mart 16.4; Ağustos 24.7
Arapkir 1922 Nisan 1.2; Mayıs 15.1
Arappınar 1921 Aralık 28.1
Arapsun 1922 Temmuz 29.7
Ararat Vapuru 1921 Kasım 5.5; 6.1; 1922 Mayıs 12.3
A. Rasim 1922 Ağustos 4.8
Araştırma Kurulları 1921 Ekim 21.3 ∼ İnceleme, İnceleme Kurulu
Ardahan 1921 Ağustos 29.7; Eylül 3.3; Ekim 24.6; 1922 Mayıs 15.1
Arif (Mahkûm) 1921 Eylül 1.10
Arif Bey 1921 Ağustos 23.3; Aralık 9.1
Arif Cemil 1922 Mayıs 10.7
Arif Oruç 1921 Aralık 2.6
Arif Paşa 1921 Aralık 8.5
Arjantin 1921 Aralık 9.3; 20.7; 1922 Şubat 20.11
Arkadaş Gazetesi 1922 Ekim 30.12
Armstrong (Yüzbaşı) 1922 Temmuz 26.7
Arnavut(lar) 1921 Eylül 9.3; Ekim 2.7; Kasım 5.12; 16.7; 1922 Temmuz 28.7; Ağustos 14.10; 19.7; 21.10∼Arnavutluk
Arnavutköy Koleji 1922 Eylül 24.7
Arnavutluk 1921 Ağustos 28.7; Eylül 2.3; Ekim 16.7; 19.7; Kasım 5.12; 27.5; Aralık 1.5; 8.9; 1922 Mart 8.6; Ağustos 17.6
Arsin 1921 Eylül 28.6
Arşak 1922 Nisan 27.9; 28.6
Asaf Han 1922 Ocak 18.3
Asım Bey (Paris Elçiliği Memuru) 1921 Aralık 3.3
Asım Bey (İmalat-ı Harbiye Müdürü) 1922 Mart 21.5
Asım Bey (Tuğgeneral) 1921 Eylül 11.1; 1922 Eylül 3.10
Asım Bey (Zonguldak Mutasarrıfı) 1921 Aralık 5.8
Asım Efendi 1922 Ağustos 31.8
Asker Kaçakları 1921 Ağustos 24.9: 31.8: Eylül 1.10: 8.6; 11.3; 14.8; 17.11; 19.8; 20.6; 24.8; 27.4; Ekim 22.3; 23.4; 1922 Haziran 9.4; Temmuz 31.1,2
Askeri Temyiz 1921 Eylül 4.5; 1922 Mayıs 20.3
Askeri Tıbbiye 1922 Ekim 23.6; 24.7
Askeri Ulaştırma Vergisi 1922 Mart 15.6
Asmakopulos 1922 Eylül 1.6
Asr-el Cedit 1922 Eylül 11.6
Astahot 1922 Ekim 24.5
Asya 1921 Eylül 27.5; 1922 Ocak 2.4; Şubat 27.4; Mart 16.1; 20.12; 30.8; Eylül 5.9; 24.15; Ekim 23.8
Asuri(ler) 1922 Mart 24.3
Aşar Kanunu 1922 Ağustos 10.6
Aşilrati (Papa) 1922 Şubat 6.11
Aşiret Fırkası 1922 Mayıs 1.4
Aşk-ı Memnu 1922 Şubat 25.8
Aşiretler 1922 Şubat 1.8; 8.6; 9.8; 11.4; 15.4
Atâ Bey 1921 Aralık 11.1; 1922 Temmuz 10.1; 11.9; Ağustos 14.6; Eylül 17.8; 21.11
Atâ Çelebi 1922 Ekim 6.8
Atabek İbrahim 1921 Ekim 19.3
Atabey (Agros) 1922 Kasım 2.11
Atalay, Besim 1921 Aralık 6.4; 24.3; 1922 Ocak 21.3; Mart 13.1; 22.11; Eylül 9.14; 10.9; 20.8; 27.14
Atasanov 1921 Ağustos 25.8
Ateşkes 1921 Eylül 7.2; 8.2; Ekim 15.8; Kasım 6.8; 7.7; 9.10; 10.14; 11.5; 1922 Mart 22.1,11; 23.3,7; 24.1,2,7; 25.1,2,7; 26.3,7; 27.1,2,4,7; 28.3,7; 29.5,8; 30.8; 31.7; Nisan 1.2,6; 2.9; 3.8; 5.1,7; 6.4; 7.1,2,4; 8.1,5; 9.6; 10.6,9; 15.2,8; 16.5; 19.7; Mayıs 1.3; 17.6; 24.6; Haziran 16.3; 18.6; Temmuz 3.11; Ağustos 24.5; Eylül 1.10; 2.4; 3.5; 4.4,7; 5.3,6; 6.9,12; 7.16; 8.12; 9.8,14; 14.6
Ateşten Gömlek 1922 Haziran 6.8; Ağustos 11.5; 18.4
Atıf (İttihatçı) 1922 Şubat 10.4
Atıf Bey (Ankara Eski Mebusu) 1922 Ekim 14.9
Atıf Bey (Mebus) 1922 Temmuz 29.3
Atıfe Hanım 1922 Ocak 13.8
Atina 1921 Eylül 12.8; 13.13; 18.11; 23.4; 26.3,7; 29.5,13; Ekim 1.8; 4.10; 6.9; 8.3; 11.6; 12.7; 15.2; 18.4; Kasım 1.7; 5.13; 11.5; 16.2; 24.5; 25.8; 27.5; 28.9; Aralık 5.11; 14.5; 23.7; 24.11; 27.6; 1922 Ocak 7.9; 13.10; Şubat 20.11; 23.5; 28.6; Mart 4.7; 9.8; 10.5; 14.7; 15.5; 16.5; 23.6; 30.8; Nisan 5.3; 11.6; 20.3; Haziran 28.5; Temmuz 5.7; 10.14; 15.7; 30.9,11; Ağustos 8.4; 9.6; 10.5; 19.5; 21.10; 28.15; 29.8; 30.4; 31.12; Eylül 2.4,10; 4.11; 5.11; 26.2; 28.6; 30.9; Ekim 23.7; Kasım 16.7 ∼ Yunanlılar, Yunanistan, Yunanistan Hükümeti
Avam Kamarası 1921 Eylül 12.11; Kasım 16.7; 1922 Şubat 7.4; 15.7; 28.6; Mart 7.5; Mayıs 11.8; 16.5; 21.6; 23.7; 24.4,6; 27.5; Temmuz 5.4; 20.6; Ağustos 2.2; 4.5; 10.6; 13.5; 18.3 ∼ İngiliz Parlamentosu
Avanos 1921 Ağustos 23.6; Eylül 6.9
Averof Gemisi 1921 Eylül 26.2; 1922 Mart 15.5; Nisan 26.8; Haziran 14.7; 29.7; Temmuz 4.3; 23.5; Eylül 25.2
Avni 1922 Temmuz 16.6
Avrupa 1921 Eylül 12.10; 13.13; 18.6; 21.11; 28.6;

Ekim 1.8; 2.7; 9.4; 14.5; 17.4; 19.1; 22.5,6; 26.7; 30.5; Kasım 1.7; 2.3; 5.13; 13.5; 17.6; 27.5; Aralık 1.5; 6.6; 12.1; 13.4; 15.7; 21.6; 22.7; 25.3; 31.9; 1922 Ocak 2.4; 4.5; 6.7; 7.9; 8.5; 11.1,6; 13.10; 14.8; 15.9; 18.3; 21.7; 24.3; 26.7; 28.6; Şubat 1.10; 2.2,12; 3.2; 5.3; 6.13; 8.9; 12.3; 16.3; 18.6; 20.11; 21.3; 22.8; Mart 1.8; 2.4; 4.7; 6.7; 13.1,6; 14.7; 18.9; 20.12; 25.7; Nisan 3.8; 4.7; 6.3; 10.1,9; 16.5; Haziran 3.3; 15.7; Temmuz 7.8; 15.3; 20.5; 28.6; Ağustos 31.12; Eylül 27.17; Ekim 1.6; 7.10; 9.13; 22.8; 23.8; 30.12; Kasım 7.15; 8.11; 14.7; 19.13

Avrupalı 1921 Aralık 6.6; 1922 Ocak 14.8; 25.5; Şubat 18.6; Mart 6.11; 10.5; Temmuz 21.6; Ağustos 24.7; Ekim 19.10; Kasım 18.13

Avrupa Basını 1921 Eylül 15.10; 21.11; Ekim 4.10; 9.4; 20.7; 1922 Ağustos 13.5; 15.8; 23.6; Eylül 6.12; Ekim 4.11

Avustralya 1922 Eylül 15.1; 16.12; 20.10; Ekim 1.11

Avusturya 1922 Temmuz 4.7; Eylül 6.12

Avusturyalı 1922 Ocak 26.7; Şubat 12.2

Âyan 1922 Temmuz 6.8; Kasım 5.1; 8.11

Ayancık 1921 Ağustos 25.10

Ayasofya 1921 Eylül 9.3; 1922 Ağustos 29.3; Eylül 1.12; 9.9; 10.16; Ekim 26.8

Ayastafanos 1922 Ağustos 5.2

Aydede 1921 Aralık 15.7; 1922 Ocak 2.4; 5.8; 12.10; 19.4; 23.9; 30.5; Şubat 2.12; 6.13; 9.8; 13.7; 15.7; 16.8; 20.11; 23.5; 27.4; Mart 2.4; 6.13; 9.8; 20.12; 23.7; 30.8; Nisan 3.8; 6.4; 10.9; 13.6; 17.7; 20.9; 27.9; Mayıs 15.11; 19.11; Haziran 22.11; Temmuz 20.8; 31.10; Ağustos 10.6; 14.10; 31.12; Eylül 4.11; 7.16; 11.14; 14.17; 15.11; 18.14; 21.11; 24.15; 28.14; Ekim 2.7, 5.10; 9.13; 12.8; 16.13; 19.10; 23.8; 25.6; 26.10; 30.12, Kasım 9.7,13

Aydemir, Şevket 1922 Ağustos 5.5; Ekim 21.2

Aydın 1921 Ekim 24.1; 1922 Mart 28.7; Eylül 4.11; 7.3,16; Ekim 24.5

Aydın Gazetesi: 1921 Eylül 17.14

Aydınlık Dergisi 1921 Ekim 1.8; 1922 Temmuz 20.8

Ayine 1921 Ağustos 25.10; Eylül 1.11; 8.10; 15.10; 22.12; 29.13; Ekim 6.9; 20.7; Kasım 3.7; 10.4; 17.6; 24.5; Aralık 1.5; 15.7; 22.7; 1922 Ocak 5.8; 12.10; 19.4; 26.7; Şubat 2.12; 9.8; 16.5; 23.7; Nisan 6.4; Mayıs 10.7; 24.6; 31.4; Haziran 6.8; 13.7; 20.10; Temmuz 5.9; 12.10; 19.11; 26.12; Ağustos 2.9; 9.6; 16.8; 23.6; 30.10; Eylül 13.15; 20.16; 27.17; Ekim 4.11; 11.14; 18.7; 25.6 Kasım 1.12; 8.11; 16.7

Aynacıoğulları 1921 Eylül 25.4; Hasan: Ekim 24.3

Ayntzayn 1921 Aralık 8.7

Ayşe Çavuş 1922 Şubat 5.3; Mart 6.13

Ayşe Hanım 1922 Ekim 9.12

Ayvacık 1922 Eylül 20.1; 21.6

Ayvalık 1922 Eylül 12.1; 15.4; 24.15

Ayvazof veya Ayazof, Sabri (Hüseyin) 1922 Nisan 18.3,8; 20.5; 28.2; Haziran 15.1; 27.2; Temmuz 7.1

Azadi-i Şark 1922 Şubat 10.5

Azerbaycan 1921 Eylül 3.6; 18.5; 20.7; 23.8; 26.1; Ekim 9.4; 10.9; 11.2; 12.7; 13.1,4; 14.1,5; 18.4; 25.5; 29.5; 31.6; Kasım 6.8; 14.4; 18.4; 20.3; Aralık 1.5; 4.4; 5.11; 11.6; 1922 Ocak 2.4; 4.10; 8.5; 26.7; Şubat 4.8; 6.6; Mart 1.1,8; 3.5; 20.4; Nisan 4.5; 28.2,6; 30.2; Mayıs 1.10; 26.2; Haziran 7.7; 12.7; 22.11; Temmuz 9.2; 15.4; Eylül 3.8; 27.8,17; 28.10; Ekim 1.11; 26.10

Azerbaycan Elçiliği (Ankara) 1921 Ekim 11.2; 14.1; 26.7; Kasım 18.4; 23.7; 1922 Mart 2.4; 6.4; 11.9; 12.7; Eylül 3.7; 27.15 ∿ Abilof

Azerbaycan Komünist Partisi 1922 Ekim 2.2

Azerbaycan Mümessilliği (Ankara'nın) 1922 Nisan 4.5; Eylül 28.10

Azerbaycan Millî Fırkası 1922 Eylül 11.6

Azeri(ler) 1921 Ekim 14.1; 1922 Nisan 4.6; Temmuz 4.5; Eylül 13.12

Azeryan Efendi 1922 Nisan 17.5

Azınlıklar 1921 Ekim 20.1; Kasım 5.2; 9.4; 17.6; 20.3; 22.2; 26.2; 28.9; 30.7; Aralık 3.5; 7.5; 14.5; 26.11; 30.4; 1922 Ocak 3.2; 6.2; 7.7; 10.7; 13.10; 14.4; 16.3; 20.5; 26.7; Şubat 1.10; 5.3; 9.8; 15.6; 28.6; Mart 19.1; 23.1; 26.7; 27.7; Nisan 12.7; 16.5; 17.7; 27.9; Mayıs 8.4; 18.6; 19.4; 20.8; 21.6; 25.9; 26.3; 27.5; 30.7,8; Haziran 2.2; 6.8; 8.7; 9.4; 16.7; 23.7; Temmuz 24.6; 27.6,7; 28.5,6; Ağustos 4.5; 7.5; 9.3; 10.3; 23.6; 24.5; Eylül 6.9; 7.7; 18.6,14; 20.16; 27.17; 28.5; Ekim 6.1; 7.10; 8.5; 10.12; 11.7; 14.5,14; 17.11; 21.1; Kasım 12.1; 14.1; 17.11; 20.2∿Ermeniler, Rumlar, Museviler

Azinara Adası 1922 Mayıs 18.6; 20.8

Aziz Bey 1922 Şubat 10.4

Aziz Efendi 1922 Eylül 4.11

Aziziye 1921 Ekim 30.3; Aralık 13.6; 1922 Şubat 10.5; Mart 9.3; 10.2; 11.2; Mayıs 15.1

Azmi Bey 1921 Kasım 17.4

— B —

B Ordusu 1921 Eylül 8.2

Babalık 1921 Eylül 14.8; 1922 Ocak 23.9; Şubat 26.4; 27.4; 28.6; Mart 2.4; 5.5; 6.13; 8.6; 10.5; 14.7; 16.5; 21.8; 26.7; 28.7; 30.8; Nisan 2.9; 5.7;

6.4; 16.5; 19.7; 24.7; Mayıs 14.4; Haziran 12.7; 13.7; 16.7; 18.10; 19.11; 20.10; Temmuz 1.7; 8.8; 12.10; 16.7; 19.11; Ağustos 1.9; 2.9; 3.9; 4.8; 9.6; 10.6; 11.5; 13.5; 14.10; 15.8; 16.8; 17.6; 18.4; 20.5; 21.10; 22.3; 23.6; 24.7; 25.10; 27.10; 28.15; 29.8; 30.10; 31.12; Eylül 1.4; 3.12; 4.11; 5.11; 6.12; 7.16; 8.12; 10.16; 11.14; 12.19; 13.15; 14.17; 15.11; 17.13; 18.14; 19.16; 20.16; 21.11; 22.14; 24.15; 25.19

Babaeski 1922 Mart 25.4; Kasım 9.3; 16.7

Babıali ∿ İstanbul Hükümeti

Bafra 1921 Ağustos 27.5; 29.7; Eylül 23.5; Kasım 30.5; 1922 Şubat 14.2; Haziran 4.10; 8.7; 9.4

Bağdat Demiryolu 1921 Kasım 17.2

Bağdat Demiryolu Şirketi 1921 Ekim 6.7; 1922 Ocak 13.6

Bağdat Yüksek Komiserliği 1921 Eylül 28.3

Bağımsız Tümen ∿ Yunan Bağımsız Tümeni

Bahailik 1921 Aralık 75; 1922 Nisan 20.8

Bahattin 1922 Temmuz 27.5

Bahattin Sahir 1921 Eylül 28.6

Bahattin Şakir 1922 Şubat 10.4; Nisan 17.1; 20.7,9; 21.5; 23.5; 26.8; Mayıs 10.7

Bahattin Tevfik Temmuz 2.7

Bahriye Nezareti 1922 Kasım 5.2

Bahri Vedat 1921 Kasım 24.5

Bainville 1922 Kasım 3.12

Bakacık Tepe 1922 Eylül 4.2

Baki Efendi 1922 Mart 4.4

Bakû 1921 Eylül 13.11; Ekim 3.4; 1922 Ocak 28.7; Mayıs 15.7; Ağustos 19.7; 30.10

Balby, L. 1922 Kasım 8.11

Balfour, A.J. 1922 Mayıs 29.3; Temmuz 3.8; 7.7; 14.5; 29.6; 31.5; Ağustos 2.7; 11.5; 24.7

Balıkesir 1921 Eylül 21.10; Ekim 24.1; 1922 Mart 10.5; Mayıs 18.6; Haziran 30.3,5; Ağustos 15.8; 31.12; Eylül 6.3; 7.4; 16.4; 30.10; Ekim 1.8;

Balkan Gazetesi 1922 Eylül 27.17

Balkan Savaşı 1922 Ocak 24.3

Balkanlar 1921 Ekim 3.8; 1922 Şubat 2.12; Haziran 3.9; Ağustos 10.6; Eylül 11.14; 18.8; 23.10; 27.17; Ekim 17.11; Kasım 5.13; 7.15; 12.7; 13.3,9

Baltacis 1921 Ekim 3.8; 15.2; 19.1; 21.1; 26.3; Kasım 17.6; Aralık 1.4; 1922 Mart 5.4; 23.3; 26.7; Nisan 9.6; 10.9; 13.6; 23.2; Mayıs 30.8; Haziran 4.11; Temmuz 7.10; 24.2; 27.1; 28.2; 30.9; Ağustos 26.5; Eylül 28.6

Balya 1922 Eylül 6.3; 8.5; 15.4

Banaz 1922 Ağustos 31.2

Bandırma 1921 Ekim 24.1; 1922 Temmuz 30.11; Eylül 6.1; 7.2; 12.3; 15.11; 16.2; 17.2; 20.16; Ekim 9.17; Kasım 1.10

Bankacılık 1921 Kasım 15.13; 1922 Kasım 17.6

Banko Dö Roma 1922 Kasım 17.6

Barış 1921 Ağustos 27.10; 31.8; Eylül 2.2; 6.8; 7.8; 13.13; 16.11; 17.14; 19.11; 21.11; 22.12; 23.8; 24.9; 25.5; 26.7; 27.5; 28.3,6; 29.13; Ekim 1.4,8; 2.7; 4.10; 5.1,9; 7.4; 13.3,4; 15.2,8; 16.8; 18.4; 19.7; 20.7; 21.1,7; 22.6; 23.10,11; 24.7; 25.4,5; 26.7; 29.5; 30.5; 31.6; Kasım 1.5,7; 2.1; 4.3; 5.13; 6.8; 7.7; 8.6; 9.10,11; 10.4; 11.5; 12.8,13; 13.5; 14.6,9; 16.7; 17.4,6; 18.3,6; 19.7; 20.3; 21.11; 23.7; 24.5; 25.2,5,8; 26.8; 27.5; 28.9; 30.7; Aralık 2.5; 3.5; 4.4; 5.11; 8.7; 11.6; 14.5; 15.7; 16.9; 17.8; 18.3; 19.6,12; 20.7; 21.2.6; 22.7; 23.7; 25.3; 26.11; 29.6; 30.4; 31.9; 1922 Ocak 2.4; 3.7; 4.10; 5.8; 7.7,9; 9.8; 10.7; 11.3; 12.5,10; 15.1; 17.6; 18.3; 22.6; 23.1; 24.3; 25.1,2; 27.4,7; 29.4; 30.5; 31.4; Şubat 1.10; 2.1,12; 3.2; 5.3; 6.5,13; 7.4,5,7; 8.9; 9.7; 11.4; 14.5; 15.1,7; 18.6; 20.2,11; 21.6; 22.8; 23.1,5; Mart 1.8; 3.4; 5.2; 6.7; 7.5,9;; 11.5; 13.3,6; 16.3; 18.9; 19.1; 20.12; 22.11; 23.7; 24.7; 25.3,4; 26.1; 27.1,3,7; 28.1,7; 30.5,7,8; 31.1,7; Nisan 1.6; 2.9; 3.5; 4.1; 5.1,7; 6.1,4; 7.4; 8.5; 10.9; 11.6; 12.7; 13.6; 14.5,6; 15.2,10; 16.5; 18.1,8; 19.7; 20.9; 21.5; 22.1; 23.5; 24.7; 25.8; 26.8; 27.9; 29.2,6; Mayıs 1.8,10; 2.3,8; 3.7; 4.8; 8.4; 9.6; 11.8; 12.7; 13.4; 15.1,11; 21.6; 22.3,5; 23.7; 24.4,6; 25.9; 30.1; 31.4; Haziran 2.8; 3.6,7,9; 5.8; 6.8; 7.2; 10.5; 14.7; 15.10; 19.10; 26.5,6; 27.3,6; 28.2,5; 29.6; Temmuz 1.7; 2.7; 3.11; 4.7; 5.3,9; 6.9; 8.2; 11.9; 12.9; 13.7; 16.7; 17.2; 18.3; 22.9; 24.6; 25.1,10; 27.7,14; 28.3; 29.1,4,9; 30.3; 31.10; Ağustos 1.8; 2.5,9; 4.4,5; 7.1,5; 8.7; 10.3,4,6; 11.5; 12.6; 13.5; 15.8; 17.4; 18.3,4; 20.5; 21.10; 22.3; 23.6; 24.5; 25.10; 26.9; 27.10; 29.3,8; 30.10; 31.11,12,13 Eylül 1.14; 2.10; 6.12; 7.6; 12.19, 20.3,16; 22.14; 23.10; 24.15; 25.18; 26.10; 29.14; 30.13; Ekim 1.11; 2.6,7; 3.8; 4.11; 5.10; 6.12; 8.5; 11.6; 12.8; 14.14; 15.11; 16.12; 17.3,4; 24.1; 26.10; 28.8; Kasım 4.12; 7.15; 9.13; 10.7; 11.11; 12.7; 13.8; 15.2,3,14; 16.7; 17.11; 18.6,8; 20.1

Barnes 1922 Eylül 14.5

Baro (İstanbul) 1922 Şubat 11.4; Mayıs 18.6; Haziran 22.11; 23.9

Barsamyan 1922 Mart 30.6; Nisan 4.2; 9.5; Haziran 26.4; Temmuz 29.2

Bartın 1921 Eylül 9.10; 10.6; 14.6; 1922 Mayıs 15.1

Barutçuzade Ahmet 1921 Kasım 23.3; Aralık 5.3; 1922 Nisan 26.8; Mayıs 3.4

Barzani Aşireti 1922 Ekim 22.3

Basmacılar 1921 Kasım 25.1

Basra 1922 Şubat 8.9

Basri (Eczacı) 1921 Ekim 23.2
Basri Bey (Mebus) 1922 Şubat 16.1 ~ Hasan Basri (Çantay)
Basritepe 1921 Eylül 12.1
Başbakanlık (Ankara) 1921 Eylül 26.5
Başkent arayışları 1921 Kasım 12.11
Başkurdistan 1922 Ocak 28.7; Mart 13.6; Nisan 3.7; Temmuz 27.13
Başkomutanlık 1921 Eylül 13.7; Kasım 8.5; 1922 Temmuz 10.2; Ağustos 24.1; 27.3,5; 28.4; Eylül 2.1
Başkomutanlık Kanunu 1921 Ekim 31.1; 1922 Şubat 2.2; 4.1; 5.3; Mayıs 4.1; 5.1,6; 6.1; Temmuz 20.1,2
Başkomutanlık Meydan Savaşı 1922 Ağustos 30.1; Eylül 6.7
Batı ~ Avrupa
Batı Anadolu 1921 Eylül 15.1; 1922 Ocak 15.7; Mart 1.6; Mayıs 7.1; Ağustos 27.10; Eylül 3.4; Ekim 7.10; 18.4
Batı Anadolu Devleti 1921 Aralık 10.4; 27.6; 1922 Ocak 16.2; Şubat 20.8; Mart 6.10; 16.2; 19.4; 22.3; 29.3; 30.4
Batı Cephesi ve Batı Cephesi Komutanlığı 1921 Eylül 13.2,7; Ekim 6.1; 10.1; 16.2; 15.3; 26.7; 29.5; Kasım 9.3; 22.1; 1922 Ocak 3.7; 18.1; 23.4; Şubat 5.3; 17.3; 20.3; Mart 6.1; 8.6; 9.8; 15.2; 17.2; 20.1; 31.7; Mayıs 8.1; 31.4; Haziran 12.6; Temmuz 2.3; 6.1; 22.1; 29.3; 31.4; Ağustos 1.6; 4.3; 6.1 13.1; 19.6; 20.1; 24.1; 25.1; 27.10; 28.4; Eylül 1.4; 2.1; 14.14; 20.16; 27.4; Ekim 27.6; 28.1; Kasım 9.11 ~ İsmet (İnönü)
Batı Trakya 1921 Eylül 20.10; 22.7; 24.10; Ekim 19.7; Aralık 30.4; 1922 Şubat 12.3; 16.3; Mart 3.7; 17.5; 18.1,9; Nisan 7.4; 15.10; 18.8; 25.2; Mayıs 13.4; 15.3; 19.4; 25.1; Haziran 2.8; Ağustos 9.3; Eylül 27.17; Ekim 10.3; 16.10; 22.6; Kasım 14.1 ~ Trakya
Batı Trakya Cemiyeti 1922 Ekim 4.6
Batık 1922 Mart 9.3
Batum 1921 Eylül 5.5; 11.5; 19.11; Ekim 13.1; 20.5; Aralık 5.11; 7.5; 8.7; 19.12; 1922 Ocak 6.5; Şubat 4.5; 13.3; Nisan 12.4; Mayıs 9.5; Haziran 16.7; Ekim 12.8
Batum Konferansı 1921 Kasım 17.4
Batum Kongresi 1921 Eylül 5.5; Kasım 8.4
Bayburt 1921 Eylül 7.9
Bayındır 1922 Eylül 6.3
Bayındırlık 1921 Kasım 30.7; Aralık 11.5; 19.12; 1922 Ocak 7.9: Şubat 4.8; 25.8; Kasım 16.7; 17.6,11
Bayram 1922 Nisan 24.7; 25.8; Mayıs 1.10; 28.6; 29.3; Haziran 1.6; Temmuz 13.7; 14.7; 23.3,10; 24.6; 29.3; Ağustos 3.9; 4.3,8; 5.5; 8.7; 9.6; 13.3; Eylül 3.12; Kasım 1.1; 2.2,12; 4.11,12,13; 7.15
Bayramiç 1922 Eylül 3.2; 20.1
Baysun 1922 Mart 29.6
Bebek (İstanbul) 1922 Haziran 8.5
Becarano 1922 Ocak 31.3; Ekim 14.5; Kasım 8.5 ~ Hahambaşı
Bedrettin Bey 1921 Eylül 6.4;
Bedriye (Mahkûm) 1922 Mart 2.3
Bedriye Hanım (Öğretmen) 1922 Temmuz 14.4
Behçet Bey 1921 Aralık 11.1; 1922 Temmuz 15.6
Behçet Kâni 1922 Ekim 14.5
Behram Lütfi 1921 Eylül 29.3
Bekir Bey 1922 Şubat 12.1
Bekir Lütfi 1922 Ağustos 20.5
Bekir Sami (Kunduk) 1921 Ağustos 26.8; Eylül 14.9; Ekim 19.1; 22.6; 23.11; 27.6; 29.5; Kasım 1.7; 10.4; 17.6; 19.6; 22.6; 30.7; Aralık 2.6; 4.1,2,4; 5.10,11; 6.6; 7.4,5; 8.7; 12.3; 13.2; 20.5; 24.4; 1922 Şubat 13.4; 25.4; Mart 15.1; 24.6; Nisan 10.1; 14.6; 15.10; 16.5; 19.7; Temmuz 11.3; 12.9,10; 13.7; 19.8
Bektaşı Nefesleri 1922 Temmuz 3.11
Belbek 1922 Ağustos 5.4
Belçika 1922 Temmuz 27.11; Kasım 12.7
Belçika Elçiliği 1922 Kasım 18.12
Belentepe 1922 Ağustos 26.1
Belgrad 1922 Şubat 25.6
Belpınar 1922 Mart 9.3
Benedict XV (Papa) 1922 Ocak 22.5,6; 23.9; 28.8; Şubat 19.1
Bentinck 1922 Temmuz 26.7; 28.2; Ağustos 26.5; 28.10; 29.3; 31.5; Eylül 2.4; 3.5; 5.6; 6.9; 15.5; 16.5
Bergama 1921 Ekim 23.6; 1922 Eylül 10.5; 14.3; 15.4; Kasım 17.11
Berger, Jean 1922 Mart 14.7
Berlin 1921 Eylül 5.5; Ekim 3.4; 4.9; Kasım 15.6; 17.4 Aralık 8.7; 19.12; 24.8; 1922 Haziran 24.7; Temmuz 6.9; Eylül 14.17; Kasım 6.15 ~ Almanlar, Almanya
Berliner Tagbelatt 1922 Mayıs 24.6; Eylül 6.12; 23.10; 24.15; Ekim 28.8
Bern 1921 Eylül 12.10
Besim Bey (İngiliz Muhipler Cemiyeti) 1921 Ekim 6.2; Aralık 11.1
Besim Bey (Öğretmen) 1922 Ocak 13.8
Besim Ömer Paşa 1921 Kasım 16.5; Nisan 8.2; 19.5; 24.3; 27.6; Ağustos 12.5,6; 14.5; 19.3; Ekim 21.2
Besni 1921 Eylül 3.3; 1922 Mayıs 15.1
Beşiktaş 1922 Eylül 7.15
5. Kolordu (Türk) 1921 Eylül 13.7
5. Süvari Grubu (Alayı) 1921 Ağustos 23.3; Eylül 4.1; Ekim 17.2

5. Tümen (Türk) 1921 Ağustos 24.1; Eylül 10.1; 11.1; 1922 Ocak 26.7
Beşiri 1921 Eylül 3.3; 7.9
Beşköprü 1921 Eylül 14.11
Beştepeler 1921 Eylül 12.1
Beyazıt Camii 1922 Temmuz 26.3
Beykoz 1922 Mayıs 23.3; Eylül 8.9; Ekim 16.9; 18.7
Beykoz Konferansı 1922 Temmuz 8.2; 16.4; 19.4,11; 20.8; 21.10; 22.9; 25.10; 27.6; Ağustos 3.4
Beylikköprü 1921 Ağustos 24.1; 25.1; Eylül 2.9; 6.9; 13.13
Beynelmilel Amele İttihadı Cemiyeti 1922 Haziran 14.2; Eylül 19.10
Beyoğlu 1921 Eylül 3.6; 7.4; Kasım 1.6; 1922 Eylül 9.9; Ekim 20.7; 25.6
Beypazarı 1922 Mart 30.8; 31.7; Mayıs 15.1
Beyrut 1921 Kasım 24.1; 1922 Ocak 2.12; Nisan 19.7; Mayıs 24.5; Haziran 2.6; 12.10; 14.5; Eylül 7.10; 8.10; 24.15; 30.11; Ekim 16.13; Kasım 11.11
Beyzadeyan 1922 Mayıs 17.6
Bezm-i Âlem Kız Sultanisi 1992 Ekim 27.8
Biçer 1992 Mart 7.3
Biçki ve Dikiş Yurdu 1921 Eylül 20.10; 1922 Mart 26.6; 27.7; Haziran 8.7; 18.0; 25.5
Biga 1921 Ekim 24.1; 1922 Şubat 4.9; Eylül 18.4
Bigadiç 1922 Eylül 3.2; 4.1; 5.2
Bilecik 1921 Ağustos 23.7; 24.9; Eylül 1.8; Ekim 24.1; 1922 Ağustos 24.3; 28.15; 31.12; Eylül 5.2; 6.3
Billings, Mis 1922 Mayıs 20.7; 21.6; 22.5; 24.6
1 Mayıs 1922 Nisan 27.9; 28.6; Mayıs 1.1,10; 2.8; 3.7; 4.8; 22.5; Haziran 18.4
Birinci Dünya Savaşı 1921 Aralık 1.2; 15.7; 28.5; 29.6, 1922 Ocak 3.7; 24.3; Şubat 15.7; 17.3; 22.8; Temmuz 29.9; Ağustos 12.3; 21.10
Birinci İnönü 1921 Aralık 15.7; 1922 Ocak 10.1,7; 11.6; 12.10; 16.3
1. Kolordu (Türk) 1921 Eylül 13.7
1. Kolordu (Yunan) 1921 Ağustos 27.1; Eylül 6.2; 1922 Ağustos 25.5; 29.1
1. Ordu (Türk) 1921 Ekim 7.1; 10.1; 14.2; 27.4; Aralık 2.1; 1922 Ocak 13.2; 23.3; Haziran 20.3; 29.2; Ağustos 24.1; 25.5; 30.1
Bitlis 1921 Eylül 6.5; 17.11; 29.9; 1922 Ocak 8.2; Mart 2.4; 6.5; Mayıs 15.1
Bizim Mecmua 1922 Temmuz 13.7
Blagoveşenska Müslümanlar Cemiyeti 1922 Ekim 20.3
Block, Sir Adam 1922 Temmuz 10.8; Kasım 15.10
Boğaziçi 1922 Kasım 7.15
Boğazlar, Boğazlar Sorunu 1921 Ekim 1.8; 13.1; Kasım 8.2; 17.6; Aralık 5.6; 1922 Şubat 9.7; 22.8; 27.4; Mart 7.9; 8.6; 24.3; 25.3; 26.1,7; 30.8; Nisan 4.7; 29.2; Haziran 3.6; Temmuz 25.10; Ağustos 4.4,5; 6.5; 14.1; 24.5; Eylül 7.6; 9.14; 10.7,14; 12.11; 14.8,17; 15.1; 17.3,11,13; 18.14; 19.15,16; 20.3,12,16; 21.3,11; 22.2,6,14; 23.10; 25.19; 26.1; 27.17; 28.1,5,14; 29.14; 30.6; Ekim 1.3,6; 2.7; 4.3; 6.7,12; 7.5; 9.13; 10.12; 11.1,7,14; 12.5; 14.2,14; 17.8; 23.8; 24.1; 26.10; 27.3; 28.8; 31.4,10; Kasım 3.7; 4.12; 10.3; 14.1,4; 15.8; 19.12,13; 20.2
Boğazlıyan 1921 Eylül 3.1; 22.12; 24.5; 1922 Haziran 5.6; 6.8; 8.7
Boines Aires 1922 Şubat 20.11
Bokingam 1921 Kasım 26.3
Bolşevik(ler) 1921 Ağustos 27.10; Eylül 20.5; Ekim 4.10; Kasım 15.13; 22.13; Aralık 5.4; 7.7; 11.6; 25.1; 1922 Şubat 27.4; Mart 8.6; 13.3; 20.12; 21.8; 24.7; Nisan 18.8; Mayıs 3.5; 9.6; 15.9; 16.2; 18.1; 25.9; Temmuz 13.7; 17.8; 20.4; Ağustos 1.9; 4.4; Eylül 4.12; 10.14; Ekim 28.2 ~ Bolşevizm, Sovyetler, Komünizm, Komünistler
Bolşevizm 1921 Eylül 6.8; 13.10; Ekim 22.5; 1922 Ocak 18.3; 25.1; 30.5; Şubat 10.5; 15.1; Mayıs 13.4; Haziran 18.10; 25.5; Temmuz 1.6; Kasım 17.3; 19.13 ~ Bolşevikler, Komünistler, Sovyetler, Rusya, Ruslar, Komünizm
Bolu 1921 Ağustos 25.10; Eylül 3.3,6; 14.6; 23.2,8; 28.5; Ekim 23.4; Kasım 6.8; 1922 Mart 30.8; Nisan 1.2; Mayıs 21.6; 26.8; Temmuz 23.3; Eylül 10.16; Kasım 5.13
Bolvadin 1921 Ağustos 24.9; Eylül 24.1; Ekim 10.1; 14.2; 27.4; 29.3; 30.6; Aralık 2.1; 8.2; 9.1; 1922 Mart 12.1; 14.3; 30.1; Ağustos 25.5;
Bombay 1921 Kasım 1.5; 7.2; 24.5; 1922 19.4
Bonomi 1922 Şubat 4.8; 19.7
Boris (Bulgar Kralı) 1922 Mayıs 25.9; Haziran 8.7
Bornye, Mösyö 1922 Şubat 16.3
Bornova 1922 Eylül 9.1; 14.14; Kasım 17.11
Bosfor (Bosphore) 1921 Ekim 12.7; Kasım 17.6; Aralık 8.7; 1922 Ocak 4.10; 22.6; Mart 17.5; Temmuz 15.7; 30.11; Eylül 5.11; 15.11
Boşnak(lar) 1921 Eylül 9.3
Boşnak Kâzım 1922 Ekim 10.11
Bouillon, Franklin 1921 Eylül 13.12; 15.8,10; 16.9; 18.3; 20.4; 22.12; 23.6; 24.5; 30.6; Ekim 4.3; 5.6; 20.1; 21.4; 24.7; 27.6; 28.3; Kasım 2.3; 7.7; 12.13; 13.4; 19.5; 22.2,13; 23.1; 24.1; 29.2; 30.3,7; Aralık 1.5; 6.2; 13.5; 15.3; 16.9; 19.3; 20.1,7; 21.1; 27.4,9; 28.5; 1922 Ocak 26.7; Şubat 12.3; 13.7; 28.6; Mart 6.7; 7.7; 13.2; 17.4; 22.2; 25.5; Nisan 22.6; 25.4; Eylül 18.3; 20.6;

21.1; 23.10; 24.13,15; 25.3,5; 28.5; 29.7; 30.13; Ekim 1.2; 2.5,6; 3.1,8; 5.1; 6.4; 9.1,3,5; 10.12; 11.14; 16.12; 18.7; 22.8; Kasım 15.2
Bourbon, Don Louis 1921 Eylül 13.13; 14.11; Kasım 21.8; 1922 Ocak 5.8; 24.1; Mart 19.5; Nisan 3.4; Temmuz 19.8; 21.3; 22.6; 25.9; 27.8; Ağustos 2.3; 7.3; 18.4
Boyabad 1922 Mayıs 15.1; 30.7; Haziran 8.7
Bozcaada 1922 Eylül 20.1
Bozdağ 1921 Ekim 6.9; 7.4; 1922 Eylül 7.1
Bozkır 1921 Eylül 13.13
Bozkır İsyanı 1921 Ekim 19.3
Bozöyük 1921 Ekim 4.1; 1922 Eylül 4.1; 5.2
Bozuk Parti 1921 Kasım 26.6; 1922 Ocak 1.2
Brahmanlar 1921 Ocak 25.5
Briand 1921 Ekim 13.3; 19.1,7; 20.7; 21.1,2; 22.6; 23.11; 25.2,5; 28.5; Kasım 1.7; 19.7; 25.4; Aralık 6.2; 16.9; 17.8; 21.6; 23.7; 31.6; 1922 Ocak 4.6; 5.8; 6.1; 12.10; 13.10; 14.8; 15.9; 16.3; 21.7; 24.3; 26.7; Mart 13.2
Bristol, Mark Lembert (Amiral) 1921 Eylül 14.10; Ekim 5.6; 28.1; Kasım 15.10; 22.11; Aralık 17.3; 1922 Ocak 3.5; 10.5; Şubat 18.1; 22.3; Mayıs 11.7; 13.4; 21.6; Haziran 8.1; Ağustos 28.10 ~ ABD Yüksek Komiserliği
De Brock, Amiral 1922 Eylül 7.5; 8.3; 10.6; 12.6; 14.6; 17.10; 18.8; 23.4; 26.8; Ekim 1.4; Kasım 17.1
Brotenil 1922 Ekim 1.9
Brotonikos 1922 Ocak 20.1
Budaklı (Armişe) 1922 Kasım 2.11
Bugün 1922 Temmuz 18.7; 19.11
Buhara 1921 Ekim 2.6; 16.3,5; 19.6; Kasım 8.3; 14.8; 16.4; 17.4; Aralık 11.6; 15.7; 26.11; 1922 Ocak 2.4; 11.6; 28.7; Şubat 3.2; Mart 1.1,7; 6.9; 28.6; Nisan 4.5; Mayıs 3.5; 18.1; Haziran 13.7; 20.10; 23.2; Temmuz 9.3; 14.6; 15.7; Ağustos 10.6; 13.5; 20.5; 25.10; Eylül 13.12; 16.10; 28.10,14; Ekim 21.7; 30.8; Kasım 4.7; 8.7; 13.7;
Buhara Elçiliği 1921 Aralık 4.3; 8.7; 11.6; 12.3; 14.2; 15.7; 16.2; 17.8; 19.12; 24.5; 26.11; 31.2; 1922 Ocak 2.4; 7.3; 8.5; 9.3,9; 15.3; 16.3; Şubat 22.8; Mart 21.6; 28.6; Nisan 14.6; 30.2; Mayıs 2.5; 11.5
Buhara Türk Temsilciliği 1922 Ocak 23.8; 25.5; Şubat 7.7; 13.7; 15.7; 20.11; 23.5; Mayıs 20.2; Eylül 30.8
Buharin 1922 Eylül 25.6
Buldan 1922 Ağustos 21.3; Eylül 4.1
Bulgar(lar) 1921 Ağustos 23.7; 25.8; Eylül 1.11; 5.7; Kasım 19.7; 21.11; Aralık 28.4; 1922 Ocak 8.3; 9.9; 26.7; Şubat 5.2; 8.9; 9.8; 11.4; 12.2; 14.5; Mart 6.13; Nisan 7.4; Mayıs 15.3; 28.6; Temmuz 6.9; 24.6; 25.10; Ağustos 11.5; 26.9; Eylül 13.14; 17.13; Ekim 6.9; 14.14; 16.13
Bulgar Basını 1921 Ağustos 23.7; Eylül 18.6; Ekim 5.9; 14.5; 17.4; Kasım 21.11
Bulgar Başpiskoposu 1922 Kasım 15.14
Bulgar Çiftçi Partisi 1921 Ağustos 25.8; 1922 Mayıs 29.2; Haziran 12.7; 18.10
Bulgar Demokrat Partisi 1921 Ağustos 27.9
Bulgar Hükümeti 1921 Ağustos 25.8; 1922 Şubat 13.7; Mart 29.8; Eylül 18.8; Ekim 15.8
Bulgar Komünist Partisi 1921 Ağustos 25.8; 1922 Haziran 4.8; 7.4; Temmuz 26.12; Ekim 4.11
Bulgar Millet Meclisi 1922 Nisan 6.4
Bulgaristan 1921 Ağustos 27.9; Ekim 9.4; Kasım 3.7; 17.6; Aralık 19.9; 30.6; 1922 Ocak 22.6; Şubat 5.2; 10.5; 14.5; Mart 6.13; 28.7; Nisan 6.4; 30.2; Mayıs 25.9; 26.3; 27.5; Haziran 7.7; 11.6; 12.7; 19.11; Ağustos 2.9; 9.3; 10.6; Eylül 6.12; 24.3; Ekim 1.6; 2.7; 4.11; 15.8; 30.12; Kasım 7.11; 13.9; 20.1
Bulgaristan Müslümanları 1921 Aralık 20.7; 30.6; 1922 Mayıs 29.2; Haziran 12.7; 18.10; 30.5; Eylül 10.12; Ekim 12.3
Burdur 1921 Eylül 12.4; 1922 Mayıs 15.1
Burgaz 1922 Mart 28.2; 29.4
Burbanettin (Binbaşı) 1921 Kasım 3.1
Burhaniye 1922 Ağustos 21.10; 28.10; Eylül 3.2; 11.1; 12.1; 15.4
Bursa 1921 Ağustos 24.9; Eylül 2.3; 4.2; 5.2; 6.3; 19.11; 22.12; 24.3,10; 26.3; Ekim 1.8; 5.9; 7.4; 12.7; 24.1; Aralık 2.6; 6.6; 11.4; 24.11; 1922 Ocak 5.8; 12.10; Şubat 13.1; Mart 29.8; Nisan 24.7; Mayıs 18.6; 29.3; Haziran 14.7; Temmuz 7.11; 8.7,8; 9.6; Ağustos 8.7; 13.5; Eylül 3.12; 4.11; 5.11; 6.12; 8.6,7; 9.6; 10.1; 11.4; 13.5; 15.11; 17.13; 20.8; 23.6; 24.15; 27.17; Ekim 5.9; 7.10; 11.14; 14.14; 15.10; 16.1; 17.3; 18.7; 19.7,8; 19.10; 27.2; 28.6; 31.10; Kasım 9.13
Bursa Türkocağı 1922 Ekim 28.3; 30.12
Bursa Yunan Yönetimi 1921 Ekim 20.7; Kasım 4.3; 12.13; 18.6; Aralık 2.6; 3.5; 7.5; 12.6; 24.11; 1922 Ocak 18.3; Mart 7.9; Ağustos 19.4; Eylül 8.6; 10.1
Bursa Yurdu 1922 Şubat 3.1; 8.9; Temmuz 8.7
Bünyan 1922 Haziran 2.3; Temmuz 29.7
Bütçe 1922 Şubat 9.2; 11.1; 16.1: 25.2; 26.1; 28.1; Mart 9.6; 11.7; Nisan 8.4; 12.3; 25.6; Mayıs 6.2; Temmuz 1.3; 2.7; 3.6; 17.4; 19.2; 26.6; 27.4; 28.7; Ağustos 21.5; 30.9; Eylül 4.8; 9.10; 20.9; 25.8; 30.8; Ekim 5.1; 10.6; 11.9; 16.3; 19.7; 24.4; Kasım 14.7
Büyükada 1922 Nisan 27.9
Büyük Çalış Köyü 1921 Ağustos 30.1

Büyük Taarruz 1922 Haziran 16.1; 21.10; Temmuz 2.3,7; 3.5; 6.1; 7.4; 20.3; 21.2; 25.2; 27.2; 28.1; 30.2; 31.4; Ağustos 4.2; 6.1; 15.5; 17.1; 20.1; 21.1,2; 22.1; 23.1,2; 24.1.2; 25.1,2; 26.1; 27.1; 28.1; 29.1; 30.1; 31.1; Eylül 1.1,2; 21.9; 24.9; 28.13; Ekim 3.8; 4.1; 5.10

— C —

C Ordusu 1922 Eylül 16.2
Cafer Seyit Ahmet 1922 Nisan 10.9
Cafer Tayyar (Eğilmez) 1921 Eylül 28.2; Ekim 9.2; 16.3; 21.11; 24.5; 1922 Ocak 16.3; Şubat 6.13
Cagadamard 1922 Şubat 20.11; Mart 25.7; 26.7; Mayıs 11.8; 21.6; 25.9; Kasım 9.13
Cami (Baykut) 1921 Ağustos 26.8; 28.6; Eylül 19.9; Ekim 3.7; Kasım 17.5; 21.10; Aralık 7.5; 10.7; 1922 Haziran 19.11; Ekim 21.5
Canbolat, İsmail 1922 Mart 11.5; Nisan 22.8; 24.5; Mayıs 1.7; Temmuz 11.3; 19.8; 21.3; 30.11; Ağustos 7.3
Canik 1922 Ocak 12.4
Cannes 1922 Ocak 12.5; 13.4; 25.5
Cannes Konferansı 1921 Aralık 28.3,5; 1922 Ocak 1.8; 3.8; 4.10; 6.4,7; 7.9; 8.5; 9.9; 10.7; 11.6; Şubat 14.5
Casusluk 1921 Ağustos 25.5; Eylül 4.3; Ekim 4.9; 11.5; Kasım 10.2; 16.2; Aralık 19.4; 24.11; 1922 Şubat 11.1; Mart 2.3 ∿ Moskova Elçiliği Olayı; Temmuz 31.1,2; Ağustos 3.5; Ekim 13.6
Cathalicos 1921 Kasım 21.4; 25.4; 29.1
Cavit Bey (Dr.) 1921 Ağustos 24.7; 26.8; Eylül 12.10; 28.4; Ekim 3.7; 20.5; 26.5; Kasım 8.4; 21.7; Aralık 4.2; 6.1; 13.4; 21.3; 1922 Ocak 13.6; Şubat 10.4; Mart 11.5; 18.8; 23.2; Nisan 12.7; 13.4; 20.7; 22.8; 24.5; Mayıs 10.6; 11.6; 13.2; 15.11; 20.4; 24.6; Haziran 5.5; 28.3; 29.1; Temmuz 3.4; 4.7; 5.9; 6.9; 10.8,14; 11.6; 22.5; 28.6; Ağustos 10.4; 31.11; Eylül 7.13; 9.12; 11.11; 18.13; 22.13; Ekim 5.7; 9.6; 27.5; Kasım 4.10; 5.11; 7.10; 8.4
Cebel (Pavlo) 1922 Kasım 2.11
Cebelitarık 1922 Eylül 18.8
Cecil, Lord Robert 1922 Mayıs 3.6
Celal (Bayar) ∿ Mahmut Celal Bey
Celal Bey (Arnavutluk Heyeti) 1922 Mart 8.6
Celal Bey (İstanbul Şehir Emini) 1922 Ocak 22.6; Mart 3.3
Celal Efendi 1921 Kasım 10.2
Celal Muhtar Bey 1921 Eylül 8.7; Aralık 7.5
Celal Nuri (İleri) 1921 Ekim 7.3; 25.1; Kasım 1.1; 3.1; 4.3; 11. 5; 17.6; 20.3; 26.4; 27.5; Aralık 5.11; 7.5; 11.6; 19.12; 27.9; 31.9; 1922 Ocak 6.7; 8.5; 10.7; 21.1; 25.5; 26.7; 27.7; Şubat 4.8; 10.5; 19.7; Mart 15.5; 17.5; 23.7; Nisan 4.7; 6.4; 8.5; 10.9; 12.7; 14.6; Mayıs 4.8; Eylül 3.12; 18.14; 24.15; 26.10; 28.14; Ekim 18.7; Kasım 4.12; 5.13; 6.3; 10.7
Celal Sahir 1921 Eylül 22.12; 1922 Haziran 1.6; Temmuz 27.12; Ekim 19.10
Celalettin Arif Bey 1921 Kasım 5.11; 7.7; 8.6; 9.1; 10.3; 13.5; 26.4; Aralık 26.7; 1922 Ocak 7.2; 21.6; 25.3; Şubat 4.8; 7.7; 8.9; 23.5; Mart 8.1; 21.8; Nisan 7.3; 9.6; 10.1; 14.5,6; 16.5; 18.8; 19.7; 21.5; 23.3; 26.8; Mayıs 3.7; 8.4; 12.7; 14.4; 16.6; 24.6; 27.5; Haziran 21.9; 28.5; Temmuz 5.9; 12.1; 18.3; 27.10; Ağustos 2.9; 16.2; Eylül 6.12; 7.10
Cemaat-i İslamiye Teşkilatı Kanunu 1922 Mart 15.5
Cemal (Bursa Belediye Başkanı) 1921 Aralık 15.7
Cemal Azmi Bey 1922 Nisan 17.1; 20.7,9; 21.5; 23.5; 26.8
Cemal Bey (Cemiyet-i Akvam'a Müzaheret Cemiyeti) 1922 Mayıs 24.6
Cemal Bey (Dahiliye Eski Nazırı) 1921 Ekim 6.2; 1922 Şubat 13.1; Eylül 10.13; 24.7
Cemal Hüsnü (Taray) 1921 Kasım 28.9
Cemal Oğuz Bey 1921 Kasım 14.1
Cemal Paşa (Afgan Ordu Müfettişi) 1921 Eylül 7.9; 11.5; Ekim 3.4; 25.1; Kasım 8.1; 12.10; 14.8; 15.6; 16.3; 17.4; 25.8; 26.5; 30.2; Aralık 8.7; 29.1; 1922 Ocak 1.1; 4.4; Şubat 10.4; 15.6; Mart 6.9; 11.4; 18.8; 24.4; Mayıs 2.5; 10.1; Haziran 28.5; Temmuz 1.2; 9.3; 10.5; 21.1; 25.10; 26.12; 27.14; 28.7; 29.9; 30.11; Ağustos 2.1,9; 4.8; 7.5; 8.7; 9.6; 10.6; 14.10; 16.8; 17.6; 22.3; 23.6; 25.10; Eylül 14.15; 20.13; 23.10; Ekim 27.4
Cemal Paşa (Harbiye Eski Nazırı) 1921 Kasım 17.6
Cemal Paşa (Mersinli) 1921 Aralık 16.5; 26.9; 27.9; 29.3; 1922 Ocak 13.10; 14.2; Mart 23.5; Temmuz 25.10
Cemalettin Efendi 1922 Ocak 24.2
Cemil (Ağazade) 1922 Ağustos 14.10
Cemil Bey (Darülfünun Müderrisi) 1922 Haziran 4.9; 13.7; Temmuz 29.2
Cemil (Bilsel) 1922 Nisan 27.6
Cemil Molla 1922 Ekim 17.11
Cemil Münir Bey 1922 Şubat 16.8; Kasım 18.3
Cemil Selman Bey 1922 Ekim 17.6
Cemil Şerif 1922 Nisan 13.6; Mayıs 15.11
Cemilpaşazade Ekrem 1922 Ocak 13.10; 16.3
Cemiyet-i Akvam 1921 Eylül 21.5,11; 22.12; Ekim

1.8; 8.3; 15.8; Kasım 4.3; 11.5; 1922 Ocak 8.5; 14.4; 16.3; 20.5; Şubat 25.8; 26.4; Nisan 16.5; 21.5; 24.6; 27.6; Temmuz 7.11; Ağustos 9.3; Eylül 7.7; 14.17; 20.10; 22.12; 25.19; 28.4; Ekim 1.11; 4.11; 5.5

Cemiyet-i Akvam'a Müzaheret Cemiyeti 1922 Şubat 12.3; Nisan 27.6; Mayıs 1.10; 20.4; 24.6; 26.3; Haziran 4.9; 13.7; 16.7

Cemiyet-i İlmiye 1922 Mayıs 8.2; 9.6; 25.9; 29.7

Cenap Şahabettin 1921 Ekim 10.9; 17.4; 1922 Şubat 16.8: Mart 1.8; 30.6; Nisan 1.5; 4.2; 6.3; 9.5,6; 10.7; Mayıs 13.4; Haziran 6.8; 26.4; 27.6; Temmuz 3.11; 19.3; 29.2; Eylül 14.17; Ekim 2.7

Cenevre 1922 Eylül 23.8

Cenova Konferansı 1922 Ocak 6.2; 17.6; 19.4; 20.5; 21.2,7; 26.7; 27.7; 28.8; Şubat 1.10; 6.13; 7.7; 10.1; 11.4; 13.2; 22.2; 26.2; Mart 10.5; 15.1; Nisan 7.3; 8.5; 9.6; 10.1,2,9; 11.6; 12.7; 13.6; 14.5,6; 15.10; 16.5; 17.7; 18.8; 19.7; 1922 Nisan 16.5; 21.5; 23.3; 24.7; 26.8; 27.9; 30.7; Mayıs 4.8; 5.6; 6.7,9; 7.6; 8.4; 9.6; 10.7; 11.8; 12.7; 13.4; 14.4; 15.3,11; 17.6; 19.1,4; 20.8; 21.6; 23.6,7; 24.6; 25.9; 27.2; Haziran 1.6; Temmuz 17.8

Cerablus 1921 Aralık 28.1

Cevat (İttihatçı) 1922 Şubat 10.4

Cevat (Komintern Delegesi) 1922 Eylül 12.14

Cevat (Ressam) 1922 Temmuz 16.6

Cevat Abbas (Gürer) 1921 Ekim 3.7; 1922 Ocak 13.7,10; 24.3; 26.7; Mart 24.6; Ağustos 17.1; Kasım 7.11

Cevat (Çobanlı) 1921 Ekim 25.1; Kasım 12.2; 14.9; 17.6; Aralık 17.8; 1922 Ocak 15.4; 16.3; Şubat 9.6; 14.5; Nisan 9.6; 23.5; Mayıs 11.8; Haziran 27.1; Ağustos 21.10; Eylül 9.9; 12.5

Cevat Şakir (Kabaağaçlı) 1921 Aralık 1.5

Cevdet Izrap 1922 Kasım 8.6

Cevriye Hanım 1922 Ekim 9.12

Ceyhan 1921 Aralık 23.1; 24.1; 1922 Ocak 5.1; Mayıs 15.1

Cezayir 1922 Ocak 19.4; Eylül 11.6; Ekim 16.13

Chamberlain, Sir, Austen 1922 Mayıs 3.6; 10.5; 16.5; 17.4; 18.5; 22.4; 24.6; Eylül 27.6; Ekim 19.3

Charpy (General) 1921 Kasım 1.7; 1922 Haziran 13.5; Temmuz 17.3; 29.1; Ağustos 18.4; Ekim 3.1; 11.1,14; 14.13; Kasım 9.2

Chicago Tribüne 1922 Ağustos 17.6; 28.15; Eylül 18.14; 20.16

Chirol 1922 Haziran 15.8

Chotani, M.M.H.J.M. 1922 Şubat 18.4; Mart 5.2; Mayıs 4.4; Temmuz 7.5; 8.4; 18.4; Eylül 5.9; 13.13; Kasım 9.9; 11.4; 20.4,10 ~ Hint Hilafet Komitesi

Christesto 1922 Eylül 21.4

Churchil, Winston 1921 Eylül 26.4; Eylül 15.2; 16.1,12; 17.3; 20.10; 27.6

Cide 1921 Ağustos 23.6; Eylül 22.12; 1922 Ağustos 12.6

Cigidiya Köyü 1922 Mart 22.9

Civanşir 1921 Eylül 24.10

Civilati 1922 Ekim 28.8

Ciyornale di İtalya 1922 Haziran 21.9; 28.5; Temmuz 5.9; Ağustos 17.6; Eylül 6.12

Cizre 1921 Eylül 1.3; 3.6

Clarte 1922 Ağustos 28.12

Clayton, John 1922 Eylül 20.16; 27.17; 30.13

Cox 1921 Eylül 8.3; Ekim 7.2; 11.3; Kasım 1.5; Aralık 2.5

Coutsis 1921 Eylül 16.6

Cöbi Deresi 1922 Şubat 2.9; 4.7

Craigie 1922 Nisan 28.1

Crosfield 1922 Şubat 18.6

Crowe, Sir E. 1921 Eylül 29.12; Ekim 13.3; 1919 Mayıs 24.1

Cumhuriyetçi Venizelos Partisi 1922 Temmuz 17.8

Cumhuriyetçilik 1921 Aralık 11.6; 18.3; 1922 Şubat 20.1; Mart 2.4; Mayıs 26.3; Temmuz 7.11; 12.10; Eylül 18.14; Ekim 16.10; 22.6,8; 23.6; 24.7; 25.3; 26.7,10; 28.2; 31.10; Kasım 1.12; 3.10; 4.12; 6.15; 8.11; 11.11; 18.2; 19.13

Curzon, Lord 1921 Eylül 15.7; 19.4; 30.6; Ekim 7.2; 19.7; 27.2; 29.1; 30.2; Kasım 1.4; 2.1; 3.3; 5.8; 7.4; 9.8,11; 13.15; 19.4; 24.3; 26.8; 27.5; 30.7; Aralık 5.11; 6.2,3; 12.2; 19.6; 24.7; 1922 Ocak 7.7; 12.5,10; 15.8; 30.1,2; Şubat 2.3; 6.13; 7.4; 12.3; 14.5; 15.3,7; 22.2; 23.1; Mart 6.8; 7.7; 9.2; 11.6; 12.2; 14.1; 16.3; 18.1,9; 19.1,2,6; 20.8; 22.11; 23.1,7; 24.3,7; 25.4; 26.1,4; 27.7; 28.7; 30.7,8; Nisan 3.8; 7.2; Mayıs 10.4; 18.3,6; 29.3; Temmuz 6.9; Ağustos 4.4; 5.5; 11.1; 12.6; 14.1; 28.10; Eylül 1.10; 3.5; 4.4,5,11; 7.7; 10.7; 13.9; 15.1; 16.5; 18.8; 19.3; 20.3,16; 21.2; 22.1; 23.1; 24.15; 25.2; 28.4; 29.3; Ekim 1.3; 6.5; 7.2; 8.5; 9.13; 23.4; 26.10; Kasım 2.8; 6.14; 10.4; 11.8; 13.9; 17.11 18.6; 19.4; 20.1,2

— Ç —

Çağlayan (İstanbul) 1922 Haziran 13.5

Çağlayanlar (Kitap) 1922 Mart 20.12; Haziran 25.5; Temmuz 3.11

Çakıl Tepe 1922 Ağustos 27.2

Çal 1921 Kasım 21.1; 27.2,5; Ağustos 19.6

Çalakapulos 1922 Ağustos 19.4
Çaldağı 1921 Ağustos 31.1; Eylül 1.1,2; 2.1; 3.1; 6.1; 12.1; 23.8; Ekim 20.3
Çalıkuşu (roman) 1921 Kasım 11.5; 1922 Şubat 25.8; Mart 2.4
Çalköy 1922 Ağustos 29.1; 30.1; 31.1
Çallı, İbrahim 1922 Temmuz 16.6; Ekim 27.8
Çamlıca Sultanisi 1922 Ekim 23.6; 31.9
Çanakkale 1921 Aralık 30.4; 1922 Ağustos 4.4; 26.8; Eylül 11.3; 13.7; 14.6,9,17; 15.1; 16.5,6; 18.1; 19.1,2,3; 20.2,11,12; 21.1,2,3,11; 22.3,5,10; 23.2; 24.1,3; 25.1,19; 26.1; 27.3; 28.1,2,11,14; 29.14; 30.3,4,13; Ekim 1.11; 2.7; 3.1,8; 4.11; 6.3; 8.1; 10.12; 14.2; 16.12,13; Kasım 13.4 ∼ Çanakkale Boğazı, Boğazlar
Çanakkale Boğazı 1922 Mart 24.3; Eylül 11.3; 24.15; 28.4; 29.4; Ekim 6.3
Çanakkale Muharipleri Cemiyeti 1922 Nisan 19.3
Çanakkale Savaşı 1921 Ağustos 30.9; 31.8; 1922 Mart 12.6; 17.5; 18.9
Çankaya 1921 Eylül 13.13; 1922 Ocak 10.4; 1922 Haziran 2.1; Ağustos 20.5
Çankırı 1921 Ağustos 25.2; Eylül 23.2,8; 1922 Mayıs 15.1; Haziran 8.7
Çarşamba 1921 Ağustos 24.2; 29.7; Eylül 22.12; 23.2,8; Kasım 30.5; 1922 Ocak 12.4; Şubat 14.2; Mart 3.6; Haziran 3.10; 5.6; 8.7
Çatalca 1922 Temmuz 28.2; 29.9; 31.10; Ağustos 1.9; 3.9; 4.8; 5.2; 6.4,5; 8.7; 9.6; 11.5; 12.6; 13.5; 14.10; 17.6; 19.7; 20.5; 29.8; Ekim 8.5; 14.14; 18.7; Kasım 7.4
Çatalzeytin 1921 Eylül 14.6
Çay 1921 Eylül 22.4; Kasım 27.4; Aralık 2.1; 8.2; 16.1; 1922 Ocak 13.2; 15.5; Mart 16.5; 20.1; 21.7; 28.4; 29.2; 30.1; 31.3; Haziran 20.3; Ağustos 25.5
Çaycı Hoca Bekir 1922 Kasım 9.11
Çaycuma 1922 Mayıs 30.7; Haziran 1.6
Çegan Tepesi 1922 Ağustos 4.1
Çekirdeksiz 1921 Eylül 12.11
Çekvit 1922 Mayıs 12.6; 24.6; 30.7; Haziran 24.8; Temmuz 2.7; 12.8
Çemişgezek 1922 Mayıs 15.1
Çerkeş 1921 Eylül 22.10; 24.8
Çerkez(ler) 1921 Eylül 9.3; 12.10; 29.8; Ekim 24.1; Kasım 23.7; 24.5; 27.5; 28.4,9; 29.6; 30.7; Aralık 1.5; 3.5; 8.7; 12.6; 13.8,9; 20.7; 1922 Ocak 9.9; 17.6; 18.3; 29.4; Şubat 4.4; Mart 3.7; 10.5; Mayıs 4.7; Temmuz 7.11; Eylül 8.7; Ekim 6.12; 20.7; 22.8; 24.7; 25.6
Çerkez Emin 1922 Ağustos 25.10
Çerkez Ethem 1921 Kasım 20.2; 1922 Ocak 17.6; Mart 18.3; Mayıs 4.7; Temmuz 30.11
Çerkez Hicret 1922 Ağustos 14.10
Çerkezköy 1922 Ağustos 3.7; Ekim 17.4; 31.10
Çermik 1921 Ağustos 25.2; Eylül 7.9
Çester, Amiral 1922 Eylül 21.11
Çester Projesi 1922 Mayıs 5.6; 28.6
Çeşme 1922 Eylül 7.1; 12.3; 13.2; 14.4; 15.3; 16.3; 17.13; 18.4
Çete ∼ Gerilla
Çiçek Bayramı 1922 Mayıs 18.6; 29.3; Haziran 1.6
Çiçerin, Georgi Vasiliyeviç 1921 Ağustos 24.4; 25.5; 30.3; Eylül 3.4; 22.2; Ekim 4.5; 10.5; 19.7; 20.2; Kasım 4.3; 19.3; 25.8; Aralık 2.4; 26.3; 1922 Ocak 21.2; Şubat 7.7; 10.1; 22.1; Mart 24.7; Nisan 14.6; 18.8; Mayıs 6.7; 8.4; 11.8; 12.7; 13.4; 16.6; 17.6; 24.6; 25.9; Haziran 15.10; 24.8; Eylül 25.6; 26.10; 30.12; Kasım 2.4; 3.7; 14.4; 15.8; 18.13
Çifteler 1921 Eylül 17.2
Çin 1921 Kasım 23.7; 1922 Ocak 6.7; Mayıs 5.6; Ağustos 17.6
Çinli(ler) 1921 Kasım 30.7; Aralık 14.5; 1922 Eylül 5.9
Çivril 1921 Ekim 21.7; 1922 Ağustos 30.2; Eylül 4.11
Çocuk(lar) 1921 Eylül 19.10; 22.6; Ekim 6.9; Kasım 2.3; 12.12; 28.8; Aralık 11.6; 18.3; 1922 Ocak 3.2; 22.6; Nisan 15.10; Mayıs 26.3 Temmuz 13.7; 16.7; Eylül 2.8; 23.8; Ekim 5.8; 11.14 ∼ Yetimler
Çocuk Haftası 1922 Kasım 12.12
Çorlu 1922 Temmuz 17.3; 30.11; Ağustos 20.5; Ekim 15.11; 17.5; 18.2; 24.7; 30.6,7; 31.1; Kasım 1.3; 7.13
Çorum 1921 Ağustos 30.7; Eylül 3.3; 6.9; Aralık 15.7; 1922 Ocak 5.6; 21.5; Haziran 1.6; Temmuz 23.3
Çorum Dağı 1922 Ağustos 31.1
Çölemerik 1922 Haziran 4.3 ∼ Hakkâri
Çölemerik Müfrezesi 1922 Temmuz 30.6
Çukurova 1921 Kasım 12.6; 14.5; 23.1; 24.1; 25.3; 26.1,2; 29.1,2; 1922 Ocak 4.3; Şubat 22.4
Çürüksulu Mahmut Paşa 1921 Kasım 21.7; 1922 Mart 10.5; Nisan 27.6; Mayıs 1.10; 20.4

— D —

Dacad 1921 Ekim 27.6
Daday 1921 Ağustos 29.7; 30.7
Dağa Çıkan Kurt 1922 Temmuz 1.7; 10.14
Dağıstan 1922 Eylül 13.15
Dahiliye Nezareti 1922 Ocak 10.7; Kasım 5.1
Dahiliye Vekâleti 1921 Ekim 10.4; Kasım 22.3; 1922 Şubat 2.10; 15.2,7; Mayıs 23.1; 24.6;

Temmuz 5.9; Eylül 17.8; 18.7; 20.7; Ekim 4.3; 5.3; Kasım 2.11
Daily Chronicle 1922 Eylül 9.14; Kasım 6.15; 7.15
Daily Exelsor 1922 Mayıs 4.8
Daily Ekspress 1921 Ekim 1.8; 1922 Ağustos 9,6; 10.6; 31.12; Eylül 18.14; 20.16; 21.11; Ekim 2.7; 7.7
Daily Herald 1922 Şubat 6.13; Temmuz 8.8; Ekim 9.13; 26.10
Daily Mail 1922 Mayıs 5.6; Temmuz 10.14; 16.7; Eylül 15.11; 17.13; 18.14; 19.16; 20.16; 21.11; Ekim 11.14
Daily News 1922 Ağustos 1.8; 31.12; Eylül 15.11; 16.18
The Daily Telgraph 1921 Ağustos 25.3; Eylül 6.9; Ekim 4.10; Kasım 2.3; 21.11; 1922 Ocak 18.3; Mart 2.4; 8.6; 15.1; 21.8; 28.7; Mayıs 22.5; Haziran 5.8; Temmuz 29.7; Eylül 23.10; 27.17; Ekim 4.11; Kasım 14.7
Dalmaçya Vapuru 1922 Nisan 12.4
Damat Ferit Paşa 1921 Ağustos 31.5; Eylül 29.10; Kasım 10.4; 24.5; 25.8; Aralık 4.4; 6.3; 16.3; 1922 Ocak 22.6; Mayıs 12.7; 14.4; Haziran 16.7; Temmuz 7.6; 12.10; 21.7; Ağustos 24.7; 25.10; Eylül 5.11; 10.13; 11.11; 22.7; 25.19; Ekim 5.7; 6.12; 26.10; Kasım 2.12; 19.12
Danimarka Elçiliği 1922 Kasım 18.12
Dapare (Mareşal) 1922 Mart 22.2
D'Aral, Rene 1922 Kasım 7.15
Dardiry 1922 Eylül 20.14
Darıca 1922 Ağustos 26.9
Darülbedayi 1922 Şubat 13.7
Darüleytam 1922 Mayıs 27.5
Darülfünun 1921 Kasım 16.5; 23.7; 1922 Ocak 13.8; 23.6; Şubat 20.11; Nisan 3.8; 4.2; 8.2; 9.5; 17.2; 23.5; 24.3; 26.8; Mayıs 17.5; 18.6; 19.4; 20.1; 22.5; Haziran 8.7; 12.2; 22.10; 26.4; Temmuz 5.1; 21.10; Ağustos 12.5; 14.5; 17.2; 22.3; 23.6; 25.7; 30.10; Eylül 11.14; Ekim 15.10; 21.2; 22.8; Kasım 5.5; 6.15; 8.1; 9.13 ∼ Darülfünun Grevi
Darülfünun Grevi 1922 Mart 30.6; 31.7; Nisan 1.5; 2.9; 3.3,8; 4.2,7; 5.2,7; 6.3,4; 7.4; 8.2,5; 9.2,6; 10.3,8; 11.1,6; 12.1,2,7; 13.2,6; 14.6; 15.4,10; 16.4; 17.2,7; 18.2,8; 19.5,7; 20.9; 22.3,11; 24.3; 25.8; 27.9; Mayıs 14.4; 17.5; 20.1; 24.6; 25.9; 26.2; 28.6; Haziran 1.6; 7.7; 22.10; 26.4; Temmuz 5.1; 21.10; 23.10; 29.2; Ağustos 12.5; 14.5; 16.7; 17.2; 19.3; 20.5; 25.7; Ekim 25.2
Darülfünun Kulübü 1922 Mayıs 11.7; 13.4
Darülfünun ve Mekâtib-i Âliye Cemiyeti Merkeziyesi 1922 Nisan 12.2; 26.8
Dar-ül Hikmet-ül İslamiye 1922 Mart 27.7
Darülmuallimin (İstanbul) 1921 Ekim 9.4; 1922 Ekim 28.7; 29.10
Darülmuallimin ve Darülmuallimat Mezunları Cemiyeti 1922 Temmuz 14.4
Darüşşafaka 1922 Ekim 28.7
Davel, Mak 1922 Şubat 2.7 ∼ Devel, Davit Mak
Davidoff 1921 Kasım 11.3; 17.5; 25.3
Davut (Mahkûm Rum) 1922 Haziran 19.4
Davut (Şaki) 1922 Eylül 6.3
De Neef 1921 Eylül 30.5
Dedeağaç 1922 Ağustos 26.9
Deing 1922 Eylül 18.8
Dekloziyer 1922 Şubat 14.3
Delhi 1922 Mart 21.8; Eylül 10.12
Deli Ahmet Oğlu Ahmet 1921 Ağustos 27.6
Deli Oğlan 1921 Aralık 6.5
Delibaş 1921 Ağustos 25.5; 27.7; 1922 Şubat 23.3
Demirci 1921 Eylül 2.5; 5.3; Ekim 11.1; 1922 Temmuz 31.4; Ağustos 30.2; Eylül 4.3; 5.2; 6.12
Demirci Köyü 1922 Eylül 14.3
Demirci Mehmet Efe 1922 Şubat 23.3; 25.2
Demirköy 1922 Kasım 3.9
Demiryolu 1921 Aralık 11.5; 15.7; Şubat 2.8; 10.5; 12.3; Mart 3.7; 31.2; Nisan 3.6; 5.1; Temmuz 29.4
Demokrasi 1921 Ağustos 26.9; Eylül 2.2; 6.8; 8.10; Ekim 5.3; Aralık 11.6; Şubat 2.12; 19.7 ∼ Saltanat, Cumhuriyetçilik, Halkçılık
Demokratija 1922 Eylül 23.10; 27.17
Denikin 1921 Eylül 16.6
Denin, Richard 1922 Eylül 13.8
Denizli 1921 Eylül 8.5; 24.10; 25.5; 28.6; 1922 Eylül 4.1
Dépats 1921 Ekim 20.7; 1922 Ocak 26.7; Nisan 2.8; Mayıs 2.6; Ağustos 1.8; 11.5; Eylül 12.19
Le Dépéche de Toulause 1922 Kasım 7.15
Derbent (Kuzey Irak) 1922 Ağustos 31.9
Derbent Köyü 1922 Mart 12.1
Derby, Lord 1922 Mart 17.5; 21.1
Dereli 1922 Haziran 8.7; Ağustos 1.9
Dergâh 1921 Eylül 20.10; 1922 Mart 15.5; Nisan 8.5, Kasım 5.13
Derince 1922 Ekim 10.12
Dersim 1921 Ağustos 24.2; Eylül 5.10; 1922 Mart 29.5; 31.7; Mayıs 15.1
Dertli 1922 Mart 21.8; Nisan 18.8
Detroit 1922 Şubat 6.9
Devel, Davit Mak 1922 Ocak 19.4 ∼ Davel, Mak
Develi 1922 Haziran 3.8; Temmuz 29.7
Devrek 1921 Eylül 1.3; 3.6
Dış Türkler ... 1922 Mart 17.5; 18.9; 22.4; Nisan 13.6; 21.5; 28.6; Mayıs 2.8; Temmuz 18.7; 20.8; 30.11; Eylül 10.12; Ekim 4.6; 9.9; 17.6

Dışişleri Bakanlığı ~Hariciye Vekâleti
Diamendy 1922 Ekim 1.6
Dicle Gençlik Derneği 1922 Haziran 19.11
Dikili 1922 Eylül 12.3; 13.2; 14.1
Dimeras 1922 Eylül 7.16; 8.12
Dimitri (Kastamonu İstiklal Mahkemesi) 1922 Haziran 28.4
Dimitri (Mahkûm) 1921 Eylül 11.3
Dimitri (Papaz) 1922 Haziran 3.8
Dimitri (Sivas Metropolit Vekili) 1922 Mayıs 30.7
Dimitrov 1922 Haziran 7.4
Dişçilik Yüksek Okulu 1922 Mayıs 20.1
Divan-ı Âli 1922 Şubakt 10.4
Divan-ı Temyiz 1921 Aralık 12.4; 1922 Şubat 10.4
Divanıharp 1921 Aralık 8.4; 1922 Mayıs 5.5; 25.7; Haziran 23.3; Temmuz 6.5 11.9; 16.5; Eylül 9.3; 10.11; Ekim 7.8
Divriği 1921 Ağustos 30.7
Dixon, A. (Binbaşı) 1922 Nisan 15.10
Diyap Ağa 1922 Kasım 3.2
Diyarbakır 1921 Eylül 8.5; 1922 Şubat 14.5; Mart 6.5; Haziran 8.7; Temmuz 23.3; Eylül 9.9
Diyenis (General) 1921 Ekim 1.2; 1922 Haziran 5.3; Ağustos 25.5; 30.1; Eylül 2.1,2; 7.4
Doğan (Açıksöz'de) 1922 Mart 13.6
Doğanbey (Tavagna) 1922 Kasım 2.11
Doğru Öz 1922 Ağustos 28.12
Doğu, Doğu Sorunu 1921 Ekim 30.5; Kasım 2.3; 3.7; 6.8; 7.7; 11.5; 17.6; 26.8; 28.7; Aralık 5.11; 6.6; 11.6; 12.1; 18.3; 19.12; 29.6; 1922 Ocak 3.7; 4.10; 6.7; 7.3; 8.5; 12.10; 13.10; 21.7; 24.3; 25.5; 26.7; 27.7; 28.7,8; 29.4; 30.5; 31.4; Şubat 2.12; 3.2; 5.3; 7.6; 9.8; 11.4; 12.3; 13.7; 15.7; 17.3; 25.8; 28.6; Mart 1.3; 2.4; 12.7; 13.1; 14.7; 20.12; 23.7; 28.7; Nisan 1.6; 20.9; Mayıs 8.4; 9.6; 11.8; 12.7; 22.5; 25.9; Haziran 2.8; 12.7; 13.7; 17.6; 22.11; 27.2; 29.7; Temmuz 6.9; 17.8; Ağustos 1.8; 2.2; 8.7; 14.10; 19.7; 20.5; 21.10; 23.6; 29.3; 31.11; Eylül 3.12; 4.11; 15.1,11; 16.18; Ekim 1.11; 2.7; 3.8; 13.6; 24.7; Kasım 16.7; 17.11
Doğu Anadolu 1921 Eylül 15.10; Ekim 28.4; Kasım 15.5; 1922 Ocak 5.8; Şubat 1.8; 19.7; Mart 4.3; 25.7; 26.1,7
Doğu Beyazıt 1921 Ağustos 27.5; Eylül 5.10; 23.8; 1922 Kasım 9.8
Doğu Cephesi ve Doğu Cephesi Komutanlığı 1921 Eylül 20.7; 30.3; Kasım 8.2; 1922 Şubat 15.7; Mart 15.5; Temmuz 15.4; Ağustos 7.2; Ekim 12.2; Kasım 12.7 ~ Karabekir Kâzım
Doğu Mecmuası 1922 Ocak 4.10
Doğu Milletleri, Mazlum Milletler 1921 Eylül 29.2; 10.5; Ekim 13.1; Kasım 14.4; Aralık 19.1; 30.2; 1922 Ocak 4.1,2; 7.3; 9.8; 28.7; Şubat 16.8; 20.7; 27.4; Mart 1.3; 2.1,2; 3.1; 6.6; 16.1; 23.5,7; 25.7; 29.1; 30.3; Nisan 9.1,9; 24.4; 25.8; Haziran 3.3; Temmuz 7.1; 8.8; 10.14; 11.9; 14.2,3; 23.2; 25.10; 27.14; 28.6; Ağustos 14.10; 22.3; 29.5,8; Eylül 3.7,12; 5.11; 16.18; 23.7; 27.17; 28.13; Ekim 12.3; 14.14; 24.7; 28.7; 30.12; Kasım 8.11; 9.9; 20.9
Doğu Trakya 1921 Aralık 30.4; 1922 Ocak 15.1; Şubat 4.8; 6.3; 12.3; 16.3; Mart 19.6; 25.3; 26.1; 27.7; Nisan 1.6; 4.7; 7.4; 29.2; Ağustos 1.5; Eylül 4.7; 5.6; 8.12; 25.19; 27.5; 28.5,14; Ekim 1.3; 2.5; 3.1,4; 5.1,6; 6.2,5,12; 7.2; 8.1; 10.12; 11.1; 12.1,8; 14.14; 15.1,11; 16.7,10,13; 17.11; 18.7; 19.10; 23.1,8; 24.7; 30.6,12; 31.1,10; Kasım 2.12; 3.12; 9.3 ~ Trakya
Doktor Nazım 1921 Eylül 8.5; 11.5; Ekim 3.4; 20.5; Kasım 5.13; 8.4; Aralık 21.3; 1922 Haziran 23.2
9. Kolordu 1922 Nisan 22.9
Dokuzuncu Sovyet Kongresi 1921 Aralık 24.10; 25.3; 27.2; 1922 Ocak 11.5
Dolçe, Monitor 1922 Kasım 18.12
Dolmabahçe Sarayı 1922 Kasım 19.1
Domaniç 1922 Eylül 6.3
4. Grup (Türk) 1921 Ağustos 23.3; 28.1; 30.1; 31.1; Eylül 2.1; 4.1
4. Kolordu (Türk) 1921 Eylül 13.7
4. Tümen (Türk) 1921 Eylül 1.2
Dördüncü Türk Kongresi (Lozon) 1922 Mayıs 17.3; Haziran 3.9; 11.4
Dörtyol 1921 Kasım 21.4; Aralık 31.1; 1922 Ocak 1.4; 4.3; Mayıs 15.1
Döver 1921 Ekim 29.5; Kasım 11.5
Drahmi 1921 Eylül 14.11; Ekim 24.7; 1922 Mart 18.9; 25.7; Nisan 10.9; Haziran 20.10; Ağustos 30.10
Duatepe 1921 Ağustos 30.1; Eylül 1.2; 10.1,3; 11.1; 12.1,11; 18.6;
Dublin 1922 Temmuz 3.11; 5.9
Dufieux (General) 1921 Kasım 4.1; 12.6; 15.3; 24.1; 27.5
Dulles, Allen 1922 Nisan 28.1
Dumanos (General) 1922 Ağustos 31.1
Dumesnil (Amiral) 1922 Haziran 13.5; Temmuz 15.5; Eylül 17.7; 28.1; 29.4
Dumlupınar 1921 Ağustos 23.7; 24.9; Eylül 20.10; 25.5; 1922 Ağustos 28.1; 30.1,8; 31.1,12; Eylül 2.10; 5.11
Durak Bey 1921 Eylül 13.10; Aralık 11.1; 1922 Ocak 17.3; Mart 24.6; Temmuz 19.2; Ekim 16.3
Durkheim, Emile 1922 Ekim 23.8

Durmuş (Mahkûm) 1922 Haziran 28.4; 29.7
Dursunbey 1922 Eylül 2.1
Dusmanis, Victor 1921 Eylül 14.5, 15.8; 24.2; 29.5; Ekim 10.3; 12.3; 14.5; 15.8; 20.7; 21.7; Aralık 31.5; 1922 Ocak 11.6; 12.10; Eylül 5.4; 6.5
Dürrizade Abdullah 1922 Eylül 22.7; 25.19; 27.10
Düstur Partisi 1922 Eylül 15.9
Düşenbe 1921 Aralık 10.6; 1922 Ocak 28.2
Düşevinyi, Kont 1922 Haziran 13.5
Düşünce Mecmuası 1922 Nisan 28.6
Düyun-u Umumiye 1921 Ekim 20.1; 1922 Ocak 13.6; Şubat 14.3; Mart 3.4; Nisan 27.2; Mayıs 10.6: Temmuz 3.4; 27.11; Eylül 7.13; 20.9; Ekim 10.6; 27.5,9; Kasım 5.11
Düzce 1921 Ağustos 26.4; 30.9; Eylül 1.3; 8.5; 22.12; 23.2; Ekim 22.3; 24.1; 29.3; Aralık 8.7; 12.6; 13.9; 18.3

— E —

E. Nazım 1922 Nisan 8.5
Eaton, Richard 1922 Ekim 1.11
Ebubekir Hazım (Tepeyran) 1921 Ağustos 26.5; Kasım 22.5; 23.5; 27.3; Aralık 17.1; 18.1; 19.12; 20.3; 1922 Şubat 11.2; Mart 6.6; 9.5; 10.5
Ebulfazıl Mehmet Abdulhannan 1922 Eylül 9.10
Ebulula Mardin 1922 Ocak 13.8; Nisan 10.9; 17.2; 22.3; 24.3; 27.6; Ağustos 19.3
Ebüzziyazade, Velid 1921 Ağustos 26.9; 29.7; Eylül 1.11; 12.11; 15.10; 16.11; 18.6; 19.11; 21.11; 22.12; 24.10; 25.5; 26.7; 27.5; 29.13; Ekim 4.10; 5.9; 9.4; 10.9; 11.6; 12.7; 18.4; 22.6; 23.11; 24.7; 25.5; 29.5; Kasım 3.7; 11.5; 15.13; 16.7; 17.6; 20.3; 25.8; 27.5; 30.7; Aralık 5.11; 22.7; 23.7; 1922 Şubat 6.13; 7.7; 13.7; 17.3; 20.11; 21.6; 22.8; 24.3; 26.4; 27.4; Mart 24.7; 25.7; 27.7; 28.7; 29.8; 30.8; 31.7; Nisan 2.9; 3.8; 5.7; 109; 14.6; 16.5; 21.5; 28.6; 30.2; Mayıs 2.8; 4.8; 7.6; 9.6; 11.8; 12.7; 13.4; 14.4; 15.11; 16.7; 17.6; 20.8; 21.6; 23.7; 25.9; Haziran 5.8; 7.7; 10.5; 13.7; 25.5; 27.6; Temmuz 1.1; 10.9; 22.9; 25.10; 27.12,14; Ağustos 1.9; 3.8,9; 6.5; 10.6; 11.5.6; 13.5; 14.10; 16.8; 17.6; 18.4; 19.7; 20.5; 22.3; 23.6; 24.7; 30.10; Eylül 8.12; 9.14; 10.16; 11.14; 13.15; 15.11; 23.10; 25.19; 26.10; 29.14; Ekim 2.7; 17.11; 21.9; 23.8; 24.7; 29.10; Kasım 7.15; 8.11; 11.11; 13.9; 16.7; 18.13
L'Echo de Paris 1922 Eylül 14.17
Eczacılık Yüksek Okulu 1922 Mayıs 20.1
Edebi Şark 1922 Ağustos 4.8
Edebiyat Fakültesi 1922 Mart 30.6; Nisan 3.8; 4.2; 9.5; 10.9; Temmuz 19.3; Eylül 19.11; Ekim 26.3; Kasım 8.2
Edip (Binbaşı) 1922 Mayıs 31.1
Edip Bey 1921 Ekim 4.3
Edirne 1921 Ekim 12.4; 22.6; Kasım 17.6; 21.11; Aralık 4.4; 7.5; 22.7; 1922 Ocak 5.8; 20.5; 24.3; 27.7; 28.8; Şubat 3.2; 6.13; 9.8; 12.3; 25.8; 28.6; Mart 4.7; 5.2; 19.6; 22.11; 25.3,4; 26.3; 27.7; 28.7; 30.7,8; 31.7; Nisan 1.6; 4.7; 6.1,4; 9.6; 10.9; 11.6; 13.6; 19.7; Mayıs 15.2; 19.4; 29.3; Haziran 15.10; 27.4; Temmuz 12.10; 14.7; 17.8; 25.5,10; 26.3,12; Ağustos 2.9; 4.4; 9.6; 20.5; Eylül 5.11; 8.12; 17.13; 18.14; 20.16; 23.10; 24.15; 27.17; 28.14; Ekim 1.11; 2.7; 3.5; 7.4; 8.5; 15.11; 17.5; 18.2,7; 19.10; 21.9; 24.7; 25.6; 31.1; Kasım 1.3; 2.12; 3.12; 4.12; 9.13; 11.11; 14.7; 15.9
Edirne Jandarma Alayı 1922 Ekim 29.5
Edirne Yurdu 1922 Haziran 6.8; Temmuz 26.3
Edirnekapı 1922 Ekim 26.8
Edmonds, Mr. 1921 Kasım 12.8; 15.8
Edremit 1921 Ağustos 26.6; Ekim 23.7; 1922 Eylül 9.6; 11.1; 12.1; 15.4,11; 20.1
Efser Hanım 1922 Ocak 13.8
Eftim, Papa (Türk Ortodoksları Genel Vekili) 1921 Kasım 9.11; 21.11; 30.7; Aralık 28.5; 29.6; 30.6; 1922 Ocak 5.8; 6.7; 7.9; 8.5; 14.8; Şubat 1.4; 13.7; 16.8; 19.5; 21.5,6; 22.8; Mart 31.1; Nisan 7.4; 13.6; 23.5; Mayıs 21.1; 22.1; Haziran 19.8; 21.10; Temmuz 2.7; 9.6; 10.14; 22.9; Ağustos 19.7; 29.8; Eylül 21.8
Ege Adaları 1922 Kasım 15.9
Ege Bölgesi 1922 Ağustos 31.13 ~ Batı Anadolu
Ege Denizi 1922 Mart 6.13; Ağustos 16.8; Ekim 16.13
Eğin 1921 Eylül 22.12; 1922 Haziran 4.10; 8.7
Eğitim ve Okul 1921 Kasım 3.7; 6.8; 12.1; 29.6; Aralık 6.6; 22.6; 30.6; 1922 Ocak 3.2; 10.4; 26.7; Şubat 8.9; 11.4; 16.8; Mart 1.1; 3.7; 4.5; 6.13; 13.6; 14.7; 16.5; 23.7; 28.7; 29.2,7; Nisan 19.7; Mayıs 1.4; 12.7; 13.3; 14.1; 18.6; Haziran 1.6; 13.7; 14.7; 21.10; 27.4; 29.7; 30.5; Temmuz 7.11; 14.7; 16.7; Ağustos 15.8; 17.6; 20.5; 22.3; 25.10; 29.8; Eylül 11.5; 13.11; 19.16; Ekim 5.10; 16.2; 19.8,9; 27.2; 30.3; Kasım 3.12; 5.4; 6.15; 8.11; 9.13; 16.5,7; 17.6
Ekim Devrimi ~ Sovyet Devrimi
Eko Dö Bulgari 1921 Ekim 17.4; 1922 Şubat 1.10; Mart 6.13; Mayıs 17.6; Eylül 22.14; Ekim 2.7; 7.10; 15.8; 16.13
Eko Dö İslam 1922 Mart 17.5
Eko Nasyonal 1922 Temmuz 24.6; Ekim 18.7
Eko Dö Pari 1921 Ekim 16.8; 1922 Ocak 26.7; Şubat 5.2

Ekonomist d'Orient 1922 Mart 17.5
Ekrem Bey (Hilal-i Ahmer Temsilcisi) 1922 Ekim 17.4
Ekrem Bey (Öğretmen) 1922 Ocak 13.8
Ekrem Reşat 1922 Eylül 1.14; 5.11; 7.16; 8.12; 10.16; 11.14; 12.19; 13.15; 14.17; 17.13; 19.16; 20.16; 21.11; 22.14; 24.15; 25.19
Eksadaktilos 1922 Ağustos 28.14
Ekselsior 1921 Kasım 27.5; 1922 Mayıs 1.10; Haziran 27.4; Kasım 16.7
El Ahram 1922 Nisan 23.5
Elaziz 1922 Şubat 24.2; Mart 1.2; Haziran 1.6; 5.8
Elbistan 1921 Ağustos 28.2; 29.7
Elcezire 1922 Ocak 26.5; Şubat 1.1; Eylül 8.12
Elcezire Cephesi 1921 Eylül 6.8; Kasım 6.6; 1922 Şubat 9.6; 22.5; Haziran 14.4; Eylül 28.9
Elefterios Tipos 1921 Ekim 2.3; Kasım 6.8; 7.7; 19.7
Elément (Amiral Grand) 1921 Kasım 19.5
Eleşkirt 1921 Ağustos 29.4; Eylül 3.3
Eliava, Şalva 1921 Eylül 26.1
Elli Vapuru 1922 Temmuz 26.12
59. Piyade Alayı 1922 Ocak 1.3
Elliot, Sir E. 1921 Aralık 24.7
57. Tümen 1921 Ağustos 29.1
Elmalı 1921 Eylül 13.13
Elvanlar 1922 Eylül 1.9
Elvezir 1921 Aralık 7.5
Emanullah Han (Afgan Emiri) 1921 Kasım 14.8; 16.4; Aralık 27.9; 1922 Şubat 16.2; 17.3; 18.6; 21.4; Nisan14.6; 25.8; Temmuz 1.1; 26.12; Eylül 16.10; Ekim 22.1
Emanullah Han (İran Emir-i Leşkeri) 1922 Eylül 16.15
Embrie, Robert W. 1922 Haziran 30.2; Temmuz 11.5; Ağustos 18.4; Eylül 10.10; 16.17; 17.13
Embros 1922 Ocak 17.6
Emel 1922 Ağustos 3.9
Emet 1922 Eylül 3.2
Emin (Alay Komutanı) 1922 Temmuz 16.5; Eylül 3.10
Emin Abid 1922 Ocak 5.8
Emin Bey (Canik Mebusu) 1922 Ağustos 21.6
Emin Bey (Bursa Mebusu) 1922 Haziran 15.6; 29.3; Ekim 15.10
Emin Bey (İzmit Merkez Kumandanı) 1921 Ekim 3.8
Emin Paşa 1921 Ekim 6.2
Emir Ali 1922 Haziran 11.6; Ağustos 18.4; Kasım 13.9; 16.7
Emir Halit 1922 Eylül 11.6;
Emir Paşa 1922 Mart 24.6
Emirdağ 1921 Eylül 22.4
Emniyet Genel Müdürlüğü 1921 Aralık 19.10
Emperyalizm 1921 Aralık 17.8; 23.7; 1922 Ocak 6.7; Şubat 12.3; 16.8; 20.7; 21.3,6; 22.6; Mart 3.1; 4.7; 5.3; 17.5; 23.5; 30.2,3; Nisan 22.11; Temmuz 8.8; 12.10; 14.7; 16.7; 17.8; Ağustos 5.5; Eylül 3.7,12; 4.11; Eylül 28.10; 30.13; Ekim 16.13; 22.6; 23.8; 30.8; Kasım 14.6; 19.13; 20.9
Enez 1922 Kasım 19.5
Engels, F. 1922 Mart 18.9
Enformasyon gazetesi 1921 Ekim 18.4; Kasım 4.3; 24.5; 1922 Kasım 4.12
Enosis Vapuru 1921 Ekim 23.5; 1922 Nisan 26.2; Mayıs 5.6; 6.9; 7.6; 8.4; 10,7; 12.4
Enternasyonal 1922 Şubat 22.6; Mart 18.5; Haziran 3.9; Eylül 19.16
Enver (Ankara) 1922 Mart 28.6
Enver Paşa 1921 Ağustos 26.7; 31.4; Eylül 5.5; 11.5; 13.11; Ekim 2.6; 3.4; 5.7; 10.5; 16.3,6; 19.6; 20.5,7; 22.5; 23.3; Kasım 3.5,7; 5.13; 6.8; 8.1,3,4; 11.4; 12.10,13; 14.8; 15.6; 16.4; 17.4; 21.5; 22.13; 23.2,4; 24.5; 25.1; 26.4,5; 28.5; 30.1,2; Aralık 2.6; 3.2; 5.11; 7.5; 8.7; 9.3; 16.7,9; 19.11,12; 23.7; 24.11; 27.7; 1922 Ocak 1.1; 4.4; 5.8; 12.10; 13.10; 17.6; 25.1; 28.2; Şubat 2.12; 9.8; 10.4; 13.3; Mart 1.7; 7.9; 11.4; 22.7; 24.4; 29.6; Nisan 4.2; 15.5; 20.4; 26.8; Mayıs 1.10; 3.5; 7.6; 10.7; 11.2; 15.10; 18.1; 21.4; 29.1; Haziran 6.8; 15.4; 20.10; 22.5; 28.1,5; Temmuz 1.2; 3.11; 8.8; 9.3; 10.14; 11.4; 12.10; 14.6; 15.7; 16.7; 18.7; 20.8; 21.8; 23.10; 25.5,10; 26.12; 27.14; 28.7; 30.11; Ağustos 1.9; 4.1; 10.6; 12.6; 15.8; 20.5; 21.10; 22.3; 23.6; 24.7; 25.10; 27.10; 30.10; Eylül 14.16; 21.11; Ekim 30.12; 31.10; Kasım 16.7
Eon 1922 Eylül 12.3; 13.2
Eorore 1921 Kasım 28.9; 1922 Şubat 5.3; 9.8; 20.11; 27.4; 28.6; Mart 6.13; Mayıs 1.8,10; 2.8; Temmuz 18.7; Ağustos 5.5
Entronsigeant 1922 Ocak 11.3
Erbaa 1921 Ağustos 24.2; Eylül 23.2,8; 1922 Ocak 12.4; Şubat 14.2
Ercüment Ekrem (Talu) 1922 Haziran 16.5; 18.1; Ağustos 9.6; Eylül 26.10; Kasım 1.11
Erdek 1921 Ekim 24.1; 1922 Eylül 15.11; 18.4
Ereğli 1921 Ağustos 26.4; Eylül 9.10; 17.4; Kasım 21.6
Ereğli Mudafaa-i Hukuk Cemiyeti (Konya) 1922 Ağustos 14.10
Erenköy 1922 Eylül 24.1; 25.1
Erenköy Kız Sultanisi 1922 Ekim 31.9
Ergani 1921 Eylül 7.9; 8.5; 1922 Nisan 22.11
Ergenekon Günü 1922 Mart 22.5,11; 23.7

Erio, Paul 1922 Kasım 7.14; 19.13
Erivan 1921 Ekim 29.5; 1922 Ocak 9.9; Eylül 12.17; Ekim 18.7
Erkitos 1921 Ekim 15.6
Erksine 1921 Aralık 19.9
Ermenek 1921 Ağustos 27.5; 28.7
Ermeni(ler) 1921 Ağustos 27.7; Eylül 2.9; 6.5; 21.5; 24.10; 29.9; Ekim 2.7; 4.10; 6.9; 11.4; 16.4; 26.7; 27.6; 31.6; Kasım 1.7; 5.2; 9.6; 14.5; 15.2,3; 17.6; 18.3; 19.5,7; 21.4; 22.2,12; 23.1; 25.4; 28.9; 29.1,2,6; Aralık 1.1; 5.1; 6.1,5,6; 9.3; 17.8; 18.3; 20.4; 23.5,7; 25.3; 31.6; 1922 Ocak 14.4; 16.3; 27.4; Şubat 4.6; 12.2; 15.6; 20.11; 24.3; 26.3; Mart 2.4; 3.7; 4.3; 5.5; 8.6; 9.8; 23.1; 25.7; 26.7; Nisan 2.8; 8.5; 11.6; 13.4; 15.10; 17.1; 20.2,7; 21.5; 25.8; Mayıs 2.6; 6.6; 12.7; 21.6; 23.1,7; 30.7; Haziran 1.6; 3.8,9; 4.10,11; 5.5,6,8; 16.7; 22.11; 23.7,9; Temmuz 2.7; 4.5; 16.7; 21.1; 22.4; 30.8; Ağustos 10.6; 26.9; Eylül 6.11; 8.1,7; 9.7; 10.3; 13.1; 16.8,16,18; 17.13; 21.11; 23.3; 24.10; 28.8,14; 30.13; Ekim 5.10; 6.12; 12.6; 16.8; 26.10; Kasım 5.9; 7.14; 9.13; 10.7; 20.8 ~ Azınlıklar, Ermeni Basını, Ermeni Patrikliği
Ermeni Basını 1921 Kasım 28.9; 1922 Şubat 19.7; 20.11; Mart 25.7; 26.7; Mayıs 14.4; 21.6; Ağustos 27.10
Ermeni Patrikliği 1921 Kasım 14.5; 19.5; Aralık 25.3; 1922 Ekim 12.6 ~ Zaven Efendi
Ermenistan 1921 Ağustos 24.6; Eylül 24.10; 26.1; Ekim 11.4; 13.1; 16.4; 26.7; Kasım 23.7, 1922 Ocak 26.7; Şubat 6.6; 19.7; 26.3; Mart 1.1; 20.7; 25.7; 27.7; Nisan 27.9; Mayıs 17.6; Temmuz 9.2; 15.4; Eylül 3.8; 27.8
Erniyo, Edvard 1921 Kasım 4.3; 24.5
Ertuğrul gazetesi 1922 Eylül 12.19; 14.17; 17.13; 18.14; 24.15; 27.17; 28.14
Ertuğrul (Şehzade) 1922 Kasım 17.1
Ertuğrul, Muhsin 1922 Ağustos 24.7
Erzincan 1921 Ağustos 30.7; Eylül 3.3,6; 7.9; 8.5; 22.12; 1922 Mayıs 15.1
Erzurum 1921 Eylül 12.5; Ekim 16.4; 1922 Ocak 28.7; Şubat 20.10; Mart 2.4; Nisan 22.9; Mayıs 15.1; Haziran 10.3; 18.5; 28.4; Ağustos 9.4; Eylül 18.14; 20.13
Erzurum Kongresi 1922 Temmuz 24.6
Erzurum Müdafaa-i Hukuku 1922 Haziran 19.5
Esat (Edebiyat Fakültesi) 1922 Nisan 4.2
Esat Bey (İstanbul Polis Müdürü ve Valisi) 1922 Eylül 12.10; Kasım 7.4; 16.4,7
Esat Efendi 1921 Eylül 9.2; Aralık 11.1; 1922 Ocak 10.7; Eylül 1.14
Esat Paşa (Bahriye Eski Nazırı) 1922 Mart 27.5
Esat Paşa (Dr.) 1921 Ekim 25.1; Kasım 5.11; 1922 Ocak 15.9
Esirler (Türk) 1921 Eylül 28.2; 29.4; 30.7; Ekim 1.6; 4.3; 5.9; 6.8; 9.2; 10.2; 11.4; 12.7; 15.8; 16.3; 17.4; 18.2; 20.1; 23.1; 27.6; 28.5; Kasım 1.7; 9.8; 19.7; 21.4,11; Aralık 2.4; 8.7; 1922 Ocak 15.6; 18.3; 25.5; Şubat 2.12; 11.4; 26.4; Mart 22.11; Nisan 23.5; 26.8; Mayıs 13.3; 18.6; 20.8; Haziran 1.2; 5.8; 9.4; 19.7; Temmuz 3.11; 19.11; Ağustos 26.9; 27.5,6; 28.15; 31.12; Eylül 1.4,7; 2.1,3; 4.1,7,8; 5.3; 6.12; 10.4; 13.5; 15.6; Ekim 5.5; 7.1,4; 11.8; 18.7; 23.7 ~ Yunan Esirleri
Eskişehir 1921 Ağustos 23.7; 24.7; 25.3,20; 27.10; 28.7; Eylül 2.3; 4.9; 6.9; 12.8; 15.3; 17.1,14; 18.1; 20.2,10; 21.1,10; 23.8; 24.10; 25.5; 26.7; 28.6; 29.13; 30.8; Ekim 1.2,8; 2.7; 3.5; 5.9; 6.9; 7.4; 8.4; 9.4; 10.9; 11.6; 12.7; 13.4; 16.8; 17.4; 23.11; 24.1; 25.5; Kasım 2.2,7; 20.3; Aralık 19.12; 1922 Nisan 5.1; 7.4; Haziran 19.11; Temmuz 18.7, 19.10,11; Ağustos 9.6; 25.5; 27.10; 28.15; 31.12; Eylül 1.4; 2.1,3,10; 3.3,8,12; 4.11; 7.16; Ekim 3.8; 18.7
d'Esperey, Francet (Mareşal) 1922 Eylül 13.14; 14.17
Espuvar Vapuru 1922 Şubat 24.3; 26.4; 27.4; Kasım 18.4
Estonya 1922 Mart 17.3
Eşme 1922 Eylül 1.4; 2.2; 3.2; 6.12; 7.1; Ekim 4.11
Eşref Edip (Fergan) 1922 Mart 24.6
Eşref Nesip 1922 Ağustos 9.6
Etba Muhadenet Cemiyeti 1922 Şubat 11.1
Ethem (Müftü) 1922 Ağustos 14.10
Ethem Bey (Cemiyet-i Akvam'a Müzaheret C.) 1922 Mayıs 24.6; Haziran 4.9; 13.7
Ethem Nejat 1922 Temmuz 26.12
Ethem Nuri 1921 Kasım 3.7
Ethem Ruhi Bey 1922 Mart 20.11
Evangelo 1921 Ağustos 29.1
Evening News 1922 Temmuz 28.3
Evening Star 1922 Mayıs 8.4
Ethem Veysi 1922 Nisan 11.6; 16.5; Ağustos 23.6; Eylül 20.16; 21.11; Kasım 15.14
Evripeos 1921 Ekim 23.6
Eynesil 1921 Eylül 30.4
Eyüp 1922 Eylül 8.9
Eyüp Aşhanesi 1922 Haziran 25.3
Ezine 1922 Şubat 4.8; Eylül 22.11

— F —

Fahişelik 1922 Şubat 12.2; 20.9; Haziran 29.7; Temmuz 30.11
Fahrettin (Altay) 1921 Ağustos 23.3; Eylül 13.7; 14.7; Ekim 31.6; 1922 Haziran 18.2; Ağus-

tos 27.2; Eylül 3.10; 7.1; 8.5
Fahrettin Mustafa 1922 Mayıs 15.11; Eylül 20.16; Ekim 15.11
Fahrettin Paşa 1921 Eylül 25.2; Aralık 3.4; 1922 Ocak 30.5; Mart 3.7; 9.7; 11.9; 19.3; 20.1,12; Nisan 12.4; 21.3; 22.11; Haziran 16.7; 20.3; 25.5; 26.2; Ağustos 13.5
Fahri (Uğurlu) 1921 Ekim 23.2
Fahri Bey 1922 Kasım 13.2; 16.1
Faik Ahmet (Barutçu) 1921 Eylül 12.5
Faik Bey (Edirne Mebusu) 1922 Şubat 4.4; 18.6; Ağustos 23.5
Faik Bey (Malta) 1921 Eylül 6.4
Faik Efendi 1922 Haziran 19.8
Faik Sabri Bey 1922 Ocak 26.7; Haziran 29.7
Fakta (İtayan Başbakanı) 1922 Şubat 25.7; Nisan 10.1; 12.7; Temmuz 19.7; Ağustos 2.6; 4.8; 11.4; Ekim 26.5
Falih Rıfkı (Atay) 1921 Ağustos 31.8; Eylül 8.10; 15.10; 22.12; Aralık 19.12; 1922 Mayıs 24.6; Haziran 6.8; Temmuz 5.9; 23.10; Eylül 4.6; 22.14; 28.12; 29.13; Ekim 3.8; 4.8; Kasım 4.12
Farrére, Claude Aralık 5.11; 1922 Ocak 4.10; 16.3; 17.6; 19.4; 20.5; 21.1; Mart 9.8; 15.8; 31.7; Mayıs 19.4; 26.3; Haziran 1.6; 2.8; 5.1,8; 6.5,6,8; 7.7; 8.5,7; 9.4; 10.5; 11.6; 12.2; 13.5,7; 14.1,3,7; 15.3,10; 16.5; 17.3; 18.1; 19.2,10; 20.10; 21.10; 22.11; 23.3,9; 24.8; 25.5; 27.4; 29.7; Temmuz 1.7; 2.7; 4.3,7; 13.5; Eylül 23.9; Ekim 4.11; 20.7
Faruk (Cengiz) 1921 Kasım 2.2
Faruk Nafiz (Çamlıbel) 1921 Ekim 13.4; 28.5; 1922 Ocak 12.10; Şubat 16.8; Ağustos 9.6
Fas 1922 Ocak 18.3; 19.4; Mart 23.7; Mayıs 5.6; 11.8; Haziran 19.11
Faşist(ler) 1922 Mart 23.7; Temmuz 19.7; 20.4; Eylül 6.12; 25.19; Ekim 26.5; 38.8; 30.12; Kasım 9.13; 13.3; 20.10
Fatih Semti 1921 Eylül 7.9; 1922 Eylül 9.9; Kasım 8.4
Fatih Belediyesi 1922 Haziran 6.6; Ekim 21.2; 23.6
Fatih Camii ve Türbesi 1921 Eylül 9.3; 1922 Eylül 1.12; 11.5; 15.7; Ekim 19.1; 27.4
Fatih Sultan Mehmet 1921 Aralık 24.3
Fatin Hoca 1922 Ocak 25.1; Mart 5.1; Nisan 10.9; 17.2; 22.3; 24.3; Ağustos 19.3; Kasım 8.1
Fatma (Asker Karısı) 1921 Ağustos 24.8
Fatma Onbaşı 1921 Ekim 24.7; 1922 Haziran 15.10; 17.6
Fatma Seher Hanım 1922 Haziran 8.7
Faysal (Kral) 1921 Ağustos 23.5; Eylül 28.3; Ekim 7.2; 11.3; 13.4; 19.4; 1922 Haziran 18.10; 19.3; 23.9; Ekim 2.7
Fazıl Ahmet (Aykaç) 1922 Ocak 2.4; Şubat 9.8; 16.8; Ağustos 26.7
Fazıl Berki 1921 Kasım 12.2; 1922 Şubat 27.4; Haziran 15.10
Fehmi 1922 Haziran 27.5
Felah Grubu 1921 Ekim 4.9; Aralık 15.6; 1922 Mayıs 15.8
Fen Fakültesi 1922 Mayıs 20.1; Ağustos 24.6
Fener Patrikhanesi ∼ Rum Patrikliği
Fenerbahçe Spor Kulübü 1922 Haziran 30.4; Kasım 3.10
Ferah Tiyatrosu 1922 Mart 20.3; Temmuz 26.3
Feraizci Hamdi Efendi 1922 Ekim 5.9
Ferda 1921 Kasım 29.2; Aralık 1.5
Fergana 1922 Temmuz 8.8; Kasım 13.7
Feridun Bey 1922 Mart 22.4
Feriköy 1922 Ocak 8.3
Ferit (İttihatçı) 1922 Haziran 23.2
Ferit (Üsteğmen) 1921 Eylül 12.4
Ferit Bey (Çorum Mebusu) 1922 Haziran 3.4
Ferit Bey (Darülfünun) 1922 Temmuz 19.3
Ferit Bey (Dışişleri Özel Kalem Müdürü) 1922 Şubat 8.8
Ferit Bey (Paris Temsilcisi, İstanbul Mebusu) 1921 Eylül 13.10; 26.6; Kasım 5.13; 7.3; 15.3; Aralık 3.3; 4.4; 8.7; 24.3; 1922 Şubat 8.9; 18.4; 26.2; Mart 8.1; 13.2; 23.2; Nisan 11.6; Mayıs 27.5; Temmuz 18.4; 26.2; Mart 8.1; 13.2; 23.2; Nisan 11.6; Mayıs 27.5; Temmuz 18.4; 23.4; Ağustos 14.10; Eylül 3.11; 8.10; 20.12,16; 28.11; Ekim 16.8; Kasım 13.6; 15.2
Ferit Celal 1922 Ocak 5.8; Şubat 4.8
Ferit Oğuz (Bayır) 1922 Ağustos 22.3
Ferit Paşa ∼ Damat Ferit Paşa
Ferraro 1922 Eylül 24.15
Fethi (Okyar) 1921 Ağustos 24.7; 25.9; 27.8; 28.3; 29.3; 30.6; 31.7; Eylül 1.8; 2.7; 3.5; 4.8; 5.9; 6.7; 7.7; 8.9; 9.9; 10.3; 11.1; 12.6; 13.2; 15.2; 16.7; 20.9; 23.6; Ekim 4.3; 10.4; 14.5; 23.5; Aralık 17.1; 29.5; 1922 Ocak 5.8; 12.4; 17.2; 27.7; 30.5; Şubat 14.2,5; 15.6,7; 23.5; Mart 3.6; 9.5; 11.9; 18.6; 19.6; 21.8; 24.6; 25.5; 26.7; 28.7; Nisan 25.4; 27.9; 28.2; Mayıs 3.4; 5.1; 7.5; 18.2; Haziran 8.2; 10.1; Temmuz 3.7; 7.8; 12.10; 17.7; 21.9,10; 23.4; 25.10; 29.8; 30.10; 31.10; Ağustos 4.4; 8.2; 9.6; 10.2; 11.1,5; 12.6; 13.5; 14.1,9,10; 15.8; 18.4; 19.2; 21.4; 23.6; 24.5; 25.10; 27.9; Eylül 8.11; 10.14; 13.9; 14.17; 19.8; 21.11; 30.2; Ekim 4.4,11; 5.3; 6.12; 13.6; Kasım 4.6
Fethiye 1921 Eylül 8.5; 1922 Temmuz 26.12; 29.7
Fettah 1922 Temmuz 16.5
Fevendeyşin Şirketi 1922 Şubat 10.5
Fevzi Bey (Malta) 1921 Eylül 6.4
Fevzi Bey (Diyarbakır Mebusu) 1922 Ocak 14.1;

15.9; 20.5; Kasım 2.3; 4.6
Fevzi (Çakmak) 1921 Ağustos 25.1; 26.2; 27.3,4; 29.1; Eylül 9.1; 10.1; 12.1,2; 14.7; 19.1; 21.2; 29.1; 30.3; Ekim 1.7; 10.8; 11.6; 16.6; 21.4; 27.5; Kasım 7.1; 8.2; Aralık 15.1; 24.11; 29.6; 1922 Ocak 3.5,7; 4.9; 5.8; 9.9; 10.7; 12.10; 14.3; 23.4; 25.1; Şubat 2.12; 20.4; Mart 5.1; 7.4; 9.7; 23.5; 24.1; 27.1; Nisan 23.2; Mayıs 1.1; 5.1; Temmuz 11.2; 12.1; 13.6; 25.2; 28.1; 30.2; Ağustos 6.2; 13.1; 16.1; 17.6; 25.1,5; 26.1,2; 27.1; 29.1,8; 30.1; Eylül 3.10; 5.11; 6.7; 7.12; 10.2; 26.10; 30.2; Ekim 27.6; 28.6; 29.3; 30.4; Kasım 1.12; 4.6; 6.11
Fırıncı Hüseyin Çetesi 1922 Haziran 17.2
Fiat Otomobil Şirketi 1922 Şubat 18.1
Le Figaro 1921 Ekim 5.9; 1922 Şubat 3.2; Mart 2.4; 3.7; Haziran 29.7; Temmuz 30.11; Ağustos 1.8; Eylül 15.11; Ekim 1.11; 6.12; Kasım 6.15; 16.7; 17.11
Fikret Bey 1922 Nisan 16.4; Eylül 5.7
Filibe 1922 Nisan 18.8
Filip (ABD Ticaret Temsilcisi) 1921 Aralık 19.12
Filip (Antalyalı) 1922 Ağustos 19.7; 26.9
Filipos 1922 Eylül 7.11; 14.17
Filistin, Filistinli 1922 Ocak 26.5; Şubat 9.8; Mart 12.5; Haziran 23.9; Temmuz 21.10; 31.13; Eylül 24.15; Kasım 1.5
Filonu 1922 Şubat 7.7
Finlandiya 1922 Mart 17.3
Firisri Vapuru 1921 Kasım 11.5
Firuz Bey 1921 Kasım 14.7
Foch (Mareşal) 1922 Şubat 1.2; 22.8; Mart 27.7; Ekim 12.5
Foça 1922 Eylül 12.1; 14.3
France, Anatole 1922 Şubat 28.6
Francis (General) 1922 Haziran 20.10; Temmuz 7.11
Frankfurter Zeitung 1922 Haziran 9.4
Franko (Yunan Birinci Tümen Komutanı) 1922 Ağustos 24.2; 28.1; 31.2; Eylül 4.2
Fransa 1921 Eylül 28.3; 30.6; Ekim 10.5; 11.3; 12.7; 19.7; 25.5; 26.5; Kasım 2.3; 3.3,7; 4.3; 5.8; 6.7; 9.11; 11.5; 14.8; 17.2; 20.3; 25.2; 27.1; 29.2,4; Aralık 5.11; 10.3,7; 13.3; 17.3,5; 19.6; 20.1; 23.3; 30.4; 1922 Ocak 12.10; 13.10; 14.8; 15.8,9; 17.6; 26.4; 30.1,5; 31.4; Şubat 1.10; 2.1; 3.2; 6.10; 8.9; 10.5; 15.7; 20.11; 24.3; Mart 2.4; 4.7; 8.1; 20.5; 23.7; 25.4; 26.4,7; Nisan 4,1; 11,6; 21.4; Mayıs 15.6; 18.5; 19.4; 20.8; 22.4; 23.7; 28.6; Haziran 1.6; 2.8; 14.7; 16.3; 18.6; 21.9; Temmuz 1.2; 2.7; 5.4,9; 14.2; 18.3; 19.1; 21.10; 27.11; 31.10; Ağustos 1.9; 2.9; 3.2; 4.8; 6.5; 12.6; 15.2; 18.4; 19.7; 22.3; 26.9; 27.10; 31.13; Eylül 1.11; 5.6; 8.3; 9.14; 14.12; 15.1,2; 18.9,13; 21.11; 22.14; 24.3,15; 28.4,14; 29.14; 30.5; Ekim 2.7; 10.12; 12.8; 16.12; 17.8; 20.7; 21.6; Kasım 3.12; 7.15; 8.11; 9.13; 12.7; 13.8; 15.2,3; 16.7; 17.11; 19.13; 20.1 ~ Fransızlar, Fransız Hükümeti
Fransız(lar) 1921 Eylül 29.12; Ekim 10.2; 16.1; 17.4; 18.4; 23.2; Kasım 1.5; 4.1; 22.11; 24.1; 26.2; 29.1,2; Aralık 1.1; 3.1; 6.2; 7.1; 14.5; 19.3,7; 21.2,6; 23.1; 24.1; 25.1; 26.1; 27.1; 1922 Ocak 2.3; 4.3; 5.1; 7.9; 9.9; 20.5; 28.8; Şubat 2.3; 4.8; 7.6; 15.7; Mart 2.4; 6.4; 11.9; 12.6; Nisan 5.7; 18.5; 19.3; Mayıs 1.9; 4.3; Haziran 29.4; Temmuz 14.2; 25.1; 27.10; 28.2; 30.11; Ağustos 5.2; 21.7; 30.7; 31.5; Eylül 2.4; 4.11; 16.6; 17.13; 18.1; 20.11; 22.5; Ekim 8.5; 10.1; 21.9; 23.8; 28.8; Kasım 9.13; 10.7; 14.6; 17.11; 19.13 ~ Fransa, Fransız Hükümeti
Fransız Basını 1921 Ağustos 25.11; Eylül 5.10; 8.10; 19.3; 23.8; 25.5; Ekim 17.4; 23.11; Kasım 16.6; 25.8; Aralık 11.6; 1922 Mart 9.8; Nisan 8.5; Ağustos 9.6; 13.5; 31.5; Eylül 20.16; Ekim 5.10; 22.8; Kasım 14.7
Fransız Dışişleri Bakanlığı 1921 Kasım 5.2; 1922 Ocak 12.6; Mart 6.9; Eylül 26.10
Fransız Hükümeti 1921 Kasım 1.3; Aralık 10.7; 12.6; 1922 Ocak 6.1; 12.6; 14.4; 17.6; 20.5; 22.6; Şubat 26.4; Mayıs 22.3; Haziran 2.7; 23.3; Ağustos 27.10; 30.7; Eylül 4.4; 14.8; 20.16; Kasım 14.2
Fransız İhtilali 1921 Aralık 12.1; Temmuz 14.2,7; 16.7; 19.11; 21.10
Fransız Parlamentosu 1921 Ekim 21.7; 26.1; Kasım 25.4; Aralık 20.4; 31.6; 1922 Ocak 5.8; 12.10; Haziran 1.5; 2.7; Kasım 10.4
Fransızca 1922 Şubat 15.7; Kasım 14.7
Fransızca İstanbul 1922 Eylül 2.10; Ekim 25.6 ~ Stanboul
Frayyeerter 1922 Eylül 14.17
Fripe 1922 Temmuz 15.7
Frontier 1921 Kasım 22.4
Fru (Rahip) 1921 Aralık 5.5
Frunze, Mihail Vasiliyeviç 1921 Ekim 6.6; Kasım 5.4; 15.9; 19.3; 26.7; 30.5; Aralık 2.2; 8.7; 11.3; 12.6; 13.1; 14.5; 15.1; 16.9; 17.2; 19.1; 21.6; 22.3,7; 23.7; 25.2; 26.3,11; 29.1; 30.2,6; 1922 Ocak 1.8; 2.1; 4.1,5,9,10; 5.3,8; 7.6; 8.5; 10.6; 12.8; 13.3; 14.6; 15.2; 20.5; 31.1; Şubat 2.4,5; 6.13; 17.3; 22.8; 26.4; 28.6; Mart 6.13; 14.7; Eylül 26.7
Fuat (Kral) 1922 Mart 15.3; 17.5; 18.9; 19.6

Fuat Bey (Dr., Bolu Mebusu) 1921 Eylül 22.3; 1922 Mayıs 11.1; Temmuz 12.1; 22.8; Ağustos 23.5
Fuat Bey (Trakya) 1921 Eylül 5.7; Aralık 19.9
Fuat Hulusi 1922 Eylül 14.17
Fuat Paşa (Müşir) 1922 Eylül 5.11
Fuzuli 1922 Ocak 11.6; Mart 30.6; Nisan 2.9

— G —

Galalov 1922 Mart 8.6
Galanti, Avram 1922 Şubat 15.7
Galata 1921 Kasım 1.6
Galatasaray Futbol Kulübü 1922 Haziran 30.4; Kasım 3.10
Galatasaray Lisesi 1922 Haziran 14.3; Temmuz 16.6
Galerci, D. 1922 Nisan 27.9
Galip (Polis Mektebi Müdürü) 1922 Kasım 13.5
Galip Bahtiyar Bey 1922 Şubat 16.3; Temmuz 25.10; Kasım 7.11
Galip Bey (Jandarma Genel Komutanı) 1922 Ocak 27.7; Mart 9.5; 25.6; 26.7
Galip Kemali (Söylemezoğlu) 1921 Kasım 16.5; 21.7; 1922 Ocak 16.3; 17.6; Haziran 16.5
Galip Paşa 1921 Ağustos 23.7; 24.9; 1922 Şubat 7.7; 13.7; 24.3; Mart 9.7; 11.9; 23.5; 26.7; Nisan 12.4; 22.11; Mayıs 22.2
Galli 1922 Ekim 7.2
Gandaşın Company 1921 Aralık 15.7
Gandi, Mahatma 1921 Eylül 19.7; Ekim 4.8; 1922 Ocak 26.5; Şubat 1.5; 10.5; 11.4; Mart 1.6; 10.3; Nisan 21.3; Mayıs 16.7; Eylül 11.9
Ganetski, Yakov 1921 Eylül 26.1; Ekim 13.1
Gani Bey 1921 Eylül 6.4
Garbi Trakya Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti 1922 Mart 17.5; 18.9; Nisan 25.2; Mayıs 15.3; 25.1; Haziran 19.9; Ekim 6.12
Garbiées (Binbaşı) 1921 Kasım 4.1
Gareyye (General) 1922 Eylül 7.5
Garp Cephesi Komutanlığı ∼ Batı Cephesi ve Batı Cephesi Komutanlığı, İsmet Paşa
Garoni (Marki) 1921 Ekim 21.3; Kasım 25.5; Aralık 5.11; 1922 Şubat 11.4; 22.3; Mart 31.2; Nisan 15.3; Temmuz 9.4; Eylül 10.7; 11.8; 31.7; Kasım 7.14; 16.4; 17.7
Gaspari (Kardinal) 1922 Eylül 27.7
Gaulia, Berthe Georges 1921 Eylül 5.6; 20.10; 28.6; Ekim 8.4; 16.8; 18.4; Kasım 5.11; 9.1,11; 21.9; Aralık 10.7; 18.3; 23.4; 25.3; 31.9; 1922 Ocak 1.7; 3.6,7; 6.6; 13.10; 19.4; 23.9; 26.7; Şubat 3.2; 6.13; 25.8; Mart 3.7; 9.11; 17.5; Nisan 2.6; Mayıs 24.2; Haziran 3.9; 30.5; Ağustos 17.6; Ekim 21.8; 23.8; 26.9
Le Gaulois 1922 Temmuz 2.7; Eylül 12.19; Kasım 7.15; 16.7
Gauvain, Augusto 1922 Ekim 4.11
Gavalias 1921 Eylül 3.1; 5.2
Gayyo 1922 Mart 19.6
Gazal Romörkörü 1922 Nisan 2.3
Gaziantep ∼ Antep
Gazisancak 1922 Şubat 8.9
Gebze 1922 Ekim 15.9; 16.9; 17.11; Kasım 12.2
Geddes 1922 Mayıs 15.5; Eylül 25.5
Gediz 1922 Eylül 1.4; 2.3; 3.1
Gedos 1922 Eylül 3.12
Gee (Yüzbaşı) 1922 Temmuz 29.4
Gelibolu 1921 Aralık 30.4; 1922 Mart 5.2; 25.4; 28.7; Nisan 1.6; 4.7; 8.5; 19.7; Haziran 15.10; Eylül 5.11; 15.2; 17.3; 27.17; 28.14; Ekim 23.8; Kasım 20.8
Gelibolu Yarımadası 1922 Nisan 27.9; Ağustos 2.9; Eylül 7.6; 21.3; Ekim 11.1
Gemlik 1921 Eylül 4.2; 15.3; Ekim 12.2; 1922 Nisan 10.9; Mayıs 4.8; 12.2; 21.6; Eylül 10.1; 12.1; Ekim 30.6; Kasım 7.9
Genç 1921 Ağustos 23.6
Genç İslamlar Cemiyeti 1922 Ocak 1.8
Genç Türkler 1922 Ağustos 16.8
Gençlik 1921 Ağustos 23.6; Eylül 7.9; 12.11; 13.13; 22.12; Kasım 19.7; 24.5; Aralık 5.11; 30.5; 1922 Ocak 9.9; 14.8; Şubat 24.2; Mart 4.5; 16.5; Nisan 4.2; 7.4; 9.6; 10.9; 22.11; Haziran 12.7; Temmuz 14.7; 20.8; 23.9; Eylül 10.9; 24.7; Ekim 25.2; 27.8,9; Kasım 4.11; 8.2
Gençlik Derneği 1922 Ağustos 21.10
Genelkurmay Başkanlığı 1921 Ekim 15.3; Kasım 3.2; 9.3; 19.2; Aralık 10.1; 1922 Ocak 1.6; 7.8; Haziran 6.4; 16.1; Temmuz 12.1; Eylül 14.14; 17.12; 28.9; Ekim 12.2
Gensoru 1922 Mart 27.1; Nisan 29.1; Mayıs 7.5; 18.2
Gentizon, P. 1922 Kasım 19.13
George V. (İngiliz Kralı) 1921 Kasım 17.6; Aralık 16.8; 1922 Şubat 7.4; Kasım 17.1
George, David Lloyd 1921 Ağustos 23.6; 30.9; Ekim 16.8; 19.7; 27.2; Kasım 1.7; 2.1,3; 12.13; 16.7; 19.6; Aralık 21.2,6; 1922 Ocak 4.6; 12.5; 17.6; 18.2; 19.4; 20.5; 21.7; 23.9; 26.7; 27.7; Şubat 8.2; 11.4; 15.7; 20.11; 26.4; Mart 1.8; 5.5; 9.8; 21.8; Nisan 5.7; 10.9; 29.6; Mayıs 1.10; 11.8; 19.1; 21.6; 23.7; 24.6; 28.6; 30.1; Haziran 9.4; 15.10; 21.10; Temmuz 26.4; 28.5; 31.5; Ağustos 2.2,9; 3.1; 4.5; 5.5; 6.5; 7.5; 8.3,7; 9.3,6; 10.5,6; 11.5; 14.7,9,10; 15.8; 16.8; 23.6; 24.7; 25.10; 27.10; 30.10; 31.13; Eylül 4.11; 5.11;

7.16; 12.19; 13.15; 16.1,18; 17.13; 18.14; 19.3; 21.4,11; 22.14; 24.15; 25.4; 27.17; 29.14; 30.13; Ekim 1.6,11; 3.8; 4.11; 11.14; 13.6; 14.2,14; 15.7,11; 16.13; 17.11; 19.3,10; 20.7; 21.6,9; 22.8; 24.7; 25.6; 30.12; Kasım 7.15; 9.13; 18.13; 19.12

Georgios II 1922 Eylül 27.1; 28.6; 29.14

Gerede 1921 Ağustos 27.5; Eylül 24.8; 27.4

Gerilla (Akıncı, Çete) 1921 Eylül 5.3; 25.5; 28.6; Ekim 13.2; 21.7; 23.6; 1922 Şubat 20.5; Mart 17.1; Mayıs 17.2; 25.2; Haziran 4.1; 7.3; 15.10; 17.2; 26.3; 28.5; 31.4; Ağustos 21.10; 23.6; 24.7; Eylül 3.2; 4.3; 5.2,11; 6.1,3,12; 7.1,4; 10.1; 11.1; 12.1; 16.4,5; 30.10

Germanos 1921 Aralık 30.6

Germencik 1922 Eylül 7.3

Germiras 1921 Ekim 4.10

Gerze 1922 Mayıs 31.3; Haziran 8.7

Geydavi (Şeyh) 1921 Eylül 24.10; Ekim 4.10

Geyve 1922 Haziran 12.6; 23.8

Gibbons (Dr.) 1922 Mayıs 30.6

Gillespie, Julian 1921 Ekim 28.1; Aralık 15.2; 16.6; 26.5; 27.9; 28.5; 1922 Ocak 1.8; 5.5; 10.5; Şubat 2.8; 5.1; 16.6; 18.1,6; Mayıs 12.6; 24.6

Gilny 1922 Ağustos 4.5

Giray, Mayor (General) 1922 Eylül 5.9

Giresun 1921 Ağustos 23.6; Aralık 6.6; 1922 Şubat 11.4; 18.6; 21.8; Haziran 6.8; 8.7; Temmuz 29.7

Giresun Gazetesi 1922 Mayıs 10.7

Girit 1921 Ekim 8.4; 11.6; 20.7; 21.7; 23.11; Aralık 3.5; 5.11; 7.5; 9.3; 10.7; 13.9; 14.5; 15.7; 16.9; 17.8; 18.3; 19.12; 22.7; 27.9; 28.5; 29.6; 1922 Ocak 13.10; 17.6; Şubat 8.9; Ekim 21.3; 28.8

Girit Müslümanları 1922 Ağustos 15.8; Ekim 26.10

Giyim 1922 Mart 26.6; 27.7; Mayıs 11.8; Haziran 8.7; 11.6; 18.9; 21.8,10; 22.11; 25.4; Temmuz 3.11; 5.9; 6.9; Ağustos 6.5; 7.5; 14.10; 30.10

Gizli Oturum (TBMM) 1921 Eylül 13.10; 29.4; Ekim 3.2; 4.2,3; 5.3; 12.1; 15.3; 16.1; 18.1; 27.3; 29.2; 31.1; Kasım 22.8; Aralık 8.3; 12.1; 13.2; 14.3; 16.3; 19.4; 24.3; 26.1,11; 27.3; 31.4; 1922 Ocak 3.5; 4.10; 7.2; 9.1; 14.3; 16.1; 17.2; 19.3; 28.1; Şubat 2.2; 9.2; 11.1; 16.1; 20.4; 23.3; 25.2; Mart 6.1,2; 13.1; 18.3; 20.2; 24.1; 27.1; 30.5; Nisan 4.1; 11.2; 12.3; 13.1; 22.1; Mayıs 4.1; 6.1; 11.4; 18.2; Haziran 10.1; 15.2; 18.3; 23.7; Temmuz 12.4; 17.4; 19.2; 22.2; 24.4; 26.5; 27.3; 29.4; Ağustos 21.6; 26.3,6; Eylül 6.7; 7.6; 11.12; 18.7; 20.9; 23.6; 25.9; 30.8; Ekim 4.3; 5.1; 7.4; 9.5; 10.3; 14.3; 16.3; 18.3; Kasım 2.1; 11.2; 18.1; 20.7

Gofaner 1922 Şubat 13.7

Gonadas (Albay) 1922 Eylül 24.4; 26.2 ~ Yunan İhtilali

Goodsell 1922 Mart 5.5

Gordiom 1921 Ağustos 26.9; 27.10; 31.8; Eylül 2.3; 10.3

Gorki, Maksim 1922 Mayıs 1.10; Haziran 10.5

Gouraud (General) 1921 Ekim 18.6; Kasım 9.4; 12.6; 24.1; 28.9; 1922 Ocak 11.6; 26.7; Mart 27.7; Nisan 14.3,6; 15.10; 18.8; 19.6; Mayıs 24.5; Haziran 2.6; 29.7; Temmuz 10.11; Eylül 7.10

Göçmen(ler) 1921 Ekim 7.4; 15.5; 29.5; Kasım 18.3; 19.6; 20.3; Aralık 1.5; 4.4; 13.9; 14.5; 15.7; 16.9; 1922 Ocak 13.10; 27.5,7; Şubat 3.2; 10.5; 14.5; 15.7; 16.8; 27.3; Mart 1.8; 4.7; 10.4; 11.9; 17.5; 19.6; Mayıs 4.8; 22.5; 25.9; 27.5; Haziran 16.7; 24.8; Temmuz 6.9; 13.7; 15.7; 28.7; Ağustos 1.7; 12.2; Eylül 2.8; 3.9; 5.6; 7.6,7; 8.1,5; 9.7; 10.3,5; 11.4; 12.3; 14.1,13,17; 17.3,4; 18.8; 20.11,16; 22.12; 24.10; 28.4; Ekim 4.11; 5.10; 9.10; 12.6; 14.12; 15.11; 16.13; 22.4,8; 26.10; Kasım 1.10; 6.11; 7.9; 8.11; 17.6

Gökalp, Ziya 1921 Eylül 22.12; 1922 Şubat 2.12; 9.8; 10.4; 16.8; Haziran 5.8; 26.11; Temmuz 3.11; 8.8; 11.9; 17.8; 20.8; 30.11; Ağustos 7.5; 14.10; 21.10; 27.10; 28.15; Eylül 4.11; 11.14; 18.14; 25.19; Ekim 2.7; 23.8; 24.7; Kasım 8.2 ~ Küçük Mecmua

Gökgöz 1921 Eylül 8.1

Göl Saatleri (Kitap) 1921 Aralık 1.5

Gölpazarı 1921 Ağustos 23.6; 27.5; 28.7; Eylül 13.8

Gönen 1921 Ekim 24.1; 1922 Temmuz 31.6; Eylül 6.3; 19.5; Ekim 17.10

Gönülden Sesler (Kitap) 1922 Mart 2.4; 11.9

Gördes 1922 Haziran 7.3; Ağustos 30.2; Eylül 4.3; 5.2; 6.12

Göynük 1922 Ekim 31.8

Göztepe 1921 Eylül 9.10

Graham, Sir Robert 1922 Eylül 10.14; 25.5; 29.8

Grand, Hamilton 1922 Eylül 20.16

Granville, Lord 1921 Eylül 12.8; 21.9; 23.4; Ekim 21.2

Gregoryanlar 1922 Nisan 12.7

Grev 1921 Ağustos 24.9; Eylül 5.8; 29.7; 30.8; Ekim 1.8; 2.7; 4.10; 5.9; 10.9; 12.4,7; Kasım 17.6; 24.5; 25.8; 26.8; 27.5; 28.9; 30.7; Aralık 22.7; 1922 Ocak 25.5; 26.1,7; 27.2,7; 28.3,8; 29.4; 30.5; 31.4; Şubat 1.10; 2.6; 3.2; 4.3,8; 5.3; 6.1; 7.1,7; 8.1,9; 9.3,8; 10.5; 11.3; 12.3; 13.7; 16.8; 18.6; 24.3; 26.4; Mart 11.9; 17.5; Temmuz 24.5; 28.7; Ağustos 13.2; 15.8; 27.10

Grisgoviç 1922 Eylül 13.1

Grozkov 1921 Ağustos 25.8; 27.9
Gudas 1922 Eylül 28.6
Gunaris, Dimitrios 1921 Ağustos 23.7; Eylül 4.9; 10.1; 11.8; 15.3,4; 17.3; 24.4; 27.5; 29.13; Ekim 2.3,7; 3.8; 5.9; 6.9; 15.1,2; 17.4; 18.4; 19.1; 20.7; 21.1,2,7; 22.6; 23.11; 24.7; 25.2,5; 26.3,7; 27.2,6; 28.5; 29.5; 30.2,5; 31.6; Kasım 1.4,7; 2.1,3; 3.3,7; 4.3; 5.13; 6.8; 7.7; 8.6; 9.11; 10.4; 12.13; 13.5; 17.6; 18.6; 19.4,7; 20.3; 21.11; 22.13; 23.7; 24.5; 26.8; 27.5; Aralık 2.6; 3.5; 4.4; 7.5; 12.6; 21.6; 22.7; 1922 Ocak 1.8; 3.7; 5.8; 6.7; 12.5; 13.4; 23.5; 25.5; 27.7; Şubat 2.3; 6.7; 8.2; 15.3; 23.1; Mart 1.8; 5.4; 6.13; 7.9; 9.8; 10.1; 11.1; 12.7; 13.6; 15.4; 16.5; 17.5; 18.2; 19.6; 20.12; 21.8; 25.7; 30.4,8; 31.8; Nisan 3.8; 4.7; 13.5 8.5; 13.6; 26.5; 27.9; 28.5; 29.4; 30.2; Mayıs 2.8; 3.7; 7.6; 11.3; 12.1; 13.4; 14.4; 16.7; 17.6; 18.6; 19.4; 20.8; 21.6; 22.5; 23.2; 26.3; Haziran 5.8; 11.6; Temmuz 2.7; 13.7; Ağustos 26.9; 31.5; Eylül 15.11; 28.6 ~ Yunan Ordusu
Gureba Hastanesi 1922 Ocak 15.9
Gülcemal Vapuru 1921 Aralık 22.7; 1922 Ekim 19.1
Güleryüz 1921 Ağustos 25.10; Eylül 1.11; 8.10; 15.10; 22.12; 29.13; Ekim 6.9; 12.7; 20.7; 27.6; Kasım 3.7; 10.4; 17.6; 24.5; Aralık 1.5; 8.7; 15.7; 22.7; 29.6; 1922 Ocak 5.8; 13.10; 19.4; 26.7; Şubat 2.12; 9.8; 16.8; 23.5; Mart 2.4; 9.8; 16.5; 23.7; 30.8; Nisan 6.4; 13.6; 19.7; 20.9; 27.9; Mayıs 4.8; 11.8; 18.6; 25.9; Haziran 1.6; 8.7; 15.10; 22.11; 26.11; 29.7; Temmuz 3.11; 6.9; 10.14; 20.8; 27.14; Ağustos 3.9; 10.6; 17.6; 24.7; 31.12; Eylül 7.16; 15.11; 21.11; 28.14; Ekim 6.12; 13.6; 19.10; Kasım 2.12; 9.13; 16.7
Gülnar 1921 Eylül 13.13
Gümrü 1921 Ekim 11.4
Gümrük 1921 Eylül 11.7; 29.11; Aralık 22.4; 1922 Ocak 2.4; 26.7; Şubat 26.1; Mart 8.6; 23.4; Mayıs 24.5; Haziran 2.6; 15.2; Temmuz 10.11; 14.7; Eylül 30.11; Ekim 29.10; Kasım 6.1; 7.14; 8.3; 9.13; 15.14; 16.3; 20.7
Gümülcineli İsmail Bey 1921 Eylül 9.6; 1922 Temmuz 7.6; Kasım 13.5
Gümüşhacıköy 1921 Eylül 23.2,8; 1922 Haziran 2.3; 8.7; Temmuz 29.7
Gümüşhane 1921 Ağustos 24.2; 29.7; 1922 Mayıs 15.1; Haziran 2.3; 8.7
Güneş Gazetesi 1922 Ağustos 3.9
Güney 1922 Eylül 3.2
Güney Afrika 1922 Mart 13.6; Eylül 15.2; 20.10
Güney Kürdistan İmparatorluğu 1922 Ekim 10.8 ~ Şeyh Mahmut
Gürcistan 1921 Eylül 26.1; Ekim 13.1; Kasım 14.3; 23.7; 1922 Ocak 26.7; Şubat 6.6; Mart 1.1; 20.6; Nisan 14.1; Mayıs 9.6; Temmuz 9.2; 15.4; Eylül 27.8; Ekim 4.3; 31.10; Kasım 2.4; 14.4
Gürcistan Hakikati 1922 Temmuz 8.8
Gürcü(ler) 1921 Ekim 13.1; Kasım 22.13; 1922 Temmuz 4.5
Gürcü Mevlüt 1922 Eylül 6.3
Gürün 1922 Haziran 8.7
Güven Mektupları (Ankara) 1921 Ekim 14.1; 15.8
Güvenoylaması 1921 Ekim 8.2; 15.1; Kasım 10.1; 12.1; 1922 Şubat 4.2; Mart 6.2; 7.1; 10.1; 13.6; Nisan 25.5; 27.1; Mayıs 11.3; 17.1; 23.2; Haziran 2.7; Temmuz 19.7; Ağustos 11.4; 18.6; 20.10
Güzel Trabzon 1922 Temmuz 23.10
Güzelcekale 1921 Ağustos 27.1; 28.1; 29.1,2
Güzelim Dağı 1921 Ekim 1.1; 3.1; 4.1; 8.1

— H —

H. Hayri 1922 Eylül 13.15
H. Nazım 1921 Ekim 13.4
Haab, M. 1922 Kasım 20.1
Hacı Abdullah Harun 1922 Eylül 11.6
Hacı Adil Bey 1922 Temmuz 17.5; Ağustos 2.9; Ekim 15.10; 19.9; 23.8
Hacı Celalettin 1922 Eylül 25.11
Hacı Mehmet Ağa Müfrezesi 1921 Eylül 22.11
Hacı Osman 1921 Ağustos 25.5
Hacı Pavli 1921 Ağustos 27.6
Hacı Ragıp Bey 1922 Haziran 10.2
Hacı Sami 1921 Ekim 19.6; Aralık 27.7; 1922 Temmuz 25.6
Hacı Tevfik Efendi 1921 Kasım 28.2
Hacı Yorgi 1921 Ağustos 31.8
Hacıanesti (General) 1922 Nisan 18.6; 26.8; Mayıs 21.3; Haziran 1.1; 3.9; 4.2,11; 5.3,8; 6.8; 7.6,7; 10.5; 11.2,6; 12.7; 13.7; 14.7; 19.11; 24.8; 26.10; 27.3,6; 28.5; 30.5; Temmuz 4.7; 5.7,9; 6.2; 7.11; 8.8; 10.14; 11.9; 23.5,6; 30.11; Ağustos 19.1,5; 21.2,10; 24.2; 25.5,10; 28.6; 30.3,10; 31.5; Eylül 5.4; 6.5,12; 7.16; 13.15; 17.13; 20.16; 28.6
Hacıbayram 1921 Eylül 9.2; 1922 Temmuz 8.7; 19.10; 25.5
Hacıbektaş 1921 Eylül 9.2; 23.8
Hacıkoyanis 1921 Kasım 18.6
Hacim Muhittin (Çarıklı) 1922 Mart 24.6; Eylül 10.9
Haçador 1921 Ağustos 24.8
Hafız İsmail Efendi 1921 Ekim 6.2; 1922 Temmuz 7.6

Hafız Mehmet Bey 1922 Mart 24.6; Mayıs 24.3
Hafızoğlu Mehmet 1921 Aralık 1.1
Hafta Tatili 1921 Kasım 30.7
Hahambaşı 1922 Şubat 14.5; Nisan 4.7; Mayıs 28.4 ~ Becarono
Hakikat (Bursa) 1922 Ağustos 19.4
Hakikat (Samsun) 1921 Ağustos 31.8
Hakiki Meşrutiyetperver Fırka 1922 Haziran 26.5
Hakiki Peyamı Sabah 1921 Aralık 23.7
Hakimiyeti Milliye 1921 Ağustos 23.7; 24.9; 25.10; 26.9; 27.10; 28.7; 29.7; 30.9; 31.8; Eylül 1.3,11; 2.9; 3.6; 4.9; 5.10; 6.9; 7.9; 8.10; 9.10; 10.6; 11.8; 12.4,11; 13.8,13; 14.11; 15.10; 16.11; 17.14; 18.6; 19.11; 20.10; 21.11; 22.12; 23.2,8; 24.6,10; 25.5; 26.7; 27.5; 28.6; 29.13; 30.8; Ekim 1.8; 2.7; 3.8; 4.10; 5.9; 6.9; 7.4; 8.4; 9.1,4; 10.9; 11.6; 12.7; 13.4; 14.5; 15.8; 16.8; 17.4; 18.4; 19.7; 20.7; 21.7; 22.6; 23.11; 24.7; 25.5; 26.7; 27.6; 28.5; 30.5; 31.6; Kasım 1.7; 2.3; 3.7; 4.3; 5.13; 6.8; 7.7; 8.6; 9.11; 10.4; 11.5; 14.9; 15.13; 16.7; 17.6; 18.6; 20.3; 21.11; 22.13; 23.7; 24.5; 25.8; 26.8; 28.9; 29.6; 30.7; Aralık 1.5; 2.6; 4.4; 5.11; 6.6; 7.5; 8.7; 9.3; 10.7; 11.6; 12.6; 13.9; 14.5; 15.7; 16.9; 18.3; 19.12; 20.7; 21.6; 22.6; 23.7; 25.3; 26.11; 27.9; 28.5; 29.6; 30.6; 1922 Ocak 2.4; 3.7; 4.10; 5.8; 6.7; 8.5; 9.8,9; 10.7; 11.6; 12.10; 13.10; 15.9; 16.3; 17.6; 18.3; 19.4; 20.5; 22.6; 23.9; 24.3; 25.5; 26.5,7; 27.7; 29.4; 30.5; 31.4; Şubat 1.10; 2.12; 3.2; 5.3; 6.13; 7.7; 8.9; 9.8; 10.5; 12.3,6,7; 14.5; 15.7; 16.8; 17.3; 19.7; 20.11; 21.5,6; 22.8; 23.5; 24.3; 26.4; 27.4; 28.6; Mart 1.8; 2.4; 3.7; 5.2,5; 6.13; 7.9; 8.6; 9.8; 10.5; 12.7; 13.6; 14.7; 15.5; 16.5; 17.5; 19.6; 20.12; 21.8; 22.11; 23.7; 24.7; 26.7; 27.7; 28.6; 29.8; 30.8; 31.8; Nisan 2.9; 3.8; 4.7; 5.7; 6.4; 7.4; 9.6; 10.9; 11.6; 12.7; 13.6; 14.6; 16.5; 17.7; 18.8; 19.7; 20.9; 21.5; 23.5; 24.7; 25.8; 26.8; 27.9; 28.6; 30.2; Mayıs 1.10; 2.8; 3.7; 4.8; 5.6; 7.6; 8.4; 9.6; 10.7; 11.8; 12.7; 14.4; 15.11; 16.7; 17.6; 18.6; 19.4; 21.6; 22.5; 23.6,7; 24.6; 25.9; 26.3; 28.6; 31.4; Haziran 1.6; 2.8; 4.11; 5.8; 6.8; 7.7; 8.7; 9.3,4; 11.6; 12.7; 13.7; 14.7; 15.10; 16.7; 18.10; 19.11; 20.10; 21.10; 22.11; 23.9; 25.5; 26.11; 27.6; 28.5; 29.7; 30.5; Temmuz 2.7; 3.11; 4.7; 5.9; 6.9; 7.11; 9.6; 10.7,14; 11.9; 12.10; 13.7; 14.7; 16.7; 17.8; 18.7; 19.11; 20.8; 21.10; 23.10; 25.10; 26.12; 27.14; 28.7; 30.11; 31.10; Ağustos 1.9; 2.9; 3.9; 4.8; 9.6; 10.6; 11.5; 13.5; 14.10; 15.8; 16.8; 17.6; 18.4; 20.5; 21.10; 22.3; 23.6; 24.7; 25.10; 27.10; 28.15; 29.8; 30.10; 31.12; Eylül 1.12,14; 2.10; 3.12; 4.11; 5.11; 6.12; 7.16; 8.12; 10.16; 11.14; 12.19; 13.15; 14.17; 20.16; 21.11; 22.14; 24.15; 27.17; 28.14; 29.14; Ekim 1.11; 2.7; 3.8; 4.11; 5.10; 6.12; 8.5; 9.13; 10.12; 11.14; 12.8; 13.6; 15.11; 16.13; 17.11; 18.7; 19.10; 20.7; 22.8; 23.8; 24.1,7; 25.6; 26.10; 27.9; 29.10; 30.12; 31.10; Kasım 1.12; 2.12; 3.12; 5.13; 6.15; 7.15; 8.11; 9.13; 10.7; 12.7; 13.9; 14.7; 15.14; 16.7; 17.11; 19.12; 20.10
Hakkâri 1921 Eylül 24.7; 1922 Eylül 28.9 ~ Çölemerik
Hakkâri Mutasarrıflığı 1922 Ağustos 11.3
Hakkı Baha 1922 Ocak 5.8; 18.3; Şubat 3.1; 9.8
Hakkı Behiç 1921 Kasım 20.2
Hakkı Halit 1922 Temmuz 7.6
Hakkı Hami Bey 1921 Ekim 20.4; Kasım 2.1
Hakkı Paşa 1922 Ağustos 17.5
Hakkı Süha 1922 Ağustos 9.6
Hakkı Tarık (Us) 1922 Ocak 13.8; Temmuz 23.10; Eylül 25.19
Halep 1922 Şubat 18.6; 26.3; Temmuz 17.1
Haliç 1922 Şubat 22.8
Haliç Kumandanlığı 1922 Kasım 5.2
Halide Edip (Adıvar) 1921 Ağustos 24.9; Eylül 7.8,9; 8.10; 12.11; 13.13; 15.10; 18.6; 22.12; 29.13; Ekim 9.4; 28.5; 30.5; Kasım 14.9; 1922 Ocak 22.7; 26.7; Şubat 2.12; 9.8; 13.7; 27.4; Mart 2.4; Nisan 17.7; 23.5; Haziran 1.6; 6.8; Temmuz 11.8; Ağustos 18.4; 24.4,7; 25.8; 27.7; 28.13; 30.8; Eylül 1.9; 2.2; 11.10,16; 12.19; 16.14; 18.10; 19.14; Ekim 9.13; 11.12; 13.4
Halife, Halifelik 1921 Kasım 25.1; 28.2; 1922 Ocak 20.5; 25.1 Şubat 10.5; 20.1; Mart 3.4; 5.2; 14.1; 25.3; 30.8; Nisan 27.4; Haziran 12.7; 14.7; Temmuz 7.5; 26.7; Ağustos 4.5; 18.4; 28.15; Eylül 5.11; 12.7; Ekim 19.1; 25.3; 29.2; 31.3; Kasım 1.1,4,12; 3.5,12; 4.12; 6.15; 7.2,5; 8.11; 10.2; 11.4; 12.7; 13.9; 14.7; 16.7; 17.1,2,5; 18.1,2,3; 19.1,2,12,13; 20.3,10
Halil Bey (Mahmut Şevket Paşa'nın kardeşi) 1922 Temmuz 21.3
Halil Bey (Meclis-i Mebusan Eski Başkanı) 1922 Ekim 4.9
Halil Efe 1922 Mayıs 17.2
Halil Efendi (Akşehir'de Tüccar) 1922 Ağustos 20.5
Halil Efendi (Enverci) 1921 Kasım 11.4
Halil Nihat 1921 Eylül 16.11; 22.12; 1922 Ocak 2,4
Halil Paşa 1921 Ağustos 26.7; Kasım 3.5; 5.13; 12.10; 14.7; 15.6; 16.4; 25.1; 30.1; Aralık 5.4; 9.3; 22.5; 1922 Şubat 13.3; Mayıs 7.6; 9.5; Haziran 23.2
Halil Paşa (Ressam) 1922 Temmuz 16.6
Halil Rıfat Bey 1922 Kasım 7.4
Halil Usta 1922 Eylül 4.11
Halit Bey (Albay) 1921 Ağustos 23.3; Eylül 13.7; Ekim 1.7; 6.1; 10.1; 14.2; 1922 Ocak 3.4; 13.2;

20.3; 27.3; Nisan 11.6; Eylül 3.10
Halit Fahri (Ozansoy) 1921 Eylül 16.11; Ekim 28.5; Aralık 22.7; 1922 Şubat 16.8; Kasım 10.7
Halit Ziya 1922 Temmuz 27.12
Halkçılık 1922 Ocak 17.6; 20.5; 21.3; 22.6; 28.8; Şubat 2.12; 21.6; Mart 1.1; Mayıs 21.6; 26.3; Temmuz 21.10; Ağustos 24.7; Ekim 30.1; Kasım 2.2 ∿ Cumhuriyetçilik
Halkoylaması 1921 Eylül 22.7; 1922 Mart 3.7; 15.5; Nisan 7.4; 18.8; 25.2; Mayıs 13.4; Kasım 14.1
Halk Şûralar Fırkası 1921 Eylül 5.5; 8.8; 11.5
Hamallar 1922 Ocak 10.7; 19.4; Nisan 19.7; 22.11
Hamamizade İhsan 1922 Şubat 16.8
Hamburg 1922 Haziran 29.7
Hamdi (İleri Gazetesi) 1922 Eylül 8.12
Hamdi (İktisat Mecmuası Müdürü) 1922 Kasım 5.5
Hamdi Bey (Canik Mebusu) 1922 Ağustos 16.2
Hamdi Bey (Muhacirin Müdürü) 1921 Kasım 18.3; 1922 Mart 10.4
Hamdi Bey (Sosyalist Fırkası Başkanı) 1922 Şubat 26.4; 27.1
Hamdi Bey (Trabzon Mebusu, Osmanzade) 1922 Şubat 6.13; Mart 5.3; 28.6; Haziran 15.6
Hamdi Efendi (Diyarbakır Mebusu) 1922 Ağustos 17.5
Hamdi Namık Bey 1922 Şubat 9.1
Hamdi Paşa 1922 Temmuz 7.6
Hamdi Zülfü 1922 Haziran 26.11
Hamdullah Suphi (Tanrıöver) 1921 Kasım 10.1; 12.1; 14.9; 17.6; 18.6; 19.7; Aralık 10.7; 11.6; 12.6; 22.2; 1922 Ocak 10.7; Şubat 20.6; Mart 9.7; 23.5; 24.6; 28.6; Nisan 23.1; 29.6; Mayıs 10.7; Haziran 6.8; 19.11; Ağustos 2.9; 3.9; 13.5; Ekim 6.11; 15.10; 27.2; 28.3,6; 30.12; Kasım 2.2; 8.2; 19.11
Hamit (Adapazarı) 1921 Eylül 17.13
Hamit (**Selgil**) 1922 Ağustos 13.3
Hamit Bey (Adana Valisi) 1921 10.3; 23.1; 26.1,2; 30.3,7; Aralık 1.5; 20.1; 28.5; 1922 Ocak 8.2; 27.7; 29.4; 30.5
Hamit Bey (Akşam Gazetesi) 1922 Ekim 17.4
Hamit Bey (Ankara'nın İstanbul Temsilcisi) 1921 Eylül 12.7; 29.4; Ekim 1.6; 17.4; 23.1; 25.4; 30.1; Kasım 12.8; 16.6; 1922 Mart 1.4; 13.2; 18.8; 28.1; Nisan 6.4; 23.4; Haziran 8.1; 9.1; 25.1; Temmuz 5.6; 9.6; 10.14; 20.4; 25.7; Ağustos 9.2; 12.6; 16.6; 20.3; Eylül 2.7; 4.7; 7.6; 10.9; 11.6; 17.5; 18.13; 21.11; 25.1; 26.1; 27.2; 28.2; 30.3; Ekim 1.5; 3.1; 15.8; 16.13; 31.6,7; Kasım 9.1
Hamit Efendi 1922 Ekim 9.12
Hamit Necdet 1922 Nisan 12.2
Hamit Şevket (İnce) 1921 Aralık 5.8; 17.8
Hamuda Ez Hamasi 1922 Eylül 30.12
Hamza Bey 1921 Kasım 27.5; 28.4,9
Hamza El Gouth 1922 Ağustos 29.3
Hanedan-ı Al-Osman Umuru Hakkında Kararname 1922 Şubat 7.3
Hanotaux, M. Gabriel 1922 Ocak 14.4
Hanya 1921 Ekim 23.11; Aralık 13.9; 1922 Ocak 13.10
Hapishaneler 1921 Kasım 22.13; 1922 Ocak 22.6; Eylül 2.9
Haralambi (Yunan Savaş Bakanı) 1922 Ekim 2.7
Haralambo Efendi 1921 Aralık 21.5
Haralambos (Mahkûm) 1921 Ağustos 27.6
Harbiye Nezareti 1921 Eylül 12.7; 21.8; 28.2; 1922 Şubat 7.7; Temmuz 31.9; Eylül 20.4; Kasım 5.2
Harden, Maksimillan 1922 Temmuz 7.11
Harding (ABD Başkanı) 1921 Kasım 12.5; Aralık 23.7
Hardinge (Lord, İngilizlerin Paris Büyükelçisi) 1921 Ekim 21.2; Kasım 3.3; 17.5; 28.9; Aralık 6.2; 1922 Eylül 19.3; 25.5; Ekim 2.5; Kasım 15.9
Hareket-i Fikriye 1922 Ocak 9.9
Hari (Japon Başbakanı) 1921 Kasım 5.9
Hariciye Nezareti 1922 Temmuz 10.12; Kasım 5.1
Hariciye Vekâleti 1921 Eylül 15.7; 23.6; 1922 Şubat 6.2; 8.5; Haziran 23.9; Temmuz 12.1; Ağustos 14.4; 16.2; 30.9; Eylül 30.1; Ekim 25.1; 26.1; Kasım 6.6; 9.13
Harkov 1922 Haziran 22.8
Harmsworth, Cecil 1922 Mart 7.5; Haziran 14.6; 29.6; Temmuz 5.4
Harp Encümeni 1921 Aralık 12.1; 14.3; 27.3; 31.4; 1922 Ocak 3.5; 7.2; 8.5; 9.1; 14.2; 18.3; 19.2; 22.1; 23.9; 24.3; Şubat 6.13; Nisan 2.2; 9.4; 14.6; 19.2; Mayıs 8.1; Temmuz 15.2
Harput 1922 Mayıs 15.1; 20.7; 21.6; 22.5
Harington, Sir Charles (General) 1921 Ağustos 24.5; 30.4; Eylül 1.7; 7.4; 11.4; 12.7; 16.6; 17.12; 19.11; 20.9; 21.8; 23.7; 26.6; Ekim 11.6; Kasım 1.4,7; 7.6; 9.10; 11.12; 14.6; 23.6; 25.3; 30.1; Aralık 1.3; 5.5; 17.5; 1922 Ocak 27.7; Şubat 6.5; 7.7; 27.3; Mart 12.4; Nisan 7.4; 8.5; Mayıs 11.7; Haziran 3.6; Temmuz 3.9; 17.3; 28.7; 29.1; Ağustos 1.4; 3.7; 7.1; 26.8; Eylül 3.5; 5.6; 6.9; 10.7; 11.3; 12.10; 14.6; 15.1; 18.8; 19.2; 20.4,11; 21.3; 22.3,4; 23.4; 24.1,14; 26.1; 27.2,17; 28.1,4; 29.2; 30.3,13; Ekim 1.5,11; 2.3; 3.1; 5.10; 6.1; 7.2,4,10; 8.1,5; 9.13; 11.1,6,14; 14.13; 15.11; 16.7,13; 19.1; 21.1; 29.7; Kasım 1.2; 10.2; 13.2; 16.1; 17.2; 20.6

Harris, Dr. F. Brown 1922 Ekim 2.7
Harun Aliçe 1921 Kasım 21.7; 1922 Mayıs 13.2
Harun Bey 1921 Kasım 17.6
Hasan (Çavuş) 1921 Ekim 23.8; Kasım 16.1
Hasan Ali 1922 Kasım 10.7
Hasan Basri (Çantay) 1922 Şubat 16.1; Mart 24.6; Eylül 7.9
Hasan Fehmi (Öğretmen) 1922 Ocak 13.8
Hasan Fehmi Bey (Maliye Vekili) 1921 Ekim 3.2; 4.2; 8.2; Aralık 24.6,11; 26.1; 1922 Şubat 9.2; 16.1; Mart 1.2; 5.3; 9.8; Nisan 22.6; 24.1; 28.2; Mayıs 9.4; Temmuz 12.1
Hasan Hayri Bey 1921 Ekim 6.3
Hasan Hüsnü 1922 Ekim 31.2
Hasan Paşa 1922 Temmuz 30.1; Ağustos 8.6; 22.3
Hasan Pehlivan 1921 Ağustos 28.8
Hasan Tahsin (Darülfünun) 1922 Nisan 10.9
Hasan Tahsin (Polis Eski Müdürü) 1922 Temmuz 18.7; Eylül 18.14; 27.11; Kasım 13.5
Hasandede 1922 Mart 19.6
Hasankale 1922 Haziran 9.2
Hassa 1921 Eylül 13.13; 1922 Ocak 1.3; Mayıs 1.9; 4.3; 7.6
Haşim Nahit 1922 Ocak 26.7; Mayıs 4.8; 21.6
Hatay 1921 Ekim 20.1; Kasım 2.2; 1922 Kasım 3.2
Hatice (Kastamonu) 1921 Ağustos 31.3
Hatice (Parti Pehlivan'ın Karısı) 1922 Haziran 7.3
Hatif 1921 Eylül 8.10; 21.10
Hava Kuvvetleri Müfettişliği 1922 Temmuz 5.5; Eylül 17.12
Havacılık 1921 Aralık 13.9; 1922 Şubat 22.7; 24.3; Mart 9.8; Haziran 18.7; 26.7; 27.5; Temmuz 5.5; 7.11; 21.5; 25.4; 27.5; 29.5; Ağustos 19.6; 21.7; 25.4; 26.1; 27.8; 28.5; Eylül 17.12; 24.13; Eim 1.10
Havass Router 1922 Mart 6.7; 15.1; Mayıs 20.7; Ağustos 9.6; Eylül 17.11
Havran 1922 Eylül 11.1
Havza 1921 Eylül 15.6; 1922 Ocak 12.4,8; Şubat 14.2
Haydar Bey (Van Mebusu) 1922 Şubat 1.8; 23.3
Haydar Efendi 1922 Kasım 15.6; 18.11
Haydar Niyazi 1922 Temmuz 27.11
Haydar Şevket 1922 Ağustos 9.6
Haydarabad Hint Konferansı 1922 Temmuz 16.7
Haydarpaşa 1922 Ekim 23.6
Hayim Nahum Efendi 1922 Ocak 31.3; Şubat 1.10; Temmuz 20.5; 21.6,10; 22.9; 23.10; 25.7; 26.10; Ağustos 1.3; 2.1; 10.6; 12.1; Eylül 12.18; Ekim 1.11; 6.12
Haymana 1921 Ağustos 25.1; 26.9; 30.1; 31.8; Eylül 2.1; 3.1; 5.1; 12.11; 15.10; 17.14; Aralık 27.9; 1922 Ağustos 30.8
Hayrabolu 1922 Kasım 8.9; 13.1; 15.7
Hayrettin 1922 Şubat 27.4
Hayri Efendi (Eski Şeyhülislam) 1922 Ağustos 8.1; 10.6; Ekim 25.4
Hayri Lütfullah 1922 Mart 23.7
Hayri Muhittin 1922 Ağustos 6.5
Hekimhan 1921 Eylül 18.6; 1922 Mayıs 15.1
Helt Work 1922 Eylül 21.11
Hemingway, Ernest 1922 Eylül 30.13; Ekim 23.8; 24.7; 26.10; 31.10; Kasım 3.12; 14.7
Hemşehri Gazetesi 1922 Şubat 6.9
Hendek 1921 Ağustos 23.6; Ekim 24.1
Henderson, N. 1922 Haziran 29.4; Temmuz 4.4; 9.4; 11.4; 16.4; 17.2; 25.3; 27.9; Kasım 16.1; 17.1
Henry (Binbaşı) 1921 Kasım 26.3; 27.1; 28.1; 29.4; Aralık 5.5; 9.2; 12.2; 17.5; 31.8
Herat 1922 Ağustos 31.12
Herbert 1922 Haziran 14.6; Temmuz 28.5
Herbert, Jan 1922 Mayıs 19.4; Haziran 19.11; Ağustos 15.8
Hereke 1922 Mayıs 26.1 11.6; 13.6; 14.7; 15.5; Nisan 7.4; 18.8; Mayıs 4.8; 8.4; Haziran 2.8; Ağustos 2.9; Eylül 5.6; 9.10; 10.12; 23.10; 24.15; Ekim 14.14
Hindistan Genel Valiliği 1921 Ekim 1.4; 2.4; 14.5; Aralık 30.6; 31.9; 1922 Mart 1.6; 9.1
Hindistan İşleri Bakanlığı 1921 Eylül 19.6; Kasım 1.5; 1922 Şubat 22.8; Mart 9.1
Hindistan Milli Kongresi 1921 Aralık 27.7
Hintli(ler) 1921 Eylül 18.6; 19.7; 24.10; Ekim 2.4; 4.8,10; 5.6,8; Aralık 27.8; 1922 Ocak 14.5; 20.5; Şubat 1.5; 13.7; 27.4; Mart 2.4; 5.2; 10.5; 19.6; Haziran 12.7; Eylül 5.9; 16.10; 20.7 ~ Hint Hilafet Komitesi, Hint Müslümanları, Hintlilerin Yardımı
Hintlilerin Yardımı 1921 Eylül 19.6; Kasım 1.5; 9.8; 12.13; 16.6; Aralık 26.6; 1922 Şubat 18.4; Mart 10.5; Mayıs 2.7; 4.4; Haziran 15.8; Temmuz 8.4; Ağustos 11.5; Eylül 8.12; Ekim 20.7; Kasım 9.9
Hint Birlikleri 1922 Mayıs 3.3
Hint Hilafet Komitesi (Cemiyeti) 1921 Aralık 26.6; 1922 Mart 5.1; 10.5; 21.3; Nisan 11.6; 25.8; Mayıs 8.4; 9.6; Haziran 3.9; 5.8; 11.6; 18.10; Temmuz 7.5; Ağustos 11.5; Eylül 7.10; 8.12; 11.6; 14.11; 25.11; 26.6; 27.17; Ekim 10.12; 20.10 ~ Chotani
Hint Müslümanları 1921 Aralık 20.7; 30.6; 31.9; 1922 Ocak 8.5; 25.5; Şubat 1.2; 9.8; 13.7; Mart 24.7; Nisan 3.8; 11.6; 16.5; Mayıs 22.5; 24.6; Haziran 12.7; Temmuz 7.5; 18.4; Eylül 5.9; 7.10; 10.12; 11.6,9; 13.15; 15.11; Ekim 10.12;

Kasım 19.13; 20.4
Hoca Sabri 1922 Kasım 1.12; 13.5 ~ Mustafa Sabri
Hodgson 1921 Ekim 22.1; 1922 Ocak 9.4; 20.2
Hollanda 1922 Temmuz 27.11
Hommo Libre 1922 Kasım 16.7
Hopa 1921 Eylül 25.5
Hortu Köyü 1921 Eylül 14.3
Hranos 1922 Eylül 23.10
Hukuk Fakültesi 1922 Şubat 19.4; Mayıs 20.1
Hrisanthos 1922 Ocak 9.7; 16.3
Hrisostomos 1921 Aralık 2.6; 17.6; 19.8; 1922 Mayıs 1.5; Eylül 6.11: 10.3; 20.16; 25.14
Hristo 1922 Haziran 22.7
Hughes 1921 Kasım 12.5; 16.7; 1922 Mayıs 15.5
Hukuk-u Akvam Cemiyeti 1921 Eylül 22.7
Hulusi Bey 1921 Ekim 20.4; 1922 Mart 18.5
l'Humanite 1921 Ekim 4.10; 10.9; Kasım 7.7; 17.6; 1922 Ocak 30.5; Şubat 8.9; 11.4; 13.7; Haziran 19.11; Temmuz 14.7; 17.8; Ağustos 28.12; Eylül 4.11
Huriye 1921 Aralık 7.2
Hurşit (Mahkûm) 1921 Eylül 17.11
Hurşit Paşa 1922 Mart 26.5
Hürriyet ve İtilaf Fırkası 1921 Ağustos 24.9; 27.10; Eylül 9.6; Ekim 1.8; 6.2; 12.7; 27.6; Kasım 6.8; 24.5; Aralık 1.5; 1922 Ocak 17.6; Mart 2.4; 12.7; Nisan 12.7; 19.7; Mayıs 3.7; 18.6; Haziran 26.5; Temmuz 9.6; Ağustos 16.6; 23.6; 31.12; Eylül 9.9; 27.17; Ekim 4.11; Kasım 18.4
Hüsamettin 1922 Haziran 28.5
Hüseyin (Araçlı Mahkûm) 1921 Ağustos 30.8
Hüseyin (Mahkûm, Kastamonu) 1921 Eylül 1.10
Heyet-i Vekilenin... Kanunu 1921 Kasım 24.4; 26.4; 28.2; Aralık 1.2; 5.11; 6.6; 14.5
Hıghlanders Birliği 1922 Eylül 21.3
Hıristiyan(lar) ve Hıristiyanlık 1921 Eylül 6.8; 18.6; Ekim 4.10; 5.4; Kasım 4.3; 7.7; 9.4,11; 15.2; 16.7; 20.3; 22.2; 23.1; 25.4,8; Aralık 2.4; 3.5; 4.4; 5.1; 6.2; 19.3; 22.7; 23.7; 30.6; 1922 Ocak 4.3; 11.6; 20.2,5; 22.2; Şubat 13.7; 21.5; 22.3; 23.1; Nisan 25.7; Mayıs 1.8; 6.6,9; 15.5; 17.4; 18.5; 20.7,8; 21.6; 22.1,5; 23.1; 24.6; 25.9; 31.3; Haziran 1.6; 3.7; 4.5,10; 5.3,6,8; 6.3,7,8; 8.7; 11.6; 17.6; 18.1; 20.10; 21.9; 22.11; 24.8; 29.7; Temmuz 1.7; 2.7; 6.6; 8.5; 13.2,4; 15.1; 18.5,7; 30.4,11; Ağustos 12.6; 16.8; 27.1; 29.8; Eylül 1.6; 2.4; 3.2; 6.1,11; 7.4; 8.12; 10.16; 12.19; 13.1; 14.13; 16.18; 17.7; 26.8; 27.16; 28.7; 30.3; Ekim 3.8; 9.10; 10.10; 11.11; Kasım 6.15; 10.5; 19.13 ~ Azınlıklar
Hıristiyan Türkler 1921 Kasım 18.6; 30.7; Aralık 30.6; 1922 Şubat 21.5; 28.6; 30.7; Haziran 1.6 ~ Ortodoks Türkler
Hırvastka Sloga 1922 Eylül 15.11
Hıvye 1921 Ekim 16.5; 1922 Ocak 2.4; 28.7
Hicaz 1922 Mart 10.5
Hikmet (Ressam) 1922 Temmuz 16.6
Hikmet (Bayur) 1922 Şubat 8.8
Hikmet Çavuş 1921 Ekim 23.8; Kasım 16.1
Hilafet Ordusu 1922 Mayıs 18.6
Hilal 1921 Eylül 25.5
Hilal Spor Kulübü 1922 Kasım 3.10
Hilal-i Ahmer 1921 Ağustos 25.10; 31.3; Eylül 5.4; 8.7; 23.8; Ekim 3.3,8; 10.9; 16.8; 19.7; 28.5; Kasım 8.6; 25.7; 28.9; Aralık 4.4; 5.9; 7.5; 20.7; 1922 Ocak 1.8; 4.9; 17.5; 18.3; 25.5; Şubat 3.2; 4.5; 16.3; 18.1; 20.11; 22.8; 23.5; 24.3; 28.6; Mart 1.8; 7.9; 24.5; Nisan 3.6; 4.6; 21.5; 22.11; 23.5; Mayıs 13.3; 20.8; 22.5; 31.2; Haziran 6.8; 10.5; 27.6; Temmuz 10.12; 18.7; Ağustos 12.6; 13.5; 23.5; Eylül 3.12; 4.11; 5.11; 7.16; 9.9; 13.15; 26.4; Ekim 3.8; 4.10; 12.8; 14.14; 19.2; 24.7; 30.9; Kasım 2.9; 8.11; 15.14
Hilal-i Ahmer Gazetesi 1922 Ağustos 6.5; 7.5; 11.5
Hilal'in Günü 1922 Kasım 3.12
Hilmi (Ardahan Mebusu) 1921 Kasım 3.5; 17.4; 21.5; 22.3; 23.2,3; 28.5
Hilmi (İsyancı) 1921 Ağustos 25.5
Hilmi (Tüccar) 1921 Eylül 29.3
Hilmi Abidin 1922 Mart 23.7
Hilmi Bey (Adana Valisi) 1921 Aralık 9.3; 17.7
Hilmi Bey (Bursa Nümune Mektebi Müdürü) 1922 Ekim 19.8
Himaye-i Etfal Cemiyeti 1921 Eylül 19.10; Kasım 12.12; Aralık 4.4; 10.7; 13.6; 18.3; 1922 Şubat 14.5; 16.8; 19.2; 20.11; 21.6; 28.6; Mart 13.6; 21.8; Mayıs 4.8; 13.3; Haziran 18.10; Temmuz 18.7; 20.8; 22.8; Ağustos 12.6; 24.7; Eylül 5.10
Hindenburg (Alman Mareşali) 1921 Kasım 19.7
Hindenburg (Alman İmparatoru) 1922 Temmuz 10.14
Hindistan 1921 Ağustos 31.8; Eylül 5.10; 13.13; Ekim 1.4; 4.8; 30.5; 31.6; Kasım 3.7; 7.2; 13.5; 24.5; Aralık 1.3,5; 6.6; 7.3; 1922 Ocak 17.6; 20.5; 25.5; 26.5; Şubat 6.13; 7.7; 9.8; 11.4; 13.7; 15.6,7; 19.7; 22.8; 23.5; Mart 2.4; 4.6; 5.2; 6.9;
Hüseyin (Mahkûm, Bolu) 1921 Ekim 11.5
Hüseyin (Mekke Emiri) 1922 Mayıs 10.7; 17.6; Kasım 19.13
Hüseyin (Sanık, Kastamonu) 1922 Haziran 10.2
Hüseyin Avni (Edebî Şark) 1922 Ağustos 4.8
Hüseyin Avni Bey (Erzurum Mebusu) 1921 Kasım 15.4; 28.2; 1922 Ocak 3.5; Şubat 11.1; Mart 24.6; Nisan 11.2; 29.1; Mayıs 4.1; 6.1; Eylül 1.12; 4.8; 6.7; 23.6; Ekim 16.3; Kasım 9.5

Hüseyin Bey (Trabzon Belediye Başkanı) 1922 Mart 9.5
Hüseyin Cahit (Yalçın) 1922 Mart 11.5; Nisan 12.7; 13.6; Mayıs 15.11; Temmuz 15.3,7; 16.7; 17.8; 18.7; 24.6; 26.12; 27.12; 29.9; Ağustos 2.9; 9.6; 16.8; 17.6; 23.6; Eylül 9.12; Ekim 14.14; 15.11; 16.13; 17.11; 18.7; 19.10; 20.7; 22.8; 24.7; 25.6; 26.10; 27.9; 28.8; 29.10; 30.12; 31.10; Kasım 1.12; 2.12; 4.12; 5.13; 6.15; 7.15; 8.11; 9.13; 10.7; 11.11; 12.7; 13.9; 14.7; 15.14; 16.7; 18.13; 20.10
Hüseyin Çavuş 1922 Ekim 9.12
Hüseyin Daniş Bey 1922 Mart 22.11; 30.6; Nisan 4.2; 5.7; 6.3; 9.5; Temmuz 19.3; 29.2; Eylül 21.11
Hüseyin Hilmi 1921 Ekim 20.7; 28.2; 29.5; 30.5; Aralık 22.7; 1922 Şubat 8.6; 26.4; Mart 8.3; 17.5; Haziran 12.1; 14.2; 15.9; 16.2,7; 18.4; Temmuz 1.6; Kasım 15.6; 17.11; 18.11
Hüseyin Hilmi Paşa 1921 Kasım 21.7; 1922 Mayıs 24.6
Hüseyin Hüsnü Bey (İktisat Vekili) 1922 Temmuz 11.1
Hüseyin Hüsnü Bey (İzmit Kumandanı) 1922 Ocak 27.7
Hüseyin Hüsnü Bey (Kuvayı İnzibatiyeci) 1921 Aralık 7.2
Hüseyin Hüsnü Bey (Sadaret Yaveri) 1922 Ocak 28.4
Hüseyin Ragıp 1921 Kasım 7.3; Aralık 3.3
Hüseyin Rahmi 1921 Kasım 3.7; Aralık 1.5
Hüseyin Rauf Bey ∿ Rauf Bey
Hüseyin Suat 1922 Mayıs 5.11
Hüseyin Şükrü 1922 Ocak 30.5; Şubat 4.8; Mart 19.6; 21.8; 23.7; 24.7; 25.7; 26.7; 27.7; 28.7; 29.8; 30.8; 31.7; Nisan 1.6; 2.9; 5.7; 6.4; 13.6; 17.7; 20.9; 24.7; 30.2; Mayıs 2.8; 5.6; 20.8; Haziran 8.7; Temmuz 3.11; 14.7; 27.12; Ağustos 15.8; Kasım 18.13
Hüseyinabad 1921 Eylül 6.9; 9.10
Hüsnü (Açıksözcü) 1922 Mart 21.8; 23.7; 27.7; Mayıs 24.6; Temmuz 5.9; 6.9
Hüsnü Hamit 1922 Ocak 13.8
Hüsnü Paşa 1922 Ocak 23.9
Hüsrev Bey 1922 Mart 24.6
Hüsrev Sami Bey 1922 Mart 18.3

— I —

Iğdır 1921 Eylül 3.3; 22.12; 1922 Temmuz 2.2
Ilgın 1921 Eylül 12.4; 22.12; 1922 Nisan 1.1; 12.5; 19.7
Ilıcasu 1921 Ağustos 24.1
Irak 1921 Ağustos 23.5; Eylül 26.4; 28.3; Ekim 7.2; 11.3,6; 17.2; Kasım 25.1; Aralık 1.3; 1922 Mayıs 28.6; Haziran 4.11; 14.4; 18.10; 20.6; 23.9; 26.11; 27.1; Temmuz 8.8; Ağustos 4.4; 21.10; 25.10; 31.13, Eylül 16.9; 18.12; 24.15; Ekim 3.8; 10.7,8; 31.10 ∿ Özdemir Bey ve Kuvvetleri
Isparta 1921 Eylül 8.5; 12.4; 1922 Şubat 23.3; 25.2; Mayıs 15.1
Istakof 1922 Haziran 15.1
Işık Gazetesi (Söke) 1921 Eylül 28.6
Işık Ocağı 1922 Eylül 2.6

— İ —

İaşeciler 1921 Kasım 30.7; 1922 Ocak 18.3
İbrahim (Mahkûm) 1922 Haziran 22.7
İbrahim Devletmend 1922 Temmuz 14.6
İbrahim Ethem Bey 1921 Eylül 5.3; Ekim 13.2; 1922 Ocak 20.1; Şubat 20.5; Haziran 4.1; Temmuz 30.5; Ağustos 2.4; 4.7; Eylül 3.2; 4.3; 30.10 ∿ Gerilla
İbrahim Fehiman 1922 Temmuz 16.6
İbrahim Hakkı 1922 Kasım 9.11
İbrahim Lakay 1921 Aralık 10.6
İbrahim Necmi 1922 Şubat 16.8; Mart 23.7
İbrahim Şevki 1922 Temmuz 2.9; Ağustos 27.10
İbrahim Tali (Öngören) 1921 Ekim 28.4; Aralık 22.4; 1922 Şubat 4.5; 13.3; Mayıs 3.5
İçişleri Bakanlığı ∿ Dahiliye Vekâleti
İçtihat 1922 Haziran 1.4
İdea Nasyonale 1922 Agustos 11.5
İdman Bayramı 1921 Ekim 22.6
İdris 1922 Haziran 22.7
İhanet-i Vataniye 1921 Ağustos 25.5; 29.4; Aralık 19.2; 25.3; 1922 Şubat 2.12; Temmuz 9.6; 31.1,2; Ağustos 3.5; Eylül 9.3; 11.4; 19.16; Ekim 1.11; 22.8; Kasım 4.12; 7.15; 8.10; 18.13 ∿ İşbirlikçiler
İhsan (Pilot Üsteğmen) 1922 Haziran 27.5
İhsan Altay 1921 Eylül 18.6
İhsan Bey (Ankara Valisi) 1921 Aralık 31.7
İhsan Bey (Cebelibereket Mebusu) 1922 Eylül 5.7
İhsan Bey (Öğretmen) 1922 Temmuz 14.4; Kasım 5.5
İhsaniye (Egret) 1922 Ağustos 29.2
İkbal 1921 Aralık 24.11
İkdam 1921 Ağustos 23.7; 24.9; 25.10; 26.9; 27.10; 28.7; 29.7; 30.9; 31.8; Eylül 1.11; 2.9; 4.9; 5.10; 6.9; 7.9; 8.10; 9.10; 10.6; 12.11; 13.13; 14.11; 17.14; 18.6; 19.11; 20.10; 21.11; 22.12; 23.8; 24.10; 25.5; 26.7; 27.5; 28.6; 30.8; Ekim 2.7; 3.3,8; 4.10; 5.9; 6.9; 7.4; 9.4; 11.6; 12.7; 13.4;

14.5; 15.8; 16.8; 20.7; 21.7; 23.11; 24.7; 25.5; 27.6; 28.5; 29.5; 31.6; Kasım 1.7; 2.3; 3.7; 4.3; 5.13; 6.8; 7.7; 9.11; 10.4; 12.13; 14.9; 17.6; 18.1,6; 20.3; 22.13; 25.4,8; Aralık 1.5; 3.5; 4.4; 5.11; 6.6; 7.5; 9.3; 10.7; 11.6; 12.6; 14.5; 15.7; 16.9; 18.3; 19.12; 20.7; 21.6; 22.7; 24.11; 25.3; 26.11; 27.9; 30.6; 1922 Ocak 1.8; 2.4; 3.7; 4.10; 5.8; 6.7; 7.9; 8.5; 9.9; 10.7; 11.4,6; 12.10; 13.10; 14.8; 15.8; 16.3; 17.6; 18.3; 19.4; 20.5; 21.7; 22.6; 23.9; 24.3; 25.5; 26.7; 27.7; 29.4; 30.5; Şubat 1.10; 2.12; 3.2; 4.8; 5.3; 6.13; 7.7; 8.9; 9.8; 10.2,5; 11.4; 12.3; 13.7; 14.5; 15.7; 16.8; 17.3; 18.6; 19.7; 20.11; 22.8; 23.5; 24.3; 25.8; 26.4; 28.6; Mart 1.8; 2.4; 3.7; 4.7; 5.5; 6.13; 7.9; 8.6; 9.8; 10.5; 11.9; 12.7; 13.6; 14.7; 15.5; 16.5; 17.5; 18.9; 19.6; 20.12; 21.8; 22.11; 23.7; 24.7; 25.6; 26.7; 27.7; 29.8; 30.8; 31.1,8; Nisan 1.6; 2.9; 3.8; 4.7; 5.7; 6.4; 7.4; 8.5; 9.6; 10.9; 11.6; 12.7; 13.6; 14.6; 15.10; 16.5; 17.7; 18.8; 19.7; 20.9; 21.5; 22.11; 23.5; 24.7; 25.8; 26.8; 27.9; 29.6; 30.2; Mayıs 1.10; 2.8; 3.7; 4.8; 5.6; 6.9; 7.6; 8.4; 10.7; 11.8; 12.7; 13.4; 14.4; 16.7; 18.6; 19.4; 20.8; 21.6; 22.5; 23.7; 24.6; 25.9; 26.3; 28.6; 29.3; Haziran 1.6; 2.8; 3.9; 4.11; 5.8; 6.8; 7.7; 8.7; 9.4; 10.5; 11.6; 12.7; 13.7; 14.7; 15.10; 16.7; 17.6; 18.10; 19.11; 20.10; 21.10; 22.11; 23.9; 24.8; 25.5; 26.11; 27.6; 28.5; 29.7; 30.5; Temmuz 1.7; 2.7; 3.11; 4.7; 5.9; 6.9; 7.11; 8.8; 9.6; 10.14; 11.9; 12.10; 13.7; 14.7; 15.7; 16.7; 17.8; 18.7; 19.11; 20.8; 21.10; 22.9; 23.10; 24.6; 25.10; 26.12; 27.14; 28.7; 29.9; 30.11; 31.10; Ağustos 1.9; 2.9; 3.9; 4.8; 8.7; 9.6; 10.6; 11.5; 12.6; 14.10; 15.8; 16.8; 17.6; 18.4; 19.7; 20.5; 21.10; 22.3; 23.6; 24.7; 25.10; 26.9; 27.10; 28.15; 29.8; 31.12; Eylül 1.14; 2.10; 3.12; 4.11; 5.11; 6.12; 7.16; 8.12; 9.14; 10.16; 11.14; 12.19; 13.15; 14.17; 15.11; 16.18; 17.13; 18.14; 19.16; 20.16; 21.11; 22.14; 23.10; 24.15; 25.19; 26.10; 27.17; 28.14; 29.14; 30.13; Ekim 2.7; 3.8; 4.11; 5.10; 6.12; 7.10; 8.5; 9.13; 10.12; 11.14; 12.8; 13.6; 14.14; 15.11; 16.13; 17.11; 18.7; 19.10; 20.7; 21.9; 22.8; 23.8; 24.7; 25.6; 26.10; 27.9; 28.8; 29.10; 30.12; 31.10; Kasım 1.12; 2.12; 3.12; 4.12; 5.13; 6.15; 7.15; 8.11; 9.13; 10.7; 11.11; 12.7; 13.9; 14.7; 15.14; 16.7; 17.11; 18.13; 19.12; 20.10

İkinci Enternasyonal 1922 Mayıs 6.9

2. Grup (Askerî) 1921 Ağustos 23.3; Eylül 1.2; 4.1

İkinci Grup (TBMM) 1922 Ocak 12.3; Ekim 4.1

İkinci İnönü 1921 Aralık 15.7; 1922 Mart 29.1; 30.1,2,3,8; 31.2,7; Nisan 2.9; 3.8; 4.7; 5.7; 7.4; 10.8; 13.6

2. Kolordu (Türk) 1921 Eylül 13.7

2. Kolordu (Yunan B Ordusu) 1921 Ağustos 28.1; Eylül 6.2; 1922 Ağustos 25.5; 29.1

2. Ordu (Türk) 1921 Kasım 18.2; 19.2; 27.4; Aralık 2.1; 23.2; 1922 Temmuz 22.1; Ağustos 25.5; Eylül 6.6

2. Süvari Tümeni 1922 Eylül 1.4; 4.2; 19.1; 22.11

İktisat Vekâleti 1922 Ocak 14.1; 19.1; 25.4; Mart 16.5; Mayıs 9.1; 11.1; Temmuz 12.1; 24.4; 26.6 ~ Celal Bey

İlciyornale d'Italia 1922 Eylül 6.12

İleri 1921 Ağustos 23.7; 24.9; 25.10; 26.9; 27.10; 28.7; 29.7; 30.9; 31.8; Eylül 1.11; 2.9; 3.6; 4.9; 5.10; 8.10; 9.10: 10.6; 11.8; 12.7; 13.13; 14.11; 15.10; 16.11; 17.14; 18.6; 19.11; 20.10; 21.11; 22.12; 23.8; 24.10; 25.5; 26.7; 27.5; 28.5,6; 29.13; 30.8; Ekim 1.8; 4.10; 5.9; 6.9; 7.4; 8.4; 10.9; 11.6; 12.7; 13.4; 14.5; 15.8; 16.8; 17.4; 18.4; 19.4; 20.7; 21.7; 22.6; 23.11; 24.7; 25.5; 26.7; 27.6; 28.5,6; 29.5; 30.5; 31.6; Kasım 1.7; 2.3; 3.7; 4.3; 5.13; 6.8; 9.11; 10.4; 11.5; 13.5; 14.9; 17.6; 18.6; 19.7; 20.3; 21.11; 22.13; 23.7; 24.5; 25.8; 26.8; 27.5; 28.7; 29.4,6; 30.7; Aralık 1.5; 2.6; 3.5; 4.4; 5.11; 6.6; 7.5; 8.7; 10.7; 13.9; 14.5; 15.7; 16.9; 17.8; 18.3; 19.12; 20.7; 21.6; 22.7; 23.7; 24.11; 25.3; 26.11; 27.9; 28.5; 29.6; 30.6; 31.9; 1922 Ocak 1.8; 2.4; 3.7; 4.10; 5.8; 6.7; 7.9; 8.5; 9.9; 10.7; 11.6; 12.10; 13.10; 14.8; 15.9; 16.3; 17.6; 18.3; 19.4; 20.5; 21.7; 22.6; 23.9; 24.3; 25.5; 26.7; 27.7; 28.8; 29.4; 30.5; 31.4; Şubat 1.10; 2.12; 3.2; 4.8; 5.3; 6.13; 7.7; 8.9; 9.8; 10.5; 11.4; 12.3; 13.7; 14.5; 15.7; 16.8; 17.3; 18.6; 19.7; 20.11; 21.6; 22.8; 23.5; 24.3; 25.8; 26.4; 27.4; 28.6; Mart 1.8; 2.4; 3.7; 4.7; 5.5; 6.13; 7.9; 8.6; 9.8; 10.5; 11.9; 12.7; 13.7; 14.7; 15.5; 16.5; 17.5; 18.9; 19.6; 20.12; 21.8; 22.11; 23.7; 24.7; 28.7; 29.8; 30.8; 31.8; Nisan 1.6; 2.9; 3.8; 4.7; 5.7; 6.4; 7.4; 8.5; 9.6; 10.9; 11.6; 12.7; 13.6; 14.6; 15.10; 16.5; 17.7; 18.8; 19.7; 21.5; 22.11; 23.5; 24.7; 26.8; 27.9; 28.6; 29.6; 30.2; Mayıs 1.10; 2.3,8; 3.7; 4.8; 5.6; 6.9; 7.6 8.4; 9.6; 10.6; 11.8; 12.7; 15.11; 16.7; 17.6; 18.6; 19.4; 20.8; 22.5; 23.7; 24.6; 25.9; 26.3; 27.5; 28.6; 29.3; Haziran 9.4; Ağustos 1.9; 2.9; 3.9; 4.8; 8.7; 9.6; 10.6; 11.5; 12.6; 14.10; 15.8; 16.8; 17.6; 18.4; 19.7; 21.10; 22.3; 24.7; 25.10; 26.9; 27.10; 28.15; 29.8; 30.10; 31.12; Eylül 1.4; 2.10; 3.12; 4.11; 5.11; 6.12; 8.12; 9.14; 10.16; 11.14; 12.19; 13.15; 14.17; 15.11; 16.18; 17.13; 18.14; 19.16; 20.16; 21.11; 22.14; 23.10; 24.15; 25.19; 26.10; 27.17; 28.14; 29.14; 30.13; Ekim 1.11; 2.7; 3.8; 4.11; 5.10; 6.12; 7.10; 8.5; 9.13; 10.12; 11.14; 12.8; 13.6; 14.5,14; 19.10; 20.7; 24.7; 26.10; Kasım 2.12; 3.12; 4.12; 5.13; 6.15; 7.15; 8.11; 9.13; 10.7; 11.11; 12.7; 13.9; 14.7; 15.14; 16.7; 17.11;

18.13; 19.12; 20.10
İlhak (Batı Anadolu) 1922 Temmuz 8.3; 14.7; Ağustos 1.8
l'İllistration 1921 Ekim 8.4
İlpaze 1922 Eylül 16.18
İlpopoli D'İtalia 1922 Temmuz 20.4
İlyas Bey 1922 Mayıs 4.7
İlyas Efendi 1922 Haziran 23.5,9
İlyas Sami 1921 Ekim 25.1; Aralık 26.9; 1922 Şubat 4.4
İmalat-ı Harbiye 1922 Mart 21.5; Nisan 8.5; Haziran 22.11
l'İmpartial de l'est 1922 Kasım 7.15
İmroz 1922 Eylül 22.11
İmtiyaz 1922 Şubat 22.3; Mart 23.2; 31.2; Nisan 3.4; 13.1; 22.11; Mayıs 18.6; 28.6; Ağustos 10.3; Eylül 19.12; Ekim 29.10
İnaklar 1922 Temmuz 14.6
İnceleme ve İnceleme Kurulu 1922 Mayıs 13.1; 15.3,5; 17.4; 18.5,6; 19.2.4; 20.8; 21.6; 22.4; 24.6; 25.9; 26.3; 28.6; 30.8; Haziran 2.8; 3.2,9; 4.11; 5.8; 6.8; 7.7; 8.7; 9.4; 11.6; 14.7; 15.10; 18.3,10; 22.11; 23.7,9; 25.5; 26.9,11; 28.5; Temmuz 3.11; 4.7; 5.4; 6.6; 7.7; 12.8,9; 13.2,7; 15.1,7; 19.6; 21.10; 31.5; Ağustos 7.4; 8.4; 16.8; 31.12
İncesu 1922 Mayıs 15.1; 30.7; Haziran 1.6; Temmuz 29.7
İnebolu 1921 Ağustos 23.6; Eylül 2.6; 4.3; 6.5; 7.6; 9.7; 12.4; 14.6; 15.8; 16.8; 18.3,6; 22.8; 23.2,8; 26.2; Ekim 5.9; 6.5; 10.2; 15.6; 21.4; 26.2; 28.5; 31.2; Kasım 1.1; 3.7; 4.2; 5.11; 6.1; 9.1,5; 17.6; 26.3; 27.1,4; 29.4; Aralık 4.3; 8.7; 12.3; 15.2; 16.6; 1922 Şubat 11.4; Mart 5.5; 7.7; 31.5; Haziran 18.8; 20.2; 28.4; 29.7; Temmuz 19.8; 23.3; 29.7; Ekim 11.10
İnebolu Vapuru 1922 Mayıs 6.8; 8.4; 9.6
İnebolu Görüşmesi (Refet-Henry) 1921 Kasım 11.2; 26.3; 27.1; 28.1; 29.4; Aralık 5.5
İnebolu Kaymakamlığı 1921 Aralık 14.5
İnegöl 1922 Eylül 6.3
İngiliz(ler) 1921 Ağustos 23.5,7; 24.4; 27.5; 31.8; Eylül 4.7; 6.3,9; 12.10; 15.2; 18.6; 29.4; Ekim 1.8; 2.1,7; 4.10; 5.6; 10.9; 14.3; 16.8; 18.4; Kasım 1.6; 3.3; 6.8; 9.11; 10.4; 11.5; 12.13; 21.10; 22.11; 24.5; 30.1; Aralık 1.5; 2.6; 4.4; 5.5,6; 6.2,3,6; 13.8; 14.5; 15.7; 16.9; 18.3; 21.2,5; 29.3; 1922 Ocak 1.8; 13.5; 16.3; 23.4,9; 25.5 30.5; Şubat 4.8; 5.3; 9.8; 11.4; 12.3; 13.5,7; 16.8; 18.1; 19.7; 20.11; Mart 2.4; 9.8; 13.1; 15.5; 16.3; 17.5; 24.7; 25.3; Nisan 1.6; 6.1; 7.4; 14.6; 20.9; 30.2; Mayıs 22.5; 23.7; 28.6; Haziran 2.8; 19.3; 24.8; 29.7; Temmuz 1.4; 10.3,14; 14.6; 16.7; 18.7; 19.6; 24.6; 25.1; 27.10 Ağustos 5.2; 9.6; 10.6; 14.10; 21.10; 23.6; Eylül 1.3,14; 4.4,5; 5.6; 22.10; 24.15; 25.19; 27.17; 28.11; Ekim 4.5; 8.5; 9.1,5,13; 10.12; 13.6; 16.12; 19.6; 22.8; 23.8; 25.6; Kasım 1.2,12; 6.7; 13.9; 14.7; 18.13; 20.10
İngiliz Atina Elçisi 1921 Ağustos 31.6; 1922 Temmuz 24.2; Ağustos 26.5; 30.7; Eylül 1.10 ~ Granville
İngiliz Basını 1921 Ağustos 23.7; 27.10; Eylül 9.10; 19.11; 21.11; Ekim 5.9; Kasım 25.8; Aralık 2.6; 11.6; 20.5; 1922 Ocak 23.9; Nisan 11.6; 26.8; 28.4,6; Temmuz 12.10; 17.6; Eylül 5.11; 22.8
İngiliz Dışişleri Bakanlığı 1921 Eylül 19.6; 21.9; 26.3; Ekim 3.6; 27.6; 29.4; Kasım 1.5; 22.9; 25.3; 1922 Ocak 6.2; 20.2; Şubat 6.3; 13.2; Nisan 12.7; 22.7; Ağustos 1.9; Eylül 2.4; 21.3; 22.12
İngiliz Donanması 1922 Temmuz 14.7; Eylül 11.3; 22.2; Kasım 7.15
İngiliz Genelkurmayı 1922 Temmuz 29.1
İngiliz Hükümeti 1921 Ekim 2.7; 5.9; 15.8; 29.1; Kasım 1.4; 3.7; 11.5; 22.9; Aralık 21.2; 30.4; 1922 Mart 15.5; 24.7; Temmuz 17.8; Ağustos 3.1; 10.2; 23.6; Eylül 2.4; 7.6; 11.3; 13.6; 15.1; 17.3; 18.8; 20.2; 22.14; 23.10; 25.4; 28.4; 29.2; 30.3; Ekim 1.3; 23.4; 24.7; 26.10; 27.9; 28.6; Kasım 11.4; 20.10
İngiliz İstahbaratı 1921 Ağustos 24.5; Eylül 1.7; 19.6; 24.9; Ekim 4.9; 5.7; 15.7; 22.5; Kasım 1.5; 15.8; 1922 Ocak 16.2; Mart 6.4; 12.5; 24.6; Nisan 3.5; 21.3; Mayıs 15.9; Haziran 13.4; 22.5; 23.7; Ağustos 23.4; 28.10; Eylül 22.6; 25.6
İngiliz İşçi Federasyonu 1922 Eylül 21.4
İngiliz İşçi Partisi 1922 Eylül 29.14; Ekim 26.10; Kasım 15.1
İngiliz Kilisesi 1922 Ocak 9.7; 17.4
İngiliz Komünist Partisi 1922 Ekim 9.13
İngiliz Liberal Partisi 1922 Ocak 26.7; Kasım 15.1 ~ Law, Bonar
İngiliz Lirası 1922 Ağustos 30.10
İngiliz Muhipler Cemiyeti 1921 Eylül 9.6; Ekim 6.2
İngiliz-Osmanlı Cemiyeti 1922 Nisan 28.4; Ağustos 8.2
İngiliz Parlamentosu 1921 Aralık 18.3; 1922 Ekim 25.6; 26.4 ~ Avam Kamarası, Lordlar Kamarası
İngiliz Savaş Bakanlığı 1921 Ekim 10.3; 12.6; 21.2; Kasım 3.2; Aralık 13.7; 1922 Nisan 7.1; Ağustos 22.2; Eylül 11.3
İngiliz Sömürgeler Bakanlığı 1921 Kasım 1.5; 1922 Eylül 27.6

İngiliz Yüksek Komiserliği (İstanbul) 1921 Kasım 25.3; 28.7; Aralık 27.6; 1922 Ocak 13.5; Şubat 21.4; Mart 6.11; Nisan 9.2; Temmuz 11.4; 18.5; Eylül 8.3; Kasım 18.3 ~ Yüksek Komiserler, Rumbold

İngiltere 1921 Ağustos 24.4; 25.5; Eylül 5.10; 10.6; 13.13; 19.6; 21.8; 23.4,8; 26.4; 28.4; 30.6; Ekim 1.4; 2.4,7; 4.8; 6.9; 7.2; 11.3; 12.6; 14.5; 22.1; 26.7; 27.6; 29.4; 30.2; Kasım 2.1,3; 3.3; 8.6; 12.4; 14.9; 17.4,6; 22.12; 23.7; 25.2,8; 26.8; 27.1; 28.7; 29.4,6; Aralık 1.3; 6.2; 8.7; 9.2; 10.3,4,7; 13.3; 17.3,4; 19.7; 21.6; 22.1; 24.11; 29.6; 1922 Ocak 2.4; 4.7; 7.7,9; 9.4; 12.5; 13.10; 14.8; 15.9; 18.3; 20.5; 22.5; 24.3; 25.5; 26.5; 28.6,8; 30.1,5; Şubat 1.10; 2.1,3; 4.8; 5.3; 6.10,13; 8.9; 9.8; 10.5; 14.5; 15.6.7; 20.8; 21.6; 23.5; 25.8; 27.4; 28.3,6; Mart 2.4; 7.9; 8.6; 9.8; 11.9; 13.6; 23.7; 24.7; 25.3,7; 26.7; 30.8; Nisan 1.3,6; 2.9; 4.1; 8.5; 10.9; 11.6; 16.5; 22.11; 24.7; 27.7; Mayıs 5.6; 8.4; 13.1; 18.6; 19.4; 20.8; 21.6; 25.9; 28.6; Haziran 7.2; 16.3; 19.11; 21.9; 22.11; Temmuz 3.11; 4.4; 5.3,6; 16.7; 19.1; 21.10; 23.10; 26.7; 27.6,11; 31.10; Ağustos 2.9; 5.5; 13.5; 15.2,8; 18.2,4; 22.2; 31.5,11,13; Eylül 3.5,12; 4.11; 5.6; 8.3; 11.14; 12.4; 14.12; 16.18; 18.13; 20.16; 21.11; 22.14; 24.3; 27.17; 28.14; 29.14; Ekim 2.7; 6.5; 8.5; 9.3; 13.6; 15.11; 23.8; 25.6; 27.9; 29.10; Kasım 7.15; 12.7; 14.1,6; 15.1; 16.7; 17.11; 19.12; 20.1,10 ~ İngilizler, İngiliz Hükümeti

İnisiyos 1922 Şubat 13.6

İnönü 1922 Eylül 3.1; 5.11

İnter Katrancı 1921 Ağustos 28.1

İnternational Presse-Korrespondenz 1922 Mart 23.7; Ekim 14.14; 17.8; Kasım 4.12

İntibah 1921 Ekim 20.7; Kasım 4.3

l'İntransigeant 1922 Kasım 8.11

İpsala 1922 Kasım 18.5; 19.5; 20.8

İradei Milliye 1922 Mart 23.7

İran 1921 Ağustos 23.7; Ekim 1.8; 3.4; 5.6; 20.7; 24.7; 30.5; Kasım 10.4; Aralık 1.5; 20.7; 23.5; 1922 Ocak 8.5; 18.3; Şubat 1.6,7; 13.7; Mart 1.1; Haziran 14.4; 16.7; 19.11; 13.7; 14.3; 15.4; Ağustos 11.3; Eylül 19.13; 22.14; 24.15; 27.17; 28.14; Ekim 20.7; 21.9; 22.5; 25.6

İran Elçiliği (Ankara) 1922 Haziran 23.1; 25.5 ~ Mümtazüddevle İsmail Han

İran Elçiliği (İstanbul) 1922 Ocak 1.8; Nisan 2.7; Mayıs 23.7; 25.9; Temmuz 14.3; Kasım 18.12

İranlı 1921 Aralık 20.7

İrfan 1922 Ağustos 20.5

İrfan Emin Bey 1922 Ocak 13.8

İris (Mahkûm) 1922 Haziran 19.4

İrlanda, İrlandalı 1921 Eylül 4.9; Ekim 16.8; Kasım 17.6; 19.7; 28.9; Aralık 13.9; 18.3; 24.11; 1922 Mart 14.7; Haziran 24.8; Temmuz 1.7; 2.7; 6.9; 8.8; 12.10; 18.7; 31.10; Ağustos 6.5

İron Duke 1922 Eylül 7.5

İrşat 1922 Eylül 14.17; 16.18

İskele Hükümeti 1921 Kasım 22.5; 26.6

İskenderun 1921 Ekim 16.1; Kasım 23.7; 25.4; 29.1; 1922 Mart 12.5; 20.9; Nisan 21.5

İskilip 1921 Eylül 6.9; 8.5; Mayıs 15.1

İslam, İslamlık 1921 Eylül 2.9; 4.4; 9.3; 16.3; 24.7,10; Ekim 1.4; 12.7; 14.1; Kasım 26.8; Aralık 5.6; 6.5,6; 8.7; 24.11; 31.4; 1922 Ocak 2.4; 3.7; 5.8; 8.5; 21.7; 24.3; 25.1; 26.5; 30.5; Şubat 16.2; Mart 4.7; 20.5; Nisan 27.8; Mayıs 2.8; 4.8; 17.6; 24.6; Haziran 14.3; Ağustos 14.6; 29.8; 31.12; Eylül 5.9; 8.12; 9.14; 10.16; 16.18; 20.3; 24.15; 25.11; Ekim 3.8; Kasım 3.12; 17.5; 19.12; 20.4 ~ İslam Dünyası, Müslümanlar

İslam Cemiyet-i Hayriyesi 1922 Nisan 13.6

İslam Dünyası 1921 Eylül 16.3; 17.14; 23.8; 26.7; Ekim 1.8; 7.2; 16.1; 20.5; Kasım 7.7; 12.9,13; 29.6; Aralık 1.2; 2.6; 6.3; 13.9; 15.7; 20.7; 25.3; 26.11; 1922 Ocak 11.6; 13.10; 19.4; Şubat 25.8; Mart 2.2,4; 5.2; 6.6; 11.9; 13.1; 14.1; 19.6; Nisan 8.5; 10.9; 13.1,6; 14.6; 24.4; 25.9; Haziran 12.7; 21.9; Temmuz 27.7; Ağustos 2.9; 16.8; 17.6; Eylül 1.14; 8.12; 9.10; 10.12; 12.9; 13.12; 14.17; 24.15; Ekim 9.13; Kasım 4.12; 8.11; 14.7; 15.14; 19.1; 20.10 ~ İslam, Müslümanlar

İslam İhtilal Cemiyetleri İttihadı 1921 Eylül 8.8; Ekim 16.3; Kasım 14.7

İslam Kongresi 1922 Nisan 13.6; Ağustos 2.9; 28.11

İslam Sosyalizmi 1921 Kasım 20.2

İslamköy 1922 Ağustos 31.2

İsmail Asaf Bey 1922 Ekim 18.5; Kasım 1.6

İsmail Bey (Mısır) 1922 Eylül 7.10

İsmail Bey (10. Fırka Kumandanı) 1921 Ekim 4.4

İsmail Habib (Sevük) 1921 Ağustos 30.9; Eylül 10.6; 11.8; 15.10; 18.6; 24.10; 27.7; 28.6; Ekim 2.7; 6.9; 9.4; 10.9; 17.4; 19.7; 23.11; 25.5; 29.5; 30.5; Kasım 19.7; 22.13; 24.5; 27.5; 29.6; 30.7; Aralık 3.5; 4.4; 13.9; 16.2; 19.12; 21.6; 24.11; 27.9; 30.3; 1922 Ocak 2.4; 3.7; 5.8; 19.4; 21.7; 23.9; 25.5; 28.8; 30.5; Şubat 1.10; 11.4; Mart 1.8; 8.6; 13.6; 15.5; Nisan 4.7; 21.5; Mayıs 15.11; Temmuz 24.6; 26.12; Ağustos 3.9; 28.15; Eylül 4.11; 12.19; 27.17; Ekim 12.8

İsmail Hakkı (Binbaşı) 1922 Temmuz 16.5

İsmail Hakkı (Baltacıoğlu) 1921 Ekim 13.4; 28.5;

Kasım 21.11; 24.5; 29.6; Aralık 1.5; 13.9; 29.6; 1922 Ocak 3.7; 19.4; 26.7; Şubat 23.5; Mart 30.6; Nisan 1.5; 3.8; 4.2; 10.9; Mayıs 24.6; Temmuz 7.11; 19.3; 29.2; Eylül 6.12

İsmail Hakkı (İttihatçı) 1921 Kasım 30.1; 1922 Haziran 23.2

İsmail Hakkı (İzmirli) 1921 Kasım 26.8; 1922 Mart 26.7

İsmail Hakkı (Milaslı) 1922 Kasım 5.5

İsmail Hakkı (Muallim, Açıksöz) 1922 Mart 1.8; Nisan 8.5; 11.6; 13.6; Mayıs 4.8; 17.6; 25.9

İsmail Hakkı (Okday) 1922 Ocak 28.4

İsmail Hakkı (Yüzbaşı) 1922 Ekim 20.1

İsmail Hakkı Paşa 1922 Temmuz 20.8

İsmail Hami 1922 Ocak 8.5

İsmail Hüvrev 1922 Kasım 5.12

İsmail Müştak 1921 Ekim 13.4; 28.5; Aralık 29.6; 1922 Şubat 16.8; Nisan 8.5; 9.6; Temmuz 27.12; Ekim 17.11; Kasım 19.12; 20.10

İsmail Sadri 1922 Mart 21.6

İsmail Safa Bey 1922 Mart 31.1; Eylül 20.7; 23.10; Kasım 6.6; 9.13; 16.7; 17.11

İsmail Supbi (Soysallıoğlu) 1922 Ocak 28.7,8; Şubat 2.12; Mart 5.3; 9.7; 21.5; Nisan 3.7

İsmail Şükrü Bey 1922 Nisan 20.5; Ağustos 14.6

İsmail Zübdü 1921 Ekim 9.4; 1922 Ağustos 28.15

İsmet Uçağı 1921 Ağustos 23.4

İsmet Bey (İngiliz Muhipler C.) 1921 Ekim 6.2

İsmet (İnönü) 1921 Ağustos 26.2; 28.7; Eylül 2.1,8,9; 3.6; 9.1; 10.1; 12.1,11; 13.5,13; 14.7; 15.10; 19.2,11; 21.2,11; 29.1; Ekim 17.1; 22.4; Kasım 15.5; 27.4; 29.3; 30.5; Aralık 10.1; 20.7; 24.11; 26.11; 1922 Ocak 10,7; 12.10; 22.6; Şubat 5.3; 6.13; 15.7; Mart 6.11; 7.9; 9.3,8; 10.2; 15.2; 16.5; 17.2; 20.1; 25.7; 27.3; 30.1; Nisan 1.1; 3.8; 8.5; 27.4; Mayıs 5.1; Haziran 13.1; 17.1; Temmuz 10.2; 12.4; 26.3; 28.1; 30.2; Ağustos 4.3; 25.1,5; 26.1; 27.1; 28.1; 29.1,8; 30.1,10; 31.1,12; Eylül 1.3; 2.1; 3.1,10; 4.1; 5.1; 6.1,12; 8.1; 10.2; 18.10; 23.10; 30.2; Ekim 1.8; 3.1; 4.2; 5.1,6; 6.1,3,7; 7.1,10; 8.1,5; 9.1,2,13; 10.2,12; 11.1,4,14; 12.8; 13.6; 14.8; 15.2,9; 17.11; 18.7; 19.5,10; 26.1; 27.9; 28.1,6,8; 29.3,4; 30.2,4; 31.2,4; Kasım 1.12; 2.1,12; 3.2; 4.6,12; 5.3,7; 7.1; 8.1,4,11; 9.1,13; 10.7; 11.1,11; 12.1; 13.6,8,9; 14.2; 15.2,3,14; 16.2,7; 17.5,11; 18.13; 19.12; 20.1,2,10

İspanya, İspanyollar 1922 Ocak 19.4; Mart 23.7; Mayıs 11.8; Eylül 15.5

İspir 1921 Ağustos 25.2; Eylül 8.5

İstanbul 1921 Ağustos 28.7; 31.8; Eylül 7.4,8; 8.4; 9.3,10; 10.6; 11.4,6; 12.7,8; 13.12; 15.7,10; 17.3,6,12; 18.6; 22.8; 23.7; 26.6; 29.7,10,13; Ekim 3.8; 4.9; 7.4; 8.4; 10.9; 12.4; 17.3; 22.6; 29.5; 30.5; Kasım 1.5; 3.1; 5.11; 11.5; 12.11; 15.11,13; 17.6; 21.3; 25.3; 27.5; Aralık 1.2; 3.5; 10.7; 11.4; 12.6; 13.4,9; 14.4; 17.8; 18.3; 19.6; 21.5; 25.3; 27.4,9; 30.3,4; 31.4; 1922 Ocak 5.2,8; 7.9; 8.4; 10.7; 11.6; 12.10; 13.7; 14.8; 16.3; 18.3; 19.4; 20.5; 22.4; 23.9; 26.6; 29.3; Şubat 2.12; 5.3; 6.3,8; 9.7; 10.3; 12.3; 13.7; 14.3,5; 15.1,7; 16.5,6; 16.8; 19.4; 20.2; 21.6; 22.8; 24.3; 25.3,4,6; 27.2; Mart 1.4,6; 4.1,7; 6.10; 7.8; 8.5; 9.1,8; 16.5; 17.5; 26.1,4; 28.7; 30.8; 31.7; Nisan 1.6; 3.2; 8.5; 9.6; 17.7; 19.1; 25.8; 29.6; Mayıs 1.10; 2.3; 7.6; 12.2,3; 14.4; 17.6; 18.6; 29.3; Haziran 2.8; 3.6; 6.8; 12.7; 16.7; 27.4; 28.3; 29.7; Temmuz 3.8; 7.11; 8.8; 9.6; 10.8; 15.7; 20.5; 31.10; Ağustos 10.6; 11.5; 13.5; 14.8; 15.8; 21.10; 29.3; 30.5; Eylül 1.12,14; 2.4,10; 3.8; 5.11; 7.16; 9.9; 10.9; 11.5,11,14; 15.2,7; 19.16; 20.2; 21.2; 22.3,10,14; 23.1,3; 24.3; 25.4,19; 27.17; 28.14; 30.13; Ekim 4.5; 6.3,7; 8.5; 11.2; 15.11; 18.7; 19.1; 20.1,7; 21.9; 23.6; 25.6; 26.8; 28.6; 30.6,12; Kasım 1.2; 4.3,10,11; 5.1,2,3,13; 6.1,2,10,11,15; 7.1,3,4,14,15; 8.3,11; 9.12,13; 10.7; 11.2; 12.3,7; 13.9; 14.7; 15.14; 16.5,7; 18.4,13; 19.12,13; 20.2,10

İstanbul Hükümeti 1921 Ağustos 29.7; 31.8; Eylül 6.3; 11.4; 16.8; 21.8; 24.9; 28.3; 29.11; Ekim 2.1,5; 5.1; 6.9; 7.2; 14.3,5; 19.5; 25.3; Kasım 1.5; 2.3; 4.3; 11.2; 12.8; 14.6; 16.5; 29.4; Aralık 6.3; 8.5; 11.4; 15.4; 17.3; 18.3; 1922 Ocak 8.1; 15.7; 31.4; Şubat 9.7; 15.1; 16.3; 18.5; 20.9; 28.4; Mart 1.4; 3.3; 5.1; 6.13; 7.9; 8.6; 12.2,7; 13.3; 15.1; 20.12; 23.4; 26.3; 27.7; 29.7; 30.8; Nisan 1.6; 3.8; 6.1; 7.4; 9.6; 20.9; 27.9; 29.2; 30.2; Mayıs 1.10; 3.7; 5.6; 9.6; 10.7; 12.7; 14.4; 22.3,5; 23.3; 24.6; 25.7; Haziran 5.8; 8.1; 10.4,5; 11.6; 17.4; 21.9; 29.7; Temmuz 3.10; 7.11; 10.14; 13.7; Ağustos 2.2; 3.9; 4.8; 13.2; 15.3; 20.2,4; 31.7; Eylül 6.12; 10.10,11; 14.7; 15.11; 20.8; 27.17; 28.14; 29.5; Ekim 2.7; 8.4; 10.6; 22.8; 23.1; 27.1; 29.1,2,4; 30.1,8; 31.10; Kasım 1.9,12; 2.12; 3.4; 4.2; 5.13; 6.7; 7.15; 8.11; 9.4,13; 19.12

İstanbul İl Genel Meclisi 1922 Kasım 6.10

İstanbul Kız Sultanisi 1922 Ekim 29.8

İstanbul Kumandanlığı 1922 Kasım 12.4; 15.12

İstanbul Limanı Demir ve Maden Kömürü Tahmil ve Tahliye Amele Cemiyeti 1922 Eylül 11.7

İstanbul Sultanisi 1922 Ekim 28.7

İstanbul Yardımları 1921 Eylül 6.9; 7.9; 8.7,10; 14.11; 15.10; 20.10; 22.8,12; 23.8; Ekim 1.8; 3.3; 4.10; 6.9; 10.9; 12.7; 13.4; 19.7; 22.6; 23.11;

31.6; Kasım 2.3; 22.13; 25.8; 1922 Şubat 25.8; Mart 13.3; 15.5; 16.5; Mayıs 6.9; 10.7; 11.8; 12.7; 14.4; 24.6; 27.5; Eylül 1.12; 3.12; 4.11; 5.11; 6,12; 8.12; 14.17; 25.19; 27.17; Ekim 3.8; 9.12

İstanbul'un Yunanlılarca işgali 1922 Haziran 29.5; Temmuz 4.2; 5.7; 6.2; 10.14; 23.5; 24.2,6; 26.1,4,7; 27.1; 28.2,7; 29.1,7; 30.9,11; 31.3,5,10; Ağustos 1.4,5,8,9; 2.5,7,9; 3.3; 4.5; 6.3; 9.6; 10.6; 11.5; 13.5; 14.10; 15.8; 17.6; 18.3,4; 19.7; 21.2,10; 23.6; Eylül 5.6

İstasyos 1922 Temmuz 4.1

İstavri (Amerikalı Rum) 1922 Ocak 17.4

İstavri (Mahkûm) 1921 Ağustos 27.6

İstavridi 1922 Haziran 12.7

İstikbal 1922 Nisan 10.9; Mayıs 15.4; Temmuz 14.7; 20.8

İstiklal Madalyası 1922 Ocak 23.2; 24.3; 30.3; Kasım 6.12

İstiklal Mahkemeleri 1921 Ağustos 24.8; 25.4; 27.6; 28.8; 30.8; 31.8; Eylül 1.10; 2.6; 4.3; 6.5; 7.6; 8.6; 9.6; 11.3; 14.8; 15.7; 17.11; 20.6; Ekim 6.3; 8.6; 9.6; Aralık 19.12; 1922 Ocak 14.3; 17.6; 23.9; 25.5; Mart 6.2; Mayıs 1.10; 21.1; Temmuz 26.5; 27.3; 31.1; Ağustos 1.9; 2.9; 10.6; 17.5; Ekim 5.2; 7.10; 9.13; 13.6; 17.11; 22.8; Kasım 16.7

İstiklal Marşı 1921 Aralık 30.3; 1922 Temmuz 5.9; 26.8; Ağustos 22.3; Eylül 8.10,12; Ekim 2.1; 21.2; Kasım 17.11

İstinad Zihni 1922 Haziran 8.7; 19.8; Ekim 11.14

İsveç 1922 Temmuz 27.11; Kasım 16.4

İsviçre 1921 Ekim 20.7; Aralık 27.9; 29.6; 1922 Ocak 15.6; Mart 11.4; Nisan 13.4; 16.18; Kasım 17.11

İş Yurdu 1922 Ocak 17.5

İşbirlikçiler 1921 Ağustos 23.7; 26.6; Eylül 8.10; 21.10; Ekim 20.7; Aralık 1.1; 1922 Mayıs 15.2; Temmuz 24.6; 30.1; Ağustos 25.10; 31.2; Eylül 4.3; 11.1,11; 12.19; 14.2,17; 21.11; 27.17; Ekim 5.9,10; 7.10; 17.10; 19.10; Kasım 6.9; 8.11; 9.13; 15.14 ∼ İhanet-i Vataniye

İşçiler ve İşçi Hareketleri 1921 Ağustos 24.9; 26.4; Eylül 10.4; 17.5; 19.11; Ekim 10.4; 12.4,5; 13.4; 26.7; 28.2; 30.5; Aralık 9.3; 15.7; 21.6; 22.7; 28.5; 30.6; 1922 Ocak 18.3; 25.5; 26.1; 27.2,7; 28.3; 30.5; Şubat 1.10; 2.6; 3.2; 4.3,8; 5.3; 6.1; 7.1; 8.1,9; 9.3; 11.3; 15.5; 22.6; Mart 17.5; 21.5; Nisan 16.5; 22.11; 26.8; Mayıs 1.1; 4.8; 20.8; Haziran 3.9; 15.9; 18.4; 24.8; Temmuz 5.8,9; 15.7; 18.7; 21.4; 24.5; Eylül 19.10; 25.10,19; 26.10; 30.13; Ekim 4.11; Kasım 15.8

İşçi Sosyalist Fırkası 1921 Ekim 12.5; 31.6

İşgal Kuvvetleri Kumandanlığı 1922 Ağustos 5.2; 10.1; 11.5; Eylül 18.8; 19.9 ∼ Müttefik Orduları Başkomutanlığı

İşkence Davası 1921 Eylül 23.8; Ekim 23.9; 24.7; Ağustos 23.6

İtalya 1921 Eylül 19.9; Ekim 27.6; Kasım 1.7; 10.4; 11.5; 13.5; 14.8; 16.7; 17.6; 18.6; 19.7; 22.6,13; 29.4; Aralık 5.11; 6.6; 11.2; 12.6; 17.3,5; 19.6; 21.6; 26.10; 30.4; 1922 Ocak 20.5; 23.9; 27.4 Şubat 2.3; 3.2; 4.8; 5.3; 6.10; Mart 22.2,11; 26.7; 31.2; Nisan 4.1; 8.5; 21.5; 24.2; 26.8; Mayıs 22.4; 25.9; 28.6; Haziran 9.4; 21.9; Temmuz 3.11; 5.4; 6.9; 7.11; 18.3; 19.7; 27.11; 31.10; Ağustos 2.9; 3.9; 12.6; 15.2; 16.8; 27.10; 31.13; Eylül 1.11; 8.3; 15.1,2,11; 18.13; 20.11; 21.11; 24.3; 25.5; Ekim 8.3; 21.6; Kasım 9.13; 14.6; 20.1,10 ∼ İtalyan, İtalyan Hükümeti

İtalyan(lar) 1921 Ağustos 28.6; Ekim 24.2; 28.5; Kasım 1.6; 21.7; 25.5,6; Aralık 28.3; 1922 Ocak 10.7; 26.7; Şubat 12.2; 22.3; Mart 3.7; 20.12; 23.2; Nisan 11.6; 13.3; 20.1; 23.5; 27.3; Mayıs 13.1; 22.3; Temmuz 1.4; 19.1; 20.4; Ağustos 21.7; 29.3; 30.7; Eylül 5.5; 18.1; 19.12; Ekim 10.1; 31.1 ∼ İtalya, İtalya Hükümeti

İtalyan Basını 1921 Ağustos 25.11; Eylül 4.9; 29.5; Kasım 19.7; Aralık 16.9; 1922 Şubat 26.4

İtalyan Hükümeti 1921 Ekim 29.1; Kasım 24.5; 1922 Şubat 25.7; Nisan 26.8; Temmuz 19.7; 21.10; 22.7; Ağustos 2.6; 10.3; 11.4; Eylül 4.4; 8.11; 9.8; 13.6; Ekim 26.5; 28.8

İthalat-İhracat 1921 Kasım 24.5; Aralık 13.9; 1922 Şubat 19.6; Mart 31.6; Mayıs 28.2; Temmuz 17.8; Kasım 13.9; 17.6

İtibar-ı Milli Bankası 1922 Temmuz 6.4; Kasım 1.12

İtilaf Devletleri 1921 Eylül 15.7; Ekim 6.9; 28.1; 30.5; 31.6; Kasım 25.8; 26.4; Aralık 1.5; 25.2; 26.3; 1922 Ocak 11.1; 23.1; 30.5; Şubat 1.10; 4.8; 20.11; 23.5; Mart 1.6; 2.4; 22.1; 24.1,7; Nisan 3.8; 8.5; 18.1; 22.1; Haziran 3.2; 10.4; Temmuz 24.6; 26.3; Ağustos 1.8; 3.9; 9.1; 23.6; Eylül 4.7; 18.2; 20.3; Ekim 2.6; 6.5; 7.5; 9.6; 27.1; Kasım 6.5; 11.11; 15.14

İtilafçılar 1921 Eylül 17.14; 1922 Ocak 2.4; 19.4; Nisan 7.4; Haziran 26.11; Temmuz 6.9; 7.6; 9.6; 14.10; Eylül 28.14; Ekim 16.3; Kasım 18.13 ∼ Hürriyet ve İtilaf Fırkası

İttihat Spor Kulübü 1922 Kasım 3.10

İttihat ve Terakki Fırkası 1921 Ağustos 26.7; Eylül 28.4; Ekim 20.5; Kasım 5.13; 6.8; 9.11; Aralık 21.3; 29.1; 1922 Mart 11.5; Nisan 1.6; 5.7; Mayıs 28.3; Haziran 20.10; 23.6; Temmuz 1.1; 10.14; 14.7; 15.7; 29.9; Ağustos 7.1; 23.6; Ka-

sım 16.7 ~ İttihatçılar
İttihatçı(lar) 1921 Ağustos 31.4; Eylül 5.5; Ekim 1.7; 4.6; Kasım 3.7; 17.4; 21.11; 22.5,13; 25.1; 26.6; Aralık 2.3; 4.2; 5.3; 7.5; 8.7; 19.12; 1922 Ocak 2.4; 9.9; 19.4; Şubat 10.4; Mart 23.7; 24.6; Nisan 25.4; 27.9; Mayıs 1.6,7; 10.7; 13.2; 14.4; 15.4; 18.2; 21.5; 22.5; 24.3; Haziran 6.1; 12.3; 23.2; Temmuz 3.1; 20.8; Ağustos 9.6 ~ İttihat ve Terakki Fırkası
İvrindi 1922 Eylül 6.3
İyonya Devleti 1921 Kasım 26.8; 1922 Ocak 28.6; Şubat 23.2; Mart 1.4; Nisan 24.7; 25.8; 26.6; 27.2; 28.3,5; 29.4; Mayıs 4.5; 7.1; 16.3; 24.1; Haziran 13.4; 24.6; Ağustos 3.1; 8.6; 15.2
İzbeli Dağı 1922 Ocak 18.1
İzmir 1921 Ağustos 24.9; Eylül 15.2; 21.11; 22.7; 30.8; Ekim 7.4; 11.6; 12.7; 13.3,4; 16.8; 18.4; 23.6; 24.1; 27.2,6; 30.2,3; Kasım 2.1; 5.11; 9.11; 12.4; 14.6; 20.3; 21.11; 22.11; 23.7; 26.8; 28.9; 30.7; Aralık 2.6; 4.4; 6.6; 18.3; 23.3,7; 26.4,11; 28.5; 30.4,6; 31.5; 1922 Ocak 2.3; 3.7; 5.8; 8.5; 9.9; 11.6; 12.5,10; 13.4,10; 15.1; 17.6; 19.4; 20.4; 21.7; 22.6; 26.5; 27.7; 28.5,6; 30.5; Şubat 2.11; 3.2; 4.8; 5.3; 9.8; 10.5; 11.4; 13.7; 18.6; 23.5; 25.3,8; 26.4; 27.4; Mart 1.8; 3.7; 6.10; 7.9; 9.1,8; 10.5; 14.7; 18.9; 19.1,6; 20.12; 22.10; 24.7; 25.7; 27.7; 30.8; 31.7; Nisan 1.6; 2.1; 4.7; 5.1,3; 8.5; 10.9; 11.6; 14.6; 17.7; 18.6; 25.8; 26.8; Mayıs 7.6; 15.1,2,11; 16.7; 17.6; 18.6; 20.6; 21.6; 22.5; 27.5; 29.3; Haziran 1.6; 4.2; 10.5; 17.6; 20.9; 24.5; 27.4; Temmuz 5.7; 7.11; 8.8; 9.6; 13.7; 14.1; 18.7; 19.11; 30.1; 31.10; Ağustos 1.9; 2.9; 4.5; 6.5; 9.6; 19.5; 23.6; 25.1,5; 30.3; 31.1,6,7; Eylül 1.10; 2.4,5,7; 3.3,5,9; 4.1,2,11; 5.4,5,6,11; 6.5,11,12; 7.1,5,6,16; 8.1,2,3; 9.1,2,3,5,14; 10.2,3,6,16; 11.5,8,10,14; 12.6,15,16; 13.1,4,12,15; 14.17; 15.4,10,11; 16.16,18; 17.3,4,7; 18.3; 19.16; 21.5; 22.14; 24.8,10; 27.17; 28.7; 30.2; Ekim 2.6; 5.10; 6.12; 7.8,10; 9.13; 10.5; 12.8; 14.14; 19.7; 21.9; 29.4; Kasım 1.12; 3.6; 7.15; 17.6; 18.7
İzmir Uçağı 1921 Eylül 1.2
İzmir Valiliği 1922 Eylül 3.3; 6.10
İzmir Yurdu 1922 Ocak 21.7; 22.6; Şubat 10.5; 11.4; Mart 9.8; Nisan 4.7; Mayıs 15.1,11; 17.6; 31.1; Haziran 15.10; 30.3; Temmuz 8.7; Eylül 3.9
İzmir Yunan Yönetimi 1921 Kasım 22.4; Aralık 6.6; 14.5; 29.4; 1922 Haziran 24.5
İzmit 1921 Eylül 4.2; 11.8; Ekim 24.1; 31.4; Aralık 29.5; 1922 Ocak 1.8; Şubat 14.1; Nisan 3.8; 22.1; 23.1,4; 25.8; Mayıs 8.4; 15.2; 21.6; Haziran 14.1; 17.3; 18.1,10: 19.2.11; 20.10; 22.11; 24.8; 28.5; Eylül 2.6; 22.3; 23.1; 24.14; 26.8; Ekim 4.3; 7.3; 14.10,14; 15.9; 21.8; Kasım 6.4
İzmit Konferansı 1922 Mayıs 1.3; 10.7; 11.8; 12.7; 18.3; 22.3; 23.3; 28.6; 30.1; Haziran 14.7; Temmuz 3.11; 15.7; 20.8; 27.6.12; Ağustos 3.4
İzmit Yarımadası 1922 Eylül 7.6; 11.3; 18.1; 20.2; 21.2
İznik 1921 Aralık 29.5
İzvestiya 1922 Haziran 28.5; Temmuz 7.11; 31.10
İzvelo, Aleksandr 1921 Kasım 4.3
İzzet (Mahkûm) 1921 Eylül 17.11
İzzet (Teğmen) 1922 Temmuz 16.5
İzzet (Yüzbaşı) 1922 Haziran 18.5
İzzet Melih Bey 1921 Eylül 8.7; 1922 Ekim 18.7
İzzet Paşa 1921 Ağustos 28.4; Ekim 2.1; 7.2; Kasım 12.8; 22.9; Aralık 5.10; 9.2; 18.3; 31.8; 1922 Ocak 11.1; 25.1; Şubat 16.3,7; 18.1; 20.1; Mart 1.4; 2.4; 3.3,4,7; 4.17; 5.5; 6.1,3,13; 7.9; 8.2; 9.2; 11.3,9; 12.2,7; 13.2,4; 14.1,5,7; 15.5; 16.3; 17.5; 18.1,8; 19.1,6; 20.8,12; 21.8; 23.2; 31.2; Nisan 3.2,8; 4.7; 8.1; 15.3; Haziran 2.2; 12.3; 13.5; 20.5; Temmuz 10.8; 11.6; 17.2; 30.11; Ağustos 1.1; 3.4,9; 9.5; 14.7; 29.6; 30.6; Eylül 12.9; 14.7; 22.13; 23.3; Ekim 3.3; 9.8; 13.2; 23.1; 27.5,8; Kasım 1.12; 4.12
İzzet Ulvi 1921 Kasım 18.6; 1922 Ocak 10.7
İzzettin (Çalışlar) 1921 Ağustos 23.3; 26.1; Eylül 13.7; 1922 Eylül 3.10

— J —

Jackitth 1922 Temmuz 12.8
Jackliklen, Jan 1922 Mayıs 19.4; 24.2; 25.8
Jamanak 1922 Mayıs 24.6
Janberger, G. 1922 Ocak 12.7
Jandarma Kumandanlığı (İstanbul) 1922 Ağustos 13.5; Kasım 5.2; 7.4
Jandarma Umum Kumandanlığı 1921 Aralık 19.10
Japon(lar) 1921 Aralık 24.11; 1922 Ocak 19.4; Şubat 22.3; Eylül 5.9; Ekim 12.3
Japonya 1921 Ekim 14.3; Kasım 5.9; 23.7; Aralık 13.3; 1922 Şubat 6.10; 7.7; Temmuz 27.11; Kasım 20.1
Jella, Von 1922 Mart 11.4
Joblin, Miller 1922 Temmuz 10.6
Jogovarad 1922 Şubat 20.11; Mayıs 21.6
Jobennesburg Hilafet Komitesi 1922 Eylül 25.11
Jobnston 1922 Haziran 13.4
Jorc (Prens) 1921 Aralık 21.6
Joures, Jack 1922 Temmuz 5.8

Le Journal 1922 Eylül 8.12; Kasım 15.14; 16.7; 19.13; 20.10
Journal De Jeneve 1922 Kasım 4.12; 17.11
Journal Dépats 1922 Şubat 21.6; Mart 2.4; Nisan 27.9; Mayıs 25.9; Eylül 8.12; Ekim 4.11; Kasım 19.13
Journal D'Orient 1921 Kasım 12.13; Aralık 5.11; 1922 Şubat 21.3; Haziran 3.9; 28.5

— K —

Kabakçıyef 1922 Haziran 4.8
Kabataş 1922 Ekim 19.1
Kabataş Sultanisi 1922 Kasım 1.7
Kâbil 1921 Ekim 3.4; Kasım 22.12; Aralık 27.9; 1922 Ocak 19.4; Şubat 15.6; Haziran 16.7; 21.10; 26.2; Ağustos 10.6; 13.5; 22.3; 28.11; 31.12; Ekim 4.7; 20.4
Kadıköy 1921 Ağustos 25.4
Kadıköy (İstanbul) 1922 Eylül 7.15; Ekim 23.6; 24.7
Kadıköy Sultanisi 1922 Ekim 31.9
Kadınlar, Kadın Hareketleri 1921 Ağustos 23.6; 27.5; 31.3; Eylül 1.2,3; 2.9; 5.4; 8.10; 10.6; 12.11; 13.6; 19.7; 20.10; 22.6; 23.8; 25.5; 27.5; 28.6; Ekim 2.7; 6.9; 21.7; 24.7; 27.6; 30.5; Kasım 5.13; 15.4; 24.5; Aralık 12.6; 30.3; 31.4; 1922 Ocak 5.2; Şubat 5.3; 6.13; Mart 16.4; 20.10; 26.7; Nisan 4.6; 7.4: 11.6; Mayıs 3.7; 4.8; 7.6; 8.4; 31.2; Haziran 8.7; 10.5; 11.5; 15.10; 16.7; 17.6; 21.7,10; 25.4; Temmuz 5.9; 19.2; 25.8; 26.12; Ağustos 2.9; 6.5; 7.5; 14.10; 17.6; 23.6; 30.8; Eylül 2.2; 19.16; Ekim 11.14; 13.4; 22,4; 23.6; 29.8; Kasım 1.7; 5.5; 6.15
Kadınları Çalıştırma Cemiyeti 1922 Ocak 3.7
Kadiriler 1922 Mayıs 15.2
Kadri (Mahkûm) 1921 Eylül 17.11
Kadri Bey(Mebus) 1922 Ocak 9.6
Kadri Pehlivan 1922 Eylül 21.11~Pehlivan Kadri
Kadriye (Prenses) 1921 Kasım 24.5
Kâfirnihan 1921 Kasım 23.4
Kâfirun 1922 Nisan 15.5; Haziran 28.1
Kafkas(lar) 1921 Eylül 3.6; 13.10; 26.7; Ekim 28,4; Kasım 18.5; Aralık 8.7; 9.3; 1922 Ocak 13.10; 28.7; Mart 6.9,13; Temmuz 15.4; Ağustos 3.9; Ekim 4.11; 12.8; 19.10
Kafkas Cumhuriyetleri Federasyonu 1921 Aralık 13.9; 14.5; 1922 Ocak 4.10; 24.3; 26.7; 27.7; Şubat 6.6.; Mart 12.3; 20.4; Temmuz 4.5; 17.8; 20.8; Ağustos 21.10; Ekim 1.11; 2.7; 3.8; 27.9; Kasım 9.8
Kafkas Ordusu 1922 Eylül 22.6; 25.6
Kafkas Süvari Tümeni 1922 Ağustos 31.2
Kağızman 1922 Mayıs 14.1
Kahire 1921 Aralık 23.6; 1922 Ocak 1.8; 2.4; 14.8; 19.4
Kalinin, Mihail İvanoviç 1921 Aralık 20.2; 24.10 1922 Ocak 3.1: 11.5; 16.3; 17.6; Kasım 7.8; 15.14
Kalküta 1922 Ocak 22.3
Kallinikos 1921 Aralık 19.8
Kalogeropulos 1922 Eylül 7.8
Kamanef, Lev 1922 Haziran 18.10
Kâmil (Mahkûm) 1921 Ekim 19.3
Kâmil Bey 1922 Eylül 24.7
Kanada 1922 Eylül 15.2; 16.12: 19.3: 20.10
Kandıra 1921 Ekim 24.1; 1922 Şubat 14.1; Mayıs 15.1
Kandilli Sultanisi 1922 Kasım 1.7
Kandilli Kız Sultanisi 1922 Kasım 1.7
Kangal 1921 Ağustos 24.2
Kâni Bey 1921 Eylül 8.7
Kanlıgöl 1921 Ağustos 26.1
Kapıdağ Yarımadası 1922 Eylül 6.1; 19.6
Kapitalizm 1921 Aralık 17.8; 24.11; Ocak 4.1; 24.3; 25.1; Şubat 22.6; Mart 3.1; 25.7; Nisan 10.9; 22.11
Kapitülasyonlar 1921 Eylül 26.7; 1922 Ocak 13.6; 27.4; Şubat 2.8; 18.1; 19.6; 22.3; Mart 19.1; 25.4; 26.1; Nisan 28.1; Ağustos 10.3; 20.15,16; Eylül 29.11; Ekim 11.7; 13.6; 23.5; 28.2; 29.10; Kasım 7.14: 14.1: 15.3,9; 20.2
Kaplangı Tepesi 1922 Ağustos 29.1: 31.1
Kapriyel 1922 Haziran 5.5
Kara Bekir Köyü 1922 Ocak 7.6
Kara Kemal 1921 Eylül 6.4
Kara Süleyman Köyü 1921 Ağustos 30.1
Kara Vehbi 1921 Ağustos 26.6
Karaağaç 1922 Ekim 3.1; 4.2; 5.1; 6.1,2; 9.1,4
Karabağ (Ege) 1922 Eylül 7.3
Karabekir, Kâzım 1921 Ağustos 31.4: Eylül 12.5; 26.1; 28.1,6; Ekim 1.7; 4.6; 13.1; 16.6; 23.3; 24.6,7; 25.5; 28.4; Kasım 7.5; 12.11; 15.5,6; 17.4; 22.3; 23.2; 25.1; 28.8; Aralık 5.3,11; 10.2; 11.5; 12.5; 22.4; 1922 Ocak 1.6; 10.3; 17.3; 25.1,4; Şubat 1.9; 4.6; 13.3,7; 18.3; 26.3; Mart 3.4; 5.1; 7.2,4; 21.4; 27.4; Nisan 9.4; 26.1; Mayıs 1.4; 2.6; 5.1; 14.1; 15.4; Haziran 9.2; 10.3; 11.5; 19.5; 23.6; Temmuz 10.2; 12.4; 13.6; 20.1; 26.8; Ağustos 9.4; 11.2; 17.6; 22.3; 25.9; Eylül 3.3; 13.11; 18.11; 24.12; 25.12; 29.10; Ekim 5.10; 9.11; 11.10,14; 12.4,8; 14.4,14; 15.3,4,11; 16.1,13; 17.11; 18.7; 25.6; 28.6,8; 29.3,10; 30.3; Kasım 1.12; 2.12; 4.6; 8.11; 16.7~ Doğu Cephesi

Karabekir'in Yetimleri 1922 Ağustos 9.4; 17.6; 25.9; Eylül 29.10; Ekim 9.11; 11.10; 15.3; 16.13; 17.11; 25.2; Kasım 8.11; 12.7
Karabetyan Mezunları Cemiyeti 1922 Kasım 10.7
Karaborsa 1922 Kasım 6.1; 7.3; 9.13
Karaburun 1922 Eylül 14.4; 16.3; Kasım 17.11
Karacahisar 1921 Ağustos 29,4; Eylül 1.3
Karadağ 1921 Kasım 17.6
Karadeniz 1921 Eylül 4.4; 1922 Ocak 21.7; 29.1: Mart 23.7; Mayıs 9.6; Temmuz 9.6: 14.7; 21.10; Ekim 7.9: 17.11
Karagöz 1921 Ağustos 24.9; 27.10; 31.8; Eylül 3.6; 7.9; 10.6; 14.11; 17.14; 21.11; 24.10; 28.6; Ekim 1.8; 5.9;12.7;15.8; 19.7;22.6; 26.7; 29.5; Kasım 2.3; 5.13; 9.11; 12.13; 15.13; 19.7; 23.7; 26.8; Aralık 3.5; 5.11; 10.7; 14.5; 18.3; 21.6; 24.11; 28.5; 1922 Ocak 4.10; 7.9; 11.6; 14.8; 21.7; 25.5; 28.8; Şubat 1.10; 4.8; 8.9; 11.4; 15.7; 18.6; 22.8; 25.8; Mart 1.8; 4.7; 8.6; 15.5; 22.11; 25.7; 29.8; Nisan 1.6; 8.5; 12.7; 15.10; 19.7; 22.11; Mayıs 3.7; 6.9; 10.6; 13.4; 17.5; 20.8; 24.6; 27.5; Haziran 3.9; 7.7; 10.5; 14.7; 17.6; 21.10; 24.8; Temmuz 8.8; 12.10; 19.11; 22.9; 29.7; Ağustos 2.9; 5.5; 9.6; 16.8; 19.7; 26.9; 30.10; Eylül 2.10; 6.12; 9.14; 16.18; 20.16; 23.10; 27.17; 30.13; Ekim 4.11; 7.10; 11,14; 14.14; 18.7; 21.9; 25.6; 28.8; Kasım 1.12; 4.12; 8.11; 11.11; 18.13
Karahan, Lev Mihailoviç 1922 Mart 4.5; Nisan 22.2; 25.1; 27.5; Mayıs 11.2; 27.2; Temmuz 1.2; Ağustos 27.4; Eylül 4.11; 7.16; 21.11; 24.3; Ekim 8.5
Karahisar 1922 Haziran 8.7
Karahisar-ı Şarkî 1922 Temmuz 29.7
Karailyas Tepeleri 1921 Ağustos 26.1
Karakaya 1922 Mart 8.4
Karakol Cemiyeti 1921 Eylül 5.5
Karaköse 1921 Eylül 8.5: 9.10: 13.8
Karaman 1921 Ağustos 23.6; 27.7; 28.7; Eylül 5.4; 1922 Mayıs 15.1
Karamürsel 1921 Ekim 24.1; 1922 Şubat 9.4; 18.6; Mayıs 15.1
Karaoğuz, Tahir 1921 Ekim 8.4; 24.7; Kasım 15.13; 19.7; 1922 Ekim 18.7
Karatepe 1922 Şubat 14.4; Nisan 2.5; 22.7
Karayakup 1922 Ekim 10.12
Kardeş Yurdu Derneği 1921 Ağustos 27.5
Karkiras 1921 Ekim 6.9
Karlsbad 1922 Temmuz 21.7
Karma Adalet Encümeni 1921 Aralık 8.5
Kars 1921 Ağustos 27.5; 28.5; Eylül 9.10; 20.5; 22.1; 26.1; 28.6; Ekim 24.6; 26.7; 30.4; Kasım 7.5; Aralık 22.4; 26.3; 1922 Ocak 28.7; Mart 7.6; 10.5; Nisan 23.1; Temmuz 23.3; Eylül 3.8
Kars Anlaşması 1921 Eylül 13.10; 26.1; Ekim 13.1; 20.7; 24.5; 26.7; Kasım 2.3; 10.4; 1922 Mart 3.5; 16.1; 20.7; Nisan 14.1; Mayıs 6.9; 17.6; Eylül 12.17; Ekim 18.7 ∼ Kars Konferansı
Kars Konferansı 1921 Ağustos 24.6; 28.5; Eylül 17.8; 26.1; 28.1; 30.2; Ekim 1.8; 3.8; 7.4; 10.7; 19.7; 24.5,7 ∼ Kars Anlaşması
Kartaltepe, Kartaldağı 1921 Ağustos 26.1; 30.1; Eylül 12.1; 14.11; 16.1; 17.1,14; 19.11
Kasaba 1922 Eylül 2.2; 6.1; 28.12; Ekim 2.7
Kasım (İsyancı) 1921 Eylül 29.9
Kastamonu 1921 Ağustos 23.6; 29.7; Eylül 4.9; 5.10; 9.7; 13.8; 14.11; 26.7; Ekim 3.8; 7.3; 22.6; Kasım 5.3; 6.5; 12.2; 14.1; 28.6; 30.4; Aralık 12.3; 14.2; 16.2; 19.12; 24.5; 26.11; 30.3; 1922 Ocak 4.10: 16.3; 18.1; 22.6; 31.4; Şubat 4.8; 14.5; 19.2; Mart 1.8; Nisan 10.9; 15.10; 23.1; Mayıs 8.2; 15.1,2; 22.5; 29.1; Haziran 1.6; 21.6; Temmuz 12.10; 24.6; 29.7; Eylül 11.14; 12.19; 27.14; Ekim 12.4; 16.5
Kastamonu Darülmuallimini 1922 Haziran 13.7
Kastamonu İlim Derneği ∼ Cemiyet-i İlmiyye
Kastamonu İstiklal Mahkemesi 1921 Ağustos 24.8; 27.7; 28.8; 30.8; 31.8; Eylül 1.10; 2.6; 4.3; 6.5; 7.6; 9.7; 11.3; 17.11; 19.7; 21.7; 22.10; 24.8; 27.4; 28.5; 29.9; Ekim 10.6,9; 11.5; 22.3; 23.4; 29.3; 31.4; Kasım 10.1; 30.4; Aralık 5.8; 6.5; 7.2; 17.8; 21.4; 1922 Ocak 9.2; 22.6; 26.2; Şubat 2.12; 8.9; Mart 2.3: 6.12; 7.8,9; 13.5; Mayıs 7.3; 10.3; Haziran 5.4; 10.2; 18.5; 19.4; 20.7; 22.7; 28.4; 29.7; Temmuz 20.2; Ağustos 24.7
Kastamonu Sultanisi 1922 Haziran 13.7: Ağustos 13.5
Kastamonu Valiliği 1921 Eylül 1.6,9; Ekim 15.6; Aralık 15.5; 1922 Ağustos 2.9; 21.9
Kaşkar 1921 Ekim 3.4
Katahakis 1922 Kasım 1.8
Katil İlyas Çetesi 1921 Eylül 23.5: 24.10; 25.4
Kathimerini 1921 Eylül 30.8; Ekim 4.10; 1922 Ağustos 12.6
Katolik Kilisesi 1922 Şubat 19.1
Kavak 1922 Ocak 12.8
Kaya Bey 1922 Ağustos 14.10; 16.8; 21.10; 22.3
Kaya, Şükrü 1922 Kasım 17.11
Kayseri 1921 Ağustos 24.5; 26.3; 27.4,5; 29.7; Eylül 1.2,11; 3.3; 4.3; 9.8; 13.8; 14.11; 17.14; 20.6; 28.6; Ekim 7.4; 13.4; 17.4; 1922 Şubat 13.7; 21.5; Mart 28.3; 31.7; Temmuz 29.7; Ağustos 24.7
Kayseri İstiklal Mahkemesi 1921 Eylül 20.6: 24.10; 25.5; 1922 Temmuz 23.6,10
Kazak(lar) 1922 Şubat 1.6; Mart 3.7
Kazakistan 1922 Ocak 28.7

Kazanidis 1922 Ağustos 28.8
Kazanovas 1922 Ocak 28.6
Kazdağı 1922 Haziran 17.2
Kâzım (Müftüzade) 1922 Ağustos 14.10
Kâzım (Sanık) 1922 Haziran 10.2
Kâzım Bey (Adliye Nazırı) 1922 Temmuz 3.10
Kâzım (Orbay) 1921 Eylül 3.10
Kâzım (Özalp) 1921 Ağustos 23.3; Eylül 9.1; 10.1; 13.4,7; Ekim 4.9; 1922 Ocak 13.10; 14.1; 15.4,9; 17.1; 18.3; 19.4; 28.8; 29.4; 30.3; Şubat 2.11; Nisan 28.2: Mayıs 1.1; 5.1; 25.9; Haziran 11.1; 13.1; Temmuz 12.1; 19.2; 30.3; Ağustos 1.6; 29.8; Eylül 3.10: 25.19; 26.3; Ekim 15.4; 16.1; 30.4; Kasım 18.9
Kâzım Hüsnü 1922 Mart 5.3
Kâzım Nami (Duru) 1922 Haziran 15.1
Keçecizade İzzet Fuat 1921 Eylül 26.7
Keldaniler 1922 Mart 24.3; Mayıs 31.3; Ekim 22.4
Kelebek İstasyonu 1921 Kasım 15.2
Keles 1922 Eylül 14.3
Kemal (Kusun) 1921 Ekim 23.2
Kemal Bey (Boğazlıyan Eski Kaymakamı) 1922 Ekim 14.9
Kemal Bey (Eski Polis Umum Müdür Muavini) 1922 Temmuz 18.7: Eylül 27.11
Kemal Bey (İaşe Eski Nazırı) 1922 Mayıs 4.8
Kemal Bey (İnebolu Mevki Kumandanı) 1922 Mayıs 10.3
Kemal Efendi 1922 Mart 24.5
Kemalpaşa 1922 Eylül 7.1,11
Kemal Zülfü 1922 Ekim 27.2
Kemalettin Kâmi(Kamu) 1921 Kasım 24.5; 1922 Mart 15.5; 24.7; Eylül 26.10; Kasım 5.13
Kemalettin Sami Bey (Albay) 1921 Ağustos 23.3; Eylül 13.7; Kasım 30.6; 1922 Mart 12.1; Eylül 3.10 14.2; Kasım 3.12
Kemalist(ler), Kemalizm 1921 Ağustos 24.5; Eylül 12.8; 19.6; 20.4; 28.3; 29.12; 30.6; Ekim 5.6; 25.2; 30.3; Kasım 5.13; 6.4; 12.8; 15.8; 29.4; Aralık 9.2; 19.9; 24.7; 1922 Ocak 7.7; 15.1; Şubat 9.7; 13.7; 21.4; 28.4; Mart 6.3; Nisan 6.1; 10.5; 17.6; Mayıs 10.5; 15.9; 20.6; Haziran 3.6; Temmuz 29.1; Ağustos 7.1: Eylül 3.5; 4.4; 7.6; 25.6; Ekim 23.8; Kasım 6.7; 7.15; 9.13
Kenan Bey (Yarbay) 1921 Ağustos 24.1
Kenteburi 1922 Ağustos 19.7
Kenworthy (Yarbay) 1922 Mayıs 30.1; Ağustos 3.1; 4.5; Eylül 4.11 ~ Avam Kamarası
Kepez 1922 Eylül 25.1
Kepsut 1921 Ekim 24.1; 1922 Eylül 6.3
Keresteciyan 1922 Kasım 13.9
Kerillis, De Henri 1922 Eylül 13.14
Keskin 1921 Ağustos 26.3; Eylül 2.4; 22.12; 23.3; Aralık 11.3; 1922 Şubat 1.4; 21.5; Mart 6.13; 11.9
Keşan 1922 Kasım 18.5; 19.5
Kıbrıs 1921 Aralık 13.9; 1922 Nisan 1.6; Mayıs 24.6; Temmuz 8.8; Eylül 4.5; Ekim 6.12
Kıbrıs Rumları 1921 Ekim 23.6; 1922 Mayıs 5.6
Kıbrıs Türkleri 1921 Ağustos 24.9; Aralık 30.5; 1922 Mayıs 31.2; Ağustos 13.5
Kılıç Ali 1922 Nisan 6.4; Haziran 12.7; Ağustos 23.6; 26.1; Ekim 7.10
Kılkış Savaş Gemisi 1921 Aralık 29.6; 1922 Haziran 29.7; Eylül 20.5
Kınık 1922 Eylül 12.1
Kırcaarslan 1922 Ağustos 26.1
Kırgız(lar) 1921 Kasım 25.1; 1922 Ocak 28.7: Mart 13.6; Nisan 3.7
Kırgızistan 1922 Temmuz 27.13
Kırgız Dağı 1921 Eylül 19.11; 20.10
Kırım ve Kırım Sovyet Cumhuriyeti 1921 Ekim 18.3; 1922 Ocak 9.9; 11.6; 27.7; Şubat 13.7; Mart 6.13; 13.6; 20.12; Nisan 10.9; 13.6; 18.3; 20.5; 25.8; 26.8; 29.5; Mayıs 1.10; 2.4; 4.2; 7.6; 17.6 ~ Kırım Açlarına Yardım
Kırım Vapuru 1922 Mayıs 9.6
Kırım Açlarına Yardım 1922 Nisan 26.8; 29.5; Mayıs 11.8; 18.6; 19.3; 22.5; 24.6; Haziran 6.8; 10.5; 19.11; 24.8; Ağustos 13.5; 22.3; Ekim 9.12 ~ Sovyetlere Yardım
Kırım Cemiyet-i Hayriyesi 1922 Nisan 22.11
Kırım, Solomon 1922 Mart 20.12
Kırkağaç 1922 Şubat 20.5; Eylül 6.3: 9.7; 12.1
42. Alay 1921 Eylül 1.2
Kırklareli, Kırkkilise 1922 Mart 25.4; Ekim 19.6; 24.7; Kasım 10.1; 11.11
Kırşehir 1921 Eylül 3.3; 20.6
Kızıl Şark 1922 Kasım 7.15
Kızılhaç 1921 Eylül 22.7; 25.5; Ekim 27.6; Aralık 8.7; 14.5; 22.7; 1922 Ocak 15.6,7; Şubat 16.3; Mart 4.7; 7.9; 10.4; Haziran 28.5 Temmuz 7.7; 13.2,7; 15.7; 19.6; 31.5; Ağustos 2.7; 16.8; Eylül 4.5; 22.8; 26.4; 27.12; Ekim 4.10; 5.8; 10.10
Kızılırmak 1921 Ağustos 31.2; 1922 Ocak 12.4
Kızılordu 1921 Aralık 19.1; 1922 Şubat 20.7; Nisan 2.4; Mayıs 4.8; Haziran 28.3; Eylül 6.8; 19.16; Ekim 12.8
Kiğı 1921 Eylül 7.9
Kilikya 1921 Ekim 5.6; Kasım 4.1; 5.8; 9.4; 12.6,13; 16.7; 23.1,7; 24.1; 25.4,8; 29.2,6; 30.3; Aralık 2.4; 5.2; 6.2; 9.3; 17.8; 18.3; 23.7; 30.4; 31.6; 1922 Ocak 11.6; 14.4; 16.3; 26.7 ~ Çukurova
Kilis 1921 Kasım 9.4: Aralık 7.1; 20.4; 23.1; 30.1; 1922 Ocak 4.3; Kasım 5.5
Kilise 1921 Aralık 2.6

King (ABD Senatörü) 1922 Şubat 3.2
King, Edvard (Gazeteci) 1922 Ekim 25.6
Kirmadi Köyü 1922 Mayıs 30.3
Kirmasti 1922 Eylül 6.3; 7.2,4; 12.1; 14.2; 15.4; Kasım 1.10; 2.7
Kirtchev 1921 Kasım 11.3
Kiryan Dede 1922 Ağustos 4.8
Klodfarer Caddesi 1922 Ocak 23.6,9; 24.3
Koca Şerif 1921 Ekim 19.3
Kocaeli 1921 Ağustos 23.7; 28.7; Ekim 18.4; 1922 Şubat 9.4; Mart 21.8; Haziran 19.11; 20.10; Ekim 8.1
Kocaeli Gazetesi 1921 Eylül 17.14
Kocaeli Cephesi 1922 Haziran 22.11; 26.11; Temmuz 2.7; Ağustos 8.7; 27.10; 28.15
Kocaeli Grubu 1921 Ağustos 23.7; 24.9; 26.9; 28.7; Eylül 13.7; 14.11; 25.5; Ekim 17.4; 1922 Mayıs 7.2; Ağustos 23.1; 25.5; 31.12; Eylül 3.12; 17.2
Kocatepe 1922 Ağustos 25.1; 26.1
Kocayayla 1922 Mart 17.1
Koçarlı 1922 Temmuz 6.6
Koçaş Köyü 1921 Eylül 14.3
Koçkiri 1921 Ağustos 29.5; Eylül 8.6; Ekim 3.2; 4.2; 5.3; 6.3; 20.4; Kasım 3.2; 22.8; 1922 Ocak 17.6; 18.3; Şubat 13.7; 25.1; 26.1
Kofçaz 1922 Kasım 12.2
Kole 1922 Nisan 27.2
Kolman 1922 Haziran 2.4
Komünist(ler) 1921 Kasım 4.3; 25.1; 1922 Şubat 20.1; Mayıs 6.9; Haziran 4.8; 26.11; Temmuz 14.7; 17.8; Ağustos 5.5; Eylül 7.16; 25.10; Ekim 6.8; 28.2; Kasım 16.7; 19.8; 20.9 ~ Komünizm
Komünist Gazetesi 1921 Ekim 6.6; 26.7
Komünist Enternasyonal (Komintern) 1922 Eylül 25.10; 26.10; Ekim 5.10; Kasım 5.12; 19.8; 20.9 ~ Üçüncü Enternasyonal
Komünizm 1921 Eylül 29.3; Aralık 17.8; 1922 Mart 8.6; 25.7; Mayıs 27.5; 29.1; Temmuz 12.2; 15.7; Ağustos 30.10; Eylül 19.16; Ekim 27.9; Kasım 7.5; 17.3 ~ Bolşevizm, Bolşevikler, Konümistler
Kondilis 1921 Ekim 9.2; 1922 Haziran 2.8; 4.11; Temmuz 6.2; Eylül 29.12
Konferans 1921 Eylül 2.9; Ekim 19.4; Kasım 2.1; 10.4; 22.9; 23.7; Aralık 5.11; 6.2,6; 7.5; 8.7; 9.3; 10.7; 11.6; 13.9; 15.7; 19.6; 27.9; 30.6; 31.9; 1922 Ocak 3.7; 9.9; 10.7; 12.10; 15.8; 16.3; 17.6; 24.3; 25.5; 26.7; 28.5; 30.5; 31.4; Şubat 1.10; 2.12; 3.2; 4.8; 9.8; 21.6; Mart 20.12; 22.11; Nisan 15.2; 27.9; Mayıs 9.4,6; 10.4; 19.4; Haziran 14.7; 16.7; Temmuz 9.4; 13.7; 19.11; 21.10; 25.10; Ağustos 5.3; 13.5; 14.2; 15.8; 16.8; 18.4; 19.7; 20.5; 23.6; 25.10; 27.10; Eylül 2.7; 7.13; 10.14; 13.9; 14.6,17; 15.1,5,11; 17.7; 20.3,16; 21.1,2,11; 22.1,14; 23.1; 24.3; 25.19; 26.10; 27.17; 28.4; Ekim 3.8; 4.3; 6.5,12; 7.6; 9.13; 10.5; 11.5; 13.2,6; 17.7,11; 18.3,7; 24.7 ~ Konferanslar
Konferanslar
Washington 1921 Kasım 12.5-1922 Şubat 6.10
Cannes 1922 Ocak 6.4
Paris (Şark) Üçler Konferansı 1922 Mart 22.1
Cenova 10.4.1922-19.4.1922
Lahey 1922 Haziran 15.7-20 Temmuz
Kars 26 Eylül 1921
Mudanya 3 Ekim 1922
Konsolosluk Anlaşması (Türk-Sovyet) 1921 Kasım 12.7; 14.2
Konolos 1921 Aralık 10.6
Konstantin (Yunan Kralı) 1921 Ağustos 25.3; 26.9 29.7; 31.8; Eylül 1.11; 2.3,9; 3.6; 4.2; 6.9; 7.9; 8.10; 10.6; 12.11; 13.13; 14.11; 15.10; 16.11; 18.6; 19.3,11; 21.11; 22.12; 23.8; 24.2,3,10; 26.3,7; 27.2,5; 28.6; 29.5,13; 30.5,8; Ekim 1.8; 2.7; 3.8; 4.10; 5.9; 6.9; 8.4; 11.6; 13.3; 18.4; 19.7; 20.7; 23.11; 27.6; 30.5; Kasım 2.3; 9.11; 10.4; 23.7; 26.8; Aralık 3.5; 8.7; 15.7; 17.8; 27.9; 1922 Ocak 11.6; 21.7; Şubat 2.12; 8.4,9; 11.4; Mart 9.8; 14.7; 15.5; 25.7; 30.8; Mayıs 3.7; 9.6; 11.8; 24.1; Haziran 8.7; 10.5; 15.10; 17.6; 26.11; 29.5; Temmuz 5.9; 10.14; 27.14; 29.9; Ağustos 1.8; 2.9; 5.5; 10.6; 14.10; 16.8; 29.3; 31.12; Eylül 5.11; 12.19; 16.18; 24.15; 27.1; 30.9,13; Ekim 1.11; 5.10; 6.12
Konya 1921 Ağustos 23.7; 24.5; 25.2,4; Eylül 5.4; 11.2,3,8; 21.11; Ekim 1.3; 20.7; Aralık 15.3; 16.9; 19.3; 1922 Şubat 22.7; Nisan 1.1; 2.1; 3.6; 16.5; 18.8; 23.1; Mayıs 15.2; Haziran 2.3; 22.9; Temmuz 5.9; 23.5; 24.1; 25.1; 29.7; 31.8; Eğustos 2.8; 13.5; 18.1; 21.10; 27.7; 31.12; Eylül 4.10,11; 6.12; 10.9; 13.15; 19.7
Konya Darülmuallimatı 1922 Nisan 4.6
Konya Darülmuallimini 1922 Nisan 3.6
Konya İsyanı 1921 Ağustos 25.5; Eylül 4.3; 11.3; 29.9; 1922 Şubat 23.3
Konya İstiklal Mahkemesi 1921 Ağustos 25.4; Eylül 11.3; 14.7; 29.9; Ekim 19.3; 1922 Haziran 5.4; Temmuz 20.2; Ağustos 1.9; 11.5; 21.10
Konya Sultanisi 1922 Nisan 3.6
Konya Valiliği 1922 Ağustos 25.10
Kopenhag Elçiliği 1921 Kasım 16.5
Kornosof 1921 Eylül 28.6

Kosti (Karahisar Metropolit Vekili) 1922 Haziran 6.3
Kosti (Kastomonu İstiklal Mahkemesi) 1922 Haziran 28.4
Kozan 1921 Eylül 8.5; 18.6; 1922 Mayıs 15.1
Kozviran Dağı 1921 Ekim 8.1
Kömür Tacirleri Cemiyeti 1922 Temmuz 24.5
Köprü 1921 Ağustos 26.4; Eylül 7.9
Köprülü, Fuat 1921 Aralık 22.7; 1922 Nisan 10.9; 23.5; Haziran 6.8
Köşk 1922 Eylül 6.3
Köyler ve Nahiyeler Kanunu 1921 Eylül 22.9; 24.6; Kasım 5.7; 15.4
Köylü Gazetesi 1922 Nisan 27.9
Köylü(ler) 1921 Ağustos 24.9; 26.4; Eylül 13.6; 27.5; Ekim 2.7; 26.7; 31.5; Kasım 10.4; 15.13; 16.1; Aralık 5.11; 1922 Ocak 5.6; 14.8; 21.5; Şubat 11.1.4; 26.4; 28.6; Mart 1.1; 2.4; 4.7; 5.5; 6.13; 12.7; 14.6; 19.6; 26.7; Nisan 11.2; Haziran 19.11; 27.6; Temmuz 2.7; 21.10; Ağustos 14.10; 15.8; 16.8; 17.6; 18.4; 21.10; 24.7; 29.8; 30.8; 31.4; Eylül 5.11; 6.12; 8.12; 27.13; Ekim 3.8; 14.14; 16.3; 23.8; 30.1; Kasım 2.2; 7.5
Köysancak 1922 Eylül 29.9; Ekim 10.7
Kral Konstantin Gemisi 1922 Eylül 12.3; 13.2
Krassin, Levnid B. 1922 Ocak 21.2; Şubat 13.2; 22.2
Kreçekof 1921 Eylül 1.11
Kredi Lyone 1921 Kasım 17.6
Krokidas, Sturiu 1922 Eylül 29.6
Kula 1922 Eylül 3.1; 4.1,2,3; 6.4,12; Ekim 7.8
Kulp 1921 Eylül 23.2
Kurtuluş Günlerine Doğru (Piyes) 1920 Haziran 16.5
Kurucaşile 1921 Ağustos 31.3; Eylül 8.5
Kurucu Meclis 1921 Eylül 28.4; 1922 Şubat 13.1; Kasım 7.15
Kuşadası 1921 Eylül 25.2; Ekim 3.8; Kasım 25.6; 1922 Nisan 27.3; 30.1; Temmuz 18.7; Eylül 6.3; 7.3; 14.3; Kasım 17.11
Kutsal Yerler 1922 Mart 1.6; 9.1
Kuvayı Milliye 1921 Eylül 11.8; 12.10; 16.11 23.8; Ekim 12.7; Kasım 3.7; 9.11; 1922 Ocak 4.8; 9.9; Şubat 26.4; Nisan 2.9; 22.11; 28.6; Mayıs 26.3; 28.3; Haziran 17.6; 19.11; 20.10; 23.6; Temmuz 18.7; 19.11; 23.6; Ağustos 26.9; Ekim 2.7; 6.12; 14.2; Kasım 16.7
Kuyucak 1922 Eylül 5.2
Küçük Asya 1921 Ekim 4.10; Kasım 2.3; 16.7; 1922 Nisan 5.3; 18.6; Haziran 3.7; Eylül 4.11; 24.15
Küçük Asya Devleti 1922 Şubat 25.3; 27.2; Ağustos 3.9 ~ İyonya Devleti, Batı Anadolu Devleti
Küçük Asya Müdafaa Cemiyeti 1922 Mart 19.4; Mayıs 1.5; 7.1; 30.6; Ağustos 10.5
Küçük Asya Sefer Ordusu 1922 Haziran 1.1
Küçük İtilaf 1922 Şubat 15.7; Mart 6.13; Mayıs 3.7
Küçük Mecmua 1922 Haziran 5.8; 12.7; 19.11; 26.11; Temmuz 3.11; 10.14; 11.9; 17.8; 24.6; 30.11; Ağustos 7.5; 14.10; 21.10; 28.15; Eylül 4.11; 11.14; 18.14; 25.19; Ekim 2.7; 9.13; 23.8; Kasım 13.9; 20.10
Küçük Talat 1921 Kasım 5.13; 16.4; 17.4; Aralık 9.3; 1922 Şubat 10.4; Mayıs 9.5
Kürdistan 1921 Kasım 13.5; 1922 Şubat 1.1; Mart 4.4; 6.5; 26.1; Haziran 14.4; Ağustos 16.8; Kasım 12.5
Kürdistan Hükümeti 1922 Eylül 15.8; Ekim 10.8; Kasım 19.10
Kürdistan İstiklal Cemiyeti 1921 Eylül 21.6; Ekim 21.6; Kasım 12.3; 1922 Şubat 22.5
Küre 1921 Aralık 15.5
Küreli Hasan 1921 Eylül 7.6
Kürt(ler) 1921 Eylül 1.3; 5.10; 9.3; 21.6; 24.7; Ekim 21.6; Kasım 10.4; Aralık 13.2; 23.5; 1922 Ocak 6.7; Şubat 4.4,6; 6.9; 13.5,7; 26.1; Nisan 9.6; Mayıs 1.4; 11.8: Haziran 5.8; 16.7; 19.11; Temmuz 3.11; Eylül 6.12; Kasım 3.2; 9.8; 15.11
Kürt Teali Cemiyeti 1921 Eylül 21.6
Kütahya 1921 Eylül 21.10; 26.7; Ekim 24.1; 1922 Şubat 8.9; 26.4; Nisan 5.1; Temmuz 18.7; 19.11; Ağustos 28.15; 30.2; 31.2,8,12; Eylül 1.4,8,14; 2.3,10; 3.12; 4.11; Kasım 8.6
Kyrtcheff 1921 Kasım 17.5; 25.3

— L —

Ladin Vapuru 1922 Mart 1.5 ~ Ladil Vapuru
Ladik 1922 Ocak 12.4; Şubat 14.2; Mayıs 15.1
Ladil Vapuru 1922 Temmuz 19.5 ~ Ladin Vapuru
Lafoçerski 1922 Mart 16.5
Lahey Konferansı 1922 Mayıs 18.6; 19.4; 22.5; Haziran 15.7,10; 16.7; 21.10; Temmuz 10.14; 16.7; 19.11; 26.12
Laiklik 1922 Kasım 15.3; 19.13
Lakay 1921 Kasım 25.1; Aralık 16.7
Lamp, Henry 1921 Aralık 13.8; 1922 Mayıs 1.5; 16.3; Ağustos 28.10; 31.7; Eylül 2.4; 4.5; 5.6; 8.3; 10.6; 12.6; 15.5
Lang, Lord 1922 Ağustos 11.1
Laporte 1921 Kasım 22.2; 29.2
Lapseki 1922 Eylül 22.11; 25.1
Larnaka 1921 Aralık 30.5
Latife Hanım 1922 Eylül 10.2; 14.14; 18.10

Lavantanın Ömer 1921 Ağustos 27.6
Law, Bonar 1922 Ekim 7.7; 19.3; 21.9; 22.8; 23.4;8; 24.7; 26.10; Kasım 2.8; 7.15; 13.9; 17.11; 18.13
Lawrens 1922 Mart 21.1
Lazlar 1921 Ekim 31.6
Legran 1921 Kasım 15.9
Lefke 1921 Aralık 30.5
Lefkoşe 1921 Ağustos 24.9
Lefkoşe İslam Göçmenleri Cemiyeti 1922 Ağustos 12.6
Lefos 1922 Şubat 10.3
Lefter 1922 Haziran 19.4; 20.7
Lebistan 1922 Nisan 30.2; Haziran 1.2; 5.8 ~ Polonya
Lenin, V.İ. 1921 Ekim 6.9; Aralık 1.5; 4.4; 21.2; 24.10; 1922 Ocak 4.1; 20.5; 28.8; 31.1; Şubat 22.1; Mart 15.1; 23.7; Nisan 1.6; 6.4; 10.4,9; Mayıs 1.10; 10.7; Haziran 10.5; 12.7; 18.10; 19.11; 23.9; Temmuz 5.9; 15.7; Ağustos 10.6; Ekim 26.10; 27.3; 28.8; 30.12; Kasım 10.3; 11.11; 19.12; 20.10
Leonid, Frederik 1922 Eylül 12.14
Lermit, Piyer 1922 Ocak 23.9
Letonya 1922 Mart 17.3
Leyla Hanım 1922 Haziran 8.5
Lice 1921 Eylül 9.10
Lifild Ajansı 1922 Kasım 4.12
Ligran 1921 Eylül 14.6
Liman Başkanlığı (İstanbul) 1922 Kasım 5.2
Limnos 1922 Eylül 20.5
Lindley (Lord) 1922 Nisan 1.4; 20.3; 29.4; Mayıs 4.5; 20.6; 28.2; Temmuz 8.3; 14.1; Eylül 18.8; Ekim 2.5; 29.7
Lindsay, R.C. 1922 Ağustos 14.1; 19.2
Lione (Mareşal) 1922 Mart 21.1
Lir Gazetesi 1921 Aralık 8.7
Litrerary Digest 1922 Ekim 20.7
Liva ül İslam 1921 Eylül 5.5
Londra 1921 Eylül 26.7; 27.5; 29.12; 30.8; Ekim 2.7; 3.8; 15.8; 26.3; 28.5; 30.5; Kasım 3.4,7; 5.13; 12.13; 16.6; 17.5; 18.6; 19.7; 24.5; Aralık 6.6; 10.7; 11.6; 16.9; 17.8; 19,7; 21.2; 22.7; 1922 Ocak 6.7; 17.4; 31.2; Şubat 4.8; 5.3; 16.8; 25.8; 27.4; Mart 2.4; 3.7; 5.5; 9.2; 11.9; 12.7; 13.1,2; 15.5; 19.1; 20.12; 21.1; Nisan 1.6; 5.7; 16.5; 26.8; Haziran 28.5; Temmuz 3.11; 28.5; 29.8; 30.10; Ağustos 7.5; 12.6; 14.1,2; Eylül 2.10; 3.12; 30.13; Ekim 13.6
Londra İslam Derneği 1922 Ocak 5.7; 30.5; Nisan 8.3; 12.7; 22.7; Ekim 4.11
Londra Konferansı 1921 Ekim 20.7; 1922 Temmuz 16.4,7; 17.8; Ağustos 4.5; 8.7; 14.2,10; 15.8; 16.8; 17.6
Looking Forord 1921 Aralık 17.8
Lordlar Kamarası 1922 Temmuz 6.8
Lorovey 1922 Mart 20.11
Loti, Piérre 1921 Ekim 4.2; Kasım 1.3; 3.6; 4.3; Aralık 5.11; 26.8; 1922 Ocak 5.8; 10.7; 11.6; 12.7; 14.8; 20.5; 21.1; 22.6; 23.6; 27.7; Şubat 15.7; 16.8; Mart 6.6; 7.9; 14.7; Haziran 5.8; 12.2; 13.7
Lovavassur 1922 Temmuz 15.5
Lozan 1921 Ekim 26.5; 1922 Mayıs 17.3; Kasım 17.5,11; 19.4
Lozan Barış Konferansı 1922 Ekim 18.1,3; 19.4; 21.9; 23.1; 24.7; 25.6; 26.10; 27.1,3,5,9; 28.8; 29.1,4,10; 30.11,12; 31.2,4,7,10; Kasım 2.4,8,12; 3.1; 4.8; 6.15; 9.8,10,13; 10.7; 11.8,11; 12.1,7; 13.6,9; 14.7; 15.9,14; 16.7; 17.7; 18.6; 19.4; 20.1,2,10 ~ Lozan
Lozan Türk Talebe Cemiyeti 1922 Nisan 12.1
Lozan Türk Yurdu 1922 Mayıs 17.3
Liyautey (Mareşal) 1921 Aralık 23.3; 1922 Mart 20.5; Eylül 5.9; 25.16
Lyon Repuplicain 1922 Kasım 9.13
Lufas, Haralambos 1922 Eylül 4.2
Lübnan 1922 Ocak 14.4; Haziran 29.7
Lüleburgaz 1922 Ekim 3.5; Kasım 8.9; 11.11
Lütfi 1922 Eylül 5.11
Lütfi Baba 1922 Ağustos 4.8
Lütfi Fikri 1921 Ağustos 23.7; 1922 Nisan 20.9; Mayıs 3.7; 4.8; 6.9; 8.4; Haziran 22.11; 23.9; Eylül 13.15; Ekim 18.5; Kasım 3.12

— M —

M. Cemal 1921 Aralık 24.11
M. Muzaffer 1921 Kasım 10.2
M. Müeyyit 1921 Aralık 2.6
M. Reşit Paşa 1922 Mart 13.2
M. Rifat 1922 Temmuz 30.1
M. Şevki 1922 Ağustos 31.4; Eylül 1.9; 2.2
M. Zekeriya (Sertel) 1921 Ağustos 27.10; Ekim 16.8; Kasım 14.9; Aralık 19.12; 1922 Mayıs 10.7; 28.6
Maarif Kongresi 1921 Kasım 12.1
Maarif Nezareti 1922 Mayıs 17.5; Haziran 21.7; 25.4
Maarif Vekâleti 1921 Kasım 19.1; Aralık 22.2,6; 1922 Ocak 12.10; 21.7; Şubat 9.1; 20.6; Mart 13.6; Nisan 17.2; 18.8; Mayıs 13.3; Temmuz 12.1; 25.8; Ağustos 25.10; Kasım 5.10; 6.6; 9.13
Macaristan 1921 Ekim 25.5; 27.6; Kasım 8.6; 1922 Ocak 18.3; Temmuz 4.7; Eylül 6.12; Ekim 4.6; Kasım 5.13

Macaristan Turan Cemiyeti 1922 Ocak 17.6
Macit Bey 1921 Eylül 6.4
Maçka 1921 Eylül 14.6
Madam Olga 1922 Şubat 15.7
Madras 1921 Aralık 1.5
Madrid 1922 Ocak 22.4
Mageryal (Kemalpaşa) 1922 Kasım 2.11
Magmanos, Arto 1922 Ekim 9.3
Magosa 1922 Haziran 10.5
Magyarsag 1921 Eylül 7.9; Ekim 7.4; 23.11; 1922 Eylül 5.11; 6.12; 7.16; 8.12; 23.10
Mahabbarati, Alokananda 1921 Ekim 5.8
Mahir Bey 1922 Temmuz 14.4
Mahir Sait 1922 Temmuz 7.6; 10.8; Kasım 13.5
Mahmudiye 1921 Eylül 18.1
Mahmut (Belediye Başkanı) 1921 Ağustos 25.4
Mahmut (Mahkûm) 1921 Ağustos 27.7
Mahmut (Mahkûm, Kastamonu) 1922 Haziran 22.7
Mahmut Celal (Bayar) 1921 Ekim 10.4; Aralık 1.5; 1922 Ocak 14.1; 15.9; Şubat 6.2; 8.5; 9.8; 10.1; 19.6; Mart 5.3; 6.2; 12.7; 14.2,5; 23.5; 24.1; Nisan 20.5; Haziran 3.3; Ağustos 6.3; 15.8; Ekim 28.5; Kasım 3.1; 17.11
Mahmut Esat (Bozkurt) 1921 Ekim 7.4; Kasım 9.11; 10.4; 15.13; 24.5; Aralık 5.11; 11.1; 22.7; 23.7; 29.6; 1922 Şubat 8.9; 12.3; 16.8; 22.8; 26.4; Mart 12.7; 24.6; 27.7; 28.6; Nisan 6.4; 16.4; 18.8; Mayıs 8.4; 12.7; 15.11; Haziran 15.1; Temmuz 12.1; 27.8; Ağustos 14.10; Kasım 16.7
Mahmut Kâmil Paşa 1921 Eylül 6.4
Mahmut Muhtar Paşa 1921 Ağustos 24.7; Kasım 21.7; 1922 Ocak 16.3; 22.6; Haziran 25.3; 28.3; Temmuz 1.5; Ağustos 31.11
Mahmut Nedim Bey 1922 Nisan 18.3
Mahmut Rüştü (Dr.) 1922 Eylül 13.15
Mahmut Sadık Bey 1922 Ocak 2.4; 25.1; Şubat 24.1; Mart 3.4; 5.1; 21.4; 22.8; Ekim 31.10
Mahmut Şevket Paşa Nümune Mektebi 1921 Aralık 30.3
Makbule (Gördes Kızı) 1922 Mart 17.1; Mayıs 17.2
Makbule (M. Kemal'in kızkardeşi) 1922 Haziran 13.2; 14.1
Makedonya 1921 Ekim 25.5; 1922 Mayıs 28.6; Haziran 18.10; Eylül 25.19; 28.4,8; Ekim 21.3
Makedonya Vapuru 1922 Mayıs 9.6
Makinyantsiyan, Bogos 1921 Eylül 26.1
Makriköy 1922 Ağustos 5.2
Malakanlar 1921 Kasım 13.3; Aralık 2.4
Malaya Gemisi 1922 Kasım 17.1
Malatya 1921 Eylül 19.11; 1922 Haziran 1.6; 5.8
Malıköy 1922 Ekim 14.14
Malinov 1921 Ağustos 27.9
Maliye 1921 Aralık 24.11; 1922 Ocak 9.9; Şubat 23.5; Mart 9.8; Nisan 11.2; 12.3; 13.1; 14.6; 21.3; Temmuz 6.9; 10.8,14; 13.7; 16.7; 26.12
Maliye Nezareti 1921 Eylül 26.7; 1922 Ocak 22.6; Temmuz 28.7
Maliye Vekâleti 1921 Ekim 7.4; Aralık 24.11; 1922 Ocak 7.8; Nisan 11.2; 22.5; 24.1; Temmuz 12.1
Malkara 1922 Kasım 8.9: 14.5; 15.7
Mallıköy 1921 Eylül 9.9
Malta 1922 Eylül 4.5; 18.8; Ekim 10.12; Kasım 19.12; 20.6
Malta Sürgünleri 1921 Eylül 5.5; 6.4; 7.5; 9.5; 19.4,9; 22.12; 25.2; 29.4; Ekim 2.7; 3.8; 4.10; 5.9; 7.4; 8.4; 14.4; 17.4; 23.1; 25.1,5; 26.2; 29.5; 30.1,5; 31.2,6; Kasım 1.1; 2.3; 3.1,7; 4.3; 5.3; 6.8; 9.8; 10.4; 11.1; 12.2; 14.1; 15.6; 18.6; 21.11; Aralık 5.11; 1922 Ocak 8.1
Mamure 1921 Aralık 3.1
Manastır 1922 Nisan 22.11
Manavgat 1921 Eylül 12.4; 25.5
Manchester Guardian 1921 Aralık 30.6; 1922 Mart 31.7; Mayıs 19.4; Haziran 5.8; 12.7; 29.7; Ağustos 2.9; Kasım 10.3
Manchester Reform Clup 1922 Ekim 14.2
Mandacılık 1922 Mayıs 24.6; Haziran 3.7; Temmuz 8.8
Mangal Dağı 1921 Ağustos 23.1; 24.1; 25.1; 26.1; Eylül 10.1
Manisa 1921 Ekim 23.6; 24.1; 1922 Eylül 2.2; 6.2; 7.11; 8.5; 27.16; Ekim 29.10
Manül 1922 Şubat 2.12
Manyas 1921 Ekim 24.1
Maraş 1921 Ağustos 23.6; 1922 Mayıs 15.1
Marchall (Binbaşı) 1922 Haziran 20.6
Marchall, Edvard 1922 Nisan 3.4
Marden (General) 1922 Eylül 26.1; 30.3
Mardin 1921 Ağustos 23.6; Eylül 3.3; 5.10; 7.9; 8.10; 22.12; Aralık 20.4; 1922 Mart 8.6
Mardperos 1922 Haziran 5.6
Marks, Karl 1921 Ekim 20.7; 1922 Mart 17.5; Mayıs 1.10; 5.6; Temmuz 5.8; Ağustos 14.6
Marks, Magdalina 1921 Kasım 17.6; 1922 Şubat 12.3; 13.7; Mayıs 7.6
Marks, Madlen 1922 Eylül 12.14
Marmara 1921 Eylül 24.10; 1922 Şubat 23.5; Mart 2.4
Marseyyez 1922 Haziran 27.4; Eylül 28.6
Marsilya 1921 Ekim 18.2; 1922 Mart 1.4; 7.9; Temmuz 17.7; Ağustos 17.4
Matbuat Cemiyeti 1921 Eylül 9.3; 1922 Şubat 20.2; 21.6; 22.8; 24.3; 26.7; Nisan 15.9; Mayıs 19.4;

25.8; Haziran 6.5; 7.7; 15.1; Eylül 8.9; 9.9 ~ Osmanlı Matbuat Cemiyeti
Matbuat ve İstihbarat Müdürlüğü 1921 Eylül 8.5; Ekim 4.9; Kasım 1.1; Aralık 5.11; 1922 Nisan 29.5; Mayıs 4.2; 7.7; Haziran 22.11
Le Matin 1921 Eylül 1.11; Kasım 7.7; 10.4; 24.5; Aralık 1.5; 4.4; 1922 Şubat 12.3; 13.7; Nisan 3.8; 20.10; Temmuz 10.14; Ağustos 8.7; 12.6; 14.9,10; 15.8; 24.5; 31.12; Eylül 5.11; 9.14; 10.16; 11.14; 12.19; 13.15; Ekim 20.7; Kasım 16.7; 17.11
Mavnacılar 1922 Ocak 10.7
Mazarakis (General) 1922 Ekim 11.1
Mazhar (Komünist Delege) 1922 Haziran 7.4
Mazhar (Reji Memuru) 1921 Ağustos 27.6
Mazhar Burhan 1922 Kasım 13.7
Mazhar Müfit (Kansu) 1921 Eylül 2.4; 17.14; 1922 Nisan 12.3
Mazhar Nazım 1922 Ağustos 9.6
Mazharüddin 1922 Eylül 10.12
Mazlum Ferit 1921 Ekim 2.7
Mazlum Milletler ~ Doğu Milletleri
Mc Dovel 1921 Aralık 15.7
Mdivani, Budu Polikarp Gurgenoviç (Sovyet Gürcistanı Başkanı) 1922 Eylül 6.8; Ekim 14.7; 15.11; 16.5; 17.2; 18.7; 19.10; 21.9; 30.5
Mecitözü 1922 Mayıs 15.1
Meclis Araştırması 1921 Aralık 22.2; 1922 Haziran 11.1
Meclis Başkanlığı 1922 Temmuz 10.2
Meclis Muhafız Taburu 1922 Mayıs 7.2
Meclis-i Ali ~ Yüksek Konsey
Meclis-i Mebusan 1922 Kasım 5.1; 8.11
Mediha Hanım Davası 1922 Aralık 1.5
Mediha Sultan 1922 Eylül 22.7
Medrese 1922 Mayıs 15.2
Megelo İdea 1922 Eylül 30.13
Mehmet (Mahkûm, Aydınlı) 1922 Mart 2.3
Mehmet (Mahkûm, Düzce) 1921 Ekim 19.3
Mehmet (Mahkûm, Kastamonu) 1922 Mart 2.3
Mehmet Abdullah Kurban Ali 1922 Eylül 5.9
Mehmet Akif (Ersoy) 1921 Eylül 22.12; Aralık 31.4; 1922 Mart 24.6; Nisan 3.8; 13.6; Haziran 12.7; Temmuz 29.3
Mehmet Ali (Hafız Kaptan, mahkûm) 1922 Temmuz 9.5
Mehmet Ali (Hintli) 1921 Ekim 30.5
Mehmet Ali (Mahkûm) 1921 Kasım 10.1
Mehmet Ali (Mebus) 1922 Ekim 28.6
Mehmet Ali (Trabzon eski Rüsumat Müdürü) 1921 Kasım 12.2
Mehmet Ali Ayni 1922 Temmuz 28.7
Mehmet Ali Bey (İçişleri eski Bakanı) 1922 Temmuz 7.6; Eylül 13.15; 24.7
Mehmet Ali Bey (İstanbul Belediye Başkan Yardımcısı) 1922 Ağustos 31.10
Mehmet Asım 1922 Mayıs 27.5
Mehmet Atâ Bey ~ Atâ Bey
Mehmet Bey 1922 Kasım 9.11
Mehmet Celalettin 1922 Kasım 13.5
Mehmet Cemal 1922 Kasım 9.11
Mehmet Emin (Yurdakul) 1921 Ağustos 28.7; Eylül 9.10; 22.12; 1922 Mart 31.1; Nisan 16.5; 17.7; Mayıs 7.6; 12.7; 15.11; Haziran 6.8; 12.7; Eylül 15.11
Mehmet Hasan Rıza 1921 Ağustos 23.7; 28.4; Eylül 18.4
Mehmet Nazri 1921 Aralık 4.3; 14.2; 16.2; 25.3; 26.11; 31.2; 1922 Ocak 2.4; Mart 6.6; 7.9; 9.7; 23.5; 28.6; Mayıs 11.5
Mehmet Nurettin 1922 Haziran 12.1
Mehmet Rauf 1922 Haziran 6.8
Mehmet Recep 1921 Aralık 4.3; 14.2; 31.2; 1922 Ocak 2.4; Mart 6.6; 7.9; 9.7; 23.5; Mayıs 11.5
Mehmet Sabri Bey 1922 Şubat 17.3
Mehmet Salih 1922 Temmuz 21.10
Mehmet Sırrı 1922 Ağustos 4.8
Mehmet Şerif Paşa 1922 Temmuz 6.4
Mehmet Şükrü Bey 1922 Mart 13.1; 18.5; Mayıs 4.1; 6.1; Kasım 2.1
Mehmet Tevfik 1922 Ağustos 29.8
Mehmet Vehbi (Edremit Kaymakamı) 1922 Eylül 11.1
Mehmet Vehbi Efendi (Şer'iye Vekili) ~ Vehbi Bey (Efendi)
Mehmet Zeki 1921 Aralık 22.7; 1922 Ocak 5.8; 12.10
Mekâtib-i İptidaiye Muallime ve Muallimleri Cemiyeti 1921 Kasım 18.1; 1922 Eylül 11.5; Ekim 27.2
Mekteb-i Mülkiye 1922 Temmuz 20.8; Ekim 26.7; 27.9
Meletios (Kaysari Metropoliti) 1922 Mayıs 25.9; 28.5; Haziran 19.8; Temmuz 11.9; 16.2; Eylül 9.14
Meletios, Metaksaki (Rum Ortodoks Patrik Vekili) 1921 Aralık 8.1; 9.3; 11.6; 1922 Ocak 13.10; 14.8; 15.9; 17.4; 18.2,3; 19.4; 21.7; 25.5; 26.7; 30.5; 31.4; Şubat 5.3; 6.8,12; 7.7; 8.4,9; 9.8; 11.4; 13.7; 27.2; Nisan 3.8; 12.6; 17.6,7; 23.5; 26.8; 29.3; Haziran 12.7; 18.10; 20.10; 21.10; 25.5; Temmuz 13.2; 26.4; Ağustos 8.3; Eylül 13.15; 21.8; 25.14; Ekim 5.10; 9.10; 13.5; 16.10; 18.7; 22.7; Kasım 12.6
Memalik-i Meşgule Müslümanları Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti 1922 Ağustos 4.8

Memduh Bey 1921 Eylül 6.4
Memduh Şevket (Esendal) 1921 Eylül 26.1
Memurlar 1922 Ocak 22.6; Şubat 11.1; 24.3; 25.2; Mart 2.4; Nisan 3.6; 26.8; Haziran 13.7; Temmuz 1.3,7; 2.7; 3.11; 6.9; 7.11; 8.8; 9.6; 10.14; 11.9; 12.10; 13.7; 14.7; 16.7; 18.7; 19.11; 20.8; 28.7; 31.9; Ağustos 3.9; 9.6; 12.2,6; 13.2; 15.8; 17.6; 20.4; 22.3; Eylül 5.8; 7.5; 11.12; Ekim 28.8; Kasım 1.12; 4.3; 9.4,13; 11.2; 13.7
Menderes 1921 Ekim 12.2; 20.3; Kasım 21.1; 1922 Nisan 21.1; 23.5; 26.8; 27.3; 30.1; Mayıs 11.4,8; Ağustos 25.10; 27.10
Menelios 1921 Aralık 7.2
Menemen 1922 Eylül 9.6; 14.3
Men-i Müskirat 1922 Şubat 26.4; Eylül 7.4; 9.3; Ekim 4.11; Kasım 1.3; 16.3
Men-i İsrafat Kanunu 1922 Temmuz 19.11
Meriç 1921 Aralık 9.2; 1922 Ocak 28.5; Şubat 22.8; Temmuz 27.7; Ekim 6.6; Kasım 19.5
Merkez Kumandanlığı 1922 Kasım 5.2
Merkez Ordusu 1921 Eylül 15.6; Ekim 2.2; 4.4; Kasım 13.1; 1922 Şubat 6.4; 15.2
Mersin 1921 Kasım 15.3; 19.5; 29.6; Aralık 1.1,5; 21.1; 23.7; 1922 Ocak 3.3; 4.3,10; 5.1; 8.5; 15.4,6; 16.3; 25.5; Şubat 24.3; 25.8; Mart 8.6; Mayıs 15.1; Ağustos 18.4; Eylül 2.6; Ekim 6.8; Kasım 7.15
Mersin Gençler Yurdu 1922 Haziran 12.4
Mersin Rüsumat İdaresi 1922 Ağustos 4.8
Merzifon 1921 Ekim 26.7; 1922 Ocak 10.6
Mesut (Mahkûm) 1921 Kasım 10.2
Metaksas (General) 1922 Temmuz 4.7; 11.9; 12.10; 13.7
Mevlana 1922 Nisan 4.6
Mevlüt (Mahkûm) 1921 Ağustos 27.6
Meyasinikof 1922 Eylül 6.8
Mezbure 1922 Mart 2.3
Mezopotamya 1921 Ekim 10.5; Aralık 5.6; 1922 Mart 23.7; Eylül 5.6; Ekim 1.11; Kasım 14.6
M.Faik 1921 Aralık 27.9; 1922 Ağustos 14.10
M. Honkey 1922 Temmuz 26.7
Mısır 1921 Eylül 6.9; Kasım 8.6; 17.6; Aralık 1.3; 6.6; 8.7; 23.6; 1922 Ocak 2.4; 3.7; 6.7; 10.7; 11.6; 14.8; 25.5; 26.5; 28.6; Şubat 1.10; 3.2; 4.8; 5.3; 6.13; 10.5; 16.8; 19.7; 21.6; 24.3; 25.8; 26.4; 28.2; Mart 3.7; 5.5; 6.13; 7.9; 15.3,5; 17.5; 22.11; 23.7; Nisan 28.6; Mayıs 18.6; 19.4; Haziran 13.7; 17.6; Temmuz 26.12; Ağustos 28.15; Eylül 5.6; 16.5; 20.16; 21.11; 23.10; 24.3,15; 26.5; Ekim 2.7; 17.7; Kasım 6.15; 9.10; 15.14; 17.11; 18.4 ∿ Mısırlılar, Mısır'dan Yardım
Mısır Derneği 1922 Eylül 13.13
Mısır Kadınlar Derneği 1922 Kasım 9.10
Mısır Konseyi 1922 Eylül 20.14
Mısır Milli Partisi 1921 Kasım 22.13; Aralık 23.6; 1922 Şubat 10.5; Mart 2.4; Kasım 9.10
Mısır'dan Yardım 1921 Kasım 12.13; 21.11; Aralık 10.7; 15.7; 16.9; 28.5; 1922 Ocak 8.5; 10.2,5; Mayıs 21.6; Haziran 25.2
Mısır Sosyalist Fırkası 1922 Ağustos 5.5; Ekim 17.7
Mısırlı(lar) 1921 Ekim 4.8; Kasım 22.13; 30.7; Aralık 15.7; 23.6; 1922 Ocak 9.9; 18.3; 25.5; Şubat 6.13; 10.5; 27.4; 28.2; Mart 9.8; Nisan 23.5; Haziran 2.8; 13.7; Eylül 13.13; 25.11; Ekim 3.8; Kasım 6.15
Midilli 1922 Eylül 8.12; 11.14; 13.2; 14.1; 20.5
Midyad 1921 Eylül 7.9; 22.12
Midye 1922 Kasım 1.3
Midye-Enez Hattı 1921 Kasım 20.3; 21.11; 1922 Ocak 25.2; Mart 3.4; 19.1; 20.12; Mayıs 7.6
Mihail Tacar 1922 Ekim 9.12
Mihalıç (Karacabey) 1922 Eylül 14.3
Mihalıççık 1921 Eylül 19.2; 20.2; 1922 Eylül 20.1
Mihran Efendi 1921 Eylül 15.10; Kasım 24.5; 1922 Nisan 22.10; Mayıs 4.8; 19.4; Temmuz 10.8; 22.4; Eylül 6.12; 7.16; 9.12; 13.15; 24.7; Ekim 18.5; Kasım 1.6
Mihri 1922 Eylül 11.6
Millerand, M. 1922 Ağustos 3.9
Millet Mahkemesi 1922 Eylül 4.3
Milletler Cemiyeti ∿ Cemiyet-i Akvam
Milli Bedayii Koruma Cemiyeti 1922 Haziran 18.9; 25.4; Temmuz 3.11; 6.9; Ağustos 30.10
Milli Ekonomi 1921 Kasım 23.7
Milli Müdafaa (Rum Örgütü) 1921 Eylül 17.9; Aralık 26.4; 1922 Ocak 28.6; Şubat 23.2; 27.2; Mart 5.5; 30.4; Nisan 11.6; 17.7; 22.11; 25.7; Mayıs 5.6; Haziran 17.6; 20.10; 24.6; Temmuz 9.6; 24.6; 28.4
Milli Müdafaa Vekâleti 1921 Ağustos 30.2; Eylül 1.6; 13.8; 26.2; 1922 Ocak 10.2,3; 13.10; 14.1; 28.1; 30.2; Şubat 9.1; 12.1; 21.1; Mayıs 14.3; 30.5; Temmuz 3.6; 12.1; 15.3; 19.2; 24.4; 27.4; Kasım 5.2
Milli İntibah Fırkası (Yunanistan) 1922 Temmuz 28.7
Milli Siyaset Partisi (Yunanistan) 1922 Şubat 5.3
Milli Yükseltme Partisi (Yunanistan) 1922 Temmuz 17.8
Millington-Drake 1922 Eylül 18.8
Milliyetçilik 1921 Eylül 6.8; Ekim 9.4; 15.7; 19.7; Kasım 13.5; 17.6; 19.7; Aralık 19.12; 1922 Ocak 2.4; 7.7; 19.4; 27.4; Mart 20.12; 30.6; Mayıs 4.8; 7.6; Haziran 4.11; 18.10; Temmuz 20.4; 29.9; Eylül 25.19; Ekim 14.14; 19.1; 20.7;

28.2,3; Kasım 4.12; 7.15; 17.11; 19.7,13; 20.9
Milne Hattı 1922 Eylül 5.1
Minçiç (Belgrat) 1922 Eylül 28.4 ∿ Ninçiç
Miralay Sadık Bey 1921 Eyül 9.6 ∿ Sadık Bey
Mirza Ahmet Han 1922 Eylül 19.13
Mirza İshak Han 1922 Nisan 2.7; Mayıs 23.4
Misak-ı Milli 1921 Ağustos 23.6; 24.2; 25.2; 29.7; Eylül 1.3; 28.4; Ekim 7.2; 14.3; 15.4,7; 16.1; 22.5; Kasım 1.5; 6.8; 7.7; 19.7; 20.1,7; 22.6,9; 26.8; 30.7; Aralık 1.3; 4.4; 5.7; 22.7; 31.9; 1922 Ocak 1.8; 2.4; 3.7; 5.8; 9.8; 10.4; 11.3; 15.1; 30.5; 31.4; Şubat 5.3; 6.13; 7.5; 8.5; 9.4; 11.4,5; 12.3; 14.1; 15.1; 18.6; 20.2; 24.3; Mart 3.7; 5.5; 8.1; 13.3; 17.5; 18.1,9; 20.12; 22.11; 24.1; 26.7; 27.7; 28.3,7; 29.8; 30.8; 31.1; Nisan 2.9; 3.8; 4.1,7; 5.7; 9.6; 11.6; 16.5; 17.7; 18.8; 19.7; 22.1; 23.5; 30.2; Mayıs 8.4; 17.6; 20.6; Haziran 7.7; Temmuz 3.11; 4.7; 10.14; 15.7; 16.1; 25.3; Ağustos 5.3; 31.12; Eylül 7.12; 9.14; 11.7; 13.9; 17.5; 18.8; 19.16; 20.15; 22.14; 24.15; 25.19; 26.10; 30.13; Ekim 4.1,11; 11.14; 17.11; 18.4; 24.1; 28.7; 30.12; Kasım 3.2; 5.13; 7.1; 8.11, 10.7; 15.2
Misak-ı Milli Gazetesi 1922 Ocak 1.8; Haziran 19.11; Eylül 18.14
Mithat (Ressam) 1922 Temmuz 16.6
Mithat Akif 1921 Kasım 13.5
Mithat Bey (Ayancık Müdafaa-i Hukuk Reisi) 1921 Ağustos 25.10
Mithat Bey (Nemlizade) 1921 Eyül 8.7
Mithat Cemal (Kuntay) 1922 Mart 16.5; 31.7
Mithat Efendi (Bucak Müdürü) 1922 Mart 7.8
Mithat Paşa 1922 Mart 3.7
Mithat Şükrü 1921 Ekim 25.1; Kasım 1.1; 3.1; Aralık 18.3; 1922 Ocak 7.9
Mitsopolis 1921 Ekim 15.1
Miting ve Şenlikler 1921 Ağustos 23.6; 24.2,9; 25.2; 26.4; 27.5; 28.2,7; 29.4,7; 30.7,9; 31.3; Eylül 1.3; 2.4,9; 3.3; 4.9; 5.10; 6.9; 7.9; 8.5; 9.2,3; 11.2; 12.4,5; 13.8,13; 14.6,11; 15.10; 16.3,11; 18.6; 19.11; 20.10; 21.13.8; 22.12; 23.2; 24.10; 26.7; 28.6; Ekim 15.8; 23.7; 26.7; 30.4; Aralık 20.1; 23.7; 30.3; 31.9; 1922 Ocak 5.1; 10.6; 11.6; 22.3; Şubat 15.1; Mart 28.3; 31.1; Nisan 2.9; 3.8; 4.7; 5.7; 24.7; 25.8; Mayıs 8.4; 14.4; 15.1,11; 16.7; 18.6; 20.8; 21.6; Haziran 8.5; Temmuz 5.9; 24.6; 30.1; Ağustos 10.5; 22.3; 27.3; 28.4; 29.5; 31.12; Eylül 1.12; 2.6,10; 3.8,12; 4.9,10,11; 5.11; 6.12; 7.15; 8.9; 9.9,14; 10.1,8,9,11,12,16; 11.5,11,14; 12.19; 13.11,15; 14.17; 15.7,11; 17.13; 18.14; 20.8; 23.7,10; 26.10; 27.14,17; Ekim 3.8; 6.12; 12.8; 13.6; 15.11; 16.1,13; 19.1,2,8; 20.1,7; 21.9; 22.8; 23.6; 24.7; 26.7; 29.3; 30.6,8; 31.8; Kasım 1.3; 2.7; 3.6,12; 4.7,11; 5.4,5,13; 6.11,15; 7.1,15; 8.6,8; 9.13; 13.7
MM Grubu 1922 Eylül 27.9
Mnavyan, Askanaz 1921 Eyül 26.1
Moğolistan 1921 Kasım 5.10; 1922 Temmuz 24.6
Molla Mustafa 1921 Ağustos 25.5
Moesman, Gamil 1922 Temmuz 5.8
Mombelli 1921 Eylül 23.7; Kasım 1.7; 1922 Temmuz 29.1; Ağustos 3.7; 5.2; 6.4; Ekim 3.1; 11.1; 14.13; 21.1; Kasım 9.2
Mondros Ateşkeş Anlaşması 1921 Ekim 30.5; Kasım 1.7; 1922 Mart 27.7; Nisan 2.9; Ekim 31.10
Montaqu, Sir Edvin 1921 Eylül 26.4; Ekim 3.6; Kasım 1.5; Aralık 22.1; 1922 Mart 1.6; 4.6; 9.1; 11.6,9; 13.6; 15.5; 17.5; 19.6; 21.8; 23.7; Nisan 7.4
Monteo 1921 Ekim 1.5
Morgenthau 1922 Ocak 7.9
Morino 1922 Haziran 1.5
The Morning Post 1921 Eylül 28.6; Ekim 4.10; 27.6; Kasım 1.7; 1922 Şubat 6.13; 15.6; 23.5; Mart 7.9; 11.9; 18.9; Nisan 27.9; Mayıs 8.4; Haziran 6.8; Ağustos 1.8; 4.4; 9.3; 24.7; 31.12; Eylül 12.19; 13.15; 16.18; 18.14; 21.11; Ekim 3.8; 4.11; 15.14; 20.10
Morris, Sir Frederic 1922 Eylül 28.2
Moryak Vapuru 1922 Nisan 29.3; Mayıs 15.8
Moskoflar 1921 Aralık 29.5; 1922 Ocak 26.7; Mayıs 13.4 ∿ Ruslar, Sovyetler
Moskova 1921 Ağustos 24.4; 25.5; Eylül 26.7; Ekim 2.7; 4.9; 25.5; 29.5; Kasım 12.7; 15.6; 16.4; Aralık 22.3,5; 24.8,10; 1922 Ocak 4.10; 28.7; 30.5; Şubat 3.2; 25.8; Mart 10.5; 30.8; Nisan 29.6; Mayıs 10.1; 17.6; Haziran 25.5; Temmuz 7.11; 10.14
Moskova Anlaşması 1921 Eylül 17.8; 20.5; 22.1; 28.6; Kasım 10.4; 1922 Mayıs 17.6; Haziran 21.9; Eylül 12.11; Kasım 5.13
Moskova Elçiliği 1921 Eylül 3.4; 1922 Nisan 21.2; Mayıs 1.2; 15.7; 27.1 Temmuz 17.8; 18.7; 21.10; Ağustos 24.7; Eylül 23.7; 28.14; Kasım 13.3
Moskova Büyükelçiliğinde Casusluk Olayı 1922 Nisan 21.2; 22.2; 25.1; 26.3; 27.5; Mayıs 1.2; 2.2; 3.1; 6.4; 7.4; 10.1; 11.2,4; 24.5; Haziran 2.1; 3.5; 11.3; 13.6; 15.2; 19.1; 21.1; 22.1; Temmuz 2.1
Moskova Üniversitesi 1922 Mart 16.5
The Moslem Sunrise 1922 Mayıs 2.8
Mougin (Albay) 1921 Aralık 21.1; 1922 Mart 22.2; 27.7; Mayıs 24.6; Haziran 8.3; 9.3; 11.6; 14.7; 16.7; 18.10; 20.10; 22.11; Temmuz 14.2; 16.7;

17.8; 20.3; Ağustos 12.1; 28.6; 29.4; Eylül 3.7; 5.9; Kasım 6.15; 7.12; 11.10
Mösyö Elber Delion Sigorta Şirketi 1922 Ekim 9.12
Muallim Şevket Bey 1921 Kasım 6.7
Muallimler Cemiyeti (İstanbul) 1922 Ocak 13.8,10; 27.6; 28.8; Temmuz 7.2; 8.8; 21.10; 29.9; Ağustos 3.9; Eylül 11.7; 13.15
Muallimler Cemiyeti (Kastomonu) 1922 Mayıs 6.9; Haziran 10.5; 15.6; 24.8; Ağustos 15.8; 16.8
Muallimler Cemiyeti Birliği (Ankara) 1922 Haziran 6.5; 7.7 ∿ Türkiye Muallime ve Muallimler Cemiyeti Birliği
Muammer Bey 1921 Eylül 6.4; Kasım 3.2
Muavenet-i Bahriye Grubu 1921 Ekim 17.3; Aralık 15.6
Mudanya 1921 Eylül 27.2; 1922 Ağustos 31.12; Eylül 1.6; 5.5; 11.1; 12.2; 14.17; 17.13; 24.14; Ekim 2.3; 3.1; 7.10 ∿Mudanya Konferansı
Mudanya Ateşkeş Anlaşması 1922 Ekim 10.3,4; 11.1,2,4,5; 12.6,7,8; 13.1,6; 14.1,6,14; 15.1,11; 16.7,12; 18.6,7; 25.6; Kasım 5.9
Mudanya Konferansı 1922 Eylül 23.1; 27.3,5; 28.4; 29.1; 30.1,2,3,4; Ekim 1.1,2,3; 2.3,5,7; 3.1,2,4,8; 4.2,11; 5.1,6,10; 6.1,2,3,4,5,6,12; 7.1,4,10; 8.1,5; 9.1,5,13; 10.1,2,3,12; 11.14; 12.8; 23.8; Kasım 11.11 ∿ Mudanya Ateşkeş Anlaşması
Muğla 1921 Eylül 8.5; 12.4
Muhacirin Müdürlüğü 1921 Kasım 18.3; 1922 Ağustos 12.2; Kasım 1.10; 7.9
Muhafaza-i Mukaddesat Cemiyeti 1922 17.3
Muhafazakâr Parti (İngiliz) 1922 Kasım 15.1; 18.13; 19.12 ∿ Law, Bonar
Muhittin Baha (Pars) 1922 Mart 28.6; Haziran 15.6; Temmuz 9.6; 20.8; 23.9; Ağustos 3.9; Eylül 7.9; Ekim 15.10; 19.8; 27.2; 28.6
Muhittin Bey 1921 Ekim 16.6
Muhittin Mekki 1922 Ocak 5.8
Muhittin Paşa (Adana Kumandanı) 1921 Ekim 3.8; 26.4,7; 27.4,6; Kasım 2.3; 5.1; 8.6; 16.2; 23.1; 25.8; 26.1,2; 30.3; Aralık 1.5; 17.8; 20.1; 27.1; 1922 Ocak 1.4; 3.3; 4.10; 5.1; 27.7; 29.4; Mayıs 24.5; 25.9; Haziran 2.6; 15.2; Temmuz 10.11; Ağustos 5.4; Ekim 9.13; 14.11; Kasım 11.6; 13.9; 14.7
Muhittin Paşa (Ankara eski Valisi) 1922 Kasım 13.5
Muhsin Paşa 1922 Eylül 26.5
Muhtar Bey (Hilal-i Ahmer Başkanı) 1922 Şubat 17.1; 25.8; Mart 7.9
Muhtar Bey (Mebus) 1921 Eylül 26.1; Ekim 27.1; Kasım 5.13; 14.3; Aralık 1.5; 16.4; 22.4; 1922 Ocak 25.5; Kasım 2.5
Muhtar Bey (Resim Öğretmeni) 1922 Nisan 4.6
Muhtariyet (Batı Anadolu ve İzmir için) 1921 Ekim 23.7; Kasım 6.8; 12.4; Aralık 6.6; 10.4; 1922 Şubat 13.7; 28.6; Mayıs 23.7; Haziran 29.4; Temmuz 1.7; 3.7; 5.9; 6.9; 7.11; 8.3,8; 12.3; 13.7; 14.1; 16.3; 18.7; 19.11; 20.8; 21.10; 22.9; 23.10; 24.6; 25.10; 27.14; 28.4; 29.9; 30.1; 31.6,10; Ağustos 1.1,9; 2.4,9; 3.1,9; 4.7,8; 5.5; 6.5; 9.1,6; 10.6; 12.2; 13.5; 15.8; 16.8; 18.4; 19.7; 20.5; 22.3; 25.10; 26.9; 31.12; Eylül 12.19
Murat 1921 Ağustos 27.7
Murat Dağı 1922 Ağustos 31.1; Eylül 1.14
Muratlı 1922 Kasım 1.3
Musa Ferit 1922 Şubat 6.9
Musa Kâzım (Necat ve İtila Cemiyeti) 1922 Temmuz 16.5
Musa Kâzım (Yüzbaşı) 1922 Temmuz 16.5
Musa Kâzım Efendi (İttihatçı) 1922 Şubat 10.4
Musa Kâzım Efendi (Meclis Başkanvekili) 1921 Aralık 11.1; 29.2; Mart 1.2; 23.5
Musevi(ler) 1922 Ocak 3.13; Şubat 15.7; Nisan 4.7; Mayıs 26.3; 28.6; Haziran 23.9; Temmuz 4.5; Ağustos 1.3; Eylül 24.10; Ekim 14.5; 8.11; Kasım 9.13; 15.13 ∿ Yahudiler
Muslibittin Adil Bey 1922 Ocak 13.8; Nisan 10.9; 24.3; Temmuz 7.2; Ekim 20.2 21.2; Kasım 5.5
Muslim Standart 1921 Ekim 27.6; 1922 Kasım 17.5
Mussolini 1922 Eylül 6.12; Ekim 29.6; Kasım 1.12; 17.11; 18.13; 19.4; 20.1,10;
Mustafa (Akşehir) 1922 Ağustos 20.5
Mustafa (İbrahimoğlu, Mahkûm) 1921 Ağustos 27.6
Mustafa (Mahkûm) 1921 Ekim 23.4
Mustafa (Mahkûm) 1922 Haziran 5.4
Mustafa (Necat ve İtila Cemiyeti) 1922 Temmuz 16.5
Mustafa ("Vatansız") 1921 Aralık 8.4
Mustafa Bey (Adliye Nazırı) 1922 Temmuz 3.10; Kasım 13.5
Mustafa Bey (Dersim Mebusu) 1922 Kasım 2.1
Mustafa Efendi 1922 Ocak 9.2
Mustafa Fehmi Efendi 1922 Ocak 5.2; Şubat 2.12; 8.3; Nisan 27.8; 29.1; Ağustos 4.6
Mustafa Galip Bey 1922 Şubat 12.2
Mustafa Kemal Bey (Ertuğrul Mebusu) 1922 Şubat 3.1
Mustafa Kemal (Atatürk) 1921 Ağustos 24.1; 25.3,8,10; 26.3,8; 27.2,4,9; 28.7; 30.3; 31.2,8; Eylül 1,2,3,5,11; 2.1,2,3,9; 3.4; 5.6,7; 7.9; 8.6,9,10; 9.1; 10.1,2,6; 11.5; 12.1,11; 13.2,5,7,13; 14.2,7,9,11; 15.5,10; 16.2,10,11; 17.10,13,14; 18.6; 19.1,11; 20.1,10; 21.2,9,10,11; 22.1,12;

23.8; 24.5,9,10; 25.1,5; 26.4,7; 27.1,5; 28.3,6; 29.2,13; 30.8; Ekim 1.4,5; 2.1; 3.2,8; 5.1,7,8,9; 6.4,9; 7.2,4; 8.4; 10.9; 11.3; 12.7; 13.4; 14.1; 15.8; 16.1,5; 17.4; 19.4,7; 20.5.7; 21.4; 22.5; 23.11; 24.3,7; 25.4,5; 26.7; 27.6; 31.1; Kasım 1.1,4,5; 2.2,3; 3.5,6,7; 4.1; 5.13; 7.7; 8.1,6; 9.4,9; 10.4; 11.2; 12.2,8,10,13; 13.2,5; 14.4,7,8; 15.8; 16.4,6; 17.4,5,6; 18.4; 19.7; 20.1,3; 21.8,11; 22.2,3,13; 23.2,7; 25.3; 26.5; 30.2; Aralık 1.2,5; 2.6; 3.2; 4.4; 5.1,3,6,11; 6.2,6; 7.5; 8.2,7; 9.1; 10.1,5; 11.1,4,6; 12.2,6; 13.5.9; 14.5; 16.1,3,9; 17.5; 18.2; 19.1,6,12; 20.1,2,7; 21.2; 22.3.7; 23.3; 24.4,11; 25.2; 26.1,8; 27.2,4,8; 28.2.5; 29.1; 30.2.6; 1922 Ocak 1.1,2; 2.1 3.1,2,6; 4.1,2,4,10; 5.8; 7.3,9; 8.5; 9.1,5; 10.3.5; 11.3.5; 12.3,7,10; 15.2; 16.1,3; 17.3; 19.2; 20.5; 21.7; 22.1,6; 23.1; 24.1; 25.2,5; 26.7; 27.5; 28.8; 30.5; 31.1; Şubat 1.1,10; 2.2,12; 3.1,2; 4.1; 6.3,9; 7.5,7; 9.7; 15.1; 16.2,4,8; 17.3; 18.3,6; 19.7; 20.3; 21.2,6; 22.4; 23.5; 25.8; 26.2,4; Mart 1.1; 2.1,4; 3.1,4,7; 4.2,4,7; 5.1,5; 6.1,4,5,13; 7.3,5,7,9; 8.4,6; 9.3; 10.2; 11.2,3,4,5,9; 12.1,5,6,7; 13.3,6; 14.3,4; 15.2; 16.4,5; 17.2,4,5; 20.1; 22.9; 23.2,7; 24.1,4; 25.1,5,7; 26.2,3; 27.1,4,6,7; 28.4; 29.1,2; 30.1,3,8; 31.2,3; Nisan 1.1; 2.1,4,6; 3.4,6; 4.6,7; 5.7; 7.4; 8.5; 9.1; 10.4; 11.3; 12.5; 15.6; 17.3; 18.1,8; 19.2,3,4,7; 20.6,9; 22.6; 23.2,4,5; 24.7; 25.8; 27.9; Mayıs 1.6; 2.7; 3.7; 4.4; 5.1; 6.1; 9.3; 14.4; 15.11; 16.2; 18.3; 22.3,5; 23.7; 24.2; 25.1,4,8,9; 27.2; 28.6; 30.1; Haziran 2.1; 6.8; 8.7; 9.4; 12.3,4,5; 13.1; 14.1; 16.5,6; 17.3,6; 18.1,10; 19.2,11; 20.4,5,6,9,10; 21.4,5,9,10; 22.5,11; 23.6,8,9; 24.1,8; 25.5; 26.5,11; 27.4,6; 28.5; 29.4; 30.1; Temmuz 1.1,2; 2.3,7; 3.5; 4.3; 5.9; 6.3; 7.1,5; 8.4,8; 9.6; 10.2,13; 11.1,2,9; 12.1,4; 14.2,3; 16.1,7; 17.2,4,5; 19.4,11; 20.1,3.7; 21.2,10; 22.6.9; 23.1,3,10; 24.1,6; 25.1,2,3,9; 26.7,9,12; 27.2,7,13,14; 28.1,2,3,7; 29.4; 30.2,11; Ağustos 2.3,8; 3.4; 4.5; 5.1,3; 10.6; 11.5; 13.3,4,5; 14.10; 15.5.8; 16.8; 17.1,6; 18.1; 19.7; 20.1,5; 24.4; 25.1,2,3,5; 26.1; 27.1,3,5; 28.3,4,8,9,13; 29.1,8; 30.1,6,10; 31.1,12; Eylül 1.1,2,8,13; 2.1,2,3,10; 3.3,7,10,11,12; 4.1,4,11; 5.3,9,11; 6.4,8,12; 7.1; 8.3,8; 9.4,5,14; 10.2,3,6,9,10,12,16; 11.4,7,14; 12.6,7,19; 13.3,6,8,13,15; 14.2.11,14; 15.5,9,11; 16.18; 17.4,7; 18.3,8,10,14; 19.11,16; 20.3,6,14,15,16; 21.1,9,11; 22.4,6,9,10; 12.14; 23.6,9,10; 24.1,8,9,11,15; 25.11,16,19; 26.1,6,10; 27.2,7,17; 28.1,5,14; 29.1,7,10,14; 30.2,5,12,13; Ekim 1.5,9,11; 2.1,7; 3.8; 4.1,5,11; 5.4,11; 6.3,4,12; 7.10; 8.2; 9.3,4,5,13; 10.2,3,5,9,10,12; 11.3,5,6,14; 12.3,7,8; 13.6; 14.5,14; 15.4; 16.1,2,12,13; 17.1,3,11; 18.1,6,7; 19.10; 20.5.7; 21.6,9; 23.8; 24.1,7; 26.8,10; 27.2; 28.2,6,8; 29.3; 30.1,5,12; 31.10; Kasım 1.5,12; 2.1,6,12; 3.6,11; 4.6.12; 5.9,13; 6.15; 7.2,7,8; 8.11; 9.9,10,13; 11.2,11; 14.7; 15.14; 16.7; 17.2,3; 18.1,2; 19.1,2,7; 20.3,10

Mustafa Kemal Paşa İlkokulu 1921 Ekim 24.7

Mustafa Kemal Paşa İlkokulu (Hindistan) 1921 Kasım 3.7

Mustafa Necati (Saruhan Mebusu) 1921 Eylül 6.5; Aralık 14.5; 16.2; 1922 Şubat 12.3; Mart 6.12; Nisan 27.9; Haziran 15.6,10; 18.10; 19.11; 27.6; Ağustos 15.8; 17.5; 22.3; Eylül 1.12; 18.7

Mustafa Necati Bey (Edremitli) 1922 Eylül 4.11

Mustafa Paşa ("Nemrut") 1922 Temmuz 19.11; Eylül 2.10 ~ Nemrut Mustafa Paşa

Mustafa Nuri 1921 Eylül 29.3

Mustafa Remzi 1921 Ağustos 25.5

Mustafa Reşit Paşa 1922 Nisan 28.4

Mustafa Sabri Efendi 1921 Eyül 9.6; Ekim 6.2; 1922 Temmuz 7.6; Ağustos 14.3; Eylül 10.13; Kasım 3.4; 13.5; 18.4; 19.13; 20.4

Mustafa Supbi 1922 Temmuz 26.12

Musul 1921 Eylül 26.4; Aralık 1.3; 1922 Ocak 1.2; Şubat 1.1; 9.7; Eylül 7.12; 15.5; 27.17; 28.9; Ekim 1.11; 12.2; 17.8; 24.1; Kasım 9.10

Muş 1922 Mart 6.5; Temmuz 23.3

Mut 1922 Haziran 6.8

Mutedil Hürriyet ve İtilaf Fırkası 1921 Ekim 6.2; 1922 Şubat 13.1; Temmuz 7.6; 9.6

Muzaffer (İttihatçı) 1922 Haziran 23.2

Muzaffer (Mahkûm) 1922 Temmuz 9.5

Muzaffer (Şehit Yüzbaşı) 1922 Haziran 12.7

Mübadele (Türk-Rum) 1921 Ekim 25.5; Aralık 4.4; 1922 Mart 16.3; 18.1; Ekim 15.11; 16.11; 17.11; 22.8; 24.7; 25.6; 31.6; Kasım 4.9; 20.2

Mübahat Bey 1922 Temmuz 27.12

Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti (İstanbul) 1922 Temmuz 18.7

Müdafaa-i Hukuk Grubu 1921 Ağustos 23.3; 26.1; 28.1; Ekim 5.7; Aralık 11.1; 12.6; 1922 Ocak 13.1; Mart 24.6; Temmuz 8.1; 10.13; 11.1; 12.10; 16.1; 17.8; 18.6; Ekim 31.3

Müfide Ferit 1921 Eylül 12.11; Ekim 21.7; Aralık 2.6; 26.8; 1922 Mart 20.10; Temmuz 15.7

Müfit Efendi 1921 Aralık 11.1; 1922 Mart 24.6; Kasım 15.5

Mühendis Mektebi 1922 Ekim 27.8

Mülteciler 1921 Kasım 12.6; 26.2 ~ Göçmenler

Mümtaz Şükrü 1922 Kasım 9.11

Mümtazüddevle İsmail Han 1921 Aralık 20.7; 1922 Mart 14.4; Haziran 18.8; 20.2; 21.6;

23.1,9; 24.3; 27.2; 28.5; 29.7; 30.1; Temmuz 1.7; 2.7; 6.9; 7.1; 9.6; 12.10; 13.7; 14.3; 16.7; 23.2; Ağustos 14.10; 21.10; 27.4; 29.4; Eylül 5.9
Münakalat Vekâleti 1921 Ekim 6.7
Münbiç 1921 Aralık 19.5
Münih 1921 Ekim 3.8; 1922 Eylül 16.9; Ekim 1.11
Münir Bey 1921 Ekim 4.3; 1922 Şubat 8.8; Nisan 13.6; Kasım 15.2
Müttefik Orduları Başkomutanlığı (İstanbul)
Münir Hamdi 1922 Ekim 16.13; 24.7
Münire Sultan 1922 Kasım 19.3
Mürettep Kolordu 1921 Ağustos 23.3; Eylül 1.2; 4.1; 12.1
Mürettep Süvari Tümeni 1922 Mayıs 7.2; Ekim 7.3
Mürsel Paşa 1921 Ekim 25.1; Kasım 1.1; 1922 Eyül 3.10
Mürsel Bey 1922 Eylül 9.2
Mürettibin-i Osmaniye Cemiyeti 1922 Temmuz 18.7
Müslim Standard 1922 Nisan 16.5 ∼ Muslim Standart
Müslüman(lar) 1921 Ağustos 23.7; Eylül 1.3; 10.6; 14.11; 16.11; 19.11; 23.5; Ekim 4.10; 11.6; 15.1; 24.7; 27.6; Kasım 1.7; 9.4; 18.5,6; 19.7; 23.7; 25.8; Aralık 22.7: 24.11; 1922 Ocak 5.2,7,8; 9.9; 20.5; 28.6; Şubat 12.2; Mart 3.2; 20.12; 24.7; 30.3; Nisan 1.6; 2.9; 7.4; 14.5; 19.7; Mayıs 8.4; Temmuz 28.7; Ağustos 9.6; 30.10; 31.12; Eylül 6.12; Ekim 14.14; Kasım 6.7; 20.10 ∼ İslam
Müslüman Göçmenlere Yardım Derneği 1922 Ocak 6.7
Müstakil Sosyalist Fırkası 1922 Haziran 6.2; 12.1; 14.2; 16.2; 18.4; Temmuz 1.6; 5.8
Müşarülsaltana 1922 Mayıs 1.2
Müşir Fuat Paşa 1921 Ekim 12.7
Mütareke ∼ Ateşkes
Mütareke Komisyonu 1922 Nisan 2.9
Müttefik(ler) 1921 Eylül 1.7; 4.4; 11.4; 14.11; 23.4; 24.10; 25.5; Ekim 3.8; 4.10; 6.9; 15.2; 22.6; 25.2; 27.2; Kasım 1.6; 2.1; 5.13; 11.3,5; 22.9; Aralık 6.2; 19.6; 30.4; 1922 Ocak 1.8; 6.7; 7.7; 8.5; 9.9; 12.5; 15.1; 21.7; 28.5; 30.1,5; Şubat 1.2; 6.3; 7.5; 9.7; 12.3; 17.3; 23.1; Mart 5.2; 9.8; 30.8; 31.7; Nisan 2.9; 9.6; 15.2; 16.5; 19.1; 28.6; Mayıs 10.4,5; 18.3,6; Haziran 12.7; 19.11; 27.3; Temmuz 1.7; 6.2; 25.10; 28.2; 29.1; 30.11; 31.3; Ağustos 8.7; 14.2; 15.4; 18.4; 19.7; 20.5; 21.10; 31.7; Eylül 4.11; 7.6; 8.6; 12.4; 17.13; 24.1,2; 25.19; Ekim 6.12; 9.4; 10.1,12; 11.1,14; 13.6; 14.1,13; 15.1,11; 16.13; 18.7; 19.6; 25.6; 26.10; 27.9; 31.10; Kasım 4.8; 7.15; 8.11; 10.7; 11.8,11; 13.9; 14.1,4,7; 18.6; 19.6
Münir Hamdi 1922 Ekim 16.13; 24.7
1921 Ağustos 24.5; Eylül 12.11; 13.9; 1922 Şubat 14.5; Temmuz 28.2; Ekim 2.7; 17.4 ∼ Harington

— N —

Nabi Bey 1921 Eylül 26.7; 1922 Mart 18.8; 23.2; Nisan 11.6; Temmuz 13.7
Naci (Tuğgeneral) 1922 Eylül 3.10
Nadir Bey (Haremağası) 1922 Ekim 9.12
Nafıa Nezareti 1922 Şubat 6.1; 8.1
Nafıa Vekâleti 1921 Kasım 17.1; Aralık 11.5; 1922 Ocak 7.2; 13.10; 14.1; Şubat 12.3; Haziran 3.4; 4.6; Temmuz 12.1
Nafi Atuf (Kansu) 1921 Eylül 14.11; 1922 Kasım 1.11; 13.9
Nafiz (Bursa Vali Vekili) 1922 Nisan 24.7
Nafiz (Miralay) 1922 Mayıs 31.1
Nafiz Bey (Tüccar) 1922 Ağustos 23.5
Nafiz Bey (Müdafaa-i Hukuk Grubu) 1921 Aralık 11.1
Nahit (Binbaşı) 1922 Ocak 25.1; Şubat 24.1; Mart 22.8
Nail Tosun 1922 Mart 29.8
Nairne (Albay) 1922 Nisan 24.6; 29.4; Temmuz 13.4
Naksos Gemisi 1922 Eylül 12.3
Nallıhan 1922 Haziran 12.6
Namazgâh 1921 Ağustos 26.4; 27.10; Eylül 9.2; 16.3; 1922 Mart 31.1; Eylül 11.14
Namık Edip 1922 Eylül 8.12
Namrun 1921 Eylül 22.11
Namık İsmail 1922 Temmuz 16.6
Namık Kemal 1922 Mart 23.7; Ekim 3.8
Nansen (Doktor) 1922 Ekim 5.5; 14.12; 15.8; 16.11; 22.8; 23.7; 31.6,10; 4.9
Naorobi Müslümanları Birliği 1922 Eylül 9.10
Napolyon 1922 Ocak 23.9
Narman 1921 Ağustos 30.7; Eylül 3.3
Nasturiler 1922 Mayıs 30.3; Ağustos 21.8
Naşa Pravda 1922 Eylül 16.18
Natsarenus, S.P. 1921 Ağustos 30.3; Eylül 10.5; Kasım 22.7; Aralık 11.3
Nazım Bey (Şehit, Albay) 1922 Temmuz 19.10
Nazım Bey (Tokat Mebusu, Dr.) 1921 Eylül 29.3; Ekim 3.8; 1922 Mart 18.9; Nisan 22.11; Mayıs 20.8; 21.10; Eylül 19.16
Nazım Hikmet 1922 Ağustos 5.5; 21.10
Nazım Nazmi 1922 Temmuz 15.7
Nazım Ziya Bey 1922 Temmuz 16.6
Nazımiye 1922 Mayıs 15.1
Nazilli 1922 Eylül 4.1,11; 5.2; 7.16
Nazmi (Eski Savcı) 1921 Kasım 12.1

Nazmi Bey (Albay) 1922 Kasım 10.6
Ne Ahellas 1921 Ekim 3.8
Nebil Efendi 1922 Şubat 19.1
Nebizade Hamdi 1922 Nisan 29.6; Mayıs 7.6; 15.11; Ağustos 31.12; Eylül 4.11; 6.12; 22.14; 28.14; Ekim 9.13; 10.12; 12.8; 17.11; 20.7; 21.9; 22.8; 26.10
Necat ve İtila Cemiyeti 1922 Temmuz 16.5
Necati (Bursa Mebusu) 1922 Şubat 3.1; Mart 24.6
Necati Bey (Trabzon Mebusu) 1922 Mayıs 24.3

Necip (İleri Gazetesi) 1922 Mayıs 11.8
Necip Ali 1922 Kasım 6.4
Necip Asım 1921 Aralık 22.7; 1922 Mart 18.9; Temmuz 3.11: Eylül 19.11; Ekim 9.13
Necip Bey (Ertuğrul Mebusu) 1922 Ocak 14.2
Necmettin Halil (Onan) 1922 Nisan 8.5
Necmettin Sadık (Sadak) 1921 Ağustos 27.10; 29.7; 30.9; 31.8; Eylül 4.9; 5.10; 13.13; 15.10; 17.14; 18.6; 20.10; 29.13; Ekim 4.10; 14.5; 24.7; 25.5; 31.6; Kasım 6.8; 8.6; 15.13; 19.7; 22.13; 26.8; 30.7; Aralık 11.6; 14.5; 15.7; 20.7; 31.9; 1922 Ocak 8.5; 15.9; 18.3; 24.3; Şubat 1.10; 7.7; 11.4; 13.7; 16.8; 18.6; 20.2,11; 25.8; 28.6; Mart 3.7; 5.5; 7.9; 11.9; 12.7; 13.6; 25.7; 28.7; Nisan 4.7; 10.9; 12.7; 15.10; 18.8; 24.7; 26.8; Mayıs 7.6; 8.4; 9.6; 10.7; 13.4; 17.6; 20.8; Haziran 4.11; 5.8; 11.6; 21.10; 22.11; Temmuz 1.7; 2.7; 6.9; 10.14; 14.7; 17.8; 19.11; 22.9; 27.12; 31.10; Ağustos 12.6; 25.10; Eylül 5.11; 23.10; Ekim 2.7; 4.11; 5.10; 12.8; 17.11; 28.8; Kasım 4.12
Necmettin Sabir 1921 Eylül 22.12
Necmi Bey 1921 Eylül 6.4
Nedim Bey 1921 Ekim 23.2
Negrasof 1922 Mayıs 26.3
Nehru 1921 Ekim 4.8; Aralık 7.3
Nemrut Mustafa Paşa 1922 Ocak 8.5; Şubat 12.3; 26.4; Mart 16.5; Temmuz 19.11; Eylül 2.10; Ekim 10.8 ~ Mustafa Paşa
Neologos 1922 Şubat 9.8; Mart 25.7; Mayıs 16.7; 19.4; Ekim 29.10
Nerimanof, Neriman 1921 Eylül 20.7; 22.12; 1922 Mart 12.3; Mayıs 15.10; Haziran 21.7; Eylül 6.8
Neti 1922 Ocak 19.4
Nevruz (Hakkâri Belediye Başk. Vekili) 1921 Eylül 24.7
Nevşehir 1921 Eylül 1.3; 3.3,6; 6.9; 1922 Haziran 11.6; Temmuz 29.7; Eylül 2.10
Nevzat Bey 1921 Eylül 6.14
New York 1921 Ekim 16.8; Kasım 21.8; 23.7; Aralık 22.7; 1922 Şubat 6.9; Temmuz 20.5
The New York Times 1921 Eylül 7.9; Kasım 6.8; Aralık 11.6; 1922 Ocak 7.9; Şubat 3.2; 21.6; Mayıs 6.9; 17.6; Haziran 2.2; 4.11; Temmuz 4.7; Ağustos 1.8; 31.12; Eylül 11.14; 12.19; Ekim 2.7; 13.6; Kasım 11.11
Newton, Lord 1922 Eylül 28.2
Nezavisimot 1921 Ekim 14.5
Nichelson (Tuğamiral) 1922 Eylül 27.2
Nider (General) 1922 Ekim 3.7; 16.10; 29.7
Nif 1922 Eylül 7.1; 8.5; 9.4; Kasım 17.11
Nigehban Cemiyeti 1922 Mayıs 1.10
Niğde 1921 Ağustos 23.6; eylül 8.5; 1922 Nisan 1.2; Temmuz 29.7; Ağustos 3.9
Nihat Bey 1922 Ocak 13.8
Nihat Paşa 1921 Kasım 3.2; 6.6; 7.1; 17.6; 1922 Ocak 9.6; Şubat 25.5; Haziran 11.1; Temmuz 22.2; 24.3
Nihat Reşat Bey (Dr.) 1921 Kasım 6.8; 1922 Şubat 25.5; 28.6; Mart 23.2; Nisan 5.7; 28.4; Mayıs 24.4; Haziran 1.6; Ağustos 18.3; 21.4; 26.9; Eylül 25.5; 29.3; Ekim 11.13; 15.7; Kasım 15.2
Nikola (Prens) 1921 Eylül 14.5; 1922 Temmuz 5.9; 6.9; 16.7
Nikola (Rum Patrik Vekili) 1921 Aralık 26.11; 28.5
Nikolaidis 1921 Eylül 6.2
Niksar 1922 Haziran 4.10; 6.8; 8.7
Nimet Vapuru 1922 Mayıs 9.6
Ninçiç 1922 Ekim 7.10 ~ Minçiç
Nitti 1921 Ekim 2.7; 1922 Eylül 24.15; Ekim 28.8
Niyazi Tevfik Bey 1922 Ekim 31.9
Nizamettin Ali (Dr.) 1921 Aralık 8.7; 1922 Ocak 5.8
Nizamettin Nazif (Tepedelenlioğlu) 1921 Eylül 29.3; 1922 Mart 14.7; 15.5; Mayıs 19.4; Haziran 10.5; 24.8; Temmuz 7.3; Eylül 19.16; Ekim 13.6; Kasım 5.12
Nizip 1921 Aralık 25.1
Nobel 1921 Ocak 20.5; 21.1
Nogara 1922 Temmuz 10.8
Noradya Armiya 1922 Eylül 16.18
Noraglif 1922 Ocak 20.5; 25.5
Nota 1921 Eylül 4.4; 15.7; Ekim 22.2; Kasım 5.8; 13.3; 17.3; 20.3; Aralık 4.1; 6.2; 1922 Ocak 30.5; Nisan 22.1; 23.3; 24.7; 26.8; 28.6; Mayıs 2.8; 15.6; 31.3; Haziran 16.3; 18.6; 19.1; 27.6; 29.7; 30.5; Temmuz 5.9; 9.6; 13.3; 24.2; 26.1; 27.6,9,11; 29.1,6; 30.11; 31.3; Ağustos 1.9; 2.9; 3.2,3; 4.8; 10.3; 15.2,8; 19.7; 20.5; 21.3; 31.3; Eylül 2.10; 8.6; 12.11; 18.2; 19.16; 20.16; 21.11; 23.1; 24.3,14,15; 25.19; 26.10; 27.8; 28.14; 29.1; 30.5; Ekim 2.7; 3.2,8; 4.3; 6.12; 7.10; 9.6; 11.8; 15.11; 16.13; 18.7; 21.3; 25.5,6; 26.10; 27.9; 30.11; 31.7,12; Kasım 2.4,12; 4.8; 6.2; 7.15; 9.13; 12.1; 14.7; 15.14; 16.7; 18.13; 20.5

Novorosiski 1922 Haziran 5.7; 22.11; 26.7
Numan Çetesi 1921 Aralık 18.3
Numan Efendi 1921 Ekim 25.1; Kasım 3.1; 26.4; 27.5; 1922 Şubat 22.6; Mart 11.9; 16.1; 18.5; 21.5; 24.6; Nisan 16.4; 20.5; 28.2
Nur Baba (Kitap) 1922 Nisan 28.6; Mayıs 11.8
Nur, Rıza 1921 Eylül 15.10; Aralık 24.2; 25.3; 26.2; 28.2; 1922 Ocak 1.8; 31.4; Şubat 6.12; 8.9; Mart 7.9; 16.1; 18.4; 20.12; Nisan 10.4; 25.6; Mayıs 5.3; 6.3; 7.6; 9.6; Haziran 5.7; 22.11; 25.5; Temmuz 7.11; 10,14; 18.7; 21.10; Ağustos 10.6; 24.7; Eylül 14.16; 16.18; 18.7; 25.13; 27.15; 30.8; Ekim 25.1; 28.4; 31.2,3,12; Kasım 3.1; 4.6; 7.5; 8.11; 19.13
Nuradonkisan, Kabril 1922 Mayıs 24.6
Nurettin Paşa 1921 Ağustos 28.7; Eylül 18.6; Ekim 3.2; 5.3,4; 29.2; Kasım 3.2; 5.6; 8.5; 9.7; 10.4; 13.2; 15.13; 22.8; Aralık 3.4; 16.3; 1922 Ocak 16.1; 17.2; 29.1; Şubat 22.8; Mart 19.6; 29.2; Temmuz 8.6; 28.1; Ağustos 25.5; 27.1; 30.8; Eylül 3.10; 6.10; 9.3; 10.3,6; 11.8; 13.1; 14.5; 16.16; 24.10; 28.7; Ekim 4.11; 14.10; Kasım 5.9; 6.4
Nuri(Conker) 1922 Temmuz 29.5
Nuri (Sanık) 1922 Haziran 10.2
Nuri (Yüzbaşı) 1921 Ekim 23.8; Kasım 16.1
Nuri Arkadaş 1922 Temmuz 5.8
Nuri Bey 1921 Eylül 8.7
Nuri Efendi 1921 Mart 8.3
Nuri Paşa 1921 Ağustos 30.3
Nurullah Ata (Ataç) 1922 Nisan 8.5; Temmuz 10.14
Nuşirevan, Ziynetullah 1921 Eylül 29.3; 1922 Kasım 5.12
Nüfus 1921 Eylül 15.1; 1922 Nisan 2.9

— O —

Obserne 1921 Kasım 11.3; 25.3
Observer 1922 Kasım 10.3
Of 1921 ağustos 29.4; 30.7; Eylül 1.3; 3.6
Oğdokya 1922 Haziran 19.4
Oğuzeli 1921 Aralık 25.1
Olimphant 1922 Ocak 13.10
Oltu 1921 Ekim 24.6
16. Piyade Alayı 1922 Temmuz 22.1
15. Tümen 1921 Eylül 1.2
11. Tümen 1922 Şubat 17.2
14. Süvari Tümeni 1922 Eylül 7.1
Oniki Ada 1922 Ekim 8.3
12. Akıncı Müfrezesi 1922 Mayıs 17.2
12. Grup 1921 Ağustos 23.3; Eylül 4.1
12. Tümen 1921 Ağustos 29.2; Eylül 12.1
10. Tümen 1922 Şubat 15.2
13. Tümen (Yunan) 1922 Eylül 4.2
13. Piyade Alayı 1921 Eylül 16.1
13. Tümen 1921 Ekim 4.6; 16.6; 23.3; Kasım 15.7; 28.5; Aralık 18.1; 1922 Nisan 14.4; Mayıs 25.6; Temmuz 10.4
17. Tümen 1921 Eylül 1.2
Ordinskiy 1922 Mayıs 10.2
Ordu İli 1921 Ağustos 23.6; Eylül 5.10; 6.9; Ekim 5.4; 1922 Ocak 12.4; Haziran 6.8
Orhan Seyfi (Orhon) 1921 Ekim 2.7; 13.4; 28.5; Aralık 15.7; 1922 Ocak 2.4; Şubat 2.12; 16.8; Mart 2.4; Ağustos 9.6
Orhan Şaik (Gökyay) 1921 Kasım 1.7; 17.6; 29.6; Aralık 28.5; 1922 Ocak 19.4; 30.5; Şubat 9.8
Orhangazi 1922 Eylül 10.1
Orjonikitze, Grigori Konstantinoviç 1921 Eylül 20.7; 22.12; 1922 Nisan 20.4; Mayıs 18.1; Eylül 6.8
Orlando (İtalyan Başbakanı) 1922 Temmuz 22.7; Ekim 28.8
Orta Asya 1921 Ekim 1.4; Aralık 29.6; 1922 Ağustos 24.7
Orta Doğu 1921 Ekim 23.10; Kasım 11.3; 1922 Şubat 21.6; Kasım 10.3
Ortanca 1922 Ağustos 19.1; 21.3
Ortanca Köprüsü 1922 Ağustos 19.1
Ortodoks Rumlar 1921 Aralık 15.7; 1922 Ocak 17.4; Mayıs 25.9; Eylül 16.8
Ortodoks Türkler 1921 Kasım 30.7: Aralık 29.6; 30.6; 1922 Ocak 5.8; 8.5; 14.8; Şubat 1.4,10; 2.12; 13.6; 19.5; 21.5; 22.8; 26.4; Mart 8.6; Mayıs 28.5; Haziran 11.6; Ağustos 15.8; 16.8; 18.4; 19.7; 27.10; Eylül 2.10; 9.14; 18.14; 23.10; Ekim 4.8; 11.14 ~ Hırıstiyan Türkler
Osman (Ali Oğlu, Mahkûm) 1922 Haziran 5.4
Osman (Boyabatlı Mahkûm) 1922 Mayıs 7.2
Osman (İşçi) 1922 Mayıs 1.1
Osman (Mahkûm) 1921 Eylül 1.10
Osman (Mahkûm, asker kaçağı) 1922 Haziran 18.5
Osman (Trabzonlu Mahkûm) 1922 Mart 2.3
Osman Bey (Lazistan Mebusu) 1922 Ocak 28.1; Nisan 20.5
Osman Efendi (Ağazade) 1921 Eylül 17.4; 1922 Ağustos 14.10
Osman Fevzi Efendi 1921 Ağustos 29.5
Osman Hamdi (Ertuğrul Mebusu) 1922 Şubat 3.1
Osman Hoca 1921 Kasım 11.4; Aralık 10.6; 11.6; 1922 Mart 22.7; 29.6
Osman Nizami Paşa 1921 Ekim 3.7; 1922 Eylül 10.14

Osman Nuri (Tuğgeneral) 1922 Eylül 3.10
Osman Nuri Bey (Bursa Mebusu) 1922 Şubat 8.9; Ağustos 17.5
Osman Remzi 1922 Ekim 17.10
Osmaniye 1921 Ağustos 24.2; Aralık 24.1; 1922 Ocak 7.1; Mayıs 15.1
Osmanlı, Osmanlı Devleti 1921 Kasım 5.7; Aralık 10.7; 22.7; 24.3; 30.3,6; 31.9; 1922 Ocak 5.8; 12.10; 30.5; 1922 Mart 18.1; Mayıs 12.7; Haziran 9.4; Ekim 30.1; 31.10; Kasım 4.12; 5.13; 8.11; 16.7
Osmanlı (Çakallı) 1922 Kasım 2.11
Osmanlı Bankası 1921 Kasım 9.9; 1922 Ocak 7.8; Oğustos 15.5; Eylül 5.5; Kasım 17.6
Osmanlı Hanedan Meclisi 1922 Şubat 7.3; 28.5
Osmanlı-İtalya Anlaşması 1922 Mart 31.2; Nisan 15.3; 24.2; 27.7; Mayıs 3.6; 5.6; 8.4; 9.6; 10.7; 12.7; 14.4; 16.7; 18.2; Haziran 21.9
Osmanlı-İtalyan Ticaret Sözleşmesi 1922 Nisan 24.2; Mayıs 6.9; 9.6
Osmanlı Mahrukat Şirketi 1922 Şubat 12.3
Osmanlı Matbuat Cemiyeti 1922 Temmuz 27.12; 31.7; Ağustos 21.10 ∿ Matbuat Cemiyeti
Osmanlı Tealı Cemiyeti 1922 Şubat 10.5
Osmanlı Türk Hanımları Esirgeme Derneği 1922 Nisan 10.7
Ostschweizer Tagebelatt 1922 Eylül 2.6
30 Ağustos Zaferi 1922 Ağustos 27.3,4; 28.6; 29.8; 31.12,13; Eylül 1.1,2,14; 3.7; Ekim 4.11
38. Samsun Alayı 1921 Ağustos 26.1; 29.1; 1922 Eylül 19.5
L'Ouevre 1922 Kasım 16.7

— Ö —

Ödemiş 1922 Ağustos 17.6; Eylül 5.2
Ödemiş Köyü 1921 Aralık 15.5
Öğretmen(ler) 1921 Kasım 10.1; 18.1; Aralık 30.3; 1922 Ocak 9.9; 13.8; 27.6; 28.8; Şubat 9.1; Nisan 5.4; 12.7; Mayıs 1.1; 8.2; Haziran 1.6; 3.9; 11.5; 17.6; 26.11; Temmuz 4.7; 7.2; 14.4; 23.9; 27.14; 28.7; Ağustos 1.9; 11.5; 15.8; 24.7; 25.10; Eylül 11.5; 18.6; 26.10; Ekim 5.10; 15.10; 20.2,5; 22.4; 24.3; 27.2,9; 28.6,7; 30.10; Kasım 1.12; 3.11; 5.4; 8.1; 13.7; 14.7; 16.5; 17.10
Öğüt 1921 Ağustos 23.7; 24.9; 26.9; 27.10; 28.7; 29.7; 30.9; 31.8; Eylül 1.11; 3.6; 5.10; 6.9; 7.9; 10.6; 12.11; 13.8,13; 14.11; 15.10; 21.11; 22.12; 23.8; 26.7; 27.5; Ekim 1.8; 2.7; 3.8; 5.9; 6.9; 8.4; 9.4; 12.7; 13.4; 15.8; 16.8; 19.7; 1922 Temmuz 6.9; 10.14; 16.7; 17.8; 18.7; 24.6; 25.10; 26.12; 27.14; 29.9; 30.11; 31.10; Ağustos 1.9; 2.9; 3.9; 9.2; 10.6; 12.6; 14.10; 15.8; 16.8; 17.6; 20.5; 22.3; 23.6; 27.10; 28.15; 29.8; 30.10; 31.12; Eylül 2.10; 3.12; 6.12; 7.16; 9.14; 10.16; 11.14; 13.15; 14.17; 16.18; 17.13; 21.11; 24.15; Ekim 1.11; 3.8; 5.10; 7.10; 8.5; 12.8; 13.6; 15.11; 16.13; 17.11; 18.7; 21.9; 22.8; 25.6; 26.10; 29.10; 30.12; 31.10; Kasım 1.12; 4.12; 6.15; 15.14
Ömer (Delibaş'ın kardeşi) 1921 Eylül 11.3
Ömer (Mahkûm) 1921 Ekim 23.4
Ömer Behçet Efendi 1921 Ağustos 24.8
Ömer Bey (Prens) 1922 Ocak 26.6
Ömer Bey (Filistin Arap Beşinci Kongresi Heyeti Tenfiziyesi'nden) 1922 Kasım 1.5
Ömer Faruk Efendi 1922 Mart 7.7
Ömer Fevzi (Bursa Müftüsü) 1922 Temmuz 24.6; Ekim 5.9
Ömer Feyzi (İtilafçı) 1922 Eylül 21.11
Ömer Hilmi (Şehzade) 1921 Eylül 9.3
Ömer Hulusi (Öğretmen) 1921 Ağustos 29.4
Ömer Lütfi (Nafıa Vekili) 1921 Aralık 8.3; 10.7; Temmuz 15.7
Ömer Lütfi (Adliye Müsteşarı) 1922 Mayıs 7.6
Ömer Lütfi Hoca 1922 Eylül 10.9
Ömer Rıza (Doğrul) 1922 Nisan 29.6; 30.2; Mayıs 17.6
Ömer Seyfettin 1922 Mart 6.13; 9.8; 16.5; Haziran 5.8
Ömer Yaver Paşa 1922 Kasım 5.8; 8.5; 11.9; 13.2
Özdemir Bey ve kuvvetleri 1922 Ocak 1.2; Şubat 1.1; Mart 9.4; Mayıs 9.2; 30.3; Haziran 4.3; 14.4; 19.3; 22.2; 24.2; 27.1; Temmuz 2.4; 5.2; 12.5; 30.6; Ağustos 7.2; 11.2; 16.5; 31.9; Eylül 15.8; 16.15; 24.12; 29.9; Ekim 12.2; 22.3; Kasım 1.4; 3.8; 10.8; 19.10 ∿ Revandiz, Irak

— P —

Pagaço 1922 Ağustos 17.6
Pahalılık 1921 Ekim 20.7; 25.5; 1922 Kasım 9.12
Paleolog Tümeni 1921 Eylül 4.2
Pallis 1921 Eylül 30.8; 1922 Ekim 3.7
Palmer 1922 Temmuz 18.5; Ağustos 29.3
Palreux, Al 1922 Kasım 14.6
Pan Asyatik Kongre 1922 Mart 6.4
Pan Helenizm 1921 Eylül 15.10
Panaya Kilisesi 1922 Mayıs 4.8
Pangelos 1922 Eylül 27.1
Panislamizm 1921 Kasım 14.4; Aralık 1.2; 8.7; 1922 Ocak 20.5; Şubat 21.3
Papa, Papalık 1922 Mayıs 3.7; Haziran 22.11
Papagos 1921 Eylül 8.2
Papulas, Anastasios (General) 1921 Ağustos 24.3,9; 27.1; 28.1; Eylül 3.2; 4.2,9; 5.1,2; 6.1,2;

7.2; 8.2; 10.2; 11.1; 13.2;13; 14.5; 15.3; 16.4; 17.3; 19.11; 20.3; 21.4,11; 24.4,10; 26.7; 27.2; 29.5,13; Ekim 3.5; 8.4; 12.7; 20.7; 21.7; 26.7; 27.6; Kasım 2.3; Aralık 24.11; 26.4; 27.9; 31.5; 1922 Ocak 1.8; 4.8; 10.7; 11.6; 12.10; 13.10; 17.6; 20.4; 21.7; 28.6; Şubat 1.10; 6.7; 9.8; 20.8; 23.2,5; Mart 6.10; 16.2; 21.2; 23.6; 24.5; 25.7; 29.3; 31.7; Nisan 1.6; 5.3; 7.4; 11.6; 19.7; 20.9; 26.6; 27.2; Mayıs 22.5; 25.3; Haziran 1.6; 2.8; 3.1,9; 4.2,11; 5.8; 6.8; 7.7; 8.7; 17.6; 18.10; 24.8; 28.1; Ağustos 30.3; Eylül 20.16

Paris 1921 Eylül 18.4,6; 30.8; Ekim 4.9; 15.2; 19.1; 26.7; Kasım 7.3,7; 13.4; 27.5; Aralık 3.3; 5.11; 6.6; 10.7; 13.9; 17.8; 21.2; 24.8; 1922 Ocak 5.8; 7.9; 26.7; 28.8; Şubat 3.2; 4.8; 5.3; 6.13; 22.8; 25.8; 28.4,6; Mart 3.7; 4.7; 8.1,2,6; 11.9; 17.5; 19.1; 20.8,12; 22.2; 24.2,4; 25.5; 30.8; Nisan 8.5; 16.5; Mayıs 25.1; Haziran 3.9; 15.10; Temmuz 29.8; Ağustos 13.5; Eylül 20.3; 21.2; 22.1; 23.1,10; 24.15; 26.10; Ekim 1.10; 7.2,5; 13.6; 29.10; Kasım 12.7; 14.1,2; 15.2; 16.7; 17.11

Paris Elçiliği 1921 Aralık 3.3; 1922 Mayıs 30.4; Haziran 3.9; Eylül 8.10 ∿ Ferit Bey

Paris Komünü 1922 Mart 17.5; 18.5,9; 25.7

Paris Konferansı 1921 Kasım 21.7; 1922 Mart 6.8; 21.3; 22.1; 23.1,7; 24.7; 25.4; 26.1; 28.7; 30.8; Nisan 3.8; 8.5; 14.6; 15.10; 16.5; Ağustos 18.2; Ekim 8.5; 9.13

Pariyos Köyü 1921 Ekim 15.6

Parti Pehlivan 1922 Haziran 7.3

Parunidi 1921 Ekim 25.5

Patrikhane ∿ Rum Patrikliği

Patris 1921 Eylül 17.14; 1922 Ağustos 9.1; Eylül 23.10

Pavlidi, Nicholas 1922 Nisan 27.2

Pavlos 1922 Mayıs 30.7

Paz 1922 Eylül 12.14

Pazarcık 1922 Eylül 6.3

Pazarköy 1922 Eylül 7.16

Pehlivan Kadri 1921 Aralık 15.7; 1922 Ekim 11.14; Kasım 13.5

Pehlivanköy 1922 Kasım 17.9

Pellè (Fransız Yüksek Komiseri, General) 1921 Ekim 21.3; Kasım 2.3; 3.7; 1922 Ocak 7.9; Şubat 7.6; 14.5; 16.7; 18.1; Mart 10.4; 11.9; 30.8; Haziran 13.5; 23.7; Ağustos 9.5; 29.7; Eylül 2.7; 7.6; 8.6; 10.7; 17.9; 18.3; 19.4; 20.6,11; 21.1; 25.1; 29.4; Ekim 1.4; 6.4; 10.6; 11.8; 14.14; 17.11; 31.7; Kasım 4.1; 7.14; 17.2

Pellè (Madam) 1921 Aralık 1.5; 1922 Şubat 14.3

Pencap 1921 Ekim 2.4

Perapalas 1921 Ekim 6.2; 1922 Şubat 6.5

Pervari 1921 Ağustos 23.6; Eylül 3.6; 5.10

Petit Journal 1922 Ağustos 21.10: Ekim 1.11

Le Petit Parisien 1922 Ocak 23.1; Şubat 1.10; 10.9; Nisan 12,7; 17.7; Mayıs 3.7; 8.4; 22.5; 23.7; 25.9; 29.3; Ağustos 21.10; 24.5; 30.10; Eylül 5.11; 6.12; 8.12; 15.11; 16.18; Ekim 28.2; Kasım 7.15; 9.13; 19.13

Petrovski, G. 1922 Ocak 4.2; Şubat 2.5

Petrula, S. 1922 Ekim 20.3

Peyamı Sabah 1921 Ağustos 23.7; 24.9; 25.10; 26.9; 27.10; 28.7; 29.7; 30.9; 31.8; Eylül 1.11; 2.9; 3.6; 4.9; 7.9; 8.10; 10.6; 13.13; 18.6; 19.11; 21.11; 23.8; 24.10; 25.5; 26.7; 29.13; 30.8; Ekim 1.8; 2.7; 3.8; 4.10; 5.9; 7.4; 9.4; 10.9; 12.7; 13.4; 16.8; 17.4; 18.4; 19.7; 20.7; 21.7; 22.6; 24.7; 25.5; 26.7; 27.6; 28.5; 29.5; Kasım 1.7; 3.7; 5.13; 8.6; 9.11; 10.4; 11.5; 12.13; 14.9; 16.7; 18.6; 20.3; 23.7; 24.5; 25.8; 27.5; 28.9; 30.7; Aralık 1.5; 4.4; 5.9; 8.7; 9.3; 11.6; 12.6; 14.5; 17.8; 21.6; 22.7; 23.7; 25.3; 26.11; 29.5; 31.9; 1922 Ocak 1.8; 2.4; 3.7; 4.10; 5.8; 6.7; 7.9; 8.5; 9.9; 10.7; 11.6; 12.10; 13.10; 14.8; 15.9; 16.3; 17.6; 18.3; 19.4; 20.5; 21.7; 22.6; 23.9; 24.3; 25.5; 26.7; 27.7; 28.8; 29.4; 30.5; 31.4; Şubat 1.10; 2.12; 3.2; 4.8; 5.3; 6.13; 7.7; 8.9; 9.8; 10.5; 11.4; 12.3; 13.7; 14.5; 15.7; 16.8; 17.3; 18.6; 19.7; 20.11; 21.6; 22.8; 23.5; 24.3; 25.8; 26.4; 27.4; 28.6; Mart 1.8; 2.4; 3.7; 4.7; 5.5; 7.9; 8.6; 9.8; 10.5; 11.9; 12.7; 13.6; 14.7; 15.5; 16.5; 17.5; 18.9; 19.6; 20.12; 21.8; 22.11; 23.7; 24.7; 25.7; 26.7; 27.7; 28.7; 29.8; 30.8; 31.8; Nisan 1.6; 2.9; 4.7; 5.7; 6.3,4; 7.4; 8.5; 9.6; 10.9; 11.6; 12.7; 13.6; 14.6; 15.10; 16.5; 17.7; 18.8; 19.7; 20.9; 21.5; 22.10,11; 23.5; 24.7; 25.8; 26.8; 27.9; 28.6; 29.6; Mayıs 1.10; 2.8; 3.7; 4.8; 5.6; 6.9; 8.4; 9.6; 10.7; 11.8; 12.7; 14.4; 15.11; 16.7; 17.6; 18.6; 19.4; 20.8; 21.6; 22.5; 23.7; 24.6; 25.9; 26.3; 27.5; 28.6; 29.3; Haziran 1.6; 2.8; 3.9; 4.11; 5.8; 6.8; 7.7; 8.7; 9.4; 10.5; 11.6; 12.7; 13.7; 14.7; 15.10; 16.7; 17.6; 18.10; 19.11; 20.10; 21.9,10; 22.11; 23.9; 24.8; 25.5; 26.11; 27.6; 29.7; 30.5; Temmuz 1.7; 2.7; 3.11; 4.7; 5.9; 6.9; 7.11; 8.8; 9.6; 10.14; 11.9; 12.10; 13.7; 14.7; 15.7; 16.7; 17.8; 18.7; 19.11; 20.8; 21.10; 22.5,9; 24.6; 25.10; 26.12; 27.14; 28.7; 29.9; 30.11; 31.10; Ağustos 1.9; 2.9; 3.9; 4.8; 8.7; 9.6; 10.6; 11.5; 12.6; 13.5; 14.10; 15.8; 16.8; 18.4; 19.7; 20.5; 21.10; 22.3; 23.6; 24.7; 25.10; 26.9; 27.10; 28.15; 29.8; 30.10; 31.12; Eylül 1.14; 2.10; 3.12; 4.11; 6.12; 7.16; 8.12; 9.14; 10.16; 11.14; 13.15; 14.17; 15.11; Kasım 1.6

Peyami Safa 1921 Ekim 29.5; 1922 Ağustos 6.5

Philedelphia 1922 Mart 18.9

Photo Fahne 1922 Ağustos 28.18

Pınarhisar 1922 Kasım 8.9

Pire 1921 Kasım 28.9; Aralık 29.6; 13.6; 1922 Eylül 3.6; 7.5
Piyasa Gazetesi 1922 Şubat 13.7
Piyer Loti Cemiyeti 1922 Haziran 8.5; 13.7
Piyer Loti Vapuru 1922 Ekim 4.10
Piyerloti Caddesi 1922 Ocak 23.6,9; 24.3
Plastiras (Albay) 1922 Eylül 20.5; 22.8; 23.5; Ekim 1.7; 2.5
Plebisit ∼ Halkoylaması
Plumer, Lord 1922 Eylül 14.6; 18.1
Poincarè, Raymond 1921 Aralık 23.3; 1922 Ocak 12.6; 15.8,9; 16.3; 17.6; 18.3; 20.5; 21.7; 22.6; 24.3; 26.7; 31.4; Şubat 2.1; 12.3; 15.7; 22.4; Mart 1.8; 2.4; 4.7; 8.2; 9.8; 13.2; 20.12; 23.1,2; 24.3; 26.1; Nisan 10.6; 11.6; 17.7; Mayıs 1.3; Haziran 1.5; 2.7,8; 3.7,9; 6.8; 12.7; 26.5; Temmuz 13.3; 21.9; 23.4; 31.10; Ağustos 7.4; 14.10; 23.6; 24.5; 27.9; 30.7; Eylül 14.6,17; 19.3; 20.3,13; 22.1; 23.1,10; 24.15; Ekim 1.1; 2.5; 6.12; 7.2; 12.5; Kasım 10.4; 14.7; 15.2,9,14; 16.2,7; 17.11; 18.6; 19.4,12; 20.1,2
Polatlı 1921 Ağustos 30.1; Eylül 1.1,2; 3.1; 4.1; 5.1; 10.1; 11.1; 13.7; Ekim 6.1; 10.1; 1922 Mart 27.6
Polimenekos (General) 1922 Temmuz 6.2; Eylül 5.4; 13.15
Polis Umum Müdürlüğü (İstanbul) 1922 Şubat 8.1; Mart 8.5; Haziran 15.9; Kasım 4.3; 5.2
Politia 1921 Eylül 4.10
Politis 1922 Ekim 16.10
Polomer 1922 Eylül 10.15
Polonya 1921 Ekim 3.8; 1922 Mart 17.3 ∼ Lehistan
Polonyalı 1922 Şubat 12.2
Polyemekalis (General) 1922 Eylül 6.5
Pontos, Pontosçu 1921 Ağustos 31.6; Eylül 11.6; 21.11; 23.5; 25.5; 26.7; Ekim 8.3; 24.7; Kasım 3.2; 13.1; 17.3; 22.8; Aralık 3.5; 29.5; 1922 Ocak 12.4; 19.4; Şubat 4.8; 14.2,5; 15.2,7; Mart 4.3; 20.12; Nisan 12.7; Mayıs 5.2; 7.2; 8.4; 21.1; Haziran 10.1; 23.7; Temmuz 7.11; 18.2,7; Ağustos 4.5; 10.5; 21.6,10; 22.3; 26.6
Pontour 1922 Şubat 21.5
Le Populaire 1922 Kasım 19.13
Populo 1921 Ekim 19.7
Porayya 1922 Mart 25.7
Porsuk 1921 Eylül 25.3
Posta Telgraf Umum Müdürlüğü 1921 Aralık 24.8
Postniçevski Vestnik 1922 Eylül 8.12
Pozantı 1921 Ağustos 28.7; Eylül 22.12; Kasım 9.6; 16.2; 29.6
Pötürge 1921 Eylül 7.9
Prag 1922 Mayıs 24.6; 25.9
Prag Konferansı 1922 Haziran 21.10
Pravda 1922 Eylül 26.10; Ekim 10.12; Kasım 10.7
Prens Sabahattin 1922 Eylül 10.10; Ekim 14.6
Prens Sami 1922 Ocak 13.5
Prens Şamil (Emir Sait) 1921 Eylül 8.10; 18.5; Ekim 9.4; 11.6; 15.8
Prenses Emine Aziz 1922 Haziran 25.3
Prenses İffet 1922 Mayıs 24.6
Prenses Leyla 1922 Mayıs 24.6
Prenses Maria Vapuru 1922 Kasım 18.7
Preodos 1921 Eylül 24.10; Ekim 13.6
Prenses Devvar 1922 Eylül 2.10
Presse Du Soir 1921 Aralık 22.7; 1922 Şubat 14.5; Mayıs 30.7
Price, Clair 1921 Kasım 28.9; Aralık 19.12; 20.4; 21.6; 23.4; 25.3; 31.9; 1922 Ocak 2.4; 8.5; 9.5,9; 12.9; 27.7; Şubat 3.2; 16.8
Price, G. Ward 1922 Eylül 12.7
Prodopapadakis, M. 1922 Mayıs 21.2; 22.5; 23.7; Eylül 28.6
Le Progrés 1921 Ekim 27.6
Le Progrés D'Atbenes 1922 Nisan 27.7
Prokopiyos 1922 Eylül 21.8; Ekim 4.8; 17.11
Propaganda 1921 Eylül 2.1; 8.5; Ekim 4.9; 8.4; 14.3; 16.8; 29.4; Kasım 23.1; 25.8; 29.4; Aralık 1.3; 3.5; 5.3,6; 14.5; 17.8; 18.3; 31.9; 1922 Ocak 19.4; Şubat 1.9; 12.3; 15.6; 23.5; 27.4; Nisan 13.5; 27.9; Mayıs 20.8; 21.6; Temmuz 4.7; Ağustos 2.3; 8.5; 22.3; Kasım 3.12; 5.13; 16.7
Prosdovari 1922 Ocak 5.8
Protesto 1921 Eylül 4.4; Ekim 14.5; 20.2; Kasım 13.3; 26.4; 1922 Nisan 23.3; 27.7; Mayıs 12.4; 14.4; 31.3; Haziran 3.3; 8.1; 9.1; 10.4,5; 11.6; 21.3; 22.4; 23.9; 25.1; 26.11; Temmuz 5.9; 6.8; 19.1; 25.10; 27.11; Ağustos 1.1; 3.3,9; 9.1,6; 14.7; 19.7; 20.5; 31.3; Eylül 2.10; 19.16; 24.3; 27.8; 28.14; 30.6; Ekim 19.4; 28.8; 31.7; Kasım 7.15; 13.6; 20.10
Pülümür 1921 Ağustos 30.9; 1922 Mayıs 15.1

— R —

Rabıta-i Şarkiyye Cemiyeti 1922 Temmuz 16.7
Radek, Karl 1922 Şubat 15.7; Mart 22.11; Eylül 19.15; Ekim 2.7; 17.8; Kasım 4.12; 10.7
Ragıb Bey (Mebus) 1921 Ekim 20.4
Ragıp Rauf Bey 1922 Ocak 22.4
Rahmi (Binbaşı) 1922 Nisan 12.4
Raif (Çete Reisi) 1921 Eylül 7.6
Rakka 1921 Aralık 19.5
Rakovski, H. Georgiyeviç 1922 Şubat 21.2; 22.8; Nisan 19.7; Mayıs 6.7; Eylül 14.11; 16.11
Rallis (General) 1922 Haziran 13.7

Ramazan (Mahkûm) 1921 Ağustos 27.6
Ramazan (Mahkûm) 1922 Haziran 10.2
Ramiz (Karikatürcü) 1922 Ağustos 9.6
Rangabe, R. 1921 Kasım 7.4
Rapollo Anlaşması 1922 Nisan 22.11; 27.9
Rapotçinevski Vestnik 1922 Ağustos 5.5; Eylül 26.10
Rappel 1922 Kasım 16.7
Rassiçe 1921 Aralık 28.1
Ratnav 1922 Haziran 24.7; 25.5; 26.11; 27.6; Temmuz 1.7
Rauf Ahmet Bey 1921 Ekim 2.7; Ağustos 10.6; 1922 Kasım 17.11
Rauf (Orbay) 1921 Eylül 1.5; Ekim 25.1; Kasım 1.1; 4.2; 6.5; 11.1; 12.2; 15.1; 17.1; 19.1; 20.2,3; 30.7; Aralık 8.3; 11.1,5; 1922 Ocak 7.2,9; 8.5; 9.9; 10.5; 12.2; 19.4; Mart 1.2; 3.7; 6.13; 9.7; 23.5; 24.6; Nisan 28.2; Mayıs 5.1; Haziran 19.6; Temmuz 10.6; 11.1; 12.1,2; 13.7; 14.7; 16.7; 18.5; 22.8; 23.3; 25.3; 26.9; 29.4; Ağustos 2.1; 3.4; 9.1; 10.6; 11.1; 14.4,10; 16.2; 19.7; 26.3,4; 27.4; 28.6,9; 29.4,8; 30.9; 31.3; Eylül 1.8; 5.9,10,11; 6.10; 7.6; 10.10; 16.7; 18.7; 19.7,16; 21.5; 22.6; 30.2; Ekim 10.3,9; 18.3,7; 31.2; Kasım 2.1,2; 4.6; 6.3,6; 9.8; 11.2; 12.3; 13.3; 18.1; 20.5,7
Rawlinson, Alfred (Albay) 1921 Ekim 14.4; 30.1; Kasım 7.6; 15.11; Aralık 16.8; 1922 Mart 4.3; Haziran 3.6
Reading (Lord) 1922 Mart 1.6; 4.6; 9.1; 11.6
Recai Bey 1922 Mart 16.1; 18.4
Recep Nuri 1922 Ocak 13.8
Refahiye 1922 Mayıs 15.1
Refet Bey (Vali) 1921 Kasım 1.7; 9.5; 1922 Mayıs 8.2; Ağustos 2.9; 29.5
Refet Paşa (Malta) 1921 Ekim 25.1
Refet (Bele) 1921 Ağustos 26.3; 29.6; 30.2,3; Eylül 1.11; 4.5; 6.9; 8.10; 13.6; Ekim 4.2; 5.3; 7.4; 17.4; 27.3; 29.2; Kasım 11.2; 15.8; 26.3; 27.1; 28.1; Aralık 5.5; 17.5; 26.11; 1922 Ocak 3.5; 9.6; 10.2,7; 12.2,3,10; 13.10; 14.8; 15.9; 25.5; Şubat 2.12; 23.3; 25.2; Mart 23.7; Nisan 15.1; 29.5; Mayıs 4.2; Temmuz 22.8; 27.7; Ağustos 23.5; 24.7; 25.10; Eylül 18.10; 22.14; 30.2; Ekim 1.11; 9.7; 11.8; 12.8; 14.14; 15.3,4; 16.1,13; 17.11; 18.7; 19.1,2,10; 20.1,6,7; 21.1,2; 22.2,4,6,8; 23.6,8; 24.7; 25.3,6; 26.3,7,10; 27.4,8,9; 28.7; 29.2,8,10; 30.9,12; 31.2,9,12; Kasım 1.7,12; 2.12; 3.10; 4.3; 5.1,2,2,4,13; 6.1,14; 7.2,3,15; 8.1,5,11; 9.4,13; 11.9,11; 12.7; 13.2,9; 14.7; 16.1,4; 17.2,8; 18.12; 19.1,6,13; 20.3,7
Refi Cevat (Ulunay) 1921 Eylül 7.9; 29.13
Refik (Teğmen) 1922 Ocak 30.3; Şubat 1.10
Refik (Koraltan) 1921 Eylül 20.6
Refik (Saydam) Dr. 1921 Aralık 14.1
Refik Bey (Defter-i Hakanî Emini) 1922 Kasım 6.1
Refik Halit (Karay) 1921 Eylül 15.10; 22.12; Kasım 17.6; Aralık 14.5; 15.7; 1922 Ocak 5.8; Nisan 3.8; Haziran 6.8; Temmuz 7.6; 26.12; Ağustos 10.6; 14.10; Eylül 13.15; 15.11; 27.17; 28.14; Ekim 2.7; 8.11; 9.7; Kasım 16.7; 19.12
Refik Nadir 1922 Ağustos 4.8
Refik Şevket Bey 1922 Ocak 3.7; 8.5; Şubat 1.4,8; 2.12; 8.6; 19.5; Mart 27.1; Temmuz 11.1; 18.6
Reji 1922 Ocak 13.6
Remo Vapuru 1922 Temmuz 19.8
Reniland, Jorj 1921 Kasım 12.13; 20.3
Renin 1922 Ekim 14.14; 15.11; 16.13; 17.11; 18.7; 19.10; 20.7; 21.9; 22.6,8; 23.8; 24.7; 25.6; 26.10; 27.9; 28.8; 29.10; 30.12; 31.10; Kasım 1.12; 2.12; 3.12; 4.12; 5.13; 6,15; 7.15; 8.11; 9.13; 10.7; 11.11; 12.7; 13.9; 14.7; 15.14; 16.7; 17.11; 18.13; 19.12; 20.10
Rennington (Yarbay) 1921 Ekim 4.10
Resuhi Bey 1922 Şubat 10.4
Reşadiye 1921 Ağustos 30.7
Reşat Bey (Binbaşı) 1922 Eylül 9.1
Reşat Bey (57. Tümen Komutanı) 1922 Ağustos 27.2
Reşat Bey (Maliye Eski Nazırı) 1922 Eylül 22.7; 27.10
Reşat Bey (Mebus) 1922 Temmuz 12.1
Reşat Hikmet Bey 1921 Ekim 28.5
Reşat Nuri (Bern Elçiliği Başkâtibi) 1921 Ekim 25.3
Reşat Nuri (Güntekin) 1921 Kasım 11.5; Aralık 17.8; 1922 Ocak 2.4
Reşat Şemsettin 1922 Nisan 4.2
Reşat Vedat 1922 Ağustos 4.8; Ekim 8.5
Reşit Bey (Evkaf Nazırı) 1922 Temmuz 11.7
Reşit Bey (Dahiliye Eski Nazırı) 1922 Eylül 22.7
Reşit Paşa (Vali) 1921 Eylül 1.9
Reşit Saffet Bey 1921 Kasım 21.7
Revandiz 1922 Ocak 1.2; Haziran 6.4; 22.2; 24.2; Temmuz 10.3; 30.6; Ağustos 16.5; Ekim 12.2
~ Özdemir Bey
Reveil 1922 Nisan 2.9
Reuter Ajansı 1921 Ekim 1.8; 1922 Temmuz 4.2;
~ Havass Router
Revue De Deux Mondes 1922 Mart 1.8
Rıfat (Ankara Müftüsü) 1922 Mart 31.1
Rıfat Bey (Mabeyn Başkâtibi) 1922 Kasım 3.4
Rıfat Efendi (Hoca, Malta) 1921 Kasım 3.1
Rıfat Paşa 1922 Mayıs 24.6; Temmuz 7.6
Rıfkı (İşkence Davası) 1921 Eylül 23.8; Ekim 23.9
Rıza (Doktor, Sosyal Demokrat Parti Başkanı) 1922 Mart 21.8

Rıza (Mahkûm) 1921 Eylül 17.11
Rıza (Sanık Binbaşı) 1922 Şubat 2.12
Rıza Tevfik (Bölükbaşı) 1921 Eylül 22.12; Ekim 6.2; Aralık 27.9; 29.6; 1922 Ocak 13.10; 14.8; Mart 30.6; Nisan 1.5,6; 2.9; 4.2; 5.7; 6.3,4; 9.5,6; 10.8; 13.6; Mayıs 4.8; 8.4; 10.7; 15.2; Haziran 6.8; 13.7; 26.5; Temmuz 7.6; 19.3; 29.2; Ağustos 18.4; Eylül 10.13; 13.15; 21.11; 24.7; Ekim 11.14; 25.6; Kasım 3.4; 13.5; 18.4; 19.13; 20.4
Rikov 1922 Haziran 18.10
Rizospastis 1922 Şubat 4.8; 9.8
Robeck (Amiral) 1921 Eylül 12.8
Roche, Toni 1922 Kasım 13.8
Rochefort 1921 Aralık 26.8
Rodos 1921 Aralık 13.9
Rodos ve İstanköy Adaları Müdafaa-i Hukuk-u İslamiye Cemiyeti 1922 Haziran 16.4
Roma 1921 Ağustos 26.8; Eylül 4.9; 9.5; Ekim 4.9; 28.5; 29.5; Kasım 3.7; 4.3; 21.7; Aralık 2.6; 6.1; 26.7; 28.5; 1922 Nisan 12.7; 15.10; Eylül 3.12; Ekim 13.6
Roma Elçiliği 1922 Ocak 7.2; 21.6; 25.3; Şubat 7.7; 23.5; Haziran 6.8; Eylül 8.10; 19.12
Romanya 1921 Ekim 12.7; 24.7; 1922 Ocak 9.9; 26.7; 28.6; Nisan 30.2; Temmuz 17.5; Ağustos 10.6; 28.10; Eylül 13.10; 16.5; 19.16; 21.11; 22.6; 24.3; Ekim 1.6; Kasım 13.9; 20.1
Romen(ler) 1922 Şubat 12.2; Ağustos 9.6; 15.1; 18.8 Kasım 2.12
Rosenberg, Arthur 1922 Mart 23.7
Rote Fahne 1922 Temmuz 31.10; Eylül 3.12; 4.11; 30.13
Roy, M.R. 1922 Ekim 14.14
Ruble 1922 Mart 6.13
Rufailer 1922 Mayıs 15.2
Rum(lar) 1921 Ağustos 23.7; 24.9; 28.7; 30.8; Eylül 3.6; 4.3; 6.9; 15.7; 17.9,11; 18.6; 19.8; 21.11; 22.6; 23.6; 25.5; 27.5; Ekim 2.7; 4.4; 5.3,4; 6.9; 9.4; 10.9; 11.6; 12.7; 15.6,8; 21.3; 25.5; 29.2; 30.3; Kasım 9.11; 12.4; 17.6; 21.11; 22.8,13; 23.7; 24.5; 27.5; 29.6; 30.5,7; Aralık 2.6; 3.5; 4.4; 6.5,6; 21.4; 23.7; 27.9; 28.5; 29.5,6; 30.6; 1922 Ocak 4.10; 6.7; 7.9; 8.5; 9.2; 12.4,8; 13.3; 14.8; 17.2,4; 18.2; 19.4; 21.7; 23.9; 28.6; 29.1; 31.4· Şubat 1.3; 2.8; 4.7,8; 6.8; 7.7; 8,2,9; 9.8; 12.2; 13.7; 14.2,5; 15.6,7; 20.8; 27.4; Mart 3.7; 4.3; 13.6; 25.7; Nisan 2.9; 3.6,8; 4.7; 5.5; 7.4; 8.5; 11.6; 13.5; 14.4; 17.6; 18.8; 20.2,3; 22.7; 23.5; 24.7; 25.7; 27.2; 28.4; Mayıs 1.5; 2.8; 3.7; 4.6,8; 6.6; 7.2,6; 17.4; 21.1,6; 23.7; 30.7; Haziran 2.2,3; 4.10; 6.7,8; 10.1; 12.7; 15.10; 16.6; 19.4; 21.10; 23.7; 28.4; 29.4; Temmuz 1.7; 2.7; 7.11; 13.2; 18.7; 22.4; 28.7; 29.7; 30.4; Ağustos 1.8; 4.5; 6.5; 7.5; 8.3; 22.3; 25.10; 27.6; 28.7; 31.12; Eylül 1.3,7; 2.7; 3.4; 4.2,5; 5.5,11; 7.11; 8.1,12; 9.1,7; 10.3; 12.3; 14.1,5; 16.16,18; 19.9; 20.16; 21.8,11; 22.3,12; 23.3; 24.10; 25.4,14,15; 26.9; 28.8; Ekim 5.10; 7.8; 11.8,13; 12.6; 14.1; 15.11; 16.8,9; 17.4,5,11; 18.7; 19.10; 25.6; 26.10; 31.1; Kasım 4.9; 5.9; 7.14; 8.10; 12.6; 14.5,7; 19.12; 20.8 ~ Rum Basını, Rum Patrikliği, Azınlıklar, Mübadele, Milli Müdafaa
Rum Basını 1921 Ağustos 23.7; Eylül 3.6; 4.9; 11.8; Ekim 1.8; Kasım 20.3; Aralık 26.11; 1922 Mart 25.7; Mayıs 4.8; Haziran 14.7; Temmuz 29.9; Eylül 13.6; Kasım 8.11; 9.13
Rum Kulübü 1921 Aralık 24.11
Rum Ortodoks Patrikliği (Anadolu) 1921 Aralık 4.4; 27.9; 1922 Ocak 7.9; Şubat 13.7; Eylül 21.8 ~ Ortodoks Türkler, Hıristiyan Türkler
Rum Patrikliği 1921 Ağustos 31.6; Eylül 11.6; 17.9; 24.10; Ekim 2.7; 6.9; 8.4; 9.4; 13.4; 14.5; 25.5; Kasım 11.5; 14.9; 15.13; 19.7; 22.13; 23.7; 24.5; 25.8; 26.8; 27.5; Aralık 2.6; 8,1,7; 9.3; 10.7; 11.6; 13.9; 15.4,7; 16.9; 19.8,12; 20.7; 25.3; 26.11; 29.6; 1922 Ocak 2.4; 7.9; 8.5; 14.8; 15.9; 17.4; 18.3; 19.4; 31.4; Şubat 3.2; 5.3; 13.6; 25.8; 26.4; 27.4; Mart 15.5; Nisan 14.6; Mayıs 2.8; 3.7; 28.6; 29.3; Haziran 19.8; Temmuz 9.6; 10.14; 16.2; 26.4; Ağustos 8.7; 10.6; 16.8; 19.7; Eylül 3.6,12; 10.9; 21.8; 25.14; Ekim 11.14; 12.8; 13.5; 15.11; 22.7; Kasım 9.13 ~ Meletios Metaksaki
Rumbold, Sir Horace 1921 Ağustos 31.5; Eylül 5.7; 7.4; 12.8; 15.7; 20.4; 28.3; Ekim 1.6; 12.6; 14.3; 17.4; 21.3; 23.1; 24.4; 25.4; Kasım 12.8; 19.6; 22.9; 25.3; 29.4; Aralık 5.6; 6.3; 9.2; 10.5; 13.8; 17.4; 31.8; 1922 Ocak 5.5; 7.7; 15.1; 25.2; 28.5; Şubat 18.1; 28.4; Mart 6.3,4; 7.7; 13.3; 14.5; 17.4; 25.3; 26.4; Nisan 3.5; 5.1; 6.1; 10.5; 15.8; 23.4; 25.3; Mayıs 1.6; 2.3; 9.3; 18.3; 22.3; 23.3; 30.6; Haziran 12.3; 20.4,5; 29.4; Temmuz 4.7; 30.7; Ağustos 1,2; 3.4; 5.3; 7.1; 10.4; 14.7; 21.7; 23.4; 29.3; 30.6; 31.7; Eylül 3.5; 4.4; 5.6; 6.9; 8.3,6; 12.9; 13.6; 14.6,7; 15.5; 20.11; 22.3; 23.3,4; 26.8; 27.2; 28.4; 29.2; 30.4; Ekim 1.4,5; 2.5; 3.3,5; 5.6; 7.3; 11.8; 17.9; 31.5,7; Kasım 4.1; 6.7; 14.3; 15.10
Rumca 1921 Aralık 24.11; 1922 Eylül 4.11
Rumeli 1922 Ekim 19.10; 20.7
Rumköy 1922 Ağustos 23.1
Rus(lar) 1921 Kasım 17.4; 20.1; 21.6; 25.1; Aralık 10.6; 11.6; 25.3; 26.1; 27.7; 28.5; 30.2; 1922 Ocak 1.1; 2.1; 3.1; 17.6; 21.7; 28.7; 29.4; Şubat 15.5,7; 20.7,10; Mart 1.8; 6.13; 7.7; Nisan 4.6; 14.6; 28.6; Mayıs 9.6; 11.8; 12.7; 13.4; 18.6;

19.4; 20.2; Haziran 28.1; Temmuz 1.2; 3.11; Eylül 3.8; 14.16; 20.16; 22.6; 24.15; Ekim 7.6; 12.8; 31.10; Kasım 11.11 ~ Sovyetler, Bolşevikler, Rus Göçmenler, Rusya

Rus-Alman İlişkileri 1922 Nisan 20.9; 21.5; 22.11: 23.5

Rus Elçiliği 1921 Eylül 3.6; 18.2; Ekim 26.7; Kasım 22.7; 1922 Ocak 1.8; 2.1; 29.4; 31.4; Şubat 17.3; Mart 2.4; 5.5; 6.13; 18.5; Mayıs 1.1; Haziran 2.4,8; Ağustos 13.4,10; Eylül 3.7; Ekim 26.2; Kasım 18.10 ~ Aralof

Rus Göçmenler 1921 Kasım 17.6; 21.6; 1922 Ocak 20.5; Şubat 12.2; 15.7; Haziran 24.8; Ekim 15.8

Rus Kominisit Partisi 1922 Şubat 2.4; Mayıs 10.7

Rus Milli Komitesi 1922 Ekim 7.6

Rus Ticaret Temsilciliği 1922 Şubat 19.6; Mart 5.3; 6.13; Mayıs 10.2; Temmuz 20.8; Ağustos 23.6; Ekim 9.12; 24.6; 26.2; 30.11; Kasım 9.8; 18.10

Rus-Türk İlişkileri (eksiktir) 1921 Eylül 3.6; Ekim 10.5; 22.1; Kasım 20.1; 1922 Ocak 28.7; Şubat 6.3; 8.9; 12.3; 13.7; 20.7; Mart 1.1; 5.3; 18.9; 22.11; Nisan 14.6; 19.7; 21.3; 26.3; Mayıs 7.6; 9.3; 10.2,7; 11.2; 12.4; 16.6; 23.5,6; 26.3; 29.1; Haziran 1.6; 16.6; 21.5; Temmuz 10.6,7; 20.8; 25.3; 28.6; Eylül 26.8; Ekim 26.2

Rusça 1922 Şubat 15.7

Ruse 1922 Ekim 10.12

Rusya 1921 Ağustos 24.4; Eylül 7.9; 8.10; 13.10; 26.1; Ekim 10.5; 16.3,8; 28.4; Kasım 26.7; Aralık 1.5; 2.4; 12.6; 21.2,6; 23.7; 29.6; 1922 Ocak 6.7; 18.1,3; 21.5; 23.9; 24.3; 25.5; 28.7; Şubat 2.3; 6.3,6,13; 15.6; 21.6; 26.3; Mart 3.1; 4.5; 23.5; 28.7; Nisan 26.8; Mayıs 1.10; 2.4; 12.7; 19.1; 30.2; Haziran 1.6; 29.7; Temmuz 1.7; 15.4; 27.14; Ağustos 10.6; 21.10; Eylül 5.11; 7.16; 14.16; 28.14; Ekim 4.3; 6.12; 7.10: 23.8; 25.6; 26.10; 29.10: Kasım 10,7

Ruşen Eşref (Ünaydın) 1921 Eylül 23.8; Ekim 7.4; Kasım 11.5; 26.8; Aralık 6.6; 1922 Ocak 3.7; 10.7; 11.6; 19.4; 20.5; Şubat 20.11; Mart 7.8; Nisan 12.4; Ağustos 30.10; Ekim 2.7; 27.2; 28.6

Rüsümat 4 Gemisi 1921 Eylül 30.4

Rüştü Bey 1921 Eylül 15.9

Rüştü Paşa 1922 Haziran 11.5; Ağustos 25.10

Ryan, Sir Andrew 1921 5.5; 1922 Şubat 7.5; 9.7; Mart 21.1; Nisan 6.1; Temmuz 5.6; Ekim 1.5; 13.2; Kasım 6.7; 15.10

Ryon Repuplicain 1922 Ekim 23.8

— S —

Sabah 1922 Ocak 14.8; Eylül 10.9; 15.11; 16.18; 18.14; 19.16; 20.16; 21.11; 22.14; 23.10; 24.15; 25.19; 26.10; 27.17; 28.14; 29.14; 30.13; Ekim 1.11; 2.7; 3.8; 4.11; 5.10; 6.12; 7.10; 8.5; 9.13; 10.12; 11.14; 12.8; 14.14; 15.11; 16.13; 17.11; 18.7; 19.10; 20.7; 21.9; 22.8; 23.8; 24.7; 25.6; 26.10; 27.9; 28.8; 29.10; 31.10; Kasım 1.12; 2.12; 3.12; 4.12; 5.13; 6.15; 7.15

Sabiha Zekeriya (Sertel) 1921 Kasım 23.7

Sabit 1921 Ağustos 25.5

Sabit Bey (Vali) 1922 Nisan 18.7

Sabit Bey (Malta) 1921 Eylül 6.4

Sabri (Tuğgeneral) 1922 Eylül 3.10

Sabri Bey (Aşiret Fırkası Kumandanı) 1922 Mayıs 1.4

SAD (Taarruz Planı) 1921 Ekim 15.3; 17.1; 22.4

Sadettin Abdülgani 1922 Ağustos 24.7

Sadettin Celal 1922 Kasım 1.11

Sadık (Mahkûm) 1921 Eylül 17.11

Sadık Bey (Miralay) 1921 Eylül 9.6; 1922 Haziran 6.8; 26.5; Temmuz 7.6; Eylül 10.12; 13.15; Kasım 19.12

Sadol 1922 Eylül 12.14

Sadrettin Celal (Antel) 1921 Eylül 30.8; 1922 Ocak 13.8; Kasım 5.12; 19.8

Sadullah Bey 1922 Ocak 13.8; Kasım 5.4

Safa Bey (Mersin Mebusu) ~ İsmail Safa Bey

Safa Bey (Ticaret ve Ziraat Nazırı) 1922 Haziran 24.4; Kasım 4.2

Saffet (Arıkan) 1922 Temmuz 29.5

Saffet Bey 1922 Nisan 6.4

Saffet Bey (İstanbul Maarif Müdürü Vekili) 1922 Kasım 5.1,4

Safranbolu 1921 Ağustos 23.6; Eylül 23.2,8; 1922 Ocak 15.9; Haziran 4.10; 8.7

Saglyo, Şarl 1922 Şubat 20.11

Sağlık ve Sağlık Bakanlığı 1921 Ekim 15.5; Aralık 14.1: 24.2; 1922 Şubat 25.1; Mart 7.9; Mayıs 7.6; 9.1; 11.1; Temmuz 12.1; 23.10; 24.4; Eylül 18.7; 25.13; Ekim 24.4

Sahk 1922 Mayıs 30.7

Said-i Nursi 1922 Kasım 9.6

Saint-Aulaire 1921 Eylül 29.12

Saint Jean D'arc Latin Kilisesi 1921 Kasım 19.5

Sait Bey (Maarif Nazırı) 1921 Aralık 6.6; 1922 Nisan 10.9; 13.2; 14.6; 19.5; Mayıs 20.1; 26.4; Ağustos 17.2; 19.3; 24.6; Kasım 1.9; 3.4

Sait Halim Paşa 1921 Aralık 6.1; 8.7; 9.3; 10.7; 11.6; 12.6; 13.9; 14.5; 16.9; 17.8; 1922 Ocak 1.8; 26.6; 27.7; 29.3; 30.5; 31.4; Şubat 1.10; 10.4;

Nisan 27.9; Kasım 5.5
Sait Hikmet 1922 Şubat 24.3
Sait Molla 1921 Eylül 9.6; 12.7; Ekim 6.2; 1922 Haziran 25.5; 27.6; Temmuz 7.6; 10.9; 18.7; Ağustos 3.8; 16.8; 17.6; 24.7; 31.12; Eylül 13.15; 21.11; 24.7; 28.14; Ekim 18.7; 25.4; 29.9; 30.12; Kasım 19.12
Sait Paşa 1921 Aralık 17.1; 18.1; 19.12; 20.3
Sakallı Celal 1922 Kasım 5.12
Sakallı Rıfkı 1922 Eylül 21.11
Sakarya Nehri 1921 Ağustos 23.1,7; 24.1; Eylül 4.1; 7.1; 9.1; 10.1; 12.1; 13.1,2,13; 14.1; 15.2,10; 20.10; 21.1; 25.3; 28.6; 1922 Ocak 12.10
Sakarya Savaşı 1921 Ağustos 23.1,2,7; 24.1,9; 25.1,10; 26.1,9; 27.1,2,3,4,10; 28.1,7; 29.1,2,3,7; 30.1,6; 31.1,2,8; Eylül 1.1,2,8; 2.1,7,9; 3.1,2,5,6; 4.1,8,9; 5.1,7,9,10; 6.1,2,7,9; 7.1,2,4,7,9; 8.1,2,9,10; 9.1,9; 10.1,6; 11.1; 12.1,5,8; 13.1,4,9,13; 14.1,2,5; 15.2,10; 16.1; 17.1; 18.1; 19.5,11; 20.1; 23.1; 24.4; 25.3; 27.5; 30.3,8; Ekim 5.9; 15.1; 19.7; 26.7; Kasım 1.7; 14.9 22.13; Aralık 19.1,4; 1922 Şubat 3.2; 5.3
Sakarya Zaferi 1921 Eylül 13.1,2,3,4,5,6,8,13; 14.2,6,11; 15.5,10; 16.6,11; 17.14; 18.6; 19.1,3,11; 20.1,7,10; 21.11; 22.2; 23.2; 25.5; 26.7; 27.3; 29.2; Ekim 1.8; 3.8; 4.10; 5.5,7; 6.9; 7.2; 9.4; 16.8; 19.7; 27.6; Kasım 2.3; 6.8; 22.4; Aralık 6.5; 12.6; 15.7; 27.8; 1922 Ocak 19.4; Mart 30.1; Nisan 5.7; Eylül 12.19; 13.15
Sakız 1921 Aralık 18.3; 1922 Eylül 9.14; 11.14; 20.5; 22.8
Salar Nizam Han 1922 Ekim 22.5; 23.8; Kasım 2.6; 4.12; 11.6; 16.7
Salih (Baytar, Binbaşı) 1921 Eylül 29.3; 1922 Kasım 5.12
Salih (Mahküm, Şaki) 1922 Haziran 28.4; 29.7
Salih (Bozok) 1922 Eylül 10.2
Salih Bey (İstanbul) 1922 Kasım 5.1
Salih Efendi (Çolakzade) 1921 Ekim 22.6
Salih Efendi (Erzurum Mebusu) 1922 Şubat 19.7; Mart 24.6; Haziran 4.7
Salih Münir Paşa 1921 Kasım 21.7
Salih Paşa 1921 Ağustos 26.8; Eylül 12.10; 20.8; Ekim 4.7; 1922 Haziran 24.4; Temmuz 1.3; Ağustos 29.6; Kasım 13.5
Salihli 1922 Eylül 2.2; 4.2; 5.1,2,11; 6.12; 29.13; Ekim 4.11; 7.8
Salim Bey 1922 Nisan 10.9
Salisburi (Marki) 1922 Ekim 25.6
Saltanat 1922 Ağustos 18.4; Eylül 19.16; Ekim 18.4; 19.2; 21.2; 23.6; 25.6; 29.2; 31.3; Kasım 1.1,12; 3.5,10; 5.13; 6.15; 8.6; 12.7 ~ Cumhuriyetçilik, Halkçılık
Saltanat Meclisi 1922 Haziran 12.5; 22.10
Sami (Damat Ferit'in oğlu) 1922 Temmuz 7.6; Ağustos 7.1
Sami (Ressam) 1922 Temmuz 16.6
Sami Marko Polikar Efendi 1922 Ekim 9.12
Sami Sabit (Karaman) 1921 Ekim 23.3; Kasım 15.7; 17.4; 21.5; 22.3; 23.3; 26.6; Aralık 31.3; 1922 Ocak 2.2; Şubat 9.5; 11.2; Mart 9.5; Nisan 9.4; Mayıs 18.2; 20.2; 21.5; 25.6; Haziran 6.1; Temmuz 3.2; 10.4
Samipaşazade Sezai 1921 Ekim 28.5
Samih Rıfat 1921 Ekim 28.5; Aralık 11.6; 1922 Ocak 10.7; Mart 31.7; Ekim 14.14
Samsun 1921 Ağustos 28.2; Eylül 4.4; 10.5; 17.14; 22.6; 23.5; Ekim 4.4; 5.3,4; 13.4; 24.7; 29.2; Kasım 22.8; 30.5; Aralık 2.2; 6.6; 11.3,5; 15.7; 21.6; 25.3; 29.5; 1922 Ocak 4.10; 7.8; 13.3; 14.6,8; 15.2; 16.3; 19.4; Şubat 13.7; 14.2,5; 25.5; Nisan 26.1; Mayıs 15.1; 19.3; Haziran 6.7; 7.1; 8.7; 9.4; 10.5; 11.6; 12.7; 14.4; 22.3; 29.6,7; Ağustos 27.9,10; Ekim 14.7
Samsun Darülmuallimini 1922 Eylül 20.16
Samsun İstiklal Mahkemesi 1921 Ağustos 30.8; Eylül 20.6; 23.5; Ekim 21.3; Aralık 27.5
Samsun Müdafaa-i Hukuku 1922 Ağustos 27.8
Samsun'da Hayat: 1922 Nisan 11.6; 16.5; Ağustos 23.6; Eylül 20.16; 21.11; Ekim 16.13; 24.7; Kasım 15.14; 19.12
Sanayi 1922 Ocak 28.8; Şubat 1.10; Ekim 16.2; 17.3
Sanayi Mektebi 1922 Ekim 28.7
Sanayi-i Nefise 1922 Ekim 27.8
Sanders, Liman Von 1922 Eylül 27.17
Sandıklı 1921 Eylül 7.3; 12.3; 1922 Eylül 12.1
Sanitze, Aleksandr 1921 Eylül 26.1
Sankt Gallener Stadtanzeiger 1922 Eylül 4.11
Sansür 1921 Eylül 28.6; Aralık 2.6; 12.6; 1922 Ocak 25.5; 30.5; Şubat 10.5; Mart 6.4; 14.5; Nisan 12.7; 15.10; Mayıs 2.3; 25.8; Haziran 17.4; Temmuz 31.10; Ağustos 1.2; Ekim 10.6; 14.14; 21.9; Kasım 10.7; 11.3; 13.9; 14.7; 16.7; 17.8; 19.6,12
Saray (Yıldız) 1921 Eylül 17.14; 1922 Şubat 28.6; Mart 21.8; Mayıs 3.7; 14.4; 15.1; 22.5; 24.6; Haziran 17.6; 22.11; Temmuz 4.6; 26.12; Eylül 5.11; 31.10; Kasım 2.12; 3.4; 4.12; 5.6; 6.15; 8.11; 10.7; 17.1,11 ~ Vahdettin
Saray (Trakya) 1922 Ekim 31.1; Kasım 13.1
Saraybosna 1922 Eylül 25.19
Sarayköy 1922 Ekim 30.7
Sarı Efe Edip 1922 Mayıs 27.4; 31.1
Sarıkamış 1921 Ağustos 25.10; Kasım 12.12; 28.8; Aralık 22.4; 1922 Şubat 17.2; 24.1; Mart 9.5; 22.8; Nisan 22.9; Haziran 10.3
Sarıkamış eseri 1922 Ocak 5.8
Sarıköy 1921 Eylül 19.11; 1922 Haziran 13.1
Sariyanis (Albay) 1921 Eylül 15.3; 24.4; Aralık

18.3; 1922 Şubat 20.8; 25.3; 27.2; Mart 6.10; 22.10; Haziran 22.11
Sarkis 1922 Mayıs 30.7
Sarrou (Yarbay) 1921 Ekim 4.3; Kasım 15.3; 26.2; Aralık 21.1; 1922 Eylül 3.12
Saruhanlı 1922 Eylül 7.3; 8.5
Satı (Mahkûm) 1922 Haziran 29.7
Satvet-i Milliye 1922 Şubat 24.2; Nisan 17.7; 23.5; Mayıs 22.5; Haziran 5.8; 12.7; 19.11; Temmuz 17.8; 24.6; 31.10; Ağustos 21.10; 28.15; Eylül 4.11; 18.14; 25.19 Ekim 16.13
Sava 1922 Haziran 19.4
Savaştepe 1922 Eylül 6.3
Sazak Köyü 1921 Eylül 16.5
Sazlı Yusuf Hamamı 1922 Ağustos 25.5
Schanzer (İtalya Dışişleri Bakanı) 1922 Mart 21.1; 22.2; 26.6; 26.1; Haziran 9.4; Ağustos 2.6; 16.8; 1922 Eylül 29.8
Schlemmer, Mario 1922 Ağustos 14.8; 23.4
Schlicklin, Jan 1922 Nisan 10.9; 15.9; Mayıs 3.7; 26.3; Haziran 1.6
Sebilürreşat 1921 Eylül 19.11; 24.10; Ekim 13.4; Aralık 10.6; 1922 Ocak 17.6; Şubat 25.8; Nisan 8.5; 13.6; 22.11; Temmuz 20.8; Ağustos 2.9; 17.6; Eylül 8.12; 14.17; 19.16
Sedat (İttihatçı) 1921 Kasım 30.1
Sedat (Öğrenci) 1922 Nisan 4.2
Seddülbahir 1922 Eylül 12.8
Seferberlik 1921 Eylül 15.1; 16.10; 17.14; 18.6; 20.10; Ekim 3.8
Seferihisar 1922 Eylül 12.1
8. Tümen 1922 Ağustos 11.2
Selabattin Adil Bey (Albay) 1921 Ağustos 23.3; Eylül 13.7; 20.5; 21.5; Kasım 30.6; 1922 Mart 10.2; Mayıs 14.3; 22.2; 30.5; Kasım 12.4
Selabattin Bey (Mebus, Albay) 1921 Aralık 12.5; 1922 Şubat 11.1; Mart 24.6; Mayıs 4.1; 6.1; Kasım 2.1; 6.3; 18.1
Selami İzzet 1922 Ocak 2.4
Selanik 1921 Kasım 8.6; 30.7; Aralık 17.6; 1922 Ocak 2.4; Temmuz 4.2; 5.9
Selçuk 1922 Eylül 8.5
Selendi 1922 Mayıs 17.2; Eylül 3.2; 4.3
Selim (Şehzade) 1922 Mayıs 11.8; 12.7; Kasım 18.1
Selim Nüzhet 1921 Ekim 28.5
Selim Paşa 1921 Ekim 6.2; 1922 Mart 27.7; Ağustos 31.10; Eylül 10.13
Selim Ragıp 1922 Temmuz 27.12
Selimiye Kışlası 1922 Mart 7.9; 10.4; 11.9
Sellenorek 1922 Temmuz 29.7
Semerkant 1922 Nisan 29.6
Semih Lütfi 1922 Ağustos 9.6
Sephevadi Kardeşlik Grubu 1922 Ekim 17.6
Seravrakofski 1922 Şubat 20.10
Serkl Doryan Kulübü 1922 Temmuz 7.6; 8.8; 9.6; Kasım 5.6; 14.7
Servet Paşa 1922 Şubat 28.3
Servetifünun 1921 Eylül 22.12; Aralık 15.7; 1922 Mart 9.7; Haziran 1.6; Ağustos 24.7
Setuttart, Lotop 1922 Nisan 14.6
Sevr Anlaşması 1921 Ağustos 24.2; 27.5; Eylül 1.11; 12.11; 14.11; 15.4; 26.1; 29.13; Ekim 7.2; 14.1; 16.8; 21.1; 25.2; 27.2; 30.5; Kasım 2.3; 3.3; 5.8; 8.2; 16.7; 20.3; Aralık 19.6; 27.9; 30.4; 1922 Ocak 5.8; 13.6; 14.8; 15.8; 26.7; 27.4; Şubat 1.10; 7.4,5; Mart 1.6; 5.5; 6.3,4; 16.3; 23.7; 25.4; 29.8; 31.7; Nisan 16.5; 18.8; Mayıs 18.6; Ağustos 4.4; 10.6; 11.5; 26.9; 31.13; Eylül 2.10; 12.4; Ekim 8.5
Sevr Hududu 1922 Haziran 1.6; 2.8; 29.4; Temmuz 1.7; 3.11; 5.9; 6.1; 7.11; 13.7; 20.3; Ağustos 31.5; Eylül 2.10
Seydiköy 1922 Eylül 9.6
Seydiler 1921 Aralık 15.5
Seydişehir 1921 Ağustos 23.6; 1922 Mayıs 15.1
Seyfettin Bey 1921 Ekim 6.2
Seyit Bey 1921 Kasım 3.1
Seyit Taha 1922 Kasım 18.8
Seyitgazi 1921 Eylül 20.2; 22.4,12; 23.8; 24.10; Ekim 17.4; 18.4; 1922 Ağustos 25.10; 26.2; 31.2; Eylül 1.4; 3.12
Seylan 1922 Ocak 1.8; Eylül 25.11
Seyrüsefain Şirketi 1922 Temmuz 24.5; Ağustos 13.2; Kasım 5.2
Seyyit Cafer Bey 1922 Nisan 18.3
Seyyit Hamza 1921 Ekim 16.5
Sforza 1922 Eylül 20.3; 22.1; 23.1,10; 24.15
Shuttleworth (Albay) 1922 Eylül 11.3; 19.1; 24.1; 26.1
Sıkıyönetim 1922 Haziran 7.1; 8.1; 22.3; Eylül 7.5; 20.1
Sıkıyönetim Mahkemeleri 1921 Eylül 26.7; 1922 Mart 26.5; Haziran 8.1
Sındırgı 1922 Şubat 20.5; Eylül 3.2; 6.1
Sırbistan 1921 Ekim 16.7; 19.7; Kasım 5.12; 1922 Ocak 18.3; Şubat 4.8; Eylül 17.5; 21.11
Sırrı Bey 1921 Aralık 29.5; 1922 Ocak 19.1; 22.6; 23.9; 25.5; 27.1; Kasım 13.3
Sicilya 1921 Eylül 7.5
Siirt 1922 Mart 6.5
Silah Kaçırma 1921 Eylül 4.7; 11.4; 17.6,12; Ekim 4.9; 25.2; Kasım 5.5; 6.1,2; 9.5; 15.8; Aralık 21.5; 1922 Mart 1.5; 11.4; 18.5; 22.4; 29.3; Mayıs 5.4; 12.3; 15.8; Temmuz 19.5; Eylül 20.4
Silifke 1921 Ağustos 28.7; 29.4; 1922 Temmuz 23.3; 29.7; Eylül 6.12
Silivri 1922 Nisan 13.5; Ekim 17.5; 30.7; 31.1

Silvan 1921 Ağustos 23.6; Eylül 5.10
Simav 1922 Eylül 4.2,3; 5.11; 6.12
Simko Ağa (İsmail) 1921 Aralık 23.5; 1922 Mayıs 22.5; 25.9; 27.3; Haziran 14.4; Ağustos 11.3; 21.8; 24.7; Eylül 16.15; Ekim 13.3; 15.11
Simopoluos 1922 Ekim 14.1; 22.7
Sincan 1921 Eylül 1.4; 1922 Ekim 14.14
Sincanlı 1922 Ağustos 27.1; 28.2
Sinekli Protokolü 1922 Ağustos 6.4; 7.5; 10.1; 12.6; 13.5; 14.10
Sinop 1921 Eylül 13.8; 1922 Mayıs 15.1; Haziran 4.10; 6.8; 8.7; Temmuz 23.3
Siotis 1921 Aralık 26.4
Sirkeci 1922 Ekim 30.6
Sis 1921 Kasım 29.2
Sis filmi 1922 Ağustos 24.7
Sisam 1921 Aralık 28.5
Sitare Kışlağı 1921 Kasım 17.4
Sivas 1921 Ağustos 24.2; Eylül 8.10; 19.8; Ekim 23.4; Aralık 12.4; 1922 Mayıs 15.1,2; Temmuz 23.3
Sivastopol 1922 Eylül 22.14; 23.10
Siverek 1921 Eylül 7.9; 1922 Mart 6.5
Sivri (Sakarya) 1921 Eylül 8.5
Sivridede Tepesi 1921 Ekim 6.1
Sivrihisar 1921 Eylül 13.1; 15.2,10; 17.14; 18.6; 20.2; Ekim 6.1; 10.1; 1922 Ocak 15.4; Mart 7.3; 8.4; 9.3; 24.1; 25.1; 26.2; 28.4; 29.2; Eylül 20.1
Sivritepe 1922 Ağustos 26.1
Siyah Kitap 1922 Ağustos 14.10
Siyonizm 1921 Eylül 9.10
Skilagagin (Yarbay) 1922 Şubat 20.8; 25.3; 27.2
Slav(lar) 1921 Kasım 27.1; 28.1; Aralık 24.9
Smyrna Defence League 1922 Haziran 24.6
Sophia (Kraliçe) 1921 Ekim 20.7; 1922 Ağustos 29.3
Sofya 1922 Şubat 5.2; Mart 28.2; 29.4; 31.7; Ekim 6.9 ~Bulgarlar, Bulgaristan
Soma 1921 Ekim 23.6; 1922 Eylül 6.3
Sosyal Demokrat Fırkası 1922 Nisan 27.9
Sosyalist, Sosyalizm 1921 Kasım 2.3; 26.4; Aralık 1.2; 11.6; 24.11; 1922 Ocak 24.3; 25.1; Mart 20.12; Nisan 27.9; Mayıs 1.10; 7.6; Haziran 15.9; 20.10
Sosyalist Fırkası ~ Türkiye Sosyalist Fırkası
Sosyalist İşçi Fırkası 1921 Ekim 28.2
Sovyetler 1921 Eylül 7.9; 21.9; 27.3; 28.1; Ekim 22.2; Kasım 5.10; 12.7; 13.3; 14.8; Aralık 13.1; 19.11; 24.10; 26.10; 1922 Ocak 4.5; 10.6; 27.7; Şubat 22.2; Mart 1.7; 6.4; 13.3; 14.2; 16.3; 23.7; 26.4; Nisan 2.4; 16.1; 20.4; Mayıs 12.4; Haziran 19.1; 22.5; Temmuz 19.1; 29.6; Eylül 3.7; 12.11; 24.3; 25.6; 30.6; Ekim 1.6; 3.2; 6.5; 7.5; 19.4; 26.10; 27.3; 31.4; Kasım 3.7; 4.12; 13.3; 16.7 ~ Ruslar, Bolşevikler
Sovyet Devrimi 1921 Kasım 7.5; 14.4; 25.1; Aralık 15.7; 28.5; 1922 Ocak 31.1; Şubat 20.7; Mart 2.1; 16.1; Ağustos 14.6; Ekim 7.8; 14.7; 15.14
Sovyet Dışişleri Bakanlığı 1922 Mayıs 23.5; Haziran 13.6; Ekim 30.11
Sovyet Konsolosluğu (Adana) 1922 Ağustos 21.10
Sovyet Rusyası Mürettipler Sendikası 1922 Şubat 22.6
Sovyet Yardımı 1921 Ağustos 24.4; 25.6; 27.10; 31.2; Eylül 29.5; Ekim 2.7; 4.5; 7.4; 10.5; 16.2; 22.1; 29.1; 31.3; Kasım 7.4,7; 15.9; 18.5; 19.3; 20.1; Aralık 22.3; 23.2; 26.3; 1922 Ocak 1.5; 7.8; 28.1; Şubat 2.3,4; 9.2; 19.3; 22.1; Mart 7.2; Nisan 2.3,4; 10.4; 13.1; 20.6; 26.1; Mayıs 3.2; Haziran 1.3; 8.7; 14.5; 17.5; Temmuz 10.6; 12.6; 18.5; Ağustos 1.7; Eylül 6.8; 18.8
Sovyetlere Yardım 1921 Eylül 3.4; 10.5; 15.6; 18.2; Ekim 8.2; 11.6; 1922 Ocak 18.3; Nisan 3.7; 22.11; Haziran 27.6; Temmuz 11.9; 27.13,14; 28.7
Söğüt 1922 Eylül 4.1
Söke 1921 Ağustos 27.5; 30.9; Eylül 16.10; 17.14; 25.2; 27.5; 28.6; 1922 Nisan 13.3; 20.1; 21.1; 25.8; 26.8; 27.9; Temmuz 18.7; 19.11; Eylül 6.3
Söke Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti 1921 Ağustos 27.5
Söz Gazetesi (Kıbrıs) 1922 Şubat 14.5; 21.6; Haziran 10.5; ağustos 3.9; 12.6
Stalin 1921 Ekim 16.2; Kasım 19.3; 1922 Haziran 18.10
Le Stampa 1922 Mayıs 16.4
Le Stanboul 1922 Ekim 24.7
Stanbulinski 1921 Kasım 25.3; Aralık 19.9; 1922 Nisan 6.4; Haziran 5.8; 7.7; 8.7; 10.5; Temmuz 24.6; 25.10; Ekim 26.6
Standart Oil Company 1921 Aralık 13.7; 1922 Mart 5.5
Statisman 1922 Nisan 1.6
Stavridis 1922 Ocak 28.6
Steryadis 1921 Aralık 14.5; 17.5; 19.8; 26.4; 1922 Ocak 27.7; Şubat 7.7; 10.5; Nisan 12.6; 20.3; 27.9; Haziran 10.5; 27.3; 28.2; Temmuz 3.9; 8.3; 12.3; 14.1; 16.3,7; 18.7; 19.11; 28.4; 30.1; Ağustos 21.10; Eylül 6.5; 7.5; 8.3,12; 13.10; Ekim 16.10
Stoker 1921 Ekim 6.8
Stourten (Binbaşı) 1921 Ekim 17.4
Stove 1922 Temmuz 17.1
Stratigos, Ksenefon (Tümgeneral) 1921 Eylül

12.8; 15.3; 25.3; 1922 Eylül 28.6
Stratos, Nikos 1921 Ekim 15.1; 1922 Mart 10.1; 11.1; 14.7; Mayıs 15.11; 16.1,7; 17.1,6; 18.6; 19.4; 22.5; 23.2; 26.3; Haziran 5.8; Temmuz 1.7; 3.11; 5.9; 25.10; Ağustos 10.6; 20.5; 29.8; 30.4; 31.5; Eylül 15.11; 28.6
Suat Bey (Dışişleri Müsteşarı) 1921 Aralık 22.4; 1922 Ekim 4.11; 5.10
Suat Bey (Dr., Mebus) 1922 Mayıs 2.4
Sudan 1922 Haziran 13.7; Kasım 9.10
Sudi Bey 1921 Kasım 21.7
Le Suisse 1922 Kasım 19.13
Sultan Ahmet Han 1921 Eylül 12.11; 14.6; 16.11; 17.14; 21.2; Aralık 1.5; 1922 Mart 2.1,2; 3.2; 9.7,8; 23.5; 30.3; 31.7; Nisan 5.7; 24.3,7; 25.8; Mayıs 5.6; Haziran 27.2; 29.7; Temmuz 6.9; 23.3; Ağustos 2.1; 13.5; 27.4; Eylül 10.10; 12.13; 13.12; 19.16
Sultanahmet 1922 Eylül 9.9; 10.9; Kasım 5.5
Sultaniye 1922 Mayıs 15.1
Sultan Osman 1921 Aralık 15.7
Sumelis (General) 1922 Ağustos 25.5
Sunday Digmirrol 1922 Temmuz 12.10
Sunday Express 1922 Ağustos 18.4
Sungurlu 1921 Eylül 12.4; 22.12; 1922 Ocak 7.6; Mayıs 15.1
Suphi Nuri (İleri) 1921 Eylül 12.11; 28.6; 30.8; Ekim 6.9; 13.4; 25.5; 29.5; 30.5; Kasım 2.3; 9.11; 12.13; 25.8; 30.7; Aralık 3.5; 10.7; 14.5; 15.7; 17.8; 19.12; 20.7; 21.6; 1922 Ocak 1.8; 13.10; 17.6; 20.5; 28.8; Şubat 23.5; Mart 4.7; 17.5; 20.12; 22.11; 23.7; 24.7; 25.7; 26.7; 28.7; 29.8; 31.7; Nisan 1.6; 5.7; 29.6; Eylül 13.15; 18.14; 25.19; Ekim 2.7; 5.8; 10.12; 11.14; Kasım 1.12; 3.12; 5.13; 6.15; 7.15; 11.11; 15.14; 16.7; 19.12; 20.10
Suphi Paşa 1921 Kasım 15.2
Suriye 1921 Eylül 6.8; Ekim 16.1; 20.1; Kasım 3.3; 17.2,6; 25.4; 29.1; 31.9; 1922 Ocak 2.4; 6.2; 26.7; Şubat 16.8; Mart 8.6; 12.5; 16.4; 23.7; Nisan 2.6; 19.6; 21.4; Mayıs 18.6; Haziran 3.7; 15.2; 29.7; Temmuz 11.9; 14.7
Surtees 1922 Ağustos 4.5
Suruç 1921 Eylül 1.3; 6.9
Sururi Bey 1922 Temmuz 18.6
Susurluk 1922 Eylül 5.2
Suşehri 1922 Mayıs 15.1
Süleyman (Diyarbakır Keldani Metropoliti) 1922 Mayıs 31.3
Süleyman (Gönen) 1922 Ekim 5.9
Süleyman Faik 1922 Kasım 9.11
Süleyman Farih 1922 Ekim 12.3
Süleyman Fethi (Arnavutluk Eski Başbakanı) 1921 Kasım 27.5; 1922 Ağustos 21.10
Süleyman Fethi (Şehit Albay) 1922 Eylül 13.12; 25.8
Süleyman Nazif 1921 Ağustos 31.8; Ekim 25.1; Kasım 3.1; 1922 Ocak 11.6; 28.8; Mart 22.11; 30.6; Nisan 14.6; Haziran 9.4; Temmuz 7.6; Eylül 2.10; 14.17; 28.14; Kasım 8.11; 14.7
Süleyman Necmi Bey 1922 Temmuz 2.9; Ağustos 21.9
Süleyman Numan Paşa 1921 Ekim 25.1; Kasım 12.2
Süleyman Şevket 1922 Kasım 18.4
Süleymaniye (Irak) 1922 Mart 16.5; Kasım 9.10; 18.8
Süleymaniye (İstanbul) 1922 Haziran 24.8; Ekim 28.7
Süreyya (Sulhizade) 1922 Ağustos 15.8; Eylül 13.15
Süreyya Bey (Saruhan Mebusu) 1922 Mart 16.1; 18.3
Süreyya Bey (Subay) 1921 Kasım 12.10
Süreyya Bey (Öğretmen) 1922 Ekim 22.4
Sürmeli 1922 Temmuz 2.2
Sürmene 1921 Ağustos 29.4; Eylül 1.3; 3.6
Süryaniler 1922 Haziran 23.5; Eylül 9.13
Sydenham 1922 Eylül 18.8

— Ş —

Şaban 1922 Kasım 13.5
Şah İsmail 1921 Ekim 3.8; 10.9
Şahap Efendi (Binbaşı) 1921 Aralık 7.2
Şahin Vapuru 1922 Ocak 1.5; Haziran 26.7; Temmuz 21.5
Şahtahtinski, Behbub 1921 Eylül 26.1
Şakir (Mahküm) 1922 Haziran 28.4; 29.7
Şakir (Türkiye Sosyalist Fırkası Başkanı) 1922 Mart 8.3; Haziran 18.4
Şakir Ağa 1922 Mart 28.2
Şakir Bey (Edirne Valisi) 1922 Şubat 16.3; Ekim 23.3,8; 24.7; 29.5; 30.6; 31.1; Kasım 6.15; 13.9; 15.13
Şakir Paşa 1922 Ocak 14.7
Şanel, Pol Dō 1922 Nisan 30.2; Mayıs 6.9
Şark Gazetesi 1922 Ekim 8.5
Şark Demiryolları 1921 Eylül 5.8; Ekim 12.4
Şark ve Garp Dergisi 1922 Şubat 15.7
Şark Hıristiyanları Kilisesi 1922 Şubat 21.5
Şark Mahfeli 1922 Haziran 12.2; 13.7; Ağustos 26.7; 27.10; Ekim 19.2; 29.8; Kasım 4.11; 5.1,4; 6.3
Şark Milletleri Kongresi 1922 Mayıs 16.7
Şark Teceddüt Lokantası 1922 Mart 28.6

Şark Üniversitesi (Ankara) 1922 Mart 27.7
Şark-ı Karip Çerkezleri Temin-i Hukuk Cemiyeti 1921 Ekim 24.1; 1922 Nisan 27.9; Ekim 21.9; 25.6
Şark-ı Karip Muhipleri Cemiyeti 1922 Şubat 6.5 ∿ Şark'ta....
Şarkın Sesi 1922 Temmuz 7.3; 21.10
Şarköy 1922 Kasım 16.6; 18.5; 19.5
Şark'ta Münasebat-ı Muhaderetkârane Cemiyeti 1922 Şubat 6.5 ∿ Şark-ı Karip Muhipleri Cemiyeti
Şarpi (General) ∿ Charpi
Şarl (Macar Kralı) 1921 Kasım 8.6; 1922 Nisan 6.4
Şaydlen 1922 Haziran 1.5
Şefik Bey 1922 Temmuz 14.4; Kasım 17.10
Şefik Hüsnü 1922 Kasım 15.8; 19.9
Şefkat-ı İslamiye Yurdu 1921 Ekim 15.5
Şekip 1922 Ağustos 4.8
Şemsettin Bey (Profesör) 1922 Temmuz 7.2; 14.4; Ağustos 3.9
Şerafettin (Osmanlı Matbuat Cemiyeti) 1922 Temmuz 27.12
Şerafettin (Yüzbaşı) 1922 Eylül 30.13
Şeref Bey (Edirne Mebusu) 1921 Ağustos 31.8; Aralık 12.1,6; 14.5; 1922 Ocak 6.7; 27.5; Şubat 6.13; 11.4; 28.6; Mart 6.13; 7.9; 19.6; Nisan 29.1; Eylül 6.12; 13.12; Ekim 7.4
Şeref Bey (Yüzbaşı) 1922 Eylül 9.1
Şeridan, Mis 1922 Eylül 24.11
Şerif Paşa 1922 Eylül 6.12
Şer'iye Vekâleti 1922 Ocak 7.9; 11.6; 12.10; 14.8; 17.6; 20.5; Nisan 27.8; 29.1; Mayıs 9.1; 11.1; Temmuz 12.1; Eylül 4.8; Kasım 6.6
Şevket (Ressam) 1922 Temmuz 16.6
Şevket Bey (Albay) 1921 Ekim 25.1; 1922 Haziran 20.4
Şevket Bey (Kemalpaşazade) 1921 Ekim 6.2
Şeyh Elvan Dağı 1921 Ekim 20.3; 1922 Ağustos 31.1
Şeyh Eşref İsyanı 1921 Ekim 20.4
Şeyh Galiboğlu Kemal 1921 Aralık 1.1
Şeyh Mahmut 1922 Eylül 29.9; Ekim 10.8; Kasım 1.4; 3.8; 12.5; 19.10
Şeyh Mehmet Garip 1922 Kasım 19.10
Şeyh Recep Efendi 1922 Temmuz 7.6
Şeyh Servet Bey 1922 Nisan 8.5
Şeyh Sunusi 1921 Eylül 21.2; Ekim 24.7; Kasım 2.3; 3.7; 1922 Mayıs 1.10; Eylül 13.12; 14.17; Kasım 1.12
Şeyhülislamlık 1922 Mart 20.12; Mayıs 22.5; Haziran 21.8; 25.4
Şile 1922 Ekim 6.7; 7.3; 8.5; 16.9; 20.7
Şimali Kafkasya Cumhuriyeti 1922 Mart 20.12
Şimendifer İşçileri Teavün Sandığı 1922 Mayıs 6.9
Şimşid Köyü 1921 Eylül 1.4
Şiran 1921 Eylül 7.9; 8.5
Şoförler Cemiyeti 1922 Eylül 9.9; Ekim 26.8
Şuhut 1922 Ağustos 24.1
Şûra-yı Devlet 1921 Eylül 15.9; 1922 Ağustos 31.10; Kasım 8.11
Şükrü (Ankara Kumandan Vekili) 1921 Eylül 4.3
Şükrü (Binbaşı, İstanbul Mebusu) 1922 Mayıs 14.4
Şükrü (Sanık Yüzbaşı) 1922 Şubat 2.12
Şükrü Bey (Ankara Maarif Müdürü) 1922 Haziran 21.10
Şükrü Bey (Malta) 1921 Eylül 6.4
Şükrü Naili Bey 1922 Eylül 3.10
Şüküre Hanım 1922 Temmuz 14.4
Şütürten (Binbaşı) 1921 Kasım 26.3

— T —

Tacikistan 1921 Kasım 8.3; 23.4; 25.1; Aralık 16.7; 27.7; 1922 Mart 24.4
Taflan 1922 Kasım 19.12
Tahidromos 1922 Eylül 9.14
Tahir Nadi 1922 Ağustos 9.6
Tahkik Heyeti 1922 Ocak 15.7 ∿ İnceleme Kurulları
Tahkikat ∿ İnceleme ve İnceleme Kurulu
Tahkik-i Mezalim Heyeti 1922 Ekim 9.13
Tahliye (Batı Anadolu) 1921 Kasım 13.5; 21.11; 1922 Mart 24.6; 25.7; 27.1,4; 29.8; 30.7; 31.2; Nisan 1.6; 2.9; 3.8; 4.1; 5.1,3; 7.2,4; 8.1; 9.2; 10.6,9; 11.6; 13.6; 15.2,10; 19.1; 20.1; 21.5; 22.1,11; 27.9; 28.3; Mayıs 1.5; 15.2; 22.5; 25.4; Haziran 1.6; 4.11; 6.8; 7.7; 19.11; 28.2; Temmuz 3.11; 16.7; 19.11; 27.7; Ağustos 1.2; 3.2; 7.1; 18.2; 23.3; 24.5; 25.10; 26.9; 27.10; 28.10; 29.3; 31.5; Eylül 1.11; 2.10; 4.7,11; 6.12; 7.6; 8.2; 10.7; 13.2; 15.3; 18.14; 19.6
Tahran 1922 Ağustos 28.11
Tahran Elçiliği 1922 Kasım 11.6; 14.7
Tahsin (Bahriyeli) 1922 Temmuz 16.5
Tahsin Bey (Malta) 1921 Eylül 6.4; 1922 Mart 11.8; Ağustos 10.6; 28.15; Eylül 3.3; 13.12; 20.8
Tahsin Nahit 1922 Ağustos 18.3
Taksim 1922 Nisan 17.5; Temmuz 14.2
Taksim Stadyumu 1922 Haziran 30.4
Takvim-i Vekâyi 1922 Haziran 21.8; Eylül 2.10; Kasım 2.12; 4.5
Talas 1922 Temmuz 29.7
Talat (Casus) 1922 Temmuz 31.10
Talat Paşa 1921 Eylül 12.10; Kasım 17.5; 1922 Ocak 24.3; Şubat 10.4; Mart 16.5; Mayıs 10.7; 14.4

Talha Bey (Ebüzziyazade) 1921 Aralık 25.3
Talvalsun 1922 Temmuz 29.7
Tamirat Sorunu 1922 Ağustos 14.2; 23.6
Tanin 1922 Temmuz 16.7; Kasım 20.10
Tarafsız Bölge 1921 Eylül 4.4; 12.8; 1922 Haziran 23.9; Temmuz 28.2,7; 29.9; Ağustos 2.9; 3.9; 5.2; 6.4; 8.7; 11.5,6; 15.8; 17.6; 18.4; Eylül 10.7; 12.5; 15.1; 16.18 18.2,13,14; 19.16; 20.4,16; 21.3,11; 22.4,14; 23.2; 24.1,14; 25.1,19; 26.1; 27.2,6,17; 28.2,4,14; 29.14; 30.3,5,13; Ekim 1.3,5,11; 2.5; 8.1,5; 9.13; 10.12; 12.8
Taraklı 1922 Haziran 12.6
Tarsus 1921 Ağustos 25.2; Kasım 15.3; Aralık 27.1; 29.6; 1922 Ocak 1.4; 3.3; Eylül 3.12
Taşkent 1921 Ekim 16.5; Aralık 22.5
Taşköprü 1922 Mart 6.12; 7.9; 13.5; Haziran 18.10
Taşnaksiyun 1922 Şubat 26.3; Mayıs 2.6; Haziran 5.5
Tatar(lar) 1922 Mart 13.6; Nisan 3.7
Tatar Osman 1922 Haziran 23.2
Tataristan 1922 Temmuz 27.13
Tavas 1921 Eylül 13.13
Tavşancıl 1922 Mayıs 26.1
Tavşanlı 1922 Eylül 3.2
Tayfur (Sökmen) 1921 Kasım 2.2; 1922 Kasım 3.2
Tayyare Mektebi 1922 Eylül 17.12
Tazminat 1921 Kasım 10.4; 1922 Ekim 24.7; Kasım 14.1; 15.9
TBMM 1921 Ağustos 25.5; 26.3,9; 27.4,6; 29.5; 31.8; Eylül 1.5; 3.3; 4.9; 8.5,10; 10.4; 12.9; 13.6,8,10; 14.6,9,11; 15.5,10; 17.5,10; 19.1,10; 22.9; 24.6; 28.3; 29.1,3,4; Ekim 3.2,8; 4.2; 5.1,3,7; 6.3,7; 8.2; 10.4; 12.1; 15.4,5; 16.1; 18.1; 20.4; 22.5; 24.5; 27.3; 29.2; 31.1,5; Kasım 1.1,2,3; 3.2; 4.3; 5.7; 7.7; 9.7; 10.1; 12.1; 13.2; 14.1; 15.1,4; 17.1; 19.1; 21.2,9; 22.3,8; 24.4; 25.1; 26.4; 28.2; 30.7; Aralık 1.2; 4.4; 5.2; 6.4; 8.3; 10.7; 12.1,6; 13.2,9; 14.3; 16.3; 19.4; 20.2; 21.6; 22.2; 24.3,8,11; 25.3; 26.1; 27.3; 29.2,3,5; 31.4; 1922 Ocak 5.3,4,6; 7.2,4; 9.1,3,9; 10.4; 12.2,3,10; 14.1,2,3; 15.9; 16.1; 17.1,2; 19.2,3; 21.1,3,4,6; 23.2,8; 25.5; 26.3; 27.7; 28.1; 30.2; Şubat 2.1; 4.1,2,4; 5.3; 8.5; 9.1,2; 11.1,4; 13.1; 15.1,4; 16.1,2; 18.2,3,6; 20.1,4,6,7; 21.1,2,6; 22.8; 23.3,4; 25.1,2; 26.1; 28.1,6; Mart 1.1,2,3; 2.2,4; 3.7; 4.2,7; 6.1,2,5,6,13; 7.1,9; 8.6; 9.6; 11.7,8; 12.7; 13.6; 14.6,7; 16.1; 18.3,4; 20.2; 24.1,6; 27.1; 28.5; 30.2,5; 31.1; Nisan 1.2,6; 2.9; 3.7; 4.1; 6.4; 8.4; 10.2; 11.2; 12.3; 13.1; 15.7; 16.3; 17.4; 18.1,4; 19.7; 20.2; 22.1; 23.1,2,5; 24.4; 25.5,6; 29.1; Mayıs 2.1; 4.1; 5.1,5; 6.1; 8.3; 9.1; 11.4; 15.1; 16.2; 18.2; 20.3; 26.3; Haziran 3.3,4; 4.6,7,11; 5.8; 8.1.2; 11.1,4; 18.3; 21.3; 22.4,11; 25.5; 29.3; Temmuz 2.2; 3.6,7; 4.3; 6.3; 8.1; 9.6; 11.9; 12.1; 13.1; 14.7; 20.1; 21.10; 22.9; 26.5; 27.3,4; 29.3; 31.1; Ağustos 14.4,6; 16.2,3; 17.5; 18.4; 27.3,5; 28.9; 30.9; Eylül 1.12; 2.6; 3.8; 4.8; 6.7; 8.9; 7.16; 10.8; 11.4; 13.12; 14.13; 18.7; 20.7,8,9; 23.6; 25.8,9; 27.13; Ekim 4.1,6; 5.1; 7.10; 9.9; 10.3; 11.4; 14.9; 16.3,4; 18.1,3; 19.1,7; 21.4,5,9; 24.3,4; 25.2; 30.1,2,3,4; Kasım 1.1; 2.1,2; 3.1,2; 4.1,11; 5.3; 6.3,6,12; 7.15; 8.6; 9.6; 11.2; 13.3; 14.7; 15.5,8; 18.1,9; 19.2; 20.3,6,10
Tebriz 1922 Ocak 8.5; Şubat 1.6; 26.3
Tehcir 1921 Aralık 25.3; 1922 Ocak 17.2; Nisan 20.2; Mayıs 4.6; 17.4; 21.1; Haziran 2.2; 3.8; 16.6; 21.5; Ekim 11.13; 16.8; Kasım 5.9; 17.11
Tekâlif-i Milliye 1921 Ağustos 23.6; 29.5; Eylül 1.6; 3.4; 6.3; 13.10; 17.11; Ekim 10.6; 11.6; 29.2; Kasım 26.2; Aralık 26.1; 1922 Şubat 9.2; 12.1; 16.1; Mayıs 4.1; 6.1; 10.3
Tekirdağ 1922 Mart 25.4; Temmuz 29.1; Ağustos 9.6; 10.6; 31.12; Eylül 1.14; 28.14; Ekim 3.5; 15.11; 17.5; Kasım 1.12; 8.9; 13.1; 14.7
Le Temps 1921 Eylül 16.11; Ekim 5.9; 14.5; 19.7; Kasım 15.13; 16.7; 28.9; Aralık 3.5; 18.3; 24.11; 1922 Ocak 11.6; 22.6; 27.7; 29.4; 30.5; Şubat 1.10; 2.12; 3.2; 7.7; 21.6; Mart 2.4; 7.9; 8.1,6; 9.8; 20.4,12; 21.8; 24.7; 26.7; 28.7; 29.8; Nisan 2.9; 7.4; 12.7; 13.6; 18.8; Mayıs 4.8; 6.9; 8.4; 21.6; 22.5; Haziran 2.8; 3.7; 5.8; 6.8; 9.3; 13.7; 19.11; 22.11; 23.9; Temmuz 3.11; 9.6; 13.7; 27.14; 29.7; 31.10 Ağustos 1.8; 2.9; 6.5; 11.5; 15.8; 25.10; 29.8; 31.12; Eylül 3.12; 5.11; 7.16; 9.14; 12.19; 14.17; 15.11; 16.18; 18.14; 19.16; 22.14; 24.15; 25.19; 30.13; Ekim 1.11; 3.8; 6.12; 7.10; 8.5; 9.13; 10.12; 12.8; 13.6; 14.14; 16.13; 18.7; 21.9; 23.8; 29.10; Kasım 1.12; 2.12; 4.12; 7.15; 8.11; 10.7; 11.11; 12.7; 14.7; 15.14; 16.7; 17.11; 19.13
Teotakis, M. 1921 Eylül 5.2; 7.2; 8.2,10; 14.5; 15.3; 17.3; 19.3; 20.3; 22.5; 24.2; Aralık 31.5; 1922 Ocak 26.4; Şubat 20.8; 23.2; Mart 6.10; 16.2; Nisan 18.6; 23.2; Ağustos 28.14; 30.3; Eylül 5.4; 28.6
Tercan 1921 Ağustos 25.2; Eylül 3.3
Tercümanı Hakikat 1921 Ağustos 23.7; 24.9; 25.10; 26.9; 27.10; 28.7; 29.7; 30.9; 31.8; Eylül 1.11; 2.9; 3.6; 4.9; 5.10; 6.9; 7.9; 8.10; 9.10; 10.6; 11.8; 12.11; 13.13; 14.11; 15.10; 16.11; 17.14; 18.6; 19.11; 20.10; 21.11; 22.12; 23.8; 24.10; 25.5; 26.7; 27.5; 28.6; 29.13; 30.8; Ekim 1.8; 2.7; 3.8; 4.10; 5.9; 6.9; 7.4; 8.4; 9.4; 10.9; 11.6; 12.7; 13.4; 14.5; 15.8; 16.8; 17.4; 18.4; 19.7; 20.7; 21.7; 22.6; 23.11; 24.7; 25.5; 26.7; 27.6; 28.5; 29.5; 30.5; 31.6; Kasım 1.7; 2.3; 3.7; 4.3; 5.13; 6.8;

7.7; 8.6; 9.11; 10.4; 11.5; 12.13; 13.5; 14.9; 15.13; 16.7; 17.6; 18.6; 19.7; 20.3; 21.11; 22.13; 23.7; 24.5; 1922 Ocak 10.7; 11.6; 12.10; 13.10; 14.8; 15.9; 16.3; 17.6; 18.3; 19.4; 20.5; 21.7; 22.6; 23.9; 24.3; 25.5; 26.7; 27.7; 28.8; 29.4; 30.5; 31.4; Şubat 1.10; 2.12; 4.8; 5.3; 6.13; 7.7; 8.7,9; 10.5; 11.4; Mart 2.4; 3.7; 6.13; 7.9; 8.6; 9.8; 10.5; 11.9; 12.7; 14.7; 15.5; 17.5; 19.6; 20.12; 21.8; 23.7; 24.7; 25.7; 26.7; 27.7; 28.7; 29.8; 30.8; 31.8; Nisan 1.6; 2.9; 4.7; 5.7; 6.4; 7.4; 8.5; 9.6; 10.9; 11.6; 12.7; 13.6; 14.6; 16.5; 17.7; 18.8; 19.7; 20.9; 21.5; 22.11; 23.5; 24.7; 25.8; 26.8; 28.6; 29.6; 30.2; Mayıs 1.10; 2.8; 3.7; 5.6; 6.9; 7.6; 8.4; 9.6; 10.7; 11.8; 12.7; 15.11; 16.7; 17.6; 18.6; 19.4; 20.8; 21.6; 22.5; 24.6; 25.9; 26.3; 27.5; 28.6; Haziran 1.6; 2.9; 3.9; 4.11; 5.8; 6.8; 7.7; 8.7; 9.4; 10.5; 11.6; 12.7; 13.7; 14.7; 15.10; 16.7; 17.6; 19.11; 20.10; 21.10; 22.11; 23.9; 24.8; 25.5; 26.11; 27.6; 29.7; Temmuz 1.7; 2.7; 3.11; 4.7; 5.9; 6.9; 7.11; 8.8; 10.14; 11.9; 12.10; 13.7; 14.7; 15.7; 16.7; 18.7; 19.11; 20.8; 21.10; 22.9; 23.10; 24.6; 25.10; 26.12; 27.14; 28.7; 29.9; 30.11; 31.10; Ağustos 1.9; 2.9; 3.9; 7.5; 8.7; 9.6; 10.6; 11.5; 12.6; 13.5; 14.10; 15.8; 16.8; 17.6; 18.4; 19.7; 20.5; 21.10; 22.3; Ekim 20.7; Kasım 18.13

Terbis 1922 Ekim 15.5; 16.2; 25.6; Kasım 11.7

Teşkilat-ı Esasiye Kanunu ∼ Anayasa

Tevfik (Dr., Trakya Temsilcisi) 1922 Şubat 16.3; Mayıs 13.4

Tevfik Bey (Batı Cephesi Harekât Şubesi Müdürü) 1922 Ağustos 30.1

Tevfik Bey (Mebus) 1922 Mart 24.6

Tevfik Bey (Nazır) 1922 Kasım 3.4

Tevfik Fikret 1922 Ağustos 19.7; 20.5; 24.7

Tevfik Hadi 1921 Kasım 22.8

Tevfik Paşa 1921 Ağustos 30.5; Eylül 1.7; 19.6; Kasım 29.4; Aralık 18.3; 1922 Ocak 25.2; 28.5; 31.2; Şubat 16.3; 18.1; 20.1 28.5; Mart 3.3; 6.2,3; 13.4,6; 14.7; 16.5; 17.5; 19.6; 20.12; 25.3; Haziran 12.2,5; Ağustos 19.3; 20.3; 29.6; Eylül 10.10; 11.5; 29.5,14; Ekim 17.1; 18.1; 19.1; 27.8; 29.1; 30.1; Kasım 2.10,12; 4.1,2,4,12; 5.13; 6.8; 7.7,15; 13.5; 16.7; 17.4,11

Tevfik Rüştü (Aras) 1921 Eylül 22.3; Kasım 7.4; 1922 Ocak 3.7; Şubat 22.6; 26.4; Mart 9.7; 16.1; 18.5; 28.7; Nisan 16.4; 20.5; 28.2; Haziran 15.1; Ağustos 29.8; Eylül 5.11; Kasım 6.6

Tevfika 1921 Aralık 7.2

Tevhidiefkâr 1921 Ağustos 23.7; 24.9; 25.10; 26.9; 27.10; 28.7; 29.7; 30.9; 31.8; Eylül 1.11; 2.9; 3.6; 4.9; 5.10; 6.9; 7.9; 8.10; 9.10; 10.6; 11.8; 12.11; 13.13; 15.10; 16.11; 17.14; 18.6; 19.11; 20.10; 21.11; 22.12; 23.8; 24.10; 25.5; 26.7; 27.5; 28.6; 29.13; 30.8; Ekim 1.8; 2.7; 3.8; 4.10; 5.9; 6.9; 7.8; 8.4; 9.4; 10.9; 11.6; 12.7; 13.4; 14.5; 15.8; 16.8; 17.4; 18.4; 19.7; 20.7; 21.7; 22.6; 23.11; 24.7; 25.5; 26.7; 27.6; 28.5; 29.5; 30.5; 31.6; Kasım 1.7; 2.3; 3.7; 4.3; 5.13; 6.8; 7.7; 8.6; 9.11; 10.4; 11.5; 12.13; 13.5; 15.13; 16.7; 17.6; 18.6; 19.7; 20.3; 21.11; 22.13; 23.7; 24.5; 25.8; 26.8; 27.5; 28.9; 29.6; 30.7; Aralık 1.5; 2.6; 3.5; 4.4; 5.11; 6.6; 7.5; 8.7; 9.3; 10.7; 11.6; 12.6; 13.9; 14.5; 15.7; 16.9; 17.8; 18.3; 19.12; 20.7; 21.6; 22.7; 23.7; 24.11; 25.3; 26.11; 27.9; 28.5; 29.6; 31.9; 1922 Ocak 1.8; 2.4; 3.7; 4.10; 5.8; 6.7; 8.5; 9.9; 10.7; 11.6; 12.10; 13.10; 14.8; 15.9; 16.3; 17.6; 18.3; 19.4; 20.5; 21.7; 22.6; 23.9; 24.3; 25.5; 26.7; 27.7; 28.8; 29.4; 30.5; 31.4; Şubat 1.10; 2.12; 3.2; 4.8; 5.3; 6.13; 7.7; 8.9; 9.8; 10.5; 11.4; 12.3; 13.7; 14.5; 15.7; 16.8; 17.3; 18.6; 19.7; 20.11; 21.6; 22.8; 23.5; 24.3; 25.8; 26.4; 27.4; 28.6; Mart 1.8; 2.4; 3.7; 4.7; 5.5; 6.13; 7.9; 8.6; 9.8; 10.5; 11.9; 12.7; 13.6; 14.7; 15.5; 16.5; 17.5; 18.9; 19.6; 20.12; 21.8; 22.11; 23.7; 24.5,7; 25.7; 26.7; 27.7; 28.7; 29.8; 30.8; 31.8; Nisan 1.6; 2.9; 3.8; 4.7; 5.7; 6.4; 7.4; 8.5; 9.6; 10.9; 11.6; 12.7; 13.6; 14.6; 15.10; 16.5; 17.7; 18.8; 19.7; 20.9; 21.5; 22.11; 23.5; 24.7; 25.8; 26.8; 27.9; 28.6; 29.6; 30.2; Mayıs 1.10; 2.3,8; 3.7; 4.8; 5.6; 6.9; 7.6; 8.4; 9.6; 10.7; 11.8; 12.7; 13.4; 14.4; 15.11; 16.7; 17.6; 18.6; 19.4; 20.8; 21.6; 22.5; 23.7; 24.6; 25.9; 26.3; 27.5; 28.3,6; 29.3; Haziran 1.6; 2.8; 3.9; 4.11; 5.8; 6.8; 7.7; 8.7; 9.4; 10.5; 11.6; 12.7; 13.7; 14.7; 15.10; 16.7; 17.6; 18.10; 20.10; 21.10; 22.11; 23.9; 24.8; 25.5; 26.11; 27.6; 30.5; Temmuz 1.7; 2.7; 3.11; 4.7; 5.9; 6.9; 7.11; 9.6; 10.14; 11.9; 12.10; 13.7; 14.7; 15.7; 16.7; 17.8; 18.7; 19.11; 20.8; 21.10; 22.9; 23.10; 24.6; 25.10; 26.12; 27.14; 28.7; 29.9; 30.12; 21.10; Ağustos 1.9; 2.9; 3.9; 4.8; 8.7; 9.6; 10.6; 11.5; 12.6; 13.5; 14.10; 15.8; 16.8; 18.4; 19.7; 20.5; 21.10; 22.3; 23.6; 24.7; 25.10; 26.9; 27.10; 28.15; 29.8; 30.10; 31.12; Eylül 1.14; 2.10; 3.12; 4.11; 5.11; 6.12; 7.16; 8.12; 9.14; 10.16; 11.14; 12.19; 13.15; 14.17; 15.11; 16.18; 17.13; 18.14; 19.16; 20.16; 21.11; 22.14; 23.10; 24.15; 25.19; 26.10; 27.17; 28.14; 29.14; 30.13; Ekim 1.11; 2.7; 3.8; 4.11; 5.10; 6.12; 7.10; 8.5; 9.13; 10.12; 11.14; 12.8; 13.6; 14.14; 15.11; 16.13; 17.11; 18.7; 19.10; 20.7; 21.9; 22.8; 23.8; 24.7; 25.6; 26.10; 27.9; 28.8; 29.10; 30.12; 31.10; Kasım 1.6,12; 2.12; 3.12; 5.13; 6.15; 7.15; 8.11; 9.13; 11.11; 12.7; 13.9; 14.7; 15.14; 16.1,7; 17.11; 18.13; 19.12; 20.10

Tezer Hanım 1922 Kasım 5.12

Thornburg, Robert S. 1922 Eylül 28.14; 29.14
Tıbbiye 1922 Şubat 15.1; Mayıs 20.1; Ağustos 16.7; 19.3; 25.7; 29.7
Tınaztepe 1922 Ağustos 26.1
Tıp Fakültesi Talebe Cemiyeti 1922 Ağustos 13.3
Ticaret Yüksek Mektebi 1922 Ekim 26.7
Tiflis 1921 Eylül 14.6; Ekim 27.1; Kasım 14.3; 15.9; 23.7; 25.1; Aralık 5.4; 16.4; 1922 Ocak 9.9; 28.7; Şubat 6.13; 28.6; Mart 7.2; 12.3; Mayıs 18.4; Temmuz 9.2; 10.5; 21.1; 26.12; Eylül 26.10; 27.17
Tiflis Elçiliği 1922 Eylül 6.8; 12.17
Tiflis İktisat Konferansı 1921 Aralık 22.4
Tiflis Kongresi 1922 Mart 14.7
The Times 1921 Ağustos 31.8; Eylül 14.11; 29.13; Ekim 4.10; 5.9; 17.4; 24.7; 26.7; Kasım 2.3; 3.7; 4.3; 5.13; 7.7; 8.6; 10.4; 12.9; 14.9; 16.7; 21.11; 23.7; 25.8; 26.8; 28.9; Aralık 6.6; 8.7; 18.3; 25.3; 1922 Ocak 4.10; 6.7; 7.9; 9.9; 10.7; 13.10; 16.3; 20.5; 24.3; 25.5; 28.8; 30.5; Şubat 3.2; 4.8; 6.13; 9.8; 15.7; 17.3; 18.6; 24.3; 27.4; Mart 13.6; 20.12; 25.7; 31.7; Nisan 6.4; 12.7; 13.6; 15.10; 16.5; 17.7; 25.8; 28.3; Mayıs 5.6; 6.6; 23.7; 24.6; Haziran 2.8; 9.4; 14.7; 16.7; Ağustos 4.4; 5.5; 8.7; 9.3,6; 15.8; 16.8; 18.4; 23.6; Eylül 6.12; 7.16; 8.12; 14.17; 18.14; 19.16; 20.16; 22.14; 25.19; Ekim 5.10; 7.7; 11.13,14; 13.6; 14.14; 15.7; 30.12; Kasım 3.12; 8.11; 16.7; 17.11
Tiran 1921 Kasım 27.5
Tiyatro ve Muhipleri Cemiyeti 1922 Mart 19.6
Tire 1922 Eylül 6.3
Togore 1922 Ekim 2.7
Tokat 1921 Ağustos 27.5; 1922 Ocak 14.8; 19.4; 29.4; Şubat 13.4; 14.2; Mayıs 15.1
Topal Mevlüt 1921 Eylül 4.3
Topal Osman 1921 Ekim 5.3; 1922 Şubat 18.6; 19.7; Nisan 6.4; Haziran 8,6; Temmuz 3.1
Toprakkale 1921 Aralık 29.4
Torbalı 1922 Eylül 7.3; 10.1; 12.1; Kasım 17.11
Torkam (General) 1922 Nisan 11.6; Temmuz 30.8
Torlakyan 1921 Eylül 24.10
The Toronto Daily Star 1922 Eylül 30.13; Ekim 23.8; 24.7; 26.10; 31.10; Kasım 3.12; 14.7
Tosya 1921 Ekim 2.7; 1922 Temmuz 29.7
Totsman 1921 Ağustos 24.4
Townshend (General) 1922 Mayıs 7.6; 8.4; 30.1; Haziran 12.7; Temmuz 3.11; 4.7; 5.9; 10.14; 12.7; 14.5; 17.1; 20.6; 21.3; 22.3; 23.8,10; 24.1,6; 25.1,10; 26.2,12; 27.7,14; 28.3,7; 29.4; 30.3,4,11; 31.8,10; Ağustos 1.2,8; 8.7; 9.6; 13.5; 17.4; 18.4; 24.7; 25.10; 31.13; Eylül 17.13; Ekim 21.6
Toynbee, Arnold 1922 Nisan 2.5; 6.4; 8.5; 15.10; Ekim 11.14; 13.6
Trablus 1921 Kasım 25.7; 28.9; 1922 Eylül 27.17
Trablusgarp Savaşı 1922 Ocak 24.3
Trabzon 1921 Ağustos 24.2; 26.5; 31.4; Eylül 12.5; 13.8; 18.5; 22.3; 29.6; Ekim 2.7; 10.2; 14.4; 23.3; 26.2; 30.1; Kasım 13.5; 15.7; 21.5; 22.5; 23.3; 26.6,7; 28.5; 29.5; Aralık 5.3; 8.7; 18.1; 24.11; 1922 Ocak 1.5; 7.8; 11.2; 15.2; Şubat 11.2; 19.3; 20.10; Mart 9.5; 18.6; 19.6; Nisan 2.3; 14.4; Mayıs 8.4; 14.2; 15.1,2,4,11; Haziran 8.2; Temmuz 3.1,2; 10.4; 21.5; 23.3; 29.7; Ağustos 1.7; 4.6; 25.9; Eylül 13.11
Trabzon İdman Ocağı 1922 Haziran 19.11
Trabzon Müdafaa-i Hukuku 1921 Aralık 17.1; 18.1; 20.3; 31.3; 1922 Şubat 9.5; Mart 1.8; Nisan 9.4; Mayıs 3.4; 13.4; 14.2; 15.4; 21.5
Trakya 1921 Eylül 5.7; 12.8; 15.1; 22.7; 24.9; Ekim 7.4; 10.8; 12.7; 15.1,8; 16.8; 18.4; Kasım 12.13; 14.6; 15.13; 17.6; 21.11; 22.9; 25.3; 27.5; Aralık 22.1; 23.3; 28.4; 1922 Ocak 6.7; 7.9; 8.5; 12.5,10; 13.4; 15.7; 26.5; 27.5; 30.5; Şubat 4.4,8; 5.2,3; 6.13; 7.7; 11.4; 16.8; 18.6; 22.8; Mart 1.6,8; 3.7; 5.2; 6.13; 9.1; 17.5; 18.9; 19.1; 20.3; 24.3; 26.7; 28.7; 30.8; 31.7; Nisan 2.9; 3.8; 6.4; 7.1; 8.1,5; 11.6; 15.2; 17.7; 18.6,8; Mayıs 8.4; 11.8; 12.7; 16.7; 22.5; 27.5; Haziran 6.8; 18.10; Temmuz 4.2; 7.11; 10.12; 15.7; 25.10; 26.3,12; 27.14; 28.7; 29.7; Ağustos 4.4; 9.3; 14.10; 25.10; 30.10 Eylül 2.4; 5.3,6; 6.9,12; 8.12; 10.7; 11.14; 13.14; 14.7,8; 15.5,11; 16.5; 17.1,7; 18.14; 20.3,11; 21.1; 22.3,10,14; 23.1,5,10; 24.6,15; 25.6,12,19; 26.10; 27.2,17; 28.2,4,14; 29.6,7,14; 30.1,3,4,13; Ekim 1.7,11; 2.5,7; 3.2,8; 4.2,3,11; 5.10; 6.1,2,3,12; 7.10; 8.1,5; 9.2,5,6,7,13; 10.5; 11.3,14; 13.6; 14.1,13,14; 15.2,9,11; 16.7,11,13; 17.4,6,11; 18.7; 19.5,10; 20.2; 21.3,9; 22.2,8; 23.5,8; 24.7; 25.5,6; 26.10; 27.9; 28.8; 29.7,10; 30.12; 31.10; Kasım 1.8,12; 2.12; 3.12; 9.13; 15.9,13; 20.2 ~ Batı Trakya, Doğu Trakya
Trakya Gazetesi 1921 Kasım 21.11
Trakya Cemiyeti 1922 Ocak 15.7; Şubat 19.4; 24.3; Nisan 2.9; 3.8; 18.8; Mayıs 15.3; 19.4; 26.3; Haziran 27.6; Temmuz 10.12; 15.7; Eylül 27.9
Trakya Ordusu (Yunan) 1922 Mayıs 21.3; Haziran 24.8; Ağustos 11.5; 21.2; Eylül 17.1
Trakya Yardım Cemiyeti 1922 Temmuz 26.3
Trakya Paşaeli Gazetesi 1922 Temmuz 25.10
Trakya Paşaeli Cemiyeti 1921 Ekim 10.8; Aralık 24.11; 1922 Mart 17.5; 19.6; 20.12; 21.8; Nisan 6.4; 8.5; 10.9; Mayıs 19.4; Temmuz 25.10; Ağustos 14.10
Trakya Yurdu 1922 Haziran 2.5; 20.1; Temmuz 25.5,10; Kasım 4.6

Trakyalı(lar) 1921 Kasım 24.5; 27.5; 1922 Ocak 30.5; Mart 3.7; 22.11; Nisan 18.8; 21.5; Haziran 2.5; Temmuz 13.7; 27.14; Ekim 12.7; 20.6
Tribüne de Genéve 1922 Ekim 20.7; Kasım 13.6,8; 15.14
Trichinopoly 1921 Eylül 19.7
Trikopis (General) 1921 Eylül 17.3; Ekim 2.2; 1922 Haziran 5.3; Temmuz 25.4; Ağustos 22.1; 25.4,5; 26.1; 27.1; 29.1; 30.1,3; Eylül 1.4; 2.1,2; 5.4,6; 6.12; 15.6; 24.5; 25.18; 26.3; Ekim 4.11; 6.12; 7.4; 11.14
Troçki 1921 Aralık 4.4; 21.2; 1922 Mart 25.7; Haziran 24.8; Eylül 25.6; Kasım 5.13
Triyandafilakos 1922 Şubat 10.3; 23.2; Haziran 27.3
Tuapse 1922 Ocak 1.5
Tufan 1922 Haziran 17.6
Tunalı Hilmi 1921 Eylül 9.2; 16.3; Ekim 10.4; Kasım 15.4; Aralık 20.2; 1922 Ocak 21.3; Mart 1.1; Mayıs 1.10; Haziran 6.8; 29.3; Ekim 4.1; Kasım 17.11
Tunus 1921 Aralık 4.4; 7.5; 1922 Eylül 11.6; 21.10; 30.12
Tuozzi, Cavailere 1921 Ekim 24.2; 27.5; Kasım 9.2; 13.5; 14.9; 21.10; Aralık 11.2,6; 12.6; 1922 Ocak 7.7; 8.4; 10.7; 11.4; 18.3; 1922 Temmuz 18.5
Turan, Turancılık 1921 Eylül 26.7; Aralık 1.2; 8.7; 1922 Şubat 3.2; 5.3; 21.3
Turgut 1921 Eylül 12.11; 13.13
Turgutlu 1922 Eylül 7.3,11
Tutuklamalar 1921 Eylül 16.8; 1922 Mayıs 1.10; Temmuz 4.1; 7.3
Türbetepe 1921 Ağustos 25.1
Türk(ler), Türklük 1921 Ağustos 23.1,7; 31.8; Eylül 1.11; 2.2; 5.7; 8.4,10; 9.3; 12.2; 13.5,13; 15.10; 19.1; 20.10; 23.6,8; 24.3; 26.1,7; 29.13; 30.8; Ekim 1.5,8; 2.7; 3.8; 4.8; 5.9; 7.4; 9.4; 14.5; 15.4,8; 17.4; 19.7; 20.1; 23.6; 26.7; Kasım 3.6; 4.1,3; 5.7; 7.7; 9.10; 10.4; 12.9; 16.7; 17.2; 20.3; 21.8; 22.4; 23.7; 25.5,8; 27.5; 28.9; 30.5,7; Aralık 1.5; 2.6; 6.5,6; 7.5; 8.7; 11.6; 12.6; 13.9; 14.4,5; 16.9; 19.1,6; 22.7; 24.11; 25.3; 27.8; 29.4; 30.6; 31.4; 1922 Ocak 2.1; 3.7; 4.1,5; 7.6; 8.5; 9.9; 12.10; 19.4; 20.5; 21.1,7; 22.2; 23.9; 25.5; 26.7; 30.5; 31.3; Şubat 1.2,10; 2.1,12; 3.1; 4.4; 6.13; 7.7; 9.8; 14.5; 17.3; 18.6; 20.7; 23.1,5; 24.3; 25.8; 26.4; 27.4; 28.6; Mart 1.1,8; 2.4; 3.7; 4.7; 6.6,13; 7.9; 8.6; 9.8; 11.9; 13.1; 16.3; 20.12; 24.7; 25.7; 29.8; 30.6; 31.7; Nisan 1.5,6; 3.6; 4.2,4; 9.6; 13.6; 19.7; 23.5; 28.6; Mayıs 4.8; 5.8; 8.4; 13.4; 16.7; 17.6; Haziran 1.6; 2.8; 5.8; 6.8; 8.7; 12.7; 18.1; 20.11; 23.4,9; 27.4; 29.7; 30.2; Temmuz 8.8; 11.9; 12.6; 14.7; 17.8; 23.10; 24.6; 30.3; Ağustos 7.5; 20.5; 30.10; 31.1,13; Eylül 1.1,2,14; 2.10; 4.11; 8.12; 10.16; 12.19; 23.10; 24.14; 25.5; 28.14; Ekim 2.7; 7.10; 8.5; 14.2,14; 15.7; 16.13; 19.1,10; 25.6; 26.6,7; 28.8; 30.12; Kasım 1.1,9,12; 2.8; 3.12; 4.12; 5.13; 8.11; 9.13; 10.7; 11.11; 15.3; 16.7; 17.5,11; 19.12; 20.1,10
Türk-İngiliz Derneği 1922 Ekim 18.4
Türk-Ukrayna Dostluk Anlaşması 1921 Aralık 26.11; 27.9; 28.5; 1922 Ocak 1.8; 2.1,4; 3.7; 4.5,10; 5.3,8; 6.7; 7.9; 9.9; Şubat 2.5; Mart 13.6; 16.1; 18.4; 19.6; 22.6; Mayıs 3.7; 5.3; 6.3; 7.6; Haziran 5.7; 22.8; Ağustos 16.4; Eylül 26.7
Türk-Yunan Barışı 1922 Ocak 5.8; 22.6; Şubat 9.8; Mart 9.8; 12.7; Mayıs 15.5; Haziran 1.6; 2.8; 3.9; 4.4,11; 5.8; 7.7; 8.4,7; 11.6; 13.7; 27.6; 29.4; Temmuz 11.9; 13.3; Ağustos 3.2
Türk İşçi Derneği 1922 Ekim 23.6
Türk Kanı (Piyes) 1922 Şubat 21.6
Türk Muavenet Komisyonu 1922 Mayıs 13.3
Türk Muhipleri Cemiyeti 1922 Kasım 12.7
Türk Ordusu 1921 Ağustos 23.2,6; 24.9; 27.10; 28.1,3; 29.6; Eylül 1.5; 2.4,8; 3.6; 4.9; 5.1,10; 6.9; 9.10; 10.2; 11.5; 12.9,11; 13.7,9; 14.4,6; 15.5,10; 17.10,14; 19.5; 20.1; 23.1; 24.7; 29.13; Ekim 1.3; 4.10; 6.9; 8.1; 9.4; 11.6; 13.4; 14.5; 15.3,8: 17.4; 19.2; 20.7; 21.2,5; 26.7; 27.3,6; 29.2; Kasım 1.7; 3.2,7; 13.2; 18.5; 24.5; 30.7; Aralık 6.6; 8.3: 9.1; 10.2; 12.1; 13.2; 14.3; 19.1; 22.3; 23.2; 26.1,11; 27.9; 28.5; 1922 Ocak 4.8, 10; 5.6; 7.5; 10.7; 14.2; 15.9; 17.6; 18.3; 19.4; 22.6; 26.4; 27.7; 28.8; 29.4; 31.4; Şubat 2.4; 5.3; 6.7,13; 8.2; 11.4; 14.5; 16.4; 17.3; 20.7; 22.6; 28.6; Mart 3.1; 5.5; 6.1; 10.5; 11.2; 12.6,7; 13.3,6; 18.1; 20.12; 26.7; 27.4; 30.2,3,8; Nisan 3.5; 4.7; 5.7; 9.1; 11.5; 14.6; 15.8; 18.1,7; 20.9; 21.5; 22.11; 24.6; 27.4; 29.6; Haziran 17.6; 19.2; 21.10; 26.11; 27.4,6; 29.7; Temmuz 2.5; 4.7; 16.7; 17.2; 18.5; 22.1; 26.12; 27.7; Ağustos 1.6; 16.3; 17.6: 21.10; 24.7; 25.5,6,10; 26.1,3; 27.3; 28.9,15; 30.10; 31.13; Eylül 1.12; 4.3,11; 5.11; 6.6,12; 9.5,10; 11.13; 12.19; 13.14; 18.5; 25.18; Ekim 11.14; 17.3,11; 19.1,2,10; 30.2; Kasım 14.1.; 18.9
Türk Ortodoksları Kongresi 1922 Eylül 21.8 ~ Anadolu Ortodoksları Kongresi
Türk-Rus İktisat Konferansı 1922 Ekim 27.9; 28.4; 29.10; Kasım 2.3
Türkçe 1921 Ekim 6.7; Kasım 23.7; 1922 Ocak 14.8; Şubat 21.5; 22.8; Mart 18.9; 21.8; Nisan 11.6; Mayıs 4.8; 21.6; Haziran 28.5; Temmuz 3.11; 17.6; 28.7; Kasım 6.15
Türkçülük 1922 Ocak 20.5

Türkili (Abandon) 1922 Kasım 2.11
Türkistan 1921 Eylül 13.11; Ekim 16.5; Aralık 26.11; 1922 Ocak 28.7; Mart 6.9; Nisan 15.5; Mayıs 7.6; Haziran 20.10; 23.9; Temmuz 12.10; 13.7; 15.4; 27.14; Ağustos 18.4; 23.6; Eylül 16.10
Türkiye 1921 Eylül 2.2; 12.11; 24.10; 28.3,6; 30.7; Ekim 2.4; 5.8; 6.9; 7,4; 9.4; 12.6; 13.1; 16.1,3; 19.7; 26.7; 31.6; Kasım 2.3; 3.3; 9.11; 13.5; 21.9; 24.3; 25.3; 27.1; 28.1; Aralık 5.6,11; 6.3,6; 10.7; 14.5; 15.7; 17.4; 20.1,6; 21.2; 22.1,7; 23.3; 24.9,11; 25.3; 26.3,11; 31.9; 1922 Ocak 4.1,2,6; 5.7,8; 7.9; 10.7; 11.6; 13.10; 15.2; 20.5; 22.6; 21.1; 27.7; 30.1,5; 31.4; Şubat 1.2; 3.2; 6.3,13; 7.4,7; 8.9; 15.7; 16.2; 18.1; 20.11; 21.3; 22.2; 23.5; 28.6; Mart 2.1,4; 4.6; 6.7; 7.5,9; 8.1; 11.9; 12.5; 14.4; 15.5; 16.1; 20.4; 27.7; 25.3; 28.7; 29.8; Nisan 3.4; 8.5; 9.6; 19.7; 21.4; 22.6; 26.7,8; Mayıs 18.6; 27.5; 28.6; Haziran 3.9; Temmuz 2.7; 7.1; 14.2; 27.7; Ağustos 4.5; 21.8; 22.3; 24.7; 26.9; Eylül 2.10; 28.14; 29.14; Ekim 6.12; 9.13; 14.14; 17.9; 19.10; 28.2; 29.10; 30.1; Kasım 1.1; 3.12; 4.12; 6.15; 7.14,15; 8.11; 10.5; 12.7; 14.6; 16.7; 18.13; 19.12,13
Türkiye Halk İştirakiyun Fırkası 1922 Mart 18.7; Nisan 1.6; 8.5; 10.9; Mayıs 6.9; Temmuz 8.8; 13.7; 15.7; 31.10; Ağustos 5.5; 15.1; Eylül 3.7; Ekim 2.4; Kasım 5.12
Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı 1922 Haziran 30.4; Temmuz 20.8; 31.7
Türkiye İşçi ve Çiftçi Sosyalist Fırkası 1922 Kasım 5.12; 15.8
Türkiye Komünist Gençler Birliği 1921 Eylül 4.6; 1922 Haziran 20.8
Türkiye (Resmi) Komünist Partisi 1922 Mart 24.6
Türkiye Komünist Partisi 1921 Eylül 4.6; Kasım 6.8; 20.2; 1922 Ağustos 22.3; Ekim 6.8
Türkiye Kooperatif Şirketi 1922 Mart 18.9; Nisan 8.5
Türkiye Muallime ve Muallimler Cemiyeti Birliği 1922 Haziran 26.1; Temmuz 4.7; 20.7,8; 23.9; Ağustos 3.9; 14.6
Türkiye Sosyalist Fırkası 1921 Ekim 12.5; 28.2; 31.6; Aralık 21.6; 1922 Ocak 28.3; Şubat 2.6; 26.4; 27.1; Mart 8.3; 11.9; 20.11; Haziran 6.2; 15.9,10; 16.2,7; Temmuz 1.6; 2.6; Ağustos 13.2
Türkiye-Suriye Hududu 1922 Temmuz 2.7
Türkiye Yükseltme Cemiyeti 1921 Ekim 20.7
Türkmen 1921 Kasım 25.1
Türkmen (Açıksöz) 1921 Eylül 8.10; 30.5; Kasım 2.3
Türkmenistan 1922 Mart 6.9
Türkmentepe 1922 Ağustos 26.1
Türkoğcağı 1922 Kasım 19.7
Türkoğlu 1921 Eylül 18.6; Ekim 2.7; 10.9; 17.4; 23.11; 30.5; Kasım 6.8; 13.5; 26.8; Aralık 4.4; 11.6; 18.3; 25.3; 1922 Ocak 7.9; 15.9; Mart 12.7; 19.6; Nisan 2.9; 9.6; 16.5; 25.8; Mayıs 7.6; 14.4; 21.6; Haziran 11.6; 18.10; Temmuz 9.6; 23.10; Eylül 10.16; 17.13; 24.15; Ekim 8.5; 22.8; Kasım 5.13; 12.7; 19.12
Tyrell, Sir William 1922 Ağustos 14.1
Tziotis 1922 Ocak 28.6

— U —

Ubeydullah Efendi 1922 Mayıs 6.1
Uceymi Paşa 1922 Eylül 13.12
Uchida 1921 Ekim 14.3; 24.4; 29.4; Kasım 6.3; Aralık 24.7
Ukrayna 1921 Eylül 17.7; Kasım 26.7; Aralık 19.1; 20.2; 21.6; 22.7; 25.2,3; 29.6; 1922 Ocak 2.4; 4.2,5; 9.9; 10.6; 18.3; Şubat 2.5,12; Mart 1.1; 18.4; 22.6; Nisan 8.4; Temmuz 11.9; Ağustos 10.6; Eylül 6.8; 14.11,16; 22.6; Ekim 4.3; 9.13; 20.3; 31.10; Kasım 2.4; 14.4
Ukrayna Elçiliği 1921 Kasım 29.5; Aralık 2.2; 10.7; 11.3; 13.1,9; 14.5; 15.7; 17.8; 26.11; 1922 Ocak 5.8; 7.6
Ulukışla 1921 Eylül 1.3; 8.5
Ulus Dağı 1922 Haziran 26.3; Ağustos 2.4
Uluslararası Dostlar Grubu 1922 Ekim 1.9
Ulviye Sultan 1922 Kasım 19.3
Umum Anadolu Hıristiyanları Kongresi 1922 Mayıs 21.1; 22.1; 25.9; Ağustos 15.8; Eylül 3.8 ~ Anadolu Ortodoksları Kongresi, Türk Ortodoksları Kongresi
Umum Türk Anadolu Ortodoksları Konferansı 1922 Temmuz 16.2; 17.6; 23.4; Eylül 21.8 ~ Rum Ortodoks Patrikliği (Anadolu)
Umurlu 1922 Eylül 6.3
Union Fransez 1921 Aralık 4.4
Union Interpataire 1922 Temmuz 29.9
Unita Kattolika 1922 Temmuz 18.7
United Words Clup 1921 Kasım 24.3
Unkapanı İskelesi Arabacılar Esnafı Cemiyeti 1922 Ekim 9.12
Ural 1922 Ocak 28.7
Urania Gemisi 1922 Ekim 7.9; 20.7
Urfa 1921 Aralık 5.1; 20.4; 1922 Mart 8.6; Haziran 4.10; 5.6; Temmuz 23.3
Urla 1922 Eylül 8.4; 9.1; 10.4; 11.2; 12.1; 14.4
Uşak 1921 Ekim 3.8; 1922 Mayıs 10.7; Ağustos 26.1; 28.10; 31.1,3; Eylül 1.4,9,14; 2,1,3,10; 3.3,12; 4.11; 5.11; Ekim 1.11; 9.13
Uzunköprü 1922 Ekim 19.6; 24.7; Kasım 17.9; 18.5

— Ü —

Üç İl (Elviye-i Selase) 1921 ekim 13.1; Aralık 17.1; 19.12; 1922 Şubat 11.2; Temmuz 2.3
Üçler Konferansı 1922 Ocak 6.7; 31.4; Nisan 9.6; Temmuz 6.9; 14.7
Üçlü Anlaşma 1922 Ocak 27.4; Şubat 3.2; Temmuz 1.4
Üçpınar 1921 Eylül 12.11
Üçüncü Enternasyonal 1922 Ağustos 28.12; Eylül 5.9; 12.14 ~ Komünist Enternasyonal
3. Grup (1921 Ağustos 23.3; 31.1; Eylül 4.1
3. Kafkas Fırkası 1921 Eylül 8.3
3. Kolordu (Türk) 1921 Eylül 6.2; 13.7
3. Kolordu (Yunan) 1922 Ağustos 25.5; Eylül 6.1; 9.7; 18.4
3. Tümen 1922 Mart 11.2
3. Süvari Tümeni 1922 Eylül 16.3
Ümit Vapuru 1922 Mayıs 18.6; Haziran 1.2; Ekim 30.6
Ünye 1921 Ağustos 25.2
Ürgüp 1921 Eylül 1.3; 1922 Mayıs 15.1; Temmuz 29.7; Ağustos 8.1
Üsküdar 1921 Kasım 1.6; 1922 Eylül 20.1

— V —

Vadi-i Nil 1922 Mart 9.8
Vahdettin (VI. Mehmet) 1921 Ağustos 28.4; 31.5; Eylül 1.7; 12.10; 29.10; Ekim 25.4; Kasım 1.5; 14.6; 23.6; 26.4; Aralık 5.9; 8.7; 10.4,5; 11.4; 17.4; 19.6; 1922 Ocak 8.3; 13.5; 15.1; 25.1; Şubat 1.7; 6.3; 7.3,5; 15.7; 16.3,8; 20.1; Mart 1.4; 5.1; 6.2,11; 7.5,7; 17.4; 20.9; 22.11; 25.3; 26.4; Nisan 1.3; 2.9; 6.1; 9.2; 10.5: 21.5; Mayıs 12.7; 14.1,4; 16.4; 18.6; 22.5; 23.7; Haziran 13.7: 25.4; 29.4; Temmuz 4.6,7; 6.5; 11.4,6; 13.5; 17.2; 26.7; Ağustos 1.2,4; 5.3; 7.1; 9.3; 10.3; 14.3; 15.3; 22.2; Eylül 4.11; 7.14,16; 10.10; 11.5; 12.7,9; 14.7; 15.7; 22.13,14; 23.3; Ekim 1.11; 3.3; 5.7,10; 6.12; 8.5; 9.8; 10.11; 14.14; 15.11; 19.1; 24.7; 25.6; 27.7; 29.2; 30.1; 31.5; Kasım 1.1,12; 2.12; 3.4,5,12; 4.1,4,5,10; 5.5,8,13; 6.7,8,15; 7.2,14,15; 8.11; 9.2,13; 10.2; 11.11; 13.2; 14.3; 15.14; 16.1; 17.1,2; 18.1,2,3,13; 19.1,3,12,13; 20.3,4,5,6,10
Vahş 1921 Kasım 23.4
Vakit 1921 Ağustos 23.7; 24.9: 25.10; 26.9; 27.10; 28.7; 29.7; 30.9: 31.8; Eylül 1.11; 2.9; 3.6; 4.9; 5.10; 6.9; 7.9; 8.10; 9.10; 10.6; 11.8; 12.11; 13.13; 14.11; 15.10; 16.11; 17.14; 18.6; 19.11; 20.10; 21.11; 22.12; 23.8; 24.10; 25.5; 26.7; 27.5; 28.6; 29.13; 30.8; Ekim 1.8; 2.7; 3.8; 4.10; 5.9; 6.9; 7.4; 9.4; 10.9; 11.6; 12.7; 13.4; 14.5; 15.8; 16.8; 17.4; 18.4; 19.7; 20.7; 21.7; 22.6; 23.11; 24.7; 25.5; 26.7; 27.6; 28.5; 29.5; 30.5; 31.6; Kasım 1.7; 2.3; 3.7; 4.3; 5.13; 6.8; 7.7; 8.6; 9.11; 10.4; 11.5; 12.13; 13.5; 14.9; 16.7; 17.6; 18.6; 19.7; 20.3; 21.3,11; 22.13; 23.7; 24.5; 25.8; 26.8; 27.5; 28.9; 29.6; 30.7; Aralık 3.5; 4.4; 5.11; 7.5; 8.7; 9.3; 10.7; 12.6; 13.9; 14.5; 15.7; 16.9; 17.8; 18.3; 19.12; 20.7; 21.6; 22.7; 23.7; 25.3; 26.11; 27.9; 28.5; 29.6; 30.6; 31.9; 1922 Ocak 1.8; 2.4; 4.10; 5.8; 6.7; 7.9; 8.5; 9.9; 10.4,7; 11.3,6; 12.10; 13.10; 14.8; 17.6; 18.3; 19.4; 20.5; 21.7; 22.6; 23.9; 24.3; 25.5; 26.7; 27.7; 28.8; 29.4; 30.5; 31.4; Şubat 1.10; 2.12; 3.2; 4.8; 5.3; 6.13; 7.7; 8.9; 9.8; 10.5; 11.4; 12.3; 14.5; 15.7; 17.3; 18.6; 19.7; 20.11; 21.6; 22.8; 23.5; 24.3; 25.8; 26.4; 27.4; 28.6; Mart 1.8; 2.4; 3.7; 4.7; 5.5; 6.13; 7.9; 8.6; 9.8; 10.5; 11.9; 12.7; 13.7; 14.7; 15.5; 16.5; 17.5; 18.9; 19.6; 20.12; 21.8; 22.11; 23.7; 24.7; 25.7; 26.7; 27.7; 28.7; 29.8; 30.8; Nisan 1.6; 2.9; 3.8; 4.7; 5.7; 6.4; 7.3,4; 8.5; 9.6; 10.9; 11.6; 13.6; 14.6; 15.10; 18.8; 19.7; 20.9; 21.5; 22.11; 23.5; 24.7; 25.8; 26.8; 27.9; 28.6; 29.6; 30.2; Mayıs 1.10; 2.3,8; 3.7; 4.7,8; 5.6; 6.7,9; 7.6; 8.4; 9.6; 10.7; 11.8; 12.7; 13.4; 14.4; 15.11; 16.7; 17.6; 18.6; 19.4; 20.8; 21.6; 22.5; 23.7; 24.6; 25.9; 26.3; 27.5; 28.6; 29.3; Haziran 1.6; 3.9; 4.11; 5.8; 6.8; 8.7; 9.4; 13.7; 14.7; 15.10; 16.6,7; 18.10; 19.11; 20.10; 21.5; 26.11; 27.6; 28.5; Temmuz 1.7; 2.7; 3.11; 4.7; 5.9; 6.9; 7.11; 8.8; 9.6; 10.14; 11.9; 12.9,10; 13.7; 14.7; 15.7; 16.7; 17.8; 18.7; 19.11; 20.8; 21.10; 23.10; 24.6; 25.10; 26.12; 27.14; 28.7; 29.9; 30.11; 31.10; Ağustos 3.9; 4.8; 6.3; 8.7; 9.6; 10.6; 11.5; 12.6; 13.5; 14.10; 15.8; 16.8; 17.6; 18.4; 19.7; 20.5; 21.10; 22.3; 23.6; 24.7; 25.10; 26.9; 27.10; 28.15; 29.8; 30.10; 31.12; Eylül 1.14; 2.10; 3.12; 5.11; 6.12; 7.16; 9.14; 10.16; 11.14; 12.19; 13.15; 14.17; 15.11; 17.13; 18.14; 19.16; 20.16; 21.11; 22.14; 23.10; 24.15; 25.19; 26.10; 27.17; 28.14; 29.14; 30.13; Ekim 1.11; 2.7; 3.8; 4.5,11; 5.10; 6.12; 7.10; 8.5; 9.13; 10.12; 11.14; 12.8; 13.6; 14.14; 15.11; 16.13; 17.11; 18.7; 19.10; 20.7; 21.9; 22.8; 23.8; 24.7; 25.6; 26.10; 27.9; 28.8; 29.10; 30.12; 31.10; Kasım 1.12; 2.12; 3.12; 4.12; 5.13; 6.15; 7.15; 8.11; 9.13; 10.7; 11.11; 12.7; 13.9; 14.7; 15.14; 16.7; 17.11; 18.13; 19.12; 20.10
Vakresko 1921 Kasım 4.3
Valetas (General) 1922 Ağustos 25.5
Van 1921 Eylül 8.5; 22.12; Aralık 23.5; 1922 Şubat 4.6; Mart 6.5
Vansittard 1922 Ağustos 4.4
Varlık dergisi 1921 Ağustos 25.10; 1922 Şubat

13.7; Haziran 12.7; 16.7
Varşova 1922 Mart 17.3
Varto 1921 Eylül 13.13
Vasfi Bey (Dr.) 1922 Eylül 26.4
Vasfi Efendi (Hoca) 1922 Mayıs 15.2; Haziran 26.5; Temmuz 7.6
Vasıf (Çınar) 1922 Kasım 18.7
Vasıf Bey (Kara Vasıf) 1921 Ekim 25.1; Kasım 1.1; 4.2; 14.1; 21.2; Aralık 11.1; 1922 Ocak 13.1; Mart 24.6; Eylül 18.7; 20.7; Ekim 5.3
Vasileos 1921 Ekim 30.3
Vatan Yahut Silistre 1921 Aralık 30.5
Vaucher, Robert 1922 Kasım 19.13
Vaulgues, George 1922 Kasım 6.15
Vecihi Bey 1921 Ağustos 23.4
Vedat Bekir 1922 Kasım 10.7
Vedat Nedim (Tör) 1922 Kasım 5.12
Vehbi Bey (Niğde Mebusu) 1922 Mart 5.3
Vehbi Bey (Karesi Mebusu) 1921 Kasım 19.1; 1922 Şubat 1.8
Vehbi Bey (Efendi) (Konya Mebusu) 1921 Eylül 13.6; 21.7; 1922 Şubat 4.8; 8.9; 11.4; 28.6; Mart 13.6; 24.6; 25.8; Haziran 3.4; 13.3; Temmuz 12.1; Kasım 5.10; 6.6; 18.1
Vehbi Şaik 1921 Eylül 28.6
Vehip Paşa 1921 Eylül 14.9; Kasım 21.7; Aralık 8.7; 1922 Ağustos 15.7; 17.6; 25.10; 26.9
Velahopulos 1921 Kasım 24.2; 1922 Ağustos 6.4
Veled Çelebi Efendi 1921 Eylül 15.9; 1922 Temmuz 19.3; 29.2
Veli Bey 1921 Eylül 26.1; 1922 Kasım 3.1
Veli Çavuş 1921 Ekim 23.8
Veli Necdet Bey 1922 Ağustos 16.4
Velit Ebüzziya 1922 Nisan 20.9 ~ Ebüzziyade
Venedik Konferansı 1922 Ağustos 15.8; 16.8; 17.6; 18.2,4; 21.10; 23.3; 24.7; 25.10; 26.9; 27.10; 28.10,15; 29.3; 30.7,10; 31.7,13; Eylül 1.11; 4.11; 5.11; 6.12; 8.11,12; 9.8; 12.4; 14.7,17; 23.1
Venizelos, Elefterios 1921 Eylül 3.6; 8.4,10; 24.10; Ekim 2.3; 3.8; 5.9; 7.4; 9.4; 11.6; 13.3; 23.11; 25.5; 26.7; Kasım 19.7; Aralık 3.5; 27.9; 29.6; 1922 Şubat 27.2; Mart 5.5; 16.5; 17.7; Nisan 29.6; Mayıs 3.7; 7.6; 11.8; 18.6; 24.1; 27.5; 28.6; 29.3; Haziran 2.8; 3.9; 15.10; 26.11; Eylül 4.11; 15.11; 16.18; 27.1; 28.6; 29.14; 30.9,13; Ekim 2.5,7; 3.4; 5.10; 6.12; 7.10; 9.13; 11.14; 13.6; 15.11; 16.7; 20.1
Vera Vapuru 1921 Aralık 21.5
Vergi 1921 Ekim 31.5; Aralık 26.1; 1922 Şubat 18.5; 20.9; 21.1; 28.1; Mart 14.6; 29.7; Nisan 11.2; 12.3; 13.1; 15.7; 16.3; 17.4; 18.4; 22.5; 27.2; Mayıs 2.1; 27.5; Haziran 2.8; Temmuz 2.2; 13.7
Vezirhan 1922 Ağustos 28.15
Vezirköprü 1922 Ocak 12.4; Şubat 14.2
Viladivostok 1922 Temmuz 19.11
Viranşehir 1921 Ağustos 23.6; Eylül 3.3; 5.10
Vitali 1922 Ekim 18.4
Viyana 1921 Aralık 3.5; 5.11; 1922 Eylül 21.11
Viyana Seferi 1921 Aralık 1.2
Vize 1922 Kasım 17.11
Vossische Zeitung, 1922 Temmuz 30.11
Votsis 1922 Şubat 10.3
Vrene 1922 Eylül 28.14

— W —

Wallece 1922 Eylül 19.16
Ward (Dr.) 1922 Haziran 7.5
Washington 1921 Ağustos 27.10; Kasım 15.10
Washington Konferansı 1921 Eylül 28.6; Kasım 10.4; 12.5,13; 13.5; 14.9; 15.13; 16.7; 17.6; 22.13; 23.7; 30.7; Aralık 17.8; 1922 Şubat 6.10
Washington Times 1922 Eylül 27.17; 28.14; 29.14
Washington Transatlantiği 1922 Mart 11.9
Weil 1922 Ocak 13.6; Nisan 24.5
Welle, De Michotte 1921 Ekim 23.10; Kasım 6.4; Aralık 19.11; 24.9; 28.4; 1922 Şubat 13.5; 25.4; Temmuz 12.6; 26.9
Westminister Gazette 1922 Ağustos 31.12; Kasım 3.12
Wilhelm II 1922 Temmuz 22.9
Williams, J.B. 1922 Eylül 21.4
Wilson (ABD Başkanı) 1921 Eylül 1.11; 1922 Mayıs 5.6
Wilson (Mareşal) 1921 Aralık 14.4; 1922 Haziran 22.6; 23.9; 24.8; 25.5; 26.11; 27.6
Winterton 1922 Mayıs 4.6
Worshington-Evans 1921 Ekim 1.4
Wrangel (General) 1922 Ocak 20.5; 25.6

— Y —

Yabanabad 1922 Eylül 22.12
Yabancı Sermaye 1921 Kasım 25.5; Aralık 5.11; 9.3; 15.7; 1922 Ocak 3.2; 5.5; 10.5; 25.5; Şubat 2.7,8; 10.5; 12.3; 15.6; 22.3; 26.4; Mart 5.5; 19.5; Temmuz 4.7; 11.5; 25.9; 28.6; Ağustos 2.3; Eylül 16.17; Ekim 24.1; Kasım 7.15; 14.6
Yafa 1921 Kasım 25.7; 28.9
Yağcıdağı 1922 Mayıs 17.2
Yahşihan 1921 Aralık 13.9; 1922 Mart 19.6
Yahudi(ler) 1921 Aralık 6.6; 1922 Mayıs 28.4; Temmuz 26.3 ~ Museviler

Yahya Galip Bey 1922 Haziran 3.3
Yahya Kâhya 1921 Ağustos 31.4; Ekim 1.7; 4.6; 16.6; Kasım 22.5; 26.6; 28.5; Aralık 2.3; 3.2; 12.4; 1922 Ocak 2.2; 12.1; Mayıs 3.4; Haziran 5.2; 8.2; Temmuz 3.1,2; 14.7; 18.1; 20.8; 26.12; Ağustos 4.6
Yahya Kaptan 1922 Ekim 19.7
Yahya Kemal (Beyatlı) 1921 Eylül 22.12; Kasım 17.6; Aralık 1.5; 1922 Şubat 16.8; Mart 8.6; 14.7; 30.8; Nisan 20.9; Mayıs 13.4; Haziran 19.11; Temmuz 13.7; 15.7; 17.8; 19.3; 26.12; 29.2; Ekim 19.8; 28.6
Yahya Saim 1922 Ağustos 7.5; Kasım 20.10
Yakın Doğu 1921 Kasım 2.3; 3.7; 8.6; 11.5; 1922 Mart 7.9; 12.4; 15.5; Mayıs 24.6; Haziran 9.4; Eylül 4.11; 23.10; 24.3; 27.17; 28.4,14; 29.14; Kasım 7.15
Yakın Doğu Milli Teşkilatı 1922 Nisan 25.8
Yakın Doğu Rumları Kongresi 1922 Şubat 4.8
Yakın Doğu Yardım Kurumu 1921 Eylül 29.11; 1922 Ocak 3.2; Mart 23.4; Mayıs 5.6; 6.6; Eylül 4.5; 7.7,14; Ekim 15.8 ~ Yavel
Yakın Doğu'da Dostça Münasebetler Cemiyeti 1922 Ocak 3.7
Yakın ve Orta Doğu Cemiyeti 1922 Temmuz 28.5; Ağustos 9.3; 15.8; Ekim 23.5
Yakup (Mahkûm) 1922 Mart 2.3
Yakup Kadri (Karaosmanoğlu) 1921 Ağustos 23.7; 26.9; Eylül 8.10; Ekim 5.9; 29.5; Kasım 2.3; 3.5; Aralık 5.11; 10.7; 1922 Ocak 5.8; 21.7; 30.5; Şubat 16.8; 17.3; 25.8; 28.6; Mart 1.8; 4.7; 6.13; 8.6; 14.7; 15.5; 17.5; 19.6; 20.12; 23.7; 26.7; 28.7; 31.7; Nisan 2.9; 5.8; 9.6; 11.6; 12.7; 15.10; 17.7; 19.7; 23.5; 24.7; 28.6; 29.6; 30.2; Mayıs 7.2; 8.4; 12.7; 14.4; 16.7; 18.6; 28.6; Haziran 2.8; 6.8; 16.7; 17.6; 24.8; 25.5; 27.6; Temmuz 1.7; 4.7; 8.8; 10.14; 14.7; 16.7; 24.6; 27.14; 30.11; Ağustos 23.6; 24.7; 27.10; 29.8; 30.10; 31.12; Eylül 7.11; 8.12; 10.16; 11.10; 22.9; 23.10; 25.17; 27.16; Ekim 1.11; 4.11; 21.9; 22.8; 23.8; 29.10; 30.12; 31.10; Kasım 3.12; 4.12; 6.15; 9.13; 10.7
Yakup Şevki (Şübaşı) 1921 Eylül 14.9; Ekim 25.1; Kasım 1.1; 12.2; 14.9; 18.2; 21.3; 27.4; 29.3; 30.6; Aralık 9.1; 23.2; 1922 Mart 10.2; 12.1; 21.7; Temmuz 7.4; 28.1; Ağustos 8.5; 25.5; Eylül 3.10; 7.1; Kasım 11.7
Yakuplu 1922 Ekim 6.7
Yakuvidis 1922 Ekim 9.12
Yalova 1921 Ağustos 27.5; 29.7; Ekim 24.1; Kasım 12.13; Aralık 29.5; 1922 Şubat 9.4; 18.6; Eylül 26.9
Yani (Mahkûm, Kastamonu) 1922 Haziran 19.4
Yani (Mahkûm, Gebze) 1922 Eylül 16.13
Yargıtay ~ Divan-ı Temyiz
Yarımca 1922 Eylül 14.6
Yarın 1921 Ekim 13.4; 20.7; 28.5; Aralık 1.5; 8.7; 29.6; 1922 Ocak 5.8; 12.10; 19.4; 26.7; Şubat 2.12; 9.8; 16.8; 23.5; Mart 2.4; 9.8; 16.5; 23.7; Eylül 14.17; Kasım 3.12; 10.7; 17.11
Yavel 1922 Mayıs 6.6; 21.6; 23.1; 24.6; 28.5; Haziran 1.6 ~ Yakın Doğu Yardım Kurumu
Yavuz Zırhlısı 1922 Eylül 20.2
Yaylacık 1922 Ocak 14.8
7. Ordu Kumandanlığı (Elcezire) 1921 Kasım 8.2
7. Tümen 1921 Ağustos 25.1; 1922 Mart 11.2
Yemen 1921 Ağustos 25.11
Yeni Adana 1921 Eylül 13.13; Kasım 27.5; Aralık 9.3; 13.9; 15.7; 20.7; 23.7; 25.3; 29.6; 1922 Ocak 1.8; 3.7; 5.8; 8.5; 10.7; 12.10; 14.8; 18.3; 22.6; 24.3; 27.7; Şubat 4.8; 6.13; 7.9; 14.5; 16.8; 18.6; 20.11; 22.8; 26.4; Mart 2.4; 5.5; 7.9; 9.8; 12.7; 16.4,5; 19.6; 20.12; 21.8; 26.7; 28.7; 30.8; 31.8; Nisan 2.9; 3.8; 7.4; 10.9; 11.6; 16.5; 17.7; 20.9; 21.5; 23.5; 25.8; Mayıs 2.8; 7.6; 11.8; 12.7; 15.11; 16.7; 18.6; 21.6; 23.7; 25.9; Haziran 1.6; 4.11; 5.8; 6.8; 8.7; 11.6; 12.7; 13.7; 14.7; 15.10; 21.10; 22.11; 23.9; Temmuz 2.7; 3.11; 5.9; 7.11; 11.9; 12.10; 13.7; 14.7; 16.7; 18.7; 20.8; 21.10; 23.10; 24.6; 25.10; 26.12; 30.11; Ağustos 1.2,9; 2.9; 3.9; 8.7; 10.6; 14.10; 15.8; 16.8; 17.6; 18.4; 21.10; 23.6; 24.7; 27.10; 28.15; 29.8; 30.10; 31.12; Eylül 1.14; 3.12; 4.11; 5.11; 6.12; 7.16; 8.12; 10.16; 11.14; 12.19; 14.17; 15.11; 17.13; 18.14; 19.16; 20.16; 21.11; 22.14; 24.15; 25.19; 26.10; 27.17; Ekim 2.7; 3.8; 5.10; 6.12; 9.13; 10.12; 11.14; 15.11; 22.8; 30.12; 31.10; Kasım 1.12; 2.12; 3.12; 6.15; 7.15; 8.11; 9.13; 10.7; 16.7; 17.11; 20.10
Yeni Hayat 1922 Mart 18.7,9; 25.7; 27.7; Nisan 1.6; 7.4; 8.5; 10.9; Mayıs 1.10; 6.9; 13.4; 20.8; Haziran 3.9; 10.5; 17.6; 24.8; Temmuz 7.3; 8.8; 15.7; Ağustos 5.5; 22.3; 28.12; Eylül 19.16
Yeni Osmanlılar 1922 Ağustos 16.8
Yeni Şark 1921 Ekim 2.7; 1922 Nisan 9.6; Mayıs 13.4; 15.11; 24.3; Haziran 5.8; Ağustos 10.6
Yeni Zelanda 1922 Eylül 15.2; 16.12; 20.10
Yeni Ziya 1921 Aralık 30.6
Yenice 1921 Kasım 22.2; 1922 Eylül 1.4
Yenigün 1921 Eylül 1.11; 4.9; 5.10; 6.9; 12.11; 13.13; 14.11; 15.10; 17.14; 18.6; 19.11; 20.10; 21.11; 22.12; 24.10; 25.5; 26.7; 27.5; 28.6; Ekim 1.8; 2.7; 3.8; 4.10; 6.9; 7.4; Kasım 22.13; 23.7; 24.5; 25.8; 27.5; 28.9; 29.6; 30.7; Aralık 1.5; 2.6; 4.4; 5.8; 6.6; 7.5; 8.7; 9.3; 11.6; 12.6; 13.9; 14.5; 16.9; 18.3; 19.12; 20.7; 21.6; 22.7; 23.7; 25.3; 26.11;

27.9; 28.5; 29.6; 30.6; 1922 Ocak 1.8; 2.4; 3.7; 4.10; 5.8; 6.7; 8.5; 9.9; 10.7; 11.6; 12.10; 13.10; 15.9; 16.3; 17.6; 18.3; 19.4; 20.5; 27.7; 29.4; 30.5; 31.4; Şubat 1.10; 2.12; 5.3; 6.13; 7.7; 8.9; 9.8; 10.5; 12.3; 13.7; 14.5; 15.5,7; 16.8; 17.3; 19.7; 21.6; 22.6,8; 23.5; 24.3; 26.4; 27.4; 28.6; Mart 1.8; 2.4; 3.7; 5.5; 6.13; 7.9; 8.6; 9.8; 10.5; 12.7; 13.6; 14.7; 15.5; 16.5; 17.5; 19.6; 21.8; 22.11; 23.7; 24.7; 26.7; 27.7; 28.7; 30.8; 31.7; Nisan 2.9; 3.8; 4.7; 5.7; 6.4; 7.4; 9.6; 10.9; 13.6; 14.6; 16.5; 17.7; 18.8; 19.7; 20.9; 21.5; 23.2,5; 24.7; 25.8; 26.8; 27.9; 28.6; 30.2; Mayıs 1.10; 3.7; 4.8; 5.6; 7.6; 8.4; 9.6; 10.7; 11.8; 12.7; 14.4; 15.11; 16.7; 17.6; 18.6; 19.4; 21.6; 22.5; 23.7; 24.6; 25.9; 26.2,3; 27.5; 28.6; Haziran 1.6; 2.8; 4.11; 5.8; 6.8; 7.7; 8.7; 9.4; 11.6; 12.7; 13.7; 14.7; 15.1,10; 16.7; 18.10; 19.11; 20.10; 21.10; 22.11; 23.9; 25.5; 26.11; 27.6; 28.5; 29.7; 30.5; Temmuz 2.7; 3.11; 4.7; 5.9; 6.9; 7.11; 9.6; 10.14; 11.9; 12.10; 13.7; 14.7; 16.7; 17.8; 18.7; 19.11; 20.8; 21.10; 23.10; 25.10; 26.12; 27.14; 28.7; 30.11; 31.10; Ağustos 1.9; 2.9; 3.9; 4.8; 9.6; 10.6; 11.5; 14.10; 15.8; 16.8; 17.6; 18.4; 20.5; 21.10; 22.3; 23.6; 24.7; 25.10; 27.10; 28.15; 29.8; 30.10; 31.12; Eylül 1.14; 2.10; 3.12; 4.11; 5.11; 6.12; 13.15; 14.17; 15.11; 18.14; 19.16; 20.16; 21.11; 22.14; 24.15; 25.19; 26.10; 27.17; 28.14; 29.14; Ekim 1.11; 2.7; 3.8; 4.11; 6.12; 8.5; 9.13; 10.12; 11.14; 12.8; 13.6; 15.11; 16.13; 17.11; 18.7; 19.10; 20.7; 21.9; 22.8; 24.7; 25.6; 26.10; 27.9; 29.10; 30.12; 31.10; Kasım 1.12; 2.12; 4.12; 5.13; 6.15; 7.15; 8.11; 9.13; 10.7; 12.8; 13.9; 14.7; 15.14; 16.7; 17.11; 19.12; 20.10

Yenipazar 1921 Eylül 12.4

Yenişehir 1921 Ağustos 28.7: 29.7; 1922 Eylül 6.3

Yerli malı 1921 kasım 16.7

Yerma (Mahkûm) 1922 Haziran 19.4

Yeşil Cami (Bursa) 1922 Ocak 15.7

Yeşil Yuva 1922 Ağustos 1.9

Yeşilırmak 1922 Ocak 12.4

Yeşilordu 1921 kasım 20.2

Yetimler 1921 Eylül 21.11; Ekim 9.3,4; 15.5; Kasım 21.4; Aralık 13.6; 1922 Nisan 2.1; 3.6,7; 29.6; Mayıs 14.4; Haziran 13.5; 14.7; 25.2; Temmuz 6.9; 22.9; Ağustos 27.8; Ekim 15.11; 22.4; 23.8; 24.7; 30.9

Yetimler Yurdu (Konya) 1922 Nisan 2.1; 4.6

Yelönü (Ağlasun) 1922 Kasım 2.11

Yıldırım Kemal 1922 Ağustos 27.2

Yıldıztepe 1921 Ağustos 26.1

Yıldız Sarayı ∼ Saray

Yıldız Yağması Davası 1921 Eylül 26.7

24. Tümen 1921 Eylül 1.2

23 Nisan Bayramı 1922 Nisan 23.1,2,5

Yoldaş-İntibah 1921 Kasım 12.13; 18.6; Aralık 2.6; 3.5; 7.5; 12.6; 14.5; 15.7; 24.11

Yolsuzluk 1921 Aralık 26.1; 1922 Ocak 28.1; Temmuz 22.2; 24.4; 31.1; Ağustos 3.5; 4.8

Yorgi 1922 Haziran 28.4

Yorkshire Post 1921 Kasım 3.7; 11.5

Young 1922 Eylül 28.4

Yozgat 1921 Eylül 20.6; 1922 Ocak 9.9; Haziran 11.6

Yozgat Ayaklanması 1921 Eylül 8.6; 1922 Mart 18.3

Yozgat İstiklal Mahkemesi 1921 Eylül 8.6; 23.5; 1922 Temmuz 20.2; 23.6; Ağustos 3.5

Yugoslav, Yugovlavya 1922 Şubat 12.2; Ağustos 24.7; 28.10; Eylül 15.2; 16.5; 20.16; 21.4; 24.3; Kasım 2.12; 13.9; 20.1

Yugoslavenski List 1922 Eylül 15.11

Yugurov 1922 Eylül 6.8

Yumurtalık 1921 Aralık 23.1

Yumuşacık 1921 Aralık 15.5

Yunan(lılar) 1921 Ağustos 23.1,4,7; 24.1,9; 25.1,10; 26.7,9; Eylül 2.2,8; 4.9; 5.7; 7.4,8; 11.1; 12.1,11; 14.11; 21.11, 25.3; 26.7; 27.5; 30.1,8; Ekim 1.4,5; 2.7; 4.10; 6.1; 8.4; 10.9; 11.6; 14.5; 22.6; 26.7; Kasım 2.1; 3.2,7; 5.13; 7.7; 9.10; 10.4; 11.5; 13.5; 14.9; 15.13; 17.6; 19.6; 20.3; 21.11; 22.13; 23.7; 25.3,8; 26.8; 27.5; 28.9; Aralık 1.3,5; 5.6; 6.6; 7.5; 8.6; 9.3; 10.7; 11.4,6; 13.9; 14.5; 17.8; 18.3; 19.6,12; 22.7; 24.11; 25.3; 26.11; 28.3,5; 29.6; 30.6; 31.9; 1922 Ocak 2.4; 3.7; 4.10; 6.7; 7.9; 8.5; 9.8,9; 10.7; 11.6; 12.10; 13.4,10; 14.8; 15.1; 16.2; 18.3; 19.4; 21.7; 22.6; 23,1,4; 26.7; 27.4,7; 28.6; 30.5; 31.4; Şubat 1.10, 2.1,12; 4.8; 5.3; 6.13; 8.9; 9.8; 10.5; 12.2,3; 13.7; 14.4; 15.6; 17.3; 18.1; 20.3; 21.5; 23.5; 24.3; 27.4; Mart 1.8; 3.7; 5.5; 6.1; 9.8; 14.7; 16.5; 19.4; 20.12; 25.7; 30.7,8; 31.7; Nisan 2.9; 3.5; 4.1,7; 8.5; 9.6; 12.7; 20.9; 21.1,5; 30.2; Mayıs 9.6; 10.7; 11.8; 14.4; 15.3; 17.6; 28.6; 29.3; Haziran 2.8; 4.11; 14.7; 26.11; 28.5; 29.7; Temmuz 3.11; 6.9; 7.10; 10.12; 12.10; 13.7; 14.7; 15.7; 17.8; 20.8; 22.4; 23.10; 24.6; 27.10; 30.11; Ağustos 2.7,9; 7.5; 9.6; 11.5; 15.8; 16.8; 17.6; 18.4; 19.7; 21.10; 23.6; 25.10; 30.1,10; 31.1; Eylül 3.5; 4.4; 5.11; 8.2,12; 24.10; 25.19; Ekim 6.12; 10.12; 13.6; 14.14; 15.11; 16.13; 25.6; Kasım 6.13; 9.13

Yunan Askeri Mültecileri 1922 Temmuz 19.9; 23.10; Ağustos 3.6; 7.5; 28.15; Eylül 1.14

Yunan Bağımsız Tümeni 1921 Eylül 15.3; 1922 Ağustos 29.1; 30.1; 31.2; Eylül 1.5; 3.1; 4.2; 6.1; 9.2; 10.5; 12.7

Yunan Basını 1921 Ağustos 23.7; 25.5: 27.5; Kasım 12.13; 1922 Şubat 12.3; 13.7; Nisan 2.9;

11.6; Mayıs 17.6; Haziran 1.6; Temmuz 3.11; Ağustos 4.8; Eylül 3.6

Yunan Başkomutanlığı 1922 Ağustos 28.1; Eylül 7.5

Yunan Deniz Üssü 1922 Haziran 25.1: 26.11; 27.6

Yunan Dışişleri Bakanlığı 1922 Ağustos 3.3

Yunan Donanması 1921 Eylül 4.4; 15.7; 21.3; 26.2; 30.4; Ekim 2.7; Aralık 29.6; 1922 Mayıs 26.1; Haziran 7.1; 25.5; 26.11; 27.6; 30.5; Temmuz 9.6; 20.8; 21.10; 29.6; Ağustos 31.6; Eylül 27.2,4; 28.1,4; Ekim 17.11

Yunan Esirleri 1922 Haziran 4.11: Eylül 17.13; 18.5,14; 23.10; 24.5,15; 26.3; Ekim 1.11; 7.10; 13.6

Yunan Hükümeti 1921 Eylül 10.6; 23.8; Ekim 2.3,7; 4.10; 8.4; 15.1; 19.7; ;20.7; Kasım 11.5; 12.4; 14.9; Aralık 1.5; 26.4; 1992 Ocak 4.7; 7.9; 16.2; Şubat 8.9; 28.2; Mart 1.8; 11.1; 13.6; 14.7; 15.4; 18.2; 19.2; 28.1; 30.4; Nisan 1.6; 3.8; Mayıs 7.1; 11.3; 12.1; 16.1; 17.1; 18.6; 21.2; 22.5; 23.2,7; 26.3; Haziran 1.6; 4.4; 23.9; 25.5; 26.10; 27.3; 29.5; Temmuz 2.7; 8.8; 12.3; 16.3,7; 26.1; Ağustos 2.2,5; 11.5; 31.5,6; Eylül 1.10; 2.4; 4.4,7; 7.8; 14.6; 26.2; 29.6; Ekim 7.10; 9.13; 11.14; 13.1

Yunan İhtilali 1922 Eylül 23.5; 24.4; 25.7; 26.2; 27.1; 28.6,14; 29.14; 30.9,13; Ekim 1.11; 2.7: 18.7

Yunan İşgalleri 1921 Eylül 7.3; Ekim 4.1; 11.1; 24.5; 1922 Şubat 25.8; Nisan 21.1; 26.8; 27.3; 30.1; Temmuz 6.8

Yunan Komünist Partisi ve Yunan Komünistleri 1922 Haziran 26.11; Temmuz 8.8

Yunan Millet Meclisi 1921 Eylül 15.4; Ekim 4.10; 1922 Şubat 4.4; Mart 12.7; 27.7; Nisan 5.6; 6.4; 26.5; Mayıs 3.7; 12.7; 30.8; 31.3; Haziran 2.8; 4.11; Eylül 26.2

Yunan Milli Bankası 1922 Eylül 5.6

Yunan Muhalefeti 1921 Eylül 2.9; 3.6; 6.9; 10.6; 12.11; 13.13; 17.14; 27.5; 28.6; Ekim 4.10; 5.9; 13.4; 14.5; 15.1,8; 16.8; 22.6; 24.7; Kasım 4.3; 9.11; 24.5; 26.8; 30.7; Aralık 9.3; 26.4; 29.6; 30.6; 1922 Ocak 13.10; Şubat 5.3; 23.5; 24.3; Mart 9.8; 12.7; Nisan 13.6; Mayıs 12.7; Haziran 11.6; Temmuz 17.8; 20.8; 23.7; Ağustos 3.9; 10.6

Yunan Ordusu 1921 Ağustos 23.1,2,7; 24.1; 28.7; Eylül 1.2; 2.1,8; 4.9; 5.7,10; 6.9; 8.2,10; 9.1; 10.1,6; 11.8; 12.2,8,11; 13.9; 14.2,4,11; 15.3; 17.1; 19.5; 20.10; 21.1; 25.5; 27.2; 28.6; Ekim 1.2; 3.5,8; 4.10; 5.2,9; 6.9; 7.4; 8.1; 10.9; 12.2; 15.3; 16.8; 21.6; 22.7; 27.9; 31.5; 1922 Ocak 2.3; 4.8,10; 12.10; 22.6; 23.5; 26.4; 30.5; Şubat 6.13; 8.2; 9.8; 23.1,5; 25.8; Mart 6.8; 10.5; Nisan 3.5; 6.4; 14.6; 24.6; 26.6; 29.4; Mayıs 7.6; 16.3; 18.6; 30.6; Haziran 3.6; 4.11; 12.7; 17.6; 24.8; 27.6; Temmuz 1.7; 4.4; 13.4; 14.1; Ağustos 4.8; 8.7; 9.6; 10.6; 12.6; 13.5; 14.10; 17.6; 21.2; 25.4,6; 28.1,7; 31.2,12; Eylül 1.14; 2.4,5; 3.6; 5.4,6; 6.12; 7.9; 8.2,4; 10.4; 13.2,3,14; 15.11; 18.5,8; 21.7; 24.9; 27.16; Ekim 3.7; 14.14; 15.2; 16.13; Kasım 3.12

Yunan Savaş Bakanlığı 1922 Eylül 17.1

Yunan Yüksek Komiserliği 1921 Aralık 11.4; 1922 Ocak 16.2; mart 22.3; Haziran 6.8; 29.4; Ekim 14.1

Yunan Zulümleri 1921 Eylül 3.6; 4.9; 13.13; 14.3; 16.5; 19.2; 20.1; 22.4; 28.6; 30.5; Ekim 1.8; 11.6; 12.7; 15.1; 16.8; 20.2; 22.2,6; 23.11; 26.7; 30.3; Kasım 1.7; 17.3; 21.11; 25.8; 26.8; Aralık 7.5: 18.3; 20.6; 23.7; 27.9; 29.5; 30.6; 1922 Ocak 1.9; 2.4; 13.10; 15.7; 23.1; Şubat 2.12; 4.4,8; 14.4; 24.3; 26.4; Mart 3.7; 6.13; Nisan 2.5; 6.4; 8.3,5; 16.5; 22.7; Mayıs 5.2; 7.6; 12.2; 20.8; 21.6; 23.7; 26.3; 28.6; Haziran 2.8; 3.3; 4.11; 5.8; 14.7; 15.5,10; 18.10; 21.3; 22.4,11; 23.3,9; 24.8; 25.5; 26.9; 27.6; Temmuz 5.4,9; 10.12; 12.10; 13.7; 14.7; 15.7; 18.7; 19.11; 27.11,14; Ağustos 4.8; 14.8; 17.6; 19.4; 23.6; 25.10; 27.10; 31.3; Eylül 1.9,14; 2.1,2; 3.12; 4.6,11; 6.2,12; 7.9,11; 8.12; 9.7; 10.16; 13.5; 14.1,7; 15.11; 16.17; 17.6; 18.14; 19.16; 20.8; 22.14; 24.15; 25.8,17; 26.1; 27.16; 28.12,14; 29.13; 30.7; Ekim 1.11; 2.5,7; 3.8; 4.11; 6.12; 7.4,7; 9.6,13; 10.10,12; 11.14; 13.6; 15.6; 16.6,7; 18.2,4,7; 19.9,10; 20.7; 21.1,3,8; 24.7; 25.5; 26.9,10; 28.8; 29.10; Kasım 1.10; 15.13; 17.11

Yunanca 1922 Şubat 13.7

Yunanistan 1921 Ağustos 23.6; Eylül 1.11: 5.10; 6.9; 10.1; 11.8; 19.11; 21.9; 23.4,8; 24.10; 25.5; 28.3,6; 30.8; Ekim 1.8; 2.4; 4.10; 6.9; 7.4; 8.4; 10.9; 12.7; 13.4; 14.5; 16.8; 19.7; 20.7; 21.2,7; 23.11; 25.5; 27.6; 30.2,5; 31.6; Kasım 2.3; 5.13; 8.6; 9.11; 12.13; 15.13; 16.7; 22.13; 23.7; 24.5; 27.5; 28.9; 29.6; Aralık 1.4; 3.5; 4.4; 5.7,11; 6.6; 8.7; 9.3; 10.4,7; 11.6; 12.6; 13.9; 17.8; 18.3; 19.12; 20.7; 21.6; 22.7; 26.11; 28.4; 29.6; 30.4; 31.9; 1922 Ocak 2.4; 4.7,10; 5.8; 6.7; 7.7; 9.8,9; 15.8,9; 16.3; 17.6; 21.7; 23.1; 24.3; 25.5; 27.7; 29.4; 30.1,5; Şubat 1.10; 2.3,12; 4.8; 5.3; 6.3,7; 7.4; 10.5; 11.4; 15.7; 20.4; 22.8; 23.1; 27.4; Mart 1.8; 2.4; 5.2; 6.13; 7.9; 9.8; 11.9; 12.7; 13.6; 15.5; 17.5; 18.9; 22.11; 25.2,4,7; 26.1,7; 27.7; 28.7; 30.4,7; 31.7; Nisan 3.8; 6.4; 7.1; 10.9; 15.10; 16.5; 20.9; 21.5; 23.3; 27.2,9; Mayıs 4.8; 5.2; 11.8; 21.6; Haziran 1.6; 3.9; 6.8; 24.8; 26.11; 28.2; 29.7; 30.5;

Temmuz 3.11; 9.6; 10.14; 15.7; 20.8; 21.10; 23.10; 28.2; Ağustos 4.5; 5.5; 7.5; 8.7; 11.5; 12.2,6; 13.5; 15.4; 20.5; 25.10; 26.5,9; 28.15; 31.5; Eylül 1.14; 2.10; 4.11; 5.6,11; 22.14; 23.5; 24.3; 29.14; 30.13; Ekim 2.7; 3.4; 7.1; 13.6; 14.1; 15.11; 16.10; 18.7; 25.6; Kasım 1.3; 3.12; 13.9; 17.11

Yunanistan Müslümanları 1921 Eylül 18.6; Kasım 20.3; Aralık 7.5

Yunus Nadi 1921 Kasım 25.8; Aralık 1.5; 2.6; 6.6; 11.6; 12.6; 13.9; 18.3; 21.6; 23.7; 29.6; 1922 Ocak 5.8; 6.7; 8.5; 11.6; 12.10; 13.10, 27.7; 28.1; Şubat 1.10; 17.3; Mart 5.3; 9.7; 13.6; 22.11; 23.5; 24.6,7; 28.6; 30.8; 31.7; Nisan 2.9; 7.4; 13.6; 16.5; 20.5; 24.7; 27.9; 28.2; Mayıs 4.8; 15.11; 27.5; Haziran 6.8; 14.7; 22.11; Temmuz 2.7; 6.9; 14.7; 18.6,7; 25.10; Ağustos 1.9; 3.8; 23.5; 24.7; 25.19; Ekim 6.12; 13.6; 24.7; 27.9; 29.10; 30.12; Kasım 8.11; 10.7; 12.7; 13.9; 17.11; 19.12; 20.10

Yusuf Bey 1922 Ağustos 21.10

Yusuf Hüsnü Dilkoz 1921 Eylül 8.10

Yusuf İzzet Paşa 1921 Ağustos 23.3; 27.2; Eylül 17.10; 20.4; 1922 Şubat 25.1; Nisan 14.2; 15.1; 16.5; 19.4; Ağustos 28.15

Yusuf Kemal (Tengirşek) 1921 Ağustos 28.6; Eylül 4.4; 6.8; 8.9; 15.7; 17.8; Ekim 4.3; 5.7; 12.1; 15.4; 19.7; 20.1; 21.3,4; 22.5; 24.5; 27.5; Kasım 1.1,3; 17.3; 21.10; 24.5; Aralık 8.2; 9.1; 13.5; 15.3; 16.1,9; 18.2; 26.11; 1922 Ocak 2.1; 5.3; 9.9; 10.5; 17.6; 22.2,6; 24.3; 26.7; 29.2; 30.4; 31.4; Şubat 2.2; 4.2,8; 5.3; 6.13; 7.7; 8.8,9; 9.4,8; 10.5; 12.3; 13.7; 14.1,5; 15.1; 16.3,8; 17.1; 18.1,6; 19.4,7; 20.1,2,11; 21.3,6; 22.3,8; 23.5; 24.3; 25.4,8; 26.2; 27.4; 28.4,6; Mart 1.4,8; 2.4; 6.2,3,7,11; 7.7,9; 8.1,6; 9.8; 11.3,9; 12.2,7; 13.1,2; 15.1,7; 16.3; 17.5; 18.1,8,9; 19.1,6; 20.8,12; 21.1,8; 22.2,11; 23.2; 24.2,7; 25.5; 26.7; 27.7; 28.2; 29.4; 30.5; 31.5; Nisan 1.6; 2.9; 3.1,8; 4.1,7; 6.4; 22.1; Mayıs 3.1; 5.1; 6.1; 7.4; 11.4; 18.2; 25.4; Haziran 3.5; 8.1,4; 11.3,6; 14.1; 15.2; 16.5; 23.1; 24.3; 26.11; 27.2; Temmuz 12.1; Ağustos 14.4; 23.6; Eylül 12.12; 16.7; 19.7; 21.5; 22.14; 30.1,2; Ekim 7.4; 9.5; 10.3,9; 21.3; 25.1; 26.10; 27.9; 28.5

Yusuf Rusu 1922 Mayıs 28.5

Yusuf Ziya (Ortaç) 1922 Ocak 2.4; Ağustos 9.6

Yusuf Ziya Bey (Asteğmen) 1921 Aralık 21.4

Yusuf Ziya Bey (Bitlis Mebusu) 1921 Kasım 10.1; 1922 Mart 6.5; Kasım 18.1

Yusuf Ziya Bey (Garbî Trakya Temsilcisi) 1922 Mayıs 25.1

Yusufeli 1921 Eylül 8.5

Yuvan (Boğazlıyan Rum Cemaati) 1922 Haziran 5.6

Yuvan (Mahkûm, Kastamonu) 1922 Haziran 19.4; 20.7

Yuvanis (Tuğgeneral) 1921 Aralık 24.11; 1922 Eylül 27.10

Yüksek Komiserler 1921 Eylül 4.4; 11.4; 22.6; Ekim 21.3; Kasım 1.7; 12.8; 14.5; Aralık 8.5; 1922 Ocak 15.7; Nisan 25.3; Haziran 8.1; 9.1; 25.1; 29.7; Temmuz 8.2; Ağustos 1.1; 15.4,8; 17.3; 18.2; 24.7; Eylül 7.6; 8.3; 12.5; 24.2; 25.15; 27.5; Ekim 14.1; 18.7; 21.3; 23.2; 25.5; 31.7; Kasım 4.1,8; 5.3; 6.2; 7.6; 8.1,3; 9.2; 12.3; 17.8; 19.6; 20.5

Yüksek Konsey 1921 Eylül 21.5; 27.5; 1922 Ocak 6.3

Yükselme Cemiyeti (Çorlu) 1922 Kasım 7.13

Yümni 1922 Ağustos 4.8

— Z —

Zafertepe 1921 Eylül 9.1; 10.1

Zaglul Paşa 1921 Aralık 23.6; 1922 Ocak 1.8; 2.4; Şubat 4.8

Zaharof 1921 Kasım 10.4

Zahle 1922 Ağustos 5.4

Zaim Köyü 1921 Eylül 24.8

Zara 1922 Mayıs 15.1

Zaro Ağa 1921 Aralık 8.7; 1922 Ekim 20.1

Zaven Gazetesi 1922 Temmuz 24.6

Zaven Efendi (Ermeni Patriği) 1922 Nisan 9.6; 10.9; 15.10; Haziran 1.6; Ekim 5.10; 19.10; Kasım 8.5

Zehra Salim 1922 temmuz 14.4

Zeynelabidin Efendi 1922 Temmuz 7.6; Kasım 13.5

Zekâi Bey 1921 Aralık 11.1; 1922 Ocak 2.4; Mart 8.6; Haziran 15.2; Temmuz 18.6; Eylül 18.7; Kasım 3.1

Zeki (Moskova Elçilik Kâtibi) 1922 Haziran 23.2

Zeki (Yüzbaşı) 1922 Eylül 9.1

Zeki Cezmi (Akşehir Müdafaa-i Hukuku) 1922 Ağustos 20.5

Zihni Bey (Bitlis Valisi) 1922 Ocak 8.2

Zihni Hoca 1921 Aralık 1.1

Zile 1921 Ağustos 27.5; Eylül 7.9; 23.2,8

Zincidere Manastırı 1922 Temmuz 16.2

Ziraat Cemiyeti 1922 Mart 28.7

Ziver (Mahkûm) 1921 Eylül 17.11

Ziya (Servetifünun) 1922 Haziran 1.6

Ziya Gazetesi (Bulgaristan) 1921 Ekim 19.7; 26.7; 1922 Temmuz 26.12; Eylül 27.17; Ekim 4.11

Ziya Bey (Batı Trakya Temsilcisi) 1922 Mayıs 13.4
Ziya Bey (Bitlis Mebusu) 1922 Ocak 26.3
Ziya Bey (İttihatcı) 1921 Eylül 5.5; Kasım 21.7
Ziya Hurşit (Mebus) 1922 Mayıs 4.1; Temmuz 19.2; Kasım 1.1; 2.1; 11.2
Ziya Nuri Paşa 1922 Nisan 10.9; 17.2; 22.3; 24.3
Ziya Paşa (İstanbul Valisi) 1922 Kasım 4.3
Ziyaeddin Bey (İstanbul Belediye Başkanı) 1922 Mart 3.3; Haziran 13.7; Ekim 20.1; Kasım 3.4; 4.3; 16.4
Ziyaeddin Paşa 1922 Şubat 7.7
Ziyafet(ler) 1921 Ekim 27.5; Kasım 14.4; 15.13; 16.7; 18.4; 30.7; Aralık 1.5; 2.6; 11.6; 16.2; 17.8; 20.1; 23.4; 25.3; 26.11; 30.2; 31.9; 1922 Ocak 1.8; 2.1; 3.3; 8.5; 9.9; 16.3; 18.3; 19.4; Şubat 17.3; 19.1; 20.2; 21.6; Mart 2.1; 3.1; 5.5; 6.13; 9.7; 11.9; 12.7; 23.7; 26.7; Nisan 4.7; 15.9; 17.7; 18.8; 28.2; 31.1; Haziran 2.8; 6.6; 7.7; 11.5; 12.2; 13.5,7; 15.1; 18.1; 27.2; 29.7; Temmuz 6.9; 7.1; 9.6; 12.10; 14.2,3; 16.7; 17.8; 23.2,9; 25.10; 27.7; 28.5; 30.11; Ağustos 20.1,5; 21.10; 28.12; Eylül 16.7; 18.10; 24.15; Ekim 15.10; 19.8; 20.7; 21.1,2; 22.8; 23.6,8; 24.7; 25.6; 28.8; Kasım 4.6; 8.4; 10.7; 18.7
Zonguldak 1921 Ağustos 25.10; 26.4; 29.7; Eylül 5.4; 13.8; 19.11; Ekim 10.2; 26.2; 1922 Haziran 6.8; 8.7; Temmuz 23.3; 29.7; Ağustos 29.5; Eylül 2.6; 23.10; 25.6
Zonguldak Kömürleri 1922 Mart 31.2; Haziran 29.3
Zorin (Rus Komünisti) 1922 Eylül 12.14
Zübeyde Hanım (Mustafa Kemal'in Annesi) 1921 Eylül 27.1; 1922 Haziran 13.2; 14.1; 24.1
Zülfü Bey (Birinci Grup) 1921 Aralık 11.1; 1922 Kasım 3.1
Zürih 1921 Ekim 4.9

ISBN 975-16-0517-2 Tk.
ISBN 975-16-0817-1





60.00

TÜRK TAR SIMEVİ